٢- بقره سوره‌سی

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ٢٨٦ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

١- الف، لام، میم.[١]

٢- ایشته بو، او کتابدرکه، اونده شبهه یوقدر. تقوا صاحبلری ایچون بر هدایتدر.

٣- اونلرکه، غیبه اینانیرلر، نمازی حقّیله أدا ایدرلر[٢] و کندیلرینی رزقلاندیردیغمز شیلردن (اللّه یولنده) صرف ایدرلر.

٤- بینه اونلرکه، سڭا ایندیریلنه (قرآنه) و سندن اوڭجه ایندیریلنلره (دیگر کتابلره) اینانیرلر. اونلر، آخرته ده قطعی اولارق ایمان ایدرلر.[٣]

٥- ایشته اونلر، ربلرندن بر هدایت اوزره‌درلر، قورتولوشه ایرنلر ده ایشته آنجق اونلردر.[٤]

---

(١) "سوره‌لرڭ باشلرنده‌کی حروف مقطّعه (الف، لام، میم کبی تك تك یازیلان حرفلر) الٰهی بر شفره‌در. خاص عبدینه (خصوصی قولی حضرت محمّد علیه الصّلاة والسّلامه) اونلرله بعض اشارات غیبیه (کیزلی اشارتلر) ویریبور. او شفره‌نڭ مفتاحی (آناختاری) او عبد خاصده‌در (ع‌ص‌م). هم اونڭ ورثه‌سنده‌در (وارثی اولان عالملرده‌در). قرآن حکیم، مادام هر زمان و هر طائفه‌یه (طوپلیلغه) خطاب ایدییور. هر عصرڭ هر طبقه‌سنڭ حصّه‌سنی جامع '(ایچنه آلان) چوق متنوع' وجوهلری (چشیدلی یوڭلری)، معنالری اولابیلیر. سلف صالحین (صحابه، تابعین و تبع تابعین) ایسه، اڭ خالص پارچه اونلرڭدرکه، بیان ایتمشلر." (مکتوبات، ٢٩نجی مکتوب، ٢٤١)

"الم: اوچ حرفیله اوچ حکمه اشارتدر. شویله‌که: الف، هٰذَا كَلَامُ اللّٰهِ الْاَزَلِيُّ [بو، اللّهڭ أزلی کلامیدر] حکمنه و قضیه‌سنه؛ لام، نَزَلَ بِهِ جِبْرِيلُ [اونی جبریل ایندیردی] حکمنه و قضیه‌سنه؛ میم، عَلٰى مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ (محمّده (ع‌ص‌م)) حکمنه و قضیه‌سنه رمزًا و ایماءً (رمز و ایما ایله) اشارتدر." (اشارات الاعجاز، ٢٩)

(٢) " يُصَلُّونَ " [نماز قیلارلر] کلمه‌سنه بدل، اطنابلی (داها اوزون اولان) يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ نڭ [نمازی حقّیله أدا ایدرلرڭ] ذکرنده نه حکمت واردر؟ الجواب: نمازده لازم اولان تعدیل ارکان (رکنلرڭ حقّنی ویرمك)، مداومت (دواملیلق)، محافظه (وقتی قاچیرمامق) کبی اقامه‌نڭ (حقیله أدا ایتمه‌نڭ) معنالرینی مراعات ایتمه‌یه (کوزتمگه) اشارتدر." (اشارات الاعجاز، ٣٨)

(٣) "اوت کورییورزکه، عالی‌الاکثر (چوغونلقله) غدّار، فاجر (کناهکار) ظالملر، لذّتلر، نعمتلر ایچنده پك راحت یاشییورلر. بینه کورییورزکه، معصوم، متدیّن (دیندار)، فقیر مظلوملر، زحمتلر، ذلّتلر، تحقیرلر، تحکّملر (باصقیلر) آلتنده جان ویرییورلر. صوڭره ئولوم کلیر، ایکیسنی ده کوتورور. بو وضعیتدن بر ظلم قوقوسی کلیر. حالبوکه کائناتڭ شهادتیله، عدالت و حکمت الٰهیه ظلمدن پاك و منزّهدرلر (تمیزدرلر).

أویله ایسه، عدالت الٰهیه‌نڭ تام معناسیله تجلّی ایتمسی (کورونمه‌سی) ایچون، حشره (یڭیدن دیریلتیلمه‌یه) و محکمۀ کبرایه (آخرته‌کی بیوك محکمه‌یه) لزوم واردرکه؛ بری جزاسنی، دیگری مکافاتنی کورسون!" (اشارات الاعجاز، ٥٣)

آخرتڭ قطعی اولارق اثباتی ایچون باقیڭز؛ (ذوالفقار، ١٠نجی سوز، ١-٦٩؛ سوزلر، ٢٩نجی سوز، ١٩٠-٢١١)

(٤) " اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [قورتولوشه ایرنلر ایشته آنجق اونلردر] ده بر سکوت وار، بر اطلاق وار. نه‌یه ظفر بولاجقلرینی تعیین ایتمه‌مش. تا هرکس ایسته‌دیگنی ایچنده بولابیلسین. سوزی آز سویلر، تا اوزون اولسون. چونکه بر قسم مخاطبڭ مقصدی آتشدن قورتولمقدر. بر قسمی یالڭز جنّتی دوشونور. بر قسم، سعادت ابدیه‌یی آرزو ایدر. بر قسم، یالڭز رضای الٰهی‌یی رجا ایدر. بر قسم، رؤیت الٰهیه‌یی غایۀ امل بیلیر و هکذا. بونڭ کبی پك چوق یرلرده قرآن، سوزی مطلق بیراقیر، تا عام اولسون. حذف ایدر، تا چوق معنالری افاده ایتسین. قیصه کسر، تا هرکسڭ حصه‌سی بولونسون. ایشته اَلْمُفْلِحُونَ [فلاحه ایرنلر] دیر. نه‌یه فلاح بولاجقلرینی تعیین ایتمه‌یور. کویا او سکوتله دیر: ای مسلمانلر! مژده سزه. ای متّقی! سن جهنّمدن فلاح بولورسڭ. ای صالح! سن جنّته فلاح بولورسڭ. ای عارف! سن رضای الٰهی‌یه نائل اولورسڭ. ای عاشق! سن رؤیته مظهر اولورسڭ. و هکذا." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٢٦)

٦- شبهه‌سزكه انكار ايدنلر يوقمى، اونلرى قورقوتسه‌ڭ ده قورقوتماسه‌ڭ ده كنديلرى ايچون بردر؛ ايمان ايتمزلر.[١]

٧- الله، اونلرڭ قلبلرينه و قولاقلرينه (كفرلرنده‌كى عنادلرى يوزندن) مهر اورمشدر.[٢] كوزلرينڭ اوزرنده ايسه بر پرده بولونور. و اونلر ايچون (پك) بيوك بر عذاب واردر.

٨- انسانلردن اويله‌لرى ده واردركه، كنديلرى ايناناں كيمسه‌لر اولمدقلرى حالده: "اللّهه و آخرت كوننه ايمان ايتدك" ديرلر.

٩- اللّهى و ايمان ايدنلرى آلداتمه‌يه چاليشيرلر. حالبوكه ساده‌جه كنديلرينى آلداتيرلر ده فرقنه وارمازلر.

١٠- قلبلرنده بر خسته‌لق (نفاق) واردر، الله ده خسته‌لقلرينى آرتيرمشدر. و (ايمانلرى حقّنده) يالان سويله‌مكده اولدقلرندن طولايى، اونلر ايچون (پك) أَلملى بر عذاب واردر.[٣]

١١- اونلره: "ير يوزنده فساد چيقارمايڭ!" دينيلديكى زمان ايسه: "بز آنجق اصلاح ايديجى كيمسه‌لرز" ديرلر.

١٢- دقّت ايدڭ! شبهه‌سزكه اونلر، مفسدلرڭ (بوزغونجيلرڭ) تا كنديليرى‌در، فقط ادراك ايتمزلر.

١٣- اونلره: "انسانلرڭ (مؤمنلرڭ) ايمان ايتديكى كبى ايمان ايدڭ!" دينيلديكى زمان ايسه: "بز، سفيهلرڭ (بينسزلرڭ) ايمان ايتديكى كبيمى ايناني‌يورز؟"[٤] ديرلر. دقّت ايدڭ! محقّقكه سفيه اولانلر آنجق اونلردر، فقط بيلمييورلر.

١٤- و ايمان ايدنلرله قارشيلاشدقلرى زمان: "(بز ده) ايمان ايتدك!" ديرلر. شيطانلريله (رئيسلريله) باش باشه قالدقلرى زمان ايسه: "كرچكدن بز سزڭله برابرز؛ بز (اونلرله) آنجق آلاى ايديجيلرز!" ديرلر.

١٥- (بالعكس) الله اونلرله آلاى ايدر و اونلره مهلت ويرر (ده)، آزغينلقلرى ايچنده بوجه‌لايوب طورورلر.

١٦- ايشته اونلر، هدايته قارشيلق ضلالتى صاتين آلانلردر. فقط تجارتلرى (اونلره) كار كتيرمه‌مشدر. (اونلر، او ضرردن قورتولمق ايچون) طوغرى يولى بولمش كيمسه‌لر ده دگللردر.

---

(١) "كفر اوزرينه ئولن بركافر، أبدى بر عمر ايله ياشاياجق اولورسه، او غير متناهى (صوڭسز) عمرينى بهمه‌حال (هر حال و كارده) كفر ايله كچيره‌جگى شبهه‌سزدر. چونكه كافرڭ جوهر روحى بوزولمشدر." (اشارات الاعجاز، ٧٤)

(٢) "قلب ايله وجدان، نور ايمان سايه‌سنده حقائق الٰهيه‌نڭ تجلّيسنه مظهر (الٰهى حقيقتلرڭ كوروندیگى بر محل) اولمقله، منبع كمالات (فضيلتلر قايناغى)، حياتدار و ضيادار (جانلى و نورلى) اولدقلرى حالده، كفرڭ اختيار (ترجيح) ايديلمسيله ظلمتلى (قراڭلقلى)، ايصسز، حشرات مضرّه (ضررلى حشره‌لر) يووه‌سنه انقلاب ايتدكلرى ايچون مهرلنمش، كليدلنمشكه؛ او قورقونچ يووه‌ده‌كى عقربلردن و ييلانلردن اجتناب ايديلمه‌سنه (صاقينيلمه‌سنه) اشارت ايديلمشدر." (اشارات الاعجاز، ٦٤)

(٣) "منافقلرڭ عذابلرينڭ مذكور جنايتلرى آراسنده يالڭز كذب (يالان) ايله وصفلانديريلمسى، كذبڭ شدّت قبح و چركينلگنه اشارتدر. بو اشارت دخى كذبڭ نه قدر تأثيرلى بر زهر اولديغنه بر شاهد صادقدر." (اشارات الاعجاز، ٨٥)

آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ٥٥٠، حاشيه ١)

(٤) "نفاقلرينڭ (ايكى يوزليلكلرينڭ) ايجابيله بو سوزلرنده ده منافقلق ياپييورلر. زيرا بو سوزلرينڭ ظاهرندن (طيشندن): 'بز ديوانه‌لر دگلز، ناصل سفيهلر (عقلسزلر) كبى اولاجغز؟' ديه بر معنا چيقار. باطننندن (ايچ يوزندن) ايسه: 'ناصل أكثريسى فقرا و نظريمزده سفيه اولان مؤمنلر كبى اولاجغز؟' ديه ديگر بر معنا چيقييور." (اشارات الاعجاز، ٩١)

١٧- اونلرڭ (او منافقلرڭ) مثالی، قراڭلقده آتش یاقان کیمسه‌نڭ حالی کبیدر. دیرکن (او آتش) اطرافنی آیدینلاتنجه، الله اونلرڭ نورینی کیدردی و اونلری قراڭلقلر ایچنده کورمز بر حالده بیراقدی.

١٨- (اونلر) صاغیردرلر (حقی ایشیتمزلر)، دیلسزدرلر (حقی سویله‌مزلر)، کوردرلر (حقیقتی کورمزلر). بو یوزدن اونلر (حقه) دونه‌مزلر.

١٩- ویا (اونلرڭ مثالی) کوکدن بوشانان، (و) کندیسنده قراڭلقلر، کوك کورولتوسی و شیمشك بولونان بر یاغمور(ه طوتولان کیمسه‌لرڭ حالی) کبیدر. ییلدیریملردن طولایی، ئولوم قورقوسیله پارماقلرینی قولاقلرینه طیقارلر. حالبوکه الله، کافرلری (علم و قدرتیله) چپه‌چوره قوشاتیجیدر.

٢٠- او شیمشك، نره‌ده ایسه کوزلرینی (کوز نورلرینی) قاپوب آلیویره‌جك! نه زمان اونلره آیدینلق ویرسه، اونده (اونڭ ایشیغنده) یورورلر؛ اونلره قراڭلق چوکدیگی زمان ایسه (اولدقلری یرده) دیکیلوب قالیرلر. حالبوکه الله، دیله‌سه‌یدی، البته اونلرڭ ایشیتمه‌لرینی و کورمه‌لرینی کیدرردی. شبهه‌سزکه الله، هر شیئه حقّیله کوجی یتندر.[١]

٢١- أی انسانلر! سزی و سزدن اوڭجه‌کیلری یاراتان ربّڭزه عبادت ایدڭکه تقوا صاحبی اولاسڭز![٢]

٢٢- (او،) سزڭ (اقامت و استراحتڭز) ایچون یری بر دوشك، کوکی ایسه (اوستڭزه) بر طاوان یاپاندر. و کوکدن بر صو ایندیروب، اونڭله سزه رزق اولمق اوزره محصوللر چیقاراندر. اویله ایسه سز (بو حقیقتی) بیلییور اولدیغڭز حالده اللّهه اورتاقلر قوشمایڭ!

٢٣- و أگر قولمزه ایندیردیگمزدن (قرآندن) شبهه ایچنده‌یسه‌ڭز، هایدی اونڭ بڭزرندن بر سوره کتیرڭ؛ أگر (ادّعاڭزده) طوغری کیمسه‌لر ایسه‌ڭز، اللّهدن باشقه شاهدلریڭزی (یاردیمجیلریڭزی) ده چاغیرڭ!

٢٤- بوڭا رغمًا یاپامازسه‌ڭز، که اصلا یاپامایاجقسڭز،[٣] اویله ایسه او آتشدن صاقینڭکه، یاقیتی انسانلرله طاشلردر؛ (و) کافرلر ایچون حاضرلانمشدر!

---

(١) "دوشمان مجهول اولدیغی زمان داها ضررلی اولور. قاندیریجی اولورسه داها خبیث (فنا) اولور. آلداتیجی اولورسه فسادی داها شدید (شدّتلی) اولور. داخلی اولورسه ضرری داها عظیم اولور. چونکه داخلی دوشمان قوّتی طاغیتیر، جسارتی آزالتیر. خارجی دوشمان ایسه بالعکس عصبیتی شدّتلندیریر، صلابتی (طایانیقلیلغی) آرتیریر. نفاقڭ (منافقلغڭ) جنایتی اسلام اوزرینه پك بیوکدر. عالم اسلامی زلزله‌یه معروض بیراقان نفاقدر. بونڭ ایچوندرکه قرآن عظیم الشّان، اهل نفاقه فضله‌جه تشنیعات و تقبیحاتده بولونمشدر (فنالق و کوتولکلرینی اعلان ایتمشدر)." (اشارات الاعجاز، ٧٦)

آیریجه منافقلر حقّنده تفصیلات ایچون باقیڭز؛ (اشارات الاعجاز، ٧٦-١٣٠)

(٢) "عقائدی و ایمانی (اعتقاد و ایمانه دائر) حکملری قوی (قوتلی) و ثابت قیلمقله ملکه حالنه کتیرن آنجق عبادتدر. أوت، اللّهڭ امرلرینی یاپمقدن و نهیلرندن (یاساقلرندن) صاقینمقدن عبارت اولان عبادتله، وجدانی و عقلی اولان ایمانی حکملر تربیه و تقویه ایدیلمزسه، اثرلری و تأثیرلری ضعیف قالیر. بو حاله، عالم اسلامڭ حال حاضره‌کی (شیمدیکی) وضعیتی شاهددر. و کذا عبادت، دنیا و آخرت سعادتلرینه وسیله اولدیغی کبی، معاش و معاده، یعنی دنیا و آخرت ایشلرینی تنظیمه سببدر و شخصی و نوعی کمالاته (فردڭ و انسانلغڭ اولغونلاشمه‌سنه) واسطه‌در و خالق ایله عبد (یاراتیجی ایله قول) آراسنده پك یوکسك بر نسبت و شرفلی بر رابطه‌در (باغدر)." (اشارات الاعجاز، ١٣١)

(٣) "قرآن حکیم یگرمی اوچ سنه‌ده دگل، بلکه بیڭ اوچ یوز سنه‌ده بتون انس و جنّه قارشی بو میدانی اوقومش و اوقویور! حالبوکه اوّلکی زمانده او کافرلر جان، مال و عیالنی (عائله‌لرینی) تهلکه‌یه آتوب، أڭ دهشتلی یول اولان حرب یولنی اختیار ایدرك (سچه‌رك)، أڭ قولای و أڭ قیصه اولان معارضه (سوزله قارشیلق ویرمه) یولنی ترك ایتدیلر. دیمك معارضه یولی ممکن دگلدی." (ذوالفقار، ١٩نجی مکتوب، ٨٥)

آیریجه باقیڭز؛ (صحیفه٢١٢، حاشیه١؛ صحیفه ٢٢٢، حاشیه١)

٢٥- (حبيبم، يا محمّد!) ايمان ايدوب صالح عمللر ايشلهينلره، شبههسز كنديلرى ايچون آلتلرندن ايرماقلر آقان جنّتلر اولديغنى مژدهله! (اونلر) نه زمان رزق اولارق اورادن، هر هانكى بر ميوهدن رزقلانديريلسهلر: "بو، داهااوڭجه رزقلانديريلديغمز شيدر" ديرلر. چونكه بو (جنّت نعمتلرى)، كنديلرينه (دنيادهكى رزقلريله) بربرينه بڭزر شكلده ويريلير. اونلر ايچون اوراده ترتميز زوجهلر ده واردر و اونلر، اوراده أبدى اولارق قاليجيدرلر.

٢٦- شبههسزكه الله، (قوللرينه طوغرى يولى كوسترمك ايچون) بر سيورى سينكى، حتى (كوچكلك و قيمتسزلكده) اوندن ده أوته (داها آشاغى) هر هانكى بر شيئى مثال كتيرمكدن چكينمز. اما ايمان ايدنلر، بونڭ ربلرندن (كلن) حق اولديغنى همن بيليرلر. انكار ايدنلره كلنجه: "شيمدى الله، مثال اولارق بونڭله نهيى مراد ايتدى؟" ديرلر.[١] (الله،) اونڭله بر چوق كيمسهيى ضلالته آتار، بر چوق كيمسهيى ده هدايته ايرديرر. فقط اونڭله آنجق فاسقلرى ضلالته دوشورور.

٢٧- او كيمسهلر (او فاسقلردر)كه، اللّهڭ عهدينى (اوڭا ويردكلرى سوزى) قطعيًا قبولندن صوڭره بوزارلر،[٢] اللّهڭ برلشديريلمسنى امر ايتديگى شيئى[٣] (اقربالر و مؤمنلر آراسندهكى ارتباطى) كسرلر و ير يوزنده فساد چيقاريرلر. ايشته اونلر، ضرره اوغرايانلرڭ تا كنديلريدر.

٢٨- (أى كافرلر!) اللّهى ناصل انكار ايدييورسڭزكه، (سز) ئولولر ايديڭز ده، سزه (او) حيات ويردى. صوڭره سزى ئولديرهجك، صوڭره سزى (تكرار) ديريلتهجك، صوڭره ده آنجق اوڭا دونديريلهجكسڭز.

٢٩- يرده نه وارسه هپسنى سزڭ ايچون ياراتان، صوڭره كوگى (ياراتمهيى) قصد ايدوب اونلرى يدى (قات) سما اولارق تنظيم ايدن اودر.[٤] و او، هر شيئى حقّيله بيلندر.

---

(١) "تمثيلات قرآنيهدهكى (قرآنده ويريلن مثاللردهكى) حكمتى فهم ايتمك ايچون الله جانبندن (طرفندن) نور ايمانله باقمق لازم(در)." (اشارات الاعجاز، ٢١٤)

(٢) "جناب حقّڭ عهدى (آلديغى سوز)، مشيئت (ديلهمه)، حكمت، عنايتڭ (احسانڭ) ايپلريله أورولمش نورانى بر شريددركه، أزلدن أبده قدر اوزانمشدر. بو نورانى شريد، كائناتده نظام عمومى (عمومى دوزن) شكلنده تجلّى ايدرك (كوروندرك) سلسلهلرينى كائناتڭ انواعنه (هر چشيدينه) طاغيتمش. و أڭ عجيب سلسلهسنى نوع بشره (انسان نوعنه) اوزاتمشدر. و روح بشرده پك چوق استعداد و قابليتلرڭ تخوملرينى أكمشدر. فقط او استعدادلرڭ تربيهسنى و نتيجهسنى جزء اختيارينڭ (انسانڭ جزئى ارادهسنڭ) ألنه ويرمشدر. او جزء اختيارينڭ يولارينى ده شريعتڭ و دلائل نقليهنڭ (نقلى دليللرڭ) ألنه ويرمشدر. بناءً عليه جناب حقّڭ عهدينى بوزمامق و ايفا ايتمك، آنجق او استعدادلرڭ لايق و مناسب اولدقلرى يرلرينه صرف ايتمكله اولور. عهدڭ نقضى ايسه، بوزمق و پارچهلامقدن عبارتدر." (اشارات الاعجاز، ٢٢٤)

(٣) "بو جملهدهكى امر ايكى قسمدر. بريسى، تشريعيدر (دينى بر حكم قويمهيه دائردر)كه، صلهٔ رحم ايله تعبير ايديلن اقربا و مؤمنلر آراسنده شرعًا (دينًا) امر ايديلن مواصله (ارتباط) خطّيدر. ديگرى، امر تكوينيدر (ياراتيليشه عائد امردر)كه، فطرى قانونلر ايله عادت اللّهڭ تضمّن ايتديگى (اللّهڭ ياراتيليشه عائد قانونلرينڭ ايچنده اولان) امرلردر. مثلا علمڭ اعطاسى (ويريلمسى)، معنًا عملى امر ايدييور؛ ذكانڭ اعطاسى، علمى امر ايدييور؛ استعدادڭ بولونمسى، ذكايى امر ايدييور؛ و هكذا (بونڭ كبى) عقلڭ ويريلمسى، معرفت اللّهى (اللّهى طانيمهيى)؛ قدرتڭ ويريلمسى، چاليشمهيى؛ جسارتڭ ويريلمسى، جهادى معنًا و تكوينًا (ياراتيليش كرگى اولارق) امر ايدييور. ايشته او فاسقلر، بو كبى شيلرڭ آراسنده شرعًا و تكوينًا تأسيس ايديلن مواصله خطنى كسييورلر. مثلا اونلرڭ عقللرى معرفت اللّهه، ذكالرى علمه كوس اولديغى كبى؛ اقربالره و مؤمنلره دخى طارغين اولوب، كيدوب كلمهيورلر." (اشارات الاعجاز، ٢٢٥)

(٤) يدى قات سما ايچون، باقيڭز؛ (لمعهلر، ١٢نجى لمعه، ٦٧؛ اشارات الاعجاز، ٢٣٩)

٣٠- (أى حبيبم!) بر زمان ربّك، ملكلره: "شبهه‌سزكه بن، ير يوزنده (انسانى) بر خليفه قيلاجق اولانم" بويورمشدى؛ (ملكلر:) "اوراده فساد چيقاراجق و اوراده قانلر دوكه‌جك بر كيمسه‌مى قيلاجقسك؟ حالبوكه بز، حمدك ايله سنى تسبيح ايدييورز و سنى تقديس ايدييورز" ديديلر. (ربّك ده اونلره:) "سزك بيله‌ميه‌جككز شيلرى، شبهه‌سزكه بن بيليرم!" بويوردى.

٣١- و آدمه اسملرك هپسنى اوگرتدى،[1] صوڭره اونلرى ملكلره عرض ايدرك: "أگر (ادّعاڭزده) طوغرى كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، هايدى شونلرك اسملرينى بڭا بيلديرك!" بويوردى.

٣٢- (ملكلر) ديديلركه: "سنى (هر تورلى نقصانلقدن) تنزيه ايدرز؛ سنك بزه اوگرتدكلرڭدن باشقه بزم ايچون بر علم يوقدر. شبهه يوقكه عليم (هرشيئى بيلن)، حكيم (هر ايشى حكمتلى اولان) آنجق سنسك!"

٣٣- (الله:) "أى آدم! اونلرك اسملرينى كنديلرينه (ملكلره) بيلدير!" بويوردى. بونك اوزرينه (آدم) اونلرك اسملرينى كنديلرينه بيلديرنجه (الله): "سزه ديمه‌دممى؟ كوكلرك و يرك غيبنى (سزه كيزلى اولان سرلرينى) شبهه‌سز بن بيليرم! و (سز) نه‌يى آچيقلارسه‌ڭز و (ايچڭزده) نه‌يى كيزلرسه‌ڭز، (بن) بيليرم!" بويوردى.

٣٤- او وقت ملكلره: "آدمه سجده ايدك!"[2] ديمشدك؛ (جنلردن اولان) ابليس خارج، همن سجده ايتديلر. (او) طاياندى و بيوكلك طاسلادى، بويله‌جه كافرلردن اولدى.

٣٥- هم ديمشدك: "أى آدم! سن زوجه‌ك (حوّا) ايله جنّته يرلش؛ ديله‌ديگڭز يرده اوندن بول بول ييك؛ فقط شو آغاجه ياقلاشمايك، صوڭره ظالملردن اولورسڭز!"

٣٦- ديركن شيطان اونلرى (آياقلرينى) اورادن قايديردى ده ايچنده بولوندقلرى شيدن (او نعمتدن) اونلرى چيقاردى. بونك اوزرينه (بز اونلره) شويله ديدك: "(أى آدم، حوّا و شيطان!) بربريگزه دوشمان اولارق اينك![3] آرتق سزك ايچون ير يوزنده بر زمانه قدر بر يرلشمه و بر فائده‌لنمه واردر."

٣٧- نهايت آدم، ربّندن بر طاقيم كلمه‌لر[4] آلدى (و اونلرله يالواردى، توبه ايتدى)، بونك اوزرينه (ربى) توبه‌سنى قبول ايتدى. چونكه توّاب (توبه‌لرى چوق قبول ايدن)، رحيم (مرحمتى بول اولان) آنجق اودر.

---

(١) "شخص آدمه تعليم اسما (اسملرك اوگرتيلمسى) عنوانيله نوع بنى آدمه (آدم اوغوللرينه) الهام اولونان بتون علوم و فنونك (علملرك و فنلرك) تعليمنى افاده ايدر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٣٢)

(٢) بوراده‌كى سجده امرى، اللّهه اطاعت، آدمه (ع‌م) سلام و حرمت ايچوندر. (ابن كثير، جـ. ١، ٥٣)

"آدمه ملائكه‌نك سجده ايتمسى و شيطانك ايتمه‌مسى حادثه‌سيله نوع انسانه، سمكدن (باليقدن) ملگه قدر اكثر موجودات (وارلقلر) مسخّر (اطاعتكار) اولديغى كبى، بيلاندن شيطانه قدر مضر (ضررلى) مخلوقاتك دخى اوڭا اطاعت ايتمه‌يوب دوشمانلق ايتديگنى افاده ايدييور." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٣٢)

آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ١٤١، حاشيه ١؛ صحيفه ١٤٥، حاشيه ٢؛ صحيفه ١٥١، حاشيه ٢؛ صحيفه ١٦٥، حاشيه ٢؛ صحيفه ٢٥٧، حاشيه ١؛ صحيفه ٤٢٩، حاشيه ١)

(٣) آدمك (ع‌م) جنّتدن چيقاريلمسنده‌كى حكمتلر ايچون باقيڭز؛ (صحيفه ٣١٩، حاشيه ٢)

(٤) بوراده‌كى "بر طاقيم كلمه‌لر" تعبيرى، اعراف سوره‌سنك ٢٣نجى آيتنده ايضاح ايديلمكده‌در. (نسفى، جـ. ١، ٨٤)

٣٨- (اونلره شويله) ديدك: "هپ برلكده اورادن اينك!" آرتق بندن سزه بر هدايت كلير ده، كيم هدايتمه تابع اولورسه، او تقديرده اونلره هيچ بر قورقو يوقدر، اونلر محزون ده اولمازلر.

٣٩- او انكار ايدوب آيتلريمزى يالانلايانلره كلنجه، ايشته اونلر آتش اهليدرلر! اونلر اوراده أبدى اولارق قاليجيدرلر.

٤٠- أى اسرائيل اوغوللرى! سزه احسان ايتديگم نعمتلريمى خاطرلايك؛ (ايمان ايده‌جگڭزه دائر) بڭا ويرديگڭز سوزى يرينه كتيرڭكه، (بن ده جنّته گيرمه‌ڭز خصوصنده) سزه ويرديگم سوزى يرينه كتيره‌يم و آرتق يالڭزجه بندن قورقك!

٤١- برابريڭزده اولانى (توراتى) تصديق ايديجى اولارق اينديرديگمه (قرآنه) ده ايمان ايدك و اونى انكار ايدنلرڭ ايلكى سز اولمايك! و آيتلريمى، (قارشيلغنده نه آلسه‌ڭز) آز (دوشه‌جك) بر فيآته صاتمايك و آرتق يالڭزجه بندن صاقينك!

٤٢- هم سز (طوغرى اولانى) بيله بيله حقّى باطل ايله قاريشديرمايك و حقّى كيزله‌مه‌يك!

٤٣- هم نمازى حقّيله أدا ايدك، زكاتى ويرك و ركوع ايدنلرله برابر ركوع ايدك![*]

٤٤- سز كتابى اوقويور اولديغڭز حالده، انسانلره ايلگى امر ايدوب ده كنديڭزى اونوتويورميسڭز؟ هيچ عقل ايرديرمزميسڭز؟

٤٥- او حالده صبر و نماز ايله (اللّهدن) ياردیم ايسته‌يك![1] حالبوكه شبهه‌سز او، (اللّهه) كوڭلدن باغلى اولانلردن باشقه‌سنه البته آغير كلير.

٤٦- اونلركه، كرچكدن كنديلرينڭ ربلرينه قاووشاجق كيمسه‌لر اولدقلرينى و كرچكدن كنديلرينڭ آنجق اوڭا دونه‌جك كيمسه‌لر اولدقلرينى سزرلر (قطعى اولارق ايمان ايدرلر).

٤٧- أى اسرائيل اوغوللرى! سزه احسان ايتديگم نعمتلريمى و كرچكدن بنم سزى (بر زمانلر) عالَملره أوستون قيلديغمى خاطرلايك!

٤٨- و اويله بر كوندن صاقينڭكه، (او كون) كيمسه، كيمسه نامنه بر شى أوده‌مز، اوندن (اللّهڭ اذنى اولمادقچه) بر شفاعت ده قبول ايديلمز، اوندن بر فديه ده آليناماز و اونلر ياردیم (ده) اولونمازلر!

(*) قرآن كريمڭ هر جزئى درت حزبه بولونمشدر. بر تلاوت آدابى اولارق، قرآن اوقويان كيشى، قرائتنى موضوعڭ تماملانديغى يرلرده بيتيرمليدر. بو خصوصده بر قولايلق اولمق اوزره، آيت صوڭلرنده‌كى (ع) سجاوندلرى كبى، صحيفه كنارلرنده‌كى بو حزب اشارتلرى ده اكثريت اعتباريله بويله يرلرى كوسترمكده اولوب، بو اشارتلرده‌كى حزب كلمه‌سنڭ تام قارشيسنده بولونان آيتله، قرائت معنا جهتيله تماملانمقده‌در. (قره‌چام، ٥٠٢)

(١) "جناب حق، حكيم اسمى مقتضاسى (كرگى) اولارق، وجود اشياده (وارلقلرڭ ياراتيلمه‌سنده) بر مرديونڭ باصاماقلرى كبى بر ترتيب وضع ايتمش (صيره قويمش). صبرسز آدم تأنّى (احتياط) ايله حركت ايتمديگى ايچون، باصاماقلرى يا آتلار دوشر ويا نقصان بيراقير، مقصود طامنه چيقاماز. اونڭ ايچون حرص محروميته سببدر. صبر ايسه مشكلاتڭ آناختاريدر (زورلقلردن قورتولوشه وسيله‌در) كه، اَلْحَرِيصُ خَآئِبٌ خَاسِرٌ [حرص كوسترن محرومدر، ضررده‌در] اَلصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ [صبر، فرحلغڭ آناختاريدر] ضروب امثال (آتاسوزى) حكمنه كچمشدر. ديمك جناب حقّڭ عنايت و توفيقى (ياردیمى و موفّقيتى)، صبرلى آدملر ايله برابردر." (مكتوبات، ٢٣نجى مكتوب، ١٠٦)

"عابد (عبادت ايدن)، نمازنده دير: اَشْهَدُ اَنْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ [شهادت ايدرمكه اللّهدن باشقه الٓه يوقدر!] يعنى: 'خالق و رزّاق (ياراتان و رزق ويرن)، اوندن باشقه يوقدر. ضرر و منفعت، اونڭ ألنده‌در. او، هم حكيمدر، عبث (لزومسز) ايش ياپماز. هم رحيمدر، احسانى، مرحمتى چوقدر' ديیه اعتقاد ايتديگندن (ايناندیغندن)، هر شيده بر خزينهٔ رحمت قاپيسنى بولور، دعا ايله چالار. هم هر شيئى كندى ربّيسنڭ امرينه مسخّر (اطاعتكار) كورور، ربّيسنه التجا ايدر (صيغينير). توكّل ايله استناد ايدوب هر مصيبته قارشى تحصّن ايدر (ضيغينير). ايمانى، اوڭا بر امنيت تامّه (تام بر كوون) ويرر." (سوزلر، ٣نجى سوز، ٨)

٤٩- هم بر زمان سزی فرعون اهلندن قورتارمشدق، اونلر سزی عذابڭ اڭ کوتوسنه (اولاد آجیسنه) معروض بیراقییورلر، (یڭی طوغان) اوغوللریڭزی بوغازلایور، قادینلریڭزی (قیز چوجقلریڭزی) ایسه حیاتده بیراقییورلردی.[۱] ایشته بونده (سزه روا کورولن بو ظلملرده) ربّڭزدن بیوك بر امتحان واردی.

٥٠- هانی سزڭ ایچون دڭزی یاروب ده سزی قورتارمش و سز (حیرتله) باقوب طورورکن فرعون اهلنی صوده بوغمشدق.

٥١- ینه بر وقت موسی ایله قرق کیجه[۲] ایچون سوزلشمشدك؛ صوڭره اونڭ (طوره کیتمه‌سنڭ) آردندن سز ظالم کیمسه‌لر اولارق بوزاغی‌یی (آله) ایدینديڭز.

٥٢- صوڭره بونڭ آرقه‌سندن، سزی عفو ایتدك، تاکه شکر ایده‌سڭز.

٥٣- هانی موسی‌یه کتابی و (حق ایله باطلی آییران) فرقانی ویرمشدك، تاکه هدایته ایره‌سڭز.

٥٤- او وقت موسی، قومنه: "ای قومم! شبهه یوقکه سز، بوزاغی‌یی (آله) ایدینمکله کندیڭزه ظلم ایتدیڭز؛ اویله ایسه یارادانڭزه توبه ایدوب، نفسلریڭزی ئولدیرڭ![۳] بو (حالڭز)، یارادانڭزڭ قاتنده سزڭ ایچون داها خیرلیدر" دیدی. بونڭ اوزرینه (الله) توبه‌ڭزی قبول ایتدی. شبهه‌سزکه توّاب (توبه‌لری چوق قبول ایدن)، رحیم (چوق مرحمتلی اولان) آنجق اودر.

٥٥- بر زمان ده: "أی موسی! (بز) اللّهی آچیقجه کورمه‌دکجه اصلا سڭا ایمان ایتمه‌یه‌جڭز!" دیمشدیڭز ده، سز (اولوب بیتنه حیرتله) باقا-طورورکن سزی ییلدیریم یاقه‌لاییویرمشدی.

٥٦- صوڭره شکر ایده‌سڭز دییه، ئولومڭزڭ آردندن سزی دیریلتدك.

٥٧- هم (تیه چولنده) اوزریڭزی بلوطلرله کولکه‌له‌دك و سزه قدرت حلواسی ایله بیلدیرجین ایندیردك (و): "سزی رزقلاندیردیغمز تمیز شیلردن ییڭ!" (دیدك). آرتق (اونلر) بزه ظلم ایتمدیلر؛ فقط (اصلنده) کندیلرینه ظلم ایدییورلردی.

---

(۱) فرعونڭ بو قتل عامه کیریشمه‌سنڭ سببی، کاهنلرڭ کندیسنه: "اسرائیل اوغوللرندن یڭی دنیایه کلن بر چوجق سنڭ سلطنتڭه صوڭ ویره‌جك" دییه خبر ویرمه‌لری ایدی. (نسفی، ج. ١، ٧٧)

"بنی اسرائیلك، اوغوللرینڭ کسیلوب قادین و قیزلرینی حیاتده بیراقمق، بر فرعون زماننده یاپیلان بر حادثه عنوانیله، یهودی ملّتنڭ اکثر (پك چوق) مملکتلرده، هر عصرده معروض اولدیغی متعدد (چوق صاییده) قتل عاملری، قادین و قیزلری، حیات بشریهٔ سفیهانه‌ده (انسانلرڭ غیر مشروع حیاتنده) اویناداقلری رولی افاده ایدر." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٣٣)

(۲) بوراده کچن "قرق کیجه"، حضرت موسینڭ (ع م) ذی‌القعده آینڭ باشندن ذی‌الحجّه‌نڭ اوننه قدر، طور طاغنده اوروچلی اولارق کچیردیکی قرق کوندر. بو سوره‌نڭ صوڭنده موسی (ع م) بالذّات کلام الٰهی‌یه مظهر اولمش و کندیسنه تورات ویریلمشدر. (جلالین شرحی، ج. ١، ٧٧)

(۳) پك چوق تفسیرلرده، "نفسلریڭزی ئولدیرڭ!" امریله قصد ایدیلن کیمسه‌لرڭ، بوزاغی‌یه طاپارق دیندن چیقانلر اولدیغی بیان ایدیلمکده‌در. بو امر کرگی او کناهکارلردن اوڭجه‌لکله توبه ایتمه‌لری ایستندی و قبول ایتمه‌ینلرله حرب ایدیلدی. اویله‌که بو صواشده ئولدیریلنلرڭ صاییسنڭ یتمش بیڭی بولدیغی روایت ایدیلمکده‌در. دیگر بر معنا ایسه بو امرڭ مجازی اولوشیدرکه، بو طورومده اونلردن نفسلرینی تربیه ایتمه‌لری، بر داها بویله حاللره کیرمه‌مه‌لری ایستنمشدر. (ألمالیلی، ج. ١، ٣٥٥)

٥٨- بینه بر زمان (سزه) شویله دیمشدك: "شو شهره (قُدسه) کیرك ده اوندن دیله‌دیگگز یرده بول بول ییيك؛ (اما) قاپیدن سجده ایدن کیمسه‌لر اولارق کیرك و 'حِطَّةٌ (یا ربّ! بزی عفو ایت!)' دیگگه، سزه خطالریگزی باغیشلایالم!" چونکه (بز)، اییلك ایدنلره (مکافاتلرینی داها ده) آرتیراجغز.

٥٩- فقط او ظلم ایدنلر، (آلای ایدرك او) سوزی کندیلرینه سویله‌نندن باشقه بر سوزله (بوغدای معناسنده‌کی 'حِنْطَه' ایله) دگیشدیردیلر؛ (بز ده) عصیان ایتمکده اولدقلرندن طولایی ظلم ایدنلرك اوزرینه کوکدن کوتو بر عذاب ایندیردك.

٦٠- و بر زمان موسی (تیه چولنده) قومی ایچون صو ایسته‌مشدی ده (اوکا): "عصاکله طاشه اور!" دیدك. بونك اوزرینه (طاشه اورنجه) اوندن اون ایکی پیکار فیشقیردی.[١] طوغریسی هر قبیله (صو) ایچه‌جگی یری بیلدی.

(اونلره شویله دیدك:) "اللّهك (سزه لطف ایتدیگی) رزقندن ییيك، ایچك؛ فقط فساد چیقاریجیلر اولارق یر یوزنده بوزغونجیلق یاپمایك!"

٦١- بینه بر وقت شویله دیمشدیگز: "أی موسی! (بز) تك بر ییمگه (قدرت حلواسی ایله بیلدیرجینه) اصلا صبر ایده‌میه‌جگز؛ بزم ایچون ربّگه دعا ایت ده، بزه یرك بیتیردیگی شیلردن، سبزه‌سندن، خیارندن، بوغداییندن، مرجمگندن و صوغانندن چیقارسین!" (موسی ده اونلره:) "او خیرلی اولانی، بو داها آشاغی اولانله دگیشدیرمکمی ایسته‌یورسگز؟ (اویله ایسه) بر شهره اینك، (چونکه کندیگز ایچون) ایسته‌دیگگز شیلر (اوراده) ألبته واردر" دیدی. بویله‌جه اوزرلرینه ذلّت و مسکنت (یوقسوللق طامغه‌سی) اورولدی[٢] و اللّهدن (کلن) بر غضبه اوغرادیلر.[٣]

بو، شبهه‌سز اونلرك، اللّهك آیتلرینی انکار ایدییور و حقسز یره (حقسزلقلرینی بیله بیله) پیغمبرلری ئولدیرییور اولمه‌لری سببیله‌در. (بوتون) بونلر، عصیان ایتمه‌لری و حدّی آشمقده اولدقلرندن طولاییدر.

---

(١) "جناب حق، شو آیتك لسان رمزیله (اشارتیله) معنًا دییورکه: 'أی انسان! مادام بکا اعتماد ایدن بر عبدیمك (قولمك) ألنه اویله بر عصا ویرییورمکه، هر ایسته‌دیگی یرده آب حیاتی (صویی) اونکله چکر. سن ده بنم قوانین رحمتمه استناد ایتسه‌ك (رحمتمك قانونلرینه طایانسه‌ك)، شویله اوکا بکزر ویاخود اوکا یاقین بر آلتی ألده ایده‌بیلیرسك. هایدی ایت!' ایشته بشر ترقّیاتنك (انسانلغك ایلرله‌مه‌لرینك) مهملرندن بریسی، بر آلتك ایجادیدرکه، أکثر یرلرده اورولدیغی وقت صویی فیشقیرتییور. شو آیت اوندن داها ایلری، نهایات و غایات حدودینی (أك صوك و أك یوکسك صینیرلرینی) چیزمشدر." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٨٠)

(٢) یهودی ملّتی حبّ حیات (حیات سوکیسی) و دنیا پرستلکده افراط ایتدکلری ایچون هر عصرده ذلّت و مسکنت (آشاغیلانمه) طوقادینی ییمگه مستحق اولمشلر. فقط بو فلسطین مسئله‌سنده حبّ حیات و دنیا پرستلك حسّی دگل، بلکه انبیای بنی اسرائیلیه‌نك (بنی اسرائیل پیغمبرلرینك) مزارستانی اولان فلسطین، اوأسکی پیغمبرلرك کندی ملتلرندن بولونمه‌لری جهتیله بر جهتده بر اهمّیتی حس ملّی و دینی اولمه‌سندن چابوق طوقات ییمییورلر. یوقسه قوجه عربستانده آز بر زمره هیچ طایانامایاجقدی، چابوق مسکنته کیره‌جکلردی. (شعاعلر، ٥٣٣)

(٣) "حیات اجتماعیهٔ بشریه‌یی (انسانلغك اجتماعی حیاتنی) صارصان و سعی عملی، سرمایه ایله (ایشچی‌یی ایش ویرنله) مبارزه (مجادله) ایتدیروب فقرایی زنکینلرله چارپیشدیران، مضاعف ربا (قات قات فائض) یاپوب بانقه‌لری تأسیسه سببیت ویرن و حیله و خدعه (آلداتمه) ایله جمع مال ایدن (مال طوپلایان) او ملّت اولدیغی کبی، محروم قالدقلری و دائما ظلمنی کوردکلری حکومتلردن و غالبلردن انتقاملرینی آلمق ایچون هر چشید فساد قومیته‌لرینه قاریشان وهر نوع اختلاله پارماق قاریشدیران ینه او ملّت(در). (...) ایشته شو ملّتك سجیه‌لرنده (خویلرنده) و مقدراتنده مندرج (یرلشمش) اولان شویله مدهش دساتیر (دوستورلر) ایچوندرکه، قرآن اونلره قارشی پك شدّتلی طاورانییور. دهشتلی سیلّهٔ تأدیب (حدلرینی بیلدیرن طوقات) اورییور." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٣٣)

٦٢- شبهه‌سزکه (ظاهرًا) ایمان ایدنلر، یهودی اولانلر، خرستیانلر و صابئیلر[١] یوقمی، (اونلردن) کیم اللّهه و آخرت کوننه (حقیقتاً) ایمان ایدوب صالح بر عمل ایشلرسه، آرتق اونلرڭ، ربلری قاتنده مکافاتلری واردر؛ اونلره هیچ بر قورقو یوقدر، اونلر محزون ده اولمازلر.

٦٣- و بر زمان سزڭ صاغلام سوزیڭزی آلمش، طور طاغنی ده اوزریڭزه (همن ییقیلاجق بر وضعیتده) قالدیرمشدق. "سزه ویردیگمزی (کتابی) قوّتله طوتڭ و ایچنده بولونانلری (عمل ایدرك) خاطرلایڭکه، (کناهلردن) صاقیناسڭز!" (بویورمشدق).

٦٤- صوڭره بونڭ آردندن یوز چویردیڭز. فقط اوزریڭزه اللّهڭ احسانی و رحمتی (توبه‌لریڭزی قبول ایتمسی) اولماسه‌یدی، مطلقا ضرره اوغرایانلردن اولوردیڭز.

٦٥- ایچڭزدن جمعه ایرتسی کوننده حدّی آشانلری البته بیلیرسڭز.[٢] بو یوزدن اونلره: "آشاغیلق مایمونلر اولڭ!" دیمشدك.

٦٦- بویله‌جه بونی (بو حادثه‌یی) اوڭنده کیلره و آرقه‌سنده کیلره (او زمانده بولونانلره و آردندن کله‌جکلره) عبرت ویریجی بر جزا، تقوا صاحبلرینه ایسه بر نصیحت قیلدق.

٦٧- بینه بر زمان موسی، قومنه: "شبهه یوقکه اللّٰه سزه بر بقره (بر صیغیر) کسمه‌ڭزی امر ایدییور!" دیمشدی.[٣] (اونلر:) "بزی آلایه‌می آلییورسڭ؟" دیدیلر. (موسی:) "(بن) اویله جاهللردن اولمقدن اللّهه صیغینیرم!" دیدی.

٦٨- (اونلر:) "بزم ایچون ربّڭه دعا ایت، اونڭ نه اولدیغنی بزه ابیجه آچیقلاسین!" دیدیلر. (موسی) شویله دیدی: "محقّقکه او (ربم) بویورییورکه: 'طوغریسی او، نه یاشلی نه ده کنچ، بو ایکیسنڭ آراسی (اورته یاشده) بر صیغیردر.' آرتق نه امر اولونویورسه‌ڭز، یاپڭ!"

٦٩- (اونلر بو دفعه:) "بزم ایچون ربّڭه دعا ایت، اونڭ رنکنڭ نه اولدیغنی (ده) بزه آچیقلاسین!" دیدیلر. (موسی) شویله دیدی: "شبهه‌سز او (ربم) بویورویورکه: 'طوغریسی او، رنکی صاپ صاری، باقانلرڭ خوشنه کیدن بر صیغیردر.'"

---

(١) یهوده، حضرت یعقوبڭ (ع‌م) اون ایکی اولادندن اڭ بیوڭنڭ اسمی ایکن زمانله عموم اسرائیل اوغوللری ایچون ده قوللانیلمشدر. صابئی، اسلامیت، خرستیانلق و یهودیلگڭ طیشنده بولونان بتون دین منسوبلرینه دینیر. خصوصی معناده ایسه، ملکلره، ییلدیزلره ویا پوتلره طاپانلره دینیلمشدر. (ابن کثیر، ج. ١، ٧٢)

(٢) اسرائیل اوغوللرینه، جمعه ایرتسی کوننه حرمت ایتمه‌لری و او کونی ساده‌جه عبادتله کچیرمه‌لری امر ایدیلمشدی. آیریجه او کون بالیق آولامه‌لری ده حرام قیلینمشدی. فقط اونلر، اللّهڭ بو امرلرینه مخالفت ایتمکله حدّی آشمشلردی. (نسفی، ج. ١، ٩٦)

(٣) "مصر قطعه‌سی قومستان (چول) اولان صحرای کبیرڭ بر پارچه‌سی اولدیغندن نیل مبارکڭ فیضیله (آقمه‌سیله) غایت محصولدار (ویریملی) بر تارله حکمنه کچدیگندن، او جهنّم نمون (جهنّم کبی) صحرا قومشولغنده شویله جنّت مثال بر موقع مبارکڭ بولونمسی، فلاحت (چیفتچیلك) و زراعتی اهالیسنده پك مرغوب (رغبتلی) بر صورته کتیرمش و او سکنه‌نڭ (اهالینڭ) سجیه‌سنه (اخلاقنه) اویله تثبیت ایتمش (یرلشدیرمش) که، زراعتی قدسیه و واسطۀ زراعت اولان بقری و ثَوری (صیغیر و أوکوزی) مقدّس، بلکه معبود (آلّه) درجه‌سنه چیقارمش. حتی او زمانده‌کی مصر ملّتی ثَوره، بقره عبادت ایتمك درجه‌سنده بر قدسیت ویرمشلر. ایشته او زمانده بنی اسرائیل دخی، او قطعه‌ده نشئت ایدییوردی (یاشایوردی) و او تربیه‌دن بر حصّه آلدقلری، عِجْلْ (بوزاغی) مسئله‌سندن آڭلاشیلییور.

ایشته قرآن حکیم، حضرت موسی علیه السّلامڭ رسالتیله (پیغمبرلگیله)، او ملّتڭ سجیه‌لرینه کیرمش و استعدادلرینه (قابلیتلرینه) ایشله‌مش اولان او بقر پرستلك مفکوره‌سنی (أوکوزه طاپمه فکرینی) کسوب ئولدیردیگنی، بر بقرڭ ذبحیله (کسیلمه‌سیله) افهام ایدییور (آڭلاتییور)." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٧٣)

۷۰- (اونلر تکرار شویله) دیدیلر: "بزم ایچون ربّڭه دعا ایت، اونڭ نه اولدیغنی بزه (اییجه) آچیقلاسین! چونکه بزه کوره صیغیرلر بربرینه بڭزر کلدی. بونڭله برابر اگر الله دیلرسه، شبهه‌سز بز البته طوغری‌یی بولان کیمسه‌لر (اولور)ز."

۷۱- (موسی شویله) دیدی: "شبهه‌سز او (ربم) بویوریورکه: طوغریسی او، نه یری سورمك اوزره بویوندوروغه اورولان، نه ده (صو طاشییارق) أکین صولار بر صیغیردر. قصورسزدر، اونده بر آلاجه یوقدر." (اونلر:) "ایشته شیمدی کرچگی کتیردڭ!" دیدیلر. بونڭ اوزرینه اونی (بولوب) کسدیلر، (فقط) نره‌ده ایسه (بونی) یاپمایاجقلردی.

۷۲- هم هانی بر زمان سز، بر کیمسه‌یی ئولدیرمشدیڭز ده، اونڭ (قاتلی) حقّنده بربریڭزله مناقشه ایتمشدیڭز. حالبوکه الله، کیزله‌مکده اولدیغڭزی حقّیله اورته‌یه چیقاریجیدر.

۷۳- بونڭ اوزرینه: "(بوغازلادیغڭز صیغیرڭ) بر پارچه‌سیله اوڭا (او ئولویه) اورڭ!"[۱] دیمشدك. الله، ئولولری ایشته بویله دیریلتیر و عقل ایردیره‌سڭز دییه سزه آیتلرینی کوسترر!

۷۴- صوڭره بونڭ آردندن قلبلریڭز قاتیلاشدی؛ آرتق اونلر طاش کبی ویا داها قاتیدرلر. حالبوکه طاشلردن اویله‌سی واردرکه، اوندن نهرلر فیشقیرر؛ البته اونلردن اویله‌سی ده واردرکه، یاریلیر ده اوندن صو چیقار. هم اونلردن شبهه‌سز اویله‌سی ده واردرکه، اللّٰه قورقوسندن دوشوب یووارلانیر! اللّٰه ایسه، یاپمقده اولدقلریڭزدن غافل دگلدر.[۲]

۷۵- (أی مؤمنلر!) اونلرڭ سزه ایناناجقلرینیمی امید ایدییورسڭز؟ حالبوکه کرچکدن اونلردن بر فرقه واردرکه، اللّٰهڭ کلامنی ایشیتیرلر، صوڭره اونی آڭلامه‌لرینڭ آردندن، کندیلری بیله بیله اونی تحریف ایدر (دگیشدیرر)لردی.

۷۶- ایمان ایدنلرله قارشیلاشدقلری زمان: "(بز ده) ایمان ایتدك!" دیرلر. بربرلریله باش باشه قالنجه ده (رئیسلری اونلره): "اللّٰهڭ سزه (توراتده) آچیقلادیغنی (محمّدڭ صفتلرینی)، ربّڭزڭ حضورنده سزه قارشی اونڭله دلیل کتیرسینلر دییه‌می اونلره (او مؤمنلره) آڭلاتییورسڭز؟ هیچ عقل ایردیرمزمیسڭز؟" دیدیلر.[۳]

---

(۱) روایته کوره اسرائیل اوغوللری، اینگنی چوق سون بر شخصدن، بویله بر اینگی بولدیلر و دریسی طولوسنجه آلتون قارشیلغنده صاتون آلوب کسدیلر. بر عضوینی، قاتلنڭ کیم اولدیغی خصوصنده مناقشه ایتدکلری ئولویه اوردیلر. بونڭ اوزرینه ئولو، طمارلرندن قانلر آقار بر حالده طوغرولدی. اوڭا: "سنی کیم ئولدیردی؟" دیدیلر. او ده: "بنی فلانجه ئولدیردی" دیدی. (نسفی، ج. ۱، ۹۹)

(۲) "أی بنی اسرائیل و أی بنی آدم! قلب قاتیلغی و قساوتڭزله اویله بر ذات ذوالجلالڭ اوامرینه (امرلرینه) قارشی اطاعتسزلك ایدییورسڭز و اویله بر شمس سَرْمَدِینڭ ضیای معرفتنه (اونی تعریف ایدن نورلی دلیللره) غفلتله کوزلریڭزی یومویورسڭزکه، مصریڭزی جنّت صورتنه چویرن نیل مبارك کبی قوجه نهرلری، عادی (بسیط)، جامد (روحسز) طاشلرڭ آغیزلرندن آقیتوب معجزات قدرتنی (قدرتنڭ معجزه‌لرینی)، شواهد وحدانیتنی (برلگنڭ شاهدلرینی) او قوجه نهرلرڭ قوّت و ظهور (چیقیش) و افاضه‌لری (آقمه‌لری) درجه‌سنده، کائناتڭ قلبنه و زمینڭ (یر یوزینڭ) دماغنه ویره‌رك، جن و انسڭ قلوب و عقولنه (قلبلرینه و عقللرینه) اصاله ایدییور (آقیتییور). هم حسسز، جامد بعض طاشلری بویله عجیب بر طرزده معجزات قدرتنه مظهر ایتمسی؛ کونشڭ ضیاسی (ایشیغی) کونشی کوستردیگی کبی، او فاطر ذوالجلالی (جلال صاحبی یاراتیجی‌یی) کوستردیگی حالده، ناصل اونڭ او نور معرفتنه قارشی کور اولوب کورمه‌یورسڭز؟" (ذوالفقار، ۲۵نجی سوز، ۷۷)

(۳) منافقلر حقّنده، باقیڭز؛ (صحیفه ۳، حاشیه ۱)

٧٧- هم (اونلر) بيلميورلرميكه، شبهه‌سز الله، نه‌يى كيزلرلر و نه‌يى آچيقلارلرسه بيلير.[١]

٧٨- اونلردن امّى اولانلر ده واردركه، كتابى (توراتى) بيلمزلر؛ آنجق (رئيسلرندن دويدقلرى) بوش تمنّيلر(ى بيليرلر) و اونلر آنجق ظنده بولونورلر.

٧٩- آرتق واى او كيمسه‌لركْ حالنه‌كه، كتابى أللريله يازارلر ده، صوڭره اونى آز بر فيآته صاتابيلمك ايچون: "بو، الله طرفندندر!" ديرلر.[٢] ايشته أللرينكْ يازدقلرى يوزندن اونلركْ واى حالنه! قزانمقده اولدقلرندن طولايى ده واى اونلره!

٨٠- هم: "صاييلى بر قاچ كوندن باشقه بزه آتش اصلا طوقونمياجقدر!" ديديلر. (أى رسولم! اونلره) ديكه: "(بوڭا دائر) الله قاتندن بر سوزمى آلديڭز، كه الله سوزندن اصلا دونمز، يوقسه اللّهه قارشى بيله‌ميه‌جگڭز شيلريمى سويله‌يورسڭز؟"

٨١- خير! كيم بر كوتولك ياپار و كناهى كنديسنى قوشاتير (ده كافر اولارق ئولور)سه، ايشته اونلر جهنّم اهليدرلر! اونلر اوراده ابدى اولارق قاليجيدرلر.[٣]

٨٢- ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلره كلنجه، ايشته اونلر جنّت اهليدرلر. اونلر (ده) اوراده ابدى اولارق قاليجيدرلر.[٤]

٨٣- بينه بر وقت اسرائيل اوغوللرندن: "اللّهدن باشقه‌سنه قوللق ايتمه‌يه‌جكسڭز، آنا-بابايه، اقربايه، يتيملره ويوقسوللره اييلك (ايده‌جكسڭز)، انسانلره ده كوزللكله سويله‌يكْ، نمازى حقّيله أدا ايدكْ و زكاتى ويركْ!" دييه صاغلام سوز آلمشدق. صوڭره سزدن پك آزى مستثنا، (هپڭز او سوزيڭزدن) دونديڭز، ذاتاً سز يوز چويريجى كيمسه‌لرسڭز.

---

(١) "پرده‌سز كونشه قارشى زمين يوزنده‌كى اشيا (هرشى) كونشى كورمه‌مسى قابل (ممكن) اولماديغى كبى، او عليم ذوالجلالكْ نور علمنه قارشى اشيانكْ (وارلقلركْ) كيزلنمسى بيكْ درجه داها غير قابلدر، محالدر (امكانسزدر). چونكه حضور وار. يعنى هر شى دائرۀ نظرنده‌در و مقابلدر و دائرۀ شهودنده‌در و هر شيئه نفوذى وار (هرشيئه باقار و كورور و علمى هر شيئكْ درينلكلرينه ايشلر)." (مكتوبات، ٢٠نجى مكتوب، ٧٣)

(٢) روايته كوره يهوديلر حضرت محمّدى(ع‌ص‌م) توراتده؛ كوز ببكلرى سياه و ايرى، اورته بويلى، طالعه‌لى صاچلى، كوزل يوزلى برى اولارق وصف ايديلمش بولدقلرى حالده، حسدلرندن كندى كتابلرنده‌كى بو صفتلرى دگيشديره‌رك، او خبر ويريلن پيغمبرى؛ اوزون بويلى، ماوى كوزلى، دوز صاچلى بر كيمسه كبى كوسترمشلردى. (جلالين شرحى، ج. ١، ١٠٤)

(٣) "كافر، آز بر عمرده بر كناه ايشله‌مش؛ فقط او كناه ايچنده نهايتسز بر جنايت وار. چونكه كفر، بتون كائناتى تحقيردر (آشاغيلامقدر)، قيمتلرينى تنزيل ايتمكدر (دوشورمكدر) و بتون مصنوعاتكْ وحدانيته شهادتلرينى (صنعتلى وارلقلركْ اللّهكْ برلگنه شاهدلك ايتمه‌لرينى) تكذيبدر (يالانلامه‌در) و موجودات آيينه‌لرنده جلوه‌لرى (وارلقلر اوزرنده پاريلتيلرى) كورونن اسماى الهيه‌يى تزييفدر (خفيفه آلمقدر). اونكْ ايچون، موجوداتكْ حقّنى كافردن آلمق اوزره، موجوداتكْ سلطانى اولان قهّار ذوالجلالكْ (جلال صاحبى و قهر ايديجى اولان اللّهكْ) كافرلرى أبدى جهنّمه آتمه‌سى، عين حق و عدالتدر. چونكه نهايتسز جنايت، نهايسز عذابى ايستر." (مكتوبات، ١٢نجى مكتوب، ٣١)

(٤) "انسان بر نعمته ويا بر لذّته مظهر اولديغى زمان، الكْ اوّل فكرينى بوزان و انسانه وسوسه ويرن، او نعمتكْ ويا او لذّتكْ دوام ايدوب ايتمه‌يه‌جگى دوشونجه‌سيدر. بو وسوسه‌لى دوشونجه‌يه محل (ير) قالمامق اوزره، قرآن كريم بو جمله ايله اونلركْ ازواجيله (أشلريله)، لذائذيله (لذّتلريله) برابر جنّتده عَلَى الدَّوَامْ (دواملى) قالاجقلرينى تبشير ايتمكله (مژده‌له‌مكله)، او كدرلى دوشونجه‌دن قورتارمشدر." (اشارات الاعجاز، ٢٠٠)

۸٤- بر زمان ده: "بربریکْزكْ قانلرینی دوك-مه‌یه‌جکسکْز و بربریکْزی یورتلریکْزدن چیقار-مایاجقسکْز!" دییه صاغلام سوزیکْزی آلمشدق، صوکْره (بونی آچیقجه) قبول ایتدیکْز. و سز (بوکْا) شاهدلك ایتمکده‌سکْز.

۸۵- (بتون بونلردن) صوکْره، سز اویله کیمسه‌لر-سکْزکه، بربریکْزی ئولدیرییور وایچکْزدن بر قسمنی یورتلرندن چیقارییور، اونلره قارشی کوتولکده و دوشمانلقده یاردیملاشییورسکْز. أگر سزه اسیر اولارق کلیرلرسه فدیه‌لرینی ویرییور (و اونلری قور-تارییور)سکْز؛ حالبوکه او، (اونلركْ، یورتلرندن) چیقاریلمه‌لری سزه حرام قیلینمشدی. یوقسه کتابكْ بر قسمنه اینانوب بر قسمنی انکارمی ایدییورسکْز؟ آرتق ایچکْزدن بویله یاپانكْ جزاسی، دنیا حیاتنده رذیل اولمقدن باشقه بر شی دگلدر! قیامت کوننده ایسه (اونلر) عذابكْ الكْ شدّتلیسنه اوغراتیلیرلر! و الله، یاپمقده اولدقلریکْزدن غافل دگلدر.[1]

۸٦- ایشته اونلر، آخرت قارشیلغنده دنیا حیاتنی صاتون آلانلردر.[2] بو یوزدن اونلردن عذاب خفیفلتیلمز و اونلر (او کون) یاردیم اولونمازلر.

۸۷- آند اولسونکه، موسی‌یه کتابی (توراتی) ویردك و اوندن صوکْره آرد آرده پیغمبرلر کوندردك. مریم اوغلی عیسی‌یه ده معجزه‌لر ویردك و روح القدس (جبرائیل) ایله اوکْا قوّت ویردك. بوکْا رغماً، نه زمان بر پیغمبر نفسلریکْزكْ خوشلانمدیغی بر شیئی سزه کتیردی ایسه بیوکلك طاسلامادیکْزمی؟ بو یوزدن بر قسمنی یالانلادیکْز، (زکریا و یحیی‌یه یاپدیغکْز کبی) بر قسمنی ده ئولدیرییوردیکْز.

۸۸- هم (پیغمبره:) "قلبلریمز پرده‌لیدر! (دیدك-لریکْی آکْلامییورز)" دیدیلر. خیر! انکار ایتمه‌لری سببیله الله اونلره لعنت ایتمشدر (رحمتندن اوزاق-لاشدیرمشدر)؛ بو یوزدن پك آز ایناتیرلر.

---

(۱) بو سوره‌ده‌کی ۸۳ و ۸٤نجی آیتلر، بنی اسرائیل شریعتنده‌کی مشهور اوامر عشره (اون امر) حقّنده‌در. اللّهكْ اونلردن آلدیغی درت عهد؛ بربرلرینی ئولدیرمه‌مه، یورتلرندن چیقارمامه، بربرلرینه قارشی دوشمانلقده یاردیملاشمامه و ایچلرندن اسیر دوشنلری قورتارمه‌در. حالبوکه یهودیلر، بو امرلردن ساده‌جه صوکْنجیسنی یاپار، اوموز اوموزه حرب ایتدکلری کندی متفّقلرینكْ ألنده بیله اولسه، اسیر دوشن یهودیلری قورتارمق ایچون فدیه ویررلردی. کندیلرینه نه‌دن بویله یاپدقلری صورولدیغنده ده بو عهدی اعتراف ایدرلردی. (ألمالیلی، ج. ۱، ۳۹۷؛ قرطبی، ج. ۲، ۲۲)

(۲) "دنیا مادام فانیدر! هم مادام عمر قیصه‌در! هم مادام غایت لزوملی وظیفه‌لر چوقدر! هم مادام حیات أبدیه بوراده قزانیلاجقدر! هم مادام دنیا صاحبسز دگل! هم مادام شو مسافرخانهٔ دنیانكْ غایت حکیم و کریم بر مدبّری (اداره‌جیسی) وار! هم مادام نه اییلك نه فنالق جزاسز (قارشیلقسز) قالمایاجقدر!

هم مادام لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْساً اِلَّا وُسْعَهَا [الله، کیمسه‌یی کوجنكْ یتمه‌یه‌جکی بر شیله مکلّف طوتماز] سرّنجه تکلیف مالایطاق (کوجكْ یتمدیکی تکلیف) یوقدر! هم مادام ضررسز یول، ضررلی یوله مرجّحدر (ترجیح ایدیلیر)! هم مادام دنیوی دوستلر و رتبه‌لر، قبر قاپیسنه قدردر.

البته الكْ بختیار اودرکه؛ دنیا ایچون آخرتنی اونوتماسین، آخرتنی دنیایه فدا ایتمه‌سین، حیات أبدیه‌سنی حیات دنیویه ایچون بوزماسین، مالایعنی (فائده‌سز) شیلرله عمرینی تلف ایتمه‌سین؛ کندینی مسافر تلقّی ایدوب (قبول ایدوب) مسافرخانه صاحبنكْ امرلرینه کوره حرکت ایتسین؛ سلامتله قبر قاپیسنی آچسین سعادت أبدیه‌یه (جنّته) کیرسین!" (مکتوبات، ۱٦نجی مکتوب)

٨٩- هم اونلره الله طرفندن، يانلرنده بولونانى (توراتى) تصديق ايديجى بر كتاب (قرآن)[١] كلنجه، كه داها اوڭجه (او كوندريله‌جك پيغمبرى وسيله ياپارق) انكار ايدنلره قارشى ظفر ايسته‌يورلردى؛ ايشته (بو قدر ايى) طانيدقلرى (او پيغمبر كنديلرينه كلنجه)، اونى انكار ايتديلر.[٢] بو يوزدن اللّهڭ لعنتى او كافرلر اوزرينه‌درر!

٩٠- اللّهڭ، قوللرندن ديله‌ديگنه احسانندن (كتاب) اينديرمسنه (حسدله) عصيان ايدرك اللّهڭ اينديرديگنى (قرآنى) انكار ايتمكله، مقابلنده كنديلرينى صاتدقلرى شى نه كوتودر! بو يوزدن غضب اوستنه غضبه اوغراديلر. ايشته كافرلر ايچون (پك) آشاغيلاييجى بر عذاب واردر.

٩١- هم اونلره: "اللّهڭ اينديرديگنه ايمان ايدڭ!" دينيلديگى زمان: "(بز ساده‌جه) بزه اينديريلنه (توراته) ايمان ايدرز!" دييوب، اونڭ آرقه‌سنده‌كينى (قرآنى) انكار ايدرلر؛ حالبوكه او، يانلرنده اولانى تصديق ايديجى حق بر كتابدر. (أى رسولم! اونلره) ديكه: "اگر مؤمن كيمسه‌لر ايديسه‌ڭز، او حالده داها اوڭجه اللّهڭ پيغمبرلرينى نيچون ئولديرييورديڭز؟"

٩٢- آند اولسونكه، موسى سزه آپ آچيق معجزه‌لرله كلمشدى؛ صوڭره اونڭ (طور طاغنه كيتمه‌سنڭ) آردندن، سز ظالم كيمسه‌لر اولارق بوزاغى‌يى (آلّه) ايدينديڭز.

٩٣- هانى سزڭ صاغلام سوزيڭزى آلمش، طورى ده اوزريڭزه قالديرمشدق. (شويله ديمشدك:) "سزه ويرديگمزى (توراتى) قوّتله طوتڭ و (امر ايتدكلريمزى) ديڭله‌يڭ!" (اونلر ايسه:) "ايشيتدك و عصيان ايتدك!" ديديلر ده انكارلرى سببيله قلبلرينه بوزاغى (سوكيسى) ايچيريلدى، (او محبّت، عادتا ايليكلرينه ايشله‌دى). (أى رسولم! اونلره) ديكه: "اگر مؤمن كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، ايناندجغڭز سزه كنديسيله امر ايتمكده اولديغى شى نه كوتودر!"

---

(١) "أى أهل كتاب! (خرستيانلر و يهوديلر!) اسلاميتى قبول ايتمكده سزه بر مشقّت يوقدر. سزه آغير كلمه‌سين! زيرا سزه بتون بتون دينڭزى ترك ايتمه‌ڭزى امر ايتمه‌يور. آنجق اعتقاديڭزى اكمال (ايناندجلريڭزده‌كى أكسيكلكلريڭزى تماملاييڭز) و يانڭزده بولونان اساسات دينيه (دينڭ تمللرى) اوزرينه بنا ايديڭز دييه، تكليفده بولونيور. زيرا قرآن، بتون كتب سالفه‌نڭ (كچمش كتابلرڭ) كوزللكلرينى و أسكى شريعتلرينڭ قواعد اساسيه‌لرينى (تمل قاعده‌لرينى) جمع ايتمش (طوپلامش) اولديغندن، اصولده (اصل مسئله‌لرده) معدِّل و مكمِّلدر (دوزلتيجى و تماملاييجيدر). يعنى تعديل و تكميل ايديجيدر. يالڭز، زمان و مكانڭ تغيّر ايتمسى (دگيشمه‌سى) تأثيريله تحوّل و تبدّله (دگيشيكلگه) معروض اولان فروعات قسمنده (اساسه عائد اولمايان مسئله‌لرده) مؤسّسدر (يڭى حكملر كتيرر). بونده عقلى و منطقى اولمايان بر جهت يوقدر." (اشارات الاعجاز، ٤٤)

(٢) "پك چوق يهودى علماسى (عالملرى) و نصارى (خرستيان) علماسى، اقرار (قبول) و اعتراف ايتمشلركه: 'كتابلريمزده محمّد عربى عليه الصّلاة والسّلامڭ اوصاف (وصفلرى) يازيليدر.' (...) علماى يهودڭ الڭ مشهورلرندن ابن صُوريَا و اِبْنِ اَخْطَبْ و اونڭ قرداشى كَعَبْ اِبْنِ اُسَيْدْ و زُبَيْرْ اِبْنِ بَاطِيَا كبى مشهور علما و رئيسلر، غير مسلم قالدقلرى حالده اقرار ايتمشلركه: 'أوت، كتابلريمزده اونڭ اوصافى واردر، اوندن بحث ايدييورلر!'" (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٦٧)

آيريجه تورات، انجيل و زبورده پيغمبر افنديمز عليه الصّلاة والسّلامدن بحث ايدن يرلر ايچون، باقيڭز: (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٦٦-٧٣)

٩٤- دیكه: "أگر آخرت یوردی (جنّت) الله قاتنده باشقه انسانلره دگل ده، ساده‌جه سزه عائد ایسه و (بو ادّعاڭزده) طوغری کیمسه‌لر ایسه‌ڭز، هایدی ئولومی تمنّی ایدڭ!"[١]

٩٥- حالبوکه أللرینڭ ایشله‌دیگی (کناهلر) یوزندن، اونی أبدی اولارق اصلا تمنّی ایتمه‌یه‌جکلردر. الله، ایسه ظالملری حقّیله بیلندر.

٩٦- آنداولسونکه، اونلری حیاته‌قارشی انسانلرڭ، حتی شرك قوشانلرڭ اڭ حرصلیسی بولورسڭ! هر بری بیڭ سنه یاشاتیلمه‌یی آرزو ایدر. حالبوکه (چوق) یاشاتیلمسی، اونی عذابدن اوزاقلاشدیریجی دگلدر. الله، نه یاپارلرسه حقّیله کورندر.

٩٧- (أی رسولم!) دیکه: "کیم جبرائیله دوشمان ایسه،[٢] آرتق شبهه‌سز (بیلسین) که اونی (او قرآنی) سنڭ قلبڭه، اللّهڭ اذنیله، کندڭدن اوڭجه‌کی کتابلری تصدیق ایدیجی و مؤمنلر ایچون بر هدایت و مژده اولمق اوزره او (جبرائیل) ایندیرمشدر."

٩٨- کیم اللّهه، ملکلرینه، پیغمبرلرینه، جبرائیله و میکائیله دوشمان ایسه، شبهه‌سز الله ده او کافرلرڭ دوشمانیدر.[٣]

٩٩- جلالم حقّی ایچون، سڭا آپ آچیق آیتلر ایندیردك! حالبوکه اونلری فاسقلردن باشقه‌سی انکار ایتمز.

١٠٠- نیته‌کیم نه زمان سوز ویره‌رك بر آندلاشمه یاپسه‌لر، ایچلرندن بر قسمی اونی بوزمادیمی؟ خیر! اونلرڭ چوغی ایمان ایتمزلر.

١٠١- هم اونلره، الله طرفندن یانلرنده اولانی (توراتی) تصدیق ایدیجی بر پیغمبر کلنجه، کندیلرینه کتاب ویریلنلردن بر طائفه، صانکه کندیلری بیلمییورلرمش کبی، اللّهڭ کتابنی صیرتلرینڭ کریسنه آتدیلر.

---

(١) "أگر طوغری ایسه‌ڭز موتی (ئولومی) ایسته‌ییڭز. هیچ ایسته‌میه‌جکسڭز." ایشته مجلس نبویده (پیغمبر مجلسنده) کوچك بر جماعتڭ جزئی بر حادثه عنوانیله ملل انسانیه (ملتلر) ایچنده حرص حیات و خوف مماتله (ئولوم قورقوسیله) اڭ مشهور اولان ملّت یهودڭ (یهودی ملّتنڭ) تا قیامته قدر لسان حاللری موتی ایسته‌میه‌جگنی و حیات حرصنی بیراقمایاجغنی افاده ایدر. (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٣٣)

(٢) یهودیلر رسول اکرمه (عصم): "سڭا کوکدن هانکی ملك کلییور؟"دییه صوردیلر. علیه الصّلاة والسّلام افندیمز: "جبرائیل (ع‌م) کلییور. چونکه او، اللّهڭ کوندردیگی پیغمبرلرڭ هپسنڭ دوستیدر" بویوردی. بونڭ اوزرینه یهودیلر: "او بزم دوشمانمزدر. چونکه او، بزه عذاب، صواش و شدّت کتیرر. أگر رحمت، یاغمور و نباتلری کتیرن میکائیل (ع‌م) اولسه‌یدی سڭا ایمان ایدردك!" دیمه‌لری اوزرینه بو آیت نازل اولمشدر. (نسفی، ج. ١، ١١١)

(٣) "خلقت کائناتڭ (کائناتڭ یاراتیلیشنڭ) اڭ اهمّیتلی نتیجه‌سی اولان انسانلرله مناسبات ربّانیه‌یی (انسانلر ایله الله آراسنده‌کی مناسبتلری) تبلیغ و اظهار ایدن (بیلدیرن و آچیقلایان) جبرائیل علیه السّلام و ذی حیات (جانلیلر) عالمنده اڭ حشمتلی و اڭ دهشتلی اولان دیریلتمك و حیات ویرمك و ئولومله ترخیص ایتمکده‌کی خالقه (یاراتیجی‌یه) مخصوص اولان اجراآت الٓهیه‌یی یالڭز تمثیل ایدوب عبودیتکارانه (قوللق یاپارق) نظارت ایدن اسرافیل علیه السّلام و عزرائیل علیه السّلام؛ و حیات دائره‌سنده رحمتڭ اڭ جمعیتلی، اڭ کنیش، اڭ ذوقلی اولان رزقده‌کی احسانات رحمانیه‌یه نظارتله (رحمن اولان اللّهڭ احسانلرینه باقمقله) برابر، شعورسز شکرلری شعور ایله تمثیل ایدن میکائیل علیه السّلام کبی ملکلرڭ پك عجیب ماهیتده اولارق بولونمه‌لری و وجودلری و روحلرڭ بقالری (ئولومسزلگی)، سلطنت و حشمت ربوبیتڭ مقتضاسیدر (اللّهڭ کائناتی اداره‌سنده کورونن سلطنت و حشمتنڭ کرگیدر)." (عصای موسی، ١١نجی مسئله، ٦٩)

١٠٢- و شيطانلرڭ، سليمانڭ سلطنتى عليهنده سويلهمكده اولدقلرى (سحر يا پديغنه دائر اويديردقلرى) شيلره تابع اولديلر. حالبوكه سليمان كافر اولمادى (سحر ياپمدى)؛ فقط شيطانلر انسانلره سحرى (تعليم ايدرك) و بابلدهكى ايكى ملكه، (يعنى) هاروت و ماروته اينديريلن شيلرى اوگرتهرك كافر اولديلر.[1]

حالبوكه (او ايكى ملك): "بز آنجق بر امتحانز (بونڭ ايچون كونديريلمشز) صاقين (سحرى جائز كورهرك ياپوب ده) كافر اولما!" ديمهدكچه هيچ بر كيمسهيه اوگرتمزلردى. بوڭا رغماً او ايكيسندن، قوجه ايله قاريسنڭ آراسنى كنديسيله آييراجقلرى شيلرى اوگرنييورلردى. حالبوكه اونلر، اللّهڭ اذنى اولمادقچه، اونڭله كيمسهيه ضرر ويريجى دگللردى. بويلهجه كنديلرينه ضرر ويرهجك، فائده ويرميهجك شيلرى اوگرنييورلردى.

شانم حقّى ايچون، (يهوديلر) اونى (او سحرى) صاتون آلان كيمسهنڭ آخرتده هيچ بر نصيبى اولماديغنى بيلمشلردى. مقابلنده كنديلرينى صاتدقلرى شى نه كوتودر! كشكه بيلسهلردى!

١٠٣- هم كرچكدن اونلر ايمان ايدوب (كناهلردن) صاقينمش اولسهلردى، اللّه طرفندن ويريلهجك بر ثواب ألبته داها خيرلى اولوردى. كشكه بيلسهلردى!

١٠٤- أى ايمان ايدنلر! (پيغمبره) رَاعِنَا ديمهيڭ، أنْظُرْنَا دييڭ[2] و (اونى ايى) ديڭلهيڭ! كافرلر ايچون ايسه (پك) أَلملى بر عذاب واردر.

١٠٥- نه اهل كتابدن انكار ايدنلر، نه ده مشركلر، ربّڭزدن سزه بر خير اينديريلمسنى ايستهمزلر. اللّه ايسه رحمتنى ديلهديگنه تخصيص ايدر.[3] و اللّه پك بيوك احسان صاحبيدر.

---

(١) آيتده بحثى كچن "هاروت و ماروته اينديريلن شيلر" قوللايجه كوتويه قوللانيلابيلن اينجه علمى حقيقتلر اولوب، اللّه طرفندن بر امتحان اولارق اينديريلمشدر. زيرا سحرڭ انسانلره تأثيرى واردر. سحر ياپمق ايسه حرام و كفردر. فقط شرّندن قورونمق ايچون سحر علمنى اوگرنمك حرام دگلدر. (نسفى، ج. ١، ١١٤)

(٢) رسول اللّه (ع‌ص‌م) بر موضوع حقّنده قونوشوركن، اصحاب كرامدن (رضى اللّه عنهم اجمعين) بعضيسى: "بزى كوزتوب بكله (عجله ايتمه)كه، سوزيڭى آڭلايالم!" معناسنده رَاعِنَا ديرلردى. يهوديلر بو سوزى، عبرانيجه و سريانيجه بربرلرينه كفر ايدركن قوللاندقلرى "رَاعِينَا" سوزيله دگيشديروب، حضرت پيغمبره (ع‌ص‌م) اونڭله خطاب ايتمهيه باشلامهلرى اوزرينه بو آيت نازل اولمشدر. بويلهجه مؤمنلره، رَاعِنَا يرينه، عين معنايه كلن أنْظُرْنَا ديمهلرى امر ايديلمشدر. (جلالين شرحى، ج. ١، ١٣٥)

(٣) "عنايات خاصّه (خصوصى ياردملر) و امداد خصوصيه ايله و احسانات مخصوصه (خصوصى احسانلر) ايله رحمن الرحيم، هر بر بيچارهنڭ (چارهسز قالمشڭ) امدادينه يتيشهبيلير. دردلرينه درمان يتيشديرر. فقط او فردڭ هوسيله دگل، حقيقى منفعتيله ياردم ايدر." (قسطمونى لاحقهسى، ٤٦٥)

١٠٦- (بز) بر آيتك حكمنى قالديرر ويا اونى اونوتديررسه‌ق، اوندن داها خيرليسنى ويا بڭزرينى كتيررز.[١] بيلمزميسڭكه الله، شبهه‌سز هر شيئه حقّيله كوجى يتندر!

١٠٧- (هم) بيلمزميسڭكه، كوكلرڭ و يرڭ ملكى شبهه‌سزكه آنجق اللّهڭدر! و سزڭ ايچون اللّهدن باشقه نه بر دوست، نه ده بر ياردیمجى واردر.

١٠٨- يوقسه (سز ده) داها اوڭجه موسى‌يه صورولديغى كبى، (اطاعت ايتمك يرينه) پيغمبريڭزى صورغويه‌مى چكمك ايسته‌يورسڭز؟ كيم ايمانى كفرله دگيشديررسه، او تقديرده كرچكدن (طوس طوغرى) يول اورته‌سنده صاپيتمش اولور.

١٠٩- اهل كتابدن بر چوغى، ايمان ايتمه‌ڭزدن صوڭره سزى كافرلر اولارق كرى دونديرمه‌يى ايسته‌ديلر. (بو سنڭ پيغمبرلگڭ اولان) حقيقت كنديلرينه بللى اولدقدن صوڭره، صرف نفسلرندن كلن بر قيصقانچلقدن طولاييدر. آرتق الله (اونلر حقّنده جهاد) امرينى كتيرنجه‌يه قدر عفو ايدڭ، آلديرمايڭ! محقّقكه الله، هر شيئه حقّيله كوجى يتندر.

١١٠- نمازى حقّيله أدا ايدڭ[٢] و زكاتى ويرڭ![٣] هم كنديڭز ايچون خيردن (و حسناتدن) نه تقديم ايدر (حاضرلار) ايسه‌ڭز، الله قاتنده اونى بولورسڭز. شبهه‌سزكه الله، نه ياپارسه‌ڭز حقّيله كورندر.

١١١- (اهل كتاب:) "يهودى‌ويا خرستيان اولاندن باشقه‌سى اصلا جنّته كيره‌ميه‌جك!" ديديلر. بو اونلرڭ بوش تمنّيلريدر. ديكه: "أگر (ادّعاڭزده) طوغرى كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، دليلڭزى كتيرڭ!"

١١٢- خير! كيم (كوزل بر نيّت و اخلاصله) ايبلك ايدن بر كيمسه اولارق كنديني اللّهه تسليم ايدرسه، آرتق اونڭ، ربّى قاتنده مكافاتى واردر؛ هم اونلره بر قورقو يوقدر، اونلر محزون ده اولمازلر.

---

(١) شرعى اصطلاحده نسخ، هر هانكى بر حكمڭ يرينه، صوڭره‌دن باشقه بر شرعى حكمڭ بيان ايديلمسى و بويله‌لكله، اوّلكى حكمڭ وقتنڭ صوڭه ايرمسيدر. نسخ، ابديتنه حكم ايديلمه‌مش امر و ياساقلره مخصوصدر. (قرطبى، ج. ٢/١، ٦٢-٦٥)

"أوت مواسم اربعه‌ده (درت موسمده) كييه‌جك، ييه‌جك و سائر علاجلرڭ تبدّلنه (دگيشمه‌سنه) لزوم و احتياج حاصل اولديغى كبى، بر شخصڭ ياشاييش دوره‌لرنده، تعليم و تربيه كيفيتى (شكلى) تبدّل ايدر (دگيشير). كذالك (بونڭ كبى)، حكمت و مصلحتڭ اقتضاسى (كرگى) اوزرينه، عمر بشرڭ (انسان عمرينڭ) مرتبه‌لرينه كوره احكام فرعيه‌ده (اساسه عائد اولمايان حكملرده) تبدّل (دگيشمه) واردر. چونكه فرعى حكملردن برى، بر زمانده مصلحت (فائده‌لى) ايكن، ديگر بر زمانه كوره مَضرّت (ضررلى) اولور. ويا بر علاج، بر شخصه دوا ايكن، شخص آخَره (باشقه شخصه) ده (خسته‌لق) اولور. بو سردندركه قرآن، فرعى حكملردن بر قسمنى نسخ ايتمشدر. يعنى وقتلرى بيتدى، نوبت باشقه حكملره كلدى، دييه حكم ايتمشدر." (اشارات الاعجاز، ٤٤)

(٢) "أى نفس! بيلكه: دونكى كون سنڭ الڭدن چيقدى، يارين ايسه سنڭ الڭده سند يوقكه اوڭا مالكسڭ! اويله ايسه حقيقى عمريڭى بولونديغڭ كون بيل! لاأقل (اڭ آز) كونڭ بر ساعتنى احتياط آقچه‌سى كبى حقيقى استقبال ايچون تشكيل اولونان بر صنديقچهٔ اخرويه (آخرت صنديغى) اولان بر مسجده ويا بر سجّاده‌يه آت!" (سوزلر، ٢١نجى سوز، ٩٥)

آيريجه، نمازڭ اهمّيتى، بش وقته تخصيصى و اوصانچ ويرمه‌مسى حقّنده باقيڭز؛ (سوزلر، ٤نجى سوز، ٩-١١؛ ٩نجى سوز، ٢٦-٣٢؛ ٢١نجى سوز، ٩١-٩٥)

(٣) باقيڭز؛ (بقره سوره‌سى، صحيفه ١، حاشيه ٤)

۱۱۳- و یهودیلر: "خرستیانلر (حق) بر شی (بر اساس) اوزرنده دگلدر" دیدیلر. خرستیانلر ده: "یهودیلر (حق) بر شی (بر اساس) اوزرنده دگلدر" دیدیلر. حالبوکه اونلر (کندیلرینه ایندیریلن) کتابی اوقویورلر. (کتاب اهلی اولمایان و بر شی) بیلمه‌ینلر ده بویله اونلرڭ سوزلرینڭ بڭزرینی سویله‌دیلر. آرتق حقّنده اختلاف ایتمکده اولدقلری شیلر خصوصنده، قیامت کونی آرالرنده الله حکم ویره‌جکدر.

۱۱۴- هم اللّهڭ مسجدلرینیکه ایچلرنده اونڭ اسمنڭ ذکر ایدیلمسنی منع ایدن و اورالرڭ خراب اولمه‌سی ایچون چالیشاندن داها ظالم کیم اولابیلیر؟ ایشته اونلرکه کندیلرینڭ اورالره، آنجق قورقان کیمسه‌لر اولارق کیرمه‌لری کرکیردی. اونلر ایچون دنیاده بر رذیللك، یینه اونلر ایچون آخرتده (ده پك) بیوك بر عذاب واردر.

۱۱۵- طوغو ده، باتی ده (هر یر) اللّهڭدر؛ او حالده نره‌ده (یوزیڭزی قبله‌یه) دونرسه‌ڭز، آرتق اوراده اللّهڭ راضی اولدیغی جهت واردر. شبهه‌سزکه الله، (رحمتی کنیش اولان) واسع، (حقیله بیلن) علیمدر.

۱۱۶- هم، "الله چوجق ایدیندی" دیدیلر.[۱] (حاشا!) او، (بوندن) منزّهدر. بالعکس، کوکلرده و یرده نه وارسه اونڭدر. هر شی اوڭا اطاعت ایدیجیدر.

۱۱۷- (او،) کوکلرڭ و یرڭ بڭزرسز یاراتیجیسیدر. و بر ایشه حکم ایتدیگنده، آرتق اوڭا ساده‌جه "اول!" دیر، (او ده) همن اولیویرر.

۱۱۸- بیلمه‌ینلر: "الله بزمله (ده) قونوشملی ویا بزه بر معجزه کلملی دگلمیدی؟" دیدیلر.[۲] کندیلرندن اوڭجه‌کیلر ده بویله اونلرڭ سوزلرینڭ بڭزرینی سویله‌مشلردی. قلبلری (نه قدر ده) بربرینه بڭزه‌دی! طوغریسی (بز) قطعی اولارق ایمان ایده‌جك بر قوم ایچون آیتلری ابیجه آچیقلادق.

۱۱۹- (حبیبم، یا محمّد!) شبهه یوقکه بز، سنی حق (دین) ایله، بر مژده‌له‌ییجی و (عین زمانده) بر قورقوتوجی اولارق کوندردك؛ و (سن) جهنّم اهلندن سؤآل اولونمایاجقسڭ!

---

(۱) خرستیانلر عیسی‌یه (ع‌م)، یهودیلر ایسه عُزَیْره (ع‌م) "اللّهڭ اوغلی"، عرب مشرکلری ده ملکلره "اللّهڭ قیزلری"، دییورلردی. (جلالین شرحی، ج. ۱، ۱٤۷)

(۲) "شو کائناتڭ صاحب و متصرفی (اداره‌جیسی) البته بیله‌رك یاپییور و حکمتله تصرّف ایدییور و هر طرفی کوره‌رك تدویر (اداره) ایدییور و هر شیئی بیله‌رك، کوره‌رك تربیه ایدییور وهر شیده کورونن حکمتلری، غایه‌لری، فائده‌لری اراده ایدرك تدویر ایدییور. مادام یاپان بیلیر، البته بیلن قونوشور. مادام قونوشاجق، البته ذی شعور و ذی فکر (شعور و فکر صاحبی) و قونوشمه‌سنی بیلنلرله قونوشاجق. مادام ذی فکرله قونوشاجق، البته ذی شعورڭ ایچنده اڭ جمعیتلی (قابلیتلی) و شعوری کلّی (کنیش) اولان انسان نوعی ایله قونوشاجقدر. مادام انسان نوعی ایله قونوشاجق، البته انسانلر ایچنده قابل خطاب (مخاطب قبول ایدیله‌بیله‌جك) و مکمّل انسان اولانلرله قونوشاجق. مادام اڭ مکمّل و استعدادی (قابلیتی) اڭ یوکسك و اخلاقی علوی (یوجه) و نوع بشره مقتدا (انسانلغه رهبر) اولاجق اولانلر ایله قونوشاجقدر؛ البته دوست و دوشمانڭ اتفاقیله، اڭ یوکسك استعدادده و اڭ عالی (یوجه) اخلاقده و نوع بشرڭ خمسی (انسانلغڭ بشده بری) اوڭا اقتدا ایتمش (تابع اولمش) و نصف ارض (دنیانڭ یاریسی) اونڭ حکم معنویسی (معنوی حاکمیتی) آلتنه کیرمش و استقبال اونڭ کتیردیگی نورڭ ضیاسیله بیڭ اوچ یوز سنه ایشیقلانمش و بشرڭ نورانی قسمی و اهل ایمانی، متمادیاً (دواملی اولارق) کونده بش دفعه اونڭله تجدید بیعت ایدوب (باغلیلقلرینی یڭیله‌یوب)، اوڭا دعای رحمت و سعادت ایدوب، اوڭا مدح و محبّت ایتمش اولان محمّد علیه الصّلاة والسّلام ایله قونوشاجق و قونوشمش و رسول یاپاجق و یاپمش و سائر نوع بشره رهبر یاپاجق و یاپمشدر." (ذوالفقار، ۱۹نجی مکتوب، ۲-۳)

١٢٠- اما دینلرینه تابع اولمادقجه، نه یهودیلر نه ده خرستیانلر سندن اصلا خشنود اولمایاجقلردر. (اونلره) دیکه: "شبهه‌سزکه اللّهك هدایتی (اولان اسلام)، هدایتك تا کندیسیدر!" جلالم حقّی ایچون، اگر سکا (وحیله) کلن علمدن صوکره اونلرك آرزولرینه اویارسه‌ك، اللّهه (اوندن کله‌جك عذابه) قارشی سکا نه بر دوست، نه ده بر یاردیمجی واردر![1]

١٢١- کندیلرینه کتاب ویردیگمز کیمسه‌لر(دن بعضیسی) اونی، تلاوتنك (اوقونمه‌سنك) حقّنی ویره‌رك اوقورلر. ایشته بونلر، اوکا (کتابه) ایمان ایدرلر.[2] هر کیم ده اونی انکار ایدرسه، ایشته اونلر ضرره اوغرایانلرك تا کندیلریدر.

١٢٢- أی اسرائیل اوغوللری! سزه احسان ایتدیگم نعمتلریمی وشبهه‌سز بنم سزی (بر زمانلر) عالَمره أوستون قیلدیغمی خاطرلایك!

١٢٣- هم اویله بر کوندن صاقینکّکه، (او کون) کیمسه، کیمسه نامنه بر شی أوده‌مز، اوندن بر قورتولوش بدلی قبول ایدیلمز، هم اوکا (اللّه اذن ویرمدکچه) شفاعت فائده ویرمز، اونلره یاردیم ده ایدیلمز!

١٢٤- و بر زمان ربّی، ابراهیمی بر طاقیم کلمه‌لرله (امر و یاساقلرله) امتحان ایتمش، بونك اوزرینه (او) اونلری تماماً یرینه کتیرمشدی. (ربّی ده اوکا:) "طوغریسی بن سنی انسانلره امام (هر خصوصده کندیسنه تابع اولونان رهبر) یاپیجی‌یم" بویوردی. (ابراهیم ایسه:) "نسلمدن ده (امامل یاپ)!" دیدی. (ربّی ده:) "ویردیگم سوز (سنك نسلکّدن ده اولسه، اصلا) ظالملره اولاشماز!" بویوردی.

١٢٥- و او وقت کعبه‌یی ده انسانلر ایچون بر ثواب (قزانمه) یری و امینتلی بر محل قیلدق. اویله ایسه (سز ده) ابراهیمك مقامندن[3] بر نمازکاه ایدینك، ابراهیم و اسماعیله ده: "طواف ایدنلر، اعتکافده اولانلر،[4] رکوع (و) سجده ایدنلر (نماز قیلانلر) ایچون بَیتمی تمیز طوتك!" دییه امر ایتدك.

١٢٦- او وقت ابراهیم ده: "ربّم! بوراسنی امینتلی بر بلده قیل و خلقنی ایچلرندن اللّهه و آخرت کوننه ایمان ایدنلری محصوللرله رزقلاندیر" دیمشدی. (ربّی ده اوکا) شویله بویوردی: "انکار ایدنه ده (نعمت ویررم)؛ فقط اونی قیصه بر مدّت (دنیا حیاتنده) فائده‌لندیرر، صوکره ده اونی آتش عذابنه (کیرمه‌یه) محکوم ایدرم! او واریلاجق یر ایسه نه کوتودر!"

---

(١) "امور دینیه‌ده (دینی مسئله‌لرده) مسامحه ایله و تشبّهله (خوشکورو و بکّزه‌مه‌یه چالیشمقله) مدنیلره یاناشمایك! چونکه آرامزده‌کی دره پك دریندر. او دره‌یی طولدیروب، خطّ مواصله‌یی (قاووشمه خطّنی) تأمین ایده‌مزسکّز. یا سز ده اونلره التحاق ایدرسکّز (قاتیلیرسکّز) ویا ضلالته (صاپیقلغه) دوشر بوغولورسکّز!" (مثنوئ نوریه، حبّه، ١١١)

(٢) بو آیت کریمه، جعفر بن ابی طالب (رع) ایله برلکده حبشستاندن کلن قرق راهب حقّنده نازل اولمشدر. (جلالین شرحی، ج. ١، ١٥٢)

(٣) مقام ابراهیم، حضرت ابراهیمك (ع م) کعبه‌یی انشا ایدرکن ویا انسانلری حجّه دعوت ایدرکن اوزرینه چیقدیغی طاشك بولوندیغی یردر. (جلالین شرحی، ج. ١، ١٥٥)

(٤) اعتکاف، مسجد ویا بکّزری یرلرده، عبادت مقصدیله، خصوصاً رمضانك صوك اون کوننده، هیچ طیشاری چیقمامق و مجبور قالمادقجه دنیا کلامی ایتمه‌مك شرطیله قالمقدر. (قرطبی، ج. ١، ٣٣٢-٣٣٣)

١٢٧- و بر زمان ابراهيم، اسماعيل ايله برابر بيتڭ (كعبه‌نڭ) تمللرينى يوكسلتييوردى. (و شويله دعا ايدييورلردى:) "ربّمز! (ياپديغمزى) بزدن قبول بويور! شبهه يوقكه سميع (هر دعايى ايشيتن)، عليم (هر شيئى بيلن) آنجق سنسكڭ!"

١٢٨- "ربّمز! بزى، سكّا تسليم اولان كيمسه‌لر أيله و نسلمزدن سكّا تسليم اولان بر امّت (چيقار)! بزه، (راضى اولاجغڭ حج، قربان كبى) قوللق اصوللريمزى كوستر و توبه‌لريمزى قبول بويور! شبهه‌سزكه توّاب (توبه‌لرى چوق قبول ايدن)، رحيم (مرحمتى بول اولان) آنجق سنسكڭ!"

١٢٩- "ربّمز! اونلره (نسلمزه) ايچلرندن بر پيغمبر كوندركه، كنديلرينه سنڭ آيتلريكى اوقوسون و كنديلرينه كتابى وحكمتى (كتابده‌كى حكملرى) اوگرتسين و اونلرى (كناهلردن) تميزله‌سين! محقّقكه عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن)، حكيم (هر ايشى حكمتلى اولان) آنجق سنسكڭ!"[1]

١٣٠- او حالده كنديني بيلمه‌يندن باشقه، كيم ابراهيمڭ دينندن يوز چويرر؟ آند اولسونكه (بز،) اونى دنياده (پيغمبر اولارق) سچدك. طوغريسى او، البت آخرتده ده صالح كيمسه‌لردندر.

١٣١- بر زمان ربّى اوكّا: "(اخلاص و ايمان ايله امرلريمه) تسليم اول!" بويورديغنده، (او ده:) "عالملرڭ ربّنه تسليم اولدم" ديمشدى.[2]

١٣٢- و ابراهيم بونى اوغوللرينه وصيّت ايتدى، يعقوب ده. (او بويله‌جه ديديكه:) "أى اوغوللرم! شبهه‌سزكه الله، سزڭ ايچون بو دينى سچدى؛ اويله ايسه سز آنجق (اللّهه) تسليم اولمش كيمسه‌لر اولارق جان ويرڭ!"

١٣٣- يوقسه سز يعقوبه ئولوم كلديگى زمان ياننده‌مى ايديڭز؟ او زمان اوغوللرينه: "بندن صوڭره نه‌يه عبادت ايده‌جكسڭز؟" ديمشدى. (اوغوللرى ده:) "سنڭ الهڭ و آتالرڭ ابراهيم، اسماعيل و اسحقڭ الهى اولان تك بر الهه (اللّهه) عبادت ايده‌جگز. ذاتاً بز، اوكّا تسليم اولان كيمسه‌لرز!" ديديلر.

١٣٤- بونلر كرچكدن كلوب كچمش بر امّتدر. (اونلرڭ) قزاندقلرى كنديلرينه، سزڭ قزاندقلريڭز ده سزه‌در. و (سز) اونلرڭ ياپمقده اولدقلرندن سؤآل اولونماياجقسڭز!

---

(١) الله تعالى، ياپدقلرى بو دعايى قبول ايدرك حضرت اسماعيلڭ (ع) نسلندن پيغمبر أفنديمزى (عليه الصّلاة والسّلام) كوندرمشدر. بو خصوصده رسول اكرم أفنديمز (عليه الصّلاة والسّلام) ده بر حديث شريفلرنده مآلاً: "بن، بابام ابراهيمڭ دعاسى، قرداشم عيسينڭ مژده‌سى و آننه‌مڭ رؤياسى‌يم" بويورمشلردر. (نسفى، جـ. ١، ١٢٦)

(٢) "أوت هركسڭ بوتون سعادتلرى، بر ربّ رحيمه (مرحمت ايديجى بر ربّه) اولان تسليميته باغليدر. عكس تقديرده پك چوق ربلره محتاج اولور. چونكه انسانڭ، جامعيتى (قابليتلرينڭ طوپلاييجيلغى) اعتباريله بوتون اشيايه (هر شيئه) احتياجى و علاقه‌سى واردر. هر شيئه قارشى، كرك حس ايدرك كركسه حس ايتمه‌يه‌رك تأثيرى (اوزونتولرى) و الملرى (آجيلرى) واردر. بو حال ايسه تام جهنّم كبى بر حالتدر (وضعيتدر). فقط ارباب توهم ايديلن اسباب (ربّ ظن ايديلن سببلر)، يد قدرتنه پرده اولان ربّ واحده (بر تك ربّه) تسليميت فردوسى (جنّت سعادتى كبى) بر وضعيتدر." (مثنوئ نوريه، قطره، ٤٤)

۱۳۵- (اونلر:) "یهودی ویا خرستیان اولڠكه طوغری یولی بولاسڠز!" دیدیلر. (ای رسولم!) دیكه: "خیر! (بز) حنیف[۱] (حقه یوڭلمش) اولان ابراهیمكڭ دیننه (تابع اولورز). چونكه (او، سزڭ كبی) مشركلردن دگلدی".

۱۳۶- "(بز) اللّهه، بزه ایندیریلنه، ابراهیمه، اسماعیله، اسحقه، یعقوبه و (اونڭ) طورونلرینه ایندیریلنلره، موسی‌یه و عیسی‌یه ویریلنلره و ربلری طرفندن (دیگر) پیغمبرلره ویریلنلره ایمان ایتدك. اونلردن هیچ برینڭ آراسنده (اللّهڭ برر پیغمبری اولمه‌لری جهتیله) آیریم یاپمایز. چونكه بز، اوڭا تسلیم اولان كیمسه‌لرز" دییڭ!

۱۳۷- ایشته (اونلر ده) بویله سزڭ كندیسنه ایمان ایتدیگڭز كبی ایمان ایدرلرسه، او تقدیرده كرچكدن هدایته ایرمش اولورلر.[۲] اگر یوز چویررلرسه، او تقدیرده اونلر، صرف (سزه قارشی بر دوشمانلق و) بر مخالفت ایچنده‌درلر. آرتق اونلره قارشی اللّه سڭا یتر! چونكه او، (هرشیئی حقّیله ایشیتن) سمیع، (هرشیئی حقّیله بیلن) علیمدر.

۱۳۸- (و دییڭكه:) "اللّهڭ بویاسی (كه بز اونڭله بویاندق، دیننه كیردك).[۳] (بویله) بویا جهتیله اللّهدن داها كوزل كیم اولابیلیر؟ بز ایسه، آنجق اوڭا قوللق ایدن كیمسه‌لرز!"

۱۳۹- دیكه: "او، بزم ده ربمز، سزڭ ده ربڭز اولدیغی حالده، اللّه حقّنده (اونڭ بزدن بر پیغمبر كوندرمه‌سی حقّنده) بزمله طارتیشمه‌یه‌می كیریشییورسڭز؟ حالبوكه بزم عمللریمز بزه، سزڭ عمللریڭز ده سزه‌در. چونكه بز، اوڭا قارشی صمیمی اولان كیمسه‌لرز."

۱۴۰- یوقسه (سز) كرچكدن ابراهیمكڭ، اسماعیلكڭ، اسحقڭ، یعقوبڭ و (اونڭ) طورون-لرینڭ یهودی ویا خرستیان اولدقلرینیمی سوی-له‌یورسڭز؟ دیكه: "سزمی داها اییِ بیلنسڭز، یوقسه اللّهمی؟" حالبوكه كندی یاننده‌كی، اللّهدن (كلن) شاهدلگی (بیلدیگی بر شیئی) كیزله‌یندن داها ظالم كیم اولابیلیر؟ اللّه ایسه، یاپمقده اولدقلریڭزدن غافل دگلدر.

۱۴۱- بونلر كرچكدن كلوب كچمش بر امّتدر. (اونلرڭ) قزاندقلری كندیلرینه، (سزڭ) قزاندقلریڭز ده سزه‌در. و (سز) اونلرڭ یاپمقده اولدقلرندن سؤآل اولونمایاجقسڭز!

---

(۱) حنیف، اسلامیتدن اول، اللّهڭ بر اولدیغنه ایمان ایدوب ابراهیمكڭ (ع‌م) دیننه تابع اولانلره ویریلن بر اسم و صفتدر. اگریلگی بیراقوب طوغریسنه كیدن دیمكدر. عرفده، ابراهیم (ع‌م) ملّتنه اسم اولمشدركه، باطل معبودلردن چكینوب، یالڭز اللّهه عبادت ایدن موحّد دیمكدر. علمیله عمل ایدوب اسلامی حكملره صیم صیقی باغلانان كیشیلر حقّنده ده قوللانیلیر. (رازی، ج. ۲، ۴/۲، ۹۰-۹۱)

(۲) "ایمان، یالڭز اجمالی و تقلیدی بر تصدیقه منحصر (تقلیده طایالی بر تصدیقله صینیرلی) دگلدر. بر چكردكدن طوت، تا بیوك بر خرما آغاجنه قدر و آلده‌كی آیینه‌ده كورونن مثالی كونشدن طوت، تا دڭز یوزنده‌كی عكسنه قدر، تا كونشه قدر مرتبه‌لری و انكشافلری (آچیلمه‌لری) اولدیغی كبی، ایمانڭ او درجه كثرتلی (پك چوق) حقیقتلری واركه، بیڭ بر اسمای الٓهیه‌نڭ (اللّهڭ اسملرینڭ) و سائر اركان ایمانیه‌نڭ (ایمان اساسلرینڭ) كائنات حقیقتلریله علاقه‌دار چوق حقیقتلری واركه: بوتون علملرڭ و معرفتلرڭ و كمالات انسانیه‌نڭ (انسانه عائد فضیلتلرڭ) اڭ بیوگی ایماندر و ایمان تحقیقیدن (دلیللره طایالی قوّتلی ایماندن) كلن تفصیللی (تفرّعاتلی) و برهانلی (دلیللی) معرفت قدسیه‌در (اللّهی طانیمقدر) دییه اهل حقیقت (حقیقت عالملری) اتفاق ایتمشلر." (سكّهٔ تصدیق غیبی، ۲۱۳)

(۳) اللّهڭ بویاسی، اللّهڭ دینی، یعنی اونڭ تمیزله‌مه‌سی دیمكدر. چونكه ایمان، نفسلری تمیزلر. خرستیانلر ایسه، وافتیز آدینی ویردكلری معامله‌یی چوجقلرینی صاری بویالی بر صویه طالدیرارق یاپارلردی. (نسفی، ج. ۱، ۱۳۰)

١٤٢- انسانلردن بر قسم سفيهلر:[١] "اونلری (او مسلمانلری) اوزرنده بولوندقلری (يوگلدكلری) قبله‌لرندن چويرن نه‌در؟" دييه‌جكلر.[٢] (أی رسولم! اونلره) ديكه: "طوغو ده باتی ده (هر ير) اللّهڭدر." (او،) ديله‌ديگی كيمسه‌يی (حكمتنه بناءً، كندی لطفندن) طوس طوغری بر يوله هدايت ايدر.

١٤٣- ايشته بويله‌جه سزی معتدل (عدالتلی و دنكه‌لی) بر امّت قيلدقكه، انسانلرڭ أوزرينه (حساب كوننده عموم پيغمبرلر لهنه) شاهدلر اولاسڭز، پيغمبر ده سزڭ أوزريڭزه شاهد اولسون!

هم داها اوگجه اوزرنده بولونديغڭی (كنديسنه يوگلديگڭ كعبه‌يی) آنجق، پيغمبره تابع اولانلری، أوكچه‌لری أوزرنده كری‌يه (كفره) دونه‌جك اولانلردن آيرالم دييه قبله ياپدق. چونكه شبهه‌سز (بو،) اللّهڭ هدايت ايتديگی كيمسه‌لردن باشقه‌سنه البته آغيردر. الله، ايمانڭزی (مسجد اقصی‌يه طوغری قيلديغڭز نمازلری) ضايع ايده‌جك دگلدر. شبهه‌سزكه الله، انسانلره قارشی البته (چوق شفقتلی اولان) رؤف، (چوق مرحمتلی اولان) رحيمدر.

١٤٤- (أی حبيبم!) يوزيڭڭ كوگه چوريلوب طورديغنی محقّق كورويورز. آرتق سنی، خشنود اولاجغڭ بر قبله‌يه البته دونديره‌جگز؛ بوندن صوڭره يوزيڭی مسجد حرام طرفنه (كعبه‌يه) چوير! (أی مؤمنلر!) او حالده (سز ده) نره‌ده اولسه‌ڭز، آرتق (نمازده) يوزيڭزی اونڭ طرفنه چويرڭ![٣] هم طوغريسی او كنديلرينه كتاب ويريلنلر، شبهه‌سز بونڭ ربلرندن (كلن) حق اولديغنی كرچكدن بيلييورلر. الله ايسه، اونلرڭ ياپمقده اولدقلرندن غافل دگلدر.

١٤٥- آند اولسونكه، اگر (سن) كنديلرينه كتاب ويريلمش اولانلره هر نه دليل كتيرسه‌ڭ، (بينه ده) سنڭ قبله‌ڭه تابع اولمازلر. سن ده اونلرڭ قبله‌سنه تابع (اولاجق) دگلسڭ. اونلرڭ بعضيسی ده (ديگر) بعضيلرڭ قبله‌سنه تابع دگلدرلر. جلالم حقّی ايچون، اگر سڭا (وحيله) كلن علمدن صوڭره اونلرڭ آرزولرينه اويارسه‌ڭ، شبهه‌سز سن او تقديرده، مطلقا ظالملردن اولورسڭ!

---

(١) سفيه، عقلی ويا دينی أكسيك اولان. لهنده و عليهنده اولانی آييرت ايده‌مه‌ين و منفعتلی يولی بيراقوب ضررلی يولده كيدن. دينی جهتده‌كی نقصانلغيله اللّهه عصيان ايده‌جك كيمسه ديمكدر. (رازی، ج. ٤/٢، ١٠٢)

(٢) حضرت پيغمبر (عصم) و مسلمانلر، مكّه‌ده ايكن، نمازلرنده كعبه‌يه يوگلييورلردی. مدينه‌يه هجرتدن صوڭره مسجد اقصی‌يه يوگلمه‌لری أمر اولوندی. صوڭره بو سوره‌نڭ ١٤٤نجی آيتنڭ نازل اولمه‌سيله تكرار كعبه‌يه يوگلديلر. (نسفی، ج. ١، ١٣٣)

(٣) "وقتڭ اوّلنده، كعبه‌يی خيالاً نظره آلمقله نماز قيلمق مندوبدركه، بربرينه كيرن دائره‌لر كبی بيتڭ (كعبه‌نڭ) اطرافنده تشكّل ايدن صفلری كورمكله، ياقين صفلر بَيتی احاطه ايتدكلری (قوشاتدقلری) كبی أڭ اوزاق صفلرڭ ده عالم اسلامی احاطه ايتمش اولديغنی خيال ايله كورسون. و او مصلّی ده (نمازی قيلان ده) او صفلره كيرمكله، او جماعت عظمايه (بيوك جماعته) داخل اولسونكه، او جماعتڭ اجماع و تواتری (عين فكرده اتّفاق ايتمه‌لری)، اونڭ نمازده سويله‌ديگی هر دعوايه وهر سوزينه بر حجّت و بر برهان (دليل) اولسون.

مثلا، نماز قيلان: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ديديگی زمان، صانكه او زمانده او جماعت عظمايی تشكيل ايدن بتون مؤمنلر: 'أوت، طوغری سويله‌دڭ!' دييه اونڭ او سوزينی تصديق ايدييورلر (طوغريلاييورلر). و بو تصديقلر، هجوم ايدن اوهام (وهملره) و وسوسه‌لره قارشی معنوی بر قالقان وظيفه‌سنی كورور. و عين زمانده بتون حاسه‌لری (حسلری) و لطيفه‌لری و دويغولری او نمازدن ذوقلرينی و حصّه‌لرينی آليرلر. يالڭز، مصلّينڭ كعبه‌يه اولان شو خيالی نظری قصدی اولماليدر. تبعی (قصدی اولماليان) بر شعوردن عبارت بولونمليدر." (مثنوئ نوريه، قطره، ٦٣)

١٤٦- كنديلرينه كتاب ويرديگمز كيمسه‌لر، اونى (او پيغمبرى) كندى اوغوللريني طانيمقده اولدقلرى كبي طانيرلر.[١] بوڭا رغماً شبهه‌سز اونلردن بر فرقه، كنديلرى بيله بيله كرچكدن حقّى كيزلرلر.

١٤٧- حق، ربّڭدندر (اوندن كلندر)؛ اويله ايسه صاقين شبهه ايدنلردن اولما!

١٤٨- هم هركس ايچون (هر امّتڭ) كنديسنڭ اوڭا يوڭليجى اولديغى بر يوڭ (بر قبله) واردر. او حالده خيرلى ايشلرده ياريشڭ! نره‌ده اولورسه‌ڭز اولڭ. الله سزى هپ برلكده (حضورينه) كتيرر. محقّقكه الله، هر شيئه حقّيله كوجى يتندر.

١٤٩- و نره‌دن (يولجيلغه) چيقسه‌ڭ، آرتق (نمازده) يوزيڭى مسجد حرام طرفنه (كعبه‌يه) چوير! هيچ شبهه‌سزكه بو، ربّڭدن (كلن) حقدر. حالبوكه الله، ياپمقده اولدقلريڭزدن غافل دگلدر.

١٥٠- أوت، نره‌دن (يولجيلغه) چيقسه‌ڭ، بوندن صوڭره (نماز قيلاركن) يوزيڭى مسجد حرام طرفنه چوير. و (أى مؤمنلر! سز ده) نره‌ده اولسه‌ڭز، آرتق (نمازده) يوزلريڭزى اونڭ طرفنه چويرڭكه، ايچلرندن ظلم ايدنلرڭ طيشنده انسانلر (بالخاصّه يهودى و مشركلر) ايچون عليهڭزه بر دليل اولماسين! آرتق اونلردن قورقمايڭ؛ اويله‌يسه (آنجق) بندن قورقڭكه اوزريڭزه اولان نعمتمى تماملايايم! هم تاكه طوغرى يولى بولاسڭز.

١٥١- نيته‌كيم ايچڭزده سزدن بر پيغمبر كوندردك؛ سزه آيتلريمزى اوقويور، سزى (كناهلردن) تميزله‌يور، سزه كتابى و حكمتى (كتابده‌كى حكملرى) اوگرتيور، و سزه بيلمه‌يور اولديغڭز شيلرى اوگرتيور.

١٥٢- اويله ايسه بنى (عبادتله) ذكر ايدڭكه، (بن ده) سزى (رحمتمله) ياد ايده‌يم؛ و بڭا شكر ايدڭ فقط بڭا نانكورلك ايتمه‌يڭ![٢]

١٥٣- أى ايمان ايدنلر! صبر و نماز ايله (اللّهدن) يارديم ايسته‌يڭ! محقّقكه الله، صبر ايدنلرله برابردر.[٣]

---

(١) حضرت عمر (رع)، يهودى عالملرندن ايكن اسلامله شرفلنن عبدالله بن سلام حضرتلرينه بو آيت كريمه حقّنده سؤآل ايتديگنده او، جواباً شويله ديدى: "يا عمر! بن حضرت پيغمبرى (عصم) كورديگم زمان، اوغلمى طانيديغمدن زياده طانيمشدم. زيرا اوغلم حقّنده، بلكه آناسى خيانت ايتمشدر دييه شبهه‌لنه‌بيليرم. اما رسول الله (عصم) ايچون ذرّه قدر بيله شبهه‌م اولاماز. چونكه اونڭ وصفلرى توراتده يازيلى اولانلرڭ عينيسى و تماميدر." (ابن كثير، ج. ١، ١٤٠)

آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ١٣، حاشيه ٢)

(٢) "خالق رحمن (رحمتى بول اولان ياراتيجى) عبادندن (قوللرندن) ايسته‌ديگى أڭ مهم ايش شكردر. فرقان حكيمده (قرآنده) غايت اهمّيتله شكره دعوت ايدر. (...) هم شكرڭ انواعى چشيدلرى وار. او نوعلرڭ أڭ جامعى (كنيشى) و فهرستهٔ عموميه‌سى، نمازدر. هم شكر ايچنده صافى بر ايمان وار، خالص بر توحيد بولونور. چونكه بر ألمايى يين و ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ دين آدم، او شكر ايله اعلان ايدركه: 'او ألما، طوغريدن طوغرى‌يه دست قدرتڭ يادكارى و طوغريدن طوغرى‌يه خزينهٔ رحمتڭ هديه‌سيدر' ديمه‌سيله و اعتقاد ايتمه‌سيله (اينانمه‌سيله)، هر شى جزئى (كوچك) اولسون، كلّى (بيوك) اولسون اونڭ دست قدرتنه تسليم ايدييور. و هر شيده رحمتڭ جلوه‌سنى (بر پاريلتيسنى) بيلير. حقيقى بر ايمانى و خالص بر توحيدى، شكر ايله بيان ايدييور."
(عصاى موسى، ٢٨نجى مكتوب، شكر رساله‌سى ٢٣٧-٢٣٩)

(٣) باقيڭز؛ (صحيفه ٦، حاشيه ١)

١٥٤- و الله يولنده ئولديريلنلره "ئولولر" ديمه يڭ! بالعكس (اونلر) حياتداردرلر، فقط (سز) آڭلايامازسڭز.[١]

١٥٥- سزى مطلقا برآز قورقو و آچلق، برآز دهماللردن، جانلردن ومحصوللردن بر نقصانلق ايله امتحان ايده جگز. (أى رسولم!) او حالده صبر ايدنلرى (جنّتله) مژده‌له!

١٥٦- اونلركه، كنديلرينه بر مصيبت كلديگى زمان: "محقّقكه بز، اللّهه عائدز ومحقّقكه بز، آنجق اوڭا دونوجيلرز!" ديرلر.[٢]

١٥٧- ايشته اونلره ربلرندن مغفرتلر و بر رحمت واردر. هدايته ايرنلر ده ايشته آنجق اونلردر.

١٥٨- محقّقكه صفا ايله مروه، اللّهڭ (حج و عمره عبادتى ايچون تعيين ايتديگى) شعائرندندر (علامتلرندندر). بو يوزدن كعبه‌يى حج ايدن ويا عمره ياپان كيمسه نڭ، آرتق او ايكيسنى طواف ايتمه سنده (ايكيسى آراسنده سعى ايدرك، يورومه سنده) اوزرينه بر كناه يوقدر. كيم ده كوڭلندن قوپارق (فضله‌دن) بر خير ايشلرسه، او تقديرده شبهه‌سزكه الله، (بتون ايىلكلريڭزه فضله‌سيله مكافات ويرن) شاكر، (ياپديغڭز هر شيئى بيلن) عليمدر.

١٥٩- شبهه يوقكه اونى انسانلره كتابده (توراتده) بيان ايتمه‌مزدن صوڭره، (محمّدڭ صفتلرى و رجم آيتى كبى) ايندير ديگمز آپ آچيق دليللرى وهدايتى كيزله‌ينلر يوقمى، ايشته اونلركه الله كنديلرينه لعنت ايدر، (بتون) لعنت ايدنلر ده اونلره لعنت اوقور!

١٦٠- آنجق توبه ايدوب حاللرينى دوزلتنلر و (كيزله‌دكلرينى) آچيقلايانلر مستثنا؛ ايشته اونلر وار يا، اونلرڭ توبه‌لرينى قبول ايدرم. چونكه بن، (توبه‌لرى چوق قبول ايدن) توّاب، (مرحمتى بول اولان) رحيمم.

١٦١- شبهه‌سز انكار ايدوب كنديلرى كافر كيمسه‌لر اولارق ئولنلر، ايشته اونلر يوقمى، اللّهڭ، ملكلرڭ و بتون انسانلرڭ لعنتى آنجق اونلرڭ اوزرينه‌در.

١٦٢- اوراده (جهنّمده) أبدى اولارق قاليجيدرلر! اونلردن نه عذاب خفيفلتيلير، نه ده اونلره (عذر ديله‌مه‌لرى أوزره) مهلت ويريلير!

١٦٣- الٰهڭز (اولان الله) ايسه تك بر الٰهدر. اوندن باشقه الٰه يوقدر؛ (او، بتون مخلوقاته رحمت ايدن) رحمن، (مؤمنلره چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

---

(١) "أوت شهدا (شهيدلر)، حياتِ دنيويه‌لرينى طريق حقده (حق يولنده) فدا ايتدكلرى ايچون، جناب حق كمال كرمندن (اكرامنڭ بوللغندن) اونلره حيات دنيويه‌يه بڭزر، فقط كدرسز، زحمتسز بر حياتى، عالم برزخده (قبر عالمنده) اونلره احسان ايدر. اونلر كنديلرينى ئولمش بيلمييورلر. يالڭز كنديلرينى داها اى بر عالمه كيتدكلرينى بيلييورلر. كمال سعادتله (تام بر سعادتله) متلذذ اولويورلر (لذّت آليورلر). ئولومده‌كى فراق (آيريلق) آجيلغنى حس ايتمييورلر. اهل قبورڭ (قبر اهلنڭ) چنداﻥ (كرچه) روحلرى باقيدر (ئولومسزدر)، فقط كنديلرينى ئولمش بيلييورلر. برزخده (قبر عالمنده) آلدقلرى لذّت وسعادت، شهدانڭ لذّتنه يتيشمز."
(مكتوبات، ١نجى مكتوب، ٣)
آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ٦٩، حاشيه ٢)

(٢) "مرعايى تجاوز ايدن (صينيرى آشان) قويون سوروسنى چويرمك ايچون چوبانڭ آتديغى طاشلرله مصاب اولان (اصابت آلان) بر قويون، لسان حاليله ديركه: 'بز چوبانڭ أمرى آلتنده‌يز. او بزدن داها زياده فائده‌مزى دوشونور. مادام اونڭ رضاسى يوقدر، دونه‌لم' دير. كنديسى دونر، سورو ده دونر. أى نفس! سن او قويوندن فضله عاصى دگلسڭ! ضالّ (حقدن صاپمش) دگلسڭ! قدردن سڭا آتيلان بر مصيبت طاشنه معروض قالديغڭ زمان، اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّٓا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ [محقّقكه بز، اللّهه عائدز ومحقّقكه بز، آنجق اوڭا دونوجيلرز!] دى! و مرجع حقيقى‌يه (حقيقى دونولمسى كركن ذاته) دون، ايمانه كل، مكدر اولما (كدرلنمه)! الله ده، چوبان كبى سنى سندن داها زياده دوشونور." (مثنوئ نوريه، حبّه، ١٠٥)

١٦٤- شبهه‌سزكه كوكلرك و يرك ياراتيليشنده، كيجه ايله كوندوزك اختلافنده (آرد آرده كلمه‌سنده)، انسانلره فائده ويرن شيلرله (يوكلى اولارق) دگزده آقوب كيدن كميلرده، اللّهك كوكدن بر صو ايندیروب ده، اونگله ير يوزينى ئولومندن صوگره ديريلتمه‌سى و اوراده هر حركتلى جانلى‌يى يايمه‌سنده، روزكارلرك يوگلنديريلمه‌سنده و كوكله ير آراسنده (امره) بويون أگديريلمش بولوطلرده عقل ايرديره‌جك بر طوپليلق ايچون (اللّهك وارلغنه و برلگنه) قطعى دليللر واردر.[١]

١٦٥- انسانلردن اويله‌سى ده واردركه، اللّهى بيراقوب بر طاقيم پوتلرى آلّه ايدينير، اونلرى اللّهى سور كبى سورلر. فقط ايمان ايدنلر، اللّهه اولان سوكيلرى جهتيله داها قوّتليدر. أگر ظلم ايدنلر، (قيامتده) عذابى كوره‌جكلرى زمان (آگلاياجقلرى كبى)، شبهه‌سز قوّتك تماماً اللّهه عائد اولديغنى و كرچكدن اللّهك، پك شدّتلى عذاب صاحبى اولديغنى (دنياده ده) كورسه‌لردى (بيلسه‌لردى) (پوتلرى آلّه ايدينمزلردى).

١٦٦- او زمان او تابع اولونانلر، عذابى كوره‌رك (كنديلرينه) تابع اولانلردن اوزاقلاشمشلر و آرالرنده‌كى باغلر قوپمشدر.

١٦٧- (او زمان) تابع اولانلر شويله ديرلر: "كشكه كرچكدن بزم ايچون (دنيايه) بر داها (دونوش) اولسه‌يدى ده، اونلرك (بو كون) بزدن اوزاقلاشدقلرى كبى (بز ده) اونلردن اوزاقلاشسه‌يدق!" بويله‌جه الله، اونلره بتون عمللرينى، كندى أوزرلرنده (پيغيلمش) آجى پيشمانلقلر حالنده كوستره‌جكدر! اونلر، او آتشدن چيقاجق كيمسه‌لر ده دگلدرلر!

١٦٨- أى انسانلر! ير يوزنده بولونانلردن حلال و تميز اولانلرينى ييك وشيطانك آديملرينه تابع اولمايك![٢] چونكه او، سزه آپ آچيق بر دوشماندر.

١٦٩- او (شيطان) سزه آنجق كوتولگى، چركين ايشلرى و اللّهه قارشى بيله‌ميه‌جگگز شيلرى سويله‌مه‌گزى امر ايدر.

---

(١) رسول اكرم (ع‌ص‌م) مدينه‌يى تشريف بويوردقلرنده، "الهكُم (اولان) الله بر تك الهدر" مآلنده‌كى آيت كريمه نازل اولمشدى. مكّه مشركلرينك "بو قدر انسانه تك بر آلّه ناصل يتيشير؟" ديمه‌لرى أوزرينه ايسه بو آيت كريمه نازل اولدى. (ابن كثير، ج. ١، ١٤٧)

"شو آيت وجوب و وحدتى (اللّهك مطلق وارلغنى و برلگنى) كوستردیگى كبى، بر اسم اعظمى كوسترن غايت بيوك بر پنجره‌در. ايشته شو آيتك خلاصة الخلاصه‌سى (قيصه‌جق بر أوزتى) شودركه، كائناتك علوى وسفلى طبقاتنده‌كى (يوقارى و آشاغى طبقه‌لرنده‌كى) بتون عالملر، آيرى آيرى لسان ايله بر تك نتيجه‌يى، يعنى بر تك صانع حكيمك ربوبيتنى (حكمتله ايش كورن بر صنعتكارك تربيه واداره‌سنى) كوستريورلر.

شويله‌كه: ناصل كوكلرده، حتى قوزموغرافيه‌نك اعترافيله دخى، غايت بيوك نتيجه‌لر ايچون، غايت منتظم حركتلر، بر قدير ذوالجلالك وجود (وارلق) و وحدتنى (برلگنى) و كمال ربوبيتنى (مكمّل تربيه ايديجيلگنى) كوسترر. اويله ده؛ زمينده بالمشاهده، حتى جغرافيه‌نك شهادتيله و اقراريله (كوروب طوغريلامه‌سيله)، غايت بيوك مصلحتلر (فائده‌لر) ايچون موسملرده‌كى كبى غايت منتظم تحوّلاتلر (دگيشيكلكلر) دخى عين او قدير ذوالجلالك وجوب و وحدتنى و كمال ربوبيتنى كوسترر." (مكتوبات، ٣٣نجى مكتوب، ٣١٣-٣١٤)

(٢) "انسانك نفسى، ييمك ايچمك خصوصنده كيف مايشا (ديله‌ديگنجه) حركت ايتدكجه، هم شخصك مادى حياتنه طبّاً ضرر ويرديگى كبى، هم حلال-حرام ديمه‌يوب راست كلن شيئه صالديرمق، عادتا معنوى حياتنى ده زهرلر. داها قلبه و روحه، اطاعت ايتمك او نفسه كوچ كلير. سركشانه (باش قالديرارق) ديزكيننى ألنه آلير. داها انسان اوكا بينه‌مز، او انسانه بينر." (مكتوبات ٢٩نجى مكتوب، ٢٥٣)

١٧٠- حالبوكه اونلره (او مشركلره) "اللّهك ايندیردیگنه تابع اولك!" دینیلدیگی زمان: "خیر (بز) آتالریمزی أوزرنده بولدیغمز شیلره تابع اولورز!" دیدیلر. یا آتالری بر شیئه عقل ایردیرمه‌ین طوغری یولی بولمایان كیمسه‌لر ایدیسه‌لر! (ینه ده اونلره‌می تابع اولاجقلر؟)[١]

١٧١- انكار ایدنلرك (و اونلری ایمانه دعوت ایدنك) مثالی، چاغیرمه و باغیرمه‌دن باشقه بر شی دویمایان (و آكلامایان) حیوانلرله، اونلره هایقیران چوبانك حالی كبیدر. (اونلر) صاغیردر (حقی ایشیتمزلر)، دیلسزدر (حقی سویله‌مزلر)، كوردر (حقیقتی كورمزلر)، بو یوزدن اونلر عقل ایردیره‌مزلر.[٢]

١٧٢- أی ایمان ایدنلر! سزی رزقلاندیردیغمز شیلرك تمیز اولانلرندن ییيك و أگر ساده‌جه اوڭا قوللق ایدییورسه‌ڭز، اللّهه شكر ایدك![٣]

١٧٣- او، سزه آنجق ئولوبی (اصولنجه كسیلمه‌دن ویا آولانمادن ئولن حیوانی)، (آقان) قانی، طوڭوز أتنی و كندیسی اللّهدن باشقه‌سی ایچون كسیلنی (حیوانك أتنی) حرام قیلمشدر. فقط (باشقه‌سنك حقّنه) تجاوز ایدیجی اولمادن و حدّی (ضرورت مقدارینی) آشیجی اولمادن كیم (بونلردن ئولمه‌یه‌جك قدر ییمه‌یه) مجبور قالیرسه، آرتق اوڭا بر كناه یوقدر.[٤] شبهه‌سزكه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

١٧٤- محقّقكه اللّهك ایندیردیگی (و ایچنده محمّدك صفتلری بولونان) كتابی كیزله‌یوب ده اونی (قارشیلغنده نه آلسه‌لر) آز (دوشه‌جك) بر فیآته صاتانلر یوقمی؛ ایشته اونلر، قارینلری طولیسی آتشدن باشقه بر شی ییمه‌یورلر! الله ده قیامت كونی اونلرله نه قونوشور، نه ده اونلری (كناهلردن) تمیزلر! و اونلر ایچون (پك) أللی بر عذاب واردر.

١٧٥- ایشته اونلر، هدایته مقابل ضلالتی، باغیشلانمه‌یه قارشیلق عذابی صاتین آلانلردر. اونلر آتشه قارشی نه قدر ده صبرلیدرلر!

١٧٦- بو (عذاب)، طوغریسی اللّهك كتابی حق ایله ایندیرمه‌سی (اونلرك ده بونی انكار ایتمه‌لری) سببیله‌در. آرتق شبهه‌سزكه كتاب حقّنده اختلافه دوشنلر، البته (حقدن) اوزاق بر آیریلق ایچنده‌درلر.

---

(١) "بز قرآن شاكردلری اولان مسلمانلر، برهانه (دلیله) تابع اولویورز. عقل و فكر و قلبمزله حقائق ایمانیه‌یه (ایمان حقیقتلرینه) كیرییورز. باشقه دینلرك بعض افرادلری (فردلری) كبی، رهبانلری (خرستیان دین آدملرینی) تقلید ایچون برهانی (دلیلی) بیراقمایورز." (مكتوبات، خطبۀ شامیه، ٤٠٤)

(٢) "باشلرینی قالدیروب حقّی دیڭله‌مك، قرآنك ارشادینه (طوغری یولی كوسترن چاغریلرینه) قولاق ویرمك ایله نجاتلری (قورتولوشلری) ممكن ایدی. فقط نفسلرینك شیطانی اولان هواسی، -قرآنك صداسنی (سسنی) قولاقلرینه ایشیتدیره‌جك هوایی قاریشدیردیغی ایچون- قرآنك كندیلرینی ارشاد ایتمه‌سنه مانع اولمشدر." (اشارات الاعجاز، ١١٠)

(٣) باقیڭز؛ (صحیفه ٢٢، حاشیه ٢)

(٤) " اِنَّ الضَّرُورَاتِ تُبِيحُ الْمَحْظُورَاتِ قاعده‌سی، یعنی: ضرورت حرامی حلال درجه‌سنه كتیرر. ایشته شو قاعده ایسه كلّی (عمومی) دگل. ضرورت أگر حرام یولیله اولمامش ایسه، حرامی حلال ایتمه‌یه سببیت ویرر. یوقسه سوء اختیاری ایله (اراده‌سنی كوتویه قوللانمسیله)، غیر مشروع (حلال اولمایان) سببلر ایله ضرورت اولمش ایسه، حرامی حلال ایده‌مز، رخصتلی احكاملره (مساعده‌لی حكملره) مدار اولاماز، عذر تشكیل ایده‌مز. مثلا، بر آدم سوء اختیاریله، حرام بر طرزده كندینی سرخوش ایتسه، تصرّفاتی (یاپدیغی ایشلری)، علمای شریعتجه (فقه عالملرنجه) علیهنده جاریدر (كچرلیدر)، معذور (عذرلی) صاییلماز." (سوزلر، ٢٧نجی سوز، ١٥٥)

١٧٧- (أی اهل کتاب!) یوزلریڭزی (عبادت مقصدیله) طوغو و باتی طرفنه چویرمه‌ڭز ایيلك (ایچون یترلی) دگلدر؛[1] فقط ایيلك (صاحبی) او کیمسه‌درکه، (او کیشی) اللّهه، آخرت کوننه، ملکلره، کتابلره و پیغمبرلره ایمان ایدر؛ اوڭا (او أَلنده‌کی ماله) اولان سوکیسنه رغماً مالی اقربالره، یتیملره، یوقسوللره، یولده قالمشه، دیلنلره و کوله‌لر اوغرنده ویرر؛ نمازی حقّیله أدا ایدر و زکاتی ویرر. چونکه (اونلر) سوز ویردکلری زمان سوزلرینی یرینه کتیرنلر و صیقینتی (فقیرلك)، خسته‌لق و صواشك شدّتلی آننده صبر ایدنلردر. ایشته اونلر، طوغری اولان کیمسه‌لردر. تقوا صاحبی اولانلر ده ایشته آنجق اونلردر.

١٧٨- أی ایمان ایدنلر! ئولدیریلنلر حقّنده أوزریڭزه قصاص فرض قیلیندی![2] حر اولانه حر، کوله‌یه کوله، قادینه قادین (قصاص ایدیلیر، ئولدیریلیر)! فقط (ئولدیرن) او کیمسه لهنده، قرداشی طرفندن (جزئی) بر شی عفو ایدیلیرسه، او تقدیرده (عفو ایدنه دوشن،) عرفه تابع اولمقدر (دیيتنی آشیری‌یه قاچمادن آلمقدر) و (ئولدیرنه دوشن ده دیيتی) اوڭا کوزللکله أوده‌مکدر. بو، ربّڭز طرفندن بر خفیفلتمه و بر رحمتدر. بوڭا رغماً کیم بوندن صوڭره حدّی آشارسه، آرتق اوڭا (پك) آجیقلی بر عذاب واردر!

١٧٩- او حالده أی عقل صاحبلری، (بیلڭکه) سزڭ ایچون قصاصده حیات واردر.[3] تاکه سز (بو سایه‌ده بر باشقه‌سنی حقسز یره ئولدیرمکدن) صاقیناسڭز.

١٨٠- بریڭزه ئولوم کلدیگی زمان، أگر بر خیر (بر مال) بیراقاجقسه، آنا-بابایه و اقربالره مشروع بر صورتده وصیّت ایتمك، تقوا صاحبلرینه بر بورچ اولارق اوزریڭزه فرض قیلیندی![4]

١٨١- شیمدی کیم بونی (بو یاپیلان وصیّتی) ایشیتدکدن صوڭره اونی دگیشدیررسه، آرتق کناهی آنجق اونی دگیشدیرنلر أوزرینه‌دردر. شبهه‌سزکه الله، (وصیتلریڭزی ایشیتن) سمیع، (یاپدیغڭز هر شیئی حقّیله بیلن) علیمدر.

---

(١) بو آیت کریمه اهل کتاب حقّنده نازل اولمشدر. چونکه خرستیانلرڭ قبله‌سی (قُدسده‌کی) بیتِ مَقْدِسڭ (مسجد اقصینڭ) طوغوسی، یهودیلرڭ قبله‌سی ایسه باتیسیدر. بونلرڭ هر بری کندی قبله‌لرینه دونمه‌نڭ داها خیرلی اولاجغنی ادّعا ایدرلر. (نسفی، ج. ١، ١٤٧)

(٢) "انسانڭ فعللری، قلبڭ و حسّڭ تمایلاتندن (میللرندن) چیقار. او تمایلات، روحڭ احتساساتندن (حسلرندن) و احتیاجاتندن کلیر. روح ایسه ایمان نوریله حرکته کلیر. خیر ایسه یاپار، شر ایسه کندینی چکمه‌یه چالیشیر. داها کور حسلر اونی یاڭلیش یوله سوق ایدوب مغلوب ایتمز. الحاصل، حد و جزا، امر الٰهی و عدالت ربّانیه (اللّهڭ امری و عدالتی) نامنه اجرا ایدیلدیگی وقت هم روح، هم عقل، هم وجدان، هم انسانیتڭ ماهیتنده‌کی لطیفه‌لر (روحنده‌کی حسلر) متأثر و علاقه‌دار اولورلر. (...) حقیقی عدالت و تأثیرلی جزا اودرکه، اللّهڭ امری نامیله اولسون، یوقسه تأثیری یوزدن بره اینر. (...) سعادت بشریه (انسانلغڭ سعادتی) دنیاده عدالت ایله اولابیلیر. عدالت ایسه طوغریدن طوغری‌یه قرآنڭ کوستردیگی یول ایله اولابیلیر." (مکتوبات، خطبهٔ شامیه، ٤٣١)

(٣) قصاصده، مثلا قاتلڭ ئولدیریلمه‌سنده حیات واردر. چونکه بر کیمسه، بریسنی ئولدیرمه‌یه نیّتلندیگنده، قصاص ایدیله‌جگنی دوشونه‌رك قورقار و واز کچر. بویله‌جه هم کندیسی، هم ده ئولدیره‌جگی کیمسه حیاتده قالمش اولور. (رازی، ج. ٣/٥، ٦١)

(٤) بو آیت کریمه، (نسا سوره‌سنڭ ١١، ١٢ و ١٧٦نجی آیتلری اولان) میراث آیتلری و "وارثه وصیّت یوقدر" حدیث شریفی ایله منسوخدر (فرض اولمه حکمی قالقمشدر). بویله اولمقله برابر، وصیّتده بولونمق پك مقبول بر سنّتدر. (قرطبی، ج. ٢/١، ٢٦٣)

١٨٢- كيم ده وصيّت ايدنك بر خطا ايتمه‌سندن ويا بر كناهه كيرمه‌سندن أنديشه ايدوب ده (وصيتله علاقه‌سى اولانلرڭ) آرالرينى دوزلتيرسه، آرتق اوڭا بر كناه يوقدر. شبهه‌سزكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

١٨٣- أى ايمان ايدنلر! سزدن اوّلكيلره فرض قيليندىغى كبى، اوروچ طوتمق (سزڭ ده) اوزريڭزه فرض قيليندى؛ تاكه (كناهلردن) صاقيناسڭز.[١]

١٨٤- صاييلى كونلر اولارق (اوروچ سزه فرض قيليندى)! فقط ايچڭزدن كيم خسته اولور ويا يولجيلقده بولونورسه، آرتق (طوتامديغى كونلر) صاييسنجه باشقه كونلر(ده اوروچ طوتسون)! اوڭا كوجى يتمه‌ينلرڭ اوزرينه ايسه، (طوتامدقلرى هر كون ايچون) برفقيرڭ (بر كونلك) ييه‌جگى قدر فديه (ويرمه بورجى) واردر. بوڭا رغماً كيم كوڭلندن قوپارق بر خير ايشلرسه (داها فضله ويررسه)، او تقديرده بو، اونڭ ايچون داها خيرليدر. بونڭله برابر بيليرسه‌ڭز، (كوچلگنه رغماً) اوروچ طوتمه‌ڭز سزڭ ايچون داها خيرليدر.

١٨٥- (او صاييلى كونلر) رمضان آييدركه، انسانلره طوغرى يولى كوسترمك و هدايت ايله فرقاندن (حق ايله باطلى آييران حكملردن) آپ آچيق دليللر اولمق اوزره، قرآن اونده ايندىريلمشدر. اويله ايسه ايچڭزدن كيم او آيه ايريشيرسه، آرتق اونده اوروچ طوتسون![٢] كيم ده خسته اولور ويا يولجيلقده بولونورسه، آرتق (اونڭ اوزرينه، طوتامديغى كونلر) صاييسنجه باشقه كونلر(ده اوروچ طوتمه بورجى) واردر. الله سزه قولايلق ايستر و سزه زورلق ايسته‌مز. ايشته (بتون بونلر) صايى‌يى تماملامه‌ڭز و سزى هدايته ايرديرمه‌سنه مقابل (تكبير كتيره‌رك) اللّهى بيوك طانيمه‌ڭز ايچوندر؛ هم تاكه شكر ايده‌سڭز.

١٨٦- (حبيبم، يا محمّد!) قوللرم سڭا بندن صوررارسه، شبهه يوقكه بن (اونلره) پك ياقينم.[٣] بڭا دعا ايتديگى زمان دعا ايدنڭ دعاسنه جواب ويررم؛[٤] اويله ايسه (اونلر ده) بنم (رضام) ايچون (دعوتمه) اجابت ايتسينلر و بڭا ايمان ايتسينلر؛ تاكه حق يولى بولسونلر.

---

(١) "اوروجڭ اكملى (أڭ مكمّلى) ايسه، معده كبى بوتون دويغولرى، كوزى، قولاغى، قلبى، خيالى، فكرى كبى جهازات انسانيه‌يه دخى بر نوع اوروچ طوتديرمقدر. يعنى محرماتدن (حرام شيلردن)، مالايعنياتدن (لزومسز شيلردن) چكمك و هر بريسنه مخصوص عبوديته (قوللغه) سوق ايتمكدر. مثلا، ديلنى يالاندن، غيبتدن و غليظ (قبا) تعبيرلردن آييرمقله اوڭا اوروچ طوتديرمق و او لسانى، تلاوت قرآن (قرآن اوقومه) و ذكر وتسبيح وصلوات و استغفار كبى شيلرله مشغول ايتمك (...) كبى سائر جهازاته ده بر نوع اوروچ طوتديرمقدر." (مكتوبات، ٢٩نجى مكتوب، ٢٥٢)

(٢) "قرآن حكيم، مادام شهر رمضانده نزول ايتمش (اينمش)؛ او قرآنڭ زمان نزولنى استحضار (خاطرلامق) ايله او سماوى خطابى حسن استقبال ايتمك (كوزل قارشيلامق) ايچون رمضان شريفده نفسڭ حاجات سفليه‌سندن (عادى احتياجلرندن) و مالايعنيات حالاتدن تجرّد (لزومسز حاللردن صييريلمق) و اكل و شربڭ (ييمه ايچمه‌نڭ) تركيله ملكيت وضعيتنه بڭزه‌مك و بر صورتده او قرآنى يڭى نازل اولويور كبى اوقومق و ديڭله‌مك و اونده‌كى خطابات الهيه‌يى، كويا كلديگى آن نزولنده (اينيش آننده) ديڭله‌مك واو خطابى رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامدن ايشيتييور كبى ديڭله‌مك، بلكه حضرت جبرائيلدن، بلكه متكلم ازليدن (جناب حقدن) ديڭله‌يور كبى بر قدسى حالته مظهر اولور." (مكتوبات، ٢٩نجى مكتوب، ٢٥١)

(٣) هر شى كنديسندن صوڭ درجه اوزاق اولديغى حالده جناب حقّڭ هر شيئه هر شيدن داها ياقين اولديغى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ٥١٨، حاشيه ١)

(٤) "أگر ديسه‌ڭ: 'بر چوق دفعه دعا ايدييورز، قبول اولمايور. حالبوكه آيت عموميدر، هر دعايه جواب وار، افاده ايدييور؟' الجواب: جواب ويرمك آيريدر، قبول ايتمك آيريدر. هر دعا ايچون جواب ويرمك وار؛ فقط قبول ايتمك، هم عين مطلوبى (ايسته‌نيلنى) ويرمك، جناب حقّڭ حكمتنه تابعدر." (سوزلر، ٢٣نجى سوز، ١٠٦)

آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ١٥٦، حاشيه ٣؛ صحيفه ٣٦٥، حاشيه ٢؛ صحيفه ٣٨٧، حاشيه ٢)

١٨٧- اوروچ كيجه‌سنده قادينلريڭزه ياقلاشمق سزه حلال قيليندى. اونلر سزڭ ايچون (كناهلردن قورويان) بر البسه، سز ده اونلر ايچون (صانكه) بر البسه‌سڭز. الله شبهه‌سز سزڭ، (اوروچ كيجه‌سى قادينلريڭزه ياقلاشمقله) نفسلريڭزه اهانت ايتمكده اولديغڭزى بيلدى ده توبه‌ڭزى قبول ايتدى و سزى عفو ايتدى. آرتق شيمدى (اوروچ كيجه‌لرنده ده) اونلره ياقلاشڭ و اللّهڭ سزڭ ايچون تقدير ايتديگنى ايسته‌يڭ! و فجرڭ بياض ايپلگى سياه ايپلكدن سزه بللى اولنجه‌يه (امساك وقتنه) قدر يييڭ، ايچڭ؛ صوڭره ده كيجه‌يه (افطار وقتنه) قدر اوروجى تماملايڭ! فقط سز مسجدلرده اعتكافده بولونان كيمسه‌لر اولديغڭزده، اونلره (قادينلريڭزه) ياقلاشمايڭ!

بونلر اللّهڭ حدوديدر، صاقين اونلره ياقلاشمايڭ! ايشته الله، آيتلرينى انسانلره بويله آچيقلار؛ تاكه (كناهلردن) صاقينسينلر!

١٨٨- هم ماللريڭزى آراڭزده باطل (حرام يوللر) ايله ييمه‌يڭ و انسانلرڭ ماللرندن بر قسمنى كنديڭز (حقسز اولديغڭزى) بيله بيله (رشوت ويا يالانجى شاهدلك كبى) كناه ايله ييمه‌ڭز ايچون اونلر(ڭ حكمنى) حاكملره (بيراقوب) آقتارمايڭ![1]

١٨٩- (أى رسولم!) سڭا هلاللردن صوروييورلر. ديكه: "اونلر، انسانلر و حج ايچون وقت اولچولريدر."[2] اييلك، (باطل بر عادتڭزه بناءً) أولره آرقه‌لرندن كيرمه‌ڭز دگلدر؛ فقط اييلك (صاحبى)، (كناهلردن) صاقينان كيمسه‌در. آرتق أولره قاپيلرندن كيرڭ واللّهدن صاقينڭ، تاكه قورتولوشه ايره‌سڭز.[3]

١٩٠- سزڭله صواشانلره قارشى الله يولنده صواشڭ؛[4] فقط حدّى آشمايڭ! (معصوم اولانلرى ئولديرمه‌يڭ، اشكنجه ياپمايڭ)! شبهه‌سزكه الله، حدّى آشانلرى سومز.

---

(١) "مادام رزق مقدردر (يازيليدر) و احسان ايديلييور و ويرن ده جناب حقدر؛ او هم رحيم (چوق مرحمت ايديجى)، هم كريمدر (چوق اكرام ايدندر). اونڭ رحمتنى اتهام ايتمك (صوچلامق) درجه‌سنده و كرمنى استخفاف ايدر (خفيفه آلير) بر صورتده، غير مشروع بر طرزده يوز صويى دوكمكله؛ وجدانى، بلكه بعض مقدّساتنى (دينى دگرلرينى) رشوت ويروب منحوس (اوغورسز) و بركتسز بر مال حرامى قبول ايدن دوشونسونكه، نه قدر مضاعف (قات قات) بر ديوانه‌لكدر." (مكتوبات، ٢٩نجى مكتوب، ٢٦٨)

(٢) "قبهٔ سماده (كوك قبه‌ده) قمرى (آيى)، زمانڭ ساعت كبراسنه (بيوك ساعتنه) بر عقرب ياپمق؛ متفاوت (فرقلى) چوق هلاللر صورتنده هر كيجه‌يه كويا آيرى بر هلال بيراقوب، صوڭره دونوب كندينه طوپلامق، منزللرنده كمال ميزانله (تام بر اولچو ايله)، دقيق حسابله حركت ايتديرمك و قبهٔ سماده پارلايان، تبسّم ايدن ييلديزلرله، كوگڭ كوزل يوزينى يالديزلامق، البته نهايتسز بر سلطنت ربوبيتڭ شعائريدر (هر شيئڭ ربّى اولوشنڭ علامتلريدر)." (سوزلر، ٣٢نجى سوز، ٢٧١)

(٣) بر قسم صحابه‌لر، جاهليه دورندن قالان بر عادت ايله، احراملى ايكن أولرينه قاپيلرندن كيرمز، بونڭ يرينه أولرينڭ آرقه‌سندن ويا طواندن بر دليك آچارق ايچرى كيررلردى. آيت، اونلرڭ بو عادتلرينى رد ايتمك أوزره نازل اولمشدر. (قرطبى، ج. ١-٢، ٣٤٤)

(٤) "خارجى تجاوزه (طيشاريدن كلن صالديرى‌يه) قارشى قوّتله مقابله ايديلير. چونكه دوشمانڭ مالى، چولوق-چوجغى غنيمت حكمنه كچر. داخلده (ايچريده) ايسه اويله دگلدر. داخلده‌كى حركت مثبت بر شكلده معنوى تخريباته قارشى معنوى اخلاص سرّى ايله حركت ايتمكدر. خارجده‌كى جهاد باشقه داخلده‌كى جهاد باشقه‌در." (امرطاغ لاحقه‌سى-٢، ٣٢٧)

آيريجه باقيڭز، (صحيفه ٨٩، حاشيه ١؛ صحيفه ٩٣، حاشيه ١)

١٩١- اما اونلری یاقه‌لادیغگز یرده ئولدیرك و سزی چیقاردقلری یردن (مکّه‌دن، سز ده) اونلری چیقارك! چونکه فتنه (اونلرك سزی کفره زورلامه‌لری)، ئولدیرمکدن داها کوتودر. هم (اونلر) اوراده سزگله صواشمادقجه، (سز ده) اونلرله مسجد حرام یاننده صواشمایك! فقط سزگله صواشیرلرسه، او تقدیرده اونلری ئولدیرك! کافرلرك جزاسی ایشته بویله‌در.

١٩٢- صوگنده (کفردن) واز کچرلرسه، آرتق محقّقکه الله، (چوق باغیشلاییجی) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

١٩٣- او حالده بر فتنه قالماینجه‌یه و دین ساده‌جه اللّهك اولنجه‌یه قدر اونلرله صواشك! فقط (کفردن) واز کچرلرسه، او تقدیرده ظالملردن باشقه‌سنه دوشمانلق یوقدر.

١٩٤- حرام آی حرام آیه بدلدر و حرمتلر قارشیلقلیدر. اویله ایسه (او آیده) سزه کیم صالدیررسه، آرتق (سز ده) اوگا، سزه صالدیردیغنك مثلیله صالدیرك؛ فقط اللّهدن صاقینك و بیلگکه، شبهه‌سز الله، تقوا صاحبلریله برابردر.

١٩٥- هم الله یولنده صرف ایدك، (کندیگزی) ألّلریگزله تهلکه‌یه آتمایك و اییلك ایدك! شبهه یوقکه الله، اییلك ایدنلری سور.[1]

١٩٦- حج و عمره‌یی الله ایچون تماملایك![2] فقط (باشلادیغگز بو عبادتی تماملامقدن، هر هانکی بر شکلده) منع اولونورسه‌گز،آرتق (سزه) قولایگزه کلن بر قربان (بورجی) واردر. او حالده بو قربان یرینه وارنجه‌یه (و بوغازلاننجه‌یه) قدر باشلریگزی تراش ایتمه‌یك!

فقط ایچگزدن کیم خسته اولور ویا باشنده بر راحتسزلغی بولونور (ده وقتندن اوگجه تراش اولور) ایسه، بو تقدیرده (اونك اوزرینه أوچ کون) اوروچ ویا (آلتی فقیری طویوراجق) صدقه ویا قرباندن (بریله) بر فدیه (ویرمه بورجی) واردر. فقط امنیته قاووشدیغگز زمان، آرتق کیم حجه قدر عمره ایله فائده‌لنیرسه، او طورومده (اوگا ده) قولاینه کلن بر قربان (کسمه بورجی) واردر.

بوگا رغماً کیم ده (قربانه کوچ) بولامازسه، آرتق (اوگا) حجده اوچ کون، دوندیگگز زمان ده یدی (کون) اوروچ (طوتمه بورجی) واردر. بونلر تام اون کوندر. بو (حکم)، عائله‌سی مسجد حرام ساکنلرندن اولمایانلر ایچوندر. آرتق اللّهدن صاقینك و بیلگکه، شبهه‌سز الله، عذابی چوق شدّتلی اولاندر!

---

(١) ابو ایوب الانصاری (رع) شویله دیمشدر: "بو آیت، انصار جماعتی حقّنده نازل اولدی. آیت نازل اولمدن اوگجه بز: 'اللّهك دینی قوّتلندی، یاردیمجیلری چوغالدی. بزم مالی بدنی یاردیمزه احتیاج قالمادی. بو حالده محاربه و جهادی ترك و تأخیر ایدرك،ماللریمزك باشنه دونسه‌ك و اونلرك اصلاحی ایله مشغول اولسه‌ق!' دییه دوشونمه‌یه باشلامشدق. بو فکرلریمز هنوز طارتیشیلمه‌یه باشلانمشدیکه، بو آیت جلیله نازل اولدی." (ابن کثیر، ج. ١، ١٧٢)

بوراده ذکر ایدیلن "تهلکه"دن مقصد، الله یولنده جهاددن و بو یولده خرجامه یاپمقدن قاچینمقدر. (جلالین شرحی، ج. ١، ٢٣٢)

(٢) "حج شریف، بالاصاله (بالذّات) هر کس ایچون بر مرتبۀ کلّیه‌ده بر عبودیتدر (یوکسك درجه‌ده بر قوللقدر). ناصلکه بر نفر (عسکر)، بر یوم مخصوصده (خصوصی بر کونده) فریق (پاشا) دائره‌سنده بر فریق کبی پادشاهك بایرامنه کیدر و لطفنه مظهر اولور. اویله ده، بر حاجی، نه قدر عامی (جاهل) ده اولسه، قطع مراتب ایتمش بر ولی کبی عموم اقطار ارضك (یر یوزینك) ربّ عظیمی عنوانیله ربّیسنه متوجّهدر (یوگلمشدر). بر عبودیت کلّیه ایله مشرفدر (شرفلنمشدر). (...) حجدن صوگره شو معنای علوی و کلّی (بیوك و عمومی معنا) مختلف درجه‌لرده بایرام نمازلرنده، یاغمور نمازلرنده، خسوف، کسوف (آی و کونش طوتولمه‌سی) نمازلرنده، جماعتله قیلینان نمازلرده بولونور. ایشته شعائر اسلامیه‌نك (اسلام علامتلرینك)، ولو سنّت قبیلندن (چشیدندن) ده اولسه، اهمّیتی بو سردندر." (طلسملر، ١٦نجی سوز، ٣٠)

١٩٧- حج (وقتى)، معلوم آيلردر. او حالده كيم اونلرده (او آيلرده احرامه كيرمكله نيّت ايدرك) حجى (كنديه) فرض ايدرسه، آرتق حجده نه قادينه ياقلاشمق، نه كناه ايشلهمك نه ده مناقشه ايتمك واردر. خير (و حسنات) نه ياپارسهڭز، الله اونى بيلير. او حالده (كنديڭزه يولجيلغڭزده لازم اولاجق) آزيق ايدينڭ؛ فقط شبههسزكه آزيغڭ أڭ خيرليسى، تقوادر.[١] و أى عقل صاحبلرى! (سادهجه) بندن صاقينڭ![٢]

١٩٨- (حج اثناسنده تجارت ياپارق) ربّڭزدن بر احسان آرامهڭزده سزه بر كناه يوقدر. نهايت عرفاتدن (آيريلوب) آقين ايتديگڭز زمان، مشعر حرام (تپهسى) ياننده (مزدلفهده) آرتق اللّهى ذكر ايدڭ! و او سزى هدايته ايرديرديگى كبى، (سز) ده اونى ذكر ايدڭ![٣] طوغريسى (سز) بوندن اوّل ده البته ضلالته دوشنلردنديڭز.

١٩٩- صوڭره انسانلرڭ (سيل كبى) آقديغى يردن (عرفاتدن سز ده) آقين ايدڭ واللّهدن مغفرت ديلهيڭ! شبههسزكه الله، (چوق مغفرت ايدن) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.[٤]

٢٠٠- نهايت حج عبادتلريڭزى بيتيرديگڭزده، بابالريڭزى آڭديغڭز كبى، حتى داها قوّتلى بر آڭمه ايله آرتق اللّهى ذكر ايدڭ![٥] انسانلردن اويلهسى ده واردركه: "ربّمز! بزه (نصيبمزى) دنياده وير" دير؛ او تقديرده اونڭ ايچون آخرتده هيچ بر نصيب يوقدر!

٢٠١- اونلردن بر قسمى ده: "ربّمز! بزه دنياده ده اييلك، آخرتده ده اييلك وير و بزى آتش عذابندن محافظه أيله!" دير.

٢٠٢- ايشته اونلركه، كنديلرينه قزاندقلرندن بر نصيب واردر.[٦] الله ايسه، حسابى پك چابوق كورندر.

(١) بوراده ذكر ايديلن "معلوم آيلر"، شوال، ذى القعده و ذى الحجهنڭ ايلك اون كونيدر. بو آيت كريمهنڭ، مآلاً: "كنديڭزه آزيق ايدينڭ!" دييه باشلايان قسمى اهل يمن حقّنده نازل اولمشدر. اونلر: "بز، اللّهه توكّل ايدن كيمسهلرز" دييهرك يول ايچون آزيق بولونديرمازلر، صوڭره ده زور طورومده قالارق ديلنيرلردى. (جلالين شرحى، ج. ١، ٢٣٨-٢٣٩)

(٢) الله قورقوسنده نه قدر بيوك بر سعادت و لذّت اولديغى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ٢٠٥، حاشيه ٢)

(٣) "تخوم اولاجق بر حبّهنڭ (دانهنڭ) قلبى، يعنى ايچى دلينديگى زمان، البته سنبللنوب نشوونما بولاماز (كليشهمز) ئولور كيدر. كذالك 'انا' ايله تعبير ايديلن انانيتڭ (بنلگڭ) قلبى، 'الله الله' ذكرينڭ شعاع و حرارتيله (نورى و صيجاقلغيله) يانوب دلينيرسه، بويوبوب غفلتله فرعونلاشاماز وخالق ارض و سماواته (ير و كوكلرڭ ياراتيجيسنه) عصيان ايدهمز. او ذكر الٰهى سايهسنده، 'انا' محو اولور." (مثنوئ نوريه، حباب ٩٠)

(٤) بو آيت، قريش قبيلهسى حقّندهدر. چونكه اونلر، كنديلرينى ديگر انسانلردن امتيازلى صايارق عرفات يرينه، "بز حرم اهلىيز" دييهرك مزدلفهده وقفه ياپارلردى. (نسفى، ج. ١، ١٦٣)

(٥) دور جاهليتده عربلر مناسك حجى (حجڭ كركلرينى) تماملادقدن صوڭره طوپلانيرلر وآتالرينڭ اثرلرى ايله افتخاره باشلايوب، بعضيسى: "بابام شويله بيمك بيديرردى" ديگرى: "بابام شويله قيليچ صاللاردى" كبى أوگونهرك قونوشورلردى. (رازى، ج. ٥/٣، ١٩٩)

(٦) "دنيا حياتنده أڭ بختيار اودركه، دنيايى برمسافرخانهٔ عسكرى تلقّى (قبول) ايتسين و اويله ده اذعان ايتسين (آڭلاسين) و اوڭا كوره حركت ايتسين. و او تلقّى ايله أڭ بيوك مرتبه اولان مرتبهٔ رضايى چابوق ألده ايدهبيلير. قيريلاجق شيشه بهاسنه، دائمى بر ألماسڭ فيآتنى ويرمز، استقامت و لذّتله حياتنى كچيرر. أوت، دنيايه عائد ايشلر قيريلمهيه محكوم شيشهلر حكمندهدر؛ باقى امور اخرويه (آخرتله علاقهلى ايشلر) ايسه، غايت صاغلام ألماسلر قيمتندهدر. انسانڭ فطرتندهكى (ياراتيليشندهكى) شدّتلى مراق و حرارتلى محبّت و دهشتلى حرص وعنادلى طلب و هكذا (بونڭ كبى) شديد حسّياتلر (شدّتلى حسلر)، امور اخرويهيى قزانمق ايچون ويريلمشدر. او حسّياتى شدّتلى بر صورتده فانى امور دنيويهيه توجيه ايتمك (يوڭلنديرمك)، فانى و قيريلاجق شيشهلره، باقى ألماس فيآتلرينى ويرمك ديمكدر." (مكتوبات، ٩نجى مكتوب، ٢٤-٢٥)

٢٠٣- او حالده صاييلی كونلرده (تشريق كونلرنده) اللّهی (تكبيرلرله) ذكر ايدك! بوندن بويله كيم ايكی كونده (ميٛنادن دونمك ايچون) عجله ايدرسه، آرتق اوكٛا بر كناه يوقدر. كيم ده (اوچنجی كونه) كری قاليرسه اوكٛا ده بر كناه يوقدر.[١] (بو، كناهلردن) صاقينانلر ايچوندر. اويله ايسه اللّهدن صاقينك و بيلكٛكه، طوغريسی سز اونك حضورينه طوپلاناجقسكٛز.

٢٠٤- و انسانلردن اويله‌سی واردركه، دنيا حياتنه دائر سوزی (سنك) خوشكٛه كيدر. (سوزلرينك كندی) قلبنده اولانه (موافق اولديغنه) ده اللّهی شاهد طوتار؛ حالبوكه او، دوشمانلرك اڭ شدّتليسيدر.

٢٠٥- (سندن) آيريلنجه ده، ير يوزنده فساد چيقارمق، هم أكين و نسلی (ديكدكلريكٛزی و حيوانلريكٛزك نسلنی) هلاك ايتمك ايچون چاليشير. حالبوكه الله، فسادی سومز.

٢٠٦- هم اوكٛا: "اللّهدن صاقين!" دينيلديكی زمان، غرور اونی كناهه سوق ايدر؛[٢] آرتق اوكٛا جهنّم يتر! حالبوكه (او،) كرچكدن نه فنا ياتاقدر!

٢٠٧- فقط انسانلردن اويله‌سی ده واردركه، اللّهك رضاسنه نائل اولمق ايچون كندی نفسنی (و بتون مالنی اونك يولنده) فدا ايدر. الله ايسه، قوللرينه قارشی چوق شفقتلی اولاندر.[٣]

٢٠٨- أی ايمان ايدنلر! اسلامه تماماً كيرك؛[٤] و شيطانك آديملرينه اويمايك! چونكه او، سزه آپ آچيق بر دوشماندر.

٢٠٩- او حالده، سزه آپ آچيق دليللر كلدكدن صوكٛره أكر (اسلامه تماماً كيرمكدن) صاپارسه‌كٛز، آرتق بيلكٛكه شبهه‌سز الله، (قدرتی دائما أوستون كلن) عزيز، (هر ايشی حكمتلی اولان) حكيمدر.

٢١٠- (او مشركلر) الّا ده، اللّهك (عذابنك) و ملكلرك بلوطدن كولكه‌لر ايچنده كنديلرينه كلوب ايشك بيتيريلمه‌سنيمی (هلاك ايديلمه‌لرينيمی) بكله‌يورلر؟ نهايت بتون ايشلر، آنجق اللّهه دونديرولور.

---

(١) "صاييلی كونلر" ذی الحجه‌نك اون بر، اون ايكی و اون اوچنجی دنك كلن قربان بايرامنك ايلك اوچ كونيدر. بو كونلرده ميٛناده تكبير كتيريلير، شيطان طاشلانير. بوراده ذكر ايديلن "ايكی كون"دن مراد، قربان بايرامنك ايكنجی و اوچنجی كونلريدر. "كری قالمه"دن مراد ايسه، طاش آتمه عبادتنی قربان بايرامنك دردنجی كوننه بيراقمقدر. (جلالين شرحی، ج. ١، ٢٤٤)

(٢) "بر كوزسز عقرب و آياقسز بر ييلان كبی حشراته مغلوب اولان انسانه، بر كوچك قورتدن ايپكی كييديرن و زهرلی بر بوجكدن بالی ييديرن، اونك اقتداری دكل، بلكه اونك ضعفنك ثمره‌سی (ضعيفلغنك نتيجه‌سی) اولان تسخير ربّانيه (اللّهك اطاعت ايتديرمسی) و اكرام رحمانيدر (صوكٛسز مرحمت صاحبی اولان اللّهك اكراميدر). أی انسان! مادام حقيقت بويله‌در؛ غروری و أنانيتی (كنديكٛی بكنمكی و بنلكی) بيراق! الوهيتك دركاهنده عجز و ضعفكٛی استمداد (ياردیم ايسته‌مه) لسانيله، فقر و حاجاتكٛی (فقيرلك و احتياجلريكٛی) تضرع (يالوارمه) و دعا لسانيله اعلان ايت و عبد (قول) اولديغكٛی كوستر!" (سوزلر، ٢٣نجی سوز، ١١٧)

(٣) بو آيت كريمه سُهَيْبْ بِنْ سِنَانْ اَلرُّومِی (رع) حقّنده نازل اولدی. او، مدينه‌يه هجرت ايدركن قريش مشركلری آرقه‌سندن يتيشه‌رك كنديسنه اذا و جفا ياپمه‌يه باشلادقلرنده، غايت معقول و اقناع ايديجی سوزلر سويله‌يه‌رك، دينه طوقونمه‌لری شرطيله، مالنی اونلره بيراقوب قورتولمه‌يه موفّق اولدی. مدينه‌يه واردیغنده حضرت ابو بكر (رع) كنديسنی بر جماعتله قارشيلادی و اوكٛا: "آليش ويريشك مبارك اولسون!" ديدی. سُهَيْبْ ده (رع) جواباً: "الله سزك تجارتكٛزه ده ضرر ويرمه‌سين، فقط نه وار؟" دينجه، اوكٛا بو آيت كريمه‌يی مژده‌له‌يوب اوقوديلر. (ابن كثير، ج. ١، ١٨٤)

(٤) بو آيت جليله، اسلامه كيرمه‌لرينه رغماً، توراتك بعض أمرلرينه اويمق ايچون اذن ايسته‌ين بر قسم أهل ايمان حقّنده نازل اولدی. (قرطبی، ج. ٣/٢، ٢٤)

٢١١- اسرائیل اوغوللرینه صور، اونلره (هدایت وسیله‌سی اولاجق) نیجه آپ آچیق معجزه‌لردن ویردك (ده انکار ایتدیلر). او حالده کیم اللّهڭ نعمتنی (معجزه‌لرینی) کندیسنه کلدکدن صوڭره (اونی) دگیشدیررسه (انکار سببی یاپارسه)، آرتق شبهه‌سز که الله، عذابی چوق شدّتلی اولاندر.

٢١٢- انکار ایدنلره دنیا حیاتی سوسلنمشدر ده ایمان ایدنلرله آلای ایدییورلر. حالبوکه (کناهلردن) صاقینانلر، قیامت کوننده اونلرڭ اوستنده‌درلر. الله ایسه، دیله‌دیگی کیمسه‌یی حسابسز رزقلاندیرر.

٢١٣- انسانلر تك بر امّت (عین دین اوزره) ایدی (داها صوڭره اختلافه دوشدیلر)؛ بونڭ اوزرینه الله، مژده‌له‌ییجیلر و (عین زمانده) قورقوتوجیلر اولارق پیغمبرلر کوندردی و حقّنده اختلافه دوشدکلری شیلر خصوصنده، انسانلرڭ آرالرنده حکم ویرمك ایچون، برابرلرنده حق ایله کتاب ایندیردی.

آنجق کندیلرینه اونڭ (او کتابڭ) ویریلدیگی کیمسه‌لر، اونلره آپ آچیق دلیللر کلدکدن صوڭره آرالرنده‌کی ظلمدن (و حسددن) طولایی اونده ده اختلافه دوشدیلر. صوڭره الله، (او اهل کتابڭ) اوزرنده اختلافه دوشدکلری حقه، ایمان ایدنلری اذنیله هدایت أیله‌دی. چونکه الله، دیله‌دیگی کیمسه‌یی (حکمتنه بناءً کندی لطفندن) طوس طوغری بر یوله هدایت ایدر.

٢١٤- (أی مؤمنلر!) یوقسه سزدن اوڭجه کلوب کچنلرڭ حالی سزڭ ده باشڭزه کلمکسزین (قولایجه) جنّته کیره‌جگڭزیمی صاندیڭز؟ اونلره اویله فقیرلکلر و خسته‌لقلر طوقوندی و اویله (بلالرله) صارصیلدیلرکه، حتی پیغمبر و برابرنده‌کی ایمان ایدنلر: "اللّهڭ یاردیمی نه زمان!" دییه‌جکلردی (او حاله کلمشلردی)![1] دقّت ایدڭ، شبهه یوقکه اللّهڭ یاردیمی یاقیندر.

٢١٥- (أی رسولم!) سڭا (الله یولنده) نه‌یی (کیمه) صرف ایده‌جکلرینی صوروییورلر. دیکه: "خیر (و حسنات) نه صرف ایدرسه‌ڭز آرتق (اونلر)؛ آنا، بابا، أڭ یاقینلر، یتیملر، یوقسوللر و یولده قالمشلر ایچون اولملیدر." خیر (و حسنات) نه یاپارسه‌ڭز، آرتق محقّقکه الله، اونی حقّیله بیلندر.[2]

---

(١) صحیح بخاریده ذکر ایدیلن بر روایته کوره خَبّابْ بِنْ أَرَتْ (رع) شویله دیمشدر: "بز رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلامه: 'یا رسول الله! بزم ایچون اللّهدن یاردیم دیلگنده بولونمایاجقمیسڭ؟ بزم ایچون دعا ایتمه‌یه‌جکمیسڭ؟' دیدك. پیغمبر أفندیمز (عصم): 'سزدن اوّل کچنلردن برینڭ باشنڭ اورته‌سنه تستره قونوب، تا آیاغنه قدر بیچیلیردی ده، بو اونی دیننده وازکچیرمزدی! دمیردن طراقلرله طارانیر، أتی کمیگندن آیریلدیغی حالده، بو اونی ینه ده دیننده دوندیرمزدی!' بویوردی."

ینه رسول الله (عصم) بویوردیکه: "اللّهه یمین اولسونکه، الله تعالی بو دینڭ حاکم اولمسنی مراد ایتمکده‌در. اویله‌که، یولجی صَنْعَه‌دن بینگنه بینه‌جك، حَضْرَمُوته قدر کله‌جك، اللّهدن باشقه‌سندن و قویونلری ایچون ده قورتدن باشقه‌سندن قورقمایاجقدر. فقط سز عجله ایدییورسڭز!" (ابن کثیر، ج. ١، ١٨٨)

(٢) "أی انسان! یاپدیغڭ خدمت، ایتدیگڭ عبودیت (قوللق) بوش بوشنه کیتمز. بر دار مکافات، بر محل سعادت (سعادت یری) سنڭ ایچون احضار ایدیلمشدر (حاضرلانمشدر). سنڭ شو فانی دنیاڭه بدل، باقی بر جنّت سنی بکلر. عبادت ایتدیگڭ و طانیدیغڭ خالق ذوالجلالڭ وعدینه ایمان و اعتماد ایت. اوڭا وعدنده خلف ایتمك محالدر (سوزنده طورمامق امکانسزدر). قدرتنده هیچ بر جهتله نقصانیت یوقدر. ایشلرینه، عجز مداخله ایده‌مز. سنڭ کوچك باغچه‌ڭی خلق ایتدیگی (یاراتدیغی) کبی، جنّتی دخی سنڭ ایچون خلق ایده‌بیلیر و خلق ایتمش و سڭا وعد ایتمش و وعد ایتدیگی ایچون، ألبته سنی اونڭ ایچنه آلاجق." (عصای موسی، ١٠ نجی حجّت ایمانیه، ١٨٩)

۲۱۶- (أی مؤمنلر!) او خوشگزه کیتمدیگی حالده صواش سزه فرض قیلیندی.[۱] فقط اولورکه، بر شیدن خوشلانمازسگز اما، او سزك ایچون خیرلیدر. و اولورکه بر شیئی (ده) سورسگز، حالبوکه او سزك ایچون بر شردر. الله ایسه (سزك ایچون خیر اولانی) بیلیر ده؛ سز بیلمزسگز.

۲۱۷- (أی رسولم!) سگا، حرام آیی، اونده صواشمه‌یی صورویورلر. دیکه: "اونده صواشمق بیوك بر کناهدر. فقط (انسانلری) الله یولندن منع ایتمك و اونی انکار ایتمك، هم (مؤمنلری) مسجد حرامدن (منع ایتمك) و أهلنی اورادن چیقارمق الله قاتنده (کناه جهتیله) داها بیوکدر. چونکه فتنه (چیقارمق و مؤمنلری انکاره زورلامق)، ئولدیرمکدن داها بیوك بر کناهدر."[۲] (أی حبیبم!) أگر کوچلری یتسه، سزی دینگزدن دوندیرنجه‌یه قدر سزگله صواشمه‌یی بیراقمازلر. ایچگزدن کیم دینندن دونر ده کندیسی کافر اولارق ئولورسه،[۳] ایشته اونلر یوقمی، (اونلرك) عمللری دنیا و آخرتده بوشه کیتمشدر. و یینه اونلر آتش اهلیدرلر! اونلر اوراده أبدی اولارق قالیجیدرلر.

۲۱۸- محقّقکه ایمان ایدنلر و الله یولنده هجرت ایدوب جهاد ایدنلر وار یا، ایشته اونلر اللّهك رحمتنی امید ایدرلر. چونکه الله، (قوللرینی چوق باغیشلایان) غفور، (اونلره چوق مرحمتلی اولان) رحیمدر.

۲۱۹- سگا شراب و قماردن صورویورلر. دیکه: "اونلرده بیوك بر کناه و انسانلر ایچون بر طاقیم فائده‌لر واردر. فقط کناهلری، فائده‌لرندن داها بیوکدر."[٤] سگا، (الله یولنده) نه‌یی (کیمه) صرف ایده‌جکلرینی صورویورلر. دیکه: "(احتیاجدن) فضله اولانی!" الله، سزه آیتلری بویله ایبجه آچیقلار؛ تاکه دوشونه‌سگز.[٥]

---

(۱) بر حدیث شریفده رسول الله (علیه الصّلاة والسّلام): "کیم غزا ایتمدن ویا کندینی غزایه حاضرلامقسزین وفات ایدرسه، جاهلیت ئولومی ایله ئولور" بویورمشدر. (ابن کثیر، ج. ۱، ۱۸۹)

"جهاده عسکر سوق ایتمکده، ألبته بعض جزئی و مادی و بدنی ضرر و شر اولور. فقط او جهادده خیر کثیر (بیوك خیر) وارکه، اسلام کفّارك استیلاسندن قورتولور." (مکتوبات، ۱۲نجی مکتوب، ۳۲)

(۲) پیغمبر أفندیمزك (ع‌ص‌م)، قریشك احوالنی کوزله‌مك اوزره کوندردیگی برلك، بر قریش کروانیله قارشیلاشمش و ایلری کلنلردن برینی ئولدیره‌رك غنیمتلرله مدینه‌یه دونمشدی. رجب آینك صوك کونی میدانه کلن بو حادثه‌نك قریشلیلرجه، "حرام آیلرك اخلالی" اولارق اطرافه یاییلمسی مسلمانلر آراسنده بیوك اوزونتویه سبب اولدی. برلکده‌کی فردلرك، یاپدقلرینه چوق پیشمان اولارق، عفو ایدیلدکلرینی بیان ایده‌جك بر وحیی بکله‌مه‌یه باشلامه‌لری اوزرینه بو آیت کریمه نازل اولدی. (ابن کثیر، ج. ۱، ۱۹۰)

حرام آیلر، اسلامدن أوّل عرب قبیله‌لری آراسنده صواشك یاساقلاندیغی ذی‌القعده، ذی‌الحجه، محرم و رجب آیلریدر. (بیلمن، ج. ۲، ۲۱۷)

(۳) "بعضیلرك دیندن رابطه‌لری (باغلری) قوپسه، او وقت او دینسزلر حیات اجتماعیه‌ده بر سم قاتل (ئولدیریجی زهر) حکمنده ضرر ویره‌جکلر. چونکه مرتدك (دیندن دوننك) وجدانی تماماً بوزولدیغندن، او مرتد حیات اجتماعیه‌یه زهر اولور." (لمعلر، ۱۷نجی لمعه، ۱۲۶)

(٤) بو آیت کریمه اوزرینه اصحابك چوغی شرابی ترك ایتدی. نسا سوره‌سنك ٤۳نجی آیتی ایله کتیریلن: "ایچکیلی ایکن نمازه یاقلاشماییگز!" حکمی ایله همن همن هرکسك ترك ایتدیگی بو کوتو عمل، مائده سوره‌سنك ۹۰ و ۹۱نجی آیتلریله تماماً حرام قیلیندی و بوندن اوگجه‌کی آیتلر ده نسخ ایدیله‌رك حکمی قالدیریلدی. (رازی، ج. ٦/۳، ٤٤)

(٥) "آیات قرآنیه (قرآنك آیتلری)، باشلرنده و آخرلرنده (صوگلرنده) بشری عقلنه حواله ایدر: 'عقلگه باق!' دیر، 'فکریگه، قلبگه مراجعت ایت، مشورت ایت (دانیش)، اونگله کوروشکه بو حقیقتی بیله‌سك!' دییور." (مکتوبات، خطبهٔ شامیه، ٤۰٤)

٢٢٠- دنيا و آخرت حقّنده (لهگزه اولانی دوشونك)! هم سڭا يتيملردن صورويورلر. ديكه: "اونلر حقّنده اصلاحده بولونمق (اونلری يوز اوستی بيراقمقدن) داها خيرليدر." او حالده (نفقه‌لريڭزی برلشديره‌رك) اونلرله بر آراده ياشارسه‌ڭز، آرتق (اونلر سزك) قرداشلريڭزدر.[1] الله، (اونلر حقّنده) بوزغونجيلق ايدنی، اصلاح ايدندن آيرر. حالبوكه الله ديله‌سه‌يدی ألبته سزی زوره قوشاردی. شبهه يوقكه الله، (دائما أوستون كلن) عزيز، (هر ايشی حكمتلی اولان) حكيمدر.

٢٢١- هم ايمان ايتمدكجه مشرك قادينلرله أولنمه‌يك! و ألبته مؤمن بر جاريه، (حر) بر مشرك قادیندن داها خيرليدر. (او مشرك قادين) خوشڭزه كيتسه بيله! ايمان ايتمدكجه مشرك أرككلری ده (مؤمن قادينلرله) أولنديرمه‌يك! ألبته مؤمن بر كوله، (حر) بر مشركدن داها خيرليدر. (او مشرك) خوشڭزه دخی كيتسه![2] ايشته اونلر آتشه دعوت ايدرلر. الله ايسه، اذنيله جنّته و مغفرته (وسيله اولاجق عمللره) دعوت ايدييور؛ آيتلريني ده انسانلره ايیجه آچيقلايور، تاكه عبرت آلسينلر.

٢٢٢- سڭا حيضدن ده صورويورلر. ديكه: "او بر أذادر!" بو سببله، حيضلی ايكن قادينلردن اوزاق طورك و تميزلننجه‌يه قدر اونلره ياقلاشمايك! تميزلندكلری زمان ايسه، آرتق اللّهك سزه امر ايتديكی يردن اونلره وارك! شبهه‌سزكه الله، چوق توبه ايدنلری سور، چوق تميزلننلری ده سور.

٢٢٣- قادينلريڭز سزك ايچون بر تارله‌در؛ اويله ايسه تارله‌ڭزه ديله‌ديگڭز شكلده كلك و كنديڭز ايچون (صالح عمللره) حاضرلق ياپك! هم اللّهدن صاقينك و كرچكدن اوڭا قاووشاجق كيمسه‌لر اولديغڭزی بيلك! (أی رسولم!) او حالده مؤمنلری مژده له!

٢٢٤- اللّهی، يمينلريڭز طولاييسيله ايیلك ياپمه‌ڭزه، (كناهلردن) صاقينمه‌ڭزه و انسانلرك آراسنی دوزلتمه‌ڭزه أنكل (بهانه) قيلمايك![3] چونكه الله، (يمينلريڭزی ايشيتن) سميع، (نيتلريڭزی بيلن) عليمدر.

---

(١) "يتيمك مالنه ياقلاشمايك!" مآلنده‌كی آيت جليله نازل اولديغنده، انسانلر اونلرله بر آراده اولمقدن چكينديلر و اونلردن اوزاقلاشديلر. بو خصوصده بر رخصت اولارق: "اگر اونلرله بر آراده ياشارسه‌ڭز، آرتق (اونلر سزك) قرداشلريڭزدر" مآلنده‌كی آيت كريمه نازل اولنجه بو حكم، اونلره ياردیمجی اولمق ايسته‌ين و اونلرك كچيملرينك بوزولمسنه اوزولن مؤمنلر ايچون جناب حق طرفندن بر قولايلق اولدی. (رازی، ج. ٦/٣، ٥٤-٥٥)

(٢) بو آيت كريمه، عبدالله بن رواهانك (رع) آزاد ايتديكی جاريه‌سی ايله أولنمسی، بعض كيمسه‌لرك قينامسی اوزرينه نازل اولمشدر. مائده سوره‌سنك بشنجی آيتيله أهل كتاب قادينلری مشرك قادينلردن استثنا ايديله‌رك مسلمان أرككلرك أهل كتاب قادينلريله أولنه‌بيلمه‌لرينه كراهتله رخصت ويريلمسنه رغمًا، مسلمان قادينلرك، ايمان ايتمه‌ين أرككلرله أولنمه‌لری دينًا حرامدر. (ابن كثير، ج. ١، ١٩٣)

"شرعًا قوجه، قاری‌يه كفو اولملی، يعنی بربرينه مناسب اولملی. بو كفو و دنك اولمه‌نك أڭ مهمی ديانت (دين) نقطه سنده‌در. نه موتلو او قوجه‌يه‌كه، قادينك ديانتنه باقوب قادينی تقليد ايدر، رفيقه‌سنی (أشنی) حيات أبديه‌ده غيب ايتمه‌مك ايچون متدين (ديندار) اولور! بختياردر اوقادينكه، قوجه‌سنك ديانتنه باقوب: 'أبدی آرقداشمی غيب ايتمه‌يه‌يم!' ديیه‌رك تقوايه كيرر! ويل (يازيقلر اولسون) او أركگه‌كه، صالحه قادينی غيب ايتديره‌جك اولان سفاهته (كناهلره) كيرر! نه بدبختدر او قادينكه، متقی (تقوا صاحبی) قوجه‌سنی تقليد ايتمز، او مبارك أبدی آرقداشنی غيب ايدر. بيڭلر ويل او ايكی بدبخت زوج و زوجه‌يه‌كه، بربرينك فسقنی و سفاهتنی تقليد ايدييورلر! و بربرينك آتشه آتيلمسنه ياردیم ايدييورلر!" (لمعه‌لر، ٢٤نجی لمعه، ٢٠٧)

(٣) بر حديث شريفده بويورولمشدركه: "بر كيمسه بر شيئه يمين ايدر ده صوڭره باشقه بر شيئی داها خيرلی كورورسه، او خيرلی اولانی ياپسين و يميننه كفّارت ويرسين!" (بيضاوی، ج. ١، ١٢٠)

۲۲۵- الله، یمینلریگزده‌کی قصدسز خطا(لریگز) ایله سزی مسئول طوتماز، فقط قلبلریگزك قزاندیغی (اصل قصد ایتدیگگز یمینلر) ایله سزی مسئول طوتار. چونکه الله، (چوق مغفرت ایدن) غفور، (جزالاندیرمقده هیچ عجله ایتمه‌ین) حلیمدر.

۲۲۶- قادینلرندن اوزاق طورمه‌یه یمین ایدنلر ایچون درت آی بکلمه‌مك (مجبوریتی) واردر. او حالده (بو مدّت ایچنده قادینلرینه) دونرلرسه، آرتق شبهه‌سزکه الله، (چوق باغیشلاییجی) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

۲۲۷- اگر بوشامه‌یه قرار ویررلرسه، آرتق محقّقکه الله، (حقیله ایشیتن) سمیع، (هر شیئی بیلن) علیمدر.

۲۲۸- بوشانمش قادینلر ایسه کندی کندیلرینه اوچ حیض مدّتی[۱] بکلرلر. آرتق (او قادینلر) اللّهه و آخرت کوننه ایمان ایدییورلرسه، (بر باشقه‌سیله أولنمك ایچون) رحملرنده اللّهك یاراتدیغی (چوجق ویا حیضی) کیزله‌مه‌لری کندیلرینه حلال اولماز. اگر قوجه‌لری (بو طورومی) دوزلتمك ایسترلرسه، بونك (بو بکلمه سوره‌سنك) ایچنده اونلری کری آلمه‌یه داها چوق حق صاحبیدرلر.[۲] (قوجه‌لرینك) اونلر اوزرنده عرفه اویغون اولان حقلری کبی، اونلرك ده (قوجه‌لری اوزرنده حقلری) واردر. فقط ارککلر ایچون اونلرك اوزرینه بر درجه (بر أوستونلك) واردر. الله ایسه، (دائما أوستون کلن) عزیز، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

۲۲۹- (رِجْعی، دونوشی ممکن) بوشامه ایکی دفعه‌در؛ بونٰدن صوکره یا ایلکله طوتمق ویا کوزللکله صالیویرمك واردر. فقط اونلره (مَهر اولارق) ویردکلریگزدن بر شی آلمه‌کز سزه حلال اولماز؛ آنجق (هر ایکی طرف ده) اللّهك حدودینه (قاری ایله قوجه آراسنده‌کی حقلره) رعایت ایده‌میه‌جکلرندن قورقارلرسه مستثنا! بو یوزدن (سز ده بو ایکیسنكِ) اللّهك حدودینه رعایت ایده‌میه‌جکلرندن قورقارسه‌کز، (قادینك بوشانمق ایچون قوجه‌سنه) فدیه ویردیگی او شیده (مَهرینی ویا داها فرقلی بر بدلی قوجه‌سنه ویرمه‌سنده) ایکیسنه ده بر کناه یوقدر. بونلر اللّهك حدودیدر؛ صاقین اونلری آشمایك! کیم ده اللّهك حدودینی آشارسه، ایشته ظالملر آنجق اونلردر![۳]

۲۳۰- بویله‌جه (قوجه‌سی) اونی (ایکی حقّنی ده قوللاندقدن صوکره اوچنجی دفعه) بوشارسه، آرتق بوندن صوکره (او قادین) اوندن باشقه بر قوجه ایله أولنمدکجه اوکا حلال اولماز. بونکله برابر (بو ایکنجی قوجه‌سی ده) اونی بوشارسه، اللّهك حدودینه رعایت ایده‌جکلرینی ظن ایتدکلری تقدیرده، آرتق بربرلرینه دونمه‌لرنده اونلره بر کناه یوقدر. ایشته بونلر اللّهك حدودیدر، (اهمیتنی) بیله‌جك بر قوم ایچون اونلری آچیقلایور.

---

(۱) آیتده بحثی کچن قُرُوءٌ کلمه‌سی، اَبُو حَنِیفَه، اَحْمَدْ بِنْ حَنْبَلْ وبر چوق علمایه کوره حیض مدّتی، شَافِعِی و مَالِکِی‌یه کوره تمیزلك مدّتی اولارق تفسیر ایدیلمشدر. (قرطبی، ج. ۳/۲، ۱۱۳)

(۲) هر قادین رجعی طلاقله بوشانمه حالنده، عدّت مدّتنك صوکنده نکاحنی صوکه ایردیرمه حقّنه صاحبدر. آنجق قوجه‌سی، او سوره بیتمه‌دن دونمه حقّنی قوللانیر ایسه، قاریسنك او حقّی صوکه ایرر. (رازی، ج. ۳/۶، ۱۰۱)

(۳) اِبْنِ عَبَّاسْ (رع) شویله دیمشدر: "عَبْدُالله بِنْ اُبَیِّك قیزی جمیله، رسول اللّهه (عصم) کله‌رك، قوجه‌سندن آیریلمق ایسته‌دیگنی، اونك دینی و اخلاق بر عیبی اولمادیغنی، فقط یوزی و طیش کورونوشی اعتباریله بر تورلی آلیشامادیغنی، طولاییسیله بر مؤمنه بغض ایدرك کفران نعمتده (نانکورلکده) بولونمقدن أندیشه ایتدیگنی افاده ایدنجه، رسول الله (عصم): 'مَهر اولارق آلدیغك باغچه‌یی کری ویرمگه راضی اولاجقمیسك؟' بویوردیلر. 'أوت' جوابنی آلنجه، رسول الله (عصم)، جمیله‌نك قوجه‌سی ثَابِتْ بِنْ قَیْسَه (رع) خطاباً: 'باغچه‌یی آل و خانمگی بر طلاق بائن (تماماً آیریلمق اوزره یاپیلان بوشامه) ایله بوشا!' بویوردیلر" (ابن کثیر، ج. ۱، ۲۰۵)

٢٣١- و قادینلری (رِجْعی، دونوشی ممکن بر بوشامه ایله) بوشادیغڭزده، بکلەمه مدّتلرینڭ ده صوڭنه کلدکلرنده، آرتق اونلری (یا) اییلکله طوتڭ ویا کندیلرینی اییلکله صالیویرڭ؛ یوقسه (صرف) ظلم ایتمەڭز ایچون ضرر ویرمك اوزره اونلری طوتمایڭ![1] آرتق کیم بویله یاپارسه، او تقدیرده شبهەسز کندینه ظلم ایتمش اولور.

و اللّهڭ آیتلرینی آلایه آلمایڭ! هم اللّهڭ اوزریڭزده کی نعمتنی و کندیسیله نصیحت ایتمك اوزره سزه ایندیردیگی کتابی و حکمتی (کتابده کی حکملری) خاطرلایڭ! آرتق اللّهدن صاقینڭ و بیلڭکه، شبهەسز الله، هر شیئی حقّیله بیلندر.

٢٣٢- هم قادینلری (رِجْعی، دونوشی ممکن بر بوشامه ایله) بوشادیغڭزده، بکلەمه مدّتلرینی ده بیتیردکلرنده، آرتق آرالرنده مشروع اولارق آڭلاشدقلری تقدیرده، بو طورومده قوجەلریله (تکرار) أولنیرلر دییه اونلره مانع اولمایڭ![2]

بو ایچڭزدن اللّهه و آخرت کوننه ایمان ایتمکده اولان کیمسەلره، کندیسیله نصیحت اولونان بر امردر. بو، سزڭ ایچون داها خیرلی و داها تمیزدر. چونکه (سزڭ ایچون نەیڭ داها خیرلی اولدیغنی، آنجق) الله بیلیر، سز بیلمزسڭز.

٢٣٣- آننەلر ده، أمزیرمەیی تماملامق ایستەین (بابا) ایچون، چوجقلرینی تام ایکی ییل امزیررلر. چوجق کندیسنڭ اولانه (بابایه) ده، مشروع (عُرفه اویغون) بر شکلده اونلرڭ (آننەلرڭ) ییەجك وکییەجکلری (مسئلەسنی حل ایتمه بورجی) واردر.

کیمسه کوجنڭ یتمەیەجگی بر شیله مکلّف طوتولماز. نه آننه، یاوروسی یوزندن نه ده چوجق کندیسنڭ اولان (بابا)، چوجغی یوزندن ضرره اوغراتیلیر. (بابا ئولدیگی زمان) میراثچینڭ اوزرینه ده بونڭ عینیسی (بورچدر). آرتق (آننه ایله بابا) کندی رضالریله و مشاوره ایدرك (چوجغی سوتدن) آییرمق ایسترلرسه، بوندن طولایی ایکیسنڭ اوزرینه بر کناه یوقدر.

أگر چوجقلریڭزی (سوت آننەیه) أمزیرتمك ایسترسەڭز، ویردیگڭزی (اجرتی) کوزللکله تسلیم ایتدیگڭز تقدیرده آرتق سزه بر کناه یوقدر. او حالده اللّهدن صاقینڭ و بیلڭکه شبهەسز الله، نه یاپیورسەڭز حقّیله کورندر.

---

(١) اِبْنِ عَبّاسڭ (رع) بیاننه کوره، بر آدم عائلەسنی بوشار، صوڭره عدّتی (اوچ حیض سورەسی) تمام اولمدن اوّل اوڭا دونر، صوڭره ینه بوشاردی. بویلەجه اوڭا ضرر ویروب، مشکلات چیقارردی. ایشته بونڭ اوزرینه بو آیت کریمه نازل اولدی. (ابن کثیر، ج. ١، ٢١٠)

(٢) مَعْقِلْ بِنْ یَسَارْ (رع) قیزقرداشنی، عبدالله بن عاصِمَه (رع) نکاحلامشدی. عبدالله (رع) اونی بوشادی. صوڭره عدّتی ایچنده تکرار آلمەیه طالب اولدی. مَعْقِلْ (رع) بوڭا رضا کوسترمدی و: "الله حقّی ایچون او آرتق سڭا دونمەیەجکدر!" دیدی. بونڭ اوزرینه بو آیت جلیله نازل اولدی. (جلالین شرحی، ج. ١، ٢٨٢)

٢٣٤- سزدن وفات ایدوب ده کریده زوجه‌لر بیراقانلر (ڭ زوجه‌لری) ایسه، کندی کندیلرینه درت آی اون کون بکلرلر. بویله‌جه بکله‌مه مدّتلرینڭ صوڭنه کلدکلری زمان، آرتق کندیلری حقّنده مشروع اولارق یاپدقلرنده سزه بر کناه یوقدر.[١] الله ایسه، نه یاپییورسه‌ڭز حقّیله خبردار اولاندر.

٢٣٥- (قوجه‌لری ئولن) قادینلرله أولنمك ایستگڭزی (اونلره، اوستی قپالی بر سوز ویا حرکت کبی) کندیسیله ایما ایتدیگڭز شی خصوصنده ویا (بویله بر آرزویی) کوڭللریڭزده کیزله‌مه‌ڭزده سزه بر کناه یوقدر. الله، کرچکدن سزڭ اونلری (نکاحلرینه) ایلریده (طالب اولارق) آڭاجغڭزی بیلمشدر؛ فقط مشروع بر سوز سویله‌مه‌ڭز طیشنده، اونلرله کیزلیجه آڭلاشمایڭ! (اوزریڭزه فرض اولارق) یازیلمش اولان بکله‌مه مدّتی صوڭه ایرنجه‌یه قدر ده نکاح عقدینه عزم ایتمه‌یڭ! هم بیلڭکه کرچکدن الله، ایچڭزده اولانی بیلیر، بو سببله اوندن صاقینڭ! ینه بیلڭکه شبهه‌سز الله، (چوق مغفرت ایدن) غفور، (جزالاندیرمقده هیچ عجله ایتمه‌ین) حلیمدر.

٢٣٦- أگر قادینلری کندیلرینه طوقونمادن و اونلره بر مَهر تعیین ایتمه‌دن بوشارسه‌ڭز سزه بر کناه یوقدر. فقط (کوڭللرینی آلاجق شکلده) اونلری فائده‌لندیریڭ![٢] کنیشلك ایچنده اولانڭزه، کندی طورومنه کوره، طارلق ایچنده اولانڭز ده کوجی یتدیگنجه (اونلری فائده‌لندیرمه بورجی) واردر. (بو،) ایيلك ایدنلر اوزرینه بر وظیفه اولارق عرفه اویغون بر فائده‌لندیرمه‌در.

٢٣٧- فقط اونلره کرچکدن بر مَهر تعیین ایتدیگڭز حالده کندیلرینه طوقونمادن اوڭجه اونلری بوشارسه‌ڭز، آرتق تعیین ایتدیگڭزڭ یاریسی (اونلرڭدر). آنجق (او قادینلرڭ) باغیشلامه‌لری ویا نکاح عقدی ألنده اولانڭ (قوجه‌نڭ) باغیشلامسی (مهرڭ تمامنی ویرمسی) مستثنا. بونڭله برابر (قوجه‌لری اولارق سزڭ) باغیشلامه‌ڭز تقوایه داها یاقیندر. آرتق آراڭزده فضیلتی اونوتمایڭ! محقّقکه الله، نه یاپییورسه‌ڭز حقّیله کورندر.

---

(١) آیتده ذکر ایدیلدیگی کبی، قوجه‌سی ئولن قادینڭ درت آی اون کون أولنمه‌دن بکله‌مسی کرکیر. بو مدّت ایچریسنده، قوقو سورونمکدن و سوسلنمکدن قاچینملیدر. بر حدیث شریفده پیغمبر افندیمز (ع‌ص‌م) شویله بویورمشلردر: "اللّهه و آخرت کوننه ایمان ایدن بر قادین ایچون، ئولویه اوچ کیجه‌دن فضله یاص طوتمسی حلال اولماز؛ آنجق قوجه‌سی مستثنا، اوڭا درت آی اون کون یاص طوتار." (احکام القرآن، جساس، ج. ٢، ١٢٥)

مفسرلره کوره بو بکله‌مه‌نڭ حکمتی، قادینڭ حامله اولمسی احتمالنه بناءً، چوجغڭ نسبنڭ قاریشمامسی ایچون بر تدبیردر. نیته‌کیم صحیح بخاری و مسلمده کچن بر حدیث شریفده پیغمبر أفندیمز (ع‌ص‌م)، درت آی اون کونلك سوره‌یی ایضاح صددنده، جنینڭ آننه قرننده‌کی طورومنی شویله افاده بویورمشلردر: "سزدن بریڭز آننه قرننده یاراتیلیرکن قرق کون بر صو طامله‌سی اولارق قالیر، صوڭره بو قدر سوره ایچنده بر علقه (آنا رحمی دیوارینه طوتونمش آصیلی بر حجره طوپلیلغی) اولور، صوڭره ینه بو قدر سوره‌ده بر مضغه (دیشله چیگننمش أته بڭزه‌ین بر جنین) اولور. صوڭره اوڭا مَلَك کوندریلوب روح أوفلنیر." حدیث شریفده ذکر ایدیلن صفحه‌لرڭ تمامی اوچ قرقدرکه یوز یگرمی کون، یعنی درت آی ایدر. بوندن صوڭره‌کی اون کونلك سوره ایسه، بعض آیلرڭ نقصان اولمه‌سندن و روحڭ جنینه أوفلنمه‌سندن صوڭره حرکتنڭ ظهور ایتمسی ایچون بر احتیاطدر. (ابن کثیر، ج. ١، ٢١٤)

(٢) کندیلرینه تماس ایدیلمدن و مَهر تعیین ایدیلمدن بوشانان قادینلره محرومیتلرینی تلافی ایدوب، کوڭللرینی آلمق ایچون بر هدیه ویرمك، یعنی بر شکلده فائده‌لندیرمك واجبدر. فقهده بیان ایدیلدیگی اوزره، بونڭ أڭ آزی بر قات البسه ویا بونلرڭ بدلیدر. بر قات البسه ایسه، بر باش اورتوسی، بر أنتاری و بر چارشافدن عبارتدر. (قرطبی، ج. ٣/٢، ٢٠٠)

٢٣٨- نمازلره دوام ایدیڭز، بالخاصّه اورته نمازه![1] هم کوڭلدن باغلی کیمسه‌لر اولارق اللّهڭ حضورینه طورڭ!

٢٣٩- فقط (دوشماندن) قورقارسه‌ڭز، او تقدیرده یایه اولارق ویا بینك اوزرنده (نماز قیلڭ)! أمین اولدیغڭز زمان ایسه، آرتق بیلمییور اولدیغڭز شیلری سزه اوگرتدیگی کبی (نمازی ناصل قیلمه‌ڭزی تعلیم ایتدی ایسه، اویله‌جه) اللّهی ذکر ایدڭ (نمازیڭزی قیلڭ)!

٢٤٠- و سزدن وفات ایدوب ده کریده زوجه‌لر بیراقاجق (طورومده) اولانلر وار یا، (اونلره) زوجه‌لری ایچون (أودن) چیقاریلمادن، بر ییل مدّتنجه فائده‌لنمه‌یي وصیّت ایتمه (بورجی) واردر. فقط (کندیلکلرندن) چیقارلرسه، کندیلری حقّنده عرفه اویغون اولارق یاپدقلرنده آرتق سزه بر کناه یوقدر. اللّٰه ایسه، (قدرتی دائما أوستون کلن) عزیز، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

٢٤١- بوشانمش قادینلره عرفه اویغون بر شکلده فائده‌لنمه (نفقه حقی) واردر. (بو،) تقوا صاحبلری اوزرینه بر بورچدر.

٢٤٢- اللّٰه سزه آیتلرینی بویله ایيجه آچیقلارکه عقل ایردیره‌سڭز.

٢٤٣- کندیلری بیڭلرجه اولدقلری حالده، ئولوم قورقوسیله یورتلرندن چیقانلری کورمدڭمی؟ بونڭ اوزرینه اللّٰه اونلره: "ئولڭ!" (دییه) بویوردی، صوڭره ده اونلری دیریلتدی.[2] شبهه‌سزکه اللّٰه، انسانلره قارشی کرچکدن بیوك احسان صاحبیدر، فقط انسانلرڭ چوغی شکر ایتمزلر.

٢٤٤- او حالده اللّٰه یولنده صواشڭ و بیلڭکه شبهه‌سز اللّٰه، (حقیله ایشیتن) سمیع، (حقیله بیلن) علیمدر.

٢٤٥- کیمدر شو کیمسه‌که، اللّهه کوزل بر بورچ ویرسین ده (اللّٰه) اونی کندیسنه قات قات فضله‌سیله آرتیرسین![3] چونکه اللّٰه، (رزقی دیله‌دیگنه) طارالتیر و (دیله‌دیگنه) کنیشلتیر. هم (صوڭنده) اوڭا دوندیریله‌جکسڭز.

---

(١) اورته نماز حقّنده خیلی سوز سویلنمشدر. اڭ مشهوری اوگله ویا ایکیندی نمازی اولمسیدر. بتون نمازلره اعتنايي تأمین ایتمك ایچون هانکیسی اولدیغی قطعیتله تعین اولونمامشدر. (قرطبی، ج. ٣/٢، ٢٠٩-٢١٢)

"عصر (ایکیندی) وقتنده‌که او وقت، (...) او کونده مظهرِ اولدیغی صِحت و سلامت و خیرلی خدمت کبی نعم الٰهیه‌نڭ (الٰهی نعمتلرڭ) بر یکون عظیم (بیوك بر یکون) تشکیل ایتدیگی زمانی، هم او قوجه کونشڭ افوله (باتمه‌یه) میل ایتمسی اشارتیله، انسان بر مسافر مأمور و هر شی کچیجی، بی‌قرار (قرارسز) اولدیغنی اعلان ایتمك زمانیدر. شیمدی، أبدیتی ایسته‌ین و أبد ایچون خلق اولونان (یاراتیلان) و احسانه قارشی پرستش (عبادت) ایدن و فراقدن متألم اولان (آیریلقدن ألم چکن) روح انسان، قالقوب آبدست آلوب، شو عصر وقتنده ایکیندی نمازینی قیلمق ایچون قدیم باقی و قَیُّوم سَرْمَدینڭ درکاه صمدانیه‌سنه (هر احتیاجڭ قارشیلاندیغی قاپیسنه) عرض مناجات (دعالرینی عرض) ایدرك، زوالسز و نهایتسز رحمتنڭ التفاتنه التجا ایدوب (صیغینوب)، حسابسز نعمتلرینه قارشی شکر و حمد ایدرك، عزّت ربوبیتنه (عموم کائناتڭ ربّی اولوشنڭ عزّتنه) قارشی ذلیلانه (تواضع ایله) رکوعه کیدوب، سرمدیت الوهیتنه (أبدی الٰهلغنه) قارشی محویتکارانه (ازیکلك ایچنده) سجده ایدرك، حقیقی بر تسلی، بر راحت روح بولوب حضور کبریاسنده کمربستهٔ عبودیت اولمق (قوللق ایچون یوجه حضورنده حاضر اولمق) دیمك اولان عصر نمازینی قیلمق، نه قدر علوی بر وظیفه، نه قدر مناسب بر خدمت، نه قدر یرنده بر بورج فطرت (یاراتیلیشدن کلن بورجی) أدا ایتمك، بلکه غایت خوش بر سعادت ألده ایتمك اولدیغنی، انسان اولان آڭلار." (سوزلر، ٩نجی سوز، ٢٩)

(٢) روایت ایدیلدیکه، عراقده وَاسِطْ طرفلرنده وبا چیقمش و اهالی ئولومدن قورتولمق ایچون فرار ایتمش، فقط هپسی ده تلف اولمشلردی. صاییلری قرق بیڭی آشقین اولان بو انسانلری ئولومدن قاچمه‌نڭ ممکن اولمادیغنه بر عبرت اولمق اوزره ئولدیرن اللّٰه، اونلری تکرار دیریلتوب حیاته مظهر ایتمشدی. (نسفی، ج. ١، ٢٢٢)

(٣) اللّهه کوزل بر بورچ ویرمك، اللّٰه یولنده خرجامق معناسنده‌در. (رازی، ج. ٦/٣، ١٨١)

۲٤٦- موسیدن صوڭره اسرائیل اوغوللرینڭ ایلری کلنلرینی کورمدڭمی؟ هانی بر پیغمبرلرینه[۱] شویله دیمشلردی: "بزه بر حکمدار کوندرکه، الله یولنده صواشالم!"

(پیغمبرلری) دیدیکه: "یا اوزریڭزه صواش فرض قیلینیر ده، صواشمایاجق اولورسه‌ڭز؟" (اونلر:) "کرچکدن یورتلریمزدن و اولادلریمزدن (اونلرڭ یاننده‌ن) چیقاریلدیغمز حالده، نه‌دن بز الله یولنده صواشمایالم؟" دیدیلر.

فقط اوزرلرینه صواش فرض قیلیننجه، ایچلرندن پك آزی مستثنا، (صواشدن) یوز چویردیلر. حالبوکه الله، او ظالملری حقّیله بیلندر.

۲٤۷- بونڭ اوزرینه پیغمبرلری اونلره شویله دیدی: "شبهه‌سزکه الله، سزه حکمدار اولارق طوغریسی طالوتی کوندرمشدر." دیدیلرکه: "بز حکمدارلغه اوندن داها لایق اولدیغمز حالده و مال جهتیله (کندیسنه) بر کنیشلك ویریلمه‌مشکن، اوزریمزه اونڭ حکمدار اولمسی ناصل اولور؟"[۲]

(پیغمبرلری ایسه) شویله دیدی: "محقّقکه الله، اونی اوزریڭزه سچدی و علم و جسمده بر کنیشلك (و قوّت) جهتیله اونی (سزدن) فضله قیلدی. چونکه الله، ملکنی دیله‌دیگی کیمسه‌یه ویرر." و الله (لطفی کنیش اولان) واسع، (حقیله بیلن) علیمدر.

۲٤۸- نهایت پیغمبرلری اونلره شویله دیدی: "شبهه‌سز اونڭ حکمدارلغنڭ علامتی، (وقتیله سزدن آلینان) تابوتڭ[۳] سزه کلمسیدرکه، اونڭ ایچنده ربّڭزدن بر سکینه (روحلره امنیت ویرن بر حضور) و موسی اهلنڭ و هارون اهلنڭ بیراقدقلرندن کری‌یه قالان بر طاقیم شیلر واردر؛ اونی ملکلر طاشییاجقدر.

أگر مؤمن کیمسه‌لر ایسه‌ڭز، شبهه‌سز بونده سزڭ ایچون کرچکدن بر دلیل واردر."

---

(۱) اکثر روایتلره کوره بو پیغمبر، اَشْمُویِلْدر (ع‌م). (رازی، ج. ٦/۳، ۱۸۵)

(۲) اسرائیل اوغوللری نسلنده، بری پیغمبرلك، دیگری حکمدارلق اولمق اوزره ایکی قول واردی. (قدر الهینڭ تقسیمی و حکمتیله) لاوی نسلندن کلنلر، نبوّت؛ یهوده‌دن کلنلر ایسه، حکمدارلق قولنی تشکیل ایدییورلردی. کندی اوزرلرینه بو ایکی قولڭ خارجنده اولان باشقه بر قولدن کلن طالوتڭ، حکمدار تعین ایتدیگنی کورنجه شاشیردیلر. (جلالین شرحی، ج. ۳۰۳)

(۳) تابوت، ایچنده تورات لوحه‌لرینڭ اصل نسخه سندن پارچه‌لر، یینه توراتدن یازیلمش بر پارچه و حضرت موسینڭ (ع‌م) عصاسی، البسه‌سی، آیاق‌قابیسی و هارونڭ (ع‌م) صاریغی بولونان بر صندیقدر.

حضرت موسی (ع‌م)، صواشدیغی زمان اونی اوردونڭ اوڭنده کوتوروردی. بویله‌جه اسرائیل اوغوللرینڭ قلبی حضور بولور و صواشدن قاچمازلردی. حضرت موسیدن (ع‌م) صوڭره بر صواشده تابوت اسرائیل اوغوللرندن آلینمشدی. داها صوڭره ملکلر، تابوتی کوکله یر آراسنده طاشییارق کلدیلر و هرکسڭ کوزی اوڭنده طالوتڭ اوڭنه بیراقدیلر. (نسفی، ج. ۱، ۲٤۹)

۲٤۹- بويله‌جه طالوت اوردوسيله (قدسدن) آيريلنجه (اونلره) شويله ديدى: "محققكه الله، سزى بر نهرله (ده) امتحان ايديجيدر. بوكا رغمًا كيم اوندن ايچرسه آرتق بندن دگلدر. أليله بر آووچ آلان مستثنا، كيم ده اوندن (اذن ويريلندن فضله‌سنى) طاتمازسه، ايشته شبهه‌سز او بندندر!" فقط ايچلرندن پك آزى مستثنا، (هپسى) اوندن (قانا قانا) ايچديلر.

ديركن او و برابرنده‌كى ايمان ايدنلر اونى (نهرى) كچنجه، (صودن ايچنلر): "بو كون جالوت و اوردوسنه قارشى بزم طاقتمز يوقدر!" ديديلر. كرچكدن كنديلرينك اللّهه قاووشاجق كيمسه‌لر اولدقلرينى سزنلر (يقيناً ايناننلر) ايسه شويله ديديلر: "نيجه آز (صاييده‌كى) طوپليلق، (داها) چوق (صاييده‌كى) جماعته اللّهك اذنيله غالب كلمشدر!"(۱) چونكه الله، صبر ايدنلرله برابردر.(۲)

۲۵۰- (طالوت و اوكا اطاعت ايدن مؤمنلر) جالوت و اوردوسنه قارشى چيقدقلرنده ايسه شويله ديديلر: "ربمز! اوزريمزه صبر ياغدير، آياقلريمزه ثبات وير و كافرلر طوپليلغنه قارشى بزه ياردیم أيله!"

۲۵۱- نهايت اللّهك اذنيله اونلرى هزيمته اوغراتديلر و داود جالوتى ئولديردى، الله اوكا سلطنت و حكمت (پيغمبرلك) ويردى و ديله‌ديگى شيلردن اوكا اوگرتدى.(۳) حالبوكه اللّهك، انسانلرك بر قسمنى (ديگر) بر قسمى ايله دفع ايتمسى اولماسه‌يدى، ير يوزى البته فساده اوغرارادى؛ فقط الله، (بوتون) عالملره قارشى احسان صاحبيدر.

۲۵۲- (حبيبم، يا محمّد!) بونلر اللّهك آيتلريدر؛ اونلرى سكا حق ايله اوقويورز. شبهه‌سز كه سن، البته پيغمبرلردنسك!

---

(۱) "اوچ الف اتحاد ايتمزسه (برلشمزسه)، اوچ قيمتى وار. اگر سرّ عدديت ايله اتحاد ايتسه، يوز اون بر قيمت آلير. درت كره درت آيرى آيرى اولسه، اون آلتى قيمتى وار. اگر سرّ اخوّت (قرداشلك سرّى) و اتحاد مقصد (مقصدده برلك) و اتفاق وظيفه (وظيفه برلگى) ايله توافق ايدوب (برلشوب) بر چيزكى اوستنده اوموز اوموزه ويرسه‌لر، او وقت درت بيك درت يوز قرق درت قوّتنده و قيمتنده اولديغى كبى، حقيقى سرّ اخلاص ايله، اون آلتى فداكار قرداشلرك قيمت و قوّهٔ معنويه‌سى (معنوى كوجى) درت بيڭدن كچديگنه، پك چوق وقوعات تاريخيه (تاريخى حادثه‌لر) شهادت ايدييور. بو سرّك سرّى شودركه: حقيقى و صميمى بر اتفاقده، هر بر فرد سائر قرداشلرينك كوزيله ده باقابيلير و قولاقلريله ده ايشيته‌بيلير. كويا اون حقيقى متحد (برلشمش) آدمك هر برى يگرمى كوزله باقييور، اون عقلله دوشونويور، يگرمى قولاقله ايشيتييور، يگرمى أل ايله چاليشييور بر طرزده معنوى قيمتى و قوّتلرى واردر." (لمعه‌لر، ۲۱نجى لمعه، ۱٦۸)

(۲) "صبرسز آدم تأنّى (احتياط) ايله حركت ايتمديگى ايچون، باصاماقلرى يا آتلار دوشر ويا نقصان بيراقير، مقصود طامنه چيقاماز (مقصدينه اولاشاماز). اونك ايچون حرص محروميته سببدر. صبر ايسه مشكلاتك آناختاريدر (زورلقلردن قورتولوشه وسيله‌در)كه، اَلْحَرِيصُ خَائِبٌ خَاسِرٌ [حرص كوسترن محرومدر، ضررده‌در] اَلصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ [صبر، فرحلغك آناختاريدر] ضروب امثال (آتاسوزى) حكمنه كچمشدر. ديمك جناب حقّك عنايت و توفيقى (ياردیم و موفّقيتى)، صبرلى آدملر ايله برابردر." (مكتوبات، ۲۳نجى مكتوب، ۱۰٦)

آيريجه باقيكز: (صحيفه ۳۰۹، حاشيه ۱)

(۳) حضرت داود (ع‌م) سلطنتله نبوّتى كنديسنده طوپلايان شانلى بر پيغمبردى. اسرائيل اوغوللرى، كنديلرينى يورتلرندن چيقاران جالوته قارشى، حكمدارلرى طالوت قوموته‌سنده حرب ايتديلر. جنك ايچون أر ديله‌ين جالوتى، داود(ع‌م) ئولديردى. طالوت بونك اوزرينه قيزينى اوكا ويردى. داها صوكره ئولديگنده يرينه داود(ع‌م) كچدى. قُدسى باش‌كنت ياپدى. اولدقجه كنيش بر سلطنت اوزرنده عدالتله حكم ايتدى. بر مدّت صوكره ده جناب حق كنديسنه پيغمبرلك ويردى. او، چوق آغلار و چوق عبادت ايدردى. چوق كوزل و طوقوناقلى سسى واردى. بر كون اوروچ طوتار، ديگر كون افطار ايدردى. حضرت داود(ع‌م)، زِرْه ياپوب صاتمقله كچيمنى تأمين ايدر، ألنك قزانجندن باشقه ييمزدى. الله اوكا قوشلرك ديلنى (علمنى) أوگرتمش و درت بويوك كتابدن زبور شريفى اوكا انزال أيله‌مشدى. (بيلمن، ج. ۱، ۲٦۱)

٢٥٣- ايشته بو پيغمبرلركه، (بز) اونلرك بعضيسنى بعضيسنه أوستون قيلدق. ايچلرندن كيمى واركه، الله (اونگله بالذّات) قونوشمش، بعضيلرينى ده درجه‌لرله يوكسلتمشدر. مريم اوغلى عيسى‌يه ايسه آپ آچيق دليللر (معجزه‌لر) ويردك و اونى روح القدس (جبرائيل) ايله تقويه ايتدك.

حالبوكه الله ديله‌سه‌يدى، اونلردن صوڭره كيلر، كنديلرينه آپ آچيق دليللر كلدكدن صوڭره بربرلرينى ئولديرمزلردى؛ فقط (قوللرينى خيره و شره قابل قيلارق، اراده‌لرنده سربست بيراقديغى ايچون) اختلافه دوشديلر. بونك اوزرينه اونلردن بر قسمى ايمان ايتدى، بر قسمى ده انكار ايتدى. حالبوكه الله ديله‌سه‌يدى (اونلر اصلا) بربرلرينى ئولديرمزلردى؛ فقط الله، ديله‌ديگنى ياپار.

٢٥٤- أى ايمان ايدنلر! ايچنده نه بر آليش ويريش، نه بر دوستلق، نه ده (اللّهك اذنى اولمادقجه) بر شفاعت بولونان بر كون كلمدن اوڭجه، سزى رزقلانديرديغمز شيلردن (الله يولنده) صرف ايدك! كافرلر ايسه، ظالملرك تا كنديلريدر.

٢٥٥- اللّهكه، اوندن باشقه آلّه يوقدر. (او،) (حياتى أزلى و أبدى اولان) حى، (بوتون موجودات كنديسيله قائم اولان) قيّومدر. اونى نه بر اويوقلامه، نه ده بر اويقو طوتار. كوكلرده نه وار، يرده نه وارسه اونڭدر. اذنى اولمادن اونك حضورنده شو شفاعت ايده‌جك اولان كيمدر؟ (اونلرك) اوڭلرنده‌كينى و آرقه‌لرنده‌كينى (كچمش و كله‌جكلرينى) بيلير. حالبوكه (اونلر ايسه) اونك علمندن، ديله‌ديگى قدرندن باشقه بر شى قاورايامازلر. كرسيسى،[1] كوكلرى و يرى قاپلامشدر؛ هر ايكيسنك محافظه‌سى اوڭا آغير كلمز. و او، (پك يوجه اولان) علىّ، (پك بويوك اولان) عظيمدر.[2]

٢٥٦- دينده (اوڭا كيرمه‌ده) زورلامه يوقدر؛[3] ايمان كفردن شبهه‌سز ايبجه آيريلمشدر. آرتق كيم طاغوتى (اللّهك يرينه طوتدقلرى هر شيئى) انكار ايدوب اللّهه ايمان ايدرسه، بويله‌جه شبهه‌سز قوپمايان چوق صاغلام قولپه طوتونمشدر! الله ايسه، (حقيله ايشيتن) سميع، (هر شيئى بيلن) عليمدر.

---

(١) بو آيت كريمه‌ده ذكر ايديلن كُرْسِيّ لفظى، اللّهك علمى، ملكى ويا قدرتى معنالرنده تفسير ايديلمشدر. (نسفى، ج. ١، ١٩٨)

(٢) "آيت الكرسيده اون جمله ايله اون طبقۀ توحيدى (توحيد مرتبه‌لرينى) آيرى آيرى رنكلرده اثبات ايتمكله برابر؛ مَنْ ذَا الَّذِى يَشْفَعُ عِنْدَهُ اِلَّا بِاِذْنِهِ [اذنى اولمادن اونك حضورنده شو شفاعت ايده‌جك اولان كيمدر؟] جمله‌سيله، غايت كسكين بر شدّتله شركى (اللّهه اورتاق قوشولمسنى) و غيرك (باشقه‌سنك) مداخله‌سنى كسر، آتار. هم شو آيت اسم اعظمك مظهرى اولديغندن، حقائق الٰهيه (الٰهى حقيقتلره) عائد معنالرى اعظمى درجه‌ده‌دركه، اعظميت درجه‌سنده بر تصرّف ربوبيتى (تربيه ايديجيلك تصرّفنى) كوستريبور.

هم عموم سماوات و ارضه (بوتون كوكلره و يره) بردن متوجّه (يوڭلن) تدبير الوهيتى (الٰهى تدبيرى)، أڭ اعظمى بر درجه‌ده عمومه شامل (هر شيئى ايچنه آلان) بر حفيظيتى (محافظه ايديجيلگى) ذكر ايتدكدن صوڭره؛ بر رابطۀ وحدت و برلك جهتى، او اعظمى (بويوك) تجلّياتلرينك منبعلرينى (قايناقلرينى) وَهُوَ الْعَلِىُّ الْعَظِيمُ [او (پك يوجه اولان) علىّ، (پك بويوك اولان) عظيمدر.] (جمله‌سى) ايله خلاصه ايدر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٤٨)

(٣) بر اسلام مملكتنده ياشايان مشرك، ايمان ايتمك ويا جزيه ويرمك خصوصنده سچيم حقّنه صاحبدر. بويله بر كيمسه‌يه اسلامى قبول ايتمك ايچون زورلامه ياپيلاماز. آنجق مؤمن اولان كيمسه‌لر ديندن چيقدقلرى تقديرده، عهدلرينى بوزدقلرندن طولايى توبه ايتمزلرسه جزالانديريليرلر. (ألماليلى، ج. ٢، ٨٦٣)

٢٥٧- الله، ايمان ايدنلرك دوستيدر، اونلری ظلماتدن (كفر قراكلقلرندن) نوره (ايمانه) چيقارير. انكار ايدنلره كلنجه، اونلرك دوستلری ايسه طاغوتدر (اللّهك يرينه طوتدقلری شيلردر)، اونلری نوردن ظلماته چيقاريرلر.[1] ايشته اونلر آتش اهليدرلر. اونلر اوراده ابدی اولارق قاليجيدرلر.

٢٥٨- الله كنديسنه سلطنت ويردی ديه (غرورلانارق) ربّی حقّنده ابراهيمله طارتيشانی (نمرودی) كورمه‌دكمی؟ او زمان ابراهيم (اوكا): "ربّم، حيات ويرن و ئولديرندر!" ديمشدی. (او ايسه:) "بن (ده) حيات ويرر و ئولديررم!" ديدی.[2] ابراهيم (بونك اوزرينه): "ايشته شبهه‌سز الله، كونشی طوغودن كتيرييور، هايدی (سن ده) اونی باتيدن كتير!" ديدی ده، آرتق او انكار ايدن شاشيروب قالدی. چونكه الله، ظالملر طوپليلغنی (انكارلرنده‌كی اصرارلری سببيله) هدايته ايرديرمز.

٢٥٩- ويا (كورمدكمی) او كيمسه كبيسنی (عُزَيْری)كه، او (ديوارلری)، چاتيلری اوزرينه چوكمش (خراب اولمش) بر شهره اوغرادی. "الله، بورايی ئولومندن صوكره ناصل ديريلته‌جك؟" ديدی. بونك اوزرينه الله، اونی يوز ييل ئولو بيراقدی، صوكره ديريلتدی. (اوكا) بويورديكه: "نه قدر قالدك؟" (او ده:) "بر كون ويا كونك بر قسمی قدر قالدم!" ديدی. (الله اوكا) شويله بويوردی: "خير! يوز ييل قالدك؛ شيمدی ييه‌جككه و ايچه‌جككه باق، بوزولمامش! بر ده أشككه باق (كميكلری دخی چورومش)! ايشته (بونلر) سنی انسانلره (ئولدكدن صوكره ديريلمه‌يه) بر دليل قيلمه‌مز ايچوندر؛ كميكلره ده باق، اونلری ناصل بربری اوزرينه قالديرييورز! صوكره ده اونلره بر أت كييديرييورز." (عُزَيْر، اونك ديريلتيليشنی مشاهده ايدرك اللّهك قدرتی) بويله‌جه كنديسنه بللی اولنجه شويله ديدی: "(آرتق) اييجه بيليورمكه شبهه‌سز الله، هر شيئه حقّيله كوجی يتندر."

(١) "انانيتنه اعتماد ايدن (بنلكنه كوونن)، ظلمت غفلته (غفلت قراكلغنه) دوشن، ضلالت (كفر) قراكلغنه مبتلا اولان آدم، (...) جيب فناری حكمنده ناقص (نقصان) و ضلالت آلود (ضلالته بولاشمش) معلومات ايله زمان ماضی‌يی (كچمش زمانی)، بر مزار اكبر (بويوك بر مزار) صورتنده و عدم آلود بر ظلمات (يوقلقله قاريشيق بر قراكلق) ايچنده كورويور. استقبالی، غايت فيرطينه‌لی و تصادفه باغلی بر وحشتكاه (وحشت يری) كوسترر. هم هر بريسی، بر حكيم رحيمك (صوكسز حكمت و مرحمت صاحبنك) برر مأمور مسخّری (اطاعتكار مأموری) اولان حادثات (حادثه‌لری) و موجوداتی (وارلقلری)، مضر (ضررلی) برر جاناور حكمنده بيلديرر. وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ [انكار ايدنلرك دوستلری ايسه طاغوتدر (اللّهك يرينه طوتدقلری شيلردر)، اونلری نوردن ظلماته چيقاررلر] حكمنه مظهر ايدر.
اگر هدايت الٓهيه يتيشسه، ايمان قلبنه كيرسه، نفسك فرعونيتی قيريلسه، كتاب اللّهی (قرآنی) ديكلسه، (...) او وقت بردن كائنات بر كوندوز رنكنی آلير، نور الٓهی ايله طولار. عالم، اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ [الله، كوكلرك و يرك نوريدر] آيتنی اوقور. او وقت زمان ماضی، بر مزار اكبر دگل، بلكه هر بر عصری بر نبينك (پيغمبرك) ويا اوليانك تحت رياستنده (رئيسلگنده) وظيفهٔ عبوديتی (عبادت وظيفه‌سنی) ايفا ايدن ارواح صافيه (ترتميز روحلر) جماعتلرينك وظيفهٔ حياتلرينی بيتيرمكله اللَّهُ أَكْبَرُ ديه‌رك مقامات عاليه‌يه (يوجه مقاملره) اوچمه‌لرينی و مستقبل (كله‌جك) طرفنه كچمه‌لرينی قلب كوزی ايله كورور. صول طرفنه باقاركه، طاغلر مثال بعض انقلابات برزخيه و اخرويه (قبر عالمی و آخرتده اولاجق بويوك حادثه‌لرك) آرقه‌لرنده جنّتك باغلرنده‌كی سعادت سرايلرنده قورولمش بر ضيافت رحمنيه‌يی (رحمن اولان اللّهك ضيافتنی) او نور ايمان ايله اوزاقدن اوزاغه فرق ايدر. (...) حتی موتی (ئولومی) حيات أبديه‌نك مقدّمه‌سی (باشلانغيجی) و قبری، سعادت أبديه‌نك قاپيسی كورويور." (سوزلر، ٢٣نجی سوز، ١٠٣- ١٠٤)

(٢) نمرود، بو حقسز ادّعاسنی اثبات ايچون حپسخانه‌دن كتيرتديگی ايكی محكومدن بريسنی ئولديرتدی، ديگرينی باغيشلادی؛ بويله‌لكله كويا حياته اعاده ايتدی. (قرطبی، ج. ٢، ٣/٢، ٢٨٥)

٢٦٠- و هانى ابراهيم: "ربّم! ئولولرى ناصل ديريلتديگگى بڭا كوستر!" ديمشدى. (ربّى ايسه:) "يوقسه ايناندمادڭمى؟" بويوردى. (ابراهيم:) "خير (ايناندم) ديدى، فقط قلبمڭ مطمئن اولمسى ايچون (ايستەيورم)" ديدى. بونڭ اوزرينه (ربّى) بويورديكه: "اويله ايسه قوشلردن درت تانه ياقەلايوب اونلرى كنديڭه آليشدير، صوڭره (اونلرى كسوب پارچەلا،) هر بر طاغڭ اوزرينه اونلردن بر پارچه قوى، صوڭره ده اونلرى چاغير، باق ناصل قوشارق سڭا كلەجكلردر!" آرتق بيلكه شبهەسز الله، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيز، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

٢٦١- ماللرينى الله يولنده صرف ايتمكده اولانلرڭ مثالى، يدى باشاق بيتيرن بر دانەنڭ حالى كبيدركه، هر بر باشاقده يوز دانه واردر. الله، ديلەديگى كيمسەيه (اجرينى) قات قات (فضلەسيله) ويرر.(١) چونكه الله، (لطفى كنيش اولان) واسع، (حقيله بيلن) عليمدر.

٢٦٢- ماللرينى الله يولنده صرف ايتمكده اولانلر، صوڭره صرف ايتدكلرى شيئه باشه قاقمه و (كوڭل) اينجيتمه قاتمايانلر وار يا، اونلرڭ، ربلرى قاتنده مكافاتلرى واردر. هم اونلره هيچ بر قورقو يوقدر و اونلر محزون اولمازلر.(٢)

٢٦٣- كوزل بر سوز و بر باغيشلامه، كنديسنى بر اينجيتمه تعقيب ايدن صدقەدن داها خيرليدر. حالبوكه الله، (قوللرينڭ صدقەسنه احتياجى اولمايان) غنى، (جزالانديرمقده هيچ عجله ايتمەين) حليمدر.

٢٦٤- أى ايمان ايدنلر! انسانلره كوستريش ايچون مالنى صرف ايتمكده اولان، اللّهه و آخرت كوننه ايمان ايتمەيور اولان كيمسه كبى باشه قاقمق و (كوڭل) اينجيتمكله صدقەلريڭزى بوشه چيقارمايڭ! ايشته اونڭ مثالى، اوزرنده برآز طوپراق بولونان بر قايانڭ حالى كبيدركه، اوڭا شدّتلى بر ياغمور اصابت ايتمش ده، اونى چيپلاق بر حالده بيراقمشدر. (اونلر) قزاندقلرندن بر شى ألده ايدەمزلر. الله ايسه، كافرلر طوپلولغنى (انكارلرندەكى اصرارلرى سببيله) هدايته ايرديرمز!

---

(١) "ايشته أى غافل انسان! باق جناب حقّڭ فضلنه و كرمنه! سيّئەيى (كناهى) بر ايكن بيڭ يازمق، حسنەيى (اييلگى) بر يازمق ويا هيچ يازمامق عدالت اولديغى حالده، بر سيّئەيى بر يازار، بر حسنەيى اون، بعضًا يتمش، بعضاً يدى يوز، بعضاً يدى بيڭ يازار. هم شو نكتەدن آڭلاكه، او مدهش جهنّمه كيرمك جزاى عملدر (عملڭ قارشيلغيدر)، عين عدلدر (عدالتڭ تا كنديسيدر). فقط جنّته كيرمك، محض فضلدر (تام بر لطفدر)." (سوزلر، ٢٣نجى سوز، ١١٠)

(٢) بو آيت كريمه، تبوك سفرى طولاييسيله حاضرلانان و "جَيْشُ الْعُسْرَةِ" (زورلق اوردوسى) دينيلن اوردونڭ طوناتيلمسى ايچون بيڭ دوه ويرن حضرت عثمان (رع) ايله درت بيڭ دوه ويرەرك يارديم ايدن عبدالرحمن بِنْ عَوْف (رع) حقّنده نازل اولمشدر. (جلالين شرحى، ج. ١، ٣٣٠)

"أى اهل كرم و وجدان (اكرام ايديجى وجدان صاحبى) و أى اهل سخاوت و احسان (جومرد و احسان ايديجى اولانلر)! احسانلر زكات نامنه اولمازسه، اوچ ضررى وار. بعضًا ده فائدەسز كيدر. چونكه الله نامنه ويرمەديگڭ ايچون، معناً منت ايدييورسڭ، بيچاره فقيرى منت اسارتى آلتنده بيراقييورسڭ. هم مقبول اولان دعاسندن محروم قالييورسڭ. هم حقيقتًا جناب حقّڭ مالنى عبادينه (قوللرينه) ويرمك ايچون بر توزيعات (طاغيتمه) مأمورى اولديغڭ حالده، كنديڭى صاحب مال ظن ايدوب بر كفران نعمت (نانكورلك) ايدييورسڭ.

أگر زكات نامنه ويرسەڭ، جناب حق نامنه ويرديگڭ ايچون بر ثواب قزانييورسڭ، بر شكران نعمت كوسترييورسڭ (نعمته شكر ايدييورسڭ). او محتاج آدم دخى سڭا تبصبص ايتمگه (صنعى حركتلره) مجبور اولماديغى ايچون، عزّت نفسى قيريلماز و دعاسى سنڭ حقّڭده مقبول اولور." (مكتوبات، ١، ١٠١)

۲٦٥- هم اللّهك رضاسنى آرزولايارق و (اسلامى) كوڭللرندن تصديق ايدرك ماللرينى صرف ايتمكده اولانلرك (آز ويا چوق، ياپدقلرى ايبلكلرك) مثالى، يوكسك بر يرده بولونان كوزل بر باغچه‌نك حالى كبيدركه، اوڭا بولجه ياغمور اصابت ايتمش ده ميوه‌سنى ايكى مثلى ويرمشدر! فقط اوڭا چوقجه ياغمور اصابت ايتمه‌سه ده، بر چيسينتى وار(كه او بيله يتر)! چونكه الله، ياپمقده اولدقلريڭزى حقّيله كورندر.

۲٦٦- سزدن بريڭز ايسترميكه، كنديسنك آلتندن نهرلر آقان خرما آغاچلرى و اوزوم باغلرندن بر باغچه‌سى اولسون، ايچنده كنديسى ايچون هر چشيد ميوه‌لردن بولونسون، صوڭره اونك كوچسز (و كوچك) چوجقلرى اولديغى حالده كنديسنه اختيارلق كلسين؛ ديركن اورايه (او باغچه‌يه)، ايچنده آتش بولونان بر قاصيرغه اصابت ايتسين ده يانسين (البته ايسته‌مز)! الله، سزه آيتلرى بويله آچيقلار، تاكه دوشونه‌سڭز.

۲٦۷- أى ايمان ايدنلر! قزاندقلريڭزك و سزك ايچون يردن چيقارديغمز شيلرك ايلرندن (الله يولنده) صرف ايدك![1] هم حقّنده (قصورينه) كوزيڭزى يوممادن آليجيلرى اولمايا جغڭز كوتو اولانى ويرمه‌يه قالقيشمايك![2] و بيلڭكه، شبهه‌سز الله، (هيچ بر شيئه احتياجى اولمايان) غنى، (حمد ايديلمه‌يه چوق لايق اولان) حميددر.

۲٦۸- شيطان سزى فقيرلكله قورقوتور و سزه چركين ايشلرى امر ايدر. الله ايسه سزه، كنديسندن بر مغفرت و بر احسان وعد ايدييور. چونكه الله، (لطفى كنيش اولان) واسع، (حقيله بيلن) عليمدر.

۲٦۹- (او،) حكمتى[3] ديله‌ديگنه ويرر. كيمه ده حكمت ويريليرسه، آرتق شبهه‌سز (اوڭا) پك چوق خير ويريلمش ديمكدر. (استقامتلى) عقل صاحبلرندن باشقه‌سى ايسه عبرت آلماز.

---

(۱) "صدقه‌نك شرائط قبولنك (قبول شرطلرينك) بشى: (...) برنجى شرط، صدقه‌يه محتاج اولمامق درجه‌ده صدقه ويرمك. (...) ايكنجى شرط، عليدن آلوب ولى‌يه ويرمك دگل، بلكه كندى مالندن ويرمكدر. (...) اوچنجى شرط، منت ايتمه‌مكدر. (...) دردنجى شرط، اويله آدمه ويره‌سڭكه، نفقه‌سنه صرف ايتسين. يوقسه سفاهته صرف ايدنلره صدقه مقبول اولماز. (...) بشنجى شرط، الله نامنه ويرمكدر. (...) شو شرطلرله برابر توسيع (كنيشلتمه) ده وار. يعنى، صدقه ناصل مال ايله اولور، علم ايله دخى اولور. قول (سوز) ايله، فعل ايله، نصيحت ايله ده اولويور." (ذوالفقار، ۲٥نجى سوز، ۷)

(۲) روايتلره كوره، مدينه‌ده بعض صحابه‌لر خرما صالقيملرينى كتيررلر، فقير و محتاج كيمسه‌لرك آلابيله‌جگى يرلره آصارلردى. بو آراده بعضيسنك ده دوكونتو قبيلندن اولان شيلرى، جائز و محذورسز ظن ايدرك كتيرمه‌لرى اوزرينه، بو آيت نازل اولمشدر. (ابن كثير، ج. ۱، ۲٤۰)

(۳) "قوّۀ عقليه‌نك تفريط (كرى) مرتبه‌سى غباوتدركه، هيچ بر شيدن خبرى اولماز. افراط (آشيرى) مرتبه‌سى جربزه‌دركه، حقّى باطل، باطلى حق صورتنده كوسترمه‌يه قدر حيله‌لى و آلداتيجى بر ذكايه مالك (صاحب) اولور. وسط مرتبه‌سى (اورته يولى) ايسه حكمتدركه، حقّى حق بيلير، امتثال ايدر (اويار)؛ باطلى باطل بيلير اجتناب ايدر (قاچينير)." (اشارات الاعجاز، ۲۰)

٢٧٠- و (الله يولنده) هر نه نفقه صرف ايتديسه‌ڭز ويا هر نه آداق آداديسه‌ڭز، آرتق هيچ شبهه‌سزكه الله اونى بيلير. هم ظالملر ايچون (آخرتده) هيچ بر ياردیمجى يوقدر!

٢٧١- أگر صدقه‌لرى آچيقجه ويررسه‌ڭز، ايشته او نه ايى! أگر اونلرى كيزلر ده اونلرى فقيرلره (اويله) ويررسه‌ڭز، آرتق بو سزڭ ايچون داها خيرليدر.[١] بويله‌جه (الله)، كوتولكلريڭزدن بر قسمنى سزدن اورتر (صدقه‌لريڭزى قول حقّنه ايليشمه‌ين كناهلريڭزه كفّارت قيلار). و الله ياپمقده اولدقلريڭزدن حقّيله خبردار اولاندر.

٢٧٢- (أى رسولم!) اونلرڭ هدايته ايرمسى سڭا عائد دگلدر (سنڭ وظيفه‌ڭ آنجق تبليغدر)؛ فقط الله، ديله‌ديگنى (حكمتنه بناءً كندى لطفندن) هدايته ايرديرر.[٢] هم خير (و حسنات نه صرف ايدرسه‌ڭز آرتق كنديڭز ايچوندر. ذاتاً (سز) يالڭز اللّٰهڭ رضاسنى آرزو ايدرك صرف ايدرسڭز، بو يوزدن خير (و حسنات) نه صرف ايدرسه‌ڭز، (اونڭ اجرى) سزه تام اولارق ويريلير و (آخرتده) سزه حقسزلق ايديلمز.[٣]

٢٧٣- (صدقه‌لر، علم و جهاد ايچون) الله يولنده آدانمش، (بو يوزدن) ير يوزنده (معيشت ايچون) طولاشامايان فقيرلر ايچوندر. عفّتلى اولمه‌لرندن طولايى، (حاللرينى) بيلمه‌ين كيمسه اونلرى زنكين ظن ايدر. اونلرى سيمالرندن طانيرسڭ. اصرار ايدرك انسانلردن بر شى ايسته‌مزلر.[٤] او حالده خير (و حسنات) نه صرف ايدرسه‌ڭز، آرتق شبهه‌سز الله، اونى حقّيله بيلندر.

٢٧٤- مالليرينى كيجه و كوندوز، كيزلى و آچيق اولارق (الله يولنده) صرف ايدنلر وار يا، ايشته اونلرڭ ربلرى قاتنده مكافاتلرى واردر. هم اونلره هيچ بر قورقو يوقدر، اونلر محزون ده اولمازلر.

---

(١) بوراده ذكر ايديلن "كيزلى" تعبيرى، نافله اولارق ويريلن صدقه‌لره اشارتدر. "آچيقجه صرف ايتمك"دن مقصد ايسه، فرض اولان زكاتدر. زيرا فرض عبادتلر أدا ايديليركن آچيق اولارق ياپمق داها فضيلتليدر. نافله يعنى فرض اولمايان عبادتلرده ايسه ريا (كوستريش) احتمالى بولونديغندن، كيزليجه ويريلمسى داها اويغوندر. (قرطبى، جـ. ٣/٢، ٣٣٢)

(٢) "استاد مطلق و مقتداى كل (هركسڭ كنديسنه اويديغى) و رهبر اكمل (اڭ مكمّل قيلاغوز) اولان رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام: وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ [پيغمبره دوشن آنجق تبليغدر] اولان فرمان الٰهيه‌يى (اللّٰهڭ امرينى) كنديـنه رهبر مطلق ايدرك، انسانلرڭ چكيلمه‌سيله و ديڭله‌مه‌مسيله داها زياده سعى (چاليشمه) و غيرت و جدّيتله تبليغ ايتمش. چونكه: اِنَّكَ لَا تَهْدِى مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يَشَٓاءُ [شبهه‌سزكه سن سوديگڭ كيمسه‌يى هدايته ايرديره‌مزسڭ؛ فقط الله، ديله‌ديگى كيمسه‌يى هدايته ايرديرر] سرّيله آڭلامشكه، انسانلره ديڭلتديرمك و هدايت ويرمك، جناب حقّڭ وظيفه‌سيدر. جناب حقّڭ وظيفه‌سنه قاريشمازدى." (لمعه‌لر، ١٧نجى لمعه، ١٣٧)

(٣) رسول الله (ع‌ص‌م)، مسلمانلر آراسنده فقيرلر چوغالنجه، اصحابنى مشركلره صدقه ويرمكدن منع ايتدى. بونڭله، او مشرك فقيرلرڭ احتياج سوقيله اسلامه كلمه‌لرينى آرزو ايتمشدى. بونڭ اوزرينه بو آيت كريمه نازل اولدى. و اصحاب كرام (رضى الله عنهم اجمعين)، اونلره تكرار تصدق ايتمه‌يه باشلاديلر. (جلالين شرحى، جـ. ١، ٣٤٢)

(٤) بو آيت كريمه "اصحاب صفه" (رضى الله عنهم اجمعين) حقّنده نازل اولمشدر. بونلر، مدينه‌ده أولرى و عشيرتلرى اولمايان مهاجرلردندى. كيجه‌لين رسول اكرمڭ (ع‌ص‌م) مسجدينه ياقين "صفه" دينيلن يرده قاليرلر، كوندوزلرى ده اصلا اورادن آيريلمازلردى. حضرت پيغمبرڭ (ع‌ص‌م) كوندرديگى بوتون عسكرى برلكلره قاتيلان بو صحابه‌لرڭ صايلرى درت يوز قدر اولوب، بوتون وقتلرينى علم و عبادته حصر ايتمشلردى. (نسفى، جـ. ١، ٢٠٩)

٢٧٥- ربا (فائض) ييينلر (قبرلرندن)، آنجق كنديسنى شيطان چارپمش كيمسه‌نك، جنّت نوبتندن قالقديغى كبى قالقارلر! بو، شبهه‌سز اونلرڭ: "آليش- ويريش (ده) آنجق فائض كبيدر" ديمه‌لرى يوزندندر. حالبوكه الله، آليش- ويريشى حلال، فائضى ايسه حرام قيلدى![1] او حالده كيم كنديسنه ربّندن بر نصيحت كلير ده (فائضدن) واز كچرسه، آرتق كچمشده اولان (اسلامه كيرمدن اوڭجه آلدقلرى) كنديسنكدر. اونڭ ايشى (حقّنده‌كى حكم) ايسه اللّهه عائددر. كيم ده (حلال صايارق فائضه) دونرسه، ايشته اونلر آتش اهليدرلر! اونلر اوراده أبدى اولارق قاليجيدرلر.

٢٧٦- الله، فائضى (بركتسز قيلوب، اونڭ قاريشديغى مالى) محو ايدر؛ صدقه‌لرى ايسه بركتلنديرر. و الله، آزيلى كافر (فائضى حلال صايان)، آشيرى كناهكار (حرام بيلديگى حالده فائضده اصرار ايدن) هيچ بر كيمسه‌يى سومز!

٢٧٧- شبهه‌سزكه ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلر،[2] نمازى حقّيله أدا ايدنلر و زكاتى ويرنلر وار يا، اونلرڭ ربلرى قاتنده مكافاتلرى واردر.[3] هم اونلره هيچ بر قورقو يوقدر، اونلر محزون ده اولمازلر.

٢٧٨- أى ايمان ايدنلر! أگر (كرچك) مؤمنلر ايسه‌ڭز، اللّهدن صاقينڭ و فائضدن قالان آلاجغڭزى بيراقڭ![4]

٢٧٩- بوڭا رغمًا بويله ياپمازسه‌ڭز، او حالده اللهٰ و رسولندن (سزه قارشى آچيلمش) بر صواش اولديغنى بيلڭ! فقط توبه ايدرسه‌ڭز، آرتق سرمايه‌لريڭز سزڭدر. نه حقسزلق ايتمش، نه ده حقسزلغه اوغراتيلمش اولورسڭز.

٢٨٠- اگر (بورچلى) طارده ايسه، بو طورومده (ويريله‌جك حكم، بورچلينڭ اولاشاجغى) بر كنيشلگه قدر (اوڭا) مهلت ويرمكدر. حالبوكه (اجرينى) بيليرسه‌ڭز، (آلاجغڭزى) باغيشلامه‌ڭز سزڭ ايچون داها خيرليدر.

٢٨١- او حالده اويله بر كوندن صاقينڭكه، اونده (او كونده) اللّهه دونديريله‌جكسڭز؛ صوڭره هركسه قزانديغى (عمللرڭ قارشيلغى) تام اولارق ويريله‌جك و اونلر حقسزلغه اوغراتيلماياجقلردر.

---

(١) "بشرڭ (انسانڭ) حيات اجتماعيه‌سنده (اجتماعى حياتنده) بوتون اخلاقسزلغڭ و بوتون اختلالاتڭ (اختلاللرڭ) منشئى(قايناغى) ايكى كلمه‌در. بريسى: 'بن طوق اولدقدن صوڭره، باشقه‌سى آچلقدن ئولسه بكا نه؟' ايكنجيسى: 'سن چاليش، بن ييه‌يم!' بو ايكى كلمه‌يى ده ادامه ايدن (دوام ايتديرن)، جريان ربا (فائض) و ترك زكاتدر. بو ايكى مدهش مرض اجتماعى‌يى (اجتماعى خسته‌لغى) تداوى ايده‌جك تك چاره، زكاتڭ بر دستور عمومى صورتنده اجراسيله، وجوب زكات (زكاتڭ فرض) و حرمت ربادر (فائضڭ حرام اولمسيدر)." (مكتوبات، ٢٢نجى مكتوب، ١٠١)

"أوت، آيت قرآنيه عالم قاپيسنده طوروب، ربايه: 'ياساقدر!' دير. 'غوغا قاپيسنى قپامق ايچون بانقه قاپيسنى قاپاييڭز!' دييه‌رك انسانلره فرمان ايدر. شاكردلرينه (طلبه‌لرينه): 'كيرمه‌ييڭز!' امر ايدر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٣٨)

(٢) "ايمانه عائد بيلكيلردن صوڭره أڭ لازم و أڭ مهم اولان اعمال صالحه‌در. صالح عمل ايسه، مادى و معنوى حقوق عباده (قول حقلرينه) تجاوز ايتمه‌يه‌رك، حقوق اللّهى (اللّهڭ حقوقنى) بجىٍ ايفا ايتمكدن (حقيله يرينه كتيرمكدن) عبارتدر." (مثنوئ نوريه، حباب، ١٠١)

آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ١٢٢، حاشيه ١)

ايمان حقيقتى و ايمانڭ كوزللكلرى حقّنده باقيڭز؛ (سوزلر، ٢٣نجى سوز، ١٠١-١٢٠)

(٣) "حسنات ده (ايلكلر ده)، يا قلب ايله اولور ويا قالب و بدن ايله اولور وياخود مال ايله اولور. اعمال قلبينڭ (قلب ايله ياپيلان عمللرڭ) شمسى (كونشى) ايماندر. اعمال بدنيه‌نڭ (بدن ايله ياپيلان عمللرڭ) فهرسته‌سى 'نماز'در. اعمال ماليه‌نڭ (مال ايله ياپيلان عمللرڭ) قطبى 'زكات'در." (اشارات الاعجاز، ٣٦)

(٤) بو آيت جليله، فائضڭ ياساقلانمه‌سندن صوڭره بعض صحابه‌لرڭ، داها اوڭجه آلاجقلى اولدقلرى فائضلرينى ايسته‌مه‌لرى اوزرينه نازل اولمشدر. (جلالين شرحى، ج.١، ٣٤٧)

٢٨٢- أى ايمان ايدنلر! بليرلى بر وعده‌يه قدر بر بورج ايله بربريكزه بورچلانديغكز زمان آرتق اونى يازك! او حالده بر كاتب آراكزده عدالتله يازسين! هم هيچ بر كاتب، اللّهك اوكا اوگرتديگى كبى يازمقدن قاچينماسين، (يازابيلمه نعمتنه بر شكر اولارق) همن يازسين! اوزرنده حق بولونان (بورچلى اولان) ده (سَنَدينى) يازديرسين و ربّى اولان اللّهدن صاقينسين ده اوندن بر شى أكسيلتمه‌سين (تام يازسين)!

بوكا رغمًا اوزرنده حق بولونان (بورچلى)، عقل نقصانلغى اولان ويا ضعيف (چوجق ياشده) بر كيمسه ايسه ويا كنديسى يازديرمه‌يه كوچ يتيره‌مييورسه، او تقديرده وليسى عدالتله يازديرسين!

أركلريكزدن ايكى ده شاهد طوتك! فقط ايكى أركك اولمازسه، آرتق راضى اولاجغكز شاهدلردن بر أركك و ايكى قادين كركيركه، (قادينلردن) برى شاشيررسه، او تقديرده بر ديگرى خاطرلاتسين! شاهدلر ده چاغريلدقلرى زمان قاچينماسينلر![1]

هم (او بورچ) كوچك اولسون، بويوك اولسون، اونى وعده‌سنه قدر يازمقدن اوشنمه‌يك!

بو، اللّه قاتنده داها عدالتلى، شاهدلك ايچون داها صاغلام و شبهه ايتمه‌مه‌كز ايچون داها اويغوندر، آنجق آراكزده پشين اولارق كنديسنه دور ايده‌جككز بر تجارت اولمسى مستثنا؛ او زمان اونى يازمامه‌كزده سزه بر كناه يوقدر.

آليش ويريش ياپديغكز زمان ده شاهد طوتك؛ نه كاتبه، نه ده شاهده ضرر ويريلمه‌سين! بوكا رغماً (بويله) ياپارسه‌كز (كاتب وشاهدى ضرره صوقارسه‌كز)، آرتق شبهه‌سزكه بو، سزك ايچون بر كناهدر!

او حالده اللّهدن صاقينك! هم اللّه سزه (نه‌يى، ناصل ياپمه‌كز كركديگنى) اوگرتييور. چونكه اللّه، هر شيئى حقّيله بيلندر.[2]

---

(١) شاهدلك ياپاجق كيمسه‌ده آرانان شرطلر شونلردر: ١- شاهد، عقل بالغ اولملى ٢- مسلمان اولملى ٣- عدالتلى اولملى ٤- شخصيت صاحبى اولملى ٥- نه ايچون شاهدلك ايتديگنى بيلملى ٦- بو شهادت ايله هيچ بر منفعت ألده ايتمه‌ملى ٧- ويا بر ضرردن قورتولماملى ٨- چوق ياڭيلمقله طانينمش اولماملى ٩- عليهنده شاهدلك ياپديغى كيمسه ايله آراسنده بر دوشمانلق اولماملیدر. (رازى، ج. ٧، ١١٣)

حضرت عمرك (رضى اللّه عنه) روايتنه كوره رسول اكرم (ع‌ص‌م) بويورمشلردركه: "اصحابم ايله بونلرى تعقيب ايدنلر (تابعين) و اونلرى ده تعقيب ايدنلر (تبع تابعين) حقّنده بڭا رعايتكار اولك! اونلردن صوڭره يالان ياييغينلاشاجق. اويله‌كه، كيشى كنديسندن شاهدلك ايستنمديگى حالده شهادتده بولوناجق، يمين طلب ايديلمديگى حالده يمين ايده‌جك." (تيسير الوصول، ٢٣٦٣)

(٢) قرآنك أڭ اوزون آيتى اولان بو آيت كريمه "بورچلانمه" ايله علاقه‌لى حكملرى بيان ايتديگندن "مُدَايَنَه آيتى" ناميله بيلينير. قرآن يازيلمسى خصوصنده چيغير آچان خطاطلريمزدن قاييش زاده حافظ عثمان نورى أفندى، كندى قرآن نسخه‌سنك صحيفه‌لرينك تنظيم و ترتيبنده "سطر اولچوسى" اولارق اخلاص سوره‌سنى، "صحيفه اولچوسى" اولارق ايسه بو آيت كريمه‌يى اساس آلمشدر. بوتون صحيفه‌لرك اون بش سطر اولمسنى و خارقه بر شكلده آيتله باشلايوب آيتله بيتمسنى نتيجه ويرن بو طرز "آيت بَرْكَنَارْ" ناميله مشهور اولوب، عالم اسلامك عمومى قبولنه مظهر اولمشدر.

"حافظ عثمان خطّيله مطبوع (باصيلى) قرآنده نه كبى مزايا (مزيتلر) كورونسه، كاتبلرك و مستنسخلرك (يازانلرك) هنرى اولاماز. طوغريدن طوغرى‌يه قرآنك مزاياسيدر. چونكه أڭ بويوك آيت اولان 'آيت مداينه' او مصحفك صحيفه‌لرنده واحد قياس اتخاذ ايديلوب (اولچو آلينوب)، اوكا كوره صحيفه‌لر تعين ايتمش (بليرلنمش). و اونلرده چوق مزايا تظاهر ايتمش. ازجمله (مثلا) بوتون صحائفك آخرنده (صحيفه‌لرك صوڭنده) كوزل و موافق خاتمه‌لرله (صوڭلرله) آيت تمام اولويور. هم او مصحفك سطرلرى ايچون واحد قياسى أڭ قيصه سوره اولان سورۀ كوثر ايله سورۀ اخلاص اساس طوتولمش. مادام قرآنك آيت و سوره‌لرينك مقياسيله اولمشدر. او خطده نه قدر مزايا وارسه، طوغريدن طوغرى‌يه قرآنه عائددر." (رموزات ثمانيه، ٨)

٢٨٣- و بر يولجيلقده اولور ده بر كاتب بولامازسه‌ڭز، او تقديرده (بورجه قارشيلق) آلينمش رهنلر (يتر)! فقط بعضيڭز بعضيڭزه كوونير (ده رهن آلمازسه) بو طورومده كنديسنه كوونيلن (بورج ويريلن) كيمسه امانتنى (بورجنى) أوده‌سين و ربّى اولان اللّهدن صاقينسين! شاهدلگى ايسه كيزله‌مه‌يڭ! بوڭا رغماً كيم اونى كيزلرسه، آرتق شبهه‌سزكه او، قلبى كناهكار بر كيمسه‌در. الله ايسه، ياپمقده اولدقلريڭزى حقّيله بيلندر.

٢٨٤- كوگلرده نه وار، يرده نه وارسه اللّهڭدر. ايچڭزده اولانى آچيقلاسه‌ڭز ده اونى كيزله‌سه‌ڭز ده، الله سزى اونڭله حسابه چكر.[١] بونڭله برابر (او)، ديله‌ديگى كيمسه‌يى (كندى لطفندن) باغيشلار، ديله‌ديگى كيمسه‌يه ده (حق ايتديگى ايچون) عذاب ايدر. و الله، هر شيئه حقّيله كوجى يتندر.

٢٨٥- پيغمبر، كنديسنه ربّندن انديريلنه ايمان ايتدى، مؤمنلر ده! هپسى اللّهه، ملكلرينه، كتابلرينه و پيغمبرلرينه: "پيغمبرلرندن هيچ برينڭ آراسنده آييريم ياپمايز" دييه ايمان ايتديلر[٢] و شويله ديديلر: "ايشيتدك و اطاعت ايتدك! ربّمز! مغفرتڭى ديلرز؛ دونوشمز آنجق سڭادر!"

٢٨٦- الله، كيمسه‌يى كوجنڭ يتمه‌يه‌جگى بر شيله مكلّف طوتماز. قزانديغى (اييلك) كندى لهنه، ايشله‌ديگى (كوتولك) ده كندى عليهنه‌در. (أى مؤمنلر! شويله دعا ايديڭز:) "ربّمز! أگر اونوتورسه‌ق ويا خطا ايدرسه‌ك، بزى مسئول طوتما! ربّمز! بزدن اوڭجه‌كيلره اونى يوكله‌ديگڭ كبى، بزه ده آغير بر يوك يوكله‌مه! ربّمز! كنديسنه (طايانابيلمك ايچون) طاقتمز اولمايان شيئى ده بزه يوكله‌مه! هم بزى عفو أيله! و بزى باغيشلا! هم بزه مرحمت بويور! سن بزم مولامزسڭ؛ آرتق كافرلر طوپليلغنه قارشى بزه ياردم أيله!"

---

(١) صحيح مسلمده كچن بر روايته كوره: "ايچڭزده اولانى آچيقلاسه‌ڭز ده اونى كيزله‌سه‌ڭز ده، الله سزى اونڭله حسابه چكر" مآلنده‌كى آيت نازل اولديغنده صحابهٔ كرام (رضى الله عنهم اجمعين) جدّى بر انديشه‌يه دوشديلر. حضور سعادته كلوب: "يا رسول الله! نماز، اوروچ كبى طاقتمزڭ يتديگى عبادتلرله مكلّف طوتولدق. حالبوكه شيمدى بو آيت ايندى. فقط بزم بوڭا طاقتمز يتمه‌يه‌جك!" ديدكلرنده رسول اكرم (عصم): "سز ده اوّلكى امّتلرڭ ديديگى كبى: 'ايشيتدك و عصيان ايتدك!' مى دييه‌جكسڭز؟ سز: 'ايشيتدك و اطاعت ايتدك؛ ربّمز! مغفرتڭى ديلرز؛ دونوش سڭادر!' دييڭ!" بويوردى.

اصحاب كرام (رضى الله عنهم اجمعين) ده بونى تكراره باشلاديلر. بونى اوقودقجه ديللرى يوموشادى، قلبلرى سكونت بولدى. بونڭ آردندن آمَنَ الرَّسُولُ آيت كريمه‌سى نازل اولدى. بويله تسليميتله دعا و نيازه دوام ايتدكلرندن بر مدّت صوڭره: "الله، كيمسه‌يى كوجنڭ يتمه‌يه‌جگى بر شيله مكلّف طوتماز!" مآلنده‌كى آيت كريمه نازل اولدى و يوقاريده‌كى آيتڭ حكمى قالديريلدى (ابن كثير، ج. ١، ٢٥٧)

(٢) "ايمان، آلتى ركنندن چيقان اويله بر وحدانى (برلگى اولان) حقيقتدركه، تفريق (آييرمه) قبول ايتمز و اويله بر كلّيدركه، تجزّى (بولونمه) قالديرماز و اويله بر كلّدر (بوتوندر)كه، قابل انقسام (پارچه‌لانمسى ممكن) اولماز. چونكه هر بر ركن ايمانى (ايمان اساسى)، كنديني اثبات ايدن حجّتلريله (دليللريله) سائر اركان ايمانيه‌يى اثبات ايدر. هر برى هر بريسنه غايت قوّتلى بر حجّت اعظم (أڭ بويوك دليل) اولور. اويله ايسه، بوتون اركانى بوتون دليللريله صارصمايان بر فكر باطل حقيقت نظرنده بر تك ركنى، بلكه بر حقيقتنى ابطال ايدوب انكار ايده‌مز." (شعاعلر، ١١نجى شعاع، ٢٢٧)

٣- آل عمران سوره‌سی

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ٢٠٠ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهڭ اسمیله

١- الف، لام، میم.[١]

٢- اللّٰهکه، اوندن باشقه الٰه یوقدر. (او،) (أزلی و أبدی حیات صاحبی اولان) حی، (بوتون موجودات کندیسیله قائم اولان) قیّومدر.

٣- ٤- (او) سکّا کتابی (قرآنی)، کندندن اوکّجه‌کیلری (دیگر کتابلری) تصدیق ایدیجی اولارق حق ایله ایندیردی؛ داها اوکّجه ده، انسانلره بر هدایت اولارق تورات ایله انجیلی ایندیردی، بویله‌جه فرقانی (حق ایله باطلی آییران بوتون کتابلری) ایندیردی. شبهه‌سز اللّٰهڭ آیتلرینی انکار ایدنلر یوقمی، اونلر ایچون پك شدّتلی بر عذاب واردر. حالبوکه اللّٰه، (قدرتی دائما غالب کلن) عزیز، (یاپیلان حقسزلقلری جزاسز بیراقمایان) انتقام صاحبیدر.

٥- شبهه‌سزکه نه یرده نه ده کوکده، هیچ بر شی اللّٰهه کیزلی قالماز!

٦- سزی (آناریکّزڭ قارننده) ناصل دیلرسه (اویله) شکللندیرن اودر. اوندن باشقه الٰه یوقدر؛ (او،) (قدرتی دائما غالب کلن) عزیز، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

٧- سکّا کتابی (قرآنی) ایندیرن اودر؛ اونڭ بر قسمی محکم آیتلردرکه اونلر کتابڭ آناسیدر (اساسیدر)، دیگرلری ایسه متشابه آیتلردر.[٢] اما قلبلرنده بر أگریلك بولونانلر، فتنه چیقارمق و اونڭ تأویلنی آرامق ایچون همن اوندن متشابه اولاننڭ پشنه دوشرلر. حالبوکه اونڭ تأویلنی آنجق اللّٰه بیلیر. علمده راسخ (درینلشمش) اولانلر ده. (اونلر:) "(بز) اوکّا ایناندق، هپسی ربّمز طرفندندر!" دیرلر (و او کیزلی حقیقتی اظهار ایدرلر). و (اوندن، سلیم) عقل صاحبلرندن باشقه‌سی عبرت آلماز.

٨- (هم اونلر دیرلرکه:) "ربّمز! بزی هدایته ایردیردکدن صوکّره قلبلریمزی (حقدن) أگریلتمه! و بزه، طرفکّدن بر رحمت احسان أیله! شبهه‌سزکه وهّاب (چوق احسان ایدیجی) اولان، آنجق سنسكڭ!"

٩- "ربّمز! حقّنده شبهه اولمایان (کله‌جگی محقّق) بر کونده انسانلری بر آرایه کتیریجی اولان محقّقکه سنسكڭ!" شبهه‌سز اللّٰه، وعدندن دونمز.

---

(١) باقیکّز؛ (بقره سوره‌سی،صحیفه ١، حاشیه ١)

(٢) محکم آیتلر، معناسی آچیق اولانلر؛ متشابهلر ایسه، ایضاحی و تأویلی کرکنلردر. (نسفی، ج. ١، ٢٢٢)

"أوت، قرآن کریم، عمومی بر معلم و بر مرشددر (طوغری یولی کوسترر). (...) نوع بشرڭ اکثریسی عوامدر (خلق طبقه‌سیدر). مرشدڭ نظرنده اقل (آزینلقده اولانلر) اکثره (چوغونلقده اولانلره) تابعدر. یعنی عمومی ارشادینی اقلڭ خاطری ایچون تخصیص ایده‌مز (خصوصیلشدیره‌مز). مع هذا (بونکّله برابر)، عوامه یاپیلان قونوشمه‌لردن خواص (اوست طبقه) حصّه‌لرینی آلیرلر. عکس حالده، عوام یوکسك قونوشمه‌لری آکّلامقدن محروم قالیر. و کذا (بونڭ کبی) عوام ناس (انسانلرڭ عوام طبقه‌سی)، الفت ایتدکلری (آلیشدقلری) اسلوبلردن و افاده‌لرڭ چشیدلرندن و دائما خیاللرنده بولونان الفاظ (سوزلر)، معانی (معنالر) و عباره‌لردن فکرلرینی آییرامادقلرندن، چیپلاق حقیقتلری و عقلیاتی فهم ایده‌مزلر (آکّلایامازلر). آنجق او یوکسك حقائقڭ (حقیقتلرڭ)، اونلرڭ الفت ایتدکلری افاده‌لر ایله آکّلاتیلمسی لازمدر. فقط قرآنڭ بویله افاده‌لرینڭ حقیقت اولدیغنی اعتقاد ایتمه‌ملیدرلر (دوشونمه‌ملیدرلر)که، جسمیت و جهتیت (اللّٰهه جسم و یوڭ اسنادی) کبی محال (امکانسز) شیلره ذاهب اولماسینلر (قاپیلماسینلر). (...) بونڭ ایچون، متشابهات دینیلن قرآن کریمڭ اسلوبلری هم حقیقتلره کچمك ایچون، هم أڭ درین اینجه‌لکلری کوسترمك ایچون، عوام ناسڭ کوزلرینه برر دوربین، برر کوزلکدرلر."

(اشارات الاعجاز، ١٦٧)

١٠- شبهه‌سزكه انكار ايدنلرڭ نه ماللرى نه ده اولادلرى، اللّهه (اونڭ عذابنه) قارشى كنديلرينه هيچ بر شيله فائده ويرمه‌يه‌جكدر! جهنّم آتشنڭ ياقاجغى اولانلر ده ايشته آنجق اونلردر.

١١- (بونلرڭ عادتى) فرعون اهلنڭ و اونلردن اوڭجه‌كيلرڭ عادتى كبيدر. (اونلر ده) آيتلريمزى يالانلامشلردى. الله ده اونلرى، كناهلرى سببيله ياقه‌لاييويرمشدى. الله ايسه، عذابى پك شدّتلى اولاندر.

١٢- (أى رسولم!) او انكار ايدنلره ديكه: "ياقينده مغلوب اولاجقسڭز و (طوپلانارق) جهنّمه سوق ايديله‌جكسڭز![1] كه (او،) نه كوتو بر ياتاقدر!"

١٣- (بدرده) قارشيلاشان ايكى جماعتده البته سزڭ ايچون بر دليل واردر. بر جماعت الله يولنده صواشييوردى، ديگرى ايسه كافر ايديكه، (كندى) كوز كوروشلريله اونلرى (او مؤمنلرى، قارشيلرنده) كنديلرينڭ ايكى مثلى اولارق كوروييورلردى. چونكه الله، ديله‌ديگى كيمسه‌يه ياردِيمى ايله قوّت ويرر. محقّقكه بونده، بصيرت صاحبلرى ايچون كرچكدن بر عبرت واردر.

١٤- قادينلر، اوغوللر، بيغيلمش يوكلرله آلتون و كوموش بيغينلرى، صالمه آتلر، صاغمال حيوانلر و أكينلر (قبيلندن نفسڭ آرزو دويديغى شيلرڭ سوكيسى انسانلره سوسلندى (كوزل كوستريلدى). بونلر دنيا حياتنڭ (كچيجى) منفعتيدر. حالبوكه واريلاجق يرڭ كوزلى آنجق الله قاتنده‌در.[2]

١٥- (حبيبم، يا محمّد!) ديكه: "سزه بونلردن داها خيرليسنى خبر ويره‌يمى؟" (كناهلردن) صاقينانلر ايچون ربلرى قاتنده آلتلرندن نهرلر آقان، ايچنده أبدى اولارق قاليجى اولدقلرى جنّتلر، ترتميز زوجه‌لر و اللّهدن بر رضوان (راضى اولمسى) واردر![3] و الله، قوللرينى حقّيله كورندر.

---

(١) رسول اكرم (ع‌ص‌م)، بدرده مشركلرڭ مغلوبيتندن صوڭره مدينه‌يه دونديگنده يهوديلرى طوپلادى و اونلره: "قريشڭ باشنه كلن بو مصيبت سزڭ ده باشڭزه كلمدن اوّل اسلامه كيرڭ!" ديدى. اونلر ايسه: "يا محمّد! حرب ايتمه‌يى بيلمه‌ين و تجربه‌سى اولمايان بر قاچ قريشلى‌يى قتل ايتمك سنى آلداتماسين! أگر سن بزمله محاربه ايتسه‌يدڭ، ناصل انسانلر اولديغمزى و باشقه‌لرينه بڭزه‌مديگمزى آڭلاردڭ!" ديمه‌لرى اوزرينه بو آيت جليله نازل اولدى. (رازى، جـ. ٧/٤، ٢٠٣)

(٢) "دنيا مادام فانيدر! هم مادام عمر قيصه‌در! هم مادام غايت لزوملى وظيفه‌لر چوقدر! هم مادام حيات أبديه بوراده قزانيلاجقدر! هم مادام دنيا صاحبسز دگل! هم مادام شو مسافرخانهٔ دنيانڭ غايت حكيم و كريم بر مدبّرى (اداره‌جيسى) وار. هم مادام نه اييلك نه فنالق جزاسز (قارشيلقسز) قالماياجقدر! هم مادام لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا [الله، كيمسه‌يى كوجنڭ يتمه‌يه‌جگى بر شيله مكلّف طوتماز] سرّنجه تكليف مالايطاق (كوچ يتيريله‌ميه‌جك تكليف) يوقدر. هم مادام ضررسز يول ضررلى يوله مرجَّحدر (ترجيح ايديلير). هم مادام دنيوى دوستلر و رتبه‌لر، قبر قاپيسنه قدردر.

البته أڭ بختيار اودركه، دنيا ايچون آخرتنى اونوتماسين، آخرتنى دنيايه فدا ايتمه‌سين، حيات أبديه‌سنى حيات دنيويه ايچون بوزماسين، مالايعنى (فائده‌سز) شيلرله عمرينى تلف ايتمه‌سين؛ كنديني مسافر تلقّى ايدوب (بيلوب) مسافرخانه صاحبنڭ امرلرينه كوره حركت ايتسين؛ سلامتله قبر قاپيسنى آچسين سعادت أبديه‌يه (جنّته) كيرسين!" (مكتوبات، ١٦نجى مكتوب)

(٣) جنّت حياتى حقّنده باقيڭز؛ (سوزلر، ٢٨نجى سوز، ١٦٩- ١٧٥)

١٦- اونلركه: "ربمز! محققكه بز ايمان ايتدك؛ آرتق كناهلريمزى بزه باغيشلا و بزى او آتشك عذابندن محافظه أيله!" ديرلر.[١]

١٧- (اونلر:) صبر ايدنلر، طوغرى اولانلر، اطاعت ايدنلر، (ماللرينى الله يولنده) صرف ايدنلر و سحرلرده (صباح نمازى وقتندن اوكجه) مغفرت ديله‌ينلردر.[٢]

١٨- الله، عدالتى قائم قيلارق كنديسندن باشقه آله اولماديغنه شاهدلك ايتدى؛ ملكلر و علم صاحبلرى ده (عدالتله قائم اولارق بوكا شاهدلك ايتديلر). اوندن باشقه آله يوقدر؛[٣] (او،) (قدرتى دائما غالب كلن) عزيز، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

١٩- محققكه الله قاتنده (يكانه) دين، اسلامدر![٤] كنديلرينه كتاب ويريلنلر (يهودى و خرستيانلر)، آنجق كنديلرينه علم كلدكدن صوكره آرالرنده‌كى حسددن طولايى اختلافه دوشديلر. آرتق كيم اللّهك آيتلرينى انكار ايدرسه، آرتق شبهه‌سزكه الله، حسابى پك چابوق كورندر.

٢٠- (أى رسولم!) بوكا رغماً (اونلر) سنكله طارتيشيرلرسه، آرتق ديكه: "(بن) كنديمى اللّهه تسليم ايتدم، بكا تابع اولانلر ده!" هم كنديلرينه كتاب ويريلنلره و اميلره (ديگر مشركلره) ديكه: "(سز ده) تسليم اولديكزمى؟" بونك اوزرينه اسلامه كيررلرسه، او حالده محقق طوغرى يوله ايرمش اولورلر. آرتق يوز چويررلرسه، او تقديرده سكا دوشن آنجق تبليغدر. الله ايسه، قوللرينى حقيله كورندر.[٥]

٢١- طوغريسى اللّهك آيتلرينى انكار ايدنلر، حقسز يره (حقسزلقلرينى بيله بيله) پيغمبرلرى ئولديرنلر وانسانلردن عدالتى امر ايدنلرى ئولديرنلر يوقمى، آرتق اونلرى (پك) أللى بر عذاب ايله مژده‌له!

٢٢- ايشته اونلر، دنيا و آخرتده عمللرى بوشه كيتمش اولانلردر. اونلر ايچون ياردیمجيلردن كيمسه ده يوقدر.

---

(١) باشده رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام، عموم پيغمبرلر و اهل حقيقت، هر وقت أڭ زياده جهنّم آتشندن محافظه ايچون دعا ايتمه‌لرينك حكمتى حقّنده باقيڭز: (صحيفه ٧٤، حاشيه ٢)

(٢) رسول الله أفنديمز (عليه الصّلاة والسّلام) بر حديث شريفلرنده شويله بويورديلر: "الله، هر كيجه دنيا سماسنه كيجه‌نك صوڭ اوچده برى قالديغنده رحمتيله تجلّى ايدر و شويله بويورور: 'بر ايسته‌ين يوقميكه اونك ايسته‌ديكنى ويره‌يم؟ بر دعا ايدن يوقميكه اوكا اجابت ايده‌يم؟ بر مغفرت ديله‌ين يوقميكه كنديسنى باغيشلايايم؟'" (قرطبى، جـ. ٤/٢، ٣٩)

(٣) "متعدد (بر چوق) أللر مستبدانه (باصقى ايله) بر ايشه قاريشسه‌لر، قاريشديررلر. بر مملكتده ايكى پادشاه، حتى بر ناحيه‌ده ايكى مدير بولونسه، انتظام بوزولور و اداره هرج و مرج (طارمه طاغينيق) اولور. حالبوكه سينك قانادندن تا سماوات قنديللرينه (ييلديزلره) قدر وحجيرات بدنيه‌دن (بدن حجره‌جكلرندن) تا سيّاراتك (ييلديزلرك) برجلرينه قدر اويله بر انتظام واركه ذرّه قدر شركك مداخله‌سى اولاماز. هم حاكميت بر مقام عزّتدر (أوستونلك و قدرت مقاميدر)؛ رقيب قبول ايتمك، او حاكميتك عزّتنى قيرار." (شعاعلر، ٧نجى شعاع؛ ١٤٠)

كائناتده شركه اصلا ير اولماديغى حقّنده باقيڭز؛ (سوزلر، ٣٢نجى سوز، ٢٦١- ٢٧٢؛ شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١٣٨- ١٤١؛ شعاعلر، ٢نجى شعاع، ١٤-٣٣)

آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ٨٥، حاشيه ٣؛ صحيفه ٩٦، حاشيه ١)

(٤) "اسلاميت، غايت پارلاق بر آتش كبى طوغدى. سائر دينلرى قورو آغاجك داللرى كبى يوتدى. هم بو يوتمق، اسلاميتك حقّى ايمش. چونكه سائر دينلر، فقط قرآنك تصديقنه مظهر اولمايان قسمى، هيچ حكمنده‌در." (مكتوبات، خطبۀ شاميه، ٤٠٦)

(٥) بو آيتلر، پيغمبر أفنديمزك (ع‌ص‌م) نبوّتنك بوتون انسانلره شامل اولديغنك أڭ آچيق دليللرندندر. بر حديث شريفده: "نفسم قدرت ألنده اولان اللّهه يمين اولسونكه، ايستر يهودى ايستر خرستيان اولسون، بو امّتدن بنى ايشيتوب ده كوندريلديكم شيلره ايمان ايتمدن ئولن كيمسه جهنّملكدر!" بويورولمشدر. (ابن كثير، جـ. ١، ٢٧٣)

٢٣- كنديلرينه كتابدن (توراتدن) بر نصيب ويريلنلرى كورمه‌دڭمى؟ آرالرنده حكم ويرمسى ايچون اللّهڭ كتابنه دعوت اولونويورلر ده، صوڭره اونلردن بر قسمى، كنديلرى (حقى قبولدن) قاچينان كيمسه‌لر اولارق كرى دونويورلر.[١]

٢٤- بو (يوز چويرمه‌لرى)، شبهه‌سز اونلرڭ: "صاييلى بر قاچ كوندن باشقه، بزه آتش اصلا طوقونمایاجقدر!" ديمه‌لرى يوزندندر. و اويديرمقده اولدقلرى شيلر، دينلرى خصوصنده كنديلرينى آلداتمشدر.

٢٥- پكى، حقّنده هيچ شبهه اولماياں (كله‌جگى محقّق) بر كونده اونلرى بر آرايه كتيرديگمز و هركسه قزانديغى (عمللرڭ قارشيلغى) تام اولارق ويريلوب ده، كنديلرينه حقسزلق ايديلمديگى زمان (باقالم حاللرى) ناصل اولاجق![٢]

٢٦- (حبيبم، يا محمّد!) ديكه: "أى ملكڭ (كرچك) صاحبى اولان الله! ديله‌ديگڭه ملكى ويررسڭ، ديله‌ديگڭدن ده ملكى چكر آليرسڭ! ديله‌ديگڭى عزيز ايدرسڭ، ديله‌ديگڭى ده ذليل قيلارسڭ! (هر) خير (آنجق سنڭ) أللڭده‌در! شبهه‌سزكه سن، هر شيئه حقّيله كوجى يتنسڭ!"[٣]

٢٧- "كيجه‌يى كوندوزه قاتارسڭ، كوندوزى ده كيجه‌يه قاتارسڭ! هم ئولودن ديرى‌يى چيقاررسڭ، ديريدن ده ئولويى چيقاررسڭ! ديله‌ديگڭى ايسه حسابسز رزقلانديررسڭ!"

٢٨- مؤمنلر، مؤمنلرى بيراقوب ده كافرلرى دوستلر ايدينمه‌سين! او حالده كيم بويله ياپارسه، آرتق (او كيشى،) اللّهدن (دوستلق اولارق كوره‌جگى) بر شى ايچنده دگلدر؛ آنجق (دوست كورونه‌رك) اونلردن (كله‌بيله‌جك) بر تهلكه‌دن صاقينمه‌ڭز مستثنا! بوننگله برابر الله، سزى كنديسندن (امرلرينه قارشى كلمكدن) صاقينديرر! دونوش ايسه آنجق اللّهه‌در.

٢٩- ديكه: "سينه‌لريڭزده اولانى كيزله‌سه‌ڭز ده اونى آچيقلاسه‌ڭز ده، الله اونى بيلير. كوكلرده اولانى ده يرده بولونانى ده بيلير."[٤] و الله، هر شيئه حقّيله كوجى يتندر.

---

(١) بو آيت جليله، زنا ايدن ايكى يهودى حقّنده حَكم اولمسى ايچون، بر قسم يهوديلرڭ رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامه مراجعتده بولونمه‌لرى اوزرينه نازل اولمشدر. رسول الله أفنديمز عليه الصّلاة والسّلام، توراته كوره رجم ايديلمه‌لرينه حكم ايدنجه قيزمشلر و بو قرارى طانيمايارق دونوب كيتمشلردى. (جلالين شرحى، ج. ١، ٣٩٠)

(٢) "آيا (عجبا) بو انسان ظن ايدرميكه باشى بوش قالاجق؟ حاشا! بلكه انسان، أبده مبعوثدر (كونديريلمشدر) وسعادت أبديه‌يه (جنّته) و شقاوت دائمه‌يه (جهنّمه) نامزددر! كوچك بويوك، آز چوق هر عملندن محاسبه كوره‌جك (حسابه چكيله‌جك)! يا تلطيف ايديله‌جك ويا طوقات ييه‌جك!" (مثنوئ نوريه، ١٧نجى لمعه، ١٥٩)

(٣) "ايشته شو آيت، جناب حقّڭ، نوع بشرڭ حيات اجتماعيه‌سنده‌كى تصرّفاتنى شويله كوستريبوركه، عزّت و ذلّت، فقر و ثروت طوغريدن طوغرى‌يه جناب حقّڭ مشيئتنه (ديله‌مسنه) و اراده‌سنه باغليدر. ديمك كثرت طبقاتڭ (سببلر عالمنڭ) أڭ طاغينيق تصرّفاتنه (ايشلرينه) قدر، مشيئت و تقدير الٓهيه ايله‌در، تصادف قاريشاماز.

شو حكمى ويردكدن صوڭره، انسانيت حياتنده أڭ مهم ايش، اونڭ رزقيدر. شو آيت، بشرڭ رزقنى طوغريدن طوغرى‌يه رزّاق حقيقينڭ (حقيقى رزق ويريجى اولان اللّهڭ) خزينهٔ رحمتندن كوندرديگنى، بر ايكى مقدّمه ايله اثبات ايدر. شويله‌كه، دير: 'رزقڭز، يرڭ حياتنه باغليدر. يرڭ ديريلمسى ايسه، بهاره باقار. بهار ايسه، شمس و قمرى تسخير ايدن (امرى آلتنده چاليشديران)، كيجه و كوندوزى چويرن ذاتڭ ألنده‌در. اويله ايسه بر ألمايى، بر آدمه حقيقى رزق اولارق ويرمك، بوتون ير يوزينى بوتون ميوه‌لرله طولديران او ذات ويره‌بيلير. و او، اوڭا حقيقى رزّاق اولور.' " (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٤٦)

(٤) هيچ بر شيئڭ اللّهڭ علمنڭ خارجنده اولماديغى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ١٠٧، حاشيه ٢؛ صحيفه ١١٩، حاشيه ٢؛ صحيفه ١٩٨، حاشيه ٢)

٣٠- هركس، ياپديغى هر ايیلگى و ياپديغى هر كوتولگى حاضر اولارق بولاجغى كون آرزو ايدركه، كشكه اونگله (او كوتو عمللرى ايله) كنديسى آراسنده اوزاق بر مسافه اولسه![1] الله ايسه، سزى كنديسندن (امرلرينه قارشى كلمكدن) صاقينديرر! و الله، قوللرينه قارشى چوق شفقتلى اولاندر.

٣١- (حبيبم، يا محمّد!) ديكه: "أگر اللّهى سوييورسه‌گز، او حالده بڭا تابع اولگكه، الله ده سزى سوسين و كناهلريگزى سزه باغيشلاسين!"[2] چونكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

٣٢- ديكه: "اللّهه و پيغمبره اطاعت ايدڭ!" بوڭا رغماً يوز چويررلرسه، هيچ شبهه‌سز الله، كافرلرى سومز.

٣٣- ٣٤- محقّقكه الله، آدمى، نوحى و ابراهيم خاندانى ايله آل عمرانى (عمران قيزى مريم و عيسى‌يى) بربرندن كلن بر ذرّيت اولارق عالملر اوزرينه سچكين قيلدى. الله ايسه، (حقيله ايشيتن) سميع، (حقيله بيلن) عليمدر.

٣٥- بر زمان عمرانڭ خانمى (حَانَّه) شويله ديمشدى: "ربّم! كرچكدن بن قارنمده‌كينى (عبادت ايچون) آزاد ايديلمش (بر كوله) اولارق سڭا آدادم، آرتق بندن قبول بويور! شبهه‌سزكه سميع (هر نيازى ايشيتن)، عليم (هر شيئى بيلن) آنجق سنسڭ!"

٣٦- نهايت اونى طوغورنجه: "ربّم! كرچكدن بن اونى قيز طوغوردم!" ديدى (و بوندن طولايى محزون اولدى). حالبوكه الله، اونڭ نه طوغورديغنى داها ايى بيلندر. و اركك، (معبده خدمت ايچون) قيز كبى دگلدر. بونگله برابر: "طوغريسى بن اوڭا مريم آدينى ويردم؛ آرتق شبهه‌سز بن اونى و ذرّيتنى قوغولمش شيطاندن سڭا صيغينديررم!" (ديدى).

٣٧- بويله‌جه ربّى اونى (مريمى، آننه‌سندن) كوزل بر قبول ايله قبول ايتدى و اونى كوزل بر بيتكى (بر چيچك) كبى يتيشديردى؛ و اونى (اقرباسى بولونان) زكريانڭ حمايه‌سنه ويردى. نه زمان زكريا اونڭ ياننه معبده كيرسه، ياننده بر رزق بولوردى. "أى مريم! بو سڭا نره‌دن (كلدى)؟" ديردى. (او ده:) "بو، الله طرفندندر!" ديردى. شبهه‌سزكه الله، ديله‌ديگنى حسابسز اولارق رزقلانديرر.

---

(١) "شو موجوداتڭ (وارلقلرڭ) مالكى (صاحبى)، ملكنده جريان ايدن هر شيئڭ انضباطنه (قيد ايديلمسنه) بويوك بر اهتمامى وار. هم حاكميت وظيفه‌سنده نهايت درجه‌ده دقّت ايدر. هم ربوبيت سلطنتنده (كائناتده‌كى تربيه و اداره‌سنده) غايت اهتمامى كوزتير. او درجه‌كه، أڭ كوچك بر حادثه‌يى، اڭ اوفاق بر خدمتى يازار، يازديرر. ملكنده جريان ايدن هر شيئڭ صورتنى متعدد (پك چوق) شيلرده حفظ ايدر (محافظه ايدر). شو حفيظيت (محافظه ايديجيلك) اشارت ايدركه، اهمّيتلى بر محاسبهٔ اعمال دفترى (عمللرڭ حساب دفترى) آچيلاجق و بالخاصّه ماهيتجه أڭ بويوك، أڭ مكرّم، أڭ مشرّف بر مخلوق اولان انسانڭ بويوك اولان عمللرى، مهم اولان فعللرى، مهم بر حساب و ميزانه (طارتى‌يه) كيره‌جك، صحيفهٔ عمللرى نشر ايديله‌جك (عمل دفترلرى آچيلاجق)." (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ٣٠)

(٢) " قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ [ديكه: 'أگر اللّهى سوييورسه‌گز، او حالده بڭا تابع اولگكه، الله ده سزى سوسين'] آيت عظيمه‌سى اتّباع سنّت (سنّته تابع اولمق) نه قدر مهم و لازم اولديغنى پك قطعى بر صورتده اعلان ايدييور. (...) شو آيت كريمه ديركه: 'أگر اللّهه محبّتگز (سوكيگز) وارسه، حبيب اللّهه اتّباع ايديله‌جك. أگر اتّباع ايديلمزسه نتيجه ويرييوركه، اللّهه محبّتگز يوقدر. أگر محبّت الله (اللهڭ سوكيسى) وارسه، نتيجه ويرركه، حبيب اللّهڭ سنّت سنيّه‌سنه اتّباعى انتاج ايدر.' أوت جناب حقّه ايمان ايدن، البته اوڭا اطاعت ايده‌جك و اطاعت يوللرى ايچنده أڭ مقبولى و أڭ مستقيمى (استقامتلى اولانى) و أڭ قيصه‌سى، بلاشبهه (شبهه‌سز) حبيب اللّهڭ كوسترديگى و تعقيب ايتديگى يولدر." (لمعەلر، ١١نجى لمعه، ٥٣- ٥٤)

آيريجه باقيگز؛ (صحيفه ١٦٩، حاشيه ٣؛ صحيفه ٢٠٦، حاشيه ٢)

٣٨- اوراده زكريا ربّنه دعا ايتدى. ديديكه: "ربّم! بڭا، طرفڭدن تميز بر ذرّيت احسان أيله! شبهه‌سزكه سن، دعايى حقّيله ايشيتنسك."[١]

٣٩- ديركن او، معبدده نماز قيلاركن آياقده اولديغى بر صيره‌ده، ملكلر اوڭا شويله ندا ايتديلر: "طوغريسى الله، سڭا اللّهدن بر كلمه (اولان عيسى)يى[٢] تصديق ايديجى، بر أفندى، بر عفّت صاحبى و صالحلردن بر پيغمبر اولارق يحيى‌يى مژده‌له‌يور!"

٤٠- (زكريا) شويله ديدى: "ربّم! طوغريسى بڭا اختيارلق كلديگى، خانمم ده قيصير اولديغى حالده، بنم ايچون بر اوغول ناصل اولور؟" (ربّى ده اوڭا:) "بويله‌در! الله، ديله‌ديگنى ياپار!"[٣] بويوردى.

٤١- (زكريا) ديديكه: "ربّم! (اونك كله‌جگنه دائر) بڭا بر علامت قيل!" (ربّى اوڭا شويله بويوردى: "سنك (اوڭا دائر) علامتك، انسانلرله اشارت (ايله آڭلاشمه‌ك) طيشنده، اوچ كون قونوشامامه‌ڭدر. هم ربّڭى چوق ذكر ايت و آقشام صباح (اونى) تسبيح أيله!"

٤٢- بر زمان ده ملكلر شويله ديمشلردى: "أى مريم! شبهه‌سزكه الله، سنى سچدى، سنى تميز قيلدى و سنى عالَملرك قادينلرينه سچكين قيلدى."

٤٣- "أى مريم! ربّڭه كوڭلدن باغلان، سجده ايت و ركوع ايدنلرله برابر ركوع ايت!"

٤٤- (حبيبم، يا محمّد!) بونلر غيب خبرلرندندركه، اونى سڭا وحى ايدييورز. يوقسه، ايچلرندن هانكيسى مريمى حمايه‌سنه آلاجق دييه قلملرينى (قرعه ايچون نهره) آتارلركن، سن اونلرك ياننده دگلدك! (اونلر) بربرلريله چكيشيرلركن ده يانلرنده دگلدك![٤]

٤٥- هانى ملكلر ديمشديكه: "أى مريم! شبهه‌سز الله، سنى طرفندن بر كلمه‌يله (بر چوجقله) مژده‌له‌يور! اسمى مريم اوغلى عيسى مسيحدر، دنيا و آخرتده شرفليدر و اللّهه ياقين قيلينانلردندر."

---

(١) جناب حقّك، هر نيازى ايشيتوب هر دعايه جواب ويرمسى حقّنده باقيڭز: (صحيفه ١٣٤، حاشيه ١)

(٢) آيت كريمه‌ده الله تعالينك حضرت عيسى‌يى (ع م) كَلِمَةٌ (كلمه) دييه اسملنديرمسى؛ اونى كُنْ يعنى "اول!" امرى و كلمه‌سيله، باباسى اولمقسزين ياراتمش اولمه‌سندندر. (جلالين شرحى، ج. ١، ٤٠٨)

(٣) جناب حقّك قدرتى صوڭسز اولوب، ديله‌ديگى هر شيئى ياراتمه‌يه مقتدر اولمسى حقّنده باقيڭز: (صحيفه ٥٥، حاشيه ١)

(٤) آننه‌سى طرفندن مسجد اقصايه تسليم ايديلن حضرت مريمى، علمجه أك بويوك رئيسلرى بولونان عمرانك قيزى اولمسى سببيله، هر عالم كنديسى حمايه ايتمك ايسته‌دى. صوڭنده قرعه آتديلر و حضرت مريم والده‌مزك تيزه‌سنك بگى اولان زكريانك (ع م) قلمى صو يوزينه چيقدى. (ابن كثير، ج. ١، ٢٨٢)

"قرآنك وقوعات و احوال ماضيه‌يه (كچمشده اولان حاللره و حادثه‌لره) دائر اخباراتى (خبرلر ويرمسى) عقلى بر ايش دگلكه عقل ايله اخبار ايديلسين. بلكه، سماعه متوقّف (ايشيتمه‌يه باغلى) نقلدر. نقل ايسه، قرائت و كتابت (اوقومه - يازمه) اهلنه مخصوصدر. دوست و دوشمانك اتفاقيله قرائتسز، كتابتسز، امانتله معروف (كوونيلير اولوشيله طانينان)، امّى (اوقومه يازمه‌سى اولمايان) لقبيله موصوف بر ذاته نزول ايديبور (اينييور).

هم او احوال ماضيه‌يى اويله بر صورتده اخبار ايدركه، بوتون او احوالى كورور كبى بحث ايدر. چونكه اوزون بر حادثه‌نك عقدۀ حياتيه‌سنى (جان طمارينى) و روحنى آلير. مقصدينه مقدّمه (باشلانغيچ) ياپار. ديمك قرآنده‌كى فذلكه‌لر، خلاصه‌لر كوستريپوركه، بو خلاصه و فذلكه‌يى كوسترن، بوتون ماضى‌يى بوتون احوالى (حاللرى) ايله كورويور. زيرا بر ذاتك بر فنده ويا بر صنعتده متخصّص (اختصاص صاحبى) اولديغى، خلاصه‌لى بر سوزله، فذلكه‌لى بر صنعتجقله، او شخصلرك مهارت وملكه‌لرينى كوستردیگى كبى، قرآنده ذكر اولونان وقوعاتك (حادثه‌لرك) خلاصه‌لرى و روحلرى كوستريپوركه، اونلرى سويله‌ين، بوتون وقوعاتى احاطه ايتمش (قوشاتمش)، كورويور، تعبير جائز ايسه، بر مهارت فوق العاده ايله اخبار ايدييور."
(ذوالفقار، ٢٥ نجى سوز، ٣٥)

٤٦- "هم بشيكده و يتيشكين حالده انسانلرله قونوشاجق و صالح كيمسه‌لردن اولاجقدر."

٤٧- (مريم:) "ربّم! بڭا بر انسان طوقونماديغى حالده بنم ايچون بر چوجق ناصل اولور؟" ديدى. (ربّى ده:) "بويله‌در! الله ديله‌ديگنى ياراتير.[1] بر ايشه حكم ايتديگنده، آرتق اوڭا ساده‌جه 'اول!' دير، (او ده) همن اوليويرر" بويوردى.

٤٨- و (ملكلر شويله ديديلر): "هم (الله) اوڭا يازمه‌يى، حكمتى، توراتى و انجيلى اوگرته‌جك!"

٤٩- اسرائيل اوغوللرينه بر پيغمبر اولارق (شويله ديه‌جك): "هيچ شبهه‌سز بن، سزه ربّڭزدن بر دليل (بر معجزه) ايله كلدم. طوغريسى بن، سزه چاموردن قوش شكلى كبى بر شى ياپوب ايچنه أوفلرم، اللّهڭ اذنيله (او) همن بر قوش اولور! هم اللّهڭ اذنيله (آنادن طوغمه) كورى و (تنى) آلاجه‌لى‌يى ايى ايدرم، ئولولرى ده ديريلتيرم! و أولريڭزده نه ييورسه‌ڭز و نه بيريكديريورسه‌ڭز سزه بيلديررم! أگر مؤمن كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، شبهه‌سز بونده سزڭ ايچون البته بر دليل واردر."[2]

٥٠- "هم بندن اوڭجه كلن توراتى تصديق ايديجى اولارق و سزه حرام قيلينان بعض شيلرى سزه حلال قيلايم دييه (كلدم)[3] و سزه ربّڭزدن بر دليل (بر معجزه) كتيردم؛ آرتق اللّهدن صاقينڭ و بڭا اطاعت ايدڭ!"

٥١- "محقّقكه الله، بنم ده ربّم، سزڭ ده ربّڭزدر؛ اويله ايسه اوڭا عبادت ايدڭ! بو، طوس طوغرى بر يولدر."

٥٢- صوڭنده عيسى اونلردن كفرى حس ايدنجه: "اللّهه (كيدن يولده) بنم ياردېمجيلرم كيملردر؟" ديدى. حواريلر: "بز، اللّهڭ (دينڭ) ياردېمجيلرى‌يز. اللّهه ايمان ايتدك. هم شاهد اولكه بز، شبهه‌سز مسلمانلرز" ديديلر.

---

(١) "قدير عليم (صوڭسز قدرت و علم صاحبى) و صانع حكيم (حكمتله ايش ياپان صنعتكار)، قانونيت شكلنده‌كى عاداتنڭ (عادتلرينڭ) كوستريگى نظام و انتظامله، قدرتنى و حكمتنى و هيچ بر تصادف ايشنه قاريشماديغنى اظهار ايتديگى (كوستريگى) كبى، شذوذات قانونيه ايله (قانونلرينڭ طيشنه چيقمق ايله) و عاداتنڭ خارقه‌لرى ايله و تغيّرات صوريه ايله و تشخّصاتڭ اختلافاتيله (شخصيتلرڭ فرقليلغى ايله)، ظهور (اورته‌يه چيقمه) و نزول (اينمه) زماننڭ تبدّليله (دگيشمسيله) مشيئت (ديله‌مه) و ارادتنده (ايسته‌مه‌سنده)، فاعل مختار (ديله‌ديگنى ياپان) اولديغنى و اختيار (اراده) صاحبى اولديغنى وهيچ بر قيد آلتنده اولماديغنى اظهار ايدوب، يكنسق (ثابتلك) پرده‌سنى ييرتارق و هر شى، هر آنده، هر شأننده (حالنده)، هر شيئنده اوڭا محتاج و ربوبيتنه (تربيه ايديجيلگنه) منقاد (باغلى) اولديغنى اعلام ايتمكله غفلتى طاغيتوب، انس و جنڭ نظرلرينى اسبابدن مسبب الاسبابه (سببلرى ياراتان اللّهه) چويرر." (طلسملر، ١٦نجى سوز، ٣١)

آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ٥٦، حاشيه ٣)

(٢) "قرآن، حضرت عيسى عليه السّلامڭ ناصل اخلاق علويه‌سنه اتّباعه (يوكسك اخلاقنه اويمه‌يه) بشرى صريحاً (آچيقجه) تشويق ايدر. اويله ده شو أللنده‌كى صنعت عاليه‌يه و طبّ ربّانى‌يه، رمزاً ترغيب ايدييور (اشارتله تشويق ايدييور). ايشته شو آيت اشارت ايدييوركه، أڭ مزمن (كوكلشمش) دردلره دخى درمان بولونابيلير. اويله ايسه أى انسان و أى مصيبتزده بنى آدم (آدم اوغوللرى)! مأيوس (اميدسز) اولماييڭز! هر درد، نه اولورسه اولسون درمانى ممكندر. آراييڭز، بوليڭز! حتى ئولومه ده موقّت (كچيجى) بر حيات رنكى ويرمك ممكندر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٨٠)

(٣) اسرائيل اوغوللرى، ظلم و كناه ايشله‌مه‌ده حدّى آشدقلرندن، صيغير و قويونلرڭ ايچ ياغى و دوه أتى كبى بعض شيلرده الٰهى ياساقلرله قارشى قارشى‌يه بيراقيلمشلردى. حضرت عيسى عليه السّلامڭ شريعتيله بو ياساقلر قالديريلمشدر. (نسفى، ج.١، ٢٤٠)

٥٣- (حواريلر:) "ربّمز! ايندير ديگگه ايمان ايتدك و پيغمبره تابع اولدق. آرتق بزى (سنى و پيغمبرلريڭى تصديق ايدن) شاهدلرله برابر ياز!" (ديديلر).

٥٤- و (او يهوديلر عيسى يه) طوزاق قورديلر، الله ده (اونلره) طوزاق قوردى (قارشيلق ويردى). الله ايسه، طوزاق قورانلرڭ أڭ خيرليسيدر.

٥٥- او وقت الله شويله بويوردى: "أى عيسى! سنى (قيامته ياقين) وفات ايتديره جك اولان و سنى كنديمه يوكسلتيجى[1] و سنى او انكار ايدنلردن (اونلرڭ افترالرندن) تميزله ييجى و سڭا تابع اولانلرى قيامت كوننه قدر انكار ايدنلرڭ اوستنده طوتاجق اولان، شبهه سز بنم! صوڭره دونوشڭز آنجق بڭادر؛ آرتق حقّنده اختلاف ايتمكده اولديغڭز شيلر خصوصنده آراڭزده (بن) حكم ويره جگم!"

٥٦- فقط او انكار ايدنلر يوقمى، آرتق اونلرى دنياده و آخرتده شدّتلى بر عذاب ايله جزالانديراجغم! اونلر ايچون ياردمجيلردن كيمسه ده يوقدر.

٥٧- حالبوكه ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله ينلره كلنجه، آرتق (ربّڭ) اونلره مكافاتلرينى تام اولارق ويره جكدر.[2] چونكه الله، ظالملرى سومز.

٥٨- (أى رسولم!) بو (آڭلاتيلانلر)كه، اونى سڭا آيتلردن و حكمتلى اولان ذكردن (قرآندن) اوقويورز.

٥٩- شبهه سزكه الله قاتنده عيسينڭ (باباسز ياراتيليشنڭ) مثالى، آدمڭ مثالى كبيدر. (الله) اونى (ده باباسى اولمادن) بر طوپراقدن ياراتدى، صوڭره اوڭا "اول!" ديدى، (او ده) همن اوليويردى![3]

٦٠- بو حق (كرچك خبر)، ربّڭدندر؛ اويله ايسه شبهه ايدنلردن اولما!

٦١- آرتق سڭا علم كلدكدن صوڭره، كيم اونڭ (عيسينڭ) حقّنده سنڭله طارتيشيرسه، بونڭ اوزرينه ديكه: "(ادّعاڭزده صميمى ايسه ڭز) كلڭ، اوغوللريمزى و اوغوللريڭزى، قادينلريمزى و قادينلريڭزى، كنديمزى و كنديڭزى چاغيرالم، صوڭره كوڭلدن دعا ايده لم ده اللّهڭ لعنتنى يالانجيلرڭ اوزرينه قيلالم!"[4]

---

(١) باقيڭز؛ (صحيفه ١٠٢، حاشيه ١)

(٢) باقيڭز؛ (صحيفه ٤٦ ، حاشيه ٢؛ صحيفه ١٢٢، حاشيه ١)

(٣) "اوّلا بو قانون تناسل (اوره مه قانونى) مبدأ (باشلانغيچ) اعتباريله ايكى يوز بيڭ انواع حيواناتڭ مبدألريله (حيوان نوعلرينڭ باشلانغيچلريله) خرق ايديلمش (يرتيلمش) و نهايت (صوڭ) ويريلمش. يعنى أڭ اوّلكى پدرلرى، عادتا آدملرى حكمنده كى او ايكى يوز بيڭ اوّلكى پدرلرى قانون تناسلى خرق ايتمشلر. يعنى پدر و والده دن كلمه مشلر. او قانون خارجنده وجود ويريلمش.

هم هر بهارده كوزيمزله كورديگمز يوز بيڭ انواعڭ قسم اعظمنڭ حدسز افرادلرى (فردلرى) قانون تناسل خارجنده ياپراقلرڭ يوزلرنده و تعفّن ايتمش (چورومش) ماده لرده او قانون خارجنده ايجاد ايديلير. عجبا مبدأنده و حتى هر سنه ده بو قدر شاذلريله (استثنالريله) يرتيلمش و زده لنمش بر قانونده بيڭ طوقوز يوز سنه ده بر فردڭ شذوذيتنى (قانونڭ طيشنه چيقمسنى) عقلنه صيغيشديرامايان ونصوص قرآنيه يه (قرآنڭ كسين حكملرينه) قارشى تأويله ياپيشان بر عقل، قاچ درجه عقلسزلق ايتديگنى قياس ايت." (لمعه لر، ٩ نجى لمعه، ٣٧)

(٤) "(پيغمبر (ع ص م) قرآنڭ لسانيله) اونلره ميدان اوقويور: 'توراتڭزى كتيريڭز، اوقويڭز و كليڭز؛ بز چولوق و چوجغمزى آلوب جناب حقّڭ دركاهنه أل آچوب، يالانجيلر عليهنده لعنتله دعا ايده جگز' ديه متمادياً اونلرڭ باشنه اورديغى حالده، هيچ يهودى بر عالم و نصرانى بر قِسّيسْ (پاپاز)، اونڭ بر ياڭليشنى كوستره مدى. أگر كوسترسه يدى پك چوق كثرتده (چوقلقده) بولونان و پك چوق عنادلى و حسدلى اولان كافرلر و منافق يهوديلر و بوتون عالم كفر، هر طرفده اعلان ايده جكلردى." (ذوالفقار، ١٩ نجى مكتوب، ٦٦- ٦٧)

٦٢- طوغریسی بو، (عیسی حقّنده آڭلاتیلان) البته كرچك قصّه‌در. واللّهدن باشقه هیچ بر آله یوقدر! محقّقكه عزیز (قدرتی دائما غالب كلن)، حكیم (هر ایشی حكمتلی اولان) ایسه، آنجق اللّهدر.

٦٣- (أی رسولم!) بوندن صوڭره (بینه) یوز چویررلرسه، آرتق شبهه‌سزكه الله، فساد چیقارانلری حقّیله بیلندر.

٦٤- دیكه: "أی اهل كتاب! بزمله سزكـ آراڭزده أشیت اولان بر كلمه‌یه كلكـ![1] شویله‌كه: 'اللّهدن باشقه‌سنه عبادت ایتمه‌یه‌لم، اوڭا هیچ بر شیئی اورتاق قوشمایالم و اللّهی بیراقوب ده، بعضیمز بعضیمزی ربلر ایدینمه‌سین!' " بوڭا رغماً (اونلر) ینه ده یوز چویررلرسه آرتق: "شاهد اولڭكه كرچكدن بز مسلمانلرز" دییكـ!

٦٥- أی اهل كتاب! ابراهیم حقّنده نیچون مناقشه ایدییورسڭز؟ حالبوكه تورات و انجیل، آنجق اوندن صوڭره ایندیریلدی. هیچ عقل ایردیرمزمیسڭز؟

٦٦- ایشته سز اویله كیمسه‌لرسڭزكه، هایدی حقّنده برآز بیلكی صاحبی اولدیغڭز شیده (موسی و عیسی مسئله‌سنده) طارتیشدیڭز؛ فقط حقّنده هیچ بیلكی صاحبی اولمادیغڭز شیده (ابراهیم مسئله‌سنده) نیچون طارتیشییورسڭز؟ حالبوكه (اونكـ كرچكـ ماهیتنی) الله بیلیر، سز ایسه بیلمزسڭز.

٦٧- ابراهیم، نه بر یهودی نه ده بر خرستیاندی؛ فقط (او، اللّهه) تسلیم اولمش بر حنیف (حقه یوڭلمش بر مؤمن) ایدی. و (او، سزكـ كبی) مشركلردن دگلدی.

٦٨- شبهه‌سزكه ابراهیمه انسانلركـ أكـ یاقینی، البته اوڭا تابع اولانلر ایله بو پیغمبر (محمّد) و (اوڭا) ایمان ایدنلردر. الله ایسه، مؤمنلركـ دوستیدر.

٦٩- اهل كتابدن بر طائفه آرزو ایتدیلركه، كشكه سزی ضلالته دوشورسه‌لر! حالبوكه ساده‌جه كندیلرینی ضلالته دوشورورلر ده فرقنه وارمازلر.[2]

٧٠- أی اهل كتاب! سز (حقیقتی) كوروب طوردیغڭز حالده، نیچون اللّهكـ آیتلرینی انكار ایدییورسڭز؟[3]

---

(١) "بشركـ آثار (اثرلر) و قانونلری، بشركبی اختیار اولویور، دگیشییور، تبدیل ایدیلییور (دگیشدیریلییور). فقط قرآنكـ حكملری وقانونلری، او قدر ثابت و راسخدر (كوكلیدر)كه، عصرلر كچدكجه داها زیاده قوّتنی كوستریور. أوت، أكـ زیاده كندینه كوونن و قرآنكـ سوزلرینه قارشی قولاغنی قاپایان شو عصر حاضر و شو عصركـ اهل كتاب انسانلری، قرآنكـ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ ۞ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ [أی اهل كتاب! أی اهل كتاب!] خطاب مرشدانه‌سنه (یول كوسترن خطابنه) او قدر محتاجدركه، كویا او خطاب طوغریدن طوغری‌یه شو عصره متوجّهدر (یوڭه‌لیكدر) و يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لفظی يَٓا اَهْلَ الْمَكْتَبِ [أی اهل مكتب!] معناسنی دخی تضمّن ایدر (ایچنه آلیر). بوتون شدّتیله، بوتون تازه‌لگیله، بوتون شبابتیله: يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَٓاءٍ بَيْنَنَا وَ بَيْنَكُمْ [أی اهل كتاب! بزمله سزكـ آراڭزده أشیت اولان بر كلمه‌یه كلكـ!] صیحه‌سنی عالمكـ اقطارینه (هر طرفنه) صاوورویور." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٣٧)

(٢) بو آیت جلیله، یهودیلركـ، اصحاب كرامدن (رضی الله عنهم اجمعین) بعضیلرینی كندی دینلرینه دعوت ایتمه‌لری اوزرینه نازل اولمشدر. (بیضاوی، ج. ١، ١٦٥)

(٣) بوراده ذكر ایدیلن "اهل كتاب"دن مراد، اهل كتاب عالملریدر. زیرا اونلر، رسول اكرمكـ (ع‌ص‌م) تورات و انجیلده ذكر ایدیلن وصفلرینی دگیشدیره‌ركـ، حق و حقیقتی كندی خلقلرندن كیزله‌مه‌یه چالیشمقله، اصلنده كندی كتابلرنده‌كی اللّهكـ آیتلرینی انكار ایتمشلردر. چونكه بر آیتی انكار ایله، او كتابكـ تمامنی انكار ایتمك آراسنده هیچ بر فرق یوقدر. (رازی، ج. ٨/٤، ١٠٢)

۷۱- أى اهل کتاب! نیچون سز بیله بیله حقّی باطل ایله قاریشدیرییور و حقّی کیزله‌یورسگز؟

۷۲- اهل کتابدن بر طائفه ده شویله دیدی: "ایمان ایدنلره ایندیریلمش اولانه (قرآنه) کونڭ اوّلنده (صباحلین یالاندن) ایمان ایدڭ، صوڭنده (آقشام اوستی) ده انکار ایدڭ؛ اومولورکه (دینلرندن) دونرلر."[۱]

۷۳- "فقط دینگزه تابع اولاندن باشقه‌سنه ایناڼمایڭ!" (دیدیلر). (أی رسولم!) دیکه: "شبهه‌سز هدایت، اللّهڭ هدایتیدر. سزه ویریلنڭ بگزری، (باشقه) برینه (ده) ویریلییور ویا (قیامت کونی) ربّگزڭ حضورنده (مؤمنلر) سزه قارشی دلیل کتیره‌جکلر (ده غالب کله‌جکلر) دییه‌می (بویله سویله‌یورسگز)؟" دیکه: "شبهه‌سز لطف، اللّهڭ ألنده‌در. اونی دیله‌دیگنه ویرر!" الله ایسه، (لطفی کنیش اولان) واسع، (حقیله بیلن) علیمدر.

۷٤- رحمتنی دیله‌دیگنه تخصیص ایدر. چونکه الله، پك بویوك احسان صاحبیدر.

۷۵- اهل کتابدن اویله‌سی ده واردرکه، اوڭا بیغینله (آلتون) امانت ایتسه‌ڭ، اونی سڭا اعاده ایدر. اونلردن اویله‌سی ده واردرکه، اوڭا بر دینار (برآلتون) امانت ایتسه‌ڭ، تپه‌سنه دیکیلوب طورمازسه‌ڭ، اونی سڭا اعاده ایتمز. بو، شبهه‌سز اونلرڭ: "امّیلر (اهل کتاب اولمایانلره یاپدیغمز حقسزلقلر) حقّنده اوزریمزه بر یول (بر وبال) یوقدر!" دیمه‌لری سببیله‌در. و اونلر (حقیقتی) بیلییور اولدقلری حالده، اللّهه قارشی یالان سویله‌یورلر.

۷٦- خیر! کیم سوزینی یرینه کتیرر و (کناهلردن) صاقینیرسه، هیچ شبهه‌سزکه الله، تقوا صاحبلرینی سور.

۷۷- طوغریسی (پیغمبره ایمان خصوصنده) اللّهه ویردکلری سوزی و یمینلرینی آز بر فیآته (دنیالق منفعته) صاتانلر وار یا، ایشته اونلر، آخرتده کندیلری ایچون بر نصیب اولمایانلردر. هم الله اونلرله قونوشماز؛ هم قیامت کونی اونلره (رحمت نظریله) باقماز و اونلری (کناهلردن) تمیزله‌مز! و اونلر ایچون (پك) أملی بر عذاب واردر.

---

(۱) "کفرده هم عدم (یوق صایمه) و ترك واردرکه، پك قولایدر، حرکت ایسته‌مز. هم تخریب (بوزمق) وارکه، چوق سهلدر و آساندر (قولایدر)؛ آز بر حرکت یتر. هم تجاوز (حدینی آشمه) وارکه، آز بر عمل ایله چوقلرینه ضرر ویروب، اخافه (قورقوتمه) نقطه‌سندن و فرعونیت جهتندن اونلره بر مقام قزاندیرر. هم عاقبتی کورمه‌ین و حاضر ذوقه مبتلا (طوتقون) اولان انسانده‌کی نباتی و حیوانی قوّه‌لرڭ (حسلرڭ) تطمینی وتلذّذی (لذّت آلمسی) حرّیتی واردرکه، عقل و قلب کبی لطائف انسانیه‌یی انسانیتکارانه و عاقبت اندیشانه اولان (کله‌جك اندیشه‌سی طاشییان) وظیفه‌لرندن واز کچییورلر.

اهل هدایت و باشده اهل نبوّت (پیغمبرلر) و باشده حبیب ربّ العالمین (عالملرڭ ربّنڭ سودیکی ذات) اولان رسول اکرم علیه الصلاة و السّلامڭ مسلك قدسیسنده، هم وجودی (وارلغه دائر)، هم ثبوتی (ثابت شیلره دائر)، هم تعمیر (دوزلتمك)، هم حرکت، هم حدودده استقامت (صینیرلری آشمامق)، هم عاقبتی دوشونمك، هم عبودیت (قوللق)، هم نفس امّاره‌نڭ فرعونیتنی و سربستلگنی قیرمق کبی اساسات مهمّه (مهم اساسلر) بولوندیغندندرکه، مدینهٔ منوره‌ده بولونان او زمانڭ منافقلری، او پارلاق کونشه قارشی یاراسه قوشی کبی کوزلرینی یوموب، او جاذبهٔ عظمایه (چوق بویوك چکیجیلگه) قارشی شیطانی بر قوّهٔ دافعه‌یه (ایتیجی حسلره) قاپیلوب، ضلالتده (صاپیقلقده) قالمشلر." (لمعه‌لر، ۱۳نجی لمعه، ۸۲)

٧٨- طوغریسی اونلردن (اهل کتابدن) البته بر فرقه ده واردرکه، کندیسی کتابدن اولمادیغی حالده اونی کتابدن صاناسگز دییه، (طوغری کلمه‌یی دگیشدیره‌رك) دیللرینی کتابله أگوب بوکرلر. و او الله طرفندن اولمادیغی حالده: "بو، الله قاتندندر!" دیرلر. بو صورتله اونلر، اللّهه قارشی (حقیقتی) بیله بیله یالان سویلرلر.[١]

٧٩- بر انسان ایچون، الله اوڭا کتاب، حکمت و پیغمبرلك ویرسین ده، صوڭره (او کیمسه) انسانلره: "اللّهی بیراقوب بڭا قول اولڭ!" دیسین، (بو) اولور شی دگلدر؛ فقط (بر پیغمبر آنجق شویله دیر): "(اوگرنوب) اوگرتمکده و اوقومقده (و اوقوتمقده) اولدیغڭز کتاب سایه‌سنده ربّانی (علم و اخلاصله قوللق ایدرك ربّه منسوب اولان) کیمسه‌لر اولڭ!"[٢]

٨٠- (بر پیغمبر) سزه، ملکلری و پیغمبرلری ربلر ایدینمه‌ڭزی ده امر ایتمز. سز مسلمان کیمسه‌لر اولدقدن صوڭره، هیچ سزه کفره کیرمه‌یی امر ایدرمی؟

٨١- هم الله، وقتیله پیغمبرلرڭ: "سزه کتاب و حکمتدن هر نه ویرسه‌م، صوڭره سزه برابریڭزده اولانی تصدیق ایدیجی بر پیغمبر کلسه، مطلقا اوڭا ایمان ایده‌جکسڭز و مطلقا اوڭا یاردیم ایده‌جکسڭز!" دییه صاغلام سوزلرینی آلدیغنده: "اقرار ایتدیڭز(می) و بو آغیر عهدیمی (اوزریڭزه) آلدیڭزمی؟" بویوردی. (اونلر:) "اقرار ایتدك!" دیدیلر. (الله:) "اویله ایسه شاهد اولڭ، بن ده سزڭله برابر شاهدلردنم!" بویوردی.

٨٢- آرتق کیم بوندن صوڭره یوز چویررسه؛ ایشته اونلر فاسقلرڭ تا کندیلریدر.

٨٣- او حالده اللّهڭ دیننده باشقه‌سنیمی آرایورلر؟ حالبوکه کوکلرده و یرده کیم وارسه، ایسته‌یه‌رك ویا ایسته‌میه‌رك اوڭا تسلیم اولمشدر و آنجق اوڭا دوندیریله‌جکلردر.

---

(١) "دیندار بر آدم، دین محبّتی ایچون: 'حق بویله‌در، حقیقت بودر، اللّهڭ امری بویله‌در' دیر. یوقسه، اللّهی کندی کیفنه قونوشدیرماز. حدسز درجه حدندن تجاوز ایدوب (آشوب)، اللّهڭ تقلیدینی یاپوب، اونڭ یرنده قونوشماز." (مکتوبات، ٢٦نجی مکتوب، ١١٢)

"بربرینه یاقین ذاتلر بربرینی تقلید ایده‌بیلیرلر. بر جنسدن اولانلر، بربرینڭ صورتنه کیره‌بیلیرلر. مرتبه‌جه بربرینه یاقین اولانلر، بربرینڭ مقاملرینی تقلید ایده‌بیلیرلر. موقتاً (کچیجی اولارق) انسانلری اغفال ایدرلر (آلداتابیلیرلر)، فقط دائمی اغفال ایده‌مزلر. چونکه اهل دقّت نظرنده علی کل حال (هر حال و کارده) اطوار و احوالی (طورلری و حاللری) ایچنده‌کی تصنّعاتلر و تکلّفاتلر (یاپمه‌جق و زوراکی حرکتلر) ساخته‌کارلغنی کوستره‌جك، حیله‌سی دوام ایتمه‌یه‌جك. أگر ساخته‌کارلقله تقلیده چالیشان؛ اوته‌کیندن غایت اوزاقسه، مثلا عادی بر آدم، ابن سینا کبی بر داهی‌یی علمده تقلید ایتمك ایسته‌سه و بر چوبان بر پادشاهڭ وضعیتنی طاقینسه، البته هیچ کیمسه‌یی آلداتامایاجق. بلکه کندی مسخره اولاجق. هر بر حالی باغیراجقکه، بو ساخته‌کاردر." (سوزلر، ١٥نجی سوز، ٥٣)

(٢) یهودی و خرستیانلرڭ کافر رئیسلرندن بعضیلری: "یا محمّد! دیلرمیسڭکه سڭا عبادت ایده‌لم؟" دیدیلر. رسول الله أفندیمز (علیه الصّلاة و السّلام): "اللّهدن باشقه‌لرینه عبادتله امر ایتمکدن اللّهه صیغینیرم! بنم انسانلره کوندریلمه‌م، آنجق و آنجق بر اولان اللّهه عبادت ایچوندر" بویوردیلر و بو آیت کریمه نازل اولدی. (ابن کثیر، جـ. ١، ٢٩٥)

٨٤- (أی رسولم!) دیکه: "(بز) اللّهه، بزه ایندیریلنه و ابراهیمه، اسماعیله، اسحقه، یعقوبه و (اونڭ) طورونلرینه ایندیریلنلره و موسی‌یه، عیسی‌یه و (بوتون) پیغمبرلره ربلری طرفندن ویریلنلره ایمان ایتدك. اونلردن هیچ برینڭ آراسنده (پیغمبرلك جهتیله) فرق کوزتمه‌یز. و بز آنجق اوڭا تسلیم اولان کیمسه‌لرز."[١]

٨٥- کیم ده اسلامدن باشقه بر دین آرارسه، آرتق کندیسندن اصلا قبول ایدیلمه‌یه‌جکدر.[٢] آخرتده ایسه او، خسرانه اوغرایاجق اولانلردندر.

٨٦- ایمان (ایتمه)لرندن و شبهه‌سز پیغمبرڭ حق اولدیغنه شاهدلك یاپمه‌لرندن، هم کندیلرینه آپ آچیق دلیللر کلمه‌سندن صوڭره، (بونلره رغماً) انکار ایدن بر قومی، الله ناصل هدایته ایردیرر؟ چونکه الله، ظالملر طوپلیلغنی (کفرلرنده‌کی اصرارلری سببیله) هدایته ایردیرمز!

٨٧- ایشته اونلر یوقمی، اونلرڭ جزاسی، اللّهڭ، ملکلرڭ و بوتون انسانلرڭ لعنتی شبهه‌سز کندیلرینڭ اوزرینه اولمه‌سیدر!

٨٨- اونلر، اورادە (جهنّمده) أبدی اولارق قالیجیدرلر. اونلردن نه عذاب خفیفلتیلیر، نه ده اونلر (رحمت نظریله) کوزتیلیرلر.

٨٩- آنجق، بوندن صوڭره توبه ایدوب حاللرینی اصلاح ایدنلر مستثنادرلر؛ هیچ شبهه‌سزکه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

٩٠- شبهه‌سز ایمان (ایتمه)لرندن صوڭره انکار ایدنلر، صوڭره ده انکار جهتیله ایلری کیدنلر یوقمی، اونلرڭ (صوڭ نفسده‌کی) توبه‌لری اصلا قبول ایدیلمیه‌جکدر! ایشته اونلر ایسه، ضلالته دوشنلرڭ تا کندیلریدر.

٩١- محقّقکه او انکار ایدوب ده کندیلری کافر کیمسه‌لر اولارق ئولنلر یوقمی، آرتق دنیا طولیسی آلتون ولوکه (کندیسنی قورتارمق اوزره) اونی فدا ایده‌جك (ده) اولسه، آرتق اونلرڭ هیچ برندن اصلا قبول ایدیلمه‌یه‌جکدر! ایشته اونلر یوقمی، کندیلری ایچون (پك) أملی بر عذاب واردر و اونلر ایچون یاردیمجیلردن کیمسه یوقدر.

---

(١) "باشده قرآن، بوتون سماوی کتابلرڭ و صحفلرڭ (بعض پیغمبرلره کوندریلن صحیفه‌لرڭ) و باشده محمّد علیه الصّلاة والسّلام اولارق بوتون پیغمبرلرڭ (علیهم السّلام)، بوتون دعوالری بش-آلتی اساس اوزرینه دونویور. متمادیاً (دواملی) او اساسلری درس ویرمه‌یه و اثبات ایتمه‌یه چالیشییورلر. اونلرڭ پیغمبرلکلرینه و طوغریلقلرینه شهادت ایدن بوتون حجّتلر و دلیللر، او اساسلره باقییورلر. اونلرڭ حقّانیتلرینه قوّت ویرییورلر. او اساسلر ایسه، ایمان بالله (اللّهه ایمان) و ایمان بالآخرت (آخرته ایمان) و سائر رکنلره (اساسلره) ایماندر." (شعاعلر، ١١نجی شعاع، ٢٣١)

(٢) "اسلامیتڭ خرستیانلق و سائر دینلره جهت فرقنڭ سرّ حکمتی شودرکه: اسلامیتڭ اساسی، محض توحیددر (تام بر توحید اینانجیدر)؛ وسائط و اسبابه (واسطه‌لره و سببلره) تأثیر حقیقی ویرمه‌یور، ایجاد (یاراتمق) و مقام جهتیله قیمت ویرمه‌یور.

خرستیانلق ایسه، 'ولدیت' (اللّهه اوغول اسناد ایتمك) فکرینی قبول ایتدیگی ایچون وسائط و اسبابه بر قیمت ویرر، انانیتی (بنلك دعواسنی) قیرماز. عادتا ربوبیت الٰهیه‌نڭ (اللّهڭ تربیه ایدیجیلگنڭ) بر جلوه‌سنی عزیزلرینه، بویوکلرینه ویرر." (مکتوبات، ٢٦نجی مکتوب، ١٢٤- ١٢٥)

٩٢- سومكده اولديغكز شيلردن (اللّٰه يولنده) صرف ايتمدكجه، (كرچك) اييلگه اصلا ايريشه‌مزسڭز. او حالده هر نه صرف ايدرسه‌ڭز، آرتق شبهه‌سزكه اللّٰه، اونى حقّيله بيلندر.[١]

٩٣- تورات ايندير يلمه‌دن أوڭجه (بر آداغنه بناءً) اسرائيلڭ (يعقوبڭ) كنديـنه حرام قيلديغى شيلر[٢] طيشنده بتون ييه‌جكلر، اسرائيل اوغوللرينه حلال ايدى. ديكه: "أگر (ادّعاڭزده) طوغرى كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، هايدى توراتى كتيرڭ ده اونى اوقويڭ!"

٩٤- آرتق بوندن صوڭره، كيم اللّٰهه قارشى يالان اويديررسه، ايشته اونلر ظالملرڭ تا كنديلريدر!

٩٥- ديكه: "اللّٰه طوغرى سويله‌مشدر؛ اويله ايسه حنيف (حقّه يوڭلمش) اولان ابراهيمڭ دیننه تابع اولڭ! هم (او، سزڭ كبى) مشركلردن دگلدى."

٩٦- محقّقكه مبارك و عالملره بر هدايت اولارق انسانلر ايچون قورولان ايلك أو (ايلك معبد)، البته مكّه‌ده‌كى كعبه‌در.[٣]

٩٧- اوراده آپ آچيق علامتلر، ابراهيمڭ مقامى[٤] واردر. اورايه كيرن ايسه امنيتده اولور (اوڭا طوقونولماز). هم اوڭا (اورايه كيتمك ايچون) بر يوله كوجى يتن كيمسه‌نڭ او أوى (كعبه‌يى) حج ايتمسى، انسانلر أوزرنده اللّٰهڭ بر حقّيدر. كيم ده انكار ايدرسه، آرتق شبهه يوقكه اللّٰه، عالملردن مستغنيدر (هيچ بر شيئه محتاج دگلدر)!

٩٨- ديكه: "أى اهلِ كتاب! نيچون اللّٰهڭ آيتلرينى انكار ايدييورسڭز؟" حالبوكه اللّٰه، ياپمقده اولدقلريڭزه حقّيله شاهددر.

٩٩- ديكه: "أى اهلِ كتاب! (حقّه) شاهد كيمسه‌لر اولديغكز حالده، نيچون اوڭا بر أگريلك آرايارق، ايمان ايدن كيمسه‌يى اللّٰه يولندن منع ايدييورسڭز؟" حالبوكه اللّٰه، ياپمقده اولدقلريڭزدن غافل دگلدر.

١٠٠- أى ايمان ايدنلر! أگر كنديلرينه كتاب ويريلنلردن بر فرقه‌يه اويارسه‌ڭز، (اللّٰهه اولان) ايمانڭزدن صوڭره سزى، كافرلر اولارق (كفره) كرى دونديررلر.[٥]

---

(١) انصاردن ابو طلحه (رع)، بو آيت نازل اولديغنده رسول اكرمڭ (عصم) حضورينه كله‌رك: "يا رسول اللّٰه! شو آيته كوره، بن ده أڭ چوق سوديگم بر اراضيمى اللّٰه ايچون انفاق ايدييورم، ديله‌ديگڭ كبى قوللان!" ديدى. رسول اكرم ده (عصم): "سڭا نه موتلو!" بويورارق، او اراضى‌يى ابو طلحه‌نڭ (رع) اقرباسندن اولان فقيرلره تقسيم ايتدى. (ابنِ كثير، ج. ١، ٢٩٩)

(٢) بو آيتِ كريمه يهوديلرڭ پيغمبر افنديمزه (عصم): "سن ابراهيمڭ دينندن اولديغڭى ظن ايدييورسڭ. حالبوكه او، دوه أتى ييمز، سوتنى ايچمزدى. فقط سن بونلرى ييورسڭ!" ديمه‌لرى أوزرينه اينمشدر. حضرت يعقوب (عم) بر خسته‌لغه ياقه‌لانمش، أگر شفا بولورسه دوه أتنى ييمه‌يه‌جگنه، سوتنى ايچمه‌يه‌جگنه دائر آداقده بولونوب بونلرى كنديـنه حرام قيلمش، داها صوڭره بونلر توراتده ده ياساقلانمشدى. بو حادثه، ابراهيمدن (عم) صوڭره اولان بر حادثه‌در. آيت، يهوديلرڭ بو ادّعالرينى بوشه چيقارمشدر. (جلالين شرحى، ج. ١، ٤٥١)

(٣) بو آيتِ كريمه، يهوديلرڭ: "بزم قبله‌مز سزڭ قبله‌ڭزدن أوڭجه‌در" ديمه‌لرى أوزرينه نازل اولمشدر. (نسفى، ج. ١، ٢٥٦)

(٤) مقامِ ابراهيم حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ١٨، حاشيه ٣)

(٥) "أىَ بو وطن كنچلرى! فرنكلرڭ (آوروپه‌ليلرڭ) تقليدينه چاليشماييڭز! آيا (عجبا)، آوروپه‌نڭ سزه ايتدكلرى حدسز ظلم و عداوتلرندن (دوشمانلقلرندن) صوڭره، سزلر هانكى عقل ايله اونلرڭ سفاهت و باطل افكارلرينه اتّباع ايدييورسڭز (كناهلرينه وباطل فكرلرينه اويويورسڭز) و اونلره امنيت ايدييورسڭز؟ يوق، يوق! اونلرى سفيهانه (عقلسزجه) تقليد ايدنلر، اونلره اتّباع دگل، بلكه شعورسز اولارق اونلرڭ صفنه التحاق ايدوب (قاتيلوب)، هم كندى كنديڭزى هم قرداشلريڭزى اعدام ايدييورسڭز. آكاه اوليڭز (بيليڭزكه)، سزلر بويله اخلاقسزجه اتّباع ايتدكجه (اونلره اويدقجه)، حميت (ملّت ايچون فداكارلق ياپمق) دعواسنده يالانجيلق ايدييورسڭز!" (لمعه‌لر، ١٧ نجى لمعه، ١٢٥)

١٠١- و سز اللّهك آيتلری كنديگزه اوقونوركن، هم ايچگزده پيغمبری واركن، ناصل انكار ايدرسگز؟[١] آرتق كيم اللّهه (اونك دينه) صيم صيقی طوتونورسه، بويله‌جه محقّق طوس طوغری بر يوله هدايت ايديلمشدر.

١٠٢- أی ايمان ايدنلر! كنديسندن ناصل صاقينمق كركييورسه، اللّهدن اويله صاقينك[٢] و سز آنجق مسلمان كيمسه‌لر اولارق جان ويرك!

١٠٣- او حالده هپ برلكده اللّهك ايپنه (قرآنه) صيم صيقی صاريلك و پارچه‌لانمايك![٣] هم اللّهك سزه اولان نعمتنی خاطرلايك! هانی (سز بربريگزه) دوشمانلر ايديگز ده (الله) قلبلريگزك آراسنی (اسلام ايله) برلشديردی؛ بويله‌جه اونك نعمتی سايه‌سنده قرداشلر اولديگز. هم آتشدن بر چوقورك كنارنده (كفر ايچنده) ايديگز ده سزی اورادن قورتاردی. الله، سزه آيتلرينی بويله آچيقلار، تاكه هدايته ايره‌سگز.

١٠٤- او حالده ايچگزدن، خيره دعوت ايدن و اييلگی امر ايدوب كوتولكدن منع ايدن بر طوپليلق بولونسون! و ايشته قورتولوشه ايرنلر، آنجق اونلردر.

١٠٥- كنديلرينه آپ آچيق دليللر كلدكدن صوكره پارچه‌لانوب اختلافه دوشنلر (يهودی و خرستيانلر) كبی ده اولمايك! هم ايشته اونلر يوقمی، كنديلری ايچون (پك) بويوك بر عذاب واردر.

١٠٦- او كون بعض يوزلر واردركه آغاراجق و بر طاقيم يوزلر ده قراراجقدر. آرتق او يوزلری قرارانلره: "(اللّهه اولان) ايمانگزدن صوكره انكارمی ايتديگز؟ اويله ايسه، (وقتيله) انكار ايتمكده اولديغگزدن طولايی طادك عذابی!" (دينه‌جكدر).

١٠٧- يوزلری آغارانلر ايسه، آرتق اللّهك رحمتنده‌درلر (جنّتنده‌درلر). اونلر اوراده ابدی اولارق قاليجيدرلر.

١٠٨- (أی رسولم!) بونلر اللّهك آيتلريدركه، اونلری سكا حقّيله اوقويورز. و الله، عالملره ظلم ايتمك ايسته‌مز.

---

(١) "شيمدی، شو ذاتك دلائل صدق و براهين نبوّتی (طوغريلغنك وپيغمبرلگنك دليللری) يالگز معجزاتنه منحصر (معجزه‌لريله صينيرلی) دگلدر. بلكه اهل دقّت ايچون، همن عموم حركاتی و افعالی، احوال و اقوالی (فعللری، حاللری و سوزلری)، اخلاق و اطواری (طورلری)، سيرت (اخلاق) و صورتی (كورونوشی)، صدقنی و جدّيتنی اثبات ايدر. حتی مشهور علمای بنی اسرائيليه‌دن (يهودی عالملرندن) عبدالله ابن سلام (رع) كبی پك چوق ذاتلر، يالگز او ذاتِ اكرم عليه الصّلاة والسّلامك سيماسنی كورمكله: 'شو سيماده يالان يوق، شو يوزده حيله اولاماز!' دييه‌رك ايمانه كلمشلر." (ذوالفقار، ١٩نجی مكتوب، ٣)

(٢) عبدالله ابنِ مسعود (رع)، اللّهدن كركديگی شكلده صاقينمه‌يی: "اوكا عاصی اولمايوب بويون أگمك، نانكور اولمايوب شكر ايتمك و اونی اونوتماياراق دائما خاطرده طوتمقدر" دييه ايضاح ايتمشدر. (ابن كثير، ج. ١، ٣٠٤)

(٣) "أی اهلِ ايمان! ذلّت ايچنده (آشاغيلق ايچنده) اسارت آلتنه كيرمه‌مك ايسترسه‌گز، عقلگزی باشگزه آليگز! اختلافگزدن (آيريلغگزدن) استفاده ايدن ظالملره قارشی، اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ اِخْوَةٌ [مؤمنلر آنجق قرداشدرلر!] قلعهٔ قدسيه‌سی (قدسی قلعه‌سی) ايچنه كيريگز، تحصّن ايديگز (صيغينيگز). يوقسه، نه حياتگزی محافظه ونه ده حقوقگزی مدافعه ايده‌بيليرسگز. معلومدركه، ايكی قهرمان بربريله بوغوشوركن، بر چوجق ايكيسنی ده دوگه‌بيلير. بر ميزانده (ترازيده) ايكی طاغ بربرينه قارشی موازنه‌ده (دنكه‌ده) بولونسه، بركوچك طاش، موازنه‌لرينی بوزوب اونلرله اوينايابيلير؛ برينی يوقاری، برينی آشاغی ايندير. ايشته أی اهلِ ايمان! احتراصلريگزدن و خصومتكارانه (دوشمانجه) طرفكيرلكلريگزدن، قوتگز هيچه اينر." (مكتوبات، ٢٢نجی مكتوب، ٩٧)

آيريجه، مؤمنلر آراسنده‌كی قرداشلق و اتفاقك اهمّيتی، آيريلق و دوشمانلغك ضررلری حقّنده باقيگز؛ (صحيفه ٦٦، حاشيه ١؛ مكتوبات، ٢٢نجی مكتوب، ٩٠؛ لمعه‌لر، ٢٠نجی لمعه، ١٥٥)

١٠٩- و كوكلرده نه وار، يرده نه وارسه اللّهكْدر.[١] (بوتون) ايشلر ايسه آنجق اللّهه دونديريلير.

١١٠- (أى اصحاب محمّد! سز،) انسانلر(كْ ايلكى) ايچون (اورته يه) چيقاريلمش أكْ خيرلى بر امّت اولديكْز؛ ايلكى امر ايدر، كوتولكدن منع ايدر و اللّهه ايمان ايدرسكْز![٢] أگر اهل كتاب (يهوديلرله خرستيانلر) ده ايمان ايتسه يدى، البته كنديلرى ايچون خيرلى اولوردى. ايچلرندن ايمان ايدنلر واردر، اما اونلركْ چوغى (ديندن چيقمش) فاسقلردر.

١١١- اونلر سزه، اذيتدن باشقه اصلا بر ضرر ويره مزلر. هم سزكْله صواشيرلرسه، سزه آرقه لريني دونوب قاچارلر. صوكْره اونلره ياردیم (ده) ايديلمز.

١١٢- نره ده بولونسه لر، (جزيه ويرمك شرطيله) اللّهكْ عهدى و انسانلركْ (مؤمنلركْ) عهدى ايله (صيغينمش اولمه لرى) مستثنا، أوزرلرينه آشاغيلق (طامغه سى) اورولمشدر،[٣] هم اللّهكْ غضبنه اوغراديلر و أوزرلرينه مسكنت (يوقسوللق طامغه سى) اورولدى! بو، شبهه سز اونلركْ، اللّهكْ آيتلريني انكار ايتمكده و حقسز يره پيغمبرلرى ئولديرمكده اولمه لرى سببيله در. (و يينه) بو، (اونلركْ) عصيان ايتملرى و حدّى آشمقده اولدقلرندن طولاييدر.

١١٣- (آنجق، اونلركْ) هپسى بر دگلدر. اهل كتابدن (استقامت أوزره) طوغرى اولان بر طوپليلق واردركه، كيجه ساعتلرنده اللّهكْ آيتلريني اوقورلر و اونلر (نماز قيلارق) سجده ايدرلر.[٤]

١١٤- اللّهه و آخرت كوننه ايمان ايدرلر هم ايلكى امر ايدر، كوتولكدن منع ايدرلر و خيرلى ايشلرده بربرلريله ياريشيرلر! بويله جه ايشته اونلر صالحلردندر.

١١٥- و (اونلر) نه خير ايشلرلرسه، آرتق شبهه سز اوندن (ثوابندن) محروم بيراقيلمايا جقلردر. چونكه اللّٰه، تقوا صاحبلريني حقّيله بيلندر.

---

(١) "مالك حقيقيدن (ملككْ كرچك صاحبندن) غفلت، نفسكْ فرعونلغنه سبب اولور. أوت، تحت تصرّفنده (تصرفى آلتنده) بولونان بتون اشيانكْ مالك حقيقيسنى اونوتان وكنديسنى كنديسنه مالك ظن ايدن، حاكميت توهمنده (ظننده) بولونور. باشقه لريني ده، بالخاصّه اسبابى ده (سببلرى ده) كنديسنه قياسله حاكم و مالك دفترينه قيد ايدر و بويله وسيله لرله اللّهكْ ملكنى، مالنى كنديلرينه تقسيم ايدرك، احكام الٰهيه يه (الٰهى حكملره) قارشى معارضه و مبارزه يه (ميدان اوقومه يه) باشلار." (مثنوئ نوريه، قطره، ٥٥)

(٢) بو آيتكْ تفسيرنده، حضرت عمركْ (رع) شويله ديديكى روايت ايديلمشدر: "اللّٰه ديله سه يدى أَنْتُمْ [سز] ضميريني قوللانيردى، هپمز بو آيتكْ ايچنه كيرردك. فقط اللّٰه كُنْتُمْ [سز اولديكْز] افاده سنى قوللانارق، بو آيتى ساده جه محمّدكْ (عصم) اصحابنه خاص قيلمشدر. كيم اونلركْ ياپديغى كبى ياپارسه، انسانلر ايچون سچيلمش أكْ خيرلى امّت اولور." (كنز العمال، ج. ١، ٢٣٨)

(٣) "حيات اجتماعيۀ بشريه يى (انسانلغكْ اجتماعى حياتنى) صارصان و سعى عملى، سرمايه ايله (ايشجيلرى سرمايه صاحبلريله) مبارزه (مجادله) ايتديروب فقرايى زنكينلرله چارپيشديران، مضاعف ربا (قات قات فائض) ياپوب بانقه لرى تأسيسه (قورمه يه) سببيت ويرن و حيله وخدعه (آلداتمه) ايله جمع مال ايدن (مال طوپلايان) او ملّت اولديغى كبى، محروم قالدقلرى و دائما ظلمنى كوردكلرى حكومتلردن و غالبلردن انتقاملريني آلمق ايچون هر چشيد فساد قوميته لرينه قاريشان و هر نوع اختلاله پارماق قاريشديران يينه او (يهودى) ملّتيدر. (...) ايشته شو ملّتكْ سجيه لرنده (خويلرنده) و مقدراتنده مندرج (يرلشمش) اولان شويله مدهش دساتير (دستورلر) ايچوندركه، قرآن اونلره قارشى پك شدّتلى طاورانيور. دهشتلى سيللۀ تأديب (حدلريني بيلديره جك طوقات) اوروپور." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٣٣)

(٤) بو آيت كريمه، اهلِ كتابدن اسلامه كيرن عبداللّٰه بن سلام (رع) و آرقداشلرى حقّنده نازل اولمشدر. (ابن كثير، ج. ١، ٣١٢)

حسن بصرى حضرتلرى اونلرى شويله تعريف ايدر: "اونلر، آياقلريله (يعنى قيامده طورارق) باشلريني، باشلريله (يعنى سجده ايدرك) آياقلريني ديكْلنديرييورلردى." (رازى، ج. ٨/٤، ٢٠٨)

١١٦- شبهه‌سزكه انكار ايدنلرڭ نه ماللرى نه ده اولادلرى، اللّهه (اونڭ عذابنه) قارشى كنديلرينه هيچ بر شيله فائده ويرميه‌جكدر! و ايشته اونلر آتش اهليدرلر. اونلر اوراده ابدى اولارق قاليجيدرلر.[١]

١١٧- اونلرڭ بو دنيا حياتنده صرف ايتمكده اولدقلرى شيلرڭ مثالى، ايچنده شدّتلى صوغوق بولونان بر روزكارڭ حالى كبيدركه، (انكار ايدرك) كنديلرينه ظلم ايدن بر قومڭ أكيننه اصابت ايدوب ده اونى هلاك ايتمشدر. الله، (عمللرينى بوشه چيقارمقله) اونلره ظلم ايتمدى، فقط اونلر (انكارلريله) كنديلرينه ظلم ايدييورلر.

١١٨- أى ايمان ايدنلر! كنديڭزدن باشقه‌سنى سرداش ايدينمه‌يڭ؛ اونلر سزه فساد چيقارمقده قصور ايتمزلر. (هر زمان) صيقينتى‌يه دوشمه‌ڭزى ايسته‌ديلر. طوغريسى كينلرى آغيزلرندن طاشمشدر (هپ عليهڭزده قونوشورلر). سينه‌لرينڭ كيزله‌ديگى (كين و دوشمانلق) ايسه داها بويوكدر. أگر عقل ايرديررسه‌ڭز، طوغريسى آيتلريمزى سزه ايىيجه آچيقلادق.

١١٩- ايشته سز اويله كيمسه‌لرسڭزكه اونلرى سورسڭز؛ (اونلر ايسه) كتابلرڭ تمامنه ايمان ايت- ديگڭز حالده سزى سومزلر.[٢] حالبوكه سزڭله قارشيلاشدقلرى زمان: "ايمان ايتدك!" ديرلر. كندى باشلرينه قالنجه ده، سزه اولان أوفكه‌لرندن پارماقلرينى ايصيررلر. ديكه: "أوفكه‌ڭزله كبرڭ!" محقّقكه الله، سينه‌لرڭ ايچنده اولانى حقّيله بيلندر.

١٢٠- أگر سزه بر اييلك طوقونورسه، (بو) اونلرى أوزر؛ فقط سزه بر كوتولك كليرسه، اونڭله سوينيرلر. بوڭا رغماً صبر ايدر و (كناهلردن) صاقينيرسه‌ڭز، اونلرڭ حيله‌سى سزه هيچ برشيله ضرر ويرمز. شبهه‌سزكه الله، اونلرڭ ياپمقده اولدقلرينى حقّيله قوشاتيجيدر.

١٢١- (حبيبم، يا محمّد!) هانى مؤمنلرى (أحدده) صواش ايچون موضعلره يرلشديرمك أوزره عائله‌ڭدن ايركندن آيريلمشدڭ. الله ايسه، (نه‌لر سويله‌ديگڭزى ايشيتن) سميع، (نه دوشونديگڭزى بيلن) عليمدر.

---

(١) "كافر و منافقلرڭ جهنّمده يانمه‌لرينى وعذاب وجهاد كبى حادثه‌لرى كندى شفقتنه صيغيشديرمامق وتأويله صاپمق (باشقه طرفه چكمك)، قرآنڭ و اديان سماويه‌نڭ (سماوى دينلرڭ) بر قسم عظيمنى (بيوكَ بر قسمنى) انكار و تكذيب (يالانلامه) اولديغى كبى، برظلم عظيم (بويوك برظلم) غايت درجه‌ده بر مرحمتسزلكدر. چونكه معصوم حيوانلرى پارچه‌لايان جاناورلره حمايتكارانه (قورويارق) شفقت ايتمك، او بيچاره حيوانلره شديد بر غدر (شدّتلى برظلم) و وحشى بر وجدانسزلقدر. وبيڭلر مسلمانلرڭ حيات أبديه‌لرينى محو ايدن و يوزر اهل ايمانڭ سوء عاقبته (ايمانسز ئولمسنه) و مدهش كناهلره سوق ايدن آدملره شفقتكارانه طرفدار اولمق و مرحمتكارانه جزادن قورتولمه‌لرينه دعا ايتمك، البته او مظلوم اهلِ ايمانه دهشتلى بر مرحمتسزلك وشنيع (چركين) بر غدردر." (قسطمونى لاحقه‌سى، ١٣٠)

(٢) "كافرلرڭ مسلمانلره و اهل ايمانه و اهل قرآنه دوشمان اولمه‌لرى، كفرڭ اقتضاسندندر (كرگندندر). چونكه كفر ايمانه ضددر. مع هذا (بونڭله برابر) قرآن، كافرلرى و آبا و اجدادلرينى (آتالرينى) اعدام ابدى (ابدى جهنّم) ايله محكوم ايتمشدر. بناءً عليه مسلمانلرله الفت و محبّتلرى (دوستلق و سوكيلرى) ممكن اولمايان كافرلره محبّت بوشه كيدر. اونلرڭ محبّتيله قارشيلاشيلاماز. اونلردن مدد بكلنيله‌مز." (مثنوئ نوريه، حباب، ٧٥)

١٢٢- او وقت ايچڭزدن ايكى طائفه بوزولمه‌يه يوز طوتمشدى؛ حالبوكه اونلرڭ ياردمجيسى اللّهدر! او حالده مؤمنلر آرتق، آنجق اللّهه توكّل ايتسينلر![1]

١٢٣- بوڭا رغماً، سز (داها) ضعيف اولديغڭز حالده، الله بدرده سزه (ظفر ويره‌رك) شبهه‌سز ياردم ايتمشدى. اويله ايسه اللّهدن صاقينڭ، تاكه شكر ايده‌سڭز.

١٢٤- او زمان سن مؤمنلره شويله دييوردڭ: "ربّڭزڭ سزه، ايندريلمش اوچ بيڭ ملكله ياردم ايتمه‌سى سزه يتمزمى؟"

١٢٥- أوت، اگر صبر ايدر و (كناهلردن) صاقينيرسه‌ڭز، (اونلر شو آنلرنده) بيله سزه كلسه‌لر، ربّڭز سزه (اوڭه‌كينڭ داها ده فضله‌سيله) علامتلى بش بيڭ ملكله ياردم ايدر.[2]

١٢٦- چونكه الله، بونى (بو ياردمنى) سزه ساده‌جه بر مژده اولسون و قلبلريڭز اونڭله مطمئن اولسون دييه ياپدى. يوقسه ظفر، آنجق عزيز (قدرتى دائما غالب كلن)، حكيم (هر ايشى حكمتلى) اولان الله قاتندندر.

١٢٧- تاكه انكار ايدنلردن بر قسمنى هلاك ايتسين ويا اونلرى پريشان ايتسين ده مقصدلرينه ايريشه‌مه‌ين كيمسه‌لر اولارق دونوب كيتسينلر!

١٢٨- (اى رسولم!) بو ايشته (ايمان ويا انكارلرنده) سڭا دوشن بر شى يوقدر؛ يا (ايمانه كليرلر ده الله) اونلرڭ توبه‌لرينى قبول ايدر ويا (كفرده اصرارلرندن طولايى) اونلره عذاب ايدر؛ چونكه طوغريسى اونلر ظالملردر.

١٢٩- هم كوكلرده بولونان و يرده اولان نه وارسه اللّهڭدر. ديله‌ديگنه (كندى لطفندن) مغفرت ايدر، ديله‌ديگنه ده (حق ايتديگى أوزره) عذاب ايدر. چونكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

١٣٠- اى ايمان ايدنلر! قات قات آرتيريلمش اولارق فائضى ييمه‌يڭ![3] و اللّهدن صاقينڭ، تاكه قورتولوشه ايره‌سڭز!

١٣١- و كافرلر ايچون حاضرلانمش اولان آتشدن صاقينڭ!

١٣٢- هم اللّهه و پيغمبره اطاعت ايدڭ! تاكه مرحمت ايديله‌سڭز.

---

(١) باقيڭز؛ (صحيفه ٧٠، حاشيه ٢؛ صحيفه ٧١، حاشيه ٣)

(٢) روايتلره كوره ملكلر، آتلر أوزرنده و باشلرنده بياض صاريقلر اولديغى حالده مؤمنلره برلكده حرب ايتمشلردر. اِبْنِ عَبَّاسْ (رع):

"ملكلر بتون غزالرده حاضر اولديلر. آنجق بدر حربندن باشقه‌سنه فعلى اولارق اشتراك ايتمديلر. ساده‌جه وارلقلريله و صايبلريله (اهل ايمانه معناً دستك اولمق أوزره) حاضر بولونديلر" دييه بيان ايتمشدر. (ابن كثير، ج. ١، ٣١٦)

"ملائكه‌لرڭ، رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامه خدمتى و كورونمه‌سى و جنيلرڭ اوڭا ايمان و اطاعتى متواتردر (طوغريلغى شبهه‌سز اولان بر خبردر). نصّ قرآن (قرآنڭ آچيق حكمى) و چوق آيات ايله (آيتلرله) مصرّحدر (آچيقلانمشدر). غزوهٔ بدرده بش بيڭ ملائكه، نصّ قرآن ايله، أوڭده صحابه‌لر كبى اوڭا خدمت ايدوب عسكر اولمشلر. حتى او ملكلر، ملائكه‌لر ايچنده اصحاب بدر كبى شرف قزانمشلر. (...) هم ابو سفيان ابن حارص ابن عبد المطلب عمّ زادهٔ نبوى (پيغمبريمز عليه الصّلاة والسّلامڭ عموجه‌سى اوغلى) نقل صحيح ايله خبر ويرييوركه: 'غزوهٔ بدرده'، كوك ايله ير آراسنده بياض لباسلى (البسه‌لى) آتلى ذاتلرى كوردك." (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٦٠-٦١)

(٣) فائضڭ ضررلرى و حرام اولمه‌سنڭ حكمتى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ٤٦، حاشيه ١)

١٣٣- و (صالح عمللر ایشله‌یه‌رك) ربڭزدن بر باغیشلانمه‌یه و كنیشلگی كوكلرله یر قدر اولان جنّته قوشوشڭ! (كه اوراسی،) تقوا صاحبلری ایچون حاضرلانمشدر.

١٣٤- اونلركه، بوللقده و طارلقده (ماللرینی الله یولنده) صرف ایدرلر، (قیزدقلری زمان) أوفكه‌لرینی یڭرلر و انسانلری عفو ایدرلر.[١] الله ایسه، اییلك یاپانلری سور.

١٣٥- و (اونلر،) چركین بر ایش یاپدقلری ویا نفسلرینه ظلم ایتدكلری زمان، اللّهی ذكر ایدوب كناهلرینڭ باغیشلانمه‌سنی ایسترلر.[٢] ذاتاً اللّهدن باشقه، كناهلری كیم باغیشلار؟ هم (اونلر،) ایشله‌دكلری كناهلرنده كندیلری بیله بیله اصرار ایتمه‌ین كیمسه‌لردر.

١٣٦- ایشته اونلر وار یا، مكافاتلری ربلرندن بر مغفرت و آلتلرندن نهرلر آقان جنّتلردر؛ (اونلر) اوراده ابدی اولارق قالیجیدرلر. آرتق (بویله) عمل ایشله‌ینلرڭ مكافاتی نه كوزلدر!

١٣٧- شبهه‌سز سزدن أوڭجه(كی امّتلره تطبیق ایدیلن) نیجه یوللر كلوب كچمشدر؛ اویله ایسه یر یوزنده طولاشڭ ده (پیغمبرلری) یالانلایانلرڭ عاقبتی ناصل اولمش، بر باقڭ![٣]

١٣٨- بو (قرآن)، انسانلر ایچون بر آچیقلامه، تقوا صاحبلری ایچون ایسه بر هدایت و بر نصیحتدر.[٤]

١٣٩- او حالده كوشه‌مه‌یڭ و أوزولمه‌یڭ! اگر (كرچكدن) مؤمن كیمسه‌لر ایسه‌ڭز، اڭ أوستون اولانلر سزسڭز!

١٤٠- اگر (أُحدده) سزه بر یاره طوقوندیسه، طوغریسی (سزه دوشمان اولان) او قومه ده (بدرده) اونڭ مثلی اولان بر یاره طوقونمشدی. ایشته بو كونلر (أویله كونلردر)كه، اونلری انسانلر آراسنده أویرر چویررز. تاكه الله، ایمان ایدنلری اورته‌یه چیقارسین و ایچڭزدن (بو اوغورده جان ویرن) شهیدلر (و یاپدقلریڭزه شاهدلر) ایدینسین! چونكه الله، ظالملری سومز.

---

(١) "جناب حق حشرده عدالت مطلقه ایله میزان اكبرنده (اڭ بیوك ترازیسنده) اعمال مكلفینی (امتحانه تابع اولانلرڭ عمللرینی) طارتدیغی زمان، حسناتی (ایلگی) سیّئاته (كوتولگه) غالبیت و مغلوبیتی نقطه‌سنده حكم أیلر. هم سیّئاتڭ اسبابی (سببلری) چوق و وجودلری (میدانه كلیشلری) قولای اولدیغندن، بعضاً بر تك حسنه ایله چوق سیّئاتی أورتر. دیمك بو دنیاده، او عدالت الٓهیه نقطه‌سنده معامله ایتمك كركدر.

اگر بر آدمڭ اییلكلری فنالقلرینه كمیتاً (مقدار جهتیله) ویا كیفیتاً (قیمت اعتباریله) زیاده كلسه، او آدم محبّته و حرمته مستحقدر. بلكه قیمتدار بر تك حسنه‌سی ایله، چوق سیّئاتنه نظر عفو ایله باقمق لازمدر. حالبوكه انسان، فطرتنده‌كی ظلم طماریله، شیطانڭ تلقینیله، بر ذاتڭ یوز حسناتنی بر تك سیّئه یوزندن اونوتور، مؤمن قرداشنه عداوت (دوشمانلق) ایدر، كناهلره كیرر. ناصلكه بر سینك قنادی كوزڭ أوستنه بیراقیلسه، بر طاغی ستر ایدر (أورتر)، كوسترمز. اویله ده، انسان غرض طماریله، سینك قنادی قدر بر سیّئه ایله طاغ كبی حسناتنی اورتر، اونوتور، مؤمن قرداشنه عداوت ایدر، انسانلرڭ حیات اجتماعیه‌سنده بر فساد آلتی اولور." (لمعه‌لر، ١٣نجی لمعه، ٩٠)

آیریجه اسلام قرداشلغی حقّنده باقیڭز؛ (مكتوبات، ٢٢نجی مكتوب، ٩٠-١٠٤)

(٢) بوراده ذكر ایدیلن "چركین بر ایش" تعبیریله "كبائر" دینیلن و زنا كبی چركینلگی آچیق اولان بیوك كناهلر؛ "نفسلرینه ظلم ایتمك" تعبیریله ده "صغائر" دینیلن كوچك كناهلر قصد ایدیلمكده‌در. "باغیشلانمه‌سنی ایسته‌ینلر"دن مقصد ایسه، ایشله‌دیگی كناهه پیشمان اولوب، بر داها او كناهی ایشله‌مه‌مه‌یه قطعی نیّت ایدرك قرار ویرنلردر. (نسفی، ج. ١، ٢٧٤)

(٣) پیغمبرلرینی یالانلایان قوملرڭ باشلرینه كلن دهشتلی سماوی مصیبتلر حقّنده باقیڭز؛ (صحیفه ١٦٢، حاشیه ٢؛ صحیفه ١٩٧، حاشیه ١)

(٤) قرآنڭ انسان حیاتنی هر جهتده اصلاح ایتمه‌سی حقّنده باقیڭز؛ (صحیفه ٢٧٧، حاشیه ٣)

١٤١- بر ده الله، ايمان ايدنلرى (بو صيقينتيلرله كناهلردن) تميزله‌سين و كافرلرى (بو ظلملرى سببيله) هلاك ايتسين!

١٤٢- يوقسه، الله ايچڭزدن جهاد ايدنلرى اورته‌يه چيقاروب، صبر ايدنلرى بللى ايتمه‌دن جنّته كيريويره‌جگڭزى صانديڭز؟

١٤٣- و آند اولسونكه (سز) اونڭله قارشيلاشمادن أوڭجه ئولومى (شهادتى) تمنّى ايدييورديڭز؛ ايشته سز (قرداشلريڭز شهيد ايديليركن) باقا قالديغڭز بر حالده، يقيناً اونى (ئولومى) كورديڭز.

١٤٤- محمّد ايسه، آنجق بر پيغمبردر. اوندن أوڭجه (ده) شبهه‌سز پيغمبرلر كلوب كچمشدر. شيمدى (او) ئولور ويا ئولديريليرسه، أوكچه‌لريڭز اوزرنده كرى‌يه (كفره)مى دونه‌جكسڭز؟ كيم أوكچه‌لرى أوزرنده كرى‌يه دونرسه، او تقديرده اللّهه، اصلا اڭ اوفاق بر ضرر ويره‌مز! الله ايسه، شكر ايدنلرى مكافاتلانديراجقدر.[١]

١٤٥- هم وعده‌سى بللى اولان بر يازى (بر قدر) اولارق، اللّهڭ اذنى اولمادقجه هيچ بر كيمسه‌نڭ ئولمه‌سى ممكن دگلدر. آرتق كيم دنيا مكافاتنى ايسترسه، اوڭا اوندن ويررز. كيم ده آخرت مكافاتنى ايسترسه، اوڭا (ده) اوندن ويررز. شكر ايدنلرى ايسه مكافاتلانديراجغز.[٢]

١٤٦- نيجه پيغمبرلر واردي‌كه، برابرلرنده بر چوق ربّانى (ربّه قوللق ايدن) كيمسه‌لر بولونديغى حالده صواشديلر. بونڭله برابر الله يولنده باشلرينه كلنلردن طولايى كوشه‌مديلر و ضعفه دوشمديلر، هم (دوشمانلرينه) بويون اگمديلر![٣] الله ايسه، صبر ايدنلرى سور.

١٤٧- بونڭ أوزرينه (اونلرڭ:) "ربّمز! بزم ايچون كناهلريمزى و ايشمزده‌كى طاشقينلقلريمزى باغيشلا، آياقلريمزى ثابت قيل و كافرلر طوپليلغنه قارشى بزه ياردیم أيله!" ديمه‌لرندن باشقه بر سوزلرى اولمدى.

١٤٨- الله ده اونلره، (هم) دنيا مكافاتنى هم آخرت مكافاتنڭ كوزللگنى ويردى. چونكه الله، ايليك ايدنلرى سور.

---

(١) أُحد حربنده ابن قَمِئَه آدنده بر مشرك، حضرت مُصْعَبِى (رع) شهيد ايدنجه اونى پيغمبريمز (عصم) ظن ايدرك كرى دوندى و: "محمّدى ئولديردم!" ديه باغيردى. بر روايته كوره شيطان ده: "ديڭله‌يڭ، محمّد ئولديريلدى!" ديدى. بو سوز، مؤمنلر آراسنده بيلديريم تأثيرى ياپدى. ايشڭ حقيقتندن خبرسز اولانلر بيوك بر حزنه دوشه‌رك باشلرينى اگديلر و بر قسمى ده اميدسزلگه قاپيلارق طاغيلمه‌يه باشلاديلر. بو اثناده رسول اكرم (عصم):

"اى اللّهڭ قوللرى، بڭا! اى اللّهڭ قوللرى، بڭا!" ديه اصحابنى چاغيرييوردى. بو قارغاشه ده بو دعوتى دويابيلن اوتوز قدر صحابه، صاپيلرينى يترلى كوره‌رك مشركلر طاغيلنجه‌يه قدر اونى حمايه ايتديلر. آيت كريمه بو حادثه أوزرينه نازل اولمشدر. (بيضاوى، ج. ١، ١٨٢)

(٢) "بو حياتڭ غايه‌سى و نتيجه‌سى حيات أبديه اولديغى كبى بر ميوه‌سى ده، حياتى ويرن ذات حى محيى‌يه (حيات صاحبى اولان و حياتى ويرن اللّهه) قارشى شكر و عبادت و حمد و محبّتدركه، بو شكر و محبّت و حمد و عبادت ايسه حياتڭ ميوه‌سى اولديغى كبى، كائناتڭ غايه‌سيدر. بوندن آڭلاكه، بو حياتڭ غايه‌سنى: 'راحتجه ياشامق و غفلتلى لذّتلنمك و هوسكارانه (هوسلرينه كوره) نعمتلنمكدر' دينلر، غايت چركين بر جهالتله، منكرانه (انكار ايدرك)، بلكه ده كافرانه، بو پك چوق قيمتدار اولان حيات نعمتنى و شعور هديه‌سنى و عقل احسانى استخفاف (خفيفه آلوب) و تحقير ايدوب (آشاغيلايوب)، دهشتلى بر كفران نعمت (نانكورلك) ايدرلر." (لمعه‌لر، ٣٠نجى لمعه، ٣٩٠-٣٩١)

(٣) مؤمنلرڭ، چكدكلرى بيوك صيقينتيلره رغماً ايمانده ثبات ايتمه‌لرى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ٣٢، حاشيه ١)

١٤٩- ای ایمان ایدنلر! اگر انکار ایدنلره اویارسه‌ڭز، سزی أوكچه‌لریڭز أوزرنده كری‌یه (كفره) چویررلر ده خسرانه اوغرایانلره دونرسڭز.[١]

١٥٠- خیر! سزڭ مولاڭز اللّٰهدر! و او، یاردیم ایدنلرڭ اڭ خیرلیسیدر.

١٥١- حقّنده هیچ بر دلیل ایندیرمدیگی شیلری اللّٰهه اورتاق قوشمه‌لری سببیله، انكار ایدنلرڭ قلبلرینه قورقو صالاجغز![٢] واراجقلری یر ده آتشدر. ظالملرڭ قالاجغی یر ایسه نه كوتودر!

١٥٢- و آند اولسونكه اللّٰه، (سز) اذنی ایله اونلری ئولدیرركن، سزه اولان وعدینی یرینه كتیرمشدر؛ تاكه (اللّٰه) آرزو ایدییور اولدیغڭزی (ظفری) سزه كوستردكدن صوڭره، ضعفه دوشوب (پیغمبرڭ كچیدی طوتان اوقجیلره ویردیگی) امر خصوصنده اختلافه دوشه‌رك عصیان ایتدیگڭز زمانه قدر! ایچڭزدن دنیایی (غنیمتی) ایسته‌ین ده واردی، (و بینه) ایچڭزدن آخرتی ایسته‌ین ده واردی. صوڭره (اللّٰه) سزی امتحان ایتمك ایچون، سزی اونلردن (اونلری مغلوب ایتمكدن) آلیقویدی. بونڭله برابر محقّقكه (او) سزی عفو ایتدی. هم اللّٰه، مؤمنلره قارشی (پك بیوك) احسان صاحبیدر.

١٥٣- او زمان (سز حرب ساحه‌سندن) اوزاقلاشییور و كیمسه‌یه دونوب باقمیوردیڭز، پیغمبر ایسه آرقه‌ڭزدن سزی چاغیرییوردی؛ بویله‌جه (اللّٰه) سزی، كدر أوستنه كدرله جزالاندیردی. تاكه نه الڭزدن كیدنه نه ده باشڭزه كلنه أوزوله‌سڭز![٣] چونكه اللّٰه، یاپمقده اولدقلریڭزدن حقّیله خبرداردر.

---

(١) بو آیت جلیله، اُحدڭ صیقینتیلی وقتنده منافقلرڭ مسلمانلره: "قرداشلریڭزڭ دیننه دونڭ! محمّد اگر پیغمبر اولسه ایدی ئولدیریلمزدی!" دیمه‌لری أوزرینه نازل اولدی. (بیضاوی، ج. ١، ١٨٤)

(٢) احد صواشی كوننده أوستونلك كافرلرده ایكن اللّٰه، اونلرڭ قلبلرینه قورقو صالدی و ظاهرده هیچ بر سبب یوقكن قاچدیلر. (رازی، ج. ٩/٥، ٣٤)

"أوت، هر حقیقی حسنات (اییلكلر) كبی جسارتڭ دخی منبعی (قایناغی) ایماندر، عبودیتدر (قوللقدر). هر سیّئات (كوتولك) كبی جبانتڭ (قورقاقلغڭ) دخی منبعی ضلالتدر. أوت، تام منور القلب بر عابدی (عبادتله قلبی نورلانمش بر قولی)، كرۂ ارض (دنیا) بومبه اولوب پاتلاسه، احتمالدركه، اونی قورقوتماز. بلكه خارقه بر قدرت صمدانیه‌یی، لذّتلی بر حیرت ایله سیر ایده‌جك. فقط مشهور بر منور العقل (عقلی آیدینلانمش) دینیلن قلبسز بر فاسق فیلسوف ایسه، كوكده بر قویروقلی ییلدیزی كورسه، یرده تیترر. 'عجبا بو سرسری ییلدیز ارضمزه چارپماسینمی؟' دیر، اوهامه دوشر." (سوزلر، ٣نجی سوز، ٨-٩)

(٣) بوراده ذكر ایدیلن "كدر أوستنه كدر"، رسول اكرمڭ (عصم) ئولوم خبرینڭ یاییلمه‌سی، یاره‌لانمه‌لر، ئولدیریلمه‌لر، مشركلرڭ موفّقیتی، غنیمتڭ الدن كیتمه‌سی و اللّٰهڭ یاردیمندن محروم قالمه‌لری كبی، حرب اثناسنده صحابه‌لرڭ چكدكلری چوق بیوك صیقینتیلردر. (نسفی، ج. ١، ٢٨٢)

"عقلی باشنده اولان انسان، نه دنیا امورندن (ایشلرندن) قزاندیغنه مسرور اولور (سوینیر) و نه ده غیب ایتدیگی شیئه محزون اولور. زیرا دنیا طورمییور، كیدییور. انسان ده برابر كیدییور. سن ده یولجیسڭ. سن ده كیدییورسڭ. باق، اختیارلق شفقی قولاقلرڭ أوستنده طلوع ایتمشدر (طوغمشدر). باشك یاریسندن فضله‌سی بیاض كفنه صاریلمش. وجودڭده توطّن ایتمگه (یرلشمه‌یه) نیّت ایدن خسته‌لقلر، ئولومڭ كشف قوللریدر. مَعَ هٰذَا (بونڭله برابر)، ابدی عمرك اوڭڭده‌در. او عمرده، باقیده كوره‌جگڭ راحت و لذّت، آنجق بو فانی عمرده سعی و چالیشمه‌لریڭه باغلیدر. سنڭ او عمر باقیدن هیچ خبرڭ یوق! سنی ئولوم سكراتی اویاندیرمادن اوّل اویان!" (مثنوی نوریه، حبّه، ١١٥)

١٥٤- صوڭره او كدركڭ آردندن (الله) أوزريڭزه بر امنيت، بر اويقو اينديرديكه (او حال) ايچڭزدن بر طائفه‌يى (صميمى مؤمنلرى) بورويوردى؛ (منافقلردن) بر طائفه ده واردیكه، طوغريسى نفسلرى، كنديلرينى درده دوشورمش، الله حقّنده حقسز يره، جاهليه ظنيله ظنده بولونويورلردى. "بو ايشدن (ظفر و غالبيت وعددن) بزه بر شى وارمى؟" ديبورلردى.

(اى رسولم!) ديكه: "شبهه‌سز ايش تماميله اللّهه عائددر!"[١] سڭا آچيقلاياماياجقلرينى ايچلرنده كيزله‌يورلر. (بربرلرينه:) "اگر (محمّدك ديديگى كبى) بو ايشدن بزه بر شى اولسه‌يدى، بوراده ئولديريلمزدك" ديبورلردى.

ديكه: "أولريڭزده بيله بولونسه‌يديڭز، أوزرلرينه ئولوم يازيلمش اولانلر، (ئولديريله‌رك) ياتاجقلرى يرلره مطلقا چيقوب كيدرلردى!" آرتق (بو، بر چوق حكمتلر و) اللّهڭ سينه‌لريڭزده اولانى دگه‌مه‌سى، هم قلبلريڭزده اولانى تميز-له‌مه‌سى ايچوندر. چونكه الله، سينه‌لرڭ ايچنده اولانى حقّيله بيلندر.

١٥٥- شبهه‌سزكه (أحدده) ايكى اوردو قارشى-لاشديغى كون، ايچڭزدن كرى دونوب كيدنلر يوقمى، شيطان آنجق، ياپدقلرى بعض شيلر (خطالر) يوزندن اونلرى (آياقلرينى ايماندن) قايديرمق ايسته‌مشدى. بوڭا رغماً آند اولسونكه الله اونلرى عفو ايتدى. محقّقكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (عذابده هيچ عجله ايتمه‌ين) حليمدر.

١٥٦- اى ايمان ايدنلر! انكار ايدن و قرداشلرى حقّنده ير يوزنده يولجيلغه چيقدقلرى ويا غازيلر اولدقلرى (صواشه كيتدكلرى) زمان: "اگر يانمزده اولسه‌لردى نه ئولورلر، نه ده ئولديرولورلردى!" دينلر كبى اولمايڭكه الله بونى (بو سوزى) اونلرڭ قلبلرنده بر حسرت (و پيشمانلق) قيلسين! چونكه حياتى ويرن ده ئولديرن ده (آنجق) اللّهدر. الله ايسه، ياپمقده اولدقلريڭزى حقّيله كورندر.

١٥٧- و شانم حقّى ايچون، اگر الله يولنده ئول-ديريلير ويا (او يولده ايكن) ئولورسه‌ڭز، البته اللّهدن بر مغفرت و بر رحمت، اونلرڭ (دنياده) طوپلامقده اولدقلرندن داها خيرليدر![٢]

---

(١) "اگر دينيلسه: رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام مادام حبيب ربّ العالميندر (عالملرڭ ربّنڭ سوكيليسيدر). هم ألنده‌كى حق و لسانننده‌كى حقيقتدر. و اوردوسنده‌كى عسكرلرڭ بر قسمى ملائكه‌در! و بر آووچ صو ايله بر اوردويى صولار! و درت آووچ بوغداى و بر اوغلاغڭ اتيله بيڭ آدمى طويوراجق بر ضيافت ويرر! و كفّار اوردوسنڭ كوزلرينه بر آووچ طوپراق آتمقله او بر آووچ طوپراقدن هر كفّارڭ كوزينه بر آووچ طوپراق كيرمه‌سيله اونلرى قاچيرر. و داها بونلر كبى بيڭ معجزات صاحبى اولان بر قوماندان ربّانى، ناصل اولويور، احدڭ نهايتنده (صوڭنده) و حنينڭ بدايتنده (باشنده) مغلوب اولويور؟

الجواب: رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام، نوع بشره (توم انسانلغه) مقتدا (اويولاجق كيشى) و امام و رهبر اولارق كوندريلمشدر. تاكه او نوع انسانى، حيات اجتماعيه و شخصيه‌ده‌كى دستورلرى اوندن أوگرنسينلر و حكيم ذوالكمالڭ قوانين مشيئتنه (اراده‌سنڭ قانونلرينه) اطاعته آليشسينلر و دساتير حكمتنه (حكمتنڭ دستورلرينه) توفيق حركت ايتسينلر (اويغون طاورانسينلر). اگر رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام، حيات اجتماعيه و شخصيه‌سنده دائما خارق العاده‌لره و معجزه‌لره استناد ايتسه (طايانسه) ايدى، او وقت امام مطلق و رهبر اكبر (اڭ بيوك رهبر) اولامازدى." (لمعه‌لر، ١٣نجى لمعه، ٨٢-٨٣)

(٢) "بر نفر، بر ساعت اشكنجه آلتنده شهيد ايديلسه، اويله بر مرتبه‌يى بولوركه، اون سنه باشقه‌سى چاليشسه، آنجق او مرتبه‌يى بولور. اگر او نفر شهيد اولدقدن صوڭره اوڭا صورولابيلسه: 'آز بر شى ايله پك چوق شيلر قزاندم' ديه‌جكدر." (مكتوبات، ١٥نجى مكتوب، ٤٥)

آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ٢٣، حاشيه ١)

١٥٨- آند اولسونكه، ئولسه‌گز ده ئولديريلسه‌گز ده، محقق اللّٰهك حضورينه طوپلاناجقسگز!

١٥٩- ايشته اللّٰهدن بر رحمت ايله‌دركه، سن اونلره يوموشاق طاوراندك. حالبوكه قبا، قاتي قلبلي اولسه‌يدك، البته (اونلر) اطرافگدن طاغيليرلردي. آرتق اونلري عفو ايت، اونلر ايچون مغفرت ديله و (حقّنده وحي كلمه‌ين بر) ايش خصوصنده اونلرله استشاره ايت![1] فقط (بر كوروشده) قرار قيلديغگده، آرتق (ايشه كيريش و) اللّٰهه توكّل ايت! محقّقكه الله، توكّل ايدنلري سور.[2]

١٦٠- اگر الله سزه ياردیم ايدرسه، آرتق سزه غالب كله‌جك كيمسه يوقدر! حالبوكه سزي ياردیمسز بيراقيرسه، او تقديرده اوندن صوگره سزه كيم ياردیم ايده‌بيلير؟ اويله ايسه مؤمنلر آرتق آنجق اللّٰهه توكّل ايتسينلر!

١٦١- و بر پيغمبر ايچون (امانته) خيانت ايتمه (اصلا سوز قونوسي) اولماز! كيم (امانته) خيانت ايدرسه، قيامت كوني خيانت ايتديگي شيله (يوكلي اولارق) كلير. صوگره هركسه، ياپدقلرينك قارشيلغي تام اولارق ويريلير و اونلر حقسزلغه اوغراتيلمازلر.[3]

١٦٢- هيچ اللّٰهك رضاسنه تابع اولان كيمسه، اللّٰهدن (كلن) بر غضبه اوغرايان و واراجغي ير جهنّم اولان كيمسه كبي اولورمي؟ حالبوكه (او،) نه كوتو واريلاجق يردر!

١٦٣- اونلر الله قاتنده درجه درجه‌درلر. الله ايسه، (اونلرك) ياپمقده اولدقلريني حقّيله كورندر.

١٦٤- آند اولسونكه، الله مؤمنلره لطفده بولونمشدر. چونكه اونلره ايچلرندن بر پيغمبر كوندردي، اونلره (اللّٰهك) آيتلريني اوقويور، اونلري (كناهلردن) تميزله‌يور و اونلره كتابي و حكمتي أوگرتييور. حالبوكه (اونلر) داها اوّل كرچكدن آپ آچيق بر صاپيقلق ايچنده ايديلر.

١٦٥- (بدرده دوشمانگزه) ايكي مثلني اوغرات- ديغگز بر مصيبت شيمدي (احدده) سزه كلنجه: "بو نره‌دن؟" مي ديديگز.[4] (حبيبم، يا محمّد!) ديكه: "او، كندي نفسلريگز طرفندندر!" شبهه‌سزكه الله، هر شيئه حقّيله كوجي يتندر.

---

(١) "حقلي شوري (فكر آليش - ويريشي) اخلاص و تساندي نتيجه ويرديگندن، أوچ الف يوز اون بر اولديغي كبي، اخلاص (صميميت) و تساند حقيقي (حقيقي طايانيشمه) ايله أوچ آدم يوز آدم قدر ملّته فائده ويره‌بيلير. و اون آدم حقيقي اخلاص و تساند و مشورتك (فكر آليش - ويريشنك) سرّي ايله، بيك آدم قدر ايش كوردكلريني چوق وقوعات تاريخيه (تاريخي حادثه‌لر) بزه خبر ويرييور. مادام بشرك احتياجاتي (انسانلرك احتياجلري) حدسز و دوشمانلري نهايتسز و قوّتي و سرمايه‌سي پك جزئي، خصوصاً دينسزلكله جاناورلاشمش، تخريباتچي (بوزغونجي)، مضر (ضررلي) انسانلرك چوغالمه‌سيله البته و البته او حدسز دوشمانلره و او نهايتسز حاجتلره (احتياجلره) قارشي، ايماندن كلن نقطهٔ استناد (طايانمه نقطه‌سي) و او نقطهٔ استمداد (ياردیم نقطه‌سي) ايله برابر حيات شخصيهٔ انسانيه‌سي طايانديغي كبي حيات اجتماعيه‌سي ده بينه ايمانك حقائقندن كلن شوراي شرعي (شريعته اويغون شوري) ايله ياشايابيلير. او دوشمانلري طورديرير، او حاجتلرك تأميننه يول آچار." (مكتوبات، خطبهٔ شاميه، ٤٢٣-٤٢٤)

(٢) "توكّل (ايشلرنده اللّٰهه كوونمك)، اسبابي (سببلري) بتون بتون رد ايتمك دگلدر. بلكه اسبابي، دست قدرتك (اللّٰهك قدرتنك) پرده‌سي بيلوب رعايت ايدرك اسبابه تشبث (سببلره مراجعت) ايسه، بر نوع دعاي فعلي تلقّي (قبول) ايدرك، مسبباتي (نتيجه‌لري) يالگز جناب حقدن ايسته‌مك و نتيجه‌لري اوندن بيلمك و اوگا منتدار اولمقدن عبارتدر." (سوزلر، ٢٣نجي سوز، ١٠٤)

(٣) بدر حربي غنيمتلرندن قيرميزي رنكلي بر قاديفه پارچه‌سي غائب اولنجه، بعض منافقلر: "هرحالده اوني محمّد (عصم) آلمشدر" ديمه‌لري اوزرينه بو آيت جليله نازل اولدي. (نسفي، ج. ١، ٢٨٧)

(٤) مسلمانلر بدرده مشركلردن يتمش كيشي‌يي ئولديرمش، يتمشني ده اسير ايتمشلردي. احدده ايسه يتمش صحابه شهيد اولمشدي. (قرطبي، ج. ٤/٢، ٢٦٤)

١٦٦- حالبوكه (احدده) ايكى اوردونڭ قارشيلاشديغى كون باشڅزه كلنلر، بويله‌جه اللّهڭ اذنيله اولوب، مؤمنلرى اورته‌يه چيقارمه‌سى ايچوندى.

١٦٧- بر ده منافقلق ايدنلرى اورته‌يه چيقارمه‌سى ايچوندى. بونلره: "كلكْ، الله يولنده صواشك ويا مدافعه‌ده بولونڭ!" دينيلمشدى. (اونلر ايسه:) "اگر حرب ايتمه‌يى بيلسه‌يدك، البته سزه تابع اولوردق" ديديلر. اونلر او كون ايماندن داها چوق كفره ياقين ايديلر! آغيزلريله، قلبلرنده اولمايانى سويله‌يورلردى. حالبوكه الله، (اونلرڭ) كيزله مكده اولدقلرينى اڭ ايي بيلندر.

١٦٨- اونلركه (صواشه كيتمه‌يوب، أولرنده) اوتوردقلرى حالده، (احد كونى شهيد ايديلن) قرداشلرى ايچون: "اگر بزه اطاعت ايتسه‌لردى، ئولديريلمزلردى!" ديديلر. (اى حبيبم!) ديكه: "اگر (ادّعاڅزده) طوغرى كيمسه‌لر ايسه‌څز، هايدى كنديڅزدن ئولومى دفع ايدڭ!"

١٦٩- و صاقين الله يولنده ئولديريلنلرى ئولولر صانما! بالعكس (اونلر) حياتداردرلر، ربلرى قاتنده رزقلانديريلمقده‌درلر.[1]

١٧٠- (هم اونلر،) اللّهڭ كنديلرينه احساننددن ويرديگى شيلرله سوينن كيمسه‌لردر و آرقه‌لرندن كنديلرينه (هنوز) قاتيلامايانلرى: "اونلره هيچ بر قورقو يوقدر و اونلر محزون (ده) اولماياجقلردر" دييه مژده‌له‌مك ايسترلر![2]

١٧١- (اونلر) اللّهدن (كلن) بر نعمتى و بر احسانى و شبهه‌سز اللّهڭ، مؤمنلرڭ مكافاتنى ضايع ايتمه‌يه‌جگنى (ده) مژده‌له‌مك ايسترلر.

١٧٢- (احدده) كنديلرينه ياره اصابت ايتدكدن صوڭره الله و رسولنڭ (جهاد) دعوتنه اجابت ايدنلر وار يا، ايشته اونلردن اييلك ايدن و (كناهلردن) صاقينانلر ايچون پك بيوك بر مكافات واردر.

١٧٣- اونلركه، (بر قسم) انسانلر كنديلرينه: "شبهه‌سز انسانلر (دوشمانلريڅز)، كرچكدن سزه قارشى طوپلانديلر؛ ايشته اونلردن قورقڭ!" ديديلر ده (بو) اونلرڭ ايمانلرينى آرتيردى و: "الله بزه يتر! و (او) نه كوزل وكيلدر!" ديديلر.[3]

---

(١) باقيڅز؛ (صحيفه ٢٣، حاشيه ١)

(٢) اِبْنِ عَبّاسْدن (رع) بر روايته كوره، رسول اكرم (عصم) اصحابنه شويله ديدى: "احدده شهيد اولان قرداشلريڅزڭ روحلرينى، الله يشيل قوشلرڭ قارننه قويدى. بونلر جنّتڭ نهرلرينه كيدر، ميوه‌لرندن يير و عرشك كولكه‌سنده آصيلمش آلتون قنديللره كيروب بارينيرلر. شهيدلر بويله‌جه كوزل كوزل ييوب ايچوب استراحت ايدنجه شويله ديرلر: 'بزدن قرداشلريمزه كيم خبر كوتوره‌جككه، بزلر جنّتده ديرى‌يز، رزقلانييورز. بويله‌لكله اونلر ده جنّته قارشى ايستكسز اولماسينلر و حربده قورقاقلق كوسترمه‌سينلر!' الله اونلره جواباً: اونلره سزڭ خبريڅزى بن دويوراجغم! بويوردى و بو آيت كريمه‌يى انزال أيله‌دى." (ابن كثير، ج. ١، ٣٣٦)

(٣) "ايمان هم نوردر، هم قوّتدر. أوت حقيقى ايمانى الده ايدن آدم، كائناته ميدان اوقويابيلير و ايمانڭ قوّتنه كوره حادثاتڭ تضييقاتندن (حادثه‌لرڭ صيقينتيلرندن) قورتولابيلير. تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ [اللّهه توكّل ايتدم] دير، سفينهٔ حياتده (حيات كميسنده) كمال امنيتله (تام بر كوونله) حادثاتڭ طاغلروارى (طاغلر كبى) طالغه‌لرى ايچنده سيران ايدر (كزر). بتون آغيرلقلرينى قدير مطلقڭ (قدرتى صوڭسز اولان اللّهڭ) يد قدرتنه امانت ايدر، راحتله دنيادن كچر، برزخده (قبرده) استراحت ايدر. صوڭره سعادت أبديه‌يه كيرمك ايچون جنّته اوچابيلير. يوقسه توكّل ايتمزسه (ايشلرنده اللّهى وكيل قيلمازسه)، دنيانڭ آغيرلقلرى اوچمه‌سنه دگل، بلكه اسفل سافلينه (آشاغيلرڭ آشاغيسنه) چكر. ديمك ايمان توحيدى، توحيد تسليمى، تسليم توكّلى، توكّل سعادت دارينى (ايكى جهان سعادتنى) اقتضا ايدر (كركديرر)." (سوزلر، ٢٣نجى سوز، ١٠٤)

١٧٤- بونك أوزرينه، كنديلرينه هيچ بر كوتولك طوقونمادن، اللّهدن بر نعمت و بر احسان ايله (بدردن) كرى دونديلر؛[١] بويله‌جه اللّهك رضاسنه تابع اولديلر. الله ايسه، پك بيوك احسان صاحبيدر.

١٧٥- ايشته (سزه خبر كتيرن) او شيطان،[٢] آنجق كندى دوستلرينى قورقوتور. اگر ايمان ايدن كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، آرتق اونلردن قورقمايڭ ده (آنجق) بندن قورقڭ!

١٧٦- (حبيبم، يا محمّد!) ايشته او كفرده بربريله ياريشانلر سنى أوزمه‌سين! چونكه اونلر اللّهه اصلا هيچ بر شيله ضرر ويره‌مزلر! الله اونلره (بو انكارلرى يوزندن) آخرتده بر نصيب ويرمه‌مك ايسته‌يور. و اونلر ايچون (پك) بيوك بر عذاب واردر.

١٧٧- شبهه‌سزكه ايمانه قارشيلق كفرى صاتين آلانلر، اللّهه اصلا هيچ بر شيله ضرر ويره‌مزلر! هم اونلر ايچون (پك) أللى بر عذاب واردر.

١٧٨- او حالده انكار ايدنلر، كرچكدن اونلره مهلت ويرمه‌مزى كنديلرى ايچون صاقين بر خير صانماسينلر! اونلره آنجق، (پك ايسته‌دكلرى شكلده) كناهلرينك آرتمه‌سى ايچون مهلت ويريورز! حالبوكه اونلره آشاغيلاييجى بر عذاب واردر.[٣]

١٧٩- الله، مؤمنلرى أوزرنده بولونديغڭز حالده براقاجق دگلدر؛ نهايت، پيس اولانى تميز اولاندن (منافقى مؤمندن) آييراجقدر. الله سزه غيبى بيلديره‌جك ده دگلدر؛ فقط الله، پيغمبرلرندن ديله‌ديگنى سچر (و اونلره غيبى بيلديرر)؛ اويله ايسه اللّهه و پيغمبرلرينه ايمان ايدڭ! آرتق ايمان ايدوب (كناهلردن) صاقينيرسه‌ڭز، او تقديرده سزڭ ايچون (پك) بيوك بر مكافات واردر.

١٨٠- اللّهڭ، كنديلرينه احساننددن ويرديگى شيلرده جمريلك ايدنلر ده، اونى كنديلرى ايچون صاقين بر خير صانماسينلر! بالعكس او، اونلر ايچون بر شردر. او جمريلك ايتدكلرى شيلر، قيامت كونى بويونلرينه طولاناجقدر. هم كوكلرڭ و يرڭ ميراثى اللّهڭدر (ملك، عموماً اونڭدر). و الله، ياپمقده اولدقلريڭزدن حقّيله خبرداردر.

---

(١) مشرك اوردوسى احددن آيريليركن ابو سفيان: "يا محمّد! كله‌جك سنه بدرده تكرار قارشيلاشالم!" ديمشدى. بو ميدان اوقومه‌يه قارشى "انشاء الله!" ديه جواب ويرن پيغمبر افنديمز (ع‌ص‌م)، ايرته‌سى ييل بر قسم صحابه‌لرله برلكده (رضى الله عنهم اجمعين) بدره كلدى. اونلرى بر هفته قدر بوراده بكله‌دى ايسه ده، بر مقدار عسكرله يوله چيقمش اولان ابو سفيان حرب ايتمكدن قورقارق كرى دونمشدى. بونك أوزرينه صحابه اوردوسى، سالماً مدينه‌يه دونديلر. (نسفى، ج. ١، ١٧٣)

(٢) بو آيتك مئآلنده‌كى "او شيطان" افاده‌سيله قصد ايديلن كيشى، مسلمانلرى قورقوتوب قوّۀ معنويه‌لرينى قيرمق مقصديله مكّه‌لى مشركلرڭ كوندردكلرى نُعَيْمْ اسملى شخصدر. (جلالين شرحى، ج. ١، ٥١٦)

(٣) "بيوك خطالر و جنايتلر تأخير ايله (ايرته‌لنمكله) بيوك مركزلرده و كوچوجك جنايتلر تعجيل ايله (عجله ايدرك) كوچك مركزلرده ويريلديگى كبى، مهم بر حكمته بناءً، اهل كفرڭ جنايتلرينك قسم اعظمى (بيوك قسمى)، محكمۀ كبراى حشره (حشرده‌كى بيوك محكمه‌يه) تأخير ايديله‌رك، اهل ايمانك خطالرى، قسماً بو دنياده جزاسى ويريلير." (سوزلر، ١٤نجى سوز، ٤٠)

١٨١- آند اولسونكه، "شبههسز الله فقيردر، بز ايسه زنكين كيمسهلرز!"[١] دينلرك سوزينى الله ايشيتمشدر. ديدكلرينى و حقسز يره پيغمبرلرى ئولديرمهلرينى يازاجغز و (بز ده او كون اونلره): "ياقيجى عذابى طادك (باقالم)!" دييهجكز.

١٨٢- بو (عذاب)، أللريڭزك ايشلهديكى (كناهلر) يوزندندر؛ يوقسه محقّقكه الله، قوللرينه ظلمكار دگلدر.[٢]

١٨٣- اونلركه: "شبههسز الله، (كوكدن اينن) آتشك كنديسنى ييهجكى (اونى ياقاجغى) بر قربان كتيرمدكجه هيچ بر پيغمبره ايمان ايتمهمهمزى بزه امر ايتدى" ديديلر. ديكه: "سزه، كرچكدن بندن أوڭجه آپ آچيق معجزهلرله و ديديگڭز (معجزه) ايله (ده) پيغمبرلر كلمشدى. او حالده (ادّعاڭزده) طوغرى كيمسهلر ايسهڭز، اونلرى نيچون ئولديرديڭز؟"

١٨٤- (حبيبم، يا محمّد!) آرتق سنى يالانلاديلرسه (أوزولمه و بيلكه)، شبههسز سندن أوڭجه آپ آچيق معجزهلر، صحيفهلر و نورلانديريجى كتاب كتيرن پيغمبرلر ده يالانلانمشدى.

١٨٥- هر نفِس ئولومى طاديجيدر![٣] عمللريڭزك قارشيلغى ايسه، آنجق قيامت كونى سزه تام اولارق ويريلهجكدر. آرتق كيم آتشدن اوزاقلاشديريلوب جنّته صوقولورسه، ايشته (او كيشى) كرچكدن قورتولمشدر (مرادينه ايرمشدر). حالبوكه دنيا حياتى، آلداتيجى منفعتدن باشقه بر شى دگلدر.[٤]

١٨٦- جلالم حقّى ايچون، ماللريڭز و جانلريڭز خصوصنده امتحان اولوناجقسڭز و سزدن أوڭجه كنديلرينه كتاب ويريلنلردن (يهودى و خرستيانلردن) و شرك قوشانلردن شبههسز بر چوق اذالر (اينجيتيجى سوزلر) ايشيتهجكسڭز! بوڭا رغماً صبر ايدر و (كناهلردن) صاقينيرسهڭز، آرتق شبههسزكه بو، عزم ايديلهجك (قرارلى صبره لايق) ايشلردندر.

---

(١) "كيمدر شو كيمسهكه، اللّهه كوزل بر بورچ ويرسين!" مآلندهكى بقره سورهسنك ٢٤٥نجى آيتى نازل اولنجه يهوديلر: "الله فقيردر، بز ايسه زنكينز" ديمشلردى. (نسفى، ج. ١، ٢٩٥)

(٢) باقيڭز؛ (صحيفه ٣٣٢، حاشيه ٢)

(٣) "اخلاصى قزانمهنك و محافظه ايتمهنك الك مؤثر (تأثيرلى) سببلرندن بريسى، رابطۀ موتدر. أوت اخلاصى زدهلهين و ريايه (كوستريشه) و دنيايه سوق ايدن طول امل (اوزون سورهلى آرزولر) اولديغى كبى، ريادن نفرت ويرن و اخلاصى قزانديران، رابطۀ موتدر. يعنى ئولومنى دوشونوب، دنيانك فانى اولديغنى ملاحظه ايدوب (آڭلايوب)، نفسك دسيسهلرندن (حيلهلرندن) قورتولمقدر. أوت اهل طريقت و اهل حقيقت، قرآن حكيمك كُلُّ نَفْسٍ ذَٓائِقَةُ الْمَوْتِ [هر نفِس ئولومى طاديجيدر] اِنَّكَ مَيِّتٌ وَ اِنَّهُمْ مَيِّتُونَ [شبههسز سن ده ئولهجك اولان بر كيمسهسك، اونلر ده ئولهجك اولان كيمسهلردر!] (مئآلندهكى) كبى آيتلرندن آلديغى درس ايله رابطۀ موتى سلوكلرنده (مسلكلرنده) اساس طوتمشلر؛ طول املك منشأى (قايناغى) اولان توهم ابديتى (ابدى ياشامه ظننى) او رابطه ايله ازاله ايتمشلر (كيدرمشلر). (...) بو رابطهنك فوائدى (فائدهلرى) پك چوقدر. حديثده: فَاَكْثِرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللَّذَّاتِ يعنى: 'لذّتلرى تخريب ايدوب آجيلاشديران ئولومى چوق ذكر ايديڭز!' دييه بو رابطهيى درس ويرييور." (لمعهلر، ٢١نجى لمعه، ١٧٠)

آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ١٠٠، حاشيه ٢)

(٤) "دنيانك أوچ يوزى وار. برنجى يوزى: جناب حقّك اسماسنه (اسملرينه) باقار. اونلرك نقوشنى (نقشلرينى) كوسترر. معناى حرفيله (ياراتاننه باقان يوڭيله)، اونلره (او اسملره) آيينهدارلق ايدر. دنيانك شو يوزى، حدسز مكتوبات صمدانيهدر. دنيانك بو يوزى غايت كوزلدر. نفرته دگل، عشقه لايقدر. ايكنجى يوزى: آخرته باقار. آخرتك تارلهسيدر، جنّتك مزرعهسيدر، رحمتك مزهرهسيدر (چيچكلگيدر). شو يوزى دخى، اوّلكى يوزى كبى كوزلدر. تحقيره (حقارته) دگل، محبّته لايقدر. اوچنجى يوزى: انسانك هوساتنه (هوسلرينه) باقان و غفلت پردهسى اولان و اهل دنيانك ملعبۀ هوساتى (هوسلرينك اويون يرى) اولان يوزدر. شو يوز چركيندر. چونكه فانيدر، زائلدر (كچيجيدر)، ملليدر، آلداتير." (سوزلر، ٣٢نجى سوز، ٢٩٠)

١٨٧- و هانى الله، كنديلرينه كتاب ويريلنلرك "اونى مطلقا انسانلره آچيقلاياجقسڭز و اونى كيزله‌مه‌يه‌جكسڭز!" دييه صاغلام سوزلرينى آلمشدى. حالبوكه (اونلر) اونى (قولاق آردى ايدرك) صيرتلرينڭ كريسنه آتديلر و اونڭله آز بر بها (قيمتسز بر منفعت) صاتين آلديلر. ايشته (بو) صاتين آلمقده اولدقلرى شى نه كوتودر!

١٨٨- صاقين ظن ايتمه‌كه او ياپدقلريله سوينن، ياپمادقلرى شيلرله ده أوگولمه‌يى آرزو ايدنلر، أوت، صاقين اونلرى صانماكه عذابدن قورتولاجقلر! چونكه اونلر ايچون (پك) آجى بر عذاب واردر.[1]

١٨٩- هم كوكلرڭ و يرڭ ملكى (سلطنتى) اللّهڭدر. و الله، هر شيئه حقّيله كوجى يتندر.

١٩٠- شبهه‌سزكه كوكلرڭ و يرڭ ياراتيليشنده و كيجه ايله كوندوزك اختلافنده (آرد آرده كلمه‌سنده، استقامتلى) عقل صاحبلرى ايچون البته دليللر واردر.

١٩١- اونلركه، آياقده طوروركن، اوتوروركن و يانلرى أوزرينه (ياتار) ايكن اللّهى ذكر ايدرلر و كوكلر ايله يرڭ ياراتيليشى حقّنده (درين درين) دوشونورلر. (و شويله دعا ايدرلر:) "ربّمز! (سن) بونلرى بوش يره ياراتمدڭ؛ سن (بوندن) منزّهسڭ، آرتق بزى آتشڭ عذابندن محافظه أيله!"[2]

١٩٢- "ربّمز! شبهه‌سزكه سن كيمى آتشه قويارسه‌ڭ بو سببله اونى كرچكدن رذيل ايدرسڭ! ظالملرڭ ايسه هيچ ياردیمجيلرى يوقدر."

١٩٣- "ربّمز! محقّقكه بز، 'ربّڭزه ايمان ايدڭ!' دييه ايمانه چاغيران بر دعوتجى‌يى (پيغمبرى) ايشيتدك و همن ايمان ايتدك. ربّمز! آرتق بزم ايچون كناهلريمزى باغيشلا، كوتولكلريمزى بزدن أورت و جانمزى ابرار (ايچى طيشى تر تميز اولان ايى قوللرڭ) ايله برابر آل!"

١٩٤- "ربّمز! آرتق پيغمبرلرڭ واسطه‌سيله بزه وعد ايتدكلريڭى بزه وير و بزى قيامت كونى رذيل ايتمه! شبهه‌سزكه سن، وعدڭدن دونمزسڭ."[3]

---

(١) باقيڭز؛ (سوزلر، ١٨نجى سوز، ٨٧)

(٢) "باشده رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام عموم پيغمبرلر و اهل حقيقت، هر وقت دعالرنده الڭ زياده؛ آجِرْنَا مِنَ النَّارِ [بزى آتشدن قورو!] نَجِّنَا مِنَ النَّارِ [بزى آتشدن قورتار!] خَلِّصْنَا مِنَ النَّارِ [بزى آتشدن خلاص أيله!] و وحى و شهوده (كورمه‌لرينه) بناءً، اونلرجه قطعيت كسب ايدن (كسينلك قزانان) 'جهنّمدن بزى حفظ ايت (قورو)!' ديمه‌لرى كوستربيوركه، نوع بشرڭ الڭ بيوك مسئله‌سى جهنّمدن قورتولمقدر و كائناتڭ پك چوق اهمّيتلى و معظم و دهشتلى بر حقيقتى جهنّمدركه، بر قسم او اهل شهود و اهل كشف (اللّهڭ ولى قوللرى) و اهل تحقيق اونى مشاهده ايدر (كورور) و بر قسمى ترشحاتنى (ايزلرينى) و كولكه‌لرينى كورور، دهشتندن فرياد ايدرلر. 'بزى اوندن قورتار!' ديرلر." (شعاعلر، ١١نجى شعاع، ٢٢٤)

(٣) "مادام هر سنه‌ده، اويله بر قدير مطلق (قدرتى صوڭسز اولان الله)، حشرڭ و جنّتڭ نمونه‌لرينى بيڭلر طرزده ايجاد ايدييور. هم مادام بتون سماوى فرمانلرى ايله سعادت أبديه‌يى وعد ايدوب، جنّتى مژده ويرييور. هم مادام بتون اجراآتى و شئوناتى (ايشلرى) حق و حقيقتدر و صدق (طوغريلق) و جدّيتله‌در. هم مادام آثارينڭ (اثرلرينڭ) شهادتيله، بتون كمالات (مكمّللكلر)، اونڭ نهايتسز كمالنه (قصورسزلغنه) دلالت و شهادت ايدر. و هيچ بر جهتده نقص (نقصانلق) و قصور اونده يوقدر. هم مادام خلف وعد (سوزندن دونمك) و خلاف و كذب (يالان) و آلداتمق، الڭ چركين بر خصلت و نقص و قصوردر. البته و البته او قدير ذوالجلال، او حكيم ذوالكمال، او رحيم ذوالجمال وعدينى يرينه كتيره‌جك؛ سعادت أبديه قاپيسنى آچاجق، آدم باباڭزڭ وطن اصليسى (اصل وطنى) اولان جنّته سزلرى اى اهل ايمان ادخال ايده‌جكدر (كيرديره‌جكدر)." (عصاى موسى، ١٠نجى حجّت ايمانيه، ١٨٩-١٩٠)

١٩٥- ربلری ده اونلره (دعالرینه) شویله جواب ویردی: "محقّقکه بن، ایچگزدن ارکك اولسون قادین اولسون، (صالح) بر ایش یاپانڭ عملنی ضایع ایتمهم.[١] هپ بربریڭزدنسڭز. ایشته هجرت ایدنلر، یورتلرندن چیقاریلانلر، یولمده اذیت ایدیلنلر، صواشانلر و ئولدیریلنلر وار یا، کوتولکلرینی اونلردن مطلقا أورتهجگم و الله قاتندن بر مکافات اولارق اونلری البته آلتلرندن نهرلر آقان جنّتلره قویاجغم!" (ربّڭز اولان) اللّهکه، مکافاتڭ کوزلی اونڭ قاتندهدر.

١٩٦- انکار ایدنلرڭ دیار دیار کزوب طولاشمهلری صاقین سنی آلداتماسین!

١٩٧- (بو، اونلر ایچون دنیاده) آز بر فائدهلنمهدر! صوڭره واراجقلری یر، جهنّمدر. و (او،) نه کوتو یاتاقدر![٢]

١٩٨- فقط ربلرندن صاقینانلر وار یا، اونلر ایچون، الله قاتندن بر آغیرلامه اولارق، آلتلرندن ایرماقلر آقان جنّتلر واردر؛ اوراده ابدی اولارق قالیجیدرلر. الله قاتنده اولان (نعمتلر) ایسه، ابرار (أوزی سوزی تر تمیز اولان صالح قوللر) ایچون داها خیرلیدر.

١٩٩- هم طوغریسی اهل کتابدن،[٣] اللّهه، سزه ایندیریلنه (قرآنه) و کندیلرینه ایندیریلنه (تورات و انجیله)، اللّهه کوڭلدن باغلی کیمسهلر اولارق کرچکدن ایمان ایدنلر واردر. اللّهڭ آیتلرینی (قارشیلغنده نه آلسهلر) آز (دوشهجك) بر فیآته صاتمازلر. ایشته اونلر وار یا، کندیلری ایچون ربلری قاتنده مکافاتلری واردر. محقّقکه الله، حسابی پك چابوق کورندر.

٢٠٠- ای ایمان ایدنلر! صبر ایدڭ![٤] صبرده (دوشمانلریڭزه) أوستون کلڭ! (هر آن جهاده) حاضرلقلی اولڭ و اللّهدن صاقینڭ! تاکه قورتولوشه ایرهسڭز.

---

(١) بو آیت کریمه، مؤمنلرڭ آننهسی أُمُّ سَلَمَهنڭ (رع): "یا رسول الله! بن هجرتده قادینلردن بحث ایدیلدیگنی هیچ ایشیتمدم!" دیمهسی أوزرینه نازل اولدی. (قرطبی، ج. ٤/٢، ٣١٨)

(٢) مسلمانلردن بر قسمنڭ: "کافرلر رفاه ایچنده یاشارکن، بز ضرورت ایچریسنده آچلق چکییورز" دییه یاقینمهلری أوزرینه بو آیت جلیله نازل اولدی. (جلالین شرحی، ج. ١، ٥٣٣)

"بو عالمڭ متصرفنڭ (ادارهجیسنڭ) مادام نهایتسز بویله بر کرمی، نهایتسز بویله بر رحمتی، نهایتسز اویله بر جلال و عزّتی واردر. نهایتسز جلال و عزّت، ادبسزلرڭ تأدیبنی (ادبلندیریلمهسنی) ایستر. نهایتسز کرم، نهایتسز اکرام ایستر؛ نهایتسز رحمت، کندینه لایق احسان ایستر. حالبوکه بو فانی دنیاده و قیصه عمرده، دڭزدن بر طامله کبی میلیونلر جزؤدن آنجق بر جزئی یرلشیر و تجلّی ایدر (کورونور). دیمك او کرمه لایق و او رحمته شایسته بر دار سعادت (سعادت یری) اولاجقدر. یوقسه کوندوزی ایشیغیله طولدیران کونشڭ وجودینی (وارلغنی) انکار ایتمك کبی، بو کورونن رحمتڭ وجودینی انکار ایتمك لازم کلیر. چونکه بر داها دونمهمك أوزره زوال (آیریلمق) ایسه، شفقتی مصیبته، محبّتی حرقته (یانمهیه) و نعمتی نقمته (عذابه) و عقلی، مشئوم (اوغورسز) بر آلته و لذّتی أَلمه قلب ایتدیرمکله (چویرمکله) حقیقت رحمتڭ انتفاسی (رحمت حقیقتنڭ سونمهسی) لازم کلیر. هم او جلال و عزّته اویغون بر دار مجازات (جزا یری) اولاجقدر. چونکه اکثریا ظالم عزّتنده، مظلوم ذلتنده قالوب، بورادن کوچوب کیدییورلر. دیمك بر محکمهٔ کبرایه (بیوك بر محکمهیه) بیراقیلییور، تأخیر ایدیلییور. یوقسه، باقیلمییور دگل! بعضاً دنیاده دخی جزا ویرر." (ذوالفقار، ١٠نجی سوز، ١٨)

(٣) بوراده ذکر ایدیلن "اهل کتاب"دن مقصد، عبد الله بن سلام (رع) و آرقداشلری ایله حبش حکمداری نجاشی کبی مبارك ذاتلردر. (رازی، ج. ٩/٥، ١٦٠)

(٤) صبر حقّنده باقیگز؛ (صحیفه ٣٠٩، حاشیه ١؛ صحیفه ٤٠، حاشیه ٢)

٤- نساء سوره‌سی

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ١٧٦ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

١- ای انسانلر! سزی تك بر نفسدن (آدمدن) یاراتان، اوندن ده أشنی (حوّایی) یاراتارق (یر یوزینه) ایکیسندن بر چوق رجال (ارککلر) و نسا (قادینلر) یایان ربّڭزدن صاقینڭ! اونڭ حقّنه بربریڭزدن ایستکلرده بولونویور اولدیغڭز اللّٰهدن و اقربالق باغلرینی قوپارمقدن صاقینڭ! شبهه‌سزکه الله، سزڭ أوزریڭزده تام بر کوزتیجیدر.

٢- هم یتیملره مالّرینی ویرڭ و تمیزی پیس اولانه (حلالی حرامه) دگیشمه‌یڭ؛ اونلرڭ مالّرینی مالّریڭزه (قاتارق) ییمه‌یڭ! چونکه بو بیوك بر کناهدر.

٣- اگر یتیم اولان قیزلر حقّنده (کندیلریله اولندیگڭز تقدیرده) عدالتلی اولامایاجغڭزدن قورقارسه‌ڭز، او حالده سزه حلال اولان (باشقه) قادینلردن ایکی، أوچ و (اڭ چوق) درت (خانمڭز) اولمق أوزره نکاحلایڭ![1] بوڭا رغماً (اونلرڭ ده آرالرنده) عدالتلی اولامایاجغڭزدن قورقارسه‌ڭز، آرتق بر تك (خانم) ویا صاحب اولدیغڭز جاریه‌لر (ایله یتینڭ)! بو، حقسزلق ایتمه‌مه‌ڭزه داها یاقیندر.

٤- قادینلره مَهرلرینی کوڭل رضاسی ایله ویرڭ! فقط سزه اوندن برآزینی کندی کوڭلیله باغیشلارلرسه، آرتق اونی عافیتله، راحتجه ییڭ!

٥- هم (ای ولیلر!) اللّٰهڭ سزڭ ایچون آیاقده طورابیلمه (وسیله‌سی، کچیم قایناغی) قیلدیغی مالّریڭزی (ولیسی بولوندیغڭز کیمسه‌لرڭ مالّرینی) سفیهلره (یرلی یرنده قوللانامایانلره) ویرمه‌یڭ؛ فقط کندیلرینه اونلردن (او مالّردن) ییدیرڭ، اونلری کییدیرڭ و اونلره کوزل سوز سویله‌یڭ!

٦- آرتق یتیملری، اولیلك چاغنه کلنجه‌یه قدر (کوزتوب) دگه‌یڭ! نهایت اونلرده رشدینه ایرمش بر حال کوروررسه‌ڭز، او تقدیرده مالّرینی کندیلرینه تسلیم ایدڭ! و بویویه‌جکلر (ده مالّرینی ألمزدن آلاجقلر) دییه اسرافله و عجله ایله اونلری ییمه‌یڭ! (یتیمڭ مالنی اداره ایدن، فقط) زنکین اولان کیمسه ایسه، بویله‌جه (اونڭ مالنی ییمکدن) قاچینسین! (او ولیلردن) فقیر اولان کیمسه ایسه آرتق (احتیاج و امگی نسبتنده) عرفه اویغون مقدارده ییسین! صوڭنده اونلره مالّرینی تسلیم ایتدیگڭز زمان ده اونلره قارشی شاهد بولوندیرڭ! حساب کوروجی اولارق ایسه، الله یتر!

---

(١) غیلان (رع) مسلمان اولدیغنده، نکاحی آلتنده اون تانه خانمی واردی. رسول اکرم (عصم) بو صحابه‌یه: "بونلردن دردینی سچ و دیگرلرندن آیریل!" بویوردیلر. (قرطبی، جـ. ٥/٣، ١٧)

"درده قدر تعدّد زوجات (چوق أوليلك)، طبیعته (یاراتیلیشه)، عقله، حکمته موافق (اویغون) اولمقله برابر، شریعت بر تانه‌دن درده چیقارمامش، بلکه سکز طقوزدن درده ایندیرمشدر. باخصوص (خصوصاً) تعدده اویله شرائط (شرطلر) قویمشدرکه، اوڭا مراعات (رعایت) ایتمکله، هیچ بر مضرّاتی مؤدّی اولماز (ضرره سبب اولماز)." (مکتوبات، مناظرات، ٣٨٤)

"ازدواجڭ (أولنمه‌نڭ) حکمتی و غایه‌سی، تناسلدر (نسلڭ دوامیدر). قضای شهوت لذّتی ایسه، او وظیفه‌یی کوردیرمك ایچون رحمت طرفندن ویریلمش بر اجرت جزئیه‌در (کوچك بر اجرتدر). مادام حکمتاً، حقیقتاً، ازدواج نسل ایچوندر، نوعڭ بقاسی (نسلڭ دوامی) ایچوندر. البته، بر سنه‌ده یالڭز بر دفعه تولّده قابل و آیڭ یالڭز یاریسنده قابل تلقح اولان و اللی سنه‌ده یأسه دوشن بر قادین، اکثر وقتده تا یوز سنه‌یه قدر قابل تلقیح بر ارککه کافی کلمدیگندن، مدنیت پك چوق فاحشه‌خانه‌لری قبول ایتمه‌یه مجبوردر." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٣٨-٣٩)

٧- آنا-بابانڭ و اقربالرڭ بيراقدقلرندن، ارككلر ايچون بر پاى واردر؛ آنا-بابانڭ و اقربالرڭ بيراق-دقلرندن قادينلر ايچون ده، اوندن (او بيراقيلاندن) آز اولسون چوق اولسون فرض قيلينمش بر نصيب اولارق بر پاى واردر!

٨- ميراث تقسيم اولونوركن (وارث اولمايان) اقربالر، يتيملر و يوقسوللر ده حاضر بولونورسه، بوندن اونلرى ده رزقلانديرڭ و اونلره كوزل سوز سويله‌يڭ!

٩- هم (يتيملر حقّنده) قورقسون او كيمسه‌لركه، اگر كنديلرى آرقه‌لرنده كوچسز (و كوچك) اولادلر بيراقاجق اولسه‌لردى، اونلر حقّنده انديشه ايده‌جكلردى. اويله ايسه (ديگر يتيملر حقّنده ده) اللّهدن صاقينسينلر و طوغرى سوز سويله‌سينلر!

١٠- شبهه‌سزكه حقسز اولارق يتيملرڭ ماللرينى ييينلر، قارينلرينه آنجق بر آتش ييمش اولورلر! و (اونلر،) ياقينده چيلغين آلولى بر آتشه كيره‌جكلردر!

١١- اللّه سزه چوجقلريڭز حقّنده، اركگه ايكى قادين پايى قدر (ميراث ويرمه‌ڭزى) امر ايدر![1] آرتق (چوجقلر) ايكيدن فضله قيز ايسه‌لر، او حالده (ئولنڭ) بيراقديغنڭ أوچده ايكيسى اونلرڭدر. اما (او وارث) بر تك قيز ايسه، بو طورومده (ميراثڭ) ياريسى اونڭدر. بونڭله برابر (ئولنڭ) چوجغى وارسه، آنا-باباسى ايچون، (او) ايكيسندن هر برينه، بيراقديغى ميراثندن آلتيده بر دوشر. فقط چوجغى يوق ده (ساده‌جه) آنا-باباسى اوڭا وارث اولورسه، آرتق آننه‌سنه أوچده بر دوشر (قالان باباسنڭدر). فقط قرداشلرى وارسه، او تقديرده ايتديگى وصيّتدن ويا بورچدن صوڭره آننه‌سنه آلتيده بر دوشر.[2]

بابالريڭز و اوغوللريڭز؛ بيلمزسڭزكه، اونلرڭ هانكيسى فائده باقيمندن سزه داها ياقيندر. (بتون بونلر) اللّهدن برر فريضه‌در. محقّقكه اللّه، (حقّيله بيلن) عليم، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

---

(١) " فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ [اركگه ايكى قادين حصّه‌سى واردر] اولان حكم قرآنى (قرآنڭ حكمى) محض عدالت (تام عدالت) اولديغى كبى عين مرحمتدر. أوت، عدالتدر. چونكه، اكثريت مطلقه اعتباريله (چوغونلقله) بر اركك بر قادين آلير. نفقه‌سنى تعهد ايدر (أوستلنير). بر قادين ايسه بر قوجه‌يه كيدر، نفقه‌سنى اوڭا يوكلر. ارثيته‌ده‌كى (ميراثده‌كى) نقصانى تلافى ايدر. هم مرحمتدر. چونكه او ضعيفه قيز، پدرندن شفقته و قرداشندن مرحمته چوق محتاجدر. حكم قرآنه كوره او قيز، پدرندن انديشه‌سز بر شفقت كورور. پدرى اوڭا: 'بنم ثروتمڭ ياريسنى ايللرڭ و يبانيلرڭ أللرينه كچمه‌سنه سبب اولاجق ضررلى بر چوجق' نظريله انديشه ايدوب باقماز. (...) شو حالده او فطرتاً (ياراتيليشجه) نازك، نازنين و خلقتاً ضعيفه و نحيفه قيز، صورتاً (كورونوشده) آز بر شى غيب ايدر؛ فقط اوڭا بدل اقاربڭ (ياقينلرينڭ) شفقتندن، مرحمتندن توكنمز بر ثروت قزانير." (مكتوبات، ١١نجى مكتوب، ٢٩)

(٢) "ميمسز مدنيت، ناصل قيز حقّنده، حقّندن فضله حق ويرديگندن بويله بر حقسزلغه سبب اولويور؛ اويله ده، والده حقّنده، حقّنى كسمكله، داها دهشتلى حقسزلق ايديور. أوت، رحمت ربّانيه‌نڭ اڭ حرمتلى، اڭ حلاوتلى (طاتلى)، اڭ لطيف (خوش) و اڭ شيرين بر جلوه‌سى اولان شفقت والده، حقائق كائنات (كائناتڭ حقيقتلرى) ايچنده اڭ محترم، اڭ مكرم بر حقيقتدر. (...) ايشته بويله محترم و معزز بر حقيقتى طاشييان بر والده‌يى، ولدينڭ مالندن محروم ايتمك، او محترم حقيقته قارشى نه قدر دهشتلى بر حقسزلق، نه درجه وحشتلى بر حرمتسزلك، نه مرتبه جنايتلى بر حقارت و عرش رحمتى تيترتن بر كفران نعمت (نانكورلك) و حيات اجتماعيهٔ بشريه‌نڭ غايت پارلاق و نافع بر ترياقنه (فائده‌لى بر علاجنه) بر زهر قاتمق اولديغنى، انسانيتپرورلك (انسان سوكيسى) ادّعا ايدن انسان جاناورلرى آڭلامازلرسه، البته حقيقى انسانلر آڭلار." (مكتوبات، ١١نجى مكتوب، ٢٩-٣٠)

١٢- هم اگر چوجقلری یوقسه، زوجه‌لریڭزڭ بیراقدقلرینڭ یاریسی سزڭدر. فقط چوجقلری وارسه، یاپاجقلری وصیّتدن ویا بورچدن صوڭره، آرتق بیراقدقلرینڭ درتده بری سزڭدر. بونڭله برلکده اگر (سزڭ) چوجغڭز یوقسه، بیراقدیغڭزڭ درتده بری اونلرڭ (خانملریڭزڭدر). فقط چوجغڭز وارسه، بو طورومده یاپاجغڭز وصیّتدن ویا بورچدن صوڭره بیراقدیغڭزڭ سکزده بری اونلرڭدر. بوڭا رغماً اگر بر ارکك ویا بر قادینه، (کندی) اولادی و باباسی اولمادیغی حالده (یاقین اقرباسی اولارق) وارث اولونور ده (عین آننه‌دن) بر ارکك قرداشی ویا بر قیز قرداشی بولونورسه، او تقدیرده اونلردن هر برینه آلتیده بر دوشر. فقط بوندن داها چوق ایسه‌لر، او حالده (وارثه) ضرر ویریجی اولمادن ایدیلن وصیّتدن ویا بورچدن صوڭره، اونلر أوچده برده اورتاقدرلر. (بتون بو میراث تقسیم اصولی) اللّٰهدن برر امردر! اللّٰه ایسه، (حقّیله بیلن) علیم، (عذابده هیچ عجله ایتمه‌ین) حلیمدر.

١٣- بونلر اللّٰهڭ حدودیدر. آرتق کیم اللّٰهه و رسولنه اطاعت ایدرسه، (اللّٰه) اونی آلتلرندن نهرلر آقان جنّتلره قویار؛ اوراده ابدی اولارق قالیجیدرلر. و ایشته بیوك قورتولوش بودر![1]

١٤- کیم ده اللّٰهه و رسولنه عصیان ایدر و اونڭ حدودینی آشارسه، (اللّٰه) اونی ایچنده ابدی اولارق قالیجی اولدیغی بر آتشه قویار و اونڭ ایچون آشاغیلاییجی بر عذاب واردر![2]

---

(١) "أوت هیچ ممکنمیدرکه، انسان عموم موجودات (وارلقلر) ایچنده اهمّیتلی بر وظیفه‌سی، اهمّیتلی بر استعدادی (قابلیتی) اولسون ده، انسانڭ ربّی ده انسانه بو قدر منتظم مصنوعاتیله (اثرلریله) کندینی طانیتدیرسه؛ مقابلنده (قارشیلغنده) انسان ایمان ایله اونی طانیمازسه، هم بو قدر رحمتڭ سوسلی میوه‌لریله کندینی سودیرسه؛ مقابلنده انسان عبادتله کندینی اوڭا سودیرمه‌سه، هم بو قدر بو تورلی نعمتلریله محبّت (سوکی) و رحمتنی اوڭا کوسترسه؛ مقابلنده انسان شکر و حمدله اوڭا حرمت ایتمه‌سه، جزاسز قالسین، باشی بوش بیراقیلسین، او عزّت، غیرت صاحبی ذات ذوالجلال بر دار مجازات (جزا یری) حاضرلاماسین؟

هم هیچ ممکنمیدرکه: او رحمن رحیمڭ کندینی طانیتدیرمه‌سنه مقابل، ایمان ایله طانیمقله و سودیرمه‌سنه مقابل، عبادتله سومك و سودیرمکله و رحمتنه مقابل، شکر ایله حرمت ایتمکله مقابله ایدن (قارشیلق ویرن) مؤمنلره بر دار مکافاتی (مکافات یری)، بر سعادت أبدیه‌یی (جنّتی) ویرمه‌سین؟" (ذوالفقار، ١٠ نجی سوز، ١٨)

(٢) "قرآنده صریحاً و ضمناً (آچیق و کیزلی اولارق) و اشارتاً (اشارتله)، آخرت و توحیدی و بشرڭ مکافات و مجازاتنی (جزاسنی) بیڭلر دفعه اثبات ایدوب نظره ویرمه‌نڭ و هر سوره‌ده، هر صحیفه‌ده، هر مقامده درس ویرمه‌نڭ حکمتی نه‌در؟

الجواب: دائرۀ امکانده (وارلقلر عالمنده) و کائناتڭ سرکذشتنه (باشندن کچن حادثه‌لره) عائد انقلابلرده (دگیشیکلکلرده) و امانت کبرایی (اڭ بیوك امانتی) و خلافت ارضیه‌یی (یر یوزینڭ خلیفه‌لگنی) اوموزینه آلان نوع بشرڭ (انسانلغڭ) شقاوت (ابدی عذاب) و سعادت أبدیه‌یه مدار (سبب) اولان وظیفه‌سنه دائر اڭ بویوك و اڭ اهمّیتلی مسئله‌لرنده اڭ عظمتلیلرینی درس ویرمك و حدسز شبهه‌لری ازاله ایتمك (کیدرمك) و غایت شدّتلی انکارلری و عنادلری قیرمق جهتنده، البته او دهشتلی انقلابلری تصدیق ایتدیرمك و او انقلابلرڭ عظمتنده بیوك و بشره (انسانلغه) اڭ لزوملی و اڭ ضروری مسئله‌لری تسلیم (قبول) ایتدیرمك ایچون قرآن، بیڭلر دفعه دگل، بلکه میلیونلر دفعه اونلره باقدیرسه بینه اسراف دگلکه میلیونلر کره تکرار ایله او بحثلر قرآنده اوقونور، اوصانچ ویرمز، احتیاج کسیلمز." (شعاعلر، ١١ نجی شعاع، ٢٣٨-٢٣٩)

اللّٰه رسولنڭ (ع‌ص‌م) سنّتنه اویمه‌نڭ اهمّیتی حقّنده باقیڭز؛ (صحیفه ٥٣، حاشیه ٢؛ صحیفه ١٦٩، حاشیه ٣)

١٥- و قادینلریگزدن زنا ایدنلر یوقمی، اونلره قارشی آرتق ایچگزدن درت شاهد کتیرك! بویله‌جه شاهدلك ایدرلرسه، او حالده اونلره (او قادینلره) ئولوم کلنجه‌یه ویا الله کندیلرینه بر یول قیلنجه‌یه قدر اونلری أولرده آلیقویك![1]

١٦- ایچگزدن اونی (زنایی) ایشله‌ینلره کلنجه، ایکیسنی ده (آزارلایارق) رنجیده ایدك! فقط توبه ایدوب (حاللرینی) اصلاح ایدرلرسه، آرتق اونلری براقك![2] شبهه‌سزکه الله، (توبه‌لری چوق قبول ایدن) توّاب، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

١٧- الله قاتنده (مقبول اولان) توبه، آنجق او کیمسه‌لرك توبه‌سیدرکه، بیلمه‌یه‌رك کناه ایشلرلر، صوڭره ده چوق کچمه‌دن توبه ایدرلر.[3] ایشته اونلر وار یا، الله، اونلرك توبه‌لرینی قبول ایدر. چونکه الله، (حقّیله بیلن) علیم، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

١٨- یوقسه (مقبول بر) توبه، او کناهلری ایشله‌یوب ده، نهایت اونلردن برینه ئولوم کلنجه: "شبهه‌سز بن شیمدی توبه ایتدم!" دیینلر ایچون دگلدر؛ کندیلری کافر کیمسه‌لر اولارق ئولنلر ایچون ده (دگلدر)! ایشته اونلر یوقمی، کندیلری ایچون (پك) أللی بر عذاب حاضرلادق!

١٩- ای ایمان ایدنلر! قادینلره زورله وارث اولمه‌ڭز سزه حلال اولماز! ویردیگڭز (مَهر)ڭ بر قسمنی (آلوب) کوتورمه‌ڭز ایچون اونلری صیقیشدیرمایك؛ آنجق آپ آچیق بر حیاسزلق یاپمه‌لری مستثنا. هم اونلرله ايي کچینك! فقط اونلردن خوشلانمازسه‌ڭز آرتق (صبر ایدیگز،) اولورکه بر شی خوشڭزه کیتمز ده الله، اونده بر چوق خیر تقدیر ایتمش بولونور.[4]

---

(١) اسلامیتك ایلك ییللرنده، زنا یاپانلر أولرنده حپس ایدیله‌رك، اونلرك خلقله ایچ ایچه اولمه‌لرینه انکل اولونوردی. داها صوڭره پیغمبر افندیمز (ع‌ص‌م)، بو چرکین فعلی ایشله‌ینلر حقّنده شویله بویورمشلردر: "اگر نکاحلی اولانلر زنا ایدرلرسه، اونلری رجم ایدك (طاشلایك)! اگر بکار ایسه‌لر، یوز دگنك اورك و بر سنه مدّتله سورکونه کوندرك!" (ابن کثیر، ج. ١، ٣٦٦)

(٢) بو آیتك حکمی، نور سوره‌سنك ایکنجی آیتیله قالدیریلمشدر. (قرطبی، ج. ٥/٣، ٨٦)

(٣) "ای انسان! سنك الگده غایت ضعیف، فقط سیّئآتده (کوتولکده) و تخریباتده (بوزمقده) ألی غایت اوزون و حسناتده (ایيلکده) ألی غایت قیصه، جزء اختیاری نامنده بر اراده‌ڭ وار. او اراده‌ڭك بر النه دعايي ویرکه، سلسلهٔ حسناتك بر میوه‌سی اولان جنّته الی یتیشسین و بر چیچگی اولان سعادت أبدیه‌یه ألی اوزانسین. دیگر النه ده استغفاری (توبه‌یی) ویرکه، اونك ألی سیّئآتدن قیصالسین و او شجرهٔ ملعونه‌نك (لعنتلنمش آغاجك) بر میوه‌سی اولان زقوم جهنّمه یتیشمه‌سین.

دیمك دعا و توکّل، میلان خیره (خیر میلنه) بیوك بر قوّت ویردیگی کبی؛ استغفار و توبه دخی، میلان شرّی (شر میلنی) کسر، تجاوزاتنی قیرار." (طلسملر، ٢٦نجی سوز، ٨٥)

(٤) جاهلیه دورنده مدینه‌ده، ئولن بر ارککك میراثجیسی، ئولنك أشی و قالدیغی چادیرینك أوزرینه: "سڭا ده میراثجی اولدم" دییوب عباسنی آتار و او قادینی تصرّف آلتنه آلیردی. اگر ایسترسه، کندیسی اونڭله مَهرسز اولارق أولنیر ویا کندیسی مَهرینی آلارق باشقه‌سیله أولندیرر ویا ایسته‌مزسه أولنمه‌سنه انکل اولور و او بیچاره ضعیفه‌يي أو حپسنه محکوم ایدردی. قادین، آنجق داها اوّل صاووشوب اقربالرینه صیغیندیغی تقدیرده حریتنه قاووشابیلیردی. (جلالین شرحی، ج. ٢، ٢٩)

٢٠- اگر بر زوجه‌نك يرينه (باشقه) بر زوجه آلمق ايسترسه‌ڭز، اونلردن برينه ييغينله (مال) ويرمش ده اولسه‌ڭز، آرتق اوندن (او مالدن) بر شي آلمايك! افترا اولارق و آپ آچيق بر كناه اولارقمى اونى آلاجقسڭز؟[١]

٢١- هم اونى ناصل آليرسڭزكه، بربريڭزله كرچكدن باش باشه قالمشديڭز و (أشلريڭز) سزدن پك صاغلام بر سوز آلمشلردى.[٢]

٢٢- بابالريڭزڭ نكاحلاديغى قادينلرله ده أولنمه‌يك؛ آنجق آرتق كچمشده اولانلر مستثنا (اونلردن مسئول دگلسڭز). شبهه‌سزكه بو، پك چركين بر ايش و نفرت ايديلن بر شيدر و نه كوتو بر يولدر!

٢٣- آناريڭز، قيزلريڭز، قيز قرداشلريڭز،[٣] خاله‌لريڭز، تيزه‌لريڭز، اركك قرداشڭ قيزلرى، قيز قرداشڭ قيزلرى، سزى أمزيرن (سوت) آننه‌لريڭز، سوت قيز قرداشلريڭز، قادينلريڭزڭ آننه‌لرى و كنديلريله زفافه كيرديگڭز قادينلريڭزدن اولوب حمايه‌ڭزده بولونان أوگى قيزلريڭز سزه حرام قيليندى.

فقط اونلرله زفافه كيرمه‌ديسه‌ڭز او حالده (بوشاديغڭز تقديرده قيزلريله أولنمه‌ڭزده) سزه بر كناه يوقدر. هم كندى صلبڭزدن اولان (أوز) اوغوللريڭزڭ خانملرى و ايكى قيز قرداشى (نكاحڭز آلتنده) بر آراده بولونديرمه‌ڭز ده (سزه حرام قيليندى)! آنجق آرتق كچمشده اولانلر مستثنا. محقّقكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

---

(١) جاهليه دورنده، قاريسنى بوشايارق باشقه بر قادين آلمق ايسته‌ينلردن بعضيلرى، ويردكلرى مَهرلرى ده كرى آلابيلمك ايچون كندى أشلرينه زنا اسناد ايدرلردى. زيرا او زمانڭ عادتلرنده صوچسز بر قاديندن مَهرى كرى آلمق، عيب صاييليردى. (بيضاوى، ج. ١، ٢٠٧)

(٢) بوراده ذكر ايديلن "صاغلام سوز"، بقره سوره‌سنڭ ٢٢٩نجى آيتنده كچن، جناب حقّڭ "يا ايلكله طوتمه ويا كوزللكله صاليويرمه" مآلنده‌كى امريدر. (نسفى، ج. ١، ٣٢٠)

(٣) "انسان، همشيره‌سى مثللو (قيز قرداشى كبى) محرملرينه قارشى فطرتاً (ياراتيليشدن) شهوانى حسّى طاشيماميور. چونكه محرملرڭ سيمالرى، قرابت (ياقينلق) و محرميت جهتنده‌كى شفقت و محبّت مشروعه‌يى (مشروع سوكى‌يى) احساس ايتديگى (حس ايتديرديگى) جهتله، نفسى و شهوانى تمايلاتى (ميللرى) قيرار." (لمعه‌لر، ٢٤نجى لمعه، ٢٠٨)

٢٤- (حرب اسیری اولارق) صاحبی بولوندیغڭز جاریه‌لر[١] مستثنا، أولی قادینلر ده (سزه حرام قیلیندی)! (بونلر) اللّٰهڭ اوزریڭزه یازدیغی حراملردر. بونلرڭ طیشنده اولان قادینلر ایسه، زنادن قاچینان کیمسه‌لر و عفّتلی ارککلر اولارق ماللریڭزله (مَهرلرینی ویره‌رك) ایسته‌یه‌سڭز دییه سزه حلال قیلیندی.

اویله ایسه اونلردن هانکیسی ایله (أولنه‌رك) فائده‌لندیسه‌ڭز، آرتق مَهرلرینی بر فریضه اولارق کندیلرینه ویرڭ! او فریضه‌دن (مَهری تعیین ایتدکدن) صوڭره (داها آز ویا داها چوق ویرمك اوزره) آراڭزده آڭلاشدیغڭز (مقدار)ده سزه برکناه یوقدر. محقّقکه اللّٰه، (هر شیئی بیلن) علیم، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

٢٥- هم ایچڭزدن هر کیم، حر اولان مؤمن قادینلری نکاحلایاجق بر کنیشلگه کوچ یتیره‌میورسه، او تقدیرده صاحب اولدیغڭز کنج مؤمن جاریه‌لریڭزدن (برینی نکاحلاسین)! اللّٰه ایسه، ایمانڭزی أڭ ایی بیلندر.

هپ بربریڭزدنسڭز. اویله ایسه زنادن قاچینان و کیزلی دوست ده ایدینمه‌ین عفّتلی قادینلر اولمه‌لری حالنده، اونلری صاحبلرینڭ اذنیله نکاحلایڭ و مَهرلرینی کندیلرینه کوزللکله ویرڭ! فقط أولندکلری زمان، بوڭا رغماً زنا ایدرلرسه، آرتق اونلره حر قادینلره ویریلن جزانڭ یاریسی (قدر بر جزا) واردر.

بو (جاریه ایله أولنمه اذنی)، ایچڭزدن کناهه کیرمکدن قورقانلر ایچوندر. فقط صبر ایتمه‌ڭز سزڭ ایچون داها خیرلیدر. اللّٰه ایسه، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

٢٦- اللّٰه، سزه (بیلمدکلریڭزی) آچیقلامق و سزدن اوّلکی (صالح کیمسه)لرڭ یوللرینه سزی هدایت ایتمك و توبه‌لریڭزی قبول ایتمك ایستر. چونکه اللّٰه، (هر شیئی حقّیله بیلن) علیم، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

---

(١) "سؤآل: (...) اسیر و کوله کبی بعض مسائلی (مسئله‌لری)، بعض اجنبیلر سررشته ایدرك (باشه قاقارق)، مدنیت نقطۀ نظرنده شریعته بعض اوهام و شبهاتی (وهم و شبهه‌لری) ایراد ایدییورلر (کتیرییورلر).

الجواب: (...) اسلامیتڭ احکامی (حکملری) ایکی قسمدر. بریسی: شریعت اوڭا مؤسّسدر (او حکمڭ قویوجیسیدر). بو ایسه حسن حقیقی (حقیقی کوزللك) و خیر محضدر (قاتیقسز خیردر). ایکنجیسی: شریعت، معدّلدر (دوزلتیجیدر).

یعنی غایت وحشی و غدار بر صورتدن (شکلدن) چیقاروب، اَهْوَنُ الشّر (کوتونڭ خفیفی) و معدّل (دوزلتیلمش) و طبیعت بشره (انسانڭ یاراتیلیشنه) تطبیقی ممکن و تماماً حسن حقیقی‌یه کچه‌بیلمك ایچون زمان و زمیندن آلینمش بر صورته افراغ ایتمشدر (چویرمشدر).

چونکه، بردن طبیعت بشرده عموماً حکم فرما (کچرلی) اولان بر امری (ایشی) بردن رفع ایتمك (قالدیرمق)، بر طبیعت بشری بردن قلب ایتمك اقتضا ایدر (دگیشدیرمك کرکیر). بناءً علیه، شریعت واضع اسارت (اسیرلگی قویوجی) دگلدر؛ بلکه أڭ وحشی صورتدن، بویله تماماً حریته یول آچاجق و کچه‌بیله‌جك صورته ایندیرمشدر، تعدیل ایتمشدر (دوزلتمشدر)."
(مکتوبات، مناظرات، ٣٨٤)

٢٧- و الله، سزڭ توبه‌لریڭزی قبول ایتمك ایستر؛ شهوتلرینه اویانلر ایسه، (سزڭ) بویوك بر میل ایله (بوتون بوتون حقدن) صاپمه‌ڭزی ایستر.

٢٨- الله، (آغیر تكلیفلری) سزدن خفیفلتمك ایستر. چونكه انسان ضعیف اولارق یاراتیلمشدر.(١)

٢٩- أی ایمان ایدنلر! كندیلگڭزدن آڭلاشارق یاپدیغڭز بر تجارت اولمه‌سی مستثنا، ماللریڭزی آراڭزده باطل (حرام یوللر) ایله ییمه‌یڭ و نفسلریڭزی (كندیڭزی و بربریڭزی) ئولدیرمه‌یڭ! شبهه‌سزكه الله، سزه قارشی چوق مرحمتلیدر.

٣٠- آرتق كیم دوشمانلق و حقسزلقله بو (یاساقلاندیغی) شیلری یاپارسه، بونڭ اوزرینه ایلریده اونی بر آتشه آتاجغز! بو ایسه، اللّهه كوره چوق قولایدر.(٢)

٣١- اگر كندیسندن یاساقلانمقده اولدیغڭز (كناهلر)ڭ بویوكلرندن قاچینیرسه‌ڭز، (كوچك) كناهلریڭزی سزدن أورترز و سزی چوق خوش بر یره (جنّته) قویارز.(٣)

٣٢- هم اللّهڭ بعضیڭزی، بعضیڭزدن كندیسی ایله أوستون قیلدیغی (اونی أوستونلك یاپدیغی) شیلری تمنّی ایتمه‌یڭ! اركككلره قزاندقلرندن بر نصیب واردر، قادینلره ده قزاندقلرندن بر نصیب واردر.(٤) او حالده اللّهدن لطفنی ایسته‌یڭ! محقّقكه الله، هر شیئی حقّیله بیلندر.

٣٣- آنا-بابانڭ و اقربالرڭ بیراقدقلری ماللرندن هر بری ایچون ده وارثلر قیلدق. یمینلریڭزڭ باغلادیغی (اونلرڭ لهنه یمین ایتدیگڭز) كیمسه‌لره كلنجه، اونلره ده نصیبلرینی ویرڭ! شبهه یوقكه الله، هر شیئه حقّی ایله شاهددر.

---

(١) "انسان، فطرتاً (یاراتیلیشجه) غایت ضعیفدر. حالبوكه هر شی اوڭا ایلیشیر، اونی متأثر و متألم ایدر (ألم ویرر). هم غایت عاجزدر. حالبوكه بلالری و دوشمانلری پك چوقدر. هم غایت فقیردر. حالبوكه احتیاجاتی پك زیاده‌در. هم تنبل و اقتدارسزدر. حالبوكه حیاتڭ تكالیفی (یوكلری) غایت آغیردر.

هم انسانیت اونی كائناتله علاقه‌دار ایتمشدر. حالبوكه سودیگی، انسیت ایتدیگی شیلرڭ زوال و فراق (آیریلمه‌سی)، متمادیاً (دواملی) اونی اینجیتییور. هم عقل اوڭا یوكسك مقصدلر و باقی میوه‌لر كوستریيور. حالبوكه ألی قیصه، عمری قیصه، اقتداری قیصه، صبری قیصه‌در." (سوزلر، ٩نجی سوز، ٢٨)

(٢) "أوت بر قدیركه: شو عالم، بوتون كونشلری، ییلدیزلری، عوالمی (عالملری)، ذرّاتی (ذرّه‌لری)، جواهری (جوهرلری) نهایتسز لسانلرله اونڭ عظمتنه (بویوكلگنه) و قدرتنه شهادت ایدر. هیچ بر وهم و وسوسه‌نڭ حقّی وارمیدركه حشر جسمانی‌یی (جسمی ایله حشر اولمه‌یی) او قدرتدن استبعاد ایتسین (اوزاق كورسون)!" (سوزلر، ٢٩نجی سوز، ٢٠١ -٢٠٢)

(٣) "معصیتڭ (كناهڭ) ماهیتنده، أگر دوام ایدرسه، كفر تخومی واردر. چونكه، او معصیته دوام ایدن الفت پیدا ایدر (آلیشیر). صوڭره اوڭا عاشق و مبتلا اولور. تركنه امكان بولاماياجق درجه‌یه كلیر. صوڭره او معصیتڭ عقابه موجب اولمادیغنی (جزالاندیرمه‌یی كركدیرمدیگنی) تمنّی‌یه باشلار. بو حال بویله‌جه دوام ایتدكجه كفر تخومی یشیللنمه‌یه باشلار. أڭ نهایت، كركڭ عقابی (جزایی) كركڭ دار العقابی (جزا یرینی) انكاره سبب اولور." (مثنوئ نوریه، حبّه، ١١١)

(٤) بو آیت، مؤمنلرڭ آننه‌سی أُمُّ سَلَمَه‌نڭ (رع): "یا رسول الله! أرككلر حربه اشتراك ایدییورلر، بز ایسه ایده‌مییورز و جهاد ثوابندن محروم قالییورز. آیریجه، اونلرڭ میراثدن آلدقلری حصّه‌نڭ یاریسنی آلابیلییورز" دیمه‌سی اوزرینه ایندیریلمشدر. (ابن كثیر، ج. ١، ٣٨٢)

٣٤- ارككلر، قادينلر اوزرينه حاكمدر (اونلرڭ رئيسيدر)لر. (بو،) اللّٰهڭ (انسانلردن) بعضيلريني (ارككلرى)، بعضيسندن (قادينلردن) أوستون قيلمه و (أرككلرڭ كندى) ماللرندن صرف ايتمه‌لرى سببيله‌در. صالحه‌قادينلر ايسه، اطاعتكار اولانلردر.[١] اللّٰهڭ (كنديلريني) قورومه‌سنه مقابل، غيبى (قوجه‌سنڭ يوقلغنده، قورومسى كركنلرى) محافظه ايدن قادينلردر. اطاعتسزلكلرندن قورقديغڭز قادينلره كلنجه، آرتق اونلره نصيحت ايدڭ؛ صوڭره (بو فائده ايتمزسه) اونلرى ياتاقلرنده يالڭز بيراقڭ؛ صوڭره (بينه ديڭله‌مزلرسه فضله اينجيتمدن) دووڭ![٢] فقط سزه اطاعت ايدرلرسه، آرتق (اونلرى اينجيتمك ايچون) عليهلرينه بر يول آرامايڭ! شبهه‌سزكه الله، (پك يوجه اولان) علىّ، (چوق بويوك اولان) كبيردر.

٣٥- بونڭله برابر ايكيسنڭ (قارى-قوجه‌نڭ) آراسنڭ آچيلمه‌سندن قورقارسه‌ڭز، او حالده اونڭ (أركگڭ) عائله‌سندن بر حَكَم، بونڭ (قادينڭ) عائله‌سندن ده بر حَكَم كوندرڭ! أگر (بو حَكَملر كرچكدن) باريشديرمق ايسترلرسه، الله (قارى ايله قوجه‌يى) آرالرنده (آڭلاشمه‌يه) موفّق قيلار. محقّقكه الله، (طرفلرڭ حاللريني بيلن) عليم، (ياپدقلرندن خبردار اولان) خبيردر.

٣٦- و اللّٰهه عبادت ايدڭ، هم اوڭا هيچ بر شيئى اورتاق قوشمايڭ؛ صوڭره آنا-بابايه، اقربايه، يتيملره، يوقسوللره، ياقين قومشويه، اوزاق قومشويه، ياقين آرقداشه، يولده قالمشه و أللريڭزڭ آلتنده بولونان كوله‌لره (و بوتون جانليلره) ايلك (ايدڭ)! شبهه يوقكه الله، كندينى بگنن و چوق أوگونن كيمسه‌لرى سومز.

٣٧- (اونلر) او كيمسه‌لركه جمريلك ايدرلر، انسانلره ده جمريلگى امر ايدرلر و اللّٰهڭ كنديلرينه احسانندن ويرديگى شيلرى كيزلرلر. كافرلر ايچون ايسه، (پك) آشاغيلاييجى بر عذاب حاضرلادق!

---

(١) "قادين و أركك اورته‌سنده غايت اساسلى و شدّتلى مناسبت و محبّت (سوكى) و علاقه، يالڭز دنيوى حياتڭ احتياجندن ايلرى كلمه‌يور. أوت بر قادين قوجه‌سنه، يالڭز حيات دنيويه‌يه مخصوص بر رفيقۀ حيات (حيات آرقداشى) دگلدر. بلكه حيات أبديه‌ده دخى بر رفيقۀ حياتدر. مادام حيات أبديه‌ده دخى قوجه‌سنه رفيقۀ حيات اولاجقدر. البته أبدى آرقداشى و دوستى اولان قوجه‌سنڭ نظرندن غيرى، باشقه‌سنڭ نظرينى كندى محاسننه جلب ايتمه‌مك (كوزللكلرينه چكمه‌مك) و قوجه‌سنى طاريلتمامق و قيصقانديرمامق لازم كلير." (لمعه‌لر، ٢٤نجى لمعه، ٢٠٧)

"قادينڭ عائله حياتنده مدير داخلى (أو ايچنده اداره‌جى) اولمسى حيثيتيله، قوجه‌سنڭ بوتون مالنه، أولادينه و هر شيئنه محافظه مأمورى اولديغندن، اڭ اساسلى خصلتى صداقتدر، امنيتدر (كووندر). (...) حتى ارككلرده‌كى ايكى كوزل خصلت اولان جسارت و سخاوت (جومردلك) قادينلرده بولونسه، بو امنيته و صداقته ضرر اولديغى ايچون، اخلاق سيّئه‌دندر، كوتو خصلت صاييليرلر." (لمعه‌لر، ٢٤نجى لمعه، ٢٠٨)

(٢) بو آيت كريمه، انصاردن سَعْدْ اِبْنِ رَبِي (رع) ايله أشى حَبِيبَه بِنْتِ زَيْدْ (رع) حقّنده اينديريلمشدر. حضرت سَعْدڭ (رع) أشى حضور نبوى‌يه كله‌رك قوجه‌سنى شكايت ايتمشدى. كنديسنه طوقات آتان قوجه‌سندن قصاص آلينمه‌سنى ايسته‌يوردى. رسول اكرم (عصم) قصاصله حكم ايدنجه، قادينجغز باباسى زيد (رع) ايله برلكده كرى دونمك اوزره ايكن پيغمبريمز (عصم) اونلره: "طورڭ، كيتمه‌يڭ! زيرا جبرائيل (عم): 'ارككلر، قادينلر اوزرينه حاكمدر (اونلرڭ رئيسيدر)لر' مآلنده‌كى آيتى اينديرمشدر. بز بر ايشڭ اجراسنى ديله‌دك. الله ايسه، آيتيله بزه آيرى بر حكمى بيان بويوردى. محقّقكه اللّٰهڭ اراده أيله‌ديگى حكم داها خيرليدر. آرتق قصاص ياپماييڭز!" بويورديلر. (جلالين شرحى، جـ. ٢، ٤٧)

٣٨- (اللّهڭ كنديلريني سومديگى) بينه او كيمسه‌لر(در)كه، نه اللّهه نه ده آخرت كوننه اينانمادقلرى حالده، ماللريني انسانلره كوستريش ايچون خرجارلر.(١) بويله‌جه شيطان كيمه آرقداش اولورسه، آرتق (او) نه كوتو آرقداشدر!

٣٩- حالبوكه اللّهه و آخرت كوننه ايمان ايدوب ده، اللّهڭ كنديلريني رزقلانديرديغى شيلردن (الله يولنده) صرف ايتسه‌لردى اونلره نه (ضررى) اولوردى؟ الله ايسه، اونلرى حقّيله بيلندر.

٤٠- شبهه‌سزكه الله، ذرّه قدر حقسزلق ايتمز. (چوق كوچوك) بر اييلك بيله اولسه، اونى قات قات آرتديرر و طرفندن (پك) بويوك بر مكافات ويرر.(٢)

٤١- نهايت (قيامت كوننده) هر امّتدن (پيغمبرلريني) برر شاهد (اولارق) كتيرديگمز و سني ده اونلرڭ اوزرينه شاهد طوتديغمز زمان، (باقالم او كافرلرڭ حاللرى) ناصل اولاجق!

٤٢- انكار ايدوب پيغمبره عصيان ايدنلر، او كون كنديلرينڭ يرله بر ايديلمه‌سنى ايسترلر. (اونلر) اللّهدن هيچ بر سوزى ده كيزله‌يه‌مزلر.

٤٣- أى ايمان ايدنلر! سز سرخوش ايكن نه سويله‌مكده اولديغڭزى بيلنجه‌يه قدر، جُنب ايكن ده يولجى اولانلريڭز مستثنا، غسل ايدنجه‌يه قدر نمازه ياقلاشمايڭ!(٣) فقط خسته (اولور) ويا بر يولجيلقده بولونور ايسه‌ڭز ويا بريڭز دفع حاجتدن كلير (آبدستى بوزولور)سه ويا قادينلره طوقونورسه‌ڭز، آرتق (آبدست ويا غسل آلمه‌ڭزى كركديرن بو حاللرده) صو بولامازسه‌ڭز، او وقت تميز بر طوپراغه تيمّم ايدڭ؛ صوڭره يوزلريڭزى و (ديرسكلره قدر) أللريڭزى مسح ايدڭ! شبهه‌سزكه الله، (چوق عفو ايديجى اولان) عفوٌّ، (چوق باغيشلايان) غفوردر.

٤٤- كنديلرينه كتابدن (توراتدن) بر نصيب ويريلنلرى (يهوديلرى) كورمدڭمى؟ ضلالتى (ناصل ده) صاتين آلييورلر و سزڭ ده حق يولدن صاپمه‌ڭزى ايسته‌يورلر!

---

(١) "انسانده، اكثريت اعتباريله (چوغونلقله) حبّ جاه (مقام سوكيسى) دينيلن حرص شهرت و خودفروشلق (كنديني بگنديرمك) و شان و شرف دينيلن رياكارانه (كوستريش ياپارق) خلقلره كورونمك و نظر عامّه‌ده (عموم نظرنده) موقع صاحبى اولمغه، اهل دنيانڭ هر فردنده جزئى-كلّى (آز-چوق) آرزو واردر. حتى او آرزو ايچون، حياتنى فدا ايدر درجه‌سنده شهرت پرستلك حسّى اونى سوق ايدر. اهل آخرت ايچون بو حس غايت تهلكه‌ليدر، اهل دنيا ايچون ده غايت دغدغه‌ليدر (اضطرابليدر)، چوق اخلاق سيّئه‌نڭ ده (كوتو اخلاقڭ ده) منشأيدر (قايناغيدر) و انسانلرڭ ده اڭ ضعيف طماريدر. يعنى بر انسانى ياقه‌لامق و كندينه چكمك؛ اونڭ او حسّنى اوخشامقله كندينه باغلار، هم اونڭ ايله اونى مغلوب ايدر. (...) رضاى الٓهى و التفات رحمانى و قبول ربّانى (اللّهڭ رضاسى، التفاتى، قبولى) اويله بر مقامدركه، انسانلرڭ توجّهى (علاقه‌سى) و استحسانى (بگنمه‌لرى)، اوڭا نسبتاً بر ذرّه حكمنده‌در. اگر توجّه رحمت (رحمتڭ يوڭلمسى) وارسه يتر. انسانلرڭ توجّهى، او توجّه رحمتڭ انعكاسى (عكس ايتمسى) و كولكه‌سى اولمق جهتيله مقبولدر، يوقسه آرزو ايديله‌جك بر شى دگلدر. چونكه قبر قاپيسنده سونر، بش پاره ايتمز!" (مكتوبات، ٢٩نجى مكتوب، ٢٦٢- ٢٦٣)

(٢) جناب حقّڭ، قوللرينڭ عمللرينه رحمتيله حسابسز مكافات ويرمسى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ٤٣، حاشيه ١)

(٣) ايچكينڭ هنوز ياساقلانماديغى بر صيره‌ده بعض كيمسه‌لر، ايچكى ايچوب سرخوش اولمشلر، نماز وقتى كلديگنده ده آرالرندن بريني امام تعين ايتمشلردى. كافرون سوره‌سنڭ اوقونمسى اثناسنده امام، آيتلرده‌كى اولومسزلق افاده ايدن "لا" اداتلريني فرقنده اولمايارق كچمشدى. بونڭ اوزرينه الله تعالى بو آيتى ايندير‌دى. داها صوڭره مائده سوره‌سنڭ ٩٠-٩١نجى آيتلريله ايچكى تماماً ياساقلاندى. كذا، بعض كيمسه‌لرڭ خسته‌لق، صو بولامامه كبى سببلرله آبدست آلامامه‌لرى اوزرينه، بو آيتڭ تيمّمله مناسبتدار قسملرى نازل اولدى. (قرطبى، ج. ٥/٣، ٢٠٠-٢١٤)

٤٥- الله ايسه، دوشمانلريڭزى اڭ ايي بيلندر. (كرچك) دوست اولارق الله يتر، (كرچك) بر ياردېمجى اولارق ده الله يتر.

٤٦- او يهودى اولانلردن بر قسمى (توراتده‌كى) كلمه‌لرى يرلرندن دگيشديرييورلر و (پيغمبره قارشى) ديللرينى أگوب بوكه‌رك (آلاى ايتمك) و دينى كوتوله‌مك اوزره: "ايشيتدك و عصيان ايتدك!"، "ديڭله، ديڭله‌مز اولاسى!" و رَاعِنَا دييورلر.[١] حالبوكه كرچكدن اونلر، "ايشيتدك و اطاعت ايتدك"، "ديڭله!" و اُنْظُرْنَا (بزى كوزت!) ديسه‌لر ايدى، اونلر ايچون البته خيرلى و داها طوغرى اولوردى؛ فقط كفرلرى سببيله الله اونلره لعنت ايتمشدر؛ بو يوزدن پك آزى مستثنا، ايمان ايتمزلر.

٤٧- أى كنديلرينه كتاب ويريلنلر! بر طاقيم يوزلرى (طانينماياجق حاله كتيره‌رك) سيلوب، أڭسه‌لرينه (بڭزر بر حاله) دونديرمه‌مزدن ويا اونلرى، جمعه ايرته‌سى أهلنى[٢] لعنتله‌ديگمز كبى لعنتله‌مه‌دن اوڭجه، برابريڭزده اولانى (توراتى) تصديق ايديجى اولارق اينديرديگمزه (قرآنه) ايمان ايدڭ! اللّهڭ امرى ايسه (مطلقا) يرينه كله‌جكدر.

٤٨- شبهه‌سزكه الله، كنديسنه اورتاق قوشولمسنى باغيشلاماز؛ بونڭ طيشنده اولان كناهلرى ايسه، (كندى لطفندن) ديله‌ديگى كيمسه ايچون باغيشلار. كيم ده اللّهه شرك قوشارسه، بو تقديرده محقّق (پك) بويوك بر كناهله افترا ايتمش اولور.[٣]

٤٩- كنديلرينى تميزه چيقاروب طورانلرى كورمدڭمى؟ بالعكس الله ديله‌ديگنى تميزه چيقارر و (اونلر) قيل قدر حقسزلغه اوغراتيلمازلر.

٥٠- باق، ناصل اللّهه قارشى يالان اويديرييورلر! حالبوكه آپ آچيق بر كناه اولارق بو (اونلره يتر)!

٥١- كنديلرينه كتابدن بر نصيب ويريلنلرى كورمدڭمى؟ پوتلره و طاغوته (اللّهڭ يرينه قويدقلرى شيلره) اينانييورلر و انكار ايدنلر ايچون: "بونلر ايمان ايدنلردن داها طوغرى بر يولده‌در" دييورلر.

---

(١) اِسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ جمله‌سى ده، بقره سوره‌سنڭ ١٠٤نجى آيتنده‌كى رَاعِنَا كلمه‌سى كبى ايكى معناده قوللانيلابيلن كلمه‌لردندركه، حرمت مقامنده: "لطفاً و تنزّلاً ديڭله!" ديمك اولديغى كبى، بر حقارت معناسنده: "ديڭله، ديڭله‌مز اولاسى!" كبى معنالرى ده افاده ايدر. رَاعِنَا كلمه‌سى ده "رَاعِينَا" طرزنده سويلنيرسه: "بزى كوزت!" يرينه "بزم چوبان!" كبى، حتى داها تحقير ايديجى بعض معناره ده كلمكده‌در. بو آيت كريمه، يهوديلرڭ بو چركين طورلرى حقّنده صحابه‌لرى ايقاظ ايتمكده‌در. (رازى، ج. ١٠/٥، ١٢٣)

(٢) جمعه ايرته‌سى اهلى، جمعه ايرته‌سى كوننه مخصوص الٰهى امرلره حرمتسزلك ايتدكلرى ايچون الله طرفندن مايمون شكلنه دونديريلن بر قسم يهوديلردر. (ابن كثير، ج. ١، ٤٠١)

(٣) "(جناب حقّڭ) اويله بر كبريا (بويوكلك) و عظمتى (يوجه‌لگى) واركه: هيچ بر يرده، هيچ بر شيده، هيچ بر جهتله، هيچ بر شركڭ (اللّهه اورتاق قوشمه‌نڭ) هيچ بر امكانى، هيچ بر احتمالنى بيراقمايور، كوكيله كسييور! مادام بويله بر كبريا و عظمت قدرت (قدرتڭ يوجه‌لگى) وار و مادام او كبريا نهايت كمالده‌در (اڭ مكمّلدر) و احاطه ايدييور (قوشاتييور). البته او قدرته عجز ويا احتياج و او كبريايه قصور و او كماله نقصانيت و او احاطه‌يه قيد و او نهايتسزلگه نهايت ويرن بر شركه ميدان ويرمسى و مساعده ايتمسى هيچ بر وجهله ممكن دگلدر. فطرتنى (ياراتيليشنى) بوزمايان هيچ بر عقل قبول ايتمز. ايشته شرك، كبريايه طوقونمسى و جلالڭ عزّتنه طوقونديرمسى و عظمتنه ايليشمسى جهتيله اويله بر جنايتدركه، هيچ بر جهتله قابل عفو اولماديغى (عفوينڭ ممكن اولماديغى)، قرآن معجز البيان عظيم تهديد ايله: اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُ [شبهه‌سزكه الله، كنديسنه اورتاق قوشولمسنى باغيشلاماز؛ بونڭ طيشنده اولانلرى (كناهلرى) ايسه، (كندى لطفندن) باغيشلار] فرمان ايدييور." (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١٤٢)

آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ٥١، حاشيه ٣؛ صحيفه ٩٦، حاشيه ١)

٥٢- ايشته اونلر، اللّٰهڭ لعنت ايتديگى (رحمتندن اوزاقلاشديرديغى) كيمسه‌لردر. و اللّٰه كيمه لعنت ايدر ايسه، آرتق اوڭا اصلا بر ياردېمجى بولامازسڭ.

٥٣- يوقسه اونلرڭ ملكدن بر نصيبيمى وار؟ اويله اولسه‌يدى، انسانلره چكردگڭ (آرقه‌سنده‌كى كوچوجك) اويوغى (قدر بر شى) بيله ويرمزلردى![1]

٥٤- يوقسه اللّٰهڭ لطفندن اونلره (پيغمبره و مؤمنلره) ويرديگى شيلردن طولايى انسانلره حسدمى ايديورلر؟ محققكه (بز،) ابراهيم عائله‌سنه ده كتاب و حكمت ويردك و اونلره (پك) بويوك بر سلطنت ويردك.

٥٥- بوڭا رغماً اونلردن بر قسمى اوڭا (محمّده) ايمان ايتدى، بر قسمى ده اوندن يوز چويردى. آرتق آلولى بر آتش اولارق جهنّم (اونلره) يتر!

٥٦- شبهه‌سزكه آيتلريمزى انكار ايدنلر يوقمى، اونلرى ايلريده بر آتشه آتاجغز! نه زمان دريلرى (يانوب) پيشسه، عذابى (اييجه) طاتسينلر دييه اونلرى، اوندن باشقه دريلرله دگيشديره‌جگز.[2] محقّقكه اللّٰه، (قدرتى دائما غالب كلن) عزيز، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

٥٧- ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلر وار يا، اونلرى آلتلرندن نهرلر آقان جنّتلره قوياجغز، اوراده أبدى اولارق دواملى قاليجيدرلر. اونلر ايچون اوراده ترتميز أشلر واردر و اونلرى قويو (و دائمى) بر كولكه‌يه قوياجغز.

٥٨- شبهه يوقكه اللّٰه سزه، امانتلرى أهلنه ويرمه‌ڭزى و انسانلر آراسنده حكم ويرديگڭز زمان عدالتله حكم ايتمه‌ڭزى أمر ايدر! طوغريسى اللّٰه، بونڭله سزه نه كوزل نصيحت ويرييور! شبهه‌سزكه اللّٰه، (هر شيئى ايشيتن) سميع، (حقّيله كورن) بصيردر.

٥٩- أى ايمان ايدنلر! اللّٰهه اطاعت ايدڭ؛ پيغمبره و سزدن اولان اولو الامره (أمر صاحبى اداره‌جيلريڭزه) ده اطاعت ايدڭ! او حالده بر شى حقّنده اختلافه دوشرسه‌ڭز، اللّٰهه و آخرت كوننه ايمان ايديورسه‌ڭز، آرتق اونى اللّٰهه و پيغمبره عرض ايدڭ! بو هم خيرلى، هم ده نتيجه اعتباريله داها كوزلدر.

---

(١) "بو كائناتڭ صانع قدير و حكيمنڭ (قدرتلى و حكمتلى صنعتكارينڭ) ملكنده اشتراك (اورتاقلق) يرى يوقدر. چونكه هر شيده نهايت درجه‌ده انتظام بولونديغندن، شركى (اللّٰهه اورتاق قوشمه‌يى) قبول ايتمز. چونكه متعدد (بردن فضله) أللر بر ايشه قاريشيرسه، او ايش قاريشير. بر مملكتده ايكى پادشاه، بر شهرده ايكى والى، بر كويده ايكى مدير بولونسه؛ او مملكت، او شهر، او كويڭ هر ايشنده بر قاريشيقلق باشلاياجغى كبى، اڭ ادنا (اڭ دوشوك) بر وظيفه‌دار آدم، وظيفه‌سنه باشقه‌سنڭ مداخله‌سنى قبول ايتمه‌مسى كوسترييوركه، حاكميتڭ أڭ اساسلى خاصّه‌سى (خصوصيتى)، استقلاليت و انفراددر (تك باشنه اولمقدر)." (لمعه‌لر، ٣٠نجى لمعه، ٣٧١)

آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ٥١، حاشيه ٣)

(٢) "جهنّمڭ وجودى (وارلغى) و شدّتلى عذابى، حدسز رحمته و حقيقى عدالته و اسرافسز، ميزانلى (اولچولى) حكمته ضديتى (ضدلغى) يوقدر. بلكه رحمت و عدالت و حكمت، اونڭ وجودينى (وار اولمسنى) ايسترلر. چونكه ناصل بيڭلر معصوملرڭ حقوقلرينى چيگنه‌ين بر ظالمى جزالانديرمق و يوزر مظلوم حيوانلرى پارچه‌لايان بر جاناورى ئولديرمك، عدالت ايچنده مظلوملره بيڭ رحمتدر و او ظالمى عفو ايتمك و او جاناورى سربست بيراقمق، بر تك يولسز مرحمته مقابل، يوزلر بيچاره‌لره يوزلر مرحمتسزلكدر." (شعاعلر، ١١نجى شعاع، ٢٢٢-٢٢٣)

٦٠- (حبیبم، یا محمّد!) سڭا ایندیریلنه (قرآنه) و سندن اوڭجه ایندیریلنلره (دیگر کتابلره) کرچکدن ایمان ایتدکلرینی ادّعا ایدنلری کوردڭمی؟ طاغوته (اللّهڭ یرینه اطاعت ایتدکلری کیمسه‌یه) محاکمه اولمق (اوناڭ حکمنه تابع اولمق) ایسترلر؛ حالبوکه اونی آچیقجه انکار ایتمکله امر اولونمشلردی. شیطان ایسه اونلری (طاغوته میل ایتدیره‌رك، حقدن) اوزاق بر ضلالت ایله صاپدیرمق ایستر.

٦١- هم اونلره: "اللّهڭ ایندیردیگنه (قرآنده‌کی حکمه) و (محاکمه اولمق اوزره) پیغمبره کلڭ!" دینیلدیگی زمان، منافقلرڭ سندن (تام) بر چوریلیش ایله یوز چویردکلرینی کوروروسڭ.

٦٢- پکی أللرینڭ أوّلجه ایشله‌دیگی (کناهلر) یوزندن باشلرینه بر مصیبت کلدیگی زمان، (حاللری) ناصل اولاجق؟ صوڭره (بر ده) سڭا کلوب: "(بز) آنجق اییلك ایتمك و آرایی بولمق ایسته‌دك" دییه اللّهه یمین ایدییورلر!

٦٣- ایشته اونلر، اللّهڭ قلبلرنده اولانی (نفاقی) بیلدیگی کیمسه‌لردر؛ اویله ایسه اونلردن یوز چویر، کندیلرینه نصیحت ایت و اونلره کندیلری حقّنده تأثیرلی سوز سویله!

٦٤- حالبوکه (بز) هر پیغمبری آنجق، اللّهڭ اذنیله، اطاعت اولونمسی ایچون کوندردك. و کرچکدن اونلر (کناه ایشله‌یه‌رك) نفسلرینه ظلم ایتدکلری زمان، سڭا کلوب ده اللّهدن مغفرت ایسته‌سه‌لردی (و) پیغمبر ده اونلر ایچون باغیشلانمه دیله‌سه‌یدی، شبهه‌سز اللّهی، توّاب (توبه‌لرینی قبول ایدیجی)، رحیم (یالواریشلرینه مرحمت ایدیجی) اولارق بولورلردی![1]

٦٥- فقط خیر! ربّڭه یمین اولسونکه، (اونلر) آرالرنده چیقان قاریشیق ایشلر خصوصنده سنی حَکَم یاپوب، صوڭره ده ویردیگڭ حکمدن طولایی کندی کوڭللرنده هیچ بر صیقینتی دویمادن تام بر تسلیمیتله تسلیم اولمادقجه ایمان ایتمش اولمازلر![2]

---

(١) روایت ایدیلمشدرکه: رسول اکرمڭ (ع‌ص‌م) دفن ایدیلمه‌سندن صوڭره، بر بدوی کلدی. کندیسنی الله رسولنڭ (ع‌ص‌م) قبرینڭ اوزرینه آتدی، اویله‌که طوپراغندن اوستی باشی توز طوپراق اولدی. و دیدیکه: "یا رسول الله! سن سویله‌دڭ، بز ده ایشیتدك! و ایمان ایتدککه: 'أگر کرچکدن اونلر نفسلرینه ظلم ایتدکلری زمان، سڭا کلوب ده اللّهدن مغفرت ایسته‌سه‌لردی و پیغمبر ده اونلر ایچون باغیشلانمه دیله‌سه‌یدی، شبهه‌سز اللّهی، توبه‌لرینی چوق قبول ایدیجی، کندیلرینه چوق مرحمت ایدیجی اولارق بولورلردی!' دییه سڭا بر آیت ایندیریلدی.

ایشته بن نفسمه ظلم ایتدم! سڭا، کلدم! دخیلك یا رسول الله! کناهمدن طولایی اللّهدن مغفرت ایسته‌یورم! سن ده بنم ایچون ربّمدن باغیشلانمه دیله!" دییه یالواردی. نهایت رسول اکرمڭ (ع‌ص‌م) قبرندن ندا بویرولدی: "أی کیشی! سڭا مغفرت ایدیلدی!" (نسفی، ج. ١، ٣٤٠)

(٢) "أوت، انکار ایتمه‌مك باشقه‌در، ایمان ایتمك بوتون بوتون باشقه‌در. أوت، کائناتده هیچ بر ذی شعور (عقل صاحبی)، کائناتڭ بوتون اجزاسی (جزؤلری-قسملری) قدر شاهدلری بولونان خالق ذوالجلالی (جلال صاحبی یاراتیجی‌یی) انکار ایده‌مز. ایتسه، بوتون کائنات اونی تکذیب ایده‌جگی (یالانلایاجغی) ایچون صوصار، لاقید قالیر. فقط اوڭا ایمان ایتمك، قرآن عظیم الشّانڭ درس ویردیگی کبی، او خالقی صفتلری ایله، اسملری ایله عموم کائناتڭ شهادتنه (شاهدلگنه) استناداً (طایانارق) قلباً تصدیق ایتمك و ایلچیلری ایله کوندردیگی امرلری طانیمق، و کناه و امره مخالفت ایتدیگی وقت قلباً توبه و ندامت ایتمك (پیشمان اولمق) ایله‌در. یوقسه، بویوك کناهلری سربست ایشله‌یوب استغفار (توبه) ایتمه‌مك و آلدیرمامق، او ایماندن حصّه‌سی اولمادیغنه دلیلدر." (امرطاغ لاحقه‌سی-١، ٣١٢)

٦٦- حالبوكه شبهه‌سزكه بز اونلره (منافقلره): "نفسلريڭزى ئولديركْ!" ويا "يورتلريڭزدن چيقڭ!" دييه (اوگجه‌كيلره اولديغى كبى چوق آغير بر كلفتى اوزرلرينه) يازسه‌يدق، ايچلرندن پك آزى مستثنا، بونى ياپمازلردى. بويله‌جه كرچكدن اونلر، او نصيحت ايديله‌كلدكلرى (و كوچلرينڭ يتديگى) شيلرى ياپسه‌لردى، البته كنديلرى ايچون خيرلى و (ايمانلرينى) تقويه جهتى ايله داها صاغلام اولوردى.

٦٧- او زمان البته اونلره، طرفمزدن (پك) بويوك بر مكافات ده ويرردك.

٦٨- و البته، اونلرى طوس طوغرى بر يوله هدايت ايدردك.

٦٩- او حالده كيم اللّهه و رسوله اطاعت ايدرسه، ايشته اونلر؛ اللّهڭ كنديلرينه نعمت ويرديگى پيغمبرلر، صديقلر، شهيدلر و صالح كيمسه‌لرله برابردرلر. هم ايشته اونلر، نه كوزل آرقداشدرلر![1]

٧٠- بو لطف، اللّهدندر! (اوڭا مظهر اولانى) حقّى ايله بيليجى اولارق ده اللّٰه يتر!

٧١- أى ايمان ايدنلر! (دوشمانه قارشى) تدبيريڭزى آلڭ ده آيرى آيرى بولوكلر حالنده صواشه چيقڭ ويا (كركيرسه) هپ برابر سفربر اولڭ!

٧٢- هيچ شبهه‌سز ايچڭزدن اويله‌لرى ده واردركه، (جهاده قارشى) مطلقا آغير طاوراناجقدر. فقط سزه بر مصيبت اصابت ايدرسه: "اللّٰه بڭا لطف ايتدى ده اونلرله برابر حاضر بولونمدم" دير.

٧٣- و أگر سزه اللّهدن بر لطف كليرسه، صانكه سزڭله كنديسى آراسنده هيچ بر طانيشيقلق اولمامش كبى، (صرف ألده ايده‌مديگى منفعتدن طولايى) شبهه‌سزكه: "كشكه بن ده اونلرله برابر اولسه‌يدم ده بويوك بر قزانجه ايرسه‌يدم!" دييه‌جكدر.

٧٤- اويله ايسه، دنيا حياتنى آخرت قارشيلغنده صاتان (او بختيار)لر[2] اللّٰه يولنده صواشسينلر! آرتق كيم اللّٰه يولنده صواشير ده ئولديريلير ويا غالب كليرسه، بونڭ اوزرينه ايلريده اوڭا (پك) بويوك بر مكافات ويره‌جگز.[3]

---

(١) "أوت، مِنَ النَّبِيِّنَ [پيغمبرلر] ناصلكه صراحتله (آچيقجه) حضرت پيغمبر عليه الصّلاة والسّلامه باقييور. وَالصِّدِّيقِينَ [صديقلر] فقره‌سى ايله ابو بكر الصديقه (رع) باقييور. هم پيغمبر عليه الصّلاة والسّلامدن صوڭره ايكنجى اولديغنه و اڭ اوّل يرينه كچه‌جگنه اشارت ايتديگى كبى، وَالشُّهَدَاءِ [شهيدلر] كلمه‌سيله حضرت عمرى، حضرت عثمانى، حضرت على‌يى رضوان اللّٰه عليهم اجمعينى برابر افاده ايدييور. هم اوچى، صديقدن صوڭره نبوّتڭ خلافتنه مظهر اولاجقلرينى (خليفه اولاجقلرينى) و اوچى ده شهيد اولاجقلرينى، فضيلت شهادتلرى ده سائر فضائللرينه (فضيلتلرينه) علاوه ايديله‌جگنى اشارت ايدييور و غيبى بر صورتده افاده ايدييور (كله‌جكدن خبر ويرييور). وَالصَّالِحِينَ [صالح كيمسه‌لر] كلمه‌سى ايله اصحاب صفه، بدر، رضوان كبى ممتاز ذواته (سچكين ذاتلره) اشارت ايدرك وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا [ايشته اونلر، نه كوزل آرقداشدرلر!] جمله‌سى ايله، معناى صريحيله (آچيق معناسيله) اونلره اتّباعه (تابع اولمه‌يه) تشويق و تابعينلرده‌كى تبعيتى (تابع اولمه وصفنى) چوق مشرّف و كوزل كوسترمكله، معناى اشاريسيله (اشارت ايتديگى معناسيله) خلفاى اربعه‌نڭ (درت خليفه‌نڭ) بشنجيسى اولارق اِنَّ الْخِلَافَةَ بَعْدِى ثَلَاثُونَ سَنَةً [شبهه‌سزكه بندن صوڭره خلافت، اوتوز سنه‌در] حديث شريفنڭ حكمنى تصديق ايتديرن مدّت خلافتنڭ (خليفه‌لك سوره‌سنڭ) آزلغيله برابر، قيمتنى عظيم (چوق بويوك) كوسترمك ايچون معناى اشاريسيله حضرت حسن رضى اللّٰه عنهى كوسترر." (لمعه‌لر، ٧نجى لمعه، ٢٨-٢٩)

(٢) دنيا حياتنى آخرت قارشيلغنده صاتمق حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ٣٠، حاشيه ٦؛ صحيفه ١٢، حاشيه ٢؛ صحيفه ٢٠٣، حاشيه ٢)

(٣) "بر نفر (عسكر)، بر ساعت اشكنجه آلتنده شهيد ايديلسه، اويله بر مرتبه‌يى بولوركه، اون سنه باشقه‌سى چاليشسه، آنجق او مرتبه‌يى بولور. اگر او نفر شهيد اولدقدن صوڭره اوڭا صورولابيلسه: 'آز بر شى ايله پك چوق شيلر قزاندم!' دييه‌جكدر." (مكتوبات، ١٥نجى مكتوب، ٤٥)

۷۵- هم سزه نه اولدیکه، الله یولنده و (مکّهده محصور و) چارهسز بیراقیلان أرککلر، قادینلر و چوجقلر اوغرنده (اونك رضاسی ایچون) صواشمییورسکز؟ اونلرکه: "ربّمز! بزی (ده) خلقی ظالم اولان (مؤمنلرك هجرتی ایله تماماً مشرکلرك ألنده قالان) بو شهردن (مکّهدن) چیقار، بزه طرفکدن بر صاحب کوندر و بزه طرفکدن بر یاردیمجی کوندر!" دییورلردی.

۷۶- ایمان ایدنلر، الله یولنده جنك ایدرلر. انکار ایدنلر ایسه، طاغوت (اللّهك یرینه طوتدقلری شیلرك) یولنده صواشیرلر؛ اویلهیسه شیطانك دوستلری ایله جنك ایدك![1] شبههسزکه شیطانك حیلهسی ضعیفدر.

۷۷- (مکّهده ایکن صواشمهیی ایستهیوب ده) کندیلرینه: "أللریکزی (شیمدیلك صواشدن) چکك، نمازی حقّی ایله أدا ایدك و زکاتی ویرك!" دینیلن کیمسهلری کورمدکمی؟ شیمدی (مدینهده) اونلره صواش (فرض اولارق) یازیلنجه ایچلرندن بر فرقه، اللّهدن قورقارجهسنه، حتی داها شدّتلی بر قورقو ایله انسانلردن قورقمهیه باشلادیلر. و شویله دیدیلر: "ربّمز! بزه صواشی نه ایچون (فرض اولارق) یازدك؟ نه اولوردی، بزی یاقین بر وقته (یاتاغمزده ئولهجگمز وقته) قدر تأخیر ایتسهیدك!"

(أی رسولم! اونلره) دیکه: "دنیا منفعتی آزدر. هم آخرت، (کناهلردن) صاقینان ایچون خیرلیدر و (اوراده) قیل قدر حقسزلغه اوغراتیلمازسکز."

۷۸- نرهده اولورسهکز اولك، (حتی) یوکسك قلعهلرده بیله اولسهکز، ئولوم سزه یتیشیر. حالبوکه اونلره (یهودی و منافقلره) بر اییلك کلیرسه: "بو الله قاتندندر!" دیرلر. اما اونلره بر کوتولك کلیرسه: "بو سنك یوزکدندر!" دیرلر. (اونلره) دیکه: "هپسی الله قاتندندر" بویلهیکن، بو قَومه نه اولویورکه، هیچ بر سوزی آڭلامهیه یاناشمایورلر!

۷۹- سڭا اصابت ایدن هر اییلك اللّهدندر؛ سڭا اصابت ایدن هر کوتولك ایسه نفسکدندر.[2] (حبیبم، یا محمّد!) ایشته سنی انسانلره بر پیغمبر اولارق کوندردك. (بوڭا) حقّیله شاهد اولارق ایسه، الله یتر!

---

(۱) "هر بر مؤمن اِعلای کلمة الله (اللّهك آدینی یوجلتمك) ایله مکلّفدر (وظیفهلیدر). بو زمانده اڭ بویوك سببی، مادةً ترقّی ایتمکدر (یوکسلمکدر). زیرا اجنبیلر، فنون (فنلر) صنایع سلاحیله، بزی استبداد معنویلری (معنوی باصقیلری) آلتنده أزییورلر. بز ده فن و صنعت سلاحی ایله، اِعلای کلمة اللّهك اڭ مدهش دوشمانی اولان جهل (جاهللك) و فقر و اختلاف افکاره (فکر آیریلقلرینه قارشی) جهاد ایدهجگز!

اما، جهاد خارجی‌یی (طیشاری‌یه قارشی جهادی)، شریعت غرّانك براهین قطعیسنك (قطعی دلیللرینك) ألماس قیلیچلرینه حواله ایدهجگز؛ زیرا، مدنیلره غلبه چالمق اقناع ایلهدر، سوز آڭلامایان وحشیلر کبی اجبار (زورلامه) ایله دگلدر." (مکتوبات، خطبهٔ شامیه، ٤۳۵-٤۳٦)

(۲) "أوت، قرآنك دیدیگی کبی، انسان سیّئآتندن (کوتولکلرندن) تماماً مسئولدر. چونکه سیّئآتی ایستهین اودر. سیّئآت، تخریبات (بوزمق) نوعندن اولدیغی ایچون، انسان بر سیّئه ایله چوق تخریبات یاپابیلیر. مدهش جزایه کسب استحقاق ایدر (حق قزانیر). بر کبریت ایله بر أوی یاقمق کبی. فقط حسناتده (اییلکلرده) افتخاره (غرورلانمهیه) حقّی یوقدر. اونده، اونك حقّی پك آزدر. چونکه حسناتی ایستهین و اقتضا ایدن (کرکدیرن) رحمت الٰهیه و ایجاد ایدن (یاراتان) قدرت ربّانیهدر. سؤآل و جواب (ایستهمك و ویرمك)، داعی و سبب (چاغیران و جواب ویرن)، ایکیسی ده حقدندر. انسان یالکز دعا ایله، ایمان ایله، شعور ایله، رضا ایله اونلره صاحب اولور. فقط سیّئآتی ایستهین، نفس انسانیهدر." (طلسملر، ۲٦نجی سوز، ۷۹)

٨٠- كيم پيغمبره اطاعت ايدرسه، بويله‌جه محقّق اللّهه اطاعت ايتمش اولور. كيم ده (اوندن) يوز چويررسه، ذاتاً سنى اونلرك اوزرينه بر محافظ (بكجى اولارق) كوندرمدك.

٨١- بونگله برابر (منافقلر، كنديلرينه بر شى أمر ايتديگك زمان:) "باش اوستنه!" ديرلر؛ فقط سنك يانگدن چيقدقلرى زمان اونلردن بر طائفه، سنك سويله‌ديگگدن باشقه‌سنى كيجه‌لين اويديرر. اللّٰه ايسه، كيجه‌لرى (نه حيله‌لر) قورمقده اولدقلرينى يازييور (حسابنى صورمق اوزره، قيد ايدييور). آرتق (سن) اونلره آلديرما و اللّهه توكّل ايت! (سگا) وكيل اولارق ده اللّٰه يتر.

٨٢- قرآنى هيچ دوشونمه‌يورلرمى؟ حالبوكه (او،) اللّهدن باشقه‌سى طرفندن (كلمش) اولسه‌يدى، البته اونده بر چوق چليشكى بولورلردى.[١]

٨٣- هم اونلره امنيت ويا قورقويه دائر بر خبر كلديگنده اونى يابييوررلر. اما اونى، پيغمبره و ايچلرندن اولو الامره (امر صاحبى اداره‌جيلرينه) عرض ايتسه‌لردى، اونلردن بونى (او ايشك كرچك ماهيتنى، درايتلريله اورته‌يه) چيقارابيله‌جك اولانلر، البته اونى (تدبيرينى) بيليرلردى. ايشته اوزريگزده اللّهك لطفى و رحمتى اولماسه‌يدى، البته پك آزيگز مستثنا، شيطانه اوياردیگز!

٨٤- آرتق اللّٰه يولنده صواش! سن آنجق كنديگدن مسئولسك؛ مؤمنلرى ده (جهاده) تشويق ايت! اومولوركه اللّٰه، او انكار ايدنلرك قوّتنى قيرار. چونكه اللّٰه، (اونلردن) قوّتجه داها چتين و عذاب ويرمك جهتيله داها شدّتليدر.

٨٥- كيم كوزل بر شفاعتله شفاعتده بولونورسه (فائده‌لى بر ايشه آراجى اولورسه)، اوگا بوندن بر نصيب واردر. كيم ده كوتو بر حمايه ايله شفاعتده بولونورسه، اوگا ده بوندن بر حصّه واردر. زيرا اللّٰه، هر شيئه كوجى يتندر (و هر شيئى كورندر).

٨٦- هم بر سلام ايله سلاملانديغگز زمان، آرتق (سز) اوندن داها كوزلى ايله سلام ويرك ويا اوگا عينى ايله مقابله ايدك![٢] شبهه‌سزكه اللّٰه، هر شيئك حسابنى حقّيله كورندر.

---

(١) "(قرآن،) بلاغتلرك (سوز سويله‌مه صنعتنك) بوتون انواعنى (چشيدلرينى)، فضائل كلاميه‌نك (كلامك فضيلتلرينك) بوتون اقسامنى (قسملرينى)، علوى (يوكسك) اسلوبلرك بوتون اصنافنى (صنفلرينى)، محاسن اخلاقيه‌نك (كوزل اخلاقك) بوتون افرادينى (هربرينى)، علوم كَوْنِيَه‌نك (فنى علملرك) بوتون فذلكه‌لرينى (خلاصه‌لرينى)، معارف الٰهيه‌نك (الٰهى معرفتلرك) بوتون فهرسته‌لرينى، حيات شخصيه و اجتماعيهٔ بشريه‌نك (انسانلرك شخصى و جمعيت حياتنك) بوتون نافع (فائده‌لى) دستورلرينى و حكمت عاليهٔ كائناتك (كائناتك يوكسك حكمتلرينك) بوتون نورانى قانونلرينى جمع ايتمكله (طوپلامقله) برابر، هيچ بر مشوشيت (قاريشيقلق) اثرى كوروننمه‌يور. الحق (حقيقتاً)، او قدر اجناس مختلفه‌يى (قاريشيق جنسلرى) بر يرده طوپلايوب بر مناقشه، بر قاريشيق چيقمامق، قهّار برنظام اعجازينك (صوڭ درجه حاكم اولان معجزه‌لى بر ترتيبك) ايشى اولابيلير." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٣٣-٣٤)

آيريجه، قرآنك بويوك بر معجزه اولديغى، هيچ كيمسه‌نك اونى تقليد ايده‌ميه‌جگى و حقيقتلرينه قارشى قويامايا‌جغى حقّنده باقيگز؛ (صحيفه ٥٩، حاشيه ١؛ صحيفه ٢٢٤، حاشيه ٢؛ صحيفه ٤٨٨، حاشيه ١)

(٢) سلام‌ويرمك سنّت، سلام‌آلمق‌ايسه‌فرض كفايه‌در. قرآن كريم اوقويان، حديث شريف روايت ايدن، علمى مذاكره‌ده بولونان، اذان اوقويان و قامت كتيرن كيمسه، ويريلن سلامه جواب ويرمكله مكلّف دگلدر. (نسفى، ج. ١، ٣٥١)

٨٧- (او) اللّهكه، اوندن باشقه آلٰه يوقدر. سزى، حقّنده هيچ شبهه اولمايان قيامت كوننده، البته بر آرايه كتيره‌جكدر. يكى اللّهدن داها طوغرى سوزلى كيم اولابيلير؟[1]

٨٨- او حالده سزه نه اولديكه منافقلر حقّنده ايكى قسم اولديڭز؛ حالبوكه الله، اونلرى قزاندقلرى (كناهلر) يوزندن كرى‌يه (كفره) دونديرمشدر. اللّهڭ (انكارلرنده‌كى اصرارلرى سببيله) صاپديرديغنى، هدايته ايرديرمكمى ايسته‌يورسڭز؟ او تقديرده الله، كيمى (كندى عصيانكارلغى يوزندن) ضلالته آتارسه، آرتق اونڭ (قورتولمسى) ايچون اصلا بر يول بولامازسڭ![2]

٨٩- (كنديلرى) انكار ايتدكلرى كبى، سزڭ ده انكار ايدوب بويله‌جه اونلرله بر اولمه‌ڭزى ايسته‌ديلر. آرتق (اونلر) الله يولنده هجرت ايدنجه‌يه قدر، كنديلرندن دوستلر ايدينمه‌يڭ! بوڭا رغماً (ايماندن و هجرتدن) يوز چويررلرسه، او تقديرده اونلرى ياقه‌لايڭ و كنديلرينى بولديغڭز يرده اونلرى ئولديرڭ! و اونلردن نه بر دوست نه ده بر ياردیمجى ايدينڭ!

٩٠- آنجق كنديلريله آراڭزده آندلاشمه بولونان بر قومه صيغينانلر ياخود سزڭله صواشمقدن ويا قوملريله صواشمقدن (خوشلانمايارق) كوكوسلرى طارالمش حالده سزه كلنلر مستثنا. حالبوكه الله ديله‌سه‌يدى، محقّقكه اونلرى سزه مسلّط ايدردى ده البته سزڭله صواشيرلردى. فقط سزى بيراقيرلر ده سزڭله صواشمازلر و سزه باريش تكليف ايدرلرسه، او تقديرده الله، سزه اونلر عليهنده بر يول (بر مساعده) ويرمه‌مشدر.

٩١- بر باشقه‌لرينى ده بولاجقسڭزكه، (او منافقلر) هم سزدن امين قالمق، هم ده كندى قوملرندن امين اولمق ايسترلر. نه زمان فتنه‌يه چاغيريلسه‌لر، اوڭا باش آشاغى طالارلر. اما سزى بيراقمازلر، سزه باريش تكليف ايتمزلر و (صواشدن) أللرينى چكمزلرسه، آرتق اونلرى ياقه‌لايڭ و كنديلرينى بولديغڭز يرده اونلرى ئولديرڭ! و ايشته اونلر يوقمى، كنديلرى عليهنده سزه آپ آچيق بر دليل (و صلاحيت) ويردك.

---

(١) "بو عالمڭ مالكى (صاحبى)، كندى قدرتنه پك قولاى و پك اهون (خفيف) و عبادينه (قوللرينه) فوق‌العاده مهم و پك شديد الاحتياج (شدّتلى محتاج اولدقلرى) اولان حشرڭ (قيامتدن صوڭره ديريلمه‌نڭ) تكرار بتكرار وعدنده بولونمشدر. معلومدركه، خلف الوعد (وعدندن دونمك) قدرتڭ عزّتنه، ربوبيتڭ (هر شيئڭ ربّى اولان اللّهڭ) مرحمتنه ضددر. زيرا وعدڭ خلافنى (سوزڭ عكسنى) ياپمق يا جهلڭ علامتيدر ويا عجزڭ علامتيدر. بو حال ايسه قدير مطلق (صوڭسز قدرت صاحبى) و حكيم مطلق (صوڭسز حكمت صاحبى) اولان ذاته محالدر (امكانسزدر).

مع هذا (بونڭله برابر)، انسانلرڭ حشرى نباتاتڭ حشرى كبيدر. نباتاتڭ حشرينى كورن، انسانڭ حشرينى ناصل انكار ايدر؟ صانع حكيمڭ حشرڭ ايجادينه اولان وعدى ايسه، بوتون انبيانڭ تواتريله (پيغمبرلرڭ قطعى خبر ويرمه‌لريله) و بوتون انسانلرڭ اجماعى ايله (اتفاق ايتمه‌سيله) ثابت اولديغى كبى قرآنڭ لسانيله ثابتدر. ازجمله اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدٖيثًا [(او) اللّهكه، اوندن باشقه آلٰه يوقدر. سزى، حقّنده هيچ شبهه اولمايان قيامت كوننده، البته بر آرايه كتيره‌جكدر. يكى اللّهدن داها طوغرى سوزلى كيم اولابيلير؟] اولان آيت كريمه، بويوك بر شدّت و قوّتله حشرڭ ايجادينى سوز ويرييور. فقط، بعض انسان پك نانكوردركه، بوتون موجودات (وارلقلر)، او مالك الملكڭ سوزلرينڭ صدقنه (طوغريلغنه) و حق اولديغنه دلالت ايتديكى حالده او نانكورلر تصديق ايتمزلر، كندى هذيانلرينه (صاچمه‌لقلرينه) و احمقلقلرينه اعتماد ايدرلر." (مثنوئ نوريه، لاسيمالر، ٣٩)

آخرتڭ قطعى اولارق اثباتى ايچون باقيڭز؛ (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ١-٦٩)

(٢) رسول اكرم (عصم) ايله برلكده احده غزايه چيقان انسانلرڭ بر قسمى كرى دونديلر. اصحابڭ آراسنده اونلرى ئولديرمك ويا ئولديرمه‌مك خصوصنده بر كوروش آيريلغى اولمشدى. بونڭ اوزرينه بو آيت نازل اولدى. (ابن كثير، ج. ١، ٤١٩)

٩٢- هم خطا ایله اولمسی مستثنا، بر مؤمنك بر مؤمنی ئولدیرمسی اولاماز![1] کیم بر مؤمنی خطا ایله ئولدیررسه، بونك اوزرینه (اللّهك حقّی اولارق) مؤمن بر کوله آزاد ایتمك و (قولك حقّی اولارق ده، ئولنك) عائله‌سنه تسلیم ایدیله‌جك بر دِیَت ویرمك (بورجی) واردر؛ آنجق اونلرك (او دیتی) باغیشلامه‌سی مستثنا![2]

فقط (ئولدیریلنك کندیسی) مؤمن اولمقله برابر، سزه دوشمان اولان (کافر) بر قومدن ایسه، (ئولدیرن ایچون ساده‌جه) مؤمن بر کوله آزاد ایتمك (مجبوریتی) واردر.

بونڭله برابر (ئولدیریلن) کندیلریله آراڭزده آندلاشمه بولونان بر قومدن ایسه، (ئولدیرن ایچون) آرتق (او ئولنك مؤمن ویا غیر مسلم اولدیغنه باقمادن) عائله‌سنه تسلیم ایدیله‌جك بر دیت ویرمك و مؤمن بر کوله آزاد ایتمك (بورجی) واردر.

فقط کیم (بونلری) بولامازسه آرتق الله طرفندن توبه‌(سنك قبولی) ایچون ایکی آی آرد آرده اوروچ طوتمه (مجبوریتی) واردر. الله ایسه، (هر شیئی حقّیله بیلن) علیم، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

٩٣- کیم ده بر مؤمنی (قتلنی حلال صایارق) قصداً ئولدیررسه، آرتق جزاسی، ایچنده أبدیاً قالیجی اولارق جهنّمدر؛ هم الله اوڭا غضب ایتمش، اوڭا لعنت ایتمش و اونك ایچون (پك) بویوك بر عذاب حاضرلامشدر!

٩٤- أی ایمان ایدنلر! الله یولنده (جهاد ایچون) سفره چیقدیغڭز زمان، آرتق ایی آراشدیرڭ، سزه سلام ویرن (ویا تسلیم اولان) بر کیمسه‌یه، دنیا حیاتنك کچیجی منفعتنی آرزولایارق (اونی ئولدیروب ماللرینی غنیمت اولارق آلمق ایچون): "سن مؤمن دگلسك (ویا سڭا امان یوق)!" دیمه‌یڭ! ایشته (اونوتمایڭکه) الله قاتنده بر چوق غنیمتلر واردر. داها اوّل سز ده اویله ایدیڭز ده الله سزه هدایتی لطف ایتدی؛ اویله‌یسه ایی آراشدیرڭ! شبهه‌سزکه الله، نه یاپارسه‌ڭز حقّیله خبردار‌دردر.

---

(١) "أی مؤمنه کین و عداوت (دوشمانلق) بسله‌ین انصافسز آدم! ناصلکه سن بر کمیده ویا بر خانه‌ده بولونسه‌ڭ، سنڭله برابر طوقوز معصوم ایله بر جانی وار. او کمی‌یی غرق (باتیرمه) و او خانه‌یی احراق ایتمه‌یه (یاقمه‌یه) چالیشان بر آدمك، نه درجه ظلم ایتدیگنی بیلیرسڭ. و ظالملگنی، سماواته ایشیتدیره‌جك درجه‌ده باغیراجقسڭ. حتی بر تك معصوم، طوقوز جانی اولسه، ینه او کمی هیچ بر قانون عدالتله باتیریلماز.

عیناً اویله ده، سن بر خانهٔ ربّانیه (ربّانی بر أو) و بر سفینهٔ الٰهیه (الٰهی بر کمی) اولان بر مؤمنك وجودنده ایمان و اسلامیت و قومشولق کبی طوقوز دگل، بلکه یگرمی صفات معصومه وار ایکن، سڭا مضر (ضررلی) اولان و خوشڭه کیتمه‌ین بر جانی صفتی یوزندن اوڭا کین و عداوت باغلامقله، او خانهٔ معنویهٔ وجودڭ معناً غرق و احراقنه، تخریب و باتمه‌سنه تشبث ویا آرزو ایتمك، اونك کبی شنیع (چرکین) و غدار بر ظلمدر."
(مکتوبات، ٢٢نجی مکتوب، ٩٠)

(٢) "مثلا، بریسی بریسنك قرداشنی ویا اقرباسنی ئولدیرمش. بر دقیقه او حدّت یوزندن، میلیونلر دقیقه هم قلبی صیقینتی‌یی، هم حپس عذابنی چکر و مقتولك (ئولدیریلنك) اقرباسی دخی انتقام اندیشه‌سیله و قارشیسنده دوشماننی دوشونمه‌سیله، حیاتنك لذّتنی و عمرینك ذوقنی قاچیرر. هم قورقو، هم حدّت عذابنی چکر. بونك تك بر چاره‌سی وار. او ده قرآنك امر ایتدیگی و حق و حقیقت و مصلحت و انسانیت و اسلامیتك اقتضا و تشویق ایتدکلری باریشمقدر و مصالحه ایتمکدر (آڭلاشمقدر)." (شعاعلر، ١٤نجی شعاع، ٥١٥)

٩٥- مؤمنلردن، عذر صاحبی اولمقسزین (جهاددن کری قالوب أولرنده) اوتورانلرله، الله یولندهماللری و جانلریله جهاد ایدنلر بر اولمازلر![1] الله، ماللری و جانلریله جهاد ایدنلری، (ولو عذرلری سببیله اولسون) اوتورانلر اوزرینه، درجه اعتباریله أوستون قیلدی. کرچه الله، هپسنه ده أڭ کوزلی (جنّتی) وعد ایتمشدر. فقط الله، جهاد ایدنلری اوتورانلر اوزرینه (داها) بویوك بر مکافاتله أوستون قیلدی.

٩٦- (اونلره الله) طرفندن یوکسك درجه‌لر، بر مغفرت و بر رحمت واردر. و الله، (چوق باغیشلاییجی) غفور، (چوق مرحمت ایدیجی) رحیمدر.

٩٧- (مکّه‌ده مشرکلرله برابر قالوب، هجرت ایتمه‌یه‌رك) نفسلرینه ظلم ایدیجی اولدقلری حالده ایکن، ملکلرڭ جانلرینی آلدیغی کیمسه‌لره (او ملکلر): "(دینڭز حقّنده) نه حالده ایدیڭز؟" دیدیلر. (اونلر:) "یر یوزنده (دینمزی یاشامقدن) عاجز بیراقیلمش کیمسه‌لردك!" دیدیلر. (ملکلر ده:) "اللّهڭ ارضی کنیش دگلمیدی؟ اویله‌یسه اوراده (کفر دیارندن باشقه بر یره) هجرت ایتسه‌یدیڭز یا!" دیدیلر. ایشته اونلر یوقمی، واراجقلری یر جهنّمدر. و (او) نه کوتو واریلاجق یردر![2]

٩٨- آنجق أرککلر، قادینلر و چوجقلردن (هجرت ایتمك ایچون) هیچ بر چاره‌یه کوجی یتمه‌ین و هیچ بر یول بولامایان عاجز بیراقیلمش کیمسه‌لر مستثنا.

٩٩- ایشته اونلر وار یا، اومولورکه الله اونلری عفو ایدر. چونکه الله، (چوق عفو ایدیجی) عفوّ، (چوق باغیشلاییجی) غفوردر.

١٠٠- آرتق کیم الله یولنده هجرت ایدرسه، یر یوزنده کیده‌جك بر چوق یر و (مادی معنوی) بر کنیشلك بولور. کیم ده اللّهه و رسولنه هجرت ایدیجی اولارق أوندن چیقار، صوڭره ده کندیسنه ئولوم یتیشیرسه، آرتق اونڭ مکافاتی شبهه‌سز اللّهه عائد اولور. چونکه الله، (چوق مغفرت ایدیجی) غفور، (چوق مرحمت ایدیجی) رحیمدر.

١٠١- و یر یوزنده یولجیلغه چیقدیغڭز زمان، أگر انکار ایدنلرڭ سزه بر کوتولك یاپمه‌سندن قورقارسه‌ڭز، او تقدیرده نمازی قیصالتمه‌ڭزده سزه بر کناه یوقدر. شبهه‌سزکه کافرلر، سزه آپ آچیق بر دوشماندرلر.

---

(١) "'بز ضرر ویرمه‌یورز، فقط منفعت ویرمه‌یه اقتداریمز یوق، اونڭ ایچون معذورز' دییه بویله عذر بیان ایتمه‌ییڭز! بو عذریڭز قبول دگل! تنبللگڭز و 'نه‌مه لازم؟' دییوب چالیشمامه‌ڭز و اتحاد اسلام (اسلام برلگی) ایله، ملیت حقیقیۀ اسلامیه (اسلامیتڭ حقیقی ملیتی) ایله غیرته کلمدیگڭز، سزلر ایچون غایت بویوك بر ضرر و حقسزلقدر." (مکتوبات، خطبۀ شامیه، ٤٢٠)

(٢) بو آیت، هجرت فرض قیلیندقدن صوڭره هجرت ایتمه‌یوب مکّه‌ده قالان و داها صوڭره بدر حربنده، مشرکلرله برابرکن ئولدیریلن بعض کیمسه‌لر حقّنده نازل اولمشدر. (قرطبی، ج. ٣، ٥/٣٤٥)

١٠٢- هم (سن) ایچلرنده بولونوب ده اونلره نماز قیلدیردیغڭ زمان، آرتق اونلردن بر طائفه سنڭله برابر (نمازه) طورسون؛ سلاحلرینی ده (یانلرینه) آلسینلر! سجده‌یه واردقلری زمان ایسه همن (دیگر طائفه) آرقه‌ڭزده بولونسونلر! صوڭره نماز قیلمامش اولان دیگر طائفه کلوب سنڭله برابر نماز قیلسینلر، هم تدبیرلرینی و سلاحلرینی آلسینلر! انکار ایدنلر آرزو ایدرلرکه سلاحلریڭزدن و اشیالریڭزدن غافل اولسه‌ڭز ده اوزریڭزه بردنبره باصقین یاپسه‌لر.

بونڭله برابر سزه یاغموردن بر اذیت اولور ویا خسته اولورسه‌ڭز، سلاحلریڭزی بیراقمه‌ڭزده سزه بر کناه یوقدر. فقط تدبیریڭزی آلڭ! شبهه‌سزکه الله، کافرلر ایچون (پك) آشاغیلاییجی بر عذاب حاضرلامشدر.[١]

١٠٣- (او قورقو آننده) نمازی بیتیرنجه ده، آرتق آیاقده ایکن، اوتورورکن و یانلریڭز اوزرینه (یاتار) ایکن اللّهی ذکر ایدڭ! فقط (قورقودن) امین اولدیغڭز زمان، آرتق نمازی (بیلدیگڭز شکلده) حقّیله أدا ایدڭ! محقّقکه نماز، مؤمنلر اوزرینه وقتلری بلیرلی (بر فرض) اولارق یازیلیدر.[٢]

١٠٤- هم (دوشمانڭز اولان) قَومی، (تکرار صواشمق اوزره) آرامقده (طوپارلانمه‌لرینه فرصت ویرمه‌دن تعقیب ایتمکده) کَوشکللك کوسترمه‌یڭ! أگر سز آجی چکییورسه‌ڭز، شبهه یوقکه اونلر ده (سزڭ) آجی چکدیگڭز کبی آجی چکییورلر. حالبوکه (سز، بر أوستونلك اولارق) اللّهدن (اونلرڭ) امید ایتمه‌یه‌جکلری شیلری اومویورسڭز. الله ایسه، (کندیسندن نه ایسته‌دیگڭزی حقّیله بیلن) علیم، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

١٠٥- (حبیبم، یا محمّد!) شبهه‌سزکه بز، بو کتابی سڭا حق ایله ایندیردککه، انسانلر آراسنده اللّهڭ سڭا کوستردیگی شکلده حکم ویره‌سڭ! خائنلر ایچون ایسه مدافعه ایدیجی اولما![٣]

---

(١) اصحاب کرام (رضی الله عنهم اجمعین) بر سفر اثناسنده اوگله نمازینی جماعتله قیلدقلرنده، اوزرلرینه هجوم ایده‌مه‌ین مشرکلر بوڭا چوق پیشمان اولارق: "أگر ایکندی نمازینی ده جماعتله قیلارلرسه آنیدن هجوم ایدر و اونلری طوپدن امحا ایدرز" دییه قرار آلدقلرنده، اوگله ایله ایکندی نمازلری آراسنده بو آیت نازل اولدی. (ابن کثیر، ج. ١، ٤٣١)

(٢) "أی برادر! بندن، نمازڭ شو معیّن بش وقته حکمت تخصیصنی (بیلینن بش وقته آیریلمه‌سنڭ حکمتنی) صورییورسڭ. پك چوق حکمتلرندن یالڭز بریسنه اشارت ایدرز. أوت، هر بر نمازڭ وقتی، مهم بر انقلاب باشی اولدیغی کبی، عظیم (بویوك) بر تصرّف الٰهینڭ آیینه‌سی وِ او تصرّف ایچنده احسانات کلّیۀ الٰهیه‌نڭ (بویوك الٰهی لطفلرڭ) برر معکسی (آیینه‌سی) اولدیغندن، قدیر ذوالجلاله (جلال و قدرت صاحبی اولان اللّهه) او وقتلرده داها زیاده تسبیح وتعظیم و حدسز نعمتلرینڭ ایکی وقت اورته‌سنده طوپلانمش یکوننه قارشی شکر و حمد دیمك اولان نمازه امر ایدیلمشدر." (سوزلر، ٩نجی سوز، ٢٦)

آیریجه، بش وقت نمازڭ اهمّیتی و اوصانچ ویرمه‌مسی کرکدیگی حقّنده، باقیڭز؛ (سوزلر، ٤نجی سوز، ٩؛ سوزلر، ٢١نجی سوز، ٩١)

(٣) تُعْمَ بن عُبَيْرِكْ آدنده بر منافق، قومشوسنڭ زرهنی چالارق بر یهودینڭ أونده صاقلامشدی. زره یهودینڭ یاننده بولوننجه، یهودی اونی کندیسنه تعمه‌نڭ ویردیگنه دائر یمین ایدرك بعض آرقداشلرینی ده بوڭا شاهد کوسترمشدی. بونڭ اوزرینه تعمه‌نڭ یاقینلری، صوچلی اولدیغنی بیلدکلری حالده یالان یره یمین ایدرك پیغمبر افندیمزدن (عصم) اونی مدافعه و برائت ایتدیرمه‌سنی طلب ایتمشلردیکه بو آیت نازل اولدی. بونڭ اوزرینه تعمه، مکّه‌یه قاچمش و اوراده خیرسزلق یاپمق ایچون دلدیگی بر أوڭ دیواری آلتنده قالارق جان ویرمشدر. (نسفی، ج. ١، ٣٦٢)

١٠٦- هم اللّهدن مغفرت دیله![1] شبهه‌سزکه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

١٠٧- (ایشله‌دکلری کناهلرله) کندیلرینه خیانت ایدنلر حقّنده مجادله ایتمه! محقّقکه الله، دائما اخانت ایدن کناهکار کیمسه‌لری سومز.

١٠٨- (اونلر) انسانلردن کیزلنمه‌یه چالیشیرلر (اوتانیرلر) ده اللّهدن کیزله‌مك ایسته‌مزلر (حیا ایتمزلر)؛ حالبوکه (اللّهك) راضی اولمایاجغی سوزلری کیجه‌لین (کیزلیجه) اویدیررلرکن، او اونلرله برابردی. چونکه الله، اونلرك یاپمقده اولدقلرینی (علم و قدرتی ایله) تماماً قوشاتیجیدر.

١٠٩- ایشته سز اویله کیمسه‌لرسگزکه، هایدی دنیا حیاتنده اونلر (او خائنلر)دن یانه مجادله ایتدیگز؛ فقط قیامت کونی اونلر نامنه الله ایله کیم مجادله ایده‌جك، یاخود (او کون) کیم اونلره وکیل اولاجق؟

١١٠- هم کیم بر کوتولك یاپار ویا نفسنه ظلم ایدر ده صوگره اللّهدن مغفرت دیلرسه، اللّهی غفور (چوق باغیشلاییجی)، رحیم (چوق مرحمت ایدیجی) اولارق بولور.[2]

١١١- و کیم بر کناه ایشلرسه، بویله‌جه اونی آنجق کندی علیهنه قزانیر. الله ایسه، (هر شیئی حقّیله بیلن) علیم، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

١١٢- کیم ده بر خطا ویا بر کناه ایشلر، صوگره ده اونی بر صوچسزك اوزرینه آتارسه، او تقدیرده شبهه‌سزکه برافتراو آپ آچیق برکناه یوکلنمش اولور.

١١٣- فقط سنك اوزرگده اللّهك لطفی و رحمتی اولماسه‌یدی، اونلردن بر طائفه، (حق ایله حکم ویرمه‌ك خصوصنده) سنی بیله خطایه دوشورمه‌یه عزم ایتمشدی. حالبوکه (اونلر)، آنجق کندیلرینی خطایه دوشوروررلر و سگا هیچ بر شیله ضرر ویره‌مزلر! چونکه الله سگا کتابی و حکمتی (کتابده‌کی حکملری) ایندیرمش و سگا بیلمدکلریگی اوگرتمشدر.[3] اللّهك سنك اوزرگده‌کی لطفی ایسه چوق بویوکدر.

---

(١) "(آیتده‌کی مغفرت) حقیقی کناهلردن دگل؛ چونکه عصمت (کناهلره قارشی قورونمش اولمق) وار، کناه یوق. بلکه مقام نبوّته (پیغمبرلك مقامنه) لایق بر معنا ایله مغفرتدر (باغیشلانمقدر)." (لمعه‌لر، ٧نجی لمعه، ٢٧)

(٢) "نفسنی اتهام ایدن (صوچلایان)، قصورینی کورور. قصورینی اعتراف ایدن استغفار ایدر. استغفار ایدن استعاذه ایدر (اللّهه صیغینیر). استعاذه ایدن شیطانك شرّندن قورتولور. قصورینی کورمه‌مك، او قصوردن داها بویوك بر قصوردر و قصورینی اعتراف ایتمه‌مك، بویوك بر نقصانلقدر. قصورینی کورسه، او قصور قصورلقدن چیقار؛ اعتراف ایتسه، عفوه مستحق اولور." (لمعه‌لر، ١٣نجی لمعه، ٩٠)

(٣) "معدن کمالات (فضیلتلرك قایناغی) و معلم اخلاق عالیه (یوکسك اخلاقك معلمی) اولان او دلال وحدانیت و سعادت (اللّهك برلگنك و أبدی سعادتك اعلانجیسی اولان پیغمبریمز علیه الصّلاة والسّلام)، کندی کندینه سویله‌مه‌یور؛ بلکه سویلتدیریلییور. أوت، خالق کائنات (کائناتك یاراتیجیسی) طرفندن سویلتدیریلییور. استاد ازلیسندن (حق تعالیدن) درس آلیر، صوگره درس ویریور. چونکه سابق (کچن) اشارتلرده قسماً بیان ایدیلین بیگلر دلائل نبوّتله (پیغمبرلك دليللريله)، خالق کائنات بوتون او معجزاتی (معجزه‌لری) اونك أللنده خلق ایتمکله (یاراتمقله) کوستردیکه؛ او، اونك حسابنه قونوشیور، اونك کلامنی تبلیغ ایدییور. هم اوگا کلن قرآن ایسه، ایچنده، طیشنده قرق وجه اعجاز (معجزه یوگی) ایله کوسترکه او، جناب حقّك ترجمانیدر. هم او کندی ذاتنده بوتون اخلاصیله و تقواسیله و جدّیتیله و امانتیله و سائر بوتون احوال و اطواریله (حاللریله و طورلریله) کوسترکه؛ او کندی نامنه، کندی فکریله دیمه‌یور. بلکه خالقی (یاراتیجیسی) نامنه قونوشییور. هم اونی دیگله‌ین بوتون اهل حقیقتك (حقیقتی آراشدیران عالملرك) کشف و تحقیقی ایله تصدیق ایتمشلر و علم الیقین ایمان ایتمشلرکه؛ او کندی کندینه قونوشمایور. بلکه خالق کائنات اونی قونوشدیرییور، درس ویرییور، اونگله درس ویردیرییور." (ذوالفقار، ١٩نجی مکتوب، ٩٠-٩١)

١١٤- اونلرڭ فيصيلداشمه‌لرينڭ چوغنده خير يوقدر؛ آنجق بر صدقه ويرمه‌يي ويا بر اييلك ياپمه‌يي ويا انسانلرڭ آراسنى دوزلتمه‌يي امر ايدن(لرڭ فيصيلداشمه‌لرى) مستثنادر. آرتق كيم اللّهڭ رضاسنى آرايارق بويله ياپارسه، بونڭ اوزرينه ايلريده اوڭا بويوك بر مكافات ويره‌جگز.

١١٥- كيم ده كنديسنه هدايت بللى اولدقدن صوڭره، پيغمبره قارشى كلير و مؤمنلرڭ يولندن باشقه‌سنه تابع اولورسه، اونى (كندى) ترجيح ايتديگنده بيراقيرز و كنديسنى جهنّمه آتارز! و (او) نه كوتو واريلاجق يردر!

١١٦- شبهه‌سزكه الله، كنديسنه شرك قوشولمه‌سنى باغيشلاماز؛ بونڭ طيشنده‌كى كناهلرى ايسه، (كندى لطفندن) ديله‌ديگى كيمسه ايچون عفو ايدر. آرتق كيم اللّهه شرك قوشارسه، او تقديرده طوغريسى (حقدن) اوزاق بر ضلالت ايله صاپمش اولور.[1]

١١٧- (او مشركلر) اونى (اللّهى) بيراقوب ساده‌جه (لَاتْ و عُزَّا كبى) بر طاقيم ديشيلره (ديشى اسملى پوتلره) طاپييورلر و آنجق عنادجى (عصيانكار) بر شيطانه طاپييورلر.

١١٨- الله اوڭا (او شيطانه) لعنت ايتدى. بونڭ اوزرينه (او) شويله ديدى: "آند اولسونكه سنڭ قوللرڭدن مطلقا بللى بر پاى ايدينه‌جگم."

١١٩- "و اونلرى مطلقا ضلالته دوشوره‌جگم، هم اونلرى شبهه‌سز بوش تمنّيلره سوق ايده‌جگم، هم اونلره كسينلكله امر ايده‌جگم ده كرچكدن حيوانلرڭ قولاقلرينى ياراجقلر[2] و يينه اونلره مطلقا امر ايده‌جگم ده اللّهڭ ياراتديغى شبهه‌سز دگيشديره‌جكلر" (ديدى).[3] آرتق كيم اللّهى بيراقوب ده شيطانى دوست ايدينيرسه، او تقديرده محقّقكه آپ آچيق بر ضررله خسرانه اوغرامش اولور.

١٢٠- (شيطان) اونلره (اوزون عمر، آردى آرقه‌سى كسيلمز دنيالق أمللر) وعد ايدر و كنديلرينى بوش تمنّيلره سوق ايدر. حالبوكه شيطان، اونلره آلداتمه‌دن باشقه بر شى وعد ايتمز.

١٢١- ايشته اونلر يوقمى، واراجقلرى ير جهنّمدر، اوندن قاچاجق بر يرده بولامازلر.

---

(١) "مادام بر ربوبيت مطلقه واردر (بوتون هر شى اونڭ تدبير و اداره‌سى آلتنده‌در)، البته شركى و اشتراكى (اورتاقلغى) قبول ايتمز. چونكه او ربوبيتڭ كندى جمالنى اظهار (كوسترمك) و كمالاتنى اعلان (دويورمق) و قيمتلى صنعتلرينى تشهير ايتمك (سركيله‌مك) و كيزلى هنرلرينى كوسترمك كبى أڭ مهم مقصد و غايه‌لرى جزئياتده و ذى حياتلرده (جانليلرده) تمركز و اجماع ايتديگندن (طوپلانديغندن)، اڭ جزئى بر شيئه و اڭ كوچك بر ذى حياته كندى باشيله مداخله ايدن بر شرك، او غايه‌لرى بوزار و او مقصدلرى خراب ايدر. و ذى شعورڭ يوزلرينى او غايه‌لردن و او غايه‌لرى اراده ايدندن (ايسته‌يندن) چويروب اسبابه (سببلره) صالديغندن و بو وضعيت ربوبيتڭ ماهيتنه (حقيقتنه) بوتون بوتون مخالف (ضد) و عداوت (دوشمانلق) اولديغندن، البته بويله بر ربوبيت مطلقه، هيچ بر جهتله شركه مساعده ايتمز." (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١٣٨-١٣٩)

آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ٥١، حاشيه ٣؛ صحيفه ٨٥، حاشيه ٣)

(٢) باطل بر اينانچله، جاهليه دورنده عربلر، بر ديشى دوه، بش دفعه طوغورور ده بشنجيسى أركك اولورسه، اونڭ قولاغنى دله‌رك اشارتلرلر و اوندن استفاده ايتمه‌يى حرام صايارلردى. (نسفى، ج. ١، ٣٦٦)

(٣) حسن بصرى (رع): "اللّهڭ ياراتديغنى دگيشديرمه"نڭ ايكى شكلده اولديغنى بيان ايتمشدر. برنجيسى: "هر طوغان چوجق اسلام فطرتى اوزره طوغار. صوڭره اونى آنا-باباسى يا يهودى ويا خرستيان ويا مجوسى ياپار" حديثنه كوره، اونڭ ديننى دگيشديرمكدر. ديگرى ايسه: "الله، دوگمه ياپان، ياپديران، يوزدن قيل آلان، سيرك ديشلى و كوزل كورونه‌بيلمك مقصديله ديشلرينڭ آراسنى يونتان بختسزلره، اللّهڭ بخش ايتديگى ياراتيليش شكلنى دگيشديرن قادينلره لعنت ايتمشدر" حديثنه كوره طيش كورونوشى دگيشديرمكدر. (ابن كثير، ج. ١، ٤٣٨)

١٢٢- ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلره كلنجه، اونلری آلتلرندن ايرماقلر آقان جنّتلره قوياجغز؛ اورادە ابدی اولارق دواملی قاليجيدرلر. (بو،) اللّهڭ حق بر وعديدر. اللّهدن داها طوغری سوزلی كيم اولابيلير؟[1]

١٢٣- (اللّهڭ وعدی،) نه سزڭ بوش تمنّيلريڭز، نه ده اهل كتابڭ اصلسز قورونتولری ايله (باغيملی) دگلدر. (كرچك شودركه:) كيم بر كوتولك ياپارسه، اونڭله جزالانديريلير و (او تقديرده) كنديسنه اللّهدن باشقه نه بر دوست، نه ده بر ياردیمجی بولابيلير![2]

١٢٤- هم أركك ويا قادين، كنديسی مؤمن اولارق كيم صالح عمللردن ايشلرسه، ايشته اونلر جنّته كيررلر و بر چكردگڭ (آرقه‌سنده‌كی كوچوجك) اويوغی قدر بيله حقسزلغه اوغراتيلمازلر.

١٢٥- و كنديسی اييلك ايدن بر كيمسه اولارق، نفسنی اللّهه تسليم ايدن و حنيف (حقّه يوڭلمش) اولارق ابراهيمڭ دیننه تابع اولان كيمسه‌دن، دين باقيمندن داها كوزل كيم اولابيلير؟ زيرا الله، ابراهيمی دوست ايدينمشدر.

١٢٦- هم كوكلرده اولان و يرده بولونانلر اللّهڭدر. و الله، هر شيئی (علم و قدرتيله) تماماً قوشاتيجيدر.

١٢٧- (أی رسولم!) قادينلر (و اونلرڭ ميراثلری) حقّنده ده سندن فتوا ايسته‌يورلر. ديكه: "اونلر حقّنده سزه الله فتوا ويرييور:" كنديلرينه يازيلمش اولانی (حق ايتدكلری ميراثی) اونلره ويرمه‌يوب كنديلرينی نكاحلامق ايسته‌ديگڭز يتيم قيزلر ايله چاره‌سز بيراقيلمش چوجقلر حقّنده و يتيملره قارشی عدالتی يرينه كتيرمه‌ڭز خصوصنده كتابده (قرآنده) سزه اوقونان آيتلر وار. بويله‌جه خير اولارق هر نه ياپارسه‌ڭز، آرتق شبهه‌سز الله، اونی حقّيله بيلندر.[3]

---

(١) "مادام بوتون سماوی فرمانلريله سعادت أبديه‌يی وعد ايدوب، جنّتی مژده ويرييور. هم مادام بوتون اجراآتی و شئوناتی (فعللری) حق و حقيقتدر و صدق (طوغريلق) و جدّيتله‌در. هم مادام آثارينڭ (اثرلرينڭ) شهادتيله، بوتون كمالات، اونڭ نهايتسز كمالنه (يوكسك صفتلرينه) دلالت و شهادت (دليل اولور و شاهدلك) ايدر و هيچ بر جهتده نقص (نقصانلق) و قصور اونده يوقدر. هم مادام خلف الوعد (سوزنده طورمامق) و خلاف و كذب (يالان) و آلداتمق، اڭ چركين بر خصلت (خوی) و نقص و قصوردر.

البته و البته او قدير ذوالجلال، او حكيم ذوالكمال، او رحيم ذوالجمال وعدينی يرينه كتيره‌جك؛ سعادت أبديه قاپيسنی آچاجق، آدم باباڭزڭ وطن اصليسی اولان جنّته سزلری أی اهل ايمان ادخال ايده‌جكدر (قوياجقدر)."

(عصای موسی، ١٠نجی حجّت ايمانيه، ١٨٩-١٩٠)

(٢) بر قسم مسلمانلر، اهل كتابدن بعض كيمسه‌لرله، بر مجلسده، ايلك اولارق كنديلرينڭ جنّته كيره‌جكلری خصوصنده قارشيلقلی ادّعا ايتديلر. ايكی طرفڭ ده: "بزی پيغمبريمز قورتارر و طولاييسيله بز بر بر عذاب كورمه‌يز" ديمه‌لری، كذا قريشليلردن بر قسمنڭ ده: "بز ئولدكدن صوڭره ذاتاً ديريلتيلمه‌يه‌جگز" دييه قونوشمه‌لری اوزرينه بو آيت كريمه اينديريلدی. (بيضاوی، جـ. ١، ٢٣٨)

(٣) جاهليه دورنده بر آدم، حمايه‌سنده بولونان اوكسز قيز كوزل و وارلقلی ايسه اونڭله أولنير بويله‌لكله مالنی يردی. قيز چركين ايسه، آرتق باشقه‌لری ايله أولنمسنه مانع اولور، نهايت او قيز ئولنجه اونڭ ميراثنه صاحب چيقاردی. هم او دورده قادينلره و چوجقلره ميراثدن هيچ پای ويرمزلردی. بو چركين معامله‌لر، بو آيتڭ نازل اولمسيله آچيقجه حرام قيلينمش اولدی. (رازی، جـ. ١١/٦، ٦٣)

١٢٨- فقط بر قادين، قوجه‌سنك كچيمسزلگندن ويا (كنديسندن) يوز چويرمه‌سندن انديشه ايدرسه، او تقديرده آڭلاشارق آرالريني دوزلتمه‌لرنده ايكيسنه بر كناه يوقدر. هم صلح (آڭلاشمق) داها خيرليدر. ذاتاً نفسلر قيصقانچلغه ياتقيندر. اما ايبلك ايدر و (كچيمسزلكدن) صاقينيرسه‌ڭز، آرتق شبهه‌سزكه الله، نه ياپارسه‌ڭز حقّيله خبردارد‌ر.[١]

١٢٩- نه قدر حرص ده كوسترسه‌ڭز، قادينلر آراسنده عدالتلى اولمه‌يه اصلا كوچ يتيره‌مزسڭز؛ اويله‌يسه (بريسنه) بوس بوتون ميل ايدرك يوڭلوب ده (اونى) ديگريني آصقيده قالمش كبى (نه قوجه‌لى، نه قوجه‌سز بر حالده) بيراقمايڭ! فقط (آرالرنده حقسز طاورانيشلريڭزى) دوزلتير و (كچيمسزلكدن) صاقينيرسه‌ڭز، آرتق شبهه يوقكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

١٣٠- بونڭله برابر (قارى-قوجه) آيريليرسه، الله بول رحمتندن هر بريني (ديگرندن) مستغنى قيلار (بربرينه محتاج ايتمز). چونكه الله، (رحمتى كنيش اولان) واسع، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

١٣١- هم كوكلرده نه وار، يرده نه وارسه اللّهڭدر. يمين اولسونكه سزدن اوڭجه كنديلرينه كتاب ويريلنلره ده سزه ده: "اللّهدن صاقينڭ!" دييه امر ايتدك. بوڭا رغماً انكار ايدرسه‌ڭز، ايشته شبهه‌سز كوكلرده نه وار، يرده نه وارسه اللّهڭدر. هم الله، (هيچ بر شيئه محتاج اولمايان) غنىّ، (حمد ايديلمه‌يه چوق لايق اولان) حميددر.

١٣٢- كوگلرده اولانلر ده يرده بولونانلر ده اللّهڭدر. آرتق وكيل اولارق الله يتر![٢]

١٣٣- أگر (او) ديلرسه، أى انسانلر، سزى بو دنيادن كيدرر ده (يريڭزه) باشقه‌لريني كتيرر! و الله، بوڭا حقيله كوجى يتندر.

١٣٤- كيم دنيا مكافاتنى ايسترسه، آرتق (بيلسينكه) دنيانڭ ده آخرتڭ ده مكافاتى الله قاتنده‌در.[٣] الله ايسه، (حقّيله ايشيتن) سميع، (حقّيله كورن) بصيردر.

---

(١) "شيمدى عائله حياتنده الڭ مهم نقطه بودركه، قادين قوجه‌سنده فنالق و صداقتسزلك كورسه، قوجه‌سنڭ عنادينه عائله دوستلغى اولان صداقت و امنيتى بوزسه، عيناً عسكريه‌ده‌كى اطاعتڭ بوزولمسى كبى، او عائله حياتنڭ فابريقه‌سى ده زير و زبر (طارمه طاغين) اولور. بلكه او قادين، ألندن كلديگى قدر قوجه‌سنڭ اصلاحنه چاليشمه‌ليدركه ابدى آرقداشنى قورتارسين. يوقسه او ده كنديني آچيقلق و صاچيقلقله باشقه‌لره كنديني كوسترمه‌يه و سوديرمه‌يه چاليشسه، هر جهتله ضرر ايدر.

چونكه حقيقى صداقتى بيراقان دنياده جزاسنى كورور. چونكه نامحرملرڭ (يبانجى اركڭلرڭ نظرنده) فطرتى (ياراتيليشى) قورقار، صيقيلير، چكينير. نامحرم يگرمى أركگڭ اون سكزينڭ نظرندن استثقال ايدر (راحتسز اولور)، كنديني باقمه‌لرندن صيقيلير. اركك ايسه، نامحرم يوز قاديندن آنجق بريسندن استثقال ايدر، باقمه‌سندن صيقيلير. قادين او جهتده عذاب چكديگى كبى، صداقتسزلك اتهامى (صوچلامه‌سى) آلتنه كيرر؛ ضعفيتيله برابر، حقوقنى محافظه ايده‌مز." (خانملر رهبرى، ١٠)

آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ٣٤، حاشيه ٢؛ صحيفه ٤٠٥، حاشيه ٢)

(٢) ناصل توكّل ايديله‌جگى و هر ايشده اللّهى وكيل قيلمق نه قدر بويوك بر راحت و حضور وسيله‌سى اولديغى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ٧١، حاشيه ٣؛ صحيفه ١١٠، حاشيه ٢)

(٣) "بوتون خيرات (خيرلر) اونڭ ألنده، بوتون حسنات (ايلكلر) اونڭ دفترنده، بوتون احسانات اونڭ خزينه‌سنده‌در. اويله‌يسه خير ايسته‌ين اوندن ايسته‌ملى، ايبلك آرزو ايدن اوڭا يالوارملى!" (مكتوبات، ٢٠نجى مكتوب، ٧٣)

آيريجه، دنيا حياتنڭ ماهيتى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ١٢، حاشيه ٢)

١٣٥- أى ايمان ايدنلر! عدالتى تيتيزلكله آياقده طوتان حاكملر، الله ايچون شاهدلك ايدن كيمسه‌لر اولك![1] (بو طوريگز) ولو كنديگز ويا آنا-بابا و اقربالر(يگز) عليهنه اولسون! (هم عليهلرينه قرار ويريلن ويا شاهدلك ايديلن) ايستر زنكين ايستر فقير اولسون؛ الله، ايكيسنه ده (سزدن) داها ياقيندر (اونلرك مصلحتنى داها ايى بيلير)؛ اويله‌يسه (حقدن) صاپارق نفسك آرزوسنه اويمايك! بوڭا رغماً (ديلگزى) أگوب بوكر ويا (ايجاب ايدن حكم يا ده شاهدلكدن) يوز چويرسه‌گز، آرتق محقّقكه الله، نه ياپارسه‌گز حقّيله خبردارد.

١٣٦- أى ايمان ايدنلر! اللّهه، رسولنه و پيغمبرينه ايندير‌ديگى كتابه (قرآنه) و داها اوگجه ايندير‌ديگى كتابلره ايمان ايدك (و اونده ثبات ايدك)! كيم ده اللّهى، ملكلرينى، كتابلرينى، پيغمبرلرينى و آخرت كوننى انكار ايدرسه، او تقديرده طوغريسى (حقدن) اوزاق بر ضلالت ايله صاپمش اولور.[2]

١٣٧- شبهه‌سزكه (موسى‌يه) ايمان ايدوب صوڭره (بوزاغى‌يه طاپارق) انكار ايدنلر، صوڭره (توبه ايدرك موسى‌يه تكرار) ايمان ايدوب، صوڭره (بو دفعه عيسى‌يى) انكار ايدنلر، صوڭره ده (محمّدى انكار ايدوب) انكارده ايلرى كيدنلر (يهوديلر) يوقمى، الله، اونلره مغفرت ايده‌جك دگلدر. كنديلرينى (حق) بر يوله هدايت ايده‌جك ده دگلدر.

١٣٨- منافقلره، شبهه‌سزكنديلرى ايچون (پك) أملى بر عذاب اولديغنى مژده‌له!

١٣٩- اونلركه، مؤمنلرى بيراقوب ده كافرلرى دوستلر ايدينيرلر. عزّتى (شرف و أوستونلگى) اونلرك ياننده‌مى آرايورلر؟ هيچ شبهه‌سزكه عزّت، تماماً اللّهه عائددر.[3]

١٤٠- و محقّقكه (او،) سزه كتابده: "اللّهك آيتلريكه، اونلرك انكار ايديلديگنى و اونلرله آلاى ايديلديگنى ايشيتديگڭزده، (بويله قونوشمه‌يى بيراقوب) بوندن باشقه بر سوزه طالدقلرى زمانه قدر اونلرله برابر اوتورمايك؛ او تقديرده طوغريسى سز (ده) اونلر كبى اولورسڭز!" دييه (بر آيت) ايندير‌مشدر. شبهه‌سزكه الله، منافقلرى و كافرلرى جهنّمده بر آرايه طوپلاييجيدر!

---

(١) "حقك خاطرى عاليدر (يوجه‌در)، هيچ بر خاطره فدا ايديلمز. كيمك خاطرى قيريليرسه قيريلسين، يالگز حق صاغ اولسون!" (ديوان حرب عرفى)

(٢) "ايمانك آلتى ركنى بربرلرندن آيريلمه‌لرى ممكن دگلدر. هر بريسى عمومنى اثبات ايدر، ايستر، اقتضا ايدر (كركديرر). او آلتى، اويله بر كل و كلّيدر (بوتوندر)كه، تجزّى (پارچه‌لانمه) قبول ايتمز و انقسامى (بولونمه‌سى) امكان خارجنده‌در. ناصلكه كوكى كوكلرده طوبا آغاجى كبى هر بر دالى، هر بر ميوه‌سى، هر بر ياپراغى؛ او قوجه آغاجك كلّى، توكنمز حياتنه طايانييور. او قوّتلى و كونش كبى ظاهر (كورونن) او حياتى انكار ايده‌مه‌ين، بر تك متصل (بيتيشيك) ياپراغك حياتنى انكار ايده‌مز. اگر ايتسه، او آغاچ، داللرى و ميوه‌لرى و ياپراقلرى صاييسنجه او منكرى (انكارجى‌يى) تكذيب ايده‌جك (يالانلاياجق)، صوصديراجق. اويله ده ايمان، آلتى ركنلريله عين وضعيتده‌در." (عصاى موسى، ٩نجى مسئله، ٤٨)

(٣) "رضاى الٓهى و التفات رحمانى و قبول ربّانى (اللّهك رضاسى، التفاتى و قبولى) اويله بر مقامدركه، انسانلرك توجّهى (علاقه‌سى) و استحسانى (بگنمه‌لرى)، اوڭا نسبتاً بر ذرّه حكمنده‌در. أگر توجّه رحمت وارسه، يتر! انسانلرك توجّهى، او توجّه رحمتك انعكاس (عكس ايتمه‌سى) و كولكه‌سى اولمق جهتيله مقبولدر؛ يوقسه آرزو ايديله‌جك بر شى دگلدر. چونكه قبر قاپيسنده سونر، بش پاره ايتمز!" (مكتوبات، ٢٩نجى مكتوب، ٢٦٢-٢٦٣)

١٤١- اونلر (او منافقلر اویله کیمسه‌لردر)که، سزی کوزتیبورلر؛ بو یوزدن سزه اللّٰهدن بر فتح (بر ظفر نصیب) اولورسه: "(بز ده) سزکله برابر دگلمیدك؟ (بزه ده غنیمت ویرك!)" دیرلر؛ فقط کافرلره بر(ظفر) نصیب اولورسه (اونلره ده): "سزه غالب کلمه‌دکمی (سزی ئولدیرمه امکاننه صاحب اولوب ده کندی حالکزه بیراقمادقمی)؟ هم مؤمنلری سزدن منع ایتمه‌دکمی؟" دیرلر. آرتق الله، قیامت کونی آراکزده حکم ویره‌جکدر. و الله، کافرلره مؤمنلر علیهنده (قالیجی بر غالبیته) اصلا بر یول ویرمه‌یه‌جکدر.

١٤٢- شبهه‌سزکه منافقلر، اللّٰهی آلداتمه‌یه چالیشییورلر؛ حالبوکه او، اونلری آلداتاندر (حیله‌لرینی باشلرینه کچیرندر). هم (اونلر) نمازه قالقدقلری زمان تنبل تنبل قالقارلر؛[١] انسانلره کوستریش یاپارلر و اللّٰهی آنجق پك آز آڭارلر.

١٤٣- (او منافقلر) بونڭ (ایمانله کفرڭ) آراسنده بوجه‌لایوب طورانلردر. نه اونلره (مؤمنلره)، نه ده بونلره (کافرلره منسوبدرلر)! آرتق الله کیمی (کندی کفری سببیله) ضلالته آتارسه، او تقدیرده اونڭ (قورتولمسی) ایچون اصلا بر یول بولامازسڭ!

١٤٤- أی ایمان ایدنلر! مؤمنلری بیراقوب ده کافرلری دوستلر ایدینمه‌یڭ! کندی علیهڭزده، اللّٰهه آپ آچیق بر دلیل قیلمق ایسترمیسڭز؟

١٤٥- شبهه یوقکه منافقلر، آتشڭ اڭ آشاغی طبقه‌سنده‌درلر. اونلره اصلا بر یاردیمجی بولامازسڭ!

١٤٦- آنجق توبه ایدوب حاللرینی اصلاح ایدنلر و اللّٰهه (اونڭ دیننه) صیم صیقی صاریلوب دینلرنده (عبادتلرنده یالڭز) الله ایچون صمیمی اولانلر مستثنا؛[٢] ایشته اونلر مؤمنلرله برابردر. و الله، مؤمنلره ایلریده (پك) بویوك بر مكافات ویره‌جکدر.

١٤٧- أگر (ویریلن نعمتلره) شکر ایدوب ایمان ایدرسه‌ڭز، الله سزه عذابی نه‌یله‌سین؟ چونکه الله، (اییلکلرڭ مكافاتنی فضله‌سیله ویرن) شاکر، (هر شیئی بیلن) علیمدر.

---

(١) "أی سرسم نفسم! عجبا شو وظیفهٔ عبودیت (قوللق وظیفه‌سی اولان نماز) نتیجه‌سزمیدر، اجرتی آزمیدرکه، سڭا اوصانچ ویرییور؟ حالبوکه بر آدم سڭا برقاچ پاره ویرسه ویاخود سنی قورقوتسه، آقشامه قدر سنی چالیشدیرر و فتورسز (بیلمادن) چالیشیرسڭ. (...) عجبا خلف الوعد (سوزنده طورمامق)، حقّنده محال (امکانسز) اولان بر ذات، جنّت کبی بر اجرتی و سعادت أبدیه کبی بر هدیه‌یی سڭا وعد ایتسه، پك آز بر زمانده، پك کوزل بر وظیفه‌ده سنی استخدام ایتسه (چالیشدیرسه)؛ سن خدمت ایتمزسه‌ڭ و یا ایستکسز، سُخره کبی (باشدن صاومه) ویا اوصانچله، یاریم یامالاق خدمتڭ ایله، اونی وعدنده اتهام و هدیه‌سنی استخفاف ایتسه‌ڭ (خفیفه آلسه‌ڭ)، پك شدّتلی بر تأدیبه (جزایه) و دهشتلی بر تعذیبه (عذابه) مستحق اولاجغڭی دوشونمه‌یورمیسڭ؟ دنیاده حپسڭ قورقوسندن اڭ آغیر ایشلرده فتورسز (اوصانمدن) خدمت ایتدیگڭ حالده، جهنّم کبی بر حپس ابدینڭ خوفی (قورقوسی)، أڭ خفیف و لطیف (خوش) بر خدمت (اولان نماز) ایچون سڭا غیرت ویرمه‌یورمی؟" (سوزلر، ٢١نجی سوز، ٩٣)

(٢) "مدار نجات و خلاص (یکانه قورتولوش وسیله‌سی)، یالڭز اخلاصدر (عملنی ساده‌جه الله رضاسی ایچون یاپمقدر). اخلاصی قزانمق چوق مهمدر. بر ذرّه اخلاصلی عمل، بطمانلرله (اونلرجه کیلو) خالص اولمایان عمله مرجّحدر (أوستون کلیر). اخلاصی قزاندیران، حرکاتده‌کی سببی، صرف بر امر الٰهی نتیجه‌سی رضای الٰهی اولدیغنی دوشونملی و وظیفهٔ الٰهیه‌یه قاریشماملی." (لمعه‌لر، ١٧نجی لمعه، ١٣٩)

آیریجه باقیڭز؛ (صحیفه ٧٣، حاشیه ٣)

اخلاص حقّنده باقیڭز؛ (لمعه‌لر، ٢١نجی لمعه، ١٦٦-١٧٤)

١٤٨- الله، كوتو سوزك (بالخاصّه) آچيقجه سويلنمه‌سنى سومز؛ آنجق ظلمه اوغرايان مستثنا.(١) چونكه الله، (سويله‌دكلريڭزى تماماً ايشيتن) سميع، (قلبلريڭزده‌كى هر شيئى بيلن) عليمدر.

١٤٩- أگر بر اييلگى آچيقلار ويا اونى كيزلرسه‌ڭز، ياخود بر كوتولگى عفو ايدرسه‌ڭز، آرتق شبهه يوقكه الله، (چوق عفو ايديجى اولان) عفوّ، (هر شيئه كوجى يتن) قديردر.

١٥٠- ١٥١- شبهه‌سزكه اللّهى و پيغمبرلرينى انكار ايدنلر، الله ايله پيغمبرلرينڭ آراسنى آييرمق (اللّهه اينانوب، پيغمبرلرينى انكار ايتمك) ايسته‌ينلر(٢) و: "(بز، پيغمبرلردن) بر قسمنه ايمان ايدر، بر قسمنى انكار ايدرز" دييناـر و بونڭ (ايمان ايله كفرڭ) آراسنده بر يول طوتمق ايسته‌ينلر يوقمى، ايشته بونلر كرچك كافرلرڭ تا كنديلريدر. كافرلر ايچون ايسه (پك) آشاغيلاييجى بر عذاب حاضرلادق!

١٥٢- اللّهه و پيغمبرلرينه ايمان ايدنلره و اونلردن هيچ برينڭ آراسنده آييريم ياپماياناـره كلنجه، ايشته اونلر وار يا، اونلرڭ (كرچك) مكافاتلرينى (الله) ايلريده (آخرتده) كنديلرينه ويره‌جكدر. چونكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

١٥٣- اهل كتاب سندن، كنديلرينه كوكدن بر كتاب ايندير‌مه‌ڭى ايسته‌يور؛ بونڭله برابر محقّقكه (اونلر) موسيدن بونڭ داها بويوگنى ايسته‌يه‌رك: "بزه اللّهى آچيقجه كوستر!" ديمشلردى. بونڭ اوزرينه ظلملرى (بويله عصيانكار سؤاللرى و ايستكلرى) سببيله اونلرى ييلديريم چارپمشدى. صوڭره كنديلرينه آپ آچيق معجزه‌لر كلمه‌سنڭ آردندن بوزاغى‌يى (آلّه) ايدينديلر. نهايت اونلرى بوندن عفو ايتدك (تماماً هلاك ايتمدك)، موسى‌يه ايسه آپ آچيق بر حاكميت ويردك.

١٥٤- و صاغلام سوز ويرمه‌لرى ايچون طورى اوزرلرينه قالديردق ده اونلره: "(شهرڭ) قاپيسندن سجده ايدن كيمسه‌لر اولارق (حرمت ايله باشڭزى أگه‌رك) كيرڭ!" ديدك و كنديلرينه: "جمعه ايرتسى كونى (باليق آولايارق) حدّى آشمايڭ!" بويوردق و اونلردن پك صاغلام بر سوز آلدق.(٣)

---

(١) "غيبت، مخصوص (خصوصى) بر قاچ ماده‌ده جائز اولابيلير. بريسى: شكوا (شكايت) صورتنده بر وظيفه‌دار آدمه دير، تا ياردیم ايدوب او منكرى، او قباحتى اوندن ازاله ايتسين (كيدرسين) و حقّنى اوندن آلسين. بريسى ده: بر آدم اونڭله تشريك مساعى ايتمك (برابر چاليشمق) ايستر. سنڭ ايله مشورت ايدر (دانيشير). سن ده صرف مصلحت ايچون غرضسز اولارق، مشورتڭ حقّنى أدا ايتمك ايچون ديسه‌ڭ: 'اونڭ ايله تشريك مساعى ايتمه، چونكه ضرر كوره‌جكسڭ!' بريسى ده: مقصدى، تحقير (آشاغيلامه) و تشهير دگل؛ بلكه مقصدى، تعريف و طانيتديرمق ايچون ديسه: 'او طوپال و سرسرى آدم فلان يره كيتدى.' بريسى ده: او غيبت ايديلن آدم فاسق متجاهردر. يعنى فنالقدن صيقيلمايور، بلكه ايشله‌ديگى سيّئآتله (كوتولكله) افتخار ايدييور، ظلمى ايله تلذذ ايدييور (لذّت آلييور)، صيقيلمايارق آشكاره بر صورتده (آچيقجه) ايشله‌يور. ايشته بو مخصوص ماده‌لرده غرضسز و صرف حق و مصلحت ايچون غيبت جائز اولابيلير. يوقسه غيبت، ناصل آتش اودونى يير بيتيرر، غيبت دخى اعمال صالحه‌يى (كوزل عمللرى) يير بيتيرر." (مكتوبات، ٢٢نجى مكتوب، ١٠٣)

(٢) "هيچ بر جهتده ممكنميدر و هيچ عقل قبول ايدرميكه، الوهيت و معبوديتڭ تظاهرى (كورونمسى) ايچون بو كائناتى اويله بر مجسّم (جسملنمش) كتاب صمدانيكه، هر صحيفه‌سى بر كتاب قدر و هر سطرى بر صحيفه قدر معنالرى افاده ايدر. (...) و اويله محتشم و ايچى حدسز آياتله (آيتلرله) و معنيدار (معنالى) نقشلرله تزيين ايديلمش (سوسلنمش) بر مسجد رحمانيدركه، هر بر كوشه‌سنده بر طائفه، بر نوع عبادت فطريه ايله اشتغال ايدر (اوغراشير) بر شكلده خلق ايدن (ياراتان) بر الله، بر معبود بالحق، او كتاب كبيرڭ (بويوك كتابڭ) معنالرينى درس ويره‌جك استادلرى و او قرآن صمدانينڭ آيتلرينى تفسير ايده‌جك مفسّرلرى ايلچى اولارق كوندرمه‌سين. (...) حاشا، يوز بيڭ حاشا!" (عصاى موسى، ٩نجى مسئله، ٤٤)

(٣) جمعه ايرتسى اهلى حقّنده باقيڭز؛ (ص ١٧٠، حاشيه ٣)

١٥٥- فقط سوزلرینی بوزمه‌لری، اللّٰهڭ آیتلرینی انکارلری، (زکریا و یحیی‌یه یاپدقلری کبی) پیغمبرلری حقسز یره ئولدیرمه‌لری و: "قلبلریمز پرده‌لیدر (بر شی آڭلامایز)!" دیمه‌لری سببیله (اونلره لعنت ایتدك)! بالعکس کفرلری سببیله الله اونلرڭ (او قلبلرڭ) اوزرینه مهر اورمشدر. بو یوزدن، پك آزی مستثنا، ایمان ایتمزلر.

١٥٦- ١٥٧- بر ده انکار ایتمه‌لری و (باباسز چوجق طوغورمسی اوزرینه) مریمه قارشی بویوك بر افترا سویله‌مه‌لری و: "طوغریسی بز، اللّٰهڭ ایلچیسی مریم اوغلی عیسی مسیحی ئولدیردك" دیمه‌لری سببیله (اونلره لعنت ایتدك). حالبوکه اونی نه ئولدیردیلر، نه ده اونی آصدیلر؛ فقط (ئولدیردکلری کیشی) کندیلرینه، اوڭا (عیسی‌یه) بڭزر کوستریلدی.

و شبهه یوقکه اونڭ حقّنده اختلافه دوشنلر، بوندن طولایی کرچکدن بر شبهه ایچنده‌درلر. ظنّه تابع اولمقدن باشقه، اونلرڭ بو خصوصده هیچ بر بیلکیلری یوقدر. اونی (او ئولدیردکلری شخصڭ عیسی اولدیغنی) ایبجه بیله‌رك ئولدیرمه‌مشلردر.

١٥٨- بالعکس الله، اونی کندی قاتنه یوکسلتدی.[١] چونکه الله، (قدرتی دائما غالب کلن) عزیز، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

١٥٩- هم اهل کتابدن هیچ بر کیمسه یوقدرکه ئولومندن اوڭجه مطلقا اوڭا ایمان ایده‌جك اولماسین![٢] قیامت کوننده ایسه، اونلرڭ (کندیسنه ایمان ایتمه‌ینلرڭ) علیهنه شاهدلك ایده‌جکدر.

١٦٠- ١٦١- ایشته یهودی اولانلرڭ بو ظلملری سببیله و بر چوق کیمسه‌یی الله یولندن منع ایتمه‌لری، اوندن کسینلکله یاساقلاندقلری حالده فائض آلمه‌لری و انسانلرڭ ماللرینی باطل (حرام یوللرله) ییمه‌لری یوزندن، (داها اوڭجه) کندیلرینه حلال قیلینان تمیز شیلری، اونلره حرام قیلدق. ایچلرندن کافر اولانلره ده (پك) أَلملی بر عذاب حاضرلادق!

١٦٢- فقط اونلردن (ایمان ایدرك) علمده راسخ (درینلشمش) اولانلر و مؤمنلر، سڭا ایندیریلنه (قرآنه) و سندن اوڭجه ایندیریلنلره (دیگر کتابلره) ایمان ایدرلر. و (اونلر) نمازی حقّیله أدا ایدنلر، زکاتی ویرنلر، اللّٰهه و آخرت کوننه ایمان ایدنلردر. ایشته اونلر وار یا، کندیلرینه (پك) بویوك بر مکافات ویره‌جکز!

---

(١) "طبقهٔ حیات بشدر. (...) اوچنجی طبقهٔ حیات (حیات طبقه‌سی): حضرت ادریس و عیسی علیهما السّلامڭ طبقهٔ حیاتلریدرکه، بشریت لوازماتندن تجرّد ایله (انسان اولمقدن کلن احتیاجلرندن صییریلارق)، ملك حیاتی کبی بر حیاته کیره‌رك، نورانی بر لطافت (خفیفلك) کسب ایدر (قزانیر). عادتا بدن مثالی لطافتنده (نورانی بر بدن خفیفلگنده) و جسد نجمی نورانیتنده اولان جسم دنیویلریله (ییلدیزلر کبی نورلانمش اولان دنیاده‌کی بدنلریله) سماواتده بولونورلر." (مکتوبات، ١نجی مکتوب، ٢)

(٢) بو آیتڭ ایضاحنده ایکی کوروش واردر. برنجیسنه کوره، هر اهل کتاب آنجق اوڭا ایمان ایتدکدن صوڭره بو دنیادن کوچر. آنجق صوڭ نفسلرنده‌کی بو ایمان اونلره فائده ویرمز. ابن عبّاسدن (رع) کلن بر روایتده "اهل کتاب طامدن ده دوشه‌جك اولسه، داها هواده ایکن و جانی چیقمادن اوڭا ایمان ایدر." دیگر ایضاحه کوره حضرت عیسی علیه السّلام آخر زمانده سمادن، ایندیگی وقت یر یوزنده‌کی بوتون اهل کتاب اوڭا (کندیسنی کورمدکلری حالده پیغمبرلگنه) مطلقا ایمان ایدرلر، دیمکدر. (رازی، ج. ١١/٦، ١٠٥-١٠٦)

"دینسزلك جریاننه قارشی، آیری آیری ایکن مغلوب اولان عیسویلك و اسلامیت، اتّحاد (برلشمه) نتیجه‌سنده دینسزلك جریاننه غلبه ایدوب طاغیتاجق استعدادنده (قابلیتنده) ایکن، عالم سماواتده جسم بشریسی ایله بولونان شخص عیسی علیه السّلام، او دین حق جریاننڭ (حق دینی آرایان و اونڭله برلشه‌جك اولان جریانڭ) باشنه کچه‌جگنی، بر مخبر صادق (طوغری خبر ویریجی پیغمبریمز علیه الصّلاة والسّلام)، بر قدیر کل شیئڭ (هر شیئه کوجی یتن اللّٰهڭ) وعدینه استناد ایدرك (طایانارق) خبر ویرمشدر. مادام خبر ویرمش، حقدر. مادام قادر کل شی وعد ایتمش، البته یاپاجقدر." (مکتوبات، ١٥نجی مکتوب، ٤٦)

١٦٣- (أى رسولم!) شبهه يوقكه بز، نوحه و اوندن صوڭره‌كى پيغمبرلره وحى ايتديگمز كبى سڭا ده وحى ايتدك.[١] ابراهيمه، اسماعيله، اسحقه، يعقوبه، (و اونڭ) طورونلرينه، عيسى‌يه، ايوبه، يونسه، هارونه و سليمانه ده وحى ايتدك. داوده ايسه زبورى ويردك.

١٦٤- هم اويله پيغمبرلر كوندردككه، البته اونلر(ڭ قصّه‌لرينى) داها اوڭجه سڭا آڭلاتدق و اويله پيغمبرلر ده واركه اونلر(ڭ قصّه‌لرينى) سڭا آڭلاتمادق.[٢] و الله، موسى ايله (سس، حرف و كلمه‌لره محتاج اولمادن، واسطه‌سز) بر خطاب ايله قونوشدى.

١٦٥- (بز) مژده‌له‌ييجيلر و (عين زمانده) قورقوتوجيلر اولارق نيجه پيغمبرلر كوندردككه، او پيغمبرلردن صوڭره، انسانلرڭ اللّهه قارشى بر دليللرى (معذرتلرى) اولماسين! چونكه الله، (قدرتى دائما غالب كلن) عزيز، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

١٦٦- (اونلر سنڭ پيغمبرلگڭه شاهدلك ايت- مه‌يورلر) فقط الله سڭا اينديرديگى (قرآن) ايله شاهدلك ايدييور، اونى كندى علميله اينديردى.[٣] ملكلر ده سڭا شاهدلك ايدييورلر. و شاهد اولارق الله يتر!

١٦٧- شبهه‌سزكه انكار ايدوب (انسانلرى) الله يولندن منع ايدنلر، كرچكدن (حقدن) اوزاق بر ضلالت ايله صاپمشلردر.

١٦٨- ١٦٩- محقّقكه انكار ايدوب (پيغمبره) ظلم ايدنلر يوقمى، الله اونلره مغفرت ايده‌جك دگلدر؛ اونلرى جهنّم يولندن باشقه بر يوله ايرديره‌جك ده دگلدر؛ (اونلر) اورادە ابدى اولارق دواملى قاليجيدرلر.[٤] بو ايسه، اللّهه كوره چوق قولايدر.

١٧٠- أى انسانلر! طوغريسى پيغمبر سزه ربّڭزدن حق ايله كلمشدر؛ اويله ايسه حقّڭزده خير اولارق (اوڭا) ايمان ايدڭ! بوڭا رغماً انكار ايدرسه‌ڭز آرتق شبهه‌سزكه، كوكلرده و يرده نه وارسه اللّهڭدر. الله ايسه، (حقّيله بيلن) عليم، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

---

(١) "قرآن حكيم، وحيه استناد ايدييور (طايانييور) و وحيدر. چونكه قرآنى نازل ايدن (اينديرن) ذات ذوالجلال، معجزات احمديه (ع‌ص‌م) ايله (حضرت پيغمبرڭ معجزه‌لريله)، قرآن وحى اولديغنى كوستررر، اثبات ايدر و نازل اولان قرآن دخى اوستنده‌كى اعجاز (معجزه) ايله كوستركه، عرشدن كلييور و مُنْزَلٌ عَلَيْه (قرآن كنديسنه اينديريلمش) اولان رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامڭ بدايت وحيده‌كى (وحيڭ باشلانغيجنده‌كى) تلاشى و نزول (اينمه) وقتنده‌كى وضعيت بى هوشى (كندندن كچر كبى حالى) و هركسدن زياده قرآنه قارشى اخلاص (صميميت) و حرمتى كوسترييوركه، وحى اولوب أزلدن كلييور، اوڭا مسافر اولوييور." (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٨٨)

(٢) روايتلره كوره پيغمبرلرڭ، عددى يوز يگرمى درت بيڭ اولوب، اوچ يوز اون اوچى عين زمانده رسولدر. قرآن كريمده ايسه يگرمى بش پيغمبرڭ آدى كچمكده‌در. (ابن كثير، ج. ١، ٤٦٥)

(٣) پيغمبر افنديمز (ع‌ص‌م) يهوديلردن بر غلبه‌لغه خطاباً: "والله، بنم اللّهڭ پيغمبرى اولديغمى بيلديگڭزى، بيلييورم!" بويوردى. اونلر ايسه: "خير، بيلمه‌يورز!" ديديلر. بونڭ اوزرينه بو آيت نازل اولدى. (جلالين شرحى، ج. ٢، ١٦٠)

"ناصلكه قرآن، بوتون معجزاتيله (معجزه‌لريله) و حقّانيتنه (حقليلغنه) دليل اولان بوتون حقائقيله (حقيقتلريله) محمّد عليه الصّلاة والسّلامڭ بر معجزه‌سيدر. اويله ده، محمّد عليه الصّلاة والسّلام ده، بوتون معجزاتيله و دلائل نبوّتيله (پيغمبرلك دليللريله) و كمالات علميه‌سيله (علمنڭ يوجه‌لگيله) قرآنڭ بر معجزه‌سيدر و قرآن كلام الله (اللّهڭ كلامى) اولديغنه بر حجّت قاطعه‌سيدر (كسين بر دليليدر)." (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١٢٤)

(٤) قيصه بر حياته‌كى كفرله ابدى جهنّمه حق قزانيلمسى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ١١، حاشيه ٣)

١٧١- أى اهل كتاب! دينگزده حدّى آشمايڭ و اللّهه قارشى، حقدن باشقه‌سنى سويله‌مه‌يڭ! مريم اوغلى عيسى مسيح آنجق اللّهڭ پيغمبرى، مريمه اولاشديرديغى كلمه‌سى[١] و اوندن (اونڭ طرفندن ياراتيلمش) بر روحدر. اويله‌يسه اللّهه و پيغمبرلرينه ايمان ايدڭ! "(الله) اوچدر" ديمه‌يڭ![٢] كندى خيريگزه اولارق (بوندن) واز كچڭ!

الله، آنجق تك بر الٰهدر. او، چوجغى اولمقدن منزّهدر![٣] كوكلرده نه وار، يرده نه وارسه اونڭدر. وكيل اولارق ده الله يتر!

١٧٢- (سزڭ باطل اعتقاديگزه رغماً) مسيح (عيسى)، اللّهه قول اولمقدن اصلا چكينمز، اللّهه ياقين ملكلر ده (چكينمزلر). او حالده كيم اوڭا (اللّهه) قوللقدن چكينوب بيوكلك طاسلارسه، آرتق (بيلسينكه الله، حسابنى صورمق اوزره) اونلرى هپ برابر حضورينه طوپلاياجقدر.[٤]

١٧٣- فقط ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلر وار يا، آرتق اونلره مكافاتلرينى تام اولارق ويره‌جك و لطفندن اونلره (احساننى داها ده) آرتديراجقدر. (قوللقدن) چكينوب بيوكلك طاسلايانلره كلنجه، اونلرى ده (پك) أَلِملى بر عذاب ايله جزالانديراجق و (اونلر) كنديلرى ايچون اللّهدن باشقه نه بر دوست، نه ده بر ياردیمجى بولاجقلردر.[٥]

١٧٤- أى انسانلر! شبهه‌سز سزه ربّگزدن بر دليل (پيغمبر) كلدى و سزه آپ آچيق بر نور (اولان قرآنى) ايندیردك.

١٧٥- ايشته اللّهه ايمان ايدوب، اوڭا (دينه) صيم صيقى صاريلانلر وار يا، آرتق (الله) اونلرى ياقينده طرفندن بر رحمت و بر لطف ايچنه قوياجق و اونلرى كنديسنه (كيدن) طوس طوغرى بر يوله هدايت ايده‌جكدر.

---

(١) عيسى‌يه (ع‌م) "اللّهڭ كلمه‌سى" دينيلمسنه دائر، باقيگز: (صحيفه ٥٤، حاشيه ٢)

(٢) تحريف ايديله‌رك اصلى شكلنى غيب ايدن خرستيانلق، "تثليث" يعنى "اوچ الٰه" ايناڭجنه طايانمقده‌در. خرستيانلر اللّهدن باشقه، حاشا، عيسى (ع‌م) و حضرت مريمڭ ده الٰه اولديغنى ادّعا ايدرك شركه دوشمشلردر. (بيضاوى، ج. ١، ٢٥٠)

(٣) "(بو جمله‌دن مراد) عيسى عليه السّلامڭ و ملائكه‌لرڭ و تولّده مظهر (طوغان) شيلرڭ الوهيتى (الٰهلغى) نفى ايتمكدر (رد ايتمكدر). چونكه محال (ذاتاً امكانسز) بر شيئى نفى ايتمك، ظاهراً فائده‌سز اولديغندن، بلاغتده (ادبياتده) مدار فائده (فائده‌لى) اولاجق بر لازم حكم (باشقه بر معنا) مراد اولونور. ايشته جسمانيته (جسمى اولانلره) مخصوص ولد (چوجق) و والدى (باباى) نفى ايتمكدن مراد ايسه، ولد و والدى و كفوى (دنكى) بولونانلرڭ، نفى الوهيتلريدر (الٰهلقلرينى رد ايتمكدر) و معبود اولمه‌يه (عبادت ايديلمه‌يه) لايق اولمادقلرينى كوسترمكدر. (...)

جناب حق، موجوداته (وارلقلره) قارشى توليد و تولّدى (طوغمق ويا طوغورمق معنالرينى) اشمام ايده‌جك (خاطرلاتاجق) بوتون رابطه‌لردن (باغلردن) منزّهدر. شريك و معيندن (اورتاق و ياردیمجيدن) و همجنسدن مبرّادر (اوزاقدر). بلكه موجوداته قارشى نسبتى، خلّاقيتدر (ياراتيجيلقدر). امر كن فيكون (ساده‌جه 'اول!' ديمكله ايجاد ايدن بر امر) ايله، ارادهٔ ازليه‌سى ايله، اختيارى ايله ايجاد ايدر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٤١)

(٤) "اى انسان! أگر يالگز اوڭا عبد (قول) اولسه‌ڭ، بوتون مخلوقات اوستنده بر موقع قزانيرسڭ. أگر عبوديتدن (قوللقدن) استنكاف ايتسه‌ڭ (چكينسه‌ڭ)، عاجز مخلوقاته ذليل (آشاغيلانمش) بر عبد اولورسڭ. أگر انانيتڭه (بنلگڭه) و اقتدارڭه كوونوب توكّل و دعايى بيراقوب، تكبّر (بيوكلنمه) و دعوايه صاپسه‌ڭ، او وقت اييلك و ايجاد جهتنده آرى و قارينجه‌دن داها آشاغى، اورومجك و سينكدن داها ضعيف دوشرسڭ. شر و تخريب جهتنده طاغدن داها آغير، طاعوندن (وبادن) داها مضر (ضررلى) اولورسڭ." (سوزلر، ٢٣نجى سوز، ١٠٩)

(٥) قرآنڭ، عبادتى ترك ايدنلر حقّنده‌كى شدّتلى تهديدلرينڭ حكمتى ايچون باقيگز: (لمعلر، ٢٣نجى لمعه، ٢٠٠)

١٧٦- (أی رسولم!) سندن فتوا ایسته‌یورلر. دیکه: "چوجغی و باباسی اولمایان کیمسه حقّنده، الله سزه شویله فتوا ویرییور: چوجغی اولمایان بر کیشی ئولور ده (عین بابادن) بر قیز قرداشی بولونورسه، او تقدیرده بیراقدیغنك یاریسی اونڭدر.

أگر (قیز قرداش ئولور ده) اونڭ (او ئولن قیز قرداشڭ) چوجغی یوقسه، او (کریده قالان أرکك قرداش) ده اوڭا تماماً وارث اولور. فقط (او آدمڭ وارثلری) ایکی قیز (قرداش) ایسه‌لر، بو طورومده بیراقدیغنڭ اوچده ایکیسی اونلرڭدر. و (کریده قالانلر) قادین و أرکك اولارق بر چوق قرداش ایسه‌لر، آرتق أرکگه ایکی قادین حصّه‌سی واردر." (بو حکملره اویمازسه‌ڭز) شاشیررسڭز دییه الله سزه (بونلری) آچیقلایور. الله ایسه، هر شیئی حقّیله بیلندر.[١]

٥- مائده سوره‌سی

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ١٢٠ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهڭ اسمیله

١- أی ایمان ایدنلر! عقدلری (ویردیگڭز سوزلری) یرینه کتیرڭ! سز احراملی ایکن آولانمه‌یی حلال صایمامق شرطیله، سزه اوقوناجق (بیلدیریله‌جك) اولانلرڭ طیشنده قالان صاغمال حیوانلر سزڭ ایچون حلال قیلیندی. شبهه‌سز که الله، نه دیلرسه حکم ایدر.

٢- أی ایمان ایدنلر! نه اللّٰهڭ شعائرینه (دیننڭ علامتلرینه)، نه حرام آیه، نه (کعبه‌یه هدیه ایدیلن) قربانه، نه (اوڭا طاقیلان) کردانلقلره نه ده ربلرندن بر لطف و بر رضا آرایارق بیت حرامه کلنلره حرمتسزلك ایتمه‌یڭ! اما احرامدن چیقنجه آرتق آولانابیلیرسڭز.

و سزی مسجد حرامدن منع ایتدیلر دییه بر قَومه اولان کینڭز، صاقین سزی حدّی آشمه‌یه سوق ایتمه‌سین! هم ایيلك و تقوا أوزرینه یاردیملاشڭ،[٢] کناه و دوشمانلق أوزرینه ایسه یاردیملاشمایڭ، هم اللّٰهدن صاقینڭ! شبهه یوقکه الله، عذابی چوق شدّتلی اولاندر.

---

(١) بو سوره‌نڭ ١٢ نجی آیتڭ مآلنده کچن "قرداش" تعبیریله، آنا بر قرداشلر قصد ایدیلمشدر. بوراده ایسه، آنا-بابا بر ویا بابا بر قرداشلر قصد ایدیلمکده‌در. (قرطبی، جـ. ٦/٣، ٢٨)

آیریجه، میراث تقسیمنده "ارکگه ایکی قادین حصّه‌سی" ویریلمه‌سنڭ حکمتلری حقّنده باقیڭز؛ (صحیفه ٧٧، حاشیه ١)

(٢) "مادی و معنوی هر شیده، یاردیمك و اجتماعڭ (بر آرایه کلمه‌نڭ) بیوك قوّت و تأثیری واردر. (...) ناصلکه بربرینه مقابل (قارشی) طوتولان ایکی آیینه‌ده چوق آیینه‌لر کورونویور؛ کذالك (بونڭ کبی) ایکی اوچ نکته ویا ایکی اوچ حسن (کوزللك) اجتماع ایتدکلری (برلشدکلری) زمان، پك چوق نکته‌لر، پك چوق حسنلر تولّد ایدر (طوغار).

بو سرّه بناءً درکه، هر حسن صاحبنڭ و هر بر صاحب کمالڭ (کامل انسانڭ)، امثالیله (بڭزرلریله) اجتماع ایتمه‌یه فطری (یاراتیلیشده) بر میلی واردرکه، اجتماعلری زماننده حسنلری، کماللری بر ایکن ایکی اولور. حتی بر طاش طاشلغیله برابر، قبه‌لی بنالرده اوسته‌نڭ ألندن چیقار چیقماز باشنی اگر، آرقداشیله برلشمگه میل ایدرکه، سقوط (دوشمه) تهلکه‌سندن قورتولسونلر.

مع الاسف، انسانلر تعاون (یاردیملاشمه) سرّینی ادراك ایده‌مه‌مشلر. هیچ اولمازسه، طاشلر آراسنده‌کی یاردیم وضعیتندن درس آلسینلر!" (اشارات الاعجاز، ٣٤-٣٥)

٣- سزه، ئولو (اصولنجه کسیلمدن ویا آولانمادن ئولن حیوانڭ أتی)، (آقان) قان، طوڭوز أتی،[1] کندیسی اللّهدن باشقهسی آدینه کسیلن (حیوان) بر ده (جانی چیقمادن یتیشوب) کسدیگڭز خارج؛ بوغولمش، اورولمش، یووارلانمش، سوسولمش (بوینوزلانمش)، یرتیجی حیوانڭ ییدیگی (حیوانلر) کذا، دیکیلی طاشلر (پوتلر) اوزرینه کسیلن حیوانلر و فال اوقلری ایله قسمت آرامهڭز حرام قیلیندی. بونلر برر عصیاندر!

انکار ایدنلر، بوکون سزڭ دینڭزدن (اونی یوق ایتمکدن) امیدلرینی کسدیلر؛ آرتق اونلردن قورقمایڭ، آنجق بندن قورقڭ! بوکون، سزه دینڭزی کماله ایردیردم،[2] اوزریڭزه اولان نعمتمی تماملادم و سزڭ ایچون دین اولارق اسلامه راضی اولدم!

او حالده کیم کناهه (ئولمهیهجك قدر اولان ضرورت مقداراندن فضلهسنه) میل ایتمکسزین آچلق ایچنده (بونلردن ییمهیه) مجبور قالیرسه، آرتق شبههسزکه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.[3]

٤- (ای حبیبم!) سڭا کندیلری ایچون نهلرڭ حلال قیلیندیغنی صوروریورلر. دیکه: "سزه تمیز شیلر حلال قیلیندی؛ یتیشدیریجیلر اولارق، اللّهڭ سزه اوگرتدیگندن اونلره اوگرتهرك تربیه ایتدیگڭز آوجی حیوانلر(ڭ آولادقلری) ده (سزه حلال قیلیندی). اویلهیسه اونلرڭ سزه طوتدقلرندن ییيڭ و (آوه کوندررکن) اوزرینه اللّهڭ اسمنی ذکر ایدڭ! هم اللّهدن صاقینڭ!" محقّقکه الله، حسابی پك چابوق کورندر.

٥- بوکون سزه تمیز شیلر حلال قیلیندی. کندیلرینه کتاب ویریلنلرڭ ییهجگی ده سزه حلالدر، سزڭ ییهجگڭز ده اونلره حلالدر. کرك مؤمن قادینلردن حر و عفّتلی اولانلر، کرکسه سزدن اوڭجه کندیلرینه کتاب ویریلنلردن حر و عفّتلی اولان قادینلر، زنادن قاچینان و کیزلی دوست ایدینمهین عفّتلی کیمسهلر اولمق اوزره، کندیلرینه مَهرلرینی ویردیگڭز تقدیرده (سزه حلال قیلیندی).

آرتق کیم ایمانی (اللّهی و الٰهی حکملری) انکار ایدرسه، بو طورومده شبههسز عملی بوشه کیتمشدر؛ و او آخرتده ضرره اوغرایانلردندر.

---

(١) "'خنزیر (طوڭوز) أتی ییین، بر جهتده خنزیرلاشیر' قاعدهسیله، او حیوانڭ أتی سائر حیوانات اهلیهنڭ أتلری کبی ضررسز یینیلمهیور. أتندن کلن منفعتدن داها چوق زیاده ضرر ایراث ایتمکله (ویرمکله) برابر، أتندهکی قوّتلی یاغ ایسه (فضله حرارت ویردیگندن،) قوّتلی صوغوق مملکت اولان فرنکستاندن (آوروپهدن) باشقه، طباً مضر (ضررلی) اولدیغی کبی، أتی ده یاغی ده معناً و حقیقتاً چوق ضررلی اولدیغی تحقق ایتمش (بللی اولمش). ایشته بو کبی حکمتلر اونڭ حرام اولمسنه و نهی الٰهی تعلّقنه (اللّهڭ اونی یاساقلامسنه) بر حکمت اولمشدر. حکمت، هر فردده و هر وقتده بولونمق لازم دگلدر. او حکمتڭ تبدّلی (دگیشمهسی) ایله علّت (اونی حرام قیلان کرچك سبب) دگیشمز. علّت دگیشمزسه حکم دگیشمز." (لمعهلر، ٩نجی لمعه، ٣٨)

(٢) " اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ [بوکون، سزه دینڭزی کماله ایردیردم] آیتنڭ سرّی ایله، قواعد شریعت غرّا (او پارلاق شریعتڭ قاعدهلری) و دساتیر سنّت سنیّه (سنّت سنیّهنڭ دستورلری) تمام و کمالنی بولدقدن صوڭره یڭی ایجادلرله، او دستورلری بگنمهمك ویاخود حاشا و کلا، ناقص (نقصان) کورمك حسّنی ویرن بدعهلری (دینه ترس دوشن یڭی شیلری) ایجاد ایتمك ضلالتدر، آتشدر." (لمعهلر، ١١نجی لمعه، ٥٤)

(٣) وداع حجّنده ایندیریلن بو آیتدن صوڭره، حرام و حلاله دائر آرتق باشقه بر آیت ایندیریلمهمشدر. (جلالین شرحی، ج. ٢، ١٧٩)

٦- اى ايمان ايدنلر! نمازه قالقديغڭز زمان، آرتق يوزلريڭزى و ديرسكلره قدر ألّلريڭزى ييقايڭ؛ باشلريڭزى ايسه مسح ايدڭ؛ طوپوقلره قدر ده آياقلريڭزى (ييقايڭ)! بونڭله برابر جنب ايسه‌ڭز همن (تماماً) ييقانوب تميزلنڭ!

فقط خسته اولور ويا بر يولجيلقده (بولونور) ايسه‌ڭز ويا ايچڭزدن برى دفع حاجتدن كلير (آبدستى بوزولور)سه ويا قادينلره طوقونورسه‌ڭز، آرتق (آبدست ويا غسل آلمه‌ڭزى كركديرن بو حاللرده) صو بولامازسه‌ڭز، او وقت تميز بر طوپراغه تَيمّم ايدڭ ده يوزلريڭزى و (ديرسكلره قدر) أللريڭزى اوندن مسح ايدڭ! الله سزه هيچ بر زورلق چيقارمق ايسته‌مز؛ فقط سزى تميزله‌مك و اوزريڭزه اولان نعمتنى تماملامق ايستر؛ تاكه شكر ايده‌سڭز.

٧- اللّهڭ سزه اولان (اسلام) نعمتنى و "ايشيتدك و اطاعت ايتدك!" ديديگڭز زمان، اونڭله سزى باغلاديغى ميساقنى[١] خاطرلايڭ و اللّهدن صاقينڭ! شبهه يوقكه الله، سينه‌لرڭ ايچنده اولانى حقّيله بيلندر.[٢]

٨- اى ايمان ايدنلر! الله ايچون (حقّى) آياقده طوتانلر، (و) عدالتله شاهدلك ايدن كيمسه‌لر اولڭ! بر قومه اولان كينڭز، سزى اصلا عدالتسز اولمه‌يه سوق ايتمه‌سين! عادل اولڭ! بو، تقوايه داها ياقيندر. و اللّهدن صاقينڭ! شبهه‌سزكه الله، نه ياپارسه‌ڭز حقّيله خبردادر.

٩- الله، ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلره، كنديلرى ايچون بر مغفرت و پك بويوك بر مكافات اولديغنى وعد ايتدى.[٣]

---

(١) آيتده‌كى ميساق، يعنى صاغلام سوز؛ مؤمنلرڭ رسول اكرمه (ع‌ص‌م) ياپدقلرى بيعتدر. ويا الله تعالينڭ، قَالُوا بَلٰى‌ده روحلر عالمنده، بوتون روحلره خطاباً: "بن سزڭ ربّڭز دگلمى‌يم؟" سؤآلنه جواباً اونلرڭ: "أوت (سن بزم ربّمزسڭ)!" دييه‌رك ويردكلرى سوزدر. وياخود عقبه ويا حديبيه‌ده مؤمنلرڭ الله و رسولنه ويردكلرى سوزدر. (ابن كثير، ج. ١، ٤٩٤)

(٢) "زمينى دنيايى دونديروب، كيجه و كوندوز صحيفه‌لرينى ياپان و چويرن و يوميه حادثاتيله (كونلك حادثه‌لرله) يازان و دگيشديرن عين ذات، عين آنده، اڭ كيزلى و اڭ جزئى اولان قلبلرڭ خاطراتلرينى (ايچلرندن كچنى) دخى بيلير و اراده‌سى ايله اداره ايدر." (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١٤١)

(٣) "هيچ ممكنميدركه: عليم مطلق و قدير مطلق (صوڭسز علم و قدرت صاحبى) اولان شو مصنوعاتڭ صانعى (صنعتلى وارلقلرڭ صنعتكارى)، بوتون انبيانڭ (پيغمبرلرڭ) تواترله (يالان اولمسى عقلاً امكانسز بر شكلده) خبر ويردكلرى و بوتون صدّيقين و اوليانڭ اجماع (فكر برلگى) ايله شهادت ايتدكلرى (شاهدلك ياپدقلرى) مكرّر (تكرار تكرار سويله‌ديگى) وعد و وعيد الٓهيسنى (مكافات و جزا وعدلرينى) يرينه كتيرمه‌يوب، حاشا، عجز و جهلنى كوسترسين؟

حالبوكه وعد و وعيدنده بولونديغى أمرلر (ايشلر)، قدرتنه هيچ آغير كلمز. پك خفيف و پك قولاى! كچمش بهارڭ حسابسز موجوداتنى (وارلقلرينى)، كله‌جك بهارده قسماً عيناً، قسماً مثلاً (بڭزرلريله) اعاده‌سى قدر قولايدر. ايفاى وعد (وعدڭ يرينه كتيريلمسى) ايسه، هم بزه، هم هر شيئه، هم كنديسنه، هم سلطنت ربوبيتنه پك چوق لازمدر. خلف الوعد (وعدندن دونمك) ايسه، هم عزّت اقتدارينه ضددر، هم احاطهٔ علميه‌سنه (هر شيئى قوشاتان علمنه) منافيدر (ترسدر)." (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ٣٢)

١٠- انكار ايدوب آيتلريمزى يالانلايانلره كلنجه، ايشته اونلر جهنّم اهليدرلر!

١١- اى ايمان ايدنلر! اللّٰهك اوزريكزه اولان نعمتنى خاطرلايك؛ هانى بر قوم سزه (سوء قصد ياپمق ايچون) أللرينى اوزاتمه‌يه يَلتنمشدى ده (اللّٰه) اونلرك اللرينى سزدن چكمشدى.[١] او حالده اللّٰهدن صاقينك! هم مؤمنلر، بويله‌جه آنجق اللّٰهه توكّل ايتسينلر![٢]

١٢- و آند اولسونكه اللّٰه، اسرائيل اوغوللرينك (صاغلام) سوزينى آلمشدى. (هر قبيله‌دن برر كيشى اولارق) ايچلرندن اون ايكى ده وكيل تعيين ايتمشدك.

و اللّٰه (اونلره) شويله بويورمشدى: "شبهه‌سزكه بن سزكله برابرم. اگر كرچكدن نمازى حقّيله أدا ايدرسه‌كز، زكاتى ويررسه‌كز، پيغمبرلريمه ايمان ايدوب اونلره ياردیم ايدرسه‌كز و اللّٰهه قرض حسن (كوزل بر بورچ) ويررسه‌كز (يولنده خرجامه ياپارسه‌كز)، مطلقا كوتولكلريكزى سزدن أورته‌جگم و شبهه‌سز سزى آلتلرندن ايرماقلر آقان جنّتلره قوياجغم. او حالده بوندن (بو عهددن) صوكره ايچكزدن كيم انكار ايدرسه، آرتق (طوس طوغرى) يول اورته‌سنده آچيقجه صاپيتمش اولور."

١٣- صوكره او صاغلام سوزلرينى بوزمه‌لرى سببيله اونلره لعنت ايتدك و قلبلرينى قاص قاتى ياپدق. (اونلر توراتده‌كى) كلمه‌لرى يرلرندن دگيشديررلر،[٣] كنديسيله نصيحت ايديلدكلرى او كتابلرندن بر نصيب آلمه‌يى ده اونوتديلر. ايچلرندن پك آزى مستثنا، اونلردن دائما بر خائنلگه مطّلع اولورسك؛ بينه ده (سن) اونلرى عفو ايت و آلديرما! محقّقكه اللّٰه، اييلك ايدنلرى سور.

---

(١) بو آيتك نزول سببى اولارق برى كنل برى أوزل ايكى وجه روايت ايديلمشدر. كنل معناسيله سوء قصد نيتيله أللرينى اوزاتان قومدن مراد مشركلر، أوزل معناسيله ايسه بنى نضر يهوديلريدر. (المالیلی)

(٢) "انسان ضعيفدر، بلالرى چوق. فقيردر، احتياجى پك زياده. عاجزدر، حيات يوكى پك آغير. اگر قدير ذوالجلاله (جلال صاحبى، قدرتى صوكسز اولان اللّٰهه) طايانوب توكّل ايتمزسه (كوونمزسه) و اعتماد ايدوب تسليم اولمازسه، وجدانى دائم عذاب ايچنده قالير. ثمره‌سز (نتيجه‌سز) مشقّتلر، أللر، تأسفلر اونى بوغار. يا سرخوش ويا جاناور ايدر." (سوزلر، ٦نجى سوز، ١٦)

"توكّل (اللّٰهه كوونه‌رك ايشك صوڭنى اوڭا بيراقمق)، اسبابى (سببلرى) بوتون بوتون رد ايتمك دگلدر. بلكه اسبابى دست قدرتك (اللّٰهك قدرتنك) پرده‌سى بيلوب رعايت ايدرك (اويارق) اسبابه تشبّث ايسه، بر نوع دعاى فعلى تلقّى ايدرك، مسبّباتى (نتيجه‌لرى) يالڭز جناب حقدن ايسته‌مك و نتيجه‌لرى اوندن بيلمك و اوڭا منّتدار اولمقدن عبارتدر." (سوزلر، ٢٣نجى سوز، ١٠٤)

(٣) "تورات، انجيل و زبورك عباره‌لرى، قرآن كبى اعجازلرى اولماديغندن، هم متمادياً (سوركلى) ترجمه ترجمه اوستنه اولديغندن پك چوق يبانى كلمه‌لر ايچلرينه قاريشدى. هم مفسّرلرك (تفسير ايدنلرك) سوزلرى و ياڭليش تأويللرى (ايضاحلرى)، اونلرك آيتلريله التباس ايديلدى (قاريشديريلدى). هم بعض نادانلرك (كنديني بيلمزلرك) و بعض اهل غرضك تحريفاتى (دوشمان اولانلرك قلم قاريشديرمه‌لرى) ده علاوه ايديلدى.

شو صورتده او كتابلرده تحريفات و تغيرات (بوزمه‌لر و دگيشديرمه‌لر) چوغالدى. حتى شيخ رحمت اللّٰه هندى، علّامۀ مشهور، كتب سابقه‌نك (كچمش كتابلرك) بيگلر يرده تحريفاتنى، كشيشلرينه و يهودى و نصارا (خرستيان) علماسنه اثبات ايدرك، اسكات ايتمش (صوصديرمش)." (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٦٧)

١٤- (يهوديلردن اولديغى كبى) "شبهه‌سز بز خرستيانز" دينلردن ده (صاغلام) سوزلرينى آلمشدق؛ بوڭا رغماً (اونلر ده) كنديسيله نصيحت ايديلدكلرى كتابلرندن (انجيلدن) بر نصيب آلمه‌يى اونوتديلر. بو سببله قيامت كوننه قدر آرالرينه دوشمانلق و كين بيراقدق. الله، ياپمقده اولدقلرينى ايلريده (آخرتده) كنديلرينه خبر ويره‌جكدر.

١٥- اى اهل كتاب! محقّق رسولمز (محمّد) سزه كلدى؛ كتابدن (توراتدن، آخر زمان پيغمبرينك صفتلرى و رجم آيتى كبى) كيزله‌مكده اولديغڭز شيلرڭ بر چوغنى سزه آچيقلايور، بر چوغنى ده (آچيقلامايور) عفو ايدييور. طوغريسى سزه اللّهدن بر نور و آپ آچيق بر كتاب (قرآن) كلمشدر.

١٦- رضاسنه اويانلرى الله اونڭله سلامت يوللرينه ايريشديرر، اونلرى اذنيله ظلماتدن (كفر قراڭلقلرندن) نوره (ايمانه) چيقارير و اونلرى طوس طوغرى بر يوله هدايت ايدر.[1]

١٧- "آند اولسونكه شبهه‌سز الله، او مريم اوغلى مسيحدر!" دينلر كافر اولمشلردر! ديكه: "پكى (الله، سزڭ آلّه اولارق دوشونديگڭز) مريم اوغلى مسيحى، آننه‌سنى و ير يوزنده‌كيلرڭ هپسنى هلاك ايتمك ايسته‌سه، اللّهه قارشى كيم بر شيئه مالك اولابيلير؟ هم كوكلرڭ و يرڭ و ايكيسى آراسنده بولونانلرڭ ملكى اللّهڭدر.[2] (او) نه ديلرسه ياراتير." چونكه الله، هر شيئه حقّيله كوجى يتندر.

---

(١) "قرآن، بالعيان (آچيقجه) و شبهه‌سز، سعادت دارينه ايصال ايدر (ايكى جهان سعادتنه اولاشديرر)، بشرى اوڭا سوق ايدر. كيمڭ شبهه‌سى وارسه، بر دفعه قرآنى اوقوسون، ديڭله‌سين، نه دييور؟ هم قرآنڭ ويرديگى ميوه‌لر هم مكمّلدر، هم حياتداردر (جانليدر). اويله ايسه، قرآن آغاجنڭ كوكى حقيقتده‌در، حياتداردر. چونكه ميوه‌نڭ حياتى، آغاجڭ حياتنه دلالت ايدر (دليل اولور). ايشته باق! هر عصرده نه قدر اصفيا و اوليا كبى مكمّل و كامل ذى حيات و ذى نور (جانلى و نورلى) ميوه‌لرى ويرمش." (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٨٨)

(٢) "شو كائناتڭ مالك و متصرّف حقيقيسى (كرچك صاحبى و حاكمى)، معبود و محبوب حقيقيسى (كرچك عبادته لايق اولانى و سوكيليسى) او ذات اولابيليركه، كيجه كوندوزى، قيش و يازى، دنيا و آخرتى، بر كتابڭ صحيفه‌لرى كبى سهولتله (قولايلقله) چويرر، يازار، بوزار، دگيشديرر. بوتون بونلره حكم ايدر." (سوزلر، ٩نجى سوز، ٣٠)

۱۸- حالبوکه یهودیلر و خرستیانلر: "بز، اللّهڭ اوغوللری و سودکلری‌یز دیدیلر." دیکه: "اویله‌یسه (الله)، کناهلریڭز یوزندن سزه نیچون عذاب ایدییور؟ بالعکس، سز اونڭ یاراتدیغندن بر انسانسڭز."(۱)

(او)، دیله‌دیگی کیمسه‌یه (حکمتنه بناءً کندی لطفندن) مغفرت ایدر، دیله‌دیگی کیمسه‌یه ده (حق ایتدیگی اوزره) عذاب ایدر. هم کوکلرڭ و یرڭ و ایکیسی آراسنده بولونانلرڭ ملکی اللّهڭدر. نهایت دونوش آنجق اوڭادر.

۱۹- ای اهل کتاب! پیغمبرلرڭ آراسی کسیلدیگی بر صیره‌ده (فترت دورندن صوڭره) شبهه‌سز سزه رسولمز (محمّد) کلدی، (دینڭ حکملرینی) سزه آچیقلایور؛ تاکه (حساب کوننده): "بزه نه بر مژده‌له‌ییجی، نه ده بر قورقوتوجی کلدی!" دیمه‌یه‌سڭز! ایشته کرچکدن سزه بر مژده‌له‌ییجی و (عین زمانده) بر قورقوتوجی کلمشدر. و الله، هر شیئه حقّیله کوجی یتندر.

۲۰- بر زمان ده موسی، قومنه شویله دیمشدی: "ای قومم! اللّهڭ اوزریڭزه اولان نعمتنی خاطرلایڭ! هانی ایچڭزده پیغمبرلر قیلدی و سزی حکمدارلر یاپدی. هم عالملردن هیچ برینه ویرمدیگنی سزه ویردی."

۲۱- "ای قومم! اللّهڭ سزه (وطن اولارق) یازدیغی ارضِ مُقَدَّسه (قُدسه) کیرڭ و (دوشماندن قورقارق) آرقه‌ڭزه دونمه‌یڭ؛ یوقسه (دنیا و آخرتده) ضرره اوغرامش کیمسه‌لر اولورسڭز."

۲۲- (اونلر:) "ای موسی! شبهه یوقکه اوراده زوربه‌لر طوپلیلغی واردر. بو یوزدن طوغریسی بز، (اونلر) اورادن چیقمادقلری مدّتجه اورایه اصلا کیرمه‌یز! فقط اورادن چیقارلرسه، کرچکدن بز ده (اورایه) کیره‌جك کیمسه‌لرز" دیدیلر.

۲۳- (اللّهدن) قورقانلردن، اللّهڭ کندیلرینه نعمت ویردیگی (امره اویمه‌یی نصیب ایتدیگی) ایکی آدم (یوشع ایله کَالَبْ) شویله دیدی: "اونلرڭ اوزرینه شهرڭ قاپیسندن کیرڭ! ایشته اورایه بر کیردیڭزمی، آرتق شبهه‌سز سز غالب کیمسه‌لرسڭزدر؛ آرتق (کرچکدن) مؤمنلر ایسه‌ڭز، او حالده آنجق اللّهه توکّل ایدڭ!"(۲)

---

(۱) "(قرآن) اهل ضلالتڭ بوتون اقسامنی (قسملرینی) صوصدیرر و شبهاتڭ (شبهه‌لرڭ) بوتون منشألرینی (چیقیش یوللرینی) قاپاتیر. اهل ضلالت (حقدن صاپانلر) ایچون، ایچنه کیروب صاقلاناجق شیطانی بر دلیك بیراقمایور، قاپاتییور. آلتنه کیروب کیزلنه‌جك بر پردهٔ ضلالت بیراقمایور، ییرتییور. یالانلرندن هیچ بر یالانی بیراقمایور، باشنی أزییور." (ذوالفقار، ۲۵نجی سوز، ۱۹)

(۲) "ایمان توحیدی (الله تعالی‌یی بر اولارق قبول ایتمه‌یی)، توحید تسلیمی، تسلیم توکّلی (اللّهه کوونه‌رك ایشڭ صوڭنی اوڭا بیراقمه‌یی)، توکّل سعادت دارینی اقتضا ایدر (ایکی جهان سعادتنی کرکدیرر). فقط یاڭلیش آڭلاما! توکّل، اسبابی (سببلری) بوتون بوتون رد ایتمك دگلدر. بلکه اسبابی، دست قدرتڭ (الله تعالینڭ قدرتنڭ) پرده‌سی بیلوب رعایت ایدرك اسبابه تشبّث ایسه، بر نوع دعای فعلی تلقّی ایدرك، مسبّباتی (سبب ایله میدانه کلنلری) یالڭز جناب حقدن ایسته‌مك و نتیجه‌لری اوندن بیلمك و اوڭا منتّدار اولمقدن عبارتدر." (سوزلر، ۲۳نجی سوز، ۱۰٤)

٢٤- (اسرائیل اوغوللری:) "ای موسی! طوغریسی بز، (اونلر) اوراده بولوندقلری مدّتجه، اورایه ابدی اولارق اصلا کیرمه‌یز؛ اونك ایچون سن، ربّكله کیت، آرتق (اونلرله) ایکیكز صواشك، طوغریسی بز (اونلرله حرب ایتمکدنسه) بوراده (بو تیه صحراسنه) اوتوراجق اولان کیمسه‌لرز" دیدیلر.

٢٥- (موسی:) "ربّم! شبهه یوقکه بن، کندمدن و قرداشمدن باشقه‌سنه صاحب اولامییورم؛ بو سببله بزمله بو فاسقلر طوپلیلغنك آراسنی آییر!" دیدی.

٢٦- (الله:) "آرتق شبهه‌سز اوراسی (ارض مُقَدَّسْ) اونلره قرق ییل حرام قیلینمشدر.[١] او ییرده (تیه چولنده) شاشقین شاشقین طولاشاجقلردر. بو یوزدن او فاسقلر طوپلیلغنه أوزولمه!" بویوردی.[٢]

٢٧- (ای رسولم!) اونلره، آدمك ایکی اوغلنك (هابل ایله قابلك) خبرینی ده حقّیله اوقو! هانی برر قربان تقدیم ایتمشلردی ده بریسندن (هابلدن) قبول ایدیلمش، دیگرندن (قابلدن) ایسه قبول ایدیلمه‌مشدی.[٣] (قابل، هابله:) "سنی مطلقا ئولدیره‌جگم!" دیدی. (هابیل ایسه:) "الله، آنجق تقوا صاحبلرندن (عمللرینی) قبول بویورور" دیدی.

٢٨- "یمین اولسونکه، اگر بنی ئولدیرمك ایچون بڭا ألنی (کوتو بر نیّتله) اوزاتسه‌ڭ ده، بن سنی ئولدیرمك ایچون ألمی سڭا اوزاتیجی دگلم. شبهه‌سزکه بن، عالملرك ربّی اولان اللّهدن قورقارم."

٢٩- "طوغریسی بن ایسترمکه، (سن) کندی کناهڭ ایله بنم کناهمی ده یوکلنه‌سڭ ده آتشك اهلندن اولاسڭ! ایشته ظالملرك جزاسی بودر!"

٣٠- نهایت نفسی اوڭا قرداشنی ئولدیرمه‌یی خوش (و قولای) کوستردی ده اونی ئولدیردی؛ بو یوزدن خسرانه اوغرایانلردن اولدی.

٣١- صوڭره الله، اوڭا قرداشنك جسدینی ناصل کومه‌جگنی کوسترمك ایچون، یری أشه‌له‌ین بر قارغه کوندردی. (بونك اوزرینه قابیل:) "یازیقلر اولسون بڭا! شو قارغه قدر اولوب ده قرداشمك جسدینی کوممکدن عاجزمی قالدم؟" دیدی. بویله‌جه (بونی بیلمدیگنه) پیشمان اولان کیمسه‌لردن اولدی.

---

(١) بو قرق ییلك صوڭنده، موسینك (ع م) یرینه کچن یوشع (ع م)، فلسطینی فتح ایتمشدر. (جلالین شرحی، ج. ٢، ٢٠٧)

(٢) "هرکس هر وقت بوتون قرآنی اوقومغه مقتدر اولاماز. فقط بر سوره‌یه غالباً (چوقلقله) مقتدر اولور. اونك ایچون اڭ مهم مقصد قرآنی (قرآنی غایه‌لر) اکثر اوزون سوره‌لرده درج ایدیله‌رك (یرلشدیریله‌رك) هر بر سوره، بر کوچك قرآن حکمنه کچمش. دیمك هیچ کیمسه‌یی محروم ایتمه‌مك ایچون توحید و حشر و قصۀ موسی کبی بعض مقصدلر تکرار ایدیلمش." (ذوالفقار، ١٩نجی مکتوب، ١٠١)

"(قرآن) ماضی (کچمش) زمانك وقوعاتندن، حضرت آدمك خلقت جسدندن (یاراتیلیشندن)، ایکی اوغلنك غوغاسندن تا طوفانه، تا قوم فرعونك غرقنه (بوغولمه‌سنه)، تا اکثر انبیانك (پیغمبرلرك) مهم حادثاتنه (حادثه‌لرینه) قدر (...) بوتون مباحث اساسیه‌یی و مهمّه‌یی (تمل و مهم موضوعلری) اویله بر طرزده بیان ایدرکه، او بیان، بوتون کائناتی بر سرای کبی اداره ایدن و دنیایی و آخرتی ایکی اوطه کبی آچوب قاپایان و زمین بر باغچه و سما، مصباحلریله (قندیللریله) سوسلندیریلمش بر طام کبی تصرّف ایدن و ماضی و مستقبل (کچمش و کله‌جك)، بر کیجه و کوندوز کبی نظرینه قارشی حاضر ایکی صحیفه حکمنده تماشا (سیر) ایدن و ازل و ابد، دون و بوکون کبی سلسلۀ شئوناتك (حادثه‌لر زنجیرینك) ایکی طرفی برلشمش، اتّصال پیدا ایتمش (باغلانمش) بر صورتده بر زمان حاضر کبی اونلره باقان بر ذات ذوالجلاله یاقیشیر بر طرز بیاندر (افاده شکلیدر)." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٢٨-٢٩)

(٣) آرالرنده‌کی آڭلاشمازلقده حقلی اولانی بلیرله‌مك غایه‌سیله، هر ایکی قرداش ده برر قربان کسدیلر. هابیلك کسدیگی قربانك مقبول اولدیغنه بر دلیل اولارق کوکدن بر آتش ایندیریلدی و قرباننی یاقدی. (بیضاوی، ج. ١، ٢٦٣)

٣٢- بوندن طولاييدركه، اسرائيل اوغوللرينه (توراتده) شويله يازمشدق: "كيم بر كيمسه‌يى، بر كيمسه‌يه ويا (او كيمسه‌نڭ) ير يوزنده بر فساد چيقارمقده اوله‌سنه قارشيلق اولمقسزين (ئولوم جزاسنى كركديرن بر صوچى اولماديغى حالده) ئولديررسه، او تقديرده بوتون انسانلرى ئولديرمش كبيدر.[(١)] كيم ده اونڭ (بر انسانڭ) حياتنى قورتاريرسه، او تقديرده بوتون انسانلرڭ حياتنى قورتارمش كبيدر."

هم جلالم حقّى ايچون، پيغمبرلريمز اونلره آپ آچيق دليللرله كلديلر. صوڭره طوغريسى اونلردن بر چوغى، بونلرڭ آردندن ير يوزنده كرچكدن حدّى آشان كيمسه‌لردر.

٣٣- اللّهه و پيغمبرينه قارشى صواشان و ير يوزنده فساد چيقارمه‌يه چاليشانلرڭ جزاسى، آنجق (برينى ئولديرمشلرسه، كنديلرينڭ ده) ئولديريلمه‌لرى ويا (مالنى ده آلارق ئولديرمشلرسه) آصيلمه‌لرى ويا (ساده‌جه ماللرينى زورله آلمشلرسه) أللرى ايله آياقلرينڭ چاپرازلامه كسيلمسى ويا (تهديدله انسانلرى قورقوتمشلرسه، بولوندقلرى) يردن سوركون ايديلمه‌لريدر! بو، اونلره دنياده بر رذيللكدر، آخرتده ايسه اونلر ايچون (پك) بيوك بر عذاب واردر!

٣٤- آنجق، (سز) كنديلرينى أله كچيرمزدن اوڭجه توبه ايدنلر مستثنا. آرتق بيلڭكه شبهه‌سز اللّه، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

٣٥- اى ايمان ايدنلر! اللّهدن صاقينڭ! اوڭا (ياقلاشمه‌يه) وسيله آرايڭ و (اونڭ) يولنده جهاد ايدڭكه قورتولوشه ايره‌سڭز.[(٢)]

٣٦- شبهه‌سز او انكار ايدنلر، ير يوزنده نه وارسه تمامى و بونڭله برابر بر او قدرى داها كرچكدن كنديلرينڭ اولسه ده، قيامت كوننڭ عذابنه قارشى اونى فدا ايتسه‌لر، (بينه) كنديلرندن قبول ايديلمز.[(٣)] اونلر ايچون (چوق) أللى بر عذاب واردر!

---

(١) "آيتڭ معناى اشاريسيله، بر معصومڭ حقّى، بوتون خلق ايچون دخى ابطال ايديلمز. بر فرد دخى، عمومڭ سلامتى ايچون فدا ايديلمز. جناب حقّڭ نظر مرحمتنده حق حقدر، كوچگنه بيوگنه باقيلماز. كوچك بيوك ايچون ابطال ايديلمز. بر جماعتڭ سلامتى ايچون، بر فردڭ رضاسى بولونمادن حياتى و حقّى فدا ايديلمز. حميت (فداكارلق) نامنه، رضاسى ايله اولسه، او باشقه مسئله‌در." (مكتوبات، ١٥نجى مكتوب، ٤٢-٤٣)

(٢) جهاد كبى حادثه‌لرى كندى شفقتنه صيغيشديرمامق و تأويله صاپمق حقّنده باقيڭز؛ (ص ٦٤، حاشيه ١)

(٣) "هركسڭ ايمان مقابلنده (قارشيلغنده) بو زمين يوزى قدر باغلر و قصرلر ايله مزيّن (سوسلى) و باقى و دائمى بر تارله و ملكى قزانمق ويا غيب ايتمك دعواسى باشنه آچيلمش. أگر ايمان وثيقه‌سنى صاغلام ألده ايتمزسه غيب ايده‌جك. و بو عصرده، ماديونلق (ماده‌جيلك) طاعونيله (وباسيله) چوقلر او دعواسنى غيب ايدييور. حتى بر اهل كشف و تحقيق، بر يرده قرق وفياتدن (ئولومدن) يالڭز بر قاچ تانه‌سى قزانديغنى سكراتده (ئولوم آننده) مشاهده ايتمش (كورمش)؛ اوته‌كيلر غيب ايتمشلر!

عجبا بو غيب ايتديگى دعوانڭ يرينى، بوتون دنيا سلطنتى او آدمه ويريلسه طولديرابيليرمى؟ ايشته او دعوايى قزانديراجق اولان خدمتلرى و يوزده طقساننه او دعوايى غيب ايتديرمه‌ين خارقه بر دعوا وكيلنى او ايشده چاليشديران وظيفه‌لرى بيراقوب ابدى دنياده قالاجق كبى آفاقى مالايعنيات (بوش شيلر) ايله اشتغال ايتمك (مشغول اولمق) تام بر عقلسزلق (اثريدر)" (عصاى موسى، ٤نجى مسئله، ١٢)

٣٧- آتشدن چيقمق ايسترلر؛ فقط اونلر اوندن چيقاجق كيمسه‌لر دگلدرلر. چونكه اونلر ايچون دائمى بر عذاب واردر.

٣٨- هم خيرسزلق ايدن أركك و خيرسزلق ايدن قادين يوقمى، ياپدقلرينه بر جزا، اللّهدن بر عذاب اولمق اوزره اونلرك (صاغ) أللريني كسك![1] چونكه الله، (قدرتى دائما غالب كلن) عزيز، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

٣٩- فقط كيم ظلمندن (ياپديغى خيرسزلقدن) صوڭره توبه ايدوب (حالنى) اصلاح ايدرسه، آرتق شبهه‌سز الله اونك توبه‌سنى قبول ايدر. محقّقكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

٤٠- بيلمزميسڭكه شبهه‌سز كوكلرك و يرك ملكى آنجق اللّهكدر؛ ديله‌ديگى كيمسه‌يه (حق ايتديگى اوزره) عذاب ايدر، ديله‌ديگى كيمسه‌يه ده (كندى لطفندن) مغفرت ايدر! چونكه الله، هر شيئه حقّى ايله كوجى يتندر.

٤١- اى پيغمبر! قلبلرى ايمان ايتمديگى حالده، آغيزلريله "ايمان ايتدك" دييلردن و يهودى اولانلردن كفرده قوشوشانلر، سنى أوزمه‌سين! (اونلر سڭا، اصلنده ساده‌جه) يالانجيلق ايتمك ايچون چوقجه قولاق ويرنلردر؛ سڭا كلمه‌ين ديگر بر قوم ايچون (جاسوسلق ياپمق اوزره) جان قولاغيله ديڭله‌ييجيدرلر.

(كتابده‌كى) كلمه‌لرى يرلرينه قونولدقدن صوڭره دگيشديررلر. (أوسته‌لك) "شايد سزه بو (حكم، دگيشديرديگمز كبى) ويريليرسه اونى همن آلك، اگر او ويريلمزسه او حالده (آلمقدن) صاقينك!" ديرلر. بويله‌جه الله كيمك (كندى عملنده‌كى اصرارى يوزندن) فتنه‌يه دوشمه‌سنى ايسترسه، آرتق سن اللّهه (اوندن كله‌جك عذابه) قارشى، اونك لهنه اصلا هيچ بر شيئه مالك اولامازسك!

ايشته اونلر، اويله كيمسه‌لردركه الله، (اوعصيانلرى سببيله) اونلرك قلبلريني تميزله‌مك ايسته‌مه‌مشدر. اونلر ايچون دنياده بر رذيللك واردر! آخرتده ايسه اونلر ايچون (پك) بيوك بر عذاب واردر!

---

(١) بو جزانك تطبيق ايديلمسى بعض شرطلره باغليدر: خيرسز، عقل بالغ اوللى، كور ويا صاغير اولماملى، چالينان مالك صاحبى ايله آرالرنده ابوين چوجق ويا قارى قوجه ياخود اورتاقلق مناسبتى اولماملى، چالينان مال على العاده، قيمتسز ويا چابوق بوزولور جنسدن اولماملى، خيرسزلق ايدن كيمسه چوق مادى صيقينتى چكن ضرورت حالنده‌كى بريسى اولماملى (كه حضرت عمر (رع)، قيطلق زماننده خيرسزلق جزاسنى اويغولامامشدر) و مالى قورونان بر يردن چالمش اوللميدر. (بيلمن، ج. ٢، ٧٦٥)

"بر خيرسز، ألنى باشقه‌سنك مالنه اوزاتديغى دقيقه‌ده حدّ شرعينك اجراسنى (الهى جزانك يرينه كتيريلمه‌سنى) تخطّر ايدر (خاطرلار)، عرش الهيدن نازل اولان امر خاطرينه كلير. ايمانك خاصّه‌سيله (خصوصيتيله) قلبك قولاغيله، كلام ازليدن كلن و خيرسزك ألنك اعدامنه (كسيله‌جگنه) حكم ايدن، وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوٓا اَيْدِيَهُمَا [خيرسزلق ايدن اركك و خيرسزلق ايدن قادين يوقمى، اونلرك (صاغ) أللريني كسك!] آيتنى حس ايدوب ايشيتير كبى، ايمان و اعتقادى هيجانه و حسّيات علويه‌سى (يوكسك حسلرى) حركته كلير. روحك اطرافندن، وجدانك درين يرلرندن او سرقت ميلاننه (خيرسزلق ميلنه) هجوم كبى بر حالت روحيه (روح حالى) حاصل اولور. نفس و هوسدن كلن ميلان (ميللر) پارچه‌لانير، چكيلير. كيت كيده او ميلان بتون بتون كسيلير. چونكه يالڭز وهم و فكر دگل، بلكه معنوى قوه‌لرى، عقل، قلب و وجدان بردن او حسّه، او هوسه هجوم ايدر، حد شرعى‌يى تخطّر ايله علوى زجر (ياساقلامه) و وجدانى بر ياساقجى، او حسّك قارشيسنه چيقار، صوصديرر." (مكتوبات، خطبهٔ شاميه، ٤٣٠)

٤٢- اونلر (او منافقلر و يهوديلر) يالانجيلق ايتمك ايچون جان قولاغيله ديگله‌ينلر، (و رشوت آلوب) دائما حرام ييينلردر. فقط سگا كليرلرسه، آرتق آرالرنده حكم وير ويا اونلردن يوز چوير! شايد اونلردن يوز چويررسه‌ڭ، او تقديرده سگا اصلا هيچ بر ضرر ويره‌مزلر. اما حكم ويررسه‌ڭ، آرتق آرالرنده عدالتله حكم ايت! چونكه الله، عدالتلى اولانلرى سور.[۱]

٤٣- پكى ايچنده اللّهڭ حكمى (رجم امرى) بولونان تورات يانلرنده اولديغى (و سگا ايناندقلرى) حالده، ناصل سنى حَكَم ياپييورلر (ده) صوڭره بونڭ آردندن (سنڭ حكمڭدن) يوز چويرييورلر؟ چونكه اونلر مؤمن كيمسه‌لر دگللردر.

٤٤- ايچنده بر هدايت و بر نور بولونان توراتى محقّقكه بز اينديردك. (اللّهه) تسليم اولمش پيغمبرلر، يهودى اولانلره اونڭله (توراتله) حكم ويررلردى؛ اللّهڭ كتابنى محافظه‌يه مأمور ايديلمه‌لرى سببيله ربّانيلر (علم و اخلاصله قوللق ايدرك ربّه منسوب اولان كيمسه‌لر) و أحبار (علم صاحبى ذاتلر) ده (اونڭله حكم ويررلردى)؛ چونكه (اونلر،) اوڭا كوزجيلك ايدن (تحريفدن قورويان) كيمسه‌لر ايديلر.

(اى يهوديلر!) او حالده انسانلردن قورقمايڭ؛ آنجق بندن قورقڭ و آيتلريمى آز بر فيآته (كچيجى دنيا منفعتلرى مقابلنده) صاتمايڭ (توراتى تحريف ايتمه‌يڭ)!

آرتق كيم اللّهڭ اينديرديگيله (انكار ايدرك) حكم ايتمزسه، ايشته اونلر كافرلرڭ تا كنديلريدر.[۲]

٤٥- هم اونده (توراتده، يهوديلرڭ) اوزرلرينه: "جانه جان، كوزه كوز، بورونه بورون، قولاغه قولاق و ديشه ديش؛ ياره‌لره ايسه (قارشيلقلى) قصاص (واردر)!" ديه يازدق. فقط كيم بونى (قصاص حقّنى) باغيشلارسه، او تقديرده بو اونڭ (كناهلرى) ايچون بر كفّارت اولور. كيم ده (اينانديغى حالده عكسنى ياپارق) اللّهڭ اينديرديگى ايله حكم ايتمزسه، ايشته اونلر ظالملرڭ تا كنديلريدر.

---

(۱) روايتلره كوره رسول الله (ع‌ص‌م) أوڭجه‌لرى، حَكَملك ايچون كنديسنه كلن اهل كتاب حقّنده حُكم ويروب ويرمه‌مه خصوصنده سربست بيراقيلمشدى. داها صوڭره ٤٩نجى آيتده كچن "اونلرڭ آراسنده اللّهڭ اينديرديگيله حكم ايت!" امرى، بو سربستلگى قالديرمشدر. (نسفى، ج. ۱، ٤۱۱)

"سعادت بشريه (انسانلغڭ سعادتى)، دنياده عدالت ايله اولابيلير. عدالت ايسه طوغريدن طوغرى‌يه قرآنڭ كوستر ديگى يول ايله اولابيلير." (مكتوبات، خطبۀ شاميه، ٤۳۱)

(۲) بو آيتله، ٤٥نجى و ٤٧نجى آيتلرده كچن "كافرلر، ظالملر و فاسقلر" صفتلرندن برنجيسى، انكار ايدنلرى؛ ديگر ايكيسى ايسه، ايمانى اولديغى حالده بونڭ كرگنى ياپمايان كيمسه‌لرى افاده ايدر. زيرا حضرت اِكْرِمَه‌دن (رع) كلن روايته كوره، "اونلر كافرلرڭ تا كنديلريدر" تعبيرى، هم قلباً هم ده لساناً الٰهى حكملرى انكار ايدنلرى ايچنه آلير. حالبوكه اللّهڭ حكملرينى قلبيله بيلوب، لسانيله ده بونى اقرار ايتديگى حالده بوڭا ضد اولان عمللرى ايشله‌ين كيمسه‌لر يعنى ظالملر و فاسقلر، اصلنده اللّهڭ اينديرديگى ايله حكم ايتمش اما اونى بالفعل ياپمامش اولورلر. طولاييسيله بويله كيمسه‌لر صرف بو عمللرندن طولايى كافرلر صنفنه داخل اولمازلر. (رازى، ج. ۱۲/٦، ٦-۱۳)

٤٦- آردندن ده اونلرڭ (او پیغمبرلرڭ) ایزلری اوزرینه، کندندن اوگجه‌کی توراتی تصدیق ایدیجی اولارق مریم اوغلی عیسی‌یی کوندردك. اوڭا ده ایچنده بر هدایت و بر نور بولونان، و کندندن اوگجه‌کی توراتی تصدیق ایدیجی، تقوا صاحبلری ایچون ده بر هدایت و بر نصیحت اولان انجیلی ویردك.

٤٧- و انجیل اهلی، اللّهڭ اونده ایندیردیگی ایله حکم ایتسین (دییه بویوردق)! آرتق کیم (ایناندیغی حالده عمل ایتمه‌یه‌رك) اللّهڭ ایندیردیگی ایله حکم ایتمزسه، ایشته اونلر فاسقلرڭ تا کندیلریدر.

٤٨- (حبیبم، یا محمّد!) سڭا ده کتابی (قرآنی)، کندندن اوگجه‌کی کتابلری تصدیق ایدیجی و اونلره بر شاهد اولارق حق ایله ایندیردك؛ اویله‌یسه اونلرڭ (اهل کتابڭ) آراسنده اللّهڭ ایندیردیگیله حکم ویر و سڭا کلمش اولان حقدن (دونه‌رك) اونلرڭ آرزولرینه اویما! (ای انسانلر!) سزدن هر بریڭز ایچون (هر پیغمبرڭ دورینه عائد) بر شریعت و بر یول قیلدق.[١]

حالبوکه الله دیله‌سه‌یدی، البته سزی (باشدن بری بر دین اوزره) تك بر امّت یاپاردی؛ فقط سزه ویردیگی شیلرله (مختلف زمانلرده، مختلف شریعتلرله) سزی امتحان ایتمك ایچون (بویله یاپدی)؛ اویله ایسه خیرلی ایشلرده یاریشڭ! هپ برابر دونوشڭز آنجق اللّهه‌در؛ آرتق حقّنده اختلافه دوشمکده اولدیغڭز شیلری سزه (او) بیلدیره‌جکدر.

٤٩- (ای رسولم!): هم (او کتابی،) اونلرڭ آراسنده اللّهڭ ایندیردیگیله حکم ایت؛ و اونلرڭ آرزولرینه اویما و اللّهڭ سڭا ایندیردیگی شیلرڭ (حکملرڭ) بر قسمندن سنی شاشیرتمه‌لرندن صاقین دییه (ایندیردك). بوڭا رغماً (سڭا ایندیریلن حکمدن) یوز چویررلرسه، آرتق بیلکه الله آنجق، اونلره بعض کناهلری یوزندن بر مصیبت ویرمك ایسته‌یور. و شبهه‌سزکه انسانلرڭ بر چوغی، کرچکدن فاسقدرلر.[٢]

٥٠- یوقسه جاهلیه حکمنیمی ایسته‌یورلر؟ آرتق قطعی اولارق ایمان ایده‌جك بر قوم ایچون اللّهدن داها کوزل کیم حکم ویره‌بیلیر؟

---

(١) "انبیای سالفه (کچمش پیغمبرلر) زماننده، طبقات بشریه (انسانلق طبقه‌لری) بربرندن چوق اوزاق و سجیه‌لری (اخلاقلری) هم بر درجه قبا، هم شدّتلی و افکارجه ابتدائی (فکرلری بسیط) و بدویته (کوچه‌به‌لگه) یاقین اولدیغندن، او زمانکی شریعتلر، اونلرڭ حالنه موافق بر طرزده آیری آیری کلمشدر. حتی بر قطعه‌ده بر عصرده، آیری آیری پیغمبرلر و شریعتلر بولونورمش. صوگره آخر زمان پیغمبرینڭ کلمه‌سیله، انسانلر کویا ابتدائی (ایلك اوقول) درجه سندن، اعدادیه (لیسه) درجه‌سنه ترقّی ایتدیگندن (یوکسلدیگندن)، چوق انقلابات و اختلاطات (دگیشیکلکلر و قاریشیقلقلر) ایله اقوام بشریه (انسان قوملری) بر تك درس آلاجق، بر تك معلمی دیڭله‌یه‌جك، بر تك شریعتله عمل ایده‌جك وضعیته کلدیگندن، آیری آیری شریعته احتیاج قالمامشدر، آیری آیری معلّمه ده لزوم کورولمه‌مشدر." (سوزلر، ٢٧نجی سوز، ١٥٨)

(٢) یهودی أله‌باشلری، آرالرنده آڭلاشارق: "کلك محمّده کیده‌لم ده اونی دیننده دوندیره‌لم" دییه‌رك اوڭا واردیلر و: "یا محمّد! بز، یهودیلرڭ اشراف و علماسی‌یز. آرامزده اختلاف و دوشمانلق واردر. محاکمه ایچون سڭا کله‌لم، اگر خصممز علیهنه و بزم لهمزه حکم ویررسه‌ڭ، سڭا ایمان ایدوب دیگر یهودیلری ده کندیمزه تابع ایدرز" دیدیلر. حبیب اکرم (ع‌ص‌م) اونلرڭ بو تکلیفلرینی، جناب حقّڭ لطفیله، قبولدن صاقیندی. بونڭ أوزرینه بو آیت نازل اولدی. (جلالین شرحی، ج. ٢، ٢٣٥)

٥١- ای ایمان ایدنلر! یهودیلری و خرستیانلری دوستلر ایدینمه‌یك![1] اونلر بربرینك یارانیدرلر. بوڭا رغماً ایچڭزدن کیم اونلری دوست ایدینیرسه، آرتق شبهه‌سز او، اونلردندر. محققکه الله، ظالملر طوپلیلغنی (انکارلرنده‌کی اصرارلری سببیله) هدایته ایردیرمز.

٥٢- شیمدی قلبلرنده بر خسته‌لق (بر نفاق) بولونانلرك: "بزه بر بلا کلمه‌سندن قورقویورز!" دییه‌رك، (کافرلری دوست ایدینمك ایچون) اونلرك آراسنده قوشوشدقلرینی کوروسك. فقط، اومولورکه الله، (پیغمبرینه) ظفر ویا (منافقلر حقنده) قاتندن بر امر کتیرر ده (اونلر) ایچلرنده کیزله‌دکلرینه پیشمان اولان کیمسه‌لر اولورلر.

٥٣- ایمان ایدنلر ایسه (اهل کتابه دوستلق کوسترن منافقلرك حاللرینه شاشارق) شویله دیرلر: "طوغریسی کندیلرینك کرچکدن سزڭله برابر اولدقلرینه بوتون کوچلریله اللّهه یمین ایدنلر بونلرمیدر؟" اونلرك عمللری بوشه کیتمش، آرتق خسرانه اوغرایان کیمسه‌لر اولمشلردر.

٥٤- ای ایمان ایدنلر! سزدن کیم دینندن دونرسه (بیلسینکه)، الله ایلریده (اونلرك یرینه) اویله بر قَوم کتیررکه، (او) اونلری سور؛ و (اونلر ده) اونی سورلر؛ (او بختیار انسانلر) مؤمنلره قارشی آلچاق کوڭللی، کافرلره قارشی شدّتلیدرلر! الله یولنده جهاد ایدرلر و هیچ بر دیل اوزاتانك قینامه‌سندن قورقمازلر![2]

ایشته بو، اللّهك بر احسانیدرکه، اونی (کندی لطفندن رضاسنه یوڭلن قوللرندن) دیله‌دیگنه ویرر. چونکه الله، (احسانی بول اولان) واسع، (حقّی ایله بیلن) علیمدر.

٥٥- سزك دوستڭز آنجق اللّهدر، اونك رسولیدر و (اللّهك امرینه) بویون اگن کیمسه‌لر اولارق نمازی حقّیله أدا ایدن و زکاتی ویرن مؤمنلردر.

٥٦- بویله‌جه کیم اللّهی، پیغمبرینی و ایمان ایدنلری دوست ایدینیرسه، آرتق شبهه‌سزکه غالب کله‌جك اولانلر، آنجق اللّهك طرفدارلریدر.

٥٧- ای ایمان ایدنلر! سزدن اوڭجه کندیلرینه کتاب ویریلنلردن، دینڭزی آلایه و اگلنجه‌یه آلانلری و کافرلری دوستلر ایدینمه‌یك! او حالده (کرچك) مؤمن کیمسه‌لر ایسه‌ڭز، اللّهدن صاقینك!

---

(١) "زمان سعادتده (پیغمبر افندیمز علیه الصّلاة والسّلام دورنده)، بر انقلاب عظیم دینی وجوده کلدی (بیوك بر دینی انقلاب اولدی). بتون اذهانی (ذهنلری) نقطهٔ دینه چویردیگندن، بتون محبّت و عداوتی (دوشمانلغی) او نقطه‌ده طوپلایوب، محبّت و عداوت ایدرلردی. اونك ایچون، غیر مسلملره اولان محبّتدن نفاق (منافقلق) قوقوسی کلییوردی." (مکتوبات، مناظرات، ٣٥٩)

(٢) "ایشته ای اهل قرآن اولان شو وطنك اولادلری! آلتی یوز سنه دگل، بلکه عباسیلر زماننده بری بیك سنه‌در قرآن حکیمك بایراقداری اولارق بتون جهانه قارشی میدان اوقویوب، قرآنی اعلان ایتمشسڭز. ملّیتڭزی، قرآنه و اسلامیته قلعه یاپدیڭز. بتون دنیایی صوصدیردیڭز، مدهش تهاجماتی دفع ایتدیڭز، تا يَأْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَ يُحِبُّونَهُٓ اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ [الله ایلریده (اونلرك یرینه) اویله بر قوم کتیررکه، (او) اونلری سور؛ و (اونلر ده) اونی سورلر؛ (او بختیار انسانلر) مؤمنلره قارشی آلچاق کوڭللی، کافرلره قارشی شدّتلیدرلر! الله یولنده جهاد ایدرلر!] آیتنه کوزل بر ماصدق (مظهر) اولدیڭز. شیمدی آوروپه‌نك و فرنك مشرب (آوروپه فکرلی) منافقلرك دسیسه‌لرینه (حیله‌لرینه) اویوب، شو آیتك اوّلنده‌کی خطابه ماصدق اولمقدن چکینملیسڭز و قورقملیسڭز!" (مکتوبات، ٢٦نجی مکتوب، ١٢٣)

٥٨- هم سز (اذان اوقویارق) نمازه چاغیردیغڭز زمان، اونی آلایه و اگلنجه‌یه آلیرلر. بو، شبهه‌سز اونلرڭ عقل ایردیرمه‌ین بر قوم اولمه‌لرندندر.

٥٩- دیکه: "ای اهل کتاب! صرف اللّٰهه، بزه ایندیریلن کتابه و داها اوڭجه ایندیریلنلره ایمان ایتمه‌مزدن و شبهه‌سز سزڭ چوغڭزڭ فاسق کیمسه‌لر اولمه‌ڭزدن طولاییمی بزدن خوشلانمایورسڭز؟"[1]

٦٠- دیکه: "الله قاتنده جزا جهتیله بوندن داها کوتو اولانی سزه خبر ویره‌یممی؟ او کیمسه‌لرکه، الله اونلره (کفر و آزغینلقلری سببیله) لعنت ایتمش، اوزرلرینه غضب ایتمش، (اصلنده برر انسان ایکن، صورتلرینی دگیشدیره‌رك) ایچلرندن مایمونلر و طوڭوزلر و طاغوته (اللّٰهڭ یرینه طوتدقلری باشقه شیلره) طاپانلر یاپمشدر." ایشته اونلر، (آخرتده) موقعجه داها کوتو و دوز یولڭ اورته‌سندن (صاپانلرڭ ایچنده) الڭ چوق صاپمش اولان کیمسه‌لردر.

٦١- و (یهودی منافقلری) سزه کلدکلری زمان: "ایمان ایتدك" دیرلر؛ حالبوکه شبهه‌سز (یانڭزه) کفرله کیرمشلر و ینه اونلر شبهه‌سز اونڭله چیقمشلردر. حالبوکه الله اونلرڭ کیزله‌مکده اولدقلرینی الڭ ایی بیلندر.

٦٢- هم اونلردن بر چوغنڭ کناه ایشله‌مه‌ده، دوشمانلق یاپمه‌ده و حرام ییمه‌لرنده قوشوشدقلرینی کوروسڭ. یاپمقده اولدقلری شی، کرچکدن نه کوتودر![2]

٦٣- (ایچلرنده‌کی) دیندار انسانلرڭ و عالملرڭ، اونلری، کناه سوز سویله‌مه‌لرندن و حرام ییمه‌لرندن منع ایتمه‌لری کرکمزمیدی؟ ایشله‌یه کلدکلری شی کرچکدن نه کوتودر!

٦٤- هم یهودیلر: "اللّٰهڭ ألی باغلیدر (جمریدر)" دیدیلر. (حاشا!) دیدکلری یوزندن (خیرلی ایشلرده) أللری باغلانسین و لعنته اوغراسینلر! بالعکس اونڭ ایکی ألی ده آچیقدر؛ دیله‌دیگی کبی (دیله‌دیگی کیمسه‌یه) قارشیلقسز ویرر.[3] و آند اولسونکه ربّڭدن سڭا ایندیریلن (بو قرآن)، اونلردن بر چوغنه آزغینلق و کفری آرتدیراجقدر.

بویله‌جه آرالرینه، قیامت کوننه قدر (دوام ایده‌جك) دوشمانلق و کین بیراقدق. نه زمان حرب ایچون بر آتش یاقدیلرسه، الله اونی سوندیرمشدر (اونلری موفّق قیلمامشدر). بوڭا رغماً یر یوزنده فساد چیقارمه‌یه چالیشیرلر. حالبوکه الله، فساد چیقارانلری سومز.

(١) یهودیلردن بر کروه پیغمبره (ع‌ص‌م) کلوب: "سن، پیغمبرلردن کیملری تصدیق ایدرسڭ؟" دیدیلر. پیغمبریمز (ع‌ص‌م)، بقره سوره‌سنده‌کی ١٣٦نجی آیتی صوڭنه قدر اوقویوب، عیسی‌یی (ع‌م) ده صایدیغنده، یهودیلر اونڭ پیغمبرلگنی انکار ایدرك: "وَاللهِ سزڭ دینڭزدن بتر و شرلی دین بیلمه‌یز!" دیمه‌لری أوزرینه بو آیت نازل اولدی. (جلالین شرحی، ج. ٢، ٢٤٣)

(٢) "(یهودیلر) حیات اجتماعیهٔ بشریه‌یی (انسانلغڭ اجتماعی حیاتنی) صارصان و سعی عملی، سرمایه ایله (ایشجی ایله ایش ویرنی) مبارزه ایتدیروب (بربرینه دوشوروب) فقرایی زنکینلرله چارپیشدیران، مضاعف ربا (قات قات فائض) یاپوب بانقه‌لری تأسیسه (قورمه‌یه) سببیت ویرن و حیله و خدعه ایله جمع مال ایدن (مال طوپلایان) او ملّت (او یهودیلر) اولدیغی کبی، محروم قالدقلری و دائما ظلمنی کوردکلری حکومتلردن و غالبلردن انتقاملرینی آلمق ایچون، هر چشید فساد قومیته‌لرینه قاریشان و هر نوع اختلاله پارماق قاریشدیران ینه او ملّت اولدیغنی افاده ایدییور." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٣٣)

(٣) بوراده کچن، "اللّٰهڭ ألی آچیق اولمه‌سی" کبی افاده‌لر متشابه اولوب، بوندن مقصد جومردلکدر. یوقسه أل، آیاق کبی انسان عضولرندن الله تعالی منزّهدر، اوزاقدر. (نسفی، ج. ١، ٤٢١)

"أوت، دنیا یوزینی بو قدر مزیّن مصنوعاتیله (زینتلی اثرلریله) سوسلندیرمك، آی ایله کونشی لامبه یاپمق، یر یوزینی بر سفرهٔ نعمت ایدرك مطعوماتڭ (ییه‌جکلرڭ) الڭ کوزل چشیدلریله طولدیرمق، میوه‌لی آغاچلری برر قاپ یاپمق، هر موسمده بر چوق دفعه‌لر تجدید ایتمك (یڭیله‌مك)، حدسز بر جود و سخاوتی (جومردلگی) کوسترر." (ذوالفقار، ١٠نجی سوز، ٢٠)

٦٥- بونڭله برلكده كرچكدن اهل كتاب، ايمان ايدوب (كناهلردن) صاقينسه‌لردى، مطلقا كوتولكلرينى كنديلرندن أورتردك و البته اونلرى نعيم جنّتلرينه قويارذق.

٦٦- و اگر كرچكدن اونلر، توراتى، انجيلى و ربلرندن كنديلرينه ايندريلنى (قرآنى) حقّيله تطبيق ايتسه‌لردى، مطلقا أوستلرندن (ياغمورلر و ميوه‌لرله رزقلانديريليرلر) و آياقلرينڭ آلتندن (يتيشن نيجه محصوللردن) ييرلردى. ايچلرنده (پيغمبره دوشمانلقده) آشيريلغه قاچمايان بر امّت واردر. فقط اونلردن بر چوغى واركه، ياپمقده اولدقلرى شى نه كوتودر!

٦٧- اى پيغمبر! ربّڭدن سڭا ايندريلنى تبليغ ايت! آرتق (بونى) ياپمازسه‌ڭ، او تقديرده اونڭ (وحى ايله) كوندردكلرينى تبليغ ايتمه‌مش اولورسڭ! و الله، سنى انسانلردن محافظه ايده‌جكدر.[1] شبهه يوقكه الله، (انكارلرنده‌كى اصرارلرى سببيله) كافرلر طوپلیلغنى هدايته ايرديرمز.

٦٨- ديكه: "اى اهل كتاب! (سز) توراتى، انجيلى و ربّڭزدن سزه ايندريلنى (قرآنى) حقّى ايله تطبيق ايتمه‌دكجه، هيچ بر شى (هيچ بر حقيقت) اوزره دگلسڭز!" و آند اولسونكه ربّڭدن سڭا ايندريلن (بو قرآن)، اونلردن بر چوغنه آزغينلق و كفرى آرتيراجقدر![2] اويله‌يسه او كافرلر طوپلیلغى ايچون اوزولمه!

٦٩- شبهه‌سزكه ظاهرًا ايمان ايدنلر، يهودى اولانلر، صابئيلر[3] و خرستيانلر يوقمى، (اونلردن) كيم اللّهه و آخرت كوننه (حقيقتاً) ايمان ايدوب صالح عمل ايشلرسه، آرتق كنديلرينه بر قورقو يوقدر و اونلر محزون اولمازلر.

٧٠- آند اولسونكه اسرائيل اوغوللرينڭ (صاغلام) سوزينى آلمش و اونلره پيغمبرلر كوندرمشدك. نه زمان بر پيغمبر اونلره نفسلرينڭ خوشلانماديغى بر شيئى كتيردى ايسه، بر قسمنى يالانلاديلر، (زكريا و يحيى‌يه ياپدقلرى كبى) بر قسمنى ده ئول-ديرييورلردى.

---

(١) "رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامڭ حفظى و عصمتى (مادى معنوى مصيبتلردن محافظه ايديلمه‌سى) بر معجزۀ باهره‌در (آچيق بر معجزه‌در). وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ [و الله، سنى انسانلردن محافظه ايده‌جكدر] آيت كريمه‌سنڭ حقيقت باهره‌سى (آچيق حقيقتى) چوق معجزانى كوسترر. اوت، رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام چيقديغى وقت، دگل يالڭز بر طائفه‌يه، بر قومه، بر قسم اهل سياسته ويا بر دينه، بلكه عموم پادشاهلره و عموم اهل دينه تك باشيله ميدان اوقودى.

حالبوكه اونڭ عموجه‌سى اڭ بيوك دوشمان و قوم و قبيله‌سى دوشمان ايكن، يگرمى أوچ سنه نوبتدارسز، تكلّفسز، (زورلانمدن) محافظه‌سز و يك چوق دفعه سوء قصده معروض قالديغى حالده، كمال سعادتله راحت دوشگنده وفات ايدوب، ملأ اعلى‌يه (اڭ يوجه مجلسه) چيقمه‌سنه قدر حفظ و عصمتى، وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ نه قدر قوّتلى بر حقيقتى افاده ايتديگنى و نه قدر متين بر نقطۀ استناد (صاغلام بر طاياناق نقطه‌سى) اولديغنى كونش كبى كوسترر." (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٦٢)

(٢) "فسقلرى (حقدن آيريلمه‌لرى) سببيله، فاسقلر حقّنده نور ناره (آتشه)، ضيا ظلمته انقلاب ايتمشدر (ايشيق، قراڭلغه دونمشدر). أوت شمسڭ (كونشڭ) ضياسيله، پيس و ملوّث ماده‌لر تعفّن ايدرلر (قوقوشورلر)، برباد اولورلر." (اشارات الاعجاز، ٢١٧)

(٣) آيت كريمه‌ده كچن "صابئين" تعبيرى ايچون، باقيڭز؛ (صحيفه ٩، حاشيه ١)

٧١- و (یاپمقده اولدقلری شیلر، کندیلری ایچون) بر مصیبت اولمایاجق صاندیلر ده (حقّه قارشی) کور اولدیلر، صاغیر اولدیلر؛ صوڭره الله توبه‌لرینی قبول ایتدی؛ صوڭره ایچلرندن بر چوغی یینه کور و صاغیر کسیلدیلر. حالبوکه الله، نه یاپارلرسه حقّیله کورندر.

٧٢- جلالم حقّی ایچون، "شبهه‌سز الله، آنجق او مریم اوغلی مسیحدر!" دیینلر کافر اولمشلردر! حالبوکه مسیح (عیسی، اونلره) شویله دیمشدی: "ای اسرائیل اوغوللری! بنم ده ربّم، سزڭ ده ربّڭز اولان اللّهه عبادت ایدڭ!"[١] شو محققکه کیم اللّهه شرك قوشارسه، آرتق شبهه‌سز الله، اوڭا جنّتی حرام قیلمشدر و اونڭ واراجغی یر آتشدر! ظالملر ایچون هیچ بر یاردیمجی ده یوقدر.

٧٣- شانم حقّی ایچون، "الله، اوچڭ (اوچ الٰهڭ) اوچنجیسیدر" دیینلر (تثلیث عقیده‌سنه ایناننان خرستیانلر) کافر اولمشلردر! حالبوکه تك بر الٰهدن باشقه هیچ بر الٰه یوقدر! بوڭا رغماً اگر سویله‌دکلرندن واز کچمزلرسه، ایچلرندن انکار ایدنلره مطلقا (چوق) أَلملی بر عذاب طوقوناجقدر!

٧٤- اونلر حالا اللّهه توبه ایدوب، اوندن مغفرت دیله‌میه‌جکلرمی؟ حالبوکه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

٧٥- مریم اوغلی مسیح (عیسی)، آنجق بر پیغمبردر. شبهه‌سز اوندن اوڭجه ده پیغمبرلر کلوب کچمشدر. آننه‌سی (مریم) ایسه، چوق طوغری بر قادیندر. ایکیسی (ده هر انسان کبی) ییمك ییرلردی! (ناصل آلٰه اولابیلیرلر؟) باق، اونلره آیتلری ناصل آچیقلایورز؛ صوڭره (یینه) باق، (حقدن) ناصل چوریلییورلر!

٧٦- دیکه: "اللّهی بیراقوب، سزڭ ایچون نه بر ضرر نه ده بر فائده‌یه مالك اولمایان شیلره‌می طاپییورسڭز؟" حالبوکه، سمیع (حقّیله ایشیتن)، علیم (هرشیئی بیلن) آنجق اللّهدر.[٢]

---

(١) "او حاکم مطلق (کائناتڭ حاکمی) و آمر مستقل (تك باشنه امر ایدن) و واحد احد (صفتلرنده و ذاتنده بر اولان الله)، بتون کائناتڭ میوه‌سی اولان انسانی و انسانڭ اڭ یوکسك میوه‌سی اولان شکر و عبادتنی باشقه أللره ویررمی؟ بتون بتون حکمتنه ضد اولارق، نتیجۀ خلقتی (یاراتیلیشڭ نتیجه‌سنی) و ثمرۀ کائناتی (کائناتڭ میوه‌سنی) عبث (فائده‌سز) ایدرمی؟ حاشا و کلّا! (اصلا!)

هم حکمتنی و ربوبیتنی (هر شیئڭ ربّی اولدیغنی) انکار ایتدیره‌جك بر طرزده مخلوقاتڭ (یاراتیلمشلرڭ) عبادتلرینی باشقه اللره ویرمگه رضا کوستررمی، هم هیچ مساعده ایدرمی؟ هم حدسز درجه‌ده کندینی سودیرمه‌یی و طانیتدیرمه‌یی افعالیله (فعللریله) کوستردیگی حالده، اڭ مکمّل مخلوقلرینڭ شکر و منتدارلقلرینی و تحبّب و عبودیتلرینی (سوکی کوسترمه‌لرینی و قوللقلرینی) باشقه اسبابه (سببلره) ویرمکله کندینی اونوتدیروب، کائناتده‌کی مقاصد عالیه‌سنی (یوکسك مقصدلرینی) انکار ایتدیررمی؟"
(لمعه‌لر، ٢٣نجی لمعه، ١٩٩)

(٢) "أوت، بڭا اویله بر خالق (یاراتیجی) و ربّ لازمکه، اڭ کوچك خاطرات قلبمه (قلبمدن کچنلری) و اڭ خفی نیازیمی (کیزلی دعامی) بیله‌جك و اڭ کیزلی احتیاج روحمی یرینه کتیردیگی کبی، بڭا سعادت أبدیه‌یی ویرمك ایچون قوجه دنیایی آخرته تبدیل ایده‌جك (چویره‌جك) و بو دنیایی قالدیروب آخرتی یرینه قوراجق، هم سینگی خلق ایتدیگی (یاراتدیغی) کبی سماواتی ده ایجاد (یوقدن وار) ایده‌جك، هم کونشی سمانڭ یوزینه بر کوز اولارق چاقدیغی کبی، بر ذرّه‌یی ده کوز بگمده یرلشدیره‌جك بر قدرته مالك اولسون.

یوقسه سینگی خلق ایده‌مه‌ین، خاطرات قلبمه مداخله ایده‌مز، نیاز روحمی ایشیته‌مز! سماواتی خلق ایتمه‌ین، سعادت أبدیه‌یی بڭا ویره‌مز! اویله ایسه بنم ربّم اودرکه، هم خاطرات قلبمی اصلاح ایدر، هم جوّ هوایی (کوك یوزینی) بلوطلرله بر ساعتده طولدیروب بوشالتدیغی کبی، دنیایی آخرته تبدیل ایدوب، جنّتی ایجاد ایدر، قاپیسنی بڭا آچار، 'هایدی کیر ایچری!' دیر." (لمعه‌لر، ٢٦نجی لمعه، ٢٥٤)

٧٧- دیکه: "ای اهل کتاب! دینگزده حقسز یره حدّی آشمایك و (سزدن) داها اوّل کرچکدن ضلالته دوشمش، بر چوقلرینی ده صاپدیرمش هم (کندیلری ده) دوز یولك اورته‌سندن شاشمش بر قومك آرزولرینه اویمایك!"

٧٨- اسرائیل اوغوللرندن انکار ایدنلر، داودك و مریم اوغلی عیسینك دیلیله لعنت ایدیلدیلر. بو (لعنت، اونلرك) عصیان ایتمه‌لری و حدّی آشییور اولمه‌لری یوزندندر.

٧٩- او یاپدقلری کوتولکدن بربرلرینی منع ایتمزلردی. یاپمقده اولدقلری شی حقیقتاً نه کوتو ایدی!

٨٠- اونلردن بر چوغنك، (سکا و مؤمنلره اولان قیزغینلقلرندن طولایی) انکار ایدنلرله دوستلق ایتدکلرینی کورورسك. نفسلرینك کندیلری ایچون تقدیم ایتدیگی (عمل) نه کوتودرکه (بو عمللری یوزندن)، الله اونلره غضب ایتمشدر و اونلر، او عذاب ایچنده ابدی اولارق قالیجیدرلر.

٨١- هم اللّهه، پیغمبره و اوکا ایندیریلن قرآنه ایمان ایدییور اولسه‌لردی، اونلری (او کافرلری) دوستلر ایدینمزلردی؛ فقط اونلردن بر چوغی (دیندن چیقمش) فاسق کیمسه‌لردر.

٨٢- ایمان ایدنلره دوشمانلق جهتیله انسانلرك اڭ شدّتلیسی (اولارق) البته یهودیلری و (اللّهه) اورتاق قوشانلری بولاجقسك! ایمان ایدنلره سوکی جهتیله اونلرك اڭ یاقینی (اولارق) ده، البته "طوغریسی بز خرستیانز!" دیینلری بولاجقسك![1] بو، شبهه‌سز اونلرك ایچنده عالملرك و (عبادت اهلی) راهبلرك بولونمسی و کرچکدن اونلرك (حقّه تابع اولمقده یهودی و دینسزلره نسبتله) کبرلنمه‌مه‌لرندندر.

---

(١) بو آیتك، حبش حکمداری نجاشینك کوندردیگی هیئت حقّنده ایندیریلدیگی روایت ایدیلمشدر. رسول اکرم (ع‌ص‌م) اونلره یسٓ سوره‌سنی اوقومش، اونلر ده آغلایارق مسلمان اولمشلردی و: "بو، عیسی‌یه ایندیریلن کتابه نه قدر ده بکزه‌یور!" دیمشلردی.

دیگر بر روایته کوره ایسه، حضرت علینك (رع) قرداشی جعفر بن ابی طالب (رع)، حبشستانه هجرت ایتدیگنده نجاشینك حضورنده مریم سوره‌سنی اوقوینجه، نجاشی و برابرنده‌کیلر هونکور هونکور آغلایارق اسلام دینی قبول ایتمش اولدقلرندن طولایی بو آیت کریمه اونلر حقّنده ایندیریلمشدر. (جلالین شرحی، ج. ٢، ٢٦٤)

۸۳- هم (او بر قسم عالم و راهبلرك) پيغمبره ايندير يلنى (قرآنى) ديڭله‌دكلرى زمان، (اساساً آشنا اولوب) طانيدقلرى بو حقدن طولايى كوزلرينك ياشله طولوب طاشديغنى كوروروسك! "ربمّز! ايمان ايتدك، آرتق بزى (حقّه) شاهد اولانلرله برابر ياز!" ديرلر.

۸۴- "ذاتاً بز، ربمّزك بزى صالحلر زمره‌سيله برابر (جنّته) قويمه‌سنى اميد ايدركن، نه‌دن اللّهه و بزه كلن حقّه ايمان ايتمه‌يه‌لم؟"

۸۵- (بو) سويله‌دكلرندن طولايى الله ده، اونلرى آلتلرندن نهرلر آقان جنّتلرله مكافاتلانديردى؛ (اونلر) اوراده أبدى اولارق قاليجيدرلر. اييلك ايدنلرك مكافاتى ايسه، ايشته بودر!

۸٦- انكار ايدوب آيتلريمزى يالانلايانلر يوقمى، ايشته اونلر جهنّم اهليدرلر!

۸۷- أى ايمان ايدنلر! اللّهك سزه حلال قيلديغى تميز شيلرى (كنديڭزه) حرام قيلمايك و حدّى آشمايك! شبهه‌سزكه الله، حدّى آشانلرى سومز.[۱]

۸۸- او حالده اللّهك سزى، حلال (و) تميز اولارق رزقلانديرديغى شيلردن ييك[۲] و سز كنديسنه اينانان كيمسه‌لر اولديغڭز اللّهدن صاقينك!

۸۹- الله سزى، يمينلريڭزده‌كى قصدسز خطا-(لريڭز) ايله مسئول طوتماز؛ فقط (بيله‌رك) ياپ-ديغڭز يمينلر يوزندن سزى صورروملى طوتار. آرتق بونك كفّارتى، (ترجيحڭزه كوره) يا عائله‌ڭزه ييديرديگڭزك اورته حاللىسندن اون يوقسولى (بر كون صباح و آقشام) طويورمق ويا اونلرى (باشدن آياغه) كييديرمك ويا بر كوله آزاد ايتمكدر.

بونڭله برابر كيم (بونلرى) بولامازسه (ويرمه‌يه كوچ يتيره‌مزسه) آرتق (كفّارت اولارق اوڭا) اوچ كون اوروچ (طوتمه بورجى) واردر.

يمين ايتديگڭز زمان؛ (بوزديغڭز) يمينلريڭزك كفّارتى ايشته بودر! آرتق يمينلريڭزى محافظه ايدك (كرگنى يرينه كتيرك)! الله سزه آيتلرينى بويله آچيقلايور، تاكه شكر ايده‌سڭز.

---

(۱) بو آيت جليله، حضرت ابو بكر (رع) و حضرت على (رع) ايله سكز صحابى حقّنده نازل اولمشدر. بركون پيغمبر أفنديمزك (عصم) اصحابنه قيامتك حاللرندن بحث ايتمسى اوزرينه، بو ذاتلر عثمان بن مَظْعُونك (رع) أونده طوپلانوب، كرى قالان عمرلرينى كيجه‌لرى عبادتله، كوندوزلرى اوروچله و ياتاغه ياتمامق، أت و ياغلى ييمكلر ييمه‌مك، عائله‌لرينه ياقلاشمامق و دنيايى ترك ايتمك اوزره آرالرنده يمين ايتديلر. بو خبر پيغمبره (عصم) اولاشنجه اونلره شويله بويورديلر: "بن بونڭله امر اولونمادم. ايى بيلڭكه نفسڭزك اوزريڭزده حقّى واردر. كاه اوروچلى اولك، كاه افطار ايدك! كيجه‌لين بعضاً اويويك، بعضاً ده اويانيق اولك! زيرا بن ده هم اوروچ طوتار، هم ييرم. بن، أت و ياغلى ييمكلر يير و حلالم اولان قادينلره ياقلاشيرم. كيم بنم سنّتمه صاريليرسه، او بندندر. كيم ده بنم سنّتمه صاريلمازسه، او بندن (كامل امّتمدن) دگلدر." (جلالين شرحى، ج. ۲، ۲٦۷)

(۲) "انسانك نفسى، ييمك ايچمك خصوصنده كيف مايشا (ديله‌ديگنجه) حركت ايتدكجه هم شخصك مادى حياتنه طبأ ضرر ويرديگى كبى، هم حلال- حرام ديمه‌يوب راست كلن شيئه صالديرمق، عادتا معنوى حياتنى ده زهرلر. داها قلبه و روحه، اطاعت ايتمك او نفسه كوچ كلير. سركشانه (باش قالديرارق) ديزكينى ألنه آلير. داها انسان اوڭا بينه‌مز، او انسانه بينر." (مكتوبات، ۲۹نجى مكتوب، ۲۵۳)

٩٠- أی ایمان ایدنلر! شراب، قمار، دیکیلی طاشلر (پوتلر) و فال اوقلری آنجق شیطانڭ ایشندن برر پیسلکدر؛ اویله‌یسه اوندن قاچینڭکه قورتولوشه ایره‌سڭز.

٩١- شیطان، ایچکی و قمارده آراڭزه (او یولله) آنجق دوشمانلق و کین دوشورمك و سزی اللّهڭ ذکرندن و نمازدن آلیقویمق ایستر. آرتق سز (بونلردن) واز کچن کیمسه‌لر (اولماز)میسڭز؟

٩٢- او حالده اللّهه اطاعت ایدڭ، پیغمبره ده اطاعت ایدڭ و (اوڭا مخالفتدن) صاقینڭ! بوڭا رغماً (اطاعتدن) یوز چویررسه‌ڭز، آرتق بیلڭکه، رسولمزه دوشن آنجق آپ آچیق تبلیغدر.

٩٣- ایمان ایدوب صالح عمللر ایشله‌ینلره، (حراملردن) صاقینوب ایمان ایتدکلری و صالح عمللر ایشله‌دکلری، صوڭره (کناهلرده اصرار ایتمکدن) صاقینوب (اونلرڭ حرام اولدیغنه ایبجه) ایناندقلری، صوڭره (بوتون حراملردن) ده صاقینوب اییلك ایتدکلری تقدیرده، (کندیلرینه حرام قیلینمادن اوڭجه) طاتدقلرندن طولایی بر کناه یوقدر. چونکه اللّٰه، اییلك ایدنلری سور.[١]

٩٤- أی ایمان ایدنلر! اللّٰه، کیزلیده کندیسندن کیمڭ قورقدیغنی اورته‌یه چیقارمق ایچون، (احراملی ایکن یاساقلاندیغڭز) آودن أللریڭزڭ و مزراقلریڭزڭ کندیسنه ایریشه‌بیله‌جگی (چوق قولای آولایابیله‌جگڭز) بر شیله مطلقا سزی امتحان ایده‌جکدر. آرتق کیم بوندن صوڭره حدّی آشارسه، او تقدیرده اوڭا (چوق) أللی بر عذاب واردر![٢]

٩٥- أی ایمان ایدنلر! سز احراملی ایکن، آو حیوانلرینی ئولدیرمه‌یڭ! آرتق ایچڭزدن اونی قصداً ئولدیرن کیمسه‌یه او تقدیرده کعبه‌یه اولاشاجق اولان بر قربان اولمق اوزره ئولدیردیگنڭ مثلنده صاغمال حیوانلردن بر جزا واردرکه، بوڭا (بو آولادیغی حیوانڭ مثلنڭ نه اولاجغنه) ایچڭزدن عدالتلی ایکی کیشی حکم ویرر. ویا بر کفّارت (بورجی) واردرکه، (او ده) یوقسوللری طویورمق ویا بوڭا قارشیلق اوروچ طوتمقدر؛ تاکه (یاپدیغی) ایشنڭ وبالنی طاتسین!

اللّٰه کچمشی عفو ایتمشدر. فقط کیم تکرار یاپارسه، آرتق اللّٰه اوندن انتقام آلیر. چونکه اللّٰه، (دائما أوستون اولان) عزیزدر، انتقام صاحبیدر.

---

(١) ایچکی‌یی یاساقلایان مائده سوره‌سنڭ ٩٠- ٩١نجی آیت کریمه‌لری نازل اولنجه، رسول اللّهه (ع‌ص‌م) داها اوّل ایچکی ایچوب ایچکیلی ایکن ئولمش اولانلرڭ حاللرندن صورولمسی اوزرینه بو آیت کریمه نازل اولمشدر. (ابن کثیر، ج. ٢، ٢٧٣)

"دین یالڭز ایمان دگل، بلکه عمل صالح (صالح عمل) دخی دینڭ ایکنجی جزئیدر. عجبا قتل، زنا، سرقت (خیرسزلق)، قمار، شراب کبی حیات اجتماعیه‌یی زهرله‌ین پك چوق بیوك کناهلری ایشله‌ینلری اونلردن منع ایتمك ایچون، یالڭز حپس قورقوسی و حکومتڭ بر خفیه‌سنڭ کورمه‌سی توهّمی (اندیشه‌سی) کافی کلیرمی؟ او حالده هر خانه‌ده، بلکه هرکسڭ یاننده دائما بر پولیس، بر خفیه (جاسوس) بولونمسی لازم کلیرکه، سرکش (عاصی) نفسلر کندیلرینی او پیسلکلردن چکسینلر.

ایشته قرآن، عمل صالح نقطه‌سنده، ایمان جانبندن (طرفندن) هرکسڭ باشنده بر معنوی یاساقجی‌یی بولوندیرر. جهنّم حپسنی و غضب الٓهی‌یی (اللّهڭ غضبنی) خاطرینه کتیرمکله فنالقدن قولایجه قورتارر."
(شعاعلر، ١٢نجی شعاع، ٣١٤-٣١٥)

(٢) بو امتحان، حدیبیه‌ده رسول اکرم (ع‌ص‌م) و اصحابی، عمره ایچون احراملی اولدقلری بر صیره‌ده وقوع بولمشدر. اویله‌که، او حالده ایکن آولانمسی یاساقلانان یبانی حیوانلر و قوشلر، یوکلرینڭ آراسنه قدر کیرییورلردی. (جلالین شرحی، ج. ٢، ٢٧٣)

۹۶- سزه و یولجیلره بر فائده اولمق اوزره، دڭز آوی و اونی ییمك سزڭ ایچون حلال قیلیندی. قاره آوی ایسه، احراملی اولدیغڭز مدّتجه سزه حرام قیلیندی! او حالده حضورینه طوپلاناجغڭز اللّهدن صاقینڭ!

۹۷- الله، کعبه‌یی او بیت حرامی، (کندیسنده حج ایدیلن) حرام آیی (ذی‌الحجّه آیینی)، قربانی و (اوڭا طاقیلان) کردانلقلری، انسانلر ایچون (مادی-معنوی) بر قالقینمه وسیله‌سی قیلدی. بو، محقّقکه اللّهڭ، کوکلرده نه وار، یرده نه وارسه بیلدیگنی و شبهه‌سز اللّهڭ، هر شیئی حقّیله بیلیجی اولدیغنی (سزڭ ده) بیلمه‌ڭز ایچوندر.

۹۸- بیلڭکه کرچکدن الله، عذابی شدّتلی اولاندر و شبهه‌سزکه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

۹۹- پیغمبره دوشن آنجق تبلیغدر.[۱] چونکه الله، نه‌یی آچیقلار و (قلبلریڭزده) نه‌یی کیزلرسه‌ڭز، بیلیر.

۱۰۰- دیکه: "پیس اولان شی ایله تمیز (حرام و حلال) بر اولماز؛ پیس اولان شیلرڭ چوقلغی خوشڭزه کیتسه ده (بو بویله‌در)!" اویله ایسه أی عقل صاحبلری! اللّهدن صاقینڭ، تاکه قورتولوشه ایره‌سڭز!

۱۰۱- أی ایمان ایدنلر! سزه آچیقلاندیغی زمان خوشڭزه کیتمه‌یه‌جك شیلردن صورمایڭ! بوڭا رغماً قرآن ایندیریلیرکن (پیغمبر آراڭزده اولدیغی زمان) اونلری صوررسه‌ڭز، سزه (حکمی) آچیقلانیر. الله اونلری (کچمشده‌کی صورولریڭزی) عفو ایتدی. چونکه الله،(چوق مغفرت ایدن) غفور، (جزالاندیرمقده هیچ عجله ایتمه‌ین) حلیمدر.[۲]

۱۰۲- طوغریسی سزدن اوڭجه بر قوم اونلری صورمشدی (ده)، صوڭره (کندیلرینه ویریلن حکملری قبول ایتمه‌یوب) او یوزدن کافر کیمسه‌لر اولمشلردی.

۱۰۳- الله، نه بَحیره، نه سائِبه، نه وَصیله، نه ده حَامْدن هیچ برینی (مشروع) قیلمامشدر؛[۳] فقط اتکار ایدنلر اللّهه قارشی یالان اویدیرییورلر! چونکه اونلرڭ چوغی عقل ایردیره‌مزلر.

---

(۱) "استاد مطلق (کائناتڭ خواجه‌سی) و مقتدای کل (هرکسڭ تابع اولدیغی) و رهبر اکمل (اڭ مکمّل رهبر) اولان رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلام، وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ [پیغمبره دوشن آنجق تبلیغدر!] اولان فرمان الٰهی‌یی کندینه رهبر مطلق ایدرك، انسانلرڭ چکیلمه‌سیله و دیڭله‌مه‌مه‌سیله داها زیاده سعی (چالیشمه) و غیرت و جدّیتله تبلیغ ایتمش. چونکه اِنَّكَ لَا تَهْدِى مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يَشَٓاءُ [شبهه‌سزکه سن سودیگڭ کیمسه‌یی هدایته ایردیره‌مزسڭ؛ فقط الله، دیله‌دیگی کیمسه‌یی هدایته ایردیریر] سرّیله آڭلامشکه، انسانلره دیڭلتدیرمك و هدایت ویرمك، جناب حقّڭ وظیفه‌سیدر. جناب حقّڭ وظیفه‌سنه قاریشمازدی." (لمعه‌لر، ۱۷نجی لمعه، ۱۳۷)

(۲) حجّڭ فرض اولدیغنه دائر آیت ایندیریلنجه، سُراقَه بن مالك (رع): "یا رسول الله! هر سنه‌می حج ایتمك کرکدر؟" دییه صوردی. رسول اکرم (عصم) بوڭا جواب ویرمدی. او ذات بو سؤآلی اوچ کره تکرار ایدنجه، پیغمبریمز (عصم): "اگر أوت دیسه‌یدم، هر سنه حج ایتمك سزه فرض اولوردی. بوڭا ایسه کوجڭز یتمه‌یه‌جکدی. فقط عمریڭزده بر کره‌در. بن سزی حالڭزه بیراقدقجه، سزده بنی کندی حالمه بیراقڭ!" بویوردی. بونڭ اوزرینه بو آیت کریمه نازل اولمشدر. (بیضاوی، ج. ۱، ۲۸۵)

(۳) تابعیندن سعید ابن مُسَیَّبْ (رع) دیرکه: "بحیره، جاهلیت دوری عربلرنجه سوتی پوتلره باغیشلانان و هیچ بر کیمسه طرفندن صاغیلمایان دوه‌یه دینیردی. سائبه، یوك یوکلتیلمه‌یوب صرف آلهلری ایچون صالیویریلن دوه‌یه دینیردی. وصیله، ایلك اوچ طوغومدن برنجی و اوچنجیسی دیشی اولوب، بو ایکیسی آراسنده أرکك اولارق طوغان دوه‌در. بو ده پوتلر ایچون صالیویریلیر و هیچ بر شکلده استفاده ایدیلمزدی. حام ایسه، کندی دولندن اون بطن یاورویه اولاشیلان ارکك دوه‌درکه ساده‌جه پوتلره آداق اولارق تخصیص ایدیلیر و یوکده قوللانیلمازدی." (قرطبی، ج. ۶/۳، ۳۳۵)

۱۰٤- هم اونلره، "اللّٰهڭ ایندیردیگنه (قرآنه) و پیغمبره (سنّتنه) کلكْ!" دینیلدیگی زمان: "آتالریمزی اوزرنده بولدیغمز شیلر بزه یتر!" دیدیلر. یا آتالری بر شی بیلمه‌ین و طوغری یولی ده بولامایان کیمسه‌لر ایدیسه! (یینه ده اونلره‌می تابع اولاجقلر؟)[1]

۱۰۵- أی ایمان ایدنلر! سز کندیڭزه باقڭ! هدایته ایردیگڭز تقدیرده، ضلالته دوشنلر سزه ضرر ویرمز.[2] دونوشڭز هپ برابر آنجق اللّٰهه‌در؛ آرتق (او،) یاپمقده اولدیغڭز شیلری سزه خبر ویره‌جکدر.

۱۰٦- أی ایمان ایدنلر! بریڭزه ئولوم کلدیگی زمان وصیّت اثناسنده، آراڭزده‌کی شاهدلك، یا ایچڭزدن عدالتلی ایکی کیشینڭ (شاهدلگی) ویا سز یر یوزنده (باشقه یرلرده) یولجیلق ایدرکن بو حالده باشڭزه ئولوم مصیبتی کلدیگنده، سزدن (دینڭزدن) اولمایان باشقه ایکی کیشینڭ (شاهدلگیدر).

أگر (بو غیر مسلم ایکی شاهددن) شبهه‌لنیرسه‌ڭز، نمازدن صوڭره اونلری آلیقویارسڭز ده (سزڭ تکلیفڭزله) اللّٰهه شویله یمین ایدرلر: "اقربا ده اولسه بوڭا (بو یمینمزه) مقابل هیچ بر بدل صاتین آلمایاجغز و اللّٰهڭ شاهدلگنی کیزله‌مه‌یه‌جگز؛ او تقدیرده محقّقکه بز، البته کناهکارلردن اولورز!"

۱۰۷- فقط اونلرڭ (او غیر مسلم ایکی شاهدڭ) کرچکدن بر کناه ایشله‌دکلری (یالان سویله‌دکلری) آڭلاشیلیرسه، بو تقدیرده حقلرینه تجاوز ایدیلن کیمسه‌لردن (شاهدلگه) داها لایق اولان باشقه ایکی کیشی، اونلرڭ (او غیر مسلم ایکی شاهدڭ) یرینه کچر ده (یینه سزڭ ایسته‌مه‌ڭزله) اللّٰهه شویله یمین ایدرلر: "البته بزم شاهدلگمز، اونلرڭ شاهدلگندن داها طوغریدر و (بز حقه) تجاوز ایتمه‌دك. یوقسه محقّقکه بز کرچکدن ظالملردن اولورز!"

۱۰۸- بو (حکم)، شاهدلگی لایقیله یاپمه‌لرینه ویا یمینلرندن صوڭره (وارثلر طرفندن) یمینلرینڭ رد ایدیلمسندن قورقمه‌لرینه أڭ یاقین بر چاره‌در. آرتق اللّٰهدن صاقینڭ و (امرلرینی) دیڭله‌یڭ! چونکه اللّٰه، (عصیانلرنده‌کی اصرارلری یوزندن) فاسقلر طوپلیلغنی هدایته ایردیرمز.

---

(۱) "بز قرآن شاکردلری (طلبه‌لری) اولان مسلمانلر، برهانه (دلیله) تابع اولویورز. عقل و فکر و قلبمزله حقائق ایمانیه‌یه (ایمان حقیقتلرینه) کیرییورز. باشقه دینلرڭ بعض افرادلری (فردلری) کبی، رهبانلری (خرستیان دین آدملرینی) تقلید ایچون برهانی بیراقمیيورز." (مکتوبات، خطبهٔ شامیه، ٤٠٤)

(۲) "مادام اونلر دیوانه‌لکلریله بزم معظم مسئله‌لریمزه تنزّل ایدوب قاریشمیيورلر؛ بز، نه‌دن قدسی وظیفه‌مزڭ (دینی خدمتلریمزڭ) ضررینه اونلرڭ کوچك مسئله‌لرینی مراقله تعقیب ایدییورز. بو آیت، لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ اِذَا اهْتَدَيْتُمْ بو اصول اسلامیه‌نڭ اهمّیتلی بر دستوری اولان؛ اَلرَّاضِى بِالضَّرَرِ لَا يُنْظَرُ لَهُ یعنی، 'باشقه‌سنڭ ضلالتی سزڭ هدایتڭزه ضرر ایتمز؛ سزلر، لزومسز اونلرڭ ضلالتلریله مشغول اولمازسه‌ڭز' دستورڭ معناسی: 'ضرره کندی راضی اولانڭ لهنده باقیلماز. اوڭا شفقت ایدوب آجینماز.' مادام بو آیت و بو دستور بزی، ضرره بیله‌رك راضی اولانلره آجیمقدن منع ایدییور؛ بز ده بتون قوّتمز و مراقمزله وقتمزی قدسی وظیفه‌یه حصر (تخصیص) ایتملی‌یز. اونڭ خارجنده‌کیلری مالایعنی (لزومسز) بیلوب، وقتمزی ضایع ایتمه‌ملی‌یز." (امرطاغ لاحقه‌سی-۱، ۵۸)

۱۰۹- الله، او کون (قیامت کونی) پیغمبرلری طوپلایاجق ده: "(امّتڭزی دعوت ایتدیگڭز زمان) سزه نه جواب ویریلدی؟" بویوراجق! (اونلر:) "بزم ایچون (بو خصوصده) بر علم یوقدر. شبهه‌سزکه کیزلیلکلری حقّیله بیلن، آنجق سنسڭ!" دییه‌جکلر.

۱۱۰- او زمان الله شویله بویوراجق: "أی مریم اوغلی عیسی! سڭا و آننه‌ڭه اولان نعمتمی خاطرلا!

هانی سڭا روح القدس (جبرائیل) ایله قوّت ویرمشدم؛ بشیکده ایکن ده، یتیشکین حالده ده انسانلرله قونوشیوردڭ. و هانی سڭا یازی یازمه‌یی، حکمتی، توراتی و انجیلی اوگرتمشدم. هم او زمانکه اذنمله چاموردن قوش شکلی کبی (بر شی) یاپییور، صوڭره ایچنه أوفله‌یوردڭ ده اذنمله بر قوش اولویوردی و بینه اذنمله (آنادن طوغمه) اعمایی و (تنی) آلاجه‌لی اولانی ایيلشدیرییوردڭ. بینه او وقت اذنمله ئولولری (قبرلرندن دیریلمش اولارق) چیقارییوردڭ.[1]

بر زمان ده (سنی ئولدیرمك ایسته‌ین) اسرائیل اوغوللرینی سندن دفع ایتمشدم؛ هانی کندیلرینه آپ آچیق دلیللرله کلمشدڭ ده، ایچلرندن انکار ایدنلر: 'بو، آپ آچیق سحردن باشقه بر شی دگلدر' دیمشلردی."

۱۱۱- "هانی حواریلره ده: 'بڭا و پیغمبریمه ایمان ایدڭ!' دییه الهام ایتمشدم. (اونلر:) 'ایمان ایتدك، (یا رب!) آرتق شاهد اولکه کرچکدن بز مسلمانلرز!' دیمشلردی."

۱۱۲- "بر وقت حواریلر: 'أی مریم اوغلی عیسی! ربّڭ بزه کوکدن بر سفره ایندیره‌بیلیرمی؟' دیمشلردی. (او ده:) 'أگر کرچکدن مؤمن کیمسه‌لر ایسه‌ڭز، اللّهدن صاقینڭ' دیمشدی."

۱۱۳- "(اونلر:) 'ایسته‌یورزکه اوندن بییه‌لم، قلبلریمز مطمئن اولسون، کرچکدن بزه طوغری سویله‌دیگڭی (ایيجه) بیله‌لم و بوڭا شاهدلك ایدنلردن اولالم' دیمشلردی."

---

(۱) "قرآن، حضرت عیسی علیه السّلامڭ ناصل اخلاق علویه‌سنه اتباعه (یوکسك اخلاقنه تابع اولمه‌یه) بشری صریحاً (آچیقجه) تشویق ایدر. اویله ده، شو ألنده‌کی صنعت عالیه‌یه (یوکسك صنعته) و طبِّ ربّانی‌یه، رمزاً ترغیب ایدییور (تشویق ایدییور). ایشته شو آیت اشارت ایدییورکه: 'اڭ مزمن (یرلشمش) دردلره دخی درمان بولونابیلیر. اویله ایسه ای انسان و ای مصیبتزده بنی آدم! مأیوس (امیدسز) اولماییڭز! هر درد، نه اولورسه اولسون، درمانی ممکندر. آراییڭز، بولیڭز! حتی ئولومه ده موقّت (کچیجی) بر حیات رنکی ویرمك ممکندر.'

جناب حق، شو آیتڭ لسان اشارتیله معناً دییورکه: 'ای انسان! بنم ایچون دنیایی ترك ایدن بر عبدیمه (قولمه) ایکی هدیه ویردم. بری، معنوی دردلرڭ درمانی، بری ده مادی دردلرڭ علاجی. ایشته ئولمش قلبلر نور هدایتله دیریلییور. ئولمش کبی خسته‌لر دخی، اونڭ نَفَسیله و علاجیله شفا بولویور. سن ده بنم اجزاخانۀ حکمتمده هر دردیڭه دوا بولابیلیرسڭ. چالیش، بول! البته آرارسه‌ڭ بولورسڭ.' ایشته بشرڭ طب جهتنده‌کی شیمدیکی ترقّیاتندن (ایلرله‌مه‌لرندن) چوق ایلریده‌کی حدودینی، شو آیت چیزییور و اوڭا اشارت ایدییور و تشویق یاپییور." (ذوالفقار، ۲۵نجی سوز، ۸۰)

١١٤- "مريم اوغلی عيسى: 'أی ربمز اولان الله! بزه كوكدن بر مائده (بر سفره) اينديركه، (او اينيش كونی) بزم ايچون، هم اوّلمز، هم آخريمز (صوڭره كلنلريمز) ايچون بر بايرام و سندن بر معجزه اولسون! بزی رزقلاندير؛ چونكه سن، رزق ويرنلرڭ أڭ خيرليسيسڭ' ديمشدی."

١١٥- "الله: 'شبهه‌سزكه بن، اونی سزه اينديره‌جك اولانم.[١] فقط اوندن صوڭره ايچڭزدن كيم انكار ايدرسه، آرتق محققكه بن، اونی عالملردن هيچ بر كيمسه‌يه ايتمه‌يه‌جگم بر عذاب ايله جزالانديريرم!' بويورمشدی."

١١٦- بينه (او كون) الله: "أی مريم اوغلی عيسى! انسانلره: 'اللّهی بيراقوب ده بنی و آننه‌می ايكی آلّه ايدينڭ!' ديه سنمی سويله‌دڭ؟" بويورديغی زمان، (عيسى) ديركه: "(يا ربّی!) سن، (نقصان صفتلردن) منزّهسڭ! بنم ايچون حق اولمايان بر شيئی سويله‌مه‌م بڭا ياقيشماز! أگر اونی سويله‌مش اولسه‌يدم، او تقديرده (سن) اونی محقق بيليردڭ! (سن) بنم نفسمده اولانی بيليرسڭ؛ فقط (بن) سنڭ ذاتڭده اولانی بيلمم! محققكه كورونمه‌ينلری حقّيله بيلن آنجق سنسڭ!"

١١٧- "(بن) اونلره: 'بنم ده ربّم، سزڭ ده ربّڭز اولان اللّهه عبادت ايدڭ!' ديه (سنڭ) بڭا، او امر ايتديگڭدن باشقه بر شی سويله‌مدم. ايچلرنده بولونديغم مدّتجه، اونلرڭ اوزرنده بر شاهد (بر كوزتله‌ييجی) ايدم. نهايت بنی (آرالرندن) آلنجه، اونلری حقّيله كوزتله‌ييجی اولان آنجق سن ايدڭ! و سن، هر شيئه حقّيله شاهد اولانسڭ!"

١١٨- "أگر اونلره عذاب ايدرسه‌ڭ، آرتق شبهه‌سزكه اونلر، سنڭ قوللرڭدر. أگر اونلره مغفرت ايدرسه‌ڭ، بينه شبهه يوقكه عزيز (قدرتی دائما غالب كلن)، حكيم (هر ايشی حكمتلی اولان) آنجق سنسڭ!"

١١٩- (بونڭ اوزرينه) الله شويله بويورور: "بو (كون)، طوغری اولانلره طوغريلقلرينڭ فائده ويره‌جگی كوندر![٢] اونلر ايچون آلتلرندن ايرماقلر آقان جنّتلر واردر؛ (اونلر) اوراده أبدی اولارق دواملی قاليجيدرلر. الله اونلردن راضی اولمشدر و (اونلر ده) اوندن راضی اولمشلردر." ايشته بويوك قورتولوش بودر!

١٢٠- كوكلرڭ و يرڭ و اونلرده اولانلرڭ ملكی اللّهڭدر. و او، هر شيئه حقّيله كوجی يتندر.

---

(١) روايته كوره: حضرت عيسى(ع م) ايستنيلن دعايی ياپنجه حواريلرڭ كوزلری اوڭنده، ايكی بولوط آراسنده بر سفره اينديريلدی. حضرت عيسى (ع م) آغلايارق: "يا ربّی! بزی شكر ايدنلردن أيله! بو سفره‌يی بزه رحمت قيل! باشقه‌لرينه عبرت اولاجق بر جزا وسيله‌سی قيلما!" ديه دعا ايتدی.

حواريلر: "أی عيسى! بو، دنيا ييه‌جگمی؟ يوقسه آخرت ييه‌جگمی؟" ديه صوردقلرنده: "ايكيسندن ده دگل. هايدی، ايسته‌ديگڭزی ييڭز و شكر ايديڭز! تاكه الله سزه نعمتنی آرتيرسين!" ديدی. (رازی، ج. ١٢/٦، ١٤١)

(٢) "يول ايكيدر: يا سكوت ايتمكدر (صوصمقدر)، چونكه سويلنيلن هر سوزڭ طوغری اولمه‌سی لازمدر. ويا صدقدر (طوغری سويله‌مكدر). چونكه اسلاميتڭ اساسی صدقدر. ايمانڭ خاصّه‌سی (خصوصيتی) صدقدر. بتون كمالاته ايصال ايديجی (اولاشديريجی) صدقدر. اخلاق عاليه‌نڭ (يوكسك اخلاقڭ) حياتی صدقدر. ترقّياتڭ محوری (مركزی) صدقدر. عالم اسلامڭ نظامی صدقدر. نوع بشری كعبهٔ كمالاته ايصال ايدن (فضيلتلرڭ ذروه‌سنه اولاشديران) صدقدر. اصحاب كرامی بتون انسانلره تفوّق ايتديرن (أوستون قيلان) صدقدر. محمّد هاشمی (عليه الصّلاة والسّلامی) مراتب بشريه‌نڭ (انسانلق درجه‌لرينڭ) اڭ يوكسگنه چيقاران صدقدر." (اشارات الاعجاز، ٨٦)

٦- انعام سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ١٦٥ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهك اسميله

١- حمد، كوكلرى و يرى ياراتان، قرانلقلرى و آيدينلغى وار ايدن اللّٰهه مخصوصدر.[١] صوڭره، انكار ايدنلر (حالا بو پوتلرى) ربلرينه دنك طوتويورلر!

٢- او (اللّٰه)كه سزى بر چاموردن ياراتدى، صوڭره ده سزه بر أجل تقدير ايتدى. بر ده اونك قاتنده بليرلى بر اجل (قيامت وقتى) واردر؛ صوڭره سز (حالا) شبهه ايدييورسڭز!

٣- حالبوكه او، كوكلرده و يرده (عبادته لايق، تك اولان) اللّٰهدر. كيزليڭزى و آچيغڭزى بيلير؛ (خير و شردن) نه قزاناجغڭزى ده بيلير.

٤- بويله ايكن، اونلره (او مشركلره) ربلرينك آيتلرندن هيچ بر آيت كلمه‌يوركه اوندن يوز چويرمش كيمسه‌لر اولماسينلر!

٥- ايشته (اونلر،) كنديلرينه كلديگنده، او حق اولان قرآنى كرچكدن يالانلاديلر. فقط (او) كنديسى ايله آلاى ايتمكده اولدقلرى شيئڭ خبرلرى، ايلريده اونلره كله‌جكدر.

٦- كورمديلرميكه، كنديلرندن اوڭجه نيجه نسللرى هلاك ايتدك؛ اونلره ير يوزنده سزه ويرمديگمز (امكانلر)ى ويرمش و اوزرلرينه سمايى بول بول (ياغمور اولارق) كوندرمشدك. نهرلرى ده آلتلرندن آقار حاله كتيرمشدك؛ بوڭا رغماً كناهلرى سببيله اونلرى هلاك ايتدك و اونلرك آردندن باشقه نسللر ميدانه كتيردك.

٧- هم أگر سڭا كاغدده (يازيلى) بر كتاب اينديرسه‌يدك ده اوڭا أللريله طوقونسه‌لردى، البته او انكار ايدنلر (بينه): "بو، آپ آچيق سحردن باشقه بر شى دگلدر!" ديرلردى.[٢]

٨- بر ده: "اوڭا (پيغمبرلگنى تصديق ايدن، بزم ده كوره‌جگمز) بر ملك اينديريلملى دگلميدى؟" ديديلر. حالبوكه (ايسته‌دكلرى كبى) بر ملك اينديرسه‌يدك، (هلاكلرى ايچون) البته ايش بيتيريلمش اولور، صوڭره اونلره (بر آن بيله) مهلت ويريلمزدى.

---

(١) "هيچ ممكنميدركه: بر بهارى خلق ايده‌مه‌ين (ياراتامايان) و بتون ميوه‌لرى ايجاد ايده‌مه‌ين و ير يوزنده سكه‌لرى (مهرلرى) بر اولان بتون المالرى انشا ايده‌مه‌ين؛ اونلرك بر مثال مصغرّى (كوچك بر نمونه‌سى) اولان بر الماىى خلق ايدوب و او الماىى نعمت اولارق بريسنه ييديرسين، شكرينى قزانسين، محمود بالاطلاقه (صوڭسز حمده لايق اولان اللّٰهه) حمد نقطه‌سنده اشتراك ايتسين (اورتاق اولسون)؟ حاشا! (اصلا!) چونكه بر الماىى خلق ايدن كيم ايسه، بتون دنيايه كلن المالرى ايجاد ايدن (ياراتان) بينه او اولابيلير." (مكتوبات، ٢٠نجى مكتوب، ٦٨-٦٩)

(٢) بو آيت كريمه، بعض مشركلرك، حضرت پيغمبره (ع‌ص‌م) كله‌رك: "سن بزه اللّٰه قاتندن، پيغمبر اولديغڭه شاهدلك ايدن درت ملگك أللرنده بولونان بر كتاب كتيرمدكجه سڭا ايمان ايتمه‌يز" ديمه‌لرى اوزرينه نازل اولمشدر. (جلالين شرحى، ج. ٢، ٣١٨)

"(رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام) يالڭز نبوّتنى (پيغمبرلگنى) معندلره (عنادجيلره) قارشى اثبات ايتمك ايچون خارق العاده ايشلره مظهر اولور و عند الحاجه (احتياج آننده) آرا صيره معجزاتى كوستررردى. فقط سرّ تكليف اولان امتحان و تجربه مقتضاسيله (كركيله)، البته بداهت درجه‌سنده (آپ آچيق) و ايستر ايسته‌مز تصديقه مجبور قالاجق درجه‌ده معجزه اولمازدى. چونكه سرّ امتحان و حكمت تكليف اقتضا ايدر (كركديرر)كه، عقله قاپى آچيلسين و عقلك اختيارى (ترجيحى) الندن آلينماسين. اگر غايت بديهى (آپ آچيق) بر صورتده اولسه، او وقت عقلك اختيارى قالماز. ابو جهل ده، ابو بكر (رع) كبى تصديق ايدر. امتحان و تكليفك فائده‌سى قالماز. كومور ايله الماس بر سويه‌ده قاليردى." (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٦)

۹- و اونی (او پیغمبری) بر ملك قیلسه‌یدق، البته اونی (بینه) بر آدم (صورتنده) قیلاردق،[۱] طوغریسی اونلری، قاریشدیرمقده اولدقلری شیده بینه شبهه‌یه دوشوروردك.

۱۰- (حبیبم، یا محمّد!) آند اولسونکه، سندن اوّلکی‌جه‌کی پیغمبرلرله ده آلای ایدیلمشدی؛ فقط اونلرله مسخره‌لق ایدنلری او آلای ایتمکده اولدقلری شی (عذاب) قوشاتیویرمشدی.

۱۱- دیکه: "یر یوزنده طولاشك، صوڭره (ده پیغمبرلری) یالانلایانلرڭ عاقبتی ناصل اولمش، باقڭ!"

۱۲- (و بینه) دیکه: "کوکلرده و یرده بولونانلر کیمڭدر؟" (بینه سن جواب ویر ده:) "اللّهڭدر!" دی! (او،) رحمت ایتمه‌یی کندی اوزرینه یازمشدر. سزی، (کله‌جگی) حقّنده هیچ شبهه اولمایان قیامت کوننه مطلقا طوپلایاجقدر.[۲] کندیلرینی خسرانه اوغراتان او کیمسه‌لر یوقمی، ایشته اونلر ایمان ایتمزلر.

۱۳- کیجه و کوندوزڭ ایچنده باریِنان شیلر ده اونڭدر. او ایسه، (هربرینڭ سسنی حقّیله ایشیتن) سمیع، (حاللرینی حقّیله بیلن) علیمدر.

۱٤- دیکه: "کوکلری و یری یوقدن وار ایدن اللّهدن باشقه‌سنیمی دوست ایدینه‌جگم؟ حالبوکه او، بیدیریور فقط بیدیریلمییور." دیکه: "طوغریسی بن، (سزه کتیردیگم شریعته) تسلیم اولانلرڭ ایلکی اولمقله امر اولوندم! و 'صاقین مشرکلردن اولما!' (دییه ده بڭا امر ایدیلدی.)"

۱۵- دیکه: "شبهه‌سز بن أگر ربّمه عصیان ایدرسه‌م، بویوك بر کونڭ (قیامت کوننڭ) عذابندن قورقارم!"

۱٦- کیمکه، کندیسندن او کون (عذاب) دفع ایدیلیر، آرتق کرچکدن (الله) اوڭا رحمت ایتمشدر. ایشته آپ آچیق قورتولوش بودر!

۱۷- او حالده أگر الله سڭا بر ضرر طوقوندیررسه، آرتق اونی، اوندن (اللّهدن) باشقه کیدره‌جك اولان یوقدر. فقط سڭا بر خیر طوقوندیررسه، ایشته او، هر شیئه حقّیله کوجی یتندر.[۳]

۱۸- او، قوللرینڭ اوزرنده مطلق غالبدر. و او، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیم، (هرشیدن خبردار اولان) خبیردر.

---

(۱) "رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلامڭ چندان (کرچه) هر حالی و هر طوری، صدقنه (طوغریلغنه) و نبوّتنه (پیغمبرلگنه) شاهد اولابیلیر؛ فقط هر حالی، هر طوری خارق العاده اولمق لازم دگلدر. چونکه، جناب حق اونی بشر (انسان) صورتنده کوندرمش، تا انسانڭ احوال اجتماعیه‌لرنده (اجتماعی حاللرنده) دنیوی، اخروی (دنیا و آخرت) سعادتلرینی قزاندیراجق اعمال و حرکاتلرنده (عمل و حرکتلرنده) رهبر اولسون و امام اولسون و هر بری برر معجزات قدرت الٰهیه (الٰهی قدرتڭ معجزه‌لری) اولان عادیات (بسیط ظن ایدیلن شیلر) ایچنده‌کی خارق العاده اولان صنعت ربّانیه‌یی و تصرّف قدرت الٰهیه‌یی کوسترسین. اگر افعالنده (فعللرنده) بشریتدن (انسانلق حالندن) چیقوب خارق العاده اولسه ایدی، بالذّات امام اولامازدی؛ افعالیله (فعللریله)، احوالیله (حاللریله)، اطواریله (طورلریله) درس ویره‌مزدی." (ذوالفقار، ۱۹نجی مکتوب، ٥-٦)

(۲) آخرتڭ قطعی اولارق اثباتی ایچون باقیڭز؛ (بقره سوره‌سی، صحیفه ۳، حاشیه ٥)

(۳) "عابد (عبادت ایدن بر قول)، نمازنده دیر: اَشْهَدُ اَنْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ [شهادت ایدرمکه اللّهدن باشقه آلٰه یوقدر!] یعنی: 'خالق و رزّاق (یاراتان و رزق ویرن) اوندن باشقه یوقدر. ضرر و منفعت اونڭ ألنده‌در. او، هم حکیمدر، عبث (لزومسز) ایش یاپماز؛ هم رحیمدر، احسانی، مرحمتی چوقدر' دییه اعتقاد ایتدیگندن (ایناندیغندن)، هرشیده بر خزینهٔ رحمت قاپیسنی بولور. دعا ایله چالار. هم هر شیئی کندی ربّیسنڭ امرینه مسخّر (اطاعتکار) کورور، ربّیسنه التجا ایدر. توکّل ایله (اوڭا کوونمکله) استناد ایدوب (طایانوب) هر مصیبته قارشی تحصّن ایدر (صیغینیر). ایمانی، اوڭا بر امنیت تامّه (تام بر کوون) ویرر." (سوزلر، ۳نجی سوز، ۸)

١٩- دیکه: "(پیغمبرلگمه) شاهدلك جهتیله هانکی شی داها بویوکدر؟" دیکه: "الله، بنمله سزڭ آراڭزده (أڭ بویوك) شاهدمدر! و بو قرآن بڭا، کندیسیله سزی و اولاشدیغی کیمسه‌لری (اللّهڭ عذابنه قارشی) قورقوتمم ایچون وحی اولوندی. شبهه‌سز الله ایله برابر باشقه الٓهلر اولدیغنه کرچکدن سزمی آچیقجه شاهدلك ایدییورسڭز؟" دیکه: "(بن بوڭا اصلا) شاهدلك ایتمم!" (و یینه) دیکه: "او، آنجق تك بر الٓهدر؛ و محقّقکه بن، سزڭ (اللّهه) اورتاق قوشمقده اولدقلریڭزدن اوزاغم!"

٢٠- کندیلرینه کتاب ویردیگمز کیمسه‌لر، اونی (کتابلرنده علامتلرینی کوردکلری او آخر زمان پیغمبرینی) کندی اوغوللرینی طانیمقده اولدقلری کبی طانیرلر.[١] کندیلرینی خسرانه اوغراتان او کیمسه‌لر یوقمی، ایشته اونلر ایمان ایتمزلر.

٢١- بوڭا رغماً اللّهه قارشی یالان اویدیراندن ویا آیتلرینی یالانلایاندن داها ظالم کیم اولابیلیر؟ شو شبهه‌سزکه، ظالملر قورتولوشه ایرمزلر!

٢٢- آرتق او کون اونلری هپ برابر بر آرایه کتیره‌جگز، صوڭره او شرك قوشانلره: "هانی، (الٓه) ظن ایتمکده اولدیغڭز اورتاقلریڭز نره‌ده؟" دییه‌جگز.

٢٣- صوڭره. "ربّمز! والله، بز مشرك کیمسه‌لر دگلدك!" دیمه‌لرندن باشقه (او کون بر) فتنه‌لکلری (جوابلری) اولمایاجق!

٢٤- باق، ناصل کندیلرینه قارشی یالان سویله‌دیلر و اویدیرمقده اولدقلری شیلر کندیلرندن غیب اولوب کیتدی!

٢٥- هم ایچلرندن سنی (قرآن اوقورکن صمیمیتسز اولارق) دیڭله‌ینلر واردر. فقط (کندیلری آڭلامق ایسته‌مدکلرندن، بر جزا اولارق بز ده) اونی آڭلارلر دییه قلبلرینڭ اوزرلرینه پرده‌لر، قولاقلرینه ده بر آغیرلق قویدق. اونلر (ذاتاً ایناڼمییورلردی، آرتق بو حاللریله) بوتون معجزه‌لری ده کورسه‌لر، (یینه) اوڭا ایناڼمازلر! حتی سڭا کلدکلری زمان او انکار ایدنلر، سنڭله مجادله‌یه قالقیشارق: "بو (قرآن)، اوّلکیلرڭ ماصاللرندن باشقه بر شی دگلدر!" دیرلر.

٢٦- اونلر هم (انسانلری) اوندن (قرآندن) منع ایدرلر، هم ده (کندیلری) اوندن اوزاقلاشیرلر. بویله‌جه آنجق کندیلرینی هلاك ایدرلر، فقط فرقنه وارمازلر.

٢٧- (حبیبم، یا محمّد!) آتشه قارشی طوردیریل- دقلرنده ایسه، آرتق: "کشکه بز (دنیایه) دون- دیریلسه‌ك ده ربّمزڭ آیتلرینی یالانلاماسه‌ق و مؤمنلردن اولسه‌ق!" دیدکلری زمان (اونلری) بر کورسه‌ڭ!

---

(١) "سَلْمَانُ الْفَارِسِی، او ده اوّل نصرانی (خرستیان) ایدی. رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلامڭ اوصافنی (وصفلرینی) کوردکدن صوڭره، اونی آرایوردی. هم تَمِیْمْ نامنده مهم بر عالم، هم مشهور حبش رئیسی نجاشی، هم حبش نصاراسی (خرستیانلری)، هم نجران پاپاسلری؛ بتون متفقاً (اتفاقله) خبر ویرییورلرکه: 'بز، اوصاف نبویه‌یی (پیغمبر افندیمز علیه الصّلاة والسّلامڭ وصفلرینی) کتابلریمزده کوردك، اونڭ ایچون ایمانه کلدك.' " (ذوالفقار، ١٩نجی مکتوب، ٦٨)

آیریجه باقیڭز؛ (صحیفه ٣٧٤، حاشیه ٢)

٢٨- خير، (قلبلرنده كفر و نفاق كبى) داها اوڭجه كيزلهمكده اولدقلرى شيلر(ڭ نتيجهسى) كنديلرينه كوروندى (دييه بويله سويلهيورلر). حالبوكه (دنيايه) دونديريلسهلردى، كنديسندن ياساقلاندقلرى شيلره مطلقا دونهجكلردى؛ چونكه شبههسز اونلر كرچكدن يالانجيدرلر!

٢٩- و (بوتون كوردكلرينه رغماً اونلرى كرى كوندرسهيدك): "بو (حيات)، آنجق دنيا حياتمزدر؛ بز (ئولدكدن صوڭره) ديريلتيلهجك كيمسهلر ده دگلز!" دييهجكلردى.[١]

٣٠- نهايت ربلرينڭ حضورينه طورديريلدقلرى زمان (اونلرى) بر كورسهڭ! (ربلرى اونلره:) "بو (ديريلمهڭز) كرچك دگلمى؟" بويوراجق. (اونلر:) "ربمزه يمين اولسونكه، أوت!" دييهجكلر. (ربلرى ده:) "اويلهيسه، انكار ايتمكده اولديغڭزدن طولايى طادڭ عذابى!" بويوراجق.

٣١- اللّهڭ حضورينه چيقمهيى يالانلايانلر، كرچكدن خسرانه اوغرامشلردر. نهايت قيامت اونلره آنسزين كلديگى زمان، اونلر كناهلرينى صيرتلرينه يوكلنهرك: "اوراده (دنياده) اهمال ايتديگمز شيلردن طولايى بزه يازيقلر اولسون!" دييهجكلردر. دقّت ايدڭ، يوكلنمكده اولدقلرى شيلر نه كوتودر!

٣٢- ايشته دنيا حياتى بر اويون و بر أگلنجهدن باشقه بر شى دگلدر! و البته آخرت يوردى، (كناهلردن) صاقينمقده اولانلر ايچون داها خيرليدر. هيچ عقل ايرديرمزميسڭز؟

٣٣- (حبيبم، يا محمّد!) شبههسز شونى البته بيليورزكه، اونلرڭ سويلهدكلرى سنى كرچكدن أوزويور؛ حالبوكه (اصلنده) اونلر سنى يالانلامييورلر (سنڭ يالان سويلهمديگڭى بيليرلر)؛ فقط او ظالملر اللّهڭ آيتلرينى بيلهرك انكار ايدييورلر.[٢]

٣٤- آند اولسونكه، سندن اوڭجه نيجه پيغمبرلر ده يالانلانمشدى؛ فقط يالانلانمهلرينه و اذيت ايديلمهلرينه قارشى صبر ايتديلر؛ نهايت اونلره ياردیمز كلدى. چونكه اللّهڭ كلمهلرينى (ياردیم وعدينى) دگيشديرهبيلهجك كيمسه يوقدر. آند اولسونكه، او پيغمبرلرڭ خبرلرندن بر قسمى سڭا ده كلدى.

٣٥- بوڭا رغماً أگر اونلرڭ (اسلامدن) يوز چويرمهلرى سڭا آغير كليبورسه، او حالده يرده بر تونل وياكوكده بر مرديون آرايوب ده اونلره بر معجزه كتيرمهيه كوچ يتيرهبيليرسهڭ (هايدى كتير)! (اونلرڭ ايمان ايتمهلرى سڭا عائد دگلدر.) حالبوكه الله ديلهسهيدى، البته اونلرى هدايت اوزره بر آرايه كتيررردى؛ اويله ايسه صاقين جاهللردن اولما!

---

(١) "عجبا هيچ قابلميدر (ممكنميدر)كه، انسان خلافت و امانتله (ير يوزينڭ خليفهسى اولمق و سماوات، ارض و طاغلرڭ قورقدقلرى بر امانتى يوكلنمكله) مكرم اولسون (شرفلنسين)، ربوبيتڭ كلّيات شئوننه (عالملرڭ ربّى اولان اللّهڭ بتون اجراآتلرينه) شاهد اولارق، كثرت دائرهلرنده (سببلر عالمنده) وحدانيت الٰهيهنڭ (اللّهڭ برلگنڭ) دلّاللغنى اعلان ايتمكله، اكثر موجوداتڭ (چوغى وارلقلرڭ) تسبيحات و عبادتلرينه مداخله ايدوب ضابطلك (قوماندانلق) و مشاهدلك درجهسنه چيقسين ده، صوڭره قبره كيدوب راحتله ياتسين و اوياندیريلماسين؟ كوچك بيوك هر عمللرندن سؤآل ايديلمهسين؟ محشره (حشر ميداننه) كيدوب محكمۀ كبرايى (بيوك محكمهيى) كورمهسين؟ خير و اصلا!" (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ٣١)

(٢) ابو جهلڭ، رسول اكرمه (ع‌ص‌م): "يا محمّد! بز سنى يالانلامايز. هم سنڭ طوغرى اولديغڭى ده بيليرز. آنجق، بزه كتيرديگڭ آيتلره اينانمييورز" ديمهسى اوزرينه، پيغمبر أفنديمزى (ع‌ص‌م) تسلى ايچون، بو آيت كريمه نازل اولدى. (بيضاوى، ج. ١، ٢٩٩)

٣٦- آنجق (صميميتله) ديگله‌ينلر (سنڭ دعوتڭه) اجابت ايدر. ئولولره (او كافرلره) كلنجه، اونلرى الله ديريلتير، صوڭره (هپسى) آنجق اونڭ حضورينه دونديريليرلر.[١]

٣٧- بر ده (او مشركلر): "اوڭا ربّڭدن (بزم ايسته‌ديگمز) بر معجزه انديريلملى دگلميدى؟" ديديلر.[٢] ديكه: "شبهه‌سز الله، بر معجزه انديرمه‌يه قادردر؛ فقط اونلرڭ چوغى بيلمزلر."

٣٨- ير يوزنده دبه‌لنن هيچ بر جانلى و ايكى قاناديله اوچان هيچ بر قوش يوقدركه، سزڭ كبى برر امّت (ياراتيليشلرى و احتياجلرى ايله عين برر نوع) اولماسينلر! (بز) كتابده (لوح محفوظده) هيچ بر شيئى أكسيك بيراقمادق؛ صوڭره (هپسى) آنجق ربلرينڭ حضورنده طوپلاناجقلردر.

٣٩- هم آيتلريمزى يالانلايانلر، قراڭلقلر ايچنده قالمش صاغيرلر و ديلسزلردر. الله، كيمى ديلرسه، اونى (كفرنده‌كى عنادى سببيله) ضلالته آتار. كيمى ده ديلرسه، اونى (حكمتنه بناءً كندى لطفندن) طوس طوغرى بر يول اوزره قيلار.

٤٠- ديكه: "سويله‌يڭ باقالم! أگر سزه اللّهڭ عذابى كلسه ويا سزه قيامت كلسه، اللّهدن باشقه‌سنه‌مى يالواريرسڭز؟ أگر (ادّعاڭزده) طوغرى كيمسه‌لر ايسه‌ڭز (اونلره يالوارڭ باقالم)!"

٤١- بالعكس (طاره دوشديگڭز هر زمان اولديغى كبى) يالڭز اوڭا (اللّهه) يالواريرسڭز؛ آرتق (او ده) ديلرسه (قالديريلمسى اوزره) كنديسى ايچون يالوارمقده اولديغڭز بلايى قالديرر و (اللّهه) اورتاق قوشمقده اولديغڭز شيلرى (او وقت) اونوتورسڭز.

٤٢- آند اولسونكه، سندن اوڭجه‌كى امّتلره ده (پيغمبرلر) كوندردك (فقط اونلر يالانلاديلر)؛ بونڭ اوزرينه اونلرى صيقينتيلر و زورلقلر ايله ياقه‌لادق. تاكه (ايمان ايتسينلر و) يالوارسينلر!

٤٣- هيچ اولمازسه اونلره عذابمز كلديگى زمان (ايمان ايدوب) يالوارسه‌لردى! فقط قلبلرى قاتيلاشدى و شيطان اونلره ياپمقده اولدقلرينى سوسله‌دى (جاذب كوستردى).

٤٤- بوڭا رغماً كنديسيله نصيحت ايديلدكلرى شيلرى اونوتنجه، آرتق اوزرلرينه هر شيئڭ (بوتون نعمتلرڭ) قاپيلرينى آچدق (و كنديلرينى بوللقله امتحان ايتدك). نهايت كنديلرينه ويريلنلر يوزندن تام فرحلاندقلرى زمان، اونلرى آنسزين ياقه‌لادق؛ بر آنده هپسى اميدسزلگه دوشن كيمسه‌لر اولديلر.

---

(١) "باق، مكرّر (تكرارله) وعد ايدييور و شدّتلى تهديد ايدييوركه: 'سزلرى اورادن آلوب، مقرِّ سلطنتمه (سلطنت مركزيمه) كتيره‌جگم و مطيعلرى (اطاعت ايدنلرى) مسعود، عاصيلرى محبوس (حبس) ايده‌جگم! او موقّت (كچيجى) يرى خراب ايدوب، مؤبّد (ابدى) سرايلرى، زندانلرى حاوى (حبسخانه‌سى اولان) ديگر بر مملكت قوراجغم!' هم او وعد ايتديگى شيلر، اوڭا غايت راحتدر. رعيتنه (امرى آلتنده‌كيلره) غايت مهمدر. وعدنده خلف (سوزنده طورمامه) ايسه، عزّت اقتدارينه غايت ضددر. (...) مادام وعد ايتمش، ياپاجقدر! حالبوكه ايفاسى (ياپمه‌سى) اوڭا چوق راحت و بزه و هر شيئه و اوڭا و سلطنتنه پك چوق لازمدر. ديمك بر محكمۀ كبرا، بر سعادت عظما (اڭ بيوك بر سعادت) واردر." (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ٧-٨)

(٢) "معجزه، دعواى نبوّتڭ (پيغمبرلك دعواسنڭ) اثباتى ايچون، منكرلرى (انكارجيلرى) اقناع ايتمك ايچوندر، اجبار ايتمك (زورلامق) ايچون دگلدر. اويله ايسه، دعواى نبوّتى ايشيتنلر ايچون اقناع ايده‌جك بر درجه‌ده معجزه كوسترمك لازمدر. (...) اجبار درجه‌سنده بر بداهتله (آچيقلقله) اظهار ايتمك (كوسترمك)، حكيم ذوالجلالڭ حكمتنه منافى (ضد) اولديغى كبى، سرّ تكليفه (امتحان سرّينه) دخى مخالفدر (ترسدر). چونكه، 'عقله قاپى آچمق، اختيارى (اراده‌يى) ألندن آلمامق' سرّ تكليف اقتضا ايدييور (كركديرييور)." (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ١٠٤)

٤٥- بويله‌جه، ظلم ايدن قومڭ كوكى كسيلدى. حمد ايسه، عالملرڭ ربّى اولان اللّٰهه مخصوصدر!

٤٦- ديكه: "سويله‌يڭ باقالم! أگر الله، قولاغڭزى و كوزلريڭزى آليرسه و قلبلريڭزى مهرلرسه، اللّٰهدن باشقه اونى سزه كتيره‌جك آلّه كيمدر؟" باق، آيتلرى ناصل آچيقلايورز؛ صوڭره اونلر (ناصل ده) يوز چويرييورلر!

٤٧- ديكه: "سويله‌يڭ باقالم! أگر سزه اللّٰهڭ عذابى آنسزين ويا آچيقجه كليرسه، ظالملر طوپليلغندن باشقه‌سيمى هلاك ايديلير؟"

٤٨- حالبوكه (بز،) پيغمبرلرى آنجق مژده‌له‌ييجيلر و (عين زمانده) قورقوتوجيلر اولارق كوندريرز. او حالده كيم ايمان ايدوب (حالنى) اصلاح ايدرسه، آرتق اونلره بر قورقو يوقدر، اونلر محزون ده اولمازلر.

٤٩- آيتلريمزى يالانلايانلره كلنجه، عصيان ايتمكده اولدقلرندن طولايى اونلره عذاب طوقوناجقدر!

٥٠- ديكه: "سزه، 'اللّٰهڭ خزينه‌لرى بنم يانم-ده‌در!' ديمييورم؛ غيبى ده بيلمم؛[1] سزه، 'شبهه‌سز بن بر ملكم' ده ديمييورم! (بن) آنجق بڭا وحى اولونانه تابع اولورم" ديكه: "كور ايله كورن (كافر ايله مؤمن) بر اولورمى؟" هيچ دوشونمزميسڭز؟

٥١- و ربلرينڭ حضورنده طوپلاناجقلرندن قورقانلرى اونڭله (قرآن ايله) قورقوت؛ اونلر ايچون اوندن (او ربلرندن) باشقه نه بر دوست، نه ده بر شفاعتجى واردر؛ تاكه (كناهلردن) صاقينسينلر.

٥٢- و اونڭ رضاسنى ايسته‌يه‌رك صباح آقشام ربلرينه دعا ايدنلرى قوغما! اونلرڭ (فقير مؤمنلرى سنڭ يانڭده كورمك ايسته‌مه‌ين او مشركلرڭ) حسابندن سڭا بر شى يوق، سنڭ حسابڭدن ده اونلره بر شى يوقكه اونلرى (او مؤمنلرى) قوغوب ده ظالملردن اولاسڭ![2]

---

(١) "علم غيب (غيبى بيلمك) اللّٰهه مخصوصدر. هيچ بر ولى تصرّفات ياپاماز و غيبى بيله‌مز. حتى پيغمبر ده بيلمز. (...) أوت، هركس بالذّات غيبى بيلمز. فقط اعلام و الهام الٰهى ايله (اللّٰهڭ بيلديرمسى و الهام ايتمسى ايله) بيلينه‌بيليركه، بتون معجزات (معجزه‌لر) و كرامات (اوليالرڭ كرامتلرى) اوڭا طايانير." (شعاعلر، ١٤نجى شعاع، ٤٧٤)

(٢) قريش رئيسلرندن بر قاچى پيغمبر أفنديمز عليه الصّلاة والسّلامڭ حضورينه كلوب ديديلركه: "مؤمنلرڭ فقيرلرندن عَمَّارْ بِنْ يَاسِرْ، سُهَيْبِ رُومِى، بِلَالِ حَبَشِى، عَبْدُ اللّٰهِ بِنْ مَسْعُودْ، مِقْدَادْ كبى بعض كيمسه‌لرى مجلسڭدن قوغارسه‌ڭ، بز ده كلوب سنڭله قونوشور، دينى صحبتلرده بولونور و قرآن ديڭلرز. فقط بونلرله برابر اولمق شرفمزه طوقونور." پيغمبر أفنديمز عليه الصّلاة والسّلام ده: "بن مؤمنلرى صحبتمدن قوغامام!" بويورنجه اونلر: "هيچ اولمازسه بز كلديگمز وقت قالقوب كيتسينلر" ديديلر. رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام ده اونلرڭ بو كليش كيديش وسيله‌سى ايله ايمان ايده‌جكلرينى اميد ايدرك بوڭا "أوت" ديدى. مشركلرڭ بو موضوعده بر عهدنامه يازيلمه‌سنى طلب ايتمه‌لرى اوزرينه پيغمبر أفنديمز (ع‌ص‌م) بر صحيفه كتيروب يازمه‌سى ايچون حضرت على‌يى (رع) چاغيرمشديكه تام او اثناده جبرائيل (ع‌ع) بو آيت كريمه‌يى اينديردى. (رازى، ج. ١٢/٦، ٢٤٥)

٥٣- بویله‌جه اونلرڭ بعضیلرینی بعضیلریله (ایلری کلنلرینی ضعیفلریله) امتحان ایتدککه (او مشرکلر، ایمان ایدن ضعیفلر حقّنده): "اللّهڭ، آراڭزدن کندیلرینه لطفده بولوندیغی (هدایته ایردیردیگی) کیمسه‌لر بونلرمی؟" دیسینلر! الله، شکر ایدنلری أڭ ایی بیلن دگلمیدر؟

٥٤- او حالده آیتلریمزه ایمان ایدنلر سڭا کلدکلری زمان آرتق دیکه: "سلام سزه! ربّڭز، (سزه) رحمت ایتمه‌یی کندی اوزرینه یازمشدر. شبهه‌سز او (رحمت)که، ایچڭزدن کیم جاهللکله بر کوتولك یاپار، صوڭره آردندن توبه ایدوب (حالنی) اصلاح ایدرسه، آرتق شبهه‌سزکه او، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر."

٥٥- (حق اورته‌یه چیقسین) و کناهکارلرڭ یولی بللی اولسون دییه، ایشته آیتلری بویله آچیقلایورز.

٥٦- دیکه: "شبهه‌سز بن، اللّهدن باشقه طاپمقده اولدقلریڭزه عبادت ایتمکدن یاساقلاندم!" دیکه: "(نفسی) آرزولریڭزه اویمام! (سزه اویسه‌م) او تقدیرده، کرچکدن ضلالته دوشمش و بن هدایته ایرنلردن اولمامش اولورم."

٥٧- دیکه: "شبهه‌سز بن، ربّمدن (کلن) آپ آچیق بر دلیل اوزره‌یم؛ حالبوکه (سز) اونی یالانلادیڭز. کندیسنی عجله ایسته‌مکده اولدیغڭز شی (او عذاب) یانمده دگلدر. حکم آنجق اللّهڭدر. (او،) حقّی آڭلاتیر و او، حکم ویرنلرڭ اڭ خیرلیسیدر."

٥٨- دیکه: "أگر او کندیسنی عجله ایسته‌مکده اولدیغڭز شی کرچکدن یانمده اولسه‌یدی، بنمله سزڭ آراڭزده ایش البته بیتیریلمش اولوردی. چونکه الله، ظالملری أڭ ایی بیلندر."

٥٩- و غیبڭ آناختارلری اونڭ قاتنده‌در؛ اونلری آنجق او بیلیر. هم قاره‌ده و دڭزده نه وارسه بیلیر. هیچ بر یاپراق ده دوشمزکه اونی بیلمه‌سین؛ هم نه یرڭ قراڭلقلرنده بر دانه، نه یاش نه ده قورو (هیچ بر شی) یوقدرکه آپ آچیق بر کتابده (قرآنده) بولونماسین![1]

---

(١) "بر قوله (کوروشه) کوره، کتاب مبین قرآندن عبارتدر. یاش و قورو هر شی ایچنده بولوندیغنی، شو آیت کریمه بیان ایدییور. اویله‌می؟ أوت، هر شی ایچنده بولونور. فقط، هرکس هر شیئی ایچنده کوره‌مز. زیرا مختلف درجه‌لرده بولونور. بعضاً چکردکلری، بعضاً نوه‌لری، بعضاً اجماللری (أوزلری)، بعضاً دستورلری، بعضاً علامتلری؛ یا صراحتاً (آچیقجه)، یا اشارتاً، یا رمزاً (داها ضعیف اشارتله)، یا ابهاماً (قپالی بیراقارق)، یا اخطار (خاطرلاتمه) طرزنده بولونورلر." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٧٨)

"هرشیئڭ مقدار منتظمه‌سی (انتظاملی أولچوسی)، قدری واضحاً (آچیقجه) کوستریيور. أوت هانکی ذی حیاته (جانلی‌یه) باقیلسه کورونویورکه، غایت حکمتلی و صنعتلی بر قالبدن چیقمش کبی، بر مقدار، بر شکل وارکه، او مقدار، او صورتی، او شکلی آلمق، یا خارقه و نهایت درجه‌ده اگری بوگری مادی بر قالب بولونمقله اولور ویاخود قدردن کلن موزون (أولچولی)، علمی بر قالب معنوی ایله قدرت ازلیه او صورتی، او شکلی بیچوب کییدیرییور." (طلسملر، ٢٦نجی سوز، ٨٥-٨٦)

٦٠- كيجه‌لين سزى (بر نوع ئولوم اولان اويقو ايله) ئولديرن و كوندوزون نه قزانديغڭزى بيلن، صوڭره بليرلى بر اجلك تماملانمسى ايچون اونده (او كوندوز وقتى) سزى ديريلتن (اوياندير ان) ده اودر. صوڭره دونوشڭز آنجق اوڭادر؛ صوڭره (ده او، دنياده) ياپمقده اولدقلريڭزى سزه خبر ويره‌جكدر.

٦١- هم او، قوللرينك اوستنده مطلق غالبدر و اوزريڭزه (عمللريڭزى) محافظه ايديجى (كراماً كاتبين دينيلن يازيجى) ملكلر كوندرر. نهايت بريڭزه ئولوم كلديگى زمان، ايلچيلريمز (اولان ملكلر) اونك جاننى آليرلر؛ و اونلر (وظيفه‌لرينى اصلا) اهمال ايتمزلر.

٦٢- صوڭره (هپسى)، حق مولالرى اولان اللّهه دونديريليرلر. دقّت ايدك، حكم يالڭز اونڭدر و او، حساب كورنلرڭ أڭ سرعتليسيدر.

٦٣- ديكه: "قاره‌نك و دڭزڭ قراڭلقلرندن (تهلكه‌لرندن) سزى كيم قورتارر؟" (او زمان، صيقينتيدن قيوراناراق) آچيقجه و كيزليجه اوڭا دعا ايدرسڭز: "يمين اولسونكه، أگر (الله) بزى بوندن قورتاريرسه، مطلقا (كنديمزى دوزلته‌رك) شكر ايدنلردن اولاجغز" (ديرسڭز).[1]

٦٤- ديكه: "سزى اوندن و بوتون صيقينتيلردن آنجق الله قورتارير؛ صوڭره سز (سوزيڭزى اونوتور، بينه اوڭا) شرك قوشارسڭز."

٦٥- ديكه: "او، سزه اوستڭزدن ويا آياقلريڭزڭ آلتندن عذاب كوندرمه‌يه ياخود سزى (فرقه‌لر حالنده) بربريڭزه قاريشديروب بعضيڭزه بعضيڭزڭ كيننى طاتديرمه‌يه قادردر." باق، آيتلرى ناصل آچيقلايورز تاكه آڭلاسينلر![2]

٦٦- حالبوكه او (قرآن)، حق اولديغى حالده قومڭ اونى يالانلادى. ديكه: "بن سزڭ اوزريڭزه بر وكيل دگلم!"

٦٧- "هر خبرڭ قرارلاشاجغى (وقوع بولاجغى) بر زمان واردر. و ايلريده بيله‌جكسڭز!"

٦٨- آيتلريمز حقّنده (ايلرى كرى قونوشمه‌يه) طالانلرى كورديگڭ زمان ايسه، آرتق (اونلر) اوندن باشقه بر سوزه طالدقلرى زمانه قدر كنديلرندن يوز چوير! بوڭا رغماً شيطان (بونى) كرچكدن سڭا اونوتديررسه، آرتق خاطرلادقدن صوڭره او ظالملر طوپليلغيله برابر اوتورما!

(١) "أوت، بو عالمده كورويورزكه، بو ذى روحلر (روح صاحبلرى)، شعورًا و عقلاً (شعور و عقللريله) اولماسه ده حسًّا و فطرتًا (ياراتيليشجه) حس ايدييورلركه، هر برينڭ، حدسز بر عجز و ضعف ايچنده، حدسز دوشمانلرى و اينجيتنلرى وار؛ و حدسز بر فقر و احتياج ايچنده، حدسز حاجاتى (احتياجلرى) و مطلوبلرى (طلبلرى) وار. اقتدارلرى و سرمايه‌لرى بيڭدن برينه كافى كلمديگندن، بتون قوّتلريله باغيررلر و آغلارلر؛ معناً و فطرتاً يالوارررلر؛ كنديلرينه مخصوص سسلريله، لسانلريله دعالر و نيازلرله و بر نوع نمازلر و صلواتلرله بر عليم قديرڭ (صوڭسز علم و قدرت صاحبى اولان اللّهڭ) دركاهنه التجا ايدرلركن (صيغينيرلركن)، بردن كورويورز؛ او باغيرانلرڭ هر ايشنى، هر احتياجنى بيلن و هر دردينى و ضررينى آڭلايوب يالوارمه‌سنى و فطرى دعاسنى ايشيتن بر عليم مطلق بر قدير حكيم، امدادينه يتيشير، بتون ايسته‌دكلرينى ياپار. آغلامه‌لرينى كولمگه، باغيرمه‌لرينى تشكّرلره چويرر." (شعاعلر، ١٥نجى شعاع، ٥٩٩)

(٢) رسول اكرم (عصم) بر حديث شريفلرنده: "امّتم اوزرينه، اوستلرندن و آياقلرينڭ آلتندن عذاب كوندرمه‌مسنى ربّمدن ايسته‌دم و بو دعام قبول اولوندى. بينه ربّمدن، امّتم آراسنه شدّت و قتال (بربرلرينى ئولديرمه‌لرينه سبب اولاجق فتنه‌لر) ويرمه‌مسنى ايسته‌دم، اما بونى قبول ايتمدى. جبريل، امّتمڭ فتنه سنڭ قيليچ ايله اولديغنى (بربرلرينه دوشه‌جكلرينى) بڭا خبر ويردى!" بويورمشلردر. (نسفى، ج. ٢، ٢٦)

٦٩- هم (اللّهه قارشى كلمكدن) صاقينمقده اولانلره اونلرڭ (او كافرلرڭ) حسابندن بر شى يوقدر؛ فقط (مؤمنلر ايچون، اونلره اييلگى امر ايتمك جهتيله) بر خاطرلاتمق (بورجى واردر)! تاكه (اونلر ده) صاقينسينلر.

٧٠- او حالده دينلرينى بر اويون و بر أگلنجه ايدينن و دنيا حياتى كنديلرينى آلداتان كيمسه‌لرى بيراق؛[١] هم (سن) اونڭله (او قرآن ايله) نصيحت ايتكه، بر كيمسه قزانديغى (كناهلر) يوزندن هلاكه دوشوروله‌سين! اوڭا اللّهدن باشقه نه بر دوست، نه ده بر شفاعتجى واردر. (عذابى كندندن منع ايتمك ايچون) هر تورلى فديه‌يى فدا ايده‌جك ده اولسه، اوندن آلينماز.

ايشته اونلر، قزاندقلرى (كناهلر) يوزندن هلاكه دوشورولمش كيمسه‌لردر. انكار ايتمكده اولدقلرندن طولايى، اونلر ايچون قايينار صودن بر ايچه‌جك و (چوق) أَلملى بر عذاب واردر.

٧١- ديكه: "اللّهى بيراقوب ده، بزه نه فائده ويرن نه ده بزه ضررى طوقونان شيلره‌مى طاپالم؟ و اللّٰه بزى هدايته ايرديردكدن صوڭره، اوكچه‌لريمز اوزرنده كرى‌يه (كفره)مى دونديريله‌لم؟ او كيمسه كبيكه، 'بزه كل!' دييه كنديسنى هدايته دعوت ايدن آرقداشلرى واركن، شيطانلر اونى ير يوزنده شاشقين بر حاله دوشورمشدر." ديكه: "شبهه‌سز اللّهڭ هدايتى، هدايتڭ تا كنديسيدر. و بزه، عالملرڭ ربّنه تسليم اولمه‌مز امر ايديلدى."

٧٢- بر ده: "نمازى حقّيله أدا ايدڭ[٢] و اوندن (اللّهدن) صاقينڭ!" دييه (امر ايديلدى). زيرا (قيامت كونى) حضورينه طوپلاناجغڭز آنجق اودر.

٧٣- كوكلرى و يرى حق ايله (حقّيله، ايجاب ايتديگى شكلده) ياراتان ده اودر. "اول!" دييه‌جگى كون، (هر شى) همن اوليويرر. سوزى حقدر. صوره أوفله‌نه‌جگى كون ده ملك اونڭدر. كورونمه‌يني و كوروننى بيلندر. چونكه او، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيم، (هر شيدن خبردار اولان) خبيردر.

---

(١) "نهايت درجه‌ده آلچاقلغه دوشمش بر وجدانكه، بيله‌رك دينى دنيايه صاتار و بيله‌رك حقيقت الماسلرينى پيس، مضر (ضررلى) شيشه پارچه‌لرينه مبادله ايدر (دگيشير) درجه‌ده منافقلغه كيرمش، انسان صورتنده‌كى ييلانلره حقائقى (حقيقتلرى) سويله‌مك، حقائقه قارشى بر حرمتسزلكدر. كَتَعْلِيقِ الدُّرَرِ فٖى اَعْنَاقِ الْبَقَرِ [أوكوزلرڭ بويونلرينه اينجيلر طاقمق كبى] ضَرْبِ مَثَلى (آتا سوزى) كبى اولويور." (مكتوبات، ٢٨نجى مكتوب، ٢١١)

(٢) "اى نفس! بيلكه دونكى كون سنڭ الڭدن چيقدى. يارين ايسه سنڭ الڭده سند يوقكه اوڭا مالكسڭ. اويله‌يسه حقيقى عمريڭى، بولونديغڭ كون بيل. لااقل (اڭ آز) كونڭ بر ساعتنى، احتياط آقچه‌سى كبى، حقيقى استقبال (كله‌جك) ايچون تشكيل اولونان بر صنديقچهٔ اخرويه (آخرت صنديغى) اولان بر مسجده ويا بر سجّاده‌يه آت. هم بيلكه هر يڭى كون، سڭا هم هركسه بر يڭى عالمڭ قاپيسيدر. اگر نماز قيلمازسه‌ڭ، سنڭ او كونكى عالمڭ ظلماتلى (قراڭلق) و پريشان بر حالده كيدر، سنڭ عليهڭده عالم مثالده شهادت ايدر. (...)

اگر نمازى قيلسه‌ڭ، او نمازڭ ايله او عالمڭ صانع ذوالجلالنه متوجّه اولسه‌ڭ (يوڭلسه‌ڭ)، بردن، سڭا باقان عالمڭ تنوّر ايدر (نورلانير). عادتا نمازڭ بر الكتريك لامبه‌سى و نمازه نيتڭ، اونڭ دوگمه‌سنه طوقونمسى كبى، او عالمڭ ظلماتنى طاغيتير و او هرج و مرج دنيويه‌ده‌كى قارمه قاريشيق پريشانيت ايچنده‌كى تبدّلات (دگيشيكلكلر) و حركات، حكمتلى بر انتظام و معنيدار بر كتابت قدرت اولديغنى كوسترر. اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ [الله، كوكلرڭ و يرڭ نوريدر] آيت پر انوارندن بر نورى سنڭ قلبڭه سرپر. سنڭ او كونكى عالمڭى، او نورڭ انعكاسيله (عكس ايتمسيله) ايشيقلاندير‌ر. سنڭ لهڭده نورانيتله شهادت (شاهدلك) ايتديرر." (سوزلر، ٢١نجى سوز، ٩٥)

٧٤- بر زمان ده ابراهيم، باباسى آزره شويله ديمشدى: "بر طاقيم پوتلرى الهلرمى ايدينييورسك؟ شبهه‌سزكه بن، سنى و قومكى آپ آچيق بر ضلالت ايچنده كوروييورم."

٧٥- ايشته (برلگمزه دليل كتيرسين) و قطعى اولارق ايمان ايدنلردن اولسون دييه ابراهيمه، كوكلرك و يرك ملكوتنى (الهى تصرّفاتك آچيقجه كوروندیگى جهتنى) بويله كوستریيوردق.

٧٦- ديركن (ابراهيم) اوزرينه كيجه (قراكلغى) قاپلاينجه بر ييلديز كوردى (و قومنه): "بو ربّمدر (اويله‌مى؟)" ديدى. فقط (بر سوره صوكره او ييلديز) باتنجه: "بن باتانلرى سومم!" ديدى.[١]

٧٧- داها صوكره (كيجه‌نك بر وقتنده،) طوغمقده اولان آيى كورنجه: "بو ربّمدر (اويله‌مى؟)" ديدى. صوكره (او ده) باتنجه: "يمين اولسونكه، أگر ربّم بنى هدايته ايرديرمزسه، مطلقا ضلالته دوشن كيمسه‌لر طوپلیلغندن اولورم!" ديدى.

٧٨- نهايت طوغمقده اولان كونشى كورنجه: "بو ربّمدر؛ (اويله‌مى؟) بو داها بويوكدر!" ديدى. فقط (او ده) باتنجه: "أى قومم! (بيلگكه) طوغريسى بن، سزك (اللّهه) اورتاق قوشمقده اولديغكز شيلردن اوزاغم!" ديدى.

٧٩- "شبهه‌سزكه بن، حنيف (حقّه يوگلمش) اولارق يوزيمى، كوكلرى و يرى يوقدن وار ايدنه چويردم و بن (سزك كبى) مشركلردن دگلم!"[٢]

٨٠- قومى ايسه، اونكله طارتيشدى. (اونلره) ديديكه: "بنى كرچكدن هدايته ايرديرمشكن، الله حقّنده‌مى بنمله طارتيشييورسكز؟ (بن) سزك اوكا (اللّهه) اورتاق قوشمقده اولديغكز شيلردن قورقمام؛ آنجق ربّمك (بكا) بر شى ديله‌مسى مستثنا. ربّم، هر شيئى علماً قوشاتمشدر. هيچ عبرت آلمازميسكز؟"

٨١- هم، سزه حقّنده هيچ بر دليل ايندیرمديگى شيلرى كرچكدن سز اللّهه شرك قوشمقدن قورقمازكن، (بن) شرك قوشديغكز شيلردن ناصل قورقارم؟ اويله ايسه ايكى طرفدن هانكيسى (قورقودن) امين اولمه‌يه داها لايقدر؟ أگر بيلييورسه‌كز (هايدى سويله‌يك)!

---

(١) "كوزل دگل باتمقله غائب (غيب) اولان بر محبوب (سوكيلى)! چونكه، زواله (آيريلغه) محكوم حقيقى كوزل اولاماز. عشق ابدى (ئولومسز بر عشق) ايچون ياراتيلان و آينهٔ صمد (صمد اولان اللّهك آينه‌سى) اولان قلب ايله سويله‌مز و سويلمه‌ملى. بر مطلوبكه (طلب ايديلن شيئكه)، غروبده غيبوبت ايتمه‌يه (باتمقله غيب اولمه‌يه) محكومدر؛ قلبك علاقه‌سنه، فكرك مراقنه دگمييور. آماله (امللره) مرجع اولامييور. آرقه‌سنده غم و كدرله تأسّف ايتمه‌يه لايق دگلدر. نره‌ده قالديكه، قلب اوكا پرستش ايتسين (چوق سوسين) و اوكا باغلانسين قالسين. بر مقصودكه (مقصد اولان شيئكه)، فناده (يوقلقده) محو اولويور؛ او مقصودى ايسته‌مم. چونكه فانى‌يم، فانى اولانى ايسته‌مم؛ نه‌يله‌يه‌يم؟ بر معبودكه (عبادت اولونانكه)، زوالده دفن اولويور (كومولويور)؛ اونى چاغيرمام، اوكا التجا ايتمم (صيغينمام). چونكه نهايتسز محتاجم و عاجزم. عاجز اولان، بنم پك بيوك دردلريمه دوا بولاماز. ابدى ياره‌لريمه مرهم سوره‌مز." (سوزلر، ١٧نجى سوز، ٧١)

(٢) حضرت ابراهيمك (ع م) باباسى و قومى پوتلره طاپدقلرى كبى كونشه، آيه و ييلديزلره ده طاپارلردى. اونك ييلديز، آى و كونشدن بو صورتله بحث ايتمسى، اويله ايناندیغندن دگل، قومنى ايقاظ و ارشاد ايچوندر. يعنى اونلرله آلاى ايدرك و اونلرك ظنلرينى انكار نيتيله "سزك باطل ظنكزه كوره بو ربّمدر" ويا "بو بنم ربّمدر، اويله‌مى؟" ديمك ايسته‌مشدر. (نسفى، ج. ٢، ٣٠)

٨٢- ايمان ايدوب ده ايمانلريني بر ظلمله (شركله) بولاشديرمايانلر وار يا، ايشته اونلر ايچون (أبدى عذاب قورقوسندن) امين اولمق واردر و اونلر هدايته ايرنلردر.

٨٣- و ايشته بونلر (بزم) دليللريمزدركه، اونلرى قومنه قارشى ابراهيمه ويردك.[1] (بز) ديله ديگمزى درجه لرله يوكسلتيرز. شبهه سزكه ربّك، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيم، (هر شيئى حقّيله بيلن) عليمدر.

٨٤- هم اوڭا (ابراهيمه)، اسحقى و (اسحقڭ اوغلى) يعقوبى احسان ايتدك. هر بريني هدايته ايرديردك. داها اوڭجه ده نوحى و اونڭ (ابراهيمدن صوڭره كلن) ذرّيتندن داودى، سليمانى، ايوبى، يوسفى، موسى يى و هارونى هدايته ايرديرمشدك. ايشته اييلك ايدنلرى بويله مكافاتلانديريرز!

٨٥- زكريايى، يحيى يى، عيسى يى و الياسى ده (هدايته ايرديردك). هر برى صالح كيمسه لردندى.

٨٦- اسماعيلى، اليسعى، يونسى و لوطى ده (هدايته ايرديردك). هر بريني عالملره (بوتون مخلوقاته) أوستون قيلدق.

٨٧- بابالرندن، ذرّيتلرندن و قرداشلرندن بر قسمنى ده (أوستون قيلدق). بويله جه اونلرى سچدك و اونلرى طوس طوغرى بر يوله هدايت ايتدك.

٨٨- ايشته بو (يول)، اللّهڭ هدايتيدر؛ قوللرندن كيمى ديلرسه، (حكمتنه بناءً، كندى لطفندن) اونڭله هدايته ايرديرر. فقط شرك قوشسه لردى، البته ياپمقده اولدقلرى شيلر (عمللر) كنديلرندن (قبول ايديلمز) بوشه كيدردى.

٨٩- ايشته اونلر، كنديلرينه كتاب، حكمت و پيغمبرلك ويرديگمز كيمسه لردر. فقط بونلر (او مشركلر) اونلرى (كتاب، حكمت و پيغمبرلگى) انكار ايدرسه، آرتق محقّقكه (بز)، اونلرى انكار ايدن كيمسه لر اولمايان بر قومى (مهاجر و انصارى و نيجه اهل ايمانى) اونلره (ايمان ايتمه يه) وكيل قيلمشزدر.

٩٠- ايشته اونلر (او پيغمبرلر)، اللّهڭ هدايته ايرديرديگى كيمسه لردر؛ (حبيبم، يا محمّد!) آرتق (سن ده) اونلرڭ هدايتنه تابع اول! ديكه: "(بن) اوڭا (قرآنه) قارشى سزدن بر اجرت ايستهميورم![2] او، آنجق عالملر (و بوتون عصرلر) ايچون بر نصيحتدر."

---

(١) بو آيت كريمه ده كى حُجَّة كلمه سندن مقصد؛ حضرت ابراهيم عليه السّلامڭ ييلديز، آى و كونشڭ باتيشندن اللّهڭ برلگنه دائر دليللر كتيرمسيدر. (جلالين شرحى، جـ. ٢، ٣٨٩)

(٢) "بو دنيا دار الخدمتدر (خدمت يريدر)، اجرت آلمق يرى دگلدر. اعمال صالحه نڭ (صالح عمللرڭ) اجرتلرى، ميوه لرى، نورلرى برزخده (قبر عالمنده)، آخرتده در. او باقى ميوه لرى بو دنيايه چكمك و بو دنياده اونلرى ايستهمك، آخرتى دنيايه تابع ايتمك ديمكدر. او عمل صالحڭ اخلاصى قيريلير، نورى كيدر. أوت او ميوه لر ايستنيلمز، نيّت ايديلمز. ويريلسه، تشويق ايچون ويريلديگنى دوشونوب شكر ايدر." (قسطمونى لاحقه سى، ٢٧٠)

٩١- حالبوكه (يهوديلر:) "الله هيچ بر انسانه بر شى اينديرمدى" ديدكلرنده، اللّهى اونكْ شاننه لايق بر صورتده (حقّيله) تقدير ايده‌مديلر.

ديكه: "موسينكْ انسانلره بر نور و بر هدايت اولارق كتيردیگى كتابى كيم اينديردى؟ (سز) اونى (توراتى) پارچه پارچه كاغدلر ياپوب اونلركْ (برقسمنى) آچيقلايورسكْز؛ (محمّدكْ صفتلرى كبى) بر چوغنى ده كيزله‌يورسكْز!" بونكْله برابر نه سزكْ نه ده آتالريكْزكْ بيلمديككْز شيلر سزه (قرآنده) اوگرتيلمشدر. (أى رسولم! سن توراتى ده، قرآنى ده) "الله (اينديردى)!" دى؛ صوكْره اونلرى بيراق، طالدقلرى (باطل) ايچنده اويناسينلر![1]

٩٢- و ايشته بو (قرآن) مبارك، كندندن اوكْجه كى (كتابلرى) تصديق ايديجى اولارق، بر ده شهرلركْ آناسنى (او مكّه‌نكْ اهاليسنى) و اطرافنده‌كى كيمسه‌لرى قورقوتاسكْ دييه اينديرديگمز بر كتابدر. آخرته ايمان ايدنلر، اوكْا (او قرآنه) ده ايمان ايدرلر[2] و اونلر نمازلرينه دوام ايدرلر.

٩٣- بوكْا رغماً اللّهه قارشى يالان اويديراندن ويا كنديسنه بر شى وحى اولونماديغى حالده: "بكْا وحى اولوندى" ديندن و: "اللّهكْ اينديرديگى (آيتلر) كبى بن ده اينديره‌جگم" ديندن داها ظالم كيم اولابيلير؟

بو يوزدن او ظالملرى، ئولوملكْ شدّتلرى ايچنده (جان چكيشيرلر) ايكن بر كورسه‌كْكه ملكلر (جان آليجيلر اولارق) أللرينى اوزاتمشلر (اونلره): "چيقاركْ جانلريكْزى! اللّهه قارشى حق اولمايانى سويله‌يور اولديغكْزدن و آيتلرينه قارشى بويوكلك طاسلامقده بولونديغكْزدن طولايى، بو كون آشاغيلاييجى بر عذاب ايله جزالانديريلاجقسكْز!" (ديرلر.)

٩٤- و آند اولسونكه، سزى ايلك دفعه ياراتديغمز كبى بزه (مال و اولادسز اولارق چيپلاق بر حالده) تكر تكر كلمش و (دنياده) سزه ويردكلريمزى صيرتلريكْزكْ كريسنه (آرقه‌كْزده) بيراقمشسكْزدر! حقّكْزده (عبادتلريكْزده) كرچكدن كنديلرينكْ (اللّهه) اورتاق اولدقلرينى ظن ايتديككْز شفاعتجيلريكْزى ده برابريكْزده كوره‌مييورز! طوغريسى آراكْز(ده‌كى باغلر) قوپمش و (شفاعتجى) ظن ايتمكده اولديغكْز شيلر سزدن غيب اولوب كيتمشدر.

---

(١) يهودى عالملرندن پك شيشمان بر آدم اولان مَالِك بِنْ صَيْفْ، بر قسم يهوديلرله برلكده رسول اكرمكْ (ع‌ص‌م) ياننه كله‌رك، قرآن حقّنده طارتيشمه‌يه باشلادى. پيغمبر أفنديمز ده (ع‌ص‌م): "موسى‌يه (ع‌م) توراتى اينديرن اللّه عشقنه صورويورم، 'اللّه، بر حِبْرِ سَمِينه (شيشمان عالمه) بغض ايدر!' دييه توراتده بولويورسكْ دگلمى؟ سن ايسه حبر سمينسكْ!" بويورنجه مالك بو سوزه قيزارق، اوكْجه "أوت" ديديگى حالده صوكْره: "اللّه هيچ بر انسانه بر شى اينديرمدى" ديدى. بونى ايشيتن ديگر يهوديلر: "يازيق سكْا! موسى‌يه ده‌مى؟ نه ايچون موسى‌يه اينديريلنى ده انكار ايتدكْ؟" ديدكلرنده: "بنى محمّد قيزديردى ده اوندن بويله ديدم" ديدى. يهوديلر ده اوكْا اوفكه‌لنه‌رك، اونى رئيسلك مقامندن عزل ايدوب، يرينه كَعَبْ بِنْ اَشْرَفى تعيين ايتديلر. (جلالين شرحى، ج. ٢، ٣٩٥)

(٢) "هيچ امكانى وارميكه، بو كائناتكْ صانعى (صنعتكارى)، يوز بيكْ ديللر ايله مخلوقاتنى (ياراتدقلرينى) بربريله قونوشديرسون و اونلركْ قونوشمه‌لرينى ايشيتسين و بيلسين؛ كنديسى قونوشماسين. حاشا! هم هيچ عقل قبول ايدرميكه، كائناتده‌كى مقاصد الٰهيه‌سنى (الٰهى مقصدلرينى) بر فرمان ايله بيلديرمه‌سين و معمّاسنى (سرّينى) آچاجق و 'مخلوقات نه يردن كلييورلر؟ و نه يره كيدييورلر؟ و نه ايچون بويله قافله قافله آرقه‌سنده بورايه كلوب، بر پارچه طوروب كيدييورلر؟' دييه أوچ دهشتلى سؤآل عمومى‌يه (هركسى ايلكيلنديرن سؤآله) حقيقى جواب ويره‌جك قرآن كبى بر كتابى كوندرمه‌سين. حاشا!" (شعاعلر، ١١نجى شعاع، ٢٣٠)

٩٥- شبهه‌سزكه الله، دانه‌لرى و چكردكلرى (اونلردن بيتكيلر چيقارمق اوزره) چاتلاتوب ياراندر.[1] ئولودن ديرى‌يى چيقارر؛ ديريدن ده ئولويى چيقاراندر. ايشته (ربّكز اولان) الله بودر؛ اويله ايسه (حقدن) ناصل چوريلييورسكز؟

٩٦- (او،) صباحى (كيجه‌نك قراكلغنى) ياراراق چيقاراندر. كيجه‌يى بر ديكلنمه (زمانى)، كونشى و آيى ده (وقت تثبيتكزه) برر حساب وسيله‌سى قيلمشدر. بو، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيز، (هر شيئى حقّيله بيلن) عليم اولان اللّهك تقديريدر.[2]

٩٧- قاره و دكزك قراكلقلرنده كنديلريله يول بولاسكز دييه، ييلديزلرى سزك ايچون (سبب) ياپان ده اودر. (بز بو حكمتلرى) بيله‌جك بر قوم ايچون آيتلرى اييجه آچيقلادق.

٩٨- هم سزى تك بر نفسدن (آدمدن) ميدانه كتيرن اودر؛ صوكره (سزك ايچون چوق دكيشيك صفحه‌لرده) بر قالمه يرى، بر ده امانت بيراقيلمه يرى واردر. (بز بو بيانى) آكلاياجق بر قوم ايچون آيتلرى اييجه آچيقلادق.

٩٩- كوكدن بر صو اينديرن ده اودر. ايشته اونكله (يردن) هر چشيد بيتكى‌يى چيقاردق؛ اوندن ده بر يشيللك چيقاردقكه، كنديسندن اوست اوسته ديزيلمش دانه‌لر چيقاريرز. و خرما آغاجندن، اونك طومورجغندن ده صارقان صالقيملر و اوزوم باغلرى، هم بربرينه بكزه‌ين و بكزه‌مه‌ين زيتون و نار (آغاچلرى چيقاردق). ميوه ويرديكى زمان ميوه‌سنه و اولغونلاشمه‌سنه باقك! شبهه‌سزكه بونده، ايمان ايده‌جك بر قوم ايچون البته دليللر واردر.

١٠٠- (اونلر) جنلرى ده، اللّهه اورتاقلر صايديلر؛ حالبوكه اونلرى (ده الله) ياراتدى و بيلكيسزجه اوكا اوغوللر و قيزلر اويديرديلر. او، اونلرك وصف ايتمكده اولدقلرندن چوق منزّه و چوق يوجه‌در!

١٠١- (او،) كوكلرك و يرك أشسز ياراتيجيسيدر. اونك بر أشى (زوجه‌سى) اولماديغى حالده، ناصل بر چوجغى اولور؟ و هر شيئى (او) ياراتمشدر. چونكه او، هر شيئى حقّيله بيلندر.

---

(١) "تخوم اولاجق بر حبّه‌ده‌كى (دانه‌ده‌كى) ويا بر چكردكده‌كى غريب، عجيب، منتظم وضعيته باقيكزكه؛ او حبّه، تخوم اولاجق جسمك بتون اجزاسيله (پارچه‌لريله) مناسبتدار (علاقه‌لى) اولديغى كبى، نوعيله يعنى ابناى جنسيله ده (عين جنسدن اولانلرله ده) و بتون موجودات (وارلقلر) ايله ده مناسبتلرى واردر. و اونلره قارشى او مناسبتلرى نسبتنده وظيفه‌لرى واردر. اگر او تخومجق حبّه‌نك قدير مطلقدن (صوكسز قدرت صاحبى اولان اللّهدن) نسبتى (باغى) كسيلوب كندى كندى نفسنه اسناد ايديليرسه، يعنى كندى كنديته اولمشدر دينيليرسه، هر بر تخومده، هر شيئى كوره‌جك بر كوزك و هر شيئه محيط (قوشاتيجى) بر علمك بولونديغنه اعتقاد ايتمك (ايناغق) لازم كلير." (مثنوئ نوريه، لمعه‌لر، ٨)

(٢) "سمانك مزيّن (سوسلى) طوانّنه، كونش كبى ايشيق ويريجى، ايصينديريجى بر لامبه‌يى طاقمق؛ كيجه كوندوز خطرليه، قيش ياز صحيفه‌لرنده مكتوبات صمدانيه‌يى (اللّهى تعريف ايدن مكتوبلرى) يازمه‌سنه بر نور حُقّه‌سى حكمنه كتيرمك و يوكسك مناره و قُله‌لرده‌كى بيوك ساعتلرك پارلايان عقربلرى مثللو (كبى)، قبۀ سماده (كوك قبه‌ده) قمرى (آيى)، زمانك ساعت كبراسنه (اڭ بيوك ساعتنه) بر عقرب ياپمق؛ متفاوت (فرقلى) چوق هلاللر صورتنده هر كيجه‌يه كويا آيرى بر هلال بيراقوب، صوكره دونوب كندينه طوپلامق، منزللرنده (كزديكى يرلرده) كمال ميزانله (مكمّل بر أولچويله)، دقيق (اينجه) حسابله حركت ايتديرمك و قبۀ سماده پارلايان، تبسّم ايدن ييلديزلرله، كوكك كوزل يوزينى يالديزلامق، البته نهايتسز بر سلطنت ربوبيتك (اللّهك كائناتده‌كى حاكميتنك) شعائريدر (اشارتلريدر). ذى شعوره (شعور صاحبلرينه)، اونى اشعار ايدن (بيلديرن) محتشم بر الوهيتك (هرشيئى كنديته عبادت ايتديرن اللّهك) اشاراتيدر (اشارتلريدر). اهل فكرى، ايمانه و توحيده دعوت ايدر." (سوزلر، ٣٢نجى سوز، ٢٧١)

١٠٢- ايشته، ربّڭز اولان الله بودر (بو نعمتلرى ويرندر). اوندن باشقه الٓه يوقدر. (او،) هر شيئڭ ياراتيجيسيدر؛ او حالده (سادهجه) اوڭا عبادت ايدڭ![1] چونكه او، هر شيئه وكيلدر.

١٠٣- كوزلر اونى ادراك ايدهمز؛ فقط او، كوزلرى ادراك ايدر. چونكه او، (بوتون اينجهلكلرى بيلن و نفوذ ايدن) لطيف، (هر شيدن خبردار اولان) خبيردر.

١٠٤- محقّقكه سزه ربّڭزدن بصيرتلر (قلب كوزينڭ نورى اولان دليللر) كلمشدر. آرتق كيم (حقّى) كورورسه، كندى لهنهدر. كيم ده كورلك ايدرسه، كندى عليهنهدر.[2] و بن، سزڭ اوزريڭزه (ياپدقلريڭزى كوزتيجى بر) محافظ دگلم!

١٠٥- ايشته (أى رسولم!) آيتلرى بويله آچيقلايورزكه (عبرت آلسينلر)، هم (او كافرلر): "سن درس آلمشسڭ!" ديسينلر، هم ده (حكمتلرينى) بيلهجك بر قوم ايچون اونى (او قرآنى) آچيقلايالم.[3]

١٠٦- ربّڭدن سڭا وحى اولونانه تابع اول! اوندن باشقه الٓه يوقدر. و مشركلردن يوز چوير!

١٠٧- حالبوكه (قوللرينى ارادهلرنده سربست براقان) الله (ايمان ايتمهلرينى) ديلهسهيدى، (اصلا) شرك قوشمازلردى. هم (بز) سنى اونلرڭ اوزرينه محافظ ياپمادق. سن اونلرڭ اوزرينه وكيل ده دگلسڭ!

١٠٨- و اونلرڭ اللّٰهدن باشقه طاپمقده اولدقلرينه سوگمهيڭ، يوقسه (اونلر ده) حدّى آشارق بيلكيسزجه اللّٰهه سوگرلر! بويلهجه هر امّته كندى عمللرينى سوسلهدك؛ صوڭره دونوشلرى آنجق ربلرينهدر؛ آرتق (او ده، دنياده) ياپمقده اولدقلرينى كنديلرينه خبر ويرهجكدر.

١٠٩- فقط كنديلرينه بر معجزه كليرسه، اوڭا مطلقا ايناناجقلرينه بوتون كوچلريله اللّٰهه يمين ايتديلر. ديكه: "معجزهلر، آنجق الله قاتندهدر." (أى مؤمنلر!) يكى كرچكدن او (معجزه) كلديگى زمان ده اونلرڭ بينه ايمان ايتمهيهجكلرينى سز نه بيلهجكسڭز؟

١١٠- چونكه (اونلر) اوڭا ايلك دفعه ايمان ايتمدكلرى كبى (بوندن صوڭره ده ايمان ايتمهيهجكلردر)! (بز ده) اونلرڭ قلبلرينى و كوزلرينى (انكارلرندهكى اصرارلرندن طولايى، حقدن) چويريرز و اونلرى براقيرز ده آزغينلقلرى ايچنده بوجهلايوب طورورلر.

---

(١) انسان ايچون عبادت ايتمهيه لايق سادهجه جناب حق اولديغى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ١٦٦، حاشيه ١؛ صحيفه ٣٨٤، حاشيه ١)

(٢) "كوزڭ نورى، نور ايمانله ايشيقلانيرسه و قويلشيرسه (قوتلنيرسه)، بتون كائنات كل و ريحانلر ايله مزيّن (سوسلى) بر جنّت شكلنده كورونور. كوزڭ كوز ببگى ده، بال آريسى كبى، بتون كائنات صفحهلرنده منقوش (نقشلى) كل و چيچك كبى دليللرندن، برهانلرندن آلاجغى عبرت، فكرت، انسيت (آليشقانلق) كبى عُصَارَه (أوز صو) و شيرهلرندن وجداننده او طاتلى، ايمانلى باللرى ياپار. اگر او كوز كفر ظلمتيله (قراڭلغيله) كور اولورسه، دنيا، كنيشلگيله برابر بر حپسخانه شكلنه كيرر. بتون حقائق كونيه (كائناتڭ حقيقتلرى)، نظرنده كيزلنير. كائنات اوندن توحّش ايدر (ييانجيلاشير). قلبى احزان (حزنلر) و اكدار (كدرلر) ايله طولار." (اشارات الاعجاز، ٦٥)

(٣) "خالق كائنات (كائناتڭ ياراتيجيسى)، بتون او معجزاتى اونڭ ألنده خلق ايتمكله (ياراتمقله) كوستردكه؛ او، اونڭ حسابنه قونوشيور، اونڭ كلامنى تبليغ ايدييور (بيلديرييور). هم اوڭا كلن قرآن ايسه، ايچنده، طيشنده قرق وجه اعجاز (قرق چشيد معجزه) ايله كوستريركه؛ او، جناب حقّڭ ترجمانيدر. هم او كندى ذاتنده بتون اخلاصيله (صميميتيله) و تقواسيله (كناهلردن چكينمهسيله) و جدّيتيله و امانتيله (كوونيليرلگيله) و سائر بتون احوال و اطواريله (حال و طورلريله) كوستركه، او كندى نامنه، كندى فكريله ديمييور، بلكه خالقى (ياراتيجيسى) نامنه قونوشيور." (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٩١)

١١١- حالبوكه كرچكدن بز، اونلره ملكلرى ايندير سه‌يدك، ئولولر ده كنديلرى ايله قونوشسه‌يدى و (سنڭ طوغريلغڭه) كفيل اولارق اونلره قارشى هر شيئى طوپلاسه‌يدق، اللّهڭ ديله‌مسى مستثنا، (اونلر، كفرلرنده‌كى عنادلرى سببيله) ايمان ايده‌جك دگللردى؛ فقط اونلرڭ چوغى جاهللك ايدرلر.

١١٢- و بويله‌جه هر پيغمبره انسان و جن شيطانلرينى دوشمان قيلدق؛ (بونلر) آلداتمق ايچون بربرلرينه (باطل) سوزڭ يالديزليسنى فيصيلدارلر. حالبوكه ربّڭ ديله‌سه‌يدى اونى اصلا ياپامازلردى؛ اويله‌يسه اونلرى و اويديرمقده اولدقلرى شيلرى بيراق!

١١٣- بر ده (او شيطانلر بو تلقينى) آخرته اينانمايانلرڭ كوڭللرى اوڭا (او يالديزلى سوزلره) ميل ايتسين، اوندن خوشلانسينلر و اونلر ايشله‌ييجى اولدقلرى كناهلرينى ايشله‌سينلر دييه (ياپارلر).[1]

١١٤- (ديكه:) "هيچ اللّهدن باشقه بر حَكَمِى آرارم؟ حالبوكه سزه كتابى (قرآنى، ايچنده حق ايله باطل) ايىجه آچيقلانمش اولارق اينديرن اودر." كنديلرينه كتاب ويرديگمز كيمسه‌لر ده كرچكدن اونڭ، ربّڭ طرفندن حق اولارق اينديريلمش اولديغنى بيليرلر؛ اويله ايسه صاقين شبهه ايدنلردن اولما!

١١٥- و ربّڭڭ سوزى (امر وياساقلرى) طوغريلق و عدالت جهتيله تماملاندى. اونڭ كلمه‌لرينى دگيشديره‌بيله‌جك كيمسه يوقدر! چونكه او، (هر شيئى حقّيله ايشيتن) سميع، (هر شيئى حقّيله بيلن) عليمدر.

١١٦- اگر ير يوزنده بولونان انسانلرڭ چوغنه اويارسه‌ڭ، سنى اللّهڭ يولندن صاپديررلر. (اونلر) آنجق ظنّه تابع اولورلر و اونلر ساده‌جه يالان سويلرلر.

١١٧- شبهه‌سزكه، يولندن صاپانلرى كرچكدن أڭ ايى بيلن آنجق ربّڭدر. هدايته ايرنلرى أڭ ايى بيلن ده اودر.

١١٨- اگر اونڭ آيتلرينه ايمان ايدن كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، آرتق اوزرينه اللّهڭ اسمى ذكر ايديلمش اولانلردن (بسمله ايله كسيلمش حيوانلردن) يييڭ!

---

(١) "كائناتده‌كى شرلرڭ، ضررلرڭ، بليّه‌لرڭ (بلالرڭ) و شيطانلرڭ و مضرلرڭ (ضررلى شيلرڭ) خلق و ايجادلرى (ياراتيلمه‌لرى)، شر و چركين دگلدر. چونكه چوق نتائج مهمّه (مهم نتيجه‌لر) ايچون خلق اولونمشلردر (ياراتيلمشلردر). مثلا: ملائكه‌لره شيطانلر مسلّط اولمادقلرى ايچون، ترقّياتلرى (يوكسلمه‌لرى) يوقدر، مقاملرى ثابتدر، تبدّل ايتمز (دگيشمز). كذا (بونڭ كبى) حيواناتڭ دخى شيطانلر مسلّط اولمادقلرى ايچون مرتبه‌لرى ثابتدر، ناقصدر. عالم انسانيتده ايسه مراتب ترقّيات و تدنّيات (يوكسلمه و آلچالمه مرتبه‌لرى) نهايتسزدر. نمرودلردن، فرعونلردن طوت، تا صديقين اوليا و انبيايه قدر غايت اوزون بر مسافۀ ترقّى وار.

ايشته كومور كبى اولان ارواح سافله‌يى (آلچاق روحلرى)، الماس كبى اولان ارواح عاليه‌دن (يوكسك روحلردن) تميز و تفريق (سچوب آييرمق) ايچون، شيطانلرڭ خلقتيله (ياراتيلمه‌سيله) و سرّ تكليف (امتحان سرّى) و بعث انبيا (پيغمبرلرڭ كوندريلمه‌سى) ايله، بر ميدان امتحان و تجربه و جهاد و مسابقه آچيلمش. اگر مجاهده و مسابقه اولماسه ايدى، معدن انسانيته‌كى (انسانلق معدننده‌كى) الماس و كومور حكمنده اولان استعدادلر (قابليتلر)، برابر قالاجقدى.

(...) ديمك شياطين (شيطانلر) و شرلرڭ ياراتيلمه‌سى، بيوك و كلّى نتيجه‌يه باقديغى ايچون ايجادلرى (ياراتيلمه‌لرى) شر دگل، چركين دگل!" (مكتوبات، ١٢نجى مكتوب، ٣٢)

آيريجه شيطانڭ حيله‌لرى حقّنده باقيڭز؛ (لمعه‌لر، ١٣نجى لمعه، ٧١-٩١؛ سوزلر، ٢١نجى سوز، ٩٦-١٠٠)

۱۱۹- کندیسنه مجبور قالدیغکز (ئولمه‌یه‌جك قدر ییمك زورنده اولدیغکز) شیلر مستثنا اولمق اوزره، (ربّکز) اوزریکزه حرام قیلدیغی شیلری کرچکدن سزه آچیقلادیغی حالده، اوزرینه اللّهك اسمی ذکر ایدیلمش اولانلردن (بسمله ایله کسیلمش حیوانلردن) نه‌دن ییمه‌یه‌سکز؟ هیچ شبهه‌سز، بر چوقلری بیلکیسزجه کندی (نفسی) آرزولریله (انسانلری) صاپدیرییورلر. محقّقکه، حدّی آشانلری کرچکدن أكْ ایي بیلن آنجق ربّکدر.

۱۲۰- کناهك آچیغنی ده کیزلیسنی ده بیراقك! شبهه یوقکه کناه قزانانلر، ایشله‌مکده اولدقلری (کناهلر) سببیله یاقینده جزالاندیریلاجقلردر!

۱۲۱- و اوزرینه اللّهك اسمی آکیلمامش اولانلردن (بسمله ایله کسیلمه‌مش حیوانلردن) ییمه‌یك![1] چونکه او کرچکدن بر عصیاندر! و شبهه‌سزکه شیطانلر، دوستلرینه (حلال-حرام حقّنده) سزکله مجادله ایتمه‌لری ایچون البته تلقینده بولونورلر. أگر اونلره اویارسه‌کز، محقّقکه، (حرامی حلال صایمقله) سز ده البته مشرك کیمسه‌لرسکزدر.

۱۲۲- (کفر ایچنده اولمقله) ئولو (حکمنده) ایکن، بونك آردندن کندیسنی (ایمانله) دیریلتدیگمز و کندیسنه انسانلر ایچنده، سایه‌سنده یورویه‌بیله‌جگی بر نور ویردیگمز کیمسه، هیچ قراکلقلرده قالان و اوندن (بر تورلی) چیقامایاجق طورومده اولان کیمسه کبی اولورمی؟ ایشته کافرلره، یاپمقده اولدقلری شیلر بویله سوسلی کوستریلدی.

۱۲۳- و بویله‌جه، هر شهرده اورانك کناهکارلرینی ایلری کلنلر قیلدقکه، اوراده (انسانلری، ایماندن منع ایتمك ایچون کندیلرنجه) طوزاق قورسونلر! حالبوکه آنجق کندیلرینه طوزاق قورارلر ده فرقنه وارمازلر.

۱۲٤- اونلره بر آیت کلدیگی زمان ده: "اللّهك پیغمبرلرینه ویریلنلرك بگزری بزه ده ویریلمدکجه اصلا ایمان ایتمه‌یه‌جگز!" دیدیلر. الله، پیغمبرلك وظیفه‌سنی نره‌یه ویره‌جگنی اكْ ایي بیلندر. کناه ایشله‌ینلره، قورمقده اولدقلری (طوزاق) طولاییسیله، الله قاتندن بر ذلّت و شدّتلی بر عذاب یاقینده اصابت ایده‌جکدر![2]

---

(۱) "اسباب ظاهریه (کورونوشده‌کی سببلر) أليله کلن نعمتلری، او اسباب (سببلر) حسابنه آلمامق کرکدر. اگر او سبب اختیار (اراده) صاحبی دگلسه، مثلا حیوان و آغاچ کبی، طوغریدن طوغری‌یه او نعمتی جناب حق حسابنه ویرر. مادام او، لسان‌حالیله بِسْمِ اللّٰهْ دیر، سکا ویرر. سن ده الله حسابنه اولارق بِسْمِ اللّٰهْ دی، آل. اگر او سبب اختیار صاحبیسه، او بِسْمِ اللّٰهْ دیملی، صوکره اوندن آل. یوقسه آلما! چونکه، وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ [أوزرینه اللّهك اسمی آکیلمامش اولانلردن (بسمله ایله کسیلمه‌مش حیوانلردن) ییمه‌یك!] آیتنك معنای صریحندن (آچیق معناسندن) باشقه بر معنای اشاریسی (اشارتله آکلاتدیغی بر معناسی ده) شودرکه: 'منعم حقیقی‌یی (حقیقی نعمت ویریجی اولان اللّهی) خاطره کتیرمه‌ین و اونك نامیله ویریلمه‌ین نعمتی ییمه‌ییکز'، دیمکدر. او حالده هم ویرن بِسْمِ اللّٰهْ دیمه‌لی هم آلان بِسْمِ اللّٰهْ دیمه‌لی. اگر ویرن بِسْمِ اللّٰهْ دیمییورسه، فقط سن ده آلمه‌یه محتاج ایسه‌ك سن بِسْمِ اللّٰهْ دی؛ ویرنك باشنك أوستنده رحمت الٰهیه‌نك ألنی کور. شکر ایله أوپ. اوندن آل." (لمعه‌لر، ۱۷نجی لمعه، ۱۳۹-۱٤۰)

(۲) وَلِيدْ بِنْ مُغِيرَه، حضرت پیغمبره (عصم) کله‌رك: "اگر پیغمبرلك کرچك ایسه بن سندن داها لایقم. چونکه هم مالم، هم یاشم سنککیندن زیاده‌در" دیدی. دیگر بر روایته کوره ایسه ابو جهل: "بز، عبد مناف اوغوللریله، شرفده قوشو آتلری کبی هپ برابر ایکن شیمدی اونلر: 'بزم آرامزده نبي وار و اوکا وحی کلییور' دییورلر. اویله‌یسه، محمّده ویریلن شی بزه ده ویریلمدکجه بز اصلا ایمان ایتمه‌یز" دیدی. بونك أوزرینه بو آیت جلیله نازل اولدی. (جلالین شرحی، ج. ۲، ٤۳۲)

١٢٥- آرتق كيمكه، الله اونى (حكمتنه بناءً، كندى لطفندن) هدايته ايرديرمك ايسترسه، اونك كوكسنى اسلامه آچار. و كيمكه (كفرندەكى عنادى سببيله، الله) اونى ضلالته آتمق ايسترسه، صانكه كوكه طيرمانييورمش كبى كوكسنى اييجه طارالمش صيقينتيلى حاله صوقار.[1] الله، ايمان ايتمەينلرك اوزرنده بويله كوتولك (رذيللك و عذاب) بيراقير.

١٢٦- بو (اسلام دينى) ايسه، ربّڭك طوس طوغرى بر يوليدر. عبرت آلاجق بر قوم ايچون آيتلرى كرچكدن اييجه آچيقلادق.

١٢٧- اونلر ايچون ربلرى قاتنده سلامت يوردى (جنّت) واردر و او (الله)، ياپمقده اولدقلرى (صالح عمللر) سببيله اونلرك دوستيدر.

١٢٨- و (الله) او كون اونلرى هپ برابر بر آرايه كتيرەجكدر. (كنديلرينه:) "اى جنلر (طائفەسندن اولان شيطانلر) طوپليلغى! شبههسزكه (سز)، انسانلردن (انكار ايدنلرك صاييسنى) چوغالتمق ايستەديڭز!" (دينيلەجك). اونلرك انسانلردن اولان دوستلرى ايسه دييەجككه: "ربمز! (طوغريسى بز) بربريمزدن فائدەلندك و بزه تقدير ايتديگڭ أجلمزه اولاشدق!" (او ده) شويله بويوراجق: "اللّهك ديلەديگى مستثنا، ايچنده أبدياً قاليجى كيمسەلر اولارق، واراجغڭز ير آتشدر!"[2] شبههسزكه ربّڭ، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيم، (هر شيئى حقّيله بيلن) عليمدر.

١٢٩- ايشته بويلەجه قزانمقده اولدقلرى (كناهلر) يوزندن، ظالملرك بعضيلرينى بعضيلرينه دوست ايدرز.

١٣٠- (او كون اونلره:) "اى جن و انسان طوپليلغى! ايچڭزدن، سزه آيتلريمى آڭلاتان و سزى بو كونڭزله قارشيلاشمقدن قورقوتان پيغمبرلر كلمديمى؟" (دينيلەجك ده اونلر:) "كندى عليهمزه شاهدلك ايدرز (كه كلدى)!" دييەجكلر. دنيا حياتى اونلرى آلداتمشدى و كرچكدن كنديلرينك كافر كيمسەلر اولدقلرينه دائر كندى عليهلرينه شاهدلك ايتديلر.

١٣١- بو (پيغمبرلرك كوندريلمسى) شوندندركه، ربّڭ، اهاليسى (ياپدقلرى ايشك مسئوليتندن) خبرسز كيمسەلر ايكن (بر پيغمبر كوندرمدن اوڭجه) شهرلرى (خلقك ايشلەدكلرى) ظلم سببيله هلاك ايديجى دگلدر!

---

(١) رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامه، قلبك اسلامه آچيلمەسندن سؤآل اولوندى. بويوردىلركه: "او بر نوردركه، الله اونى مؤمنك قلبنه قويار ده او قولك قلبى كنيشلر و راحته قاووشور. بونك علامتى ايسه، او قولك آخرته يوڭلمەسى، دنيانك فانى محبّتندن اوزاق طورمەسى و ئولوم كلمدن اوّل ئولومه حاضرلقلى اولمەسيدر." (قرطبى، ج. ٧/٤، ٨١)

(٢) بوراده كچن "مستثنا" كلمەسندن مقصد، يا حساب ويرمه زمانيدركه، اهل جهنّم هنوز آتشه كيرمەمشلردر. ويا زمان زمان آتشدن چيقاريلوب، داها بيوك عذاب ويرن زمهرير (صوغوقلق) واديسنه قونولدقلرى زماندر، اويلەكه بو عذابك دهشتندن بر آن اوّل آتشه دونمك ايسترلر. ويا او استثنا، دنياده عمل جهتيله آرتق جهنّمه كيرمەسى نرەدەيسه مقدّر اولان كيشينك، هدايته مظهر اولارق بو نتيجەدن قورتولمەسيدر. (رازى، ج. ١٣/٧، ٢٠٢)

١٣٢- هركس ايچون، ياپدقلرندن طولايي درجه‌لر واردر.(١) چونكه ربّك (اونلرك) ياپمقده اولدقلرندن غافل دگلدر.

١٣٣- و ربّك، (قوللرينك عبادتنه محتاج اولمايان) غنيّدر،(٢) چوق رحمت صاحبيدر. سزى باشقه بر قومك نسلندن ميدانه كتيرديگى كبى، اگر ديلر ايسه سزى (هلاك ايدوب) كيدرر ده سزدن صوڭره يريڭزه ديله‌ديگنى كتيرر.

١٣٤- شبهه‌سزكه نه وعد اولونويورسه‌ڭز مطلقا كله‌جكدر و سز اوڭا مانع اولاجق كيمسه‌لر دگلسڭز!(٣)

١٣٥- ديكه: "اى قومم! ألڭزدن كلنى ياپك؛ شبهه‌سز بن ده (وظيفه‌مى) ياپيجى‌يم. آرتق دنيانك عاقبتى كيمك لهنه اولاجغنى ايلريده بيله‌جكسڭز." شو محقّقدركه، ظالملر قورتولوشه ايرمز!

١٣٦- اللّهه (كندى) ياراتديغى اكينلر و انعامدن (صاغمال حيوانلردن، كويا) بر حصّه (و پوتلرينه ده بر حصّه) آيرديلر ده، ظنلرنجه: "بو اللّهڭدر، بو ده (اوڭا شرك قوشديغمز) اورتاقلريمزڭدر!" ديديلر. حالبوكه اورتاقلرينه عائد اولان، اللّهه هيچ اولاشماز؛ اللّهه عائد اولانه كلنجه، او همن اورتاقلرينه اولاشيور. نه كوتو حكم ويرييورلر!

١٣٧- يينه بونك كبى اورتاقلرى (اولان شيطانلر)، مشركلردن بر چوغنه اولادلرينى ئولديرمه‌يى سوسلى (جاذب) كوستر ديكه، اونلرى (بونى ياپانلرى بويله‌لكله) هلاك ايتسينلر و دينلرينى كنديلرينه قاريشديرسينلر! اگر (قوللرينى اراده‌لرنده سربست بيراقان) الله ديله‌سه‌يدى اونى (اصلا) ياپامازلردى؛ اويله‌يسه اونلرى و اويديرمقده اولدقلرى شيلرى بيراق!

---

(١) "انسان احسن تقويمده (اڭ كوزل صورتده) ياراتيلديغى و اوڭا غايت جامع (كنيش) بر استعداد (قابليت) ويريلديگى ايچون؛ اسفل سافليندن (جهنّمك اڭ آلت طبقه‌لرندن) تا اعلاى علّيينه (جنّتك اڭ يوجه مرتبه‌لرينه)، فرشدن (يردن) تا عرشه، ذرّه‌دن تا شمسه (كونشه) قدر ديزيلمش اولان مقاماته، مراتبه (مرتبه‌لره)، درجاته (درجه‌لره)، دركاته (آشاغى چوقورلره) كيره‌بيلير و دوشه‌بيلير بر ميدان امتحانه آتيلمش، نهايتسز سقوط و صعوده (آلچالمه‌يه و يوكسلمه‌يه) كيدن ايكى يول اونك أوڭنده آچيلمش بر معجزهٔ قدرت و نتيجهٔ خلقت (ياراتيليش نتيجه‌سى) و اعجوبهٔ صنعت (شاشيلاجق بر صنعت) اولارق شو دنيايه كوندريلمشدر." (سوزلر، ٢٣نجى سوز، ١٠٨)

(٢) "جناب حق سنك عبادتڭه محتاج دگل. هم هيچ بر شيئه محتاج دگل. فقط سن عبادته محتاجسك، سن معناً خسته‌سك! عبادت ايسه، سنك معنوى ياره‌لريڭه ترياق (علاج) حكمنده(در.)" (لمعه‌لر، ٢٣نجى لمعه، ٢٠٠)

(٣) "هيچ ممكنميدركه: عليم مطلق، قدير مطلق (صوڭسز علم و قدرت صاحبى) اولان شو مصنوعاتك صانعى، (صنعتلى وارلقلرك صنعتكارى) بتون انبيانك (پيغمبرلرك) تواترله (يالان اولمه‌سى عقلاً امكانسز صاييده‌كى) خبر ويردكلرى و بتون صدّيقين و اوليانك اجماع (فكر برلگى) ايله شهادت ايتدكلرى (شاهدلك ياپدقلرى) مكرّر (تكرارلى) وعد و وعيد الهيسنى (مكافات و جزا وعدلرينى) يرينه كتيرمه‌يوب، حاشا، عجز و جهلنى كوسترسين؟

حالبوكه وعد و وعيدنده بولونديغى امرلر (ايشلر)، قدرتنه هيچ آغير كلمز. پك خفيف و پك قولاى! كچمش بهارك حسابسز موجوداتنى (وارلقلرينى)، كله‌جك بهارده قسماً عيناً، قسماً مثلاً (بڭزرلريله) اعاده‌سى قدر قولايدر. ايفاى وعد (وعدك يرينه كتيريلمه‌سى) ايسه، هم بزه، هم هر شيئه، هم كنديسنه، هم سلطنت ربوبيتنه (عموم كائناتى تربيه ايديشنده‌كى سلطنتنه) پك چوق لازمدر. خلف‌الوعد (وعدندن دونمك) ايسه؛ هم عزّت اقتدارينه ضددر، هم احاطهٔ علميه‌سنه (هرشيئى قوشاتان علمنه) منافيدر (ترسدر)." (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ٣٢)

١٣٨- (او مشركلر، باطل) ظنلريله "بونلر، حرام اولان صاغمال حيوانلر و اكينلردر؛ اونلرى ديله‌ديگمزدن باشقه‌سى ييه‌مز، و (بونلر ده) صيرتلر(نده يوك طاشينمه‌سى) حرام قيلينمش حيوانلردر!" ديديلر. بر قسم حيوانلر ده واردركه، (اونلرى كسركن) اوزرينه اللّٰهڭ اسمنى ذكر ايتمزلر. (بونلرى) اوڭا افترا ايدرك (ياپارلر). افترا ايتمكده اولدقلرندن طولايى (الله) اونلرى ياقينده جزالانديراجقدر.

١٣٩- بر ده ديديلركه: "بو صاغمال حيوانلرڭ قارينلرنده اولانلر، ساده‌جه أركككلريمزه عائددر؛ قاريلريمزه ايسه حرام قيلينمشدر." اگر (طوغان ياورو) ئولو اولورسه، آرتق اونلر (أركك-قادين هپسى) اونده اورتاقدرلر. (الله،) اونلرى (بو) وصفلانديرمه‌لرندن طولايى ياقينده جزالانديراجقدر. شبهه‌سزكه او، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيم، (هر شيئى حقّيله بيلن) عليمدر.

١٤٠- بيلكيسزلك يوزندن بينسزجه اولادلرينى ئولديرنلر و اللّٰهڭ كنديلرينى رزقلانديرديغى شيلرى، اللّٰهه افترا ايدرك حرام قيلانلر كرچكدن ضرره اوغرامشدر. (اونلر) محقّق ضلالته دوشمشلر و هدايته ايرن كيمسه‌لر اولامامشلردر.

١٤١- چارداقلى و چارداقسز باغلرى، خرما آغاچلرينى، ميوه‌سى مختلف اكينلرى، بربرينه بڭزه‌ين و بڭزه‌مه‌ين زيتونلرى و نارلرى ميدانه كتيرن اودر. (هربرى) ميوه ويرديگى زمان ميوه‌سندن ييك و حصاد ايديلديگى كون حقّنى (عشرينى) ويرڭ؛ و (اونڭ رضاسى طيشنده خرجايارق) اسراف ايتمه‌يڭ![1] چونكه او، اسراف ايدنلرى سومز.

١٤٢- صاغمال حيوانلردن يوك طاشييانى و (كسيلمك ايچون) يره ياتيريلانى ده (سزڭ ايچون ياراتان اودر). اللّٰهڭ سزى رزقلانديرديغى شيلردن ييك و شيطانڭ آديملرينه اويمايڭ! چونكه او، سزه آپ آچيق بر دوشماندر.[2]

---

(١) "خالق رحيم، نوع بشره ويرديگى نعمتلرڭ مقابلنده شكر ايسته‌يور. اسراف ايسه شكره ضددر، نعمته قارشى خسارتلى (ضررلى) بر استخففادر (خفيفه آلمه‌در)." (لمعه‌لر، ١٩نجى لمعه، ١٤٦)

آيريجه اقتصاد و اسراف حقّنده باقيڭز؛ (لمعه‌لر، ١٩نجى لمعه، ١٤٦-١٥٥)

(٢) "شيطانلرڭ كائناتده ايجاد جهتنده هيچ بر مدخللرى (مداخله‌لرى) اولماديغى، هم جناب حق رحمت و عنايتيله (ياردميله) اهل حقّه طرفدار اولديغى (...) حالده، حزب الشيطانڭ (شيطان طرفدارلرينڭ) چوق دفعه اهل حقّه غلبه ايتمه‌سنڭ حكمتى نه‌در؟ و اهل حق، هر وقت شيطانلرڭ شرّندن جناب حقّه صيغينمه‌سنڭ سرّى نه‌در؟ الجواب: حكمتى و سرّى شودركه: اكثريت مطلقه ايله (چوغونلقله) ضلالت و شر، منفيدر، تخريبدر، عدميدر (يوقلقدن عبارتدر)، بوزمقدر. و اكثريت مطلقه ايله هدايت و خير، مثبتدر، وجوديدر (وارلغه دائردر)، اعماردر، تعميردر. هركسجه معلومدركه: يگرمى آدمڭ يگرمى كونده ياپديغى بر بنايى، بر آدم، بر كونده تخريب ايدر. (...)

ايشته بو سردندركه: اهل ضلالت، حقيقتاً ضعيف بر قوّتله پك قوّتلى اهل حقّه بعضاً غالب اولويور. فقط اهل حقّڭ اويله محكم (صاغلام) بر قلعه‌سى واركه، اونده تحصّن ايتدكلرى (صيغيندقلرى) زمان، او مدهش دوشمانلر ياناشامازلر و بر خلط ايده‌مزلر. اگر موقت بر ضرر ويرسه‌لر، وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ [(كوزل) عاقبت، تقوا صاحبلرينڭدر)] سرّيله، ابدى بر ثواب و بر منفعتله او ضرر تلافى ايديلير. او قلعۀ متين، او حصن حصين (صاغلام قلعه) ايسه، شريعت محمّديه عليه الصّلاة والسّلامدر و سنّت احمديه عليه الصّلاة والسّلامدر." (لمعه‌لر، ١٣نجى لمعه، ٧١)

آيريجه، شيطانڭ ياراتيلوب انسانه مسلّط ايديلمه‌سنده‌كى حكمتلر ايچون باقيڭز؛ (صحيفه ١٤١، حاشيه ١)

١٤٣- (الله، اركك و ديشي اولمق اوزره؛ قويون، كچي، دوه و صيغيردن) سكز أش (ياراتدى)! قويوندن ايكى، كچيدن ايكى! (او مشركلره) ديكه: "(سز بعضيلريني حرام قيلييورسڭز، اما الله بونلردن) ايكى أركگيمى، يوقسه ايكى ديشي‌يىمى، يوقسه او ايكى ديشينڭ رحملرنده بولونان ياورولريمى حرام قيلدى؟ اگر (ادّعاڭزده) طوغرى كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، بڭا بر علم ايله خبر ويرڭ!"

١٤٤- دوه‌دن ده ايكى، صيغيردن ده ايكى! ديكه: "(الله بونلردن) ايكى أركگيمى، يوقسه ايكى ديشي‌يىمى، يوقسه او ايكى ديشينڭ رحملرنده بولونان (ياورو)لريمى حرام قيلدى؟

يوقسه، الله سزه بونى (حرام قيلمه‌يى) توصيه بويورديغى زمان (سز بوڭا) شاهدلرمى اولديڭز؟" اويله‌يسه بيلكيسزجه، انسانلرى ضلالته دوشورمك ايچون اللّهه قارشى يالان اويديراندن داها ظالم كيم اولابيلير؟ شبهه‌سزكه الله، (كفرلرنده‌كى اصرارلرى يوزندن) ظالملر طوپليلغنى هدايته ايرديرمز.

١٤٥- ديكه: "بڭا وحى اولونانلر ايچنده بونى (بو حرام ديدكلريڭزى) ييه‌جك اولان ييىجى بر كيمسه‌يه، حرام قيلينمش بر شى بولمايورم؛ آنجق (او شيئڭ) ئولو (اصولنجه كسيلمدن ويا آولانمادن ئولن بر حيوان) ويا آقيتيلمش قان ويا طوڭوز أتى، كه او پيسدر، ويا (كسيليركن اوزرينه) اللّهدن باشقه‌سنڭ آدى ذكر ايديلمش (اولمقله آچيقجه ايشلنن) بر فسق اولمسى مستثنا.

فقط (باشقه‌سنڭ حقّنه) تجاوز ايديجى و حدّى (ضرورت مقدارينى) آشيجى اولمادن كيم (ئولمه‌يه‌جك قدر بونلردن ييمه‌يه) مجبور قاليرسه، آرتق (بيلسينكه) شبهه‌سز ربّڭ (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر."[١]

١٤٦- يهودى اولانلره ده بوتون طيرناقلى حيوانلرى حرام قيلدق. صيغير و طاوارڭ ايچ ياغلرينى ده اونلره حرام قيلدق؛ آنجق صيرتلرينڭ و باغيرصاقلرينڭ طاشيديغى يا ده كميگه قاريشان ياغلر مستثنا. آزغينلقلرى سببيله اونلرى بويله جزالانديردق. و محقّقكه بز، البته طوغرى سويله‌ينلرز.

---

(١) " اِنَّ الضَّرُورَاتِ تُبِيحُ الْمَحْظُورَاتِ " قاعده‌سى يعنى ضرورت (مجبوريت) حرامى حلال درجه‌سنه كتيرر.

ايشته شو قاعده ايسه، كلّى (عمومى) دگل. ضرورت، اگر حرام يوليله اولمامش ايسه، حرامى حلال ايتمه‌يه سببيت ويرر. يوقسه سوء اختياريله (اراده‌سنى كوتويه قوللانمقله)، غير مشروع (حرام) سببلر ايله ضرورت اولمش ايسه، حرامى حلال ايده‌مز، رخصتلى (اذنلى) احكامله (حكمله) مدار اولاماز، عذر تشكيل ايده‌مز. مثلا بر آدم، سوء اختياريله حرام بر طرزده كنديني سرخوش ايتسه، تصرّفاتى (ياپديغى ايشلر) علماى شريعتجه (فقه عالملرنجه) عليهنده جاريدر (كچرليدر)، معذور (عذرلى) صاييلماز. تطليق ايتسه (بوشاسه) طلاق (بوشامه‌سى) واقع اولور.

بر جنايت ايتسه، جزا كورور. فقط سوء اختياريله اولمازسه طلاق واقع اولماز، جزا ده كورمز. هم مثلا بر ايچكى مبتلاسى، ضرورت درجه‌سنده مبتلا اولسه ده دييه‌مزكه، ضرورتدر، بڭا حلالدر." (سوزلر، ٢٧نجى سوز، ١٥٥)

١٤٧- بوگا رغماً سنی یالانلارلرسه آرتق دیکه: "ربّگز پك كنیش بر رحمت صاحبیدر. فقط اونك عذابی كناهكارلر طوپلیلغندن كری چوریله‌مز."

١٤٨- (اللّهه) شرك قوشانلر: "اگر الله دیله‌سه‌یدی نه بز شرك قوشاردق، نه ده آتالریمز! هم هیچ بر شیئی (كندی كندیمزه) حرام قیلمازدق!" دیه‌جكلر.[1] اونلردن اوگجه‌كیلرده عذابمزی طادنجه‌یه قدر (پیغمبرلرینی) بویله یالانلامشدی. دیکه: "یانگزده هر هانكی بر علم وارمی؟ هایدی، اونی بزه چیقارك! (سز) ظندن باشقه‌سنه تابع اولمییورسگز و سز آنجق چركینجه یالان سویله‌یورسگز."

١٤٩- دیکه: "اویله ایسه الك مكمّل دلیل اللّهگدر. او حالده (او) دیله‌سه‌یدی البته سزی هپ برابر هدایته ایردیرردی. (اما او، سزی كندی اراده‌گزه بیراقدی.)"

١٥٠- دیکه: "هایدی 'شبهه‌سز الله بونی حرام قیلدی' دیه شاهدلك ایده‌جك شاهدلریگزی كتیرك!" بوگا رغماً شاهدلك ایدرلرسه، صاقین اونلرله برابر شاهدلك ایتمه! هم آیتلریمزی یالانلایانلرك و آخرته ایمان ایتمه‌ینلرك (نفسی) آرزولرینه اویما! چونكه اونلر، (پوتلری) ربلرینه دنك طوتویورلر.

١٥١- دیکه: "كلك، ربّگزك سزه نه‌لری حرام قیلدیغنی اوقویایم: اوگا هیچ بر شیئی شرك قوشمایك! هم آنا-بابایه اییلك (ایدك)! و فقیرلكدن طولایی چوجقلریگزی ئولدیرمه‌یك! سزی ده اونلری ده (آنجق) بز رزقلاندیریرز. (زنا كبی) چركین ایشلره، آچیغنه ده كیزلیسنه ده یاقلاشمایك! هم حق بر سبب اولمادقجه، اللّهك حرام قیلدیغی جانی ئولدیرمه‌یك! ایشته بونلر (اللّهك) سزه او امر ایتدیگی شیلردر. تاكه عقل ایردیره‌سگز."

---

(١) انسان، خیر ویا شر اولارق ایشله‌دیگی عمللرینی كندی اراده‌سی ایله یاپار. اییلكلری انسانلر ایچون قولایلاشدیران، انسانی بویله تمیز بر فطرتده یاراتان و خیرلرله امر ایدن اللّهدر. آنجق جناب حق كوتولكلری، ماهیتلری اعتباریله چركین و انسان فطرتنه ضد اولارق یاراتدیغی و بر امتحانه مدار اولمق أوزره اونلردن صاقینمه‌سنی امر ایتدیگی حالده، حرام قیلینمش بو شیلری ایسته‌ین، انسانك كندی اراده‌سیدر. بو یوزدن پك چوق آیت كریمه‌ده انسانك فعللرندن مسئول اولدیغی و عمللرینك قارشیلغنده جزا ویا مكافات كوره‌جگی ذكر ایدیلمشدر.

انسانك فعللری اراده‌سی طیشنده كرچكلشیرسه، مكافات و جزانك، حتی امتحانك بر معناسی قالماز. بو ایسه، ذرّه‌لردن ییلدیزلره قدر هرشیده غایت اینجه حكمتلری كوزتن جناب حقّك حكمتنه ضددر. اوت، انسان بر آغاچ كبی بتون بتون مجبوریت آلتنده دگلدر. عمللرندن مسئول طوتولمه‌سنی كركدیره‌جك بر اراده‌یه صاحبدر. هركس بونی وجداناً بیلیر و حیاتی بوینجه دفعه‌لرجه تجربه ایدر. هیچ كیمسه بر اشیایی صاتین آلیركن "قدرم بویمش!" دیه‌رك صاتیجینك ویردیگی چوروك مالی آلماز.

بونگله برابر انسان كندی فعللرینك یاراتیجیسی ده دگلدر. چونكه یاراتمه اللّهه مخصوصدر. آنجق، انسان باشلانغیچده بر شیئی ایسته‌مدكجه، جناب حق او شیئی انسانه زورله یاپدیرماز. یعنی جناب حقّك اراده‌سی قولك اراده‌سنه باقار. انسان نه‌یی ایسترسه، الله اونی یاراتیر. هدایته ویا ضلالته طوغری یورومك انسانك ألنده‌در. فقط ثابت برر صفت اولان هدایت و ضلالتی یاراتان جناب حقدر. اسلام علماسنك بیوكلرندن سعد الدین تفتزانینك دیدیگی كبی: ایمان، قولك كندی اراده‌سنی قوللانمه‌سندن صوگره، اللّهك او قولك قلبنه یرلشدیردیگی بر نوردر. جزء اختیاری دینیلن ایسته‌مه قابلیتنی ویرن اللّهدر. ایسته‌ین انساندر. فقط خیر ویا شر، ایی ویا كوتو، ایستنیلنی یاراتان یینه جناب حقدر. انسان كندی ایستگی ایله فعلك یاراتیلمه‌سنه سبب اولدیغی ایچون مسئولیت ده كندیسنه عائددر. (طلسملر، ٢٦نجی سوز)

آیریجه باقیگز؛ (انعام، ١٠٤، ١٢٠؛ اعراف، ٩٦؛ انفال، ٥١؛ توبه، ٩٥؛ یونس، ٨، ٤٤؛ فصّلت، ١٧؛ جاثیه، ١٤)

١٥٢- و رشدينه ايرنجه‌يه قدر يتيمك مالنه، او اك كوزل بر شكلده (اونى محافظه و يتيمه ياردیم ايتمه مقصديله) اولانى مستثنا، ياقلاشمايك! هم أولچوىي و طارتى‌يى عدالتله تام ياپك! (بز) كيمسه‌يى كوجنك يتمه‌يه‌جگى بر شيله مكلّف طوتمايز؛ سوز سويله‌ديگگز زمان، اقربا بيله اولسه، آرتق عدالتلى اولك! و اللّهك عهدينه (ويرديگگز سوزى) يرينه كتيرك! ايشته بونلر (اللّهك) سزه او امر ايتديگى شيلردر. تاكه عبرت آلاسگز.

١٥٣- و شبهه‌سز بو، بنم طوس طوغرى يولمدر؛ اويله ايسه اوگا تابع اولك! و (باشقه) يوللره ده تابع اولمايك! صوڭره سزى اونك (اللّهك) يولندن آيررلر.[1] ايشته بونلر (اللّهك) سزه او امر ايتديگى شيلردر.[2]

١٥٤- صوڭره ايلك ايدنلره (اولان نعمتمزى) تماملامق، هر شيئى اييجه آچيقلامق، بر هدايت و بر رحمت اولمق أوزره موسى‌يه كتابى (توراتى) ويردك؛ تاكه (اسرائيل اوغوللرى) ربلرينه قاووشاجقلرينه ايمان ايتسينلر.

١٥٥- ايشته بو (قرآن) ده كنديسنه اينديرديگمز مبارك بر كتابدر؛ آرتق اوگا تابع اولك و (كناهلردن) صاقينك؛ تاكه مرحمت اولوناسگز.

١٥٦- (اونى اينديردك تا)كه "كتاب، آنجق بزدن أوڭجه ايكى طائفه‌يه (يهوديلره و خرستيانلره) اينديريلدى؛ (بز ايسه) شبهه‌سز اونلرك درس ياپمه‌لرندن (كتابلرينى اوقومه‌لرندن و اونك حقيقتلرندن) ده طوغريسى خبرسز كيمسه‌لردك" ديمه‌يه‌سگز!

١٥٧- ويا: "طوغريسى بزه كتاب اينديريل‌سه‌يدى، البته اونلردن داها چوق هدايته ايرمش كيمسه‌لر اولوردق" ديمه‌يه‌سگز! ايشته كرچكدن سزه ربگزدن آپ آچيق بر دليل، بر هدايت و بر رحمت كلمشدر. او حالده اللّهك آيتلرينى يالان‌لايوب، اونلردن يوز چويرندن داها ظالم كيم اولابيلير؟ آيتلريمزدن يوز چويرنلرى، (بويله) يوز چويرمكده اولمه‌لرندن طولايى ياقينده عذابك اك كوتوسيله جزالانديراجغز!

---

(١) "آدم (ع)" زماننده برى، بشريتده ايكى جريان عظيم (ايكى بيوك حركت) بربريله چارپيشارق كلمش. برى، استقامت يولنى (طوغرى يولى) تعقيب ايله نعمت و سعادت دارينه (دنيا و آخرت سعادتنه) مظهر اولان اهل نبوّت و صلاحت و ايماندر (پيغمبرلر، صالحلر و مؤمنلردر). بونلر كائناتده‌كى، كائناتك حقيقى كوزللگنه و انتظام و كمالنه (مكمّللگنه) مطابق (اويغون) اولارق استقامتده حركت ايتدكلرندن، هم كائنات صاحبنك لطفلرينه، هم ايكى جهانك سعادتنه مظهر اولوب، بشرى ملكلر درجه‌لرينه، بلكه فوقنه (داها يوقاريسنه) ترقّى ايتديرمگه (يوكسلتمگه) وسيله اولارق، دنياده ايمان حقيقتلريله معنوى بر جنّت، آخرتده بر سعادت قزانمشلر و قزانديرمشلر.

ايكنجى جريان، استقامتى براقوب افراط و تفريط ايله (آشيرى كيتمك ويا كرى طورارق) عقلى بر وسيلۀ عذابه و الملر طوپلاييجى بر آلته چويردكلرندن، انسانيتى اك بدبخت بر حيوانيتدن آشاغى دوشوروب، دنياده ظلملرينه مقابل غضب الهى‌يى و مصيبت طوقاتلرينى ييمكله برابر، ضلالتلرى جهتنده، عقل علاقه‌دارلغيله كائناتى بر حزنكاه و ماتمخانۀ عموميه (عمومى بر حزن و ماتم يرى) و زوالده يووارلانان (آيريلوب كيدن) ذى حياتلر (جانليلر) ايچون بر مذبحه و بر سلخخانه (كسيم يرى) و غايت چركين و قاريشيق كورور، روحى و وجدانى دنياده بر معنوى جهنّمده اولور، آخرتده دائمى بر عذاب چكمگه كنديينى مستحق ايدر." (شعاعلر، ١٥نجى شعاع، ٥٨٥)

(٢) ابن عبّاسدن (ع) كلن بر روايته كوره: "بو ١٥١-١٥٢-١٥٣نجى آيتلر، محكم آيتلر اولوب، أوڭجه‌كى بتون شريعتلرده ده واردى. بر كيمسه بونلرله عمل ايدرسه جنّته كيرر. اگر عمل ايتمزسه جهنّملك اولور." (رازى، ج. ١٤/٧، ٤)

١٥٨- (او مشركلر، ايمان ايتمك ايچون) كنديلرينه الّا ده (ئولومه مؤكّل) ملكلرڭ كلمه‌سنى ويا ربّنڭ (عذابنڭ) كلمه‌سنى ياخود ربّنڭ بعض (قيامت) علامتلرينڭ كلمه‌سنيمى بكله‌يورلر؟ ربّنڭ بعض علامتلرى كلديگى كون، داها أوڭجه ايمان ايتمه مش ويا ايماننده بر خير قزانمامش اولان كيمسه‌يه، (او كون) ايمان ايتمه‌سى فائده ويرمز. ديكه: "(او علامتلرى) بكله‌يڭ، شبهه‌سز بز ده بكله‌ينلرز!"

١٥٩- محقّقكه دينلرينى پارچه‌لايوب فرقه فرقه اولانلر يوقمى، (سن) هيچ بر خصوصده اونلردن دگلسڭ! اونلرڭ ايشى آنجق اللّهه عائددر؛ صوڭره (او،) نه ياپمقده اولدقلرينى (تك تك) اونلره خبر ويره‌جكدر.(١)

١٦٠- كيم بر اييلكله كليرسه، آرتق كنديسى ايچون اونڭ (او اييلكڭ) اون مثلى واردر! كيم ده كوتولكله كليرسه، بونڭ أوزرينه آنجق مثليله جزالانديريلير و اونلر حقسزلغه اوغراتيلمازلر.(٢)

١٦١- ديكه: شبهه‌سزكه "ربّم بنى طوس طوغرى بر يوله هدايت ايتدى. طوغرى بر دينه، حنيف (حقّه يوڭلمش) اولان ابراهيمڭ دیننه! حالبوكه (او، سزڭ كبى) مشركلردن دگلدى!"

١٦٢- ديكه: "شبهه‌سز بنم نمازم ده عبادتلرم ده حياتم و ئولومم ده عالملرڭ ربّى اولان اللّٰه ايچوندر!"

١٦٣- "اونڭ اورتاغى يوقدر. و(بن) بونڭله امر اولوندم، چونكه بن مسلمانلرڭ ايلكى‌يم!"

١٦٤- ديكه: "او، هر شيئڭ ربّى ايكن، اللّهدن باشقه بر ربمى آراياجغم؟" هم هركس آنجق كندى عليهنه (كناه) قزانير! و هيچ بر كناهكار، باشقه‌سنڭ كناهنى يوكلنمز! صوڭره دونوشڭز آنجق ربّڭزه‌در؛ آرتق (او،) حقّنده اختلافه دوشمكده اولديغڭز شيلرى سزه خبر ويره‌جكدر.

١٦٥- سزى ير يوزينڭ خليفه‌لرى قيلان و سزه ويرديگى شيلر (نعمتلر) خصوصنده، سزى امتحان ايتمك ايچون بعضيڭزى بعضيڭزڭ أوستنه درجه‌لرله يوكسلتن ده اودر. محقّقكه ربّڭ، عذابى پك چابوق اولاندر و شبهه‌سزكه او، البته (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

---

(١) ابو هريره (رع) بوآيت حقّنده: "اونلر، يعنى دينلرينى پارچه‌لايوب فرقه‌لره آيريلانلر، بو امّت ايچنده چيقان اهل ضلالت فرقه‌لريدر" ديمشدر. بر حديث شريفده ده پيغمبر افنديمز (عصم) شويله بويورمشلردر: "اسرائيل اوغوللرى يتمش ايكى فرقه‌يه آيريلمشدر. بنم امّتم ده ياقينده يتمش أوچ فرقه‌يه آيريلاجقدر. بريسى خارج، هپسى آتشده‌در." (اوراده بولونانلر:) "يا رسول اللّٰه! او هانكيسيدر؟" ديديلر. بويورديلركه: "بن و اصحابمڭ يولنده اولانلر اهل سنّت و الجماعتدر." (جلالين شرحى، ج. ٢، ٤٧٥-٤٧٦)

(٢) "ايشته اى غافل انسان! باق جناب حقّڭ فضلنه و كرمنه! سيّئه‌يى (كوتولگى) بر ايكن بيڭ يازمق، حسنه‌يى (اييلگى) بر يازمق ويا هيچ يازمامق عدالت اولديغى حالده، بر سيّئه‌يى بر يازار؛ بر حسنه‌يى اون، بعضاً يتمش، بعضاً يدى يوز، بعضاً يدى بيڭ يازار.

هم شو نكته‌دن آڭلاكه، او مدهش جهنّمه كيرمك جزاى عملدر (عملڭ قارشيلغيدر)، عين عدلدر (عدالتڭ تا كنديسيدر). فقط جنّته كيرمك محض فضلدر (ساده‌جه لطف ايله‌در)." (سوزلر، ٢٣نجى سوز، ١١٠)

٧- اعراف سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٢٠٦ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

١- الف، لام، میم، صاد.[1]

٢- (بو،) كندیسیله (انسانلری) صاقیندیرمه‌ك و مؤمنلره نصیحت (ویرمه‌ك) ایچون سڭا ایندیریلن بر كتابدر؛ اویله ایسه اوندن (اونی تبلیغدن) طولایی كوڭلڭده بر صیقینتی (یالانلانمه قورقوسی) اولماسین!

٣- ربّڭزدن سزه ایندیریلنه تابع اولڭ و اوندن باشقه برطاقیم دوستلره تابع اولمایڭ! (سز) نه قدر آز عبرت آلییورسڭز!

٤- حالبوكه نیجه شهرلر واركه اونلری هلاك ایتدك ده عذابمز كندیلرینه كیجه‌لین ویا اونلر (او مملكتك خلقی) قیلوله ده (كوندوز اویقوسنده) اولان كیمسه‌لر ایكن كلیویرمشدر.

٥- عذابمز اونلره كلدیگنده: "كرچكدن بز ظالملردك!" دیمه‌لرندن باشقه چاغیریشلری (و یالواریشلری) ده اولمدی.

٦- ایشته كندیلرینه (پیغمبر) كوندریلنلره (نه عمل ایشله‌دكلرینی) مطلقا صوراجغز، (كوندریلن) پیغمبرلره ده (تبلیغ ایدوب ایتمه‌دكلرینی) البته صوراجغز!

٧- آرتق (یاپدقلرینی) كندیلرینه بر علم ایله (بتون تفرّعاتیله بیله‌رك) مطلقا آڭلاتاجغز؛ چونكه (بز، اونلردن) غائب (خبرسز) دگلدك.

٨- (عمللریڭز ایچون) حق طارتی ده او كوندر.[2] آرتق كیملرڭ طارتیلری آغیر كلیرسه، ایشته قورتولوشه ایرنلر آنجق اونلردر.

٩- كیملرڭ ده طارتیلری خفیف كلیرسه، ایشته اونلر آیتلریمزه (اونلری بیله‌رك انكار ایتمكله) ظلم ایتمكده اولدقلرندن طولایی، كندیلرینی خسرانه اوغراتمش كیمسه‌لردر.

١٠- جلالم حقّی ایچون، سزه یر یوزنده امكان ویردك (اوراده یرلشدیردك) و اوراده سزڭ ایچون كچیم واسطه‌لری قیلدق. (سز ایسه) نه قدر آز شكر ایدییورسڭز![3]

١١- و آند اولسونكه سزی (باباڭز آدمی) یاراتدق، صوڭره سزه شكل ویردك، صوڭره ده ملكلره: "آدمه سجده ایدڭ!" بویوردق. همن سجده ایتدیلر. (جنلردن اولان) ابلیس خارج! (او،) سجده ایدنلردن اولمدی.[4]

---

(١) باقیڭز؛ (بقره سوره‌سی، صحیفه ١، حاشیه ١)

(٢) "هیچ ممكنمیدركه: كوكده، یرده، قاره‌ده، دڭزده، یاش قورو، كوچك بیوك، عادی، عالی (بسیط-قیمتلی) هر شیئ كمال انتظام و میزان (بیوك بر دوزن و دنكه) ایچنده محافظه ایدوب، بر تورلی محاسبه ایچنده نتیجه‌لرینی أله‌ین بر حفیظیت (محافظه ایدیجیلك)؛ انسان كبی بیوك بر فطرتده (یاراتیلیشده)، خلافت كبرا (یر یوزینڭ خلیفه‌سی اولمق) كبی بر رتبه‌ده، امانت كبرا (اڭ بیوك امانت) كبی بیوك وظیفه‌سی اولان بشرڭ (انسانڭ)، ربوبیت عامّه‌یه تماس ایدن (اللّٰهڭ عالمده‌كی بتون وارلقلری تربیه و اداره ایتمه‌سیله علاقه‌سی اولان) عمللری و فعللری محافظه ایدیلمه‌سین، محاسبه ألكندن كچیریلمه‌سین، عدالت ترازیسنده طارتیلماسین، شایسته (لایق) جزا و مكافات چكمه‌سین؟ خیر، اصلا!" (ذوالفقار، ١٠نجی سوز، ٣٠)

(٣) شكرڭ نه قدر مهم و لازم اولدیغی، هم شكرده صافی بر توحید بولوندیغی حقّنده باقیڭز؛ (صحیفه ١، حاشیه ٢)

(٤) "آدمه ملائكه‌نڭ سجده ایتمه‌سی و شیطانڭ ایتمه‌مه‌سی حادثه‌سیله نوع انسانه، سمكدن (بالیقدن) ملگه قدر اكثر موجودات (چوغی وارلقلر) مسخّر (اطاعتكار) اولدیغی كبی، ییلاندن شیطانه قدر مضر (ضررلی) مخلوقاتڭ دخی اوڭا اطاعت ایتمه‌یوب دوشمانلق ایتدیگنی افاده ایدییور." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٣٢)

١٢- (الله، اوڭا) شويله بويوردى: "سڭا أمر ايتديگمده، سجده ايتمكدن سنى منع ايدن نه‌در؟" (ابليس) ديديكه: "بن اوندن داها خيرلى‌يم. بنى آتشدن ياراتدڭ، اونى ايسه چاموردن ياراتدڭ!"

١٣- (الله شويله) بويوردى: "هايدى همن اين اورادن! اوراده (جنّتده) كبرلنمك حدّيڭه دوشمز؛ هايدى چيق، چونكه سن آلچاقلردنسڭ!"

١٤- (ابليس) ديدى: "بڭا (انسانلرڭ) ديريلتى‌له‌جكلرى كونه قدر مهلت وير."

١٥- (الله ده) بويورديكه: "(هايدى) طوغريسى سن (او وقته قدر) مهلت ويريلنلردنسڭ!"

١٦- (ابليس) ديدى: "اويله ايسه بنى آزديرمه‌ڭدن طولايى (بن ده) مطلقا اونلر(ى صاپديرمق) ايچون، سنڭ طوس طوغرى يولڭه اوتوراجغم!"

١٧- "صوڭره ألبته اونلره اوڭلرندن و آرقه‌لرندن، صاغلرندن و صوللرندن صوقولاجغم و (سن) اونلرڭ چوغنى شكر ايديجى كيمسه‌لر بولمایاجقسڭ!" [١]

١٨- (الله بونڭ اوزرينه:) "يريلمش و قوغولمش اولارق اورادن (جنّتدن) چيق! آند اولسونكه اونلردن كيم سڭا اويارسه، جهنّمى سزڭ هپڭزله طولديراجغم!" بويوردى. [٢]

١٩- و أى آدم! سن زوجه‌ڭ (حوّا) ايله جنّته يرلش؛ آرتق ديله‌ديگڭز يردن ييڭ؛ فقط شو آغاجه ياقلاشمايڭ، يوقسه ظالملردن اولورسڭز!

٢٠- ديركن شيطان (او ايكيسنى، نتيجه‌لرندن برى ده) اونلردن أورتولمش عورت يرلرينى كنديلرينه كوسترمك (اولان خطايه سوق ايتمك) ايچون، اونلره وسوسه ويردى و: "ربّڭز، آنجق ملك اولمایاسڭز ويا (جنّتده) أبدى قاليجيلردن اولمایاسڭز ديه سزى بو آغاچدن منع ايتدى" ديدى.

٢١- و اونلره: "طوغريسى بن سزه كرچكدن (اييلگڭز ايچون) نصيحت ايدنلردنم" ديه ده يمين ايتدى.

٢٢- بويله‌جه او ايكيسنى آلداتارق (او آغاچدن يمه‌يه) تنزّل ايتديردى. ديركن آغاجى (اونڭ ميوه‌سنى) طاتدقلرنده، عورت يرلرى كنديلرينه كوروندى ده جنّت ياپراقلرندن اوزرلرينى اورتمه‌يه باشلاديلر. بونڭ اوزرينه ربلرى او ايكيسنه: "سزه بو آغاجى ياساقلامادمى و شبهه‌سز شيطان سزه آپ آچيق بر دوشماندر، ديمه‌دمى؟" ديه ندا ايتدى.

---

(١) شيطانڭ حيله‌لرى حقّنده باقيڭز؛ (سوزلر، ٢١نجى سوز، ٩٦-١٠٠؛ لمعه‌لر، ١٣نجى لمعه، ٧١-٩١)

(٢) "چندان (كرچه) شيطان يوزندن أكثر انسانلر ضلالته كيدرلر. فقط اهمّيت و قيمت، أكثريتله كيفيته (نه اولديغنه) باقار، كميته (صايى چوقلغنه) آز باقار ويا باقماز. ناصلكه بيڭ و اون چكردگى بولونان بر ذات، او چكردكلرى طوپراق آلتنده بر معاملۀ كميويه‌يه (مادى دگيشيكلگه) مظهر ايتسه، بيڭى بوزولسه اون دانه‌سى ده آغاچ اولسه، او اون آغاچ اولمش چكردكلرڭ او آدمه ويرديگى منفعت ألبته بيڭ بوزولمش چكردگڭ ضررينى هيچه ايندير. اويله ده: نفس و شيطانلره قارشى مجاهده ايله، ييلديزلر كبى نوع انسانى شرفلنديرن و تنوير ايدن (نورلانديران) اون انسان كامل يوزندن او نوعه كلن منفعت و شرف و قيمت، ألبته حشرات نوعندن صاييلاجق درجه‌ده سفلى (آلچاق) اهل ضلالتڭ كفره كيرمسيله انسان نوعنه ويره‌جگى ضررى هيچه ايندیروب كوزه كوسترمديگى ايچون، رحمت و حكمت و عدالت الٰهيه، شيطانڭ وجودينه (وارلغنه) مساعده ايدوب تسلطلرينه (مسلط اولمه‌لرينه) ميدان ويرمش." (لمعه‌لر، ١٣نجى لمعه، ٧٢)

آيريجه شيطانڭ ياراتيلمسى و انسانه مسلط ايديلمسنڭ حكمتلرى ايچون، باقيڭز؛ (صحيفه ١٤١، حاشيه ١)

۲۳- (آدم ایله حوّا) دیدیلرکه: "ربمّز! (بز) کندیمزه ظلم ایتدك؛ آرتق بزه مغفرت ایتمز و بزه مرحمت ایتمزسه‌ڭ، مطلقا خسرانه اوغرایانلردن اولورز."[۱]

۲٤- (الله، اونلره شویله) بویوردی: "بربریڭزه دوشمان اولارق اینك![۲] سزڭ ایچون یر یوزنده بر زمانه قدر بر یرلشمه و بر فائده‌لنمه واردر."

۲۵- "اوراده یاشایاجقسڭز، اوراده ئوله‌جکسڭز و اورادن (دیریلتیلوب) چیقاریلاجقسڭز!" بویوردی.

۲٦- أی آدم اوغوللری! سزه عورت یرلریڭزی أورته‌جك بر ألبسه، بر ده (کیینوب سوسلنه‌جگڭز) بر سوس ألبسه‌سی ایندیردك.[۳] بر ده تقوا ألبسه‌سی[٤] که، بو (هپسندن) داها خیرلیدر. بو (مادی و معنوی ألبسه‌لر)، اللّهڭ آیتلرندندر؛ تاکه عبرت آلسینلر.

۲۷- أی آدم اوغوللری! شیطان، آنا-باباڭزی قاندیرارق عورت یرلرینی کندیلرینه کوسترمك ایچون اونلردن ألبسه‌لرینی صویارق جنّتدن چیقارتدیغی (بو نتیجه‌یی ویره‌جك خطایه سوق ایتدیگی) کبی، صاقین سزی ده آلداتماسین! چونکه او و قبیله‌سی سزی، کندیلرینی کوره‌مه‌یه‌جگڭز جهتدن کورورلر. شبهه‌سزکه بز، شیطانلری ایمان ایتمه‌ینلره دوستلر قیلدق.

۲۸- (او مشرکلر) چرکین بر ایش یاپدقلری زمان: "(بز) بابالریمزی بونڭ اوزرنده بولدق، الله ده بزه بونی أمر ایتدی" دیرلر. دیکه: "شبهه‌سز الله، چرکین ایشلری أمر ایتمز! اللّهه قارشی (اصلا) بیله‌مه‌یه‌جگڭز شیلری‌می سویله‌یورسڭز؟"

۲۹- دیکه: "ربمّ عدالتی أمر ایتدی!" هم هر نماز وقتنده (و سجده یرلرنده) یوزلریڭزی (عبادته) چویرڭ و دینده، (یالڭز) اونڭ (رضاسی) ایچون، اخلاصلی کیمسه‌لر اولارق اوڭا عبادت ایدڭ! سزی ایلك اوڭجه (او) یاراتدیغی کبی، ینه (اوڭا) دونه‌جکسڭز.

۳۰- (قوللرینڭ) بر قسمنه (حکمتنه بناءً کندی لطفندن) هدایت ویردی، بر قسمنه ده (کفر و عصیانلرینه بناءً) ضلالت حق اولدی. چونکه اونلر اللّهی بیراقوب شیطانلری دوستلر ایدیندیلر؛ (بویله ایکن) بر ده کرچکدن کندیلرینڭ هدایته ایرمش کیمسه‌لر اولدقلرینی ظن ایدرلر.

---

(۱) باغیشلانمدیغی تقدیرده صغیره (کوچك کناهلر) اوزرینه ده عذاب ترتّب ایده‌جگنه، بو آیت دلالت ایتمکده‌در. زیرا آدم (ع‌م) ایله حوّانڭ (رع) خطالری ترك أولٰی (داها ایی اولانی ترك) قبیلندن کوچك بر کناه اولدیغی حالده؛ "أی ربمّز سن بزی مغفرت ایتمزسه‌ڭ مطلقا ضرره اوغرایانلردن اولورز" دیدیلر. (جلالین شرحی، ج. ۲۱، ۳؛ بیضاوی، ج. ۱، ۳۳۵)

(۲) آیتده کچن اِهْبِطُوا [اینك!] أمری آدم (ع‌م) و حوّا (رع) ایله ابلیسه و اونی آغزینڭ ایچنده جنّته صوقان ییلانه باقمقده‌در. (قرطبی، ج. ۱/۱، ۳۱۹)

(۳) "دنیاده صنعی لباسڭ (یاپمه ألبسه‌نڭ) حکمتی، یالڭز صوغوق و صیجاقدن محافظه و زینت (سوسلنمه) و ستر عورته (عورت یرلرینی اورتمه‌یه) منحصر (صینیرلی) دگلدر؛ بلکه مهم بر حکمتی، انسانڭ سائر نوعلرده‌کی تصرّف و مناسبتنه (علاقه‌سنه) و قوماندانلغنه اشارت ایدن بر فهرسته و بر لیسته حکمنده‌در. یوقسه قولای و اوجوز، فطری (یاراتیلیشدن) بر لباس کییدیره‌بیلیردی." (مکتوبات، ۲۸نجی مکتوب، ۲۳۵-۲۳٦)

آیریجه آدمڭ (ع‌م) جنّتدن چیقاریلمسنده‌کی حکمت ایچون، باقیڭز؛ (صحیفه ۳۱۹، حاشیه ۲)

(٤) مفسّرلر "تقوا ألبسه‌سی" حقّنده: حیادر، عمل صالحدر، الله قورقوسیدر، حربده قورویوجی آلتدر، معنوی تمیزلکدر کبی چشیدلی کوروشلر ایلری سورمشلردر. (رازی، ج. ۱٤/۷، ۵۵)

٣١- أی آدم اوغوللری! هر نماز یرنده (و وقتنده) زینتڭزی آلڭ (نمازلریڭزده تمیز ألبسه‌لریڭزی کیینڭ)، ییيڭ، ایچڭ، فقط اسراف ایتمه‌يڭ! چونکه او، اسراف ایدنلری سومز.[١]

٣٢- دیکه: "اللّهڭ، قوللری ایچون چیقاردیغی زینتی و تمیز رزقلری کیم حرام قیلدی؟" دیکه: "اونلر، دنیا حیاتنده ایمان ایدنلر ایچوندر (کافرلر ده بو وسیله ایله یارارلانیرلر)؛ قیامت کوننده ایسه (یالڭز مؤمنلره) مخصوصدر." ایشته (بونلرڭ قیمتنی) بیله‌جك بر قوم ایچون آیتلری بویله ابیجه آچیقلایورز.

٣٣- دیکه: "ربّم آنجق (زنا کبی) چرکین ایشلری، اونلرڭ آچیق اولاننی و کیزلی اولاننی، (هر تورلی) کناهی، حقسز یره حدّی آشمه‌یی، حقّنده هیچ بر دلیل ایندیرمدیگی بر شیئی (اصلسز اولارق) اللّهه شرك قوشمه‌ڭزی و اللّهه قارشی (اصلا) بیله‌مه‌یه‌جگڭز شیلری سویله‌مه‌ڭزی حرام قیلدی!"

٣٤- و هر امّتڭ (بویوك-کوچك هر طوپلیلغڭ) بر أجلی واردر.[٢] آرتق أجللری کلدیگی زمان، نه بر آن کری قالابیلیرلر، نه ده أوڭه کچه‌بیلیرلر!

٣٥- أی آدم اوغوللری! کندیڭزه ایچڭزدن آیتلریمی آڭلاتان پیغمبرلر سزه کلیر ده کیم (اونلره قارشی کلمکدن) صاقینوب (حالنی) اصلاح ایدرسه، آرتق اونلره هیچ بر قورقو یوقدر و اونلر محزون (ده) اولمازلر.

٣٦- آیتلریمزی یالانلایوب اونلره قارشی بویوکلك طاسلایانلره کلنجه، ایشته اونلر آتش أهلیدرلر! اونلر اوراده أبدی اولارق قالیجیلردر.

٣٧- او حالده اللّهه بر یالان افترا ایدن ویا آیتلرینی یالانلایاندن داها ظالم کیم اولابیلیر؟ ایشته اونلر یوقمی کندیلرینه کتابدن (مقدراتلرندن) اولان نصیبلری ایریشه‌جکدر. نهایت جانلرینی آلمق اوزره ایلچیلریمز (ئولوم ملکلری) اونلره کلدکلری زمان دیرلرکه: "اللّهی بیراقوب ده طاپمقده اولدیغڭز شیلر نره‌ده؟" (اونلر ایسه:) "بزدن غائب اولوب کیتدیلر!" دیرلر و کرچکدن کافر کیمسه‌لر اولدقلرینه دائر کندی علیهلرینه شاهدلك ایدرلر.

---

(١) "خالق رحیم (صوڭسز مرحمت صاحبی و یاراتیجی اولان الله)، نوع بشره (انسانلغه) ویردیگی نعمتلرڭ مقابلنده (قارشیلغنده) شکر ایسته‌یور. اسراف ایسه شکره ضددر، نعمته قارشی خسارتلی بر استخفافدر (ضررلی بر خفیفه آلمه‌در). اقتصاد ایسه، نعمته قارشی تجارتلی بر احترامدر (حرمتدر). أوت اقتصاد هم بر شکر معنوی، هم نعمتلردن رحمت الٰهیه‌یه قارشی بر حرمت، هم قطعی بر صورتده سبب برکت، هم بدنه پرهیز کبی بر مدار صحت (صحت سببی)، هم معنوی دیلنجیلك ذلتندن قورتاراجق بر سبب عزّت، هم نعمت ایچنده‌کی لذّتی حس ایتمه‌یه و ظاهرًا لذّتسز کورونن نعمتلرده‌کی لذّتی طاتمه‌یه قوّتلی بر سببدر. اسراف ایسه، مذکور (بحث ایدیلن) حکمتلره مخالف اولدیغندن، وخیم (چوق ضررلی) نتیجه‌لری واردر." (لمعه‌لر، ١٩نجی لمعه، ١٤٦)

آیریجه بو آیت کریمه‌نڭ کنیش بر ایضاحی ایچون، باقیڭز؛ (اقتصاد رساله‌سی، لمعه‌لر، ١٩نجی لمعه، ١٤٦-١٥٥)

(٢) "مادام أجل کیزلیدر؛ هر وقت ئولوم، باشنی کسمك ایچون کله‌بیلیور و کنچ اختیار فرق یوقدر. ألبته دائما کوزی اوڭنده اویله بویوك دهشتلی بر مسئله قارشیسنده بیچاره (چاره‌سز) انسان، او اعدام أبدی (أبدی یوقلق)، او دیپسز، نهایتسز حپس منفرددن (یالڭز باشنه ایچنده قالاجغی حپسدن) قورتولمق چاره‌سنی آرامق و قبر قاپیسنی بر عالم باقی‌یه، بر سعادت أبدیه‌یه و عالم نوره آچیلان بر قاپی‌یه کندی حقّنده چویرمك حادثه‌سی، او انسانڭ دنیا قدر بویوك بر مسئله‌سیدر." (کنچلك رهبری، ١٣نجی سوز، ٤-٥)

٣٨- (الله اونلره:) "سزدن اوݣجه كلوب كچمش جنّ و انسان امّتلری آراسنده (سز ده) آتشه كيركْ!" بويورور. نه زمان (جهنّمه) بر امّت كيرسه، كندی (دين) قرداشنه (يولداشنه) لعنت ايدر. نهايت هپ برابر اوراده بربری آردنجه طوپلاندقلری زمان، صوݣره كيلر اوݣجه كيلر ايچون: "ربّمز! بونلر بزی ضلالته دوشورديلر؛ بو يوزدن اونلره آتشدن قات قات عذاب ويرْ!" ديرلر. (الله ده:) "(سز ده داخل) هركس ايچون قات قات (عذاب) واردر؛ فقط سز (كيمكْ نه عذاب چكه‌جكنی) بيلمزسكْز!" بويورور.

٣٩- اوݣجه كيلر ايسه صوݣره كيلره: "حالبوكه (بو موضوعده) سزكْ بزم اوزريمزه هيچ بر أوستونلككْز اولمادی، اويله ايسه قزاناكلديككْز (كناهلر) يوزندن عذابكْزی طادكْ!" ديرلر.

٤٠- شبهه‌سزكه آيتلريمزی يالانلايوب، اوݣا قارشی كبرلننلر يوقمی، اونلره كوك قاپيلری آچيلماز و دوه، ايگنه دليگندن كچنجه‌يه قدر (اونلر) جنّته كيره‌مزلر. ايشته صوچليلری (كافرلری) ايسه بويله جزالانديررز![1]

٤١- اونلر ايچون جهنّمدن بر دوشك و اوستلرندن (ده ياقان آتشدن) أورتولر واردر! ايشته ظالملری (كافرلری) بويله جزالانديررز!

٤٢- ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلر، كه (بز) كيمسه‌يی كوجنكْ يتمه‌يه‌جكی (بر شی) ايله مكلّف طوتمايز، ايشته اونلر جنّت أهليدرلر. اونلر اوراده أبدی اولارق قاليجيلردر.[2]

٤٣- هم اونلركْ (او مؤمنلركْ) سينه‌لرنده كيندن (و امثالی كوتو حسلردن) نه وارسه (هپسنی) چكوب چيقاريرز؛ (او جنّتلرده اونلركْ) آلتلرندن ايرماقلر آقار. (اونلر ده:) "بويله‌جه بزی بوݣا (بو مكافاته وسيله اولان عمللره) هدايت ايدن اللّهه حمد اولسون؛ حالبوكه الله بزی هدايته ايرديرمه‌سه‌يدی، طوغری يولی بولامازدق. كرچكدن ربّمزكْ پيغمبرلری (بزه) حقّی كتيرمشلردر!" ديرلر.

(اونلره:) "ايشته سزه جنّت! ايشله‌مكده اولديغكْزدن (صالح عمللردن) طولايی اوݣا وارث قيلينديكْز!" ديه ندا اولونورلر.

---

(١) "أوت كفر، موجوداتكْ قيمتنی اسقاط (دوشورمك) و معناسزلقله اتهام ايتديگندن (صوچلاديغندن)، بوتون كائناته قارشی بر تحقير (حقارت) و موجودات (وارلقلر) آيينه‌لرنده جلوهٔ اسمايی (اللّهكْ كوزل اسملرينكْ عكس ايتمه‌سنی) انكار اولديغندن، بوتون اسمای الٰهيه‌يه قارشی بر تزييف (كوچك دوشورمك) و موجوداتكْ وحدانيته (اللّهكْ برلكنه) اولان شهادتلرينی (شاهدلكلرينی) رد ايتديگندن بوتون مخلوقاته (ياراتيلمشلره) قارشی بر تكذيب (يالانلامه) اولديغندن، استعداد انسانيی (انسانكْ قابليتلرينی) اويله افساد ايدر (بوزار)كه، صلاح (ايلك) و خيری قبوله لياقتی (أهليتی) قالماز. هم بر ظلم عظيمدر (بويوك بر ظلمدر)كه، عموم مخلوقاتكْ و بوتون اسمای الٰهيه‌نكْ حقوقنه بر تجاوزدر. ايشته شو حقوقكْ محافظه‌سی و نفس كافر (كافر اولان كيشينكْ) خيره قابليتسزلگی، كفركْ عدم عفوينی اقتضا ايدر (عفو ايديلمه‌مسنی كركديرر)." (ذوالفقار، ١٠نجی سوز، ٣٥)

آيريجه باقيكْز؛ (صحيفه ١٤٧، حاشيه ١)

(٢) "بو عالمكْ متصرفنكْ (اداره‌جيسنكْ) مادام نهايتسز بويله بر كرمی (اكرام ايديجيلگی)، نهايتسز بويله بر رحمتی، نهايتسز اويله بر جلال (نهايت درجه ده بويوكلگی) و عزّتی (شاننكْ يوجه‌لگی) واردر. نهايتسز جلال و عزّت، أدبسزلركْ تأديبنی (أدبلنديريلمسنی) ايستر. نهايتسز كرم، نهايتسز اكرام ايستر؛ نهايتسز رحمت، كندينه لايق احسان ايستر. حالبوكه فانی دنياده و قيصه عمرده، دكْزدن برطامله كبی ميليونلر جزئدن آنجق بر جزئی يرلشير و تجلّی ايدر (كورونور). ديمك او كرمه لايق و او رحمته شايسته (ياراشير) بر دار سعادت (سعادت يری) اولاجقدر." (ذوالفقار، ١٠نجی سوز، ١٨)

٤٤- نهایت جنّت اهلی، جهنّم اهلنه: "(بز) کرچکدن ربّمزڭ بزه وعد ایتدیگنی حق اولارق بولدق؛ آرتق (سز ده) ربّگزڭ سزه وعد ایتدیگنی حق اولارق بولدیگزمی؟" دییه سسلنیرلر. (اونلر ده:) "أوت!" دیرلر.[١] بونڭ اوزرینه بر منادی آرالرنده: "اللّهڭ لعنتی ظالملرڭ اوزرینه اولسون!" دییه ندا ایدر.

٤٥- "اونلرکه، (انسانلری) الله یولندن منع ایدرلر و اوڭا (اللّهڭ دیننه) بر أگریلك آرارلردی. و اونلر آخرتی انکار ایدیجیدیلر."

٤٦- هم ایکی طرف (جنّت و جهنّم أهلی) آراسنده (اصلا آشامایاجقلری سوردن) بر پرده واردر. اعراف اوزرنده (بو سورڭ یوکسك یرلرنده) ایسه، هرکسی سیمالرنده طانییان آدملر[٢] واردرکه، جنّت أهلنه: "سَلَامٌ عَلَيْكُمْ! (اللّهڭ سلامی اوزریگزه اولسون!)" دییه ندا ایدرلر؛ فقط اونلر (جنّته کیرمه‌یی) چوق آرزو ایدییور اولدقلری حالده (هنوز) اورایه کیرمه‌مشلردر.

٤٧- (او اعرافده‌کی انسانلرڭ) کوزلری آتش اهلی طرفنه چوریلدیگی زمان ایسه: "ربّمز! بزی ظالملر کروهیله برابر قیلما!" دیرلر.

٤٨- اعراف اهلی، کندیلرینی سیمالرندن طانیدقلری (جهنّم اهلی) بر طاقیم آدملره ده سسلنه‌رك دیرلرکه: "(مال و طرفدار) طوپلامه‌گز، و بویوکلك طاسلامقده اولمه‌گز (بوکون) سزه بر فائده ویرمدی!"

٤٩- (ینه اعراف اهلی:) "الله، اونلری هیچ بر رحمته ایریشدیرمه‌یه‌جك، دییه یمین ایتدیگگز (خور کوردیگگز) کیمسه‌لر بونلرمی؟" (دیرلر). (صوڭره اعراف اهلنه ده شویله دینیلیر:) "جنّته کیرڭ! سزه هیچ بر قورقو یوقدر و سز محزون اولمایاجقسگز!"

٥٠- آتش اهلی ایسه جنّت اهلنه: "اوزریمزه برآز صو ویا اللّهڭ سزی رزقلاندیردیغی شیلردن دوکڭ!" دییه باغیررلر. (اونلر ده) دیرلرکه: "شبهه‌سزکه الله، (بوکون آرتق) بونلری کافرلره حرام قیلدی!"

٥١- اونلرکه، دینلرینی بر أگلنجه و بر اویون ایدیندیلر و دنیا حیاتی اونلری آلداتدی! (اونلر) بوکونلریله قارشیلاشمه‌یی اونوتدقلری و آیتلریمزی بیله‌رك انکار ایتمکده اولدقلری کبی، آرتق بوکون (بز ده) اونلری اونوتاجغز!

---

(١) "بر سلطان، اطاعت ایدنلره مکافات و عصیان ایدنلره مجازات ایتمزسه، سلطنتی انهدامه (ییقیلمه‌یه) یوز طوتار. و کذا (بونڭ کبی) بر سلطانڭ صاغنده لطف و مرحمتی و صولنده قهر و تربیه‌سی لازمدر. بو حال، مکافات و مرحمتڭ اقتضاسیدر (کرگیدر). (...) مکافات و مجازات (جزا) حقّنده پك چوق تکرار ایله پك چوق وعدلری و تهدیدلری وار و او وعد و تهدید ایدیلن شیلر اصلا قدرتنه آغیر کلمز و او شیلر رعیتی (خلقی) ایچون پك چوق اهمّیتلیدر. ألبته سوز ویردیگی شیلرده خلاف (ضدلق) اولمایاجقدر. چونکه خلف الوعد (سوزنده طورمامق)، قدرتڭ عزّتنه ضددر." (مثنوئ نوریه، لاسیمالر، ٣٢-٣٣)

(٢) اعراف اهلنڭ کیملر اولدیغی حقّنده مختلف کوروشلر واردر. بونلر، ثوابلری ایله کناهلری بربرینه دنك اولوب، بر مدّت اوراده قالان ویا حسابلری اوزایان یاخود وظیفه‌لری ساده‌جه بو ندا اولان بر طاقیم قوللردر. داها صوڭره جناب حق، فضلیله، بونلری ده جنّته قویار. (جلالین شرحی، ج. ٣، ٤٢-٤٣)

٥٢- شبهه‌سز (بز) اونلره بر کتاب ده کتیردککه؛ ایمان ایده‌جك بر طوپلیلغه، بر هدایت و بر رحمت اولارق بر علم اوزره اونی ابیجه آچیقلادق.

٥٣- (اونلر او کتابك) خبرینك (قیامتك) اورته‌یه چیقمه‌سندن باشقه بر شی بکله‌میورلر. اونك خبری (او عاقبت) کلدیکی کون، داها اوکجه اونی اونوتمش اولانلر دیرلرکه: "کرچکدن ربمزك پیغمبرلری (بزه) حقّی کتیرمشلر. شیمدی بزم شفاعتجیلریمز وارمیکه بزه شفاعت ایتسینلر ویا (دنیایه) کری دوندیریلیرمی‌یزکه یاپمقده اولدقلریمزدن باشقه‌سنی یاپالم؟" (اونلر) کرچکدن کندیلرینی خسرانه اوغراتمشلردر و اویدیرمقده اولدقلری شیلر ده کندیلرندن غیب اولوب کیتمشدر.

٥٤- محقّقکه ربّکز، کوکلری و یری آلتی کونده یاراتان،[1] صوکره عرشه حکم ایدن، کیجه‌یی کندیسنی سرعتله طلب (و تعقیب) ایدن کوندوزه أورتن اللّهدر. هم کونشی، آیی و ییلدیزلری أمرینه بویون أگدیریلمش اولارق (یاراتان ده اودر)![2] دقّت ایدك! یاراتمق ده أمر ایتمك ده اوکا مخصوصدر! عالملرك ربّی اولان الله، نه یوجه‌در!

٥٥- ربّکزه یالوارا یالوارا و ایچین ایچین دعا ایدك![3] شبهه‌سز او، حدّی آشانلری سومز!

٥٦- و اصلاح ایدیلمسندن صوکره یر یوزنده فساد چیقارمایك؛ (عذابندن) قورقارق و (رحمتنی) امید ایدرك اوکا دعا ایدك! شبهه یوقکه اللّهك رحمتی، اییلك ایدنلره پك یاقیندر.

٥٧- هم او، روزکارلری رحمتنك اوکنده مژده‌جی اولارق کوندرندر. نهایت (او روزکارلر)، آغیر یاغمور بولوطلرینی یوکلندیکی زمان، اونی ئولو بر مملکته سوق ایدرز؛ بویله‌جه اورایه صو ایندیررز ده اونکله هر چشید میوه‌لردن چیقاریرز، ایشته ئولولری ده (قبرلرندن) بویله چیقاریرز؛ تاکه، عبرت آلاسکز!

---

(١) "آلتی کونده یرلری و کوکلری یاراتدق دیمك اولان، هم بلکه بیك و أللی بیك سنه کبی اوزون زماندن عبارت اولان أیّام قرآنیه (قرآنی کونلر) ایله انسان دنیاسی و حیوان عالمی آلتی کونده یاشایاجغنه اشارت ایدن حقیقت علویه‌سنه (یوکسك حقیقتنه) قناعت کتیرمك ایچون، برر کون حکمنده اولان هر بر عصرده، هر بر سنه‌ده، هر بر کونده، فاطر ذوالجلالك خلق ایتدیکی (یاراتدیغی) سیّال (آقوب کیدن) عالملری، سیّار کائناتلری، کچیجی دنیالری نظر شهودده (کوره‌جك باقیشلره) کوستریورز." (سوزلر، ١٤نجی سوز، ٣٣)

(٢) "انسانه حقیقی معبود (عبادته لایق حقیقی آلّه) اولاجق، یالکز هر شیئك دیزکینی ألنده، هر شیئك خزینه‌سی یانِنده، هر شیئك یاننده ناظر، هر مکانده حاضر، مکاندن منزّه، عجزدن مبرّا (بری)، قصوردن مقدّس، نقصدن (نقصانلقدن) معلاّ (یوجه) بر قدیر ذوالجلال، بر رحیم ذوالجمال، بر حکیم ذوالکمال (صوکسز قدرت، مرحمت، حکمت صاحبی اولان الله) اولابیلیر. چونکه نهایتسز حاجات انسانیه‌یی (انسانك احتیاجلرینی) ایفا ایده‌جك (یرینه کتیره‌جك)، آنجق نهایتسز بر قدرت و محیط (قوشاتیجی) بر علم صاحبی اولابیلیر. اویله ایسه، معبودیته (عبادت ایدیلمه‌یه) لایق یالکز اودر." (سوزلر، ٢٣نجی سوز، ١٠٩)

(٣) "انسانك وظیفهٔ فطریه‌سی (یاراتیلیش وظیفه‌سی) تعلمله (اوکرنه‌رك) تکملدر (مکمّللشمکدر)، دعا ایله عبودیتدر (قوللقدر). یعنی: 'کیمك مرحمتیله بویله حکیمانه (حکمتله) اداره اولونیورم؟ کیمك کرمیله (لطفیله) بویله مشفقانه (شفقتلیجه) تربیه اولونیورم؟ ناصل بر لطفله بویله نازنینانه (نازلی نازلی) بسلنییورم و اداره ایدیلییورم؟' بیلمکدر. و بیکدن آنجق بریسنه ألی یتیشدیکی حاجاتنه (احتیاجلرینه) دائر، قاضی الحاجاته (احتیاجلری‌کیدرن اللّهه) لسان عجز و فقر ایله یالوارمقدر و ایسته‌مك و دعا ایتمکدر. یعنی عجزك فقرك جناحلریله (قناتلریله) مقام اعلای عبودیته (قوللغك أك یوجه مرتبه‌لرینه) اوچمقدر. دیمك انسان بو عالمه علم و دعا واسطه‌سیله تکمل ایتمك ایچون کلمشدر." (سوزلر، ٢٣نجی سوز، ١٠٥-١٠٦)

٥٨- (طوپراغى) ايى اولان بلده‌يه كلنجه اونك بيتكيسى، ربّنكك اذنيله، (كوزل) چيقار. كوتو اولانك ايسه آنجق زور چيقار[1] (چيقسه ده پك فائده‌سى اولماز). شكر ايده‌جك بر قوم ايچون آيتلرى بويله آچيقلايورز.

٥٩- شانم حقّى ايچون، نوحى قومنه (پيغمبر اولارق) كوندردك؛ بونك اوزرينه (اونلره) ديديكه: "أى قومم! اللّهه عبادت ايدك؛ سزك ايچون اوندن باشقه هيچ بر آله يوقدر![2] شبهه‌سزكه بن، سزك اوزريكزه بويوك بر كونك عذابندن قورقويورم!"

٦٠- قومندن ايلرى كلنلر: "طوغريسى بز، كرچكدن سنى آپ آچيق بر ضلالت ايچنده كورويورز" ديديلر.

٦١- (نوح) ديديكه: "أى قومم! بنده هيچ بر ضلالت يوقدر؛ فقط بن، عالملرك ربّى طرفندن (كوندريلمش) بر پيغمبرم!"

٦٢- "سزه ربّمك (وحى اولارق) كوندردكلرينى تبليغ ايدييورم؛ هم سزه نصيحت ايدييورم و الله طرفندن (كلن وحيله)، سزك بيله‌مه‌يه‌جگكز شيلرى بيلييورم."

٦٣- "(كفر و كناهلرك عاقبتندن خبر ويره‌رك) سزى قورقوتسون ده (اونلردن) صاقيناسكز و تاكه (بويله‌لكله) مرحمت اولوناسكز دييه ايچكزدن بر آدم واسطه‌سيله ربّكزدن سزه بر نصيحت كلمه‌سنه حيرتمى ايتديكز؟"

٦٤- بوكا رغماً اونى يالانلاديلر؛ بونك اوزرينه (بز ده) اونى و اونكله برابر كميده بولونانلرى قورتاردق؛ آيتلريمزى يالانلايانلرى ايسه صوده بوغدق. چونكه اونلر (بصيرت جهتيله) كور بر قوم ايديلر.

٦٥- عاد قومنه ده قرداشلرى هودى (كوندردك). ديكه: "أى قومم! اللّهه عبادت ايدك؛ سزك ايچون اوندن باشقه هيچ بر آله يوقدر! هيچ (اللّهدن) صاقينمازميسكز؟"

٦٦- قومندن انكار ايدن ايلرى كلنلر: "شبهه‌سزكه بز، كرچكدن سنى بر بينسزلك ايچنده كوروپورز و طوغريسى بز، كرچكدن سنى يالانجيلردن ظن ايدييورز" ديديلر.

٦٧- (هود) ديديكه: "أى قومم! بنده هيچ بر عقل ضعيفلغى يوقدر: فقط بن عالملرك ربّى طرفندن (كوندريلمش) بر پيغمبرم."

---

(١) بوتون اييلكلر اللّهدن، كوتولكلر نفسدندر. بو آيتده ده لطيفانه اشارت ايديلديكى اوزره، مؤمنك قلبى منبت اراضى، كافرككى ايسه چوراق اراضى كبيدركه؛ مؤمن كيشى، اللّهك كلامنى ايشيتنجه قبول ايدر. الله ده بو كوزل حالنه بناءً اوكا هدايت احسان ايدر. كافرك قلبى ايسه نصيحت تخومنى قبول ايتمه‌ديكندن، هدايت نعمتنه نائل اولاماز. بعض كوزل صاييلابيله‌جك حاللرندن، كشف و ايجادلرندن ده بر خير كورمزلر. (رازى، ج. ١٤/٧، ١٥٠)

(٢) "نوع بشرك (انسانلغك) أك نورانيسى و أك مكمّلى اولان عموم پيغمبرلر (عَلَيْهِمُ السَّلَامْ) بالاجماع برابر لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ [اوندن باشقه آله يوقدر] دييوب ذكر ايدييورلر و پارلاق و مصدّق (طوغريلانمش) اولان حدسز معجزاتلرينك قوّتيله، توحيدى (اللّهك برلگنى) ادّعا ايدييورلر و بشرى، حيوانات مرتبه‌سندن ملكيت درجه‌سنه چيقارمق ايچون، اونلرى ايمان باللّهه (اللّهه ايمانه) دعوت ايله درس ويرييورلر." (شعاعلر، ٧ شعاع، ١٠٩-١١٠)

٦٨- "سزه ربمّك (وحی اولارق) كوندردكلرینی تبلیغ ایدییورم و بن سزك ایچون كوونیلیر بر نصیحتجی‌یم."

٦٩- "سزی (تحملی پك مشكل بر عذاب ایله) قورقوتمق ایچون ایچڭزدن بر آدم واسطه‌سیله، ربڭزدن سزه بر نصیحت كلمه‌سنه حیرتمی ایتدیڭز؟(١) هم خاطرلایك او زمانیكه، (الله) سزی نوح قومندن صوڭره (یر یوزنده) خلیفه‌لر قیلمش و سزی یاراتیلیشده بر كنیشلكله (قوتجه و بویجه) أوستون قیلمش. اویله ایسه اللّهك نعمتلرینی خاطرلایك؛ تاكه قورتولوشه ایره‌سڭز."

٧٠- دیدیلركه: "(سن) بزه، 'بر اولان اللّهه عبادت ایده‌لم و آتالریمزك طاپاكلدكلرینی بیراقالم' دییه‌می كلدك؟ أگر (ادّعاڭده) طوغری كیمسه‌لردن ایسه‌ك، هایدی بزی (كندیسیله) تهدید ایتمكده اولدیغك عذابی بزه كتیر!"

٧١- (هود) دیدیكه: "هیچ شبهه‌سز، اوزریڭزه ربڭزدن بر عذاب و بر غضب حق اولدی. حقلرنده اللّهك هیچ بر دلیل ایندیرمدیگی، سزك و آتالریڭزك (اویدیرارق) كندیلرینی آدلاندیردیغی برطاقیم اسملر(ه صاحب پوتلریڭز) حقّنده‌می بنمله مجادله ایدییورسڭز؟ اویله ایسه (عذابی) بكله‌یك، شبهه‌سز بن ده سزڭله برابر بكله‌ینلردنم!"

٧٢- بونك اوزرینه اونی (هودی) و اونڭله برابر اولانلری، طرفمزدن بر رحمتله قورتاردق و آیتلریمزی یالانلایانلرك و مؤمن اولمایان كیمسه‌لرك كوكنی كسدك.

٧٣- ثمود قومنه ده قرداشلری صالحی (كوندردك). دیدیكه: "أی قومم! اللّهه عبادت ایدك؛ سزك ایچون اوندن باشقه هیچ بر آله یوقدر! طوغریسی سزه ربڭزدن آپ آچیق بر معجزه كلمشدر. (ایشته) بو، سزه بر معجزه اولارق، اللّهك دیشی دوه‌سیدر؛ او حالده اونی بیراقك اللّهك ارضنده بیسین (ایچسین)؛ و اوڭا بر كوتولكله طوقونمایك؛ یوقسه سزی (پك) أملی بر عذاب یاقه‌لار!"

---

(١) "هیچ بر جهتده ممكنمیدر و هیچ عقل قبول ایدرمیكه، الوهیت و معبودیتك (الٰهلغنك و عبادته لایق اولوشنك) تظاهری (كورونمسی) ایچون بو كائناتی اویله بر مجسم (جسملشمش) كتاب صمدانی یاپمشكه، هر صحیفه‌سی بر كتاب قدر و هر سطری بر صحیفه قدر معنالری افاده ایدر و اویله جسمانی بر قرآن سبحانی ایتمشكه، هر بر آیت تكوینیه‌سی (یاراتیلیش آیتی اولان هر موجود) و هر بر كلمه‌سی، حتی هر بر نقطه‌سی، هر بر حرفی برر معجزه حكمنده‌در.

و اویله محتشم و ایچی حدسز آیاتله (آیتلرله) و معنیدار نقشلرله تزیین ایدیلمش (سوسلنمش) بر مسجد رحمانی قیلمشكه، هر بر كوشه‌سنده بر طائفه، بر نوع عبادت فطریه (یاراتیلیشندن كلن بر عبادت) ایله اشتغال ایدر (مشغول اولور) بر شكلده خلق ایدن (یاراتان) بر الله، بر معبود بالحق (عبادت ایدیلمه‌یه حقّیله لایق اولان جناب حق)، او كتاب كبیرك (بویوك كتابك) معنالرینی درس ویره‌جك استادلری و او قرآن صمدانینك آیتلرینی تفسیر ایده‌جك مفسّرلری (تفسیر و ایضاح ایده‌جك كیمسه‌لری) ایلچی اولارق كوندرمه‌سین. و او مسجد أكبرده (كائنات دینیلن أڭ بویوك مسجدده) حدسز طرزلرده عبادت ایدنلره امامлری تعیین ایتمه‌سین. و او استادلره و مفسّرلره و امامлره فرمانلری (كتاب و صحفلری) ویرمه‌سین؟ حاشا، یوز بیك حاشا!" (شعاعلر، ١١نجی شعاع، ٢٢٨-٢٢٩)

٧٤- "هم خاطرلايڭ او زمانيكه: (الله)، سزى عاد قومندن صوڭره (ير يوزنده) خليفه‌لر قيلدى و سزى ير يوزنده يرلشديردى؛ اووه‌لرندن سرايلر ايدينييورسڭز و طاغلردن أولر يونتويورسڭز. اويله ايسه اللّهڭ نعمتلرينى خاطرلايڭ و ير يوزنده فساد چيقاريجيلر اولارق بوزغونجيلق ياپمايڭ!"

٧٥- قومندن بويوكلك طاسلايان ايلرى كلنلر، او ضعيف بيراقيلمش (خورلانمش) اولانلره، ايچلرندن ايمان ايدنلره (آلاى ايدرك) ديديكه: "(سز) صالحى كرچكدن ربّى طرفندن كوندريلن برى اولارقمى بيلييورسڭز؟" (اونلر ده:) "شبهه‌سزكه بز، اونڭله كوندريلن هر شيئه ايمان ايدن كيمسه‌لرز!" ديديلر.

٧٦- او بويوكلك طاسلايانلر: "طوغريسى بز (ده) سزڭ كنديسنه ايمان ايتديگڭز شيئى انكار ايدن كيمسه‌لرز!" ديديلر.

٧٧- ديركن او ديشى دوه‌يى كسوب ربلرينڭ أمرينه قارشى (حدى آشارق) عصيان ايتديلر و ديديلركه: "أى صالح! أگر پيغمبرلردن ايسه‌ڭ، بزى (كنديسيله) تهديد ايتمكده اولديغڭ عذابى بزه كتير!"

٧٨- بونڭ اوزرينه اونلرى او صارصينتى ياقه‌لادى ده يورتلرنده ديز اوستى چوكوب قالان كيمسه‌لر اولديلر.[١]

٧٩- (صالح) آرتق اونلردن يوز چويردى و ديديكه: "أى قومم! يمين اولسونكه سزه ربّمڭ (وحى اولارق) كوندردكلرينى تبليغ ايتدم و سزه نصيحت ايتدم؛ فقط سز نصيحت ايدنلرى سومه‌يورسڭز."

٨٠- لوطى ده (خاطرلا)! هانى قومنه شويله ديمشدى: "عالمَلردن هيچ برينڭ سزى كنديسيله كچمديگى (سزدن اوڭجه ياپمديغى) حياسزلغيمى ياپييورسڭز؟"

٨١- "چونكه سز قادينلرى بيراقوب شهوتله أرككلره ياقلاشييورسڭز. خير! سز (حدّى آشارق) اسراف ايدن بر قومسڭز"[٢]

---

(١) "أهل ضلالتڭ شرّندن كائناتڭ قيزدقلرينى و عناصر كليه‌نڭ (بويوك عنصرلرڭ) حدّت ايتدكلرينى و عموم موجوداتڭ (بوتون وارلقلرڭ) غليانه كلدكلرينى، قرآن حكيم معجزانه افاده ايدييور. يعنى: قوم نوحڭ باشنه كلن طوفان ايله سماوات و ارضڭ هجومنى و قوم ثمود و عادڭ انكارلرندن هوا عنصرينڭ حدّتنى و قوم فرعونه قارشى صو عنصرينڭ و دڭزڭ غليانى و قارونه قارشى طوپراق عنصرينڭ غيظنى (اوفكه‌سنى) و أهل كفره قارشى آخرتده تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ [نره‌ده ايسه اوفكه‌دن چاتلاياجق!] سريله جهنّمڭ غيظنى و اوفكه‌سنى و سائر موجوداتڭ أهل كفر و ضلالته قارشى حدّتنى كوستروب اعلان ايدرك غايت مدهش بر طرزده و اعجازكارانه (معجزه‌وى بر شكلده) أهل ضلالت و عصيانى زجر ايدييور (طوقاتلايور). (...)

اى جِرمى و جسمى (جسّه‌سى) كوچك و جُرم (كناه) و ظلمى بويوك و عيب و ذنبى (كناهى) عظيم (چوق بويوك)، بيچاره انسان! كائناتڭ حدّتندن، مخلوقاتڭ (ياراتيلمشلرڭ) نفرتندن و موجوداتڭ اوفكه‌سندن قورتولمق ايسترسه‌ڭ؛ ايشته قورتولمه‌نڭ چاره‌سى، قرآن حكيمڭ دائره‌سنه كيرمكدر و قرآن حكيمڭ مبلغى (تبليغ ايديجيسى) اولان رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامڭ سنّت سنيّه‌سنه اتباعدر. كير و تابع اول!" (لمعلر، ١٣نجى لمعه، ٨٥)

(٢) "قوّهٔ شهويه‌نڭ (شهوت حسّنڭ) تفريط (كرى) مرتبه‌سى خموددركه، نه حلاله و نه حرامه شهوتى، بر اشتهاسى يوقدر. افراط (ايلرى) مرتبه‌سى فجوردركه، ناموسلرى و عرضلرى پايمال ايتمك (آياق آلتنه آلمق) اشتهاسنده اولور. وسط (اورته) مرتبه‌سى ايسه عفّتدركه، حلالنه شهوتى وار، حرامه يوقدر." (اشارات الاعجاز، ١٩-٢٠)

٨٢- حالبوكه قومنڭ جوابى (آلاى ايدرك): "اونلرى مملكتڭزدن چيقارڭ! چونكه اونلر فضله تميزلنن انسانلرمش!" ديمه‌لرندن باشقه بر شى اولمدى.

٨٣- بونڭ اوزرينه (بزده) اونى و أهلنى قورتاردق؛ آنجق قاريسى خارج؛ (او،) كريده (عذابده) قالانلردن اولدى.

٨٤- و اوزرلرينه (طاشدن) بر ياغمور ياغديردق. ايشته باق كناهكارلرڭ عاقبتى ناصل اولدى!

٨٥- مَدْيَنْ قومنه[١] ده قرداشلرى شُعَيْبى (كوندردك). ديديكه: "أى قومم! اللّهه عبادت ايدڭ، سزڭ ايچون اوندن باشقه هيچ بر آلّه يوقدر! شبهه‌سز ربّڭزدن سزه آپ آچيق بر معجزه كلمشدر؛ آرتق اولچويى و طارتى‌يى تام ياپڭ، انسانلره، أشيالرينى (ماللرينى) أكسيك ويرمه‌يڭ و اصلاح ايديلمسندن صوڭره ير يوزنده فساد چيقارمايڭ! أگر مؤمن كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، (بيلڭكه) بونلر سزڭ ايچون خيرليدر."

٨٦- "او حالده (انسانلرى) تهديد ايدرك و اللّهڭ يولندن اوڭا ايمان ايدنلرى منع ايدرك، هم اوڭا (او يوله) بر أگريلك آرايارق هر يول(ڭ باشن)ه اوتورمايڭ! خاطرلايڭكه، بر زمانلر (سز) آز ايديڭز ده (او) سزى چوغالتدى؛ و باقڭ (سزدن اوڭجه) فساد چيقارانلرڭ عاقبتى ناصل اولدى!"

٨٧- "أگر ايچڭزدن بر قسمى كنديسيله كوندريلديگم شيئه (حقيقته) ايمان ايتمش، بر قسمى ده ايمان ايتمه‌مشلر؛ آرتق الله، آرامزده حكم ويرنجه‌يه قدر صبر ايدڭ! چونكه او، حكم ويرنلرڭ أڭ خيرليسيدر."

---

(١) مَدْيَنْ شهرى آدينى، اوراده ياشايان قبيله‌نڭ آتالرى و ابراهيمڭ (ع م) اوغلى اولان مَدْيَنْدن آلمشدر. قومنه چوق كوزل نصيحتلر ايدن و تأثيرلى جوابلر ويرن شُعَيْبه (ع م) بو خصوصيتندن طولايى "پيغمبرلرڭ خطيبى" دينيلمشدر. اسمى سريانيجه "بيروت" ايله عين معناده اولان شُعَيْبْ (ع م)، مَدْيَنْ اهاليسى ايله اصحاب أيكه دينيلن ايكى آيرى أمته پيغمبر اولارق كوندريلمشدر. بو قوملرڭ كفر و عصيانلرينڭ كسيلمه‌مسى اوزرينه اونلره بددعا ايتمش و مَدْيَنْ اهاليسى شدّتلى بر صارصينتى ايله، اصحاب أيكه ده آتش ياغديران بر بلوط طرفندن هلاك ايديلمشلردر. (قرطبى، ج. ٧/٤، ٢٤٧-٢٥١)

٨٨- قومندن بيوكلك طاسلايان ايلرى كلنلر ديديكه: "أى شُعَيْبْ! (يا) مطلقا سنى و برابرڭده كى ايمان ايدنلرى مملكتمزدن چيقاراجغز ويا كسينلكله دينمزه دونرسڭز!" (شُعَيْبْ) ديديكه: "(بز بو تكليفڭزى) چركين بولان كيمسه‌لر اولسه‌ق ده‌مى؟"

٨٩- "الله بزى اوندن قورتاردقدن صوڭره أگر تكرار سزڭ دينڭزه دونرسه‌ك، شبهه‌سزكه، اللّهه قارشى يالان افترا ايتمش اولورز! هم ربّمز اللّهڭ ديله‌مسى مستثنا، اوڭا دونمه‌مز بزم ايچون اولاجق شى دگلدر! ربّمز، هر شيئى علماً قوشاتمشدر (بزم حالمزى ده بيلير). اللّهه توكّل ايتدك. ربّمز! بزمله قومڭزڭ آراسنى حق ايله آچ (حكم وير)؛ چونكه سن (أڭ مشكل شيلرى دخى) آچانلرڭ (حكم ويرنلرڭ) أڭ خيرليسيسڭ!"

٩٠- قومندن انكار ايدن ايلرى كلنلر ايسه ديديكه: "يمين اولسونكه، أگر شُعَيْبه تابع اولورسه‌ڭز، او تقديرده طوغريسى سز ألبته خسرانه اوغرامش كيمسه‌لر اولورسڭز."

٩١- بونڭ اوزرينه اونلرى او صارصينتى ياقه‌لادى ده يورتلرنده ديز اوستى چوكوب قالان كيمسه‌لر اولديلر.

٩٢- شُعَيْبى يالانلايانلر صانكه اوراده هيچ اوتورمامشلردى! (أوت!) شُعَيْبى يالانلايانلر، كنديلرى خسرانه اوغرايانلر اولديلر.

٩٣- (شُعَيْبْ) آرتق اونلردن يوز چويردى و ديديكه: "أى قومم! يمين اولسونكه سزه ربّمڭ (وحى ايله) كوندردكلرينى تبليغ ايتدم و سزه نصيحت ايتدم. آرتق (سزڭ كبى) كافرلر كروهنه ناصل اوزولورم؟"[1]

٩٤- ايشته (بز) هانكى شهره بر پيغمبر كوندرديسه‌ك، مطلقا اورانڭ خلقنى صيقينتيلر و خسته‌لقلر ايله ياقه‌لادق.[2] تاكه يالوارسينلر (و ايمانه كلسينلر).

٩٥- صوڭره كوتولگڭ (او طارلغڭ) يرينه، اييلك (بوللق) ايله دگيشديردك. نهايت (مال و اولاد جهتيله) چوغالديلر و: "طوغريسى آتالريمزه ده (زمان زمان بويله) طارلقلر و بوللقلر طوقونمشدى. (بونڭ تهديد ايديلديگمز عذابله بر علاقه‌سى يوق!)" ديديلر ده، كنديلرى هيچ فرقنده دگللركن اونلرى آنسزين ياقه‌لاييويردك.

---

(١) بر حديثڭ معناسنده‌كى: ٱلرَّاضِى بِالضَّرَرِ لَا يُنْظَرُ لَهُ [ضرره كندى راضى اولانڭ لهنده باقيلماز. اوڭا شفقت ايدوب آجينماز] قاعدهٔ اساسيه‌سيله، شفقت حقّنى و مرحمت لياقتنى (اهليتنى) كنديلرندن سلب ايتمشلر (كيدرمشلر). اونلره آجينماياجق و شفقت ايديلمز. (قسطمونى لاحقه‌سى، ٢٣٩)

(٢) "اصل مصيبت، مضر(ضررلى) مصيبت دينه كلن مصيبتدر. مصيبت دينيه‌دن هر وقت دركاه الٰهيه‌يه التجا ايدوب (صيغينوب) فرياد ايتمك كركدر. فقط دينى اولمايان مصيبتلر حقيقت نقطه‌سنده مصيبت دگلدرلر. بر قسمى اخطار رحمانيدر (رحمانى برر خاطرلاتمه‌در). ناصلكه بر چوبان غيرڭ تارله‌سنه تجاوز ايدن قويونلرينه طاش آتار. اونلر او طاشدن حس ايدرلركه: ضررلى ايشدن قورتارمق ايچون بر اخطاردر. ممنونانه دونرلر. اويله ده چوق ظاهرى مصيبتلر واركه: الٰهى برر اخطاردر. برر ايقاظدر. و بر قسمى كفّارت الذّنوبدر (كناهلره كفّارت اولوب عفوينه وسيله‌در). و بر قسمى غفلتى طاغيدوب بشرى (انسانلق ايجابى) اولان عجزينى و ضعفنى بيلديره‌رك بر نوع حضور ويرمكدر." (لمعه‌لر، ٢نجى لمعه، ٨)

۹۶- هم كرچكدن او شهرلرڭ خلقی ایمان ایدوب (پیغمبرلرینه قارشی كلمكدن) صاقینسه‌لردی، ألبته اوزرلرینه كوكدن و یردن نیجه بركتلر آچاردق؛ فقط (اونلر، پیغمبرلرینی) یالانلادیلر؛ بونڭ اوزرینه (بز ده) اونلری، قزانمقده اولدقلری (كناهلر) یوزندن (عذابمز ایله) یاقه‌لاییویردك.

۹۷- یوقسه او شهرلرڭ خلقی، كندیلری اویویان كیمسه‌لر ایكن عذابمزڭ كندیلرینه كیجه‌لین كلمه‌سندن امینمی اولدیلر؟

۹۸- ویا او شهرلرڭ خلقی، كندیلری أگلنیرلركن، عذابمزڭ كندیلرینه قوشلق وقتی (كوپه كوندوز) كلمه‌سندنمی امین اولدیلر؟

۹۹- یوقسه اللّهڭ طوزاغندنمی امین اولدیلر؟ فقط خسرانه اوغرایانلر كروهندن باشقه‌سی اللّهڭ طوزاغندن امین اولماز.

۱۰۰- أسكی صاحبلرندن صوڭره یر یوزینه وارث اولانلری حالا (شو حقیقت) یوله كتیرمدیمیكه؛ أگر دیله‌سه‌یدك، كندیلرینی كناهلری یوزندن مصیبته اوغراتیردق. هم (بز) اونلرڭ قلبلرینی مهرلرز ده اونلر (نصیحتی) ایشیتمزلر.

۱۰۱- ایشته او شهرلركه، سڭا اونلرڭ خبرلرندن بر قسمنی آڭلاتییورز. و جلالم حقّی ایچون، پیغمبرلری كندیلرینه آپ آچیق معجزه‌لر كتیردیلر! فقط داها اوڭجه (معجزه‌لر كلمه‌دن) اوّل یالانلادقلری شیلره، ایمان ایده‌جك اولمادیلر. ایشته اللهٰ، كافرلرڭ قلبلرینی (كفرلرنده‌كی عنادلری سببیله) بویله مهرلر.

۱۰۲- هم اونلرڭ چوغنده عهده وفا دییه بر شی بولمادق. فقط طوغریسی اونلرڭ چوغنی كرچكدن فاسق كیمسه‌لر بولدق.[۱]

۱۰۳- صوڭره اونلرڭ آردندن موسی‌یی معجزه‌لریمزله فرعونه و (قومنڭ) ایلری كلنلرینه كوندردك ده اونلره (او معجزه‌لره اولان انكارلریله نفسلرینه) ظلم ایتدیلر. فقط باق فساد چیقارانلرڭ عاقبتی ناصل اولدی![۲]

۱۰۴- ایشته موسی دیدیكه: "أی فرعون! شبهه‌سزكه بن، عالملرڭ ربّی طرفندن (كوندریلمش) بر پیغمبرم!"

---

(۱) "فسق، حقدن عُدُولدر، آیریلمقدر، حددن تجاوزدر، حیات أبدیه‌یی ترك ایتمكدر و حیات أبدیه‌دن چیقمقدر. فسقڭ منشأی (قایناغی)، قوهٔ عقلیه، قوهٔ غضبیه، قوهٔ شهویه دینیلن اوچ قوّتڭ افراط (آشیری كیتمه‌سندن) و تفریطندن (كری قالمه‌سندن) نشئت ایدر (اورته‌یه چیقار). أوت افراط و تفریط، دلیللره قارشی بر عصیاندر. یعنی صحیفهٔ عالمده یاراتیلان دلائل (دلیللر) عُهُودُ الٰهیه (الٰهی عهدلر) حكمنده‌در. او دلائله مخالفت ایدنلر جناب حقله فطرتاً یاپمش اولدقلری عهدلرینی بوزمش اولورلر." (اشارات الاعجاز، ۲۱۷)

(۲) "صراط مستقیم اهلی اولان پیغمبرلره بیڭلر واقعاتده (حادثه‌لرده) استمدادلرینه (یاردیم ایسته‌دكلرنده) خارقه بر طرزده غیبی (كورونمز یردن) امداد كلمسی و او پیغمبرلرڭ ایسته‌دكلری عیناً ویریلمسی و دوشمانلری اولان منكرلره (انكارجیلره) یوزر حادثاتده عین زمانده غضب كلمسی و سماوی مصیبت باشلرینه اینمسی قطعی و شكسز (شبهه‌سز) كوستركه، بو كائناتڭ و ایچنده‌كی نوع بشرڭ (انسانلغڭ) حكیم (صوڭسز حكمتلی اولان) و عادل (عدالتلی) و محسن (احسان ایدیجی) و كریم (اكرام ایدیجی) و عزیز (عزّتلی) و قهّار (قهر ایدیجی) بر متصرفی (اداره‌جیسی) وبر ربّی واركه، نوح و ابراهیم و موسی و هود وصالح (علیهم السلام) كبی چوق نبیلره، پك خارقه بر صورتده تاریخی و كنیش حادثه‌لرله مظفریت و نجاتلری (قورتولوشلری) ویرمش. وثمود و عاد و فرعون قوملری كبی چوق ظالملره و منكرلره (انكارجیلره) دخی، پیغمبرلرینه عصیانلرینه مقابل دنیاده دخی بر جزا اولارق، باشلرینه دهشتلی سماوی مصیبتلر ایندیرمش." (شعاعلر، ۱۵نجی شعاع، ۵۷۹)

١٠٥- "بگا دوشن اللّهه، حقدن باشقه بر شی سویله‌مه‌ممدر! شبهه‌سزکه سزه ربّگزدن آپ آچیق بر دلیل (بر معجزه) کتیردم؛ آرتق اسرائیل اوغوللرینی بنمله برابر کوندر!"

١٠٦- (فرعون) دیدیکه: "أگر بر دلیل کتیردیسه‌ڭ و طوغری سویله‌ینلردن ایسه‌ڭ هایدی اونی کتیر!"

١٠٧- بونڭ اوزرینه (موسی) عصاسنی (یره) بیراقدی. بر ده باقدیلرکه، او، آپ آچیق بر أژدرها![1]

١٠٨- و ألنی (قویننDن) چیقاردی، بردن او ده باقانلره بم بیاض (نور صاچان بر أل) اولیویردی!

١٠٩- فرعونڭ قومندن ایلری کلنلر دیدیکه: "حقیقتاً بو، غایت بیلکین بر سحربازدر!"

١١٠- "سزی یوردیگزدن چیقارمق ایسته‌یور." (فرعون:) "اویله ایسه نه بویوروورسگز؟" (دیدی).

١١١- ١١٢- (اونلر ده:) "اونی و قرداشنی (هارونی) بکلت و شهرلره طوپلاییجیلر کوندر! بتون بیلکین سحربازلری سگا کتیرسینلر!" دیدیلر.

١١٣- (نهایت بتون اوسته و ماهر) سحربازلر فرعونه کلدیلر: "أگر غالب کلنلر بز اولورسه‌ق، طوغریسی بزه کرچکدن بر مکافات وار (دگلمی؟)" دیدیلر.

١١٤- (فرعون:) "أوت، هم ألبته سز کسینلکله (بگا) یاقین قیلینانلردن اولاجقسگز" دیدی.

١١٥- (سحربازلر:) "أی موسی! (هنریگی اورته‌یه) آتاجقمیسڭ، یوقسه (اوگجه) آتانلر بزمی اولالم؟" دیدیلر.

١١٦- (موسی:) "سز آتڭ!" دیدی. آرتق نه زمانکه (اونلر هنرلرینی اورته‌یه) آتدیلر، انسانلرڭ کوزلرینی بوگوله‌دیلر؛ اونلره قورقو صالدیلر و بیوك بر سحر (میدانه) کتیردیلر.

١١٧- دیرکن (بز ده) موسی‌یه: "عصاگی (یره) بیراق!" دییه وحی ایتدك. بر ده باقدیلرکه او، اونلرڭ اویدیرمقده اولدقلری شیلری یوتویور!

١١٨- بویله‌جه حقیقت اورته‌یه چیقدی و یاپمقده اولدقلری شیلر (سحرلر) بوشه کیتدی.

١١٩- آرتق اوراده مغلوب اولدیلر و (کندیلرینی أوستون کورویورلر ایکن) کوچك دوشن کیمسه‌لره دوندیلر.

١٢٠- و (بو معجزه‌نڭ اصلا بر سحر اولمدیغنی آڭلایان) سحربازلر، (هپ بردن) سجده ایدیجی کیمسه‌لر اولارق آتیلدیلر (و یره قاپاندیلر).[2]

---

(١) ابن عبّاسدن (رع) روایته کوره، موسی علیه السّلام عصاسنی یره بیراقنجه عصاسی، آغزینی آچمش بیوك بر أژدرها اولدی و سرعتله فرعونه طوغری حرکت ایتدی. أژدرهانڭ کندیسنه طوغری کلدیگنی کورن فرعون، درحال تختندن آتلادی و اوڭا مانع اولمسی ایچون موسی علیه السّلامه یالوارمه‌یه باشلادی. بونڭ اوزرینه موسی علیه السّلام اونی ألنه آلنجه، تکرار أسکی حالنه دوندی. (جلالین شرحی، ج. ٣، ٨٥)

(٢) "قصص قرآنیه‌دن (قرآنده‌کی قصّه‌لردن) قصۀ موسی علیه السّلام، عادتا عصای موسی علیه السّلام (موسی علیه السّلامڭ عصاسی) کبی بیگلر فائده‌لری وار. او قصّه‌ده (حکایه‌ده) هم پیغمبر علیه الصّلاة والسّلامی، تسکین و تسلی، هم کفّاری (کافرلری) تهدید، هم منافقلری تقبیح (کوتوله‌مه)، هم یهودیلری توبیخ (آزارلامه) کبی چوق مقاصدی (مقصدلری)، پك چوق وجوهی (یوگلری) واردر. اونڭ ایچون سوره‌لرده تکرار ایدیلمشدر. هر یرده بتون مقصدلری افاده ایله برابر یالگز بریسی مقصود بالذات (اصل مقصد) اولور، دیگرلری اوڭا تابع قالیرلر." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٢٧)

١٢١- ١٢٢- "عالملركٔ ربّنه، موسى و هارونكٔ ربّنه ايمان ايتدك!" ديديلر.

١٢٣- فرعون: "(بن) سزه اذن ويرمدن اوݣجه‌مى اوݣا ايمان ايتديݣز؟" ديدى. "شبهه‌سزكه بو، (بورايه كلمدن اوݣجه آراݣزده قرارلاشديرارق) اهاليسنى اورادن چيقارمه‌ݣز ايچون شهرده قورديغݣز آپ آچيق بر حيله‌در. فقط ايلريده، بيله‌جكسݣز!"

١٢٤- "مطلقا أللريݣزى و آياقلريݣزى چاپرازلامه كسه‌جگم، صوݣره ده كسينلكله سزى هپ برابر آصاجغم!"

١٢٥- (اونلر) ديديلركه: "ذاتاً بز ربمزه دونيجيلرز!"[١]

١٢٦- "و (سن) ساده‌جه، بزه (او معجزه‌لر) كلديگنده ربمزكٔ آيتلرينه ايمان ايتدك دييه بزدن انتقام آلييورسكٔ. ربمز! اوزريمزه صبر ياغدير و بزى مسلمان كيمسه‌لر اولارق وفات ايتدير!"[٢]

١٢٧- فرعونكٔ قومندن ايلرى كلنلر ايسه ديديكه: "موسى‌يى و قومنى، ير يوزنده فساد چيقارسينلر، سنى و الٓهلرينى ترك ايتسينلر دييه‌مى بيراقاجقسكٔ؟" (فرعون اونلره) ديديكه: "(بز) اونلركٔ اوغوللرينى ئولديره‌جگز، قادينلرينى (قيز چوجقلرينى) ايسه صاغ بيراقاجغز![٣] چونكه كرچكدن بز، اونلركٔ اوستنده قهر ايديجى أوستونلگه صاحب كيمسه‌لرز!"

١٢٨- موسى قومنه شويله ديدى: "اللّٰهدن ياردیم ايسته‌يكٔ و صبر ايدكٔ! شبهه‌سزكه ير يوزى اللّٰهكٔدر؛ اوݣا قوللرندن ديله‌ديگنى وارث قيلار. هم (كوزل) عاقبت، تقوا صاحبلرينكٔدر."

١٢٩- (اونلر) ديديلركه: "(أى موسى! سن) بزه كلمدن اوݣجه ده، كلدكدن صوݣره ده بزه اذيت ايديلدى." (موسى شويله) ديدى: "اومولوركه ربكز دوشمانݣزى هلاك ايدر و سزى ير يوزنده (اونلركٔ يرينه) حاكم قيلار ده، ناصل عمل ايده‌جگݣزه باقار."

١٣٠- محقّقكه (بز)، فرعون اهلنى، بلكه عبرت آليرلر دييه (ييللرجه) قيطلقلر و محصوللردن بر اكسيلتمه ايله ياقه‌لادق (جزالانديردق).

---

(١) "تجارت و مأموريت ايچون، مهم وظيفه‌لرله بو دار امتحان اولان دنيايه كوندريلن انسانلر، تجارتلرينى ياپوب، وظيفه‌لرينى بيتيروب و خدمتلرينى اتمام ايتدكدن (تماملادقدن)، صوݣره، ينه اونلرى كوندرن خالق ذوالجلالنه (جلال صاحبى ياراتيجيسنه) دونه‌جكلر و مولاى كريملرينه قاووشاجقلر. يعنى، بو دار فانيدن كيدوب دار باقيده حضور كبريايه (يوجه حضوره) مشرف اولاجقلر. يعنى، اسباب دغدغه‌سندن (سببلركٔ زورلقلرندن) و وسائطكٔ (واسطه‌لركٔ) قراݣلق پرده‌لرندن قورتولوب، ربّ رحيملرينه مقرّ سلطنت أبديسنده (أبدى سلطنت يرى اولان جنّتده) پرده‌سز قاووشاجقلر. طوغريدن طوغرى‌يه هركس، كندى خالقى (ياراتيجيسى) و معبودى (عبادت ايتديگى) و ربّى و سيدى (أفنديسى) و مالكى (صاحبى) كيم اولديغنى بيله‌جك و بولاجقلر." (عصاى موسى، ١٠نجى حجّت ايمانيه، ١٩٠)

(٢) ابن عبّاسدن (رع) كلن بر روايته كوره: "بو ذاتلر، كونكٔ باشلانغيجنده سحرباز ايديلر. كونكٔ صوݣنده شهيد اولديلر!" (ابن كثير، جـ. ٢، ٤٣)

(٣) "قرآنده چوق تكرار ايديلن قصّۀ موسى عليه السّلامكٔ جمله‌لرى و جزؤلريدركه، هر بر جمله‌سى، حتى هر برجزئى، بر دستور كلّينكٔ (بيوك دستورينكٔ) اوجى اولارق كوستريلمش و او دستورى افاده ايدييور.(...) مثلا يُذَبِّحُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْ [(يكى طوغان) اوغوللريݣزى بوغازلايور، قادينلريݣزى (قيز چوجقلريݣزى) ايسه حياتده بيراقييورلردى.] بنى اسرائيلكٔ، اوغوللرينكٔ كسيلوب قادين و قيزلرينى حياتده بيراقمق، بر فرعون زماننده ياپيلان بر حادثه عنوانيله، يهودى ملّتنكٔ اكثر مملكتلرده، هر عصرده معروض اولديغى، متعدد (چوق) قتل عاملرى، قادين و قيزلرى حيات بشريۀ سفيهانه‌ده (انسانلركٔ غير مشروع حياتنده) اويناديقلرى رولى افاده ايدر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٣٢ / ٣٣)

١٣١- ايشته اونلره اييلك كلديگى زمان: "بو بزم حقّمزدر" ديرلر. اما اونلره بر كوتولك اصابت ايدرسه، موسى و اونڭله برابر اولانلرى اوغورسز صايارلردى. دقّت ايدڭ! اونلرڭ اوغورسزلغى (كندى عمللرندن اولوب آنجق) الله قاتندندر؛ فقط اونلرڭ چوغى بيلمزلر.

١٣٢- و ديديلركه: "بزى كنديسيله سحرله‌مك ايچون هر نه اولورسه اولسون اونى بزه معجزه كتيررسه‌ڭ ده بز سڭا ايمان ايديجى كيمسه‌لر دگلز."

١٣٣- آرتق (بز ده) اونلرڭ اوزرينه آيرى آيرى معجزه‌لر اولارق؛ طوفان، چكركه، حشرات، قورباغه‌لر و (صولرينه) قان كوندردك. بوڭا رغماً بيوكلك طاسلاديلر و بر كناهكارلر طوپليلغى اولديلر.[١]

١٣٤- ديركن اوزرلرينه او كوتولك (او عذاب) چوكنجه: "أى موسى! سنڭ يانڭده اولان (سڭا ويرديگى) سوز حرمتنه بزم ايچون ربّڭه دعا ايت؛ يمين اولسونكه، أگر بزدن عذابى قالديررسه‌ڭ، سڭا مطلقا ايمان ايده‌جگز و محقّق اسرائيل اوغوللرينى سنڭله برابر كوندره‌جگز!" ديديلر.

١٣٥- نهايت اونلرڭ كنديسنه ايريشيجى اولدقلرى بر وقته قدر (بز) كنديلرندن عذابى قالديرنجه، اونلر همن يمينلرينى بوزديلر.

١٣٦- بونڭ اوزرينه (بز ده) كرچكدن اونلرڭ آيتلريمزى يالانلامه‌لرى و اونلردن غافل كيشيلر اولمه‌لرى سببيله كنديلرندن انتقام آلدق ده اونلرى دڭزده بوغدق.[٢]

١٣٧- (اوته‌دن برى) كوچسز دوشورولمكده اولان قومى ايسه، كنديسنى بركتلى قيلديغمز يرڭ (شام و مصرڭ) طوغولرينه وباتيلرينه وارث قيلدق. بويله‌جه ربّڭك اسرائيل اوغوللرينه اولان او پك كوزل سوز، صبر ايتمه‌لرى سببيله تماماً يرينه كلدى. فرعونڭ و قومنڭ ياپمقده اولدقلرينى (سرايلرينى) و يوكسلتمكده اولدقلرينى (كوشك و باغچه‌لرينى) ايسه، خراب ايتدك.

---

(١) الله، فرعون قومنه اوّلا ياغمور و سيل فلاكتنى، صوڭره صره‌يله، هر يرى استيلا ايده‌جك چوقلقده بلوطلر حالنده چكركه، حشرات و قورباغه سورولرينى كوندردى. اويله‌كه بو حيوانلرڭ چوقلغى اويله بر آفت حالنى آلديكه، حضرت موسى‌يه (ع م) ايمان ايتمه‌ين قبْطْ قومنڭ أو و اشيالرينڭ أڭ اجرا كوشه‌لرينه، حتى آغيز و كوزلرينه قدر كيرييورلردى. بونڭ آردندن، بر مدّت، ايچدكلرى صولر دخى قانه دوندى. (ابن كثير، ج. ٢، ٤٦)

(٢) "قرآن حكيمده اهل ضلالته قارشى عظيم شكوالرى (بويوك شكايتلرى) و كثرتلى تحشيداتى (پك چوق اوزرنده طورمسى) و چوق شدّتلى تهديداتى عقلڭ ظاهرينه كوره (ايلك باقيشده) قرآن حكيمڭ عدالتلى و مناسبتلى (اويغون) بلاغتنه (ادبياتنه) و اسلوبنده‌كى اعتدالنه و استقامتنه (دنكه‌لى و طوس طوغرى اولوشنه) مناسب دوشمه‌يور. عادتا قرآن حكيم، عاجز بر آدمه قارشى اوردولرى تحشيد ايدييور (يبغييور). و او اهل ضلالتڭ (حقدن صاپانلرڭ) جزئى (كوچك) بر حركتى ايچون، بيڭلر جنايت ايتمشلر كبى اونلرى تهديد ايدييور. و اونلرڭ مفلس (افلاس ايتمش) و ملكده هيچ بر حصّه‌لرى اولمديغى حالده اونلره متجاوز بر شريك (صينيرلرى چيگنه‌يه‌رك اورتاق اولان برى) كبى موقع (ير) ويروب اونلردن شكوالر ايدييور. بونڭ سرّى و حكمتى نه‌در؟

الجواب: اونڭ سرّى و حكمتى شودركه: شيطانلر و شيطانلره اويانلر ضلالته سلوك ايتدكلرى (كيتدكلرى) ايچون كوچك بر حركتله چوق تخريبات ياپابيليرلر. و چوق مخلوقاتڭ (ياراتيلمشلرڭ) حقوقنه تجاوز ايدييورلر. آز بر فعل ايله چوق خسارت (ضرر) ويرييورلر. (...) اهل ضلالت اولان حزب الشيطانڭ (شيطانڭ يولندن كيدنلرڭ) ظاهراً جزئى خطيئاتلريله (كوچك خطالريله) و عصيانلريله پك چوق مخلوقاتڭ حقوقنه تجاوز ايتدكلرى ايچون و موجوداتڭ (وارلقلرڭ) وظائف عاليه‌لرينڭ (يوجه وظيفه‌لرينڭ) نتيجه‌لرينڭ ابطال ايديلمسنه سببيت ويردكلرى (سبب اولدقلرى) ايچون، اونلردن عظيم شكايتلر ايتمسى و اونلرى دهشتلى تهديد ايتمسى و تخريباتلرينه قارشى مهم تحشيدات ايتمسى عين بلاغت ايچنده محض حكمتدر (حكمتڭ تا كنديسيدر). و غايت مناسب و موافقدر (اويغوندر)." (لمعه‌لر، ١٣نجى لمعه، ٧٣)

١٣٨- هم اسرائيل اوغوللريني دڭزدن كچيردك؛ ديركن كنديلرينه مخصوص بر طاقيم پوتلره طاپان بر قومه راستلاديلر. ديديلركه: "أى موسى! اونلرڭ ناصل بر طاقيم الٓهلرى وارسه، (سن ده) بزه (اويله) بر الٓه ياپ!" (موسى ده:) "حقيقتاً سز جاهللك ايتمكده اولان بر قومسڭز!" ديدى.

١٣٩- "شبهه‌سزكه بونلر (يوقمى)، كنديلرينڭ ايچنده بولوندقلرى (باطل دينلرى) هلاكه محكومدر و ياپمقده اولدقلرى شى باطلدر."

١٤٠- "او سزى عالملره أوستون قيلمش ايكن، سزه اللّٰهدن باشقه الٓهمى آراياجغم؟" ديدى.[١]

١٤١- هم بر زمان سزى فرعون اهلندن قورتارمشدق؛ (اونلر) سزى عذابڭ أڭ كوتوسنه (اولاد آجيسنه) معروض بيراقييورلردى. (يڭى طوغان) اوغوللريڭزى ئولديروب، قادينلريڭزى (قيز چوجقلريڭزى) ايسه حياتده بيراقييورلردى. ايشته بونده، سزه ربّڭزدن بيوك بر امتحان واردى.

١٤٢- و موسى ايله اوتوز كيجه ايچون وعدلشدك، هم بونى اون (كيجه داها علاوه ايتمك) ايله تماملادق؛ بويله‌جه ربّيسنڭ تعيين ايتديگى وقت، قرق كيجه‌يه تماملاندى و موسى قرداشى هارونه ديديكه: "قوممڭ ايچنده بنم يريمه كچ؛ (اونلرى) اصلاح ايت و فساد چيقارانلرڭ يولنه اويما!"[٢]

١٤٣- موسى تعيين ايتديگمز وقتده كلوب ده ربّى اوڭا خطاب بويورنجه: "ربّم! بڭا (كنديڭى) كوستر؛ سڭا باقايم!" ديدى.

(ربّى) بويورديكه: "(سن) بنى (بو دنياده) اصلا كوره‌مزسڭ؛ فقط طاغه باق، شايد او يرنده طورابيليرسه، او تقديرده (سن ده) بنى كوره‌بيليرسڭ!" ديركن ربّى طاغه تجلّى ايدنجه اونى پارامپارچه ايتدى؛ موسى ده باييلارق (يره) دوشدى! نهايت آييلنجه: "(ربّم!) سنى هر نقصانلقدن تنزيه ايدرم! (بو طلبمدن طولايى) سڭا توبه ايتدم و بن ايمان ايدنلرڭ ايلكى‌يم!" ديدى.[٣]

---

(١) "انسانه حقيقى معبود (عبادته لايق حقيقى الٓه) اولاجق، يالڭز هر شيئڭ ديزكينى ألنده، هر شيئڭ خزينه‌سى يانننده، هر شيئڭ يانننده ناظر، هر مكانده حاضر، مكاندن منزّه، عجزدن مبرّا (برى)، قصوردن مقدّس، نقصدن (نقصانلقدن) معلّا (يوجه) بر قدير ذوالجلال، بر رحيم ذوالجمال، بر حكيم ذوالكمال (صوڭسز قدرت، مرحمت، حكمت صاحبى اولان اللّٰه) اولابيلير. چونكه نهايتسز حاجات انسانيه‌يى (انسانڭ احتياجلرينى) ايفا ايده‌جك (يرينه كتيره‌جك)، آنجق نهايتسز بر قدرت و محيط (قوشاتيجى) بر علم صاحبى اولابيلير. اويله ايسه، معبوديته (عبادت ايديلمه‌يه) لايق يالڭز اودر." (سوزلر، ٢٣نجى سوز، ١٠٩)

(٢) موسى (ع)، جناب حقّڭ أمريله ذى القعده آينڭ تمامنى اوروچله كچيرمش و بو سوره‌نڭ صوڭنده ده آغزينى مسواكلامشدى. جناب حق ايسه، قاتنده مقبول اولان اوروچلى آغزينڭ قوقوسيله اوڭا خطاب ايتمك مراد ايتديگندن، اون كون داها اوروچ طوتمسنى أمر ايتمش، او ده اوڭجه‌كى اوتوز كونڭ اوزرينه، ذى الحجه آينده اون كون داها اوروچ طوتمشدى. (نسفى، ج. ٢، ١٠٩)

(٣) "شو فقره (بحث) ايله طور سيناده‌كى مناجات موسويّه‌ده (موسى عليه السّلامڭ دعاسنده) وقوع بولان (ميدانه كلن) تجلّيهٔ جلاليه (جلال تجلّيسى) هيتندن قوجه طاغ پارچه‌لانوب طاغيلمسى و او خشيتدن (قورقو ويريجى حالدن) طاشلرڭ اطرافه يووارلانمسى اولان واقعهٔ مشهوره‌يى اخطار ايله (مشهور حادثه‌يى خاطرلاتمقله) شويله بر معنايى درس ويرييوركه: 'أى قوم موسى! ناصل، اللّٰهدن قورقمييورسڭز؟ حالبوكه طاشلردن عبارت اولان طاغلر، اونڭ خشيتندن أزيلوب طاغيلييور. و سزدن اخذ ميثاق (سوز آلمق) ايچون اوستڭزده جبل طورى (طور طاغنى) طوتديغنى، هم طلب رؤيت (اللّٰهى كورمك ايسته‌مسى) حادثه‌سنده طاغڭ پارچه‌لانمسنى بيلوب و كورديگڭز حالده، نه جسارتله اونڭ خشيتندن تيتره‌مه‌يوب، قلبڭزى قاتيلق و قساوتده بولونديرييورسڭز؟'" (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٧٦)

١٤٤- (الله) بويورديكه: "اى موسى! شبهه‌سزكه بن كوندردكلرمله (سكا وحى ايتدكلرمله) و (سنگله) قونوشمه‌مله سنى انسانلرك اوزرينه سچدم. آرتق (لطفمدن) سكا ويرديگمى آل و شكر ايدنلردن اول!"

١٤٥- هم (بز،) بر نصيحت و هر شى ايچون بر آچيقلامه اولمق اوزره اوكا (توراته عائد) لوحه‌لرده هر شيئى يازدق ده (ديدككه): "بونلرى قوّتله طوت، قومگه ده أمر ايت، بونلرك (تقوا جهتيله) أڭ كوزلنى طوتسونلر! سزه، ياقينده (كوروب عبرت آله‌كز ايچون) فاسقلرك (خراب اولمش) يوردينى كوستره‌جگم."

١٤٦- ير يوزنده حقسز يره كبرلننلرى ده آيتلرمدن ياقينده اوزاقلاشديراجغم. (اونلر) هر معجزه‌يى كورسه‌لر ده يينه اوكا ايمان ايتمزلر.[١] هم هدايت يولنى كورسه‌لر، اونى يول ايدينمزلر. فقط آزغينلغك يولنى كورسه‌لر، اونى (همن كنديلرينه) يول ايدينيرلر. بونك سببى، شبهه‌سز اونلرك آيتلريمزى يالانلامه‌لرى و اونلردن غافل كيمسه‌لر اولمه‌لريدر.

١٤٧- آيتلريمزى و آخرته قاووشمه‌يى يالانلايانلره كلنجه اونلرك عمللرى بوشه كيتمشدر. (اونلر) ياپمقده اولدقلرندن باشقه بر شيله‌مى جزالانديريلاجقلر (صانييورلر)؟[٢]

١٤٨- و كنديسنك (طور طاغنه كيتمه‌سنك) آردندن موسينك قومى، زينت اشيالرندن (ياپيلمش) بوگورمه‌سى اولان بر بوزاغى هيكلنى (آله) ايدينديلر؛ كورمديلرميكه كرچكدن او، نه اونلرله قونوشيور، نه ده اونلره بر يول كوستربيور! اونى (آله) ايدينديلر و ظالملر اولديلر.

١٤٩- نهايت (پيشمانلق) أللرينه دوشورولدى (و اوزونتولرندن أللرينى ايصيرر اولديلر) ده، شبهه‌سز كنديلرينك كرچكدن صاپدقلرينى كورنجه: "يمين اولسونكه، أگر ربّمز بزه مرحمت ايتمز و بزه مغفرت ايتمزسه، محقّق خسرانه اوغرايانلردن اولاجغز!" ديديلر.

---

(١) "(انسان) حكمت خلقتنى (ياراتيليشنك غايه‌سنى) اونوتوب، وظيفۀ فطريه‌سنى ترك ايدرك كندينه معناى اسميله باقسه، كنديى مالك (صاحب) اعتقاد ايتسه (قبول ايتسه) او وقت امانتده خيانت ايدر، وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰيهَا [اونى (او نفسى، عصيانيله) اورتن ايسه، مطلقا خسرانه اوغرامشدر!] آلتنده داخل اولور.(...)

ايشته 'أنا' (انسانك بنلك دويغوسى)، شو خائنانه وضعيتده ايكن جهل مطلقده‌در (تام بر جاهللكده‌در). بيگلر فنونى (فنلرى) بيلسه ده جهل مركبله بر اجهلدر (أڭ بيوك بر جهالتدر). چونكه دويغولرى، افكارلرى (فكرلرى) كائناتك انوار معرفتنى (اللّهى طانيتان نورلرينى) كتيرديگى وقت، نفسنده اونى تصديق ايده‌جك، ايشيقلانديراجق و ادامه ايده‌جك (دوام ايتديره‌جك) بر ماده بولمديغى ايچون سونرلر. كلن هر شى، نفسنده‌كى رنكلر ايله بويالانير. محض حكمت كلسه، نفسنده عبثيت مطلقه (تام بر معناسزلق) صورتنى (شكلنى) آلير. چونكه شو حالده‌كى 'أنا'نك رنكى، شرك و تعطيلدر، اللّهى انكاردر. بوتون كائنات پارلاق آيتلرله طولسه، او 'أنا'ده‌كى قراكلقلى بر نقطه، اونلرى نظرده سونديرر، كوسترمز." (سوزلر، ٣٠نجى سوز، ٢١٨)

(٢) "هر بهارده حشر اكبردن (قيامتده‌كى أڭ بيوك ديريلمه‌دن) داها غريب بيگلرله حشرلرى انشا ايدن، مكافات و مجازات (جزا) ايچون قدرتنه نسبتاً بر بهاردن داها قولاى اولان حشرى ياپاجغنى و قيامتى كتيره‌جگنى عموم انبياسنه (پيغمبرلرينه) بيگلرله دفعه وعد و عهد ايدن و قرآنده حشرك وقوعنه بيگلرله اشارتله برابر، بيڭ عدد آيتلرنده صراحتًا (آچيقجه) حكم ايدوب تهديد و تعهد ايدن بر قدير جبارك، بر قهّار ذوالجلالك او قدر وعدلرينى تكذيب (يالانلامه) و قدرتنى انكار حكمنده اولان انكار حشر (آخرتى انكار) خطاسنى ارتكاب ايدنلره (ايشله‌ينلره) جهنّم عذابى عدالتدر." (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١٥٦)

١٥٠- بويله‌جه موسى (طور طاغندن اونلرڭ ياپدقلرندن طولايي) قيزغين و اوزكون اولارق قومنه دوننجه: "بڭا آردمدن نه كوتو خلف اولديگز! ربّڭزڭ أمرينه (صبر ايتمدن) عجله‌مى ايتديگز؟" ديدى. تورات لوحه‌لرينى (يره) بيراقدى و قرداشنڭ باشندن طوتدى، اونى كنديـنه طوغرى چكمه‌يه باشلادى. (قرداشى ده:) "(أى) آنامڭ اوغلى! طوغريسى بو قوم بنى خيرپالادى و نره‌ده ايسه بنى ئولديرييورلردى! آرتق دوشمانلرى بڭا كولديرمه و بنى بو ظالملر كروهيله برابر طوتما!" ديدى.

١٥١- (موسى:) "ربّم! بڭا و قرداشمه مغفرت أيله و بزى رحمتڭه قوى! چونكه سن، مرحمتليلرڭ أڭ مرحمتليسيسڭ!"(١) ديدى.

١٥٢- شبهه‌سزكه بوزاغى‌يى (آله) ايديننلر يوقمى، اونلره ياقينده ربلرندن بر غضب و دنيا حياتنده بر ذلّت ايريشه‌جكدر. ايشته افترا ايدنلرى ايسه بويله جزالانديررز.

١٥٣- كوتولكلرى ياپوب ده صوڭره آردندن توبه ايدوب ايمان ايدنلر ايسه، محقّقكه ربّڭ بونڭ (بو توبه‌نڭ) آردندن، ألبته (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

١٥٤- نهايت موسينڭ اوفكه‌سى ياتيشنجه، لوحه‌لرى آلدى. اونلرڭ (بر) نسخه‌سنده ايسه، او كيمسه‌لر ايچون بر هدايت و بر رحمت واردركه، اونلر ربلرندن قورقارلر.

١٥٥- و موسى، تعيين ايتديگمز وقت(ده تعيين ايتديگمز يره كلوب مغفرت ديله‌مه‌لرى) ايچون قومندن (بوزاغى‌يه طاپمايان) يتمش آدم سچدى.(٢) اونلرى ده او شدّتلى صارصينتى ياقه‌لاينجه (موسى) ديديكه: "ربّم! أگر ديله‌سه‌يدڭ (بوزاغى‌يه طاپانلره أنكل اولمدقلرى و اونلرى ترك ايتمدكلرى ايچون) اونلرى ده (و ديله‌سه‌يدڭ) بنى ده داها اوڭجه هلاك ايدردڭ.

ايچمزدن بعض بينسزلرڭ ياپديغى شيلر يوزندن بزى هلاكمى ايده‌جكسڭ؟ (هلاك ايتمه يا ربّى!) بو، سنڭ امتحانڭدن باشقه بر شى دگلدر. اونڭله كيمى ديلرسه‌ڭ (كفرلرنده‌كى اصرارلرى سببيله) ضلالته آتار، كيمى ده ديلرسه‌ڭ (حكمتڭه بناءً كندى لطفڭدن) هدايته ايرديررسڭ. سن بزم وليمزسڭ؛ آرتق بزه مغفرت أيله؛ بزه مرحمت بويور؛ چونكه سن باغيشلايانلرڭ أڭ خيرليسيسڭ!"

(١) "أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ [سن مرحمتليلرڭ أڭ مرحمتليسيسڭ!] كبى تعبيراتده‌كى موازنه (قارشيلاشديرمه) جناب حقّڭ واقعه‌كى (كرچكده‌كى) صفات و افعالى (فعللرى)، سائر او صفات و افعالڭ نمونه‌لرينه مالك (صاحب) اولانلرله موازنه و تفضيل (أوستون طوتمه) دگلدر. چونكه بتون كائناتده جن و انس و ملكده اولان كمالات (يوكسك وصفلر)، اونڭ كمالنه نسبتاً ضعيف بر كولكه‌در؛ ناصل موازنه‌يه كله‌بيلير؟ بلكه موازنه، انسانلرڭ و بالخصوص (بالخاصّه) اهل غفلتڭ نظرينه كوره‌در.

مثلا: ناصلكه بر نفر، اون باشيسنه قارشى كمال اطاعت و حرمتى كوستريور، بتون ايبلكلرى اوندن كوروپور؛ پادشاهى آز دوشونور. اونى دوشونسه ده يينه تشكّراتنى اون باشى‌يه ويرييور. ايشته بويله بر نفره قارشى دينيلير: 'ياهو، پادشاه سنڭ اون باشڭدن داها بيوكدر. يالڭز اوڭا تشكر ايت.' شيمدى شو سوز، واقعه‌كى پادشاهڭ حشمتلى حقيقى قوماندانلغيله، اون باشينڭ جزئى، صورى (كورونوشده‌كى) قوماندانلغى موازنه دگل؛ چونكه او موازنه و تفضيل، معناسزدر. بلكه نفرڭ نظر اهمّيت و ارتباطنه (باغليلغنه) كوره‌دركه، اون باشيسنى ترجيح ايدر، تشكراتنى اوڭا ويرر، يالڭز اونى سور." (سوزلر، ٣٢نجى سوز، ٢٨٣)

(٢) بو كيشيلر موسى(ع م) ايله طور سينايه چيقدقلرنده هپ برلكده سجده حالنده ايكن، جناب حقّڭ موسى‌يه(ع م) اولان خطابنى ايشيتديلر. كنديلرينى قاپلايان سيس آچيلديغنده، مظهر اولدقلرى فيضه قناعت ايتمه‌يه‌رك، اونڭ يانـنه كلديلر و: "اللّهى آچيقجه كورمدكجه سڭا ايمان ايتمه‌يه‌جكز" ديديلر. بونڭ اوزرينه، اوراجقده شدّتلى بر صارصينتى ايله هلاك ايديلديلر، يا ده او ايقاظڭ قورقوسندن ألدن آياقدن كسيله‌رك ئولو كبى اولديلر. (رازى، ج. ١٥/٨، ١٩)

١٥٦- و (موسی:) "بزه بو دنیاده ده، آخرتده ده اییلك یاز؛ شبهه‌سزکه بز سڭا یوڭلدك." (دیدی). (الله ایسه) بویوردیکه: "عذابمی (کوتولك یاپانلردن) دیله‌دیگمه اصابت ایتدیررم. رحمتم ایسه هر شیئی قاپلامشدر. فقط (آخرتده) اونی (کناهلردن) صاقینانلره، زکاتی ویرنلره و آیتلریمزه ایمان ایدنلره یازاجغم!"

١٥٧- (اونلر، موسی و عیسی‌یه ایمان ایدوب تابع اولدقلری کبی) یانلرنده‌کی تورات و انجیلده کندیسنی (اسمنی و صفتلرینی) یازیلی بولدقلری[١] او رسوله، او امّی[٢] پیغمبره (محمّده ده) تابع اولانلردر. (او پیغمبر) اونلره اییلگی امر ایدر و اونلری کوتولکدن یاساقلار؛ هم اونلره تمیز شیلری حلال، پیس شیلری ایسه اوزرلرینه حرام قیلار؛ هم اونلرك آغیرلقلرینی (آغیر مکلفیتلرینی) و اوزرلرنده اولان زنجیرلری (تطبیقی زور اولان حکملری) اینديرر. آرتق اوڭا ایمان ایدن، اوڭا حرمت ایدن، اوڭا یاردیم ایدن و اونڭله برابر ایندیریلن نوره (قرآنه) تابع اولانلر وار یا، ایشته اونلر کرچکدن قورتولوشه ایرنلردر!

١٥٨- (حبیبم یا محمّد!) دیکه: "أی انسانلر! محقّقکه بن، سزڭ هپڭزه، کوکلرڭ و یرڭ ملکی کندیسنڭ اولان اللّهڭ (کوندردیگی) پیغمبری‌یم. اوندن باشقه آلّه یوقدر؛ (او) حیات ویرر و (او) ئولدیرر. اویله‌یسه اللّهه و اونڭ امّی پیغمبر اولان رسولنه ایمان ایدڭ؛ او (پیغمبر)که، اللّهه و اونڭ کلمه‌لرینه (کتابلرینه) ایمان ایدر؛ اوڭا تابع اولڭکه هدایته ایره‌سڭز."[٣]

١٥٩- موسینڭ قومندن بر جماعت ده واردرکه، (انسانلره) حق ایله طوغری یولی کوستررلر و اونڭله عدالتی تطبیق ایدرلر.

---

(١) باقیڭز؛ (صحیفه ٣٧٤، حاشیه ٢)

(٢) بوراده ذکر ایدیلن "امّی" کلمه‌سی، اوقومه و یازمه‌سی اولمایان دیمك اولوب رسول اکرمڭ (ع‌ص‌م) وصفلرندن بریدر. (قرطبی، ج. ٧/٤، ٢٩٨)

"اوت، اوقومق و یازمق أوگرنمدیگی و امّی اولدیغی حالده، اون درت عصرڭ عقلاسنی (عقل صاحبلرینی) و فیلسوفلرینی حیرتده بیراقان و ادیان سماویه‌ده (سماوی دینلرده) برنجیلگی قزانان بر دین ایله بردن، هم تجربه‌سز هم دفعةً (آنی اولارق) میدانه چیقمه‌سی امثال (بڭزر) قبول ایتمز بر حالت (وضعیت) اولدیغی حالده، سوزلرندن، فعللرندن، حاللرندن چیقان اسلامیت، هر زمانده أوچ یوز اللی میلیون انسانڭ روحلرینه، نفسلرینه، عقللرینه تربیه کارانه (تربیه ایدرك) درس ویرمه‌سی و معنوی ترقّیاته (یوکسلمه‌یه) سوق ایتمه‌سی، امثالسز بر حالتدر." (شعاعلر، ١٥نجی شعاع، ٥٨١-٥٨٢)

(٣) "ای نفس! آز بر عمرده حدسز بر عمل اخروی (آخرت عملی) ایسترسه‌ڭ و هر بر دقیقۀ عمریڭی بر عمر قدر فائده‌لی کورمك ایسترسه‌ڭ و عادتڭی عبادته و غفلتڭی حضوره قلب ایتمگی (چویرمه‌یی) سورسه‌ڭ، سنّت سنیّه‌یه اتباع ایت (تابع اول). چونکه بر معاملۀ شرعیه‌یه (شریعتڭ تعریف ایتدیگی ایشلره) تطبیق عمل ایتدیگڭ وقت، بر نوع حضور ویریور. بر نوع عبادت اولویور. اخروی چوق میوه‌لر ویرییور (...) دیمك سنّت سنیّه‌یه تطبیق عمل ایتمکله (عمللرینی سنّته کوره یاپمقله) بو فانی عمر، باقی میوه‌لر ویره‌جك بر حیات أبدیه‌یه مدار (وسیله) اولاجق اولان فائده‌لر ألده ایدیلیر. فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الَّذٖى يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِهٖ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ [اویله‌یسه اللّهه و اونڭ امّی پیغمبر اولان رسولنه ایمان ایدڭ؛ او (پیغمبر)که، اللّهه و اونڭ کلمه‌لرینه (کتابلرینه) ایمان ایدر؛ اوڭا تابع اولڭکه هدایته ایره‌سڭز] فرماننی دیڭله! شریعت و سنّت سنیّه‌نڭ احکاملری (حکملری) ایچنده جلوه‌لری (پاریلتیلری) انتشار ایدن (یاییلان) اسمای حسنانڭ (اللّهڭ أڭ کوزل اسملرندن) هر بر اسمنڭ فیض تجلّیسنه بر مظهر جامع (بیوك بر مظهر) اولمغه چالیش!" (سوزلر، ٢٤نجی سوز، ١٥٠)

۱٦۰- اونلری (اسرائیل اوغوللرینی) اون ایکی قبیله‌یه، امّتله آییردق. (تیه چولنده) قومی کندیسندن صو ایسته‌ینجه موسی‌یه: "عصاڭله طاشه اور!" دییه وحی ایتدك. (طاشه اورنجه) همن اوندن اون ایکی پیڭار فیشقیردی![1] هر قبیله (صو) ایچه‌جگی یری ایيجه بیلدی! هم اوزرلرینی بلوطلرله کولکه‌له‌دك و اونلره قدرت حلواسی ایله بیلدیرجین ایندیردك. "سزی رزقلاندیردیغمز تمیز شیلردن ییيڭ!" (دیدك). حالبوکه (اونلر، نانکورلك ایتمکله) بزه ظلم ایتمدیلر؛ فقط کندیلرینه ظلم ایدییورلردی.

۱٦۱- بر زمان اونلره شویله دینیلمشدی: "شو شهره (قُدسه) یرلشڭ؛ اوندن دیله‌دیگڭز یرده ییيڭ؛ 'حِطَّةٌ (یا ربّ! بزی عفو ایت)' دییڭ و قاپیدن سجده ایدن (حرمتله أگیلن) کیمسه‌لر اولارق کیرڭکه سزڭ خطالریڭزی باغیشلایالم. (بو باغیشلامه‌دن صوڭره) یاقینده اییلك ایدنلره (مکافاتلرینی) داها ده آرتیراجغز."

۱٦۲- فقط ایچلرندن ظلم ایدنلر، او سوزی کندیلرینه سویله‌ننden باشقه‌سیله دگیشدیردی؛ بو سببله (بز ده) ظلم ایتمکده اولدقلرندن طولایی اوزرلرینه کوکدن کوتو بر عذاب کوندردك.[2]

۱٦۳- (أی رسولم!) اونلره (او یهودیلره)، دڭز کنارنده‌کی او شهردن (خلقنڭ حالندن) صور! بر زمان (اونلر) جمعه ایرته‌سی کوننده (او کونڭ حرمتنی اخلال ایدرك) حدّی آشییورلردی؛ اونلره بالیقلری جمعه ایرته‌سی کونلرنده، صویڭ یوزینه چیقارق کلییوردی؛ جمعه ایرته‌سی تعطیلی یاپمییور اولدقلری کون ایسه، اونلره کلمه‌یوردی. عصیان ایتمکده اولدقلرندن طولایی اونلری بویله امتحان ایدییوردق.[3]

---

(۱) "(قرآن) بنی اسرائیله (اسرائیل اوغوللرینه) دیر: موسی علیه السّلامڭ عصاسی کبی بر معجزه‌سنه قارشی، سرت طاش اون ایکی کوزندن چشمه کبی یاش آقیتدیغی حالده، سزه نه اولمشکه موسی علیه السّلامڭ بتون معجزاتنه قارشی لاقید قالوب، کوزیڭز قورو، یاشسز؛ قلبڭز قاتی، آتشسز طورییور؟" (ذوالفقار، ۲۵نجی سوز، ۱۷)

آیریجه باقیڭز؛ (صحیفه ۸، حاشیه ۱)

(۲) اسرائیل اوغوللرینڭ بر قسمی "یا ربّ! بزی عفو ایت!" معناسنده‌کی حِطَّةٌ یرینه، بر بوغدای دانه‌سی معناسنه کلن "حِنْطَه" دیدیلر. اونلر کویا حضرت موسینڭ (ع) أمرینی، نظرلرنده اهمّیتسز کوچك بر شی یرینه قویارق آلای ایتمك ایسته‌دیلر. بو انکارلری سببیله، بر چوق روایته کوره، بر ساعت ظرفنده یگرمی درت بیڭ کیشینڭ هلاکنه سبب اولان بر طاعون (وبا) صالغینی ایله جزالاندیریلدیلر. (نسفی، ج. ۱، ۹۲)

(۳) جناب حق اسرائیل اوغوللرینه جمعه ایرته‌سی کونلرینه حرمت ایتمه‌یی أمر ایتمش و اونلره او کون بالیق آولامه‌یی یاساقلامشدی. اللّهدن بر امتحان اولارق جمعه ایرته‌سی کونی، بالیقلر صو یوزینه چیقار و سورولر حالنده کلیردی. اونلر ایسه بالیقلری قانالله آچارق دڭزه باغلادقلری حوضلره جمعه ایرته‌سی کونی طوپلایور و صوڭره‌کی کونلرده اونلری آولایورلردی.

ابو هریره‌نڭ (رع) بر روایتنه کوره رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلام بویورمشدرکه: "یهودیلرڭ ایشله‌دیگنی سز ایشله‌مه‌یڭ! اونلر اللّهڭ حرام قیلمش اولدیغنی، حیله‌لرڭ أڭ بسیط و أڭ عادیسیله حلال قیلمق ایسته‌دیلر." (ابن کثیر، ج. ۲، ۵۸)

١٦٤- هانی ایچلرندن بر جماعت ده: "اللّهڭ کندیلرینی هلاك ایدیجی اولدیغی ویا شدّتلی بر عذاب ایله اونلری جزالاندیریجی اولدیغی بر قومه نه دییه نصیحت ایدییورسڭز؟" دیمشدی. (نصیحت ایدنلر ایسه:) "ربّڭزه بر معذرت (بیان ایتمك) ایچون، بر ده اومولورکه (کناه ایشلهمکدن) صاقینیرلر دییه (نصیحت ایدییورز)!" دیدیلر.

١٦٥- آرتق نه زمانکه (اونلر) کندیلرینه یاپیلان نصیحتلری اونوتدیلر، (بز ده) کوتولکدن یاساقلایانلری قورتاردق؛ ظلم ایدنلری ده عصیان ایتمکده اولدقلرندن طولایی شدّتلی بر عذاب ایله یاقهلادق!

١٦٦- بوڭا رغماً (اونلر)، کندیسندن یاساق-لاندقلری شیلرده (اصرار ایله) عصیان ایتدکلرنده، (بز ده) اونلره: "آشاغیلق کیمسهلر اولارق، مایمونلر اولڭ!" دیدك.[١]

١٦٧- بر وقت ده ربّڭ، محقّق اونلرڭ اوزرینه قیامت کوننه قدر، کندیلرینی عذابڭ أڭ کوتوسنه معروض بیراقاجق کیمسهلری کوندرهجگنی اعلان ایتمشدی. شبههسزکه ربّڭ، ألبته عذابی چابوق ویرندر. بینه محقّقکه او، کرچکدن (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

١٦٨- اونلری (او یهودیلری) ایسه یر یوزنده پارچه پارچه طوپلیلقلر حالنده بولدك. اونلردن بر قسمی صالح کیمسهلردر، بر قسمی ده بوندن آشاغیدر. اونلری اییلکلرله و کوتولکلرله امتحان ایتدك؛ تاکه (کوتولکلردن) دونسونلر.

١٦٩- بوڭا رغماً اونلرڭ آردندن یرلرینه، کتابه وارث اولان بر طاقیم (کوتو) کیمسهلر کلدی؛ شو دگرسز دنیانڭ کچیجی منفعتنی آلییورلر و: "(ناصل اولسه) بزه مغفرت ایدیلهجك!" دییورلر. فقط کندیلرینه، اوڭا بڭزر بر منفعت داها کلسه اونی ده آلیرلر.

اللّهه قارشی حقدن باشقه بر شی سوی-لهمهیهجکلرینه دائر کتابده کندیلرندن صاغلام سوز آلینمامشمیدی؟ و اونڭ ایچندهکینی اوقو-مامشلرمیدی؟ حالبوکه آخرت یوردی (کناه-لردن) صاقینانلر ایچون داها خیرلیدر. هیچ عقل ایردیرمزمیسڭز؟

١٧٠- کتابه صیم صیقی طوتونوب نمازی حقّیله أدا ایدنلر ایسه (بیلسینلرکه)، شبههسز بز، اییلك ایچون چالیشانلرڭ مکافاتنی ضایع ایتمهیز.[٢]

---

(١) ابن عبّاسدن (رع) کلن بر روایته کوره بو طائفه، عبرت عالم اولمق اوزره اوچ کون مایمون اولارق قالمشلر، انسانلر اونلری کوردکدن صوڭره هلاك اولمشلردر. (رازی، ج. ١٥/٨، ٤٣)

(٢) "اوت، بتون اهل اختصاص و مشاهدهنڭ و بتون اهل ذوق و کشفڭ (عالملرڭ و اولیالرڭ) اتفاقیله، او اوزون و قراڭلقلی ابدالآباد (صوڭسزلق) یولنده زاد و ذخیره (یول آزیغی)، ایشیق و براق (سرعتلی بر بینك) آنجق قرآنڭ اوامرینی امتثال (امرلرینه اویمق) و نواهیسندن اجتناب (یاساقلرندن قاچینمق) ایله ألده ایدیلهبیلیر. یوقسه فن و فلسفه، صنعت و حکمت، او یولده بش پاره ایتمز. اونلرڭ ایشیقلری، قبرڭ قاپیسنه قدردر.

ایشته ای تنبل نفسم! بش وقت نمازی قیلمق، یدی کبائری (بویوك کناهی) ترك ایتمك نه قدر آز و راحت و خفیفدر. نتیجهسی و میوهسی و فائدهسی نه قدر چوق مهم و بیوك اولدیغنی، عقلڭ وارسه، بوزولمامش ایسه آڭلارسڭ." (سوزلر، ٧نجی سوز، ١٩)

۱۷۱- بر زمان طور طاغنى، بر كولكه‌لكمش كبى اوزرلرينه قالديرمشدق ده، كرچكدن اونى (اوستلرينه دوشدى دوشه‌جك) اولان بر شى ظن ايتمشلردى. (اونلره:) "سزه ويرديگمزى (كتابى) قوّتله طوتڭ و ايچنده اولانلرى خاطرلايڭ، تاكه (اوڭا مخالفتدن) صاقيناسڭز!" (دييه أمر ايتمشدك).

۱۷۲- هانى ربّڭ، آدم اوغوللرينڭ بللرندن ذرّيتلرينى چيقاروب ده اونلرى كنديلرينه قارشى شاهد طوتمشدى (و بويورمشديكه:) "(بن) سزڭ ربّڭز دگلمى‌يم؟" (بتون روحلر) قَالُوا بَلٰى (ديديلركه:) "(أوت سن بزم ربمّزسڭ!) شاهد اولدق!" تاكه قيامت كونى: "طوغريسى بز بوندن خبرسز كيمسه‌لردك!" ديمه‌يه‌سڭز.

۱۷۳- ويا: "داها اوڭجه آنجق آتالريمز شرك قوشمشدى؛ (بز ايسه) اونلردن صوڭره كلن بر نسل ايدك. آرتق باطلى (شركى، ير يوزينه) يرلشديرنلرڭ ياپدقلرى يوزندن بزى هلاككمى ايده‌جكسڭ؟" ديمه‌يه‌سڭز دييه (بويله ياپدق).

۱۷۴- اولوركه (كفرلرندن) دونرلر دييه آيتلرى بويله آچيقلارز.

۱۷۵- (أى رسولم!) اونلره (او يهوديلره) شو كيمسه‌نڭ خبرينى ده اوقوكه، كنديسنه آيتلريمزى ويردك ده (او انكار ايدرك) اونلردن صييريلوب چيقدى؛ بونڭ اوزرينه شيطان اونى پشنه طاقدى؛ بويله‌جه آزغينلردن اولدى.[1]

۱۷۶- حالبوكه ديله‌سه‌يدك اونى اونلرله (ويرديگمز آيتلرله) ألبته يوكسلتيردك؛ فقط او، دنيايه ميل ايتدى و نفسنڭ آرزوسنه اويدى. ايشته اونڭ مثالى، كوپگڭ مثالى كبيدر! اوزرينه وارسه‌ڭ ده ديلنى چيقاروب صولور، اونى بيراقسه‌ڭ ده ديلنى چيقاروب صولور! ايشته آيتلريمزى يالانلايان قومڭ مثالى بودر![2] آرتق بو قصّه‌يى (اونلره) آڭلات؛ تاكه دوشونسونلر.

۱۷۷- آيتلريمزى يالانلايان و كنديلرينه ده ظلم ايتمكده اولان قومڭ مثالى نه كوتودر!

۱۷۸- اللّٰه كيمى (حكمتنه بناءً كندى لطفندن) هدايته ايرديررسه، ايشته هدايته ايرن اودر.[3] كيمى ده (كفرى سببيله) ضلالته آتارسه، ايشته اونلر كرچكدن خسرانه اوغرايانلردر.

---

(۱) بو شخص، اسرائيل اوغوللرى عالملرندن بَلْعَمْ بِنْ بَاعُورَه‌در. مقدّس طوپراقلره كيرمك خصوصنده موسى‌يه (ع‌م) مخالفت ايدرك، زوربه حكمدارلره ياردیمده بولونمشدى. (جلالين شرحى، ج. ۳، ۱۴۲)

(۲) "اسباب (سببلرى) و وسائطى (واسطه‌لرى) انسان قوجاغنه آلوب ياپيشيرسه، ذلّت و حقارته (معناً آلچالمه‌يه) سبب اولور. مثلا: كلب (كوپك)، بوتون حيوانلر ايچريسنده بر قاچ صفت حسنه ايله (كوزل صفتله) متصفدر. و او صفتلرله اشتهار ايتمشدر (مشهور اولمشدر). حتى صداقت و وفادارلغى ضرب مثل (مشهور) اولمشدر. كلبڭ بو كوزل اخلاقنه بناءً، انسانلر آراسنده كنديسنه مبارك بر حيوان نظريله باقيلمغه لايق ايكن، مع‌الاسف انسانلر آراسنده كلب مبارك دگل نجيس العين (بالذات پيس) عد ايديلمشدر. طاووق، اينك، كدى كبى مبارك حيوانلر ده، انسانلرڭ او حيوانلره ياپدقلرى احسانلره قارشى شكران حسّى اولمديغى حالده، انسانلرجه عزيز و مبارك عد ايديلمكده‌درلر. بونڭ اسبابى ايسه، كلبده حرص مرضى (خسته‌لغى) فضله اولديغندن اسباب ظاهريه‌يه (كورونن سببلره) اويله بر اهتمام ايله (اهميت ويره‌رك) ياپيشيركه، منعم حقيقيدن (اصل نعمت ويرندن) بوتون بوتون غفلته سبب اولور. بناءً عليه كلب، واسطه‌يى مؤثر (تأثير صاحبى) بيلير. مؤثر حقيقيدن (كرچك تأثير صاحبى اولان اللّٰهدن) ياپديغى غفلته جزا اولارق تنجيس حكمنى آلمشدركه طاهر (تميز) دگلدر. چونكه حكملر، حدلر (صوچه بناءً ويريلن جزالر) كناهلرى عفو ايتديرر. ايشته كلب ده بين الناس (انسانلر آراسنده) تحقير ضربه‌سنى، غفلتنه كفّارت اولارق ييمشدر." (مثنوئ نوريه، قطره، ۵۹)

(۳) اللّٰهڭ هدايته ايرديرمسى و ضلالته آتمسى حقّنده باقيڭز: (صحيفه ۲۹۴، حاشيه ۱)

١٧٩- جلالم حقّی ایچون، جنلردن و انسانلردن بر چوغنی (کندی ارادهلریله حق ایدهجکلری اوزره) جهنّم ایچون یاراتدق. اونلرڭ قلبلری واردر، (آنجق کندی کفرلری سببیله آرتق) اونلرله (حقّی ذوق ایدوب) آڭلامازلر؛ اونلرڭ کوزلری واردر (اما) اونلرله (اللّهڭ دلیللرینی) کورمزلر؛ اونلرڭ قولاقلری ده واردر، (اما) اونلرله (الٰهی نصیحتلری) ایشیتمزلر! ایشته اونلر حیوانلر کبیدر؛ حتی داها ده آشاغیدرلر. ایشته اونلر، غافللرڭ تا کندیلریدر.

١٨٠- اسماء الحسنی (أڭ کوزل اسملر) ایسه اللّهڭدر! اویلهیسه اوڭا اونلرله دعا ایدڭ؛[1] و اونڭ اسملری حقّنده حقدن (میل ایدوب) صاپانلری بیراقڭ! (اونلر،) یاقینده یاپمقده اولدقلرینڭ قارشیلغنی کورهجکلردر.

١٨١- یاراتدقلریمزدن بر امّت ده واردرکه، (انسانلره) حق ایله طوغری یولی کوستررلر و اونڭله عدالتی تطبیق ایدرلر.

١٨٢- آیتلریمزی یالانلایانلری ایسه، بیلمدکلری یردن یاواش یاواش (هلاکه) یاقلاشدیررز.

١٨٣- هم اونلره مهلت ویرییورم.[2] طوغریسی بنم طوزاغم (اونلری آنیدن یاقهلامهم) پك چتیندر!

١٨٤- دوشونمدیلرمیکه آرقداشلرنده (محمّدده) هیچ بر دلیلك یوقدر. او آنجق (اللّهڭ عذابی ایله) آپ آچیق بر قورقوتوجیدر.

١٨٥- کوکلرڭ و یرڭ ملکوتنه (الٰهی تصرّفاتڭ آچیقجه کوروندیگی جهتنه)، اللّهڭ یاراتدیغی هر هانکی بر شیئه و أجللرینڭ کرچکدن یاقلاشمش اولابیلهجگنه باقمادیلرمی؟ آرتق اوندن (قرآندن) صوڭره هانکی سوزه ایمان ایدهجکلر.

١٨٦- الله کیمی (کفری سببیله) ضلالته آتارسه، او تقدیرده اونی هدایته ایردیرهجك کیمسه یوقدر و (الله) اونلری آزغینلقلری ایچنده بیراقیر ده بوجهلایوب طورورلر!

١٨٧- (أی حبیبم!) سڭا، "اونڭ کلوب طیانمسی نه زمان؟" دییه قیامتدن صوروبیورلر. دیکه: "اونڭ علمی آنجق ربّمڭ قاتندهدر. اونی وقتی کلدیگنده اورتهیه چیقاراجق آنجق اودر!" (او قیامت) کوکلرده و یرده (اولان بتون مخلوقاته) آغیر کلمشدر! سزه آنجق آنسزین کلهجکدر! صانکه سن اوندن خبردارمشسڭ کبی، سڭا صوروبیورلر. دیکه: "اونڭ علمی آنجق الله قاتندهدر؛ فقط انسانلرڭ چوغی (بو علمڭ اللّهه عائد اولدیغنی) بیلمزلر!"[3]

---

(١) "بر آدم هم خواجه، هم ضابط (قوماندان)، هم عدلیه کاتبی، هم ملکیه مفتشی اولسه، اونڭ هر بر دائرهده برر نسبتی، برر وظیفهسی، برر خدمتی، برر معاشی، برر مسئولیتی، برر ترقّیاتی (ایلرلهمسی) و موفّقیتسزلگنه (باشاریسزلغنه) سبب برر دوشمان و رقیبلری اولوبور. وپادشاهه قارشی چوق عنوانلرله کورونویور و کورور و چوق لسانلرله اوندن مدد (یاردیم) ایستر. و آمرینڭ چوق عنوانلرینه مراجعت ایدر. و دوشمانلرڭ شرّندن قورتولمق ایچون، معاونتنی (یاردیمنی) چوق صورتلرله طلب ایدر. اویله ده، چوق اسمایه (اسملره) مظهر و چوق وظیفهلرله مکلّف و چوق دوشمانلره مبتلا (قارشی قارشییه) اولان انسان، مناجاتنده (دعاسنده) استعاذهسنده (اللّهه صیغینیرکن) چوق اسملری ذکر ایدر. ناصلکه نوع انسانڭ مدار فخری (اوگونچ قایناغی) و الحق اڭ حقیقی انسان کامل اولان محمّد عربی علیه الصّلاة والسّلام، جوشن الکبیر نامندهکی مناجاتنده بیڭ بر اسمیله دعا ایدییور؛ آتشدن استعاذه ایدییور." (سوزلر، ٢٤نجی سوز، ١٢٣)

(٢) کافرلره مهلت ویریلمسی حقّنده باقیڭز؛ (صحیفه ٢٠٨، حاشیه ١)

(٣) قیامت وقتنڭ کیزلی اولمسی حقّنده باقیڭز؛ (صحیفه ٣١٢، حاشیه ١)

۱۸۸- دیکه: "بنم کندم ایچون، اللّهك دیله‌مسی طیشنده، نه بر فائده‌یه، نه ده بر ضرره مالك دگلم![1] چونکه غیبی بیلییور اولسه‌یدم، داها چوق خیر ألده ایدردم و بڭا هیچ بر کوتولك طوقونمازدی! بن آنجق، ایمان ایده‌جك بر قوم ایچون بر قورقوتوجی و بر مژده‌له‌ییجی‌یم."

۱۸۹- سزی تك بر نفسدن (آدمدن) یاراتان و اوندن ده کوڭلی اوڭا ایصینسین دییه[2] أشنی (حوّایی) یاراتان اودر. ایشته نه زمانکه (او) اونی اورتوب بورودی، (أشی) خفیف بر یوك یوکلندی ده اونی (بر مدّت) کزدیردی. نهایت (یوکی) آغیرلاشنجه ربلری اولان اللّهه شویله دعا ایتدیلر: "یمین اولسونکه، أگر بزه قصورسز بر چوجق ویررسه‌ڭ، ألبته (بو نعمتڭه ده) شکر ایدنلردن اولورز!"

۱۹۰- فقط (اونلرڭ نسلندن اویله انسانلر ده وارکه، الله) اونلره قصورسز بر چوجق ویرنجه، کندیلرینه ویردیگی (بو چوجق) حقّنده اوڭا (اللّهه) بر طاقیم اورتاقلر قوشمغه باشلادیلر. حالبوکه الله، اونلرڭ اورتاق قوشمقده اولدقلری شیلردن پك یوجه‌در.

۱۹۱- کندیلری ده یاراتیلییور اولدقلری حالده، هیچ بر شی یاراتامایاجق شیلری (اللّهه) شرکمی قوشویورلر؟

۱۹۲- حالبوکه (بو پوتلر) نه اونلره بر یاردیمده بولونابیلیرلر، نه ده کندی نفسلرینه یاردیم ایده‌بیلیرلر.

۱۹۳- أگر اونلری هدایته ده دعوت ایتسه‌ڭز، سزه تابع اولمازلر. سز اونلری چاغیرسه‌ڭز ده صوصقون کیمسه‌لر اولسه‌ڭز ده سزڭ ایچون بردر.

۱۹٤- اللّهدن باشقه طاپمقده اولدقلریڭز ده سزڭ کبی قوللردر؛ أگر (ادّعاڭزده) طوغری کیمسه‌لر ایسه‌ڭز، هایدی اونلری چاغیرڭ ده سزه جواب ویرسینلر!

۱۹۵- اونلرڭ یورویه‌جکلری آیاقلریمی وار؛ یوقسه طوتاجقلری ألّلریمی وار؛ یوقسه کوره‌جکلری کوزلریمی وار؛ یوقسه ایشیته‌جکلری قولاقلریمی وار؟ (أی رسولم!) دیکه: "(اللّهه شرك قوشدیغڭز) اورتاقلریڭزی چاغیرڭ، صوڭره بڭا (هپ برابر) طوزاق قورڭ ده بڭا بر آن بیله مهلت ویرمه‌یڭ!"

---

(۱) "أی انسان! سنڭ وجودڭ ساحه‌سنده یاپیلان فعللردن و ایشلردن سنڭ ید اختیارڭده (اراده‌ڭڭ ألنده) بولونانلری، آنجق بیڭده بر نسبتنده‌در. باقی قالان (دیگرلری) مالك الملکه (ملکڭ کرچك صاحبنه) عائددر. بناءً علیه کندی قوّتڭه کوره یوك آل. یوقسه آلتنده أزیلیرسڭ. قیل قدر بر شعور ایله بویوك طاشلری قالدیرمق تشبثنده بولونما! مالکڭ (ملك صاحبنڭ) اذنی اولمقسزین اونڭ ملکنه أل اوزاتما! شاید غفلتله کندی حسابڭه بر ایش یاپدیغڭ زمان حدّیڭی تجاوز ایتمه! أگر مالکڭ حسابنه اولورسه، ایسته‌دیگڭ شیئی آل یاپ. فقط اذن و مشیئت (دیله‌مه) و امری دائره‌سنده اولمق شرطیله. اذن و مشیئتی ده شریعتدن اوگرنیرسڭ." (مثنوئ نوریه، قطره، ٦٩)

(۲) "انسانڭ الڭ فضله احتیاجنی تطمین ایدن، قلبنه مقابل بر قلبڭ موجود بولونمه‌سیدرکه، هر ایکی طرف سوکیلرینی، عشقلرینی، شوقلرینی مبادله ایتسینلر (دگیشسینلر) و لذائذده (لذّتلرده) بربرینه اورتاق و غملی و کدرلی شیلرده ده یکدیگرینه معاون و یاردیمجی اولسونلر.

أوت، بر ایشده متحیر (شاشقین) قالان ویا بر شیئه طالارق تفکر ایدن (دوشونن) آدم، ولو (ایستر) ذهناً اولسون؛ بریسی کلسین، کندیسیله او حیرتی، او تفکری پایلاشسین ایستر. قلبلرڭ الڭ لطیفی (خوشی)، و الڭ شفیقی (شفقتلیسی) قسم ثانی (ایکنجی قسم) ایله تعبیر ایدیلن قادین قلبیدر." (اشارات الاعجاز، ۱۹۷-۱۹۸)

١٩٦- "شبهه‌سزکه بنم ولیم (دوست و یاردیمجیم)، کتابی (قرآنی) ایندیرن اللّٰهدر و او، بتون صالح کیمسه‌لره ولیلك ایدر."

١٩٧- اوندن باشقه طاپمقده اولدقلریکز ایسه، نه سزه یاردیمده بولونابیلیرلر، نه ده کندیلرینه یاردیم ایده‌بیلیرلر.

١٩٨- حالبوکه اونلری (او پوتلری) هدایته دعوت ایتسه‌ڭز، ایشیتمزلر! چونکه اونلرڭ سڭا باقدقلرینی کوررسڭ، حالبوکه اونلر کورمزلر!

١٩٩- (أی حبیبم!) عفو (و قولایلق) یولنی طوت؛ اییلگی أمر ایت و جاهللردن یوز چویر!

٢٠٠- أگر شیطاندن (کلن) بر وسوسه سنی دورته‌جك اولورسه، همن اللّٰهه صیغین![1] چونکه او، (هر شیئی ایشیتن) سمیع، (هرشیئی حقّیله بیلن) علیمدر.

٢٠١- (اللّٰهدن) کرچکدن صاقینانلر، کندیلرینه شیطاندن (کلن) بر وسوسه طوقوندیغی زمان، (اللّٰهڭ أمر و یاساقلرینی) خاطرلایوب درحال (حقیقتی) کورن کیمسه‌لردر.

٢٠٢- (شیطانلرڭ) قرداشلرینه (کافرلره) کلنجه، (شیطانلر) اونلری آزغینلغه سوروکلرلر؛ صوڭره ده یاقه‌لرینی بیراقمازلر.

٢٠٣- و اونلره (آرزولرینه کوره) بر آیت کتیرمدیگڭ زمان: "بونی ده اویدیرسه‌یدڭ یا!" دیرلر. دیکه: "(بن) آنجق ربمّدن بڭا وحی اولونانه تابع اولورم!" بو (قرآن)، ایمان ایده‌جك بر طوپلیلق ایچون ربڭزدن (کلن) بصیرتلر (دلیللر)در و بر هدایت و بر رحمتدر.

٢٠٤- هم قرآن اوقوندیغی زمان، همن اونی دیڭله‌یڭ و صوصڭکه مرحمت اولوناسڭز!

٢٠٥- هم ربّڭی، ایچڭدن یالوارارق و قورقارق، یوکسك اولمایان بر سسله صباح آقشام ذکر ایت؛ و صاقین غافللردن اولما!

٢٠٦- محقّقکه ربّڭڭ قاتنده‌کیلر (ملکلر)، اوڭا عبادت ایتمکدن کبرلنمزلر. اونی تسبیح ایدرلر و یالڭز اوڭا سجده ایدرلر![2]

---

(١) شیطانڭ وسوسه ویرمسی و وسوسه‌دن قورتولمه یوللری حقّنده باقیڭز؛ (سوزلر، ٢١نجی سوز، ٩٦-١٠٠؛ لمعه‌لر، ١٣نجی لمعه، ٧١-٩١)

(٢) بو آیت کریمه قرآن کریمده‌کی "سجده" آیتلرینڭ برنجیسیدر. قرآن کریمده اون درت سجده آیتی واردر. بو آیتلرڭ تمامنی ویا بر قسمنی یاخود ساده‌جه مآلنی اوقویان ویا دیڭله‌ین کیمسه "تلاوت سجده‌سی" یاپمق زورنده‌در. بو سجده‌لر حنفی مذهبنه کوره واجب، دیکر اوچ مذهبه کوره سنّتدر. عثمانلی دونمنده قرائت تعلیم ایدن طلبه‌لره سجده یرلرینی و بونلرڭ حکملرینی اوگرتمك ایچون شو بیتلر ده أزبرلتیلیردی:

"کلدی اون درت یرده بیلکه سجدۀ قرآن تمام.

یدیسی فرض، اوچی واجب، دردی سنّت أی همام!

فرض: اعراف، نحل، اسرا، رعد، مریم، حج، صٓ.

واجب: فرقان، الٓمٓ، حمٓ والسلام.

سنّت اولدی: نمل، اقرأ، نجم هم انشقاق.

قارء و سامع اولانه أمر ایدر ربّ الانام!

(اوقویانه و ایشیتنه انسانلرڭ ربّی أمر ایدر.)"

(سؤآللی جوابلی تجوید، ٢٦)

تلاوت سجده‌سی شو شکلده یاپیلیر: اوڭجه بو سجده‌یه نیّت ایدیلیر و اَللّٰهُ اَكْبَرْ دییه‌رك أللر یوقاری قالدیریلمقسزین همن سجده‌یه کیدیلیر. اوچ دفعه سُبْحَانَ رَبِّيَ الْاَعْلٰى دینیله‌رك، بر دفعه یاپیلان بو سجده‌دن صوڭره آیاغه قالقیلیر و، سَمِعْنَا وَ اَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَ اِلَيْكَ الْمَصِيرُ [ایشیتدك و اطاعت ایتدك! ربمّز! مغفرتڭی دیلرز؛ دونوشمز آنجق سڭادر!] آیتی، دعا نیتیله اوقونور و تلاوت سجده‌سی بویله‌جه تماملانمش اولور. (بیلمن، ج. ٢، ١١٤٨)

۸- انفال سوره‌سی

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ۷۵ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

۱- (حبیبم، یا محمّد!) سڭا غنیمتلردن صورویورلر دیکه: "انفال (غنیمتلر حقّنده حکم) اللّٰهه و پیغمبره عائددر." آرتق اللّٰهدن قورقك و آراڭزده‌کی حالی (اختلافی) دوزلتك! أگر (کرچك) مؤمنلر ایسه‌ڭز، اللّٰهه و رسولنه اطاعت ایدك![1]

۲- مؤمنلر آنجق او کیمسه‌لردرکه، اللّٰه آڭیلدیغی زمان قلبلری أورپرر؛ کندیلرینه اونك آیتلری اوقوندیغنده (بو، اونلرك) ایمانلرینی آرتیرر و (اونلر یالڭز) ربلرینه توکّل ایدرلر.

۳- اونلرکه، نمازی حقّیله أدا ایدرلر[2] و کندیلرینی رزقلاندیردیغمز شیلردن (اللّٰه یولنده) صرف ایدرلر.[3]

٤- ایشته کرچك مؤمنلر اونلردر. اونلر ایچون ربلری قاتنده درجه‌لر، بر مغفرت و دائمی بر رزق واردر.

٥- (اونلرك غنیمتلر حقّنده‌کی اختلافی) شو حاله بڭزرکه، ربّك سنی أوِڭدن حق اوغرینه (دعواڭ آدینه) چیقارمشدی ده، (ساده‌جه کروان ایچون چیقوب، بر جهاد أمریله قارشیلاشنجه) طوغریسی مؤمنلردن بر قسمی (بوڭا) کرچکدن ایستکسزلردی.

٦- (حق) اورته‌یه چیقدقدن (و آرتق جهاد کرکلی اولدقدن) صکره، صانکه اونلر (کوز) کوره کوره ئولومه سوروکلنییورمش کبی (نتیجه‌سنده‌کی کوزللکلری دوشونمدن) او حق خصوصنده سنکله مجادله ایدییورلردی.

۷- او وقت اللّٰه سزه، ایکی طائفه‌دن[4] (سلاحسز کروان ویا سلاحلی دوشماندن) برینك شبهه‌سز سزك اولاجغنی وعد ایدییوردی؛ فقط (سز،) کرچکدن ضعیف (و سلاحسز) اولانك سزك اولمسنی ایسته‌یوردیڭز؛ حالبوکه اللّٰه، سوزلریله او حقّی کرچکلشدیرمك (اسلامی أوستون قیلمق) و کافرلرك کوکنی کسمك ایسته‌یوردی.

۸- که کناهکارلر خوش کورمه‌سه ده، او حقّی کرچکلشدیرسین و او باطلی اورته‌دن قالدیرسین!

---

(۱) "أوت جناب حقّه ایمان ایدن، البته اوڭا اطاعت ایده‌جك. و اطاعت یوللری ایچنده اڭ مقبولی و اڭ مستقیمی (استقامتلیسی) و اڭ قیصه‌سی، بلاشبهه (شبهه‌سز) حبیب اللّٰهك (اللّٰهك سوکیلیسی اولان حضرت پیغمبر علیه الصّلاة والسّلامك) کوستردیگی و تعقیب ایتدیگی یولدر." (لمعه‌لر، ۱۱نجی لمعه، ٥٤)

آیریجه رسول اللّٰهك (ع‌ص‌م) سنّت سنیّه‌سنه تابع اولمه‌نك اهمّیتی ایچون، باقیڭز؛ (لمعه‌لر، ۱۱نجی لمعه، ٥۱-٦۲)

(۲) باقیڭز؛ (بقره سوره‌سی، صحیفه ۱، حاشیه ۳)

(۳) باقیڭز؛ (بقره سوره‌سی، صحیفه ۱، حاشیه ٤)

(٤) بوراده کچن "ایکی طائفه‌دن" بری، مکّه مشرکلرینك خیلی مال و ثروتله سوریه‌دن دونمکده اولان ابو سفیان اداره‌سنده‌کی کروانیدی. بو خبر یول کذرکاهنده بولونان مدینه جوارینه اولاشنجه، مسلمانلر کروانك یولنی کسوب، اساساً کندیلرینك مکّه‌ده أل قونولان ماللرینه قارشیلق اولمق اوزره، بو ماللری کافرلردن آلمه‌يي دوشونمشلردی. ابو سفیان ایسه مسلمانلرك حاضرلغنی یولده خبر آلدی و بو خبری مکّه‌یه اولاشدیروب یاردیم طلبنده بولوندی. ابو جهل بونك اوزرینه مکّه‌لیلرك نره‌ده‌یسه تمامیله یوله چیقدی. جبرائیل (ع‌م) بو خبری رسول اکرمه (ع‌ص‌م) اولاشدیردی. اصحابدن بعضیلری بو کلیشمه قارشیسنده: "بز کروان ایچون یوله چیقدق، بویله بر حرب ایچون حاضرلغمز یوقدر!" دییه‌رك معذرت بیان ایتدیلرسه ده، پیغمبر أفندیمز (ع‌ص‌م) جهاده حاضرلق أمری ویردی. و نهایت اختلاف، اتفاقه دوندی. و بیلیندیگی کبی بدر حربی دینیلن بو شانلی محاربه‌ده مشرکلر پریشان ایدیلدی، غالبیت و ظفر اهل ایمانك اولدی. (نسفی، جـ. ۲، ۱۳٦)

٩- هانى ربّڭزدن ياردیم ایسته‌یوردیڭز ده: "شبهه‌سز بن سزه آردى آردينه (كلن) بيڭ ملكله ياردیم ايدیجی‌يم!" دیيه دعاڭزی قبول ایتمشدی.[١]

١٠- الله بونى آنجق بر مژده اولسون و قلبلريڭز بونڭله مطمئن اولسون دیيه یاپمشدی. ياردیم، آنجق الله طرفندندر. شبهه‌سزكه الله، (قدرتى هر زمان أوستون كلن) عزيز، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

١١- او زمان سزى، طرفندن بر أمنيت اولمق اوزره خفيف بر اويقويه بوروپوردى و اوزريڭزه كوكدن بر صو ايندیریيوردیكه، بونڭله سزى تميزله‌سين، سزدن شيطانڭ پيسلگنى (وسوسه‌سنى) كيدرسين، قلبلريڭزى پكيشديرسين (كنديڭه باغلاسين) و بونڭله آياقلريڭزى ثابت قيلسين![٢]

١٢- بينه او وقت ربّڭ ملكلره شويله وحى ايدیيوردى: "شبهه‌سز بن سزڭله برابرم؛ هايدى ايمان ايدنلره ثبات ويرڭ! انكار ايدنلرڭ قلبلرينه قورقو صالاجغم؛ هايدى اورڭ (اونلرڭ) بويونلرى اوستنه! و اورڭ اونلرڭ بتون پارماقلرينه!"

١٣- بو (عذاب)، كرچكدن اونلرڭ اللّٰهه و رسولنه قارشى كلمه‌لرى يوزندندر. كيم اللّٰهه و رسولنه قارشى كليرسه، آرتق شبهه‌سز (بيلسين)كه الله، عذابى پك شدّتلى اولاندر.

١٤- ايشته سزه (اللّٰهڭ عذابى) بودر. هايدى بونى طادڭ! محقّق كافرلر ايچون بر ده جهنّم عذابى واردر.

١٥- أى ايمان ايدنلر! اوردو حالنده انكار ايدنلرله قارشيلاشديغڭز زمان، (چوقلقلرينه باقارق) همن اونلره آرقه‌لريڭزى دونمه‌يڭ (قاچمايڭ)!

١٦- (تكرار) صواشمق ايچون بر طرفه چكيلن ويا باشقه بر برلگه قاتيلان مستثنا، كيم اويله بر كونده اونلره آرقه‌سنى دونرسه (قاچارسه)، آرتق هيچ شبهه‌سز اللّٰهدن بر غضبه اوغرامش اولور و اونڭ واراجغى ير جهنّمدر! او ايسه نه كوتو واريلاجق يردر!

---

(١) رسول اكرم (ع‌ص‌م)، بدر حربى باشلامدن اوّل اصحابنڭ آزلغى، مشرك قوّتلرڭ چوقلغى سببيله قبله‌يه دونوب، مبارك أللرينى آچارق: "يا رب! بڭا وعد ايتديگڭ ظفرى احسان أيله! أگر شو جماعتى هلاك ايده‌جك اولورسه‌ڭ، آرتق ير يوزنده سڭا عبادت ايده‌جك كيمسه قالماز!" دیيه دواملى اولارق نياز ايدیيوردى. جناب حق، حبيبنڭ بو دعاسنى قبول ايتدى وياردیم ايچون بيڭ ملك كوندردى. بو ملكلر آتلر اوزرنده، بياض البسه‌لى و بياض صاريقلى انسانلر شكلنده كورولمشدى. روايتلرده صاريقلرينڭ، اوموزلرندن آشاغى صارقان طَيْلَسانلرى ده اولديغى بيلديريلمكده‌در. صاريغڭ، اللّٰهڭ خشنود اولديغى اسلامى بر كيیه‌جك اولديغى بو روايتدن ده آڭلاشيلمقده‌در. (قرطبى، ج. ٤/٢، ١٩٣-١٩٦)

(٢) بوراده ذكر ايديلن وسوسه‌دن مراد، ايمانلرى هنوز اولغونلغه ايرمه‌مش بعضيلرينڭ، شيطانڭ ويرديگى وسوسه ايله: "أگر سز حق و استقامت اوزره بر جماعت اولسه‌يديڭز، بوراده صوسز قالمازديڭز!" دیيه تردده دوشمه‌لريدر. زيرا قريش مشركلرى، صو قويولرينى داها اوّگجه طوتمشلردى. جناب حقّڭ بو ياغمورى او احتياج آننده احسان ايتمسى، ظفرڭ مسلمانلردن يانه اولاجغنه دائر قلبلره قوّت ويرن بر دليل اولمشدى. (بيضاوى، ج. ١، ٣٧٧)

"حضرت عمر، رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامدن ياغمور دعاسنى نياز ايتدى. چونكه اوردو صويه محتاج ايدى. رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام ألنى قالديردى، بردن بلوط طوپلاندى، ياغمور كلدى. اوردونڭ احتياجى قدر صو ويردى، كيتدى. عادتا يالڭز اوردويه صو ويرمك ايچون مأمور (امر آلمش) ايدى. كلدى، احتياجه كوره ويردى كيتدى. (...) شو حادثه غزوهٔ مشهورهٔ بدرده وقوع بولمش. وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ [و اوزريڭزه كوكدن بر صو ايندیریيوردیكه، بونڭله سزى تميزله‌سين] آيت كريمه‌سى، او حادثه‌يى بيان ايدوب، افاده ايدر." (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٣٣)

١٧- ايشته اونلرى (بدرده اصلنده، سز) ئولديرمديڭز، ولكن اونلرى الله ئولديردى! آتديغڭ زمان ده (سن) آتمادڭ، فقط الله آتدى![1] هم مؤمنلرى كوزل بر امتحانله (نعمتله ظفر و غنيمتله) امتحان ايتمك ايچون (بويله ياپدى). شبهه‌سزكه الله، (هر شيئى ايشيتن) سميع، (هر شيئى بيلن) عليمدر.

١٨- ايشته بو (امتحانلر) بويله‌در؛ محقّقكه الله، كافرلرڭ طوزاغنى ضعيف دوشورندر.

١٩- (أى كافرلر!) أگر فتح ايسته‌يورسه‌ڭز، ايشته كرچكدن سزه (ايسته‌ديگڭزڭ عكسنه، سزڭ مغلوب اولديغڭز) فتح كلدى! (أگر پيغمبره دوشمانلقدن) واز كچرسه‌ڭز، آرتق بو سزڭ ايچون خيرليدر. فقط صواشه دونرسه‌ڭز، (بز ده اوڭا ياردمه) دونرز. چوق ده اولسه طوپليلغڭز، سزه اصلا بر فائده ويره‌مز؛ چونكه الله، مؤمنلرله برابردر.

٢٠- أى ايمان ايدنلر! اللّهه و رسولنه اطاعت ايدڭ؛[2] و سز (قرآنى) ايشيتوب طورديغڭز حالده اوندن يوز چويرمه‌يڭ!

٢١- كنديلرى ايشيتمدكلرى حالده "ايشيتدك" دينلر كبى ده اولمايڭ!

٢٢- شبهه يوقكه، (ير يوزنده) دبه‌لنن حيوانلرڭ الله قاتنده أڭ كوتوسى، او (حقّى) آڭلامايان صاغيرلر و (اونى اعتراف ايتمه‌ين) ديلسزلردر!

٢٣- حالبوكه الله اونلرده بر خير بيلسه‌يدى، ألبته اونلره ايشيتديرردى. (بو حاللريله) اونلره ايشيتديرسه بيله، اونلر (حقدن) يوز چويرن كيمسه‌لر اولارق طوغريسى يينه كرى دونرلردى.

٢٤- أى ايمان ايدنلر! (پيغمبر) سزه حيات ويره‌جك شيلره سزى دعوت ايتديگى زمان، اللّهه و رسولنه اجابت ايدڭ! و بيلڭكه شبهه‌سز الله، كيشى ايله قلبى آراسنه كيرر و (سز) محقّق اونڭ حضورينه طوپلاناجقسڭز!

٢٥- هم اويله بر فتنه‌دن صاقينڭكه، (كلديگى زمان) ايچڭزدن ساده‌جه ظلم ايدنلره طوقونماز (عمومى اولور)![3] و بيلڭكه شبهه‌سز الله، عذابى پك شدّتلى اولاندر.

---

(١) "غزوۀ بدرده، شو آيت خبر ويرييوركه؛ رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام بر آووچ طوپراق ايله كوچك طاشلرى آلدى، كفّار (كافرلر) اوردوسنڭ يوزينه آتدى؛ شَاهَتِ الْوُجُوهُ [يوزلرى قاره اولسون!] ديدى شَاهَتِ الْوُجُوهُ كلمه‌سى بر كلام ايكن، اونلرڭ هر برينڭ قولاغنه كيتمسى كبى، او بر آووچ طوپراق دخى، هر بر كافرڭ كوزينه كيتدى. هر برى كندى كوزيله مشغول اولوب، هجومده ايكن، بردن قاچديلر. (...) خارقه اولان شو حادثه، اسباب عادى (بسيط سببلر) و قدرت بشر (انسانڭ كوجى) داخلنده اولماديغندن، قرآن معجز البيان: وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى [آتديغڭ زمان ده (سن) آتمادڭ، فقط الله آتدى!] فرمان ايدر. يعنى او حادثه، قدرت بشر خارجنده‌در. قوّۀ بشريه (انسان قوّتى) ايله دگل، بلكه فوق العاده بر صورتده، قدرت الٰهيه (اللّهڭ قدرتى) ايله اولمشدر." (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٤٢- ٤٣)

(٢) رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامڭ، سنّت سنيّه‌سنه تابع اولمه‌نڭ اهمّيتى ايچون باقيڭز؛ (لمعه‌لر، ١١نجى لمعه، ٥١-٦٢)

(٣) "شو آيتڭ سرّى شودركه: بو دنيا بر ميدان تجربه و امتحاندر. و دار تكليف و مجاهده‌در (امتحان و جهاد يريدر). امتحان و تكليف، اقتضا ايدرلر(كركديررلر)كه، حقيقتلر پرده‌لى قالوب، تا مسابقه (ياريشمه) و مجاهده ايله ابو بكرلر (ر.ع) اعلاى علّيينه (أڭ يوجه مقاملرينه) چيقسينلر و ابوجهللر اسفل سافلينه (أڭ آشاغيلره) كيرسينلر. اگر معصوملر (كناهسزلر) بويله مصيبتلرده صاغلام قالسه ايديلر، ابو جهللر عينًا ابو بكرلر(ر.ع) كبى تسليم اولوب، مجاهده ايله معنوى ترقّى (يوكسلمه) قاپيسى قاپاناجقدى و سرّ تكليف (امتحان سرّى) بوزولاجقدى." (سوزلر، ١٤نجى سوز، ٤٠)

۲۶- خاطرلایڭکه، (بر زمانلر) سز آز ایدیڭز، یر یوزنده (مکّه‌ده) کوچسز بیراقیلمش (خورلانمش) کیمسه‌لردیڭز، انسانلرك (هر آن) سزی یاقه‌لاییویرمسندن قورقویوردیڭز؛ فقط (الله) سزی (مدینه‌ده) بارینديردی، سزی ياردیمیله قوّتلندیردی و سزه تمیز شیلردن رزق ویردیکه شکر ایده‌سڭز.

۲۷- أی ایمان ایدنلر! اللّهه و رسولنه اهانت ایتمه‌یڭ! هم سز بیله بیله امانتلریڭزه ده خائنلك ایتمه‌یڭ!

۲۸- و بیلڭکه، مالّلریڭز و چوجقلریڭز (سزڭ ایچون) آنجق برر امتحاندر، بیوك مكافات ایسه آنجق الله قاتنده‌در.

۲۹- أی ایمان ایدنلر! أگر اللّهدن صاقینیرسه‌ڭز، سزه فرقان (حق ایله باطلی آییراجق بر آڭلاییش) ویرر، کوتولکلریڭزی اورتر و سزه مغفرت ایدر. چونکه الله، (پك) بیوك احسان صاحبیدر.

۳۰- (أی حبیبم!) بر زمان انکار ایدنلر سنی طوتوب باغلامق ویا سنی ئولدیرمك ویا سنی (یوردڭدن) چیقارمق ایچون سڭا طوزاق قورویورلردی. اونلر طوزاق قورویورلردی[1] (اما) الله ده (اونلره) طوزاق قورویوردی. الله، طوزاق قورانلرڭ أڭ خیرلیسیدر.

۳۱- اونلره آیتلریمز اوقوندیغی زمان ده: "طوغریسی ایشیتدك؛ أگر ایسته‌سه‌ك ألبته (بز ده) بونڭ بر بڭزرینی سویلرز.[2] بو، اوّلکیلرڭ ماصاللرندن باشقه بر شی دگلدر!" دیدیلر.

۳۲- بر وقت ده: "أی الله! أگر بو (قرآن) سنڭ قاتڭدن حق (بر کتاب) ایسه، هایدی اوزریمزه کوکدن طاش یاغدیر ویا بزه ألملی بر عذاب کتیر!" دیمشلردی.

۳۳- حالبوکه سن اونلرڭ ایچنده ایکن الله اونلره عذاب ایده‌جك دگلدی. اونلر استغفار ایدرکن ده الله اونلره عذاب ایدیجی دگلدی.

---

(۱) "قریش قبیله‌سی، رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلامی ئولدیرتمك ایچون، قطعی اتفاق ایتدیلر. حتی انسان صورتنه کیرمش بر شیطانڭ تدبیریله، قریش ایچنه فتنه دوشمه‌مك ایچون، هر قبیله‌دن لا اقل (اڭ آز) بر آدم ایچنده بولونوب، ایکی یوزه یاقین، ابو جهل و ابو لهبڭ تحت حکمنده اولارق، رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلامڭ خانهٔ سعادتنی باصدیلر. رسول اکرم علیه السّلامڭ یاننده حضرت علی واردی. اوڭا دیدی: 'سن بو کیجه بنم یاتاغمده یات!' رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلام بکله‌مش، تا قریش کلمش، بتون خانه‌نڭ اطرافنی طوتمشلر. او وقت چیقدی، بر پارچه طوپراق باشلرینه آتدی. هیچ بریسی اونی کورمدی، ایچلرندن چیقدی کیتدی." (ذوالفقار، ۱۹ نجی مکتوب، ٦٣)

(۲) "عرب ادیبلرینڭ و بلیغلرینڭ (ادبیاتجیلرینڭ و کوزل سوز سویله‌مه اوسته‌لرینڭ) حضرت محمّد علیه الصّلاة والسّلامڭ دعواسنی قلم ایله ابطال ایتمگه، تعریف ایدیلمه‌یه‌جك درجه‌ده احتیاجلری واردی. و او حضرته (ع‌ص‌م) قارشی اولان کین و عداوتلری (دوشمانلقلری) و عنادلریله برابر، اڭ قولای، اڭ یاقین و اڭ سلیم (سلامتلی) اولان قلمله و یازی ایله معارضه‌یی (قارشیلق ویرمه‌یی) ترك ایتدیلر. اڭ اوزون و اڭ مشکل و اڭ تهلکه‌لی و اڭ شبهه‌لی اولان سیف (قیلیچ) و حرب ایله مقابله‌یه مجبوراً التجا ایتدیلر. ایشته صورت قطعیه‌ده (قطعی شکلده) بوندن آڭلاشیلییورکه، قرآنڭ بڭزرینی یاپمقدن عاجز قالمشلردر. زیرا اونلر هر ایکی یولڭ آراسنده‌کی فرقی بیلمه‌ینلردن دگلدیلر. بناءً علیه برنجی یول ابطال دعوا ایچون داها مساعد ایکن اونی ترك ایدوب، هم مالّلرینی، هم جانلرینی تهلکه‌یه آتان و باشقه بر یوله سلوك ایدن یا سفیهدر (عقلسزدر)؛ حالبوکه مسلمان اولدقدن صوڭره سیاست عالمنی (دنیانڭ اداره‌سنی) ألّلرینه آلانلره سفیه دینیله‌مز. ویا برنجی یوله سلوکدن کندیلرینی عاجز کورمشلردر. اونڭ ایچون، قلم یرینه سیفه مراجعت ایتمشلردر." (اشارات الاعجاز، ۱۷٦)

۳٤- هم اونلر، (مؤمنلری) مسجد حرامدن منع ایتدکلری و اونڭ (خدمتنك) اهلی اولمادقلری حالده، نه‌دن الله اونلره عذاب ایتمه‌سین؟ اونڭ (خدمتنك) اهلی اولانلر، آنجق تقوا صاحبلریدر؛ فقط اونلرڭ چوغی بیلمزلر.

۳۵- اونلرڭ كعبه یاننده‌كی دعالری ایسه، ایصلیق چالمقدن و أل چیرپمقدن باشقه بر شی دگلدر. اویله‌یسه انكار ایتمكده اولدیغڭزدن طولایی طادڭ عذابی!

۳٦- شبهه‌سزكه انكار ایدنلر، ماللرینی (انسانلری) الله یولندن منع ایتمك ایچون خرجارلر. اونلری داها ده خرجایاجقلر؛ صوڭره (بو) كندیلرینه بر پیشمانلق (وسیله‌سی) اولاجق، صوڭره ده مغلوب اولاجقلردر. نهایت، انكار ایدنلر جهنّمه (سوق ایدیله‌رك، اوراده) طوپلاناجقلردر.

۳۷- كه الله، پیس اولانی تمیزدن (كافری مؤمندن) آییرسین و كوتولری بربری اوستنه قویوب هپسنی ییغسین ده اونی جهنّمه آتسین![1] ایشته اونلر كرچكدن خسرانه اوغرایانلردر.

۳۸- (أی رسولم!) انكار ایدنلره دیكه: "أگر (شرك و دوشمانلقدن) وازكچرلرسه، كچمش كناهلری باغیشلانیر. أگر (صواشه) دونرلرسه، او تقدیرده اوڭجه‌كیلره تطبیق ایدیلن (الٓهی) قانون كچمشدر. (اونلر كبی هلاك اولمه‌لرینی بكله‌سینلر!)"

۳۹- آرتق فتنه قالماینجه‌یه و دین تماماً اللّهڭ اولنجه‌یه قدر اونلرله صواشڭ! او حالده (كفردن) وازكچرلرسه، آرتق شبهه‌سزكه الله، اونلرڭ یاپمقده اولدقلرینی حقّیله كوروجیدر.

٤۰- فقط (ایماندن) یوز چویررلرسه او حالده بیلڭكه، شبهه‌سز الله، سزڭ مولاڭزدر. (او) نه كوزل مولا و نه كوزل یاردیمجیدر!

---

(۱) "أوت مادامكه بو عالم، نوع بشرڭ (انسانلغڭ) امتحان میدانیدر. و مسابقه (یاریشمه) یریدر؛ ایلكله فنالغڭ بربرندن تفریق ایدیله‌میه‌جك (آیریلامایاجق) درجه‌ده مختلط و قاریشیق اولمه‌لری لازمدركه، انسانلرڭ درجه‌لری تظاهر ایتسین (اورته‌یه چیقسین).

امتحان و تجربه زمانلری بیتدكدن صوڭره، فنا انسانلر: وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ خطابیله، یعنی: 'ای مجرملر! بر طرفه چكیلیڭز!' دییه اولان توگلر اورپرتیجی، صاعقه واری (ییلدیریم كبی) شدّتلی امرالٓهی‌یه معروض قالاجقلری كبی؛ ایی انسانلر ده فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ خطابیله: 'دائمی قالمق اوزره جنّته كیریڭز' دییه اولان جناب حقّڭ منعمانه، شفیقانه، لطفكارانه (نعمت ویرن اللّهه یاقیشیر، لطف و شفاعت ایدر بر طرزده‌كی) امرلرینه مظهر اولاجقلردر. انسانلر بویله ایكی قسمه آیریلدقدن صوڭره، كائنات تصفیه عملیاتنه اوغرایاجق (تمیزلنه‌جك). كوتولگی، شرّی، ضرری تولید ایدن (طوغوران) ماده‌لرڭ بر طرفه چكیلمه‌سیله جهنّمڭ تجهیزاتی (جهازلری) اكمال ایدیله‌جك (تماملاناجق)؛ ایلگی، خیری، نفعی (منفعتی) طوغوران ماده‌لرڭ ده بر طرفه چكیلمه‌سیله جنّتڭ تجهیزاتی اكمال ایدیله‌جكدر (تماملاناجقدر)."
(اشارات الا عجاز، ۱۹۳)

٤١- أگر اللّهه و حق ایله باطلك آیریلدیغی او كون، او ایكی اوردونك (بدرده) قارشیلاشدیغی كون قولمزه اینديردكلريمزه ايمان ايتمشسه‌ڭز، بیلڭكه غنیمت اولارق آلدیغڭز هر هانكی بر شیئك بشده بری، آرتق شبهه‌سز اللّهه، پیغمبره، اقربالرینه، یتیملره، یوقسوللره و یولده قالمشلره عائددر. الله، هر شیئه حقّیله كوجی یتندر.

٤٢- هانی سز، وادینك (مدینه‌یه) داها یاقین (اولان، صواشه أل ویریشسز قوملق و صوسز) كنارنده ایدیڭز؛ اونلر ایسه داها اوزاق كنارنده (داها مساعد بر موقعده) ایدیلر؛ كروان ده (علیهڭزه اولارق) سزدن داها آشاغیده ایدی.

أگر (صواشمق اوزره بللی بر یر ایچون) سوزلشمش اولسه‌یدیڭز، ألبته او آڭلاشدیغڭز یر خصوصنده اختلافه دوشردیڭز؛ فقط الله، (ازلی علمنده) یاپیلمش (حكم ایدیلمش) بر ایشی یرینه كتیرمك ایچوندركه (سزی اونلرله قارشی قارشی‌یه كتیردی و) هلاك اولان آپ آچیق بر دلیل ایله (داها موافق موضعده هم غلبه‌لق اولمه‌سنه رغماً، مغلوب اولارق) هلاك اولسون؛ یاشایان ده آپ آچیق بر دليلله (اللّهك یاردیمی ایله غالب كلدكلرینی كوره‌رك) یاشاسین![1] شبهه‌سزكه الله ایسه، ألبته (دعالریڭزی ایشیتن) سمیع، (احتیاجڭزی بیلن) علیمدر.

٤٣- او زمان، الله سڭا اویقوڭده (كوزیڭه) اونلری آز كوستریيوردی. أگر اونلری سڭا چوق كوسترسه‌یدی، ألبته قورقاردیڭز و بو ایش (صواش) خصوصنده كرچكدن اختلافه دوشردیڭز؛ فقط الله (سزی بوندن) قورتاردی. محقّقكه او، سینه‌لرك ایچنده اولانی حقّیله بیلندر.

٤٤- او وقت قارشیلاشدیغڭز زمان اونلری سزك كوزلریڭزده آز كوستریيور، سزی ده اونلرك كوزلرنده آزالتییوردیكه، الله (أزلی علمنده) یاپیلمش (حكم ایدیلمش) بر ایشی یرینه كتیرسین! نهایت (بتون) ایشلر آنجق اللّهه دوندیریله‌جكدر.

٤٥- أی ايمان ايدنلر! بر (دوشمان) اوردو(سی) ایله قارشیلاشدیغڭز زمان، آرتق ثبات ایدك[2] و اللّهی چوق ذكر ایدڭكه قورتولوشه ایره‌سڭز.

---

(۱) بخاریده كچن بر روایته كوره: "جبرائیل (ع‌م) رسول اكرمه (ع‌ص‌م) كله‌رك: 'ایچڭزده‌كی بدر اهلنی ناصل بیلییورسڭز؟' دییه سؤآل ایتدی. پیغمبر أفندیمز علیه الصّلاة والسّلام: 'مسلمانلرك أك فضیلتلیسی' بویوردی. جبرائیل (ع‌م): 'بز ده بدره قاتیلان ملكلری اویله (اك فضیلتلیمز) بیلییورز' دیدی." (ابن كثیر، ج. ۲، ۸۹)

(۲) "اوامر شرعیه‌یه (شریعتك امرلرینه) قارشی اطاعت و عصیان اولدیغی كبی، اوامر تكوينيه‌یه (یاراتیلیش قانونلرینه دائر امرلره) قارشی ده اطاعت و عصیان واردر.

برنجیسنده مكافات و مجازاتك اكثری (چوغی) آخرتده؛ ایكنجیسنده، اغلبی (داها چوق) دنیاده اولور. مثلا، صبرك مكافاتی ظفردر؛ عطالتك (تنبللگك) مجازاتی (جزاسی) سفالتدر (فقیرلكدر)؛ سعیك ثوابی (چالیشمه‌نك قارشیلغی) ثروتدر؛ ثباتك (بیلمامه‌نك) مكافاتی غلبه‌در (غالب كلمكدر)". (مكتوبات، خطبۀ شامیه، ٤٦٦)

٤٦- اللّهه و رسولنه اطاعت ايدڭ؛ بربريڭزله چكيشمه‌يڭ؛ صوڭره ايچڭزه قورقو دوشر ده (سزه هيبت ويرن) روزكاريڭز (قوتڭز) كيدر؛[(١)] او حالده صبر ايدڭ! شبهه‌سزكه الله، صبر ايدنلرله برابردر.[(٢)]

٤٧- چاليم صاتارق، انسانلره كوستريش ياپارق يورتلرندن چيقانلر و الله يولندن منع ايدنلر كبي اولمايڭ! الله، (اونلرڭ) ياپمقده اولدقلريني (علم و قدرتيله) حقّيله قوشاتيجيدر.

٤٨- او زمان (بدر كوني) شيطان اونلره عمللريني سوسلي كوسترمش و: "بوكون انسانلردن سزه غالب كله‌جك كيمسه يوقدر و شبهه‌سز بن ده سزه ياردېمجي‌يم!" ديمشدي. فقط ايكي اوردو بربريني كورنجه آرقه‌سني دوندي و: "شبهه‌سز بن سزدن اوزاغم؛ طوغريسي بن سزڭ كورمديگڭز شيلري (مؤمنلره ياردېمه كلن ملكلري) كوروييورم؛ بن ألبته اللّهدن (اونڭ بني هلاك ايتمه‌سندن) قورقارم. چونكه الله، عذابي شدّتلي اولاندر!" ديمشدي.

٤٩- او زمان منافقلر و قلبلرنده خسته‌لق بولونانلر (سزڭ ايچون): "بونلري، دينلري آلداتدي!" دييورلردي. حالبوكه كيم اللّهه توكّل ايدرسه، آرتق محقّقكه الله، (قدرتي دائما أوستون اولان) عزيز، (هر ايشي حكمتلي اولان) حكيمدر.

٥٠- (حبيبم، يا محمّد!) ملكلر او انكار ايدنلرڭ جانلريني آليركن بر كورسه‌يدڭ، اونلرڭ يوزلرينه و آرقه‌لرينه اوروييورلر و: "طادڭ جهنّمڭ (ياقيجي) عذابني!" (دييورلردي).

٥١- ايشته بو (عذاب)، أللريڭزڭ تقديم ايتديگي شيلر (داها اوڭجه ايشله‌ديگي كناهلر) يوزندندر؛[(٣)] يوقسه، شبهه‌سزكه الله قوللرينه ظلمكار دگلدر.

٥٢- (بو مشركلرڭ عادتي) فرعون اهلنڭ و اونلردن اوڭجه‌كيلرڭ عادتي كبيدر. (اونلر ده) اللّهڭ آيتلريني انكار ايتمشلردي؛ الله ده اونلري كناهلري سببيله ياقه‌لامشدي. شبهه‌سزكه الله، (پك قوّتلي اولان) قويّدر، عذابي پك شدّتلي اولاندر.

---

(١) "اهل حق، اتفاقده‌كي حق قوّتني دوشونمدكلرندن و آرامدقلرندن، حقسز و مضر (ضررلي) بر نتيجه اولان اختلافه دوشرلر. حقسز اهل ضلالت ايسه، اتفاقده‌كي قوّتي، عجزلري واسطه‌سيله حس ايتدكلرندن، غايت مهم بر وسيلهٔ مقاصد (مقصدلرڭ وسيله‌سي) اولان اتفاقي الده ايتمشلر.

ايشته اهل حقّڭ بو حقسز اختلاف مرضنڭ (خسته‌لغنڭ) مرهمي و علاجي: وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ [بربريڭزله چكيشمه‌يڭ؛ صوڭره ايچڭزه قورقو دوشر ده (سزه هيبت ويرن) روزكاريڭز (قوتڭز) كيدر] آيتنده‌كي شدّتلي نهي الٓهي‌يي (الٓهي ياساغي)، وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰى [اييلك و تقوا اوزرينه ياردېملاشڭ] آيتنده‌كي حيات اجتماعيه‌جه غايت حكمتلي امر الٓهي‌يي دستور حركت ايتمك و اختلافڭ اسلاميته نه درجه ضررلي اولديغني و اهل ضلالتڭ اهل حقّه غلبه‌سني نه درجه تسهيل ايتديگني (قولايلاشديرديغني) دوشونوب، كمال ضعف و عجز ايله، او اهل حق قافله‌سنه فداكارانه و صميمانه التحاق ايتمكدر؛ شخصيتني اونوتمقله ريا و تصنّعدن (صنعيلكدن) قورتولوب، اخلاصي ألده ايتمكدر." (لمعه‌لر، ٢٠نجي لمعه، ١٦٢)

آيريجه مسلمانلرڭ اختلافنڭ سببلري و ناصل اتفاق ايده‌جكلري حقّنده باقيڭز؛ (لمعه‌لر، ٢٠نجي لمعه، ١٥٥-١٦٦)

(٢) "الله، صبر ايدنلرله برابردر" مآلنده‌كي آيتڭ ايضاحي ايچون باقيڭز؛ (صحيفه ٤٠، حاشيه ٢)

(٣) "سيّئات (كوتولكلر) تخريبات نوعندن اولديغي ايچون، انسان بر سيّئه ايله چوق تخريبات ياپابيلير. مدهش بر جزايه كسب استحقاق ايدر (حق قزانير). بر كبريت ايله بر أوي ياقمق كبي. (...) فقط او سيّئاتي، چوق مصالحي تضمّن ايدن (فائده‌لري طاشييان) بر قانون الٓهي ايله ايجاد ايدن يينه حقدر. ديمك سببيت و سؤآل (طلب) نفسدندركه، مسئوليتي او چكر. حقّه عائد اولان خلق و ايجاد ايسه، داها باشقه كوزل نتيجه‌لري و ميوه‌لري اولديغي ايچون كوزلدر، خيردر. ايشته شو سردندركه، كسب شر (انسانڭ شرّي قزانمسي) شردر، خلق شر (شرّڭ ياراتيلمسي) شر دگلدر." (طلسملر، ٢٦نجي سوز، ٧٩-٨٠)

آيريجه باقيڭز؛ (لمعه‌لر، ١٣نجي لمعه، ٨٦؛ مكتوبات، ١٢نجي مكتوب، ٣١-٣٢)

۵۳- بو (عذاب) شوندندر: کندیلرنده بولونانی (ایی حاللرینی) دگیشدیرمدکجه، محقّقکه الله، بر قومه نعمت اولارق احسان بویوردیغنی دگیشدیریجی اولماز و شبهه‌سز الله، (هر شیئی ایشیتن) سمیع، (حاللرینی حقّیله بیلن) علیمدر.

۵٤- (بونلرك عادتی) فرعون اهلنك و اونلردن اوکجه‌کیلرك عادتی کبیدر. (اونلر ده) ربلرینك آیتلرینی یالانلامشلردی. بونك اوزرینه (بز ده) اونلری کناهلری سببیله هلاك ایتمش و فرعون اهلنی (دگزده) بوغمشدق. چونکه (اونلرك) هپسی ظالم کیمسه‌لر ایدیلر.

۵۵- شبهه‌سزکه (یر یوزنده) دبه‌لنن حیوانلرك الله قاتنده أك کوتوسی، او کیمسه‌لردرکه، انکار ایتدیلر.[۱] آرتق اونلر ایمان ایتمزلر!

۵٦- اونلر، کندیلریله آندلاشمه یاپدیغك، صوکره ده هر دفعه‌سنده آندلاشمه‌لرینی بوزان و (اللّهدن) صاقینمایان کیمسه‌لردر.[۲]

۵۷- او حالده اونلری صواشده یاقه‌لارسه‌ك، آرتق اونلر(ه ویره‌جگك جزا) ایله آرقه‌لرنده بولونانلری (اویله) ئورکوتکه عبرت آلیسنلر!

۵۸- أگر (سنگله آندلاشمه یاپان) بر قومك خائنلك ایتمه‌سندن کرچکدن قورقارسه‌ك، آرتق أشیت اولارق (اونلرله یاپدیغك آندلاشمه‌یی بوزدیغگی) کندیلرینه (آچیقجه بیلدیره‌رك آندلاشمه‌لرینی قالدیر) آت! محقّقکه الله، خائنلری سومز.

۵۹- انکار ایدنلر صاقین أوگه کچدکلرینی (قاچوب قورتولدقلرینی) صانماسینلر! شبهه یوقکه اونلر (اللّهی) عاجز بیراقامازلر.

٦۰- اونلره قارشی کوجگزك یتدیگی هر قوّتدن و (جهاد ایچون) باغلانوب بسلنن آتلردن (سورکلی باقیمی یاپیلان صواش واسطه‌لرندن) حاضرلایك؛ بونگله اللّهك دوشمانینی، سزك دوشمانگزی و اونلردن باشقه سزك کندیلرینی بیلمدیگگز، اللّهك اونلری بیلدیگی دیگر (دوشمان) کیمسه‌لری قورقوتورسگز. هم الله یولنده هر نه شی صرف ایدرسه‌گز، قارشیلغی سزه تام اولارق ویریلیر و سز (اصلا) حقسزلغه اوغراتیلمازسگز.[۳]

٦۱- أگر (اونلر) باریشه یاناشیرلرسه، او حالده (سن ده) اوگا (او باریشه) یاناش و اللّهه توکّل ایت! شبهه‌سزکه سمیع (حقّیله ایشیتن)، علیم (هر شیئی بیلن) آنجق اودر.

---

(۱) "مضر (ضررلی) کافرلر و کافرلرك یولنده کیدن سفیهلر (بینسزلر)، جناب حقّك حیواناتندن بر نوع حبیثدرلر (پیس بر طائفه‌درلر)که، فاطر حکیم (هر شیئی حکمتله یاراتان الله) اونلری دنیانك اعماری ایچون خلق ایتمشدر (یاراتمشدر) و مؤمن عبادینه (قوللرینه) ایتدیگی نعمتلرك درجه‌لرینی بیلدیرمك ایچون، اونلری بر واحد قیاسی (اولچو بیریمی) یاپمشدر. عاقبتده (ایشك صوکنده) مستحق اولدقلری (حق ایتدکلری) جهنّمه تسلیم ایده‌جکدر." (لمعه‌لر، ۱۷نجی لمعه، ۱۲۵)

(۲) بو آیتك، بنی قُرَیْظَه یهودیلری حقّنده نازل اولدیغی روایت ایدیلمشدر. شویله‌که: پیغمبر أفندیمز (ع‌ص‌م) بو قومك مسلمانلر علیهنده هر هانکی بر قومه یاردیم ایتمیه‌جگنه دائر کندیلریله آندلاشمه یاپدیغی حالده، بونلر بدر وقعه‌سنده مشرکلره سلاح یاردیمنده بولونوب، آندلاشمه‌لرینی بوزدیلر. صوکره مسلمانلرله قارشیلاشنجه ده "اونوتدق!" دیدیلر. خندق محاربه‌سنده ایسه تکرار مشرکلره یاردیم ایتدیلر. (جلالین شرحی، ج. ۳، ۲۰٦)

خندق حربی دونوشنده، رسول اکرم (ع‌ص‌م) أولرینه کلیر کلمز، جبرائیلك (ع‌م) ایقاظی اوزرینه بنی قریظه یهودیلرینك اوزرینه کیدیلدی و او خائنلر پریشان ایدیلدیلر. صاغ قالانلری و کری‌یه بیراقدقلری ماللر، مسلمانلر آراسنده تقسیم ایدیلدی. (بیلمن، ج. ٦، ۲۸۰۰)

(۳) "سزك هر شیئگز محافظه ایدیلیور. هر عملگز یازیلمشدر. هر خدمتگز قید ایدیلمشدر. خدمتگزك مکافاتنی ویره‌جك و هر خیر ألنده و هر خیری یاپابیله‌جك بر ذات ذوالجلال، سزی جلب ایدوب، یر آلتنده موقّتاً (کچیجی اولارق) طوردیرر. صوکره حضورینه آلدیرر." (عصای موسی، ۱۰نجی حجّت ایمانیه، ۱۸۸-۱۸۹)

٦٢- أگر سڭا حیله یاپمق ایسترلرسه، آرتق شبهه‌سزکه الله سڭا یتر! او (الله)که، سڭا یاردیمیله و مؤمنلرله قوّت ویرندر.

٦٣- و (بربرلرینه دوشمان اولانلرڭ) قلبلرینڭ آراسنی (ایمان و اخلاصله) برلشدیردی. أگر یر یوزنده بولونانلرڭ هپسنی صرف ایتسه‌یدڭ، ینه اونلرڭ قلبلرینڭ آراسنی برلشدیره‌مزدڭ؛ فقط الله، (اونلری بربرلرینه قرداش یاپارق) آرالرینی (محبّتله) قایناشدیردی. چونکه او، (قدرتی دائما غالب کلن) عزیز، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

٦٤- أی پیغمبر! سڭا و مؤمنلردن سڭا تابع اولانلره، الله یتر![1]

٦٥- أی پیغمبر! مؤمنلری صواشه (جهاده) تشویق ایت! أگر سزدن صبر ایدن یگرمی کیشی اولورسه، (مشرکلردن) ایکی یوز کیشی‌یه غالب کلیرلر. أگر سزدن یوز کیشی اولورسه، انکار ایدنلردن بیڭ کیشی‌یه غالب کلیرلر؛ چونکه کرچکدن اونلر (حقیقتی) آڭلامایان بر قومدر.

٦٦- شیمدی الله، محقّق سزده بر ضعیفلك بولون-دیغنی بیلدیگندن سزدن (یوکڭزی) خفیفلتدی.[2] آرتق أگر سزدن صبر ایدن یوز کیشی اولورسه، (اونلردن) ایکی یوز کیشی‌یه غالب کلیرلر. أگر سزدن بیڭ کیشی اولورسه اللّهڭ اذنیله ایکی بیڭ کیشی‌یه غالب کلیرلر.[3] الله ایسه، صبر ایدنلرله برابردر.

٦٧- بر پیغمبرڭ اسیرلرینڭ اولمسی، یر یوزنده (کفرڭ بلنی قیروب) آغیر باصمادقجه، (فدیه آلمه‌سی) موافق دگلدر! (سز) شو دنیانڭ کچیجی منفعتنی ایسته‌یورسڭز؛ الله ایسه آخرتی (آرزولامه‌ڭزی) ایسته‌یور. چونکه الله، (قدرتی دائما اوستون کلن) عزیز، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

٦٨- أگر الله طرفندن (اصحاب بدرڭ باغیش-لاندیغنه دائر) اوڭجه‌دن ویریلمش بر یازی (حکم) اولماسه‌یدی، (اسیرلره بدل اولارق) آلدیغڭز (فدیه)دن طولایی ألبته سزه (پك) بیوك بر عذاب طوقونوردی.

٦٩- آرتق ألده ایتدیگڭز غنیمتدن حلال و تمیز اولارق ییڭ و اللّهدن قورقڭ! شبهه‌سزکه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

---

(١) "انتساب ایمانی (ایمانله باغلانمه) وثیقه‌سیله قدیر مطلق (صوڭسز قدرت صاحبی اولان) اویله بر سلطانه انتساب ایدرسڭکه؛ زمین (یر) یوزنده هر بهارده درت یوز بیڭ ملّتدن مرکب (میدانه کلن) نباتات و حیوانات اوردولرینڭ بتون جهازاتلرینی کمال انتظام (مکمّل بر انتظام) ایله ویرمکله برابر، باشده انسان اولان، حیواناتڭ معظم اوردوسنڭ بتون ارزاقلرینی، دگل مدنی انسانلرڭ صوڭ زمانلرده کشف ایتدکلری أت و شکر و سائر طعاملرڭ خلاصه‌لری (قونسروه‌لر) کبی، بلکه او مدنی خلاصه‌لردن یوز درجه داها مکمّل و بتون طعاملرڭ (ییه‌جکلرڭ) هر نوعندن تخوم و چکردك دینیلن رحمانی خلاصه‌لره قویوب و او خلاصه‌لری دخی، اونلرڭ پیشیرمه‌لرینه و انبساطلرینه مخصوص (آچیلمه‌لری ایچون) قدری تعریفه‌لر ایچنده صاروب محافظه ایچون کوچك کوچك صندیقچه‌لره قویوب، تودیع (امانت) ایدر. او صندیقچه‌لرڭ ایجادی، کُنْ (اول!) أمرنده بولونان کَافْ نُونْ فابریقه‌سندن او قدر چابوق و قولای و چوقلقله اولورکه، قرآن دیر: 'خالق (یاراتیجی) أمر ایدر، میدانه کلیر.' مادام اویله‌در؛ سن، انتساب ایمانی تذکره‌سیله (سندیله) بویله بر نقطهٔ استناد (طیانمه نقطه‌سی) بولابیلدیگڭدن، حدسز بر قوّته و قدرته طیانابیلیرسڭ." (لمعه‌لر، ٢٦نجی لمعه، ٢٦٧)

(٢) الله، بر کیشینڭ مقابله ایتمکله صوروملی اولدیغی دوشمان صاییسنی اون عدددن ایکی‌یه ایندیردی. یعنی آرتق بره قارشی ایکیدن فضله اولان دوشمانله قارشیلاشمه‌یه صبر ایتمزسه‌ڭز مسئول اولمازسڭز. بونڭ ایچوندرکه ابن عبّاس (رع): "اوچ کیشیدن قاچان مؤمن فرار ایتمش اولماز. اما ایکی کافردن قاچان، فرار ایتمش صاییلیر!" دیر. (قرطبی، ج. ٨/٤، ٤٥)

(٣) اتفاقڭ اهمّیتی حقّنده باقیڭز؛ (صحیفه ٤٠، حاشیه ١)

۷۰- أی پیغمبر! ألگزده بولونان اسیرلره دیکه: "أگر الله قلبلریگزده بر خیر اولدیغنی بیلیرسه (قلبلریگزده بر خیر و ایمان وارسه)، سزه سزدن آلینان فدیه‌دن داها خیرلیسنی ویرر و سزه مغفرت ایدر." چونکه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.[۱]

۷۱- أگر (او اسیرلر) سڭا اهانت ایتمك ایسترلرسه‌که، داها اوگجه‌ده شبهه‌سز اللّهه خائنلك ایتمشلردی ده، (الله) اونلره قارشی (سڭا) امکان ویرمشدی. الله ایسه، (هر شیئی حقّیله بیلن) علیم، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

۷۲- طوغریسی ایمان ایدوب هجرت ایدنلر و الله یولنده ماللریله جانلریله جهاد ایدن مهاجرلر و (اونلری) بارینديروب یاردیم ایدنلر (انصار) واریا، ایشته اونلر بربرلرینڭ ولیلریدر (وارثلریدرلر).[۲]

ایمان ایدوب ده (هنوز) هجرت ایتمه‌ینلر ایسه، هجرت ایدنجه‌یه قدر اونلرڭ ولایتندن (میراثیجیلغندن) سزه هیچ بر شی یوقدر. فقط دین خصوصنده سزدن یاردیم ایسترلرسه، آرتق اوزریگزه (اونلره) یاردیم ایتمك دوشر؛ آنجق آراگزده کندیلریله آندلاشمه بولونان بر قومه قارشی (یاردیم ایسته‌مه‌لری) مستثنا. الله ایسه، یاپمقده اولدقلریگزی حقّیله کوروجیدر.

۷۳- انکار ایدنلر ده بربرلرینڭ دوستلریدرلر. أگر سز بونی (بربریگزله یاردیملاشمه‌یی) یاپمازسه‌گز، یر یوزنده بر فتنه و بیوك بر فساد اولور.[۳]

۷۴- ایمان ایدوب هجرت ایدنلر و الله یولنده جهاد ایدن مهاجرلر و (اونلری) بارینديروب یاردیم ایدنلر (انصار) وار یا، ایشته کرچك مؤمنلر، آنجق اونلردر! کندیلری ایچون (ربلرندن) بر مغفرت و دائمی بر رزق واردر.

۷۵- صوڭره‌دن ایمان ایدوب هجرت ایدنلر و سزڭله برابر جهاد ایدنلره کلنجه، ایشته اونلر ده سزدندر. اقربالر ایسه، اللّهڭ کتابنده (اونڭ حکمنه کوره) بربرلرینه (میراث خصوصنده) داها لایقدرلر. شبهه‌سزکه الله، هر شیئی حقّیله بیلندر.

---

(۱) بو آیت حضرت عباس (رع) حقّنده نازل اولمشدر. (رازی، ج. ۱۵/۸، ۲۱۱)

"غزوۀ بدرده، حضرت عباس (رع) صحابه‌لرڭ ألنه اسیر دوشدیگی وقتده فدیۀ نجات (قورتولوش فدیه‌سی) ایستنیلمش. او ده دیمش: 'پارەم یوق!' حضرت رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلام فرمان ایتمشکه: 'زوجه‌ڭ ام فضل یاننده، بو قدر پاره‌یی، فلان یره بیراقمشسڭ!' دیمش. حضرت عباس تصدیق ایدوب: 'ایکیمزدن باشقه کیمسه بیلمدیگی بر سر ایدی!' او وقت کمال ایمانی (تام بر ایمانی) قزانوب اسلام اولمش." (ذوالفقار، ۱۹نجی مکتوب، ۱۹)

(۲) بو آیتڭ حکمی ییته بو سوره‌نڭ ۷۵نجی آیتیله نسخ ایدیلدی، حکمی قالدیریلدی. و آرتق، نسبًا اقربا اولمایانلر بربرلرینڭ وارثی اولامدیلر. (جلالین شرحی، ج. ۳، ۲۱۸)

(۳) "اهل حقله (حق طرفدارلری اولان اهل ایمانله) اتفاق ایتمك (برلشمك)، توفیق الٰهینڭ (اللّهڭ موفّق قیلمه‌سنڭ) بر سببی و دیانتده‌کی (دیندارلقده‌کی) عزّتڭ بر مداری (سببی) اولدیغنی دوشونمك، هم اهل ضلالت و حقسزلق (حقدن صاپانلر)، تساند (طیانیشمه) سببیله، جماعت صورتنده‌کی قوّتلی بر شخص معنوینڭ (او جماعتڭ معنوی شخصیتنڭ) دهاسیله هجومی زماننده؛ او شخص معنوی‌یه قارشی، أڭ قوّتلی فردی اولان مقاومتڭ (شخصی طیانمه کوجنڭ) مغلوب دوشدیگنی آڭلایوب، اهل حق طرفنده‌کی اتفاقله بر شخص معنوی چیقاروب، او مدهش شخص معنوئ ضلالته قارشی حقّانیتی (حقّی) محافظه ایتدیرمك، حقّی باطلڭ صولتندن (هجومندن) قورتارمق ایچون نفسنی و انانیتی (بنلگنی) و یاڭلیش دوشوندیگی عزّتنی، اهمّیتسز رقابتکارانه حسّیاتنی (قیصقانچلق حسلرینی) ترك ایتمکله اخلاصی قزانیر، وظیفه‌سنی حقّیله ایفا ایدر." (لمعه‌لر، ۲۰نجی لمعه، ۱۵۸)

۹- توبه سوره‌سی[۱]

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ۱۲۹ آیتدر.)

۱- (بو،) الله و رسولندن، کندیلریله آندلاشمه یاپدیغگز مشرکلره (عهدلرینی بوزدقلرندن طولایی) بر اخطاردر!

۲- (أی مشرکلر! اویله‌یسه عهدیگزك بوزولدیغی شو آندن اعتباراً) آرتق یر یوزنده درت آی داها طولاشك؛ اما بیلگکه سز، اللّهی اصلا عاجز بیراقیجیلر دگلسگز و محقّقکه الله، کافرلری رذیل ایدیجیدر!

۳- و حجّ اکبر (اڭ بیوك حج) کونی الله و رسولندن انسانلره بر اعلاندرکه، شبهه‌سز الله و رسولی مشرکلردن اوزاقدر. او حالده توبه ایدرسه‌گز، آرتق بو سزك ایچون خیرلیدر و أگر (اسلامدن) یوز چویررسه‌گز او تقدیرده بیلگکه، سز اللّهی اصلا عاجز بیراقیجیلر دگلسگز. (أی حبیبم!) انکار ایدنلری (پك) أملی بر عذاب ایله مژده‌له!

۴- آنجق کندیلریله آندلاشمه یاپدیغگز، صوگره ده (آندلاشمه شرطلرنده) سزه هیچ بر أکسیکلك یاپمامش و علیهگزده هیچ بر کیمسه‌یه یاردیم ایتمه‌مش اولان مشرکلر مستثنا؛ آرتق اونلره مدّتلری بیتنه قدر آندلاشمه‌لرینی تماملایك! محقّقکه الله، (سوزنده طوروب، حقسزلقدن) صاقینانلری سور.

۵- فقط حرام آیلر چیقدیغی زمان، آرتق مشرکلری، کندیلرینی بولدیغگز یرده ئولدیرك؛ اونلری یاقه‌لایك و کندیلرینی (قاچمه‌لرینی اوگله‌یه‌رك) حپس ایدك؛ هر کوزتلەمه (و کچید) یرینه اونلر(ی بولوندقلری یردن چیقارتمامق) ایچون اوتورك (او قاوشاقلری طوتك)! فقط توبه ایدرلر، نمازی حقّیله أدا ایدرلر و زکاتی ویررلرسه، آرتق یوللرینی سربست بیراقك! شبهه‌سزکه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

٦- أگر مشرکلردن بری سندن امان دیلرسه، آرتق اوگا امان ویر؛ تاکه اللّهك کلامنی ایشیتسین؛ صوگره ده اونی امین اولاجغی یره اولاشدیر! بو (امان) البته اونلرك (حقیقتی) بیلمه‌ین بر قوم اولمه‌لرندندر.

(۱) بو سوره، توبه‌نك ماهیتنی و قبول ایدیلمه شرطلرینی ایضاح و بیان ایتدیگی ایچون؛ 'توبه سوره‌سی' اسمنی آلمشدر. بو سوره‌نك مشهور اولان دیگر بر اسمی ده 'برائه'در. رسول الله افندیمز علیه الصّلاة والسّلام امر ایتدیگی ایچون، قرآنده باشنه بسمله یازیلمایان تك سوره بودر. حضرت علی رضی الله عنه: "بسمله امان و رحمتدر. بو سوره ایسه حرب حقّنده‌در (حربی امر ایدر). بونك ایچون بسمله ترك ایدیلدی!" دیمشدر. حضرت عثمان رضی الله عنه ایسه: "قرآن حکیمدن هر هانکی بر آیت نازل اولدیغنده رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلام: 'بو آیتی فلان یره یازیگز!' دییه امر ایدرلردی. انفال سوره‌سنك صوگی ایله بو سوره‌نك باشنده وحی کاتبلگنی بن یاپدم. بگا بوراده 'بسمله یاز!' دییه امر ایتمدی" دیدی.

آیریجه انفال سوره‌سیله بو سوره آراسنده قوّتلی مناسبت واردر. بو سببله انفال و توبه سوره‌لری حقّنده صحابه‌لردن بر قسمی (رضی الله عنهم اجمعین): "بونلر بر سوره‌در"، بر قسمی ده: "آیری برر سوره‌در" دیمشلردر. انفال سوره‌سنك آرقه‌سندن آرا ویرمدن قرآن اوقومه‌یه دوام ایدیلدیگنده، بو سوره‌نك باشنده آیریجه بسمله چکیلمز. (رازی، ج. ۱٥/۸، ۲۲۳)

٧- مشركلر ايچون، الله قاتنده و رسولى يانينده (سوزلرنده طورمدقلرى حالده) ناصل بر آندلاشمه اولابيلير؟ آنجق (حديبيه كونى) مسجد حرامك يانينده كنديلريله آندلاشمه ياپدقلريڭز مستثنا. آرتق (اونلر) سزه دُرست طاورانيرلرسه، او حالده (سز ده) اونلره بويله طوغريلقله معامله ايدڭ! شبهه‌سزكه الله، تقوا صاحبلريني سور.

٨- ناصل (بر آندلاشمه‌لرى اولابيليركه)؟ أگر (اونلر) سزه غالب كلسه‌لردى، حقّڭزده نه بر يمين، نه ده بر عهد (سوز) كوزتيرلردى. آغيزلريله سزى خشنود ايدرلر، فقط قلبلرى (بوڭا) يانا‌شماز! اونلرڭ چوغى (سوزلرنده طورمايان) فاسق كيمسه‌لردر.

٩- اللّهڭ آيتلريني آز بر بدل قارشيلغنده صاتديلر ده (انسانلرى) اونڭ يولندن منع ايتديلر. محقّقكه اونلرڭ ياپمقده اولدقلرى نه كوتودر!

١٠- بر مؤمن حقّنده نه بر يمين، نه ده بر عهد (سوز) كوزتيرلر. ايشته اونلر كرچكدن حدّى آشانلردر.

١١- آرتق توبه ايدرلر، نمازى حقّيله قيلارلر و زكاتى ويررلرسه، او تقديرده دينده قرداشلريڭزدرلر.[1] (بو حقيقتلرڭ قيمتنى) بيله‌جك بر قوم ايچون آيتلرى آچيقلايورز.

١٢- أگر ويردكلرى سوزدن صوڭره يمينلريني بوزارلر و دينڭزه ديل اوزاتيرلرسه، آرتق كفرڭ او أوڭدرلريني ئولديرڭ! چونكه اونلر يمينلرينه باغليلقلرى اولماياناردر؛ تاكه (ديگرلرى او حاللرندن) واز كچسينلر.

١٣- يمينلريني بوزان، پيغمبرى (مكّه‌دن) چيقارمه‌يه عزم ايدن و سزه قارشى (صواشه) اوڭجه كنديلرى باشلايان بر قوملة صواشماياجقميسڭز؟ اونلردن قورقاجقميسڭز؟ أگر (سز) مؤمن كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، او حالده (ايي بيلڭكه) الله، كنديسندن قورقمه‌ڭزه داها لايقدر.[2]

---

(١) "انسان اسلاميت سايه‌سنده، عبادت سائقه‌سيله (سوقيله) بتون مسلمانلره قارشى ثابت بر مناسبت (علاقه) پيدا ايدر و قوى (قوتلى) بر ارتباط و باغليلق ألده ايدر. بونلر ايسه صارصيلماز بر اخوّته (قرداشلغه)، حقيقى بر محبّته (سوكى‌يه) سبب اولور. ذاتاً هيئت اجتماعيه‌نڭ (توم جمعيتڭ) كمالنه و ترقيسنه (يوكسلمه‌سنه) مقدّمه (باشلانغيچ) و أڭ برنجى باصاماقلر، اخوّت ايله محبّتدر." (اشارات الاعجاز، ١٣٣)

(٢) "انسانڭ خوف و محبّتى (قورقو و سوكيسى) خلقه توجّه ايتديگى (يوڭلديگى) تقديرده، خوف بر بلا، بر الم اولور. محبّت بر مصيبت اولور. زيرا قورقديغڭ آدم، يا سڭا مرحمت ايتمز ويا سنڭ استرحاملريڭى (يالوارمه‌لريڭى) ايشيتمز. محبّت ايتديگڭ شخص ده، يا سنى طانيماز ويا محبّتڭه تنزّل ايتمز. بناءً عليه خوفڭ ايله محبّتڭى دنيادن و دنيا انسانلرندن چوير. فاطر حكيمه (حكمتلى ياراتيجى اولان اللّهه) توجيه ايت (يوڭلنديـر)كه، سنڭ خوفڭ اونڭ مرحمت قوجاغنه آتيلمقده، چوجغڭ آنه‌سنڭ قوجاغنه آتيلديغى كبى، لذيذ بر تذلل (لذّتلى بر أزيكلك) اولسون! محبّتڭ ده سعادت أبديه‌يه وسيله اولسون!" (مثنوئ نوريه، شمّه، ١٩٢)

١٤- اونلرله صواشڭكه، الله سزڭ أللريڭزله اونلره عذاب ايتسين و اونلرى رذيل ايتسين، هم اونلره قارشى سزه ياردیم ايتسين و مؤمنلردن بر طوپليلغڭ كوڭللرينه شفا ويرسين!

١٥- هم قلبلرينڭ اوفكه‌سنى كيدرسين! الله، ديله‌ديگنڭ توبه‌سنى (كندى لطفندن) قبول ايدر. چونكه الله، (هر شيئى حقّيله بيلن) عليم، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

١٦- يوقسه (سز)، ايچڭزدن جهاد ايدنلرى و اللّهدن، رسولندن و مؤمنلردن باشقه‌سنى سرداش ايدينمه‌ينلرى الله اورته‌يه چيقارمدن، كندى حالڭزه بيراقيلاجغڭزيمى صانديڭز؟[١] حالبوكه الله، نه ياپارسه‌ڭز حقّيله خبرداردر.

١٧- مشركلرڭ، كندى كفرلرينه (بالذّات) كنديلرى شاهدلر ايكن، اللّهڭ مسجدلرينى (خصوصاً كعبه‌يى) اعمار ايتمه‌لرى اولاجق شى دگلدر! ايشته اونلرڭ عمللرى بوشه كيتمشدر. و آتشده اونلر، أبدى اولارق قاليجيدرلر.[٢]

١٨- اللّهڭ مسجدلرينى، آنجق اللّهه و آخرت كوننه ايمان ايدن، نمازى حقّيله أدا ايدن، زكاتى ويرن و اللّهدن باشقه‌سندن قورقماياں كيمسه‌لر اعمار ايدر؛ ايشته هدايته ايرنلردن اولمه‌لرى اومولانلر ده اونلردر!

١٩- حاجيلره صو ويرمه‌يى و مسجد حرامى اعمار ايتمه (خدمتيله مشغول اولان كيمسه)يى، اللّهه و آخرت كوننه ايمان ايدن و الله يولنده جهاد ايدن بر كيمسه كبيمى طوتديڭز؟ (حالبوكه اونلر) الله قاتنده بر اولمازلر. الله ايسه ظالملر طوپليلغنى (عصيانلرنده‌كى اصرارلرى سببيله) هدايته ايرديرمز.

٢٠- ايمان ايدوب هجرت ايدنلر و الله يولنده ماللريله، جانلريله جهاد ايدنلر، الله قاتنده درجه اعتباريله داها بيوكدرلر. ايشته اونلر قورتولوشه ايرنلرڭ تا كنديلريدر!

---

(١) "دين بر امتحاندر. تكليف الٰهى (اللّهڭ دينله مكلّف قيلمسى) بر تجربه‌در (امتحاندر). تا، ارواح عاليه (يوكسك روحلر) ايله ارواح سافله (آلچاق روحلر)، مسابقه (امتحان ياريشى) ميداننده بربرندن آيريلسين. ناصلكه بر معدنه آتش ويريلييور، تا ماسله كومور، آلتونله طوپراق بربرندن آيريلسين. اويله ده بو دار امتحانده (امتحان دنياسنده) اولان تكليفات الٰهيه (دينڭ امرلرى) بر ابتلادر (امتحاندر) و بر مسابقه‌يه سوقدركه، استعداد بشر (انسانڭ قابليتى) معدننده اولان جواهر عاليه (يوكسك جوهرلر) ايله مواد سفليه (عادى ماده‌لر)، بربرندن تفريق ايديلسين (آيريلسين)." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٩٠)

(٢) رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامڭ عموجه‌سى عباس بن عبد المطلب بدر حربنده اسير دوشديگى وقت، هنوز اسلامله شرفلنمه‌مش اولوب صلۀ رحمى (اقربا زيارتنى) ترك ايتديگندن، مسلمانلر اونى عيبلاديلر. حضرت على (ع) ايسه داها آغير سوزلر سويله‌دى. عباس بن عبد المطلب جواباً: "بزم فنالقلريمزى سويله‌يور، ايى خويلريمزدن بحث ايتمه‌يورسڭز. بز كعبه‌يى تعمير ايدر و پرده‌دارلغنى ياپارز. حاجيلره صو طاغيتوب اسيرلرى سربست بيراقيرز" ديمسى اوزرينه بو آيت نازل اولدى. (جلالين شرحى، جـ. ٣، ٢٣٥)

٢١- ربلری اونلره، طرفندن بر رحمت و بر رضوانی (أڭ بیوك احسان اولارق كندیلرندن راضی اولدیغنی) و اونلر ایچون ایچلرنده دائمی نعمتلر بولونان جنّتلری مژده‌لر!

٢٢- (اونلر) اوراده أبدی اولارق دواملی قالیجیدرلر. شبهه‌سزكه (أڭ) بیوك مكافات الله قاتنده‌در.

٢٣- أی ایمان ایدنلر! أگر ایمانه قارشی كفری (ترجیح ایدوب) سوییورلرسه، بابالریڭزی و قرداشلریڭزی (دخی كرچك) دوستلر ایدینمه‌یڭ! آرتق ایچڭزدن كیم اونلری (او حالده ایكن كرچك) دوست ایدینیرسه، ایشته اونلر ظالملرڭ تا كندیلریدر.

٢٤- دیكه: "أگر بابالریڭز، اوغوللریڭز، قرداشلریڭز، زوجه‌لریڭز، قبیله‌ڭز، قزاندیغڭز ماللر، (ایی ایكن) طورغونلغه اوغرامه‌سندن قورقدیغڭز تجارت و خوشڭزه كیدن مسكنلر سزه اللّٰهدن، رسولندن واونڭ یولنده جهاد ایتمكدن داها سوكیلی ایسه، آرتق الله (حقّڭزده عذاب) امرینی كتیرنجه‌یه قدر بكله‌یڭ! چونكه الله، فاسقلر طوپلیلغنی (عصیانلرنده‌كی اصرارلری سببیله) هدایته ایردیرمز."(١)

٢٥- آند اولسونكه الله، سزه بر چوق یرلرده و حنین كوننده یاردیم ایتمشدی. هانی (او كون) چوقلغڭز سزی غرورلاندیرمشدی ده (بو اعتمادیڭز) سزه هیچ بر فائده ویرمه‌مشدی و یر یوزی بتون كنیشلگنه رغمًا سزه طار كلمشدی؛ صوڭره (دوشمانه) آرقه‌ڭزی چویرن كیمسه‌لر اولدیغڭز حالده دونوب قاچمشدیڭز.(٢)

٢٦- صوڭره الله، پیغمبرینڭ اوزرینه و مؤمنلرڭ اوزرینه سكینتنی (قلبلره سكونت و حضور ویرن رحمتنی) ایندیردی؛ هم سزڭ كورمدیگڭز (ملكلردن) اوردولر ایندیردی و انكار ایدنلره عذاب ایتدی. كافرلرڭ جزاسی ایسه، ایشته بودر.

---

(١) عبد الله بن عمر (رع) بر روایتنده دییوركه: "رسول اكرم افندیمزدن (عصم) ایشیتدمكه: 'بر مالی ویره‌سی‌یه اولارق صاتوب ده، صوڭره بو صاتیلان شیئی بدلندن داها آز بر فیآتله كری صاتین آلدیغڭز وقت و اینكلرڭ قویروقلرینه یاپیشوب زراعته راضی اولارق جهادی ترك ایتدیگڭز زمان، آرتق سزه آنجق كندی دیننه كری دوننجه قالدیراجغی بر ذلتی الله تعالی باشڭزه یوكلر!' بویوردیلر." (ابن كثیر، ج. ٢، ١٣٢)

(٢) حنین صواشی باشلانغیجنده، اسلام اوردوسنڭ اوڭجی قوّتلری پوصویه دوشه‌رك آنی بر باصقینله بوزولنجه، اوڭجه آرقه‌لرنده‌كی ایلك قوّت، صوڭره ده اونلری كورن اصل اوردو داها نه اولدیغی آڭلاشیلمدن طاغیلمه‌یه یوز طوتدی. جناب حقّڭ ملائكه‌لری اهل ایمانڭ یاردیمنه كوندرمه‌سیله قیصه زمانده طوپارلانان اسلام اوردوسی پارلاق بر ظفره مظهر اولدی. (قرطبی، ج. ٨/٤، ٩٧-١٠١)

"فخر العالمین (عالملرڭ كندیسیله افتخار ایتدیگی) و حبیب ربّ العالمین (عالملرڭ ربّنڭ سوكیلیسی) حضرت رسول اكرم علیه الصّلاة و السّلامڭ صحابه‌لرینڭ، مشركینه (مشركلره) قارشی احدڭ نهایتنده (صوڭنده) و حنینڭ بدایتنده (باشلانغیجنده) مغلوبیتلرینڭ حكمتی نه‌در؟

الجواب: مشركلر ایچنده، او زمانده صف صحابه‌ده (صحابه‌لر ایچنده) بولونان اكابر صحابه‌یه (اڭ بیوك صحابه‌لره) استقبالده (كله‌جكده) مقابل (اونلرڭ شرفنه دنك) كله‌جك حضرت خالد (رع) كبی چوق ذاتلر بولونیغندن، شانلی شرفلی اولان استقباللری نقطۀ نظرنده بتون عزّتلرینی قیرمامق ایچون، حكمت الٰهیه، حسنات استقبالیه‌لرینڭ بر مكافات معجّله‌سی (كله‌جكده‌كی اییلكلرینڭ پشین بر مكافاتی) اولارق ماضیده (اوڭجه‌سنده) اونلره ویرمش. بتون بتون عزّتلرینی قیرمامش. دیمك، حاضرده‌كی (شیمدیكی) صحابه‌لر مستقبلده‌كی (كله‌جكده‌كی) صحابه‌لره قارشی مغلوب اولمشلر. تا او مستقبل صحابه‌لر برق سیوف (قیلیچ پاریلتیسی) قورقوسیله دگل، بلكه بارقۀ حقیقت (حقیقت پاریلتیسی) شوقیله اسلامیته كیرسین و او شهامت فطریه‌لری (یاراتیلیشلرنده‌كی قهرمانلقلری) چوق ذلّت چكمه‌سین!" (لمعلر، ٧نجی لمعه، ٢٤)

٢٧- صوڭره الله، بونڭ آردندن ديله‌ديگنڭ توبه‌سنى قبول ايدر (حكمتنه بناءً كندى لطفندن اوڭا توبه نصيب ايدر). چونكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

٢٨- أى ايمان ايدنلر! مشركلر آنجق بر نجيسدر (بر پيسلكدر)؛[١] بو ييللرندن صوڭره آرتق مسجد حرامه (كعبه و جوارينه) ياقلاشماسينلر! فقط (بوندن طولايى) فقيرلگه دوشمكدن قورقارسه‌ڭز، او تقديرده الله ديلرسه، سزى فضلندن ايلريده زنكين ايده‌جكدر. شبهه‌سزكه الله، (هر شيئى حقّيله بيلن) عليم، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

٢٩- كنديلرينه كتاب ويريلنلردن اللّهه و آخرت كوننه ايمان ايتمه‌ين، اللّهڭ و رسولنڭ حرام قيلديغنى حرام صايمايان و حق دينى دين ايدينمه‌ين كيمسه‌لرله، ذليل بر حاله دوشمش كيمسه‌لر اولارق كندى أللريله جزيه ويرنجه‌يه قدر صواشڭ!

٣٠- يهوديلر: "عُزَيْر، اللّهڭ اوغليدر" ديديلر؛ خرستيانلر ده: "مسيح، اللّهڭ اوغليدر" ديديلر. (حاشا!) بو، اونلرڭ آغيزلريله كوه‌له‌دكلرى سوزلريدر. (كه) اوڭجه‌دن انكار ايدنلرڭ سوزينه بڭزتييورلر. الله اونلرى قهر ايتسين! ناصل ده (حقدن) چوريلييورلر!

٣١- (يهوديلر) خاخاملرينى، (خرستيانلر ده) راهبلرينى و مريم اوغلى مسيحى اللّهدن باشقه ربلر ايدينديلر. حالبوكه آنجق تك بر الٰهه عبادت ايتمكله امر اولونمشلردى. اوندن باشقه الٰه يوقدر! او، (اونلرڭ) اورتاق قوشمقده اولدقلرى شيلردن پك منزّهدر![٢]

---

(١) "مضر (ضررلى) كافرلر و كافرلرڭ يولنده كيدن سفيهلر (بينسزلر)، جناب حقّڭ حيواناتندن بر نوع خبيثدرلر (پيس بر طائفه‌درلر)كه، فاطر حكيم (هر شيئى حكمتله ياراتان الله) اونلرى دنيانڭ اعمارى ايچون خلق ايتمشدر (ياراتمشدر) و مؤمن عبادينه (قوللرينه) ايتديگى نعمتلرڭ درجه‌لرينى بيلديرمك ايچون، اونلرى بر واحد قياسى (أولچو بيريمى) ياپمشدر. عاقبتده (ايشڭ صوڭنده) مستحق اولدقلرى (حق ايتدكلرى) جهنّمه تسليم ايده‌جكدر." (لمعه‌لر، ١٧نجى لمعه، ١٢٥)

(٢) "اسلاميتڭ، خرستيانلق و سائر دينلره جهت فرقنڭ سرّ حكمتى شودركه: اسلاميتڭ اساسى محض توحيددر (خصوصًا اللّهڭ برلگيدر). وسائط و اسبابه (واسطه‌لر و سببلره) تأثير حقيقى ويرمييور. ايجاد (يوقدن وار ايتمه) و مقام جهتيله قيمت ويرمييور.

خرستيانلق ايسه، 'ولديت (عيسى عليه السّلامڭ اللّهڭ اوغلى اولديغى)' فكرينى قبول ايتديگى ايچون، وسائط و اسبابه بر قيمت ويرر. انانيتى (بنلگى) قيرماز. عادتا ربوبيت الٰهيه‌نڭ بر جلوه‌سنى عزيزلرينه، بيوكلرينه ويرر. ﴿اِتَّخَذُوٓا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ﴾ [(يهوديلر) خاخاملرينى، (خرستيانلرده) راهبلرينى (و مريم اوغلى مسيحى) اللّهدن باشقه ربلر ايدينديلر.] آيتنه ماصدق (مخاطب) اولمشلر. اونڭ ايچوندركه، خرستيانلرڭ دنياجه أڭ يوكسك مرتبه‌ده اولانلرى غرور و انانيتلرينى (بنلكلرينى) محافظه ايتمكله برابر، سابق (اسكى) آمريقه رئيسى ويلسون كبى متعصب بر ديندار اولور.

محض توحيد دينى اولان (شركڭ هيچ بر چشيدينه مساعده ايتمه‌ين) اسلاميت ايچنده دنياجه يوكسك مرتبه‌ده اولانلر، يا انانيتى و غرورى براقاجق ويا ديندارلغى بر درجه براقاجق. اونڭ ايچون بر قسمى لاقيد (ايلكيسز) قالييورلر. بلكه دينسز اولويورلر." (مكتوبات، ٢٦نجى مكتوب، ١٢٤)

٣٢- اللّهڭ نورينى آغيزلريله (كويا) سونديرمك ايسته‌يورلر؛ حالبوكه كافرلر خوشلانمَاسه ده الله، مطلقا نورينى تماملامق ايستر.[١]

٣٣- مشركلر خوشلانمَاسه ده، اونى (اسلامى) دينلرڭ هپسنه أوستون قيلمق ايچون، رسولنى هدايت و حق دين ايله كوندرن اودر.[٢]

٣٤- أى ايمان ايدنلر! طوغريسى خاخاملردن و راهبلردن بر چوغى انسانلرڭ ماللرينى باطل (حقسز) سببلرله ييرلر و (اونلرى) الله يولندن منع ايدرلر. و او كيمسه‌لركه، آلتون و كوموشى بيريكديررلر و اونلرى الله يولنده صرف ايتمزلر. ايشته اونلرى (پك) أَلملى بر عذاب ايله مژده‌له!

٣٥- جهنّم آتشى بونلرڭ (بو بيريكديريلن ماللرڭ) أوزرلرنده قيزديريلاجغى كون، آرتق اونلرڭ آلينلرى، يانلرى و صيرتلرى بونلرله داغلاناجق. (كنديلرينه او كون:) "(ايشته) بو، كنديڭز ايچون طوپلايوب، صاقلادقلريڭز؛ اويله‌يسه بيريكديرمكده اولدقلريڭزى (او سببله حق ايتديگڭز عذابى) طادڭ!" (دينيله‌جك).

٣٦- شبهه‌سزكه، كوكلرى و يرى ياراتديغى كونده، اللّهڭ كتابنده (لوح محفوظده) الله قاتنده‌كى آيلرڭ صاييسى اون ايكى آيدر؛ اونلردن دردى حرام (آيلر)در.[٣] ايشته طوغرى دين بودر؛ اويله‌يسه اونده (او حرام آيلرده كناهلره كيره‌رك) نفسلريڭزه ظلم ايتمه‌يڭ و مشركلر ناصل سزڭله هپسى برلشه‌رك صواشييورلرسه، سز ده اونلرله (كندى آراڭزده) برلشه‌رك صواشڭ! و بيلڭكه الله، كرچكدن تقوا صاحبلريله برابردر.

---

(١) "هر قيشدن صوڭره بر بهار، هر كيجه‌دن صوڭره بر صباح اولديغى كبى، نوع بشرڭ (بتون انسانلغڭ) دخى بر صباحى، بر بهارى اولاجق انشاء الله! حقيقت اسلاميه‌نڭ كونشى ايله، صلح عمومى دائره‌سنده (عمومى بر حضور ايچنده) حقيقى مدنيتى كورمكلگى، رحمت الٰهيه‌دن بكله‌يه‌بيليرسڭز!" (مكتوبات، خطبهٔ شاميه، ٤١٠)

آيريجه اسلام ديننى بوزمه‌يه چاليشان بر قسم اهل ضلالته ويريلن جوابلر ايچون باقيڭز؛ (مكتوبات، ٢٩نجى مكتوب، ٢٨٣-٢٩٣)

(٢) "(بو آيت كريمه) كمال قطعيتله (كسينلكله) اخبار ايدييور (خبر ويرييور)كه: 'رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامڭ كتيرديگى دين، عموم دينلره غلبه چالاجق (أوستون كله‌جك).' حالبوكه او زمانده يوزر ميليون تبعه‌سى بولونان نصارى (خرستيانلق) و يهودى و مجوسى (آتشپرست) دينلرى و روما، چين و ايران حكومتى كبى يوزر ميليون تبعه‌لرى بولونان جهانكير (دنيايه حكم ايدن) دولتلرڭ اديان رسميلرى (رسمى دينلرى) ايكن، كندى كوچك قبيله‌سنه قارشى تام غلبه ايده‌مه‌مش بر وضعيتده اولان محمّد عربى عليه الصّلاة والسّلامڭ كتيرديگى دينى، عموم دينلره غالب و عموم دولتلره مظفر اولاجغنى اخبار ايدييور.

هم غايت وضوح و قطعيتله (آچيق و كسين) اخبار ايدييور. استقبال، او خبر غيبى‌ىي، بحر محيط شرقيدن (بيوك اوقيانوسدن) بحر محيط غربى‌يه (آطلاس اوقيانوسنه) قدر اسلام قيليجنڭ اوزامسيله تصديق ايتمشدر." (لمعه‌لر، ٧نجى لمعه، ٢٥)

(٣) بوراده ذكر ايديلن "حرام آيلر"دن مراد، ذى‌القعده، ذى‌الحجه، محرم و رجب آيلريدر. (جلالين شرحى، ج. ٣، ٢٥١)

٣٧- (حرام آيني حيله ايچون باشقه بر آيه) ايرته‌له‌مك (اويله اعتبار ايتمك)، آنجق كفرده بر آرتمه‌در؛ انكار ايدنلر اونگله ضلالته دوشورولور؛ اوني بر ييل حلال صايارلر، بر ييل ده اوني حرام صايارلركه، اللّهڭ حرام قيلديغنڭ صاييسنه اويديرسونلر ده اللّهڭ حرام قيلديغني (كويا) حلال قيلسينلر! عمللرينڭ كوتولگي كنديلرينه سوسلي كوستريلدي. حالبوكه الله، كافرلر طوپليلغني (عصيانلرنده‌كي اصرارلري سببيله) هدايته ايرديرمز.[١]

٣٨- أي ايمان ايدنلر! سزه نه اولديكه: "الله يولنده سفربر اولڭ!" دينيلديگي زمان (اولديغڭز) يره آغيرلاشديڭز (چاقيلوب قالديڭز)! آخرتدن (واز كچوب) دنيا حياتنه‌مي راضي اولديڭز؟ فقط (ايي بيلڭكه) دنيا حياتنڭ منفعتي، آخرتڭ ياننده آنجق پك آزدر.[٢]

٣٩- أگر (صواش ايچون) قوشوب طوپلانمازسه‌ڭز، (الله) سزي (پك) أَلملي بر عذاب ايله جزالانديرر و يريڭزه سزدن باشقه بر قوم كتيرر؛ هم اوڭا هيچ بر ضرر ويره‌مزسڭز. چونكه الله، هر شيئه حقّيله كوجي يتندر.

٤٠- أگر اوڭا (محمّده) ياردیم ايتمزسه‌ڭز او تقديرده (بيلڭكه)، محقّق او انكار ايدنلر، (ابو بكر ايله برابر) ايكي كيشيدن بري اولارق اوني (مكّه‌دن) چيقاردقلرنده الله اوڭا ياردیم ايتمشدي. او زمان او ايكيسي مغاره‌ده‌يديلر ده هاني آرقداشنه: "اوزولمه، شبهه‌سزكه الله بزمله برابردر!" دييوردي.[٣] آرتق الله، اوڭا سكينتني (قلبلرينه سكونت و حضور ويرن رحمتني) اينديرمش، سزڭ كورمديگڭز اوردولرله ده اوڭا (رسولنه) قوّت ويرمش و انكار ايدنلرڭ سوزيني (كفر دعوالريني) أڭ آلچاق قيلمشدي. أڭ يوجه اولان، آنجق اللّهڭ سوزيدر.[٤] چونكه الله، (قدرتي هر شيئه أوستون كلن) عزيز، (هر ايشي حكمتلي اولان) حكيمدر.

---

(١) جاهليه دورنده عربلر بربرلريله صيق صيق صواشيرلردي. أگر اونلر صواش حالنده ايكن حرام آيه كيريليرسه، صواشي بيراقمق ايسته‌مزلر و او حرام آيي حلال آيلردنمش كبي صايوب، آيلرڭ ترتيبي ايله اوينايارق كويا حرام آيلري أيرته‌لرلر و يرينه باشقه بر آيي حرام قبول ايدرلردي. (نسفي، ج. ٢، ١٨٢)

(٢) بو آيت تبوك سفري حقّنده‌در. موسم چوق صيجاق، يول پك اوزون و مدينه‌ده تام خرما طوپلامه زماني اولديغندن، بعض مؤمنلرڭ بو سفره اشتراكده آغير طاورانمسي بو آيتڭ نزول سببي اولدي. (جلالين شرحي، ج. ٣، ٢٥٣)

آيريجه دنيا حياتنڭ آخرته ترجيح ايديلمه‌مسي حقّنده، باقيڭز؛ (صحيفه ٣٠، حاشيه ٦؛ صحيفه ٢٥٤، حاشيه ٢؛ سوزلر، ١٤نجي سوز، ٣٧-٣٩)

(٣) "او ذاتڭ (ع‌ص‌م) أوّل و آخر بتون احوال (حاللري) و حركاتي نظر دقّتدن كچيريليرسه، هر بر حركتي، هر بر حالي خارق العاده دگلسه ده اونڭ صدقنه (طوغريلغنه) دلالت ايدر. ازجمله: غار (مغاره) مسئله‌سنده، ابو بكر الصدّيق ايله برابر خلاص و قورتولوش اميدي تماميله كسيلديگي بر آنده: لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا 'قورقما، الله بزمله برابردر!' دييه ابو بكر الصديقه ويرديگي تسلي، هم طَوْقِ بشر فوقنده (انسانلرڭ طاقتنڭ اوزرنده) بر جدّيتله و بر متانتله (صاغلاملقله) و بر شجاعتله (قهرمانلقله)، هم خوفسز (قورقوسز) و ترددسز كوستردیگي وضعيت، البته صدقنڭ (طوغريلغنڭ) و نقطهٔ استنادي (طايانمه نقطه‌سي) اولان خالقنه (ياراتيجيسنه) اعتمادينڭ كونش كبي پارلاق بر برهانيدر (دليليدر). (...) او ذاتڭ (ع‌ص‌م) احوال و حركاتي برر برر، يعني تك تك اونڭ (ع‌ص‌م) صدقني و حقّانيتني (حقليلغني) كوستررسه، هيئت مجموعه‌سي (هپ برلكده)، اونڭ صدق نبوّتنه (پيغمبرلگنڭ طوغريلغنه) اويله قوّتلي بر دليل اولوركه، شيطانلري بيله تصديقه مجبور ايدر." (اشارات الاعجاز، ١٥٥)

(٤) "أوت سوز اودر و اوڭا ديرلر: حق اولوب، حقدن كلوب، حق دين و حقيقتي كوسترن و نوراني حكمتي نشر ايدن اودر." (سوزلر، ٧نجي سوز، ١٩-٢٠)

٤١- (ای مؤمنلر!) كرك خفيف، كرك آغيرلقلى اولارق (صواش ايچون) سفربر اولك[١] و ماللريڭزله، جانلريڭزله الله يولنده جهاد ايدك![٢] أگر بيليرسه‌ڭز، بو سزڭ ايچون خيرليدر.

٤٢- أگر ياقين بر دنيا منفعتى و اورته (مسافه‌ده) بر يولجيلق اولسه‌يدى (او كريده قالان منافقلر) ألبته سڭا تابع اولورلردى؛ فقط مشقّتلى مسافه(ده‌كى تبوك سفرى) اونلره اوزاق كلدى. بونڭله برابر: "أگر كوجمز يتسه‌يدى، ألبته سزڭله برابر چيقاردق!" دييه اللّهه يمين ايده‌جكلردر. (بو يالان يمينلريله) كنديلرينى هلاك ايدييورلر. الله ايسه، هيچ شبهه‌سز اونلرڭ يالانجى كيمسه‌لر اولدقلرينى بيلييور.

٤٣- (حبيبم، يا محمّد!) الله، (كچمش كله‌جك هر تورلى كناهدن قورومقله) سنى عفو ايتمشدر. (فقط) طوغرى (سويله‌ين) كيمسه‌لر سڭا بللى اولمادن و يالانجيلرى بيلمه‌دن نيچون اونلره اذن ويردڭ؟

٤٤- اللّهه و آخرت كوننه ايمان ايدنلر، ماللريله و جانلريله جهاد ايتمه‌لرى خصوصنده (جهاددن كرى قالمق ايچون) سندن اذن ايسته‌مز. الله ايسه، تقوا صاحبلرينى پك ايى بيلندر.

٤٥- آنجق اللّهه و آخرت كوننه ايمان ايتمه‌ين و قلبلرى شبهه‌يه دوشمش اولوب ده شبهه‌لرى ايچنده بوجه‌لايوب طورانلر سندن اذن ايستر.

٤٦- أگر (جهاده) چيقمق ايسته‌سه‌لردى، ألبته اونڭ ايچون بر حاضرلق (بر تدبير) حاضرلارلردى؛ فقط الله اونلرڭ (جهاده) چيقمغه قالقمه‌لرينى چركين كوردى ده اونلرى (او شرفدن) آليقويدى؛ (اونلره:) "(أولرنده) اوتورانلر (قادينلر) ايله برابر اوتورڭ!" دينيلدى.

٤٧- أگر ايچڭزده (صواشه) چيقمش اولسه‌لردى، سزه بوزغونجيلقدن باشقه بر شى آرتيرمازلردى و سزى فتنه‌يه دوشورمك ايسته‌يه‌رك آراڭزده قوشارلردى. ايچڭزده اونلرى جان قولاغيله ديڭله‌يه‌جك اولانلر ده وار. الله ايسه، او ظالملرى چوق ايى بيلندر.

---

(١) بر روايتده، ابو طلحه (رع) توبه سوره‌سنى اوقومش و "(أى مؤمنلر!) كرك خفيف كرك آغيرلقلى اولارق (صواش ايچون) سفربر اولك" مآلنده‌كى آيته كلديگنده: "كوروييورمكه ربمز، كنچ اختيار ديمه‌دن عموماً سفربر اولمه‌مزى امر ايدييور. اى اوغوللرم بنى تجهيز ايدوب حاضرلايك!" ديمشدى. اوغوللرى: "الله سڭا مرحمت ايتسين. سن ئولنجه‌يه قدر رسول اكرم (ع‌ص‌م) ايله برلكده محاربه‌لرده بولوندڭ. ئولنجه‌يه قدر هم ابو بكر (رع) هم ده عمر (رع) ايله برابر ده حرب ايتدڭ. شيمدى سنڭ يريڭه حربه آرتق بز كيده‌جگز" ديديلر ايسه ده قبول ايتمدى. دڭز سفرينه چيقدى و شهيدلك مرتبه‌سنى قزاندى. آنجق طقوز كون صوڭره مبارك جسدينى دفن ايده‌بيله‌جكلرى بر آطه بولابيلديلر. جسدى هيچ دگيشمه‌مشدى. اونى، بو اوغرادقلرى آطه‌يه دفن ايتديلر. (ابن كثير، ج. ٢، ١٤٤)

(٢) "أى انسانلر! فانى (كچيجى)، قيصه، فائده‌سز عمريڭزى باقى (أبدى)، اوزون، فائده‌لى، ميوه‌دار ياپمق ايستر ميسڭز؟ مادام ايسته‌مك انسانيتڭ اقتضاسيدر (كرگيدر)، باقى حقيقينڭ يولنه صرف ايديڭز! چونكه باقى‌يه متوجّه (يوڭه‌ليك) اولان شى، بقانڭ (ابديتڭ) جلوه‌سنه (بر پاريلتيسنه) مظهر اولور. مادام هر انسان غايت شدّتلى بر صورتده اوزون بر عمر ايستر، بقايه عاشقدر و مادام بو فانى عمرى، باقى عمره تبديل ايدن (چويرن) بر چاره وار و معناً چوق اوزون بر عمر حكمنه كچيرمك ممكندر. ألبته انسانيتى سقوط ايتمه‌مش (دوشمه‌مش) بر انسان، او چاره‌يى آراياجق و او امكانى بالفعله چويرمه‌يه (اويغولامه‌يه) چاليشاجق و توفيق حركت ايده‌جك (اويغون طاوراناجق). ايشته او چاره بودر: 'الله ايچون ايشله‌ييڭز، الله ايچون كوروشيڭز، الله ايچون چاليشيڭز.' لِلّٰهِ [الله ايچون]، لِوَجْهِ اللّٰهِ [اللّهڭ رضاسى ايچون]، لِأَجْلِ اللّٰهِ [اللّهدن (اونڭ امرندن) طولايى] رضاسى دائره‌سنده حركت ايديڭز. او وقت سزڭ عمريڭزڭ دقيقه‌لرى سنه‌لر حكمنه كچر." (لمعه‌لر، ٣نجى لمعه، ١٣-١٤)

٤٨- آند اولسونکه (اونلر) داها اوڭجه ده فتنه چیقارمق ایستهمشلر و سڭا بر طاقیم ایشلر چویرمشلردی؛ نهایت حق کلدی و اونلر (بوندن) خوشلانمایان کیمسهلر اولدقلری حالده اللّهڭ امری غالب کلدی.

٤٩- اونلردن اویلهسی ده واردرکه: "بڭا اذن ویر ده بنی فتنهیه دوشورمه!" دیر. دقّت ایدڭ، (اونلر ذاتاً) فتنهیه دوشمشلردر! محقّقکه جهنّم، کافرلری ألبته چپهچوره قوشاتیجیدر.[١]

٥٠- أگر سڭا بر ایلك اصابت ایدرسه، (بو) اونلری اوزر. فقط سڭا بر مصیبت کلیرسه: "طوغریسی (بز) اوگجهدن تدبیریمزی آلمشدق" دیرلر و اونلر سوینچلی کیمسهلر اولارق دونوب کیدرلر.

٥١- دیکه: "اللّهڭ بزم ایچون یازدیغندن باشقهسی بزه اصلا اصابت ایتمز.[٢] او بزم مولامزدر. اویلهیسه مؤمنلر آنجق اللّهه توکّل ایتسین!"

٥٢- دیکه: "(سز) بزم ایچون ایکی ایيلگڭ (ظفر ویا شهادتڭ) برندن باشقهسنیمی بکلهیورسڭز؟ بز ایسه سزڭ ایچون، اللّهڭ یا کندی قاتندن ویا بزم أللریمزله سزه بر عذاب ویرمهسنی بکلهیورز. اویلهیسه بکلهیڭ، طوغریسی بز ده (اللّهڭ سزه ناصل معامله ایدهجگنی کورمك اوزره) سزڭله برابر بکلهییجیلرز!"

٥٣- دیکه: "(اللّه یولنده) ایستر کوڭللی ایستر کوڭلسز خرجایڭ، (ویردکلریڭز) سزدن (اصلا) قبول ایدیلمهیهجکدر. چونکه سز، بر فاسقلر طوپلیلغی اولدیڭز!"

٥٤- اونلرڭ خرجامهلرینڭ، کندیلرندن قبول ایدیلمسنه مانع اولان، کرچکدن اونلرڭ اللّهی و رسولنی انکار ایتمهلری، نمازه آنجق تنبل تنبل کلمهلری و (ماللرینی) آنجق ایستکسزکیمسهلر اولارق خرجامهلرندن باشقه بر شی دگلدر.

---

(١) منافقلر، تبوك سفرینه قاتیلمامق ایچون حضرت پیغمبردن (ع‌ص‌م) اذن ایستهمشلر، او ده اذن ویرمشدی. چونکه أفندیمز، حربه صمیمی اولارق اشتراك ایتمهینلردن خیر کلمیهجگنی بیلییوردی. منافقلردن بر قسمی ده: "نه یاپالم، بز قادینلره پك دوشکونز. حربه اشتراك ایدوب روم قادینلرینی کورنجه، نفسمزه مغلوب دوشهجگز. بوده بزم حقمزده بر فتنه اولاجق" دییهرك، کویا سفردن معاف طوتولمهلرینه مشروعیت قزاندیراجق بر بهانه ایلری سورویورلردی. (ابن کثیر، ج. ٢، ١٤٧)

(٢) "أگر دیسهڭ: 'قدر بزی بویله باغلامش، حریتمزی سلب ایتمشدر (ألمزدن آلمشدر). انبساط و جولانه مشتاق (آچیلمهیه و جوشمهیه دوشکون) اولان قلب و روح ایچون قدره ایمان بر آغیرلق، بر صیقینتی ویرمییورمی؟'

الجواب: قطعا و اصلا! صیقینتی ویرمدیگی کبی، نهایتسز بر خفّت (خفیفلك)، بر راحتلق و روح و ریحانی (راحت و حضوری) ویرن و امن امانی (تام بر کوونی) تأمین ایدن بر سرور (سوینچ)، بر نور ویرییور. چونکه انسان قدره ایمان ایتمزسه، کوچك بر دائرهده جزئی بر سربستیت، موقت بر حریت ایچنده، دنیا قدر آغیر بر یوکی، بیچاره روحنڭ اوموزنده طاشیمغه مجبوردر.

چونکه انسان بتون کائناتله علاقهداردر. نهایتسز مقاصد و مطالبی (مقصدلری و ایستکلری) وار. قدرتی، ارادهسی، حریتی بونلرڭ میلیوندن بریسنه کافی کلمدیگی ایچون، چکدیگی معنوی صیقینتینڭ آغیرلغی نه قدر مدهش و موحش (وحشت ویریجی) اولدیغی آڭلاشیلیر.

ایشته قدره ایمان، بتون او آغیرلغی قدرڭ سفینهسنه (کمیسنه) آتار، کمال راحتله، روح و قلبڭ کمال حریتیله کمالاتنده سربست جولاننه (جوشارق طولاشمهسنه) میدان ویرر. یالڭز نفس امّارهنڭ (کوتولکلری امر ایدن نفسڭ) جزئی حریتنی سلب ایدر (چکوب آلیر) و فرعونیتنی و ربوبیتنی (ربّ اولمه دعواسنی) و کیف‌مایشا (دیلهدیگنجه) حرکتنی قیرار. قدره ایمان او قدر لذّتلی و سعادتلیدرکه، تعریف ایدیلمز." (طلسملر، ٢٦نجی سوز، ٨٨)

٥٥- (حبیبم، یا محمّد!) آرتق اونلرڭ نهماللری، نه ده اولادلری سنی ایمرندیرمه‌سین! الله بونلرله آنجق، اونلره دنیا حیاتنده عذاب ایتمه‌یی و اونلرڭ کافر کیمسه‌لر اولارق جانلرینڭ چیقمه‌سنی ایسته‌یور.

٥٦- طوغریسی اونلر، محقّق سزدن اولدقلرینه دائر اللّهه یمین ده ایدییورلر. حالبوکه اونلر سزدن دگلدرلر؛ فقط اونلر (سزدن) قورقان (و بونڭ ایچون مسلمان کوزوکن) بر طوپلیلقدر.

٥٧- أگر بر صیغیناق ویا مغاره‌لر ویا کیره‌جك هر هانکی بر دلیك بولسه‌لردی، ألبته اونلر قوشارق اورایه یوکْلیرلردی.

٥٨- اونلردن اویله‌سی ده واردرکه، صدقه‌لر (و غنیمتلرڭ تقسیمی) خصوصنده سنی عیبلار. آرتق اونلردن کندیلرینه ویریلیرسه خشنود اولورلر؛ فقط اونلردن (او آرزو ایتدکلری شیلردن) کندیلرینه ویریلمزسه همن قیزارلر.

٥٩- کرچکدن اونلر، الله و رسولنڭ کندیلرینه ویردیگنه راضی اولوب: "الله بزه یتر، الله بزه فضلندن یاقینده (بینه) ویرر، رسولی ده (ویرر)؛ طوغریسی بز آنجق اللّهه رغبت ایدیجیلرز" دیسه‌لردی (ألبته کندیلری ایچون خیرلی اولوردی).

٦۰- صدقه‌لر (زکاتلر)، اللّهدن بر فرض اولارق آنجق، فقیرلره، یوقسوللره، (زکاتی طوپلامق ایچون مأمور قیلینمقله) اونڭ اوزرینه چالیشانلره، قلبلری (اسلامه) ایصیندیریلاجق اولانلره، (آزاد ایدیلمك اوزره افندیسیله بللی بر بدل قارشیلغنده آڭلاشمش اولان) کوله‌لره، بورچلیلره، الله یولنده اولانلره و یولده قالمشلره مخصوصدر.[1] و الله (منفعتڭزه اولانی حقّیله بیلن) علیم، (أڭ طوغری حکمی ویرن) حکیمدر.

٦۱- اونلردن (او منافقلردن) اویله‌لری ده واردرکه، پیغمبری اینجیتیرلر و: "او (هر سویله‌دیگمزی دیڭله‌ین) بر قولاقدر" دیرلر.[2] دیکه: "(او،) سزڭ ایچون بر خیر قولاغیدر (یالڭز خیری دیڭلر)؛ اللّهه ایمان ایدر، مؤمنلره ده کوونیر؛ سزدن ایمان ایدنلر ایچون ایسه بر رحمتدر." اللّهڭ رسولنی اینجیتنلر یوقمی، اونلر ایچون (پك) أللی بر عذاب واردر.

---

(۱) "خواص (یوکسك طبقه) قسمی عوامدن (آشاغی طبقه‌دن)، زنکین قسمی فقرادن (فقیرلردن) خط مواصله‌یی (قاووشمه چیزکیسنی) کسه‌جك درجه‌ده اوزاقلاشمه‌لری لازمدر. بو طبقه‌لر آراسنده مواصله‌یی تأمین ایدن، زکات و معاونتدر (یاردیملاشمه‌در). حالبوکه وجوب زکات ایله حرمت ربایه (زکاتڭ فرض، فائضڭ حراملغنه) مراعات ایتمه‌دکلرندن (اویمادقلرندن)، طبقه‌لر آراسی کیتدکچه کرکینلشیر، خط مواصله کسیلیر، صلهٔ رحم (اقربالر آراسنده‌کی ارتباط) قالماز. بو یوزدندرکه، آشاغی طبقه‌دن یوقاری طبقه‌یه احترام (حرمت)، اطاعت، محبّت یرینه اختلال صدالری (سسلری)، حسد (قیصقانچلق) باغیرتیلری، کین و نفرت واویلالری (چیغلقلری) یوکسلیر. کذالك (بونڭ کبی) یوکسك طبقه‌دن آشاغی طبقه‌یه مرحمت، احسان، تلطیف (التفات ایتمك) یرینه ظلم آتشلری، تحکملر (باصقیلر)، شیمشك کبی تحقیرلر (حقارتلر) یاغییور." (اشارات الاعجاز، ٤۱)

(۲) منافقلر کندی آرالرنده: "محمّد، دیڭله‌ین بر قولاقدر. بز اونڭ علیهنده ایسته‌دیگمز هر شیئی سویلرز و صوڭره اوڭا کیدوب صداقت یمینی یاپارز. او ده بزه اینانیر" دیرلردی. سوکیلی پیغمبریمز (ع‌ص‌م) ایسه، منافقلرڭ بویله‌سی کوتو حرکتلرینی چوق ایی بیلدیگی حالده یوزلرینه وورمایوب، اونلره یوموشاق معامله ایدردی. کیم اولورسه اولسون، الله اوزرینه ایتدیگی یمینه، بالخاصّه حرمت ایدردی. اونلر ده بونی "حاشا!" بسیط بر طاورانیش تلقّی ایتدکلرندن، جاهللك چوقورینه طالوب بوش بوغازلق ایتمه‌یی بر معرفت صایارلردی. (جلالین شرحی، ج. ۳، ۲۷۲)

٦٢- (منافقلر) سزى خشنود ايتمك ايچون سزه اللّهك اوزرينه يمين ايدرلر. أگر مؤمن كيمسه‌لر ايسه‌لر، كنديسنى راضى ايتمه‌لرينه الله و رسولى داها لايقدر.

٦٣- شونى كرچكدن بيلمديلرميكه، كيم اللّهه و رسولنه قارشى كليرسه آرتق شبهه‌سز اونك ايچون، ايچنده أبدى اولارق قاليجى اولديغى جهنّم آتشى واردر. ايشته بيوك رذيللك بودر.

٦٤- منافقلر، قلبلرنده اولانى كنديلرينه خبر ويره‌جك بر سوره‌نك اونلره (مؤمنلره) ايندريلمه‌سندن انديشه ايدرلر. ديكه: "(سز) آلاى ايدك. شبهه‌سزكه الله، قاچينديغڭز شيئى اورته‌يه چيقاريجيدر."

٦٥- آند اولسونكه اونلره (نيچون آلاى ايتدكلرينى) صورسه‌ك، ألبته: "بز آنجق (لافه) طالوب شاقه‌لاشيوردق" ديرلر. ديكه: "الله ايله، اونك آيتلريله و اونك پيغمبريله‌مى آلاى ايديورديڭز؟"[1]

٦٦- (بوشنه) عذر ديله‌مه‌يك؛ ايمان ايتمه‌ڭزدن صوڭره كرچكدن كافر(لگڭزى آچيغه اورمش) اولديڭز! ايچڭزدن بر قسمنى (صميمى توبه‌لرينه بناءً) عفو ايتسه‌ك بيله، بر قسمنه ده كرچكدن اونلر كناهكار كيمسه‌لر اولدقلرندن طولايى عذاب ايده‌جگز!

٦٧- منافق ارككلر و منافق قادينلر بربرلرندندر. كوتولگى أمر ايدرلر، اييلكدن منع ايدرلر و أللرينى صيقى طوتارلر (خير ياپمازلر). (اونلر) اللّهى اونوتديلر، بونك اوزرينه (او ده) اونلرى اونوتدى (لطفندن محروم ايتدى)! شبهه‌سزكه منافقلر، فاسقلرڭ تا كنديلريدر.

٦٨- الله، منافق ارككلره، منافق قادينلره و كافرلره، ايچنده أبدياً قاليجى اولدقلرى جهنّم آتشنى وعد ايتدى.[2] او، اونلره يتر! الله ايسه اونلره لعنت ايتدى! و اونلر ايچون دائمى بر عذاب واردر.

---

(١) قتاده‌دن (رع) روايت ايديلمشدر: "رسول اكرم افنديمز (عصم) تبوك سفرى ايچون يوله چيقديغنده، منافقلردن ملعون بر طائفه، هم اوگنده يورويور، هم ده: 'شو آدم روم سرايلرينى و صاغلام قلعه‌لرينى فتح ايده‌جگنى ظن ايديور. هيهات! او نره‌ده، شامك سرايلرى نره‌ده؟' ديه‌رك بربرلرينه آلايلى بر شكلده لاقيردى ايديورلردى. الله، بونلرك ايتدكلرى او ديدى قوديلردن پيغمبرينى خبردار أيله‌دى ومنافقلر حضوره چاغيريلوب كنديلرينه، نه‌دن بويله چركين بر حركتده بولوندقلرى صورولديغنده: 'بز ساده‌جه يولجيلق مشقّتنى حس ايتمه‌يه‌لم ديه بربريمزله شاقه‌لاشوب أگلنييوردق و باشقه هيچ بر مقصديمز يوقدى' ديبوب اللّهه يمين ايتمشلردى." (ابن كثير، ج. ٢، ١٥٣)

عين طائفه‌دن بريسى اولان مُخَشّى بِنْ حُمَيِّرْ اَلْاَشْجَعى ايسه، بو آيتى ايشيتديگنده توبه ايدرك شويله ديدى: "اللّهم! شبهه‌سز بن، بنم ده داخل بولونديغم بر آيت ايشيتمكده‌يمكه اوندن توگلر اورپرير و قلبلر تيترر! اللّهم! بنم وفاتمى سنك يولڭده شهيد ايديلمه قيل و هيچ بر كيمسه: 'بن غسل ايتدم، بن تكفين ايتدم (كفنله‌دم)، بن دفن ايتدم' ديمه‌سين!" او ذاتك، پيشمان اولارق ياپديغى بو صميمى دعاسى قبول ايديلمكله، يمامه كوننده شهيد اولدى. مؤمنلردن بعضيلرى اونى آراديلر ايسه ده بولاماديلر. (جلالين شرحى، ج. ٣، ٢٧٧)

(٢) "آتش ايله ياپيلاجق عذاب، قرآنه امتثال ايتمه‌ين (اويماياں) كافرلره حاضرلانمشدر. هم بو آتش، طوفان و سائر مصيبتلر كبى مؤمن و كافر بتون انسانلره شامل مصيبتلردن دگلدر. آنجق بو آتش مصيبتنى جلب ايدنلر (چكنلر)، اهل كفر و اهل انكار اولانلردر. اونلرك بو بلادن قورتولمه‌لرى، آنجق قرآن كريمه امتثال ايتمه‌لريله (اويمه‌لريله) ممكندر." (اشارات الاعجاز، ١٨١)

٦٩- (أی منافقلر! سز ده) سزدن اوڭجه‌کیلر کبیسڭز؛ (حالبوکه اونلر) قوّتجه سزدن داها شدّتلی،ماللر و چوجقلر جهتیله داها چوق ایدیلر. بویله‌جه (اونلر دنیادن) کندی نصیبلریله فائده‌لنمك ایسته‌دیلر؛ سزدن اوڭجه‌کیلر کندی پایلرینه دوشنله ناصل ذوق سورمك ایسته‌دیلرسه، آرتق سز ده کندی قسمتڭزله فائده‌لندیڭز و (باطله) طالانلر کبی (سزده او باتاغه) طالدیڭز. ایشته اونلر دنیا و آخرتده عمللری بوشه کیدنلردر. و بینه اونلر کرچکدن خسرانه اوغرایانلردر.

٧٠- اونلره کندیلرندن اوڭجه‌کیلرك؛ نوح، عاد و ثمود قومنڭ، ابراهیم قومنڭ، مَدْیَنْ خلقنڭ و (لوط قومی کبی) آلت اوست اولان شهرلرڭ خبرلری کلمدیمی؟ پیغمبرلری اونلره معجزه‌لر کتیرمشدی. بویله‌جه الله اونلره ظلم ایدییور دگلدی؛ فقط (اونلر بو انکارلریله) کندیلرینه ظلم ایدییورلردی.[١]

٧١- مؤمن أرککلر و مؤمن قادینلر ایسه بربرلرینڭ دوست و یاردیمجیلریدرلر. ایلگی أمر ایدر، کوتولکدن یاساقلارلر، نمازی حقّیله أدا ایدرلر، زکاتی ویررلر، اللّهه و رسولنه اطاعت ایدرلر. ایشته اونلر، اللّهڭ کندیلرینه (آخرتده ده) مرحمت ایده‌جگی کیمسه‌لردر. شبهه‌سزکه الله، (قدرتی دائما أوستون کلن) عزیز، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

٧٢- الله، مؤمن أرککلره و مؤمن قادینلره، آلتلرندن ایرماقلر آقان، ایچنده أبدی اولارق قالیجی اولدقلری جنّتلر و عدن جنّتلرنده کوزل مسکنلر وعد ایتدی.[٢] اللّهڭ رضوانی (راضی اولمسی) ایسه داها بیوکدر! ایشته بیوك قورتولوش بودر!

---

(١) "قوم نوح و ثمود و عاد و فرعون و نمرود کبی بتون معارضلر (قارشی چیقانلر) غضب الٓهی‌یی (اللّهڭ غضبنی) و عذابنی احساس ایده‌جك (حس ایتدیره‌جك) بر طرزده غیبی طوقاتلر ییدکلری کبی، قافلهٔ کبرانڭ (بو بیوك قافله‌نڭ) نوح، ابراهیم، موسی، محمّد علیهم الصّلاة والسّلاملر کبی بتون قدسی قهرمانلری دخی، خارقه و معجزانه (معجزه اولارق) و غیبی بر صورتده معجزه‌لره و احسانات ربّانیه‌یه (اللّهڭ احسانلرینه) مظهر اولمشلر. بر تك طوقات، حدّتی؛ بر تك اکرام، محبّتی (سوکی‌یی) کوستردیگی کبی، بیڭلر طوقات معارضلره (قارشی طرفده‌کیلره) و بیڭلر اکرام و معاونت (یاردیم) قافله‌یه کلمسی، بداهت درجه‌سنده (آپ آچیق) و کوندوز کبی ظاهر (کورونن) بر طرزده او قافله‌نڭ حقّانیتنه (حقلیلغنه) و صراط مستقیمده (طوغری یولده) اولدیغنه شهادت و دلالت ایدر." (شعاعلر، ٦نجی شعاع، ٩٢)

(٢) "هیچ ممکنمیدرکه، او رحمن رحیمڭ کندینی طانیتدیرمسنه مقابل، ایمان ایله طانیمقله و سودیرمسنه مقابل، عبادتله سومك و سودیرمکله و رحمتنه مقابل، شکر ایله حرمت ایتمکله مقابله ایدن مؤمنلره بر دار مکافاتی (بر مکافات یرینی)، بر سعادت أبدیه‌یی ویرمه‌سین؟" (ذوالفقار، ١٠نجی سوز، ١٨)

"سعادت أبدیه ایکی قسمدر: برنجیسی و أڭ یوکسك قسمی: اللّهڭ رضاسیله، لطفنه، تجلّیسنه، قربیتنه (یاقینلغنه) مظهر اولمقدر. ایکنجی قسمی ایسه، سعادت جسمانیه‌در (بدنله اولان سعادتدر). بونڭ اساسلری ایسه، سُکْنا (مسکن)، اکل (ییمه)، نکاح (أولنمه) اولمق اوزره اوچدر. و بو اوچ اساسڭ درجه‌لرینه کوره سعادت جسمانیه تبدّل ایدر (دگیشیر). و بو قسم سعادتی اکمال و اتمام ایدن (تماملایان)، خلود و دوامدر. چونکه سعادت دوام ایتمزسه، ضدینه انقلاب ایدر (دونر)." (اشارات الاعجاز، ١٩٦)

آیریجه جنّت حیاتی حقّنده، باقیڭز؛ (سوزلر، ٢٨نجی سوز، ١٦٩-١٧٥)

٧٣- أى پيغمبر! كافرلرله و منافقلرله جهاد ايت و اونلره سرت طاوران! اونلرڭ واراجغى ير ايسه، جهنّمدر. و او نه كوتو واريلاجق يردر!

٧٤- (او سوزى) سويله‌مدكلرينه دائر اللّٰهه يمين ايديیورلر. حالبوكه، او كفر سوزينى كرچكدن سويله‌ديلر ده اسلامى قبول ايتمه‌لرندن صوڭره كافر اولديلر و موفّق اولامادقلرى شيئه (پيغمبره سوء قصد ياپمه‌يه ده) يلتنديلر. صِرف الله و رسولى، فضلندن كنديلرينى زنكين ايتدى دييه (بوڭا رغماً نانكورلك ايدرك) انتقام آلمه‌يه قالقديلر. آرتق توبه ايدرلرسه، كنديلرى ايچون خيرلى اولور. أگر يوز چويررلرسه، الله اونلرى دنيا و آخرتده (پك) أَلملى بر عذاب ايله جزالانديراجقدر! ير يوزنده اونلر ايچون نه بر دوست، نه ده بر ياردیمجى واردر![1]

٧٥- اونلردن كيميسى ده: "يمين اولسونكه، أگر (الله) فضلندن بزه ويررسه، مطلقا صدقه (و زكاتنى) ويره‌جگز و مطلقا صالحلردن اولاجغز" دييه اللّٰهه سوز ويردى.

٧٦- فقط (الله) فضلندن اونلره ويرنجه، اونده جمريلك ايتديلر و اونلر (اللّٰهه اطاعتدن) يوز چويرن كيمسه‌لر اولارق (سوزلرندن) دونديلر.

٧٧- ايشته اللّٰهه ويردكلرى سوزدن دونمه‌لرى و يالان سويله‌يه‌كلمه‌لرى سببيله، (الله ده) عاقبتلرينى، كنديسيله قارشيلاشاجقلرى كونه قدر قلبلرنده (دوام ايده‌جك) بر نفاق ياپدى.

٧٨- بيلمديلرميكه شبهه‌سز الله، اونلرڭ سرلرينى و فيصيلداشمه‌لرينى بيلير؛ چونكه شبهه‌سز الله، (بتون) كيزليلكلرى چوق ايى بيلندر![2]

٧٩- صدقه‌لر خصوصنده، (اونى، امكانلرى اولوب) كوڭلدن (كله‌رك چوقچه) ويرن مؤمنلرى ده (زنكين اولمادقلرندن) كوچلرينڭ يتديگندن باشقه‌سنى بولامايانلرى ده عيبلايارق، بو يوزدن اونلرى آلايه آلان او منافقلر يوقمى، (اصل) الله اونلرله آلاى ايتمشدر و اونلر ايچون (پك) أَلملى بر عذاب واردر!

---

(١) تبوك سفرينه حاضرلق ياپيليركن، جُلَاسْ بِنْ سُوَيْدْ، بر مركبه بينمش اولديغى حالده، مؤمنلرى جهاددن صوغوتمق مقصديله: "أگر محمّدڭ سوزلرى طوغرى ايسه، بن شو اوزرنده بولونديغم مركبدن داها آلچاق اولايم" ديدى. بونى ايشيتن اوغلى مُصْعَبْ بو سويله‌نلرى حضرت پيغمبره (ع‌ص‌م) بيلديرنجه، جُلَاسْ همن پيغمبرڭ (ع‌ص‌م) حضورينه چاغريلدى و: "أى جُلَاسْ! سن بونلرى سويله‌دڭمى؟" دييه صورديغنده، بونى اصلا سويله‌مديگنه دائر اللّٰهه يمين ايتمسى اوزرينه بو آيت جليله نازل اولدى. (نسفى، ج. ٢، ١٩٥)

(٢) "هيچ بر شى اوندن كيزلنمسى قابل (ممكن) دگلدر. پرده‌سزكونشه قارشى زمين يوزنده‌كى اشيا، كونشى كورمه‌مسى قابل اولمديغى كبى، او عليم ذوالجلالڭ (صوڭسز علم و جلال صاحبى اولان اللّٰهڭ) نور علمنه قارشى اشيانڭ كيزلنمسى، بيڭ درجه داها غير قابلدر، محالدر (امكانسزدر). چونكه حضور وار. يعنى هر شى دائرۀ نظرنده‌در (باقييور) و مقابلدر (قارشيسنده‌در) و دائرۀ شهودنده‌در (كورمكده‌در) و هر شيئه نفوذى وار (علمى هر شيئه ايشله‌يور).

شو جامد (روحسز) كونش، شو عاجز انسان، شو شعورسز رونتكن شعاعى كبى ذى نورلر (نورلى شيلر)؛ حادث (صوڭره‌دن اولمه)، ناقص (نقصان)، عارض اولدقلرى حالده، اونلرڭ نورلرى، مقابلنده‌كى هر شيئى كوروب نفوذ ايدرلرسه (ايشلرلرسه)، ألبته واجب و محيط (قوشاتان) و ذاتى (كنديسنه عائد) اولان نور علم ازليدن (اللّٰهڭ ازلى علمنڭ نورندن) هيچ بر شى كيزلنه‌مز وخارجنده (طيشنده) قالاماز. (...)

مادام شو كائنات صاحبنڭ بويله بر علمى واردر؛ ألبته انسانلرى و انسانلرڭ عمللرينى كورور و انسانلر نه‌يه لايق و مستحق اولدقلرينى بيلير، حكمت و رحمتڭ مقتضاسنه (كرگنه) كوره اونلرله معامله ايدر و ايده‌جك. أى انسان! عقلڭى باشڭه آل، دقّت ايت! ناصل بر ذات سنى بيلير و باقار، بيل و آييل!" (مكتوبات، ٢٠نجى مكتوب، ٧٣-٧٥)

۸۰- (حبیبم، یا محمّد!) اونلر ایچون ایستر مغفرت دیله، ایستر اونلر ایچون مغفرت دیله‌مه (هیچ فرق ایتمز)! أگر اونلر ایچون یتمش دفعه ده استغفار ایتسه‌ڭ، الله اونلری اصلا باغیشلامایاجقدر! بو، شبهه‌سزکه اونلرڭ، اللّهی و رسولنی انکار ایتمه‌لری سببیله‌در. الله ایسه، (انکارلرنده‌کی اصرارلری یوزندن) فاسقلر طوپلیلغنی هدایته ایردیرمز.

۸۱- (تبوك سفرندن) کریده بیراقیلانلر (منافقلر)، الله رسولنه مخالفت ایدرك (سفره چیقمایوب) اوتورمه‌لریله سویندیلر؛ ماللریله و جانلریله الله یولنده جهاد ایتمکدن خوشلانمدیلر و: "بو صیجاقده سفره چیقمایڭ!" دیدیلر. دیکه: "جهنّم آتشی صیجاقلق جهتیله داها چتیندر!" أگر آڭلاسه‌لردی!

۸۲- آرتق قزانمقده اولدقلری (کناهلرینه بر جزا اولارق) آز کولسونلر، چوق آغلاسینلر![۱]

۸۳- اویله‌یسه الله سنی (تبوك سفرندن صوڭره) اونلردن بر طائفه‌یه دوندیرر ده (بوندن صوڭره‌کی صواشلره) چیقمق ایچون سندن اذن ایسترلرسه، او تقدیرده دیکه: "آرتق أبدی اولارق، بنمله برابر (جهاد ایچون) اصلا چیقمایاجقسڭز و بنمله برلکده هیچ بر دوشمانله اصلا صواشمایاجقسڭز! چونکه سز ایلك دفعه (چاغریلدیغڭزده) اوتورمه‌یه راضی اولدیڭز؛ اویله‌یسه کریده قالانلرله برابر اوتورڭ!"

۸۴- اونلردن ئولن برینڭ اوزرینه، أبدی اولارق اصلا نماز قیلما[۲] و اونڭ قبری باشنده طورما! چونکه اونلر، الله و رسولنی انکار ایتدیلر و اونلر، فاسق کیمسه‌لر اولارق ئولدیلر.

۸۵- اونلرڭ ماللری و اولادلری سنی ایمرندیرمه‌سین! الله بونلرله آنجق (بو اصرارلی انکارلری سببیله) اونلره هم دنیاده عذاب ایتمه‌یی هم ده (عفوه لایق اولمادقلرندن) اونلرڭ کافر کیمسه‌لر اولارق جانلرینڭ چیقمسنی ایسته‌یور.

۸۶- "اللّهه ایمان ایدڭ و رسولی ایله برابر جهاد ایدڭ!" دییه بر سوره ایندیریلدیگنده، ایچلرندن ثروت صاحبی اولانلر، سندن اذن ایسته‌دی و: "بزی بیراق، (أولرنده) اوتورانلر (قادینلر) ایله برابر اولالم!" دیدیلر.

(۱) "ناصلکه بو یاز و کوزڭ آخری (صوڭی) قیشدر. اویله ده، کنچلك یازی و اختیارلق کوزینڭ آرقه‌سی قبر و برزخ (قبر عالمنڭ) قیشیدر.

کچمش زمانڭ اللی سنه اوّلکی حادثاتی (حادثه‌لری) سینامه ایله حال حاضرده (شیمدی) کوستریلدیگی کبی، کله‌جك زمانڭ اللی سنه صوڭره‌کی استقبال (کله‌جك) حادثاتنی کوسترن بر سینامه بولونسه، اهل ضلالت و سفاهتڭ (حقدن صاپان و کناهلره طالان انسانلرڭ) اللی-آلتمش سنه صوڭره‌کی وضعیتلری اونلره کوستریلسه ایدی، شیمدیکی کولدکلرینه و غیر مشروع (حرام) کیفلرینه نفرتلر و تأمّلرله (آجیلرله) آغلایاجقلردی." (عصای موسی، ۳نجی مسئله، ۸)

(۲) "'منافق ئولدکدن صوڭره نمازی قیلینماز' مآلنده‌کی آیت، او زمانده‌کی اخبار الٰهی (اللّهڭ خبر ویرمسی) ایله بیلینن قطعی منافقلر دیمکدر. یوقسه ظن ایله، شبهه ایله منافق دییوب نماز قیلمامق اولماز. مادام لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ [اللّهدن باشقه آلّه یوقدر] دیر، اهل قبله‌در. صریح (آچیق) کفر سویله‌مه‌سه و یاخود توبه ایتسه، نمازی قیلینابیلیر." (امرطاغ لاحقه‌سی-۱، ۱۱۰)

٨٧- كريده قالانلر (قادينلر) ايله برابر اولمه‌يه راضى اولديلر و (عصيانلرنده‌كى اصرارلرى يوزندن) قلبلرى مهرلندى؛ آرتق اونلر (حقّى) آڭلامازلر!

٨٨- فقط پيغمبر و برابرنده‌كى ايمان ايدنلر، ماللريله و جانلريله جهاد ايتديلر! ايشته، (بتون) خيرلر آنجق اونلر ايچوندر و ايشته اونلر كرچكدن قورتولوشه ايرنلردر.(١)

٨٩- الله اونلر ايچون، آلتلرندن ايرماقلر آقان جنّتلر حاضرلادى؛(٢) اوراده ابدى اولارق قاليجيدرلر. ايشته بيوك قورتولوش بودر!

٩٠- و بدويلردن عذر بهانه ايدنلر، كنديلرينه اذن ويريلسين دييه كلديلر؛ اللّهه و رسولنه يالان سويله‌ينلر ايسه اوتوردى. اونلردن انكار ايدنلره ياقينده (پك) أملى بر عذاب اصابت ايده‌جكدر!

٩١- اللّهه و رسولنه صادق قالدقلرى تقديرده، ضعيفلره ده خسته‌لره ده صرف ايده‌جك بر شى بولامايانلره ده (جهاددن كرى قالمه‌لرندن طولايى) بر كناه يوقدر. (بويله صادق قالارق) اييلك ايدنلرڭ عليهنه (اونلرى صوچلامق ايچون) بر يول يوقدر. چونكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

٩٢- كنديلرينى (صواشه قاتيلمق أوزره بر بينك تأمين ايدرك) بينديرمه‌ڭ ايچون سڭا كلدكلرى زمان: "سزى أوزرينه بينديره‌جگم بر شى (بر بينك) بولاميورم!" دينجه، (كنديلرندن) صرف ايده‌جك بر شى بولامدقلرى ايچون أوزونتودن كوزلرى ياش دوكه دوكه كرى دونن كيمسه‌لرڭ عليهنه ده (صوچلامق ايچون يول يوقدر)!

٩٣- (عليهلرينه) يول، آنجق كنديلرى زنكين كيمسه‌لر اولدقلرى حالده (صرف جهاده كيتمه‌مك ايچون) سندن اذن ايسته‌ينلره‌در. (اونلر) كريده قالانلر (قادينلر) ايله برابر اولمه‌يه راضى اولديلر؛ الله ده (عصيانلرنده‌كى عنادلرى سببيله) اونلرڭ قلبلرينى مهرله‌دى؛ آرتق اونلر (حقّى) بيلمزلر.

---

(١) "هركسڭ و بالخاصّه مسلمانلرڭ باشنه اويله بر حادثه و اويله بر دعوا آچيلمشكه هر آدم، اگر آلمان و انكليز قدر قوّتى و ثروتى اولسه و عقلى ده وارسه، او تك دعواىى قزانمق ايچون بلاتردد (تردد ايتمه‌دن) صرف ايده‌جك. ايشته او دعوا ايسه (...) هركسڭ ايمان مقابلنده بو زمين يوزى قدر باغلر و قصرلر ايله مزيّن (كوشكلرله سوسلى) و باقى (ئولومسز) و دائمى بر تارله و ملكى قزانمق ويا غيب ايتمك دعواسى باشنه آچيلمش. اگر ايمان وثيقه‌سنى صاغلام ألده ايتمزسه غيب ايده‌جك." (عصاى موسى، ٤نجى مسئله، ١٢)

(٢) "دنيا، عالم آخرته بر فهرست حكمنده‌در. بو فهرستده عالم آخرتڭ مهم مسئله‌لرينه اولان اشارتلردن برى، جسمانى اولان رزقلرده لذّتلردر. بو فانى، حقير (قيمتسز) و ذليل (آلچاق) دنياده بو قدر نعمتلرى احساس (حس ايتديرمك) و افاضه ايتمك (بولجه ويرمك) ايچون انسانڭ وجودنده ياراتيلان حواس (دويغولر) و حسّيات (حسلر)، و جهازات و اعضا كبى آلات (آلتلر) و ادواتندن (طاقيملردن) آڭلاشيليوركه، عالم آخرتده تَجۡرِى مِنۡ تَحۡتِهَا الۡاَنۡهَارُ [آلتلرندن ايرماقلر آقار] آيت كريمه‌سنڭ دلالتيله قصرلرڭ آلتنده، ابديته لايق جسمانى ضيافتلر اولاجقدر." (مثنوئ نوريه، شمّه، ١٩٢)

۹۴- او منافقلر، تبوکدن) کندیلرینه دوندیگگز زمان سزه عذر بیان ایده‌جکلر. دیکه: "(هیچ) معذرتده بولونمایك، سزه اصلا ایناتمایاجغز! الله، سزك خبرلریگزدن بر قسمنی کرچکدن بزه بیلدیرمشدر. (بوندن صوکره کی) عملگزی الله ده کوره‌جك، رسولی ده! صوکره، کیزلی اولانی و کورونی حقّیله بیلنه (اللّهه) دوندیریله‌جکسگز؛ آرتق (او ده) سزه، یاپمقده اولدیغگزی خبر ویره‌جکدر!"[1]

۹۵- اونلره دوندیگگز زمان، کندیلرینی قینامقدن واز کچه‌سگز دییه، سزه الله آدینه یمین ایده‌جکلر. آرتق اونلردن یوز چویرك! چونکه اونلر پیسلکدر! قزانمقده اولدقلرینه (کناهلرینه) جزا اولارق واراجقلری یر ایسه جهنّمدر![2]

۹۶- کندیلرندن راضی اولاسگز دییه سزه یمین ایده‌جکلر. فقط (سز) اونلردن راضی اولسه‌گز بیله، آرتق الله، او فاسقلر طوپلیلغندن اصلا راضی اولماز!

۹۷- (عربلرك کوچه‌به قسمی اولان) بدویلر، کفر و نفاق جهتیله (شهرده‌کیلردن) داها شدّتلی و اللّهك، رسولنه ایندیردیگی شیلرك (او حکملرك) حدودینی بیلمه‌مه‌یه داها لایقدرلر. الله ایسه، (حقّیله بیلن) علیم، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

۹۸- هم بدویلردن اویله‌سی واردرکه، (الله یولنده) خرجادیغنی ضرر صایار و (بوندن قورتولمق ایچون) سزك باشگزه بلالر کلمه‌سنی بکلر. (او) کوتو بلا کندی باشلرینه کلسین! حالبوکه الله، (اونلرك سوزلرینی حقّیله ایشیتن) سمیع، (نیتلرینی حقّیله بیلن) علیمدر.

۹۹- بدویلردن اویله‌سی ده واردرکه، اللّهه و آخرت کوننه ایمان ایدر، (الله یولنده) خرجادیغنی الله قاتنده یاقینلقلره و پیغمبرك دعالرینه وسیله صایار. بیله‌سگزکه کرچکدن او (خرجادقلری شیلر)، کندیلری ایچون (الله قاتنده) بر یاقینلقدر. الله، اونلری یاقینده رحمتنه (جنّتنه) قویاجقدر. شبهه‌سزکه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

---

(۱) "هر بر تخوم، اسم حفیظك (جناب حقّك محافظه ایدیجیلگنك) جلوه‌سیله و احسانیله، اوکا پدرینك و اصلنك مالندن ویردیگی ارثیتی (میراثی) التباسسز (قاریشدیرمادن)، نقصانسز محافظه ایدوب کوستربیور. ایشته بو حدسز خارقهٔ محافظه‌یی یاپان ذات حفیظ، قیامت و حشرده حفیظیتك تجلّئ اکبرینی (الك بیوك تجلّیسنی) کوستره‌جگنه قطعی بر اشارتدر. أوت بو اهمّیتسز، زائل (کچیجی)، فانی طورلرده، بو درجه قصورسز، غلطسز (خطاسز) اولان حفیظیت جلوه‌سی بر حجّت قاطعه (کسین بر دلیلدر)که، ابدی تأثیری و عظیم (چوق بیوك) اهمّیتی بولونان امانت کبرا حمله‌سی (بیوك امانتك طاشییجیسی) و ارضك خلیفه‌لری اولان انسانلرك افعاللری و آثارلری و اقواللری (فعل، اثر و سوزلری) و حسنات و سیّئاتلری (ایيلك و کوتولکلری)، کمال دقّتله محافظه ایدیلیر، صوکره محاسبه‌سی کوروله‌جکدر. آیا (عجبا) بو انسان ظن ایدرمیکه باشی بوش قالاجق؟ حاشا! بلکه انسان، ابده مبعوثدر (کوندریلمشدر) و سعادت أبدیه‌یه (جنّته) و شقاوت دائمه‌یه (جهنّمه) نامزددر. کوچك بیوك، آز چوق هر عملندن محاسبه کوره‌جك. یا تلطیف ایدیله‌جك ویا طوقات ییه‌جك." (لمعه‌لر، ۱۷نجی لمعه، ۱۴۵)

(۲) "مضر (ضررلی) کافرلر و کافرلرك یولنده کیدن سفیهلر (بینسزلر)، جناب حقّك حیواناتندن بر نوع خبیثدرلر (پیس بر طائفه‌در)که، فاطر حکیم (هرشیئی حکمتله یاراتان الله) اونلری دنیانك اعماری ایچون خلق ایتمشدر (یاراتمشدر) و مؤمن عبادینه (قوللرینه) ایتدیگی نعمتلرك درجه‌لرینی بیلدیرمك ایچون، اونلری بر واحد قیاسی (أولچو بیریمی) یاپمشدر. عاقبتده، مستحق اولدقلری جهنّمه تسلیم ایده‌جکدر." (لمعه‌لر، ۱۷نجی لمعه، ۱۲۵)

١٠٠- سابقونڭ، (اسلامه اولان خدمتلريله أوڭه كچنلرڭ) برنجيلرى اولان مهاجرلر و انصار ايله اونلره كوزلجه تابع اولانلر وار يا، الله اونلردن راضى اولمشدر و (اونلر ده اوندن راضى اولمشلردر و (الله) اونلر ايچون، آلتلرندن ايرماقلر آقان جنّتلر حاضرلامشدر؛ اوراده ابدى اولارق دواملى قاليجيدرلر. ايشته بيوك قورتولوش بودر![1]

١٠١- چوره ڭزده كى بدويلردن منافق اولانلر ده واردر. مدينه خلقندن ده (بعضيلرى) واردركه، نفاقده مهارت قزانمشلردر، (سن ايسه) اونلرى بيلمزسڭ! اونلرى بز بيليرز. اونلره ياقينده ايكى دفعه (دنياده و قبرده) عذاب ايده جگز؛ صوڭره ده (آخرتده) بيوك بر عذابه دونديريله جكلردر.[2]

١٠٢- ديگرلرى ده كناهلرينى اعتراف ايتديلر؛ صالح بر عملى، كوتو اولان بر باشقه سيله قاريشديرديلر اومولوركه الله، اونلرڭ توبه سنى قبول ايدر. شبهه سز الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

١٠٣- اونلرڭ ماللرندن بر صدقه آلكه، اونڭله كنديلرينى (كناهلردن) تميزله يه سڭ و اونلرى آريندير اسڭ. هم اونلر ايچون دعا ايت! چونكه سنڭ دعاڭ اونلر ايچون (قلبلرينى) بر ياتيشديرمه در. الله ايسه، (هر شيئى ايشيتن) سميع، (حقّيله بيلن) عليمدر.

١٠٤- بيلمديلرميكه، قوللرندن توبه يى قبول ايدن و صدقه لرى آلان شبهه سز آنجق اللّهدر؛ توّاب (توبه لرى چوق قبول ايدن)، رحيم (قوللرينه چوق مرحمت ايدن) ده آنجق اللّهدر.

١٠٥- و ديكه: "(ديله ديگڭزى) ياپڭ! آرتق ياپديغڭزى الله كوره جك، رسولى و مؤمنلر ده! صوڭره ياقينده، كيزلى اولانى و كورونى حقّيله بيلنه (اللّهه) دونديريله جكسڭز؛ آرتق (او ده) سزه، ياپمقده اولدقلريڭزى خبر ويره جكدر."

١٠٦- (صواشه كيتمه ينلرڭ) ديگر بر قسمى ده اللّهڭ امرينه بيراقيلمش كيمسه لردر؛ اونلره يا عذاب ايدر، يا ده (حكمتنه بناءً، كندى لطفندن) توبه لرينى قبول ايدر. چونكه الله، (اونلرڭ قلبنده اولانى حقّيله بيلن) عليم، (حكم ايتديگى هر ايشده حكمتلى اولان) حكيمدر.

---

(١) صحابۀ كرام (رضى الله عنهم اجمعين)، بو آيتده قرآنڭ بويله مدح و ثناسنه مظهر اولمقله، كنديلرندن صوڭره كلن انسانلردن هيچ كيمسه نڭ ايريشه ميه جگى برنجيلك درجه سنه ايريشديلر. (رازى، جـ. ١٦/٨، ١٧٥)

"فضيلت اعمال (عمللرڭ فضيلتى) و ثواب افعال (فعللرڭ ثوابى) و فضيلت اخرويه (آخرت فضيلتى) جهتنده صحابه لره يتيشيلمز. چونكه، ناصل بر عسكر بعض شرائط (شرطلر) داخلنده، مهم و مخوف (قورقولى) بر موقعده بر ساعت نوبتده، بر سنه عبادت قدر بر فضيلت قزانابيلير و بر دقيقه ده بر قورشونى ييمكله، الڭ اقل (الڭ آز) قرق كونده آنجق قزانيلاجق ولايت درجه سى كبى بر مقامه چيقييور. اويله ده، صحابه لرڭ تأسيس اسلاميتده (اسلاميتڭ تمللرى آتيليركن) و نشر احكام قرآنيه ده (قرآنڭ حكملرينى يايمه ده كى) خدمتلرى و اسلاميت ايچون بتون دنيايه اعلان حرب (صواش اعلان) ايتمه لرى او قدر يوكسكدركه، بر دقيقه سنه باشقه لرى بر سنه ده يتيشه مز. حتى دينيله بيليركه، بتون دقيقه لرى، او خدمت قدسيه ده (مقدّس خدمتده)، او شهيد اولان نفرڭ (عسكرڭ) دقيقه سى كبيدر. بتون ساعتلرى، مدهش بر مقامده بر ساعت نوبت طوتان فداكار بر نفرڭ نوبتى كبيدركه؛ عملى آز، اجرى چوق، قيمتى يوكسكدر." (سوزلر، ٢٧نجى سوز، ١٦٥)

(٢) نفاقڭ ضررلرى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ٣، حاشيه ١)

١٠٧- بر ده (مؤمنلره) ضرر ويرمك، انكار(لريني تقويه) ايتمك، مؤمنلرڭ آراسنى آيرمق و داها أوڭجه الله و رسولى ايله حرب ايدن كيمسه‌يه كوزتله‌مه (يرى) ياپمق ايچون بر مسجد ايديننلر واردر.[1] (اونلر:) "اييلكدن باشقه بر شي ايسته‌مدك" دييه يمين ده ايده‌جكلر. حالبوكه الله شاهدلك ايدركه، شبهه‌سز اونلر البته يالانجيدرلر!

١٠٨- اوراده هيچ بر وقت (نمازه) طورما! ايلك كوندن برى تقوا أوزره قورولان (قبا) مسجد(ى)، البته ايچنده (نمازه) طورمه‌ڭه داها لايقدر. اوراده (كناهلرندن) تميزلنمه‌يى سون ايرلر واردر. الله ده اييجه تميزلننلرى سور.

١٠٩- او حالده بناسنى، اللّهدن صاقينمه (تقوا أوزره اولمه) قورقوسى و بر رضوان (اونڭ رضاسى) أوزرينه قوران (مؤمن بر) كيمسه‌مى خيرليدر؛ يوقسه بناسنى بيقيلمق أوزره اولان بر اوچورومڭ كنارينه قوروب ده اونڭله برابر جهنّم آتشنه يووارلانان (منافق بر) كيمسه‌مى؟ حالبوكه الله، ظالملر طوپليلغنى (كفرلرى سببيله) هدايته ايرديرمز!

١١٠- اونلرڭ ياپدقلرى بنا، قلبلرى پارچه‌لاننجه‌يه (ئولنجه‌يه) قدر، قلبلرنده برشبهه (و نفاق سببى) اولارق دوام ايده‌جكدر. الله ايسه، (حقّيله بيلن) عليم، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

١١١- شبهه‌سزكه الله، مؤمنلردن نفسلريني و ماللريني، قارشيلغنده جنّت حقيقتاً اونلرڭ اولمق أوزره صاتين آلمشدر![2] (اونلر) الله يولنده صواشيرلر، ئولديررلر و ئولديريليرلر؛ (الله طرفندن اونلره) توراتده، انجيلده و قرآنده (سوز ويريلن بو جنّت، اللّهڭ) كندى أوزرينه حق بر وعددر. و اللّهدن داها چوق سوزينى يرينه كتيرن كيم اولابيلير؟ اويله ايسه ياپديغڭز بو آليش ويريشڭزدن طولايى سوينڭ! ايشته بيوك قورتولوش ايسه آنجق بودر!

---

(١) مسجدِ ضِرَارْ، مدينه‌لى اولديغى حالده ايمان ايتمه‌يوب، هر صواشده مسلمانلرڭ قارشيسنده ير آلان و داها صوڭره بيزانس قرالندن ياردیم ايسته‌مك أوزره شامه كيدن ابو عامِر آدنده‌كى برينڭ يولنى كوزله‌مك أوزره، منافقلر طرفندن انشا ايديلمشدر. منافقلر، كويا اوزاقده اوتوران مسلمانلر ايچون ياپدقلرى بو بنايى، فتنه و نفاق مركزى اولارق قوللانييورلردى. بو آيتلرڭ نزولى أوزرينه، تبوك سفرى دونوشى، پيغمبر افنديمز (ع‌ص‌م) طرفندن ييقديريلارق، يرى چوپلك ياپيلمشدر. (جلالين شرحى، ج. ٣، ٣١٠)

(٢) ايكنجى عَقَبَه كيجه‌سى، انصاردن يتمش كيشى رسول اكرمه (ع‌ص‌م) بيعت ايتدكلرنده، عبد الله بن رواحا (رع): "يا رسول الله! ربّڭ ايچون ده، كندڭ ايچون ده ديله‌ديگڭ شرطى قوش!" ديمه‌سى أوزرينه بويورديلركه: "ربّم ايچون، صرف اوڭا عبادت ايدوب، اصلا اورتاق قوشمامه‌ڭزى، كندى حقّمده‌كى ايسه، كنديڭزى و ماللريڭزى نه‌يه قارشى ناصل مدافعه ايديورسه‌ڭز، بنى ده اويله‌جه مدافعه ايتمه‌ڭزى شرط قوشيورم." اصحاب تكرار صورديلر: "بونلرى ياپسه‌ق بزه نه واردر؟" رسول اكرم (ع‌ص‌م): "جنّت واردر!" بويورديلر. اصحاب كرام (رضى الله عنهم اجمعين) ده: "نه كارلى تجارت! بز بوندن نه دونرز، نه ده دونولمسنى ايسترز!" ديمه‌لرى أوزرينه، بو آيت كريمه نازل اولمشدر. (قرطبى، ج. ٨/٤، ٢٦٧)

"شيمدى (نفس و مالمزى اللّهه) صاتمغه باقاجغز. عجبا او قدر آغير بر شيميدركه، چوقلرى صاتمقدن قاچييورلر. يوق، قطعا و اصلا! هيچ اويله آغيرلغى يوقدر. زيرا حلال دائره‌سى كنيشدر، كيفه كافى كلير. حرامه كيرمه‌يه هيچ لزوم يوقدر. فرائض الٰهيه (اللّهڭ فرض اولان امرلرى) ايسه خفيفدر، آزدر. اللّهه عبد (قول) و عسكر اولمق، اويله لذّتلى بر شرفدركه، تعريف ايديلمز. وظيفه ايسه، يالڭز بر عسكر كبى، الله نامنه ايشله‌ملى، باشلاملى و الله حسابيله ويرملى و آلملى و اذنى و قانونى دائره‌سنده حركت ايتملى، سكونت بولملى. قصور ايتسه، استغفار (توبه) ايتملى. 'يا ربّ! قصوريمزى عفو ايت، بزى كنديڭه قول قبول ايت، امانتڭى قبض ايتمك (آلمق) زماننه قدر بزى امانتده امين قيل! (آمين)' ديملى و اوڭا يالوارملى." (سوزلر، ٦نجى سوز، ١٦)

١١٢- (بو وعده مظهر اولانلر:) توبه ايدنلر، عبادت ايدنلر، حمد ايدنلر، اوروچ طوتانلر، ركوع ايدنلر، سجده ايدنلر، اييلگى امر ايدنلر، كوتولكدن منع ايدنلر و اللّهڭ حدوديني (اوڭا رعايت ايدرك) محافظه ايدنلردر. (اى حبيبم!) او مؤمنلرى (جنّتله) مژده‌له!

١١٣- حقيقتاً اونلرڭ، جهنّم اهلى اولدقلرى كنديلرينه بللى اولدقدن صوڭره، اقربا بيله اولسه‌لر، نه پيغمبرڭ نه ده ايمان ايدنلرڭ، مشركلر ايچون مغفرت ديله‌مه‌لرى (طوغرى) اولماز![1]

١١٤- ابراهيمڭ، باباسى ايچون مغفرت ديله‌مه‌سى ايسه، ساده‌جه اوڭا سوز ويرديگى بر وعددن طولايى ايدى. فقط كرچكدن اونڭ بر اللّٰه دوشمانى اولديغى كنديسنه بللى اولنجه، اوندن اوزاقلاشدى. شبهه‌سزكه ابراهيم، البته چوق ايچلى (چوق آه ايدن، ايڭله‌ين) و يوموشاق خويلى (بر پيغمبر) ايدى.

١١٥- اللّٰه ايسه بر قومى، كنديلرينى هدايته ايرديردكدن صوڭره، صاقيناجقلرى شيلرى اونلره آچيقلامادقجه ضلالته دوشوره‌جك دگلدر. محقّقكه اللّٰه، هر شيئى حقّيله بيلندر.

١١٦- شبهه‌سزكه كوكلرڭ و يرڭ ملكى (حكمرانلغى) آنجق اللّهڭدر! (او) حيات ويرر و (او) ئولديرر![2] سزڭ ايچون اللّهدن باشقه نه بر دوست، نه ده بر ياردمجى واردر!

١١٧- آند اولسونكه اللّٰه، (تبوك سفرينه قاتيلمايانلره اذن ويرمه‌سندن طولايى) پيغمبرينى (عفو ايتديگى كبى)، او كوچلك زماننده اوڭا تابع اولان مهاجرلرله انصارى ده، ايچلرندن بر قسمنڭ قلبلرى نره‌ده ايسه اگريلمك أوزره اولمه‌سنڭ آردندن توبه‌يه موفّق أيله‌دى.[3] صوڭره ده اونلرڭ توبه‌لرينى قبول بويوردى. چونكه او، اونلره قارشى (چوق شفقتلى اولان) رؤف، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

---

(١) پيغمبر افنديمز(عصم)، ئولوم دوشگنده‌كى عموجه‌سى ابو طالبه ايمان ايتمسى تكليفنده بولونديغنده مثبت بر جواب آلامامسى أوزرينه: "شايد بوندن منع ايديلمزسه‌م، سنڭ ايچون مغفرت ديله‌مه‌يه دوام ايده‌جگم" دييوب، وفاتندن صوڭره ده اونڭ ايچون استغفار ايدييورلردى. بونى كورن صحابهٔ كرامدن (رع) بعضيلرينڭ ده، مشرك اولارق ئولمش كندى اقربالرى ايچون استغفاره باشلامه‌لرى أوزرينه بو آيت جليله نازل اولمشدر. (رازى، جـ. ٨/١٦، ٢٢٠)

(٢) "بر قدير ذوالجلال، بر حكيم ذوالكمال متمادياً (دواملى) طوائف موجوداتى (وارلقلرڭ طائفه‌لرينى) و هر طائفه ايچنده‌كى جزئياتى (فردلرى) و او طائفه‌لردن تشكّل ايدن (ميدانه كلن) عالملرى، قدرتيله حيات ويروب توظيف ايدر (وظيفه‌لنديرر). صوڭره حكمتيله ترخيص ايدوب، موته (ئولومه) مظهر ايدر، عالم غيبه كوندرر. دائرهٔ قدرتدن، دائرهٔ علمه چويرر.

ايشته هيچ ممكنميدركه: شو كائناتى، هيئت مجموعه‌سيله (هر طرفيله) چويرمگه مقتدر اولمايان و بتون زمانلره حكمى كچمه‌ين و عالملرى حياته و موته بر فرد كبى مظهر ايتمگه قدرتى يتمه‌ين و بهارلرى، بر چيچك كبى حيات ويروب، ير يوزينه طاقوب، صوڭره موت ايله اوندن قوپاروب آلامايان بر ذات، موت و اماته‌يه (ئولومه و ئولديرمه‌يه) صاحب چيقابيلسين؟ اوت، اڭ جزئى بر ذى حياتڭ موتى (اڭ كوچك بر جانلينڭ ئولومى) دخى حياتى كبى بتون حقائق (حياتڭ حقيقتلرى) و انواع موت (ئولوم چشيدلرى) ألنده بولونان بر ذات ذوالجلالڭ قانونيله، اذنيله، امريله، قوّتيله، علميله اولمق ضروريدر." (مكتوبات، ٢٠نجى مكتوب، ٧١)

(٣) تبوك سفرنده، اسلام اوردوسى غايت بوغوجى بر صيجاقده و بيوك زحمتلر ايچنده شامه حركت ايتمشدى. او قدركه، غازيلرڭ نقل ايتدكلرينه كوره، ايكى كيشى بر خرمايى پايلاشيور، اون كيشى‌يه بر دوه دوشويور و اوڭا نوبتله بينييورلردى. اسلام تاريخنه 'زورلق سفرى' اولارق كچن بو تبوك سفرنده، تحمّلى آشان صيجاقلر و صيقينتيلر يوزندن، ايچلرندن بر طائفه آرتق طايانامايوب كرى دونمك ايسته‌مش ايسه ده، همن پيشمان اولوب توبه ايتمشلردى. (جلالين شرحى، جـ. ٣، ٣٢٠)

١١٨- (الله، سفردن) كرى بيراقيلان او أوچ كيشينك ده (توبه‌سنى قبول ايتدى)![١] اويله‌كه، ير يوزى بتون كنيشلگنه رغماً اونلره طار كلمش، وجدانلرى كنديلرينى صيقدقجه صيقمش و اللّهه (اوندن كله‌جك اولانه) قارشى بينه اوندن باشقه صيغيناجق هيچ بر ير اولماديغنى آڭلامشلردى. صوڭره (الله) اونلرى توبه‌يه موفّق قيلديكه توبه ايتسينلر! چونكه، توّاب (توبه‌لرى چوق قبول ايدن)، رحيم (چوق مرحمت ايدن) آنجق اللّهدر.

١١٩- اى ايمان ايدنلر! اللّهدن صاقينڭ و طوغرى كيمسه‌لرله برابر اولڭ![٢]

١٢٠- مدينه خلقنڭ و چوره‌سنده‌كى بدويلرڭ، اللّهڭ رسولندن كرى قالمه‌لرى و اونڭ جانندن (أوڭجه) كندى جانلرينى دوشونمه‌لرى (طوغرى) اولماز! بو، شوندندر: كرچكدن اونلر، كنديلرينه الله يولنده (چكه‌جكلرى) بر صوسزلق، بر يورغونلق، برآچلق اصابت ايتمز و كافرلرى قيزديرارق آياق باصاجقلرى بر ير و دوشمانه قارشى قزاناجقلرى بر ظفر يوقدركه، مقابلنده كنديلرينه بو سببله صالح بر عمل يازيلمش اولماسين! چونكه الله، ايلك ايدنلرڭ مكافاتنى ضايع ايتمز.

١٢١- هم (الله يولنده) نه كوچك، نه ده بيوك اولارق صرف ايده‌جكلرى بر نفقه، نه ده كچه‌جكلرى بر وادى اولمازكه، هلرينه (بر ثواب اولارق) يازيلمش اولماسين! تاكه الله كنديلرينى، ياپمقده اولدقلرينڭ داها كوزليله مكافاتلانديرسين!

١٢٢- بونڭله برابر، مؤمنلر هپ برابر (جهاد ايچون) سفربر اولاجق دگللردر. فقط اونلرڭ هر قبيله‌سندن بر طائفه‌نڭ (سفره) چيقمه‌لرى، (ديگرلرينڭ) دينى ايىجه أوگرنمه‌لرى و (سفردن) كنديلرينه دوندكلرى زمان، قوملرينى (اللّهڭ تهديد ايتديگى خصوصلرده، عذابى ايله) قورقوتمه‌لرى كركمزميدى؟ تاكه اونلر (ده كناهلردن) صاقينسينلر.

---

(١) رسول الله افنديمز (ع‌ص‌م)، تبوك سفرينه اشتراك ايتمه‌مش اولان سكسان كيشينڭ عذرلرينى قبول ايدوب، اونلر ايچون استغفار ايتمشدى. فقط كَعْبُ بنْ مَالِكْ (رع)، مُرَارَه بِنْ رَبيع (رع) و هلَالْ بِنْ أُمَيَّه‌نڭ (رع) آچيقجه اعترافده بولونمه‌لرينه رغماً، هر برينه: "قالق، سنڭ حقّڭده الٓهى بر حكم صادر اولنجه‌يه قدر بكله!" بويورمش و ديگر مسلمانلرڭ ده كنديلريله قونوشمه‌لرينى ياساقلامشدى. بويله‌جه اضطرابله و آغلامقله كچن اللى كوندن صوڭره بو آيت كريمه نازل اولمش، الٓهى عفوه نائل اولمشلردى. (ابن كثير، ج. ٢، ١٧٦)

(٢) "انسانڭ خوفه (قورقويه) و محبّته (سوكى‌يه) آلت اولاجق ايكى جهاز، فطرتنده (ياراتيليشنده) درج اولونمشدر (قونولمشدر). على كل حال (هرحالده) او محبّت و خوف، يا خلقه ويا خالقه (ياراتيجى‌يه) متوجّه (يوڭه‌ليك) اولاجق. حالبوكه خلقدن خوف ايسه، اليم (آجى ويرن) بر بليّه‌در (بلادر). خلقه محبّت دخى بلالى بر مصيبتدر. چونكه سن اويله‌لردن قورقارسڭكه، سڭا مرحمت ايتمز ويا سنڭ استرحامڭى قبول ايتمز. شو حالده خوف، اليم بر بلادر. (...)

مادام اويله‌در، بو خوف و محبّتى اويله بريسنه توجيه ايت (يوڭلندير)كه، سنڭ خوفڭ لذّتلى بر تذلّل (ازيكلك) اولسون. محبّتڭ، ذلتسز بر سعادت اولسون. اوت، خالق ذوالجلالڭدن خوف ايتمك، اونڭ رحمتنڭ شفقتنه يول بولوب التجا ايتمك (صيغينمق) ديمكدر. خوف بر قامچيدر، اونڭ رحمتنڭ قوجاغنه آتار. معلومدركه، بر والده، مثلا بر ياوروبى قورقوتوب سينه‌سنه جلب ايدييور (چكييور). او قورقو، او ياورويه غايت لذّتليدر. چونكه شفقت سينه‌سنه جلب ايدييور. حالبوكه، بتون والده‌لرڭ شفقتلرى، رحمت الٓهيه‌نڭ بر لمعه‌سيدر (پاريلتيسيدر).

ديمك خوف اللّهده (الله قورقوسنده) بر عظيم (چوق بيوك) لذّت واردر." (سوزلر، ٢٤نجى سوز، ١٤٦)

١٢٣- ای ایمان ایدنلر! کافرلردن (أوڭجه‌لکله) سزڭ یاقینڭزده اولانلریله صواشڭ؛ (أویله‌که) سزده بر شدّت بولسونلر! و بیلڭکه شبهه‌سز الله، تقوا صاحبلریله برابردر.

١٢٤- هم بر سوره ایندیریلدیگی زمان، بونڭ أوزرینه اونلردن (او منافقلردن) بعضیسی: "بو، هانکیڭزڭ ایمانی آرتیردی؟" دیر. فقط ایمان ایدنلره کلنجه، ایشته (هر اینن سوره) اونلرڭ ایمانلرینی آرتیرر و اونلر (بونی مژده قبول ایدرك) سوینیرلر.

١٢٥- قلبلرنده بر خسته‌لق (نفاق) اولانلره کلنجه ایسه، آرتق (هر آیتمز) اونلرڭ کفرلرینه کفر قاتدی و اونلر کافر کیمسه‌لر اولارق ئولدیلر.

١٢٦- طوغریسی اونلر، هر ییل بر ویا ایکی دفعه (چشیدلی بلالرله) امتحان ایدیلدکلرینی کورمییورلرمی؟ بینه ده نه توبه ایدییورلر و نه ده کندیلری عبرت آلییورلر!

١٢٧- حالبوکه (حقلرنده) بر سوره ایندیریلدیگی زمان، بربرلرینه (کوز قیرپارق) باقوب: "سزی بریسی کوروییورمی؟" (دیرلر)، صوڭره ده صاووشورلر. کرچکدن اونلر (حقّی بر تورلی) آڭلامایان بر قوم اولدقلری ایچون الله اونلرڭ قلبلرینی (کفرلری سببیله ایماندن) چویرمشدر.

١٢٨- شانم حقّی ایچون، سزه کندیڭزدن اویله (عزّتلی) بر پیغمبر کلدیکه، صیقینتی‌یه دوشمه‌ڭز اوڭا آغیر کلیر؛ سزه دوشکوندر، مؤمنلره قارشی چوق شفقتلیدر، مرحمتلیدر.(١)

١٢٩- (ای شفقتلی رسول!) اگر (سنی دیڭله‌مه‌یوب سندن) یوز چویررلرسه، آرتق دیکه: "الله بڭا کافیدر! اوندن باشقه آله یوقدر! (بن) اوڭا توکّل ایتدم و او، بیوك عرشڭ ربّیدر!"(٢)

---

(١) "اوت، روایت صحیحه‌ده (صحیح بر حدیثده) واردرکه: محشرڭ (انسانلرڭ دیریلدکدن صوڭره طوپلاناجقلری حشر یرینڭ) دهشتندن هرکس، حتی انبیالر (پیغمبرلر) دخی 'نفسی، نفسی!' (نفسم، نفسم!) دیدکلری زمان، رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلام 'امّتی، امّتی!' (امّتم، امّتم!) دییه رأفت (مرحمت) و شفقتنی کوستره‌جکی کبی، یڭی دنیایه کلدیگی زمان، اهل کشفڭ تصدیقیله، والده‌سی اونڭ مناجاتنده (دعاسنده) 'امّتی، امّتی!' دیدیگنی ایشیتمش.

هم بتون تاریخ حیاتی و نشر ایتدیگی شفقتکارانه مکارم اخلاق (یایدیغی شفقتلی کوزل اخلاق)، کمال شفقت و رأفتی (نه قدر مرحمتلی اولدیغی) کوستردیگی کبی، امّتنڭ حدسز صلواتنه حدسز احتیاج کوسترمکله، امّتنڭ بتون سعادتلریله کمال شفقتندن علاقه‌دار اولدیغنی کوسترمکله، حدسز بر شفقتنی کوسترمش. ایشته بو درجه شفقتلی و مرحمتلی بر رهبرڭ سنّت سنیّه‌سنه مراعات ایتمه‌مك (تابع اولمامق) نه درجه نانکورلك و وجدانسزلق اولدیغنی قیاس أیله."
(لمعه‌لر، ٤نجی لمعه، ١٥-١٦)

(٢) "ای انسانلر و ای مسلمانلر! بویله حدسز بر شفقتیله سزی ارشاد ایدن (سزه طوغری یولی کوسترن) و سزڭ منفعتڭز ایچون بتون قوّتنی صرف ایدن و معنوی یاره‌لریڭزی، کتیردیگی احکام (حکملر) و سنّت سنیّه‌سیله و کمال شفقتیله مرهم اوروب تداوی ایدن شفقتپرور بر ذاتڭ بدیهی (چوق آچیق) شفقتنی انکار ایتمك و کوز ایله کورونن رأفتنی اتهام ایدر (صوچلار) درجه‌ده اونڭ سنّتندن و تبلیغ ایتدیگی احکامدن (بیلدیردیگی حکملردن) یوزلریڭزی چویرمك، نه قدر وجدانسزلق، نه قدر عقلسزلق اولدیغنی بیلیڭز!

و ای شفقتلی رسول، و ای رأفتلی نبی! اگر سنڭ بو عظیم شفقتڭی و بیوك رأفتڭی طانیمایوب، عقلسزلقلرندن سڭا آرقه‌لرینی چویروب سنی دیڭله‌مزلرسه، مراق ایتمه! سماوات و ارضڭ جنودی (عسکرلری) تحت امرنده (امری آلتنده) اولان و عرش عظیم محیطڭ تحتنده (چوق یوجه و هر شیئی قوشاتان عرشڭ آلتنده) سلطنت ربوبیتی (هرشیئی تربیه ایدیجیلگنڭ سلطنتی) حکم ایدن ذات ذوالجلال سڭا کافیدر. حقیقی مطیع (اطاعت ایدیجی) طائفه‌لری، سنڭ اطرافڭه طوپلاتدیرر، سنی اونلره دیڭلتدیرر."
(لمعه‌لر، ١١نجی لمعه، ٥٦-٥٧)

۱۰- یونس(ع‌م) سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ۱۰۹ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهڭ اسمیله

۱- الف، لام، را.[۱] ایشته بونلر، او حکمتلی کتابڭ (قرآنڭ) آیتلریدر.

۲- ایچلرندن بر ارکگه: "انسانلری (عذاب ایله) قورقوت و ایمان ایدنلره، ربلری قاتنده شبهه‌سزکه کندیلری ایچون بر 'قدم صدق' (پیغمبرڭ شفاعتی) بولوندیغنی مژده‌له!" دییه وحی ایتمه‌مز، انسانلر ایچون شاشیلاجق بر شیمی اولدی (ده) کافرلر: "شبهه‌سز بو، کرچکدن آپ آچیق بر سحربازدر!" دیدیلر.

۳- محقّقکه ربّڭز، کوکلری و یری آلتی کونده یاراتان، صوڭره عرشه حکم ایدن، (هر) ایشی اداره ایدن اللّٰهدر! اونڭ اذنی اولمادن هیچ بر کیمسه شفاعت ایدیجی دگلدر! ایشته ربّڭز اولان الله بودر، او حالده اوڭا عبادت ایدڭ! آرتق (ایبجه دوشونوب) عبرت آلمازمیسڭز؟[۲]

۴- هپ برلکده دونوشڭز اوڭادر! (بو،) اللّٰهڭ حق بر وعدیدر. چونکه او، (مخلوقاتی) یاراتمه‌یه باشلار (اونلری یوقدن یاراتیر)، صوڭره ایمان ایدوب صالح عمللر ایشله‌ینلری عدالتله مکافاتلاندیرمق ایچون اونی (او یاراتمه‌یی آخرتده) تکرار اعاده ایدر. کافرلره کلنجه، انکار ایتمکده اولدقلرندن طولایی کندیلری ایچون قاینار صودن بر ایچه‌جك و (پك) أَلملی بر عذاب واردر.

۵- او، کونشی بر ایشیق (قایناغی)، آیی ایسه بر نور یاپان، ییللرڭ صاییسنی و حسابی (وقتلرڭ حسابنی) بیلمه‌ڭز ایچون ده اوڭا (آیه) برطاقیم منزللر (یورونکه‌لر) تقدیر ایدندر.[۳] الله، بونلری آنجق حق (و حکمت) ایله یاراتمشدر. (بو حقیقتلری) بیله‌جك بر قوم ایچون آیتلری آچیقلایور.

۶- شبهه‌سزکه کیجه ایله کوندوزڭ اختلافنده (آرد آرده کلمه‌سنده) و اللّٰهڭ کوکلرده و یرده یاراتدیغی شیلرده، (اوڭا قارشی کلمکدن) صاقیناجق بر قوم ایچون آپ آچیق دلیللر واردر.

---

(۱) باقیڭز؛ (بقره سوره‌سی، صحیفه ۱، حاشیه ۱)

(۲) "انسانه حقیقی معبود (آله) اولاجق؛ یالڭز هر شیئڭ دیزکینی أَلنده، هر شیئڭ خزینه‌سی یاننده، هر شیئڭ یاننده ناظر، هر مکانده حاضر، مکاندن منزّه، عجزدن مبرّا (بری)، قصوردن مقدّس، نقصدن معلاّ (یوجه) بر قدیر ذوالجلال، بر رحیم ذوالجمال، بر حکیم ذوالکمال اولابیلیر. چونکه نهایتسز حاجات انسانیه‌یی (انسانلرڭ احتیاجلرینی) ایفا ایده‌جك (یرینه کتیره‌جك)، آنجق نهایتسز بر قدرت و محیط (قوشاتیجی) بر علم صاحبی اولابیلیر. اویله ایسه، معبودیته (عبادت ایدیلمه‌یه) لایق یالڭز اودر." (سوزلر، ۲۳ نجی سوز، ۱۰۹)

(۳) "قرآن کریم، بعضاً بر شیئڭ متعدّد (چوق صاییده‌کی) غایه‌لرندن انسانلره عائد برغایه‌یی ذکره تخصیص ایدییور (آییرییور). بو، اخطار ایچوندر. انحصار (صینیرلامق) ایچون دگلدر. یعنی او شیئڭ غایه‌لری، یالڭز ذکر ایدیلن او غایه‌یه منحصر (او غایه‌دن عبارت) دگلدر. آنجق او شیئڭ نظام و انتظام و سائر فائده‌لرینه انسانڭ نظر دقّتنی جلب ایتمك (دقتله دوشوندیرمك) ایچون انسانلره راجع اولان (باقان) او فائده‌یی ذکر ایدییور. مثلا، وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ [آیه ده (کندی یورونکه‌سنده برطاقیم) منزللر تقدیر ایتدك] لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ [ییللرڭ صاییسنی و حسابی (وقتلرینی) بیلمه‌ڭز ایچون] آیت کریمه‌سی ایله ذکر ایدیلن فائده، تقدیر قمرڭ (آیڭ منتظم حرکتلرینڭ) بیڭلرله فائده‌لرندن بریدر. یوقسه، تقدیر قمر بو فائده‌یه منحصر (صینیرلی) دگلدر. یعنی قمر، یالڭز بو غایه ایچون دگلدر. بو غایه اونڭ غایه‌لرندن بریدر." (مثنوئ نوریه، شمّه، ۱۹۵)

٧- ٨- شبهه‌سزكه بزه قاووشمه‌يي بكله‌مه‌ينلر، دنيا حياتنه راضى اولوب اونڭله تطمين اولانلر و آيتلريمزدن غافل اولانلر وار يا، ايشته اونلرڭ قزانمقده اولدقلرى (كناهلر) سببيله واراجقلرى ير آتشدر.

٩- محقّقكه ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلر ايسه، ايمان ايتمه‌لرى سببيله ربلرى، اونلرى آلتلرندن ايرماقلر آقان نعيم جنّتلرنده (مكافاتلاندیراجغى طوغرى بر يول أوزره) هدايته ايرديرر.

١٠- اوراده اونلرڭ دعاسى: سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ در (اى ربّمز اولان يوجه الله! سن بتون نقصان صفتلردن منزّهسكڭ! ديمه‌لريدر). اوراده (بربرلرينه) تحيّه (تمنّى و هديه)لرى ده "سلام!"در. دعالرينڭ صوڭى ايسه: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ در (حمد، عالملرڭ ربّى اولان اللّٰهه مخصوصدر ديمه‌لريدر).

١١- اگر الله، انسانلره خيرى عجله ايسته‌مه‌لرى (سببيله ويرديگى) كبى شرّى ده همن ويرسه‌يدى، البته اونلرڭ اجللرينه (چابوجق) حكم ايديليردى. آرتق بزه قاووشمه‌يي اوممايانلرى، آزغينلقلرى ايچنده بيراقيرز ده بوجه‌لايوب طورورلر.[١]

١٢- و انسانه (آغير بر) ضرر طوقونديغى زمان، يانى أوزرينه (ياتار) ايكن ويا اوتورووركن ياخود آياقده ايكن بزه يالوارير. فقط بز اوندن ضررينى كيدرنجه، صانكه كنديسنه طوقونان بر ضرردن طولايي بزه دعا ايتمه‌مش كبى (اسكى حالنه) دوام ايدر. ايشته اسراف ايدنلره، ياپمقده اولدقلرى شيلر بويله سوسلى كوستريلدى.

١٣- جالم حقّى ايچون، سزدن أوڭجه‌كى نسللرى، كنديلرينه پيغمبرلرى معجزه‌لرله كلدكلرى حالده ظلم ايتدكلرى و ايمان ايده‌جك ده اولمادقلرندن هلاك ايتدك! ايشته كناهكارلر طوپليلغنى بويله جزالاندیررز.

١٤- صوڭره اونلرڭ آردندن، باقالم ناصل عمل ايده‌جكسڭز دييه سزى ير يوزنده خليفه‌لر قيلدق![٢]

---

(١) بو آيت كريمه، مكّه مشركلرندن نَضْرْ بِنْ حَارِثڭ: "اى اللّهم! اگر سنڭ قاتڭدن كلن حق (قرآن) بو ايسه، أوزريمزه كوكدن طاش ياغدير" ديمسى أوزرينه نازل اولمشدر. (جلالين شرحى، ج. ٣، ٣٣٩)

"ناصلكه كوچك قباحتلرى ايشله‌ينلرڭ ناحيه‌لرده (كوچك يرلرده) جزالرى ويريلير. بيوك قباحتليلر ده بيوك محكمه‌لره كوندريلير. اويله ده، اهل ايمانڭ و خاص دوستلرڭ حكماً كوچك خطالرى، اونلرى چابوق تميزله‌مك ايچون، جزالرى قسماً دنياده و هم سرعتله ويريلير. اهل ضلالتڭ (كافرلرڭ) جنايتلرى او قدر بيوكدركه، جزالرى قيصه‌جق حيات دنيويه‌يه (دنيا حياتنه) صيغيشمادیغندن، مقتضاى عدالت (عدالتڭ كرگى) اولارق، عالم بقاده‌كى محكمهٔ كبرايه (ابدى عالمده‌كى بيوك محكمه‌يه) حواله ايديلديگى ايچون، اكثريتله بوراده جزايه چارپيلمييورلر." (لمعه‌لر، ١٠نجى لمعه، ٥٠)

(٢) "بر واحد احد (صفت و ذاتنده بر اولان الله)، شو كائنات سراينده تقليد ايديلمز سكه‌لريله، اوڭا مخصوص خاتملريله (مهرلريله)، اوڭا منحصر طره‌لريله، اوڭا خاص فرمانلريله بتون موجوداته (وارلقلره) دامغهٔ وحدت (برلك مهرى) قويويور و توحيدڭ آياتنى (برلگڭ دليللرينى) نقش ايدييور. و آفاق عالمڭ اقطارنده (كائناتڭ هر طرفنده) وحدانيتڭ (برلگڭ) بايراغنى ديكييور و ربوبيتنى (عموم كائناتى تربيه ايديجى اولديغنى) اعلان ايدييور. او ده اوڭا مقابل، تصديق ايله، ايمان ايله، توحيد ايله، اذعان ايله، شهادت ايله، عبوديت (قوللق) ايله مقابله ايدر. ايشته بو چشيد عبادات و تفكراتله (عبادتلر و دوشونمه‌لرله) حقيقى انسان اولور، احسن تقويمده (اڭ كوزل ياراتيليشده) اولديغنى كوستررر. ايمانڭ يُمنيله (قوتيله) امانته لايق، امين بر خليفهٔ ارض (ير يوزينڭ خليفه‌سى) اولور." (سوزلر، ٢٣نجى سوز، ١١٩-١٢٠)

۱۵- و اونلره آیتلریمز آپ آچیق اولارق اوقوندیغی زمان، بزه قاووشمه‌یی اومما یانلر: "بوندن باشقه بر قرآن کتیر ویا بونی دگیشدیر!" دیدی. دیکه: "اونی کندیلگمدن دگیشدیره‌مم، بنم ایچون اولمایاجق شیدر! (چونکه بن،) آنجق بڭا وحی اولونانه تابع اولورم! شبهه‌سزکه بن، ربّمه عصیان ایتدیگم تقدیرده، (کله‌جك) بیوك بر کونڭ عذابندن قورقارم!"(۱)

۱۶- دیکه: "اگر الله دیله‌سه‌یدی، اونی سزه اوقومازدم و (الله) اونی سزه (بنم لسانمله) بیلدیرمزدی. ایشته شبهه‌سزکه (بن) بوندن أوڭجه سزڭ ایچڭزده بر عمر بویی طورمشم.(۲) (بنم اصلا یالان سویله‌مدیگمی سز چوق ایی بیلیرسڭز!) هیچ عقل ایردیرمزمیسڭز؟"

۱۷- او حالده، اللّهه یالان یره افترا ایدندن ویا اونڭ آیتلرینی یالانلایاندن داها ظالم کیم اولابیلیر؟ شو محقّقکه، (أویله کافر) کناهکارلر قورتولوشه ایرمز.

۱۸- اللّهی بیراقوب ده کندیلرینه نه ضرری طوقوناجق، نه ده فائده ویره‌جك شیلره (پوتلره) طاپییورلر و: "بونلر، الله قاتنده بزم شفاعتجیلریمزدر" دییورلر. دیکه: "اللّهه کوکلرده و یرده بیله‌میه‌جگی بر شیئیمی خبر ویرییورسڭز؟" او، اونلرڭ اورتاق قوشمقده اولدقلری شیلردن پك منزّه و پك یوجه‌در.

۱۹- حالبوکه انسانلر آنجق (ایناناں و کوزل عمللر ایشله‌ین) تك بر امّتدی؛ صوڭره اختلافه دوشدیلر. اگر ربّڭ طرفندن (حق ایتدکلری عذابڭ تأخیرینه دائر) أوڭجه‌دن (سویلنمش) بر سوز اولماسه‌یدی (جزالری همن کلیر و) أوزرنده اختلاف ایتمکده اولدقلری شیلر حقّنده، آرالرنده البته (چوقدن) حکم ویریلمش اولوردی.

۲۰- "اوڭا، ربّڭدن (بزم ایسته‌دیگمز کبی) بر معجزه ایندیریلملی دگلمیدی؟" دییورلر. او حالده دیکه: "غیب آنجق اللّهڭدر؛ (اگر ایمان ایتمزسه‌ڭز) آرتق (جزاڭزی) بکله‌یڭ، طوغریسی بن ده سزڭله برابر (عذابڭزڭ ناصل اولاجغنی) بکله‌ینلردنم!"

---

(۱) قرآنده، پوته طاپمه‌نڭ کوتولگندن و کافرلره یاپیلان تهدیدلردن بحث ایدیلنجه، مشرکلر رسول اکرمه (ع‌ص‌م): "بزه بونلردن بحث ایتمه‌ین باشقه بر کتاب کتیر! شاید الله سڭا بویله بر کتاب ایندیرمزسه، یا سن اونی کندی نفسڭدن اویدیر، یاخود یانڭده‌کی قرآنده دگیشیکلك یاپارق ایستکلریمزی یرینه کتیر!" دیدکلرنده بو آیت جلیله نازل اولدی. (نسفی، ج. ۲، ۲۲٤)

(۲) "حضرت محمّد علیه الصّلاة والسّلام کندی کندینه کونش کبی بر برهاندر (دلیلدر). و کذا او ذاتڭ (ع‌ص‌م)، درت یاشندن قرق یاشنه قدر کچیرمش اولدیغی کنچلك دوره‌سنده بر حیله‌سی، بر خیانتی (خائنلگی) کورولمه‌مش و بر یالانی ایشیتیلمه‌مشدر. اگر او ذاتڭ (ع‌ص‌م) یاراتیلیشنده، فطرتنده بر فنالق، بر کوتولك حسّی و میلی اولمش اولسه ایدی، بهمه‌حال (ایر-کیچ) کنچلك سائقه‌سیله (سوقیله) طیشاری‌یه ویره‌جکدی. حالبوکه بتون یاشنی و عمرینی کمال استقامتله (طوس طوغری)، متانتله (صاغلاملقله)، عفّتله، بر اطّراد (سورکلیلك) و انتظام أوزرینه کچیرمش، دوشمانلری بیله حیله‌یه اشارت ایدن بر حالنی کوره‌مه‌مشلردر.

و کذا یاش قرقه بالغ اولدیغنده (اولاشدیغنده) ایی اولسون، فنا اولسون و ناصل بر اخلاق اولورسه اولسون، رسوخ پیدا ایدر (ایبجه یرلشیر)، ملکه حالنه کلیر، داها ترکی ممکن اولماز. بو عالی (یوجه) ذات (ع‌ص‌م)، تام قرق یاشنه کیردیگی زمان اجراسنه باشلادیغی او انقلاب عظیمی (او بیوك انقلابی)، عالمه قبول و تصدیق ایتدیرن و او انقلاب عظیمه عالمی جلب و جذب ایتدیرن (چکن و سودیرن) آنجق او ذاتڭ (ع‌ص‌م) اوّل و آخر، هرکسجه معلوم اولان صدق و امانتی (طوغریلق و کوونیلیرلگی) ایدی. دیمك او ذاتڭ (ع‌ص‌م) صدق و امانتی، دعوای نبوّتنه (پیغمبرلك دعواسنه) اڭ بیوك بر برهان (دلیل) اولمشدر." (اشارات الاعجاز، ۱۵٦-۱۵۷)

۲۱- كنديلرينه طوقونان بر ضرردن صوڭره انسانلره بر رحمت طاتديرديغمز زمان، بر ده باقارسڭكه آيتلريمز حقّنده اونلرڭ بينه بر طوزاقلرى واردر!(۱) ديكه: "اللّٰه، طوزاق (اونلره قارشيلق ويرمك) جهتيله داها سرعتليدر." شبهه‌سزكه ايلچيلريمز (حفظه ملكلرى)، قورمقده اولديغڭز طوزاقلرى (تك تك) يازييورلر.

۲۲- سزى قاره‌ده و دڭزده كزديرن اودر. حتى كميلرده بولونديغڭز و (او كميلر) خوش بر روزكارله اونلرى (او يولجيلرى، آقارجه‌سنه) كوتوردكلرى و (اونلر ده) بونڭله سويندكلرى بر آنده، اوڭا شدّتلى بر فيرطينه كلير و هر يردن طالغه‌لر اونلره كلير (هجوم ايدر) ده كرچكدن كنديلرينڭ تماماً قوشاتيلدقلرينى ظن ايدرلر؛ (او زمان) دينده اونڭ (رضاسى) ايچون صميمى كيمسه‌لر اولارق اللّهه شويله يالواريرلر: "يمين اولسونكه، اگر بزى بوندن قورتاريرسه‌ڭ، محقّق شكر ايدنلردن اولاجغز!"

۲۳- فقط (اللّٰه) اونلرى قورتارنجه، حقسز يره ير يوزنده فساد چيقاريرلر. اى انسانلر! فساد چيقارمه‌ڭز آنجق كندى عليهڭزه‌در؛ دنيا حياتنڭ (آز بر) منفعتى (ألڭزه كچر اما)، صوڭره دونوشڭز بزه‌در؛ آرتق (بز ده) ياپمقده اولدقلريڭزى (حساب صورمق أوزره) سزه خبر ويررز.

۲٤- دنيا حياتنڭ مثالى، آنجق كوكدن اينديرديگمز بر صو كبيدركه، انسانلرڭ و حيوانلرڭ ييديگى ير يوزى بيتكيلرى، اونڭ سايه‌سنده (يتيشوب) بربرينه قاريشمشدر. نهايت ير يوزى، زينتنى طاقينوب (رنكارنك) سوسلنديگى و خلقى ده كرچكدن كنديلرينى اوڭا (اونڭ نعمتلرندن فائده‌لنمه‌يه) كوچلرى يتن كيمسه‌لر اولدقلرينى ظن ايتدكلرى بر صيره‌ده، كيجه ويا كوندوز اوڭا امريمز (بر آفتمز) كلير ده اونى، صانكه دون هيچ (أوزرنده بر شى) يوقمش كبى بيچيلمش بر حاله كتيررز! ايشته، دوشونه‌جك بر قوم ايچون آيتلرى بويله آچيقلارز.

۲۵- و اللّٰه، (سزلرى) سلام يوردينه (جنّته) دعوت ايدر.(۲) و ديله‌ديگنى (حكمتنه بناءً، كندى لطفندن) طوس طوغرى بر يوله هدايت ايدر.

---

(۱) بر آرا مكّه‌ده يدى ييل دوام ايدن مدهش بر قيطلق حكم سورمش و بو يوزدن بر چوق حيوان و انسان تلف اولمشدى. نهايت جناب حق بول ياغمورلر احسان ايدنجه، هركسڭ يوزى كولمش، مملكت رفاهه قاووشمشدى. فقط مكّه مشركلرينڭ، او ياغمورى بيلديزلرڭ و پوتلرڭ لطفندن بيلمه‌لرى و تكرار اللّهڭ آيتلرينى يالانلايارق آلاى ايتمه‌يه باشلامه‌لرى أوزرينه، بو آيت جليله نازل اولمشدر. (نسفى، ج. ۲، ۲۲۷)

(۲) "بو دنيا منزلى دائما تحوّلاته (دگيشيكلكلره) و زواله (آيريلغه) معروضدر. صانكه بو دنيا منزلى مسافرلر ايچون ياپيلمش بر خاندركه دائما طولوب بوشانييور. نه كنديسنڭ ثابت بر شكلى وار و نه ده ايچنده طورانلرڭ بر قرارى واردر. صانع عالمڭ (عالمڭ صنعتكارى اولان اللّهڭ) غريب و عجيب (عجائب) صنعتلرينڭ نمونه‌لرينى تشهير و اعلان (كوسترمك و دويورمق) ايچون تحوّلدن خالى (بوش) قالمايان بر مشهردر (سركيدر). بو اعتبارله، او خانده و او مشهرده اجتماع ايدن (طوپلانان) انسانلر ثابت قالاجق دگللر. چونكه مسكنلرى ثابت دگلدر.

ايشته بو حال و شو وضعيت، بو فانى منزلدن صوڭره او سرمدى (ابدى) سلطنته قرارگاه اولمق أوزره، ثابت، باقى (ئولومسز)، سرمدى (ابدى) جنّتلرڭ، سرايلرڭ، سعادتلرڭ، اولاجغنه قطعى بر دلالتله (كسين بر دليلله) شهادت ايدر. چونكه فانى، باقى‌يه مدار (سبب) و مقام اولاماز." (مثنوئ نوريه، لاسيمالر، ۳٦-۳۷)

٢٦- (ایمان ایدوب) کوزل عمل ایشله‌ینلره داها کوزل قارشیلق (اولارق جنّت)، بر ده زیاده (اللّهك جمالنه مظهر اولمق) واردر! و اونلرك یوزلرینه نه بر قاره‌لق بولاشیر، نه ده بر آشاغیلق! ایشته اونلر جنّت اهلیدرلر. اونلر اوراده ابدی اولارق قالیجیدرلر.

٢٧- کوتولکلری قزانانلره کلنجه، بر کوتولگك جزاسی اونك مثلی ایله‌در و اونلری بر ذلّت قاپلار. اونلری اللّهه (اوندن کله‌جك عذابه) قارشی قورتاریجی هیچ بر کیمسه یوقدر. صانکه یوزلری، کیجه‌دن قراکلق پارچه‌لرله قاپلانمشدر. ایشته اونلر آتش اهلیدرلر! اونلر اوراده ابدی اولارق قالیجیدرلر!

٢٨- و او (محشر) کونی اونلری هپ برلکده طوپلایاجغز، صوڭره شرك قوشانلره: "(هایدی) یریکزه! سز و (اللّهه شرك قوشدیغکز) اورتاقلریکز!" دییه‌جگز. آرتق اونلرك آرالرینی آییرمشزدر و اورتاقلری (اولان پوتلر، اونلره) شویله دیر: "(سز حقیقتده) بزه طاپمییوردیگز (کندی نفسکزه و شیطانلریکزه طاپییوردیکز)!"

٢٩- "شیمدی بزمله سزك آراڭزده شاهد اولارق اللّه یتر؛ طوغریسی (بز) سزك (بزه) طاپمه‌ڭزدن تماماً خبرسز اولانلردق!"

٣٠- ایشته اوراده هرکس کچمشده یاپدقلرینی دکه‌یه‌(رك، نتیجه‌نك نه اولدیغنی اییجه آڭلایا)جق! آرتق حق مولالری اولان اللّهه دوندیریلمشلردر و اویدیرمقده اولدقلری شیلر کندیلرندن غائب اولوب کیتمشدر.

٣١- (حبیبم، یا محمّد!) دیکه: "سزی کوکدن و یردن کیم رزقلاندیرییور؟ یا ده او قولاقلره و کوزلره کیم صاحب بولونویور (یاراتیجیلری کیمدر)؟ و کیمدرکه ئولودن دیری‌یی چیقارییور، دیریدن ده ئولویی چیقارییور! (بتون) بو ایشلری کیم اداره ایدییور؟" (سڭا) همن، "اللّه!" دییه‌جکلردر. بونك أوزرینه دیکه: "أویله ایسه (اوڭا شرك قوشمقدن) صاقینمییورمیسڭز؟"(١)

٣٢- ایشته سزك حق ربّڭز اولان اللّه بودر (بو نعمتلری ویرندر). حقدن (صاپدقدن) صوڭره، ضلالتدن باشقه آرتق نه واردر؟ اویله ایسه (حقدن) ناصل چوریلییورسڭز؟

٣٣- ایشته بویله‌جه، ربّڭك عصیان ایدنلر حقّنده‌کی، "شبهه‌سزکه اونلر ایمان ایتمزلر!" سوزی کرچکلشمش اولدی.

---

(١) "(آیت) باشده دیر: 'سما و زمینی، رزقڭزه ایکی خزینه کبی مهیا ایدوب (حاضرلایوب) اورادن یاغموری، بورادن حبوباتی چیقاران کیمدر؟ اللّهدن باشقه قوجه سما و زمینی ایکی مطیع (اطاعتکار) خزینه‌دار حکمنه کیمسه کتیره‌بیلیرمی؟ اویله ایسه، شکر اوڭا منحصردر.'

ایکنجی فقره‌ده دیرکه: 'سزك اعضالریڭز ایچنده اك قیمتدار کوز و قولاقلریڭزك مالکی (صاحبی) کیمدر؟ هانکی تزکاه و دکّاندن آلدیڭز؟ بو لطیف، قیمتدار کوز و قولاغی ویره‌جك آنجق ربّڭزدر. سزی ایجاد ایدوب (یاراتوب) تربیه ایدن اودر؛ بونلری سزه ویرمشدر. اویله ایسه یالڭز 'رب' اودر، معبود (عبادته لایق اولان) ده او اولابیلیر.'

أوچنجی فقره‌ده دیر: 'ئولمش یری احیا ایدوب (دیریلتوب) یوزبیڭلر ئولمش طائفه‌لری احیا ایدن کیمدر؟ حقدن باشقه و بتون کائناتك خالقندن (یاراتیجیسندن) باشقه شو ایشی کیم یاپابیلیر؟ البته او یاپار، او احیا ایدر. مادام حقدر، حقوقی ضایع ایتمیه‌جکدر. سزی بر محکمهٔ کبرایه (بیوك بر محکمه‌یه) کوندره‌جکدر. یری احیا ایتدیگی کبی، سزی ده احیا ایده‌جکدر.'

دردنجی فقره‌ده دیر: 'بو عظیم (بیوك) کائناتی بر سرای کبی، بر شهر کبی کمال انتظامله (مکمّل بر انتظامله) اداره ایدوب تدبیرینی کورن، اللّهدن باشقه کیم اولابیلیر؟'" (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٤٤-٤٥)

٣٤- ديكه: "(اللّهه شرك قوشديغڭز) اورتاق‌لريڭزدن، (مخلوقاتى) ياراتمه‌يه باشلايوب، صوڭره اونى (او ياراتمه‌يى، آخرتده) تكرار اعاده ايده‌جك اولان وارمى؟" ديكه: "الله، ياراتمه‌يه باشلار، صوڭره اونى (قيامتده) تكرار اعاده ايدر! اويله‌يسه (حقدن) ناصل چوريليورسڭز؟"

٣٥- ديكه: "(اللّهه شرك قوشديغڭز) اورتاقلريڭزدن حقّه هدايت ايده‌جك وارمى؟" ديكه: "الله، حقّه هدايت ايدر. اويله ايسه حقّه هدايت ايدنمى تابع اولونمه‌يه داها لايقدر، يوقسه هدايت اولونمادقجه كندى كندينه طوغرى يولى بولامايانمى؟ اويله ايسه سزه نه اولويور؟ ناصل (بويله اساسسز) حكم ويرييورسڭز؟"

٣٦- حالبوكه اونلرڭ چوغى، ظندن باشقه بر شيئه تابع اولماز. البته ظن، حقدن (علمدن) هيچ بر شيئڭ يرينى طوتماز! شبهه‌سزكه الله، اونلر نه ياپارلرسه حقّيله بيلندر.

٣٧- بو قرآن ايسه، اللّهدن (كلديگندن،) باشقه‌سى طرفندن اويديريلمسى اولاجق بر شى دگلدر! فقط كندندن أوڭجه‌كيلرڭ تصديقى و او كتابڭ (يازيلان حكملرڭ) آچيقلامه‌سيدر؛ اونده هيچ شبهه يوقدر، عالملرڭ ربّى طرفندندر!

٣٨- يوقسه، "اونى (محمّد) اويديردى"مى دييورلر؟ ديكه: "او حالده (ادّعاڭزده) طوغرى كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، (ياردیم ايچون) اللّهدن باشقه كوجڭزڭ يتدكلرينى ده چاغيرارق اونڭ بڭزرى بر سوره كتيرڭ!"[١]

٣٩- بالعكس (اونلر) علمنى قاورايامدقلرى و تأويلى (معناسى) هنوز كنديلرينه كلمه‌مش اولان بر شيئى (قرآنى داها آڭلامادن) يالانلاديلر. اونلردن أوڭجه‌كيلر ده (پيغمبرلرينى وكنديلرينه كوندريلن كتابلرى) بويله يالانلامشدى اما، باق ظالملرڭ عاقبتى ناصل اولدى![٢]

٤٠- و اونلردن كيمى اوڭا (قرآنه) ايمان ايدر، ايچلرندن كيمى ده اوڭا ايناناز. ربّڭ ايسه، فساد چيقارانلرى اڭ ايى بيلندر.

٤١- (اى حبيبم!) اگر سنى يالانلارلرسه آرتق ديكه: "بنم ياپديغم بڭا، سزڭ ياپديغڭز ده سزه‌درا! سز بنم ياپمقده اولديغمدن اوزاق كيمسه‌لرسڭز؛ بن ده سزڭ ياپمقده اولدقلريڭزدن اوزاغم!"

٤٢- اونلردن سنى ديڭله‌ينلر ده واردر. فقط (حقّى آڭلامايان) او صاغيرلره، أوسته‌لك عقللرى ده ايرمييورسه، سنمى ايشيتديره‌جكسڭ؟

---

(١) "اگر معارضه (سوزله قارشيلق ويرمه) ممكن اولسه ايدى، عجبا هيچ ممكنمى ايديكه، بر-ايكى سطرله معارضه ايدوب دعواسنى ابطال ايتمك كبى راحت بر چاره واركن، اڭ تهلكه‌لى، اڭ مشكلاتلى محاربه طريقى (صواش يولى) اختيار (ترجيح) ايديلسين؟ أوت او ذكى قوم، او سياسى ملّتكه، بر زمان عالمى سياستله اداره ايتديگى حالده، اڭ قيصه و راحت و خفيف بر يولى ترك ايتسين؟ اڭ تهلكه‌لى و بتون مال و جاننى بلايه آتاجق اوزون بر يولى اختيار ايتسين، هيچ قابلميدر (ممكنميدر)؟ چونكه اديبلرى (ادبياتجيلرى)، برقاچ حروفاتله (حرفله) معارضه ايده‌بيلسه‌يدى، قرآن، دعواسندن واز كچردى. اونلر ده مادى و معنوى هلاكتدن (فلاكتدن) قورتولورلردى.

حالبوكه محاربه كبى دهشتلى، اوزون بر يولى اختيار ايتديلر. ديمك، معارضهٔ بالحروف (حرفلرله قارشى قويمه) ممكن دگلدى، محالدى (امكانسزدى). اونڭ ايچون محاربهٔ بالسّيوفه (قيليچله صواشمه‌يه) مجبور اولديلر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٥)

(٢) ظالملرڭ عاقبتى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ٢١٦، حاشيه ٢)

٤٣- اونلردن سکا باقانلر ده واردر. فقط (کورمك ایستهمهین) او کورلری، أوستهلك (قلب کوزلریله ده) کورمییورلرسه، سنمی هدایته ایردیرهجکسك؟[١]

٤٤- شبههسزکه الله، انسانلره هیچ بر شکلده ظلم ایتمز؛ فقط انسانلر (عصیانلریله) کندیلرینه ظلم ایدییورلر.

٤٥- (اللّهك) اونلری (محشرده) طوپلایاجغی کون، صانکه (اونلر دنیاده) کوندوزك بر ساعتندن باشقه قالمامش کبیدرلر؛ آرالرنده بربرلرینی طانییاجقلردر. اللّهه قاووشمهیی یالانلایانلر محقّق خسرانه اوغرامش و هدایته ایرن کیمسهلردن اولمامشلردر.

٤٦- اگر اونلره وعد ایتدیگمز عذابك بر قسمنی سکا (اونلری دنیاده هلاك ایدرك) کوسترسهك ویا سنی (داها أوکجه) وفات ایتدیرسهك ده اونلرك دونوشی بزهدر؛ صوکره الله، اونلر نه یاپارلرسه حقّیله شاهددر.

٤٧- حالبوکه هر امّتك بر پیغمبری واردر. آرتق پیغمبرلری کلدیگی (و کیمی ایمان، کیمی ده انکار ایتدیگی) زمان، آرالرنده عدالتله حکم ویریلیر و اونلر حقسزلغه اوغراتیلمازلر.

٤٨- "اگر (ادّعاکزده) طوغری کیمسهلر ایسهکز، بو وعد (ایدیلن عذاب) نه زمان؟" دییورلر.

٤٩- دیکه: "(بن) کندیم ایچون دخی، اللّهك دیلهمسی مستثنا، نه بر ضرر، نه ده بر فائدهیه صاحبم!" هر امّتك بر اجلی واردر. اجللری کلدیگی زمان، آرتق نه بر ساعت کری قالابیلیرلر، نه ده أوکه کچهبیلیرلر!

٥٠- دیکه: "سویلهیك باقالم! یا اونك عذابی کیجهلین ویا کوندوزون سزه کلیرسه! او کناهکارلر بوندن هانکیسنی عجله ایستهیورلر؟"

٥١- صوکره (عذاب) وقوع بولدیغی زمانمی اوکا ایمان ایدهجکسکز؟ (آرتق او زمانکی ایمانکز قبول ایدیلمیهجك و سزه شویله دینهجك:) "شیمدیمی؟ هانی سز کرچکدن اونی (او عذابك کلمهسنی) عجله ایستهیوردیکز؟"

٥٢- صوکره او ظلم ایدنلره: "ابدی عذابی طادك! وقتیله قزانمقده اولدیغکز (کناهلر)دن باشقهسی ایله جزالاندیریلاجق دگلسکز!" دینیلهجك.

٥٣- "صاحیدن او (عذاب) کرچکمیدر؟" دییه ده سندن خبر ایسترلر. دیکه: "اوت، ربّمه یمین اولسونکه شبههسز او، البته کرچکدر و سز اوکا مانع اولاجق کیمسهلر دگلسکز!"[٢]

---

(١) "عبرت نظریله باقوب، داخلی (ایچ) و خارجی (طیش) دلیللری کوروب، حقّه رجوعلری (دونمهلری) ممکن ایکن، غفلتلری کوزلرینی پردهلهمش؛ کورلك ده کوزلرینك قپاقلرینی قاپاتمقله، بینه نجاتدن (قورتولوشدن) محروم قالمشلردر." (اشارات الاعجاز، ١١٠)

(٢) "انسان، جناب حقّك ربوبیتنه (عموم کائناتی تربیه ایدیشنه) عائد شئونات (ایشلر) و احوالنه (حاللرینه) شاهددر. و مخلوقاتك (یاراتیلمشلرك) جماعتلری ایچنده اللّهك برلگنه دلّالدر. و موجوداتك (وارلقلرك) تسبیحاتنه (اللّهی لایق اولدیغی طرزده آکمهلرینه) مشاهد (سیرجی) و خلافت کبرا ایله (یر یوزینك خلیفهسی اولمقله) تکریم و تشریف ایدیلمشدر (اکرام ایدیلوب یوجلتیلمشدر). انسان بو کرامته (اکرامه) و بو شرفه نائل اولدیغی حالده، کندیسی باشی بوش و غیر مسئول (سؤآل اولونمادن) بیراقیلمایاجقدر. اونك ده دیوان محاسباتده (حساب مجلسنده) پك قاریشیق حسابلری واردر. اوندن قورتولدقدن صوکره، مستحق (لایق) اولدیغی یره کیرهجکدر." (مثنوئ نوریه، لاسیمالر، ٣٩)

٥٤- شبهه‌سزكه ظلم ايدن (و بويله‌لكله جزايى حق ايدن) هر نفس ير يوزنده بولونان هر شى، (كنديسنك) اولسه‌يدى، (او عذابدن قورتولمق ايچون) اونى كسينلكله فدا ايدردى. و عذابى كوردكلرنده، ايچين ايچين پشيمانلق دويارلر. آرتق آرالرنده عدالتله حكم ويريلير و اونلر حقسزلغه اوغراتيلمازلر.

٥٥- دقّت ايدك! محقّقكه كوكلرده و يرده نه وارسه اللّهڭدر. (و بينه) دقّت ايدك! شبهه‌سز اللّهڭ وعدى حقدر؛ فقط اونلرڭ چوغى بيلمييورلر.

٥٦- او، هم حيات ويرر، هم ئولديرر. و (صوڭنده هپڭز) اوڭا دونديريله‌جكسڭز![1]

٥٧- اى انسانلر! محقّقكه سزه ربّڭزدن بر نصيحت، كوڭللرده اولانه بر شفا و مؤمنلر ايچون بر هدايت و بر رحمت (اولان قرآن) كلمشدر.

٥٨- ديكه: "آنجق اللّهڭ فضليله و رحمتيله، أوت يالڭز بونڭله سوينسينلر! بو، اونلرڭ (دنياده‌كى بتون) طوپلامقده اولدقلرندن خيرليدر."

٥٩- ديكه: "سويله‌يڭ باقالم! اللّٰه سزه رزق اولارق نه‌لرى اينديردى ده (سز) اوندن (بر قسمنى) حلال و (بر قسمنى) حرام قيلديڭز؟" ديكه: "اللّهمى سزه (بويله) اذن ويردى، يوقسه اللّهه افترامى ايدييورسڭز؟"

٦٠- و اللّهه قارشى يالان اويديرانلرڭ، قيامت كونى (ناصل جزالانديريلاجقلرى) حقّنده‌كى ظنلرى نه‌در؟ شبهه‌سزكه اللّٰه، انسانلره قارشى البته بيوك احسان صاحبيدر؛ فقط اونلرڭ چوغى شكر ايتمزلر.

٦١- (اى رسولم!) هر نه حالده بولونسه‌ڭ، او قرآندن هر نه اوقوسه‌ڭ و (اى انسانلر) هر نه ايش ياپسه‌ڭز، اوڭا طالديغڭز زمان مطلقا (بز) اوزريڭزده شاهدزدر. نه يرده، نه ده كوكده ذرّه قدر بر شى ربّڭدن كيزلى قالير؛ نه بوندن داها كوچك، نه ده داها بيوك (هيچ بر شى) يوقدركه، آپ آچيق بر كتابده (لوح محفوظده) بولونماسين![2]

---

(١) "هرشيئڭ ديزكينى ألنده، هر شيئڭ آناختارى يانننده، كيجه و كوندوزى، قيش و يازى بر كتاب صحيفه‌لرى كبى قولايجه چويرر. دنيا و آخرتى، ايكى منزل (ايكى اوطه) كبى بونى قاپار، اونى آچار بر قدير ذوالجلالدر (صوڭسز قدرت و جلال صاحبى اولان اللّهدر). مادام بويله‌در، بتون دلائلڭ (دليللرڭ) نتيجه‌سى اولارق وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ [و (صوڭنده هپڭز) اوڭا دونديريله‌جكسڭز!] يعنى قبردن سزى احيا ايدوب (ديريلتوب)، حشره كتيروب، حضور كبرياسنده (يوجه حضورنده) حسابڭزى كوره‌جكدر." (ذوالفقار، ٢٥ نجى سوز، ٥١)

(٢) "ناصل، كوچك كوچك جزدانلر (نفوس كوتوگى كبى)، بيوك بر كوتوگڭ وجودينى (وارلغنى) احساس ايدر (حس ايتديرر) و كوچك كوچك سندلر، بر دفتر كبيرڭ (بيوك بر دفترڭ) بولونديغنى اشعار ايدر (بيلديرر) و كوچك كثرتلى (پك چوق) ترشّحاتلر (صيزمه‌لر)، بيوك بر صو منبعنى اشمام ايدر (حس ايتديرر).

عيناً اويله ده: كوچك كوچك جزدانلر حكمنده، هم برر كوچك لوح محفوظ معناسنده، هم بيوك لوح محفوظى (قدر دفترينى) يازان قلمدن ترشّح ايدن (صيزان) كوچك كوچك نقطه‌لر صورتنده اولان بنى بشرڭ (انسان اوغلنڭ) قوّهٔ حافظه‌لرى، آغاچلرڭ ميوه‌لرى، ميوه‌لرڭ چكردكلرى، تخوملرى البته بر حافظهٔ كبرايى (بيوك بر حافظه‌يى)، بر دفتر اكبرى (اڭ بيوك دفترى)، بر لوح محفوظ اعظمى احساس ايدر، اشعار ايدر و اثبات ايدر. بلكه كسكين عقللره كوسترر." (ذوالفقار، ١٠ نجى سوز، ٧)

٦٢- دقت ايدڭ! شبهه‌سز، اللّٰهڭ ولى قوللرينه هيچ بر قورقو يوقدر و اونلر محزون (ده) اولمایاجقلردر.[١]

٦٣- اونلر، ايمان ايدوب (كناهلردن) صاقينمقده اولان كيمسه‌لردر.

٦٤- دنيا حياتنده ده، آخرتده ده (اڭ بيوك) مژده اونلره‌در. اللّٰهڭ كلمه‌لرنده (سزه ويرديگى سوزلرده) دگيشمه يوقدر! ايشته بيوك قورتولوش آنجق بودر!

٦٥- (حبيبم، يا محمّد!) اونلرڭ سوزى سنى أوزمه‌سين! شبهه‌سزكه عزّت (اصل أوستونلك) تماماً اللّٰهڭدر! او، (اونلرڭ قونوشدقلرينى ايشيتن) سميع، (قلبلرنده اولانى بيلن) عليمدر.

٦٦- دقّت ايدڭ! كوكلرده كيم وار، يرده كيم وارسه شبهه‌سز اللّٰهڭدر. اللّٰهدن باشقه‌سنه يالواروب طورانلر (حقيقتده اللّٰهه شرك قوشدقلرى اورتاقلره اويمايورلر (چونكه او پوتلرڭ بونلردن خبرلرى بيله يوقدر)؛ (اونلر) آنجق ظنّه تابع اولويورلر. و اونلر، ساده‌جه يالان سويله‌يورلر.[٢]

٦٧- كيجه‌يى ايچنده استراحت ايتمه‌ڭز ايچون (قراڭلق)، كوندوزى ايسه (چاليشمه‌ڭز ايچون اطرافڭزى) آيدينلاتيجى قيلان اودر. شبهه يوقكه بونده، ديڭله‌ين بر قوم ايچون آپ آچيق دليللر واردر.

٦٨- "اللّٰه چوجق ايديندى" ديديلر. (حاشا!) او بوندن منزّهدر! او، (هيچ بر شيئه محتاج اولمايان) غنيدر. كوكلرده اولانلر و يرده بولونانلر اونڭدر. يانڭزده بوڭا (بو اصلسز ادّعاڭزه دائر) هيچ بر دليل يوقدر! اللّٰهه قارشى بيله‌ميه‌جگڭز شيئيمى سويله‌يورسڭز؟

٦٩- ديكه: "اللّٰهه قارشى يالان اويديرانلر، شبهه‌سز قورتولوشه ايره‌مزلر!"

٧٠- دنياده (آز) بر فائده‌لنمه‌نڭ آردندن، دونوشلرى بزه‌در؛[٣] صوڭره ده، انكار ايتمكده اولدقلرندن طولايى اونلره (پك) شدّتلى عذابى طاتديررز.

---

(١) بر حديث شريفده پيغمبر افنديمز (ع‌ص‌م)، اللّٰهڭ ولى قوللرينڭ كيم اولدقلرى حقّنده شويله بويورمشلردر: "اونلر اويله كيمسه‌لردركه، كورولدكلرى زمان اللّٰه خاطرلانير." (رازى، جـ. ١٧/٩، ١٣٢)

"انسان، مستقبلڭ اهوالى (كله‌جگڭ قورقولرى) و ماضينڭ احزانى (كچمشڭ حزنلرى) ايله كرفتار اولمشدر (طوتولمشدر). بو ايكيسى اونى پك جدّى دوشونديرر. باشنى متمادياً (دواملى) دوگرلر. انسانى بو خوف و حزندن (قورقو و أوزونتودن) قورتاريجى تك بر مددكار (ياردیم ايديجى) وار. او ده قرآن عظيم الشّاندر. اگر بتون حيواناتدن داها شقى (طالعسز)، داها ذليل (آشاغى)، داها احمق قالمامق ايسترسه‌ڭ سكوت ايت (صوص)! ايمانڭ قولاغيله قرآنڭ بشارتنى (مژده‌لرينى) و شو اعلانلرينى ديڭله! (باقيڭز؛ ٦٢، ٦٣، ٦٤نجى آيتلر)" (نورڭ ايلك قاپيسى، ٢٩)

آيريجه ولايت يولى اولان طريقت حقّنده، باقيڭز؛ (مكتوبات، ٢٩نجى مكتوب، ٢٩٤-٣٠٨)

(٢) "(هيچ بر) شريكه (اورتاغه) بر محل (ير)، بر مقام، بر امكان ذاتى يوقدر (ممكن دگلدر) و شريكڭ وجودى (وارلغى) حقّنده نه بر دليل و نه ده بر دليلدن نشئت ايدن (ميدانه كلن) بر احتمال و نه ده بر اماره و نه ده كائناتڭ هيچ بر جهتنده شريكه بر ير يوقدر. بالعكس هانكى شيئه، هانكى جهته باقيلرسه، توحيد سكّه‌سى (برلك مهرى) كورونويور." (مثنوئ نوريه، قطره، ٥٠)

(٣) "ملك اللّٰهڭدر. سنده امانتاً طورويور. او، امانتى ابقا ايدوب (ابديلشديروب) سنڭ ايچون محافظه ايده‌جك. سنده قاليرسه، مجّاناً زائل اولور (بوشى بوشنه غائب اولور) كيدر. دوامى اولمايان بر شيده لذّت يوقدر. سن زائلسڭ (فانيسڭ). دنيا ده زائلدر. خلقڭ دنياسى ده زائلدر. كائناتڭ شو شكل حاضرى ده زائلدر. بونلر ثانيه، دقيقه، ساعت، كون كبى بربرينى تعقيباً زواله (فنايه) كيديورلر. آخرتده سنى قورتاراجق بر اثرڭ يوقسه، فانى دنيايه بيراقديغڭ اثرلره ده قيمت ويرمه!" (مثنوئ نوريه، حبّه، ١١٤)

٧١- (حبیبم، یا محمّد!) اونلره نوحڭ خبرینی اوقو! هانی، قومنه شویله دیمشدی: "ای قومم! اگر بنم (آراڭزده) اقامتم و اللّهڭ آیتلرینی خاطرلاتمهم سزه (کوزیڭزه) بویویورسه، او حالده (بیلڭکه بن) اللّهه توکّل ایتمشم. آرتق (سز اللّهه شرك قوشدیغڭز) اورتاقلریڭزله برابر ایشڭزی طوپلایك (ده نه یاپاجغڭزه قرار ویرك)؛ صوڭره بو ایشڭز أوزریڭزه درد اولماسین؛ صوڭره بڭا یاپاجغڭزی یاپك و بڭا هیچ مهلت ویرمه‌یك!"

٧٢- "بونڭله برابر اگر یوز چویررسه‌ڭز، ذاتاً (بن) سزدن بر اجرت ایسته‌مدمکه! بنم اجرتم آنجق اللّهه عائددر[1] و (بن) مسلمانلردن اولمقله امر اولوندم!"

٧٣- بوڭا رغماً اونی یالانلادیلر؛ بونڭ أوزرینه اونی و اونڭله برابر کمیده بولونانلری قورتاردق؛ اونلری (یر یوزنده) خلیفه‌لر قیلدق؛ آیتلریمزی یالانلایانلری ایسه صوده بوغدق. آرتق باق او قورقوتولانلرڭ صوڭی ناصل اولدی![2]

٧٤- صوڭره اونڭ آردندن نیجه پیغمبرلری قوملرینه کوندردك؛ دیرکن اونلره آپ آچیق دلیللر کتیردیلر؛ فقط أوڭجه‌دن یالانلادقلری شیئه (بینه) ایمان ایده‌جك دگللردی. ایشته (بز)، حدّی آشانلرڭ قلبلرینی (کفرلری سببیله) بویله مهرلرز!

٧٥- صوڭره اونلرڭ آردندن موسی و هارونی، معجزه‌لریمزله فرعونه و (قومنڭ) ایلری کلنلرینه کوندردك؛ فقط (اونلر) بیوکلك طاسلادیلر و بر کناهکارلر طوپلیلغی اولدیلر.

٧٦- نهایت اونلره طرفمزدن حق کلنجه: "طوغریسی بو آپ آچیق بر سحردر" دیدیلر.

٧٧- موسی: "سزه حق کلنجه، اونڭ ایچون بویله‌می دییورسڭز؟ بو بر سحرمیدر؟ حالبوکه سحربازلر قورتولوشه ایرمز!" دیدی.

٧٨- (اونلر) دیدیلرکه: "(سن) بزه، آتالریمزی أوزرنده بولدیغمز شیدن بزی دوندیره‌سڭ ده یر یوزنده سلطنت ساده‌جه ایکیڭزڭ (قرداشڭ هارون ایله سنڭ) اولسون دییه‌می کلدڭ؟ بز، ایکیڭزه ده ایناناجق کیمسه‌لر دگلز."

---

(١) "نشر حق (حقّه خدمت) ایچون انبیایه اتباع ایتمکله (پیغمبرلره تابع اولمقله) مکلفز. قرآن حکیمده، حقّی نشر ایدنلر: اِنْ اَجْرِیَ اِلاَّ عَلَى اللّٰهِ [بنم اجرتم آنجق اللّهه عائددر] اِنْ اَجْرِیَ اِلاَّ عَلَى اللّٰهِ دییه‌رك انسانلردن استغنا (منتسزلك) کوسترمشلر." (مکتوبات، ٢نجی مکتوب، ٩)

"علم و دینی نشره (یایمه‌یه) چالیشان انسانلر، ممکن اولدیغی قدر استغنا و قناعتله حرکت ایتمزسه، هم اهل ضلالتڭ (دینسزلرڭ) اتهامنه (صوچلامه‌سنه) هدف اولور، هم عزّت علمیه‌یی (علمڭ یوجه‌لگنی) محافظه ایده‌مز. هم صلاحت (دیندارلق) و نشر دین (دینه خدمت) کبی امور اخرویه‌یه (آخرتله علاقه‌لی ایشلره) مقابل هدیه‌لری آلمق، آخرت میوه‌لرینی دنیاده فانی (کچیجی) بر صورتده ییمك دیمکدر." (مکتوبات، فهرستهٔ مکتوبات، ١٤٣)

(٢) "شرك (اللّهه اورتاق قوشمق) و کفر جنایتی، کائناتڭ بتون کمالاتنه (یوکسك قیمتلرینه) و علوی (یوجه) حقوقلرینه و قدسی حقیقتلرینه بر تجاوز اولدیغی جهتله‌درکه، اهل شرك و کفره قارشی کائنات قیزییور، سماوات و ارض حدّت ایدییور و اونلرڭ محوی ایچون عناصر (هوا، صو، طوپراق و آتش عنصرلری) اتفاق ایدوب، قوم نوح و عاد و ثمود و فرعون کبی اهل شرکی بوغویور، غرق ایدییور." (شعاعلر، ٢نجی شعاع، ٩)

۷۹- فرعون: "بڭا بتون مهارتلى سحربازلرى كتيركْ!" ديدى.

۸۰- نهايت سحربازلر كلنجه، موسى اونلره: "سز (سحر ياپمق أوزره) نه آتاجق كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، آتكْ (ده هنريڭزى كوستركْ)!" ديدى.

۸۱- بونكْ أوزرينه (اونلر، ايپلرينى و دگنكلرينى) آتنجه موسى ديديكه: "سزكْ كتيرديگڭز شى سحردر (بر كوز بويامه‌در). شبهه‌سزكه الله، اونى بوشه چيقاراجقدر. چونكه الله، فساد چيقارانلركْ ايشنى دوزلتمز."

۸۲- "و كناهكارلر ايسته‌مه‌سه ده الله، سوزلريله (حكملريله) حقّى كرچكلشديره‌جكدر."

۸۳- بوڭا رغماً فرعونكْ و ايلرى كلنلرينكْ، كنديلرينى فتنه‌يه (اشكنجه‌يه) آتمه‌سندن قورقدقلرى ايچون موسى‌يه، قومنكْ (كنج) بر طائفه‌سندن باشقه‌سى ايمان ايتمدى. چونكه فرعون ير يوزنده چوق بيوكلنن (بر زوربه) ايدى. و طوغريسى او، كرچكدن (حدى آشارق) اسراف ايدنلردندى.

۸۴- موسى ايسه ديديكه: "اى قومم! اگر اللّهه ايمان ايتديسه‌ڭز و اگر (اوڭا كرچكدن تسليم اولمش) مسلمانلرسه‌ڭز، او حالده ساده‌جه اوڭا توكّل ايدكْ!"[1]

۸۵- بونكْ أوزرينه ديديلركه: "(بز،) آنجق اللّهه توكّل ايتدك. ربّمز! بزى او ظالملر طوپلپلغنه بر فتنه قيلما (اونلرى بزه مسلّط ايتمه)!"

۸٦- "و بزى رحمتڭله او كافرلر كروهندن قورتار!"

۸۷- موسى‌يه و قرداشنه: "قومڭز ايچون مصرده أولر حاضرلايكْ، أولريڭزى نمازكاه ياپكْ[2] و نمازى حقّيله أدا ايدكْ! و (اى موسى!) مؤمنلرى (مكافاتله) مژده‌له!" دييه وحى ايتدك.

۸۸- موسى شويله ديدى: "ربّمز! شبهه يوقكه سن، فرعونه و ايلرى كلنلرينه دنيا حياتنده زينت (شعشعه) و ماللر ويردكْ. ربّمز! سنكْ يولڭدن صاپديرسينلر دييه (مى بونلره مال ملك ويردكْ)؟ ربّمز! (آرتق) اونلركْ (او آزيلى كافرلركْ) ماللرينى يوق ايت و قلبلرينى شدّتله صيق، اويله‌كه، أملى عذابى كورنجه‌يه قدر ايمان ايتمه‌سينلر! (اهل ايمانه ياپدقلرينكْ جزاسنى كورسونلر!)"

---

(۱) "ايمان هم نوردر، هم قوّتدر. اوت، حقيقى ايمانى الده ايدن آدم، كائناته ميدان اوقويابيلير و ايمانكْ قوّتنه كوره حادثاتكْ (حادثه‌لركْ) تضييقاتندن (صيقينتيلرندن) قورتولابيلير. تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ [اللّهه توكّل ايتدم] دير، سفينۀ حياتده (حيات كميسنده) كمال امنيتله (تام بر امنيت ايچنده) حادثاتكْ طاغلروارى (طاغلر كبى) طالغه‌لرى ايچنده سيران ايدر (كزر). بتون آغيرلقلرينى قدير مطلقكْ يد قدرتنه (هر شيئه كوجى يتن اللّهكْ قدرتنه) امانت ايدر، راحتله دنيادن كچر، برزخده (قبر عالمنده) استراحت ايدر. صوڭره سعادت أبديه‌يه كيرمك ايچون جنّته اوچابيلير. يوقسه توكّل ايتمزسه (ايشلرنده اللّهى كنديته وكيل قيلمازسه)، دنيانكْ آغيرلقلرى اوچمه‌سنه دگل، بلكه اسفل سافلينه (آشاغيلركْ آشاغيسنه) چكر."
(سوزلر، ۲۳نجى سوز، ۱۰٤)

(۲) حضرت موسى (ع)، الٰهى وحيى تبليغ ايله فرعونى حق يولنه دعوت ايتدكدن صوڭره فرعون، اسرائيل اوغوللرينكْ مسجدلرينى ييقديردى و اونلرى نمازدن منع ايتدى. بونكْ أوزرينه، نره‌ده و ناصل نماز قيلدقلرينكْ آڭلاشيلمامسى ايچون، اولرنده نماز قيلمه‌لرينه مساعده ايديلمشدى. (جلالين شرحى، ج. ۳، ۳۹۰)

۸۹- (اللّٰه، موسی‌یه و دعاسنه اشتراك ایدن هارونه خطاباً:) "شبهه‌سز ایکیڭزڭ ده دعاسی (اونلرڭ کفرده اصرارلری سببیله) قبول اولونمشدر؛ آرتق استقامتده دوام ایدڭ و صاقین او (حقّی، حقیقتی) بیلمه‌ینلرڭ یولنه اویمایڭ!" بویوردی.

۹۰- و اسرائیل اوغوللرینی دڭزدن کچیردك؛ فرعون و عسکرلری ده ظلم ایتمك و صالدیرمق ایچون همن اونلرڭ آرقه‌لرینه دوشدی. نهایت (دڭز قاپانارق) کندیسنی بوغاجغنده (فرعون): "کرچکدن شوڭا ایناندمکه، اسرائیل اوغوللرینڭ کندیسنه ایمان ایتدیگندن باشقه آلّه یوقدر؛ بن ده مسلمانلردنم!" دیدی.

۹۱- (اوڭا:) "شیمدیمی (ایمان ایدییورسڭ)؟ حالبوکه داها أوڭجه کرچکدن عصیان ایتمش و فساد چیقارانلردن اولمشدڭ!" (بویورولدی).

۹۲- "(ای فرعون!) بوکون آرتق سنڭ (بوغولان) جسدیڭه نجات (قورتولوش) ویره‌جگز (ساحله آتاجغز)که آرقه‌ڭدن کلنلره بر عبرت اولاسڭ!"[۱] و شبهه‌سزکه انسانلرڭ چوغی، آیتلریمزدن کرچکدن غافل کیمسه‌لردر.

۹۳- آند اولسونکه اسرائیل اوغوللرینی کوزل بر یورده (مصره و شامه) یرلشدیردك و اونلری تمیز شیلردن رزقلاندیردق. کندیلرینه علم (تورات) کلنجه‌یه قدر ده اختلافده بولونمدیلر. محقّقکه ربّڭ، أوزرنده اختلافه دوشمکده اولدقلری شیلر حقّنده قیامت کونی آرالرنده حکم ویره‌جکدر.

۹۴- (ای رسولم!) آرتق سڭا ایندیردیگمز شیلرده (بو آڭلاتدیغمز قصّه‌لرده) شبهه‌ده ایسه‌ڭ، او حالده سندن أوڭجه کتابی (توراتی) اوقویانلره صور! آند اولسونکه سڭا ربّڭدن حق کلمشدر؛ اویله ایسه صاقین شبهه ایدنلردن اولما![۲]

۹۵- و صاقین اللّٰهڭ آیتلرینی یالانلایانلردن اولما؛ یوقسه خسرانه اوغرایانلردن اولورسڭ!

۹۶- ۹۷- محقّقکه أوزرلرینه ربّڭڭ (عذاب) سوزی (حکمی) حق اولانلر، کندیلرینه بتون آیتلر کلمش اولسه بیله، او (پك) أملی عذابی کورنجه‌یه قدر (عصیانلری سببیله) ایمان ایتمزلر.[۳]

---

(۱) " فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ (آیتده،) غرق اولان (بوغولان) فرعونه دیر: 'بوکون سنڭ غرق اولان جسدیڭه نجات ویره‌جگم!' عنوانیله، عموم فرعونلرڭ تناسخ (ئولومدن صوڭره روحڭ تکرار دنیایه کلمسی) فکرینه بناءً جنازه‌لرینی مومیه‌لامقله، ماضیدن (کچمشدن) آلوب مستقبلده‌کی انسال آتیه‌نڭ (کله‌جك نسللرڭ) تماشاکاهنه (سیر یرینه) کوندرمك اولان موت آلود (ئولوملە قاریشیق)، عبرتنما (عبرتلی) بر دستور حیاتیه‌لرینی افاده ایتمکله برابر، شو عصر آخرده (صوڭ عصرده) او غرق اولان فرعونڭ عین جسدی اولارق کشف اولونان بر بدن، او محل غرق دڭزندن (بوغولدیغی دڭزدن) ساحله آتیلدیغی کبی، زمانڭ دڭزندن عصرلرڭ موجه‌لری (طالغه‌لری) أوستنده شو عصر ساحلنه آتیلاجغنی، معجزانه (معجزه اولارق) بر اشارت غیبیه (غیبدن خبر ویرن بر اشارتی، آیت) افاده ایدر." (ذوالفقار، ۲۵نجی سوز، ۳۲-۳۳)

(۲) رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلام بو امره قارشی: "نه شبهه ایدرم، نه ده صورارم!" بویورمشدر. (جلالین شرحی، ج. ۳، ۳۹۸)

(۳) "کفر أوزرینه ئولن بر کافر، ابدی بر عمر ایله یاشایاجق اولورسه، او غیر متناهی (صوڭسز) عمرینی بهمه‌حال (هر حال و کارده) کفر ایله کچیره‌جگی شبهه‌سزدر. چونکه کافرڭ جوهر روحی بوزولمشدر." (اشارات الاعجاز، ۷۴)

٩٨- بوڭا رغماً (هلاك ايتدكلريمزدن، عذابمز كندينه كلمدن أوڭجه) ايمان ايدوب ده ايمانى كندينه فائده ويرن بر شهر (خلقى داها) اولسه‌يدى يا! آنجق يونسڭ قومى مستثنا.[1] (اونلر) ايمان ايدنجه، كنديلرندن دنيا حياتنده‌كى رذيللك عذابنى آچيويردك (اونلردن قالديردق) و كنديلرينى بر زمانه قدر (دنيا نعمتلرندن) فائده‌لنديردك.

٩٩- اگر ربّڭ ديله‌سه‌يدى، يريوزنده كيم وارسه، اونلرڭ هپسى برلكده البته ايمان ايدردى. اويله ايسه سنمى انسانلرى مؤمن كيمسه‌لر اولسونلر دييه زورلاياجقسڭ؟

١٠٠- حالبوكه اللّهڭ اذنى اولمادن هيچ بر كيمسه‌نڭ ايمان ايتمه‌سى ممكن دگلدر.[2] (فقط او، اراده‌سنى ايمانه صرف ايدن قوللرينى هدايته موفّق قيلار.) عذابى ايسه، عقللرينى قوللانماياﻧﻠره (ايمانسزلره) ويرر.

١٠١- ديكه: "كوكلرده و يرده نه‌لر وار، باقڭ!" فقط او دليللر و قورقوتمه‌لر، ايمان ايتمه‌يه‌جك بر قومه فائده ويرمز.

١٠٢- يوقسه (اونلر) الّا ده كنديلرندن أوڭجه كلوب كچن امتلرڭ (باشلرينه كلن) كونلرينڭ بڭزرينيمى بكله‌يورلر؟ ديكه: "أويله‌يسه (عذابى) بكله‌يڭ، طوغريسى بن ده سزڭله برابر (عذابڭزڭ ناصل اولاجغنى) بكله‌ينلردنم."

١٠٣- صوڭره پيغمبرلريمزى و ايمان ايدنلرى قورتاريرز. ايشته بويله، مؤمنلرى قورتارمق أوزريمزه بر حقدر.

١٠٤- ديكه: "اى انسانلر! اگر بنم دينمدن بر شبهه ايچنده ايسه‌ڭز، آرتق (بيلڭكه، بن سزڭ) اللّهدن باشقه طاپمقده اولدقلريڭزه طاپمام؛ فقط سزڭ جانڭزى آلاجق اولان اللّهه عبادت ايدرم! چونكه (بن) مؤمنلردن اولمقله امر اولوندم!"[3]

١٠٥- "و (بن): 'حقه يوڭلمش اولارق يوزيڭى (حق) دينه طوغرولت! و صاقين مشركلردن اولما!' (دييه امر اولوندم)."

١٠٦- "هم 'اللّهى بيراقوب، سڭا نه فائده ويره‌جك نه ده ضررى طوقوناجق شيلره يالوارما! آرتق (بويله) ياپارسه‌ڭ، او تقديرده محقّق سن، ظالملردن اولورسڭ!' (دييه بڭا امر ايديلدى)."

---

(١) يونس (ع)، قومى اولان نينووه خلقنڭ ايمان ايتمه‌مسى أوزرينه كنديلرينه أوچ كون صوڭره الٰهى عذابڭ كله‌جگنى سويله‌يه‌رك آرالرندن آيريلدى. نهايت قومى، عذابڭ علامتلرينى كوردكلرنده پيشمان اولوب توبه ايتديلر. اميدسزلك حالنده‌كى صميميتله ياپدقلرى بو توبه‌لرى الله طرفندن قبول ايديله‌رك، أوزرلرينه كولكه‌سى دوشن عذاب، اونلردن كرى چوريلدى. (بيضاوى، ج. ١، ٤٤٧)

(٢) "ايمان، سَعْدْ تَفْتَزَانِينڭ تفسيرينه كوره: 'جناب حقّڭ ايسته‌ديگى قولنڭ قلبنه، جزء اختيارينڭ صرفندن (قولڭ جزئى اراده‌سنى قوللانمه‌سندن) صوڭره القا ايتديگى (بيراقديغى) بر نوردر' دينيلمشدر. اويله ايسه ايمان، شمس أزليدن (ازلى اولان اللّهدن) وجدان بشره (انسانڭ وجداننه) احسان ايديلن بر نور و بر شعاعدر (ايشيقدر)كه، وجدانڭ ايچ يوزينى تماميله ايشيقلانديرر." (اشارات الاعجاز، ٣٧)

(٣) "(رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام) ايمانده اويله فوق‌العاده بر قوّت و خارقه بر يقين (قطعى ايناﻧﭻ) و معجزانه بر انكشاف و جهانى ايشيقلانديران بر علوى اعتقاد (يوجه بر ايمان) طاشيمشكه، او زمانڭ حكمرانى اولان بتون افكارى و عقيده‌لرى (حاكم دوشونجه و ايناﻧﭽﻠرى) و حكمانڭ (فيلوزوفلرڭ) حكمتلرى و روحانى رئيسلرڭ علملرى اوڭا معارض و مخالف (قارشى) و منكر (انكار ايديجى) اولدقلرى حالده، اونڭ نه يقيننه، نه اعتقادينه، نه اعتمادينه، نه اطمئناننه (قرارليلغنه) هيچ بر شبهه، هيچ بر تردد، هيچ بر ضعف، هيچ بر وسوسه ويرمه‌مسى و معنوياتده و مراتب ايمانيه‌ده (ايمانى مرتبه‌لرده) ترقّى ايدن (يوكسلن) باشده صحابه‌لر، بتون اهل ولايت (اوليالر) اونڭ هر وقت مرتبهٔ ايماننده‌ن فيض آلمه‌لرى و اونى اڭ يوكسك درجه‌ده بولمه‌لرى بالبداهه (آچيقجه) كوستركه، ايمانى دخى امثالسزدر." (شعاعلر، ٧ نجى شعاع، ١٢٠)

١٠٧- اگر الله سڭا بر ضرر طوقوندیررسه، آرتق اونی اوندن باشقه آچاجق (قالدیراجق) اولان کیمسه یوقدر! اگر سڭا بر خیر دیلرسه، اونڭ احسانینی کری چویره‌جك کیمسه ده یوقدر![1]

(او،) بونی (بو احسانینی) قوللرندن دیله‌دیگنه اولاشدیرر. چونکه او، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

١٠٨- دیکه: "ای انسانلر! کرچکدن سزه ربّڭزدن حق کلمشدر. آرتق کیم هدایته ایررسه، او تقدیرده آنجق کندیسی ایچون هدایته ایرمش اولور.

کیم ده ضلالته دوشرسه، آرتق آنجق کندی علیهنه ضلالته دوشمش اولور. بن سزڭ أوزریڭزه (الّا ده ایمان ایتمه‌ڭز ایچون) وکیل دگلم!"

١٠٩- (حبیبم، یا محمّد!) سڭا وحی اولونانه تابع اول و الله حکم ویرنجه‌یه قدر صبر ایت! چونکه او، حکم ویرنلرڭ اڭ خیرلیسیدر.

١١- هود(ع‌م) سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ١٢٣ آیتدر.)

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهڭ اسمیله

١- الف، لام، را.[2] (بو،) حکیم (هر ایشی حکمتلی اولان)، خبیر (هرشیدن خبردار اولان الله) طرفندن آیتلری صاغلاملاشدیریلمش، صوڭره ده آچیقلانمش بر کتابدر.

٢- تاکه اللّهدن باشقه‌سنه عبادت ایتمه‌یه‌سڭز! (ای رسولم! دیکه:) "شبهه‌سزکه بن، سزه اونڭ طرفندن (کوندریلمش) بر قورقوتوجی و بر مژده‌له‌ییجی‌یم."

٣- "و ربّڭزدن مغفرت دیله‌یه‌سڭز، صوڭره اوڭا توبه ایده‌سڭزکه، سزی (دنیاده) بلیرلی بر وقته قدر کوزل بر نعمتله فائده‌لندیرسین و (آخرتده) هر فضیلت صاحبنه مکافاتنی ویرسین! اگر یوز چویررسه‌ڭز، آرتق شبهه‌سزکه بن، سزڭ أوزریڭزه (دهشتی) بیوك بر کونڭ عذابندن قورقارم!"

٤- "دونوشڭز آنجق اللّهه‌در. او ایسه، هر شیئه حقّیله کوجی یتندر."[3]

٥- دقت ایدڭ! شبهه‌سزکه اونلر، اوندن (او پیغمبردن کندیلرینی) کیزله‌مك ایچون کوگوسلرینی بوکرلر. بیله‌سڭز، (اونلر) البسه‌لرینه بورونه‌جکلری زمان دخی (الله)، اونلر نه‌یی کیزلرلر و نه‌یی آچیقلارلرسه بیلیر. چونکه او، سینه‌لرڭ ایچنده اولانی حقّیله بیلندر.

---

(١) "الله بردر. باشقه شیلره مراجعت ایدوب یورولما! اونلره تذلّل ایدوب (آلچالوب) منت چکمه! اونلره تملّق ایدوب (یالتاقلانوب) بویون اگمه! اونلرڭ آرقه‌سنه دوشوب زحمت چکمه! اونلردن قورقوب تیتره‌مه! چونکه سلطان کائنات بردر؛ هر شیئڭ آناختاری اونڭ یاننده، هر شیئڭ دیزکینی اونڭ أَلنده‌در. هر شی اونڭ امریله حل ایدیلیر. اونی بولسه‌ڭ، هر مطلوبڭی (ایستگڭی) بولدڭ؛ حدسز منتلردن، قورقولردن قورتولدڭ!" (عصای موسی، ١٠ نجی حجّت ایمانیه، ١٨٥)

(٢) باقیڭز؛ (بقره سوره‌سی، صحیفه ١، حاشیه ١)

(٣) "(جناب حق) هر شیئه قدیردر. هیچ بر شی اوڭا آغیر کلمز. هیچ بر شی دائرۀ قدرتندن خارج اولاماز! قدرتنه نسبتاً، ذرّه‌لر ییلدیزلر بردر. کلّی، جزئی (بیوك، کوچك) قدر قولایدر. جزء (پارچه)، کل (بتون) قدر قیمتلیدر. اڭ بیوك، اڭ کوچك قدر قدرتنه نسبتاً راحتدر. کوچك، بیوك قدر صنعتلیدر، بلکه صنعتجه کوچك، بیوکدن داها بیوکدر. بتون ماضیده‌کی (کچمشده‌کی) عجائب قدرتی اولان وقوعات (میدانه کلنلر) شهادت ایدرکه؛ او قدیر مطلق (صوڭسز قدرت صاحبی اولان الله)، بتون استقبالده‌کی (کله‌جکده‌کی) عجائب امکاناته (اولابیله‌جك شیلره) مقتدردر. دونی کتیرن، یارینی کتیردیگی کبی؛ ماضیی ایجاد ایدن (یاراتان) او ذات قدیر، استقبالی دخی ایجاد ایدر. دنیایی یاپان او صانع حکیم، آخرتی ده یاپار." (مکتوبات، ٢٠ نجی مکتوب، ٦٧-٦٨)

٦- یر یوزنده قیمیلدانان هیچ بر جانلی یوقدرکه رزقی اللّهه عائد اولماسین![١] (الله) اونك قالدیغی یری و امانت بیراقیلدیغی یری بیلیر. هپسی، آپ آچیق بر کتابده‌در (لوح محفوظده یازیلیدر).

٧- و عملجه هانکیڭز داها کوزلدر دییه سزی امتحان ایتمك ایچون، کوکلری و یری آلتی کونده یاراتان اودر[٢]؛ عرشی ایسه (داها أوڭجه) صو أوستنده ایدی.[٣] (ای رسولم!) جلالم حقّی ایچون، "محقّق سز ئولدکدن صوڭره دیریلتیله‌جك اولان کیمسه‌لرسڭز!" دیسه‌ڭ، انکار ایدنلر مطلقا: "بو، آپ آچیق بر سحردن باشقه بر شی دگلدر!" دیر.

٨- و آند اولسونکه اونلردن عذابی صاییلی بر مدّته قدر ایرته‌له‌سه‌ك، مطلقا: "اوڭا (او عذابك کلمه‌سنه) مانع اولان نه‌در؟" دیرلر. دقّت ایدك! (او عذاب) اونلره کله‌جگی کون، کندیلرندن کری چوریله‌جك دگلدر و کندیسیله آلای ایتمکده اولدقلری (عذاب)، اونلری قوشاتمش اولاجقدر.

٩- شبهه‌سزکه، انسانه طرفمزدن بر رحمت طاتدیرسه‌ق ده، صوڭره بونی اوندن چکوب آلسه‌ق؛ طوغریسی او، کرچکدن چوق امیدسز، چوق نانکور اولور.

١٠- هم محقّقکه، کندیسنه طوقونان بر ضرردن صوڭره اوڭا (او انسانه) بر نعمت طاتدیرسه‌ق، مطلقا: "کوتولکلر بندن کیتدی" دیر. چونکه او کرچکدن چوق شیماریق، چوق بوبورلنن کیمسه‌در.

١١- آنجق صبر ایدوب، صالح عمللر ایشله‌ینلر مستثنا. ایشته اونلر ایچون بر باغیشلانمه و (پك) بیوك بر مکافات واردر.

١٢- (حبیبم، یا محمّد!) شیمدی سن (مشرکلرك): "اوڭا بر خزینه ایندیریلملی ویا برابرنده بر ملك کلملی دگلمیدی؟" دیمه‌لری یوزندن، اولورکه، سڭا وحی اولونانڭ بر قسمنی (قبول ایتمزلر دییه آڭلاتمه‌یی) ترك ایدیجی اولورسڭ. هم بوندن طولایی کوگسڭ طارالاجق اولور. سن آنجق بر قورقوتوجیسڭ. الله ایسه، هر شیئه وکیلدر.

---

(١) " وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا [یر یوزنده قیمیلدانان هیچ بر جانلی یوقدرکه رزقی اللّهه عائد اولماسین!] آیت کریمه‌سیله، رزق تعهد ربّانی (اللّهڭ تعهدی) آلتنه آلینمشدر. فقط رزق ایکی قسمدر. بریسی حقیقی رزقدر، دیگری مجازی (حقیقی اولمایان) رزقدر. یعنی بری ضروری رزقدر، دیگری غیر ضروری (ضروری اولمایان) رزقدر. آیت ایله تعهد آلتنه آلینان، ضروری اولان رزقدر. اوت، حیاتی محافظه ایده‌جك قدر غدا ویریلییور. جسم و بدنڭ سمیزلگی و ضعیفلگی، رزقڭ چوقلغنه و آزلغنه باقماز. دڭزڭ بالیقلری ایله قاره‌نڭ پاطلیجانلری بوڭا شاهددر. مجازی اولان رزق ایسه آیتڭ تعهدی آلتنده دگلدر. آنجق سعی و کسبه (چالیشمه و قزانمه‌یه) باغلیدر." (مثنوئ نوریه، قطره، ٦١)

(٢) آلتی کونده یاراتمه‌یه دائر باقیڭز؛ (صحیفه ١٥٦، حاشیه ١)

(٣) "منظومهٔ شمسیه (کونش سیستمی) ایله ارض (دنیا) دست قدرتڭ (اللّهڭ قدرتنڭ) مادهٔ اثیریه‌دن (ماده‌نڭ الڭ کوچك پارچه‌سی اولان اثیر ماده‌سندن) یوغورمش اولدیغی بر خمور شکلنده ایمش. مادهٔ اثیریه، موجوداته نظراً (وارلقلره نسبتله) آقیجی بر صو کبی موجوداتڭ آرالرینه نفوذ ایدن (ایشله‌ین) بر ماده‌در. وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَآءِ [عرشی ایسه (داها أوڭجه) صو أوستنده ایدی] آیتی شو مادهٔ اثیریه‌یه اشارتدرکه، جناب حقّڭ عرشی (عرش اعظمی) صو حکمنده اولان شو اثیر ماده‌سی أوزرنده ایمش. اثیر ماده‌سی یاراتیلدقدن صوڭره، صانعڭ (هرشیئی صنعتله یاراتان اللّهڭ) ایلك ایجادلرینڭ تجلّیسنه (کورونمه‌سنه) مرکز اولمشدر." (اشارات الاعجاز، ٢٣٨)

١٣- يوقسه: "اونى (او قرآنى، كنديسى) اويديردى"مى دييورلر؟ (حبيبم، يا محمّد!) ديكه: "اگر (ادّعاگزده) طوغرى كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، او تقديرده اونك بڭزرى اويديريلمش اون سوره كتيركڭ! (ياردیم ايچون) اللّهدن باشقه كوجگزك يتدكلرينى ده چاغيرڭ!"[1]

١٤- (و، ديكه:) "بوڭا رغماً (او ياردیمه چاغيردقلريڭز ده) سزه جواب ويرمديلرسه (كه ويره‌مه‌يه‌جكلر)، او حالده بيلڭكه، (او قرآن) آنجق اللّهك علميله ايندیريلمشدر و اوندن باشقه آلّه يوقدر. آرتق سز مسلمان كيمسه‌لر (اولويور ميسڭز؟"

١٥- كيم دنيا حياتنى و زينتنى ايسترسه، اونلره اوراده (دنياده) عمللرينڭ قارشيلغنى تام اولارق ويررز و اونلره اوراده بر أكسيكلك ياپيلماز.

١٦- ايشته اونلر اويله كيمسه‌لردركه، آخرتده اونلر ايچون آتشدن باشقه بر شى يوقدر. (دنياده أوزنه بزنه) ياپدقلرى شيلر، اوراده (آخرتده) بوشه كيتمشدر و ياپمقده اولدقلرى شيلر باطلدر.

١٧- شيمدى (دنيا حياتنى ايسته‌ين بر كيمسه، هيچ رسولمز اولان) شو كيمسه (كبى) اولورميكه (او)، ربّندن آپ آچيق بر دليل (اولان قرآن) أوزره بولونور. كه كنديسنه (او قرآنى) اوندن (ربّندن) بر شاهد (اولان جبرائيل) اوقويور. اوندن (او قرآندن) أوڭجه ده بر رهبر و بر رحمت اولارق موسينك كتابى (اولان تورات) واردر.

ايشته بونلر، اوڭا (قرآنه) ايمان ايدرلر (مختلف) طوپليلقلردن كيم اونى انكار ايدرسه، آرتق آتش اونك وعد ايديلن يريدر. اويله ايسه اوندن (قرآندن) بر شبهه ايچنده اولما! شبهه‌سزكه او، ربّڭدن (كلن) حقدر؛ فقط انسانلرڭ چوغى ايمان ايتمزلر.

١٨- هم اللّهه يالان سويله‌يه‌رك افترا ايدندن داها ظالم كيم اولابيلير؟ ايشته اونلر (قيامت كونى) ربلرينه عرض اولوناجقلر و (كنديلرى عليهنه) شاهدلر (اولارق ملكلر، پيغمبرلر و كندى عضولرى ده): "ايشته ربلرينه قارشى يالان سويله‌ينلر بونلردر!" دييه‌جك. دقّت ايدڭ! اللّهك لعنتى او ظالملرڭ أوزرينه‌در!

١٩- اونلركه، (انسانلرى) الله يولندن منع ايدرلر و اوڭا (او يوله) اگريلك (بولمق) ايسترلر.[2] و اونلر، آخرتى انكار ايدنلرڭ تا كنديلريدر.

---

(١) "(آيت كريمه دييور:) قرآنك مجموعنه (تمامنه) اولماسين ده، يالڭز اون سوره‌سنك نظيرينى (بڭزرينى) كتيريڭز! هايدى اون سوره‌سنه مقابل حقيقى طوغرى اولارق بر نظيره كتيره‌مييورسڭز؛ هايدى حكايه‌لردن، اصلسز قصّه‌لردن تركيب ايديڭز! يالڭز نظمنه و بلاغتنه (افاده‌سنده‌كى كوزللگه) نظيره اولسون كتيريڭز! (...) يوقسه دين، جان، مال، عياللريڭز (عائله‌لريڭز)، دنياده ده آخرتده ده تهلكه‌يه دوشه‌جكدر.

ايشته هيچ بر عاقل (عقل صاحبى)، خصوصاً او زمانده جزيرة العربده‌كى (عرب ياريم آطه‌سنده‌كى) آدملر، خصوصاً قريشيلر كبى ذكى آدملر، بر تك اديبلرى (ادبياتجيلرى)، قرآنك بر تك سوره‌سنه نظيره ياپوب، قرآنك هجومندن قورتولمه‌سنى تأمين ايدرك، قيصه و قولاى يولى ترك ايدوب، جان، مال، عيالنى تهلكه‌يه آتوب، اڭ مشكلاتلى يوله سلوك ايدر (كيدر) مى؟ الحاصل، مشهور جاحِظك ديديگى كبى: 'معارضة بالحروف (حرفلرله قارشى قويمه) ممكن اولمدى، محاربة بالسّيوفه (قيليچله صواشمه‌يه) مجبور اولديلر!'" (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٨٥-٨٦)

(٢) "كائناتى اداره ايدن الٰهى قانونلرڭ شعاعلرينى (ايشيقلرينى) و انسان عالمنده‌كى او حقائقك (حقيقتلرڭ) دستورلرينى سفلى هوساتلرينه (آلچاق هوسلرينه) و مشتهياتلرينه (نفسى ايستكلرينه) مساعد كورمدكلرندن، حاشا ثم حاشا (اصلا، اويله دگل!)، او الٰهى قانونلرده و دستورلرده اگريلك، ياڭليش و نقصان بولمق ايسته‌يورلر." (سكّهٔ تصديق غيبى، ١نجى شعاع، ٨٩)

٢٠- اونلر ير يوزنده (اللّهى) عاجز بيراقيجى كيمسه‌لر دگللردر و اونلرڭ اللّهدن باشقه، (كنديلرينى قورتارابيله‌جك) هيچ بر دوستلرى يوقدر. (آخرتده) اونلره عذاب قات قات آرتيريلير. چونكه (كنديلرينه آڭلاتيلان حقيقتلرينه) نه (تحمّل ايدرك) ديڭله‌يه‌بيلييورلردى، نه ده كوره‌بيليورلردى.

٢١- ايشته اونلر كنديلرينى خسرانه اوغراتانلردر و اويديرمقده اولدقلرى شيلر (او حساب كونى) كنديلرندن اوزاقلاشمشدر.

٢٢- هيچ شبهه‌سز، طوغريسى اونلر، آخرتده اڭ فضله خسرانه اوغرايانلردر.

٢٣- محقّق ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلر و ربلرينه كوڭلدن بويون اگنلر وار يا، ايشته اونلر جنّت اهليدرلر. اونلر اوراده ابدى اولارق قاليجيدرلر.[١]

٢٤- بو ايكى زمره‌نڭ (مؤمنلرله كافرلرڭ) حالى، كور و صاغير ايله كورن و ايشيتن كيمسه‌لر كبيدر. هيچ بونلر مثالجه بربرينه أشيت اولورلرمى؟ آرتق عبرت آلمازميسڭز؟

٢٥- ٢٦- آند اولسونكه (بز)، نوحى قومنه (پيغمبر اولارق) كوندردك. (اونلره ديديكه:) "شبهه‌سز بن، سزڭ ايچون اللّهدن باشقه‌سنه عبادت ايتمه‌يه‌سڭز دييه (كوندريلمش) آپ آچيق بر قورقوتوجى‌يم. طوغريسى بن، سزڭ أوزريڭزه (پك) أملى بر كونڭ عذابندن قورقويورم."[٢]

٢٧- بونڭ أوزرينه قومندن انكار ايدنلرڭ ايلرى كلنلرى ديديلركه: "(بز) سنى آنجق بزم كبى بر انسان اولارق كورويورز و سڭا بسيط كوروشلى آشاغى (طبقه‌ده) اولانلريمزدن باشقه‌سنڭ تابع اولديغنى كورمييورز. بزه قارشى بر أوستونلگڭزى ده كورمييورز؛ بالعكس سزى يالانجى كيمسه‌لر ظن ايدييورز."

٢٨- (نوح) ديديكه: "اى قومم! سويله‌يڭ باقالم؛ يا (بن) ربّمدن آپ آچيق بر دليل أوزرنده ايسه‌م و (او)، بڭا كندى قاتندن بر رحمت ويرمش ده، (او رحمت) سزه كيزلى بيراقيلمش ايسه؟ سز اونى ايسته‌مه‌ين كيمسه‌لر اولديغڭز حالده، (بز) سزى اوڭا زورلاياجقمى‌يز؟"

---

(١) "لذّتڭ حقيقى لذّت اولمه‌سى، آنجق زوال كورمه‌يه‌رك (صوڭه ايرمه‌يه‌رك) دوام ايدن لذّتلردر. زيرا، المڭ زوالى لذّت اولديغى كبى، لذّتڭ ده زوالى المدر، حتى زوالڭ تصورى (دوشونمه‌سى) بيله المدر. اوت، بتون مجازى (الٓهى اولمايان) عشقلرڭ آه و انينلرى (آه ايدوب ايڭله‌مه‌لرى)، فرياد و فغانلرى (باغيروب آغلامه‌لرى)، بو قسم المدندر و اونلرڭ بتون ديوانلرنده (شعرلرنده) ياپدقلرى آغلامه‌لرى، واويلالرى (فريادلرى، هپ محبوبلرينڭ (سودكلرينڭ) فراق (آيريلق) و زواللرينى تصور ايتمه‌لرندن نشئت ايدن (ميدانه كلن) المدندر. اوت، پك چوق موقت (كچيجى) لذّتلر واردركه، زواللرى دائمى الملرى انتاج ايتديگى (نتيجه ويرديگى) كبى، چوق الملرڭ ده زوالى، لذيذ لذّتلره باعث (سبب) اولور. لذّت و نعمت ايسه، دوام ايتمك شرطيله لذّت و نعمت صاييلابيلير." (اشارات الاعجاز، ١٩٨-١٩٩)

(٢) "مادام بويله بر الوهيت (اللّهڭ تك الٓه اولوشى) حقيقتى وار، البته اشتراكى (اورتاقلغى) قبول ايده‌مز. چونكه الوهيته قارشى، يعنى معبوديته عبادت ايديلمه‌يه لايق اولوشه) قارشى شكر و عبادتله مقابله ايدنلر، كائنات آغاجنڭ اڭ نهايتلرنده بولونان ذى شعور (شعورلى) ميوه‌لريدر و باشقه‌لرڭ او ذى شعورلرى ممنون و منتدار ايدوب، يوزلرينى كنديلرينه چويرمه‌سى و كوروڭمديگندن، چابوق اونوتديريلابيلن حقيقى معبودلرينى (الٓهلرينى) اونلره اونوتديرمسى، الوهيتڭ ماهيتنه (معناسنه) و قدسى مقصدلرينه اويله بر ضديتدر (ضدلقدر)كه، الوهيت حقيقتى هيچ بر جهتله مساعده ايتمز. قرآنڭ چوق تكرار ايله و شدّتله شركى (اللّهه اورتاق قوشمه‌يى) رد و مشركلرى جهنّم ايله تهديد ايتمه‌سى، بو جهتندندر." (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١٣٨)

٢٩- "اى قومم! بوڭا (بو ياپديغم تبليغه) قارشى سزدن بر مال ايستهمييورم. بنم اجرتم آنجق اللّهه عائددر[١] و بن ايمان ايدنلرى قوغوجى ده دگلم. شبههسزكه اونلر، ربلرينه قاووشاجق كيمسهلردر؛ فقط بن، سزى جاهللك ايتمكده اولان بر قوم اولارق كوروييورم."

٣٠- "اى قومم! اگر اونلرى قوغارسهم، اللّهه (اوندن كلهجك عذابه) قارشى بڭا كيم ياردیم ايدر؟ آرتق هيچ عبرت آلمازميسڭز؟"

٣١- "و (بن) سزه: 'اللّهڭ خزينهلرى يانمدهدر' ديمييورم؛ هم غيبى (بن ده) بيلمم؛ 'بن شبههسز بر ملكم' ده ديمييورم؛ سزڭ كوزلريڭزڭ خور كورديگى كيمسهلر ايچون: 'الله اونلره اصلا بر خير ويرمهيهجك' ده ديمم! الله، اونلرڭ ايچلرنده اولانى اڭ ايى بيلندر. (اگر او مؤمنلرى قوغار و بويله ديرسهم) او تقديرده طوغريسى بن مطلقا ظالملردن اولورم!"

٣٢- ديديلركه: "اى نوح! كرچكدن بزمله مجادله ايتدڭ، اويلهكه بزمله مجادلهده چوق ايلرى كيتدڭ؛ اگر (ادّعاڭده) طوغرى كيمسهلردن ايسهڭ، هايدى تهديد ايتمكده اولديغڭ عذابى بزه كتير!"

٣٣- (نوح) ديديكه: "اونى سزه، اگر ديلرسه آنجق الله كتيرر و سز (اللّهى) عاجز بيراقيجى كيمسهلر دگلسڭز."

٣٤- "اگر الله سزى ضلالته آتمهيى ديلهيورسه، (بن) سزه نصيحت ايتمك ايستهسهم ده نصيحتم سزه فائده ويرمز. ربڭز اودر و آنجق اوڭا دونديريلهجكسڭز."

٣٥- (حبيبم، يا محمّد!) يوقسه: "اونى (او قرآنى، كنديسى) اويديردى"مى ديورلر؟[٢] ديكه: "اگر اونى اويديرديسهم، آرتق كناهم بڭادر؛ فقط بن سزڭ ايشلهمكده اولديغڭز كناهلردن اوزاغم!"

٣٦- نوحه ده شبههسز شويله وحى اولوندى: "قومڭدن، كرچكدن ايمان ايتمش اولانلردن باشقه كيمسه اصلا ايمان ايتمهيهجك؛ اويله ايسه اونلرڭ ياپمقده اولدقلرندن طولايى أوزولمه!"

٣٧- "بزم نظارتمز آلتنده و وحيمز ايله كمىيى ياپ و ظلم ايدنلر(ڭ باغيشلانمهلرى) حقّنده بڭا (بر شى) سويلهمه (اونلر ايچون يالوارما)! چونكه اونلر (پك ياقينده) صوده بوغولمش (اولاجق) كيمسهلردر."

---

(١) باقيڭز؛ (صحيفه ٢١٦، حاشيه ١)

(٢) "قرآنى، بشر كلامى (انسان سوزى) فرض ايتمك: لازم كليركه، آثاريله (اثرلريله)، تأثيراتيله (تأثيرلريله)، نتائجيله (نتيجهلريله) عالم انسانيتڭ بالمشاهده (هركسڭ شاهد اولمهسيله) اڭ روحلى و حيات فشان (حيات ويرن)، اڭ حقيقتلى و سعادت رسان (سعادت ويرن)، اڭ جمعيتلى (حقيقتلرى زنكين) و معجز بيان (افادهسى معجزه) وعالى (يوكسك) مزيتلريله يالديزلى بو فرقانڭ (حق ايله باطلى آيران قرآنڭ) كيزلى حقيقتى، حاشا، معاونتسز (كيمسهدن ياردیم آلمايان)، علمسز بر تك انسانڭ ساختهكار، عادى (بسيط) فكرينڭ تصنيعاتى (صنعى اثرى) اولسون و ياقينده اونى تماشا (سير) ايدن و مراق ايله دقّت ايدن بيوك ذكالر، علوى (يوكسك) دهالر اوندن هيچ بر زمان هيچ بر جهتده ساختهكارلق وتصنع (صنعيلك) اثرينى كورمهسين! دائما جدّيتى، صميميتى، اخلاصى بولسون!

بو ايسه، يوز درجه محال (امكانسز) اولمقله برابر، بتون احواليله (حاللريله)، اقواليله (سوزلريله)، حركاتيله بتون حياتنده امانتى (كوونيليرلگى)، ايمانى، امنيتى، اخلاصى، جدّيتى، استقامتى (طوغريلغى) كوسترن و درس ويرن و صديقينلرى (طوس طوغرى اوليالرى) يتيشديرن، اڭ يوكسك، اڭ پارلاق، اڭ عالى خصلت (يوكسك اخلاق) تلقّى ايديلن و قبول ايديلن بر ذاتى (حضرت پيغمبر عليه الصّلاة والسّلامى)، اڭ امنيتسز، اڭ ايمانسز، اڭ اخلاصسز، اڭ اعتقادسز (ايناڼچسز) فرض ايتمكله، مضاعف (ايكى قاتلى) برمحالى واقع (امكانسز بر شيئى اولور) كورمك كبى، شيطانى دخى اوتانديراجق بر هذيان كفريدر (كفردن كلن بر صاچمهلامهدر)." (مكتوبات، ٢٦نجى مكتوب، ١١٣-١١٤)

٣٨- (نوح) كمی‌يی ياپييور؛ قومندن بر كروه ده ياننــدن كچدكجه اونڭله آلای ايديبولردی. (نوح) ديديكه: "اگر (سز) بزمله اگلنييورسه‌ڭز، صوڭنده شبهه‌سز بز ده (اللّهڭ عذابی كلديكی وقت) سزڭله، بو آلای ايتمكده اولديغڭز كبی آلای ايده‌جكز."

٣٩- "آرتق كنديسنی (دنياده) رذيل ايده‌جك عذابڭ كيمه كله‌جكنی و (آخرتده) دواملی بر عذابڭ كيمڭ باشنه اينه‌جكنی ايلريده بيله‌جكسڭز!"

٤٠- نهايت امريمز كلوب ده فرون قايناديغی[1] (ايش قيزيشوب، صولر قبارمق أوزره اولديغی) زمان، (نوحه) بويوردقكه: "(جانليلرڭ) هر برندن (اركك و ديشی اولمق أوزره) ايكيشر أش ايله (سڭا ايمان ايتمه‌دكلرندن، بوغولاجقلرينه دائر) عليهنده سوز كچمش اولانلر (بر اوغلڭ ايله ديگر زوجه‌ڭ) طيشنده عائله‌ڭی و ايمان ايدنلری اوڭا (كمی‌يه) يوكله!" ذاتاً اونڭله برابر آنجق پك آز كيمسه ايمان ايتمشدی.

٤١- (نوح) ديديكه: "اوڭا بينڭ؛ اونڭ آقوب كيتمه‌سی ده طورمه‌سی ده اللّهڭ اسميله‌در. شبهه‌سزكه ربّم، البته (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر."

٤٢- و او (كمی، صولر هر طرفی استيلا ايتديگنده) اونلرله برلكده طاغلر كبی طالغه‌لر ايچنده آقوب كيديبوردی. نوح، (كنديلرندن) آيری بر يرده بولونان اوغلنه (ايمان ايدر اميديله): "ای اوغولجغم! بزمله برابر (سن ده) بين، كافرلرله برابر اولما!" دييه سسلندی.

٤٣- (اوغلی بينه ده ايمان ايتمكدن قاچينارق:) "بنی صودن محافظه ايده‌جك بر طاغه صيغيناجغم" ديدی. (نوح:) "بوكون (اللّهڭ) مرحمت ايتديگی كيمسه مستثنا، اللّهڭ امرندن (عذابندن) قورويوجی كيمسه يوقدر!" ديدی. و آرالرينه طالغه كيردی ده (آرتق او) بوغولانلردن اولدی.

٤٤- نهايت (وقتی كلديگنده): "ای ير! صويڭی يوت! و ای كوك! (سن ده ياغموريڭی) طوت!" دينيلدی. صو چكيلدی، ايش بيتيريلدی، (كمی) جودی (طاغنڭ) أوزرينه اوتوردی[2] و: "(اللّهڭ رحمتندن اوزاق اولان) ظالملر طوپليلغی هلاك اولسون!" دينيلدی.

٤٥- نوح ايسه، ربّنه ندا (دعا) ايدوب ديديكه: "ربّم! شبهه‌سزكه اوغلم بنم عائله‌مدندر (سن بڭا عائله‌مڭ قورتولاجغنی وعد ايتمشدڭ)؛ محقّقكه سنڭ وعدڭ حقدر و سن حكم ايدنلرڭ اڭ حاكميسڭ!"

---

(١) روايته كوره، صولر ايلك أوڭجه حضرت نوحه (ع‌م) عائد اولان بر تانديردن قاينامه‌يه باشلامش و بو اشارتی آلان نوح (ع‌م) اشيالری كمی‌يه يوكله‌مشدی. (رازی، ج. ١٧/٩، ٢٣٤

(٢) "ناصل، بر حرب عموميده بر قوماندان ظفردن صوڭره، آتش ايدن بر اوردوسنه: 'آتش كس!' و هجوم ايدن ديگر بر اوردوسنه: 'طور!' دير، امر ايدر. او آنده آتش كسيلير، هجوم طورور. (...) عيناً اويله ده، پادشاه بی مثال (او أشسز سلطان)، قوم نوحڭ محوی ايچون سماوات و ارضه امر ويرمش. وظيفه‌لرينی ياپدقدن صوڭره فرمان ايدييور: 'ای ارض! صويڭی يوت! ای سما! طور، ايشڭ بيتدی! صو چكيلدی. طاغڭ باشنده مأمور الٓهينڭ چادير وظيفه‌سنی كورن كميسی قورولدی. ظالملر جزالرينی بولديلر.'

ايشته شو اسلوبڭ علويتنه (يوكسكلگنه) باق! 'زمين و كوك ايكی مطيع (اطاعتكار) عسكر كبی امر ديڭلر، اطاعت ايدرلر' دييور. ايشته شو اسلوب اشارت ايدركه، انسانڭ عصيانندن كائنات قيزييور. سماوات و ارض حدّته كليبورلر و شو اشارتله ديركه: 'ير و كوك ايكی مطيع عسكر كبی امرلرينه باقان بر ذاته عصيان ايديلمز، ايديلمه‌ملی!' دهشتلی بر زجری (زورله مانع اوله‌يی) افاده ايدر." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ١١)

٤٦- (الله) بويورديكه: "اى نوح! شبهه‌سز او، سنڭ عائله‌ڭدن دگلدر! چونكه او (نڭ ياپديغى)، صالح اولمايان بر عملدر. اويله ايسه حقّنده بيلكى صاحبى اولماديغڭ بر شيئى بندن ايسته‌مه! محقّقكه بن سنى جاهللردن اولمقدن صاقينديررم!"

٤٧- (نوح) ديديكه: "ربّم! طوغريسى بن، حقّنده بيلكى صاحبى اولماديغم بر شيئى سندن ايسته‌مكدن سڭا صيغينيرم. اگر بڭا مغفرت ايتمز و بڭا مرحمت ايتمزسه‌ڭ، خسرانه اوغرايانلردن اولورم."

٤٨- (طرفمزدن) بويورولديكه: "اى نوح! سڭا و برابرڭده كيلردن (چوغالارق توم دنيايه ياييلاجق) اولان امّتلره بزدن سلام و بركتلرله (كميدن) اين! (اونلردن ايلريده) اويله امّتلر ده اولاجقدركه، كنديلرينى ياقينده (دنياده) فائده‌لنديره‌جگز، صوڭره (انكار ايتمه‌لرندن طولايى) بزدن اونلره (يينه پك) أَلملى بر عذاب طوقوناجقدر."

٤٩- (حبيبم، يا محمّد!) بونلر غيب خبرلرندندركه، اونلرى سڭا وحى ايدييورز. بوندن أوڭجه اونلرى نه سن بيلييوردڭ، نه ده قومڭ![1] اويله ايسه صبر ايت! شبهه‌سزكه عاقبت (صوڭنده اصل قزانچ) تقوا صاحبلرينڭدر.

٥٠- عاد قومنه ده قرداشلرى هودى (كوندردك). ديديكه: "اى قومم! اللّهه عبادت ايدڭ؛ سزڭ ايچون اوندن باشقه هيچ بر الٓه يوقدر. سز آنجق (اللّهه) افترا ايدنلرسڭز."

٥١- "اى قومم! بوڭا (بو ياپديغم تبليغه) قارشى سزدن بر اجرت ايسته‌مييورم. بنم اجرتم، آنجق بنى ياراتانه عائددر.[2] هيچمى عقل ايرديرمزسڭز؟"

٥٢- "اى قومم! ربّڭزدن مغفرت ديله‌يڭ، صوڭره اوڭا توبه ايديڭكه، أوزريڭزه سمايى بول بول (ياغمور اولارق) كوندرسين[3] و كوجڭزه كوچ قاتسين! كناهكارلر اولارق (حقدن) يوز چويرمه‌يڭ!"

٥٣- ديديلركه: "اى هود! بزه آپ آچيق بر دليل (بر معجزه) كتيرمدڭ؛ بز ده سنڭ سوزڭله الٓهلريمزى ترك ايديجيلر دگلز. بز سڭا ايمان ايده‌جك كيمسه‌لر ده دگلز."

---

(١) "قرآنڭ، وقوعات (ميدانه كلن حادثه‌لر) و احوال ماضيه‌يه (كچمش حاللره) دائر اخباراتى (ويرديگى خبرلرى) عقلى بر ايش دگلكه عقل ايله اخبار ايديلسين. بلكه، سماعه متوقّف (ايشيتمه‌يه طايالى) نقلدر. نقل ايسه، قرائت و كتابت اهلنه (اوقومه و يازمه بيلنلره) مخصوصدر. دوست و دوشمانڭ اتفاقيله قرائتسز، كتابتسز، امانتله معروف (كوونيلرلگى ايله طانينان)، امّى (اوقومه يازمه‌سى يوق) لقبيله موصوف (وصفلانمش) بر ذاته نزول ايدييور (اينييور). هم او احوال ماضيه‌يى اويله بر صورتده اخبار ايدركه، بتون او احوالى (حاللرى) كورور كبى بحث ايدر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٣٥)

(٢) باقيڭز؛ (صحيفه ٢١٦، حاشيه ١)

(٣) "ياغمورسزلق بر مصيبتدر و جزاى عمل (عملڭ قارشيلغى) بر عذابدر. بوڭا قارشى آغلامقله و حزن و كدرله نياز و حزينانه (حزنلنه‌رك) يالوارمقله و پك جدّى ندامت (پيشمانلق) و توبه و استغفار ايله قارشيلامق و سنّت سنيّه دائره‌سنده، بدعه‌لر (دينه صوڭره‌دن صوقولان خرافه‌لر) قاريشمدن، شريعتڭ تعيين ايتديگى طرزده دركاه الٓهيه‌يه التجا ايتمك (صيغينمق) و دعا و او حاله مخصوص عبوديتله (قوللقله) مقابله ايتمكدر. هم بويله عمومى مصيبتلر، اكثر ناسڭ (انسانلرڭ چوغنڭ) خطاسندن كلديگى جهتله، او انسانلرڭ اكثر قسم اعظمى (چوق بيوك قسمى) توبه و ندامت (پيشمانلق) و استغفار ايتمكله دفع اولور." (امرطاغ لاحقه‌سى-١، ٤٣)

٥٤- ٥٥- "(بز سنڭ حقّڭده) آنجق: 'آلهلريمزدن بعضيسى سنى فنا چارپمش' ديبورز." (هود) ديديكه: "شبهه‌سز بن (ايسه) اللّهى شاهد طوتويورم؛ (سز ده) شاهد اولڭكه طوغريسى بن، سزڭ اونى (اللّهى) بيراقوب ده شرك قوشمقده اولديغڭز شيلردن اوزاغم! آرتق (ايسترسه‌ڭز) هپ برابر بڭا طوزاق قورڭ؛ صوڭره (ده) بڭا هيچ مهلت ويرمه‌يڭ!"

٥٦- "شبهه‌سز بن، بنم ده ربّم، سزڭ ده ربّڭز اولان اللّهه توكّل ايتدم. (ير يوزنده) حركت ايدن هيچ بر جانلى يوقدركه، او (الله) اونڭ پرچمندن (آلنندن) طوتمش (ده تصرّفى آلتنه آلمش) اولماسين![1] محقّقكه ربّم، طوس طوغرى بر يول أوزرنده‌در."

٥٧- "اگر شيمدى يوز چويررسه‌ڭز، آرتق سزه كنديسى ايله كوندريلمش اولديغم شيئى (امر و ياساقلرى) سزه كرچكدن تبليغ ايتدم. هم ربّم (ايسترسه)، سزدن باشقه بر قومى يريڭزه كتيرر. اوڭا هيچ بر ضرر ده ويره‌مزسڭز. شبهه يوقكه ربّم، هر شيئى حقّيله كوزتندر."

٥٨- نهايت امريمز كلنجه، هودى و برابرنده‌كى ايمان ايدنلرى طرفمزدن بر رحمتله قورتولوشه ايرديردك و اونلرى شدّتلى بر عذابدن قورتاردق.

٥٩- ايشته عاد (قومى) ربلرينڭ آيتلرينى بيله‌رك انكار ايتديلر، اونڭ پيغمبرلرينه عاصى اولديلر و هر عنادجى زوربه‌نڭ امرينه اويديلر.

٦٠- بويله‌جه هم بو دنياده، هم ده قيامت كوننده لعنته تابع طوتولديلر. خبريڭز اولسون! شبهه‌سزكه عاد (قومى) ربلرينى انكار ايتديلر. دقّت ايدڭ! (عصيانلرى يوزندن اللّهڭ رحمتندن اوزاقلاشان) هودڭ قومى اولان عاد، هلاك اولسون![2]

٦١- ثمود قومنه ده قرداشلرى صالحى (كوندردك). ديديكه: "اى قومم! اللّهه عبادت ايدڭ؛ سزڭ ايچون اوندن باشقه هيچ بر آلّه يوقدر. او، سزى يردن (طوپراقدن) ياراتدى و سزڭ اورايى اعمار ايتمه‌ڭزى (و اوراده عمر سورمه‌ڭزى) ايسته‌دى؛ اويله ايسه اوندن مغفرت ديله‌يڭ، صوڭره اوڭا توبه ايدڭ! شبهه‌سزكه ربّم، (قوللرينه پك ياقين اولان) قريب، (دعالرينه مطلقا جواب ويرن) مجيبدر."

٦٢- ديديلركه: "اى صالح! (سن) بوندن أوڭجه آرامزده كرچكدن اميد بسلنن بر كيمسه ايدڭ؛ (شيمدى) آتالريمزڭ طاپاكلديگى شيلره قوللق ايتمكدن بزى منعمى ايدييورسڭ؟ طوغريسى بز ايسه، سنڭ بزى كنديسنه دعوت ايتمكده اولديغڭ شيدن قوشقو ويرن جدّى بر شبهه ايچنده‌يز."

---

(١) "(بو) كبى آيتلرڭ اشارت ايتديگى حقيقت اعظمڭ (بيوك حقيقتڭ) بر وجهى (يوڭى) شودركه: شو كائناتده‌كى اجرام سماويه‌نڭ (كوك جسملرينڭ) قياملرى (وارلقلرى)، دواملرى و بقالرى (سوركليلكلرى)، سرّ قيّوميته (قيوم اسمنڭ سرّينه) باغليدر. اگر او جلوهٔ قيّوميت بر دقيقه‌ده يوزينى چويرسه، بر قسمى كرهٔ ارضدن (دنيادن) بيڭ دفعه بيوك ميليونلر كره‌لر، فضاى غير متناهى (صنيرسز كوك يوزى) بوشلغنده طاغيلاجق، بربرينه چارپاجق، عدمه (يوقلغه) دوكوله‌جكلر. (...) هر بر موجودڭ ذرّه‌لرى دخى، يلديزلر كبى سرّ قيّوميتله قائم (وارلقده طورييور) و او سر ايله بقا بولويورلر و دوام ايدييورلر."
(لمعه‌لر، ٣٠نجى لمعه، ٤٠٤-٤٠٥)

آيريجه باقيڭز؛ (مكتوبات، ٣٣نجى مكتوب، ٣١٩)

(٢) تاريخده اللّهڭ غضبنه اوغرامش ايكى عاد قومى واردر. بوراده بحث ايديلن برنجيسى اولوب، بونلر هودڭ (ع) قوميدر. داها صوڭره كلن ايكنجى عاد ايسه، قرآنده "اصحاب اِرَمْ" اولارق كچن دنيوى سلطنتلرى يوزندن شيمارمش و عصيانلرى يوزندن أوزرلرينه عَرِيم سيلى كوندريله‌رك هلاك ايديلن ديگر بر قومدر. (رازى، ج. ١٨/٩، ١٧)

٦٣- (صالح) دیدیکه: "ای قومم! سویله‌یك باقالم، یا ربّمدن آپ آچیق بر دلیل أوزرنده ایسه‌م و (او) بڭا طرفندن بر رحمت ویرمشسه؟ اوڭا عصیان ایدرسه‌م، بو تقدیرده اللّهه (اوندن کله‌جك عذابه) قارشی بڭا کیم یاردیم ایدر؟ او زمان بڭا ضرر ویرمکدن باشقه بر شی آرتیرمازسڭز."

٦٤- "ای قومم! ایشته بو، سزه بر معجزه اولارق اللّهك دیشی دوه‌سیدر؛[1] آرتق اونی (سربست) بیراقك، اللّهك ارضنده ییسین (ایچسین)! اوڭا بر کوتولکله طوقونمایك! یوقسه سزی یاقین بر عذاب یاقه‌لار."

٦٥- فقط (ثمود قومی بو ایقاظی دیڭله‌مه‌یه‌رك) اونی کسدیلر؛ بونك أوزرینه (صالح): "یوردیڭزده أوچ کون داها یاشایك! بو، یالان اولمایان بر تهدیددر!" دیدی.

٦٦- نهایت امریمز کلنجه، صالحی و برابرنده‌کی ایمان ایدنلری طرفمزدن بر رحمتله (هم او عذابدن)، هم ده او کونك ذلتندن قورتاردق. شبهه‌سزکه، قوی (پك قوّتلی اولان)، عزیز (قدرتی هر شیئه غالب کلن) آنجق ربّڭدر.

٦٧- ظلم ایدنلری ایسه، او قورقونچ سس یاقه‌لادی ده بولوندقلری یرده چوکوب قالان کیمسه‌لر اولدیلر!

٦٨- صانکه اوراده هیچ اوتورمامشلردی! دقّت ایدك! شبهه‌سز ثمود (قومی) ربلرینی انکار ایتدیلر. (و بینه) دقّت ایدك (پیغمبرلرینه عصیانلری یوزندن اللّهك رحمتندن اوزاقلاشان) ثمود (قومی) هلاك اولسون![2]

٦٩- آند اولسونکه ایلچیلریمز (ملکلر) ابراهیمه مژده ایله کلدیلر: "سلام (سنك أوزریڭه اولسون)!" دیدیلر. بونك أوزرینه (او ده:) "سلام (سزك أوزریڭزه ده اولسون)!" دیدی؛ بکله‌مدن (اونلره) قیزارتیلمش بر بوزاغی کتیردی.

٧٠- فقط أللرینك اوڭا اوزانمدیغنی کورنجه، اونلری (طورومرلرینی) یادیرغادی و اونلردن طولایی ایچنه بر چشید قورقو دوشدی. (اونلر ایسه:) "قورقما! شبهه‌سزکه بز (اللّهك ملکلری‌یز و) لوط قومنه (عذاب وظیفه‌سی ایله) کوندریلدك!" دیدیلر.

٧١- بو صیره‌ده (ابراهیمك) زوجه‌سی (ساره) آیاقده ایدی؛ (بو ظالم قومك هلاك ایدیله‌جکی مژده‌سنی دوینجه) بوندن طولایی کولدی؛ (بز) ده اوڭا اسحقی مژده‌له‌دك؛ اسحقك آردندن ده (بر طورون اولارق) یعقوبی!

---

(١) صالحك (ع‌م) قومنك ایستگی أوزرینه جناب حق، معجزه اولارق، اونلره بیوك بر قایانك ایچندن بر دوه چیقارمشدی. (جلالین شرحی، ج. ٣، ٤٥٠)

(٢) "صراط مستقیم اهلی (طوس طوغری بر یولده کیدن کیمسه‌لر) اولان پیغمبرلره بیڭلر واقعاتده (حادثه‌لرده) استمدادلرینه (یاردیم ایسته‌مه‌لرینه) خارقه بر طرزده غیبی امداد (کورونمز یردن یاردیم) کلمه‌سی و او پیغمبرلرك ایسته‌دکلری عیناً ویریلمه‌سی و دوشمانلری اولان منکرلره (انکارجیلره) یوزر حادثاتده عین زمانده غضب کلمه‌سی و سماوی مصیبت باشلرینه اینمه‌سی قطعی و شکسز (شبهه‌سز) کوستریرکه، بو کائناتك و ایچنده‌کی نوع بشرك (انسانلغك) حکیم (حکمت صاحبی) و عادل (عدالتلی) و محسن (احسان ایدیجی) و کریم (اکرام ایدیجی) و عزیز (عزّتلی) و قهّار (قهر ایدیجی اولان) بر متصرفی (اداره‌جیسی)، بر ربّی وارکه؛ نوح (ع‌م) و ابراهیم (ع‌م)، موسی (ع‌م) و هود (ع‌م) و صالح (ع‌م) کبی چوق نبیلره (پیغمبرلره) پك خارقه بر صورتده تاریخی و کنیش حادثه‌لرله مظفریت و نجاتلری (قورتولوشلری) ویرمش و ثمود و عاد و فرعون قوملری کبی چوق ظالملره و منکرلره دخی پیغمبرلرینه عصیانلرینه مقابل (قارشیلق)، دنیاده دخی بر جزا اولارق، باشلرینه دهشتلی سماوی مصیبتلر ایندیرمش." (شعاعلر، ١٥نجی شعاع، ٥٧٩)

٧٢- (ابراهيمڭ خانمى ساره:) "واى بڭا! بن اختيار بر قادين، بو قوجەم ده ياشلى بر كيمسه ايكنمى طوغوراجغم؟ طوغريسى بو كرچكدن شاشيلاجق بر شى!" ديدى.

٧٣- (ملكلر) ديديلركه: "اللّهڭ ايشنەمى شاشييورسڭ؟[١] اللّهڭ رحمتى و بركتلرى سزڭ أوزريڭزەدر اى أو خلقى! شبهەسزكه او، (حمد ايديلمەيه يكانه لايق اولان) حميد، (احسانى بول اولان) مجيددر."

٧٤- نهايت ابراهيمدن قورقو كيدوب كنديسنه مژده كلنجه، لوط قومى حقّنده (عجبا ايمانه كلمزلرمى، دييه) بزمله (عذاب ملكلريله) مجادلەيه باشلادى.

٧٥- چونكه ابراهيم كرچكدن يوموشاق خويلى، چوق ايچلى (چوق آه ايدن، ايڭلەين)، كنديسنى تماماً اللّهه ويرمش بر كيمسه ايدى.

٧٦- (ملكلر ديديلركه:) "اى ابراهيم! بوندن واز كچ! شو محقّقكه، كرچكدن ربّڭڭ امرى كلمشدر. چونكه اونلره اصلا كرى چوريلمز بر عذاب كلەجكدر."

٧٧- و ايلچيلريمز (اولان ملكلر، انسان صورتنده) لوطه كلنجه، اونلردن (اونلره، صاپيق قومنڭ مسلّط اولمه‌سندن) طولايى انديشەيه دوشدى، اونلر يوزندن كوگسى طارالدى و: "بو، زور بر كوندر!" ديدى.

٧٨- (ايلچيلريمزڭ كلديگنى خبر آلان) قومى ايسه قوشارق اوڭا كلديلركه (اونلر) داها اوڭجه ده او كوتو ايشلرى ياپمقدەيديلر. (لوط) ديديكه: "اى قومم! ايشته بونلر (قوممڭ قادينلرى، كه بنم ده) قيزلرم (صاييليرلر، اونلرله أولنڭ)؛ اونلر سزڭ ايچون داها تميزدر؛ آرتق اللّهدن صاقينڭ و بنى مسافرلرم حقّنده رذيل ايتمەيڭ! ايچڭزدن عقلى باشنده بر آدم يوقمى؟"[٢]

٧٩- ديديلركه: "يمين اولسون (سن ده) بيليرسڭكه، سنڭ قيزلرڭده بزم ايچون هيچ بر حق يوقدر. (قادينلره قارشى بر ميل دويمييورز.) طوغريسى سن بزم نه ايستەديگمزى حالبوكه چوق ايى بيليرسڭ!"

٨٠- (لوط:) "كشكه سزه قارشى بر قوّتم اولسەيدى، ياخود صاغلام بر قلعەيه صيغينابيلسەيدم!" ديدى.

٨١- (ملكلر) ديديلركه: "اى لوط! شبهەسزكه بز، ربّڭڭ ايلچيلرى‌يز؛ (اونلر) سڭا اصلا طوقونامازلر؛ آرتق كيجەنڭ بر قسمنده، عائلەڭى يوله چيقار و ايچڭزدن هيچ كيمسه كرى دونوب باقماسين! قاريڭ مستثنا! چونكه اونلره كلن (عذاب) اوڭا ده اصابت ايديجيدر. محقّقكه اونلره وعد اولونان عذاب زمانى، صباح وقتيدر. صباح (ذاتاً) ياقين دگلمى؟"

---

(١) "قدير عليم و صانع حكيم (جناب حق)، قانونيت شكلندەكى (قانونه طايالى) عاداتنڭ (عادتى اولان اجراآتلرينڭ) كوسترديگى نظام و انتظامله، قدرتنى و حكمتنى و هيچ بر تصادف ايشنه قاريشمديغنى اظهار ايتديگى (كوسترديگى) كبى، شذوذات قانونيه ايله (قانون خارجندەكى ايشلريله) (...) مشيئت (ديلەمه) و ارادتنده (ارادەسنده)، فاعل مختار (ديلەديگنى ياپيجى) اولديغنى و اختيار (ديلەمه) صاحبى اولديغنى و هيچ بر قيد آلتنده اولماديغنى اظهار ايدوب يكنسق (هپ عين شكلده اولمه) پردەسنى ييرتارق و هر شى، هر آنده، هر شأننده (حالنده)، هر شيئنده اوڭا محتاج و ربوبيتنه منقاد (تربيەسى و ارادەسى آلتنده) اولديغنى اعلام ايتمكله (بيلديرمكله) غفلتى طاغيتوب، انس و جنڭ (انسانلرڭ و جنلرڭ) نظرلرينى اسبابدن (سببلردن) مسبب الاسباب (سببلرى ياراتان ذاته) چويرر."

(طلسملر، ١٦نجى سوز، ٣١)

(٢) لوط (ع‌م)، ابراهيمڭ (ع‌م) قرداشنڭ اوغليدر. لوطڭ (ع‌م) قومى انكار و صاپيقلغى مسلك ايدينوب، أسكى امّتلردن هيچ برينڭ ايشلەمديگى چركين بر ايشى (لواطه‌يى) ياپييورلردى. (ابن كثير، ج. ٢، ٢٢٧)

٨٢- نهايت (عذاب) امريمز كلنجه اورانڭ أوستنى آلتنه كتيردك و أوزرلرينه (بالچيقدن) پيشيريلمش، آرقه آرقه‌يه ديزيلمش طاشلر ياغديردق!

٨٣- (كه بو طاشلر) ربّڭڭ قاتنده (هر طاشڭ كيمه اصابت ايده‌جگى دخى بللى اولارق) طامغه‌لانمشدر. هم او (طاشلر)، ظالملردن اوزاق دگلدر!

٨٤- مَدْيَنْ قومنه ده قرداشلرى شُعَيْبى (كوندردك). ديديكه: "اى قومم! اللّهه عبادت ايدڭ؛[1] سزڭ ايچون اوندن باشقه هيچ بر آلّه يوقدر. آرتق أولچويى و طارتى‌يى أكسيك طوتمايڭ؛ شبهه‌سزكه بن، سزى بر خير (بولجه نعمتلر) ايچنده كورويورم و طوغريسى بن، سزڭ أوزريڭزه (كلمه‌سى پك محتمل و سزى) چپه چوره قوشاتيجى (هلاك ايديجى) بر كونڭ عذابندن قورقويورم."

٨٥- "اى قومم! اولچويى و طارتى‌يى عدالتله طوتڭ! انسانلره اشيالرينى أكسيك ويرمه‌يڭ و ير يوزنده افساد ايديجى كيمسه‌لر اولارق بوزغونجيلق ياپمايڭ!"

٨٦- "اگر مؤمن كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، اللّهڭ بيراقديغى (مشروع اولان كار) سزڭ ايچون خيرليدر. بن ده سزڭ اوزريڭزه (هر فساديڭزه مانع اولاجق) محافظ دگلم. (وظيفه‌م آنجق تبليغدر!)"

٨٧- ديديلركه: "اى شُعَيْبْ! آتالريمزڭ طاپمقده اولدقلرى شيلردن، ياخود ماللريمز حقّنده نه ديله‌يورسه‌ق ياپمقدن واز كچمه‌مزى، سڭا نمازڭمى امر ايدييور؟ شبهه‌سزكه سن، حقيقتاً يوموشاق خويلى، عقلى باشنده بر كيمسه‌سڭ!"

٨٨- (شُعَيْبْ) ديديكه: "اى قومم! سويله‌يڭ باقالم؛ يا ربّمدن آپ آچيق بر دليل أوزرنده ايسه‌م و بنى طرفندن كوزل بر رزق ايله رزقلانديرمشسه؟ سزى كنديسندن منع ايتديگم شيلر خصوصنده (سز اونلردن صاقينيركن) سزه مخالفت ايتمه‌يى (اونلرى كندم ياپمه‌يى) ايسته‌يور ده دگلم. (بن) آنجق كوجمڭ يتديگى قدر اصلاح ايتمك ايسته‌يورم.[2] موفّقيتم ايسه آنجق اللهـ(ڭ ياردیمى) ايله‌در. (بن) يالڭز اوڭا توكّل ايتدم و آنجق اوڭا يوڭليرم."

---

(١) "عبادت، دنيا و آخرت سعادتلرينه وسيله اولديغى كبى، معاش و معاده، يعنى دنيا و آخرت ايشلرينى تنظيمه (دوزنله‌مه‌يه) سببدر و شخصى و نوعى كمالاته (فردڭ و انسانلغڭ اولغونلاشمه‌سنه) واسطه‌در و خالق ايله عبد (ياراتيجى ايله قول) آراسنده پك يوكسك بر نسبت و شرفلى بر رابطه‌در (باغدر). (...) جماعت انسانيه، چاليشمه‌لرينڭ ثمره‌لرينى (نتيجه‌لرينى) مبادله ايتمكده (قارشيلقلى دگيشديرمكده) عدالته محتاجدر. لكن هر فردڭ عقلى، عدالتى ادراكدن عاجز اولديغندن، كلّى (بيوك) بر عقله احتياج واردركه، فردلر، او كلّى عقلدن استفاده ايتسينلر. اويله كلّى بر عقل آنجق قانون شكلنده اولور. (...)

جناب حقّڭ امرلرينه و نهيلرينه (ياساقلرينه) اطاعت و انقيادى (باغلانمه‌يى) تأسيس و تأمين ايتمك ايچون، صانعڭ عظمتنى (هرشيئى صنعتله ياراتان اللّهڭ بيوكلگنى) ذهنلرده تثبيت ايتمه‌يه (يرلشديرمه‌يه) احتياج واردر. بو تثبيت ده آنجق عقائد ايله، يعنى احكام ايمانيه‌نڭ (ايمانى حكملرڭ) تجلّيسيله (اورته‌يه چيقمه‌سيله) اولور. احكام ايمانيه‌نڭ تقويه و انكشاف ايتديريلمسى ده (ايبجه آڭلاشيلمسى) آنجق تكرار ايله تجدّد ايدن (يڭيلنن) عبادتله اولور." (اشارات الاعجاز، ١٣١-١٣٢)

(٢) "بعض پيغمبرلر كلمشلركه، محدود (صينيرلى) برقاچ كيشيدن باشقه كنديلرينه اتباع ايدنلر (تابع اولانلر) اولماديغى حالده، ينه او پيغمبرلك وظيفهٔ قدسيه‌سنڭ حدسز اجرتنى آلمشلر. ديمك هنر، كثرت اتباع (تابع اولانلرڭ چوقلغى) ايله دگلدر. بلكه هنر، رضاى الٰهى‌يى قزانمقله‌در." (لمعلر، ٢٠ نجى لمعه، ١٥٩)

۸۹- (شُعَيْبْ ديديكه:) "اى قومم! بڭا اولان آيريلق (بو دوشمانلغڭز)، صاقين سزى نوح قومنڭ ويا هود قومنڭ ويا صالح قومنڭ باشلرينه كلنلر كبى بر مصيبته اوغراتماسين! حالبوكه (هلاك ايديلن) لوط قومى، سزدن اوزاق دگلدر."

۹۰- او حالده "ربڭزدن مغفرت ديله‌يڭ، صوڭره اوڭا توبه ايدڭ! شبهه‌سزكه ربّم، (چوق مرحمت ايدن) رحيم، (قوللرينى چوق سون) ودوددر."

۹۱- ديديلركه: "اى شُعَيْبْ! سنڭ سويله‌مكده اولديغڭ شيلردن بر چوغنى آڭلامييورز و طوغريسى بز، سنى ايچمزده كرچكدن ضعيف اولارق كورويورز. اگر قبيله‌ڭ اولماسه‌يدى، البته سنى طاشلا(يارق ئولدير)ردك. سنڭ بزم أوزريمزه بر أوستونلگڭ ده يوقدر!"

۹۲- (شُعَيْبْ) ديديكه: "اى قومم! بنم قبيله‌م سزڭ أوزريڭزه اللّهدن داهامى اعتبارليكه، اونى (و امرلرينى اونوتوب)، صيرت دونمكله (حسابه آلمايارق) آرقه‌ڭزده بيراقديڭز. محقّقكه ربّم، ياپمقده اولدقلريڭزى (علم و قدرتيله) تماماً قوشاتيجيدر."

۹۳- "اى قومم! الڭزدن كلنى ياپڭ؛ شبهه‌سز بن ده (بيلمدن وظيفه‌مى) ياپيجى‌يم! كنديسنى رذيل ايده‌جك عذابڭ كيمه كله‌جگنى و يالانجينڭ كيم اولديغنى ايلريده بيله‌جكسڭز! بكله‌يڭ، طوغريسى بن ده سزڭله برابر (اونى) بكله‌ييجى‌يم!"

۹٤- نهايت (عذاب) امريمز كلنجه، شُعَيْبى و برابرنده‌كى ايمان ايدنلرى طرفمزدن بر رحمتله قورتاردق؛ ظلم ايدنلرى ايسه او قورقونچ سس ياقه‌لادى ده بولوندقلرى يرده چوكوب قالمش كيمسه‌لر اولديلر.

۹۵- صانكه اوراده هيچ اوتورمامشلردى! دقّت ايدڭ! ثمود (قومى رحمتمزدن اوزاق قالمقله) هلاك اولديغى كبى، مَدْيَنْ (خلقى) ده اويله هلاك اولسون![۱]

۹٦- ۹۷- آند اولسونكه موسى‌يى ده معجزه‌لريمزله[۲] و آپ آچيق بر دليل ايله فرعونه و اونڭ ايلرى كلنلرينه كوندردك؛ فقط (او قوم) فرعونڭ امرينه اويديلر. حالبوكه فرعونڭ امرى طوغرى دگلدى.

---

(۱) "قوم نوح و ثمود و عاد و فرعون و نمرود كبى بتون معارضلر (قارشى چيقانلر) غضب الٓهى‌يى (الٓهى غضبى) و عذابنى احساس ايده‌جك (حس ايتديره‌جك) بر طرزده غيبى طوقاتلر ييدكلرى كبى، قافلهٔ كبرانڭ (بيوك قافله‌نڭ) نوح، ابراهيم، موسى، محمّد عليه الصّلاة والسّلاملر كبى بتون قدسى قهرمانلرى دخى، خارقه و معجزانه (معجزه اولارق) و غيبى بر صورتده معجزه‌لره واحسانات ربّانيه‌يه مظهر اولمشلر (اللّهڭ احسانلرينه قاووشمشلر). بر تك طوقات، حدّتى؛ بر تك اكرام، محبّتى كوستردیگى كبى، بيڭلر طوقات معارضلره و بيڭلر اكرام و معاونت (ياردیم) قافله‌يه كلمسى، بداهت درجه‌سنده (آپ آچيق) و كوندوز كبى ظاهر (كورونن) بر طرزده اوقافله‌نڭ حقّانيتنه (حقليلغنه) و صراط مستقيمده (طوغرى يولده) اولديغنه شهادت و دلالت ايدر." (شعاعلر، ٦نجى شعاع، ۹۲)

(۲) موسى‌يه (ع م) ويريلن معجزه‌لر حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ۲۹۱، حاشيه ۳)

٩٨- (فرعون قومنى دنياده دکزه صوقوب بوغديغى كبى) قيامت كوننده (ده) قومنڭ أوكنه كچر ده اونلرى (صويه كوتورور كبى) آتشه كوتورور. (كويا رهبرلك ايتديگى) او واردقلرى ير، نه كوتو يردر!

٩٩- (اونلر) هم بوراده (دنياده)، هم ده قيامت كوننده لعنته تابع طوتولديلر. (اونلره) ياپيلان بو اكرام، نه كوتو اكرامدر!

١٠٠- (حبيبم، يا محمّد!) بونلر (هلاك ايديلن) شهرلرڭ خبرلرندندركه، اونى سڭا آڭلاتييورز؛ اونلردن (حالا) آياقده اولان ده واردر، بيچيلمش (اكين كبى يوق) اولان ده!

١٠١- حالبوكه (بز) اونلره (حق ايتدكلرينڭ طيشنده جزا ويره‌رك) ظلم ايتمدك، ولكن (اونلر كفر و عصيانلريله) كنديلرينه ظلم ايتديلر؛ آرتق ربّڭڭ امرى كلنجه، اللّهدن باشقه (كنديسنه) يالوارمقده اولدقلرى الٰهلرى كنديلرينه هيچ بر فائده ويرمدى. اونلره ضرر ويرمكدن باشقه بر شى ده آرتيرمديلر.

١٠٢- ايشته، (خلقى) ظالم بر حالده بولونان شهرلرى (عذابيله) ياقه‌لاديغى زمان، ربّڭڭ ياقه‌لامسى بويله‌در. شبهه‌سزكه اونڭ ياقه‌لامه‌سى، پك المليدر، پك شدّتليدر!

١٠٣- طوغريسى بونده (بو قصّه‌ده)، آخرت عذابندن قورقانلر ايچون البته بر عبرت واردر. بو (قيامت وقتى)، انسانلرڭ اونده طوپلانمش اولاجغى بر كوندر و بو، (هركس طرفندن) كوروله‌جك بر كوندر.

١٠٤- فقط اونى (او كونى)، آنجق صاييلى بر مدّت ايچون تأخير ايديييورز.[1]

١٠٥- كله‌جك اولان او كون، اونڭ اذنى اولمادن هيچ بر كيمسه قونوشاماز! آرتق اونلردن كيمى شقيدر (بدبختدر)، كيمى ده سعيددر (بختياردر)!

١٠٦- ايشته شقى اولانلره كلنجه، آرتق (او كون) آتشده‌درلر؛ اونلر ايچون اوراده اضطرابلى (و چركين بر سسله) نفس آلمه و (چركين بر هيچقيريقله) نفس ويرمه واردر!

١٠٧- كوكلر و ير طوردقجه[2] اوراده ابدى اولارق قاليجيدرلر؛ آنجق ربّڭڭ ديله‌ديگى مستثنا.[3] چونكه ربّڭ، نه ديلرسه حقّيله ياپاندر.

١٠٨- و سعيد (بختيار) اولانلره كلنجه، آرتق (اونلر ايسه) جنّته‌درلر؛ كوكلر و ير طوردقجه اوراده ابدى اولارق قاليجيدرلر؛ آنجق ربّڭڭ ديله‌ديگى مستثنا![4] (بو) اصلا كسيلمه‌يوب دوام ايدن بر لطفدر.

---

(١) "بر كون كله‌جككه، اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ [كونش، دورولديگنده!] وَاِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ [و ييلديزلر، دوكولديگنده!] وَاِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ [و طاغلر، يوروتولديگنده!] اِذَا السَّمَٓاءُ انْفَطَرَتْ [كوك ياريلديغنده!] وَاِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ [ييلديزلر صاچيلديغنده!] وَاِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ [دڭزلر (بربرينه) قاتيلديغنده!] معنالرى و سرلرى قدير ازلينڭ اذنيله تظاهر ايدوب (اورته‌يه چيقوب) او دنيا اولان بيوك انسان، سكراته (جان چكيشمه‌يه) باشلايوب عجيب بر خيريلتى ايله و مدهش بر صَوت (سس) ايله فضايى (كوك بوشلغنى) چينلاتوب طولديراجق، باغيروب ئوله‌جك، صوڭره امر الٰهى (اللّهڭ امرى) ايله ديريله‌جكدر." (سوزلر، ٢٩نجى سوز، ٢٠٦)

(٢) بو آيتڭ مآلنده‌كى "كوكلر و ير" افاده‌سى ايله اشارت اولونان يرلر، بو دنيايه عائد اولمايوب، آخرته مخصوص، ابدى مقاملردر. (نسفى، ج. ٢، ٢٩٤)

(٣) قلبنده، آز دخى اولسه بر ايمان چكردگى بولونان كناهكار و فاسق انسانلر، جزامدّتلرينى تماملادقدن صوڭره لطف الٰهى ايله جنّته كيره‌جكلردر. (قرطبى، ج. ٩/٥، ١٠٢)

(٤) جنّت اهلى، زمان زمان (رؤيت جماله و) عرش اعلايه و آنجق اللّهڭ بيله‌بيله‌جگى يوكسك منزللره چيقارلر ده (او تجلّيلره كندندن كچنلر ايچون آرتق جنّت و ايچنده‌كى نعمتلر بيله فرق ايديلمز اولور و) بو بختيارلر، جنّتدن داها يوكسك بر التفاته مظهريتله، بو استثنايى تشكيل ايدرلر. (رازى، ج. ١٨/٩، ٦٩)

١٠٩- (اى حبيبم!) او حالده شونلرڭ طاپمقده اولدقلرى شيلردن (طولايى كنديلرينه عذاب ايديله‌جگى خصوصنده) هيچ بر شبهه ايچنده اولما! (اونلر ده) آنجق داها أوڭجه آتالرينڭ طاپا كلديگى كبى طاپييورلر. شبهه‌سز بز ده اونلره، (عذابدن) نصيبلرينى البته أكسيكسز ويريجى‌يز.

١١٠- آند اولسونكه موسى‌يه كتابى (توراتى) ويردك؛ فقط اونده اختلافه دوشولدى (بعضيسى ايمان ايتدى، بعضيسى ايتمدى). فقط ربّڭ طرفندن (عذابڭ تأخيرينه دائر) أوڭجه‌دن سويلنمش بر سوز اولماسه‌يدى، البته آرالرنده حكم (چوقدن) ويريلمش اولوردى. چونكه طوغريسى اونلر (قومنده‌كى كافرلر)، بوندن (قرآندن)، (كنديلرينه) قوشقو ويرن جدّى بر شبهه ايچنده‌درلر.

١١١- محقّقكه ربّڭ، اونلرڭ هر برينه عمللرينڭ قارشيلغنى كسينلكله تام اولارق ويره‌جكدر. چونكه او، (اونلر) نه ياپارلرسه حقّيله خبرداردر.

١١٢- او حالده، امر اولونديغڭ كبى طوس طوغرى اول![1] برابرڭده‌كى توبه ايدنلر ده! و (اللّهڭ قويديغى) حدودى آشمايڭ! چونكه او، نه ياپارسه‌ڭز حقّيله كورندر.

١١٣- ظلم ايدنلره ده ميل ايتمه‌يڭ! يوقسه آتش سزه طوقونور![2] هم سزڭ، اللّهدن باشقه هيچ بر دوستڭز يوقدر؛ صوڭره سزه ياردیم ايديلمز.

١١٤- كوندوزڭ ايكى طرفنده (أوگله و ايكيندى وقتلرنده) و كيجه‌نڭ (كوندوزه) ياقين ساعتلرنده (آقشام، ياتسى و صباح وقتلرنده)[3] ايسه نمازى حقّيله أدا ايت! محقّقكه اييلكلر، (بيوك كناهلردن قاچينمق شرطيله) كوتولكلرى كيدرر. بو، عبرت آلانلره بر نصيحتدر.

١١٥- (حبيبم، يا محمّد!) آرتق صبر ايت! زيرا شبهه‌سزكه اللّٰه، ايلك ايدنلرڭ مكافاتنى ضايع ايتمز.

١١٦- حالبوكه سزدن أوڭجه‌كى (هلاك ايتدى-گمز) نسللر ايچنده، ير يوزنده فساد چيقارمقدن (انسانلرى) منع ايدن فضيلتلى كيمسه‌لر بولونملى دگلميدى؟ اونلردن، قورتارديغمز پك آز كيمسه مستثنا (ايچلرنده فضيلتلى انسانلر يوقدى). ظلم ايدنلر ايسه، ايچنده شيمارتيلدقلرينڭ (او صاييسز نعمتلرڭ) پشنه دوشدى و كناهكار كيمسه‌لر اولديلر.

١١٧- ربّڭ او شهرلرى، اهاليسى (كندى حاللرينى و ديگر انسانلرى) اصلاح ايدن كيمسه‌لر ايكن، ظلمله هلاك ايده‌جك دگلدى.

---

(١) "رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام فرمان ايتمشكه: شَيَّبَتْنِى سُورَةُ هُودٍ يعنى سورهٔ هودده‌كى فَاسْتَقِمْ كَمَٓا اُمِرْتَ [امر اولونديغڭ كبى طوس طوغرى اول!] آيتى بنى اختيارلاتديردى. چونكه اهمّيتى عظيمدر (چوق بيوكدر). استقامت تامّه‌يى (تام طوس طوغرى اولمه‌يى) امر ايدييور." (سكّهٔ تصديق غيبى، ١٦١)

آيريجه باقيڭز (لمعه‌لر، ١١نجى لمعه، ٦٢)

(٢) "وَلَا تَرْكَنُوٓا اِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ [ظلم ايدنلره ده ميل ايتمه‌يڭ! يوقسه آتش سزه طوقونور!] آيت كريمه‌سى فرمانيله؛ ظلمه، دگل يالڭز آلت اولانى و طرفدار اولانى، بلكه ادنا (چوق آز) بر ميل ايدنلرى دخى دهشتله و شدّتله تهديد ايدييور. چونكه رضاى كفر (كفره راضى اولمق)، كفر اولديغى كبى، ظلمه رضا ده ظلمدر." (مكتوبات، ٢٨نجى مكتوب، ٢١٠)

(٣) اَلزُّلَفُ وقت و ياقينلق معناسنه كلن اَلزُّلْفَةُ كلمه‌سنڭ جمعيدر (چوغوليدر). عربجه ده جمعلرڭ اڭ آزى أوچدر. بويله‌لكله، صباح نمازى كون طوغمه‌سنه ياقين، آقشام و ياتسى نمازلرى ايسه كونشڭ باتمسنه ياقين ساعتلرده قيلينمقله، بو أوچليى افاده ايدرلر. عربجه‌ده ايكيلى چوقلقلر ايسه "تثنيه" تعبير ايديلن ديگر بر قالبله ياپيليركه طَرَفَىِ النَّهَارِ تعبيرى ده، بويله‌لكله كوندوزڭ ايكى طرفى اولوب، أوگله و ايكيندى نمازلرينه اشارت ايدر. نمازڭ بيلديگمز بش وقته تخصيصى، بونڭ كبى باشقه آيتلرله و آيريجه متواتر حديث شريفلرله و اجماع امّت ايله ثابتدر. (بيلمن، جـ. ٣، ١٥٢٨)

١١٨- اگر ربّكْ ديله‌سه‌يدى، انسانلرى البته (اسلام أوزره) بر تك امّت ياپاردى؛ فقط (اونلر) اختلاف ايدن كيمسه‌لر اولارق، (بويله) دوام ايدوب طوراجقلردر.

١١٩- آنجق ربّكْڭ مرحمت بويورديغى كيمسه‌لر مستثنا. ذاتاً اونلرى بونڭ ايچون (رحمته اهل اولانلرى رحمت، اختلافه اهل اولانلرى اختلاف ايچون) ياراتدى. بويله‌جه ربّكْڭ، "جلالم حقّى ايچون، جهنّمى بتون جنلردن و انسانلردن طولديراجغم!" سوزى تمام اولدى.

١٢٠- (اى رسولم!) پيغمبرلرڭ خبرلردن، كنديسى ايله سنڭ قلبڭى تقويه ايده‌جگمز هر شيئى سڭا آڭلاتييورز. بونده (بو سوره‌ده) ده سڭا حق و مؤمنلره بر نصيحت و بر اخطار كلدى.

١٢١- او حالده، ايمان ايتمه‌ينلره ديكه: "الڭزدن كلنى ياپڭ! شبهه‌سز بز ده (أويله) ياپانلرز."

١٢٢- "و (سز بزم عاقبتمزى) بكله‌يڭ؛ طوغرى- سى بز ده (سزڭ عاقبتڭزى) بكله‌ينلرز."

١٢٣- حالبوكه كوكلرڭ و يرڭ غيبى اللّهه عائددر و بتون ايشلر هپ اوڭا دونديريلير؛[1] اويله ايسه اوڭا عبادت ايت و اوڭا توكّل ايت! چونكه ربّكْ، ياپمقده اولدقلريڭزدن غافل دگلدر.

١٢- يوسف(ع.م) سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ١١١ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله

١- الف، لام، را.[2] بونلر، آپ آچيق كتابڭ آيتلريدر.

٢- شبهه‌سزكه بز اونى، آڭلاياسڭز دييه، عربجه بر قرآن اولارق اينديردك.

٣- بز، بو قرآنى سڭا وحى ايتمكله، سڭا قصّه‌لرڭ اڭ كوزلنى آڭلاتييورز. البته (سن) اوندن أوڭجه (بونلردن) خبرسز اولانلردن ايدڭ.

٤- بر زمان يوسف باباسنه: "اى باباجغم! طوغريسى بن (رؤيامده) اون بر ييلديزله كونشى و آيى كوردم؛ (هم) كوردمكه اونلر بڭا سجده ايدن كيمسه‌لردر" ديمشدى.

---

(١) "ناصلكه بتون موجودات (وارلقلر)، وجودلرى و قياملرى (وار اولمه‌لرى) و بقالرى (وارلقلرينڭ دوامى) جهتنده قيّوم ذوالجلاله (هرشيئى وارلقده طوتان اللّهه) طايانييورلر؛ قياملرى اونڭله‌در. اويله ده؛ موجودات، كيفيات و احوالنده (ناصل اولدقلرنده و حاللرنده) بيڭلر سلسله‌لرڭ (بربرينه باغلى ايپلرڭ)، تمثيلده خطا اولماسين، تلفون، تلغراف سلسله‌لرينڭ مركزى و سانترال ديرگى حكمنده اولان سرّ قيّوميتده (هرشيئى وارلقده طوتان الله اولمسى سرّنده)، اوچلرى: وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهُ [و بتون ايشلرڭ هپسى آنجق اوڭا دونديريلير] سرّيله باغليدر.

اگر او نورانى (نورلى) نقطۀ استناده (طايانمه نقطه‌سنه) طايانمازلرسه، اهل عقلجه (عقل صاحبلرنجه) محال و باطل (امكانسز و حقيقتسز) اولان بيڭلر دورلر و تسلسللر (سبب نقطه‌سنده، تكرار بربرينه دونه‌رك باغلى قالمه چاره‌سزلگى) لازم كله‌جك؛ بلكه، موجودات عددنجه باطل اولان دورلر و تسلسللر لازم كلير. مثلا بو شى، حفظ (قورومه) ويا نور ويا وجود (وارلق) ويا رزق كبى بر جهتده بوڭا طايانير، بو ده أوته‌كيسنه، او ده داها أوته‌كيسنه، كيت كيده هرحالده نهايتسز اولاماز، بر نهايتى بولوناجق. ايشته، بتون بويله سلسله‌لرڭ منتهالرى (صوڭلرى)، البته سرّ قيّوميتدر. سرّ قيّوميت آڭلاشيلدقدن صوڭره، او موهوم (وهمى اولوب، اصلى اولمايان) سلسله‌لرده بربرينه طايانمق رابطه‌سى (باغى) و معناسى قالماز، قالقار؛ هر شى طوغريدن طوغرى‌يه سرّ قيّوميته باقار." (لمعه‌لر، ٣٠نجى لمعه، ٤٠٧)

(٢) باقيڭز: (بقره سوره‌سى، صحيفه ١، حاشيه ١)

٥- (باباسی یعقوب ایسه) دیدیکه: "ای اوغولجغم! رؤیاڭی قرداشلریڭه آڭلاتما! صوڭره سڭا (حسد ایدرلر و) بر حیله اولارق طوزاق قورارلر. چونکه شیطان، انسان ایچون آپ آچیق بر دوشماندر."

٦- "بویله‌جه ربّڭ سنی سچه‌جك؛ سڭا رؤیالرڭ تعبیرینی أوگرته‌جك و داها أوگجه آتالرڭ ابراهیم و اسحقه تماملادیغی کبی، سڭا و یعقوب عائله‌سنه ده نعمتنی تماملایاجقدر. شبهه‌سزکه ربّڭ، (حقّیله بیلن) علیم، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر."(۱)

٧- آند اولسونکه یوسف و قرداشلرنده (اونلرڭ قصّه‌سنده)، صورانلر ایچون (چوق بیوك) عبرتلر واردر.

٨- او زمان (قرداشلری) دیمشلردیکه: "کرچکدن یوسف و (أوز) قرداشی (بنیامین)،(۲) بابامزه بزدن داها سوکیلیدر؛ حالبوکه بز بربرینه صیقی صیقی‌یه باغلی بر طوپلیلغز (فائده‌مز داها چوقدر). محقّقکه بابامز، آپ آچیق بر خطا ایچنده‌در."

٩- (ایچلرندن بری دیدیکه:) "یوسفی ئولدیرڭ ویا اونی بر یره بیراقڭکه، باباڭزڭ توجّهی یالڭز سزه قالسین؛ اوندن صوڭره (توبه ایدر) ده صالح کیمسه‌لر طوپلیلغی اولورسڭز."

١٠- ایچلرندن سوز صاحبی اولان بری (یهوده ایسه): "یوسفی ئولدیرمه‌یڭ؛ اونی قویونڭ دیبنه بیراقڭ ده، کچن قافله‌نڭ بری اونی (بولوب) آلسین؛ اگر (کرچکدن اوڭا بر شی) یاپاجق کیمسه‌لر ایسه‌ڭز (باری بویله یاپڭ!)" دیدی.

١١- دیدیلرکه: "ای بابامز! سڭا نه اولدیکه یوسف حقّنده بزه کوونمیورسڭ؟ حالبوکه طوغریسی بز، البته اونڭ ایلگنی ایسته‌ینلرز."

١٢- "یارین اونی بزمله برابر کوندر؛ بول بول ییسین (ایچسین)، اویناسین! شبهه یوقکه بز، اونی کرچکدن محافظه ایدیجیلرز."

١٣- (یعقوب) دیدیکه: "اونی کوتورمه‌ڭز بنی حقیقتاً أوزر؛ چونکه سز اوندن خبرسز کیمسه‌لر ایکن، اونی قوردڭ ییمه‌سندن قورقارم!"

١٤- (اونلر:) "یمین اولسونکه، بز بربرینه باغلی بر جماعت اولدیغمز حالده اگر اونی قورت ییرسه، او تقدیرده شبهه‌سزکه بز البته خسرانه اوغرایانلر اولورز" دیدیلر.

---

(۱) "بعضاً قرآن، جناب حقّڭ فعللرینی تفصیل ایدییور (آچیقلایور). صوڭره بر فذلکه (نتیجه جمله‌سی) ایله اجمال (خلاصه) ایدر. تفصیلیله قناعت ویرر، اجمال ایله حفظ ایتدیرر (ازبرلتدیرر)، باغلار.

مثلا: (...) (باقیڭز؛ آیت، ٦) ایشته حضرت یوسف و اجدادینه ایدیلن نعمتلری شو آیتله اشارت ایدر. دیرکه: 'سزی بتون انسانلر ایچنده مقام نبوّتله سرفراز (پیغمبرلك مقامیله باشقه‌لرندن أوستون قیلارق)، بوتون سلسلهٔ انبیایی (پیغمبرلر سلسله‌سنی)، سلسله‌ڭزه (نسلڭزه) ربط ایدوب (باغلایوب)، سلسله‌ڭزی نوع بشر (انسانلق) ایچنده بتون سلسله‌نڭ سرداری (قوماندانی)، خاندانڭزی علوم الٰهیه و حکمت ربّانیه‌یه (الٰهی علم و حکمتلره) بر حجرهٔ تعلیم و هدایت (علم و هدایت مکتبی) صورتنده کتیروب، او علم و حکمتله دنیانڭ سعادتکارانه (سعادتلی) سلطنتنی، آخرتڭ سعادت أبدیه‌سیله سزده برلشدیرمك، سنی علم و حکمت ایله مصره هم عزیز بر رئیس، هم عالی بر نبی (یوجه بر پیغمبر)، هم حکیم بر مرشد (یول کوستریجی) ایتمك' اولان نعمت الٰهیه‌یی ذکر و تعداد ایدوب (صایوب)؛ علم و حکمت ایله اونی، آبا و اجدادینی (بابالرینی و آتالرینی) ممتاز ایتدیگنی سچکین (قیلدیغنی) ذکر ایدییور. صوڭره: 'سنڭ ربّڭ علیم و حکیمدر' دیر. اونڭ ربوبیتی و حکمتی اقتضا ایدر (کرکدیرر)که، سنی و آبا و اجدادیڭی علیم، حکیم اسمنه مظهر ایتسین. ایشته او مفصل (صایلان) نعمتلری، شو فذلکه ایله اجمال ایدر." (ذوالفقار، ۲۵نجی سوز، ٤٦)

(۲) بنیامین، یوسف علیه السّلامڭ أوز قرداشی، دیگرلری ایسه باشقه و بر آنادن اولمه أوگی قرداشلریدی. (ابن کثیر، ج. ۲، ۲٤۱)

١٥- نهايت (قرداشلرى) اونى كوتوروب، كنديسنى قويونڭ دينه بيراقمه‌يه هپ برابر قرار ويردكلرنده (اوڭا اذيت ايتديلر ده بز) اوڭا: "شانم حقّى ايچون، بو ايشلرينى اونلر هيچ فرقنده اولمادقلرى بر صيره‌ده كنديلرينه خبر ويره‌جكسكڭ!" دييه وحى ايتدك.

١٦- ديركن ياتسى وقتى آغلايارق بابالرينه كلديلر.

١٧- ديديلركه: "اى بابامز! طوغريسى بز كيتدك، ياريش ايدييوردق؛ يوسفى ده اشيامزڭ ياننده بيراقمشدقكه (بر ده باقدق) اونى قورت ييمش! شيمدى (بز)، نه قدر طوغرى سويله‌ين كيمسه‌لر اولسه‌ق ده، سن بزه اينانيجى دگلسكڭ!"

١٨- و (يوسفڭ) كوملگنڭ أوزرنده يالان بر قان كتيرديلر. (يوسفڭ حياتده اولديغى پيغمبرلك فراستيله آڭلايان يعقوب) ديديكه: "خير، نفسلريڭز سزى (آلداتوب، كوتو) بر ايشه سوروكله‌مش. آرتق (بڭا دوشن) كوزل بر صبر(در). چونكه سزڭ بو آڭلاتدقلريڭزه قارشى كنديسندن ياردیم ايستنه‌جك اولان، آنجق اللّهدر."

١٩- ديركن (مصره كيدن) بر قافله كلوب صوجيلرينى (قويويه) كوندرديلر (او) ده قووه‌سنى صالدى. (آشاغيده‌كى يوسفى كوردى و:) "هى، مژده! بو بر اركك چوجق!" ديدى. اونى بر تجارت مالى اولارق صاقلاديلر. حالبوكه اللّه، اونلرڭ نه ياپاجقلرينى حقّيله بيلندر.

٢٠- اونى آز بر فيآته، برقاچ درهمه صاتديلر. ذاتاً (اونلر)، اونڭ حقّنده رغبتسز (اوڭا دگر ويرمه‌ين) كيمسه‌لردن ايديلر.

٢١- اونى صاتين آلان مصرلى (وزير) ايسه، قاريسنه: "اونڭ مقامنى شرفلى طوت (اوڭا ايى باق)! اولوركه بزه فائده‌سى طوقونور ويا اونى اولاد ايدينيرز" ديدى.[١] بويله‌جه يوسفى او يرده (مصرده) يرلشديردك (كه عدالتله حكم ايتسين)، بر ده اوڭا رؤيالرڭ تعبيرينى أوگرته‌لم (دييه بويله ياپدق).[٢] اللّه ايسه، امرنده غالبدر (ديله‌ديگى هر شيئى ياپار)؛ فقط انسانلرڭ چوغى بيلمزلر.

٢٢- نهايت (يوسفڭ) كوجى كماله ايرنجه، (بز) اوڭا حكمت و علم ويردك. ايشته ايلك ايدنلرى بويله مكافاتلانديررز.

---

(١) ابن مسعود (رع) ديركه: "انسانلرڭ الڭ فراستليسى أوچ كيشيدر: بريسى، اسير پازارنده حضرت يوسفڭ (عم) قيمتنى بر باقيشده آڭلامقله عزيز مصر؛ بريسى، قويونلرينى بركز صولامقله حضرت موسينڭ (عم) قدرينى فرق ايدن و 'باباجغم! اونى اجرتله طوت!' دين و ايلريده اونڭله اولنمسى كنديسنه نصيب اولان حضرت شُعَيْبڭ (عم) قيزى؛ ديگرى ده حضرت عمرى (رع) كندى يرينه خليفه بيراقمقله حضرت ابو بكردر (رع)." (رازى، ج. ١٨/٩، ١١٢)

(٢) "سورهٔ يوسفڭ مهم بر اساسى، رؤياى يوسفيه اولديغى كبى، وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا [اويقوڭزى ده بر ديڭلنمه قيلدق!] آيتى مثللو (كبى) چوق آيتلرله، رؤياده و نَومده (اويقوده) پرده‌لى اولارق اهمّيتلى حقيقتلر وار اولديغنى كوسترر. (...) حديث صحيح ايله، نبوّتڭ (پيغمبرلگڭ) قرق جزؤندن بر جزئى نومده رؤياى صادقه (طوغرى چيقان رؤيا) صورتنده تظاهر ايتمش (كورونمش). ديمك رؤياى صادقه هم حقدر، هم نبوّتڭ وظائفنه (وظيفه‌لرينه) تعلّقى (علاقه‌سى) وار.(...)

اويقو ناصلكه عوام ايچون رؤياى صادقه جهتنده بر مرتبهٔ ولايت (اوليالق مرتبه‌سى) حكمنده‌در؛ اويله ده عموم (هركس) ايچون، غايت كوزل و محتشم بر سينامهٔ ربّانيه‌نڭ سيرانكاهيدر (سير يريدر). فقط كوزل اخلاقلى، كوزل دوشونور. كوزل دوشونن، كوزل لوحه‌لرى كورور. فنا اخلاقلى فنا دوشونديگندن، فنا لوحه‌لرى كورور. هم هركس ايچون، عالم شهادت (كورديگمز بو عالم) ايچنده، عالم غيبه (كوره‌مديگمز عالمه) باقان بر پنجره‌در. هم مقيّد (صينيرلى) و فانى انسانلر ايچون، ساحهٔ اطلاق (سربست بر ساحه) بر ميدان و بر نوع (بر چشيد) بقايه مظهر و ماضى و مستقبل (كچمش و كله‌جك ايسه) حال (شيمديكى زمان) حكمنده بر تماشاكاهدر (سير يريدر)." (مكتوبات، ٢٨نجى مكتوب، ١٩٥-١٩٧)

٢٣- و او اونده قالديغى (خانم)، اونڭ نفسندن مراد آلمق ايسته‌دى ده قاپيلرى اييجه كليدله‌دى و: "هايدى كل!" ديدى. (يوسف) ديديكه: "اللّهه صيغينيرم! شبهه‌سزكه او (قوجه‌ڭ)، بنم افندمدر؛ بنم موقعمى (هپ) كوزل طوتدى. شو محقّقكه، ظالملر قورتولوشه ايرمزلر."

٢٤- بوڭا رغماً كرچكدن (قادين) اوڭا ميل ايتمشدى. و ربّنڭ دليلنى كورمسه‌يدى، (او ده) اوڭا ميل ايتمشدى.(١) ايشته (بز) كوتولگى و فحشى اوندن اوزاقلاشديرالم دييه بويله (دليلمز كوستريلمش) اولدى. محقّقكه او، اخلاصه ايرديريلمش قوللريمزدندى.

٢٥- نهايت (يوسف أوڭده، ايكيسى ده) قاپى‌يه طوغرى‌قوشوشديلر؛ (قادين)اونڭ كوملگنى آرقه‌دن ييرتدى و (ديركن) قاپينڭ ياننده (قادينڭ) بگى ايله قارشيلاشديلر. (قادين همن:) "سنڭ عائله‌ڭه كوتولك ايتمك ايسته‌ينڭ جزاسى، زندانه آتيلمقدن ويا أَلملى بر عذابدن باشقه نه اولابيلير؟" ديدى.

٢٦- (يوسف:) "او، (كنديسى) بنم نفسمدن مراد آلمق ايسته‌دى" ديدى. اونڭ (او قادينڭ) اقرباسندن بر شاهد ايسه شويله شاهدلك ايتدى: "اگر اونڭ (يوسفڭ) كوملگى أوڭدن ييرتيلمشسه، او حالده (قادين) طوغرى سويله‌مشدر؛ او (يوسف) ايسه، يالان سويله‌ينلردندر."

٢٧- "يوق اونڭ (يوسفڭ) كوملگى آرقه‌دن ييرتيلمشسه، او حالده (قادين) يالان سويله‌مشدر؛ او (يوسف) ايسه طوغرى سويله‌ينلردندر."

٢٨- بونڭ أوزرينه (اونڭ بگى، يوسفڭ) كوملگنڭ آرقه‌دن ييرتيلمش اولديغنى كورنجه (قادينه): "طوغريسى بو سزڭ طوزاغڭزدندر. كرچكدن سزڭ طوزاغڭز بيوكدر!" ديدى.

٢٩- (صوڭره شويله ديدى:) "يوسف! (سن) بوندن واز كچ (بونى كيمسه‌يه آڭلاتما)! (اى قادين! سن ده) كناهڭ ايچون مغفرت ديله! چونكه سن، كناهكارلردن اولدڭ."

٣٠- شهرده‌كى برطاقيم قادينلر ايسه ديديكه:(٢) "وزيرڭ قاريسى، دلى قانليسنڭ نفسندن مراد آلمق ايسته‌يورمش. طوغريسى (اوڭا دويديغى) عشق، قلبنه ايشله‌مش. محقّقكه بز، اونى آپ آچيق بر صاپيقلق ايچنده كورويورز."

---

(١) بوراده ذكر ايديلن "دليل"دن مقصد: بر قوله كوره حضرت يوسفڭ (ع‌م) كنعانده بولونان باباسنڭ تمثالنى كورمه‌سيدر. (اشارات الاعجاز، ٢٥٧)

آيت جليله‌ده كچن ميللر آراسنده بيوك فرق واردر. چونكه قادين، حسلرينى تطمين ايچون اوڭا ميلنى فعلياته دوكه‌رك كاه تشويق، كاه قورقوتمه چاره‌لريله جداً تشبثده بولونمشدى. يوسف (ع‌م) ايسه، بويله بر حالده ايكن دخى، حلالى حلال، حرامى حرام اولارق كورمش و بر انسان اولارق ياراتيليشنڭ كرگى اولان ميلنه رغماً، اونده تصرّف ايدرك حسّياتنه حاكم اولمشدى. (قرطبى، ج. ٩/٥، ١٦٦-١٦٧)

(٢) "آيت كريمه عربجه‌ده قادين و اركك فعللرى آيرى قالبلرده اولمه‌سنه رغماً) مؤنّثلرڭ (قادينلرڭ) جماعتنه، ايكى قاتلى مؤنث اولديغى حالده، مذكّر (اركك) فعلى اولان قَالَ (او اركك ديدى) بويورمسى؛ هم قَالَتِ الْاَعْرَابُ [بدويلر ديدى] بويورمقله، مذكرلرڭ جماعتنه مؤنث فعلى اولان قَالَتْ [او قادين ديدى] تعبيريله، لطيفانه اشارت ايديوركه، ضعيف و حليم و يوموشاق قادينلرڭ جمعيتى (طوپليلغى) قوّتلشير، سرتلك و شدّت كسب ايدوب (قزانوب)، بر نوع رجوليت (ارككلك) قزانير. اونڭ ايچون مذكر فعلنى اقتضا ايتديگندن (كركديرديگندن) وَ قَالَ نِسْوَةٌ [(ارككلره عائد فعل ياپيسيله) وقادينلر ديدى] تعبيرى، غايت كوزل دوشمشدر.

ارككلرڭ ايسه، خصوصاً بدوى و عرب اولسه‌لر، قوّتلرينه كووندكلرى ايچون جمعيتلرى ضعيف اولوب؛ هم احتياطكارلق، هم يوموشاقلق وضعيتنى آلديغندن، بر نوع قادينلق خاصيتى (خصوصيتى) طاقيندقلرى ايچون، مؤنث فعلنى اقتضا ايتديگندن: قَالَتِ الْاَعْرَابُ (بدويلر ديدى) بويورمقله، مؤنث فعليله تعبيرى تام يرنده اولمشدر." (لمعلر، ٢٠نجى لمعه، ١٦١)

٣١- صوڭنده (او قادين) اونلرڭ كيزلى ديدى قوديلرينى ايشيتنجه، كنديلرينه (خبر) كوندردى و اونلر ايچون ياصلاناجق بر ير (ياصديقلر و بر سفره) حاضرلادى؛ هر برينه ايسه برر (كسكين بيچاق ويردى و (ميوه‌لرى صويمه‌يه باشلادقلرنده، يوسفه): "قارشيلرينه چيق!" ديدى.

بونڭ أوزرينه (قادينلر) اونى (يوسفى) كورنجه، (أشسز كوزللگنه و فضيلتنه مفتون اولارق) اونى پك يوجه كورديلر ده (حيرانلقلرندن فرقنه بيله وارمادن) أللرينى كسديلر و: "حاشا! الله ايچون، بو بر انسان دگلدر! بو، آنجق چوق شرفلى بر ملكدر!" ديديلر.

٣٢- (او قادين) ديديكه: "ايشته، حقّنده بنى قيناديغڭز كيمسه بودر! يمين اولسونكه (بن) اونڭ نفسندن مراد آلمق ايسته‌دم ده او، عفّتنى محافظه ايتدى (و بنى رد ايتدى). بينه يمين اولسونكه، اگر اوڭا امر ايتديگمى ياپمازسه، مطلقا زندانه آتيلاجق و مطلقا كوچك دوشنلردن اولاجقدر."

٣٣- (يوسف) ديديكه: "ربّم! زندان بڭا، بونلرڭ بنى كنديسنه دعوت ايتدكلرى شيدن داها سويمليدر. اگر اونلرڭ طوزاقلرينى بندن دفع ايتمزسه‌ڭ، اونلره ميل ايدر و جاهللردن اولورم."[١]

٣٤- بونڭ أوزرينه ربّى اونى (اونڭ دعاسنى) قبول ايتدى ده (او قادينلرڭ) طوزاقلرينى اوندن دفع ايتدى. شبهه‌سزكه سميع (حقّيله ايشيتن)، عليم (هرشيئى بيلن) آنجق اودر.

٣٥- صوڭره (يوسفڭ صوچسزلغنه دائر) او دليللرى كورمه‌لرينڭ آردندن، بينه ده اونى بر مدّت زندانه آتمه‌لرى (بويله‌لكله كوزدن اوزاق طوتمه‌لرى قناعتى) كنديلرينه اويغون كوروندى.

٣٦- اونڭله برابر زندانه ايكى ده كنچ كيرمشدى. اونلردن برى: "طوغريسى بن (رؤيامده) كنديمى كوررويورمكه أوزوم صيقييورم!" ديدى. ديگرى ده: "طوغريسى بن ده (رؤيامده) كنديمى كوررويورمكه باشمڭ أوستنده بر اكمك طاشييورم، قوشلر اوندن ييور" ديدى. (بونلر:) "بزه بونڭ تعبيرينى خبر وير! چونكه بز سنى ايليك ايدنلردن كوررويورز" (ديديلر.)

٣٧- (يوسف) شويله ديدى: "كنديسيله رزقلاناجغڭز هيچ بر ييمك سزه كلمزكه، داها (او) كلمدن اونڭ تأويلنى (ماهيتنى) سزه خبر ويرمش اولمايايم. بونلر، ربّمڭ بڭا أوگرتدكلرندندر. شبهه‌سزكه بن، اللّهه ايمان ايتمه‌ين و كنديلرى كرچكدن آخرتى انكار ايدن كيمسه‌لر اولان بر قومڭ دينينى ترك ايتدم."

---

(١) ابن كثير، يوسفڭ (ع) زُلَيْخَادن قاچمسى حقّنده شويله ديمشدر: "يوسف (ع)، كنچ، ياقيشيقلى و اولغون بر كيمسه اولديغى، زليخا ده هم مصر عزيزينڭ أشى و كنديسنڭ خانم افنديسى، هم ده قادينلق جهتيله صوڭ درجه جاذبه‌يه مالك و زنكين بر خانم اولديغى حالده، يوسف (ع) اللّهدن قورقارق و ربّنڭ ثواب و مكافاتنى اومارق بو هوسه اسير اولمايوب، زندانه كيرمه‌يى ترجيح ايتمشدى.

بو ايسه، اولغونلق مقاملرينڭ اڭ يوكسگيدر."
(ابن كثير، ج. ٢، ٢٤٨)

٣٨- "چونكه (بن،) آتالرم ابراهيم، اسحق و يعقوبك دیننه تابع اولدم. اللّٰهه هر هانكى بر شيئى اورتاق قوشمه‌مز، بزم ايچون (اصلا جائز) اولماز! بو، بزه و انسانلره اللّٰهك بر لطفيدر؛ فقط انسانلرك چوغى شكر ايتمزلر."

٣٩- "اى زندان آرقداشلرم! آيرى آيرى اولان بر چوق الٰهلرمى خيرليدر؛ يوقسه، واحد (بر اولان)، قهّار (هر ديله‌ديگنى قهر ايتمه‌يه مقتدر اولان) اللّٰهمى؟"[١]

٤٠- "اونى بيراقوب طاپمقده اولدقلريگز، سزك و آتالريگزك اونلره طاقديغى برطاقيم اسملردن باشقه بر شى دگلدر! الله، اونلرك حقّنده هيچ بر دليل اينديرمه‌مشدر. حكم آنجق اللّٰهكدر! (او، سزه) كنديسندن باشقه‌سنه عبادت ايتمه‌مه‌گزى امر ايتمشدر. ايشته طوغرى دين بودر؛ فقط انسانلرك چوغى بيلمزلر."

٤١- "اى زندان آرقداشلرم! (رؤياگزه كلنجه:) بريگز يينه افنديسنه شراب صوناجق. و ديگرى ايسه آصيلاجق ده قوشلر اونك باشندن ييه‌جك! ايشته حقّنده فتوا ايسته‌ديگگز ايش (بو شكلده) حكمه باغلانمشدر."

٤٢- و (يوسف) طوغريسى ايچلرندن قورتولاجق اولانك او اولديغنى ظن ايتديگى كيمسه‌يه: "افنديگك ياننده بنى آڭ! (اومولوركه بنى بو طورومدن قورتاريرِ)" ديدى. فقط شيطان اوڭا، افنديسنه آڭمه‌يى اونوتديردى ده (يوسف) سنه‌لرجه زندانده قالدى.

٤٣- نهايت (بر كون) حكمدار ديديكه: "طوغريسى بن (رؤيامده) يدى سميز اينگى، يدى ضعيف اينگك ييديگنى و يدى يشيل باشاق ايله (بر او قدر ده) ديگر قورو باشاقلرى كوردم. اى ايلرى كلنلر! اگر رؤيا تعبير ايدييورسه‌گز، بڭا (بو) رؤيامى آچيقلايڭ!"[٢]

---

(١) "الله بردر. باشقه شيلره مراجعت ايدوب يورولما! اونلره تذلل ايدوب (أوڭلرنده آلچالوب) منت چكمه! اونلره تملق ايدوب (يالتاقلانوب) بويون اگمه! اونلرك آرقه‌سنه دوشوب زحمت چكمه! اونلردن قورقوب تيتره‌مه! چونكه، سلطان كائنات، بردر! هر شيئك آناختارى اونك ياننده، هر شيئك ديزكينى اونك ألنده‌در؛ هر شى اونك امريله حل ايديلير! اونى بولسه‌ك، هر مطلوبگى بولدك؛ حدسز منتلردن، قورقولردن قورتولدك!" (عصاى موسى، ١٠نجى حجّت ايمانيه، ١٨٥)

(٢) "هم رؤيا دخى خير ايكن، بعض عكس حقيقتله (حقيقتك ترسيله) كوروندیگى ايچون شر تلقّى ايديلير (آڭلاشيلير)، يأسه (اميدسزلگه) دوشورور، قوّۀ معنويه‌يى (معنوى قوّتى) قيرار، سوء ظن (كوتو ظن) ويرر. چوق رؤيالر واركه، صورتى (كورونوشى) دهشتلى، ضررلى، ملوث (چركين) ايكن، تعبيرى و معناسى چوق كوزل اولويور. هركس رؤيانك صورتيله معناسنك حقيقتى مابيننده‌كى (آراسنده‌كى) مناسبتى بولامديغى ايچون، لزومسز تلاش ايدر، مأيوس اولور (اميدسز اولور)، كدر ايدر. (...)

ماهيت انسانيه‌ده‌كى (انسانك روحنده‌كى) لطيفۀ ربّانيه (آدى ويريلن و جناب حقّى بيلديرن استعداد)، عالم شهادتله (كورديگمز بو عالمله) باغلانان و او عالمده طولاشان دويغولرك قاپانمه‌سيله و طورمه‌سيله، عالم غيبه (كوره‌مديگمز عالمه) قارشى بر مناسبت بولور، بر منفذ (پنجره) آچار. او منفذ ايله، وقوعه كلمه‌يه حاضرلانان حادثه‌لره باقار و لوح محفوظك جلوه‌لرى (پاريلتيلرى) و مكتوبات قدريه‌نك (قدر يازيلرينك) نمونه‌لرى نوعندن بريسنه راست كلير. بعض واقعات حقيقيه‌يى (اولاجق حادثه‌لرى) كورور و او واقعاتده بعضاً خيال تصرّف ايدر (حكم ايدر)، صورت لباسلرى (شكل البسه‌لرى) كييديرر. بو قسمك چوق انواعى و طبقاتى (نوعلرى و طبقه‌لرى) وار. بعض عيناً كورديگى كبى چيقار، بعضاً بر اينجه پرده آلتنده چيقييور، بعضاً قالينجه بر پرده ايله صاريلييور.

حديث شريفده كلمشكه: رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامك بدايت وحيده (وحيك باشلانغيجنده) كورديگى رؤيالرى، صبحك (صباحك) انكشافى (آچيلمه‌سى) كبى ظاهر، آچيق، طوغرى چيقييوردى."
(مكتوبات، ٢٨نجى مكتوب، ١٩٥-١٩٦)

٤٤- ديديلركه: "(بونلر) قارمه قاريشيق رؤيالردر.[(١)] بز ايسه، او رؤيالرڭ تعبيرينى بيلن كيمسه‌لر دگلز."

٤٥- بونڭ أوزرينه (زندانده‌كى) ايكى كيشيدن قورتولمش اولانى، نيجه زمان صوڭره (يوسفى) خاطرلادى ده ديديكه: "بن سزه اونڭ تعبيرينى خبر ويررم؛ همن بنى (زندانه) كوندرڭ!"

٤٦- (زندانه كلنجه ديديكه:) "يوسف! اى طوغرى سوزلى كيشى! (رؤياده) يدى ضعيف اينگڭ يدى سميز اينگى ييديگنى و يدى يشيل باشاق ايله (بر او قدرده) ديگر قورو باشاقلرى (كورمه‌يى) بزه آچيقلا! اومولوركه (سرايده‌كى) انسانلره دونرم ده (سنڭ قدريگى) بيليرلر."

٤٧- (يوسف) ديديكه: "عادت(ڭز) أوزره يدى سنه (اكين) أكرسڭز! صوڭره بيچدكلريڭزدن، ييه‌جگڭز آز بر مقدارڭ طيشنده كيلرى باشاغنده بيراقڭ!"

٤٨- "صوڭره بونڭ (بو يدى بوللق ييلنڭ) آردندن، يدى شدّتلى (قيطلق ييلى) كله‌جككه، (تخوملق ايچون بر صوڭره‌كى سنه‌يه) صاقلاياجغڭز آز بر مقدار خارج، اونلر ايچون (او قوراق ييللره حاضرلق اولمق أوزره) أوڭجه‌دن بيريكديرمكده اولدقلريڭزى ييه‌جك (بيتيره‌جك)!"

٤٩- "داها صوڭره بونڭ آردندن ده بر ييل كله‌جككه، اونده انسانلر بول ياغموره قاووشديريلاجق و اونده (او ييلده انسانلر ميوه‌لرى و حيوانلرى بول بول) صيقوب صاغاجقلر."

٥٠- (ايلچى بو تعبيرى آڭلاتنجه) بونڭ أوزرينه حكمدار: "اونى بڭا كتيرڭ!" ديدى. نهايت ايلچى كنديسنه كلنجه، (يوسف، حقّنده‌كى اتهامى كيدرمك ايچون بو دعوته همن اجابت ايتمدى و اوڭا) شويله ديدى: "افنديڭه دون ده اوڭا صور؛ أللرينى كسن او قادينلرڭ مقصدى نه ايمش؟[(٢)] شبهه‌سزكه ربّم، اونلرڭ حيله‌سنى حقّيله بيلندر."

٥١- (مصر حكمدارى، او قادينلره:) "يوسفڭ نفسندن مراد آلمق ايسته‌ديگڭز زمان زوريڭز نه‌يدى؟" ديدى. (اونلر:) "حاشا! الله ايچون، بز اونڭ حقّنده هيچ بر كوتولك بيلمش دگلز!" ديديلر. وزيرڭ قاريسى ده ديديكه: "شيمدى حق اورته‌يه چيقدى! اونڭ نفسندن (اصل) بن مراد آلمق ايسته‌مشدم. و شبهه‌سز او، كرچكدن طوغرى سويله‌ينلردندر!"

٥٢- (يوسف ديديكه:) "بو (افترانڭ آڭلاشيل‌مه‌سنى طلبدن مقصدم)، كرچكدن بنم كنديسنه غيابنده خائنلك ايتمديگمى و خائنلرڭ طوزاغنى كسينلكله اللّهڭ موفّقيته ايرديرمه‌يه‌جگنى (سزلرڭ ده وزيرڭ ده) بيلمه‌سى ايچوندر."

---

(١) "رؤيا أوچ نوعدر. ايكيسى تعبير قرآنله أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ [قارمه قاريشيق رؤيالر]ده داخلدر. تعبيره دگمييور. معناسى وارسه ده اهمّيتى يوق. يا مزاجڭ انحرافندن (خويڭ بر يوڭه صاپمه‌سندن)، قوّهٔ خياليه (خيال دويغوسى) شخصڭ خسته‌لغنه كوره بر تركيبات (برلشديرمه‌لر)، تصويرات (شكللنديرمه‌لر) ياپيور. ياخود كوندوز ويا داها اوّل، حتى بر ايكى سنه اوّل عين وقتده باشنه كلن مهيّج حادثاتى (هيجان ويريجى حادثه‌لرى)، خيال تخطّر ايدر (خاطرلار)، تعديل و تصوير ايدر، باشقه بر شكل ويرر. ايشته بو ايكى قسم أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ در، تعبيره دگمييور. أوچنجى قسمكه رؤياى صادقه‌در (طوغرى چيقان رؤيالردر)." (مكتوبات، ٢٨نجى مكتوب، ١٩٦)

(٢) حضرت يوسف (ع‌م) اونجه چله‌سنه رغماً، يينه ده پيغمبرلگه لايق بر نزاكتله، وقتيله أونده قالديغى زُلَيْخَانڭ حقوقنه رعايت ايتمش و اونى رنجيده ايتمه‌مك ايچون آدينى آچيقجه سويله‌مه‌يوب، أللرينى كسن قادينلرى نظره ويرمشدى. يوسف (ع‌م) حپسدن چيقدقدن صوڭره، قوجه‌سى ئولن زُلَيْخَا ايله اولنمش و اوندن ايكى چوجغى اولمشدر. يوسفڭ (ع‌م)، خانمنه: "بو، سنڭ داها أوڭجه ايسته‌ديگڭدن داها خيرلى دگلمى؟" ديديگى روايت ايديلير. (رازى، ج. ١٨/٩، ١٦٦)

٥٣- (يوسف ديديكه:) "حالبوكه (بن) نفسمى تميزه چيقارمييورم. محقّقكه نفس، دائما كوتولگى امر ايديجيدر؛ آنجق ربّمڭ مرحمت ايتديگى (قورودیغى كيمسه) مستثنا.[1] شبهه‌سزكه ربّم، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر."

٥٤- حكمدار ايسه: "اونى بڭا كتيرك؛ كنديمه خاص (مشاور) ياپايم" ديدى. صوڭره اوڭله قونوشنجه: "طوغريسى سن بوكون بزم ياڭمزده مقام صاحبى امين بر كيمسه‌سڭ!" ديدى.

٥٥- (يوسف:) "بنى مملكتڭ خزينه‌لرينڭ باشنه كتير! چونكه بن ايى محافظه ايدن، (اداره‌سنى) ايى بيلن بر كيمسه‌يم" ديدى.

٥٦- ايشته بويله‌جه يوسفه او يرده (مصرده) امكان (و قدرت) ويردك. اورادن ديله‌ديگى يرده اوتورييوردى. رحمتمزى ديله‌ديگمز كيمسه‌يه نصيب ايدرز و اييلك ايدنلرڭ مكافاتنى ضايع ايتمه‌يز.

٥٧- آخرت مكافاتى ايسه، ايمان ايدوب (كناهلردن) صاقينمقده اولانلر ايچون البته داها خيرليدر.

٥٨- ديركن، (او قيطلق ييللرنده) يوسفڭ قرداشلرى ده كلوب اونڭ حضورينه كيرديلر؛ (يوسف) درحال اونلرى طانيدى؛ حالبوكه اونلر اونى (او موقعده) طانييابيله‌جك كيمسه‌لر دگللردى.

٥٩- صوڭنده (يوسف) اونلرڭ يوكلرينى حاضرلاينجه ديديكه: "بڭا، باباڭزدن بر اركك قرداشڭزى (بنياميني) ده كتيرك! كورمييورميسڭز، طوغريسى بن أولچگى (آدم باشنه) تام اولارق ويرييورم و (قرداشڭزڭ پايني ده ويرمكله) بن مسافرپرورلرڭ اڭ خيرليسى‌يم."

٦٠- "بوڭا رغماً (بر داها كلديگڭزده) اونى بڭا كتيرمزسه‌ڭز، آرتق بنم ياڭمده سزه ئولچكله (ويريله‌جك بر شى) يوق و بڭا ياقلاشمايڭ!"

٦١- ديديلركه: "اوڭا باباسندن مساعده آلمه‌يه چاليشاجغز و طوغريسى بز (بونى) كرچكدن ياپاجق اولان كيمسه‌لرز."

٦٢- (يوسف) كنچلرينه (اوشاقلرينه) ده ديديكه: "(ويردكلرى) سرمايه‌لرينى يوكلرينڭ ايچنه قويڭ؛ اومولوركه اونلر عائله‌لرينه دوندكلرى زمان بونى آڭلارلر ده بلكه كرى كليرلر."

٦٣- نهايت بابالرينه دوندكلرنده ديديلركه: "اى بابامز! (قرداشمزى بزمله كوندرمديگڭ تقديرده) بزدن أولچك منع ايديلدى؛ بو يوزدن قرداشمزى بزمله برابر كوندركه، أولچك (ايله ويريلن ذخيره) آلالم؛ آرتق شبهه‌سزكه بز اونى كرچكدن محافظه ايديجى كيمسه‌لرز."

---

(١) "حضرت يوسف عليه السّلام ديمش: وَمَآ أُبَرِّئُ نَفْسِىٓ ۚ إِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّوٓءِ [(بن) نفسمى تميزه چيقارمييورم. محقّقكه نفس، دائما كوتولگى امر ايديجيدر.] أوت نفسنى بگنن و نفسنه اعتماد ايدن (كوونن)، بدبختدر (طالعسزدر). نفسنڭ عيبنى كورن، بختياردر. (...)

فقط بعضاً اولوركه، نفس امّاره (كوتولگى امر ايديجى نفس)، يا لوّامه‌يه (كنديني چوقجه قينايان بر نفس مرتبه‌سنه) ويا مطمئنه‌يه (تطمين اولارق نفسنڭ فناالقلرندن قورتولمش بر نفس مرتبه‌سنه) انقلاب ايدر (دونر)؛ فقط سلاحلريني و جهازاتنى اعصابه (سيڭيرلره) دور ايدر. اعصاب و طمارلر ايسه، او وظيفه‌يى آخر عمره (عمرينڭ صوڭنه) قدر كورور. نفس امّاره چوقدن ئولديگى حالده، اونڭ آثارى (اثرلرى) يينه كورونور. چوق بيوك اصفيا و اوليا (الله دوستلرى) واركه، نفوسلرى (نفسلرى) مطمئنه ايكن، نفس امّاره‌دن شكوا (شكايت) ايتمشلر. قلبلرى غايت سليم و منوّر (نورلانمش) ايكن، امراض قلبدن (قلبى خسته‌لقلردن) واويلا (فرياد) ايتمشلر. ايشته بو ذاتلرده‌كى، نفس امّاره دگل، بلكه اعصابه دور ايديلن نفس امّاره‌نڭ وظيفه‌سيدر. مرض (خسته‌لق) ايسه قلبى دگل، بلكه مرض خياليدر (خيالى بر خسته‌لقدر)."
(مكتوبات، ٢٦نجى مكتوب، ١٢٧-١٢٨)

٦٤- (بابالری یعقوب) دیدیکه: "اونڭ حقّنده سزه (هیچ) اینانیرمی‌یم؟ الاکه داها اوّل قرداشی (یوسف) حقّنده سزه کووندیگم کبی اولا! (او وقت اعتمادیمی بوشه چیقاردیگز.) فقط (بیلیرمکه، سز دگل،) الله خیرلی قورویوجی اللّهدر و او، مرحمت ایدنلرڭ اڭ مرحمتلیسیدر."(١)

٦٥- دیرکن اشیالرینی آچدقلرنده، (کوتوردکلری) سرمایه‌لرینی کندیلرینه کری ویریلمش بولدیلر. دیدیلرکه: "ای بابامز! داها نه ایسته‌یورز؟ ایشته سرمایه‌مز، بزه کری ویریلمش! بینه عائله‌مزه بییه‌جك کتیررز، قرداشمزی ده محافظه ایدرز، هم بر دوه یوکی فضله آلیرز. بو، (بویله جومرد بر حکمداره کوره) آز بر أولچکدر. (بزه بینه ویرر!)"

٦٦- (بابالری) دیدیکه: "اطرافڭز قوشاتیلمدقجه (أویله‌سنه چاره‌سز قالمه‌ڭز مستثنا)، اونی بڭا مطلقا کتیره‌جگڭزه دائر، الله آدینه بڭا صاغلام بر سوز ویرمدکجه، اونی سزڭله برابر اصلا کوندرمم!" نه زمانکه اوڭا تأميناتلرینی ویردیلر، (او ده:) "الله، سویله‌دکلریمزه وکیلدر" دیدی.

٦٧- صوڭره دیدیکه: "ای اوغوللرم! (مصره) تك بر قاپیدن کیرمه‌یڭ؛ آیری آیری قاپیلردن کیرڭ (که نظر دگمه‌سین)! بونڭله برابر، اللّهدن (کله‌جك) هیچ بر شیئی سزدن دفع ایده‌مم.(٢) حکم آنجق اللّهڭدر. اوڭا توکّل ایتدم. توکّل ایدنلر ده آنجق اوڭا کوونوب طایانسین!"

٦٨- داها صوڭره بابالرینڭ کندیلرینه امر ایتدیگی شکلده (آیری آیری قاپیلردن شهره) کیردکلرنده، (بو تدبیر، کرچکدن) اللّهدن (کله‌جك) هیچ بر شیئی اونلردن دفع ایده‌جك دگلدی؛ آنجق یعقوبڭ ایچنده بولونان (توکّلده، او شیئڭ سببلرینه ده رعایته دویدیغی) احتیاجکه، اونی یرینه کتیرمش اولدی. و شبهه‌سزکه او، کندیسنه أوگرتدیگمزدن طولایی البته بر علم صاحبی ایدی؛ فقط انسانلرڭ چوغی بیلمزلر.

٦٩- (قرداشلری) نهایت یوسفڭ حضورینه کیردکلرنده، قرداشنی (بنیامینی) باغرینه باصدی: "محقّقکه (بیله‌سڭ) بن کرچکدن سنڭ قرداشڭم؛ آرتق (اونلرڭ بزه) یاپمقده اولدقلرینه أوزولمه!" دیدی (و یاپاجقلرینی قرداشنه آڭلاتدی).

---

(١) "سُوَر قرآنیه‌نڭ (قرآن سوره‌لرینڭ) اڭ پارلاغی اولان، سورۀ یوسفڭ اڭ پارلاق نوری اولان حضرت یعقوبڭ (ع م) شفقتی، اسم رحمن و رحیمی کوستررو شفقت یولی رحمت یولی اولدیغنی بیلدیرر و او الم شفقته (شفقت یوزندن کلن آجیلره) دوا اولارق ده: فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ [اڭ خیرلی قورویوجی اللّهدر و او، مرحمت ایدنلرڭ اڭ مرحمتلیسیدر] دیدیرر." (مکتوبات، ٨نجی مکتوب، ٢٣)

"او، مرحمت ایدنلرڭ اڭ مرحمتلیسیدر" تعبیری ایچون، باقیڭز؛ (صحیفه ١٦٨، حاشیه، ١)

(٢) "شمسڭ طلوع و غروبی (کونشڭ طوغمه‌سی و باتمه‌سی)، معیّن و مقدر (بلیرلی و قدرده یازیلی) اولدیغی کبی، انسانڭ ده بو دنیاده طلوع و غروبی (طوغومی و ئولومی) و سائر مقدراتی (باشنه کله‌جك ایشلر)، قلم قدر ایله جبهه‌سنده یازیلیدر. ایسترسه باشنی طاشه اورسون، او یازیلری سیله‌بیلیرسه سیلسین؛ فقط باشی قیریلیر، او یازیلره بر شی اولماز!

بونی محقّق اولارق بیلسینکه، سماوات و ارضڭ خارجنه قاچوب قورتولامایان انسان، خالق کل شیئڭ ربوبیتنه (هر شیئڭ یاراتیجیسی اولان اللّهڭ تربیه و اداره ایدیجیلگنه) محبّتله رضا کوسترملیدر." (مثنوئ نوریه، حبّه، ١٠٧)

٧٠- صوڭنده (يوسف) اونلرڭ يوكلريني حاضرلاينجه، صو قابنى قرداشنڭ (بنيامينڭ) يوكنه قويدى؛ صوڭره بر دلّال (آرقه‌لرندن): "اى قافله! طوغريسى سز كرچكدن خيرسز كيمسه‌لرسڭز!" ديه سسلندى.

٧١- (يوسفڭ قرداشلرى) اونلره دونه‌رك: "نه غيب ايتديڭز؟"ديديلر.

٧٢- (اونلر) ديديلركه: "مِلكڭ صو قابنى غيب ايتدك؛ هم اونى كتيرنه بر دوه يوكى (بخشش) وار"؛ (دلّال:) "بن ده بوڭا كفيلم" (ديدى).

٧٣- (يوسفڭ قرداشلرى:) "اللّهه يمين اولسون، شبهه‌سز (سز ده) بيلمشسڭزدركه (بز) بو يرده (مصرده) فساد چيقارمق ايچون كلمدك؛ (بز) خيرسز كيمسه‌لر ده دگلز" ديديلر.

٧٤- (او ندا ايدنلر:) "اگر يالانجيلر ايسه‌ڭز او حالده (سزڭ شريعتڭزه كوره) بونڭ جزاسى نه‌در؟ (حكمڭزى سز ويرڭ!)" ديديلر.

٧٥- (اونلر ده:) "بونڭ جزاسى، (صو قابى) كيمڭ يوكنده بولونورسه، ايشته او (كيشينڭ كوله اولارق آليقونمه‌سى) اونڭ جزاسيدر. او ظالملرى بويله جزالانديررز" ديديلر.

٧٦- بونڭ أوزرينه (يوسف، صو قابنى آرامق أوزره)، قرداشنڭ يوكندن أوڭجه اونلرڭ يوكلرينه باشلادى؛ (اڭ) صوڭره اونى قرداشنڭ يوكندن چيقاردى. ايشته يوسفه بويله بر چاره أوگرتدك. يوقسه مِلكڭ قانوننه كوره (يوسف) قرداشنى آليقويامايا‌جقدى؛ آنجق اللّهڭ ديله‌مسى مستثنا. (بز) كيمى ديلرسه‌ك درجه‌لرله يوكسلتيرز. هر علم صاحبنڭ أوستنده، بر بيلن واردر.[١]

٧٧- (يوسفڭ قرداشلرى) ديديلركه: "اگر (او) چالديسه، طوغريسى داها أوڭجه اونڭ بر قرداشى ده چالمشدى."[٢] او وقت يوسف، بونى ايچنه آتدى و اونلره بونى بللى ايتمدى. (ايچندن:) "سز داها كوتو طورومده‌سڭز. حالبوكه الله، نه آڭلاتييورسه‌ڭز اڭ ايى بيلندر" ديدى.

٧٨- ديديلركه: "اى عزيز! كرچكدن اونڭ چوق ياشلى بر باباسى وار (اونى بزدن چوق سور)؛ بونڭ ايچون اونڭ يرينه بريمزى آليقوى! شبهه يوقكه بز، سنى اييلك ايدنلردن كورويورز."

---

(١) "بعضاً اهمّيتلى بر حقيقت، سطحى نظرلره (دقتسز باقيشلره) كوروڼمديگندن و بعض مقاملرده جزئى و عادى (كوچك و صيره‌دن) بر حادثه‌دن يوكسك بر فذلكهٔ توحيدى (توحيد خلاصه‌سنى) ويا كلّى (بيوك) بر دستورى بيان ايتمكده مناسبت بيلينمديگندن، بر قصور توهم (ظن) ايديلير. مثلا: حضرت يوسف عليه السّلام، قرداشنى بر حيله ايله آلمسى ايچنده وَفَوْقَ كُلِّ ذِى عِلْمٍ عَلِيمٌ [هر علم صاحبنڭ أوستنده، بر بيلن واردر] ديه غايت يوكسك بر دستورڭ ذكرى (سويلنمسى)، بلاغتجه (كلامڭ كوزللگى جهتيله) مناسبتى كوروڼمييور. بونڭ سرّى و حكمتى نه‌در؟

الجواب: هر برى برر كوچك قرآن اولان اوزون سوره‌لرده و متوسطلرده (اورته اوزونلقده اولانلرده) و چوق صحيفه‌لرده و مقاملرده يالڭز ايكى اوچ مقصد دگل، بلكه قرآنڭ ماهيتى (خصوصيتى)، هم بر كتاب ذكر و ايمان و فكر، هم بر كتاب شريعت و حكمت و ارشاد كبى، چوق كتابلرى و آيرى آيرى درسلرى تضمّن ايتديگندن (ايچنه آلديغندن)، ربوبيت الٓهيه‌نڭ (اللّهڭ هر شيئى تربيه و اداره ايتمه‌سنڭ) هر شيئى احاطه ايتديگنى (قوشاتديغنى) و حشمتلى تجلّياتنى (هيبتلى و يوجه اجرآاتلرينى) افاده ايتمك جهتيله، كائنات كتاب كبيرينڭ (بيوك كائنات كتابنڭ) بر نوع قرائتى (اوقونمه‌سى) اولان قرآن، البته هر مقامده، حتى بعضًا بر صحيفه‌ده چوق مقصدلرى تعقيبًا معرفة اللّهدن (اللّهى طانيمقدن) و توحيدڭ مرتبه‌لرندن و ايمان حقيقتلرندن درس ويرديگى حيثيتيله، اوبر مقامده، مثلا ظاهرجه (كورونوشده) ضعيف بر مناسبتله، باشقه بر درس آچار و او ضعيف مناسبته چوق قوّتلى مناسبتلر التحاق ايدرلر (اكلنيرلر). او مقامه غايت مطابق (اويغون) اولور، مرتبهٔ بلاغتى يوكسكلنير." (شعاعلر، ١١نجى شعاع، ٢٣٨)

(٢) يوسف (ع‌م) چوجقكن، آننه‌سنڭ باباسنه عائد پوتى اوندن آلارق قيرمشدى. قرداشلرينڭ اسناد ايتدكلرى خيرسزلق بودر. (رازى، ج. ١٨/٩، ١٨٧)

۷۹- (يوسف:) "اشيامزى ياننده بولديغمز كيمسه‌دن باشقه‌سنى آلمقدن اللّٰهه صيغينيرز؛ او تقديرده شبهه‌سزكه بز كرچكدن ظالملر اولورز" ديدى.

۸۰- آرتق اوندن اميدلرينى كسنجه، فيصلداشارق بركناره چكيلديلر. بيوكلرى ديديكه: "طوغريسى باباڭزڭ سزدن الله آدينه صاغلام سوز آلديغنى، داها أوڭجه‌ده يوسف حقّنده ايشله‌ديگڭز قصورى بيلمديڭزمى؟ آرتق بابام بڭا اذن ويرنجه‌يه ويا الله، حقمده حكم ويرنجه‌يه قدر بو يردن اصلا آيريلماياجغم. او ايسه، حكم ويرنلرڭ اڭ خيرليسيدر."

۸۱- "(سز) باباڭزه دونڭ ده: 'اى بابامز! كرچكدن اوغلڭ (بنيامين) خيرسزلق ايتدى. حالبوكه (بز) آنجق بيلديگمزه شاهدلك ايتدك؛ غيبڭ محافظلرى ده دگلز، (سڭا سوز ويرركن بنيامينڭ خيرسزلق ايده‌جگنى بيله‌مدك)' دييڭ!"

۸۲- "هم (ايسترسه‌ڭ) ايچنده بولونديغمز شهره (اورانڭ اهاليسنه) و برابرنده كلديگمز كروانه صور! چونكه شبهه‌سز بز (بو ايشده) البته طوغرى سويله‌ين كيمسه‌لرز." (ديڭ).

۸۳- (دوندكلرنده بابالرى) ديديكه: "خير! نفسلريڭز سزى (آلداتوب بويله) بر ايشه سوروكله‌مش. آرتق (بڭا دوشن) كوزل بر صبر (ايتمكدر)! اومولوركه الله، اونلرى (يوسفى، بنيامينى و اوراده قالان ديگر آغابگنى) هپ برلكده بڭا كتيرر. شبهه‌سزكه، عليم (هر شيئى بيلن)، حكيم (هر ايشى حكمتلى اولان) آنجق اودر."

۸۴- آرتق اونلردن يوز چويردى: و "آه يوسفمه آه!" ديدى. تا كدردن ايكى كوزينه آق دوشدى. اويله‌كه (كدرينى ايچنده طوتوب) يوتقونان بر كيمسه اولدى.[1]

۸۵- (اولادلرى:) "اللّٰهه يمين اولسونكه (سن) درمانسز بر خسته‌لغه طوتولنجه‌يه ويا هلاكه اوغرايان كيمسه‌لردن اولنجه‌يه قدر يوسفى آڭوب طورمقدن كرى قالماياجقسڭ!" ديديلر.

۸۶- (يعقوب) ديديكه: "(بن) غم و كدريمى آنجق اللّٰهه شكايت ايدييورم.[2] چونكه الله طرفندن، سزڭ بيله‌ميه‌جگڭز شيلرى بيلييورم."

---

(۱) "حضرت يعقوب عليه السّلامڭ يوسف عليه السّلامه قارشى شديد (شدّتلى) و پارلاق حسّياتى، محبّت و عشق دگلدر. بلكه شفقتدر. چونكه شفقت، عشق و محبّتدن چوق كسكين و پارلاق و علوى و نزيهدر (يوكسك و تميزدر) و مقام نبوّته (پيغمبرلك مقامنه) لايقدر. فقط محبّت و عشق، مجازى محبوبلره (كچيجى سوكيليلره) و مخلوقلره (ياراتيلمشلره) قارشى درجهٔ شدّتده (چوق شدّتلى) اولسه، او مقام معلاى نبوّته (او يوجه پيغمبرلك مقامنه) لايق دوشمييور. ديمك قرآن حكيمڭ پارلاق بر اعجاز (معجزه اولوشى) ايله پارلاق بر صورتده كوستردىگى و اسم رحيمڭ وصولنه (اولاشيلمه‌سنه) وسيله اولان حسّيات يعقوبيه (يعقوبڭ (ع) حسلرى) يوكسك بر درجهٔ شفقتدر.

اسم ودوده (قوللرنجه سويلن و اونلرى سون اللّٰهه) وسيلهٔ وصول (قاووشمه وسيله‌سى) اولان عشق ايسه، زُلَيْخَانڭ يوسف عليه السّلامه قارشى اولان محبّت مسئله‌سنده‌در. ديمك قرآن معجز البيان (بيانى ايله هركسى عاجز بيراقان قرآن كريم)، حضرت يعقوب عليه السّلامڭ حسّياتنى نه درجه زليخانڭ حسّياتندن يوكسك كوسترمشسه، شفقت دخى او درجه عشقدن داها يوكسك كورونييور." (مكتوبات، ۸نجى مكتوب، ۲۲-۲۳)

(۲) "مصيبتڭ ضربه‌سنه قارشى شكوا (شكايت) صورتيله، البته عاجز و ضعيف انسان آغلار؛ فقط شكوا اوڭا اوللى، اوندن اولماملى. حضرت يعقوب عليه السّلامڭ: إِنَّمَآ أَشْكُوا بَثِّى وَحُزْنِىٓ إِلَى اللّٰهِ [(بن) غم و كدريمى آنجق اللّٰهه شكايت ايدييورم] ديمه‌سى كبى اوللى. يعنى، مصيبتى اللّٰهه شكوا ايتملى، يوقسه اللّٰهى انسانلره شكوا ايدر كبى، 'ايواه! اوف! دييوب،' بن نه ايتدمكه، بو باشمه كلدى؟ دييه‌رك، عاجز انسانلرڭ رقّتنى (آجيمه‌سنى) تحريك ايتمك ضرردر، معناسزدر." (مكتوبات، ۲۳نجى مكتوب، ۱۰۶)

٨٧- "اى اوغوللرم! (هايدى) كيدڭ ده، يوسفله قرداشندن بر خبر آراشديرڭ؛ هم اللّهڭ رحمتندن اميد كسمه‌يڭ! چونكه كافرلر طوپليلغندن باشقه‌سى، اللّهڭ رحمتندن اميد(ينى) كسمز."[١]

٨٨- بونڭ أوزرينه (قرداشلرى تكرار مصره كلوب يوسفڭ) حضورينه كيردكلرنده ديديلركه: "اى عزيز! بزه و عائله‌مزه ضرورت (قيطلق و آچلق) طوقوندى و پك اهمّيتسز بر سرمايه ايله كلدك؛ (سن) بينه ده بزه أولچگى تام اولارق وير و بزه (آيريجه) باغيشده بولڭ! (بزه فضله‌دن ارزاق وير و قرداشمز بنياميني بزه لطف ايت!) محقّقكه الله، صدقه ويرنلرى مكافاتلانديرر."

٨٩- (يوسف) ديديكه: "سز جاهل كيمسه‌لر ايكن يوسفه و قرداشنه نه‌لر ياپديغڭزى بيلديكڭزمى؟"

٩٠- (اونلر:) "يوقسه سن، كرچكدن سن، يوسفميسڭ؟" ديديلر. (او ده:) "(اوت) بن يوسفم، بو ده قرداشم! شبهه‌سزكه الله بزه لطفده بولوندى. طوغريسى شوكه، كيم (اللّهدن) صاقينير و صبر ايدرسه، آرتق شبهه‌سز الله، ايلك ايدنلرڭ مكافاتنى ضايع ايتمز" ديدى.

٩١- (قرداشلرى:) "اللّهه يمين اولسون، محقّقكه الله، سنى بزه أوستون قيلدى؛ حالبوكه شبهه‌سز (بز) البته خطا ايدن كيمسه‌لر اولمشدق" ديديلر.

٩٢- (يوسف) ديديكه: "بو كون (بنم طرفمدن) سزه بر قينامه (بر باشه قاقمه) يوق! الله سزى عفو ايتسين! چونكه او، مرحمت ايدنلرڭ اڭ مرحمتليسيدر."

٩٣- "بنم بو كوملگمى كوتورڭ ده اونى بابامڭ يوزينه قويڭ، (تا كوزلرى) كورور حاله كلسين. و بتون عائله‌ڭزله برلكده بڭا كلڭ!"

٩٤- بويله‌جه كروان (مصردن) آيريلنجه، بابالرى: "طوغريسى بن، كرچكدن يوسفڭ قوقوسنى دويويورم. اگر بڭا بوڭاقلق اسناد ايتمه‌سه‌يديڭز (بنى تصديق ايدرديڭز.)"[٢] ديدى.

٩٥- (اونلر:) "اللّهه يمين اولسونكه، شبهه‌سز، سن حالا أسكى ياڭليشلغڭده‌سڭ" ديديلر.

---

(١) "يأس (اميدسزلك) اڭ دهشتلى بر خسته‌لقدركه، عالم اسلامڭ قلبنه كيرمش. ايشته او يأسدركه بزى ئولديرمش كبى، غربده (باتيده) بر ايكى ميليونلق كوچك بر دولت، شرقده (طوغوده) يگرمى ميليون مسلمانلرى كنديه خدمتكار و وطنلرينى مستملكه (سومورکه) حكمنه كتيرمش. هم او يأسدركه يوكسك اخلاقمزى ئولديرمش. منفعت عموميه‌يى (طوپلومڭ منفعتنى) بيراقوب، منفعت شخصيه‌يه (شخصى منفعته) نظريمزى حصر ايتديرمش. هم او يأسدركه قوّهٔ معنويه‌مزى (معنوى كوجمزى) قيرمش. آز بر قوّتله ايماندن كلن قوّهٔ معنويه‌يى شرقدن غربه قدر استيلا ايتديگى حالده، او قوّهٔ معنويهٔ خارقه، مأيوسيتله (اميدسز اولمقله) قيريلديغى ايچون، ظالم اجنبيلر (يبانجيلر) درت يوز سنه‌دن برى أوچ يوز ميليون مسلمانى كنديلرينه اسير ايتمش. (...) يأس، امّتلرڭ، ملّتلرڭ سرطان (قانسر) دينيلن اڭ دهشتلى بر خسته‌لغيدر. و كمالاته (ايلرله‌مه‌يه) مانع و أَنَا عِنْدَ حُسْنِ ظَنِّ عَبْدِى بِى [بن، قولمڭ بڭا اولان كوزل ظنّى أوزره‌يم] حقيقتنه مخالفدر؛ قورقاق، آشاغى و عاجزلرڭ شأنيدر (ايشيدر)، بهانه‌لريدر. شهامت اسلاميه‌نڭ شأنى (اسلامى قهرمانلغڭ ايشى) دگلدر."
(مكتوبات، خطبهٔ شاميه، ٤١٣)

(٢) "حضرت يعقوبدن (ع‌م) صورولمشكه: 'نه ايچون مصردن كلن كوملگنڭ قوقوسنى ايشيتدڭ ده، ياقينڭده بولونان كنعان قويوسنده‌كى يوسفى كورمدڭ؟' جواباً ديمشكه: 'بزم حالمز شيمشكلر كبيدر؛ بعضاً كورونور، بعضاً صاقلانير. بعض وقت اولوركه، اڭ يوكسك موقعده اوتوروب، هر طرفى كورويورز كبى اولورز. بعض وقتده ده آياغمزڭ أوستنى كوره‌مييورز.'"
(مكتوبات، ١٥نجى مكتوب، ٤١)

٩٦- نهايت مژده‌جى كلوب اونى (او كوملگى يعقوبك) يوزينه قوينجه، همن (كوزلرى) كورور حاله كرى كلدى. "سزه، 'بيله‌ميه‌جگگز شيلرى اللّٰه طرفندن شبهه‌سزكه بن بيلييورم' ديمه‌دممى؟" ديدى.

٩٧- (اوغوللرى:) "اى بابامز! بزم ايچون (اللّهدن) كناهلريمزه مغفرت ديله؛ بز كرچكدن خطا ايدن كيمسه‌لر ايدك" ديديلر.

٩٨- (يعقوب:) "سزك ايچون ربمدن، داها صوڭره (سَحر وقتى) مغفرت ديله‌يه‌جگم. شبهه‌سزكه غفور (چوق باغيشلايان)، رحيم (چوق مرحمت ايدن) آنجق اودر" ديدى.

٩٩- نهايت (هپ برابر مصره كيدوب) يوسفك ياننه كيردكلرى زمان، (اونلرى شهرك طيشنده قارشيلايان يوسف) آنا-باباسنى باغرينه باصدى و: "(بويورك!) ان شاءاللّٰه كوون ايچنده كيمسه‌لر اولارق مصره كيرك!" ديدى.

١٠٠- بويله‌جه (سراينه كلدكلرنده) آنا-باباسنى (كندى) تختنك أوستنه چيقاردى و (ديركن هپسى) اونك (يوسف) ايچون سجده ايديجيلر اولارق، سجده‌يه قاپانديلر.(١) (يوسف) ديديكه: "اى باباجغم! ايشته بو، اوّلكى رؤيامك تعبيريدر. طوغريسى ربّم اونى كرچك قيلدى. هم شبهه‌سز بڭا احسانده بولوندى؛ چونكه بنى زنداندن چيقاردى و شيطان بنمله قرداشلريمك آراسنى بوزدقدن صوڭره سزى چولدن كتيردى. محقّقكه ربّم، نه ديلرسه چوق خوش تدبير ايدندر. شبهه‌سزكه، عليم (حقّيله بيلن)، حكيم (هر ايشى حكمتلى اولان) آنجق اودر."

١٠١- "ربّم! بڭا ملكدن (بر نصيب) ويردك و بڭا رؤيالرك تعبيرندن (بر علم) أوگرتدك. اى كوكلرى و يرى حقّيله ياراتان! سن، دنياده ده آخرتده ده بنم وليمسك (كرچك دوستمسك). جانمى مسلمان اولارق آل و بنى صالح كيمسه‌لر آراسنه قات!"(٢)

١٠٢- (حبيبم، يا محمّد!) ايشته بو (آڭلاتيلانلر) غيب خبرلرندندركه، اونى سڭا وحى ايدييورز. يوقسه، اونلر (يوسفك قرداشلرى) حيله ياپارق ايشلرينه (قرار ويرمك أوزره) طوپلاندقلرى زمان، اونلرك ياننده دگلدك.

١٠٣- (سن نه قدر) حرص كوسترسه‌ك ده، يينه انسانلرك چوغى ايمان ايده‌جك كيمسه‌لر دگلدر.

---

(١) يوسفك (ع‌م) ابويننك و قرداشلرينك كنديسنه سجده ايتمه‌لرى، ملكلرك آدمه (ع‌م) اولان سجده‌لرى كبى اولوب، اوڭا سلام و حرمت ايچوندر. بو طرز، حرمت ايچون ياپيلان سجده اونلرك شريعتنده جائز اولمقله برابر اسلاميت بونى قالديرمشدر. ابن عبّاسدن (رع) كلن بر روايته كوره ده اونلر يوسف ايچون، يعنى اوڭا قاووشدقلرى ايچون اللّهه شكر سجده‌سنه قاپانديلر. (ابن كثير، ج. ٢، ٢٦٢؛ رازى، ج. ١٨/٩، ٢١٦)

(٢) "شو آيت، قصّهٔ يوسفك (ع‌م) (يوسف عليه السّلامك حكايه‌سنك) اڭ پارلاق قسميكه، عزيز مصر اولمه‌سى (مصرده يوكسك بر مقامه كلمسى)، پدر و والده‌سيله كوروشمه‌سى، قرداشلريله سويشوب طانيشمه‌سى اولان، دنياده اڭ بيوك سعادتلى و فرحلى بر هنكامده (آنده)، حضرت يوسفك (ع‌م) موتنى (ئولومنى) شويله بر صورتده خبر ويرييور و دييوركه: 'شو فرحلى و سعادتلى وضعيتدن داها سعادتلى، داها پارلاق بر وضعيته مظهر اولمق ايچون، حضرت يوسف كنديسى جناب حقدن وفاتنى ايسته‌دى و وفات ايتدى، او سعادته مظهر اولدى. ديمك او دنيوى لذّتلى سعادتدن داها جاذبه‌دار (چكيجى) بر سعادت و فرحلى بر وضعيت قبرك آرقه‌سنده واردركه، حضرت يوسف عليه السّلام كبى حقيقت بين (حقيقتى كورن) بر ذات، او غايت لذّتلى دنيوى وضعيت ايچنده غايت آجى اولان موتى ايسته‌دى، تا أوته‌كى سعادته مظهر اولسون." (مكتوبات، ٢٣نجى مكتوب، ١٠٨)

۱۰٤- حالبوكه (سن) بوڭا (بو قرآنى تبليغ وظيفه‌ڭه) قارشى اونلردن بر اجرت ايسته‌مييورسڭ. او (قرآن)، (بتون) عالملره آنجق بر نصيحتدر.

۱۰٥- هم كوكلرده و يرده نيجه دليللر واردر[1] كه، اونلر (عبرت آلمادن) بونلردن يوز چويريجى كيمسه‌لر اولارق أوزرلرندن كچوب كيدرلر.

۱۰٦- حالبوكه اونلرڭ چوغى، آنجق مشرك كيمسه‌لر اولارق اللّٰهه ايمان ايدرلر. (هم ايناتيرلر، هم ده شرك قوشارلر).

۱۰۷- يا (اونلر،) اللّٰهڭ عذابندن قوشاتيجى بر مصيبتڭ كنديلرينه كلمه‌سندن ويا اونلر فرقنده دگللركن قيامتڭ آنسزين كنديلرينه كليويرمه‌سندن امينمى اولديلر؟

۱۰۸- (حبيبم، يا محمّد!) ديكه: "ايشته بنم يولم بودر! (بن، سزى) بر بصيرت (آچيقجه كورونن بر دليل) أوزره اللّٰهه دعوت ايدييورم؛ بن ده، بڭا تابع اولانلر ده! و اللّٰهى تنزيه ايدرم. چونكه بن (سزڭ كبى) مشركلردن دگلم!"

۱۰۹- (اى رسولم!) سندن أوڭجه ده (بدويلردن و قادينلردن دگل،) شهرلرڭ خلقندن كنديلرينه وحى ايتديگمز برطاقيم اركككلردن باشقه‌سنى (بر ملكى، پيغمبر اولارق) كوندرمدك. (او مشركلر) ير يوزنده هيچ طولاشمديلرميكه، كنديلرندن أوڭجه‌كيلرڭ عاقبتى ناصل اولمش، باقسينلر! آخرت يوردى ايسه، (كناهلردن) صاقينانلر ايچون البته داها خيرليدر. حالا عقل ايرديرميه‌جكميسڭز؟

۱۱۰- نهايت پيغمبرلر (او قوملرڭ ايمانه كلمه‌لرندن) اميدلرينى كسديكى و (او قوملر ده) كرچكدن اونلرڭ (او پيغمبرلرڭ) يالانجى چيقاريلدقلرينى ظن ايتدكلرى بر صيره‌ده كنديلرينه ياردېمز كلدى ده ديله‌ديگمز كيمسه‌لر (او عذابدن) قورتاريلدى. حالبوكه كناهكارلر طوپلولغندن عذابمز كرى چوريلمز.

۱۱۱- محقّقكه اونلرڭ قصّه‌لرنده، (سليم) عقل صاحبلرى ايچون بر عبرت واردر. (بو قرآن،) اويديريلاجق بر سوز دگلدر؛ فقط كندندن أوڭجه كلن كتابلرڭ تصديقى، هر شيئڭ آچيقلامه‌سى و ايمان ايده‌جك بر طوپلولق ايچون بر هدايت و بر رحمتدر.

---

(۱) "بر قسمى ارضمزدن (دنيامزدن) بيڭ دفعه بيوك و او بيوكلردن بر قسمى طوپ كله‌سندن يتمش درجه سرعتلى يوز بيڭلر اجرام سماويه‌يى (كوك جسملرينى) ديركسز، دوشورمدن دونديرن و بربرينه چارپديرمادن فوق الحد (حدندن فضله) چابوق و برابر كزديرن، ياغسز سونديرمدن متمادياً (دواملى) او حدسز لامبه‌لرى يانديران و هيچ بر كورولتو و اختلال چيقارتمادن او نهايتسز بيوك كتله‌لرى اداره ايدن و كونش و قمرڭ (آيڭ) وظيفه‌لرى كبى، هيچ عصيان ايتديرمدن او پك بيوك مخلوقلرى وظيفه‌لرله چاليشديران (...) و او نهايتسز غلبه‌لغڭ انقاضلرى كبى كوگڭ يوزينى كيرلته‌جك سوپرونتولره ميدان ويرمدن، پك پارلاق و پك كوزل تميزلتديرن و بر منتظم (انتظاملى) اوردو مانوره‌سى كبى مانوره ايله كزديرن و ارضى دونديرمسيله، او حشمتلى (هيبتلى و يوجه) مانوره‌نڭ باشقه بر صورتده حقيقى و خيالى طرزلرينى هر كيجه و هر سنه سينامه لوحه‌لرى كبى سيرجى مخلوقاتنه كوسترن بر تظاهر ربوبيت (اللّٰهڭ تربيه و اداره ايديجيلگى) ايچنده كورونن تسخير (اطاعت ايتديرمه)، تدبير، تدوير (چويرمه)، تنظيم (دوزنله‌مه)، تنظيف (تميزله‌مه)، توظيفدن (وظيفه‌لنديرمه‌دن) مركب (ميدانه كلن) بر حقيقت، بو عظمتى و احاطه‌سى (بيوكلگى و قوشاتمسى) ايله او سماوات خالقنڭ (كوكلرڭ ياراتيجيسنڭ) وجوب وجودينه (وارلغنڭ ضرورى اولوشنه) و وحدتنه (برلگنه) و موجوديتى (وارلغى)، سماواتڭ موجوديتندن داها ظاهر (آشكار) بولونديغنه بالمشاهده (كوزله كورولور بر شكلده) شهادت ايدر." (شعاعلر، ۷نجى شعاع، ۱۰۰)

١٣- رعد سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ٤٣ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهڭ اسمیله

١- الف، لام، میم، را.[١] بونلر، کتابڭ (قرآنڭ) آیتلریدر و سڭا ربّڭدن ایندیریلمش اولان (او قرآن) حقدر؛ فقط انسانلرڭ چوغی ایمان ایتمزلر.

٢- اللّٰه، او کوردیگڭز کوکلری دیرکسز یوکسلتن، صوڭره عرشه حکم ایدن، کونشی و آیی ده امرینه بویون اگدیرندر. هر بری بلیرلی بر وقته قدر آقوب کیدر. (او، هر) ایشی اداره ایدر؛ آیتلری آچیقلارکه، ربّڭزه قاووشاجغڭزه قطعی اولارق ایناناسڭز!

٣- یر یوزینی یایان، اوراده ثابت طاغلر و نهرلر یاپان و اوراده هر چشید میوه‌لردن ایکیشر أش قیلان ده اودر. کیجه‌یی کوندوزه (او) أورتویور. شبهه‌سزکه بونده، دوشونه‌جك بر طوپلیلق ایچون آپ آچیق دلیللر واردر.[٢]

٤- هم یر یوزنده بربرینه قومشو (فرقلی أوزللکلرده) طوپراق پارچه‌لری (قطعه‌لر)، أوزوم باغلری، اکینلر، بر کوکدن (بر قاچ کووده حالنده) چاتاللی و چاتالسز چیقان خرما آغاچلری واردر؛ (هپسی آیری چشیدلر اولدیغی حالده) بر صو ایله صولانیر. فقط میوه‌لرنده اونلرڭ بر قسمنی بر قسمنه أوستون قیلیيورز. محقّقکه بونده، عقل ایردیره‌جك بر طوپلیلق ایچون (اللّٰهڭ قدرتنه) نیجه دلیللر واردر.

٥- بوڭا رغماً (کافرلرڭ یالانلامه‌لرینه) شاشیراجقسه‌ڭ، اصل شاشیلاجق شی، اونلرڭ: "بر طوپراق اولدیغمز زمانمی، کرچکدن بزمی یڭی بر یاراتیلیشده اولاجغز؟" سوزلریدر. ایشته اونلر، ربلرینی انکار ایدنلردر. هم یینه اونلر (آخرت کوننده) بویونلرنده (دمیر) حلقه‌لر بولونانلردر. و اونلر آتش اهلیدرلر. اونلر اوراده ابدی اولارق قالیجیدرلر.

---

(١) باقیڭز؛ (بقره سوره‌سی، صحیفه ١، حاشیه ١)

(٢) "ارضڭ اوّل خلقتنه (دنیانڭ ایلك یاراتیلیشنه) باقیيورزکه: مایع (صیوی) حالنه کلن بر مادۀ سیاله‌دن (آقیجی ماده‌دن) طاش و طاشدن طوپراق خلق ایدیلمش (یاراتیلمش). مایع قالسه ایدی، قابل سکنا (اوتورمه‌یه مساعد) اولمازدی. او مایع طاش اولدقدن صوڭره تیمور (دمیر) کبی سرت اولسه ایدی، قابل استفاده اولمازدی (استفاده ایدیله‌مزدی). البته بوڭا بو وضعیتی ویرن، یرڭ سکنه‌لرینڭ (یریوزی اهالیسنڭ) حاجتلرینی (احتیاجلرینی) کورن بر صانع حکیمڭ (هرشیئی حکمت و صنعتله یاراتان اللّٰهڭ) حکمتیدر.

صوڭره طبقۀ ترابیه (طوپراق طبقه‌سی) طاغلر دیرگی أوزرینه آتیلمش، تا ایچنده‌کی داخلی انقلابلردن (حرکتلردن) کلن زلزله‌لر، طاغلرله تنفس ایدوب (نفس آلوب)، زمینی (دنیایی) حرکتندن و وظیفه‌سندن شاشیرماسین. هم دڭزڭ استیلاسندن طوپراغی قورتارسین. هم ذی حیاتلرڭ (جانلیلرڭ) لوازمات حیاتیه‌سنه (حیاتی ایچون لازم اولان شیلره) برر خزینه اولسون. هم هوایی طراسین، غازات مضره‌دن (ضررلی غازلردن) تصفیه ایتسین، تا تنفسه قابل (نفس آلمه‌یه مساعد) اولسون. هم صولری بیریکدیروب ادخار ایتسین (دپولاسین). هم ذی حیاته لازم اولان سائر معدنلره منشأ و مدار (قایناق و وسیله) اولسون. (...)

هم عجیب (شاشیلاجق) و غریب صنعتلر ایچنده رنکارنك، عجیب، حکمتلی زمین یوزینڭ سیماسنده‌کی بو نقشلی چیزکیلره باق! ناصل سکنه‌لرینه انهار (نهرلر) و چایلری، دڭز و ایرماقلری، طاغ و تپه‌لری، آیری آیری مخلوقلرینه و عبادینه (قوللرینه) لایق برر مسکن و وسائط نقلیه (نقل واسطه‌لری) یاپمش.

صوڭره یوز بیڭلر اجناس نباتات و انواع حیواناتیله (نبات و حیوان جنسلریله) کمال حکمت و انتظامله طولدیروب حیات ویره‌رك شنلندیرمك، وقت بَوقت (زمان زمان) منتظماً موت (ئولوم) ایله ترخیص ایدرك بوشالتوب یینه منتظماً بَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ [ئولدکدن صوڭره دیریلمك] صورتنده طولدیرمق؛ بر قدیر ذوالجلالڭ (صوڭسز قدرت و جلال صاحبی) و بر حکیم ذوالکمالڭ (صوڭسز حکمت و کمال صاحبی اولان اللّٰهڭ) وجوب وجودینه (قطعیاً وار اولدیغنه) و وحدتنه (برلگنه) یوز بیڭلر لسانلرله شهادت ایدرلر."
(مکتوبات، ٣٣نجی مکتوب، ٣٢٩-٣٣٠)

٦- بونڭله برابر (مشركلر) سندن، اييلكدن أوڭجه كوتولگى (عذابى) عجله ايستەيورلر؛ حالبوكه اونلردن أوڭجه (كنديلرى كبى قوملره) طوغريسى نيجه عبرت ويريجى جزالر كلوب كچدى. و شبهەسز ربّكْ، ظلملرينه رغماً انسانلر ايچون البته مغفرت صاحبيدر. يينه شبهەسزكه ربّكْ، البته عذابى شدّتلى اولاندر.

٧- هم انكار ايدنلر دييوركه: "اوڭا ربّڭدن (بزم ايستەديگمز) بر معجزه ايندير يلملى دگلميدى؟" (اى رسولم!) سن، آنجق (اللّهڭ عذابى ايله) بر قورقوتوجيسكْ و هر قوملْ بر يول كوسترنى واردر.

٨- الله، هر ديشينڭ نەيه كبه قالاجغنى و رحملرڭ نەيى اكسيلتوب، نەيى زياده ايدەجگنى بيلير. چونكه اونڭ قاتنده هر شى (قدر اولارق يازيلى) بر أولچو ايلەدر.

٩- (او،) كورونمەينى ده كورونى ده حقّيله بيلندر؛ (پك بيوك اولان) كبير، (هرشيدن يوجه) متعالدر.

١٠- سزدن سوزى كيزلەينله، اونى آچيغه اوران كيمسه و كيجەلين كيزلننله، كوندوز وقتى يوروين كيمسه (اونڭ علمنده) بردر.

١١- او كيمسەيى أوڭندن و آرقەسندن تعقيب ايدن ملكلر واردر؛ اللّهڭ امريله اونى قورورلر. كنديلرنده اولان ايى حالى دگيشديرمدكجه، شبهەسزكه الله، بر قومه اولان نعمتنى دگيشديرمز. فقط الله، بر قومه (كندى عصيانلرى يوزندن) كوتولك ديلەديگى زمان، آرتق اونى كرى چويرەجك كيمسه يوقدر. اونلر ايچون اوندن باشقه بر دوست ده يوقدر.

١٢- سزه قورقو و اميد ايچنده شيمشگى كوسترن و (ياغمور) يوكلى بلوطلرى[1] ميدانه كتيرن اودر.

١٣- و رعد (كوك كورولتوسى) اوڭا حمد ايله (تسبيح ايدركن)،[2] ملكلر ده اونڭ قورقوسندن (يينه اونى) تسبيح ايدرلر! هم (او،) ييلديريملرى كوندرر ده اونلرله ديلەديگنى چارپار؛ بويلەيكن اونلر (حالا) الله حقّنده مجادله ايدييورلر! حالبوكه او، (دوشمانلرينه قارشى) عذابى پك شدّتلى اولاندر.

---

(١) "آتيلمش پاموق كبى بو جامد (روحسز)، شعورسز بلوط، البته بزلرى بيلمز و بزه آجييوب امداديمزه كندى كندينه قوشماز و امرسز ميدانه چيقماز و كيزلنمز. بلكه غايت قدير و رحيم (صوڭسز قدرت و شفقت صاحبى اولان) بر قوماندانڭ امريله حركت ايدركه، بر ايز بيراقمادن كيزلنير و دفعةً (آنيدن) ميدانه چيقار. (...) بر حكيم مدبرڭ (هرشيئڭ حاكمى و تدبيرجيسى اولان اللّهڭ) تدبيريله روزكاره بينر و طاغلر كبى ياغمور خزينەلرينى بينديرر، محتاج اولان يرلره يتيشديرر. كويا اونلره آجييوب آغلايارق، كوز ياشلريله كلەرك، اونلرى چيچكلرله كولديرر، كونشڭ شدّت آتشنى سرينلتديرر و سونكر كبى باغچەلرينه صو سرپر و زمين يوزينى ييقار، تميزلر." (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١٠١)

(٢) "أوت هيچدن، بردن خارقه بر كورولتو ايله جوى (هوا بوشلغنى) قونوشديرمق و فوق العاده بر نور و نار (ايشيق و آتش) ايله ظلمتلى (قراڭلقلى) جوّى ايشيقله طولديرمق و طاغ وارى (طاغ كبى) و پاموق مثال (پاموق كبى) و طولو و قار و صو طولومبەسى حكمنده اولان بلوطلرى آتشلنديرمك كبى حكمتلى و غرابتلى (غريبلكلرله طولو) وضعيتلريله، باش آشاغى غافل انسانڭ باشنه طوقماق كبى اوريبور: 'باشڭى قالدير، كندينى طانيتديرمق ايستەين فعال و قدرتلى (حدسز فعاليت و قدرت صاحبى) بر ذاتڭ خارقه ايشلرينه باق! سن باشى بوش اولماديغڭ كبى، بو حادثەلر ده باشى بوش اولامازلر. هر بريسى چوق حكمتلى وظيفەلر پشنده قوشديريلييورلر.'" (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١٠٣)

١٤- حق دعا (و دعوت) آنجق اوڭادر. اوندن باشقه (كنديلرينه) دعا ايتمكده اولدقلرى شيلر (پوتلر) ايسه، كنديلرينه هيچ بر شكلده جواب ويره‌مزلر؛ (اونلر) آنجق آغزينه ايريشسين دييه صويه طوغرى ايكى آووجنى آچان كيمسه كبيدر؛ حالبوكه (ألنى صويه طوغرى آچمقله) او (صو، اونڭ احتياجنى آڭلايوب ده) اوڭا اولاشيجى دگلدر. كافرلرڭ (كندى پوتلرينه اولان) دعاسى ده (بويله) صاپيقلق ايچنده قالمقدن باشقه بر شى دگلدر.[١]

١٥- هم كوكلرده و يرده بولونان كيمسه‌لر و اونلرڭ كولكه‌لرى، صباح آقشام (بر قسمى) ايسته‌يه‌رك، (بر قسمى ده) ايسته‌مه‌يه‌رك (ده اولسه) اللّهه سجده ايدر.[٢]

١٦- ديكه: "كوكلرڭ و يرڭ ربّى كيمدر؟" ديكه: "اللّهدر!" (هم) ديكه: "أويله ايسه اونى بيراقوب ده كنديلرينه نه بر فائده نه ده بر ضرر ويرمه‌يه صاحب اولمايان برطاقيم دوستلرمى ايدينديڭز؟"

(هم يينه) ديكه: "كور اولان ايله كورن (كافر اولانله ايمان ايدن) بر اولورمى؟ ياخود قراڭلقلرله نور برميدر؟" يوقسه اللّهه، اونڭ ياراتديغى كبى ياراتان اورتاقلر قيلديلر ده، كنديلرنجه بو ياراتمه (اللّهڭ ياراتمه‌سيله) بربرينه بڭزرمى اولدى؟ ديكه: "هرشيئى حقّيله ياراتان اللّهدر. و او، (بر اولان) واحد، (هرشيئه قدرتيله مطلق غالب اولان) قهّاردر."

١٧- (ايمان ايله كفرڭ مقايسه‌سى شوڭا بڭزر: اللّٰه،) كوكدن بر صو اينديردى ده واديلر كندى مقدارلرنجه آقدى؛ سيل ده أوسته چيقان بر كوپوك يوكلندى. بر زينت ويا بر اشيا ياپمق ايچون، آتشده أوزرينى كوروكله‌مكده اولدقلرى شيلر (معدنلر)دن ده بوڭا بڭزر بر كوپوك ميدانه كلير.

ايشته اللّٰه، حق ايله باطله بويله مثال كتيرر. اما كوپوگه كلنجه، بويله‌جه (او) يوق اولارق كيدر، (باطل بويله‌در). حالبوكه انسانلره فائده ويرن شيلر ايسه، آرتق او يرده (ثابت اولارق) قالير (حق ده بوڭا بڭزر). ايشته اللّٰه، بويله مثاللر كتيرر.

١٨- ربلرينه (اونڭ امرينه) اجابت ايدنلره، (ياپدقلرينڭ) داها كوزلى (اولان بر قارشيلق، جنّت) واردر. اوڭا اجابت ايتمه‌ينلر ايسه، اگر يريوزنده بولونانلرڭ هپسى و اونڭله برابر بر مثلى داها كرچكدن كنديلرينڭ اولسه، (اللّهڭ عذابندن قورتولمق ايچون) اونى البته فدا ايدرلردى. ايشته اونلره حسابڭ كوتوسى واردر و واراجقلرى ير جهنّمدر. او ايسه، نه كوتو ياتاقدر!

---

(١) "هرشيئڭ خالقى (ياراتيجيسى) اولان ربّڭى اونوتدڭ، موهوم (خيالى) بر طبيعته اسناد ايتدڭ (طاياندير دڭ)، خالقڭ آثاريني (اثرلريني) اسبابه (سببلره) ويردڭ، او خالقڭ مالنى باطل معبود (آله) اولان طاغوتلره تقسيم ايتدڭ! شو نقطه‌ده و او دهاڭ نظرنده هر بر ذى حياتڭ (جانلينڭ)، هر بر انسانڭ، تك باشيله حدسز اعدايه (دوشمانلره) قارشى مقاومت ايتمسى (طايانمسى) و نهايتسز حاجاتڭ تحصيلنه (احتياجلرڭ كيدريلمسنه) چابه‌لامسى لازم كلير.

ذرّه كبى بر اقتدار، اينجه تل كبى بر اختيار (اراده)، زائل لمعه (كچيجى بر پاريلتى) كبى بر شعور، چابوق سونر شعله (آلو) كبى بر حيات، چابوق كچر دقيقه كبى بر عمر ايله، او حدسز اعدا و حاجاته (احتياجلره) قارشى طيانمغه مجبور اولور. حالبوكه او بيچاره ذى حياتڭ سرمايه‌سى، بيڭلر مطلوبلرندن (ايستكلرندن) بريسنه كافى كلمز. مصيبته كرفتار اولديغى (دوشديگى) زمان، صاغير، كور اسبابدن باشقه‌سندن مدد بكله‌مز. ﴿وَمَا دُعَٓاءُ الْكَافِر۪ينَ اِلَّا ف۪ي ضَلَالٍ﴾ [كافرلرڭ (كندى پوتلرينه اولان) دعاسى ده (بويله) صاپيقلق ايچنده قالمقدن باشقه بر شى دگلدر] سرّينه مظهر اولور." (لمعه‌لر، ١٧نجى لمعه، ١٢١-١٢٢)

(٢) بو آيت كريمه، قرآن كريمده‌كى اون درت سجده آيتنڭ ايكنجيسيدر. تلاوت سجده‌سنڭ تعريفى ايچون، باقيڭز؛ (صحيفه ١٧٥، حاشيه، ٢)

۱۹- (حبیبم، یا محمّد!) او حالده ربّڭدن سڭا ایندیریلنڭ حق اولدیغنی بیلن کیمسه، (ایمان حقیقتلرینه کوزلری قپالی) او کور کیمسه کبی اولورمی؟ (بوندن) آنجق (استقامتلی) عقل صاحبلری عبرت آلیرلر.

۲۰- اونلرکه، اللّهڭ عهدینی یرینه کتیررلر و (ویردکلری) سوزی[۱] بوزمازلر.

۲۱- و اونلرکه، اللّهڭ برلشدیریلمه‌سنی امر ایتدیگی شیئی[۲] (اقربالر و مؤمنلر آراسنده اولمسی کرکن باغی) برلشدیررلر؛ ربلرندن قورقارلر و حسابڭ کوتوسندن اندیشه ایدرلر.

۲۲- و اونلرکه، ربلرینڭ رضاسنی آرزو ایدرك صبر ایدرلر، نمازی حقّیله قیلارلر، کندیلرینی رزقلاندیردیغمز شیلردن کیزلیجه و آچیقجه (اللّه یولنده) صرف ایدرلر و کوتولگی ایلکله صاوارلر؛ ایشته اونلر وار یا، اونلره دنیا یوردینڭ (کوزل) عاقبتی واردر.

۲۳- که (او کوزل عاقبت) عدن جنّتلریدر. (اونلر) اورالره، آتالرندن، زوجه‌لرندن و کندی نسللرندن صالح اولانلرله برابر کیررلر. ملکلر ده هر قاپیدن یانلرینه کیررلر.

۲۴- (و:) "صبر ایتدیگڭزدن طولایی سزه سلام اولسون؛ ایشته دنیا یوردینڭ عاقبتی (اولان جنّت) نه کوزلدر!" (دیرلر).

۲۵- حالبوکه اللّهڭ عهدینی (اوکا) قطعی اولارق ویردکلری سوزدن صوڭره بوزانلر، اللّهڭ برلشدیریلمه‌سنی امر ایتدیگی شیئی (اقربالر و مؤمنلر آراسنده اولمه‌سی کرکن ارتباطی) کسنلر و یر یوزنده فساد چیقارانلره کلنجه، ایشته اونلر یوقمی، لعنت اونلره‌در؛ یوردڭ کوتوسی (جهنّم) ده اونلر ایچوندر!

۲۶- اللّه، دیله‌دیگنه رزقی کنیشلتیر و (دیله‌دیگنه ده) طارالتیر. فقط (اونلر) دنیا حیاتیله شیمارديلر. حالبوکه دنیا حیاتی، آخرتڭ یاننده (دگرسز) بر منفعتدن باشقه بر شی دگلدر.

۲۷- هم انکار ایدنلر: "اوڭا (محمّده) ربّڭدن (بزم ایسته‌دیگمز) بر معجزه ایندیریلملی دگلمیدی؟" دییور. دیکه: "شبهه‌سزکه اللّه، دیله‌دیگنی (کندی عصیانی سببیله) ضلالته آتار؛ (رضاسنه) یوڭلنی ایسه کندی دیننه هدایت ایدر."

۲۸- اونلر، ایمان ایدنلر و قلبلری اللّهڭ ذکری ایله مطمئن اولان کیمسه‌لردر. بیله‌سڭزکه، قلبلر آنجق اللّهڭ ذکری ایله مطمئن اولور.[۳]

---

(۱) اللّهڭ عهدی حقّنده باقیڭز؛ (صحیفه ٤، حاشیه ۲)

(۲) بوراده‌کی امر حقّنده باقیڭز؛ (صحیفه ٤، حاشیه ۳)

(۳) "بتون ارواح و قلوبڭ (روحلرڭ و قلبلرڭ) ضلالتدن (حق یولدن صاپمقدن) نشئت ایدن (اورته‌یه چیقان) اضطرابات (صیقینتیلر) و کشماکش (قرارسزلق) و اضطراباتدن نشئت ایدن معنوی المِلردن قورتولمه‌لری، بر تك خالقی (یاراتیجی‌یی) طانیمق ایله اولور. بتون موجوداتی (وارلقلری)، بر تك صانعه (صنعتکاره) ویرمك ایله نجات بولویورلر (قورتولویورلر)، بر تك اللّهڭ ذکریله مطمئن اولورلر (حضور بولورلر). چونکه حدسز موجودات بر تك ذاته ویریلمزسه، (...) او زمان هر بر تك شیئی، حدسز اسبابه اسناد ایتمك (صاییسز سببلره طایاندیرمق) لازم کلیرکه، او حالده بر تك شیئڭ وجودی (وارلغی)، عموم موجودات قدر مشکل اولور.

چونکه اللّهه ویرسه، حدسز اشیایی (شیلری) بر ذاته ویرر. اوڭا ویرمزسه، هر بر شیئی حدسز اسبابه ویرمك لازم کلیر. (...) ایشته ماهیت انسانیه‌ده‌کی مراق و طلب حقیقت (حقیقتی آرامه) جهتندن کلن نهایتسز اضطرابدن قورتاراجق، یالڭز توحید خالق و معرفت الٰهیه‌در (یاراتیجینڭ بر اولدیغنی قبول ایدوب، اونی طانیمقدر)." (مکتوبات، ۳۳نجی مکتوب، ۳۱۷-۳۱۸)

٢٩- ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلره نه موتلو! واريلاجق كوزل ير ده اونلر ايچوندر.

٣٠- (حبيبم، يا محمّد!) بويله‌جه (بز) سنى، كنديلرندن أوڭجه نيجه امّتلر كچمش بولونان بر امّت ايچنده كوندردككه، سڭا وحى ايتديگمزى اونلره اوقوياسڭ؛ اونلر رحمنى انكار ايدييورلر. ديكه: "او، بنم ربّمدر؛ اوندن باشقه آله يوقدر. (بن) آنجق اوڭا توكّل ايتدم، توبه‌م ده آنجق اوڭادر."

٣١- هم طوغريسى بر قرآنكه، اگر كنديسيله طاغلر يوروتولسه‌يدى ويا اونڭله ارض پارچه‌لانسه‌يدى ويا اونڭله ئولولر قونوشديريلسه‌يدى (اونلر ينه ايمان ايتمزلردى)! فقط بتون امرلر اللّهه عائدر. ايمان ايدنلر حالا آڭلاماديلرميكه، اگر اللّه ديله‌سه‌يدى بتون انسانلرى البته هدايته ايرديرردى.

انكار ايدنلر ايسه، اونلره كندى ياپدقلرى (عصيانلر) يوزندن بلا كلمه‌يه دوام ايده‌جك ويا (او بلا) يورتلرينڭ ياقيننه اينه‌جكدر. نهايت اللّهڭ (مؤمنلره اولان) وعدى (مكّه‌نڭ فتح زمانى) كله‌جكدر. شبهه‌سزكه اللّه، وعدندن دونمز.

٣٢- آند اولسونكه، سندن أوڭجه‌كى پيغمبرلرله ده آلاى ايديلدى ده انكار ايدنلره مهلت ويردم؛ صوڭره اونلرى (عذابله) ياقه‌لادم! آرتق عذابم ناصلمش (كورديلر)![1]

٣٣- اويله ايسه هركسڭ (خير و شردن) نه ياپديغنى او كوروب كوزتن (اللّه، هيچ بويله اولمايان پوتلرله) برميدر؟ حالبوكه (اونلر) اللّهه اورتاقلر قوشديلر. ديكه: "اونلرڭ اسملرينى سويله‌يڭ باقالم! (كيمدر اونلر؟) يوقسه اوڭا ير يوزنده بيلمديگى بر شيئيمى خبر ويرييورسڭز؟ يوقسه (كنديڭزى) بوش لاف ايله‌مى (آلداتييورسڭز)؟"

خير، انكار ايدنلره حيله‌لرى سوسلى كوستريلدى و (حق) يولدن منع ايديلديلر. حالبوكه اللّه، كيمى (بويله انكارلرى يوزندن) ضلالته آتارسه، آرتق اونى هدايته ايرديره‌جك كيمسه يوقدر.

٣٤- اونلر ايچون دنيا حياتنده برعذاب واردر؛[2] آخرت عذابى ايسه البته داها شدّتليدر. اونلرى اللّهدن (اونڭ عذابندن) قورورياجق اولان هيچ كيمسه ده يوقدر!

---

(١) "عالمده كورونن تصرّفاتدن (اداره‌دن) آڭلاشيلييوركه صانع عالمڭ پك يوكسك جلاللى و عزّتلى بر حيثيتى (شانى) واردركه، عبوديتله (قوللقله) صانعه (هرشيئى صنعتله ياراتان اللّهه) تعظيم (حرمت) ايتمه‌ينلرڭ ويا استخفاف ايدنلرڭ (خفيفه آلانلرڭ) تأديلرينى (جزالانديريلمه‌لرينى) تأخير و امهال ايتسه (ايرته‌له‌يوب مهلت ويرسه) بيله اهمال ايتمز. و كذا او سلطانڭ أمرلرينى نهيلرينى (ياساقلرينى) قيمتسز كوروب ايمان ايله امتثال ايتمه‌ينلره (اويمايانلره) و عبادتله كنديلرينى سوديرمه‌ينلره و شكرانله حرمتده بولونمايانلره ربوبيتڭ (اللّهڭ تربيه ايديجيلگنڭ) ابدى قراركاهنده (آخرتده) البته بر دار مجازاتى (جزا يرى) اولاجقدر." (مثنوئ نوريه، لاسيمالر، ٣٤)

(٢) "شرك و ضلالتڭ (اللّهه اورتاق قوشمه و حقدن صاپمه‌نڭ) و فسق و سفاهتڭ (كناهلره طالمه‌نڭ) يولى، انسانى نهايت درجه‌ده سقوط ايتديرر (آشاغى دوشورور). حدسز الملر ايچنده نهايتسز آغير بر يوكى ضعيف و عاجز بلنه يوكلتير. چونكه انسان، جناب حقّى طانيمازسه و اوڭا توكّل ايتمزسه (كوونمزسه)، او وقت انسان، غايت درجه‌ده عاجز و ضعيف، نهايت درجه‌ده محتاج و فقير، حدسز مصيبتلره معروض، الملى، كدرلى بر فانى حيوان حكمنده اولوب، بتون سوديگى و علاقه پيدا ايتديگى (علاقه‌دار اولديغى) بتون اشيادن متمادياً (دواملى) فراق (آيريلق) المنى چكه چكه، نهايتده، باقى قالان بتون احبابنى (سودكلرينى) بر فراق اليم (آيريلق آجيسى) ايچنده بيراقوب، قبرڭ ظلماتنه (قراڭلقلرينه) يالڭز اولارق كيدر.

هم مدّت حياتنده (حياتى بوينجه) غايت جزئى بر اختيار (سچمه قابليتى) و كوچك بر اقتدار و قيصه‌جق بر حيات و آز بر عمر و سونوك بر فكر ايله نهايتسز الملر ايله و امللر ايله فائده‌سز چارپيشير و حدسز آرزولرڭ و مقاصدڭ (مقصدلرڭ) تحصيلنه، ثمره‌سز بوش بوشنه چاليشير. هم كندى وجودينى يوكلنه‌مديگى حالده، قوجه دنيا يوكنى بيچاره (چاره‌سز) بلنه و قفاسنه يوكلنير. داها جهنّمه كيتمدن جهنّم عذابنى چكر." (سوزلر، ٣٢نجى سوز، ٢٩٥-٢٩٦)

۳۵- تقوا صاحبلرینه وعد اولونان جنّتڭ مثالی (شویله‌در): آلتندن ایرماقلر آقار! میوه‌لری دواملیدر، کولکه‌سی ده! ایشته (کناهلردن) صاقینانلرڭ عاقبتی بودر! کافرلرڭ عاقبتی ایسه آتشدر!

۳۶- حالبوکه کندیلرینه کتاب ویردیگمز کیمسه‌لر، سڭا ایندیریلنله (قرآنله) سوینیرلر؛ بونڭله برابر (آرالرنده‌کی) طوپلیلقلردن، اونڭ بر قسمنی انکار ایدنلر (ده) واردر. دیکه: "(بن) آنجق اللّهه عبادت ایده‌یم و اوڭا شرك قوشمایایم دییه امر اولوندم. (بن انسانلری) آنجق اوڭا دعوت ایدرم؛ دونوشم ده آنجق اوڭادر."

۳۷- ایشته بویله‌جه اونی (او قرآنی) عربجه بر حکم اولارق ایندیردك. آند اولسونکه، اگر سڭا (وحیله) کلن علمدن صوڭره اونلرڭ آرزولرینه اویاجق اولورسه‌ڭ، اللّهدن سنڭ ایچون نه بر دوست، نه ده بر قورویوجی واردر.

۳۸- (حبیبم، یا محمّد!) جلالم حقّی ایچون، سندن أوڭجه ده نیجه پیغمبرلر کوندردك؛ اونلره ده زوجه‌لر و چوجقلر ویردك. حالبوکه اللّهڭ اذنی اولمادن هیچ بر پیغمبرڭ بر معجزه کتیرمسی ممکن دگلدر![1] هر زمانڭ یازیلمش بر حکمی واردر.

۳۹- اللّٰه (او یازیدن) دیله‌دیگنی سیلر، (دیله‌دیگنی ده) ثابت بیراقیر. آنا کتاب (اولان لوح محفوظ) ایسه اونڭ قاتنده‌در.

۴۰- اونلره وعد ایتدیگمز عذابڭ بر قسمنی سڭا (اونلری هلاك ایتمکله دنیاده) کوسترسه‌ك ویا سنی (داها أوڭجه) وفات ده ایتدیرسه‌ك، آرتق سڭا دوشن آنجق تبلیغدر؛ حساب کورمك ایسه بزه عائددر.

۴۱- کورمدیلرمیکه، شبهه‌سز بز (بن عظیم الشّان)، یر یوزینه (کافرلرڭ مملکتلرینه، مؤمنلره یاردیم ایتمکله) کلییور، اونی اطرافندن (پیغمبرڭ فتحلریله) أکسیلتوب طورویورز؟ و اللّٰه (دیله‌دیگی کبی) حکم ایدر؛ اونڭ حکمنی کری چویره‌جك کیمسه یوقدر. و او، حسابی پك چابوق کورندر.

۴۲- طوغریسی اونلردن أوڭجه‌کیلر ده (پیغمبر-لرینه طوزاق قورمشدی؛ فقط بتون طوزاقلر(ینی نتیجه‌سز بیراقمق) اللّهه عائددر. (چونکه او،) هرکسڭ نه قزانمقده اولدیغنی بیلیر. کافرلر ده، بو دنیا یوردینڭ (کرچك) عاقبتی کیمڭ اولدیغنی یاقینده بیله‌جکدر.

---

(۱) "معجزه ایسه، خالق کائنات (کائناتڭ یاراتیجیسی) طرفندن اونڭ دعواسنه بر تصدیقدر. صَدَقْتَ [طوغری سویله‌دڭ!] حکمنه کچر. ناصلکه سن بر پادشاهڭ مجلسنده و دائرۀ نظرنده (کوردیگی بر یرده) دیسه‌ڭکه: 'پادشاه بنی فلان ایشه مأمور ایتمش.' سندن او دعوایه بر دلیل ایستنیلسه، پادشاه: 'اوت' دیسه، ناصل سنی تصدیق ایدر. اویله ده، عادتنی و وضعیتنی سنڭ التماسڭله (رجاڭله) دگیشدیررسه، 'اوت' سوزندن داها قطعی، داها صاغلام، سنڭ دعواڭی تصدیق ایدر.

أویله ده، رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلام دعوا ایتمشکه: 'بن، شو کائنات خالقنڭ مبعوثی‌یم (ایلچیسی‌یم)! دلیلم ده شودرکه: مستمر (سورکلی اولان) عادتنی، بنم دعا و التماسمله دگیشدیره‌جك! ایشته پارماقلریمه باقیڭز، بش موصلقلی بر چشمه کبی آقیتدیرییور! قمره (آیه) باقیڭز، بر پارماغمڭ اشارتیله ایکی پارچه ایدییور! شو آغاجه باقیڭز، بنی تصدیق ایچون یانمه کلییور، شهادت ایدییور! شو بر پارچه طعامه (ییمگه) باقیڭز، ایکی اوچ آدمه کافی کلدیگی حالده، ایشته ایکی یوز، أوچ یوز آدمی طوق ایدییور!' و هکذا (بونڭ کبی) یوزر معجزاتی (معجزه‌لری) بویله کوسترمشدر." (ذوالفقار، ۱۹نجی مکتوب، ۳)

٤۳- بوڭا رغماً انكار ايدنلر: "سن (پيغمبر اولارق) كوندريلمش بر كيمسه دگلسڭ" دير. ديكه: "بنمله سزڭ آراڭزده شاهد اولارق الله يتر! و يانِنده كتاب علمى بولونانلر (يهودى و خرستيانلردن مؤمن اولانلر) ده (بنم نبوّتمى بيليرلر)!"

۱٤- ابراهيم(ع م) سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٥۲ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله

۱- الف، لام، را.[(۱)] (بو اويله) بر كتابدركه، اونى سڭا، انسانلرى ربلرينڭ اذنيله ظلماتدن (كفر قراڭلقلرندن) نوره (ايمانه)، عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن)، حميد (حمد ايديلمه‌يه يكانه لايق) اولان اللّهڭ يولنه چيقارمه‌ڭ ايچون اينديردك.

۲- او اللّهكه، كوكلرده نه وار، يرده نه وارسه اونڭدر. شدّتلى بر عذابدن طولايى واى حالنه او كافرلرڭ!

۳- اونلركه، دنيا حياتنى (سوه‌رك) آخرته ترجيح ايدرلر؛[(۲)] (انسانلرى) الله يولندن چويررلر و اوڭا (او يوله) بر اگريلك (بوُلمق) ايسترلر. ايشته اونلر، (حقدن) اوزاق بر صاپيقلق ايچنده‌درلر.

٤- حالبوكه (بز،) هر پيغمبرى آنجق كندى قومنڭ لسانيله كوندردككه، (اللّهڭ امرلرينى) اونلره آچيقلاسين! آرتق، الله ديله‌ديگنى (كندى عصيانكارلقلرى يوزندن) ضلالته آتار، ديله‌ديگنى ده (حكمتنه بناءً كندى لطفيله) هدايته ايرديرر. چونكه او، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيز، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

٥- شانم حقّى ايچون، موسى‌يى ده، "قومنى، ظلماتدن (كفر قراڭلقلرندن) نوره (ايمانه) چيقار و اونلره اللّهڭ (كچمش قوملرڭ باشنه كتيرديگى مصيبت) كونلرينى خاطرلات!" دييه معجزه‌لريمزله كوندردك. شبهه‌سزكه بونده، چوق صبر ايدن، چوق شكر ايدن هركس ايچون نيجه عبرتلر واردر.

---

(۱) باقيڭز؛ (بقره سوره‌سى، صحيفه ۱، حاشيه ۱)

(۲) "عاقبتى (ايشڭ صوڭنى) كورمه‌ين و بر درهم (آزيجق) حاضر لذّتى، ايلريده بر بطمان (كيلولرجه) لذّتلره ترجيح ايدن حسّيات انسانيه (انسانڭ حسلرى) عقل و فكره غلبه ايتديگندن (أوستون كلديگندن)، اهل سفاهتى (كناهلره طالانلرى) سفاهتندن (بينسزلكلرندن) قورتارمه‌نڭ يكانه چاره‌سى، عين لذّتنده (لذّتنڭ ايچنده) المنى (آجيسنى) كوستروب حسّنى مغلوب ايتمكدر. يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا [دنيا حياتنى (سوه‌رك آخرته) ترجيح ايدرلر] آيتنڭ اشارتيله، بو زمانده آخرتڭ الماس كبى نعمتلرينى، لذّتلرينى بيلديگى حالده، دنيوى قيريلاجق شيشه پارچه‌لرينى اوڭا ترجيح ايتمك، اهل ايمان ايكن اهل ضلالته، او حبّ دنيا (دنيا سوكيسى) و او سر ايچون تابع اولمق تهلكه‌سندن قورتارمه‌نڭ چارۀ يكانه‌سى (تك چاره‌سى)، دنياده دخى جهنّم عذابنى و المرينى كوسترمكله اولور. (...)

يوقسه بو زمانده‌كى كفر مطلقڭ (دينسزلگڭ) و فندن كلن ضلالتڭ (حقدن صاپمه‌نڭ) و سفاهتدن كلن ترياكيلگڭ (آليشقانلغڭ) عنادى قارشيسنده، جناب حقّى طانيتديردقدن صوڭره و جهنّمڭ وجودينى (وارلغنى) اثبات ايله و اونڭ عذابنى ايله انسانلرى فنالقدن، سيّئآتدن (كناهلردن) واز كچيرمك، اوندن بلكه ده يگرميدن بريسى درس آلابيلير. درس آلدقدن صوڭره ده: 'جناب حق، غفور الرحيمدر (باغيشلاييجى و مرحمت ايديجيدر). هم جهنّم پك اوزاقدر' دير. سفاهتنه دوام ايده‌بيلير. قلبى، روحى حسّياتنه مغلوب اولور." (مكتوبات، خطبۀ شاميه، ۳۹٥)

٦- و بر زمان موسى، قومنه ديمشديكه: "اللّهڭ سزه اولان نعمتنى خاطرلايڭ؛ هانى، سزى فرعون اهلندن قورتارمشدى؛ (اونلر) سزى اشكنجه‌نڭ الڭ كوتوسنه (اولاد آجيسنه) معروض بيراقييور؛ (يڭى طوغان) اوغوللريڭزى بوغازلايور، قادينلريڭزى (قيزلريڭزى) ايسه صاغ بيراقييورلردى. ايشته بونده، سزه ربّڭزدن بيوك بر امتحان واردر."[١]

٧- "بر وقت ده ربّڭز: 'جلالم حقّى ايچون، اگر شكر ايدرسه‌ڭز، محقّق سزه (نعمتمى) آرتيررم و اگر نانكورلك ايدرسه‌ڭز، شبهه‌سزكه عذابم پك شدّتليدر!' ديه بيلديرمشدى."

٨- موسى يينه ديديكه: "اگر سز و بتون ير يوزنده بولونانلر، نانكورلك ايدرسه‌ڭز، آرتق شبهه‌سزكه الله، البته (هيچ بر شيئه محتاج اولمايان) غنىّ، (حمد ايديلمه‌يه حقّيله لايق اولان) حميددر."

٩- سزدن أوڭجه‌كيلرڭ، نوح، عاد و ثمود قومنڭ و اونلردن صوڭره‌كيلرڭ خبرلرى سزه كلمه‌ديمى؟ كه اونلر(ڭ كرچك ماهيتنى) آنجق الله بيلير. پيغمبرلرى اونلره آپ آچيق دليللرله كلدى ده (اونلر) أللرينى (پيغمبرلرڭ) آغيزلرينه كوتوروب (اونلرڭ تبليغنه دخى قارشى چيقارق): "طوغريسى بز، كنديسيله كوندريلديگڭز شيلرى انكار ايتدك و كرچكدن بز، بزى كنديسنه دعوت ايتمكده اولديغڭز شيدن قوشقو ويرن كسين بر شبهه ايچنده‌يز" ديديلر.

١٠- پيغمبرلرى ديديلركه: "كوكلرى و يرى ياراتان الله حقّنده شبهه اولورمى؟[٢] (او،) كناهلريڭزڭ بر قسمنى[٣] سزڭ ايچون باغيشلامق و سز(ڭ اجلڭز)ى بليرلى بر وقته قدر ايرته‌له‌مك ايچون سزى (ايمانه) دعوت ايدييور (تا او وقته قدر سزه مهلت ويرييور)." (اونلر) ديديلركه: "سز ده آنجق بزم كبى بر انسانسڭز. بزى آتالريمزڭ طاپمقده اولدقلرندن منع ايتمك ايسته‌يورسڭز؛ اويله ايسه بزه آپ آچيق بر معجزه كتيرڭ!"

---

(١) بنى اسرائيلڭ، اوغوللرينڭ كسيلوب قادين و قيزلرينڭ حياتده بيراقيلمه‌سى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ٧، حاشيه ١)

(٢) "شو آيت كريمه، استفهام انكارى (اولومسز صورو) ايله جناب حق حقّنده شك (شبهه) اولماز و اولماملى! ديمكله، وجود و وحدانيت الٰهيه (اللّهڭ وارلق و برلگى)، بداهت درجه‌سنده (آپ آچيق) اولديغنى كوسترييور." (لمعه‌لر، ٢٣نجى لمعه، ١٨٥)

"مادام شو كائنات و موجودات وار و ايچنده افعال (فعللر) و ايجاد (وجود ويرمه) وار. هم مادام منتظم (انتظاملى) بر فعل، فاعلسز (اونى ياپان اولمادن) اولماز. معنيدار بر كتاب، كاتبسز اولماز. صنعتلى بر نقش، نقّاشسز اولماز. البته شو كائناتى طولديران افعال حكيمانه‌نڭ (حكمتلى ايشلرڭ) بر فاعلى (ياپانى) و ير يوزينڭ موسم بموسم تازه‌لنن حيرتفزا (حيرتى آرتيران) نقوشلرينڭ (نقشلرينڭ)، معنيدار مكتوباتنڭ (معنالى مكتوبلرينڭ) بر كاتبى، بر نقّاشى واردر." (سوزلر، ٣١نجى سوز، ٢٤٣)

اللّهڭ وارلغنڭ اثباتى ايچون، باقيڭز؛ (عصاى موسى، ١١نجى حجّت ايمانيه، ١٩١؛ طلسملر، ٢٢نجى سوز، ٤٥؛ لمعه‌لر، ٢٣نجى لمعه، ١٨٥؛ مكتوبات، ٣٣نجى مكتوب، ٣١٠؛ شعاعلر، ٧نجى شعاع، ٩٣؛ مثنوئ نوريه، نقطه رساله‌سى، ٢١٩)

(٣) بوراده كچن "كناهلريڭزڭ بر قسمنى" افاده‌سى، قول حقلرينڭ دگل، ساده‌جه اللّهه قارشى ايشله‌نن كناهلرڭ عفو ايديله‌جگنه اشارتدر. (بيضاوى، ج. ١، ٥١٤)

١١- پيغمبرلرى اونلره ديديلركه: "(اوت) بز ده آنجق سزكْ كبى بر انسانز؛ فقط الله، قوللرندن ديله‌ديگنه لطفده بولونور. حالبوكه اللّهكْ اذنى اولمادقجه، سزه بر معجزه كتيرمه‌مز، بزم ايچون ممكن دگلدر. او حالده مؤمنلر، آنجق اللّهه توكّل ايتسين!"

١٢- "هم بزه يوللريمزى طوس طوغرى كوسترمشكن، نه‌دن اللّهه توكّل ايتمه‌يه‌لم؟ بزه ياپديغڭز اذيتلره ده مطلقا صبر ايده‌جگز. توكّل ايدنلر ايسه، آرتق آنجق اللّهه توكّل ايتسين."

١٣- فقط انكار ايدنلر، پيغمبرلرينه ديديكه: "يا سزى مطلقا مملكتمزدن چيقاريرز، يا ده كسينلكله دينمزه دونرسڭز!" بونكْ أوزرينه ربلرى اونلره (او پيغمبرلره) شويله وحى ايتدى: "(بز) او ظالملرى محقّق هلاك ايده‌جگز!"[(١)]

١٤- "و اونلردن صوڭره سزى مطلقا او يره يرلشديره‌جگز." ايشته بو (وعديمز)، مقاممدن (حضورمده ديكيله‌رك حساب ويرمكدن) قورقانلر و تهديدمدن انديشه ايدنلر ايچوندر.

١٥- هم (او پيغمبرلر) فتح ايسته‌ديلر (اللّه ده ويردى). هر عنادجى و زوربه ايسه خسرانه اوغرادى.

١٦- آردندن ده جهنّم واردر؛ (اوڭا اوراده) ايرينلى بر صودن ايچيريله‌جكدر.[(٢)]

١٧- اونى يوتمه‌يه چاليشير، فقط اونى نره‌ده ايسه بوغازندن كچيره‌مز. هم ئولوم اوڭا هر طرفدن كلير، حالبوكه او ئوله‌جك بر كيمسه دگلدر (كه قورتولسون)! آردندن ده آغير بر عذاب واردر.

١٨- ربلرينى انكار ايدنلركْ مثالى شويله‌در: اونلركْ عمللرى، فيرطينه‌لى بر كونده روزكاركْ شدّتله صاووردیغى بر كوله بڭزر. قزاندقلرندن هيچ بر شيئه كوچلرى يتمز. ايشته (حقدن) اوزاق اولان ضلالت بودر.

---

(١) "درس قرآنكْ مخاطبلرندن اكْ كثرتلى (اكْ غلبه‌لق) طائفه اولان طبقهٔ عوامكْ (خلق طبقه‌سنكْ) بسيط فهملرينى (آڭلاييشلرينى) اوخشايان ظاهرى و بسيط مرتبه‌سى دخى اكْ علوى (يوكسك) طبقه‌يى ده تام حصّه‌دار ايدر. كويا قصّه‌دن يالڭز بر حصّه و بر حكايهٔ تاريخيه‌دن بر عبرت دگل، بلكه بر كلّى (عمومى) دستوركْ افرادى (فردلرى) اولارق هر عصرده و هر طبقه‌يه خطاب ايدرك تازه نازل اولويور (اينييور) و بالخاصّه چوق تكرار ايله اَلظَّالِمِينَ ❀ اَلظَّالِمِينَ [ظالملر، ظالملر!] دييوب تهديدلرى و ظلملرينكْ جزاسى اولان مصيبت سماويه و ارضيه‌يى (كوك و ير مصيبتلرينى) شدّتله بيانى، بو عصركْ امثالسز (بڭزرسز) ظلملرينه و قوم عاد و ثمود و فرعونكْ باشلرينه كلن عذابلر ايله باقديرييور و مظلوم اهل ايمانه ابراهيم و موسى عليهما السّلاملر كبى انبيانكْ (پيغمبرلركْ) نجاتلرى ايله (قورتولمه‌لريله) تسلّى ويرييور." (عصاى موسى، ١٠نجى مسئله، ٥٠)

(٢) "جهنّم فكرى، كچمش ايمان ميوه‌لرينكْ لذّتلرينى، قورقوسيله قاچيرمايور. چونكه حدسز رحمت ربّانيه (اللّهكْ رحمتى)، او قورقان آدمه دير: 'بڭا كل، توبه قاپيسيله كير! تا جهنّمكْ وجودى (وارلغى)، دگل قورقوتمق، بلكه سنكْ جنّتكْڭ لذّتلرينى تام بيلديرسين و سنكْ و حقوقلرينه تجاوز ايديلن حدسز مخلوقاتكْ (ياراتيلمشلركْ) انتقاملرينى آلسين. سزى كيفلنديرسين. اگر سن ضلالتده (صاپيقلقده) بوغولوب چيقامييورسه‌كْ، بينه جهنّمكْ وجودى بيكْ درجه اعدام ابديدن (ابدياً يوق ايديلمكدن) خيرليدر و كافرلره ده بر نوع مرحمتدر. چونكه انسان، حتى ياوورولى حيواناتى دخى اقرباسنكْ و اولادينكْ و احبابنكْ (سودكلرينكْ) لذّتلريله و سعادتلريله لذّتلنير. بر جهتده مسعود اولور." (عصاى موسى، ٨نجى مسئله، ٣٦)

١٩- كورمه‌دڭمی، محقّق الله، كوكلری و يری البته حق ايله (يرلی يرنده) ياراتمشدر. اگر ديلرسه سزی (هلاك ايدوب) كيدرير ده (يريڭزه) يپ يڭی بر خلق كتيرر.

٢٠- هم اللّهه كوره بو زور بر شی دگلدر!

٢١- و (قيامت كونی اونلر) هپ برلكده اللّهڭ حضورينه چيقارلر ده ضعيفلر، بيوكلك طاسلايانلره ديركه: "طوغريسی بز سزه تابع ايدك؛ شيمدی سز، اللّهڭ عذابندن هر هانكی بر شيئی بزدن دفع ايده‌بيله‌جك كيمسه‌لرميسڭز؟" (اونلر ده) ديرلركه: "اگر الله بزی هدايته ايرديرسه‌يدی، (بز ده) سزی البته هدايته سوق ايدردك. (آرتق) صيزلانسه‌ق ده صبر ايتسه‌ك ده بزم ايچون بردر؛ بزم ايچون قاچوب صيغيناجق بر ير يوقدر!"

٢٢- نهايت (حسابلری كورولوب) ايشلری بيتيريلنجه شيطان (اونلره) شويله دير: "محقّقكه الله، سزه كرچك بر وعد ايله سوز ويردی؛ (بن ده) سزه وعد ايتدم؛ فقط سزه سوزمده طورمادم. بونڭله برابر بنم ايچون سزڭ أوزريڭزه (زورلاياجق) بر كوچ يوقدی؛[1] سزی ساده‌جه چاغيردم (سز ده) همن (و هيچ صوڭنی دوشونمدن) بڭا اويديڭز. اويله ايسه بنی قينامايڭ؛ بالعكس كنديڭزی قينايڭ! (بوكون آرتق) نه بن سزڭ قورتاريجيڭزم، نه ده سز بنم قورتاريجيمسڭز! داها أوڭجه (دنياده ايكن) بنی (اللّهه) اورتاق قوشمه‌ڭزی طوغريسی بن (بو كون) انكار ايتدم." شبهه‌سزكه او ظالملر يوقمی، اونلر ايچون (پك) أَلملی بر عذاب واردر.

٢٣- ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلر ايسه، ربلرينڭ اذنيله، ايچنده ابدی قاليجيلر اولارق، آلتلرندن ايرماقلر آقان جنّتلره قونولمشلردر. اونلرڭ اوراده بربرلرينه صاغلق تمنّيلری: "سلام (سزڭ أوزريڭزه اولسون)!" دعاسيدر.

٢٤- كورمه‌دڭمی، الله ناصل بر مثال كتيردی؛ كوزل بر سوزی (كلمهٔ توحيدی)، كوكی (يرده) ثابت، داللری ايسه كوكده اولان كوزل بر آغاچ كبی (قيلدی).

---

(١) "سؤآل: شيطانلرڭ كائناتده ايجاد (ياراتمه) جهتنده هيچ بر مدخللری (مداخله‌لری) اولماديغی، هم جناب حق رحمت و عنايتيله (ياردميله) اهل حقّه طرفدار اولديغی (...) حالده، حزب الشيطانڭ (شيطان طرفدارلرينڭ) چوق دفعه اهل حقّه غلبه ايتمه‌سنڭ حكمتی نه‌در؟ و اهل حق، هر وقت شيطانلرڭ شرّندن جناب حقّه صيغينمه‌سنڭ سرّی نه‌در؟

الجواب: حكمتی و سرّی شودركه: اكثريت مطلقه ايله (چوغونلقله) ضلالت و شر، منفيدر، تخريبدر، عدميدر (يوقلغه عائددر)، بوزمقدر. و اكثريت مطلقه ايله هدايت و خير، مثبتدر، وجوديدر (وارلغه دائردر)، اعماردر، تعميردر. هركسجه معلومدركه: يگرمی آدمڭ يگرمی كونده ياپديغی بر بنايی، بر آدم، بر كونده تخريب ايدر. اوت، بتون اعضای اساسيه‌سنڭ (اساس عضولرينڭ) و شرائط حياتيه‌سنڭ وجوديله (حيات شرطلرينڭ وارلغيله) وجودی دوام ايدن انسانڭ حياتی، خالق ذوالجلالڭ (جلال صاحبی ياراتيجينڭ) قدرتنه مخصوص اولديغی حالده، بر ظالم، بر عضوينی كسمه‌سيله، حياته نسبتاً عدمی اولان موته (ئولومه) او انسانی مظهر ايدر. اونڭ ايچوندركه، اَلتَّخْرِيبُ اَسْهَلُ [تخريب داها قولايدر] ضروب امثال (آتاسوزی) حكمنه كچمشدر." (لمعه‌لر، ١٣نجی لمعه، ٧١)

٢٥- (او آغاچ،) ربّيسنكْ اذنى ايله هر زمان ميوه‌سنى ويرر. و اللّٰه، انسانلره بويله مثاللر كتيرر، تاكه عبرت آلسينلر.

٢٦- كوتو بر سوزكْ مثالى ايسه، يركْ أوستندن قوپاريلمش، كوتو بر آغاجه بكْزركه اونكْ ايچون بر ثبات يوقدر.

٢٧- اللّٰه ايمان ايدنلره، دنيا حياتنده ده آخرتده ده صاغلام سوزله (كلمهٔ شهادتله) ثبات ويرر. اللّٰه، ظالملرى ايسه (كندى ظلملرى سببيله) ضلالته آتار و اللّٰه، ديله‌ديگنى ياپار.

٢٨- ٢٩- اللّٰهكْ نعمتنى كفرله دگيشديرن وقوملرينى هلاك يوردينه، جهنّمه سوروكله‌ينلرى كورمدكْمى؟ (او كافرلر) اورايه كيره‌جكلردر! او ايسه، نه كوتو قراركاهدر!

٣٠- هم اونكْ يولندن صاپديرمق ايچون اللّٰهه اورتاقلر قوشديلر. ديكه: "كيفكْزه باقكْ! آرتق شبهه‌سزكه دونوشكْز، آتشه‌در!"

٣١- (اى رسولم!) ايمان ايدن قوللريمه سويله، نمازى حقّيله أدا ايتسينلر و ايچنده نه بر آليش ويريشكْ، نه ده بر دوستلغكْ اولماديغى بر كون كلمه‌دن أوكْجه، كنديلرينى رزقلانديرديغمز شيلردن، كيزليجه و آچيقجه (اللّٰه يولنده) صرف ايتسينلر![1]

٣٢- اللّٰه او (ربّكْز)دركه، كوكلرى و يرى ياراتدى و كوكدن بر صو ايندير‌دى ده اونكْله سزه رزق اولمق أوزره محصوللر چيقاردى. و اذنى ايله دكْزده آقوب كيتمه‌سى ايچون كميلرى امريكْزه اطاعت ايدر قيلدى. نهرلرى ده خدمتكْزه ويردى.

٣٣- (يورونكه‌لرنده) دواملى اولارق حركت ايدن كونشى و آيى بينه سزكْ ايچون اطاعتكار قيلدى. كيجه‌يى و كوندوزى ده خدمتكْزه ويردى.[2]

---

(١) بو آيتكْ مآلنده كچن "كيزليجه" تعبيرى نافله اولارق ويريلن صدقه‌لره اشارت ايتمكده‌در. نافله اولان عبادتلركْ، ريا (كوستريش) اولمامه‌سى ايچون كيزلى ياپيلمسى داها افضلدر. "آچيقجه صرف ايتمك" تعبيرى ايسه، فرض اولان زكاته اشارت ايتمكده‌در. زيرا فرض اولان عبادتلركْ، باشقه‌لرينه مثال اولمسى ايچون آچيقدن ياپيلمه‌سى داها فضيلتليدر. (جلالين شرحى، ج. ٤، ١٥١)

(٢) "شو كائناته‌كى موجوداتكْ بربرينه تعاونى (ياردىملاشمه‌سى) تجاوبى (قارشيلقلى جواب ويرمسى)، تساندى (طايانيشمسى) كوستريركه، عموم مخلوقات (ياراتيلمشلر)، بر تك مربّينكْ (تربيه ايديجينكْ) تربيه‌سنده‌درلر. بر تك مدبّركْ (تدبير ايديجينكْ) اداره‌سنده‌درلر. بر تك متصرّفكْ (اداره‌جينكْ) تحت تصرّفنده‌درلر (اداره‌سى آلتنده‌درلر). بر تك سيّدكْ (سلطانكْ) خدمتكارلريدرلر.

چونكه زمينده‌كى ذى حياتلره (جانليلره) لوازمات حياتيه‌يى (حياته لازم شيلرى) امر ربّانى ايله (اللّٰهكْ امريله) پيشيرن كونشدن و تقويمجيلك ايدن قمردن (آيدن) طوت، تا ضيا، هوا، ماء (صو)، غدانكْ ذى حياتلركْ امدادينه قوشمه‌لرينه و نباتاتكْ (بيتكيلركْ) دخى حيواناتكْ امدادينه قوشمه‌لرينه و حيوانات دخى انسانلركْ امدادينه قوشمه‌لرينه، حتى اعضاى بدنكْ (بدن عضولرينكْ) بربرينكْ معاونتنه (ياردىمنه) قوشمه‌لرينه و حتى غدا ذرّاتنكْ (ذرّه‌لرينكْ) حجيرات بدنيه‌نكْ (بدن حجره‌جكلرينكْ) امدادينه قوشمه‌لرينه قدر جارى اولان (ايشله‌ين) بر دستور تعاون ايله، جامد (روحسز) و شعورسز اولان او موجودات متعاونه (بربرينه ياردىم ايدن وارلقلر)، برقانون كرم، بر ناموس شفقت (شفقت قانونى)، بر دستور رحمت آلتنده، غايت حكيمانه (حكمتله)، كريمانه (جومردجه) بربرينه ياردىم ايتمك، بربرينكْ صداى حاجتنه (احتياج سسنه) جواب ويرمك، بربرينى تقويه ايتمك، البته بالبداهه (آچيقجه) بر تك، يكتا، واحد احد، فرد صمد، قدير مطلق، عليم مطلق، رحيم مطلق، كريم مطلق بر ذات واجب الوجودكْ (وارلغى ضرورى، ازلى و ابدى اولان جناب حقّكْ) خدمتكارلرى و مأمورلرى و مصنوعلرى (صنعتلرى) اولدقلرينى كوسترر." (مكتوبات، ٣٣نجى مكتوب، ٣١٧)

٣٤- و سزه، كنديسندن ايستەديگڭز شيلرڭ هپسندن ويردى. بونڭله برابر، اللّهڭ نعمتنى صاياجق اولسەڭز، اونى صايامازسڭز.[١] محقّقكه انسان، (اللّهڭ بونجه نعمتلرينه رغماً) كرچكدن چوق ظالمدر، چوق نانكوردر.

٣٥- بر زمان ده ابراهيم شويله ديمشدى: "ربّم! بو بلدەيى (مكّەيى) امنيتلى قيل! بنى و اوغوللريمى پوتلره طاپمقدن اوزاق طوت!"

٣٦- "ربّم! چونكه اونلر (او پوتلر)، انسانلردن بر چوغنى ضلالته دوشورديلر. بوندن صوڭره كيم بڭا تابع اولورسه، آرتق محقّق او بندندر. كيم ده بڭا قارشى كليرسه، آرتق شبهەسزكه سن، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمسڭ."

٣٧- "ربّمز! طوغريسى بن ذرّيتمدن بر قسمنى (اوغلم اسماعيل ايله آننەسى هاجرى)، سنڭ بيت حرامڭڭ (كعبەنڭ) ياننده، أكينسز بر وادى‌يه يرلشديردم؛ ربّمز! نمازى حقّيله أدا ايتسينلر (سڭا حقّيله قوللق ايتسينلر) دييه (امرڭ أوزره، بويله ياپدم)! آرتق (سن) انسانلردن بر قسم كوڭللرى اونلره ميل ايتدير و اونلرى محصوللردن رزقلانديرا اومولوركه شكر ايدرلر."

٣٨- "ربّمز! شبهەسزكه سن، نەيى كيزلر و نەيى آچيقلارسەڨ بيليرسڭ. چونكه نه يرده، نه ده كوكده هيچ بر شى اللّهه كيزلى قالماز!"

٣٩- "اختيار حالمده بڭا اسماعيلى و اسحقى احسان ايدن اللّهه حمد اولسون! شبهەسزكه ربّم، البته (هر) دعايى حقّيله ايشيتندر."

٤٠- "ربّم! بنى، نمازى حقّيله أدا ايدن بر كيمسه أيله؛ ذرّيتمدن ده (بويله كيمسەلر يارات)! ربّمز! دعامى قبول بويور!"

٤١- "ربّمز! حسابڭ كورولەجگى كون، بڭا، آنا-بابامه و (بتون) مؤمنلره مغفرت أيله!"

٤٢- (حبيبم، يا محمّد!) صاقين اللّهى، ظالملرڭ ياپمقده اولديغى شيلردن غافل صانما! (ربّڭ) اونلرى، آنجق كنديسنده كوزلرڭ دهشتدن طوڭوب قالاجغى بر كونه ايرتەلر.[٢]

---

(١) "جناب حقّڭ، انسانه قارشى شو قوجه كائناتى ناصل بر سراى حكمنده خلق ايدوب (ياراتوب)، سمادن زمينه (كوكدن يره) آب حياتى (حيات ويرن صويى) كوندروب، انسانلره رزقى يتيشديرمك ايچون زمينى و سمايى ايكى خدمتكار ايتديگى كبى، زمينڭ سائر اقطارنده (ديگر كوشەلرنده) بولونان هر بر نوع ميوەلرندن، هر بر آدمه استفاده امكانى ويرمك، هم انسانلره ثمرهٔ سعيلرينى مبادله ايدوب (چاليشمەلرينڭ محصوللرينى بربريله دگيشوب) هر نوع (چشيد) مدار معيشتنى (كچيم يولنى) تأمين ايتمك ايچون كمى‌يى انسانه مسخّر ايتمشدر (خدمتجى قيلمشدر). (...)

انسانلرى كمى واسطەسيله بتون زمينه (ير يوزينه) مناسبتدار (علاقەدار) ايتمكله برابر ايرماقلرى، بيوك نهرلرى، انسانڭ فطرى (ياراتيليشه اويغون) برر وسائط نقليەسى (نقل واسطەلرى) حكمنده تسخير (امرى آلتنه ويرمك)؛ هم كونش ايله آيى سير ايتديروب، (كزديروب) موسملرى و موسملرده دگيشن منعم حقيقينڭ (نعمتلرى كرچكده ويريجى اولان اللّهڭ) رنك رنك نعمتلرينى انسانلره تقديم ايتمك ايچون، ايكى مسخّر (اطاعتكار) خدمتكار و او بيوك طولابى چويرمك ايچون ايكى دومنجى حكمنده خلق ايتمش. هم كيجه و كوندوزى انسانه مسخّر، يعنى خواب راحتنه (راحت اويقوسنه) كيجەيى أورتو، كوندوزى معيشتلرينه تجارتكاه حكمنده تسخير ايتمشدر. (...) استعداد و احتياج فطرى (قابليت و ياراتيليشى ايجابى اولان احتياج) لسانيله انسان نه ايستەمش ايسه، بتون ويريلمش. انسانه اولان نعمت الٰهيه، تعداد (صايمق) ايله بيتمز، توكنمز" (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٤٨)

(٢) اللّهڭ ظالملرڭ جزالرينى ايرتەلەديگى فقط اونوتماديغى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ٢٥٢، حاشيه ١)

٤٣- (او كون اونلر، آرتق) باشلرينى (كنديلرينه هر سسلننه) قورقويله قالديرانلر اولارق (چاغيريلدقلرى يره) قوشاجق اولان كيمسه‌لردر؛ (أويله‌كه) باقيشلرى كنديلرينه (بيله) دونه‌مز. قلبلرى ايسه بوم بوشدر (قاپيلدقلرى دهشتدن طولايى هيچ بر شى آڭلامازلر).

٤٤- (اى رسولم!) او حالده انسانلرى، كنديلرينه عذابڭ كله‌جگى كون (قيامت) ايله قورقوت! زيرا (او كون) او ظلم ايدنلر: "ربّمز! بزى (دنيايه كوندروب) ياقين بر وقته قدر (قيصه بر زمان ايچون بيله اولسه، اجلمزى) تأخير ايتكه، سنڭ دعوتڭه اويالم و او پيغمبرلره تابع اولالم!" ديرلر. (اونلره شويله دينيلير:) "حالبوكه داها أوڭجه (دنياده ايكن) سزڭ ايچون هيچ بر (شكلده) صوڭه ايرمه اولماديغنه دائر يمين ايتمه‌مشميديڭز؟"

٤٥- هم (سزدن أوڭجه عاد و ثمود كبى) كنديلرينه ظلم ايدنلرڭ يورتلرينه يرلشمه‌مشميديڭز؛ هم اونلره ناصل ياپديغمز، سزه بللى اولمشدى و (اونلرڭ حاللرندن) سزه مثاللر كتيرمشدك.

٤٦- حالبوكه (اونلر هر تورلى) طوزاقلريله، كرچكدن طوزاق قورديلر؛ الله قاتنده ده طوزاقلرى (بكله‌مدكلرى جزالرى) وار. آرتق، ايسترسه طوزاقلرى طاغلرى يرندن يوق ايده‌جك اولسون!

٤٧- (اى حبيبم!) اويله ايسه، صاقين اللّهى، پيغمبرلرينه اولان وعدندن دونوجى صانما! شبهه‌سزكه الله، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيزدر، انتقام صاحبيدر!

٤٨- او كون، ير باشقه يره چوريلير، كوكلر ده (باشقه كوكلره)![1] و (هركس) واحد (بر اولان)، قهّار (قهر ايديجى أوستونلك صاحبى) اولان اللّهڭ حضورينه چيقارلر!

٤٩- هم او كون صوچليلرى، زنجيرلرله بربرلرينه باغلى كيمسه‌لر اولارق كوروروسڭ!

٥٠- اونلرڭ كوملكلرى قطراندندر؛[2] يوزلرينى ده آتش قاپلار!

٥١- كه الله، هركسه قزانديغنڭ قارشيلغنى ويرسين! محقّقكه الله، حسابى پك چابوق كورندر.

٥٢- بو (قرآن)، كنديسيله هم قورقوتولسونلر، هم اونڭ آنجق بر تك آله اولديغنى بيلسينلر، هم ده (استقامتلى) عقل صاحبلرى عبرت آلسينلر دييه انسانلره بر تبليغدر.

---

(١) "بر شى قانون تكاملده (كليشمه قانوننده) داخل ايسه، او شيده على كل حال (هرحالده) نشو و نما (بويبوب كليشمه) واردر. نشو و نما و بيومك وارسه، اوڭا على كل حال بر عمر فطرى واردر. عمر فطريسى وار ايسه، على كل حال بر اجل فطريسى (ئولوم وقتى) واردر. غايت كنيش بر استقرا (كنيش بر تجربه) و تتبّع (آراشديرمه) ايله ثابتدركه، اويله شيلر موتڭ (ئولومڭ) پنچه‌سندن كنديني قورتارامز. اوت، ناصلكه انسان كوچك بر عالمدر، يقيلمقدن قورتولاماز! عالم دخى بيوك بر انساندر، او دخى ئولومڭ پنچه‌سندن قورتولاماز. او ده ئوله‌جك، صوڭره ديريله‌جك ويا ياتوب صوڭره صبح حشرله (حشر صباحيله) كوزيني آچاجقدر.(...)

ديمك هرحالده بر زمان كله‌جككه: كائنات حقيقت عظماسنڭ (اڭ بيوك حقيقتنڭ) قِشر (قابوق) و صورتى اولان عالم شهادت (كورونن شو عالم)، فاطر ذوالجلالڭ (جلال صاحبى ياراتيجينڭ) اذنيله پارچه‌لاناجق! صوڭره داها كوزل بر صورتده تازه‌لنه‌جكدر. يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ [او كون، ير باشقه يره چوريلير] سرّى تحقق ايده‌جكدر (كرچكلشه‌جكدر).

الحاصل: دنيانڭ موتى ممكن، هم هيچ شبهه كتيرمزكه ممكندر." (سوزلر، ٢٩نجى سوز، ٢٠٦-٢٠٧)

(٢) "اهل جهنّم ايسه، ناصلكه دنياده كوزيله، قولاغيله، قلبيله، أليله، عقليله و هكذا (بونلر كبى) بتون جهازاتيله (اعضالريله) كناهلر ايشله‌مش؛ البته جهنّمده اونلره كوره الم ويره‌جك، عذاب چكديره‌جك و كوچك بر جهنّم حكمنه كله‌جك مختلف الجنس (دگيشيك جنس) پارچه‌لردن ياپيلمش البسه كييديريلمك، حكمته و عدالته منافى (ترس) كورونمييور." (مكتوبات، ٢٨نجى مكتوب، ٢٣٦-٢٣٧)

١٥- حجر سوره‌سی(١)

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٩٩ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهك اسميله

١- الف، لام، را.(٢) بونلر، (سطرلرده يازيلى اولان) كتابك و (حق ايله باطلى) آپ آچيق بيان ايدن (اوقونمقده اولان) بر قرآنك آيتلريدر.

٢- بر زمان اولور (جهنّمه كيردكلرنده) انكار ايدنلر آرزو ايدرلركه، كشكه مسلمان كيمسه‌لر اولسه ايديلر!

٣- اونلرى بيراق، ييسينلر (ايچسينلر)، ذوق ايتسينلر و امل، اونلرى اويالاياطورسون؛ آرتق (ياپدقلرينك عاقبتنى) ايلريده بيله‌جكلر!

٤- حالبوكه (بز) هيچ بر شهرى، كنديسى ايچون بللى بر كتاب (قدر) اولمادن هلاك ايتمه‌دك.

٥- هيچ بر امّت، نه اجلنك أوكنه كچه‌بيلير، نه ده (اوندن) كرى قالابيلير.

٦- (كافرلر) ديديلركه: "اى كنديسنه ذكر (قرآن) اينديريلن كيشى! طوغريسى سن كرچكدن بر دليسك."

٧- "اگر طوغرى (سويله‌ين) كيمسه‌لردن ايديسه‌ك، بزه ملكلرى كتيرملى دگلميدك؟"

٨- (حالبوكه) ملكلرى (اونلرك أوزرينه) آنجق حق (ايتدكلرى عذاب) ايله اينديررز و او وقت (او كافرلر كنديلرينه) مهلت ويريلمش كيمسه‌لر ده اولمازلر.

٩- محقّقكه او ذكرى (قرآنى) بز اينديردك و محقق اونى قورويوجى اولانلر ده البته بزز!(٣)

١٠- (اى رسولم!) آند اولسونكه سندن أوگجه، اوّلكى ملّتلرك ايچنده ده (پيغمبرلر) كوندردك.

١١- و اونلره هيچ بر پيغمبر كلمه‌يورديكه اونگله آلاى ايدييور اولماسينلر.

١٢- ايشته بويله‌جه اونى (او آلايى، بر عذاب اولارق) كناهكارلرك قلبلرينه صوقارز.

١٣- (آرتق) اوگا (قرآنه) ايمان ايتمزلر؛ حالبوكه اوّلكيلره تطبيق ايديلن (عبرت آليناجق) الٰهى قانون (نيجه جزالر) كچمشدر. (اونى بكله‌سينلر!)

١٤- ١٥- اگر اونلره كوكدن بر قاپى آچسه‌ق ده اورادن يوقارى چيقاجق اولسه‌لردى، كرچكدن: "هرحالده كوزلريمز بوياندى؛ داها طوغريسى بز (غالبا) سحرلنمش كيمسه‌لر طوپليلغى‌يز!" دييه‌جكلردى.

---

(١) حِجر، حجاز (مدينه) ايله شام آراسنده بر يرك اسميدر. ثمود قومى بوراده ياشامشدر. (قرطبى، جـ. ١٠/٥، ٤٦)

(٢) (باقيگز؛ (بقره سوره‌سى، صحيفه ١، حاشيه ١)

(٣) "قرآنك اعجازى (معجزه اولوشى) تحريفنه بر سددر (بوزولمه‌سنه مانع اولور). اوت، مادام قرآن معجزه‌در، بشر (انسان) اونك تقليدينى ياپاماز. آيتلرى، باشقه كلاملرله (سوزلرله) تبديل ايديلمك (دگيشديريلمك) صورتيله تحريف و تغييرى (قصداً باشقه شكله صوقولمه‌سى) ممكن دگلدر. چونكه مفسّرلر (قرآنى تفسير ايدنلر)، مؤلفلر (اثر يازانلر)، مترجملر (ترجمه ياپانلر) محرّف (بوزولمش) اسلوبلرينى و كسوه‌لرينى (افاده طرزلرينى) آياتك (آيتلرك) كسوه‌سيله التباس ايتديره‌مزلر (قاريشديرامازلر). آيتلرده اعجاز طامغه‌سى واردر. او طامغه‌نك آلتنده اولمايان كلاملر آيت عد ايديله‌مز." (مثنوئ نوريه، حباب، ٨٠)

١٦- آند اولسونكه (بز)، كوكده برجلر ياپدق و اونى، سير ايدن كيمسه‌لر ايچون سوسله‌دك!

١٧- هم اونى، هر قوغولمش اولان شيطاندن قورودق.

١٨- آنجق قولاق خيرسزلغى ايدن اولورسه، اونى ده آپ آچيق پارلاق (ياقيجى) بر آتش پارچه‌سى تعقيب ايدر.(١)

١٩- ير يوزينى ايسه يايدق؛ اورايه ثابت طاغلر يرلشديردك و اوراده أولچولى هرشيدن (هر نباتدن) بيتيردك.(٢)

٢٠- هم اوراده، كرك سزك ايچون، كركسه رزق ويريجيلرى اولماديغڭز (اطرافڭزده‌كى) كيمسه‌لر ايچون كچيم واسطه‌لرى قيلدق.

٢١- هيچ بر شى ده يوقدركه، اونك خزينه‌لرى يانمزده اولماسين؛ آرتق اونى آنجق بللى بر مقدارده اينديررز.(٣)

٢٢- روزكارلرى ايسه آشيلاييجيلر اولارق كوندردك ده كوكدن بر صو اينديروب بويله‌جه اونڭله سزى صولادق.(٤) هم اونى (او صولرى)، مخزنلرنده طوتانلر سز دگلسڭز.

٢٣- شبهه‌سزكه بز ايسه، البته هم حيات ويررز، هم ئولديررز؛ (مخلوقاتك) هپسنه وارث اولانلر ده بزز!

٢٤- آند اولسونكه، سزدن أوڭجه كلوب كچنلرى ده بيليرز؛ شبهه‌سز (قيامته قدر) كرى قالانلرى ده بيليرز.

٢٥- محقّقكه اونلرى (محشرده) آنجق ربّك طوپلاياجقدر. چونكه او، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيم، (هرشيئى بيلن) عليمدر.

٢٦- شبهه‌سز انسانى، قورو بر چاموردن، شكللنمش بر بالچيقدن ياراتدق.

٢٧- (جنلرك باباسى اولان) جانّى ده، داها أوڭجه صيجاغيله ئولديرن (دومانسز) آتشدن ياراتمشدق.

٢٨- هانى ربّك ملكلره بويورمشديكه: "شبهه‌سز بن، قورو بر چاموردن، صورتلنمش بر بالچيقدن بر انسان ياراتيجى اولان ربّڭزم."

٢٩- "آرتق اونى (انسان اولارق ياراتوب) دوزلتديگمده و اوڭا (ياراتديغم) روحمدن(٥) أوفله‌ديگمده، همن اوڭا سجده ايديجيلر اولارق يره قاپانك!"

٣٠- بونك أوزرينه ملكلرك هپسى، هپ برلكده سجده ايتدى.

٣١- آنجق (جنلردن اولان) ابليس خارج! (او،) سجده ايدنلرله برابر اولمقدن قاچيندى!

---

(١) شيطانلرك طاشلانمه‌لرى حقّنده باقيڭز؛ (لمعه‌لر، ٢٨نجى لمعه، ٣٢٠-٣٢٤؛ سوزلر، ١٥نجى سوز، ٤٤-٥٠)

(٢) باقيڭز؛ (صحيفه ٢٤٨، حاشيه ٢)

(٣) باقيڭز؛ (لمعه‌لر، ٣٠نجى لمعه، ٣٦٦؛ طلسملر، ٢٦نجى سوز، ٧٨)

(٤) "روزكارلره باقكه: سائر حكيمانه (حكمتلى)، كريمانه (اكرام ايديجى) فائده‌لرينك و وظيفه‌لرينك شهادتيله غايت مهم و كثرتلى (پك چوق) وظيفه‌لره قوشيورلر. ديمك او طالغه‌لانمق بر صانع حكيم (هرشيئى صنعت و حكمتله ياراتان الله) طرفندن بر توظيفدر (وظيفه‌لنديرمكدر)، بر تصريفدر، بر قوللانمقدر. طالغه‌لانمه‌لرى ايسه، امر ربّانينك چابوق يرينه كتيريلمه‌سنه سرعتله چاليشمقدر. (...)

شيمدى بلوطلره باق! ياغمورك شيپيلتيلرى معناسز بر سس اولماديغنه و شيمشك ايله كوك كورله‌مسى، بوش بر كورولتو اولماديغنه قطعى دليل ايسه، خالى بر بوشلقده او عجائبى ايجاد ايتمك و اونلردن آب حيات (حيات صويى) حكمنده‌كى طامله‌لرى صاغمق و زمين يوزنده‌كى محتاج و مشتاق ذى حياتلره (جانليلره) امزيرمك، كوستريپوركه: او شيريلتى، او كورولتو غايت معنيدار و حكمتداردركه، بر ربّ كريمك امريله، مشتاقلره او ياغمور باغيرييوركه، 'سزلره مژده، كليپورز!' معناسنى افاده ايدرلر." (مكتوبات، ٣٣نجى مكتوب، ٣٢٦-٣٢٧)

(٥) بوراده كچن "(ياراتديغم) روحمدن" تعبيرى، انسانك شرفنى يوكسلتمك مقامنده سويلنمشدر. كعبه‌يه "بيت الله" (اللّهك أوى) دينيلمه‌سى كبى. (جلالين شرحى، ج. ٤، ١٨١)

٣٢- (الله:) "ای ابليس! سڭا نه اولديكه سجده ايدنلرله برابر اولمييورسڭ؟" بويوردی.

٣٣- (ابليس:) "(بنم،) كنديسنی قورو بر چاموردن، شكللنمش بر بالچيقدن ياراتديغڭ بر انسانه سجده ايتمم ممكن دگلدر!" ديدی.

٣٤- (الله) بويورديكه: "أويله ايسه اورادن (جنّتدن) چيق! آرتق هيچ شبهه‌سز سن، (بنم رحمتمدن) قوغولمش بريسڭ!"

٣٥- "و محقّقكه قيامت كوننه قدر لعنت، سنڭ أوزريڭه‌در!"

٣٦ - (ابليس:) "ربمّ! اويله ايسه بڭا، (انسانلرڭ) ديريلتيله‌جكلری كونه قدر مهلت وير!" ديدی.

٣٧-٣٨ -(الله:) "هايدی، طوغريسی سن، بيلينن وقتڭ كوننه (قيامته) قدر مهلت ويريلنلردنسڭ!" بويوردی.

٣٩- (ابليس) ديديكه: "ربمّ! بنی آزديرمه‌ڭدن طولايی، (بن ده) مطلقا اونلره ير يوزنده (كناهلری) سوسله‌يه‌جگم و مطلقا اونلرڭ هپسنی آزديراجغم!"

٤٠- "آنجق اونلردن اخلاصه ايرديريلمش اولان قوللرڭ مستثنا."

٤١- (الله) بويورديكه: "ايشته بو (اخلاصلی قوللريمی سنڭ شرّڭدن قورومق) بڭا عائد طوس طوغری بر يولدر."

٤٢- "كرچكدن قوللريمڭ (هيچ بری) أوزرنده سنڭ بر حاكميتڭ يوقدر؛ آنجق آزغينلردن سڭا اويانلر مستثنا."

٤٣ -آرتق محقّقكه جهنّم، اونلرڭ هپسنه كرچكدن وعد اولونان يردر.

٤٤- اونڭ (بربرندن آشاغی يدی طبقه ايچون، آيری آيری) يدی قاپيسی واردر. هر بر قاپی ايچون، اونلردن (او طبقه‌نڭ اهلی اولاجق آزغينلردن) آيريلمش بر مقدار واردر.

٤٥- شبهه يوقكه تقوا صاحبلری، جنّت باغچه‌لرنده و پيڭار باشلرنده‌درلر.

٤٦- (اونلره:) "اورايه (او جنّته، سكز قاپيسندن) سلامتله و امنيتده اولان كيمسه‌لر اولارق كيرڭ!" (دينيلير)

٤٧- آرتق اونلرڭ قلبلرنده‌كی كينلری (و بتون كوتو حسلری) سوكوب آتمشزدر، (هپسی ده) قرداشلر اولارق تختلر أوزرنده قارشی قارشی‌يه (اوتورمقده)درلر.[1]

٤٨- اوراده اونلره هيچ بر يورغونلق طوقونماز و اونلر اورادن چيقاريلاجق كيمسه‌لر دگللردر.

٤٩- (حبيبم، يا محمّد!) قوللريمه خبر ويركه، شبهه‌سز بن، (كناهلری چوق باغيشلايان) غفور، (اونلره چوق مرحمت ايدن) رحيمم!

٥٠- بونڭله برابر شبهه‌سزكه عذابم، او (پك) ألملی عذابدر!

٥١- اونلره ابراهيمڭ مسافرلرندن (ملكلردن) ده خبر وير!

---

(١) "اهل جنّت البته آرزو ايدرلركه، دنيا ماجرالرينی تخطّر ايتسينلر (خاطرلاسينلر) و بربرينه نقل ايتسينلر؛ بلكه او ماجرالرڭ لوحه‌لرينی و مثاللرينی كورمه‌يی چوق مراق ايدرلر.

البته، سينامه پرده‌لرنده كورمك كبی او لوحه‌لری و او واقعه‌لری (حادثه‌لری) مشاهده ايتسه‌لر (كورسه‌لر) چوق متلذّذ اولورلر (لذّت آليرلر). مادام اويله‌در، هرحالده دار لذّت و منزل سعادت (سعادت يری) اولان دار جنّتده (جنّت يوردنده)، عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ [تختلر أوزرنده قارشی قارشی‌يه (اوتورمقده)درلر] آيتنڭ اشارتيله، سرمدی (ابدی) منظره‌لرده، دنيوی ماجرالرڭ محاوره‌سی (صحبتی) و دنيوی حادثاتڭ منظره‌لری جنّتده بولوناجقدر." (طلسملر، ٢٤نجی مكتوب، ٧٤)

٥٢- هانى اونڭ يانِنه كيرمشلر ده، "سلام (سنڭ أوزريڭه اولسون!)" ديمشلردى. (او ده اونلره ييمك اكرام ايتمه‌سنه رغماً، ييمه‌دكلرينى كورنجه): "طوغريسى بز، سزدن انديشه ايدن كيمسه‌لرز!" ديمشدى.

٥٣- (ملكلر ايسه كنديلرينى طانيتارق:) "انديشه‌لنمه! چونكه بز، سنى چوق عالم (اولاجق) بر اوغول ايله مژده‌له‌يورز!" ديديلر.

٥٤- (ابراهيم ده:) "بنيمى مژده‌له‌ديڭز، بڭا اختيارلق كلوب چاتمشكن؟ او حالده (بنى) نه ايله مژده‌له‌يورسڭز؟" ديدى.

٥٥ - (ملكلر:) "سنى حق ايله (محقّق اولاجق بر شيله) مژده‌له‌دك؛ اونڭ ايچون اميدى كسنلردن اولما!" ديديلر.

٥٦- (ابراهيم:) "ذاتاً ضلالته دوشنلردن باشقه ربّنڭ رحمتندن كيم اميد كسر؟" ديدى.[١]

٥٧- "اى ايلچيلر! باشقه نه ايشڭز (نه وظيفه‌ڭز) وار؟" ديدى.

٥٨- (اونلر) شويله ديديلر: "طوغريسى بز بر كناهكارلر طوپليلغنه (لوط قومنه) كوندريلدك."

٥٩- "آنجق لوط عائله‌سى مستثنا. طوغريسى بز، البته اونلرڭ هپسنى قورتاريجى اولانلرز."

٦٠- "آنجق قاريسى خارج؛ شبهه‌سزكه اونڭ (عصيانكارلغى يوزندن) كريده قالانلردن اولمه‌سنى تقدير ايتدك."

٦١- ٦٢- نهايت ايلچيلر لوط عائله‌سنه كلديگنده، (لوط اونلره:) "طوغريسى سز (بورالرده پك طانينمامش بر طوپليلقسڭز" ديدى.

٦٣- ديديلركه: "خير، (بز) سڭا (قومڭك)، حقّنده شبهه ايتمكده اولدقلرى شيئى (عذابى) كتيردك!"

٦٤- "و سڭا حق ايله (قومڭك حق ايتديگى بر عذاب ايله) كلدك؛ محقّقكه بز، البته طوغرى (سويله‌ين) كيمسه‌لرز."

٦٥- "آرتق كيجه‌نڭ بر قسمنده عائله‌ڭى يوله چيقار و آرقه‌لرندن كيت؛ هم ايچڭزدن هيچ كيمسه آردينه باقماسين و امر اولونديغڭز يره (شامه) كيدڭ!"

٦٦- اوڭا (لوطه) شو (كسين) امرى ده وحى ايتدك: "صباحه اولاشان كيمسه‌لر ايكن، اونلرڭ (او فاسق قومڭ) آردى مطلقا كسيلمش اولاجقدر (هلاك اولاجقلردر)!"

٦٧- شهر خلقى ايسه (مسافرلرڭ يانِنه چركين بر نيّتله) سوينه‌رك كلدى.

٦٨- (لوط) ديديكه: "طوغريسى بونلر بنم مسافرلرمدر؛ آرتق بنى محجوب ايتمه‌يڭ!"

٦٩- "هم اللّهدن صاقينڭ و بنى رذيل ايتمه‌يڭ!"[٢]

٧٠- (اونلر:) "سنى ايل عالمدن (اونلرڭ ايشنه قاريشمقدن) منع ايتمه‌دكمى؟" ديديلر.

---

(١) "يأس (اميدسزلك) امّتلرڭ، ملّتلرڭ 'سَرَطَانْ' (قانسر) دينيلن الڭ دهشتلى بر خسته‌لغيدر. و كمالاته (ايلرله‌مگه) مانع و أَنَا عِنْدَ حُسْنِ ظَنِّ عَبْدِى بِى [بن قولمڭ بڭا اولان كوزل ظنّى أوزره‌يم] حقيقتنه مخالفدر؛ قورقاق، آشاغى و عاجزلرڭ شأنيدر (ايشيدر)، بهانه‌لريدر. شهامت اسلاميه‌نڭ شأنى (اسلامى قهرمانلغڭ ايشى) دگلدر." (مكتوبات، خطبهٔ شاميه، ٤١٣)

(٢) "أوت فاسق (كناهكار) اولان كيمسه‌نڭ قوّهٔ عقليه و فكريه‌سى (دوشونمك قابليتلرى) اعتدالى (دنكه‌لى حالى) غائب ايدوب سفسطه‌لره (صاچمه‌لقلره) دوشرسه، اعتقاداته عائد رابطه‌لرى (باغلرى) كسمكله حيات أبديه‌سنى ييرتار، آتار.

و كذا قوّهٔ غضبيه‌سى (حدتلنمه حسلرى) حد وسطى‌يى (اورته حالى) تجاوز ايدرسه (آشارسه) حيات اجتماعيه‌نڭ (جمعيت حياتنڭ) هم يوزينى، هم آستارينى ييرتار، حيات اجتماعيه‌يى آلت أوست ايدر. و كذا قوّهٔ شهويه‌سى (شهوت حسلرى) حدّى آشارسه هواى نفسه (نفسانى آرزولرينه) تابع اولور، قلبندن شفقت جنسيه (انسانلره قارشى شفقت حسّى) زائل اولور (غائب اولور). كنديسنى خراب ايده‌جگى كبى باشقه‌لرينى ده خراب ايدر." (اشارات الاعجاز، ٢١٨)

٧١- (لوط اونلره) ديديكه: "اگر (ديديگگزى) ياپاجق كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، ايشته بونلر (قوممڭ قادينلريكه، بنم‌ده) قيزلرم (صاييليرلر، اونلرله‌أولنڭ)!"

٧٢- (اى شانلى پيغمبر!) عمريڭه يمين اولسونكه، كرچكدن اونلر سرخوشلقلرى ايچنده بوجه‌لايورلردى.

٧٣- نهايت كون طوغومنه اولاشان كيمسه‌لر ايكن او (قورقونچ) سس اونلرى ياقه‌لادى.

٧٤- بويله‌جه اورانڭ أوستنى آلتنه كتيردك و أوزرلرينه بالچيقدن پيشيريلمش طاشلر ياغديردق!

٧٥- شبهه‌سز بونده، فراستلى (آڭلاييشلى) اولانلر ايچون البته عبرتلر واردر.

٧٦- و طوغريسى او (دهشت كوننڭ علامتى اولان خرابه‌لر)، حالا (چاليشوب) طوران (ايشلك) بر يول أوزرنده‌در.

٧٧- محقّقكه بونده، مؤمنلر ايچون البته بر عبرت واردر.

٧٨- (شُعَيْبڭ قومى اولان) آيكه خلقى ده كرچكدن ظالم كيمسه‌لردى.

٧٩- اونلردن ده انتقام آلدق. هر ايكيسى (لوط قومنڭ شهرى ايله آيكه قومى خرابه‌لرى) ده حالا آپ آچيق (بيلينن) بر يول أوزرنده (طورمقده)در.

٨٠- محقّقكه، (صالحڭ قومى اولان) حِجر خلقى ده پيغمبرلرى يالانلادى.

٨١- اونلره ده معجزه‌لريمزى ويرمشدك؛ فقط (اونلر) بونلردن يوز چويريجى كيمسه‌لر اولمشلردى.

٨٢- و (كنديلرينى) كوون ايچنده (ظن ايدن) كيمسه‌لر اولارق طاغلردن أولر يونتييورلردى.

٨٣- اونلرى ده صباحه چيقمقده اولان كيمسه‌لر ايكن، او (قورقونچ) سس ياقه‌لادى.

٨٤- آرتق قزانمقده اولدقلرى شيلرڭ، اونلره هيچ بر فائده‌سى اولمدى.

٨٥- (بز) كوكلرى و يرى و ايكيسى آراسنده بولونانلرى ده آنجق حق ايله (كركديگى شكلده) ياراتدق. شبهه‌سز قيامت ايسه مطلقا كليجيدر؛[1] (اى رسولم!) او حالده (اونلره شيمديلك) كوزل معامله ايدرك آلديرما!

٨٦- شبهه يوقكه، خلّاق (هرشيئى ياراتان)، عليم (هرشيئى بيليجى) آنجق ربّڭدر.

٨٧- جلالم حقّى ايچون، سڭا (نمازڭ هر ركعتنده) تكرارلانان يدى آيتى (فاتحه‌يى) و يوجه قرآنى ويردك.

٨٨- صاقين اونلردن (او كافرلردن) بر طاقيم صنفلرى فائده‌لنديرديگمز شيلره (مال و ثروته) كوزلريڭى ديكمه! هم (ايمان ايتمييورلر دييه) اونلره أوزولمه و مؤمنلره (تواضع) قناديڭى اينديرا!

٨٩- و ديكه: "شبهه‌سز بن، (اللّهڭ عذابى ايله قورقوتان) آپ آچيق بر قورقوتوجى‌يم."

٩٠- نيته‌كيم، او تقسيم ايديجيلره (كنديلرينى صاقينديرديغڭ عذابى) اينديرمشزدر.[2]

(١) "كائنات سعادت أبديه‌يى انتاج ايتمه‌سه (ابدى سعادتى نتيجه ويرمه‌سه)، عقللرى حيرتده بيراقان، كائناتده كورونن اڭ بارز، اڭ مكمّل شو نظام، آلداتيجى ضعيف بر صورتدن عبارت قالير. و بتون معنويات و علاقه‌لر، رابطه‌لر (باغلر) و نسبتلر هپ هبا اولور (بوشه كيدر). اويله ايسه او نظامڭ نظام اولمه‌سى، آنجق و آنجق سعادت أبديه‌يى انتاج ايتمكله اولور. يعنى او نظامده‌كى معنويات و نكته‌لر، آنجق عالم آخرتده سنبللنه‌جكدر. يوقسه بتون معنويات سونر، رابطه‌لر كسيلير، نسبتلر (علاقه‌لر) طارمه طاغينيق اولور، نظام ده بَرهوا اولور (اوچار كيدر). حالبوكه او نظامده بولونان قوّت، بتون قوّتيله او نظامڭ برهوا ايديلميه‌جگنى اعلان ايدييور." (اشارات الاعجاز، ٤٧)

(٢) "تقسيم ايديجيلر"دن مراد: حج و پانايير وقتلرنده صوقاقلرى تقسيم ايدرك، انسانلرى اسلامدن منع ايتمه‌يه چاليشان مكّه مشركلرى ويا تورات و انجيلى تقسيم ايدرك ايشلرينه كلمه‌ين آيتلرى قبول ايتمه‌ين يهودى و خرستيانلردر. (بيضاوى، ج. ١، ٥٣٥)

٩١- اونلركه، قرآنى قسم قسم آيرديلر (بر قسمنه حق، بر قسمنه باطل ديديلر).

٩٢- ٩٣- آرتق ربّڭه يمين اولسونكه، اونلرڭ هپسنه، ياپمقده اولدقلرى شيلردن مطلقا صوراجغز!

٩٤- اويله ايسه امر اولونديغڭ شيئى، چاتلاتيرجه‌سنه سويله (آچيقجه آڭلات)[1] و مشركلردن يوز چوير!

٩٥- شبهه‌سزكه بز، او آلاى ايدنلره قارشى سڭا يترز.

٩٦- اونلركه، الله ايله برابر باشقه بر آله ايدينيرلر. آرتق (عاقبتلرينى) ايلريده بيله‌جكلردر!

٩٧- آند اولسون بيلييورزكه، اونلرڭ سويله‌يوب طوردقلرى شيلر يوزندن كرچكدن سنڭ كوگسڭ طارالييور.

٩٨- اويله ايسه ربّڭه حمد ايله تسبيح ايت و سجده ايدنلردن اول!

٩٩- و سڭا ئولوم كلنجه‌يه قدر ربّڭه قوللق ايت!

١٦- نحل سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ١٢٨ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله

١- اللّهڭ امرى (قيامت) كلدى؛ صاقين اونى عجله ايسته‌مه‌يڭ! (الله، او مشركلرڭ) اورتاق قوشمقده اولدقلرى شيلردن پك منزّه و چوق يوجه‌در.

٢- (ربّڭ،) ملكلرى كندى امريله، قوللرندن ديله‌ديگنه: "شبهه‌سزكه بندن باشقه آله اولماديغى(نى انسانلره بيلديرمك) ايله قورقوتڭ ده بندن صاقينڭ!" دييه وحى ايله ايندير.

٣- كوكلرى و يرى حق ايله (قرارنجه او) ياراتدى. (و او، مشركلرڭ) اورتاق قوشمقده اولدقلرى شيلردن پك يوجه‌در.

٤- انسانى بر نطفه‌دن (حقير بر طامله صودن سوزولمش خلاصه‌دن) ياراتدى؛ بر ده باقارسڭكه او، آپ آچيق بر مجادله‌جى كسيلمشدر.

٥- حيوانلرى (و چوق واسطه‌لرى) ده ياراتدى. سزڭ ايچون اونلرده ايصيتيجى شيلر و بر چوق فائده‌لر واردر؛ هم اونلردن (اونلرڭ كنديسندن و كليرندن) ييرسڭز.

٦- و آقشاملين كتيرركن، صباحلين ده صاليويرركن اونلرده سزڭ ايچون بر (ذوق و كوزللك واردر.

---

(١) "أوت قرآنڭ اسلوبلرى (افاده طرزلرى) هم غريبدر (آليشيلاندن فرقليدر)، هم بديعدر (اشسزدر)، هم عجيبدر (حيرت ويريجيدر)، هم مقنعدر (اقناع ايديجيدر). هيچ بر شيئى، هيچ بر كيمسه‌يى تقليد ايتمه‌مش، هيچ كيمسه ده اونى تقليد ايده‌مييور. ناصل كلمش، اويله؛ او اسلوبلر طراوتنى (تازه‌لگنى)، كنچلگنى، غرابتنى (باشقه‌لرينه بڭزه‌مه‌مه‌يى) دائما محافظه ايتمش و ايدييور. (...)

(قرآنڭ كلمه‌لرى) عادتا بسيط، مألوف (آليشيلمش) برر كلمه ايكن، لطيف (چوق كوزل) معنالرڭ دفينه‌لرينه برر آناختار وظيفه‌سنى كورويور. ايشته اكثريتله اسلوب قرآنڭ كچن طرزلرده علوى (پك يوكسك) و پارلاق اولديغندندركه، بعضاً بر بدوى عرب بر تك كلامه مفتون اولور (طوتولور). مسلمان اولمادن سجده‌يه كيدردى. بر بدوى، فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ [أويله ايسه امر اولونديغڭ شيئى، چاتلاتيرجه‌سنه سويله!] كلامنى ايشيتديگى آنده سجده‌يه كيتدى. اوڭا ديديلر: 'مسلمانمى اولدڭ؟' 'يوق!' ديدى، 'بن شو كلامڭ بلاغتنه (خارقه افاده‌سنه) سجده ايدييورم!'"

(ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٩-١٣)

٧- هم (بونلر سزى و) يوكلريگزى اويله بر بلده‌يه طاشيرلركه، (اونلر اولماسه‌يدى) اورايه نفسلريگزك) آنجق چوق مشقّت چكمه‌سيله وارابيليرديگز. شبهه‌سزكه ربّگز، البته (چوق شفقت ايدن) رؤف، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

٨- آتلرى، قاطيرلرى و اشكلرى ده اونلره بينمه‌گز ايچون و (دنيا حياتگزده) بر زينت اولسون دييه (ياراتدى). و داها سزك بيلميه‌جگگز نيجه شيلر (نيجه واسطه‌لر) ياراتير.

٩- يولك طوغريسنى كوسترمك ايسه اللّهه عائددر؛ اوندن (او يوللردن) اگرى اولان ده واردر. حالبوكه (الله) ديله‌سه‌يدى، البته سزى هپ برلكده هدايته ايرديرردى.

١٠- كوكدن سزك ايچون بر صو اينديرن اودر؛ ايچه‌جك(لريگز) اوندندر، ايچنده (حيوانلريگزى) اوتلاتديغگز بيتكيلر ده اوندن يتيشمكده‌در.

١١- (الله) اونگله سزه اكين، زيتون، خرما آغاچلرى، أوزوم باغلرى و هر چشيد ميوه‌لردن بيتيرر.[١] محقّقكه بونده، دوشونه‌جك بر طوپليلق ايچون (اللّهك وارلغنه و برلگنه) البته بر دليل واردر.

١٢- (او،) كيجه‌يى و كوندوزى، كونشى و آيى سزك خدمتگزه ويردى. ييلديزلر ده اونك امرينه بويون اگديريلمشلردر. شبهه يوقكه بونده، عقل ايرديره‌جك بر طوپليلق ايچون نيجه دليللر واردر.

١٣- ير يوزنده سزك ايچون ياراتديغى، رنكلرى مختلف شيلرى ده (سزه اطاعتكار قيلدى). شبهه‌سز بونده (ده) عبرت آلاجق بر طوپليلق ايچون قطعى بر دليل واردر.

١٤- ايچندن تازه بر أت (باليق) ييه‌سگز و كنديسندن اونى طاقيناجغگز بر زينت (اينجى و مرجان) چيقاراسگز دييه، دگزى خدمتگزه ويرن ده اودر. آيريجه كميلرى اونده (صولرى) يارا يارا كيدن واسطه‌لر اولارق كوروروسك. (بتون بونلر، عبرت آلمه‌گز) و اونك فضلندن (رزقگزى) آرامه‌گز ايچوندر؛ تاكه شكر ايده‌سگز.[٢]

---

(١) "عقلى بولونانلره، بو ايكى ميوه‌ده (خرما و أوزومده) توحيد ايچون بيوك بر آيت، بر دليل و بر حجّت واردر. أوت بو ايكى ميوه، هم غدا و قوت (رزق)، هم فاكهه (ميوه) و يمش، هم چوق لذّتلى طعاملرك منشألرى (ييمكلرك ياپيلمه‌سنه وسيله) اولمقله برابر، صوسز بر قومده و قورو بر طوپراقده طوران بو آغاچلر، او درجه بر معجزهٔ قدرت و بر خارقهٔ حكمتدركه، و اويله بر حلوالى شكر فابريقه‌سى و باللى بر شروب ماكينه‌سى و او قدر حسّاس بر ميزان (أولچو) و مكمّل بر انتظام و حكمتلى و دقّتلى بر صنعتدركه، ذرّه قدر عقلى بولونان بر آدم: 'بونلرى بويله ياپان، البته بو كائناتى ياراتان ذات اولابيلير' ديمگه مجبوردر.

چونكه، مثلا بو كوزيمز أوگنده، بر پارماق قدر آصمه‌نك أوزوم چوبوغنده، يگرمى صالقيم وار و هر صالقيمده شكرلى شروب طولومبه‌جقلرندن يوزر دانه وار. و هر دانه‌نك يوزينه اينجه‌جك و كوزل و لطيف و رنكلى بر محفظه‌يى (قيليفى) كيديرمك و نازك و يوموشاق قلبنده، قوّهٔ حافظه‌سى و پروغرامى و تاريخچهٔ حياتى حكمنده سرت قابوقلى، جويز ايچلى چكردكلرى قويمق و قارننده جنّت حلواسى كبى بر طاتلى‌يى و آب كوثر (كوثر صويى) كبى بر بالى ياپمق و بتون زمين يوزنده، حدسز امثالنده عين دقّت، عين حكمت، عين خارقه صنعتى، عين زمانده، عين طرزده ياراتمق، البته بداهتله (آچيقجه) كوستركه؛ بو ايشى ياپان بتون كائناتك خالقيدر (ياراتيجيسيدر) و بو نهايتسز بر قدرتى و حدسز بر حكمتى اقتضا ايدن (كركديرن) شو فعل، آنجق اونك فعليدر." (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١٤٣-١٤٤)

(٢) باقيگز؛ (صحيفه ٣٣٩، حاشيه ١)

١٥- سزى صارصار دييه ير يوزنده ده (ديركلر حكمنده) ثابت طاغلر، هم مقصدلريڭزه اولاشاسڭز دييه نهرلر و يوللر قويدى (ياراتدى).

١٦- داها نيجه علامتلر (ياراتدى)! اونلر، ييلديزله ده طوغرى يولى بولورلر.

١٧- اويله يسه (سزك ايچون بو قدر نعمتلرى يوقدن ياراتان (الله)، (اصلا) ياراتامايان (پوتلريڭز و سادهجه وار اولانى كشف ايدن انسانلر) كبيميدر؟ حالا عبرت آلمازميسڭز؟

١٨- اگر اللّهڭ نعمتنى صاياجق اولسهڭز، اونى صايامازسڭز. شبههسزكه الله، البته (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

١٩- و الله، نهيى كيزلر و نهيى آچيقلارسهڭز بيلير.

٢٠- (اونلرڭ) اللّهدن باشقه (كنديسنه) يالوارمقده اولدقلرى شيلر ايسه، هيچ بر شى ياراتامازلر؛ چونكه (اونلرڭ) كنديلرى ياراتيلييورلر.[١]

٢١- (اونلر) ئولودرلر، ديرى دگلدرلر! (كنديلرينك و كنديلرينه طاپانلرڭ) نه زمان ديريلتيلهجكلرينى ده بيلمزلر.

٢٢- الهڭز (اولان الله) تك بر الهدر. فقط آخرته ايمان ايتمهينلرڭ قلبلرى انكارجيدر و اونلر بيوكلك طاسلايان كيمسهلردر.

٢٣- هيچ شبهه يوقكه الله، البته (اونلر) نهيى كيزلر و نهيى آچيقلارلرسه بيلير. طوغريسى او، بيوكلك طاسلايانلرى سومز!

٢٤- اونلره: "ربڭز نه اينديردى؟" دينيلديگى زمان ايسه: "اوّلكيلرڭ ماصاللرى!" ديرلر.

٢٥- (بويلهديرلر) كهقيامت كونىهم كندى كناهلرينى تماماً يوكلنسينلر، هم ده كنديلرينى بيلكيسزجه صاپديردقلرى كيمسهلرڭ كناهلرندن بر قسمنى! دقّت ايدڭكه، يوكلنهجكلرى شى نه كوتودر!

٢٦- شبههسز اونلردن أوڭجهكيلر ده طوزاق قورمشدى؛ فقط اللّهڭ امرى بنالرينه تمللرندن كلدى ده طاوان، تپهلرندن أوزرلرينه چوكدى و عذاب اونلره (بويلهجه) اومماياجقلرى بر يردن كلدى.[٢]

---

(١) "اى انسان! قرآنڭ دساتيرندندر (دستورلرندندر) كه، جناب حقّڭ ماسواسندن (اوندن باشقه) هيچ بر شيئى اوڭا تعبّد ايدهجك (عبادت ايدهجك) درجهده كندڭدن بيوك ظن ايتمه! هم سن كنديڭى هيچ بر شيدن تكبّر ايدهجك (كبرلنهجك) درجهده بيوك طوتما! چونكه مخلوقات (ياراتيلمشلر)، معبوديتدن (عبادته لايق اولمقدن) اوزاقلق نقطهسنده مساوى (اشيت) اولدقلرى كبى، مخلوقيت (ياراتيلمشلق) نسبتنده ده بردرلر." (لمعهلر، ١٧نجى لمعه، ١١٧)

(٢) "اكثريا (چوغى كره) ظالم عزّتنده، مظلوم ذلّتنده قالوب، بورادن كوچوب كيدييورلر. ديمك بر محكمهٔ كبرايه (آخرتدهكى اڭ بيوك محكمهيه) بيراقيلييور، تأخير ايديلييور (ايرتهلنييور). يوقسه، باقيلمييور دگل. بعضاً دنياده دخى جزا ويرر. قرون سالفهده (أوڭجهكى عصرلرده) جريان ايدن عاصى و متمرد (عنادجى) قوملره كلن عذابلر كوستريپوركه: انسان باشى بوش دگل، بر جلال و غيرت سيللهسنه (طوقادينه) هر وقت معروضدر.

اوت، هيچ ممكنميدركه، انسان عموم موجودات (وارلقلر) ايچنده اهمّيتلى بر وظيفهسى، اهمّيتلى بر استعدادى (قابليتى) اولسون ده، انسانڭ ربّى ده انسانه بو قدر منتظم (انتظاملى) مصنوعاتيله (صنعتلى اثرلريله) كنديني طانيتديرسه؛ مقابلنده (قارشيلغنده) انسان ايمان ايله اونى طانيمازسه، هم بو قدر رحمتڭ سوسلى ميوهلريله كنديني سوديرسه؛ مقابلنده انسان عبادتله كنديني اوڭا سوديرمهمسه، هم بو قدر بو تورلى نعمتلريله محبّت (سوكى) و رحمتنى اوڭا كوسترسه؛ مقابلنده انسان شكر و حمدله اوڭا حرمت ايتمهسه، جزاسز قالسين، باشى بوش بيراقيلسين!" (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ١٨)

٢٧- صوڭره (الله) قيامت كونى اونلرى رذيل ايدر و: "اوغورلرنده (مؤمنلره) دوشمانلق ايدوب طورديغڭز اورتاقلرم نره‌ده؟" بويورور. كنديلرينه علم ويريلمش اولانلر (پيغمبرلرله مؤمنلر) ديركه: "شبهه‌سزكه بو كون، رذيللك و كوتولك كافرلر أوزرينه‌در!"

٢٨- اونلركه، نفسلرينه ظلم ايديجى كيمسه‌لر اولدقلرى حالده ايكن، ملكلر اونلرڭ جانلرينى آليرلر. او وقت (اونلر): "(بز) هيچ بر كوتولك ياپمايوردق!" دييه تسليم اولمشلردر. خير! محقّقكه الله، سزڭ ياپمقده اولدقلريڭزى حقّيله بيلندر.

٢٩- اويله ايسه ايچنده ابدى قاليجيلر اولارق جهنّمڭ قاپيلرندن كيرڭ! آرتق كبرلننلرڭ قالاجقلرى ير نه كوتودر!

٣٠- (كناهلردن) صاقينانلره ايسه: "ربّڭز نه اينديردى؟" دينيلدى (ده اونلر): "(بزم ايچون اييلك و) خير (اينديردى)!" ديديلر. بو دنياده (ايمان ايدوب) اييلك ايدنلره، (هر ايكى جهانده) اييلك واردر. آخرت يوردى ايسه البته داها خيرليدر. تقوا صاحبلرينڭ يوردى كرچكدن نه كوزلدر!

٣١- (او يورت،) كيره‌جكلرى عدن جنّتلريدر؛ (كه) آلتلرندن ايرماقلر آقار، اوراده كنديلرى ايچون نه ايسترلرسه واردر.[١] ايشته الله، تقوا صاحبلرينى بويله مكافاتلانديرر!

٣٢- اونلركه، ترتميز كيمسه‌لر اولدقلرى بر حالده ايكن ملكلر اونلرڭ جانلرينى آليرلر (و او ئولوم آنلرنده اونلره): "سلام سزڭ أوزريڭزه اولسون!" ديرلر؛ (آخرتده ايسه كنديلرينه:) "ايشله‌مكده اولديغڭز (صالح) عمللردن طولايى كيرڭ جنّته!" (دينير).[٢]

٣٣- (كافرلر) كنديلرينه (ئولومه مؤكّل) ملكلرڭ كلمه‌سندن ويا ربّڭڭ (عذاب) امرينڭ كليويرمه‌سندن باشقه بر شيمى بكله‌يورلر؟ اونلردن أوڭجه‌كيلر ده بويله ياپمشدى. حالبوكه الله اونلره ظلم ايتمدى؛ فقط اونلر (هلاكلرينه سببيت ويره‌جك ايشلرى ياپمقله) كنديلرينه ظلم ايدييورلردى.

٣٤- صوڭنده ياپدقلرينڭ جزاسى اونلره اصابت ايتدى و كنديسيله آلاى ايدر اولدقلرى شى اونلرى قوشاتيويردى.

---

(١) "البته نورانى (نورلى)، قيدسز، كنيش و ابدى اولان جنّتده، جسملرى روح قوّتنده و خفتنده (خفيفلگنده) و خيال سرعتنده اولان اهل جنّت، بر وقتده يوز بيڭ يرلرده بولونوب، يوز بيڭ حوريلرله صحبت ايدرك، يوز بيڭ طرزده ذوق آلمق؛ او ابدى جنّته، او نهايتسز رحمته لايقدر و مخبر صادقڭ (طوغرى خبر ويريجى اولان حضرت پيغمبرڭ) (ع‌ص‌م) خبر ويرديگى كبى حق و حقيقتدر. بونڭله برابر، بو كوچوجك عقلمزڭ ترازيسيله او معظم حقيقتلر طارتيلماز. 'ادراك معالى (يوكسك سرلرڭ آڭلاشيلمسى) بو كوچك عقله كركمز. زيرا بو ترازى او قدر ثقلتى (آغيرلغى) چكمز!'" (سوزلر، ٢٨نجى سوز، ١٧٤)

(٢) "سن بوراده مسافرسڭ و بورادن ده ديگر بر يره كيده‌جكسڭ. مسافر اولان كيمسه، برابرجه كوتوره‌ميه‌جگى بر شيئه قلبنى باغلاماز. بو منزلدن (قالديغڭ يردن) آيريلديغڭ كبى، بو شهردن ده چيقاجقسڭ. و كذا بو فانى دنيادن ده چيقاجقسڭ. اويله ايسه عزيز اولارق (شرفڭله) چيقمه‌يه چاليش. وجوديگى (وارلغڭى) موجديگه (سنى وار ايدنه) فدا ايت. مقابلنده بيوك بر فيآت آلاجقسڭ. چونكه فدا ايتمه‌ديگڭ تقديرده، يا باد هوا (أسوب ده كچن بر روزكار كبى) زائل اولور آيريلير كيدر؛ ويا اونڭ مالى اولديغندن، ينه اوڭا رجوع ايدر (دونر)." (مثنوئ نوريه، حبّه، ١٠٤)

٣٥- شرك قوشانلر ايسه ديديكه: "اگر الله ديله‌سه‌يدى، نه بز، نه ده آتالريمز اوندن باشقه بر شيئه طاپمازدق و او(نك امرى) اولمادن هيچ بر شيئى حرام قيلمازدق!" اونلردن أوگجه‌كيلر ده بويله ياپمشدى. او حالده پيغمبرلر أوزرينه آچيق تبليغدن باشقه نه دوشر؟

٣٦- آند اولسونكه، هر امّت ايچنده: "اللّهه قوللق ايدك و طاغوتدن (اللّهك يرينه طوتاجغكز هرشيدن) قاچينك!" دييه (كنديلرينه نصيحت ايتمسى ايچون) بر پيغمبر كوندردك. آرتق اونلردن بر قسمنى (حكمتنه بناءً كندى لطفيله) الله هدايته ايرديردى، بر قسمنه ده (انكارلرى يوزندن) ضلالت حق اولدى. اويله‌يسه ير يوزنده بر طولاشك ده (پيغمبرلريمزى) يالانلايانلرك عاقبتى ناصل اولمش باقك!

٣٧- (حبيبم، يا محمّد!) اونلرك هدايته ايرمه‌لرينه نه قدر حرص كوسترسه‌ك ده، شبهه‌سزكه الله، (حق ايتدكلرندن طولايى) ضلالته آتديغى كيمسه‌لرى هدايته ايرديرمز؛ اونلر ايچون هيچ بر ياردمجى ده يوقدر!

٣٨- حالبوكه (اونلر): "الله، ئولن كيمسه‌يى ديريلتمز!" دييه بتون كوچلريله اللّهه يمين ايتديلر. خير! (اونلر ديريلتيله‌جكلردر! بو،) اونك أوزرينه حق بر وعددر؛[1] فقط انسانلرك چوغى بيلمزلر.

٣٩- (ديريلتيله‌جكلر)كه، اونلره حقّنده اختلاف ايدر اولدقلرى شيئى آچيقلاسين و انكار ايدنلر كنديلرينك كرچكدن يالانجى كيمسه(لر) اولدقلرينى بيلسينلر!

٤٠- بر شيئه سوزيمز، اونى (اولمه‌سنى) ديله‌ديگمزده، كنديسنه ساده‌جه "اول!" ديمه‌مزدركه (او ده) همن اوليويرر.[2]

٤١- كنديلرينه ظلم ايديلدكدن صوڭره الله يولنده هجرت ايدنلرى، دنياده مطلقا كوزلجه يرلشديررز. آخرت مكافاتى ايسه البته داها بيوكدر. كشكه بيلسه‌لردى!

٤٢- اونلر (بو مكافاته لايق اولاجق كيمسه‌لر)، صبر ايدنلر و ربلرينه توكّل ايدنلردر.

---

(١) "هيچ ممكنميدركه: عليم مطلق، قدير مطلق (صوڭسز علم و قدرت صاحبى) اولان شو مصنوعاتك صانعى (صنعتلى وارلقلرى ياپان صنعتكارى)، بوتون انبيانك (پيغمبرلرك) تواترله (طوغريلغى كسين اولان بر چوقلقله) خبر ويردكلرى و بتون صديقين (كمالاتده ايلرى كيدن صادقلرك) و اوليانك اجماع (فكر برلگى) ايله شهادت ايتدكلرى مكرّر (تكرارلى) وعد و وعيد الهيسنى (جنّتى وعد و جهنّمله تهديد ايتمه‌سنى) يرينه كتيرمه‌يوب، حاشا عجز و جهلنى كوسترسين؟ حالبوكه وعد و وعيدنده بولونديغى امرلر، قدرتنه هيچ آغير كلمز. پك خفيف و پك قولاى. كچمش بهارك حسابسز موجوداتنى (وارلقلرينى)، كله‌جك بهارده قسماً عيناً، قسماً مثلاً (بڭزريله) اعاده‌سى قدر قولايدر.

ايفاى وعد (سوزك يرينه كتيريلمه‌سى) ايسه، هم بزه، هم هر شيئه، هم كنديسنه، هم سلطنت ربوبيتنه پك چوق لازمدر. خلف الوعد (سوزنده طورمامق) ايسه، هم عزّت اقتدارينه ضددر، هم احاطۀ علميه‌سنه منافيدر (علمنك قوشاتيجيلغنه ترسدر). زيرا خلف الوعد، يا جهلدن، يا عجزدن كلير.

اى منكر (انكارجى)! بيليرميسڭكه: كفر و انكارك ايله نه قدر احمقجه بر جنايت ايشله‌يورسڭكه، كندى يالانجى وهمڭى، هذيانجى (صاچمه‌لاييجى) عقلڭى، آلداتيجى نفسڭى تصديق ايدوب، هيچ بر وجهله خلف و خلافه (سوزندن دونمه‌يه) مجبوريتى اولمايان و هيچ بر وجهله خلاف، اونك عزّتنه و حيثيتنه ياقيشمايان و بتون كورونن شيلر و ايشلر، صدقنه (طوغريلغنه) و حقّانيتنه (حق اولديغنه) شهادت ايدن بر ذاتى تكذيب ايدييورسڭ (يالانلايورسڭ)! نهايتسز كوچكلك ايچنده، نهايتسز بيوك جنايت ايشله‌يورسڭ! البته، ابدى بيوك جزايه مستحق اولورسڭ." (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ٣٢)

(٢) "قادر مطلق، او درجه سهولت (قولايلق) و سرعتله و معالجه‌سز و مباشرتسز (طوقونمادن و هيچ اوغراشديرماياجق بر قولايلقله) اشيايى خلق ايدر (ياراتير)كه، يالڭز صرف بر امر ايله ايجاد ايدر كبى كورونييور، فهم ايديلييور (آڭلاشيلييور)." (سوزلر، ١٤نجى سوز، ٣٥)

٤۳- (ای رسولم!) سندن أوڭجه ده، كنديلرينه وحی ايدر اولديغمز اركڪلردن باشقه‌سنی (پيغمبر) كوندرمدك. (و سز ای مشركلر!) اگر بيلمييورسه‌ڭز او حالده اهل ذكره (ايي بيلنلره) صورڭ!

٤٤- (او پيغمبرلری) معجزه‌لرله و كتابلرله (كوندردك). سڭا ده، كنديلرينه اينديريلنی (حلال و حرامی) انسانلره آچيقلاياسڭ دييه ذكری (قرآنی) اينديردك؛ تاكه دوشونسونلر.

٤٥- پكی (پيغمبره) كوتولكلرله طوزاق قورانلر، اللّهڭ، كنديلرينی يره باتيرمه‌سندن ويا آڭلاياماياجقلری بر يردن كنديلرينه عذابڭ كليويرمه‌سندن امينمی اولديلر؟

٤٦- ويا دونوب طولاشيرلركن (عذابڭ) كنديلرينی ياقه‌لاييويرمه‌سندن(می امين اولديلر)؟ حالبوكه اونلر، (اللّهی) عاجز بيراقيجی كيمسه‌لر دگللردر.

٤۷- ويا (عذابڭ) كنديلرينی قورقوتا قورقوتا (آزار آزار) ياقه‌لامه‌سندن (امينمی اولديلر)؟ آرتق شبهه‌سزكه ربڭز، البته (چوق شفقت ايدن) رؤف، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

٤۸- (اونلر) اللّهڭ ياراتديغی هر هانكی بر شيئی كورمديلرميكه، اونڭ كولكه‌لری (دخی) اللّهه سجده ايديجيلر و ذلتله بويون اگنلر اولدقلری حالده صاغ و صول طرفلره دونرلر!

٤۹- حالبوكه كوكلرده اولان و يرده بولونان حركت ايدن بتون جانليلر و ملكلر، بيوكلك طاسلامادن ساده‌جه اللّهه سجده ايدر.[۱]

٥۰- (انسانلرڭ و جنلرڭ بر قسمی خارج، هرشی) أوزرلرنده (حاكم) اولان ربلرندن قورقارلر و نه امر اولونورلرسه ياپارلر.[۲]

٥۱- و الله بويورديكه: "ايكی آلّه ايدينمه‌يڭ! او، آنجق تك بر آلّهدر! اويله ايسه، يالڭز بندن قورقڭ!"

٥۲- چونكه كوكلرده و يرده نه وارسه اونڭدر؛ دين (اطاعت) ده دائما اونڭ ايچوندر. بوڭا رغماً اللّهدن باشقه‌سندنمی صاقينييورسڭز؟

٥۳- حالبوكه سزه كلن هر نعمت اللّهدندر؛ صوڭره سزه ضرر طوقونديغی زمان (فريادله) آنجق اوڭا سسڭزی يوكسلته‌رك يالواررسڭز.

٥٤- صوڭره سزدن او ضرری كيدرديگی زمان، ايچڭزدن بر فرقه همن ربلرينه اورتاق قوشارلر.

---

(۱) بو آيت كريمه، قرآن كريمده‌كی اون درت سجده آيتنڭ أوچنجيسيدر. تلاوت سجده‌سنڭ تعريفی ايچون، باقيڭز؛ (صحيفه ۱۷٥، حاشيه ۲)

(۲) "ای حقارتی (كوچكلگی) ايچنده مغرور و متمرد (عنادجی) و ای ضعف و فقری ايچنده سركش و معند (عنادجی) اولان جن و انس! ناصل جسارت ايدرسڭزكه، عصيانڭزله اويله بر سلطان ذی شانڭ اوامرينه (امرلرينه) قارشی كلييورسڭزكه؛ ييلديزلر، آيلر، كونشلر امربر نفرلری (امر ديڭله‌ين عسكرلری) كبی امرلرينه اطاعت ايدرلر! هم طغيانڭزله (طاشقينلغڭزله) اويله بر حاكم ذوالجلاله قارشی مبارزه ايدييورسڭز (قارشی كلييورسڭز)كه، اويله عظمتلی مطيع (چوق بيوك اطاعتكار) عسكرلری وار؛ فرضا (مثلا) شيطانلريڭز طايانابيلسه‌لر، اونلری طاغ كبی كلّه‌لرله رجم ايده‌بيليرلر (طاشلايابيليرلر)!

هم كفرانڭزله (نانكورلگڭزله) اويله بر مالك ذوالجلالڭ مملكتنده عصيان ايدييورسڭزكه، عبادندن و جنودندن (قوللرندن و عسكرلرندن) اويله‌لری واركه، دگل سزڭ كبی كوچوجك عاجز مخلوقلری، بلكه فرض محال اولارق طاغ و ارض بيوكلگنده برر عدوّ كافر (دوشمان) اولسه ايديڭز، ارض و طاغ بيوكلگنده ييلديزلری، آتشلی دميرلری، شُواظلی نُحاسلری (قيزغين معدنلری) سزه آتابيليرلر، سزی طاغيتيرلر!" (سوزلر، ۱٥ نجی سوز، ٤۹)

٥٥- (او مشركلر،) كنديلرينه ويرديگمز (نعمتلر)ه نانكورلك ايتمه‌لرى ايچون (بويله ياپارلر). شيمديلك اگلنك باقالم؛ فقط (ياپدقلريگزك عاقبتنى) ايلريده بيله‌جكسگز!

٥٦- هم كنديلرينى رزقلانديرديغمز شيلردن، هيچ بر شى بيلمه‌ينلره (پوتلره) بر حصّه آييرييورلر. اللّهه يمين اولسونكه، بو افترا ايتمكده اولديغگز شيلردن مطلقا صورولاجقسگز.[١]

٥٧- هم اللّهه قيزلرى اسناد ايدييورلر! (حاشا!) او، بوندن (ده، عيسى و عُزَيْرْ كبى اركك چوجقدن ده) منزّهدر؛ كنديلرينه ايسه بگندكلرينى (اركك چوجقلرينى ديلرلر)

٥٨- حالبوكه اونلردن برى، قيز (چوجق) ايله مژده‌لنديگنده، أوفكه‌لنمش برى اولارق يوزى سيم سياه كسيلير.

٥٩- كنديسنه ويريلن مژده‌نك كندنجه كوتولگندن طولايى قومندن كيزلنير. اونى ذلّت آلتنده‌مى طوتسون، يوقسه طوپراغه‌مى كومسون[٢] (دييه دوشونور)! باق، حكم ايدييور اولدقلرى شى نه كوتودر!

٦٠- آخرته ايمان ايتمه‌ينلر ايچون چركين صفتلر واردر. الڭ يوجه صفتلر ايسه اللّهڭدر. چونكه او، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيز، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

٦١- اگر اللّٰه، انسانلرى ظلملرى يوزندن (حق ايتدكلرى شكلده) ياقه‌لاياجق اولسه‌يدى، (ير يوزى) أوزرنده حركتلى هيچ بر جانلى بيراقمازدى؛ فقط اونلرى بليرلى بر وقته قدر تأخير ايدر. آرتق اجللرى كلديگى زمان، نه بر ساعت (بر آن) كرى قالابيليرلر، نه ده أوڭه كچه‌بيليرلر.

٦٢- هم بگنمه‌يه‌جكلرى شيلرى اللّهه اسناد ايدييورلر، هم ده الڭ كوزل (عاقبت) كرچكدن كنديلرينڭمش دييه ديللرى يالان سويله‌يور. هيچ شبهه‌سزكه، اونلر ايچون آتش واردر و اونلر (اوڭا) كرچكدن الڭ أوڭده كوتوروله‌جك كيمسه‌لردر!

٦٣- اللّهه يمين اولسونكه، سندن اوّلكى امّتلره ده محقّق (پيغمبر) كوندردك؛ فقط شيطان اونلره (كوتو) عمللرينى سوسله‌دى؛ ايشته او، بوكون (دنياده) اونلرڭ دوستيدر؛ فقط (آخرتده) اونلر ايچون (پك) أَلملى بر عذاب واردر.

٦٤- حالبوكه (بز) سڭا بو كتابى آنجق (انسانلرڭ)، حقّنده اختلافه دوشدكلرى شيلرى كنديلرينه آچيقلاياسڭ و ايمان ايده‌جك بر طوپلليغه بر هدايت و بر رحمت اولسون دييه ايندير‌دك.

---

(١) جاهليه دورينڭ عربلرى، اكينلردن و حيوانلردن بر قسمنى اللّٰه ايله پوتلرى آراسنده تقسيم ايدرك: "بو حصّه اللّهڭ، بو ده پوتلريمزڭ پايى!" ديرلردى. داها صوڭره اللّٰه ايچون اولانى مسافرلره، فقرايه اكرام ايدرلر، عائله‌لره عائد اولان حصّه‌يى ده پوتلرڭ أوڭنده ياپيلاكلن مراسم و آيينلرده صرف ايدرلردى. پوتلرينه آييردقلرى بيتنجه ديگرندن تماملارلردى. اللّهه آييردقلرينى بيتيردكلرنده ايسه، اونڭ يرينه پوتلرڭ حصّه‌سندن قويمازلر و: "اللّهڭ بوڭا احتياجى يوقدر، بزم پوتلريمز فقيردر" ديرلردى. (قرطبى، ج. ٧/٤، ٨٩)

(٢) "اوت، عصر سعادتدن (پيغمبر افنديمز عليه الصّلاة والسّلامڭ عصرندن) اوّلكى زمانلرده قلبلرده‌كى قاتيلق، مرحمتسزلك اويله بر حدّه بالغ اولمشدى (اولاشمشدى) كه، قوجه‌يه ويرمكدن عار ايدرك (اوتانارق) قيزلرينى ديرى ديرى كومرلردى. عصر سعادتده اسلاميتڭ طوغورديغى مرحمت، شفقت، انسانيت سايه‌سنده، اوّلجه قيزلرينى ديرى ديرى كومرلركن متأثر اولمايان (أوزولمه‌ين) او بدويلر (كوچه‌به عربلر)، اسلاميت دائره‌سنه كيردكدن صوڭره قارينجه‌يه بيله آياق باصماز اولمشلردى! عجبا بويله روحى، قلبى، وجدانى بر انقلاب (دگيشيكلك) دنيوى (دنيايه عائد) قانونلردن هيچ بر قانون ايله تطبيق ايديله‌بيليرمى؟" (اشارات الاعجاز، ١٦٠)

٦٥- و الله، كوكدن بر صو اينديردى ده اونگله ير يوزينه ئولومندن صوڭره حيات ويردى. شبهه‌سز بونده، (عبرتله) ديگله‌يه‌جك بر طوپليلق ايچون قطعى بر دليل واردر.

٦٦- محقّقكه سزك ايچون، صاغمال حيوانلرده ده كرچكدن بر عبرت واردر. سزه اونلرك قارينلرنده‌كى فيشقى ايله قان آراسندن، ايچنلرك بوغازندن قولايجه كچن خالص بر سوت ايچيرييورز.

٦٧- خرما آغاچلرينك ميوه‌لرندن و أوزوملردن ده (استفاده ايدييورسڭز)؛ اوندن هم سرخوش ايديجى بر ايچكى، هم ده كوزل بر رزق الده ايدييورسڭز. شبهه يوقكه بونده (عين شيده، كوزل و چركين برر يول بولونمه‌سنده) عقل ايردين بر قوم ايچون قطعى بر دليل واردر.[١]

٦٨- و ربّك نحله (بال آريسنه) وحى (الهام) ايتديكه: "طاغلردن، آغاچلردن و (انسانلرك) قورمقده اولدقلرى چارداقلردن أولر ايدين!"[٢]

٦٩- "صوڭره هر چشيد ميوه‌لردن يى ده (بال ياپمق ايچون) ربّڭك (سڭا) قولايلاشديرديغى (و الهام ايتديگى صنعتك ياپيليم) يوللرينه كير!" اونلرك (او آريلرك) قارينلرندن، رنكلرى مختلف بر ايچه‌جك چيقاركه، اونده انسانلر ايچون بر شفا واردر شبهه‌سزكه بونده، دوشونه‌جك بر طوپليلق ايچون كسين بر دليل واردر.

٧٠- هم الله، سزى ياراتدى؛ صوڭره ده سزى ئولديرر؛ ايچڭزدن كيمى ده عمرك اك رذيلنه (بوڭاقلق چاغنه) اولاشديريليركه، برآز علمدن صوڭره هيچ بر شى بيلمز اولسون! محقّقكه الله، (هرشيئى بيلن) عليم، (هرشيئه كوجى يتن) قديردر.

٧١- هم الله، رزق خصوصنده بعضيڭزى بعضيڭزدن أوستون قيلدى. بويله‌جه أوستون قيلينانلر ايسه، رزقلرينى (كنديلريله أشيت درجه‌يه كله‌جك شكلده) أللرينك آلتنده‌كى كوله‌لرينه ويريجى دگللركه، آرتق اونده (او رزقده) كنديلرى مساوى اولسونلر. (اونلر كندى كوله‌لريله اشيتلگى قبول ايتمزكن، ناصل اولويور ده اللّهه أش طوتوب اورتاق قوشويورلر؟) شيمدى اللّهك نعمتنى بيله‌رك انكارمى ايدييورلر؟

٧٢- هم الله، سزه كندى نفسلريڭزدن أشلر قيلدى و أشلريڭزدن ده سزه اوغوللر و طورونلر ويردى و سزى تميز شيلردن رزقلانديردى. اويله ايكن (اونلر)، باطله اينانوب ده اللّهك نعمتنه نانكورلكمى ايدييورلر؟

---

(١) بو آيت نازل اولديغنده، ايچكى هنوز حرام قيلينمامش اولديغى حالده، كوزل رزقلردن آيرى طوتولمشدر. جناب حق، بويله‌جه ايچكينك شريعت نظرنده كوزل اولماديغنى كوسترمكده و مسلمانلرى، اونك حرام قيلينيشنه بر حاضرلق اولارق دوشونمه‌يه دعوت ايتمكده‌در. ايچكى، داها صوڭره اينن آيتلرله كسين اولارق حرام قيلينمشدر. (رازى، ج. ٢٠/١٠، ٧١)

٦٦ و ٦٧ نجى آيتلرده‌كى وحدانيت دليللرى ايچون، باقيڭز؛ (صحيفه ٢٦٧، حاشيه ١؛ صحيفه ٣٤٢، حاشيه ٢)

(٢) "اوت، بال آريسى فطرتجه (ياراتيليشجه) و وظيفه‌جه اويله بر معجزۀ قدرتدر (اللّهك قدرتنك بر معجزه‌سيدركه) قوجه سورۀ نحل اونك اسميله تسميه ايديلمش (اسملنديريلمش). چونكه او كوچوجك بال ماكينه‌سنك ذرّه‌جك باشنده، اونك اهمّيتلى وظيفه‌سنك مكمّل پروغرامنى يازمق و كوچوجك قارننده طعاملرك (ييه‌جكلرك) اك طاتليسنى قويمق و پيشيرمك و سونكوجگنده ذى حيات اعضالرى (جانلى عضولرى) تخريب ايتمك و ئولديرمك خاصيتنده بولونان زهرى، او عضوجغنه و جسمنه ضرر ويرمه‌دن يرلشديرمك، نهايت دقّت و علم ايله و غايت حكمت و اراده ايله و تام بر انتظام و موازنه (دنكه) ايله اولديغندن، شعورسز، انتظامسز و ميزانسز (أولچوسز) اولان طبيعت و تصادف كبى شيلر البته مداخله ايده‌مزلر و قاريشامازلر." (شعاعلر، ٧ نجى شعاع، ١٤٢-١٤٣)

٧٣- (مشركلر) اللّهى بيراقوب ده، كنديلرى ايچون كوكلردن و يردن هيچ بر رزقه مالك اولمايان و (بوڭا) كوچلرى ده يتمه‌ين شيلره (پوتلره) طاپييورلر.

٧٤- اويله ايسه (أشى اولمايان) اللّهه، بڭزرلر (اورتاقلر) قوشمه‌يه قالقمايڭ! شبهه‌سزكه (بو يوزدن باشڭزه كله‌جك عذابى) الله بيلير، سز ايسه بيلمزسڭز.

٧٥- الله شويله بر مثال كتيردى: هيچ بر شيئه كوجى يتمه‌ين، باشقه‌سنڭ ملكى اولمش بر كوله ايله؛ بر ده كنديسنى طرفمزدن كوزل بر رزقله رزقلانديرديغمز (و) بويله‌جه بوندن كيزلى و آچيق اولارق صرف ايدن كيمسه، هيچ بر اولورلرمى (كه عاجز پوتلرى، هر شيئه قادر اولان الله ايله بر طوتويورسڭز)؟ حمد، اللّهه مخصوصدر. فقط اونلرڭ چوغى بيلمزلر.

٧٦- الله، ايكى كيشى‌يى ده بر (باشقه) مثال اولارق كتيرديكه، بونلردن برى ديلسزدر؛ هيچ بر شيئه كوجى يتمز و او افنديسنه (ساده‌جه) بر يوكدر؛ اونى نره‌يه كوندرسه بر خير كتيرمز. هيچ او آدم، عدالتى امر ايدن و كنديسى، طوس طوغرى بر يول أوزرنده اولان كيمسه‌يله بر اولورمى (كه پوتلرى، نهايتسز احسان و قدرت صاحبى و حق كلاميله سزى طوغرى يوله سوق ايدن الله ايله بر طوتويورسڭز)؟

٧٧- حالبوكه كوكلرڭ و يرڭ غيبى اللّهه عائددر قيامتڭ قوپمه‌سى ايسه، آنجق بر كوز آچوب قاپامه كبى ويا داها ياقيندر.[1] شبهه‌سزكه الله، هر شيئه حقّيله كوجى يتندر.

٧٨- و الله سزى آناڭريڭزڭ قارينلرندن، (سز) هيچ بر شى بيلمز بر حالده ايكن چيقاردى شكر ايده‌سڭز دييه ده سزه قولاقلر، كوزلر و قلبلر ويردى.

٧٩- (اونلر) كوك بوشلغنده (اوچمه‌لرى ايچون) امره بويون اگديريلمش قوشلرى كورمديلرمى؟ اونلرى (او بوشلقده) اللّهدن باشقه‌سى طوتمييور. شبهه يوقكه بونده، ايمان ايده‌جك بر طوپليلق ايچون نيجه دليللر واردر.

---

(١) "بتون موجودات (وارلقلر)، صانع احده (هرشيئڭ تك صنعتكارينه) اسناد ايديلديگى (طاياندي‌ريلديغى) وقت، بر تك موجود حكمنده قولايلاشير. اگر واحد احده (صفتلرنده و ذاتنده بر اولان اللّهه) ويريلمزسه؛ بر تك مخلوقڭ ايجادى (ياراتيلمسى)، بتون موجودات قدر مشكللشير و بر چكردك، بر آغاج قدر صعوبتلى (زور) اولور. اگر صانع حقيقيسنه ويريلسه، كائنات بر آغاچ كبى و آغاچ بر چكردك كبى و جنّت بر بهار كبى و بهار بر چيچك كبى قولايلاشير، سهولت پيدا ايدر. (...)

مثلا: ناصلكه يوز نفر، بر ضابطڭ (قوماندانڭ) اداره‌سنه ويريلسه، بر نفرڭ، يوز ضابطڭ اداره‌لرينه ويريلمه‌سندن يوز درجه داها قولاى اولديغى كبى؛ بر اوردونڭ تجهيزات عسكريه‌سى، بر مركزه، بر قانونه، بر فابريقه‌يه و بر پادشاهڭ امرينه ويريلديگى وقت، عادتا كميتاً (صايى اولارق) بر نفرڭ تجهيزاتى قدر قولايلاشير. و بر نفرڭ تجهيزات عسكريه‌سى؛ متعدد (پك چوق) مركزلره، متعدد فابريقه‌لره، متعدد قوماندانلره حواله ايديلسه، عادتا بر اوردونڭ تجهيزاتى قدر مشكلاتلى اولور. چونكه بر تك نفرڭ تجهيزاتى ايچون، بتون اوردويه لازم اولان فابريقه‌لرڭ بولونمه‌سى كركدر. (...)

ايشته وحدتده (برلكده) نهايتسز قولايلق و ضلالتده (حقدن صاپمقده) و شركده (اللّهه اورتاق قوشمقده) حدسز مشكلاتڭ (زورلقلرڭ) بر سرّينى آڭلا؛ وَمَٓا اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُ [قيامتڭ قوپمه‌سى ايسه، آنجق بر كوز آچوب قپامه كبى ويا داها ياقيندر] آيتى، نه قدر حقيقتلى و طوغرى و يوكسك بر حقيقتى افاده ايتديگنى بيل!" (لمعلر، ٢٣نجى لمعه، ٢٠٢-٢٠٣)

آيريجه بو آيتده افاده ايديلن حشرڭ زمانسز وجوده كلمه‌سنڭ ايضاحى ايچون، باقيڭز؛ (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ٦٣)

٨٠- هم الله سزه أولريڭزى سكونت بولاجق بر ير ياپدى و سزه صاغمال حيوانلرڭ دريلرندن كوچ زمانڭزده و اقامت زمانڭزده خفيفجه طاشيياجغڭز أولر (چاديرلر) و يوڭلرندن توگلرندن و قيللرندن بر زمانه قدر (قوللاناجغڭز) كييملك (و دوشه‌مه‌لك) اشيالر و تجارتماللرى ياپدى.[١]

٨١- الله ياراتدقلرندن سزڭ ايچون كولكه‌لر ده ياپدى هم سزڭ ايچون طاغلردن بارينافلر قيلدى و سزى صيجاقدن محافظه ايده‌جك البسه‌لر و صواشلريڭزدن سزى قورروياجق زرهلر ياپدى. بويله‌جه أوزريڭزده اولان نعمتنى تماملاركه مسلمان اولاسڭز.

٨٢- (حبيبم يا محمّد!) بوڭا رغماً اگر يوز چويررلرسه آرتق سڭا دوشن آنجق آچيق بر تبليغدر.

٨٣- اللّهڭ نعمتنى طانيرلر؛ صوڭره ده اونى انكار ايدرلر؛ چونكه اونلرڭ چوغى كافردرلر.[٢]

٨٤- هر امتدن بر شاهد چيقاراجغمز كون ايسه[٣] آرتق انكار ايدنلره نه (عذر ديله‌مه‌لرى ايچون) اذن ويريلير نه ده اونلردن (ربلرينى) راضى ايتمه‌لرى ايستنير.

٨٥- و ظلم ايدنلر عذابى كوردكلرى زمان آرتق (او عذاب) اونلردن نه خفيفلتيلير نه ده اونلره كوز آچديريلير.

٨٦- (اللّهه) اورتاق قوشانلر ده (قوشدقلرى) اورتاقلرينى كوردكلرى زمان: "ربّمز! سنى بيراقوب (كنديلرينه) يالوارمقده اولديغمز اورتاقلريمز ايشته بونلردر!" ديرلر. بونڭ أوزرينه (اونلر ده): "شبهه‌سزكه سز كرچكدن يالانجى كيمسه‌لرسڭز!" دييه او سوزى (رد ايدرك) كنديلرينه آتارلر.

٨٧- (مشركلر) او كون الله(ڭ حكمن)ه تسليم اولمشلر و اويديرمقده اولدقلرى شيلر كنديلرندن غائب اولوب كيتمشدر.

---

(١) "او مبارك حيوانلر بتون جهتلريله (هر طرفلريله) بتون بتون بشره نعمت اولديغندن توگندن بدويلره سيّار خانه‌لر (چاديرلر) البسه‌لر، أتندن كوزل ييمكلر، سوتندن كوزل لذيذ طعاملر (لذّتلى ييمكلر)، دريلرندن پاپوچلر وسائره، حتى كوبره‌لرى مزروعاتڭ (اكيلى اولان شيلرڭ) ارزاقى (رزقلرى) و انسانلرڭ محروقاتى (ياقاجقلرى) حكمنده اولوب كويا او مبارك حيوانلر تجسم ايتمش (جسملشمش) عين نعمت (نعمتڭ تا كنديسى) و رحمت اولمشلر. اونڭ ايچوندركه ياغموره رحمت نامى ويريلديگى كبى بو مبارك حيوانلره ده انعام (نعمتلر) نامى ويريلمش. كويا رحمت تجسم ايتمش ياغمور اولمش. نعمت ده تجسم ايتمش كچى، قويون، أوكوز ايله مانده و دوه شكللرينى آلمش." (لمعلر ٢٨نجى لمعه، ٢٩٨)

(٢) "بو كائنات شهرنده و زمين (ير يوزى) محله‌سنده و انسان و حيوانات قيشله‌سنده اويله بر رزّاق رحيم (صوڭسز مرحمت صاحبى و بول بول رزقلانديران) و اويله بر محسن كريم (صوڭسز احسان و اكرام ايديجى اولان الله) تصرّف و نظارت و تربيه ايدييور (كوزتوب اداره ايدييور) كه كندى نعمتلرينه مقابل (قارشيلق) حمد و شكر ايتديرمك ايچون زمينى بر سفينۀ تجارت (تجارت كميسى) و ارزاق (رزقلر) كتيرن بر شيمنديفر (ترن) و يوزنده‌كى بهار موسمنى بر واغون طرزنده ياپوب يوز بيڭ نوع طعاملرله و ممه‌لر دينيلن قونسروه پاكتلريله طولديروب قيش آخرنده (صوڭنده) ارزاقلرى بيتن محتاج ذى‌حياتلره (جانليلره) يتيشديرن بر رزّاق رحيمڭ (بول رزق ويره‌رك و حدسز بر مرحمت صاحبى بر ذاتڭ) ايشلرى اولديغنى ذرّه قدر عقلى بولونان تصديق ايدر. و تصديق ايتمه‌يوب انكاره صاپان البته زمين يوزنده‌كى وسيلۀ حمد و شكران (حمد و تشكر وسيله‌سى) اولان بتون منتظم نعمتلرى و معيّن (انتظاملى و بليرلنمش اولان) رزقلرى انكار ايتمگه مجبور اولوب احمق بر مضر (ضررلى) حيوان اولور." (شعاعلر، ١٥نجى شعاع، ٥٦٥)

(٣) بوراده كچن "هر امّتدن چيقاريلاجق اولان شاهد"دن مقصد هر امّتڭ كندى پيغمبريدر. اونلر قوملرى حقّنده لهده ويا عليهده شاهدلك ايده‌جكلردر. (بيضاوى، جـ. ١، ٥٥٤)

٨٨- انكار ايدوب (انسانلرى) الله يولندن منع ايدنلره، فساد چيقارمقده اولدقلرندن طولايى، كنديلرينه عذاب اوستنه عذاب قاتمشزدر.

٨٩- (اى رسولم!) او كون هر امّت ايچنده، أوزرلرينه كنديلرندن بر شاهد چيقاراجغز، سنى ده بونلرك (امتڭك) أوزرينه شاهد كتيره‌جگز. سڭا بو كتابى، هر شى ايچون بر آچيقلامه[1] و مسلمانلر ايچون بر هدايت، بر رحمت و بر مژده اولمق أوزره ايندirdك.

٩٠- شبهه‌سزكه الله، عدالتى، ايليگى و اقربايه (محتاج اولدقلرى شيلرى) ويرمه‌يى امر ايدر؛ فحشياتدن، كوتولكدن و آزغينلقدن ده منع ايدر. عبرت آلاسڭز دييه سزه (الله، بويله) نصيحت ايدر.

٩١- سوزلشديگڭز زمان ده اللّهڭ عهدينى (ويرديگڭز سوزى) يرينه كتيرڭ؛ هم اللّهى أوزريڭزه كرچكدن كفيل طوتارق صاغلاملاشديردقدن صوڭره، يمينلريڭزى بوزمايڭ! محققكه الله، نه ياپارسه‌ڭز بيلير.

٩٢- هم ايپلگنى صاغلامجه بوكدكدن صوڭره سوكوب بوزان (قادين) كبى اولمايڭ! بر امّتڭ، ديگر بر امّتدن داها فضله اولمه‌سى سببيله، يمينلريڭزى آراڭزده (بوزارق) بر حيله ايدينييورسڭز![2] الله، سزى بونڭله آنجق امتحان ايدر. حقّنده اختلافه دوشمكده اولديغڭز شيلرى ايسه قيامت كونى سزه مطلقا آچيقلاياجقدر.

٩٣- حالبوكه الله ديله‌سه‌يدى، سزى البته تك بر امّت (اولارق عين دين أوزره) ياپاردى؛ فقط (او،) ديله‌ديگنى (كندى عصيانى يوزندن) ضلالته آتار؛ ديله‌ديگنى ايسه (حكمتنه بناءً كندى لطفندن) هدايته ايرديرر. و (سز)، ياپمقده اولديغڭز شيلردن مطلقا صورولاجقسڭز.[3]

---

(١) "(قرآن) بتون اخروى (آخرته دائر) و دنيوى (دنيايه عائد)، علمى و عملى (علمه و عمله عائد) اركان ستۀ ايمانيه‌نڭ (ايمانڭ آلتى اساسنڭ) هر بريسنى تفصيلاً (كنيشجه)، اركان خمسۀ اسلاميه‌نڭ (اسلامڭ بش شرطنڭ) هر بريسنى قصداً و جداً و سعادت دارينى (ايكى جهان سعادتنى) تأمين ايدن بتون دستورلرى كورور، كوسترر. موازنه‌سنى (دنكه‌سنى) محافظه ايدوب، تناسبنى (بربرينه اويغونلغنى) ادامه ايدوب (دوام ايتديروب) او حقائقڭ (حقيقتلرڭ) هيئت مجموعه‌سنڭ (عمومنڭ) تناسبندن حاصل اولان حسن و جمالڭ (كوزللگڭ) منبعندن (قايناغندن) قرآنڭ بر اعجاز معنويسى (معنوى بر معجزه‌سى) نشئت ايدر (چيقار)." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٦٣-٦٤)

(٢) جاهليه دورنده عربلر، داها قوّتلى و زنكين بر قبيله‌يى كورنجه، أسكى متفقلريله ياپمش اولدقلرى آڭلاشمه‌لرينى درحال بوزارلردى. آيتڭ مقصدى، بو خصوصده رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام ايله مؤمنلرڭ ياپدقلرى سوزلشمه و باغليلق يمينلرينه (بيعتلرينه) وفا كوستره‌رك خاطرلامه‌لرى حكمتنه يوڭه‌ليكدر. (بيضاوى، ج. ١، ٥٥٥)

(٣) "ابدى تأثيرى و عظيم اهمّيتى بولونان امانت كبرا حمله‌سى (اڭ بيوك امانتڭ طاشييجيسى) و ارضڭ خليفه‌لرى اولان انسانلرڭ افعاللرى و آثارلرى و اقواللرى و حسنات و سيّئآتلرى (فعللرى، اثرلرى، سوزلرى، ايىلكلرى و كوتولكلرى)، كمال دقّتله (تام بر دقّتله) محافظه ايديلير. صوڭره محاسبه‌سى كوروله‌جكدر. آيا (عجبا) بو انسان ظن ايدرميكه، باشى بوش قالاجق؟ حاشا! بلكه انسان، ابده مبعوثدر (كوندريلمشدر) و سعادت أبديه‌يه و شقاوت دائمه‌يه (دواملى عذابه) نامزددر. كوچك بيوك، آز چوق هر عملندن محاسبه كوره‌جك. يا تلطيف ايديله‌جك (لطف كوره‌جك) ويا طوقات ييه‌جك." (لمعلر، ١٧نجى لمعه، ١٤٥)

٩٤- هم يمينلريڭزى آراڭزده بر حيله ايدينمه‌يڭ؛ يوقسه بر آياق ثبات بولمه‌سندن صوڭره قايار و (انسانلرى) الله يولندن صاپديرمه‌ڭز سببيله (دنياده) كوتولگى (عذابى) طادارسڭز! (آخرتده ده) سزڭ ايچون (پك) بيوك بر عذاب واردر.

٩٥- اللّهڭ عهدينى (قارشيلغنده نه آلسه‌ڭز) آز (دوشه‌جك) بر فيآته صاتمايڭ! اگر بيليرسه‌ڭز آنجق الله قاتنده اولان (عهده رعايتڭزه قارشى ويريله‌جك مكافات) سزڭ ايچون خيرليدر.

٩٦- سزڭ يانڭزده بولونان توكنير؛ اللّهڭ قاتنده بولونان ايسه ابديدر. البته صبر ايدنلره ده مكافاتلرينى ياپمقده اولدقلرينڭ داها كوزلى ايله ويره‌جگز.[1]

٩٧- اركك اولسون قادين اولسون؛ كيم مؤمن اولارق صالح بر عمل ايشلرسه آرتق اوڭا البته خوش بر حيات ياشاتاجغز! و محقّق اونلره (آخرتده) مكافاتلرينى ياپمقده اولدقلرينڭ داها كوزلى ايله ويره‌جگز!

٩٨- آرتق قرآن اوقوياجغڭ زمان قوغولمش شيطاندن همن اللّهه صيغين![2]

٩٩- شو شبهه‌سزكه ايمان ايدنلر و ربلرينه توكّل ايدنلر أوزرنده اونڭ (شيطانڭ) بر حاكميتى يوقدر!

١٠٠- اونڭ حاكميتى آنجق اونى دوست ايديننلر و اوڭا (اللّهه) اورتاق قوشانلر أوزرنده‌در.

١٠١- بر آيتڭ يرينه (اونڭ حكمنى قالديران) باشقه بر آيت كتيرديگمز زمان، كه الله نه اينديرديگنى داها ايى بيلندر (كافرلر:) "سن آنجق بر افتراجيسڭ!" ديرلر. خير! اونلرڭ چوغى بيلمييورلر.

١٠٢- ديكه: "ايمان ايدنلره ثبات ويرمك ايچون و مسلمانلره بر هدايت و بر مژده اولمق أوزره اونى (او قرآنى) روح القدس (جبرائيل) ربّڭ طرفندن حق ايله ايندير‌دى."[3]

---

(١) بو دنيا دار الحكمتدر دار الخدمتدر (حكمت و خدمت يريدر)؛ دار الاجرت و مكافات (اجرت و مكافات يرى) دگل! بوراده‌كى اعمال (عمللر) و خدمتلرڭ اجرتلرى برزخده (قبر عالمنده) و آخرتده‌در. بوراده‌كى اعمال برزخده و آخرتده ميوه ويرر. مادام حقيقت بودر. اعمال اخرويه‌يه (آخرته دائر عمللره) عائد نتيجه‌لرى دنياده ايسته‌مه‌مك كركدر. ويريلسه ده ممنونانه دگل محزونانه (أوزوله‌رك) قبول ايتمك لازمدر. چونكه جنّتڭ ميوه‌لرى كبى قوپاردقجه يرينه عينى كلمك سرّيله باقى (ابدى) حكمنده اولان عمل اخروى ميوه‌سنى بو دنياده فانى بر صورتده ييمك كارعقل دگلدر. باقى بر لامبه‌يى بر دقيقه ياشاياجق و سونه‌جك بر لامبه ايله مبادله ايتمك (دگيشمك) كبيدر." (مكتوبات ٢٩نجى مكتوب، ٣٠٢)

(٢) بو صيغينمه (قوغولمش شيطاندن اللّهه صيغينيرم!) معناسنه كلن أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ديمكله اولور. (جلالين شرحى، ج. ٤، ٢٦٨)

(٣) قرآن بو دنياده اويله نورانى (نورلى) و سعادتلى و حقيقتلى بر صورتده بر تبديل حيات اجتماعيه ايله (جمعيت حياتنى دگيشديرمكله) برابر انسانلرڭ هم نفسلرنده، هم قلبلرنده، هم روحلرنده، هم عقللرنده، هم حيات شخصيه‌لرنده (كندى حياتلرنده)، هم حيات اجتماعيه‌لرنده، هم حيات سياسيه‌لرنده اويله بر انقلاب (دگيشيكلك) ياپمش و ادامه ايتمش (دوام ايتديرمش) و اداره ايتمشكه اون درت عصر مدّتنده هر دقيقه‌ده آلتى بيڭ آلتى يوز آلتمش آلتى آيتلرى كمال احترامله (تام بر حرمتله) هيچ اولمازسه يوز ميليوندن زياده انسانلرڭ ديللريله اوقونيور و انسانلرى تربيه و نفسلرينى تزكيه (آريندير‌يور) و قلبلرينى تصفيه ايدييور (تميزله‌يور). روحلره انكشاف و ترقّى (معنوى كليشمه و يوكسلمه) و عقللره استقامت و نور و حياته حيات و سعادت ويرييور." (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١٢٤)

١٠٣- شبهه‌سز بيليورزكه، اونلر: "(قرآنى) اوڭا آنجق بر انسان أوگرتييور" دييورلر. (حالبوكه او) نسبت ايتدكلرى كيمسه‌نڭ لسانى يابانجيدر؛ بو ايسه، آپ آچيق عربجه بر لساندر.[١]

١٠٤- طوغريسى، اللّهڭ آيتلرينه ايمان ايتمه‌ينلر يوقمى، الله اونلرى (بو حاللرندن طولايى) هدايته ايرديرمز و اونلر ايچون (پك) أملى بر عذاب واردر.

١٠٥- (الله حقّنده) يالانى، آنجق اللّهڭ آيتلرينه ايمان ايتمه‌ينلر افترا ايدر. ايشته اونلر، يالانجيلرڭ تا كنديلريدر.

١٠٦- قلبى ايمان ايله مطمئن اولديغى حالده (انكاره) زورلانان كيمسه مستثنا، كيم ايمان ايتدكدن صوڭره اللّهى انكار ايدرسه (اونڭ ايچون شدّتلى بر تهديد واردر)، فقط كيم ده كفره كوڭلنى آچارسه، آرتق اللّهدن اونلرڭ أوزرينه بر غضب و اونلر ايچون (پك) بيوك بر عذاب واردر.

١٠٧- بو، طوغريسى اونلرڭ آخرته مقابل دنيا حياتنى (ترجيح ايدرك) سومه‌لرندن و شبهه‌سزكه اللّهڭ كافرلر طوپلبلغنى هدايته ايرديرميه‌جگندندر.

١٠٨- ايشته اونلر (كفرلرى سببيله) اللّهڭ، قلبلرينى، قولاقلرينى و كوزلرينى مهرله‌ديگى كيمسه‌لردر. ايشته اونلر، غافللرڭ تا كنديلريدر!

١٠٩- هيچ شبهه يوقكه اونلر، آخرتده كرچكدن خسرانه اوغرايانلردر.

١١٠- صوڭره شبهه‌سز ربّڭ، اذيت ايديل-مه‌لرينڭ (و كفره زورلانمه‌لرينڭ) آردندن هجرت ايدنلر، صوڭره جهاد ايدنلر و صبر ايدنلر حقّنده، بوتون بونلردن صوڭره محقّقكه ربّڭ، البته (بو كوزل حاللرينه بناءً اونلر ايچون) (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

---

(١) مشركلرڭ، اوقور يازار روم بر كوله‌نڭ، پيغمبر افنديمزه (عصم) قرآنى أوگرتديگنى ايلرى سورمه‌لرى أوزرينه بو آيت نازل اولمشدر. (بيضاوى، ج. ١، ٥٥٧)

"ناصل بر اوسته، بنا ايتديگى و اداره ايتديگى ايكى خانه‌دن بحث ايدر. پروغرامنى و ايشلرينڭ ليسته و فهرسته‌سنى ياپار. قرآن دخى، شو كائناتى ياپان و اداره ايدن و ايشلرينڭ ليسته‌سنى و فهرسته‌سنى -تعبير جائز ايسه- پروغرامنى يازان، كوسترن بر ذاتڭ بياننه ياقيشير بر طرزده‌در. هيچ بر جهتله اثر تصنّع و تكلّف (صنعيلك و زورلامه) كورونمه‌يور. هيچ بر شائبهٔ تقليد (تقليد شبهه‌سى) ويا باشقه‌سنڭ حسابنه و اونڭ يرنده كنديني فرض ايدوب قونوشمش كبى بر خُدعه‌نڭ (حيله‌نڭ) اماره‌سى اولماديغى كبى بتون جدّيتيله، بتون صفوتيله (صافيلگيله)، بتون خلوصيله (صميميتيله) صافى، برّاق، پارلاق بيانى، ناصل كوندوزڭ ضياسى 'كونشدن كلدم' دير. قرآن دخى: 'بن، خالق عالمڭ (عالمك ياراتيجيسنڭ) بيانى‌يم و كلامى‌يم' دير.

أوت شو دنيايى آنتيقه صنعتلرله سوسلنديرن و لذّتلى نعمتلرله طولديران و صنعتپرورانه و نعمتپرورانه (صنعتى و نعمتلنديرمه‌يى سور بر طرزده) شو درجه صنعتنڭ عجيبه‌لريله (خارقه‌لريله)، شو درجه قيمتدار نعمتلرينى دنيانڭ يوزينه سرپن، صيره‌وارى تنظيم ايدن (صيره صيره ديزن) و زمينڭ يوزنده (ير يوزنده) سرن، كوزلجه ديزن بر صانع (صنعتكار)، بر منعمدن (نعمت ويرندن) باشقه، شو ولولهٔ تقدير و استحسانله و زمزمهٔ حمد و شكرانله (تقدير و بگنمه، أوگكو و شكران سسلريله) دنيايى طولديران و زمينى بر ذكرخانه، بر مسجد، بر تماشاگاه صنعت الٰهيه‌يه (الٰهى صنعتلرڭ سركى يرينه) چويرن قرآن معجز البيان (بيانى معجزه اولان قرآن) كيمه ياقيشير و كيمڭ كلامى اولابيلير؟ اوندن باشقه كيم اوڭا صاحب چيقابيلير؟ اوندن باشقه كيمڭ سوزى اولابيلير؟ دنيايى ايشيقلانديران ضيا، كونشدن باشقه هانكى شيئه ياقيشير؟ طلسم كائناتى كشف ايدوب (كائناتڭ سرلرينى آچوب) عالمى ايشيقلانديران بيان قرآن (قرآنڭ ايضاحلرى)، شمس أزليدن (ازلى اولان اللّهدن) باشقه كيمڭ نورى اولابيلير؟" (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٢٩)

۱۱۱- او کون (محشر کونی) هرکس کلیر، کندی نفسنی (قورتارمق) ایچون اوغراشیر. و هرکسه، یاپدیغنڭ قارشیلغی تام اولارق ویریلوب، اونلره حقسزلق ایدیلمز.[۱]

۱۱۲- الله، بر شهری (مکّه‌یی سزه) مثال کتیردی. (بو شهر) امنیت و حضور ایچنده ایدی، اوڭا رزقی هر طرفدن بول بول کلییوردی. فقط (خلقی) اللّهڭ نعمتلرینه نانکورلك ایتدی؛ الله ده اونلره، (أوزنه بزنه) یاپمقده اولدقلری شیلر سببیله آچلق و قورقو البسه‌سنی طاتدیردی!

۱۱۳- شانم حقّی ایچون، اونلره کندیلرندن بر پیغمبر کلدی ده اونی یالانلادیلر. بونڭ أوزرینه، اونلر ظلم ایدیجی کیمسه‌لر اولدقلری بر حالده ایکن عذاب اونلری یاقه‌لاییویردی!

۱۱٤- اویله ایسه اللّهڭ سزی رزقلاندیردیغی حلال و تمیز شیلردن ییڭ؛ اگر یالگز اوڭا قوللق ایدییورسه‌ڭز، اللّهڭ نعمتلرینه شکر ایدڭ![۲]

۱۱٥- (او) سزه، آنجق ئولوپی (اصولنجه کسیلمدن ویا آولانمدن ئولن حیوانی، آقان) قانی، طوڭوز أتنی و اللّهدن باشقه‌سی آدینه کسیلن حیوان أتنی حرام قیلمشدر. فقط مجبور قالان بر کیمسه (باشقه‌سنڭ حقّنه) صالدیرمامق و حدّی (ضرورت مقدارینی) آشمامق (أوزره، ئولمیه‌جك قدر بونلردن ییمك) شرطیله، آرتق شبهه‌سز الله، (اونلر ایچون) (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

۱۱٦- هم دیللریڭزڭ یالانی وصف ایدییور اولمسی سببیله: "بو حلالدر، شو ده حرامدر" دیمه‌یڭ؛ چونکه اللّهه یالانی افترا ایدییور اولورسڭز. شبهه‌سزکه اللّهه یالان افترا ایدنلر، قورتولوشه ایرمزلر.[۳]

۱۱۷- (دنیاده) آز بر فائده‌لنمه و (بوڭا مقابل آخرتده) اونلر ایچون (پك) أللی بر عذاب واردر.

۱۱۸- یهودی اولانلره ایسه، داها أوڭجه سڭا آڭلاتدقلریمزی[٤] حرام قیلمشدق. حالبوکه (بز) اونلره ظلم ایتمدك، فقط (اونلر، کوتو عمللریله) کندیلرینه ظلم ایدییورلردی.

---

(۱) "اوت، مادام هیچ بر سلطنت یوقدرکه، او سلطنته اطاعت ایدنلره مکافاتی و عصیان ایدنلره مجازاتی (جزالری) بولونماسین. البته ربوبیت مطلقه (هرشیئك ربّی اولمق) مرتبه‌سنده بر سلطنت سرمدیه (ابدی بر سلطنت)، او سلطنته ایمانله انتساب (باغلانان) و طاعتله (اطاعتله) فرمانلرینه تسلیم اولانلره مکافاتی و او عزّتلی سلطنتی کفر و عصیانله انکار ایدنلره ده مجازاتی، او رحمت و جماله (کوزللگه) و او عزّت و جلاله (شاننڭ یوجه‌لگنه) لایق بر طرزده اولاجق!" (عصای موسی، ۷نجی مسئله، ۱۸)

(۲) "نعمتلر، منعم کریمڭ (چوق نعمت ویریجی و اکرام ایدیجی اولان اللّهڭ) تعهدی (وعدی) آلتنده‌در. سنڭ ایشڭ، اونڭ سُفرهٔ احساننده ییوب ایچمکله شکر ایتمکدر. شکرده بر زحمت یوقدر. بالعکس، شکر نعمتڭ لذّتنی آرتدیریر. چونکه شکر، نعمتده انعامی (نعمت ویرمه ایشنی) کورمك دیمکدر. انعامی کورمك، نعمتڭ زوالندن (بیتمه‌سندن) حاصل اولان (اورته‌یه چیقان) المی دفع ایدر. زیرا نعمت زائل اولدیغنده (بیتدیگنده)، منعم حقیقی (حقیقی نعمت ویریجی اولان الله) اونڭ یرینی بوش بیراقماز، مثلیله طولدیریر. سن ده تجددندن (یڭیلنمه‌سندن) لذّت آلیرسڭ." (مثنوئ نوریه، حبّه، ۱۰۷-۱۰۸)

(۳) جاهلیه دوری عربلری، کندی کندیلرینه بعض شیلری حلال، بعض شیلری ده حرام قیلییورلردی. بعض حیوانلری ده ارککلره تخصیص ایدرك، قادینلره یاساقلایورلردی. (نسفی، ج. ۲، ۱۳۹)

(٤) بوراده، "رسول لله علیه الصّلاة والسّلامه داها أوڭجه آڭلاتیلانلر"دن مقصد؛ اَنعام سوره‌سی، ۱٤٦نجی آیتدر. (جلالین شرحی، ج. ٤، ۲۷۷)

١١٩- صوڭره شبهه‌سز ربّڭ، جهالتله كوتولك ياپان؛ صوڭره بونڭ آردندن توبه ايدوب (حاللرينى) اصلاح ايدنلر حقّنده (عفو ايديجيدر)، طوغريسى ربّڭ بوندن (بو صميمى حاللرندن) صوڭره (اونلر ايچون) البته (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

١٢٠- شبهه يوققه ابراهيم، اللّهه اطاعت ايدن، حنيف (حقّه يوڭلمش) اولان (باشليجه) بر امّت (هر خصوصده كنديسنه تابع اولونان بر رهبر) ايدى. و (او، كافرلر كبى) مشركلردن اولمادى!

١٢١- اونڭ نعمتلرينه شكر ايديجيدى. (اللّه ده) اونى (پيغمبرلگه) سچمش و اونى طوس طوغرى بر يوله هدايت ايتمشدى.

١٢٢- اوڭا دنياده ده اييلك ويردك. شبهه‌سزكه او، آخرتده ده البته صالح كيمسه‌لردندر.

١٢٣- صوڭره سڭا: "حنيف (حقّه يوڭلمش) اولان ابراهيمڭ دييننه تابع اول! چونكه (او، اطرافنده‌كى كافرلر كبى) مشركلردن دگلدى!" دييه وحى ايتدك.

١٢٤- جمعه ايرته‌سى (عبادتى) آنجق اونده اختلافه دوشن يهوديلره (فرض) قيلينمشدى. محقّقكه ربّڭ، أوزرنده اختلافه دوشمكده اولدقلرى شيلر حقّنده، قيامت كونى آرالرنده البته حكم ويره‌جكدر.

١٢٥- (حبيبم، يا محمّد!) ربّڭڭ يولنه حكمتله و كوزل نصيحتله دعوت ايت[1] و اونلرله اڭ كوزل بر شكلده مجادله ايت! شبهه يوققه يولندن صاپانلرى اڭ ايي بيلن آنجق ربّڭدر؛ هدايته ايرنلرى ده اڭ ايي بيلن اودر.

١٢٦- اگر بر جزا ويررسه‌ڭز، او حالده سزه ياپيلان اذيتڭ مثليله جزا ويرڭ! فقط صبر ايدرسه‌ڭز، البته بو، صبر ايدنلر ايچون داها خيرليدر.

١٢٧- (حبيبم، يا محمّد!) صبر ايت؛ سنڭ صبرڭ ده آنجق اللّهڭ ياردیمى ايله‌در؛ هم (ايمان ايتمييورلر دييه) اونلره أوزولمه؛ طوزاق قورمقده اولمه‌لرندن طولايى ده صيقينتى‌يه دوشمه!

١٢٨- محقّقكه اللّه، (كناهلردن) صاقينانلرله و اييلك ايدنلرله برابردر.[2]

---

(١) "اسم حكمڭ تجلئ اعظمى (اڭ بيوك تجلّيسى) شو كائناتى اويله بر كتاب حكمنه كتيرمشكه، هر صحيفه‌سنده يوزر كتاب يازيلمش و هر سطرنده يوزر صحيفه درج ايديلمش (يرلشديريلمش). و هر كلمه‌سنده يوزر سطر موجوددر. و هر حرفنده يوزر كلمه وار. و هر نقطه‌سنده كتابڭ مختصر (قيصه) بر فهرستجگى بولونور بر طرزه كتيرمشدر. او كتاب، صحيفه‌لرينه، سطرلرينه، تا نقطه‌لرينه قدر يوزر وجهله (يوڭدن) نقاشنى (نقش ايدننى) و كاتبنى اويله وضوح ايله (آپ آچيق اولارق) كوستريپوركه؛ او كتاب كائناتڭ مشاهده‌سى (كورولمه‌سى)، كندى وجودندن يوز درجه داها زياده كاتبنڭ وجودينى و وحدتنى (وارلغنى و برلگنى) اثبات ايدر." (لمعه‌لر، ٣٠نجى لمعه، ٣٦٩-٣٧٠) "(پيغمبر افنديمز عليه الصّلاة والسّلام) تبليغ رسالتده (پيغمبرلك وظيفه‌سنده) و ناسى (انسانلرى) حقّه دعوتده او درجه متانت (صاغلاملق) و ثبات (قرارليلق) و جسارت كوسترمشكه، بيوك دولتلر، بيوك دينلر، حتى قوم و قبيله‌سى و عموجه‌سى (ابو لهب) اوڭا شدّتلى عداوت (دوشمانلق) ايتدكلرى حالده، ذرّه مقدار بر اثر تردد، بر تلاش، بر قورقاقلق كوسترمه‌مسى و تك باشيله بتون دنيايه ميدان اوقومه‌سى و باشه ده چيقارمه‌سى و اسلاميتى دنيانڭ باشنه كيچيرمه‌سى اثبات ايدركه، تبليغ و دعوتده دخى مثلى اولمامش و اولاماز." (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١١٩-١٢٠)

(٢) باقيڭز؛ (سوزلر، ٥نجى سوز، ١١)

۱۷- اسرا سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ۱۱۱ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

۱- کندیسنه آیتلریمزدن بر قسمنی کوستره‌لم دییه، قولنی (محمّدی) بر کیجه مسجد حرامدن، اطرافنی مبارك قیلدیغمز مسجد اقصایه (اسرا -کیجه یورویوشی- ایله) کوتورن (الله، هر تورلی نقصانلقدن) منزّهدر. شبهه‌سزکه سمیع (هرشیئی ایشیتن)، بصیر (حقّیله کورن)، آنجق اودر.(۱)

۲- (بز) موسی‌یه ده کتاب ویردك و: "بندن باشقه بر وکیل ایدینمه‌یك!" دییه اونی اسرائیل اوغوللرینه بر هدایت رهبری قیلدق.

۳- (ای) نوح ایله برابر (کمیده) طاشیدیغمز کیمسه‌لرك نسلی (اولان انسانلر)! شبهه‌سزکه او (نوح)، چوق شکر ایدن بر قول ایدی.

۴- و اسرائیل اوغوللرینه کتابده: "(سز) یر یوزنده محقّق ایکی دفعه فساد چیقاراجقسکز(۲) و کرچکدن بیوك بر طاشقینلقله آزاجقسکز!" دییه حکم ایتدك (بیلدیردك).

۵- (اونلره دیدککه:) "آرتق، او ایکیسندن برنجیسنك وعده‌سی کلدیگی (و باشدن چیق-دیغکز) زمان، اوزریکزه شدّتلی (کندیلری ده عصیانکار)، حرب اهلی بزم (مخلوقمز) اولان بر طاقیم قوللر کوندردك ده (سزی) أولرك آرالرینه قدر کیروب آراشدیردیلر. بو (ذلته محکومیتکز) ایسه، یرینه کتیریلمش بر وعد ایدی."

۶- "صوڭره اونلره قارشی (أوستونلگکزی) سزه تکرار کری ویردك، هم سزه مالِلرله و اوغوللرله یاردیم ایتدك، هم سزی جمعیتجه داها چوق قیلدق."

۷- (کندیلرینه بیلدیردککه:) "اگر ایلك ایدرسه‌کز، کندیکزه ایيلك ایتمش اولورسکز؛ اگر کوتولك ایدرسه‌کز، بینه اونك ایچوندر (کندی نفسکز علیهنه‌در). آرتق صوڭره‌کینك (ایکنجی فسادیکزك) وعده‌سی کلدیگی (و تکرار آزدیغکز) زمان ایسه، (بینه بر طاقیم قوللری باشکزه مسلّط ایتدککه) یوزلریکزی کوتو ایتسینلر، ایلك دفعه کیردکلری کبی، بینه مسجده (بیتِ مقْدِسه) کیرسینلر و أله کچیردکلری شیلری تماماً امحا ایدرك محو ایتسینلر!"

---

(۱) "قرآن حکیم، حبیب اکرم علیه افضل الصّلاة و اکمل السّلامك معراجنك مبدأی اولان، مسجد حرامدن مسجد اقصایه اولان سیراننی ذکر ایتدکدن صوڭره اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ دیر. و شو کلام ایله سورۀ وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى ده اشارت اولونان منتهای معراجه رمز ایدن اِنَّهُ ده‌کی ضمیر، یا جناب حقه راجعدر ویاخود پیغمبره‌در (عصم). پیغمبره کوره اولسه، قانون بلاغت و مناسبت سیاق کلام شویله افاده ایدییورکه: بو سیاحت جزئیه‌ده بر سیر عمومی و بر عروج کلّی وارکه؛ تا سدرة المنتهایه، تا قاب قوسینه قدر مراتب کلّیۀ اسمائیه ده کوزینه، قولاغنه تصادف ایدن آیات ربّانیه‌يی و عجائب صنعت الٰهیه‌يی ایشیتمش، کورمشدر، دیر. او کوچك جزئی سیاحتی هم کلّی، هم محشر عجائب بر سیاحتك آناختاری حکمنده کوستریيور. اگر ضمیر، جناب حقه راجع اولسه، شویله اولویورکه: بر عبدینی بر سیاحتده حضورینه دعوت ایدوب، بر وظیفه ایله توظیف ایتمك ایچون، مسجد حرامدن مجمع انبیا اولان مسجد اقصایه کوندروب، انبیالرله کوروشدیروب، بتون انبیالرك اصول دینلرینه وارث مطلق اولدیغنی کوستردکدن صوڭره، تا سدرة المنتهایه، تا قاب قوسینه قدر ملك و ملکوتنده کزدیردی. (سوزلر، ۲۳۸)

معراج معجزه‌سی حقّنده داها کنیش ایضاح ایچون، باقیکز؛ (سوزلر، ۳۱نجی سوز، ۲۳۷-۲۶۰)

(۲) بوراده کچن "ایکی فساد"ك برنجیسندن مقصد: پیغمبرلری عِرْمِيَابی(عم) (و شَأْیَابی(عم)) انکار ایدرك، یاره‌لایوب حپسه آتمه‌لری أوزرینه، بابل قرالی بُخْتُ النَّصْرْ طرفندن قیلیچدن کچیریلمه‌لری؛ ایکنجی فسادلری ایسه، زکریا(عم) و یحیی‌یی(عم) ئولدیرمه‌لریدر. (قرطبی، ج. ۱۰/۵، ۲۱۵-۲۱۸)

٨- "(اگر توبه ايدرسه‌ڭز) اومولورکه ربّڭز سزه مرحمت ايدر. فقط تکرار (فساده) دونرسه‌ڭز، (بز ده جزايه) دونرز. و (بز) جهنّمی، کافرلر ايچون بر زندان ياپدق."

٩- محقّقکه بو قرآن، (انسانلری) اڭ طوغری يوله هدايت ايدر و صالح عمللر ايشله‌ين مؤمنلره، کنديلری ايچون شبهه‌سز بيوك بر مکافات اولديغنی مژده‌لر.

١٠- هم آخرته ايمان ايتمه‌ينلره، کنديلری ايچون حقيقتاً (پك) أَلملی بر عذاب حاضرلاديغمزی (خبر ويرر)![1]

١١- انسان ايسه، (بعضاً أوفکه‌لنه‌رك، بعضاً بيلمه‌يه‌رك) خيره اولان دعاسی کبی (کندی عليهنه اولارق) شرّه دعا ايدر. چونکه انسان، (ايشك صوڭنی دوشونمز و) چوق عجله‌جيدر.

١٢- کيجه ايله کوندوزی ده (قدرتمزه) ايکی دليل ياپدق؛ صوڭره کيجه دليلنی سيلوب (يرينه) کوندوز دليلنی (اطرافڭزی) کوستريجی (بر آيدينلق) ياپدقکه، ربّڭزڭ فضلندن (رزقڭزی) آراياسڭز، هم ييللرڭ صاييسنی و (وقتلرڭ) حسابنی بيله‌سڭز! و (بز) هر شيئی آچيق آچيق بيان ايتدك.

١٣- و هر انسانڭ عملنی، کندی بويننه باغلادق. قيامت کونی اونڭ ايچون (او عمللرينڭ يازيلديغی) بر کتاب چيقاريرزکه، اونی آچيلمش اولارق أوڭنده بولور.

١٤- "کتابڭی اوقو! بو کون سڭا حساب صوروجی اولارق نفسڭ يتر!" (دينيله‌جك).

١٥- کيم هدايته ايررسه، آرتق آنجق کنديسی ايچون هدايته ايرمش اولور. کيم ده ضلالته دوشرسه، او تقديرده آنجق کندی عليهنه ضلالته دوشمش اولور. هم هيچ بر کناهکار، باشقه‌سنڭ کناهنی يوکلنمز. (بز) بر پيغمبر کوندرمدکجه (کيمسه‌يه) عذاب ايديجيلر دگلز.[2]

١٦- و (بز) بر شهری (عصيانلری يوزندن) هلاك ايتمك ايسته‌ديگمز زمان، اورانڭ شيماريق ايلری کلنلرينه (اللّهه اطاعت ايتمه‌لريني) امر ايدرز ده (اونلر) اوراده (امريمزه) عصيان ايدرلر؛[3] بويله‌جه اورايه (عذاب) سوز(ی) حق اولور؛ آرتق (بز ده) اورايی تماماً محو ايدرك هلاك ايدرز.

١٧- نوحدن صوڭره ده نيجه نسللری (عصيانلری سببيله) هلاك ايتدك. قوللرينڭ کناهلرندن حقّيله خبردار، کماليله کوروجی اولارق ربّڭ يتر!

---

(١) "قرآنڭ همن أوچدن بريسی حشردر (ئولدکدن صوڭره ديريلمه بجثيدر) و اکثر قيصه سوره‌لرڭ باشلرنده غايت قوّتلی آيتلر آيات حشريه‌در (حشره دائر آيتلردر). قرآن صريحاً (آچيقجه) و اشارتاً (اشارتله) بيڭلر آياتيله عين حقيقتی خبر ويرر، اثبات ايدر، کوسترر. (...) عجبا بر سلطانڭ بر تك اشارتنڭ يالان اولمامسی ايچون بعضاً بر اوردو حرکت ايدوب چارپيشديغی حالده، او پك جدّی و عزّتلی سلطانڭ (يوجه اللّهڭ) بيڭلر سوزلرينی و وعدلرينی و تهديدلرينی يالان چيقارمق هيچ بر جهتده قابلميدر و حقيقتسز اولمه‌سی ممکنميدر؟" (شعاعلر، ٩نجی شعاع، ١٨٤)

آيريجه حشرڭ قطعی بر صورتده اثباتی ايچون باقيڭز؛ (ذوالفقار، ١٠نجی سوز، ١-٧٣)

(٢) " وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولًا [(بز) بر پيغمبر کوندرمدکجه (کيمسه‌يه) عذاب ايديجيلر دگلز] سرّيله؛ اهل فترت (ايکی پيغمبر آراسنده و حق بر دينڭ حکملرينڭ اونوتولديغی بر زمانده ياشايانلر)، اهل نجاتدرلر (قورتولمش کيمسه‌لردر). بالاتفاق (اتفاقله)، تفرعاته‌دکی خطيئاتلرندن (خطالرندن) مؤاخذه‌لری (مسئوليتلری) يوقدر. امام شافعی و امام اشعريجه؛ کفره ده کيرسه، اصول ايمانی ده بولونمازسه (ايمانڭ اساسلرينی ده بيلمييورسه)، ينه اهل نجاتدر. چونکه تکليف الهی (مسئوليت) ارسال ايله (پيغمبر کوندرمکله) اولور و ارسال دخی، اطّلاع (خبردار اولمق) ايله تکليف تقرر ايدر (کرچکلشير)." (مکتوبات، ٢٨نجی مکتوب، ٢٣٧)

(٣) شيمارمش اولان بو ايلری کلنلر، جناب حقّڭ کنديلرينه کناهدن دونمه‌لری خصوصنده اولان امرينی ديڭله‌مدکلرنده، اورانڭ خلقی باشلرنده‌کی اداره‌جيلرڭ بو عصيانه بالذات اشتراك ايدرك (ويا خوش کوره‌رك) ظلملرينه اورتاق اولدقلرنده، آرتق عصيان عموميلشير و بويله‌جه عذاب، او بلده‌يه حق اولور. (رازی، ج. ٢٠/١٠، ١٧٨)

۱۸- کیم چابوق کچن بو دنیایی ایسترسه، (آرتق) اوراده ایسته‌دیگمز شیئی کیمك ایچون دیلرسه‌ك، کندیسنه چابوجق ویررز؛ صوکره اوکا جهنّمی تخصیص ایدرز؛ قینانمش و قوغولمش اولارق اورایه کیرر.

۱۹- کیم ده آخرتی ایستر و مؤمن اولارق اوکا لایق بر غیرتله چالیشیرسه، ایشته اونلرك چالیشمه‌لری (الله قاتنده) مقبولدر.

۲۰- هر برینه، اونلره و بونلره (دنیایی ایسته‌ینلره ده، آخرتی ایسته‌ینلره ده) ربّكك احساننددن مدد ویررز. ربّكك احسانی ایسه (کیمسه‌یه) یاساقلانمش دگلدر.

۲۱- باق، (رزقده و مقامده) اونلرك بعضیسنی بعضیسندن ناصل أوستون قیلدق! البته آخرت، هم درجه‌لر اعتباریله داها بیوك، هم ده أوستونلك اعتباریله داها بیوکدر.

۲۲- (ای انسان!) الله ایله برابر باشقه بر آله ایدینمه! یوقسه، قینانمش و یالگز باشکه بیراقیلمش اولارق اوتوروب قالیرسك.

۲۳- و ربّك، کندیسندن باشقه‌سنه عبادت ایتمه‌مه‌کزی و آنا-بابایه اییلك ایتمه‌یی امر ایتدی. اگر اونلردن بری ویا هر ایکیسی، سنك یانکده اختیارلغه ایریشیرسه، صاقین اونلره "أوف!" بیله دیمه! اونلری آزارلاما و اونلره کوزل سوز سویله![۱]

۲۴- هم اونلره مرحمتکدن آلچاق کوکللیلك قنادیکی ایندیر و دیکه: "ربّم! (اونلر) بنی کوچك ایکن ناصل (مرحمت ایدوب) یتیشدیردیلرسه، (سن ده) اونلره (اویله) مرحمت أیله!"

۲۵- ربّکز ایچکزده اولانی اك ایی بیلندر. اگر صالح کیمسه‌لر اولورسه‌کز، هیچ شبهه‌سزکه او، چوقجه توبه ایدن کیمسه‌لره چوق مغفرت ایدندر.

۲۶- اقربایه، یوقسوله و یولده قالمشه ده حقّنی ویر؛ فقط اسراف ایدرك صاچوب صاوورما![۲]

۲۷- چونکه صاچوب صاوورانلر، شیطانلرك قرداشلریدرلر. شیطان ایسه، ربّنه قارشی چوق نانکوردر.

---

(۱) "اوت، دنیاده اك یوکسك حقیقت پدر و والده‌لرك اولادلرینه قارشی اولان شفقتلریدر و اك عالی (یوجه) حقوق دخی اونلرك او شفقتلرینه مقابل (قارشیلق) اونلره حرمت ایتمك، اونلرك حقلریدر. چونکه اونلر، حیاتلرینی کمال لذّتله (تام بر لذّتله) اولادلرینك حیاتی ایچون فدا ایدییورلر، صرف ایدییورلر. اویله ایسه، انسانیتی سقوط ایتمه‌مش (قیمتندن دوشمه‌مش) و جاناوره انقلاب ایتمه‌مش (جاناوره دونمه‌مش) هر بر ولدك (چوجغك) فرض اولان بر وظیفه‌سی ده، او محترم صادق فداکار دوستلره خالصانه (صاف) حرمت و صمیمانه خدمت و رضالرینی تحصیل (رضالرینی قزانمق) و قلبلرینی خشنود ایتمکدر. عموجه ایله خاله، پدر حکمنده‌درلر. تیزه ایله دایی، آنا حکمنده‌درلر. ایشته او مبارك اختیارلرك وجودلرینی استثقال ایدوب (وارلقلرینی آغیر بر یوك کبی کوروب) ئولوملرینی آرزو ایتمك، نه قدر وجدانسزلق و نه قدر آلچاقلقدر، بیل، آییل! اوت، حیاتنی سنك حیاتکه فدا ایدنك زوال حیاتنی (ئولومنی) آرزو ایتمك، نه قدر چرکین بر ظلم و نه قدر چرکین بر وجدانسزلق اولدیغنی آکلا! ای درد معیشتله (کچیم دردیله) مبتلا (طوتقون) اولان انسان! بیلکه: سنك خانه‌کده‌کی برکت دیرگی و رحمت وسیله‌سی و مصیبت دافعه‌سی (بلالری دفع ایدن)، خانه‌کده‌کی او استثقال ایتدیگك اختیار ویا کور اقرباکدر. صاقین دیمه، معیشتم (کچیمم) طاردر، اداره ایده‌مییورم! چونکه اونلرك یوزندن کلن برکت اولماسه ایدی، البته سنك ضیق معیشتك (کچیم صیقینتیك) داها زیاده اولاجقدی." (لمعه‌لر، ۲۶نجی لمعه، ۲۸۲)

(۲) "اقتصاد، نعمته کوزل و منفعتلی بر احترامدر (حرمتدر). اسراف ایسه، نعمته چرکین و ضررلی بر استخفافدر (خفیفه آلمه‌در)." (طلسملر، ۲۴نجی مکتوب، ۶۶)

آیریجه اقتصاد و اسراف حقّنده باقیکز؛ (لمعه‌لر، ۱۹نجی لمعه، ۱۴۶)

٢٨- اگر (بر شی ويره‌جك طورومده اولمايوب) ربّڭدن اميد ايتديگڭ بر رحمتی (رزقی) آرامق ايچون اونلردن (او حق صاحبلرندن)[١] يوز چويررسه‌ڭ (مجبور قاليرسه‌ڭ)، آرتق (ألمه كچرسه ويررم، معناسنده) اونلره يوموشاق بر سوز سويله!

٢٩- هم ألڭی بوينڭه باغلی قيلما (جمری اولما)؛ اونی بوس بتون كنيش طاورانارق ده آچما! يوقسه، قينانمش و پيشمان بر حالده اوتوروب قاليرسڭ.

٣٠- شبهه‌سزكه ربّڭ، ديله‌ديگنه رزقی كنيشلتير و (ديله‌ديگنه ده) طارالتير. محقّقكه او، (قوللرندن حقّيله خبردار اولان) خبير، (اونلری حقّيله كورن) بصيردر.

٣١- هم فقيرلك قورقوسی ايله چوجقلريڭزی ئولديرمه‌يڭ! اونلری ده سزی ده بز رزقلانديررز.[٢] شبهه‌سز اونلری ئولديرمك، بيوك بر كناهدر.

٣٢- و زنايه ياقلاشمايڭ (او جرمڭ سببلرندن دخی اوزاق طورڭ)؛ چونكه او، چركين بر ايشدر. و نه كوتو بر يولدر!

٣٣- هم حق بر سبب اولمادقجه، اللّهڭ حرام قيلديغی جانی ئولديرمه‌يڭ! بر كيمسه ظلمه اوغرامش اولارق ئولديريليرسه، او حالده شبهه‌سزكه اونڭ وليسنه (حقّنی آرامه‌سی ايچون) بر صلاحيت ويرمشزدر؛ آرتق (او ده) ئولديرمه‌ده (اللّهڭ قويديغی) حدّی آشماسين! چونكه كنديسی (ده) ياردیم اولونان بر كيمسه‌در.

٣٤- و رشدينه ايرنجه‌يه قدر يتيمڭ مالنه، اڭ كوزل بر شكلده (اونی محافظه مقصديله) اولمسی مستثنا، ياقلاشمايڭ! ويريلن سوزی ده يرينه كتيرڭ! چونكه ويريلن سوزده بر مسئوليت واردر.

٣٥- أولچديگڭز زمان ايسه، أولچويی تام ياپڭ، طوغری ترازی ايله طارتڭ! بو (سزڭ ايچون) داها خيرليدر و نتيجه اعتباريله داها كوزلدر.

٣٦- حقّنده بيلكی صاحبی اولماديغڭ بر شيئڭ آردينه ده دوشمه! چونكه قولاق، كوز و قلب، بونلرڭ هپسی اوندن مسئولدر.

٣٧- و ير يوزنده بوبورلنه‌رك يورومه! چونكه سن نه يری يارابيلير، نه ده بويجه طاغلره ايريشه‌بيليرسڭ.

٣٨- بتون بونلرڭ (بو طورلرڭ) كوتو اولانلری، ربّڭڭ قاتنده خوش كورولمه‌ين شيلردر.

---

(١) بوراده ذكر ايديلن حق صاحبلرندن مراد، ٢٦نجی آيتڭ مآلنده ذكر ايديلن اقربالر، يوقسوللر و يولده قالمش كيمسه‌لردر. (جلالين شرحی، ج. ٤، ٣٠٩)

(٢) "كرك نفسڭه و كرك اولاد و تعلّقاتڭه (ياقينلريڭه) حيات مالزمه‌سنی تدارك ايتمك اللّهڭ وظيفه‌سيدر. أوت مادام حياتی ويرن اودر. و او حياتی قورويا‌جق لوازماتی (لازم شيلری) ده او ويره‌جكدر. يالڭز، حكومتڭ عسكر ايچون ارزاق دپولرنده جمع ايتديگی (طوپلاديغی) ارزاق (رزقلری) عسكرلره طاشيتديرديغی، تميزلتوب اوگوتديرديگی و پيشيرتديرديگی كبی، جناب حق ده حيات ايچون لازم اولان لوازماتی كرهٔ ارض (ير يوزی) تارله‌سنده ياراتوب جمع ايتدكدن صوڭره، او ارزاقڭ طوپلانمه‌سنی و سائر احوالنی (حاللرينی) انسانه ياپديرركه، انسانه بر مشغوليت، بر اگلنجه اولسون و انسان عطالت و بطالت (تنبللك و بوش طورمق) عذابندن قورتولسون.

ای انسان! رحم مادرده (آنا رحمنده) ايكن، طفل (چوجق) ايكن، اختيار (سچمه قابليتی) و اقتداردن محروم بر وضعيتده ايكن، سنی پك لذيذ رزقلرله بسله‌ين اللّٰه، سن حياتده قالدقجه سنڭ او رزقڭی ويره‌جكدر. باقسه‌ڭا! هر بهار موسمنده سطح ارضده (ير يوزنده) ياراتيلان انواع ارزاق (رزق چشيدلرينی)كيم ياراتييور و كيملر ايچون ياراتييور؟ سنڭ آغزيڭه كتيروب صوقاجق دگل يا!" (مثنوئ نوريه، شمّه، ٢٠١)

۳۹- ایشته بونلر، ربّكك سكا وحی ایتدیگی حكمتلردندر. الله ایله برابر باشقه بر اله ایدینمه؛ یوقسه قینانمش و قوغولمش اولارق جهنّمه آتیلیرسكْ!

۴۰- (ای مشركلر!) ربّكز، اوغوللری سزه آییردی ده (كندیسی) ملكلردن قیزلرمی ایدیندی؟ طوغریسی سز، كرچكدن (اللّهك غیرتنه طوقوناجق) بیوك بر سوزسویله‌یورسكز.

۴۱- شبهه‌سزكه (بو اخطاری) بو قرآنده تورلی شكللرده افاده ایتدككه، دوشونوب عبرت آلسینلر. فقط (بو)، اونلره (حقّه قارشی) نفرتدن باشقه بر شی آرتیرمییور.

۴۲- (حبیبم، یا محمّد!) دیكه: "اگر اونك ایله برابر، سویله‌یوب طوردقلری كبی الهلر اولسه‌یدی، او تقدیرده (اونلر) عرشك صاحبنه (أوستون كلمك ایچون) بر یول آرارلردی."[۱]

۴۳- او، اونلرك سویله‌مكده اولدقلرندن پك منزّهدر و نهایتسز بیوك بر یوكسكلكله پك یوجه‌در.

۴۴- یدی كوك ایله یر و بونلرده بولونان هركس اونی تسبیح ایدر. و اوكا حمد ایله تسبیح ایتمه‌ین هیچ بر شی یوقدر. فقط (سز) اونلرك تسبیحلرینی آكلامازسكز. شبهه‌سزكه او، (عذابده هیچ عجله ایتمه‌ین) حلیم، (چوق باغیشلایان) غفوردر.[۲]

۴۵- (ای رسولم!) قرآن اوقودیغك زمان، سنكله آخرته ایمان ایتمه‌ینلرك آراسنه (بیلدكلری حالده انكار ایتمه‌لری سببیله) كیزلی بر پرده چكرز.

۴۶- و قلبلرینك اوزرینه (كندیلرینك ده ایسته‌دیگی كبی) اونی ایيجه آكلاماسینلر دییه پرده‌لر چكرز، قولاقلرینه ده بر آغیرلق (قویارز)! چونكه قرآنده ربّكی بر اولارق ذكر ایتدیگك وقت، (اونلر) نفرت ایدرك آرقه‌لرینی دونوب كیدرلر.

۴۷- سنی دیكلركن نه مقصدله دیكله‌مكده اولدقلرینی و اونلر (كندی آرالرنده) فیصیلداشیرلركن او ظالملری: "(سز) آنجق سحرلنمش بر آدمه تابع اولویورسكز!" دییورلركن اك ایی بیلن بزز!

۴۸- باق، سنك ایچون (شاعر، سحرباز و كاهن دییه‌رك) ناصل مثاللر كتیردیلر ده بو یوزدن ضلالته دوشدیلر؛ آرتق (حقّه كیدن) بر یوله كوچلری یتمز.

۴۹- و دیدیلركه: "(بز) بر كمیك یغینی و اوفالانمش بر طوپراق حالنه كلدیگمز زمانمی، كرچكدن بزمی یكی بر یاراتیلیشله دیریلتیله‌جك كیمسه‌لرز؟"

---

(۱) "شو آیت دیركه: دی! اگر دیدیگكز كبی ملكنده شریكی (اورتاغی) اولسه ایدی، البته عرش ربوبیتنه (عموم كائناتی اداره‌جیلگنه) ال اوزاتوب مداخله اثری كورونه‌جك بر درجه‌ده بر انتظامسزلق اولاجقدی. حالبوكه یدی طبقه سماواتدن طوت، تا خرده‌بینی ذی حیاتلره (اك كوچك جانلیلره) قدر، هر بر مخلوق كلّی اولسون جزئی اولسون، كوچك اولسون بیوك اولسون، مظهر اولدیغی (اوزرنده كورونن) بتون اسملرك جلوه (پاریلتی) و نقشلری دیللریله، او اسمای حسنانك مسمّای ذوالجلالنی (اك كوزل اسملره صاحب، جلال صاحبی اولان اللّهی) تسبیح ایدوب، شریك و نظیردن (اورتاق و بكزردن) تنزیه ایدییورلر (اوزاق طوتویورلر). أوت ناصلكه سما، كونشلر، ییلدیزلر دینیلن نور افشان (نور صاچان) كلماتیله، حكمت و انتظامیله، اونی تقدیس ایدییور (قصورلردن تمیز اولدیغنی اعلان ایدییور)، وحدتنه (برلگنه) شهادت ایدییور و جوّ هوا (هوا بوشلغی) دخی، بلوطلرك سسیله برق و رعد (شیمشك و كوك كورولتوسی) و قطره‌لرك (طامله‌لرك) كلماتیله (كلمه‌لریله) اونی تسبیح و تقدیس و وحدانیتنه (برلگنه) شهادت ایدر. اویله ده زمین (یر یوزی)، حیوانات و نباتات و موجودات (وارلقلر) دینیلن حیاتدار (جانلی) كلماتیله خالق ذوالجلالنی (جلال صاحبی یاراتیجیسنی) تسبیح و توحید ایتمكله (قصورسزلغنی و برلگنی سویله‌مكله) برابر، هر بر آغاجی، یاپراق و چیچك و میوه‌لرك كلماتیله یینه تسبیح ایدوب، برلگنه شهادت ایدر." (ذوالفقار، ۲۵نجی سوز، ۵۳-۵۴)

(۲) بو آیتك كنیش بر ایضاحی ایچون، باقیكز؛ (شعاعلر، ۷نجی شعاع، ۹۹-۱۶۰؛ مكتوبات، ۳۳نجی مكتوب، ۳۲٤)

۵۰- (ای رسولم!) دیکه: "ایستر طاش اولك، ایستر دمیر!"

۵۱- "ایسترسه کوڭلگزده بویوین (دیریلمه‌سی سزه امکانسز کلن) هر هانکی بر مخلوق! (الله سزی مطلقا دیریلته‌جکدر.)" بوڭا رغماً دییه‌جکلرکه: "بزی تکرار (حیاته) کیم دوندیره‌جك؟" دیکه: "سزی ایلك دفعه یاراتان!"[۱] بونك أوزرینه سڭا (آلایلی آلایلی) باشلرینی صاللایاجقلر و: "نه زمان او؟" دییه‌جکلر. دیکه: "اومولورکه یاقین اولابیلیر!"

۵۲- سزی (قبرلریگزدن) چاغیراجغی کون، همن اوڭا حمد ایدرك (دعوتنه) اجابت ایده‌جکسگز و (دنیاده) آنجق پك آز قالدیغگزی ظن ایده‌جکسگز.

۵۳- (حبیبم، یا محمّد!) قوللریمه سویله؛ (کافرلره، سوزلری) اڭ کوزل اولانی سویله‌سینلر! چونکه شیطان، (اونلرك مؤمنلرله) آرالرینی بوزمق ایستر. شبهه‌سز شیطان، انسانه آپ آچیق بر دوشماندر.

۵۴- (اونلره سویله‌سینلرکه:) "ربّگز سزی اڭ ایی بیلندر. دیلرسه سزه مرحمت ایدر، دیلرسه سزه عذاب ایدر." هم سنی، اونلرك اوزرینه وکیل کوندرمدك.

۵۵- ربّك، کوکلرده و یرده اولان کیمسه‌لری ده اڭ ایی بیلندر. آند اولسونکه، پیغمبرلرك بعضیسنی بعضیسنه أوستون قیلدق؛ داوده ده زبوری ویردك.

۵۶- دیکه: "اوندن باشقه (آلّه) ظن ایتدکلریگزه یالوارك؛ حالبوکه (اونلر) نه سزدن صیقینتی‌یی کیدره‌بیلیرلر، نه ده (اونی باشقه بر طرفه) چویره‌بیلیرلر."

۵۷- اونلرك (آلّه دییه) یالواروب طوردقلری شیلر، ربلرینه هانکیسی داها یاقین اولاجق دییه وسیله آرارلر؛[۲] اونك رحمتنی اومارلر و عذابندن قورقارلر. چونکه ربّڭك عذابی (پك) قورقونچدر.

۵۸- هیچ بر شهر یوقدرکه، بز قیامت کوننندن أوگجه هلاك ایدیجیلری ویا شدّتلی بر عذاب ایله عذاب ایدیجیلری اولمایالم. بو، کتابده (لوح محفوظده) یازیلمشدر.

(۱) باقیگز؛ (صحیفه ۳۳۱، حاشیه ۱)

"وجود انسان، طوردن طوره کچدکجه عجیب و منتظم انقلابلر (دگیشیکلکلر) کچیرییور. نطفه‌دن (بر طامله صودن) علقه‌یه (آنا رحمی دیوارینه طوتونمش، آصیلی بر حجره طوپلیلغنه)، علقه‌دن مضغه‌یه (دیشله چیگننمش أته بگزه‌ین بر جنینه)، مضغه‌دن عظم و لحمه (کمیك و أته)، عظم و لحمدن خلق جدیده (یگی بر یاراتیلیشه) یعنی انسان صورتنه انقلابی، غایت دقیق (اینجه) دستورلره تابعدر. او طورلرك هر بریسنك اویله قوانین مخصوصه (خصوصی قانونلری) و اویله نظامات معیّنه (بلیرلی نظاملری) و اویله حرکات مطّرده‌لری (دوزکون حرکتلری) واردرکه؛ جام کبی، آلتنده بر قصد، بر اراده، بر اختیار، بر حکمتك جلوه‌لرینی کوستر. (...)

عجبا ممکنمیدرکه: بو درجه نهایتسز بر قدرت و محیط (قوشاتیجی) بر حکمت ایله ربوبیت (تربیه و اداره) ایدن و ذرّاتدن (ذرّه‌لردن) تا سیّاراته (کزه‌کنلره) قدر بتون موجوداتی قبضهٔ تصرّفنده (حکمی آلتنده) طوتمش و انتظام و میزان (اولچو) دائره‌سنده دوندیرن صانع ذوالجلال (جلال صاحبی صنعتکار اولان الله)، نشئهٔ اخری‌یی (تکرار دیریلمه‌یی) یاپماسین ویا یاپاماسین! ایشته چوق آیات قرآنیه (قرآن آیتلری)، شو حکمتلی نشئهٔ اولی‌یی (ایلك دیریلمه‌یی) نظر بشره وضع ایدییور (انسانه کوسترییور). حشر و قیامتده‌کی نشئهٔ اخری‌یی اوڭا تمثیل ایدرك، استبعادی (عقلدن اوزاق کورمه‌یی) ازاله ایدر (کیدرر)." (سوزلر، ۲۹نجی سوز، ۱۹۸-۲۰۰)

(۲) ابن مسعوده (رع) کوره، بر قسم انسانلر، جنلردن بر طائفه‌یه طاپییورلردی. بو جن طوپلیلغی داها صوڭره مسلمان اولدی. او انسانلر ایسه حالا بونلره طاپمه‌یه دوام ایدییورلردی. بونك اوزرینه بو آیت جلیله نازل اولدی. ابن عبّاسه (رع) کوره، کندیلرینه طاپیلدیغی حالده ربلرینك رضاسنه وسیله آرایانلر، ملکلر، حضرت عیسی (عم) وحضرت عُزَیْردر (عم). (قرطبی، ج. ۱۰/۵، ۲۷۹)

٥٩- (مشركلرك ايسته‌دكلرى) او معجزه‌لرى كوندرمكدن بزى آليقويان (تك) شى، اوّلكيلرك اونلرى يالانلامه‌سيدر. نيته‌كيم ثمود قومنه (پيغمبرلرينك حقّانيتنى) كوسترن (بر معجزه) اولارق او ديشى دوه‌يى ويرمشدك ده اوڭا (او معجزه‌يى يالانلامه‌لرى سببيله، كنديلرينه) ظلم ايتديلر. حالبوكه (بويله) معجزه‌لرى، آنجق قورقوتمق ايچون كوندررز.[١]

٦٠- (حبيبم، يا محمّد!) هانى سڭا ده: "شبهه‌سزكه ربّك، انسانلرى (علم و قدرتيله) قوشاتمشدر (كيمسه‌دن قورقمادن تبليغه دوام ايت)!" ديمشدك. سڭا (معراج كيجه‌سى) كوستردیگمز او تماشايى و قرآنده لعنتلنن (جهنّمده‌كى زقوم) آغاجنى ده آنجق انسانلر ايچون بر امتحان ياپدق.[٢] چونكه (بز) اونلرى قورقوتويورز، فقط (بو) اونلرده بيوك بر آزغينلقدن باشقه بر شى آرتيرمييور.

٦١- بر زمان ده ملكلره: "آدمه سجده ايدك!" بويورمشدق؛ (جنلردن اولان) ابليس خارج، همن سجده ايتديلر.[٣] (ابليس:) "بر چامور اولارق ياراتديغك كيمسه‌يه سجده‌مى ايده‌جگم؟" ديدى.

٦٢- "شو بڭا أوستون قيلديغڭى كوردڭمى؟ يمين اولسونكه، اگر بنى قيامت كوننه قدر كجيكديرر (و بڭا مهلت ويرر)سه‌ڭ، اونك ذرّيتنى، پك آزى مستثنا، مطلقا حاكميتم آلتنه آلاجغم" ديدى.

٦٣- (الله) بويورديكه: "(چيق) كيت! آرتق اونلردن كيم سڭا اويارسه، هيچ شبهه‌سزكه تام بر قارشيلق اولارق جزاڭز، جهنّمدر!"

٦٤- "هم اونلردن كوجڭك يتديگى كيمسه‌لرى سسڭله (وسوسه‌ڭله) يرندن اوينات؛ سُواريلرك و يايالرڭله اوزرلرينه يايغره‌يى باص؛ ماللرده و اولادلرده كنديلرينه اورتاق اول و اونلره (يالان) وعدلرده بولون!" ذاتاً شيطان، اونلره آلداتمه‌دن باشقه نه وعد ايدر؟[٤]

٦٥- "شبهه‌سزكه قوللريمك أوزرنده سنك ايچون بر حاكميت يوقدر. (اونلره) وكيل اولارق ايسه ربّك يتر!"

٦٦- (اى انسانلر!) ربّڭز، فضلندن (رزقڭزى) آراياسڭز دييه دڭزده كميلرى سزك ايچون يوزديرندر. محقّقكه او، سزه قارشى چوق مرحمتليدر.

---

(١) مكّه‌ليلر، رسول اكرمدن (ع‌ص‌م) كنديلرى ايچون صفا تپه‌سنك آلتون اولمه‌سنى و مكّه‌نك اطرافنده‌كى طاغلرك بركتلى بر اراضى حالنه كلمه‌سنى و چفتجيلك ياپمه‌لرينه ألويريشلى اولمه‌سنى ايسته‌ديلر. جناب حق ده پيغمبرينه بيلديرديكه: "شايد اونلرك بو ايستكلرينى يرينه كتيرسه‌يدك و اونلر ده بو معجزه‌لرى يالانلاسه‌لردى، آرتق بتون مشركلرك كوكلرينى تماميله كسه‌جك بر عذاب اوزرلرينه اينردى." (رازى، ج. ١٠/٢٠، ٢٣٦)

آيريجه انسانلرى قبوله مجبور بيراقاجق نوعدن معجزه‌لر كوستريلمه‌ييشنك حكمتى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ١٢٧، حاشيه ٢)

(٢) آيت كريمه‌ده كچن و "تماشا" دييه معنا ويريلن "رؤيا" كلمه‌سى، عربجه‌ده رؤيت (كوروش) آڭلامنده اولوب، معراج كيجه‌سنده رسول اللّهه (ع‌ص‌م) كوستريلن و باش كوزيله كورديگى بر مشاهده اولديغى، ابن عبّاسدن (رع) روايت ايديلمشدر. لعنتلنن آغاچ ايسه، جهنّمده آلولرك ايچنده بيته‌جگى بيلديريلن و اورايه خاص اولان زقوم آغاجيدر. كرك معراج معجزه‌سى، كركسه زقوم آغاجى اونلرى يالانلايان مشركلرله، اونلر حقّنده شبهه‌يه دوشن بعض مسلمانلر ايچون امتحان وسيله‌سى اولمشدر. (ابن كثير، ج. ٢، ٣٨٦)

(٣) ملكلرك، حضرت آدمه (ع‌م) سجده ايتمه‌سى، شيطانك ايسه سجده ايتمه‌مسى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ٥، حاشيه ٢)

(٤) شيطانك حيله‌لرى و بونلردن قورونمه يوللرى ايله شيطانك ياراتيلمه‌سى و انسانه مسلّط ايديلمه‌سنده‌كى حكمتلر ايچون باقيڭز؛ (لمعلر، ١٣نجى لمعه، ٧١-٩١؛ سوزلر، ٢١نجى سوز، ٩٦-١٠٠؛ مكتوبات، ١٢نجى مكتوب، ٣١-٣٣)

٦٧- دڭزده سزه ضرر (بوغولمه قورقوسی) طوقوندیغی وقت، اوندن (اللّهدن) باشقه یالوارمقده اولدقلریڭز (خاطریڭزدن) غیب اولوب کیدر. فقط، سزی قاره‌یه (چیقارمقله) قورتارنجه ده (اوڭا اطاعتدن) یوز چویررسڭز. ذاتاً انسان چوق نانکوردر.

٦٨- یوقسه اونڭ، قاره طرفنده سزی یره باتیرمه‌سندن ویا اوزریڭزه طاش یاغدیران بر قاصیرغه کوندرمه‌سندن امینمی اولدیڭز؟ صوڭره کندیڭزه، (سزی قورویان) بر وکیل ده بولامازسڭز.

٦٩- یوقسه اونڭ، سزی باشقه بر دفعه داها اورایه (دڭزه) دوندیروب ده، اوزریڭزه شدّتلی بر قاصیرغه کوندرمه‌سندن (و) بویله‌جه نانکورلك ایتمه‌ڭز سببیله سزی بوغمه‌سندن امینمی اولدیڭز؟ صوڭره بونڭ ایچون بزه قارشی کندیڭزه بر یاردیمجی ده بولامازسڭز.

٧٠- شانم حقّی ایچون (بز)، آدم اوغوللرینی شرفلی قیلدق؛ اونلری قاره‌ده و دڭزده (چشیدلی نقل واسطه‌لری أوزرنده) طاشیدق؛ اونلری تمیز شیلردن رزقلاندیردق و اونلری یاراتدقلریمزڭ بر چوغنه فضیلتلی طوتارق أوستون قیلدق.[١]

٧١- او کون هر صنفدن انسانلری امامل‌ریله برلکده چاغیررز. آرتق، کیمڭ کتابی صاغندن ویریلیرسه، ایشته اونلر کتابلرینی (سوینه‌رك) اوقورلر و قیل قدر حقسزلغه اوغراتیلمازلر.

٧٢- و کیم بوراده (بو دنیاده، قلبی) کور اولورسه، او تقدیرده او، آخرتده ده کوردر و یولجه اڭ صاپیق اولاندر.

٧٣- (حبیبم، یا محمّد!) نره‌ده‌یسه (او مشرکلر) سنی دخی، سڭا وحی ایتدیگمزدن باشقه‌سنی بزه قارشی افترا ایده‌سڭ دییه، کرچکدن فتنه‌یه دوشوره‌جکلردی و (سن اونلره اویسه‌یدڭ) او تقدیرده سنی دوست ایدینه‌جکلردی.

٧٤- حالبوکه (بز) سڭا ثبات ویرمه‌مش اولسه‌یدق، کرچکدن نره‌ده ایسه اونلره آز بر شی میل ایده‌جکدڭ.[٢]

٧٥- او تقدیرده سڭا حیاتڭ قات قات عذابنی، ئولومڭ ده قات قات عذابنی طاتدیرردق؛ صوڭره بزه قارشی کندیڭه بر یاردیمجی ده بولامازدڭ.

---

(١) "جناب حق انسانی، پك چوق انواع (نوعلر) یرنده بر نوع جامع (پك چوق قابلیتلری اولان بر نوع اولارق) خلق ایتمش (یاراتمش). یعنی، بتون انواع حیواناتڭ مختلف درجاتی (چشیدلی درجه‌لری) قدر، بر تك نوع اولان انسان ایله، او وظائفی (وظیفه‌لری) کوردیرمك اراده ایتمش (دیله‌مش)که؛ انسانلرڭ قُوالرینه (قابلیتلرینه) و حسّیاتلرینه (دویغولرینه) فطرتاً (یاراتیلیشدن) بر حد (صینیر) بیراقمامش؛ فطری بر قید قویمامش، سربست بیراقمش. سائر حیواناتڭ قُوالری و حسّیاتلری محدوددر (صینیرلیدر)، فطری بر قید آلتنده‌در.

حالبوکه انسانڭ هر قُواسی، حدسز بر مسافه‌ده جولان ایدر (طولاشیر) کبی، غیر متناهی جانبنه (صوڭسز طرفنه) کیدر. چونکه انسان، خالق کائناتڭ (کائناتڭ یاراتیجیسنڭ) اسماسنڭ (اسملرینڭ) نهایتسز تجلّیلرینه (اوزرنده کورونمه‌سنه) بر آیینه اولدیغی ایچون، قُوالرینه نهایتسز بر استعداد (قابلیت) ویریلمش."
(مکتوبات، ٢٦نجی مکتوب، ١٢٩-١٣٠)

(٢) قریش ایلری کلنلری، رسول اکرمڭ (عصم) یاننه کلدکلری زمانلرده، ضعیف و فقیر مسلمانلری مجلسلرنده کورمك ایسته‌مدکلرینی، بیان ایتدیلر. پیغمبریمز (عصم) ایسه، بو وسیله ایله بلکه ایمانه کلیرلر امیدیله، اونلرڭ تکلیفلرینه خفیف بر میل کوسترمشدی. بونڭ أوزرینه بو آیت نازل اولمشدر. (قرطبی، ج. ١٠/٥، ٢٩٩)

٧٦- بينه نره‌ده ايسه سنى بو يردن (مكّه‌دن) چيقارمق ايچون كرچكدن راحتسز ايده‌جكلردى؛ حالبوكه او تقديرده (كنديلرى ده) سنڭ آردڭدن (اوراده) آنجق پك آز قالاجقلردر.[١]

٧٧- سندن أوڭجه كوندرديگمز پيغمبرلر حقّنده‌كى (الٰهى) قانون (بويله‌در) و (اونلرى يورتلرندن چيقارانلره ويريلن جزا) اولارق بزم قانونمزده هيچ بر دگيشيكلك بولامازسڭ.

٧٨- (أوگله أوزرى) كونشڭ زوالندن (صوڭره أوگله، داها صوڭره ايكيندى نمازى)، كيجه‌نڭ قرارمه‌سنه قدر (كون باتيمنده آقشام، اييجه قراردیغنده ياتسى نمازى اولمق اوزره) نمازيڭى قيل؛ بر ده صباح نمازينى (قيل)! چونكه صباح نمازى (كيجه و كوندوز ملكلرى طرفندن) شاهد اولونان (بر نماز)در.

٧٩- (حبيبم، يا محمّد!) هم كيجه‌نڭ بر قسمنده (اويانوب) ده سڭا مخصوص بر فضله (فرض نماز) اولمق أوزره، اونڭله (قرآنله) تهجّد (نمازى) قيل! تاكه ربّڭ، سنى مقام محموده (أوگولن بر مقامه)[٢] اولاشديرسين.

٨٠- و ديكه: "ربّم! بنى طوغرى اولان (راضى اولاجغڭ) بر كيرديريشله (مدينه‌يه) كيرديرو بنى طوغرى اولان (راضى اولاجغڭ) بر چيقاريشله (مكّه‌دن) چيقار و بڭا طرفڭدن ياردیمجى بر كوچ وير!"

٨١- بينه ديكه: "حق كلدى، باطل زائل اولدى شبهه‌سزكه باطل، يوق اولمه‌يه محكومدر."

٨٢- هم قرآندن اويله شيلر ايندريرزكه او، مؤمنلر ايچون بر شفا و بر رحمتدر؛[٣] ظالملره ايسه آنجق خسران آرتديرر.

٨٣- انسانه نعمت ويرديگمز زمان، (شكردن) يوز چويروب يان چيزر. اوڭا (فقيرلك و خسته‌لق كبى) شر طوقونديغى زمان ده اييجه اميدسز اولور.

٨٤- ديكه: "هركس كندى حالنه (مزاجنه) كوره عمل ايدر." فقط ربّڭ، كيمڭ داها طوغرى بر يولده اولديغنى اڭ ايى بيلندر.

٨٥- هم سڭا روحدن صورييورلر. ديكه: "روح ربّمڭ امرندندر؛[٤] سزه ايسه علمدن آنجق پك آز بر شى ويريلمشدر."

٨٦- جلالم حقّى ايچون، اگر ديلرسه‌ك سڭا وحى ايتديگمزى (قرآنى) تماماً اورته‌دن قالديررز؛ صوڭره اونڭ (كرى كتيريلمه‌سى) ايچون بزه قارشى كنديڭه بر وكيل ده بولامازسڭ.

---

(١) الله، مشركلرڭ رسول اكرمى (ع‌ص‌م) مكّه‌دن چيقارمه‌لرينه مانع اولدى. نهايت هجرتى كنديسى امر ايتدى. او مشركلر بوندن صوڭره مكّه‌ده اوزون سوره قالاماديلر. نيته‌كيم چوغى أوڭجه بدرده هلاك اولديلر. داها صوڭره ده مكّه‌نڭ فتحى ميسّر اولدى. (رازى، ج. ٢١/١١، ٢٤)

(٢) "مقام محمود بر اَوجدر (ذروه‌در). پك بيوك و بيڭلر مقام محمود كبى مهم حقيقتلرى احتوا ايدن (ايچنه آلان) بر حقيقت اعظمڭ (اڭ بيوك بر حقيقتڭ) بر داليدر و خلقت كائناتڭ (كائناتڭ ياراتيليشنڭ) أڭ بيوك نتيجه‌سنڭ (پيغمبر افنديمزڭ (ع‌ص‌م) بر ميوه‌سيدر. (...) هم حضرت محمّد عليه الصّلاة والسّلامه مقام محمود ويريلمسى، عموم امّتنه ايده‌جگى شفاعت كبراسنه (أڭ بيوك شفاعتنه) اشارتدر." (شعاعلر، ٦نجى شعاع، ٩٢-٩٣)

(٣) "(قرآن) بيڭلر دفعه تكرار ايديلسه اوصانديرمييور، بلكه لذّت ويرييور. كوچك بسيط بر چوجغڭ حافظه‌سنه آغير كلمه‌يور، حفظ ايده‌بيلير (ازبرله‌يه‌بيلير). اڭ خسته‌لقلى، آز بر سوزدن متأذّى اولان (اينجين) بر قولاغه ناخوش كلمه‌يور، خوش كلييور. سكراتده (ئولوم آننده) اولانڭ طماغنه شربت كبى اولويور. زمزمۀ قرآن، اونڭ قولاغنده و دماغنده، عيناً آغزنده و طماغنده ماء زمزم (زمزم صويى) كبى لذيذ كلييور. اوصانديرمامه‌سنڭ سرّ حكمتى شودركه: قرآن، قلوبه (قلبلره) قوّت و غدا و عقوله (عقللره) قُوت و غنادر (رزق و زنكينلكدر) و روحه ماء و ضيا (صو و ايشيق) و نفوسه (نفسلره) دوا و شفا اولديغندن اوصانديرماز." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ١٣)

(٤) روح حقّنده باقيڭز: (سوزلر، ٢٩نجى سوز، ١٩٠-١٩٣)

٨٧- آنجق ربّڭدن بر رحمت اولارق (قرآنی اورته‌دن قالدیرمادق)؛ کرچکدن اونڭ، سنڭ أوزرڭده‌کی احسانی (چوق) بیوکدر.

٨٨- (حبیبم، یا محمّد!) دیکه: "یمین اولسونکه، اگر انسانلر و جنلر بو قرآنڭ بر بڭزرینی کتیرمك أوزره بر آرایه کلسه‌لر، بربرلرینه یاردیمجی ده اولسه‌لر، (یینه) اونڭ بڭزرینی کتیره‌مزلر."(١)

٨٩- شانم حقّی ایچون، بو قرآنده، انسانلره هر چشید مثالدن (و معنادن) مختلف شکللرده آچیقلادق. یینه ده انسانلرڭ چوغی، انکاردن باشقه بر شی قبول ایتمه‌دیلر.

٩٠- و دیدیلرکه: "بزه یردن بر پیڭار فیشقیرتمادقجه سڭا اصلا ایمان ایتمه‌یز!"

٩١- "ویا سنڭ خرما آغاچلرندن و أوزوم باغلرندن بر باغچه‌ڭ اوللی ده آرالرندن شاریل شاریل نهرلر آقیتملیسڭ!"

٩٢- "یاخود ادّعا ایتدیگڭ کبی، کوگی أوزریمزه پارچه پارچه دوشورملیسڭ؛ ویا اللّهی و ملکلری (آچیقجه بوڭا) کفیل اولارق کتیرملیسڭ!"

٩٣- "یاخود، آلتوندن بر أوڭ اوللی ویا کوگه چیقملیسڭ! فقط بزه اوقویاجغمز بر کتاب ایندیرمدکجه، کوگه چیقمه‌ڭه ده اصلا ایناغایاجغز!" دیکه: "ربّمی تنزیه ایدرم؛ (بن) ساده‌جه پیغمبر اولان بر انسان دگلمی‌یم؟"(٢)

٩٤- کندیلرینه هدایت رهبری کلدیگی زمان انسانلری ایمان ایتمکدن آلیقویان شی، آنجق شویله دیمه‌لری اولمشدر: "اللّٰه بر انسانیمی پیغمبر کوندردی؟"(٣)

٩٥- دیکه: "اگر یر یوزنده یرلشمش کیمسه‌لر اولارق کزوب طولاشانلر ملکلر اولسه‌یدی، البته اونلره (ده کندی نوعلرندن) کوکدن ملك بر پیغمبر کوندرردك."

٩٦- دیکه: "بنمله سزڭ آراڭزده شاهد اولارق اللّٰه یتر! شبهه‌سزکه او، قوللرندن حقّیله خبرداردر، (اونلری) حقّیله کورندر."

---

(١) "(بو آیتڭ) افاده ایتدیگی عظیم معنا و بیوك حقیقت، قاصر الفهم (آڭلاییشی قیصه) اولانلرجه و دقّتسزلکله مبالغه‌لی بر بلاغت (آبارتیلی بر افاده طرزی) ایچون محال بر صورت (امکانسز بر شکل) ظن ایدیلییور. حاشا! (اصلا!) مبالغه دگل، محال بر صورت دگل، عین حقیقت (حقیقتڭ تا کندیسی) بر بلاغت و ممکن و واقع (اولمش) بر صورتده‌در. او صورتڭ بر وجهی (یوڭی) شودرکه، یعنی 'قرآندن ترشّح ایتمه‌ین (سوزولمه‌ین) و قرآنڭ مالی اولمایان انس و جنڭ (انسانلرڭ و جنّلرڭ) بتون کوزل سوزلری طوپلانسه، قرآنی تنظیر ایده‌مز (بڭزرینی یاپاماز)' دیمکدر. هم ایده‌مه‌مشکه، کوستریلمییور." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٤٠-٤١)

آیریجه بو آیتڭ کنیش ایضاحی ایچون باقیڭز: (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ١٩٠-٢٥٣)

(٢) انسانلری قبوله مجبور بیراقاجق نوعدن معجزه کوستریلمه‌ییشنڭ حکمتی حقّنده باقیڭز؛ (صحیفه ١٢٧، حاشیه ٢)

(٣) "جناب حق، اونی بشر صورتنده (انسان اولارق) کوندرمش، تا انسانڭ احوال اجتماعیه‌لرنده (اجتماعی حاللرنده) دنیوی، اخروی (دنیا و آخرته دائر) سعادتلرینی قزاندیراجق اعمال و حرکاتلرنده (عمل و حرکتلرنده) رهبر اولسون و امام اولسون و هر بری برر معجزات قدرت الٰهیه (اللّهڭ قدرت معجزه‌سی) اولان عادیات (صیره‌دن شیلر) ایچنده‌کی خارق العاده اولان صنعت ربّانیه‌یی (اللّهڭ صنعتلرینی) و تصرّف قدرت الٰهیه‌یی (اللّهڭ قدرتنڭ اجراآتلرینی) کوسترسین. اگر افعالنده (فعللرنده) بشریتدن (انسان اولمقدن) چیقوب خارق العاده اولسه ایدی، بالذّات امام اولامازدی؛ افعالیله، احوالیله، اطواریله (طورلریله) درس ویره‌مزدی." (ذوالفقار، ١٩نجی مکتوب، ٥)

۹۷- الله كيمى (حكمتنه بناءً كندى لطفندن) هدايته ايرديررسه، ايشته هدايته ايرن اودر. كيمى ده (عصيانكارلغى يوزندن) ضلالته آتارسه، آرتق كنديلرينه اوندن باشقه ياردمجيلر اصلا بولامازسك![1] و اونلرى قيامت كونى يوزلرى أوستى، كور، ديلسز و صاغير اولارق حشر ايدرز. اونلرك واراجغى ير جهنّمدر. (اونك آتشى) هر ياواشلاديغنده، اونلره بر آلو آرتيررز.

۹۸- ايشته بو، اونلرك جزاسيدر؛ چونكه اونلر، آيتلريمزى انكار ايتديلر و: "(بز) بر كميك ييغينى و اوفالانمش بر طوپراق حالنه كلديكمز زمانمى، كرچكدن بزمى يڭى بر ياراتيليشله ديريلتيله‌جك كيمسه‌لرز؟" ديديلر.[2]

۹۹- كورمديلرميكه، شبهه‌سز كوكلرى و يرى ياراتان الله، كنديلرينك بڭزرينى ياراتمه‌يه ده حقّيله كوجى يتندر. كنديلرى ايچون بر اجل تعيين ايتديكه، اونده هيچ شبهه يوقدر. فقط ظالملر، انكاردن باشقه بر شيئى قبول ايتمه‌ديلر.

۱۰۰- ديكه: "اگر ربمّك رحمت خزينه‌لرينه سز صاحب اولسه‌يديڭز، او زمان (دخى) خرجامق (ايله توكنير) قورقوسيله كرچكدن جمريلك ايدرديڭز. ذاتاً انسان چوق جمريدر."

۱۰۱- جلالم حقّى ايچون، (بز) موسى‌يه آپ آچيق طقوز معجزه ويردك؛[3] (اى رسولم) ايشته اسرائيل اوغوللرينه صور! (موسى) اونلره كلديكى زمان، بونك أوزرينه فرعون اوڭا: "اى موسى! طوغريسى بن سنى سِحرلنمش ظن ايدييورم" ديمشدى.

۱۰۲- (موسى ايسه:) "كرچكدن (سن ده) بيليرسڭكه، بونلرى برر دليل اولارق، آنجق كوكلرك و يرك ربّى اينديردى. اى فرعون شبهه‌سزكه بن ده سنى محو اولمش ظن ايدييورم" ديدى.

۱۰۳- نهايت (فرعون اونلرى او يردن (مصردن) چيقارمق ايسته‌دى ده اونى و برابرنده‌كيلرى، هپ برلكده صوده بوغدق.

۱۰٤- و اونك آردندن اسرائيل اوغوللرينه شويله بويوردق: "(فرعونك سزى چيقارمق ايسته‌ديكى) بو يرده اوتورك؛ آرتق آخرت وعدى (قيامت) كلديكى زمان، هپڭزى (سزى و اونلرى طوپلايوب) بر آرايه كتيره‌جكز."

---

(۱) اللّهك هدايته ايرديرمسى و ضلالته آتمه‌سى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ۲۹٤، حاشيه ۱)

(۲) "اونك قدرتنده نقصان يوقدر. اڭ بيوك و اڭ كوچك شيلر، اوڭا نسبتاً بردرلر. بر بهارى خلق ايتمك (ياراتمق)، بر چيچك قدر قولايدر. أوت بر قديركه: شو عالم؛ بتون كونشلرى، بيلديزلرى، عوالمى (عالملرى)، ذرّاتى (ذرّه‌لرى)، جواهرى (جوهرلرى) نهايتسز لسانلرله اونك عظمتنه (بويوكلگنه) و قدرتنه شهادت ايدر. هيچ بر وهم و وسوسه‌نك حقّى وارميدركه، حشر جسمانى‌يى (جسميله ديريلتيلمه‌يى) او قدرتدن استبعاد ايتسين (اوزاق كورسون)!" (سوزلر، ۲۹نجى سوز، ۲۰۱-۲۰۲)

(۳) ابن عبّاسه (رع) كوره، موسى‌يه (عم) ويريلن طقوز معجزه شونلردر: "اژدرهايه دونوشن عصاسى، يد بيضا (ايشيق ويرن ألى)، اونك دعاسى بركتيله؛ چكركه، اكين بيتى و قورباغه‌لرك استيلالرى ايله ايچيلملك ايسته‌نن هر هانكى بر صويك همن قانه دونمه‌سى آفتلرينك مصرليلرك أوزرندن قالديريلمه‌سى، عصاسنى اورمه‌سى ايله طاشلرك ياريلوب صو فيشقيرمه‌سى، دڭزك ياريلارق كچه‌بيله‌جكلرى يوللرك آچيلمسى و طور طاغنك اسرائيل اوغوللرينك أوزرينه قالديريلارق قورقوتولمه‌لريدر." (ابن كثير، ج. ۲، ٤۰۳)

١٠٥- و اونى (قرآنى) حق ايله انديردك؛ او ده (امين اللرده هيچ دگيشمدن سزه) حق ايله ايندى. (اى رسولم!) سنى ده آنجق بر مژده‌له‌ييجى و (عين زمانده) قورقوتوجى اولارق كوندردك.

١٠٦- هم اونى، بر قرآن اولارق (آيت آيت) قسملره آييردقكه، انسانلره اونى (اييجه آڭلايابيلمه‌لرى ايچون) طورا طورا اوقوياسڭ! چونكه اونى (حادثه‌لره كوره، سزه بر درس اولمق أوزره) آزار آزار انديردك.

١٠٧- ديكه: "(آرتق) اوڭا ايستر ايمان ايدڭ، ايستر ايمان ايتمه‌يڭ!" چونكه اوندن أوڭجه كنديلرينه علم ويريلمش اولانلر (اهل كتابڭ مؤمنلرى، قرآن) كنديلرينه اوقونديغى زمان، سجده ايديجى كيمسه‌لر اولارق، يوزلرى أوستى يره قاپانيرلر.[١]

١٠٨- و ديرلركه: "ربّمزى تنزيه ايدرز؛ كرچكدن ربّمزڭ (كتابلريمزده خبر ويرديگى أوزره آخر زمان پيغمبرى حقّنده‌كى) وعدى، طوغريسى يرينه كتيريلمش اولدى."

١٠٩- و آغلايارق يوزلرى أوستى يره قاپانيرلر و (قرآن) اونلره، (اللّٰهه) كوڭلدن باغليلغى آرتيرر.

١١٠- ديكه: "ايستر اللّٰه دييه دعا ايدڭ، ايستر رحمن دييه دعا ايدڭ! هانكيسيله دعا ايتسه‌ڭز، ايشته اڭ كوزل اسملر اونڭدر." (اى حبيبم!) نمازڭده سسڭى چوق يوكسلتمه؛ اونده او قدر ده كيزله‌مه؛ بو ايكيسنڭ آراسنده بر يول طوت!

١١١- و ديكه: "حمد او اللّٰهه مخصوصدركه، چوجق ايدينمه‌مشدر؛ هم ملكده كنديسنه هيچ بر اورتاق اولمامشدر؛ عاجزلكدن (منزّه اولديغندن) طولايى اونڭ ايچون هيچ بر ياردیمجى ده اولمامشدر. آرتق اونى تكبير كتيره‌رك يوجلت!"

١٨- كهف سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ١١٠ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهڭ اسميله

١- حمد او اللّٰهه مخصوصدركه، قولنه كتابى (قرآنى) انديردى و اونده (لفظنده و معناسنده) هيچ بر اگريلك (اختلاف) بولونديرمدى.[٢]

٢- (اونى) طوس طوغرى (بر كتاب) اولارق انديرديكه، طرفندن شدّتلى بر عذاب ايله (انكار ايدنلرى) قورقوتسون و صالح عمللر ايشله‌ين مؤمنلره، شبهه‌سز كنديلرى ايچون كوزل بر مكافات بولونديغنى مژده‌له‌سين!

٣- (كه او مؤمنلر) اوراده ابدى اولارق قاليجيدرلر.

٤- هم: "اللّٰه چوجق ايدينيدى" دييئلرى قورقوتسون (دييه او كتابى انديردى)!

---

(١) بو آيت كريمه، قرآن كريمده‌كى اون درت سجده آيتنڭ دردنجيسيدر. تلاوت سجده‌سنڭ تعريفى ايچون، باقيڭز: (صحيفه ١٧٥، حاشيه ٢)

(٢) "(قرآن،) حيات شخصيه و اجتماعيهٔ بشريه‌نڭ (انسانلرڭ شخصى و جمعيت حياتلرينڭ) بتون نافع (فائده‌لى) دستورلرينى و حكمت عاليهٔ كائناتڭ (كائناتڭ يوكسك حكمتلرينڭ) بتون نورانى (نورلى) قانونلرينى جمع ايتمكله (طوپلامقله) برابر، هيچ بر مشوّشيت (قاريشيقلق) اثرى كورونمه‌يور. الحق (حقيقتاً)، او قدر اجناس مختلفه‌يى (قاريشيق جنسلرى) بر يرده طوپلايوب بر مناقشه، بر قاريشيق چيقمامق، قهّار بر نظام اعجازينڭ (صوڭ درجه حاكم اولان معجزه‌لى بر ترتيبڭ) ايشى اولابيلير." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٣٤)

٥- بوڭا (اللّهه چوجق اسنادينه) دائر نه كنديلرينك بر علمى واردر، نه ده آتالرينك! آغيزلرندن چيقان بر سوز اولارق (بو ادّعالرى) نه بيوك (بر كفر) اولدى! (اونلر) يالاندن باشقه بر شى سويله‌مييورلر.

٦- شيمدى بو سوزه (قرآنه) ايمان ايتمزلرسه، بلكه سن آرقه‌لرندن أوزوله‌رك كنديڭى خراب ايده‌جكسڭ!

٧- شبهه‌سزكه بز، ير يوزنده‌كى شيلرى كنديته بر زينت قيلدقكه، (انسانلرڭ) هانكيلرى عملجه داها كوزلدر دييه اونلرى امتحان ايده‌لم.

٨- بونڭله برابر محقّقكه بز، اوراده (ير يوزنده) نه وارسه، البته قوپ قورو بر طوپراق ايديجيلرز.[۱]

٩- (حبيبم، يا محمّد!) يوقسه كرچكدن (ساده‌جه) اصحاب كهف و رَقيمڭمى[۲] شاشيلاجق آيتلريمزدن اولدقلرينى صاندڭ؟

١٠- هانى او كنچلر، كهفه (مغاره‌يه) صيغينمشدى ده: "ربّمز! بزه، طرفڭدن بر رحمت وير و بزه شو ايشمزدن بر قورتولوش يولى حاضرلا!" ديمشلردى.

١١- بونڭ اوزرينه او مغاره‌ده قولاقلرينه نيجه ييللر (پرده) اوردق (اويقويه طالديردق).

١٢- صوڭره اونلرى اوياندريردقكه، (اويقوده) قالدقلرى مدّتى، (كندى آرالرنده‌كى) ايكى فرقه‌دن هانكيسنڭ داها ايى حساب ايده‌جگنى اورته‌يه چيقارالم.

١٣- بز سڭا اونلرڭ خبرينى حقّيله آڭلاتييورز. شبهه‌سزكه اونلر، ربلرينه ايمان ايتمش كنچلردى؛ و (بز) اونلرڭ هدايتلرينى آرتيردق.

١٤- و (قرالڭ أوڭنده) آياغه قالقدقلرنده اونلرڭ قلبلرينى قوّتلنديردك ده شويله ديديلر: "بزم ربّمز، كوكلرڭ و يرڭ ربّيدر! اوندن باشقه‌سنه اصلا آلّه اولارق يالوارمايز! يوقسه يمين اولسونكه باطل سوز سويله‌مش اولورز."

١٥- "شو بزم قوممز اوندن باشقه الٰهلر ايديندليلر. اونلرڭ أوزرينه (حق اولدقلرينه دائر) آپ آچيق بر دليل كتيرسه‌لردى يا! آرتق اللّهه يالان يره افترا ايدندن داها ظالم كيم اولابيلير؟"

---

(۱) "دنيا، بر كتاب صمدانيدر (اللّهڭ كتابيدر). حروف و كلماتى (حرف و كلمه‌لرى) نفسلرينه دگل، بلكه باشقه‌سنڭ (اللّهڭ) ذات و صفات و اسماسنه (اسملرينه) دلالت ايدييورلر. اويله ايسه معناسنى بيل، آل! نقوشنى (نقشلرينى) بيراق، كيت! هم بر مزرعه‌در (تارله‌در)، أك و محصولنى آل، محافظه ايت؛ مزخرفاتنى (پيسلكلرينى) آت، اهمّيت ويرمه! هم بربرى آرقه‌سنده، دائم كلن كچن آيينه‌لر مجموعه‌سيدر (طوپلانديغى يردر). اويله ايسه، اونلرده تجلّى ايدنى (كوروننى) بيل، انوارينى (نورلرينى) كور و اونلرده تظاهر ايدن (اورته‌يه چيقان) اسمانڭ تجلّياتنى آڭلا و مسمّالرينى (او اسملرڭ صاحبى اولان اللّهى) سو و زواله (آيريلمه‌يه) و قيريلمه‌يه محكوم اولان او جام پارچه‌لرندن علاقه‌ڭى كس! هم سيّار بر تجارتكاهدر. اويله ايسه آليش ويريشڭى ياپ، كل و سندن قاچان و سڭا التفات ايتمه‌ين قافله‌لرڭ آرقه‌لرندن بيهوده قوشما، يورولما!" (سوزلر، ۱۷نجى سوز، ٦۱)

(۲) اصحاب كهف: اللّهدن باشقه‌سنه عبادت ايتمه‌يه زورلاندقلرى ايچون ربلرينه صيغينارق بر مغاره‌يه چكيلن، يَمْليخَه، مَكْثَلينَه، مِثْلينَه، مَرْنُوشْ، دَبَرْنُوشْ، شَازَه‌نُوشْ، كَفَشْطَطَيُوشْ نامليرنده‌كى يدى كنچدر. بو كنچلر الٰهى بر معجزه اولارق قِطْميرْ اسمنده‌كى كوپكلريله برلكده اويوتولوب، أوچ يوز طقوز سنه مغاره‌ده قالمشلردى.

اصحاب رقيم ايسه، بر روايته كوره، أوچ آرقداش اولوب شدّتلى ياغموردن قاچارق بر مغاره‌يه صيغيندقلرنده بيوك بر طاش مغاره آغزينى قپاتمشدى.

بونڭ أوزرينه هر برى، اللّٰه رضاسى ايچون ايش-له‌دكلرى برر عمللرينى دعا نيتيله آڭلاتمه‌لرى أوزرينه طاش ياواش ياواش آچيلمشدى. ديگر روايتلره كوره ايسه رقيم، اصحاب كهفڭ اسملرينڭ يازيلى اولديغى بر لوحه ويا اونلرڭ ياشاديغى قصبه‌نڭ يا ده او طاغڭ ويا مغاره‌نڭ ويا كوپكلرينڭ آديدر. (بيضاوى، ج. ۲، ٤)

١٦- (ايچلرندن برى شويله ديدى:) "مادامكه اونلردن و (اونلرڭ) اللّهدن باشقه طاپمقده اولدقلرندن آيريلديڭز، اويله ايسه مغاره‌يه صيغينڭكه، ربّڭز سزه رحمتندن (بر كنيشلك) يايسين و سزه ايشڭزده بر قولايلق صاغلاسين!"

١٧- (حبيبم، يا محمّد!) هم (سن اونلره بر باقسه‌يدڭ) كونشى كورورڈكه، طوغديغى زمان مغاره‌لرينڭ صاغ طرفنه ميل ايدييور، باتديغى زمان ايسه اونلرڭ صول طرفنى كسييوردى (بويله‌جه ايشيغى اونلرى راحتسز ايتميوردى) و اونلر اورانڭ كنيشجه بر يرنده ايديلر. (اونلرڭ) بو (حاللرى)، اللّهڭ دليللرندندر. الله، كيمه (حكمتنه بناءً فضلندن) هدايت (نصيب) ايدرسه، ايشته هدايته ايرن اودر. كيمى ده (كندى كفرى سببيله) ضلالته آتارسه، آرتق اونڭ ايچون اصلا بر ياردیمجى و (حق يولى كوسترن) بر مرشد بولامازسڭ.[١]

١٨- و اونلر(ه باقسه‌ڭ، مغاره‌ده) اويويان كيمسه‌لر اولدقلرى حالده اونلرى اويانيق صانيردڭ؛ هم اونلرى (بر طرفلرينه ياتوب قالمقله ضرر كورمه‌مه‌لرى ايچون) صاغ طرفه و صول طرفه دونديرييوردق؛ كوپكلرى ده مغاره‌نڭ كيريشنده ايكى قولنى (أوڭ آياقلرينى) اوزاتان (بر محافظ اولارق ياتمقده) ايدى. اونلره (او حاللرنده) مطّلع اولسه‌يدڭ (أويله‌جه كورسه‌يدڭ)، كرچكدن كنديلرندن (ئوركر و) قاچارق كرى دونردڭ؛ هم اونلردن طولايي البته قورقو ايله طولاردڭ!

١٩- ايشته بويله‌جه، (حاللرينى) آرالرنده بربرلرينه صورسونلر دييه اونلرى اوياندیردق. ايچلرندن قونوشان برى (حاللرنده‌كى عجائبلگى كوره‌رك): "نه قدر قالديڭز؟" ديدى. (ديگرلرى:) "بر كون ويا كونڭ بر قسمى قدر قالدق!" ديديلر. (ايچلرندن بر قسمى ده) ديديلركه: "ربّڭز، نه قدر قالديغڭزى اڭ ايى بيلندر؛ شيمدى ايچڭزدن برينى شو كوموش پاره‌ڭزله شهره كوندرڭ ده باقسين، ييه‌جك اولارق هانكيسى داها تميز ايسه آرتق اوندن سزه بر رزق كتيرسين؛ فقط دقّتلى اولسون و صاقين سزى كيمسه‌يه سزديرمه‌سين!"[٢]

٢٠- "چونكه اونلر، سزدن خبردار اولورسه، سزى طاشلا(يارق ئولدير)رلر ويا سزى دينلرينه دونديررلر؛ بو تقديرده أبدياً قورتولوشه ايره‌مزسڭز!"

---

(١) "ارادۀ جزئيۀ انسانيه و انسانڭ جزء اختياريه‌سى (انسانڭ جزئى اراده‌سى و سچمه حريتى) چندان (كرچه) ضعيفدر، بر امر اعتباريدر (ياراتيلمش اولمايوب، خارجده بر وجودى يوقدر). فقط جناب حق و حكيم مطلق (صوڭسز حكمت صاحبى اولان الله)، او ضعيف جزئى اراده‌يى، ارادۀ كلّيه‌سنڭ تعلّقنه (ايسته‌مه‌سنه) بر شرط عادى (بسيط بر شرط) ياپمشدر. يعنى معناً دير: 'اى عبدم (قولم)! اختيارڭله هانكى يولى ايسترسه‌ڭ، سنى او يولده كوتوروررم. اويله ايسه مسئوليت سڭا عائددر!'

تشبيهده (بڭزتمه‌ده) خطا اولماسين، سن بر اقتدارسز چوجغى اوموزيڭه آلسه‌ڭ، اونى مخيّر (سربست) بيراقسه‌ڭ: 'نره‌يى ايسترسه‌ڭ سنى اورايه كوتوره‌جگم' ديسه‌ڭ، او چوجق يوكسك بر طاغى ايسته‌سه، سن ده كوتورسه‌ڭ؛ چوجق أوشوسه وياخود دوشسه، البته 'سن ايسته‌دڭ!' دييه‌رك عتاب ايده‌جكسڭ (آزارلاياجقسڭ) و اونڭ يوزينه بر طوقات اوراجقسڭ. ايشته جناب حق، احكم الحاكمين (بتون حكم صاحبلرينڭ حاكمى اولان الله)، نهايت ضعفده اولان عبدڭ اراده‌سنى بر شرط عادى ياپوب، ارادۀ كلّيه‌سى اوڭا نظر ايدر (باقار)." (طلسملر، ٢٦نجى سوز، ٨٤-٨٥)

(٢) شهره كوندريلن كنج، آلديغى پاره‌يى صرف ايتمك أوزره فورنجى‌يه ويرديگنده، آرالرنده آڭلاشمازلق چيقدى. اهالى، پاره‌ده‌كى قرال دَقْيَانُوسُڭ رسمنى طانييوب، بو كنجڭ بر خزينه بولديغى فكرينه قاپيلديلر و كنديسنى حكمداره كوتورديلر. باشلرينه كلن حادثه‌نڭ خارق العاده‌لگنى آرتق فرق ايدن مؤمن كنج، اولانلرى توحيد عقيده‌سنه صاحب تَنْدُوويسْ نامنده‌كى بو يڭى حكمداره نقل ايدوب، هپ برلكده مغاره‌يه كيتديلر. و بو فوق العاده حادثه‌يى حيرتلر ايچنده مشاهده ايتديلر. ايشته بو حادثه، ئولدكدن صوڭره ديريليشڭ آچيق بر دليليدر. (بيضاوى، ج. ٢، ٨؛ نسفى، ج. ٣، ١٩)

۲۱- بویله‌جه (انسانلری) اونلردن خبردار ایتدککه، شبهه‌سز اللّٰهڭ وعدینڭ، حق اولدیغنی، ینه شبهه‌سز قیامتڭ کله‌جگنده هیچ شبهه اولمادیغنی بیلسینلر![1] او وقت (اهالی) کندی آرالرنده (آرتق وعده‌لری یته‌رك ئولن بو کنچلرڭ خاطره‌سنه نه یاپابیله‌جکلرینه دائر) اونلرڭ حالنی طارتیشییورلردی؛ نهایت (بر قسمی): "اونلرڭ أوزرلرینه (مغاره‌لرینڭ قاپیسنه) بر بنا یاپڭ!" دیدیلر ربلری اونلری اڭ ايي بیلندر. اونلرڭ طوروملری حقّنده (سوزلری) أوستون کلن مؤمنلر: "البته اونلرڭ أوزرینه (یانی باشلرینه) بر مسجد یاپاجغز" دیدی.

۲۲- (اهل کتابڭ بر قسمی:) "(اونلر) أوچ کیشیدر، دردنجیلری کوپکلریدر" دییه‌جکلر. ینه (بر قسمی): "(اونلر) بش کیشیدر، آلتنجیلری کوپکلریدر" دییه‌جکلر (حالبوکه بونلر) غیبه (قراڭلغه) طاش آتمق قبیلندندر و (مؤمنلر ایسه): "(اونلر) یدی کیشیدر، سکزنجیلری کوپکلریدر" دییه‌جکلر. دیکه: "ربّم، اونلرڭ صاییلرینی اڭ ايي بیلندر! اونلری آنجق پك آز کیمسه‌لر بیلیر." اویله ایسه اونلر حقّنده (قرآنده بیلدیریلن) آچیق دلیللرڭ طیشنده مناقشه‌یه کیرمه و اونلر حقّنده بونلردن هیچ کیمسه‌یه بر شی صورما!

۲۳- ۲٤- (ای حبیبم!) صاقین هیچ بر شی ایچون، اللّٰهڭ دیله‌مه‌سنه باغلامادقجه (ان شاءالله دیمه‌دکجه): "بن بونی یارین کسینلکله یاپاجق اولانم" دیمه![2] (بونی) اونوتدیغڭ زمان ایسه، ربّڭی آڭ و: "اومارمکه ربّم، بوندن (بو قصّه‌دن، پیغمبرلگمه دلیل اولان) داها یاقین بر یوله (داها نیجه دلیللره) بنی ایریشدیرر" دی!

۲۵- و (اونلر) مغاره‌لرنده أوچ یوز سنه قالدیلر، طقوز (سنه) ده زیاده ایتدیلر.[3]

۲٦- دیکه: "اللّٰه (اونلرڭ) نه قدر قالدقلرینی اڭ ايي بیلندر! کوکلرڭ و یرڭ غیبی (اونلرڭ کیزلیلکلرینی بیلمك) اوڭا عائدد‌ر. (او،) نه کوزل کورور و نه کوزل ایشیتیر! اونلرڭ (کوکلرده و یرده اولانلرڭ) اوندن باشقه هیچ بر دوستی یوقدر. هم (او،) حکمنده هیچ بر کیمسه‌يي اورتاق قیلماز."

۲۷- ربّڭڭ کتابندن سڭا وحی ایدیلنی اوقو! اونڭ کلمه‌لرینی دگیشدیره‌جك کیمسه یوقدر؛ اوندن باشقه اصلا صیغینیلاجق بر کیمسه ده بولامازسڭ!

---

(۱) "اوت، دنیا ئولدکدن صوڭره آخرت اولارق دیریلتیله‌جکدر دنیا خراب ایدیلدکدن صوڭره، او دنیايي یاپان ذات، ینه داها کوزل بر صورتده اونی تعمیر ایده‌جك، آخرتدن بر منزل (بر یر) یاپاجقدر. شوڭا دلیل، باشده قرآن کریم، بیڭلر براهین عقلیه‌يي (عقلی دلیللری) تضمّن ایدن (ایچنه آلان) عموم آیاتیله (آیتلریله) و بتون کتب سماویه (سماوی کتابلر) بونده متفق بولوندیغی (اتفاق ایتدکلری) کبی؛ ذات ذوالجلالڭ (جلال صاحبی اولان اللّٰهڭ) اوصاف جلالیه‌سی و اوصاف جمالیه‌سی (جلالی و جمالی صفتلری) و اسمای حسناسی (اڭ کوزل اسملری)، بونڭ وقوعنه (اولاجغنه) قطعی صورتده دلالت ایدرلر (دلیل اولورلر)." (سوزلر، ۲۹نجی سوز، ۲۱۰)

آیریجه حشرڭ قطعی اولارق اثباتی ایچون باقیڭز؛ (ذوالفقار، ۱۰نجی سوز، ٦-۷۳)

(۲) رسول اکرم افندیمزه (ع‌ص‌م) اصحاب کهف و خضر (ع‌م) ایله ذوالقرنین (ع‌م) حقّنده سؤآل اولوندی. او ایسه، وحی ایله کندیسنه بیلدیریله‌جگی اومودیله بر کون صوڭره اونلره جواب ویره‌جگنی سویله‌دی. "ان شاء الله" دیمه‌دیگی ایچون پیغمبر افندیمزڭ (ع‌ص‌م) شخصنده بتون امّتنه فعلی بر درس اولمق أوزره، ایرته‌سی کون وحی کلمدی. داها صوڭره جناب حق بو سوره ایله او سؤآللرڭ جوابلرینی ایندیردی. (قرطبی، ج. ۱۰/٥، ۳۸٥)

(۳) زیاده ایدیلن طقوز سنه شویله ده ایضاح ایدیلمشدر: کونش تقویمنه کوره أوچ یوز سنه، آی تقویمنه کوره أوچ یوز طقوز ییل ایدر. زیرا، بو ایکی تقویم ییلی آراسنده‌کی اون کونلك فرق، هر یوز سنه‌ده آی ییلیله أوچ ییل ایتمکله، أوچ یوز سنه‌ده بو فرق طقوز ییل اولور. (ابن کثیر، ج. ۲، ٤۱٥)

۲۸- صباح آقشام اونڭ رضاسنی (و جمالنی مشاهده ایتمه‌یی) دیله‌یه‌رك، ربلرینه یالوارانلرله برابر نفسڭی صبرلی طوت؛ دنیا حیاتنڭ زینتنی آرزو ایدوب ده کوزلریڭی اونلردن (او یالوارانلردن) آییرما؛ و (عصیانلری سببیله) قلبنی بزی آڭمقدن غافل قیلدیغمز، نفسنڭ آرزوسنه اویمش و ایشی کوجی آشیریلق اولان کیمسه‌یه اطاعت ایتمه!

۲۹- و (اونلره بر تهدید اولارق) دیکه: "حق ربڭزدندر؛ آرتق دیله‌ین بویله‌جه ایمان ایتسین، دیله‌ین ده انکار ایتسین!" چونکه بز، ظالملر ایچون اویله بر آتش حاضرلامشزدرکه، (چادیرڭ اطرافنده‌کی) دیواری (کبی آلودن پرده‌لر) اونلری چپه چوره قوشاتمشدر. و (اونلر) یاردیم ایسترلرسه، أریمش معدن کبی یوزلری خاشلایان بر صو ایله کندیلرینه یاردیم ایدیلیر. او نه کوتو ایچه‌جکدر! و (او جهنّم) نه کوتو بر قالمه یریدر!

۳۰- ایمان ایدوب صالح عمللر ایشله‌ینلره کلنجه، شبهه‌سزکه بز، عملجه کوزل اولانڭ مکافاتنی ضایع ایتمه‌یز.[1]

۳۱- ایشته اونلره، آلتلرندن ایرماقلر آقان عدن جنّتلری واردر؛ (اونلر) اوراده تختلر أوزرنده یاصلانارق اوتوران کیمسه‌لردر؛ آلتوندن (یاپیلمش) بیله‌زیکلر طاقینیرلر؛ اوراده اینجه ایپکدن و قالین ایپکدن یشیل البسه‌لر کییرلر[2] او نه کوزل مکافاتدر! و (او جنّت) نه کوزل اولمش بر قالمه یریدر!

۳۲- (حبیبم، یا محمّد!) اونلره ایکی آدمی ده مثال کتیرکه، بونلردن برینه ایکی أوزوم باغی ویروب، (او باغچه‌لرڭ) ایکیسنڭ ده اطرافنی خرماالقلرله چویرمش و آرالرنده بر اکینلك یاپمشدق.

۳۳- هر ایکی باغ ده یمیشلرینی ویرمش و اوندن هیچ برینی أکسیك بیراقمامشدی؛ ایکیسنڭ (او ایکی باغچه‌نڭ) آراسندن بر ده ایرماق آقیتمشدق.

۳۴- بونڭ (او باغ صاحبنڭ باشقه) کلیری ده واردی. بوندن طولایی آرقداشیله قونوشورکن اوڭا: "بن مالجه سندن داها زنکینم؛ نفوسجه ده داها اعتبارلی‌یم" دیدی.

---

(۱) "ای بیچاره‌لر! مزارستانه کوچدیگڭز زمان: 'ایواه! مالمز خراب اولوب، سعیمز هبا اولدی (چالیشمه‌مز بوشه کیتدی)؛ شو کوزل و کنیش دنیادن کیدوب، طار بر طوپراغه کیردك!' دیمه‌ییڭز، فریاد ایدوب مأیوس (امیدسز) اولمایڭز. چونکه سزڭ هر شیئڭز محافظه ایدیلییور. هر عملڭز یازیلمشدر. هر خدمتڭز قید ایدیلمشدر. خدمتڭزڭ مکافاتنی ویره‌جك و هر خیر ألنده و هر خیری یاپابیله‌جك بر ذات ذوالجلال (جلال صاحبی اولان الله)، سزی جلب ایدوب (چکوب)، یر آلتنده موقتاً (کچیجی اولارق) طوردیرر. صوڭره حضورینه آلدیرر. نه موتلو سزلره‌که، خدمتڭزی و وظیفه‌ڭزی بیتیردیڭز. زحمتڭز بیتدی، راحته و رحمته کیدییورسڭز. خدمت مشقّتی بیتدی، اجرت آلمغه کیدییورسڭز." (عصای موسی، ۱۰نجی حجّت ایمانیه، ۱۸۸-۱۸۹)

(۲) "اهل جنّت اولان بر انسان، خصوصاً بتون دویغولریله و جهازات معنویه‌سی (معنوی حسلری) ایله عبودیت (قوللق) ایتمش و جنّتڭ لذائذینه (لذّتلرینه) استحقاق کسب ایتمش (حق قزانمش) ایسه؛ هر بر دویغوسنی ممنون ایده‌جك، هر بر جهازاتنی اوخشایاجق، هر بر لطائفنی (دویغولرندن هر برینی) ذوقلندیره‌جك بر طرزده؛ جنّتڭ هر بر نوعندن برر محاسنی (کوزللگی) کوستره‌جك بر طرز لباسی (قیافت طرزی)، کندیلرینه و حوریلرینه رحمت الٰهیه طرفندن کیدیریله‌جك." (مکتوبات، ۲۸نجی مکتوب، ۲۳۶)

٣٥- بويله‌جه (كبرله) نفسنه ظلم ايديجى اولارق باغنه كيردى. "بونك (بو باغك) ابدى اولارق هلاك اولاجغنى صانمييورم" ديدى.(١)

٣٦- "قيامتك كرچكلشه‌جك بر شى اولديغنى ده صانمييورم؛ بونگله برابر، اگر كرچكدن ربمه دونديريليرسه‌م، البته (اوراده ده) بوندن داها خيرلى بر دونوش يرى (بر عاقبت) بولورم." (ديدى).

٣٧- كنديسيله قونوشمقده ايكن آرقداشى اوڭا ديديكه: "سنى (اصلاً) بر طوپراقدن، صوڭره بر نطفه‌دن (حقير بر طامله صودن سوزولمش خلاصه‌دن) ياراتان، صوڭره ده سنى بر آدم صورتنه قويانى انكارمى ايتدك؟"

٣٨- "فقط او، بنم ربم اولان اللّهدر و ربمه هيچ بر كيمسه‌يى اورتاق قوشمام!"

٣٩- "باغڭه كيرديگڭ زمان: 'ماشاء الله! قوّت آنجق اللّهك ياردیمى ايله‌در!' ديمه‌ڭ كركمزميدى؟ هر نه قدر بنى مالجه و اولادجه كندڭدن داها آز كورسه‌ڭ ده!"

٤٠- "بونگله برابر، اولوركه ربم بڭا، سنك باغڭدن داها خيرليسنى ويرر و اونك (سنك باغچه‌ڭك) أوزرينه كوكدن بر آفت كوندرر ده (او باغك، اوت بيتمه‌ين) قوپ‌قورو بر طوپراق حالنه كليويرر!"

٤١- "ياخود صويى چكيله‌رك يوق اولور ده بر داها اونى آرامه‌يه اصلا كوچ يتيره‌مزسك!"

٤٢- ديركن (بتون) كليرى (هلاك ايله) قوشاتيلدى؛ بونك أوزرينه اورايه خرجادقلرينه قارشى (يانارق) آووچلرينى اوغوشديرمه‌يه باشلادى؛ آرتق اوراسى چارداقلرى أوزرينه چوكمش بولونان (خراب اولمش) بر حالده ايدى و (او): "كشكه ربمه كيمسه‌يى اورتاق قوشماسه‌يدم!" دييوردى.

٤٣- اللّهدن باشقه اوڭا ياردیم ايده‌جك آدملرى ده يوقدى؛ كندى كنديني قورتاريجى ده دگلدى.

٤٤- ايشته اوراده (قيامت كوننده) ياردیم، آنجق حق اولان اللّهه مخصوصدر. (مؤمنلره) ثوابجه الك خيرلى، عاقبتجه ده الك خيرلى اولان (و قوللرينى الك كوزل نعمتلره قاووشديران) اودر.

٤٥- (حبيبم، يا محمّد!) اونلره دنيا حياتنه (دائر) شويله مثال ده كتير: (دنيانك حالى) كوكدن انديرديگمز بر صو كبيدركه، اونگله ير يوزينك بيتكيلرى (يتيشوب) بربرينه قاريشير؛ فقط صوڭنده روزكارلرك كنديسنى صاووراجغى بر چوپ حالنه كلير. چونكه الله، هرشيئه كوجى يتندر.

---

(١) "اى فخره مفتون (أوگونمه‌يه دوشكون)، شهرته مبتلا (طوتقون)، مدحه دوشكون، خودبينلكده بى‌همتا (نفسنى دوشونمكده أشسز) سرسم نفسم! اگر بيگلر ميوه ويرن اينجيرك منشأى (قايناغى) اولان كوچوجك بر چكردگى و يوز صالقيم اوڭا طاقيلان أوزومك سياه قوروجق چوبوغى؛ بتون او ميوه‌لرى، او صالقيملرى كندى هنرلرى اولديغى و اونلردن استفاده ايدنلر او چوبوغه، او چكردگه مدح و حرمت ايتمك لازم اولديغى حق بر دعوا ايسه، سنك دخى سڭا يوكله‌نن نعمتلر ايچون فخره، غروره بلكه بر حقّك وار.
حالبوكه سن، دائم ذمّه (كوتولنمه‌يه) مستحقسك. زيرا او چكردك و او چوبوق كبى دگلسك. سنك بر جزء اختيارك (جزئى سچيم حقّك) بولونمقله، او نعمتلرك قيمتلرينى فخرك ايله تنقيص ايدييورسك (نقصانلاشديرييورسك). غرورگله تخريب ايدييورسك و كفرانگله (نانكورلگگله) ابطال ايدييورسك و تملكله (صاحب چيقمقله) غصب ايدييورسك. سنك وظيفه‌ك فخر دگل، شكردر. سڭا لايق اولان شهرت دگل، تواضعدر (آلچاق كوڭلليلكدر)، خجالتدر (اوتانمقدر). سنك حقّك مدح (أوگونمك) دگل استغفاردر (باغيشلانمه‌يى ديله‌مكدر)، ندامتدر (پيشمانلقدر)." (سوزلر، ١٨نجى سوز، ٨٧)

٤٦- مال و اوغوللر، دنيا حياتنڭ سوسيدر. (نتيجه‌سى) قاليجى اولان صالح عمللر ايسه، ربّكڭ قاتنده ثوابجه داها خيرليدر، اميد باغلامق جهتيله ده داها خيرليدر.[١]

٤٧- اويله بر كونكه، طاغلرى يوروتورز ده يرى دوم‌دوز كوروڭرسك؛ آرتق اونلرڭ هيچ بريني بيراقمقسزين هپسنى (محشرده) طوپلامشزدر!

٤٨- و (هپسى) صيره صيره ربّكڭ حضورينه عرض اولونمشلر (چيقاريلمشلر)در. (اونلره:) "آند اولسونكه، سزى ايلك دفعه ياراتديغمز كبى (چيپلاق و هيچ بر شيئه صاحب اولماياراق) بزه كلديكز. خير! سزه (سويله‌نلرڭ كرچكلشه‌جكى) بر وعد زماننى اصلا تعيين ايتمه‌ديكمزى صانمشديكز، دكلمى؟" (دينير).

٤٩- و كتاب (عمل دفترى، اورته‌يه) قونولمشدر. آرتق كناهكارلرى كوروڭرسككه اونده (يازيلى) اولانلردن قورقان كيمسه‌لر اولارق: "واى حالمزه! بو دفتر ناصل اولمش ده كوچك بيوك هيچ بر شى بيراقمادن هپسنى صايوب دوكمش؟" ديرلر.[٢] بويله‌جه ياپدقلرينى حاضر اولارق بولمشلردر. ربّڭ ايسه هيچ كيمسه‌يه ظلم ايتمز.

٥٠- هانى ملكلره: "آدمه سجده ايدڭ!" ديمشدك؛ ابليس خارج، همن سجده ايتديلر. (او،) جنلردن ايدى ده ربّنڭ امرندن چيقدى. شيمدى بنى بيراقوب ده اونى و ذرّيتنى (كنديڭزه) دوستلرمى ايدينييورسڭز؟ حالبوكه اونلر سزه دوشماندر. ظالملر ايچون (بو) نه كوتو بر دگيشمه‌در.

٥١- اونلرى (ابليسى و ذرّيتنى)، نه كوكلرڭ و يرڭ ياراتيلمه‌سنده، نه ده كنديلرينڭ ياراتيلمه‌سنده شاهد بولونديرمدم. ضلالته دوشورنلرى كنديمه ياردیمجى ايدينيجى ده دگلم.

٥٢- بينه او كونكه (الله، كافرلره): "بنم اورتاقلرم ظن ايتدكلريڭزى چاغيرڭ!" دير. ايشته اونلرى چاغيرمشلر، فقط كنديلرينه اجابت ايتمه‌مشلردر و (بز) اونلرڭ آراسنه تهلكه‌لى بر اوچوروم قويمشزدر.

٥٣- كناهكارلر ايسه آتشى كورور ده (اونڭ اوغولتو و دهشتندن، داها اونى طاتمادن) كنديلرينڭ كرچكدن اوڭا دوشمش كيمسه‌لر اولدقلرينى ظن ايدرلر؛ فقط اوندن قاچاجق بر ير بولامازلر!

(١) "أوت دنيايه عائد ايشلر قيريلمه‌يه محكوم شيشه‌لر حكمنده‌در. باقى امور اخرويه (آخرته يوڭه‌ليك ايشلر) ايسه، غايت صاغلام الماسلر قيمتنده‌در. انسانڭ فطرتنده‌كى (ياراتيليشنده‌كى) شدّتلى مراق و حرارتلى محبّت (سوكى) و دهشتلى حرص و عنادلى طلب (ايستك) و هكذا (بونڭ كبى) شديد حسّياتلر (شدّتلى حسلر)، امور اخرويه‌يى قزانمق ايچون ويريلمشدر. او حسّياتى شدّتلى بر صورتده فانى امور دنيويه (دنيا ايشلرينه) توجيه ايتمك (يوڭلنديرمك)، فانى و قيريلاجق شيشه‌لره باقى الماس فيآتلرينى ويرمك ديمكدر." (مكتوبات، ٩نجى مكتوب، ٢٥)

(٢) "كورمييورميسككه، قوجه بهارڭ هپ چيچكلى، ميوه‌لى بتون موجوداتى (وارلقلرى) (...) و صورتلرينڭ تمثاللرى (بكزرلرى)؛ محدود (صينيرلى) بر مقدار تخومجقلر ايچلرنده يازارق، محافظه ايديلييور. ايكنجى بر بهارده، اونلره كوره بر محاسبه ايچنده صحيفهٔ عمللرينى نشر ايدوب (عمل دفترلرينى يايوب)، كمال انتظام و حكمت (مكمّل بر دوزن و حكمت) ايله قوجه ديگر بر بهار عالمنى ميدانه كتيرمكله، حفيظيتڭ (اللّهڭ هر شيئى محافظه ايتمه قانوننڭ) نه درجه قوّتلى احاطه (قوشاتمه) ايله جريان ايتديگنى كوسترييور. عجبا كچيجى، عادى، بقاسز، اهمّيتسز شيلرده بويله محافظه ايديليرسه، عالم غيبده (كورونمه‌ين عالملرده)، عالم آخرتده، عالم ارواحده (روحلر عالمنده) ربوبيت عامّه‌ده (اللّهڭ بتون كائناته باقان تربيه و اداره‌سنده) مهم ثمره (ميوه) ويرن بشرڭ (انسانڭ) عمللرى حفظ (محافظه) ايچنده كوزتيلمك صورتيله، اهمّيتله ضبط ايديلمه‌مسى (قيد آلتنه آلينمامه‌سى) قابلميدر؟ خير و اصلا!" (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ٣٠)

٥٤- جلالم حقّى ايچون، بز بو قرآنده انسانلر ايچون هر مثالدن (و معنادن) چشيدلى شكللرده آچيقلادق. فقط انسان، مجادله‌يه هرشيدن داها چوق دوشكوندر.

٥٥- بونگله برابر كنديلرينه هدايت كلديكى زمان، انسانلرى ايمان ايتمكدن و ربلرندن مغفرت ديله‌مكدن آليقويان شى، آنجق أوگچه‌كى امّتلره (تطبيق ايديلمش) اولان (الٰهى) قانونلرڭ كنديلرينه ده كلوب چاتمه‌سنى ويا كوز كوره كوره عذابڭ كنديلرينه كلمه‌سنى بكلمه‌لريدر!

٥٦- حالبوكه (بز) پيغمبرلرى آنجق مژده‌له‌ييجيلر و (عين زمانده، اللّٰهڭ عذابى ايله) قورقوتوجيلر اولارق كوندررز. انكار ايدنلر ايسه باطل (بر يول) ايله مجادله ايدركه، حقّى اونڭ واسطه‌سيله اورته‌دن قالديرسينلر. هم (اونلر) آيتلريمى و تهديد ايديلدكلرى شيلرى آلايه آليرلر.

٥٧- كنديسنه ربّيسنڭ آيتلرى آڭلاتيلوب ده اونلردن يوز چويرن و أللرينڭ تقديم ايتديگينى (كناهلرينى) اونوتاندن داها ظالم كيم اولابيلير؟ شبهه‌سزكه بز، (كفرلرى سببيله) قلبلرينڭ أوزرينه، اونى (او قرآنى) آڭلاماسينلر دييه پرده‌لر چكرز؛ قولاقلرينه ده بر آغيرلق (قويارز)! اونلرى هدايته چاغيرسه‌ڭ ده بو حالده ابدى اولارق اصلا هدايته كلمزلر.

٥٨- بونگله برابر، چوق باغيشلاييجى اولان ربّڭ، رحمت صاحبيدر. اگر اونلرى (او كافرلرى) قزاندقلرى (كناهلر) سببيله همن حسابه چكه‌جك اولسه‌يدى، اونلرى البته چوق چابوق عذابه اوغراتيردى. فقط اونلره وعد ايديلن بر زمان (قيامت كونى) واردركه، اونڭ أوته‌سنده قاچوب صيغيناجق بر ير اصلا بولامايا‌جقلردر!

٥٩- ايشته ظلم ايتدكلرى زمان كنديلرينى هلاك ايتديگمز شهرلر! اونلرى هلاك ايتمك ايچون ده (كلمه‌يه‌جگنى ظن ايتدكلرى) بر زمان تعيين ايتمشدك.

٦٠- (اى رسولم!) بر زمان موسى، (كنديسنه خدمت ايدن) او كنجه (يُوشَعْ بن نُونه):[1] "آرتق طورمايا‌جغم؛ تاكه (خضرى بولمق أوزره) ايكى دڭزڭ برلشديگى يره واراجغم؛ ياخود (اونى بولنجه‌يه قدر) سنه‌لرجه وقت كچيره‌جگم!" ديمشدى.[2]

٦١- نهايت ايكيسى، (او ايكى دڭزڭ) آرالرينڭ برلشديگى يره وارنجه، (او يرڭ علامتى اولارق، جانلانوب اوراده دڭزه آتلاياجق اولان) باليقلرينى اونوتديلر، حالبوكه (باليق، آتلامش ده) دڭزده بر ايز بيراقارق يولنى طوتمشدى.

---

(١) يوشع بن نون عليه السّلام، موسى عليه السّلامه خدمت ايدر و اوندن علم أوگرنيردى. داها صوڭره كنديسنه ده پيغمبرلك احسان ايديلدى. (جلالين شرحى، ج. ٤، ٤٣٤)

(٢) بخارينڭ روايتنه كوره، موسى عليه السّلام قومنه بر خطبه اوقوركن، كنديسنه: "انسانلر آراسنده اڭ عالم كيمدر؟" دييه سؤآل ايديلدى. او ايسه: "اللّٰه بيلير" دييه‌جككن، "بنم!" دييه قارشيلق ويردى. جناب حق ده اونى ايقاظ ايدرك بويورديكه: "بنم، ايكى دڭزڭ برلشديگى يرده، سندن داها عالم بر قولم وار!" موسى عليه السّلام، خطاسنى آڭلايارق: "ربّم! اونى ناصل بولاجغم؟" دييه سؤآل ايتديگنده جناب حق: "يانڭه بر زنبيل ايچنده طوزلى بر باليق آليرسڭ. باليغى نره‌ده غائب ايدرسه‌ڭ، او قولمله اوراده بولوشاجقسڭ!" بويوردى. موسى عليه السّلام ده اويله ياپدى. قاياڭ بولونديغى يره كلوب استراحت ايچون براز اويقويه طالدقلرنده، باليق ديريلوب دڭزه آتلامش، ياننده بولونان يوشع عليه السّلام بونى كورمش، فقط موسى عليه السّلامه سويله‌مه‌يى اونوتمشدى. (ابن كثير، ج. ٢، ٤٢٧)

٦٢- صوڭنده (موسى اورادن) اوزاقلاشدقلرنده كنجنه (كنچ آرقداشنه): "قهوه آلتمزى بزه كتير (ده ييه‌لم)، كرچكدن بو يولجيلغمزده يورغون دوشدك" ديدى.

٦٣- (يوشع:) "كوردكمى، قيايه صيغينديغمز صيره‌ده، آرتق طوغريسى بن باليغى (اونك جانلانارق دكزه آتلاديغنى سويله‌مه‌يى) اونوتمشم! بكا اونى خاطرلامه‌مى اونوتديران ده، آنجق شيطاندر. و (باليق) شاشيلاجق بر شكلده دكزده يولنى طوتمشدى!" ديدى.

٦٤- (موسى:) "آراديغمز ذاتاً بويدى!" ديدى. همن كندى ايزلرينى تعقيب ايدرك كرى دونديلر.

٦٥- ديركن ايكيسى، قاتمزدن كنديسنه بر رحمت ويرديگمز و طرفمزدن كنديسنه بر علم أوگرتديگمز قوللريمزدن بر قولى (خضرى) بولديلر.[١]

٦٦- موسى اوڭا: "سڭا اوگرتيلندن، خيره كوتورن بر علمى (لَدُنْ علمنى) بكا أوگرتمه‌ك أوزره سڭا تابع اولابيليرمى‌يم؟" ديدى.

٦٧- (خضر، جواباً شويله) ديدى: "طوغريسى سن، برابرمده صبر ايتمه‌يه اصلا كوچ يتيره‌مزسك!"

٦٨- "هم ايچ يوزينى قاورايامديغك (و ظاهراً ياڭليش آڭلاشيلان) بر شيئه (بر پيغمبر اولارق) ناصل صبر ايده‌جكسك؟" (ديدى).

٦٩- (خضرك، كندى بيلديگى اولچولرله حركت ايده‌جگنى دوشونن موسى:) "ان شاءالله سن بنى صبرلى بولاجقسك و سڭا هيچ بر ايشده قارشى كلمه‌يه‌جگم!" ديدى.

٧٠- (خضر:) "او حالده بڭا تابع اولورسه‌ڭ، آرتق (بن) سڭا اوندن سوز آچنجه‌يه قدر (ياپديغم) هيچ بر شى حقّنده بڭا صورو صورما!" ديدى.

٧١- بونك أوزرينه ايكيسى كيتديلر؛ نهايت كمى‌يه بيندكلرى زمان، (خضر) اونى (او كمى‌يى تهلكه‌لى اولماياجق يرندن) دلدى. (موسى:) "اونى، ايچنده بولونانلرى بوغمق ايچونمى دلدڭ؟ كرچكدن مدهش بر شى ياپدڭ!" ديدى.

٧٢- (خضر:) "طوغريسى سن، برابرمده صبر ايتمه‌يه اصلا كوچ يتيره‌مزسڭ، ديمه‌مشميدم؟" ديدى.

٧٣- (موسى:) "اونوتديغم شيدن طولايى بنى مسئول طوتما و بو ايشمده (سنڭله برابر اولمقده) بڭا بر كوچلك يوكله‌مه! (بنى معذور كور!)" ديدى.

٧٤- بينه (برابرجه) كيتديلر؛ نهايت بر اركك چوجغه راستلادقلرى زمان، (خضر) طوتدى اونى ئولديريويردى. (موسى:) "بر جانه قارشيلق اولمقسزين معصوم بر جانه‌مى قييدڭ؟ كرچكدن چوق چركين بر شى ياپدڭ!" ديدى.

---

(١) "سؤآل: حضرت خضر (ع‌م) حياتده‌ميدر؟ حياتده ايسه نيچون بعض مهم علما (عالملر) حياتنى قبول ايتميورلر؟

الجواب: حياتده‌در، فقط مراتب حيات (حيات مرتبه‌لرى) بشدر. او، ايكنجى مرتبه‌ده‌در. بو سببدن بعض علما حياتندن شبهه ايتمشلر. برنجى طبقۀ حيات: بزم حياتمزدركه چوق قيدلرله مقيّددر (صينيرليدر). ايكنجى طبقۀ حيات: حضرت خضر و الياس عليهما السّلامك حياتلريدركه، بر درجه سربستدر. يعنى بر وقتده پك چوق يرلرده بولونابيليرلر. بزم كبى بشريت لوازماتيله (انسانلق احتياجلريله) دائمى مقيّد (باغلى) دگللردر. بعضاً ايسته‌دكلرى وقت بزم كبى ييرلر، ايچرلر؛ فقط بزم كبى مجبور دگللردر. تواتر درجه‌سنده (ياڭليش اولمه‌سى امكانسز اولاجق قدر چوقلقله روايت ايديلن خبرلرله) اهل شهود و كشف اولان (قلب كوزلرى آچيق اولوب معنوياتى كوره‌بيلن) اوليانڭ حضرت خضر (ع‌م) ايله ماجرالرى، بو طبقۀ حياتى تنوير (آيدينلاتير) و اثبات ايدر." (مكتوبات، ١نجى مكتوب، ٢)

٧٥- (خضر:) "(بن) سڭا: 'طوغريسى سن، برابرمده صبر ايتمه‌يه اصلا كوچ يتيره‌مزسڭ!' ديمه‌مشميدم؟" ديدى.

٧٦- (موسى:) "اگر بوندن صوڭره سڭا بر شيدن صورارسه‌م، آرتق بنى آرقداشلغه قبول ايتمه؛ كرچكدن بنم طرفمدن (معذور صاييلابيله‌جكڭ) بر عذره اولاشدڭ" ديدى.

٧٧- بينه (برابرجه) كيتديلر؛ نهايت بر شهر اهاليسنه (آنطاكيه‌يه) واردقلرنده، اورانڭ خلقندن ييه‌جك ايسته‌ديلر؛ فقط (اونلر) بو ايكيسنى مسافر ايتمكدن قاچينديلر. ديركن اوراده (صانكه) يقيلمق ايسته‌ين بر ديوار بولديلر؛ (خضر) همن اونى طوغرولتدى. (موسى:) "ايسته‌سه‌يدڭ بوڭا قارشى البته بر اجرت آليردڭ" ديدى.

٧٨- (خضر) شويله ديدى: "ايشته بو (صوروپ صورمه‌ڭ) بنمله سنڭ آرامزڭ آيريلمه‌سيدر. (شيمدى) كنديسنه صبر ايتمه‌يه طايانامديغڭ شيلرڭ ايچ يوزينى سڭا خبر ويره‌جگم.

٧٩- "او كمى وار يا، ايشته (او،) دڭزده چاليشان يوقسول كيمسه‌لره عائد ايدى؛ بو يوزدن اونى قصورلى قيلمق ايسته‌دم؛ چونكه اونلرڭ ايلريسنده بر حكمدار واردى؛ هر (صاغلام) كمى‌يى زورله آلييوردى."

٨٠- "و او چوجغه كلنجه (او بلوغ چاغنه اولاشمش بر عصيانكار ايدى)؛ حالبوكه آنا-باباسى مؤمن كيمسه‌لردى؛ اونلرى ده آزغينلغه و كفره بورومه‌سندن (سوروكله‌مسندن) قورقدق."

٨١- "بويله‌جه ربلرينڭ كنديلرينه، (كناهلردن) تميز اولمه جهتيله اوندن خيرليسنى و (اونلره) مرحمتجه داها ياقينى (او چوجغه) بدل اولارق ويرمه‌سنى ايسته‌دك!"

٨٢- "او ديوار ايسه، ايشته او شهرده بولونان ايكى يتيم اركك چوجغه عائد ايدى؛ و اونڭ (او ديوارڭ) آلتنده، كنديلرينه عائد بر خزينه واردى؛ بابالرى ده صالح بر كيمسه‌يدى. بويله‌جه ربڭ، اونلرڭ (او ايكى چوجغڭ) كوچلرينڭ كماله ايرمه‌سنى و ربڭدن بر رحمت اولارق (او ياشه كلدكلرنده) كندى خزينه‌لرينى چيقارمه‌لرينى ديله‌دى! (بن) بونى كنديلگمدن ده ياپمادم! (ربم بڭا امر بويوردى!) ايشته كنديسنه صبر ايتمه‌يه طايانامديغڭ شيلرڭ ايچ يوزى بودر!"[١]

٨٣- (اى حبيبم!) سڭا ذوالقرنيندن ده صورييورلر. ديكه: "سزه اوندن بر خاطره اوقوياجغم (آڭلاتاجغم)."[٢]

(١) "هرشيده، حتى اڭ چركين كورونن شيلرده، حقيقى بر حسن (كوزللك) جهتى واردر. أوت كائناتده‌كى هرشى، هر حادثه يا بالذات كوزلدر، اوڭا حسن بالذات دينيلير. ويا نتيجه‌لرى جهتيله (يوڭيله) كوزلدركه، اوڭا حسن بالغير دينيلير.

بر قسم حادثه‌لر واركه، ظاهرى (كورونوشده) چركين، مشوشدر (قاريشيقدر). فقط او ظاهرى پرده آلتنده غايت پارلاق كوزللكلر و انتظاملر وار."
(سوزلر، ١٨نجى سوز، ٨٨)

(٢) "اهل تحقيقڭ (حقيقتى آراشديران عالملرڭ) بياننه كوره، هم 'ذوالقرنين' عنواننڭ اشارتيله، يمن پادشاهلرينڭ 'ذواليزن' كبى 'ذو' كلمه‌سيله باشلايان اسملرى بولونديغندن بو ذوالقرنين، اسكندر رومى دگلدر. بلكه يمن پادشاهلرندن بريسيدركه، حضرت ابراهيم عليه السّلامڭ زماننده بولونمش و حضرت خضردن (ع‌م) درس آلمشدر. اسكندر رومى ايسه ميلاددن تقريباً (ياقلاشيق) أوچ يوز سنه اوّل كلمش، آريسطودن درس آلمشدر. تاريخ بشرى (انسانلق تاريخى) منتظم صورتده أوچ بيڭ سنه‌يه قدر كيدييور."
(لمعه‌لر، ١٦نجى لمعه، ١١٠)

٨٤- شبهه‌سزكه بز، اوڭا (ذوالقرنينه) ير يوزنده امكان ويردك و كنديسنه (ايسته‌ديگى) هرشيدن بر سبب (اولاشمه‌سى ايچون بر يول) ويردك.

٨٥- بويله‌جه (او ده) بر سبب (باتى‌يه طوغرى، بر يول) تعقيب ايتدى.

٨٦- نهايت كونشك باتديغى يره (باتى جهتنده‌كى مملكتلره) وارنجه، اونى (او كونشى) بالچيقلى بر صوده باتييور (كبى) بولدى[1] و ياننده (كافر) بر قوم بولدى. ديدككه: "اى ذوالقرنين! (آرتق سڭا دوشن) يا (اونلرى) جزالانديرمه‌ك ويا حقلرنده بر كوزللك طوتمه‌ڭدر!"

٨٧- (ذوالقرنين او قومه) ديديكه: "كيم ظلم ايدرسه، ايشته اونى جزالانديراجغز؛ صوڭره (او،) ربّنه دونديريلير ده (ربى) اونى شدّتلى بر عذاب ايله جزالانديرر."

٨٨- "فقط كيم ايمان ايدوب صالح عمل ايشلرسه، ايشته اونك ايچون اڭ كوزل قارشيلق (جنّت) واردر. اوڭا امريمزدن بر قولايلق ده سويله‌يه‌جگز" (ديدى).

٨٩- صوڭره (باشقه) بر سبب (طوغويه طوغرى، بر يول) تعقيب ايتدى.

٩٠- نهايت كونشك طوغديغى يره (طوغو جهتنده‌كى مملكتلره) وارنجه، اونى اويله بر قوم اوزرينه طوغويور بولديكه، اونك (او كونش ايشيقلرينك) آلتنده اونلر(ى قورومق) ايچون بر سپر (طاغلر و آغاچلر) ياپمامشدق.

٩١- ايشته (ذوالقرنينك ايشى) بويله‌در! و اونك ياننده اولان شيلرى، كرچكدن (هپسندن) خبردار اولارق قوشاتمشدق.

٩٢- صوڭره بر سبب (بر يول داها) طوتدى.

٩٣- نهايت ايكى طاغ آراسنه وارنجه، بونلرك أوڭنده اويله بر قوم بولديكه، (لسان و آڭلاييش جهتيله) همن همن سوز آڭلامایاجق بر حالده ايديلر.

٩٤- ديديلركه: "اى ذوالقرنين! طوغريسى يأجوج و مأجوج بو مملكتده فساد چيقاران كيمسه‌لردر. بو يوزدن بزمله اونلرك آراسنه بر سد ياپمه‌ك ايچون سڭا بر ويركى (بر اجرت) ويره‌لمى؟"[2]

٩٥- (ذوالقرنين:) "ربّمك بنى ايچنده بولونديرديغى امكانلر، (سزك ويره‌جگڭزدن) خيرليدر؛ شيمدى بڭا بر قوّتله (كوجڭزله) ياردیم ايدك ده سزڭله اونلرك آراسنه آشيلماز بر سد ياپايم."

٩٦- "بڭا دمير كتله‌لرى كتيرك!" (ديدى). ايكى طاغ آراسى (بونلرله طولوب) عين سويه‌يه كلديگى زمان: "كوروكله‌يك!" ديدى. نهايت اونى (او دمير كتله‌لرينى) قور حالنه كتيرنجه: "كتيرك بڭا، أوزرينه اريمش باقير دوكه‌يم!" ديدى.

٩٧- آرتق (يأجوج و مأجوج) اونى نه آشمه‌يه كوچ يتيره‌بيلديلر! نه ده اونى دلمه‌يه طاقتلرى يتدى!

---

(١) "آيات قرآنيه (قرآنك آيتلرى)، اسلوب عربيه (عربجه‌نك افاده طرزى) أوزرينه و ظاهر نظره (طيشدن باقانلره) كوره عمومك (هركسك) آڭلاياجغى بر طرزده افاده ايتديگى ايچون، چوق دفعه تشبيه و تمثيل صورتنده (بڭزتمه و مثال ويرمه يوليله) بيان ايدييور. ايشته تَغْرُبُ فِى عَيْنٍ حَمِئَةٍ [بالچيقلى بر صوده باتييور] كونشك، حرارتلى، چامورلى بر چشمه كبى كورونن بحر محيط غربينك (آطلاس اوقيانوسنك) ساحلنده ويا وولقانلى، آلولى، دومانلى طاغك كوزنده غروب ايتديگنى (باتديغنى) ذوالقرنين كورمش. يعنى: ظاهر نظرده بحر محيط غربينك سواحلنده (ساحللرنده)، يازك شدّت حرارتيله اطرافنده‌كى باتاقلق حرارتلنوب، تبخّر ايتديگى (بخارلاشديغى) بر زمانده، او بخار آرقه‌سنده بيوك بر چشمه حوضه‌سى صورتنده اوزاقدن ذوالقرنينه كورونن بحر محيطك بر قسمنده كونشك ظاهرى غروبنى كورمش. ويا وولقانلى، طاشى و طوپراغى و معدن صولرينى قاريشديرارق فيشقيران بر طاغك باشنده‌كى يڭى آچيلمش آتشلى كوزنده، سماواتك كوزى اولان كونشك كيزلنديگنى كورمش." (لمعلر، ١٦نجى لمعه، ١٠٨)

(٢) يأجوج و مأجوج و سدّ ذوالقرنين ايچون باقيڭز؛ (لمعلر، ١٦نجى لمعه، ١٠٩-١١٠ ؛ شعاعلر، ٥نجى شعاع، ٨١؛ سوزلر، ٢٤نجى سوز، ١٣٣)

٩٨- (ذوالقرنين:) "بو (سد) ربمّدن بر رحمتدر. فقط ربمّڭ تعيين ايتديگى زمان (قيامت كونى) كلنجه اونى يرله بر ايدر. ربمّڭ وعدى ايسه حقدر" ديدى.

٩٩- (يأجوج و مأجوجڭ اورتەيه چيقاجقلرى) او كون (او آخر زمان فتنەسندە) اونلرى بربرى ايچندە طالغەلانير بر حالدە بيراقمشزدر؛ نهايت (مهلتلرى بيتديگندە) صورە اوفورولمش، بويلەجە اونلرى هپ برابر (محشردە) بر آرايه كتيرمشزدر.[١]

١٠٠- و او كون جهنّمى كافرلره آچيقجه كوسترمشزدر.

١٠١- اونلركه، بنى آڭمقدن (و آيتلريمى كورمكدن) كوزلرى بر پردە ايچندە ايدى و (قرآنى) ديڭلەمەيه تحمل ايدەمييورلردى.

١٠٢- او انكار ايدنلر، بنى بيراقوب دە قوللريمى (كنديلرينه) دوستلر ايدينەجكلرينيمى صانديلر؟ شبهەسزكه بز، جهنّمى كافرلر ايچون (اونلره مناسب) بر آغيرلامه يرى اولارق حاضرلادق!

١٠٣- (حبيبم، يا محمّد!) ديكه: "سزه عملجه اڭ چوق ضرره اوغرايانلرى بيلديرەلمى؟"

١٠٤- اونلر دنيا حياتندەكى چاليشمەلرى بوشه كيدن، فقط كرچكدن كنديلرينى كوزل بر ايش ياپيور صانانلردر.

١٠٥- ايشته اونلر ربلرينڭ آيتلرينى و اوڭا قاووشمەيى انكار ايدنلردر. بو يوزدن عمللرى بوشه كيتمشدر. آرتق قيامت كونى اونلر(ڭ عمللرى) ايچون هيچ بر طارتى طوتمايەجغز (او عمللرينه قيمت ويرميەجگز)!

١٠٦- ايشته، انكار ايتدكلرى و آيتلريمى و پيغمبرلريمى آلايه آلدقلرى ايچون اونلرڭ جزاسى جهنّمدر.[٢]

١٠٧- شبهەسزكه ايمان ايدوب صالح عمللر ايشلەينلره كلنجه، اونلر ايچون بر آغيرلامه يرى اولارق فردوس جنّتلرى واردر.

١٠٨- اورادە ابدى اولارق قاليجيدرلر؛ اورادن هيچ آيريلمق ايستەمزلر.

١٠٩- ديكه: "ربمّڭ (علم و حكمتنڭ) كلمەلرى ايچون (اونلرى يازمق اوزره) دڭزلر مركب اولسەيدى و ياردیمجى اولارق بر او قدرينى داها كتيرمش اولسەيدق، ربمّڭ سوزلرى توكنمدن البته او دڭزلر توكنير(دى)!"[٣]

١١٠- ديكه: "بن دە آنجق، سزڭ كبى بر انسانم؛ (شو واركه) بڭا، الٰهڭزڭ آنجق تك بر الٰه اولديغى وحى ايديلييور. آرتق كيم ربّنه قاووشمەيى اومويورسه، او حالدە صالح عمل ايشلەسين و ربّنه قوللق ايتمكدە (رياكارلغه كيرەرك) هيچ بر كيمسەيى اورتاق قوشماسين!"

---

(١) "قرآن حكيم، مناسبات كلاميه (بر سوزڭ باشقه شيلرله ارتباطى) جهتندە بر حادثەدن اوزاق بر حادثەيه انتقال ايدر (كچر). بو مناسبتى دوشونمەين ظن ايدركه، ايكى حادثەنڭ زمانلرى بربرينه ياقيندر. ايشته سدّڭ خرابيتنى (ييقيلمەسنى) و قيامتڭ قوپمەسنى قرآنڭ خبر ويرمەسى، قربيت زمان (وقتڭ ياقينلغى) جهتيله دگلدر. بلكه مناسبات كلاميه جهتندە ايكى نكتە ايچوندر: يعنى بو سد ناصل خراب اولاجق، اويله دە دنيا خراب اولاجقدر. هم ناصلكه فطرى و الٰهى سدلر اولان طاغلر متيندر (چوق صاغلامدر)، آنجق قيامتڭ قوپمەسيله خراب اولورلر؛ اويله دە بو سد دخى طاغ كبى متيندر، آنجق دنيانڭ خراب اولمەسيله خاك ايله يكسان (يرله بر) اولور (ديمكدر)." (لمعەلر، ١٦نجى لمعه، ١١١)

(٢) شرك و ضلالتڭ و فسق و سفاهتڭ يولى، انسانى نهايت درجەدە سقوط ايتديرديگى حقّندە باقيڭز؛ (صحيفه ٢٥٢، حاشيه ٢)

(٣) "كلام ازلى (اللّٰهڭ ازلى كلامى) علم، قدرت كبى بر صفت الٰهى اولديغى جهتله غير متناهيدر (صوڭسزدر). نهايتسز اولان بر شيئه دڭزلر مركب اولسەلر البته بيتيرەمزلر." (لمعەلر، ٢٨نجى لمعه، ٢٩٣)
آيريجه بو آيتڭ دگيشيك ايضاحلرى ايچون باقيڭز؛ (لمعەلر، ٢٨نجى لمعه، ٢٩٣-٢٩٥)

١٩- مريم سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٩٨ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهك اسميله

١- كاف، ها، يا، عين، صاد.(١)

٢- (بو اوقوناجق اولان آيتلر) ربّڭك، قولى زكريايه اولان رحمتنڭ آڭيلمه‌سيدر.

٣- هانى (او،) كيزلى بر سسلنيشله ربّنه ندا ايتمشدى (يالوارمشدى).

٤- شويله ديمشدى: "ربّم! كرچكدن بن (او حالده‌يمكه) كميك(لرم) بندن كَوشه‌دى (ضعيفلادى)؛ (اختيارلقدن) باشم، بياض آلو آلدى (صاچلرم آغاردى)؛ ربّم! سڭا دعا (ايتمك) ايله هيچ بر زمان محروم اولمدم."(٢)

٥- "و طوغريسى بن، آرقه‌مدن (يريمه كچه‌جك) ياقينلرمدن (دين خصوصنده) انديشه ايديورم؛ خانمم ده قيصيردر؛ آرتق (سن) كندى قاتڭدن بڭا بر خلف (بر اوغول) احسان أيله!"

٦- "كه (علم و نبوّتده) هم بڭا وارث اولسون، هم ده يعقوب عائله‌سنه وارث اولسون! و اونى رضايه مظهر بويور اى ربّم!" (ديدى).

٧- (اللّٰه شويله بويوردى:) "اى زكريا! شبهه‌سز بز، سنى بر اوغول ايله مژده‌له‌يورزكه اونڭ آدى يحييدر؛ داها أوڭجه اوڭا هيچ (كيمسه‌يى) آداش ياپمادق."

٨- (زكريا) ديديكه: "ربّم! خانمم قيصير اولديغى و (بن ده) كرچكدن اختيارلغڭ صوڭ دمنه وارديغم حالده، بنم ايچون بر اوغول، ناصل اولور؟"

٩- (اللّٰه) بويورديكه: "بويله‌در!" (و) ربّڭ (يينه) بويورديكه: "او بڭا پك قولايدر؛(٣) نيته‌كيم داها أوڭجه سن (ده هنوز) هيچ بر شى دگل ايكن، محقّقكه سنى ده ياراتمشدم!"(٤)

١٠- (زكريا:) "ربّم! (اونى احسان ايده‌جگڭ وقت ايچون) بڭا بر علامت قيل!" ديدى. (اللّٰه:) "سنڭ علامتڭ، صاپا صاغلامكن (أوچ كون) أوچ كيجه انسانلرله قونوشامامه‌ڭدر" بويوردى.

١١- بونڭ أوزرينه (زكريا) محرابدن (معبددن) قومنڭ قارشيسنه چيقدى ده (او مژده علامتنڭ همن كورونمه‌سيله، قونوشامايارق) اونلره: "صباح آقشام (ربّڭزى) تسبيح ايدڭ!" دييه اشارت ايتدى.

---

(١) باقيڭز؛ (بقره سوره‌سى، صحيفه ١، حاشيه ١)

(٢) بو صيره‌ده، زكريا (ع م) يوز يگرمى، عائله‌سى ايسه طقسان سكز ياشنده ايدى. (جلالين شرحى، ج. ٥، ٧)

اختيارلر حقّنده معنوى تسليلر ايچون باقيڭز؛ (لمعلر، ٢٦نجى لمعه، ٢٨١-٢٣٣)

(٣) "دعوات انسانيه‌نڭ (انسانڭ دعالرينڭ)، خصوصاً خواصلرڭ (يوكسك انسانلرڭ) و نبيلرڭ (پيغمبرلرڭ) اون عدددن آلتى-يديسى خلاف عادت (آليشيلمدق بر شكلده) قبول اولمه‌سندن قطعى آڭلاشيليوركه: هر دردلينڭ آهنى، هر محتاجڭ دعاسنى ايشيتن و ديڭله‌ين بر سميع مجيب (دعالرى ايشيتن و جواب ويرن بر ذات) پرده آرقه‌سنده وار، باقاركه، اڭ كوچك بر ذى حياتڭ (جانلينڭ) اڭ كوچك بر احتياجنى كورور و اڭ كيزلى بر آهنى ايشيتير، شفقت ايدر، فعلاً جواب ويرر، ممنون ايدر." (شعاعلر، ١١نجى شعاع، ٢٠٦)

(٤) "او واحددر، احددر (صفتلرنده و ذاتنده بردر)، هر شيئه قديردر (كوجى يتندر). هيچ بر شى اوڭا آغير كلمز.

بر بهارى خلق ايتمك (ياراتمق) بر چيچك قدر اوڭا قولايدر. جنّتى خلق ايتمك، بر بهار قدر اوڭا راحتدر. هر كونده، هر سنه‌ده، هر عصرده، يڭيدن يڭى‌يه ايجاد ايتديگى حدسز مصنوعاتى (ياراتديغى حدسز صنعتلى مخلوقاتى)، نهايتسز قدرتنه، نهايتسز لسانلرله شهادت (شاهدلك) ايدرلر." (عصاى موسى، ١٠نجى حجّت ايمانيه، ١٨٩)

آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ٥٥، حاشيه ١)

۱۲- "اى يحيى! كتابى (توراتى) قوّتله (صبرله) طوت!" (بويوردق). و داها چوجق ايكن اوڭا حكمت (پيغمبرلك و توراتى آڭلامه قابليتى) ويردك.

۱۳- طرفمزدن (اوڭا) بر قلب يوموشاقلغى و (كناهلردن) بر تميزلك ده (ويردك). هم (او،) تقوا صاحبى بر كيمسه ايدى.

۱٤- و آنا-باباسنه ايیلك ايدن بر كيمسه ايدى؛ زوربه و عصيانكار دگلدى.

۱٥- طوغديغى كون، ئوله‌جگى كون و بر حيات صاحبى اولارق (قبردن) قالديريلاجغى كون اوڭا سلام اولسون! (او دوره‌لرده هپ اللّهڭ رضاسنه مظهر اولاجقدر.)

۱٦- (حبيبم، يا محمّد!) كتابده (بو قرآنده) مريمى ده ياد ايت! هانى، عائله‌سندن (آيريلارق اوينڭ همن يانده) طوغو طرفنده بر يره چكيلمشدى.

۱۷- اونلرڭ أوته‌سنده (عبادت ايده‌جگى ساكن بر ير ايچون) بر پرده ده ايدينمشدى. ديركن اوڭا روحمزى (جبرائيلى) كوندردك ده كنديسنه دوزكون بر انسان صورتنده كوروندى.[۱]

۱۸- (مريم:) "طوغريسى بن، سندن رحمن اولان اللّهه صيغينيرم؛ اگر (اللّهدن) صاقينان بر كيمسه ايسه‌ڭ (بندن اوزاق طور)!" ديدى.

۱۹- (جبرائيل:) "بن آنجق، سڭا ترتميز بر اركك چوجق باغيشلامه‌م ايچون ربّڭڭ ايلچيسى‌يم" ديدى.

۲۰- (مريم:) "بڭا بر انسان طوقونمديغى و (بن) عفّتسز بر قادين ده اولماديغم حالده بنم ايچون بر اوغول، ناصل اولابيلير؟" ديدى.

۲۱- (جبرائيل) ديديكه: "(اللّهڭ حكمى) بويله‌در! (چونكه) ربّڭ: 'بو بڭا پك قولايدر. هم (بز) اونى انسانلر ايچون (قدرتمزه) بر دليل و طرفمزدن بر رحمت قيلاجغز! و (بو، ازلده) حكمه باغلانمش (تقدير ايديلمش) بر ايشدر' بويوردى."

۲۲- بويله‌جه (مريم، جبرائيلڭ أوفله‌مه‌سيله) اوڭا (عيسى‌يه) حامله قالدى؛[۲] بونڭ أوزرينه اونڭله (قارننده‌كى چوجقله) اوزاق بر يره چكيلدى.

۲۳- نهايت طوغوم صانجيسى اونى (قورو) بر خرما آغاجنڭ دينه كيتمه‌يه مجبور ايتدى. (اوتانجندن:) "كشكه بن بوندن أوڭجه ئولسه‌يدم ده اونوتولوب كيتمش اولسه‌يدم!" ديدى.[۳]

۲٤- ديركن (جبرائيل) اوڭا (خرما آغاجنڭ) آشاغيسندن شويله سسلندى: "أوزولمه! شبهه‌سزكه ربّڭ، آلت طرفڭده (اوندن يارار-لاناجغڭ) بر صو آرقى ميدانه كتيردى."

۲٥- "هم خرما آغاجنى كنديڭه طوغرى سيلكه‌له‌كه أوزريڭه تازه خرمالر دوكولسون!"[٤]

---

(۱) " فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا (اوڭا روحمزى (جبرائيلى) كوندردك ده كنديسنه دوزكون بر انسان صورتنده كوروندى) مثللو (كبى) بعض آيتلر، روحانيلرڭ تمثلنه (كوروئمه‌سنه) اشارت ايتمكله برابر، جلب ارواحه (روحلرڭ چاغيريلمه‌سنه) دخى اشارت ايدييورلر." (ذوالفقار، ۲۵نجى سوز، ۸۳)

(۲) عيسينڭ (ع‌م) باباسز دنيايه كلمه‌سى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ۵۵، حاشيه ۱؛ صحيفه ۵٦، حاشيه ۳)

(۳) "برنجى دستوريڭز: عملڭزده رضاى الٓهى اوللى. اگر او راضى اولسه، بتون دنيا كوسسه اهمّيتى يوق. اگر او قبول ايتسه، بتون خلق رد ايتسه تأثيرى يوق. او راضى اولدقدن و قبول ايتدكدن صوڭره، ايسترسه و حكمتى اقتضا ايدرسه، سزلر ايستمه‌مك طلبنده اولماديغڭز حالده، خلقلره ده قبول ايتديرر، اونلرى ده راضى ايدر. اونڭ ايچون بو خدمتده طوغريدن طوغرى‌يه يالڭز جناب حقّڭ رضاسنى اساس مقصد ياپمق كركدر." (لمعه‌لر، ۲۱نجى لمعه، ۱٦۷)

(٤) حضرت مريمه قورو خرما آغاجندن، الٓهى بر معجزه اولارق تازه ميوه‌لر احسان ايديلمسى، حضرت عيسينڭ ده (ع‌م) خارقه اولارق دنيايه كليشنه بر رمزدر و بويله بر التفاتله اونى تسلّى ايتمكدر. (رازى، ج. ۲۱/۱۱، ۲۰۷)

٢٦- (و بينه اوڭا دينيلديكه:) "آرتق يى، ايچ و كوزڭ آيدين اولسون! اگر انسانلردن برينى كوره جك اولورسه ڭ (اونلره): 'طوغريسى بن، رحمن ايچون اوروچ (صوصمه اوروجى) آدادم؛ بو يوزدن بوكون هيچ بر انسانله اصلا قونوشمايا جغم!' دى!"

٢٧- نهايت (مريم) اونى (چوجغى) يوكلنوب قومنه كتيردى. (اونلر) ديديلركه: "اى مريم! كرچكدن كورولمه مش (كوتو) بر ايش ياپمشسڭ!"

٢٨- "اى هارونڭ قيز قرداشى! باباڭ كوتو بر آدم دگلدى، آننه ڭ ده عفتسز دگلدى!"

٢٩- بونڭ أوزرينه (مريم قونوشمايارق) اوڭا (چوجغه) اشارت ايتدى. (اونلر:) "بشيكده كى بر چوجقله ناصل قونوشورز؟" ديديلر.

٣٠- (عيسى، هنوز طوغمش بر بيك ايكن) شويله ديدى: "شبهه سزكه بن، اللّهڭ قولى يم؛ (او) بڭا كتابى ويردى و بنى پيغمبر ياپدى!"

٣١- "هم نرده ده اولسه م بنى مبارك قيلدى[١]؛ حيات صاحبى اولديغم مدّتجه ده بڭا نمازى و زكاتى امر ايتدى."

٣٢- "و (بنى) آننه مه ايبلك ايدن بر كيمسه قيلدى. هم بنى زوربه و عاصى بر كيمسه ياپمدى."

٣٣- "طوغديغم كون، ئوله جگم كون و حيات صاحبى اولارق (قبردن) قالديريلاجغم كون سلام (اللّهڭ سلامى) بنم أوزريمه در!"

٣٤- (اى رسولم!) (اهل كتابڭ،) حقّنده شبهه ايده كلدكلرى مريم اوغلى عيسى، كرچك سوز اولارق ايشته بودر!

٣٥- اللّهڭ بر چوجق ايدينمسى اولور شى دگلدر! (حاشا!) او، بوندن منزّهدر![٢] (اوكه) بر ايشى ياپمق ايسته ديگنده، بونڭ أوزرينه اوڭا ساده جه: "اول!" دير؛ (او ده) همن اوليويرر.

٣٦- (عيسى اونلره شويله ديدى:) "محقّقكه الله، بنم ده ربّم، سزڭ ده ربّڭزدر؛ اويله ايسه اوڭا عبادت ايدڭ! ايشته طوس طوغرى يول بودر!"

٣٧- صوڭره (يهودى و خرستيان) طوپلیلقلر كندى آرالرنده اختلافه دوشدى. آرتق بيوك كون (و او كونڭ دهشتى) كورولديگى وقت او انكار ايدنلرڭ واى حالنه!

٣٨- (اونلر) بزه كله جكلرى كون نه لر ايشيته جكلر، نه لر كوره جكلر! فقط ظالملر بوكون (باشلرينه كله جك اولانى دوشونمه يه رك) آپ آچيق بر ضلالت ايچنده درلر.

---

(١) بر روايتده دينيلمشدركه: حضرت مريم، اوغلى عيسى يى (ع‌م) كاتبلره يازى أوگرنمه سى ايچون دوگمه لرى شرطيله تسليم ايتدى. ديركن خواجه سى اوڭا: "ياز!" ديدى. "نه يى يازايم؟" دينجه ده: "ابجد ياز!" ديدى. بونڭ أوزرينه حضرت عيسى (ع‌م) باشنى قالديرارق: "ابجدڭ نه ديمك اولديغنى بيليرميسڭز؟" ديدى. خواجه سى قيزارق دوگمك أوزره چوبوغنه اوزاننجه: "بنى دوگمه! بيلمييورسه ڭ بڭا صور، اوگرته يم. الف، آلَاءُ الله (اللّهڭ نعمتلرى)؛ به، بَهَاءُ الله (اللّهڭ قدر و قيمتى)؛ جيم، جَمَالُ الله؛ دال ده اَدَاءُ اللّهدر (اللّهڭ حقّنى يرينه كتيرمكدر)." ديدى. (رازى، ج. ٢١/١١، ٢١٥)

(٢) "جناب حق موجوداته (وارلقلره) قارشى توليد و تولّدى (طوغورمه و طوغمه يى) اشمام ايده جك (حس ايتديره جك) بتون رابطه لردن (باغلردن) منزّهدر. شريك و معيندن (اورتاق و ياردیمجيدن) و هم جنسدن مبرادر (بَريدر). بلكه موجوداته قارشى نسبتى، خلّاقيتدر (ياراتيجيلقدر). اَمْرِ كُنْ فَيَكُونْ (ساده جه 'اول!' ديمه سيله ايجاد ايدن بر امر) ايله، ارادهٔ ازليه سى ايله، اختيارى ايله ايجاد ايدر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٤١)

۳۹- (ای رسولم!) اونلری پیشمانلق کونی ایله قورقوت! او زمان (اونلر ایچون) ایش بیتیریلمشدر! حالبوکه اونلر (دنیاده بوندن) غفلت ایچندەدرلر و اونلر (بو کونه) ایمان ایتمزلر.

٤۰- شبهەسزکه، یر یوزینه و اوزرنده بولونان کیمسەلره آنجق بز وارث اولورز و (اونلر) آنجق بزه دوندیریلیرلر.

٤۱- کتابده (قرآنده) ابراهیمی ده آڭ! چونکه او، چوق طوغری بر کیمسه، بر پیغمبر ایدی.

٤۲- هانی باباسنه شویله دیمشدی: "ای باباجغم! ایشیتمەین، کورمەین و سڭا بر فائده ویرمەین شیلره نیچون طاپییورسڭ؟"(۱)

٤۳- "ای باباجغم! محقّقکه بن (بر پیغمبرم)، علمدن سڭا کلمەین (برحقیقت) کرچکدن بڭا کلمشدر! اویله ایسه بڭا تابع اولکه سنی طوغری بر یوله ایریشدیرەیم!"

٤٤- "ای باباجغم، شیطانه طاپما! چونکه شیطان، رحمانه عاصی اولمشدر."

٤٥- "ای باباجغم! طوغریسی بن، سڭا رحماندن بر عذاب طوقونوب ده شیطانه بر دوست اولمه‌گدن قورقویورم!"

٤٦- (باباسی:) "ای ابراهیم! سن بنم الٓهلرمدن یوز چویریجیمیسڭ؟ یمین اولسونکه اگر بوندن واز کچمزسەڭ، سنی محقّق طاشلا(یارق ئولدیر)رم؛ هایدی، اوزون بر سوره بندن آیریل، کیت!"دیدی.

٤۷- (ابراهیم) شویله دیدی: "سلام سڭا! سنڭ ایچون ربّمدن مغفرت دیلەیەجگم. چونکه او، بڭا قارشی چوق لطفکاردر."

٤۸- "سزدن ده، اللّهدن باشقه (کندیسنه) یالواروب طوردقلریڭزدن ده آیریلوب کیدییور و (بن) ربّمه دعا ایدییورم. اومولورکه (سزڭ محروم اولدیغڭز کبی) ربّمه دعا ایتمکله محروم اولمام."

٤۹- نهایت (ابراهیم) اونلردن و اللّهدن باشقه طاپمقده اولدقلرندن آیریلوب کیدنجه، اوڭا اسحقی و (طورون اولارق ده) یعقوبی احسان ایتدك. هر برینی ده پیغمبر یاپدق.

٥۰- و اونلره رحمتمزدن احسانده بولوندق و کندیلرینه (نیجه دیللرده) طوغری، یوکسك بر لسان (کوزل بر مدحه آکیلمەیی) نصیب ایتدك.(۲)

٥۱- (ای حبیبم!) کتابده موسی‌یی ده آڭ!(۳) چونکه او، اخلاصه ایردیریلمش بر کیمسه ایدی و بر رسول، بر نبی ایدی.

---

(۱) باقیڭز؛ (صحیفه ۱۱۹، حاشیه ۲)

(۲) عصر سعادتدن بو یانه بش وقت نمازده کتیریلن صلواتلرده حضرت ابراهیمڭ ده (ع م) ذکری، بو مدحه، آچیق بر مظهریتدر. (نسفی، ج. ۳، ٦۱)

(۳) "عصای موسی (ع م) (موسینڭ (ع م) عصاسی) کبی چوق حکمتلری و فائدەلری بولونان قصهٔ موسینڭ (ع م) و سائر انبیانڭ (دیگر پیغمبرلرڭ) قصّەلرینی چوق تکرارنده رسالت احمدیەنڭ (ع ص م) حقّانیتنه (حق پیغمبر اولدیغنه) بتون انبیانڭ نبوّتلرینی (پیغمبرلکلرینی) بر حجّت (دلیل) کوستروب اونلرڭ عمومنی انکار ایدەمەین، بو ذاتڭ (ع ص م) رسالتنی حقیقت نقطەسنده انکار ایدەمز حکمتیله و هرکس هر وقت بتون قرآنی اوقومەیه مقتدر و موفّق اولامدیغندن، هر بر اوزون و متوسط (اورته اوزونلقده‌کی) سورەیی برر کوچك قرآن حکمنه کتیرمك ایچون اهمّیتلی ارکان ایمانیه (ایمانڭ شرطلری) کبی او قصّەلری (حکایەلری) تکرار ایتمسی، دگل اسراف؛ بلکه معجزانه بر بلاغتدر (معجزه درجەسنده اصابتلی بر افادەدر) و حادثهٔ محمّدیه (ع ص م) بتون بنی آدمڭ (آدم اوغوللرینڭ) اڭ بیوك حادثەسی و کائناتڭ اڭ عظمتلی (اڭ بیوك) مسئلەسی اولدیغنی درس ویرمکدر." (شعاعلر، ۱۱نجی شعاع، ۲٤۰)

٥٢- اوگا طورڭ صاغ طرفندن سسلندك و (او سسسزجه ربّنه) يالواران بر كيمسه اولديغى حالده اونى (كنديمزه) ياقلاشديردق.

٥٣- و اوگا رحمتمزدن، قرداشى هارونى، بر پيغمبر (و بر ياردېمجى) اولارق احسان ايتدك.

٥٤- (حبيبم، يا محمّد!) كتابده اسماعيلى ده آڭ! چونكه او، سوزنده طوران بر كيمسه ايدى و بر رسول، بر نبى ايدى.

٥٥- اهلنه (و امّتنه) نمازى و زكاتى امر ايدردى؛ هم ربّيسنڭ قاتنده رضايه مظهر اولمش بر كيمسه ايدى.

٥٦- (اى رسولم!) كتابده ادريسى ده آڭ! چونكه او، چوق طوغرى بر كيمسه، بر پيغمبر ايدى.

٥٧- و (بز) اونى يوجه بر مقامه يوكسلتدك.[١]

٥٨- ايشته اونلر، (قصّەلرينى سڭا آڭلاتديغمز كيمسەلر) آدمڭ ذرّيتندن، نوح ايله برابر (كميده) طاشيديغمز كيمسەلردن، ابراهيم و اسرائيلڭ (يعقوبڭ) ذرّيتندن هدايته ايرديرديگمز و سچديگمز كيمسەلردن اللّهڭ كنديلرينه نعمت ويرديگى پيغمبرلردر. اونلره رحمانڭ آيتلرى اوقونديغى زمان، آغلايارق و سجده ايديجيلر اولارق يره قاپانيرلردى![٢]

٥٩- صوڭره اونلرڭ آردندن يرلرينه اويله بر نسل كلديكه نمازى ضايع (ترك) ايتديلر و شهوتلرينه اويديلر؛ (اونلر) آرتق ايلريده (جهنّمده‌كى) غيّا واديسنى بويلايا جقلردر.

٦٠- آنجق توبه ايدوب ايمان ايدرك صالح عمل ايشلەينلر مستثنا؛ ايشته اونلر هيچ بر ظلمه اوغراتيلمادن جنّته كيره‌جكلردر.[٣]

٦١- (أويله) عدن جنّتلريكه، رحمن (اولان الله، اونى) قوللرينه غياباً وعد ايتمشدر. شبهه‌سزكه او، وعدى يرينه كله‌جك اولاندر.

٦٢- و (اونلر) اوراده بوش بر سوز ايشيتمزلر؛ آنجق سلام (ايشيتيرلر)! و اوراده صباح آقشام كنديلرينه عائد رزقلرى واردر.

٦٣- قولليمزدن تقوا صاحبى اولانلرى وارث قيلاجغمز جنّت، ايشته بودر![٤]

٦٤- (جبرائيل ديديكه:) "(وحيڭ تأخيرندن طولايى أوزولمه، چونكه بز) آنجق ربّڭڭ امرى ايله اينرز.[٥] اوڭمزده، آرقه‌مزده و بونلر آراسنده نه وارسه، اوڭا عائددر. و ربّڭ (سنى اصلا) اونوتوجى دگلدر."

---

(١) باقيڭز؛ (صحيفه ١٠٢، حاشيه ١)

(٢) بو آيت كريمه قرآن كريمده‌كى اون درت سجده آيتنڭ بشنجيسيدر. تلاوت سجده‌سنڭ تعريفى ايچون، باقيڭز؛ (صحيفه ١٧٥، حاشيه ٢)

(٣) "حقيقى عدالت ايستركه: شو كوچوجك انسان، شو كوچكلگى نسبتنده دگل، بلكه جنايتنڭ بيوكلگى، ماهيتنڭ (نه اولديغنڭ) اهمّيتى و وظيفه‌سنڭ عظمتى (بيوكلگى) نسبتنده مكافات و مجازات (جزا) كورسون. مادام شو فانى، كچيجى دنيا، ابد ايچون خلق اولونان (ياراتيلان) انسان خصوصنده اويله بر عدالت و حكمته مظهريتدن چوق اوزاقدر. البته عادل اولان او ذات جليل ذوالجمالڭ (كوزللك صاحبى و نهايتسز يوجه اولان اللّهڭ) و حكيم (نهايتسز حكمت صاحبى) اولان او ذات جميل ذوالجلالڭ (عظمت و قهر صاحبى و نهايتسز كوزل اولان اللّهڭ) دائمى بر جهنّمى و ابدى بر جنّتى بولوناجقدر." (ذوالفقار ١٠نجى سوز، ٢٠)

(٤) جنتڭ بعض احوالى ايچون باقيڭز؛ (سوزلر، ٢٨نجى سوز، ١٦٩-١٧٥)

(٥) "ملكلر بو عالملرى اذن الٓهى ايله كوره‌بيليرلر و كيررلر و حضرت جبرائيل كبى، انسانلر ايله كوروشن عموم ملائكهٔ مقرّبين مذكور عالملرڭ وجودلرينى و اونلر، اونلرده كزدكلرينى متفقاً خبر ويرييورلر. كورمديگمز آمريقه قطعه‌سنڭ وجودينى، اوندن كلنلرڭ اخباريله بديهى بيلديگمز كبى؛ يوز تواتر قوّتنده بولونان ملائكه اخباراتيله عالم بقانڭ و دار آخرتڭ و جنّت و جهنّمڭ وجودلرينه او قطعيتده ايمان ايتمك كركدر و أويله ده ايمان ايدرز." (شعاعلر ٩نجى شعاع، ١٩٠)

۶۵- (او،) كوكلرڭ، يرڭ و ايكيسى آراسنده بولونانلرڭ ربّيدر؛ اويله ايسه اوڭا عبادت ايت و اوڭا عبادت ايتمكده صبرلى اول![1] هيچ اونڭ آديله اسملنديريلمش (باشقه) بريني بيليبورميسڭ؟

۶۶- بر ده انسان: "(بن) ئولديگم زمان، كرچكدن ايلريده حيات صاحبى اولارق (قبردن) چيقاريلاجقمى‌يم؟" دير.

۶۷- انسان هيچ عبرت آلمازميكه، داها اوڭجه (كنديسى هنوز) هيچ بر شى دگلكن، اونى شبهه‌سزكه بز ياراتمشز![2]

۶۸- آرتق ربّڭه يمين اولسونكه، اونلرى (او كافرلرى) و شيطانلرى البته (محشرده) طوپلاياجغز؛ صوڭره اونلرى ديز أوستى چوكمش اولارق محقّق جهنّمڭ اطرافنده حاضر بولونديراجغز!

۶۹- صوڭره هر طائفه‌دن رحمانه اڭ چوق عصيان ايدن هانكيلرى ايسه، شبهه‌سز چكوب چيقاراجغز (و أوڭجه اونلرى جهنّمه آتاجغز)!

۷۰- صوڭره البته بز، اوڭا (جهنّمه) كيرمه‌يه داها لايق اولان كيمسه‌لرى اڭ ايي بيلنز.

۷۱- هم سزدن اورايه اوغراماياجق هيچ بر كيمسه يوقدر. (بو،) ربّڭڭ كندى أوزرينه آلديغى كسينلشمش بر حكمدر.[3]

۷۲- صوڭره (شرك و كفردن) صاقينانلرى قورتاريرز (جنّته قويارز) و ظالملرى ديز أوستى چوكمش اولارق اوراده بيراقيرز.

۷۳- انكار ايدنلر ايسه، كنديلرينه آيتلريمز (دنياده) آچيق آچيق اوقونديغى زمان، ايمان ايدنلره: "او ايكى طوپليلقدن (مؤمن و كافرلردن) هانكيسى مقام جهتيله داها خيرلى و مجلس اعتباريله داها كوزلدر؟" ديديلر.

۷۴- حالبوكه اونلردن أوڭجه نيجه نسللرى هلاك ايتمشزدركه، اونلر اشياجه و كوستريشجه داها كوزلديلر.

۷۵- ديكه: "كيم ضلالتده ايسه، او تقديرده رحمن اوڭا نه قدر مهلت ويررسه ويرسين؛ نهايت كنديلرينه وعد ايديلنى، يا (دنياده‌كى) عذابى يا ده قيامتى كوردكلرى زمان، آرتق كيمڭ ير جهتيله داها كوتو و طرفدارجه داها ضعيف اولديغنى ياقينده بيله‌جكلردر."

۷۶- الله ايسه، هدايته ايرنلرى هدايت جهتيله (داها ده) آرتيرر. و قاليجى اولان صالح عمللر، ربّڭڭ قاتنده ثوابجه ده خيرليدر، عاقبتجه ده خيرليدر.

---

(۱) "صبر أوچدر. برى: معصيتدن (كناهلردن) نفسنى چكوب صبر ايتمكدر. شو صبر تقوادر، إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ [محقّقكه الله، تقوا صاحبلريله برابردر] سرينه مظهر ايدر. ايكنجيسى: مصيبتلره قارشى صبردركه، توكّل و تسليمدر (اللّٰهه كوونمك و تسليم اولمقدر). إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ [محقّقكه الله، توكّل ايدنلرى سور] إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ [محقّقكه الله، صبر ايدنلرى سور] شرفنه مظهر ايديبور. و صبرسزلق ايسه اللّٰهدن شكايتى تضمّن ايدر (معناسنى طاشير). و افعالنى (ايشلرينى) تنقيد و رحمتنى اتهام (صوچلامه) و حكمتنى بكنمه‌مك چيقار. أوت مصيبتڭ ضربه‌سنه قارشى شكوا (شكايت) صورتيله البته عاجز و ضعيف انسان آغلار؛ فقط شكوا اوڭا اولملى، اوندن اولماملى! (...) أوچنجى صبر: عبادت اوزرينه صبردركه، شو صبر اونى مقام محبوبيته (اللّٰهڭ سوديگى خاص قوللرڭ مقامنه) قدر چيقاريبور. اڭ بيوك مقام اولان عبوديت كامله (تام بر قوللق) جانبنه سوق ايدييور." (مكتوبات، ۲۳ نجى مكتوب، ۱۰۶)

(۲) باقيڭز؛ (صحيفه ۳۳۱، حاشيه ۱)

(۳) بعض روايتلره كوره انسانلرڭ هپسى جهنّمه اوغراياجق، فقط جنّتلكلر عذاب كورمدن چيقاجقلردر. حضرت جابرڭ (رع) بر روايتنده: "جنتلكلر اوّلا جهنّمه اوغراياجقلر. فقط جهنّم اونلره سرينلك و اسنلك يرى اولاجقدر. حتى انسانلر اونڭ سرينلكندن أورپروب فرياد ايده‌جكلردر. جناب حق او كون جهنّمى مؤمنلره، طبقى ابراهيم عليه السّلامڭ آتيلديغى آتشى اوڭا سرينلتيجى و امنيت ويريجى قيلديغى كبى ياپاجقدر. جنّت اهلى، نه ايله قورقوتولمش اولدقلرينى كوره‌جك و جنّته‌كى لذّتلرينه قوّت ويره‌جك بر دهشتله جهنّمى تماشا ايده‌جكلردر." (جلالين شرحى، ج. ۵، ۴۰)

٧٧- (ای رسولم!) آیتلریمزی انکار ایدن و: "البته بڭا مال و اولاد ویریله‌جکدر" دیین کیمسه‌یی کوردڭمی؟

٧٨- (او،) غیبه‌می مطّلع اولدی (اونی بیلدی)، یوقسه رحمانڭ قاتندن بر سوزمی آلدی؟

٧٩- خیر! (بز) اونڭ سویله‌مکده اولدیغی شیلری یازاجغز و کندیسنه اولان عذابی (هیچ بیتمه‌مك اوزره آرتیرارق) اوزاتدقجه اوزاتاجغز!

٨٠- و او سویله‌مکده اولدیغی شیلره (مال و اولاده، بز) وارث اولاجغز و (کندیسی ده) بزه یالڭز اولارق کله‌جکدر.

٨١- حالبوکه (اونلر،) کندیلری ایچون بر عزّت (و شفاعت) وسیله‌سی اولسون دییه اللّهدن باشقه الهلر ایدیندیلر.[۱]

٨٢- خیر! (او الهلری،) اونلرڭ طاپمه‌لرینی یاقینده انکار ایده‌جکلر و اونلره دوشمان اولاجقلردر.

٨٣- کورمدڭمی، شبهه‌سزکه بز، شیطانلری کافرلرڭ اوزرینه کوندردك؛ اونلره (وسوسه‌لریله تشویق ایدرك) سورکلی تحریك ایدییورلر.

٨٤- اویله ایسه اونلر حقّنده عجله ایتمه! (بز) اونلر ایچون (کونلرینی و نفسلرینی) برر برر صاییورز.

٨٥- او کون، تقوا صاحبلرینی (کندیلرینه اکرامده بولونمق ایچون) هیئت حالنده رحمانڭ حضورینه طوپلارز.

٨٦- کناهکارلری ده صوسامش اولدقلری حالده جهنّمه سوررز!

٨٧- (او کون،) رحمانڭ قاتنده سوز (اذن) آلمش اولانلردن باشقه‌سی شفاعت حقّنه صاحب اولمایاجقدر.

٨٨- و "رحمن چوجق ایدیندی" دیدیلر.

٨٩- آند اولسونکه، (سز) پك چرکین بر شی (ادّعاسی) ایله کلدیڭز.

٩٠- بوندن طولایی نره‌ده ایسه (بر غضب الهی اولارق) کوکلر چاتلایاجق، یر یاریلاجق و طاغلر ییقیلارق چوکه‌جکدر!

٩١- رحمانه چوجق ادّعا ایتدیلر دییه!

٩٢- حالبوکه چوجق ایدینمك رحمانڭ شاننه لایق دگلدر.[۲]

٩٣- کوکلرده و یرده بولونان هیچ بر کیمسه یوقدرکه، رحمانه قول اولارق کله‌جك بری اولماسین!

٩٤- آند اولسونکه (او)، اونلری (علمیله) قوشاتمش، هم اونلری (و یاپدقلرینی) برر برر صایمشدر.

٩٥- و اونلرڭ هپسی قیامت کونی اونڭ حضورینه تك باشنه کله‌جك اولان کیمسه‌لردر.

---

(۱) "ای بدبخت اهل ضلالت و سفاهت! (حقدن صاپمش و کناهلره طالمش اولانلر!) (...) کووندیگڭز و بل باغلادیغڭز و آثار الهیه‌یی (اللّٰه تعالینڭ اثرلرینی) و احسانات ربّانیه‌یی (ربّڭزڭ احسانلرینی) اونلره اسناد ایتدیگڭز (طایاندیردیغڭز) هانکی طبیعتڭز، هانکی اسبابڭز (سببلریڭز)، هانکی شریککز (اللّهه اورتاق قوشدیغڭز شی)، هانکی کشفیاتڭز (فنّی کشفلریڭز)، هانکی ملّتڭز، هانکی باطل معبودیڭز (الهڭز)، سزی سزجه اعدام ابدی (صوڭسز یوقلق) اولان موتڭ (ئولومڭ) ظلماتندن (قراڭلغندن) قورتاروب، قبر حدودندن، برزخ (قبر عالمنڭ) حدودندن، محشر (حشر میدانی) حدودندن، صراط کوپروسندن حکیمانه کچیره‌بیلیر، سعادت أبدیه‌یه مظهر ایده‌بیلیر (قاووشدیرابیلیر)؟ حالبوکه قبر قاپیسنی قپامادیغڭز ایچون، سز قطعی اولارق بو یولڭ یولجیسیسڭز. بویله بر یولجی، اویله بریسنه طایانیرکه، بتون بو دائرۀ عظیمه (بو بیوك دائره) و بو کنیش حدودلر، اونڭ تحت امرنده و تصرّفنده‌در (امر و اداره‌سی آلتنده‌در)." (سوزلر، ٣٢نجی سوز، ٢٩٧)

(۲) باقیڭز: (صحیفه ٣٠٦، حاشیه ٢)

٩٦- طوغریسی ایمان ایدوب صالح عمللر ایشله‌ینلر وار یا، رحمن (اولان الله) اونلر ایچون، (قلبلرده) بر سوکی قیلاجقدر.

٩٧- (حبیبم، یا محمّد!) ایشته اونی (او قرآنی) آنجق، اونکله تقوا صاحبلرینی مژده‌له‌یه‌سك و عناد ایدن بر قومی قورقوتاسڭ دییه سنڭ لسانڭله (عربجه اولارق ایندیره‌رك) قولایلاشدیردق.

٩٨- (بز) اونلردن أوڭجه ده نیجه نسللری هلاك ایتدك. شیمدی کندیلرندن هیچ بر کیمسه‌یی حس ایدییور ویا اونلرڭ خفیف بر سسنی (اولسون) ایشیتییورمیسك؟

٢٠- طٰهٰ سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ١٣٥ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهڭ اسمیله

١- طا، ها.[١]

٢- (ای رسولم!) سڭا قرآنی، صیقینتی چکه‌سك دییه ایندیرمه‌دك.

٣- آنجق (اللّٰهدن) قورقانلره بر نصیحت اولارق (ایندیردك).

٤- (او قرآن،) یر یوزینی و پك یوکسك کوکلری یاراتان (اللّٰه) طرفندن پیدرپی ایندیریلمه‌در.

٥- او رحمن (که)، عرشه حکم ایتمشدر.[٢]

٦- کوکلرده بولونانلر، یرده اولانلر و ایکیسی آراسنده کیلر و طوپراغڭ آلتنده اولانلر اونڭدر.

٧- (دعاده) سسی یوکسلتسه‌ڭ ده (یوکسلتمه‌سه‌ڭ ده اونڭ ایچون بردر، ایشیتیر!)؛ چونکه شبهه‌سز او، کیزلی‌یی ده، داها کیزلی اولانی ده بیلیر.

٨- (او) اللّٰهکه، اوندن باشقه آلّه یوقدر! اڭ کوزل اسملر اونڭدر![٣]

٩- (ای حبیبم!) سڭا موسینڭ خبری ده کلدیمی؟

١٠- هانی بر آتش کورمشدی ده عائله‌سنه: "(سز بوراده) طورڭ؛ طوغریسی بن بر آتش کوردم؛ بلکه اوندن سزه بر قور کتیررم؛ یا ده آتشڭ یاننده یول کوسترن بر کیمسه بولورم" دیمشدی.

١١- نهایت اوڭا کلنجه کندیسنه: "ای موسی!" دییه سسلنیلدی.

١٢- "محقّقکه بن، سنڭ ربّڭم؛ هایدی پاپوچلریڭی چیقار! چونکه سن، مقدّس وادی طُوَاده‌سڭ!"

---

(١) باقیڭز؛ (بقره سوره‌سی، صحیفه ١، حاشیه ١)

(٢) "قرآن معجز البیان، چوق حقائق غامضه‌یی (درین حقیقتلری) نظر عمومی‌یی اوخشایاجق، حس عامّه‌یی (عمومڭ باقیش آچیسنی و حسّنی) رنجیده (راحتسز) ایتمه‌یه‌جك، فکر عوامی (عموم خلقڭ فکرینی) تعجیز ایدوب یورمایاجق بر صورتده بسیطانه و ظاهرانه سویله‌یور، درس ویرییور. ناصل بر چوجقله قونوشولسه، چوجقجه تعبیرات استعمال ایدیلیر (قوللانیلیر). اویله ده: تَنَزُّلَاتٌ اِلٰهِيَّةٌ اِلٰى عُقُولِ الْبَشَرِ [انسانلرڭ عقللرینه اولان الٰهی تنزّللر] دینیلن متکلم (قونوشان) اسلوبنده مخاطبڭ درجه‌سنه سوزیله نزول ایدوب (سویه‌سنه اینوب) اویله قونوشان اسالیب قرآنیه (قرآنڭ اسلوبلری)، اڭ متبحر حکمانڭ فکرلریله یتیشه‌مدیگی حقائق غامضهٔ الٰهیه و اسرار ربّانیه‌یی متشابهات (بکزتمه‌لر) صورتنده بر قسم تشبیهات و تمثیلات ایله اڭ امّی بر عامی‌یه (اڭ بسیط صیره‌دن بر انسانه) افهام ایدر (آڭلاتیر). مثلا: اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى [او رحمن (که)، عرشه حکم ایتمشدر] بر تمثیل ایله ربوبیت الٰهیه‌یی سلطنت مثالنده و عالمڭ تدبیرنده مرتبهٔ ربوبیتنی (عالمڭ اداره‌سنده اونلره ربّ اولمه مرتبه‌سنی)، بر سلطانڭ تحت سلطنتنده طوروب اجرای حکومت ایتدیگی (حکم سوردیگی) کبی بر مثالده کوسترییور." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٢٢-٢٣)

آیریجه باقیڭز؛ (اشارات الاعجاز، ١٦٨)

(٣) باقیڭز؛ (سوزلر، ٢٤نجی سوز، ١٢١؛ مکتوبات، ٣٣نجی مکتوب، ٣٢٢)

١٣- "(ای موسی!) بن سنی (پیغمبرلگه) سچدم؛ شیمدی (سڭا) وحی ایدیلنی دیڭله!"

١٤- "شبهه یوقکه بن، (اوت) آنجق بن اللّهم؛ بندن باشقه الٰه یوقدر؛ اویله ایسه بڭا قوللق ایت و بنی آڭمق ایچون نماز قیل!"

١٥- "قیامت کونی، مطلقا کلیجیدر. نره‌ده‌یسه اونی کیزله‌یه‌جگم (ده هیچ خبر ویرمیه‌جگم)؛[1] تاکه هرکس یاپمقده اولدیغی ایله قارشیلق بولسون!"

١٦- "أویله ایسه اوڭا ایناڠمایان و نفسنڭ آرزوسنه اویان کیمسه‌لر، صاقین سنی اوندن (اوڭا ایناڠمقدن) آلیقویماسین؛ یوقسه هلاك اولورسڭ!"

١٧- "شو صاغ الڭده‌کی ده نه‌در ای موسی؟"

١٨- (موسی:) "او بنم عصامدر. اوڭا طایانیرم، اونڭله طاوارلریمه یاپراق سیلکه‌لرم، بنم ایچون اونده داها باشقه احتیاجلر ده واردر" دیدی.

١٩- (الله:) "اونی (یره) بیراق، ای موسی!" بویوردی.

٢٠- بونڭ أوزرینه (موسی) اونی (یره) بیراقدی؛ بر ده نه کورسون، او بر ییلان (اولمش)، خیزله حرکت ایدییور!

٢١- (الله) بویوردیکه: "اونی آل و (بزم حضوریمزده هیچ بر شیدن) قورقما! (بز) اونی یینه اوّلکی حالنه دوندیره‌جگز."

٢٢- "و الڭی یانڭه (قولتوغڭڭ آلتنه) صوق! باشقه بر معجزه اولمق أوزره، قصورسز بم‌بیاض (پارلایان و نور صاچان بر أل) اولارق چیقسین!"

٢٣- "تاکه سڭا الڭ بیوك معجزه‌لریمزدن بعضی‌لرینی کوستره‌لم!"

٢٤- "فرعونه کیت؛ شبهه‌سز او اییجه آزدی."

٢٥- (موسی) دیدیکه: "ربّم! بنم کوگسمه کنیشلك ویر!"

٢٦- "و ایشمی بڭا قولایلاشدیر!"

٢٧- ٢٨- "دیلمدن ده دوگومی چوزکه سوزیمی اییجه آڭلاسینلر!"

٢٩- ٣٠- "و عائله‌مدن قرداشم هارونی بڭا یاردیمجی قیل!"

٣١- ٣٢- ٣٣- ٣٤- "اونڭله کوجمی تقویه ایت و اونی وظیفه‌مه اورتاق یاپکه، سنی چوق تسبیح ایده‌لم و سنی چوق ذکر ایده‌لم!"

٣٥- "محقّقکه سن، بزی حقّیله کورنسڭ."

٣٦- (الله) شویله بویوردی: "ایسته‌دیگڭ سڭا ویریلمشدر، ای موسی!"

٣٧- "و آند اولسونکه، سڭا باشقه بر دفعه داها لطفده بولونمشدق."

---

(١) "اجل و موت (ئولوم) کبی امور غیبیه (بزه کیزلی اولان ایشلر) چوق حکمت و مصلحت (فائده‌لری) جهتیله کیزلی قالدیغی مثللو (کبی)، دنیانڭ سکراتی (ئولوم حالی) و موتی و نوع بشرڭ (انسانلغڭ) و جنس حیواناتڭ اجلی و وفاتی اولان قیامت دخی چوق مصلحتلر ایچون کیزلنیلمش. اوت، اگر اجل وقتی معیّن (بلیرلی) اولسه ایدی، یاری عمر غفلت مطلقه (تام بر غفلت) ایچنده و یاریدن صوڭره دار آغاجنه آصیلمق ایچون هرکون بر آیاق داها اونڭ طرفنه آتیلمقله دهشت مطلقه (تام بر دهشت) ایچنده، خوف و رجانڭ (قورقو و امیدڭ) موازنۀ مصلحتکارانه‌سی و حکیمانه‌سی (فائده‌لی و حکمتلی دنکه‌سی) بوزولاجغی کبی؛ عیناً اویله ده، دنیانڭ اجلی و سکراتی اولان قیامت وقتی معیّن اولسه ایدی، قرون أولی و وُسطی (ایلك و اورته چاغلر) فکر آخرتدن پك آز متأثر اولاجقدی. قرون أخری (صوڭ چاغلر)، دهشت مطلقه ایچنده بولوناجقدی. او وقت نه حیات دنیویه‌نڭ لذّتی و قیمتی قالیردی و نه ده خوف و رجا ایچنده اختیار ایله (ایسته‌یه‌رك) اطاعتکارانه اولان عبودیتڭ (قوللغڭ) اهمّیتی و حکمتی بولونوردی." (شعاعلر، ٥نجی شعاع، ٧٣)

٣٨- "او زمان آننه‌كه الهام ايديله‌جك اولانى الهام ايتمشدك."

٣٩- "'اونى صنديغه قوى، صوڭره كنديسنى دڭزه (نيله بيراق)! بويله‌جه دڭز اونى ساحله چيقارسين؛ بڭا ده دوشمان، اوڭا ده دوشمان اولان برى اونى آلسين!' دييه (الهام ايتمشدك). (هم سَويله‌سك) و مشاهده‌م آلتنده يتيشديريله‌سك دييه سڭا طرفمدن بر سويمليلك ده ويردم."

٤٠- "هانى قيز قرداشك (فرعونك سراينه) كيدوب: 'اوڭا باقاجق بر كيمسه ايچون سزه رهبرلك ايده‌يمى؟' دييوردى. بويله‌جه سنى آننه‌ڭه اعاده ايتدككه، كوزى آيدين اولسون، أوزولمه‌سين!

و (سن، قضاءً) بر آدم ئولديرمشدڭ ده سنى أوزونتودن قورتارمش و سنى بر چوق بلالرله امتحان ايتمشدك. نهايت مَدْيَنْ خلقى آراسنده ييللرجه قالدڭ؛ صوڭره (پيغمبرلك وظيفه‌سى ايچون تعيين ايديلن او وقتده) بر قدر أوزره (بو مقامه) كلدڭ، اى موسى!"

٤١- "و سنى كندم ايچون (پيغمبر اولارق) سچدم!"

٤٢- "سن، قرداشڭله برابر، معجزه‌لرمله كيت؛ و بنى آڭمقده كَوشك طاورانمايك!"

٤٣- "فرعونه كيدڭ؛ شبهه‌سز او (الٰهلق ادّعاسيله) ايپجه آزدى."

٤٤- "بوڭا رغماً اوڭا يوموشاق سوز سويله‌يڭ؛ بلكه عبرت آلير يا ده (اللّٰهدن) قورقار."

٤٥- (موسى و قرداشى:) "ربّمز! طوغريسى بز (اونك) بزه قارشى آشيرى طاورانمه‌سندن؛ يا ده آزمه‌سندن قورقويورز" ديديلر.

٤٦- (اللّٰه) بويورديكه: "قورقمايك! چونكه بن، سزڭله برابرم، ايشيتيرم و كوروم."

٤٧- "بويله‌جه اوڭا كيدڭ ده شويله سويله‌يڭ: 'شبهه يوقكه بز، ربّڭك ايكى ايلچيسى‌يز؛ آرتق اسرائيل اوغوللرينى بزمله برابر كوندر، اونلره اذيت ايتمه! (بز) كرچكدن ربّڭدن بر معجزه ايله سڭا كلدك. سلام ايسه، هدايته تابع اولانلره‌در.'"

٤٨- "طوغريسى بز (أويله كيمسه‌لرزكه)، كرچكدن بزه: 'شبهه‌سز عذاب، (پيغمبرلرى) يالانلايانلر و (حقدن) يوز چويرنلر أوزرينه‌در' دييه وحى اولوندى."

٤٩- (فرعون): "پكى ايكيڭزك ربّى كيمدر، اى موسى؟" ديدى.

٥٠- (او ده:) "بزم ربّمز، هر شيئه ياراتيليشنى (خصوصيتلريله) ويرن، صوڭره ده (اونى محتاج اولديغى شيلرڭ يولنه) سوق ايدندر" ديدى.[١]

٥١- (فرعون): "اويله ايسه (پوتلره طاپان) أوڭجه‌كى نسللرڭ حالى نه اولاجق؟" ديدى.

---

(١) "'هرشيئى خلق (ايتمش، ياراتمش) و هدايت ايتمشدر' معناسنده بولونان اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى آيت جليله‌سى حكمنجه؛

ظاهرى و باطنى (طيش و ايچ) دويغولر، آفاق و خارجى (طيش عالمده‌كى) دليللر، انفسى و داخلى برهانلر (انسانك ايچ دنياسنده‌كى دليللر)، پيغمبرلرك ارساليله (كوندريلمسيله)، كتابلرك انزالى (اينديريلمه‌سى) كبى واسطه‌لر اعتباريله ده هدايتك معناسى تعدد ايدر (چوغالير)." (اشارات الاعجاز، ١٩)

٥٢- (موسى:) "اونلرڭ علمى ربّمڭ قاتنده بر كتابده (لوح محفوظده)در. ربّم نه شاشيرر، نه ده اونوتور!" ديدى.

٥٣- اوكه، يرى سزڭ ايچون بر بشيك ياپدى، اونده سزڭ ايچون يوللر آچدى و كوكدن بر صو ايندیردى. بويله‌جه اونڭله چشيدلى بيتكيلردن چفتلر چيقاردق.

٥٤- يييڭ و حيوانلريڭزى اوتلاتڭ! شبهه‌سزكه بونده (استقامتلى) عقل صاحبلرى ايچون نيجه دليللر واردر.

٥٥- سزى اوندن (او طوپراقدن) ياراتدق؛ يينه سزى اورايه اعاده ايده‌جگز و سزى (حشرده) ديگر بر دفعه داها اوندن چيقاراجغز.(١)

٥٦- جلالم حقّى ايچون، (بز) اوڭا (فرعونه، كوستريله‌جك) معجزه‌لريمزڭ هپسنى كوستردك؛ فقط (او) يالانلادى و (حقّى قبول ايتمه‌مكده) ديرتدى.

٥٧- شويله ديدى: "(سن) سحرڭله بزى يورديمزدن چيقارمق ايچونمى بزه كلدڭ، اى موسى!"

٥٨- "اويله ايسه، (بز ده) مطلقا سڭا اونڭ بڭزرى بر سحر كتيره‌جگز؛ شيمدى (سن،) بزمله كندى آراڭده بر بولوشمه زمانى (و يرى) تعيين ايتكه، نه بزم، نه ده سنڭ اوڭا مخالفت ايتمه‌يه‌جگمز، (هركسڭ كله‌بيله‌جگى) اويغون بر ير اولسون!"

٥٩- (موسى:) "سزه وعد ايديلن وقت (و ير)، بايرام كونى (طوپلانمه يرى) و انسانلرڭ طوپلاناجغى قوشلق زمانيدر" ديدى.

٦٠- بونڭ أوزرينه فرعون دونوب كيتدى؛ همن (بتون) حيله‌سنى (سحربازلرينى) طوپلادى؛ صوڭره (تعيين ايديلن يره) كلدى.

٦١- موسى اونلره (او سحربازلره): "يازيقلر اولسون سزه! اللّهه يالان يره افترا ايتمه‌يڭ؛ صوڭره (او)، بر عذاب ايله كوككڭزى كسر. (اللّٰه حقّنده) افترا ايدن، البته خسرانه اوغرامشدر" ديدى.

٦٢- بوڭا رغماً (سحربازلر موسى حقّنده ياپاجقلرى) ايشلرينى آرالرنده طارتيشديلر و فيصيلدامه‌لرينى كيزلى طوتديلر.

٦٣- (صوڭنده كندى آرالرنده شويله) ديديلر: "طوغريسى بونلر (موسى ايله هارون)، كرچكدن ايكى سحربازدر؛ سحرلريله سزى يورديڭزدن چيقارمق و اڭ أوستون اولان يولڭزى (دينڭزى) اورته‌دن قالديرمق ايسته‌يورلر."

٦٤- "اونڭ ايچون (بتون) حيله‌لريڭزى (سحرلريڭزى) طوپلايڭ؛ صوڭره صيره صيره كلڭ! بوكون أوستون كلن محقّق قورتولوشه ايرمشدر!"

---

(١) "(قرآن) قيامت كونىنى اثبات ايچون دير: 'سزه زمينى (ير يوزينى) كوزل سريلمش بر بشيك، طاغلرى خانه‌ڭزه و حياتڭزه دفينه‌لى ديرك، خزينه‌لى قازيق، سزى بربرينى سور، انسيت (دوستلق) ايدر چفت، كيجه‌يى خواب راحتڭزه (راحت اويومه‌ڭز ايچون) أورتو، كوندوزى ميدان معيشت (چاليشمه ميدانى)، كونشى ايشيق ويريجى، ايصينديريجى بر لامبه، بلوطلرى آب حيات (حيات صويى) چشمه‌سى كبى اوندن صويى آقيتدم. بسيط بر صودن بتون ارزاقڭزى طاشييان بتون چيچكلى، ميوه‌لى مختلف اشيايى (چشيد چشيد شيلرى) قولاى و آز بر زمانده ايجاد ايدرز (ياراتيرز). اويله ايسه، يوم فصل (حق ايله باطلڭ آيريلديغى كون) اولان قيامت سزى بكله‌يور. او كونى كتيرمك بزه آغير كله‌مز.'" (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ١٠)

٦٥- (سحربازلر:) "ای موسی! (سن أوڭجه هنریڭی اورتهیه) آتاجقمیسڭ، یوقسه أوڭجه آتان بزمی اولالم؟" دیدیلر.

٦٦- (موسی:) "خیر، سز آتڭ!" دیدی. (اونلر هنرلرینی اورتهیه آتنجه، موسی) بر ده باقدیکه، یاپدقلری سحردن طولایی کندیسنه، اونلرڭ ایپلری و صوپهلری کرچکدن سرعتله کیدییور کبی کورونییور!

٦٧- بو یوزدن موسی، (خلقڭ بو سحرلره قانابیلهجگی اندیشهسیله) ایچنده بر چشید قورقو دویدی.

٦٨- (بز کندیسنه:) "قورقما! هیچ شبههسز أوستون (کلهجك) اولان آنجق سنسڭ!" دیدك.

٦٩- "صاغ الڭدهکینی (یره) بیراق ده (اونلرڭ أوزنهرك) یاپدقلری شیلری یوتسون! یاپدقلری سادهجه بر سحرباز حیلهسیدر. حالبوکه (بویله کوز بویایان) سحرباز، هر نرهیه وارسه قورتولوشه ایرمز (مقصدینه سحرله اولاشاماز)."[١]

٧٠- (موسینڭ عصاسی بر اژدرها اولوب، بتون ایپ و دگنکلری یوتنجه) سحربازلر همن سجده ایدن کیمسهلر اولارق، یره قاپاندیلر: "(بز) هارونڭ و موسینڭ ربّنه ایمان ایتدك!" دیدیلر.

٧١- (فرعون): "(بن) سزه اذن ویرمدن اوڭا ایمان ایتدیڭز، اویلهمی؟ شبههسزکه او، سزه سحری اوگرتن بیوگڭزدر. اویله ایسه (بن ده)، مطلقا أللریڭزی و آیاقلریڭزی چاپرازلامه کسهجگم و سزی شبههسز خرما داللرینه آصاجغم! بویلهجه هانکیمزڭ عذابی داها شدّتلی و داها دواملیمش، قطعیاً بیلهجکسڭز!" دیدی.

٧٢- (او سحربازلر ایسه) دیدیلرکه: "سنی، بزه کلن آپ آچیق معجزهلره و بزی یاراتانه اصلا ترجیح ایتمهیز؛ آرتق نه حکم ویرهجکسهڭ ویر! (سن) آنجق بو دنیا حیاتنده حکم ایدرسڭ!"

٧٣- "شبههسز بز، ربّمزه ایمان ایتدککه، کناهلریمزی و بزی کندیسنه زورلادیغڭ بو سحردن بزی باغیشلاسین! اللّهڭ مکافاتی خیرلی و (عذابی) داها دواملیدر!" (دیدیلر).

٧٤- شو محقّقکه، کیم ربّنه کناهکار (کافر) اولارق کلیرسه، آرتق شبههسز اوڭا جهنّم واردر. اوراده نه ئولور، نه ده یاشار!

٧٥- کیم ده اوڭا کرچکدن صالح عمللر ایشلهمش بر مؤمن اولارق کلیرسه، ایشته اونلره ده الڭ أوستون درجهلر واردر.[٢]

٧٦- (اونلر ایچون) آلتلرندن نهرلر آقان، ایچنده ابدی اولارق قالیجی اولدقلری عدن جنّتلری واردر. ایشته (کناهلردن) تمیزلننلرڭ مکافاتی بودر!

---

(١) "زمانِ موسی علیه السّلامده سحر و زمانِ عیسی علیه السّلامده طب رواجده ایدی. معجزهلرینڭ مهمی او جنسدن کلدی." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٤)

(٢) "(ای انسان!) سن بوراده مسافرسڭ و بورادن ده دیگر بر یره کیدهجکسڭ. مسافر اولان کیمسه، برابرجه کوتورهمیهجگی بر شیئه قلبنی باغلاماز. بو منزلدن (یردن) آیریلدیغڭ کبی، بو شهردن ده چیقاجقسڭ. و کذا بو فانی دنیادن ده چیقاجقسڭ. اویله ایسه، عزیز (شرفلی) اولارق چیقمهیه چالیش! وجودیڭی (وارلغڭی) موجدیڭه (یاراتانڭه) فدا ایت! مقابلنده (قارشیلغنده) بیوك بر فیأت آلاجقسڭ! چونکه فدا ایتمهدیگڭ تقدیرده، یا باد هوا (بوشی بوشنه) زائل اولور (آیریلیر)، کیدر؛ ویا اونڭ مالی اولدیغندن ینه اوڭا رجوع ایدر (دونر)." (مثنویٔ نوریه، حبّه، ١٠٤)

٧٧- آند اولسونكه موسی‌یه شویله وحی ایتمشدك: "قوللریمی كیجه‌لین (مصردن) یوله چیقار؛ (سزه) یتیشیلمه‌سندن قورقمادن و (بوغولمقدن) اندیشه ایتمه‌دن، دڭزده اونلره قورو بر یول (آچمق) ایچون (عصاڭ ایله دڭزه) اور!"

٧٨- دیركن فرعون اوردوسیله اونلرڭ پشنه دوشدی (و اونلر ده آچیلان یولدن دڭزه كیردیلر). بونڭ أوزرینه دڭزدن اونلری قاپلایان شی، قاپلاییویردی (ده هپسی بوغولوب هلاك اولدیلر).

٧٩- ایشته فرعون، قومنی ضلالته دوشوردی و حق یوله سوق ایتمه‌دی.

٨٠- ای اسرائیل اوغوللری! شبهه‌سز سزی (بویله‌جه) دوشمانڭزدن قورتاردق؛ طورڭ صاغ طرفنده (بولوشمق أوزره) سزڭله سوزلشدك و سزه (یك محتاج قالدیغڭز او چولده) قدرت حلواسی ایله بیلدیرجین ایندیردك.[١]

٨١- سزی رزقلاندیردیغمز تمیز شیلردن ییيڭ؛ بو خصوصده آشیری كیتمه‌یڭ؛ یوقسه أوزریڭزه غضبم واجب اولور! كیمڭ ده أوزرینه غضبم واجب اولورسه، آرتق كرچكدن (او، اوچورومه دوشوب) هلاك اولمشدر.

٨٢- شبهه‌سزكه بن، توبه ایدن و ایمان ایدوب صالح عمل ایشله‌ین، صوڭره ده هدایتده (ثبات ایدوب، صبرلی) اولان كیمسه‌یه قارشی البته چوق مغفرت ایدیجی‌یم.

٨٣- و (الله بویوردیكه:) "سنی قومڭدن (آییروب) عجله ایتدیرن نه‌در، ای موسی!"[٢]

٨٤- (موسی) دیدیكه: "ایشته اونلر ده آرقه‌مده‌لر؛ ربّم! راضی اولمه‌ڭ ایچون سڭا (كلمكده) عجله ایتدم."

٨٥- (الله:) "فقط محقّقكه بز، سندن (یوله چیقمه‌ڭدن) صوڭره قومڭی كرچكدن امتحان ایتدك؛ سامری اونلری ضلالته دوشوردی" بویوردی.

٨٦- بونڭ اوزرینه موسی قیزغین و اوزكون اولارق قومنه كری دوندی دیدیكه: "ای قومم! ربّڭز سزه (توراتی ویرمك ایچون) كوزل بر وعد ایله وعدده بولونمامشمیدی؟ یوقسه (سزدن آیریلدیغم) مدّت سزه اوزونمی كلدی؟ یاخود ربّڭزدن أوزریڭزه بر غضبڭ واجب اولمه‌سنیمی ایسته‌دیڭزكه (ایمانده ثبات ایده‌جكڭزه دائر) بڭا ویردیگڭز سوزدن دوندیڭز؟"

٨٧- (اونلر) شویله دیدیلر: "سڭا ویردیگمز سوزدن كندیلگمزدن دونمدك؛ فقط بز، او قومڭ (مصرلیلرڭ) زینت اشیاسندن بر طاقیم آغیرلقلر یوكلنمشدك؛ صوڭره اونلری (اریتمك أوزره آتشه) آتدق؛ ایشته عین شكلده سامری ده آتدی."

---

(١) "قدرت حلواسی"، طاتلی، بیاض، قار كبی بر شی اولوب فجردن كونشڭ طوغوشنه قدر بتون اسرائیل اوغوللرینه یته‌جك قدر یاغاردی. جناب حق موسی‌یه (ع‍م) كندیسنه توراتی ایندیرمك أوزره طور طاغنڭ صاغ طرفنه كلمه‌سنی، آیریجه بو اثناده اوراده حاضر بولونمق اوزره سچه‌جگی یتمش كیشیلك بر جماعتی ده یاننه كتیرمه‌سنی وحی ایتمشدی. (قرطبی، ج. ١١/٦، ٢٣٢)

"ای انسان! رحم مادرده ایكن، طِفل ایكن، اختیار و اقتداردن محروم بر وضعیتده ایكن، سنی پك لذیذ رزقلر ایله بسله‌ین الله، سن حیاتده قالدقجه او رزقی ویره‌جكدر." (مثنوئ نوریه، ٢٠١)

(٢) جناب حقّڭ عنایتیله مصرلی فرعونلرڭ عذاب پنچه‌سندن قومنی قورتاران موسی (ع‍م)، داها صوڭره سینایه كچمشدی. قرداشی هارونی (ع‍م) كندی یرینه قومنڭ باشنه رئیس بیراقان حضرت موسی (ع‍م)، قومندن سچدیگی یتمش قدر كیشی ایله طور طاغنه كیتمك اوزره یولده یورووركن، ربّنه اولان شوق و محبّتندن عجله ایدرك بر پارچه ایلرله‌مش و جماعتی كریده بیراقمشدی. (جلالین شرحی، ج. ٥، ٩٣)

۸۸- دیرکن (سامری) اونلره، بوگورمه‌سی اولان بر بوزاغی هیکلی (اورته‌یه) چیقاردی؛ بونك أوزرینه (سامری و آدملری): "ایشته سزك ده الٰهکز، موسینك ده الٰهی بودر؛ فقط (او بونی) اونوتدی" دیدیلر.

۸۹- حالبوکه (اونلر) کورمییورلرمیدیکه، (او بوزاغی) کندیلرینه هیچ بر سوزله قارشیلق ویره‌مییور و اونلر ایچون نه بر ضرره، نه ده بر فائده‌یه مالك اولامییوردی.

۹۰- آند اولسونکه، هارون داها أوڭجه اونلره: "ای قومم! (سز) بونڭله (بو هیکلله) ساده‌جه امتحان ایدیلدیڭز. شبهه‌سزکه سزك ربّکز، رحمندر؛ اویله ایسه بڭا تابع اولك و امریمه اطاعت ایدك!" دیمشدی.

۹۱- (اونلر ایسه:) "موسی بزه دوننجه‌یه قدر، بوڭا طاپان کیمسه‌لر اولمقدن اصلا واز کچمه‌یه‌جگز" دیدیلر.

۹۲- ۹۳- (موسی دوننجه:) "ای هارون! اونلری ضلالته دوشمش کوردیگك زمان، سنی بنم یولمده کیتمکدن نه آلیقویدی؟ یوقسه بنم امریمه قارشیمی کلدك؟" دیدی.

۹۴- (هارون:) "ای آنامك اوغلی! صقاللی، باشمی طوتما! طوغریسی بن (اونلره شدّت کوسترسه‌یدم): 'اسرائیل اوغوللری آراسنده آیریلق چیقاردك، سوزیمی طوتمادڭ!' دییه‌جگڭدن قورقدم!" دیدی.

۹۵- (موسی، سامری‌یه دوندی:) "یا سنڭ مقصدڭ (زورڭ) نه‌یدی، ای سامری؟" دیدی.

۹۶- (سامری:) "(بن، اونلرڭ) کورمدکلری شیئی کوردم و (سڭا کلن) او ایلچینڭ (جبرائیلڭ آتنڭ) اذندن بر آووچ (طوپراق) آووچلاییوردم ده اونی (اریتیلمش زینت اشیالرینڭ ایچنه) آتدم؛ بویله‌جه بونی نفسم بڭا خوش کوستردی" دیدی.

۹۷- (موسی:) "(هایدی) کیت! آرتق محقّقکه سڭا، (جزا اولارق) حیات بوینجه، '(امان، بربریمزه) طوقونمق یوق!' دییه‌جك اولمه‌ڭ واردر![1] و البته سڭا وعد ایدیلن بر (جزا) یر(ی اولان جهنّم) ده وارکه، اوندن (او تهدیددن) اصلا دوندیریلمه‌یه‌جکسڭ! شیمدی، اوڭا طاپان بر کیمسه اولوب طوردیغڭ الٰهڭه باق؛ البته (بز) اونی جاییر جاییر یاقاجغز؛ صوڭره ده اونی کول ایدوب محقّق دڭزه صاووراجغز" دیدی.

۹۸- سزك الٰهکز، آنجق کندیسندن باشقه الٰه اولمایان اللّٰهدر. (او) هر شیئی علماً قوشاتمشدر.[2]

---

(۱) سامری، بو بددعایه اوغرادقدن صوڭره آغیر بر بولاشیجی خسته‌لغه یاقه‌لانمش و سورکلی انسانلردن قاچمش و کندیسنه طوقوندقلرنده چوق آجی چکدیگندن، بری یاقلاشمق ایسته‌دیگنده آیتده ذکر ایدیلدیگی کبی همن: لَا مِسَاسَ یعنی "(امان، بربریمزه) طوقونمق یوق!" دیمشدر. (نسفی، ج. ۳، ۹۹)

(۲) "بتون مصنوعاتده (اللّٰهڭ بتون صنعت اثرلرنده) جزئی، کلّی (کوچك، بیوك) بر صورتده سیّاراتدن (کزه‌کنلردن) تا قانده‌کی کریوات حمرا و بیضایه (آل و آق یووارلره) قدر هرشیده غایت دوزکون بر اولچو، متناسب بر میزان (دنکه‌لی بر اولچو) بولونمسی، بداهتله (آچیقجه) محیط (قوشاتیجی) بر علمه دلالت و قطعی شهادت ایدر. اوت، کورویورزکه: مثلا بر سینگڭ، بر انسانڭ اعضالری و جهازاتی، حتی جسدینڭ حجیراتی (حجره‌جکلری) و قانده‌کی قیرمیزی و بیاض کره‌جکلری او درجه حساس بر میزان و اینجه بر اولچو ایله یرلشدیریلمش و او درجه بربرینه مناسب و اویغون و او درجه جسدڭ سائر (دیگر) اعضالرنده اویله منتظم بر تناسب (اویغونلق) وارکه، نهایتسز بر علمه مالك (صاحب) اولمایان، او وضعیتی اونلره ویرمه‌سی هیچ بر جهتده امکانی یوقدر." (شعاعلر، ١٥نجی شعاع، ٦٠١)

٩٩- (حبيبم، يا محمّد!) ايشته بويله‌جه كچمش امّتلرڭ خبرلرندن بر قسمنى سڭا آڭلاتييورز. كرچكدن سڭا قاتمزدن بر ذكر (قرآن) ويردك.

١٠٠- كيم اوندن يوز چويررسه، آرتق شبهه‌سزكه او، قيامت كونى آغير بر يوك (اولان كناهلرينك وبالنى) يوكلنه‌جكدر.

١٠١- (اونلر) اونده (او وبالڭ آلتنده) ابدى اولارق قاليجيدرلر. قيامت كوننده، اونلر ايچون (بو) نه فنا بر يوكدر!

١٠٢- او كونكه، صوره (ايكنجى كز) اوفوررولور و او كون كناهكارلرى، كوزلرى كوم كوك (كور) اولارق حشر ايدرز.

١٠٣- كندى آرالرنده: "(دنياده) اون كوندن فضله قالماديڭز" دييه كيزلى كيزلى قونوشورلر.

١٠٤- اونلرڭ سويله‌مكده اولدقلرينى اڭ ايى بيلن بزز! او وقت اونلرڭ كيديشاتجه اڭ عقللى اولانى: "(سز) ساده‌جه بر كون قالديڭز" دير.

١٠٥- (اى رسولم!) سڭا (قيامت كوننده) طاغلردن (اونلرڭ ناصل اولاجغندن) صوررييورلر؛ ديكه: "ربّم (او كون) اونلرى اوفالايوب صاووراجق!"

١٠٦- "اونلر(ڭ يرلرينى) دوم دوز، بوم بوش بر حالده بيراقاجق!"

١٠٧- "اوراده نه بر چوقور، نه ده بر تومسك كوره‌جكسڭ!"

١٠٨- "او كون (هركس) او چاغيريجى‌يه (اسرافيله) اويارلر؛ اوڭا قارشى يان چيزمك يوقدر. اويله‌كه، رحماندن (اونڭ هيبتندن) طولايى سسلر قيصيلمشدر؛ آرتق سسلرڭ اڭ خفيفندن (يالواران طوداقلرڭ قيپيردامه‌سى، قورقولى آياقلرڭ خيشيرتيسندن) باشقه بر شى ايشيتمزسڭ!"[(١)]

١٠٩- "او كون، رحمانڭ كنديسنه اذن ويرديگى و سوزجه كنديسندن راضى اولديغى (قونوشمه‌سنه اذن ويرديگى) كيمسه‌دن باشقه‌سنڭ شفاعتى فائده ويرمز."

١١٠- "(او) اونلرڭ أوڭلرنده‌كينى و آرقه‌لرنده‌كينى (كچمشلرينى و كله‌جكلرينى) بيلير؛ و (اونلر) بونى علماً قوشاتامازلر."

١١١- "و بتون يوزلر او حى قيّوم (حيات صاحبى اولان و هر شى كنديسيله قائم اولان الله) ايچون (حضورنده) باش اگمشلردر؛ ظلم يوكلنن كيمسه ايسه، كرچكدن خسرانه اوغرامشدر."

١١٢- "كيم مؤمن اولارق صالح عمللردن ايشلرسه، نه ظلم ايديلمكدن نه ده حقّنڭ يينمه‌سندن قورقار."

١١٣- ايشته بويله‌جه اونى، عربجه بر قرآن اولارق اينديردك و اونده (ياپديغمز) تهديدلرى تورلى شكللرده آچيقلادق. تاكه اونلر (كناهلردن) صاقينسينلر، يا ده (او قرآن)، اونلر ايچون (درس آلاجقلرى) بر عبرت ميدانه كتيرسين.

---

(١) "شو كائناتڭ اجزالرى (بتون پارچه‌لرى)، دقيق (اينجه)، علوى (يوجه) بر نظام ايله بربرينه باغلانمش. خفى (كيزلى)، نازك، لطيف بر رابطه (اينجه بر باغ) ايله طوتونمش و او درجه بر انتظام ايچنده‌دركه؛ اگر اجرام علويه‌دن تك بر جِرم (كوك جسملرندن بر تانه‌سى)، كُنْ (اول!) امرينه ويا 'محوركڭدن چيق' خطابنه مظهر اولنجه، شو دنيا سكراته (جان چكيشمه‌يه) باشلار.ييلديزلر چارپيشاجق، اجراملر طالغه‌لاناجق، نهايتسز فضاى عالمده (كوك بوشلغنده) ميليونلر كلّه‌لرى، كره‌لر كبى بيوك طوپلرڭ مدهش صدالرى (كورولتولرى) كبى واويلايه (فرياده) باشلار. بربرينه چارپيشارق، قيويلجيملر صاچارق، طاغلر اوچارق، دڭزلر يانارق ير يوزى دوزلنه‌جك. ايشته شو موت (ئولوم) و سكرات ايله قدير ازلى (صوڭسز قدرت صاحبى اولان الله) كائناتى چالقالار؛ كائناتى تصفيه ايدوب (تميزله‌يوب)، جهنّم و جهنّمڭ ماده‌لرى بر طرفه، جنّت و جنّتڭ مواد مناسبه‌لرى (مناسب ماده‌لرى) باشقه طرفه چكيلير، عالم آخرت تظاهر ايدر (اورته‌يه چيقار)." (سوزلر، ٢٩ نجى سوز، ٢٠٧)

١١٤- ايشته كرچك حكمدار اولان الله، چوق يوجه‌در. (اى حبيبم!) سكا وحى ايديلمسى تماملانمدن اوكجه قرآنده (اونى اوقومه‌ده) عجله ايتمه! و "ربّم! علممى آرتير!" دى!

١١٥- آند اولسونكه، داها اوكجه آدمه (ياساقلانديغى او آغاچدن ييمه‌مسى ايچون) امر ويرمشدك؛ فقط (او بونى) اونوتدى. (بز) اونده بر عزم (بر عصيان قصدى و امريمزده ثبات) ده بولمدق.

١١٦- بر زمان ملكلره: "آدمه سجده ايدك!" ديمشدك؛ (جنلردن اولان) ابليس خارج، همن سجده ايتديلر؛ (او ابليس ايسه) ديرتدى.[١]

١١٧- هم ديمشدك: "اى آدم! شبهه‌سزكه بو (شيطان)، سنك و زوجه‌كك دوشمانيدر؛ او حالده صاقين سزى جنّتدن چيقارماسين (بوكا سبب اولاجق بر كناهله سزى قانديرماسين)؛ يوقسه چوق صيقينتى چكرسك!"

١١٨- "طوغريسى سنك بوراده نه آجيقمه‌ك، نه ده چيپلاق قالمه‌ك واردر."

١١٩- "و شبهه‌سزكه سن، بوراده نه صوسارسك، نه ده صيجاقده قاليرسك."

١٢٠- ديركن شيطان اوكا وسوسه ويردى: "اى آدم! سكا ئولومسزلك آغاجنه و يوق اولماياجق بر ملك أوزرينه رهبرلك ايده‌يممى؟" ديدى.

١٢١- بونك اوزرينه اوندن (او آغاجك ميوه‌سندن) يديلر؛ بويله‌جه (جنّت البسه‌لرى اوزرلرندن همن آلينمقله) عورت يرلرى كنديلرينه كوروندى و درحال (بر پيشمانلق و اوتانچله) جنّت ياپراقلرندن اوزرلرينى اورتمه‌يه باشلاديلر. بويله‌جه آدم، ربّ(نك امرى)نه عاصى اولدى ده شاشيردى.

١٢٢- صوكره ربّى اونى سچدى؛ صوكنده توبه‌سنى قبول ايتدى و (اوكا) طوغرى يولى كوستردى.

١٢٣- (اونلره) شويله بويورمشدى: "بربريكزه دوشمان اولارق هپ برلكده اورادن اينك![٢] آرتق بندن سزه بر هدايت كلديگنده، كيم بنم هدايتمه تابع اولورسه، (او) نه ضلالته دوشر، نه ده بدبخت اولور!"

١٢٤- "كيم ده بنم ذكرمدن (كتابمدن) يوز چويررسه، آرتق شبهه‌سزكه اونك ايچون، طار بر كچيم واردر و قيامت كونى اونى كور اولارق حشر ايدرز."

١٢٥- (او:) "ربّم! بنى نيچون كور اولارق حشر ايتدك؟ حالبوكه (بن) كورن بر كيمسه ايدم!" دير.

---

(١) شيطانك حضرت آدمه (ع‌م) سجده ايتمه‌مسى حقّنده باقيكز؛ (صحيفه ٥، حاشيه ٢)

(٢) "حضرت آدمك (ع‌م) جنّتدن اخراجى (چيقاريلمه‌سى) و بر قسم بنى آدمك (آدم اوغلنك) جهنّمه ادخالى (صوقولمه‌سى) نه حكمته مبنيدر (بناءًدر)؟

الجواب: حكمتى، توظيفدر (وظيفه‌لنديرمكدر). اويله بر وظيفه ايله مأمور ايديله‌رك كوندريلمشدركه، بتون ترقّيات معنويهٔ بشريه‌نك (انسانلغك معنوى يوكسلمه‌سنك) و بتون استعدادات بشريه‌نك (انسانلغك قابليتلرينك) انكشاف (اورته‌يه چيقمسى) و انبساطلرى (كنيشلمه‌سى) و ماهيت انسانيه‌نك (انسانك قابليتلرينك) بتون اسماى الٰهيه‌يه بر آينهٔ جامعه (اللّهك بتون اسملرينى كندنده كوستره‌بيلن بر آينه) اولمه‌سى، او وظيفه‌نك نتائجندندر (نتيجه‌لرندندر).

اگر حضرت آدم جنّتده قالسه ايدى، ملك كبى مقامى ثابت قاليردى، استعدادات بشريه انكشاف ايتمزدى. حالبوكه يكنسق (ثابت) مقام صاحبى اولان ملائكه‌لر چوقدر، او طرز عبوديت (قوللق) ايچون انسانه احتياج يوق. بلكه حكمت الٰهيه، نهايتسز مقاماتى (مقاملرى) قطع ايده‌جك (كچه‌جك) اولان انسانك استعدادينه موافق (اويغون) بر دار تكليفى (امتحان يرينى) اقتضا ايتديكى (كركديرديكى) ايچون، ملائكه‌لرك عكسنه اولارق، مقتضاى فطرتلرى (ياراتيليشلرينك كركى) اولان معلوم كناهله جنّتدن اخراج ايديلدى." (مكتوبات، ١٢نجى مكتوب، ٣٠)

١٢٦- (الله): "ايشته بويله! سڭا آيتلريمز كلمشدى ده (سن) اونلرى اونوتمشدڭ. بوكون ده (سن) اويله اونوتولورسڭ!" بويورور.

١٢٧- ايشته (حدى آشارق عمرينى) اسراف ايدن و ربّنڭ آيتلرينه ايمان ايتمه‌ينى بويله جزالانديررز. آخرتڭ عذابى ايسه، البته داها شدّتلى و داها دواملیدر.

١٢٨- اونلردن اوڭجه (ياشامش) اولان نيجه نسللرى (بويله ظلملرى سببيله) هلاك ايديشمز، كنديلرينى حالا يوله كتيرمديمى؟ (حالبوكه) اونلرڭ مسكنلرنده طولاشييورلر. شبهه يوقكه بونده، (طوغرى) عقل صاحبلرى ايچون نيجه عبرتلر واردر.

١٢٩- اگر ربّڭ طرفندن اوڭجه‌دن ويريلمش بر سوز (بر حكم) و تعيين ايديلمش بر اجل (قيامت وقتى) اولماسه‌يدى، (بونلره ده عذاب) البته (همن) لازم اولوردى.

١٣٠- (حبيبم، يا محمّد!) آرتق (اونلرڭ) سويله‌دكلرينه صبر ايت؛ كونشڭ طوغمه‌سندن اوڭجه (صباح نمازينى) و باتمه‌سندن أوڭجه (ايكيندى نمازينى قيلارق) ربّڭى حمد ايله تسبيح ايت! كيجه‌نڭ بر قسم ساعتلرنده ايسه (آقشام و ياتسى نمازينى) و كوندوزڭ اطرافنده (أوگله نمازينى قيلارق) تسبيح ايتكه (سڭا ويريله‌جك ثواب ايله) خشنود اولاسڭ!

١٣١- اونلردن (او كافرلردن) بعض صنفلرى امتحان ايتمك ايچون كنديلرينى اونڭله فائده‌لنديرديگمز دنيا حياتنڭ سوسنه ده، صاقين كوزلريڭى ديكمه؛ ربّڭڭ رزقى خيرليدر و داها دواملیدر.

١٣٢- (اى رسولم!) عائله‌ڭه نمازى امر ايت، (كندڭ ده) اوڭا صبرله دوام ايت! سندن رزق ايسته‌مييورز. (بالعكس) سنى بز رزقلانديرييورز. (كوزل) عاقبت، تقوا (صاحبلرى) ايچوندر.

١٣٣- (كافرلر:) "(محمّد) بزه ربّندن بر معجزه كتيرملى دگلميدى؟" ديديلر. اونلره (اڭ بيوك معجزه اولارق) أوڭجه‌كى كتابلرده اولانلرڭ آپ آچيق دليلى (اولان قرآن) كلمديمى؟[1]

١٣٤- اگر كرچكدن بز، اونلرى بوندن (كنديلرينى خبردار ايتمه‌دن) أوڭجه بر عذاب ايله هلاك ايتسه‌يدك، البته: "ربّمز! بزه بر پيغمبر كوندرسه‌يدڭ ده، آشاغيلغه و رذيللگه دوشمدن اوڭجه سنڭ آيتلريڭه تابع اولسه‌يدق!" ديرلردى.

١٣٥- ديكه: "هركس (كندى عاقبتنى) بكله‌-ييجيدر! اويله ايسه (سز ده) بكله‌يڭ! آرتق طوغرى يولڭ صاحبلرينڭ كيملر اولديغنى و كيملرڭ هدايته ايرديگنى ياقينده بيله‌جكسڭز!"

---

(١) "نبوتڭ (پيغمبرلگڭ) اثباتى، آنجق معجزه‌لر ايله اولور. نبوّتڭ اڭ بيوك معجزه‌سى ايسه، قرآن كريمدر. أوت قرآنڭ معجزه اولديغى، عالم اسلامجه قبول و تصديق ايديلمش بر حقيقتدر. (...) اعجازڭ وجهلرى (قرآنڭ معجزه اولديغى جهتلر) ايسه:

برنجيسى: غائبدن (بيلينمه‌يندن) و استقبالدن (كله‌جكدن) خبر ويرمه‌سى.

ايكنجيسى: آيتلرنده تناقض (چليشكى) و تخالف (طوتارسزلق) و خطا بولونمامسى.

أوچنجيسى: نظم (شعر) ايله نثر (دوز يازى) آراسنده، اديلرجه غير معلوم (بيلينمه‌ين) بر اسلوبى اختيار ايتمه‌سى (سچمه‌سى).

دردنجيسى: اوقور يازار اولمايان بر ذاتدن صدور ايتمه‌سى (اورته‌يه چيقمه‌سى).

بشنجيسى: طاقت بشريه فوقنده (انسان كوجنڭ أوستنده) علوم و حقائقى احاطه ايتمش (علم و حقيقتلرى قوشاتمش) اولمسى كبى پك چوق شيلردر. لكن اعجازينڭ اڭ يوكسك وجهى، نظمنده‌كى بلاغتدن (حرف و كلمه‌لرينڭ ترتيبنده‌كى خارقه‌لقدن) طوغمشدر." (اشارات الاعجاز، ١٧٤)

٢١- انبيا سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ١١٢ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهك اسميله

١- انسانلره حسابلری ياقلاشدی؛ فقط اونلر (حالا) غفلت ايچنده (او كونه ايمان ايله حاضرلانمقدن) يوز چويرن كيمسه‌لردر.

٢- ٣- ربلرندن كنديلرينه كلن هر يكّی نصيحتی، آنجق آلايه آلارق، اونی قلبلری غفلت ايچنده ديڭلرلر. و او ظلم ايدنلر، (آرالرنده) شو فيصيلدامه‌لری كيزلی طوتديلر: "بو (محمّد)، ساده‌جه سزڭ كبی بر انسان دگلميدر؟[١] شيمدی سز، كوروب طوروركن سحره‌می كليبورسڭز؟"

٤- (پيغمبر:) "ربّم، كوكده و يرده (قونوشولان) هر سوزی بيلير. چونكه او، (هرشيئی ايشيتن) سميع، (حقّيله بيلن) عليمدر" ديدی.

٥- (اونلر: "قرآن سحردر" ديدكدن صوڭره:) "خير! (بونلر) قارمه قاريشيق رؤيالردر. خير! اونی (كنديسی) اويديرمشدر. خير! او بر شاعردر؛ او حالده (كرچكدن پيغمبرسه) أوڭجه‌كيلره كوندريلديگی كبی، (او ده) بزه بر معجزه كتيرسين!" ديديلر.

٦- اونلردن أوڭجه، كنديسنی هلاك ايتديگمز هيچ بر شهر (خلقی) ايمان ايتمه‌مشدی؛ شيمدی اونلرمی ايمان ايده‌جكلر؟

٧- سندن أوڭجه ده كنديلرينه وحی ايتمكده اولديغمز بر طاقيم اركككلردن باشقه‌سنی (پيغمبر اولارق) كوندرمدك؛ اگر بيلمييورسه‌ڭز اهل ذكره (عالملره) صورڭ!

٨- هم اونلری ييمك ييمه‌ين جسدلر ياپمادق؛ (اونلر) ئولومسز كيمسه‌لر ده دگللردی.

٩- صوڭره اونلره (ويرديگمز) سوزی يرينه كتيردك ده كنديلرينی و ديله‌ديگمز كيمسه‌لری قورتاردق؛ حدّی آشانلری ايسه هلاك ايتدك.

١٠- آند اولسونكه سزه، ايچنده ذكريڭز بولونان (سزی شرفلنديرن) بر كتاب ايندي‌ردك. هيچ عقل ايرديرمييورميسڭز؟

---

(١) "جناب حق اونی بشر (انسان) صورتنده كوندرمش، تا انسانڭ احوال اجتماعيه‌لرنده (جمعيت حياتنده‌كی حاللرنده) دنيوی، اخروی (دنيا و آخرت) سعادتلرينی قزانديراجق اعمال و حركاتلرنده (عمل و حركتلرنده) رهبر اولسون و امام اولسون و هر بری برر معجزات قدرت الٰهيه (اللّٰهڭ قدرت معجزه‌لری) اولان عاديات (بسيط شيلر) ايچنده‌كی خارق العاده اولان صنعت ربّانيه‌يی و تصرّف قدرت الٰهيه‌يی كوسترسين. اگر افعالنده (فعللرنده) بشريتدن چيقوب خارق العاده اولسه ايدی، بالذات امام اولامازدی؛ افعاليله، احواليله (حاللريله)، اطواريله (طورلريله) درس ويره‌مزدی. فقط يالڭز نبوّتنی (پيغمبرلگنی) معندلره (عنادجيلره) قارشی اثبات ايتمك ايچون خارق العاده ايشلره مظهر اولور و عند الحاجه (احتياج آننده) آرا صيره معجزاتی كوستريردی.

فقط سرّ تكليف اولان امتحان و تجربه مقتضاسيله (كرگيله)، البته بداهت درجه‌سنده (آچيقجه) و ايستر ايسته‌مز تصديقه مجبور قالاجق درجه‌ده معجزه اولمازدی. چونكه سرّ امتحان و حكمت تكليف اقتضا ايدر (كركديرر) كه، عقله قاپی آچيلسين و عقلڭ اختياری (سچمه‌سی) الندن آلينماسين. اگر غايت بديهی (آپ آچيق) بر صورتده اولسه، او وقت عقلڭ اختياری قالماز. ابو جهل ده، ابو بكر (رع) كبی تصديق ايدر. امتحان و تكليفڭ فائده‌سی قالماز. كومور ايله الماس بر سويه‌ده قاليردی." (ذوالفقار، ١٩نجی مكتوب، ٥-٦)

١١- حالبوكه (خلقی) ظالم اولان نیجه شهرلری قیروب کچیردك؛ اونلردن صوڭره ده باشقه قوملر میدانه کتیردك.

١٢- آرتق عذابمزی حس ایتدکلری زمان، اونلر اورادن همن خیزلیجه قاچییورلردی.

١٣- "قاچمایك، ایچنده شیمارتیلدیغڭز شیئه (نعمتلره) و أولریڭزه دونڭکه (باشڭزه کلنلردن) سؤآل اولوناسڭز!"

١٤- (اونلر:) "ایواه باشمزه کلنلره! کرچکدن بز ظالم کیمسه‌لرمشز!" دیدیلر.

١٥- آرتق بز اونلری، بیچیلمش (اکین) و سونمش (آتشه دونن) کیمسه‌لر حالنه کتیرنجه‌یه قدر، دعالری بو (فریاد) اولمقده دوام ایتدی.

١٦- حالبوکه (بز)، کوگی، یری و بونلرڭ آراسنده بولونانلری، اویونجیلر(ڭ ایشی، اگلنجه‌سی) اولارق یاراتمادق.

١٧- اگر بر اگلنجه ایدینمك ایسته‌سه‌یدك، اونی کندی قاتمزدن ایدینیردك؛ (اما اونی کرچکدن) یاپاجق کیمسه‌لر اولسه‌یدق!

١٨- بالعکس حقی، باطلڭ أوزرینه آتارز ده اونی پارچه‌لار؛ بر ده باقارسڭکه او (باطل) یوق اولمشدر. (اللّهه، یالان یاڭلیش) اسناد ایتمکده اولدیغڭز وصفلردن طولایی وای سزڭ حالڭزه!

١٩- کوکلرده و یرده کیم وارسه اونڭ قولیدر. اونڭ قاتنده بولونانلر (ملکلر) ده اوڭا عبادت ایتمکده کبرلنمزلر و یورولمازلر.

٢٠- کیجه کوندوز اوصانمادن (اونی) تسبیح ایدرلر!

٢١- یوقسه (او مشرکلر) یردن بر طاقیم الٓهلر ایدیندیلر ده، (ئولولری) اونلرمی دیریلته‌جکلر؟

٢٢- اگر او ایکیسنده (یرده و کوکده) اللّهدن باشقه الٓهلر بولونسه‌یدی، البته او ایکیسی (و اونلرده کورونن شو انتظام) فساده اوغراردی (بوزولوب کیدردی).[1] اویله ایسه، عرشڭ ربّی اولان الله، اونلرڭ اسناد ایتمکده اولدقلری وصفلردن منزّهدر.

٢٣- (او،) یاپمقده اولدیغندن سؤآل اولونماز؛ اونلر ایسه صورغویه چکیله‌جکلردر.

٢٤- یوقسه اوندن باشقه الٓهلرمی ایدیندیلر؟ دیکه: "دلیلڭزی کتیرڭ! ایشته بنمله برابر اولانلرڭ کتابی (قرآن) و بندن أوڭجه‌کی امّتلرڭ کتابی (اولان تورات و انجیل)!" خیر! اونلرڭ چوغی حقّی بیلمزلر ده (اونڭ ایچون، حقدن) یوز چویریجیلردر.

---

(١) " لَوْ كَانَ فِيهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا [اگر او ایکیسنده (یرده و کوکده) اللّهدن باشقه الٓهلر بولونسه‌یدی، البته او ایکیسی (و اونلرده کورونن شو انتظام) فساده اوغراردی (بوزولوب کیدردی)] آیتنڭ حقیقت قاطعه‌سیله (کسین حقیقتیله)، متعدد (بردن فضله) اللر مستبدانه (باصقیجی بر شکلده) بر ایشه قاریشسه‌لر، قاریشدیررلر. بر مملکتده ایکی پادشاه، حتی بر ناحیه‌ده ایکی مدیر بولونسه، انتظام بوزولور و اداره هرج و مرج (آلت اوست) اولور. حالبوکه سینك قنادندن، تا سماوات قندیللرینه قدر و حجیرات بدنیه‌دن (بدنده‌کی حجره‌لردن) تا سیّاراتڭ (کوك جسملرینڭ) برجلرینه قدر اویله بر انتظام وارکه، ذرّه قدر شرکڭ (اللّهه اورتاق قوشولان شیلرڭ) مداخله‌سی اولاماز." (شعاعلر، ٧نجی شعاع، ١٤٠)

۲۵- سندن أوڭجه هيچ بر پيغمبر ده كوندرمدككه، اوڭا: "شو محقّقكه، بندن باشقه الٓه يوقدر؛ اويله ايسه بڭا قوللق ايدڭ!" دييه وحى ايدر اولمايالم.

۲۶- "رحمن (اولان الله، ملكلرى) چوجق ايدیندى" ديديلر؛ (حاشا!) او، بوندن منزّهدر. بالعكس (اونلر) شرفلى قيلينمش قوللردر.

۲۷- (او ملكلر) سوز ايله اونڭ أوڭنه كچمزلر (كنديلكلرندن سويله‌مزلر) و اونلر آنجق اونڭ امريله ايش ياپارلر.

۲۸- (الله) اونلرڭ أوڭلرنده‌كينى و آرقه‌لرنده‌كينى (ياپدقلرينى و ياپاجقلرينى) بيلير؛ (اونڭ) راضى اولديغى كيمسه‌دن باشقه‌سنه شفاعت ايتمزلر و اونلر اونڭ قورقوسندن تيتره‌ين كيمسه‌لردر.

۲۹- اونلردن هر كيم: "طوغريسى بن، اوندن باشقه بر الٓهم!" ديرسه، (بز) اونى ده جهنّمله جزالانديررز. ايشته ظالملرى بويله جزالانديررز.

۳۰- انكار ايدنلر كورمديلرميكه، شبهه‌سز كوكلر و ير بربرينه بيتيشيك ايديلر ده اونلرى آييردق[1] و هر جانلى شيئى، صودن ياپدق. حالا ايمان ايتمييورلرمى؟

۳۱- اونلرى صارصار دييه ير يوزنده (بوڭا مانع اولاجق) ثابت طاغلر ياپدق و اوراده كنيشجه يوللر آچدق. تاكه طوغرى كيده‌بيلسينلر!

۳۲- كوكى ده (دوشمكدن) محافظه ايديلمش بر طاوان ياپدق. اونلر ايسه، اونڭ دليللرندن يوز چويرن كيمسه‌لردر.

۳۳- كيجه‌يى و كوندوزى، كونشى و آيى ياراتان اودر. هر برى بر يورونكه‌ده يوزمكده‌در.

۳۴- (اى رسولم!) سندن أوڭجه ده هيچ بر انسانه (دنيا حياتنده) ئولومسزلك ويرمدك. شيمدى (سن) ئولورسه‌ڭ، صانكه اونلر (دنياده) ابدى قالاجق كيمسه‌لرميدر؟

۳۵- هر نفس ئولومى طاديجيدر.[2] بر امتحان اولارق سزى شرله ده خيرله ده دڭرز. و آنجق بزه دونديريله‌جكسڭز.

---

(۱) "الفاظ قرآنيه (قرآنڭ لفظلرى)، اويله بر طرزده وضع ايديلمشكه (قونولمشكه)، هر بر كلامڭ (سوزڭ)، حتى هر بر كلمه‌نڭ، حتى هر بر حرفڭ، حتى بعضاً بر سكوتڭ (صوصمه‌نڭ) چوق وجوهى (يوڭلرى) بولونييور. هر بر مخاطبنه آيرى آيرى بر قاپيدن حصّه‌سنى ويرر.(...)

مثلا اَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا [شبهه‌سز كوكلر و ير بربرينه بيتيشيك ايديلر ده اونلرى آييردق] ده‌كى (بو آيتده‌كى) رَتْقًا كلمه‌سى، تدقيقات فلسفه ايله آلوده (فلسفى آراشديرمه‌لرله بولاشيق) اولميان بر عالمه، او كلمه شويله افهام ايدر (آڭلاتير)كه: سما برّاق، بلوطسز؛ زمين قورو و حياتسز، تولّده غير قابل (اوراده بر جانلينڭ ميدانه كلمه‌سى امكانسز) بر حالده ايكن سمايى ياغموره، زمينى (ير يوزينى) خَضْرَوَاتْله (يشيللكلرله) فتح ايدوب (آچوب) بر نوع ازدواج (اولنمه) و تلقيح (آشيلامه) صورتنده بتون ذى حياتلرى (جانليلرى) او صودن خلق ايتمك (ياراتمق)، اويله بر قدير ذوالجلالڭ (صوڭسز قدرت و جلال صاحبى اولان اللّهڭ) ايشيدركه؛ روى زمين (ير يوزى)، اونڭ كوچك بر بوستانى و سمانڭ يوز أورتوسى اولان بلوطلر، اونڭ بوستاننده بر سونكردر آڭلار، عظمت قدرتنه (قدرتنڭ بيوكلكنه) سجده ايدر.

و محقّق بر حكيمه (آراشديريجى و حكمت صاحبى برينه)، او كلمه شويله افهام ايدركه: بدايت خلقتده (ياراتيليشڭ باشلانغيجنده) سما و ارض شكلسز برر كومه، منفعتسز برر ياش خمور، ولدسز مخلوقاتسز طوپلى برر ماده ايكن، فاطر حكيم (صوڭسز حكمت صاحبى ياراتيجى)، اونلرى فتح و بسط ايدوب (كنيشلتوب) كوزل بر شكل، منفعتدار برر صورت، زينتلى (سوسلى) و كثرتلى (پك چوق) مخلوقاته منشأ (قايناق) ايتمشدر آڭلار. وسعت حكمتنه (حكمتنڭ كنيشلكنه) قارشى حيران اولور." (ذوالفقار، ۲۵نجى سوز، ۲۴-۲۵)

بو آيتڭ ايضاحى ايچون آيريجه باقيڭز؛ (مثنوىٔ نوريه، حبّه، ۱۰۵؛ ذوالفقار، ۲۵نجى سوز، ٦؛ اشارات الاعجاز، ۲۳۷-۲۳۹)

(۲) باقيڭز؛ (صحيفه ۷۳، حاشيه ۳)

٣٦- (حبيبم، يا محمّد!) انكار ايدنلر ايسه سنى كوردكلرى زمان، سنى آنجق آلايه آليرلر. "الهلريڭزى ديلنه طولايان بوميدر؟" (ديرلر). حالبوكه اونلر، رحمانڭ كتابنى انكار ايدنلرڭ تا كنديلريدر.

٣٧- انسان (چوق صبرسز، چوق عجله‌جى اولارق صانكه) عجله‌دن ياراتيلمشدر. ياقينده سزه آيتلريمى (تهديدلريمى كوستره‌جگم. آرتق بندن (اونى) عجله ايسته‌مه‌يڭ![1]

٣٨- "اگر (ادّعاڭزده) طوغرى كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، بو وعد (ايديلن عذاب) نه زمان؟" دييورلر.

٣٩- انكار ايدنلر يوزلرندن و صيرتلرندن آتشى صاواماياجقلرى و كنديلرينه ياردیم (ده) ايديلميه‌جكلرى او زمانى بيلييور اولسه‌لردى (او عذابى بو قدر عجله ايسته‌مزلردى)!

٤٠- بالعكس (قيامت) اونلره آنسزين كله‌جك ده اونلرى دهشته دوشوره‌جكدر؛ آرتق نه اونى كرى چويره‌بيليرلر، نه ده كنديلرينه (توبه ايچون) مهلت ويريليرلر!

٤١- آند اولسونكه، سندن أوڭجه‌كى پيغمبرلر ايله آلاى ايديلدى ده اونلرله مسخره‌لق ايدنلرى او كنديسيله آلاى ايتمكده اولدقلرى شى (قهر ايديجى بر عذاب اولارق) قوشاتيويردى.

٤٢- ديكه: "كيجه و كوندوز رحماندن (اونڭ عذابندن) سزى كيم قورويابيلير؟" خير! اونلر ربلرينڭ ذكرندن يوز چويرنلردر.

٤٣- يوقسه اونلر ايچون، كنديلرينى (عذابمزدن) منع ايده‌جك بزدن باشقه الهلرمى وار؟ (او الهلر) نه كندى نفسلرينه ياردیم ايده‌بيليرلر، نه ده طرفمزدن اونلره صاحب چيقيلير!

٤٤- خير، اونلرى ده آتالرينى ده (دنيا نعمتلرندن) فائده‌لنديردك، نهايت عمر(لرى) كنديلرينه اوزون كلدى (ئولمه‌يه‌جكلرينى صانديلر). شيمدى كورمييورلرميكه، محقّق بز (بن عظيم الشّان)، ير يوزينه (كافرلرڭ مملكتلرينه، مؤمنلره ياردیم ايتمك صورتيله) كلييور، اونى اطرافندن (مسلمانلرڭ فتحلريله) اكسيلتوب طورويورز. او حالده غالب كلنلر اونلرمى؟

---

(١) "حيات دنيويه‌يه (دنيا حياتنه) قصداً و بالذات توجّه ايدوب (يوڭلوب) باغلانان كافرڭ عقابنڭ امهالنده (جزاسنڭ تأخير ايديلمه‌سنده) و بالعكس ترقّيات ماديه‌ده (مادى ايلرله‌مه‌لرده) موفّقيتنده‌كى حكمت نه‌در بيليرميسڭ؟

أوت او كافر، كندى تركيبيله و صنعتيله جناب حقجه نوع بشره تقدير ايديلن نعمتلرڭ تظاهرينه (اورته‌يه چيقمه‌سنه) شعورى اولمقسزين خدمت ايدييور. و كوزل مصنوعات الهيه‌نڭ (اللّهڭ صنعتلى مخلوقلرينڭ) محاسننى (كوزللكلرينى) بلا شعور (شعورسزجه) تنظيم ايدييور (دوزنله‌يور). و قوه‌دن فعله (مقدر ايكن ميدانه) چيقارتمقله، ياپمقله غرابت صنعت الهيه‌يه (اللّه تعالينڭ خارقه صنعتلرينه) نظرلرى (باقيشلرى) جلب ايدييور (چكييور). نه يازيقكه فرقنده دگلدر.

ديمك او كافر، ساعت كبى، ياپديغى عملدن خبرى يوق. اما وقتلرى بيلديرن ساعت كبى، او كافرڭ نوع بشره (انسانلغه) پك بيوك بر خدمتى واردر. بو سرّه بناءًدركه، كافر دنياده مكافاتنى كورور." (مثنوئ نوريه، شمّه، ١٩٠)

۴۵- ديكه: "سزى آنجق وحى ايله قورقوتويورم. فقط صاغيرلر، قورقوتولمقده اولدقلرى زمان چاغرى‌يى ايشيتمز!"

۴۶- آند اولسونكه، اونلره ربّڭك عذابندن خفيف بر قوقوجق، آزيجق طوقونسه[۱] البته: "ايواه بزه! كرچكدن بز ظالم كيمسه‌لرمشز!" ديرلر.

۴۷- قيامت كونى (عمللرڭ طارتيلمه‌سى ايچون) عدالت ترازيلرينى قورارز؛ آرتق كيمسه بر شيله حقسزلغه اوغراتيلماز. خردال دانه‌سى آغيرلغنده (بر عمل) بيله اولسه، اونى كتيررز. حساب كوروجيلر اولارق ده بز يترز.

۴۸- جلالم حقّى ايچون، موسى و هارونه (حق ايله باطلى آيران) فرقانى و تقوا صاحبلرى ايچون بر ايشيق و بر نصيحت اولان توراتى ويردك.

۴۹- (تقوا صاحبلرى) او كيمسه‌لردركه، يالڭزكن (ده) ربلرندن قورقارلر، اونلر قيامتدن ده قورقان كيمسه‌لردر.

۵۰- ايشته بو (قرآن) ده، مبارك بر ذكردركه اونى (بز) اينديردك. شيمدى سز اونى انكار ايدنلرميسڭز؟

۵۱- و آند اولسونكه، داها أوڭجه ابراهيمه ده رشدينى (طوغرى‌يى بولمه قابليتنى ويرمشدك و اون(ڭ بوڭا اهل اولديغنى) بيلنلر ايدك.

۵۲- هانى باباسنه و قومنه: "سزڭ شو كنديلرينه طاپينيجى اولديغڭز هيكللر ده نه‌در؟" ديمشدى.

۵۳- (اونلر:) "آتالريمزى اونلره طاپان كيمسه‌لر بولدق" ديديلر.

۵۴- (ابراهيم:) "يمين اولسونكه سز ده آتالريڭز ده آپ آچيق بر صاپيقلق ايچنده‌سڭز" ديدى.

۵۵- (اونلر:) "(سن) بزه حق ايله‌مى كلدڭ (جدّيمى قونوشييورسڭ)، يوقسه سن شاقه ياپانلردنميسڭ؟" ديديلر.

۵۶- (ابراهيم شويله) ديدى: "خير! ربّڭز كوكلرڭ و يرڭ ربّيدركه، اونلرى يوقدن وار ايتمشدر؛ بن ده بوڭا شاهدلك ايدنلردنم."

۵۷- "و اللّهه يمين اولسونكه، (سز) آرقه‌سنى دونن كيمسه‌لر اولارق دونوب كيتدكدن صوڭره پوتلريڭزه البته بر طوزاق قوراجغم!"

---

(۱) "قرآنڭ نظمنده (لفظلرينڭ ديزيليشنده) بر جزالت خارقه (خارقه بر انتظام) وار. او نظمده‌كى جزالت و متانتى (صاغلاملغى)، 'اشارات الاعجاز'ده باشدن آشاغى‌يه قدر بو جزالت نظميه‌يى بيان ايدر.(...)

مثلا: وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ [آند اولسونكه، اونلره ربّڭك عذابندن خفيف بر قوقوجق، آزيجق طوقونسه] بو جمله‌ده‌كى، عذابى دهشتلى كوسترمك ايچون اڭ آزينڭ شدّتله تأثيرينى كوسترمكله كوسترمك ايستر. ديمك تقليلى (آزالتمه‌يى) افاده ايده‌جك جمله‌نڭ بتون هيئتلرى ده (قسملرى ده) بو تقليله باقوب اوڭا قوّت ويره‌جك.

ايشته لَئِنْ لفظى، تشكيكدر (شبهه ويرمكدر). شك (شبهه)، قلّته (آزلغه) باقار. مَسَّ لفظى، آزيجق طوقونمقدر. يينه قلّتى افاده ايدر. نَفْحَةٌ لفظى، ماده‌سى بر قوقوجق اولوب قلّتى افاده ايتديگى كبى، صيغه‌سى (قالبى) بره دلالت ايدر. مصدر مرّه تعبير صرفيه‌سنده (صرف علمنڭ مصدر مره تعبيرنجه) بريجك ديمكدر، قلّتى افاده ايدر. نَفْحَةٌ ده‌كى تنوين تنكيرى (بليرسزلك معناسى ويرن تنوين) تقليلى ايچوندركه، او قدر كوچككه، بيلينه‌مييور ديمكدر مِنْ لفظى، تبعيض ايچوندر، بر پارچه ديمكدر. قلّتى افاده ايدر. عَذَابِ لفظى، نكال، عقابه (شدّتلى عذابه) نسبتاً خفيف بر نوع جزادركه، قلّته اشارت ايدر. رَبِّكَ (ربّڭ) لفظى، قهار، جبّار، منتقمه بدل (قهر ايديجى، زورلاييجى و انتقام آليجى يرينه) يينه شفقتى احساس ايتمكله (حس ايتديرمكله) قلّتى اشارت ايدييور. ايشته بو قدر قلّتده‌كي بر پارچه عذاب بويله تأثيرلى ايسه، عقاب الٰهى (اللّهڭ شدّتلى عذابى) نه قدر دهشتلى اولور قياس ايده‌بيليرسڭز دييه افاده ايدر." (ذوالفقار، ۲۵نجى سوز، ٦)

٥٨- نهايت (ابراهيم) اونلرى (او پوتلرى) پارام پارچه ايتدى؛ آنجق اونلرڭ بيوگنى بيراقديكه، بلكه اوڭا مراجعت ايدرلر!

٥٩- (اونلر دوندكلرى زمان:) "بونى آلهلريمزه كيم ياپدى؟ هيچ شبههسز او، ظالملردن بريدر" ديديلر.

٦٠- (بعضيلرى:) "اونلرى ديلنه طولايان بر كنچ ايشيتدك؛ كنديسنه ابراهيم دينييورمش" ديديلر.

٦١- "أويله ايسه اونى انسانلرڭ كوزى أوڭنه كتيرڭ؛ بلكه (اونڭ ياپديغنه) شاهدلك ايدرلر" ديديلر.

٦٢- (ابراهيمى كتيردكدن صوڭره:) "بونى آلهلريمزه سنمى ياپدڭ اى ابراهيم؟" ديديلر.

٦٣- (ابراهيم:) "بلكه اونى بو بيوكلرى ياپمشدر؛ اونلرهبر صورڭ باقالم، اگرقونوشييورلرسه!" ديدى.

٦٤- بونڭ أوزرينه (اوراده بولونانلر) كندى وجدانلرينه دونديلر ده (كندى كنديلرينه): "كرچكدن ظالم اولانلر، آنجق سزلرسڭز" ديديلر.

٦٥- صوڭره يينه أسكى قفالرينه دونديريلديلر: "يمين اولسون (سن ده) بيليرسڭكه، بونلر قونوشمازلر!" (ديديلر.)

٦٦- (ابراهيم) شويله ديدى: "أويله ايسه اللّهى بيراقوب ده، سزه بر فائده ويرمهين، هم سزه بر ضررى ده طوقونمايان شيلرهمى طاپييورسڭز؟"

٦٧- "سزه ده، اللّهدن باشقه طاپمقده اولديغڭز شيلره ده يُوْه اولسون! هيچ عقل ايرديرمزميسڭز؟"

٦٨- (بعضيلرى:) "اگر (بر ايش) ياپاجق كيمسهلر ايسهڭز، اونى ياقڭ ده آلهلريڭزه يارديم ايدڭ!" ديديلر.

٦٩- (اونى آتشه آتدقلرنده:) "اى آتش! ابراهيمه قارشى سرين و سلامتلى اول!" ديدك.[١]

٧٠- بويلهجه اوڭا بر طوزاق قورمق ايستهديلر؛ فقط كنديلرينى داها چوق خسرانه اوغرايانلر قيلدق.

٧١- اونى و (قرداشنڭ اوغلى) لوطى، ايچنده عالملر ايچون (مادى-معنوى) بركتلر قيلديغمز يره (شامه اولاشديروب) قورتاردق.

٧٢- و اوڭا (ابراهيمه) اسحقى و فضله(سيله بر لطف) اولارق ده (طورونى اولان) يعقوبى احسان ايتدك. و هر بريني صالح كيمسهلر قيلدق.

---

(١) "حضرت ابراهيم عليه السّلامڭ بر معجزهسى حقّنده اولان؛ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَ سَلَامًا عَلَى اِبْرٰهِيمَ [(اونى آتشه آتدقلرنده:) 'اى آتش! ابراهيمه قارشى سرين و سلامتلى اول!' ديدك] آيتنده أوچ اشارت لطيفه وار:

برنجيسى: آتش دخى، سائر اسباب طبيعيه (ديگر طبيعت سببلرى) كبى كندى كيفيله، طبيعتيله، كورى كورينه حركت ايتميور. بلكه امر تحتنده (آلتنده) بر وظيفه ياپييوركه، حضرت ابراهيمى (ع) ياقمدى و اوڭا، 'ياقما!' امر ايديلييور.

ايكنجيسى: آتشڭ بر درجهسى واركه، برودتيله (صوغوقلغى ايله) احراق ايدر (ياقار). يعنى احراق كبى بر تأثير ياپار. جناب حق، سَلَامًا [سلامتلى اول!] لفظيله برودته دييوركه: 'سن ده حرارت كبى برودتڭله احراق ايتمه!' (...)

أوچنجيسى: جهنّم آتشنڭ تأثيرينى منع ايدهجك (انكلليهجك) و امان ويرهجك ايمان كبى بر مادۀ معنويه، اسلاميت كبى بر زِرْه اولديغى مثللو (كبى)؛ دنيوى آتشنڭ دخى تأثيرينى منع ايدهجك بر مادۀ ماديه واردر. چونكه جناب حق، اسم حكيم (صوڭسز حكمت صاحبى معناسندهكى اسمنڭ) اقتضاسيله (كرگيله)، بو دنيا دار الحكمت (حكمت يرى) اولمق حسبيله، اسباب پردهسى آلتنده اجراآت ياپيور. اويله ايسه حضرت ابراهيمڭ جسمى كبى، كوملگنى ده آتش ياقمدى و آتشه قارشى مقاومت حالتنى (طايانيقليلق حالنى) ويرمشدر. ابراهيمى ياقمديغى كبى، كوملگنى ده ياقمايور." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٨٥-٨٦)

٧٣- اونلری امریمزله (انسانلره) حق یولی کوسترن امامل (کندیسنه تابع اولونان رهبرلر) یاپدق؛ اونلره خیرلی ایشلر یاپمه‌یی، نمازی حقّیله أدا ایتمه‌یی و زکات ویرمه‌یی وحی ایتدك. (اونلر) بزه قوللق ایدن کیمسه‌لردی.

٧٤- لوطه ده (وحی ایتدك)! اوڭا ده بر حکمت و بر علم ویردك و اونی چرکین ایشلر یاپمقده اولان او شهردن قورتاردق. کرچکدن اونلر، کوتو بر فاسقلر طوپلیلغی ایدیلر.

٧٥- و اونی (لوطی) رحمتمزڭ ایچنه آلدق. کرچکدن او، صالح کیمسه‌لردندی.

٧٦- (حبیبم، یا محمّد!) نوحی ده (آڭ)! هانی داها أوڭجه (او ده) دعا ایتمشدی ده اونڭ دعاسنی قبول ایدوب، کندیسنی و (ایمان ایدن) اهلنی او بیوك صیقینتیدن (طوفاندن) قورتارمشدق.

٧٧- آیتلریمزی یالانلایان او قومه قارشی اوڭا یاردیم ایتدك. کرچکدن اونلر، کوتو بر قوم ایدیلر ده اونلری هپ برلکده صوده بوغدق.

٧٨- (ای رسولم!) داودی و سلیمانی ده (یاد ایت)! بر وقت اکین حقّنده حکم ویرییورلردی؛ هانی او قومڭ قویونلری اونڭ (او اکینڭ) ایچنه یاییلمشلردی. (بز ده) اونلرڭ حکمنه شاهدلر ایدك.[١]

٧٩- بونڭ أوزرینه اونی (او حادثه حقّنده‌کی حکمی) سلیمانه آڭلاتدق. بونڭله برابر هر برینه حکم و علم ویردك. طاغلری و قوشلری، داودله برابر تسبیح ایتمك أوزره (اوڭا) اطاعتکار قیلدق.[٢] و (بتون بونلری) یاپانلر (بز) ایدك.

٨٠- اوڭا، صواشگزدن (اونڭ شدّتندن) سزی قوروسون دییه سزڭ ایچون کییه‌جك (زره) یاپمه صنعتنی أوگرتدك. شیمدی سز شکر ایدن کیمسه‌لرمیسگز؟

٨١- سلیمانه ده شدّتلی اسن روزکاری (بویون اگدیردك)؛ (روزکار) اونڭ امریله، ایچنده برکتلر قیلدیغمز یره (شامه) آقوب کیدردی. و (بز) هر شیئی بیلنلرز.

---

(١) حضرت داودڭ (ع‌م) یاننه، آرالرنده حکم ویرمه‌سی ایچون ایکی کیشی کلدی. بونلردن بری، کیجه‌لین تارله‌سنه دیگر شخصڭ قویونلرینڭ کیره‌رك ضرر ویردیگندن شکایت ایدییوردی. بونڭ أوزرینه حضرت داود (ع‌م)، تخریب ایدیلن اکینڭ قیمتی ایله قویونلرڭ قیمتنڭ عینی اولدیغنی کوره‌رك، بتون قویونلرڭ تارله صاحبنه ویریلمه‌سنه حکم ایتدی. اون بر یاشنده‌کی اوغلی سلیمان (ع‌م) ایسه، تارله‌نڭ قویونلرڭ صاحبنه، قویونلرڭ ده تارله صاحبنه ویریلمه‌سنه حکم ایتمشدی. تاکه تارله صاحبی، بو تارله أسکی دوزکون حالنه کلنجه‌یه قدر قویونلرڭ سوتندن، یوڭندن و طوغاجق قوزولرندن فائده‌لنسین. قویونلرڭ صاحبی ده بوس بتون مغدور اولماسین! داود ده (ع‌م) بر وحیه دگل، کندی اجتهادینه طایانان ایلك حکمنه بدل، بو حکمی داها کوزل بولارق قبول ایتمشدی. (نسفی، ج. ٣، ١٣٠)

(٢) "جناب حق، حضرت داود علیه السّلامڭ تسبیحاتنه (ذکرلرینه) اویله بر قوّت و یوکسك بر سس و خوش بر أدا ویرمشدرکه، طاغلری وجده کتیروب (جوشدیروب) برر معظم فونوغراف (چوق بیوك سس جهازی) مثللو (کبی) و برر انسان کبی بر سرذاکرڭ (او ذکر حلقه‌سی رئیسنڭ) اطرافنده افقی (أُفق چیزکیسی کنیشلگنده) حلقه طوتوب، بر دائره اولارق تسبیحات ایدییورلردی. عجبا بو ممکنمیدر، حقیقتمیدر؟ أوت حقیقتدر. مغاره‌لی هر طاغ، هر انسانله و انسانڭ دیلیله پاپاغان کبی قونوشابیلیر. چونکه عکس صدا (سسڭ عکس ایتمه‌سی) واسطه‌سیله، طاغڭ أوڭنده سن اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ دی، طاغ ده عیناً سنڭ کبی اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ دییه‌جك. مادام بو قابلیتی، جناب حق طاغلره احسان ایتمشدر. البته او قابلیت، انکشاف ایتدیریله‌بیلیر (کلیشدیریله‌بیلیر) و او چکردك سنبللنیر." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٨٣)

٨٢- شيطانلردن ده، اونڭ ايچون طالغيچلق ياپانلرى و بوندن باشقه ايش كورنلرى (امرينه ويردك.) و اونلرى قورويانلر (بز) ايدك.[١]

٨٣- (اى حبيبم!) ايوبى ده (آڭ)! هانى ربّنه: "ضرر كرچكدن بڭا طوقوندى؛ سن مرحمتليلرڭ اڭ مرحمتليسيسڭ" دييه ندا ايتمشدى.[٢]

٨٤- بونڭ أوزرينه (بز ده) اونڭ دعاسنى قبول ايتمشدك ده كنديسنده بولونان ضررى (او خسته‌لغى) قالديرمشدق؛ قاتمزدن بر رحمت و (بزه) قوللق ايدنلره بر عبرت اولمق أوزره، اوڭا عائله‌سنى و اونلرله برابر بر مثلنى داها ويردك.

٨٥- (حبيبم، يا محمّد!) اسماعيلى، ادريسى و ذوالكفلى ده (خاطرلا)! هپسى ده صبر ايدنلردندى.

٨٦- اونلرى ده رحمتمزه داخل ايتدك. چونكه اونلر صالح كيمسه‌لردندى.

٨٧- ذُوالنُّونى ده (باليق صاحبى يونسى ده آڭ)! هانى (قومنه) قيزان برى اولارق، (بزدن اذنسز) كيتمشدى ده كنديسنى (بو يوزدن) اصلا صيقيشديرمايا جغمزى صانمشدى؛ ديركن (باليغڭ قارننده) قراڭلقلر ايچنده (قالوب): "سندن باشقه آله يوقدر؛ سنى تنزيه ايدرم! كرچكدن بن (نفسنه) ظلم ايدنلردن اولدم!" دييه ندا ايتمشدى.[٣]

٨٨- نهايت (بز ده) اونڭ دعاسنى قبول ايتدك و اونى كدردن قورتاردق. ايشته، مؤمنلرى بويله قورتاريرز.

٨٩- زكريايى ده (ياد ايت)! هانى (او ده) ربّنه: "ربّم! بنى تك بيراقما؛ سن (هركس فنا بولدقدن صوڭره، باقى قالارق) وارثلرڭ اڭ خيرليسيسڭ" دييه ندا ايتمشدى.

٩٠- بو يوزدن (بز ده) اونڭ دعاسنى قبول ايتدك و اوڭا يحيى‌يى احسان ايتدك؛ (ياشى كچمش خانمنى ده كنديسى ايچون (چوجق صاحبى اولمه‌يه) ألويريشلى بر حاله كتيردك. كرچكدن اونلر (بتون بو پيغمبرلر) خيرلى ايشلرده قوشوشورلر، اميد ايدرك و قورقارق بزه دعا ايدرلردى. و بزه كوڭلدن باغلى كيمسه‌لردى.

---

(١) "جناب حق، معناً شو آيتڭ لسان رمزيله (اشارت دليله) ديركه: 'اى انسان! بڭا اطاعت ايدن بر عبديمه (قولمه) جن و شيطانلرى و شريرلرينى (چوق شرليلرينى) اطاعت ايتديرييورم. سن ده بنم امريمه مسخّر اولسه‌ڭ (اطاعت ايتسه‌ڭ)، چوق موجودات (وارلقلر)، حتى جن و شيطان دخى سڭا مسخّر اولابيليرلر.'" (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٨٢-٨٣)

(٢) "حضرت ايوب عليه السّلام، مناجاتنده (دعاسنده) استراحت نفسى (كندى راحتى) ايچون دعا ايتمه‌مش، بلكه مصيبت ذكر لسانى‌يه (ديل ايله ياپديغى ذكر) و تفكر قلبى‌يه (قلب ايله ياپديغى تفكرينه) مانع اولديغى زمان، عبوديت (قوللق) ايچون شفا طلب أيله‌مش." (لمعه‌لر، ٢نجى لمعه، ٨)

آيريجه ايوبڭ (ع م) قصّه‌سى و بو قصّه‌دن آليناجق درسلر حقّنده باقيڭز؛ (لمعه‌لر، ٢نجى لمعه، ٤-١٠)

(٣) "شو مناجاتڭ سرّ عظيمى (بيوك سرّى) شودركه: او وضعيتده اسباب بالكليه سقوط ايتمش (سببلر تماماً حكمسز قالمش). چونكه او حالده اوڭا نجات ويره‌جك (قورتاراجق) اويله بر ذات لازمكه؛ حكمى، هم باليغه هم دڭزه هم كيجه‌يه هم جوّ سمايه (هوايه) كچه‌بيلسين. چونكه اونڭ عليهنده 'كيجه، دڭز، حوت (باليق)' اتّفاق ايتمشلر. بو أوچنى بردن امرينه مسخّر ايدن بر ذات اونى ساحل سلامته چيقارابيلير. اگر بتون خلق اونڭ خدمتكارى اولسه ايديلر، بينه بش پاره فائده‌لرى اولمازدى. ديمك اسبابڭ تأثيرى يوق. مسبّب الاسبابدن (سببلرى ياراتان اللّهدن) باشقه بر مَلجأ (صيغيناجق كيمسه) اولماديغنى عين اليقين كورديگندن (كوزيله كورمش كبى آڭلاديغندن)، سرّ احديت (اللّهڭ هر يرده بتون اسملريله حاضر اولوشى سرّى)، نور توحيد (اللّهڭ برلگنڭ نورى) ايچنده انكشاف ايتديگى (اورته‌يه چيقديغى) ايچون شو مناجات بردن بره كيجه‌يى، دڭزى، حوتى مسخّر ايتمشدر." (لمعه‌لر، ١نجى لمعه، ١)

آيريجه يونسڭ (ع م) قصّه‌سى و بو قصّه‌دن آليناجق درسلر حقّنده باقيڭز؛ (لمعه‌لر، ١نجى لمعه، ١-٣)

۹۱- عفّتنی قورومش اولانی ده (مریمی ده ذکر ایت)! اوڭا (یاراتدیغمز) روحمزدن أوفله‌دك؛ اونی و اوغلنی، عالملر ایچون بر عبرت قیلدق.

۹۲- ایشته هیچ شبهه‌سز بو سزڭ امّتڭز (اولان اسلام ملّتی)، تك بر امّتدر (تك بر دیندر). بن ده سزڭ ربّڭزم؛ اویله ایسه بڭا قوللق ایدڭ!

۹۳- فقط (یهودیلرله خرستیانلر، دین) ایشلرینی کندی آرالرنده پارچه پارچه ایتدیلر! هپسی (صوڭنده) آنجق بزه دونوجیدرلر.

۹۴- آرتق کیم مؤمن اولارق صالح عمللردن ایشلرسه، اونڭ چالیشمه‌سی ایچون نانکورلك یوقدر. شبهه یوقکه بز، اونی یازانلرز.[۱]

۹۵- هلاك ایتدیگمز بر شهرڭ (خلقنڭ محشر کونی بزه) دونمه‌مه‌لری، شبهه‌سزکه ممکن دگلدر.

۹۶- ۹۷- نهایت یأجوج و مأجوجڭ (سدّی) آچیلدیغی و اونلرڭ هر تپه‌دن آقین ایتمکده اولدیغی و کرچك وعدڭ (قیامتڭ) یاقلاشدیغی زمان بر ده باقارسڭکه، انکار ایدنلرڭ کوزلری (دهشتدن) طوڭوقدر. "ایواه بزه! حقیقتاً بوندن غفلت ایچنده‌یدك، (بز) بالعکس (نفسمزه) ظلم ایدن کیمسه‌لر ایمشز!" (دیرلر).

۹۸- محقّقکه سز و اللّهدن باشقه طاپمقده اولدقلریڭز، جهنّمڭ یاقاجغیسڭز! سز اورایه کیره‌جك اولانلرسڭز!

۹۹- اگر اونلر برر آله اولسه‌یدی، اورایه کیرمزلردی. حالبوکه (طاپان و طاپیلان) هپسی اوراده ابدی اولارق قالیجیدرلر.

۱۰۰- اونلر ایچون اوراده ایڭیم ایڭیم ایڭله‌مك واردر. و اونلر اوراده (هیچ بر شی) ایشیتمزلر.[۲]

۱۰۱- شبهه‌سزکه طرفمزدن کندیلرینه اڭ کوزل (سعادت) تقدیر ایدیلمش اولانلر وار یا، ایشته اونلر اوندن (جهنّمدن) اوزاقلاشدیریلمش کیمسه‌لردر.

---

(۱) هر عملڭ یازیلوب محافظه ایدیلدیگی حقّنده باقیڭز: (صحیفه ۱۸۳، حاشیه ۳)

(۲) "جهنّمڭ وجودی (وارلغی) و شدّتلی عذابی، حدسز رحمته و حقیقی عدالته و اسرافسز، میزانلی (أولچولی) حکمته ضدیتی (ضدلغی) یوقدر. بلکه رحمت و عدالت و حکمت، اونڭ وجودینی (وار اولمه‌سنی) ایسترلر.

چونکه ناصل بیڭلر معصوملرڭ حقوقلرینی چیگنه‌ین بر ظالمی جزالاندیرمق و یوزر مظلوم حیوانلری پارچه‌لایان بر جاناوری ئولدیرمك، عدالت ایچنده مظلوملره بیڭ رحمتدر و او ظالمی عفو ایتمك و او جاناوری سربست بیراقمق، بر تك یولسز مرحمته مقابل (قارشیلق)، یوزلر بیچاره‌لره یوزلر مرحمتسزلکدر."
(شعاعلر، ۱۱نجی شعاع، ۲۲۲-۲۲۳)

١٠٢- (او مؤمنلر) اونڭ (او جهنّمڭ چوق اوزاق مسافه‌لردن بيله ايشيتيلن) اوغولتوسنى دويمازلر. و اونلر جانلرينڭ چكديگى شيلر (حسابسز نعمتلر) ايچنده ابدى اولارق قاليجيدرلر.

١٠٣- اڭ بيوك دهشت (قيامت دخى) اونلرى أوزمز! و اونلرى ملكلر قارشيلار: "ايشته بو، سزڭ (دنياده ايكن) وعد ايديلمكده اولديغڭز كونڭزدر!" (ديرلر.)

١٠٤- او كونكه، كوگى، كتابلرڭ صحيفه‌سنى دورر كبى دوررز. ايلك ياراتمه‌يه باشلاديغمز كبى أوزريمزده بر وعد اولارق اونى اعاده ايدرز (تكرار ياراتيرز). شبهه‌سزكه بز، (بونى) ياپاجق اولانلرز.[١]

١٠٥- آند اولسونكه ذكردن (توراتدن) صوڭره زبورده ده: "كرچكدن ير يوزينه صالح قوللرم وارث اولاجقدر" دييه يازمشدق.

١٠٦- شبهه‌سزكه بونده (قرآنده) عبادت ايدن بر قوم ايچون (مقصده اولاشديريجى) كافى بر نصيحت واردر.

١٠٧- (اى رسولم!) (بز) سنى آنجق عالملره بر رحمت اولارق كوندردك.[٢]

١٠٨- ديكه: "بڭا ساده‌جه، سزڭ الهڭزڭ آنجق بر تك آله اولديغى وحى ايديلييور. شيمدى سز مسلمان كيمسه‌لر اولاجقميسڭز؟"

١٠٩- آرتق يوز چويررلرسه، ديكه: "(بن امر اولونديغم شيئى) سزه أشيت اولارق بيلديردم. تهديد ايديلمكده اولديغڭز شيئڭ ياقينمى يوقسه اوزاقمى اولديغنى ايسه بيلمم!"

١١٠- "محقّقكه او، سوزڭ آچيق اولاننى ده بيلير، كيزله‌مكده اولديغڭز شيلرى ده بيلير."

١١١- "بيلمم، بلكه ده بو (عذابڭ تأخير ايديلمسى)، سزڭ ايچون بر امتحان و بر زمانه قدر بر فائده‌لنمه‌در."

١١٢- (پيغمبر:) "ربّم! (مشركلرله آرامزده) حق ايله حكم وير! بزم ربّمز، (پك مرحمتلى اولان) رحمندر، سزڭ اسناد ايتمكده اولديغڭز وصفلره قارشى (كنديسندن) ياردیم ايسته‌ننددر" ديدى.

---

(١) اللّهڭ قدرتنه هيچ بر شيئڭ آغير كلمه‌يه‌جگى حقّنده باقيڭز؛ (صحيفه ٢٢٠، حاشيه ٣)

(٢) "ايشته سنى اى انسان! رحمت، او مستغنئ على الاطلاقڭ (هيچ بر شيئه احتياجى اولمايان) و سلطان سرمدينڭ حضورينه چيقارر و اوڭا دوست ياپار و اوڭا مخاطب ايدر و سوكيلى بر عبد (قول) وضعيتنى ويرر. (...) ايشته اى انسان! بو رحمتى بولان، ابدى توكنمز بر خزينهٔ نور بولور. او خزينه‌يى بولمه‌نڭ چاره‌سى: رحمتڭ اڭ پارلاق بر مثالى و ممثلى (تمثيلجيسى) و او رحمتڭ اڭ بليغ (كوزل قونوشان) بر لسانى و دلّالى (اعلانجيسى) اولان و رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ [عالملره رحمت] عنوانيله قرآنده تسميه ايديلن (اسملنديريلن) رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامڭ سنّتيدر و تبعيتيدر (اوڭا اويمقدر). و بو رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ اولان رحمت مجسمه‌يه (جسملشمش رحمته) وسيله ايسه، صلواتدر. اوت، صلواتڭ معناسى رحمتدر. و او ذى حيات (حيات صاحبى) مجسم رحمته رحمت دعاسى اولان صلوات ايسه، او رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَه وصوله [عالملره رحمت اولان پيغمبر عليه الصّلاة والسّلامه قاووشمه‌يه] وسيله‌در. اويله ايسه سن صلواتى كنديڭه، او رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَه وسيله ياپ او ذاتى ده (ع‌ص‌م) رحمت رحمنه وسيله اتخاذ ايت (قبول ايت). (...)

الحاصل: خزينهٔ رحمتڭ اڭ قيمتدار پيرلانطه‌سى و قاپيجيسى ذات احمديه عليه الصّلاة والسّلام اولديغى كبى، اڭ برنجى آناختارى ده بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ‌در. و اڭ قولاى برآناختارى ده صلواتدر." (طلسملر، ١٤نجى لمعه، ١١-١٢)

٢٢- حجّ سوره‌سی

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ٧٨ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

١- ای انسانلر! ربّڭزدن صاقینك! چونكه قیامتك زلزله‌سی، پك بیوك (قورقونچ) بر شیدر.

٢- اونی كوره‌جگڭز كون، هر أمزیرن قادین أمزیردیگی یاوروسنی اونوتور و هر حامله قادین یوكنی (قارننده‌كی چوجغنی) دوشورور؛ (او كون) انسانلری، سرخوشلر (كبی یالپه‌لاركن) كورورسك؛ حالبوكه اونلر سرخوش كیمسه‌لر دگلدر. فقط اللّٰهك عذابی (پك) شدّتلیدر.

٣- انسانلردن بعضیسی، الله حقّنده بیلكیسزجه مجادله ایدر و هر عنادجی شیطانه اویار.

٤- كه اونك (او شیطانك) حقّنده كرچكدن شویله یازیلمشدر: "هر كیم بونی دوست ایدینیرسه، آرتق شبهه‌سزكه او، كندیسنی ضلالته دوشورور و اونی آلولی آتشك عذابنه كوتورور!"

٥- ای انسانلر! اگر ئولدكدن صوڭره دیریلمكدن شبهه ایچنده ایسه‌ڭز، آرتق محقّقكه بز، سزی بر طوپراقدن، صوڭره بر نطفه‌دن، صوڭره بر علقه‌دن، صوڭره ده (نه) یاراتیلمش (نه ده) یاراتیلمامش (هنوز كماله ایرمه‌مش) بر مُضغه‌دن یاراتدقكه، سزه (قدرتمزی) آچیقجه كوستره‌لم.[1]

آرتق دیله‌دیگمزی معیّن بر وقته قدر رحملرده بكلتیرز؛ صوڭره سزی بر ببك اولارق چیقاریرز؛ صوڭره ده كوجڭز كماله ایرسین دییه (سزی بویوتورز). ایچڭزدن كیمیسی (یاشلانمادن) وفات ایتدیریلیر، كیمڭز ده عمرك اڭ رذیلنه (بوڭاقلق چاغنه) اولاشدیریلیركه، برآز بیلكیدن صوڭره بر شی بیلمز اولسون!

و (سن) یر یوزینی قوپ‌قورو كورورسك؛ فقط اونك أوزرینه صویی ایندیردیگمز زمان، حركته كچر، قباریر و هر چفت (هر جنس) كوزل بیتكیدن یتیشدیرر.

---

(١) قرآن عظیم الشّانده 'نطفه' تعبیری؛ بعضاً منی ایچنده اركك سپیرملرینی احتوا ایدن صیوی‌یه، بعضاً آنا رحمنده‌كی دوللنمه محلّنه قدر صاغلام اولارق اولاشدیریلان سپیرم طوپلیلغنه، بعضاً ده سپیرمله دوللنمش قادین یومورطه‌سنه (زیغوته) دینیلمكده‌در. بوراده انسانك یاراتیلیش صفحه‌لری اولارق ذكر ایدیلن دوره‌لردن 'علقه'، آنا رحمی دیوارینه طوتونمش آصیلی بر حجره طوپلیلغی حالنده‌كی دونمه، 'مضغه' ایسه، دیشله چیگننمش أته بڭزه‌ین بر جنین صفحه‌سنه دینیر. (صادلر، ٢٧-٧١)

"وجود انسان، طوردن طوره كچدكچه عجیب و منتظم انقلابلر كچیرییور. نطفه‌دن (حقیر بر طامله صودن سوزولمش خلاصه‌دن) علقه‌یه، علقه‌دن مضغه‌یه، مضغه‌دن عَظم و لحمه (كمیك و أته)، عظم و لحمدن خلق جدیده (یڭی بر یاراتیلیشه) یعنی انسان صورتنه انقلابی، غایت دقیق (اینجه) دستورلره تابعدر. او طورلرك هر بریسنك اویله قوانین مخصوصه (خصوصی قانونلر) و اویله نظامات معیّنه (بلیرلنمش انتظاملر) و اویله حركات مطّرده‌لری (دوزنلی حركتلری) واردركه؛ جام كبی، آلتنده بر قصد، بر اراده، بر اختیار، بر حكمتك جلوه‌لرینی كوسترر. (...)

عجبا ممكنمیدركه: بو درجه نهایتسز بر قدرت و محیط (قوشاتیجی) بر حكمت ایله ربوبیت ایدن (هرشیئی تربیه و اداره ایدن) و ذرّاتدن تا سیّاراته (ذرّه‌لردن كزه‌كنلره) قدر بتون موجوداتی (وارلقلری) قبضۀ تصرّفنده (تصرف آلتنده) طوتمش و انتظام و میزان (أولچو) دائره‌سنده دوندیرن صانع ذوالجلال (جلال صاحبی و هر شیئك صنعتكاری اولان الله)، 'نشئۀ اخری'یی (تكرار دیریلمه‌یی) یاپماسین ویا یاپاماسین! ایشته چوق آیات قرآنیه، شو حكمتلی نشئۀ اولی‌یی (ایلك یاراتیلمه‌یی) نظر بشره وضع ایدییور (انسانك كوزینه كوسترییور). حشر (دیریلمه) و قیامتده‌كی نشئۀ اخری‌یی اوڭا تمثیل ایدرك استبعادی ازاله ایدر (عقلدن اوزاق كورمه‌یی كیدرر)." (سوزلر، ٢٩نجی سوز، ١٩٨-٢٠٠)

حشرك قطعی بر صورتده اثباتی ایچون باقیڭز؛ (حشر رساله‌سی، ذوالفقار، ١٠نجی سوز، ٦-٧٣)

٦- ایشته بو (یاراتیلیش)، شبهه‌سزکه اللّهڭ کرچکدن حق اولمه‌سی و محقّقکه ئولولری اونڭ دیریلتمه‌سی و شبهه یوقکه اونڭ، هر شیئه حقّیله کوجی یتمه‌سندندر.

٧- محقّقکه قیامت کلیجیدر؛ اونده شبهه یوقدر[١] و البته الله، قبرلرده بولونان کیمسه‌لری دیریلته‌جکدر!

٨- ٩- انسانلردن بعضیسی نه بر بیلکی، نه بر یول کوسترن، نه ده آیدینلاتیجی بر کتاب اولمادن، الله یولندن صاپدیرمق ایچون (کبرندن) یانني بوکوب چویره‌رك، الله حقّنده مجادله ایدر. اوڭا دنیاده بر رذیللك واردر؛ قیامت کونی ایسه اوڭا او یاقیجی عذابي طاتدیراجغز!

١٠- (او زمان اوڭا شویله دینیلیر:) "بو، سنڭ أللریڭڭ تقدیم ایتدیگی (سنڭ ایشله‌دیگڭ کناهلر) یوزندندر."[٢] شبهه‌سزکه الله، قوللرینه ظلمکار دگلدر.

١١- انسانلردن بعضیسی ده، اللّهه بر کناردن (شبهه ایچنده) قوللق ایدر. آرتق اوڭا بر اییلك اصابت ایدرسه، اونڭله مطمئن اولور. فقط اوڭا بر کوتولك اصابت ایدرسه، یوز اوستی دونر (دیندن چیقار). دنیايي ده، آخرتی ده غائب ایتمشدر. ایشته او آپ آچیق خسران، بودر!

١٢- اللّهی بیراقوب، کندیسنه نه بر ضرری طوقونان، نه ده کندیسنه بر فائده ویرن شیلره یالواریر. ایشته او (حقدن) اوزاق اولان ضلالت، بودر!

١٣- (هم) ضرری فائده‌سندن داها یاقین اولانه یالواریر. (او یالواردیغی شی) نه کوتو یاردیمجی و نه کوتو آرقداشدر!

١٤- محقّقکه الله، ایمان ایدوب صالح عمللر ایشله‌ینلری آلتلرندن ایرماقلر آقان جنّتلره قویار. شبهه‌سزکه الله، نه دیلرسه یاپار.

١٥- کیم اللّهڭ، دنیاده و آخرتده اوڭا (پیغمبرینه) اصلا یاردیم ایتمه‌یه‌جگنی صانییورسه، او حالده کوگه (اوینڭ طاواننه) بر سبب (ایپ) اوزاتسین؛ صوڭره (اوني بوغازینه کچیره‌رك، نفسني) کسسین ده باقسین؛ (بو) حیله‌سی، أوفکه‌لنمکده اولدیغی شیئی (اللّهڭ پیغمبره یاردیمني) هیچ کیدره‌بیله‌جکمی؟

---

(١) باقیگز؛ (صحیفه ٢٦٠، حاشیه ١)

(٢) "شریعتده دینیلمشدرکه: 'جهنّم جزای عملدر (عملڭ قارشیلغیدر)، فقط جنّت فضل الٰهی (اللّهڭ لطفی) ایله‌در.' بونڭ سرّ حکمتی نه‌در؟
الجواب: (...) انسانڭ نفسی و هواسی دائما شرلره و ضررلره میال اولدیغی ایچون، او کوچوجك کسبنڭ (جزئی اراده‌سنڭ) نتیجه‌سندن حاصل اولان سیّئاتڭ (کناهلرڭ) مسئولیتنی کندیسی چکر. چونکه اونڭ نفسی ایسته‌دی و کندی کسبیله سببیت ویردی (سبب اولدی). و شر عدمی (یوقلغه عائد) اولدیغی ایچون، عبد (قول) اوڭا فاعل اولدی. جناب حق ده خلق ایتدی (یاراتدی). البته او حدسز جنایتڭ مسؤلیتنی، نهایتسز بر عذاب ایله چکمه‌یه مستحق اولور.
اما حسنات و خیرات (خیرلر و اییلکلر) ایسه، مادامکه وجودیدرلر (وارلغه عائددرلر)؛ کسب انسانی و جزء اختیاری (انسانڭ جزئی اراده‌سی) اونلره علت موجده (یاراتیجی سبب) اولاماز. انسان، اونده حقیقی فاعل اولاماز. و نفس امّاره‌سی (کوتولگی امر ایدن نفسی) ده حسناته طرفدار دگلدر، بلکه رحمت الٰهیه ایستر و قدرت ربّانیه ایجاد ایدر. یالکز انسان، ایمان ایله، آرزو ایله، نیّت ایله صاحب اولابیلیر. و صاحب اولدقدن صوڭره، او حسنات ایسه، اوڭا اوّلجه ویریلمش اولان وجود و ایمان نعمتلری کبی سابق (کچمش) حدسز نِعَم الٰهیه (اللّهڭ ویردیگی نعمتلره) بر شکردر، کچمش نعمتلره باقار. وعد الٰهی ایله ویریله‌جك جنّت ایسه، فضل رحمانی ایله ویریلیر. ظاهرده (کورونوشده) بر مکافاتدر، حقیقتده فضلدر (لطفدر). دیمك سیّئاتده سبب نفسدر، مجازاته (جزایه) بالذّات مستحقدر. حسناتده ایسه سبب ده حقدندر، علت (اساس سبب) ده حقدندر. یالکز، انسان ایمان ایله تصاحب ایدر (صاحبلنیر). 'مکافاتڭی ایسترم' دییه‌مز، 'فضلڭی بکلرم' دییه‌بیلیر." (لمعلر، ١٣نجی لمعه، ٨٦)
آیریجه باقیگز؛ (صحیفه ١٨٢، حاشیه ٣)

۱٦- ایشته اونی (قرآنی) بویله آپ آچیق آیتلر حالنده ایندیردك؛ شبهه‌سزكه الله، (حكمتنه بناءً، كندی لطفندن) دیله‌دیگنه هدایت ویرر.[۱]

۱۷- ایمان ایدنلر، یهودی‌اولانلر، صابئیلر (ییلدیزلره و ملكلره طاپانلر)، خرستیانلر، مجوسیلر (آتشه طاپانلر) و (اللّهه) شرك قوشانلر وار یا، شبهه‌سزكه الله، قیامت كونی بونلرڭ آراسنی (حكم ایدرك) آییراجقدر. محقّقكه الله، هر شیئه حقّیله شاهددر.

۱۸- كورمدڭمی، شبهه‌سز الله (او ربّڭزدركه)، كوكلرده اولان و یرده بولونان هركس، كونش، آی و ییلدیزلر، طاغلر، آغاچلر، (یر یوزنده) حركتلی اولان (بتون) جانلیلر ایله انسانلردن بر چوغی اوڭا سجده ایدر.[۲] (اونلردن) بر چوق (كیمسه) ده واردركه، عذاب أوزرینه حق اولمشدر. و الله كیمی آلچالتیرسه، آرتق اونی یوكسلته‌جك كیمسه یوقدر. محقّقكه الله، نه دیلرسه یاپار.[۳]

۱۹- ایشته بو ایكیسی (مؤمن و كافر)، ربلری حقّنده مجادله ایدن ایكی خصمدر. انكار ایدنلر ایچون آتشدن البسه‌لر بیچیلمشدر.[٤] باشلرینڭ اوستندن (ده) قاینار صو دوكولور.

۲۰- بونڭله قارینلرنده بولونانلر (اورغانلر) و دریلری اریتیلیر.

۲۱- آیریجه اونلر ایچون دمیر قامچیلر واردر.

۲۲- (چكدكلری) اضطرابدن طولایي اورادن نه زمان چیقمق ایسته‌سه‌لر، یینه اورایه اعاده اولونورلر و (كندیلرینه): "یاقیجی عذابي طادڭ!" (دینیلیر).[٥]

۲۳- محقّقكه الله، ایمان ایدوب صالح عمللر ایشله‌ینلری، آلتلرندن ایرماقلر آقان جنّتلره قویار؛ اوراده آلتوندن بیله‌زیكلر و اینجیلر طاقینیرلر. اوراده اونلرڭ البسه‌لری ایسه ایپكدر.[٦]

---

(۱) "ضلالتڭ غایت مدهش معنوی المنی حس ایدن بر آدمه، ایمان ایله هدایت احسان ایتمك؛ اگر توحید (اللّهڭ برلگی) نظریله باقیلسه، بردن او جزئی (كوچك) و عاجز (كوچسز) و فانی (ئولوملی) آدم، بتون كائناتڭ خالقی (یاراتیجیسی) و سلطانی اولان معبودینڭ (عبادت ایتدیگی ذاتڭ) مخاطب بر عبدی (قولی) اولمق و او ایمان واسطه‌سیله بر سعادت أبدیه‌یي و شاهانه و چوق كنیش و شعشعه‌لی (پارلاق) بر ملك باقي‌يي و باق بر دنیایي احسان ایتمك و اونڭ كبی بتون مؤمنلری دخی درجه‌لرینه كوره او لطفه مظهر ایتمك اولان بو احسان اكبر (اڭ بیوك ایيلك) یوزنده و سیماسنده، بر ذات كریم و محسنڭ (اكرامی و احسانی صوڭسز اولان ذاتڭ) اویله بر حسن ازلیسی و اویله بر جمال لایزالیسی (ابدی و ازلی كوزللگی) كورونوركه، بر لمعه‌سی ایله (پاریلتیسیله) بتون اهل ایمانی كندینه دوست و خاص (چوق خصوصی) قسمنی ده عاشق یاپییور." (شعاعلر، ۲نجی شعاع، ٥)

(۲) "قرآن حكیم تصریح ایدییور (آچیقلایور)كه، عرشدن فرشه، (كوكدن یره) ییلدیزلردن سینكلره، ملكلردن سمكلره (بالیقلره)، سیّاراتدن ذرّه‌لره قدر هر شی جناب حقّه سجده و عبادت و حمد و تسبیح ایدر. فقط عبادتلری، مظهر اولدقلری اسمالره (اسملره) وقابلیتلرینه كوره آیری آیریدر، چشید چشیددر." (سوزلر، ۲٤نجی سوز، ۱٤۰)

داها كنیش ایضاح ایچون باقیڭز؛ (سوزلر، ۲٤نجی سوز، ۱۳۹-۱٤٥)

(۳) بو آیت كریمه، قرآن كریمده‌كی اون درت سجده آیتنڭ آلتنجیسیدر. تلاوت سجده‌سنڭ تعریفی ایچون، باقیڭز؛ (صحیفه ۱۷٥، حاشیه ۲)

(٤) جهنّم اهلنڭ البسه‌لرینڭ كیفیتی حقّنده باقیڭز؛ (صحیفه ۲٦۰، حاشیه ۲)

(٥) جهنّم عذابنڭ حدسز رحمته ضد اولمادیغی حقّنده باقیڭز؛ (صحیفه ٦٤، حاشیه ۱؛ صحیفه ۸٦، حاشیه ۲)

(٦) جنّت اهلنڭ البسه‌لرینڭ كیفیتی حقّنده باقیڭز؛ (صحیفه ۲۹٦، حاشیه ۲)

٢٤- (اونلر) سوزڭ كوزل اولاننه (كلمهٔ توحيده) هدايت ايديلمشلردر؛ حمد ايديلمه‌يه يكانه لايق اولان اللّٰهڭ يولنه هدايت ايديلمشلردر.

٢٥- شبهه‌سزكه او انكار ايدنلر و (انسانلرى) اللّٰه يولندن، ايچنده يرلى اولسون مسافر اولسون (قبله و معبد اولمه خصوصنده) انسانلر ايچون أشيت قيلديغمز مسجد حرامدن منع ايدنلر يوقمى، ايشته هر كيمكه اوراده ظلم ايله حقدن صاپمق ايسترسه، اوڭا (پك) أملى بر عذابدن طاتديررز.

٢٦- و بر زمان ابراهيمه، (طوفاندن طولايى نره‌ده اولديغى بولامديغى) بيتڭ (كعبه‌نڭ) يرينى (اونى يڭيدن بنا ايتمه‌سى ايچون) كوسترمشدك (و اوڭا شويله امر ايتمشدك): "بڭا هيچ بر شيئى اورتاق قوشما! طواف ايدنلر، (او بولكه‌ده) اوتورانلر (يرلى اولانلر)، ركوع و سجده ايدنلر ايچون بيتمى تميز طوت!"

٢٧- "و انسانلر ايچنده حجى اعلان ايت، كرك يايا اولارق، كركسه بتون اوزاق يوللردن كلن يورغون دوه‌لر أوزرنده سڭا كلسينلر!"[١]

٢٨- "تاكه كنديلرينه عائد (دنيوى و اخروى) منفعتلره شاهد اولسونلر و (اللّٰهڭ) كنديلرينه رزق اولارق ويرديگى صاغمال حيوانلر أوزرينه بللى كونلرده[٢] (اونلرى قربان ايدركن) اللّٰهڭ اسمنى ذكر ايتسينلر! آرتق (سز ده) بونلردن ييڭ، طارده قالمش فقيره ده ييديرڭ!"

٢٩- "صوڭره (وجودلرنده‌كى) كيرلرينى كيدرسينلر، آداقلرينى يرينه كتيرسينلر و بَيت عتيقى (كعبه‌يى) طواف ايتسينلر!"

٣٠- (امريمز) بودر! كيم اللّٰهڭ (امر و) ياساقلرينه حرمت كوستريرسه، آرتق بو ربّى قاتنده كنديسى ايچون بر خيردر. (حرام اولديغى) سزه اوقونانلرڭ (بيلديريلنلرڭ) طيشنده قالان صاغمال حيوانلر سزه حلال قيلينمشدر؛ آرتق او پيس پوتلردن قاچينڭ و يالان سوزدن صاقينڭ![٣]

---

(١) باقيڭز؛ (صحيفه ٢٩، حاشيه ٢)

(٢) 'بللى كونلر' ابن عبّاسه كوره قربان بايرامى كونلريدر. امام ابو يوسف و امام محمّدڭ كوروشى ده بويله‌در. (رازى، ج. ٢٣/١٢، ٣٠)

(٣) "أوت صدق و طوغريلق، اسلاميتڭ حيات اجتماعيه‌سنده عقدهٔ حياتيه‌سيدر (جان طماريدر). رياكارلق (ايكى يوزليلك)، فعلى بر نوع يالانجيلقدر. طالقاووقلق و تصنّع (ياپمه‌جق حركتلر)، آلچاقجه بر يالانجيلقدر. نفاق و منافقلق، مضر (ضررلى) بر يالانجيلقدر.

يالانجيلق ايسه، صانع ذوالجلالڭ قدرتنه بر افترا ايتمكدر. كفر، بتون انواعيله كذبدر، يالانجيلقدر. ايمان صدقدر، طوغريلقدر. بو سرّه بناءً كذب و صدقڭ (يالان ايله طوغرينڭ) اورته‌سنده حدسز بر مسافه وار؛ شرق و غرب قدر بربرندن اوزاق اولمق لازم كليور. نار و نور كبى بربرينه كيرمه‌مك لازم. (...) نجات (قورتولوش) يالڭز صدق ايله، طوغريلق ايله اولور. عروة الوثقى (قوپماز قولپ) صدقدر يعنى، اڭ محكم و اونڭله باغلاناجق زنجير طوغريلقدر.

اما مصلحت (خيرلى بر مقصد) ايچون كذب ايسه، زمان اونى نسخ ايتمش (حكمنى ابطال ايتمش). چونكه مصلحت و ضرورت ايچون بعض عالمڭ موقت (كچيجى) فتواسى، بو زمانده او فتوا ويريلمز. چونكه او قدر سوء استعمال ايديلمشكه (كوتويه قوللانيلمشكه)، يوز ضررى ايچنده بر منفعتى اولابيلير. (...)

اوت، هر سويله‌ديگڭ طوغرى اولملى؛ فقط هر طوغرى‌يى سويله‌مك طوغرى دگلدر. بعضاً ضرر ويرسه سكوت ايتمك؛ يوقسه يالانه هيچ فتوا يوق."
(مكتوبات، خطبهٔ شاميه، ٤١٤-٤١٦)

٣١- الله ایچون، حقّه یوکْلن کیمسه‌لر اولارق اوکْا شرك قوشان کیمسه‌لر اولمقسزین (او چرکین شیلردن صاقینڭ)! کیم اللّهه شرك قوشارسه، بونڭ أوزرینه صانکه (او)، کوکدن دوشمش ده کندیسنی قوشلر قاپییور ویا روزکار اونی اوزاق بر یره سوروکله‌یور کبیدر.

٣٢- بو (بویله)در! کیم اللّهڭ شعائرینه (دیننڭ علامتلرینه) حرمت ایدرسه، آرتق شبهه‌سز بو، قلبلرڭ تقواسندندر.[١]

٣٣- اونلرده (قربانلق حیوانلرده) سزڭ ایچون بلیرلی بر زمانه قدر بر طاقیم منفعتلر واردر. صوکْره اونلرڭ واراجقلری (قربان ایدیله‌جکلری) یر، بَیت عتیقه (حرم بولکه‌سنڭ یاننه) قدردر.

٣٤- هر امّت ایچون بر قربان عبادتی (و یری مشروع) قیلدقکه، (اونڭ) کندیلرینه رزق اولارق ویردیگی صاغمال حیوانلر(دن قربان کسرکن) اوزرینه اللّهڭ اسمنی ذکر ایتسینلر! چونکه سزڭ الٰهکز تك بر الٰهدر؛ اویله ایسه اوکْا تسلیم اولڭ! (ای رسولم!) ایشته او کوکْلدن باغلی اولانلری مژده‌له!

٣٥- اونلرکه، الله آکْیلدیغی زمان قلبلری تیترر؛ (و اونلر) باشلرینه کلن مصیبتلره صبر ایدنلر و نمازی حقّیله أدا ایدنلردر؛ هم (اونلر) کندیلرینی رزقلاندیردیغمز شیلردن (الله یولنده) صرف ایدرلر.

٣٦- قربانلق دوه‌لری (و صیغیرلری) ده سزڭ ایچون اللّهڭ (دیننڭ) علامتلرندن قیلدق؛ اونلرده سزڭ ایچون خیر واردر. اویله ایسه (اونلر) آیاقده طوروورکن، اوزرلرینه اللّهڭ اسمنی ذکر ایدڭ (و قربان ایدڭ)! نهایت یانلری یره یاصلاندیغنده (جانلری چیقنجه) اونلردن ییکْز و قناعت ایدنه (ایسته‌مه‌ینه) ده (آچیقجه) ایسته‌ینه ده ییدیرڭ! ایشته بویله‌جه اونلری سزڭ استفاده‌کْزه ویردك؛ تاکه شکر ایده‌سکْز.

٣٧- اونلرڭ نه أتلری، نه ده قانلری اللّهه اولاشیر؛[٢] فقط اوکْا (ساده‌جه) سزڭ تقواکْز اولاشاجقدر. ایشته بویله‌جه اونلری سزڭ استفاده‌کْزه ویردیکه، سزی هدایته ایردیردیگی ایچون (تکبیر کتیره‌رك) اللّهی چوقجه یوجلته‌سکْز! (ای رسولم!) آرتق او اییلك ایدنلری مژده‌له!

٣٨- شبهه‌سز الله، ایمان ایدنلری مدافعه ایدر. محقّقکه الله، هیچ بر خائنی، هیچ بر نانکوری سومز.

---

(١) "ناصل حقوق شخصیه (شخصی حقوق) و بر نوع 'حقوق الله (اللّهڭ حقوقی)' صاییلان حقوق عمومیه (عمومڭ حقوقی) نامیله ایکی نوع حقوق وار. اویله ده: مسائل شرعیه‌ده بر قسم مسائل (شریعتڭ بعض مسئله‌لری) اشخاصه تعلّق ایدر (شخصلرله علاقه‌لیدر)؛ بر قسم عمومه (هرکسه)، عمومیت اعتباریله تعلّق ایدرکه اونلره: 'شعائر اسلامیه' (اسلامڭ علامتلری) تعبیر ایدیلیر. بو شعائرڭ عمومه تعلّقی جهتیله، عموم اونده حصّه‌داردر. عمومڭ رضاسی اولمازسه، اونلره ایلیشمك عمومڭ حقوقنه تجاوزدر. او شعائرڭ اڭ جزئیسی (اڭ کوچگی)، سنّت قبیلندن (قسمندن) بر مسئله‌سی، اڭ بیوك بر مسئله حکمنده نظر اهمّیتده‌در (اهمیتله باقیلیر)." (مکتوبات، ٢٩نجی مکتوب، ٢٤٦)

آیریجه شعائری دگیشدیرمه‌نڭ ممکن اولمادیغی حقّنده باقیکْز؛ (مکتوبات، ٢٩نجی مکتوب، ٢٨٣-٢٩٠)

(٢) ابن عبّاس (رض) و مجاهددن (رح) روایت ایدیلدیگنه کوره: مسلمانلردن بر جماعت، جاهلیه دورنده یاپدقلری کبی، کسدکلری قربانڭ أتلرینی پارچه‌لایارق کعبه‌نڭ اطرافنه طاغیتمه‌یه و قاننی ده کعبه‌نڭ دیوارلرینه سورمه‌یه قالقیشدقلرنده، بو آیت جلیله نازل اولدی. (ابن کثیر، ج. ٢، ٥٤٦)

٣٩- كنديلرينه صواش آچيلانلره (مسلمانلره)، كرچكدن ظلمه اوغرامه‌لرى سببيله (صواشمه‌لرى ايچون) اذن ويريلدى.[١] شبهه‌سزكه الله، اونلره ياردیم ايتمه‌يه البته حقّيله كوجى يتندر.

٤٠- اونلر، صرف "ربّمز اللّهدر!" ديمه‌لرندن طولايى حقسز يره يورتلرندن چيقاريلمش كيمسه‌لردر. اگر اللّهڭ، انسانلرڭ بر قسمنى ديگر بر قسميله دفع ايتمه‌سى اولماسه‌يدى، مناسترلر، كليسه‌لر، هاوره‌لر و ايچلرنده اللّهڭ اسمى چوق ذكر ايديلن مسجدلر البته ييقيلوب كيدردى. الله، كنديته (دیننه) ياردیم ايدنه مطلقا ياردیم ايدر! محقّقكه الله، البته (چوق قوّتلى اولان) قوىّ، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيزدر.

٤١- اونلركه، كنديلرينه ير يوزنده امكان (اقتدار) ويرديگمز تقديرده (غفلته طالمازلر و) نمازى طوس طوغرى قيلارلر، زكاتى ويررلر، اييلگى امر ايدرلر و كوتولكدن منع ايدرلر. (بتون) ايشلرڭ صوڭى ايسه اللّهه عائددر.

٤٢- ٤٣- ٤٤- (حبيبم، يا محمّد!) سنى يالان-لايورلرسه آرتق (بيلكه) اونلردن أوڭجه نوحڭ قومى، عاد و ثمود (قوملرى)، ابراهيمڭ قومى و لوطڭ قومى، هم مَدْيَنْ خلقى ده (پيغمبرلرينى) يالانلامشدى. موسى ده يالانلاندى. فقط او كافرلره مهلت ويردم؛ صوڭره اونلرى (عذابمله) ياقه‌لادم.[٢] آرتق (باق) بنم (اونلرى) انكارم (جزالانديرمه‌م) ناصل اولدى!

٤٥- نيته‌كيم او (خلقى) ظالم اولان نيجه شهرلر واردركه، اونلرى هلاك ايتمشزدر. شيمدى او، ديوارلرى چاتيلرى اوزرينه چوكمش (خراب اولمش) بر حالده‌در؛ قوللانيلماز حاله كلمش نيجه قويولر و (بوم بوش) قالمش نيجه يوكسك سرايلر (هپ صاحبسز قالديلر)!

٤٦- (انكار ايدنلر) ير يوزنده هيچ طولاش-مديلرميكه، كنديلرى ايچون اونلرله عقل ايرديره‌جكلرى قلبلر و اونلرله ايشيته‌جكلرى قولاقلر اولسون! اما شو كرچككه، كوزلر كور اولماز، فقط كوگوسلرده‌كى قلبلر (بصيرتلر) كور اولور.[٣]

---

(١) بو آيت كريمه، جهاده اذن ويرن ايلك آيتدر. (جلالين شرحى، ج. ٥، ٢٠٠)

(٢) "قرون سالفه‌ده (أوڭجه‌كى عصرلرده) جريان ايدن، عاصى و متمرد (عنادجى) قوملره كلن عذابلر كوستريبوركه: انسان باشى بوش دگل، بر جلال و غيرت سيلله‌سنه (طوقادينه) هر وقت معروضدر. أوت هيچ ممكنميدركه، انسان عموم موجودات (وارلقلر) ايچنده اهمّيتلى بر وظيفه‌سى، اهمّيتلى بر استعدادى (قابليتى) اولسون ده، انسانڭ ربّى ده انسانه بو قدر منتظم مصنوعاتيله (انتظاملى صنعتلى مخلوقلريله) كنديني طانيتديرسه، مقابلنده (قارشيلغنده) انسان ايمان ايله اونى طانيمازسه، هم بو قدر رحمتڭ سوسلى ميوه‌لريله كنديني سوديرسه، مقابلنده انسان عبادتله كنديني اوڭا سوديرمه‌سه، هم بو قدر بو تورلى نعمتلريله محبّت (سوكى) و رحمتنى اوڭا كوسترسه، مقابلنده انسان شكر و حمدله اوڭا حرمت ايتمه‌سه، جزاسز قالسين، باشى بوش بيراقيلسين." (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ١٨)

(٣) "بصر (كوز) مصنوعاتى (صنعتله ياراتيلان وارلقلرى) كوروب ده، بصيرت (قلب كوزى) صانعى (صنعتكارى) كورمزسه، چوق غريب و پك چوق چركيندر. چونكه او حالده، صانعڭ معناً و قلباً كورونمه‌مسى، يا بصيرتڭ فقداننندر (يوقلغندندر) ويا قلب كوزينڭ كور اولمه‌سندندر ويا ادراكنڭ پك طار اولديغندن، مسئله‌يى عظمتيله (بيوكلگيله) قاورايامديغندن ويا بر هزلاندر (صاچمه‌لقدر) و الّا (يوقسه) صانعڭ انكارى، بصرڭ شهودينى (كوزڭ كورديگنى) انكاردن داها زياده منكردر (چركيندر)." (مثنوئ نوريه، شمّه، ١٨٨)

٤٧- (اى حبيبم!) سندن عذابى عجله ايستەيورلر؛ حالبوكه الله، وعدندن اصلا دونمز! شبههسزكه ربّڭك قاتنده بر كون، سزڭ صايمقده اولدقلريڭزدن بيڭ سنه كبيدر.(١)

٤٨- هم او (خلقى) ظالم اولان نيجه شهرلر واردركه اونلره مهلت ويردم، صوڭره اونلرى (عذابمله) ياقهلادم! دونوش ايسه، آنجق بڭادر!(٢)

٤٩- ديكه: "اى انسانلر! بن سزڭ ايچون آنجق (اللّٰهڭ عذابندن خبر ويرن) آپ آچيق بر قورقوتوجىيم!"

٥٠- ايمان ايدوب صالح عمللر ايشلهينلر وار يا، اونلر ايچون بر مغفرت و دائمى بر رزق واردر.

٥١- آيتلريمز(ى ابطال) خصوصنده (كويا بزى) عاجز بيراقاجق كيمسەلر اولارق (بزمله ياريشيرجەسنه) قوشوشانلره كلنجه، ايشته اونلر جهنّم اهليدرلر.

٥٢- (اى رسولم!) سندن اوڭجه، هيچ بر رسول و هيچ بر نبى كوندرمدككه، او بر تمنّيده بولونديغى (آيتلريمزى اوقوديغى) زمان (صوصديغى بر آنده)، شيطان (ديڭلهينلرى ياڭيلتمق ايستەيەرك) اونڭ تمنّيسنه بر شى آتمش اولماسين! الله، شيطانڭ آتديغنى درحال كيدرر (ده پيغمبرينه اونى بيلديرر)؛ صوڭره الله آيتلرينى صاغلاملاشديرر. چونكه الله، (هرشيئى بيلن) عليم، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

٥٣- (شيطانه ايسه بويله مساعده ايدركه،) شيطانڭ آتمقده اولديغى شيئى، قلبلرنده بر خستهلق بولونانلره (منافقلره) و قلبلرى قاتيلاشمش اولانلره (مشركلره) بر امتحان قيلسين! شبههسزكه ظالملر، البته (حقدن) اوزاق بر آيريلق ايچندهدر.

٥٤- و كنديلرينه علم ويريلمش اولانلر، كرچكدن اونڭ (بو قرآنڭ)، ربّڭدن (كلن) حق اولديغنى بيلسين ده اوڭا ايمان ايتسينلر، ديركن قلبلرى اوڭا كوڭلدن باغلانسين! شبههسزكه الله، ايمان ايدنلرى طوس طوغرى بر يوله البته هدايت ايدندر.

٥٥- انكار ايدنلر ايسه، كنديلرينه قيامت آنسزين كلنجهيه ويا كنديلرينه قيصير (خَيرسز) بر كونڭ عذابى كلنجهيه قدر اوندن (قرآندن) يانه بر شبهه ايچنده بولونور طورورلر.

---

(١) "معلومدركه، كرۀ ارضڭ (ير يوزينڭ) محورى أوستنده (كندى اكسنى اطرافنده) حركتيله كيجه و كوندوزلر و مدار سنويسى (يورونكەسى) أوستندەكى حركتيله سنهلر حاصل اولويور. كونشله برابر هر بر سيارەنڭ (كزەكنڭ) بلكه ده ثوابتڭ (ثابت يلديزلرڭ) و شمس الشموسڭ (اڭ بيوك يلديزڭ) دخى هر برينڭ محورى اوستنده ايّام مخصوصهلرينى (خصوصى كونلرينى) كوسترن بر حركتى و مدارى اوزرنده دورانى (دونمەسى) دخى بر نوع (بر چشيد) سنهلرى كوستريور. و خالق ارض و سماواتڭ (كوكلرڭ و يرڭ ياراتيجيسنڭ) خطابات ازليهسنده (ازلى خطابلرنده) او ايّام و سنهلرى دخى ارائه ايتديكنه (كوستردیكنه) بر دليل شودركه: فرقان حكيمده (سجده، ٥نجى و معارج، ٤نجى) آيتلرى اثبات ايدييورلر.

أوت قيش كونلرنده شمال (قُوزَى) طرفلرنده غروب و طلوع مابيننده (كونشڭ طوغمەسى ايله باتمەسى آراسنده) درت ساعتلك كوندن و بو اقليمده قيشده سكز طقوز ساعتلكدن عبارت اولان ايّاملردن طوت، تا كونشڭ محورى اوستنده بر آيه ياقين مخصوص كوننندن طوت، حتى قوزموغرافيهنڭ روايتنه كوره رَبُّ الشِّعْرٰى تعبيريله قرآنده نامى اعلان ايديلن و شمسمزدن (كونشمزدن) بيوك 'شعرى' نامنده ديگر بر شمسڭ بلكه بيڭ سنهدن عبارت اولان كوننندن طوت، تا شمس الشموسڭ محورى أوستندەكى اللى بيڭ سنهدن عبارت بر تك يومنه (كوننه) قدر ايّام ربّانيه (رمّزه عائد كونلر) وار." (مكتوبات، فهرستۀ مكتوبات، ١٧٩)

(٢) باقيڭز؛ (صحيفه ٢٥٢، حاشيه ١)

٥٦- او كون ملك (و بتون تصرّف)، اللّٰهڭدر. (قوللرينڭ) آرالرنده (او) حكم ويرير. آرتق ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلر، نعيم جنّتلرنده‌درلر.

٥٧- انكار ايدنلر و آيتلريمزى يالانلايانلر ايسه، ايشته اونلر ايچون (پك) آشاغيلاييجى بر عذاب واردر.

٥٨- الله يولنده هجرت ايدوب، صوڭره ئولديريلنلر ويا ئولنلر ايسه، مطلقا الله اونلرى كوزل بر رزقله رزقلانديراجقدر. محقّقكه الله، البته رزق ويرنلرڭ اڭ خيرليسيدر.[1]

٥٩- هيچ شبهه‌سز اونلرى خشنود اولاجقلرى كيريله‌جك بر يره (جنّتنه) قوياجقدر. محقّقكه الله، البته (هرشيئى بيلن) عليم، (عذابده عجله ايتمه‌ين) حليمدر.

٦٠- ايشته بويله! كيم كنديسنه ياپيلان اذيتڭ مثليله (قارشيلق ويره‌رك) اذيتده بولونور ده صوڭره بينه كنديسنه صالديريليرسه، مطلقا الله اوڭا ياردیم ايده‌جكدر. شبهه‌سزكه الله، كرچكدن (چوق عفو ايديجى) عفوّ، (چوق باغيشلايان) غفوردر.

٦١- ايشته بويله! چونكه الله، كيجه‌يى كوندوزه قاتار، كوندوزى ده كيجه‌يه قاتار؛ هيچ شبهه‌سز الله، (هرشيئى ايشيتن) سميع، (هرشيئى كورن) بصيردر.

٦٢- ايشته بويله! چونكه الله، او حق اولاندر. اوندن باشقه (كنديسنه) يالوارمقده اولدقلرى شيلر ايسه كرچكدن باطلدر؛ هيچ شبهه‌سز عالى (پك يوجه اولان)، كبير (پك بيوك اولان) آنجق اللّٰهدر.

٦٣- كورمدڭميكه، طوغريسى الله، كوكدن بر صو ايندیردى ده (بويله‌جه) ير يوزى يم‌يشيل اولويور.[2] محقّقكه الله، (چوق احسان ايدن) لطيف، (هرشيدن خبردار اولان) خبيردر.

٦٤- كوكلرده نه وار، يرده نه وارسه اونڭدر. شبهه‌سزكه غنى (هيچ بر شيئه احتياجى اولمايان)، حميد (حمد ايديلمه‌يه يكانه لايق) اولان البته آنجق اللّٰهدر.[3]

---

(١) "رزق ويرنلرڭ اڭ خيرليسى" كبى افاده‌لرڭ ايضاحى ايچون باقيڭز؛ (صحيفه ١٦٨، حاشيه ١؛ صحيفه ٤٤٩، حاشيه ١)

(٢) "(ياغمورده) ياغمورڭ تانه‌لرى صاييسنجه منفعتلر و قطره‌لرى (طامله‌لرى) عددنجه رحمانى جلوه‌لر (رحمت پاريلتيلرى) و رشحه‌لرى (طامله‌لرى) مقدارنجه حكمتلر ايچنده بولونويور. هم او شيرين و لطيف و مبارك قطره‌لر او قدر منتظم و كوزل خلق اولونويورلر (ياراتيليورلر)كه، خصوصاً ياز موسمنده كلن طولو او قدر ميزان (أولچو) و انتظام ايله كونديريلييور و اينييوركه، فيرطينه‌لر ايله چالقانان و بيوك شيلرى چارپيشديران شدّتلى روزكارلر، اونلرڭ موازنه‌لرينى (دنكه‌لرينى) و انتظاملرينى بوزمييور؛ قطره‌لرى بربرينه چارپوب، برلشديروب، ضررلى كتله‌لر ياپمييور. و بونلر كبى چوق حكيمانه (حكمتلى) ايشلرده و بالخاصّه ذى حياتلرده (جانليلرده) چاليشديريلان بسيط و جامد (روحسز) و شعورسز مولد الماء و مولد الحموضه (هيدروژن و اوقسيژن) كبى ايكى بسيط ماده‌دن تركب ايدن (برلشن) بو صو، يوز بيڭلرله حكمتلى و شعورلى و مختلف خدمتلرده و صنعتلرده استخدام ايديلييور (چاليشديريلييور). ديمك بو تجسم ايتمش عين رحمت اولان ياغمور، آنجق بر رحمن رحيمڭ خزينهٔ غيبيهٔ رحمتنده ياپيلييور." (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١٠٢)

(٣) "بتون موجوداتده (وارلقلرده) سبب مدح و ثنا (مدح و أوگكو سببى) اولان كمالات (مكمّللكلر) اونڭدر. اويله ايسه، حمد دخى اوڭا عائددر. ازلدن ابده قدر، هر كيمدن هر كيمه قارشى كلن و كله‌جك مدح و ثنا اوڭا عائددر. چونكه سبب مدح اولان نعمت و احسان و كمال و جمال و مدار حمد (أوگكويه سبب) اولان هر شى اونڭدر، اوڭا عائددر. أوت آيات قرآنيه‌نڭ اشاراتيله (قرآن آيتلرينڭ اشارتلريله) بتون موجوداتدن دائمى بر صورتده دركاه الٰهيه‌يه (اللّٰهڭ قاتنه) كيدن بر عبوديتدر (قوللقدر)، بر تسبيحدر، بر سجده‌در، بر دعادر و بر حمد و ثنادركه، دائمى او دركاهه كيدييور." (مكتوبات، ٢٠نجى مكتوب، ٦٦-٦٧)

٦٥- كورمدڭميكه شبهه‌سز الله، يرده بولونانلرى و امريله دڭزده آقوب كيدن كميلرى سزڭ امريڭزه ويردى. كوگى ده، اذنى اولمقسزين يرڭ أوزرينه دوشمه‌سين دييه (او) طوتويور. شبهه‌سزكه الله، انسانلره قارشى البته (چوق شفقتلى اولان) رؤف، (چوق مرحمتلى اولان) رحيمدر.(١)

٦٦- هم اودركه سزه حيات ويردى؛ صوڭره سزى وفات ايتديره‌جك؛ صوڭره سزى تكرار ديريلته‌جك! طوغريسى انسان كرچكدن چوق نانكوردر.

٦٧- هر امّت ايچون بر شريعت قويدقكه اونلر اونڭله عمل ايدن كيمسه‌لردر. اويله ايسه بو خصوصده سنڭله اصلا مجادله ايتمه‌سينلر؛ و ربّڭه دعوت ايت! طوغريسى سن، البته طوس طوغرى بر هدايت (بر دين) أوزرنده‌سڭ.

٦٨- اگر سنڭله مجادله ايدرلرسه آرتق ديكه: "الله، ياپمقده اولدقلريڭزى اڭ ايى بيلندر."

٦٩- الله قيامت كونى، أوزرنده اختلافه دوشمكده اولديغڭز شيلر حقّنده آراڭزده حكم ويره‌جكدر.

٧٠- بيلمدڭميكه شبهه‌سز الله، كوكده و يرده نه وارسه بيلير. محقّقكه بونلر بر كتابده (لوح محفوظده)در.(٢) شبهه‌سز بو، اللّهه كوره پك قولايدر.

٧١- اللّهى بيراقوب ده، حقلرنده (اللّهڭ) بر دليل ايندير‌مديگى و حقلرنده بيلكى صاحبى اولمادقلرى شيلره طاپييورلر. حالبوكه او ظالملرڭ، هيچ بر ياردميجيسى يوقدر.

٧٢- اونلره آيتلريمز آپ آچيق اولارق اوقونمقده اولديغى زمان، انكار ايدنلرڭ يوزلرنده خشنودسزلق سزرسڭ (آڭلارسڭ). نره‌ده ايسه كنديلرينه آيتلريمزى اوقويانلره صالديراجقلر! ديكه: "سزه بوندن داها كوتوسنى بيلديره‌يمى؟ آتش! الله اونى، انكار ايدنلره وعد ايتمشدر. و (او،) نه كوتو واريلاجق يردر!"

---

(١) "أوت كائناتڭ انواعنى (نوعلرينى) حكمت دائره‌سنده انسانڭ اطرافنده طوپلايوب بتون حاجاتنه (احتياجلرينه) كمال انتظام و عنايت (ياردیم) ايله قوشديرمق، بالبداهه (آچيقجه) ايكى حالتدن بريسيدر: يا كائناتڭ هر بر نوعى كندى كنديسنه انسانى طانييور، اوڭا كوره اطاعت ايدييور، معاونتنه (ياردیملاشمه‌يه) قوشويور. بو ايسه يوز درجه عقلدن اوزاق اولديغى كبى، چوق محالاتى انتاج ايدييور (امكانسزلقلرى نتيجه ويرييور). انسان كبى بر عاجز مطلقده (صوڭ درجه عاجز اولان انسانده)، اڭ قوّتلى بر سلطان مطلقڭ (صوڭسز قدرت صاحبى اولان اللّهڭ) قدرتى بولونمق لازم كلييور. وياخود بو كائناتڭ پرده‌سى آرقه‌سنده بر قدير مطلقڭ علميله بو معاونت اولويور. ديمك كائناتڭ انواعى، انسانى طانيمييور؛ بلكه انسانى بيلن و طانييان و مرحمت ايدن بر ذاتڭ طانيمه‌سنڭ و بيلمه‌سنڭ دليللريدر. اى انسان! عقلڭى باشڭه آل.

هيچ ممكنميدركه: بتون انواع مخلوقاتى (مخلوق نوعلرينى) سڭا متوجّهاً (دونديره‌رك) معاونت أللرينى اوزاتديران و سنڭ حاجتلريڭه 'لَبَّيْكْ!' (امرڭده‌يز!) ديدیرن ذات ذوالجلال (جلال صاحبى اولان الله) سنى بيلمه‌سين، طانيماسين، كورمه‌سين؟ مادام سنى بيلييور، رحمتيله بيلديگنى بيلديرييور. سن ده اونى بيل، حرمتله بيلديگڭى بيلدير و قطعيًا آڭلاكه: سنڭ كبى ضعيف مطلق، عاجز مطلق، فقير مطلق، فانى، كوچك بر مخلوقه قوجه كائناتى مسخّر ايتمك (امرينه ويرمك) و اونڭ امدادينه كوندرمك، البته حكمت و عنايت و علم و قدرتى تضمّن ايدن (ايچنه آلان) حقيقت رحمتدر (اللّهڭ مرحمت ايديجيلگيدر). البته بويله بر رحمت، سندن كلّى و خالص (چوق بيوك و صميمى) بر شكر و جدّى و صافى بر حرمت ايستر." (طلسملر، ١٤نجى لمعه، ٦-٧)

(٢) باقيڭز؛ (صحيفه ٢١٤، حاشيه ٢)

٧٣- ای انسانلر! (سزه) بر مثال کتیریلدی؛ شیمدی اونی دیڭله‌یڭ! شبهه‌سزکه اللّٰهدن باشقه (کندیسنه) یالوارمقده اولدقلریڭز بر سینك دخی یاراتامازلر؛ ایسترسه بونڭ ایچون هپسی طوپلانسینلر! سینك اونلردن بر شی قاپاجق اولسه، بونی اوندن کری آلامازلر. (یاردیم) ایسته‌ین ده عاجز قالدی، کندندن ایسته‌نن ده![1]

٧٤- اللّٰهی، قدرینڭ (قدرتنڭ و بیوکلگنڭ) حقّیله تقدیر ایده‌مدیلر! شبهه‌سزکه الله، البته (پك قوّتلی اولان) قویّ، (قدرتی دائما أوستون کلن) عزیزدر.

٧٥- الله، ملکلردن ده انسانلردن ده ایلچیلر سچر.[2] محققکه الله، (حقّیله ایشیتن) سمیع، (کمالیله کورن) بصیردر.

٧٦- اونلرڭ أوڭلرنده‌کینی ده آرقه‌لرنده‌کینی ده (یاپدقلرینی ده، یاپاجقلرینی ده) بیلیر. و (بتون) ایشلر اللّٰهه دوندیرولور.

٧٧- ای ایمان ایدنلر! رکوع ایدڭ، سجده ایدڭ، ربّڭزه قوللق ایدڭ و خیر ایشله‌یڭکه قورتولوشه ایره‌سڭز!

٧٨- الله اوغرنده ناصل جهاد ایتمك کرکییورسه، اویله جهاد ایدڭ! او سزی سچمش و دینده أوزریڭزه هیچ بر زورلق قیلمامشدر. باباڭز ابراهیمڭ دیننده ده (بویله‌یدی).

او (الله)، کرك داها أوڭجه‌کی (کتابلرده)، کرکسه بونده (قرآنده) سزی "مسلمانلر" دییه اسملندیردیکه، پیغمبر(یڭز) سزه شاهد اولسون و (سز ده) بتون انسانلره شاهدلر اولاسڭز! اویله ایسه نمازی طوس طوغری قیلك،[3] زکاتی ویرڭ[4] و اللّٰهه (اونڭ دیننه) صیم‌صیقی طوتونڭ! او سزڭ مولاڭزدر. ایشته او نه کوزل مولا و نه کوزل یاردیمجیدر!

---

(١) "یعنی سینگڭ خلقتی (یاراتیلمه‌سی) اویله بر معجزهٔ ربّانیه‌در و اویله بر آیت تکوینیه‌در (یاراتیلیشه عائد بر آیتدر)که، 'بتون اسباب (سببلر) طوپلانسه‌لر، اونڭ بر مثلنی (بڭزرینی) یاپامازلر. و او آیت ربّانیه‌یه معارضه ایده‌مزلر (قارشی چیقامازلر)، تقلیدینی ده یاپامازلر!' مآلنده‌کی آیته اهمّیتلی بر موضوع تشکیل ایدن و نمرودی مغلوب ایدن و حضرت موسی (ع) اونلرڭ تعجیزلرینه (صیقینتی ویرمه‌لرینه) قارشی مشتکیانه (شکایت ایدرك): 'یا ربّ! بو معجّز (راحتسز ایدیجی) مخلوقلری نه ایچون بو قدر چوغالتمشسڭ؟' دیینجه، الهاماً جواب کلمشکه:

'یا موسی! سن بر دفعه سینکلره اعتراض ایتدڭ. بو سینکلر ده چوق دفعه سؤآل ایدییورلرکه: یا ربّ! بو قوجه قفالی بشر سنی یالڭز بر لسان ایله ذکر ایدییور. بعضاً ده غفلت ایدییور. اگر یالڭز قفاسی قدر، قفاسندن بزلری خلق ایتسه‌یدڭ (یاراتسه‌یدڭ)، بیڭلر لسان ایله سنی ذکر ایده‌جك بزم کبی مخلوقلر اولورلردی' دییه حضرت موسینڭ (ع) شکواسنه بیڭ اعتراض قوّتنده حکمت خلقتنی (یاراتیلیشنده‌کی حکمتی) مدافعه ایدن سینگڭ، هم غایت نظافتپرور (تمیزلك سور) و هر وقت آبدست آلیر کبی یوزینی، کوزینی، قناتلرینی تمیزله‌ین بو طائفه‌نڭ البته مهم بر وظیفه‌سی واردر." (لمعه‌لر، ٢٨نجی لمعه، ٢٨٦)

(٢) باقیڭز؛ (صحیفه ١٥٨، حاشیه ١)

(٣) "عجبا یگرمی أوچ ساعتنی شو قیصه‌جق حیات دنیویه‌یه صرف ایدن و او اوزون حیات أبدیه‌یه بر تك ساعتنی صرف ایتمه‌ین، نه قدر ضرر ایدر، نه قدر نفسنه ظلم ایدر، نه قدر خلاف عقل (عقلسزجه) حرکت ایدر. زیرا بیڭ آدمڭ اشتراك ایتدیگی بر پیانغو قمارینه یاری مالنی ویرمك، عقل قبول ایدرسه؛ حالبوکه قزانچ احتمالی بیڭدن بردر. صوڭره یگرمی درتدن بر مالنی، یوزده طقسان طقوز احتمال ایله قزانجی مصدّق (تصدیق ایدیلمش) بر خزینهٔ أبدیه‌یه ویرمه‌مك، نه قدر خلاف عقل و حکمت حرکت ایتدیگنی، نه قدر عقلدن اوزاق دوشدیگنی، کندینی عاقل (عقللی) ظن ایدن آدم آڭلامازمی؟" (سوزلر، ٤نجی سوز، ١٠)

(٤) باقیڭز؛ (بقره، صحیفه ١، حاشیه ٤)

۲۳- مؤمنون سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ۱۱۸ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

۱- مؤمنون (او مؤمنلر) محقّق قورتولوشه ایرمشدر.

۲- او کیمسه‌لر (او مؤمنلردر)که، اونلر نمازلرنده خشوع (قورقو و ازیکلك) ایچنده اولانلردر.

۳- و او کیمسه‌لرکه، اونلر بوش شیلردن (بوش سوز و ایشلردن) یوز چویریجیدرلر.

٤- و او کیمسه‌لرکه، اونلر زکات (ویرمك) ایچون چالیشانلردر.

٥- و او کیمسه‌لرکه، اونلر عرضلرینی قورویوجیدرلر.

٦- آنجق کندی أشلری ویا صاحب اولدقلری جاریه‌لرینه قارشی (اولان مناسبتلری) مستثنا. چونکه شبهه‌سز اونلر (بوندن طولایی) قینانمش کیمسه‌لر دگلدر.[۱]

۷- آرتق کیم بوندن أوته‌سنی آرارسه، ایشته اونلر کرچکدن حدّی آشانلردر.

۸- ینه او کیمسه‌لرکه، اونلر امانتلرینه و سوزلرینه رعایت ایدنلردر.

۹- و او کیمسه‌لرکه، اونلر نمازلرینی (ارکاننه رعایت و اوکا دوام ایدرك) قورورلر.[۲]

۱۰- ایشته اونلر، کرچکدن (یوکسك مقاملره) وارث اولانلردر.

۱۱- اونلرکه، فردوس جنّتنه وارث اولورلر. اونلر اوراده ابدی اولارق قالیجیدرلر.

۱۲- شانم حقّی ایچون، (بز) انسانی، چاموردن (سوزولمش) بر خلاصه‌دن یاراتدق.

۱۳- صوکره اونی صاغلام بر یرده (آنا رحمنده) بر نطفه (حقیر بر طامله صودن سوزولمش خلاصه) اولارق یرلشدیردك.

۱٤- صوکره او نطفه‌یی بر علقه اولارق یاراتدق، صوکره او علقه‌یی بر مضغه اولارق یاراتدق[۳]، صوکره بو مضغه‌یی بر طاقیم کمیکلر حالنده یاراتدق، صوکره بو کمیکلره بر أت کییدیردك. صوکره اونی باشقه بر یاراتیلیشله (انسان اولارق) میدانه کتیردك. ایشته یاراتانلرك اڭ کوزلی اولان اللّٰه، نه یوجه‌در![٤]

۱٥- صوکره محقّقکه سز، بونك آردندن البته ئوله‌جك اولان کیمسه‌لرسکز.

۱٦- صوکره کرچکدن سز، قیامت کونی دیریلتیله‌جکسکز.

۱۷- و آند اولسونکه، سزك أوستکزده یدی یول (یدی کوك) یاراتدق. (بز) یاراتیلانلردن غافللر دگلز.

---

(۱) باقیکز؛ (صحیفه ۱٥۹، حاشیه ۲)

(۲) نمازده تعدیل ارکانك لزومی و دواملیلغی حقّنده باقیکز؛ (صحیفه ۱ب، حاشیه ۳)

(۳) نطفه، علقه و مضغه‌نك ایضاحی ایچون باقیکز؛ (صحیفه ۳۳۱، حاشیه ۱)

(٤) "قرآن کاه اولور، مخلوقات الٰهیه‌یی (اللّٰهك مخلوقلرینی) بر ترتیبله ذکر ایدر؛ صوکره او مخلوقات ایچنده بر نظام (دوزن)، بر میزان (أولچو) اولدیغنی و اونك ثمره‌لری (میوه‌لری) اولدیغنی کوسترمکله کویا بر شفافیت، بر پارلاقلق ویرییورکه، صوکره او آیینه مثال (آیینه کبی) ترتیبندن جلوه‌سی (پاریلتیسی) بولونان اسمای الٰهیه‌یی (اللّٰهك اسملرینی) کوستریبور. کویا او مخلوقات مذکوره (ذکر ایدیلن مخلوقلر)، الفاظدر (لفظلردر). شو اسما، اونك معنالری یاخود او میوه‌لرك چکردکلری یاخود خلاصه‌لریدرلر.

مثلا: (آیت ۱۳-۱٤) ایشته قرآن، خلقت انسانك (انسانك یاراتیلیشنك) او عجیب، غریب، بدیع (اشسز)، منتظم، موزون اطوارینی (طورلرینی) اویله آیینه مثال بر طرزده ذکر ایدوب ترتیب ایدییورکه، فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِق۪ينَ [یاراتانلرك اڭ کوزلی اولان اللّٰه، نه یوجه‌در!] ایچنده کندی کندینه کورونوبور و کندینی دیدیرتدیرییور." (ذوالفقار، ۲٥نجی سوز، ٤٦-٤۷)

آیریجه "یاراتانلرك اڭ کوزلی" کبی افاده‌لرك ایضاحی ایچون باقیکز؛ (صحیفه ۱٦۸، حاشیه ۱؛ صحیفه ٤٤۹، حاشیه ۱)

١٨- كوكدن بللى بر مقدار ايله صو ايندير دك، صوڭره اونى يرده طورديردق. شبهه‌سزكه بز، اونى كيدرمه‌يه ده البته كوجى يتنلرز.

١٩- بويله‌جه اونڭله (او ياغمورله) سزڭ ايچون خرما باغچه‌لرى و أوزوم باغلرى ميدانه كتيردك.[1] اورالرده سزڭ ايچون بر چوق ميوه‌لر واردر و اونلردن ييرسڭز.

٢٠- بر ده طور سينادن چيقان بر آغاچ ميدانه كتيردككه، (بو آغاچ، سزلر ايچون) هم ياغ، هم ده ييينلره بر قاتيق (اولان زيتون) ايله (برابر) يتيشير.

٢١- شبهه‌سزكه سزڭ ايچون صاغمال حيوانلرده ده البته بر عبرت واردر. قارينلرنده بولوناندن (سوتلرندن) سزه ايچيريرز. اونلرده سزڭ ايچون (داها) بر چوق فائده‌لر واردر؛ هم اونلردن ييرسڭز.[2]

٢٢- هم اونلرڭ أوزرنده، هم ده كميلرده طاشينيرسڭز.

٢٣- آند اولسونكه، نوحى قومنه (پيغمبر اولارق) كوندردك ده (اونلره) ديديكه: "اى قومم! اللّهه قوللق ايدڭ؛ سزڭ ايچون اوندن باشقه هيچ بر آلّه يوقدر. (اونڭ عذابندن) هيچ صاقينمازميسڭز؟"

٢٤- بونڭ أوزرينه قومندن انكار ايدن ايلرى كلنلر شويله ديدى: "بو، ساده‌جه سزڭ كبى بر انساندر؛ سزه أوستونلك صاغلامق ايسته‌يور. اگر اللّٰه (پيغمبر كوندرمك) ايسته‌سه‌يدى، البته ملكلرى اينديرردى. (بز) بونى اوّلكى آتالريمزدن ايشيتمدك."

٢٥- "بو، ساده‌جه كنديسنده دليلك بولونان بر آدمدر؛ هله بر زمانه قدر اونى بكله‌يڭ باقالم!"

٢٦- (نوح:) "ربّم! بنى يالانلامه‌لرينه قارشى، بڭا ياردیم ايت!" ديدى.

٢٧- بونڭ أوزرينه (بز ده) اوڭا شويله وحى ايتدك: "نظارتمز آلتنده و وحيمز ايله كمى‌يى ياپ؛ نهايت امريمز كلوب ده فرون قايناديغى (صولر طاشمه‌يه باشلاديغى) زمان، هر بر حيوان جنسندن (اركك و ديشى اولمق أوزره) ايكيشر أش ايله (ايمان ايتمه‌دكلرندن، بوغولاجقلرينه دائر) و ايچلرندن، عليهنده سوز كچمش (حكم ويريلمش) اولان (بر اوغلڭ ايله ديگر زوجه‌ڭ) طيشنده‌كى عائله‌ڭى (مؤمنلرى)، اوڭا (كمى يه) آل!

او ظلم ايدنلر حقّنده ايسه بڭا خطابده بولونما (يالوارما)! چونكه اونلر صوده بوغولاجق اولانلردر."

---

(١) باقيڭز؛ (صحيفه ٢٦٧، حاشيه ١)

(٢) "أوت باشده اينك و دوه و كچى و قويون اولارق سوت فابريقه‌لرى اولان والده‌لرڭ ممه‌لرندن، قان و فيشقى ايچندن، بولاشديرمادن و بولانديرمادن و اونلره بتون بتون مخالف اولارق خالص، تميز، صافى، مغذّى (غدا ويريجى)، خوش، بياض بر سوتى قويمق، و ياوررولرينه قارشى او سوتدن داها زياده خوش، شيرين، طاتلى، قيمتلى و فداكارانه بر شفقتى قلبلرينه بيراقمق؛ البته او درجه بر رحمت، بر حكمت، بر علم، بر قدرت و بر اختيار (اراده) و دقّت ايستركه، فيرطينه‌لى تصادفلرڭ قاريشديريجى عنصرلرڭ و كور قوّتلرڭ هيچ بر جهتله ايشلرى اولاماز.

ايشته بويله غايت معجزه‌لى و حكمتلى بو صنعت ربّانيه‌نڭ و بو فعل الٓهينڭ (اللّهڭ بو صنعت و فعلنڭ)، عموم روى زمينده (بتون ير يوزنده)، يوز بيڭلرله نوعلرڭ، حدسز والده‌لرڭ قلبلرنده و ممه‌لرنده عين آنده، عين طرزده، عين حكمت و عين دقّتله تجلّيسى (كوروُنمه‌سى) و تصرّفى و ياپمه‌سى و احاطه‌سى (قوشاتمه‌سى)، بداهتله (آپ آچيق بر شكلده) وحدتى (اللّهڭ برلگنى) اثبات ايدر." (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١٤٣)

۲۸- او حالده سن، یانڭده بولونانلرله برابر کمی‌یه یرلشدیگڭ زمان آرتق دیکه: "بزی او ظالملر طوپلیلغندن قورتاران اللّهه حمد اولسون!"

۲۹- و (بینه) دیکه: "ربّم! بنی مبارك بر منزله ایندیر؛ چونکه سن، ایندیرنلرڭ اڭ خیرلیسیسڭ!"[۱]

۳۰- شبهه‌سزکه بونده، کرچکدن عبرتلر واردر و طوغریسی (بز، اونلری) البته امتحان ایدیجیلرز.

۳۱- صوڭره اونلرڭ آردندن باشقه بر نسل میدانه کتیردك.

۳۲- اونلره ده ایچلرندن: "اللّهه قوللق ایدڭ؛ سزڭ ایچون اوندن باشقه هیچ بر آله یوقدر. هیچ صاقینمازمیسڭز؟" دییه (کندیلرینه نصیحت ایتمه‌سی ایچون) بر پیغمبر کوندردك.

۳۳- اونڭ قومندن، انکار ایدوب آخرته قاووشمه‌یی یالانلایان و دنیا حیاتنده کندیلرینه رفاه ویردیگمز ایلری کلنلری ایسه شویله دیدی: "بو ساده‌جه سزڭ کبی بر انساندر؛ یمکده اولدیغڭزدن ییيور؛ ایچمکده اولدیغڭزدن ایچییور."[۲]

۳٤- "اگر کندیڭز کبی بر انسانه اطاعت ایدرسه‌ڭز، او تقدیرده مطلقا سز کرچکدن خسرانه اوغرایان کیمسه‌لر اولورسڭز."

۳٥- "(او) محقّقکه سز ئولدیگڭز و بر طوپراق و بر کمیك ییغینی حالنه کلدیگڭز زمان، کرچکدن سزڭ (قبرلریڭزدن) چیقاریلان کیمسه‌لر اولاجغڭزیمی وعد ایدییور؟"

۳٦- "هیهات! او وعد ایدیلمکده اولدیغڭز شی، نه قدر اوزاق!"

۳۷- "او (حیات)، بزم دنیا حیاتمزدن باشقه بر شی دگلدر؛ (کیممز) ئولورز، (کیممز) یاشارز؛ بز (ئولدکدن صوڭره) دیریلتیله‌جك کیمسه‌لر ده دگلز."[۳]

۳۸- "او، ساده‌جه اللّهه قارشی یالان اویدیران بر آدمدر.[٤] بز اوڭا ایانان کیمسه‌لر ده دگلز."

۳۹- (او پیغمبر:) "ربّم! بنی یالانلامه‌لرینه قارشی، بڭا یاردیم ایت!" دیدی.

٤۰- (اللّٰه:) "آز (بر زمان) صوڭره (اونلر) مطلقا پیشمانلق دویان کیمسه‌لر اولاجقلر!" بویوردی.

٤۱- نهایت، او (قورقونچ) سس اونلری حق ایله یاقه‌لادی ده اونلری بر سیل سوپرونتوسی حالنه کتیردك. آرتق او ظالملر طوپلیلغی هلاك اولسون![٥]

٤۲- صوڭره اونلرڭ آردندن باشقه نسللر میدانه کتیردك.

---

(۱) 'اڭ خیرلیسی' کبی افاده‌لرڭ ایضاحی ایچون باقیڭز؛ (صحیفه ۱٦۸، حاشیه ۱؛ صحیفه ٤٤۹، حاشیه ۱)

(۲) "رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلام هم بشردر، بشریّت اعتباریله بشر کبی معامله ایدر؛ هم رسولدر، رسالت اعتباریله جناب حقّڭ ترجمانیدر، ایلچیسیدر." (ذولفقار، ۱۹نجی مکتوب، ۱٥۱)

(۳) "انسان، جناب حقّڭ ربوبیتنه (تربیه ایدیجیلگنه) عائد شئونات (ایشلر) و احوالنه (حاللرینه) شاهددر. و مخلوقاتڭ جماعتلری ایچنده اللّهڭ برلگنه دلّالدر. و موجوداتڭ (وارلقلرڭ) تسبیحاتنه (اللّهی ذکر ایتمه‌لرینه) مشاهد (سیرجی) و خلافت کبرا ایله (یر یوزینڭ خلیفه‌سی اولمقله) تکریم و تشریف ایدیلمشدر (اکرام ایدیلوب، یوجلتیلمشدر). انسان، بو کرامته (اکرامه) و بو شرفه نائل اولدیغی حالده، کندیسی باشی بوش و غیر مسئول (سؤآل اولونمادن) بیراقیلمایاجقدر. اونڭ ده دیوان محاسباتده (حساب مجلسنده) پك قاریشیق حسابلری واردر. اوندن قورتولدقدن صوڭره، مستحق اولدیغی یره کیره‌جکدر. اوت، قدرت ازلیه‌یه (اللّهڭ قدرتنه) نسبتله، ئولومدن صوڭره حشرڭ کلمه‌سی، کوزدن صوڭره بهارڭ کلمه‌سی کبیدر." (مثنوئ نوریه، لاسیّمالر، ۳۹)

(٤) باقیڭز؛ (صحیفه ٥۹، حاشیه ۱)

(٥) پیغمبرلرینی یالانلایان قوملرڭ باشلرینه کلن دهشتلی سماوی مصیبتلر حقّنده باقیڭز؛ (صحیفه ۱٦۲، حاشیه ۲؛ صحیفه ۱۹۷، حاشیه ۱)

٤٣- هيچ بر امّت اجلندن نه أوڭه كچه‌بيلير، نه ده كرى قالابيلير.

٤٤- صوڭره آرد آرده پيغمبرلريمزى كوندردك. نه زمان بر امّته پيغمبرى كلديسه، اونى يالانلاديلر؛ بونڭ أوزرينه (بز ده) اونلرى بربرى آردينه طاقارق (هلاك ايدوب) اونلرى (باشلرينه كلنى) عبرتلى حكايه‌لر ياپدق.[1] او حالده ايمان ايتمه‌يه‌جك بر قوم، هلاك اولسون!

٤٥- ٤٦- صوڭره موسى‌يى و قرداشى هارونى، آيتلريمزله و آپ آچيق بر دليل ايله فرعونه و اونڭ ايلرى كلنلرينه كوندردك. فقط (اونلر) كبرلنديلر؛ ذاتاً بيوكلك طاسلايان بر قوم ايديلر.

٤٧- بو يوزدن: "قوملرى بزه كوله‌لك ايدوب طوران كيمسه‌لر ايكن، بزم كبى ايكى انسانه‌مى ايناناجغز؟" ديديلر.

٤٨- بويله‌جه او ايكيسنى يالانلاديلر ده هلاك ايديلنلردن اولديلر.

٤٩- آند اولسونكه موسى‌يه ده كتابى ويردك. تاكه اونلر (او اسرائيل اوغوللرى)، طوغرى يولى بولابيلسينلر.

٥٠- مريم اوغلنى (عيسى‌يى) ده، آننه‌سنى ده بر معجزه قيلدق و اونلرى بارينمه‌يه ألويريشلى و صويى آقان بر تپه‌يه يرلشديردك.

٥١- اى پيغمبرلر! تميز (حلال) شيلردن ييك و صالح عمل ايشله‌يڭ! شبهه‌سزكه بن، نه ياپارسه‌ڭز حقّيله بيلنم.

٥٢- ايشته كرچكدن بو (امّت اسلاميه) تك بر امّت اولارق سزڭ امّتڭزدر. بن ده سزڭ ربّڭزم؛ اويله ايسه بندن صاقينڭ!

٥٣- فقط (انسانلر دين خصوصنده) ايشلرينى كندى آرالرنده پارچه پارچه بولديلر. هر قسم كندى يانهده بولونان (دين) ايله ممنوندرلر.

٥٤- آرتق اونلرى بر زمانه قدر ضلالتلريله (باش باشه) بيراق!

٥٥- ٥٦- (اونلر،) كنديلرينه ويرمكده اولديغمز مال و اوغوللر ايله، اونلرڭ خيرلرينه‌مى قوشويورز صانييورلر؟ خير! (اونلر ايشڭ) فرقنه وارمييورلر![2]

٥٧- شبهه‌سز (بر ده خيرده غيرت كوسترن) او كيمسه‌لر (ده وار)كه، اونلر ربلرينڭ عذابندن قورقارق تيتره‌ينلردر.

٥٨- هم او كيمسه‌لركه، اونلر ربلرينڭ آيتلرينه ايمان ايدرلر.

٥٩- يينه او كيمسه‌لركه، اونلر ربلرينه اورتاق قوشمازلر.

---

(١) "نه‌دن انسان، سركذشت حياتنده (حياتى بوينجه باشندن كچن) حادثات عالمدن (عالمده جريان ايدن حادثه‌لردن) تخطّر و تفكر ايتمييور (خاطرلامييور و دوشونمييور)كه، استقامت يولنى بولسون؟ نه‌دن تفكر و تدبر (دوشونوب تدبير آلمييور) و عقلاً محاكمه ايتمييورلر، ضلالته دوشيورلر (حقدن صاپييورلر)؟ 'اى انسانلر، عبرت آليڭز! كچمش قرونلردن (عصرلردن) عبرت آلوب، كله‌جك معنوى بلالردن قورتولمغه چاليشيڭز!' معناسنده كلن آيتلرڭ بو جمله‌لرينه قياساً، چوق آيتلرده بشرى (انسانى) عقلنه و فكريله مشورته (استشاره ايتمه‌يه) حواله ايدييور."
(مكتوبات، خطبهٔ شاميه، ٤٠٤)

(٢) "'دنيانڭ، جناب حقّڭ يانهده بر سينك قنادى قدر قيمتى اولسه ايدى، كافرلر بر يودوم صويى اوندن ايچمه‌يه‌جك ايديلر' حقيقتى شودركه: عِنْدَ اللّٰهِ تعبيرى 'عالم بقادن' (ابدى آخرت عالمندن) ديمكدر. اوت، عالم بقادن بر سينك قنادى قدر بر نور؛ مادام ابديدر، ير يوزينى طولديراجق موقت (كچيجى) بر نوردن داها چوقدر. ديمك قوجه دنيايى بر سينك قنادى ايله موازنه (قارشيلاشديرمق) دگل بلكه هركسڭ قيصه‌جق عمرينه يرلشن خصوصى دنياسنى عالم بقادن بر سينك قنادى قدر دائمى بر فيض الٰهى‌يه و بر احسان الٰهى‌يه موازنه‌يه كلمديگى ديمكدر." (سوزلر، ٢٤نجى سوز، ١٣٤)

٦٠- و او کیمسه‌لرکه، شبهه‌سز اونلر ربلرینه دونه‌جك کیمسه‌لر اولدقلری (و بیلدکلری) ایچون، ویردکلری شیلری قلبلری أورپه‌رك ویریرلر.

٦١- ایشته بونلر، خیرلی ایشلرده قوشوشورلر و اونلر بونلرده (او خدمتلرده) سَابِقُونْدر (أوگده کیدنلردر).

٦٢- (بز) کیمسه‌یی کوجنك یتمه‌یه‌جگی بر شیله مکلّف طوتمایز و قاتمزده کرچگی سویله‌ین بر کتاب واردر؛ اونلر حقسزلغه ده اوغراتیلمازلر.

٦٣- خیر! (کافرلرك) قلبلری بوندن غفلت ایچنده‌در و اونلرك بوندن باشقه (کوتو) عمللری ده واردر، کندیلری اونلر (او ایشلر) ایله عمل ایدن کیمسه‌لردر.

٦٤- نهایت اونلرك نعمت ایچنده اولانلرینی عذاب ایله یاقه‌لادیغمز زمان، بر ده باقارسڭکه اونلر فریاد ایدرلر.

٦٥- (اونلره شویله دیرز:) "بوکون آرتق فریاد ایتمه‌یك؛ چونکه سز، بزدن یاردیم کورمه‌یه‌جکسڭز!"

٦٦- ٦٧- "حقیقتاً آیتلرم سزه اوقونیوردی ده، بیوکلك طاسلایانلر اولارق أوکچه‌لریڭز أوزرنده کری‌یه دونویوردیڭز؛ کیجه‌لین طوپلانارق صاچمه‌لایوردیڭز."

٦٨- بو سوزی (قرآنی) هیچ دوشونمدیلرمی؟ یوقسه کندیلرینه، اوّلکی آتالرینه کلمه‌ین بر شیمی کلدی؟

٦٩- یوقسه پیغمبرلرینی طانیمادیلر ده بو یوزدنمی اونی انکار ایدیجیدرلر؟

٧٠- یوقسه اونده بر دلیلك اولدیغنیمی سویله‌یورلر؟ خیر! (او پیغمبر) اونلره حقّی کتیرمشدر؛ فقط اونلرك چوغی، حقدن خوشلانمایان کیمسه‌لردر.

٧١- اگر حق، اونلرك نفسلرینك آرزولرینه اویسه‌یدی، البته کوکلر، یر و بونلرك ایچنده بولونانلر بوزولوب کیدردی.(١) خیر! اونلره ذکرلرینی (ایچنده شان و شرفلری اولان قرآنی) کتیردك؛ فقط اونلر کندی شرفلرندن یوز چویرنلردر.

٧٢- (ای رسولم!) یوقسه (سن) اونلردن بر اجرتمی ایسته‌یورسك؟ ایشته ربّڭك خرجی (مکافاتی) داها خیرلیدر.(٢) و او، رزق ویرنلرك اڭ خیرلیسیدر.

٧٣- حالبوکه شبهه‌سز سن، اونلری البته طوس طوغری بر یوله دعوت ایدییورسڭ.

٧٤- فقط محقّقکه آخرته ایناغایانلر، طوغریسی او یولدن صاپانلردر.

---

(١) "هیچ بر انسانك جناب حقّه قارشی حق اعتراضی یوقدر. شکوا و شکایته ده حدّی یوقدر. چونکه شکایت ایدن فردك خلاف هوسنی (هوسلرینك عکسنی) اقتضا ایدن، نظام عالمده (عالمده‌کی دوزنده) بیڭلرله حکمت واردر. او فردی ارضا ایتمکده (رضاسنی آلمقده)، او بیك حکمتی غضبلاندیرمق واردر. بر فردی راضی ایتمك ایچون بیك حکمت فدا ایدیلمز. وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ اَهْوَاۤءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ [اگر حق، اونلرك نفسلرینك آرزولرینه اویسه‌یدی؛ البته کوکلر و یر بوزولوب کیدردی.] اگر هر فردك کیفنه کوره حرکت ایدیلیرسه، دنیانك نظامی و انتظامی فساده کیدر (بوزولور).
ای متشکّی (ای شکایت ایدن کیشی)! سن نه‌سڭ؟ نه‌یه بناءً اعتراض ایدییورسڭ؟ جزئی (کوچك) هوسڭی کلّیات کائناته (عالمك عمومنه) مهندسمی یاپییورسڭ؟ تعفّن ایتمش (قوقوشمش) اولان ذوقڭی نعمتلرك درجه‌لرینه مقیاس و میزانمی (قیاس و أولچومی) یاپییورسڭ؟ سن نه بیلییورسڭکه، نعمت ظن ایتدیگك نقمت (جزا) دگلدر! سنك نه قیمتك وارکه، سینگك قنادینه مُوازی (دنك) اولمایان هوسڭی تطمین و تسکین (راحتلاتمق) ایچون، فلك (بتون عالم) چرخلریله حرکتدن تسکین ایدیلسین!" (مثنوئ نوریه، شمّه، ١٧١-١٧٢)

(٢) حقّه خدمت ایتمه‌ده اجرتك اللّهه عائد اولدیغنه دائر باقیگز؛ (صحیفه ٢١٦، حاشیه ١)

٧٥- هم (بز) اونلره مرحمت ايدوب كنديلرنده كى صيقينتى‌يى كيدرسه‌يدك، ينه ده كرچكدن آزغينلقلرى ايچنده بوجه‌لايوب طوراجقلردى.

٧٦- آند اولسونكه، اونلرى (بَدرْده) عذاب ايله ياقه‌لادق ده ينه ربلرينه بويون اگمديلر و (اوڭا) يالوارمييورلر(دى).

٧٧- نهايت اونلره شدّتلى بر عذاب قاپيسى آچديغمزده، بر ده باقارسڭكه اونلر بونك ايچنده اميدسزلگه دوشمش كيمسه‌لردر.

٧٨- حالبوكه او، سزڭ ايچون او قولاقلرى، او كوزلرى و او قلبلرى ياراتاندر. نه قدر آز شكر ايدييورسڭز!

٧٩- هم او، سزى ير يوزنده ياراتوب، ياياندر. و آنجق اونڭ حضورينه طوپلاناجقسڭز.

٨٠- و ينه او، حياتى ويرن و ئولديرندر؛ كيجه ايله كوندوزڭ اختلافى (آرد آرده كلمه‌سى) ده آنجق اوڭا عائددر.[١] هيچ عقل ايرديرمزميسڭز؟

٨١- خير! (اونلر ده) أوڭجه‌كيلرڭ ديديگى كبى ديديلر.

٨٢- ديديلركه: "ئولديگمز و بر طوپراق و بر كميك ييغينى حالنه كلديگمز زمانمى، كرچكدن بزمى يڭيدن ديريلتيله‌جك كيمسه‌لر اولاجقمشز؟"

٨٣- "يمين اولسونكه بز ده، داها أوڭجه آتالريمز ده بويله تهديد ايديلمشدك؛ بو (قرآن) اوّلكيلرڭ ماصاللرندن باشقه بر شى دگلدر."

٨٤- (اى رسولم!) ديكه: "اگر بيلييورسه‌ڭز (سويله‌يك باقالم)، بو ير و ايچنده بولونانلر كيمڭدر؟"

٨٥- "اللّهڭدر!" دييه‌جكلردر. ديكه: "هيچ عبرت آلمييورميسڭز؟"

٨٦- ديكه: "يدى كوكڭ ربّى و بيوك عرشڭ ربّى كيمدر؟"

٨٧- (او مشركلر ينه:) "(بونلر) اللّهڭدر!" دييه‌جكلر. ديكه: "او حالده (اللّهڭ عذابندن) صاقينمييورميسڭز؟"

٨٨- ديكه: "اگر بيلييورسه‌ڭز (سويله‌يك باقالم)، هر شيئڭ ملكوتى (ايچ يوزى و اداره‌سى) ألنده اولان و كنديسى حمايه ايدن، فقط اوڭا قارشى (كيمسه‌نڭ) حمايه اولونمه‌سى (ممكن) اولمايان كيمدر؟"

٨٩- "(بونلر هپ) اللّهه عائددر!" دييه‌جكلر.[٢] ديكه: "أويله‌يسه (اصل سز) ناصل بويولنييورسڭز (كه قرآنه سحردر دييورسڭز)؟"

---

(١) "قرآن معجز البيان (افاده‌سى معجزه اولان قرآن) پك چوق حرارتله و شدّتله و حلاوتله (طاتليلقله) شكر و عبادته سوق ايدييور. و عبادت، جناب حقّه مخصوص و حمد اوڭا خاصدر دييه چوق تكرار ايله بيان ايدييور. ديمك بو شكر و عبادت، طوغريدن طوغرى‌يه مالك حقيقيسنه (كرچك صاحبى اولان اللّهه) كيتمك لازم اولديغنى افاده ايچون، حياتى بتون شئوناتيله (حاللريله) پرده‌سز قبضۀ تصرّفنده (حكمى آلتنده) طوتديغنه دلالت ايدن وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ [و او، حياتى ويرن و ئولديرندر؛ كيجه ايله كوندوزڭ اختلافى (آرد آرده كلمه‌سى) ده آنجق اوڭا عائددر.] (...) كبى آيتلر، پك صريح (آچيق) بر صورتده واسطه‌لرى نفى ايدوب (رد ايدوب)، طوغريدن طوغرى‌يه حياتى حى قيّومڭ (حيات صاحبى و هر شيئى وارلقده طوتان اللّهڭ) دست قدرتنه منحصراً (يالڭز اوڭا) ويرييور." (لمعه‌لر، ٣٠نجى لمعه، ٣٩٢- ٣٩٣)

(٢) "(قرآن حكيم) عمومڭ نظرينه اڭ ظاهر برهانلرى (اڭ آچيق دليللرى) داها زياده ذكر ايدر. (...) پك چوق آياتله (آيتلرله) قرآن حكيم، خلقت ارض و سماواتى (ير و كوكلرڭ ياراتيلمه‌سنى) وحدانيته (اللّهڭ برلگنه) بداهت درجه‌سنده (آپ آچيق بر شكلده) بر برهان كوسترييوركه: ايستر ايسته‌مز، ذى شعور (شعورلى) اولان هر آدم، خلقت ارض و سماواتده بالضروره (ايستر ايسته‌مز) خالق ذوالجلالنى (جلال صاحبى ياراتيجيسنى) تصديق ايتمه‌يه مجبوردر." (سوزلر، ٣٢نجى سوز، ٢٧٣)

٩٠- خير! (بز) اونلره حقّى كتيردك؛ فقط شبهه‌سزكه اونلر، كرچكدن يالانجيدرلر!

٩١- الله، هيچ بر چوجق ايدينمه‌مشدر؛ اونڭله برابر هيچ بر الٓه ده يوقدر؛ اگر اويله اولسه‌يدى، هر الٓه البته كندى ياراتديغى ايله (كندى بيلديگنه) كيدردى و مطلقا اونلردن بر قسمى ديگرينه أوستون كليردى.[١] الله، اونلرڭ اسناد ايتمكده اولدقلرى وصفلردن منزّهدر.

٩٢- كورونمه‌يني و كوروننى حقّيله بيلندر؛ شرك قوشدقلرى شيلردن پك يوجه‌در.

٩٣- ٩٤- (حبيبم، يا محمّد!) ديكه: "ربّم! اگر اونلرڭ تهديد ايديلمكده اولدقلرى شيئى مطلقا بڭا كوستره‌جكسه‌ڭ، او حالده ربّم، بنى او ظالملر طوپليلغنڭ ايچنده بولونديرما!"

٩٥- (اى رسولم!) شبهه‌سزكه بز، اونلره وعد ايتمكده اولديغمز عذابى سڭا ده كوسترمه‌يه البته كوجى يتنلرز.

٩٦- كوتولگى، داها كوزل اولان بر شى ايله دفع ايت؛ بز، اونلرڭ اسناد ايتمكده اولدقلرى وصفلرى اڭ ايي بيلنز.

٩٧- و ديكه: "ربّم! شيطانلرڭ وسوسه‌لرندن سڭا صيغينيرم."[٢]

٩٨- "ربّم! (اونلرڭ) يانمده بولونمه‌لرندن دخى سڭا صيغينيرم."

٩٩- ١٠٠- نهايت اونلردن (او مشركلردن) برينه ئولوم كلديگى زمان: "ربّم! بنى كرى كوندر! اومولوركه بن، ترك ايتديگم دنياده صالح بر عمل ايشلرم" دير. خير! طوغريسى او ساده‌جه (بوش) بر لافدر، اونى سويله‌ين كنديسيدر. آرتق اونلرڭ أوڭلرنده، تكرار ديريلتيله‌جكلرى كونه قدر (هيچ بر شكلده دنيايه دونه‌مه‌يه‌جكلرى) بر پرده (اولان قبر حياتى) واردر.

١٠١- صوره أوفلنديگى زمان، آرتق او كون آرالرنده نه صوى صوپ قالير، نه ده بربرلرينه بر شى صورارلر.

١٠٢- آرتق (ثواب جهتيله) كيملرڭ طارتيلرى آغير كليرسه، ايشته اونلر كرچكدن قورتولوشه ايرنلردر![٣]

١٠٣- كيملرڭ ده طارتيلرى خفيف كليرسه، ايشته اونلر ده كنديلرينى خسرانه اوغراتانلردر؛ جهنّمده ابدى اولارق قاليجيدرلر.

١٠٤- آتش اونلرڭ يوزلرينى يالار و اونلر اوراده (طوداقلرى آتشدن بوزوله‌رك) ديشلرى صيريتمش بر حالده‌درلر.

---

(١) باقيڭز؛ (صحيفه ٣٢٢، حاشيه ١)

(٢) "شيطان اوّلا شبهه‌يى قلبه آتار. اگر قلب قبول ايتمزسه، شبهه‌دن شتمه (چركين سوزه) دونر. خياله قارشى، شتمه بڭزر بعض پيس خاطره‌لرى و منافئ ادب (ادبه ضد) چركين حاللرى تصوير ايدر. قلبه 'ايواه!' ديديرتير. يأسه (اميدسزلگه) دوشورتور. وسوسه‌لى آدم ظن ايدركه، قلبى ربّنه قارشى سوء ادبده (ادبسزلكده) بولونييور. مدهش بر خلجان و هيجان حس ايدر. بوندن قورتولمق ايچون حضوردن قاچار، غفلته طالمق ايستر. بو يارەنڭ مرهمى بودر: باق اى بيچاره وسوسه‌لى آدم! تلاش ايتمه! چونكه سنڭ خاطريڭه كلن شتم دگل، بلكه تخيّلدر (خيال ايتمكدر). تخيّل كفر (كفرى خيال ايتمك) كفر اولماديغى كبى، تخيّل شتم (چركين سوزلرى خيال ايتمك) دخى شتم دگلدر. زيرا منطقجه، تخيّل حكم دگلدر. شتم ايسه حكمدر.

هم بونڭله برابر، او چركين سوزلر سنڭ قلبڭڭ سوزلرى دگل. چونكه سنڭ قلبڭ اوندن متأثر و متأسفدر (أوزولور و اسف دويار). بلكه قلبه ياقين اولان لمهٔ شيطانيه‌دن (شيطانڭ وسوسه‌سنى أوفله‌ديگى بر نقطه‌دن) كلييور." (سوزلر، ٢١نجى سوز، ٩٦)

(٣) باقيڭز؛ (بقره سوره‌سى، صحيفه ١، حاشيه ٦)

۱۰۵- (الله اونلره بویورورکه:) "آیتلرم سزه اوقونویوردی ده (سز) اونلری یالانلایوردیڭز دگلمی؟"

۱۰٦- (اونلر شویله) دیرلر: "ربمز! بدبختلغمز بزه غالب کلدی ده ضلالته دوشنلر طوپلیلغی اولدق."

۱۰۷- "ربمز! بزی بورادن چیقار؛ آرتق بر داها (کفره) دونرسه‌ك، او تقدیرده کرچکدن (کندی نفسمزه) ظلم ایدن کیمسه‌لر اولورز."

۱۰۸- (الله اونلره) بویورورکه: "(ییقیلوب کیدڭ!) کسڭ اوراده سسگزی! بڭا قونوشمایڭ!"

۱۰۹- "چونکه قوللرمدن بر زمره واردیکه: 'ربمز! (بز) ایمان ایتدك؛ آرتق بزی باغیشلا؛ بزه مرحمت بویور؛ سن مرحمتلیلرڭ اڭ خیرلیسیسڭ!' دییورلردی."

۱۱۰- "حالبوکه (سز) اونلری اگلنجه ایدیندیڭز؛ تاکه (اونلر ایله آلای ایتمه‌ڭز) سزه بنی آکمه‌یی اونوتدیردی و (سز) اونلره کولییوردیڭز."

۱۱۱- "شبهه‌سزکه بن، صبر ایتمه‌لرینه قارشیلق بوکون اونلری مکافاتلاندیردم؛ کرچکدن قورتولوشه ایرنلر، آنجق اونلردر!"

۱۱۲- (الله، انکار ایدنلره:) "یر یوزنده سنه‌لر عددیله نه قدر قالدیڭز؟" بویورور.

۱۱۳- (اونلر:) "بر کون ویا کونڭ بر قسمی قدر قالدق؛ آرتق او صایانلره (حساب طوتان او ملکلره) صور!" دیرلر.

۱۱٤- (الله شویله) بویورور: "آنجق پك آز قالدیڭز؛ اگر کرچکدن سز بیلییور اولسه‌یدیڭز!"[1]

۱۱۵- "سزی آنجق بوشنه یاراتدیغمزی و کرچکدن سز بزه دوندیریلمه‌یه‌جگڭزیمی صاندیڭز؟"[2]

۱۱٦- ایشته کرچك حکمدار اولان الله، پك یوجه‌در؛ اوندن باشقه آلٰه یوقدر. (او،) کریم اولان عرشڭ ربیدر.

۱۱۷- کیم الله ایله برابر، حقنده هیچ بر دلیل بولونمایان باشقه بر الٰهه یالواریرسه، آرتق اونڭ حسابی آنجق ربنڭ قاتنده‌در. شو شبهه‌سزکه، کافرلر قورتولوشه ایرمز.

۱۱۸- (حبیبم، یا محمد!) دیکه: "ربم! باغیشلا! مرحمت أیله! سن، مرحمت ایدنلرڭ اڭ خیرلیسیسڭ!"

---

(۱) "ای دنیاپرست (دنیایه طاپان) انسان! چوق کنیش تصور ایتدیگڭ (ظن ایتدیگڭ) سنڭ دنیاڭ، طار بر قبر حکمنده‌در. فقط، او طار قبر کبی منزلڭ (اوطه‌نڭ) دیوارلری شیشه‌دن اولدیغی ایچون، بربری ایچنده انعکاس ایدوب (عکس ایدوب) کوز کورنجه‌یه قدر کنیشله‌یور. قبر کبی طار ایکن، بر شهر قدر کورونور. چونکه او دنیانڭ صاغ دیواری اولان کچمش زمان و صول دیواری اولان کله‌جك زمان، معدوم (یوق) و غیر موجود اولدقلری (موجود اولمادقلری) حالده، بربری ایچنده انعکاس ایدوب غایت قیصه و طار اولان حاضر (شیمدیکی) زمانڭ قناتلرینی آچارلر. حقیقت خیاله قاریشیر، معدوم بر دنیایی موجود ظن ایدرسڭ. (...) سنڭ زمانڭ و عمرڭ، برقدن (شیمشکدن) داها چابوق کچر؛ حیاتڭ، چایدن داها سرعتلی آقار." (لمعه‌لر، ۱۷ نجی لمعه، ۱٤۳- ۱٤٤)

(۲) "خاطره کلمه‌سینکه، بو کوچوجك انسانڭ نه اهمیتی وارکه بو عظیم (بیوك) دنیا اونڭ محاسبهٔ اعمالی (عمللرینڭ حسابه چکیلمه‌سی) ایچون قاپانسین. باشقه بر دائره آچیلسین. چونکه بو کوچوجك انسان، جامعیت فطرت (یاراتیلیشنده چوق قابلیتلر بولونمه‌سی) اعتباریله شو موجودات ایچنده بر اوسته باشی و بر دلال سلطنت الٰهیه (اللّٰهڭ سلطنتنڭ اعلانجیسی) و بر عبودیت کلیه (یوجه بر قوللغڭ) مظهری اولدیغندن بیوك اهمیتی واردر." (ذوالفقار، ۱۰ نجی سوز، ۱۵)

٢٤- نور سوره‌سی

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ٦٤ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

١- (بو) بر سوره‌درکه، اونی ایندیردك و اونی (و حکملرینی) فرض قیلدق؛ و اونده آپ آچیق آیتلر ایندیردك. تاکه سز عبرت آلاسڭز!

٢- زنا ایدن قادین ایله زنا ایدن ارككڭ هر برینه یوزر صوپه اورڭ؛ اگر اللّٰهه و آخرت کوننه ایمان ایدییورسه‌ڭز، اللّٰهك جزاسنی تطبیق خصوصنده او ایکیسنه قارشی بر آجیمه دویغوسی، آرتق سزه مانع اولماسین! مؤمنلردن بر طوپلیلق ده او ایکیسنك جزاسنه شاهد اولسون![1]

٣- زنا ایدن ارکك، زنا ایدن بر قادیندن ویا مشرك اولان بر قادیندن باشقه‌سیله أولنه‌مز. زنا ایدن بر قادینه کلنجه، زنا ایدن بر ارككدن ویا مشرك اولان بر ارككدن باشقه‌سی اونڭله أولنه‌مز. بو، مؤمنلره حرام قیلینمشدر.[2]

٤- عفّتلی قادینلره زنا اسناد ایدن، صوڭره درت شاهد کتیره‌مه‌ینلره (اونلرڭ هر برینه) سکسان صوپه اورڭ و ابدی اولارق اونلرڭ شاهدلگنی قبول ایتمه‌یڭ! ایشته اونلر، فاسقلرڭ تا کندیلریدر.

٥- آنجق، بوندن صوڭره توبه ایدن و (حاللرینی) دوزلتنلر مستثنا. آرتق شبهه‌سزکه اللّٰه، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

٦- ٧- زوجه‌لرینه زنا اسناد ایدن و طلرنده کندیلرندن باشقه شاهدلری ده بولونمایانلره کلنجه، بونلرڭ هر برینڭ شاهدلگی، کندیسنڭ کرچکدن طوغری سویله‌ینلردن اولدیغنه دائر درت دفعه اللّٰهه یمین ایدرك شاهدلك ایتمه‌سی؛ بشنجیده اگر یالان سویله‌ینلردن ایسه، کرچکدن اللّٰهك لعنتنڭ کندی أوزرینه اولمه‌سیدر (اونی دیله‌مه‌سیدر).

٨- ٩- (زوجه‌نڭ ده،) شبهه‌سز اونڭ (قوجه‌سنڭ) کرچکدن یالان سویله‌ینلردن اولدیغنه دائر درت (دفعه) اللّٰهه یمین ایدرك شاهدلك ایتمه‌سی؛ بشنجیده، اگر (قوجه‌سی) طوغری سویله‌ینلردن ایسه اللّٰهك غضبنڭ کندی أوزرینه اولمه‌سنی دیله‌مه‌سی کندیسندن حد جزاسنی قالدیرر.

١٠- حالبوکه أوزریڭزده اللّٰهك احسانی و رحمتی (اولماسه‌یدی) و شبهه‌سزکه اللّٰه، توّاب (توبه‌لری چوق قبول ایدن)، حکیم (هر ایشی حکمتلی اولان) اولماسه‌یدی (حالڭز نیجه اولوردی)!

---

(١) اسلام حقوقی اصطلاحنده بو چشید جزایه ‘حد‘ تعبیر ایدیلیر. آیت جلیله‌ده تطبیقی امر اولونان خصوص، بکارلره عائددر. شاید أولی اولانلر زنا ایدرسه، رجم اولونورلر. (نسفی، ج. ٣، ١٩٦)

"بو زمانده، زندقه ضلالتنڭ (دینسزلك صاپیقلغنڭ) اسلامیته قارشی محاربه‌سنده نفس امّاره‌نڭ پلانیله، شیطانڭ قومانده‌سنه ویریلن فرقه‌لردن الڭ دهشتلیسی، آچیق باجاق قادینلرله یاریم چیپلاق خانملردرکه، آچیق باجاقلریله دهشتلی بیچاقلرله اهل ایمانه تعرض ایدوب صالدیرییورلر. نکاح یولنی قپامه‌یه و فحشخانه یولنی کنیشلتدیرمه‌یه چالیشارق، چوقلرڭ نفسلرینی بردن اسیر ایدوب، قلب و روحلرینی کبائرله (بیوك کناهلرله) یاره‌لایورلر. بلکه او قلبلردن بر قسمنی ئولدیرییورلر."

(لمعه‌لر، ٢٤نجی لمعه، ٢٠٩-٢١٠)

(٢) بو آیت، بو سوره‌نڭ ٣٢نجی آیتیله نسخ ایدیلمشدر. (جلالین شرحی، ج. ٥، ٢٦٧)

١١- شبهه‌سزكه او افترايي كتيرنلر، ايچگزدن بر طوپليلقدر. اونى (او افترايي)، كنديگز ايچون بر شر صانمايڭ! بالعكس او، سزڭ ايچون (حقّگزده اينن آيتلره و بر چوق ثوابه وسيله اولمقله) بر خيردر. اونلردن (او افترايي چيقارانلردن) هر بر كيشى‌يه (ايسه، آخرتده جزاسنى كورمك أوزره) او ايشله‌ديگى كناه واردر. اونلردن، (أله باشيلق ياپارق، بو كناهڭ) بيوگنى يوكلنن كيمسه‌يه ايسه، (پك) بيوك بر عذاب واردر.[١]

١٢- اونى ايشيتديگگز زمان، كرك اركك مؤمنلرڭ و كركسه قادين مؤمنلرڭ، كندى وجدانلريله حسن ظنده بولونارق: "(بويله بر شى اولاماز!) بو آپ آچيق بر افترادر!" ديمه‌لرى كركمزميدى؟

١٣- (اونلرڭ) بوڭا قارشى درت شاهد كتير-مه‌لرى كركمزميدى؟ مادامكه شاهدلرى كتيره‌مديلر؛ اويله‌يسه اونلر الله قاتنده يالانجيلرڭ تا كنديلريدر.

١٤- حالبوكه دنياده و آخرتده اللّهڭ احسانى و رحمتى أوزريڭزده اولماسه‌يدى، ايچنه طالديغگز بو شيدن (افترادن) طولايي، سزه البته (پك) بيوك بر عذاب طوقونوردى.

١٥- بونى (بو افترايي)[٢] ديللريڭزله (بربريڭزدن) آلييور و حقّنده بر بيلكى صاحبى اولماديغڭز بر شيئى آغيزلريڭزله سويله‌يور و بونى (پك) قولاى (اهميتسز) بر شى صانييورديڭز. حالبوكه بو، الله قاتنده بيوك بر كناهدر.

١٦- هم اونى دويديغڭز زمان: "بو خصوصده قونوشمه‌مز بزه ياقيشماز! حاشا! بو بيوك بر افترادر!" ديمه‌ڭز كركمزميدى؟

١٧- اگر مؤمن كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، بويله بر طورومه أبدياً (بر داها) دونمه‌مه‌ڭز ايچون الله سزه (بويله) نصيحت ايدييور.

١٨- و الله سزه آيتلرى آچيقلاييور. چونكه الله، (هرشيئڭ ايچ يوزينى بيلن) عليم، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

١٩- شبهه‌سزكه چركين شيلرڭ (سوز و فعللرڭ)، ايمان ايدنلرڭ ايچنده يايِيلمه‌سنى آرزو ايدنلره، دنياده ده آخرتده ده (پك) أَلملى بر عذاب واردر. و الله بيلير، سز ايسه بيلمزسڭز.

٢٠- و اگر أوزريڭزده اللّهڭ احسانى و رحمتى (اولماسه‌يدى) و شبهه‌سزكه الله، رؤف (چوق شفقت ايدن)، رحيم (چوق مرحمت ايدن) اولماسه‌يدى (سزى همن عذابه اوغراتيردى)!

---

(١) بوراده كچن افترا، عبد الله اِبْنِ أُبَىّ اسمنده‌كى يهودى اصللى بر منافغڭ، مؤمنلرڭ آننه‌سى حضرت عائشهٔ صدّيقه والده‌مز (رع) حقّنده اورته‌يه آتديغى افترادركه، تاريخه "اِفْك حادثه‌سى" اولارق كچمشدر. جناب حق بو آيتلرله، او افترايي رد ايتمشدر. (نسفى، ج. ٣، ٢٠٠)

(٢) "غيبت، اهل عداوت و حسد و عنادڭ (عنادجى، قيصقانچ و كيندار انسانلرڭ) اڭ چوق استعمال ايتدكلرى (قوللاندقلرى) آلچاق بر سلاحدر. عزّت نفس صاحبى، بو پيس سلاحه تنزّل ايدوب استعمال ايتمز. ناصل مشهور بر ذات ديمش: أُكَبِّرُ نَفْسِى عَنْ جَزَٓاءٍ بِغِيبَةٍ فَكُلُّ اغْتِيَابٍ جَهْدُ مَنْ لَا لَهُ جَهْدٌ يعنى: دوشمانمه غيبتله جزا ويرمكدن نفسمى يوكسك طوتويورم و تنزّل ايتمييورم. چونكه غيبت، ضعيف و ذليل و آشاغيلرڭ سلاحيدر. غيبت اودركه، غيبت ايديلن آدم حاضر اولسه ايدى و ايشيتسه ايدى، كراهت ايدوب (چركين بولوب) طاريلاجقدى، اگر طوغرى ديسه، ذاتاً غيبتدر. اگر يالان ديسه، هم غيبت، هم افترادر. ايكى قاتلى چركين بر كناهدر." (مكتوبات، ٢٢نجى مكتوب، ١٠٢-١٠٣)

٢١- ای ایمان ایدنلر! شیطانڭ آدیملرینه اویمایڭ! کیم شیطانڭ آدیملرینه تابع اولورسه، آرتق شبهه‌سزکه او، چرکین ایشلری و کوتولگی امر ایدر! اگر أوزریڭزده اللّهڭ احسانی و رحمتی اولماسه‌یدی، ایچڭزدن هیچ بر کیمسه ابدی اولارق تمیزه چیقامازدی. فقط الله، دیله‌دیگنی تمیزه چیقارر. چونکه الله، (حقّیله ایشیتن) سمیع، (هرشیئی بیلن) علیمدر.

٢٢- ایچڭزدن فضیلتلی و ثروت صاحبی کیمسه‌لر، اقربالره، یوقسوللره و الله یولنده هجرت ایدنلره بر شی ویرمه‌مه‌یه یمین ایتمه‌سین؛ عفو ایتسینلر، آلدیرماسینلر![1] دقّت ایدڭ، (سزڭ اونلری باغیشلامه‌ڭزه مکافاتاً) اللّهڭ (ده) سزی باغیشلامه‌سنی آرزو ایتمزمیسڭز؟ چونکه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

٢٣- شبهه‌سزکه، (چرکین ایشلردن) خبرسز، عفّتلی مؤمن قادینلره زنا اسناد ایدنلر، دنیاده و آخرتده لعنتلنمشلردر؛ اونلر ایچون (پك) بیوك بر عذاب واردر.

٢٤- او کون، دیللری، أللری و آیاقلری، یاپمقده اولدقلری شیلره دائر علیهلرنده شاهدلك ایده‌جکدر.[2]

٢٥- او کون، الله اونلره حق ایتدکلری جزالرینی تام اولارق ویره‌جکدر و (اونلر) مطلقا اللّهڭ آپ آچیق حق اولدیغنی بیله‌جکلردر.

٢٦- کوتو قادینلر کوتو ارککلر ایچوندر، کوتو ارککلر ده کوتو قادینلر ایچوندر (بربرلرینه یاراشیرلر). ایی قادینلر ایی ارککلر ایچون، ایی ارککلر ده ایی قادینلر ایچوندر (اونلر ده اونلره لایقدر). بونلر (او افتراجیلرڭ) سویله‌مکده اولدقلرندن اوزاق اولانلردر. اونلر ایچون بر مغفرت و (دائمی) کوزل بر رزق واردر.

٢٧- ای ایمان ایدنلر! کندی أولریڭزدن باشقه أولره اذن آلمادن و (او أوڭ) خلقنه سلام ویرمدن (ایچری) کیرمه‌یڭ! بو سزڭ ایچون خیرلیدر؛ اولورکه عبرت آلیرسڭز.

---

(١) ابو بکر الصدیق (رع) حضرتلری، اِفْكْ حادثه‌سنه قاریشان مِصْطَحْ نامنده‌کی بر اقرباسنه، أوته‌دن بری یاپدیغی مادی یاردیمی کسه‌رك، آرتق ویرمیه‌جگنه یمین ایتمشدی. آیت، بو حادثه أوزرینه نازل اولمشدر. بو آیتده، حضرت صدیقڭ (رع) فضیلتنه اشارت ایدیلمکله برلکده، هم اوڭا، هم بتون مؤمنلره، محتاج انسانلره یاپدقلری یاردیملری کسمه‌مه‌لری توصیه ایدیلمکده‌در. (جلالین شرحی، ج. ٥، ٢٧٨)

(٢) "اگر انسان، انانیتنه (بنلگنه) استناد ایدوب (طایانوب) حیات دنیویه‌یی غایۀ خیال (اساس مقصد) ایدرك درد معیشت (کچیم صیقینتیسی) ایچنده موقت (کچیجی) بعض لذّتلر ایچون چالیشسه، غایت طار بر دائره ایچنده بوغولور کیدر. اوڭا ویریلن بتون جهازات و آلات و لطائف (جهازلر، آلتلر و دویغولر)، اوندن شکایت ایدرك حشرده (آخرتده) اونڭ علیهنده شهادت ایده‌جکلردر. و دعواجی اولاجقلردر.

اگر کندینی مسافر بیلسه، مسافر اولدیغی ذات کریمڭ (اکرامی صوڭسز اولان اللّهڭ) اذنی دائره‌سنده سرمایۀ عمرینی صرف ایتسه، اویله کنیش بر دائره ایچنده اوزون بر حیات أبدیه (آخرت حیاتی) ایچون کوزل چالیشیر و تنفس ایدوب استراحت ایدر. صوڭره، اعلای علیینه (اڭ یوکسك مقاملره) قدر کیده‌بیلیر. هم ده بو انسانه ویریلن بتون جهازات و آلات، اوندن ممنون اولارق آخرتده لهنده شهادت ایدرلر. أوت انسانه ویریلن بتون جهازات عجیبه، بو اهمّیتسز حیات دنیویه ایچون دگل، بلکه پك اهمّیتلی بر حیات باقیه ایچون ویریلمشلر." (سوزلر، ٢٣نجی سوز، ١١٣)

٢٨- اگر اوراده (کیرمك ایسته‌دیگگز أولرده) کیمسه‌یی بولامازسه‌ڭز، سزه اذن ویریلمدکجه اورایه کیرمه‌یڭ! سزه: "کری دونڭ!" دینیرسه، آرتق دونڭ؛ بو سزڭ ایچون داها تمیزدر. الله ایسه، یاپمقده اولدقلریڭزی حقّیله بیلندر.

٢٩- اوتورولمایان وایچنده منفعتڭز بولونان أولره (هرکسه آچیق اولان یرلره اذنسز) کیرمه‌ڭزده سزه بر کناه یوقدر. آرتق نه‌یی آچیقلارسه‌ڭز و نه‌یی کیزلرسه‌ڭز، الله بیلیر.

٣٠- (ای رسولم!) مؤمن ارککلره سویله؛ کوزلرینی (حرامدن) صاقینسینلر و عرضلرینی قوروسونلر! بو، اونلر ایچون داها تمیزدر. شبهه‌سزکه الله، (اونلرڭ) یاپمقده اولدقلری شیلردن حقّیله خبرداردر.

٣١- مؤمن قادینلره ده سویله؛ کوزلرینی (حرامدن) صاقینسینلر و عرضلرینی قوروسونلر؛[١] (أل، یوز کبی) کورونن قسملری مستثنا، زینتلرینی کوسترمه‌سینلر و باش أورتولرینی یاقه‌لرینڭ أوزرینه قدر صالسینلر![٢] زینتلرینی، قوجه‌لری ویا بابالری ویا قوجه‌لرینڭ بابالری ویا اوغوللری ویا قوجه‌لرینڭ اوغوللری ویا ارکك قرداشلری ویا ارکك قرداشلرینڭ اوغوللری ویا قیز قرداشلرینڭ اوغوللری ویا کندی قادینلری (مسلمان قادینلر) ویا صاحب اولدقلری جاریه‌لری ویا (پك یاشلی اولمقله) قادینلره قارشی شهوتلری اولمایان ارکك خدمتجیلر ویا قادینلرڭ محرم یرلرینی آڭلامایان چوجقلردن باشقه‌سنه کوسترمه‌سینلر!

کیزله‌مکده اولدقلری زینتلری بیلینسین دییه آیاقلرینی (یره) اورماسینلر! ای مؤمنلر! هپ برلکده اللّهه توبه ایدڭکه قورتولوشه ایره‌سڭز.

---

(١) "کوز بر حاسّه‌در (دویغودر)که، روح بو عالمی او پنجره ایله سیر ایدر. اگر جناب حقّه صاتمایوب، بلکه نفس حسابنه چالیشدیرسه‌ڭ، کچیجی، دوامسز بعض کوزللکلری، منظره‌لری سیر ایله شهوت و هوس نفسانیه‌یه بر قواد درکه‌سنده (سویه‌سنده) بر خدمتکار اولور. اگر کوزی، کوزڭ صانع بصیرینه (هرشیئی کورن صنعتکارینه) صاتسه‌ڭ و اونڭ حسابنه و اذنی دائره‌سنده چالیشدیرسه‌ڭ؛ او زمان شو کوز، شو کتاب کبیر کائناتڭ (کائنات دینیلن بیوك کتابڭ) بر مطالعه‌جیسی و شو عالمده‌کی معجزات صنعت ربّانیه‌نڭ (اللّهڭ صنعت معجزه‌لرینڭ) بر سیرجیسی و شو کرهٔ ارض (یر یوزی) باغچه‌سنده‌کی رحمت چیچکلرینڭ مبارك بر آریسی درجه‌سنه چیقار." (سوزلر، ٦نجی سوز، ١٥)

(٢) بر قسم علمایه کوره یوز و أللره نامحرملرڭ باقمه‌لری، اگر فتنه قورقوسی یوقسه جائزدر. بر قسمنه کوره ایسه حرامدر. چونکه یوز و أللر فتنه‌نڭ قایناغیدر. (جلالین شرحی، ج. ٥، ٢٨٦)

"مادام کوزللك بر نعمتدر. نعمته شکر ایدیلسه معناً زیاده‌لشیر. شکر ایدیلمزسه دگیشیر، چرکینلشیر. البته کوزلڭ عقلی وارسه، حسن جمالنی (کوزللگنی) کناهلری قزانمق و قزاندیرمقدن و چرکین و زهرلی یاپمقدن و او نعمتی کفران ایله مدار عذاب (عذاب سببی) بر صورتده چویرمکدن بتون قوّتیله قاچاجق. و او فانی، بش اون سنه‌لك جمالی باقیلشدیرمك ایچون، مشروع بر طرزده استعمال ایله (قوللانمقله)، او نعمته شکر ایده‌جك. یوقسه اختیارلقده اوزون زمان استثقاله معروض قالوب (صوغوق معامله کوروب)، مأیوسانه (امیدسزجه) آغلایاجق و قبرنده چوق کناهلری قزانان و قزاندیران او چیپلاق باجاقلری بیلان صورتنده کورونه‌جك و جهنّمده او چرکینلشمش کوزل اعضالرینڭ یانمه‌لرینڭ عذابلرینی چکه‌جك.

اگر تربیهٔ اسلامیه دائره‌سنده، آداب قرآنیه زینتیله (قرآنڭ ادبلرینڭ سوسیله) او جمال کوزللشدیریلسه، او فانی حسن (کوزللك)، معناً باقی قالاجغی و جنّتده حوریلرڭ جمالندن داها شیرین داها پارلاق بر طرزده کندینه ویریله‌جگی، حدیثده قطعیتله ثابتدر." (لمعلر، ٢٤نجی لمعه، ٢١٠)

قرآنڭ تستّر امرینڭ فطری اولدیغی حقّنده کنیش بر ایضاح ایچون، باقیڭز؛ (لمعلر، ٢٤نجی لمعه، ٢٠٥-٢١٠)

٣٢- ایچڭزدن بكار اولانلری، كولەلریڭزدن و جاریەلریڭزدن ایيلری (نكاحه مساعد اولانلری) أولنديرڭ![1] اگر فقير ايسەلر، الله لطفندن اونلری زنكينلشديرير. چونكه الله، (رحمتی كنيش اولان) واسع، (هرشيئی بيلن) عليمدر.

٣٣- أولنمه(يه امكان) بولامايانلر، الله كندی-لرينی لطفندن زنكينلشديرنجەيه قدر عفّتلرينی قوروسونلر!

صاحب اولديغڭز كولەلريڭزدن (و جاریەلریڭزدن) مكاتبه (حر قالمق ايچون يازيلی سوزلشمه) ياپمق ايستەينلرله، اگر كنديلرنده بر خير بيلمش ايسەڭز اونلرله آرتق مكاتبه ياپڭ! اللّهڭ سزه ويرديگی مالدن، (سز ده) اونلره ويرڭ!

دنيا حياتنڭ كچيجی منفعتنی ألده ايتمك ايچون، عفّتلی قالمق ايستەين جاریەلريڭزی فحشه زورلامايڭ![2] كيم اونلری (فحشه) زورلارسه، آرتق شبهەسزكه الله، اونلرڭ زورلانمەلرندن صوڭره، (او جاریەلره قارشی) چوق مغفرت ايدندر، چوق مرحمت ايدندر.

٣٤- آند اولسونكه، (بز) سزه آچيقلاييجی آيتلر، هم سزدن أوڭجه كلوب كچنلردن بر مثال و تقوا صاحبلری ايچون بر نصيحت ايندير دك.

٣٥- الله، كوكلرڭ و يرڭ نوريدر. اونڭ نورينڭ مثالی، ايچنده لامبه بولونان بر قنديللك كبيدر. او لامبه بر جام ايچندەدر. او جام ده، صانكه اينجيدن بر ييلديزدر؛ بو لامبه، نه طوغويه نه ده باتی‌يه نسبتی اولمايان مبارك بر آغاچدن، زيتون آغاجندن (چيقان ياغدن) ياقيلير؛ اونڭ ياغی، نرەده ايسه كنديسنه آتش دگمەسه بيله ايشيق ويرەجك! نور أوستنه نوردر. الله، ديلەديگی كيمسەيی نورينه هدايت ايدر.[3] ايشته الله، انسانلره بويله مثاللر كتيرير. چونكه الله، هر شيئی حقّيله بيلندر.

٣٦- (بو قنديل، بو نور) بر طاقيم اولرده (مسجدلرده)دركه الله، اونلرڭ (قيمتلرينڭ) يوكسلتيلمسنه و ايچلرنده اسمنڭ آڭيلمسنه اذن ويرمشدر؛ بورالرده (بو أولرده) صباح آقشام اونی تسبيح ايدرلر.

---

(١) "(سعادتڭ اساسلرندن) 'نكاح' ايسه: انسانڭ اڭ فضله احتياجنی تطمين ايدن، قلبنه مقابل بر قلبڭ موجود بولونمسيدركه، هر ايكی طرف، سوكيلرينی، عشقلرينی، شوقلرينی مبادله ايتسينلر (پايلاشسينلر) و لذائذده (لذّتلرده) بربرينه اورتاق و غملی و كدرلی شيلرده ده يك ديگرينه معاون و ياردمجی اولسونلر. اوت، بر ايشده متحير (حيرتده) قالان ويا بر شيئه طالارق تفكر ايدن (دوشونن) آدم، ولو ذهناً اولسون، بريسی كلسين، كنديسيله او حيرتی، او تفكری پايلاشسين ايستر. قلبلرڭ اڭ لطيفی (خوش اولانی) و اڭ شفيقی (شفقتليسی)، قسم ثانی (ايكنجی قسم) ايله تعبير ايديلن قادين قلبيدر. فقط قادين ايله زوجی (أشلر آراسنده) اولان كچيم امتزاجنی اكمال ايدن (قايناشمەيی تماملايان) و قلبی اولان انسيت و الفتی (دوستلغی) اتمام ايدن (تماملايان) و صوری و ظاهری اولان (كورونوشدەكی) آرقداشلغی صميميلشديرن، قادينڭ عفّتيله برابر اخلاق سيّئەدن (كوتو اخلاقدن) تميز و پاك اولمسی و چركين عارضەلردن خالی اولمسيدر." (اشارات الاعجاز، ١٩٧)

(٢) بو آيت، منافقلرڭ رئيسی عَبْدُ اللّٰهِ بِنْ أُبَیْ حقّنده نازل اولمشدر. او، پاره قزانسينلر دييه جاریەلرينی زنايه زورلاردی. (جلالين شرحی، ج. ٥، ٢٩٢)

(٣) بو آيتڭ كنيش ايضاحی ايچون باقيڭز؛ (مكتوبات، ٢٩نجی مكتوب، ٢٥٩)

٣٧- (اونلر) نه بر تجارتك، نه ده بر آليش ويريشك كنديلريني اللّٰهى آڭمقدن، نمازى طوس طوغرى قيلمقدن و زكات ويرمكدن آليقويمديغى ايرلردر! (اونلر، دهشتدن) قلبلرك و كوزلرك كنديسنده دونه‌جگى بر كوندن قورقارلر.

٣٨- تاكه، الله اونلرى عمللرينك داها كوزليله مكافاتلانديرسين و لطفندن اونلره داها فضله‌سنى ده ويرسين! چونكه الله، ديله‌ديگى كيمسه‌يى حسابسز رزقلانديرير.

٣٩- انكار ايدنلره كلنجه، اونلرك عمللرى چوللرده‌كى سراب كبيدر؛ صوسايان بر كيمسه اونى صو ظن ايدر. نهايت (ياردمه پك محتاج اولديغى، او حساب كوننده) اوڭا (او عملنه) واريديغى زمان، اونى (كنديسنه فائده ويره‌جك) بر شى اولارق بولاماز اما (عملنك) يانںده اللّٰهى بولور؛ (او ده) اونك حسابنى تماميله همن كوريويرير. چونكه الله، حسابى چوق چابوق كورندر.

٤٠- ويا (اونلرك عمللرى) درين بر دڭزده‌كى قراڭلقلر كبيدر؛ (أويله‌كه) اونى (او دڭزى) بر طالغه أورتويور، اونك أوستندن بر طالغه داها، اونك ده أوستندن بر بلوط (أورتمكده‌در). بربرى أوستنه (يىغيلمش) قراڭلقلر! (انسان) النى چيقارسه، نره‌ده‌يسه اونى دخى كوره‌مز. ايشته الله كيمه بر نور ويرمه‌مشسه، آرتق اونك ايچون هيچ بر نور اولماز.

٤١- كورمدڭمى، كوكلرده و يرده بولونان كيمسه‌لر و قناتلرينى چيرپارق اوچان قوشلر اونى، اللّٰهى تسبيح ايدر. هر برى كندى (فطرى وظيفه‌سيله) دعاسنى و تسبيحنى محقّق بيلمشدر. و الله، اونلرك ياپمقده اولدقلرينى حقّيله بيلندر.

٤٢- كوكلرك و يرك ملكى اللّٰهڭدر. و دونوش آنجق اللّٰهه‌در.

٤٣- كورمدڭميكه شبهه‌سز الله، بر بلوطى ناصل سورويور؛ صوڭره آراسنى برلشديرييور؛ صوڭره ده اونى بر بيغين حالنه كتيرييور ده آراسندن ياغمورك چيقديغنى كورويورسك. و (الله) كوكدن، اوراده‌كى طاغ كبى بلوطلردن بر طولو اينديرير ده اونى ديله‌ديگنه اصابت ايتديرير، ديله‌ديگندن ده اونى چويرير. (بو بلوطلرك) شيمشگنك پاريلتيسى نره‌ده‌يسه كوزلرى (اونلرك نورينى) آلير.[١]

---

(١) "شو آيت، معجزات ربوبيتك (اللّٰهك تربيه ايديجلگنده‌كى معجزه‌لرك) اڭ مهملرندن و خزينهٔ رحمتك اڭ عجيب پرده‌سى اولان بلوطلرك تشكيلاتنده (ميدانه كلمه‌سنده) ياغمور ياغديرمقده‌كى تصرّفات عجيبه‌يى (عجائب اجراآتلرى) بيان ايدركن، كويا بلوطك اجزالرى جوّ هواده (هوا بوشلغنده) طاغيلوب صاقلانديغى وقت، استراحته كيدن نفرات مثللو (عسكرلر كبى) بر بورو سسيله طوپلانديغى كبى امر الٰهى ايله طوپلانير، بلوط تشكيل ايدر. صوڭره كوچك كوچك طائفه‌لر بر اوردو تشكيل ايدر كبى، او پارچه پارچه بلوطلرى تأليف ايدوب (برلشديروب)، قيامتده سيّار طاغلر جسامت (بيوكلك) و شكلنده و رطوبت جهتنده قار و طولو كيفيتنده اولان او سحاب (بلوط) پارچه‌لرندن آب حياتى (حيات صوينى) بتون ذى حياته (جانليلره) كوندرييور.

فقط او كوندرمكده بر اراده، بر قصد كورونويور. حاجاته (احتياجلره) كوره كليور؛ ديمك كوندريلييور. جو برّاق، صاف، هيچ بر شى يوقكن بر محشر عجائب (عجائب بر طوپلانمه يرى) كبى طاغ وارى (طاغ كبى) پارچه‌لر كندى كندينه طوپلانمييور، بلكه ذى حياتى (جانليلرى) طانييان بريسيدركه، كوندرييور.

ايشته شو مسافهٔ معنويه‌ده قدير، عليم (صوڭسز قدرت و علم صاحبى)، متصرّف (تصرف ايديجى)، مدبّر (تدبير كوروجى)، مربّى (تربيه ايديجى)، مغيث (ياردم ايديجى)، محيى (حيات ويريجى) كبى اسمالرك مَطلعلرى (اسملرك تجلّى يرلرى) كورونييور." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٥٠)

٤٤- الله، کیجه ایله کوندوزی (آرد آرده) أویروب چویریر. شبهه‌سزکه بونده، بصیرت صاحبلری ایچون البته بر عبرت واردر.

٤٥- و الله، (یر یوزنده) حرکتلی اولان هر جانلی‌یی صودن یاراتمشدر. آرتق اونلردن کیمی قارنی أوستنده (سورونه‌رك) یورور؛ کیمی ایکی آیاق أوستنده یورور؛ کیمی ده درت (آیاق) أوستنده یورور. الله، دیله‌دیگنی یاراتیر. محقّقکه الله، هر شیئه حقّیله کوجی یتندر.[١]

٤٦- آند اولسونکه، (بز سزه حقیقتی) آچیقلاییجی آیتلر ایندیردك. الله ایسه، دیله‌دیگی کیمسه‌یی (حکمتنه بناءً کندی لطفندن) طوس طوغری بر یوله هدایت ایدر.

٤٧- (منافقلر:) "اللّهه و پیغمبره ایناندق و اطاعت ایتدك!" دییورلر. صوڭره ده ایچلرندن بر طائفه بونك آردندن یوز چویرییور. ایشته بونلر، مؤمن کیمسه‌لر دگلدرلر.

٤٨- آرالرنده حکم ویرمسی ایچون اللّهه و رسولنه چاغیریلدقلری زمان، بر ده باقارسڭکه، اونلردن بر طائفه یوز چویریجیدرلر.

٤٩- اگر حق، (الله رسولنك ویردیگی حکم،) کندی لهلرینه اولورسه، اوڭا اطاعت ایدن کیمسه‌لر اولارق (قوشا قوشا) کلیرلر.

٥٠- قلبلرنده بر خسته‌لقمی (نفاقمی) وار؟ یوقسه (اونك پیغمبرلگنده) شبهه‌می ایتدیلر؟ یاخود اللّهك و رسولنك کندیلرینه حقسزلق ایده‌جگندنمی قورقویورلر؟ خیر! ایشته اونلر ظالملرك تا کندیلریدر!

٥١- آرالرنده حکم ویرمسی ایچون اللّهه و رسولنه چاغیریلدقلری زمان، مؤمنلرك سوزی آنجق: "ایشیتدك و اطاعت ایتدك!" دیمه‌لریدر. ایشته بونلر، کرچکدن قورتولوشه ایرنلردر.

٥٢- هر کیم اللّهه و رسولنه اطاعت ایدر و اللّهدن قورقار و اوندن صاقینیرسه، ایشته اونلر، کرچکدن قزانان کیمسه‌لردر.

٥٣- بر ده (او منافقلر)، کندیلرینه امر ایدرسه‌ڭ، کسینلکله (صواشه) چیقاجقلرینه دائر بتون کوچلریله اللّهه یمین ایتدیلر. دیکه: "یمین ایتمه‌یڭ! (سزدن ایسته‌نن) بیلینن (خالص) بر اطاعتدر. شبهه‌سزکه الله، یاپمقده اولدقلریڭزدن حقّیله خبردار‌در."

---

(١) "نطفه (بر طامله صو) دینیلن متماثل (بربرینك مثلی) صو قطره‌لرندن (طامله‌لرندن) و طوپراغه، متشابه (بربرینه بڭزر) تخوملرندن و آز فرقلی حبّه‌جکلرندن (دانه‌جکلرندن) و سینکلرك بربرینك عینی اولان یومورطه‌جقلرندن و قوشلرك عین هوادن، بربرینك عینی نطفه‌لرندن، هم بربرینك مثلی ویا آز فرقلی یومورطه‌لرندن او حدسز افرادی (فردلری) بولونان و بربرندن صورتجه، صنعتجه و معیشتجه (یاشاییشجه) آیری آیری یوز بیڭلر ذی حیاتلری (جانلیلری) دیریلتن و زمینده (یر یوزنده) خصوصاً بهار صحیفه‌سنده یوز بیك باشقه باشقه کتابلری برابر، بربری ایچنده، خطاسز، غایت مکمّل یازان؛ حدسز بر دقّت و نهایتسز بر حکمتله ایش کورن، تصرّف ایدن بر ذات حی قیّوم (حیات صاحبی و هر شیئی وارلقده طوتان) و محیی بر خلّاق علیم (حیات ویریجی صوڭسز علم صاحبی بر یاراتیجی) اولدیغنه قناعت کتیرمه‌ین، البته هم کندینی، هم بتون زمینده و زمان شریدینه آصیلان بتون کچمش بهارلرده و حیاتلی زمین و فضا یوزلرنده بولونمش اولان بتون ذی حیاتلری انکار ایتمگه و اڭ احمق و بدبخت بر ذی حیات اولمغه مجبوردر." (شعاعلر، ١٥نجی شعاع، ٥٦٥)

٥٤- دیکه: "اللّهه اطاعت ایدڭ؛ پیغمبره ده اطاعت ایدڭ! اگر یوز چویریرسه‌ڭز آرتق اوڭا (او پیغمبره) دوشن، آنجق کندیسنه یوکلنندر (تبلیغدر)؛ سزه دوشن ده سزه یوکلنندر (اطاعتدر)." اگر اوڭا اطاعت ایدرسه‌ڭز، هدایته ایررسڭز. پیغمبره دوشن ایسه، آنجق آپ آچیق تبلیغدر.[١]

٥٥- (ای رسولم!) الله، ایچڭزدن ایمان ایدوب صالح عمللر ایشله‌ینلری، کندیلرندن أوڭجه‌کیلری (اسرائیل اوغوللرینی، فرعون اهلنڭ) یرینه کچیردیگی (حاکم قیلدیغی) کبی اونلری (او برابرنده‌کی مؤمنلری) ده مطلقا یر یوزنده (کافرلرڭ) یرلرینه کچیره‌جگنی (حاکم قیلاجغنی) وعد ایتمشدر. و (الله) اونلر ایچون راضی اولدیغی دینلرینی (اسلامی) مطلقا کندیلرینه صاغلاملاشدیراجق (اونلره امکانلر ویره‌جك) و قورقولرندن صوڭره کندیلرینی مطلقا کوونلی بر حاله چویره‌جکدر.[٢] (بویله‌جه اونلر) بڭا عبادت ایده‌جکلر؛ هیچ بر شیئی بڭا اورتاق قوشمایاجقلر. آرتق بوندن صوڭره کیم انکار ایدرسه، ایشته اونلر فاسقلرڭ تا کندیلریدر.

٥٦- نمازی حقّیله أدا ایدڭ، زکاتی ویرڭ[٣] و پیغمبره اطاعت ایدڭکه مرحمت اولوناسڭز!

٥٧- صاقین انکار ایدنلری، یر یوزنده (اللّهی) عاجز بیراقاجق کیمسه‌لر صانما! اونلرڭ واراجغی یر، آتشدر. و او، نه کوتو واریلاجق یردر!

٥٨- ای ایمان ایدنلر! صاحب اولدیغڭز کوله (و جاریه)لر و ایچڭزدن بلوغ چاغنه کیرمه‌مش اولانلر (یانڭزه کیره‌جکلرنده)، شو أوچ وقتده سزدن اذن ایسته‌سین: صباح نمازندن أوڭجه، أوگله وقتی البسه‌لریڭزی چیقاردیغڭز صیره‌ده و یاتسی نمازندن صوڭره.

(بونلر) سزڭ آچیق بولونابیله‌جگڭز (محتمل اولان) أوچ وقتدر. بونلرڭ (بو وقتلرڭ) طیشنده، بربریڭزڭ یاننده طولاشان کیمسه‌لر اولارق (بولونمه‌ڭزده) نه سزه، نه ده اونلره بر کناه یوقدر. ایشته الله، سزه آیتلری بویله آچیقلایور. چونکه الله، (هرشیئی بیلن) علیم، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

---

(١) "استاد مطلق و مقتدای کل (هرکسڭ کندیسنه اویدیغی) و رهبر اکمل (اڭ مکمّل رهبر) اولان رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلام: وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ [پیغمبره دوشن، آنجق تبلیغدر!] اولان فرمان الهیه‌یی کندینه رهبر مطلق ایدرك، انسانلرڭ چکیلمه‌سیله و دیڭله‌مه‌مه‌سیله داها زیاده سعی (چالیشمه) و غیرت و جدّیتله تبلیغ ایتمش. چونکه: اِنَّكَ لَاتَهْدِى مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يَشَٓاءُ [شبهه‌سزکه سن سودیگڭ کیمسه‌یی هدایته ایردیره‌مزسڭ؛ فقط الله، دیله‌دیگی کیمسه‌یی هدایته ایردیریر] سرّیله آڭلامشکه، انسانلره دیڭلتدیرمك و هدایت ویرمك، جناب حقّڭ وظیفه‌سیدر. جناب حقّڭ وظیفه‌سنه قاریشمازدی." (لمعه‌لر، ١٧نجی لمعه، ١٣٧)

(٢) "یأس و امیدسزلکله ظن ایدییورسڭزکه، دنیا هرکسه و اجنبیلره ترقّی (یوکسلمه) دنیاسیدر، فقط یالڭز بیچاره اهل اسلام ایچون تدنی (کریله‌مه) دنیاسی اولدی دییه پك یاڭلیش بر خطایه دوشییورسڭز. (...) بشرڭ -ظلم و خطاسیله- باشنه چابوق بر قیامت قوپمازسه؛ استقبالده (کله‌جکده) حق و حقیقت، عالم اسلامده -نوع بشرڭ (انسان اوغلنڭ) أسکی خطیئاتنه (خطالرینه) کفّارت اولاجق (أورته‌جك)- بر سعادت دنیویه‌یی ده کوستره‌جك انشاءالله. (...)

هر قیشدن صوڭره بر بهار، هر کیجه‌دن صوڭره بر صباح اولدیغی کبی، نوع بشرڭ دخی بر صباحی، بر بهاری اولاجق انشاءالله. حقیقت اسلامیه‌نڭ کونشی ایله، صلح عمومی (عمومی بارِیش) دائره‌سنده حقیقی مدنیتی کورمکلگی، رحمت الهیه‌دن بکله‌یه‌بیلیرسڭز." (مکتوبات، خطبهٔ شامیه، ٤٠٩-٤١٠)

(٣) "نماز، عِمَادُ الدِّينِ حدیث شریفی موجبنجه (کرگنجه) دینڭ دیرگی و قوامی اولدیغی کبی، زکات ده اسلامڭ قنطره‌سی، یعنی کوپروسیدِر. دیمك بریسی دینی، دیگری آسایشی محافظه ایدن الهی ایکی اساسدرلر. بونڭ ایچون بربریله باغلانمشلردر." (اشارات الاعجاز، ٣٩)

٥٩- سزدن اولان چوجقلر بلوغ چاغنه کیردیگی زمان، کندیلرندن أوڭجه‌کی بیوکلرك اذن ایسته‌دکلری کبی، آرتق (اونلر ده) اذن ایسته‌سینلر![1] ایشته الله، سزه آیتلرینی بویله آچیقلایور. چونکه الله، (هرشیئی بیلن) علیم، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

٦٠- آرتق أولنمه‌يي امید ایتمه‌ین (عاجزلکدن طولايي) اوتورمش (قالمش، یاشلی) قادینلرك، زینتلرینی کوسترن کیمسه‌لر اولمامق شرطیله، طیش البسه‌لرینی چیقارمه‌لرنده کندیلرینه بر کناه یوقدر. فقط (داها ده) عفّتلی طاورانمق ایسته‌مه‌لری کندیلری ایچون داها خیرلیدر. چونکه الله، (هر قونوشدیغڭزی ایشیتن) سمیع، (قلبلریڭزده اولانی حقّیله بیلن) علیمدر.

٦١- (باشقه‌لریله برابر بیمك بیمه‌لری خصوصنده) کوره بر زورلق یوقدر، طوپاله ده بر زورلق یوقدر، خسته‌یه ده بر زورلق یوقدر. سزه ده کندی (چوجقلریڭزه عائد) أولریڭزدن ویا بابالریڭزڭ اولرندن ویا آننه‌لریڭزڭ أولرندن ویا ارکك قرداشلریڭزڭ أولرندن ویا قیز قرداشلریڭزڭ أولرندن ویا عموجه‌لریڭزڭ أولرندن ویا خاله‌لریڭزڭ أولرندن ویا داییلریڭزڭ أولرندن ویا تیزه‌لریڭزڭ أولرندن ویا آناختارلری ألڭزده بولونان أولردن ویا دوستڭزڭ أوندن بیمه‌ڭزده (بر کناه) یوقدر.

(بو کیشیلرله) هپ برابر ویا آیری آیری بیمه‌ڭزده ده سزه بر کناه یوقدر. آرتق أولره کیردیگڭز زمان، الله قاتنده مبارك و کوزل بر صاغلق تمنّیسی اولارق، کندیڭزه (و او أولرده بولونانلره) سلام ویرڭ! ایشته الله، سزه آیتلری بویله آچیقلایور؛ تاکه عقل ایردیره‌سڭز.[2]

(١) "انسان، همشیره‌سی مثللو (کبی) محرملرینه قارشی فطرتاً (یاراتیلیشدن) شهوانی حسّی طاشیامییور. چونکه محرملرڭ سیمالری، قرابت (یاقینلق) و محرمیت جهتنده‌کی شفقت و محبّت مشروعه‌يي (مشروع سوکی‌يي) احساس ایتدیگی (حس ایتدیردیگی) جهتله، نفسی و شهوانی تمایلاتی (میللری) قیرار. فقط باجاقلر کبی شرعاً محرملره ده کوسترمه‌سی جائز اولمایان یرلرینی آچیق صاچیق بیراقمق، سفلی (آلچاق) نفسلره کوره غایت چرکین بر حسّك اویانمه‌سنه سببیت ویره‌بیلیر. چونکه محرمڭ سیماسی محرمیتدن خبر ویریر و نامحرمه بکڭزه‌مز. فقط مثلا آچیق باجاق، محرمڭ غیریله مساویدر (أشیتدر). محرمیتی خبر ویره‌جك بر علامت فارقه‌سی (فرقلیلغی) اولمادیغندن، حیوانی بر نظر هوسی (هوسلی باقیشی)، بر قسم سفلی محرملرده اویاندیرمق ممکندر." (لمعلر، ٢٤نجی لمعه، ٢٠٨)

(٢) ابن عبّاسدن (رع) مرویدرکه؛ نسا سوره‌سنڭ ٢٩نجی آیتی نازل اولوب ده مآلاً: "آراڭزده بربریڭزڭ ماللرینی حقسز سببلرله بیمه‌یڭ!" بویورولنجه مسلمانلر، کور، طوپال کبی عذر صاحبلری و خسته‌لرله برلکده بیمك بیمکده زورلغه دوشدیلر. زیرا کور، بیمگڭ ایسنڭ نره‌ده بولوندیغنی کوره‌مز؛ خسته و سقط اولان ده راحتسزلغی سببیله بیمگنی تام بییه‌مز. ایستر ایسته‌مز حقلرینه تجاوز ایدیلمش اولور.

مسلمانلر بو اندیشه ایله، اونلرله بر آراده بیمك بیمه‌مگه باشلادیلر. بونڭ أوزرینه، "کوره بر محذور یوقدر" مآلنده‌کی آیت کریمه نازل اولدی. (جلالین شرحی، ج. ٩، ٣١٧)

سَعِیدْ بِنْ مُسَیَّبْدن ده شویله روایت ایدیلمشدر: رسول الله (عصم) ایله سفره چیقان بعض کیمسه‌لر أولرینڭ آناختارلرینی، (عذرلری سببیله کریده قالان) کورلره، طوپاللره، خسته‌لره و اقربالرینه بیراقیرلر و اونلره احتیاجلری اولدیغی تقدیرده اوده‌کی بییه‌جکلردن بییه‌بیله‌جکلرینی سویلرلردی. اونلر ایسه، بیمه‌لری حالنده او صاحبلری راضی اولمایابیلیر دوشونجه‌سیله بیمك بیمزلردی. ایشته بو سببله بو آیت نازل اولدی. (نسفی، ج. ٣، ٢٢٨)

٦٢- مؤمنلر آنجق او كيمسه‌لردركه، اللّهه و رسولنه (كوڭلدن) ايمان ايتمشلردر؛ اجتماعى بر ايش ايچون اونڭله (پيغمبرله) برابر بولوندقلرى زمان، اوندن اذن آلمادن (ايشلرينى بهانه ايدرك) كيتمزلر!

(اى رسولم!) كرچكدن او سندن اذن ايسته‌ينلر وار يا، ايشته اونلر، اللّهه و رسولنه ايمان ايدنلردر. اويله ايسه بعض ايشلرى ايچون سندن اذن ايسته‌دكلرنده، آرتق ايچلرندن ديله‌ديگڭه اذن وير و (داها خيرلى اولانى عذرله ده اولسه ترك ايتدكلرندن) كنديلرى ايچون اللّهدن مغفرت ديله! شبهه‌سزكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

٦٣- (اى مؤمنلر!) پيغمبرڭ چاغيرمه‌سنى، كندى آراڭزده هر هانكى بريڭزڭ ديگرينى چاغيرمسى كبى طوتمايڭ! الله، ايچڭزدن بربرينڭ آرقه‌سنه كيزلنه‌رك آزار آزار صيويشوب كيدنلرى محقّق بيليير. اونڭ امرينه مخالف حركت ايدنلر، آرتق باشلرينه بر بلا كلمه‌سندن ويا كنديلرينه (پك) أَلملى بر عذابڭ اوغرامه‌سندن صاقينسينلر!

٦٤- دقت ايدڭ! شبهه‌سزكه كوكلرده و يرده نه وارسه اللّهڭدر. (او،) سزڭ نه حالده اولديغڭزى كرچكدن بيلييور. اوڭا دونديريله‌جكلرى كون ايسه، ياپدقلرينى آرتق اونلره بيلديره‌جكدر. چونكه الله، هر شيئى حقّيله بيلندر.

٢٥- فرقان سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٧٧ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله

١- عالملره بر قورقوتوجى (بر اوياريجى) اولسون دييه، فرقانى (حق ايله باطلى آيران قرآنى) قولنه انديرن (الله) نه يوجه‌در![1]

٢- او اللّهكه، كوكلرڭ و يرڭ ملكى اونڭدر؛ نه بر چوجق ايدينمشدر، نه ده ملكنده بر اورتاغى اولمشدر؛ هر شيئى ياراتوب اونى (مصلحتنه اڭ اويغون بر شكلده) تعيين ايدرك تقدير ايتمشدر.

---

(١) "معدن كمالات (فضيلتلر قايناغى) و معلم اخلاق عاليه (يوكسك اخلاقڭ معلمى) اولان او دلّال وحدانيت و سعادت (اللّهڭ برلگنڭ و ابدى سعادتڭ اعلانجيسى اولان پيغمبريمز عليه الصّلاة والسّلام) كندى كندينه سويله‌مييور، بلكه سويلتديريلييور. اوت، خالق كائنات (كائناتڭ ياراتيجيسى) طرفندن سويلتديريلييور. استاد ازليسندن (حق تَعالَيدن) درس آلير، صوڭره درس ويرييور. چونكه سابق (كچن) اشارتلرده قسماً بيان ايديلن بيڭلر دلائل نبوّتله (پيغمبرلك دليللريله)، خالق كائنات بتون او معجزاتى (معجزه‌لرى) اونڭ أَلنده خلق ايتمكله (ياراتمقله) كوسترديكه؛ او، اونڭ حسابنه قونوشيور، اونڭ كلامنى تبليغ ايدييور.

هم اوڭا كلن قرآن ايسه ايچنده، طيشنده قرق وجه اعجاز (معجزه يوڭى) ايله كوستريركه او، جناب حقّڭ ترجمانيدر. هم او، كندى ذاتنده بتون اخلاصيله و تقواسيله و جدّيتيله و امانتيله و سائر بتون احوال و اطواريله (حاللريله و طورلريله) كوستريركه، او كندى نامنه، كندى فكريله ديمييور. بلكه خالقى (ياراتيجيسى) نامنه قونوشيور. هم اونى ديڭله‌ين بتون اهل حقيقتڭ (حقيقتى آراشديران عالملرڭ) كشف و تحقيقيله تصديق ايتمشلر و علم اليقين ايمان ايتمشلركه: او، كندى كندينه قونوشمايور! بلكه خالق كائنات اونى قونوشديرييور، درس ويرييور، اونڭله درس ويرديرييور." (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٩٠-٩١)

٣- (كافرلر) اونى بيراقوب ده هيچ بر شى ياراتامايان، بالعكس كنديلرى ياراتيلمش اولان، كنديلرى ايچون نه بر ضرره نه ده بر فائده‌يه صاحب اولان و (كنديلكلرندن) نه ئولومه، نه حياته، نه ده (ئولدكدن صوڭره) ديريلمه‌يه مالك اولان بر طاقيم الٓهلر ايدينديلر.

٤- انكار ايدنلر ديديكه: "بو (قرآن)، اونك (محمّدڭ) اويديرديغى بر يالاندن باشقه بر شى دگلدر؛ بو خصوصده اوڭا باشقه بر طوپليلق ده ياردیم ايتمشدر."[1] بويله‌جه (اونلر)، كرچكدن ظلم و يالانه كلديلر.

٥- و ديديلركه: "(بو آيتلر) اوّلكيلرڭ ماصاللريدر؛ اونلرى (باشقه‌سنه) يازديرمش ده صباح آقشام اونلر كنديسنه اوقونيور."

٦- (اى رسولم!) ديكه: "اونى، كوكلرده و يرده‌كى سرّى (كيزليلكلرى) بيلن (الله) ايندیرمشدر.[2] شبهه‌سزكه او، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر."

٧- بر ده (اونلر) شويله ديديلر: "بو ناصل پيغمبركه، ييمك ييور، چارشيلرده كزييور. اوڭا بر ملك ايندیريلملى ده اونڭله برابر (او ده) بر قورقوتوجى اوللى دگلميدى؟"[3]

٨- "ياخود كنديسنه بر خزينه بيراقيلملى، يا ده اوندن ييه‌جگى بر باغچه‌سى اوللى (دگلميدى؟)" آيريجه او ظالملر (مؤمنلره): "(سز،) آنجق سحرلنمش بر آدمه تابع اولويورسڭز" ديدى.

٩- باق، سنك حقڭده ناصل مثاللر كتيرديلر ده ضلالته دوشديلر؛ آرتق (اونلر، هدايته) هيچ بر يول بولامازلر.

١٠- اگر ديلرسه، سڭا بوندن داها خيرليسنى، آلتلرندن ايرماقلر آقان جنّتلرى ويره‌جك و سڭا سرايلر احسان ايده‌جك اولان (الله) نه يوجه‌در!

١١- بالعكس (اونلر) قيامتى يالانلاديلر؛ بونك أوزرينه (بز ده) قيامتى يالانلايانلره (پك) آلولى بر آتش حاضرلادق!

---

(١) باقيڭز؛ (صحيفه ٥٩، حاشيه ١)

(٢) "اسلاميت و شريعت، اويله بر طرزده محيط (قوشاتيجى) و مكمّلدر و اويله بر صورتده كائناتى كنديله برابر تعريف ايدركه، اونك ماهيتنه (نه اولديغنه) دقّت ايدن البته آڭلاركه: او دين، بو كوزل كائناتى ياپان ذاتڭ، او كائناتى كنديله برابر تعريف ايده‌جك بر بياننامه‌سيدر و بر تعريفه‌سيدر.

ناصلكه بر سرايڭ اوسته‌سى، او سرايه مناسب بر تعريفه ياپار. كنديني وصفلريله كوسترمك ايچون، بر تعريفه قلمه آلير؛ اويله ده، دين و شريعت محمّديه‌ده (ع‌ص‌م) اويله بر احاطه (قوشاتيجيلق)، بر علويت (يوجه‌لك)، بر حقّانيت (حقليلق) كورونييوركه، كائناتى خلق (ياراتان) و تدبير ايدنڭ قلمندن چيقديغنى كوستريز. و او كائناتى كوزلجه تنظيم ايدن كيم ايسه، شو دينى كوزلجه تنظيم ايدن يينه اودر." (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٩٢)

(٣) "او ذات مباركڭ (پيغمبر افنديمز عليه الصّلاة والسّلامڭ) تمام ماهيتى و حقيقت كمالاتى (حقيقى يوكسك مقامى و اخلاقى)، سير و تاريخه كچن بشرى احوال و اطواره (انسانى حالله و طورلره) صيغيشماز.

مثلا: حضرت جبرائيل و ميكائيل، ايكى محافظ ياور حكمنده غزوهٔ بدرده ياننده بولونان بر ذات مباركى، چارشى ايچنده بدوى بر عربله آت مبايعه‌سنده (آليش ويريشنده) منازعه ايتمك (طارتيشمق)، بر تك شاهد اولان حذيفه‌يى شاهد كوسترمكله كورونن اطوارى ايچنده صيغيشماز. ايشته ياڭليش كيتمه‌مك ايچون، هر وقت ماهيت بشريتى (كيشيلگى) اعتباريله ايشيتيلن اوصاف عاديه (صيره‌دن وصفلر) ايچنده باشنى قالديروب، حقيقى ماهيتنه و مرتبهٔ رسالتده (پيغمبرلك مقامنده) طورمش نورانى شخصيت معنويه‌سنه باقمق لازمدر. يوقسه، يا حرمتسزلك ايدر ويا شبهه‌يه دوشر." (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ١٠)

آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ١٢٨، حاشيه ١)

۱۲- (بو اویله بر آتشدرکه) اونلری (او کافرلری) اوزاق بر یردن کورنجه، اونك أوفکه‌لنیشنی وخومورتوسنی ایشیتیرلر.(۱)

۱۳- أللری بویونلرینه باغلی کیمسه‌لر اولارق اونك (او جهنّمك) طار بر یرینه آتیلدقلری زمان، اوراجقده (ئولسه‌ك ده قورتولسه‌ق دییه‌رك) هلاکی چاغیریرلر.

۱٤- (اونلره شویله دینیر:) "بوکون هلاکی (ساده‌جه) بر دفعه چاغیرمایك، بر چوق دفعه‌لر هلاکی چاغیرك!"

۱٥- دیکه: "(باشڭزه کلمسی محقّق اولان) بو (نتیجه)می خیرلیدر، یوقسه تقوا صاحبلرینه وعد ایدیلن (نعمتلری اصلا کسیلمه‌یه‌جك اولان) خُلْد جنّتیمی؟ (اوراسی) اونلر ایچون بر مکافات و بر واریش یریدر."

۱٦- اوراده، أبدیاً قالیجی کیمسه‌لر اولارق کندیلری ایچون نه دیلرلرسه واردر. (بو،) ربّڭك أوزرنده، (یرینه کتیریلمسی) ایسته‌نن بر وعددر.

۱۷- (ربّك) اونلری و اللّهدن باشقه طاپمقده اولدقلری شیلری طوپلایاجغی کون، (او طاپیلانلره) دیرکه: "بو قوللریمی سزمی ضلالته دوشوردیڭز، یوقسه اونلر کندیلریمی یولدن صاپدیلر؟"

۱۸- (اونلر:) "سنی تنزیه ایدرز؛ سندن باشقه دوستلر ایدینمك بزه یاراشماز؛ فقط اونلره و بابالرینه بر چوق نعمتلر ویردك ده صوڭنده (سنی) آڭمه‌یی اونوتدیلر(۲) و هلاك ایدیلمه‌یی حق ایدن بر قوم اولدیلر!" دیرلر.

۱۹- (بونك أوزرینه دیگرلرینه شویله دینیر:) "ایشته (طاپدقلریڭز) سویله‌مکده اولدقلریڭز ده سزی کرچکدن یالانجی چیقاردیلر؛ شیمدی نه (عذابی) کری چویرمه‌یه، نه ده (کندیڭزه) بر یاردیمه کوچ یتیره‌بیلیرسڭز." آرتق ایچڭزدن کیم ظلم ایدرسه (بیلسینکه)، اوڭا (پك) بیوك بر عذاب طاتدیراجغز!

۲۰- (ای رسولم!) سندن أوڭجه پیغمبرلردن کوندردکلریمز وار یا، شبهه‌سزکه اونلر ده البته ییمك ییرلر و چارشیلرده کزرلردی. (ای انسانلر!) سزی بربریڭزه امتحان یاپدق. باقالم صبر ایده‌جکمیسڭز؟ ربّڭ ایسه حقّیله کورندر.

---

(۱) "بیانات قرآنیه (قرآنك آچیقلامه‌لری) اهل ضلالتك صماخنده (حقدن صاپانلرك قولاغنده) قاینایان رصاص (قورشون) کبی، دماغنده یاقان آتش کبی، طاماغنده یانان زقوم کبی، یوزنده صالدیران جهنّم کبی، معده‌سنده آجی، دیکنلی (بر آغاچ اولان) ضریع کبی تأثیر ایدر. اوت، بر ذاتك تهدیدینی کوسترن جهنّم کبی بر عذاب مأموری، أوفکه‌سندن و غیظندن پارچه‌لانمق وضعیتنی آلمسی و تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ [(لسان حالی) نره‌ده ایسه أوفکه‌دن چاتلایاجق] (مآلنده) سویله‌مسی، سویلتمسی، او ذاتك ترهیبی (قورقوتمسی) نه درجه دهشتلی اولدیغنی کوستریر." (ذوالفقار، ۲٥نجی سوز، ۱٥)

(۲) "جن و انسك اڭ چوق عصیانلرینی، اڭ شدید طغیانلرینی (شدّتلی طاشقینلقلرینی)، اڭ عظیم کفرانلرینی (بیوك نانکورلکلرینی) تولید ایدن (طوغوران) اویله بر وضعیتلری وارکه، نعمت ایچنده انعامی (نعمت ویرمه‌یی) کورمویورلر. انعامی کورمدکلرندن، منعم حقیقیدن (نعمتی کرچکده ویرندن) غفلت ایدییورلر. منعمدن غفلتلری سائقه‌سیله (سوقیله) او نعمتلری اسبابه (سببلره) ویا تصادفه اسناد ایدییورلر (طایاندیرییورلر)، اللّهدن او نعمتلرك کلدیگنی تکذیب ایدییورلر (یالانلایورلر). بناءً علیه (بوندن طولایی)، هر بر نعمتك بدایتنده (باشلانغیجنده)، مؤمن اولان کیمسه بسمله‌یی اونوتماسین، اوقوسون! و او نعمتك اللّهدن اولدیغنی بیلمکله، کندیسی آنجق اللّهك اسمیله، اللّهك حسابنه آلدیغنی بیلسین، اللّهه منت و شکرانله مقابله‌ده (قارشیلقده) بولونسون." (مثنوئ نوریه، حَباب، ۸۱)

٢١- بزه قاووشمه‌یی اوممایانلر ایسه دیدیکه: "بزه ملکلر ایندیریلملی ویا ربمزی کورملی دگلمیدك؟"[1] آند اولسونکه (اونلر)، نفسلرنده بیوکلك طاسلادیلر و بیوك بر آزغینلقله حدّی آشدیلر.

٢٢- (فقط) ملکلری کوره‌جکلری کون، ایشته او کون، کناهکارلره مژده یوقدر و (ملکلر اونلره): "(سزه مژده) یاساقدر، یاساقلانمشدر!" دییه‌جکلردر.

٢٣- (او وقت آرتق) هر نه عمل ایشله‌مشلرسه أله آلمشز ده، اونی (اطرافه) یاییلمش توز ذرّه‌لری حالنه کتیرمشزدر.

٢٤- او کون جنّت اهلی، قالاجق یر اعتباریله اڭ ایی و استراحت ایده‌جك یر جهتیله ده اڭ کوزل اولان(لر)در.

٢٥- او کون کوك یوزی، بلوطلرله یاریلاجق و ملکلر بولوك بولوك ایندیریله‌جکدر.

٢٦- او کون، کرچك ملك (حاکمیت) رحمنڭدر. کافرلره ایسه، زور اولان بر کوندر!

٢٧- او کون ظالم کیمسه، أللرینی ایصیروب شویله دیر: "کشکه بن، پیغمبرله برابر بر یول طوتسه‌یدم!"

٢٨- "وای حالمه! نه اولوردی بن فلانجه‌یی دوست ایدینمه‌سه‌یدم!"

٢٩- "یمین اولسونکه، (او) بڭا کلدکدن صوڭره بنی ذکردن (قرآندن)، صاپدیردی." شیطان ایسه، انسانی (ایشته او کون، بویله) یاردیمسز بیراقیر.

٣٠- پیغمبر: "ای ربّم! طوغریسی قومم بو قرآنی (اورته‌ده) ترك ایدیلمش (بر شی) صایدیلر" دیدی.

٣١- (ای رسولم!) ایشته بویله‌جه هر پیغمبر ایچون کناهکارلردن بر دوشمان قیلدق. هدایت ایدیجی اولارق ده، یاردیمجی اولارق ده ربّڭ یتر!

٣٢- انکار ایدنلر ایسه: "قرآن، اوڭا بر دفعه‌ده طوپلیجه ایندیریلملی دگلمیدی؟" دیدیلر. اونڭله سنڭ قلبڭی قوّتلندیرمك ایچون بویله (آزار آزار ایندیرمشز)در و اونی (سڭا) آغیر آغیر اوقودق.[2]

---

(١) انسانلری قبوله مجبور بیراقاجق طرزده معجزه کوستریلمه‌مسی حقّنده باقیڭز؛ (صحیفه ١٢٧، حاشیه ٢)

(٢) "اونلری شبهه‌یه دوشورتن، کویا قرآنڭ دفعةً (بر سفرده) نازل اولماسیدر. دیمك قرآن دفعةً نازل اولمش اولسه ایدی، اللّهڭ کلامی اولدیغنده شبهه‌لری اولمایاجقدی. لکن قرآنڭ پارچه پارچه نازل اولمسی، اونلرڭ شبهه‌لرینی باعث اولمشدر، و: 'بو بشر کلامیدر (انسان سوزیدر)، پارچه پارچه یاپیلیشی قولایدر، بز ده یاپابیلیرز.' دییه شبهه‌یه دوشمشلردر. قرآن کریم دخی اونلرڭ قولای ظن ایتدکلری یولی، بِسُورَةٍ [بر سوره] تعبیری ایله اخطار ایتمش و: 'هایدی سزڭ قولای ظن ایتدیگڭز پارچه پارچه شکلده اولسون مثلنی کتیریڭز' دییه، اونلری قولای عد ایتدکلری یولده بوغمشدر.

و کذا زمخشرینڭ بیاننه کوره، قرآن کریمڭ سوره‌لره تقسیم ایدیلمش بر شکلده نازل اولمه‌سنده چوق فائده‌لر واردر. أوت چوق غریب لطائفی (کوزللکلری) حاوی اولدیغی (طاشیدیغی) ایچون، شو اسلوب غریب (کورولمه‌مش بر اسلوب) اختیار ایدیلمشدر (سچیلمشدر)." (اشارات الاعجاز، ١٨٦)

٣٣- هم سڭا (دعواڭى ابطال ايچون) كتيردكلرى هيچ بر تمثيل يوقدركه، (بز) سڭا حقّى (اونڭ طوغرى جوابنى) و آچيقلامه جهتيله داها كوزلنى كتيرمش اولمايالم.(١)

٣٤- او يوزلرى أوستى جهنّمه (سورولوب) طوپلاناجق اولانلر يوقمى، ايشته اونلر، يرجه اڭ كوتو و يولجه اڭ صاپيق اولانلردر.

٣٥- جلالم حقّى ايچون، موسى‌يه كتابى ويردك؛ قرداشى هارونى ده برابرنده ياردېمجى ياپدق.

٣٦- "هايدى! آيتلريمزى يالانلايان او قومه كيدڭ!" ديدك. (فقط اونلر ايلچيلريمزى يالانلاديلر.) بونڭ أوزرينه اونلرى تماماً هلاك ايتدك.

٣٧- نوح قومنى ده (هلاك ايتدك)؛ پيغمبرلرى يالانلادقلرى وقت، اونلرى صوده بوغدق و اونلرى انسانلر ايچون بر عبرت قيلدق. و او ظالملر ايچون (پك) أَلملى بر عذاب حاضرلادق!

٣٨- عاد و ثمود قوملرينى، رَس خلقنى و بونلرڭ آراسنده داها بر چوق نسللرى ده (بو يوزدن هلاك ايتدك).(٢)

٣٩- هر برينه (ايقاظ ايديجى) مثاللر كتيردك. (فقط ديڭله‌مدكلرى ايچون) هپسنى تماماً قيروب كچيردك.

٤٠- (اى رسولم!) آند اولسونكه (بو مشركلر)، بلا ياغمورينه (طاشه) طوتولان او شهره اوغراديلر. پكى اونى (اوراده‌كى هلاك علامتلرينى) كورمييورلرميدى؟ خير! (اونلر) تكرار ديريلمه‌يى اوممايورلردى.

٤١- سنى كوردكلرى زمان، سنى آنجق آلايه آلييورلر ده: "بومى اللّهڭ پيغمبر اولارق كوندرديكى؟" (دييورلر).

٤٢- "اگر (اونلره طاپمقده) أوزرلرينه ثبات ايتمه‌سه‌يدك، نره‌ده ايسه بزى الٰهلريمزدن صاپديراجقدى!" (ديرلر.) فقط عذابى كوردكلرى زمان، يولجه داها صاپيق اولانڭ كيم اولديغنى ايلريده بيله‌جكلر!

٤٣- هواسنى (نفسانى آرزولرينى) كنديسنه آلٰه ايدينن كيمسه‌يى كوردڭمى؟ او حالده (وظيفه‌ڭ ساده‌جه تبليغ ايكن) اونڭ أوزرينه سنمى وكيل اولاجقسڭ؟(٣)

---

(١) "(قرآن) اهل ضلالتڭ (حقدن صاپانلرڭ) بتون اقسامنى (قسملرينى) صوصديررو شبهاتڭ (شبهه‌لرڭ) بتون منشألرينى (قايناقلرينى) قپاتير. اهل ضلالت ايچون، ايچنه كيروب صاقلاناجق شيطانى بر دليك بيراقمييور، قپاتييور. آلتنه كيروب كيزلنه‌جك بر پردهٔ ضلالت بيراقمييور، ييرتييور. يالانلرندن هيچ بر يالانى بيراقمييور، باشنى ازييور." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ١٩)

(٢) رَسْ، قويو ديمك اولوب، اصحاب رسّڭ ده پيغمبرلرينى بر قويويه حپس ايدرك ئولديردكلرندن ويا پوتپرست اولدقلرندن طولايى قويو باشنده هلاك ايديلن بر قوم ويا اصحاب اخدود ويا حَبيبُ النَّجّارى ئولديره‌رك بر قويويه آتان آنطاكيه اهاليسى اولدقلرى روايت ايديلمشدر. (رازى، ج. ٢٤/١٢، ٨٣)

(٣) "انسان، جبلّيتى (اصلى) و فطرتى (ياراتيليشى) حسبيله (جهتيله) نفسنى سور. بلكه اوّلاً و بالذات يالڭز ذاتنى سور، باشقه هر شيئى نفسنه فدا ايدر. معبوده (اللّهه) لايق بر طرزده نفسنى مدح ايدر. معبوده لايق بر تنزيه ايله نفسنى معايبدن (عيبلردن) تنزيه و تبرئه ايدر (اوزاق كورور). ألدن كلديكى قدر قصورلرى كندينه لايق كورمز و قبول ايتمز. نفسنه پرستش ايدر (طاپار) طرزنده شدّتله مدافعه ايدر. حتى فطرتنده توديع ايديلن (اماناتاً ويريلن) و معبود حقيقينڭ (حقيقى عبادته لايق اولان اللّهڭ) حمد و تسبيحى ايچون اوڭا ويريلن جهازات (جهازلرى) و استعدادى (قابليتلرى)، كندى نفسنه صرف ايدرك: مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ [هواسنى (نفسانى آرزولرينى] كنديسنه آلٰه ايدينن كيمسه) (آيتنڭ) سرّينه مظهر اولور، كنديني كورور، كندينه كوونير، كنديني بگنير." (سوزلر، ١٧نجى سوز، ٨٥)

٤٤- يوقسه كرچكدن اونلرڭ چوغنڭ (سوز) ديڭله‌يه‌جكلرينى ويا عقل ايرديره‌جكلرينيمى صانييورسڭ؟ اونلر آنجق حيوانلر كبيدر؛ حتى اونلر يولجه داها صاپيقدرلر.

٤٥- ربّڭڭ كولكه‌يى ناصل اوزاتديغنى كورمدڭمى؟ اگر ديله‌سه‌يدى اونى البته ثابت قيلاردى. صوڭره (بز) كونشى اونڭ أوزرينه بر دليل (او كولكه‌نڭ سببى) قيلدق.

٤٦- صوڭره (كونشڭ يوكسلمسيله) اونى ياواش ياواش طوتارق كنديمزه چكدك (اورته‌دن قالديردق).

٤٧- سزه كيجه‌يى بر أورتو، اويقويى بر استراحت قيلان ده؛ كوندوزى (رزق ايچون چاليشمق أوزره) طاغيلمه (زمانى) ياپان ده، اودر.

٤٨- هم روزكارلرى رحمتنڭ أوڭنده بر مژده‌جى اولارق كوندرن، اودر. و كوكدن ترتميز بر صو اينديردك.

٤٩- تاكه اونڭله ئولو بر يرى ديريلته‌لم و ياراتديغمز بر چوق حيوانلره و انسانلره اونڭله صو ويره‌لم.

٥٠- جلالم حقّى ايچون، عبرت آلسينلر دييه بونى آرالرنده چشيدلى شكللرده آچيقلادق؛[١] فقط انسانلرڭ چوغى نانكورلكدن باشقه بر شيئه ياناشمامقده‌در.

٥١- حالبوكه ديله‌سه‌يدك، البته هر شهره (عاقبتلرندن خبر ويرن) بر قورقوتوجى (پيغمبر) كوندرردك.

٥٢- اويله ايسه كافرلره اويما و بونڭله (بو قرآنله) اونلره قارشى بيوك بر جهاد ايله مجاهده ايت!

٥٣- ايكى دڭزى (بيوك صو كتله‌لرينى بربرينه) صاليويرن ده اودر. بو (نهر و كوللر) طاتلى، صوسزلغى كيدريجى؛ بو (دڭز) ايسه طوزلى، آجيدر. بونڭله برابر آرالرينه بر انكل و آشيلماز بر صينير قويمشدر.[٢]

٥٤- و يينه، صودن بر انسان ياراتان، صوڭره اونى نسب و خِصم (اقربا صاحبى) قيلان اودر. و ربّڭ، (هر شيئه كوجى يتن) قديردر.

٥٥- بويله ايكن (اونلر) اللّهى بيراقوب، نه كنديلرينه فائده ويره‌جك نه ده كنديلرينه ضررى طوقوناجق شيلره طاپييورلر. كافر ايسه، ربّيسنه قارشى (عاصى اولمقله، شيطانه) ياردیمجيدر.

(١) "كائناتده تصرّف ايدن حشمت ربوبيت (اللّهڭ حشمتلى تربيه ايديجيلگى)، او قوجه كونشى شو زمين يوزنده‌كى (دنياده‌كى) ذى حياتلره (جانليلره) بر خدمتكار، بر لامبه، بر اوجاق؛ و قوجه كرۀ زمينى (ير كره‌يى) اونلره بر بشيك، بر منزل بر تجارتكاه؛ و آتشى، هر يرده حاضر بر آشچى و دوست؛ و بلوطى، سوزكچ و مرضعه (سوت آننه‌سى)؛ و طاغلرى، مخزن و آنبار؛ و هوايى، ذى حياته انفاس (نفس) و نفوسه (نفسلره) يلپازه؛ و صويى، يڭيدن حياته كيرنلره سوت امزيرن دايه (دادى) و حيواناته آب حيات (حيات صويى) ويرن بر شربتجى حكمنه كتيرن ربوبيت الٰهيه، غايت واضح (آچيق) بر صورتده وحدانيت الٰهيه‌يى (اللّهڭ برلگنى) كوسترر. أوت خالق واحددن (بر اولان ياراتيجيدن) باشقه كيم كونشى ارضليلره مسخّر (امر آلتنده) بر خدمتكار ايدر؟ و او واحد احددن (صفتلرنده و ذاتنده بر اولان اللّهدن) باشقه كيم هوايى ألنده طوتار، پك چوق وظيفه‌لرله توظيف ايدوب (وظيفه‌لنديروب)، روى زمينده (ير يوزنده) چويك چالاك (غايت چويك) بر خدمتكار ايدر؟ و او واحد احددن باشقه كيمڭ حدّينه دوشمشدركه، آتشى آشچى ياپسين و كبريت باشى قدر بر ذرّه‌جك آتشه، بيڭلر بطمان (طونلرجه آغيرلقده) اشيايى يوتديرسون و هكذا (بونڭ كبى). هر بر شى، هر بر عنصر، هر بر اجرام علويه (كوك جسملرى)، او حشمت ربوبيت نقطه‌سنده واحد ذوالجلالى (جلال صاحبى و بر اولان اللّهى) كوسترر." (مكتوبات، ٢٠نجى مكتوب، ٦٥)

(٢) ايكى دڭزڭ برلشمه‌مسى حقّنده باقڭز؛ (صحيفه ٥٣١، حاشيه ١)

٥٦- (ای رسولم!) سنی آنجق بر مژده‌له‌ییجی و بر قورقوتوجی اولارق کوندردك.

٥٧- دیکه: "(بن) سزدن بوڭا (تبلیغ وظیفه‌مه) قارشیلق بر اجرت دگل، آنجق ربّیسنه بر یول طوتمق ایسته‌ین کیمسه (اولمه‌گزی) ایسته‌یورم."

٥٨- او حالده (اصلا) ئولمز اولان او حیات صاحبنه (اللّهه) توکّل ایت و اوڭا حمد ایله تسبیح ایت! قوللرینڭ کناهلرندن خبردار اولارق او یتر!

٥٩- اوکه، کوکلری و یری و ایکیسی آراسنده بولونانلری آلتی کونده یاراتدی.[١] صوڭره عرشه حکم ایتدی. (او) رحماندر؛ آرتق بونی (بو عالمڭ یاراتیلیشنی)، حقّیله خبردار اولان برینه (ربّڭه) صور!

٦٠- اونلره: "رحمانه سجده ایدڭ!" دینیلدیگی زمان: "رحمن ده نه‌یمش؟ بزه امر ایدییور اولدیغڭ شیئه (سن دیدڭ دییه) سجده‌می ایده‌جگز؟" دیدیلر و (بو دعوت) اونلرڭ نفرتنی آرتیردی.[٢]

٦١- نه یوجه‌در او اللّهکه، کوکده برجلر یاپدی و ایچلرنده بر لامبه (اولان کونش)،[٣] بر ده آیدینلاتیجی بر آی قیلدی.

٦٢- او (رحمان)، عبرت آلمق ایسته‌ین ویا شکر ایتمك ایسته‌ین کیمسه ایچون کیجه ایله کوندوزی بربری آردنجه کتیرندر.

٦٣- رحمانڭ قوللری ایسه، اویله کیمسه‌لردرکه، یر یوزنده تواضع (و وقار) ایچنده یوروولر؛ جاهللر اونلره بر لاف آتدقلری زمان، "سلام (اللّٰه سلامت ویرسین)!" دیرلر (کچرلر).

٦٤- اونلرکه، ربلرینه سجده ایدن کیمسه‌لر اولارق و قیامه طورارق کیجه‌لرلر.

٦٥- و اونلرکه: "ربّمز! جهنّم عذابنی بزدن اوزاقلاشدیر! چونکه اونڭ عذابی دواملیدر" دیرلر.

٦٦- کرچکدن اوراسی نه کوتو بر قرارکاه و (نه کوتو) بر اقامتکاهدر![٤]

٦٧- هم اونلرکه، خرجادقلری زمان نه اسراف ایدرلر، نه ده جمریلك ایدرلر؛ (خرجامه‌لری) بو ایکیسنڭ آراسنده اورته بر یولده اولور.

---

(١) باقیڭز؛ (صحیفه ١٥٦، حاشیه ١)

(٢) بو آیت کریمه، قرآن کریمده‌کی اون درت سجده آیتنڭ یدنجیسیدر. تلاوت سجده‌سنڭ تعریفی ایچون، باقیڭز؛ (صحیفه ١٧٥، حاشیه ٢)

(٣) "لامبه تعبیریله شویله بر اسلوبه پنجره آچارکه، شو عالم بر سرای و ایچنده اولان اشیا (وارلقلر) ایسه انسانه و ذی حیاته (جانلیلره) احضار ایدیلمش (حاضرلانمش) مزینات (سوسلر) و مطعومات (ییه‌جکلر) و لوازمات (لازم اولان شیلر) اولدیغنی و کونش دخی مسخّر (اطاعتکار) بر مومدار اولدیغنی اخطار ایله (خاطرلاتمقله)، صانعڭ (هرشیئی صنعتله یاراتان اللّهڭ) حشمتنی (یوجه‌لگنی) و خالقڭ (یاراتیجنڭ) احساننی افهام ایدرك (آڭلاتارق) توحیده (اللّهڭ برلگنه) بر دلیل کوستررکه، مشرکلرڭ اڭ مهم، اڭ پارلاق معبود (الٰه) ظن ایتدکلری کونش، مسخّر بر لامبه، جامد (جانسز) بر مخلوقدر." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ١٢)

(٤) "(فرقان سوره‌سی: ٦٥، ٦٦ آیتلری) کبی پك چوق آیتلر و باشده رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلام عموم پیغمبرلر و اهل حقیقت، هر وقت دعالرنده اڭ زیاده: اَجِرْنَا مِنَ النَّارِ [بزی آتشدن قورو!] نَجِّنَا مِنَ النَّارِ [بزی آتشدن قورتار!] خَلِّصْنَا مِنَ النَّارِ [بزی آتشدن خلاص أیله!] و وحی و شهوده (کورمه‌لرینه) بناءً، اونلرجه قطعیت کسب ایدن (کسینلك قزانان) 'جهنّمدن بزی حفظ ایت! (قورو)' دیمه‌لری کوستریورکه، نوع بشرڭ (انسانلغڭ) اڭ بیوك مسئله‌سی جهنّمدن قورتولمقدر و کائناتڭ پك چوق اهمّیتلی و معظم و دهشتلی بر حقیقتی جهنّمدرکه، بر قسم او اهل شهود و اهل کشف و اهل تحقیق (اللّهڭ ولی قوللری) اونی مشاهده ایدر (کورور) و بر قسمی ترشحاتنی (ایزلرینی) و کولکه‌لرینی کورور، دهشتندن فریاد ایدرلر. 'بزی اوندن قورتار!' دیرلر." (شعاعلر، ١١نجی شعاع، ٢٢٤)

٦٨- اونلركه، الله ايله برابر باشقه بر الٓهه يالوارمازلر؛ حق بر سبب اولمادقجه اللّهك حرام قيلديغى جانى ئولديرمزلر و زنا ايتمزلر. كيم بونلرى ياپارسه، بر كناه ايله (او كناهك جزاسى ايله) قارشيلاشير.

٦٩- قيامت كونى اوڭا عذاب قاتلانير و اونك ايچنده خور (و حقير) بر كيمسه اولارق أبدياً قالير.

٧٠- آنجق توبه ايدوب ايمان ايدن و صالح بر عمل ايله عمل ايدن مستثنا. ايشته اونلر وار يا، الله اونلرك كوتولكلرينى ايلكلره چويرر.(١) چونكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

٧١- ايشته كيم توبه ايدوب صالح عمل ايشلرسه، آرتق شبهه‌سزكه او، توبه‌سى قبول ايديلمش اولارق اللّهه دونر.

٧٢- اونلر (او مؤمنلردر)كه، يالان يره شاهدلك ايتمزلر؛ بوش شيلر (سوز و حركتلر) ايله قارشيلاشدقلرى زمان، (يوز چويره‌رك) وقارله كچوب كيدرلر.

٧٣- هم اونلركه، ربلرينك آيتلرى (كنديلرينه) خاطرلاتيلديغنده، اونلره قارشى صاغير و كور كيمسه‌لر اولارق (منكرلر كبى، آڭلامادن) يوزلرى أوزره قاپانمازلر. (بالعكس او حقيقتى حقّيله ادراك ايدرك سجده‌يه قاپانيرلر.)

٧٤- يينه اونلركه: "ربّمز! بزه زوجه‌لريمزدن و نسلليريمزدن كوز آيدينلغى اولاجق (صالح) كيمسه‌لر احسان أيله و بزى تقوا صاحبلرينه امام (هر خصوصده كنديسنه تابع اولونان رهبر) قيل!" ديرلر.

٧٥- ايشته اونلر، صبر ايتمه‌لرينه قارشيلق (جنّته‌كى) يوكسك مقاملرله مكافاتلانديريلاجق و اوراده بر صاغلق تمنّيسى و بر سلامله قارشيلاناجقلردر.

٧٦- اوراده ابدى اولارق قاليجيدرلر. (اوراسى) نه كوزل بر قراركاه و (نه كوزل) بر اقامتكاه اولمشدر!

٧٧- (اى رسولم!) ديكه: "اگر دعاڭز اولماسه، ربّم سزه نه دييه اهمّيت ويرسين؟"(٢) (اى مشركلر!) فقط (سز رسولمى) كرچكدن يالانلاديڭز؛ اويله ايسه (عذاب) ايلريده (أوزريڭزه) شرط اولاجقدر.

---

(١) "نفس امّاره (دائما كوتولكى امر ايدن نفس) تخريب و شر جهتنده نهايتسز جنايت ايشله‌يه‌بيلير، فقط ايجاد و خيرده اقتدارى (كوجى) پك آزدر و جزئيدر. اوت، بر خانه‌يى بر كونده خراب ايدر، يوز كونده ياپاماز. لكن اگر انانيتى (بنلكى و غرورى) براقسه، خيرى و وجودى توفيق الٓهيدن (اللّهك موفّق قيلمه‌سندن) ايسته‌سه، شر و تخريبدن و نفسه اعتماددن (كوونمكدن) واز كچسه، استغفار ايدرك تام عبد (قول) اولسه، او وقت: يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ حَسَنَاتٍ [الله اونلرك كوتولكلرينى ايلكلره چويرر] سرّينه مظهر اولور. اونده‌كى نهايتسز قابليت شر (كوتولك ياپمه قابليتى)، نهايتسز قابليت خيره (ايلك ياپمه قابليتنه) انقلاب ايدر (دونر)." (سوزلر، ٢٣نجى سوز، ١١٠)

(٢) "أوت قدرت، انسانى چوق دائره‌لرله علاقه‌دار بر وضعيتده ياراتمشدر. هم الڭ كوچك و الڭ حقير (اهميتسز) بر دائره‌ده، انسانك الى يتيشه‌بيله‌جك قدر انسانه بر اختيار، بر اقتدار ويرمشدر. فرشدن (يردن) عرشه، ازلدن ابده قدر الڭ كنيش دائره‌لرده انسانك وظيفه‌سى، يالگز دعادر. أوت قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّى لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ [ديكه: اگر دعاڭز اولماسه، ربّم سزه نه دييه اهمّيت ويرسين؟] آيت كريمه‌سى، بو حقيقتى تنوير (آيدينلاتمه‌يه) و اثباته كافيدر. اويله ايسه، چوجغك الى يتيشه‌مديكى بر شيئى پدرندن و والده‌سندن ايسته‌ديكى كبى؛ عبد (قول) ده، عجز و فقريله ربّيسنه التجا ايدر (صيغينير) و خالقندن (ياراتيجيسندن) ايستر." (مثنوئ نوريه، حباب، ٩٦)

٢٦- شعرا سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٢٢٧ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهك اسميله

١- طا، سين، ميم.[1]

٢- بونلر، (حق ايله باطلى) آپ آچيق بيان ايدن كتابك آيتلريدر.

٣- (اى رسولم!) سن (اونلر) مؤمن كيمسه‌لر اولمايا‌جقلر دييه، نره‌ده‌يسه كندى نفسكى هلاك ايديجيسك!

٤- ديله‌سه‌ك، اونلره كوكدن بر معجزه ايندیررز ده بويونلرى اوڭا اگيلوب قالانلر (اولارق اينانمه‌يه مجبور) اولورلر.

٥- حالبوكه اونلره رحماندن هيچ بر يڭى نصيحت كلمزكه اوندن يوز چويريجى كيمسه‌لر اولماسينلر!

٦- أوسته‌لك (اونى) كرچكدن يالانلاديلر؛ فقط كنديسيله آلاى ايدوب طوردقلرى شيلرك خبرلرى كنديلرينه ياقينده كله‌جكدر.

٧- ير يوزينى كورمديلرمى؟ اوراده هر كوزل چفتدن (و جنسدن) نيجه بيتكيلر يتيشديردك.

٨- شبهه‌سز بونده، (اللّهك قدرتنه) آپ آچيق بر دليل واردر. بوڭا رغماً اونلرك چوغى ايمان ايتمش كيمسه‌لر دگلدر.

٩- محقّقكه، عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن)، رحيم (چوق مرحمت ايدن) البته آنجق ربّكدر.

١٠- ١١- هانى ربّك موسى‌يه: "او ظالملر طوپلیلغنه، فرعونك قومنه كيت! (اللّهه قارشى كلمكدن) حالا صاقينمايا‌جقلرمى؟" دييه ندا بويوردى.

١٢- (موسى شويله) ديدى: "ربّم! محقّقكه بن، (اونلرك) بنى يالانلامه‌لرندن قورقارم!"

١٣- "و كوكسم طارالير، ديلم آچيلماز؛ اونك ايچون (بڭا ياردیمجى اولمق أوزره) هارونه ده پيغمبرلك وير!"

١٤- "هم اونلر ايچون بنم عليهمده (بڭا اسناد ايتدكلرى) بر صوچ ده وار (اونلردن بريني خطا ايله ئولديرمشدم)؛ بو يوزدن بنى ئولديرمه‌لرندن قورقارم!"

١٥- (الله) بويورديكه: "اصلا! (سڭا بر شى ياپامازلر.) شيمدى (ايكيڭز ده) معجزه‌لريمزله كيدك؛ محقّقكه بز (بن عظيم الشّان)، (آراڭزده اولاجق شيلرى) ديڭله‌ييجيلر اولارق سزڭله برابرز!"

١٦- ١٧- هايدى (ايكيڭز ده) فرعونه كيدك ده ديڭكه: "شبهه يوقكه بز، اسرائيل اوغوللريني بزمله برابر كوندره‌سك دييه عالَملرك ربّنك ايلچيسى‌يز."

١٨- (فرعون) ديديكه: "(بز) سنى چوجقكن ايچمزده يتيشديرمدكمى؟ عمريڭك نيجه ييللريني آرامزده كچيرمدڭمى؟"

١٩- "صوڭنده او ياپديغك ايشى ده ياپدك؛[2] او حالده سن نانكورلردنسك!"

---

(١) باقيڭز؛ (بقره سوره‌سى، صحيفه ١، حاشيه ١)

(٢) قصص سوره‌سى اون بشنجى آيتده آڭلاتيلديغى كبى، موسى عليه السّلام خطاءً بر آدم ئولديرمشدى. فرعون بوراده، موسى عليه السّلامك او آدمك ئولومنه سببيت ويرمسنى بهانه ايدرك، اونى بو قصدسز حركتيله صوچلامقده‌در. (رازى، ج. ٢٤/١٢، ١٢٦)

٢٠- (موسى:) "بن بونى او زمان (أويله قصدم اولمادن، صوڭى ئولوم اولاجغنى) بيلمه‌ين كيمسه‌لردن اولارق ياپدم" ديدى.

٢١- "سزدن قورقنجه همن ايچڭزدن قاچدم؛ صوڭره ربّم بڭا حكمت ويردى و بنى پيغمبرلردن قيلدى."

٢٢- "(سرايڭده يتيشمكله) باشمه قاقديغڭ بو نعمت ده، اسرائيل اوغوللرينى كنديڭه كوله ايدينديگڭ ايچوندر."

٢٣- فرعون ديديكه: "عالملرڭ ربّى ده نه‌در؟"

٢٤- (موسى:) "(او،) كوكلرڭ و يرڭ و ايكيسى آراسنده بولونانلرڭ ربّيدر! اگر قطعى اولارق بيلن كيمسه‌لر ايسه‌ڭز (بونى سز ده آڭلارسڭز)!" ديدى.

٢٥- (فرعون،) اطرافنده بولونانلره: "ايشيتمييور-ميسڭز؟" ديدى.

٢٦- (موسى:) "(او،) سزڭ ده ربّڭز، أوڭجه‌كى آتالريڭزڭ ده ربّيدر!" ديدى.

٢٧- (فرعون يينه اطرافنده‌كيلره:) "سزه كوندريلن بو ايلچيڭز شبهه يوق، مطلقا دليدر!" ديدى.

٢٨- (موسى:) "(او،) طوغونڭ و باتينڭ و ايكيسى آراسنده بولونانلرڭ ربّيدر! اگر عقلڭزى قوللانيرسه‌ڭز (بونى سز ده آڭلارسڭز)!"[1] ديدى.

٢٩- (فرعون:) "يمين اولسونكه بندن باشقه‌سنى آلّه ايدينيرسه‌ڭ، سنى مطلقا زندانه آتيلانلردن ايدرم!" ديدى.

٣٠- (موسى:) "سڭا (پيغمبرلگمى) آپ آچيق بيلديرن بر شى (بر معجزه) كتيرمش اولسه‌م ده‌مى؟" ديدى.

٣١- (فرعون:) "اگر (ادّعاڭده) طوغرى كيمسه‌لردن ايسه‌ڭ، هايدى اونى كتير!" ديدى.

٣٢- بونڭ أوزرينه (موسى) عصاسنى (يره) بيراقدى؛ بر ده باقديلركه او، آپ آچيق بر اژدرهادر!

٣٣- و ألنى (قويننדن) چيقاردى؛ بر ده كورديلركه او، باقانلره بمبياض (پارلايان، ايشيق صاچان بر ألدر).

٣٤- (فرعون) اطرافنده‌كى ايلرى كلنلره: "شبهه‌سزكه بو، كرچكدن بيلكيلى بر سحر-بازدر!" ديدى.

٣٥- "سحرى ايله سزى يورديڭزدن چيقارمق ايسته‌يور. شيمدى نه بويورورسڭز؟"

٣٦- ديديلركه: "اونى و قرداشنى بكلت و شهرلره طوپلاييجيلر كوندر!"

٣٧- "بتون بيلكيلى ماهر سحربازلرى سڭا كتيرسينلر."

٣٨- بويله‌جه سحربازلر، بللى بر كونڭ تعيين ايديلن وقتنده بر آرايه كتيريلدى.

٣٩- انسانلره ده: "سز طوپلاناجق اولان كيمسه‌لرميسڭز؟ (هايدى چابوق طوپلانڭ!)" دينيلدى.

---

(١) "شو كائناتده‌كى موجوداتڭ بربرينه تعاونى (ياردیم ايتمسى)، تجاوبى (بربرلرينه جواب ويرمه‌لرى)، تساندى (طايانيشمه‌لرى) كوستركه، عموم مخلوقات، بر تك مربينڭ (تربيه ايديجينڭ) تربيه‌سنده‌درلر. (...) چونكه زمينده‌كى ذى حياتلره (جانليلره) لوازمات حياتيه‌يى (حياتلرى ايچون لازم اولان شيلرى) امر ربّانى ايله پيشيرن كونشدن و تقويمجيلك ايدن قمردن طوت؛ تا ضيا، هوا، ماء (صو)، غدانڭ ذى حياتلرڭ امدادينه قوشمه‌لرينه و نباتاتڭ دخى حيواناتڭ امدادينه قوشمه‌لرينه و حيوانات دخى انسانلرڭ امدادينه قوشمه‌لرينه (قدر) (...) كريمانه (جومردجه) بربرينه ياردیم ايتمك، بربرينڭ صداى حاجتنه (احتياج سسلرينه) جواب ويرمك، بربرينى تقويه ايتمك، البته بالبداهه (آچيقجه) بر تك، يكتا، واحد احد (صفتلرنده و ذاتنده بر اولان الله)، فرد صمد (بر اولان و هركسڭ احتياجنى قارشيلاديغى حالده كنديسى هيچ بر شيئه محتاج اولمايان)، قدير مطلق (هرشيئه كوجى يتن)، عليم مطلق (هرشيئى بيلن)، رحيم مطلق (صوڭسز مرحمت صاحبى)، كريم مطلق (صوڭسز اكرام ايديجى) بر ذات واجب الوجودڭ (وارلغى ضرورى اولان اللّٰهڭ) خدمتكارلرى و مأمورلرى و مصنوعلرى (صنعتلى اثرلرى) اولدقلرينى كوستررو." (مكتوبات، ٣٣نجى مكتوب، ٣١٧)

٤٠- (و بينه:) "اومارزكه غالب كلنلر اونلر اولور ده، (بز ده) او سحربازلره اويارز!" (ديديلر.)

٤١- ديركن سحربازلر كلديگنده فرعونه: "اگر غالب كلنلر بز اولورسه‌ق، شبهه‌سز بزه البته بر مكافات وار دگلمى؟" ديديلر.

٤٢- (فرعون:) "اوت، هم او تقديرده طوغريسى سز، البته (بڭا) ياقين قيلينمش كيمسه‌لردن اولاجقسڭز" ديدى.

٤٣- موسى اونلره: "سز (كوز بويامق أوزره) نه آتاجق كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، آتڭ (باقالم)!" ديدى.[1]

٤٤- بونڭ أوزرينه (اونلر) ايپلرينى و دگنكلرينى آتديلر و (بوبورلنه‌رك:) "فرعونڭ شرفى أوزرينه يمين ايدرزكه، محقّق غالب اولانلر البته آنجق بزز!" ديديلر.

٤٥- صوڭره، موسى عصاسنى بيراقدى؛ بر ده باقديلركه او، اونلرڭ اويديرمقده اولدقلرى شيلرى يوتويور!

٤٦- سحربازلر (بونڭ اصلا بر سحر اولماديغنى آڭلايوب) همن سجده‌يه قاپانان كيمسه‌لر اولارق (يرلره) آتيلديلر.

٤٧- ٤٨- "عالملرڭ ربّنه، موسى و هارونڭ ربّنه ايمان ايتدك!" ديديلر.

٤٩- (فرعون:) "(بن) سزه اذن ويرمدن اوڭا ايمان ايتديڭز، اويله‌مى؟ شبهه‌سزكه او، كرچكدن سزه سحرى أوگرتن بيوگڭزمش. اما ايلريده البته كوره‌جكسڭز. مطلقا ألليڭزى و آياقلريڭزى چاپرازلامه كسه‌جگم و هپڭزى كسينلكله آصاجغم!" ديدى.

٥٠- (اونلر ايسه) ديديلركه: "ضررى يوق؛ چونكه بز ربّمزه دونوجى كيمسه‌لرز."

٥١- "طوغريسى بز (بو مجلسده) ايمان ايدنلرڭ ايلكى اولديغمزدن، ربّمزڭ بزم ايچون خطالريمزى باغيشلاياجغنى اومارز."

٥٢- نهايت موسى‌يه: "قوللريمى كيجه‌لين يوله چيقار؛ چونكه سز (فرعون اوردوسى طرفندن) تعقيب ايديله‌جك كيمسه‌لرسڭز!" دييه وحى ايتدك.

٥٣- صوڭره فرعون (اسرائيل اوغوللرينڭ يوله چيقديغنى دوينجه) شهرلره (عسكر) طوپلاييجيلر كوندردى.

٥٤- (عسكرلر طوپلاننجه، فرعون:) "شبهه يوقكه شونلر (اسرائيل اوغوللرى) البته آز بر طوپليلقدر."

٥٥- "و شبهه‌سزكه اونلر، بزى كرچكدن قيزديران كيمسه‌لردر."

٥٦- "طوغريسى بز ايسه، البته اويانيق بر جماعتز" (ديدى).

٥٧- ٥٨- بويله‌لكله (اسرائيل اوغوللرينڭ پشنه دوشوره‌رك) اونلرى باغچه‌لردن، پيڭارلردن، خزينه‌لردن و كوزل يرلردن چيقاردق.

٥٩- ايشته بويله! آرتق اورالره اسرائيل اوغوللرينى وارث قيلدق!

٦٠- ديركن، (فرعون و عسكرلرى) كون طوغومنه اولاشان كيمسه‌لر ايكن (ايركندن) اونلرڭ پشنه دوشديلر.

---

(۱) "عصاى موسى كبى چوق حكمتلرى و فائده‌لرى بولونان قصهٔ موسينڭ (حضرت موسى عليه السّلامڭ حيات حكايه‌سنڭ) و سائر انبيانڭ (ديگر پيغمبرلرڭ) قصّه‌لرينڭ چوق تكرارنده، رسالت احمديه‌نڭ (حضرت محمّد عليه الصّلاة والسّلامڭ پيغمبرلگنڭ) حقّانيتنه بتون انبيانڭ نبوّتلرينى بر حجّت (دليل) كوستروب، اونلرڭ عمومنى انكار ايده‌مه‌ين، بو ذاتڭ (ع‌ص‌م) رسالتنى حقيقت نقطه‌سنده انكار ايده‌مز. حكمتيله و هركس هر وقت بتون قرآنى اوقومه‌يه مقتدر و موفّق اولامديغندن، هر بر اوزون و متوسط (اورته بيوكلكده‌كى) سوره‌يى برر كوچك قرآن حكمنه كتيرمك ايچون، اهمّيتلى اركان ايمانيه (ايمانڭ ركنلرى) كبى او قصّه‌لرى تكرار ايتمسى، دگل اسراف، بلكه معجزانه بر بلاغتدر." (شعاعلر، ۱۱نجى شعاع، ۲٤۰)

٦١- نهايت ايكى طوپليلق بربريني كورنجه، موسينك آرقداشلرى: "محقّقكه بز، البت (كنديلرينه) يتيشيلمش كيمسه‌لرز!" ديدى.

٦٢- (موسى:) "اصلا! ربّم شبهه‌سز بنمله برابردر؛ بڭا يول كوستره‌جكدر" ديدى.

٦٣- بونك أوزرينه موسى‌يه: "عصاڭله دڭزه اور!" دييه وحى ايتدك. (اورنجه دڭز) همن ياريلدى (و اون ايكى يول آچيلدى) ده هر بر پارچه (پك) بيوك طاغ كبى اوليويردى!

٦٤- أوته‌كيلرى (فرعون و عسكرلرينى) ده بورايه ياقلاشديردق.

٦٥- و موسى ايله برابرنده بولونانلرك هپسنى قورتاردق.

٦٦- صوڭره أوته‌كيلرينى صوده بوغدق.

٦٧- شبهه‌سزكه بونده، البته بر عبرت واردر. فقط اونلرك چوغى ايمان ايتمش كيمسه‌لر دگلدر.

٦٨- محقّقكه، عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن)، رحيم (چوق مرحمت ايدن) البته آنجق ربّڭدر.

٦٩- (حبيبم، يا محمّد!) اونلره ابراهيمك خبرينى ده اوقو!

٧٠- هانى، باباسنه و قومنه: "(سز) نه‌لره طاپييورسڭز؟" ديمشدى.

٧١- (اونلر:) "بر طاقيم پوتلره طاپييورز، اويله‌كه (بز) اونلره طاپمقده دوام ايدن كيمسه‌لرز" ديديلر.

٧٢- (ابراهيم:) "پكى دعا ايتديگڭز زمان (اونلر) سزى ايشيتييورلرمى؟" ديدى.

٧٣- "ياخود سزه فائده صاغلايور ويا ضرر ويره‌بيلييورلرمى؟"

٧٤- (اونلر:) "خير! (بز) آتالريمزى بويله ياپار بولدق" ديديلر.

٧٥- ٧٦- (ابراهيم) ديديكه: "سز و أوڭجه‌كى آتالريڭز، آرتق نه‌لره طاپمقده اولديغڭزى كورديڭزمى؟"

٧٧- "ايشته شبهه‌سزكه اونلر (الّه ايدينديگڭز شيلر)، بنم دوشمانمدر؛ آنجق عالملرك ربّى مستثنا!"

٧٨- "(او،) بنى ياراتاندر؛ بڭا طوغرى يولى كوسترن ده اودر!"

٧٩- "بنى ييديرن ده، بنى ايچيرن ده آنجق اودر!"

٨٠- "هم خسته‌لانديغم زمان ده بڭا او شفا ويرر!"(١)

٨١- "اوكه، بنى وفات ايتديره‌جك؛ صوڭره بنى ديريلته‌جك."

٨٢- "دين (حساب) كونى خطاريمى بنم ايچون باغيشلاياجغنى اومديغم اودر!"

٨٣- "ربّم! بڭا حكمت احسان بويور و بنى صالح كيمسه‌لر آراسنه قات!"

---

(١) "أوت منّتدارلق و تشكّرى دعوت ايدن و محبّت و ثنا (أوگكو) حسّنى تحريك ايدن، حياتدن صوڭره رزق و شفا و ياغمور كبى وسيلۀ شكران (شكره سبب اولان) شيلر دخى طوغريدن طوغرى‌يه ذات رزّاق شافى‌يه (بول رزق و شفا ويريجى اولان اللّهه) عائد اولديغى، اسباب و وسائط (سببلر و وسيله‌لر) بر پرده اولديغى هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ [او (چوقجه رزق ويرن) رزّاقدر، اصلا صارصيلماز بر قوّت صاحبيدر] وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ (هم خسته‌لانديغم زمان ده بڭا او شفا ويرر!) وَهُوَ الَّذِى يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا [و (انسانلر) اميدلرينى كسدكدن صوڭره ياغمورى اينديرن آنجق اودر.] كبى آيتلره رزق، شفا و ياغمور، منحصرًا (ساده‌جه) ذات حىّ قيّومك (حيات صاحبى و هر شيئى وارلقده طوتان ذاتك) قدرتنه خاص اولديغى و پرده‌سز، اوندن كلديگنى افاده ايچون قاعدۀ نحويه‌جه علامت حصر و تخصيص (صينيرلامه علامتى) اولان وَهُوَ الَّذِى ۞ هُوَ الرَّزَّاقُ ايله افاده ايتمشدر. علاجلره خاصيتلرى ويرن و تأثيرينى خلق ايدن آنجق او شافئ حقيقيدر." (لمعه‌لر، ٣٠نجى لمعه، ٣٩٣)

۸٤- "صوڭره‌كى امّتلر ايچنده بنم ايچون بر لسان صدق (كوزل بر مدحله آكيلمه‌يى) نصيب أيله!"(۱)

۸۵- "و بنى نعيم جنّتنڭ وارثلرندن قيل!"

۸٦- "بابامه ده مغفرت أيله؛ چونكه او ضلالته دوشنلردندر."

۸۷- "و (انسانلرڭ) ديريلتيله‌جكلرى كون، بنى اوتانديرما!"

۸۸- او كونكه، (اونده) نه مال فائده ويرر، نه ده اولاد!

۸۹- آنجق اللّهه سليم (صاغلام) بر قلبله كلن مستثنا.

۹۰- (او كون) جنّت تقوا صاحبلرينه ياقلاش- ديريلير!

۹۱- جهنّم ده آزغينلره آچيقجه كوستريلير!

۹۲- ۹۳- و اونلره: "سزڭ، اللّهدن باشقه طاپمقده اولدقلريڭز هانى نره‌ده‌در؟ سزه ياردیم ايديپورلرمى، ويا كنديلرينه ياردیملرى طوقونويورمى؟" دينيلير.

۹٤- ۹۵- آرتق اونلر و آزغينلر و ابليسڭ عسكرلرى، هپسى اورايه (جهنّمه) يوز اوستى آتيليرلر.

۹٦- ۹۷- اونلر اوراده (پوتلريله) چكيشه‌رك ديرلركه: "اللّهه يمين اولسونكه، (بز) البته آپ آچيق بر ضلالت ايچنده ايمشز."

۹۸- "چونكه، سزى عالملرڭ ربّيله بر طوتويوردق."

۹۹- "بزى آنجق كناهكارلر ضلالته دوشوردى."

۱۰۰- ۱۰۱- "شيمدى آرتق بزم، نه شفاعتجيلريمز، نه ده ياقين بر دوستمز واردر!"

۱۰۲- "بوڭا رغماً آه كشكه، بزم ايچون حقيقتاً (دنيايه) بر (دونوش) داها اولسه ده مؤمنلردن اولسه‌ق!"

۱۰۳- شبهه‌سزكه بونده، البته بر عبرت واردر. فقط اونلرڭ چوغى ايمان ايتمش كيمسه‌لر دگلدر.

۱۰٤- محقّقكه، عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن)، رحيم (چوق مرحمت ايدن) البته آنجق ربّڭدر.

۱۰۵- نوح قومى (ده) پيغمبرلرى يالانلادى.

۱۰٦- قرداشلرى نوح اونلره شويله ديمشدى: "(اللّهه قارشى كلمكدن) صاقينميورميسڭز؟"

۱۰۷- "شبهه‌سزكه بن، سزڭ ايچون (كوندريل- مش) امين بر پيغمبرم."

۱۰۸- "آرتق، اللّهدن صاقينڭ و بڭا اطاعت ايدڭ!"

۱۰۹- "(بن) بوڭا (تبليغ وظيفه‌مه) قارشيلق سزدن بر اجرت ايسته‌مييورم! بنم اجرتم آنجق عالملرڭ ربّنه عائددر."

۱۱۰- "آرتق اللّهدن صاقينڭ و بڭا اطاعت ايدڭ!"

۱۱۱- (اونلر:) "سڭا اڭ دوشوك كيمسه‌لر (فقيرلر) تابع اولمشكن، (بز) سڭا ايمان ايدر- مى يز؟" ديديلر.

---

(۱) "رضاى الٰهى (اللّهڭ رضاسى) كافيدر. اگر او يار ايسه، هر شى ياردر. اگر او يار دگلسه، بتون دنيا آلقيشلاسه بش پاره دگمز. انسانلرڭ تقديرى، استحسانى، اگر بويله ايشده، بويله عمل اخرويده (آخرته يوڭه‌ليك عملده) علّت (اصل سبب) ايسه، او عملى ابطال ايدر. اگر مرجّح (ترجيح ايتديريجى) ايسه، او عملده‌كى اخلاصى (صميميتى) قيرار. اگر مشوّق (تشويق ايديجى) ايسه صفوتنى ازاله ايدر (صافيلگنى كيدرر).

اگر صرف علامت مقبوليت اولارق، ايسته‌ميه‌رك جناب حق احسان ايتسه، او عملڭ و علمڭ انسانلرده حسن تأثيرى (كوزل تأثيرى) نامنه قبول ايتمك كوزلدركه، وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْاٰخِرِينَ [صوڭره‌كى (امّتلر) ايچنده بنم ايچون بر لسان صدق (كوزل بر مدحله آكيلمه‌يى) نصيب أيله!] (آيتى) بوڭا اشارتدر." (بارلا لاحقه‌سى، ۸۲)

١١٢- (نوح) ديديكه: "اونلرك (او حقير كورديگگز كيمسه‌لرك) نه ياپمقده اولدقلرى حقّنده بنم بيلكيم يوقدر. (بن اونلرك ظاهرده‌كى ايمانلرينه باقارم.)"

١١٣- "اگر آڭلاسه‌ڭز، اونلرك حسابى آنجق ربّمه عائددر."

١١٤- "بن مؤمنلرى (ياندن) قوغوجى ده دگلم."

١١٥- "بن ساده‌جه آپ آچيق بر قورقوتوجى‌يم."

١١٦- (اونلر:) "اى نوح! اگر (بو ديديگڭدن) كرچكدن واز كچمزسه‌ڭ، مطلقا طاشلانا(رق ئولديريل)نلردن اولاجقسڭ!" ديديلر.

١١٧- (نوح ايسه شويله) ديدى: "ربّم! شبهه‌سزكه قومم بنى يالانلاديلر."

١١٨- "آرتق، بنمله اونلرك آراسنى آييرارق آچ (آرامزده حكم وير)؛ بنى و بنمله برابر بولونان مؤمنلرى ده قورتار!"

١١٩- بونك أوزرينه اونى و اونڭله برابر بولونانلرى، او طولى كمى ايچنده قورتاردق.

١٢٠- صوڭره (بونك) آردندن كريده قالانلرى صوده بوغدق.

١٢١- محقّقكه بونده، البته بر عبرت واردر. فقط اونلرك چوغى ايمان ايتمش كيمسه‌لر دگلدر.

١٢٢- شبهه‌سزكه، عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن)، رحيم (چوق مرحمت ايدن) البته آنجق ربّڭدر.

١٢٣- عاد (قومى) ده پيغمبرلرى يالانلادى.

١٢٤- او وقت قرداشلرى هود اونلره شويله ديمشدى: "(اللّهه قارشى كلمكدن) صاقينمييورميسڭز؟"

١٢٥- "محقّقكه بن، سزك ايچون (كوندريلمش) امين بر پيغمبرم."

١٢٦- "آرتق، اللّهدن صاقينك و بڭا اطاعت ايدك!"

١٢٧- "بوڭا قارشيلق سزدن بر اجرت ده ايسته‌مييورم! بنم اجرتم آنجق عالملرك ربّنه عائددر."

١٢٨- "(سز) هر يوكسك يره بر علامت بنا ايدوب (اورالرده و كلوب كچنلرله) اگلنييور-ميسڭز؟"

١٢٩- و "(دنياده) ابدى قاليرسڭز اميدى ايله صاغلام ياپيلرمى ايدينييورسڭز؟"(١)

١٣٠- "ياقه‌لاديغڭز زمان ده، (آجيمه‌سزجه) زوربه‌لر كبيمى ياقه‌لايورسڭز؟"

١٣١- "آرتق، اللّهدن صاقينك و بڭا اطاعت ايدك!"

١٣٢- "بيلوب طورديغڭز شيلر (نعمتلر) ايله سزه ياردیم ايدندن صاقينك!"

١٣٣- ١٣٤- "(او،) سزه صاغمال حيوانلر، اوغوللر، باغچه‌لر و پيڭارلر ايله ياردیم ايتمشدر."

١٣٥- "شبهه‌سزكه بن، سزك أوزريڭزه (دهشتى) بيوك بر كونك عذابندن قورقويورم!"

١٣٦- (اونلر شويله) ديديلر: "(سن) نصيحت ايتسه‌ك ده، نصيحت ايدنلردن اولماسه‌ك ده، بزم ايچون بردر. (بز واز كچمه‌يز!)"

---

(١) "سنك اقتدارك قيصه، بقاك آز، حياتك محدوددر (صينيرليدر). عمرك كونلرى معدود (صاييلى)، هر شيئك فانيدر. اويله ايسه شو قيصه فانى عمريڭى، فانى شيلره صرف ايتمه‌كه فانى اولماسين. باقى (ئولومسز) شيلره صرف ايتكه، باقى قالسين.

اوت، ياشاديغك عمردن دنياده كوره‌جگك استفاده آنجق يوز سنه اولور. بو يوز سنه عمريڭى يوز دانه خرما چكردگى فرض ايده‌لم. بو چكردكلر اسقا ايديلوب (صو ويريلوب) محافظه ايديليرسه، اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ [اللّٰه تعالينك ديله‌ديگى وقته قدر] ميوه ويره‌جك يوز دانه آغاچ اولور. عكس تقديرده آتشه آتوب ياقمقدن باشقه بر استفاده تأمين ايتمز. كذالك (بونك كبى)، سنك او يوز سنه‌لك عمرك دخى شريعت صوييله صولانير و آخرته صرف ايديليرسه، عالم بقاده (آخرتده) الى الابد (صوڭسزه دك) ميوه‌لرندن استفاده ايده‌جكسك." (مثنوىٔ نوريه، ذرّه، ١٦٢)

۱۳۷- "بو (كتيرديگڭ شيلر) أوڭجه كيلرڭ عادتندن باشقه بر شى دگلدر!"

۱۳۸- "بز، عذابه اوغراتيلاجق اولانلر ده دگلز."

۱۳۹- بويله‌جه اونى يالانلاديلر ده اونلرى (شدّتلى بر روزكارله) هلاك ايتدك. شبهه‌سزكه بونده، البته بر عبرت واردر. فقط اونلرڭ چوغى ايمان ايتمش كيمسه‌لر دگلدر.

۱٤۰- محقّقكه، عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن)، رحيم (چوق مرحمت ايدن) البته آنجق ربّڭدر.[1]

۱٤۱- ثمود (قومى ده) پيغمبرلرى يالانلادى.

۱٤۲- قرداشلرى صالح اونلره شويله ديمشدى: "(اللّهه قارشى كلمكدن) صاقينمييورميسڭز؟"

۱٤۳- "محقّقكه بن، سزڭ ايچون (كوندريلمش) امين بر پيغمبرم."

۱٤٤- "آرتق، اللّهدن صاقينڭ و بڭا اطاعت ايدڭ!"

۱٤۵- "بوڭا (بو خدمتمه) قارشيلق سزدن بر اجرت ده ايسته‌مييورم! بنم اجرتم آنجق عالملرڭ ربّنه عائددر."

۱٤٦- ۱٤۷- ۱٤۸- "(سز) بوراده (هر بلادن) امين كيمسه‌لر اولارق باغچه‌لر، پيڭارلر، اكينلر و طومورجقلرى اولغونلاشان خرماقلر ايچنده بيراقيلاجقميسڭز (صانديڭز)؟"

۱٤۹- "(كندى حالنه بيراقيلاجغنى ظن ايدن) شيماريق كيمسه‌لر اولارق طاغلردن أولر يونتويورسڭز."

۱۵۰- "آرتق، اللّهدن صاقينڭ و بڭا اطاعت ايدڭ!"

۱۵۱- "و او حدّى آشانلرڭ (كافرلرڭ) امرلرينه اويمايڭ!"

۱۵۲- "اونلركه، ير يوزنده فساد چيقاررلر و (كرك كنديلرينى، كركسه چوره‌لرنده بولونانلرى) اصلاح ايتمزلر."

۱۵۳- (اونلر) ديديلركه: "سن آنجق اييجه سحرلنمش كيمسه‌لردنسڭ!"

۱۵٤- "سن آنجق بزم كبى بر انسانسڭ! اگر (ادّعاڭده) طوغرى كيمسه‌لردن ايسه‌ڭ، هايدى بر معجزه كتير!"

۱۵۵- (صالح) ديديكه: "ايشته (ايسته‌ديگڭز معجزه قايانڭ ايچندن چيقان) بو ديشى دوه‌در؛ صو ايچمه (حقى بر كون) اونڭدر؛ بللى بر كونڭ صو ايچمه (صيره)سى ده سزڭدر."

۱۵٦- "و اوڭا بر كوتولكله ايليشمه‌يڭ! يوقسه (دهشتى پك) بيوك بر كونڭ عذابى سزى ياقه‌لار!"

۱۵۷- ديركن اونى كسديلر؛ بونڭ أوزرينه (ياپدقلرندن) پيشمانلق دويان كيمسه‌لر اولديلر.

۱۵۸- چونكه، عذاب اونلرى ياقه‌لادى. شبهه يوقكه بونده آپ آچيق بر عبرت واردر. فقط اونلرڭ چوغى ايمان ايتمش كيمسه‌لر دگلدر.

۱۵۹- محقّقكه، عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن)، رحيم (چوق مرحمت ايدن) البته آنجق ربّڭدر.

---

(۱) "سورۀ طسٓمٓ ده اِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ [محقّقكه، عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن)، رحيم (چوق مرحمت ايدن) البته آنجق ربّڭدر] آيتى، او سوره‌ده حكايه ايديلن پيغمبرلرڭ نجاتلرينى (قورتولوشلرينى) و قوملرينڭ عذابلرينى، كائناتڭ نتيجۀ خلقتى (ياراتيليشنڭ نتيجه‌سى) حسابنه و ربوبيت عامّه‌نڭ (اللّهڭ عموم كائناتده‌كى تربيه ايديجيلگنڭ) نامنه او بيڭلر حقيقت قوّتنده اولان آيتى تكرار ايتمك، رحيميت و عزّت ربّانيه‌نڭ او ظالم قوملرڭ عذابنى و رحيميت الهيه‌نڭ دخى انبيانڭ (پيغمبرلرڭ) نجاتلرينى اقتضا ايتديگنى (كركديرديگنى) درس ويرمك ايچون بيڭلر دفعه تكرار اولسه يينه احتياج و اشتياق وار و ايجازلى (قيصه) و اعجازلى (معجزه) بر علوى (يوجه) بلاغتدر (يرنده افاده‌در)." (شعاعلر، ۱۱نجى شعاع، ۲۳٦)

آيريجه قرآنده‌كى تكرارلرڭ حكمتى ايچون، باقيڭز؛ (شعاعلر، ۱۱نجى شعاع، ۲۳۳- ۲٤۱؛ مثنوئ نوريه، قطره، ۲۰٦- ۲۰۸)

١٦٠- لوط قومی (ده) پیغمبرلری یالانلادی.

١٦١- قرداشلری لوط اونلره شویله دیمشدی: "(اللّٰهه قارشی کلمکدن) صاقینمییورمیسکْز؟"

١٦٢- "شبهه‌سزکه بن، سزكْ ایچون (کوندریل- مش) امین بر پیغمبرم."

١٦٣- "آرتق، اللّٰهدن صاقینكْ و بکْا اطاعت ایدكْ!"

١٦٤- "(بن) بوكْا (بو خدمتمه) قارشیلق سزدن بر اجرت ده ایسته‌مییورم! بنم اجرتم آنجق عالملركْ ربّنه عائددر."

١٦٥- ١٦٦- "ربّکْزكْ سزكْ ایچون یاراتدیغی أشلریکْزی بیراقوب ده، ایل عالمكْ (بتون انسانلركْ) ایچندن ارککلره‌می کیدییورسکْز؟ خیر! سز حدّی آشان بر قومسکْز!"[1]

١٦٧- (اونلر:) "ای لوط! اگر (بوندن) حقیقتاً واز کچمزسه‌كْ، مطلقا (مملکتمزدن) چیقاریلانلردن اولاجقسكْ!" دیدیلر.

١٦٨- (لوط) دیدیکه: "شبهه‌سزکه بن، (سزكْ بو) ایشکْزه بغض ایدنلردنم!"

١٦٩- "ربّم! بنی و عائله‌می، بونلركْ یاپمقده اولدقلری شیدن قورتار!" (دیدی.)

١٧٠- بونكْ أوزرینه اونی و بتون عائله‌سنی قورتاردق.

١٧١- آنجق کریده قالانلر آراسنده بولونان (و او قومكْ چرکین عادتلرینی خوش کورن) بر قوجه قاری خارج!

١٧٢- صوكْره دیگرلرینی هلاك ایتدك!

١٧٣- أوزرلرینه (طاشدن) بر یاغمور یاغدیردق! آرتق او قورقوتولانلركْ (لوط قومنكْ) یاغموری نه کوتودر!

١٧٤- شبهه‌سز بونده، آپ آچیق بر عبرت واردر. فقط اونلركْ چوغی ایمان ایتمش کیمسه‌لر دگلدر.

١٧٥- محقّقکه، عزیز (قدرتی دائما أوستون کلن)، رحیم (چوق مرحمت ایدن) البته آنجق ربّکْدر.

١٧٦- أَیْکَه[2] خلقی (ده) پیغمبرلری یالانلادی.

١٧٧- شُعَیْبْ اونلره (شویله) دیمشدی: "(اللّٰهه قارشی کلمکدن) صاقینمییورمیسکْز؟"

١٧٨- "شبهه‌سزکه بن، سزكْ ایچون (کوندریل- مش) امین بر پیغمبرم."

١٧٩- "آرتق، اللّٰهدن صاقینكْ و بکْا اطاعت ایدكْ!"

١٨٠- "(بن) بوكْا (بو خدمتمه) قارشیلق سزدن بر اجرت ده ایسته‌مییورم! بنم اجرتم آنجق عالملركْ ربّنه عائددر."

١٨١- "أولچویی تام یاپكْ؛ (آلیش ویریشلریکْزده) اکسیلتنلردن اولمایكْ!"

١٨٢- "طوغری ترازی ایله طارتكْ!"

١٨٣- "انسانلره اشیالرینی أکسیك ویرمه‌یكْ و یر یوزنده فساد چیقاران کیمسه‌لر اولارق بوزغونجیلق یاپمایكْ!"

---

(١) "معلومدرکه: اعلا (قیمتلی) بر شی بوزولسه، ادنا (قیمتسز) بر شیئكْ بوزولمه‌سندن داها زیاده بوزوق اولور. مثلا: ناصلکه سوت و یوغورت بوزولسه‌لر، بینه بینیله‌بیلیر. فقط یاغ بوزولسه، بینیلمز، بعضاً زهر کبی اولور. اویله ده: مخلوقاتكْ الكْ مکرمی، بلکه الكْ اعلاسی اولان انسان، اگر بوزولسه، بوزوق حیواندن داها زیاده بوزوق اولور. متعفن (قوقوشمش) ماده‌لركْ قوقوسیله تلذذ ایدن (لذّت آلان) حشرات کبی و ایصیرمقله زهرلندیرمکدن لذّت آلان ییلانلر کبی، ضلالت باتاقلغنده‌کی شرلرله و خبیث (چرکین) اخلاقلرله تلذذ و افتخار ایدر و ظلمكْ ظلماتنده‌کی (قراكْلقلرنده‌کی) ضررلردن و جنایتلردن لذّت آلیرلر، عادتا شیطانكْ ماهیتنه کیررلر." (لمعه‌لر، ١٣نجی لمعه، ٨٣- ٨٤)

(٢) أَیْکَه، صیق آغاچلركْ بربرلرینه أورولمش اولدیغی قورولق و اورمان دیمکدر. مَدْیَنْ اهلی ده بویله بر یركْ یاقیننده ایدی. اللّٰه تعالی بو ایکی قومه شُعَیْبی (ع.م) پیغمبر اولارق کوندرمشدی. (جلالین شرحی، ج. ٥، ٤٠٤)

۱۸٤- "سزی و أوڭجه‌كی نسللری یاراتاندن صاقینڭ!"

۱۸۵- (اونلر شویله) دیدیلر: "سن آنجق ابیجه سحرلنمش كیمسه‌لردنسڭ!"

۱۸٦- "سن ده آنجق بزم كبی بر انسانسڭ؛ و (بز) سنی كرچكدن یالانجیلردن صانییورز."

۱۸۷- "اگر (ادّعاسنده) طوغری كیمسه‌لردن ایسه‌ڭ، هایدی أوزریمزه كوكدن پارچه‌لر دوشور!"

۱۸۸- (شُعَیْب:) "ربّم، نه یاپارسه‌ڭز اڭ ایی بیلندر" دیدی.

۱۸۹- بویله‌جه اونی یالانلادیلر ده كندیلرینی او كولكه كوننڭ عذابی یاقه‌لاییویردی. كرچكدن او، (دهشتی پك) بیوك بر كوننڭ عذابی ایدی.[۱]

۱۹۰- شبهه‌سزكه بونده آپ آچیق بر عبرت واردر. فقط اونلرڭ چوغی ایمان ایتمش كیمسه‌لر دگلدر.

۱۹۱- محقّقكه، عزیز (قدرتی دائما أوستون كلن)، رحیم (چوق مرحمت ایدن) البته آنجق ربّڭدر.

۱۹۲- هم محقّقكه او (قرآن)، كرچكدن عالملرڭ ربّنڭ تنزیلیدر (پیدرپی ایندیرمسیدر).

۱۹۳- ۱۹٤- ۱۹۵- اونی روح الأمین (جبرائیل)، قورقوتوجیلردن اولمه‌ڭ ایچون، آپ آچیق عربجه بر لسان ایله سنڭ قلبڭه ایندیرمشدر.

۱۹٦- و شبهه‌سزكه او(نڭ ذكری) داها أوڭجه‌كیلرڭ كتابلرنده ده البته واردر.[۲]

۱۹۷- اسرائیل اوغوللری عالملرینڭ[۳] بونی (كتابلرنده كوره‌رك) بیلمسی، اونلر ایچون بر دلیل دگلمیدر؟

۱۹۸- ۱۹۹- اگر اونی عربجه بیلمه‌ین كیمسه‌لردن برینه ایندیرسه‌یدك ده، (او كیمسه) اونی اونلره (مكّه‌لی مشركلره) اوقوسه ایدی، (ینه ده) اوڭا ایمان ایدن كیمسه‌لر اولمازلردی!

۲۰۰- ایشته اونی (او كفری) كناهكارلرڭ قلبلرینه (یالانلامه‌لرنده‌كی عنادلری سببیله) بویله صوقمشزدر.

۲۰۱- أللی بر عذابی كورمدكجه اوڭا ایمان ایتمزلر.

۲۰۲- ایشته (بو عذاب) اونلره خبرلری اولمادن، آنسزین كله‌جكدر.

۲۰۳- بونڭ أوزرینه (اونلر): "بز (عجبا ایمان ایتمه‌مز ایچون) مهلت ویریلن كیمسه‌لر (اولور) می‌یز؟" دیرلر.

۲۰٤- شیمدی (آلای ایدرك) بزم عذابمزیمی عجله ایسته‌یورلر؟

۲۰۵- ۲۰٦- سویله‌یڭ باقالم! اگر اونلری سنه‌لرجه (یاشاتوب) نعمتلندیرسه‌ك، صوڭره ده او تهدید ایدیلمكده اولدقلری (عذاب) باشلرینه كلسه (نه یاپاجقلر؟)

(۱) أیكه خلقنی أوڭجه غایت یاقیجی بر صیجاق یاقه‌لادی. بو تحمّل ایدیلمز صیجاق یدی كون سوردی و كندیلرینی كولكه‌له‌یه‌جگنی ظن ایتدكلری بر بلوطڭ آلتنده طوپلاندقلرنده أوزرلرینه یاغان آتشله هلاك ایدیلدیلر. (رازی، ج. ۲٤/۱۲، ۱٦۵)

(۲) "أوت مادام او كتابلر سماویدرلر و مادام او كتاب صاحبلری انبیادرلر (پیغمبردرلر)؛ البته و هرحالده اونلرڭ دینلرینی نسخ ایدن (قالدیران) و كائناتڭ شكلنی دگیشدیرن و یرڭ یاریسنی كتیردیگی بر نور ایله ایشیقلاندیران بر ذاتدن بحث ایتمه‌لری، ضروری و قطعیدر. أوت كوچك حادثه‌لری خبر ویرن او كتابلر، نوع بشرڭ (انسانلغڭ) اڭ بیوك حادثه‌سی اولان حادثهٔ محمّدیه علیه الصّلاة والسّلامی خبر ویرمه‌مك قابلمیدر؟" (ذوالفقار، ۱۹نجی مكتوب، ٦٦)

آیریجه پیغمبریمز (عصم) حقّنده تورات، انجیل و زبورده‌كی بحثلر ایچون باقیڭز؛ (صحیفه ۱۳، حاشیه ۲؛ صحیفه ۱۲۹، حاشیه ۱؛ ذوالفقار، ۱۹نجی مكتوب، ٦٦- ۷۳)

(۳) بوراده كچن اسرائیل اوغوللری عالملرندن مراد، عبد الله بن سلام رضی الله عنه و امثالی ذاتلردر. (نسفی، ج. ۳، ۲۸۷)

٢٠٧- فائده‌لنديريلمكده اولدقلرى شيلر (نعمتلر او كون) كنديلرينه بر فائده ويرمز.

٢٠٨- ٢٠٩- حالبوكه (بز) هيچ بر مملكتى، (خلقنه) نصيحت ويرمك أوزره كنديسنه (كوندريلن) قورقوتوجيلرى (پيغمبرلرى) اولمادن هلاك ايتمه‌دك. و (اصلا) ظالملر اولمادق.

٢١٠- هم اونى (او قرآنى) شيطانلر ايندیرمدى.

٢١١- هم (بو) اونلره دوشمز؛ ذاتاً كوچ ده يتيره‌مزلر.

٢١٢- چونكه اونلر (ملكلرك سوزلرينى) ايشيتمكدن البته اوزاق طوتولمش اولانلردر.[١]

٢١٣- او حالده الله ايله برابر باشقه بر الٰهه (قوللق ايدوب) يالوارما؛ صوڭره عذاب ايديلنلردن اولورسڭ!

٢١٤- و (أوڭجه) الڭ ياقين اقربالريڭى قورقوت![٢]

٢١٥- سڭا تابع اولان مؤمنلره ده (شفقت و تواضع) قنادينى ايندير!

٢١٦- بوڭا رغماً سڭا قارشى كليرلرسه، آرتق (اونلره) ديكه: "طوغريسى بن سزڭ ياپمقده اولديغڭز شيلردن اوزاغم!"

٢١٧- و او (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيزه، (چوق مرحمتلى اولان) رحيمه (اللّٰهه) توكّل ايت!

٢١٨- اوكه، (كيجه عبادت ايچون) قالقديغڭ زمان سنى كورور!

٢١٩- سجده ايدنلر ايچنده دگيشيك حاللره كيرمه‌ڭى (اگيلوب طوغرولمه‌ڭى) ده (كورور)!

٢٢٠- شبهه‌سزكه سميع (حقّيله ايشيتن)، عليم (كماليله بيلن) آنجق اودر.

٢٢١- شيطانلرڭ كيمه اينه‌جگنى سزه خبر ويره‌يممى؟

٢٢٢- (اونلر) افترايه دوشكون، چوق كناهكار اولان هركسڭ أوزرينه اينر.

٢٢٣- (اونلر ايسه شيطانلره) قولاق ويررلر؛ بونلرڭ چوغى ده يالانجيدرلر.

٢٢٤- او شُعَرَايه (شاعرلره) كلنجه، اونلره آزغينلر اويار.

٢٢٥- كورمدڭمى؟ كرچكدن اونلر (او شاعرلر) هر واديده شاشقين شاشقين طولاشيرلر (ده هر تورلى يالان و چركين سوزى سويلرلر).

٢٢٦- و طوغريسى اونلر، ياپمایاجقلرى شيلرى سويلرلر.

٢٢٧- آنجق ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلر، اللّٰهى چوق ذكر ايدنلر و كنديلرينه ظلم ايديلدكدن صوڭره (شعرلريله) انتقاملرينى آلان مؤمن شاعرلر مستثنا! ظلم ايدنلر ايسه، ناصل بر انقلاب يرينه (دنياده‌كى حاللرڭ ضدينه) دونه‌جكلرينى ياقينده بيله‌جكلردر.

---

(١) "رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام وحى ايله دنيايه چيقدى؛ البته يارېم يامه‌لاق و يالانلر ايله قاريشيق، كاهنلرڭ و غائبدن خبر ويرنلرڭ و جنلرڭ اخباراتنه (خبر ويرمه‌لرينه) سد چكمك (مانع اولمق) لازمدركه، وحيه بر شبهه ايراث ايتمه‌سينلر (بولاشديرماسينلر) و وحيه بڭزه‌مه‌سين. أوت بعثتدن (پيغمبر افنديمز عليه الصّلاة والسّلامڭ كوندريلمه‌سندن) اوّل كاهنلك چوقدى. قرآن نازل اولدقدن صوڭره اونلره خاتمه چكدى (صوڭ ويردى). حتى چوق كاهنلر ايمانه كلديلر. حالبوكه داها جنلر طائفه‌سندن اولان مخبرلرينى (كنديلرينه خبر ويرنلرى) بولامديلر. ديمك قرآن خاتمه چكمشدى." (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٧٨)

(٢) بو آيت ايندیريلديگنده رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام افنديمز اقرباسنى طوپلادى و: "اى عشيرتم! الله تعالى‌يه ايمان و اطاعتله كنديڭزى اونڭ عذابندن محافظه ايدرك قورتارڭ! عكس تقديرده بنمله اولان اقربالغڭزڭ فائده‌سى اولماز!" بويوردى. (جلالين شرحى، ج. ٩، ٤١٣)

٢٧- نمل سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٩٣ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

١- طا، سین.[1] بونلر قرآنك و (حق ایله باطلی) آپ آچیق بیان ایدن بر کتابك آیتلریدر.

٢- مؤمنلر ایچون بر هدایت و بر مژده‌در.

٣- (او مؤمنلر) او کیمسه‌لردرکه نمازی طوس طوغری قیلارلر، زکاتی ویررلر و اونلر آخرته کرچکدن قطعی اولارق ایناینیرلر.

٤- شبهه‌سزکه آخرته ایناغایانلرك (کوتو) عمللرینی کندیلرینه سوسلی کوستردك؛ بو یوزدن اونلر بوجه‌لایوب طوروررلر.

٥- ایشته بونلر اویله کیمسه‌لردرکه، عذابك اڭ کوتوسی اونلرڭدر. و اونلر آخرتده کرچکدن اڭ زیاده خسرانه اوغرایاجق اولانلردر.

٦- (ای رسولم!) هم هیچ شبهه‌سزکه بو قرآن، حکیم (هر ایشی حکمتلی اولان)، علیم (هرشیئی بیلن الله) طرفندن سڭا اولاشدیریلییور.[2]

٧- هانی موسی (مَدْیَنْدن مصره دونرکن) عائله‌سنه: "بن حقیقتاً بر آتش کوردم. اوندن سزه (یول حقّنده) بر خبر کتیره‌جگم؛ یاخود ایصیناسڭز دییه سزه طوتوشمش بر قور کتیره‌جگم" دیمشدی.

٨- نهایت اورایه کلنجه (کندیسنه) شویله سسلنیلدی: "آتشده (آتش صاندیغڭ بو نورڭ ایچنده) اولان (سن) و (او نورڭ) اطرافنده بولونانلر (ملائکه‌لر) مبارك قیلینمشدر. عالملرڭ ربّی اولان الله ایسه (هر قصوردن) منزّهدر."

٩- "ای موسی! حقیقت شوکه، بن عزیز (قدرتی دائما اوستون کلن)، حکیم (هر ایشی حکمتلی اولان اللّهم!"

١٠- "عصاڭی (یره) بیراق!" (موسی عصاسنی بیراقدی ده) بردن اونی ییلان کبی حرکت ایدر بر حالده کورنجه، آرقه‌سنی دونن بر کیمسه اولارق قاچدی و کری دونمدی. (کندیسنه بویوریلدیکه:) "ای موسی! قورقما؛ چونکه بن او کیمسه‌یمکه، بنم حضورمده پیغمبرلر قورقماز!"

١١- آنجق، کیم ظلم ایدر، صوڭره (بو عملنی) کوتولگك آردندن اییلگه چویررسه، او تقدیرده (بیلسینکه) شبهه‌سز بن، (چوق باغیشلایان) غفورم، (چوق مرحمت ایدن) رحیمم.

١٢- "هم أَلڭی قوینڭه صوق؛ فرعونه و قومنه (کوندریلن) طقوز معجزه‌دن بری اولمق اوزره قصورسز، بم‌بیاض (پارلایان و ایشیق صاچان بر أل) اولارق چیقسین! چونکه اونلر بر فاسقلر طوپلیلغی اولدیلر!"

١٣- ایشته معجزه‌لریمز اونلره (حقیقتی) آچیقجه کوسترر بر شکلده کلنجه: "بو آپ آچیق بر سحردر" دیدیلر.

---

(١) باقیڭز؛ (بقره سوره‌سی، صحیفه ١، حاشیه ١)

(٢) "ناصل بر اوسته، بنا ایتدیگی و اداره ایتدیگی ایکی خانه‌دن بحث ایدر. پروغرامنی و ایشلرینك لیسته و فهرسته‌سنی یاپار. قرآن دخی، شو کائناتی یاپان و اداره ایدن و ایشلرینك لیسته‌سنی و فهرسته‌سنی -تعبیر جائز ایسه- پروغرامنی یازان، کوسترن بر ذاتك بیاننه یاقیشیر بر طرزده‌در. هیچ بر جهتله اثر تصنّع و تکلّف (صنعیلك و زورلامه ایشی) کورونمییور. هیچ بر شائبهٔ تقلید (تقلید شبهه‌سی) ویا باشقه‌سنك حسابنه و اونك یرنده کندینی فرض ایدوب قونوشمش کبی بر خُدْعَه‌نك (حیله‌نك) اماره‌سی اولمادیغی کبی بتون جدّیتیله، بتون صفوتیله (صافیتیله)، بتون خلوصیله (صمیمیتیله) صافی، برّاق، پارلاق بیانی، ناصل کوندوزك ضیاسی 'کونشدن کلدم' دیر. قرآن دخی، 'بن، خالق عالمك (عالمك یاراتیجیسنك) بیانی‌یم و کلامی‌یم' دیر." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٢٩)

۱٤- کندیلری ده بونلره (بو معجزه‌لریمزه) قطعی اولارق ایناندقلری حالده، ظلم و کبر یوزندن اونلری انکار ایتدیلر. اما باق، او فساد چیقارانلرك عاقبتی ناصل اولدی!

۱۵- (حبیبم، یا محمّد!) آند اولسونکه (بز) داوده و سلیمانه بر علم ویردك ده: "بزی مؤمن قوللرینك بر چوغندن أوستون قیلان اللّٰهه حمد اولسون!" دیدیلر.

۱٦- سلیمان ده، داوده وارث اولدی و دیدیکه: "ای انسانلر! بزه قوشلرك دیلی أوگرتیلدی و بزه هرشیدن ویریلدی.[۱] طوغریسی بو، کرچکدن آپ آچیق لطفدر."

۱۷- سلیمانه جنلردن، انسانلردن و قوشلردن متشکّل اوردولری طوپلاندی؛ بویله‌جه هپسی (بر آراده) دوزنلی اولارق سوق ایدیلییوردی.

۱۸- نهایت نمل (قارینجه) وادیسنه کلدکلرنده، (ایچلرنده رئیس اولان) بر قارینجه: "ای قارینجه‌لر! یووه‌لریگزه کیرك! سلیمان و اوردولری فرقنده اولمایارق سزی أزمه‌سین!" دیدی.

۱۹- بونك أوزرینه (سلیمان) اونك سوزندن طولایی کولرجه‌سنه تبسّم ایتدی و دیدیکه: "ربّم! بنی و آنا-بابامی نعمتلندیردیگك نعمتگه شکر ایتمه‌می و راضی اولاجغك صالح عمللر ایشله‌مه‌می بگا الهام أیله و رحمتگله بنی صالح قوللریگك آراسنه قات!"

۲۰- و قوشلری تفتیش ایدوب، شویله دیدی: "بگا نه اولدی ده هُدهُدی کوره‌مییورم، یوقسه غائبلردنمی اولدی؟"

۲۱- "اونی البته شدّتلی بر عذاب ایله جزالاندیراجغم ویا اونی حقیقتاً کسه‌جگم یاخود کسینلکله بگا (معذرتنی کوسترن) آپ آچیق بر دلیل کتیره‌جك!"

۲۲- دیرکن چوق کچمدن (هدهد، سلیمانه) کلوب دیدیکه: "(بن) سنك بیلمدیگك بر شیئی أوگرندم و سگا سبأ شهرندن طوغری (و مهم) بر خبر کتیردم."

---

(۱) "وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً" [قوشلری ده طوپلانمش اولارق (اوگا اطاعت ایتدیردك)] عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ [بزه قوشلرك دیلی اوگرتیلدی] جمله‌لریله حضرت داود و سلیمان علیهما السلامه قوشلر انواعنك (چشیدلرینك) لسانلرینی هم استعدادلرینك (قابلیتلرینك) دیللرینی یعنی هانکی ایشه یارادقلرینی اونلره جناب حقّك احسان ایتدیگنی شو جمله‌لر کوستریورلر.

أوت مادام حقیقتدر، مادام روی زمین (یر یوزی) بر سفرۀ رحماندر، انسانك شرفنه قورولمشدر. اویله ایسه، او سفره‌دن استفاده ایدن سائر حیوانات و طیورك (قوشلرك) چوغی انسانه مسخّر و خدمتکار اولابیلیر. ناصلکه، اڭ کوچکلرندن بال آریسی و ایپك بوجگنی استخدام ایدوب (خدمت ایتدیروب) الهام الٰهی ایله عظیم بر استفاده یولنی آچارق و کوگرجینلری بعض ایشلرده استخدام ایدرك و پاپاغان مثللو (کبی) قوشلری قونوشدیرارق مدنیت بشریه‌نك محاسننه (انسان مدنیتنك کوزللکلرینه) کوزل شیلری علاوه ایتمشدر.

أویله ده باشقه قوش و حیوانلرك استعداد دیلی بیلینیرسه، چوق طائفه‌لری وارکه قرداشلری حیوانات اهلیه (اهل حیوانلر) کبی برر مهم ایشده استخدام ایدیله‌بیلیرلر. مثلا چکرکه آفتنك استیلاسنه قارشی چکرکه‌یی ییمدن محو ایدن صیغیرجق قوشلرینك دیلی بیلینسه و حرکاتی تنظیم ایدیلسه (حرکتلری دوزنلنسه) نه قدر فائده‌لی بر خدمتده اجرتسز اولارق استخدام ایدیله‌بیلیر. ایشته قوشلردن شو نوع استفاده و تسخیری (اطاعت ایتدیریلمسی) و تلفون و فونوغراف کبی جامداتی (روحسز شیلری) قونوشدیرمق و طیوردن استفاده ایتمك، اڭ منتها حدودینی (اڭ صوڭ صینیرلرینی) شو آیت چیزییور. اڭ اوزاق هدفنی تعیین ایدییور. اڭ حشمتلی صورتنه پارماغیله اشارت ایدییور و بر نوع تشویق ایدر." (ذوالفقار، ۲۵نجی سوز، ۸٤)

٢٣- "كرچكدن بن، اونلره (سبأليلره) حكمدارلق ايدن و كنديسنه هرشيدن (بر نصيب) ويريلمش و كنديسى ايچون بيوك بر تخت بولونان (بلقيس آدنده) بر قادين بولدم!"

٢٤- "اونى و قومنى، اللّهى بيراقوب كونشه سجده ايدييورلر بولدم؛ هم شيطان اونلره عمللرينى سوسلهمش ده اونلرى (طوغرى) يولدن منع ايتمش؛ بو يوزدن اونلر طوغرى يولى بولاميورلر."

٢٥- "(شيطان بويله وسوسه ويرمشكه) كوكلرده و يرده كيزلى اولانلرى (اورتهيه) چيقاران،[1] نه كيزلرسهڭز و نه آچيقلارسهڭز بيلن اللّهه سجده ايتمهسينلر!"[2]

٢٦- "اللّهكه، اوندن باشقه آله يوقدر؛ بيوك عرشڭ ربّيدر."

٢٧- (سليمان، هدهده) ديديكه: "طوغريمى سويلهيورسڭ، يوقسه يالانجيلردنميسڭ؛ باقاجغز!"

٢٨- "بو مكتوبمى كوتور ده كنديلرينه بيراق؛ صوڭره اونلردن (برآز أوتهيه) چكيل ده، نه (نتيجه)يه واراجقلرينه باق!"

٢٩- (مكتوبى آلان سبأ ملِكهسى:) "اى ايلرى كلنلر! طوغريسى بڭا (پك) شرفلى بر مكتوب بيراقيلدى!" ديدى.

٣٠- "شبههسزكه او، سليماندندر و كرچكدن او: 'رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله' (دييه باشلامقده)در."[3]

٣١- "(او مكتوبده:) 'بڭا باش قالديرمايڭ و بڭا مسلمان كيمسهلر اولارق كلڭ!' (دييه يازييور.)"

٣٢- (ملِكه دوامله) ديديكه: "اى ايلرى كلنلر! (بو) ايشم حقّنده بڭا فتوا ويرڭ! (بن، سزلر يانمده) شاهد اولمادقجه (سزه دانيشمادن) هيچ بر ايشمى (او ايش حقّنده قراريمى) قطعيلشديريجى دگلم."

٣٣- (اونلر:) "بز كوچ صاحبلرىيز و شدّتلى صواش اهلىيز؛ فقط امر سنڭدر؛ آرتق باق، نه امر ايدرسڭ!" ديديلر.

٣٤- (ملِكه:) "شبههسز حكمدارلر بر شهره كيردكلرى زمان اوراىى خراب ايدرلر و خلقنڭ شرفلى كيمسهلرينى ذليل قيلارلر. أوت بويله ياپارلر!" ديدى.

٣٥- "طوغريسى بن ايسه، اونلره بر هديه كوندرن (أوڭجه ايپلكله مقابله ايدن)، داها صوڭره او ايلچيلرڭ نه ايله (ناصل بر نتيجه ايله) دونهجگنه باقان (و آرتق اوڭا كوره حركت ايدهجك اولان) بر كيمسهيم."

---

(١) "بليغ (افادهسى چوق كوزل) بر كلامڭ بر مزيتى شودركه، سويلهينڭ زياده مشغول اولديغى صنعتنى و مشغلهسنى احساس (حس) ايتديرسين. هُدْهُدُ سليمانى ايسه، صوىي آز اولان صحراى جزيرة العربده (عرب ياريم آطهسى چولنده) (...) حيوانات و طيورڭ (قوشلرڭ) عريفى (بيلكيليسى) اولارق سليمان عليه السّلامه كُنْكَانْلق ايدن (صو يرى بولمه وظيفهسى كورن) و صو بولديروب چيقارتديران مبارك وظيفهدار بر قوش اولمقله كندى صنعتنڭ مقياسجغيله (أولچوجگيله) جناب حقّڭ سماوات و ارضدهكى مخفياتى (كيزليلكلرى) چيقارمقله معبوديتنى (كنديسنه عبادته لايق اولوشنى) و مسجوديتنى (يكانه سجده ايديلمهيه لايق اولديغنى) اثبات ايتديگنى كندى صنعتجغيله بيلوب افاده ايدييور.

أوت هدهد پك كوزل كورمش. چونكه طوپراق آلتندهكى حد و حسابه كلمهين تخوملرڭ و چكردكلرڭ و معدنلرڭ مقتضاى فطريسى (ياراتيلیشنڭ كرگى) آشاغيدن يوقارىيه چيقمق دگلدر. چونكه اجسام ثقيليه (آغير جسملر) اختيارسز (ارادهسز) و روحسز اولدقلرى ايچون كنديلرى يوقارىيه چيقامازلر. يوقاريدن كندى كنديلرينه آشاغى دوشهبيليرلر." (لمعهلر، ٢٨نجى لمعه، ٢٩٧)

(٢) بو آيت كريمه، قرآن كريمدهكى اون درت سجده آيتنڭ سكزنجيسيدر. تلاوت سجدهسنڭ تعريفى ايچون، باقيڭز: (صحيفه ١٧٥، حاشيه ٢)

(٣) باقيڭز: (فاتحه سورهسى، صحيفه ١، حاشيه ٢)

۳٦- نهایت (ایلچیلر هدیه‌لرله) سلیمانه کلنجه، (سلیمان) دیدیکه: "(سز) بڭا مال ایله یاردیمی ایده‌جکسڭز؟ حالبوکه اللّهڭ بڭا ویردیگی (نعمتلر)، سزه ویردیگندن داها خیرلیدر! هدیه‌ڭزله آنجق سز سوینیرسڭز!"

۳۷- "(ای ایلچی!) اونلره دون؛ (اگر مسلمان کیمسه‌لر اولارق بڭا کلمزلرسه) آرتق شبهه‌سز اویله اوردولرله اونلره کلیرزکه، اونلرڭ بوڭا قارشی مقاومتلری یوقدر. و کندیلرینی مطلقا ذلیل و کوچك دوشمش کیمسه‌لر اولارق اورادن چیقاررز."

۳۸- (ایلچیلر کیتدکدن صوڭره مشاورلرینی طوپلادی و:) "ای ایلری کلنلر! (اونلر) مسلمان کیمسه‌لر اولارق بڭا کلمدن أوڭجه، هانکیڭز اونڭ تختنی بڭا کتیره‌بیلیر؟" دیدی.

۳۹- جنلردن بر عفریت: "(سن، داها) مقامڭدن قالقمادن أوڭجه، بن اونی سڭا کتیررم؛ و حقیقتاً بن، بوڭا کرچکدن کوجی یتن، (و بو خصوصده) کوونیلیر بری‌یمدر" دیدی.

٤٠- یاننده کتابدن بر علم بولونان ذات (آصَفْ بِنْ بَرْهِیَا): "(سنڭ) کوز آچوب قپامه‌ڭ (اثناسنده، هنوز نظرڭ) سڭا دونمدن أوڭجه، بن اونی سڭا کتیررم" دیدی.[1] (سلیمان) بردن اونی (او تختی) یاننه یرلشیویرمش اولارق کورنجه: "بو، ربمڭ بر لطفیدر! تاکه شکرمی ایده‌جگم، یوقسه نانکورلکمی ایده‌جگم دییه بنی امتحان ایدییور! حالبوکه کیم شکر ایدرسه، او تقدیرده آنجق کندیسی ایچون شکر ایدر؛ کیم ده نانکورلك ایدرسه، آرتق شبهه‌سزکه ربم، (هیچ بر شیئه محتاج اولمایان) غنیدر، (چوق جومرد اولان) کریمدر" دیدی.

٤۱- (و دوامله) دیدیکه: "اونڭ تختنی، کندیسنه طانینماز بر حاله کتیرڭ؛ باقالم (طانیمه‌یه) موفّق اولاجقمی، یوقسه طوغری‌یی فرق ایده‌مینلردنمی اولاجق؟"

٤۲- نهایت (مِلکه) کلنجه (اوڭا): "سنڭ تختڭ بویله‌میدی؟" دینیلدی. (او ده:) "صانکه بو، اودر! ذاتاً بزه اوندن (تختمڭ خارقه بر صورتده کتیریلیشندن) أوڭجه (سنڭ نبوّتڭه دائر) بیلکی ویریلمشدی و (بز) مسلمان کیمسه‌لر اولمشدق" دیدی.

٤۳- ذاتاً اونی اللّهدن باشقه طاپمقده اولدیغی شیلر، (او زمانه قدر مسلمان اولمقدن) آلیقویمشدی. چونکه او، کافر بر قومدندی.

٤٤- اوڭا: "کوشکه کیر!" دینیلدی. بونڭ أوزرینه (مِلکه) اونی کورنجه، اونی (او کوشکڭ، آلتندن صو آقیتیلان و أوستی بِلّورله قاپلانان زمینی) درین بر صو ظن ایتدی و (أتکنی) اینجکلرندن آچدی (یوقاری چکدی). (سلیمان اوڭا:) "طوغریسی بو، بلّوردن (یاپیلمش) شفاف بر کوشکدر!" دیدی. (مِلکه:) "ربم! کرچکدن بن نفسمه ظلم ایتمشم! آرتق سلیمانله برابر عالملرڭ ربّی اولان اللّهه تسلیم اولدم!" دیدی.

---

[1] "(آیت) اشارت ایدییورکه: اوزاق مسافه‌لردن اشیایی عیناً و صورتاً (ماده‌سیله ویا صورتیله) احضار ایتمك (کتیرمك) ممکندر. (...) تخت بلقیس (سبأ مِلکه‌سی بلقیسڭ تختی) یمنده ایکن، شامده عینیله ویاخود صورتیله حاضر اولمشدر، کورولمشدر. (...)

جناب حق، شو آیتڭ لسان رمزیله (اشارت دیلیله) معناً دییورکه: ای بنی آدم (آدم اوغوللری)! بر عبدیمه (قولمه) کنیش بر ملك و او کنیش ملکنده عدالت تامّه (تام بر عدالت) یاپمق ایچون، احوال و وقوعات زمینه (دنیاده‌کی حالرله و حادثه‌لره) بالذّات اطلاع ویرییورم (خبردار ایدییورم) و مادام هر بر انسانه فطرتاً (یاراتیلیشدن)، زمینه بر خلیفه اولمق قابلیتنی ویرمشم. البته او قابلیته کوره روی زمینی (یر یوزینی) کوره‌جك و باقاجق، آکلایاجق استعدادینی (قابلیتنی) دخی ویرمه‌سنی، حکمتم اقتضا ایتدیگندن (کرکدیردیگندن) ویرمشم. (...) اویله ایسه، شو عظیم (بیوك) نعمتدن استفاده ایده‌بیلیرسڭز. هایدی کوره‌یم سزی، وظیفهٔ عبودیتڭزی (قوللق وظیفه‌ڭزی) اونوتمامق شرطیله اویله چالیشیڭزکه، روی زمینی، هر طرفی هر بریڭزه کورولن و هر کوشه‌سنده‌کی سسلری سزه ایشیتدیرن بر باغچه‌یه چویریڭز." (ذوالفقار، ۲۰نجی سوز، ۸۱-۸۲)

٤٥- (ای حبیبم!) آند اولسونکه، ثمود قومنه ده: "اللّهه قوللق ایدك!" دییه (کندیلرینه نصیحت ایتمسی ایچون) قرداشلری صالحی کوندردك؛ بر ده باقدیکه، اونلر بربریله چکیشن ایکی فرقه اولمشلر.

٤٦- (صالح:) "ای قومم! نیچون ایلکدن أوگجه کوتولگی عجله ایستهیورسگز؟ اللّهدن مغفرت دیلهسهگز اولمازمی؟اولورکهسزهمغفرتاولونور."

٤٧- (اونلر:) "سنك و برابرگده بولونانلرك یوزندن اوغورسزلغه اوغرادق" دیدیلر. (صالح:) "سزك اوغورسزلغگز(ك سببی) الله قاتندهدر (او تقدیر ایتمشدر)؛ خیر، سز امتحانه چکیلن بر قومسگز" دیدی.

٤٨- او شهرده ایسه طقوز کیشی واردیکه، یر یوزنده فساد چیقارییورلردی، اصلاح ایتمییورلردی.(١)

٤٩- (بونلر،) آرالرنده اللّهه یمین ایدرك (بربرلرینه): "اوگا و عائلهسنه محقّق بر کیجه باصقین یاپالم (اونلری ئولدیرهلم)؛ صوگره ده اونك ولیسنه، عائلهسنك ئولدیریلیشنده، 'کسینلکله (بز، اوراده) بولونمدق، هم شبههسزکه بز طوغری (سویلهیین) کیمسهلرز، دییهلم' " دیدیلر.

٥٠- (اونلر) بویله بر حیله ایله طوزاق قوردیلر؛ حالبوکه (بز ده) طوزاق ایله (حیلهلرینی نتیجهسز بیراقمقله) اونلر فرقنده اولمادن (حیلهلرینی باشلرینه کچیرمکله مقابله ایدرك) طوزاق قوردق.

٥١- ایشته باق طوزاقلرینك عاقبتی ناصل اولدی؛ شبههسزکه بز، اونلری و قوملرینی هپ برابر هلاك ایتدك!

٥٢- ایشته اونلرك، ظلملری یوزندن چوکمش (و خرابهیه دونمش) أولری! شبهه یوقکه بونده، بیلهجك (و عبرت آلاجق) بر قوم ایچون آپ آچیق بر دلیل واردر.

٥٣- ایمان ایدوب (اللّهه قارشی کلمکدن) صاقینمقده اولانلری ایسه قورتاردق.

٥٤- لوطی ده (پیغمبر اولارق کوندردك). او وقت قومنه شویله دیمشدی: "سز کوروب طوردیغگز حالده، (حالا) بو چرکین ایشیمی یاپییورسگز؟"

٥٥- "کرچکدن سز قادینلری بیراقوب، شهوتله ارککلرهمی کیدییورسگز؟ خیر! سز جاهللك ایدن بر قومسگز!"(٢)

---

(١) "أوت فسقله (کناهلره طالمقله) بوزولان بر آدم، باتاقلغه دوشوب چیقامایان بر شخص کبی چوقلرك ده او باتاقلغه دوشمهلرینی ایستهیورکه، معروض قالدیغی او دهشتلی حالت، برپارچهتخفیفایدیلسین(خفیفلتیلسین). چونکه مصیبت عمومی اولورسه، خفیف اولور.

و کذا بر شخصك قلبنده بر اختلال، بر فنالق حسّی اویانیرسه، او شخصك یوکسك حسّیاتی (حسلری) و کمالاتی (یوکسك صفتلری) سقوط ایتمهیه (دوشمهیه) باشلار؛ قلبنده تخریباته (بوزغونجیلغه)، فنالغه بر میل، بر ذوق پیدا اولور. یاواش یاواش او میل قلبنده بویور؛ صوگره او شخص بتون لذّتنی، ذوقنی تخریباتده، فنالقده بولور. ایشته او وقت او شخص، ارض أوزرنده تام معناسیله یرتیجی بر حیوان، اختلالی چیقاروب بویوتن بر بلا، فسادی طورمایوب قاریشدیران بر آفت کسیلیر." (اشارات الاعجاز، ٢٢٥)

(٢) "قوّۀ شهویهنك تفریط (کری) مرتبهسی خُموددرکه؛ نه حلاله و نه ده حرامه شهوتی، بر اشتهاسی یوقدر. افراط (آشیری) مرتبهسی فُجوردرکه؛ ناموسلری و عِرضلری پایمال ایتمك اشتهاسنده اولور. وسط مرتبهسی (اورته یولی) ایسه عفّتدرکه؛ حلالنه شهوتی وار، حرامه یوقدر." (اشارات الاعجاز، ١٩-٢٠)

آیریجه باقیگز؛ (صحیفه ٣٧٣، حاشیه ١)

۵۶- قومنڭ جوابى ايسه: "لوطڭ اهلنى شهريڭزدن چيقارڭ! چونكه اونلر، (بزى بگنمه‌يوب) چوق تميزلك طاسلايان انسانلردر!" ديمكدن باشقه بر شى اولمدى.

۵۷- بونڭ أوزرينه (بز ده) اونى و اهلنى قورتاردق. آنجق قاريسى خارج؛ اونڭ (انكارى سببيله) كريده قالانلردن اولمسنى تقدير ايتدك.

۵۸- و أوزرلرينه (طاشدن) بر ياغمور ياغديردق. آرتق او قورقوتولان (كافر) كيمسه‌لرڭ ياغمورى، نه كوتو ايدى!

۵۹- (اى رسولم!) ديكه: "اللّهه حمد اولسون؛ سچديگى قوللرينه ده سلام اولسون! اللّهمى خيرليدر، يوقسه (اوڭا) اورتاق قوشمقده اولدقلرى شيلرمى؟"

۶۰- (او پوتلرمى داها خيرليدر،) يوقسه كوكلرى و يرى ياراتان و كوكدن سزه بر صو اينديرن ربّڭزمى؟ بويله‌جه اونڭ ايله، سزڭ بر آغاجنى بيله (يردن) بيتيره‌ميه‌جگڭز كوزللكده اولان (نيجه) باغچه‌لر يتيشديردك.[1] اللّٰه ايله برابر (باشقه) بر الٓهمى وار؟ خير! اونلر (حقدن) صاپمقده اولان بر قومدر!

۶۱- (اونلرمى داها خيرليدر،) يوقسه ير يوزينى يرلشمه‌يه ألويريشلى قيلان، آراسنده ايرماقلر ميدانه كتيرن، اونڭ (ارضڭ سكونتى) ايچون ثابت طاغلر ياپان و ايكى دڭزڭ آراسنه بر انكل قويان (اللّٰه)مى؟ اللّٰه ايله برابر (باشقه) بر الٓهمى وار؟ خير! اونلرڭ چوغى (حقّى) بيلمييورلر!

۶۲- (اونلرمى داها خيرليدر،) يوقسه (بر صيقينتيسندن طولايى) كنديسنه دعا ايتديگى زمان طارده قالان بر قولنه اجابت ايدوب، (اوندن) فنالغى كيدرن و سزى ير يوزينڭ خليفه‌لرى قيلان (اللّٰه)مى؟ اللّٰه ايله برابر (باشقه) بر الٓهمى وار؟ نه قدر آز عبرت آلييورسڭز!

۶۳- (اونلرمى داها خيرلى،) يوقسه قاره‌نڭ و دڭزڭ قراڭلقلرنده سزه يول كوسترن و روزكارلرى رحمتنڭ (سزه احسان ايتديگى ياغمورڭ) أوڭنده مژده‌جى اولارق كوندرن اللّهمى؟ اللّٰه ايله برابر (باشقه) بر الٓهمى وار؟ اللّٰه، (اونلرڭ) اورتاق قوشمقده اولدقلرى شيلردن چوق يوجه‌در![2]

(۱) "قرآن معجز البيانڭ (آچيقلامه‌سى معجزه اولان قرآنڭ) افاده‌سنده چوق شفقت و مرحمت واردر. چونكه مخاطبلرى اكثريتله (چوق دفعه)، جمهور عوامدر (خلق طوپليلغيدر). اونلرڭ ذهنلرى بسيطدر. نظرلرى (فكرلرى) دقيق (اينجه) شيلرى كوره‌مديگندن، اونلرڭ بساطت افكارلرينى (فكرلرينڭ بسيطلگنى) اوخشامق ايچون، سماوات و ارضڭ يوزلرينه يازيلان آيتلرى تكرار ايدييور. و او بيوك حرفلرى قولايلقله اوقوتديرييور. مثلا: سماوات و ارضڭ خلقتى (كوكلر و يرڭ ياراتيليشى) و سمادن ياغمورڭ ياغديريلمسى و ارضڭ ديريلمه‌سى كبى بالبداهه (آچيقجه) اوقونان و كورونن آيتلرى درس ويرييور. او حروف كبيره (بيوك حرفلر) ايچنده كوچك حرفلرله يازيلان اينجه آياته (آيتلره) نظرلرى نادراً چويرر، تا زحمت چكمه‌سينلر." (لمعلر، ۱۷نجى لمعه، ۱۳٤)

(۲) "(جناب حقّڭ) اويله بر كبريا (بيوكلك) و عظمتى واركه: هيچ بر يرده، هيچ بر شيده، هيچ بر جهتله، هيچ بر شركڭ (اللّهه اورتاق قوشمه‌نڭ) هيچ بر امكانى، هيچ بر احتمالنى بيراقمييور، كوكيله كسييور. مادام بويله بر كبريا و عظمت قدرت وار و مادام او كبريا نهايت كمالده‌در (صوڭسز مرتبه‌ده‌در) و احاطه ايدييور (قوشاتييور). البته او قدرته عجز ويا احتياج و او كبريايه قصور و او كماله نقصانيت و او احاطه‌يه قَيد و او نهايتسزلگه نهايت ويرن بر شركه ميدان ويرمسى و مساعده ايتمسى، هيچ بر وجهله ممكن دگلدر. فطرتنى (ياراتيليشنى) بوزمايان هيچ بر عقل قبول ايتمز." (شعاعلر، ۷نجى شعاع، ۱٤۲)

٦٤- (او پوتلرمی داها خیرلیدر،) یوقسه (ایلك اولارق مخلوقاتی) یاراتمه‌یه باشلایان، صوڭره (او یاراتمه‌يی آخرتده تکرار) اعاده ایدن و سزی کوکدن و یردن رزقلاندیران (الله) می؟ الله ایله برابر (باشقه) بر الٰهمی وار؟ دیکه: "اگر (ادّعاڭزده) طوغری کیمسه‌لر ایسه‌ڭز، دلیلڭزی کتیرڭ!"

٦٥- دیکه: "کوکلرده و یرده، اللّهدن باشقه کیمسه غیبی بیلمز." (اونلر) نه زمان دیریلتیله‌جکلرینی ده بیلمزلر.

٦٦- خیر! اونلرڭ آخرته دائر بیلکیلری پکیش-مشدر (کندیلرینه آرد آرده یترنجه معلومات ویریلمشدر). فقط اونلر (بینه ده) اوندن شبهه ایچنده‌درلر. بالعکس اونلر، اوندن یانه کوردرلر.

٦٧- هم انکار ایدنلر دیدیکه: "بز و آتالریمز، طوپراق اولدیغمز زمانمی، کرچکدن بزمی محقّق (قبرلریمزدن) چیقاریلاجق کیمسه‌لرز؟"

٦٨- "یمین اولسونکه بز ده، داها أوڭجه آتالریمز ده بونڭله (بو دیریلتیلمه ایله) وعد اولوندق؛ بو اوّلکیلرڭ ماصاللرندن باشقه بر شی دگلدر."

٦٩- دیکه: "یر یوزنده طولاشڭ ده او کناهکارلرڭ عاقبتی ناصل اولمش باقڭ!"[1]

٧٠- (حبیبم، یا محمّد!) آرتق اونلره قارشی أوزولمه و (سزه) طوزاق قورمقده اولدقلرندن طولايي صیقینتیده اولما!

٧١- "بر ده اگر (ادّعاڭزده) طوغری کیمسه‌لر ایسه‌ڭز، بو وعد (ایدیلن عذاب) نه زمان؟" دییورلر.

٧٢- دیکه: "عجله ایسته‌یور اولدیغڭز شیئڭ (عذابڭ) بر قسمی، بلکه سزه کلمك أوزره اولابیلیر!"

٧٣- حالبوکه شبهه‌سز ربّڭ، انسانلره قارشی البته پك بیوك بر لطف صاحبیدر؛ فقط اونلرڭ چوغی شکر ایتمزلر.

٧٤- و محقّقکه ربّڭ، اونلرڭ سینه‌لری نه‌يي کیزله‌یور و نه‌يي آچیقلایورسه البته بیلیر.

٧٥- چونکه کوکده و یرده کیزلی هیچ بر شی یوقدرکه، آپ آچیق بر کتابده (لوح محفوظده) بولونماسین![2]

٧٦- شبهه‌سزکه بو قرآن، اسرائیل اوغوللرینه، حقّنده اختلافه دوشمکده اولدقلری شیلرڭ چوغنی آڭلاتمقده‌در.

---

(١) "بتون مصنوعاتده (صنعتلی وارلقلرده) غایت حسّاس میزانلرله (أولچولرله) اعضالرینی یرلشدیرن، میقروپدن کرکدانه، سینکدن سیمورغه‌یه، بر چیچکلی نباتدن میلیارلر، تریلیونلر چیچکلر آچان بهار چیچگنه قدر، اسرافسز أولچولرله بر تناسب (اویغونلق)، بر موازنه (دنکه)، بر انتظام، بر جمال (کوزللك)، بر حسن صنعت (کوزل صنعت) یاپان و هر ذی حیاتڭ (جانلینڭ) حقوق حیاتنی (حیاتنڭ حقلرینی) کمال میزانله (تام بر أولچویله) ویرن؛ ایيلکلره کوزل نتیجه‌لر و فنالقلره فنا نتیجه‌لر ویردیرن و آدم زماننڭدن بری طاغی (آزغین) و ظالم قوملره اوردیغی طوقاتلرله کندینی پك قوّتلی احساس ایتدیرن (حس ایتدیرن) بر عدالت سرمدیه (دائمی عدالت)، البته و هیچ شبهه کتیرمزکه: کونش کوندوزسز اولمادیغی کبی، او حکمت ازلیه، او عدالت سرمدیه آخرتسز اولمازلر و ئولومده الڭ ظالملرڭ و الڭ مظلوملرڭ بر طرزده کیتمه‌لرنده عاقبتسز (نتیجه‌سز) بر دهشتلی حقسزلغه، عدالتسزلگه، حکمتسزلگه هیچ بر وجهله (جهتله) مساعده ایتمزلر." (عصای موسی، ٧نجی مسئله، ١٩)

(٢) هر شیئڭ کتاب مبینده یازیلی اولدیغنه دائر باقیڭز؛ (صحیفه ٢١٤، حاشیه ٢)

۷۷- و شبهه‌سز او (قرآن)، مؤمنلر ایچون البته بر هدایت و بر رحمتدر.

۷۸- محقّقکه ربّڭ، اونلرڭ آراسنده (حق ایله) حکمنی ویره‌جکدر. چونکه او، (قدرتی دائماً اوستون کلن) عزیز، (هرشیئی حقّیله بیلن) علیمدر.

۷۹- (ای رسولم!) اویله ایسه (سن) اللّٰهه توکّل ایت! چونکه سن، آپ آچیق حق اوزرنده‌سڭ!

۸۰- البته سن ئولولره ایشیتدیره‌مزسڭ؛ آرقه‌لرینی دونن کیمسه‌لر اولارق قاچدقلرنده، او صاغیرلره ده (حقّه اولان) دعوتڭی ایشیتدیره‌مزسڭ!

۸۱- و او کورلری، (ایچنده بولوندقلری) ضلالتلرندن (چویروب) هدایته ایردیره‌جك اولان سن دگلسڭ! (سن دعوتڭی) آنجق، آیتلریمزه ایمان ایدوب ده کندیلری (اخلاصله) تسلیم اولان کیمسه‌لره ایشیتدیره‌بیلیرسڭ.

۸۲- او (عذاب) سوز(ی) باشلرینه کلدیگی (قیامت یاقلاشدیغی) زمان ایسه، اونلره یردن بر دابّه (حرکتلی بر جانلی) چیقاررز؛ (او،) کرچکدن انسانلرڭ آیتلریمزه قطعی اولارق ایناممیور اولدقلرینی کندیلرینه سویلر.[1]

۸۳- هم او کون هر امّت ایچندن، آیتلریمزی یالانلایانلری بر بولوك حالنده طوپلارز؛ آرتق اونلر طوپلی اولارق (حساب یرینه) سوق ایدیلیرلر.

۸۴- نهایت (اورایه) کلدکلری زمان (اللّٰه اونلره): "کندیلرینی علماً قاورامادیغڭز حالده، آیتلریمی یالانلادیگزمی؟ یوقسه نه یاپییوردیگز؟" بویورور.

۸۵- و ظلم ایتمه‌لری (اللّٰهڭ آیتلرینی یالانلامه‌لری) یوزندن او (عذاب) سوز(ی) باشلرینه کلمشدر؛ آرتق اونلر قونوشامازلر.

۸۶- کورمدیلرمی، کرچکدن بز کیجه‌یی ایچنده استراحت ایتمه‌لری ایچون (قراڭلق)، کوندوزی ایسه (چالیشمه‌لری ایچون اطرافلرینی) آیدینلاتیجی یاپدق. شبهه‌سزکه بونده، ایمان ایده‌جك بر قوم ایچون نیجه دلیللر واردر.

۸۷- و صوره اوفورولدیگی کون، آرتق اللّٰهڭ دیله‌دکلری طیشنده، کوکلرده اولانلر و یرده بولونانلر دهشته قاپیلیر. و هپسی بویون اگن کیمسه‌لر اولارق اوڭا کلیرلر.

۸۸- هم طاغلری کوروررسڭ ده، اونلری (یرلرنده) ثابت صانیرسڭ؛ حالبوکه اونلر، بلوطلرڭ یورومسی کبی کچر کیدر. (بو،) هر شیئی صاغلام یاپان اللّٰهڭ ایشیدر. محقّقکه او، نه یاپارسه‌ڭز حقّیله خبردار‌در.

(۱) "ناصلکه قوم فرعونه 'چکرکه آفتی و بیت بلاسی' و کعبه‌نڭ تخریبنه چالیشان قوم ابرهه‌یه 'ابابیل قوشلری' مسلّط اولمشلر. اویله ده، سفیانڭ و دجّاللرڭ فتنه‌لریله بیله‌رك و سوه‌رك عصیانه و طغیانه (آزغینلغه) و یأجوج و مأجوجڭ آنارشیستلگیله فساده و جاناورلغه کیدن و دینسزلگه و کفر و کفرانه (نانکورلگه) دوشن انسانلرڭ عقللرینی باشلرینه کتیرمك حکمتیله، ارضدن (یردن) بر حیوان چیقوب مسلّط اولاجق. زیر و زبر (طارمه طاغین) ایده‌جك. اَللّٰهُ اَعْلَمُ [اللّٰه اڭ ایی بیلندر] او دابّه (حرکتلی جانلی) بر نوعدر (طائفه‌در). چونکه غایت بیوك بر تك شخص اولسه، هر یره و هرکسه یتیشه‌مز. دیمك دهشتلی بر طائفۀ حیوانیه اولاجق. بلکه اِلَّا دَآبَّةُ الْاَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَاَتَهُ [آنجق عصاسندن ییمکده اولان دابة الارض (بر آغاچ قوردی) مستثنا] آیتنڭ اشارتیله، او حیوان دابة الارض (یر حیوانی) دینیلن آغاچ قوردلریدرکه، انسانلرڭ کمیکلرینی آغاچ کبی کمیره‌جك. انسانڭ جسمنده دیشندن طیرناغنه قدر یرلشه‌جك. مؤمنلر ایمان برکتیله، سفاهت و سوء استعمالاتدن تجنّبلریله (کناهلر و اسرافلردن صاقینمه‌لریله) قورتولاجقلرینه اشارتاً، آیت، ایمان خصوصنده او حیوانی قونوشدیرمش." (شعاعلر، ۵نجی شعاع، ۸۴)

٨٩- كيم اييلكله كليرسه، آرتق اوڭا اوندن داها خيرليسى واردر. و اونلر او كون قورقودن امين اولان كيمسه‌لردر.

٩٠- كيم ده كوتولكله كليرسه، بونڭ أوزرينه (اونلر) يوزلرى أوستى آتشه آتيليرلر. (و كنديلرينه:) "ياپمقده اولديغڭز شيلردن باشقه‌سيله‌مى جزالانديريلييورسڭز؟" (دينيلير).

٩١- ٩٢- (اى رسولم! ديكه:) "(بن) آنجق، (اللّهڭ) حرام (و امين) قيلديغى بو شهرڭ (مكّه‌نڭ) ربّنه قوللق ايتمكله امر اولوندم؛ هر شى ايسه اونڭدر. و (بن) مسلمانلردن اولمقله، هم (سزه) قرآن اوقومقله امر اولوندم." او حالده كيم هدايته كليرسه، آرتق آنجق كنديسى ايچون هدايته كلمش اولور. كيم ده ضلالته دوشرسه، او تقديرده (اونلره) ديكه: "بن آنجق (اللّهڭ عذابنى خبر ويرمكله) قورقوتوجى اولانلردنم."

٩٣- و ديكه: "حمد، اللّهه مخصوصدر.[١] (او) سزه آيتلرينى ياقينده كوستره‌جك ده اونلرى طانيياجقسڭز." و ربّڭ، ياپمقده اولدقلريڭزدن خبرسز دگلدر!

٢٨- قصص سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٨٨ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله

١- طا، سين، ميم.[٢]

٢- بونلر آپ آچيق بيان ايدن كتابڭ آيتلريدر.

٣- (اى رسولم!) ايمان ايده‌جك بر قوم ايچون، موسى ايله فرعونڭ خبرندن (قصّه‌لرندن) بر قسمنى سڭا كرچك شكليله اوقوياجغز.

٤- كرچكدن فرعون او مملكتده (مصرده) زوربه‌لغه قالقدى و خلقنى (كنديسنه مخالفت ايتمه‌سينلر دييه) چشيدلى فرقه‌لره بولدى. اونلردن بر قسمنى (اسرائيل اوغوللرينى) كوچسز بيراقمق ايسته‌يور، (يڭى طوغان) اوغوللرينى بوغازلايور، قادينلرينى (قيزلرينى) ايسه صاغ بيراقييوردى. چونكه او فساد چيقارانلردندى.

٥- حالبوكه (بز، اونلرى بو دوره‌لردن كچيرمكله) ايسته‌يوردقكه، او مملكتده كوچسز دوشورولنلره لطفده بولونالم، اونلرى (انسانلره) رهبرلر ياپالم و اونلرى (فرعونڭ مملكتنه) وارث اولان كيمسه‌لر قيلالم.

---

(١) "أوت معبود بالحق (عبادته حقّيله لايق اولان) يالڭز او قدير ذوالجلال (صوڭسز قدرت و جلال صاحبى) اولديغى كبى، محمود بالاطلاق (نهايتسز أوگكويه لايق اولان) بينه يالڭز اودر. عبادت اوڭا مخصوص اولديغى كبى، حمد و ثنا (أوگكو) دخى اوڭا خاصدر. (...) هيچ ممكنميدركه: حكيم، عليم (صوڭسز حكمت و علم صاحبى) بر ذات، بر آغاجى غايت اهمّيتله تدبير و تصوير ايدوب (شكللنديروب) و غايت درجه‌ده حكمتله اداره و تربيه ايتديگى حالده، او آغاجڭ غايه‌سى، فائده‌سى اولان ميوه‌لرينه باقمايوب، اهمّيت ويرمه‌سين؛ خيرسز أللره، بوش يرلره طاغيلسين، ضايع اولسون؟ البته باقمامق، اهمّيت ويرمه‌مك اولاماز. آغاجه اهمّيت ويرمك، ميوه‌لرى ايچوندر. ايشته، شو كائناتڭ ذى شعورى (شعور صاحبى) و اڭ مكمّل ميوه‌سى و نتيجه‌سى و غايه‌سى، انساندر. شو كائناتڭ صانع حكيمى (هرشيئى حكمتله ياراتان صنعتكارى) ممكنميدركه، شو ذى شعور ميوه‌لرڭ ميوه‌لرى اولان حمد و عبادتى، شكر و محبّتى باشقه‌لره ويروب، حكمت باهره‌سنى (آپ آچيق حكمتنى) هيچه ايندير‌سين. وياخود قدرت مطلقه‌سنى (صوڭسز قدرتنى) عجزه قلب ايتديرسين (چويرسين). وياخود علم محيطنى (هرشيئى ايچنه آلان علمنى) جهله چويرسين؟ يوز بيڭ دفعه حاشا!" (مكتوبات، ٢٠نجى مكتوب، ٦٨)

(٢) باقيڭز؛ (بقره سوره‌سى، صحيفه ١، حاشيه ١)

٦- و اونلره (اسرائيل اوغوللرينه) او مملكتده امكان صاغلايالم (اورايه حاكم قيلالم)؛ فرعون ايله (وزيرى) هامانه و اوردولرينه ده، اونلردن (اسرائيل اوغوللرندن) صاقينمقده اولدقلرى شيئى كوستره‌لم!

٧- موسينك آننه‌سنه ايسه: "اونى امزير؛ آرتق اونك حقّنده (باشنه بر شى كلمه‌سندن) قورقديغك زمان، او تقديرده اونى دڭزه (نيله) براق؛ و قورقما، هم أوزولمه! چونكه بز، اونى سڭا كرى ويره‌جكلرز و اونى پيغمبرلردن ياپاجق اولانلرز" ديه الهام ايتدك.

٨- ديركن اونى فرعون عائله‌سى بولارق آلديكه، تا (بونك نتيجه‌سى) كنديلرينه بر دوشمان و بر أوزونتو اولسون! كرچكدن فرعون، (وزيرى) هامان و اوردولرى (بتون ايشلرنده) خطا ايتمكده اولان كيمسه‌لر ايديلر.

٩- و فرعونك خانمى: "(بو چوجق) بنم ايچون ده، سنك ايچون ده بر كوز آيدينلغى! اونى ئولديرمه‌يڭ! بلكه بزه فائده‌سى طوقونور، يا ده اونى اولاد ايدينيرز" ديدى. حالبوكه اونلر (ايشك) فرقنده دگللردى.[١]

١٠- موسينك آننه‌سنك كوڭلى ايسه، (چوجغندن باشقه هرشيدن) بوم بوش اولارق صباحلادى. اگر (وعديمزه) اينانانلردن اولمسى ايچون قلبنى (صبرله) تقويه ايتمش اولماسه‌يدق، نره‌ده ايسه اونى (كندى چوجغى اولديغنى) آچيغه اوراجقدى.[٢]

١١- و (آننه‌سى، موسينك) قيز قرداشنه: "اونك ايزينى تعقيب ايت!" ديدى. بو يوزدن (او ده) اونلر فرقنده اولمادن، اونى (قرداشنى) اوزاقدن كوزتله‌دى.

١٢- حالبوكه داها أوڭجه اوڭا (موسى‌يه) سوت آنالرينى (أممه‌يى) منع ايتمشدك (ده اونى امزيره‌بيله‌جك برينى آرايورلردى). بونك أوزرينه (قيز قرداشى): "سزك نامڭزه اونى (باقيمنى) أوزرينه آلاجق اولان و كنديلرى اوڭا نصيحت ايده‌جك (خيرله طاوراناجق) كيمسه‌لر اولان بر عائله‌يه سزه رهبرلك ايده‌يمى؟" ديدى.

١٣- بويله‌جه اونى آننه‌سنه كرى ويردككه، كوزى آيدين اولسون، أوزولمه‌سين و شبهه‌سز، اللّٰهك وعدينك كرچك اولديغنى بيلسين! فقط اونلرك چوغى (بونى) بيلمزلر.

---

(١) ابن عبّاسدن (رع) روايت ايديليركه: "فرعونك خانمى: (بو چوجق) بنم ايچون ده، سنك ايچون ده بر كوز آيدينلغى! دينجه فرعون 'بو سنك ايچون اويله، بنم بوڭا احتياجم يوق!' ديدى. بوندن طولايى رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام: 'كندى ذاتنه يمين ايديلن اللّٰهه يمين ايدرمكه فرعون ده خانمى كبى اونك كنديسى ايچون كوز آيدينلغى اولاجغنى سويله‌سه‌يدى، اللّٰه خانمنى هدايته ايرديرديگى كبى، اونى ده هدايته ايرديرردى!' ديه بويورديلر." (رازى، ج. ٢٤/١٢، ٢٢٩)

(٢) "خالص (صافى) محبّت، فطرت انسانيه‌ده (انسانك ياراتيليشنده) و عموم والده‌لرده درج ايديلمشدر. ايشته بو خالص محبّته تام معناسيله والده‌لرك شفقتلرى مظهردر.

والده‌لر او سرّ شفقت ايله، اولادلرينه قارشى محبّتلرينه بر مكافات، و بر رشوت ايسته‌مدكلرينه و طلب ايتمدكلرينه دليل؛ روحنى، بلكه سعادت اخرويه‌سنى (آخرت سعادتنى) ده اونلر ايچون فدا ايتمه‌لريدر." (لمعه‌لر، ١٧نجى لمعه، ١٣٩)

۱٤- نهایت (موسینڭ) کوجی کماله ایروب اولغونلاشنجه، اوڭا حکمت و علم ویردك. ایشته ایيلك ایدنلری بویله مکافاتلاندیررز.

۱٥- دیرکن (موسی)، خلقنڭ (هنوز استراحتده ایکن هر شیدن) خبرسز اولدیغی بر صیره‌ده شهره کیردی ده اوراده بربریله ئولدیره‌سی‌یه دوگوشن ایکی آدم بولدی؛ بریسی کندی قبیله‌سندن (اسرائیل اوغوللرندن)، دیگری دوشماننددن (مصرلی بر قِبْطِی) ایدی. بونڭ أوزرینه کندی قبیله‌سندن اولان کیمسه، دوشماننددن اولانه قارشی، اوندن (موسی‌دن) یاردیم ایسته‌دی. موسی ده اوڭا (او قِبْطِی‌یه) بر یومروق اوردی، بویله‌جه اونڭ حقّنده (تقدیر ایدیلن) قضایه (ئولومنه) سبب اولدی. (او کافر قِبْطِی ئولدی). (خطاءً ده اولسه، بوندن چوق أوزولدی و:) "بو، شیطانڭ ایشندندر. کرچکدن او، صاپدیریجی آپ آچیق بر دوشماندر!" دیدی.

۱٦- (موسی:) "ربّم! طوغریسی بن نفسمه ظلم ایتدم؛ آرتق بنی باغیشلا!" دیدی. بونڭ أوزرینه (اللّٰه ده) اونی باغیشلادی. چونکه غفور (چوق باغیشلایان)، رحیم (چوق مرحمت ایدن) آنجق اودر.[1]

۱۷- (موسی:) "ربّم! بنی نعمتلندیردیگڭ شیلر حقّی ایچون، بر داها کناهکارلره اصلا یاردیمجی اولمایاجغم!" دیدی.

۱۸- بویله‌جه قورقو ایچنده قالان بر کیمسه اولارق (و اطرافی) کوزتله‌یه‌رك شهرده صباحلادی؛ بر ده باقدیکه، دون کندیسندن یاردیم ایسته‌ین او کیمسه، (بو سفر باشقه بر قبطی‌یه قارشی) کندیسندن (یینه) امداد ایسته‌یور! موسی اوڭا: "طوغریسی سن کرچکدن آپ آچیق بر آزغینسڭ!" دیدی.

۱۹- بونڭ أوزرینه (موسی،) ایکیسنڭ ده دوشمانی اولان او کیمسه‌یی یاقه‌لامق ایسته‌ینجه، (موسینڭ اسرائیل اوغوللرندن اولان آدمی آزارلامه‌سندن حادثه‌نڭ ایچ یوزینی آڭلایان قبطی قورقارق) دیدیکه: "ای موسی! دون بر آدمی ئولدیردیگڭ کبی (شیمدی ده) بنیمی ئولدیرمك ایسته‌یورسڭ؟ دیمك (سن)، بو مملکتده آنجق بر زوربه اولمق ایسته‌یورسڭ ده، (آرایی) دوزلتیجیلردن اولمق ایسته‌مییورسڭ!"[2]

۲۰- صوڭنده (بو خبرڭ یاییلمسی أوزرینه) شهرڭ اوبر اوجندن بر آدم قوشارق کلدی (و:) "ای موسی! طوغریسی (شهرڭ) ایلری کلنلر(ی) سنی ئولدیرمك ایچون حقّڭده مذاکره ایدییورلر؛ همن (بو شهردن) چیق؛ کرچکدن بن سڭا نصیحت ایدنلردنم" دیدی.

۲۱- بونڭ أوزرینه (موسی) قورقویه قاپیلان بری اولارق (و اطرافی) کوزتله‌یه‌رك اورادن (شهردن) چیقدی. "ربّم! بنی بو ظالملر طوپلیلغندن قورتار!" دیدی.

---

(۱) "جناب حقّڭ 'غفور' (چوق باغیشلایان) و 'رحیم' (چوق مرحمت ایدن) کبی ایکی اسمی، تجلئ اعظمله (اڭ بیوك تجلّی ایله) اهل ایمانه توجّه ایدییور (یوڭلییور). و قرآن حکیمده پیغمبرلره اڭ مهم احسانی، مغفرت (باغیشلامه) اولدیغنی کوستریيور و اونلری، استغفار (توبه) ایتمه‌لرینه دعوت ایدییور. بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ کلمهٔ قدسیه‌سنی هر سوره باشنده تکرار ایله و هر مبارك ایشلرده ذکرینی امر ایتمه‌سیله، کائناتی احاطه ایدن (قاپلایان) رحمت واسعه‌سنی (کنیش رحمتنی) ملجأ و تحصنگاه (صیغیناجق و قوروناجق بر یر) کوستریيور و فَاسْتَعِذْ (صیغین!) امریله اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ کلمه‌سنی سپر یاپییور." (المعلر، ۱۳نجی لمعه، ۷٥)

(۲) آیتده کچن، اسرائیل اوغوللرندن اولان آدمله حضرت موسی (ع م) آراسنده‌کی قونوشمه‌یی قبطی دوینجه، دونکی قاتلڭ حضرت موسی (ع م) اولدیغنی آڭلادی و همن کیده‌رك فرعونه خبر ویردی. بونڭ أوزرینه حضرت موسینڭ (ع م) یاقه‌لانوب ئولدیریلمسی ایچون فرعوندن امر آلان آدملری اونی تعقیبه باشلادیلر. (جلالین شرحی، ج. ٦، ۱۸)

۲۲- نهایت مَدْیَنَه طوغری یوگُلنجه: "اولورکه ربّم، بنی یولڭ طوغریسنه اولاشدیرر" دیدی.[۱]

۲۳- و مَدْیَنْ صوینه وارنجه، (قویونڭ) باشنده (حیوانلرینی) صولایان بر انسان طوپلیلغی بولدی؛ اونلرڭ کریسنده ده (حیوانلرینی صودن) منع ایتمکده اولان ایکی قادین (ایکی کنج قیز) بولدی. (اونلره:) "بو حالڭز نه‌در؟" دیدی. (اونلر:) "چوبانلر (صولایوب) کیتمدن (بز حیوانلریمزی) صولامایز؛ بابامز ده یاشلی بر اختیاردر (اونلری صولایاماز)" دیدیلر.

۲٤- بونڭ اوزرینه (موسی) او ایکیسنڭ یرینه (حیوانلرینی) صولاییویردی؛ صوڭره کولکه‌یه چکیلدی ده: "ربّم! کرچکدن بن، بڭا ایندیره‌جگڭ هر خیره محتاجم!" دیدی.[۲]

۲۵- دیرکن او ایکی کنج قیزدن بری (ارککلره دونمدن، اوزاقدن اوزاغه) اوتانا اوتانا یورویه‌رك اوڭا کلدی: "طوغریسی بابام، بزم ایچون (حیوانلری) صولامه‌نڭ قارشیلغنی سڭا ویرمك (عرفمزه کوره اکرامده بولونمق) اوزره سنی چاغیرییور" دیدی. بونڭ اوزرینه (موسی) اوڭا (قیزلرڭ باباسی اولان شُعَیْبه) کلوب (باشندن کچن) قَصَصی (او حکایه‌یی) کندیسنه آڭلاتنجه، (او:) "قورقما، او ظالملر طوپلیلغندن قورتولدڭ!" دیدی.

۲٦- او ایکی کنج قیزدن بری: "ای باباجغم، اونی اجرتله (چوبان) طوت؛ چونکه اجرتله طوتدیغڭ کیمسه‌لرڭ اڭ خیرلیسی، او قوّتلی، امین اولاندر" دیدی.

۲۷- (شُعَیْبْ) دیدیکه: "طوغریسی بن، سکز سنه بڭا اجرتله چالیشمه‌ڭه قارشیلق، شو ایکی قیزمدن برینی سڭا نکاحلامق ایسته‌یورم. فقط اون سنه‌یه تماملارسه‌ڭ، آرتق (او) سنڭ طرفڭدن بر لطفدر. یوقسه سڭا زورلق چیقارمق ایسته‌مم. انشاءالله بنی صالح کیمسه‌لردن بولاجقسڭ!"

۲۸- (موسی:) "بو (سوزلشمه) بنمله سنڭ آراڭده‌در. بو ایکی سوره‌دن هانکیسنی طولدیررسه‌م، او حالده بڭا دوشمانلق (بر قیزغینلق) یوق. چونکه الله، سویله‌مکده اولدیغمزه وکیلدر" دیدی.

---

(۱) مَدْیَنْ، مصره سکز کونلك مسافه‌ده و فرعونڭ اداره‌سنده اولمایان بر یردی. (رازی، ج. ۲٤/۱۲، ۲۳۹-۲٤۳)

(۲) روایته کوره، بو یوجیلق بوینجه حضرت موسی (ع‌م) یدی کون یاپراق و اوت کبی شیلرله آچلغنی کیدرمه‌یه چالیشدیغندن اولدقجه حالسز دوشمشدی. (نسفی، ج. ۳، ۳۳٦)

"انسان، نهایتسز عجزیله نهایتسز بلیاته (بلالره) معروض و حدسز اعدانڭ (دوشمانلرڭ) هجومنه مبتلا و نهایتسز فقریله برابر نهایتسز حاجاته کرفتار (احتیاجلره دوشمش) و نهایتسز مطالبه (ایستکلره) محتاج اولدیغندن، وظیفۀ اصلیۀ فطریه‌سی، ایماندن صوڭره 'دعا'در. دعا ایسه، اساس عبودیتدر (قوللغڭ اساسیدر). ناصل بر چوجق، ألی یتیشمدیگی بر مرامنی، بر آرزوسنی ألده ایتمك ایچون، یا آغلار، یا ایستر. یعنی یا فعلی، یا قولی (سوزلی) لسان عجزیله بر دعا ایدر. مقصودینه موفّق اولور. اویله ده: انسان بتون ذی حیات عالمی ایچنده نازك، نازنین، نازدار بر چوجق حکمنده‌در. رَحْمٰنُ الرَّحِیمڭ درکاهنده، یا ضعف و عجزیله آغلامق ویا فقر و احتیاجیله دعا ایتمك کرکدر. تاکه، مقاصدی (مقصدلری) اوڭا مسخّر اولسون (امرینه کیرسین) ویا تسخیرڭ (امرینه ویریلمه‌سنڭ) شکرینی أدا ایتسین. یوقسه بر سینکدن واویلا (فریاد) ایدن احمق و هایلاز بر چوجق کبی، 'بن قوّتمله بو قابل تسخیر اولمایان (امر آلتنه آلینامایان) و بیڭ درجه اوندن قوّتلی اولان عجیب شیلری تسخیر ایدییورم و فکر و تدبیرمله کندیمه اطاعت ایتدیرییورم' دییوب کفران نعمته (نانکورلگه) صاپمق، انسانیتڭ فطرت اصلیه‌سنه (یاراتیلیشنڭ اصلنه) ضد اولدیغی کبی، شدّتلی بر عذابه کندینی مستحق ایدر." (سوزلر، ۲۳نجی سوز، ۱۰٦)

٢٩- نهايت موسى، سوره‌يى تماملايوب عائله‌سيله يوله چيقديغنده، طور (طاغى) طرفندن بر آتش فرق ايتدى. عائله‌سنه: "(سز بوراده) طورك؛ طوغريسى بن بر آتش فرق ايتدم؛ بلكه اورادن سزه بر خبر ياخود ايصيناسڭز دييه آتشدن بر پارچه كتيررم" ديدى.

٣٠- صوڭنده اورايه كلنجه، او مبارك يرده‌كى واديڭ صاغ قييسنده‌كى آغاچدن (او جهتدن) (كنديسنه) شويله سسلنيلدى: "اى موسى! شبهه‌سزكه بن، كرچكدن عالملرڭ ربّى اولان اللّهم!"

٣١- "و عصاڭى (يره) بيراق!" (موسى عصاسنى بيراقدى.) بردن اونى صانكه او ييلانمش كبى حركت ايدر كورنجه، كرى دونن بر كيمسه اولارق و آرقه‌سنه باقمادن قاچدى! (بونڭ أوزرينه دينيلديكه:) "اى موسى! برى كل و قورقما! چونكه سن امنيت ايچنده اولانلردنسڭ!"

٣٢- "أڭكى يانڭه (قوينڭه) صوق؛ (بر راحتسزلق بليرتيسى اولمقسزين) قصورسز، بم‌بياض (پارلايان و نور صاچان بر أل) اولارق چيقسين! قورقودن (آچيلان) قناديڭى (أللريڭى) ده كنديڭه چك؛ ايشته بو ايكيسى (عصاڭ و ألڭ)، فرعون و ايلرى كلنلرينه قارشى ربّڭدن سڭا (ويريلمش) ايكى معجزه‌در. چونكه اونلر، بر فاسقلر طوپلیلغى اولديلر!"[1]

٣٣- (موسى) ديديكه: "ربّم! طوغريسى بن، اونلردن بر آدم ئولديرمشدم؛ بو يوزدن بنى ئولديرمه‌لرندن قورقارم!"[2]

٣٤- "قرداشم هارون ايسه، او بندن لسان جهتيله داها دوزكوندر؛ اونى ده بنى تصديق ايدن بر ياردیمجى اولارق بنمله برابر كوندر. چونكه بن، (اونلرڭ) بنى يالانلامه‌لرندن قورقارم."

٣٥- (الله) بويورديكه: "سنڭ پازوڭى، قرداشڭله قوّتلنديره‌جكز و ايكيڭزه اويله بر قوّت ويره‌جكزكه، آرتق معجزه‌لريمز سايه‌سنده سزه (ضرر ويرمه‌يه) ايريشه‌ميه‌جكلر. سز و سزه تابع اولانلر، أوستون كلن كيمسه‌لر اولاجقسڭز."

---

(١) "انسانده‌كى قوّهٔ شهويه، قوّهٔ غضبيه، قوّهٔ عقليه (شهوت، غضب و عقل قابليتلرى) صانع (صنعتله ياراتان الله) طرفندن تحديد ايديلمديگندن (صينيرلانديريلمديغندن) و انسانڭ جزء اختياريسيله (اراده‌سيله) ترقّيسنى (يوكسلمه‌سنى) تأمين ايتمك ايچون بو قوّتلر باشى بوش بيراقيلديغندن، معاملاتده (انسانلر آراسنده‌كى معامله‌لرده) ظلم و تجاوزلر (حدى آشمه‌لر) وقوعه كلير. بو تجاوزلرى أوڭله‌مك ايچون، جماعت انسانيه، چاليشمه‌لرينڭ ثمره‌لرينى (نتيجه‌لرينى) مبادله ايتمكده (دگيشمكده) عدالته محتاجدر.

لكن هر فردڭ عقلى، عدالتى ادراكدن عاجز اولديغندن، كلّى (بيوك) بر عقله احتياج واردركه؛ فردلر، او كلّى عقلدن استفاده ايتسينلر. اويله كلّى بر عقل ده آنجق قانون شكلنده اولور. اويله برقانون، آنجق شريعتدر. صوڭره او شريعتڭ تأثيرينى، اجراسنى، تطبيقنى تأمين ايده‌جك بر مرجع، بر صاحب لازمدر. او مرجع و او صاحب ده، آنجق پيغمبردر.

پيغمبر اولان ذاتڭ ده، ظاهراً (مادةً) و باطناً (معناً) خلقه اولان حاكميتنى دوام ايتديرمك ايچون، مادى و معنوى بر علويته (يوجه‌لگه) و بر امتيازه احتياجى اولديغى كبى، خالق (ياراتيجى) ايله اولان درجهٔ مناسبته و علاقه‌سنى كوسترمك ايچون ده، بر دليله احتياجى واردر. بويله بر دليل ده آنجق معجزه‌لردر." (اشارات الاعجاز، ١٣٢)

(٢) باقيڭز؛ (صحيفه ٣٨٦، حاشيه ٢)

٣٦- نهايت، موسى آپ آچيق معجزه‌لريمزله اونلره كلنجه: "بو، اويديريلمش بر سحردن باشقه بر شى دگلدر؛ هم أوڭجه‌كى آتالريمزدن بونى ايشيتمدك" ديديلر.

٣٧- موسى شويله ديدى: "ربّم، كندى قاتندن كيمڭ هدايت كتيرديگنى و دنيانڭ (كوزل) عاقبتنڭ (جنّتڭ) كيمڭ اولاجغنى اڭ ايى بيلندر. شو شبهه‌سزكه، ظالملر قورتولوشه ايرمزلر."

٣٨- فرعون ايسه: "اى ايلرى كلنلر! سزڭ ايچون بندن باشقه هيچ بر آله بيلمش دگلم؛ اى هامان! هايدى بنم ايچون چاموركڭ أوزرنده آتش ياق ده (طوغله اعمال ايدوب) بڭا بر قله ياپ؛ بلكه موسينڭ الهنه مطّلع اولورم (اونى كورورم). چونكه شبهه‌سز بن اونى كرچكدن يالانجيلردن صانييورم" ديدى.[١]

٣٩- بويله‌جه او (فرعون) و عسكرلرى او مملكتده حقسز يره بيوكلك طاسلادى و كرچكدن كنديلرينڭ بزه دونديريلمه‌يه‌جكلرينى صانديلر.

٤٠- بونڭ أوزرينه اونى و عسكرلرينى ياقه‌لادق ده اونلرى دڭزه آتيويردك. آرتق باق، او ظالملرڭ عاقبتى ناصل اولدى!

٤١- هم اونلرى، (انسانلرى) آتشه چاغيران أوڭجيلر قيلدق؛ (اونلر) قيامت كونى ده ياردیم اولونمایاجقلردر.

٤٢- و بو دنياده اونلرڭ پشنه بر لعنت طاقدق. قيامت كونى ايسه اونلر، چركين قيلينمش كيمسه‌لردندر.

٤٣- جلالم حقّى ايچون، (أوڭجه‌كى عصرلرده آزغينلق ياپان) ايلك نسللرى هلاك ايتدكدن صوڭره، انسانلر ايچون (حقيقتلرى كوسترن) دليللر و بر هدايت و بر رحمت اولمق أوزره موسى‌يه او كتابى (توراتى) ويردك؛ اولوركه عبرت آليرلر.

---

(١) "اعجاز قرآنى او درجه جامع و خارقه‌در (چوق كوزللكلرى طوپلاييجى و خارقه‌در)، دقّت ايديلسه كورونييوركه: بعضاً بر دڭزى بر ابريقده كوسترييور كبى پك كنيش و چوق اوزون و كلّى (بيوك) دستورلرى و عموم قانونلرى، بسيط و عامى فهملره (بسيط آڭلاييشلره) مرحمتاً بسيط بر جزئيله، خصوصى بر حادثه ايله كوسترييور. (...)

مثلا: يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا فرعون، وزيرينه (هامانه) امر ايدركه: 'بڭا يوكسك بر قله ياپ، سماواتڭ (كوك يوزينڭ) حالنى رصد ايدوب (كوزله‌يوب) باقاجغم. سمانڭ كيديشاتندن، عجبا موسينڭ (ع) دعوا ايتديگى كبى سماده تصرّف ايدن (حكم ايدن) بر آله وارميدر؟'

ايشته صَرْحًا [بر قله] كلمه‌سيله و شو جزئى (كوچك) حادثه ايله، طاغسز بر چولده اولديغندن طاغلرى آرزولايان و خالقى (ياراتيجى‌يى) طانيماديغندن طبيعتپرست (طبيعتجى) اولوب ربوبيت (ربّ اولمه‌يى) دعوا ايدن و آثار جبروتلرينى (كبرلى اثرلرينى) كوسترمكله ابقاى نام ايدن (نام صالان)، شهرتپرست اولوب طاغ مثال مشهور اهراملرى (پيراميتلرى) بنا ايدن و سحر و تناسخه قائل اولوب (ئولدكدن صوڭره روحڭ باشقه بر بدنده تكرار دنيايه كله‌جگنه اينانوب) جنازه‌لرينى موميا ايدوب، طاغ مثللو (كبى) مزارلرده محافظه ايدن مصر فرعونلرينڭ عنعنه‌سنده (عادتلرنده) حكم فرما (اويغولانان) بر دستور عجيبى افاده ايدر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٣٢)

٤٤- (ای حبیبم!) حالبوکه موسی‌یه او امری وحی ایتدیگمز زمان، (سن، طورك) باتی طرفنده دگلدك، (بوكا) شاهد اولانلردن ده دگلدك![1]

٤٥- فقط بز ایسه، (موسیدن صوكره) نیجه نسللر یاراتدق ده اونلرك أوزرینه عمرلر اوزادی (اوزون زمانلر كچدی)! و (سن، اونلر حقّنده‌كی بو) آیتلریمزی (كندیلرندن أوگرنه‌رك) اونلره اوقومق أوزره، مَدْیَنْ خلقی آراسنده اوتوران بر كیمسه دگلدك؛ فقط بز (سنی پیغمبر اولارق) كوندریجیلرز (و سكا بو قصّه‌لری آكلاتیجیلرز).

٤٦- (موسی‌یه) سسلندیگمز زمان ده طورك یاننده دگلدك؛ فقط سندن أوكجه كندیلرینه بر قورقوتوجی كلمه‌مش اولان بر قومی (اللّهك عذابی ایله) قورقوتمه‌ك ایچون ربّكدن بر رحمت اولارق (سنی اونلره كوندردك)؛ اولوركه اونلر عبرت آلیرلر.

٤٧- أللرینك تقدیم ایتدیگی شیلر (ایشله‌دیگی كناهلر) یوزندن باشلرینه بر مصیبت اصابت ایدوب ده: "ربّمز! بزه بر پیغمبر كوندرسه‌یدك ده سنك آیتلریكه اویوب مؤمنلردن اولسه‌یدق!" دییه‌جك اولماسه‌لردی (بز سنی كوندرمزدك)!

٤٨- فقط اونلره قاتمزدن حق كلنجه: "موسی‌یه ویریلنك بكزری (بر معجزه، اوكا ده) ویریلملی دگلمیدی؟" دیدیلر. (اونلر) داها أوكجه موسی‌یه ویریلنی ده انكار ایتمه‌مشلرمیدی؟ "(تورات و قرآن) بربرینی دستكله‌ین ایكی سحردر" دییوب؛ "شبهه‌سز بز هپسنی انكار ایدن كیمسه‌لرز" دیمشلردی.

٤٩- دیكه: "اگر (ادّعاكزده) طوغری كیمسه‌لر ایسه‌كز، او حالده الله قاتندن، بو ایكیسندن (قرآندن و توراتدن) داها طوغری بر كتاب كتیرك ده، (بن) اوكا اویایم!"

٥٠- فقط سكا جواب ویره‌مزلرسه، آرتق بیلكه (اونلر) آنجق (نفسلرینك) آرزولرینه اویمقده‌درلر. حالبوكه اللّهدن بر یول كوستریجی اولمقسزین، (نفسنك) آرزوسنه اویاندن داها صاپیق كیمدر؟ شبهه یوقكه الله، او ظالملر طوپلیلغنی هدایته ایردیرمز.

---

(١) "قرآن حكیم، بالاتفاق (هركسك اتّفاقیله)، امّی (اوقومه و یازمه‌سی اولمایان) و امین بر ذاتك لسانیله، زمان آدمدن تا عصر سعادته قدر، انبیالرك (پیغمبرلرك) مهم حالاتنی (حاللرینی) و اهمّیتلی وقوعاتنی (حادثه‌لرینی) اویله بر طرزده ذكر ایدییوركه، تورات و انجیل كبی كتابلرك تصدیقی آلتنده غایت قوّت و جدّیتله اخبار ایدییور (خبر ویرییور). كتب سالفه‌نك (أوكجه‌كی سماوی كتابلرك) اتّفاق ایتدكلری نقطه‌لرده موافقت ایتمشدر. اختلاف ایتدكلری یرلرده، مصحّحانه (دوزلته‌رك)، حقیقت واقعه‌یی فصل ایدییور (آچیقلایور).

دیمك، قرآنك نظر غیب بینیسی (كیزلیلكلری كورن باقیشی)، او كتب سالفه‌نك عمومنك فوقنده (أوزرنده) احوال ماضیه‌یی (كچمش حاللری) كورویوركه، اتفاق مسئله‌لرده مصدّقانه (طوغریلایارق) اونلری تزكیه ایدییور (تمیزه چیقارییور)، اختلافی مسئله‌لرده مصحّحانه اونلره فیصل (حكم) اولویور.

حالبوكه، قرآنك وقوعات (میدانه كلن حادثه‌لر) و احوال ماضیه‌یه (كچمش حاللره) دائر اخباراتی (خبر ویرمسی) عقلی بر ایش دگلكه عقل ایله اخبار ایدیلسین. بلكه، سماعه متوقّف (ایشیتمه‌یه طایالی) نقلدر. نقل ایسه، قرائت و كتابت اهلنه (اوقومه و یازمه بیلنلره) مخصوصدر. دوست و دوشمانك اتفاقیله قرائتسز، كتابتسز، امانتله معروف (كوونیلیرلگی ایله طانینان)، امّی لقبیله موصوف (وصفلی) بر ذاته نزول ایدییور (اینییور). هم او احوال ماضیه‌یی اویله بر صورتده اخبار ایدركه، بتون او احوالی (حاللری) كورور كبی بحث ایدر." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٣٥)

٥١- جلالم حقّی ایچون، عبرت آلیرلر دییه سوزی (وحیی) اونلر ایچون آردی آردینه یتیشدیردك.

٥٢- بوندن أوڭجه كندیلرینه كتاب ویردیگمز او كیمسه‌لركه، اونلر بوڭا (قرآنه ده) ایمان ایدرلر.[١]

٥٣- و اونلره (قرآن) اوقوندیغی زمان: "(بز) اوڭا ایمان ایتدك؛ شبهه‌سزكه او، ربّمزدن (كلن) حقدر؛ ذاتاً بز اوندن أوڭجه ده مسلمان كیمسه‌لر ایدك" دیرلر.

٥٤- ایشته اونلره، (هر ایكی كتابه ده ایمان ایتمه‌لرندن و) صبر ایتمه‌لرندن طولایی مكافاتلری ایكی دفعه ویریله‌جكدر؛ و (اونلر) كوتولگی ایيلكله دفع ایدرلر و كندیلرینی رزقلاندیردیغمز شیلردن (الله یولنده) صرف ایدرلر.

٥٥- بوش سوز ایشیتدكلری زمان ایسه، اوندن یوز چویررلر و: "بزم عمللریمز بزه، سزڭ عمللریڭز ده سزه‌در؛ سزه سلام اولسون؛ (بز) جاهللری (آرقداش ایدینمك) ایسته‌مه‌یز" دیرلر.

٥٦- (حبیبم، یا محمّد!) شبهه‌سزكه سن، سودیگڭ كیمسه‌یی هدایته ایردیره‌مزسڭ؛ فقط الله، دیله‌دیگی كیمسه‌یی هدایته ایردیرر.[٢] چونكه او، هدایته ایره‌جك اولانلری اڭ ایی بیلندر.[٣]

٥٧- بر ده؛ "(بز) سنڭله برابر هدایته تابع اولورسه‌ق، یوردیمزدن همن چیقاریلیرز" دیدیلر. حالبوكه اونلری، قاتمزدن بر رزق اولارق هر شیئڭ محصوللرینڭ (طوپلانوب) اوڭا كتیریلدیگی، امین بر حرمه (مكّه‌یه) یرلشدیرمدكمی؟ فقط اونلرڭ چوغی (أوزرلرنده‌كی نعمتمزی) بیلمزلر.

٥٨- حالبوكه (بول و راحت) كچیملری ایله شیمارمش نیجه شهر (خلقنی) هلاك ایتدك. ایشته شو (خراب اولمش) مسكنلری! كندیلرندن صوڭره (اورالرده) آنجق پك آز اوتورولابیلمشدر. چونكه (اونلره) وارثلر، بز اولمشزدر.

٥٩- ربّڭ ایسه، اونلرڭ آنالرنده (شهرلرنده)، كندیلرینه آیتلریمزی اوقویان بر پیغمبر كوندرمدكجه او مملكتلری هلاك ایدیجی دگلدر.[٤] ذاتاً (بز)، خلقی ظالم كیمسه‌لر اولان شهرلردن باشقه‌سنی هلاك ایدیجیلر دگلز.

---

(١) بو آیتڭ، حبشستاندن جَعْفَرْ بِنْ اَبِي طَالِبله (رع) برلكده مدینه‌یه كلوب رسول اللّهڭ (ع‌ص‌م) حضورنده مسلمان اولان قرق كیشیلك هیئت حقّنده ایندیریلدیگی روایت ایدیلمشدر. (بیضاوی، ج. ٢، ١٩٥)

(٢) "أوت انسانڭ ألنده‌كی جزء اختیاری (كندی اراده‌سی) ایله ایشله‌دكلری افعاللرنده (فعللرنده)، جناب حقّه عائد نتائجی (نتیجه‌لری) دوشونمه‌مك كركدر. (...)

استاد مطلق و مقتدای كل (هركسڭ كندیسنه اویدیغی) و رهبر اكمل (اڭ مكمّل قیلاغوز) اولان رسول اكرم علیه الصّلاة والسّلام: وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ [پیغمبره دوشن آنجق تبلیغدر] اولان فرمان الٰهی‌یی (اللّهڭ امرینی) كندینه رهبر مطلق ایدرك، انسانلرڭ چكیلمه‌سیله و دیڭله‌مه‌مسیله داها زیاده سعی (چالیشمه) و غیرت و جدّیتله تبلیغ ایتمش.

چونكه: اِنَّكَ لَا تَهْدِى مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يَشَٓاءُ [شبهه‌سزكه سن، سودیگڭ كیمسه‌یی هدایته ایردیره‌مزسڭ؛ فقط الله، دیله‌دیگی كیمسه‌یی هدایته ایردیرر] سرّیله آڭلامشكه، انسانلره دیڭلتدیرمك و هدایت ویرمك، جناب حقّڭ وظیفه‌سیدر. جناب حقّڭ وظیفه‌سنه قاریشمازدی. (...)

سز ده، سزه عائد اولمایان وظیفه‌یه حركاتڭزی (حركتلریڭزی) بنا ایتمكله قاریشماییڭز و خالقڭزه (یاراتیجیڭزه) قارشی تجربه وضعیتنی آلماییڭز!" (لمعلر، ١٧نجی لمعه، ١٣٧-١٣٨)

(٣) بو آیت كریمه، رسول اكرمڭ (ع‌ص‌م)، عموجه‌سی ابو طالبڭ اسلامه كیرمه‌سنی اصرارله ایسته‌مسی أوزرینه نازل اولمشدر. (رازی، ج. ٢٥/١٣، ٣)

(٤) بر پیغمبر كوندریلمدكجه عذاب ایدیلمه‌یه‌جگنه دائر باقیڭز؛ (صحیفه ٢٨٢، حاشیه ٢)

۶۰- حالبوکه سزه ویریلن هرشی، آنجق دنیا حیاتنڭ (کچیجی) منفعتی و زینتیدر. الله قاتنده اولان ایسه، داها خیرلی و داها دواملیدر. هیچ عقل ایردیرمزمیسکڒ؟[۱]

۶۱- او حالده، کندیسنه کوزل بر وعدده بولوندیغمز (شکلده) صوڭنده اوڭا قاووشاجق اولان او کیمسه، (هیچ) کندیسنه دنیا حیاتنڭ (کچیجی) ذوقنی یاشاتدیغمز، صوڭره قیامت کونی (عذاب ایچون) حاضر ایدیلمشلردن اولان او کیمسه کبیمیدر؟

۶۲- و او کون (الله)، اونلره (او مشرکلره) سسلنیر ده: "(کندیلرینی بڭا اورتاق) ظن ایتمکده اولدیغڭز اورتاقلرم نرەده؟" بویورور.

۶۳- علیهلرینه (عذابمزه دائر) سوز حق اولانلر دیرکه: "ربمز! بزم آزدیردیغمز کیمسەلر (ایشته) شونلردر. (بز) ناصل آزدقسه، اونلری ده (أویله) آزدیردق. (اونلردن) سڭا (صیغینوب) اوزاقلاشدق! (ذاتاً اونلر، نفسلرینڭ پشنده ایدیلر ده) بزه طاپمییورلردی."

۶۴- و (او کون مشرکلره:) "(اللّهه قوشدیغڭز) اورتاقلریڭزی چاغیرڭ!" دینیلیر ده اونلری چاغیررلر؛ فقط کندیلرینه جواب ویرمزلر و (قارشیلرنده) عذابی کوررلر. نه اولوردی، اونلر کرچکدن هدایته ایرمش اولسەلردی؟

۶۵- آرتق او کون (الله) اونلره سسلنیر ده: "پیغمبرلره نه جواب ویردیڭز؟" بویورور.

۶۶- ایشته او کون خبرلر اونلره کورلشمشدر (کیزلی قالمشدر)؛ آرتق اونلر بربرلرینه (ده بر شی) صورامازلر.

۶۷- فقط توبه ایدوب ایمان ایدن و صالح عمل ایشلەین کیمسەیه کلنجه، ایشته اونڭ قورتولوشه ایرنلردن اولمەسی اومولور.[۲]

۶۸- ربّڭ ایسه، دیلەدیگنی (دیلەدیگی کبی) یاراتیر و سچر. اونلرڭ (او قوللرڭ، بو یاراتیلیشده) سچمه حقّی یوقدر. الله (اونلرڭ) اورتاق قوشمقده اولدقلری شیلردن پك منزّه و پك یوجەدر.

۶۹- چونکه ربّڭ، (اونلرڭ) سینەلری نەیی کیزلر و نەیی آچیقلارسه بیلیر.

۷۰- هم او، کندیسندن باشقه آلّه اولمایان اللّهدر. باشده ده صوڭده ده (دنیاده ده آخرتده ده) حمد، اوڭا مخصوصدر. حکم ده اونڭدر و آنجق اوڭا دوندیریلەجکسڭز!

---

(۱) ابن عبّاس (رع) شویله دیمشدر: "الله تعالی دنیایی یاراتدی. اهلنی ده مؤمن، منافق و کافر اولمق أوزره أوچ قسمه آییردی. مؤمن دنیاده آخرت آزیغنی تدارك ایدر. منافق سوسلی پوسلی یاشامەیه یعنی لوکسه طالار. کافر ایسه سادەجه مادی منفعت آرار." بونلری سویلەدکدن صوڭره بو آیتی اوقومشدر. (نسفی، ج. ۳، ۳۴۹)

(۲) "ایمانه عائد بیلکیلردن صوڭره أڭ لازم و أڭ مهم اولان اعمال صالحەدر. صالح عمل ایسه، مادی و معنوی حقوق عباده (قول حقلرینه) تجاوز ایتمەیەرك، حقوق اللّهی (اللّهڭ حقوقنی) بحقٍ ایفا ایتمکدن (حقّیله یرینه کتیرمکدن) عبارتدر." (مثنوئ نوریه، حباب، ۱۰۱)

۷۱- دیکه: "سویله‌یك باقالم! اگر الله، کیجه‌یی أوزریگزده قیامته قدر دواملی قیلاجق اولسه، اللّهدن باشقه سزه بر ایشیق کتیره‌جك آله کیمدر؟ هیچ (سوز) دیگله‌مزمیسگز؟"

۷۲- دیکه: "سویله‌یك باقالم! اگر الله کوندوزی أوزریگزده قیامته قدر دائمی قیلاجق اولسه، اللّهدن باشقه، ایچنده استراحت ایده‌جگگز بر کیجه‌یی سزه کتیره‌جك آله کیمدر؟ هیچ (حقّی) کورمزمیسگز؟"

۷۳- "حالبوکه (الله) رحمتندن سزك ایچون کیجه‌یی و کوندوزی (بر نعمت) قیلدیکه، (کیجه‌لین) اونده استراحت ایده‌سگز و (کوندوزون) اونك فضلندن (رزقگزی) آرایاسگز و تاکه شکر ایده‌سگز."

۷۴- و او کون (الله)، اونلره (او مشرکلره) سسلنیر ده: "(کندیلرینی بگا اورتاق) ظن ایتمکده اولدیغگز اورتاقلرم نره‌ده؟" بویورور.

۷۵- هم (او کون) هر امّتدن (کندی پیغمبرلرینی) بر شاهد (اولارق) چیقاررز ده (او امّتلره): "(سزی امرلریمه اویمقدن آلیقویان) دلیلگزی کتیرك!" دیرز؛ او زمان شبهه‌سز حقّك اللّهه عائد اولدیغنی بیلمشلردر و اویدیرمقده اولدقلری شیلر کندیلرندن غائب اولوب کیتمشدر.

۷۶- حقیقتاً قارون، موسینك قومندن ایدی. فقط اونلره قارشی آزغینلق ایتمشدی. و اوگا اویله خزینه‌لردن ویرمشدککه، کرچکدن اونك (خزینه‌لرینك) آناختارلرینی طاشیمق کوچلی بر طوپلیلغه آغیر کلییوردی. او زمان قومی اوگا شویله دیمشدی: "بوبورلنمه! چونکه الله، بوبورلننلری سومز!"[1]

۷۷- "اللّهك سگا ویردیگی (ثروت) ایله آخرت یوردینی آرا (بول خیر یاپ)[2]؛ دنیادن ده نصیبگی اونوتما؛ الله سگا ناصل ایلك ایتدیسه، (سن ده) اویله ایلك ایت! و یر یوزنده فساد (چیقارمه‌یه یول) آراما! چونکه الله، فساد چیقارانلری سومز."

---

(۱) قارونك حضرت موسینك (ع‌م) عموجه زاده‌سی اولدیغی بیان ایدیلمکده‌در. قارون، باشلانغیچده حضرت موسی‌یه (ع‌م) ایمان ایتدیگی حالده، دنیا مالنه اولان حرصی و حسدی طولاییسیله، حدّی آشان کیمسه‌لردن اولمشدی. حضرت موسی و هاروندن (ع‌م) صوڭره توراتی اڭ ایی بیلن و اوقویانلردن بری ایدی. ثروتی و علمیله دائما انسانلرك توجّهنی قزانمه‌یه چالیشیر، قارشیلرنده نطقلر چکه‌رك شیماریقلق ایدردی. بعض قایناقلرده اونك کیمیا علمنده و تجاری ساحه‌ده ده درین بر وقوف صاحبی اولدیغی بیلدیریلمکده‌در. قلبنده کیزله‌دیگی نفاق یوزندن فرعون طرفندن اسرائیل اوغوللرینك باشنده بر رئیس اولارق وظیفه‌لندیریلمش و کندی خلقنه ظلملرده بولونمشدی. (جلالین شرحی، ج. ٦، ٤٦؛ بیضاوی، ج. ٢، ١٩٩)

(۲) "حسنات ده (اییلکلر ده)، یا قلب ایله اولور ویا قالب و بدن ایله اولور ویاخود مال ایله اولور. اعمال قلبینك (قلب ایله یاپیلان عمللرك) شمسی (کونشی) ایماندر. اعمال بدنیه‌نك (بدن ایله یاپیلان عمللرك) فهرسته‌سی 'نماز'در. اعمال مالیه‌نك (مال ایله یاپیلان عمللرك) قطبی 'زکات'در." (اشارات الاعجاز، ٣٦)

٧٨- (قارون:) "بو (ثروت) بڭا آنجق، بنده بولونان بر بيلكى سايه‌سنده ويريلدى" ديدى.[١] اما (او) بيلمديميكه شبهه‌سز الله، كنديسندن أوڭجه‌كى نسللردن، اوندن قوّتجه داها كوچلى و (مال) طوپلامه جهتيله داها چوق (وارلقلى) اولان كيمسه‌لرى كرچكدن هلاك ايتمشدر. (الله، اونلرڭ نه ياپديغنى بيلديگى ايچون) او كناهكارلره، (آزارلايارق صورغولانمه‌لرينڭ طيشنده أوگرنمك أوزره) كناهلرندن صورولماز.

٧٩- ديركن، زينتى ايچنده (احتشامله) قومنڭ قارشيسنه چيقدى. دنيا حياتنى ايسته‌ينلر ديديكه: "كشكه قارونه ويريلن (ثروت) كبى بزم ده اولسه؛ شبهه‌سز او البته بيوك بر نصيب صاحبيدر."

٨٠- كنديلرينه علم ويريلنلر ايسه ديديكه: "يازيقلر اولسون سزه! ايمان ايدوب صالح عمل ايشله‌ين بر كيمسه ايچون، اللّهڭ ثوابى داها خيرليدر. اوڭا ده آنجق صبر ايدنلر قاووشديريلير."

٨١- نهايت، اونى ده سراينى ده يره كچيرى-ويردك؛[٢] آرتق اللّهه قارشى اوڭا يارديم ايده‌جك بر طوپليلق ده اولمدى. كندى كنديني قورتارابيله‌جك كيمسه‌لردن ده دگلدى.

٨٢- دون اونڭ يرنده اولمه‌يى تمنّى ايدنلر، (ايرته‌سى صباح): "واى! ديمك شو كرچككه الله، قوللرندن ديله‌ديگنه رزقى كنيشلتييور و (ديله‌ديگنه ده) طارالتييور. اگر الله بزه لطفده بولونمش اولماسه ايدى، البته بزى ده يره باتيرردى. واى! ديمك شو كرچككه، كافرلر قورتولوشه ايرمه‌يه‌جك!" ديمه‌يه باشلاديلر.

٨٣- ايشته آخرت يوردى! (بز) اونى ير يوزنده بيوكلنمه‌يى و فسادى ايسته‌مه‌ينلره ويررز. (كوزل) عاقبت ايسه، تقوا صاحبلرينڭدر.

٨٤- كيم اييلكله كليرسه، آرتق اوڭا اوندن داها خيرليسى واردر. كيم ده كوتولكله كليرسه، كوتولكلرى ياپانلر، آرتق آنجق ياپمقده اولدقلريله جزالانديريليرلر.

---

(١) "ايشته انسان دخى خالقنڭ (ياراتيجيسنڭ) رحمتنى انكار و حكمتنى اتهام ايده‌جك (صوچلاياجق) بر طرزده كفران نعمت (نانكورلك) صورتنده قارون كبى: اِنَّمَٓا اُوتٖيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ يعنى: 'بن كندى علمملە كندى اقتدارمله قزاندم' ديسه البته سيللۀ عذابه (بر عذاب طوقادينه) كنديني مستحق ايدر. ديمك شو مشهود (كورولن) سلطنت انسانيت و ترقّيات بشريه (انسانلغڭ يوكسلمه‌سى) و كمالات مدنيت (مدنيتڭ كليشمه‌لرى) جلب ايله (كنديني چكمكله) دگل غلبه ايله (قزانمقله) دگل جدال (مجادله) ايله دگل بلكه اوڭا اونڭ ضعفى ايچون تسخير ايديلمش (خدمتكار قيلينمش). اونڭ عجزى ايچون اوڭا معاونت (ياردیم) ايديلمش. اونڭ فقرى ايچون اوڭا احسان ايديلمش. اونڭ جهلى (جاهللگى) ايچون اوڭا الهام ايديلمش. اونڭ احتياجى ايچون اوڭا اكرام ايديلمش.

و او سلطنتڭ سببى قوّت و اقتدار علمى دگل بلكه شفقت و رأفت ربّانيه و رحمت و حكمت الهيه‌در (اللّهڭ شفقتى و حكمتيدر)كه، اشيايى اوڭا تسخير ايتمشدر (امرينه ويرمشدر). أوت بر كوزسز عقرب و آياقسز بر ييلان كبى حشراته مغلوب اولان انسانه بر كوچك قورتدن ايپگى كييديرن و زهرلى بر بوجكدن بالى ييديرن اونڭ اقتدارى دگل بلكه اونڭ ضعفنڭ ثمره‌سى (ميوه‌سى) اولان تسخير ربّانيه و اكرام رحمانيدر." (سوزلر، ٢٣نجى سوز، ١١٧)

(٢) "اهل ضلالتڭ (حق يولدن صاپانلرڭ) شرّندن كائناتڭ قيزدقلريني و عناصر كلّيه‌نڭ (هوا، صو، طوپراق، آتش كبى بيوك عنصرلرڭ) حدّت ايتدكلريني و عموم موجوداتڭ (وارلقلرڭ) غليانه كلدكلريني، قرآن حكيم معجزانه (معجزه صورتنده) افاده ايدييور. يعنى: (...) قوم ثمود و عادڭ انكارندن هوا عنصرينڭ حدّتنى و قوم فرعونه قارشى صو عنصرينڭ و دڭزڭ غليانني و قارونه قارشى طوپراق عنصرينڭ غيظنى (أوفكه‌سنى) (...) و سائر موجوداتڭ اهل كفر و ضلالته قارشى حدّتنى كوستروب اعلان ايدرك، غايت مدهش بر طرزده و اعجازكارانه (معجزه اولارق) اهل ضلالت و عصيانى (كافرلرى و فاسقلرى) زجر ايدييور (عصيانلرندن منع ايدييور)." (لمعه‌لر، ١٣نجى لمعه، ٨٥)

٨٥- (ای رسولم!) شبهه‌سزکه قرآنی (تبلیغ و اونکله عمل ایتمه‌یی) سکا فرض قیلان (الله)، البته سنی دونوله‌جك یره (مکّه‌یه) اعاده ایدیجیدر. دیکه: "ربّم کیمك هدایتله کلدیگنی و کیمك آپ آچیق بر ضلالت ایچنده اولدیغنی اڭ ایی بیلندر." (١)

٨٦- حالبوکه (سن) بو کتابك سکا وحی ایدیله‌جگنی اومّمیوردڭ؛ (بو) آنجق ربّکدن بر رحمت اولارق (سکا وحی ایدیلدی)؛ اویله ایسه صاقین کافرلره آرقه چیقما!

٨٧- و اللّهك آیتلری سکا ایندیریلدکدن صوڭره، صاقین سنی (اونلردن) آلیقویماسینلر؛ آرتق ربّکه دعوت ایت؛ و صاقین مشرکلردن اولما!

٨٨- هم الله ایله برابر باشقه بر الٰهه یالوارما! اوندن باشقه الٰه یوقدر. اونڭ ذاتندن (و رضاسنه اویغون اولاندن) باشقه هرشی، هلاك اولوجیدر. (٢) حکم اونڭدر و آنجق اوڭا دوندیریله‌جکسڭز.

٢٩- عنکبوت سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ٦٩ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

١- الف، لام، میم. (٣)

٢- انسانلر هیچ امتحان ایدیلمدن، (ساده‌جه) "ایمان ایتدك!" دیمه‌لریله (کندی حاللرینه) بیراقیلیویره‌جکلرینیمی صاندیلر؟

٣- آند اولسونکه (بز)، اونلردن أوڭجه‌کیلری ده امتحان ایتدك؛ الله طوغری سویله‌ینلری ده محقّق بیلیر، یالانجیلری ده محقق بیلیر.

٤- یوقسه کوتولکلری یاپانلر، بزدن قاچاجقلرینی (و قورتولاجقلرینی) می صاندیلر؟ نه کوتو حکم ویرییورلر!

٥- کیم اللّهه قاووشمه‌یی اومویورسه، آرتق شبهه‌سزکه، (بونڭ ایچون) اللّهك تعیین ایتدیگی وقت مطلقا کلیجیدر. چونکه او، (حقّیله ایشیتن) سمیع، (هرشیئی بیلن) علیمدر.

٦- و کیم جهاد ایدرسه، آرتق آنجق کندیسی ایچون جهاد ایتمش اولور. شبهه‌سزکه الله، عالملردن البته (هیچ بر شیئه محتاج اولمایان) مستغنیدر.

---

(١) بو آیت، طوغدیغی طوپراقلردن هجرت ایتمك مجبوریتنده قالدیغی ایچون پك متأثّر اولان پیغمبر علیه الصّلاة والسّلامی تسلّی ایتمك ایچون نازل اولمشدر. (بیضاوی، ج. ٢، ٢٠٢)

(٢) "هرشی، معنای اسمیله و کندینه باقان وجهده (یوڭده) هیچدر. کندی ذاتنده مستقل و بذاته (کندینه عائد) ثابت بر وجودی یوق. و یالڭز کندی باشیله قائم (وار اولان) بر حقیقتی یوق. فقط جناب حقّه باقان وجهده ایسه، یعنی معنای حرفیله (اللّهی کوسترن معناسیله) اولسه، هیچ دگل. چونکه اونده جلوه‌سی (پاریلتیسی) کورونن اسمای باقیه (اللّهك باقی اسملری) وار. معدوم (یوق) دگل؛ چونکه سرمدی (ابدی) بر وجودڭ کولکه‌سنی طاشییور. حقیقتی واردر، ثابتدر، هم یوکسکدر. چونکه مظهر اولدیغی (أوزرنده کورونن) باقی بر اسمك ثابت بر نوع کولکه‌سیدر. هم كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ [اونڭ ذاتندن (و رضاسنه اویغون اولاندن) باشقه هرشی، هلاك اولوجیدر.] انسانڭ أڭی ماسوادن (اللّهدن غیری هرشیدن) کسمك ایچون بر قیلیچدرکه؛ او ده جناب حقّك حسابنه اولمایان فانی دنیاده، فانی شیلره قارشی علاقه‌لری کسمك ایچون، حکمی دنیاده‌کی فانیاته (فانی شیلره) باقار. (...) الحاصل: اگر الله ایچون اولسه، اللّهی بولسه، غیر قالمازکه باشی کسیلسین. اگر اللّهی بولمازسه و حسابیله باقمازسه، هر شی غیردر. كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ قیلیجنی استعمال ایتملی (قوللانملی)، پرده‌یی ییرتملی، تا اونی بوللی!" (مکتوبات، ١٥نجی مکتوب، ٤٩-٥٠)

(٣) باقیڭز؛ (بقره سوره‌سی، صحیفه ١، حاشیه ١)

٧- ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلره كلنجه، مطلقا اونلرڭ كوتولكلريني أورته‌جگز و مطلقا ياپمقده اولدقلرينڭ داها كوزلى ايله اونلرى مكافاتلانديراجغز.

٨- هم انسانه، آنا-باباسنه ايلك (ايتمه‌سنى) توصيه ايتدك.[1] بونڭله برابر اگر (او ايكيسى)، حقّنده بر بيلكيڭ اولمايان شيئى بڭا اورتاق قوشمه‌ڭ ايچون سنى زورلارلرسه، او تقديرده او ايكيسنه اطاعت ايتمه! دونوشڭز آنجق بڭادر؛ او زمان سزه ياپمقده اولدقلريڭزى خبر ويره‌جگم.[2]

٩- ايمان ايدوب صالح عمل ايشله‌ينلرى ايسه، مطلقا صالح كيمسه‌لر آراسنه قاتاجغز.

١٠- انسانلردن اويله كيمسه‌لر ده واردركه، "اللّهه ايمان ايتدك" دير. فقط الله اوغرنده (كنديلرينه) بر اذيت ايديلديگى زمان، انسانلرڭ ويرديگى صيقينتى‌يى اللّهڭ عذابى كبى طوتار! شانم حقّى ايچون، اگر ربّڭدن (سزه) بر ياردیم (بر ظفر) كليرسه، (اونلر) مطلقا: "شبهه‌سز بز سزڭله برابردك!" دييه‌جكلردر. حالبوكه الله، عالملرڭ سينه‌لرنده بولونانلرى اڭ ايى بيلن دگلميدر؟

١١- الله، البته (صميمى اولارق) ايمان ايدنلرى ده بيلير، البته منافقلرى ده بيلير.

١٢- انكار ايدنلر ايسه، ايمان ايدنلره: "بزم يولمزه اويك ده، سزڭ خطالريڭزى يوكلنه‌لم (كناهڭز بزم اولسون)!" ديرلر. حالبوكه اونلر، بونلرڭ خطالرندن هيچ بر شى يوكلنه‌جك كيمسه‌لر دگللردر. شبهه‌سز اونلر كرچكدن ياﻻنجيدرلر.

١٣- (اونلر) مطلقا، هم كندى يوكلريني (كناهلريني)، هم كندى يوكلريله برابر بر طاقيم (باشقه) يوكلر(ى كناهلرى) يوكلنه‌جكلر و اويديرمقده اولدقلرى شيلردن قيامت كونى مطلقا صورغويه چكيله‌جكلردر.

١٤- آند اولسونكه، نوحى قومنه كوندردك ده، اونلرڭ آراسنده بيڭ سنه‌دن اللى ييل أكسيك قالدى. صوڭنده، اونلر ظالم كيمسه‌لر اولدقلرى حالده طوفان كنديلريني ياقه‌لاييويردى.

---

(١) "اوت، دنياده اڭ يوكسك حقيقت پدر و والده‌لرڭ اولادلرينه قارشى اولان شفقتلريدر و اڭ عالى (يوجه) حقوق دخى اونلرڭ او شفقتلرينه مقابل (قارشيلق) اونلره حرمت ايتمك، اونلرڭ حقلريدر. چونكه اونلر، حياتلريني كمال لذّتله (تام بر لذّتله) اولادلرينڭ حياتى ايچون فدا ايدييورلر، صرف ايدييورلر. اويله ايسه، انسانيتى سقوط ايتمه‌مش (قيمتندن دوشمه‌مش) و جاناوره انقلاب ايتمه‌مش (دونمه‌مش) هر بر ولدڭ (چوجغڭ) فرض اولان بر وظيفه‌سى ده، او محترم صادق فداكار دوستلره خالصانه (صاف) حرمت و صميمانه خدمت و رضالريني تحصيل (رضالريني قزانمق) و قلبلريني خشنود ايتمكدر." (لمعه‌لر، ٢٦نجى لمعه، ٢٨٢)

"اختيار پدر و والده‌سنه تام اطاعت ايدن بختيار بر ولد، اولادندن عين وضعيتى كورديگى كبى؛ بدبخت بر ولد اگر ابوينى (آننه باباسنى) رنجيده ايتسه (اينجيتسه)، عذاب اخرويدن (آخرتده‌كى عذابدن) باشقه، دنياده چوق فلاكتلرله جزاسنى كورديگى، چوق وقوعات ايله (حادثه‌لرله) ثابتدر." (لمعه‌لر، ٢٥نجى لمعه، ٢٢٧)

(٢) سَعْدْ بِنْ اَبِى وَقَّاصْ (رع) اسلامى ايلك قبول ايدنلردن اولوب، آننه‌سنه پك فضله ايلك و حرمت ايدردى. اوغلنڭ كنديسنه دوشكونلگنى بيلن آننه‌سى، بر كون شويله ديدى: "بو يڭى اورته‌يه چيقان دين ده نه‌در؟ اللّهه يمين ايدرمكه، نه ييمك ييه‌جگم، نه ده برشى ايچه‌جگم! تاكه أسكى دينڭه دونرسڭ؛ ياخود ده بويله‌جه ئولورم! سڭا ده آننه قاتلى ديرلر!" بوندن صوڭره يدى كون ييمدى، ايچمدى. صوڭنده اوغلى سعد ياننه واروب ديديكه: "اى آننه‌جگم! يوز تانه جانڭ اولسه و بونلر تكر تكر چيقسه‌لر، بولونديغم حق دينى بينه ده ترك ايتمم! بوندن صوڭره، ايستر يى، ايستر ييمه!" بو حادثه‌يى متعاقباً نازل اولان بو آيت كريمه آچيقجه افاده ايدييوركه، اسلامڭ ياساقلاديغى يرلرده آننه و بابا دخى اولسه‌لر، باشقه‌سنه اطاعت حرامدر. (ابن كثير، ج. ٣، ٢٩؛ جلالين شرحى، ج. ٦، ٥٩)

١٥- فقط اونى و كمى خلقنى قورتاردق و اونى (او كمى‌يى و او طوفانى) عالملره بر عبرت قيلدق.

١٦- ابراهيمى ده (پيغمبر اولارق كوندردك)؛ هانى قومنه شويله ديمشدى: "اللّهه قوللق ايدك و اوندن صاقينك! اگر بيليرسه‌كز، بو سزك ايچون داها خيرليدر."

١٧- "(سز) آنجق اللّهدن باشقه بر طاقيم پوتلره طاپييورسگز و يالان اويديرييورسگز. شبهه‌سزكه، اللّهدن باشقه طاپمقده اولدقلريگز، سزه بر رزق ويرمه‌يه مالك اولامازلر؛ اويله ايسه رزقى اللّهك قاتنده آرايك و اوگا قوللق ايدك، هم اوگا شكر ايدك! (چونكه صوگنده) آنجق اوگا دونديريله‌جكسگز."[١]

١٨- "هم (بنى) يالانلارسه‌كز (بيلگكه)، طوغريسى سزدن أوگجه‌كى بر طاقيم امّتلر ده (پيغمبرلرينى) يالانلامشدى. پيغمبره دوشن ايسه آنجق آپ آچيق تبليغدر."

١٩- يكى كورمديلرمى، الله (مخلوقاتى) ياراتمه‌يه ناصل باشلايور، صوگره اونى (او ياراتمه‌يى آخرتده) اعاده ايده‌جك! شبهه‌سزكه بو، اللّهه كوره پك قولايدر.[٢]

٢٠- ديكه: "ير يوزنده طولاشك ده (الله) ياراتمه‌يه ناصل باشلامش باقك؛ صوگره الله، آخرت حياتنى ياراتاجقدر." محقّقكه الله، هر شيئه حقّيله كوجى يتندر.

٢١- (او،) ديله‌ديگنه (حق ايتديگى أوزره) عذاب ايدر؛ ديله‌ديگنه ده مرحمت ايدر. و (سزلر، صوگنده) آنجق اوگا دونديريله‌جكسگز.

٢٢- هم سز، نه يرده نه ده كوكده اللّهى عاجز بيراقاجق كيمسه‌لر دگلسگز. و سزك ايچون اللّهدن باشقه نه بر دوست، نه ده بر ياردمجى واردر.

٢٣- اللّهك آيتلرينى و اوگا قاووشمه‌يى انكار ايدنلر يوقمى؛ ايشته اونلر، بنم رحمتمدن اميدى كسمشلردر؛ ايشته اونلر ايچون (پك) أَلملى بر عذاب واردر.

---

(١) "انسانك ئولدكدن صوگره خالق رحمن رحيمه رجوعى (دونمه‌سى) حقّنده اعلانات ياپان قرآنك شو وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ [آنجق اوگا دونديريله‌جكسگز] (...) كبى آيتلرنده بيوك بر بشارت (مژده) و تسلّى اولديغى كبى اهل عصيانه ده بيوك تهديدلره ايما واردر. أوت بو آيتلرك صراحتنه (آچيق معناسنه) كوره ئولوم، زوال و فراق (آيريلق) و عدم (يوقلق) قاپيسى و ظلمات (قراكلقلر) قاپيسى اولمايوب، آنجق سلطان ازل و ابدك (ازل و ابد سلطانى اولان اللّهك) حضورينه كيرمك ايچون بر مَدخلدر (كيريش يريدر). بو بشارتك اشارتيله قلب عدم مطلق (يوق اولمق) قورقوسندن و المندن قورتولور." (مثنوئ نوريه، شمّه، ٢٠٣)

(٢) "نشئهٔ اولى‌يه (ايلك ياراتيليشه) دقّت ايدنك نشئهٔ اخرى (ايكنجى ياراتيليش) حقّنده تردّدى قالماز. پيغمبر عليه الصّلاة والسّلامك امر ايتديگى كبى، نشئهٔ اولى‌يى كورن آدم نشئهٔ اخرى‌يى انكار ايده‌بيليرمى؟ چونكه ايكنجى تشكّل، يعنى ايكنجى ياپيليش، برنجى تشكّلدن داها قولايدر. بونى ياپان اونى داها قولاى ياپار. مثلا بر فرقه عسكرك ايلك تشكّلنده، افرادك (فردلرك) بربريله انسيتلرى (آليشمه‌لرى)، معارفه‌لرى (طانيشمه‌لرى) اولماديغندن و تعليم و تربيه كورمه‌مه‌لرى يوزندن، يونتولمامش طاشلر كبى اولدقلرندن، او افراد او فرقه‌نك بنيه‌سنده يرلشديريلنجه‌يه قدر چوق زحمتلر واردر. فقط بَعْدَ التَّشَكُّلْ (طوپلاندقدن صوگره) ترخيص ايديلوب ده بر داها تحت سلاحه (سلاح آلتنه) دعوت ايديلديگى زمان پك قولاى اجتماع ايدرلر (طوپلانيرلر). و فرقه‌يى تشكيل ايدرلر. بو تشكّل اوّلكى تشكّلدن داها قولاى اولور." (اشارات الاعجاز، ٥٢)

٢٤- قومنڭ (ابراهيمه) جوابى ايسه: "اونى ئولديرڭ ياخود اونى ياقڭ!" ديمه‌لرندن باشقه بر شى اولمادى. بونڭ أوزرينه الله اونى آتشدن قورتاردى. شبهه‌سزكه بونده، ايمان ايده‌جك بر قوم ايچون نيجه عبرتلر واردر.(١)

٢٥- و (ابراهيم اونلره) ديديكه: "(سز) آنجق دنيا حياتنده آراڭزده‌كى محبّتدن (بو وسيله‌دن) طولايى، اللّهدن باشقه بر طاقيم پوتلرى (آلّه) ايدينديڭز. صوڭره قيامت كونى بعضيلريڭز بعضيڭزى انكار ايده‌جك و بربريڭزى لعنتله‌يه‌جكسڭز. واراجغڭز ير ايسه آتشدر؛ (او كون آرتق) سزڭ ايچون هيچ بر ياردیمجى ده يوقدر!"

٢٦- بونڭ أوزرينه لوط اوڭا (ابراهيمه) ايمان ايتدى. (ابراهيم:) "طوغريسى بن ربّمه هجرت ايديجى‌يم. محقّقكه، عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن)، حكيم (هر ايشى حكمتلى اولان) آنجق اودر" ديدى.(٢)

٢٧- و (بز) اوڭا اسحقى و (طورونى) يعقوبى احسان ايتدك؛ هم پيغمبرلگى و كتابى اونڭ نسلنده (او نسلدن كلنلرده مقدّر) قيلدق؛ اوڭا دنياده ده مكافاتنى ويردك. هيچ شبهه‌سز او، آخرتده ده صالح كيمسه‌لردندر.

٢٨- لوطى ده (پيغمبر اولارق كوندردك ده)؛ هانى قومنه شويله ديمشدى: "كرچكدن سز، كنديڭزدن أوڭجه عالملردن هيچ بر كيمسه‌نڭ اونى ياپمديغى چركين ايشى ياپييورسڭز."

٢٩- "كرچكدن سز حالا اركلكره ياقلاشاجق، يول كسه‌جك و طوپلانتيلريڭزده ادبسزلك ياپوب طوراجقميسڭز؟" بوڭا رغماً قومنڭ جوابى: "اگر (ادّعاسنده) طوغرى كيمسه‌لردن ايسه‌ڭ، اللّهڭ عذابنى بزه كتير!" ديمه‌لرندن باشقه بر شى اولمادى.

٣٠- (لوط:) "ربّم! بو فسادجيلر طوپلیلغنه قارشى بڭا ياردیم ايت!" ديدى.

---

(١) "آتش دخى، سائر اسباب طبيعيه (طبيعت سببلرى) كبى كندى كيفيله، طبيعتيله، كورى كورينه حركت ايتمييور. بلكه امر تحتنده (آلتنده) بر وظيفه ياپييوركه، حضرت ابراهيمى (ع م) ياقمدى و اوڭا، ياقما امر ايديلييور. (...) حضرت ابراهيمڭ جسمى كبى، كوملگنى ده آتش ياقمدى و آتشه قارشى مقاومت حالتنى ويرمشدر. ابراهيمى ياقمديغى كبى، كوملگنى ده ياقمييور.

ايشته بو اشارتڭ رمزيله معناً شو آيت دييوركه: 'اى ملّت ابراهيم! (اى مسلمانلر!) ابراهيم وارى (اونڭ كبى) اوليڭز. تا كوملكلريڭز، اڭ بيوك دوشمانڭز اولان آتشه هم بوراده، هم اوراده بر زره اولسون. روحڭزه ايمانى كييديروب، جهنّم آتشنه قارشى زرهڭز اولديغى كبى، جناب حقّڭ زمينده سزڭ ايچون صاقلاديغى و احضار ايتديگى (حاضرلاديغى) بعض ماده‌لر وار. اونلر سزى آتشڭ شرندن محافظه ايدر. آراييڭز، چيقاريڭز، كييڭز.' ايشته بشرڭ مهم ترقّياتندن و كشفياتندندر كه، بر ماده‌يى بولمش آتش ياقماياجق و آتشه طايانير بر كوملك كيمش." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٨٥-٨٦)

(٢) بو آيتده لوطڭ (ع م) ايمان ايتمسى حقّنده‌كى افاده‌لرى، كنديسنڭ بوندن اوّلكى زماننى كفر أوزره كچيرديگى كبى ياڭليش بر معنايه ويرمك، حاشا، طوغرى دگلدر. بلكه حضرت ابراهيمى (ع م)، دعوتى أوزرينه اونڭ پيغمبر اولديغنى ايلك اولارق تصديق ايدنڭ لوط (ع م) اولديغنه دلالت ايدر. (رازى، ج. ٢٥/١٣، ٥٦)

ابراهيمڭ (ع م)، طوغوم يرى اولديغى بيلديريلن بابلده‌كى قُوصَا كويندن عائله‌سى ساره والده‌مز و حضرت لوط (ع م) ايله برابر أوڭجه حَرّانه، بورادن ده شام بلده‌سنه كيتديگى و اڭ نهايت فلسطينده يرلشديگى روايتلر آراسنده‌در. حضرت لوط (ع م) ايسه داها صوڭره سُدُومْ بلده‌سنه واروب، اهاليسنى حق دينه دعوتله مأمور قيلينمشدر. (بيضاوى، ج. ٢، ٢٠٧)

۳۱- نهایت ایلچیلریمز، ابراهیمه (اوغلی اولاجغنه دائر) مژده ایله کلدکلرنده دیدیلرکه: "طوغریسی بز بو شهرڭ خلقنی هلاك ایدیجیلرز. چونکه اورانڭ خلقی، ظالم کیمسه‌لر اولدیلر."

۳۲- (ابراهیم:) "اما اوراده لوط وار!" دیدی. (اونلر:) "بز اوراده کیمڭ بولوندیغنی داها ایی بیلنلرز؛ اونی و عائله‌سنی مطلقا قورتاراجغز؛ آنجق قاریسی خارج؛ (او، انکاری سببیله) کریده قالاجق (هلاك ایدیله‌جك) اولانلردندر" دیدیلر.

۳۳- و ایلچیلریمز لوطه کلنجه، (قومنڭ صاپیقلغنی بیلدیگندن و ملکلری ده طانیمادیغندن) اونلر ایچون اندیشه‌یه دوشدی و اونلردن طولایی کوگسی طارالدی؛ بونڭ أوزرینه (اونلر:) "قورقما و أوزولمه! طوغریسی بز سنی و عائله‌کی قورتاریجی اولانلرز؛ آنجق قاریڭ خارج؛ (او) کریده قالاجق اولانلردندر" دیدیلر.

۳۴- "شبهه‌سز بز، عصیان ایتمکده اولدقلرندن طولایی، بو شهر خلقنڭ أوزرینه کوکدن دهشتلی بر عذاب ایندیریجی کیمسه‌لرز."

۳۵- آند اولسونکه (بز)، عقل ایردیره‌جك بر قوم ایچون، اورادن آچیق بر علامت (خرابه حالنده‌کی أولرینی) بیراقمشزدر.

۳٦- مَدْيَنْ خلقنه ده قرداشلری شُعَيْبی (کوندر-دك). بویله‌جه (اونلره): "ای قومم! اللّٰهه قوللق ایدڭ؛ آخرت کوننه امید باغلایڭ[1] و یر یوزنده فساد چیقاران کیمسه‌لر اولارق بوزغونجیلق یاپمایڭ!" دیدی.

۳۷- فقط اونی یالانلادیلر؛ دیرکن کندیلرینی او صارصینتی یاقه‌لادی ده بولوندقلری یورتده (دیزلری أوستنه) چوکوب قالان کیمسه‌لر اولدیلر.

۳۸- عاد و ثمودی ده (هلاك ایتدك)؛ (اونلرڭ باشنه نه کلدیگی، خراب اولمش) مسکنلرندن سزه البته بللی اولمقده‌در. شیطان اونلره عمللرینی سوسلی کوستردی ده اونلری یولدن چیقاردی؛ حالبوکه (اونلر، اساساً) باقوب کوره‌بیله‌جك (عقل صاحبی) کیمسه‌لردی.

---

(۱) "عموم پیغمبرلر (عَلَيْهِمُ السَّلَامْ) بالاجماع برابر لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ [اوندن باشقه الّه یوقدر] دییوب ذکر ایدییورلر و پارلاق و مصدّق (تصدیق ایدیلمش) اولان حدسز معجزاتلرینڭ (معجزه‌لرینڭ) قوّتیله، توحیدی (اللّٰهڭ برلگنی) ادّعا ایدییورلر و بشری (انسانی)، حیوانات مرتبه‌سندن ملکیت درجه‌سنه چیقارمق ایچون، اونلری ایمان باللّٰهه (اللّٰهه ایمانه) دعوت ایله درس ویرییورلر. (...) اونلرڭ و او پك جدّی مخبرلرڭ (خبر ویریجیلرڭ) مثبت (اثبات ایدیلمش) مسئله‌لرده اجماعلری و اتفاقلری (فکر برلگی ایتمه‌لری) و تواترلری (طوغریلغی کسین خبرلری) و اثباتده توافقلری (بربرینه موافق کلمه‌لری) و تساندلری (طایانیشمه‌لری) و تطابقلری (بربرلرینه اویغون اولوشلری) اویله بر حجّتدر (دلیلدر) و اویله بر قوّتدرکه، دنیاده هیچ بر قوّت قارشیسنه چیقاماز و هیچ بر شبهه و تردّدی بیراقماز." (شعاعلر، ۷نجی شعاع، ۱۰۹-۱۱۰)

٣٩- قارونی، فرعون و (وزیری) هامانی ده (هلاك ایتدك)؛ آند اولسونكه، موسی اونلره (آپ آچیق) دلیللر كتیرمشدی ده (اونلر) یر یوزنده بیوكلك طاسلامشلردی؛ حالبوكه (اونلر، عذابمزك) أوكنه كچه‌جك كیمسه‌لر دگللردی.

٤٠- بونك أوزرینه (بز ده) هر برینی كناهی سببیله یاقه‌لادق. آرتق اونلردن كیمنك أوزرینه، (طاش یاغدیران) بر قاصیرغه كوندردك! ایچلرندن كیمنی ده او (قورقونچ) سس یاقه‌لادی! اونلردن بعضیسنی ایسه یره باتیردق! ایچلرندن بعضیسنی ده صوده بوغدق! حالبوكه الله اونلره ظلم ایدییور دگلدی؛ فقط اونلر (بو عصیانلریله) كندیلرینه ظلم ایدییورلردی.

٤١- اللّهدن باشقه دوستلر ایدیننلرك مثالی، (كندینه) بر أو ایدینن عنكبوتك (أورومجگك) حالی كبیدر. حالبوكه شبهه‌سز أولرك اڭ چوروگی، البته أوروموجگك أویدر. كشكه بیلسه‌لردی![1]

٤٢- شبهه‌سزكه الله، (اونلرك) كندیسندن باشقه نه‌لره یالوارمقده اولدقلرینی بیلیر. چونكه او، (قدرتی دائما أوستون كلن) عزیز، (هر ایشی حكمتلی اولان) حكیمدر.

٤٣- ایشته بو مثاللری انسانلر ایچون كتیرییورز. فقط، عالِملردن باشقه‌سی اونلره عقل ایردیره‌مز.

٤٤- الله، كوكلری و یری حق ایله (یرلی یرنده) یاراتدی. شبهه‌سزكه بونده، مؤمنلر ایچون البت بر دلیل واردر.

٤٥- (ای رسولم!) كتابدن سڭا وحی ایدیلنی اوقو و نمازی حقّیله أدا ایت! شبهه یوقكه نماز، چركین ایشلردن و كوتولكلردن (انسانی) آلیقویار. (نماز قیلارق) اللّهی ذكر ایتمك ایسه، البته (هرشیدن) اڭ بیوك اولاندر.[2] و الله، نه یاپارسه‌ڭز بیلیر.

---

(١) "رسول اكرم علیه الصّلاة والسّلام، ابو بكر صدیق ایله كفّارك (كافرلرك) تضییقندن قورتولمق ایچون تحصّن ایتدكلری (صیغیندقلری) غار ثورك (ثور مغاره‌سینك) قاپیسنده، ایكی نوبتجی كبی ایكی كوگرجینك كلوب بكله‌مه‌لری و أوروموجك دخی پرده‌دار (پرده‌جی) كبی، خارقه بر طرزده، قالین بر آغ ایله مغاره قاپیسنی أورتمه‌سیدر. حتی رؤسای قریشدن (قریشك رئیسلرندن)، رسول اكرم علیه الصّلاة والسّلامك الیله غزوۀ بدرده ئولدیریلن أُبَیّ اِبْنِ خَلَفْ مغاره‌یه باقمش. آرقداشلری دیمشلر: 'مغاره‌یه كیره‌لم.' او دیمش: 'ناصل كیره‌لم؟ بوراده بر آغ كورویورمكه، محمّد (عصم) تولّد ایتمه‌دن (طوغمادن) بو آغ یاپیلمش كبیدر.' (...)

سورۀ عنكبوت مكّه‌ده نازل اولدیغی ایچون، قریشك ایمانه كلمه‌ین رئیسلری پیغمبر علیه الصّلاة والسّلامه سوء قصد ایده‌جكلرینی و او سوء قصدك ایچنده اڭ ضعیف و اڭ كوچك بر حیوان اولان بر أوروموجك او رئیسلرك او شدّتلی هجوملرینه قارشی مقابله ایدوب غلبه ایده‌جك. یعنی أوروموجگك خانه‌سی اولان آغ اڭ ضعیف بر پرده ایكن، او قوّتلی رئیسلری مغلوب ایده‌جگنی كوسترمكله آیت دییوركه: 'اڭ ضعیف بر حیوانه مغلوب اولاجقلرینی، فرضا بیلسه‌یدیلر، بو جنایته و بو سوء قصده تشبّث ایتمه‌یه‌جكلردی.'" (امرطاغ لاحقه‌سی-٢، ١٦٨)

(٢) "نمازده روحك و قلبك و عقلك بیوك بر راحتی واردر. هم جسمه ده او قدر آغیر بر ایش دگلدر. هم نماز قیلانك دیگر مباح (حلال) دنیوی عمللری، كوزل بر نیّت ایله عبادت حكمنی آلیر. بو صورتده بتون سرمایۀ عمرینی، آخرته مال ایده‌بیلیر. فانی عمرینی، بر جهتده ابقا ایدر (ابدیلشدیریر)." (سوزلر، ٤نجی سوز، ١١)

٤٦- ايچلرندن ظلم ايدنلر خارج، اهل كتابله آنجق او الڭ كوزل اولان (صورت) ايله مجادله ايدڭ و ديیڭكه: "(بز،) بزه ايندیريلنه ده سزه ايندیريلنه ده ايمان ايتدك؛ بزم الٰهمز ده سزڭ الٰهڭز ده بردر و بز آنجق اوڭا تسليم اولانلرز."

٤٧- (ای رسولم!) ايشته بويله‌جه سڭا (أوڭجه‌كى كتابلری تصديق ايدن) بو كتابی ايندیردك. اونڭ ايچون، كنديلرينه كتاب ويرديگمز كيمسه‌لر اوڭا ايمان ايدرلر. شونلردن (عربلردن) ده اوڭا ايمان ايدن كيمسه‌لر واردر. و كافرلردن باشقه‌سى، بزم آيتلريمزى بيله‌رك انكار ايتمز.

٤٨- حالبوكه (سن)، بوندن أوڭجه نه بر كتاب اوقومش، نه ده صاغ ألڭله اونی يازمش دگلدڭ. اويله اولسه‌يدى البته باطله طالانلر شبهه‌يه دوشردی.[١]

٤٩- خير! او (قرآن)، كنديلرينه علم ويريلن كيمسه‌لرڭ سينه‌لرنده (بولونان) آپ آچيق آيتلردر. ظالملردن باشقه‌سى، آيتلريمزى بيله‌رك انكار ايتمز.

٥٠- و "اوڭا ربّڭدن (بزم ايسته‌ديگمز كبی) معجزه‌لر ايندیريلملی دگلميدی؟" ديديلر. ديكه: "معجزه‌لر آنجق الله قاتنده‌در. بن ايسه ساده‌جه (اونڭ عذابندن خبر ويرن) آپ آچيق بر قورقوتوجی‌يم."

٥١- شبهه‌سز بزم سڭا ايندیرديگمز (و) كنديلرينه اوقونوب طورمقده اولان بو كتاب، اونلره يتمديمی؟ شبهه‌سز بونده، ايمان ايده‌جك بر قوم ايچون، كرچكدن بر رحمت و بر نصيحت واردر.[٢]

٥٢- ديكه: "بنمله سزڭ آراڭزده شاهد اولارق، الله يتر! (او،) كوكلرده و يرده نه وارسه بيلير. باطله اينانوب اللّهى انكار ايدنلر ايسه، ايشته اونلر خسرانه اوغرايانلرڭ تا كنديلريدر!"

---

(١) "امّى (اوقور يازار اولمايان) بر ذاتده (ع‌ص‌م) ظهور ايدن (اورته‌يه چيقان) او شريعت؛ اون درت عصرى و نوع بشرڭ خمسنى (انسانلغڭ بشده بريسنی)، عادلانه (عدالتله) و حقّانيت (حقليلق) أوزره و مدقّقانه (غايت دقّتليجه)، حدسز قانونلريله اداره ايتمه‌سى امثال (قياس) قبول ايتمز. هم امّى بر ذاتڭ (ع‌ص‌م) افعال و اقوال و احوالندن (فعل، سوز و حاللرندن) چيقان اسلاميت؛ هر عصرده أوچ يوز اللى ميليون انسانڭ رهبرى و مرجعى (مراجعت قايناغى) و عقللرينڭ معلّمى و مرشدى؛ و قلبلرينڭ منوّرى (نورلانديريجيسى) و مصفيسى (صافيلشديريجيسى)؛ و نفسلرينڭ مربّيسى (تربيه‌جيسى) و مزكّيسى (آريندیريجيسى)؛ و روحلرينڭ مدار انكشافى (معنوى يوكسلمه سببى) و معدن ترقّياتى (ايلرله‌مه قايناغى) اولمه‌سى جهتيله، مثلى (بڭزرى) اولاماز و اولامامش."
(شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١١٩)

(٢) "ميليونلر عربى (عربجه) كتابلر يازيلمشلر، ميدانده‌در. شيمدى بتون بو كتابلرڭ الڭ بليغلرى، الڭ فصيحلرى (معناجه الڭ كوزل و افاده‌سى الڭ آڭلاشيلير اولانلرى) قرآنله برابر اوقونديغى وقت، هر كيم ديڭله‌سه، قطعياً ديیه‌جككه؛ قرآن بونلرڭ هيچ بريسنه بڭزه‌مييور. ديمك قرآن، عموم بو كتابلرڭ درجه‌سنده دگلدر. اويله ايسه هرحالده، يا قرآن عمومنڭ آلتنده اولاجق؛ او ايسه يوز درجه محال (امكانسز) اولمقله برابر، هيچ كيمسه، حتى شيطان بيله اولسه ديیه‌مز. اويله ايسه قرآن معجز البيان (آچيقلامه‌لرى معجزه اولان قرآن)، يازيلان عموم كتابلرڭ فوقنده‌در (أوستنده‌در).

حتى معنابى ده فهم ايتمه‌ين (آڭلامايان) جاهل عامى طبقه‌يه (صيره‌دن خلق طبقه‌سنه) قارشى ده قرآن حكيم، اوصانديرمامق صورتيله اعجازينی (معجزه اولديغنی) كوسترر. أوت او عامى، جاهل آدم ديركه: 'الڭ كوزل، الڭ مشهور بر بيتى ايكى اوچ دفعه ايشيتسه‌م، بڭا اوصانچ ويرييور. شو قرآن ايسه هيچ اوصانديرمييور، كيتدكجه داها زياده ديڭله‌مسى خوشمه كيدييور. اويله ايسه بو انسان سوزى دگلدر.'"
(ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٨١-٨٢)

٥٣- بر ده سندن عذابى عجله ايستەيورلر. حالبوكه بليرلنمش بر مدّت اولماسەيدى، او عذاب اونلره مطلقا كليردى. و شبهەسزكه (او ايستەدكلرى عذاب)، كنديلرينه خبرلرى اولمادن آنسزين كلەجكدر.

٥٤- سندن عذابى عجله ايستەيورلر. طوغريسى جهنّم، كافرلرى كرچكدن قوشاتيجيدر.

٥٥- او كون او عذاب اونلرى هم أوستلرندن، هم آياقلرينكْ آلتندن قاپلاياجق و (الله اونلره): "ياپمقده اولديغڭز شيلرى طادڭ!" ديەجكدر.

٥٦- اى ايمان ايدن قوللرم! شبهەسزكه بنم ارضم كنيشدر؛ اويله ايسه آنجق بڭا قوللق ايدڭ!

٥٧- هر نفس ئولومى طاديجيدر؛[١] صوڭره آنجق بزه دونديريلەجكسڭز.

٥٨- ايمان ايدوب صالح عمللر ايشلەينلر وار يا، البته اونلرى آلتلرندن ايرماقلر آقان جنّتدەكى يوكسك مقاملره يرلشديرەجگز. اوراده ابدى اولارق قاليجيدرلر. (بويله صالح) عمل ايشلەينلرڭ مكافاتى، نه كوزلدر!

٥٩- اونلر صبر ايدنلر و ربلرينه توكّل ايدنلردر.

٦٠- (ير يوزنده) حركتلى اولان نيجه جانلى ده واردركه رزقنى طاشيياماز (كندى تأمين ايدەمز). اونلره ده سزه ده الله رزق ويرر.[٢] چونكه او، (رزق ايستەين هر جانلى‌يى ايشيتن) سميع، (هر برينكْ احتياجنى بيلن) عليمدر.

٦١- جلالم حقّى ايچون، اگر اونلره (او مشركلره): "كوكلرى و يرى ياراتان، كونشى و آيى امرينه بويون اگديرن كيمدر؟" دييه صورسەڭ، مطلقا: "الله!" ديرلر. اويله ايسه (حقدن) ناصل چوريلييورلر؟

٦٢- الله، قوللرندن ديلەديگنه رزقى كنيشلتير و (كيمى ديلرسه ده) اوڭا طارالتير. شبهه يوقكه الله، هر شيئى حقّيله بيلندر.

٦٣- آند اولسونكه اونلره: "كوكدن بر صو اينديروب، ير يوزينى ئولومندن صوڭره اونڭله ديريلتن كيمدر؟" دييه صورسەڭ، مطلقا: "الله!" ديرلر. ديكه: "حمد، اللّهه مخصوصدر." فقط اونلرڭ چوغى (بوڭا) عقل ايرديرمزلر.

---

(١) "اخلاصى (حقّه اويمەيى نفسكْ آرزولرينه اويمەيه ترجيح ايتمه خصلتنى) قزانمەنكْ و محافظه ايتمەنكْ الڭ مؤثّر (تأثيرلى) سببلرندن بريسى، رابطهٔ موتدر (ئولومى دوشونمكدر). اوت، اخلاصى زدەلەين و ريايه (كوستريشه) و دنيايه سوق ايدن، طول امل (اوزون وعدەلى آرزولر) اولديغى كبى، ريادن نفرت ويرن و اخلاصى قزانديران، رابطهٔ موتدر. يعنى ئولومنى دوشونوب، دنيانكْ فانى اولديغنى ملاحظه (ادراك) ايدوب، نفسكْ دسيسەلرندن (حيلەلرندن) قورتولمقدر." (لمعەلر، ٢١نجى لمعه، ١٧٠)

(٢) "رزق حلال، اقتدار و اختيار (اراده) قوّتيله قزانيلماز، بولديريلماز. بلكه چاليشمەسنى و سعينى (چابەسنى) قبول ايدن بر مرحمت طرفندن ويريلير و احتياجنه آجييان بر شفقت جانبندن (طرفندن) احسان ايديلير. فقط رزق ايكيدر. برى: ياشامق ايچون حقيقى و فطرى رزقدركه، تعهد ربّانى (اللّهكْ تعهدى) آلتندەدر. حتى او قدر منتظمدركه، بدنده ياغ و سائره صورتنده ادّخار اولونان (بيريكديريلن) فطرى رزق، هيچ اولمازسه يگرمى كوندن زياده برشى ييمەدن ياشاتير، حياتنى ادامه ايدر (دوام ايتديرير). ديمك يگرمى اوتوز كوندن اوّل و بدنده مدّخر (بيريكديريلمش) اولان فطرى رزقى بيتمدن، ظاهراً (كورونوشده) آچلقدن وفات ايدنلر رزقسزلقدن ئولمەيورلر. بلكه سوء اعتياددن (ياڭليش آليشقانلقدن) و ترك عادتدن نشئت ايدن (آليشمش اولديغى طرزى براقمقدن كلن) بر خستەلقدن وفات ايدرلر. ايكنجى قسم رزق: اعتياد و اسراف و سوء استعمالات (كوتويه قوللانمه) ايله ترياكى اولوب، ضرورت حكمنه كچن مجازى و صنعى رزقدر. بو قسم ايسه، تعهد ربّانى آلتنده دگلدر. بلكه احسانه تابعدر. كاه ويرر، كاه ويرمز." (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١٥٧-١٥٨)

٦٤- حالبوكه بو دنيا حياتى، بر اگلنجه و بر اويوندن باشقه بر شى دگلدر. شبهه‌سز آخرت يوردى ايسه، البته اصل حيات اودر.[١] كشكه بيلسه‌لردى!

٦٥- بونگله برابر، كمى‌يه بيندكلرى زمان، دينده اوڭا (قارشى) اخلاصلى (صميمى) كيمسه‌لر اولارق اللّهه يالواررلر. فقط (الله) اونلرى قاره‌يه (چيقارارق) قورتارنجه، بر ده باقارسڭكه اونلر (ينه اوڭا) اورتاق قوشويورلر!

٦٦- تاكه كنديلرينه ويرديگمز شيلره (نعمتلره) نانكورلك ايتسينلر و ذوقه طالسينلر! فقط (اونلر ياپدقلرينك عاقبتنى) ايلريده بيله‌جكلر!

٦٧- اطرافلرندن انسانلر قاپيلوب كوتورولوركن (كيميسى ئولديريلوب، كيميسى اسير ايديليركن) شبهه‌سز بزم (مكّه‌يى) امنيت ايچنده، طوقونولماز بر ير ياپديغمزى كورمديلرمى؟ حالا باطله اينانوب، اللّهك نعمتنى انكارمى ايدييورلر؟

٦٨- حالبوكه اللّهه بر يالانى افترا ايدندن ويا كنديسنه كلديگنده حقّى يالانلايان‌دن داها ظالم كيم اولابيلير؟ جهنّمده كافرلره بر يرمى يوق؟

٦٩- بزم اوغريمزده جهاد ايدنلره كلنجه، اونلرى مطلقا يوللريمزه ايريشديره‌جگز. شبهه‌سزكه الله، البته اييلك ايدنلرله برابردر.

٣٠- روم سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٦٠ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهك اسميله

١- الف، لام، ميم.[٢]

٢- ٣- ٤- ٥- روملر (عربلرڭ بولونديغى بولكه‌يه) پك ياقين بر يرده (مشرك اولان ايرانليلره) مغلوب اولدى؛ فقط اونلر بو مغلوبيتلرندن صوڭره، بر قاچ سنه ايچنده (أوچ ايله طقوز ييل آراسنده، ايرانليلره) غالب كله‌جكلردر.[٣] أوڭنده ده صوڭنده ده امر اللّهكدر؛ او كون مؤمنلر ده اللّهك ياردميله سوينه‌جكدر. (او،) ديله‌ديگنه ياردم ايدر. چونكه او، (قدرتى هر شيئه أوستون كلن) عزيز، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

---

(١) "انسان بر يولجيدر. صباوتدن (چوجقلقدن) كنچلگه، كنچلكدن اختيارلغه، اختيارلقدن قبره، قبردن حشره (ديريلمه‌يه)، حشردن ابده قدر انسانڭ يولجيلغى دوام ايدر. هر ايكى حياتڭ لوازماتى، مالك الملك (ملكڭ تك صاحبى اولان الله) طرفندن ويريلمشدر. فقط او لوازماتى، جهلندن (جاهللگندن) طولايى تماماً بو حيات فانيه‌يه صرف ايدييور. حالبوكه، او لوازماتدن لَااَقَل (اڭ آز) اونده بريني دنيوى حياته، طقوزيني حيات باقيه‌يه (ابدى آخرت حياتنه) صرف ايتمك كركدر. عجبا برقاچ مملكتى كزمك ايچون حكومتدن يگرمى درت ليره خرجراه آلان بر مأمور، ايلك داخل اولديغى مملكتده يگرمى أوچ ليره‌سنى صرف ايدرسه، أوته‌كى يرلرده نه ياپاجقدر؟ حكومته نه جواب ويره‌جكدر؟ بويله ياپان بر كيمسه كنديسنه عقللى دييه‌بيليرمى؟" (مثنوئ نوريه، شمّه، ٢٠٠)

(٢) باقيڭز؛ (بقره سوره‌سى، صحيفه ١، حاشيه ١)

(٣) مكّه مشركلرى، او كونلرده كنديلرى كبى مشرك اولان ايران دولتنڭ، اهل كتاب اولان طوغو روما ايمپاراطورلغنه غلبه‌سيله سوينمشلر و كنديلرينڭ ده مسلمانلره بويله غالب كله‌جكلرينى سويله‌يورلردى. حضرت ابو بكر (رع) بر طارتيشمه أوزرينه مكّه مشركلرينڭ ايلرى كلنلرندن أُبَىِّ بنْ خَلَفْ ايله بو آيته‌كى مژده‌يه بناءً ادّعايه كيردى. سوزلشمه‌يه كوره، أوچ سنه ايچنده روماليلر غالب كليرسه حضرت صديق (رع) اون دوه آلاجق، عكس حالده ويره‌جكدى. پيغمبريمز بوندن خبردار اولديغنده بِضْعٌ تعبيرينڭ أوچ ايله طقوز آراسى رقملره دلالت ايتديگنى، طولاييسيله سوره‌يى طقوزه، دوه‌لرى يوزه يوكسلتمه‌سنى بويورديلر. سوزلشمه يگيلندى. يدنجى ييلڭ باشلرنده روماليلر بكلنمدك شكلده غالب كلمكله، حضرت ابو بكر (رع) دوه‌لرى او مشركڭ وارثلرندن آلدى و هپسنى تصدق ايتدى. (جلالين شرحى، ج. ٦، ٨٦)

٦- (بو ظفر) اللّهڭ وعديدر. الله، وعدندن دونمز؛ فقط انسانلرڭ چوغی بيلمزلر.

٧- (اونلر) دنيا حياتندن (يالڭز) كورونوشده اولانی بيليرلر؛[١] چونكه اونلر، آخرتدن غافل اولانلرڭ تا كنديلريدر.

٨- (اونلر) اللّهڭ، كوكلری و يری و ايكيسی آراسنده بولونانلری، آنجق حق ايله (يرلی يرنده) و بليرلی بر اجل ايله ياراتديغنی، كندی نفسلرنده هيچ دوشونمديلرمی؟ شبهه‌سزكه انسانلرڭ چوغی، ربلرينه قاووشمه‌يی كرچكدن انكار ايدن كيمسه‌لردر.

٩- (اونلر) ير يوزنده (هيچ) طولاشمديلرميكه، كنديلرندن أوڭجه‌كيلرڭ عاقبتی ناصل اولمشدر، باقسينلر! (اونلر) كنديلرندن قوّتجه داها شدّتليديلر؛ هم ير يوزينی ايشله‌مشلر و اونی بونلرڭ اعمارندن داها چوق اعمار ايتمشلردی؛ پيغمبرلری ده اونلره معجزه‌لر كتيرمشدی. ديمك الله اونلره ظلم ايتمييوردی، فقط (اونلر، بو عصيانلريله) كندی نفسلرينه ظلم ايدييورلردی.[٢]

١٠- صوڭره، او كوتولك ايدنلرڭ عاقبتی چوق كوتو اولدی. چونكه اللّهڭ آيتلرينی يالانلاديلر و اونلرله آلای ايدييورلردی.

١١- الله، (ايلك اولارق مخلوقاتی) ياراتمه‌يه باشلار؛ صوڭره اونی (او ياراتمه‌يی آخرتده تكرار) اعاده ايدر؛ صوڭره آنجق اوڭا دونديريله‌جكسڭز.

١٢- قيامتڭ قوپاجغی كون، كناهكارلر (اميدسزلك ايچنده) صوصار.

١٣- و (اللّهه قوشدقلری) اورتاقلرندن كنديلرينه شفاعت ايدن كيمسه‌لر اولماز؛ و (او زمان اونلر) اورتاقلرينی ده انكار ايدن كيمسه‌لر اولورلر.

١٤- قيامت قوپاجغی كون، ايشته او كون (مؤمنلرله كافرلر) بربرلرندن آيريليرلر.

١٥- فقط ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلره كلنجه؛ آرتق اونلر، بر باغچه‌ده (جنّتده) سويندير يليرلر.

---

(١) "دنيانڭ أوچ يوزی وار. برنجی يوزی: جناب حقّڭ اسماسنه (اسملرينه) باقار. اونلرڭ نقوشنی (نقشلرينی) كوستر. معنای حرفيله (وارلقلرڭ اللّهی كوسترن جهتيله)، اونلره آيينه‌دارلق ايدر. دنيانڭ شو يوزی، حدسز مكتوبات صمدانيه‌در (اللّهی تعريف ايدن مكتوبلردر). دنيانڭ بو يوزی غايت كوزلدر. نفرته دگل، عشقه لايقدر. ايكنجی يوزی: آخرته باقار. آخرتڭ تارله‌سيدر، جنّتڭ مزرعه‌سيدر، رحمتڭ مزهره‌سيدر (چيچكلگيدر). شو يوزی دخی اوّلكی يوزی كبی كوزلدر. تحقيره دگل، محبّته لايقدر. أوچنجی يوزی: انسانڭ هوساتنه (هوسلرينه) باقان و غفلت پرده‌سی اولان و اهل دنيانڭ ملعبهٔ هوساتی (هوسلرينڭ اويونجاغی) اولان يوزيدر. شو يوز چركيندر. چونكه فانيدر، زائلدر (كچيجيدر)، المليدر، آلداتير. ايشته حديثده وارد اولان (كلن) تحقير و اهل حقيقتڭ ايتديگی نفرت بو يوزه‌در. قرآن حكيمڭ كائناتدن و موجوداتدن (وارلقلردن) اهمّيتكارانه (اهميت ويره‌رك)، استحسانكارانه (كوزل بولارق) بحثی ايسه؛ اوّلكی ايكی يوزه باقار. صحابه‌لرڭ و سائر اهل اللّهڭ (الله دوستلرينڭ) مرغوب (رغبت ايديلن) دنيالری، اوّلكی ايكی يوزده‌در." (سوزلر، ٣٢نجی سوز، ٢٩٠)

(٢) "ايشته مضر (ضررلی) كافرلر و كافرلرڭ يولنده كيدن سفيهلر (بينسزلر)، جناب حقّڭ حيواناتندن بر نوع خبيثدرلر (پيس بر طائفه‌درلر)كه، فاطر حكيم (هرشيئی حكمتله ياراتان الله) اونلری دنيانڭ اعماری ايچون خلق ايتمشدر (ياراتمشدر). و مؤمن عبادينه (قوللرينه) ايتديگی نعمتلرڭ درجه‌لرينی بيلديرمك ايچون، اونلری بر واحد قياسی (نعمتلرينی اورته‌يه چيقارمق ايچون أولچو) ياپمشدر. عاقبتده (صوڭنده) مستحق اولدقلری جهنّمه تسليم ايده‌جكدر." (لمعه‌لر، ١٧نجی لمعه، ١٢٥)

١٦- فقط انكار ايدوب آيتلريمزى و آخرته قاووشمه‌يى يالانلايانلره كلنجه، ايشته اونلر عذاب ايچنده حاضر بولونديريلاجق اولان كيمسه‌لردر.

١٧- اويله ايسه، آقشامه كيرديككَزده و صباحه كيرديككَزده اللّهى تسبيح ايدكَ (آقشام، ياتسى و صباح نمازلرينى قيلكَ)!

١٨- حالبوكه كوكلرده و يرده حمد، اوكَا مخصوصدر. آقشامه طوغرى و أوكَلنه كيرديككَز زمان ده (اللّهى تسبيح ايدكَ! ايكيندى و أوكَله نمازينى قيلكَ)![1]

١٩- (او،) ئولودن ديرى‌يى چيقارر؛ ديريدن ده ئولويى چيقارر؛ و ير يوزينى ئولومندن صوكَره ديريلتير. ايشته (سز ده قبرلريكَزدن) بويله چيقاريلاجقسكَز.

٢٠- اونكَ (قدرتنكَ) دليللرندن برى ده، سزى (آتاكَز آدمى) بر طوپراقدن ياراتمش اولمه‌سيدر؛ صوكَره سز، (ير يوزنده چوغالوب) يايىلان انسانلر اوليويرديكَز.

٢١- اونكَ دليللرندن برى ده، كنديلرينه (ميل ايدوب) الفت ايده‌سكَز دييه كندى جنسكَزدن سزه أشلر ياراتمه‌سى و آراكَزده بر سوكى و بر شفقت قيلمه‌سيدر. شبهه‌سزكه بونده، دوشونه‌جك اولان بر قوم ايچون نيجه دليللر واردر.[2]

٢٢- اونكَ دليللرندن برى ده، كوكلرى و يرى ياراتمه‌سى و لسانلريكَزكَ و رنكلريكَزكَ مختلف اولمسيدر. محقّقكه بونده، عالِملر ايچون قطعى دليللر واردر.[3]

٢٣- اونكَ دليللرندن برى ده، كيجه و كوندوزده، اويومه‌كَز و اونكَ فضلندن (رزقكَزى) آرامه‌كَزدر. شبهه‌سزكه بونده، ايشيته‌جك اولان بر قوم ايچون البته دليللر واردر.

٢٤- هم اونكَ دليللرندن بريدركه، سزه قورقو و اميد ايچنده شيمشكى كوستريبور و كوكدن بر صو اينديريبور ده اونكَله ير يوزينى ئولومندن صوكَره ديريلتيبور. كرچكدن بونده، عقل ايرديره‌جك اولان بر قوم ايچون قطعى دليللر واردر.

---

(١) نمازكَ معيّن بش وقتده قيلينمه‌سنكَ حكمتى ايچون باقيكَز؛ (صحيفه ٩٤، حاشيه ٢)

(٢) "رفيقهٔ حياتكَى (حيات آرقداشكَى)، رحمت الٓهيه‌نكَ (اللّهكَ رحمتنكَ) مونس (جانه ياقين)، لطيف (شيرين) بر هديه‌سى اولديغى جهتيله سو و محبّت ايت. فقط چابوق بوزولان حسن صورتنه (طيش كوزللكنه) محبّتكَى باغلاما! بلكه قادينكَ اكَ جاذبه‌دار (چكيجى)، اكَ طاتلى كوزللكى، قادينلغه مخصوص بر لطافت و نزاكت ايچنده‌كى حسن سيرتيدر (اخلاقنكَ كوزللكيدر). و اكَ قيمتدار و اكَ شيرين جمالى (كوزللكى) ايسه؛ علوى (يوجه)، جدّى، صميمى، نورانى شفقتيدر. شو جمال شفقت (شفقت كوزللكى) و حسن سيرت، آخر حياته (حياتكَ صوكَنه) قدر دوام ايدر، زياده‌لشير. و او ضعيفه و لطيفه مخلوقكَ (ضعيف و لطيف ياراتيلشلى قادينكَ) حقوق حرمتى (حرمت حقى)، او محبّتله محافظه ايديلير. يوقسه حسن صورتكَ زواليله (كچمه‌سيله)، اكَ محتاج اولديغى بر زمانده بيچاره حقّنى غائب ايدر." (سوزلر، ٣٢نجى سوز، ٣٠٢)

(٣) "عالمكَ مجموعنه (تمامنه) باقيورز؛ منتظم بر مملكت، بر شهر، بر سراى حكمنده عالى (يوكسك) حكمتلر، غالى (قيمتلى) غايه‌لر ايچون مكمّل بر تنظيمات كورويورز. (...) بر ذرّه‌دن طوت، تا ييلديزلره قدر ذرّه مقدار شركه (اللّهه اورتاق قوشمه‌يه) ير بيراقمييور. اويله بربرلرينه معناً مناسبتداردرلر (علاقه‌داردرلر)كه، بتون ييلديزلرى مسخّر ايتمه‌ين (اطاعت ايتديرمه‌ين) و أَلنده طوتمايان، بر ذرّه‌يه ربوبيتنى (حاكميتنى) ديكَلتديره‌مز. بر ذرّه‌يه حقيقى ربّ اولمق ايچون، بتون ييلديزلره صاحب اولمق لازم كلير.

هم (...) سماواتكَ خلق و تسويه‌سنه (ياراتمه و دوزنلنمه‌سنه) مقتدر اولمايان، بشركَ (انسانكَ) سيماسنده‌كى تشخصى (اوكَا عائد خصوصى شكلى) ياپاماز. ديمك بتون سماواتكَ ربّى اولمايان، بر تك انسانكَ سيماسنده‌كى علامت فارقه (اونى ديكَرلرندن آييران علامت) اولان نقش سيماوى‌يى (سيماسنده‌كى نقشلرى) ياپاماز." (مكتوبات، ٣٣نجى مكتوب، ٣٣٧)

٢٥- اونك دليللرندن برى ده كوكك و يرك اونك امريله (بو حالنده) طورمسيدر. صوكره سزى يردن (قبرلريكزدن تكرار ديريلمه‌كز ايچون) بر دعوتله چاغيرديغى زمان، سز همن (اورادن) چيقاجقسكز.[1]

٢٦- چونكه كوكلرده و يرده كيم وارسه، اونكدر. هپسى اوكا اطاعتكاردرلر.

٢٧- هم او، (ايلك اولارق مخلوقاتى) ياراتمه‌يه باشلايان، صوكره اونى (او ياراتمه‌يى آخرتده تكرار) اعاده ايدندر. بو اوكا داها قولايدر.[2] هم كوكلرده و يرده اك يوجه صفت اونكدر. و او، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيز، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

٢٨- (الله، اورتاغى اولماديغنه دائر) سزه كنديكزدن شويله بر مثال كتيردى: سزك ايچون، صاحبى بولونديغكز كوله‌لردن، سزى رزقلانديرديغمز شيلرده آرتق سز (حُرّ اولانلر) كنديسنده (اونلرك ملكيتنده) أشيت (حقلره صاحب) اولديغكز (و) بربريكزدن چكينديككز كبى اونلردن (او كوله‌لردن ده) چكينه‌جككز اورتاقلر وارمى؟ ايشته عقل ايرديره‌جك اولان بر قوم ايچون آيتلرى بويله آچيقلايورز.

٢٩- خير! ظلم ايدنلر (نفسانى) آرزولرينه بيلكيسزجه اويديلر. آرتق اللّهك، (كندى عصيانى يوزندن) ضلالته آتديغنى كيم هدايته ايرديره‌بيلير. اونلر ايچون هيچ بر ياردمجى ده يوقدر.

٣٠- (اى رسولم!) اويله ايسه حقّه يوكلمش اولارق يوزيكى (حق) دينه طوغرولت! اللّهك، انسانلرى اونك أوزرينه ياراتديغى (اسلام) فطرتنه! (كه هر چوجق، اسلام فطرتى أوزره طوغار.) اللّهك ياراتيشنده دگيشمه يوقدر. ايشته طوغرى دين بودر! فقط انسانلرك چوغى بيلمزلر.

٣١- (هپكز) اوكا يوكلن كيمسه‌لر اولارق، اوندن صاقينك، نمازى حقّيله أدا ايدك و مشركلردن اولمايك!

٣٢- او (مشرك) كيمسه‌لردنكه، دينلرينى پارچه‌لايوب قسم قسم اولديلر. (و أوسته‌لك اونلردن) هر طائفه، كندى يانلرنده اولان (دين) ايله سوينن كيمسه‌لردر.

---

(١) "(بو آيت) حشر (ديريلمه) و قيامتى نه قدر معجزانه (معجزه‌لى) بر اسلوب عالى (يوكسك بر اسلوب) ايله افاده ايدوب و او دعوانك ايچنده بر دليل اقناعى‌يه (اقناع ايدن بر دليله) اشارت ايدييوركه؛ بالمشاهده، ناصلكه زمينك جَوْفنده (ير آلتنده) صاقلانمش و ئولمش حكمنده‌كى تخوملر و جوّ سماده (هوا بوشلغنده)، عدمده (يوقلقده) و كرهٔ هوائيه‌ده (هوا كره‌ده) طاغيلمش، صاقلانمش قطره‌لر (طامله‌لر)؛ ناصل كمال انتظام (مكمّل بر انتظام) و سرعتله حشر اولوب (طوپلانوب) هر بهارده ميدان تجربه و امتحانه چيقييورلر؛ زمينده حبوبات (تخوملر)، سماده قطرات (طامله‌لر) هر وقت بر محشر نمون (حشر ميدانى مثالى) صورتنى آليرلر؛ اويله ده، حشر اكبر (قيامتدن صوكره‌كى اك بيوك حشر) دخى اويله قولاى ظهور ايدر (اورته‌يه چيقار). مادام بونى كورويورسكز، اونى دخى انكار ايده‌مزسكز." (مكتوبات، ٢٩نجى مكتوب، ٢٤٢)

(٢) "ناصلكه بر طابورك عسكرلرى استراحت ايچون طاغيلسه، صوكره بر بورو ايله چاغيريلسه، قولاى بر صورتده طابور بايراغى آلتنده طوپلانمه‌لرى، يكيدن بر طابور تشكيل ايتمكدن چوق قولاى و چوق راحتدر. اويله ده، بر بدنده بربريله امتزاج (قايناشمه) ايله، انسيت (آليشقانلق) و مناسبت پيدا ايدن (قزانان) ذرّات اساسيه (بدنده‌كى تمل ذرّه‌لر) حضرت اسرافيل عليه السّلامك صورى ايله، خالق ذوالجلالك امرينه: 'لبّيك! (باش أوستنه!)' ديمه‌لرى و طوپلانمه‌لرى، عقلاً برنجى ايجاددن (ايلك ياراتمه‌دن) داها قولاى، داها ممكندر." (سوزلر، ٢٩نجى سوز، ٢٠٠)

٣٣- حالبوكه انسانلره بر ضرر طوقونديغى زمان، اوڭا يوڭلن كيمسه‌لر اولارق ربلرينه يالواررلر؛ صوڭره (ربلرى) اونلره قاتندن بر رحمت طاتديرنجه، بر ده باقارسڭكه، اونلردن بر طائفه ربلرينه اورتاق قوشويورلر!

٣٤- تاكه كنديلرينه ويرديگمز شيلره (نعمتلره) نانكورلك ايتسينلر! شيمدى ذوق ايدڭ (باقالم)! آرتق ايلريده بيله‌جكسڭز!

٣٥- يوقسه اونلره بر دليل ايندير‌مشز ده، كنديسيله اورتاق قوشمقده اولدقلرى شيئى اومى سويله‌يور؟

٣٦- حالبوكه انسانلره بر رحمت (نعمت) طاتديرديغمز زمان، اوڭله سوينيرلر. فقط أللرينڭ تقديم ايتديگى شيلر (ايشله‌ديگى كناهلر) يوزندن باشلرينه بر كوتولك اصابت ايتسه، اونلر همن اميدسزلگه دوشرلر!

٣٧- كورمديلرميكه شبهه‌سز الله، رزقى ديله‌ديگنه كنيشلتيبور و (ديله‌ديگنه ده) طارالتيبور. شبهه يوقكه بونده، ايمان ايده‌جك بر قوم ايچون البته عبرتلر واردر.

٣٨- اويله ايسه اقربايه، يوقسوله و يولده قالمشه حقّنى ويرا اللّهڭ رضاسنى ايسته‌ينلر ايچون بو پك خيرليدر. ايشته اونلر، كرچكدن قورتولوشه ايرنلردر.

٣٩- انسانلرڭ ماللرنده آرتيش اولسون دييه ويرديگڭز هر هانكى بر فائض، الله قاتنده آرتماز. حالبوكه اللّهڭ رضاسنى ايسته‌يه‌رك ويرديگڭز هر هانكى بر زكاته كلنجه، ايشته اونلر، (ثوابلرينى و ماللرينى) كرچكدن قات قات آرتيرانلردر.[١]

٤٠- الله، سزى ياراتان؛ صوڭره سزى رزقلان- ديران؛ صوڭره سزى ئولديره‌جك؛ صوڭره سزى (تكرار) ديريلته‌جك اولاندر. (اللّهه) قوشديغڭز اورتاقلر ايچنده بونلردن هر هانكى برينى ياپابيله‌جك وارمى؟ او، (اونلرڭ) اورتاق قوشمقده اولدقلرى شيلردن پك منزّه و پك يوجه‌در.

٤١- انسانلرڭ أللرينڭ قزانديغى (كناهلر) يوزندن، قاره‌ده و دڭزده فساد چيقديكه (الله)، ياپدقلرينڭ بر قسمنى (او بر قسمڭ جزاسنى)، كنديلرينه (دنياده) طاتديرسين؛ تاكه (كوتولكلردن) دونسونلر.

(١) "بتون اختلالات بشريه‌نڭ معدنى (انسانلق عالمنده‌كى اختلاللرڭ قايناغى) بر كلمه اولديغى كبى، بتون اخلاق سيّئه‌نڭ منبعى (كوتو اخلاقڭ قايناغى) دخى بر كلمه‌در. برنجى كلمه: 'بن طوق اولايم، باشقه‌سى آچلقدن ئولسه بڭا نه!' ايكنجى كلمه: 'سن چاليش، بن ييه‌يم!'

اوت، حيات اجتماعيۀ بشريه‌ده (انسانلرڭ جمعيت حياتنده) خواص (أوست طبقه) و عوام (آلت طبقه)، يعنى زنكينلر و فقيرلرڭ، موازنه‌لريله (دنكه‌لريله) راحتله ياشارلر. او موازنه‌نڭ اساسى ايسه، خواص طبقه‌سنده مرحمت و شفقت؛ آشاغيسنده حرمت و اطاعتدر. شيمدى برنجى كلمه؛ خواص طبقه‌سنى ظلمه، اخلاقسزلغه، مرحمتسزلگه سوق ايتمشدر. ايكنجى كلمه؛ عوامى كينه، حسده، مبارزه‌يه (چكيشمه‌يه) سوق ايدوب، راحت بشريه‌يى (انسانلغڭ راحتنى) برقاچ عصردر سلب ايتديگى (چكوب آلديغى) كبى؛ شو عصرده سعى (امك)، سرمايه ايله مبارزه نتيجه‌سى -هركسجه معلوم اولان- آوروپه حادثات عظيمه‌سى (بيوك حادثه‌لرى) ميدانه كلدى.

ايشته مدنيت، بتون جمعيات خيريه (خير جمعيتلرى) ايله و اخلاق مكتبلريله و شديد انضباط و نظاماتيله (شدّتلى آسايش و دوزنلريله)، بشرڭ او ايكى طبقه‌سنى مصالحه ايده‌مديگى (باريشديرامديغى) كبى، حيات بشرڭ ايكى مدهش ياره‌سنى تداوى ايده‌مه‌مشدر. قرآن، برنجى كلمه‌يى اساسندن 'وجوب زكات' (زكاتڭ فرض اولمه‌سى) ايله قلع ايدر (قالديرر)، تداوى ايدر. ايكنجى كلمه‌نڭ اساسنى 'حرمت ربا' ايله (فائضڭ حرام اولمه‌سيله) قلع ايدوب تداوى ايدر. اوت، آيت قرآنيه عالم قاپيسنده طوروب، ربايه (فائضه): 'ياساقدر!' دير. 'غوغا قاپيسنى قپامق ايچون، بانقه قاپيسنى قپاييڭز!' دييه‌رك انسانلره فرمان ايدر. شاكردلرينه (طلبه‌لرينه): 'كيرمه‌ييڭز!' امر ايدر."
(ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٣٨)

٤٢- (ای رسولم!) دیکه: یر یوزنده طولاشڭ ده، أوڭجه کیلرڭ عاقبتی ناصل اولمش، باقڭ! اونلرڭ چوغی مشرك کیمسه‌لر ایدی.

٤٣- او حالده الله طرفندن (وعد اولوندیغڭز و باشقه‌لرنجه) اونڭ کری چوریلمسی ممکن اولمایان بر کونڭ کلمه‌سندن أوڭجه، یوزیڭی او حق دینه طوغرولت؛ (آرتق) او کون (انسانلر جنّت وجهنّمه) قسم قسم آیریلیرلر.

٤٤- کیم انکار ایدرسه، او تقدیرده انکاری کندی علیهنه‌در. کیم ده صالح بر عمل ایشلرسه، آرتق کندیلری ایچون (جنّته‌کی یرلرینی) حاضرلامش اولورلر.

٤٥- تاکه (الله)، ایمان ایدوب صالح عمللر ایشله‌ینلری فضلندن مکافاتلاندیرسین. شبهه‌سزکه او، کافرلری سومز.

٤٦- اونڭ دلیللرندن بری ده، (یاغمورڭ أوڭنده) روزکارلری مژده‌جیلر اولارق کوندرمسیدر.[١] بو سایه‌ده سزه رحمتندن طاتدیرسین، امریله کمیلر آقوب کیتسین و فضلندن (رزقڭزی) آرایاسڭز؛ تاکه شکر ایده‌سڭز.

٤٧- جلالم حقّی ایچون، سندن أوڭجه ده نیجه پیغمبرلری قوملرینه کوندردك ده اونلره معجزه‌لر کتیردیلر. (بر قسمی ایمان ایتدی، بر قسمی ایمان ایتمه‌دی.) بونڭ أوزرینه کناه ایشله‌ینلردن انتقام آلدق. مؤمنلره یاردیم ایتمك ایسه، أوزریمزه حق اولدی.

٤٨- الله، بلوطلری همن حرکته کچیرن، روز-کارلری کوندرن؛ صوڭره اونی (او بلوطلری) کوکده دیله‌دیگی کبی یایان و اونی پارچه پارچه ایدندر. دیرکن آرالرندن یاغمورڭ چیقدیغنی کورورسڭ! نهایت اونی قوللرندن دیله‌دیگنه اصابت ایتدیرنجه، اونلر همن سوینیرلر.

٤٩- حالبوکه (اونلر)، بوندن (بو یاغمور بلوطلرینڭ کورونمه‌سندن) اوّل (و) أوزرلرینه (یاغمورڭ) ایندیریلمه‌سندن أوڭجه البته امیدسزلگه دوشمش کیمسه‌لردی.

٥٠- شیمدی اللّهڭ رحمتنڭ اثرلرینه باق! یر یوزینی ئولومندن صوڭره ناصل دیریلتییور؟ شبهه‌سزکه او، ئولولری البته دیریلتیجیدر. چونکه او، هر شیئه حقّیله کوجی یتندر.[٢]

---

(١) "شیمدی روزکارلره باقکه: سائر حکیمانه (حکمتلی)، کریمانه (جومردجه) فائده‌لرینڭ و وظیفه‌لرینڭ شهادتیله غایت مهم و کثرتلی (پك چوق) وظیفه‌لره قوشویورلر. دیمك او طالعه‌لانمق بر صانع حکیم (صنعت و حکمتله یاراتان الله) طرفندن بر توظیفدر (وظیفه‌لندیرمه‌در)، بر تعریفدر، بر قوللانمقدر. طالعه‌لانمه‌لری ایسه، امر ربّانینڭ (اللّهڭ امرینڭ) چابوق یرینه کتیریلمه‌سنه سرعتله چالیشمقدر." (مکتوبات، ٣٣نجی مکتوب، ٣٢٦)

(٢) "هر بهار موسمنده احیای ارض کیفیتنده (یر یوزینه حیات ویریلمسی صیره‌سنده) أوچ یوز بیڭ طرزده حشرڭ نمونه‌لرینی (یڭیدن دیریلمه‌نڭ مثاللرینی) نهایت درجه‌ده کِرفت (قارمه قاریشیق)، بربرینه قاریشدیردیغی حالده، نهایت درجه‌ده انتظام و تمیز (آیرمه) ایله نظر بشره (انسان کوزینه) کوستریورکه: 'بونلری بویله یاپان ذاته، حشر و قیامت آغیر اولاماز!' دیر. هم زمینڭ (یر یوزینڭ) صحیفه‌سنده یوز بیڭلر انواعی (نوعلری)، برابر بربری ایچنده قلم قدرتیله خطاسز، قصورسز یازمق؛ بر تك واحد احدڭ سکه‌سی (ذاتنده و صفتنده بر اولان اللّهڭ طامغه‌سی) اولدیغندن، شو آیتله کونش کبی وحدانیتی (اللّهڭ برلگنی) اثبات ایتمکله برابر، کونشڭ طلوع و غروبی (طوغوب باتمه‌سی کبی) قولای و قطعی، قیامت و حشری کوستررر." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ١٦)

آیتڭ دگیشیك جهتلردن کنیش ایضاحنه دائر باقیڭز؛ (ذولفقار، صحیفه ٢٦٢-٣٠٢)

٥١- جلالم حقّی ایچون، اگر (ضررلی) بر روزكار كوندرسه‌ك ده اونی (او بیتكیلری) صارارمش (صولمش) كورسه‌لر، بوندن صوڭره البته نانكورلك ایتمه‌یه باشلارلر.

٥٢- او حالده، شبهه‌سزكه سن ئولولره ایشیتدیره‌مزسكْ؛ آرقه‌لرینی دونن كیمسه‌لر اولارق یوز چویررلركن، او صاغیرلره ده دعوتڭی ایشیتدیره‌مزسكْ![(١)]

٥٣- و سن، كورلركْ صاپیقلقلرندن (كندیلرینی چیقاران) هدایت ویریجیسی دگلسكْ! چونكه سن (دعوتڭی)، آنجق آیتلریمزه ایمان ایدوب ده كندیلری مسلمان اولان كیشیلره ایشیتدیره‌بیلیرسكْ.

٥٤- الله، سزی ضعیف یاراتان؛ صوڭره ضعیفلغكْ آردندن (سزه) بر قوّت ویرن؛ صوڭره قوّتكْ آردندن (تكرار) بر ضعیفلق و بر اختیارلق ویرندر. (او،) دیله‌دیگنی یاراتیر. چونكه او، (قوللرینكْ هر حالنی حقّیله بیلن) علیم، (هر دیله‌دیگنه كوجی یتن) قدیردر.

٥٥- قیامت قوپدیغی كون كناهكارلر، (دنیاده) بر ساعتدن باشقه قالمادقلرینه یمین ایدر. ایشته (حقدن) بویله چوریلییورلردی.

٥٦- كندیلرینه علم و ایمان ویریلن كیمسه‌لر ایسه: "یمین اولسونكه (سز)، اللّٰهكْ كتابنده (وعد ایدیلن)، یكْیدن دیریلمه كوننه قدر قالدیڭز. ایشته بو، یكْیدن دیریلمه كونیدر. فقط سز بیلمییوردیڭز" دیر.

٥٧- آرتق او كون، ظلم ایدنلره، نه معذرتلری فائده ویرر، نه ده اونلردن (اللّٰهی) راضی ایتمه‌لری ایستنیر.

٥٨- شانم حقّی ایچون، بو قرآنده انسانلره هر چشید مثاللدن (و معنادن) كتیردك.[(٢)] و محقّقكه، اونلره بر آیت ده كتیرسه‌كْ، او انكار ایدنلر البته: "سز آنجق باطل شیلر اویدیران كیمسه‌لرسڭز" دییه‌جكلردر.

٥٩- ایشته (حقّكْ قیمتنی) بیلمه‌ینلركْ قلبلرینی (كفرلرنده‌كی عنادلری سببیله) الله بویله مهرلر!

٦٠- (ای رسولم!) آرتق صبر ایت! چونكه اللّٰهكْ وعدی حقدر. اویله ایسه قطعی اولارق ایمان ایتمه‌مش اولانلر، صاقین سنی كَوشكلكه سوق ایتمه‌سین!

---

(١) "قولاقده‌كی زار، نور ایمان ایله ایشیقلاندیغی زمان، كائناتدن كلن معنوی ندالری (سسلری) ایشیتیر. لسان حال (حال دیلی) ایله یاپیلان ذكرلری، تسبیحاتلری (تسبیحلری) فهم ایدر (آڭلار). حتی او نور ایمان سایه‌سنده، روزكارلركْ ترنّماتنی (طاتلی طاتلی سسلنیشلرینی)، بلوطلركْ نعره‌لرینی، دڭزلركْ طالغه‌لرینكْ نغماتنی (نغمه‌لرینی) و هكذا (بونكْ كبی) یاغمورلردن، قوش وسائره كبی هر نوعدن ربّانی (اللّٰهی دوشوندیرن) كلاملری و علوی (یوجه) تسبیحاتی ایشیتیر. صانكه كائنات الٰهی بر موسیقی دائره‌سیدر. تورلی تورلی آوازلرله (سسلرله)، چشید چشید ترنماتله قلبلره حزنلری و ربّانی عشقلری انطباع ایتدیرمكله (حس ایتدیرمكله) قلبلری، روحلری نورانی عالملره كوتورور. پك غریب مثالی لوحه‌لری (منظره‌لری) كوسترمكله، او روحلری و قلبلری لذّتلره، ذوقلره غرق ایدر (بوغار). فقط او قولاق كفر ایله طیقاندیغی زمان، او لذیذ (لذّتلی)، معنوی، یوكسك صوتلردن (سسلردن) محروم قالیر و او لذّتلری ایراث ایدن (ویرن) آوازلر، ماتم سسلرینه انقلاب ایدر (دونر). قلبده او علوی حزنلر یرینه، احبابكْ فقدانیله (سودكلركْ یوق اولمه‌سیله) ابدی یتیملكلر، مالككْ عدمیله (صاحبسزلكله) نهایتسز وحشتلر (یالگزلقلر) و صوڭسز غربتلر حاصل اولور." (اشارات الاعجاز، ٦٤)

(٢) "قرآن معجز البیان، حقیقتلری ضروب امثال (مثاللر ویرمك) ایله بیان ایدر. چونكه دائرۀ الوهیته عائد حقائق مجرّده (جناب حقّه دائر معنوی حقیقتلر)، دائرۀ ممكناتده (وارلقلر عالمنده) آنجق مثاللریله تمثل و توضّح ایدر (آڭلاشیلابیلیر)." (مثنوئ نوریه، ٩٣)

آیریجه باقیڭز؛ (صحیفه ٤٩، حاشیه ٢)

٣١- لقمن(ع‌م) سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٣٤ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهڭ اسميله

١- الف، لام، ميم.[١]

٢- بونلر، حكمتلى كتابڭ (قرآنڭ) آيتلريدر.

٣- (هر آيت) ايبلك ايدنلر ايچون بر هدايت و بر رحمتدر.

٤- اونلركه، نمازى حقّيله أدا ايدرلر و زكاتى ويررلر؛ اونلر، آخرته ده كرچكدن قطعى اولارق ايمان ايدنلردر.[٢]

٥- ايشته اونلر، ربلرندن بر هدايت أوزره‌درلر و بينه اونلر، كرچكدن قورتولوشه ايرنلردر.

٦- انسانلردن اويله‌سى ده واردركه، الله يولندن صاپديرمق و اونى بر اگلنجه ايدينمك ايچون، بيلكيسزجه (عاقبتنى دوشونمدن) او بوش سوزلرى صاتين آلير (اونلره رغبت ايدر). ايشته اونلر ايچون (پك) آشاغيلاييجى بر عذاب واردر.

٧- كنديسنه آيتلريمز اوقونديغى زمان ده، صانكه اونلرى ايشيتمه‌مش، صانكه قولاقلرنده بر آغيرلق وارمش كبى كبرلى بر كيمسه اولارق يوز چويرر. ايشته اونى (پك) أَلملى بر عذاب ايله مژده‌له!

٨- محقّقكه ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلر وار يا، اونلر ايچون نعيم جنّتلرى واردر.

٩- اوراده ابدى اولارق قاليجيدرلر. (بو،) اللّٰهڭ حق بر وعديدر. چونكه او، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيز، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

١٠- كنديسنى كورمكده اولديغڭز او كوكلرى، بر ديرك اولمقسزين (او) ياراتدى؛ سزى صارصار دييه ده ير يوزنده ثابت طاغلر قويدى و اوراده حركت ايدن هر چشيد جانلى‌يى يايدى. هم كوكدن بر صو اينديردك ده، اوراده هر جنس كوزل بيتكيدن يتيشديردك.[٣]

١١- (ايشته) بو(نلر) اللّٰهڭ ياراتديغيدر؛ شيمدى كوسترڭ بكا، اوندن باشقه‌لرى نه ياراتمش؟ خير! او ظالملر آپ آچيق بر ضلالت ايچنده‌درلر!

---

(١) باقيڭز؛ (بقره سوره‌سى، صحيفه ١، حاشيه ١)

(٢) "حسنات ده (ايبلكلر ده) يا قلب ايله اولور ويا قالب و بدن ايله اولور وياخود مال ايله اولور. اعمال قلبينڭ (قلب ايله ياپيلان عمللرڭ) شمسى (كونشى) 'ايمان'در. اعمال بدنيه‌نڭ (بدن ايله ياپيلان عمللرڭ) فهرسته‌سى 'نماز'در. اعمال ماليه‌نڭ (مال ايله ياپيلان عمللرڭ) قطبى 'زكات'در." (اشارات الاعجاز، ٣٦)

(٣) "اوت، ارضڭ (دنيانڭ) اوّل خلقتنه (ايلك ياراتيليشنه) باقييورزكه: مايع (صيوى) حالنه كلن بر مادّهٔ سيّاله‌دن (آقيجى ماده‌دن) طاش و طاشدن طوپراق خلق ايديلمش (ياراتيلمش). مايع قالسه ايدى، قابل سُكْنا (يرلشمه‌يه مساعد) اولمازدى. او مايع، طاش اولدقدن صوڭره دمير كبى سرت اولسه ايدى، قابل استفاده (فائده‌لنمه‌يه مساعد) اولمازدى. البته بوڭا بو وضعيتى ويرن، يرڭ سكنه‌لرينڭ حاجتلرينى (أوزرنده ياشايانلرڭ احتياجلرينى) كورن بر صانع حكيمڭ (هرشيئى صنعتلى و حكمتلى ياراتان اللّٰهڭ) حكمتيدر. صوڭره طبقهٔ ترابيه (طوپراق طبقه‌سى)، طاغلر ديرگى أوزرينه آتيلمش، تا ايچنده‌كى داخلى انقلابلردن (ايچ حركتلردن) كلن زلزله‌لر طاغلرله تنفس ايدوب، زمينى حركتندن و وظيفه‌سندن شاشيرماسين. هم دڭزڭ استيلاسندن طوپراغى قورتارسين. هم ذى حياتلرڭ (جانليلرڭ) لوازمات حياتيه‌سنه (حياتى احتياجلرينه) برر خزينه اولسون. هم هوايى طراسين. غازات مضره‌دن (ضررلى غازلردن) تصفيه ايتسين (تميزله‌سين). تا تنفسه قابل (مساعد) اولسون. هم صولرى بيريكديروب ادخار ايتسين (ديپولاسين). هم ذى حياته لازم اولان سائر معدنلره منشأ (قايناق) و مدار (وسيله) اولسون." (مكتوبات، ٣٣نجى مكتوب، ٣٢٩)

١٢- آند اولسونكه، لقمنه: "اللّٰهه شكر ايت!" دييه حكمت ويردك. و كيم شكر ايدرسه، آرتق آنجق كنديسى ايچون شكر ايتمش اولور. كيم ده نانكورلك ايدرسه، هيچ شبهه‌سزكه الله، (هيچ كيمسه‌نك شكرينه محتاج اولمايان) غنى، (حمد ايديلمه‌يه يكانه لايق اولان) حميددر.

١٣- و بر زمان لقمن اوغلنه، كنديسى اوڭا نصيحت ايدركن شويله ديمشدى: "اى اوغولجغم! اللّٰهه شرك قوشما! محقّقكه شرك، كرچكدن (پك) بيوك بر ظلمدر!"[1]

١٤- انسانه، آنا-باباسنى (كوزتوب، اونلره ايلك ايتمه‌سنى) ده توصيه ايتدك.[2] آناسى اونى، ضعيفلق أوستنه ضعيفلق چكه‌رك (قارننده) طاشيمشدى. (سوتدن) آيريلمسى ده ايكى سنه ايچنده اولور. (بو يوزدن:) "بڭا شكر ايت! آنا-باباڭه ده!" (دييه توصيه ايتدك). دونوش آنجق بڭادر.

١٥- بونڭله برابر اگر (آنا-باباڭ)، حقّنده بر بيلكى صاحبى اولماديغڭ شيئى بڭا اورتاق قوشمەڭ ايچون سنى زورلارلرسه، او تقديرده اونلره اطاعت ايتمه؛ اما اونلره دنياده ايلكله صاحب چيق! و بڭا يوڭلنلرڭ يولنه اوى! صوڭره دونوشڭز آنجق بڭادر؛ او زمان سزه ياپمقده اولدقلريڭزى خبر ويره‌جگم.

١٦- (لقمن، نصيحتلرينه دوام ايدرك شويله ديدى:) "اى اوغولجغم! كرچكدن او (ياپديغڭ ايش)، بر خردال دانه‌سى آغيرلغنده بيله اولسه، اويله‌كه (بو) بر قيا ايچنده ويا كوكلرده يا ده يرڭ دينده اولسه، الله اونى (آخرتده أوڭڭه) كتيرر! شبهه‌سزكه الله، (هرشيئى اينجه‌لكلريله بيلن) لطيف، (اونلرڭ هپسندن خبردار اولان) خبيردر."

١٧- "اى اوغولجغم! نمازى طوس طوغرى قيل؛[3] و ايلگى امر ايت، كوتولكدن ده منع ايت و باشڭه كلنه صبر ايت! شبهه‌سزكه بو، عزم ايديله‌جك ايشلردندر."

١٨- "هم انسانلره قارشى (كبرلنه‌رك) يوزيڭى يان چويرمه و ير يوزنده بوبورلنه‌رك يورومه! چونكه الله، كنديني بگنوب چوقجه أوگونن كيمسه‌لرڭ هيچ برينى سومز."

١٩- "او حالده يورويوشڭده معتدل اول؛ سسڭى ده آلچالت! چونكه سسلرڭ اڭ چركينى، البته اشكلرڭ سسيدر!"

(١) "أوت كفر، موجوداتڭ (وارلقلرڭ) قيمتنى اسقاط (دوشورمه) و معناسزلقله اتهام ايتديگندن (صوچلاديغندن)، بتون كائناته قارشى بر تحقير و موجودات آيينه‌لرنده (وارلقلر أوزرنده كورونن) جلوهٔ اسمائى (اللّٰهڭ اسملرينڭ تجلّيلرينى) انكار اولديغندن، بتون اسماى الٰهيه‌يه قارشى بر تزييف (آشاغيلامه) و موجوداتڭ وحدانيته (اللّٰهڭ برلگنه) اولان شهادتلرينى رد ايتديگندن، بتون مخلوقاته قارشى بر تكذيب (يالانلامه) اولديغندن؛ استعداد انسانى‌يى (انسانڭ قابليتلرينى) اويله افساد ايدر (بوزار)كه، صلاح (ايلك) و خيرى قبوله لياقتى قالماز. هم بر ظلم عظيمدر (بيوك بر ظلمدر)كه، عموم مخلوقاتڭ و بتون اسماى الٰهيه‌نڭ (اللّٰهڭ اسملرينڭ) حقوقنه بر تجاوزدر. ايشته شو حقوقڭ محافظه‌سى و نفس كافر (كافر اولان شخص) خيره قابليتسزلگى، كفرڭ عدم عفوينى (عفو ايديلمه‌مسنى) اقتضا ايدر (كركديرر). اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ [محقّقكه شرك، كرچكدن (پك) بيوك بر ظلمدر!] شو معنايى افاده ايدر." (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ٣٥)

(٢) باقيگز؛ (صحيفه ٣٩٦، حاشيه ١، ٢)

(٣) "نماز، قلبلرده عظمت الٰهيه‌يى (اللّٰهڭ بيوكلگنى) تثبيت (يرلشديرمه) و ادامه (دوام ايتديرمه) و عقللرى اوڭا توجيه ايتديرمكله (يوڭلنديرمكله)، عدالت الٰهيه‌نڭ قانوننه اطاعت و نظام ربّانى‌يه امتثال (اللّٰهڭ قورديغى دوزنه اطاعت) ايتديرمك ايچون، يكانه الٰهى بر وسيله‌در. (...) او وسيله‌يه مراعات (رعايت) ايتمه‌ين ويا تنبللكله نمازى ترك ايدن وياخود قيمتنى بيلمه‌ين؛ نه قدر جاهل، نه درجه خاسر (زيانده)، نه قدر ضررلى اولديغنى بالآخره (داها صوڭره) آڭلار، اما ايش ايشدن كچر." (اشارات الاعجاز، ٣٩)

۲۰- شبهه‌سزکه اللّٰهك، کوکلرده نه وار، یرده نه وارسه سزك خدمتکزه ویردیگنی، هم آچیق و کیزلی اولارق نعمتلرینی سزه بول بول ویردیگنی کورمدیگزمی؟ بوکا رغماً انسانلردن بعضیسی (کندیسی ایچون)، نه بر بیلکی، نه (حق یولی کوسترن) بر رهبر، نه ده آیدینلاتیجی بر کتاب اولمادیغی حالده الله حقّنده مجادله ایدر.

۲۱- و اونلره: "اللّٰهك ایندیردیگنه تابع اولك!" دینیلدیگی زمان: "خیر! (بز) آتالریمزی أوزرنده بولدیغمز شیئه تابع اولورز!" دیرلر. یا شیطان، اونلری او آلولی آتشك عذابنه چاغیرییور ایدیسه! (ینه ده اونلره‌می تابع اولاجقلر؟)

۲۲- حالبوکه کیم، ایی بر کیمسه اولارق کندینی اللّٰهه تسلیم ایدرسه، او تقدیرده محقّقکه اڭ صاغلام قولپه طوتونمشدر. (بتون) ایشلرك عاقبتی ایسه، اللّٰهه‌در (اوکا واراجقدر).

۲۳- (حبیبم، یا محمّد!) کیم ده انکار ایدرسه، آرتق اونك انکاری سنی أوزمه‌سین! اونلرك دونوشی آنجق بزه‌در؛ او زمان (بز ده) یاپدقلرینی اونلره بیلدیره‌جگز. شبهه‌سزکه الله، سینه‌لرده اولانی حقّیله بیلندر.

۲٤- (بز) اونلری آزیجق (بر مدّت دنیاده) فائده‌لندیررز؛ صوکره اونلری آغیر بر عذابه (کیرمه‌یه) مجبور قیلارز.

۲٥- آند اولسونکه، اگر اونلره: "کوکلری و یری کیم یاراتدی؟" دییه صورسه‌ڭ، مطلقا "اللّٰه!" دییه‌جکلردر. دیکه: "حمد، اللّٰهه مخصوصدر." فقط اونلرك چوغی بیلمزلر.

۲٦- کوکلرده و یرده نه وارسه، اللّٰهڭدر. شبهه یوقکه غنی (اونلرك هیچ برینه محتاج اولمایان)، حمید (حمد ایدیلمه‌یه کرچك لایق اولان) آنجق اللّٰهدر.

۲۷- اگر کرچکدن یر یوزنده‌کی آغاچلر قلم اولسه، دڭز ده (مرکب اولوب) آرقه‌سندن یدی دڭز داها اوکا یاردیم ایتسه، اللّٰهك کلمه‌لری (یازیلمقله) توکنمز![1] محقّقکه الله، (قدرتی دائما أوستون کلن) عزیز، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

۲۸- سزك (یوقدن) یاراتیلمه‌ڭز ده (ئولدکدن صوکره) دیریلتیلمه‌ڭز ده، آنجق تك بر کبیدر (او کیشینك یاراتیلیشی و دیریلتیلیشی کبی اوکا قولایدر).[2] شبهه‌سزکه الله، (حقّیله ایشیتن) سمیع، (هرشیئی کورن) بصیردر.

---

(۱) "قرآنك منبعی (قایناغی) بولونان کلام ازلینك (اللّٰهك ازلی کلامنك) کلماتنی (کلمه‌لرینی) صایمق ایچون؛ دڭزلر مرکب اولسه‌لر، ذی شعورلر (عقل صاحبلری) کاتب اولسه‌لر، نباتاتلر (نباتلر) و آغاچلر قلم اولسه‌لر، بلکه ذرّات (ذرّه‌لر) قلم اوجی اولسه‌لر ینه بیتیره‌مزلر. چونکه بونلر متناهی (صوکلی)؛ او ایسه نهایتسزدر." (لمعه‌لر، ۲۸نجی لمعه، ۲۹٤)

(۲) "جناب حقّك قدرتی و علمی هر شیئك فوقنده (أوزرنده) بیوکدر، هیچ بر شی دائرهٔ علمندن (علمنك طیشنه) چیقاماز، تصرّف قدرتندن قاچاماز و قورتولاماز. و قورقدیغمز اڭ بیوك شیلردن داها بیوکدر.

دیمك حشری (قیامتدن صوکره دیریلمه‌یی) کتیرمکدن و بزی عدمدن (یوقلقدن) قورتارمقدن و سعادت أبدیه‌یی ویرمکدن داها بیوکدر. هر عجیب و طور عقلك خارجنده‌کی (عقلك قاورایامدیغی) هرشیدن داها بیوکدرکه، مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ [سزك (یوقدن) یاراتیلمه‌ڭز ده (ئولدکدن صوکره) دیریلتیلمه‌ڭز ده، آنجق تك بر کیشی(نك یاراتیلیش و دیریلتیلیشی) کبیدر (اوکا قولایدر)] آیتنك صراحت قطعیه‌سیله (غایت آچیق و کسین حکمیله) نوع بشرك (انسانلغك) حشری و نشری، بر تك نفسك (کیشینك) ایجادی قدر او قدرته قولای کلیر." (عصای موسی، ۸نجی مسئله، ٤۰)

٢٩- كورمه‌دڭمی، شبهه‌سز الله، كيجه‌يي كوندوزه قاتييور؛ كوندوزی ده كيجه‌يه قاتييور؛ كونشی و آيي (امرينه) بويون اگديرمشدر. هر بری بليرلی بر وقته (قيامته) قدر آقوب كيدر. محقّقكه الله، نه ياپارسه‌ڭز حقّيله خبردارددر.

٣٠- بويله‌در! چونكه الله، او حق اولاندر؛ (اونلرڭ) اوندن باشقه (كنديسنه) يالوارمقده اولدقلری شيلر ايسه كرچكدن باطلدر. شبهه‌سزكه عليّ (پك يوجه اولان)، كبير (پك بيوك اولان) آنجق اللّهدر.

٣١- كورمدڭميكه، سزه دليللرندن كوسترمك ايچون، كرچكدن كميلر اللّهڭ نعمتيله دڭزده آقوب كيدر. محقّقكه بونده، چوق صبر ايدن، چوق شكر ايدن هركس ايچون نيجه دليللر واردر.

٣٢- حالبوكه اونلری (طاغلر بيوكلگنده) كولكه‌لكلر كبی طالغه‌لر قاپلاديغی زمان، دينده اوڭا (قارشی) اخلاصلی (صميمی) كيمسه‌لر اولارق اللّهه يالواررلر. آرتق اونلری قاره‌يه (چيقارارق) قورتارنجه، بونڭ أوزرينه ايچلرندن بر قسمی (ايمان و اخلاص أوزره قالارق) اورته يولی طوتان بر كيمسه اولور. ذاتاً آيتلريمزی آنجق چوق نانكور اولان هر بر خائن بيله‌رك انكار ايدر.

٣٣- ای انسانلر! ربّڭزدن صاقينڭ و اويله بر كوندن قورقڭكه، (او كون) نه بابا چوجغنه (اونڭ نامنه برشی) أودر، نه ده چوجق باباسنه (اونڭ نامنه) بر شی أوده‌بيجيدر. شبهه يوقكه اللّهڭ وعدی حقدر؛ اويله ايسه صاقين دنيا حياتی سزی آلداتماسين! و صاقين او چوق آلداتيجی (شيطان) سزی (بر طرفدن كناهه سوق ايدرك) الله ايله (اونڭ عفوينه كووندير‌مكله) شاشيرتماسين!

٣٤- شبهه‌سز اللّهكه، قيامت (وقتی) حقّنده‌كی بيلكی آنجق اونڭ قاتنده‌در. و ياغموری (او) اينديرر. رحملرده اولانی ده (او) بيلير. و هيچ كيمسه يارين (عمل جهتيله) نه قزاناجغنی بيله‌مز. هم هيچ كيمسه هانكی يرده ئوله‌جگنی بيله‌مز. شبهه‌سزكه الله، (سزڭ بيلمديگڭز هر شيئی بيلن) عليم، (هرشيدن خبردار اولان) خبيردر.[١]

---

(١) "اهل الحاد (دينسزلر) طرفدن تنقيد صورتنده مغيبات خمسه‌دن (بش بيلينمه‌ين شيدن) ياغمورڭ كلمه‌سی وقتنه و رحم مادرده‌كی (آنا قارننده‌كی) جنينڭ كيفيتنه (نه اولديغنه) اعتراض ايديلمش. ديمشلركه: 'رصدخانه‌لرده بر آلتله ياغمورڭ وقت نزولی (ياغمه وقتی) كشف ايديلييور. اونی ده، اللّهدن باشقه‌سی ده بيلييور. هم رونتكن شعاعيله رحم مادرده‌كی جنينڭ مذكّر، مؤنّث (اركك، ديشی) اولديغی آڭلاشيلييور. ديمك مغيبات خمسه‌يه اطلاع قابلدر (خبردار اولمق ممكندر)'؟

الجواب: (...) رصدخانه‌لرده‌كی آلتله، ياغمورڭ مقدماتنی (علامتلرينی) حس ايدوب وقتنی تعيين ايتمك، غيبی (كيزلی اولانی) بيلمك دگلدر، بلكه غيبدن چيقوب عالم شهادته (ياشاديغمز عالمه) تقرّبی (ياقلاشمسی) وقتنده، بعض مقدماتنه اطلاع صورتنده بيلمكدر. (...) رونتكن شعاعيله رحم مادرده‌كی چوجغڭ اركك و ديشی اولديغنی بيلمك ﴿وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ﴾ [رحملرده اولانی ده (او) بيلير] آيتنڭ مآل غيبيسنه (كيزلی معناسنه) منافی (بر ضدلق) اولاماز. چونكه آيت، يالڭز ذكورت (اركككلك) و انوثت (ديشيلك) كيفيتنه (حالنه) دگل، بلكه او چوجغڭ عجيب استعداد خصوصيسی (شاشيلاجق خصوصی قابليتلری) و استقبالده (كله‌جكده) كسب ايده‌جگی (قزاناجغی) وضعيتنه مدار (وسيله) اولان مقدرات حياتيه‌سنڭ (حياتده باشنه كله‌جكلرڭ) مباديلری (باشلانغيچلری)، حتی سيماسنده‌كی غايت عجيب اولان سكّهٔ صمديتی (اونی ديگر سيمالردن فرقلی قيلان اللّهڭ طامغه‌سی) مراددر (قصد ايديلمشدر)كه، چوجغڭ او طرزده بيلينمسی، علم علام الغيوبه (بتون كيزليلكلری بيلن اللّهڭ علمنه) مخصوصدر." (لمعه‌لر، ١٦نجی لمعه، ١١٢-١١٣)

٣٢- سجده سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٣٠ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهك اسميله

١- الف، لام، ميم.(١)

٢- بو كتابك (قرآنك) ايندیريلمسی، كه اونده شبهه يوقدر، عالملرك ربّی طرفندندر.

٣- يوقسه: "اونی (محمّد كنديسی) اويديردی"می دييورلر؟ خير! او، سندن أوڭجه كنديلرينه هيچ بر قورقوتوجی كلمه‌مش اولان بر قومی (اللّهك عذابی ايله) قورقوتمه‌ك ايچون، ربّڭدن (سڭا ايندیريلن) حقدر. تاكه اونلر هدايته ايرسينلر.

٤- الله، كوكلری و يری و ايكيسی آراسنده بولونانلری آلتی كونده ياراتان، صوڭره عرشه حكم ايدندر.(٢) سزك ايچون اوندن باشقه نه بر دوست، نه ده بر شفاعتجی واردر. هيچ عبرت آلمازميسڭز؟

٥- كوكدن يره (هر) ايشی، (او) تدبير (و اداره) ايدر؛ صوڭره (بو ايشلر)، مقداری سزك صايمقده اولدقلريڭزه كوره بيك ييل طوتان بر كونده، اوڭا (جناب حقّك تعيين بويورديغی يوكسك مقامه) چيقار.

٦- ايشته او، غيبی و شهادتی (كورونمه‌ينی و كورونني) بيلن، (قدرتی دائما أوستون كلن) عزيز، (چوق مرحمتلی اولان) رحيمدر.

٧- او (الله)كه، ياراتديغی هر شيئی كوزل ياپدی و انسانی ياراتمه‌يه چاموردن باشلادی.(٣)

٨- صوڭره اونك نسلنی، حقير بر صودن (سوزولمش) بر خلاصه‌دن (نطفه‌دن) قيلدی.

٩- صوڭره اونی (انسان صورتنده) دوزلتوب ايچنه كندی (ياراتديغی) روحندن أوفله‌دی؛ هم سزك ايچون قولاقلر، كوزلر و قلبلر ياپدی. نه قدر آز شكر ايدييورسڭز!

١٠- حالبوكه (اونلر): "(بز) يرك ايچنده غائب اولديغمز زمانمی، كرچكدن بزمی يڭی بر ياراتيليشده اولاجغز؟" ديديلر. خير! اونلر، ربلرينه قاووشمه‌يی انكار ايدن كيمسه‌لردر.

١١- ديكه: "(جانڭزی آلمق خصوصنده) سزه مؤكل اولان (وكيل قيلينان) ئولوم ملكی جانڭزی آلاجق؛(٤) صوڭره ربّڭزه دونديريله‌جكسڭز."

---

(١) باقيڭز؛ (بقره سوره‌سی، صحيفه ١، حاشيه ١)

(٢) باقيڭز؛ (صحيفه ١٥٦، حاشيه ١)

(٣) "هرشيده، حتی الك چركين كورونن شيلرده، حقيقی بر حسن (كوزللك) جهتی واردر. اوت، كائناتده‌كی هرشی، هر حادثه يا بالذات كوزلدر، اوڭا حسن بالذات (ذاتی اعتباريله كوزل) دينيلير. ويا نتيجه‌لری جهتيله كوزلدركه، اوڭا حسن بالغير دينيلير. بر قسم حادثه‌لر واركه، ظاهری (كورونوشی) چركين، مشوشدر (قاريشيقدر). فقط او ظاهری پرده آلتنده غايت پارلاق كوزللكلر و انتظاملر وار. از جمله (مثلا): بهار موسمنده فيرطينه‌لی ياغمور، چامورلی طوپراق پرده‌سی آلتنده نهايتسز كوزل چيچك و منتظم نباتاتك (نباتلرك) تبسملری صاقلانمش. (...) فقط انسان، هم ظاهر پرست (طيش كورونوشه دوشكون)، هم خودكام اولديغندن (هپ كنديني دوشونديگندن)، ظاهره باقوب چركينلكله حكم ايدر." (سوزلر، ١٨نجی سوز، ٨٨)

(٤) "حضرت عزرائيل عليه السّلام، جناب حقّه ديمشكه: 'قبض ارواح (روحلرك آلينمسی) وظيفه‌سنده عبادك، يعنی قوللرك بندن شكوا (شكايت) ايده‌جكلر و بڭا كوسه‌جكلر.' جناب حق، لسان حكمتله (حكمت ديليله) اوڭا ديمشكه: 'سنڭله قوللريمك اورته‌سنده، مصيبتلر و خسته‌لقلر پرده‌سنی براقاجغم. تا شكوالری اونلره كيتسين سڭا كوسمه‌سينلر.' (...) اويله ده، حضرت عزرائيل عليه السّلام ده بر پرده‌در. قبض ارواحده، ظاهراً مرحمتسز كورونن و رحمتك كمالنه (يوجه‌لگنه) مناسب دوشمه‌ين بعض حالاته (حاللره) مرجع (مخاطب) اولمق ايچون، او مأموريته بر ناظر (باقان) و قدرت الٰهيه‌يه بر پرده‌در." (طلسملر، ٢٢نجی سوز، ٤٧)

١٢- (ای رسولم!) ربلرينك حضورنده باشلرينى أوكه اگن كيمسه‌لر اولدقلرنده كناهكارلرى بر كورسه‌ڭ! (او زمان:) "ربمز! كوردك، ايشيتدك؛ شيمدى بزى (دنيايه بر داها) دونديرده صالح بر عمل ايشله‌يه‌لم؛ طوغريسى بز (آرتق) كسين اولارق ايناانان كيمسه‌لرز" (ديرلر).

١٣- حالبوكه ديله‌سه ايدك، هركسه هدايتنى البته ويرردك؛ فقط (هركسى كندى اراده‌سنده سربست بيراقارق) بندن: "جهنّمى، بتون جنلردن و انسانلردن (امرلريمه عصيان ايدنلرله) محقّق طولديراجغم!" سوزى حق اولمشدر.

١٤- اويله ايسه، بو كونڭزله قارشيلاشمه‌يى اونوتديغڭز ايچون (عذابى) طادڭ (باقالم)! چونكه (بوكون ده) بز سزى اونوتدق؛ او حالده ياپمقده اولدقلريڭزدن طولايى طادڭ ابدى عذابى!

١٥- بزم آيتلريمزه آنجق او كيمسه‌لر ايمان ايدرلركه، بونلرله كنديلرينه نصيحت ايديلديگى زمان، سجده ايدن كيمسه‌لر اولارق يره قاپانيرلر؛ و ربلرينه حمد ايله تسبيح ايدرلر، هم اونلر كبرلنمزلر.[1]

١٦- (تهجد نمازى قيلمق ايچون) يانلرى ياتاقلردن اوزاقلاشير؛ قورقارق و اومارق ربلرينه دعا ايدرلر و كنديلرينى رزقلانديرديغمز شيلردن (الله يولنده) صرف ايدرلر.

١٧- آرتق، ياپمقده اولدقلرينه بر قارشيلق اولارق اونلر ايچون كوز آيدينلغى اولاجق اولان نعمتلردن نه‌لرڭ صاقلانديغنى كيمسه بيلمز.[2]

١٨- هيچ مؤمن اولان بر كيمسه، فاسق اولان (كافر) بر كيمسه كبى اولورمى؟ (البته بونلر) بر اولمازلر.

١٩- ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلره كلنجه، آرتق ياپمقده اولدقلرينه قارشيلق اونلر ايچون بر آغيرلامه يرى اولارق مأوا جنّتلرى واردر.

٢٠- فقط او فاسقلق ايدنلره كلنجه، آرتق اونلرڭ واراجغى ير، آتشدر. نه زمان اورادن چيقمق ايسته‌سه‌لر، اورايه كرى دونديريليرلر و اونلره: "كنديسنى يالانلامقده اولديغڭز آتشڭ عذابنى طادڭ!" دينيلير.[3]

---

(١) بو آيت كريمه، قرآن كريمده‌كى اون درت سجده آيتنڭ طقوزنجيسيدر. تلاوت سجده‌سنڭ تعريفى ايچون، باقيڭز؛ (صحيفه ١٧٥، حاشيه ٢)

(٢) مُغيرَه بنْ شُعْبَه شويله ديمشدر: پيغمبرى (ع‌ص‌م) منبرده شويله ديركن ايشيتدم: "موسى (ع‌م) ربّنه: 'يا ربّ! جنّته كيره‌جك اولانلردن، درجه‌سى اڭ آشاغى اولان كيمدر؟' ديه صوردى. الله تعالى: 'جنتلكلرڭ جنّته كيرمه‌سندن صوڭره جنّته كيرن كيشيدر.' اوراده كنديسنه: 'جنته كير'، دينيله‌جكدر. او ده: 'ناصل كيره‌يمكه، هركس يرينه يرلشمش و (نعمتلردن) آلدقلرينى آلمشلر' ديه‌جكدر. بونڭ أوزرينه كنديسنه: 'دنيا حكمدارلرندن برينڭ (دنياده) اولان نعمتلرى قدر نعمتڭ سڭا ويريلمسنه راضى اولورميسڭ؟' دينيله‌جكدر. او ده: 'أوت يا رب، راضى اولورم' ديه‌جكدر. بو سفر كنديسنه: 'ايشته سڭا بو و بونڭ بر، ايكى و أوچ مثلى!' دينيله‌جك. او ده: 'راضى اولدم اى ربّم!' ديه‌جكدر. يينه كنديسنه: 'ايشته سڭا بو و بونڭ اون مثلى داها!' دينيله‌جك. او ده: 'راضى اولدم، اى ربّم!' ديه‌جكدر. نهايت كنديسنه: 'ايشته سڭا بونلرله برلكده، كوڭلڭڭ ايسته‌ديگى و كوزيڭڭ خوشلانديغى هرشى!' دينيله‌جكدر." (ابن كثير، ج. ١، ٧٥)

(٣) "برى فاسق اولسه (كناهلره طالسه)، غالباً (چوغونلقله) اخلاقسز و وجدانسز اولور. زيرا آرزوى معصيت (عصيان آرزوسى) وجدانده‌كى ايمانڭ صداسنى (سسنى) صوصديرمقله انكشاف ايده‌بيلير (كليشه‌بيلير). ديمك وجدانى و معنوياتنى صارصمادن، استخفاف ايتمه‌دن (خفيفه آلمادن)، تام اختياريله (ايستگيله) شرّى ايشله‌مز. اونڭ ايچون اسلاميت، فاسقى خائن بيلير. شهادتنى (شاهدلگنى) رد ايدر. مرتدى (اسلام ديننددن چيقانى) زهر بيلير. اعدام ايدر. ذِمّى‌يى (اسلام طوپراغنده ياشايان غير مسلمى) و معاهدى (اسلام دولتيله آندلاشمه ياپان كافرلرى) ابقا ايدر (بيراقير)." (مكتوبات، خطبهٔ شاميه، ٤٧٤)

۲۱- (آخرتده‌کی) اڭ بیوك عذابدن آیری اولارق، داها یاقین عذابدن (دنیا عذابندن) ده اونلره مطلقا طاتدیراجغز؛ تاکه (عصیانکار حاللرندن) دونسونلر.

۲۲- کندیسنه ربّیسنڭ آیتلریله نصیحت ایدیلوب ده صوڭره اونلردن یوز چویرن کیمسه‌دن داها ظالم کیم اولابیلیر؟ شبهه‌سزکه بز، کناهکارلردن انتقام آلیجیلرز.

۲۳- شانم حقّی ایچون، موسی‌یه کتابی (توراتی) ویردك. (ای رسولم!) صاقین اوڭا (موسی‌یه) قاووشاجغڭدن بر شبهه ایچنده اولما! (بز) اونی ده اسرائیل اوغوللرینه بر هدایت رهبری قیلدق.

۲٤- (اسرائیل اوغوللری) صبر ایتدکلری زمان، اونلرڭ ایچندن، امریمزله حق یولی کوستره‌جك أوڭدرلر قیلدق. چونکه (اونلر) آیتلریمزه قطعی اولارق اینانییورلردی.

۲٥- شبهه‌سزکه أوزرنده اختلافه دوشه‌کلدکلری شیلر حقّنده، قیامت کونی آرالرینی آییراجق (حکم ویره‌جك) اولان آنجق ربّڭدر.

۲٦- اونلردن أوڭجه‌کی نیجه نسللری (عصیانلری سببیله) هلاك ایدیشمز حالا کندیلرینی یوله کتیرمدیمی؟ (حالبوکه) اونلرڭ مسکنلرنده طولاشییورلر. شبهه‌سزکه بونده نیجه عبرتلر واردر. هیچ دیڭله‌مزلرمی؟

۲۷- کورمدیلرمی، طوغریسی بز صویی قوراق یره کوندرییورز ده، اونڭله حیوانلرینڭ و کندیلرینڭ اوندن ییه‌جکلری بر اکینی چیقارییورز. هیچ کورمزلرمی؟[1]

۲۸- بر ده، "اگر (ادّعاڭزده) طوغری کیمسه‌لر ایسه‌ڭز، بو فتح (آرامزده حکم ویرمه کونی) نه زمان؟" دییورلر.

۲۹- دیکه: "فتح کونی (کلنجه)، انکار ایدنلره، نه (او کون ایش ایشدن کچدکدن صوڭره ایتدکلری) ایمانلری فائده ویرر، نه ده اونلره مهلت ویریلیر."

۳۰- آرتق اونلردن یوز چویر و (اونلره کله‌جك اولان عذابی) بکله! ذاتاً اونلر ده بکله‌ییجیدرلر!

---

(۱) "بو موقت (کچیجی) خانده و بو فانی مسافرخانه‌ده و قیصه بر زمانده و آز بر عمرده اشجار (آغاچلر) و نباتاتڭ (بیتکیلرڭ) أللریله بو قدر قیمتدار احسانلر و نعمتلر و بو قدر فوق العاده مصرفلر و اکراملر اشارت ایدر بلکه شهادت ایدرکه، بوراده مسافرلرینه بویله مرحمتلر یاپان قدرتلی، کرمکار (اکرام ایدیجی) ذات رحیم (صوڭسز مرحمت صاحبی ذات) بتون ایتدیگی مصرفی و احسانی کندینی سودیرمك و طانیتدیرمق نتیجه‌سنڭ عکسیله، یعنی بتون مخلوقات طرفندن: 'بزه طاتدیردی. فقط بیدیرمدن بزی اعدام (یوق) ایتدی' دیمه‌مك و دیدیرتمه‌مك و سلطنت الوهیتنی (سلطنتنی) اسقاط ایتمه‌مك (قیمتندن دوشورمه‌مك) و نهایتسز رحمتنی انکار ایتمه‌مك و ایتدیرمه‌مك و بتون مشتاق (آرزولی) دوستلرینی محرومیت جهتنده دوشمانلره چویرمه‌مك نقطه‌لرندن، البته و هر حالده، ابدی بر عالمده، ابدی بر مملکتده، ابدی بیراقاجغی عبدلرینه (قوللرینه)، ابدی رحمت خزینه‌لرندن، ابدی جنّتلرنده، ابدی و جنّته لایق بر صورتده میوه‌دار اشجار (میوه‌لی آغاچلر) و چیچکلی نباتلر احضار ایتمشدر (حاضرلامشدر). بوراده‌کیلر ایسه، مشتریلره کوسترمك ایچون نمونه‌لردرلر." (شعاعلر، ۳نجی شعاع، ٤۳-٤٤)

"انواع حیاتڭ (حیات چشیدلرینڭ) اڭ ادناسی (آشاغیسی) اولان حیات نبات و او حیات نباتڭ اڭ برنجی درجه‌سی اولان چکردکده‌کی عقدهٔ حیاتیه‌نڭ تنبّهی (حیات دوگومنڭ آچیلمه‌سی)، یعنی اویانوب آچیلارق نشو و نما بولمه‌سی (بویوبوب یتیشمه‌سی)، او درجه ظاهر (کورونور) و کثرتده (چوقلقده) و مبذولیتده (بوللقده)، الفت (آلیشمشلق) ایچنده، زمان آدمدن بری حکمت بشریه‌نڭ (انسانلره عائد فن علملرینڭ) نظرنده کیزلی قالمشدر (کورمه‌مشدر). حقیقتی، حقیقی اولارق بشرڭ عقلی ایله کشف ایدیلمه‌مش." (سوزلر، ۲۹نجی سوز، ۱۸۰-۱۸۱)

٣٣- احزاب سوره‌سی

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ٧٣ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

١- ای پیغمبر! اللّٰهدن صاقین؛ کافرلره و منافقلره اطاعت ایتمه! شبهه یوقکه الله، (هرشیئی حقّیله بیلن) علیم، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

٢- و ربّڭدن سڭا وحی ایدیلنه تابع اول! شبهه‌سزکه الله، نه یاپارسه‌ڭز حقّیله خبردارد‌ر.

٣- او حالده اللّٰهه توکّل ایت! چونکه وکیل اولارق الله یتر!

٤- الله، بر آدمك ایچنده ایکی قلب قیلمدی. و کندیلرینه ظهار[١] یاپدیغڭز زوجه‌لریڭزی، آنالریڭز صایمدی. اولادلقلریڭزی ده أوز اوغوللریڭز (کبی) قیلمدی. بونلر سزڭ آغیزلریڭزده‌کی سوزیڭزدر. حالبوکه الله، حقّی سویلر و طوغری یوله او هدایت ایدر.

٥- اونلری (اولادلقلریڭزی کندی) باباللرینه نسبت ایدرك چاغیرڭ![٢] بو، الله قاتنده داها طوغریدر. شاید باباللرینی بیلمییورسه‌ڭز، او تقدیرده (بیلڭکه اونلر) سزڭ دین قرداشلریڭز و دوستلریڭزدر. بونڭله برابر، حقّنده خطا ایتدیگڭز شی خصوصنده سزه بر کناه یوقدر. فقط قلبلریڭزڭ قصد ایتدیگنده (کناه) واردر. چونکه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

٦- پیغمبر، مؤمنلره کندی نفسلرندن داها اولادر؛ زوجه‌لری ده اونلرڭ آنالریدر. اقربالر ایسه، اللّٰهڭ کتابنده بربرلرینه (میراث خصوصنده، دیگر) مؤمنلردن و مهاجرلردن داها لایقدرلر؛ آنجق دوستلریڭزه بر ایلك (وصیت) یاپمه‌ڭز مستثنا. بونلر کتابده یازیلمشدر.[٣]

---

(١) ظهار: أشنڭ بر عضوینی آناسنڭ اعضاسنه بڭزتمکدر. جاهلیه دورنده ایکن بر کیمسه، أشنه مثلا: "سنڭ صیرتڭ، آنامڭ صیرتی کبیدر" دیدیگنده آرتق أشنی کندی آناسی کبی صایار و بویله‌جه اوڭا یاقلاشمازدی. بعضاً بو بر بوشانمه سببی ده اولابیلییوردی. داها صوڭره اسلامیت بو حکمی قالدیرمش، جزا اولارق ده کفّارت حکمنی کتیرمشدر.

بو آیتده، باشقه عائله‌دن اولان اولادلغڭ حقیقی اوغول، اونی اولاد ایدینن قاری-قوجه‌نڭ ده او چوجغڭ حقیقی آننه-باباسی اولمایاجغی و بر کیمسه‌نڭ اولادلغنڭ بوشادیغی قادینی نکاح ایتمه‌سنڭ حرام اولمایاجغی ده بیان بویرولمقده‌در. (بیضاوی، ج. ٢، ٢٣٨-٢٣٩)

(٢) بُخاری و تِرْمِزیده روایت ایدیلدیگنه کوره ابن عمر (رع) شویله دیمشدر: "رسول اللّٰهڭ آزادلیسی اولان زید بن حارثه‌یه بزلر 'زید ابن محمّد' دییه خطاب ایدییوردق. بو طرز حرکتمز، بو آیتڭ نزولنه قدر دوام ایتدی." (ابن کثیر، ج. ٣، ٨١)

(٣) داها اوّلجه مسلمانلر بر عائله‌نڭ فردلری کبی بربرلرینه میراثجی اولورلرکن؛ بو آیتڭ ایندیریلمه‌سیله میراثجیلقده اقربالغه حق ویریلمش و باشلانغیچده‌کی تطبیقاتڭ حکمی قالدیریلمشدر. رسول الله علیه الصّلاة والسّلامڭ أشلری اولان آننه‌لریمزڭ بر باشقه‌سیله نکاحلانمه‌لری ده، بینه بو آیتله قطعی صورتده یاساقلانمشدر. (نسفی، ج. ٣، ٤٢٩)

٧- هانى (تبليغ وظيفه‌لرينى يرينه كتيرمه‌لرى ايچون) او پيغمبرلردن ده صاغلام سوزلرينى آلمشدق؛ سندن ده و نوح، ابراهيم، موسى و مريم اوغلى عيسيدن ده. و اونلردن پك صاغلام بر سوز آلدق.[١]

٨- تاكه (ربّك) او طوغرى كيمسه‌لره (پيغمبرلره) طوغريلقلرندن (ياپدقلرى تبليغ حقّنده) صورسون! كافرلر ايچون ايسه (پك) أللى بر عذاب حاضرلادى.

٩- اى ايمان ايدنلر! اللّهك سزه اولان نعمتنى خاطرلايك؛ او وقت (خندق حربنده) سزه اوردولر كلمشدى ده، اونلرك أوزرينه بر روزكار و كنديلرينى كورمديگكز اوردولر كوندرمشدك. الله ايسه، نه ياپارسه‌ڭز حقّيله كورندر.

١٠- هانى (اونلر) سزه، أوستڭزدن و آلت طرفڭزدن كلمشلردى و او وقت، كوزلر قايمش، يوركلر غيرتلاقلره طايانمشدى و الله حقّنده تورلى تورلى ظنلرده بولونويورديڭز.

١١- ايشته اوراده مؤمنلر امتحان ايديلمش و شدّتلى بر صارصينتى ايله صارصيلمشلردى.

١٢- او زمان منافقلرله[٢] قلبلرنده بر خسته‌لق (اعتقاد ضعيفلغى) بولونانلر ايسه: "اللّٰه و رسولى بزه ساده‌جه بوش بر وعدده بولونمش!" دييورلردى.[٣]

١٣- يينه او وقت اونلردن (او منافقلردن) بر طائفه: "اى يَثْرِبْ (مدينه) خلقى! (بوراده) سزك ايچون طوراجق ير يوق، همن دونك!" ديمشدى. اونلردن بر فرقه ده: "كرچكدن أولريمز آچيقدر (قورونمه‌يه محتاجدر)" دييه‌رك پيغمبردن اذن ايسته‌يوردى. حالبوكه او (أولرى) آچيق دگلدى. ساده‌جه قاچمق ايسته‌يورلردى.

١٤- هم (مدينه‌نك) اطرافندن أوزرلرينه كيريل- سه‌يدى ده صوڭره كنديلرندن (او منافقلردن) فتنه (چيقارمه‌لرى، ديندن چيقمه‌لرى) ايستن- سه‌يدى، مطلقا بونى ياپارلردى و بونده فضله كجيكمزلردى.

١٥- حالبوكه داها أوڭجه اونلر، آرقه‌لرينه دونوب قاچماياجقلرينه دائر اللّهه سوز ويرمشلردى. اللّهه ويريلن سوز ايسه مسئوليتليدر.

---

(١) بوراده پيغمبرلردن يالڭزجه بشنك آڭيلمه‌سندن مقصد؛ بونلرك هر برينك هم كتاب، هم ده شريعت صاحبى بيوك پيغمبرلر اولمه‌لرى طولاييسيله‌در. (بيضاوى، ج. ٢، ٢٤٠)

(٢) "قرآنك، منافقلرك شخصلرينى تعيين ايتمه‌يه‌رك (بليرله‌ميه‌رك)، عموم بر صفتله، اونلره اشارت ايتمسى، رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامك سياستنه داها مناسبدر. زيرا منافقلرك شخصلرينك تعيينى ايله قباحتلرى يوزلرينه اورولسه ايدى، مؤمنلر، نفسك دسيسه‌سيله (حيله‌سيله) وسوسه‌يه دوشرلردى. حالبوكه، وسوسه خوفه (قورقويه)، خوف ريايه (كوستريشه)، ريا نفاقه منجر اولور (دونر). و كذا اگر قرآن اونلرى تعيين ايله تقبيح ايتسه (كوتوله‌سه) ايدى؛ رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام متردددر (قرارسزدر)؛ اتباعنه (كنديسنه تابع اولانلره) امنيتى يوقدر دينيله‌جكدى. و كذا بعضاً كوتولك افشا ايديلمه‌سه (دويورولماسه) تدريجاً (ياواش ياواش) زائل اولمسى (كچمه‌سى) احتمالى واردر. فقط تشهير ايديلديگى تقديرده، كوتولگى ياپان كيمسه‌نك حدّتنى تحريك ايدر. فنالغى داها فضله ياپمه‌سنه باعث (سبب) اولور." (اشارات الاعجاز، ٧٧)

(٣) روايته كوره، منافقلردن برى: "محمّد بزه بر ياندن روما و ايرانك فتحنى وعد ايدييور، ديگر ياندن ده بز قورقومزدن ميدانه چيقامايوب، خندق قازييورز" ديمشدى. (نسفى، ج. ٣، ٤٣٣)

١٦- (ای رسولم!) دیکه: "اگر ئولومدن ویا ئولدیریلمکدن قاچییورسه‌ڭز، قاچمق سزه اصلا فائده ویرمز. شاید (قاچارسه‌ڭز)، او تقدیرده (دنیاده) آنجق پك آز فائده‌لندیریلیرسڭز!"(١)

١٧- دیکه: "اگر سزه بر کوتولك ایسته‌سه ویا سزه بر رحمت دیله‌سه، سزی اللّٰهدن قورویاجق کیم اولابیلیر؟" حالبوکه (اونلر) کندیلرینه اللّٰهدن باشقه نه بر دوست، نه ده بر یاردیمجی بولابیلیرلر.

١٨- اللّٰه، ایچڭزدن (صواشدن) آلیقویانلری و قرداشلرینه: "بزه کلك!" دیینلری شبهه‌سزکه بیلییور. ذاتاً (اونلر) صواشه آنجق پك آز کلیرلر.

١٩- (هم کَلسه‌لر دخی) سزه قارشی پك جمری اولارق (کلیرلر). فقط قورقولی بر حال کلدیگی زمان، اونلری، أوزرینه ئولوم (بایغینلغی) چوکمش کیمسه کبی، کوزلری دونه‌رك سڭا باقدقلرینی کوروسك! قورقو (حالی) کچدیگی زمان ایسه، خیره (او غنیمته) قارشی حرصلی کیمسه‌لر اولارق کسکین دیللریله سزی اینجیتیرلر. ایشته اونلر (کرچکده) ایمان ایتمه‌مشلردر؛ بونك أوزرینه اللّٰه، عمللرینی بوشه چیقارمشدر. بو ایسه، اللّٰهه کوره پك قولایدر.

٢٠- (اونلر قورقاقلقلرندن طولایی دوشمان) طوپلیلقلرك (مدینه‌دن) کیتمدکلرینی صانییورلر. و اگر او احزاب (او طوپلیلقلر، تکرار) کله‌جك اولسه‌لر، آرزو ایدرلرکه، طوغریسی کندیلری کشکه چولده یاشایان کیمسه‌لر اولارق بدوی عربلر ایچنده بولونسه‌لر ده سزك خبرلریڭزی (مدینه طرفندن کلنلره) صورسه‌لر! ذاتاً ایچڭزده (قالاجق اولسه‌لردی، آنجق پك آز صواشیرلردی.

٢١- آنداولسونکه سزك ایچون، اللّٰهه و آخرت کوننه قاووشمه‌یی اومان و اللّٰهی چوق ذکر ایدن کیمسه‌لر ایچون اللّٰهك رسولنده کوزل بر أورنك واردر.(٢)

٢٢- مؤمنلر ایسه (دوشمان) طوپلیلقلرینی کورنجه: "بو اللّٰهك و رسولنك بزه وعد ایتدیگی شیدر؛ اللّٰه و رسولی طوغری سویله‌مشدر!" دیدیلر. و (بو وعد اولوندقلری شیئی کورمه‌لری) اونلری آنجق ایمانجه و تسلیمیتجه آرتیردی.

---

(١) "مادام اجل کیزلیدر؛ هر وقت ئولوم، باشنی کسمك ایچون کله‌بیلییور و کنچ اختیار فرق یوقدر. البته دائما کوزی أوڭنده اویله بیوك دهشتلی بر مسئله قارشیسنده بیچاره انسان؛ او اعدام ابدی (هیچ دیریلمه‌مك أوزره یوق اولمق ظن ایتدیگی)، او دیسز، نهایتسز حپس منفرددن (یالڭز باشنه حپس اولمقدن) قورتولمق چاره‌سنی آرامق و قبر قاپیسنی بر عالم باقی‌یه (ئولومسز بر عالمه)، بر سعادت أبدیه‌یه و عالم نوره آچیلان بر قاپی‌یه کندی حقّنده چویرمك حادثه‌سی؛ او انسانك دنیا قدر بیوك بر مسئله‌سیدر." (کنچلك رهبری، ١٣نجی سوز، ٤)

(٢) "مادام دوست و دوشمانك اتفاقیله، ذات احمدیه علیه الصّلاة والسّلام، محاسن اخلاقك (کوزل اخلاقك) اڭ یوکسك مرتبه‌لرینه مظهردر. و مادام بالاتفاق (هرکسك قبولیله) نوع بشر (انسانلق) ایچنده اڭ مشهور و اڭ ممتاز (سچکین) بر شخصیتدر. و مادام بیڭلر معجزاتنك دلالتیله (معجزه‌لرك اشارتیله) و تشکیل ایتدیگی عالم اسلامیتك کمالاتنك (فضیلتلرینك) شهادتیله و مبلغ (تبلیغ ایدیجی) و ترجمان اولدیغی قرآن حکیمك حقائقنك (حقیقتلرینك) تصدیقیله، اڭ مکمّل بر انسان کامل و بر مرشد اکملدر (اڭ مکمّل بر مرشددر). و مادام ثمرهٔ اتباعیله (اوڭا تابع اولانلرك نتیجه‌سی اولارق) میلیونلر اهل کمال (کامل انسانلر)، مراتب کمالاتده (اولغونلق مرتبه‌لرنده) ترقّی ایدوب (یوکسلوب) سعادت دارینه (ایکی دنیا سعادتنه) مظهر اولمشلردر.

البته او ذاتك (عصم) سنّتی و حرکاتی، اقتدا ایدیله‌جك (تابع اولوناجق) اڭ کوزل نمونه‌لردر و تعقیب ایدیله‌جك اڭ صاغلام رهبرلردر و دستور اتخاذ (قبول) ایدیله‌جك اڭ محکم (صاغلام) قانونلردر. بختیار اودرکه، بو اتباع سنّتده حصّه‌سی زیاده اولا! سنّته اتباع ایتمه‌ین، تنبللك ایدرسه، خسارت عظیمه (بیوك بر ضرر)؛ اهمّیتسز کوررسه، جنایت عظیمه؛ تکذیبی اشمام ایدن (یالانلامه‌یی حس ایتدیرن) تنقید ایسه، ضلالت عظیمه‌در (بیوك بر صاپیقلقدر)." (لمعه‌لر، ١١نجی لمعه، ٦١)

٢٣- مؤمنلردن اویله ایرلر واردرکه، (او کون) اللّهه ویردکلری سوزده طوردیلر. اویله‌که اونلردن کیمی آداغنی یرینه کتیردی (شهید اولدی)، کیمی ده (شهید اولمه‌یی) بکله‌یور! فقط (اونلر) هیچ بر شکلده (ویردکلری سوزی) دگیشدیرمدیلر.[١]

٢٤- تاکه الله، طوغری کیمسه‌لری صداقتلریله مکافاتلاندیرسین، منافقلره ده دیلرسه عذاب ایتسین، یاخود (توبه ایدرلرسه) توبه‌لرینی قبول ایتسین! شبهه‌سزکه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

٢٥- حالبوکه الله، انکار ایدنلری (کندی) أوفکه‌لریله کری چویردی؛ هیچ بر خیره (ظفره) ایره‌مدیلر. الله ایسه، صواشده (غالب کلمه‌لری ایچون) مؤمنلره یتدی. چونکه الله، (پك قوّتلی) قوی، (قدرتی دائما أوستون کلن) عزیزدر.

٢٦- و (الله)، اهل کتابدن، اونلره (او مشرك اوردولرینه) یاردیم ایدنلری (قُرَیْظَه یهودیلرینی)، قلعه‌لرندن ایندیردی و قلبلرینه قورقو دوشوردی؛ بر طائفه‌یی ئولدیرییوردیڭز، بر طائفه‌یی ده اسیر آلییوردیڭز.

٢٧- و (الله) اونلرڭ یرلرینه، یورتلرینه، ماللرینه و هنوز آیاق باصمدیغڭز بر یره (خَیْبَره) سزی وارث قیلدی. چونکه الله، هر شیئه حقّیله کوجی یتندر.

٢٨- ای پیغمبر! زوجه‌لریڭه، دیکه: "اگر دنیا حیاتنی و سوسنی ایسته‌یورسه‌ڭز، اویله‌یسه کللڭ سزه بوشامه بدلی ویره‌یم و سزی کوزلجه بر بیراقمه‌یله صالیویره‌یم."

٢٩- "یوق اگر (سز)، اللّهی، رسولنی و آخرت یوردینی ایسته‌یورسه‌ڭز، هیچ شبهه‌سزکه الله، ایچڭزدن ایلك ایدنلره (پك) بیوك بر مکافات حاضرلامشدر."[٢]

٣٠- ای پیغمبر خانملری! ایچڭزدن کیم آپ آچیق بر چرکینلك یاپارسه، اوڭا عذاب ایکی قات آرتیریلیر. بو ایسه، اللّهه کوره پك قولایدر.

---

(١) اَنَسْ بنْ مالِكْ (رع) دیمشدرکه: "عموجه‌م اَنَسْ بنْ نَضْره، بدر صواشنه قاتیلامامسی چوق آغیر کلمشدی. بونڭ أوزرینه او: 'حضرت پیغمبرڭ (ع‌ص‌م) قاتیلدیغی ایلك صواشه اونڭله برلکده قاتیلامادم. اما اللّهه یمین ایدرمکه، اگر الله بڭا حضرت پیغمبر (ع‌ص‌م) ایله برلکده، بر صواش نصیب ایدرسه، او زمان نه یاپاجغمی، الله البته کوره‌جکدر!' دیدی. و باشقه برشی سویله‌مکدن چکیندی. نهایت ایرته‌سی ییل، حضرت پیغمبر (ع‌ص‌م) ایله أُحُدْ صواشنه قاتیلدی. شهید اولنجه‌یه قدر صواشدی. جسدی أوزرنده سکسانڭ أوزرنده قیلیچ، مزراق و اوق یاره‌سی واردی. اویله‌که خالم رُبَیِّ: 'قرداشمی آنجق پارماقلرینڭ اوچلرندن طانییابیلدم!' دیمشدی. بونڭ أوزرینه بو آیت کریمه، انس بن نضره و آرقداشلری حقّنده نازل اولدی." (ابن کثیر، ج. ٣، ٨٩)

(٢) ازواج طاهرات والده‌لریمز (پیغمبریمزڭ مبارك خانملری) اسلام فتحلریله کلن بوللقدن، کندیلرینڭ ده ولو بر نبذه، حصّه صاحبی اولمه‌لرینی آرزو ایتمشلردی. آنجق اونلری ایقاظ ایدن بو وحی کلنجه رسول الله، کندیلرینی نکاحلرنده محیّر بیراقدی. اونلرڭ: "بز اللّهی، رسولنی و آخرتی ترجیح ایدرز" دیمه‌لری أوزرینه، رسول اکرم افندیمز علیه الصّلاة والسّلام کندیلرندن یینه اوّلکی کبی ساده بر حیات طرزینی دوام ایتدیرمه‌لرینی ایسته‌دی. باشده حضرت عائشه (رع) اولمق أوزره دیگر مبارك والده‌لریمز ده بوڭا کوڭل خوشلغی ایله موافقت کوستروب، ساده بر حیاتی قبول ایتدیلر. (بیضاوی، ج. ٢، ٢٤٤)

"شو دنیاده‌کی تزیینات (سوسله‌مه‌لر)، یالڭز تلذذ (لذّت آلمه) ویا تنزه (کزینتی) ایچون دگل. چونکه بر زمان لذّت ویرسه، فراقیله (آیریلغیله) بر چوق زمان أَلم (آجی) ویرر. سڭا طاتدیرر، اشتهاڭی آچار، فقط طویورماز. چونکه، یا اونڭ عمری قیصه، یا سنڭ عمرڭ قیصه‌در. طویمغه کافی دگل. دیمك قیمتی یوکسك، مدّتی قیصه اولان شو تزیینات؛ عبرت ایچوندر، شکر ایچوندر، اصول دائمیسنه (دائمی اولان اصللرینه) تشویق ایچوندر. باشقه غایت علوی (یوجه) غایه‌لر ایچوندر." (ذوالفقار، ١٠ نجی سوز، ٢٧)

٣١- فقط ایچڭزدن کیم، اللّٰهه و رسولنه اطاعت ایدر و صالح بر عمل ایشلرسه، اوڭا مکافاتنی ایکی قات ویررز و (جنّتده) اونڭ ایچون (چوق) خوش بر رزق حاضرلامشزدر.

٣٢- ای پیغمبر خانملری! (سز،) قادینلردن هر هانکی بری کبی دگلسڭز؛ اگر (اللّٰهدن) صاقینییورسه‌ڭز، او حالده (یبانجی ارککلرله قونوشورکن) قونوشمه‌یی یوموشاق (بر أدا ایله) یاپمایڭکه قلبنده بر خسته‌لق بولونان کیمسه طمع ایتمه‌سین؛ و (بر شی سویله‌یه‌جگڭزده جدّیتله) کوزل بر سوز سویله‌یڭ!

٣٣- هم أولریڭزده (وقاریڭزله) اوتورڭ و اوّلکی جاهلیه دوری (قادینلرینڭ) آچیلوب صاچیلمسی کبی، زینتلریڭزی اظهار ایتمه‌یڭ؛[١] نمازی حقّیله أدا ایدڭ؛ زکاتی ویرڭ؛ اللّٰهه و رسولنه اطاعت ایدڭ! ای اهل بیت![٢] الله (بو امرلریله)، سزدن آنجق کیری (کناهی) کیدرمك و سزی تر تمیز یاپمق ایسته‌یور.

٣٤- هم أولریڭزده اللّٰهڭ آیتلرندن و حکمتدن (سزه) اوقونانلری دوشونڭ! شبهه‌سز الله، (بتون اینجه‌لکلری بیلن) لطیف، (هر حالڭزدن خبردار اولان) خبیردر.

٣٥- محقّقکه مسلمان ارککلر و مسلمان قادینلر، مؤمن ارککلر و مؤمن قادینلر، اطاعتکار ارککلر و اطاعتکار قادینلر، صادق ارککلر و صادق قادینلر، صبر ایدن ارککلر و صبر ایدن قادینلر، (اللّٰهه) کوڭلدن باغلی (متواضع) اولان ارککلر و (اللّٰهه) کوڭلدن باغلی (متواضع) اولان قادینلر، صدقه ویرن ارککلر و صدقه ویرن قادینلر، اوروچ طوتان ارککلر و اوروچ طوتان قادینلر، عرضلرینی قورویان ارککلر و (عرضلرینی) قورویان قادینلر، اللّٰهی چوق ذکر ایدن ارککلر و ذکر ایدن قادینلر وار یا؛ (ایشته) الله بونلر ایچون بر مغفرت و بیوك بر مکافات حاضرلامشدر.[٣]

---

(١) "قرآن ایسه مرحمتاً، قادینلرڭ حرمتنی محافظه ایچون، حیا پرده‌سنی طاقمه‌سنی امر ایدر. تا هوسات رذیله‌نڭ (رذیل هوسلرڭ) آیاغی آلتنده او شفقت معدنلری ذلّت چکمه‌سینلر. آلت هوسات، اهمّیتسز بر متاع (اشیا) حکمنه کچمه‌سینلر." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٣٩)

(٢) "اهل بیت"، لغت معناسیله "أو خلقی" دیمکدر. بو افاده‌یله، رسول اکرمڭ (ع‌ص‌م) کندیلریله برلکده، خانملری بولونان محترم والده‌لریمز و چوجقلری؛ کذا حضرت فاطمه (رع)، حضرت علی افندیمز (رع) و ایکی اوغلی اولان حضرت حسن و حضرت حسین افندیلریمز (رع) قصد ایدیلمکده‌در. (رازی، ج. ٢٥/١٣، ٢١٠)

"(رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلام) فرمان ایتمشکه: 'سزه ایکی شی بیراقییورم. اونلره تمسك ایتسه‌ڭز (صیقیجه یاپیشسه‌ڭز)، نجات بولورسڭز (قورتولورسڭز). بری: کتاب اللّٰهدر، دیگری: آل بیتمدر.' چونکه، سنّت سنیّه‌نڭ منبعی (قایناغی) و محافظی (قورویوجیسی) و هر جهتله التزام ایتمکله (اویمقله) مکلّف اولانی آل بیتدر. ایشته بو سره بناءً درکه، کتاب و سنّته اتباع ایدیلمسی (تابع اولونمسی) بو حقیقت حدیثیه ایله بیلدیریلمشدر. دیمك آل بیتدن، وظیفهٔ رسالتجه (پیغمبرلك وظیفه‌سنجه) مرادی (قصدی) سنّت سنیّه‌در. سنّت سنیّه‌یه اتباعی ترك ایدن، حقیقی آل بیتدن اولمادیغی کبی، آل بیته ده حقیقی دوست اولاماز." (لمعلر، ٤نجی لمعه، ١٧)

(٣) جناب حق، پیغمبرڭ (ع‌ص‌م) خانملرینی آچیقجه ذکر ایدنجه، مسلمان قادینلردن بر قسمی اونلره اوغرادی. (أوزوله‌رك و عبادتلرینڭ مقبولیتندن اندیشه دویارق) دیدیلرکه: "سزڭ اسمڭز الله طرفندن ذکر ایدیلدی؛ بزمکی ذکر ایدیلمدی. اگر بزده بر خیر بولونسه‌یدی، بزم ده اسممز ذکر ایدیلیردی." بونڭ أوزرینه بو آیت ایندیریلدی. (بیضاوی، ج. ٢، ٢٤٦)

۳٦- هم الله و رسولی بر ایشه حکم ویردیگی زمان، آرتق نه مؤمن بر ارکك، نه ده مؤمن بر قادین ایچون (او حکمه مخالف) ایشلرنده کندیلرینه (باشقه بر یولی) سچمه حقّی یوقدر! و هر کیم اللّهه و رسولنه عصیان ایدرسه، آرتق محقّقکه آپ آچیق بر صاپیقلق ایله ضلالته دوشمش اولور.

۳۷- هانی (سن)، کندیسنه هم اللّهك نعمت ویردیگی، هم ده سنك نعمت ویردیگك کیمسه‌یه (زَیْده): "زوجه‌گی أوزرگده (نکاحگده) طوت و اللّهدن صاقین!" دیوردك؛ اللّهك، کندیسنی اورته‌یه چیقاریجی اولدیغی شیئی ایسه، ایچنده کیزله‌یوردك و انسانلردن چکینییوردك.[1] حالبوکه الله، کندیسندن چکینمه‌گه داها لایقدر.

بوگا رغماً زید (کندیسنی فضیلت جهتیله اوگا قوجه اولارق دنك کورمدیگندن) اوندن احتیاجی (اولان بوشامه‌سنی) یرینه کتیرنجه، اونی سگا (بز) نکاحلادق؛ تاکه، کندی زوجه‌لرندن علاقه(لرینی) کسدکلری زمان اولادلقلرینك زوجه‌لرنده (اونلر ایله أولنمه‌لری خصوصنده) مؤمنلره بر زورلق اولماسین![2] و اللّهك امری، (بویله‌جه) یرینه کتیریلمش اولدی.

۳۸- اللّهك، کندیسی ایچون تقدیر ایتدیگی بر شیده (اونی یرینه کتیرمکده) پیغمبره هر هانکی بر زورلق یوقدر. بوندن أوگجه کلوب کچن (پیغمبر)لر ایچون ده اللّهك قانونی (بویله)در. اللّهك امری ایسه، مطلقا یرینی بولان بر قدردر.

۳۹- اونلر (او پیغمبرلردر)که، اللّهك (وحیاً) کوندردکلرینی تبلیغ ایدرلر و اوندن قورقارلر؛ هم اللّهدن باشقه، کیمسه‌دن قورقمازلر. حساب کوروجی اولارق ده الله یتر!

٤۰- محمّد، سزك ارککلریگزدن هیچ بریسنك باباسی دگلدر؛ فقط اللّهك رسولی و پیغمبرلرك صوگنجیسیدر. الله ایسه، هر شیئی حقّیله بیلندر.[3]

٤۱- ای ایمان ایدنلر! اللّهی چوقجه ذکر ایدك!

٤۲- و اونی صباح آقشام (بش وقت نمازده) تسبیح ایدك!

٤۳- او، سزی قراگلقلردن نوره چیقارمق ایچون أوزریگزه رحمت ایدندر؛ ملکلری ده (سزك ایچون مغفرت دیلر)! چونکه (او،) مؤمنلره قارشی چوق مرحمتلیدر.

---

(۱) رسول اکرمك (ع‌ص‌م) ایچنده کیزله‌دیگی شی، زینب والده‌مزك (رع) کندیسنه زوجه اولاجغنی وحیه طایانارق أوگجه‌دن بیلمه‌سیدر. (بیضاوی، جـ. ۲، ۲٤۷)

(۲) "'حضرت پیغمبر علیه الصّلاة والسّلامك -زینبی- تزوّجنی (کندینه زوجه اولارق آلمه‌سنی)؛ أسکی زمان منافقلری کبی، یگی زمانك اهل ضلالتی (دینسزلری) دخی مدار تنقید (تنقید سببی) بولویورلر، نفسانی، شهوانی تلقّی ایدییورلر' دییورسگز. الجواب: یوز بیك دفعه حاشا و کلا! او دامن معلایه (یوجه شرفه) شویله پست شبهاتك (آلچاق شبهه‌لرك) الی یتیشمز. (...) رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلامك خدمتکاری ویا 'اوغلم' خطابنه مظهر اولان زید (رع)، روایت صحیحه ایله، اعترافنه بناءً، عزّتلی زوجه‌سنی کندینه معناً کفو (دنك) بولمدیغی ایچون تطلیق ایتمش (بوشامش). یعنی: حضرت زینب، باشقه یوکسك بر اخلاقده یاراتیلمش و بر پیغمبره زوجه اولاجق فطرتده اولدیغنی، زید فراستله حس ایتمش و کندیسنی اوگا زوج اولاجق فطرتده کندینه کفو بولمادیغندن، معنوی امتزاجسزلغه (قایناشمامه‌یه) سببیت ویردیگی ایچون تطلیق ایتمشدر. اللّهك امریله رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلام آلمش؛ یعنی زَوَّجْنَاكَهَا [اونی سگا (بز) نکاحلادق] مآلنده‌کی آیتك اشارتیله، او نکاح بر عقد سماوی (سماده قییلان بر نکاح) اولدیغنه دلالتیله (اشارتیله)، خارق العاده و عرف و معاملات ظاهریه‌نك فوقنده (عرف و عادتلرك أوزرنده)، صرف قدرك حکمیله‌درکه رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلام، او حکم قدره انقیاد کوسترمشدر و مجبور اولمشدر. نفس آرزوسیله دگلدر." (مکتوبات، ۷نجی مکتوب، ۲۰-۲۱)

آیریجه باقیگز؛ (صحیفه ٤۲٤، حاشیه ۱)

(۳) آیتك ایضاحنه دائر باقیگز؛ (مکتوبات، ۷نجی مکتوب، صحیفه ۲۱-۲۲)

٤٤- اوڭا قاووشاجقلری كون (اللّهڭ) اونلره تحیه‌سی (التفاتی) "سلام"در. و اونلر ایچون (چوق) كوزل بر مكافات (جنّت) حاضرلامشدر.

٤٥- ای پیغمبر! شبهه‌سزكه بز سنی (انسانلرڭ حاللرینه) بر شاهد، بر مژده‌جی و (عین زمانده) بر قورقوتوجی اولارق كوندردك.

٤٦- و اللّهه (بینه) اونڭ اذنی ایله (چاغیران) بر دعوتجی و (عموم كائناتی) نورلاندیران بر قندیل اولارق (كوندردك).[1]

٤٧- و اللّهدن كندیلری ایچون كرچكدن (پك) بیوك بر لطف اولدیغنی مؤمنلره مژده‌له!

٤٨- كافرلره و منافقلره ایسه اطاعت ایتمه؛ و اونلرڭ اذیتلرینی بیراق (آلدیرما)! اللّهه توكّل ایت! چونكه الله، (سڭا) وكیل اولارق یتر!

٤٩- ای ایمان ایدنلر! مؤمن قادینلری نكاح ایدر ده صوڭره كندیلرینه طوقونمه‌ڭزدن أوڭجه اونلری بوشارسه‌ڭز، بو طورومده سزڭ ایچون اونلرڭ أوزرنده صایاجغڭز بر عدّت (سوره‌سی بكلتمه حقّڭز) یوقدر. همن اونلری (مَهرلرینڭ یاریسیله) فائده‌لندیرڭ و اونلری كوزلجه بر بیراقمه‌یله (اینجیتمه‌دن) كوزللكله صالیویرڭ!

٥٠- ای پیغمبر! شبهه‌سزكه بز، مَهرلرینی ویردیگڭ زوجه‌لریڭی و اللّهڭ سڭا غنیمت اولارق ویردكلرندن صاحب اولدیغڭ جاریه‌لری، هم سنڭله برابر هجرت ایدن عموجه‌ڭڭ قیزلرینی، خاله‌لریڭڭ قیزلرینی، داییڭڭ قیزلرینی و تیزه‌لریڭڭ قیزلرینی (ایسترسه‌ڭ نكاحلامه‌یی) سڭا حلال قیلدق. بر ده مؤمن بر قادین كندینی پیغمبره (مَهرینی ایسته‌مدن) هِبَه ایدرسه، اگر پیغمبر (ده) اونی نكاحلامق ایسترسه، دیگر مؤمنلره دگل، ساده‌جه سڭا مخصوص اولمق أوزره (اونی مَهرسز اولارق حلال قیلدق)!

(بز،) زوجه‌لری و صاحب اولدقلری جاریه‌لری حقّنده اونلره (او مؤمنلره) نه‌یی فرض قیلدیغمزی محقّقكه بیلمشزدر. تاكه سڭا بر زورلق اولماسین! چونكه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

---

[1] "او خطبهٔ ازلیه‌یی (قرآنی) اوقویان ذات، كائناتڭ كمالاتنی (یوكسك قیمتلرینی) كشف ایدن (اورته‌یه چیقاران) جانلی بر كونشدر. باق سعادت أبدیه‌یی اخبار و تبشیر ایدیيور (خبر ویرییور و مژده‌له‌یور). نهایتسز رحمتی كشف ایتمش، اعلان ایدییور. سلطنت ربوبیتڭ (اللّهڭ كائناتده‌كی سلطنتنڭ) محاسننڭ (كوزللكلرینڭ) دلّالی و اسمای الٰهیه‌نڭ (اللّهڭ اسملرینڭ) كیزلی دفینه‌لرینڭ كشافیدر.

اوت! او ذات (عصم) وظیفه اعتباریله، حقّڭ برهانی (دلیلی)، حقیقتڭ ضیاسی (ایشیغی)، هدایتڭ كونشی، سعادتڭ وسیله‌سیدر. شخصیتی و هویتی جهتیله، محبّت رحمانیه‌نڭ (رحمن اولان اللّهڭ سوكیسنڭ) مثالی، رحمت ربّانیه‌نڭ تمثالی (اللّهڭ رحمتنڭ نمونه‌سی)، حقیقت انسانیه‌نڭ شرفی، شجرهٔ خلقتڭ (یاراتیلیش آغاجنڭ) اڭ قیمتدار و اڭ بهادار (دگرلی) میوه‌سیدر. تبلیغ ایتدیگی دینی خارق العاده بر سرعتله شرق و غربی احاطه ایتمش (قوشاتمش)، نوع بشرڭ (انسانلغڭ) بشده بری دینی قبول ایتمشدر." (مثنوئ نوریه، رشحه‌لر، ١٩-٢٠)

٥١- اونلردن (زوجه‌لرڭدن) دیله‌دیگڭی (صیره‌سندن) کری بیراقیر، دیله‌دیگڭی ده یانڭه آلیرسڭ. آیریلدقلرڭدن آرزو ایتدیگڭه دونمکده ده سڭا بر کناه یوقدر. بو (کندی اراده‌ڭله اونلری تلطیف ایتمه‌ڭ)، اونلرڭ کوزلری آیدین اولمه‌سنه، أوزولمه‌مه‌لرینه و هپسنڭ، کندیلرینه ویردکلرڭ ایله خشنود اولمه‌لرینه داها أولیریشلیدر.[۱] الله ایسه، سزڭ قلبلریڭزده اولانی بیلیر. چونکه الله، (هرشیئی حقّیله بیلن) علیم، (جزالاندیرمقده عجله ایتمه‌ین) حلیمدر.

٥۲- بوندن صوڭره کوزللکلری خوشڭه بیله کیتسه؛ (آرتق باشقه) قادینلر و بونلری باشقه زوجه‌لرله دگیشدیرمك سڭا حلال اولماز؛ آنجق صاحب اولدیغڭ جاریه‌لر مستثنا. و الله، هر شیئی حقّیله کوزتندر.

٥۳- ای ایمان ایدنلر! وقتنی کوزتله‌ییجی کیمسه‌لر اولمادن، بیمگه سزڭ ایچون دعوت یاپیلمدقجه پیغمبرڭ اولرینه کیرمه‌یڭ! فقط چاغیریلدیغڭز زمان، آرتق کیرڭ؛ بیمگی بیینجه ده طاغیلڭ؛ صحبته طالیجی کیمسه‌لر ده اولمایڭ!

چونکه بو حالڭز، پیغمبره اذیت ویرییور، فقط (او) سزدن اوتانییور. الله ایسه حقدن (اونی سویله‌مکدن) چکینمز. هم اونلردن (پیغمبرڭ زوجه‌لرندن) بر شی ایسته‌دیگڭز زمان، آرتق کندیلرندن بر پرده آرقه‌سندن ایسته‌یڭ! بو، هم سزڭ قلبلریڭز ایچون، هم ده اونلرڭ قلبلری ایچون داها تمیزدر. چونکه سزڭ ایچون، اللّهڭ رسولنی اینجیتمه‌ڭز و کندیسندن صوڭره اونڭ زوجه‌لرینی نکاحلامه‌ڭز أبدیاً (جائز) اولماز. چونکه بو، الله قاتنده (پك) بیوك بر کناهدر.

٥٤- اگر بر شیئی آچیقلاسه‌ڭز ده اونی کیزله‌سه‌ڭز ده (فرق ایتمز)؛ هیچ شبهه‌سزکه الله، هر شیئی حقّیله بیلندر.

---

(۱) "أوت اون بش یاشندن قرق یاشنه قدر، حرارت غریزیه‌نڭ غلیانی هنکامنده (دلیقانلیلق چاغنده) و هوسات نفسانیه‌نڭ التهابی (نفسده‌کی هوسلرڭ آلولندیگی) زماننده، دوست و دوشمانڭ اتفاقیله کمال عفّت (مکمّل بر عفّت) و تمام عصمت (تام بر معصومیت) ایله خدیجة الکبرا رضی الله عنها کبی اختیارجه بر تك قادین ایله اکتفا و قناعت ایدن بر ذاتڭ، قرقدن صوڭره، یعنی حرارت غریزیه توقّفی (طوراقلادیغی) هنکامنده و هوسات نفسانیه‌نڭ سکونتی زماننده کثرت ازدواج و تزوجاتی (چوق اولیلگی)، بالضروره و بالبداهه (آپ آچیق بر شکلده) نفسانی اولمادیغنی و باشقه اهمّیتلی حکمتلره مستند اولدیغنی (طایاندیغنی)، ذرّه قدر انصافی اولانه اثبات ایدر بر حجّتدر (دلیلدر).

او حکمتلردن بریسی شودرکه: ذات رسالتڭ (حضرت پیغمبرڭ) اقوالی (سوزلری) کبی، افعال و احوالی و اطوار و حرکاتی (فعللری، حاللری، طورلری و حرکتلری) دخی منابع دین و شریعتدر (دین و شریعتڭ قایناقلریدر) و احکامڭ مأخذلریدر (حکملرڭ آلیندیغی یرلردر). شقّ ظاهریسنه (دینڭ او حالی طیشنده کورونن قسمنه) صحابه‌لر حمله (طاشییجی) اولدقلری کبی، خصوصی دائره‌سنده مخفی احوالاتندن (کیزلی حاللرندن) تظاهر ایدن (اورته‌یه چیقان) اسرار دین و احکام شریعتڭ (دینڭ سرلرینڭ و شریعتڭ حکملرینڭ) حمله‌لری و راویلری (روایت ایدنلری) ده، ازواج طاهراتدر (حضرت پیغمبرڭ (ع‌ص‌م) خانملریدر) و بالفعل او وظیفه‌یی ایفا ایتمشلردر. اسرار و احکام دینڭ همن یاریسی، بلکه اونلردن کلییور. دیمك بو عظیم (چوق بیوك) وظیفه‌یه، بر چوق و مشربجه مختلف (یاراتیلیشلری فرقلی) ازواج طاهرات لازمدر." (مکتوبات، ۷نجی مکتوب، ۲۰-۲۱)

٥٥- اونلره (پیغمبرڭ زوجه‌لرینه)، نه بابالری، نه اوغوللری، نه ارککك قرداشلری، نه ارککك قرداشلرینڭ اوغوللری، نه قیز قرداشلرینڭ اوغوللری، نه کندی قادینلری (مسلمان قادینلر) و نه ده صاحب اولدقلری کوله‌لری حقّنده بر کناه یوقدر (بونلرله پرده‌سز کوروشوب قونوشابیلیرلر). (ای پیغمبر زوجه‌لری!) بونڭله برابر اللّهدن صاقینڭ! شبهه‌سز الله، هر شیئه حقّیله شاهددر.

٥٦- محقّقكه الله و ملكلری، او پیغمبره صلات ایدرلر. ای ایمان ایدنلر! (سز ده) اوڭا صلات ایدڭ و (اوڭا) تسلیمیتله سلام ویرڭ![1]

٥٧- شبهه‌سزكه الله و رسولنه او اذیت ایدنلر یوقمی، الله اونلره هم دنیا ده هم آخرتده لعنت ایتمش و اونلر ایچون (پك) آشاغیلاییجی بر عذاب حاضرلامشدر.

٥٨- مؤمن ارککلره و مؤمن قادینلره، یاپمدقلری بر شیدن طولایي اذیت ایدنلر ایسه، بو تقدیرده کرچکدن بر افترا و آپ آچیق بر کناه یوکلنمشلردر.

٥٩- ای پیغمبر! زوجه‌لریڭه، قیزلریڭه و مؤمنلرڭ قادینلرینه سویله، (باشلرینی و یوزلرینی قپاتاجق شکلده) طیش أورتولرندن (چارشافلرندن بر قسمیله) أوزرلرینی أورتسونلر![2] بو، اونلرڭ (عفّتلی اولارق) طانینوب ده راحتسز ایدیلمه‌مه‌لری ایچون داها یاقیندر (داها ألویریشلیدر). الله ایسه، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

٦٠- جلالم حقّی ایچون، اگر منافقلر و قلبلرنده بر خسته‌لق بولونانلر و مدینه‌ده یالان خبر یایانلر (یهودیلر، بو یاپدقلرندن) واز کچمزلرسه، سنی اونلره مطلقا مسلّط ایدرز؛ صوڭره اوراده (مدینه‌ده) آنجق پك آز (بر سوره) سڭا قومشو قالابیلیرلر!

٦١- لعنتلنمش کیمسه‌لر اولارق، نره‌ده بولونور-لرسه یاقه‌لانیر و مطلقا ئولدیریلیرلر.

٦٢- بوندن أوڭجه کلوب کچن أمّتلر حقّنده اللّهڭ قانونی بویله‌در. و اللّهڭ قانوننده اصلا بر دگیشمه بولامازسڭ!

---

(١) الله تعالینڭ حضرت پیغمبر علیه الصّلاة والسّلامه صلات ایتمسی، اوڭا رحمت ایدوب اوندن راضی اولمسی؛ ملكلرڭ صلات ایتمسی ایسه، دعا ایدوب مغفرت دیله‌مه‌لریدر. (ابن کثیر، ج. ٣، ١١٠)

"أوت صلواتڭ معناسی، رحمتدر. و او ذی حیات مجسم رحمته رحمت دعاسی اولان صلوات ایسه، او رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَه [عالملره رحمت اولان پیغمبر علیه الصّلاة والسّلامه] وصوله (قاووشمه‌یه) وسیله‌در. اویله ایسه سن صلواتی کندیڭه، او رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَه اولاشمق ایچون وسیله یاپ و او ذاتی ده رحمت رحمانه وسیله اتخاذ (قبول) ایت!" (لمعه‌لر، ١٤نجی لمعه، ١٠٣)

(٢) "معلومدرکه، انسان سومه‌دیگی و استثقال ایتدیگی (راحتسز اولدیغی) آدملرڭ نظرلرندن (باقیشلرندن) صیقیلیر، متأثر اولور. البته آچیق-صاچیقلق قیافتنه کیرن کوزل بر قادین، باقمه‌سنه خوشلاندیغی نامحرم ارککلردن اونده ایکی أوچی وارسه، یدی سکزندن استثقال ایدر. هم تفحش و تفسخ ایتمه‌ین (فحشه دوشمه‌ین و اخلاق بوزولمایان) بر کوزل قادین، نازك و سریع التأثر (چابوق متأثر) اولدیغندن، مادةً تأثیری تجربه ایدیلن بلکه سملندیرن (زهرله‌ین) پیس نظرلردن البته صیقیلیر. حتی ایشیتییورز، آچیق-صاچیقلق یری اولان آوروپه‌ده چوق قادینلر، بو دقّت نظردن صیقیلارق، 'بو آلچاقلر بزی کوز حپسنه آلوب صیقییورلر' دییه پولیسلره شکوا ایدییورلر. دیمك مدنیتڭ رفع تستری (تسترڭ قالدیریلمسی)، خلاف فطرتدر (یاراتیلیشه ترسدر). قرآنڭ تستر امری فطری اولمقله برابر، او معدن شفقت و قیمتدار برر رفیقۀ أبدیه (ابدی حیات آرقداشی) اولابیلن قادینلری، تستر ایله سقوطدن (قیمتدن دوشمکدن)، ذلتدن (آلچالمقدن) و معنوی اسارتدن و سفالتدن قورتارییور." (لمعه‌لر، ٢٤نجی لمعه، ٢٠٦)

٦٣- انسانلر سڭا قيامتدن (اونڭ وقتندن) صوريیور. ديكه: "اونڭ علمی آنجق الله قاتندهدر. نه بيليرسڭ، بلكه او قيامت ياقين اولابيلير!"

٦٤- شبهه‌سزكه الله كافرلره لعنت ايتمش و اونلر ايچون آلولی بر آتش حاضرلامشدر.

٦٥- (اونلر) اوراده ابدی اولارق قاليجيدرلر. (او كون كنديلرينه) نه بر دوست، نه ده بر ياردیمجی بولاجقلردر.

٦٦- او كون، يوزلری آتش ايچنده چوريليركن: "ايواه بزه! كشكه اللّهه اطاعت ايتسه‌يدك، پيغمبره ده اطاعت ايتسه‌يدك!" دييه‌جكلردر.

٦٧- و: "ربّمز! كرچكدن بز، رئيسلريمزه و بيوكلريمزه اويدق ده (اونلر) بزی (حقّ) يولدن صاپديرديلر" دييه‌جكلردر.

٦٨- "ربّمز! اونلره عذابدن ايكی قات وير و اونلره بيوك بر لعنتله لعنت ايت!"

٦٩- ای ايمان ايدنلر! (سز ده وقتيله) موسی‌يه اذيت ايدن كيمسه‌لر كبی اولمايڭ؛ نهايت الله اونی، سويله‌دكلری شيدن تميزه چيقارمشدی. چونكه (او،) الله قاتنده شرفلی (بر قول) ايدی.

٧٠- ای ايمان ايدنلر! اللّهدن صاقينڭ و طوغری سوز سويله‌يڭ!

٧١- كه (الله)، سزه ايشلريڭزی دوزلتسين و سزڭ ايچون كناهلريڭزی باغيشلاسين! و كيم اللّهه و رسولنه اطاعت ايدرسه، او تقديرده كرچكدن بيوك بر قورتولوشه ايرمش اولور.

٧٢- محقّقكه بز امانتی كوكلره، يره و طاغلره عرض ايتدك ده (اونلر) اونی يوكلنمكدن چكينديلر و اوندن قورقديلر؛ انسان ايسه اونی يوكلنيويردی.[١] طوغريسی او چوق ظالم، چوق جاهلدر.[٢]

٧٣- (بو امانتی انسانه ويردی) تاكه الله، منافق اركك‌لر و منافق قادينلره، مشرك اركك‌لر و مشرك قادينلره (او امانته خائنلك ايتمه‌لری سببيله) عذاب ايتسين؛ و الله، مؤمن اركك‌لرڭ و مؤمن قادينلرڭ توبه‌لرينی قبول ايتسين! چونكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

---

(١) "كوك، زمين، طاغ تحملندن (يوكلنمكدن) چكينديگی و قورقديغی امانتڭ متعدد (پك چوق) وجوهندن (يوڭلرندن) بر فردی، بر وجهی، 'انا'در. أوت انا (انسانده‌كی بنلك دويغوسی)، زمان آدمدن شيمدی‌يه قدر عالم انسانيتڭ (انسانلق عالمنڭ) اطرافنه دال بوداق صالان نورانی بر شجرهٔ طوبی (طوبی آغاجی) ايله، مدهش بر شجرهٔ زقومڭ (زقوم آغاجنڭ) چكردگيدر. (...) عالمڭ مفتاحی (آناختاری) انسانڭ أَلنده‌در ونفسنه طاقيلمشدر. كائنات قاپيلری ظاهراً (كورونوشده) آچيق كورونوركن، حقيقتاً (كرچكدن) قپاليدر. جناب حق، امانت جهتيله انسانه 'انا' نامنده اويله بر مفتاح ويرمشكه، بتون عالمڭ قاپيلرينی آچار و اويله بر، طلسملی بر انانيت (بنلك) ويرمشكه، خلّاق كائناتڭ كنوز مخفيه‌سنی (كيزلی خزينه‌لرينی) اونڭ ايله كشف ايدر. فقط انا، كنديسی ده غايت مغلق (قپالی) بر معمّا (بيلينمه‌ين بر شی) و آچيلمسی مشكل (زور) بر طلسمدر. اگر اونڭ حقيقی ماهيتی و سرّ خلقتی (ياراتيليش سببی) بيلينسه، كنديسی آچيلديغی كبی كائنات دخی آچيلير." (سوزلر، ٣٠نجی سوز، ٢١٦-٢١٧)

(٢) "انسان، خالق كائناتڭ اسماسنڭ (اسملرينڭ) نهايتسز تجلّيلرينه بر آيينه اولديغی ايچون، قوالرينه (حسلرينه) نهايتسز بر استعداد (قابليت) ويريلمش. مثلا انسان حرص ايله، بتون دنيا اوڭا ويريلسه هَلْ مِنْ مَزِيدٍ [داها وارمی؟] دييه‌جك. هم خودكاملغی (منفعتنه دوشكونلگی) ايله، كندی منفعتنه بيڭلر آدمڭ ضررينی قبول ايدر. و هكذا (بونڭ كبی) اخلاق سيّئه‌ده (كوتو اخلاقده) حدسز درجه‌ده انكشافلری اولديغی و نمرودلر و فرعونلر درجه‌سنه قدر كيتدكلری و صيغهٔ مبالغه (مبالغه‌لی تعبير) ايله ظَلوم (چوق ظلم ايديجی) اولديغی كبی، اخلاق حسنه‌ده (كوزل اخلاقده) دخی حدسز بر ترقّياته (يوكسلمه‌يه) مظهر اولور، انبيا و صديقين (پيغمبرلر و صديقلر) درجه‌سنه ترقّی ايدر. هم انسان حيوانلرڭ عكسنه اولارق حياته لازم هر شيئه قارشی جاهلدر، هر شيئی أوگرنمه‌يه مجبوردر. حدسز اشيايه محتاج اولديغی ايچون، صيغهٔ مبالغه ايله جهولدر (چوق جاهلدر)." (مكتوبات، ٢٦نجی مكتوب، ١٣٠)

٣٤- سبأ سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٥٤ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهك اسميله

١- حمد، كوكلرده نه وار، يرده نه وارسه كنديسنك اولان اللّهه مخصوصدر. حمد، آخرتده ده اوڭا مخصوصدر.[١] چونكه او، (هر ايشی حكمتلی اولان) حكيم، (هرشيدن خبردار اولان) خبيردر.

٢- يره نه كيرييور و اوندن نه چيقييورسه، كوكدن نه اينييور و اونده نه يوكسلييورسه، (او) بيلير. و او، (چوق مرحمت ايدن) رحيم، (چوق باغيشلايان) غفوردر.

٣- انكار ايدنلر ايسه: "بزه قيامت كلمز" ديديلر. ديكه: "خير! غيبی حقّيله بيلن ربّمه يمين ايدرمكه، (قيامت) سزه مطلقا كله‌جكدر![٢] نه كوكلرده، نه ده يرده ذرّه آغيرلغنجه (بر شی) اوندن كيزلی قالماز؛ ونه بوندن داها كوچك، نه ده داها بيوك هيچ بر شی يوقدركه، آپ آچيق بيان ايدن بر كتابده (لوح محفوظده) بولونماسين!"

٤- تاكه، ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلری مكافاتلانديرسين! ايشته اونلر وار يا، كنديلری ايچون بر مغفرت و كوزل بر رزق واردر.

٥- آيتلريمز (اونلری ابطال) خصوصنده (كويا بزی) عجزه دوشورمه‌يه چاليشان كيمسه‌لر اولارق (ياريشيرجه‌سنه) اوغراشانلره كلنجه، ايشته اونلر يوقمی، كنديلری ايچون، الڭ كوتوسندن، (پك) ألملی بر عذاب واردر.

٦- حالبوكه كنديلرينه علم ويريلنلر، ربّڭدن سڭا انديريلن قرآنك كرچكدن حق اولديغنی و (قدرتی دائما أوستون كلن) عزيز، (يكانه حمد ايديلمه‌يه لايق) حميد اولان اللّهك يولنه هدايت ايتديكنی كورورلر.

٧- بويله‌يكن، او انكار ايدنلر (كندی آرالرنده) ديديلركه: "(سز) تماماً (چورويوب) پارچه پارچه طاغيلديغڭز زمان، محقّقكه سزڭ، كرچكدن (ديريلتيله‌رك) يڭی بر ياراتيليشده اولاجغڭزی سزه خبر ويرن بر آدمی سزه كوستره‌لممی؟"

---

(١) "بتون موجوداتده سبب مدح و ثنا (أوگكويه وسيله) اولان كمالات (مكمّللكلر) اونڭدر. اويله ايسه حمد (أوگكو) دخی اوڭا عائددر. ازلدن ابده قدر هر كيمدن، هر كيمه قارشی كلن و كله‌جك مدح و ثنا اوڭا عائددر. چونكه سبب مدح اولان نعمت و احسان و كمال و جمال (كوزللك) و مدار حمد (حمده وسيله) اولان هر شی اونڭدر. اوڭا عائددر. أوت آيات قرآنيه‌نك (قرآن آيتلرينك) اشاراتيله (اشارتلريله) بتون موجوداتدن دائمی بر صورتده دركاه الٰهيه‌يه (اللّه قاتنه) كيدن بر عبوديتدر (قوللقدر)، بر تسبيحدر، بر سجده‌در، بر دعادر و بر حمد و ثنادركه، دائمی او دركاهه كيدييور." (مكتوبات، ٢٠نجی مكتوب، ٦٦-٦٧)

(٢) "مكه‌ده برنجی صفده قرآنك مخاطب و معارضلری (قارشيسنه چيقانلر)، قريش مشركلری و اميلری (اوقومه-يازمه بيلمه‌ينلری) اولديغندن بلاغتجه (ادبی يوگدن) قوّتلی بر اسلوب عالی (يوكسك بر اسلوب) و ايجازلی (وجيز)، مقنع (اقناع ايديجی)، قناعت ويريجی بر اجمال و تثبيت (خلاصه ايتمك و يرلشديرمك) ايچون تكرار لازم كلديكندن اكثريتجه مكيه سوره‌لری اركان ايمانيه‌يی (ايمانك شرطلرينی) و توحيدڭ مرتبه‌لرينی غايت قوّتلی و يوكسك و اعجازلی بر ايجاز (معجزه‌لی وجيز بر افاده) ايله تكرار ايدوب افاده ايدرك مبدأ و معادی (كائناتك باشلانغيچ و صوڭنی)، اللّهی و آخرتی، دگل يالڭز بر صحيفه‌ده، بر آيتده، بر جمله‌ده، بر كلمه‌ده؛ بلكه بعضاً بر حرفده و تقديم، تأخير و تعريف و تنكير (بليرسزلشديرمه) و حذف و ذكر (كلمه‌يی آرادن چيقارمق ويا چيقارمايوب سويله‌مك) كبی هيئتلرده (حاللرده) اويله قوّتلی اثبات ايدركه، علم بلاغتك (كوزل سوز سويله‌مه صنعتنك) دخی امامليری (عالملری) حيرتله قارشيلامشلر." (شعاعلر، ١١نجی شعاع، ٢٣٦)

۸- (او انکار ایدنلر بینه دیدیلرکه:) "(او کندیسی،) اللّهه قارشی بر یالانمی اویدیردی، یوقسه کندیسنده بر دلیلکمی وار؟" (دیدیلر.) خیر! آخرته ایناتمایانلر، عذاب ایچنده و (حقدن) اوزاق ضلالت ایچندهدرلر.

۹- (اونلر،) کوکدن و یردن أوگلرنده نه وار، آرقهلرنده نه وار هیچ کورمدیلرمی؟ دیلرسهك اونلری یرك دینه باتیرِرز یاخود أوزرلرینه کوکدن پارچهلر دوشوروز. شبههسزکه بونده، (اللّهه) یوگلن هر قول ایچون کرچکدن بر دلیل واردر.

۱۰- ۱۱- شانم حقّی ایچون، داوده طرفمزدن بر أوستونلك ویردك. "ای طاغلر و قوشلر! اونگله برابر تسبیح ایدڭ!" (دیدك). و "کنیش زرهلر یاپ!" دییه دمیری اوگا یوموشاتدق.[۱] "هم طوقومهسنده أولچویی کوزت (کوزل و یتری قدر یاپ) و (اهلگله برلکده) صالح عمل ایشلهیڭ! چونکه بن نه یاپارسهگز حقّیله کورنم" (دییه وحی ایتدك).

۱۲- سلیمانه ده روزکاری (بویون اگدیردك)! (أویلهکه) صباح کیدیشی بر آیلق مسافه، آقشام دونوشی ده بر آیلق مسافهدر.[۲] و أریمش باقیر منبعنی اونڭ ایچون (سیل کبی) آقیتدق. ربّیسنڭ اذنیله اونڭ أوگنده چالیشان بر قسم جنلر ده واردی. اونلردن کیم امریمزدن صاپسه، اوگا آلولی آتش عذابندن طاتدیررز.

۱۳- (او جنیلر) اوگا سرایلردن، تمثاللردن (أوزرنده نقش و سوسلهمه بولونان شیلردن)، حوضلر کبی (کنیش) لگنلردن و (چوق بیوك) ثابت قزانلردن (او) نه دیلرسه یاپارلردی. (اونلره بویوردقکه:) "ای داود عائلهسی، شکر ایچون چالیشڭ!" فقط قوللرمدن چوقجه شکر ایدن آزدر.

۱٤- آرتق اونڭ (سلیمانڭ) ئولومنه حکم ایتدیگمز زمان، اونلره (سلیمانڭ) ئولومنی آنجق عصاسندن ییمکده اولان دابّة الارض (بر آغاچ قوردی) فرق ایتدیردی. بونڭ أوزرینه (سلیمان) یره ییقیلنجه، (اونڭ ئولومنی آنجق بو شکلده آگلامهلریله) جنلر ایچون آچیقجه بللی اولدیکه، اگر غیبی بیلییور اولسهلردی (او ئولدیگی حالده)، او آشاغیلاییجی عذاب ایچنده قالمازلردی.

---

(۱) "معجزات انبیا (پیغمبرلرڭ معجزهلرینه دائر اولان) آیتلری، برر حکایهٔ تاریخیه اولارق دگل، بلکه اونلر چوق معانئ ارشادیهیی (یول کوستریجی معنالری) تضمّن ایدییورلر (ایچنه آلییورلر). اوت، معجزات انبیایی ذکر ایتمهسیله فن و صنعت بشریهنڭ نهایت حدودینی (صوڭ صینیرلرینی) چیزییور. اڭ ایلری غایاتنه (غایهلرینه) پارماق باصییور. اڭ نهایت هدفلرینی تعیین ایدییور. بشرڭ آرقهسنه دست تشویقی (تشویق ألنی) اوروب او غایهیه سوق ایدییور. (...)

أوت تلیین حدید، یعنی دمیری خمور کبی یوموشاتمق و نحاسی (باقیری) اریتمك و معدنلری بولمق، چیقارمق؛ بتون مادی صنایع بشریهنڭ اصلی و آناسیدر و اساسی و معدنیدر. ایشته شو آیت اشارت ایدییورکه: 'بیوك بر رسوله، بیوك بر خلیفهٔ زمینه (یر یوزینڭ خلیفهسنه)، بیوك بر معجزه صورتنده، بیوك بر نعمت اولارق؛ تلیین حدیددر و دمیری خمور کبی یوموشاتمق و تل کبی اینجلتمك و باقیری اریتمکله، اکثر صنایع عمومیهیه مدار (وسیله) اولمقدر.' مادام بر رسوله، هم خلیفه یعنی هم معنوی هم مادی بر حاکمه، لسانته حکمت و النه صنعت ویرمش. لساننده‌کی حکمته صریحاً (آچیقجه) تشویق ایدر. البته ألندهکی صنعته دخی ترغیب (رغبتلندیرمه) اشارتی وار." (ذوالفقار، ۲۵نجی سوز، ۷۹-۸۱)

(۲) "حضرت سلیمان (ع‌م)، بر کونده هواده طیران (اوچمق) ایله ایکی آیلق بر مسافهیی قطع ایتمشدر (آلمشدر) دیر. ایشته بونده اشارت ایدییورکه: بشره (انسانه) یول آچیقدرکه، هواده بویله بر مسافهیی قطع ایتسین. اویله ایسه ای بشر! مادام سگا یول آچیقدر. بو مرتبهیه یتیش و یاناش. جناب حق، شو آیتڭ لسانیله معناً دییور: 'ای انسان! بر عبدم (قولم)، هوای نفسنی (نفسنڭ ایستکلرینی) ترك ایتدیگی ایچون هوایه بیندیردم. سز ده نفسڭ تنبللگنی بیراقوب، بعض قوانین عادتمدن (عادتمڭ قانونلرندن) کوزلجه استفاده ایتسهگز، سز ده بینهبیلیرسگز." (ذوالفقار، ۲۵نجی سوز، ۷۹-۸۰)

١٥- جلالم حقّی ایچون، سبأ (قومی) ایچون اوتوردقلری یرده بر عبرت واردی. (اوتوردقلری یری) صاغدن و صولدن (چورەلەین) ایکی باغچه (واردی). (اونلره:) "ربّڭزڭ رزقندن ییيڭ ده اوڭا شکر ایدڭ! (ایشته) خوش بر مملکت و چوق باغیشلاییجی بر ربّ!" (دینیلمشدی.)

١٦- فقط (اونلر، شکردن) یوز چویردیلر؛ بو یوزدن أوزرلرینه عَرِم سیلنی کوندردك و اونلرڭ ایکی باغچەسنی (ده) بوروق یمیشلی، آجی ایلغینلی و (ایچنده) سدر آغاجندن آز بر شی بولونان ایکی (خراب) باغچەیه چویردك.

١٧- نانکورلك ایتدکلرندن طولایی اونلری بویله جزالاندیردق. (بز،) چوق نانکورلك ایدنلدن باشقەسنیمی جزالاندیررز؟

١٨- هم اونلر(ڭ یوردی) ایله کندیلرینی برکتلی قیلدیغمز مملکتلر (شام حوالیسی) آراسنده، (بربرندن راحتجه) کورونن (مسافەلرده) شهرلر میدانه کتیرمشدك و بورالرده (قولایجه کیدوب کلمك أوزره) سفر ایتمەیی تقدیر ایتمشدك. "اورالرده کیجەلری و کوندوزلری امنیت ایچنده کیمسەلر اولارق سیاحت ایدڭ!" (دیمشدك.)

١٩- فقط (اونلر:) "ربّمز! سفرلریمزڭ (یولجیلق یاپدیغمز شهرلرڭ) آراسنی اوزاقلاشدیر!" دیدیلر و کندیلرینه ظلم ایتدیلر؛ نهایت اونلری افسانەلره چویردك و اونلری تماماً پارچەلانمش اولارق طارمه طاغین ایتدك. شبهەسزکه بونده، چوق صبر ایدن، چوق شکر ایدن هرکس ایچون نیجه عبرتلر واردر.

٢٠- آند اولسونکه ابلیس، اونلر حقّنده کی (چوغنی آزدیروب، صمیمی قوللری ایسه قاندیرمایاجغنه دائر) ظنّی طوغری چیقاردی ده مؤمنلردن (اخلاصلی اولان) بر زمره خارج، اوڭا اویدیلر.

٢١- حالبوکه اونڭ (او ابلیسڭ)، کندیلری أوزرنده هیچ بر قوّتی یوقدی؛ آنجق (بز) آخرته ایمان ایدنی، اوندن شبهه ایچنده اولان او کیمسەدن آییرالم دییه (اوڭا بو مهلتی ویردك).[1] چونکه ربّڭ، هر شیئی (دیلەدیگی کبی) حقّیله محافظه ایدندر.

٢٢- (حبیبم، یا محمّد!) دیکه: "اللّهدن باشقه (آلّه) ظن ایتدیگڭز شیلره یالوارڭ (باقالم، ایستەدکلریڭزی سزه ویرەبیلەجکلرمی؟)؛ (اونلر) نه کوکلرده نه ده یرده (خیر و شردن) ذرّه آغیرلغنجه (بر شیئه) صاحب دگلدرلر؛ چونکه اونلرڭ بونلرده هیچ بر اورتاقلغی یوقدر؛ و اونڭ (او ربّڭ) ایچون، اونلردن هیچ بر یاردیمجی یوقدر."

---

(١) "شیطانڭ وجودنده (وارلغنده) جزئی (کوچك) شرلرله برابر چوق مقاصد خیریۀ کلّیه (چوق خیرلی، بیوك غایەلر) و کمالات انسانیه (انسانڭ مکمّللشمسی) واردر. اوت، بر چکردکدن قوجه بر آغاجه قدر نه قدر مرتبەلر وار، ماهیت انسانیەده کی استعداده (انسانڭ یاراتیلیشندەکی قابلیتلرده) دخی اوندن داها زیاده مراتب (مرتبەلر) وار. بلکه ذرّەدن شمسه (کونشه) قدر درجەلری وار. بو استعدادلتڭ انکشافاتی (قابلیتلرڭ اورتەیه چیقمەلری)، البته بر حرکت ایستر، و بر معامله اقتضا ایدر (کرکدیرر). و او معاملەده کی ترقّی (یوکسلمه) زنبرگنڭ حرکتی، مجاهده (مجادله) ایله اولور. او مجاهده ایسه، شیطانلرڭ و مضر (ضررلی) شیلرڭ وجودیله (وارلغیله) اولور. یوقسه، ملائکەلر کبی انسانلرڭ ده مقامی ثابت قالیردی. او حالده انسان نوعنده، بیڭلر انواع (نوعلر) حکمنده صنفلر بولونمایاجق. بر شر جزئی (کوچك بر شر) کلمەمسی ایچون بیڭ خیری ترك ایتمکدرکه، بو ده حکمت و عدالته منافیدر (ضددر). چندان (کرچه) شیطان یوزندن اکثر (پك چوق) انسانلر ضلالته کیدرلر (حقدن صاپارلر). فقط اهمّیت و قیمت، اکثریتله کیفیته (ناصل اولدیغنه) باقار، کمیته (نه قدر اولدیغنه) آز باقار ویا باقماز." (لمعلر، ١٣نجی لمعه، ٧٢)

٢٣- و (او كون) اونڭ (اللّٰهڭ) حضورنده كنديسنه اذن ويرديگى كيمسه‌دن باشقه‌سنڭ شفاعتى فائده ويرمز. نهايت (شفاعت ايدنلرڭ و ايديلنلرڭ) قلبلرندن دهشت كيدريلديگى زمان (بربرلرينه): "ربّڭز نه بويوردى؟" ديرلر. (شفاعت ايده‌جك اولانلر ده:) "حقى (بويوردى)!" ديرلر. و او، (پك يوجه اولان) علىّ، (چوق بيوك اولان) كبيردر.

٢٤- ديكه: "سزى كوكلردن و يردن كيم رزقلانديرييور؟" ديكه: "اللّٰه!"[١] اويله ايسه، طوغريسى يا بز يا ده سز (ايكى طوپليلقدن برى) كرچكدن بر هدايت أوزرنده ويا آپ آچيق بر ضلالت ايچنده‌در."

٢٥- ديكه: "(سز) بزم ايشله‌ديگمز كناهلردن مسئول اولمازسڭز؛ و (بز ده) سزڭ ايشله‌مكده اولديغڭز (كناهلر)دن مسئول طوتولمايز."

٢٦- ديكه: "ربّمز (قيامت كونى) هپمزى بر آرايه طوپلاياجق، صوڭره آرامزى حق ايله آچاجقدر (حقّمزده حكم ويره‌جكدر). چونكه او، (تام بر عدالتله حكم ويرن) فتاح، (هرشيئى بيلن) عليمدر."

٢٧- ديكه: "اوڭا (اللّٰهڭ سلطنتنه) اورتاق قاتدقلريڭزى بڭا كوسترڭ! حاشا! بالعكس او، عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن)، حكيم (هر ايشى حكمتلى) اولان اللّٰهدر."

٢٨- (اى رسولم!) (بز) سنى آنجق بتون انسانلره بر مژده‌جى و بر قورقوتوجى اولارق كوندردك؛ فقط انسانلرڭ چوغى بيلمزلر.

٢٩- بر ده "اگر (ادّعاڭزده) طوغرى كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، بو وعد (ايديلن قيامت) نه زمان؟" دييورلر.[٢]

٣٠- ديكه: "سزڭ ايچون وعد ايديلن اويله بر كون واردركه، اوندن نه بر ساعت كرى قالابيليرسڭز، نه ده أوڭه كچه‌بيليرسڭز."[٣]

٣١- و انكار ايدنلر ديديكه: "(بز) نه بو قرآنه، نه ده اونڭ أوڭنده كيلره (اوندن أوڭجه كلن ديگر كتابلره) اصلا اينانمايز!" فقط (سن)، او ظالملرى ربلرينڭ حضورنده طورديريلمش كيمسه‌لر اولدقلرنده بر كورسه‌ڭ! بربرلرينه سوز چويرر (آرالرنده مناقشه ايدرلر). ضعيف دوشورولنلر، بيوكلك طاسلايانلره: "سز اولماسه‌يديڭز البته (بز ده) مؤمن كيمسه‌لر اولوردق" ديرلر.

---

(١) "أوت كائناتده حدسز رحمتڭ موجوديتى (وارلغى) و حقيقتى، عيناً كونشڭ ضياسى (ايشيغى) كبى كورونيور. و ضيانڭ كونشه قطعى شهادتى (دليل اولمسى) مثللو (كبى)، بو كنيش رحمت دخى پرده آرقه‌سنده بر رحمن رحيمه شهادت ايدر. اوت، رحمتڭ بر اهمّيتلى قسمى رزقدركه، رحمانه رزّاق (رزق ويريجى) معناسى ويريلير. رزق ايسه، او درجه ظاهر (آچيق) بر طرزده بر رزّاق رحيمى كوستركه، ذرّه قدر شعورى بولونان تصديقه مجبور اولور." (شعاعلر، ١٥نجى شعاع، ٥٧٢)

(٢) "دنيانڭ اجلى و سكراتى اولان قيامت وقتى معيّن (بليرلى) اولسه ايدى، قرون أولى و وسطى (ايلك و اورته چاغلر) فكر آخرتدن پك آز متأثر اولاجقدى. قرون أخرى (صوڭ عصرلر)، دهشت مطلقه (تام بر دهشت) ايچنده بولوناجقدى. او وقت نه حيات دنيويه‌نڭ لذّتى و قيمتى قاليردى و نه ده خوف و رجا (قورقو و اميد) ايچنده اختيار ايله (ايسته‌يه‌رك) اطاعتكارانه (اطاعت ايدرك) اولان عبوديتڭ (قوللغڭ) اهمّيتى و حكمتى بولونوردى. هم اگر معيّن اولسه ايدى، بر قسم حقائق ايمانيه بداهت درجه‌سنه كيرردى (آپ آچيق بر طورومه كليردى)، هركس ايستر ايسته‌مز تصديق ايدردى. اختيار و اراده ايله باغلى اولان سرّ تكليف (امتحان سرّى) و حكمت ايمان بوزولوردى." (شعاعلر، ٥نجى شعاع، ٧٣)

(٣) "أوت قدرت ازليه‌يه (اللّٰهڭ قدرتنه) نسبتله ئولومدن صوڭره حشرڭ (ديريلمه‌نڭ) كلمسى، كوزدن صوڭره بهارڭ كلمسى كبيدر. اوت، نباتات كبى انسانڭ ده بر كوزى بر ده بهارى واردر. اوت، كچمش زمانده وقوعه كلمش اولان معجزات قدرت (قدرتڭ معجزه‌لرى)، صانعڭ (هرشيئى صنعتله ياراتان اللّٰهڭ) بتون امكانات استقباليه‌يه (كله‌جكده اولابيله‌جك هر شيئه) قادر اولديغنه شاهدلر و برهانلردر (دليللردر)." (مثنوئ نوريه، لاسيمالر، ٣٩)

٣٢- (او كون) بيوكلك طاسلايانلر، او ضعيف دوشورولنلره ديركه: "سزه كلدكدن صوڭره سزى هدايتدن بزمى چويردك؟ بالعكس (سز كنديڭز) كناهكار كيمسه‌لر ايديڭز."

٣٣- ضعيف دوشورولنلر ده او بيوكلك طاسلايانلره ديركه: "خير! كيجه كوندوز (قورديغڭز) طوزاق (بزى هدايتدن چويردى). بزه اللّهى انكار ايتمه‌مزى و اوڭا اورتاقلر قوشمه‌مزى امر ايدرديڭز." و عذابى كوردكلرنده، (آرتق طارتيشمه‌يى بيراقوب ايچلرنده‌كى) پيشمانلغى كيزلرلر. آرتق انكار ايدنلرڭ بويونلرينه (دمير) حلقه‌لر كچيررز. (اونلر) ياپمقده اولدقلرندن باشقه سيله‌مى جزالانديريلاجقلر؟

٣٤- هم هيچ بر مملكته (كنديلرينه اللّهڭ عذابندن خبر ويرن) بر قورقوتوجى (پيغمبر) كوندرمدككه، مطلقا اورانڭ نعمت ايچنده (شيمارمش) اولانلرى: "كرچكدن بز كنديسيله كوندريلديگڭز شيئى انكار ايدنلرز" ديمش اولماسين!

٣٥- بر ده: "بزماللر و چوجقلر جهتيله (مؤمنلردن) داها فضله‌يز و بز عذابه اوغراتيلاجق كيمسه‌لر دگلز" ديديلر.

٣٦- ديكه: "شبهه‌سزكه ربّم، (امتحان ايچون) ديله‌ديگنه رزقى كنيشلتير و (ديله‌ديگنه) طارالتير. فقط انسانلرڭ چوغى بيلمزلر."[1]

٣٧- حالبوكه سزه قاتمزده مرتبه‌جه ياقينلق صاغلاياجق اولان نه ماللريڭز، نه ده اولادلريڭز؛ آنجق ايمان ايدوب صالح عمل ايشله‌ين مستثنا ايشته اونلر وار يا، كنديلرى ايچون ايشله‌دكلرى عمللر سببيله (لطفمزدن) قات قات مكافات واردر و اونلر (جنّتده‌كى) يوكسك كوشكلرده امنيت ايچنده اولان كيمسه‌لردر.

٣٨- آيتلريمز (اونلرى ابطال) خصوصنده (كويا بزى) عجزه دوشورمه‌يه چاليشان كيمسه‌لر اولارق (ياريشيرجه‌سنه) اوغراشانلره كلنجه، ايشته اونلر (او كون) عذاب ايچنده حاضر بولونديريلاجق اولانلردر.

٣٩- ديكه: "شبهه يوقكه ربّم، قوللرندن ديله‌ديگنه رزقى كنيشلتير و (كيمى ديلرسه ده) اوڭا طارالتير. و (الله يولنده) هر نه شى صرف ايتديسه‌ڭز، آرتق او، بونڭ يرينه (باشقه‌سنى) ويرر. چونكه او، رزق ويرنلرڭ اڭ خيرليسيدر."

---

(١) "اوت، اڭ پارلاق بر معجزهٔ صنعت صمدانيه (اللّهڭ صنعتنڭ معجزه‌سى) و بر خارقهٔ حكمت ربّانيه (اللّهڭ بر حكمت خارقه‌سى) اولان حياتى كيم ويرمش، ياپمش ايسه؛ رزقله او حياتى بسله‌ين و ادامه ايدن (دوام ايتديرن) ده اودر. اوندن باشقه اولماز. دليلمى ايسترسڭ؟ اڭ ضعيف، اڭ آپتال حيوان، اڭ ايى بسلنير، -ميوه قورتلرى و باليقلر كبى- اڭ عاجز، اڭ نازك مخلوق، اڭ ايى رزقى او يير -چوجقلر و ياورولر كبى-. اوت، واسطهٔ رزق حلال (حلال رزق واسطه‌سى)، اقتدار و اختيار (ايسته‌مك) ايله اولماديغنى؛ بلكه، عجز و ضعف ايله اولديغنى آڭلامق ايچون باليقلر ايله تيلكيلرى، ياورولر ايله جاناورلرى، آغاچلر ايله حيوانلرى موازنه ايتمك (قياسلامق) كافيدر." (سوزلر، ٥نجى سوز، ١٢)

"جناب حقّڭ ويرديگى نعمتلرى سويله‌يوب اعلان و تحديث نعمت ايتمك (نعمتى، شكر قصديله آڭلاتمق) بعضاً غروره و كبره منجَر اولور (وارر). تواضع قصديله ده او نعمتلرى كتم ايتمك (كيزله‌مك) ايى دگلدر. بناءً عليه افراط و تفريطدن (آشيرى ايلرى كيتمك و آشيرى كرى قالمقدن) قورتولمق ايچون استقامت ميزاننه (ترازيسنه) مراجعت ايديلملى. شويله‌كه: هر بر نعمتڭ ايكى وجهى (يوڭى) واردر. بر وجهى انسانه عائددركه، انسانى تزيين ايدر (سوسلر). مدار لذّتى (لذّت آلمه سببى) اولور. خلق ايچنده تمايزه (كورونمه‌يه) سبب اولور. موجب فخر (غرور وسيله‌سى) اولور. سرخوش اولور. مالك حقيقى‌يى (ملكڭ اصل صاحبنى) اونوتور. اڭ نهايت كبر و غرور قويوسنه دوشورتور. ايكنجى وجه ايسه، انعام ايدنه (نعمت ويرنه) باقاركه؛ انعام ايدنڭ كرمنى اظهار (اكرام ايديجيلگنى كوسترر)، درجهٔ رحمتنى اعلان، انعامنى افشا ايدر (آچيقلار)، اسماسنه (اللّهڭ اسملرينه) شهادت ايدر." (مثنوئ نوريه، شمه، ٢٠٣)

٤٠- و او كون (الله)، اونلرى هپ برابر بر آرايه طوپلار؛ صوڭره ملكلره: "بونلر، سزه‌مى طاپييورلردى؟" دير.

٤١- (ملكلر:) "سنى تنزيه ايدرز؛ بزم وليمز اونلر دگل، سنسڭ! خير! (اونلر،) جنلره (شيطانلره) طاپييورلردى. اونلرڭ چوغى، اونلره ايناناان كيمسه‌لردى" ديرلر.

٤٢- ايشته او كون، بعضيڭز بعضيڭزه نه بر فائده نه ده بر ضرره مالك اولورا! و (بز ده) او ظلم ايدنلره: "طادڭ، كنديسنى يالانلامقده اولديغڭز آتشڭ عذابنى!" ديرز.

٤٣- چونكه اونلره آيتلريمز آپ آچيق اولارق اوقونديغى زمان: "بو آنجق، آتالريڭزڭ طاپمقده اولديغى شيلردن سزى چويرمك ايسته‌ين بر آدمدر" ديديلر. بر ده: "بو (قرآن)، اويدريلمش بر افترادن باشقه بر شى دگلدر" ديديلر. انكار ايدنلر، كنديلرينه او حق (قرآن) كلنجه ده (اونڭ ايچون): "بو، آنجق آپ آچيق بر سحردر"[1] ديديلر.

٤٤- حالبوكه اونلره درس آلاجقلرى كتابلردن ويرمه‌مشدك و سندن أوڭجه كنديلرينه هيچ بر قورقوتوجى كوندرمه‌مشدك.

٤٥- بونلردن أوڭجه‌كيلر ده (پيغمبرلرى) يالانلامشدى؛ (بونلر، ثروت و عمرجه) اونلره ويردكلريمزڭ اونده برينه بيله ايريشمديلر؛ بويله ايكن پيغمبرلريمى يالانلاديلر؛ اما بنى انكار ايتمك ناصل اولورمش (كورديلر)![2]

٤٦- (اى رسولم!) ديكه: "سزه ساده‌جه تك بر نصيحت ايده‌جگم؛ شويله‌كه: الله ايچون ايكيشر ايكيشر و تكر تكر قالقارسڭز، صوڭره ده دوشونورسڭز! (و آڭلارسڭزكه) آرقداشڭزده هيچ بر دليلك يوقدر؛ او آنجق، (پك) شدّتلى بر عذابڭ أوڭجه‌سنده، سزڭ ايچون بر قورقوتوجيدر."

٤٧- ديكه: "سزدن بر اجرت ايسته‌مشسه‌م، او حالده او سزڭ اولسون! بنم اجرتم آنجق اللّهه عائددر. او ايسه، هر شيئه حقّيله شاهددر."

٤٨- ديكه: "شبهه‌سز ربّم، حقّى (اورته‌يه) آتار (پيغمبرلرينه حقّى ايندير). (او،) غيبلرى (بتون كيزليلكلرى) چوق ايى بيلندر."

---

(١) "قريشڭ رؤساسندن (رئيسلرندن) مدقق بر بليغ (دقتلى و كوزل سوزدن آڭلايان بريسى) مشركلر طرفندن، قرآنى ديڭله‌مك ايچون كيتمش. ديڭله‌مش، دونمش، ديمشكه: 'شو كلامڭ اويله بر حلاوتى (طاتليلغى) و طراوتى (تازه‌لگى) واركه، كلام بشره (انسان سوزينه) بڭزه‌مز. بن شاعرلرى، كاهنلرى بيلييورم. بو اونلرڭ هيچ سوزلرينه بڭزه‌مز. اولسه اولسه اتباعمزى (بزه اويانلرى) قانديرمق ايچون، سحر ديمه‌لى يز!' ايشته قرآن حكيمڭ اڭ معند (عنادجى) دوشمانلرى بيله فصاحتندن (آچيق و كوزل افاده‌سندن) حيران اولويورلر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ١٣)

(٢) "بو كائناتى بر منتظم شهر و بر مكمّل آپارتمان و مسافرخانه و بر معجزاتلى كتاب و قرآن حكمنه كتيروب هيئت مجموعه‌سندن (تمامندن) تا بر ذرّه‌يه قدر بتون مخلوقات طبقه‌لرينى و دائره‌لرينى و طائفه‌لرينى ميزان علم و نظام حكمتله (علمڭ أولچوسى و حكمتڭ دوزنيله) قبضه‌سنه (ألنه) آلان، تصرّف ايدن و قدرتى ايچنده رحمتنى كوسترن و ربوبيت مطلقه‌سى (هرشيئى تربيه و اداره ايتمسى) ايچون ده موجوديتنى (وارلغنى) و وحدانيتنى (برلگنى) كونش و كوندوز كبى بيلديروب طانيتان و بيلديروب طانيتمه‌سنه مقابل (قارشيلق)، ايمانله طانيمه‌يى و سوديرمه‌سنه مقابل، عبوديتله (قوللقله) مقابله ايتمه‌يى و احسانلرينه مقابل، شكر و حمد ايتمه‌يى ايسته‌ين بويله بر رحمن رحيمى طانيمايان و عبوديتله اونى سومه‌يه چاليشمايان، بلكه انكار ايله اوڭا بر نوع عداوت (دوشمانلق) طاشييان انسان صورتنده‌كى شيطانلر، برر كوچك نمرود و برر كوچك فرعون حكمنده نهايتسز بر عذابه البته مستحق اولورلر." (شعاعلر، ١٥نجى شعاع، ٥٦٩)

٤٩- دیكه: "حق كلدی؛ آرتق باطل نه (بر شی) اورته‌یه چیقارابیلیر، نه ده كری كتیره‌بیلیر."

٥٠- دیكه: "اگر ضلالته دوشرسه‌م، او تقدیرده آنجق كندی علیهمه صاپمش اولورم. اما هدایته ایرمش ایسه‌م، آرتق (بوده) ربّمك بڭا وحی ایتدیگی (قرآن) سایه‌سنده‌در." شبهه‌سزكه او، (حقّیله ایشیتن) سمیع، (هرشیئه چوق یاقین اولان) قریبدر.

٥١- (ای رسولم!) حالبوكه (اونلری محشر كونی) دهشته دوشدكلری زمان بر كورسه‌ڭ؛ آرتق (اونلر ایچون) قاچیش یوقدر، چونكه (اونلر) یاقین بر یردن یاقه‌لانمشلردر.

٥٢- آرتق (ایش ایشدن كچدكدن صوڭره): "اوڭا (محمّده) ایمان ایتدك" دیمشلردر. فقط اوزاق بر یردن (آخرت عالمندن، دنیاده اولمسی كركن ایمانی) ألده ایتمك، اونلر ایچون ناصل (ممكن) اولور؟

٥٣- حالبوكه داها أوڭجه اونی كرچكدن انكار ایتمشلردی. و اوزاق بر یردن غیبه (طاش) آتییور (بیلمه‌دن ایلری كری قونوشییور)لردی.

٥٤- آرتق، اونلرله جانلرینڭ چكمكده اولدقلری شیلر آراسنه انكل قونولمشدر. نیته‌كیم داها أوڭجه بڭزرلرینه ده بویله یاپیلمشدی. چونكه اونلر، (كندیلرینه) قوشقو ویرن بر شبهه ایچنده ایدیلر.

٣٥- فاطر سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٤٥ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهڭ اسمیله

١- حمد، كوكلرڭ و یرڭ فاطری (یاراتیجیسی)، ملكلری ایكیشر، أوچر، دردر قناتلی ایلچیلر یاپان اللّٰهه مخصوصدر.[1] (او، مخلوقاتی) یاراتمه ده (مادةً ویا معناً، كیمه) نه دیلرسه آرتدیریر. شبهه‌سزكه اللّٰه، هر شیئه حقّیله كوجی یتندر.

٢- اللّٰه انسانلره رحمتدن نه آچارسه، آرتق اونی طوتاجق كیمسه یوقدر. و نه‌یی طوتارسه، اوندن صوڭره ده اونی صالیویره‌جك كیمسه یوقدر. چونكه او، (قدرتی دائما أوستون كلن) عزیز، (هر ایشی حكمتلی اولان) حكیمدر.

٣- ای انسانلر! اللّٰهڭ، أوزریڭزده‌كی نعمتنی خاطرلایڭ! اللّٰهدن باشقه سزی كوكدن و یردن رزقلاندیراجق بر یاراتیجیمی وار؟[2] اوندن باشقه آله یوقدر. اویله ایسه (توحیددن شركه) ناصل چوریلییورسڭز؟

---

(١) "حمد و ثنا (هر تورلی أوگكو)، مدح و منت اوڭا مخصوصدر، اوڭا لایقدر. دیمك نعمتلر اونڭدر و اونڭ خزینه‌سندن چیقار. خزینه ایسه، دائمیدر. ایشته شو كلمه، شویله مژده ویروب دیيوركه: ای انسان! نعمتڭ زوالندن (بیتمه‌سندن) الم چكمه! چونكه رحمت خزینه‌سی توكنمز. و لذّتڭ زوالنی دوشونوب، او المدن فریاد ایتمه! چونكه او نعمت میوه‌سی، بر رحمت بی نهایه‌نڭ ثمره‌سیدر (توكنمز بر رحمتڭ میوه‌سیدر). آغاجی باقیدر (ئولومسزدر). میوه كیتسه ده یرینه كلن وار. نعمتڭ لذّتی ایچنده، او لذّتدن یوز درجه داها زیاده لذّتلی بر التفات رحمتی حمد ایله دوشونوب، لذّتی بردن یوز درجه یاپابیلیرسڭ." (عصای موسی، ١٠نجی حجّت ایمانیه، ١٨٦-١٨٧)

(٢) "جناب حقّڭ انسانه ویردیگی نعمتلر، ایستر آفاقی (طیش عالمده) اولسون ایستر انفسی (ایچ عالمنده) اولسون، بعض شرائط آلتنده انسانه كلیر. وصول بولور (اولاشیر). مثلا ضیا (ایشیق)، هوا، غدا، صوت، صدا كبی نعمتلردن انسانڭ استفاده ایده‌بیلمسی، آنجق كوز، قولاق، آغیز، بورن كبی وسائطڭ (واسطه‌لرڭ) آچیلمسیله اولور. بو وسائط اللّٰهڭ خلق وایجادیله (یاراتمه‌سیله) اولور. انسانڭ كسب واختیارنده (قزانمه‌سنده و دیله‌مه‌سنده) اولان، یالڭز او وسائطی آچمقدر. بناءً علیه او نعمتلری یولده بولمش كبی، صاحبسز، حسابسز اولدیغنی ظن ایتمه! او نعمتلر آنجق منعم حقیقینڭ (نعمتی حقیقتده ویرنڭ) قصدی ایله كلیر. انسان ده اختیاریله آلیر. صوڭره احتیاجه كوره انعام ایدنڭ (نعمت ویرنڭ) اراده‌سیله بدننده انتشار ایدر (یاییلیر)." (مثنوئ نوریه، حباب، ٨٠)

٤- (حبيبم، يا محمّد!) اگر سنى يالانلايورلرسه، شبهه‌سزكه سندن أوڭجه‌كى پيغمبرلر ده يالانلانمشدى. حالبوكه (بتون) ايشلر آنجق اللّهه دونديريلير.

٥- اى انسانلر! محقّقكه اللّهڭ وعدى حقدر. اويله ايسه دنيا حياتى صاقين سزى آلداتماسين! و صاقين او چوق آلداتيجى (شيطان)، سزى (عصيانه سوروكلركن) الله ايله (اونڭ عفوينه كووندير مكله) قاندير ماسين!

٦- شبهه‌سزكه شيطان سزه دوشماندر؛ اويله ايسه (سز ده) اونى (كنديڭزه) دوشمان ايدينڭ! (او،) كندى طرفدارلرينى آنجق آلولى آتش اهلندن اولسونلر دييه چاغيرر.

٧- او كيمسه‌لركه انكار ايتديلر، اونلر ايچون (پك) شدّتلى بر عذاب واردر. و او كيمسه‌لركه ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ديلر، اونلر ايچون بر مغفرت و (پك) بيوك بر مكافات واردر.

٨- كوتو عملى كنديسنه سوسلى كوستريلوب ده اونى كوزل كورن كيمسه، (كوتولگى هيچ ايسته‌مه‌ين كيمسه) كبيميدر؟ آرتق شبهه يوقكه الله، ديله‌ديگنى (كفرنده‌كى عنادى سببيله) ضلالته آتار، ديله‌ديگنى ده (حكمتنه بناءً، كندى لطفندن) هدايته ايرديرر. اويله ايسه (ايمان ايتمييورلر دييه) نفسڭ اونلره حسرتلرله (أوزونتويله توكنوب) كيتمه‌سين! محقّقكه الله، (اونلر) نه ياپييورلرسه حقّيله بيلندر.

٩- و الله او (ربّڭز)دركه، بلوطلرى همن حركته كچيرن روزكارلرى كوندردى. صوڭره اونى (او بلوطلرى) ئولو بر بلده‌يه سوق ايتمشزدر ده، اونڭله او يره ئولومندن صوڭره حيات ويرمشزدر. ايشته (ئولدكدن صوڭره) ديريلمه ده بويله‌در!

١٠- كيم عزّت (شان و شرف) ايسته‌يورسه، او حالده (بيلسينكه)، عزّت تماميله اللّهڭدر. كوزل سوز اوڭا يوكسلير؛ صالح عمل ده اونى (او كوزل سوزى) يوكسلتير.[١] كوتولكلرله طوزاق قورانلره كلنجه، اونلر ايچون (پك) شدّتلى بر عذاب واردر. ايشته اونلرڭ طوزاغى يوقمى، (بالعكس) كنديسى طارمه طاغين اولور.

١١- الله ايسه سزى بر طوپراقدن، صوڭره بر نطفه‌دن (حقير بر طامله صودن سوزولمش بر خلاصه‌دن) ياراتمش، صوڭره ده سزى (اركك و ديشى) چفتلر قيلمشدر. فقط اونڭ علمى اولمادن هيچ بر ديشى، نه حامله قالير، نه ده طوغورور. كندينه عمر ويريلن بر كيمسه‌يه (داها چوق) عمر ويريلمسى ده، اونڭ عمرندن قيصالتيلمسى ده آنجق بر كتابده‌در (لوح محفوظده يازيليدر). شبهه‌سزكه بو، اللّهه كوره پك قولايدر.

---

(١) "هوا عنصرينڭ يوكسك و اهمّيتلى وظيفه‌سى اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ [كوزل سوز اوڭا يوكسلير] آيتنڭ سرّيله، كوزل و معنيدار (معنالى) و ايمانى و حقيقتلى كلمه‌لرڭ قلم قدرڭ استنساخيله (چوغالتمه‌سيله) و اذن الٓهى ايله انتشار ايتمه‌سيله (ياييلمه‌سيله) بتون كرهٔ هواده‌كى ملائكه و روحانيلره ايشيتديرمك و عرش اعظم طرفنه سوق ايتمك ايچون قدرت الٓهيه قلمنڭ متبدّل (دگيشه‌بيلن) بر صحيفه‌سى اولمقدر. مادام هوانڭ قدسى وظيفه‌سنڭ، حكمت خلقتنڭ (ياراتيليش حكمتنڭ) اڭ مهمى بودر. و روى زمينى (ير يوزينى) راديولر واسطه‌سيله بر تك منزل (ير) حكمنه كتيروب نوع بشره (انسان نوعنه) پك بيوك بر نعمت الٓهيه اولمقدر.

البته و البته بشر، بو پك بويوك نعمته قارشى بر عمومى شكر اولارق، او راديولرى هرشيدن اوّل كلمات طيبه (تميز سوزلر) اولان كلام اللّهڭ (اللّه كلامنڭ)، باشده قرآن حكيم و حقيقتلرى و ايمانڭ و كوزل اخلاقلرڭ درسلرى و بشرڭ لزوملى و ضرورى منفعتلرينه دائر كلماتلرى اولمليكه او نعمته شكر اولسون. يوقسه نعمت بويله شكر كورمزسه، بشره ضررلى دوشر." (امرطاغ لاحقه‌سى-٢، ٨٨)

١٢- و ايكى دڭز بر اولماز. بو طاتليدر، صوسزلغى كيدريجيدر، ايچمسى قولايدر؛ شو ده طوزليدر، آجيدر (ايچيلمز)! بونڭله برابر هر برندن تازه بر أت (باليق) ييرسڭز و (اينجى، مرجان كبى) كنديسنى طاقيناجغڭز بر زينت (اشياسى) چيقاريرسڭز. آيريجه كميلرى اونده صويى يارا يارا كيدن واسطه‌لر اولارق كورورسڭكه اونڭ لطفندن (رزقڭزى) آراياسڭز. و تاكه شكر ايده‌سڭز.

١٣- (او،) كيجه‌يى كوندوزه قاتار، كوندوزى ده كيجه‌يه قاتار؛ هم كونشى و آيى (امرينه) بويون اگديرمشدر. هر برى بليرلى بر وقته قدر (يورونكه‌سنده) آقار كيدر. ايشته ربّڭز اولان الله، بودر (بو نعمتلرى ويرندر). ملك اونڭدر. اوندن باشقه (كنديسنه) يالوارمقده اولدقلريڭزى ايسه، بر چكردك زارينه بيله صاحب اولامازلر!

١٤- اگر اونلره يالوارسه‌ڭز، سزڭ دعاڭزى ايشيته‌مزلر. ايشيتسه‌لر بيله سزه جواب ويره‌مزلر. حالبوكه قيامت كونى، سزڭ (اونلرى اللّٰهه) اورتاق قوشمه‌ڭزى انكار ايدرلر. و (هيچ كيمسه) سڭا، هرشيدن خبردار اولان (الله) كبى خبر ويره‌مز.

١٥- اى انسانلر! سز اللّٰهه محتاج كيمسه‌لرسڭز.[1] حالبوكه غنى (هيچ بر شيئه محتاج اولماييان)، حميد (حمد ايديلمه‌يه يكانه لايق اولان) آنجق اللّٰهدر.

١٦- اگر ديلرسه سزى كيدرر (هلاك ايدر) ده (يريڭزه) يڭى بر خلق كتيرر.

١٧- و بو، اللّٰهه كوره زور بر شى دگلدر.

١٨- هم هيچ بر كناهكار، باشقه‌سنڭ كناهنى يوكلنمز.[2] آرتق (كناهى) آغير كلن كيمسه اونى طاشيمه‌يه (باشقه‌لرينى) چاغيرسه و (بو چاغيرديغى كيمسه) اقرباسى بيله اولسه، اوندن (او كناهندن) بر شى يوكلنمز. (اى حبيبم!) (سن) آنجق، غياباً (كورمه‌دن) ربلرندن قورقانلرى و نمازى حقّيله أدا ايدنلرى قورقوتورسڭ. آرتق كيم (كناهلردن) تميزلنيرسه، او تقديرده آنجق كندى لهنه تميزلنمش اولور. و (نهايت) دونوش آنجق اللّٰهه‌در.

---

(١) "انسانده‌كى قصور صوڭسز اولديغى كبى، انسانڭ عجزينه و فقرينه و احتياجنه ده نهايت يوقدر. انسانه توديع ايديلن (امانت اولارق ويريلن) آچلق ايله نعمتلرڭ لذّتلرى تبارز ايتديگى (اورته‌يه چيقديغى) كبى، انسانده‌كى قصور ده كمالات سبحانيه‌نڭ (نقصان صفتلردن منزّه اولان اللّٰهڭ مكمّل صفتلرينڭ) درجه‌لرينه برر مرصاددر (كوستريجى واسطه‌در). انسانده‌كى فقر، غناى رحمتڭ (رحمتڭ زنكينلگنڭ) درجه‌لرينه بر مقياسدر (أولچودر). انسانده‌كى عجز، قدرت و كبرياسنه (نهايتسز كوجنه و بيوكلگنه) بر ميزاندر (أولچودر). انسانده‌كى تنوّع حاجات (احتياجلرڭ چشيدليلگى)، انواع نعم و احساناتنه (چشيد چشيد نعمت و احسانلرينه) بر مرديوندر. اويله ايسه انسانڭ فطرتندن (ياراتيليشندن) غايه عبوديتدر (قوللق ايتمكدر). عبوديت ايسه، دركاه عزّتنه قصورلرينى أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ [اللّٰهدن مغفرت ديلرم] و سُبْحَانَ اللّٰهِ [الله (هر تورلى نقصانلقدن) منزّهدر] ايله اعلان ايتمكدر." (مثنوئ نوريه، شمه، ١٩٩)

(٢) "عين عدالت (عدالتڭ تا كنديسى) اولان بو سماوى و قدسى وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرٰى [هيچ بر كناهكار، باشقه‌سنڭ كناهنى يوكلنمز] نصّ قطعيسيله (قطعى و آچيق حكميله) قرآنڭ بر قانون اساسيسى (تمل قانونى) محبّت و اخوّت حقيقه‌يى (حقيقى سوكى و قرداشلگى) تأمين ايدن و بو ملّت اسلاميه‌يى و مملكتى بيوك تهلكه‌دن قورتاران بو قانون اساسيكه: 'بريسنڭ خطاسيله باشقه‌سى مسئول اولاماز. قرداشى ده اولسه، عشيرتى و طائفه‌سى ده اولسه، پارتيسى ده اولسه او جنايته شريك (اورتاق) صاييلماز. اولسه اولسه او جنايته بر نوع طرفكيرلكله يالڭز معنوى كناهكار اولوب آخرتده مسئول اولور؛ دنياده دگل." (امرطاغ لاحقه‌سى-٢، ١١٠)

آيريجه باقيڭز؛ (مكتوبات، ٢٢نجى مكتوب، ٩٢)

١٩- ٢٠- ٢١- كورله كورن (كافر ايله مؤمن)؛ قراڭلقلرله نور (باطل ايله حق)؛ كولكه ايله صيجاقلق (جنّت ايله جهنّم) بر اولماز.

٢٢- ديريلرله ئولولر ده بر اولماز. شبهه‌سزكه الله (قرآنڭ حقيقتنى حكمتنه بناءً) ديله‌ديگى كيمسه‌يه ايشيتديرر (ده اونلره هدايت ايدر). يوقسه سن قبرلرده بولونانلره (معناً ئولمش اولانلره) ايشيتديره‌جك بر كيمسه دگلسڭ![1]

٢٣- سن ساده‌جه بر قورقوتوجيسڭ.

٢٤- محقّقكه بز سنى، بر مژده‌له‌ييجى و بر قورقوتوجى اولارق حق ايله كوندردك. و هيچ بر امّت يوقدركه، ايچلرنده بر قورقوتوجى كلوب كچمش اولماسين.

٢٥- بونڭله برابر سنى يالانلايورلرسه، (بيلكه) شبهه‌سز اونلردن أوڭجه‌كيلر ده يالانلامشدى. (حالبوكه) پيغمبرلرى اونلره معجزه‌لر، صحيفه‌لر و نور صاچان كتاب كتيرمشدى.

٢٦- صوڭره انكار ايدنلرى ياقه‌لاييويردم؛ آرتق بنى انكار ايتمك ناصل ايمش (كورديلر)!

٢٧- كورمدڭمى، محقّقكه الله كوكدن بر صو ايندير دى. بويله‌جه اونڭله رنكلرى مختلف محصوللر چيقاردق.[2] طاغلردن ده بياض، قيرميزى، رنكلرى فرقلى و سيم‌سياه يوللر (ياپدق).

٢٨- انسانلردن، (ير يوزنده‌كى) حركتلى جانليلردن و صاغمال حيوانلردن ده بويله رنكلرى مختلف اولانلر واردر. قوللرى ايچنده اللّهدن آنجق عالملر قورقار. محقّقكه الله، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيز، (چوق باغيشلايان) غفوردر.

٢٩- طوغريسى اللّهڭ كتابنى اوقويانلر، نمازى حقّيله أدا ايدنلر و كنديلرينى رزقلانديرديغمز شيلردن (الله يولنده) كيزليجه و آچيقجه صرف ايدنلر اصلا ضرر ايتمه‌يه‌جك بر تجارت اومارلر.

٣٠- تاكه (الله)، اونلره مكافاتلرينى تام اولارق ويرسين و لطفندن اونلره (داها ده) آرتديرسين! چونكه او، (چوق باغيشلايان) غفور، (قوللرينڭ مكافاتنى فضله‌سيله ويرن) شكوردر.[3]

---

(١) باقيڭز؛ (صحيفه ٤٠٩، حاشيه ١)

(٢) "شو باغستان عالم (كائنات باغچه‌سى) ايچنده‌كى كرهٔ ارضه (دنيايه) باقييورز، كورويورزكه: بر باغچه شكلنده رنكارنك يوز بيڭلر سوسلى چيچكلى نباتات (بيتكيلر) طائفه‌لرى اونده سريلمش و چشيد چشيد يوز بيڭلر انواع حيوانات (حيوان نوعلرى) اونده سرپيلمشدر.

ايشته شو زمين باغچه‌سنده بتون او سوسلى نباتات و زينتلى (سوسلى) حيوانات، منتظم صورتلريله و موزون (أولچولى) شكللريله اعلان ايدييورلركه: بز، بر تك صانع حكيمڭ (حكمتلى صنعتكارڭ) صنعتندن برر معجزه‌سى، برر خارقه‌سى‌يز و وحدانيتڭ (اللّهڭ برلگنڭ) برر دلّالى (اعلانجيسى)، برر شاهدى‌يز." (مكتوبات، ٢٠نجى مكتوب، ٦٧)

(٣) "بو عالمڭ متصرّفنڭ (كائناتده تصرّف ايدوب حكم ايدنڭ) مادام نهايتسز بويله بر كرمى (جومردلگى)، نهايتسز بويله بر رحمتى، نهايتسز اويله بر جلال و عزّتى واردر. نهايتسز جلال و عزّت (اللّهڭ نهايتسز بويوكلك و قهر و يوكسك شرفليلك صفتلرى)، ادبسزلرڭ تأديبنى (ادبلنديريلمه‌سنى) ايستر. نهايتسز كرم، نهايتسز اكرام ايستر، نهايتسز رحمت؛ كندينه لايق احسان ايستر. حالبوكه بو فانى دنياده و قيصه عمرده، دڭزدن بر طامله كبى ميليونلر جزؤدن آنجق بر جزئى يرلشير و تجلّى ايدر (كورونور). ديمك او كرمه لايق و او رحمته شايسته (اويغون) بر دار سعادت (سعادت يوردى) اولاجقدر. يوقسه كوندوزى ايشيغيله طولديران كونشڭ وجودينى (وارلغنى) انكار ايتمك كبى، بو كورونن رحمتڭ وجودينى انكار ايتمك لازم كلير." (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ١٨)

٣١- (ای رسولم!) سڭا وحی ایتدیگمز کتاب، کندیسندن أوڭجه‌کیلری تصدیق ایدیجی اولمق أوزره کرچکدن او حق اولان قرآندر. شبهه‌سزکه الله، قوللرندن البته حقّیله خبردادر، (اونلری) حقّیله کورندر.

٣٢- صوڭره او کتابی، قوللریمزدن سچدیگمز کیمسه‌لره (سنڭ امّتڭه) میراث ویردك. آرتق اونلردن نفسنه ظلم ایدن ده وار، ایچلرندن مقتصد (اورته یولده کیدن) ده وار. بر ده اونلردن اللّهڭ اذنیله خیرلرده أوڭه کچن وار.[١] ایشته بیوك لطف بودر!

٣٣- (اونلرڭ مکافاتی) عدن جنّتلریدر؛ اورایه کیره‌جکلر؛ اوراده آلتوندن بیله‌زیکلر و اینجیلر طاقیناجقلر. اوراده البسه‌لری ده اپیکدر.[٢]

٣٤- صوڭنده (جنّته کیرنجه) دیرلرکه: "بزدن أوزونتویی کیدرن اللّهه حمد اولسون! شبهه‌سزکه ربّمز، کرچکدن (چوق باغیشلایان) غفور، (مکافاتمزی فضله‌سیله ویرن) شکوردر."

٣٥- "او (ربّ)که، لطفندن بزی (اصل) اوتورولاجق یورده (جنّته) یرلشدیردی. (آرتق) اوراده بزه نه بر یورغونلق طوقونور، نه ده اوراده بزه بر اوصانچ طوقونور."

٣٦- حالبوکه انکار ایدنلره کلنجه، اونلر ایچون جهنّم آتشی واردر. اونلره نه (ئولومله) حکم ویریلیرکه ئولسونلر (ده قورتولسونلر)، نه ده اونلردن (جهنّم آتشنڭ) عذابی برآز اولسون خفیفلتیلیر. ایشته هر آزیلی کافری بویله جزالاندیریرز!

٣٧- اونلر اوراده شویله فریاد ایدرلر: "ربّمز! بزی (بو جهنّمدن) چیقارکه (دنیاده) ایشله‌مکده اولدیغمز (کناهلر)دن باشقه، صالح بر عمل ایشله‌یه‌لم!" (اونلره:) "سزی، عبرت آلاجق بر کیمسه‌نڭ، کندیسنده عبرت آلاجغی (بر سوره) قدر یاشاتمادقمی؟ سزه (بو کونڭ دهشتندن خبر ویرن) قورقوتوجی ده کلدی. اویله ایسه طادڭ (عذابی)! آرتق ظالملر ایچون هیچ بر یاردیمجی یوقدر" (دینیلیر).[٣]

٣٨- محقّقکه الله، کوکلرڭ و یرڭ غیبنی (بتون کیزلیلکلرینی) بیلندر. طوغریسی او، سینه‌لرڭ ایچنده اولانی (دخی) حقّیله بیلیجیدر.

---

(١) بوراده کچن ظالم، مقتصد و سابقون ایچون فرقلی ایضاحلر یاپیلمشدر. ظالم: کناهلری آغیر باصان، ایچی طیشندن ده کوتو اولان، بیوك کناهلری اولان، اصحاب مشئمه (عمل دفتری صول ألنه ویریلنلر)در. مقتصد: کناهلری و ثوابی دنك اولان، ایچی طیشی بر اولان، کوچك کناهلری اولان، اصحاب مَیمنه (عمل دفتری صاغ النه ویریلنلر)در. سابقون ایسه: الله قاتنده الڭ أوڭده بولونان مقرّب قوللردر. (رازی، جـ. ٢٦/١٣، ٢٦)

(٢) "اهل جنّت اولان بر انسان، جنّتڭ هر نوعندن هر وقت استفاده ایتمك، البته آرزو ایدر. جنّتڭ غایت مختلف انواع محاسنی (چوق چشیدلی کوزللکلری) وار. هر وقت بتون جنّتڭ انواعیله مباشرت (تماس) ایدر. اویله ایسه جنّتڭ محاسننڭ نمونه‌لرینی، کوچك بر مقیاسده (أولچوده) کندینه و حوریلرینه کیدیرر. کندیسی و حوریلری برر کوچك جنّت حکمنه کچر. (...) اهل جنّت اولان بر انسان، خصوصاً بتون دویغولریله و جهازات معنویه‌سیله (معنوی جهازلریله) عبودیت (قوللق) ایتمش و جنّتڭ لذائذینه (لذّتلرینه) استحقاق کسب ایتمش (حق قزانمش) ایسه، هر بر دویغوسنی ممنون ایده‌جك، هر بر جهازاتنی اوخشایاجق، هر بر لطائفنی (روحنده‌کی دویغولرینی) ذوقلندیره‌جك بر طرزده؛ جنّتڭ هر بر نوعندن برر محاسننی کوستره‌جك بر طرز لباسی (البسه‌یی)، کندیلرینه و حوریلرینه رحمت الٰهیه طرفندن کییدیریله‌جك." (مکتوبات، ٢٨نجی مکتوب، ٢٣٦)

(٣) "کفر أوزرینه ئولن بر کافر، ابدی بر عمر ایله یاشایاجق اولورسه، او غیر متناهی (صوڭسز) عمرینی بهمه‌حال (هر حال و کارده) کفر ایله کچیره‌جگی شبهه‌سزدر. چونکه کافرڭ جوهر روحی بوزولمشدر. بو اعتبارله، او بوزولمش اولان قلبڭ غیر متناهی (صوڭسز) بر جنایته استعدادی (قابلیتی ده) واردر. بناءً علیه ابدی جزاسی، عدالته مخالف (ضد) دگلدر." (اشارات الاعجاز، ٧٤)

٣٩- او (ربّڭز)، سزى ير يوزنده خليفه‌لر قيلاندر.[١] آرتق كيم انكار ايدرسه، او تقديرده اونڭ انكارى كندى عليهنه‌در. چونكه اونلرڭ كفرى، ربلرى قاتنده او كافرلره غضبدن باشقه بر شى آرتيرماز، و اونلرڭ كفرى، او كافرلره زياندن باشقه بر شى (ده) آرتيرماز.

٤٠- ديكه: "سويله‌يڭ بڭا! اللّهى بيراقوب ده (اوڭا شرك قوشارق كنديلرينه) يالوارمقده اولديغڭز اورتاقلريڭز، يردن نه‌يي ياراتديلر، بڭا كوسترڭ! يوقسه اونلر ايچون، كوكلرده (الله ايله سوزلشدكلرى) بر اورتاقلقمى وار؟ يوقسه كنديلرينه بر كتاب ويرمشز ده اونلر اوندن بر دليل أوزرنده‌ميدرلر؟" خير! او ظالملر بربرلرينه، آلداتمه‌دن باشقه بر شى وعد ايتمييور.

٤١- محقّقكه الله، كوكلرى و يرى بيقيلير‌لر دييه (قدرتى ايله) طوتيور. آند اولسونكه اگر بيقيلسه‌لر، اوندن صوڭره هيچ كيمسه او ايكيسنى طوتاماز.[٢] طوغريسى او، (كافرلرڭ جزالانديريلمه‌سنده عجله ايتمه‌ين) حليم، (چوق باغيشلايان) غفوردر.

٤٢- و (او مشركلر) اگر كنديلرينه كرچكدن بر قورقوتوجى (پيغمبر) كليرسه، او امّتلرڭ هر برندن، البته داها طوغرى يولده اولاجقلرينه دائر بتون كوچلريله اللّهه يمين ايتديلر. فقط كنديلرينه بر قورقوتوجى كلنجه، (بو) اونلره نفرتدن باشقه بر شى آرتديرمدى.

٤٣- (بو ده) ير يوزنده بيوكلك طاسلامقدن و كوتو طوزاق قورمقدن (طولاييدر). حالبوكه كوتو طوزاق، آنجق صاحبنه طولانير. او حالده (بونلر)، أوڭجه كيلره تطبيق ايديلن (الٰهى) قانوندن باشقه‌سنيمى بكله‌يورلر؟ اللّهڭ قانوننده ايسه اصلا بر دگيشمه بولامازسڭ! و اللّهڭ قانوننده اصلا بر صاپمه بولامازسڭ (حق ايدنه او عذاب، مطلقا كلير)!

٤٤- (بونلر) ير يوزنده هيچ طولاشمديلرميكه، كنديلرندن أوڭجه كيلرڭ عاقبتى ناصل اولمش، باقسينلر! حالبوكه (اونلر) كنديلرندن قوّتجه داها شدّتلى ايديلر. نه كوكلرده، نه ده يرده هيچ بر شيئڭ اللّهى عاجز بيراقمسى ممكن دگلدر. شبهه‌سزكه او، (هرشيئى بيلن) عليم، (هرشيئه كوجى يتن) قديردر.

---

(١) "جناب حقّڭ ارضنده (ير يوزنده) بشرڭ (انسانڭ) خليفه اولمسى، اللّهڭ حكملرينى اجرا (اويغولامه) و قانونلرينى تطبيق ايتمسى ايچوندر. بو ايسه، تام بر علمه متوقّفدر (باغليدر)." (اشارات الاعجاز، ٢٥٨)

"انسان مالكڭ كمالاتنه (ملك صاحبنڭ مكمّللگنه) دلالت ايدن عالمڭ حسننى (كوزللگنى) كورويور، و كنديسنه بشيك اولارق ياراتيلان كرهٔ ارضده ايسته‌ديگى كبى تصرّف ايدن بر خليفه‌در. حتى سماى دنياده (كوك يوزنده) دخى عقليله چاليشييور و كوچكلگيله و ضعفيتيله برابر خارقه تصرّفات عجيبه‌سيله (شاشيلاجق ايشلريله) اشرف مخلوقات (ياراتيلمشلرڭ اڭ شرفليسى) عنوانينى آلمشدر. و ألنده جزء اختيارى (جزئى اراده) بولونديغندن، بتون اسباب (سببلر) ايچريسنده اڭ كنيش بر صلاحيت صاحبيدر." (مثنوئ نوريه، حبّه، ١٢٠)

(٢) "بو كائناتڭ خالق ذوالجلالى (جلال صاحبى ياراتيجيسى)، قيّومدر. يعنى بذاته قائمدر (كندى ذاتيله واردر)، دائمدر (دواملیدر)، باقيدر. بتون اشيا اونڭله قائمدر، دوام ايدر و وجودده (وارلقده) قالير، بقا بولور. اگر بر دقيقه‌جق اولسون او نسبت قيّوميت (قيّوم اسمنڭ وارلقلرله علاقه‌سى) كسيلسه، كائنات محو اولور." (لمعلر، ٣٠نجى لمعه، ٤٠١)

٤٥- اگر الله، انسانلرى قزاندقلرى (كناهلر) يوزندن (همن) جزالانديراجق اولسه‌يدى، (يرڭ) يوزنده حركت ايدن هيچ بر جانلى بيراقمازدى! فقط اونلرى (اونلرڭ جزاسنى) بليرلى بر وقته قدر تأخير ايدر. نهايت اجللرى كلديگى زمان، آرتق طوغريسى الله قوللرينى (و اونلرڭ عمللرينى) حقّيله كورندر.

٣٦- يس سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٨٣ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله

١- يا، سين.[١]

٢- حكمتلى قرآنه يمين اولسون!

٣- شبهه‌سزكه سن، البته پيغمبرلردنسڭ.[٢]

٤- طوس طوغرى بر يول أوزرنده(سڭ).[٣]

٥- (بو قرآن) (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيز، (چوق مرحمتلى) رحيم اولان اللّهڭ تنزيليدر (پارچه پارچه اينديرمسيدر).

٦- تاكه، (فترت دورنده) بابالرى قورقوتولمامش، كنديلرى ده غفلت ايچنده (قالمش) كيمسه‌لر اولان بر قومى قورقوتاسڭ!

٧- جالملر حقّى ايچون، اونلرڭ چوغنڭ أوزرينه (عذاب خصوصنده‌كى) سوز حق اولمشدر؛ آرتق اونلر (كفرلرنده‌كى عنادلرى سببيله) ايمان ايتمزلر.

٨- محقّقكه بز اونلرڭ بويونلرينه حلقه‌لر كچيردك؛ اويله‌كه او (دمير حلقه‌لر) چگه‌لرينه قدر (طايانمشدر)؛ بو يوزدن اونلر باشلرى يوقارى قالقيق كيمسه‌لردر.

٩- (عصيانلرنده‌كى اصرارلرى يوزندن) أوگلرندن بر سد، آرقه‌لرندن ده بر سد چكدك ده اونلرى (اونلرڭ كوزلرينى) پرده‌له‌دك؛ آرتق اونلر كورمزلر.

١٠- (حبيبم، يا محمّد!) اونلرى قورقوتسه‌ڭ ده، قورقوتماسه‌ڭ ده اونلر ايچون بردر؛ ايمان ايتمزلر.

١١- (سن،) آنجق ذكره (قرآنه) تابع اولان و غياباً (كورمديگى حالده) رحماندن قورقان كيمسه‌يى قورقوتابيليرسڭ! ايشته اونى بر مغفرت و كوزل بر مكافاتله (جنّتله) مژده‌له!

١٢- شبهه يوقكه ئولولرى آنجق بز ديريلتيرز! هم أوگجه‌دن ايشله‌دكلرى عمللرينى و (كريده بيراقدقلرى) اثرلرينى يازارز. و (اولمش، اولاجق) هر شيئى آپ آچيق بيان ايدن بر كتابده (لوح محفوظده) قيد ايتمشزدر.

---

(١) باقيڭز؛ (بقره سوره‌سى، صحيفه ١، حاشيه ١)

يا، سين، "اى انسان!" ديمكدركه، مرادڭ رسول اكرم (ع‌ص‌م) اولديغى بيلديريلمكده‌در. بو سوره، فضيلتنه بناءً و اونى اوقويانلرڭ قلبنى نورلانديرديغى ايچون 'قرآنڭ قلبى' ديه اسملنديريلمشدر. (نسفى، ج. ٤، ٥)

(٢) "شو قسم (يمين) اشارت ايدركه، رسالتڭ حجّتى (دليلى) او درجه يقينى (قطعى) و حقدركه، حقّانيتده (طوغريلقده) مقام تعظيم و حرمته (بيوكله‌يوب حرمت كوستريله‌جك بر مقامه) چيقمشكه، اونڭله قسم ايديلييور. ايشته شو اشارت ايله دير: 'سن رسولسڭ. چونكه سنڭ الڭده قرآن وار'. قرآن ايسه، حقدر و حقّڭ كلاميدر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ١٦-١٧)

(٣) "رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام، خلقتاً (ياراتيليش اولارق) اڭ معتدل (اورته حاللى) بر وضعيتده و اڭ مكمّل بر صورتده خلق ايديلديگندن (ياراتيلديغندن)، حركات و سكناتى (سكونتى)، اعتدال و استقامت أوزرينه كيتمشدر. سير سنيه‌سى (ياشاديغى يوكسك اخلاقى)، قطعى بر صورتده كوستركه، هر حركتنده استقامت و اعتدال أوزرينه كيتمش، افراط و تفريطدن (آشيرى ايلرى كيتمك و آشيرى كرى قالمقدن) اجتناب ايتمشدر (قاچينمشدر). أوت رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام، فَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ [امر اولونديغڭ كبى طوس طوغرى اول!] امرينى تماميله امتثال ايتديگى (يرينه كتيرديگى) ايچون، بوتون افعال (فعللر) و اقوال (سوزلر) و احوالنده (حاللرنده) استقامت، قطعى بر صورتده كورونييور." (لمعه‌لر، ١١نجى لمعه، ٦١-٦٢)

١٣- اونلره شو شهر (آنطاكيه) خلقنى مثال كتير! هانى اورايه (عيسينك كوندرديگى) ايلچيلر كلمشدى.

١٤- او وقت اونلره او ايكى ايلچى‌يى كوندرمشدك ده او ايكيسنى يالانلاديلر؛ بونك أوزرينه (اونلرى) أوچنجى (بر ايلچى) ايله تقويه ايتدك ده (اونلر:) "كرچكدن بز سزه كوندريلمش ايلچيلرز" ديديلر.

١٥- (شهر خلقى:) "سز ده آنجق بزم كبى برر انسانسڭز؛ هم رحمن هيچ بر شى اينديرمه‌مشدر؛ سز آنجق يالان سويله‌يورسڭز" ديديلر.

١٦- (ايلچيلر) ديديلركه: "ربمز بيلييوركه، شبهه‌سز بز، كرچكدن سزه كوندريلمش ايلچيلرز."

١٧- "و بزه دوشن، آنجق آپ آچيق بر تبليغدر."

١٨- (شهر خلقى:) "طوغريسى بز، سزك يوزيڭزدن اوغورسزلغه اوغرادق. يمين اولسونكه، اگر (بو سويله‌دكلريڭزدن) واز كچمزسه‌ڭز سزى مطلقا طاشلا(يارق ئولدير)رز و بزدن سزه كرچكدن أللى بر عذاب طوقونور" ديديلر.

١٩- (ايلچيلر:) "اوغورسزلغڭز سزڭله برابردر. سزه نصيحت ويريلديگى ايچونمى (اوغورسزلق صاييورسڭز)؟ خير! سز حدّى آشان بر كيمسه‌لر طوپلولغيسڭز" ديديلر.

٢٠- ديركن شهرك اڭ اوزاق يرندن بر آدم قوشارق كلدى؛ ديديكه: "اى قومم! (بو) ايلچيلره اويك!"(١)

٢١- "سزدن (تبليغلرينه قارشيلق هيچ) بر اجرت ايسته‌مه‌ين (بو) كيمسه‌لره تابع اولك؛ چونكه اونلر هدايته ايرمش كيمسه‌لردر."

٢٢- "هم بن نه‌دن، بنى ياراتانه عبادت ايتمه‌يه‌يم؟ حالبوكه (هپڭز) آنجق اوڭا دونديريله‌جكسڭز."(٢)

٢٣- "هيچ (بن)، اوندن باشقه الهلر ايدينيرمى‌يم؟ اگر رحمن (اولان الله)، بڭا بر ضرر (ويرمك) ايسته‌سه، اونلرك شفاعتى بڭا بر فائده ويرمز و بنى قورتارامازلر."(٣)

٢٤- "شبهه‌سزكه او زمان بن، البته آپ آچيق بر ضلالت ايچنده اولورم."

٢٥- "طوغريسى بن، سزك ربڭزه ايمان ايتدم؛ آرتق بنى ديڭله‌يك!"

٢٦- ٢٧- (قومى ايسه اونى طاشه طوتديلر و ئولديرديلر ده كنديسنه:) "جنّته كير!" دينيلدى. (او ده:) "كشكه ربمك بڭا مغفرت ايتديگنى و بنى اكرام ايديلنلردن قيلديغنى قومم بيلسه‌لردى!" ديدى.

---

(١) بوراده ذكر ايديلن قوشارق كلن ذاتك حبيب النّجّار اولديغنى، تفسيرلرك بر چوغى بيان ايتمكده‌در. قومى اولان آنطاكيه خلقنى اويارمه‌سى أوزرينه شهيد ايديلن بو مبارك انسان، حضرت محمّدك (ع‌ص‌م) وصفلرينى و پيغمبرلكله كوندريله‌جگنى بيلديرمش و كنديسنه ايمان ايتمشدى. (رحمة الله عليه) (جلالين شرحى، ج. ٦، ٢٨٢)

(٢) باقيڭز؛ (صحيفه ١٦٤، حاشيه ١؛ صحيفه ٣٩٧، حاشيه ١)

(٣) "الله بردر. باشقه شيلره مراجعت ايدوب يورولما! اونلره تذلّل ايدوب (أوڭلرنده آلچالوب) منّت چكمه! اونلره تملّق ايدوب (يالتاقلانوب) بويون اگمه! اونلرك آرقه‌سنه دوشوب زحمت چكمه! اونلردن قورقوب تيتره‌مه! چونكه سلطان كائنات بردر، هر شيئك آناختارى اونك ياننده، هرشيك ديزكينى اونك ألنده‌در؛ هر شى اونك امريله حل ايديلير. اونى بولسه‌ك، هر مطلوبڭى (ايسته‌ديگڭى) بولدك؛ حدسز منّتلردن، قورقولردن قورتولدك." (عصاى موسى، ١٠نجى حجّت ايمانيه، ١٨٥)

٢٨- اوندن صوڭره (حَبيبُ النَّجَارڭ ئولديريلمەسنڭ آردندن) اونڭ قومنڭ أوزرينه كوكدن هيچ بر اوردو ايندريرمدك؛ ايندريجى كيمسەلر ده دگلدك.

٢٩- (اونلرڭ جزاسى) سادەجه (قورقونچ) بر سس اولدى؛ اويلەكه اونلر (حيات جهتيله) او آنده سونيويرن كيمسەلر كسيلديلر!

٣٠- يازيقلر اولسون او قوللره! كنديلرينه نه زمان بر پيغمبر كلسه، مطلقا اونڭله آلاى ايدرلردى.

٣١- كورمديلرميكه، كنديلرندن أوڭجه نيجه نسللرى (بويله ظلملرى سببيله) هلاك ايتدك؛ محقّقكه اونلر (بر داها) كنديلرينه دونوب كلمزلر.

٣٢- (اونلر، محشر كونى) هپ برلكده آنجق حضوريمزده حاضر بولونديريلان كيمسەلر اولارق، طوپلاناجق اولانلردر.

٣٣- حالبوكه او ئولو ير يوزى ده (ئولدكدن صوڭره ديريلمه خصوصنده) كنديلرى ايچون بر دليلدر. (بز) اونى ديريلتدك و اوندن دانەلر چيقاردق ده بوندن ييورلر.

٣٤- هم اوراده خرمالقلردن و أوزوم باغلرندن نيجه باغچەلر ياپدق[1] و اوراده كوزەلردن (پيڭارلر) آقيتدق.

٣٥- تاكه اونڭ محصولندن ييسينلر! حالبوكه اونى (او محصولى) أللرى ياپمامشدر. حالا شكر ايتمەيەجكلرمى؟

٣٦- پك منزّهدر او (الله)كه، يرڭ بيتيرمكده اولدقلرندن و (انسانلرڭ) كنديلرندن و بيلەمەيەجكلرى شيلردن (نيجه) چفتلرى، اونلرڭ هپسنى ياراتمشدر.

٣٧- اونلر ايچون (قدرتمزه) بر دليل ده كيجەدر. اوندن كوندوزى صويوب آليرز؛ بر ده باقارسڭكه، اونلر قراڭلقده قاليويرمش كيمسەلر اولورلر.

٣٨- كونش ده كندينه مخصوص بر يورونكه ايچنده آقوب كيدر. بو، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيز، (هرشيئى حقّيله بيلن) عليم اولان اللّٰهڭ تقديريدر.

٣٩- آيه ده (كندى يورونكەسنده بر طاقيم) منزللر تقدير ايتدك؛ نهايت (بر منزلنده ده اگريلمش) أسكى خرما دالى كبى اولمشدر.[2]

٤٠- نه كونشڭ آيه يتيشمسى (اوڭا چارپمسى) كنديسنه (تقدير ايديلن نظامه) لايقدر، نه ده كيجه، كوندوزى كريده بيراقيجيدر. چونكه هر برى (بر اطاعت و هيبت آلتنده آيرى) بر يورونكەده يوزرلر.

---

(١) باقيڭز؛ (صحيفه ٢٦٧، حاشيه ١)

(٢) "أوت قمرڭ (آيڭ) تقديرى و تدويرى (وظيفەلنديريلمسى و دونديريلمسى) و تدبير و تنويرى (آيدينلاتيلمسى) و زمينه وكونشه قارشى غايت دقيق (اينجه) بر حسابله وضعيتلرى، او قدر حيرت فزا (حيرت ويريجى)، او درجه خارقەدركه، اونى اويله تنظيم ايدن و تقدير ايدن بر قديره (صوڭسز قدرت صاحبنه) هيچ بر شى آغير كلمز. 'اونى اويله ياپان، هر شيئى ياپابيلير!' فكرينى، تماشا ايدن (سير ايدن) هر بر ذى شعوره (شعور صاحبنه) درس ويرر.

هم اويله بر طرزده كونشى تعقيب ايديوركه، بر ثانيه قدر يولنى شاشيرمييور، ذرّه قدر وظيفەسندن كرى قالمييور. دقّتله باقانه: سُبْحَانَ مَنْ تَحَيَّرَ فِى صُنْعِهِ الْعُقُولُ [عقللرڭ، صنعتنده حيران قالديغى ذات (اولان الله)، هر تورلى نقصانلقدن) منزّهدر] ديديرتييور. خصوصاً مايسڭ آخرنده (صوڭنده) اولديغى كبى، بعض وقتده اينجه هلال شكلنده ثريّا (طاقيم ييلديزلرينڭ) منزلنه كيرديكى وقت، خرما آغاجنڭ اگيلمش بياض بر دالى صورتنى و ثريّا بر صالقيم صورتنى كوستردیگندن، او يشيل سما پردەسى آرقەسنده، خياله نورانى (نورلى) بويوك بر آغاجڭ وجودينى (وارلغنى) تخيّل (خيال) ايتديرر. كويا او آغاجدن بر دالنڭ بر سيورى اوجى، او پردەيى دلمش، بر صالقيميله برابر باشنى چيقارمش، ثريّا و هلال اولمش و سائر ييلديزلر ده او غيبى (كوروٮمز) آغاجڭ ميوەلرى اولديغنى خياله تلقين ايدر. ايشته كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ [اسكى خرما دالى كبى] تشبيهنڭ (بڭزتمەسنڭ) لطافتنى (كوزللگنى)، بلاغتنى (افادەسندەكى خارقەلغى) كور!" (مكتوبات، ٣نجى مكتوب، ١٢)

٤١- بينه اونلر ايچون (قدرتمزه) بر دليلدركه، كرچكدن بز ذرّيتلريني او طولى كميده طاشيدق.

٤٢- و اونلر ايچون بونك كبى بينه‌جكلرى (داها نيجه) شيلرى (واسطه‌لرى) ياراتدق.

٤٣- حالبوكه ديلرسه‌ك اونلرى صوده بوغارز؛ او زمان نه كنديلرينه امداد ايدن اولور، نه ده اونلر قورتاريليرلر.

٤٤- آنجق طرفمزدن بر رحمت و بر زمانه قدر (دنيادن) فائده‌لنديرمه مستثنا.

٤٥- هم اونلره: "أوڭڭزده‌كيندن و آرقه‌ڭزده‌كيندن (دنيا و آخرت عذابندن) صاقينڭ؛ تاكه مرحمت اولوناسڭز" دينيلديگى زمان (يوز چويررلر).

٤٦- و اونلره نه زمان ربلرينڭ آيتلرندن بر آيت كلسه، مطلقا اوندن يوز چويريجى كيمسه‌لر اولمشلردر.

٤٧- كنديلرينه: "اللّهڭ سزى رزقلانديرديغى شيلردن (سز ده اونڭ يولنده) صرف ايدڭ!" دينيلديگنده ايسه او انكار ايدنلر، ايمان ايدنلره ديديلركه: "الله ديله‌يه‌جك اولسه‌يدى كنديسنى طويوراجغى بر كيمسه‌يى، بزمى طويوراجغز؟ طوغريسى سز آنجق آپ آچيق بر ضلالت ايچنده سڭز."

٤٨- هم، "اگر (ادّعاڭزده) طوغرى كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، بو وعد (ايديلن قيامت) نه زمان؟" دييورلر.

٤٩- اونلر، بربرلريله چكيشوب طورورکن كنديلريني (آنسزين) ياقه‌لاياجق اولان (قورقونچ) بر سسدن (صوره برنجى أوفورولوشدن) باشقه‌سنى بكله‌مييورلر.

٥٠- آرتق (اونلرڭ)، نه بر توصيه‌يه كوچلرى يتر، نه ده عائله‌لرينه دونه‌بيليرلر!

٥١- و صوره (ايكنجى دفعه) أوفورولمشدر ده باقارسڭكه اونلر قبرلرندن (قالقوب) ربلرينه قوشويورلر!

٥٢- ديرلركه: "ايواه بزه! بزى ياتديغمز يردن كيم قالديردى؟ بو، رحمانڭ وعد ايتديگى شيدر؛ ديمك پيغمبرلر طوغرى سويله‌مش!"

٥٣- (او) ساده‌جه (قورقونچ) بر سسدر؛ اونلر همن او آنده حضوريمزده حاضر بولونديريلان كيمسه‌لر اولارق، طوپلاناجق اولانلردر.[1]

٥٤- آرتق او كون هيچ كيمسه (اڭ كوچك) بر حقسزلغه اوغراتيلماز و آنجق ياپمقده اولديغڭزڭ قارشيلغنى كورورسڭز.

---

(١) "بهار موسمنده بر قاچ كون ظرفنده، نوع بشرڭ (انسانلرڭ) عمومندن بيڭ دفعه زياده اولان عموم آغاچلرڭ بتون ياپراقلرى، اوّلكى بهارڭ عينى كبى بردن مكمّل انشا ايديلمه‌لرى و بينه عموم آغاچلرڭ عموم چيچكلرى و ميوه‌لرى و ياپراقلرى، كچن بهارڭ محصولاتى كبى، برق (شيمشك) سرعتنده ايجادلرى (ياراتيلمه‌لرى)، هم او بهارڭ مبدألرى (باشلانغيچلرى) اولان حدسز تخومجقلرڭ، چكردكلرڭ، كوكلرڭ، بردن برابر انتباهلرى (اويانمه‌لرى) و انكشافلرى (بويومه‌لرى) و احيالرى (ديريلتيلمه‌لرى)، هم كميكلردن عبارت اولارق آياقده طوران اموات (ئولولر) كبى بتون آغاچلرڭ جنازه‌لرى بر امر ايله دفعةً (آنيدن) بَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ [ئولدكدن صوڭره ديريلمه]يه مظهريتلرى و نشرلرى.

هم كوچوجك حيوانات طائفه‌لرينڭ حدسز افرادلرينڭ غايت درجه‌ده صنعتلى بر صورتده احيالرى، هم بالخاصّه سينكلر قبيله‌لرينڭ حشرلرى (يگيدن ديريلتيلمه‌لرى) و بالخاصّه دائما يوزلرينى، كوزلرينى و قناتلرينى تميزله‌مكله بزه آبدستى و نظافتى (تميزلگى) اخطار ايدن و يوزيمزى اوخشايان كوزيمزڭ أوڭنده‌كى سينك قبيله‌سنڭ بر سنه‌ده نشر اولان افرادى (چوغالتيلان فردلرى)، بنى آدمڭ (آدم اوغوللرينڭ) آدم زماننده برى كلن عموم افرادندن داها فضله اولديغى حالده، هر بهارده سائر قبيله‌لريله برابر برقاچ كون ظرفنده انشالرى، احيالرى، حشرلرى البته قيامتده اجساد انسانيه‌نڭ (انسان جسدلرينڭ) انشاسنه بر مثال دگل، بلكه بيڭلر مثالدرلر." (شعاعلر، ٢نجى شعاع، ٣٢)

٥٥- شبهه‌سزكه جنّت اهلی، او كون (پك كوزل) بر مشغولیت ایچنده ذوق ایدن كیمسه‌لردر.

٥٦- اونلر و خانملری، (آرتق او كون) كولكه‌لرده تختلر أوزرنده (اوتوروب) یاصلانمش اولانلردر.

٥٧- اونلر ایچون اوراده، میوه‌لر و كندیلری ایچون نه ایسته‌یورلرسه واردر.

٥٨- چوق مرحمتلی ربّدن (اونلره) خطاباً (بر ده) سلام واردر.

٥٩- و (او كون مشركلره ده دینیلیركه): "ای كناهكارلر! بوكون (مؤمنلردن) آیریلڭ!"

٦٠- ٦١- "ای آدم اوغوللری! (بن) سزه: 'شیطانه قوللق ایتمه‌یڭ! چونكه او سزه آپ آچیق بر دوشماندر و بڭا قوللق ایدڭ! بو طوس طوغری بر یولدر' دییه (توصیه ایدرك) عهد ایتمدمی؟"

٦٢- "بویله ایكن، یمین اولسونكه (شیطان)، ایچڭزدن بر چوق نسللری ضلالته سوق ایتمشدر. هیچمی عقل ایردیرمییوردیگز؟"

٦٣- "(ایشته) بو، وعد اولوناكلدیگڭز جهنّمدر!"

٦٤- "انكار ایتمكده اولدیغڭزدن طولایی بوكون كیرڭ اورایه!"

٦٥- او كون اونلرڭ آغیزلرینی مهرلرز ده بزه اللری سویلر و نه‌لر قزانییور ایدیسه‌لر آیاقلری شاهدلك ایدر![1]

٦٦- حالبوكه دیله‌سه‌یدك، اونلرڭ كوزلرینی بوس بوتون كور ایدردك ده یولده قوشوشوب قالیرلردی؛ او حالده ناصل كوره‌جكلردی؟

٦٧- و دیله‌سه‌یدك، (اڭ درایتلی) اولدقلری یرده (كندیلرینی اویله ظن ایتدكلری أولرنده) اونلرڭ شكللرینی (چركین بر صورته) البته دگیشدیرردك ده (بوندن قورتولمق ایچون)، نه ایلری كیتمه‌یه كوچلری یتر، نه ده كری دونه‌بیلیرلردی.

٦٨- هم كیمی چوق یاشاتیرسه‌ق، اونی یاراتیلیشده ترسنه چویررز (یاشلاندقجه كوجنی، عقلنی آزالتیرز). هیچ عقل ایردیرمییورلرمی؟

٦٩- و اوڭا (او رسولمزه)، شعر أوگرتمدك؛ (بو) اوڭا یاراشمازدی ده.[2] طوغریسی او، آنجق بر نصیحتدر و آپ آچیق بیان ایدن بر قرآندر.

٧٠- تاكه حیاتده اولانلری (اللّهڭ عذابیله) قورقوتسون، كافرلرڭ أوزرینه ایسه (عذاب خصوصنده‌كی) سوز حق اولسون!

---

(١) "اگر انسان، انانیتنه (بنلگنه) استناد ایدوب (طایانوب) حیات دنیویه‌یی غایهٔ خیال (اصل مقصد) ایدرك درد معیشت (كچیم دردی) ایچنده موقّت (كچیجی) بعض لذّتلر ایچون چالیشسه، غایت طار بر دائره ایچنده بوغولور كیدر. اوڭا ویریلن بتون جهازات (جهازلر) و آلات (آلتلر) و لطائف (دویغولر)، اوندن شكایت ایدرك حشرده (قیامت كوننده) اونڭ علیهنده شهادت (شاهدلك) ایده‌جكلردر. و دعواجی اولاجقلردر." (سوزلر، ٢٣نجی سوز، ١١٣)

(٢) "قرآن حكیم، نهایتسز پارلاق، یوكسك حقیقتلری جامع اولدیغندن، شعر خیالاتندن مستغنیدر (اوزاقدر). أوت قرآن معجز البیانڭ (افاده‌سی دخی معجزه اولان قرآنڭ) (...) منظوم (شعر) اولمادیغنڭ دیگر بر سببی ده بودركه: آیتلرینڭ هر بر نجمی (بیلدیز كبی هر بر آیتی)، وزن (أولچو) قیدی آلتنه كیرمه‌یوب، تا اكثر آیتلره بر نوع مركز اولسون و قرداشی اولسون و مابینلرنده (آرالرنده) موجود مناسبت معنویه‌یه (معنوی علاقه‌لره) رابطه (باغ) اولمق ایچون، او دائرهٔ محیطه (كنیش دائره) ایچنده‌كی آیتلره برر خط مناسبت (برر ارتباط خطّی) تشكیل ایتسین. كویا سربست هر بر آیتڭ، اكثر آیتلره باقار برر كوزی، متوجّه (یوڭلمش) برر یوزی وار. قرآن ایچنده بیڭلر قرآن بولونوركه، هر بر مشرب (خصوصی اخلاق) صاحبنه بریسنی ویرر. (...) وَمَا يَنۢبَغِي لَهُ [(بو) اوڭا یاراشمازدی ده] سرّینی ده بونڭله اڭلاكه: شعرڭ شأنی (كرگی)؛ كوچك و سونوك حقیقتلری، بیوك و پارلاق خیاللرله سوسلندیروب بگندیرمك ایستر. حالبوكه قرآنڭ حقیقتلری؛ او قدر بیوك، عالی (یوكسك)، پارلاق و رونقداردر (كوزلدر)كه، اڭ بیوك و پارلاق خیال، او حقیقتلره نسبت ایدیلسه، غایت كوچك و سونوك قالیر." (سوزلر، ١٣نجی سوز)

٧١- كورمديلرميكه، شبهه‌سز بز قدرتمزك ياپدقلرندن، اونلر ايچون نيجه حيوانلر ياراتدق ده اونلر بونلره صاحب اولمش كيمسه‌لردر.

٧٢- هم بونلرى كنديلرينه بويون اگديردك ده، اونلرك بر قسمى بينكلريدر، بر قسمندن ده ييرلر.

٧٣- هم بونلرده كنديلرى ايچون (داها بر چوق) منفعتلر و ايچه‌جكلر واردر. حالا شكر ايتمزلرمى؟

٧٤- و (كويا) بلكه كنديلرينه ياردیم ايديلير دييه اللّهدن باشقه الهٰلر ايديندیلر.

٧٥- (او الهٰلر،) اونلره ياردیمه كوچ يتيره‌مزلر؛ بالعكس كنديلرى اونلر(ى محافظه) ايچون حاضرلانمش عسكرلردر.

٧٦- (حبيبم، يا محمّد!) اويله ايسه اونلرك سوزى، سنى أوزمه‌سين! شبهه‌سزكه بز، (اونلر) نه‌يى كيزلرلر و نه‌يى آچيقلارلرسه بيليرز.

٧٧- هم او انسان كورمديمى، كرچكدن بز كنديسنى نطفه‌دن (حقير بر طامله صودن سوزولمش خلاصه‌دن) ياراتدق! بوكا رغماً باقارسككه او آپ آچيق بر خصم كسيلمشدر.

٧٨- كندى ياراتيليشنى اونوتدى ده بزه بر مثال كتيردى: "اونلر چورومش اولديغى حالده، شو كميكلرى كيم ديريلته‌جك؟"[١] ديدى.

٧٩- ديكه: "اونلرى ايلك دفعه ياراتان، (يينه) اونلرى ديريلته‌جك چونكه او، هر تورلى (مخلوقى و اونلرى) ياراتمه‌يى حقّيله بيلندر."

٨٠- اوكه، سزه يشيل آغاچدن بر آتش ياپدى ده، ايشته سز اوندن ياقوب طورويورسكز.[٢]

٨١- كوكلرى و يرى ياراتان، اونلرك (او انسانلرك) بكزرينى ده ياراتمه‌يه قادر دگلميدر؟ أوت (قادردر)! چونكه او، (هرشيئى چوقجه ياراتان) خلّاق، (حقّيله بيلن) عليمدر.

٨٢- بر شيئ (اونك اولمه‌سنى) ديله‌ديگى زمان، اونك امرى، اوكا ساده‌جه "اول!" ديمكدر، (او ده) همن اوليويرر.[٣]

٨٣- ايشته منزّهدر او اللّهكه، هر شيئك ملكوتى (كرچك ملكى و تصرّفى) اونك ألنده‌در و آنجق اوكا دونديريله‌جكسكز.

---

(١) چورومش كميكلرك ديريلتيلمه‌سى حقّنده، باقيكز؛ (ذوالفقار مجموعه‌سى، ٣٥-٣٦)

(٢) "(آيت) اَلشَّجَرِ الْاَخْضَرِ [يشيل آغاچ] كلمه‌سيله رمزاً (اشارتله) دير: 'اى حشرى (ئولدكدن صوكره ديريلمه‌يى) انكار ايدن آدم! آغاچلره باق! قيشده ئولمش، كميكلر كبى حدسز آغاچلرى بهارده ديريلتن، يشيللنديرن، حتى هر بر آغاچده ياپراق و چيچك و ميوه جهتيله أوچ حشرك نمونه‌لرينى كوسترن بر ذاته قارشى انكار ايله، استبعاد (عقلدن اوزاق كورمك) ايله قدرتنه ميدان اوقونمازا!' صوكره بر دليله داها اشارت ايدر، دير: 'سزه آغاچ كبى كثيف (سرت)، ثقيل (آغير)، قراكلقلى بر ماده‌دن آتش كبى لطيف (اينجه)، خفيف، نورانى بر ماده‌يى چيقاران بر ذاتدن، اودون كبى كميكلره آتش كبى بر حيات و نور كبى بر شعور ويرمه‌يى ناصل استبعاد ايدييورسكز؟' صوكره بر دليله داها تصريح ايدر (آچيقلار) ديركه: 'بدويلر (كوچه‌به‌لر) ايچون كبريت يرينه آتش چيقاران مشهور آغاجك، يشيل ايكن ايكى دالى بربرينه سورولديگى وقت آتشى ياراتان و رطوبتيله يشيل و حرارتيله قورو كبى ايكى ضد طبيعتى (حالى) جمع ايدوب (بر آرايه كتيروب)، اونى بوكا منشأ (قايناق) ايتمكله هر بر شى، حتى عناصر اصليه (اساس عنصرلر) و طبايع اساسيه (تمل ماده‌لر)، اونك امرينه باقار، اونك قوّتيله حركت ايدر، هيچ بريسى باشى بوش اولوب طبيعتله (كنديلگندن) حركت ايتمه‌ديگنى كوسترن بر ذاتدن، طوپراقدن ياپيلان و صوكره طوپراغه دونن انسانى، طوپراقدن يكيدن چيقارمسى استبعاد ايديلمز. عصيان ايله اوكا ميدان اوقونمازا!'" (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٣١-٣٢)

(٣) هر شيئك "اول" امريله اوليويرمسى حقّنده باقيكز؛ (مكتوبات، ٢٠نجى مكتوب، ٧٦-٨٥)

٣٧- صافّات سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ١٨٢ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهك اسميله

١- آند اولسون (عبادت ايچون) صافّات اولان (صف صف ديزيلن ملكلره، مؤمنره، عالملره، مجاهدلره)!

٢- و (باشقه‌لريني ده) سوق ايدرك اداره (و هايقيرارق منع) ايدنلره!

٣- هم ذكر (قرآن) اوقويانلره! (آند اولسون!)

٤- شبهه‌سزكه سزك الٰهكز، كرچكدن تكدر.

٥- كوكلرك و يرك و ايكيسی آراسنده بولونانلرك ربّيدر؛ طوغولرك ده ربّيدر.[1]

٦- شبهه‌سزكه بز، اك ياقين كوگی (دنيا سماسنی) بر زينتله، ييلديزلرله سوسله‌دك.

٧- و (اونی) هر عاصی شيطاندن محافظه ايدرك (قورودق).

٨- ٩- (او شيطانلر، آرتق) ملأ اعلايی (سماده‌كی ملكلری) ديگله‌يه‌مزلر و هر طرفدن قوغولارق (آلولی ييلديزلرله) طاشلانيرلر و اونلر ايچون دواملی بر عذاب واردر.

١٠- آنجق بر سوز قاپان اولورسه، اونی ده دليجی، آلولی بر ييلديز تعقيب ايدر.[2]

١١- شيمدی صور اونلره: "ياراتيليش جهتيله كنديلريمی داها زور، يوقسه بزم (سما ايله برابر ايچنده) ياراتدقلريمزمی؟" محقّقكه بز، كنديلريني ياپيشقان بر چاموردن ياراتدق.

١٢- (ای حبيبم!) بالعكس (سن، اونلرك بو قدر دليللره رغماً انكار ايتمه‌لرينه) حيرت ايتدك، حالبوكه (اونلر سنك آكلاتدقلركله) آلای ايدييورلر.

١٣- كنديلرينه نصيحت ايديلديگی زمان ده، عبرت آلمييورلر.

١٤- و بر معجزه كوردكلری زمان، (اونكله) آلای ايتمك ايسته‌يورلر.

١٥- بر ده ديديلركه: "بو، آپ آچيق بر سحردن باشقه بر شی دگلدر."

١٦- "(بز) ئولديگمز، بر طوپراق و بر كميك (ييغينی) حالنه كلديگمز زمانمی، كرچكدن بزمی يكيدن ديريلتيله‌جك كيمسه‌لرز؟"

١٧- "أوكجه‌كی آتالريمز ده‌می؟"

١٨- (ای رسولم!) ديكه: "اوت! هم ده سز ذليل كيمسه‌لر اولارق (ديريلتيله‌جكسكز)!"

١٩- آرتق او (ديريلمه ايشی)، ساده‌جه (قورقونچ) بر سسدن عبارتدر؛ بر ده باقارسككه اونلر (ديريلمش ده اطرافلرينه) باقييورلر!

٢٠- و: "ايواه بزه! بو، دين (جزا) كونيدر!" ديرلر.

٢١- (ملكلر اونلره ديركه:) "(اوت) بو، كنديسنی ياﻻنلامقده اولديغكز آيرمه كونيدر (آراكزده حكم ويرمه وقتيدر)!"

٢٢- ٢٣- (ملكلره ايسه او كون شويله دينيلير:) "ظلم ايدنلری و اونلره أشلك ايدنلری و اللّهدن باشقه طاپمقده اولدقلری شيلری طوپلايك؛ صوكره اونلری جهنّمك يولنه كوتورك!"

٢٤- "و طوتك اونلری! چونكه اونلر، صورغويه چكيله‌جك كيمسه‌لردر."

---

(١) كونش، سنه‌نك هر بر كوننده بربرينه ياقين فرقلی يرلردن طوغديغی ايچون آيتده "طوغولر" دينيلمشدر. عين زمانده دنيانك يووارلاق اولمسی و هر يرك طوغوجهتی بولونمه‌سيله الله، كونش كبی بر نعمتی هر مملكته، كرچكده اضافی اولان كندی طوغولرندن احسان ايدر. (بيضاوی، ج. ٢، ٢٩٠)

(٢) شيطانلرك طاشلانمه‌لری حقّنده باقيكز؛ (لمعه‌لر، ٢٨نجی لمعه، ٣٢٠-٣٢٤؛ سوزلر، ١٥نجی سوز، ٤٤-٥٠)

٢٥- سزه نه اولديكه ياردیملاشمييورسڭز؟

٢٦- خير! بوكون اونلر تسليم اولمش كيمسه‌لردر.

٢٧- و اونلر بربرلرينه يوكلمش، قارشيلقلی (اولارق بربرلريني) مسئول طوتارلر (چكيشيرلر).

٢٨- (تابع اولانلر، أله‌باشلرينه:) "طوغريسی سز، بزه صاغدن كليرديڭز (خيريمزه چاليشير كورونوردیڭز)!" ديرلر.

٢٩- (او رئيسلر ايسه) ديرلركه: "بالعكس، (سز ذاتاً) مؤمن كيمسه‌لر اولمامشديڭز."

٣٠- "هم بزم ايچون، سزڭ أوزريڭزده بر كوچ يوقدی. بالعكس (سز)، بر آزغينلر طوپلیلغی ايديڭز."

٣١- "آرتق ربّمزڭ (عذاب) سوزی أوزريمزه حق اولدی؛ شبهه‌سز بز (بو عذابی) كرچكدن طاداجق كيمسه‌لرز."

٣٢- "اوت، (بز) سزی آزديردق؛ چونكه كنديمز آزغين كيمسه‌لر ايدك."

٣٣- آرتق شبهه‌سزكه او كون اونلر، عذابده اورتاقدرلر.

٣٤- ايشته بز، كناهكارلره بويله ياپارز.

٣٥- چونكه اونلر كنديلرينه: "اللّهدن باشقه آله يوقدر" دينيلديكی زمان، بيوكلك طاسلايورلردی.

٣٦- و: "طوغريسی بز، دلی بر شاعر ايچون آلهلريمزی كرچكدن ترك ايده‌جك كيمسه‌لرمی يز؟" دييورلردی.

٣٧- خير! (او،) حقّی كتيردی و (بتون) پيغمبرلری تصديق ايتدی.

٣٨- محقّقكه سز، او أللی عذابی كرچكدن طاديجيلرسڭز.

٣٩- و ساده‌جه ياپمقده اولدقلريڭزڭ قارشيلغنی كوره‌جكسڭز.

٤٠- آنجق اللّهڭ اخلاصه ايرديريلمش قوللری مستثنا.

٤١- ٤٢- ايشته اونلر وار يا، كنديلری ايچون معلوم بر رزق، تورلی ميوه‌لر واردر. و اونلر، اكرام اولوناجق كيمسه‌لردر.

٤٣- ٤٤- نعيم جنّتلرنده، قارشيلقلی تختلر أوزرنده‌درلر.[1]

٤٥- پيكاردن (طولديريلمش) قدحلرله، (اونلرڭ) اطرافلرنده طولاشيلير.

٤٦- (او ايچه‌جكلركه) بم‌بياضدر؛ ايچنلر ايچون لذّتليدر.

٤٧- اونده نه بر سرسملتمه واردر، نه ده اونلر اوندن سرخوش اولورلر.

٤٨- و يانلرنده، (قوجه‌لرندن) باشقه‌سنه باقمايان ايری كوزلی (زوجه‌لر) واردر.

٤٩- صانكه اونلر (أورتولوب صاقلانمش) توز طوپراق كورمه‌مش (لطيف بر رنكی اولان) يومورطه كبيدرلر.

٥٠- او زمان (جنّت اهلی) بربرلرينه يوكله‌رك قارشيلقلی صورو صورارلر (صحبت ايدرلر).

٥١- ايچلرندن قونوشان بری شويله دير: "طوغريسی بنم (دنياده) بر ياقينم واردی."

(١) "اهل جنّت (جنّت اهلی) البته آرزو ايدرلركه، دنيا ماجرالرينی تخطّر ايتسينلر (خاطرلاسينلر) و بربرينه نقل ايتسينلر. بلكه او ماجرالرڭ لوحه‌لرينی و مثاللرينی (منظره‌لرينی) كورمه‌يی چوق مراق ايدرلر.

البته سينامه پرده‌لرنده كورمك كبی، او لوحه‌لری و او واقعه‌لری (حادثه‌لری) مشاهده ايتسه‌لر چوق متلذذ اولورلر (لذّت آليرلر). مادام اويله‌در؛ هر حالده دار لذّت (لذّت يوردی) و منزل سعادت (سعادت يری) اولان دار جنّتده عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ [قارشيلقلی تختلر أوزرنده‌درلر] (مآلنده‌كی) آيتنڭ اشارتيله سرمدی (دائمی) منظره‌لرده دنيوی ماجرالرڭ محاوره‌سی (صحبتی) و دنيوی حادثاتڭ منظره‌لری جنّتده بولوناجقدر." (طلسملر، ٢٤نجی مكتوب، ٧٤)

٥٢- "(بڭا:) 'كرچكدن سن، (ديريلمه‌يى) تصديق ايدنلردنميسڭ؟' ديردى."

٥٣- "(و بڭا:) (بز) ئولديگمز و بر طوپراق، بر كميك (ييغينى) حالنه كلديگمز زمانمى، كرچكدن بزمى جزالانديريلاجق كيمسه‌لر اولاجغز؟ (ديردى)."

٥٤- (صوڭره او كيشى ياننده كيلره:) "سز (اونڭ حالندن) خبردارميسڭز؟" ديدى.

٥٥- ديركن باقدى ده اونى جهنّمڭ اورته‌سنده كوردى.

٥٦- ديديكه: "اللّهه يمين اولسونكه، (سن) نره‌ده ايسه كرچكدن بنى (ده) هلاك ايده‌جكدڭ!"

٥٧- "اگر ربّمڭ نعمتى اولماسه‌يدى، طوغريسى (بن ده اوراده) حاضر بولونديريلمشلردن اولاجقدم."

٥٨- ٥٩- "پكى (ناصلمش)، بز (دنياده) ايلك ئولوممزدن باشقه بر داها ئولمه‌يه‌جك (جنّتده ابدى اولارق قالاجق) و بز (ايمانمزدن طولايى) عذاب كورمه‌يه‌جك كيمسه‌لر دگلميمشز؟"

٦٠- شبهه‌سزكه بو، البته بيوك قورتولوشڭ تا كنديسيدر!

٦١- چاليشانلر، او حالده بويله‌سى (بر نتيجه) ايچون چاليشسين!

٦٢- آغيرلامه اولارق بومى خيرليدر، يوقسه زقوم آغاجيمى؟

٦٣- كرچكدن بز، اونى (آلولر ايچنده‌كى او آغاجى) ظالملر ايچون بر فتنه (دنياده بر امتحان وسيله‌سى) قيلدق.

٦٤- محقّقكه او، جهنّمڭ ديبنده چيقان بر آغاجدر.

٦٥- طومورجقلرى، صانكه شيطانلرڭ باشلرى كبيدر.

٦٦- بوندن صوڭره شبهه‌سزكه اونلر، البته بوندن ييه‌جك كيمسه‌لر اولوب، آرتق قارينلرينى بونڭله طولديراجق اولانلردر.

٦٧- صوڭره بونڭ أوزرينه، طوغريسى اونلر ايچون قاينار صودن قاريشديريلمش بر ايچه‌جك واردر.

٦٨- صوڭره اونلرڭ دونوشلرى البته جهنّمه‌در.

٦٩- طوغريسى اونلر، آتالرينى صاپيق كيمسه‌لر بولديلر.

٧٠- فقط كنديلرى (ده) اونلرڭ ايزلرى أوزرنده قوشديرييورلر.

٧١- آند اولسونكه، اونلردن أوڭجه، اوّلكى امّتلرڭ چوغى ضلالته دوشمشدى.

٧٢- (و بينه) آند اولسونكه، اونلرڭ ايچلرنده ده (اللّهڭ عذابندن خبر ويرن) قورقوتوجى پيغمبرلر كوندرمشدك.

٧٣- آرتق باق، او قورقوتولانلرڭ عاقبتى ناصل اولدى؟

٧٤- آنجق اللّهڭ اخلاصه ايرديريلمش قوللرى مستثنا.[1]

٧٥- جلالم حقّى ايچون، نوح (قومندن اميدينى كسنجه) بزه يالوارمشدى؛ ايشته (بز) نه كوزل اجابت ايدنلرز!

٧٦- چونكه (بز) اونى و اهلنى او بيوك فلاكتدن قورتاردق.

---

(١) "مدار نجات و خلاص (قورتولوش وسيله‌سى)، يالڭز اخلاصدر (اللّهڭ رضاسنى اساس ياپمقدر). اخلاصى قزانمق چوق مهمدر.

بر ذرّه اخلاصلى عمل، بطمانلرله (اونلرجه كيلو) خالص (اخلاصلى) اولمايان عمله مرجّحدر (ترجيح ايديلير). اخلاصى قزانديران حركاتده‌كى (حركتلرده‌كى) سببى، صرف بر امر الٰهى (اللّهڭ امرى)، نتيجه‌سى رضاى الٰهى (اللّهڭ رضاسى) اولديغنى دوشونملى وظيفۀ الٰهيه‌يه قاريشماملى."
(لمعه‌لر، ١٧نجى لمعه، ١٣٩)

٧٧- و (ير يوزنده) اونڭ نسلنى كرچكدن قاليجى كيمسه‌لر قيلدق.

٧٨- هم صوڭره‌كى امّتلر ايچنده، اوڭا (ايى بر نام) بيراقدق.

٧٩- (بتون) عالملر ايچنده نوحه سلام اولسون!

٨٠- ٨١ - محقّقكه بز، ايلك ايدنلرى بويله مكافاتلانديررز. چونكه او، بزم مؤمن قوللريمزدندر.

٨٢- صوڭره ديگرلرينى صوده بوغدق.

٨٣- شبهه‌سز ابراهيم ده اونڭ يولنده اولانلردندر.

٨٤- چونكه ربّيسنه سليم بر قلب ايله كلمشدى.

٨٥- ٨٦- ٨٧- هانى، باباسنه و قومنه شويله ديمشدى: "(سز) نه‌لره طاپييورسڭز؟" "افترا ايتمك ايچونمى اللّهدن باشقه الٓهلر ايسته‌يورسڭز؟" "پكى عالملرڭ ربّى حقّنده‌كى ظنّڭز نه‌در؟"

٨٨- ٨٩- ديركن ييلديزلره بر باقيش باقدى ده: "بن كرچكدن خسته‌يم" ديدى.

٩٠- بونڭ أوزرينه (قومى كنديلرينه ده بولاشير قورقوسيله) آرقه‌لرينى دونن كيمسه‌لر اولارق اوندن قاچديلر.

٩١- صوڭره (او ده بر بهانه ايله) كيزليجه اونلرڭ الٓهلرينه واروب ديديكه: "(أوڭڭزه قونمش بو ييه‌جكلردن) ييمييورميسڭز؟"

٩٢- "سزه نه اولدى ده قونوشمييورسڭز؟"

٩٣- ديركن صاغ اليله (قوتلى) بر ضربه اينديرمك أوزره كيزليجه أوزرلرينه واردى (ده اونلرى قيردى).

٩٤- بونڭ أوزرينه (قومى) قوشارق اوڭا يوڭلديلر.

٩٥- ٩٦- (ابراهيم) ديديكه: "(سز أللريڭزله) يونتمقده اولديغڭز شيلره‌مى طاپييورسڭز؟ حالبوكه سزى ده، ياپمقده اولدقلريڭزى ده الله ياراتمشدر."[(١)]

٩٧- (اونلر ايسه:) "اونڭ ايچون بر بنا ياپڭ ده، اونى آتشه آتڭ!" ديديلر.

٩٨- بويله‌جه اوڭا طوزاق قورمق ايسته‌ديلر، فقط اونلرى اڭ آلچاق كيمسه‌لر قيلدق.

٩٩- نهايت (بز كنديسنى آتشدن قورتاردقدن صوڭره ابراهيم) ديديكه: "كرچكدن بن ربّمه كيديجى‌يم؛ (او) بڭا طوغرى يولى كوستره‌جكدر."

١٠٠- "ربّم! بڭا صالحلردن (اولاجق بر چوجق) احسان أيله!"

١٠١- بونڭ أوزرينه (بز ده) اونى حليم بر اوغول (اولان اسماعيل) ايله مژده‌له‌دك.

١٠٢- نهايت (چوجغى) اونڭله برابر چاليشاجق چاغه ايريشنجه (ابراهيم): "اى اوغولجغم! طوغريسى بن اويقوده (رؤيامده) كورويورمكه، كرچكدن بن سنى بوغازلايورم (قربان ايدييورم)؛ آرتق باق، (بو رؤيام حقّنده) سن نه كوروورسڭ (فكرڭ نه‌در)؟" ديدى. (چوجغى اسماعيل:) "اى باباجغم! سڭا امر ايديلنى ياپ! انشاءالله بنى صبر ايدنلردن بولاجقسڭ!" ديدى.

---

(١) بو آيت، انسان فعللرينڭ ياراتيلديغنه دائر اهل سنّتڭ دليليدر. (رازى، ج. ٢٦/١٣، ١٥٠)

"ارادهٔ جزئيهٔ انسانيه و انسانڭ جزء اختياريه‌سى (انسانڭ جزئى اراده‌سى و سچمه‌سى) چندان (كرچه) ضعيفدر، بر امر اعتباريدر (ياراتيلمش اولمايوب، خارجده وجودى يوقدر)، فقط جناب حق و حكيم مطلق، او ضعيف جزئى اراده‌يى، ارادهٔ كليه‌سنڭ تعلّقنه (تجليسنه) بر شرط عادى (بسيط بر شرط) ياپمشدر. يعنى معناً دير: 'اى عبدم (اى قولم)! اختيارڭله هانكى يولى ايسترسه‌ڭ، سنى او يولده كوتوروروم. اويله ايسه مسئوليت (صوروملىلق) سڭا عائددر!' تشبيهده خطا اولماسين، سن بر اقتدارسز چوجغى اوموزيڭه آلسه‌ڭ، اونى محيّر (سربست) بيراقسه‌ڭ: 'نره‌يى ايسترسه‌ڭ سنى اورايه كوتوره‌جگم' ديسه‌ڭ، او چوجق يوكسك بر طاغى ايسته‌سه، سن ده كوتورسه‌ڭ؛ چوجق أوشوسه وياخود دوشسه؛ البته 'سن ايسته‌دڭ' ديه‌رك عتاب ايده‌جكسڭ (قيزاجقسڭ) و اونڭ يوزينه بر طوقات اوراجقسڭ." (طلسملر، ٢٦نجى سوز، ٨٤-٨٥)

١٠٣- ١٠٤- ١٠٥- ١٠٦- بویله‌جه (ایکیسی ده) تسلیم اولوب (ابراهیم) اونی آلننڭ بر طرفی (یره کله‌جك شکلده، یانی) أوزرینه یره یاتیرنجه، آرتق اوڭا: "ای ابراهیم! حقیقتاً رؤیایه صداقت کوستردڭ! ایشته بز ایيلك ایدنلری بویله مکافاتلاندیررز. شبهه‌سزکه بو، کرچکدن آچیق بر امتحاندر!" دییه سسلندك.

١٠٧- و (اوغلڭه بدل) اوڭا بیوك بر قربانلق فدیه ویردك.

١٠٨- هم صوڭره‌کی امّتلر ایچنده اوڭا (ایی بر نام) بیراقدق.

١٠٩- ابراهیمه سلام اولسون!

١١٠- ایيلك ایدنلری بویله مکافاتلاندیررز.

١١١- چونکه او، بزم مؤمن قوللریمزدندر.

١١٢- بر ده اونی صالحلردن بر پیغمبر اولارق اسحق ایله مژده‌له‌دك.

١١٣- اوڭا ده، اسحقه ده برکت ویردك. هر ایکیسنڭ نسلندن ایيلك ایدن ده، نفسنه آچیق ظلم ایدن ده بولونور.

١١٤- جلالم حقّی ایچون، موسی و هارونه ده احسانده بولوندق!

١١٥- چونکه کندیلرینی و قوملرینی او بیوك صیقینتیدن (فرعونڭ اشکنجه‌سندن) قورتاردق.

١١٦- و اونلره یاردیم ایتدك ده غالب کلنلر اونلر اولدیلر.

١١٧- ایکیسنه ده آپ آچیق آڭلاشیلان کتابی (توراتی) ویردك.

١١٨- و کندیلرینی طوس طوغری یوله هدایت ایتدك.

١١٩- صوڭره‌کی امّتلر ایچنده او ایکیسنه ده (ایی بر نام) بیراقدق.

١٢٠- موسی و هارونه سلام اولسون!

١٢١- طوغریسی بز ایيلك ایدنلری بویله مکافات-لاندیررز.

١٢٢- شبهه‌سز ایکیسی (ده) بزم مؤمن قول-لریمزدندر.

١٢٣- محقّقکه الیاس ده البته پیغمبرلردندر.

١٢٤- او وقت قومنه دیمشدیکه: "(سز اللّهه قارشی کلمکدن) صاقینمازمیسڭز؟"

١٢٥- ١٢٦- "یاراتانلرڭ اڭ کوزلی اولان،(١) سزڭ ده ربّڭز، أوڭجه‌کی آتالریڭزڭ ده ربّی اولان اللّهی بیراقوب ده بَعْله‌می یالواریيورسڭز؟"(٢)

---

(١) "(سؤآل:) قرآنده اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ [یاراتانلرڭ اڭ کوزلی]، اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ [مرحمتلیلرڭ اڭ مرحمتلیسی] کبی کلمات، باشقه خالقلر (یاراتیجیلر)، راحملر (مرحمت ایدیجیلر) بولوندیغنی اشعار ایدر (بیلدیرر)؟ (...)

(الجواب:) (...) قرآن، باشدن باشه توحیدی (اللّهڭ برلگنی) اثبات ایتدیگی و کوستردیگی ایچون بر دلیل قطعیدرکه، قرآن حکیمڭ او نوع کلمه‌لری سزڭ فهم ایتدیگڭز (آڭلادیغڭز) کبی دگلدر. بلکه اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ دیمسی: 'خالقیت (یاراتیجیلق) مرتبه‌لرینڭ اڭ احسننده‌در (اڭ کوزلنده‌در)' دیمکدرکه، باشقه خالق بولوندیغنه هیچ دلالتی یوق. بلکه خالقیتڭ سائر صفتلر کبی چوق مراتبی وار. اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ دیمك: 'مراتب خالقیتڭ اڭ کوزل، اڭ منتها (اڭ صوڭ) مرتبه‌سنده بر خالق ذوالجلالدر' دیمکدر. (...) اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ کبی تعبیرلر، خالقلرڭ تعددینه (چوق صاییده اولدیغنه) باقمییور. بلکه مخلوقیتڭ انواعنه (مخلوقلرڭ چشیدلیلگنه) باقییور. یعنی 'هرشیئی، هر شیئه لایق بر طرزده، اڭ کوزل بر مرتبه‌ده خلق ایدر بر خالقدر.' ناصلکه شو معنایی اَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ [یاراتدیغی هر شیئی کوزل یاپدی] کبی آیتلر افاده ایدر." (سوزلر، ٣٢نجی سوز، ٢٨٢-٢٨٣)

(٢) "بَعْلْ"، لُبْنَانْده بقَاعْ وادیسنده یاشایان بر اهالینڭ طاپدقلری بر پوتڭ آدی ایدی. حالاً ده بوراسی بقانڭ بعلی آڭلامنده بَعْلَه‌بَكْ (بَعَلْبَكْ) آدیله بیلینمکده‌در. حضرت الیاسڭ (ع‌م) بو شهره پیغمبر اولارق کوندریلدیگی روایت اولونمشدر. (بیضاوی، ج. ٢، ٣٠١)

١٢٧- فقط (قومى) اونى يالانلاديلر؛ آرتق شبهه‌سزكه اونلر، البته (او كون جهنّمده) حاضر بولونديريلاجق اولان كيمسه‌لردر.

١٢٨- آنجق اللّٰهڭ اخلاصه ايرديريلمش قوللرى مستثنا.

١٢٩- صوڭره‌كى امّتلر ايچنده اوڭا ده (ايى بر نام) بيراقدق.

١٣٠- الياسه سلام اولسون!

١٣١- طوغريسى بز، ايبلك ايدنلرى بويله مكافاتلانديررز.

١٣٢- چونكه او بزم مؤمن قوللريمزدندر.

١٣٣- شبهه‌سزكه لوط ده البت پيغمبرلردندر.

١٣٤- هانى (قومنى هلاك ايدركن) اونى و بتون عائله‌سنى قورتارمشدق.

١٣٥- آنجق كريده قالانلر (او عصيانكارلر) آراسنده بولونان بر قوجه‌قارى خارج.

١٣٦- صوڭره او ديگرلرينى هلاك ايتدك.

١٣٧- ١٣٨- (اى مكّه‌ليلر!) البته سز ده صباحه اولاشان كيمسه‌لر ايكن و كيجه‌لين طوغريسى اونلره (اونلرڭ خراب اولمش يرلرينه) اوغرايورسڭز. هيچ عقل ايرديرمزميسڭز؟

١٣٩- محقّقكه يونس ده البته پيغمبرلردندر.

١٤٠- هانى (او)، طولى كمى‌يه قاچمشدى.[١]

١٤١- نهايت (كميده‌كيلرله برلكده) قُرعه چكدى ده، غائب ايدنلردن اولدى.

١٤٢- ديركن او (كندى كنديني) قيناياان بر كيمسه اولديغى حالده باليق اونى يوتدى.

١٤٣- ١٤٤- فقط كرچكدن او، تسبيح ايدنلردن اولماسه‌يدى، مطلقا (انسانلرڭ) ديريلتيله‌جكلرى كونه قدر اونڭ قارننده قاليردى.

١٤٥- بونڭ أوزرينه كنديسى خسته بر حالده ايكن اونى (آغاچسز بر) آلانه آتدق.

١٤٦- و أوزرينه (كولكه ياپمسى و اوندن بسلنمه‌سى ايچون) قباق جنسندن بر آغاچ بيتيردك.

١٤٧- و اونى يوز بيڭ كيشى‌يه (اويله بر طوپلیلغه) ويا (داها ده) آرتمقده اولانلره (پيغمبر اولارق) كوندردك.

١٤٨- صوڭنده ايمان ايتديلر ده اونلرى بر زمانه قدر (دنيا نعمتلرندن) فائده‌لنديردك.

١٤٩- (اى رسولم!) شيمدى صور اونلره: "قيزلر ربّڭڭ ده، اوغوللر اونلرڭمى؟"

١٥٠- يوقسه ملكلرى ديشيلر اولارق ياراتدق ده، اونلر (بوڭا) شاهد اولان كيمسه‌لرميدى؟

١٥١- ١٥٢- دقت ايدڭ! محقّقكه اونلر، افترالرى يوزندن "اللّٰه طوغوردى" دييورلر؛ شبهه يوقكه اونلر كرچكدن يالانجيدرلر.

١٥٣- (او،) قيزلرى اوغوللره ترجيحمى ايتمش؟

---

(١) حضرت يونس (ع‌م) حقّنده‌كى أَبَقَ تعبيرى، "افنديسندن قاچان كوله" معناسنده‌در. حضرت يونس (ع‌م)، قومنه حدّتلنوب اللّٰهڭ اذننى بكله‌مدن اورادن اوزاقلاشديغى ايچون مجازى اولارق بويله توصيف ايديلمشدر. بينديگى كمى دڭزڭ اڭكيننده طوراقلايوب يوزه‌مه‌ينجه، كميجيلر او زمانكى بر اعتقاده بناءً: "بو كميده محقّق افنديسندن قاچمش بر كوله واردر. قرعه آتالم، اونڭ كيم اولديغى ميدانه چيقار!" ديديلر. نهايت قرعه چكيلدى و چكيلن قرعه يونسه (ع‌م) چيقدى. قبول ايتمه‌ديلر. أوچنجى قرعه ده كنديسنه چيقان يونس (ع‌م): "افنديسندن قاچان كوله بنم!" ديدى و دڭزه آتيلدى. (نسفى، ج. ٤، ٤٦)

١٥٤- سزه نه اولويور، ناصل حكم ويرييورسڭز؟

١٥٥- هيچ عبرت آلمييورميسڭز؟

١٥٦- يوقسه سزك آپ آچيق بر دليلڭزمى وار؟

١٥٧- اويله ايسه (ادّعاڭزده) طوغرى كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، كتابڭزى كتيرك!

١٥٨- بر ده (اللّهك) كنديسى ايله جنلر آراسنده بر نسب (باغى) اويديرديلر. آند اولسون جنلرده بيليرلركه، كرچكدن اونلر (بو سوزى اويديرانلر) البته (او كون جهنّمده) حاضر بولونديريلاجق اولان كيمسه‌لردر.

١٥٩- الله، (اونلرك) وصفلانديرمقده اولدقلرى شيلردن پك منزّهدر!

١٦٠- آنجق اللّهك اخلاصه ايرديريلمش قوللرى مستثنادر (اونلر جهنّمدن قورتولورلر و اللّهه بويله افترا ايتمزلر).

١٦١- ١٦٢- آرتق كرچكدن سز و طاپمقده اولدقلريڭز، سز (هيچ كيمسه‌يي) اوڭا (اللّهه) قارشى فتنه‌يه دوشوره‌جك كيمسه‌لر دگلسڭز!

١٦٣- آنجق (كندى عملى ايله حق ايدرك) جهنّمه كيره‌جك اولان او كيمسه خارج.

١٦٤- (ملكلر شويله ديرلر:) "بزدن بر كيمسه يوقدركه مطلقا اونك ايچون، بيلينن بر مقام اولماسين!"

١٦٥- "و شبهه‌سزكه، (امر اولوناجغمز هر شى ايچون) صف صف طورانلر البته آنجق بزز."

١٦٦- "هم محقّقكه، تسبيح ايدنلر كرچكدن آنجق بزز."

١٦٧- ١٦٨- ١٦٩- و (او مشركلر) طوغريسى ديورلرديكه: "اگر شبهه‌سز بزم يانمزده (ده) أوڭجه‌كيلره ويريلنلردن بر كتاب اولسه ايدى، (بز ده) البته اللّهك اخلاصه ايرديريلمش قوللرى اولوردق."

١٧٠- بوڭا رغماً (قرآن كلنجه) اونى انكار ايتديلر. اما (انكارلرينك عاقبتنى) ايلريده بيله‌جكلر.

١٧١- جلالم حقّى ايچون، پيغمبر قوللريمز حقّنده سوزيمز كچمشدر (واردر).

١٧٢- شبهه يوقكه اونلر، كرچكدن كنديلرينه ياردبم اولوناجق كيمسه‌لردر.

١٧٣- و شبهه‌سز بزم اوردومز (كه البته) اونلر غالب كلنلردر.

١٧٤- (اى حبيبم!) اونك ايچون بر زمانه قدر اونلردن يوز چوير!

١٧٥- و اونلرى (باشلرينه كله‌جك اولانى) كور؛ نهايت ايلريده (اونلر ده) كوره‌جكلر!

١٧٦- شيمدى عذابمزى عجله‌مى ايسته‌يورلر؟

١٧٧- اما (او عذاب) اونلرك ساحه‌سنه ايندیگی زمان، آرتق او قورقوتولانلرك صباحى نه كوتودر!

١٧٨- يينه (سن) بر زمانه قدر اونلردن يوز چوير!

١٧٩- و (باشلرينه كله‌جكلرى) كور؛ نهايت ايلريده (اونلر ده) كوره‌جكلر!

١٨٠- عزّت صاحبى ربّك، (اونلرك) وصفلامقده اولدقلرى شيلردن پك منزّهدر.

١٨١- و سلام، پيغمبرلر أوزرينه اولسون!

١٨٢- و حمد، عالملرك ربّى اولان اللّهه مخصوصدر.[1]

---

(١) حضرت عليدن (رع) روايت ايديلمشدركه: "هر كيم قيامت كونى، عمللره ويريلن مكافاتلردن تام أولچكله سوينمه‌يي ايسترسه، بولونديغى مجلسدن قالقاجغى زمان صوك سوزى، بو أوچ آيت جليله‌يي (١٨٠، ١٨١ و ١٨٢نجى آيتلرى) اوقومق اولسون!" (نسفى، جـ. ٤، ٥١)

٣٨- صاد سورەسى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٨٨ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهك اسميله

١- صاد؛[١] شرفلى قرآنه يمين اولسون (كه او حقدر)!

٢- خير! انكار ايدنلر بر غرور و (اللّٰهه و رسولنه قارشى) مخالفت ايچندەدرلر.

٣- اونلردن أوڭجه نيجه نسللرى (بويله ظلملرى سببيله) هلاك ايتدك؛ او زمان فرياد ايتديلر؛ (اما) آرتق قورتولوش زمانى دگلدر!

٤- بوڭا رغماً (اونلر شيمدى) كنديلرينه ايچلرندن بر قورقوتوجى كلمەسنه شاشديلر. و او كافرلر ديديلركه: "بو پك يالانجى بر سحربازدر."

٥- "الٰهلرى تك بر الٰهمى ياپمش؟ طوغريسى بو كرچكدن شاشيلاجق بر شيدر!"

٦- ٧- ٨- اونلرك ايلرى كلنلرى ايسه: "يورويك و الٰهلريڭزك أوزرينه صبر ايدك (اونلره باغلى قالك)؛ چونكه بو، البته (سزدن) ايستەنن شيدر. (بز) بونى (بزه آڭلاتيلان توحيد اينانجنى) صوڭ دينده (عيسينك دينده ده) ايشيتمدك. بو، اويديرمەدن باشقه برشى دگلدر! ذكر (قرآن) آرامزدن (اينه اينه) اوڭامى ايندريلدى؟" ديه قالقوب كيتديلر. خير! اونلر بنم ذكرمدن (قرآنمدن) شبهه ايچندەدرلر. خير! (اونلر) بنم عذابمى هنوز طاتماديلر!

٩- يوقسه عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن) وهّاب (چوق احسان ايديجى) اولان ربّڭك رحمت خزينەلرى اونلرك ياننده‌ميدر؟

١٠- يوقسه كوكلرك و يرك و ايكيسى آراسنده بولونانلرك ملكيتى اونلرەمى عائددر؟ اويله ايسه سببلره باش اورمق ايله (عرشه) چيقسينلر (ده كائناتى اداره ايتسينلر باقالم)!

١١- (اونلر، پيغمبرلرينه قارشى كلن) طوپليلقلردن (اولولوشمش)، ايشته شوراده (مكّەده) بوزغونه اوغراتيلمش (اولاجق) درمه چاتمه بر اوردودر.

١٢- ١٣- اونلردن أوڭجه نوح قومى، عاد (قومى)، قازيقلر صاحبى فرعون، ثمود (قومى)، لوط قومى و أيكَه خلقى ده (پيغمبرلرى) يالانلامشلردى. ايشته اونلر (پيغمبرلرينه قارشى كلن چشيدلى) طوپليلقلردر.

١٤- طوغريسى هپسى پيغمبرلرى يالانلادى ده عذابم (اونلرك أوزرينه) حق اولدى.[٢]

١٥- بونلر ده آنجق تك بر صيحەيى (صوره برنجى أوفورولوشى) بكلەيور. (اما) اونڭ (بر حيوانڭ ايكنجى صاغيمى قدر بيله) كجيكمەسى يوقدر.

١٦- بر ده (آلاى ايدرك) ديديلركه: "ربّمز! بزه (عذابدن) پايمزى، حساب كوننندن أوڭجه همن وير!"

---

(١) باقيڭز؛ (بقره سورەسى، صحيفه ١، حاشيه ١)

(٢) "قوم نوح و ثمود و عاد و فرعون و نمرود كبى بتون معارضلر (قارشى چيقانلر) غضب الٰهى‌يى (اللّٰهك غضبنى) و عذابنى احساس ايدەجك (حس ايتديرەجك) بر طرزده غيبى طوقاتلر ييدكلرى كبى، قافلهٔ كبرانڭ (بو بيوك قافلەنڭ نوح، ابراهيم، موسى، محمّد عليهم الصّلاة والسّلاملر كبى بتون قدسى قهرمانلرى دخى، خارقه و معجزانه (معجزه اولارق) و غيبى بر صورتده معجزەلره و احسانات ربّانيەيه (اللّٰهك احسانلرينه) مظهر اولمشلر. بر تك طوقات، حدّتى؛ بر تك اكرام، محبّتى (سوكى‌يى) كوستر‌ديگى كبى، بيڭلر طوقات معارضلره (قارشى طرفده‌كيلره) و بيڭلر اكرام و معاونت (ياردیم) قافلەيه كلمسى، بداهت درجەسنده (آپ آچيق) و كوندوز كبى ظاهر (كورونن) بر طرزده او قافلەنڭ حقّانيتنه (حقليلغنه) و صراط مستقيمده (طوغرى يولده) اولديغنه شهادت و دلالت ايدر." (شعاعلر، ٦نجى شعاع، ٩٢)

١٧- (حبیبم، یا محمّد!) اونلرڭ سویله‌مكده اولدقلرینه صبر ایت و قوّت صاحبی قولمز داودی خاطرلا! طوغریسی او، دائما (اللّهه) یوڭلن بر كیمسه ایدی.

١٨- كرچكدن بز، طاغلری (اوڭا) بویون اگدیردك، آقشام صباح اونڭله برابر تسبیح ایدرلردی.

١٩- قوشلری ده طوپلانمش اولارق (اوڭا اطاعت ایتدیردك)! هپسی اونڭ (ذكرینه قاتیلمق) ایچون دونوب كلیجی ایدیلر.[١]

٢٠- و اونڭ سلطنتنی قوّتلندیردك و اوڭا حكمت و (حق ایله باطلی) آییرت ایدیجی قونوشمه (قابلیتی) ویردك.

٢١- هم سڭا او دعواجیلرڭ خبری كلدیمی؟ هانی معبده (اونڭ دیوارینه) طیرمانمشلردی.

٢٢- او وقت داودڭ یاننه كیرمشلردی ده (داود) اونلردن ئوركمشدی. دیدیلركه: "قورقما! (بز) بربریمزڭ حقّنه تجاوز ایدن ایكی دعواجی‌یز؛ شیمدی (سن) آرامزده حق ایله حكم ایت؛ حقسزلق ایتمه و بزی (طوغری) یولڭ اورته‌سنه چیقار!"

٢٣- (اونلردن بری شویله دیدی:) "طوغریسی بو بنم قرداشمدر؛ اونڭ طقسان طقوز قویونی وار. بنم ایسه تك بر قویونم وار. بویله ایكن: 'اونی بڭا ویر!' دیدی و طارتیشمه‌ده بنی یڭدی."

٢٤- (داود:) "طوغریسی (او،) سنڭ قویونڭی كندی قویونلرینه (قاتمق) ایسته‌مكله سڭا حقسزلق ایتمشدر! ذاتاً شبهه‌سز اورتاقلرڭ بر چوغی، بربرلرینه كرچكدن حقسزلق ایدر؛ آنجق ایمان ایدوب صالح عمللر ایشله‌ینلر مستثنا! اونلر ایسه نه قدر آزدر!" دیدی. داود (بویله‌لكله) كندیسنی امتحان ایتدیگمزی سزدی (آڭلادی)؛ همن ربّندن مغفرت دیله‌دی، ركوع ایدرك (سجده‌یه) قاپاندی و (اللّهه) یوڭلدی.[٢]

٢٥- بونڭ أوزرینه (بز ده) اوندن بونی (بو زلّه‌سنی) عفو ایتدك. و شبهه‌سزكه قاتمزده اونڭ ایچون البته بر یاقینلق و كوزل بر عاقبت واردر.

٢٦- ای داود! محقّقكه بز، سنی یر یوزنده بر خلیفه قیلدق؛ اویله ایسه انسانلر آراسنده حق ایله حكم ایت؛ و نفسڭڭ آرزوسنه اویما! یوقسه (بو) سنی اللّهڭ یولندن صاپدیرر. شبهه‌سز اللّهڭ یولندن صاپانلر یوقمی، حساب كوننی اونوتدقلرندن طولایی اونلر ایچون (پك) شدّتلی بر عذاب واردر.

---

(١) "مادام روی زمین (یر یوزی)، بر سفرهٔ رحمندر. انسانڭ شرفنه قورولمشدر. اویله ایسه، او سفره‌دن استفاده ایدن سائر حیوانات (دیگر حیوانلر) و طیورڭ (قوشلرڭ) چوغی انسانه مسخّر و خدمتكار اولابیلیر. ناصلكه اڭ كوچكلرندن بال آریسی و ایپك بوِجگنی استخدام ایدوب (خدمتكزه ویروب) الهام الهی ایله عظیم بر استفاده یولنی آچارق و كوگرجینلری بعض ایشلرده استخدام ایدرك و پاپاغان مثللو (كبی) قوشلری قونوشدیرارق، مدنیت بشریه‌نڭ محاسننه (انسانلق مدنیتنڭ كوزللكلرینه) كوزل شیلری علاوه ایتمشدر. اویله ده، باشقه قوش و حیوانلرڭ استعداد دیلی بیلینیرسه، چوق طائفه‌لری واركه، قرداشلری حیوانات اهلیه (اهل حیوانلر) كبی، برر مهم ایشده استخدام ایدیله‌بیلیرلر. مثلا: چكركه آفتنڭ استیلاسنه قارشی، چكركه‌یی بیمه‌دن محو ایدن صیغیرجق قوشلرینڭ دیلی بیلینسه و حركاتی تنظیم ایدیلسه، نه قدر فائده‌لی بر خدمتده اجرتسز اولارق استخدام ایدیله‌بیلیر.

ایشته قوشلردن شو نوع (چشید) استفاده و تسخیری (اطاعت ایتدیریلمه‌سی) و تلفون و فونوغراف كبی، جامداتی (جانسزلری) قونوشدیرمق و طیوردن استفاده ایتمك، اڭ منتها حدودینی (صوڭ صینیرینی) شو آیت چیزییور. اڭ اوزاق هدفنی تعیین ایدییور. اڭ حشمتلی صورتنه پارماغیله اشارت ایدییور و بر نوع تشویق ایدر." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٨٤)

(٢) بو آیت كریمه، قرآن كریمده‌كی اون درت سجده آیتنڭ اوننجیسیدر. تلاوت سجده‌سنڭ تعریفی ایچون؛ باقیگز؛ (صحیفه ١٧٥، حاشیه ٢)

٢٧- هم كوگى، يرى و ايكيسى آراسنده بولونانلرى بوش يره ياراتمادق. بو، انكار ايدنلرڭ ظنيدر. آرتق، آتشدن طولايي واى حالنه او كفره دوشنلرڭ!

٢٨- يوقسه ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلرى، ير يوزنده او فساد چيقارانلر كبيمى طوتاجغز؟ يوقسه تقوا صاحبلرينى (يولدن چيقان) او كناهكارلر كبيمى قيلاجغز؟

٢٩- (ايشته بو) آيتلرينى دوشونسونلر و عقل صاحبلرى عبرت آلسين دييه اونى سڭا اينديرديگمز مبارك بر كتابدر.

٣٠- بر ده داوده (اوغلى) سليمانى احسان ايتدك. (او سليمان) نه ايي قولدى! حقيقتاً او، دائما (اللّهه) يوڭلن بر كيمسه‌يدى!

٣١- هانى اوڭا بر ايكيندى صوڭره‌سى، (بر آياغنى طيرناغى أوزرينه قالديروب ديگر) أوچ آياغى أوزرنده طوران و سرعتلى قوشان آتلر عرض ايديلمشدى.

٣٢- بو يوزدن ديمشديكه: "طوغريسى بن ربمڭ ذكرندن (جهاده ياراييشلى حيوانلر اولمه‌سندن) طولايي خيره محبّتى (او آتلرى) سودم." نهايت (اگيتيلن او آتلر سرعتله قوشديلر ده صانكه افقده) پرده‌نڭ آرقه‌سنه كيزلنديلر (كوزدن غائب اولديلر).

٣٣- (سليمان سَيِسْلرينه:) "اونلرى بڭا كرى كتيرڭ!" (ديدى.) صوڭره (اونلره سوكيسندن) باجاقلرينى و بويونلرينى صيوازلامه‌يه باشلادى.

٣٤- آند اولسونكه سليمانى (بر راحتسزلقله) امتحان ايتدك و تختنڭ أوستنه (كنديسنى) بر جسد اولارق (او حالسزلكده) بيراقدق؛ صوڭره (او، صحّته) يوڭلدى (شفا بولدى).

٣٥- ديديكه: "ربمّ! بڭا مغفرت بويور و بڭا، بندن صوڭره هيچ كيمسه‌يه نصيب اولماياجق بر سلطنت احسان ايت! شبهه‌سزكه وهّاب (چوق احسان ايديجى) اولان آنجق سنسڭ!"

٣٦- بونڭ أوزرينه روزكارى اوڭا بويون اگديردك؛ اونڭ امريله ايسته‌ديگى يره يوموشاق اولارق آقوب كيدردى.

٣٧- ٣٨- هر بنا ياپان و طالغيچلق ايدن شيطانلرى (جنلرى) ده و (ضرر ويرمه‌مه‌لرى ايچون) زنجيرلرله بربرلرينه باغلى اولان ديگرلرينى ده (اوڭا بويون اگديردك).[1]

٣٩- بو بزم احسانمزدر؛ آرتق ايستر (ديله‌ديگنه) حسابسز اولارق وير، ايستر طوت!

٤٠- و محققكه قاتمزده اونڭ ايچون كرچكدن بر ياقينلق و كوزل بر دونوش يرى (اولان جنّت) واردر.

٤١- (اى رسولم!) قولمز ايوبى ده آڭ! هانى، ربّيسنه: "طوغريسى شيطان (خسته‌لغمدن طولايي ياقينلريمه ويرديگى وسوسه‌لريله) بڭا بر يورغونلق و بر الم طوقونديردى!" دييه سسلنمشدى.

٤٢- (اوڭا:) "آياغڭ ايله (يره) اور! ايشته ييقانيلاجق و ايچيله‌جك (و بويله‌لكله شفا بولاجغڭ) بر سرين (صو)!" (ديدك.)

---

(١) " مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ [زنجيرلرله بربرلرينه باغلى اولانلر] (...) (مآلنده‌كى) آيتيله دييوركه: يرڭ، انساندن صوڭره، ذى شعور (شعور صاحبى) اولارق اڭ مهم سكنه‌سى (ساكنلرى) اولان جن، انسانه خدمتكار اولابيلير. اونلرله تماس ايديله‌بيلير. شيطانلر ده دوشمانلغى بيراقمه‌يه مجبور اولوب، ايستر ايسته‌مز خدمت ايده‌بيلرلركه، جناب حقّڭ اوامرينه مسخّر اولان (امرلرينه اطاعت ايدن) بر عبدينه (قولنه)، اونلرى مسخّر ايتمشدر. جناب حق، معناً شو آيتڭ لسان رمزيله (اشارتيله) ديركه: اى انسان! بڭا اطاعت ايدن بر عبديمه جن و شيطانلرى و شريرلرينى (شرلى اولانلرينى) اطاعت ايتديرييورم. سن ده بنم امريمه مسخّر اولسه‌ڭ، چوق موجودات (وارلقلر)، حتى جن و شيطان دخى سڭا مسخّر اولابيليرلر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٨٢-٨٣)

٤٣- طرفمزدن بر رحمت و (سليم) عقل صاحبلرى ايچون بر عبرت اولمق أوزره اوكا (ايوبه) هم عائله‌سنه هم ده اونلرله برابر بر مثلنى داها باغيشلادق.

٤٤- (اوكا:) "الكه بر دمت صاپ آل ده اونكله (زوجه‌كه) اور و يمينكى بوزما!" (ديدك).[(١)] كرچكدن بز اونى صبرلى بر كيمسه اولارق بولدق. (او) نه ايى قولدى! حقيقتاً او، دائما (اللّهه) يوكلن بر كيمسه ايدى.

٤٥- (اى حبيبم!) قوّت و بصيرت صاحبى قوللريمز ابراهيمى، اسحقى و يعقوبى ده آك!

٤٦- چونكه بز اونلرى، خالص (بر خصلت) اولان آخرت دوشونجه‌سيله اخلاصلى (كيمسه‌لر) قيلدق.

٤٧- كرچكدن ده اونلر، بزم قاتمزده البته سچيلمشلردن، اك خيرلى كيمسه‌لردندر.

٤٨- اسماعيلى، اَلْيَسَعى و ذُوالْكِفْلى ده آك! هپسى ده اك خيرلى كيمسه‌لردندر.

٤٩- ٥٠- بو، (اونلرى كوزل) بر ياد ايتمه‌در![(٢)] شبهه‌سزكه تقوا صاحبلرى ايچون، كرچكدن كوزل بر دونوش يرى، قاپيلرى كنديلرينه آچيلمش اولان عدن جنّتلرى واردر.

٥١- اوراده (او كون آرتق تختلر أوزرنده) ياصلانمش كيمسه‌لردر؛ اوراده (ديله‌دكلرندن) بر چوق ميوه‌لر و ايچه‌جكلر ايسترلر.

٥٢- يانلرنده ده (قوجه‌لرندن) باشقه‌سنه باقماياں عين ياشده اولان (زوجه‌لر) واردر.

٥٣- (ايشته) بو، حساب كونى ايچون وعد ايديلمكده اولديغكز شيلردر.

٥٤- شبهه‌سزكه بو، كرچكدن بزم (ويرديگمز) رزقمزدر؛ اونك توكنمه‌سى يوقدر.

٥٥- ٥٦- بو (بويله‌در)! شبهه‌سزكه آزغينلر ايچون ده البته كوتو دونوش يرى، جهنّم واردر؛ اورايه كيررلر. آرتق او نه كوتو ياتاقدر!

٥٧- بو (بويله‌در!) ايشته طاتسينلر اونى؛ بر قاينار صو و بر ايرين!

٥٨- و بونك شكلندن باشقه چشيد چشيد (عذابلر) واردر.

٥٩- (آزغينلرك أله باشلرينه:) "ايشته بونلر، سزكله برابر كورى كورينه (آتشه) كيره‌جك بر طوپليلقدر" (دينيلير). (فقط رئيسلر:) "اونلر راحت يوزى كورمه‌سين! چونكه اونلر (كنديلرى حق ايتديگى ايچون) آتشه كيره‌جكلردر" (ديرلر).

٦٠- (او أله باشلرينه اويانلر ايسه:) "خير! (اصل) سز راحت يوزى كورمه‌يك! بونى بزم باشمزه سز تقديم ايتديكز (سز كتيرديكز). آرتق او نه كوتو قراركاهدر!" ديرلر.

٦١- (بينه اونلر:) "ربّمز! بونى بزم باشمزه كيم تقديم ايتدى (كتيردى) ايسه، آرتق اوكا آتشده‌كى عذابى بر قات داها آرتدير!" ديرلر.

---

(١) ايوب (ع‌م) زوجه‌سنك اعتقاداً ياكليش بر قونوشمه‌سى سببيله، صحت بولديغى زمان، اوكا يوز دگنك اوراجغنه يمين ايتمشدى. فقط او خانمجغز، خسته‌لق كونلرنده كنديسنه غايت فداكارجه خدمت ايتديگى ايچون الله تعالى اوكا بويله، يوز فسلگن صاپندن اولوشان بر دمتله شكلى و لطيف بر جزايى كافى كورمشدى. (نسفى، ج. ٤، ٦٦)

(٢) "محمّد عربى عليه الصّلاة والسّلامه باقكه: او ذات (ع‌ص‌م) هركسجه مسلّم (قبول ايديلن) امّيلگيله (اوقور-يازار اولمامه سيله) برابر، كچمش انبيا (پيغمبرلر) ايله قوملرينك احواللرينى (حاللرينى) كورمش و مشاهده ايتمش كبى قرآنك لسانيله سويله‌مشدر. و اونلرك احوالنى، سرلرينى بيان ايدرك عالمه نشر و اعلان ايتمشدر (دويورمشدر). بالخاصّه نقل ايتديگى اونلرك قصّه‌لرى (عبرت ويريجى حكايه‌لرى)، بتون ذكيلرك نظر دقّتلرينى جلب ايدن (دقتلى باقيشلرينى كنديسنه چكن) دعواى نبوّتنى (پيغمبرلك دعواسنى) اثبات ايچوندر." (اشارات الاعجاز، ١٥٨)

٦٢- (آزغینلرڭ رئیسلری) بینه دیرلرکه: "بزه نه اولدیکه، (دنیاده ایکن) کندیلرینی کوتولردن صایمقده اولدیغمز آدملری (فقیر مسلمانلری بوراده آرامزده) کوره‌مییورز؟"

٦٣- "اونلری آلایه آلییوردق؛ یوقسه (بوراده‌لر ده) کوزلریمزمی اونلردن قایدی؟"

٦٤- شبهه‌سزکه بو، آتش اهلنڭ (بویله) بربرلریله چکیشمه‌سی البته حقدر.

٦٥- دیکه: "بن آنجق (اللّهڭ عذابنی سزه خبر ویرن) بر قورقوتوجی‌یم! واحد (بر اولان)، قهّار (هرشیدن اڭ أوستون) اولان اللّهدن باشقه هیچ بر آله یوقدر."

٦٦- (او،) کوکلرڭ و یرڭ و ایکیسی آراسنده بولونانلرڭ ربّیدر، (قدرتی دائما أوستون اولان) عزیز، (چوق باغیشلایان) غفّاردر.

٦٧- دیکه: "بو (قرآن)، بیوك بر خبردر!"

٦٨- "سز اوندن یوز چویرن کیمسه‌لرسڭز."

٦٩- "(اونلر آدم حقّنده) طارتیشیرلرکن بنم او ملأ اعلی (ملکلر طوپلیلغی) حقّنده هیچ بر بیلکیم یوقدی."

٧٠- "طوغریسی بن آنجق آپ آچیق بر قورقوتوجی (پیغمبر) اولدیغم ایچون بڭا وحی ایدیلییور."

٧١- بر زمان ربّڭ ملکلره بویوردیکه: "شبهه‌سز بن، چاموردن بر انسان یاراتیجی‌یم."

٧٢- "بو یوزدن اونی (انسان صورتنده یاراتوب) دوزلتدیگمده و اوڭا (یاراتدیغم) روحمدن أوفله‌دیگمده،[1] همن اوڭا سجده ایدیجیلر اولارق یره قاپانڭ!"

٧٣- بونڭ أوزرینه ملکلرڭ هپسی طوپلیجه سجده ایتدیلر.

٧٤- آنجق (جنلردن اولان) ابلیس خارج. (او،) بیوکلك طاسلادی و کافرلردن اولدی.

٧٥- (اللّٰه:) "ای ابلیس! ایکی أملِه (قدرتمله) یاراتدیغمه سجده ایتمکدن سنی منع ایدن نه‌در؟ بیوکلکمی طاسلادڭ، یوقسه یوجه‌لردنمی اولدڭ؟"بویوردی.

٧٦- (ابلیس:) "بن اوندن داها خیرلی‌یم. بنی بر آتشدن یاراتدڭ؛ اونی ایسه بر چاموردن یاراتدڭ" دیدی.

٧٧- (اللّٰه) بویوردیکه: "هایدی اورادن (او جنّتدن) چیق؛ آرتق البته سن قوغولمش بریسڭ!"

٧٨- "محقّقکه جزا کوننه قدر لعنتم سنڭ أوزریڭه‌در!"

٧٩- (ابلیس:) "ربّم! اویله ایسه بڭا (انسانلرڭ) دیریلتیله‌جکلری کونه قدر مهلت ویر!" دیدی.

٨٠- ٨١- (اللّٰه:) "هایدی، طوغریسی سن معلوم وقتڭ کوننه قدر مهلت ویریلنلردنسڭ!" بویوردی.

٨٢- (ابلیس) دیدیکه: "او حالده سنڭ عزّتڭه یمین ایدرمکه، مطلقا اونلرڭ هپسنی آزدیراجغم!"

٨٣- "آنجق اونلردن اخلاصه ایردیریلمش قوللرڭ مستثنا."[2]

---

(١) بوراده‌کی "(کندی یاراتدیغم) روحمدن أوفله‌دیگم" تعبیریله جناب حقّڭ روحی و أوفله‌مه‌یی کندینه نسبت ایتمسی، روحڭ شرف و اعتبارینی یوجلتمك ایچوندر. بیت اللّٰه (اللّهڭ اوی)، ناقة اللّٰه (اللّهڭ دوه‌سی) لفظلرنده اولدیغی کبی. (نسفی، جـ. ٤، ٨٤؛ جلالین شرحی، جـ. ٦، ٤٠٥)

(٢) "مهم و بیوك بر امور خیریه‌نڭ (خیرلی ایشلرڭ) چوق مضر (ضررلی) مانعلری (انکللری) اولور. شیطانلر او خدمتڭ خادملریله (خدمتکارلریله) چوق اوغراشیرلر. بو مانعلره و بو شیطانلره قارشی، اخلاص قوّتنه (هرشیده اللّهڭ رضاسنی اساس یاپمق خصلتنه) طایانمق کرکدر." (لمعه‌لر، ٢١نجی لمعه، ١٦٧)

٨٤- ٨٥- (الله) بويورديكه: "ايشته حق! (بن عظيم الشّان) حقّى سويلرم! جلالم حقّى ايچون جهنّمى، سنڭله (جنلرله) و اونلردن (او انسانلردن) سڭا اويانلرله هپ برلكده طولديراجغم!"

٨٦- (اى رسولم!) ديكه: "(بن) بوڭا (بو تبليغ وظيفه‌مه) قارشيلق، سزدن هيچ بر اجرت ايسته‌مييورم و بن (سزه كنديلگمدن قرآنى اويديروب) كلفت چيقارانلردن دگلم."[1]

٨٧- "طوغريسى او (قرآن)، آنجق عالملر ايچون بر نصيحتدر."[2]

٨٨- "و اونڭ خبرينى بر زمان صوڭره مطلقا بيله‌جكسڭز."

٣٩- زمر سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٧٥ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهڭ اسميله

١- (بو) كتابڭ اينديريلمه‌سى، عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن)، حكيم (هر ايشى حكمتلى اولان) الله طرفندندر.

٢- شبهه‌سزكه بز، سڭا بو كتابى حق ايله اينديردك؛ اويله ايسه (سن ده) دينده اوڭا (قارشى) اخلاصلى (صميمى) بر كيمسه اولارق اللّٰهه قوللق ايت!

٣- دقت ايدڭ! خالص (كرچك) دين، آنجق اللّٰهڭدر. اوندن باشقه‌سنى (كنديسنه) دوستلر ايدیننلر ايسه: "(بز) اونلره، ساده‌جه بزى اللّٰهه (داها فضله) ياقينلاشديرسينلر دييه طاپييورز" (ديرلر). شبهه‌سزكه الله، اختلافه دوشمكده اولدقلرى شيلر حقّنده آرالرنده حكم ويره‌جكدر. طوغريسى الله، يالانجى و آزيلى كافر اولان كيمسه‌يى هدايته ايرديرمز.

٤- اگر الله بر اولاد ايدينمك ايسته‌سه ايدى، ياراتمقده اولدقلرندن ديله‌ديگنى سچردى؛ او (بوندن) پك منزّهدر. او، واحد (بر اولان)، قهّار (هرشيدن اڭ أوستون) اولان اللّٰهدر.

٥- كوكلرى و يرى حق ايله (يرلى يرنده) ياراتمشدر. كيجه‌يى كوندوزڭ أوزرينه صارار؛ كوندوزى ده كيجه‌نڭ أوزرينه صارار؛ كونشى و آيى ده (امرينه) بويون اگديرمشدر. هر برى بليرلى بر وقته (قيامته) قدر آقوب كيدر. دقّت ايدڭ! او، (قدرتى دائما أوستون اولان) عزيز، (چوق باغيشلايان) غفّاردر.

---

[1] "كوچك بر آدم، كوچك بر حيثيتله (شرفيله)، كوچك بر جماعتده، كوچك بر مسئله‌ده، مناظره‌لى (طارتيشملى) بر دعواده حجابسز (صيقيلمادن)، پرواسز (قورقوسز)؛ كوچك، فقط خجالت آور (اوتانديريجى) بر يالانى، دوشمانلرى يانده حيله‌سنى حس ايتديرميه‌جك درجه‌ده تأثر و تلاش كوسترمدن سويله‌يه‌مز.

شيمدى باق بو ذاته: پك بيوك بر وظيفه‌ده، پك بيوك بر وظيفه‌دار (وظيفه‌لى)، پك بويوك بر حيثيتله، پك بيوك امنيته (كوونلگه) محتاج بر حالده، پك بويوك بر جماعتده، پك بويوك خصومت (دوشمانلق) قارشيسنده، پك بيوك مسئله‌لرده، پك بويوك دعواده، پك بويوك بر سربستيتله، بلا پروا (قورقوسز)، بلا تردد، بلا حجاب، تلاشسز، صميمى بر صفوتله (صافيلكله)، بويوك بر جدّيتله، خصملرينڭ (دوشمانلرينڭ) طمارلرينه طوقونديراجق شديد (شدّتلى)، علوى (يوكسك) بر صورتده سويله‌ديگى سوزلرنده هيچ خلاف (حقيقتڭ عكسى) بولونابيليرمى؟ هيچ حيله قاريشمه‌سى ممكنميدر؟ كلّا! (اصلا!)" (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٩٧)

[2] "قرآنڭ معنالرى طاغ كبى عقللرى اشباع ايتديگى (طويورديغى) كبى، سينك كبى كوچوجك بسيط عقللرى دخى عين سوزلرله تعليم ايدر (أوگرتير). تطمين ايدر. زيرا قرآن، بتون انس (انسانلرڭ) و جنڭ بتون طبقه‌لرينى ايمانه دعوت ايدر. هم عمومنه (تمامنه) ايمانڭ علومنى (ايمان علملرينى) تعليم ايدر. اثبات ايدر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٢٣)

٦- (او،) سزى تك بر نفسدن (آدمدن) ياراتدى، صوڭره أشنى (حوّاىي) اوندن قيلدى؛ و سزڭ ايچون صاغمال حيوانلردن (اركك و ديشى) سكز أش (نعمت اولارق) ايندیردى.[١] سزى آناڭريكزڭ قارينلرنده، أوچ قراڭلق ايچنده،[٢] ياراتيليشدن ياراتيليشه (كچيره‌رك) ياراتمقده‌در.

ايشته ربّڭز اولان الله بودر (بو نعمتلرى ويرندر)؛ ملك (عموماً) اونڭدر. اوندن باشقه آله يوقدر. اويله ايسه (حقدن) ناصل چوريليیورسڭز؟

٧- اگر انكار ايدرسه‌ڭز، هيچ شبهه‌سزكه الله سزه محتاج دگلدر؛ بونڭله برابر قوللرى ايچون كفره راضى اولماز. يوق اگر شكر ايدرسه‌ڭز، سزڭ ايچون بوكا راضى اولور. بر كناهكار باشقه‌سنڭ كناهنى يوكلنمز.[٣]

صوڭره دونوشڭز آنجق ربّڭزه‌در؛ او زمان، ياپمقده اولدقلريڭزى سزه خبر ويره‌جكدر. چونكه او، سينه‌لرڭ ايچنده اولانى حقّيله بيلندر.

٨- انسانه بر ضرر طوقونديغى زمان، اوڭا (صميمانه) يوڭلن بر كيمسه اولارق ربّيسنه دعا ايدر؛ صوڭره (الله) كندى طرفندن اوڭا بر نعمت ويرديگنده، داها أوڭجه اوڭا دعا ايتمكده اولديغنى اونوتورده، (انسانلرى) اونڭ يولندن صاپديرمق ايچون اللّهه اورتاقلر قوشار. ديكه: "كفرڭله برآز اگلنه طور! چونكه سن جهنّم اهلندنسڭ!"

٩- يوقسه كيجه ساعتلرنده سجده ايدن و آياقده طوران (صميمى بر مؤمن) اولارق عبادت ايدن، آخرت عذابندن صاقينان و ربّيسنڭ رحمتنى اومان او كيمسه (كافر اولان كيمسه) كبيميدر؟ ديكه: "هيچ بيلنلرله بيلمه‌ينلر بر اولورمى؟ آنجق (سليم) عقل صاحبلرى عبرت آلير."

١٠- (طرفمدن قوللريمه) ديكه: "(ربّڭز بويورويوركه:) اى ايمان ايدن قوللرم! ربّڭزدن صاقينڭ! بو دنياده ايلك ايدنلره، (آخرتده ده) ايلك (جنّت) واردر. چونكه اللّهڭ ارضى كنيشدر. (او كون) آنجق، صبر ايدنلره مكافاتلرى حسابسز اولارق ويريله‌جكدر."[٤]

---

(١) "أوت قرآن معجز البيان سورهٔ زمرده: وَخَلَقَ لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ [سزڭ ايچون صاغمال حيوانلردن (اركك و ديشى) سكز أش (نعمت اولارق) ياراتدى] ديمه‌يوب وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ [سزڭ ايچون صاغمال حيوانلردن (اركك و ديشى) سكز أش (نعمت اولارق) ايندیردى] ديمه‌سيله افاده ايديیوركه، سكز نوع (چشيد) حيوانات مباركه (بركتلى حيوانلر) سزلره خزينهٔ رحمتدن (رحمت خزينه‌سندن)، كويا جنّتدن نعمت اولارق ايندیريلمش، كوندريلمشدر. چونكه او مبارك حيوانلر بتون جهتلريله بتون بشره (انسانلره) نعمت اولديغندن، توكندن بدويلره (كوچه‌به‌لره) سيّار خانه‌لر، البسه‌لر، اتندن كوزل يمكلر، سوتندن كوزل لذيذ طعاملر (لذّتلى ييمكلر)، دريلرندن پاپوچلر وسائره، حتى كوبره‌لرى مزروعاتڭ (اكيلى اولان شيلرڭ) ارزاقى (رزقلرى) و انسانلرڭ محروقاتى (ياقاجقلرى) حكمنده اولوب، كويا او مبارك حيوانلر تجسم ايتمش (جسملشمش) عين نعمت و رحمت اولمشلر. اونڭ ايچوندركه، ياغموره رحمت نامى ويريلديگى كبى، بو مبارك حيوانلره ده انعام (نعمتلر) نامى ويريلمش." (لمعه‌لر، ٢٨نجى لمعه، ٢٩٧)

(٢) آيتده كچن أوچ قراڭلقدن مراد؛ رحم، چوجق كيسه‌سى و قارين؛ يا ده بابانڭ بلى، رحم و آننه‌نڭ قارنيدر. (نسفى، ج. ٤، ٧٧)

(٣) باقيڭز؛ (صحيفه ٤٣٥، حاشيه ٢)

(٤) رسول اكرم (ع‌ص‌م) بر حديث شريفلرنده شويله بويورديلر: "جناب حق قيامت كوننده ترازيلرى قويار. آردندن نماز قيلانلر كتيريلير و اجرتلرى طارتيلارق كنديلرينه نقصانسز ويريلير. صوڭره زكات ويرنلر كتيريلير و اونلرڭ ده اجرتلرى طارتيلارق كنديلرينه أكسيكسز ويريلير. نهايت بر بلايه دوچار اولمش كيمسه‌لر كتيريلير ده بونلر ايچون نه ترازى قونور، نه ديوان قورولور، نه ده دفترلر آچيلير. بونلره اجرت، صاغناق ياغمورلرى كبى بول بول أودنير." (بيضاوى، ج. ٢، ٣٢١)

١١- (حبيبم، يا محمّد!) ديكه: "شبهه‌سزكه بن، دينده اوڭا (قارشى) اخلاصلى (صميمى) بر كيمسه اولارق اللّهه قوللق ايتمكله امر اولوندم."[1]

١٢- "و (تبليغ ايتديگم هر شيئه) تسليم اولانلرك ايلكى اولمقله امر اولوندم."

١٣- ديكه: "طوغريسى بن، ربّمه عصيان ايدرسه‌م، (دهشتى پك) بيوك بر كونڭ عذابندن قورقارم."

١٤- ديكه: "(بن،) اللّهه دينمده اوڭا (قارشى) اخلاصلى (صميمى) بر كيمسه اولارق عبادت ايدرم."

١٥- "آرتق (سز) اوندن باشقه نه‌يه ايسترسه‌ڭز طاپڭ!" ديكه: "اصل خسرانه اوغرايانلر، قيامت كونى هم كنديلرينى، هم ده عائله‌لرينى خسرانه اوغراتانلردر." دقّت ايدڭ! ايشته او آپ آچيق خسران بودر!

١٦- اونلر ايچون، أوستلرنده آتشدن طبقه‌لر، آلتلرنده ده (آتشدن) طبقه‌لر واردر. ايشته الله قوللرينى بونڭله قورقوتور. اى قوللرم! اويله ايسه بندن صاقينڭ![2]

١٧- طاغوتدن (اللّهڭ يرينه طوتولان شيلردن)، اونلره قوللق ايتمكدن قاچينوب اللّهه يوڭلنلره كلنجه، اونلر ايچون بيوك بر مژده واردر! اويله ايسه قوللريمى مژده‌له!

١٨- اونلركه، سوزى ديڭلرلر ده اونڭ اڭ كوزلنه اويارلر. ايشته اونلر، اللّهڭ كنديلرينه هدايت ويرديگى كيمسه‌لردر و ايشته اونلر، (كرچك) عقل صاحبلرينڭ تا كنديلريدر.

١٩- او حالده أوزرينه عذاب سوزى حق اولمش كيمسه‌يى، (و) بو سببله او آتشده بولونان كيشى‌يى سنمى قورتاراجقسڭ؟

٢٠- فقط ربلرندن صاقينانلره كلنجه، اونلر ايچون كوشكلر، اونلرڭ ده أوستلرنده بنا ايديلمش (داها يوكسك) كوشكلر واردركه آلتلرندن ايرماقلر آقار. (بو،) اللّهڭ وعديدر. الله وعدندن دونمز.

٢١- كورمدڭمى؟ شبهه‌سزكه الله، كوكدن بر صو اينديردى ده، اونى يرده‌كى قايناقلره قويدى؛ صوڭره اونڭله رنكلرى مختلف اكينلر چيقاريبور؛ صوڭره قورور ده اونى صارارمش كوروُرسڭ؛ صوڭره ده اونى بر چوپ ياپييور. شبهه يوقكه بونده (سليم) عقل صاحبلرى ايچون كرچكدن بر نصيحت واردر.[3]

---

(١) اخلاصڭ اهمّيتى، قزانيلمه‌سى و محافظه ايديلمسى حقّنده باقيڭز؛ (لمعه‌لر، ٢٠نجى لمعه، ١٥٥-١٦٦؛ لمعه‌لر، ٢١نجى لمعه، ١٦٦-١٧٤)

(٢) "أوت عارف بالله (اللّهى طانييان)، عجزدن (عاجزلكدن)، مخافة اللّهدن (الله قورقوسندن) تلذذ ايدر (لذّت آلير). أوت خوفده (قورقوده) لذّت واردر. اگر بر ياشنده‌كى بر چوجغڭ عقلى بولونسه و اوندن سؤآل ايديلسه: 'اڭ لذيذ و اڭ طاتلى حالتڭ (حالڭ) نه‌در؟' بلكه ديه‌جك: 'عجزيمى، ضعفمى آڭلايوب، والده‌مڭ طاتلى طوقادندن قورقارق يينه والده‌مڭ شفقتلى سينه‌سنه صيغينديغم حالتدر.' حالبوكه بتون والده‌لرڭ شفقتلرى، آنجق بر لمعۀ تجلّئ رحمتدر (رحمتڭ ساده‌جه بر پاريلتيسيدر). اونڭ ايچوندركه، كامل انسانلر، عجزده و خوف اللّهده (الله قورقوسنده) اويله بر لذّت بولمشلركه كندى حول (كوچ) و قوّتلرندن شدّتله تبرى ايدوب (اوزاقلاشوب)، اللّهه عجز ايله صيغينمشلر. عجزى و خوفى، كنديلرينه شفاعتجى ياپمشلر." (سوزلر، ٧نجى سوز، ١٩)

(٣) "كوزلرى كسوفه اوغرامش (طوتولمش) بعض آدملر، كوزلرى أوڭنده وقوعه كلن غير محدود (صاييسز) خصوصى حشر و نشرلرى (ديريلمه‌لرى) كوزلريله كوردكلرى حالده، قيامت كبرايى (بيوك قيامتى) و حشر عمومى‌يى (هركسڭ ديريلتيلمه‌سنى) ناصل استغراب ايدييورلر (غريب كوروُيورلر)؟ عجبا چيچك آچوب، ثمره ويرن (ميوه ويرن) آغاچلرده هر سنه ايجاد (يوقدن وار) ايديلن ميوه‌لرڭ حشر و نشرلرينى كوردكدن صوڭره حشر عمومى‌يى استبعاد ايدن (عقلدن اوزاق كورن) هيچ صيغيلمازمى؟" (مثنوئ نوريه، حَباب، ٩٤-٩٥)

٢٢- او حالده اللّهڭ، قلبنى اسلامه آچوب ده، ربّيسندن بر نور (بر هدايت) أوزره اولان او كيمسه (كفرنده‌كى عنادندن طولايى قلبى مهرلنن كيمسه) كبيميدر؟ اويله‌يسه اللّهڭ ذكرندن قلبلرى قاتيلاشمش اولانلرڭ واى حالنه! ايشته اونلر آچيق بر ضلالت ايچنده‌درلر.

٢٣- الله، سوزڭ اڭ كوزلنى، (آيتلرى) بربرينه بڭزه‌ين و (حقيقتلرى) تكرارلانان بر كتاب حالنده ايندیردى. ربلرندن قورقانلرڭ دريلرى اوندن أورپرر! صوڭره دريلرى ده، قلبلرى ده اللّهڭ ذكرينه يوموشار! ايشته بو (كتاب) اللّهڭ هدايتيدر؛ اونڭله (حكمتنه بناءً كندى لطفندن) ديله‌ديگنى هدايته ايرديرر. الله، كيمى ده (كندى عصياننده‌كى اصرارى يوزندن) ضلالته آتارسه، آرتق اونى هدايته ايرديره‌جك اولان يوقدر.

٢٤- او حالده قيامت كونى، يوزى ايله عذابڭ كوتوسندن (اونڭ شدّتندن) قورونمه‌يه چاليشان كيمسه (عذابدن امين اولان كيمسه) كبيميدر؟ و ظالملره: "طادڭ، قزانمقده اولدقلريڭز(ڭ وبالنى)!" دينيلير.

٢٥- اونلردن أوڭجه‌كيلر (پيغمبرلرينى) يالانلادى ده خاطرلرينه كلمه‌ين بر يردن عذاب كنديلرينه كليويردى.

٢٦- بويله‌جه الله، اونلره دنيا حياتنده رذيللگى طاتديردى. البته آخرت عذابى ايسه، داها بيوكدر. كشكه بيلسه‌لردى!

٢٧- آند اولسونكه، بو قرآنده، انسانلر ايچون هر چشيد مثالدن كتيردك؛ تاكه عبرت آلسينلر.[1]

٢٨- هيچ بر اگريلگى بولونمايان عربجه بر قرآن اولارق (ايندیردك)؛ تاكه صاقينسينلر.

٢٩- الله (سلطننده هيچ بر اورتاغى اولماديغنه دائر)، أوزرنده (حق صاحبى اولدقلرندن) بربرلريله چكيشوب طوران اورتاقلر بولونان بر آدم (بر كوله) ايله، ساده‌جه بر كيشى‌يه عائد اولان بر آدمى (بر كوله‌يى) مثال كتيردى. (بو ايكيسى) مثالجه بر اولورلرمى؟ حمد، اللّهه مخصوصدر. فقط اونلرڭ چوغى بيلمزلر.[2]

٣٠ (حبيبم، يا محمّد!) شبهه‌سز سن ده ئوله‌جك اولان بر كيمسه‌سڭ، اونلر ده ئوله‌جك اولان كيمسه‌لردر![3]

٣١- صوڭره محقّق سز، قيامت كونى ربّڭزڭ حضورنده بربريڭزدن دعواجى اولاجقسڭز.

---

(١) "ارشادڭ تام و نافع (فائده‌لى) اولمه‌سنڭ برنجى شرطى، جماعتڭ استعدادينه (قابليتنه) كوره اولمه‌سى لازمدر. جماعت، عوامدر (خلقدر). عوام ايسه حقائقى (حقيقتلرى) چيپلاق اولارق كوره‌مز، آنجق اونلرجه معلوم و مألوف (آليشيلمش) اسلوب و البسه آلتنده كوره‌بيليرلر. بونڭ ايچوندركه قرآن كريم يوكسك حقائقى، متشابهات دينيلن تشبيهلر (بڭزتمه‌لر)، مثاللر، استعاره‌لرله تصوير ايدوب، جمهوره يعنى عوام ناسڭ (عوام انسانلرڭ) فهملرينه (آڭلاييشلرينه) ياقينلاشديرمشدر." (اشارات الاعجاز، ١٦٣)

(٢) "قرآن و اهل ايمان، حدسز مصنوعاتى (صنعتلى اثرلرى) بر صانع واحده (هرشيئڭ تك صنعتكارى اولان اللّهه) ويرر. طوغريدن طوغرى‌يه هر ايشى اوڭا اسناد ايدر (طاياندیرر). وجوب (عقلاً قطعى اولمق) درجه‌سنده سهولتلى (قولاى) بر يولده كيدر، سوق ايدر. و اهل شرك و طغيان (اللّهه اورتاق قوشان و آزغينلق ياپانلر) بر مصنوع واحدى (صنعتلى بر مخلوقى) حدسز اسبابه (سببلره) اسناد ايدرك امتناع درجه‌سنده صعوبتلى (امكانسزلق درجه‌سنده زور) بر يولده كيدر. شو حالده قرآن يولنده بتون مصنوعاتله، ضلالت (حقدن صاپمه) يولنده بر مصنوع واحد برابردرلر. حتى بلكه بتون اشيانڭ واحددن صدورى (تك اولاندن وجوده كلمه‌سى) بر واحدڭ (بر اولان شيئڭ) حدسز اشيادن صدورندن چوق درجه اسهل و قولايدر. ناصلكه بر ضابط بيڭ نفرڭ تدبيرينى بر نفر كبى قولاى ياپار. و بر نفرڭ تدبيرى بيڭ ضابطه (قوماندانه) حواله ايديلسه، بيڭ نفر قدر مشكلاتلى (زور) اولور. كشماكشه (قاريشيقلغه) سببيت ويرر. ايشته شو حقيقتى شو آيت عظيمه اهل شركڭ باشنه اوروير، طاغيتيور." (مكتوبات، ٢٠نجى مكتوب، ٨٩)

(٣) باقيڭز؛ (صحيفه ٧٣، حاشيه ٣)

٣٢- آرتق الله حقّنده يالان سويله‌يندن و كنديسنه كلديكى زمان طوغرى‌يى يالانلايادن داها ظالم كيم اولابيلير؟ كافرلره جهنّمده بر يرمى يوقدر!

٣٣- طوغرى‌يى كتيرنه (پيغمبره) و اونى تصديق ايدنه كلنجه؛ ايشته اونلر كرچكدن تقوا صاحبلريدر.

٣٤- اونلر ايچون ربلرى قاتنده ايسته‌دكلرى هر شى واردر. ايشته ايبلك ايدنلرك مكافاتى بودر.

٣٥- تاكه، الله اونلرك ياپدقلرينك اڭ كوتوسنى (دخى) أورتسون و اونلره مكافاتلرينى، ياپمقده اولدقلرينك داها كوزليله (فضله‌سيله) احسان ايتسين!

٣٦- الله قولنه كافى دگلميدر؟ بر ده سنى اوندن باشقه‌لريله قورقوتيورلر.[١] حالبوكه الله، كيمى (عصياننده‌كى عنادندن طولايى) ضلالته آتارسه، آرتق اونى هدايته ايرديره‌جك هيچ بر كيمسه يوقدر.

٣٧- الله كيمى ده (حكمته بناءً كندى لطفندن) هدايته ايرديررسه، اونى ده ضلالته دوشوره‌جك هيچ بر كيمسه يوقدر. الله، عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن) انتقام صاحبى دگلميدر؟

٣٨- آند اولسونكه، اگر اونلره: "كوكلرى و يرى كيم ياراتدى؟" دييه صورسه‌ڭ، مطلقا: "الله!" دييه‌جكلردر.[٢] ديكه: "سويله‌يك بڭا! اللّهدن باشقه (كنديسنه) يالوارمقده اولدقلريڭز، اگر الله بڭا بر ضرر ويرمك ايسته‌سه، اونلر، اونك ويره‌جگى ضررى كيدره‌بيله‌جك اولان شيلرميدر؟ ياخود بنى بر رحمته مظهر ايتمك ايسته‌سه، اونلر اونك رحمتنى طوتابيله‌جك اولان شيلرميدر؟" ديكه: "الله بڭا يتر! توكّل ايدنلر، آنجق اوڭا توكّل ايدر."[٣]

٣٩- ٤٠- ديكه: "اى قومم! الكزدن كلنى ياپك؛ طوغريسى بن ده (اونى) ياپان بر كيمسه‌يم. كنديسنى رذيل ايده‌جك بر عذابك كيمه كله‌جگنى و دواملى بر عذابك كيمك أوزرينه اينه‌جگنى آرتق ايلريده بيله‌جكسڭز!"

---

(١) قريش مشركلرى پيغمبر افنديمزه (ع‌ص‌م): "پوتلريمزك عليهنده بولونما! يوقسه، سنى الهلريمزك چارپمه‌سندن قورقارز!" دييه‌رك، كويا قورقوتمق ايسته‌مشلردى. باشقه بر روايته كوره ايسه، رسول اكرم (ع‌ص‌م)، حضرت خالد بن وليدى (رع) عزّا دينيلن پوتى قيرمق ايچون كوندرمشدى. پوت بكجيلرى حضرت خالده (رع): "دقت ايت، بو أوفكه‌ليدر. صاقين باشڭه بر شى كلمه‌سين!" ديديلر. بوڭا رغماً حضرت خالد (رع)، پوتك بورننى قيردى. بويله‌جه مشركلرك، مسلمانلرى قورقوتمق ايسته‌دكلرى خصوصك نه قدر معناسز اولديغى اونلره بالفعل كوستريلمش اولدى. (بيضاوى، ج. ٢، ٣٢٦)

(٢) "قرآن حكيم شو نوع آياتله (آيتلرله) بيلديزلردن و سماواتدن طوتوب، تا ذرّه‌لره قدر شركى (اللّهه اورتاق قوشمه‌يى) طرد ايدر (رد ايدر). شويله اشارت ايدر و معناً دير: سماوات و ارضى بويله منتظم خلق ايدن (ياراتان) بر قدير مطلقك البته دوائر مصنوعاتندن (صنعتله ياراتديغى وارلق دائره‌لرندن) اولان منظومهٔ شمسيه (كونش سيستمى) بالبداهه (آچيقجه) اونك قبضهٔ تصرّفنده‌در (حكمى آلتنده‌در). مادام او قدير مطلق، شمسى سيّاراتيله (كزه‌كنلريله) قبضهٔ تصرّفنده طوتيور. و تنظيم و تسخير و تدوير ايدييور (اطاعت ايتديروب اداره ايدييور). البته او منظومهٔ شمسيه‌نك بر جزئى (پارچه‌سى) و شمس ايله باغلانان كرهٔ ارض دخى قبضهٔ تصرّفنده و تدبير و تدويرنده‌در.

مادام كرهٔ ارض قبضهٔ تصرّفنده و تدبير و تدويرنده‌در، بالبداهه ارضك يوزنده يازيلان و ايجاد ايديلن (ياراتيلان) و يرك ميوه‌لرى وغاياتى (غايه‌لرى) حكمنده اولان مصنوعات (صنعتلى وارلقلر) دخى اونك قبضهٔ ربوبيتنده (اداره‌سى آلتنده) و تربيه‌سنده‌در." (سوزلر، ٣٢نجى سوز، ٢٧٣)

(٣) "انسان ضعيفدر؛ بلالرى چوق. فقيردر؛ احتياجى پك زياده. عاجزدر؛ حيات يوكى پك آغير. اگر قدير ذوالجلاله طايانوب توكّل ايتمزسه (كوونمزسه) و اعتماد ايدوب تسليم اولمازسه، وجدانى دائم عذاب ايچنده قالير. ثمره‌سز (نتيجه‌سز) مشقّتلر، الملر، تأسفلر اونى بوغار. يا سرخوش ويا جاناور ايدر." (سوزلر، ٦نجى سوز، ١٦)

٤١- (ای رسولم!) شبهه‌سزکه بز سکا کتابی، انسانلر ایچون حق ایله ایندیردك. او حالده کیم هدایته ایررسه، آرتق کندی لهنه‌در. کیم ده ضلالته دوشرسه، آنجق کندی علیهنه اولارق صاپمش اولور. چونکه سن، اونلرك أوزرینه وکیل دگلسك!

٤٢- الله، ئولوملری آننده نفسلری (اونلرك روحلرینی) آلیر. ئولمه‌ینلری ایسه اویقولرنده (بر نوع ئولومه محکوم ایدر). بویله‌جه، أوزرلرینه ئولوملە حکم ویردیگی کیمسه‌لری (اونلرك روحلرینی) طوتار؛ دیگرلرینی ایسه، بلیرلی بر وقته (ئوله‌جگی زمانه) قدر صالیویرر. شبهه‌سزکه بونده، عبرت آلاجق بر قوم ایچون نیجه دلیللر واردر.[1]

٤٣- یوقسه اللّهدن باشقه شفاعتجیلرمی ایدیندیلر؟ دیکه: "(او پوتلر) هیچ بر شیئه صاحب اولامازلر و عقل ایردیره‌مزلرسه‌ده‌می (اونلری شفاعتجی ایدینه‌جکسکز)؟"

٤٤- دیکه: "شفاعت تماماً اللّهه عائددر. کوکلرك و یرك ملکی، اونکدر. صوکره آنجق اوکا دوندیریله‌جکسکز."

٤٥- هم الله تك اولارق آکیلدیغی زمان، آخرته ایمان ایتمه‌ینلرك قلبلری طارالیر! اما اوندن باشقه‌لری آکیلدیغی زمان، همن سوینیرلر.

٤٦- دیکه: "ای کوکلری و یری یاراتان، کورونمه‌ینی و کورونني بیلن اللّهم! حقکده اختلافه دوشه‌کلدکلری شیلر خصوصنده قوللریکك آراسنده آنجق سن حکم ویره‌جکسك!"

٤٧- اگر یر یوزنده بولونانلرك هپسی و اونکله برابر بر مثلی داها کرچکدن ظلم ایدنلرك اولسه، قیامت کونی عذابك کوتولگندن (قورتولمق ایچون) اونی فدا ایدرلردی. آرتق الله طرفندن، هیچ حسابه قاتمقده اولمادقلری شیلر (جهنّم عذابی) اونلره کورونمشدر.

---

(١) "پك چوق نوعلرده، حتی کیجه و کوندوزده، قیش و بهارده و جوّ هواده (هوا بوشلغنده) حتی انسانك شخصلرنده، مدّت حیاتنده دگیشدیردیگی بدنلر و موته (ئولومه) بکزه‌ین اویقو ایله حشر و نشره (ئولدکدن صوکره دیریلمه‌یه) بکزر برر نوع قیامت، بر قیامت کبرانك (الك بیوك قیامتك) تحققنی (کرچکلشه‌جگنی) احساس ایدییور (حس ایتدیرییور)، رمزاً (اشارتله) خبر ویرییورلر.

أوت مثلا: هفته‌لق بزم ساعتمزك ثانیه و دقیقه و ساعت و کونلرینی صایان چرخلرینه بکزه‌ین، اللّهك دنیا دینیلن بیوك ساعتنده‌کی یوم (کون)، سنه، عمر بشر (انسان عمری)، دَوران دنیا (دنیانك دورلری)، بربرینه مقدّمه (باشلانغیچ) اولارق بربرندن خبر ویرییور، دونر ایشلرلر. کیجه‌دن صوکره صباحی، قیشدن صوکره بهاری ایشله‌دکلری کبی، موتدن صوکره صبح قیامت (قیامت صباحی)، او دستکاهدن (تزکاهدن)، او ساعت عظمادن (الك بیوك ساعتدن) چیقاجغنی رمزاً خبر ویرییورلر.

بر شخصك مدّت عمرنده باشنه کلمش بر چوق قیامت چشیدلری واردر. هر کیجه بر نوع ئولمکله، هر صباح بر نوع دیریلمکله امارات حشری (حشرك امارەلرینی) کوردیگی کبی، بش-آلتی سنه‌ده بالاتفاق (تمامیله) بتون ذرّاتنی دگیشدیره‌رك، حتی بر سنه‌ده ایکی دفعه تدریجی (درجه درجه) بر قیامت و حشر تقلیدینی کورمش.

هم حیوان و نبات نوعلرنده أوچ یوز بیکدن زیاده حشر و نشر و قیامت نوعیه‌یی (نوعلرك دیریلمه‌لرینی) هر بهارده مشاهده ایدییور (کورویور). ایشته بو قدر امارات و اشارات حشریه و بو قدر علامات و رموزات نشریه البته قیامت کبرانك ترشحاتی (صیزمه‌لری) حکمنده، او حشره اشارت ایدییورلر." (سوزلر، ٢٩نجی سوز، ١٩٥-١٩٦)

٤٨- وقزاندقلری شیلرڭ (کناهلرڭ) کوتولکلری اونلره کورونمش و کندیسیله آلای ایتمکده اولدقلری شی (عذاب) اونلری قوشاتمشدی.

٤٩- فقط انسانه بر ضرر طوقوندیغی زمان بزه یالواریر؛ صوڭره کندیسنه طرفمزدن بر نعمت ویردیگمز زمان: "(بو) بڭا آنجق (بنده‌کی) بر بیلکی سایه‌سنده ویریلدی"[۱] دیر. خیر! او (کندیلرینه ویردیگمز نعمتلر) بر امتحاندر؛ فقط اونلرڭ چوغی بیلمزلر.

٥٠- محقّقکه اونلردن أوڭجه‌کیلر ده بونی سویله‌مشلردی؛ اما قزاناکلدکلری شیلر کندیلرینه بر فائده ویرمدی.

٥١- صوڭنده قزاندقلری شیلرڭ (کناهلرڭ) کوتولکلری کندیلرینه اصابت ایتدی. بونلردن ظلم ایدنلرڭ ده قزاندقلری شیلرڭ کوتولکلری یاقینده کندیلرینه اصابت ایده‌جکدر و اونلر (اللّهی) عاجز بیراقیجی کیمسه‌لر دگلدر.

٥٢- هم بیلمه‌دیلرمیکه، شبهه‌سز الله، دیله‌دیگنه رزقی کنیشلتیر و (دیله‌دیگنه) طارالتیر. طوغریسی بونده، ایمان ایده‌جك بر قوم ایچون نیجه دلیللر واردر.

٥٣- دیکه: "ای نفسلری علیهنه (کناه ایشله‌مکله عمرلرینی) اسراف ایدن قوللرم! (کناهلره بولاشدق دیه) اللّهڭ رحمتندن امید کسمه‌یڭ! شبهه‌سزکه الله، بتون کناهلری باغیشلار!" طوغریسی، غفور (چوق باغیشلایان)، رحیم (قوللرینه چوق مرحمت ایدن) آنجق اودر.

٥٤- اویله ایسه، سزه او عذابڭ کلمه‌سندن أوڭجه ربّڭزه یوڭلڭ و اوڭا تسلیم اولڭ؛ صوڭره یاردیم اولونمازسڭز.

٥٥- سز فرقنده بیله دگلکن، او عذابڭ سزه آنسزین کلمه‌سندن أوڭجه، ربّڭزدن سزه ایندیریلنڭ اڭ کوزلنه (قرآنه) تابع اولڭ!

٥٦- تاکه بر نفس: "الله حقّنده ایشله‌دیگم قصورلردن طولایی یازیقلر اولسون بڭا! کرچکدن (بن) آلای ایدنلردندم" دیمه‌سین!

---

(۱) "ناصلکه نازدار (نازلی) بر چوجق آغلامه‌سیله یا ایسته‌مه‌سیله یا حزین (حزنلی) حالیله مطلوبلرینه (ایستکلرینه) اویله موفّق اولور و اویله قویلر (کوچلیلر) اوڭا مسخّر (خدمتکار) اولورلرکه؛ او مطلوبلردن بیڭدن بریسنه، بیڭ دفعه قوّتجگیله یتیشه‌مز. دیمك ضعف و عجز (ضعیفلق و کوچسزلك)، اونڭ حقّنده شفقت و حمایتی (قورومه‌یی) تحریك ایتدکلری ایچون، کوچوجك پارماغیله قهرمانلری کندینه مسخّر ایدر.

شیمدی بویله بر چوجق، او شفقتی انکار ایتمك و او حمایتی اتهام ایتمك (صوچلامق) صورتیله احمقانه (احمقجه‌سنه) بر غرور ایله: 'بن قوّتمله بونلری تسخیر ایدییورم (امریمه اطاعت ایتدیرییورم)' دیسه، البته بر طوقات ییه‌جکدر. ایشته انسان دخی خالقنڭ (یاراتیجیسنڭ) رحمتنی انکار و حکمتنی اتهام ایده‌جك بر طرزده کفران نعمت (نانکورلك) صورتنده، قارون کبی: اِنَّمَٓا اُوت۪يتُهُ عَلٰى عِلْمٍ یعنی 'بن کندی علممله، کندی اقتدارمله قزاندم' دیسه، البته سیللهٔ عذابه (عذاب طوقادینه) کندینی مستحق ایدر.

دیمك شو مشهود (کورونن) سلطنت انسانیت و ترقّیات بشریه (انسانلغڭ ایلرله‌مسی) و کمالات مدنیت (مدنیتڭ نعمتلری)؛ جلب ایله (کندی تدارکی) دگل، غلبه (أوستونلك) ایله دگل، جدال (مجادله) ایله دگل؛ بلکه اوڭا، اونڭ ضعفی ایچون تسخیر ایدیلمش، اونڭ عجزی ایچون اوڭا معاونت (یاردیم) ایدیلمش، اونڭ فقری ایچون اوڭا احسان ایدیلمش، اونڭ جهلی (جاهللگی) ایچون اوڭا الهام ایدیلمش (بیلدیریلمش)."

(سوزلر، ٢٣نجی سوز، ١١٧)

٥٧- ٥٨- یاخود: "طوغریسی الله بنی هدایته ایردیرمش اولسه‌یدی، البته (بن ده) تقوا صاحبلرندن اولوردم" دیمه‌سندن یاخود عذابی کوردیگی زمان: "کاشکه بنم ایچون کرچکدن بر کره داها (دنیایه دونوش) اولسه‌یدی ده اییلك ایدنلردن اولسه‌یدم!" دیمه‌سندن (اوّل قرآنه تابع اولكْ)!

٥٩- (اوڭا دینیله‌جککه:) "خیر! شبهه‌سز سڭا آیتلرم کلمشدی ده، اونلری یالانلادكْ؛ بویوکلك طاسلادكْ و کافرلردن اولدكْ!"

٦٠- (ای رسولم!) الله حقّنده یالان سویله‌ینلری قیامت کونی کوروروسڭکه، یوزلری سیاهلاش- مشدر! بیوکلك طاسلایانلر ایچون جهنّمده بر یرمی یوقدر![1]

٦١- الله (کناهلردن) صاقینانلری ایسه، قورتولوش وسیله‌لری (اولان صالح عمللری) سببیله (کندی لطفندن) قورتارر. اونلره کوتولك طوقونماز، اونلر محزون ده اولمازلر.

٦٢- الله هر شیئكْ یاراتیجیسیدر[2] و او، هر شیئه وکیلدر.

٦٣- کوکلركْ و یركْ آناختارلری اونڭدر. اللّهكْ آیتلرینی انکار ایدنلره کلنجه، ایشته اونلر خسرانه اوغرایانلركْ تا کندیلریدر.

٦٤- دیکه: "شیمدی بڭا، اللّهدن باشقه‌سنه قوللق ایتمه‌میمی امر ایدییورسڭز، ای جاهللر!"

٦٥- (حبیبم، یا محمّد!) جلالم حقّی ایچون، سڭا و سندن أوڭجه‌کی پیغمبرلره شویله وحی ایدیلدی: "آند اولسونکه، (سن ده) اگر (اللّهه) اورتاق قوشارسه‌كْ، عملكْ مطلقا بوشه کیدر و البته خسرانه اوغرایانلردن اولورسكْ!"

٦٦- خیر! اویله ایسه ساده‌جه اللّهه قوللق ایت و شکر ایدنلردن اول!

٦٧- حالبوکه (او قوللر) اللّهی شاننكْ حقّیله تقدیر ایده‌مه‌دیلر (طانییامادیلر، لایقیله قوللق ایده‌مه‌دیلر). فقط قیامت کونی، یر تماماً اونكْ آووجنده (ملکی و تصرّفنده)در؛ کوکلر ده اونكْ صاغ الیله (قدرتیله) دورولمشلردر. او، (اونلركْ) اورتاق قوشمقده اولدقلری شیلردن پك منزّه و پك یوجه‌در.

---

(١) آیتكْ مآلنده کچن "الله حقّنده یالان سویله‌ینلر": اللّهه اورتاق قوشمق و اوڭا اوغول اسناد ایتمك کبی ذات اقدسنه هیچ بر وجهله یاقیشمایان صفتلر اویدیرانلر و اوڭا عائد بعض یوکسك وصفلری انکار ایدنلردر. (بیضاوی، ج. ٢، ٣٣٠)

(٢) "کائناتده اسباب (سببلر) و مسببات (سببلرله میدانه کلن)؛ کورونن اشیایه (شیلره) باقییورز و کورویورزکه، الكْ اعلی (الكْ یوکسك) بر سبب الكْ عادی (بسیط) بر مسببه قوّتی یتمییور. دیمك اسباب بر پرده‌در. مسببلری یاپان باشقه‌در مثلا، حدسز مصنوعاتدن (صنعتلی وارلقلردن) یالڭز جزئی (کوچك) بر مثال اولارق انسان باشی ایچنده بر خردال کوچکلگنده بر یرده یرلشدیریلن قوّهٔ حافظه‌یه باقییورز. کورویورزکه، اویله بر جامع (چوق شیلری ایچنه آلان) کتاب، بلکه کتبخانه حکمنده‌درکه، بتون سرکذشتهٔ حیاتی (حیات حکایه‌سی)، ایچنده قاریشدیریلمقسزین یازیلییور. عجبا بو معجزهٔ قدرته هانکی سبب کوستریله‌بیلیر؟ تلافیف دماغیه‌می (بینكْ قیوریملریمی)؟ بسیط شعورسز حجیرات (حجره‌جکلر) ذرّه‌لریمی؟ تصادف روزکارلریمی؟ حالبوکه او معجزهٔ صنعت اویله بر ذاتكْ صنعتی اولابیلیرکه، بشركْ حشرده نشر ایدیله‌جك (آچیلاجق) بیوك دفتر اعمالندن (عمل دفترندن) محاسبه (حساب) وقتنده خاطره کتیریله‌جك و ایشله‌دیگی هر فعللری یازیلدیغنی بیلدیرمك ایچون بر کوچك سند استنساخ (قوپیه) ایدوب، یازوب عقلنكْ أ‌لنه ویره‌جك بر صانع حکیمكْ (صوڭسز حکمت صاحبی بر صنعتکاركْ) صنعتی اولابیلیر." (مکتوبات، ٣٣نجی مکتوب، ٣٣٥)

٦٨- و صوره (برنجى اولارق) أوفورولمشدر ده اللّهك ديله‌ديگندن باشقه[1] كوكلرده كيم وار، يرده كيم وارسه ئولمشدر. صوڭره اوڭا بر داها أوفورولمشدر؛ بر ده باقارسڭكه اونلر آياقده‌درلر (اطرافه) باقينوب طوروبورلر.

٦٩- و ير، ربّيسنڭ نورى[2] ايله پارلامش؛ كتاب (عمل دفترى اورته‌يه) قونولمش، پيغمبرلر و شاهدلر (حفظه ملكلرى) كتيريلمش و اونلرڭ (قوللرڭ) آرالرنده حق ايله حكم ويريلمشدر؛ اونلر حقسزلغه ده اوغراتيلمازلر.

٧٠- هركسه ياپديغى(نڭ قارشيلغى) تام اولارق ويريلمشدر؛ چونكه او (الله)، (اونلرڭ) ياپمقده اولدقلرينى اڭ ايي بيلندر.

٧١- انكار ايدنلر زُمر حالنده (بولوك بولوك) جهنّمه سورولمشلردر. نهايت اورايه واردقلرنده، قاپيلرى آچيلير و بكجيلرى اونلره: "سزه ايچڭزدن، ربّڭزڭ آيتلرينى سزه اوقويان و سزى بو كونڭزله قارشيلاشمقدن قورقوتان پيغمبرلر كلمه‌ديمى؟" دير. (اونلر:) "أوت (كلدى)! لكن كافرلر أوزرينه عذاب سوزى حق اولمشدر!" ديرلر.

٧٢- (اونلره:) "ايچنده أبدياً قاليجى كيمسه‌لر اولارق جهنّمڭ قاپيلرندن كيرڭ!" دينيلير. آرتق كبرلننلرڭ يرى نه فنادر!

٧٣- ربلرندن صاقينانلر ده بولوك بولوك جنّته سوق ايديلمشلردر. نهايت اورايه واردقلرى زمان، قاپيلرى آچيلمشدر و بكچيلرى اونلره: "سلام سزه؛ ترتميز اولديڭز! آرتق أبدياً قاليجى كيمسه‌لر اولمق أوزره بورايه كيرڭ!" ديرلر.

٧٤- بونڭ أوزرينه (اونلر ده): "حمد، او اللّهه مخصوصدركه، وعدينى بزه طوغرى چيقاردى و بزى بو يره وارث قيلدى، جنّتدن ايسته‌ديگمز يرده اوتوروروز" ديرلر. آرتق (صالح) عمل ايشله‌ينلرڭ مكافاتى نه كوزلدر!

---

(١) ابن عبّاسه (رع) كوره بو استثنا ايله، درت بويوك ملك اولان جبرائيل، ميكائيل، اسرافيل و عزرائيل عليهم السلام قصد ايديلمشدر. ابو هريره‌يه (رع) كوره ايسه بونلر شهيدلردر. ديگر بر كوروشه كوره ده او كون حياتده بيراقيلاجق اولانلر، حوريلر ايله عرش و كرسينڭ ساكنلرى اولان ملكلردر. (جلالين شرحى، ج. ٦، ٤٤٩)

"أوت شو عالمڭ متصرف ذى شانى (شانلى حاكمى) هر عصرده، هر سنه‌ده، هر كونده، بو طار، موقت (كچيجى) روى زمينده (ير يوزنده) حشر اكبرڭ (آخرته‌كى بيوك ديريلمه‌نڭ) و ميدان قيامتڭ پك چوق امثالنى (بڭزرلرينى) و نمونه‌لرينى و اشاراتنى (اشارتلرينى) ايجاد ايدييور (ياراتييور).

ازجمله (مثلا) حشر بهاريده (بهارده جانليلرڭ ديريلتيلمه‌لرنده) كوروييورزكه، بش آلتى كون ظرفنده كوچك و بيوك حيوانات (حيوانلر) و نباتاتدن (بيتكيلردن) أوچ يوز بيڭدن زياده انواعى (نوعلرى) حشر ايدوب نشر ايدييور (ديريلتوب ياييور). بتون آغاچلرڭ، اوتلرڭ كوكلرينى و بر قسم حيوانلرى عيناً احيا ايدوب (حيات ويروب) اعاده ايدييور. باشقه‌لرينى عينيت درجه‌سنده (عينى كبى) بر مثليت صورتنده (بڭزرلكده) ايجاد ايدييور. حالبوكه مادةً فرقلرى پك آز اولان تخومجقلر او قدر قاريشمشكن، كمال امتياز و تشخيص ايله (مكمّلاً آيرد ايديله‌رك) او قدر سرعت و وسعت (كنيشلك) و سهولت (قولايلق) ايچنده كمال انتظام و ميزان (تام بر دوزن و أولچو) ايله آلتى كون ويا آلتى هفته ظرفنده احيا ايدييليور.

هيچ قابلميدر (ممكنميدر)كه، بو ايشلرى ياپان ذاته بر شى آغير كله‌بيلسين! سماوات و ارضى (كوكلرى و يرى) آلتى كونده خلق ايده‌مه‌سين (ياراتاماسين). انسانى بر صيحه ايله (صورڭ أوفلنمه‌سيله) حشر ايده‌مه‌سين! حاشا!" (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ٣٣)

(٢) بورا‌ده‌كى نورڭ، مجاز يوليله عدالت معناسنده اولديغى سويلنمشدر. بر كوروشه كوره ده جناب حقّڭ او كونه مخصوص ياراتاجغى بر نوردركه، محشر ميدانى بونڭله آيدينلانير. (بيضاوى، ج. ٢، ٣٣١)

٧٥- ملكلرى‌ده عرشك اطرافنى (طواف ايدن) قوشاتيجيلر اولارق، ربلرينه حمد ايله (اونى) تسبيح ايدييورلر كورورسك. آرتق (مخلوقاتك) آرالرنده حق ايله حكم ويريلمش و: "حمد، عالملرك ربّى اولان اللّهه مخصوصدر!" دينيلمشدر.

٤٠- مؤمن (غافر) سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٨٥ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهك اسميله

١- حا، ميم.[1]

٢- ٣- (بو) كتابك (قرآنك) انديريليشى، عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن)، عليم (حقّيله بيلن)، كناهى باغيشلايان، توبه‌يى قبول ايدن، عذابى پك شدّتلى و چوق لطف صاحبى اولان الله طرفندندر. اوندن باشقه آلّه يوقدر. دونوش آنجق اوڭادر.

٤- انكار ايدنلردن باشقه‌سى اللّهك آيتلرى حقّنده مجادله ايتمز؛ شيمدى اونلرك او مملكتلرده كزوب طولاشمه‌لرى، سنى آلداتماسين! (محققكه واراجقلرى ير جهنّمدر!)

٥- اونلردن أوڭجه نوح قومى و اونلرك آردندن (عاد و ثمود كبى چشيدلى) طوپلپلقلر (ده) يالانلامشلردى. هر امّت كندى پيغمبرلرينه قصد ايتمشدى، تا اونى (ئولديرمك ايچون) ياقه‌لاييويرسينلر؛ و باطل اوغرينه مجادله ايتديلر، تا اونڭله حقّى اورته‌دن قالديرسينلر! ديركن اونلرى (او حاللرى أوزره عذابمله) ياقه‌لاييويردم؛ آرتق (باق) عذابم ناصل اولدى!

٦- بويله‌جه ربّڭك، انكار ايدنلر أوزرينه "شبهه‌سز اونلر، آتش اهليدرلر" سوزى حق اولدى.

٧- عرشى طاشييان[2] و اونك اطرافنده بولونان ملكلر، ربلرينه حمد ايله (اونى) تسبيح ايدرلر[3] و اوڭا ايمان ايدرلر و (كنديلرى كبى) ايمان ايدنلر ايچون مغفرت ديلرلر. (شويله ديرلر:) "ربّمز! (سن) هر شيئى رحمت و علم جهتيله قوشاتمشسڭدر؛ آرتق توبه ايدوب سنك يولڭه اويانلره مغفرت أيله و اونلرى جهنّم عذابندن قورو!"

---

(١) باقيڭز: (بقره سوره‌سى، صحيفه ١، حاشيه١)

(٢) "حملهٔ عرش و سماوات (عرشك وكوكلرك طاشييجيلرى) دينيلن ملائكه‌نك برينك اسمى 'نَسْرْ' (قارتال) ديگرينك اسمى 'ثَوْرْ' (أوكوز) اولارق درت ملائكه‌يى، جناب حق عرش و سماواته سلطنت ربوبيتنه (سلطنتنك تربيه ايديجيلگنه) نظارت ايتمك (باقمق) ايچون تعيين ايتديگى كبى، سماواتك بر كوچك قرداشى و سياره‌لرك (كزه‌كنلرك) بر آرقداشى اولان كرهٔ ارضه دخى ايكى ملك، ناظر (باقيجى) و حمله (طاشييجى) اولارق تعيين ايتمشدر. او ملكلرك بريسنك اسمى 'ثَوْرْ' و برينك 'حُوتْ'در (باليقدر)." (لمعه‌لر، ١٤نجى لمعه،٩٣-٩٤)

(٣) "(اللّهك) كائناتى حد و حسابه كلمه‌ين دقيق (اينجه) صنعتلى تزيينات (سوسلمه‌لر) و او معنيدار محاسن (كوزللكلر) ايله و حكمتدار نقوش (حكمتلى نقشلر) ايله سوسلنديروب تزيين ايتمسى؛ بالبداهه (آچيقجه) اوڭا كوره متفكر (دوشونن) و استحسان ايديجيلرك (بگنه‌جك كيمسه‌لرك) و متحير (حيرتده قالمش) تقدير ايديجيلرك انظارينى (باقيشلرينى) ايستر، وجودلرينى طلب ايدر (وارلقلرينى ايستر). (...)

مادام بو نهايتسز تزيينات، نهايتسز بر وظيفهٔ تفكر و عبوديت (قوللق) ايستر. حالبوكه انس (انسان) وجن، شو نهايتسز وظيفه‌يه، شو حكمتلى نظارته شو وسعتلى (كنيش) عبوديته قارشى، ميليوندن آنجق بريسنى ياپابيلير. ديمك بو نهايتسز و چوق متنوع (چشيدلى) اولان شو وظائف (وظيفه‌لر) و عبادته، نهايتسز ملائكه انواعلرى (نوعلرى)، روحانيات اجناسلرى (روحانى جنسلرى) لازمدركه، شو مسجدكبير عالمى (بيوك كائنات مسجدينى) صفلريله طولديروب شنلنديرسين." (سوزلر، ٢٩نجى سوز، ١٧٨-١٧٩)

٨- "ربّمز! هم اونلرى، هم اونلرك آتالرندن، زوجه‌لرندن و نسللرندن صالح اولان كيمسه‌لرى، كنديلرينه وعد بويورديغك عدن جنّتلرينه قوى! شبهه‌سزكه عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن)، حكيم (هر ايشى حكمتلى اولان) آنجق سنسك!"[١]

٩- "و اونلرى كوتولكلردن قورو! ذاتاً كيمى او كون (دنياده ايكن) كوتولكلردن قورورسه‌ك، (قيامت كونى) اوكا آرتق كرچكدن مرحمت ايتمش اولورسك. ايشته بيوك قورتولوش آنجق بودر!"

١٠- طوغريسى انكار ايدنلره (آخرتده ملكلر طرفندن شويله) سسلنيلير: "البته اللّهك (سزه اولان) غضبى سزك كنديكزه اولان غضبكزدن داها بيوكدر؛ چونكه (سز) ايمانه دعوت ايديلييورديكز، فقط انكار ايدييورديكز."

١١- (اونلر:) "ربّمز! بزى ايكى دفعه ئولديردك و ايكى دفعه ديريلتدك؛ شيمدى كناهلريمزى اعتراف ايتدك؛ عجبا (بزم ايچون بورادن) چيقمه‌يه آرتق بر يول وارميدر؟" ديرلر.[٢]

١٢- بونك (بو عذابك) سببى شبهه‌سز شودر: "(هركس) اللّهه، تك اولارق دعوت ايديلديكى زمان، (سز) انكار ايتديكز! حالبوكه اوكا اورتاق قوشولسه، اينانييورديكز. آرتق حكم، علىّ (چوق يوجه اولان)، كبير (چوق بيوك اولان) اللّهه عائددر."

١٣- او (اللّه)، سزه دليللرينى كوسترن و كوكدن سزه بر رزق ايندير‌ندر. فقط (اوكا) يوكلن كيمسه‌دن باشقه‌سى عبرت آلماز.[٣]

١٤- اويله ايسه كافرلرك خوشنه كيتمه‌سه ده، (سز) دينده اوكا (قارشى) اخلاصلى (صميمى) كيمسه‌لر اولارق اللّهه دعا ايدك!

١٥- (او،) درجه‌لرى (اخلاصلى قوللرينك مرتبه‌لرينى) حقّيله يوكسلتندر، عرشك صاحبيدر. قارشيلاشمه كونى ايله قورقوتمق ايچون، كندى امرندن اولان روحى (وحيى)، قوللرندن ديله‌ديكى كيمسه‌يه القا ايدر (ايندير‌ير).

١٦- او كون، اونلر (هركس، بتون سرلريله برلكده قبرلرندن) ميدانه چيقاجق كيمسه‌لردر. اونلردن هيچ بر شى اللّهه كيزلى قالماز! (اللّه:) "بوكون ملك (حاكميت) كيمكدر؟" (دييه صورار). (او كونك دهشتندن كيمسه جواب ويره‌مز ده يينه كنديسى جواب بويورور:) "واحد (بر اولان)، قهّار (هرشيئى قهره كوجى يتيجى) اولان اللّهكدر!"

---

(١) بتون ملكلر مؤمنلره دعا ايدرلر و اونلر ايچون عفو ديلرلر. بر مؤمن، باشقه بر مؤمن قرداشنه غيابنده دعا ايتديكنده، "آمين! عينيسى سكا ده اولسون!" ديمكله وظيفه‌لى ملكلر ده واردر. (ابن كثير، ج. ٣، ٢٣٦)

(٢) بو آيتده‌كى برنجى ئولوم، انسانك آنا رحمنده‌كى نطفه (هنوز روح ويريلمه‌مش) حالى؛ ايكنجى ئولوم ده، دنيادن اجل واسطه‌سيله اولان كيديشى ديمكدر. ايكى ديريلمه‌دن برنجيسى، آنا رحمنده ايكن روح أوفلنمه‌سى؛ ديكرى ده، قبرلردن ديريلتيله‌رك چيقمق و حشر ميدانننه طوغرى سوق ايديلمكدر. (جلالين شرحى، ج. ٦، ٤٦٤)

فخر الدين رازى حضرتلرى ايسه بو آيتك تفسيرى ضمننده، بر ئولومدن سوز ايده‌بيلمك ايچون أوكجه‌لكله حياتك اولمسى كركديكنى نظره ويرمكده و بوراده‌كى ايكى حياتك، دنيا و قبر حياتى، ايكى ئولومك ايسه اورالرده‌كى حياتك صوكه ايرديريلمسى اولديغنى و انسانلرك بوندن صوكره بر داها ئولمه‌مك أوزره ابدى بر حياته مظهر اولاجقلرينى بيان ايتمكده‌در. (رازى، ج. ٢٧، ٤١)

(٣) "كوزك نورى، نور ايمانله (ايمان نوريله) ايشيقلانيرسه و قويلشيرسه (قوتلنيرسه)، بتون كائنات كُل و ريحانلر (كوزل قوقولر) ايله مزيّن (سوسلى) بر جنّت شكلنده كورونور. كوزك كوز بيكى ده، بال آريسى كبى بوتون كائنات صفحه‌لرنده منقوش (نقش ايديلمش) كُل و چيچك كبى دليللرندن، برهانلرندن آلاجغى عبرت، فكرت (دوشونمه)، انسيت (دوستلق) كبى عُصَارَه (أوز صو) و شيره‌لرندن وجدانده او طاتلى، ايمانلى باللرى ياپار. اكر او كوز كفر ظلمتيله (قراكلغيله) كور اولورسه؛ دنيا، كنيشلكيله برابر بر حپسخانه شكلنه كيرر. بتون حقائق كونيه (ياراتيليشه عائد بتون حقيقتلر)، نظرنده كيزلنير. كائنات اوندن توحّش ايدر (ييانجيلاشير)." (اشارات الاعجاز، ٦٥)

١٧- بوكون هركس (دنياده) قزانديغى شيئڭ قارشيلغنى كورور. بوكون حقسزلق يوقدر. شبهه‌سزكه الله، حسابى پك چابوق كورندر.

١٨- (اى رسولم!) اونلرى او ياقلاشان كون ايله قورقوت! چونكه (عمللرڭ اورته‌يه صاچيلاجغى او كون) يوركلر، كدرله يوتقونان كيمسه‌لر اولارق غيرتلاقلره طايانمشدر! ظالملر ايچون نه بر دوست، نه ده (حمايه‌سى) قبول ايديليربر شفاعتجى بولونور!

١٩- (الله) كوزلرڭ خائن اولانى (حرامه باقانلرى) و سينه‌لرڭ كيزله‌ديگنى بيلير.

٢٠- و الله، حق ايله حكم ويرر. اوندن باشقه (كنديسنه) يالوارمقده اولدقلرى (الهلر) ايسه، هيچ بر شيله حكم ويره‌مزلر. شبهه‌سزكه سميع (هرشيئى ايشيتن)، بصير (هرشيئى كورن) آنجق اللّهدر.[1]

٢١- (اونلر) ير يوزنده هيچ كزمه‌ديلرميكه، كنديلرندن أوڭجه‌كيلرڭ عاقبتى ناصل اولمش، باقسينلر! اونلر، قوّتجه و ير يوزنده‌كى اثرلرى باقيمندن كنديلرندن داها شدّتلى ايديلر. بويله ايكن، الله اونلرى كناهلرى يوزندن ياقه‌لاييويردى ده اونلرى اللّهدن (اونڭ عذابندن) قورويا‌جق هيچ بر كيمسه اولمدى.

٢٢- بونڭ سببى شودر: شبهه‌سز اونلره پيغمبرلرى معجزه‌لرله كليردى ده، (اونلر) انكار ايدرلردى؛ الله ده اونلرى (او حاللرى أوزره) ياقه‌لاييويردى. محقّقكه او، (چوق قوّتلى اولان) قويدر، عذابى پك شدّتلى اولاندر.

٢٣- ٢٤- آند اولسونكه، موسى‌يى ده معجزه‌لريمزله و آپ آچيق بر دليل ايله فرعونه، هامانه و قارونه كوندردك. بوڭا رغماً (اونلر:) "(بو) چوق يالانجى بر سحربازدر!" ديديلر.

٢٥- و (موسى) اونلره طرفمزدن حقّى كتيرديگنده (داها أوڭجه‌ده ديدكلرى كبى بينه) ديديلركه: "اونڭله برابر ايمان ايتمش اولانلرڭ (يڭى طوغان) اوغوللرينى ئولديرڭ، قادينلرينى (قيزلرينى) ايسه صاغ بيراقڭ!" فقط كافرلرڭ حيله‌سى آنجق بوشنه يورولمقدر.

---

(١) "بتون ذى حيات (جانلى) مخلوقلرڭ أللرى يتيشمه‌ديگى و اقتدارلرى دائره‌سنده اولمايان بتون حاجتلرينى (احتياجلرينى) و بتون فطرى مطلبلرينى (ايستكلرينى) بر نوع دعا بولونان استعداد فطرى (ياراتيليشه عائد قابليت) و احتياج ضرورى ديللريله ايسته‌دكلرى وقتده، ايسته‌دكلرى شيلر غايت رحيم (مرحمتلى) و ايشيتيجى و شفقتلى بر دست غيبى (كورونمه‌ين بر أل) طرفندن ويريلديگندن و اختيارى (ايستگه باغلى) اولان دعوات انسانيه‌نڭ (انسان دعالرينڭ)، خصوصاً خواصلرڭ (معناً يوكسك انسانلرڭ) و نبيلرڭ (پيغمبرلرڭ) اون عدددن آلتى‌يديسى خلاف عادت (آليشيلمش اولانڭ ترسنه) قبول اولمه‌سندن قطعى آڭلاشيلييوركه، هر دردلينڭ آهنى، هر محتاجڭ دعاسنى ايشيتن و ديڭله‌ين بر سميع مجيب (هرشيئ ايشيتوب اونلره جواب ويرن بر الله) پرده آرقه‌سنده وار. باقاركه، اڭ كوچك بر ذى حياتڭ، اڭ كوچك بر احتياجنى كورور و اڭ كيزلى بر آهنى ايشيتير، شفقت ايدر، فعلاً جواب ويرر، ممنون ايدر." (شعاعلر، ١١نجى شعاع، ٢٠٦)

٢٦- فرعون ديديكه: "بيراقك بنى، موسى‌يى ئولديره‌يم؛ و (او) ربّيسنه يالوارسين (باقالم)! چونكه بن (اونك، سزك) دينڭزى دگيشديرمه‌سندن ياخود ير يوزنده فساد چيقارمه‌سندن قورقويورم."

٢٧- موسى ده: "طوغريسى بن حساب كوننه ايناڼمايان هر كبرلى كيمسه‌دن، بنم ده ربّم، سزك ده ربّڭز اولان اللّهه صيغنيرم" ديدى.

٢٨- فرعون عائله‌سندن (اولوب) ايمانى كيزله‌ين مؤمن بر آدم ايسه[1] شويله ديدى: "بر آدمى، (صرف) 'ربّم اللّهدر!' دييور دييه ئولديره‌جكميسكڭز؟ حالبوكه (او) سزه ربّڭزدن معجزه‌لر كتيرمشدر. ذاتاً يالانجى اولورسه، او تقديرده يالانى كندى عليهنه‌در. يوق طوغرى (سويله‌ين) بر كيمسه ايسه، سزى تهديد ايتديگى شيلرك بر قسمى باشڭزه كلير! شبهه‌سزكه اللّٰه، حدّى آشان، چوق يالان سويله‌ين او كيمسه‌يى هدايته ايرديرمز!"

٢٩- "اى قومم! بو مملكتده أوستونلك صاغلامش كيمسه‌لر اولارق بو كون ملك (حاكميت)، سزڭدر. شايد بزه كليرسه، اللّهك عذابندن (قورومق أوزره) بزه كيم ياردم ايده‌بيلير؟" فرعون ديديكه: "(بن) سزه آنجق كندى كورديگمى كوستريورم (سز بوڭا باقاجقسڭز) و سزه آنجق طوغرى يوله رهبرلك ايدييورم."

٣٠- ٣١- ايمان ايتمش اولان (آدم) ديديكه: "اى قومم! طوغريسى بن سزك أوزريڭزه، (پيغمبرلرينى يالانلايان) او طوپليلقلرك (اوغرادقلرى او دهشتلى عذاب) كوننك بڭزرندن؛ نوح قومنك، عاد، ثمود و اونلردن صوڭره كيلرك عادتلرينك (باشلرينه كلن جزالرك) بڭزرندن، قورقويورم. حالبوكه اللّٰه، قوللرينه ظلم ايتمه‌يى مراد ايدييور دگلدر."

٣٢- ٣٣- "اى قومم! طوغريسى بن سزك ايچون باغريشوب چاغريشمه كوننده (قيامت كوننده، حساب يرينه) آرقه‌ڭزى دونن كيمسه‌لر اولارق (جهنّمه) كيده‌جگڭز كوندن قورقويورم. (او كون) سزى اللّهدن (اونك عذابندن) قورتاراجق هيچ بر كيمسه يوقدر. بونڭله برابر اللّٰه كيمى (عصياننده‌كى عنادى يوزندن) ضلالته آتارسه، آرتق اونى هدايته ايرديره‌جك هيچ بر كيمسه يوقدر."[2]

---

(١) آيتده ذكرى كچن مؤمن آدمك، فرعونك عموجه‌سنك اوغلى اولديغى سويلنمشدر. بويله‌سنه آزيلى بر دين دوشماننك قارشيسنه ايمانيله ديكيلن بو قهرمان انسانه اضافةً بو سوره‌يه "مؤمن سوره‌سى" دينيلمشدر. (نسفى، ج. ٤، ١١٢)

(٢) "(قرآن) ضلالته آتيلانلر كيملر اولديغى بيان ايتمه‌يوب مبهم (بليرسز) بيراقديغندن، سامع (ديڭله‌ين) قورقدى و تيتره‌دى. 'عجبا او ضلالته آتيلانلر كيملردر؟ سبب نه‌در؟ قرآنك نورندن ظلمت (قراڭلق) ناصل كلييور؟' (...) 'اونلر، فاسقلردر (كناهلره طالانلردر). ضلالته آتيلمه‌لرى، فسقلرينك جزاسيدر. فسق سببيله، فاسقلر حقّنده نور ناره، ضيا ظلمته انقلاب ايتمشدر.'

أوت شمسك ضياسيله، پيس و ملوّث ماده‌لر تعفّن ايدرلر (قوقارلر)، برباد اولور." (اشارات الاعجاز، ٢١٧)

٣٤- آند اولسونكه، داها أوڭجه يوسف ده سزه معجزه‌لر كتيرمشدى ده، اونڭ سزه كتيرديگى او شيلردن دائما شبهه ايچنده اولديگز. نهايت (او) وفات ايدنجه: "الله اوندن صوڭره اصلا بر پيغمبر كوندرمز!" ديديگز. ايشته الله، (كندى اراده‌لريله) حدّى آشان شبهه‌جى كيمسه‌لرى بويله صاپديرر.

٣٥- اونلركه، كنديلرينه كلمش بر دليل اولمقسزين اللّهڭ آيتلرى حقّنده مجادله ايدرلر. (بو،) الله قاتنده ده، ايمان ايدنلرڭ يانده ده نفرت جهتيله بيوك اولمشدر. ايشته الله، (كنديسنه) بيوكلك طاسلايان هر زوربه‌نڭ قلبنى (كندى كبرى و بونده اصرارى أوزرينه) بويله مهرلر!

٣٦- ٣٧- فرعون: "أى هامان! بڭا يوكسك بر قُله ياپ؛[1] بلكه سببلره، كوكلرڭ سببلرينه (يوللرينه) ايريشيرم ده، موسينڭ الٓهنه مطّلع اولورم (حقيقتاً وارميدر دييه باقارم)؛ طوغريسى بن اونى، كرچكدن يالانجى صانييورم" ديدى. بويله‌جه فرعونه كوتو عملى سوسلى كوستريلدى و يولدن صاپديريلدى. ذاتاً فرعونڭ طوزاغى آنجق خسرانده‌در.

٣٨- ايمان ايتمش اولان (آدم) ديديكه: "اى قومم! بڭا اويك؛ سزه طوغرى يوله رهبرلك ايده‌يم!"

٣٩- "اى قومم! بو دنيا حياتى آنجق (كچيجى) بر منفعتدر؛ طوغريسى آخرت ايسه، اصل قاليناجق يردر."[2]

٤٠- "كيم بر كوتولك ياپارسه، بو يوزدن آنجق اونڭ مثليله جزالانديريلير. اركك ويا قادين، كيم ده بر مؤمن اولارق صالح بر عمل ايشلرسه، ايشته اونلر جنّته كيررلر؛ اوراده حسابسز اولارق رزقلانديريليرلر."

---

(١) "قرآنده چوق تكرار ايديلن قصّهٔ موسى عليه السّلامڭ جمله‌لرى و جزؤلريدر (پارچه‌لريدر)كه، هر بر جمله‌سى، حتى هر بر جزئى، بر دستور كلّينڭ (بويوك بر قاعده‌نڭ) اوجى اولارق كوستريلمش و او دستورى افاده ايدييور. مثلا: يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا فرعون، وزيرينه (هامانه) امر ايدركه: 'بڭا يوكسك بر قُله ياپ، سماواتڭ (كوك يوزينڭ) حالنى رصد ايدوب (كوزله‌يوب) باقاجغم. سمانڭ كيديشاتندن، عجبا موسينڭ (ع‌م) دعوا ايتديگى كبى سماده تصرّف ايدن (حكم ايدن) بر آله وارميدر؟' ايشته صَرْحًا (بر قُله) كلمه‌سيله و شو جزئى (كوچك) حادثه ايله، طاغسز بر چولده اولديغندن طاغلرى آرزولايان و خالقى (ياراتيجى‌يى) طانيمديغندن طبيعت پرست (طبيعتجى) اولوب ربوبيت (ربّ اولمه‌يى) دعوا ايدن و آثار جبروتلرينى (كبرلى اثرلرينى) كوسترمكله ابقاى نام ايدن (نام صالان)، شهرت پرست اولوب طاغ مثال مشهور اَهراملرى (پيراميتلرى) بنا ايدن و سحر و تناسخه قائل اولوب (ئولدكدن صوڭره روحڭ باشقه بر بدنده تكرار دنيايه كله‌جگنه اينانوب) جنازه‌لرينى موميا ايدوب، طاغ مثللو (كبى) مزارلرده محافظه ايدن مصر فرعونلرينڭ عنعنه‌سنده (عادتلرنده) حكم فرما (اويغولانان) بر دستور عجيبى (عجائب بر دستورى) افاده ايدر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٣٢)

(٢) "عقلى باشنده اولان انسان نه دنيا اموروندن (ايشلرندن) قزانديغنه مسرور (ممنون) اولور و نه ده غيب ايتديگى شيئه محزون اولور (حزنلنير). زيرا دنيا طورمايور، كيدييور. انسان ده برابر كيدييور. سن ده يولجيسڭ. سن ده كيدييورسڭ. باق اختيارلق شفقى قولاقلرڭ أوستنده طلوع ايتمشدر (طوغمشدر). باشڭ ياريسندن فضله‌سى بياض كفنه صاريلمش. وجودڭده توطّن ايتمه‌يه (يرلشمه‌يه) نيّت ايدن خسته‌لقلر، ئولومڭ كشف قوللريدر. مع هذا (بونڭله برلكده) ابدى عمرڭ أوڭڭده‌در. او عمرده، باقيده (ابدى عالمده) كوره‌جگڭ راحت و لذت، آنجق بو فانى عمرده سعى (غيرت) و چاليشمه‌لريڭه باغليدر. سنڭ او عمر باقيدن هيچ خبرڭ يوق. سنى ئولوم سكراتى (جان چكيشمه‌سى) اوياندير مدن اوّل اويان!" (مثنوئ نوريه، حبّه، ١١٥)

٤١- "ای قومم! بو حالم نه‌درکه، (بن) سزی قورتولوشه دعوت ایدییورم؛ حالبوکه (سز) بنی آتشه چاغیرییورسڭز؟"

٤٢- "بنی، اللّهی انکار ایتمه‌یه و حقّنده بر بیلکی صاحبی اولمدیغم شیئی اوڭا اورتاق قوشمه‌یه چاغیرییورسڭز. بن ایسه سزی، (قدرتی دائما أوستون کلن) عزیز، (چوق باغیشلایان) غفّار اولان اللّهه دعوت ایدییورم."

٤٣- "هیچ شبهه یوقکه بنی کندیسنه چاغیرمقده اولدیغڭز شیئڭ، نه دنیاده نه ده آخرتده کندیسنه (طاپیلمه‌سی ایچون) بر دعوت حقّی واردر. نهایت دونوشمز محقّق اللّهه‌در. طوغریسی حدّی آشانلر یوقمی، اونلر آتش اهلیدرلر."

٤٤- "آرتق سزه نه سویله‌مکده اولدیغمی یاقینده خاطرلایاجقسڭز! ایشمی اللّهه حواله ایدییورم.[1] شبهه‌سزکه الله، قوللرینی حقیله کورندر."

٤٥- نهایت الله اونی، قوردقلری طوزاقلرڭ کوتولکلرندن قورودی؛ فرعون عائله‌سنی ایسه او عذابڭ کوتوسی قوشاتیویردی.

٤٦- (او کوتو عذاب) آتشدر! (اونلر) صباح آقشام اوڭا عرض اولونورلر.[2] قیامت قوپاجغی کون ایسه: "فرعون عائله‌سنی عذابڭ اڭ شدّتلیسنه صوقڭ!" (دینیله‌جکدر).

٤٧- او وقت (جهنّم اهلی) آتشڭ ایچنده بربرلریله طارتیشیرلرکن، ضعیف اولانلر او بیوکلك طاسلایانلره دیرکه: "کرچکدن بز (دنیاده ایکن) سزه تابع اولانلر ایدك. شیمدی سز آتشڭ برآزینی اولسون، بزدن دفع ایده‌بیلیر کیمسه‌لرمیسڭز؟"

٤٨- بیوکلك طاسلایانلر (ده): "طوغریسی بز هپ برابر اونڭ ایچنده‌یز؛ شبهه‌سزکه الله، قوللر آراسنده کرچکدن حکمنی ویرمشدر" دیرلر.

٤٩- آرتق آتشده اولانلر جهنّمڭ بکجیلرینه دیرکه: "ربّڭزه (بزم ایچون) دعا ایدڭ، (هیچ دگلسه) برکون اولسون، بزدن عذابی خفیفلتسین!"

---

(١) "ایمان هم نوردر، هم قوّتدر. أوت حقیقی ایمانی الده ایدن آدم کائناته میدان اوقویابیلیر. و ایمانڭ قوّتنه کوره حادثاتڭ تضییقاتندن (صیقیشدیرمه‌سندن) قورتولابیلیر. تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ [اللّهه توکّل ایتدم] دیر. سفینهٔ حیاتده (حیات کمیسنده) کمال امنیتله (تام بر کوون ایچنده) حادثاتڭ طاغلرواری طالغه‌لری ایچنده سیران ایدر (کزر).

بتون آغیرلقلرینی قدیر مطلقڭ (صوڭسز قدرت صاحبی اولان اللّهڭ) ید قدرتنه امانت ایدر. راحتله دنیادن کچر. برزخده (قبر عالمنده) استراحت ایدر. صوڭره سعادت أبدیه‌یه کیرمك ایچون جنّته اوچابیلیر."
(سوزلر، ٢٣نجی سوز، ١٠٤)

(٢) قبر عذابنڭ دلیللرندن بری ده بو آیت کریمه‌در.
(نسفی، جـ. ٤، ١١٨)

٥٠- (جهنّمك بكجيلرى:) "سزه پيغمبرلريڭز معجزه‌لر كتيرمييورلرميدى؟" ديرلر. اونلر: "أوت (كتيرييورلردى)!" ديرلر. (بونك أوزرينه بكجيلر:) "أويله ايسه (كنديڭز) دعا ايدڭ!" ديرلر. حالبوكه كافرلرڭ دعاسى، آنجق بوشنه (و نتيجه‌سز)در.[1]

٥١- شبهه‌سزكه بز، پيغمبرلريمزه و ايمان ايدنلره، هم دنيا حياتنده، هم شاهدلرڭ (عمللر ايچون شاهدلك ايتمك أوزره) آياغه قالقاجقلرى او كونده البته ياردیم ايدرز.

٥٢- او كون ظالملره، عذر ديله‌مه‌لرى فائده ويرمز؛ آرتق اونلر ايچون لعنت واردر و يوردڭ كوتوسى اونلرڭدر.

٥٣- ٥٤- جلالم حقّى ايچون، موسى‌يه هدايتى ويردك و اسرائيل اوغوللرينه، عقل صاحبلرى ايچون بر هدايت و بر نصيحت اولمق أوزره كتابى (توراتى) ميراث بيراقدق.

٥٥- (حبيبم، يا محمّد!) آرتق صبر ايت! چونكه اللّهڭ وعدى حقدر؛ كناهڭڭ باغيشلانمه‌سنى ديله[2] و آقشام و صباح ربڭه حمد ايله (اونى) تسبيح ايت![3]

٥٦- شبهه‌سز او كيمسه‌لركه، كنديلرينه كلمش بر دليل اولمقسزين اللّهڭ آيتلرى حقّنده مجادله ايدرلر. اونلرڭ سينه‌لرنده، كنديسنه اولاشامایاجقلرى بر كبردن (سڭا أوستون كلمه آرزوسندن) باشقه بر شى يوقدر. (سن) همن اللّهه صيغين! چونكه سميع (هرشيئى ايشيتن)، بصير (حقّيله كورن) آنجق اودر.

٥٧- البته كوكلرڭ و يرڭ ياراتيلمه‌سى انسانلرڭ ياراتيلمه‌سندن داها بيوكدر؛ فقط انسانلرڭ چوغى بيلمزلر.

٥٨- كور ايله كورن؛ ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلرله كوتولك ياپان بر اولماز. نه قدر آز عبرت آلييورسڭز!

---

(١) جهنّم بكجيلرينك كافرله: "(كنديڭز) دعا ايدڭ!" ديمه‌لرينك سببى، كافرلرڭ اونلره: "نه اولور! بزم بورادن چيقوب قورتولمه‌مز ايچون بر ده سز يالوارسه‌ڭز!" ديبه تكليفده بولونمه‌لريدر. (بيضاوى، ج. ٢، ٣٤٣)

(٢) "(آيتده‌كى مغفرت) حقيقى كناهلردن دگل؛ چونكه عصمت (كناهلره قارشى قورونمش اولمق) وار، كناه يوق. بلكه مقام نبوّته (پيغمبرلك مقامنه) لايق بر معنا ايله مغفرتدر." (لمعه‌لر، ٧نجى لمعه، ٢٧)

(٣) بوراده‌كى صباح آقشام تسبيح ايتمك تعبيرندن مقصد، بش وقت نمازدر. (جلالين شرحى، ج. ٦، ٤٨٦)

"نمازڭ معناسى، جناب حقّى تسبيح (سبحان‌الله ديبه‌رك قصورلردن تميز اولديغنى اعلان ايتمك) و تعظيم (عظمت و بيوكلگنى اعلان ايتمك) و شكردر. يعنى، جلالنه قارشى قولاً (سوزله) و فعلاً سُبْحَانَ اللّٰهِ ديبوب تقديس ايتمك (قصورلردن تميزله‌مك). هم كمالنه (مكمّل صفتلرينه) قارشى، لفظاً و عملاً اَللّٰهُ اَكْبَرُ ديبوب تعظيم ايتمك. هم جمالنه (ذات و صفتلرينك كوزللگنه) قارشى، قلباً و لساناً (ديل ايله) و بدناً اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ديبوب شكر ايتمكدر. ديمك تسبيح و تكبير (بويوكلگنى اعلان) و حمد (أوگكو)، نمازڭ چكردكلرى حكمنده‌درلر. اوندندركه، نمازڭ حركات(حركتلرى) و اذكارنده (ذكرلرنده) بو أوچ شى، هر طرفنده بولونويورلر. هم اوندندركه، نمازدن صوڭره، نمازڭ معناسنى تأكيد و تقويه ايچون شو كلمات مباركه(مبارك كلمه‌لر)، اوتوز أوچ دفعه تكرار ايديلير. نمازڭ معناسى، شو مجمل (أوز) خلاصه‌لرله تأكيد ايديلير." (سوزلر، ٩نجى سوز، ٢٦)

٥٩- شبهه‌سزكه قيامت (كونى) البته كليجيدر؛ اونده شبهه يوقدر؛ فقط انسانلرڭ چوغى (بوڭا) ايمان ايتمزلر.

٦٠- ربّڭز بويورديكه: "بڭا دعا ايدڭ، سزه اجابت ايده‌يم (دعاڭزه جواب ويره‌يم)![1] شبهه‌سز بنم عبادتمدن (يوز چويروب) كبرلننلر، ياقينده ذليل اولان كيمسه‌لر اولارق جهنّمه كيره‌جكلردر!"

٦١- الله، سزه كيجه‌يى ايچنده استراحت ايتمه‌ڭز ايچون (قراڭلق)، كوندوزى ايسه (چاليشمه‌ڭز ايچون) آيدينلاتيجى قيلاندر. شبهه‌سزكه الله، انسانلره قارشى البته بيوك لطف صاحبيدر؛ فقط انسانلرڭ چوغى شكر ايتمزلر.

٦٢- ايشته ربّڭز اولان الله بودر (بو نعمتلرى سزه ويرندر)؛ هر شيئڭ ياراتيجيسيدر اوندن باشقه آله يوقدر. اويله ايسه (حقدن) ناصل چوريليبورسڭز؟

٦٣- اللّهڭ آيتلرينى بيله‌رك انكار ايتمكده اولانلر، ايشته (حقدن) بويله چوريليرلر.

٦٤- الله، ارضى سزه قاليناجق بر ير، كوگى ايسه (أوستڭزه) بر بنا (بر طاوان) قيلاندر. هم سزى شكللنديردى ده، صورتلريڭزى كوزل ياپدى و سزى تميز شيلردن رزقلانديردى. ايشته ربّڭز اولان الله بودر (بو نعمتلرى ويرندر). (و) ايشته عالملرڭ ربّى اولان الله، نه يوجه‌در!

٦٥- او حيدر (حياتى باقيدر)؛ اوندن باشقه آله يوقدر؛ اويله ايسه دينده اوڭا (قارشى) اخلاصلى (صميمى) كيمسه‌لر اولارق اوڭا قوللق ايدڭ![2] حمد، عالملرڭ ربّى اولان اللّهه مخصوصدر!

٦٦- ديكه: "طوغريسى بن ربّمدن بڭا آپ آچيق دليللر كلنجه، اللّهدن باشقه (كنديسنه) يالوارمقده اولدقلريڭزه عبادت ايتمكدن ياساقلاندم وعالملرڭ ربّنه تسليم اولمقله امر اولوندم."

---

(١) "اگر ديسه‌ڭ: بر چوق دفعه دعا ايدييورز، قبول اولمييور. حالبوكه، آيت عموميدر. هر دعايه جواب وار، افاده ايدييور؟ الجواب: جواب ويرمك آيريدر؛ قبول ايتمك آيريدر. هر دعا ايچون جواب ويرمك وار؛ فقط قبول ايتمك، هم عين مطلوبى (ايسته‌ديگنڭ عينيسنى) ويرمك جناب حقّڭ حكمتنه تابعدر. مثلا، خسته بر چوجق چاغيرر: 'يا حكيم، بڭا باق!' حكيم: 'لبيك! (بويور)' دير. 'نه ايسترسڭ؟' جواب وير. چوجق: 'شو علاجى وير بڭا!' دير. حكيم ايسه؛ يا عيناً ايسته‌ديگنى ويرر، ياخود اونڭ مصلحتنه (منفعتنه) بناءً اوندن داها ايیسنى ويرر، ياخود خسته‌لغنه ضرر اولديغنى بيلير، هيچ ويرمز. ايشته جناب حق، حكيم مطلق (صوڭسز حكمت صاحبى)؛ حاضر، ناظر (كوريجى) اولديغى ايچون، عبدڭ (قولڭ) دعاسنه جواب ويرر. وحشت (يالڭزلق) و كيمسه‌سزلك دهشتنى، حضوريله (حاضر اولمه‌سيله) و جوابيله انسيته (ياقينلغه) چويرر. فقط انسانڭ هوا پرستانه (نفسنڭ آرزولرينه طاپارجه‌سنه) و هوسكارانه تحكميله (زورلامه‌سيله) دگل، بلكه حكمت ربّانيه‌نڭ (اللّهڭ حكمتنڭ) اقتضاسيله (كرگيله) يا مطلوبنى ويا داها اولاسنى (داها ايیسنى) ويرر ويا هيچ ويرمز. هم، دعا بر عبوديتدر (قوللقدر). عبوديت ايسه ثمراتى (ميوه‌لرى) اخرويه‌در (آخرته عائددر). دنيوى (دنيايه عائد) مقصدلر ايسه، او نوع دعا و عبادتڭ وقتلريدرلر. او مقصدلر، غايه‌لرى دگل." (سوزلر، ٢٣نجى سوز، ١٠٦-١٠٧)

(٢) "عبوديت، امر الهى‌يه (اللّهڭ امر ايتمه‌سنه) و رضاى الهى‌يه (اونڭ راضى اولمه‌سنه) باقار. عبوديتڭ داعيسى (سببى) امر الهى و نتيجه‌سى رضاى الهيدر. ثمراتى و فوائدى (فائده‌لرى) اخرويه‌در. فقط علةٔ غايه (اصل غايه) اولمامق، هم قصداً ايستنيلمه‌مك شرطيله، دنيايه عائد فائده‌لر و كندى كندينه ترتّب ايدن (كلن) و ايستنيلمه‌يه‌رك ويريلن ثمره‌لر عبوديته منافى (ضد) اولماز. بلكه ضعيفلر ايچون بر مشوّق (تشويق ايديجى) و مرجّح (ترجيح سببى) حكمنه كچر. اگر او دنيايه عائد فائده‌لر و منفعتلر، او عبوديته و او ورده (اوقونان دعايه) ويا او ذكره علت (اصل سبب) ويا علتڭ بر جزئى (پارچه‌سى) اولسه، او عبوديتى قسماً ابطال ايدر (كچرسز قيلار). بلكه او خاصيتلى (تأثيرلى) وردى عقيم (نتيجه‌سز) بيراقير. نتيجه ويرمز." (مثنوئ نوريه، ١٧نجى لمعه، ١٥٢)

٦٧- او، سزى (أوڠجه) بر طوپراقدن، صوڭره بر نطفه‌دن (حقير بر طامله صودن سوزولمش خلاصه‌دن)، صوڭره بر علقه‌دن ياراتاندر.[١] صوڭره سزى بر چوجق اولارق چيقاريپور؛ صوڭره كوجڭزڭ كماله ايرمه‌سى ايچون، صوڭره ده اختيار اوله‌ڭز ايچون (سزى ياشاتيپور). ايچڭزدن كيمى ده، (كيمڭزدن) داها أوڭجه وفات ايتديريلير؛ تاكه بليرلى بر وقته ايريشه‌سڭز و اولوركه عقل ايرديررسڭز.

٦٨- او، حياتى ويرن و ئولديرندر.[٢] اويله‌كه بر ايشه حكم ايتديگى زمان، آرتق اوڭا ساده‌جه: "اول!" دير؛ (او ده) همن اوليويرر!

٦٩- اللّهڭ آيتلرى حقّنده مجادله ايدنلرى كورمه‌دڭمى؟ (حقدن) ناصل دونديريليپورلر؟

٧٠- كتابى (قرآنى) و پيغمبرلريمزله كوندرديگمز شيلرى يالانلايانلر، (نه‌يى يالانلامقده اولدقلرينى) آرتق ايلريده بيله‌جكلردر.

٧١- ٧٢- او زمانكه، بويونلرنده حلقه‌لر و زنجيرلر بولونور. (اونلر) قاينار صوده سوروكلنه‌جكلر؛ صوڭره ده آتشده ياقيلاجقلردر.

٧٣- ٧٤- صوڭره اونلره: "اللّهى بيراقوب ده (اوڭا) اورتاق قوشمقده اولديغڭز شيلر نره‌ده؟" دينيلير. (اونلر ده:) "بزدن غيب اولديلر؛ داها طوغريسى (بز) داها أوڭجه هيچ بر شيئه يالوارر اولمامشز!" ديرلر. ايشته الله، كافرلرى (عصيانلرنده‌كى عنادلرى أوزرينه) بويله صاپديرر.

٧٥- بو (ايچنده بولونديغڭز عذاب) ير يوزنده حقسز يره شيماريپور اوله‌ڭزدن و بوبورلنمكده بولونمه‌ڭزدن طولاييدر.

٧٦- اوراده أبدياً قاليجى كيمسه‌لر اولمق أوزره كيرڭ جهنّمڭ قاپيلرندن! ايشته كبرلننلرڭ قالاجقلرى ير نه كوتودر!

٧٧- (حبيبم، يا محمّد!) آرتق صبر ايت! چونكه اللّهڭ وعدى حقدر. بويله‌جه اونلرى تهديد ايتديگمز شيلرڭ بر قسمنى سڭا كوسترسه‌ك ده، ياخود (كوسترمدن) سنى وفات ايتديرسه‌ك ده، صوڭنده (اونلر) آنجق بزه دونديريله‌جكلردر.

---

(١) علقه‌نڭ ايضاحى ايچون باقيڭز؛ (صحيفه ٣٣١، حاشيه١)

(٢) "حيات، خالقڭ احديتنه (ياراتيجينڭ تك اولديغنه) برهان (دليل) اولديغى كبى، موت (ئولوم) ده خالقڭ دوام و بقاسنه بر دليلدر. اوت، ناصل آقان نهرلرڭ و طالعه‌لانان دڭزلرڭ قبارجقلرى و ير يوزنده بولونان سائر شفافلر، شمسڭ (كونشڭ) ضيا و تمثاللرينى (شكللرينى) كوسترمكله شمسڭ وجودينه شهادت ايتدكلرى كبى، شفافلرڭ ئولوب سوندكدن صوڭره يرلرينه متسلسلاً (آردى آردينه) كلوب كچن امثاللرى يينه شمسڭ ضيا و تمثاللرينى كوستردكلرندن، شمسڭ دوام و بقاسنه (...) دلالت ايديپورلر. كذالك (بونڭ كبى) موجودات وجوديله واجب الوجودڭ (وارلغى عقلاً ضرورى اولان اللّهڭ) وجوب وجودينه (وارلغنڭ ضروريتنه) و ئولوملريله و زواللريله (كچمه‌لريله) و تجدّدى بر تسلسل ايله (آرد آرده كلن بر يڭيلنمه‌يله) يرلرينه كلن امثاللرى صانعڭ ازلى و ابدى اولديغنه و واحديتنه (برلگنه) شهادت ايديپورلر." (مثنوئ نوريه، لمعه‌لر، ١٤)

٧٨- جلالم حقّی ایچون، سندن أوکّجه ده پیغمبرلر کوندردك؛ اونلردن سڭا قصّه(لرینی) آڭلاتدیغمز کیمسه‌لر ده وار، ایچلرندن سڭا قصّه(لرینی) آڭلاتمدیغمز کیمسه‌لر ده وار. نیته‌کیم اللّهڭ اذنی اولمدن هیچ بر پیغمبرڭ بر معجزه کتیرمه‌سی ممکن دگلدر. فقط اللّهڭ امری کلدیگی زمان، حق ایله حکم ایدیلیر؛ ایشته او زمان، (معجزه‌لری) بوشه چیقارمه‌یه چالیشانلر خسرانه اوغرامشدر.

٧٩- اللّٰه، بر قسمنه بینه‌سڭز، بر قسمندن ده ییه‌سڭز دییه حیوانلری سزڭ ایچون (نعمت) قیلاندر.

٨٠- اونلرده سزڭ ایچون (داها بر چوق) منفعتلر واردر؛ هم اونلرڭ أوزرنده کوڭللریڭزده‌کی بر احتیاجه اولاشیر (اونی تأمین ایدر)سڭز. ایشته اونلرڭ أوزرنده و کمیلرڭ أوزرنده طاشینیرسڭز.

٨١- بویله‌جه (اللّٰه) سزه آیتلرینی کوستررر. شیمدی، اللّهڭ آیتلرندن هانکیسنی انکار ایدرسڭز؟[1]

٨٢- (اونلر) یر یوزنده هیچ کزمدیلرمیکه، کندیلرندن أوکّجه‌کیلرڭ عاقبتی ناصل اولمش، باقسینلر! (اونلر) بونلردن هم داها چوق، هم ده قوّتجه و یر یوزنده‌کی اثرلر باقیمندن داها شدّتلی ایدیلر؛ فقط قزانمقده اولدقلری شیلر کندیلرینه بر فائده صاغلامادی.

٨٣- اویله‌که پیغمبرلری اونلره معجزه‌لر کتیرنجه، کندیلرنده بولونان بیلکیدن طولایی شیماردیلر[2] ده، کندیسیله آلای ایتمکده اولدقلری (عذاب) اونلری قوشاتیویردی.

٨٤- او وقت عذابمزی کوردکلرنده: "اللّهه تك اولارق اینانیدق و کندیسیله (اللّهه) شرك قوشان کیمسه‌لر اولدیغمز شیلری انکار ایتدك" دیرلر.

٨٥- فقط عذابمزی کوردکلری زمان (ایتدکلری بو) ایمانلری کندیلرینه فائده ویره‌جك دگلدر. اللّهڭ، قوللری حقّنده سوره کلن قانونی (بو)در! ایشته کافرلر اوراده خسرانه اوغرامشدر.

---

(١) "خالق عالمی (کائناتڭ یاراتیجیسنی) بزه تعریف و اعلان ایدن دلیللر و برهانلر، لَایُعَد (صاییسز) و لَایُحْصٰی (حسابسز)در. او دلیللرڭ الڭ بویوکلری أوچدر. برنجیسی: بعض آیتلرینی کوردیگڭ و ایشیتدیگڭ شو 'کتاب کبیر کائنات'در (بیوك بر کتاب حکمنده‌کی کائناتدر). ایکنجیسی: بو کتابڭ آیت الکبراسی (الڭ بیوك آیتی) و دیوان نبوّتڭ خاتمی (پیغمبرلك دفترینڭ مهری) و کنوز مخفیه‌نڭ مفتاحی (کیزلی خزینه‌لرڭ آناختاری) اولان حضرت محمّد علیه الصّلاة والسّلامدر. أوچنجیسی: کتاب عالمڭ تفسیری و مخلوقاته (یاراتیلمشلره) قارشی اللّهڭ حجّتی (دلیلی) اولان قرآندر." (مثنوئ نوریه، رشحه‌لر، ١٦)

(٢) "عظمت و کبریا (صوڭسز بیوکلك و یوجه‌لك) و نهایتسزلك نقطه‌سنده یا غفلته ویا معصیته (کناهه) ویا مادیاته طالمق سببیله طارلاشان عقللر، عظمتلی مسئله‌لری احاطه ایده‌مدکلرندن (قاورایامدقلرندن) بر غرور علمی ایله انکاره صاپارلر و نفی ایدرلر (رد ایدرلر). أوت، او معناً صیقیشمش و قورومش عقللرینه و بوزولمش و معنویاتده ئولمش اولان قلبلرینه، چوق کنیش و چوق درین و احاطه‌لی (کنیش) اولان ایمانی مسئله‌لری صیغیشدیرامدقلرندن کندیلرینی کفره و ضلالته آتارلر، بوغولورلر.

اگر دقّتله کندی کفرلرینڭ ایچ یوزینه و ضلالتلرینڭ (حق یولدن صاپمه‌لرینڭ) ماهیتنه (نه اولدیغنه) باقابیلسه‌لر کوره‌جکلرکه، ایمانده بولونان معقول و لایق و لازم اولان عظمته قارشی یوز درجه محال و امکانسزلق و امتناع او کفرڭ آلتنده و ایچنده‌در." (شعاعلر، ٧نجی شعاع، ٩٨)

٤١- فصّلت سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٥٤ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهك اسميله

١- حا، ميم.[1]

٢- (بوكتاب) رحمن (بو دنياده بتون مخلوقاتنه رحمت ايدن)، رحيم (آخرتده يالكز مؤمنلره مرحمت ايدن الله) طرفندن اينديريلمه‌در.

٣- ٤- بيله‌جك بر قوم ايچون عربجه بر قرآن اولارق آيتلرى آچيقلانمش،[2] مژده‌له‌ييجى و (عين زمانده) قورقوتوجى بر كتابدر. فقط اونلرك چوغى، (او كتابدن) يوز چويردى؛ آرتق اونلر (اونك حقيقتنى) ايشيتمزلر.

٥- و ديديلركه: "بزى كنديسنه دعوت ايتديككڭ شيدن (طولايى)، قلبلريمز أورتولر ايچنده‌در (نه ياپسه‌ك ايناممايا‌جغز) و قولاقلريمزده بر آغيرلق واردر (نه سويله‌سه‌ك ديكله‌مه‌يه‌جكز) وسنكله بزم آرامزده بر پرده واردر (نه كوسترسه‌ك كورمه‌يه‌جكز). آرتق (سن ياپاجغكى) ياپ؛ محقّقكه بز (أويله) ياپانلرز!"

٦- (حبيبم، يا محمّد!) ديكه: "بن آنجق سزك كبى بر انسانم؛ (شو واركه) بڭا الهكزك آنجق تك بر الّه اولديغى وحى ايديلييور؛ اويله ايسه اوڭا (ايمان و اطاعت ايتمكده) طوس طوغرى اولك و اوندن مغفرت ديله‌يك!" (اوڭا) اورتاق قوشانلرك ايسه، واى حالنه!

٧- اونلركه زكاتى ويرمزلر و اونلر آخرتى انكار ايدنلرك تا كنديلريدر.

٨- ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلره كلنجه، اونلر ايچون (آرقه‌سى) كسيلمز (و منتسز) بر مكافات واردر.

٩- ديكه: "كرچكدن سز، يرى ايكى كونده ياراتانى انكار ايدوب، اوڭا اورتاقلرمى قوشويورسكز؟ ايشته او، عالملرك ربّيدر!"

١٠- و اونده (ير يوزنده) أوستندن (يوكسلن) ثابت طاغلر ياپدى؛ و اوراده بركتلر ميدانه كتيردى و اوراده (رزقلرينى) آراشديران كيمسه‌لر ايچون بربرينه أشيت درت كون ايچنده (درت دوره‌ده) غدالرينى تقدير بويوردى.

١١- صوڭره دومان حالنده بولونان كوگى قصد ايتدى ده اوڭا و يره: "ايسته‌يه‌رك ويا ايسته‌مه‌يه‌رك كلك!" ديدى. (ايكيسى ده:) "اطاعت ايدنلر اولارق كلدك!" ديديلر.[3]

---

(١) باقيگز؛ (بقره سوره‌سى، صحيفه ١، حاشيه ١)

(٢) بو سوره‌يه اسم اولان و ٣نجى آيتده كچن "فصلت" كلمه‌سى، بر فعل اولوب "آچيقلانمش" ديمكدر.

(٣) "قرآن، باشقه كلاملر ايله قابل قياس (قياسى ممكن) اولاماز. چونكه كلامك طبقه‌لرى، علويت (يوكسكلك) و قوّت و حسن جمال (كوزللك) جهتندن درت منبعى وار. برى متكلم (سويله‌ين)، برى مخاطب، برى مقصد، برى مقامدر. (...) اويله ايسه، سوزده: 'كيم سويله‌مش؟ كيمه سويله‌مش؟ نه ايچون سويله‌مش؟ نه مقامده سويله‌مش؟' ايسه باق. يالڭز سوزه باقوب طورما. (...) أوت مادام كلام، متكلمه (قونوشانه) باقييور. اگر او كلام امر و نهى ايسه، متكلمك درجه‌سنه كوره اراده و قدرتى ده تضمّن ايدر (ايچنه آلير). او وقت سوز مقاومتسوز اولور (هر انكلى آشار)؛ مادى الكتريك كبى تأثير ايدر، كلامك علويت و قوّتى او نسبتده تزايد ايدر (آرتار). مثلا: يَٓا اَرْضُ ابْلَعِى مَٓاءَكِ وَيَا سَمَٓاءُ اَقْلِعِى يعنى 'يا ارض! وظيفه‌ك بيتدى صويكى يوت! يا سما! حاجت قالمادى ياغمورى كس!' مثلا فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا قَالَتَٓا اَتَيْنَا طَٓائِعِينَ يعنى 'يا ارض! يا سما! ايستر ايسته‌مز كليگز، حكمت و قدرتمه رام اوليگز (اطاعت ايديگز). عدمدن (يوقلقدن) چيقوب، وجودده (وارلق عالمنده) مشهركاه صنعتمه (صنعتمك سركيلنديگى يره) كليگز!' ديدى. اونلر ده: 'بز كمال اطاعتله (تام بر اطاعتله) كلييورز. بزه كوستردیگڭ هر وظيفه‌يى سنك قوّتڭله كوره‌جگز.' ايشته قوّت و اراده‌يى تضمّن ايدن حقيقى و نافذ (تأثيرلى) شو امرلرك قوّت و علويتنه باق!" (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٥٤)

١٢- بويله‌جه اونلری ایکی کونده (ایکی دوره‌ده) یدی (قات) سما[١] اولارق حکم ایتدی و هر سماده (بولونانلره کندیلرینه عائد) وظیفه‌سنی وحی ایتدی (اوگا الهام ایتدی). دنیا سماسنی ده قندیللرله (یلدیزلرله) سوسله‌دك. (و یقیلمقدن و شیطانلرك قولاق خیرسزلغندن) قورویارق (محافظه ایتدك). بو، (قدرتی دائما أوستون کلن) عزیز، (هرشیئی بیلن) علیم اولان اللّهك تقدیریدر.

١٣- بوگا رغماً یوز چویررلرسه، آرتق دیکه: "(بن) سزی عاد و ثمودك (باشنه کلن) ییلدیریملری کبی بر ییلدیریم (عذابی) ایله قورقوتدم!"

١٤- او وقت اونلره: "اللّهدن باشقه‌سنه قوللق ایتمه‌یك!" دییه، أوگلرندن و آرقه‌لرندن پیغمبرلر کلمشدی.[٢] (اونلر:) "اگر ربّمز پیغمبر (کوندرمك) ایسته‌سه‌یدی، البته ملکلری ایندیرردی؛ اونك ایچون طوغریسی بز سزك کندیسیله کوندریلدیگگز شیئی انکار ایدیجیلرز!" دیدیلر.

١٥- و عاد قومنه کلنجه، یر یوزنده حقسز یره بیوکلك طاسلادیلر ده: "قوّتجه بزدن داها چتین کیم وار؟" دیدیلر.[٣] کورمدیلرمیکه، شبهه‌سز کندیلرینی یاراتان الله، اونلردن قوّتجه چوق داها کوچلیدر. بوگا رغماً بزم آیتلریمزی بیله‌رك انکار ایدیيورلردی.

١٦- بونك أوزرینه، دنیا حیاتنده رذیللك عذابنی کندیلرینه طاتدیرمق ایچون، او اوغورسز کونلرده،[٤] أوزرلرینه طوگدیریجی بر قاصیرغه کوندردك. آخرت عذابی ایسه البته داها رذیل ایدیجیدر؛ اونلره (اوراده) یاردیم ده ایدیلمز.

١٧- و ثمود قومنه کلنجه، اونلره ده طوغری یولی کوسترمشدك؛ فقط (اونلر) کورلگی (ایمان حقیقتلرینی کورمه‌مه‌یی)، هدایته ترجیح ایتدیلر؛ بويله‌جه قزانمقده اولدقلری (کناهلر) یوزندن آشاغیلاییجی عذابك ییلدیریمی اونلری یاقه‌لاییویردی.

١٨- ایمان ایدوب (کناهلردن) صاقینمقده اولان‌لری ایسه قورتاردق.

١٩- آرتق او کون اللّهك دوشمانلری طوپلی اولارق آتشه سوق ایدیلمك أوزره بر آرایه کتیریلیرلر.

٢٠- نهایت اورایه واردقلری زمان قولاقلری، کوزلری و دریلری، یاپمقده اولدقلری شیلر حقّنده اونلرك علیهنه شاهدلك ایدر.

---

(١) یدی قات سما ایچون، باقیگز؛ (لمعه‌لر، ١٢نجی لمعه، ٦٧؛ اشارات الاعجاز، ٢٣٩)

(٢) بوراده‌کی "أوگلرندن و آرقه‌لرندن" تعبیریله قصد ایدیلن خصوص، بتون پیغمبرلرك کندی قوملرینه هر وسیله ایله حقّی آگلاتابیلمك ایچون یترنجه اوغراشمه‌لری، جانسپرانه چالیشمه‌لری و اونلرله جدّی علاقه‌دار اولمه‌لریدر. (بیضاوی، جـ. ٢، ٣٥٠)

(٣) عاد قومی پك ایری جُسّه‌لی اولوب، قیالری یرندن سوکوب آتابیله‌جك درجه‌ده قوّتلیدیلر. (نسفی، جـ. ٤، ١٣٣)

(٤) اوغورسز کونلردن مقصد، عاد قومنك هلاکیله نتیجه‌لنن مشهور قاصیرغه‌نك أسدیگی کونلردر. بو قاصیرغه، او عاصی قومی تماماً اورته‌دن قالدیرنجه‌یه قدر بتون شدّتیله أسمشدر. (جلالین شرحی، جـ. ٧، ١٥)

٢١- و دريلرينه: "نيچون عليهمزه شاهدلك ايتديڭز؟" ديرلر. (اونلر ده:) "هرشيئى قونوش‌ديران الله، بزى (ده) قونوشديردى؛ هم سزى ايلك دفعه او ياراتمشدر و (ايشته) آنجق اوڭا دونديريليبورسڭز" ديرلر.

٢٢- (حالبوكه سز، كناه ايشلركن) نه قولاقلريڭزڭ، نه كوزلريڭزڭ، نه ده دريلريڭزڭ عليهڭزه شاهدلك ايتمه‌سندن صاقينييورديڭز؛[1] فقط ظن ايتمشديڭزكه، كرچكدن الله ياپمقده اولدقلريڭزڭ بر چوغنى بيلمييور!

٢٣- ايشته ربڭزه قارشى بسله‌ديگڭز بو ظنڭز سزى هلاك ايتدى، بو يوزدن خسرانه اوغرايانلردن اولديڭز.

٢٤- شيمدى اگر صبر ايده‌بيليرلرسه، اونلرڭ قالاجقلرى ير آرتق آتشدر. (كنديلرندن) راضى اولونمه‌يى ده ايسته‌سه‌لر، آرتق اونلر راضى اولوناجق كيمسه‌لردن دگلدرلر.

٢٥- اونلره (بر طاقيم) آرقداشلر (شيطانلر) مسلّط ايتدك ده أوڭلرنده و آرقه‌لرنده بولونان شيلرى كنديلرينه سوسلى كوسترديلر؛[2] بويله‌جه كنديلرندن أوڭجه كلوب كچن جن و انسان طوپليلقلرى حقّنده‌كى (عذابه دائر) سوز، كندى أوزرلرينه حق اولدى. چونكه اونلر خسرانه اوغرايانلردى.

٢٦- انكار ايدنلر ايسه ديديكه: "بو قرآنى ديڭله‌مه‌يڭ و اونده (او اوقونديغى زمان) معناسز سوزلر سويله‌يڭ (كورولتو ياپڭ)، بلكه (بو صورتله) أوستون كليرسڭز!"

٢٧- صوڭنده او انكار ايدنلره مطلقا شدّتلى بر عذاب طاتديراجغز و مطلقا اونلرى، ياپمقده اولدقلرينڭ اڭ كوتوسى ايله جزالانديراجغز.

٢٨- ايشته بو، اللّهڭ دوشمانلرينڭ جزاسيكه، آتشدر. آيتلريمزى بيله‌رك انكار ايتمكده اولمه‌لرينڭ جزاسى اولارق اوراده اونلره ابديلك يوردى (اولان جهنّم) واردر!

٢٩- انكار ايدنلر ديركه: "ربّمز! جنلردن و انسانلردن بزى ضلالته دوشورنلرى بزه كوستر؛ او ايكيسنى آياقلريمزڭ آلتنه آلالم ده، اڭ آشاغيلقلردن اولسونلر!"[3]

---

(١) "اگر انسان، انانيتنه (بنلگنه) استناد ايدوب (طايانوب) حيات دنيويه‌يى (دنيا حياتنى) غايهٔ خيال (اصل مقصد) ايدرك درد معيشت (كچيم دردى) ايچنده موقت (كچيجى) بعض لذّتلر ايچون چاليشسه، غايت طار بر دائره ايچنده بوغولور كيدر. اوڭا ويريلن بتون جهازات و آلات و لطائف (جهازلر و آلتلر و دويغولر)، اوندن شكايت ايدرك حشرده (آخرتده) اونڭ عليهنده شهادت ايده‌جكلردر. و دعواجى اولاجقلردر. اگر كنديني مسافر بيلسه، مسافر اولديغى ذات كريمڭ (چوق اكرام ايديجى اولان اللّهڭ) اذنى دائره‌سنده سرمايهٔ عمرينى صرف ايتسه، اويله كنيش بر دائره ايچنده اوزون بر حيات أبديه ايچون كوزل چاليشير و تنفس ايدوب استراحت ايدر. صوڭره، اعلاى عليينه (اڭ يوكسك مقاملره) قدر كيده‌بيلير. هم ده بو انسانه ويريلن بتون جهازات و آلات، اوندن ممنون اولارق آخرتده لهنده شهادت ايدرلر. أوت انسانه ويريلن بتون جهازات عجيبه (شاشيلاجق جهازلر)، بو اهمّيتسز حيات دنيويه ايچون دگل؛ بلكه، پك اهمّيتلى بر حيات باقيه (صوڭسز حيات) ايچون ويريلمشلر." (سوزلر، ٢٣نجى سوز، ١١٣)

(٢) بوراده كچن، "اوڭلرنده بولونان شيلر"دن مقصد، دنيانڭ نفسانى جهتلرى؛ "آرقه‌لرنده بولونان شيلر"دن مقصد ايسه، آخرت ايشلرينى بيراقمق، ديريلمه و حسابى انكار ايتمكدر. (بيضاوى، ج. ٢، ٣٥٢)

(٣) بو "ايكى كيشى" خصوصاً جنلردن اولان ابليس ايله انسانلردن حضرت آدمڭ (ع) اوغلى اولان قابيلدر. (قرطبى، ج. ١٥/٨، ٣٥٧)

٣٠- شبهه‌سزكه "ربّمز اللّهدر" دييوب، صوڭره (اخلاص ايله) طوس طوغرى اولانلرڭ أوزرينه (ئولوم آننده، قبرده و حشر ميداننده): "قورقمايڭ، أوزولمه‌يڭ و وعد اولونوب طورديغڭز جنّتله سوينڭ!" دييه ملكلر اينر.[١]

٣١- "بز دنيا حياتنده ده، آخرتده ده سزڭ دوستلريڭززز. هم اوراده سزڭ ايچون جانلريڭز نه چكييورسه واردر. يينه اوراده سزڭ ايچون نه ايسترسه‌ڭز واردر."

٣٢- "(بو،) غفور (چوق باغيشلايان)، رحيم (چوق مرحمت ايدن الله) طرفندن بر آغير-لامه‌در!"

٣٣- هم اللّهه (اونڭ يولنه) دعوت ايدن و صالح عمل ايشله‌ين و: "طوغريسى بن مسلمانلردنم"دييندن داها كوزل سوزلى كيم واردر؟

٣٤- چونكه اييلكله كوتولك بر اولماز. (سن كوتولگى) اڭ كوزل اولان (اييلك) ايله دفع ايت؛ بر ده باقارسڭكه، سنڭله آراسنده دوشمانلق بولونان كيمسه، صانكه صيجاق بر دوست اولمشدر![٢]

٣٥- بوڭا (بو كوزل خصلته) ايسه آنجق صبر ايدنلر ايريشديريلير و بوڭا آنجق (خيردن يانه) بيوك بر نصيبى اولانلر ايريشديريلير.

٣٦- بونڭله برابر شيطاندن (كلن) بر وسوسه‌سنى دورته‌جك اولورسه، همن اللّهه صيغين![٣] چونكه سميع (هرشيئى ايشيتن)، عليم (حقّيله بيلن) آنجق اودر.

٣٧- كيجه ايله كوندوز، كونش ايله آى ده اونڭ (قدرتنڭ) دليللرندندر. اگر ساده‌جه اوڭا (ربّڭزه) عبادت ايدييورسه‌ڭز، كونشه ده، آيه ده سجده ايتمه‌يڭ؛ اونلرى ياراتان اللّهه سجده ايدڭ![٤]

٣٨- بوڭا رغماً بيوكلك طاسلارلرسه، آرتق (بيلسينلركه) ربّڭڭ قاتنده بولونانلر (ملكلر)، هيچ اوصانمادن كيجه كوندوز اونى تسبيح ايدرلر.

---

(١) رسول اكرم (ع‌ص‌م) فصلت سوره‌سنڭ اوتوزنجى آيتنى اوقودقدن صوڭره شويله بويورمشدر: "انسانلر بونى هپ سويله‌ديلر. آنجق صوڭره‌دن چوغى كفره دوشدى. كيم بو سوز أوزره ئولورسه، او كيمسه استقامتى طوغرى اولانلردندر." (ابن كثير، ج. ٣، ٢٦٢)

(٢) "أوت، ناصلكه محبّت (سومه) صفتى، محبّته لايقدر. اويله ده عداوت (دوشمانلق) خصلتى هرشيدن اوّل كنديسى عداوته لايقدر. اگر خصمڭى مغلوب ايتمك ايسترسه‌ڭ، فنالغنه قارشى اييلكله مقابله ايت. چونكه اگر فنالقله مقابله ايدرسه‌ڭ، خصومت تزايد ايدر (آرتار). ظاهراً (كورونوشده) مغلوب بيله اولسه، قلباً كين باغلار، عداوتى ادامه ايدر (دوام ايدر). اگر اييلكله مقابله ايتسه‌ڭ، ندامت ايدر (پيشمان اولور). سڭا دوست اولور." (مكتوبات، ٢٢نجى مكتوب، ٩٣)

(٣) "انسان قلباً و فكراً حقائق الٰهيه‌يه (الهى حقيقتلره) باقوب دوشونديگى زمان، بالخاصّه نماز و عبادت اثناسنده، كرك شيطان طرفندن، كرك نفسى طرفندن پك فنا، چركين وسوسه‌لر، خاطره‌لر، سينكلر كبى قلبه و عقله هجوم ايدرلر. بو كبى هوائى (نفسڭ آرزولرينه عائد)، وهمى (خيالى) و چركين شيلرڭ دفعيله اوغراشان آدم، او وسوسه‌لره مغلوب اولور. آنجق اونلرى قاچيرمه‌نڭ چاره‌سى، مدافعه‌يى ترك ايتمكدر. اونلرله اوغراشمامقدر. أوت آريلرله اوغراشيلدقجه اونلر هجوملرينى آرتديررلر. اونلره قاريشيلمديغى تقديرده، انسانى ترك ايدرلر، كيدرلر. هم ده او كبى وسوسه‌لرڭ، نه حقائق الٰهيه‌يه و نه ده سنڭ قلبڭه بر مضرّاتى (ضررى) يوقدر. أوت، پيس بر منديلڭ دليكلرندن سمانڭ كونشنه و ييلديزلرينه و جنّتڭ كُلنه و چيچكلرينه باقيليرسه، او دليكلرده‌كى پيسلك نه باقانه و نه ده باقيلانه بولاشماز. و فنا بر تأثير ايتمز." (مثنوئ نوريه، حَباب، ٨١)

وسوسه حقّنده آيريجه باقيڭز: (سوزلر، ٢١نجى سوز، ٩٦)

(٤) بو آيت كريمه، قرآن كريمده‌كى اون درت سجده آيتنڭ اون برنجيسيدر. تلاوت سجده‌سنڭ تعريفى ايچون، باقيڭز: (صحيفه ١٧٥، حاشيه ٢)

٣٩- اونك (قدرتنك) دليللرندن برى ده، طوغريسى سنك ير يوزينى قوپ قورو كورمه كُدر؛ فقط اونك أوزرينه او صويى (ياغمورى) ايندير ديگمز زمان، (ير يوزى، چشيد چشيد بيتكيلر ايله) حركته كچر، قباريز. شبهه‌سزكه اوكّا حيات ويرن، البته ئولولرى ده ديريلتيجيدر. چونكه او، هر شيئه حقّيله كوجى يتندر.

٤٠- محقّقكه، آيتلريمز حقّنده حقدن (ميل ايدوب) صاپانلر، بزه كيزلى قالمازلر. او حالده، آتشك ايچنه آتيلانمى خيرليدر، يوقسه قيامت كونى امين بر حالده كلنمى؟ ديله‌ديگكزى ياپك! شبهه يوقكه او، ياپمقده اولدقلريگزى حقّيله كورندر.

٤١- طوغريسى او كيمسه‌لركه، كنديلرينه كلديگنده قرآنى انكار ايتديلر. حالبوكه شبهه‌سز او، كرچكدن چوق يوجه بر كتابدر.

٤٢- اوكّا (او قرآنه) نه أوكُندن، نه ده آرقه‌سندن باطل (ياقلاشوب) كله‌مز. (او،) حكيم (هر ايشى حكمتلى اولان)، حميد (حمد ايديلمه‌يه چوق لايق اولان الله) طرفندن اينديريلمه‌در.

٤٣- (اى رسولم!) سكّا آنجق سندن أوكُجه‌كى پيغمبرلره سويله‌نن شيلر سويلنييور. شبهه‌سزكه ربّك، هم چوق مغفرت صاحبى، هم ده پك أَلملى بر عذاب صاحبيدر.

٤٤- و شايد (بز) اونى يبانجى (ديلده) بر قرآن ياپسه‌يدق، البته: "آيتلرى (آكّلاياجغمز بر ديل ايله) آچيقلانملى دگلميدى؟ عرب اولانه يبانجى (ديلده كتاب) اولورمى؟" دييه‌جكلردى. ديكه: "او، ايمان ايدنلر ايچون بر هدايت و بر شفادر!" ايمان ايتمه‌ينلره كلنجه، اونلرك قولاقلرنده بر آغيرلق واردر و او (قرآن)، اونلره قارشى بر كورلكدر. ايشته اونلر (صانكه) اوزاق بر يردن چاغيريليورلر (ده دويمايورلر).

٤٥- آند اولسونكه، موسى‌يه ده كتابى ويردك ده اونده اختلافه دوشولدى. حالبوكه ربّك طرفندن أوكُجه‌دن (سويلنمش) بر سوز اولماسه‌يدى، البته آرالرنده حكم ويريلمش (ايشلرى بيتيريلمش) اولوردى.[1] شبهه‌سزكه اونلر، اوندن (او قرآندن)، (كنديلرينه) قوشقو ويرن جدّى بر شبهه ايچنده‌درلر.

٤٦- كيم صالح بر عمل ايشلرسه، آرتق كندى لهنه‌در؛ كيم ده كوتولك ايدرسه، او تقديرده (او ده) كندى عليهنه‌در. ربّك ايسه قوللرينه اصلا ظلم ايديجى دگلدر![2]

---

(١) "أوكُجه‌دن سويلنمش سوز"دن مقصد، حسابك و جزانك قيامت كوننه قدر ايرته‌لنمش اولمه‌سيدر. "آرالرنده حكم ويريلمش اولوردى" جمله‌سندن مراد ايسه، جزالرينك دنياده ايكن كنديلرينه همن ويريلمه‌مه‌سيدر. (نسفى، ج. ٤، ١٤٢)

(٢) "وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ [ربّك ايسه قوللرينه اصلا ظلم ايديجى دگلدر!] كبى آيتلرك اشارت ايتدكلرى قياس عدلينك (عدالته دائر قياسك) خلاصه‌سى شودركه: انسانلر غايت رفاه و راحتله و مظلوم (ظلمه اوغرايان) و متديّن (ديندار) آدملر غايت زحمت و ذلّت ايله (آشاغيلانارق) عمر كچيرييورلر. صوڭره ئولوم كلير ايكيسنى ده مساوى (اشيت) قيلار. اگر شو مساوات (اشيتلك) نهايتسز ايسه و بر نهايتى يوقسه، ظلم كورونور.

حالبوكه ظلمدن تنزهى (اوزاق اولمه‌سى)، كائناتك شهادتيله ثابت اولان عدالت و حكمت الٰهيه (اللّٰهك عدالت و حكمتى)، بو ظلمى هيچ بر جهتله قبول ايتمه‌ديگندن، بالبداهه (آچيقجه) بر مجمع آخَرى (ديگر بر طوپلانمه يرينى) اقتضا ايدرلر (كركديررلر) كه، برنجيسى جزاسنى، ايكنجيسى مكافاتنى كورسون. تا شو انتظامسز پريشان بشر (انسانلر)، استعدادينه (قابليتنه) مناسب تجزيه (جزالانديرمه) و مكافات كوروب عدالت محضايه (تام بر عدالته) مدار (سبب) و حكمت ربّانيه‌يه مظهر و حكمتلى موجودات عالمك (عالمده‌كى وارلقلرك) بر بيوك قرداشى اولابيلسين." (طلسملر، ٢٦نجى سوز، ١١١)

٤٧- قيامتڭ (نه زمان قوپاجغی) بيلكيسی، اوڭا حواله ايديلير. اونڭ علمی اولمقسزين، نه محصوللر طومورجقلرندن چيقار، نه بر ديشی حامله قالير، نه ده طوغورور! و (الله) اونلره: "نره‌ده (بڭا قوشديغڭز) اورتاقلرم؟" دييه سسلنه‌جگی كون (اونلر): "سڭا عرض ايدرزكه، (شيمدی بوڭا دائر) بزدن هيچ بر شاهد يوقدر!" ديرلر.

٤٨- داها أوڭجه (كنديسنه) يالوارمقده اولدقلری شيلر ايسه، اونلردن غيب اولمش و كنديلری ايچون قاچاجق بر ير بولونمديغنی آڭلامشلردر.

٤٩- انسان، (نفسی حسابنه) خير ايسته‌مكدن اوصانماز. اما كنديسنه كوتولك طوقونسه، همن (قلباً) چوق اميدسز اولور، (يوزندن ده بللی اولاجق قدر) اميدسزلگه دوشن بری اولور.

٥٠- يمين اولسونكه، اگر كنديسنه طوقونان بر ضرردن صوڭره اوڭا طرفمزدن بر رحمت طاتديرسه‌ق، مطلقا ":بو (ذاتاً) بنم حقّمدر؛ قيامتڭ قوپاجق بر شی اولديغنی ده صانمييورم؛ هم (مسلمانلرڭ ديدكلری كبی) ربّمه دونديريله‌جك اولسه‌م بيله، محقّق اونڭ يانınده (ده) بنم ايچون داها كوزلی واردر" دير. آرتق (بز،) انكار ايدنلره ياپدقلرينی (او كون) مطلقا خبر ويره‌جگز و مطلقا اونلره (پك) شدّتلی بر عذابدن طاتديراجغز.

٥١- هم انسانه نعمت ويرديگمز زمان (شكردن) يوز چويرر و يان چيزر. اوڭا كوتولك طوقونديغی زمان ده بول بول دعا ايدن بر كيمسه اولور.

٥٢- ديكه: "سويله‌يك بڭا! يا (قرآن) الله طرفندن (كلمش) ده صوڭره (سز) اونی انكار ايتمشسه‌ڭز؟ (او زمان حقدن) اوزاق بر آيريلق ايچنده اولان او كيمسه‌دن داها صاپيق كيم اولابيلير؟"

٥٣- اونلره هم آفاقده (كندی طيشلرنده‌كی عالملرده)، هم ده كندی نفسلرنده (انفسده) دليللريمزی كوستره‌جگز؛[1] تاكه اونڭ (او قرآنڭ) كرچكدن حق اولديغی اونلره بللی اولسون! (بو خصوصده) ربّڭ يتمزميكه، شبهه‌سز او، هر شيئه حقّيله شاهددر.

٥٤- دقت ايدك! محقّقكه اونلر، ربلرينه قاووشمقدن شبهه ايچنده‌درلر. دقّت ايدڭ! طوغريسی او، هر شيئی (علم و قدرتيله) حقّيله قوشاتيجيدر.

---

(١) "شو كائنات دينيلن عالم اكبر (اڭ بيوك عالم) و انسان دينيلن اونڭ مثال مصغّری (كوچك بر نمونه‌سی) اولان عالم اصغر (كوچك عالم)، قدرت و قدر قلمیله يازيلان آفاق (طيش عالمه عائد) و انفسی (انسانڭ ايچ عالمنه عائد) وحدانيت دلائلنی (اللّهڭ برلگنڭ دليللرينی) كوستريورلر. أوت، كائناتده‌كی صنعت منتظمه‌نڭ (انتظاملی صنعتڭ) كوچك بر مقياسده (أولچوده)، نمونه‌سی انسانده واردر. او دائرهٔ كبراده‌كی (اڭ بيوك دائره‌ده‌كی) صنعت، صانع واحده (بر اولان صنعتكاره) شهادت ايتديگی كبی، شو انسانده اولان كوچك مقياسده‌كی خرده‌بينی (ميقروسقوپله كوروله‌بيله‌جك) صنعت دخی، بينه او صانعه اشارت ايدر، وحدتنی (برلگنی) كوسترر. هم ناصلكه شو انسان، غايت معنيدار بر مكتوب ربّانيدر (اللّهڭ اسملرينی كوسترن بر مهردر)، منتظم بر قصيدهٔ قدردر. اويله ده، شو كائنات دخی عين او قلم قدر ايله، فقط بيوك بر مقياسده يازيلمش منتظم بر قصيدهٔ قدردر.

هيچ ممكنميدركه، حدسز علامت فارقه (آييرت ايديجی علامتلر) ايله بتون انسانلره باقان شو انسان يوزنده‌كی سكّهٔ وحدته (برلك مهرينه) و بتون موجوداتی (وارلقلری) اوموز اوموزه، أل أله، باش باشه ويرن كائنات أوستنده‌كی خاتم وحدانيته (اللّهڭ بر اولديغنی كوسترن مهره)، واحد احددن (صفتلرنده و ذاتنده بر اولان اللّهدن) باشقه بر شيئڭ مداخله‌سی بولونسون؟" (مكتوبات، ٢٠نجی مكتوب، ٦٢)

٤٢- شورى سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٥٣ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهك اسميله

١- حا، ميم.

٢- عين، سين، قاف.[١]

٣- عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن)، حكيم (هر ايشى حكمتلى اولان) الله، سڭا و سندن أوڭجه‌كيلره ايشته بويله وحى ايدر![٢]

٤- كوكلرده نه وار، يرده نه وارسه اوڭكدر. و او، (چوق يوجه) علىّ، (چوق بيوك) عظيمدر.

٥- نره‌ده‌يسه كوكلر (اونك عظمتندن طولايى) أوزرلرندن چاتلاياجقدر؛ ملكلر ايسه ربلرينه حمد ايله (اونى) تسبيح ايدييورلر. و ير يوزنده‌كيلر (مؤمنلر) ايچون مغفرت ديله‌يورلر.[٣] دقّت ايدك! شبهه‌سزكه غفور (چوق باغيشلايان)، رحيم (چوق مرحمت ايدن) آنجق اللّهدر.

٦- (كنديلرينه) اوندن باشقه دوستلر ايديننلره كلنجه، الله اونلرى حقّيله كوزتله‌يندر. سن ايسه اونلرك أوزرينه وكيل دگلسك!

٧- ايشته سڭا بويله عربجه بر قرآن وحى ايتدككه، شهرلرك آناسنى (مكّه‌يى) و اونك اطرافنده‌كيلرى (بتون ير يوزى بلده‌لرينى) قورقوتاسك و (كله‌جگى) حقّنده هيچ شبهه اولميايان او طوپلانمه كونى (قيامت) ايله (اونلرى) قورقوتاسك! (او كون) بر قسم (انسانلر) جنّتده، بر قسم (انسانلر) ده آلولى آتشده‌در.

٨- حالبوكه الله ديله‌سه‌يدى، اونلرى البته (هپسى ايمان ايتمش) تك بر امّت ياپاردى؛ فقط (او)، ديله‌ديگنى (حكمتنه بناءً كندى لطفندن) رحمتنه قويار. ظالملره كلنجه، اونلر ايچون نه بر دوست نه ده بر ياردیمجى واردر.

٩- يوقسه (كنديلرينه) اوندن باشقه دوستلرمى ايدينديلر؟ ايشته اصل دوست، آنجق اللّهدر و ئولولرى او ديريلتير. چونكه او، هر شيئه حقّيله كوجى يتندر.

١٠- و حقّنده اختلافه دوشديگكز هر هانكى بر شى كه، آرتق اونك حكمى اللّهه عائدر. (اونلره ديكه:) "ايشته بو (صفتلرك صاحبى اولان) الله، بنم ربّمدر. (بن) آنجق اوڭا توكّل ايتدم و آنجق اوڭا يوڭليرم."

---

(١) باقيڭز؛ (بقره سوره‌سى، صحيفه ١، حاشيه ١)

(٢) "هيچ ممكنميدركه، بر صانع حكيم (حكمتله ياراتان صنعتكار)، بتون ذى حيات (جانلى) و ذى شعور (شعور صاحبى) مصنوعلرينى (صنعتلى مخلوقلرينى) بربريله قونوشديرسون و ديللرينك بيڭلر چشيدلريله بربريله سويلشديرسين و اونلرك سوزلرينى و سسلرينى بيلسين و ايشيتسين و افعاليله (فعللريله) و انعاميله (نعمت ويرمه‌سيله) ظاهر بر صورتده (آچيقجه) جواب ويرسين. هم هيچ بر احتمال وارميكه؛ مادام بالبداهه (آچيقجه) قونوشور و مادام قونوشمه‌سنه قارشى تام آڭلاييشلى مخاطب الك باشده انساندر. البته، باشده قرآن اولارق مشهور كتب مقدّسه (مقدّس كتابلر) اونك قونوشمه‌لريدر." (شعاعلر، ٢نجى شعاع، ٣٣)

(٣) "ملائكه‌نك بر قسمى انسانلرى حفظ ايدييور (قورويور)، بر قسمى كتابت (ثواب و كناهلرينى يازمه) ايشلرينى كورويور.

ديمك ملائكه‌لرك انسانلرله علاقه‌لرى زياده (فضله) اولديغندن، انسانلرك احوالنه (حاللرينه) اهمّيت ويرييورلر." (اشارات الاعجاز، ٢٥٠)

١١- (او، (كوكلرى و يرى يوقدن وار ايدندر. سزه كندى جنسڭزدن أشلر، صاغمال حيوانلردن ده (كنديلرينه) أشلر قيلمشدر. سزى بو صورتله چوغالتييور. اونڭ مثلى كبى هيچ بر شى يوقدر.[1] واو، (هرشيئى ايشيتن) سميع، (حقّيله كورن) بصيردر.

١٢- كوكلرڭ و يرڭ آناختارلرى اونڭدر. ديله‌ديگنه رزقى كنيشلتير و طارالتير. شبهه‌سزكه او، هر شيئى حقّيله بيلندر.

١٣- (او اللّهكه؛) "دينى آياقده طوتڭ و اونده آيريلغه دوشمه‌يڭ!" دييه نوحه كنديسيله توصيه ايتمش اولديغنى، سڭا وحى ايتديگمزى، ابراهيمه، موسى‌يه و عيسى‌يه كنديسيله توصيه ايتمش اولديغمزى، سزه ديندن شريعت قيلدى. اونلرى كنديسنه دعوت ايتمكده اولديغڭ (بو دين)، مشركلره (اونلرڭ كوزلرينه) بويودى (كنديلرينه آغير كلدى). اللّٰه، ديله‌ديگى كيمسه‌يى اوڭا (او دينه) سچر؛ (كنديسنه) يوڭلن كيمسه‌يى ده اوڭا هدايت ايدر.

١٤- (اهل كتاب) آنجق كنديلرينه علم كلدكدن صوڭره آرالرنده حدّى آشمقدن (و حسددن) طولايى آيريلغه دوشديلر. حالبوكه ربّڭدن بليرلى بر وقته قدر (عذابڭ تأخيرينه دائر) أوڭجه‌دن (سويلنمش) بر سوز اولماسه‌يدى، البته آرالرنده حكم ويريلمش اولوردى. طوغريسى كنديلرندن صوڭره كتابه وارث قيليلنانلر ده، اوندن، (كنديلرينه) قوشقو ويرن جدّى بر شبهه ايچنده‌درلر.

١٥- ايشته بونڭ ايچون، طورما (دينه) دعوت ايت! و امر اولونديغڭ كبى، طوس طوغرى اول![2] اونلرڭ (نفسانى) هوسلرينه صاقين اويما! و ديكه: "(بن) اللّهڭ ايندير‌ديگى هر كتابه اينواندم. و آراڭزده عدالت ايتمكله امر اولوندم. اللّٰه، بزم ده ربّمز، سزڭ ده ربّڭزدر. بزم عمللريمز بزه، سزڭ عمللريڭز ده سزه‌در. بزمله سزڭ آراڭزده بر حجّت (طارتيشيلاجق بر شى) يوقدر. اللّٰه بزى بر آرايه طوپلاياجقدر. و (صوڭنده) دونوش آنجق اوڭادر!"

---

(١) "قرآن عظيم الشّانده فرمان ايتديگى كبى: لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ در. [اونڭ مثلى كبى هيچ بر شى يوقدر!] يعنى نه ذاتنده، نه صفاتنده، نه افعالنده (فعللرنده) نظيرى (دنكى) يوقدر، مثلى اولماز، شبيهى (بڭزرى) يوقدر، شريكى (اورتاغى) اولماز! أوت، بتون كائناتى بتون شئوناتيله (حاللريله) وكيفياتيله (صفتلريله) قبضهٔ ربوبيتنده (تربيه و اداره‌سى آلتنده) طوتوب، بر خانه و بر سراى حكمنده كمال انتظام (مكمّل بر دوزن) ايله تدبير و اداره و تربيه ايدن بر ذات اقدسه (الڭ مقدّس ذات اولان اللّهه)، مثل و مثيل (بڭزر) و شبيه و شريك اولماز، محالدر (امكانسزدر). أوت بر ذاتكه، اوڭا ييلديزلرڭ ايجادى (ياراتيلمه‌سى) ذرّه‌لر قدر قولاى كله! و الڭ بيوك شى الڭ كوچك شى كبى قدرتنه مسخّر اولا (بويون اگه)! و هيچ بر شى هيچ بر شيئه، هيچ بر فعل هيچ بر فعله مانع اولمايا! (...) و هر شى اوندن نهايت درجه‌ده اوزاق اولديغى حالده، او ايسه هر شيئه نهايت درجه‌ده ياقين اولابيلن بر ذات حىّ قيّوم ذوالجلالڭ (جلال و حيات صاحبى و هر شيئڭ وارلغى و دوامى اونڭ ايله اولان اللّهڭ) البته هيچ بر جهتله مثلى، نظيرى، شريكى، وزيرى، ضدّى، ندّى (بڭزرى) اولماز و اولمه‌سى محالدر. يالڭز مثل و تمثيل صورتنده شئونات قدسيه‌سنه (ذاتنه لايق پاك حاللرينه) باقيلابيلير." (لمعه‌لر، ٣٠نجى لمعه، ٤٠١-٤٠٢)

(٢) "رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام، خلقتاً (ياراتيليشجه) الڭ معتدل (اورته حاللى) بر وضعيتده و الڭ مكمّل بر صورتده خلق ايديلديگندن (ياراتيلديغندن)، حركات (حركتلرى) و سكناتى (سسسز قالديغى حاللرى)، اعتدال (أولچو) و استقامت (طوغريلق) أوزرينه كيتمشدر. سير سنيه‌سى (ترتميز حيات تاريخچه‌سى)، قطعى بر صورتده كوستريركه، هر حركتنده استقامت و اعتدال أوزره كيتمش، افراط و تفريطدن (آشيرى ايلرى كيتمك و آشيرى كرى قالمقدن) اجتناب ايتمشدر (قاچينمشدر). أوت، رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام: فَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ [امر اولونديغڭ كبى، طوس طوغرى اول!] امرينى تماميله امتثال ايتديگى (يرينه كتيرديگى) ايچون، بتون افعال و اقوال (سوزلر) و احوالنده (حاللرنده) استقامت، قطعى بر صورتده كورونويور." (لمعه‌لر، ١١نجى لمعه، ٦١-٦٢)

١٦- (اسلامى قبول ايدرك) اوڭا اجابت ايديلدكدن صوڭره، الله (اونڭ دينى) حقّنده (حالا) طارتيشانلرڭ دليللرى ايسه، ربلرى قاتنده بوشدر؛ هم اونلرڭ أوزرينه بر غضب و اونلر ايچون (پك) شدّتلى بر عذاب واردر.

١٧- الله، كتابى و ميزانى (عدالتى) حق ايله ايندير‌ندر. هم نه بيليرسڭ، بلكه ده قيامت ياقيندر!

١٨- اوڭا اينانمايانلر، اونى عجله ايسترلر! ايمان ايدنلر ايسه، اوندن قورقان كيمسه‌لردر و (اونلر) كرچكدن اونڭ حق اولديغنى بيليرلر. دقّت ايدڭ! قيامت حقّنده طارتيشانلر، البته (حقدن) اوزاق بر ضلالت ايچنده‌درلر.

١٩- الله، قوللرينه چوق لطفكاردر. ديله‌ديگنى (ديله‌ديگى شكلده) رزقلانديرر.[١] چونكه او، (پك قوّتلى) قوى، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيزدر.

٢٠- كيم آخرت اكينى (قزانجنى) ايسترسه، اوڭا او اكيننده (قزانجنده) زياده‌لك ويررز (آرتيررز). كيم ده (ساده‌جه) دنيا اكينى (قزانجنى) ايسترسه، اوڭا (ده) اوندن ويررز؛ اما (بو تقديرده) اونڭ آخرتده، هيچ بر نصيبى اولماز.[٢]

٢١- يوقسه اونلرڭ، ديندن اللّهڭ كنديسنه اذن ويرمه‌ديگى شيلرى، كنديلرينه مشروع قيلان اورتاقلريمى وار؟ حالبوكه (حقلرنده آخرتده حكم ويريله‌جگنه دائر أوڭجه‌دن سويلنمش) آيرمه سوزى اولماسه‌يدى، آرالرنده البته حكم ويريلمش (ايشلرى چوقدن بيتيريلمش) اولوردى. ايشته شبهه‌سز او ظالملر يوقمى، اونلر ايچون، (پك) أللى بر عذاب واردر.

٢٢- قزاندقلرى كناهلرندن طولايى (قيامت كوننده) او ظالملرى چوق قورقان كيمسه‌لر اولارق كورورسڭ؛ حالبوكه او (ياپدقلرينڭ وبالى)، باشلرينه كله‌جك اولان بر نتيجه‌در. ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلر ايسه، جنّتلرڭ باغچه‌لرنده‌درلر. اونلر ايچون ربلرى قاتنده، نه ايسترلرسه واردر. ايشته او (وعد اولوندقلرى پك) بيوك لطف، بودر!

---

(١) "اى انسان! سن كنديڭه مالك (صاحب) دگلسڭ. سن، قدرتى نهايتسز بر قدير، رحمتى حدسز بر رحيم ذات ذوالجلالڭ مملوكيسڭ (كوله‌سيسڭ). اويله ايسه، سن كندى حياتڭى كنديڭه يوكله‌يوب زحمت چكمه؛ چونكه حياتى ويرن اودر، اداره ايدن ده اودر. هم دنيا صاحبسز دگلكه، سن كندى قفاڭه دنيا يوكنى يوكلته‌رك اهوالنى (قورقولى حاللرينى) دوشونوب مراق ايتمه؛ چونكه اونڭ صاحبى حكيمدر (هر ايشى حكمتليدر)، عليمدر (صوڭسز علم صاحبيدر). سن ده مسافرسڭ؛ فضولى اولارق قاريشما، قاريشديرما. (...)

هم سڭا دوشمانلق وضعيتنى آلان ميقروپدن تا طاعون (وبا) و طوفان و قحط (قيطلق) و زلزله‌يه قدر بتون اشيانڭ ديزكينلرى، او رحيم حكيمڭ ألنده‌درلر. او حكيمدر، عبث (فائده‌سز) ايش ياپماز. رحيمدر، رحيميتى (مرحمتى) چوقدر. ياپديغى هر ايشنده بر نوع لطف وار." (سوزلر، ٣٢نجى سوز، ٢٩٩)

(٢) "دنيا مادام فانيدر! هم مادام عمر قيصه‌در! هم مادام غايت لزوملى وظيفه‌لر چوقدر! هم مادام حيات أبديه بوراده قزانيلاجقدر! هم مادام دنيا صاحبسز دگل! هم مادام شو مسافرخانۀ دنيانڭ غايت حكيم، كريم (اكرام ايديجى) بر مدبّرى (اداره‌جيسى) وار. هم مادام نه اييلك نه فنالق، جزاسز (قارشيلقسز) قالماياجقدر. (...) هم مادام ضررسز يول، ضررلى يوله مرجّحدر (ترجيح ايديلير). هم مادام دنيوى دوستلر و رتبه‌لر، قبر قاپيسنه قدردر.

البته الڭ بختيار اودركه، دنيا ايچون آخرتنى اونوتماسين، آخرتنى دنيايه فدا ايتمه‌سين، حيات أبديه‌سنى حيات دنيويه ايچون بوزماسين، مالايعنى (لزومسز) شيلرله عمرينى تلف ايتمه‌سين؛ كنديني مسافر تلقّى ايدوب (قبول ايدوب) مسافرخانه صاحبنڭ امرلرينه كوره حركت ايتسين؛ سلامتله قبر قاپيسنى آچسين؛ سعادت أبديه‌يه (جنّته) كيرسين!" (مكتوبات، ١٦نجى مكتوب)

٢٣- ایشته اللّهك، ایمان ایدوب صالح عمللر ایشله‌ین قوللرینه مژده‌له‌دیگی (مكافات)، بودر! (حبیبم، یا محمّد!) دیكه: "(بن) سزدن بوكا (سزه اولان تبلیغ وظیفه‌مه) قارشی، اقربالقده (آل بیتمه) محبّتدن باشقه بر اجر ایسته‌مییورم!"(١) كیم بر ایيلك یاپارسه، كندیسنه اونده بر ایيلك آرتیررز. شبهه‌سزكه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (ایيلكلره چوق مكافات ویرن) شكوردر.

٢٤- یوقسه (سنك ایچون): "اللّهه بر یالان افترا ایتدی"می دییورلر؟ اگر الله دیلرسه، سنك قلبكی ده مهرلر. چونكه الله، باطلی یوق ایدر و سوزلریله حقّی كرچكلشدیرر. شبهه‌سزكه او، سینه‌لرك ایچنده اولانی حقّیله بیلندر.

٢٥- هم او، قوللرندن توبه‌لری قبول ایدن، كوتولكلری عفو ایدن و یاپمقده اولدقلریكزی بیلندر.

٢٦- و ایمان ایدوب صالح عمللر ایشله‌ینلره اجابت ایدر (اونلرك دعالرینه جواب ویرر) و فضلندن اونلره (مكافاتلرینی) آرتدیرر. كافرلره كلنجه، اونلر ایچون (چوق) شدّتلی بر عذاب واردر.

٢٧- بونكله برابر الله، قوللرینه (هربرینه) رزق بول بول ویرسه ایدی، البته یر یوزنده آزغینلق ایدرلردی؛ فقط (او، رزقی دیله‌دیگنه) دیله‌دیگی مقدارده ایندیرر. شبهه‌سزكه او، قوللرندن حقّیله خبردار اولاندر، (اونلری) حقّیله كورندر.

٢٨- و (انسانلر) امیدلرینی كسدكدن صوكره یاغموری ایندیرن و رحمتنی یایان آنجق اودر. چونكه او، (حقیقی دوست و یاردیمجی اولان) ولی، (حمد ایدیلمه‌یه چوق لایق) حمیددر.

٢٩- كوكلرك و یرك و اونلرده یایدیغی هر حركتلی مخلوقك یاراتیلیشی اونك دلیللرندندر. و او، دیله‌دیگی زمان اونلری (محشرده) بر آرایه كتیرمه‌یه حقّیله كوجی یتندر.

٣٠- هم سزه اصابت ایدن هر هانكی بر مصیبت، ایشته كندی أللریكزك ایشله‌دیگی (او كناهلر) یوزندندر؛ بونكله برابر (الله) بر چوغنی عفو ایدر.

٣١- و سز یر یوزنده (اللّهی) عاجز بیراقاجق كیمسه‌لر دگلسكز! سزك ایچون اللّهدن باشقه نه بر دوست، نه ده بر یاردیمجی واردر.

---

(١) " اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى [اقربالقده (آل بیتمه) محبّتدن باشقه] (مآلنده‌كی) آیتنك بر قوله كوره معناسی: 'رسول اكرم علیه الصّلاة والسّلام، وظیفهٔ رسالتك اجراسنه (پیغمبرلك وظیفه‌سنه) مقابل (قارشیلق) اجرت ایسته‌مز، یالكز آل بیته (كندی پاك نسلندن كلن ذاتلره) مودّتی یعنی محبّتی ایستر.' اگر دینیلسه؛ بو معنایه كوره قرابت نسلیه (نسل اعتباریله یاقینلق) جهتندن كلن بر فائده كوزه‌تیلمش كورونییور؟ حالبوكه: اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰيكُمْ [طوغریسی الله قاتنده سزك اك أوستون اولانكز، اك تقوالی اولانكزدر] سرّینه بناءً، قرابت نسلیه دگل، بلكه قربیت الٰهیه (اللّهه یاقینلق) نقطه‌سنده وظیفهٔ رسالت جریان ایدییور؟ الجواب: رسول اكرم علیه الصّلاة والسّلام، غیب آشنا (كیزلیلكلری كورن) نظریله كورمشكه؛ آل بیتی، عالم اسلام ایچنده بر شجرهٔ نورانیه (نورلی بر آغاج) حكمنه كچه‌جك و عالم اسلامك بتون طبقاتنده كمالات انسانیه درسنده رهبرلك و مرشدلك وظیفه‌سنی كوره‌جك ذاتلر، اكثریت مطلقه ایله آل بیتدن چیقاجق. (...) ناصلكه ملّت ابراهیمیه ده اكثریت مطلقه ایله نورانی رهبرلر حضرت ابراهیمك (ع‌م) آلندن (عائله‌سندن) و نسلندن اولان انبیا (پیغمبرلر) اولدیغی كبی؛ امّت محمّدیه‌ده ده (ع‌ص‌م) وظائف عظیمهٔ اسلامیتده (اسلامیتك چوق بیوك وظیفه‌لرنده) و اكثر طرق و مسالكنده (طریقت و یوللرده) انبیاء بنی اسرائیل (اسرائیل اوغوللری پیغمبرلری) كبی، اقطاب آل بیت محمّدیه‌یی (ع‌ص‌م) (پیغمبریمزك نسلندن كلن قطبلری) كورمش. اونك ایچون: قُلْ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى [دیكه: (بن) سزدن بوكا (سزه اولان تبلیغ وظیفه‌مه) قارشی، اقربالقده (آل بیتمه) محبّتدن باشقه بر اجر ایسته‌مییورم!] دیمه‌سیله امر اولونارق، آل بیتنه قارشی امتنك مودّتنی (محبتنی) ایسته‌مش." (لمعه‌لر، ٤ نجی لمعه، ١٧)

٣٢- دڭزده طاغلر كبى آقوب كيدن كميلر ده اونڭ دليللرندندر.

٣٣- اگر (الله) ديلرسه، (اونلره حركت ويرن) روزكارى طورديرر ده، (او كميلر دڭزڭ) سطحى أوستنده حركتسز شيلر اولارق قاليويررلر. شبهه‌سزكه بونده، چوق صبر ايدن، چوق شكر ايدن هركس ايچون نيجه عبرتلر واردر.

٣٤- ويا قزاندقلرى (كناهلر) يوزندن اونلرى هلاك ايدر؛ بونڭله برابر (الله) بر چوغنى عفو ايدر.

٣٥- (تاكه) آيتلريمز حقّنده مجادله ايدنلر، كنديلرى ايچون (عذابمزدن) قاچاجق هيچ بر ير اولماديغنى بيلسينلر!

٣٦- ايشته سزه ويريلن هر هانكى بر شى، آنجق دنيا حياتنڭ منفعتيدر. الله قاتنده بولونانلر ايسه، ايمان ايدوب ربلرينه توكّل ايدنلر ايچون داها خيرلى و داها دواملیدر.

٣٧- هم اونلركه، كناهڭ بيوكلرندن و فحشياتدن قاچينيرلر؛ اونلر أوفكه‌لندكلرى زمان ده (قصورلرى) باغيشلارلر.

٣٨- و اونلركه، ربلرينه (اونڭ دعوتنه) اجابت ايدرلر و نمازى حقّيله أدا ايدرلر. اونلرڭ ايشلرى ايسه، آرالرنده شوڑيدر (استشاره ايله‌در).[١] و (اونلر) كنديلرينى رزقلانديرديغمز شيلردن (الله يولنده) صرف ايدرلر.

٣٩- و كنديلرينه ظلم واقع اولديغى زمان، اونلر ياردیملاشان (و انتقاملرينى آلان) كيمسه‌لردر.

٤٠- بر كوتولگڭ جزاسى ايسه، اونڭ مثلى اولان بر كوتولكدر. آرتق كيم عفو ايدر و اصلاح ايدر (آرايى دوزلتير)سه، ايشته اونڭ مكافاتى اللّٰهه عائددر. محقّقكه او، ظالملرى سومز.

٤١- كيم ده كرچكدن ظلمه اوغرادقدن صوڭره حقّنى آليرسه، ايشته اونلر وار يا، كنديلرى عليهنه (كنديلرينڭ صوچلانابيله‌جگى) هيچ بر يول يوقدر.

٤٢- او يول آنجق، انسانلره ظلم ايدنلرڭ و ير يوزنده حقسز يره آزغينلق ايدنلرڭ عليهنه واردر. ايشته اونلر يوقمى، اونلر ايچون (پك) أَلملى بر عذاب واردر!

٤٣- كيم ده حقيقتاً صبر ايدر و عفو ايدرسه، شبهه‌سز بو، البته عزم ايديله‌جك (قرارليلقله ايستنه‌جك) ايشلردندر.

٤٤- و الله (كفرلرنده‌كى عنادلرى سببيله) كيمى ضلالته آتارسه، آرتق بوندن صوڭره اونڭ ايچون هيچ بر دوست يوقدر. عذابى كوردكلرنده ايسه، او ظالملرى: "(دنيايه) كرى دونه‌جك بر يول وارمى؟" ديرلركن كورورسڭ.

---

(١) "مسلمانلرڭ حيات اجتماعيهٔ اسلاميه‌ده‌كى (اسلامى جمعيت حياتنده‌كى) سعادتلرينڭ آناختارى مشورت شرعيه‌در (اسلامى أولچولر داخلنده‌كى فكر آليش ويريشيدر). وَ اَمْرُهُمْ شُورٰى بَيْنَهُمْ [اونلرڭ ايشلرى ايسه، آرالرنده شوڑيدر (استشاره ايله‌در.)] (مآلنده‌كى) آيت كريمه‌سى شورى‌يى (فكر آليش ويريشنى) اساس اولارق امر ايدييور. أوت، ناصلكه نوع بشرده‌كى (انسانلرده‌كى) تلاحق افكار (فكرلرڭ بربرى أوزرينه اكلنمه‌سى) عنوانى آلتنده عصرلر و زمانلرڭ -تاريخ واسطه‌سيله- بربريسيله مشورتى، بتون بشريتڭ ترقّياتى (انسانلغڭ ايلرله‌مسى) و فنوننڭ (فنلرينڭ) اساسى اولديغى كبى، اڭ بيوك قطعه اولان آسيه‌نڭ اڭ كرى قالمه‌سنده بر سببى، او شوراى حقيقيه‌يى ياپمامه‌سيدر. آسيه قطعه‌سنڭ و استقبالنڭ كشافى (كشف ايديجيسى) و مفتاحى (آناختارى) شوڑيدر. يعنى ناصل فردلر، بربريله مشورت ايدر. طائفه‌لر، قطعه‌لر دخى او شورى‌يى ياپمه‌لرى لازمدركه، أوچ يوز، بلكه درت يوز ميليون اسلامڭ آياقلرينه قونولمش چشيد چشيد استبدادلرڭ (باصقيلرڭ) قيدلرينى، زنجيرلرينى آچاجق، طاغيتاجق مشورت شرعيه ايله شهامت (قهرمانلق) و شفقت ايمانيه‌دن تولّد ايدن (طوغان) حريت شرعيه‌در (مشروع حريتدر)كه؛ او حريت شرعيه، آداب شرعيه (اسلامى اخلاق أولچولرى) ايله سوسلنوب، غرب مدنيت سفيهانه‌سنده‌كى (باتينڭ اخلاقسز مدنيتنده‌كى) سيّئاتى (كناهلرى) آلمقدر."
(مكتوبات، خطبهٔ شاميه، ٤٢٢)

٤٥- بينه اونلرى كوروورسڭكه، ذلتدن بويونلرينى بوكمش كيمسه‌لر اولارق كوز اوجى ايله (آتشه) باقارلركن، اوڭا عرض اولونورلر. ايمان ايدنلر ايسه ديركه: "اصل خسرانه اوغرايانلر، قيامت كونى هم كنديلرينى، هم ده عائله‌لرينى (ايشته بويله) خسرانه اوغراتانلردر!" دقّت ايدڭ! شبهه‌سزكه ظالملر، دواملى بر عذاب ايچنده‌درلر.

٤٦- هم اونلرڭ اللّهدن باشقه كنديلرينه ياردیم ايده‌جك هيچ بر دوستلرى يوقدر. چونكه الله، كيمى (عصياننده‌كى عنادندن طولايى) ضلالته آتارسه، آرتق اونڭ (قورتولمسى) ايچون بر يول يوقدر.

٤٧- الله طرفندن (تهديد اولونديغڭز و باشقه‌لرنجه) كنديسى ايچون كرى چوريلمه (امكانى) اولمايان بر كون كلمزدن أوڭجه، ربّڭزه (اونڭ دعوتنه) اجابت ايدڭ! او كون نه سزه صيغيناجق بر ير، نه ده سزڭ ايچون (كناهلريڭزى) انكار ايتمه(يه بر چاره) واردر!

٤٨- بوڭا رغماً يوز چويررلرسه، آرتق (بز) سنى اونلره محافظ اولارق كوندرمدك. شبهه‌سز سڭا دوشن آنجق تبليغدر! بونڭله برابر طوغريسى بز، انسانه طرفمزدن بر رحمت طاتديرديغمز زمان، اونڭله سوينير. فقط أللرينڭ تقديم ايتديگى (ايشله‌ديگى كناهلر) يوزندن باشلرينه بر كوتولك كليرسه، او تقديرده كرچكدن انسان چوق نانكور بر كيمسه اولور.

٤٩- كوكلرڭ و يرڭ ملكى اللّهڭدر. ديله‌ديگنه ياراتير. ديله‌ديگنه قيز چوجقلر لطف ايدر و ديله‌ديگنه اركك چوجقلر احسان ايدر.

٥٠- ويا اونلرى ارككلر و قيزلر اولمق أوزره (برابر) چفت (ايكيز) اولارق ويرر. ديله‌ديگنى ده قيصير بيراقير. محقّقكه او، (حقّيله بيلن) عليم، (هرشيئه كوجى يتن) قديردر.

٥١- هم بر انسان ايچون، اللّهڭ كنديسيله قونوشمه‌سى، آنجق وحى ايله ويا بر پرده آرقه‌سندن ويا بر ايلچى كوندروب ده اذنيله (اوڭا) ديله‌ديگنى وحى ايتمه‌سيله اولور.[1] شبهه‌سزكه او، (چوق يوجه) علىّ، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

---

(١) بوراده كچن وحيله قونوشمقدن مراد، الهامدر. پرده آرقه‌سندن قونوشمقدن مراد ايسه، حضرت موسينڭ (ع.م) مظهر اولديغى كبى، اللّهڭ كلامنى ايشيتديگى حالده ذات الٰهى‌يى كورمه‌مسيدر. (نسفى، ج. ٤، ١٦٣)

"مادام بو جسمانى عالم شهادتده (شو دنيا حياتنده)، بو قدر زينتلى و صنعتلى حدسز مصنوعلريله (صنعت اثرلريله) كنديني طانيتديرمق ايسته‌ين و بو قدر طاتلى و سوسلى و نهايتسز نعمتلريله كنديني سوديرمك ايسته‌ين و بو قدر معجزه‌لى و مهارتلى حسابسز اثرلريله كيزلى كمالاتنى بيلديرمك ايسته‌ين و بو آرزويى، قَولْدن (سوزدن) و تكلّمدن (قونوشمقدن) داها ظاهر (كورونور) بر طرزده فعلاً ايسته‌ين و حال ديليله بيلديرن بر ذات، پردهٔ غيب (غيب پرده‌سى) طرفنده بولونديغى بالبداهه (آچيقجه) آڭلاشيلييور. البته و هر حالده، فعلاً و حالاً اولديغى كبى، قولاً و تكلّمًا دخى قونوشور، كنديني طانيتديرر، سوديرر. (...) غايت قوّتلى بر تظاهراتله (نمونه‌لرينڭ كورونمه‌سيله) وحيلرڭ حقيقتى، عالم غيبڭ (غيب عالمنڭ) هر طرفنده هر زمانده حكم ايدييور. كائناتڭ و مخلوقاتڭ (ياراتيلمشلرڭ) شهادتلرندن چوق قوّتلى بر شهادت وجود و توحيد (اللّهڭ وارلغنه و برلگنه دليل اولمه)، علاّم الغيوبدن (غيبلرى بيلن اللّهدن) -وحى و الهام- حقيقتلريله كلييور. كنديني و وجود و وحدتنى (وارلغنى و برلگنى)، يالڭز مصنوعلرينڭ شهادتلرينه بيراقمييور. كنديسى، كنديته لايق بر كلام ازلى ايله قونوشويور. هر يرده علم و قدرتيله حاضر و ناظر (كوروجيدر)، كلامى دخى حدسزدر و كلامنڭ معناسى اونى بيلديرديگى كبى، تكلمى دخى، اونى صفتيله بيلديرييور. أوت، يوز بيڭ پيغمبرلرڭ (عليهم السّلام) تواترلريله و اخباراتلرينڭ (خبر ويرمه‌لرينڭ) وحى الٰهى‌يه مظهريت نقطه‌سنده اتفاقلريله و نوع بشردن اكثريت مطلقه‌نڭ تصديق كرده‌سى (قبول ايديلمش) و رهبرى و مقتداسى (امامى) و وحيڭ ثمره‌لرى و وحى مشهود (كورونن بر وحى) اولان كتب مقدّسه و صحف سماويه‌نڭ (مقدّس كتابلر و صحيفه‌لرڭ) دلائل و معجزاتلريله، حقيقت وحيڭ تحقّقى و ثبوتى بداهت درجه‌سنده‌در." (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١١٤)

وحى ايله الهام آراسنده‌كى فرق ايچون آيريجه باقيڭز؛ (ذوالفقار، صحيفه ٢٥٣-٢٩٢)

٥٢- ایشته بویله‌جه سکا ده امریمزدن بر روح (اولان قرآنی) وحی ایتدك. (سن بوندن أوڭجه) كتاب نه‌در، ایمان نه‌در بیلمزدك؛[1] فقط (بز) اونی (او قرآنی) قوللریمزدن دیله‌دیگمزی کندیسیله هدایته ایردیردیگمز بر نور قیلدق. و شبهه‌سزکه سن، البته طوس طوغری بر یوله رهبرلك ایدییورسك.

٥٣- کوکلرده نه وار، یرده نه وارسه کندیسنك اولان اللّهك یولنه! دقّت ایدك! (بتون) ایشلر آنجق اللّهه دونر.

٤٣- زخرف سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ٨٩ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

١- حا، میم.[2]

٢- ٣- آپ آچیق بیان ایدن کتابه آند اولسونکه، شبهه‌سز بز، (آڭلایوب) عقل ایردیره‌سڭز دییه اونی عربجه بر قرآن قیلدق.

٤- و محقّقکه او، قاتمزده بولونان آنا کتابده (لوح محفوظده)در. کرچکدن چوق یوجه‌در، چوق حکمتلیدر.

٥- آرتق بر حدّی آشانلر طوپلیلغی اولدیغڭز دییه، ذکری سزدن (اوزاقلاشدیروب سزه قرآنی ایندیرمه‌یی) ترکمی ایده‌لم؟

٦- حالبوکه (سندن) أوڭجه‌کیلر ایچون ده نیجه پیغمبرلر کوندردك.

٧- فقط اونلره نه زمان بر پیغمبر کلسه، مطلقا اونڭله آلای ایدییورلردی.

٨- حالبوکه اونلردن (او سکا ایناممایانلردن) قوّتجه داها چتین اولانلری هلاك ایتمشزدر؛ نیته‌کیم أوڭجه‌کیلرك مثالی (قرآنده) کچمشدر.

٩- جلالم حقّی ایچون، اگر اونلره: "کوکلری و یری کیم یاراتدی؟" دییه صورسه‌ڭ، مطلقا: "اونلری، عزیز (قدرتی دائما أوستون کلن)، علیم (هرشیئی بیلن الله) یاراتدی!" دییه‌جکلردر.

١٠- اوکه، یری سزه بر بشیك یاپدی و (مقصدیڭزه) طوغری کیده‌سڭز دییه اونده سزڭ ایچون بر طاقیم یوللر میدانه کتیردی.

---

(١) بوراده قرآن حکیمه 'روح' تعبیر ایدیلمه‌سیله، جسدلرك روح ایله حیات بولمسی کبی، قلب و نفسلرك آنجق قرآن ایله جانلاناجغی و ابدی حیاته بویله‌جه مظهر اولوناجغی بیان بویورولمقده‌در. آیریجه بونڭله جبرائیلك (ع‌م) قصد اولوندیغی ده بیلدیریلمشدر. "کتاب نه‌در، ایمان نه‌در بیلمزدك" افاده‌سندن مقصد؛ رسول الله (ع‌ص‌م) وحیله کندیسنه بیلدیریلن حقیقتلری، نبوّتندن اوّل بیلمزدی، دیمکدر. (جلالین شرحی، ج. ٧، ٧٥)

"امّی (اوقور یازار اولمایان) بر آدم، بر فنك علماسیله مناقشه‌یه کیریشه‌رك، بین العلما (عالملر آراسنده) اتفاقلی اولان مسئله‌لری تصدیق و اختلافلی اولانلری ده تصحیح ایدرسه (دوزلتیرسه)؛ او آدمك بو خارقه اولان حالی، اونك پك چوق یوکسکلگنه و اونك علمنك وهبی (اللّه ویریکیسی) اولدیغنه دلالت ایتمزمی؟ (...) محمّد عربی علیه الصّلاة والسّلامه باقکه؛ او ذات (ع‌ص‌م) هرکسجه مسلّم (قبول ایدیلن) امّیلگیله برابر، کچمش انبیا ایله قوملرینك احواللرینی (حاللرینی)، کورمش و مشاهده ایتمش کبی قرآنك لسانیله سویله‌مشدر. و اونلرك احوالنی، سرلرینی بیان ایدرك عالمه نشر و اعلان ایتمشدر (یایمشدر). بالخاصّه نقل ایتدیگی اونلرك قصّه‌لری، بتون ذکیلرك نظر دقّتلرینی جلب ایدن (چکن) دعوای نبوّتنی اثبات ایچوندر. (...) صانکه او ذات (ع‌ص‌م)، وحی الهینك معکسی (عکس یری) اولان معصوم روحیله زمان و مکانی طی ایدرك (کچه‌رك)، او زمانلرك اڭ درین دره‌لرینه کیرمش و اڭ یوکسك طاغلرك شاهقه‌لرینه (ذروه‌لرینه) چیقمش، کوردیگی کبی سویله‌مشدر. بناءً علیه او ذاتك (ع‌ص‌م) بو حالی اونك بر معجزه‌سی اولوب، نبوّتنه دلیل اولدیغی کبی، اوّلکی انبیانك ده (ع‌م) نبوّت دلیللری معنوی بر دلیل حکمنده اولوب، او ذاتك (ع‌ص‌م) نبوّتنی اثبات ایدر." (اشارات الاعجاز، ١٥٨)

(٢) باقیڭز؛ (بقره سوره‌سی، صحیفه ١، حاشیه ١)

١١- و او اللّهكه، كوكدن بر أولچو ايله صو ايندیردی. آرتق اونڭله ئولو بر بلده‌يه حيات ويردك. ايشته (سز ده قبرلريڭزدن) بويله چيقاريلاجقسڭز!

١٢- ينه او اللّهكه، بتون چفتلری ياراتدی و سزڭ ايچون كميلردن و حيوانلردن بينه‌جگڭز شيلر قيلدی.

١٣- ١٤- تاكه، اونلرڭ صيرتلرينه قورولاسڭز؛ صوڭره أوزرلرينه يرلشديگڭز زمان، ربّڭزڭ نعمتنی آڭارق: "منزّهدر او اللّهكه، بونی بزه اطاعتكار قيلدی؛ يوقسه (بز) بوڭا كوچ يتيريجی كيمسه‌لر دگلدك؛ چونكه شبهه‌سز بز، كرچكدن ربمزه دونه‌جك اولانلرز" دييه‌سڭز.(١)

١٥- اما (اونلر) قوللرندن بر قسمنی (عيسی، عُزَيْرْ اونڭ چوجغيدر، ملكلر قيزلريدر دييه) اوڭا بر جزء صايديلر. طوغريسی انسان آپ آچيق بر نانكوردر.

١٦- يوقسه (الله)، ياراتمقده اولدقلرندن (كندينه) قيزلر ايديندی ده، اوغوللری سزه‌می آيردی؟

١٧- حالبوكه اونلردن بری، رحمانه (اسناد ايتمكله) مثال اولارق كتيرديگی شيله (قيز چوجقله) مژده‌لنديگی زمان، كنديسی أوفكه‌لی بر كيمسه اولارق يوزی سيم‌سياه كسيلير.

١٨- (او مشركلر) سوس ايچنده يتيشديريلوب ده، طارتيشمه‌ده (دليلنی) آچيقلايامایاجق اولانيمی (قيز چوجقلرينيمی اوڭا اسناد ايدييورلر)؟

١٩- كنديلری رحمانڭ (اطاعتكار و شرفلی) قوللری اولان ملكلری ده ديشی صايديلر. اونلرڭ ياراتيليشلرينه شاهدمی اولديلر؟ اونلرڭ (بو اصلسز) شاهدلكلری يازيلاجق و (بو خصوصده) صورغويه چكيله‌جكلردر.

٢٠- بر ده ديديلركه: "اگر رحمن ديله‌سه‌يدی، (بز) اونلره (او پوتلره) طاپمازدق!" اونلرڭ بوڭا دائر هيچ بر بيلكيلری يوقدر. طوغريسی اونلر (بويله ديمكله) آنجق يالان سويله‌يورلر.

٢١- يوقسه (بز) كنديلرينه، بوندن أوڭجه بر كتاب ويردك ده اونلر اوڭامی طوتونان كيمسه‌لردر؟

٢٢- خير! (اونلر) شويله ديديلر: "طوغريسی بز، آتالريمزی بر دين أوزره بولدق و البته بز، اونلرڭ ايزلرنده (اولمقله) هدايتی بولانلرز."

---

(١) رسول الله عليه الصّلاة والسّلام افنديمز بر بينگه بينديگی زمان، أوچ كره تكبير كتيرر، صوڭره ده: سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ۝ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ آيتلرينی اوقوردی. (ابن كثير، ج. ٣، ٢٨٦)

"شو مشهود (كورونن) سلطنت انسانيت و ترقّيات بشريه و كمالات مدنيت (انسانلغڭ مدنيتده ايلرله‌مه‌لری)؛ جلب ايله (كندينه چكمكله) دگل، غلبه (أوستون كلمك) ايله دگل، جدال (مجادله) ايله دگل، بلكه اوڭا اونڭ ضعفی (ضعيفلغی) ايچون تسخير ايديلمش (امرينه ويريلمش)، اونڭ عجزی ايچون اوڭا معاونت (يارديم) ايديلمش، اونڭ فقری ايچون اوڭا احسان ايديلمش، اونڭ جهلی (جاهللگی) ايچون اوڭا الهام ايديلمش، اونڭ احتياجی ايچون اوڭا اكرام ايديلمش.

و او سلطنتڭ سببی، قوّت و اقتدار علمی (علم كوجی) دگل، بلكه شفقت و رأفت ربّانيه (جناب حقّڭ شفقت و مرحمت ايتمه‌سی) و رحمت و حكمت الٰهيه‌دركه؛ اشيايی (وارلقلری) اوڭا تسخير ايتمشدر. أوت، بر كوزسز عقرب و آياقسز بر ييلان كبی حشراته مغلوب اولان انسانه، بر كوچك قورتدن ايپكی كييديرن و زهرلی بر بوجكدن بالی ييديرن؛ اونڭ اقتداری دگل، بلكه اونڭ ضعفنڭ ثمره‌سی (ضعيفلغنڭ نتيجه‌سی) اولان تسخير ربّانيه و اكرام رحمانيدر." (سوزلر، ٢٣نجی سوز، ١١٧)

٢٣- ایشته بویله، (بز) سندن أوڭجه ده هانكی شهره بر قورقوتوجی كوندردیسه‌ك، مطلقا اورانڭ نعمت ایچنده (شیمارمش) اولانلری دیدیكه: "طوغریسی بز آتالریمزی بر دین أوزرنده بولدق، البت بز ده اونلرڭ ایزلرینه تابع اولانلرز."

٢٤- (پیغمبرلری اونلره:) "(بن) سزه، آتالریڭزی أوزرنده بولدیغڭز شیدن داها طوغریسنی كتیرمش اولسه‌م ده می؟" دیدی. (اونلر:) "طوغریسی بز، كندیسیله كوندریلدیگڭز شیئی انكار ایدیجیلرز" دیدیلر.

٢٥- بونڭ أوزرینه (بز ده) اونلردن انتقام آلدق؛ آرتق باق، یالانلایانلرڭ عاقبتی ناصل اولدی!

٢٦- بر زمان ده ابراهیم باباسنه و قومنه دیمشدیكه: "شبهه‌سزكه بن، (سزڭ) طاپمقده اولدیغڭز شیلردن اوزاغم."

٢٧- "آنجق بنی یاراتان مستثنا؛ چونكه شبهه‌سز او، بنی هدایته ایردیره‌جكدر."

٢٨- و (ابراهیم) بونی (بو سوزی)، ذرّیتی ایچنده باقی قالاجق بر كلمه یاپدیكه، اونلر (اونڭ دیننه) دونسونلر!

٢٩- داها طوغریسی بونلری ده آتالرینی ده كندیلرینه او حق (اولان قرآن) و (اونی) آچیقلایان بر پیغمبر كلنجه‌یه قدر (یاشاتارق دنیا نعمتلرندن) فائده‌لندیردم.

٣٠- فقط كندیلرینه او حق كلنجه: "بو بر سحردر و طوغریسی بز اونی انكار ایدیجیلرز" دیدیلر.

٣١- و دیدیلركه: "بو قرآن، ایكی شهردن (برنده بولونان) بیوك بر آدمه ایندیریلملی دگلمیدی؟"[١]

٣٢- ربّڭڭ رحمتنی اونلرمی پایلاشدیرییورلر؟ دنیا حیاتنده اونلرڭ كچیملكلرینی آرالرنده، بز پایلاشدیردق؛ بر قسمی بر قسمنی خدمتكار ایدینسین (و یاننده چالیشدیرسین) دییه، كیمیلرینی كیمیلرینڭ أوستنده درجه‌لرله یوكسلتدك.[٢] ربّڭڭ رحمتی ایسه، (اونلرڭ) بیریكدیرمكده اولدقلری شیلردن خیرلیدر.

٣٣- حالبوكه انسانلر (كفرده برلشن) تك بر امّت اولاجق اولماسه‌یدی، رحمانی انكار ایدنلرڭ أولرینڭ طاوانلرینی و أوزرینه چیقاجقلری مردیونلری كوموشدن یاپاردق.

---

(١) مشركلرڭ: "ایكی شهردن (برنده بولونان) بویوك بر آدم" دییه بحث ایتدكلری ایكی كیشی، مكّه ایله طائفده‌كی زنكین ایكی مشرك ایدی. (نسفی، ج. ٤، ١٧١)

(٢) "نوع بشرڭ فطرتی (انسانلغڭ یاراتیلیشلری) و سرّ حكمتی، مساوات مطلقه (مطلق أشیتلك) قانوننه ضددر. چونكه فاطر حكیم (حكمتله یاراتان الله)، كمال قدرت و حكمتنی (حكمت و قدرتنڭ نهایتسزلگنی) كوسترمك ایچون، آز بر شیدن چوق محصولات آلدیرر و بر صحیفه‌دن چوق كتابلری یازدیرر. بر شی ایله چوق وظیفه‌لری یاپدیردیغی كبی، بشر نوعیله ده بیڭلر نوعلرڭ وظیفه‌لرینی كوردیرییور.

ایشته بو سرّ عظیمدندر (بیوك سردندر)كه؛ جناب حق، انسان نوعنی بیڭلر نوعلری سنبل ویره‌جك و حیواناتڭ سائر بیڭلر نوعلری قدر طبقات (طبقه‌لری) كوستره‌جك بر فطرتده یاراتمشدر. سائر حیوانات كبی انسان نوعنڭ قوالرینه (قابلیتلرینه)، لطیفه‌لرینه و دویغولرینه حد (صینیر) قونولمامش؛ سربست بیراقیلمش و حدسز مقاماتده كزه‌جك استعداد ویردیگندن، بر نوع ایكن بیڭلر نوع حكمنه كچدیگی ایچوندركه، انسان نوعی ارضڭ خلیفه‌سی و كائناتڭ نتیجه‌سی و ذی حیاتڭ (جانلیلرڭ) سلطانی حكمنه كچمشدر." (لمعه‌لر، ٢٢نجی لمعه، ١٧٨-١٧٩)

٣٤- هم أولری ایچون (کوموشدن) قاپیلر و أوزرلرنده یاصلاناجقلری قولتوقلر (یاپاردق).

٣٥- و (اونلره) نیجه زخرف (آلتون زینتلر ویرردك). حالبوکه طوغریسی بتون بونلر، دنیا حیاتنڭ (کچیجی) منفعتندن باشقه بر شی دگلدر. آخرت ایسه، ربّڭڭ قاتنده تقوا صاحبلری ایچوندر.

٣٦- کیم رحمانڭ ذکرینی کورمزلکدن کلیرسه، (بز) اوڭا بر شیطانی مسلّط ایدرز ده، او اوڭا آرقداش اولور.

٣٧- حالبوکه شبهه‌سز اونلر (او شیطانلر)، بونلری مطلقا (طوغری) یولدن چیقاریرلر ده، (او کافرلر) کرچکدن کندیلرینڭ هدایته ایردیریلمش کیمسه‌لر اولدقلرینی صانیرلر.

٣٨- نهایت (او کیمسه شیطانیله برابر) بزه کلدیگنده (شیطاننه): "کاشکه بنمله سنڭ آراڭده، طوغو ایله باتی آراسی قدر اوزاقلق اولسه‌یدی. دیمك (سن) نه کوتو آرقداشمشسڭ!" دیر.

٣٩- حالبوکه (بویله دیمه‌ڭز) بوکون سزه اصلا فائده ویرمز؛ چونکه ظلم ایتدیڭز؛ طوغریسی سز، عذابده اورتاق اولان کیمسه‌لرسڭز.

٤٠- (حبیبم، یا محمّد!) او حالده (ایمان حقیقتلرینی دویمق ایسته‌مه‌ین) او صاغیرلره سنمی ایشیتدیره‌جکسڭ، یاخود (کورمك ایسته‌مه‌ین) او کورلری و آپ آچیق بر ضلالت ایچنده بولونانلری (سنمی) هدایته ایردیره‌جکسڭ؟

٤١- شیمدی (اونلره عذاب ایتمه‌دن) سنی (آلوب) کوتورسه‌ك (وفات ایتدیرسه‌ك بیله)، هیچ شبهه‌سز بز اونلردن انتقام آلیجیلرز.

٤٢- یاخود اونلره وعد ایتدیگمز عذابی سڭا (حیاتڭده) کوستریرز؛ چونکه شبهه‌سز بز، اونلرڭ أوزرینه مقتدر اولانلرز.

٤٣- آرتق، سڭا وحی ایدیلنه طوتون! محقّقکه سن، طوس طوغری بر یول أوزرنده‌سڭ.[١]

٤٤- شبهه‌سزکه او (قرآن) سنڭ ایچون ده قومڭ ایچون ده البته بر شرفدر. آرتق ایلریده (اوندن) سؤآل اولوناجقسڭز.

٤٥- سندن أوڭجه کوندردیگمز پیغمبرلریمزه (اونلرڭ امّتلرینه) ده صور! رحماندن باشقه عبادت ایدیله‌جك الٓهلر قیلمشمی‌یز؟

٤٦- جلالم حقّی ایچون، موسی‌یی ده معجزه‌لریمزله فرعونه و ایلری کلنلرینه کوندردك ده: "کرچکدن بن عالملرڭ ربّنڭ ایلچیسی‌یم!" دیدی.

٤٧- فقط اونلره معجزه‌لریمزی کتیردیگنده، او وقت اونلر بونلره کولیویردیلر.

---

(١) "او ذات (حضرت پیغمبر ع‌ص‌م)، امّیلگیله (اوقور-یازار اولمامه‌سیله) برابر، بر قوّته مالك (صاحب) دگلدی. نه اونڭ و نه بابالرینڭ بر حاکمیتلری سبقت ایتمه‌مشدی (کورونمه‌مشدی)؛ بر حاکمیته، بر سلطنته میللری یوقدی.

بویله بر وضعیتده ایکن مهم بر مقامده، تهلکه‌لی بر موقعده، کمال وثوق (تام بر صاغلاملق) و اطمئنان (قرارلیلق) ایله بیوك بر ایشه تشبّث ایتدی. بتون افکار عامّه‌یه (بتون فکرلره) غلبه چالدی، بتون روحلره کندیسنی سودیردی، بتون طبیعتلرڭ أوستنه چیقدی.

قلبلردن بتون وحشت عادتلرینی، چرکین اخلاقلری قالدیرارق، پك یوکسك عادتلری و غایت کوزل اخلاقلری تأسیس ایتدی. وحشتڭ چوللرنده سونمش اولان قلبلرده‌کی قساوتی (قاتیلغی)، اینجه حسّیاتله تبدیل ایتدیردی (دگیشدیردی) و جوهر انسانیتی اظهار ایتدی (آچیغه چیقاردی). و او بدویلری، او وحشت کوشه‌لرندن چیقارارق، اوج مدنیته (مدنیتڭ ذروه‌سنه) یوکسلتدی و اونلری او زمانه، او عالمه معلّم یاپدی. (...)

عجبا او ذاتڭ (ع‌ص‌م) شو ماجراسی، اونڭ مسلکی حق و حقیقت اولدیغنه دلالت ایتمزمی؟" (اشارات الاعجاز، ١٦١-١٦٢)

٤٨- اونلره كوسترمكده اولديغمز هر معجزه، مطلقا ديگرندن داها بيوكدى. كنديلرينى (حياتلرينى چكيلمز قيلان چشيدلى) عذابلر ايله ياقه‌لادق، تاكه اونلر (كفرلرندن) دونسونلر.

٤٩- بونڭ أوزرينه ديديلركه: "اى سحرباز! (دعاڭى قبول ايده‌جگنه دائر)[1] سنده اولان عهدى حرمتنه، ربڭه بزم ايچون دعا ايت؛ محقّقكه بز، (او وقت) كرچكدن طوغرى يوله كيرن كيمسه‌لر اولورز."

٥٠- فقط كنديلرندن عذابى آچيويرنجه (قالديرنجه)، اونلر سوزلرندن همن دونديلر.

٥١- فرعون ايسه، قومى ايچنده سسلنوب ديديكه: "اى قومم! مصر ملكى (حكمدارلغى) و آلتمدن آقوب كيدن بو نهرلر، بنم دگلمى؟ حالا كورمييورميسڭز؟"

٥٢- "يوقسه بن، كنديسى دگرسز و نره‌ده ايسه سوز آڭلاتاماياجق طورومده بولونان بو آدمدن داها خيرلى دگلمى‌يم؟"[2]

٥٣- "او حالده (طوغرى سويله‌يورسه) أوزرينه آلتون بيله‌زيكلر آتيلملى ويا برابرنده پش پشه ديزيلن كيمسه‌لر حالنده ملكلر كلملى دگلميدى؟"

٥٤- (فرعون) بويله‌جه قومنى خفيفه آلدى (كوچومسه‌دى)؛ بوڭا رغماً اوڭا اطاعت ايتديلر. كرچكدن اونلر بر فاسقلر طوپلپلغى ايديلر.

٥٥- آرتق نه زمانكه بزى غضبلانديرديلر، اونلردن انتقام آليويردك، بو يوزدن اونلرى هپ برلكده صوده بوغدق.[3]

٥٦- بويله‌جه اونلرى، صوڭره‌كيلر ايچون (درس آليناجق) بر كچمش و بر مثال قيلدق.

٥٧- (اى حبيبم!) مريم اوغلى (عيسى) ده بر مثال اولارق ذكر ايديلنجه، سنڭ قومڭ اوندن طولايى همن كولوشمه‌يه باشلاديلر.[4]

٥٨- و "بزم الٰهلريمزمى داها خيرلى، يوقسه اومى؟" ديديلر. بونى (بو مثالى) سڭا آنجق طارتيشمق ايچون كتيرديلر. خير! اونلر، بر دوشمانلر طوپلپلغيدر.

٥٩- طوغريسى او (عيسى)، ساده‌جه كنديسنه نعمت (پيغمبرلك) ويرديگمز بر قولدر؛ و اونى (باباسز ياراتمقله) اسرائيل اوغوللرينه (عبرتلى) بر مثال قيلدق.

٦٠- حالبوكه ديله‌سه‌يدك، البته سزه بدل ير يوزنده خليفه اولاجق ملكلر ياپاردق.

---

[1] موسى (ع م) دورنده‌كى قبوله كوره "ساحر (سحرباز)" تعبيرى، بر كوتولمه افاده‌سى اولمايوب، بالعكس حرمتى كوستردى. چونكه سحربازلق او زمانڭ اڭ رواجده، اڭ معتبر علمى ايدى. (نسفى، ج. ٤، ١٧٦)

[2] فرعونڭ بوراده قصد ايتديگى شى، داها اوڭجه موسينڭ (ع م) ديلنده بولونان طوتوقلقدر. (ابن كثير، ج. ٣، ٢٩٢)

[3] "صراط مستقيم اهلى اولان (طوس طوغرى بر يولده كيدن) پيغمبرلره بيگلر واقعاتده (وقعه‌لرده) استمدادلرينه (ياردم طلبلرينه) خارقه بر طرزده غيبى امداد كلمه‌سى و او پيغمبرلرڭ ايسته‌دكلرى عيناً ويريلمه‌سى و دوشمانلرى اولان منكرلره (انكار ايدنلره) يوزر حادثاتده (حادثه‌لرده) عين زمانده غضب كلمه‌سى و سماوى مصيبت باشلرينه اينمه‌سى قطعى، شكسز (شبهه‌سز) كوستركه؛ بو كائناتڭ و ايچنده‌كى نوع بشرڭ (انسان نوعنڭ) حكيم و عادل (حكمت و عدالت صاحبى) و محسن و كريم (احسان و جومردلك صاحبى) و عزيز و قهّار (عزّتلى و كركديگنده دوشمانلرى قهر ايديجى) بر متصرفى (اداره‌جيسى) و بر ربّى واركه، نوح (ع م) و ابراهيم (ع م) و موسى (ع م) و هود (ع م) و صالح (ع م) كبى چوق نبيلره (پيغمبرلره) پك خارقه بر صورتده تاريخى و كنيش حادثه‌لرله مظفريت (ظفر) و نجاتلرى (قورتولوشلرى) ويرمش و ثمود و عاد و فرعون قوملرى كبى چوق ظالملره و منكرلره دخى، پيغمبرلرينه عصيانلرينه مقابل (قارشيلق) دنياده دخى بر جزا اولارق، باشلرينه دهشتلى سماوى مصيبتلر اينديرمش." (شعاعلر، ١٥ نجى شعاع، ٥٧٩)

[4] رسول الله افنديمز (ع ص م) قريشليلره: "اللّٰهدن باشقه طاپيلان هيچ بر كيمسه‌ده خير يوقدر" دينجه اونلر: "سن عيسينڭ صالح بر قول اولديغنى ادّعا ايتمييورميسڭ؟ حالبوكه اوڭا ده طاپيليور" ديديلر. بونڭ أوزرينه بو آيت اينديريلدى. (بيضاوى، ج. ٢، ٣٧٥)

٦١- حالبوكه شبهه‌سز او، (عيسينك آخر زمانده ير يوزينه كوندريليشى)، قيامت ايچون البته بر بيلكيدر (بر علامتدر)؛[1] صاقين اونده شبهه‌يه دوشمه‌يك و بڭا (شريعتمه) تابع اولك! بو طوس طوغرى بر يولدر.

٦٢- و صاقين، شيطان سزى (ايماندن) چويرمه‌سين! چونكه او، سزه آپ آچيق بر دوشماندر.

٦٣- عيسى ايسه معجزه‌لرله كلنجه شويله ديمشدى: "(بن) سزه حكمت كتيردم و أوزرنده اختلافه دوشديگڭز شيلرڭ بر قسمنى سزه آچيقلامق ايچون (كلدم). اويله ايسه اللّهدن صاقينك و بڭا اطاعت ايدڭ!"

٦٤- "شبهه‌سزكه بنم ده ربّم، سزڭ ده ربّڭز آنجق اللّهدر؛ او حالده اوڭا عبادت ايدڭ! بو، طوس طوغرى بر يولدر!"

٦٥- فقط (عيسيدن صوڭره) آرالرندن (چيقان) او فرقه‌لر، اختلافه دوشدى. آرتق (پك) أَلملى بر كونڭ عذابندن طولايى، او ظلم ايدنلرڭ واى حالنه!

٦٦- اونلر فرقنده دگللركن قيامتڭ كنديلرينه آنسزين كلمه‌سندن باشقه بر شيمى بكله‌يورلر؟

٦٧- او كون دوستلر (بيله) بربرلرينه دوشماندرلر؛ آنجق تقوا صاحبلرى مستثنا!

٦٨- (اللّٰه تقوا صاحبلرينه شويله سسلنير:) "اى قوللرم! بو كون سزه هيچ بر قورقو يوقدر و سز محزون اولمايا‌جقسڭز!"

٦٩- اونلركه، آيتلريمزه ايمان ايتديلر و مسلمان كيمسه‌لر اولديلر.

٧٠- "كيرڭ جنّته! سز و زوجه‌لريڭز (اوراده) سويندير يله‌جكسڭز!"

٧١- اطرافلرنده آلتون تپسيلر و بارداقلرله طولاشيلير. و اوراده جانلرڭ كنديسنى چكديگى و كوزلرڭ خوشلانديغى هر شى واردر.[2] (و يينه دينيركه:) "آرتق سز اوراده، ابدى اولارق قاليجيلرسڭز."

٧٢- "ايشته يايمقده اولدقلريڭزه قارشيلق، كنديسنه وارث قيليندېغڭز جنّت، بودر!"[3]

٧٣- "سزڭ ايچون اوراده بر چوق ميوه‌لر واردر؛ اونلردن ييرسڭز."

---

(١) "دينسزلك جريواننه قارشى آيرى آيرى ايكن مغلوب اولان عيسويلك (خرستيانلق) و اسلاميت اتحاد (برلشمه) نتيجه‌سنده، دينسزلك جريواننه غلبه ايدوب طاغيتاجق استعدادنده ايكن؛ عالم سماواتده جسم بشريسيله (انسانى بدنيله) بولونان شخص عيسى عليه السّلام، او دين حق جريواننڭ باشنه كچه‌جگنى، بر مخبر صادق (طوس طوغرى خبر ويرن پيغمبريمز عليه الصّلاة والسّلام)، بر قادر كلّ شيئڭ (هرشيئه قدرتى يتن اللّهڭ) وعدينه استناد ايدرك (طايانارق) خبر ويرمشدر. مادام خبر ويرمش، حقدر؛ مادام قادر كلّ شى وعد ايتمش، البته ياپاجقدر. (...) حضرت عيسى عليه السّلام كلديگى وقت، هركس اونڭ حقيقى عيسى اولديغنى بيلمك لازم دگلدر. اونڭ مقرّب و خواصّى (اوڭا ياقين سچكين بر طائفه)، نور ايمان ايله اونى طانيرلر. يوقسه بداهت درجه‌سنده (آپ آچيق بر شكلده) هركس اونى طانيمايا‌جقدر." (مكتوبات، ١٥نجى مكتوب، ٤٦-٤٧)

(٢) " فِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْاَنْفُسُ وَ تَلَذُّ الْاَعْيُنُ [اوراده جانلرڭ كنديسنى چكديگى و كوزلرڭ خوشلانديغى هر شى واردر] (مآلنده‌كى) آيتنڭ صراحت قطعيه‌سيله، انسان، اڭ زياده انسيت ايتديگى (آليشديغى) و دنياده نمونه‌سنى طاتمش اولديغى جسمانى لذّتلرى جنّته لايق بر طرزده كوره‌جك، طاداجق. و لسان و كوز و قولاق كبى اعضالرڭ ايتدكلرى خالص شكرلرينڭ و خصوصى عبادتلرينڭ مكافاتلرى، او عضولره مخصوص جسمانى (جسمه عائد) لذّتلر ايله ويريله‌جكدر. قرآن معجز البيان او درجه جسمانى لذّتلرى صريح (آچيق) بر صورتده بيان ايدركه، باشقه تأويللرله (ايضاحلرله) معناى ظاهرى‌يى (آچيق معنايى) قبول ايتمه‌مك، امكان خارجنده‌در." (شعاعلر، ١١نجى شعاع، ٢٢١)

(٣) جنّت حياتى حقّنده باقيڭز؛ (سوزلر، ٢٨نجى سوز، ١٦٩-١٧٥)

٧٤- شبهه يوقكه او (دينسز) كناهكارلر، جهنّم عذابنده ابدى اولارق قاليجيدرلر.

٧٥- كنديلرندن (عذاب هيچ) خفيفلتيلمه يه جكدر و اونلر اوراده (او عذاب ايچنده) اميدسزلگه دوشمش كيمسه‌لردر.

٧٦- حالبوكه (بز) اونلره ظلم ايتمدك؛ فقط اونلر (كندى نفسلرينه) ظلم ايدن كيمسه‌لر اولديلر.

٧٧- (جهنّم بكجيسنه:) "أى مالك! (دعا ايت ده) ربّڭ بزم أوزريمزه (آرتق ئولومله) حكم ايتسين! (ئوله‌لم ده قورتولالم!)" دييه سسلنيرلر. (مالك:) "طوغريسى سز، (بو عذابده ابدى اولارق بويله) قاليجيلرسڭز!" دير.

٧٨- آند اولسونكه، سزه حقّى كتيردك؛ فقط چوغڭز حقدن خوشلانمايان كيمسه‌لرسڭز.

٧٩- يوقسه (مشركلر) بر ايشى (پيغمبره طوزاق قورمه‌يى) صيقيمى طوتديلر (قرارمى ويرديلر)؟ طوغريسى بز ده (جزالرينى ويرمه‌يى) صيقى طوتانلرز.

٨٠- يوقسه (اونلر) كنديلرينڭ سرلرينى (ايچلرندن كچيردكلرينى) و فيصيلداشمه‌لرينى كرچكدن بز ايشيتمييورمى‌يز صانييورلر؟ خير! (ايشيتييورز!) يانلرنده بولونان ايلچيلريمز (يازيجى ملكلر) ده يازييورلر.[1]

٨١- ديكه: "اگر رحمانڭ (حاشا!) بر چوجغى اولسه‌يدى، او تقديرده (اوڭا) طاپانلرڭ ايلكى بن اولوردم."

٨٢- كوكلرڭ و يرڭ ربّى، عرشڭ ربّى (اولان الله، اونلرڭ) وصف ايتمكده اولدقلرى شيلردن پك منزّهدر.

٨٣- او حالده بيراق اونلرى، تهديد ايديله كلدكلرى كونلرينه قاووشنجه‌يه قدر (باطله) طالسينلر، اويناسينلر!

٨٤- او، كوكده ده آله، يرده ده آله اولاندر. و او، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيم، (حقّيله بيلن) عليمدر.

٨٥- كوكلرڭ و يرڭ و ايكيسى آراسنده بولونانلرڭ ملكى كنديسنڭ اولان (الله)، نه يوجه‌در! قيامت (وقتى) حقّنده‌كى بيلكى، آنجق اونڭ قاتنده‌در. و (صوڭنده) آنجق اوڭا دونديريله‌جكسڭز.

٨٦- اونى بيراقوب ده (كنديسنه) يالواراكلدكلرى شيلر، شفاعته صاحب دگللردر؛ آنجق (يقيناً) بيله‌رك (و ايمان ايدرك) حقّه شاهدلك ايدنلر مستثنا.[2]

٨٧- جلالم حقّى ايچون، اگر اونلره كنديلرينى كيمڭ ياراتديغنى صورسه‌ڭ، مطلقا "الله!" دييه‌جكلردر؛ اويله ايسه (حقدن) ناصل چوريلييورلر؟

٨٨- (پيغمبرڭ) "اى ربّم!" سوزينه يمين اولسونكه، طوغريسى بونلر ايمان ايتمز بر قومدر.

٨٩- (اى رسولم!) شيمدى اونلردن يوز چوير و "سلام! (الله سلامت ويرسين!)" دى! آرتق ايلريده بيله‌جكلردر.

---

(١) "شو موجوداتڭ مالكى (صاحبى)، ملكنده جريان ايدن هر شيئڭ انضباطنه (قيد ايديلمه‌سنه) بيوك بر اهتمامى وار. هم حاكميت وظيفه‌سنده نهايت درجه‌ده دقّت ايدر. هم ربوبيت سلطنتنده (كائناتده‌كى حاكميت و اداره‌سنده) غايت اهتمامى كوزتير. او درجه‌كه، اڭ كوچك بر حادثه‌يى، اڭ اوفاق بر خدمتى يازار، يازديرر. ملكنده جريان ايدن هر شيئڭ صورتنى متعدد (پك چوق) شيلرده حفظ ايدر (محافظه ايدر). شو حفيظيت (محافظه ايديجيلك) اشارت ايدركه، اهمّيتلى بر محاسبهٔ اعمال دفترى (عمللرڭ حساب دفترى) آچيلاجق و بالخاصّه ماهيتجه اڭ بيوك، اڭ مكرّم، اڭ مشرّف بر مخلوق اولان انسانڭ بيوك اولان عمللرى، مهم اولان فعللرى، مهم بر حساب و ميزانه (طارتى‌يه) كيره‌جك، صحيفهٔ عمللرى نشر ايديله‌جك (عمل دفترلرى آچيلاجق)." (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ٣٠)

(٢) آيتده كنديسنه طاپيلانلردن شفاعت ايتمه خصوصنده استثنا ايديلن كيمسه‌لر، خرستيانلرڭ كنديسنه طاپديغى حضرت عيسى (ع م)، يهوديلرڭ طاپينديغى حضرت عُزَيْرْ (ع م) و ملكلردر. چونكه بونلر، مؤمنلره شفاعتده بولوناجقلردر. (بيضاوى، ج. ٢، ٣٧٩)

٤٤- دخان سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٥٩ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله

١- حا، ميم.(١)

٢- ٣- آپ آچيق بيان ايدن او كتابه (قرآنه) يمين اولسونكه، كرچكدن بز اوني مبارك بر كيجه‌ده اينديردك؛(٢) شبهه‌سزكه بز، (مخلوقاتي اونده وعد ايديلن عذابمزله) قورقوتوجيلرز.

٤- ٥- ٦- قاتمزدن بر امرله، هر حكمتلي ايش اونده (او كيجه‌ده) آييرت ايديلير. چونكه بز، ربّڭدن بر رحمت اولارق (پيغمبرلر) كوندريجيلرز. طوغريسي سميع (هرشيئي ايشيتن)، عليم (حقّيله بيلن) آنجق اودر.

٧- اگر قطعي اولارق ايمان ايدن كيمسه‌لر ايسه‌ڭز (بيلڭكه الله)، كوكلرڭ و يرڭ و ايكيسي آراسنده بولونانلرڭ ربّيدر.

٨- اوندن باشقه آلَه يوقدر؛ (آنجق او،) حيات ويرر و ئولديرر. سزڭ ده ربّڭز، أوڭجه‌كي آتالريڭزڭ ده ربّي اودر.

٩- خير! اونلر، شبهه ايچنده (اگلنوب) اوينا-يورلر.

١٠- ١١- او حالده، كوگڭ انسانلري بوروية‌جك آپ آچيق بر دخان (بر دومان) كتيره‌جگي كوني كوزتله! بو (پك) أَلملي بر عذابدر.(٣)

١٢- (او زمان انسانلر:) "ربّمز! بزدن بو عذابي آچ (قالدير)؛ (آرتق) شبهه‌سز بز ايناناڭ كيمسه‌لرز" (ديرلر).

١٣- نره‌ده اونلرده عبرت آلمق؟ حالبوكه كنديلرينه كرچكدن آپ آچيق بيان ايدن بر پيغمبر كلمشدي.

١٤- صوڭره اوندن يوز چويرديلر و: "(بو) أوگرتيلمش بر مجنون!" ديمشلردي.

١٥- شبهه‌سزكه بز، (سزدن) عذابي برآز (قالديروب) آچيجيلرز؛ (اما) سز كرچكدن يينه (كفره) دونه‌جك اولان كيمسه‌لرسڭز.

١٦- (فقط) او پك بيوك شدّتلي طوتوشله (كنديلريني) ياقه‌لاياجغمز كون، محقّق بز، (اونلردن) انتقام آليجيلرز.

١٧- جلالم حقّي ايچون، كنديلرندن أوڭجه فرعون قومني ده امتحان ايتدك؛ اونلره ده شرفلي بر پيغمبر (اولان موسى) كلدي.

١٨- "اللّهڭ قوللريني (اسرائيل اوغوللريني) بڭا تسليم ايدڭ! شبهه‌سزكه بن، سزڭ ايچون (كوندريلمش) امين بر پيغمبرم" دييه (دعوتده بولوندي).

---

(١) باقيڭز؛ (بقره سوره‌سي، صحيفه ١، حاشيه ١)

(٢) بوراده كچن "مبارك كيجه"دن مقصد قدر كيجه‌سي ويا برائت كيجه‌سيدر. آنجق، قدر سوره‌سنده‌كي: "شبهه يوقكه بز، اوني (او قرآني) قدر كيجه‌سنده اينديردك!" مآلنده‌كي آيته بناءً، عالملرڭ بر قسمي برنجي كوروشي ترجيح ايدركن، بر قسمي ده، "قاتمزدن بر امرله، هر حكمتلي ايش، اونده (او كيجه ده) آييرت ايديلير" مآلنده‌كي برائت كيجه‌سنڭ خصوصيتني تعريف ايدن آيته بناءً ايكنجي كوروشي ترجيح ايتمشلردر. (نسفي، ج. ٤، ١٨٦)

(٣) روايتلره كوره بو دومان، قيامت ياقلاشديغي صيره‌ده، طوغو ايله باتي و ير ايله كوك آراسني قاپلاياجق اولان بر دومان اولوب، قيامت علامتلرندندر. ابن مسعوددن (رع) بر روايتده ايسه، شويله دينمشدر: "قريش شرك أوزره قالمقده اصرار ايدوب رسول اللّهه (عصم) قارشي عصيانلريني اورته‌يه قويدقلري وقت حضرت پيغمبر (عصم)، يوسفڭ (عم) زماننده‌كي قيطلق ييللرينه معروض قالمه‌لري خصوصنده اونلره بد دعا ايتدي. بونڭ أوزرينه اويله بر قيطلق و مشقّته اوغراديلركه، كميك ييمك مجبوريتنده قالديلر. ايچلرندن بري كوگه باقاردي ده حالسزلكدن كنديسي ايله كوك آراسنده دومان طبقه‌سي كبي بر شي كورردي." آيت بوڭا اشارت ايتمكده‌در. (جلالين شرحي، ج. ٧، ١١٩)

١٩- و (موسى اونلره:) "اللّهه قارشى أوستونلك طاسلامايك! چونكه بن سزه آپ آچيق بر دليل (معجزه) كتيرييورم" دييه (دعوتده بولوندى).

٢٠- و (شويله ديدى:) "شبههسزكه بن، بنى طاشلا(يارق ئولدير)مهكْزدن، بنم ده ربّم سزكْ ده ربّكْز اولان اللّهه صيغينمشمدر."

٢١- "اگر بكا ايمان ايتمييورسهكْز، بارى بندن اوزاق طورڭ (ده ايليشمهيك)!"

٢٢- بوكْا رغماً (قومنڭ ايمان ايتمهمسى أوزرينه، موسى): "طوغريسى بونلر، بر كناهكارلر طوپليلغيدر" دييه ربّيسنه دعا ايتدى.

٢٣- بونڭ أوزرينه (ربّى ده اوكْا): "قوللريمى كيجهلين يوله چيقار؛ چونكه سز تعقيبه اوغرايانلر اولاجقسكْز" (بويوردى).

٢٤- "و (قارشىيه كچنجه عصاكْله اورارق قاپانمهسنى ايستهمه،) دڭزى آچيق براق! چونكه اونلر صوده بوغولمش (اولملرينه حكم ايديلمش) بر اوردودر."

٢٥- ٢٦- ٢٧- (اونلر كريده) نيجه باغچهلر، پيكْارلر، اكينلر، كوزل مكانلر و ايچنده ذوق و صفا سورمش كيمسهلر اولدقلرى نيجه نعمتلر بيراقمشلردى!

٢٨- ايشته بويله! آرتق اونلرى، باشقه بر قومه (اسرائيل اوغوللرينه) ميراث بيراقدق.

٢٩- بونڭ أوزرينه اونلره، نه كوك نه ده ير آغلادى! (اونلر) مهلت ويريلن كيمسهلر ده اولمديلر![1]

٣٠- ٣١- آند اولسونكه، اسرائيل اوغوللرينى او (پك) آشاغيلاييجى عذابدن، فرعوندن قورتاردق. چونكه او أوستونلك طاسلايان بر كيمسه ايدى، حدّى آشانلردندى.

٣٢- آند اولسونكه، اونلرى (اسرائيل اوغوللرينى كندى عصرلرندهكى) عاململرڭ أوزرينه (لايق اولدقلرينى) بيلهرك سچدك (ده اونلره أوستونلك ويردك).

٣٣- اونلره، ايچنده آپ آچيق بر امتحان بولونان معجزهلردن ده ويردك.

٣٤- ٣٥- (اى رسولم!) شبههسز بونلر (او سكْا اينانماي‌انلر)، كرچكدن دييورلركه: "او (ئولوم)، آنجق (دنيادهكى) ايلك ئولوممزدر. بز (بوندن صوكْره) ديريلتيلهجك كيمسهلر ده دگلز."

٣٦- "اگر (ادّعاكْزده) طوغرى كيمسهلر ايسهكْز، او حالده آتالريمزى (كرى) كتيرڭ!"

٣٧- بونلرمى خيرلى، يوقسه (صالح بر ذات اولان) تبّعڭ (مشرك) قومى ايله اونلردن أوكْجهكيلرمى؟ بز اونلرڭ هپسنى هلاك ايتدك. چونكه اونلر، صوچلى كيمسهلر ايديلر!

٣٨- حالبوكه كوكلرى و يرى و ايكيسى آراسنده بولونانلرى، اويونجيلر اولارق ياراتمدق.

٣٩- اونلرى آنجق حق ايله ياراتدق؛ فقط اونلرڭ چوغى بيلمييورلر.

---

(١) "شو آيت، مفهوم موافق (طوغريدن افاده ايتديگى معنا) ايله شويله فرمان ايدييور: 'اهل ضلالتڭ ئولمهسيله، سماوات و زمين (كوكلر و ير) اونلرڭ أوستنده آغلامييورلر.' و مفهوم مخالف (قارشى معنا) ايله دلالت ايدييوركه: 'اهل ايمانڭ دنيادن كيتمهسيله، سماوات وزمين، اونلرڭ أوستنده آغلايور'. يعنى، اهل ضلالت (كافرلر)، مادام سماوات و ارضڭ وظيفهلرينى انكار ايدييور. معنالرينى بيلمييور. اونلرڭ قيمتلرينى اسقاط ايدييور (دوشورييور). صانعلرينى (ياراتيجيلرينى) طانيمييورلر. اونلره قارشى بر حقارت، بر عداوت (دوشمانلق) ايدييورلر. البته سماوات و زمين، اونلره آغلامق دگل، بلكه اونلره نفرين، يعنى بددعا ايدرلر و اونلرڭ كبرمهسيله ممنون اولورلر.

مفهوم مخالف ايله دير: 'سماوات و ارض، اهل ايمانڭ ئولمهسيله آغلارلر.' زيرا اهل ايمان ايسه؛ چونكه سماوات و ارضڭ وظيفهلرينى بيلير. حقيقى حقيقتلرينى تصديق ايدييور. و اونلرڭ افاده ايتدكلرى معنالرى ايمان ايله آكْلايور. 'نه قدر كوزل ياپيلمشلر. نه قدر كوزل خدمت ايدييورلر!' دييور." (سوزلر، ٣٢نجى سوز، ٣٠٠-٣٠١)

٤٠- شبهه‌سزکه (حق ایله باطلك بربرندن آیریلارق حکم ویریله‌جگی) او آیریش کونی، اونلرك هپ برلکده بولوشمه وقتیدر.

٤١- او کون، بر دوستك بر دوسته هیچ بر فائده‌سی اولماز و اونلر یاردیم اولونمازلر.

٤٢- آنجق اللّهك مرحمت ایتدیگی کیمسه‌لر مستثنا. شبهه‌سزکه عزیز (قدرتی دائما أوستون کلن)، رحیم (چوق مرحمت ایدیجی) اولان آنجق اودر.

٤٣- ٤٤- محقّقکه زقوم آغاجی، چوق کناهکار اولان کیمسه‌نك ییمگیدر!

٤٥- ٤٦- (او زقوم) أریمش معدن کبیدر! صیجاق صویك قاینایيشی کبی قارینلرده قاینار!

٤٧- (صوڭره زبانیلره شویله امر ایدیلیر:) "اونی طوتك ده کندیسنی جهنّمك اورته‌سنه سوروکله‌یك!"

٤٨- "صوڭره باشنك أوستنه قاینار صو عذابندن دوکك!"

٤٩- (و اوڭا دینیرکه:) "طات (باقالم)! چونکه (ظنڭجه) کوچلی اولان، شرفلی اولان آنجق سندك!"

٥٠- "شبهه‌سز بو (عذاب)، حقّنده شبهه ایدوب طورديغڭز شیدر!"

٥١- محقّقکه تقوا صاحبلری، امین بر مقامده‌درلر.

٥٢- باغچه‌لرده و پیڭار باشلرنده!

٥٣- اینجه ایپکدن و قالین ایپکدن (البسه‌لر) کییه‌رك قارشیلقلی اوتورانلردر.

٥٤- ایشته بویله! هم اونلری ایری کوزلی حوریلرله أولندیرمشزدر.[١]

٥٥- اوراده امنیت ایچنده کیمسه‌لر اولارق (جانلرینك چکدیگی) هر میوه‌یی ایسترلر.

٥٦- ٥٧- ایلك ئولومدن (دنیاده‌کی وفاتلرندن) باشقه اوراده ئولوم طاتمازلر و ربّڭدن بر لطف اولارق (اللّه) اونلری جهنّم عذابندن قورومشدر.[٢] ایشته بیوك قورتولوش بودر!

٥٨- آرتق اونی (او قرآنی) ساده‌جه سنك دیلڭله (ایندیره‌رك انسانلره) قولایلاشدیردق؛ تاکه عبرت آلسینلر.

٥٩- او حالده (اگر دیڭله‌مزلرسه، اونلرك هلاکنی) کوزتله؛ طوغریسی اونلر ده (سنك باشڭه بر شی کلمه‌سنی) کوزتله‌ییجیدرلر.

---

(١) "اَكْلْ و شُرْبْ (بیمه و ایچمه) و معاملهٔ زوجیه (أولیلك حیاتی) کرچه بو دنیاده بر احتیاجدن کلیر، بر وظیفه‌یه کیدر. فقط او وظیفه‌یه بر اجرت معجّله (پشین بر اجرت) اولارق اویله متنوع (چشیدلی) لذیذ لذّت ایچلرینه بیراقیلمشدرکه، سائر لذائذه ترجّح ایدییور (دیگر لذّتلره أوستون کلییور). مادام بو دار ألمده (صیقینتی یری اولان دنیاده)، بو قدر عجیب (حیرت ویریجی) و آیری آیری لذّتلره مدار (وسیله) اکل و نکاحدر. البته دار لذّت و سعادت (لذّت و موتلولق یری) اولان جنّتده او لذّتلر؛ او قدر علوی (یوکسك) بر صورت آلوب و وظیفهٔ دنیویه‌نك اخروی اجرتنی (دنیاده‌کی وظیفه‌سنك آخرتده مکافاتی اولدیغنی بیلمکدن کلن لذّتی) ده لذّت اولارق اوڭا قاتارق و دنیوی احتیاجی دخی اخروی بر خوش اشتها صورتنده علاوه ایدرك، جنّته لایق و ابدیته مناسب، اڭ جامع (چوق لذّتلری ایچنه آلان) حیاتدار بر معدن لذّت (لذّت قایناغی) اولور." (سوزلر، ٢٨نجی سوز، ١٧١)

(٢) صحیح بخاری و مسلمده روایت ایدیلن بر حدیث شریفده رسول اکرم (عصم) شویله بویورمشلردر: "ئولوم، بوز رنکلی بر قوچ صورتنده کتیریلیر ده جنّت ایله جهنّم آراسنده طوردیریلیر و بوغازلانیر. صوڭره: 'ای جنّت اهلی! ابدیلك وار، ئولوم یوق! و ای جهنّم اهلی! ابدیلك وار، ئولوم یوق!' دینیلیر." (ابن کثیر، ج. ٣، ٣٠٦)

٤٥- جاثیه سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ۳۷ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

۱- حا، میم.(۱)

۲- (بو) کتابك ایندیریلمه‌سی، عزیز (قدرتی دائما أوستون کلن)، حکیم (هر ایشی حکمتلی اولان) اللّٰه طرفندندر.

۳- شبهه‌سزکه کوکلرده و یرده، مؤمنلر ایچون البته دلیللر واردر.(۲)

٤- هم سزك یاراتیلیشگزده و (یر یوزنده یاراتوب) یایمقده اولدیغی حرکتلی هر جانلیده، قطعی اولارق ایمان ایده‌جك بر طوپلیلق ایچون دلیللر واردر.(۳)

٥- کیجه ایله کوندوزك اختلافنده (آرد آرده کلمه‌سنده)، اللّٰهك کوکدن بر رزق (یاغمور) ایندیروب، اونکله یر یوزینی ئولومندن صوکره دیریلتمه‌سنده و روزکارلری (دگیشیك یوگلردن) أسدیرمه‌سنده ده عقل ایردیره‌جك بر طوپلیلق ایچون دلیللر واردر.

٦- ایشته بونلر، اللّٰهك آیتلریدر؛ اونلری سکا حق ایله اوقویورز. آرتق اللّٰهدن و اونك آیتلرندن صوکره هانکی سوزه ایناناجقلر؟

۷- هر افتراجی، کناهکار کیمسه‌نك وای حالنه!

۸- (او کیمسه،) کندیسنه اوقونان اللّٰهك آیتلرینی دیگلر، صوکره ده صانکه هیچ اونلری دویمامش کبی، بیوکلك طاسلایارق (انکارنده) دیرنیر. ایشته اونی، (پك) أملی بر عذاب ایله مژده‌له!

۹- چونکه (او)، آیتلریمزدن بر شی أوگرندیگی زمان، اونلری آلایه آلیر. ایشته اونلر یوقمی، کندیلری ایچون (پك) آشاغیلاییجی بر عذاب واردر!

۱۰- أوگلرنده جهنّم واردر! نه قزاندقلری شیلر، نه ده اللّٰهی بیراقارق ایدیندکلری دوستلر (او کون) کندیلرینه بر فائده ویره‌بیلیر. چونکه اونلر ایچون (پك) بیوك بر عذاب واردر.

۱۱- بو (قرآن)، بر هدایتدر. ربلرینك آیتلرینی انکار ایدنلره کلنجه، اونلره اك شدّتلیسندن (پك) أملی بر عذاب واردر.

۱۲- اللّٰه، امری ایله ایچنده کمیلرك آقوب کیتمه‌سی و لطفندن (رزق) آرامه‌گز ایچون دگزی سزك امریگزه ویرندر؛ تاکه شکر ایده‌سگز.

۱۳- هم کوکلرده اولانلر و یرده بولونانلرك هپسنی، کندی طرفندن (بر لطف اولارق) سزك امریگزه ویردی. طوغریسی بونده، دوشونه‌جك بر طوپلیلق ایچون کرچکدن دلیللر واردر.

---

(۱) باقیگز؛ (بقره سوره‌سی، صحیفه ۱، حاشیه ۱)

(۲) بوراده بحث ایدیلن "دلیللر" ایچون باقیگز؛ (مکتوبات، ۳۳نجی مکتوب، ۳۲۱-۳۲۳)

(۳) "اشیا (هرشی)، خصوصاً ذی حیات (جانلی) اولانلر، دفعی کبی آنی بر زمانده وجوده کلیر. حالبوکه دفعی و آنی بر صورتده بسیط بر ماده‌دن چیقان شیلر، غایت بسیط، شکلسز، صنعتسز اولمه‌سی لازم کلیرکن؛ چوق مهارته محتاج بر حسن صنعتده (کوزل صنعتده)، چوق زمانه محتاج اهتمامکارانه (أوزنه‌رك) نقشلرله منقش (سوسلنمش)، چوق آلاته (آلتلره) محتاج عجیب صنعتلرله مزیّن (سوسلی)، چوق ماده‌لره محتاج بر صورتده خلق اولونییورلر (یاراتیلییورلر). ایشته بو دفعی و آنی بر صورتده بو خارقه صنعت و کوزل هیئت؛ هر بری، بر صانع حکیمك (صنعت و حکمتله یاراتان اللّٰهك) وجوب وجودینه (وارلغنك ضروری اولدیغنه) شهادت و وحدت ربوبیتنه (هر شیئی یالگز اونك تربیه و اداره ایتدیگنه) اشارت ایتدکلری کبی، مجموعی (بتونی) غایت پارلاق بر طرزده، نهایتسز قدیر، نهایتسز حکیم بر واجب الوجودی (وارلغی فرض اولان اللّٰهی) کوستررر." (مکتوبات، ۳۳نجی مکتوب، ۳۱۳)

١٤- (اى رسولم!) ايمان ايدنلره ديكه، اللّهك (جزالانديرمه) كونلرينى (و اونلرك كله‌جگنى) اوممايان كيمسه‌لرى باغيشلاسينلر (آلديرماسينلر)؛ تاكه (الله)، هر طوپليلغه قزانمقده اولدقلرينك قارشيلغنى ويرسين!

١٥- كيم صالح بر عمل ايشلرسه، آرتق كندى لهنه‌در. كيم ده كوتولك ياپارسه، او تقديرده كندى عليهنه‌در. صوڭره آنجق ربّڭزه دونديريله‌جكسڭز.

١٦- آند اولسونكه، اسرائيل اوغوللرينه كتاب، حكم و پيغمبرلك ويردك؛ اونلرى تميز شيلردن رزقلانديردق و كنديلرينى (او زمانكى) عالملره أوستون قيلدق.

١٧- هم اونلره بو امر حقّنده (دين خصوصنده) آچيق دليللر ويردك. فقط (اونلر)، آنجق كنديلرينه علم كلدكدن صوڭره آرالرنده‌كى آزغينلقدن (و حسددن) طولايى اختلافه دوشديلر. شبهه‌سزكه ربّڭ، أوزرنده اختلافه دوشه‌كلدكلرى شيلر حقّنده قيامت كونى آرالرنده حكم ويره‌جكدر.

١٨- صوڭره ده سنى او امر حقّنده (دين خصوصنده) بر شريعت (بر يول و اصول) أوزرنده قيلدق.[١] آرتق (سن) اوڭا تابع اول؛ و بيلمه‌ينلرك (نفسانى) آرزولرينه اويما!

١٩- چونكه اونلر، اللّهدن (كله‌جك) هيچ بر شيئى سندن دفع ايده‌مزلر. و شبهه‌سزكه ظالملر، بربرلرينك دوستلريدر. الله ده تقوا صاحبلرينك دوستيدر.

٢٠- بو (قرآن)، انسانلره (قورتولوش يوللرينى كوسترن) بصيرتلر (دليللر)در و قطعى اولارق ايمان ايده‌جك بر طوپليلق ايچون بر هدايت و بر رحمتدر.

٢١- يوقسه كوتولكلرى ايشله‌ينلر، حياتلرنده و ئولوملرنده كنديلرينى، ايمان ايدوب صالح عمل ايشله‌ين كيمسه‌لرله بر طوتاجغمزيمى صانديلر؟ نه كوتو حكم ويرييورلر!

٢٢- و الله، كوكلرى و يرى حق ايله (هرشيئى، يرلى يرنده) ياراتديكه (قدرتنه دلالت ايتسين) و هركس قزانديغنك قارشيلغنى كورسون! و (او كون) اونلره حقسزلق ايديلمز.

---

(١) "او برهان حق (حقّك دليلى) و سراج حقيقت (حقيقت كونشى اولان حضرت پيغمبر عليه الصّلاة والسّلام)، اويله بر دين و شريعت كوسترمشدركه؛ ايكى جهانك سعادتنى تأمين ايده‌جك دساتيرى جامعدر (دستورلرى ايچنده طوپلامشدر). و جامع اولملقه برابر، كائناتك حقائقنى (حقيقتلرينى) و وظائفنى (وظيفه‌لرينى) و خالق كائناتك اسماسنى و صفاتنى (كائناتك ياراتيجيسنك اسملرينى و صفتلرينى)، كمال حقّانيتله (طوس طوغرى) بيان ايتمشدر.

ايشته او اسلاميت و شريعت، اويله بر طرزده محيط (قوشاتيجى) و مكمّلدر و اويله بر صورتده كائناتى كنديله برابر تعريف ايدركه، اونك ماهيتنه دقّت ايدن البته آڭلاركه؛ او دين، بو كوزل كائناتى ياپان ذاتك، او كائناتى كنديله برابر تعريف ايده‌جك بر بياننامه‌سيدر و بر تعريفه‌سيدر.

ناصلكه بر سرايك اوسته‌سى، او سرايه مناسب بر تعريفه ياپار. كنديني وصفلريله كوسترمك ايچون، بر تعريفه قلمه آلير. اويله ده، دين و شريعت محمّديه‌ده (ع‌ص‌م) اويله بر احاطه (قوشاتيجيلق)، بر علويت (يوجه‌لك)، بر حقّانيت كورونييوركه، كائناتى خلق و تدبير (ياراتان و اداره) ايدنك قلمندن چيقديغنى كوسترر. او كائناتى كوزلجه تنظيم ايدن كيم ايسه، شو دينى كوزلجه تنظيم ايدن ينه اودر. أوت او نظام اكمل (كائناتده‌كى اڭ مكمّل دوزن)، البته بو نظم اجملى (اڭ كوزل بر ترتيب اولان اسلاميتى) ايستر." (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٩١-٩٢)

٢٣- ایشته (نفسنكڭ) آرزوسنى كنديسنه آلّه ايدينن و اللّهڭ (ازلى اولان) بر علم أوزره (كفرلرنده‌كى عنادلرى يوزندن) ضلالته آتديغى، قولاغنى و قلبنى مهرله‌ديگى، كوزينڭ أوزرينه ده بر پرده چكديگى كيمسه‌يى كوردڭمى؟ يكى اونى، اللّهدن صوڭره كيم هدايته ايرديره‌بيلير؟ هيچ عبرت آلمييورميسڭز؟

٢٤- حالبوكه (اونلر): "او (حيات)، آنجق بزم بو دنيا حياتمزدر؛ (بوراده) ئولورز و (بوراده) ياشارز؛ هم بزى آنجق زمان هلاك ايدر!" ديديلر. حالبوكه اونلرڭ بو خصوصده هيچ بر بيلكيلرى يوقدر. طوغريسى اونلر آنجق ظنده بولونييورلر.(١)

٢٥- و كنديلرينه آيتلريمز آپ آچيق اولارق اوقونديغى زمان: "اگر (ادّعاڭزده) طوغرى كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، آتالريمزى (كرى) كتيرڭ!" ديمكدن باشقه بر دليللرى اولمامشدر.

٢٦- ديكه: "الله سزه حيات ويرييور، صوڭره سزى وفات ايتديره‌جك، صوڭره ده سزى كنديسنده هيچ شبهه اولمايان قيامت كوننده بر آرايه طوپلاياجقدر؛ فقط انسانلرڭ چوغى بيلمييورلر."

٢٧- كوكلرڭ و يرڭ مُلكى اللّهڭدر. قيامت قوپاجغى كون، (ايشته) او كون (آيتلريمزى بوشه چيقارمه‌يه چاليشانلر خسرانه اوغراياجقدر.

٢٨- و (او كون) هر امّتى جاثيه (ديز چوكمش) اولارق كوروروسڭ! هر امّت، كندى كتابنه (عمل دفترلرينه) چاغيريلير. (اونلره شويله دينيلير:) "بو كون، ياپمقده اولدقلريڭزله قارشيلق كوره‌جكسڭز!"

٢٩- "بو، سزه قارشى حقّى سويله‌ين (عليهڭزه شاهدلك ايدن) كتابمزدر. شبهه‌سزكه بز، ياپمقده اولديغڭز شيلرى يازييوردق."

٣٠- فقط ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلره كلنجه، ايشته ربلرى اونلرى رحمتنه قوياجقدر. ايشته آپ آچيق قورتولوش بودر!

٣١- انكار ايدنلره كلنجه، (اونلره ده شويله دينيلير:) "سزه آيتلرم اوقونمييورميدى؟ فقط (سز) بيوكلك طاسلاديڭز و بر كناهكارلر طوپلیلغى اولديڭز."

٣٢- هم (سزه): "شبهه‌سزكه اللّهڭ وعدى حقدر؛ (كله‌جك اولان) قيامتكه اونده هيچ شبهه يوقدر!" دينيلديگى زمان: "قيامت نه‌در، بيلمييورز؛ ساده‌جه بر ظندن عبارت اولديغنى صانييورز؛ ذاتاً بز (اونڭ كله‌جگنه) قطعى اولارق اينانيجيلر دگلز!" ديمشديڭز.

---

(١) "ابدى، سرمدى (دائمى)، مثلسز بر جمال (كوزللك)، البته آيينه‌دار مشتاقنڭ (آيينه كبى اونڭ اسملرينى كوره‌جك و كندنده كوستره‌جك حيرانلرينڭ) ابديتنى و بقاسنى ايستر. هم قصورسز، ابدى بر كمال صنعت (صنعتده‌كى مكمّللك)، متفكر دلّالنڭ (اونى دوشونه‌رك اعلان ايدنڭ) دوامنى طلب ايدر. هم نهايتسز بر رحمت و احسان (مرحمت و اكرام ايديجيلك)، محتاج متشكرلرينڭ (منتدارلرينڭ) دوام تنعملرينى (دواملى نعمتلنديريلمه‌لرينى) اقتضا ايدر (كركديرر). ايشته او آيينه‌دار مشتاق، او دلّال متفكر، او محتاج متشكر؛ الڭ باشده روح انسانيدر (انسان روحيدر).

اويله ايسه، ابد الآباد (صوڭسزلق) يولنده؛ او جمال، او كمال، او رحمته رفاقت (اشلك) ايده‌جك، باقى قالاجقدر. (...) دگل روح بشر، حتى الڭ بسيط طبقات موجودات (وارلق طبقه‌لرى) دخى، فنا (يوق اولمق) ايچون ياراتيلمامشلر؛ بر نوع بقايه مظهردرلر. حتى روحسز، اهمّيتسز بر چيچك دخى، وجود ظاهريدن كيتسه (كورونن وجودى يوق اولسه)، بيڭ وجهله (جهتله) بر نوع بقايه مظهردر (وارلغى دوام ايدر). (...) روح بشر، نه درجه قطعيتله بقايه مظهر و ابديتله مربوط (باغلى) و سرمديتله (صوڭسزلقله) علاقه‌دار اولديغنى آڭلامازسه‌ڭ، ناصل 'ذى شعور (شعور صاحبى) بر انسانم' ديه‌بيليرسڭ؟" (سوزلر، ٢٩نجى سوز، ١٩١)

٣٣- یاپدقلری شیلرڭ کوتولکلری اونلره کورونمش و کندیسیله آلای ایدوب طوردقلری (عذاب) اونلری قوشاتیویرمشدر.

٣٤- و (اونلره) دینیرکه: "(سز) بو کونڭزله قارشیلاشمه‌یی اونوتدیغڭز کبی، (بز ده) بو کون سزی اونوتورز (عذاب ایچنده بیراقیرز). چونکه یریڭز آتشدر؛ سزڭ ایچون هیچ بر یاردیمجی ده یوقدر!"

٣٥- "بونڭ سببی شودر: کرچکدن سز، اللّهڭ آیتلرینی آلایه آلمشدیڭز و دنیا حیاتی سزی آلداتمشدی." آرتق بوکون، نه اورادن (جهنّمدن) چیقاریلیرلر، نه ده اونلردن (اللّهی) راضی ایتمه‌لری ایسته‌نیر.

٣٦- ایشته حمد، کوکلرڭ ربّی و یرڭ ربّی، عالملرڭ ربّی اللّهه مخصوصدر.[1]

٣٧- هم، کوکلرده و یرده بویوکلك، یالڭز اوڭا مخصوصدر؛ و او، (قدرتی دائما أوستون کلن) عزیز، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

٤٦- احقاف سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ٣٥ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهڭ اسمیله

١- حا، میم.[2]

٢- بو، کتابڭ ایندیریلمسی، عزیز (قدرتی دائما أوستون کلن)، حکیم (هر ایشی حکمتلی اولان) اللّه طرفندندر.

٣- (بز) کوکلری و یری و ایکیسی آراسنده بولونانلری، آنجق حق ایله (یرلی یرنده) و بلیرلی بر أجل ایله یاراتدق. انکار ایدنلر ایسه، قورقوتولدقلری شیدن (قیامتدن) یوز چویریجیدرلر.

٤- دیکه: "سویله‌یڭ بڭا! اللّهی بیراقوب (کندیسنه) یالوارمقده اولدیغڭز شیلر، یردن نه‌یی یاراتمشلر، بڭا کوسترڭ! یوقسه، اونلرڭ کوکلرده بر اورتاقلغیمی وار؟[3] اگر (ادّعاڭزده) طوغری کیمسه‌لر ایسه‌ڭز، بڭا بوندن (قرآندن) اوڭجه (ایندیریلمش) بر کتاب ویا علمدن بر أثر (کوچك بر علامت اولسون) کتیرڭ!"

٥- اللّهی بیراقوب ده قیامت کوننه قدر کندیسنه جواب ویره‌میه‌جك شیلره دعا ایدندن داها صاپیق کیم اولابیلیر؟ حالبوکه اونلر، بونلرڭ دعالرندن (دخی) خبرسزدرلر.

---

(١) "بوتون موجوداتده (وارلقلرده) سبب مدح و ثنا (اوگولمه‌یه سبب) اولان کمالات (مکمّلکلر) اونڭدر. اویله ایسه حمد دخی اوڭا عائددر. أزلدن أبده قدر، هر کیمدن هر کیمه قارشی کلن و کله‌جك مدح و ثنا اوڭا عائددر. چونکه سبب مدح اولان نعمت و احسان و کمال و جمال (کوزللك) و مدار حمد (شکره و اوگکویه سبب) اولان هر شی اونڭدر. اوڭا عائددر." (مکتوبات، ٢٠نجی مکتوب، ٦٦-٦٧)

(٢) باقیڭز؛ (بقره سوره‌سی، صحیفه ١، حاشیه ١)

(٣) "بر مملکتده ایکی پادشاه، بر ولایتده ایکی والی، بر ناحیه‌ده ایکی مدیر، حتی بر محلّه‌ده ایکی مختار بولوناماز. أگر بولونسه هرج و مرج (قارمه قاریشیق) اولور، اختلال باشلار، انتظام بوزولور. مادام حاکمیتڭ بر کولکه‌سی، عاجز و معاونته (یاردیملاشمه‌یه) محتاج اولان انسانلرده بو درجه مداخلهٔ غیری (باشقه‌سنڭ قاریشمه‌سی) و اشتراکی (اورتاقلغی) رد ایدوب، قبول ایتمز. ألبته عجزدن منزّه (اوزاق اولان) بر قدیر مطلقده (صوڭسز قدرت صاحبی بر ذاتده)، ربوبیت (هرشیئڭ ربی، تربیه ایدیجیسی اولمق) صورتنده‌کی حاکمیت، هیچ بر جهتله اشتراکی و مداخلهٔ غیری قبول ایتمز. بلکه غایت شدّتله رد ایدر و شرکی (اللّهه اورتاق قوشمه‌یی) توهم (باطل بر شکلده ظن ایدن) و اعتقاد ایدنلری (ایناناناری) غایت حدّتله درکاهندن طرد ایدر (قوغار)" (شعاعلر، ٢نجی شعاع، ١٥)

٦- و انسانلر (محشرده) بر آرايه كتيريلدكلرى زمان، (بو طاپدقلرى شيلر) اونلره دوشمان كسيليرلر و اونلرڭ طاپينمه‌لرينى انكار ايديجيلر اولورلر.
٧- و آيتلريمز اونلره آچيقجه اوقونديغنده انكار ايدنلر، كنديلرينه كلديگى وقت او حق اولانه (الله كلامنه) ديديكه: "بو آپ آچيق بر سحردر!"
٨- يوقسه، "اونى (محمّد) اويديردى!" مى دييورلر؟ ديكه: "أگر (بن) اونى اويديرمشسه‌م، او تقديرده بنم ايچون اللّهدن (كله‌جك) بر شيئه (بر عذابه قارشى، اونى بندن دفع ايده‌جك بر كوجه) مالك اولامازسڭز. او، (سزڭ) اونڭ حقّنده (قرآنڭ عليهنده) ياپمقده اولديغڭز طاشقينلقلرى أڭ ايى بيلندر! بنمله سزڭ آراڭزده (بوڭا) شاهد اولارق او يتر! چونكه او، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر."
٩- ديكه: "(بن، بو حقيقتلرى بيان ايدن) او پيغمبرلردن فرقلى (شيلر سويله‌مكده) اولان برى دگلم؛ نه بڭا، نه ده سزه نه ياپيلاچغنى ده بيلمم. طوغريسى (بن) آنجق، بڭا وحى ايديلنه تابع اولورم و بن ساده‌جه (اللّهڭ عذابندن خبر ويرن) آپ آچيق بر قورقوتوجى‌يم."
١٠- ديكه: "سويله‌يڭ بڭا! يا (قرآن) الله طرفندن (كلمش) اولوب ده (سز) اونى انكار ايتمشسه‌ڭز و اسرائيل اوغوللرندن بر شاهد اونڭ بڭزرينه (توراته) شاهدلك ايدوب ايمان ايتديگى حالده (سز) بويوكلك طاسلامشسه‌ڭز (ظلم ايتمش اولمازميسڭز)؟ شبهه‌سزكه الله، او ظالملر طوپليلغنى هدايته ايرديرمز."
١١- بوڭا رغماً انكار ايدنلر، ايمان ايدنلر ايچون ديديكه: "أگر (محمّدڭ كتيرديگى دينده) بر خير اولسه ايدى، (أطرافنده‌كى شو فقير انسانلر) اوڭا (اولاشمقده) بزى كچه‌مزلردى!" و (او انكار ايدنلر) اونڭله (قرآنله) هدايته ايره‌مدكلرندن، آرتق: "او، أسكى بر يالاندر!" دييه‌جكلردر.
١٢- اوندن (قرآندن) اوڭجه ده بر رهبر و بر رحمت اولارق موسينڭ كتابى واردر. بو (قرآن) ايسه، ظلم ايدنلرى قورقوتمق و اييلك ايدنلره مژده اولمق اوزره، عربجه بر لسان ايله (ايندير يلمش، كندندن اوڭجه‌كيلرى) تصديق ايديجى بر كتابدر.[1]
١٣- كرچكدن، "ربمز اللّهدر!" دييوب، صوڭره ده طوس طوغرى اولان كيمسه‌لر وار يا، اونلره آرتق قورقو يوقدر و اونلر محزون (ده) اولمایاجقلردر.
١٤- ايشته اونلر، جنّت أهليدرلر؛ ياپمقده اولدقلرينه (اللّهڭ لطفندن) بر قارشيلق اولارق، اوراده أبدياً قاليجيلردر.

---

(١) "أوت، قرآن حكيم بالاتفاق (اتفاقله) امّى (اوقومه‌-يازمه بيلمه‌ين) و أمين (كوونيلير) بر ذاتڭ لسانيله زمان آدمدن تا عصر سعادته قدر، أنبيالرڭ (پيغمبرلرڭ) مهم حالاتنى (حاللرينى) و اهمّيتلى وقوعاتنى (حادثه‌لرينى) اويله بر طرزده ذكر ايدييوركه، تورات و انجيل كبى كتابلرڭ تصديقى آلتنده غايت قوّت و جدّيتله اخبار ايدييور (خبر ويرييور). كتب سالفه‌نڭ (كچمش سماوى كتابلرڭ) اتفاق ايتدكلرى (برلشدكلرى) نقطه‌لرده موافقت (تصديق) ايتمشدر. اختلاف ايتدكلرى (فرقلى اولدقلرى) بحثلرده، مصحّحانه (دوزلته‌رك) حقيقت واقعه‌يى (كرچك حادثه‌يى) فصل ايدييور (ياڭليشلردن آييرييور). ديمك قرآنڭ نظر غيب بينيسى (كيزليلكلرى كورن باقيشى)، او كتب سالفه‌نڭ عمومنڭ فوقنده (اوستنده) احوال ماضيه‌يى (كچمش حاللرى) كورويوركه، اتفاق مسئله‌لرده مصدقانه (طوغريلايارق) اونلرى تزكيه ايدييور (آريندير ييور). اختلافى مسئله‌لرده مصحّحانه اونلره فَيْصَلْ (حكم) اولويور.
حالبوكه قرآنڭ وقوعات و احوال ماضيه‌يه دائر اخباراتى عقلى (عقله عائد) بر ايش دگلكه، عقل ايله اخبار ايديلسين. بلكه، سماعه متوقف (ايشيتمه‌يه باغلى) نقلدر. نقل ايسه، قرائته و كتابت (اوقومه و يازمه) أهلنه مخصوصدر. دوست و دوشمانڭ اتفاقيله قرائتسز، كتابتسز، أمانتله معروف (كوونيلير اولملقه طانينمش) امّى لقبيله موصوف (وصفلى) بر ذاته نزول ايدييور (ايني‌يور). هم او احوال ماضيه‌يى اويله بر صورتده اخبار ايدركه، بوتون او احوالى كورور كبى بحث ايدر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٣٥)

١٥- (بز) انسانه آنا-باباسنه اييلك ايتمه‌يي ده توصيه ايتدك.[١] آننه‌سى اونى زحمتله (قارنده) طاشيمش و اونى زحمتله طوغورمشدر. هم (آننه قارنده) طاشينمسى ايله سوتدن كسيلمسى، اوتوز آيدر. نهايت كوجى كماله ايروب، (ياشى) قرق سنه‌يه واردیغى زمان ديديكه: "ربّم! بڭا و آنا-بابامه ويرديگڭ نعمتڭه شكر ايتمه‌مى و راضى اولاجغڭ صالح بر عمل ايشله‌مه‌مى بڭا الهام أيله و بنم ايچون ذرّيتم ايچنده (دائما) ايى حال نصيب ايت! طوغريسى بن، سڭا توبه ايتدم و شبهه‌سز بن، (سڭا) تسليم اولانلردنم."[٢]

١٦- ايشته اونلر، كنديلرندن ياپدقلرينڭ أڭ كوزلنى قبول ايده‌جگمز (مكافاتلرينى بوڭا كوره ويره‌جگمز) و كوتولكلرندن واز كچه‌جگمز. جنّت أهلى آراسنده بولونان كيمسه‌لردر. (بو دنياده ايكن) سوز ويريلمكده اولدقلرى صادق وعددر.

١٧- فقط او كيمسه‌كه، آنا-باباسنه: "اوف ايكيڭزه! بندن اوڭجه نيجه نسللر كلوب كچمش ايكن، (سز) بنى (قبردن) چيقاريلمقله‌مى تهديد ايدييورسڭز؟" ديدى. اونلر (آنا-باباسى) ايسه، اللّهدن ياردیم ايسته‌يه‌رك: "يازيقلر اولسون سڭا! ايمان ايت! ألبته اللّهڭ وعدى حقدر!" (ديدكلرى حالده، او) دييورديكه: "بو أسكيلرڭ ماصاللرندن باشقه بر شى دگلدر!"

١٨- ايشته بونلر، جن و انساندن، كنديلرندن اوڭجه كلوب كچمش طوپلیلقلر ايچنده اوزرلرينه (عذابه دائر) سوز، حق اولمش كيمسه‌لردر. كرچكدن اونلر خسرانه اوغرايانلردر.

١٩- هركس ايچون ياپدقلرينه كوره درجه‌لر واردر. تاكه (اللّٰه) اونلره، عمللرينڭ قارشيلغنى تام ويرسين! هم اونلره حقسزلق ايديلمز.

٢٠- و انكار ايدنلر آتشه عرض اولوناجغى كون (كنديلرينه شويله دينير): "دنيا حياتڭزده (بوتون) كوزل شيلريڭزى كيدرديڭز و اونلرله فائده‌لنديڭز. بوكون ايسه، ير يوزنده حقسز يره بويوكلك طاسلامقده اولمه‌ڭزدن و فاسقلق ايتمكده اولمه‌ڭزدن طولايى آشاغيلاييجى عذاب ايله جزالانديريلاجقسڭز!"

---

(١) "أوت، دنياده أڭ يوكسك حقيقت، پدر و والده‌لرڭ أولادلرينه قارشى اولان شفقتلريدر. و أڭ عالى (يوجه) حقوق دخى اونلرڭ او شفقتلرينه مقابل (قارشيلق) اونلره حرمت ايتمك اونلرڭ حقلريدر. چونكه اونلر، حياتلرينى كمال لذّتله (بويوك بر لذّتله) اولادلرينڭ حياتى ايچون فدا ايدييورلر، صرف ايدييورلر. اويله ايسه، انسانيتى سقوط ايتمه‌مش (انسانلقدن چيقمامش) و جاناوره انقلاب ايتمه‌مش (دونوشمه‌مش) هر بر ولدڭ (چوجوغڭ) فرض اولان بر وظيفه‌سى ده او محترم، صادق، فداكار دوستلره خالصانه (اخلاصله) حرمت و صميمانه خدمت و رضالرينى تحصيل (قزانمه) و قلبلرينى خشنود ايتمكدر. عموجه ايله خاله، پدر حكمنده‌درلر، تيزه ايله دايى، آننه حكمنده‌درلر.(...)

أى انسان! عقلڭى باشڭه آل! أگر سن ئولمزسه‌ڭ، اختيار اولاجقسڭ! اَلْجَزَٓاءُ مِنْ جِنْسِ الْعَمَلِ [جزا عملڭ جنسندندر] سرّيله، سن والدينڭه (آنا- باباڭه) حرمت ايتمزسه‌ڭ، سنڭ اولادڭ ده سڭا خدمت ايتميه‌جكدر. أگر آخرتڭى سورسه‌ڭ، ايشته سڭا مهم بر دفينه؛ اونلره خدمت ايت، رضالرينى تحصيل أيله. أگر دنيايى سورسه‌ڭ، ينه اونلرى ممنون ايتكه، اونلرڭ يوزندن حياتڭ راحتلق ايچنده و رزقڭ ده بركتلى كيتسين. يوقسه اونلرى استثقال ايتمك (وارلقلرندن راحتسز اولمق) و ئولوملرينى تمنّى ايتمك و اونلرڭ نازك و سريع التّأثّر (چابوق متأثر اولوب قيريلان) قلبلرينى رنجيده ايتمكله خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ [دنيايى ده، آخرتى ده غيب ايتمشدر] سرينه مظهر اولورسڭ." (لمعلر، ٢٦نجى لمعه، ٢٨٢-٢٨٤)

(٢) بو آيت، حضرت أبوبكر (رع)، حقّنده نازل اولمشدر. او، رسول اللّٰه (عصم) رسالتله وظيفه‌لنديريلمه سندن ايكى سنه صوڭره قرق ياشنده ايكن مسلمان اولمشدر. داها صوڭره آيتده كچن بو دعاسنڭ بركتيله آناسى، باباسى و اوغلى عبد الرحمان (رع) ايله اونڭ اوغلى اَبُو عَتِيقْ (رع) اولارق هيسى ده ايمان ايتمشلردر. حضرت أبو بكر (رع)، نره‌ده اسلاميتى قبول ايتديگى ايچون اشكنجه‌يه معروض قالان بر كوله كورديسه، اونى صاتون آلوب آزاد ايتمشدر. (جلالين شرحى، ج. ٧، ١٦٣)

٢١- (حبيبم، يا محمّد!) بر ده عادكْ قرداشنى (هودى) آكْ! هانى (او ده) احقافده (او نامنده‌كى بلده‌ده)(١) قومنى: "اللّٰهدن باشقه‌سنه عبادت ايتمه‌يكْ! شبهه‌سزكه بن، سزكْ اوزريگزه (دهشتى پك) بويوك بر كونكْ عذابندن قورقارم!" ديه قورقوتمشديكه كندندن اوكْجه و كندندن صوكْره ده قورقوتوجيلر كچمشدى.

٢٢- (اونلر:) "(سن) بزى الٰهلريمزدن چويرمك ايچونمى كلدكْ؟ أگر (ادّعاسنده) طوغرى كيمسه‌لردن ايسه‌كْ، هايدى بزى تهديد ايدوب طورديغكْ عذابى بزه كتير!" ديديلر.

٢٣- (هود) ديديكه: "(عذابكْ كله‌جگى وقته دائر) بيلكى، آنجق اللّٰهكْ قاتنده‌در. (بن) سزه، كنديسيله كوندريلديگم شيئى تبليغ ايدييورم؛ فقط بن سزى، جاهللك ايتمكده اولان بر طوپليلق اولارق كورويورم."

٢٤- نهايت اونى (او عذابى) واديلرينه طوغرى كلن بر بولوط حالنده كورنجه: "بو (اولسه اولسه) بزه ياغمور ياغديريجى بر بولوطدر!" ديديلر. (هود ديديكه:) "خير! او، كنديسنى عجله ايسته‌ديگكْز شيدر! ايچنده (پك) أَلملى بر عذاب بولونان بر روزكاردر!"

٢٥- "ربيسنكْ أمريله هر شيئى هلاك ايده‌جك!" ديركن او حاله كلديلركه، أولرندن باشقه بر شى كورونمز اولدى! ايشته، كناهكارلر طوپليلغنى بويله جزالانديررز!(٢)

٢٦- آند اولسونكه، سزه كنديسى حقّنده امكانلر ويرمديگمز خصوصلرده، اونلره امكان ويرمشدك؛ اونلره ده قولاقلر، كوزلر و قلبلر ويرمشدك. فقط نه قولاقلرى، نه كوزلرى، نه ده قلبلرى اونلره هيچ بر شيدن فائده ويرمدى. چونكه اللّٰهكْ آيتلرينى بيله بيله انكار ايدييورلردى ده (صوكْنده) كنديسيله آلاى ايتمكده اولدقلرى (عذاب) اونلرى قوشاتيويردى.

٢٧- آند اولسونكه، اطرافكْزده‌كى (بر چوق) شهرلرى (بويله عصيانلرى يوزندن) هلاك ايتمشزدر؛ بلكه (انكارلرندن) دونرلر ديه آيتلرى تكرار تكرار آچيقلامشزدر.

٢٨- (اللّٰهه) ياقينلق صاغلامق اوزره اللّٰهدن باشقه آلّٰه ايديندكلرى شيلر، او حالده كنديلرينه ياردیم ايتسه‌يدى يا! خير! (اونلر بالعكس) كنديلرندن غيب اولديلر. ايشته اونلركْ يالانى و اويديروب طوردقلرى شى، بودر!

---

(١) احقاف، اوزون و يوكسك قوم تپه‌لرى معناسنه كلير. حضرت هودكْ (ع م) پيغمبر اولارق كوندريلديگى عاد قومى، يمنده دكْزه ناظر بويله يوكسك و اوزون قوم تپه‌لرينكْ بولونديغى بر موقعده ياشايورلردى. (بيضاوى، ج. ٢، ٣٩٦)

(٢) "عدالت ايكى شقدر. برى مثبت، ديگرى منفيدر. مثبت ايسه، حق صاحبنه حقّنى ويرمكدر. شو قسم عدالت، بو دنياده بداهت درجه‌سنده (آپ آچيق بر شكلده) احاطه‌سى (قوشاتمه‌سى) واردر. چونكه؛ (...) هرشيئكْ استعداد (قابليت) لسانيله و احتياج فطرى (ياراتيليشلرينه عائد احتياج) لسانيله و اضطرار (چاره‌سزلك) لسانيله فاطر ذوالجلالدن (جلال صاحبى ياراتيجيدن) ايسته‌ديگى بوتون مطلوباتنى (ايسته‌ديگى شيلرى) و وجود و حياتنه لازم اولان بوتون حقوقنى (حقلرينى) مخصوص ميزانلرله (خصوصى اولچولرله)، معيّن (بليرلى) اولچولرله بالمشاهده (هركسكْ مشاهده و كورمسيله) ويرييور. ديمك عدالتكْ شو قسمى، وجود و حيات درجه‌سنده قطعى واردر.

ايكنجى قسم منفيدركه، حقسزلرى تربيه ايتمكدر. يعنى حقسزلركْ حقّنى، تعذيب و تجزيه (عذاب و جزا ويرمك) ايله ويرييور. شو شق ايسه چندان (كرچه) تماميله شو دنياده تظاهر ايتمييور (كورونمييور). فقط او حقيقتكْ وجودينى (وارلغنى) احساس ايده‌جك (حس ايتديره‌جك) بر صورتده حدسز اشارات و امارات (اشارتلر و اماره‌لر) واردر.

ازجمله (مثلا): قوم عاد و ثموددن طوت، تا شو زمانكْ متمرّد (حقّه قارشى عناد ايدن) قوملرينه قدر كلن سيللئ تأديب (أدبلنديرمه طوقادى) و تازيانهٔ تعذيب (عذاب قامچيسى)، غايت عالى بر عدالتكْ حكمران اولديغنى حدس قطعى (دليلدن قلبه چابوق كلن قطعى بر قناعت) ايله كوسترييور." (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ٣٧-٣٨)

٢٩- و بر زمان، جنلردن برطاقيمنى قرآنى ديڭلەمەلرى اوزره سڭا يوڭلتمشدك. نهايت اوڭا (اولاشارق) حاضر اولدقلرنده (بربرلرينه): "صوصڭ (ديڭلەيڭ)!" ديديلر. (او قرآن قرائتى) بيتيريلنجه ده (آرتق ايمان ايتمش كيمسەلر و اللّهڭ عذابى ايله) قورقوتوجيلر اولارق قوملرينه دونديلر.[١]

٣٠- ديديلركه: "أى قوممز! طوغريسى بز، موسيدن صوڭره ايندِيريلن، كندندن اوڭجه كيلرى تصديق ايدن، حقّه و طوس طوغرى بر يوله هدايت ايدن بر كتاب ديڭلەدك!"

٣١- "أى قوممز! اللّهڭ دعوتجيسنه اجابت ايدڭ و اوڭا ايمان ايدڭكه (الله) سزڭ ايچون كناهلريڭزدن (بر قسمنى) باغيشلاسين و سزى (پك) أَلملى بر عذابدن قورتارسين!"

٣٢- "آرتق كيم اللّهڭ دعوتجيسنه اجابت ايتمزسه، بو يوزدن ير يوزنده (اللّهى) عاجز بيراقيجى دگلدر و كنديسى ايچون، اوندن (اللّهدن) باشقه (عذابى دفع ايدەجك) دوستلر يوقدر. ايشته اونلر، آپ آچيق بر ضلالت ايچندەدرلر!"

٣٣- (اونلر) كورمديلرميكه، شبهەسز كوكلرى و يرى ياراتان و بونلرى ياراتمقله يورولمايان الله، ئولولرى ديريلتمەيه ده قادردر. أوت! شبهەسزكه او، هر شيئه حقّيله كوجى يتندر.[٢]

٣٤- آرتق انكار ايدنلر، آتشه عرض اولوناجقلرى كون (كنديلرينه): "(ناصل) بو كرچك دگلميمش؟" (دينيلير). (اونلر:) "أوت! ربّمزه يمين اولسون (كه كرچكمش)!" ديرلر. (ربلرى ده:) "اويله ايسه انكار ايتمكده اولديغڭزدن طولايى، طادڭ عذابى!" بويورور.

٣٥- (أى رسولم!) او حالده، اولوالعزم (ثبات صاحبى) پيغمبرلرڭ صبرايتديگى كبى، (سن ده) صبرايت![٣] و اونلر (او انكار ايدنلر) حقّنده عجله ايتمه! اونلر وعد اولونوب طوردقلرى عذابلرينى كورەجكلرى كون، صانكه (دنياده) سادەجه كوندوزڭ بر ساعتى قدر قالمش كبيدرلر. (بو) بر تبليغدر! هيچ فاسقلر طوپليلغندن باشقەسى هلاك ايديليرمى؟

(١) بونلر، يمندەكى نُصَيْبِينْ جنلرى اولوب، يدى ويا طوقوز كيشى ايديلر. بخارى و مسلمڭ روايتنه كوره بو جنلر، رسول اكرم (ع‌ص‌م)، طائف سفرينه چيقدقلرنده نخله واديسنده صباح نمازينى قيلديرركن اوقوديغى قرآنى ديڭلەمشلردى، (ابن كثير، ج. ٣، ٣٢٤)

"محدّثلر (حديث عالملرى) نقل صحيح (طوغرى خبر) ايله ابن مسعوددن بيان ايدييورلركه؛ ابن مسعود ديدى: 'بَطْنِ نَخْلْ دينيلن نام موقعده، نصيبين أجنيلرى اهتدا (اسلاميته كيرمك) ايچون رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامه كلدكلرى وقت، بر آغاچ او أجنيلرڭ كلدكلرينى خبر ويردى.' هم امام مجاهد، او حديثده ابن مسعوددن(رع) نقل ايدركه: 'او جنيلر بر دليل ايستەديلر. رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام بر آغاجه أمر ايتدى؛ يرندن چيقوب كلدى، صوڭره يينه يرينه كيتدى.' ايشته جن طائفەسنه بر تك معجزه كافى كلدى. عجبا بو معجزه كبى بيڭ معجزات ايشيتن بر انسان ايمانه كلمزسه، جنيلرڭ: يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا [بزم سفيه اولانمز (ابليس)، الله حقّنده صاچمه شيلر سويلەيور] تعبير ايتدكلرى شيطانلرندن داها شيطان اولمازمى؟" (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٣٦)

(٢) "مادام بهار فصلنده (موسمنده) زمينڭ (يريوزينڭ) طار صحيفەسنده خطاسز يوزبيڭ كتابى بربرى ايچنده يازان بر قلم قدرت (اللّهڭ قدرت قلمى) كوزيمز اوڭنده يورولمدن ايشلەيور. و او قلم صاحبى يوز بيڭ دفعه عهد و وعد ايتمشكه: 'بو طار يرده و قاريشيق و بربرى ايچنده يازيلان بهار كتابندن داها قولاى اولارق كنيش بر يرده كوزل و لايموت بر كتابى يازاجغم و سزه اوقوتديراجغم' دييه، بوتون فرمانلرده او كتابدن بحث ايدييور. ألبته و هرحالده او كتابڭ اصلى يازيلمش و حشر و نشر (ئولدكدن صوڭره ديريلمك) ايله حاشيەلرى ده يازيلاجق. و عمومڭ دفتر اعماللرى اونده قيد ايديلەجك." (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ٥٤-٥٥)

(٣) اولوالعزم پيغمبرلر حضرت نوح، حضرت ابراهيم، حضرت موسى، حضرت عيسى و حضرت محمّد مصطفيدر (ع‌ص‌م). آيريجه حضرت اسماعيل، حضرت يعقوب، حضرت يوسف و حضرت أيوب ده (ع‌م) اولو العزم پيغمبرلر آراسنده صاييلمقدەدر. بر باشقه كوروشه كوره ده بوتون پيغمبرلر عزم صاحبى، يعنى اولو العزمدرلر. (رازى، ج. ٢٨/١٤، ٣٦)

٤٧- محمّد(ع‌ص‌م) سوره‌سی

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ٣٨ آیتدر.)

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

١- انکار ایدنلر و الله یولندن منع ایدنلر یوقمی، (الله) اونلرك عمللرینی بوشه چیقارمشدر.

٢- ایمان ایدوب صالح عمللر ایشله‌ینلره و ربلری طرفندن حق اولارق محمّده ایندیریلنه ایمان ایدنلره کلنجه، (الله) اونلرك کناهلرینی کندیلرندن اورتمش و حاللرینی دوزلتمشدر.

٣- بونك سببی، شبهه‌سز انکار ایدنلرك باطله اویمه‌لری، حقیقتاً ایمان ایدنلرك ایسه ربلری طرفندن (کلن) حقّه تابع اولمه‌لریدر. ایشته بویله‌جه الله، انسانلره (کندی حاللرینی آچیقلایان) مثاللرینی کتیرر.

٤- آرتق (صواشده) انکار ایدنلرله قارشیلاش‌دیغڭزده، همن او بویونلرینی اورمق (کرکیر)! نهایت اونلره آغیر غیبلر ویردیگڭز زمان، آرتق باغی صیقی طوتك (اونلری أسیر آلك)؛ صوڭره ده یا لطف ایدرك (قارشیلقسز) ویا فدیه آلارق (اونلری صالك)! و حرب آغیرلقلرینی بیراقنجه‌یه قدر (کَوشه‌مدن، صواش تماماً صوڭه ایرنه دك بویله یاپك)! ایشته (یاپیلاجق ایش) بودر!

حالبوکه الله دیله‌سه‌یدی، ألبته اونلردن (همن) انتقام آلیردی؛ فقط سزی بربریڭزله امتحان ایتمك ایچون (سزه صواشی أمر ایتمشدر). الله یولنده ئولدیریلنلره کلنجه، آرتق (الله)، اونلرك عمللرینی اصلا بوشه چیقارمایاجقدر.[١]

٥- اونلری یاقینده هدایته (مرادلرینه) ایردیره‌جك و حاللرینی دوزلته‌جكدر (عمللرینی قبول ایده‌جكدر).

٦- و اونلری، او جنّته قویاجقدرکه، اونی کندیلرینه تعریف ایتمشدر.

٧- أی ایمان ایدنلر! أگر (سز) اللّهه (دیننه) یاردیم ایدرسه‌ڭز، (او ده) سزه یاردیم ایدر و آیاقلریڭزی ثابت قیلار.

٨- انکار ایدنلره کلنجه، آرتق اونلر ایچون، یوز اوستی ییقیلمق واردر! و (الله) اونلرك عمللرینی بوشه چیقارمشدر.

٩- بونك سببی شودر: شبهه‌سز اونلر، اللّهك ایندیردیگنی خوش کورمدیلر ده (او ده) اونلرك عمللرینی بوشه چیقاردی.

١٠- (اونلر) یر یوزنده هیچ طولاشمدیلرمیکه، کندیلرندن اوڭجه‌کیلرك عاقبتی ناصل اولمش، باقسینلر! الله اونلری هلاك ایتمشدر. بو کافرلر ایچون ده اونك (او عاقبتك) بڭزرلری واردر.

١١- بونك سببی شودر: شبهه‌سز الله، ایمان ایدنلرك یاردیمجیسیدر؛ طوغریسی کافرلره کلنجه، اونلر ایچون بر یاردیمجی یوقدر.

---

(١) "بر نفر، بر ساعت اشکنجه آلتنده شهید ایدیلسه اویله بر مرتبه‌یی بولورکه، اون سنه باشقه‌سی چالیشسه، آنجق او مرتبه‌یی بولور. أگر او نفر شهید اولدقدن صوڭره اوڭا صورولابیلسه: 'آز بر شی ایله، پك چوق شیلر قزاندم!' دییه‌جكدر." (مکتوبات، ١٥نجی مکتوب، ٤٥)

١٢- شبهه‌سزكه الله، ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلرى، آلتلرندن ايرماقلر آقان جنّتلره قوياجقدر. انكار ايدنلر ايسه، (دنياده برآز) فائده‌لنيرلر و حيوانلرك ييوب طورديغى كبى يرلر؛ و آتش، اونلر ايچون بر قالمه يريدر!

١٣- سنى (كندى ايچندن) چيقاران (هجرته زورلايان) مملكتڭدن (او مكّه مشركلرندن) قوّتجه داها چتين (انسانلرله طولى) نيجه شهرلر ده واردر! اونلرى هلاك ايتدك؛ اونلره ياردیم ايدن ده اولمدى.

١٤- ربّيسندن آپ آچيق بر دليل اوزرنده بولونان كيمسه، هيچ كوتوعملى كنديسنه سوسلى كوستريلن و (نفسلرينڭ) آرزولرينه اويان كيمسه كبيميدر؟

١٥- تقوا صاحبلرينه وعد ايديلن جنّتڭ مثالى شويله‌در: اوراده (زمانله هيچ بر وصفى) بوزولمايان صودن ايرماقلر، طادى دگيشمه‌ين سوتدن ايرماقلر، ايچنلره لذّت ويرن شرابدن ايرماقلر و صافى بالدن ايرماقلر واردر. اونلر ايچون اوراده ميوه‌لرڭ هر چشيدى و ربلرندن بر مغفرت واردر. (بو نعمتلر ايچنده بولونانلرڭ حالى،) او آتشده أبدى اولارق قالان و (پك) قاينار بر صو ايچيريلن كيمسه‌لر كبيميدركه (او صو) باغيرصاقلرينى پارچه پارچه ايتمشدر.

١٦- اونلردن سنى ديڭله‌ين كيمسه‌لر ده واردر. فقط سنڭ يانڭدن آيريلدقلرى زمان، كنديلرينه علم ويريلمش اولانلره (صحابه‌لره، آلايلى بر شكلده): "آز اوڭجه نه ديمشدى؟" ديرلر. ايشته اونلر اويله كيمسه‌لردركه، (عصيانلرنده‌كى بو اصرارلرى يوزندن) الله قلبلرينى مهرله‌مشدر. چونكه (اونلر نفسلرينڭ) آرزولرينه اويمشلردر.

١٧- هدايته ايرمش اولان كيمسه‌لره كلنجه، (الله ايمانلرينه مكافات اولارق) اونلره هدايتى آرتيرمش و كنديلرينه (كناهلردن) صاقينمه‌لرينى الهام ايتمشدر.

١٨- آرتق (اونلر)، قيامتڭ آنسزين كنديلرينه كلمه‌سندن باشقه بر شيمى بكله‌يورلر؟ حالبوكه اونڭ علامتلرى كرچكدن كلمشدر![1] فقط (قيامت) باشلرينه كلديگى زمان عبرت آلمه‌لرى كنديلرينه نه فائده ويرر؟

١٩- (أى حبيبم!) ايشته كرچكدن شونى بيلكه، اللّهدن باشقه اله يوقدر! هم كندى كناهڭ ايچون، هم ده مؤمن أركككلرله مؤمن قادينلر ايچون (اللّهدن) مغفرت ديله![2] الله، (دنياده) كزوب طولاشديغڭز يرى ده، (آخرتى ده) قالاجغڭز يرى ده بيلير.

---

(١) "ايمان و تكليف (أمر و ياساقلره اطاعتله وظيفه‌لى اولمق) اختيار (اراده‌يله ترجيح ايده‌بيلمه) دائره‌سنده بر امتحان، بر تجربه، بر مسابقه (ياريشمه) اولديغندن، پرده‌لى و درين و تدقيقه (آراشديرمه‌يه) و تجربه‌يه محتاج اولان نظرى (دوشونه‌رك كوروله‌بيلن) مسئله‌لرى، ألبته بديهى (آپ آچيق) اولماز. و هركس ايستر ايسته‌مز تصديق ايده‌جك درجه‌ده ضرورى (مجبور ايديجى) اولماز. تاكه أبو بكرلر (رع) اعلاى علیينه (أڭ يوكسك مرتبه‌لره) چيقسينلر. أبو جهللر أسفل سافلينه (آشاغيلرڭ أڭ آشاغيسنه) دوشسونلر. أگر اختيار قالمازسه تكليف اولاماز. بو سر و بو حكمت ايچوندركه، معجزه‌لر سيرك و نادر ويريلير.

هم دار تكليفده (امتحان دنياسنده) كوزله كورونه‌جك اولان علامت قيامت و اشراط ساعت (قيامت علامتلرى)، بر قسم متشابهات قرآنيه (قرآنڭ تشبيه و بڭزتمه‌لى آيتلرى) كبى قاپالى و تأويللى اولويور (ايضاحى كركييور). يالڭز، كونشڭ مغربدن (باتيدن) چيقمه‌سى، بداهت درجه‌سنده (آپ آچيق) اولوب هركسى تصديقه مجبور ايتديگندن، توبه قاپيسى قاپانير؛ او زمان داها توبه و ايمان مقبول اولماز. چونكه أبو بكرلر (رع)، أبو جهللر ايله تصديقده برابر اولورلر. حتى حضرت عيسى عليه السّلامڭ نزولى (اينمه‌سى) دخى و كنديسى عيسى عليه السّلام اولديغى، نور ايمانڭ (ايمان نورينڭ) دقّتيله بيلينير؛ هركس بيله‌مز." (شعاعلر، ٥نجى شعاع، ٧٢)

(٢) "(آيتده‌كى مغفرت) حقيقى كناهلردن دگل؛ چونكه عصمت (كناهلره قارشى قورونمش اولمق) وار، كناه يوق. بلكه مقام نبوّته (پيغمبرلك مقامنه) لايق بر معنا ايله مغفرتدر (باغيشلانمقدر)." (لمعه‌لر، ٧نجى لمعه، ٢٧)

٢٠- حالبوكه ايمان ايدنلر ايسه دييوركه: "كشكه (صواش حقّنده) بر سوره ايندريلسه‌يدى؟" فقط حكمى آچيق بر سوره ايندريلوب ده اونده صواشدن سوز ايديلديگى زمان، قلبلرنده بر خسته‌لق بولونانلرڭ، اوزرينه ئولوم بايغينلغى چوكمش كيمسه‌نڭ باقيشيله سڭا باقدقلرينى كورورسڭ. حالبوكه (قيدسز بر اطاعت) اونلره داها لايقدر!

٢١- (اونلره دوشن،) اطاعت ايتمك و (بويله زمانلرده تسليميتنى كوسترن) كوزل (سوز) سويله‌مكدر. اويله‌كه ايش جدّيلشديگى زمان، آرتق اللّهه صادق قالسه‌لردى، ألبته كنديلرى ايچون خيرلى اولوردى.

٢٢- (أى منافقلر!) ديمك ايش باشنه كچه‌جك اولورسه‌ڭز، ير يوزنده فساد چيقاراجق و اقربالق باغلرينى قوپاراجقسڭز، اويله‌مى؟

٢٣- ايشته اونلر او كيمسه‌لردركه، الله اونلره لعنت ايتمشدر. صوڭره (بو عصيانكار حاللرينه بناءً) اونلرى صاغيرلاشديرمش[1] و كوزلرينى كور ايتمشدر.

٢٤- (اونلر) قرآنى هيچ دوشونميورلرمى؟ يوقسه قلبلر(ينڭ)[2] اوستنده كليدلريمى وار؟

٢٥- شبهه‌سزكه كنديلرينه طوغرى يول بللى اولدقدن صوڭره، كريسين‌كرى دوننلر (او منافقلر) يوقمى، شيطان اونلره (كوتو عمللرينى) سوسله‌مش و اونلرى (اوزون) أمللره دوشورمشدر.

٢٦- بونڭ سببى؛ كرچكدن اونلرڭ، اللّهڭ ايندرديگنى خوش كورمه‌ين كيمسه‌لره (او يهوديلره): "بعض خصوصلرده سزه اطاعت ايده‌جگز!" ديمه‌لريدر. حالبوكه الله، اونلرڭ كيزله‌دكلرينى بيلييور.

٢٧- آرتق ملكلر اونلرڭ يوزلرينه و آرقه‌لرينه اورا اورا جانلرينى آليركن (حاللرى) ناصل اولاجق!

٢٨- بونڭ سببى شودر: شبهه‌سز اونلر، اللّهى غضبلانديران شيلره اويديلر و اونڭ راضى اولديغى شيلرى خوش كورمديلر. بونڭ اوزرينه (او ده) اونلرڭ عمللرينى بوشه چيقاردى.

٢٩- يوقسه قلبلرنده بر خسته‌لق (نفاق) بولونانلر، الله، كينلرينى اصلا اورته‌يه چيقارماياجقمى صانديلر؟

---

(١) "قولاقده‌كى زار، نور ايمان ايله ايشيقلانديغى زمان، كائناتدن كلن معنوى ندالرى (سسلرى) ايشيتير. لسان حال (حال ديلى) ايله ياپيلان ذكرلرى، تسبيحاتلرى فهم ايدر (آڭلار). حتى او نور ايمان سايه‌سنده، روزكارلرڭ ترنماتنى (خوش سسلرينى)، بولوطلرڭ نعره‌لرينى، دڭزلرڭ طالغه‌لرينڭ نغماتنى (نغمه‌لرينى) و هكذا (بونڭ كبى) ياغمورلردن، قوش وسائره كبى هر نوعدن ربّانى كلاملرى و علوى (يوجه) تسبيحاتى ايشيتير. (...) فقط او قولاق، كفر ايله طيقانديغى زمان، او لذيذ، معنوى يوكسك صَوتلردن (سسلردن) محروم قالير. و او لذّتلرى ايراث ايدن (بيراقان) آوازلر، ماتم سسلرينه انقلاب ايدر (دونر). قلبده، او علوى حزنلر يرينه، احبابڭ فقدانيله (غيب ايديلمسيله) أبدى يتيملكلر، مالكڭ عدميله (بر صاحبڭ اولمامسيله) نهايتسز وحشتلر (يالگزلقلر) و صوڭسز غربتلر حاصل اولور." (اشارات الاعجاز،٦٤)

(٢) "قلبدن مقصد؛ صَنَوْبَرى (چام قوزالاغنه بڭزر) بر أت پارچه‌سى دگلدر. آنجق بر لطيفۀ ربّانيه‌در (الٰهى حقيقتلرى ذوق ايدن بر دويغودر)كه، مظهر حسّياتى (حسلرينڭ كوروندیگى ير) وجدان؛ معكس افكارى (فكرلرڭ آيينه‌سى) دماغدر (بَيندر). بناءً عليه او لطيفۀ ربّانيه‌يى تضمّن ايدن (ايچنه آلان) او أت پارچه‌سنه قلب تعبيرندن شويله بر لطافت چيقييوركه: او لطيفۀ ربّانيه‌نڭ انسانڭ معنوياتنه ياپديغى خدمت، جسم صنوبرينڭ (مادى قلبڭ) جسده ياپديغى خدمت كبيدر. أوت ناصلكه بوتون اقطار بدنه (بدنڭ هر يرينه) مائل حياتى (حيات صويى اولان قانى) نشر ايدن او جسم صنوبرى بر ماكينۀ حياتدر و مادى حيات اونڭ ايشله‌مسيله قائمدر. سكته‌يه اوغراديغى زمان جسد ده سكوته اوغرار. كذالك او لطيفۀ ربّانيه، اعمال و احوال و معنوياتڭ هيئت مجموعه‌سنى حقيقى بر نور حيات ايله جانلانديرر، ايشيقلانديرر؛ او نور ايمانڭ سونمه‌سيله ماهيتى، ميّت غير متحرك (حركتسز بر ئولو) كبى بر هيكلدن عبارت قالير." (اشارات الاعجاز،٧١-٧٢)

٣٠- حالبوكه ديله‌سه‌يدك، اونلرى (او منافقلرى) ألبته سڭا كوستردك ده كنديلرينى محقق سيمالرندن طانيردك.[١] بينه ده اونلرى مطلقا قونوشمه(لرينڭ) اسلوبندن طانيرسڭ. الله ايسه، عمللريڭزى بيلير.

٣١- جلالم حقّى ايچون، ايچڭزدن جهاد ايدنلرى و صبر ايدنلرى بللى ايدنجه‌يه و خبرلريڭزى (سرلريڭزى) اورته‌يه چيقارنجه‌يه قدر، سزى امتحان ايده‌جگز![٢]

٣٢- شبهه‌سزكه انكار ايدوب الله يولندن منع ايدنلر و كنديلرينه هدايت بللى اولدقدن صوڭره پيغمبره قارشى كلنلر، ألبته اللّهه هيچ بر ضرر ويره‌مزلر. چونكه (الله)، اونلرڭ عمللرينى بوشه چيقاراجقدر.

٣٣- أى ايمان ايدنلر! اللّهه اطاعت ايدڭ! پيغمبره ده اطاعت ايدڭ![٣] (تاكه) عمللريڭزى بوشه چيقارمايڭ!

٣٤- شبهه‌سزكه انكار ايدوب الله يولندن منع ايدن، صوڭره ده كافر كيمسه‌لر اولارق ئولنلر يوقمى، ايشته الله اونلرى اصلا عفو ايتمه‌يه‌جكدر!

٣٥- او حالده كَوشه‌مه‌يڭ و سز داها أوستون اولديغڭز حالده، (او كافرلرى) صلحه دعوت ايتمه‌يڭ! چونكه الله، سزڭله برابردر؛ و عمللريڭز(ڭ ثوابنى) اصلا أكسيلتمه‌يه‌جكدر!

٣٦- دنيا حياتى آنجق بر اويون و بر أگلنجه‌در. أگر ايمان ايدوب (كناهلردن) صاقينيرسه‌ڭز، (الله) سزه مكافاتڭزى ويرر. هم سزدن (جهاد ايچون بوتون) ماللريڭزى ايسته‌مييور.

٣٧- أگر سزدن اونلرڭ هپسنى ايسته‌سه‌يدى ده سزى زورلاسه‌يدى، جمريلك ايدرديڭز و (پيغمبر و اصحابنڭ بو طلبلرى،) سزڭ كينلريڭزى اورته‌يه چيقارردى.

٣٨- ايشته سز او كيمسه‌لرسڭزكه، (سزه ويريلنلرڭ بر قسمنى) الله يولنده صرف ايتمه‌يه چاغيريلييورسڭز. فقط ايچڭزدن بعضيلرى جمريلك ايدييور. حالبوكه كيم جمريلك ايدرسه، او تقديرده آنجق كندى نفسنه قارشى جمريلك ايتمش اولور. چونكه الله زنكيندر، سز ايسه فقير كيمسه‌لرسڭز. أگر يوز چويررسه‌ڭز، (الله) يريڭزه سزدن باشقه بر قوم كتيرر ده صوڭره (اونلر) سزڭ كبى اولمازلر.

---

(١) "قرآنڭ، منافقلرڭ شخصلرينى تعين ايتمه‌يه‌رك (بليرله‌مه‌يه‌رك)، عموم بر صفتله، اونلره اشارت ايتمسى، رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامڭ سياستنه داها مناسبدر. زيرا منافقلرڭ شخصلرينڭ تعيينى ايله قباحتلرى يوزلرينه اورولسه ايدى، مؤمنلر، نفسڭ دسيسه‌سيله (حيله‌سيله) وسوسه‌يه دوشرلردى. حالبوكه، وسوسه خوفه (قورقويه)، خوف ريايه (كوستريشه)، ريا نفاقه منجر اولور (كوتورور). وكذا أگر قرآن اونلرى تعيين ايله تقبيح ايتسه (كوتوله‌سه ايدى؛ رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام متردّددر (قرارسزدر)؛ اتباعنه (كندينه تابع اولانلره) أمنيتى يوقدر دينيله‌جكدى. و كذا بعضاً كوتولك افشا ايديلمه‌سه (دويورولماسه) تدريجاً (ياواش ياواش) زائل اولمسى (كچمسى) احتمالى واردر. فقط تشهير ايديلديگى تقديرده، كوتولگى ياپان كيمسه‌نڭ حدّتنى تحريك ايدر. فنالغى داها فضله ياپمه‌سنه باعث (سبب) اولور." (اشارات الاعجاز، ٧٧)

(٢) وقتيله بر أشقيا رئيسى ايكن توبه ايدن و معنوياتده چوق انكشاف ايدن فُضَيْلْ بنْ عِيَاضْ حضرتلرى (رع)، بو آيت جليله‌يى اوقودقجه آغلار و ديرديكه: "اللّهم! بزى بويله امتحان بويورما! چونكه بزى، (سرلريمزى آچيغه چيقارمقله) امتحان ايدرسه‌ڭ، رسواى ايتمش و بزم پرده‌لريمزى ييرتمش اولورسڭ. نيجه قصورلريمز ميدانه چيقار." (بيلمن، ج. ٧، ٣٤٠٢)

(٣) "أوت جناب حقّه ايمان ايدن، ألبته اوڭا اطاعت ايده‌جك. و اطاعت يوللرى ايچنده أڭ مقبولى و أڭ مستقيمى (استقامتلى اولانى) و اڭ قيصه‌سى، بلا شبهه (شبهه‌سز) حبيب اللّهڭ (اللّهڭ أڭ سوكيلى قولى اولان حضرت پيغمبر عليه الصّلاة والسّلامڭ) كوسترديگى و تعقيب ايتديگى يولدر." (لمعه‌لر، ١١نجى لمعه، ٥٤)

٤٨- فتح سوره‌سی

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ٢٩ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

١- شبهه‌سزکه بز سڭا، آپ آچیق بر فتح آچدق (احسان ایتدك).

٢- تاکه الله، سنڭ کناهڭدن کچمش و کله‌جك اولانی، سنڭ ایچون باغیشلاسین؛[1] اوزریڭه اولان نعمتنی تماملاسین و سنی طوس طوغری بر یوله هدایت ایتسین!

٣- و الله، سڭا شانلی بر ظفرله یاردیم ایتسین!

٤- او، ایمانلرینه ایمان قاتسینلر دییه مؤمنلرڭ قلبلرینه سکینت (حضور و اطمئنان) ایندیرندر. هم کوکلرڭ و یرڭ اوردولری اللّٰهڭدر. والله، (هر شیئی حقّیله بیلن) علیم، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

٥- تاکه مؤمن ارککلرله مؤمن قادینلری، ایچنده أبدی اولارق قالیجیلر اولمق اوزره، آلتلرندن ایرماقلر آقان جنّتلره قویسون و اونلرڭ کوتولکلرینی کندیلرندن أورتسون! ایشته بو، الله قاتنده‌کی بویوك بر قورتولوشدر!

٦- بر ده الله حقّنده کوتو ظن ایله ظنده بولونان منافق أرککلرله منافق قادینلره و مشرك أرککلرله مشرك قادینلره عذاب ایتسین! او کوتو عاقبت کندی باشلرینه کلسین! چونکه الله اونلره غضب ایتمش، اونلری لعنتله‌مش و اونلر ایچون جهنّمی حاضرلامشدر. آرتق (او) نه کوتو بر دونوش یریدر!

٧- هم کوکلرڭ و یرڭ اوردولری، اللّٰهڭدر![2] چونکه الله، (قدرتی دائما أوستون کلن) عزیز، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

٨- شبهه‌سزکه بز سنی، بر شاهد، بر مژده‌له‌ییجی و (عین زمانده) بر قورقوتوجی اولارق کوندردك.

٩- تاکه اللّٰهه و رسولنه ایمان ایده‌سڭز؛ و اوڭا (دیننه و پیغمبرینه) یاردیم ایده‌سڭز، هم اونی (ربّڭزی) بویوك بیله‌سڭز! هم صباح و آقشام اونی تسبیح ایده‌سڭز!

---

(١) "(آیتده‌کی مغفرت) حقیقی کناهلردن دگل؛ چونکه عصمت (کناهلره قارشی قورونمش اولمق) وار، کناه یوق. بلکه مقام نبوّته (پیغمبرلك مقامنه) لایق بر معنا ایله مغفرتدر (باغیشلانمقدر)." (لمعلر، ٧نجی لمعه، ٢٧)

(٢) "أوت بو کائناته کنیش بر دقّت ایله باقان، کائناتی غایت حشمتلی و غایت فعالیتلی بر مملکت، بلکه اداره‌سی غایت حکمتلی و حاکمیتی غایت قوّتلی بر شهر حکمنده کورور، و هر شیئی و هر نوعی برر وظیفه ایله مسخّرانه (اطاعت ایدرك) مشغول بولور. وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ [هم کوکلرڭ و یرڭ اوردولری اللّٰهڭدر!] (مآلنده‌کی) آیتنڭ عسکرلك معناسنی احساس ایدن (خاطرلاتان) تمثیلنه کوره: ذرّات (ذرّه‌لر) اوردوسندن و نباتات (بیتکیلر) فرقه‌لرندن و حیوانات (حیوانلر) طابورلرندن، تا بیلدیزلر اوردوسنه قدر اولان جنود ربّانیه‌دن (اللّٰهڭ عسکرلرندن)، او کوچوجك مأمورلرده و بو پك بویوك عسکرلرده حاکمانه تکوینی أمرلرڭ (اللّٰهڭ یاراتیلیشه دائر حکمتلی أمرلرینڭ)، آمرانه حکملرڭ، شاهانه قانونلرڭ جریانلری، بداهتله (آپ آچیق) بر حاکمیت مطلقه‌نڭ (صوڭسز بر حاکمیتڭ) و بر آمریت کلّیه‌نڭ (عمومی بر آمرلگڭ) وجودینه (وارلغنه) دلالت ایدرلر." (شعاعلر، ٧نجی شعاع، ١٣٩-١٤٠)

١٠- شبهه‌سزکه سڭا بیعت ایدنلر، آنجق اللّٰهه بیعت ایتمکده‌درلر. اللّٰهڭ (قدرت) ألی[١] اونلرڭ (سڭا بیعت ایدن) أللرینڭ اوزرنده‌در. آرتق کیم (بیعتنی) بوزارسه، او تقدیرده آنجق کندی علیهنه بوزمش اولور. کیم ده اللّٰهه، حقّنده سوز ویردیگی شیئی یرینه کتیررسه، بونڭ اوزرینه (الله) اوڭا یاقینده (پك) بویوك بر مکافات ویره‌جکدر.[٢]

١١- بدویلردن کری بیراقیلانلر، سڭا: "بزی (بو سفره اشتراك ایتمکدن)ماللریمز و عائله‌لریمز آلیقویدی؛ بو یوزدن بزم ایچون (اللّٰهدن) مغفرت دیله!" دییه‌جکدر. (اونلر) دیللریله، قلبلرنده اولمایانی سویله‌یورلر. دیکه: "أگر (الله) سزه بر ضرر (طوقوندیرمق) ایستر ویا سزه بر فائده (ویرمك) دیلرسه، سزڭ ایچون اللّٰهدن (کله‌جك) بر شیئه (قارشی، اونی دفع ایده‌جك بر کوجه) کیم مالك اولابیلیر؟ خیر! الله، یاپمقده اولدقلریڭزدن حقّیله خبردار‌در."

١٢- "خیر! پیغمبرڭ ومؤمنلرڭ (مشرکلر طرفندن ئولدیریلوب) أبدیاً عائله‌لرینه دونمه‌یه‌جگنی صانمشدیڭز. بو، قلبلریڭزده سوسلی کوستریلدی و (اونلر حقّنده) کوتو ظن ایله ظنده بولوندیڭز و هلاکه مستحق اولمش بر طوپلیلق اولدیڭز!"

١٣- حالبوکه کیم اللّٰهه و رسولنه ایمان ایتمزسه، هیچ شبهه‌سزکه بز، او کافرلر ایچون آلولی بر آتش حاضرلامشزدر.

١٤- هم کوکلرڭ و یرڭ ملکی اللّٰهڭدر. (او،) دیله‌دیگنه (کندی لطفندن) مغفرت ایدر، دیله‌دیگنه ده (حق ایتدیگی اوزره) عذاب ایدر. و الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

١٥- او کری بیراقیلانلر، (سز خَیْبَرْده‌کی) غنیمت- لری آلمق ایچون کیتدیگڭز زمان: "بزی بیراقڭ ده پشڭزدن کله‌لم!" دییه‌جکدر. (اونلر) اللّٰهڭ کلامنی[٣] دگیشدیرمك ایسته‌یورلر. دیکه: "سز اصلا پشمزدن کلمه‌یه‌جکسڭز؛ الله، حقّڭزده داها اوڭجه بویله بویورمشدر!" بونڭ اوزرینه (اونلر): "خیر! (سز) بزی قیصقانییورسڭز!" دییه‌جکلردر. بالعکس (اونلر)، آنجق پك آز آڭلایورلر.

---

(١) "متشابهاتده (معناسی آچیق اولمایوب، ایضاحه محتاج بیانلرده)، معنای مجازینڭ (طولایلی اولان معنانڭ) معنای حقیقینڭ (کرچك معنانڭ) لفظیله، اسلوبیله کوستریلمه‌سنده‌کی حکمت، انسانلرڭ مألوف (آلیشدقلری) و معلوملری اولمایان معنالری و حقیقتلری ذهنلرینه یاقینلاشدیروب قبول ایتدیرمکدن عبارتدر. مثلا 'ید'ڭ (ألڭ) معنای مجازیسی انسانلره مأنوس (طانیدیق) اولمدیغندن، معنای حقیقینڭ شکلیله، لفظیله کوستریلمسی ضرورتی واردر." (اشارات الاعجاز، ١٣)

(٢) بو آیتده عمره نیتیله یوله چیقان مسلمانلره، قریش مشرکلرینڭ مساعده ایتمه‌مسی اوزرینه کلیشن حادثه‌لر چرچوه‌سنده؛ اون سنه‌لك مدّت ایچون یاپیلان حدیبیه آندلاشمه‌سی اثناسنده اصحاب کرامڭ (رع) رسول کبریا أفندیمزه (عصم) اولان بیعتلری موضوع بحث ایدیلمکده‌در.

شویله‌که؛ رسول‌الله (عصم) عمره یاپمق مقصدیله ١٤٠٠ قدر صحابه‌سیله برلکده مکّه‌یه یاقلاشدقلرنده بر صحابه‌یی ایلچی اولارق، زیارت مقصدینی بیان ایچون اوڭدن کوندردی. مشرکلرڭ او صحابه‌یی دیڭله‌مه‌ملری اوزرینه بو کز حضرت عثمان (رع) کوندریلدی. اونڭ ده مکّه‌ده آلیقونولمسیله دونوشی کجیکنجه، اصحاب آراسنده ئولدیریلدیگی خبری یاییلدی. بونڭ اوزرینه هیچ بر حرب حاضرلغی اولمایان صحابه‌لر، همن اورادە حضرت عثمانڭ (رع) انتقامنی آلمق اوزره ئولنجه‌یه قدر حرب ایده‌جکلرینه دائر یمین ایدرك حضرت پیغمبره (عصم) بیعت ایتدیلر. اویله‌که پیغمبریمز (عصم) بو بیعتده کندی مبارك أللری اوزرینه، دیگر ألنی قویارق، "بو ده عثمانڭ بیعتیدر!" بویوردیلر. بو قرارلی بیعتی دویان مشرکلر قورقارق، آڭلاشمه طلب ایتدیلر. بو آراده حضرت عثمان ده (رع) کری کلدی، حربه کرك قالمدی و مشهور حدیبیه آڭلاشمه‌سی امضالاندی. (ابن کثیر، ج. ٣، ٣٤٢)

(٣) آیتده کچن اللّٰهڭ کلامندن مراد، خیبر غنیمتلرینڭ ساده‌جه حدیبیه آندلاشمه‌سنده بولونانلره ویریله‌جگنه دائر اللّٰهڭ وعدیدر. (رازی، ج. ٢٨/١٤، ٩١)

١٦- او بدویلردن کری بیراقیلانلره دیکه: "(سز) یاقینده چوق شدّتلی صواش أهلی اولان بر قومه[١] چاغیریلاجقسڭز؛ یا اونلرله صواشیرسڭز، یا ده (اونلر) مسلمان اولورلر! آرتق اطاعت ایدرسه‌ڭز، الله سزه (پك) کوزل بر مکافات ویرر. أگر بوندن اوڭجه (حدیبیه‌دن سفره اشتراك ایتمه‌دن) دوندیگڭز کبی ینه دونرسه‌ڭز، سزی (پك) أللی بر عذاب ایله جزالاندیرر."

١٧- (صواشه کیتمه‌مکده) کوره بر کناه یوقدر؛ طوپاله بر کناه یوقدر؛ خسته‌یه بر کناه یوقدر. و کیم اللّهه و رسولنه اطاعت ایدرسه، (الله) اونی آلتلرندن ایرماقلر آقان جنّتلره قویار. کیم ده یوز چویررسه، اونی (پك) أللی بر عذاب ایله جزالاندیرر.

١٨- آند اولسونکه، (حدیبیه‌ده) او آغاجڭ آلتنده سڭا بیعت ایدرلرکن الله او مؤمنلردن راضی اولمشدر؛ اونلرڭ قلبلرنده اولانی صداقتی بیلوب، اوزرلرینه (قلبلره حضور ویرن بر) سکونت ایندیرمش و اونلری (مکّه‌نڭ فتحندن اوڭجه) یاقین بر فتح (حدیبیه آڭلاشمه‌سی و خیبرڭ فتحی) ایله مکافاتلاندیرمشدر.[٢]

١٩- و آلاجقلری بر چوق غنیمتلرله (ده اونلری مکافاتلاندیردی.) چونکه الله، (قدرتی دائما أوستون کلن) عزیز، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

٢٠- الله سزه داها بر چوق غنیمتلر وعد ایتمشدرکه اونلری آلاجقسڭز؛[٣] شیمدی بونلری سزه چابوقلاشدیرمش (همن ویرمش) و انسانلرڭ أللرینی سزدن چکمشدر. تاکه مؤمنلره بر علامت (و عبرت) اولسون و سزی طوس طوغری بر یوله هدایت ایتسین!

٢١- هنوز اوزرلرینه کوچ یتیره‌مدیگڭز (غنیمت- لردن) باشقه‌سی ده واردرکه، الله اونلری (علم و قدرتیله) کرچکدن قوشاتمشدر (اونلرڭ سزڭ اولاجغنی تقدیر ایتمش و بیلمشدر). چونکه الله هر شیئه حقّیله کوجی یتندر.

٢٢- حالبوکه او انکار ایدنلر (بیعتڭزدن صوڭره حدیبیه‌ده) سزڭله صواشسه‌لردی، ألبته آرقه‌لرینه دونه‌جکلر (و قاچاجقلر)دی؛ صوڭره ده نه بر دوست، نه ده بر یاردیمجی بولابیلیرلردی.

٢٣- اللّهڭ أوته‌دن بری سوره‌کلن قانونی بویله‌در؛ و (سن) اللّهڭ قانوننده اصلا بر دگیشمه بولامازسڭ!

(١) بوراده کچن شدّتلی حرب أهلی قومدن مراد، مسیلمه‌نڭ قومی اولان حنیفه اوغوللریدر. دیگر کوروشلره کوره ایسه بونلر، فرسلیلر ویا رومه‌لیلردر. (نسفی، ج. ٤، ٢٣٥)

(٢) بوراده‌کی بیعتدن مراد، مشهور رضوان بیعتیدر. حدیبیه سفرنده صحابه‌لر، ئولنجه‌یه قدر دوشمانله محاربه ایده‌جکلرینه دائر یمین ایدرك رسول اکرمه (ع‌ص‌م) بر سموره آغاجنڭ آلتنده بیعت ایتمشلردی. (جلالین شرحی، ج. ٧، ٢١٩)

(٣) "رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلامڭ، امور غیبیه‌دن (کله‌جکدن خبر ویرمك کبی کیزلی ایشلردن) خبر ویردیگی کبی طوغری وقوعه کلن (میدانه کلن) ایشلر بیگڵردر. (...) ایشته نقل صحیح قطعی (طوغریلغی کسین حدیث) ایله اصحابنه خبر ویرمشکه: 'سز عموم دوشمانلریگزه غلبه ایده‌جکسڭز (أوستون کله‌جکسڭز)؛ هم فتح مکّه، هم فتح خیبر، هم فتح شام، هم فتح عراق، هم فتح ایران، هم فتح بیت المقدسه موفّق اولاجقسڭز. هم او زمانڭ أڭ بویوك دولتلری اولان ایران و روم پادشاهلرینڭ خزینه‌لرینی بینڭزده (آراڭزده) تقسیم ایده‌جکسڭز!' خبر ویرمش. هم: 'تخمینم بویله' ویا 'ظن ایدرم' دیمه‌مش. بلکه کورور کبی قطعی اخبار ایتمش، خبر ویردیگی کبی چیقمش. حالبوکه خبر ویردیگی وقت، هجرته مجبور اولمش. صحابه‌لری آز، مدینه اطرافی و بوتون دنیا دوشماندی." (ذوالفقار، ١٩نجی مکتوب، ١٣-١٤)

٢٤- او، مكّه‌نڭ(صينيرلرينڭ)اورته‌سنده(حديبيه‌ده) اونلره قارشى سزه ظفر ويردكدن صوڭره، اونلرڭ أللريني سزدن، سزڭ أللريڭزى ده اونلردن چكندر، چونكه الله، نه ياپارسه‌ڭز حقّيله كورندر.

٢٥- اونلر اويله كيمسه‌لردركه، انكار ايتديلر و سزى مسجد حرامدن، بكلتيلن قربانلرى ده يرلرينه اولاشمقدن منع ايتديلر. حالبوكه (مكّه‌ده) كنديلريني (هنوز) طانيماديغڭز مؤمن أرككلرله مؤمنه قادينلرى بيلمه‌يه‌رك كنديلريني چيگنه‌يوب ده، اونلردن طولايى سزه بر مشقّت بر وبال (بر وجدان عذابى) طوقوناجق اولماسه‌يدى (كافرلرله صواشمه‌ڭزه أنكل اولمازدى). (اما بويله ياپدى) تاكه الله ديله‌ديگنى رحمتنه قويسون!

أگر (او مؤمنلر كافرلردن) آيريلمش اولسه‌لردى (ده سز اونلرى طانييابيلسه‌يديڭز)، ألبته اونلردن (مكّه‌ليلردن) انكار ايدنلرى (پك) أللى بر عذاب ايله جزالانديرردق.

٢٦- او زمان، انكار ايدنلر قلبلرينه تعصّبى، جاهليه تعصبنى يرلشديرمشلردى؛ الله ده رسولنڭ و مؤمنلرڭ اوزرينه (قلبلره حضور ويرن) سكونتنى اينديردى و اونلرى تقوا سوزينه (كلمۀ شهادته) باغلى قيلدى. ذاتاً (اونلر)، بوڭا چوق لايق، بوڭا أهل ايديلر. الله ايسه، هر شيئى حقّيله بيلندر.

٢٧- شاننه يمين اولسونكه الله، پيغمبرينه (كوس-ترديگى) او رؤيايى حق اولارق تصديق ايتمشدر. الله ديلرسه باشلريڭزى تراش ايتمش و قيصالتمش، أمنيت ايچنده كيمسه‌لر اولارق، قورقمادن مطلقا مسجد حرامه كيره‌جكسڭز! ايشته (الله) سزڭ بيلمديگڭز شيلرى بيلدى ده اوندن (مكّه‌نڭ فتحندن) اوڭجه (سزه)، ياقين بر فتح (حديبيه آڭلاشمه‌سنى و خيبرڭ فتحنى) ويردى.[1]

٢٨- او، اونى (اسلامى)، بوتون دينلره أوستون قيلسين دييه رسولنى هدايت و او حق اولان دين ايله كوندرندر. شاهد اولارق الله يتر![2]

---

(١) رسول اكرم (عصم)، حديبيه سفرينه چيقمدن اوڭجه رؤياسنده، مكّه‌يه اصحابى ايله برلكده باشلريني تراش ايدرك أمنيت ايچنده كيردكلريني كورمش و بونى اصحابنه خبر ويرمشدى. اصحاب كرام (رضى الله عنهم أجمعين)، حديبيه‌ده آليقونولوب ده كرى دوندكلرى زمان، بعض منافقلر شبهه‌يه دوشوب ديدى‌قودى چيقارمه‌يه باشلادقلرنده بو آيت كريمه نازل اولمشدر. حالبوكه رؤيا، اوندن صوڭره‌كى ييلده كرچكلشمشدر. (جلالين شرحى، ج. ٧، ٢٢٧)

" فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا [اوندن (مكّه‌نڭ فتحندن) اوڭجه (سزه)، ياقين بر فتح (حديبيه آڭلاشمه‌سنى و خيبرڭ فتحنى) ويردى] افاده ايدييوركه: صلح حديبيه (حديبيه باريشى)، چندان (كرچه) ظاهرى اسلام عليهنده كورولمش و قريشيلر بر درجه غالب كورونمش اولديغى حالده، معناً صلح حديبيه، معنوى بويوك بر فتح حكمنده اولاجق و سائر فتوحاته ده (فتحلره ده) آناختار اولاجق دييه اخبار ايدييور (خبر ويرييور). فى‌الحقيقه (كرچكدن)، صلح حديبيه ايله چندان مادى قيليچ، غلافنه (قيليفنه) موقّتاً قونولدى. فقط قرآن حكيمڭ بارقه آسا (شيمشك كبى پارلاق) ألماس قيليجى چيقدى، قلبلرى، عقللرى فتح ايتدى. مصالحه (باريش) مناسبتيله بربريله اختلاط ايتديلر (قاريشديلر). محاسن اسلاميت (اسلاميتڭ كوزللكلرى) و انوار قرآنيه (قرآنڭ نورلرى)، عناد و تعصّبات قوميّه (قوميّتجيلك) پرده‌لريني ييرتارق، حكمنى اجرا ايتدى (يرينه كتيردى). مثلا: بر داهيۀ حرب (صواش داهيسى) اولان خالد بن وليد (رع) و بر داهيۀ سياست اولان عمرُو ابْن العاص (رع) كبى، مغلوبيتى قبول ايتمه‌ين ذاتلر، صلح حديبيه ايله جلوه‌سنى (پاريلتيسنى) كوسترن سيف قرآنى (قرآنڭ حقيقت قيليجى) اونلرى مغلوب ايدوب، مدينۀ منوره‌يه كمال انقياد ايله (تام بر تسليميتله) كلوب اسلاميته كرندنادۀ تسليم اولدقدن (بويون بوكه‌رك اطاعت ايتدكدن) صوڭره، حضرت خالد (رع) بر 'سيف الله' (اللّهڭ قيليجى) شكلنه كيردى و فتوحات اسلاميه‌نڭ (اسلام فتحلرينڭ) بر قيليجى اولدى" (لمعه‌لر، ٧نجى لمعه، ٢٤)

(٢) باقيڭز؛ (صحيفه ١٩١، حاشيه ٢)

٢٩- محمّد اللّٰهڭ رسوليدر. و اونڭ برابرنده بولونانلر؛ كافرلره قارشى چوق شدّتلى، كندى آرالرنده غايت مرحمتليدرلر؛ اونلرى چوقجه ركوع ايدن كيمسه‌لر و چوقجه سجده ايدن كيمسه‌لر اولارق كورورسڭ؛ (اونلر) اللّٰهدن بر لطف و بر رضوان (ساده‌جه اونڭ رضاسنى) ايسترلر.(١)

سجده أثرندن اولان علامتلرى، يوزلرنده‌در. بو، اونلرڭ توراته‌كى وصفلريدر. انجيلده‌كى وصفلرى ايسه، بر أكين كبيدركه فيليزينى چيقارمش، صوڭره اونى قوّتلنديرمش، صوڭره قالينلاشمش ده كووده‌سى اوزرينه ديكيلمشدر؛ (بو حال) أكينجيلرڭ خوشنه كيدر؛ (اونلر حقّنده‌كى بو بڭزتمه) كافرلرى اونلرله أوفكه‌لنديرمك ايچوندر. اللّٰه، اونلردن ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلره بر مغفرت و (پك) بويوك بر مكافات وعد ايتمشدر.

٤٩- حجرات سوره‌سى

(مدينه دورنده نازل اولمشدر، ١٨ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهڭ اسميله

١- أى ايمان ايدنلر! اللّٰهڭ و رسولنڭ اوڭنه كچمه‌يڭ! و اللّٰهدن صاقينڭ! شبهه‌سزكه اللّٰه، (هرشيئى ايشيتن) سميع، (حقيله بيلن) عليمدر.

٢- أى ايمان ايدنلر! سسلريڭزى پيغمبرڭ سسنڭ اوستنه چيقارمايڭ! بربريڭزه باغيرمه‌ڭز كبى اوڭا سوزى اويله يوكسك سسله سويله‌مه‌يڭ! يوقسه سز فرقنده بيله اولمادن عمللريڭز بوشه كيدر!

٣- طوغريسى، اللّٰه رسولنڭ حضورنده (اوڭا اولان حرمتلرندن) سسلرينى قيصانلر وار يا، ايشته اونلر اويله كيمسه‌لردركه، اللّٰه اونلرڭ قلبلرينى تقوا ايچون امتحان ايتمشدر (ده اونلر بو آدابه رعايت ايتمكله اونده موفّق اولمشلردر). اونلر ايچون بر مغفرت و (پك) بويوك بر مكافات واردر.

٤- (أى حبيبم!) طوغريسى سڭا حجراتڭ (اوطه‌لرڭ) آرقه‌سندن (أويڭك طيشندن، أدبه مخالف اولارق) سسلنن كيمسه‌لر وار يا، اونلرڭ چوغى (بو آدابه) عقل ايرديرميورلر.

---

(١) "(شو آيت) معناى صريحيله (آچيق معناسيله)؛ طبقات صحابه‌نڭ استقبالده متّصف اولدقلرى (وصفلاندقلرى) آيرى آيرى ممتاز و خاص صفتلرينى افاده ايتمكله برابر، معناى اشاريسيله؛ أهل تحقيقجه وفات نبويدن صوڭره مقامنه كچه‌جك خلفاى راشدينه، خلافت ترتيبى ايله اشارت ايدوب، هر بريسنڭ أڭ مشهور مدار امتيازلرى (سچكين وصفلرى) اولان صفت خاصّه‌لرينى (خصوصى صفتلرينى) خبر ويرييور. وَالَّذِينَ مَعَهُ [و اونڭ برابرنده بولونانلر] ايله، معيت مخصوصه و صحبت خاصّه (خصوصى برابرلك و صحبت) ايله و أڭ اوّل وفات ايدرك يينه معيتنه كيرمكله مشهور و ممتاز اولان حضرت صديق رضى اللّٰه عنهى كوسترديگى كبى أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ [كافرلره قارشى چوق شدّتليلر] ايله، استقبالده كرهٔ ارضڭ دولتلرينى فتوحاتيله تيترته‌جك و عدالتيله ظالملره صاعقه (ييلديريم) كبى شدّت كوستره‌جك اولان حضرت عمر رضى اللّٰه عنهى كوسترر. و رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ [كندى آرالرنده غايت مرحمتليدرلر] ايله، استقبالده أڭ مهم بر فتنه‌نڭ وقوعى حاضرلانيركن كمال مرحمت و شفقتندن اسلاملر ايچنده قان دوكولمه‌مك ايچون روحنى فدا ايدوب، تسليم نفس (كنديني فدا) ايدرك قرآن اوقوركن مظلوماً شهيد ايديلمسنى ترجيح ايدن حضرت عثمان رضى اللّٰه عنهى ده خبر ويرديگى كبى، تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا [اونلرى چوقجه ركوع ايديجيلر و چوقجه سجده ايدن كيمسه‌لر اولارق كورورسڭ؛ اللّٰهدن لطف و رضوان (ساده‌جه اونڭ رضاسنى) ايسترلر] ايله سلطنت و خلافته كمال لياقتله و قهرمانلقله كيرديگى حالده و كمال زهدى و عبادتى و فقر و اقتصادى اختيار ايدن و ركوع و سجودده دوامى و كثرتى هركسجه مصدّق (طوغريلانمش) اولان حضرت على رضى اللّٰه عنهڭ استقبالده‌كى وضعيتنى و او فتنه‌لر ايچنده‌كى حربلريله مسئول اولماديغنى و نيتى و مطلوبى فضل الهى اولديغنى خبر ويرييور." (لمعلر، ٧نجى لمعه، ٢٥)

صحابه‌لرڭ فضيلتنه دائر باقيڭز؛ (سوزلر، ٢٧نجى سوز، ١٦١-١٦٨)

٥- حالبوكه كرچكدن اونلر، (سن أوگدن) كنديلرينه چيقنجه‌يه قدر صبر ايتسه‌لردى، (بو) كنديلرى ايچون ألبته خيرلى اولوردى. بونگله برابر الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

٦- أى ايمان ايدنلر! أگر فاسق (يالانجى، كناهكار) بر كيمسه سزه بر خبر كتيررسه، اوگجه (اونڭ طوغريلغنى) اييجه آراشديرگكه[1] بيلمه‌يه‌رك بر طوپلليغه صاتاشيرسڭز ده (بو حركتڭز طوغرى اولماديغندن) ياپديغڭزه پيشمان اولان كيمسه‌لر اولورسڭز.

٧- هم بيلڭكه، شبهه‌سز آراڭزده اللّهڭ رسولى واردر. أگر (او)، بر چوق ايشده سزه اوياجق اولسه‌يدى، كرچكدن صيقينتى‌يه دوشرديگز؛ فقط الله، سزه ايمانى سوديرمش و اونى قلبلريڭزده سوسله‌مشدر. كفرى، فسقى و عصيانى ايسه سزه (قلبلريڭزه) چركين كوسترمشدر. ايشته اونلر، كرچكدن طوغرى يولده اولانلردر!

٨- (بو،) اللّهدن بر لطف و بر نعمتدر. الله ايسه، (هر شيئى حقّيله بيلن) عليم، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

٩- أگر مؤمنلردن ايكى طائفه بربرلريله اوروشورلرسه، همن آرالرينى دوزلتڭ! آرتق اونلردن برى (آرالرنده حكم ويردكدن صوگره يينه ده) اوته‌كنه حقسزجه ظلم ايدرسه، او تقديرده اللّهڭ أمرينه دوننجه‌يه قدر، او صالديران (طرف) ايله صواشڭ! فقط دونرسه، او حالده آرالرينى عدالتله دوزلتڭ و عدالتلى اولڭ! شبهه‌سزكه الله، عدالتلى اولانلرى سور.

١٠- مؤمنلر آنجق قرداشدرلر؛[2] اويله ايسه او ايكى قرداشڭزڭ آراسنى دوزلتڭ و اللّهدن صاقينڭكه مرحمت اولوناسڭز!

١١- أى ايمان ايدنلر! بر طوپليلق، (باشقه) بر طوپليلقله آلاى ايتمه‌سين؛ اولوركه (اونلر)، كنديلرندن داها خيرلى اولابيليرلر! برطاقيم قادينلر ده (باشقه) قادينلرله (آلاى ايتمه‌سينلر)! بلكه (اونلر ده) كنديلرندن داها خيرليدرلر. كنديڭزى (بربريڭزى) ده عيبلامايڭ و بربريڭزى (كوتو) لقبلر ايله چاغيرمايڭ! ايماندن صوگره فاسقلق اسمى (كناهله آگيلمق)، نه كوتودر! آرتق كيم (بو كوتو عملندن واز كچه‌رك) توبه ايتمزسه، ايشته اونلر ظالملرڭ تا كنديلريدر!

---

(١) عالملريمز بو آيتڭ مفهوم مخالفندن (ضد معناسندن)، خبر واحدڭ يعنى عادل بر كيشى طرفندن ياپيلان روايتڭ قبول ايديلير بر دليل اولديغى نتيجه‌سنى چيقارمشلردر. (رازى، ج. ٢٨/١٤، ١٢١)

(٢) "أى أهل ايمان! ذلّت ايچنده أسارت آلتنه كيرمه‌مك ايسترسه‌گز، عقلڭزى باشڭزه آليڭز! اختلافڭزدن (آيريلغڭزدن) استفاده ايدن ظالملره قارشى: اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ اِخْوَةٌ [مؤمنلر آنجق قرداشدرلر] قلعۀ قدسيه‌سى ايچنه كيريڭز؛ تحصّن ايديڭز (قورونيڭز). يوقسه نه حياتڭزى محافظه و نه ده حقوقڭزى مدافعه ايده‌بيليرسڭز. معلومدركه؛ ايكى قهرمان بربريله بوغوشوركن، بر چوجوق ايكيسنى ده دوگه‌بيلير. بر ميزانده ايكى طاغ بربرينه قارشى موازنه‌ده (دنكه‌ده) بولونسه؛ بر كوچك طاش، موازنه‌لرينى بوزوب اونلرله اويناياييلير؛ بريني يوقارى، بريني آشاغى ايندير. ايشته أى أهل ايمان! احتراصلريڭزدن و خصومتكارانه (دوشمانجه) طرفكيرلكلريڭزدن قوّتڭز هيچه اينر، آز بر قوّتله أزيله‌بيليرسڭز. حيات اجتماعيه‌ڭزله علاقه‌گز وارسه: اَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ الْمَرْصُوصِ يَشُدُّ بَعْضُهُمْ بَعْضًا [مؤمنڭ مؤمنه قارشى نسبتى، قورشونله اورولمش ديوار كبيدر.] بربرلرينه دستك ويرر(لر) دستور عاليه‌يى (يوجه دستورى) دستور حيات ياپيڭز، سفالت دنيويه‌دن (دنياده رذيل اولمقدن) و شقاوت اخرويه‌دن (آخرت عذابلرندن) قورتوليڭز!" (مكتوبات، ٢٢نجى مكتوب، ٩٧)

آيريجه اسلام قرداشلگى حقّنده باقيڭز؛ (مكتوبات، ٢٢نجى مكتوب، ٩٠-٩٨)

١٢- أى ايمان ايدنلر! ظنّك چوغندن صاقينك! شبهه‌سزكه ظنّك بعضيسى كناهدر؛ (بربريڭزك قصوريني اينجه‌دن اينجه‌يه) آراشديرمايك؛ بعضيڭز، بعضيڭزى غيبت ايتمه‌سين! سزدن بر كيمسه، ئولمش قرداشنك أتنى ييمكدن خوشلانيرمى؟[1] ايشته بوندن تيكسينديڭز! او حالده اللّهدن صاقينك! شبهه يوقكه الله، (توبه‌لرى چوق قبول ايدن) توّاب، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

١٣- أى انسانلر شبهه‌سزكه بز، سزى بر أركك و بر ديشيدن (آدم ايله حوّادن) ياراتدق. بربريڭزى طانيمه‌ڭز ايچون ده سزى، ملّتلر و قبيله‌لر قيلدق.[2] طوغريسى الله قاتنده سزك أڭ أوستون اولانڭز، أڭ تقوالى اولانڭزدر. محقّقكه الله، (هر شيئى حقّيله بيلن) عليم، (هرشيدن خبردار اولان) خبيردر.

١٤- بدويلر(دن بر قسمى): "ايمان ايتدك!" ديديلر. ديكه: "(سز اصلنده كرچكدن) ايمان ايتمه‌ديڭز؛ فقط 'تسليم اولدق!' دييك؛ چونكه ايمان هنوز قلبلريڭزه كيرمه‌مشدر. أگر اللّهه و رسولنه اطاعت ايدرسه‌ڭز، (الله) عمللريڭزدن هيچ بر شى أكسيلتمز. شبهه‌سزكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر."

١٥- مؤمنلر آنجق او كيمسه‌لردركه، اللّهه و رسولنه ايمان ايدرلر، صوڭره شبهه‌يه دوشمزلر و الله يولنده ماللريله و جانلريله جهاد ايدرلر! ايشته اونلر، (ايمانلرنده) كرچكدن صادق اولانلردر!

١٦- ديكه: "(سز) دينڭزى (ديندار اولوب، اونده صادق اولديغڭزى) اللّهه مى اوگرتييورسڭز؟ حالبوكه الله، كوكلرده اولانلرى و يرده بولونانلرى بيلير. چونكه الله، هر شيئى حقّيله بيلندر."

١٧- (اونلر) اسلامه كيرمه‌لريني سنك باشڭه قاقييورلر. ديكه: "اسلامه كيرمه‌ڭزله بنى منّت آلتنده بيراقمايك! أگر (ادّعاڭزده) طوغرى كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، بالعكس سزى ايمانه ايرديرديگى ايچون الله سزى منّت آلتنده بيراقير."

١٨- محقّقكه الله، كوكلرك و يرك كيزليلكلريني بيلير. چونكه الله، نه ياپارسه‌ڭز حقّيله كورندر.

---

(١) "غيبت (ديدى قودى)، أهل عداوت و حسد و عنادك (كيندار، قيصقانچ و عنادجيلرك) أڭ چوق استعمال ايتدكلرى (قوللاندقلرى) آلچاق بر سلاحدر. عزّت نفس صاحبى، بو پيس سلاحه تنزّل ايدوب استعمال ايتمز. (...) غيبت اودركه: غيبت ايديلن آدم حاضر اولسه ايدى و ايشيتسه ايدى، كراهت ايدوب (خوشلانمايوب) طاريلاجقدى. أگر طوغرى ديسه؛ ذاتاً غيبتدر. أگر يالان ديسه؛ هم غيبت، هم افترادر. ايكى قاتلى چركين بر كناهدر.

غيبت، مخصوص (خصوصى) بر قاچ ماده‌ده جائز اولابيلير: بريسى: شكوا (شكايت) صورتنده بر وظيفه‌دار آدمه دير، تا يارديم ايدوب او منكرى (چركين شيئى)، او قباحتى اوندن ازاله ايتسين و حقّنى اوندن آلسين. بريسى ده: بر آدم اونڭله تشريك مساعى ايتمك (برابر چاليشمق) ايستر. سنك ايله مشورت ايدر (دانيشير). سن ده صرف مصلحت ايچون (فائده‌لى اولمق) ايچون غرضسز اولارق (دوشمانلق طاشيمادن)، مشورتك حقّنى أدا ايتمك ايچون ديسه‌ك: 'اونك ايله تشريك مساعى ايتمه. چونكه ضرر كوره‌جكسك.' بريسى ده: مقصدى، تحقير و تشهير (اعلان) دگل؛ بلكه مقصدى، تعريف و طانيتديرمق ايچون ديسه: 'او طوپال و سرسرى آدم فلان يره كيتدى.' بريسى ده: او غيبت ايديلن آدم فاسق متجاهردر. يعنى فنالقدن صيقيلمييور، بلكه ايشله‌ديگى سيّئآتله (كناهلرله) افتخار ايدييور، ظلمى ايله تلذذ ايدييور، صيقيلمايارق آشكاره بر صورتده ايشله‌يور. ايشته بو مخصوص ماده‌لرده غرضسز و صرف حق و مصلحت ايچون غيبت جائز اولابيلير. يوقسه غيبت، ناصل آتش اودونى ير بيتيرر؛ غيبت دخى اعمال صالحه‌يى (صالح عمللرى) ير بيتيرر." (مكتوبات، ٢٢نجى مكتوب، ١٠٢-١٠٣)

(٢) مليّتجيلك حقّنده باقيڭز؛ (مكتوبات، ٢٦نجى مكتوب، ١٢٠-١٢٦)

٥٠ - قٓ سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٤٥ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

١- قاف.[1] شرفلی قرآنه یمین اولسونكه (مكّه كافرلری محمّده ایمان ایتمدیلر)!

٢- بالعكس كندیلرینه ایچلرندن بر قورقوتوجی كلمه‌سنه حیرت ایتدیلر ده او كافرلر دیدیكه: "بو، شاشیلاجق بر شیدر!"

٣- "(بز) ئولدیگمز و بر طوپراق حالنه كلدیگمز زمانمی (دیریلتیله‌جگز)؟ بو، (عقلدن) اوزاق بر دونوشدر!"

٤- كرچكدن (بز، اونلر ئولدكدن صوڭره) یرڭ كندی جسدلرندن نه‌لری أكسیلتدیگنی بیلمشزدر. و قاتمزده (هر شیئی) قید ایدن بر كتاب (لوح محفوظ) واردر.

٥- خیر! كندیلرینه كلدیگنده او حقّی یالانلادیلر؛ شیمدی اونلر، قارمه قاریشیق بر ایش ایچنده‌درلر.

٦- اوستلرنده‌كی كوگه هیچ باقمادیلرمیكه، اونی ناصل بنا ایتمشز و اونی سوسله‌مشز! هم اونڭ هیچ بر چاتلاغی یوقدر![2]

٧- و یره (ده باقمادیلرمیكه)، اونی ناصل یایدق؛ اورایه ثابت طاغلر یرلشدیردك و اوراده هر جنس (هر چفت) كوزل بیتكیدن بیتیردك.

٨- (بوتون بونلر، ربّنه) یوڭلن هر قوله بصیرتنی آچمق و (اوڭا) عبرت ویرمك ایچوندر.

٩- ١٠- ١١- هم كوكدن بركتلی بر صو ایندیردك ده، قوللره رزق اولمق اوزره، اونڭله باغچه‌لر، بیچیله‌جك أكینلر و طومورجقلر (صالقیملری) اوست اوسته دیزیلمش یوكسك خرما آغاچلری یتیشدیردك. هم اونڭله ئولو بر یری دیریلتدك. ایشته (قبرلردن) چیقیش بویله‌در!

١٢- اونلردن اوڭجه نوح قومی، رَسّ خلقی و ثمود (قومی) ده یالانلامشدی.

١٣- عاد (قومی)، فرعون و لوطڭ قرداشلری (اولان قوملر) ده (یالانلادیلر).

١٤- أیكه خلقی و تُبَّعْ قومی ده! بوتون بونلر پیغمبرلرینی یالانلادی ده، تهدیدم (عذابمڭ اوزرلرینه اینمسی) حق اولدی!

١٥- یكی (بز) ایلك یاراتمه ایله عاجزمی قالدق (كه سزی تكرار یاراتامایالم)؟ خیر! اونلر یڭی بر یاراتمه‌دن شبهه ایچنده‌درلر.[3]

---

(١) باقیڭز؛ (بقره سوره‌سی، صحیفه ١، حاشیه ١)

(٢) "آیت كریمه، نظر دقّتی سمانڭ زینتلی (سوسلی) و كوزل یوزینه چویرییور. تا دقّت نظر ایله (دقتله باقارق)، سمانڭ یوزنده فوق العاده سكونت ایچنده بر سكوتی (سسسزلگی) كوروب، بر قدیر مطلقڭ (صوڭسز قدرت صاحبی اولان اللّٰهڭ) أمر و تسخیریله (اطاعت ایتدیرمسیله) او وضعیتی آلدیغنی آڭلاسین! یوقسه أگر باشی بوش اولسه ایدیلر، بربری ایچنده او دهشتلی حدسز اجرام (كوك جسملری)، او غایت بیوك كره‌لر و غایت سرعتلی حركتلریله اویله بر ولوله‌یی چیقارمق لازم ایدیكه، كائناتڭ قولاغنی صاغیر ایده‌جكدی. (...) ایشته سكونت ایچنده‌كی سكوت اجرامدن صانع ذوالجلالڭ و قدیر ذوالكمالڭ درجۀ قدرت و تسخیرینی و نجومڭ (یلدیزلرڭ) اوڭا درجۀ انقیاد و اطاعتنی آڭلا!" (سوزلر، ٣٢نجی سوز، ٢٧٠)

(٣) "ای حشر و نشری (ئولدكدن صوڭره دیریلمه‌یی) انكار ایدن انسان! عمرڭده قاچ دفعه جسمڭی تبدیل ایدییورسڭ (دگیشدیرییورسڭ)، بیلییورمیسڭ؟ صباح و آقشام البسه‌ڭی دگیشدیردیگڭ كبی هر یدی سنه‌ده بر دفعه تمامیله جسمڭی تبدیل و تجدید ایدییورسڭ (یڭیله‌یورسڭ)، خبرڭ وارمی؟ (...) بونی هیچ دوشونه‌مییورسڭ. اگر دوشونه‌بیلسه‌ڭ، هر وقت عالمده بیڭلرله نمونه‌لری وقوعه كلن حشر و نشرلری انكار ایده‌مزسڭ!" (مثنوئ نوریه، حبّه، ١٠٦)

١٦- جلالم حقّى ايچون، انسانى (بز) ياراتدق و نفسنك اوڭا نه وسوسه ويرديگنى بيليرز! چونكه بز، اوڭا شاه طمارندن داها ياقينز![1]

١٧- او ايكى قيد ايديجى (ملك هر ياپديغڭزى) قيد ايدركن، (اونلر) صاغدن و صولدن (هر ايكى طرفڭزده) اوتورمقده اولان ملكلردر.

١٨- (انسان) هيچ بر سوز سويله‌مزكه، مطلقا ياننده حاضر بر كوزتله‌ييجى (ملك) بولونماسين!

١٩- و ئولوم سرخوشلغى حق اولارق كلمشدر. (او وقت اوڭا:) "(أى انسان!) ايشته بو، كنديسندن قاچوب طورديغڭ شيدر!" (دينيلير.)

٢٠- صوره ده أوفورولمشدر. ايشته بو، تهديد كونيدر!

٢١- و هركس، برابرنده بر سوق ايديجى، بر ده شاهدلك ايديجى (ايكى ملك) اولديغى حالده كلمشدر.

٢٢- (اوڭا شويله دينيلير:) "آند اولسونكه، (سن) بوندن غفلتده ايدڭ؛ شيمدى سندن پرده‌ڭى (قالديروب) آچدق؛ بو كون آرتق كوزڭ كسكيندر!"

٢٣- (برابرنده) اوڭا آرقداش اولان (ملك) ده: "ايشته يانمده بولونان (عمل دفترى) حاضردر!" دير.

٢٤- (الله، او ايكى ملكه شويله أمر ايدر:) "آتڭ جهنّمه! هر بر كافرى، عنادجى‌يى!"

٢٥- "خيره مانع اولانى، ظالمى، شبهه‌جى‌يى!"

٢٦- "اوكه، الله ايله برابر باشقه بر آلَه ايدينمشدر؛ بو يوزدن اونى شدّتلى عذابڭ ايچنه آتڭ!"

٢٧- اونڭ آرقداشى (اولان شيطان): "ربّمز! اونى بن آزديرمادم؛ فقط (او، حقدن) اوزاق بر ضلالت ايچنده ايدى!" دير.

٢٨- (الله) بويورووركه: "حضورمده چكيش-مه‌يڭ! چونكه سزه محقّق (عذاب ايده‌جگمه دائر) اوڭجه‌دن تهديدده بولونمشدم!"

٢٩- "بنم قاتمده سوز دگيشديريلمز. و بن قوللريمه اصلا ظلم ايديجى دگلم!"

٣٠- او كون جهنّمه: "طولدڭمى؟" ديرز؛ (او ده:) "داها وارمى؟" دير!

٣١- جنّت ايسه تقوا صاحبلرينه ياقلاشديريلمشدر، اوزاق دگلدر!

٣٢- ٣٣- (اونلره شويله دينيلير:) "(ايشته،) وعد ايديلمكده اولديغڭز (جنّت) بودر! (اللّهه) چوقجه يوڭلن (توبه ايدن)، (اونڭ أمر و ياساقلرينى) كوزتن، كورمه‌ديگى حالده رحماندن قورقان و (اللّهه) يوڭلمش بر قلب ايله كلن هركس ايچوندر!"

٣٤- "اورايه سلامتله كيرڭ! بو، أبديلك كونيدر!"

٣٥- اوراده كنديلرى ايچون نه ايسترلرسه واردر؛ قاتمزده داها فضله‌سى ده واردر!

---

(١) "جناب حق، هر شيئه هر شيدن داها ياقيندر. فقط هر شى، اوندن نهايتسز اوزاقدر. ناصلكه كونشڭ شعورى و قونوشمه‌سى اولسه، سنڭ ألڭده‌كى آيينه واسطه‌سى ايله سنڭله قونوشابيلير. ايسته‌ديگى كبى سنده تصرّف ايدر. بلكه آيينه مثال (آيينه كبى) سنڭ كوز ببگڭدن سڭا داها ياقين اولديغى حالده، سن درت بيڭ سنه قدر اوندن اوزاقسڭ، هيچ بر جهتده اوڭا ياناشامازسڭ. أگر ترقّى ايتسه‌ڭ (يوكسلسه‌ڭ)، قمر (آى) مقامنه كلوب، طوغريدن طوغرى‌يه بر مقابله (قارشيسنده طورمه) نقطه‌سنه چيقسه‌ڭ، اوڭا يالڭز بر نوع آيينه‌دارلق ايده‌بيليرسڭ.

اويله ده، شمس أزل و أبد (أزل و أبد كونشى) اولان ذات ذوالجلال (جلال صاحبى ذات) هر شيئه هر شيدن داها ياقين اولديغى حالده؛ هر شى اوندن نهايتسز اوزاقدر." (سوزلر، ٣١نجى سوز، ٢٤٥-٢٤٦)

٣٦- (بز) اونلردن (مكّه‌ليلردن) اوڭجه، نيجه نسللرى هلاك ايتدككه، اونلر كنديلرندن قوّتجه داها شدّتلى ايديلر؛ بو يوزدن، ديار ديار طولاشديلر. (هيچ ئولومدن) قورتولوش وارمى؟

٣٧- شبهه‌سزكه بونده، قلبى اولان ويا (فكراً) حاضر بولونوب قولاق ويرن كيمسه‌لر ايچون كرچكدن بر عبرت واردر.

٣٨- آند اولسونكه، كوكلرى و يرى و ايكيسى آراسنده بولونانلرى آلتى كونده ياراتدق. بزه هيچ بر يورغونلق ده طوقونمدى.[1]

٣٩- (حبيبم، يا محمّد!) او حالده (اونلرڭ) سويله‌دكلرينه صبر ايت! هم كونشڭ طوغمه‌سندن اوڭجه و باتمه‌سندن اوڭجه ربّڭه حمد ايله (اوڭا) تسبيح ايت (صباح، اوگله و ايكيندى نمازلرينى قيل)!

٤٠- كيجه‌نڭ بر قسمنده و سجده‌لرڭ آرقه‌لرنده ده اونى تسبيح ايت (آقشام و ياتسى نمازلرينى و صباح نمازينڭ سنّتنى قيل و آردنده‌كى تسبيحاتى ياپ)![2]

٤١- و ندا ايدن اسرافيلڭ، ياقين بر يردن سسلنه‌جگى كونه قولاق وير!

٤٢- او كون (بوتون خلق) او (قورقونچ) سسى (اسرافيلڭ صوره ايكنجى اۉفله‌ييشنى) كرچك اولارق ايشيته‌جكلردر! ايشته بو، (قبرلردن) چيقيش كونيدر!

٤٣- شبهه‌سزكه آنجق بز حيات ويررز و ئولديررز؛ دونوش ده آنجق بزه‌در.

٤٤- او كون ير، اونلردن ياريليرِ؛ سرعتلى كيمسه‌لر اولارق (قبرلرندن چيقارلر)! ايشته بو حشردر؛ بزه كوره پك قولايدر!

٤٥- بز اونلرڭ سويله‌مكده اولدقلرينى اڭ ايى بيلرز؛ سن ايسه اونلرڭ اوزرنده بر زورلاييجى دگلسڭ؛ او حالده، تهديدمدن قورقانلره قرآن ايله نصيحت ايت!

٥١- ذاريات سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٦٠ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهڭ اسميله

١- يمين اولسون ذارياته (او توزوتوب صاووران روزكارلره)!

٢- صوڭره او آغيرلق يوكلنن بلوطلره!

٣- ٤- صوڭره او قولايلقله آقوب كيدن كميلره! صوڭره او (بوتون) ايشلرى تقسيم ايدن ملكلره!

٥- شبهه‌سزكه وعد ايديله كلديگڭز شى (ئولدكدن صوڭره ديريلمه‌ڭز)، كرچكدن طوغريدر.

٦- محقّقكه دين (عمللره مكافات و جزا كونى) اَلبته واقع اولاجقدر.

---

(١) "قدرت الٰهيه‌يه نسبتاً اڭ بويوك شى، اڭ كوچك شى قدر قولايدر. (...) جنّتى خلق ايتمك (ياراتمق)، بر بهار قدر قولايدر. بر بهارى ايجاد ايتمك، بر چيچك قدر راحتدر.(...) قدرت الٰهيه‌يه نسبتاً هر شى مساوى (اۉشيت) اولديغنه دليل قاطع و برهان ساطع (كسين و پارلاق دليل) شودركه، حيوانات و نباتاتڭ ايجادنده، كوزيمزله كوروييورز: حدسز بر سخاوت (جومردلك) و كثرت (چوقلق) ايچنده، نهايت درجه‌ده بر اتّقان (صاغلاملاشديرمق)، بر حسن صنعت (كوزل صنعت) بولونويور. هم نهايت درجه‌ده قاريشيقلق و اختلاط ايچنده، نهايت درجه‌ده بر امتياز و تفريق (آييرت ايتمه) كورونويور. هم نهايت درجه‌ده مبذوليت (بوللق) و وسعت (كنيشلك) ايچنده، نهايت درجه‌ده صنعتجه قيمتدارلق و خلقتجه (ياراتيليش جهتيله) كوزللك بولونويور. هم نهايت درجه‌ده صنعتكارانه بر صورتده، چوق جهازاته و چوق زمانه محتاج اولمقله برابر، غايت درجه‌ده سهولتله (قولايجه) و سرعتله ايجاد ايديلييور." (مكتوبات، ٢٠ نجى مكتوب، ٧٧)

(٢) قرآنڭ معناسنده چوق مرتبه‌لر بولونديغى حقّنده باقيگز؛ (صحيفه ٥٢٤، حاشيه ٢)

آيريجه كيجه نمازلرينڭ اهمّيتى حقّنده باقيگز؛ (صحيفه ٥٧٣، حاشيه ١)

٧-٨- (چشيدلى) يوللره صاحب اولان كوگه يمين اولسونكه، طوغريسى سز (پيغمبر و قرآن حقّنده) كرچكدن چشيدلى سوزلر (ادّعالر) ايچندهسڭز.
٩- اوندن (قرآندن) چوريلن، چوريلير.
١٠- قهر اولسون او يالانجيلر!
١١- او كيمسهلركه، اونلر جهالت ايچنده بولونان غافللردر.
١٢- "دين (حساب) كونى نه زمان؟" دييه صورويورلر.
١٣- او كون اونلر، آتش اوزرنده عذاب ايديله جكلردر.
١٤- (زبانيلر اونلره:) "طادڭ عذابڭزى! كنديسنى عجله ايستهمكده اولديغڭز شى، (ايشته) بودر!" (ديرلر.)
١٥- ١٦- شبههسزكه تقوا صاحبلرى، ربلرينڭ كنديلرينه ويرديگنى آلمش كيمسهلر اولارق، جنّتلرده و پيڭار باشلرندهدرلر. چونكه اونلر، بوندن اوڭجه اييلك ايدن كيمسهلردى.
١٧- ١٨- كيجهنڭ آز بر قسمنده اويورلردى. سحرلرده ده اونلر استغفار ايدرلر (مغفرت ديلرلر)دى.
١٩- اونلرڭ ماللرنده، ديلنن و (عفتندن طولايى ديلنمهين) يوقسول ايچون بر حق واردر (ويررلر)!
٢٠- ٢١- قطعى اولارق ايمان ايدهجكلر ايچون يرده و كندى نفسلريڭزده (اللّهڭ قدرتنه و برلگنه) دليللر واردر.[1] هيچ كورمزميسڭز؟
٢٢- كوكده ده، رزقڭز و وعد ايديلمكده اولديغڭز (جنّتلر) واردر.[2]
٢٣- ايشته كوگڭ و يرڭ ربّنه آند اولسونكه، شبههسز او، كرچكدن سزڭ قونوشمقده اولمهڭز كبى كرچكدر.
٢٤- (أى حبيبم!) ابراهيمڭ شرفلى قيلينمش مسافرلرينڭ (او ملكلرڭ) خبرى سڭا كلديمى؟
٢٥- (اونلر ابراهيمڭ) يياننه كيردكلرنده: "سلام (سنڭ اوزريڭه اولسون!)" ديمشلردى. (او ده:) "سلام (سزڭ ازريڭزه ده اولسون!) (سز بورالرده) طانينمامش بر طوپلولق(سڭز)." ديدى.
٢٦- همن سزديرمدن عائلهسنڭ ياننه كيتدى، چوق كچمهدن (قيزارتيلمش) سميز بر بوزاغى (أتى) كتيردى.
٢٧- صوڭره اونى كنديلرينه ياقلاشديردى: "ييمزميسڭز؟" ديدى.
٢٨- (ييمهدكلرينى كورنجه،) اونلردن طولايى ايچنه بر قورقو دوشدى. (اونلر:) "قورقما!" ديديلر. و اونى چوق عالم بر اوغول (اولاجق اسحق) ايله مژدهلهديلر!
٢٩- بونڭ اوزرينه زوجهسى (ساره حيرتله) چيغلق آتارق كلدى ده ألنى يوزينه اوردى و: "(بن) قيصير بر قوجه قارىيم؛ (بنم ناصل چوجغم اولور؟)" ديدى.
٣٠- (اونلر:) "بو بويلهدر؛ (بونى) ربّڭ بويوردى. شبهه يوقكه، حكيم (هر ايشى حكمتلى اولان)، عليم (هر شيئى حقّيله بيلن) آنجق اودر." ديديلر.

---

(١) "انسان، -اوچ جهتله- اسماى الٰهيه (اللّهڭ اسملرينه) بر آيينهدر. برنجى وجه: كيجهده ظلمات (قراڭلق)، ناصل نورى كوسترر. اويله ده؛ انسان، ضعف و عجزيله (كوچسزلگيله)، فقر و حاجاتيله (احتياجلريله)، نقص (نقصانلق) و قصورى ايله، بر قدير ذوالجلالڭ قدرتنى، قوّتنى، غناسنى (زنكينلگنى)، رحمتنى بيلديريور. (...) ايكنجى وجه آيينه دارلق ايسه: انسانه ويريلن نمونهلر نوعندن جزئى علم، قدرت، بصر (كورمه)، سمع (ايشيتمه)، مالكيت (صاحب اولمه)، حاكميت كبى جزئيات (كوچك شيلر) ايله كائنات مالكنڭ (صاحبنڭ) علمنه و قدرتنه، سمع و بصرينه، حاكميت و ربوبيتنه (تربيه و اداره ايديجيلگنه) آيينهدارلق ايدر. اونلرى آڭلار، بيلدير. مثلا: 'بن ناصل بو أوى ياپدم و ياپمهسنى بيليورم و كورويورم و اونڭ مالكىيم و اداره ايدييورم. اويله ده، شو قوجه كائنات سراينڭ بر اوستهسى وار، و او اوسته اونى بيلير، كورور، ياپار، اداره ايدر و هكذا (بونلر كبى).' اوچنجى وجه آيينهدارلق ايسه: انسان، اوستنده نقشلرى كورونن اسماى الٰهيه (اللّهڭ اسملرينه) آيينه دارلق ايدر." (مكتوبات، ٣٣نجى مكتوب، ٣٤١)
(٢) جنّت، يدنجى كوگڭ اوستنده و عرشڭ آلتندهدر. (نسفى، ج. ٤، ٢٦٩)

٣١- (ابراهيم:) "او حالده (اصل) مهم ايشڭز نه‌در، أی ايلچيلر" ديدی.

٣٢- ديديلركه: "شبهه‌سز بز، بر كناهكارلر طوپلیلغنه كوندريلدك."

٣٣- "تاكه اونلرڭ اوزرينه چاموردن (پيشمش) طاشلر آتالم."

٣٤- "(كه بو طاشلر) حدّی آشان كيمسه‌لر ايچون (هانكيسنڭ كيمه اصابت ايده‌جگی دخی بليرلنه‌رك) ربّڭڭ قاتنده طامغه‌لانمشدر."

٣٥- بونڭ اوزرينه مؤمنلردن اوراده بولونان كيم وارسه چيقاردق.

٣٦- ذاتاً اوراده مسلمانلردن، بر أو (خلقی) طيشنده (كيمسه) بولمادق.

٣٧- او (يك) أَلملی عذابدن قورقانلر ايچون ده اوراده (عبرت آليناجق) بر علامت بيراقدق!

٣٨- موسيده ده (عبرتلر واردر)؛ هانی اونی آپ آچيق بر دليل ايله فرعونه كوندرمشدك.

٣٩- حالبوكه (فرعون) بوتون قوّتی (اوردوسی) ايله (ايماندن) يوز چويردی و (موسی ايچون): "(او) بر سحربازدر ويا بر دليدر!" ديدی.

٤٠- بونڭ اوزرينه (بز ده) اونی و اوردوسنی، كنديسی قيناناجق بر كيمسه اولارق ياقه‌لايوب دڭزه آتيويردك.

٤١- عاد قومنده ده (عبرتلر واردر)؛ او وقت اونلرڭ اوزرينه (هلاك ايديجی) او قيصير روزكاری كوندرمشدك.

٤٢- (او،) اوزرندن كچديگی هيچ بر شيئی بيراقمييور، مطلقا اونی توز كبی ايدييوردی!

٤٣- ثمود قومنده ده (عبرتلر واردر)؛ او زمان اونلره: "بر زمانه قدر فائده‌لنڭ (باقالم)!" دينيلمشدی.

٤٤- بوڭا رغماً (اونلر) ربلرينڭ امرينه قارشی كلديلر؛ بو يوزدن، اونلر باقوب طورورلركن او ييلديريم كنديلرينی ياقه‌لاييويردی.

٤٥- آرتق نه آياغه قالقمه‌يه كوچ يتيره‌بيلديلر، نه ده (كنديلرينه) ياردیم ايديلن كيمسه‌لر اولديلر.

٤٦- داها اوڭجه ده نوح قومنی (هلاك ايتمشدك). چونكه اونلر (پيغمبرلرينی انكار ايدن) بر فاسقلر طوپلیلغی ايديلر.

٤٧- كوگی ده قوّتمزله بنا ايتدك؛ و شبهه يوقكه بز، البته (دواملی صورتده اونی) كنيشلتيجيلرز.

٤٨- يری ده دوشه‌دك؛ ايشته (بز) نه كوزل دوشه‌ييجيلرز.

٤٩- و هر شيدن چفت چفت ياراتدق، اولوركه عبرت آليرسڭز.

٥٠- (أی حبيبم! ديكه:) "او حالده اللّٰهه قاچڭ![1] شبهه‌سزكه بن، سزه اونڭ طرفندن (كوندريلمش) آپ آچيق بر قورقوتوجی‌يم."

٥١- "اللّٰه ايله برابر باشقه بر آله ايدينمه‌يڭ! طوغريسی بن، سزه اونڭ طرفندن (كوندريلمش) آپ آچيق بر قورقوتوجی‌يم."

(١) "اشيانڭ اسبابه اسناده‌كی (سببلره طايان- ديريلمسنده‌كی) استبعاددن و استغرابدن (عقلدن اوزاق كورمك و غريب بولمقدن) حاصل اولان انكاردن نشئت ايدن (اورته‌يه چيقان) ضلالتلردن (حق يولدن صاپمه‌لردن) حصوله كلن اضطرابات (اضطرابلر)، بوتون عقللری، روحلری واجب الوجوده (وارلغی عقلاً ضروری اولان اللّٰهه) فراره (قاچمه‌يه) و التجايه (صيغينمه‌يه) مجبور ايدييور. چونكه آنجق واجب الوجودڭ قدرتيله، اراده‌سيله هر مشكل حل اولور و قاپالی قاپيلر آچيلير. و اونڭ ذكريله قلبلر مطمئن (تطمين اولمش) اولورلر. بناءً عليه نجات و خلاص (قورتولوش) آنجق اللّٰهه التجا ايله اولور." (مثنوئ نوريه، قطره، ٤٩)

٥٢- (حبيبم، يا محمّد!) ايشته بويله، اونلردن اوڭجه كيلره نه زمان بر پيغمبر كلديسه، مطلقا (اوڭا ده): "(او) بر سحربازدر ويا مجنوندر!" ديديلر

٥٣- بونى بربرلرينه توصيه‌مى ايتديلر (ده عين شيئى سويله‌يورلر)؟ خير! اونلر، بر آزغينلر طوپليلغيدر.

٥٤- آرتق اونلردن يوز چوير؛ بو يوزدن قيناناجق بر كيمسه دگلسڭ!

٥٥- يينه ده (قرآن ايله) نصيحت ايت؛ چونكه طوغريسى نصيحت، مؤمنلره فائده ويرر.

٥٦- (بن) جنلرى و انسانلرى، آنجق بڭا عبادت ايتسينلر دييه ياراتدم![1]

٥٧- (بن) اونلردن بر رزق ايسته‌مييورم؛ بنى طويورمه‌لرينى ده ايسته‌مييورم.[2]

٥٨- شبهه‌سزكه رزّاق (چوقجه رزق ويرن)، قوّت صاحبى، متين (اصلا صارصيلماز) اولان آنجق اللّٰهدر.[3]

٥٩- اونڭ ايچون محقّقكه او ظلم ايدنلرڭ (كچمش) آرقداشلرينڭ نصيبى كبى (عذابدن) بر نصيبلرى واردر آرتق بندن (اونى) عجله ايسته‌مه‌سينلر!

٦٠- ايشته وعد اولونوب طوردقلرى او كونلرندن طولايى او كافرلرڭ واى حالنه!

٥٢- طور سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٤٩ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهڭ اسميله

١- يمين اولسون طور طاغنه!

٢- ٣- و يازيلمش اينجه درى اوزرينه سطر سطر يازيلمش كتابه (قرآنه)!

٤- و (كوكده ملكلرڭ طواف ايتديگى) بيت معموره!

٥- و يوكسلتيلمش طوانه (كوگه)!

٦- ٧- ٨- و طوتوشديريلمش دڭزه كه، شبهه‌سز ربّڭڭ عذابى البته واقع اولاجقدر؛ اونڭ ايچون هيچ بر دفع ايديجى يوقدر!

٩- او كون كوك، بر چالقانيشله چالقانير!

١٠- و طاغلر، بر يورويوشله يورويويرر!

١١- آرتق يالانلايانلرڭ او كون واى حالنه!

١٢- او كيمسه‌لركه، اونلر (باطل) بر طاليش ايچنده اوينايوب طوررلر.

١٣- او كون (اونلر)، جهنّم آتشنه شدّتلى بر ايتيليشله ايتيلوب قاقيليرلر!

١٤- (كنديلرينه دينيليركه:) "ايشته كنديسنى يالانلايوب طورديغڭز آتش، بودر!"

---

(١) "بو آيت عظمانڭ (بيوك آيتڭ) سرّيله، انسانڭ بو دنيايه كوندريلمه‌سنڭ حكمتى و غايه‌سى؛ خالق كائناتى (كائناتڭ ياراتيجيسنى) طانيمق و اوڭا ايمان ايدوب، عبادت ايتمكدر. و انسانڭ وظيفۀ فطرتى (ياراتيليش وظيفه‌سى) و فريضۀ ذمتى (بويننڭ بورجى)، معرفة اللّٰه و ايمان باللّٰهدر (اللّٰهى طانيمق و ايمان ايتمكدر) و اذعان (اييجه آڭلامق) و يقين (شبهه‌سز بيلمك) ايله وجودينى و وحدتنى (برلگنى) تصديق ايتمكدر." (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ٩٥)

(٢) "انسان رزقه چوق مبتلا (دوشكون) اولديغى ايچون، رزقه چاليشمق بهانه‌سنى، عبوديته (قوللغه) مانع توهم ايدوب (ظن ايدوب)، كنديسنه بر عذر بولمامق ايچون آيت كريمه دييوركه؛ سزلر عبوديت ايچون خلق اولونمشسڭز! سزڭ نتيجۀ خلقتڭز (ياراتيليشڭزڭ نتيجه‌سى) عبوديتدر! رزقه چاليشمق ايسه امر الٰهى نقطه‌سنده بر نوع عبوديتدر. بنم مخلوقاتمڭ و رزقلرينى درعهده ايتديگم (اوستلنديگم) نفسلريڭزڭ و عيالڭزڭ (عائله‌ڭزڭ) و حيواناتڭزڭ رزقنى تدارك ايتمك، كويا بڭا عائددر. سزلر بڭا عائد رزق و اطعامى (بسلمه‌يى) احضار ايتمك (حاضرلامق) ايچون ياراتيلمامشسڭز. چونكه رزّاق (رزق ويرن) بنم! سزڭ و متعلّقاتڭز (ياقينلريڭز) اولان عباديمڭ (قولّلريمڭ) رزقنى بن ويرييورم. سز بونى بهانه ايدوب عبوديتى ترك ايتمه‌ييڭز!" (لمعه‌لر، ٢٨نجى لمعه، ٣٠٩)

(٣) باقيڭز؛ (صحيفه ٤٠٢، حاشيه ٢)

١٥- بو دهمی (بو جهنّم دهمی) بر سحردر، يوقسه سزمی كورمييورسڭز؟

١٦- كيرڭ اورايه! آرتق صبر ايتسهڭز ده، صبر ايتمهسهڭز ده سزڭ ايچون بردر. (سز) آنجق ياپمقده اولدقلريڭزله جزالانديريلاجقسڭز.

١٧- شبههسزكه تقوا صاحبلری، جنّتلرده و نعمتلر ايچندهدرلر.

١٨- ربلرينڭ كنديلرينه ويرديگی شيلرله ذوق ايچنده اولانلردر. هم ربلری، اونلری جهنّم عذابندن قورومشدر.

١٩- (كنديلرينه:) "ياپمقده اولدقلريڭزه قارشيلق (مكافات اولارق) عافيتله يييڭ، ايچڭ!" (دينيلير.)

٢٠- صيره صيره ديزيلمش تختلر اوزرنده ياصلانمش كيمسهلر اولارق! هم اونلری ايری (كوزل) كوزلی حوريلرله أولنديرمشزدر.

٢١- و ايمان ايدوب ذرّيتلری ده كنديلرينه ايمان ايله تابع اولانلره كلنجه، (بز) اونلرڭ ذرّيتلرينی (جنّتده) كنديلرينه قاتمشزدر؛ بونڭله برابر اونلرڭ عمللرندن كنديلرينه هيچ بر شی أكسيلتمهمشزدر. هر كيشی، كندی قزانديغنه قارشيلق (بالذّات كندی نفسيله) بر رهندر!

٢٢- اونلره جانلرينڭ چكهجگندن (هر) ميوه و أتی بول بول ويرمشزدر!

٢٣- اوراده (نشئه ايله) بربرلرينه قدح چكيشيرلر (ويروب آليرلر)؛ اونده (اونڭ ايچيمنده) نه بوش بر سوز، نه ده بر كناهه صوقمه واردر (سرخوش ايتمز).

٢٤- و كنديلرينه عائد كنچ خدمتجيلر اطرافلرنده طولاشير؛ صانكه اونلر (صدفلرنده) صاقلی اينجيلر كبيدر (ترتميزدر)لر!

٢٥- هم (جنّت اهلی) بربرلرينه دونوب (حاللرندن) قارشيلقلی صورارلر.

٢٦- ديرلركه: "داها اوڭجه كرچكدن بز، (دنياده) عائلهمزڭ يانںده ايكن (اللّهدن) قورقان كيمسهلردك!"

٢٧- "ايشته اللّٰه بزه لطف ايتدی ده (دريلردن ايچری) نفوذ ايديجی او عذابدن بزی قورودی!"

٢٨- "كرچكدن بز، بوندن اوڭجه اوڭا دعا ايديوردق. شبههسزكه برّ (چوق لطفده بولونان)، رحيم (چوق مرحمت ايدن) آنجق اودر."

٢٩- (أی رسولم!) او حالده نصيحت ايت؛ چونكه ربّڭڭ نعمتی حقّی ايچون، سن نه بر كاهنسڭ، نه ده بر مجنون!

٣٠- يوقسه[1] (اونلر): "(او) بر شاعردر؛ (بز) اونڭ، زمانڭ فلاكتلرينه اوغرامسنی بكلهيورز!"می دييورلر؟

٣١- ديكه: "بكلهيڭ؛ طوغريسی بن ده سزڭله برابر (سزه كلهجك عذابی) بكلهينلردنم."

---

(١) "ايشته شو آياتڭ (آيتلرڭ) بيڭلر حقيقتلرندن يالڭز بيان افهاميهيه (بيانںڭ صوصدريجی اولوشنه) مثال ايچون بر حقيقتی بيان ايدرز. شويلهكی؛ أَمْ أَمْ [يوقسه، يوقسه] لفظيله اون بش طبقه استفهام انكاریٔ تعجّبی (حيرت افادهسيله ورد ايتمك ايچون سؤآل ايتمك) ايله اهل ضلالتڭ بتون اقسامنی (قسملرينی) صوصديرر. و شبهاتڭ (شبههلرڭ) بتون منشألرينی (قايناقلرينی) قاپاتير. اهل ضلالت ايچون، ايچنه كيروب صاقلاناجق شيطانی بر دليك بيراقمييور، قاپاتييور. آلتنه كيروب كيزلنهجك بر پردهٔ ضلالت بيراقمييور، ييرتييور. يالانلرندن هيچ بر يالانی بيراقمييور، باشنی أزييور. هر بر فقرهده (پارچهده) بر طائفهنڭ خلاصهٔ فكر كفريلرينی (كفره عائد فكرلرينڭ أوزتلرينی) يا بر قيصه تعبير ايله ابطال ايدر، يا بطلانی (باطل اولديغی) ظاهر اولديغندن سكوتله (صوصمقله) بطلانںی بداهته (آچيقلغه) حواله ايدر. و يا باشقه آيتلرده تفصيلاً (آيرينتيلی اولارق) رد ايديلديگی ايچون بوراده مجملاً (قيصهجه) اشارت ايدر." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ١٩)

۳۲- يوقسه اونلره بونى (بو افترالرينى) عقللريمى امر ايدييور؟ يوقسه اونلر، بر آزغينلر طوپليلغيميدر؟

۳۳- يوقسه: "اونى (قرآنى، كنديسى) اويديردى!" مى دييورلر؟ خير! (اونلر) ايمان ايتمزلر.

۳٤- أگر (ادّعالرنده) طوغرى كيمسه‌لر ايسه‌لر، هايدى اونڭ بگزرى بر سوز كتيرسينلر!

۳۵- يوقسه بر شى (بر ياراتيجى) اولمادنمى ياراتيلديلر؟ يوقسه او ياراتيجيلر كنديلريميدر؟

۳٦- يوقسه كوكلرى و يريمى ياراتديلر؟ خير! (اونلر، ياراتمق نه ديمكدر) يقيناً بيلمييورلر.

۳۷- يوقسه ربّڭڭ خزينه‌لرى اونلرڭ يانندهميدر؟ يوقسه (هر شيئه) حاكم اولانلر كنديلريميدر؟

۳۸- يوقسه اونلرڭ مرديونى وار ده، (كوكده‌كى ملكلرى) اوراده‌مى ديڭله‌يورلر؟ اويله ايسه اونلرڭ ديڭله‌ييجيلرى، آپ آچيق بر دليل كتيرسين!

۳۹- يوقسه قيزلر اونڭ ده، اوغوللر سزڭمى؟

٤۰- يوقسه (سن) اونلردن بر اجرت ايسته‌يورسڭ ده اونلر (بو) بورچدن (بو تكليفدن) طولايى آغير بر يوك آلتنده قالمش كيمسه‌لرميدر؟[1]

٤۱- يوقسه غيب (لوح محفوظ) اونلرڭ يانندهده، اونلرمى يازييورلر؟

٤۲- يوقسه بر طوزاق قورمقمى ايسته‌يورلر؟ اصل او انكار ايدنلر، كرچكدن (كنديلرى) طوزاغه دوشه‌جك اولانلردر.

٤۳- يوقسه اونلرڭ اللّهدن باشقه بر الٰهيمى وار؟ اللّٰه، (اونلرڭ) اورتاق قوشمقده اولدقلرى شيلردن پك منزّهدر.

٤٤- حالبوكه كوكدن (اوزرلرينه عذاب اولارق) دوشن بر پارچه كورسه‌لر، (عنادلرندن:) "(بو،) اوست اوسته ييغيلمش بر بولوطدر!" ديرلر.

٤۵-٤٦- (أى حبيبم!) آرتق، ايچنده چارپيلاجقلرى كونلرينه (قيامته) قاووشنجه‌يه قدر اونلرى (كندى حاللرينه) بيراق! او كون، طوزاقلرى كنديلرينه هيچ بر فائده ويرمز، اونلره يارديم ده ايديلمز.

٤۷- و شبهه‌سزكه او ظلم ايدنلره، بوندن باشقه (دنيا ده ده) بر عذاب واردر؛ فقط اونلرڭ چوغى بيلمزلر.

٤۸- (أى رسولم!) آرتق ربّڭڭ حكمنه صبر ايت؛ چونكه سن كوزلريمزڭ اوڭنده‌سڭ (محافظه‌مز آلتنده‌سڭ)؛ (اويقودن ويا يرڭدن) قالقديغڭ زمان ربّڭه حمد ايله (اونى) تسبيح ايت!

٤۹- كيجه‌نڭ بر قسمنده (آقشام، ياتسى و تهجّد نمازلرنده) و ييلديزلرڭ باتيشندن صوڭره ده (صباح نمازنده) اونى تسبيح ايت![2]

(۱) "خالقى (ياراتيجى‌يى) انكار ايدن فكرسز، سرسم معطله (ياراتيجى‌يه اينانمايانلر) كبى، اللّهى انكارمى ايدييورلركه، قرآنى ديڭله‌مييورلر. اويله ايسه، سماوات و ارضڭ (كوكلرڭ و يرڭ) وجودلرينى (وارلقلرينى) انكار ايتسينلر وياخود 'بز خلق ايتدك (ياراتدق)' ديسينلر. بوتون بوتون عقلڭ زيوانه‌سندن چيقوب، ديوانه‌لگڭ هذياننه (صاچمه‌لغنه) كيرسينلر. چونكه سماده ييلديزلرى قدر، زمينده چيچكلرى قدر براهين توحيد (اللّهڭ برلگنڭ دليللرى) كورونويور، اوقونويور. ديمك يقينه و حقّه نيّتلرى يوقدر. يوقسه 'بر حرف كاتبسز اولماز' بيلدكلرى حالده، ناصل برحرفنده بر كتاب يازيلان شو كائنات كتابنى، كاتبسز ظن ايدييورلر. (...) وياخود: حرصه، خسّته (جمريلگه) آليشمش طاغى، باغى (آزغين، ظالم) دنياپرستلر (دنيايه طاپانلر) كبى سنڭ تكاليفڭى (تكليفلريڭى) آغيرمى بولويورلركه، سندن قاچييورلر. و بيلمييورلرميكه، سن اجريڭى، اجرتڭى يالڭز اللّهدن ايسته‌يورسڭ واونلره جناب حق طرفندن ويريلن مالدن هم بركت، هم فقيرلرڭ حسد و بددعالرندن قورتولمق ايچون، يا اوندن ويا قرقدن بريسنى كندى فقيرلرينه ويرمك آغير بر شيميدركه، امر زكاتى آغير كوروب اسلاميتدن چكينييورلر؟ بونلرڭ تكذيبلرى (يالانلامه‌لرى) اهمّيتسز اولمقله برابر، حقلرى طوقاتدر." (ذوالفقار، ۲۵نجى سوز، ۲۰، ۲۱)

(۲) "قرآن بر خطبهٔ ازليه‌در. نوع بشرڭ عموم طبقاتيله و اهل ايمانڭ بتون طائفه‌لريله قونوشور. البته اونلره كوره متعدّد معنالرى و كلّى معناسنڭ چوق مرتبه‌لرى بولوناجق. بعض مفسّرلر، يالڭز اڭ عمومى ويا اڭ صريح ويا واجب ويا بر سنّت مؤكّده‌يى افاده ايدن معنايى ترجيح ايدر. مثلا بو آيتده وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ دن اهمّيتلى بر سنّت اولان ايكى ركعت تهجّد نمازينى؛ وَاِدْبَارَ النُّجُومِ دن بر سنّت مؤكّده اولان صباح نمازينڭ فجر سنّتنى ذكر ايتمش. يوقسه اوّلكى معنانڭ داها چوق افرادى وار." (شعاعلر ۲، ۳۷۰)

۵۳- نجم سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٦٢ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهك اسميله

١- ٢- باتديغى زمان نجمه (او يلديزه) آند اولسونكه، آرقداشڭز (محمّد) صاپمادى و آزمادى!

٣- و (او، نفسنك) آرزوسندن قونوشمييور![1]

٤- او (سويله‌دكلرى) بيلديريلن وحيدن باشقه بر شى دگلدر.[2]

٥- ٦- كنديسنه (او وحيى)، قوه‌لرى شدّتلى، مكمّل بر عقله صاحب اولان (جبرائيل) اوگرتدى. بونك اوزرينه (كوگه) طوغرولدى.

٧- و او، (بو معراجنده) أك يوكسك افقده ايدى.

٨- ٩- صوڭره (چوق پرده‌لر كچه‌رك ربّنه) ياقلاشدى، ديركن داها ده ياقلاشدى. او قدركه قاب قوسين (ايكى ياى) قدر ويا داها ده ياقين اولدى!

١٠- ايشته (اللّه) قولنه وحى ايتديگنى، وحى ايتدى.

١١- (كوزلريله) كورديگنى، قلبى يالانلامادى.

١٢- اونك كورمكده اولديغى شيلر حقّنده، شيمدى كنديسيله مجادله‌مى ايدييورسڭز؟

١٣- ١٤- آند اولسونكه، اونى (جبرائيلى اصلى صورتنده) ديگر بر اينيشده ده (معراج كيجه‌سى)، سدرة المنتهانك ياننده (ايكن) كوردى.

١٥- كه جنّت المأوا اونك ياننده‌در.

١٦- او زمان سدره‌يى بورومكده اولان بورويوردى.

١٧- او (حشمتلى مقامده محمّدك) كوز(ى) نه قايدى نه ده حدّينى آشدى.

١٨- آند اولسونكه، ربّيسنك دليللرندن أك بويوگنى كوردى.[3]

١٩- ٢٠- يكى كورديگڭزمى او لاتى و عُزّايى و ديگر اوچنجيسى مناتى؟

٢١- أركك (چوجق) سزك ده، ديشى اونكمى؟

٢٢- او تقديرده بو، حقسز بر پايلاشديرمه‌در.

٢٣- بونلر (بو پوتلر)، سزك و آتالريڭزك اونلره طاقديغڭز بر طاقيم اسملردن باشقه بر شى دگلدر؛ اللّه، اونلرك حقّنده هيچ بر دليل اينديرمه‌مشدر. (بو پوتلره طاپانلر) آنجق ظنّه و نفسلرينك آرزو ايتمكده اولدقلرينه اويويورلر. حالبوكه اونلره طوغريسى ربلرى طرفندن هدايت (پيغمبر) ده كلمشدر.

٢٤- يوقسه انسان ايچون، نه تمنّى ايدرسه، وارميدر؟

٢٥- فقط صوڭ ده، ايلك ده (آخرت ده، دنيا ده) اللّهڭدر.

٢٦- كوكلرده نيجه ملكلر واردركه، اللّهك ديله‌يه‌جگى و راضى اولاجغى كيمسه‌لر ايچون اذن ويرمه‌سندن صوڭره اولمسى مستثنا، اونلرك شفاعتى ده هيچ بر فائده ويرمز.

---

(١) كنيش بيلكى ايچون باقيڭز؛ (ذولفقار مجموعه‌سى، معجزات احمديه رساله‌سى، ١٩. نكته‌لى اشارت، ص. ٢٢٩)

(٢) "وحى ايكى قسمدر. برى: وحى صريحدر (آچيق وحيدر)كه، رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام اونده صرف بر ترجماندر، مبلغدر (تبليغ ايديجيدر)، مداخله‌سى يوقدر. قرآن و بعض أحاديث قدسيه (قدسى حديثلر) كبى. ايكنجى قسم: وحى ضمنيدر (قايناغى بينه وحى اولان سنّتيدر). شو قسم، مجمل (أوز) و خلاصه‌سى وحيه و الهامه استناد ايدر. فقط تفصيلاتى و تصويراتى (كنيش آچيقلامه‌سى) رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلامه عائددر. او، وحيدن كلن مجمل حادثه‌يى تفصيل و تصوير؛ ذات احمديه عليه الصّلاة والسّلام بعضاً بينه الهامه يا وحيه استناد ايدوب بيان ايدر. وياخود كندى فراستيله (طوغرى آڭلاييشله) بيان ايدر. و كندى اجتهاديله ياپديغى تفصيلات، تصويرات، يا وظيفهٔ رسالت (پيغمبرلك وظيفه‌سى) نقطه‌سنده علوى قوّهٔ قدسيه ايله بيان ايدر. وياخود عرف و عادات (عادتلر) و افكار عامّه (عمومك فكرلرينك) سويه‌سنه كوره بشريتى (انسان اولمسى) نقطه‌سنده بيان ايدر." (ذوالفقار، ١٩ نجى مكتوب، ٦)

(٣) معراج معجزه‌سى حقّنده داها كنيش ايضاح ايچون، باقيڭز؛ (سوزلر، ٣١ نجى سوز، ٢٣٧-٢٦٠)

٢٧- شبهه‌سزكه آخرته ايمان ايتمه‌ينلر، ملكلره البته ديشى اسملنديرمسيله اسم طاقارلر.

٢٨- حالبوكه اونلرڭ بو خصوصده هيچ بر بيلكيلرى يوقدر. ساده‌جه ظنّه اويپورلر. شبهه‌سزكه ظن ايسه، حقدن بر شى فائده ويرمز.

٢٩- اويله ايسه بزم ذكريمزدن (قرآندن) يوز چويروب، دنيا حياتندن باشقه بر شى ايسته‌مه‌ين كيمسه‌لردن، (سن ده) يوز چوير!

٣٠- ايشته اونلرڭ علمدن ايريشه‌بيله‌جكلرى (صوڭ نقطه‌لرى) بودر! و شبهه يوقكه، يولندن صاپانلرى أڭ ايى بيلن آنجق ربّڭدر، هدايته ايرنلرى ده أڭ ايى بيلن اودر.

٣١- كوكلرده نه وار، يرده نه وارسه اللّهڭدر. (بوتون بونلر،) كوتولك ايدنلرى ياپدقلريله جزالانديرمسى، ايىلك ايدنلرى ده داها كوزليله مكافاتلانديرمسى ايچوندر.

٣٢- اونلركه، (بعضاً خطا ايدرك ايشله‌دكلرى) كوچك كناهلر خارج، بويوك كناهلردن و فحشياتدن (مطلقا) قاچينيرلر. شبهه‌سزكه ربّڭ، مغفرتى پك كنيش اولاندر. او سزى، كرك يردن (طوپراقدن) ياراتديغى زمان، كركسه سز آناڵريڭزڭ قارننده بر جنين ايكن أڭ ايى بيلندر. او حالده نفسلريڭزى تميزه چيقارمايڭ![1] او، تقوا صاحبى اولانى أڭ ايى بيلندر.

٣٣- ٣٤- (أى رسولم!) شيمدى كوردڭمى (ايماندن) يوز چويرنى و آز بر شى ويروب (كريسنى) صيم‌صيقى طوتانى؟

٣٥- غيبڭ علمى اونڭ ياننده‌ميدركه، او (عملنڭ نتيجه‌سنى) كوروپور (ده كوزه آلابيلييور)![2]

٣٦- ٣٧- يوقسه موسينڭ و (عهدينه) وفا كوسترن ابرهيمڭ صحفنده (اونلره اينديرديگمز صحيفه‌لرده، يازيلى) اولانلر (اوڭا) بيلديريلمديمى؟

٣٨- كه طوغريسى بر كناهكار، باشقه‌سنڭ يوكنى (كناهنى) يوكلنمز!

٣٩- و (بينه بيلديريلمديميكه) شبهه‌سز انسان ايچون، (كندى) چاليشديغندن باشقه‌سى يوقدر!

٤٠- و البته چاليشمسى (و بونڭ مكافاتى)، ايلريده (قيامت كونى ميزانده) كوروله‌جكدر.

٤١- صوڭره اوڭا، أڭ مكمّل قارشيلقله مكافات ويريله‌جكدر.

٤٢- و محقّقكه أڭ صوڭ واريش، ربّڭه‌در.

٤٣- شبهه‌سزكه كولديرن و آغلاتان آنجق اودر.

٤٤- ينه شبهه‌سزكه ئولديرن و ديريلتن آنجق اودر.

---

(١) "فَلَا تُزَكُّوا أَنفُسَكُمْ [نفسلريڭزى تميزه چيقارمايڭ!]" آيتى اشارت ايتديگى كبى، تزكيهٔ نفس ايتمه‌مك (نفسى تميزه چيقارمامق)! زيرا انسان، جبلّيتى (خويى) و فطرتى حسبيله (ياراتيليشى اعتباريله) نفسنى سور. بلكه، اوّلاً و بالذّات يالڭز ذاتنى سور، باشقه هر شيئى نفسنه فدا ايدر. معبوده (اللّهه) لايق بر طرزده نفسنى مدح ايدر. معبوده لايق بر تنزيه (قصورسز كوروش) ايله نفسنى معايبدن (عيبلردن) تنزيه و تبرئه ايدر (تميزه چيقارر). ألدن كلديگى قدر قصورلرى كنديسنه لايق كورمز و قبول ايتمز. نفسنه پرستش (قوللق) ايدر طرزنده شدّتله مدافعه ايدر. حتى فطرتنده توديع ايديلن (قونولان) و معبود حقيقينڭ حمد و تسبيحى ايچون اوڭا ويريلن جهازات و استعدادى (آلتلر و قابليتلرى)، كندى نفسنه صرف ايدرك: مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ [هواسنى (نفسانى آرزولرينى) كنديسنه آله ايدينن كيمسه] سرّينه مظهر اولور. كنديسنى كورور، كنديسنه كوونير، كنديسنى بگنير. ايشته شو مرتبه‌ده، شو خطوه‌ده (آديمده) تزكيه‌سى، تطهيرى (تميزله‌مه‌سى): اونى تزكيه ايتمه‌مك، تبرئه ايتمه‌مكدر (تميزه چيقارمامقدر)." (سوزلر، ١٧نجى سوز، ٨٥)

(٢) بو آيتلرڭ، ايمان ايتدكدن صوڭره شركه دونن وَلِيدْ بِنْ مُغِيرَه حقّنده اينديريلديگى روايت ايديلمشدر. (نسفى، ج. ٤، ٢٩١)

٤٥- ٤٦- هم (رحمه) آتيلديغى زمان بر نطفه‌دن (حقير بر طامله صودن سوزولمش خلاصه‌دن) ايكى أشى، أركگى و ديشى‌يى ياراتان شبهه‌سزكه اودر.

٤٧- تكرار ديريلتمك ده شبهه‌سز اوڭا عائددر.

٤٨- و محقّقكه، زنكين ايدن و سرمايه ويرن آنجق اودر.

٤٩- هم طوغريسى، (او كنديسنه طاپدقلرى) شِعْرَا ييلديزينڭ ربّى (ده) آنجق اودر.

٥٠- ٥١- محقّقكه او، اوڭجه‌كى عادى (هود قومنى) ده هلاك ايتدى. ثمودى ده (او هلاك ايتدى)؛ اويله‌كه (اونلردن هيچ كيمسه‌يى) بيراقمادى.

٥٢- داها اوڭجه ده نوح قومنى (هلاك ايتمشدى). چونكه اونلر، داها ظالم و داها آزغين اولانلرڭ تا كنديلريديلر.

٥٣- ٥٤- (لوط قومنه عائد او) آلت اوست اولان شهرلرى ده قالديروب يره چالدى. آرتق اونلرى نه ايله أورتدى ايسه، أورتدى (اوزرلرينه طاش ياغديردى).

٥٥- شيمدى ربّڭڭ نعمتلرندن هانكيسنده شبهه‌يه دوشرسڭ؟

٥٦- بو (پيغمبر، اللّهڭ عذابندن خبر ويرن) اوڭجه‌كى قورقوتوجيلردن، بر قورقوتوجيدر.

٥٧- ٥٨- او ياقلاشان (قيامت)، ياقلاشدى! اونى اللّهدن باشقه اورته‌يه چيقاريجى يوقدر.

٥٩- ٦٠- شيمدى (سز) بو سوزدنمى (قرآندنمى) شاشييورسڭز؟ و كولويورسڭز ده آغلامييورسڭز!

٦١- هم سز (غافللك ايدوب) اويالانانلرسڭز.

٦٢- هايدى اللّهه سجده ايدڭ و عبادت ايدڭ![1]

٥٤- قمر سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٥٥ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله

١- قيامت ياقلاشدى و قمر (آى) ياريلدى.[2]

٢- حالبوكه (اونلر نه‌زمان) بر معجزه كورسه‌لر، يوز چويررلر و: "(بو،) سوره كلن بر سحردر!" ديرلر.

٣- (پيغمبرى) يالانلاديلر و (نفسلرينڭ) آرزولرينه اويديلر؛ حالبوكه (مقدر اولان) هر ايش، يرينى بولوجيدر (وقتى كلديگنده اولور).

٤- جلالم حقّى ايچون، اونلره (عبرتلرله طولى) خبرلردن اويله‌سى كلديكه، اونده (كنديلرينى كفردن) منع ايتمك (ايچون نصيحتلر) واردر.

٥- (بو،) تام بر حكمتدر؛ فقط (اونلره) او قورقوتوجى حاللر فائده ويرمييور.

٦- اويله ايسه اونلردن يوز چوير! او كونكه، او دعوتجى (اسرافيل، اونلرى نفسلرجه) كنديسندن نفرت ايديلن (احتمال ويريلمه‌ين و انكار ايديلن) بر شيئه (حساب يرينه) چاغيرر.

---

(١) بو آيت كريمه، قرآن كريمده‌كى اون درت سجده آيتنڭ اون ايكنجيسيدر. تلاوت سجده‌سنڭ تعريفى ايچون؛ باقيڭز: (صحيفه ١٧٥، حاشيه ٢)

(٢) "قرآنى انكار ايدن او كفّاردن (كافرلردن) هيچ بر كيمسه، شو آيتڭ تكذيبنه (يالانلامه‌سنه)، يعنى اخبار ايتديگى شو واقعه‌نڭ انكارينه آغيز آچمامشلر. اگر اوزمانده او حادثه، او كفّارجه قطعى و واقع بر حادثه اولماسه ايدى؛ شو سوزى سررشته ايدرك (باشه قاقارق)، غايت دهشتلى بر تكذيبه و پيغمبرڭ ابطال دعواسنه (دعواسنى چوروتمه‌يه) هجوم كوستره‌جكلردى. حالبوكه شو واقعه‌يه دائر سير و تاريخ، او واقعه ايله مناسبتدار كفّارڭ عدم وقوعنه (حادثه‌نڭ اولماديغنه) دائر هيچ بر شيئى نقل ايتمه‌مشلردر. (...) او حادثه‌يى كورن كفّار: 'سحردر' ديمشلر و: 'بزه سحر كوستردى. اگر سائر طرفلرده‌كى كروان و قافله‌لر كورمشلرسه حقيقتدر. يوقسه بزه سحر ايتمش!' ديمشلر. صوڭره صباحلين يمن وباشقه طرفلردن كلن قافله‌لر اخبار ايتديلركه: 'بويله بر حادثه‌يى كوردك!'" (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ١٠٤)

٧- ٨- (او كون) كوزلرى (قورقو ايچنده) بايغين اولارق قبرلردن چيقارلر؛ صانكه اونلر، يايیلمش چكركه‌لر كبى او چاغيريجى‌يه (اسرافيله) طوغرى قوشان كيمسه‌لردر. كافرلر (او كون) ديركه: "بو، پك زور بر كوندر!"

٩- اونلردن (مكه‌ليلردن) اوڭجه نوح قومى (ده پيغمبرلرينى) يالانلادى؛ اويله‌كه قولمزى يالانلاديلر و: "(او) بر دليدر!" ديديلر و (او قدركه نوح، تبليغدن زورله) أنككللنمشدى.

١٠- بونڭ اوزرينه ربّيسنه: "كرچكدن بن مغلوبم (بو مشركلره قارشى چاره‌سزم)؛ آرتق (بڭا) ياردیم ايت!" دييه يالواردى.

١١- بو يوزدن (بز ده) صاغاناق حالنده بوشانان بر صو (بر ياغمور) ايله كوك قاپيلرينى آچدق!

١٢- يرى ده قايناقلر حالنده فيشقيرتدق؛ ديركن او صولر، تقدير ايديلمش بر ايش (اولان طوفان آفتى) ايچون برلشيويردى.

١٣- و اونى (نوحى) تخته‌لى و چيويلى اولان (كمى) اوزرنده طاشيدق.

١٤- (او كمى) بزم نظارتمزده آقوب كيديوردى. انكار ايديلمش اولان نوحه بر مكافات اولارق (بويله ياپدق).

١٥- جلالم حقّى ايچون، بونى (بو كمى‌يى و طوفان علامتلرينى) بر عبرت اولارق بيراقدق؛ او حالده بر عبرت آلان وارمى؟

١٦- آرتق (باق،) بنم عذابم و قورقوتمه‌لرم ناصلمش؟

١٧- شانم حقّى ايچون (بز)، قرآنى نصيحت آلينسين دييه قولايلاشديردق؛[1] او حالده بر نصيحت آلان وارمى؟

١٨- عاد (قومى) ده (پيغمبرلرى هودى) يالانلادى؛ آرتق (باق اونلره) بنم عذابم و قورقوتمه‌لرم ناصلمش؟

١٩- شبهه‌سز بز، اونلرڭ اوزرلرينه دواملى بر اوغورسزلق كوننده، طوڭديريجى (و اوغولتولى) بر قاصيرغه كوندردك.

٢٠- انسانلرى چكوب آليوردى. صانكه اونلر كوكلرندن سوكولمش خرما كوتوكلرى كبيديلر!

٢١- آرتق (باق،) بنم عذابم و قورقوتمه‌لرم ناصلمش؟

٢٢- شانم حقّى ايچون، (بز) قرآنى نصيحت آلينسين دييه قولايلاشديردق؛ فقط بر نصيحت آلان وارمى؟

٢٣- ثمود (قومى ده كنديلرينه او عذابدن خبر ويرن) قورقوتوجيلرى يالانلادى.

٢٤- اوسته‌لك ديديلركه: "ايچمزدن تك (باشنه) اولان بر انسانه، اوڭامى اوياجغز؟ شبهه‌سزكه او تقديرده بز، كرچكدن بر ضلالت و چيلغينلق ايچنده قالمش اولورز."

٢٥- "ذكر (وحى)، آرامزدن اوڭامى اينديريلدى؟ خير! او، شيماريق بر يالانجيدر!"

٢٦- (اونلر) يارين (آخرتده)، او شيماريق يالانجينڭ كيم اولديغنى بيله‌جكلر!

٢٧- شبهه‌سز بز، اونلر ايچون بر امتحان اولمق اوزره، او ديشى دوه‌يى كونديريجيلرز. (أى صالح!) آرتق اونلرى كوزت و صبر ايت!

---

(١) "قرآنى انزال ايتمكدن (اينديرمكدن) مقصد، جمهور ناسى (انسانلرڭ چوغنى) ارشاد ايتمكدر (طوغرى يولى كوسترمكدر). جمهور ناس ايسه عوامدر (خلقدر). عوام ناس، چيپلاق اولارق حقائقى (حقيقتلرى) كوره‌مز؛ الفت پيدا ايتمدكلرى (آليشمادقلرى) عقليات محضايى (ساده‌جه عقلله آڭلاشيلابيله‌جك حقيقتلرى) و مجرّداتى (صويوت شيلرى) فهملرى آلاماز (آڭلايامازلر). بونڭ ايچون جناب حق لطف احسانيله حقيقتلرى اونلرڭ الفت ايتدكلرى بر لباس (بر ألبسه) ايله، بر شيوه ايله كوسترمشدركه، توحّش ايدوب (قورقوب) ئوركمه‌سينلر!" (اشارات الاعجاز، ٢١١، ٢١٢)

۲۸- و اونلره، کسینلکله صویڭ آرالرنده (بر کون کندیلرینه، بر کون دوه‌یه اولارق) تقسیملی اولدیغنی خبر ویر! هر بر ایچیمده (صیره صاحبی،) حاضر اولاجق کیشیدر!

۲۹- صوگنده (بوگا طایانامایوب، دوه‌یی ئولدیرمه‌یه قرار ویردیلر و) آرقداشلرینی چاغیردیلر؛ بونڭ اوزرینه (او ده، قیلیجنه) جرئتله صاریلدی ده (دوه‌یی) کسدی.

۳۰- آرتق (باق، اونلره) بنم عذابم و قورقوتمه‌لرم ناصلمش؟

۳۱- شبهه‌سزکه بز، اونلرڭ اوزرلرینه (قورقونچ) بر سس کوندردك ده، آغیل یاپانڭ (طوپلادیغی) قورو اوت قیرینتیلری کبی اولدیلر!

۳۲- شانم حقّی ایچون، (بز) قرآنی نصیحت آلینسین دییه قولایلاشدیردق؛[1] فقط بر نصیحت آلان وارمی؟

۳۳- لوط قومی (ده کندیلرینه عذابدن خبر ویرن) قورقوتوجیلری یالانلادی.

۳۴- ۳۵- شبهه‌سزکه بز، اونلرڭ اوزرینه (طاش یاغدیران) بر قاصیرغه کوندردك؛ آنجق لوط عائله‌سی مستثنا. طرفمزدن بر نعمت اولارق اونلری (قاریسی خارج) بر سحر وقتنده قورتاردق. ایشته شکر ایدنلری بویله مکافاتلاندیررز!

۳۶- آند اولسونکه (لوط) اونلری (عذابله) یاقه‌لامه‌مزه قارشی قورقوتمشدی؛ فقط (اونلر) او قورقوتمه‌لره قارشی شبهه‌یه دوشدیلر.

۳۷- آند اولسونکه اوندن (لوطڭ کندیسندن)، مسافرلرندن (مراد اولمق اوزره) طلبده بولوندیلر؛ بونڭ اوزرینه (بز ده) اونلرڭ کوزلرینی سیلمه کور ایتدك: "هایدی طادڭ عذابمی و قورقوتمه‌لریمی!" (دیدك).

۳۸- آند اولسونکه دواملی بر عذاب، اونلری بر صباح ایرکندن یاقه‌لاییویردی.

۳۹- "ایشته عذابمی و (سزه اولان) تهدیدلریمی طادڭ!" (دیدك).

۴۰- شانم حقّی ایچون، (بز) قرآنی نصیحت آلینسین دییه قولایلاشدیردق؛ فقط بر نصیحت آلان وارمی؟

۴۱- آند اولسونکه، فرعون اهلنه ده (اللّهڭ عذابندن خبر ویرن) قورقوتوجیلر کلدی.

۴۲- (اونلر) معجزه‌لریمزڭ هپسنی یالانلادیلر؛ بونڭ اوزرینه (بز ده) اونلری عزیز و مقتدر بر کیمسه‌نڭ یاقه‌لاییشی ایله یاقه‌لاییویردك!

۴۳- (أی مکّه‌لیلر!) سزڭ کافرلریڭز اونلردن داهامی خیرلیدرلر؟ یوقسه کتابلرده سزڭ ایچون (عذابدن) بر برائتمی (بر قورتولوش خبریمی) وار؟

۴۴- یوقسه: "بز، (بربریمزه) یاردیم ایدن بر طوپلیلغز!"می دییورلر؟

۴۵- او طوپلیلق یاقینده (بدرده) بوزغونه اوغراتیلاجق و آرقه‌لرینه دونوب قاچاجقلردر.

۴۶- خیر! اونلره وعد اولونان (اصل عذاب وقتی) قیامتدر؛ چونکه قیامت، داها دهشتلی و داها آجیدر!

۴۷- شبهه‌سزکه کناهکارلر، بر ضلالت و چیلغین بر آتش ایچنده‌درلر.

۴۸- او کون یوزلری اوستی آتشڭ ایچنه سوروکلنیرلر. (اونلره:) "سقرڭ (جهنّمڭ) طوقونوشنی طادڭ!" (دینیلیر.)

۴۹- شبهه‌سزکه بز، هر شیئی (لوح محفوظده یازیلمش) بر قدره کوره یاراتدق.

---

(۱) "هم هرکس هر وقت بتون قرآنی اوقومغه مقتدر اولاماز. فقط بر سوره‌یه غالباً مقتدر اولور. اونڭ ایچون اڭ مهم مقاصد قرآنیه (قرآنڭ اڭ مهم مقصدلری) اکثر (چوغی) اوزون سوره‌لرده درج ایدیله‌رك (یرلشدیریله‌رك) هر بر سوره بر کوچك قرآن حکمنه کچمش." (ذوالفقار، ۱۹نجی مکتوب، ۱۰۱)

آیریجه قرآن کریمه‌کی بعض آیت، قصّه و موضوعلرڭ چوق تکرارلانمه‌سنده‌کی حکمتلرڭ ایضاحی ایچون، باقیڭز؛ (شعاعلر، ۱۱نجی شعاع، ۲۳۳-۲۴۱؛ مثنوئ نوریه، رشحه‌لر، ۲۰۶)

٥٠- و (اولمسنی دیله‌دیگمز شی ایچون) بزم امریمز، آنجق بر تکدر ("اول!" دیمکدر)؛ (اونك اولمسی) بر کوز آچوب قاپامه کبیدر.[1]

٥١- آند اولسونکه، سزك بگزرلریکزی ده هلاك ایتدك؛ فقط بر نصیحت آلانمی وار؟

٥٢- حالبوکه (اونلرك) یاپدقلری هرشی، کتابلرده (عمل دفترلرنده) موجوددر.

٥٣- و کوچك بویوك هر شی سطر سطر یازیلیدر.[2]

٥٤- ٥٥- شبهه‌سزکه تقوا صاحبلری، جنّتلرده و ایرماقلرده (اونلرك کنارنده)، بر طوغریلق اقامتکاهنده، مقتدر (هر شیئه قدرتی یتن) بر ملیکك (اللّهك) حضورنده‌درلر.

٥٥- رحمن سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ٧٨ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

١- ٢- او رحمن (اولان الله)، قرآنی اوگرتدی.

٣- انسانی یاراتدی.

٤- اوڭا بیانی (آچیقجه آڭلاتمه‌یی) اوگرتدی.

٥- کونش و آی، بر حسابه کوره (حرکت ایتمکده)در.

٦- (کووده‌سز اولارق یرده بیتن) بیتکیلر ده آغاچلر ده (اللّهه) سجده ایدرلر.

٧- کوگه کلنجه، اونی یوکسلتدی و میزانی (عموم کائناتده عدالت و دنکه‌یی) قویدی.[3]

٨- تاکه طارتیده حدّی آشمایك!

٩- و طارتمه‌یی عدالتله طوس طوغری یاپك، هم طارتیده أکسیکلك ایتمه‌یك!

١٠- یره کلنجه، اونی مخلوقات ایچون آلچالتدی (یاشامه‌یه ألویریشلی بر شکلده دوشه‌دی).

١١- اوراده میوه‌لر و طومورجقلی خرما آغاچلری واردر.

١٢- یاپراقلی حبوبات و خوش قوقولی بیتکیلر (واردر).

١٣- (أی انسانلر و جنلر!) او حالده ربّکزك نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسکز؟

١٤- (او،) انسانی پیشمش چامور کبی قورو بر بالچیقدن یاراتدی.

١٥- جانّی (جنلرك باباسنی) ایسه، آتشك دومانسز آلوندن یاراتدی.

١٦- شیمدی ربّکزك نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسکز؟

---

(١) "انسانك یاپدیغی صنعتلرك سهولت و صعوبت (قولایلق و زورلق) درجه‌لری، انسانك علم و جهلی ایله اولچولور. صنعتلرده، بالخاصّه اینجه و لطیف جهازاتده (آلتلرده) نه قدر علمی و مهارتی چوق اولورسه، اونسبتده یاپدیغی ایشلر قولای اولور. جهلی نسبتنده ده زحمت اولور. بناءً علیه (طولاییسیله) اشیانك خلقتنده (هر شیئك یاراتیلیشنده) کورونن سرعت مطلقه (صینیرسز بر سرعت) ایله وسعت مطلقه (صینیرسز بر کنیشلك) ایچنده سهولت مطلقه (صینیرسز بر قولایلق) صانعك (هر شیئی صنعتله یاراتان اللّهك) علمنه نهایت اولمادیغنه حدس قطعی (چابوق و طوغری بر سزکی) ایله دلالت ایدر." (مثنوئ نوریه، شمه، ١٨٧)

(٢) کوچك بیوك هر شیئك یازیلدیغی حقّنده باقیکز؛ (صحیفه ٢٩٦، حاشیه ١)

(٣) "اسم عدلك جلوۀ اعظمندن (الك بویوك اجراآتلرندن) اولان کائناته‌کی عدالت تامّه (تام عدالت)، عموم اشیانك موازنه‌لرینی اداره ایدییور و بشره ده عدالتی امر ایدییور. سورۀ رحمنده وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ [کوگه کلنجه اونی یوکسلتدی و میزانی (عموم کائناتده عدالت و دنکه‌یی) قویدی] اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ [تاکه طارتیده حدّی آشمایك!] وَاَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ [و طارتمه‌یی عدالتله طوس طوغری یاپك، هم طارتیده أکسیکلك ایتمه‌یك!] آیتنده‌کی درت مرتبه‌یه، و درت نوع میزانه اشارت ایدن درت دفعه 'میزان' ذکر ایتمسی، کائناتده میزانك درجۀ عظمتنی و فوق العاده پك بویوك اهمّیتنی کوستریور. أوت هیچ بر شیده اسراف اولمدیغی کبی، هیچ بر شیده ده حقیقی ظلم و میزانسزلق یوقدر." (لمعلر، ٣٠نجی لمعه، ٣٦٨)

١٧- (او، یاز و قیش ایچون فرقلی فرقلی اولان) ایکی طوغونڭ ربّی و ایکی باتینڭ ربّیدر!

١٨- شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسڭز؟

١٩- ایکی دڭزی بربرینه قاووشمق اوزره صالیویرمشدر.

٢٠- (اما) آرالرنده بر أنکل واردر؛ بربرینه تجاوز ایتمزلر (قاریشمازلر)![1]

٢١ - شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسڭز؟

٢٢- او ایکیسندن اینجی و مرجان چیقار!

٢٣- شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسڭز؟

٢٤- دڭزده قوجه طاغلر کبی یوکسلتیلمش (آقوب کیدن) کمیلر، اونڭدر!

٢٥- شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسڭز؟

٢٦- اونڭ (او یرڭ) اوزرنده هرکس (و هرشی) فانیدر.

٢٧- (آنجق) جلال (عظمت و قهر) و اکرام صاحبی ربّڭڭ وجهی (ذاتی و اونڭ رضاسی ایچون اولان شیلر) باقی قالیر.

٢٨- شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسڭز؟

٢٩- کوکلرده و یرده کیم وارسه، (احتیاجلرینی) اوندن ایستر. او، هرکون (هر آن) بر ایشده‌در!

٣٠- شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسڭز؟

٣١- أی انسانلر و جنلر! یاقینده سزه (حسابڭزی کورمك ایچون) یوڭله‌جگز!

٣٢- شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسڭز؟

٣٣- أی جن و انسان طوپلیلغی! کوکلرڭ و یرڭ صینیرلرندن کچوب کیتمه‌یه کوجڭز یتییورسه، هایدی کچڭ کیدڭ! (حالبوکه) بر قوّت اولمادقجه، چیقوب کیده‌مزسڭز!

٣٤- شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسڭز؟

٣٥- اوزریڭزه آتشدن (طومانسز) بر آلو و آلوسز بر دومان کوندریلیر ده قورتولامازسڭز.

٣٦- شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسڭز؟

٣٧- آرتق او زمان کوك یاریلوب ده أریمش یاغ کبی (قیپ‌قیرمیزی) بر کُل حالنه کلیر!

٣٨- شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسڭز؟

٣٩- آرتق او کون (کناهکارلر همن طانیندقلرندن) نه انسان، نه ده جن کناهندن (اوگرنمك ایچون) صورولماز!

٤٠- شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالان-لارسڭز؟

---

(١) "اهل ولایتڭ اهمّیتله وردلرنده ذکر و تکرار ایتدکلری مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ [ایکی دڭزی بربرینه قاووشمق اوزره صالیویرمشدر.] بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ [(اما) آرالرنده بر انکل واردر؛ بربرلرینه تجاوز ایتمزلر (قاریشمازلر)!] جمله‌سنده؛ دائرۀ وجوب (اللّٰهڭ ذات، اسم و صفتلری عالمی) ایله دائرۀ امکانده‌کی (یاراتیلمشلر عالمنده‌کی) بحر ربوبیت و بحر عبودیتدن (عموم کائناتی تربیه ایتمه و اوڭا قوللق ایتمه دڭزلرندن) طوت، تا دنیا و آخرت بحرلرینه (دڭزلرینه)، تا عالم غیب و عالم شهادت (کورونمه‌ین و کورونن عالملر) بحرلرینه، تا شرق و غرب (طوغو و باتی)، شمال وجنوبده‌کی (قوزی و کونی) بحر محیطلرینه (اوقیانوسلرینه)، (...) تا نیل و دجله و فرات کبی، بیوك ایرماقلر دینیلن کوچك طاتلی دڭزلر ایله اونلرڭ قاریشدیغی طوزلی بیوك دڭزلرینه قدر، معناسنده‌کی جزئیاتلری وار. بونلر عموماً مراد و مقصود اولابیلیر و اونڭ حقیقی و مجازی معنالریدر." (مکتوبات، ٢٦نجی مکتوب، ١٢٧)

٤١- كناهكارلر سيمالريله (يوزلرينك قاره‌لغيله) طانينير، درحال پرچملرندن و آياقلرندن ياقه‌لانير (ده جهنّمه آتيليويررلر)!

٤٢- شيمدى ربّڭزڭ نعمتلرندن هانكيسنى يالانلارسڭز؟[١]

٤٣- ٤٤- بو او جهنّمدركه، كناهكارلر اونى يالانلار! (او كون) اونڭله (او جهنّم ايله) قاينار صو آراسنده طولاشير طوروررلر!

٤٥- شيمدى ربّڭزڭ نعمتلرندن هانكيسنى يالانلارسڭز؟

٤٦- (حساب ويرمك اوزره) ربّنك حضورنده (طورمقدن) قورقان كيمسه ايچون (اللّهه ياقين قيلينمش قوللر اولان سابقون ايچون عدن و نعيم اولارق) ايكى جنّت واردر!

٤٧- شيمدى ربّڭزڭ نعمتلرندن هانكيسنى يالانلارسڭز؟

٤٨- (او هر ايكى جنّت ده) داللر (چشيد چشيد ميوه‌لى آغاچلر) صاحبيدرلر!

٤٩- شيمدى ربّڭزڭ نعمتلرندن هانكيسنى يالانلارسڭز؟

٥٠- ايكيسنده ده آقان ايكى پيڭار واردر!

٥١- شيمدى ربّڭزڭ نعمتلرندن هانكيسنى يالانلارسڭز؟

٥٢- ايكيسنده ده هر ميوه‌دن چفتر چفتر (چشيدلر) واردر.

٥٣- شيمدى ربّڭزڭ نعمتلرندن هانكيسنى يالانلارسڭز؟

٥٤- (اونلر او كون)، آصتارلرى قالين آطلاسدن دوشكلر اوزرنده ياصلانان كيمسه‌لردر. ايكى جنّتڭ ده اولغونلاشمش ميوه‌لرى (كنديلرينه) ياقيندر (طوپلامسى قولايدر)!

٥٥- شيمدى ربّڭزڭ نعمتلرندن هانكيسنى يالانلارسڭز؟

٥٦- اونلرده (قوجه‌لرندن) باشقه‌سنه باقمايان قادينلر واردركه، بونلردن اوڭجه كنديلرينه نه بر انسان، نه‌ده بر جن طوقونمشدر!

٥٧- شيمدى ربّڭزڭ نعمتلرندن هانكيسنى يالانلارسڭز؟

٥٨- صانكه اونلر ياقوت و مرجان كبيدرلر!

٥٩- شيمدى ربّڭزڭ نعمتلرندن هانكيسنى يالانلارسڭز؟

٦٠- اييلگڭ قارشيلغى آنجق اييلك دگلميدر؟

٦١- شيمدى ربّڭزڭ نعمتلرندن هانكيسنى يالانلارسڭز؟

٦٢- بو ايكيسندن باشقه (عمل دفترلرى صاغ ألنه ويريلن اصحاب يمين ايچون فردوس و مأوا اولارق) ايكى جنّت داها واردر!

٦٣- شيمدى ربّڭزڭ نعمتلرندن هانكيسنى يالانلارسڭز؟

٦٤- (اونڭ هر ايكيسى ده) يم‌يشيلدرلر!

٦٥- شيمدى ربّڭزڭ نعمتلرندن هانكيسنى يالانلارسڭز؟

٦٦- ايكيسنده ده فيشقيران ايكى پيڭار واردر!

٦٧- شيمدى ربّڭزڭ نعمتلرندن هانكيسنى يالانلارسڭز؟

---

(١) "خالق رحمن (اولان الله)، عبادندن (قوللرندن) ايسته‌ديگى اڭ مهم ايش شكردر. فرقان حكيمده (حقّى باطلدن آيران چوق حكمتلى قرآنده) غايت اهمّيتله شكره دعوت ايدر. و شكر ايتمه‌مكلگى، نعمتلرى تكذيب (يالانلامق) و انكار صورتنده كوستروب: فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ [شيمدى ربّڭزڭ نعمتلرندن هانكيسنى يالانلارسڭز؟] فرمانيله، سورهٔ رحمنده شدّتلى و دهشتلى بر صورتده اوتوز بر دفعه شو آيتله تهديد ايدييور. شكرسزلگى، بر تكذيب و انكار اولديغنى كوسترييور." (عصاى موسى، ٢٨نجى مكتوب، ٢٣٧)

٦٨- ایکیسنده ده (هر نوع امثالی کورولمه‌مش) میوه، خرما و نار واردر!

٦٩- شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسڭز؟

٧٠- اونلرده (او جنّتلرده)، خیرلی (ایی خویلی) کوزل خانملر واردر!

٧١- شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسڭز؟

٧٢- (اینجیدن) چادیرلر (جبینلکلر) ایچنده پرده‌لنمش حوریلر!

٧٣- شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالان-لارسڭز؟

٧٤- اونلردن (قوجه‌لرندن) اوڭجه کندیلرینه نه بر انسان، نه ده بر جن طوقونمشدر!

٧٥- شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسڭز؟

٧٦- (اونلر) یشیل یاصدیقلره و (خارق العاده) کوزل دوشکلره یاصلانمش کیمسه‌لردر.

٧٧- شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسڭز؟

٧٨- جلال (عظمت و قهر) و اکرام صاحبی ربّڭڭ اسمی نه یوجه‌دردر!

٥٦- واقعه سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ٩٦ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهڭ اسمیله

١- او واقعه (او قیامت) قوپدیغی زمان!

٢- اونڭ میدانه کلیشنی یالانلایاجق اولان هیچ بر کیمسه یوقدر.

٣- (او، کیمنی) آلچالتیجیدر، (کیمنی) یوکسل-تیجیدر.

٤- ٥- ٦- (أی انسانلر!) یر (شدّتلی) بر صارصیلیشله صارصیلدیغی، طاغلر اوفالاندقجه اوفالانوب یاییلمش توز طوپراق حالنه کلدیگی زمان!

٧- و (سز) اوچ صنف اولدیغڭز (زمان)!

٨- آرتق (بر قسمڭز) اصحاب میمنه (قورتولدیغنه بر علامت اولارق عمل دفترلری صاغ ألنه ویریلنلر)که، نه (موتلو او) اصحاب میمنه(یه)!

٩- و (بر قسمڭز) اصحاب مشئمه (عمل دفترلری صول ألنه ویریلنلر)که، نه (بدبخت انسانلردر) اصحاب مشئمه!

١٠- و (اوچنجی قسمڭز ده) سابقوندر (خیرده اوڭه کچنلریڭزدر)که، (اونلر مکافاتده ده) اوڭه کچنلردر!

١١- ایشته اونلر (او اوڭه کچنلر)، مقربین (اللّهه یاقین قیلینمش) اولان کیمسه‌لردر.

١٢- نعیم جنّتلرنده‌درلر!

١٣- ١٤- (سابقوندن اولانلر) اوڭجه‌کی امّتلردن بر چوق، صوڭره‌کیلردن ایسه آزدر.

١٥- ١٦- (مجوهرلرله) ایشلنمش تختلر اوزرنده قارشی قارشی‌یه (قورولوب) یاصلانمش کیمسه‌لردر.[1]

---

(١) "اهل جنّت، البته آرزو ایدرلرکه، دنیا ماجرالرینی تخطّر ایتسینلر (خاطرلاسینلر) و بربرینه نقل ایتسینلر؛ بلکه او ماجرالرڭ لوحه‌لرینی و مثاللرینی (منظره‌لرینی) کورمگی چوق مراق ایدرلر. البته سینامه پرده‌لرنده کورمك کبی، او لوحه‌لری و او وقعه‌لری مشاهده ایتسه‌لر (سیر ایتسه‌لر) چوق متلذذ اولورلر (لذّت آلیرلر). مادام اویله‌در، هر حالده دار لذّت و منزل سعادت (لذّت و سعادت) یری اولان دار جنّتده، عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ [قارشیلقلی تختلر اوزرنده‌درلر] آیتنڭ اشارتیله؛ سرمدی (صوڭسز) منظره‌لرده، دنیوی ماجرالرڭ محاوره‌سی (صحبتی) و دنیوی حادثاتڭ (حادثه‌لرڭ) منظره‌لری جنّتده بولوناجقدر." (طلسملر، ٢٤نجی مکتوب، ٧٤)

١٧- ١٨- (عين ياشلرى اوزره) ئولومسز قيلينمش چوجقلر (و كنج خدمتجيلر)،[1] پيڭاردن (آقان جنّت شربتلريله طولديريلمش) دستيلر، ابريقلر و قدحلرله اونلرڭ (او سابقوننڭ) اطرافنده طولاشير!

١٩- اوندن (او شرابدن) نه باشلرى آغريتيلير، نه ده سرخوش اولورلر!

٢٠- و بگنمكده اولدقلرندن (هر تورلى) ميوه!

٢١- و جانلرينڭ چكمكده اولديغندن قوش أتى!

٢٢- بر ده ايرى (كوزل) كوزلى حوريلر!

٢٣- (صدفلرنده) صاقلى اينجيلر كبى!

٢٤- (دنياده ايكن) ياپمقده اولدقلرينه قارشيلق اولارق!

٢٥- اوراده نه بوش بر سوز، نه ده كناهى كركديرن بر شى ايشيتيرلر!

٢٦- آنجق بر سوز (ايشيتيرلركه، او ده): "سلام (اولسون!)، سلام (اولسون)!"در.

٢٧- اصحاب يمين (عمل دفترلرى صاغ ألنه ويريلنلر) ايسه، نه (موتلو) اصحاب يميندر!

٢٨- ٢٩- ٣٠- ٣١- ٣٢- ٣٣- ٣٤- (اونلر،) ديكنسز سَدِر آغاچلرى و (صالقيملرى) ديزيلى موز آغاچلرى ايچنده، يايىلمش بر كولكه‌ده، چاغلايان صو كنارلرنده، توكنمه‌ين و ياساقلانمايان پك چوق ميوه‌لر آراسنده و يوكسلتيلمش دوشكلرده‌درلر!

٣٥- شبهه‌سزكه بز اونلرى (جنّته‌كى او قادين-لرينى يڭى) بر ياراتيليشله ياراتدق.

٣٦- ايشته اونلرى (دائمى) باكره‌لر قيلدق!

٣٧- أشلرينه دوشكون و (اونلرڭ هپسى) عين ياشده‌درلر.

٣٨- (بونلر) اصحاب يمين ايچوندر!

٣٩- ٤٠- (اونلر) اوگچه‌كى امّتلردن بر چوق، صوڭره‌كيلردن ده بر چوقدر.

٤١- اصحاب شمال (عمل دفترلرى صول ألنه ويريلنلر) ايسه، نه (بدبخت انسانلردر او) اصحاب شمال!

٤٢- ٤٣- ٤٤- (اونلر) نفوذ ايديجى بر آتش و بر قاينار صو ايچنده، سرينلگى و خوشلغى (بر فائده‌سى) اولمايان سيم‌سياه دوماندن بر كولكه ايچنده‌درلر!

٤٥- چونكه اونلر، بوندن اوگچه (نعمتلر ايچنده) شيمارتيلمش كيمسه‌لر ايديلر.

٤٦- و او بويوك كناه اوزرينه (شركى ايشله‌مكده) اصرار ايدييورلردى.

٤٧- ٤٨- و دييورلرديكه: (بز) ئولديگمز و بر طوپراق و بر كميك ييغينى حالنه كلديگمز زمانمى، كرچكدن بزمى يڭيدن ديريلتيله‌جك اولان كيمسه‌لرز؟ اوگچه‌كى آتالريمز ده‌مى؟

٤٩- ٥٠- ديكه: شبهه يوقكه اوگچه‌كيلر ده، صوڭره‌كيلر ده، بيلينن بر كونڭ بللى بر وقتنده البته طوپلاناجق اولانلردر.

---

(١) "مؤمنلرڭ قبل البلوغ (بلوغدن اوگچه) وفات ايدن اولادلرى، جنّتده، جنّته لايق بر صورتده، أبدى، سويملى دائمى چوجق قالاجقلرينى و جنّته كيدن پدر و والده‌لرينڭ قوجاقلرنده أبدى مدار سرورلرى (سرور وسيله‌لرى) اولاجقلرينى و چوجق سومك و اولاد اوخشامق كبى اڭ لطيف بر ذوق، ابوينلرينه (آنا-بابالرينه) تأمينه مدار اولاجقلرينى و هر بر لذتلى شيئڭ جنّتده بولونديغنى، (...) هم دنياده اون سنه‌لك قيصه بر زمانده تألماتله (أملرله) قاريشيق اولاد سومه‌سنه و اوخشامه‌سنه بدل صافى و ألمسز ميليونلرسنه أبدى اولاد سومه‌سنى و اوخشامه‌سنى قزانمق، اهل ايمانڭ اڭ بويوك بر مدار سعادتى اولديغنى شو آيت كريمه وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ [ئولومسز قيلينمش چوجوقلر (و كنج خدمتجيلر)] جمله‌سيله اشارت ايدييور. و مژده ويرييور." (لمعه‌لر، ٢٥نجى لمعه، ٢٢٩)

٥١- ٥٢- صوكره محقّقكه سز، أى ضلالت ايچنده اولانلر، يالانلاييجيلر! (سز) شبهه‌سز بر آغاچدن، زقومدن ييه‌جك اولان كيمسه‌لرسڭز!

٥٣- ٥٤- اوسته‌لك اوندن قارينلريڭزى طولديراجق اولانلرسڭز! اونڭ اوزرينه ده قاينار صودن ايچه‌جك كيمسه‌لرسڭز!

٥٥- هم ده بر تورلى صويه قانمايان بر خسته‌لغه ياقه‌لانمش دوه‌لرڭ ايچيشى كبى ايچه‌جك اولانلرسڭز!

٥٦- ٥٧- ايشته دين (حساب) كوننده اونلرڭ آغيرلانيشى بويله‌در! سزى بز ياراتدق؛ او حالده تصديق ايتمه‌ڭز كركمزمى؟

٥٨- ٥٩- پكى سويله‌يڭ بڭا، آقيتمقده اولديغڭز منى‌يى! اونى سزمى ياراتييورسڭز، يوقسه ياراتانلر بزمى‌يز؟

٦٠- ٦١- ئولومى آراڭزده بز تقدير ايتدك و بز، (يريڭزه) بڭزرلريڭزى (كتيروب، سزڭله) دگيشديرمكدن و سزى بيله‌مه‌يه‌جگڭز (باشقه) بر شكلده ياراتمقدن اوڭنه كچيله‌جك (عجزه دوشوروله‌جك) اولان كيمسه‌لر دگلز!

٦٢- شبهه‌سزكه، ايلك ياراتيليشى بيلديڭز؛ اويله ايسه (دوشونوب) عبرت آلمه‌ڭز كركمزمى؟

٦٣- پكى سويله‌يڭ بڭا، أكمكده اولديغڭز شيلرى؟

٦٤- اونى سزمى بيتيرييورسڭز، يوقسه بيتيرنلر (اونى يتيشديرنلر) بزمى‌يز؟

٦٥- ديله‌سه‌يدك اونى البته قورو بر چوپ ياپاردق ده شاشار قاليرديڭز.

٦٦- (او وقت:) "طوغريسى بز، كرچكدن ضرره اوغراتيلمشلرز!"

٦٧- "داها طوغريسى بز محروم بيراقيلانلرز!" (ديرديڭز.)

٦٨- پكى سويله‌يڭ بڭا، ايچمكده اولديغڭز صويى!

٦٩- اونى بولوطدن سزمى ايندير ديڭز، يوقسه ايندير نلر بزمى‌يز؟

٧٠- ديله‌سه‌يدك اونى طوزلى (آجى بر صو) ياپاردق؛ او حالده شكر ايتمه‌ڭز كركمزمى؟

٧١- پكى سويله‌يڭ بڭا، (داللرينى بربرينه سورته‌رك) چاقمقده اولديغڭز آتشى!

٧٢- اونڭ آغاجنى سزمى ياراتديڭز، يوقسه ياراتانلر بزمى‌يز؟

٧٣- بز اونى (او آتشى، جهنّم آتشى ايچون) بر خاطرلاتمه و چولده يولجيلق ايدنلر ايچون بر منفعت قيلدق.

٧٤- او حالده، عظيم (پك يوجه اولان) ربّڭڭ اسميله (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ ديه‌رك) تسبيح ايت!

٧٥- ايشته ييلديزلرڭ يرلرينه يمين ايدرم!

٧٦- و شبهه‌سز بو، أگر بيليرسه‌ڭز، كرچكدن پك بويوك بر يميندر![1]

---

(١) "جناب حق، قرآنده چوق شيلره قسم (يمين) ايتمش. قسمات قرآنيه‌ده (قرآن كريمده‌كى يمينلرده) چوق بيوك نكته‌لر وار، چوق سرلر وار. مثلا: (...) وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى [باتديغى زمان نجمه (او ييلديزه) آند اولسون!] فَلَٓا اُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ [ييلديزلرڭ يرلرينه يمين ايدرم!] وَاِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ [و شبهه‌سزكه بو، اگر بيليرسه‌ڭز، كرچكدن پك بويوك بر يميندر!] ده‌كى قسم، ييلديزلرڭ سقوطيله (دوشمه‌سيله) وحيه شبهه ايراث ايتمه‌مك (بولاشديرمامق) ايچون جن و شيطانلرڭ غيبى (كيزلى) خبرلردن كسيلمه‌لرينه علامت اولديغنه اشارت ايتمكله برابر؛ ييلديزلرى دهشتلى عظمتلريله (بويوكلكلريله) و كمال انتظام (مكمّل بر دوزن) ايله يرلرينه يرلشديرمك و سيّاراتلرى (كزه‌كنلرى) حيرت انكيز (شاشيلاجق) بر صورتده دونديرمكده‌كى عظمت قدرت (اللّهڭ قدرتنڭ بويوكلگى) و كمال حكمتى (مكمّل حكمتى)، او قسم ايله اخطار ايدييور (خاطرلاتييور)." (مكتوبات، ٢٩نجى مكتوب، ٢٤٠)

٧٧- ٧٨- شبههسزكه بو، قورونمش بر كتابده (لوح محفوظده) بولونان البته پك شرفلى بر قرآندر.
٧٩- اوڭا آنجق تميزلنمش اولان كيمسهلر طوقونور.(١)
٨٠- عالملرڭ ربّى طرفندن ايندير يلمهدر.
٨١- شيمدى سز، بو سوزيمى كوچومسهيين كيمسهلرسڭز؟
٨٢- و كرچكدن سز، رزقڭزى (قرآن نعمتنه قارشى شكريڭزى، اونى) يالانلايوركنمى ياپييورسڭز؟
٨٣- ٨٤- اويله ايسه، دگلميكه (جان) بوغازه كلديگنده، آرتق سز، او صيرهده (جان چكيشن او كيمسهيه چارهسزلكله) باقار طورورسڭز.
٨٥- حالبوكه بز، اوڭا سزدن داها ياقينز؛ فقط (سز) كورمزسڭز.
٨٦- ٨٧- او حالده، (مادامكه سز) جزاالنديريلماياجق كيمسهلر ايدى ايسهڭز، (هم ادّعاڭزده) طوغرى كيمسهلر ايسهڭز، اونى (او جانى) كرى چويرسهڭزه!
٨٨- ٨٩- فقط (ئولن او كيمسه)، (اللّهه) ياقين قيلينانلردن (سابقوندن) ايسه، آرتق (اوڭا) بر راحتلق، كوزل قوقولى بر رزق و نعيم جنّتى واردر.
٩٠- ٩١- أگر (او كيمسه) اصحاب يميندن ايسه، بونڭ اوزرينه (كنديسنه): "سڭا اصحاب يميندن سلام اولسون!" (دينيلهجكدر.)
٩٢- ٩٣- ٩٤- اما او (كيمسه) صاپيق يالانلاييجيلردن ايسه، آرتق (اوڭا ده) قاينار صودن بر آغيرلامه و آلولى بر آتشه (جهنّمه) آتيلمق واردر.
٩٥- شبهه يوقكه بو، قطعى كرچگڭ تا كنديسيدر.
٩٦- او حالده عظيم (پك يوجه اولان) ربّڭڭ اسمى ايله (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ دييهرك) تسبيح ايت!

٥٧- حديد سورهسى

(مدينه دورنده نازل اولمشدر، ٢٩ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله

١- كوكلرده و يرده نه وارسه، اللّهى تسبيح ايتمكدهدر.(٢) چونكه او، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيز، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.
٢- كوكلرڭ و يرڭ ملكى اونڭدر. (او) حيات ويرر و (او) ئولديرر. و او، هر شيئه حقّيله كوجى يتندر.
٣- او، (هر شيدن اوڭجه وار اولان) اوّل، (هر شيئڭ هلاكندن صوڭره باقى قالان) آخردر، (دليللريله وارلغى آپ آچيق اولان) ظاهر و (عقللرڭ اونى ادراك ايدهمهديگى، ذاتنڭ حقيقتى بيلينمهين) باطندر. و او، هر شيئى حقّيله بيلندر.

---

(١) قرآن كريم آبدستسز اولارق أله آلينماز، اما ازبره اوقونابيلير. آنجق جنب اولان كيمسه قرآنه أل سورهمهديگى كبى، ازبره ده اوقوياماز. (رازى، جـ. ٢٩/١٥، ١٩٥)

(٢) "قرآنڭ هر بر آيتى، برر نجم ثاقب (قراڭلغى دلهرك پارلايان ييلديز) كبى اعجاز (معجزه اولمه) و هدايت نورينى نشر (ياييمق) ايله كفر و غفلت ظلماتنى (قراڭلقلرينى) طاغيتديغنى كورمك و ذوق ايتمك ايسترسهڭ، كنديڭى قرآنڭ نزولندن (اينمهسندن) اوّل اولان او عصر جاهليتده و او صحراى بدويتده (مدنيتدن اوزاق او بدوى عرب چوللرنده) فرض ايتكه، هر شى ظلمت جهل (جهالت قراڭلغى) و غفلت آلتنده پردهٔ جمود طبيعته (طبيعتڭ طوڭوق پردهسنه) صاريلمش اولديغى بر آنده، بردن قرآنڭ لسان علويسندن (يوكسك لساندن) (...) يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ [كوكلرده اولان و يرده بولونانلر، ملك (ملكنده ايستهديگى كبى تصرّف ايدن)، قدوس (بوتون نقصانلقلردن منزّه اولان)، عزيز (قدرتى دائما أوستون كلن)، حكيم (هر ايشى حكمتلى اولان)، اللّهى تسبيح ايدر) كبى آيتلرى ايشيت، باق! او ئولمش ويا ياتمش موجودات عالم (عالمدهكى وارلقلر) سَبَّحَ [تسبيح ايتدى] يُسَبِّحُ [تسبيح ايدر] صداسيله ايشيتنلرڭ ذهننده ناصل ديريلييورلر، هشيار اولويورلر (اويانييورلر)، قيام ايدوب (آياغه قالقوب) ذكر ايدييورلر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٥٨)

۴- او، کوکلری و یری آلتی کونده یاراتان، صوڭره عرشه حکم ایدندر. یرڭ ایچنه کیرنی و اوندن چیقانی، کوکدن اینِنی و اوراده یوکسلنی بیلیر. و نره‌ده اولسه‌ڭز، او سزڭله برابردر. چونکه الله، یاپمقده اولدقلریڭزی حقّیله کورندر.

۵- کوکلرڭ و یرڭ ملکی اونڭدر. و (بوتون) ایشلر آنجق اللّهه دونديريليير.

۶- (او،) کیجه‌یی کوندوزه قاتار، کوندوزی ده کیجه‌یه قاتار.[۱] و او، سینه‌لرڭ ایچنده اولانی حقّیله بیلندر.

۷- اللّهه و رسولنه ایمان ایدڭ و سزی اوزرینه وکیللر (تصرف صاحبلری) قیلدیغی شیلردن (الله یولنده) صرف ایدڭ؛ ایشته سزدن ایمان ایدوب، (الله یولنده) صرف ایدن کیمسه‌لر وار یا، اونلر ایچون (پك) بویوك بر مکافات واردر.

۸- پیغمبر سزی ربّڭزه ایمان ایتمه‌ڭز ایچون دعوت ایتدیگی حالده، سزه نه اولویورکه اللّهه ایمان ایتمه‌یورسڭز؟ حالبوکه (الله، روحلر عالمنده سزدن) صاغلام سوزیڭزی آلمشدی؛ اگر (کرچك) مؤمنلر اولدی ایسه‌ڭز (عهدیڭزه اویڭ و صمیمانه ایمان ایدڭ)!

۹- او، سزی قراڭلقلردن نوره چیقارمسی ایچون، قولنه آپ آچیق آیتلر ایندیرندر. شبهه‌سزکه الله، سزه قارشی البته (چوق شفقت ایدن) رؤف، (چوق مرحمتلی اولان) رحیمدر.

۱۰- هم سزه نه اولدیکه الله یولنده صرف ایتمه‌یه‌جکسڭز؟ کوکلرڭ و یرڭ میراثی ذاتاً اللّهڭدر (هپسی صوڭنده اوڭا قالاجقدر). فتحدن اوّل، ایچڭزدن (الله یولنده) صرف ایدن و صواشانلر، (دیگرلریله) بر اولماز! ایشته اونلر، درجه اعتباریله صوڭره‌دن صرف ایدن و صواشانلردن داها بویوکدرلر. بونڭله برابر، الله هپسنه ده أڭ کوزلی (جنّتی) وعد ایتمشدر! چونکه الله، نه یاپارسه‌ڭز حقّیله خبردار اولاندر.

۱۱- کیمدر شو کیمسه‌که، اللّهه قرض حسن (کوزل بر بورچ) ایله بورچ ویرسین ده[۲] (الله ده) اونی کندیسنه آرتیرسین! آیریجه اونڭ ایچون (پك) دگرلی بر مکافات واردر.

---

(۱) "يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ [(او،) کیجه‌یی کوندوزه قاتار، کوندوزی ده کیجه‌یه قاتار] آیتنڭ صراحتیله (آچیق افاده‌سیله) زمینی دونديروب، کیجه و کوندوز صحیفه‌لرینی یاپان و چویرن و یومیه حادثاتیله (کونلك حادثه‌لریله) یازان و دگیشدیرن عین ذات، عین آنده، اڭ کیزلی و اڭ جزئی اولان قلبلرڭ خاطراتلرینی (قلبلردن کچنلری) دخی بیلیر و اراده‌سیله اداره ایدر. و مذکور (بحث ایدیلن) فعللرڭ هر بری بر تك فعل اولدیغندن، ضروری (مجبوری) اولارق، اونلرڭ فاعلی دخی بر تك واحد (بر) و قدیر (صوڭسز قدرت صاحبی) اولان فاعلِ ذوالجلاللرینڭ (او فعللری یاپان جلال صاحبی اللّهڭ)، بداهتله (آچیقجه) اویله بر کبریا و عظمتی (بیوکلگی) وارکه: هیچ بر یرده، هیچ بر شیده، هیچ بر جهتله، هیچ بر شرکڭ (اللّهه اورتاق قوشمه‌نڭ) هیچ بر امکانی، هیچ بر احتمالنی بیراقمییور، کوکیله کسییور. مادام بویله بر کبریا (بیوکلك) و عظمت قدرت (قدرتڭ بیوکلگی) وار و مادام او کبریا نهایت کمالده‌در (صوڭسز مکمّللکده‌در) و احاطه ایدییور (هر شیئی قوشاتییور).

البته او قدرته عجز ویا احتیاج و او کبریایه قصور و او کماله (مکمّللگه) نقصانیت (أکسیکلك) و او احاطه‌یه (قوشاتمه‌یه) قید (صینیر) و او نهایتسزلگه نهایت ویرن بر شرکه میدان ویرمسی و مساعده ایتمسی، هیچ بر وجهله ممکن دگلدر. فطرتنی (یاراتیلیشنی) بوزمایان هیچ بر عقل قبول ایتمز."
(شعاعلر، ۷نجی شعاع، ۱۴۱-۱۴۲)

(۲) اللّهه کوزل بر بورچ ویرمك، اللّهڭ کندیسنه ویردیگی مالندن، اونڭ یولنده خرجامق دیمکدر.
(بیضاوی، ج. ۲، ۴۶۸)

١٢- او كون (قيامت كونى) مؤمن أركككلرله مؤمن قادينلرى كورورسڭكه، نورلرى اوڭلرنده و صاغلرنده قوشويور. (اونلره دينيليركه:) "بو كون سزك مژده‌ڭز، آلتلرندن ايرماقلر آقان، ايچلرنده أبدى قاليجى كيمسه‌لر اولديغڭز جنّتلردر!" ايشته أڭ بويوك قورتولوش بودر![1]

١٣- او كون منافق أركككلرله منافق قادينلر، ايمان ايدنلره دييه‌جككه: "بزى (ده) بكله‌يك (و بزه برآز باقك) ده نوريڭزدن فائده‌لنه‌لم!" (اونلره:) "(ياپابيليورسه‌ڭز) آرقه‌ڭزه (دنيايه) دونك ده بر نور آرايك!" دينيلير. ديركن آرالرينه، قاپيسى بولونان بر سور چكيلير. اونڭ ايچ طرفيكه اونده رحمت واردر، طيش طرفنه كلنجه او جهتدن عذاب واردر.

١٤- (منافقلر) اونلره (او جنّت اهلنه): "سزڭله (دنياده) برابر دگلميدك" دييه باغيررلر. (مؤمنلر ده:) "أوت (برابرديڭز)! فقط سز، كنديڭزى (نفاقله) فتنه‌يه دوشورديڭز و (مؤمنلره مصيبت كلمسنى) بكله‌ديڭز، هم (حق اولان دينڭزده) شبهه ايتديڭز و بوش تمنّيلر سزى آلداتدى؛ نهايت اللّهڭ امرى (ئولوم) كلدى؛ او چوق آلداتيجى (شيطان) ده، سزى الله حقّنده آلداتدى!" ديرلر.

١٥- (أى منافقلر!) آرتق بو كون نه سزدن (قورتولوشڭزه بدل اولاجق) بر فديه آلينير، نه ده انكار ايدنلردن! واراجغڭز ير، آتشدر! سزه لايق اولان (ده) اودر! او ايسه، نه كوتو واريلاجق يردر!

١٦- ايمان ايدنلرك، اللّهڭ ذكرينه و حقدن اينن (قرآنه) قارشى قلبلرينڭ (قورقو و) يوموشامه زمانى حالا كلمديمى؟ (اونلر ده) داها اوڭجه كنديلرينه كتاب ويريلنلر كبى اولماسينلركه، اونلرڭ اوزرلرينه اوزون زمان كچدى ده قلبلرى قاتيلاشدى. هم اونلردن چوغى، كناهكار كيمسه‌لردر.

١٧- بيلڭكه شبهه‌سز الله، ير يوزينى ئولومندن صوڭره ديريلتييور. محقّقكه سزه آيتلرى آچيقلادق؛ تاكه عقل ايرديررسڭز.

١٨- شبهه‌سزكه صدقه ويرن أركككلرله صدقه ويرن قادينلر واللّهه قرض حسن (كوزل بر بورچ) ايله بورچ ويرنلر وار يا، اونلره (ويردكلرينڭ قارشيلغى) آرتيريلاجقدر؛ هم اونلر ايچون پك دگرلى بر مكافات واردر.

---

(١) "انسان، نور ايمان ايله اعلاى عليينه (اڭ يوكسك مرتبه‌يه) چيقار، جنّته لايق بر قيمت آلير. و ظلمت كفر (كفر قراڭلغى) ايله، اسفل سافلينه (آشاغيلرڭ اڭ آشاغيسنه) دوشر؛ جهنّمه اهل اولمه‌يه بر وضعيته كيرر. چونكه ايمان، انسانى صانع ذوالجلالنه (جلال صاحبى صنعتكارينه) نسبت ايديير (باغلايور)؛ ايمان، بر انتسابدر (باغلانمه‌در). اويله ايسه انسان، ايمان ايله انسانده تظاهر ايدن (كورونن) صنعت الهيه (اللّهڭ صنعتى) و نقوش اسماى ربّانيه (اللّهڭ اسملرينڭ نقشلرى) اعتباريله بر قيمت آلير. كفر، او نسبتى قطع ايدر (كسر). او قطعدن صنعت ربّانيه كيزلنير. قيمتى دخى يالڭز ماده اعتباريله اولور. ماده ايسه، هم فانيه، هم زائله (كچيجى)، هم موقت (وقتى صينيرلى) بر حيات حيوانى اولديغندن، قيمتى هيچ حكمنده‌در.(...) اگر نور ايمان، ايچنه كيرسه، اوستنده‌كى بتون معنيدار نقشلر او ايشيقله اوقونور. او مؤمن، شعور ايله اوقور و او انتسابله اوقوتور. يعنى: 'صانع ذوالجلالڭ مصنوعى‌يم (اثرى‌يم)، مخلوقى‌يم، رحمت و كرمنه مظهرم' كبى معنالرله انسانده‌كى صنعت ربّانيه تظاهر ايدر.

ديمك صانعنه (صنعتكارينه) انتسابدن عبارت اولان ايمان، انسانده‌كى بتون آثار صنعتى (صنعت اثرلرينى) اظهار ايدر (كوسترر). انسانڭ قيمتى، او صنعت ربّانيه‌يه كوره اولور و آيينهٔ صمدانيه (صمد اولان اللّهه آيينه‌لك ياپمه‌سى) اعتباريله‌در. او حالده، شو اهمّيتسز اولان انسان، شو اعتبارله بتون مخلوقات اوستنده بر مخاطب الهى (اللّهڭ مخاطبى) و جنّته لايق بر مسافر ربّانى (اللّهڭ مسافرى) اولور." (سوزلر، ٢٣نجى سوز، ١٠١)

١٩- اللّهه و اونڭ پیغمبرلرینه ایمان ایدنلره کلنجه، ایشته اونلر ربلری قاتنده صدّیقلر و شهیدلر (مرتبه‌سنده)در. کندیلری ایچون، هم مکافاتلری، هم نورلری واردر. انکار ایدوب آیتلریمزی یالانلایانلره کلنجه، ایشته اونلر جهنّم اهلیدرلر.

٢٠- بیلڭکه، دنیا حیاتی آنجق بر اویوندر، بر أگلنجه‌در، بر سوسدر، آراڭزده بر اوگونمه‌در، ماللر و اولاد خصوصنده بر چوقلق یاریشندن عبارتدر. بر یاغمورڭ مثالی کبیدرکه، (بیتیردیگی) بیتکیسی، أکینجیلرڭ خوشنه کیدر؛ صوڭره قورور ده اونی صارارمش کورورسڭ؛ صوڭره ده قورو بر چوپ اولور.

آخرتده ایسه (کافرلر ایچون) شدّتلی بر عذاب و (مؤمنلر ایچون) اللّهدن بر مغفرت و بر رضوان (اونڭ رضاسی) واردر. دنیا حیاتی ایسه، آلداتیجی بر منفعتدن باشقه بر شی دگلدر![1]

٢١- ربڭزدن بر مغفرته و کنیشلگی، کوکله یرڭ کنیشلگی کبی اولوب، اللّهه و اونڭ پیغمبرلرینه ایمان ایدنلر ایچون حاضرلانمش بولونان بر جنّته طوغری یاریشڭ! بو، اللّهڭ لطفیدر! اونی (حکمتنه بناءً، کندی لطفندن) دیله‌دیگنه ویرر. چونکه الله، پك بویوك احسان صاحبیدر.

٢٢- یر یوزنده و نفسلریڭزده باشڭزه کلن هیچ بر مصیبت یوقدرکه، مطلقا اونی یاراتمه‌مزدن اوڭجه بر کتابده (لوح محفوظده یازیلی) اولماسین![2] شبهه‌سزکه بو، اللّهه کوره پك قولایدر.

٢٣- تاکه ألڭزدن کیدنه اوزولمه‌یه‌سڭز و (اللّهڭ) سزه ویردیگی ایله شیمارمایاسڭز! چونکه الله، بوتون کندینی بگننلری، چوق اوگوننلری سومز.

٢٤- اونلر (او شیماران کیمسه‌لردر)که، جمریلك ایدرلر و انسانلره ده جمریلگی امر ایدرلر. ایشته کیم (الله یولنده صرف ایتمکدن) یوز چویررسه، آرتق (بیلسینکه) شبهه‌سز غنی (هیچ بر شیئه محتاج اولمایان)، حمید (حمد ایدیلمه‌یه یکانه لایق اولان)، آنجق اللّهدر.

---

(١) "عقلی باشنده اولان انسان، نه دنیا امورندن (ایشلرندن) قزاندیغنه مسرور اولور(سوینیر) و نه ده غائب ایتدیگی شیئه محزون اولور. زیرا دنیا طورمایور، کیدییور. انسان ده برابر کیدییور. سن ده یولجیسڭ. سن ده کیدییورسڭ. باق، اختیارلق شفغی، قولاقلرڭ اوستنده طلوع ایتمشدر (طوغمشدر). باشڭڭ یاریسندن فضله‌سی بیاض کفنه صاریلمش. وجودڭده توطّن ایتمگه (یرلشمه‌یه) نیّت ایدن خسته‌لقلر، ئولومڭ کشف قوللریدر. مع هذا (بونڭله برابر)، ابدی عمرڭ اوڭڭده‌در. او عمرده، باقیده کوره‌جگڭ راحت و لذّت، آنجق بو فانی عمرده سعی و چالیشمه‌لریڭه باغلیدر. سنڭ او عمر باقیدن هیچ خبرڭ یوق! سنی ئولوم سکراتی (جان چکیشمه‌سی) اویاندیرمادن اوّل اویان!" (مثنوئ نوریه، حبّه، ١١٥)

(٢) "أوت، معناً ترقّی ایتمه‌ین (یوکسلمه‌ین) عوام (صیره‌دن خلق) ایچنده قدرڭ جای استعمالی (قوللانیلمه یری) وار. فقط اوده ماضیات (کچمشده) و مصائبده‌در (مصیبتلرده‌در)که، یأسڭ (امیدسزلگڭ) و حزنڭ علاجیدر. یوقسه معاصی (عصیان) و استقبالیاتده (کله‌جگه عائد شیلرده) جاری (کچرلی) دگلدرکه، سفاهته (کناهلره) و عطالته (بوش طورمه‌یه) سبب اولسون. دیمك قدر مسئله‌سی، تکلیف و مسؤلیتدن قورتارمق ایچون دگلدر. بلکه فخر و غروردن قورتارمق ایچوندرکه، ایمانه کیرمش. جزء اختیاری (انسانڭ جزئی اراده‌سی)، سیّئآته (کناهلره) مرجع اولمق ایچوندرکه، عقیده‌یه (اینانچ اساسلرینه) داخل اولمش. یوقسه محاسنه مصدر (اییلکلره قایناق) اولارق تفرعن ایتمك (فرعونلاشمق) ایچون دگلدر." (طلسملر، ٢٦نجی سوز، ٧٩)

٢٥- جلالم حقّی ایچون، پیغمبرلریمزی آپ آچیق دلیللرله کوندردك و اونلرله برابر کتابی و میزانی (عدالتی) ایندیردککه، انسانلر عدالتی آیاقده طوتسون (و یاشاتسینلر)! هم کندیسنده بویوك بر قوّت و انسانلر ایچون (بر چوق) منفعتلر بولونان حدیدی (دمیری، بر نعمت اولارق) ایندیردك؛[1] هم بویله‌جه الله، کندینه و پیغمبرلرینه غیاباً (اللّهی کورمه‌دکلری حالده ایمان ایدرك دیننه) کیمك یاردیم ایده‌جگنی اورته‌یه چیقارسین! محقّقکه الله، (چوق قوّتلی اولان) قوی، (قدرتی دائما أوستون کلن) عزیزدر.

٢٦- آند اولسونکه، نوحی و ابراهیمی‌ده (پیغمبر اولارق) کوندردك؛ هم پیغمبرلگی و کتابی اونلرك نسللرنده قیلدق. بوکا رغماً اونلردن هدایته ایرن واردر، فقط اونلردن چوغی (یولدن چیقمش) فاسق کیمسه‌لردر.

٢٧- صوکره اونلرك ایزلری اوزرنده آرد آرده پیغمبرلریمزی کوندردك؛ (او پیغمبرلرك) آردندن ده مریم اوغلی عیسی‌یی کوندردك؛ اوکا انجیلی ویردك و اوکا تابع اولانلرك قلبلرنده بر شفقت و بر مرحمت قیلدق. بر ده (کندیلرینك) اورته‌یه چیقاردقلری رهبانیت[2]که، اونی اوزرلرینه (بز) فرض قیلمامشدق، ساده‌جه اللّهك رضاسنی قزانمق ایچون (کندیلری یاپدیلر)؛ فقط اوکا (ده) حقّیله تابع اولارق رعایت ایتمه‌دیلر. آرتق اونلردن ایمان ایدنلره مکافاتلرینی ویردك. فقط اونلردن چوغی (یولدن چیقمش) فاسق کیمسه‌لردر.

٢٨- أی (کچمش پیغمبرلره) ایمان ایدنلر! اللّهدن صاقینك و رسولنه (محمّده) ایمان ایدکّکه، سزه رحمتندن ایکی قات نصیب ویرسین و سزك ایچون بر نور قیلسین؛ که اونکله (طوغری یولی بولوب) یورورسکز و سزه مغفرت ایتسین! چونکه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.

٢٩- بویله‌جه اهل کتاب، (کندیلرینك) اللّهك لطفندن هیچ بر شیئه کوچ یتیره‌مه‌یه‌جکلرینی و شبهه‌سز لطف (ساده‌جه) اللّهك ألنده اولوب، اونی دیله‌دیگنه ویره‌جگنی بیلسینلر! چونکه الله، پك بویوك احسان صاحبیدر.

---

(١) "سؤآل: دینیلییورکه، دمیر یردن چیقییور؛ یوقاریدن اینمییورکه أَنْزَلْنَا [ایندیردك] دینیلسین. نه‌دن أَخْرَجْنَا [چیقاردق] دیمه‌مش؛ ظاهراً (کورونوشده) موافق (اویغون) کورولمه‌ین أَنْزَلْنَا دیمش؟

الجواب: اوّلاً قرآن معجز البیان أَنْزَلْنَا کلمه‌سیله، دمیرده‌کی عظیم (بویوك) و چوق اهمّیتلی نعمت جهتنی اخطار ایتمك (خاطرلاتمق) ایچون أَنْزَلْنَا دیمش. چونکه دمیرك ذاتنی نظره ویرمییورکه، أَخْرَجْنَا دیسین! بلکه نعمت عظیمه‌سنی (بویوك نعمت اولوشنی) و نوع بشرك (انسان نوعنك) دمیره نه درجه محتاج اولدیغنی اخطار ایچوندر. نعمت جهتی ایسه نعمت آشاغیدن یوقاری چیقمییور، بلکه رحمت خزینه‌سندن کلییور. رحمت خزینه‌سی ایسه البته عالی (یوجه) و یوقاری و معناً یوکسك مرتبه‌ده‌در. البته نعمت یوقاریدن آشاغی‌یه‌در و محتاج اولان بشرك مرتبه‌سی آشاغیده‌در.

البته انعام (نعمتلندیرمه)، احتیاجك فوقنده‌در (اوستنده‌در). اونك ایچون نعمتك رحمتدن بشرك احتیاجنه امداد ایچون کلمه‌سنك حق تعبیری، أَنْزَلْنَا در، أَخْرَجْنَا دگلدر." (لمعلر، ٢٨نجی لمعه، ٢٩٥)

(٢) بوراده ذکر ایدیلن "رهبانیت"دن مراد، عبادت ایچون دنیا لذّتلرینی ترك ایدوب انسانلردن اوزاقلاشمق، نفسك ایستکلرندن ألنی چکمکده آشیریلق کوسترمکدر. (بیضاوی، ج. ٢، ٤٧١)

٥٨ - مجادله سوره‌سی

(مدينه دورنده نازل اولمشدر، ٢٢ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهك اسميله

١- (أى رسولم!) قوجه‌سى حقّنده سنگله مجادله ايدن و اللّٰهه شكايتده بولونان قادينك سوزينى، اللّٰه ألبته ايشيتمشدر. چونكه اللّٰه، سزك بربريگزله قونوشمه‌گزى ايشيتير. شبهه‌سزكه اللّٰه، (هر شيئى ايشيتن) سميع، (حقّيله كورن) بصيردر.[1]

٢- ايچگزدن قادينلرينه ظِهار[2] ياپانلر (بيلمليدرلر) كه، اونلر (او قادينلر)، كندى آنالرى دگلدر. چونكه اونلرك آنالرى، آنجق اونلرى طوغورانلردر. شبهه‌سز اونلر، كرچكدن چركين و اصلسز بر سوز سويله‌يورلر. محقّقكه اللّٰه، البته (چوق عفو ايديجى) عفوّ، (چوق باغيشلايان) غفوردر.

٣- قادينلرينه ظهار ياپوب ده صوگره سويله‌دكلرندن دونلره، او تقديرده بربرلريله (قادينلريله) تماس ايتمه‌دن اوگجه بر كوله آزاد ايتمك (بورجى واردر). ايشته سز، بونگله نصيحت ايديلييورسگز. و اللّٰه، نه ياپارسه‌گز حقّيله خبردار اولاندر.

٤- فقط (بوگا امكان) بولامايان كيمسه‌يه، او تقديرده بربرلريله تماس ايتمه‌دن اوگجه آرد آرده ايكى آى اوروچ (طوتمه مجبوريتى واردر). آرتق (بوگا ده) كوچ يتيره‌مه‌ين كيمسه‌يه ايسه، (صباح آقشام) آلتمش فقيرى طويورمه (كفارتى واردر). بو (خفيفلتيجى حكملر)، اللّٰهه و رسولنه ايمان ايتمه‌گز ايچوندر. بونلر، اللّٰهك حدوديدر. (بو حكملرى انكار ايدن) كافرلر ايچون ايسه، (پك) أللى بر عذاب واردر.

٥- شبهه‌سزكه اللّٰهه و رسولنه قارشى كلنلر، كنديلرندن اوگجه‌كيلرك (رذيل اولوب) هلاك ايديلديگى كبى هلاك ايديله‌جكلردر؛ چونكه طوغريسى (بز) آپ آچيق آيتلر اينديرمشزدر. و كافرلر ايچون، (پك) آشاغيلاييجى بر عذاب واردر.

٦- او كون اللّٰه، اونلرى هپ برلكده ديريلته‌جك، آرتق ياپدقلرينى كنديلرينه بيلديره‌جكدر. اللّٰه، اونى (او ياپدقلرينى) بر بر قيد ايتمشدر؛ حالبوكه (اونلر) اونى اونوتمشلردر. و اللّٰه، هر شيئه حقّيله شاهددر.

---

(١) "قرآن دير: 'جناب حق، سميع مطلقدر، هر شيئى ايشيتير. حتى أڭ جزئى (كوچك) بر ماجرا اولان و زوجندن تشكّى ايدن بر زوجه‌نڭ (قوجه‌سندن شكايت ايدن بر قادينڭ) سگا قارشى مجادله‌سنى حق اسميله ايشيتير. هم رحمتڭ أڭ لطيف (كوزل) جلوه‌سنه (پاريلتيسنه) مظهر و شفقتڭ أڭ فداكار بر حقيقتنه معدن اولان بر قادينڭ حقلى اولارق زوجندن دعواسنى و جناب حقّه شكواسنى (شكايتنى) امور عظيمه (چوق بويوك ايشلر) صورتنده رحيم اسميله اهمّيتله ايشيتير و حق اسميله جدّيتله باقار.'

ايشته بو جزئى مقصدى كلّيلشديرمك (كنيشلتمك) ايچون، مخلوقاتڭ أڭ جزئى بر حادثه‌سنى ايشيتن، كورن؛ كائناتڭ دائرۀ امكانيسندن خارج (ياراتيلمشلردن اولمايان) بر ذات، ألبته هر شيئى ايشيتير، هر شيئى كورورر بر ذات اولملق لازم كلير. و كائناته رب اولان، كائنات ايچنده مظلوم كوچك مخلوقلرڭ دردلرينى كورمك، فريادلرينى ايشيتمك كركدر. دردلرينى كورمه‌ين، فريادلرينى ايشيتمه‌ين، 'رب' اولاماز. اويله ايسه، اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ [شبهه‌سزكه اللّٰه، (هر شيئى ايشيتن) سميع، (حقّيله كورن) بصيرا] جمله‌سيله ايكى حقيقت عظيمه‌يى تثبيت ايدر." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٥٢)

(٢) ظهار حقّنده بيلكى ايچون باقيگز؛ (صحيفه ٤١٧، حاشيه ١)

۷- (أی حبیبم!) کورمه‌دگمیکه شبهه‌سز الله، کوکلرده نه وار، یرده نه وارسه بیلیر. اوچ کیشینك کیزلی بر قونوشمه‌سی اولسه، مطلقا دردنجیلری اودر! بش (کیشی) اولسه‌لر، مطلقا آلتنجیلری اودر؛ بوندن داها آز و داها چوق ده اولسه‌لر، (و هر) نره‌ده بولونسه‌لر، مطلقا او، اونلرله برابردر. صوگره قیامت کونی اونلره یاپدقلرینی خبر ویره‌جکدر. شبهه‌سزکه الله، هر شیئی حقّیله بیلندر.[۱]

۸- کیزلی قونوشمقدن یاساقلانوب ده صوگره کندیسندن یاساقلاندقلری شیئه دوننلری، هم کناه، دوشمانلق و پیغمبره عصیان خصوصنده بربرلریله کیزلیجه قونوشانلری (یهودیلرله منافقلری) کورمدگمی؟

سگا کلدکلری زمان، سنی اللّهك کندیسیله سلاملامادیغی بر شکلده سلاملایورلر. حالبوکه کندی ایچلرنده: "(أگر پیغمبر اولسه‌یدی، بو) سویله‌مکده اولدقلریمزدن طولایی اللّهك بزه عذاب ایتمسی کرکمزمیدی؟" دییورلر. جهنّم اونلره یتر! اورایه کیره‌جکلردر! آرتق او، نه کوتو واریلاجق یردر![۲]

۹- أی ایمان ایدنلر! بربریگزله کیزلی قونوشاجغگز زمان، او تقدیرده کناه، دوشمانلق و پیغمبره عصیان حقّنده کیزلیجه قونوشمایك، فقط (قونوشاجقسه‌گز) ایيلك و تقوا حقّنده سسسزجه قونوشك! و حضورینه طوپلاناجغگز اللّهدن صاقینك!

۱۰- (کناه، دوشمانلق وعصیان خصوصنده‌کی) کیزلی قونوشمه، آنجق شیطاندندر؛ تاکه ایمان ایدنلری أوزسون؛ حالبوکه (او شیطان)، اللّهك اذنی اولمادقجه اونلره (او ایمان ایدنلره) بر شیله ضرر ویریجی دگلدر. او حالده، مؤمنلر آنجق اللّهه توکّل ایتسین![۳]

۱۱- أی ایمان ایدنلر! سزه: "مجلسلرده یر آچك!" دینیلدیگی زمان همن یر آچگکه، الله ده سزه کنیشلك ویرسین! (سزه:) "قالقك!" دینیلدیگی زمان ده همن قالقگکه، الله سزدن ایمان ایدنلری و (خصوصاً) او کندیلرینه علم ویریلنلری درجه‌لرله یوکسلتسین! چونکه الله، نه یاپارسه‌گز حقّیله خبردار اولاندر.

---

(۱) "شو کائناتده کورونن افعال (فعللر) ایله تصرّف ایدوب ایجاد ایدن صانعك (صنعتکارك)، بر محیط (هر شیئی قوشاتان) علمی وار. (...) پرده‌سز، کونشه قارشی زمین یوزنده‌کی اشیا (وارلقلر) کونشی کورمه‌مسی قابل اولمادیغی کبی، او علیم ذوالجلالك نور علمنه قارشی أشیانك کیزلنمسی بیك درجه داها غیر قابلدر، محالدر (ممکن دگلدر). چونکه حضور وار. یعنی هر شی دائرهٔ نظرنده‌در (باقیش آلاننده‌در) و مقابلدر (قارشیسنده‌در) و دائرهٔ شهودنده‌در (کورویور) و هر شیئه نفوذی (علمی و کورمسی هر شیئه نفوذ ایدوب ایشله‌مسی) وار. (...)

مادام شو کائنات صاحبنك بویله بر علمی واردر؛ ألبته انسانلری و انسانلرك عمللرینی کورور و انسانلر نه‌یه لایق و مستحق اولدقلرینی بیلیر، حکمت و رحمتك مقتضاسنه (کرگنه) کوره اونلرله معامله ایدر و ایده‌جك. أی انسان! عقلگی باشگه آل، دقّت ایت! ناصل بر ذات سنی بیلیر و باقار، بیل و آییل!" (مکتوبات، ۲۰ نجی مکتوب، ۷۳- ۷٤)

(۲) یهودیلر و منافقلر، بر محاربه‌ده مسلمانلری أندیشه‌یه دوشورمك و أوزمك غایه‌سیله، مجاهدلرك مغلوب ایدیلدیگی و برقسمنك ده ئولدیریلدکلری سویلنتیسنی یایمه‌یه چالیشییورلردی. رسول اکرم (ع‌ص‌م) اونلری بو طاورانیشلرندن منع ایتدیسه ده اونلر بو ایقاظه اویمادیلر. حتی بر وسیله‌یله حضرت پیغمبرك (ع‌ص‌م) یاننه کلدکلرنده، "سگا ئولوم اولسون" معناسنه کلن اَلسَّامُ عَلَيْكَ شکلنده سلام ویردیلر. رسول الله (ع‌ص‌م) اونلرك بو مقصدینی آکلامقله برابر، طورینی بوزمادی و اونلره: "سزك ده اوزریگزه اولسون!" معناسنه وَعَلَيْكُمْ دییه‌رك قارشیلق ویردی. (جلالین شرحی، ج. ۷، ٤٤۱؛ نسفی، ج. ٤، ۳٤۳)

(۳) شیطانلرك وسوسه‌لرینك ایمان ایدنلری أوزمه‌یه‌جگی حقّنده باقیگز: (صحیفه ۳٤۷، حاشیه ۲)

١٢- أی ایمان ایدنلر! پیغمبرله کیزلی اولارق قونوشاجغڭز زمان، بو کیزلی قونوشمه‌ڭزدن اوڭجه (فقیرلره) بر صدقه تقدیم ایدڭ! بو، سزڭ ایچون داها خیرلی و داها تمیزدر. فقط (صدقه ویره‌جك بر شی) بولامازسه‌ڭز، آرتق شبهه‌سزکه الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.(١)

١٣- کیزلی قونوشمه‌ڭزدن اوڭجه صدقه‌لر تقدیم ایتمکدن قورقدیڭزمی؟ مادامکه یاپمادیڭز، الله ده سزی عفو ایتدی (صدقه ویرمه‌دن قونوشمه‌ڭزه اذن ویردی)؛ او حالده نمازی حقّیله أدا ایدڭ، زکاتی ویرڭ،(٢) اللّهه و رسولنه اطاعت ایدڭ! الله، نه یاپارسه‌ڭز (هپسندن) خبردار اولاندر.

١٤- اللّهڭ کندیلرینه غضب ایتدیگی بر طوپلیلغی دوست ایدیننلری (او منافقلری) کورمه‌دڭمی؟ اونلر نه سزدندر، نه ده اونلردندر. اونلر، بیله بیله یالان یره یمین ایدییورلر.

١٥- الله اونلر ایچون (پك) شدّتلی بر عذاب حاضرلامشدر. کرچکدن اونلرڭ یاپمقده اولدقلری شی نه کوتودر!

١٦- (اونلر) یمینلرینی (کندیلرینه) بر قالقان ایدیندیلر ده (انسانلری) الله یولندن آلیقویدیلر؛ بو یوزدن اونلر ایچون (پك) آشاغیلاییجی بر عذاب واردر.

١٧- اونلرڭ نه माللری، نه ده اولادلری اللّهه (اوندن کله‌جك عذابه) قارشی بر فائده ویرمه‌یه‌جکدر! ایشته اونلر جهنّم اهلیدرلر! اونلر اوراده أبدی اولارق قالیجیدرلر.

١٨- الله اونلری هپ برابر (تکرار) دیریلته‌جگی کون، سزه (ایمان ایتدکلرینه دائر) یمین ایتدکلری کبی، اوڭا ده یمین ایده‌جکلر و کندیلرینڭ بر شی (بر حقیقت) اوزرنده اولدقلرینی صاناجقلردر. دقّت ایدڭ، شبهه‌سزکه اونلر یالانجیلرڭ تا کندیلریدر!

١٩- شیطان اونلری حکمی آلتنه آلمشدر ده اللّهی ذکر ایتمه‌یی کندیلرینه اونوتدیرمشدر. ایشته اونلر، شیطانڭ طرفدارلریدرلر! دقّت ایدڭ! شیطانڭ طرفدارلری خسرانه اوغرایانلرڭ تا کندیلریدر!

٢٠- شبهه‌سزکه اللّهه و رسولنه قارشی، مخالفت ایدنلر یوقمی، ایشته اونلر أڭ ذلیل (أڭ آشاغی) کیمسه‌لر آراسنده‌درلر!

٢١- الله، (لوح محفوظده): "جلالم حقّی ایچون، بن محقّق غالب کله‌جکم، پیغمبرلرم ده!" دییه یازمشدر. چونکه الله، (چوق قوّتلی اولان) قوِی، (قدرتی دائما أوستون کلن) عزیزدر.

---

(١) بوراده، پیغمبرله (ع‌صم) کیزلی قونوشمق ایسته‌ینلره امر ایدیلن صدقه ویرمه مجبوریتی، بوندن صوڭره‌کی آیتله نسخ ایدیلمشدر، حکمی قالدیریلمشدر. (رازی، ج. ١٥/ ٢٩، ٢٧٢)

(٢) "أوت ناصلکه فاتحه قرآنه، انسان کائناته فهرسته‌در؛ نماز ده حسناته (ایلکلره) فهرسته‌در. چونکه نماز؛ صوم (اوروچ)، حج، زکات و سائر حقیقتلری حاوی اولدیغی (ایچنه آلدیغی) کبی، ادراکلی و ادراکسز (آڭلاییشلی و آڭلاییشسز) مخلوقاتڭ (یاراتیلمشلرڭ) اختیاری و فطری (اراده‌یله و یاراتیلیشلری ایجابی اولان) عبادتلرینڭ نمونه‌لرینه ده شاملدر (اونلری ده ایچنه آلیر).

مثلا: سجده‌ده، رکوعده، قیامده اولان ملائکه‌لرڭ عبادتلرینی، هم طاش و آغاچ و حیوانلرڭ او عبادتلره بڭزه‌ین طوروملرینی آڭدیران بر عبادتدر." (اشارات الاعجاز، ٣٨)

"نماز، عِمَادُ الدِّينِ [دینڭ دیرگی] حدیث شریفی موجبنجه (کرگنجه) دینڭ دیرگی و قوامی (أڭ اولغون حالی) اولدیغی کبی، زکات ده اسلامڭ قنطره‌سی، یعنی کوپروسیدر. دیمك بریسی دینی، دیگری آسایشی محافظه ایدن الٰهی ایکی اساسدرلر. بونڭ ایچون بربریله باغلانمشلردر." (اشارات الاعجاز، ٣٩)

٢٢- اللّهه و آخرت كوننه ايمان ايدن بر طوپليلغك، بابالرى ويا اوغوللرى ويا قرداشلرى ويا اقربالرى بيله اولسه‌لر، اللّهه و رسولنه قارشى كلن كيمسه‌لرله دوستلق ايتدكلرينى (كوره‌مز، اونلرى او حالده) بولامازسك![1] ايشته اونلركه، (الله) قلبلرينه ايمانى يازمش و طرفندن بر روح (الٰهى بر ياردیم) ايله اونلرى قوّتلنديرمشدر. و اونلرى، ايچلرنده أبدياً قاليجى اولدقلرى، آلتلرندن ايرماقلر آقان جنّتلره قوياجقدر. الله اونلردن راضى اولمشدر و (اونلر ده) اوندن راضى اولمشلردر. ايشته اونلر، اللّهك طرفدارلريدر! دقّت ايدك! شبهه‌سزكه اللّهك طرفدارلرى، كرچكدن قورتولوشه ايرنلردر!

٥٩- حشر سوره‌سى

(مدينه دورنده نازل اولمشدر، ٢٤ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهك اسميله

١- كوكلرده نه وار، يرده نه وارسه اللّهى تسبيح ايتمكده‌در.[2] او، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيز، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

٢- او (ربّكز)، كتاب اهلندن (يهوديلردن) انكار ايدنلر(ك بر قسمنى) ايلك حشرده (بو ايلك سوركونلرنده) يورتلرندن چيقاراندر. (سز او يهوديلرك اورادن قولايجه) چيقاجقلرينى صانمامشديكز؛ و (اونلر ده) صانمشلرديكه كرچكدن كنديلرينى اللّهدن (قورویاجق اولان) أنكللرى، قلعه‌لريدر. فقط الله(ك عذابى) اونلره حساب ايتمه‌دكلرى يردن كليويردى و قلبلرينه قورقو صالدى؛ (اويله‌كه) أولرينى هم كندى أللريله، هم ده مؤمنلرك أللريله خراب ايديپورلردى. آرتق أى بصيرت صاحبلرى! عبرت آلك!

٣- أگر الله، اونلرك اوزرينه (جزا اولارق) سوركونى يازمامش اولسه‌يدى دخى، مطلقا اونلره دنياده عذاب ايدردى. آخرتده ايسه اونلر ايچون جهنّم عذابى واردر.

(١) "كافرلرك، مسلمانلره و اهل ايمانه و اهل قرآنه دوشمان اولمه‌لرى كفرك اقتضاسندندر (كرگندندر). چونكه كفر، ايمانه ضددر. مع هذا (بونگله برابر) قرآن، كافرلرى و آبا و اجدادلرينى (بابا و دده‌لرينى) اعدام أبدى (صوڭسز جهنّم عذابى) ايله محكوم ايتمشدر. بناءً عليه مسلمانلرله الفت و محبّتلرى (دوستلق و سوكيلرى) ممكن اولمايان كافرلره محبّت، بوشه كيدر. اونلرك محبّتيله قارشيلاشيلاماز. اونلردن مدد بكله‌نيله‌مز." (مثنوئ نوريه، حباب، ٧٥)

(٢) "بر آدم: سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ [كوكلرده و يرده نه وارسه، اللّهى تسبيح ايتمكده‌در] (مآلنده‌كى) آيتنى اوقودى. ديديكه: 'بو آيتك خارقه تلقّى ايديلن (قبول ايديلن) بلاغتنى (افاده‌سنك خارق‌العاده كوزللگنى) كوره‌ميورم.' اوڭا دينيلدى: 'سن دخى بو سيّاح (يولجى) كبى او زمانه كيت، اوراده ديڭله!' او ده كنديني قرآندن اوّل اوراده تخيّل ايتدى (خيال ايتدى) كورديكه: موجودات عالم (عالمده‌كى وارلقلر) پريشان، قراڭلقلى، جامد (طوڭوق)، شعورسز، وظيفه‌سز اولارق خالى (بوش)، حدسز، حدودسز بر فضاده؛ قرارسز، فانى بر دنياده بولونييورلر.

بردن قرآنك لساننذن بو آيتى ديڭلركن كوردى. (...) بو كائنات بر جامع كبير (بويوك بر جامع) حكمنده، باشده سماوات و ارض (كوكلر و ير) اولارق عموم مخلوقاتى حياتدارانه (جانلى اولارق) ذكر و تسبيحده و وظيفه باشنده جوش و خروشله (جوشقويله) مسعودانه (موتلو) ممنونانه بر وضعيتده بولونديرييور، دييه مشاهده ايتدى (كوردى) و بو آيتك درجۀ بلاغتنى ذوق ايدرك، سائر آيتلرى بوڭا قياسله قرآنك زمزمۀ بلاغتى (بلاغتنده‌كى طاتليلغى) ارضك نصفنى (ياريسنى) و نوع بشرك خمسنى (بشده بريسنى) استيلا ايدرك، حشمت سلطنتى (سلطنتنك بويوكلگى) كمال احترامله (تام بر حرمتله) اون درت عصر بلا فاصله (آرالقسز) ادامه ايتديگنك (دوام ايتديرديگنك) بيڭلرله حكمتلرندن بر حكمتنى آڭلادى." (شعاعلر، ٧نجى شعاع، ١٢٥- ١٢٦)

٤- بو، كرچكدن اونلرڭ اللّهه و رسولنه قارشى كلمه‌لرندن طولاييدر. كيم اللّهه قارشى كليرسه، آرتق شبهه‌سزكه الله، عذابى چوق شدّتلى اولاندر.

٥- هر هانكى بر خرما آغاجندن نه كسديڭز ويا اونى كوكلرى اوزرنده ديكيلى براقديڭزسه، ايشته (بونلر هپ) اللّهڭ اذنيله‌در و (بو معامله، اللّهڭ) فاسقلرى (يهوديلرى) رذيل ايتمسى ايچوندر.[1]

٦- اللّهڭ، اونلردن (ماللرندن) رسولنه ويرديگى غنيمته كلنجه، (سز) اونڭ اوزرينه نه آت سورديڭز، نه ده دوه! (اونى قولايجه ألده ايتديڭز!) فقط الله، پيغمبرلرينى ديله‌ديگى كيمسه‌لره مسلّط ايدر. چونكه الله، هر شيئه حقّيله كوجى يتندر.

٧- اللّهڭ، (فتح ايديلن) مملكتلر خلقندن رسولنه ويرديگى غنيمتلر، اللّهه، پيغمبره، (اوڭا) اقربا اولانلره، يتيملره، يوقسوللره و يولده قالمشلره عائددر؛ تاكه (او ماللر) ايچڭزده ساده‌جه زنكينلر آراسنده طولاشان بر شى اولماسين! پيغمبر سزه نه ويرديسه، آرتق اونى آلڭ؛ سزه نه‌يى ده ياساقلاديسه، اوندن همن قاچينڭ![2] اللّهدن صاقينڭ! شبهه‌سزكه الله، عذابى پك شدّتلى اولاندر.

٨- (بو غنيمتلر،) اللّهدن بر لطف و بر رضوان (اونڭ رضاسنى) آرارلركن، يورتلرندن و ماللرندن چيقاريلان و اللّهه (اونڭ دييننه) و پيغمبرينه ياردیم ايدن او فقير مهاجرلره عائددر. ايشته اونلر، كرچكدن (ايمانلرنده) صادق اولانلردر!

٩- اونلردن اوڭجه او يورده (مدينه‌يه) يرلشمش و (صميمانه) ايمانه صاريلمش اولانلر (انصار)، كنديلرينه هجرت ايدوب كلن مهاجرلرى سورلر؛ هم اونلره ويريلنلردن طولايى سينه‌لرنده بر احتياج (بر راحتسزلق) دويمازلر و كنديلرنده بر صيقينتى (بر احتياج) بيله اولسه، (او قرداشلرينى) كندى نفسلرينه ترجيح ايدرلر![3] كيم نفسنڭ جمريلگندن قورونورسه، ايشته اونلر كرچكدن قورتولوشه ايرنلردر!

---

(١) آيت، اهل ايمانه هر فرصتده خائنلك ايدن بَنِى نَضْرْ يهوديلرينڭ سورولدكلرى وقت، أڭ سودكلرىٰ ماللرينڭ اونلره جزا اولارق تلف ايديلمسى اوزرينه نازل اولمشدر. مسلمانلرڭ بر قسمى اونلرڭ جاننى ياقمق ايچون آغاچلرڭ أڭ ايیسنى كسركن، بر قسمى ده ايیلرى اهل ايمانه قالسين دييه ساده‌جه دگرسزلرينى كسمشلردى. جناب حق بو آيتله، صحابه‌لرڭ هر برينڭ فرقلى اينجه‌لك طاشييان او اجتهادلرينه التفات بويورمشدر. (رازى، ج. ٢٩، ٢٨٣)

(٢) "رسول اكرم عليه الصّلاة و السّلامڭ سنّت سنيّه‌سنڭ منبعى (قايناغى) اوچدر: اقوالى (سوزلرى)، افعالى (فعللرى)، احواليدر (حاللرى). بو اوچ قسم دخى، اوچ قسمدر: فرائض (فرضلر)، نوافل (نافله‌لر)، عادات حسنه‌سيدر (كوزل عادتلريدر). فرض و واجب قسمنده اتّباعه (اويمه‌يه) مجبوريت وار؛ تركنده، عذاب و عقاب واردر. هركس اوڭا اتباعه مكلفدر (اويمه‌يه مجبوردر). نوافل قسمنده، امر استحبابى (ياپيلمسى كوزل اولان بر وظيفه) ايله يينه اهل ايمان مكلفدر. فقط، تركنده عذاب و عقاب يوقدر. فعلنده، يعنى ياپيلمه‌سنده و اتباعنده عظيم ثوابلر وار و تغيير و تبديلى (دگيشديريلمسى) بدعه و ضلالتدر و بويوك خطادر. عادات سنيه‌سى و حركات مستحسنه‌سى (كوزل عادت و حركتلرى) ايسه حكمتاً، مصلحتاً (فائده جهتيله)، حيات شخصيه و نوعيه و اجتماعيه (شخصى، نوعى و جمعيت حياتى) اعتباريله اونى تقليد و اوڭا اتباع ايتمك، غايت مستحسندر (كوزلدر). چونكه هر بر حركت عاديه‌سنده (صيره‌دن حركتنده)، چوق منفعت حياتيه بولونديغى كبى، متابعت ايتمكله (اويمقله) او آداب و عادتلر، عبادت حكمنه كچر." (لمعه‌لر، ١١نجى لمعه، ٦٠)

(٣) " وَ يُؤْثِرُونَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ [(اونلر، قرداشلرينى) كندى نفسلرينه ترجيح ايدرلر!] سرّيله، اخلاص تامّى (تام صميميتى) قزانيڭز! قرداشلريڭزڭ نفسلرينى نفسڭزه؛ شرفده، مقامده، توجّهده (اعتبارده)، حتى منفعت ماديه كبى نفسڭ خوشنه كيدن شيلرده ترجيح ايديڭز!" (لمعه‌لر، ٢١نجى لمعه، ١٦٩)

۱۰- اونلردن (مهاجرلرله انصاردن) صوڭره كلنلر ايسه ديرلركه: "ربمز! بزه و ايمان (جهتى) ايله بزى كچمش اولان قرداشلريمزه مغفرت أيله! قلبلريمزده ايمان ايدنلره قارشى بر كين بيراقما![1] ربمز! شبهه‌سزكه سن، (چوق شفقت ايدن) رؤف، (چوق مرحمت ايدن) رحيمسك!"

۱۱- (أى رسولم!) او منافقلق ايدنلرى كورمه‌دڭمى؟ اهل كتابدن انكار ايدن قرداشلرينه: "يمين اولسون أگر (سز يورديڭزدن) چيقاريليرسه‌ڭز، (بز ده) محقّق سزڭله برابر چيقارز؛ سزڭ حقڭزده (عليهڭزده) هيچ كيمسه‌يه أبدياً اطاعت ايتمه‌يز و أگر سزڭله صواشيليرسه، مطلقا سزه يارديم ايدرز!" دييورلر. حالبوكه الله شاهدلك ايدركه، شبهه‌سز اونلر كرچكدن يالانجيدرلر.

۱۲- آند اولسون أگر (او كافرلر يوردلرندن) چيقاريلسه‌لر، (بو منافقلر) اونلرله برابر چيقمازلر! و أگر كرچكدن اونلرله صواشيليرسه، اونلره ياردیم ايتمزلر؛ هم اونلره ياردیم ايتسه‌لر بيله، محقّق (أڭ اوفاق بر زورلقده) آرقه‌لرينى دونوب قاچارلر. صوڭره ياردیم اولونمازلر.

۱۳- كرچكدن سز، اونلرڭ سينه‌لرنده قورقو جهتيله، اللّهدن (قورقدقلرندن) داها شدّتليسڭزدر. بو، شبهه‌سز اونلرڭ (الله قورقوسنڭ نه ديمك اولديغنى) اييجه آڭلامايان بر طوپليلق اولمه‌لرى يوزندندر.

۱٤- (او يهوديلر) طوپلى اولارق سزڭله صواشامازلر؛ آنجق محافظه آلتنه آلينمش شهرلرده ويا ديوارلرڭ آرقه‌سندن (قورقا قورقا حرب ايدرلر). كندى آرالرنده‌كى صواشلرى شدّتليدر. (سن) اونلرى طوپلى صانيرسڭ؛ حالبوكه قلبلرى طاغينيقدر! بو، شبهه‌سز اونلرڭ (حقلرنده نه‌يڭ خير اولديغنه) عقل ايرديرمه‌ين بر طوپليلق اولمه‌لرى يوزندندر.[2]

۱٥- (اونلرڭ مثالى؛) كنديلرندن آز اوڭجه، ياپدقلرينڭ وبالنى طاتمش اولانلرڭ (بدرده ئولديريلنلرڭ) حالى كبيدر! و اونلر ايچون (آخرتده ده يك) أللى بر عذاب واردر.

۱٦- (اونلرڭ مثالى؛) شيطانڭ حالى كبيدركه، هانى انسانه: "انكار ايت!" ديمشدى. آرتق (انسان) انكار ايدنجه ده: "طوغريسى بن، سندن اوزاغم؛ چونكه بن عالملرڭ ربّى اولان اللّهدن (او عذابندن) قورقارم!" ديمشدى.

---

(۱) "معلومدركه، عداوت (دوشمانلق) و محبّت، نور و ظلمت (قراڭلق) كبى ضددرلر. ايكيسى، معناى حقيقيسنده اولارق (حقيقى معنالريله) برابر جمع اولامازلر (بر آرايه كله‌مزلر). أگر محبّت، كندى اسبابنڭ رجحانيتنه (سببلرينڭ أوستونلگنه) كوره بر قلبده حقيقى بولونسه، او وقت عداوت مجازى اولور (حقيقى معناسنده اولماز)، آجيمق صورتنه انقلاب ايدر (دونوشور).

أوت مؤمن، قرداشنى سور و سوملى! فقط فنالغى ايچون يالڭز آجير. تحكّمله (باصقيله) دگل، بلكه لطفله (ايلكله) اصلاحنه چاليشير. اونڭ ايچون نصّ حديث (حديثڭ قطعى بيانى) ايله: 'اوچ كوندن فضله مؤمن مؤمنه كوسوب قطع مكالمه ايتمه‌يه‌جك (قونوشمه‌يى كسمه‌يه‌جك)!' (...) أوت توحيد ايمانى (ايمانده‌كى برلك)، ألبته توحيد قلوبى (قلبلرڭ برلگنى) ايستر. و وحدت اعتقاد (اينانجده‌كى برلك) دخى وحدت اجتماعيه‌يى (جمعيت حياتنڭ برلگنى) اقتضا ايدر (كركديرر)." (مكتوبات، ۲۲نجى مكتوب، ۹۱)

(۲) كافرلرڭ طوپلى اولمادقلرى بالعكس قلباً طاغينيق اولددقلرى حقّنده باقيڭز: (لمعلر، ۱۲٥)

١٧- بويله‌جه ايكيسنك ده عاقبتى، كرچكدن كنديلرينك، اونك ايچنده أبدى قاليجى كيمسه‌لر اولارق آتشده اولمه‌لريدر. ايشته ظالملرك جزاسى بودر!

١٨- أى ايمان ايدنلر! اللّهدن صاقينك! و هر نفس، يارين (قيامت كونى) ايچون نه تقديم ايتديگنه (نه حاضرلاديغنه) باقسين! و اللّهدن صاقينك! چونكه الله، نه ياپارسه‌كز حقّيله خبردار اولاندر.

١٩- اللّهى اونوتان؛ بو يوزدن (اللّهك ده) اونلره كنديلرينى اونوتديرديغى كيمسه‌لر كبى اولمايك![١] ايشته اونلر، فاسقلرك تا كنديلريدر!

٢٠- جهنّم اهلى، جنّت اهلى ايله بر اولماز! جنّت اهلى، كرچكدن قورتولوشه ايرن كيمسه‌لردر!

٢١- أگر (بز) بو قرآنى بر طاغك اوزرينه ايندير مش اولسه‌يدق، طوغريسى (سن) اونى الله قورقوسندن بويون أگمش، پارام‌پارچه اولمش كورورديك! (بز) بو مثاللرى انسانلره، اولوركه دوشونورلر ديه كتيرييورز.

٢٢- او اويله اللّهدركه، اوندن باشقه آلّه يوقدر! غيبى و شهادتى (كيزلى اولانى و كورونى) حقّيله بيلندر. او، (بوتون مخلوقاته رحمت ايدن) رحمن، (مؤمنلره چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

٢٣- او اويله اللّهدركه اوندن باشقه آلّه يوقدر! (او،) (ملكنده ايسته‌ديگى كبى تصرّف ايدن) مَلِكدر، (هر نقصانلقدن منزّه اولان) قدوس، (هر قصوردن و آفتدن سالم اولان) سلام، (چوقجه امنيت ويرن) مؤمن، (هر زمان كوزتوب قورويان) مهيمن، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيز، (ديله‌ديگنى ياپديران) جبار، (بويوكلك و يوجه‌لك كنديسنه مخصوص اولان) متكبّردر. الله، (اونلرك) اورتاق قوشمقده اولدقلرى شيلردن پك منزّهدر.

٢٤- او، خالق (هر شيئى يارادان)، بارئ (يوقدن وار ايدن)، مصوّر (هر مخلوقه صورت ويرن) اللّهدر. اسماء الحسنى (أك كوزل اسملر) اونكدر. كوكلرده و يرده نه وارسه، اونى تسبيح ايدر. چونكه او، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيز، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.[٢]

---

(١) "شو دنيادن هر بريمزه برر دنيا وار، برر عالممز وار. فقط ديركى، مركزى، قاپيسى حياتمزدر. بلكه او خصوصى دنيامز و عالممز، بر صحيفه‌در. حياتمز بر قلم، اونكله صحيفۀ اعماملزه (عمل دفتريمزه) كچه‌جك چوق شيلر يازيلييور. أگر دنيامزى سودك ايسه، صوگره كوردككه: دنيامز حياتمز اوزرنده بنا ايديلديگى ايچون، حياتمز كبى زائل (كچيجى)، فانى، قرارسزدر، حس ايدوب بيلدك. اوكا عائد محبّتمز، او خصوصى دنيامز آيينه اولديغى و تمثيل ايتديگى كوزل نقوش اسماى الهيه‌يه محبّتمز دونر؛ اوندن، جلوۀ اسمايه (اسملرك پاريلتيلرينه) انتقال ايدر. هم او خصوصى دنيامز، آخرت و جنّتك موقت بر فدانلغى اولديغنى درك ايدوب (آكلايوب)، اوكا قارشى شديد (شدّتلى) حرص و طلب و محبّت كبى حسّياتمزى (حسلريمزى) اونك نتيجه‌سى و ثمره‌سى (ميوه‌سى) و سنبلى اولان اخروى فوائدينه (آخرته عائد فائده‌لرينه) چويرسه‌ك، او وقت او مجازى (حقيقى اولمايان) عشق، حقيقى عشقه انقلاب ايدر. يوقسه نَسُوا اللّٰهَ فَاَنْسٰيهُمْ اَنْفُسَهُمْ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ [اللّهى اونوتديلر؛ بو يوزدن (الله ده) اونلره كنديلرينى اونوتديردى. ايشته اونلر فاسقلرك تا كنديلريدر!] سرّينه مظهر اولوب، نفسنى اونوتوب، حياتك زوالنى دوشونميه‌رك، خصوصى قرارسز دنياسنى، عين عمومى دنيا كبى ثابت بيلوب، كنديني لايموت (ئولومسز) فرض ايدرك دنيايه صاپلانسه، شديد حسّيات ايله اوكا صاريلسه، اونده بوغولور كيدر." (مكتوبات، ١نجى مكتوب، ٨)

(٢) مَعْقِلْ بِنْ يَسَارك (رع) روايتنه كوره رسول الله (عصم) شويله بويورمشدر: "هر كيم صباحه ايريشديگنده اوچ دفعه اَعُوذُ بِاللّٰهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ [قوغولمش شيطاندن، هر شيئى ايشيتن و هر شيئى بيلن اللّهه صيغينيرم] ديبوب، حشر سوره‌سنك صوك اوچ آيتنى اوقورسه، الله تعالى اونك ايچون يتمش بيك ملكى وكيل اولارق تعين ايدر. اونلر ده آقشام اولنجه‌يه قدر اوكا رحمت اوقورلر. شايد او كون وفات ايده‌جك اولسه، شهيد اولارق وفات ايدر. آقشام وقتى اوقوياجق اولسه، صباحه قدر ينه بويله‌در." (ابن كثير، ج. ٣، ٤٨٠)

٦٠- ممتحنه سوره‌سى

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ۱۳ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

۱- أی ایمان ایدنلر! بنم ده دوشمانم، سزك ده دوشمانكز اولانلری (كندیكزه) دوستلر ایدینمه‌یك؛ (اونلره دویدیغكز) سوكی سببیله كندیلرینه (صواش حاضرلقلریكزه دائر خبر) اولاشدیرییورسكز؛ حالبوكه (اونلر) سزه حقدن كلنی كرچكدن انكار ایتمشلردر. (اونوتدیكزمیكه) ربّكز اولان اللّهه ایمان ایتمه‌كزدن طولایی، پیغمبری و خصوصاً سزی (مكّه‌دن) چیقارییورلردی.

أگر بنم یولمده جهاد ایتمك و رضامی قزانمق ایچون چیقدیسه‌كز (اونلری دوست ایدینمه‌یك)؛ (اما سز، ایچكزده) اونلره (دویدیغكز) محبّتی كیزله‌یورسكز (اونلره محبّتله سر ویرییورسكز).[1] حالبوكه بن، كیزله‌دكلریكزی ده، آچیقلادقلری‌كزی ده أك ایی بیلنم. آرتق سزدن كیم بونی یاپارسه، او تقدیرده كرچكدن (دوز) یولك اورته‌سنده صاپیتمش اولور.

۲- أگر (اونلر) سزی أله كچیررلرسه، سزه دوشمان كسیلیرلر؛ أللرینی و دیللرینی سزه كوتولكله اوزاتیرلر و كافر اولمه‌كزی آرزو ایدرلر.

۳- ألبته قیامت كونی نه اقربالریكز، نه ده اولادلریكز سزه اصلا فائده ویرمه‌یه‌جك، (اللّه، او كون) آراكزی آییراجقدر. و اللّه، نه یاپارسه‌كز حقّیله كورندر.

٤- ابراهیمده و اونكله برابر بولونانلرده سزك ایچون كرچكدن كوزل بر أورنك واردر. هانی قوملرینه شویله دیمشلردی: "طوغریسی بز، سزدن و اللّهدن باشقه طاپمقده اولدقلریكزدن اوزاق كیمسه‌لرز! سزی (باطل دینكزی) انكار ایتدك؛ آرتق (سز) تك اولارق اللّهه ایمان ایدنجه‌یه قدر، سزكله بزم آرامزده أبدی اولارق بر دوشمانلق و كین باشلامشدر."

آنجق ابراهیمك (ایمان ایتمه‌مش) باباسنه اولان شو (سوزی) مستثنا: "(اللّهدن) سنك ایچون مطلقا مغفرت دیله‌یه‌جگم؛ فقط سنك ایچون اللّهدن (كله‌جك) هیچ بر شیئه (بر هدایت و مغفرته) مالك دگلم!" (و اونلر شویله دعا ایتدیلر:) "ربّمز! آنجق سكا توكّل ایتدك و سكا یوكلدك؛ دونوش ده آنجق سكادر!"

٥- "ربّمز! بزی، انكار ایدنلر ایچون بر امتحان (وسیله‌سی) قیلما! (اونلری بزه مسلّط ایتمه!) ربّمز! بزه مغفرت أیله! شبهه‌سزكه عزیز (قدرتی دائما أوستون كلن) و حكیم (هر ایشی حكمتلی اولان) آنجق سنسك!"

---

(۱) رسول اكرم (ع‌ص‌م)، اصحابنه مكّه‌نك فتحی ایچون كیزلیدن كیزلی‌یه حاضرلق یاپمه‌لرینی امر بویوردیلر. صحابه‌دن خَاطِبْ بِنْ بَلْتَعَه (رع)، مكّه‌یه كیتمكده اولان برِ قادینله اوراده‌كی مشركلره، قارشی كلیرلرسه وعد الهینك قاچینیلماز اولدیغنی اخطار ایدن، اما بو سفر حاضرلغنی ده خبر ویرن بر مكتوب یوللادی. جبرائیلك(ع‌م) خبر ویرمسی اوزرینه پیغمبریمز (ع‌ص‌م) بر قاچ صحابه‌یی او قادینك آرقه‌سندن كوندردی و تعقیبجیلر اونی یولده یاقه‌لادیلر. قادینك بویله بر مكتوبی آلدیغنی انكار ایتمسی اوزرینه حضرت علی أفندیمز (رع): "واللّه، نه بز یالان سویله‌یورز، نه ده اللّهك رسولی!" دییه‌رك قیلیجنی چكنجه، قادین قورقوسندن صاچلری آراسنده كیزله‌دیگی مكتوبی ویردی. خاطب (رع) ایسه، بو حركتنی اسلامه اهانت قصدیله دگل، ساده‌جه اقربالرینی باشلرینه كلمسی محقّق اولان تهلكه‌دن قورومق ایچون یاپدیغنی و ایماننده صادق اولدیغنی بیان ایتدی. بونك اوزرینه رسول اكرم (ع‌ص‌م) خاطبی باغیشلادیلر و اونی جزالاندیرمق ایسته‌ین حضرت عمره (رع)، خاطبك (رع) اصحاب بدردن (رضی اللّه عنهم اجمعین) اولدیغنی و جناب حقّك، بدر اهلی حقّنده "دیله‌دیگكزی یاپك! بن سزك كناهلریكزی باغیشلادم!" بویوردیغنی بیان ایتدیلر. بونك اوزرینه حضرت عمر (رع) ایكی كوزندن یاشلر بوشانارق: "اللّه و رسولی داها ایی بیلیر!" دیدی. آیت، بو حادثه اوزرینه نازل اولمشدر. (ابن كثیر، ج. ۳، ٤٨١)

٦- آند اولسونكه، اونلرده (ابراهيم و برابرنده‌كيلرده) سزك ايچون، اللّهى و آخرت كوننى اومان كيمسه‌لر ايچون كوزل بر أورنك واردر. بونكله برابر كيم يوز چويررسه، آرتق شبهه‌سزكه، غنى (هيچ بر شيئه محتاج اولمايان) حميد (حمد ايديلمه‌يه يكانه لايق اولان) آنجق اللّهدر.

٧- اولوركه الله، سزكله اونلردن (مكّه‌ليلردن) دوشمانلق ايچنده بولونديغكز كيمسه‌لر آراسنده (اونلره هدايت ويره‌رك) بر دوستلق ميدانه كتيرر. چونكه الله، (بوكا) حقّيله كوجى يتندر. و الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

٨- الله، دين خصوصنده سزكله صواشمايان و سزى يورتلريكزدن چيقارمايان كيمسه‌لره ايلك ايتمكدن و اونلره قارشى عادل طاورانمقدن سزى ياساقلاماز. شبهه‌سزكه الله، عدالتلى اولانلرى سور.[١]

٩- الله سزى آنجق، دين خصوصنده سزكله صواشان، سزى يورتلريكزدن چيقاران و چيقاريلمه‌كزه ياردیم ايدن كيمسه‌لره دوستلق ايتمكدن منع ايدر! آرتق كيم اونلره دوستلق ايدرسه، ايشته اونلر ظالملرك تا كنديليريدر!

١٠- أى ايمان ايدنلر! مؤمن قادينلر، هجرت ايتمش كيمسه‌لر اولارق سزه كلدكلرى زمان، آرتق (ايمانلرى خصوصنده) اونلرى امتحان ايدك! الله، اونلرك (او ممتحنه اولان، امتحانه تابع طوتولان قادينلرك) ايمانلريني داها ايى بيلندر. بويله‌جه اونلرك مؤمن قادينلر اولدقلريني بيلير (ده قناعت ايدر)سه‌كز، آرتق اونلرى كافرلره كرى دونديرمه‌يك! نه بونلر اونلره حلالدر، نه ده اونلر بونلره حلال اولورلر. (او مشرك قوجه‌لرك) صرف ايتدكلريني (بو قادينلره ويردكلرى مَهرلريني) ده، كنديلرينه (كرى) ويرك!

بونكله برلكده كنديلرينه (آكلاشارق، آيريجه) مَهرلريني ويرديككز تقديرده اونلرله أولنمه‌كزده، سزه بر كناه يوقدر. هم كافر قادينلرك عصمتلريني (نكاح عقدلريني) طوتمايك؛ صرف ايتديككزى (ويرديككز مَهرى) ده (كرى) ايسته‌يك؛ و (او كافرلر ده هجرت ايدن مؤمن قادينلره) صرف ايتدكلريني (كرى) ايسته‌سينلر!

سزه اللّهك حكمى بودر؛ آراكزده (بويله) حكم ويرييور. چونكه الله، (هر شيئى بيلن) عليم، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.[٢]

١١- و أكر (ديندن چيقارق سزى ترك ايدن) زوجه‌لريكزدن (اونلرك مَهرلرندن) كافرلره بر شى كچر (و اونلر مَهرلريني سزه كرى ويرمزلر) ده (اونلرى صواشده) تعقيب ايدر (و اونلردن غنيمت آلير)سه‌كز، او تقديرده زوجه‌لرى كيتمش اولانلره (غنيمتدن)، صرف ايتدكلرى (مَهر) قدر ويرك! و (او) اللّهدن صاقينككه، سز اوكا ايمان ايدن كيمسه‌لرسكز!

---

(١) حضرت ابو بكرك (رع) قيزى اسما (رع) شويله روايت ايدر: "مشرك اولان آننەم بنى كورمه‌يه كلمشدى. رسول اكرم عليه الصّلاة و السّلامه: 'اونى أويمه قبول ايدوب اكرام و احسانده بولونايممى؟' دييه صوردم. رسول الله عليه الصّلاة والسّلام: 'أوت آننه‌كه اكرامده و احسانده بولون!' بويوردیلر. بونك اوزرينه بو آيت كريمه نازل اولدى." (ابن كثير، ج. ٣، ٤٨٤)

"خصومت و عداوتك (دوشمانلغك) وقتى بيتدى. ايكى حرب عمومى (دنيا صواشى) عداوتك نه قدر فنا و تخريب ايديجى و دهشتلى ظلم اولديغنى كوستردى. ايچنده هيچ بر فائده اولمادیغى تظاهر ايتدى. اويله ايسه، دوشمانلريمزك سيّئآتى (كناهلرى)، -تجاوز اولمامق (مسلمانلرك حقلريني چيكنه‌مه‌مه‌لرى) شرطيله- عداوتكزى جلب ايتمه‌سين (چكمه‌سين)! جهنّم و عذاب الٰهى كافيدر اونلره!" (مكتوبات، خطبهٔ شاميه، ٤١٨)

(٢) بوراده كافر قادينلردن مراد، مسلمانله أولنمسى شرعاً جائز اولمايان پوتپرست قادينلردر. اهل كتابك قادينلرى ايسه، بو حكمه داخل اولمايوب مسلمانلرك اونلرله أولنمه‌لرى جائزدر. (جلالين شرحى، ج. ٧، ٤٨٤)

١٢- أى پيغمبر! مؤمن قادينلر سكّا، اللّهه هيچ بر شيئى اورتاق قوشمامه‌لرى، خيرسزلق ياپمامه‌لرى، زنا ايتممه‌لرى، چوجقلرينى (هيچ بر طرزده) ئولديرممه‌لرى، أللريله آياقلرى آراسنده بر افترا اويديروب كتيرممه‌لرى (باشقه‌سنه عائد بر چوجغى، كندى قوجه‌سنه اسناد ايتممه‌لرى) و بر اييلك ايشله‌مكده سكّا عصيان ايتممه‌لرى اوزرينه سكّا بيعت ايدرك كلدكلرى زمان، آرتق بيعتلرينى قبول ايت و اونلر ايچون اللّهدن مغفرت ديله! شبهه‌سزكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

١٣- أى ايمان ايدنلر! اللّهك كنديلرينه غضب ايتديگى بر قومى (يهوديلرى) دوست ايدينمه‌يك؛ كرچكدن (اونلر،) كافرلرك قبر اهلندن (ئولولرك ديريلمسندن) اميدلرينى كسديگى كبى، آخرتدن اميدلرينى كسمشلردر.

٦١- صفّ سوره‌سى

(مدينه دورنده نازل اولمشدر، ١٤ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهك اسميله

١- كوكلرده نه وار، يرده نه وارسه اللّهى تسبيح ايتمكده‌در. او، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيز، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

٢- أى ايمان ايدنلر! ياپامایاجغكز شيلرى نيچون سويله‌يورسكز؟[1]

٣- ياپامایاجغكز شيلرى سويله‌مه‌كز، الله قاتنده بويوك بر غضب (سببى) اولدى.

٤- محقّقكه الله، كندى يولنده صانكه (قورشونله) كنتلنمش بر بنا كبى، صف طوتارق (اوموز اوموزه) صواشانلرى سور.[2]

٥- و بر زمان موسى، قومنه: "أى قومم! شبهه‌سز بنم، اللّهك سزه (كوندرديگى) پيغمبرى اولديغمى كرچكدن بيلديگكز حالده، نيچون بكّا اذيت ايدييورسكز؟" ديمشدى. فقط (اونلر، حقدن صاپمه‌يه) ميل ايدنجه، الله (ده) اونلرك قلبلرينى أگريلتدى. چونكه الله، (اصرارله كفره ميل ايدن) فاسقلر طوپلیلغنى هدايته ايرديرمز.

---

(١) "كذب (يالان)، كفرك اساسيدر. كذب، نفاقك (منافقلغك) برنجى علامتيدر. كذب، قدرت الٰهيه‌يه بر افترادر. كذب، حكمتى ربّانيه‌يه ضددر. اخلاق عاليه‌يى تخريب ايدن (كوزل اخلاقى بوزان) كذبدر. عالم اسلامى زهرلنديرن آنجق كذبدر. عالم بشرك احوالنى (انسانلق عالمنك حاللرينى) فساده ويرن (بوزان) كذبدر. نوع بشرى كمالاتدن (يوكسك فضيلتلرندن) كرى بيراقان كذبدر. مسيلمهٔ كذاب ايله امثالنى (بڭزرلرينى) عالمده رذيل و رسواى ايدن كذبدر. ايشته بو سببلردن طولاييدركه بوتون جنايتلر ايچنده تلعينه (لعنتله‌مه‌يه)، تهديده تخصيص ايديلن كذبدر." (اشارات الاعجاز، ٨٥)

(٢) "أوت اوچ ألف اتحاد ايتمزسه (برلشمزسه)، اوچ قيمتى وار. أگر سرّ عدديت ايله اتحاد ايتسه، يوز اون بر قيمت آلير. درت كره درت آيرى آيرى اولسه، اون آلتى قيمتى وار. أگر سرّ اخوّت (قرداشلك سرّى) و اتحاد مقصد (مقصد برلگى) و اتفاق وظيفه (وظيفه‌ده برلشمك) ايله توافق ايدوب (بربرينه اويوب) بر چيزكى اوستنده اوموز اوموزه ويرسه‌لر، او وقت درت بيك درت يوز قرق درت قوّتنده و قيمتنده اولديغى كبى، حقيقى سرّ اخلاص (صميميت) ايله، اون آلتى فداكار قرداشلرك قيمت و قوّهٔ معنويه‌سى (معنوى قوّتلرى) درت بيڭدن كچديگنه پك چوق وقوعات تاريخيه (تاريخى حادثه‌لر) شهادت ايدييور.

بو سرّك سرّى شودركه: حقيقى و صميمى بر اتفاقده هر بر فرد، سائر قرداشلرينك كوزيله ده باقابيلير و قولاقلريله ده ايشيته‌بيلير. كويا اون حقيقى متحد (اوموز اوموزه ويرمش) آدمك هر برى يگرمى كوزله باقييور، اون عقل ايله دوشونويور، يگرمى قولاقله ايشيتييور، يگرمى أل ايله چاليشيور بر طرزده معنوى قيمتى و قوّتلرى واردر." (لمعه‌لر، ٢١نجى لمعه، ١٦٨)

٦- هانی مریم اوغلی عیسی: "أی اسرائیل اوغوللری! محقّقکه بن بندن اوکجه (کوندریلمش) اولان توراتی تصدیق ایدیجی و بندن صوکره کله‌جك اسمی احمد اولان بر پیغمبری مژده‌له‌ییجی اولمق اوزره سزه اللّهك (کوندردیکی) بر پیغمبری‌یم!" دیمشدی.[1] فقط (عیسی) اونلره معجزه‌لرله کلنجه: "بو، آپ آچیق بر سحردر!" دیدیلر.

٧- کندیسی اسلامه دعوت ایدیلدیکی حالده، اللّهه یالان سویله‌یه‌رك افترا ایدندن داها ظالم کیم اولابیلیر؟ الله ایسه، او ظالملر طوپلیلغنی (ظلملرنده‌کی اصرارلری سببیله) هدایته ایردیرمز.

٨- اللّهك نورینی آغیزلریله سوندیرمك ایسته‌یورلر؛ حالبوکه الله، کافرلر خوشلانمسه ده نورینی تماملاییجیدر!

٩- او (الله)، مشرکلر خوشلانمسه ده، رسولنی هدایت و حق دین ایله اونی (اسلامی) دینلرك هپسنه أوستون قیلسین دییه کوندرندر.[2]

١٠- أی ایمان ایدنلر! سزی (پك) أللی بر عذابدن قورتاراجق بر تجارتی، سزه کوستره‌یمی؟

١١- اللّهه و رسولنه ایمان ایدوب، ماللریڭزله و جانلریڭزله الله یولنده جهاد ایدرسڭز! أگر بیلیرسه‌ڭز، بو سزك ایچون چوق خیرلیدر.

١٢- (بویله یاپارسه‌ڭز، او) کناهلریڭزی سزه باغیشلار و سزی، آلتلرندن ایرماقلر آقان جنّتلره و عدن جنّتلرنده‌کی کوزل مسکنلره قویار. ایشته بویوك قورتولوش، بودر!

١٣- و کندیسنی سوه‌جگڭز دیگر بر شی داها واردر: اللّهدن بر ظفر و یاقین بر فتح! (أی حبیبم!) مؤمنلری مژده‌له!

١٤- أی ایمان ایدنلر! اللّهك (دیننك) یاردیم‌جیلری اولك؛ نیته‌کیم مریم اوغلی عیسی، حواریلره: "اللّهه، (اونك دیننه اولان خدمتده) بنم یاردیمجیلرم کیملردر؟" دیمشدی. حواریلر دیدیکه: "اللّهك (دیننك) یاردیمجیلری، بززا!" بویله‌جه، اسرائیل اوغوللرندن بر طائفه ایمان ایتدی، بر طائفه ده انکار ایتدی. آرتق ایمان ایدنلره دوشمانلرینه قارشی قوّت ویردك ده (اونلر) غالب کلن کیمسه‌لر اولدیلر.

---

(١) "انجیل یُوحَنَّا، اون آلتنجی باب و یدنجی آیتی شودر: 'اما بن، سزه حقّی سویله‌یورم. بنم کیتدیکم، سزه فائده‌لیدر. زیرا بن کیتمه‌ینجه، تسلّیجی سزه کلمز.' ایشته باقیڭز! رئیس عالم و انسانلره حقیقی تسلّی ویرن، محمّد عربی علیه الصّلاة والسّلامدن باشقه کیمدر؟ أوت فخر عالم (عالمك افتخار ایتدیگی) اودر و فانی انسانلری اعدام أبدیدن (أبدی یوق اولمق دوشونجه‌سندن) قورتاروب تسلّی ویرن اودر. هم انجیل یوحنا، اون آلتنجی باب، سکزنجی آیتی: 'اول دخی کلدکده؛ دنیایی کناهه دائر، صلاحه دائر و حکمه دائر الزام (مغلوب) ایده‌جکدر.' ایشته دنیانك فسادینی صلاحه چویرن و کناهلردن و شرکدن قورتاران و سیاست و حاکمیت دنیایی تبدیل ایدن (دگیشدیرن) محمّد عربی علیه الصّلاة والسّلامدن باشقه کیم کلمش؟ هم انجیل یوحنا، اون آلتنجی باب، اون برنجی آیت: 'زیرا بو عالمك رئیسنك کلمه‌سنك حکمی کلمشدر.' ایشته 'عالمك رئیسی' البته سیّد البشر (انسانلرك أفندیسی) اولان احمد، محمّد علیه الصّلاة والسّلامدر. (...)

أوت، او ذات، اویله بر رئیس و سلطاندرکه؛ بیك اوچ یوز أللی سنه‌ده و اکثر عصرلردن هر بر عصر، لا اقل (أڭ آز) اوچ یوز اللی میلیون تبعه‌سی و رعیتی (باغلیلری) وار. کمال تسلیم و انقیادله (تام تسلیم اولوب باغلانمقله)، اوامرینه (امرلرینه) اطاعت ایدرلر، هر کون اوڭا سلام ایتمکله تجدید بیعت ایدرلر (باغلیلقلرینی یڭیلرلر)." (ذوالفقار، ١٩نجی مکتوب، ٧١)

(٢) باقیڭز: (صحیفه ١٩١، حاشیه ٢)

٦٢- جمعه سوره‌سی

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ١١ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

١- کوکلرده اولان و یرده بولونانلر، ملك (ملکنده ایسته‌دیگی کبی تصرّف ایدن)، قدّوس (بوتون نقصانلقلردن منزّه اولان)، عزیز (قدرتی دائما أوستون کلن)، حکیم (هر ایشی حکمتلی اولان) اللّٰهی تسبیح ایدر.

٢- او (اللّٰه)، امّیلر (عربلر) ایچنده، کندیلرندن بر پیغمبر کوندرندر؛ (او پیغمبر) اونلره اونك آیتلرینی اوقویور، اونلری (کناهلردن) تمیزله‌یور و اونلره کتابی و حکمتی اوگرتییور. حالبوکه (اونلر) داها اوگجه کرچکدن آپ آچیق بر ضلالت ایچنده ایدیلر.

٣- هم (او پیغمبر) اونلردن (عربلردن) باشقه‌لرینه (ده بوتون جن و انسانلره پیغمبر اولارق کوندریلمشدر)که[١] (اونلر) هنوز کندیلرینه قا- ووشمامشلردر. او، (قدرتی دائما أوستون کلن) عزیز، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

٤- بو (پیغمبرلك وظیفه‌سی) اللّٰهك احسانیدر؛ اونی دیله‌دیگنه ویرر. چونکه اللّٰه، پك بویوك لطف صاحبیدر.

٥- (کندیلرینه) تورات یوکلتیلوب ده صوڭره اونی طاشیمایان (ایچنده‌کی حکملرله عمل ایتمه‌ین) کیمسه‌لرك مثالی، (صیرتنده) کتابلر طاشییان أشگك مثالی کبیدر! اللّٰهك آیتلرینی یالانلایان قومك مثالی، نه کوتودر! حالبوکه اللّٰه، او ظالملر طوپلیلغنی (کفرلرنده‌کی اصرارلری یوزندن) هدایته ایردیرمز.

٦- دیکه: "أی یهودی اولانلر! طوغریسی (سز، دیگر) انسانلردن آیری اولارق، ساده‌جه کندیڭزك، اللّٰهك دوستلری اولدیغڭزی ظن ایدییورسه‌ڭز (و) أگر (بو ادّعاڭزده) طوغری کیمسه‌لر ایسه‌ڭز، هایدی ئولومی تمنّی ایدڭ!"

٧- حالبوکه أللرینك تقدیم ایتدیگی (ایشله‌دیگی کناهلر) یوزندن اونی أبدیاً تمنّی ایده‌مزلر. اللّٰه ایسه، او ظالملری حقّیله بیلندر.

٨- دیکه: "طوغریسی کندیسندن قاچوب طوردیغڭز ئولوم وار یا، صوڭنده مطلقا او، سزی بولوجیدر؛[٢] صوڭره کیزلی اولانی ده کورونني ده حقّیله بیلنه (اللّٰهه) دوندیریله‌جکسڭز؛ آرتق (او)، سزه یاپمقده اولدقلریڭزی خبر ویره‌جکدر."

---

(١) "أویله بر محمّدکه (ع‌ص‌م)، عالم غیب و ملکوتی سیر و زیارت ایتمکله، ارواحی مشاهده و ملائکه ایله مصاحبه، جن و انسانلره ارشاد وظیفه‌سنی آلمشدر. و أویله بر محمّددرکه (ع‌ص‌م)، شخصیت معنویه‌سیله کائناتك کمالنه بر فهرسته اولمقله، بتون سعادتلرك و مدنیتلرك دستورلرینی حاوی بر شریعته صاحبدر." (مثنوئ نوریه، ٤٥)

(٢) "مادام اجل کیزلیدر؛ هر وقت ئولوم، باشنی کسمك ایچون کله‌بیلییور و کنچ اختیار فرقی یوقدر. البته دائما کوزی اوڭنده اویله بویوك دهشتلی بر مسئله قارشیسنده بیچاره انسان؛ او اعدام أبدی (أبدی یوق اولمق دوشونجه‌سندن)، او دیپسز، نهایتسز حپس منفرددن (یالڭز باشنه حپس اولمقدن) قورتولمق چاره‌سنی آرامق و قبر قاپیسنی بر عالم باقی‌یه (أبدی بر عالمه)، بر سعادت أبدیه‌یه و عالم نوره (نور عالمی اولان جنّته) آچیلان بر قاپی‌یه کندی حقّنده چویرمك حادثه‌سی؛ او انسانك دنیا قدر بویوك بر مسئله‌سیدر." (کنچلك رهبری، ١٣نجی سوز، ٤- ٥)

٩- أى ايمان ايدنلر! جمعه كونى نماز ايچون سسلنيلديگى (اذان اوقونديغى) زمان، همن اللّهڭ ذكرينه قوشڭ و آليش ويريشى بيراقڭ! أگر بيليرسه‌ڭز بو سزڭ ايچون چوق خيرليدر.[1]

١٠- نهايت نماز بيتنجه؛ آرتق ير يوزنده طاغيلڭ و اللّهڭ لطفندن (رزقڭزى) آرايڭ و اللّهى چوق ذكر ايدڭ؛ تاكه قورتولوشه ايره‌سڭز!

١١- بويله ايكن (بر قسمى)، بر تجارت ويا بر أگلنجه كوردكلرنده، اوڭا آقين ايتديلر و سنى آياقده (خطبه‌ده) بيراقديلر.[2] ديكه: "اللّهڭ قاتنده بولونان (مكافات، دنيايه عائد) أگلنجه‌دن ده تجارتدن ده خيرليدر. چونكه الله، رزق ويرنلرڭ أڭ خيرليسيدر."

٦٣- منافقون سوره‌سى

(مدينه دورنده نازل اولمشدر، ١١ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله

١- (أى رسولم!) منافقون (او منافقلر) سڭا كلدكلرى زمان: "شاهدلك ايدرزكه، محقّق سن، كرچكدن اللّهڭ رسوليسڭ!" ديديلر. الله ده بيلييوركه، شبهه‌سز سن، ألبته (اللّهڭ) پيغمبريسڭ! بونڭله برابر الله شاهدلك ايدركه، طوغريسى منافقلر كرچكدن يالانجيدرلر.

٢- (مسلمان اولدقلرينه دائر) يمينلريني بر قالقان ايدينديلر ده (انسانلرى) الله يولندن آليقويديلر. محقّقكه اونلرڭ ياپمقده اولدقلرى شى، نه كوتودر!

٣- بو، شبهه‌سز اونلرڭ ايمان ايدوب صوڭره انكار ايتمه‌لرى يوزندندر؛ بونڭ اوزرينه قلبلرى مهرلنمشدر؛ آرتق اونلر (حقّى) آڭلامازلر.

٤- اونلرى كورديگڭده جُسّه‌لرى خوشڭه كيدر. و قونوشورلرسه سوزلريني ديڭلرسڭ. صانكه اونلر (ديواره) طايانمش كرسته‌لر كبيدرلر! هر (قوتلى) سسى (نفاقلرندن طولايى) عليهلرنده صانيرلر. اونلر دوشماندر؛ آرتق اونلردن صاقين! الله اونلرى قهر ايتسين! (حقدن) ناصل چوريلييورلر؟

---

[1] "ديمك درد معيشت ايچون نمازينى ترك ايدن، او نفره (عسكره) بڭزركه: تعليمى و سپرينى بيراقوب، چارشوده ديلنجيلك ايدر. فقط نمازينى قيلدقدن صوڭره جناب رزّاق كريمڭ (بول رزق ويريجى و اكرام ايديجى اولان اللّهڭ) مطبخهٔ رحمتندن (رحمت موتفاغندن) تعييناتنى (اوڭا آيريلان رزقنى) آرامق، باشقه‌لره بار (يوك) اولمامق ايچون بالذات كيتمك كوزلدر، مردلكدر، او دخى بر عبادتدر." (سوزلر، ٥نجى سوز، ١٢)

[2] رسول اكرم (ع‌ص‌م) بر جمعه كونى خطبه اوقويوردى. او ييل، چوق شدّتلى بر قيطلق و قوراقلق حكم سورمشدى. تام بو اثناده شامدن كلن بر كروانڭ مدينه‌يه كيرمسى اوزرينه بر چوق كيشى، همن كروانه طوغرى قوشديلر. رسول الله (ع‌ص‌م) يانندە، اون ايكى ويا قرق قدر كيمسه قالدى. بونڭ اوزرينه حضرت پيغمبر (ع‌ص‌م): "أگر بو قالانلر ده اولماسه‌يدى، تپه‌لرينه طاش ياغديريليردى!" بويوردى‌لر. (جلالين شرحى، ج. ٨، ٩؛ ابن كثير، ج. ٣، ٩٠١)

٥- هم اونلره (او منافقلره): "كلك! اللّهڭ رسولى سزڭ ايچون مغفرت ديله‌سين!" دينيلديگى زمان، باشلرينى چويررلر. و (سن) اونلرى كورورسڭكه، كنديلرى بويوكلك طاسلايان كيمسه‌لر اولارق يوز چويرييورلر!

٦- كنديلرى ايچون مغفرت ديله‌سه‌ڭ ده، اونلره مغفرت ديله‌مه‌سه‌ڭ ده اونلر ايچون بردر. الله اونلرى اصلا باغيشلامايا‌جقدر. شبهه‌سزكه الله، او فاسقلر طوپليلغنى (كفرلرنده‌كى اصرارلرى سببيله) هدايته ايرديرمز.

٧- اونلر اويله كيمسه‌لردركه: "اللّهڭ رسولنڭ يانده بولونانلره (فقير مهاجرلره) بر شى ويرمه‌يڭكه، طاغيلوب كيتسينلر!" دييورلر. حالبوكه كوكلرڭ و يرڭ خزينه‌لرى اللّهڭدر؛ فقط منافقلر آڭلامازلر.

٨- (او منافقلر) دييورلركه: "يمين اولسون أگر مدينه‌يه دونرسه‌ك، أڭ عزيز اولان، أڭ ذليل اولانى محقّق اورادن چيقاراجقدر!" حالبوكه عزّت (شرف و أوستونلك) اللّهڭدر! هم پيغمبرينڭ و مؤمنلرڭدر! فقط منافقلر بيلمزلر.[١]

٩- أى ايمان ايدنلر! ماللريڭز و اولادلريڭز، سزى اللّهڭ ذكرندن آليقويماسين! كيم بونى ياپارسه، ايشته اونلر خسرانه اوغرايانلرڭ تا كنديلريدر![٢]

١٠- بريڭزه ئولوم كلوب ده: "ربّم! بنى (اجلمى) ياقين بر وقته (قدر) ايرته‌له‌سه‌يدڭ ده صدقه ويروب صالح كيمسه‌لردن اولسه‌يدم!" ديمه‌سندن اوڭجه، سزى رزقلانديرديغمز شيلردن (الله يولنده) صرف ايدڭ!

١١- چونكه الله، بر كيمسه‌يى اجلى كلديگى زمان اصلا ايرته‌له‌مز. و الله، نه ياپارسه‌ڭز حقّيله خبردار اولاندر.

---

(١) زَيْدْ بِنْ اَرْقَامْ (رع) شويله دير: "پيغمبر (ع‌ص‌م) ايله برابر بر سفره چيقمشدق. بر آرا بوتون عسكرلر صيقينتى‌يه دوشدى. عبدالله بِنْ أُبَيّ فرصتدن استفاده شويله ديدى: 'رسول اللّهڭ (ع‌ص‌م) يانده بولونان كيمسه‌لره صدقه ايله ياردیم ايتمه‌يڭكه اطرافندن طاغيلوب كيتسينلر!' آيريجه شونى ده علاوه ايتدى: 'هله مدينه‌يه بر دونه‌لم ده عزيز اولانلر ذليل اولانلرى ألبته سوروب چيقاراجقدر.' بن ده همن كلوب بو سوزلرى پيغمبريمزه (ع‌ص‌م) خبر ويردم. رسول اكرم (ع‌ص‌م) عبدالله بِنْ أُبَيى چاغيرتارق: 'بونلرى سويله‌ديگڭ طوغريمى؟' ديه صورنجه، بويله شيلردن اصلا خبرى اولماديغنه دائر يمين ايتدى. اوراده اولانلرڭ بعضيلرى بو سوزلره اينانارق: 'زيد رسول اللّهه (ع‌ص‌م) يالان سويله‌دى' ديديلر. اونلرڭ بو سوزلرينه چوق أوزولدم. اويله‌كه جناب حق بو سوره‌يى ايندیردى." (ابن كثير، ج. ٣، ٥٠٥)

(٢) "عجبا عبادتده‌كى فتورڭ (كوشكلگڭ) و نمازده‌كى قصورڭ، مشاغل دنيويه‌نڭ (دنيا مشغوليتلرينڭ) كثرتندنميدر (چوقلغندنميدر)؟ وياخود درد معيشتڭ (كچيم دردينڭ) مشغله‌سيله وقت بولاماديغڭدنميدر؟

عجبا صرف دنيا ايچونمى ياراتيلمشسڭكه، بوتون وقتڭى اوڭا صرف ايدييورسڭ! سن استعداد (قابليت) جهتيله بوتون حيواناتڭ فوقنده (اوستنده) اولديغڭى و حيات دنيويه‌نڭ لوازماتنى (كركلرينى) تداركده (ألده ايتمه‌ده) اقتدار جهتيله، بر سرچه قوشنه يتيشه‌مه‌ديگڭى بيليورسڭ. بوندن نه‌دن آڭلامييورسڭكه، وظيفهٔ اصليه‌ڭ حيوان كبى چابالامق دگل؛ بلكه حقيقى بر انسان كبى، حقيقى بر حيات دائمه (أبدى حيات) ايچون سعى ايتمكدر (چاليشمقدر).

بونڭله برابر مشاغل دنيويه ديديگڭ، چوغى سڭا عائد اولمايان و فضولى (لزومسز) بر صورتده قاريشديغڭ و قاريشديرديغڭ مالايعنى (فائده‌سز) مشغله‌لردر. أڭ الزمنى (لزوملیسنى) بيراقوب، كويا بيڭلر سنه عمرڭ وار كبى، أڭ لزومسز معلومات ايله وقت كچيرييورسڭ." (سوزلر، ٢١نجى سوز، ٩٣- ٩٤)

٦٤- تغابن سوره‌سی

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ١٨ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

١- کوکلرده نه وار، یرده نه وارسه اللّٰهی تسبیح ایدر؛ ملك (عموماً) اونگدر؛ حمد (و ثنا) اوڭا مخصوصدر. و او، هر شیئه حقّیله کوجی یتندر.

٢- سزی یاراتان اودر؛ بویله ایکن کیمگز کافردر، کیمگز ده مؤمندر. الله ایسه، نه یاپارسه‌ڭز حقّیله کورندر.

٣- کوکلری و یری حق ایله (یرلی یرنده) یاراتدی؛ و سزه شکل ویردی، صورتلریگزی ده کوزل یاپدی.[١] دونوش ایسه آنجق اوڭادر.

٤- کوکلرده و یرده نه وارسه بیلیر؛ نه‌یی کیزلرسه‌ڭز و نه‌یی آچیقلارسه‌ڭز (اونی ده) بیلیر. چونکه الله، سینه‌لرڭ ایچنده اولانی حقّیله بیلندر.

٥- داها اوڭجه انکار ایتمش اولانلرڭ خبری سزه کلمدیمی؟ (اونلر) ایشلرینڭ وبالنی (دنیاده قسماً) طاتدیلر[٢] و (آخرتده) اونلر ایچون (پك) أَلملی بر عذاب واردر.

٦- بونڭ سببی شودر: شبهه‌سز پیغمبرلری اونلره معجزه‌لرله کلیورلردی ده (اونلر): "بزه بر انسانمی طوغری یولی کوستره‌جك؟" دییورلردی. بویله‌جه انکار ایتدیلر و یوز چویردیلر؛ الله ده (هیچ بر شیئه) محتاج اولمادیغنی کوستردی. چونکه الله، (هیچ بر شیئه محتاج اولمایان) غنی، (حمد ایدیلمه‌یه یکانه لایق اولان) حمیددر.

٧- انکار ایدنلر، (ئولدکدن صوڭره) اصلا دیریلتیلمه‌یه‌جکلرینی ظن ایتدیلر. دیکه: "خیر! ربّمه یمین اولسونکه، مطلقا دیریلتیله‌جکسگز؛ صوڭره یاپدقلریگزدن، محقّق خبردار ایدیله‌جکسگز. بو، ایسه اللّٰهه کوره پك قولایدر."

٨- او حالده اللّٰهه و رسولنه و ایندیردیگمز او نوره (قرآنه) ایمان ایدڭ! چونکه الله، نه یاپارسه‌ڭز حقّیله خبردار اولاندر.

٩- او طوپلانمه (او محشر) کونی ایچون سزی بر آرایه کتیره‌جگی کون، ایشته او، تغابن (آلدانمه) کونیدر![٣] آرتق کیم اللّٰهه ایمان ایدوب صالح عمل ایشلرسه، (الله) اونڭ کوتولکلرینی أورتر و اونی آلتلرندن ایرماقلر آقان جنّتلره قویار؛ اوراده أبدی اولارق قالیجیدرلر. ایشته بویوك قورتولوش بودر!

---

(١) "تك بر آغاجه و بر فرد انسانه باقیورز، کورویورزکه: بو میوه‌لی آغاچ، و بو چوق جهازاتلی انسان، هیچ بر رسّامڭ تام تقلیدینی یاپامایاجق درجه‌ده ظاهری و باطنی، طیش و ایچی اویله بر غیبی پرکارله (کیزلی بر پرکالله) و اینجه بر علمڭ قلمیله حدودلری چیزیلمش و تام انتظامله هر اعضاسنه مناسب (عضولرینه اویغون) صورت ویریلمشکه، میوه و نتیجه‌لرینه و وظیفهٔ فطرتلرینه (یاراتیلیش غایه‌لرینه) یتیشسین.

بو حال ایسه نهایتسز بر علم ایله اولابیلمسی جهتیله، هر شیئڭ هر شیئی ایله مناسبتنی بیلوب و نظره آلان و بو آغاچ و بو انسانڭ بوتون امثاللرینی و نوعلرینی علم أزلیسنڭ قضا و قدر پرکار و قلمیله طیش و ایچ مقدارلرینی و صورتلرینی حکیمانه (چوق حکمتلی اولارق) یاپیلمسنی بیله‌رك ایشله‌ین بر صانع مصوّر (هر شیئه صورت ویرن بر صنعتکارڭ)، بر علیم مقدّرڭ (هر شیئی بیلن بر تقدیر ایدیجینڭ) حدسز و نهایتسز علمنه و وجوب وجودینه (وارلغنڭ کرکلیلگنه) نباتات و حیوانات عددنجه شهادت ایدرلر." (شعاعلر، ١٥نجی شعاع، ٦٠٣)

(٢) ایشلرینڭ وبالنی، عذابنی داها دنیاده ایکن طاتمش اولانلر؛ حضرت نوح، حضرت هود، حضرت صالح و حضرت لوطڭ (علیهم السّلام) قوملریدر. (نسفی، ج. ٤، ٣٨٣)

(٣) بوراده کچن "آلدانمه کونی" دنیا حیاتی مقابلنده آخرتنی فدا ایدن انسانلرڭ بو آلیش ویریشده نه قدر آلداندقلرینی او کون آڭلایاجقلرندن کنایه‌در. (رازی، ج. ١٥/ ٣٠، ٢٦)

١٠- انكار ايدوب آيتلريمزى يالانلايانلره كلنجه، ايشته اونلر جهنّم اهليدرلر؛ اوراده أبدى اولارق قاليجيدرلر. او ايسه، نه كوتو واريلاجق يردر!

١١- هيچ بر مصيبت اللّهك اذنى اولمادقجه اصابت ايتمز. او حالده كيم اللّهه ايمان ايدرسه، (الله) اونك قلبنه هدايت (مصيبته قارشى صبر) ويرر. چونكه الله، هر شيئى حقّيله بيلندر.

١٢- هم اللّهه اطاعت ايدك؛ پيغمبره ده اطاعت ايدك! بوڭا رغماً يوز چويررسه‌ڭز، آرتق رسولمزه دوشن آنجق آپ آچيق بر تبليغدر.

١٣- اللّهكه، اوندن باشقه اله يوقدر! او حالده مؤمنلر آنجق اللّهه توكّل ايتسين!

١٤- أى ايمان ايدنلر! شبهه‌سزكه أشلريڭزدن و چوجقلريڭزدن سزه دوشمان اولان واردر. او حالده اونلردن صاقينك! أگر عفو ايدر، قصورلرينه باقماز و باغيشلارسه‌ڭز، آرتق شبهه‌سزكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.[1]

١٥- ماللريڭز و چوجقلريڭز آنجق بر امتحاندر. الله ايسه، بويوك مكافات آنجق اونك قاتنده‌در.

١٦- او حالده كوجڭز يتديگى قدر اللّهدن صاقينك، (نصيحتلرينى) ديڭله‌يك، (امرلرينه) اطاعت ايدك و كنديڭز ايچون بر خير اولارق (الله يولنده) صرف ايدك! آرتق كيم نفسنك جمريلگندن قورونورسه، ايشته اونلر كرچكدن قورتولوشه ايرنلردر!

١٧- أگر اللّهه قَرْضِ حَسَنْ (كوزل بر بورچ) ايله بورچ ويررسه‌ڭز، اونى سزه (قات قات) آرتيرر و سزه مغفرت ايدر. چونكه الله، (اييلك ايدنه چوق مكافات ويرن) شكور، (عذابده هيچ عجله ايتمه‌ين) حليمدر.

١٨- (او،) غيب و شهادتى (كيزلى اولانى و كورونى) حقّيله بيلندر، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيز، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

---

(١) ابن عبّاسه (رع) بو آيت حقّنده سؤآل ايديلديگنده، شويله ديمشدر: "بونلر مكّه اهاليسندن بعض كيمسه‌لرديكه، مسلمان اولوب رسول اكرمك (عصم) ياننه كلمك ايسته‌مشلردى. فقط زوجه‌لرى و اولادلرى كنديلرينى ترك ايتمسنى آرزو ايتمه‌يوب هجرتلرينه مانع اولمشلردى.

بو كيمسه‌لر بالآخره هجرت ايدوب رسول اللّهك (عصم) يانه واردقلرنده، داها اوّل هجرت ايدنلرك كنديلرينه نظراً دينى معلوماتلرينك چوق انكشاف ايتديگنى كورمشلر، هجرتلرينه مانع اولان زوجه و اولادلرينى جزالانديرمق ايسته‌مشلردى. بونك اوزرينه بو آيت نازل اولمشدر." (ابن كثير، ج. ٣، ٥١٠)

"أگر خصمڭى (دوشمانڭى) مغلوب ايتمك ايسترسه‌ڭ، فنالغنه قارشى اييلكله مقابله ايت! چونكه أگر فنالقله مقابله ايدرسه‌ڭ، خصومت (دوشمانلق) تزايد ايدر (آرتار). ظاهراً مغلوب بيله اولسه، قلباً كين باغلار، عداوتى (دوشمانلغى) ادامه ايدر (دوام ايتديرر). أگر اييلكله مقابله ايتسه‌ڭ، ندامت ايدر (پيشمان اولور)، سڭا دوست اولور. (...) مؤمنك شأنى (حالى)، كريم (جومرد) اولمقدر. سنك اكرامڭله سڭا مسخّر اولور (امريڭه كيرر). ظاهراً لئيم (قيناناجق بر حالده) بيله اولسه، ايمان جهتنده كريمدر.

أوت، فنا بر آدمه: 'اييسك، اييسك!' ديسه‌ڭ، اييلشمسى و ايي آدمه: 'فناسك، فناسك!' ديسه‌ڭ، فنالاشمسى چوق وقوع بولور.

اويله ايسه: وَاِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا [بوش شيلر (سوز و حركتلر) ايله قارشيلاشدقلرى زمان، (يوز چويره‌رك) وقارله كچوب كيدرلر!] وَاِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ [أگر عفو ايدر، قصورلرينه باقماز و باغيشلارسه‌ڭز، آرتق شبهه‌سزكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر] كبى دساتير قدسيۀ قرآنيه‌يه (قرآنك قدسى دستورلرينه) قولاق وير، سعادت و سلامت اونده‌در." (مكتوبات، ٢٢نجى مكتوب، ٩٣)

٦٥- طلاق سوره‌سی

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ١٢ آیتدر.)

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

١- أی پیغمبر! قادینلری بوشادیغڭزده، آرتق اونلری عدّتلری ایچنده (عادتدن تمیز اولدقلری صیره ده) طلاق ایدڭ (بوشایڭ) و عدّتی صایڭ! ربّڭز اولان اللّهدن صاقینڭ! اونلری أولرندن (زورله) چیقارمایڭ؛ (کندیلری ده) چیقماسینلر (چکوب کیتمه‌سینلر)؛ آنجق آپ آچیق بر حیاسزلق کتیرمه‌لری (یاپمه‌لری) مستثنادر.

بونلر اللّهك حدودیدر. او حالده کیم اللّهك حدودینی آشارسه، آرتق شبهه‌سز کندینه ظلم ایتمش اولور. بیلمزسڭ، اومولورکه الله، بوندن صوڭره بر ایش (پیشمانلق) اورته‌یه چیقاریر![1]

٢- نهایت (او بوشانان قادینلر) عدّتلرینڭ (بکله‌مه مدّتلرینڭ) صوڭنه کلدکلری زمان، یا اونلری اییلکله طوتڭ ویا اونلردن اییلکله آیریلڭ؛ ایچڭزدن عدالتلی ایکی کیشی‌یی ده شاهد طوتڭ؛ شاهدلگی الله ایچون طوس طوغری یاپڭ! اللّهه و آخرت کوننه ایمان ایتمکده اولان کیمسه‌لره بونڭله نصیحت اولونور؛ کیم اللّهدن صاقینیرسه، (الله) اوڭا (هر طارلقدن) بر چیقیش یولی قیلار.

٣- و اونی حساب ایتمدیگی یردن رزقلاندیرر! کیم اللّهه توکّل ایدرسه، آرتق او اوڭا یتر! شبهه‌سزکه الله، امرینی یرینه کتیرندر. طوغریسی الله، هر شی ایچون بر اولچو قویمشدر.

٤- قادینلریڭزدن حیضدن کسیلمش اولانلر ایله (هنوز) حیض کورمه‌مش اولانلرنده (اونلرڭ بکله‌مه مدّتلرنده) شبهه‌یه دوشرسه‌ڭز، او تقدیرده (بیلڭکه) اونلرڭ بکله‌مه مدّتلری أوچ آیدر. حامله اولانلرڭ بکله‌مه مدّتی ایسه، یوکلرینی بیراقمه‌لرینه (چوجقلرینی طوغورانه) قدردر. آرتق کیم اللّهدن صاقینیرسه، (الله) اوڭا کندی ایشندن بر قولایلق قیلار.

٥- بو، اللّهك امریدرکه، اونی سزه ایندیرمشدر. کیم اللّهدن صاقینیرسه،[2] (الله) اونڭ کوتولکلرینی أورتر و اونڭ ایچون مکافاتی بویوتور.

---

(١) آیتده هر نه قدر حضرت پیغمبره (ع‌ص‌م) خطاب ایدیلمشسه ده حکم عمومیدر. بوتون امّته شاملدر. (نسفی، ج. ٤، ٣٨٧)

(٢) "ایشته أی نفس و أی آرقداش! انسانڭ خوفه (قورقویه) و محبّته (سوکی‌یه) آلت اولاجق ایکی جهاز، فطرتنده (یاراتیلیشنده) درج اولونمشدر (قونولمشدر). علی کل حال (هر حالده) او محبّت و خوف، یا خلقه ویا خالقه (یاراتیجی‌یه) متوجّه اولاجق (یوڭله‌جك). حالبوکه خلقدن خوف ایسه، ألیم بر بلیّه‌در (بلادر). خلقه محبّت دخی، بلالی بر مصیبتدر. چونکه سن اویله‌لردن قورقارسڭکه، سڭا مرحمت ایتمز ویا سنڭ استرحامڭی (رجاڭی) قبول ایتمز. شو حالده خوف، ألیم بر بلادر.

محبت ایسه، سودیگڭ شی یا سنی طانیماز، اللّهه ایصمارلادق دیمه‌یوب کیدر؛ کنجلگڭ و مالڭ کبی. یا محبّتڭ ایچون سنی تحقیر ایدر (آشاغیلار). کورمییورمیسڭکه، مجازی (الٓهی اولمایان) عشقلرده یوزده طوقسان طوقوزی، معشوقندن (سودیگندن) شکایت ایدر. چونکه صمد آیینه‌سی اولان باطن قلب (هر شیئی وارلقده طوتانڭ الله اولدیغنی، أڭ ایی حس ایدن لطیفه اولان قلبڭ ایچ یوزی) ایله صنم مثال (پوت کبی) دنیوی محبوبلره (سوکیلیلره) پرستش ایتمك (طاپار کبی سومك)، او محبوبلرڭ نظرنده ثقیلدر (آغیردر) و استثقال ایدر، رد ایدر. زیرا فطرت (یاراتیلیش)، فطری (یاراتیلیشدن) و لایق اولمایان شیئی رد ایدر، آتار. شهوانی (شهوتدن کلن) سومکلر، بحثمزدن خارجدر.

دیمك سودیگڭ شیلر یا سنی طانیمییور، یا سنی تحقیر ایدییور، یا سڭا رفاقت ایتمییور. سنڭ رغمڭه (آرزوڭڭ ضدّینه) مفارقت ایدییور (آیریلییور). مادام اویله‌در؛ بو خوف و محبّتی، اویله بریسنه توجیه ایت (یوڭلندیر)که، سنڭ خوفڭ لذّتلی بر تذلل (تواضع) اولسون! محبّتڭ، ذلّتسز (آلچالمادن) بر سعادت اولسون!" (سوزلر، ٢٤نجی سوز، ١٤٦)

٦- (بوشادیغڭز) او قادینلری کوجڭز نسبتنده کندی اوتوردیغڭز یرڭ بر بولومنده اوتورتڭ؛ اونلری صیقیشدیرمق (و بر آن اوڭجه چیقمه‌لرینی صاغلامق) ایچون کندیلرینه ضرر ویرمه(یه قالقیشما)یڭ!

أگر حامله ایسه‌لر، آرتق یوکلرینی بیراقنجه‌یه قدر اونلره نفقه ویرڭ! صوڭره سزڭ ایچون (چوجغڭزی) امزیررلرسه، اونلره اجرتلرینی ده ویرڭ! (بو خصوصده) آراڭزده کوزل بر شکلده آڭلاشڭ! أگر (آڭلاشمقده) زورلق چکرسه‌ڭز، او زمان (چوجغی) اونڭ (بابانڭ) حسابنه باشقه‌سی امزیره‌جکدر.

٧- ألی کنیش اولان کیمسه، کنیشلگنه کوره نفقه ویرسین! رزقی کندیسنه طارالتیلمش اولان کیمسه ده اللّهڭ اوڭا ویردیگی قدرندن ویرسین! الله، کیمسه‌یی اوڭا ویردیگندن فضله‌سیله مکلّف طوتماز. الله، بر زورلقدن صوڭره بر قولایلق ویره‌جکدر.

٨- نیجه شهرلر (خلقی) واردرکه، ربلرینڭ و اونڭ پیغمبرلرینڭ امرینه عصیان ایتدیلر ده اونلری شدّتلی بر حساب ایله حسابه چکدك و اونلری کورولمه‌مش بر عذابله جزالاندیردق.

٩- اویله‌که (اونلر) ایشلرینڭ وبالنی طاتدی و ایشلرینڭ عاقبتی خسران اولدی!

١٠- الله اونلره (آخرتده، پك) شدّتلی بر عذاب حاضرلامشدر؛ او حالده أی ایمان ایدن عقل صاحبلری! اللّهدن صاقینڭ! شبهه‌سزکه الله سزه بر ذکر (قرآن) ایندیرمشدر.

١١- و ایمان ایدوب صالح عمل ایشله‌ینلری ظلماتدن (کفر قراڭلقلرندن) نوره (ایمانه) چیقارمق ایچون، اللّهڭ آپ آچیق بیان ایدن آیتلرینی سزه اوقویان بر پیغمبر (کوندرمشدر).[1] آرتق کیم اللّهه ایمان ایدوب صالح عمل ایشلرسه، (الله) اونی آلتلرندن ایرماقلر آقان جنّتلره قویار؛ (اونلر) اوراده أبدی اولارق قالیجیدرلر. کرچکدن الله، اوڭا کوزل بر رزق احسان ایتمشدر.

١٢- الله، یدی (قات) کوگی (و) یردن ده اونلرڭ مثلنی یاراتاندر.[2] (اللّهه عائد) امر، بونلر آراسنده اینوب طورمقده‌درکه، شبهه‌سز اللّهڭ هر شیئه حقّیله کوجی یتن اولدیغنی، ینه شبهه‌سز اللّهڭ هر شیئی علماً کرچکدن قوشاتدیغنی بیله‌سڭز.

---

(١) "باق! اویله بر ضیای حقیقت (حقیقت نوری) نشر ایدرکه: أگر اونڭ او نورانی دائرۀ حقیقت ارشادندن (تبلیغ ایتدیگی نورلی حقیقت دائره‌سندن) خارج بر صورتده کائناته باقسه‌ڭ؛ ألبته کائناتڭ شکلنی بر ماتمخانۀ عمومی (عمومی بر ماتم یری) حکمنده و موجوداتی (وارلقلری) بربرینه اجنبی (یبانجی)، بلکه دوشمان و جامداتی (روحسز وارلقلری) دهشتلی جنازه‌لر و بوتون ذوی‌الحیاتی (حیات صاحبلرینی) زوال و فراقڭ (آیریلغڭ) سیلله‌سیله (طوقادیله) آغلایان یتیملر حکمنده کورورسڭ. شیمدی باق: اونڭ نشر ایتدیگی نور ایله او ماتمخانۀ عمومی، شوق و جذبه ایچنده بر ذکر خانه‌یه (اللّهڭ آڭیلدیغی یره) انقلاب ایتدی (دوندی). او اجنبی، دوشمان موجودات، برر دوست و قرداش شکلنه کیردی. او جامدات میتۀ صامته (ئولو کبی طوڭوق و سسسز وارلقلر)؛ برر مونس (دوست) مأمور، برر مسخّر (اطاعتکار) خدمتکار وضعیتنی آلدی و او آغلاییجی و شکوا ایدیجی (شکایتجی) کیمسه‌سز یتیملر، برر تسبیح ایچنده ذاکر (ذکر ایدیجی) ویا وظیفه پایدوسندن شاکر (شکر ایدیجی) صورتنه کیردی." (ذوالفقار، ١٩نجی مکتوب، ٩٥ - ٩٦)

(٢) یرڭ، یدی قات کوك کبی یاراتیلمه‌سی حقّنده، باقیڭز؛ (لمعه‌لر، ١٢نجی لمعه، ٦٥- ٦٧)

٦٦- تحریم سورەسی

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ١٢ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهڭ اسمیله

١- أی پیغمبر! زوجەلریڭڭ خشنودلغنی آرایارق، اللّٰهڭ سڭا حلال قیلدیغی شیئی، نیچون (کندیڭه) تحریم ایدییور (حرام قیلییور)سڭ؟ بونڭله برابر الله، (چوق باغیشلایان) غفور، (چوق مرحمت ایدن) رحیمدر.[١]

٢- الله، یمینلریڭزڭ (کفارتنی ویرمکله) چوزولمسنی طوغریسی سزه مشروع قیلمشدر. چونکه الله، مولاڭزدر! و او، (هر شیئی بیلن) علیم، (هر ایشی حکمتلی اولان) حکیمدر.

٣- هانی پیغمبر، زوجەلرندن برینه بر سوزی سر اولارق سویلەمشدی. فقط (او) بو سوزی (دیگر بر خانمنه) خبر ویروب، الله ده بونی اوڭا (پیغمبره) آچیقلاینجه، (او) بونڭ بر قسمنی (زوجەسنه) بیلدیرمش، بر قسمندن ده (بحث ایتمەیەرك) واز کچمشدی. بویلەجه (پیغمبر) اوڭا بونی خبر ویرنجه (خانمی): "بونی سڭا کیم خبر ویردی؟" دیدی. (پیغمبر ده:) "بڭا، علیم (هر شیئی بیلن)، خبیر (هر شیدن خبردار اولان الله) خبر ویردی!" دیدی.

٤- (أی پیغمبر خانملری!) أگر (ایکیڭز ده) اللّٰهه توبه ایدرسەڭز (نه اعلی)! چونکه قلبلریڭز کرچکدن (پیغمبرڭ خوشلانمایاجغی بر شیئه) میل ایتمشدر. أگر اوڭا (پیغمبره) قارشی (ایکیڭز) بربریڭزله یاردیملاشیرسەڭز آرتق شبهەسزکه، اونڭ مولاسی آنجق اللّٰهدر؛ جبرائیل، مؤمنلرڭ صالح اولانلری و بونلرڭ آردندن ملکلر ده (اوڭا) یاردیمجیدر.[٢]

٥- (أی پیغمبر زوجەلری!) أگر (او) سزی بوشارسه، اولورکه ربّی اوڭا سزڭ یریڭزه، سزدن داها خیرلی، مسلمان، مؤمنه، اطاعتکار، توبه ایدن، عبادت ایدن، اوروچ طوتان، دول و باکره زوجەلر ویرر.

٦- أی ایمان ایدنلر! کندیڭزی و عائلەڭزی، یاقیتی انسانلر و طاشلر اولان بر آتشدن قورویڭ! اونڭ اوزرنده سرت، شدّتلی، اللّٰهڭ کندیلرینه امر ایتدیگنه عصیان ایتمەین و نه امر اولونورسه یاپان ملکلر (زبانیلر) واردر.

٧- أی انکار ایدنلر! بو کون (آرتق) عذر دیلەمەیڭ! (سز) آنجق یاپمقده اولدقلریڭزڭ جزاسنی چکییورسڭز.

---

(١) رسول اکرم (عصم) زوجەلرندن برینه سر اولارق ویردیگی، کندیسندن صوڭره حضرت ابو بکر (رع) و حضرت عمرڭ (رع) صیرەیله خلیفه اولاجقلرینه دائر خبری، او والدەمزڭ دیگر بر والدەمزه بحث ایتمسی اوزرینه الله بوندن کندیسنی خبردار ایتدی. بونڭ اوزرینه رسول اکرم (عصم) او والدەمزه سِتَم ایتدی. اما ایکیسنڭ بربرینی صاوونمەلری و بو آراده دیگر زوجەلری ده علاقەدار ایدەجك شکلده مشروع ده اولسه بعض دنیوی دیلکلرده بولونمەلری اوزرینه حضرت پیغمبر (عصم)، بر آیلق سوره ایچون یانلرینه چیقمایاجغنه دائر یمین ایتدی و خصوصی بر اوطەیه چکیلدی. مبارك زوجەلری، اونی کوجندیرمش اولمق اندیشەسی ایله متأثر اولارق أيي آغلادیلر. بو سوره نازل اولنجه رسول اکرم (عصم) ٢٩نجی کونڭ بیتیمنده یمینلرینڭ کفّارتنی ویرەرك خانۀ سعادتلرینه کری دوندیلر.
(ألمالیلی، ج. ٧، ٥٠٨٥)

(٢) "قرآنده بعض مهم تحشیدات (اوزرنده اهمّیتله طورولان موضوعلر) واردرکه، دوشمانلرڭ قوّتلی اولدیغندن ایلری کلمەیور. بلکه حشمتڭ اظهاری (یوجەلگنڭ کوستریلمسی) و دوشمان شناعتنڭ تشهیری (آلچاقلغنڭ اورتەیه قونولمسی) کبی سببلردن ایلری کلییور. (...) مثلا شو آیته باق: وَاِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلٰيهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلٰئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ ظَهِيرٌ [أگر اوڭا (پیغمبره) قارشی (ایکیڭز) بربریڭزله یاردیملاشیرسەڭز آرتق شبهەسزکه، اونڭ مولاسی آنجق اللّٰهدر؛ جبرائیل، مؤمنلرڭ صالح اولانلری و بونلرڭ آردندن ملکلر ده (اوڭا) یاردیمجیدر.] نه قدر نبی (پیغمبر) حقّنه حرمت و نه قدر ازواجڭ (پیغمبرڭ أشلرینڭ) حقوقنه مرحمت وار! شو مهم تحشیدات، یالڭز حرمت نبینڭ عظمتنی (بویوکلگنی) و ایکی ضعیفەنڭ (ضعیف خانملرڭ) شکوالرینڭ اهمّیتنی و حقلرینڭ رعایتنی، رحیمانه (مرحمتله) افاده ایتمك ایچوندر." (سوزلر، ١٥نجی سوز، ٤٩)

٨- أی ایمان ایدنلر! (صمیمی بر توبه اولان) توبهٔ نصوح ایله اللّهه توبه ایدك![1] اولورکه ربّگز، سزڭ کوتولکلریگزی اورتر و الله، پیغمبری و اونڭله برابر ایمان ایدنلری اوتاندیرمایاجغی بر کونده، سزی آلتلرندن ایرماقلر آقان جنّتلره قویار! اونلرڭ نوری اوڭلرنده و صاغلرنده قوشار (ده): "ربّمز! نوریمزی بزه تماملا و بزه مغفرت أیله! شبههسزکه سن، هر شیئه حقّیله کوجی یتنسڭ!" دیرلر.

٩- أی پیغمبر! کافرلره و منافقلره جهاد ایت و اونلره قارشی سرت طاوران! اونلرڭ واراجغی یر جهنّمدر! او ایسه، نه کوتو واریلاجق یردر!

١٠- الله، انکار ایدنلره، نوحڭ قاریسی ایله لوطڭ قاریسنی بر مثال اولارق کتیردی. (بو ایکیسی) قوللریمزدن ایکی صالح قولڭ (نکاحی) آلتنده ایدیلر ده اونلره خائنلك (ایمان جهتیله منافقلق) ایتدیلر؛ بو یوزدن (او ایکی پیغمبر) اللّهدن (کلن) بر شیئی اونلردن دفع ایدهمدی. و (او قادینلره) دینیلدیکه: "(هایدی!) او کیرنلرله برابر، سز ده آتشه کیرڭ!"

١١- الله، ایمان ایدنلره ده فرعونڭ خانمنی (آسیهیی) برمثال اولارق کتیردی. هانی (او): "ربّم! سنڭ قاتڭده بنم ایچون جنّتده بر أو یاپ، بنی فرعوندن و اونڭ (کوتو) ایشندن قورتار، هم بنی بو ظالملر طوپلیلغندن قورتار!" دیمشدی.

١٢- عرضنی قورومش اولان عمران قیزی مریمی ده (مثال کوستردی)؛ آرتق اوڭا (یاراتدیغمز) روحمزدن (جبرائیل واسطهسیله) أوفلهدك؛ (او،) ربّیسنڭ کلمهلرینی (حکملرینی) و کتابلرینی تصدیق ایتدی و اطاعت ایدنلردن اولدی.

---

(١) "أی انسان! سنڭ ألڭده غایت ضعیف، فقط سیّئآتده (کوتولکده) تخریباتده (بوزمقده) ألی غایت اوزون و حسناتده (ایلکده) ألی غایت قیصه، جزء اختیاری نامنده بر ارادهڭ (سچهبیلمه حقّڭ) وار. او ارادهنڭ بر ألنه دعابی ویرکه، سلسلهٔ حسناتڭ (ایلکلر زنجیرینڭ) بر میوهسی اولان جنّته ألی یتیشسین و بر چیچگی اولان سعادت أبدیهیه ألی اوزانسین! دیگر ألنه ده استغفاری (توبه ایدوب یالوارمهیی) ویرکه، اونڭ ألی سیّئآتدن قیصالسین و او شجرهٔ ملعونهنڭ (کناهلر دینیلن لعنتلنمش آغاجڭ) بر میوهسی اولان زقوم جهنّمه یتیشمهسین!

دیمك دعا و توکّل (اللّهه اعتماد ایدوب اوڭا صیغینمق)، میلان خیره (خیری آرزولامهیه) بویوك بر قوّت ویردیگی کبی، استغفار و توبه دخی میلان شرّی (کوتولگی آرزولامهیی) کسر، تجاوزاتنی (طاشقینلقلرینی) قیرار." (طلسملر، ٢٦نجی سوز، ٨٥)

بر بدوی حضرت پیغمبرڭ (ع‌ص‌م) مسجدینه کیردی و: "اللّهم! بن، سندن عفویمی ایستهیور و سڭا توبه ایدوب، صیغینییورم!" دیدی و تکبیر آلدی. نمازینی بیتیرنجه، دعاسنی ایشیتمش اولان حضرت علی (رع) اوڭا خطاباً: "أی آدم! دیلڭك یاپدیغی توبه، یالانجیلرڭ توبهسیدر. سنڭ توبهڭ بیله، آیریجه بر توبهیه محتاج!" دیدی.

بو نڭ اوزرینه او بدوی: "أی مؤمنلرڭ امیری! یکی توبه نهدر، ناصل یاپیلیر؟" دییه صوردی. حضرت علی أفندیمز (رع) ایسه: "شو آلتی شی ایله: کچمش کناهلره پیشمان اولمق، یاپیلمایان فرضلری قضا ایتمك، حقسز یره آلینان شیلری اعاده ایتمك، نفسی اللّهه عصیان خصوصنده تربیه ایتدیگڭ کبی اطاعتده ده أریتمك، نفسه کناه لذّتنی طاتدیردیغڭ کبی اطاعتڭ آجیلرینی ده طاتدیرمق، هر کولوشه بدل آغلامقدر.!" (رازی، ج. ١٤/ ٢٧، ١٦٩)

٦٧- ملك سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٣٠ آیتدر.)

بِسْــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهڭ اسميله

١- (بوتون) ملك (و حاكميت) ألنده (تصرفنده) اولان (اللّٰه) نه يوجه‌در! و او، هر شيئه حقّيله كوجى يتندر.

٢- اوكه، هانكيڭز عملجه داها كوزلدر دييه سزى امتحان ايتمك ايچون ئولومى و حياتى ياراتدى. و او، (قدرتى دائما أوستون كلن) عزيز، (چوق مغفرت ايدن) غفوردر.

٣- اوكه، يدى كوگى طبقه طبقه (بربريله آهنكلى) اولارق ياراتدى. رحمن اولان اللّٰهڭ ياراتديغنده هيچ بر دوزنسزلك كوره‌مزسڭ! هايدى كوزيگى چوير (ده بر باق)، هيچ بر چاتلاق كوره‌جكميسڭ؟

٤- صوڭره كوزى (گى) تكرار تكرار چوير (و بينه باق)؛ او كوز (آراديغى قصورى بولامادن) ذليل و بيتكين بر حالده سڭا دونه‌جكدر![1]

٥- آند اولسونكه، دنيا سماسنى قنديللرله سوسله‌دك و اونلرى (قولاق خيرسزلغى ياپان) شيطانلر ايچون (آتيلاجق) طاشلر ياپدق و اونلره آلولى آتش عذابنى حاضرلادق![2]

٦- ربلرينى انكار ايدنلر ايچون ده جهنّم عذابى واردر. او نه كوتو واريلاجق يردر!

٧- اورايه آتيلدقلرى زمان، اوناڭ شدّتلى خومورداننسنى ايشيتيرلر؛ چونكه او قاينايوردر!

٨- نره‌ده ايسه اوفكه‌دن چاتلاياجق![3] نه زمان اورايه بر طوپليلق آتيلسه، (جهنّمڭ) بكچيلرى اونلره: "سزه (بو عذابى خبر ويرن) بر قورقوتوجى كلمديمى؟" دييه صورار.

٩- (اونلر) ديرلركه: "أوت! كرچكدن بزه بر قورقوتوجى كلدى، فقط بز يالانلادق و (اونلره):'اللّٰه هيچ بر شى ايندیرمه‌مشدر؛ سز آنجق بويوك بر ضلالت ايچنده‌سڭز!' ديدك."

١٠- و ديرلركه: "أگر (بز) ايشيتير ويا عقل ايدر اولسه‌يدق، بو آلولى آتش اصحابى آراسنده بولونمازدق!"

١١- بويله‌جه كناهلرينى اعتراف ايتديلر. اويله ايسه او جهنّملكلر (اللّٰهڭ رحمتندن) اوزاق اولسون!

١٢- شبهه‌سزكه كورمه‌دن ربلرندن قورقانلره كلنجه، اونلر ايچون بر مغفرت و بويوك بر مكافات واردر.

---

(١) "سينك قنادندن طوت، تا سماوات قنديللرينه قدر اويله بر نظام واركه، عقل اوناڭ قارشيسنده حيرتندن و استحساننندن (بگنمه‌سندن) سُبْحَانَ اللّٰهِ [اللّٰه، (هر تورلى نقصانلقدن) منزّهدر!] مَا شَاءَ اللّٰهُ [اللّٰهڭ ديله‌ديگى (نه كوزلدر)!] بَارَكَ اللّٰهُ [اللّٰه مبارك قيلسين!] دير، سجده ايدر. أگر ذرّه مقدار شريكه (اورتاغه) ير بولونسه ايدى، مداخله‌سى اولسه ايدى، لَوْ كَانَ فِيهِمَا اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا [أگر او ايكيسنده (يرده و كوكده) اللّٰهدن باشقه الٰهلر بولونسه ايدى، ألبته او ايكيسى (و اونلرده كورونن شو انتظام) فساده اوغراردى (بوزولوب كيدردى)!] آيت كريمه‌سنڭ دلالتيله، نظام بوزولاجقدى، صورت دگيشه‌جكدى، فسادڭ آثارى (قاريشيقلغڭ اثرلرى) كورونه‌جكدى. حالبوكه فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُورٍ [كوزى (گى) چوير ده باق، هيچ بر چاتلاق كوره بيليرميسڭ؟] ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ [صوڭره كوزى(گى) تكرار تكرار چوير (و بينه باق)؛ او كوز (آراديغى قصورى بولامادن) ذليل و بيتكين بر حالده سڭا دونه‌جكدر!] دلالتيله و شو افاده ايله، نظر بشر (انسانڭ باقيشى) قصورى آرامق ايچون نه قدر چابه‌لاسه، هيچ بر يرده قصورى بولامايارق، يورغون اولارق منزلى اولان كوزه كلوب، اونى كوندرن منقد (تنقيد ايديجى) عقله دييه‌جك: 'بيهوده يورولدم، قصور يوق!' ديمه‌سيله كوستريوركه، نظام و انتظام غايت مكمّلدر. ديمك انتظام كائنات، وحدانيتڭ (اللّٰهڭ برلگنڭ) قطعى شاهديدر." (مكتوبات، ٣٣نجى مكتوب، ٣٣٨)

(٢) شيطانلرڭ طاشلانمه‌لرى حقّنده باقيڭز؛ (لمعه‌لر، ٢٨. لمعه، ٣٢٠-٣٢٤؛ سوزلر، ١٥. سوز، ٤٤-٥٠)

(٣) باقيڭز؛ (لمعه‌لر، ١٣. لمعه، ٨٥)

۱۳- سوزيڭزى (ايستر) كيزله‌يك ويا (ايستر) اونى آچيقلايڭ (فرق ايتمز)! چونكه او (الله)، سينه‌لرڭ ايچنده اولانى حقّيله بيلندر.

۱٤- (هيچ) ياراتان بيلمزمى؟[۱] چونكه او، (قلبلرده‌كى بوتون اينجه‌لكلرى بيلن) لطيف، (اونلردن خبردار اولان) خبيردر.

۱٥- او، يرى سزڭ ايچون اطاعتكار قيلاندر؛ آرتق اونڭ اوموزلرنده (ير يوزنده) يورويڭ و (اللّهڭ) رزقندن ييڭ! دونوش ايسه، آنجق اوڭادر.

۱٦- كوكده اولانڭ[۲] (كائناتڭ تدبير و اداره‌سنه وكيل قيلينان ملكلرڭ) سزى يره باتيرمه‌سندن أمينمى اولديڭز؟ بر ده باقارسڭزكه او (ير) صارصيلييوردر!

۱۷- يوقسه كوكده اولان او ملكلرڭ (اللّهڭ امريله)، اوزريڭزه (طاش ياغديران) بر روزكار كوندرمه‌سندن امينمى اولديڭز؟ آرتق ياقينده بنم تهديديمڭ ناصل اولديغنى بيله‌جكسڭز!

۱۸- آند اولسونكه، اونلردن (او مشركلردن) اوڭجه‌كيلر ده يالانلامشدى؛ فقط بنم (ده او انكار ايدنلرى) انكارم، (اونلره اولان عذابم) ناصل اولدى (كورديلر)!

۱۹- اوزرلرنده (قناتلرينى) آچان و قاپاتيويرن او قوشلرى كورمديلرمى؟ اونلرى (هواده) رحمندن باشقه‌سى طوتمايور. شبهه‌سزكه او، هر شيئى حقّيله كورندر.

۲۰- ياخود رحمندن باشقه سزه ياردم (ايدوب عذابنى سزدن دفع) ايده‌جك شو اوردوڭز كيمدر؟ او كافرلر آنجق بر آلدانمه ايچنده‌درلر.

۲۱- ياخود (الله، سزه ويرديگى) رزقنى طوتسه (كسيويرسه)، شو سزه رزق ويره‌جك اولان كيمدر؟ خير! (اونلر) عصيان و نفرتده اصرار ايتمشلردر.

۲۲- شيمدى، يوز اوستى قاپانارق يوروينمى (سورونَنمى) داها طوغرى كيدن كيمسه‌در، يوقسه طوس طوغرى بر يولده ديم ديك (و دومدوز) يوروينمى؟

۲۳- (أى رسولم!) ديكه: "سزى ياراتان و سزه قولاقلر، كوزلر و قلبلر ويرن اودر. نه قدر آز شكر ايديورسڭز!"

۲٤- ديكه: "سزى ير يوزنده (ياراتوب) يايان اودر و آنجق اونڭ حضورينه طوپلاناجقسڭز!"

۲٥- حالبوكه (اونلر:) "أگر (ادّعاڭزده) طوغرى كيمسه‌لر ايسه‌ڭز، بو وعد (ايديلن قيامت و حشر) نه زمان؟" دييورلر.

۲٦- ديكه: "او بيلكى، يالڭز الله قاتنده‌در. بن ايسه آنجق (اونڭ عذابنى خبر ويرن) آپ آچيق بر قورقوتوجى‌يم!"

---

(۱) "هم او جزئى (كوچك) ذى حياتلرده (جانليلرده) پك ظاهرى (آچيق) بر صورتده آڭلاشيليركه، اونڭ صانعى (صنعتكارى) اونى كورور، بيلير، ديڭلر، ايسته‌ديگى كبى ياپار. عادتا او ذى حياتڭ مصنوعيتى (صنعتلى ياراتيلمسى) آرقه‌سنده مقتدر (كوچلى)، مختار (اراده‌لى)، ايشيتيجى، بيليجى، كوروجى بر ذاتڭ معنوى بر تشخصى (بليرمسى) و بر تعيّنى (ميدانه چيقيشى) ايمانه كورونور. (...) چونكه مثلا، كوزى ويرن ذات، هم كوزى كورور، هم اينجه بر معنا اولان كوزڭ كورديگنى كورور، صوڭره ويرر. أوت سنڭ كوزيڭه بر كوزلك ياپان كوزلكجى اوسته، كوزه كوزلگڭ ياقيشديغنى كورور، صوڭره ياپار. هم قولاغى ويرن ذات، ألبته او قولاغڭ ايشيتدكلرينى ايشيتير، صوڭره ياپار، ويرر. سائر صفتلر بوڭا قياس ايديلسين!" (شعاعلر، ۲نجى شعاع، ٦- ۷)

(۲) "كوكده اولان" تعبيرندن مقصد ملائكه‌لردر. اللّهڭ امرلرينى يرينه كتيرمكله وظيفه‌لى اولان ملكلر، اصلنده هر شى كبى جناب حقّڭ قدرتنه، شو دنياده‌كى امتحان سرّيله، برر عزّت پرده‌سى اولوب، أڭ بويوك جسملردن، أڭ كوچك تفرعاته قدر هر شيئڭ ياراتيليشى، سوق و اداره‌سى آنجق و بالذات اللّهڭ امر و اراده‌سى و قدرتيله‌در. (بيضاوى، جـ. ۲، ٥۱۱؛ سوزلر، ۲۹نجى سوز)

٢٧- نهایت اونی (او قیامتی) یاقیندن کوردکلرنده، انکار ایدنلرڭ یوزلری کوتولشیر و (کندیلرینه): "ایشته کندیسنی (عجله ایدرك) ایسته‌یوب طوردیغڭز (عذاب) بودر!" دینیلیر.

٢٨- دیکه: "سویله‌یك بڭا! أگر الله، بنی و برابرمده بولونانلری (سزڭ تمنّی ایتدیگڭز کبی) هلاك ایتسه (هیمزی ئولدیرسه) ویا بزه مرحمت بویورسه (ده أجلمزی ایرته‌له‌سه)، آرتق کافرلری (پك) أملی بر عذابدن کیم قورتاراجق؟"

٢٩- دیکه: "او، رحمندر؛ اوڭا ایمان ایتدك و آنجق اوڭا توکّل ایتدك. آرتق کیمڭ آپ آچیق بر ضلالت ایچنده اولدیغنی یاقینده بیله‌جکسڭز!"

٣٠- دیکه: "سویله‌یك بڭا! أگر صویڭز (یرڭ دینه) چکیله‌جك اولسه، آرتق سزه کیم بر آقارصو کتیره‌بیلیر؟"[1]

٦٨- قلم سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ٥٢ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهڭ اسمیله

١- نون.[2] قلمه و یازمقده اولدقلری شیلره یمین اولسون!

٢- (أی حبیبم!) ربّڭڭ نعمتی سایه‌سنده، سن بر مجنون دگلسڭ!

٣- هم شبهه‌سزکه سنڭ ایچون، ألبته کسینتی‌یه اوغرامایاجق اولان بر مکافات واردر.

٤- و محقّقکه سن، کرچکدن یوجه بر اخلاق اوزرنده‌سڭ![3]

٥- ٦- آرتق هانکیڭزڭ فتنه‌یه طوتولمش (بر مجنون) اولدیغنی، یاقینده (سن ده) کوره‌جکسڭ و (اونلر ده) کوره‌جکلر!

٧- شبهه یوقکه، یولندن صاپانلری أڭ ایی بیلن آنجق ربّڭدر، هدایته ایرنلری ده أڭ ایی بیلن اودر.

٨- او حالده (حقّی) یالانلایانلره اطاعت ایتمه!

٩- (اونلر) آرزو ایتدیلرکه، (سن کندیلرینه) یوموشاق طاوراناسڭ ده، (اونلر ده سڭا خوش کورولی و) یوموشاق طاورانسینلر!

١٠- ١١- ١٢- ١٣- ١٤- (حبیبم، یا محمّد!) چوق یمین ایدن، آشاغیلق (قیمتلی بر کوروشه صاحب اولمایان)، دائما عیبلایان (انسانلرڭ آرقه‌سندن طوداق بوکن)، هپ قوغوجیلق پشنده کزن، هر زمان خیره مانع اولان، حدّی آشان (حقّی چیگنه‌ین)، آلابیلدیگنه کناهکار، زوربه؛ بونلردن صوڭره (بر ده) صویسزلقله طامغه‌لانمش کیمسه‌لردن هیچ برینه، مال و اوغوللر صاحبی اولدی دییه اطاعت ایتمه!

١٥- اوڭا (اونلردن برینه)، آیتلریمز اوقوندیغی زمان: "اوّلکیلرڭ ماصاللری!" دیدی.

---

(١) بر حدیث شریفده پیغمبریمز (ع‌ص‌م): "بو آیتی اوقویان کیمسه مَع۪ينٍ دن صوڭره اَللّٰهُ رَبُّ الْعَالَم۪ينَ [عالملرڭ ربّی اولان اللّٰه] دیمه‌لیدر!" بویورمشدر. (جلالین شرحی، ج. ٨، ٧٠)

(٢) باقیڭز؛ (بقره سوره‌سی، صحیفه ١، حاشیه ١)

(٣) "جناب حق قرآن حکیمده: وَاِنَّكَ لَعَلٰى خُلُقٍ عَظ۪يمٍ [و محقّقکه سن، کرچکدن یوجه بر اخلاق أوزرنده‌سڭ] فرمان ایدر. روایت صحیحه (صحیح بر حدیث) ایله حضرت عائشۀ صدیقه (رع) کبی صحابۀ کزین، حضرت پیغمبر علیه الصّلاة والسّلامی تعریف ایتدکلری زمان خُلُقُهُ الْقُرْاٰنُ [اونڭ اخلاقی، قرآندر] دییه تعریف ایدییورلردی. یعنی قرآنڭ بیان ایتدیگی محاسن اخلاقڭ (اخلاقڭ کوزللکلرینڭ) مثالی، محمّد علیه الصّلاة والسّلامدر. و او محاسنی (کوزللکلری) أڭ اوّل امتثال ایدن (اویان) و فطرتاً (یاراتیلیشجه) او محاسن اوزرنده یاراتیلان اودر. ایشته بویله بر ذاتڭ (ع‌ص‌م) افعال (فعللر)، احوال (حاللر)، اقوال (سوزلر) و حرکاتنڭ هر بریسی، نوع بشره برر مودل حکمنه کچمه‌یه لایق ایکن، اوڭا ایمان ایدن و امتندن اولان غافللرڭ، سنّتنه اهمّیت ویرمه‌ینلرینڭ ویاخود تغییر ایتمك (دگیشدیرمك) ایسته‌ینلرینڭ نه قدر بدبخت اولدقلرینی دیوانه‌لر ده آڭلار." (لمعه‌لر، ١١نجی لمعه، ٦١)

١٦- ياقينده اونڭ خرطومنڭ (بورننڭ) اوزرينه طامغه باصاجغز (ده اونی رذيل ايده‌جگز)!

١٧- شبهه‌سزكه بز، او باغچه صاحبلرينه بلا ويرديگمز كبی بونلره ده (مكّه‌ليلره ده او قيطلق ييللريله) بلا ويردك. هانی (او باغچه صاحبلری) صباحه اولاشان كيمسه‌لر ايكن، (هنوز فقيرلر كورمه‌دن) اونی (اونڭ محصولنی) محقّق دَوشيره‌جكلرينه دائر يمين ايتمشلردی.

١٨- (ان شاءالله) دييه‌رك استثنا ده ياپمييورلردی.

١٩- فقط اونلر، (هنوز) اويقوده اولان كيمسه‌لر ايكن، ربّڭدن بر طولاشيجی (آتش، كيجه‌لين) اوراپی (او باغچه‌يی) صاريويردی.

٢٠- ديركن (باغچه تماماً يانارق) قاپ‌قاره كسيلدی.

٢١- ٢٢- نهايت صباحه اولاشان كيمسه‌لر ايكن: "أگر (باغچه‌ڭزی) دوشيره‌جك اولانلرسه‌ڭز، ايركندن محصولڭزڭ باشنه كيدڭ!" دييه بربرلرينه سسلنديلر.

٢٣- ٢٤- "صاقين، بو كون اوراده بر فقير يانڭزه صوقولماسين!" دييه كندی آرالرنده كيزلی كيزلی قونوشارق همن كيتديلر.

٢٥- حالبوكه (فقيرلره يارديمه) كوچلری يتن كيشيلر اولدقلری حالده، (اونلری يارديمدن) محروم ايتمك اوزره ايركندن كيتديلر.

٢٦- فقط اوراپی (باغچه‌يی او پريشان حالده) كوردكلرنده: "محقّقكه بز، البته (باغچه‌سنڭ يولنی) شاشيران كيمسه‌لرز (هر حالده ياڭليش يره كلدك!)" ديديلر.

٢٧- (كندی باغچه‌لری اولديغنی قبوللنجه ده:) "خير! (او فقيرلر دگل، اصل) بز (بو نعمتدن) محروم بيراقيلمش كيمسه‌لرز!" (ديديلر.)

٢٨- اونلرڭ أڭ دنكه‌لی (خيرلی) اولانی: "(بن) سزه، '(ربّڭزی) تسبيح ايتملی دگلميديڭز!' ديمه‌دمی؟" ديدی.

٢٩- (اونلر:) "ربّمزی تنزيه ايدرز؛ طوغريسی بز ظالم كيمسه‌لرمشز!" ديديلر.

٣٠- صوڭره بعضيلری بعضيلرينه دونوب بربرلرينی قينامه‌يه باشلاديلر.

٣١- (نهايت) ديديلركه: "يازيقلر اولسون بزه! طوغريسی بز آزغين كيمسه‌لرمشز!"

٣٢- "اولوركه ربّمز، بزه اونڭ يرينه اوندن داها خيرليسنی ويرر. شبهه‌سز بز، (آرتق) ربّمزه (اونڭ رضاسنه) يوڭلنلرز!"[١]

٣٣- ايشته عذاب بويله‌در! البته آخرت عذابی ايسه داها بويوكدر! كشكه بيلسه‌لردی!

٣٤- شبهه يوقكه تقوا صاحبلری ايچون، ربلری قاتنده نعيم جنّتلری واردر.

٣٥- هيچ مسلمانلری او كناهكارلر (او زنديقلر) له بر طوتارمی‌يز؟

٣٦- سزه نه اولويور؟ ناصل حكم ويرييورسڭز؟

٣٧- يوقسه سزه مخصوص بر كتاب وار ده (بو حكملری) اونده‌می اوقويورسڭز؟

٣٨- اونده: "نه بگنيرسه‌ڭز، محقّق سزڭدر!" (دييه‌می يازيلی؟)

٣٩- يوقسه سزڭ ايچون: "نه‌يه حكم ويررسه‌ڭز، مطلقا سزڭدر!" دييه اوزريمزده قيامت كوننه قدر اولاشان يمينلرمی وار؟ (سزڭ ايچون يمينمی ايتدك؟)

٤٠- صور اونلره، هانكيلری بوڭا كفيلدر؟

٤١- يوقسه اونلرڭ (حكم صاحبی) اورتاقلريمی وار؟ أگر (ادّعالرنده) طوغری كيمسه‌لرسه، هايدی اورتاقلرينی كتيرسينلر!

٤٢- او كون (قيامت كونی) پاچه‌لر صيوانير (ايش زورلاشير) و (اونلر) سجده‌يه چاغريليرلر؛ فقط كوچ يتيره‌مزلر.

---

(١) روايتلره كوره، الله، اونلرڭ بو توبه‌لرينه بناءً، كنديلرينه داها كوزل بر باغچه احسان ايتمشدر. (نسفی، ج. ٤، ٤١٣)

٤٣- (او كون كافرلرك، پيشمانلقدن) كوزلرى اوڭه دوشمش بر حالده، كنديلرينى بر ذلّت قاپلار. حالبوكه اونلر (دنياده) صحتلى كيمسه‌لر ايكن، (اوقونان اذانلرله) طوغريسى سجده‌يه چاغريليرلردى (فقط نماز قيلمييورلردى).

٤٤- (أى رسولم!) آرتق بو سوزى (قرآنى) يالانلايانلرى بڭا بيراق! ياقينده اونلرى، بيلمه‌دكلرى يردن ياواش ياواش (عذابه) ياقلاشديراجغز!

٤٥- هم اونلره مهلت ويرييورم! شبهه‌سزكه بنم طوزاغم (نعمتڭ آردندن، نانكورلره ويره‌جگم جزا) پك صاغلامدر!

٤٦- يوقسه اونلردن (تبليغ وظيفه‌سنه مقابل) بر اجرت ايسته‌يورسڭ ده، بو يوزدن اونلر آغير بر بورج آلتنده قالان كيمسه‌لرميدر؟

٤٧- يوقسه غيب (لوح محفوظ) اونلرڭ يانننده ده، اونلرمى يازييورلر؟

٤٨- (أى حبيبم!) او حالده ربّڭڭ حكمنه صبر ايت! و او باليق صاحبى (يونس) كبى اولما! هانى او، (باليغڭ قارننده) كدرله طولى اولديغى بر حالده (بزه) يالوارمشدى.[1]

٤٩- أگر ربّيسندن اوڭا بر نعمت يتيشمش اولماسه‌يدى، او قينانمش بر كيمسه اولارق شبهه‌سز (آغاچسز) بر آلانه آتيلاجقدى.

٥٠- فقط ربّى اونى سچمش ده كنديسنى صالح كيمسه‌لردن (بر پيغمبر) قيلمشدى.

٥١- طوغريسى انكار ايدنلر قرآنى ديڭله‌دكلرنده، نره‌ده ايسه سنى كوزلريله دويره‌جكلردى و (حسدلرندن): "شبهه‌سزكه او، كرچكدن بر مجنوندر!" ديورلر.

٥٢- حالبوكه او (قرآن)، عالملر ايچون بر نصيحتدن باشقه بر شى دگلدر.

٦٩- حاقّه سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٥٢ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهڭ اسميله

١- الحاقّه (كرچكلشه‌جك اولان)!

٢- نه‌در او كرچكلشه‌جك اولان؟

٣- او كرچكلشه‌جك اولانڭ (او قيامتڭ) نه اولديغنى، سڭا نه بيلديردى؟

٤- ثمود وعاد (قوملرى)، چارپاجق اولان او فلاكتى (قيامتى) يالانلامشدى.

٥- ثمود قومنه كلنجه، ايشته او آزغين حادثه (تحمّلى امكانسز او قورقونچ سس) ايله هلاك ايديلديلر!

٦- اما عاد (قومى) ايسه، آرتق (اونلرده) اوغولتولى، شدّتلى بر قاصيرغه ايله محو ايديلديلر!

٧- اونى (او قاصيرغه‌يى، اللّٰه) يدى كيجه سكز كوندوز آردى آردينه (كوكلرينى قازيرجه‌سنه) اونلرڭ اوزرينه مسلّط ايتدى؛ نيته‌كيم (اوراده اولسه‌يدڭ) او قومى اوراده يره ييقيلمش بر حالده كورورردڭ؛ صانكه اونلر، ايچى بوش خرما كوتوكلرى كبى اولمشلردى!

٨- شيمدى اونلردن كرى‌يه قالمش بر شى كوره‌بيليرميسڭ؟

---

(١) "حضرت يُونُسْ اِبْنِ مَتَّا عَلَى نَبِيِّنَا و عليه الصّلاة والسّلامڭ مناجاتى (اللّٰهه يالوارمه‌سى)، أڭ عظيم (بويوك) بر مناجاتدر و أڭ مهم بر وسيلهٔ اجابهٔ دعادر (دعانڭ قبولنه وسيله‌در).

حضرت يونس عليه السّلامڭ قصهٔ مشهوره‌سنڭ خلاصه‌سى: دڭزه آتيلمش، بويوك بر باليق اونى يوتمش. دڭز فيرطينه‌لى، كيجه دغدغه‌لى (اضطرابلى) و قراڭلق و هر طرفدن اميد كسيك بر وضعيتده لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ [سندن باشقه آله يوقدر؛ سنى تنزيه ايدرم! كرچكدن بن (نفسنه) ظلم ايدنلردن اولدم!] مناجاتى، اوڭا سرعتله واسطهٔ نجات (قورتولوش واسطه‌سى) اولمشدر."

(لمعه‌لر، ١نجى لمعه، ١)

آيريجه باقيڭز؛ (صحيفه ٣٢٨، حاشيه ٣)

۹- فرعون و اوندن اوڭجه‌کیلر و آلت اوست اولان (شهرلرڭ خلقی اولان لوط قومی) ده او کناه (شرك) ایله کلدی.

۱۰- اویله‌که ربلرینڭ ایلچیسنه عصیان ایتدیلر ده (الله) اونلری (شدّتی کیتدکجه) آرتان بر یاقه‌لاییشله یاقه‌لاییویردی!

۱۱- (نوح طوفاننده هر طرفی) صو باصدیغنده، شبهه‌سزکه بز سزی آقوب کیدن کمیده طاشیدق.

۱۲- تاکه اونی سزڭ ایچون بر عبرت یاپالم و بلله‌ییجی قولاقلر، اونی بلله‌سین!

۱۳- ۱٤- ۱٥- آرتق صوره بر أوفله‌ییشله أوفلندیگی، یر و طاغلر قالدیریلوب بر ضربه ایله بربرینه چارپیلدقلری (طارمه طاغین ایدیلدکلری) زمان، ایشته او کون اولاجق اولان اولمشدر (قیامت قوپمشدر)!

۱٦- و کوك یاریلمشدر؛ آرتق او کون او، (پك چوروك و) ضعیفدر!

۱۷- ملکلر اونڭ (کوگڭ) اطرافنده‌در. و او کون ربّڭڭ عرشنی، اونلرڭ اوستنده اولان سکز ملك طاشیر.

۱۸- او کون (حساب ایچون ربّڭزه) عرض اولونورسڭز؛ سزدن هیچ بر سر، کیزلی قالماز![1]

۱۹- ۲۰- ایشته کتابی صاغ ألنه ویریلن کیمسه‌یه کلنجه، (سوینه‌رك) دیرکه: "آلڭ، کتابمی اوقویڭ؛ طوغریسی بن، حسابمله قارشیلاشاجق کیمسه اولدیغمی کرچکدن سزمشدم (بیلمشدم)!" دیر.

۲۱- آرتق او، خشنود بر حیات ایچنده‌در!

۲۲- یوکسك بر جنّتده!

۲۳- میوه‌لری یاقین (طوپلامسی قولای)!

۲٤- (اونلره دینیلیرکه:) "کچمش کونلرده (دنیاده) ایشله‌دیگڭزه (صالح عمللره) قارشیلق اولارق عافیتله ییڭ، ایچڭ!"

۲٥- حالبوکه کتابی صول ألنه ویریلنه کلنجه، آرتق (او) شویله دیر: "کشکه بڭا کتابم ویریلمه‌سه‌یدی!"

۲٦- "و حسابمڭ نه اولدیغنی بیلمه‌سه‌یدم!"

۲۷- "کشکه او (ئولوم) ایشمی بیتیرمش اولسه‌یدی!"

۲۸- "مالم بڭا فائده ویرمدی!"

۲۹- "سلطنتم بندن یوق اولوب کیتدی!"

۳۰- (الله، جهنّم بکجیلرینه شویله بویورور:) "طوتڭ اونی، همن کندیسنی باغلایڭ!"

۳۱- "صوڭره جهنّمه آتڭ اونی!"

۳۲- "صوڭره همن اونی، بویی یتمش آرشین اولان بر زنجیره اورڭ!"

۳۳- "چونکه او، یوجه اللّهه ایناممازدی!"

۳٤- "یوقسولی طویورمه‌یه ده تشویق ایتمزدی!"

---

(۱) "شو موجوداتڭ مالکی (صاحبی)، ملکنده جریان ایدن هر شیئڭ انضباطنه (قید ایدیلمسنه) بویوك بر اهتمامی (اهمیت ویرمسی) وار. هم حاکمیت وظیفه‌سنده نهایت درجه‌ده دقّت ایدر. هم ربوبیت سلطنتنده (کائناتڭ تربیه و اداره‌سنده) غایت اهتمامی کوزتیر. او درجه‌که، أڭ کوچك بر حادثه‌یی، أڭ اوفاق بر خدمتی یازار، یازدیرر. ملکنده جریان ایدن هر شیئڭ صورتنی متعدد (پك چوق) شیلرده حفظ ایدر (صاقلار). شو حفیظیت (محافظه ایدیجیلك) اشارت ایدرکه، اهمّیتلی بر محاسبهٔ اعمال دفتری (عمللرڭ حسابلرینڭ کوروله‌جگی دفتر) آچیلاجق و بالخاصّه ماهیتجه أڭ بویوك، أڭ مکرّم (عزیز)، أڭ مشرّف (شرفلی) بر مخلوق اولان انسانڭ بویوك اولان عمللری، مهم اولان فعللری؛ مهم بر حساب و میزانه (طارتی‌یه) کیره‌جك، صحیفهٔ عمللری (عمل دفترلری) نشر ایدیله‌جك." (ذوالفقار، ۱۰نجی سوز، ۳۰- ۳۱)

٣٥- "آرتق، اوگا بو کون بوراده یاقین بر دوست یوقدر!"

٣٦- "ایریندن باشقه بر ییه‌جگی ده یوقدر!"

٣٧- "اونی آنجق کناهکارلر (کافرلر) ییر!"

٣٨- آرتق یمین ایدرم، کورمکده اولدقلریگزه!

٣٩- و کوره‌مییور اولدقلریگزه!

٤٠- شبهه‌سزکه او (قرآن)، چوق شرفلی بر ایلچینك (پیغمبرك، وحیدن عبارت) سوزیدر.

٤١- هم او، بر شاعر سوزی دگلدر! نه قدر آز ایمان ایدییورسگز!

٤٢- (او،) بر کاهن سوزی ده دگلدر! نه قدر آز عبرت آلییورسگز!

٤٣- (او،) عالملرك ربّی طرفندن ایندیریلمه‌در.[1]

٤٤- ٤٥- أگر (او پیغمبر)، بزه اسناد ایدرك بعض سوزلر اویدیرسه‌یدی، (بز) اونی مطلقا قوّتله (دهشتلی بر عذاب ایله) یاقه‌لاردق!

٤٦- صوڭره البته اونك جان طمارینی کسردك!

٤٧- او تقدیرده (ده) سزدن هیچ بر کیمسه اوندن (بونی) منع ایدیجیلر دگلدر.

٤٨- و شبهه‌سزکه او (قرآن)، تقوا صاحبلری ایچون البته بر نصیحتدر.

٤٩- و شبهه‌سزکه بز، ایچگزدن (اونی) یالانلایانلر اولدیغنی کرچکدن بیلییورز.

٥٠- و شبهه‌سزکه او، کافرلر ایچون (آخرتده) البته بر پیشمانلقدر.

٥١- و (بینه) شبهه‌سزکه او، قطعی کرچگك تا کندیسیدر!

٥٢- او حالده یوجه ربّگك اسمیله (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ دییه‌رك) تسبیح ایت!

٧٠- معارج سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ٤٤ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

١- بر ایسته‌ییجی، واقع اولاجق اولان بر عذابی ایسته‌دی.[2]

٢- (او عذاب) کافرلر ایچوندرکه اونی (کندیلرندن) دفع ایده‌جك کیمسه یوقدر.

٣- (او،) معارجك (سماواته یوکسلمه واسطه‌لرینك) صاحبی اولان الله طرفندندر.

٤- ملکلر و روح (جبرائیل)، مقداری (سزجه) أللی بیك سنه اولان بر کونده اوگا (عرشنه) چیقارلر.

٥- (أی رسولم!) شیمدی کوزل بر صبرله صبر ایت!

٦- طوغریسی اونلر، اونی (او عذابی عقلدن) اوزاق کورویورلر.

٧- حالبوکه (بز) اونی یاقین کورویورز.

٨- او کون کوك، أریمش معدن کبی اولور!

٩- طاغلر ده (آتیلمش) رنکارنك یوڭ کبی اولور!

١٠- و (او کونك دهشتندن) بر دوست، بر دوستك حالنی صورماز!

---

(١) "قرآن، عرش اعظمدن (أڭ بویوك عرشدن)، اسم اعظمدن (اللّٰهك أڭ بویوك اسمندن)، هر اسمك مرتبۀ اعظمندن (أڭ یوکسك مرتبه‌سندن) کلدیگی ایچون، (...) بتون عالملرك ربّی اعتباریله اللّٰهك کلامیدر.

هم بتون موجوداتك (وارلقلرك) الٰهی عنوانیله اللّٰهك فرمانیدر. هم بتون سماوات و ارضك (کوکلرك و یرك) خالقی (یاراتیجیسی) نامنه بر خطابدر. هم ربوبیت مطلقه (عموم کائناتك ربّی اولمق) جهتنده بر مکالمه‌در (قونوشمه‌در)." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٣)

(٢) بو کیشی مکّه مشرکلرندن نَضْرُ بن حارث ایدی. "أگر بو (قرآن) سنك طرفگدن کلمه بر حق ایسه، بزم اوزریمزه کوکدن بر طاش یاغدیر ویا بزه أللی بر عذاب کتیر!" دیمشدی. (نسفی، ج. ٤، ٤٢٥)

١١- اونلر بربرلرينه كوستريليرلر (فقط قونوشامازلر). كناهكار (كافر) اولان كيمسه آرزو ايدركه، او كونڭ عذابندن (قورتولمق ايچون) اوغوللريني فدا ايتسين!

١٢- ١٣- و قاريسنى، قرداشنى! و كنديسنى بارينديران عشيرتنى!

١٤- و (اويله‌كه) ير يوزنده كيم وارسه هپسنى (فدا ايتسين ده) صوڭره (بو دِيَتْ) اونى (او عذابدن) قورتارسين!

١٥- ١٦- خير! چونكه او (آتش)، دريلرى قاووروب صويان، شدّتلى بر آلودر!

١٧- ١٨- (او آتش، حقّه) آرقه‌سنى دونوب (اطاعتدن) يوز چويرن و (مال) طوپلايوب ده صاقلايان كيمسه‌يى (كندينه) چاغيرر!

١٩- شبهه‌سزكه انسان، چوق حرصلى (و صبرسز) ياراتيلمشدر!

٢٠- اوڭا شر طوقونديغى زمان، صيزلانيجيدر (همن فرياد ايدر)!

٢١- اوڭا خير طوقونديغى زمان ده جمريدر (الله يولنده صرف ايتمز، شكر ايتمز).

٢٢- آنجق نماز قيلانلر مستثنا.

٢٣- او كيمسه‌لركه، اونلر، نمازلرنده دواميدرلر.[١]

٢٤- ٢٥- و اونلركهماللرنده، ديلنن و (عفتندن طولايى ديلنمه‌يوب) محروم قالانلر ايچون بللى بر حق (اولان زكات) واردر (او حقّى اونلره ويررلر).

٢٦- و اونلركه، دين (حساب) كوننى تصديق ايدرلر.

٢٧- او كيمسه‌لركه، اونلر، ربلرينڭ عذابندن قورقانلردر.

٢٨- چونكه ربلرينڭ عذابى، (كنديسندن) امين اولونمايان بر عذابدر.

٢٩- او كيمسه‌لركه، اونلر، عرضلريني قورويانلردر.

٣٠- آنجق كندى أشلرى ويا صاحب اولدقلرى جاريه‌لرينه قارشى (اولان مناسبتلرى) مستثنا؛ چونكه شبهه‌سزكه اونلر، (بوندن طولايى) قيناناجق كيمسه‌لر دگلدرلر.

٣١- او حالده كيم بوندن اوته‌سنى آرارسه، ايشته اونلر حدّى آشانلرڭ تا كنديلريدر.

٣٢- بينه او كيمسه‌لر (او نماز قيلانلر)كه، اونلر امانتلريني و سوزلريني يرينه كتيرنلردر.

٣٣- او كيمسه‌لركه اونلر، شاهدلكلريني حقّيله يرينه كتيرنلردر.

٣٤- او كيمسه‌لركه اونلر، نمازلريني (شرطلرينه رعايت و اوڭا دوام ايدرك) محافظه ايدرلر.

٣٥- ايشته اونلر، جنّتلرده اكرام ايديلمش اولانلردر.

٣٦- ٣٧- اويله ايسه او انكار ايدنلره نه اولويوركه، (اونلر آلاى ايتمك اوزره) آيرى آيرى فرقه‌لر حالنده، صاغدن و صولدن سڭا طوغرى قوشان كيمسه‌لردر.

٣٨- اونلردن هر بر شخص، نعيم جنّتنه قونولاجغنيمى اومويور؟

٣٩- اصلا! شبهه‌سزكه بز، اونلرى بيلمكده اولدقلرى شيدن (بر طامله حقير صودن) ياراتدق.

---

(١) "أى بدبخت نفسم! عجبا عمرڭ أبديمدر! هيچ قطعى سندڭ وارميكه، كله‌جك سنه‌يه بلكه يارينه قدر قالاجقسڭ؟ سڭا (نمازدن) اوصانچ ويرن، توهّم أبديتدر (أبدى ياشاياجغڭ ظنّيدر). كيف ايچون أبدى دنياده قالاجق كبى نازلانييورسڭ. أگر آڭلاسه ايدڭكه عمرڭ آزدر، هم فائده‌سز كيديبور. البته اونڭ يگرمى درتدن بريسنى، حقيقى بر حيات أبديه‌نڭ سعادتنه مدار (وسيله) اولاجق بر كوزل و خوش و راحت و رحمت بر خدمته (نمازه) صرف ايتمك؛ اوصانمق شويله طورسون، بلكه جدّى بر اشتياق (آرزو) و خوش بر ذوق تحريكه (حركته كچيرمه‌يه) سبب اولور."
(سوزلر، ٢١نجى سوز، ٩١)

٤٠- ٤١- طوغولرك و باتيلرك[١] ربّنه (ذاتم اوزرينه) يمين ايدرمكه، شبهه‌سز بز (اونلرك) يرينه اونلردن داها خيرليلريني كتيرمه‌يه البته كوجى يتنلرز و بز (قدرتنك) اوكنه كچيلنلر دگلز!

٤٢- (أى حبيبم!) آرتق اونلرى بيراق، وعد اولوناكلدكلرى كونلرينه قاووشنجه‌يه قدر (باطله) طالسينلر، اويناسينلر![٢]

٤٣- او كون قبرلردن سرعتله چيقارلر، صانكه اونلر، ديكيلى طاشلره (پوتلره) آقين ايدييورلردر.

٤٤- كوزلرى اوكه دوشمش بر حالده كنديلرينى بر ذلّت قاپلار. ايشته بو، تهديد اولونوب طوردقلرى كوندر!

٧١- نوح (ع.م) سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٢٨ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهك اسميله

١- شبهه‌سزكه بز نوحى قومنه: "كنديلرينه چوق أَلملى بر عذاب كلمه‌دن اوكجه، قومكى قورقوت!" دييه كوندردك.

٢- (و نوح اونلره) ديديكه: "أى قومم! طوغريسى بن، سزك ايچون (اللّٰهك عذابندن خبر ويرن) آپ آچيق بر قورقوتوجى‌يم!"

٣- ٤- "شويله‌كه: اللّٰهه قوللق ايدك، اوندن صاقينك و بكا اطاعت ايدك. (تاكه اللّٰه،) كناهلريكزدن بر قسمنى سزه باغيشلاسين و سز(ك اجلكزى) بليرلى بر وقته قدر ايرته‌له‌سين! شبهه يوقكه اللّٰهك (سزه تقدير ايتديكى) اجلى كلديكى زمان، ايرته‌لنمز! أگر بيلييور اولسه‌يديكز!"

٥- (نوح) ديديكه: "ربّم! طوغريسى بن، قوممى كيجه كوندوز (ايمان ايتمه‌يه) دعوت ايتدم."

٦- "فقط بنم دعوتم اونلره، (حقّه يوكلمكدن) قاچمه‌لرندن باشقه بر شيئى آرتيرمادى."

٧- "و طوغريسى بن، اونلره مغفرت ايتمه‌ك ايچون كنديلرينى نه زمان (ايمان ايتمه‌يه) دعوت ايتديسه‌م، پارماقلرينى قولاقلرينه طيقاديلر، (بنى كورمه‌مك ايچون) أَلبسه‌لرينه بورونديلر، (انكارلرنده ده) اصرار ايتديلر و بويوكلك طاسلا-دقجه طاسلاديلر."

٨- "صوكره شبهه‌سز بن، اونلرى يوكسك سسله (آچيقجه) دعوت ايتدم."

٩- "صوكره طوغريسى بن، اونلره (هم) اعلان ايتدم، (هم) كنديلرينه كيزلى كيزلى ده سويله‌دم."

١٠- "هم 'ربّكزه استغفار ايدك (اوندن مغفرت ديله‌يك)؛ چونكه او، (چوق باغيشلاييجى) غفّاردر!' ديدم."

---

(١) باقيكز؛ (صحيفه ٤٤٥، حاشيه ١)

(٢) "أك عادى رعيتك (خلقندن اولان أك صيره‌دن بريسنك) أك عادى معامله‌لرينى (صيره‌دن ايشلرينى) اهمال ايتمه‌ين بر حاكم حفيظ (هر شيئه حكم ايدن و محافظه ايدن اللّٰه)، هيچ ممكنميدركه، رعيتك أك بويوكلرندن أك بويوك عمللرينى محافظه ايتمه‌سين، محاسبه ايتمه‌سين (حسابه چكمه‌سين)، مكافات و مجازات (جزا) ويرمه‌سين!

حالبوكه او ذاتك عزّتنه (شرفنه) و غيرتنه طوقوناجق و شأن (شانى) و مرحمتى هيچ قبول ايتمه‌يه‌جك معامله‌لر، او بويوكلردن صدور ايدييور (چيقييور). بوراده جزايه چارپمييور. ديمك، بر محكمۀ كبرى‌يه (أك بويوك بر محكمه‌يه) بيراقيلييور." (ذوالفقار، ١٠نجى سوز، ٧)

١١- "(هم اونلره ديدمكه:) '(اوندن مغفرت ديله‌يڭكه) اوزريڭزه سمايى (كوكدن ياغمورى)، بول بول كوندرسين!' "

١٢- "سزه ماللر و اوغوللر ايله ياردیم ايتسين، سزڭ ايچون (ير يوزنده) نيجه باغچه‌لر قيلسين و سزه نيجه ايرماقلر ميدانه كتيرسين!"

١٣- "سزه نه اولويوركه، الله ايچون بر عظمت (اونڭ شاننه لايق بر يوجه‌لك) اميد ايتمييورسڭز (اوڭا ياقيشديرامييورسڭز)؟"

١٤- "حالبوكه (او) سزى طوردن طوره كچيره‌رك ياراتدى."(١)

١٥- "كورمديڭزمى، الله يدى (قات) كوكى ناصل طبقه طبقه (بربريله آهنكلى اولارق) ياراتمشدر!"

١٦- "اونلرڭ ايچنده آيى بر نور ياپدى و كونشى (ايشيق ويريجى و ايصيندیريجى) بر قنديل قيلدى."

١٧- "و الله، سزى يردن (صانكه) بر بيتكى اولارق بيتيردى (سزى طوپراقدن ياراتدى)."

١٨- "صوڭره سزى اورايه دونديره‌جك و سزى (يڭى) بر چيقاريشله (اورادن تكرار) چيقاراجقدر."

١٩- "و الله، يرى سزڭ ايچون بر يايغى ياپدى."

٢٠- "'تاكه اوندن بر طاقيم كنيش يوللردن كيده‌سڭز!' (ديه نصيحت ايتدم)."

٢١- نوح (ينه) ديديكه: "ربّم! طوغريسى اونلر، بڭا عصيان ايتديلر و مالى ايله چوجغى كنديسنه خسراندن باشقه بر شى آرتيرمايان كيمسه‌لره تابع اولديلر."

٢٢- "هم چوق بويوك حيله ايله طوزاقلر قورديلر."

٢٣- "و: 'صاقين الٰهلريڭزى بيراقمايڭ! (هله هله بويوك پوتلردن) وَدى، سُوَاعى، يَغُوثى، يَعُوقى و نَسْرى صاقين بيراقمايڭ!' ديديلر."(٢)

٢٤- "بويله‌جه بر چوقلرينى كرچكدن ضلالته دوشورديلر. (ربّم!) او ظالملره، (مؤمنلره قوردقلرى او طوزاقلرده) شاشقينلقدن باشقه بر شى آرتيرما!"

٢٥- (اونلر) كناهلرى يوزندن (طوفانده) بوغولديلر ده آتشه صوقولديلر؛ كنديلرينه اللّٰهدن باشقه ياردیمجيلر ده بولاماديلر.

٢٦- و نوح ديديكه: "ربّم! ير يوزنده او كافرلردن هيچ بر كيمسه‌يى بيراقما!"

٢٧- "چونكه سن اونلرى بيراقيرسه‌ڭ، قولليريڭى ضلالته دوشورورلر، هم كناهكار و آزيلى كافردن باشقه‌سنى طوغورمازلر (چوجقلرينى ده اويله يتيشديررلر)."

٢٨- "ربّم! بڭا، آنا بابامه، أويمه مؤمن اولارق كيرنه، (بوتون) مؤمن أركك‌لره و مؤمن قادينلره مغفرت أيله! ظالملره ده هلاكدن باشقه بر شى آرتيرما!"

---

(١) باقيڭز؛ (صحيفه ٣٣١، حاشيه ١)

"وجود انسان، طوردن طوره كچدكجه عجيب (شاشيلاجق) و منتظم انقلابلر (دوزنلى دگيشيكلكلر) كچيرييور. نطفه‌دن علقه‌يه، علقه‌دن مضغه‌يه، مضغه‌دن عظم و لحمه (كميك و أته)، عظم و لحمدن خلق جديده (يڭى بر ياراتيليشه) يعنى انسان صورتنه انقلابى، غايت دقيق (اينجه) دستورلره تابعدر. او طورلرڭ هر بريسنڭ اويله قوانين مخصوصه (خصوصى قانونلرى) و اويله نظامات معيّنه (بليرلى قاعده‌لرى) و اويله حركات مطّرده‌لرى (دوزكون حركتلرى) واردركه؛ جام كبى، آلتنده بر قصد، بر اراده، بر اختيار، بر حكمتڭ جلوه‌لرينى (پاريلتيلرينى) كوسترر. ايشته شو طرزده او وجودى ياپان صانع حكيم (هر ايشى حكمتلى اولان صنعتكار)، هر سنه بر لباس (البسه) كبى او وجودى دگيشديرر." (سوزلر، ٢٩نجى سوز، ١٩٨)

(٢) بونلر، نوح قومنڭ أڭ چوق اهمّيت ويردكلرى پوتلريدى. اسملرى ايسه وقتيله ياشامش صالح كيمسه‌لره عائد ايدى. بو كيشيلر وفات ايتديگنده شيطان او قومه، بو صالح انسانلرڭ خاطره‌سنى اونوتديرمامق ايچون عابده‌لر ديكمه‌لرينى و بو مبارك ذاتلرڭ اسملرينى اونلره ويرمه‌لرينى تلقين ايتدى. او زمان هيكل ياپيمنه دائر بر ياساق ده يوقدى. چونكه داها اوڭجه‌لرى پوته طاپينمه ديه بر شى سوز قونوسى دگلدى. آنجق نسللر دگيشدى، ايشڭ اصلى اونوتولدى، شيطانڭ اوزون وعده‌لى بو چركين حسابى طوتدى و صوڭنده بعض انسانلر پوتلره طاپمه‌يه باشلاديلر. (ابن كثير، ج. ٣، ٥٥٤)

٧٢- جِنّ سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٢٨ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهڭ اسميله

١- (أى رسولم!) ديكه: "بڭا وحى اولوندى، شو شبهه‌سزكه، جِنلردن بر طوپليلق (بن قرآن اوقوركن) ديڭله‌مش ده: 'طوغريسى بز، خارق العاده كوزل بر قرآن ديڭله‌دك!' ديمشلر."[1]

٢- (و ديمشلركه:) "(او قرآن) طوغرى يوله كوتورويور؛ آرتق (بز ده) اوڭا ايمان ايتدك. و ربّمزه هيچ بر شيئى اصلا اورتاق قوشمايا‌جغز!"

٣- "و شو محقّقكه، ربّمزڭ شانى پك يوجه‌در؛ (او،) نه بر أش ايدينمشدر، نه ده بر چوجق!"

٤- "شو ده شبهه‌سزكه، بزم سفيه اولانمز (ابليس)، اللّٰه حقّنده صاچمه شيلر سويله‌يورمش."

٥- "حالبوكه بز، انسانلرڭ و جنلرڭ اللّٰه حقّنده اصلا يالان سويله‌مه‌يه‌جكلرينى صانمشدق!"

٦- "شو ده كرچككه، انسانلردن بعض أرككلر، جنلردن بعض أرككلره صيغينييورلردى. بويله‌جه اونلرڭ آزغينلقلرينى آرتيرديلر."

٧- "حقيقتاً اونلر ده سزڭ ظن ايتديگڭز كبى، اللّٰهڭ هيچ كيمسه‌يى اصلا ديريلتمه‌يه‌جگنى ظن ايتمشلردى."

٨- "طوغريسى بز، (ملائكه‌لرى ديڭله‌مك ايچون) كوگه طوقوندق (اورايى يوقلادق) ده اونى (آرتق)، قوّتلى بكجيلر و آلولى ييلديزلرله طولديريلمش بولدق."

٩- "حالبوكه شبهه‌سزبز، (پيغمبرڭ كوندريلمه‌سندن اوڭجه) اوندن اوتورولاجق يرلرده (سماوات اهلنى) ديڭله‌مك ايچون اوتوروردق. فقط شيمدى كيم ديڭله‌مه‌يه قالقسه، (قارشيسنده) كنديسنى (هلاك ايتمك اوزره) كوزتله‌ين بر آلو بولويور!"

١٠- "و كرچكدن بز بيلمييورز، (بونڭله) ير يوزنده بولونان كيمسه‌لره بر كوتولكمى (ياپيلمق) ايستنيلدى، يوقسه ربلرى اونلره بر اييلكمى ديله‌دى؟"

١١- "طوغريسى بز ايسه، بزدن صالح اولانلر ده واردر و بزدن بوندن آشاغيده اولانلر (بويله صالح اولماياننلر) ده واردر. فرقلى فرقلى يوللر(ده كيدر) اولمشز."

١٢- "آرتق شبهه‌سزكه بز، ير يوزنده اللّٰهى اصلا عاجز بيراقامايا‌جغمزى، (هم) قاچمقله ده اونى اصلا عاجز بيراقامايا‌جغمزى (اوندن قورتولامايا‌جغمزى) سزدك (اييجه آڭلادق)!"

١٣- "و كرچكدن بز، او هدايتى (قرآنى) ديڭله‌ينجه اوڭا ايمان ايتدك. او حالده كيم ربّيسنه ايمان ايدرسه، آرتق نه (آلاجغى ثوابده) بر نقصانلقدن، نه ده بر حقسزلغه اوغرامقدن قورقار!"

---

(١) ابن عبّاسدن (رع) روايت ايديلديگنه كوره، وقتيله جنلر كوگه چيقارلر، اوتورولاجق يرلرده اوتورور، ملكلرى ديڭلرلر، بر دويدقلرينه طوقوز قاتارق ايشيتدكلرينى كاهنلره آڭلاتيرلردى. پيغمبر أفنديمز (ع‌ص‌م) كوندريلدكدن صوڭره، كنديلرينه آتيلان كوك طاشلرى و ييلديز قايمه‌لرى ايله سمايه چيقمقدن منع ايديلديلر. خبرلر كسيلدى. حادثه‌يى ابليسه آڭلاتديلر. ابليسڭ، كنديلرينه ير يوزينى طولاشمه‌لرينى، بونڭ مطلقا مهم بر سببى اولاجغنى، اونى آڭلامه‌يه چاليشمه‌لرينى سويله‌مسى اوزرينه هر طرفه طاغيلديلر. ايچلرندن بر طائفه تِهامَه‌يه كلدى و رسول اكرمى (ع‌ص‌م) بَطْنِ نَخْلْ دينيلن بر موقعده صباح نمازينى اصحابيله برابر أدا اثناسنده قرآن اوقوركن بولديلر. حيرانلقله ديڭله‌ديلر و اطاعت ايتديلر. (ابن كثير، ج. ٣، ٣٢٤)

١٤- "طوغریسی بزکه، بزدن مسلمان اولانلر ده وار و ایچمزدن (حق یولدن) صاپانلر ده وار. فقط کیم مسلمان اولورسه، ایشته اونلر طوغری یولی آرامشلردر."

١٥- "(حق یولدن) صاپانلره کلنجه، آرتق (اونلر) جهنّمه اودون اولمشلردر!"

١٦- (أی حبیبم!) أگر (او کافرلر) او یولده (اسلام یولنده) طوس طوغری کیتسه‌لردی، البته اونلره بول صو ویررد‌ك (رزقلرینی بوللاشدیرردق).

١٧- تاکه اونلری، اونده (او بوللق ایچنده) امتحان ایده‌لم. آرتق کیم ربّیسنك ذکرندن (قرآندن) یوز چویررسه، (ربّی ده) اونی چتین بر عذابه صوقار!

١٨- شبهه‌سزکه مسجدلر اللّهکدر؛ او حالده (اورالرده) اللّٰه ایله برابر هیچ کیمسه‌یه عبادت ایتمه‌یك![1]

١٩- شو ده محقّقکه، اللّهك قولی (او پیغمبر) اوکا عبادت ایتمك اوزره (نمازه) قالقنجه، (اوقودیغی قرآنی دیکله‌مکده اولان جنلر) نره‌ده ایسه اونك اطرافنده کچه کبی بربرلرینه کچه‌جکلردی (اویله أوشوشدیلر).

٢٠- (حبیبم، یا محمّد!) دیکه: "(بن) آنجق ربّمه عبادت ایدرم و اوکا هیچ کیمسه‌یی اورتاق قوشمام!"

٢١- دیکه: "شبهه‌سزکه بن (کندی باشمه)، سزك ایچون نه بر ضرره، نه ده بر فائده‌یه صاحب اولابیلیرم."

٢٢- دیکه: "طوغریسی بنکه، (أگر اوکا عصیان ایدرسه‌م) بنی اللّهدن (اونك عذابندن) هیچ کیمسه اصلا قورتاراماز و اوندن باشقه صیغیناجق بر کیمسه‌یی اصلا بولامام!"

٢٣- "(بنم یاپابیله‌جگم) آنجق اللّهدن و اونك کوندردکلرندن بر تبلیغدر." او حالده کیم اللّهه و رسولنه عصیان ایدرسه، آرتق شبهه‌سزکه اوکا جهنّم آتشی واردر؛ (و اونلر) اوراده أبدی اولارق قالیجیدرلر.

٢٤- نهایت تهدید اولونوب طوردقلری عذابی کوردکلری زمان، آرتق کیمك یاردیمجی باقیمندن داها کوچسز ویا صاییجه داها آز اولدیغنی بیله‌جکلردر!

٢٥- (أی رسولم!) دیکه: "تهدید اولونا کلدیگکز (او عذاب) بیلمییورم یاقینمیدر، یوقسه ربّم اوکا اوزون بر سوره‌می تعیین ایدر؟"

٢٦- (بوتون) غیبی حقّیله بیلن اودر؛ هم غیبنه هیچ کیمسه‌یی مطّلع قیلماز.

٢٧- آنجق پیغمبرلرندن (غیبك بر قسمنی بیلدیرمه‌یه) راضی اولدیغی کیمسه‌لر مستثنادر؛[2] چونکه او (اللّٰه)، اونك (او پیغمبرك) اوکندن و آرقه‌سندن کوزتله‌ییجی ملکلر کوندرر.

٢٨- تاکه (او پیغمبرلرك)، ربلرینك کوندردکلرینی حقّیله تبلیغ ایتدکلرینی اورته‌یه چیقارسین؛ چونکه اللّٰه، اونلرك یاننده بولونان (هر) شیئی (علمی ایله) قوشاتمش و هر شیئی بر بر قید ایتمشدر.

---

(١) سَعِیدْ بِنْ جُبَیْرْدن شویله نقل ایدیلمشدر: "بوراده‌کی مسجدلر کلمه‌سی ایله، ایکی آیاق، ایکی دیز، ایکی أل و یوزدن عبارت اولان یدی عضو قصد ایدیلمشدرکه، قول سجده‌سنی بو اعضالریله یاپار." (رازی، ج. ١٥/٣٠، ١٦٤)

(٢) "رسول اکرم (ع‌ص‌م)، لَا يَعْلَمُ الْغَيْبَ اِلَّا اللّٰهُ [غیبی آنجق اللّٰه بیلیر] سرّنجه کندی کندینه غیبی (انسانلره کیزلی اولان شیلری) بیلمزدی؛ بلکه جناب حق اوکا بیلدیرردی، او ده (اویله‌جه بیلیر و) بیلدیرردی. جناب حق، هم حکیمدر (هر ایشی حکمتلیدر)، هم رحیمدر (صوکسز مرحمت صاحبیدر). حکمت و رحمتی ایسه، امور غیبیه‌دن (بیلینمه‌ین ایشلردن) چوغنك سترینی (کیزلنمه‌سنی) اقتضا ایدییور (کرکدیرییور)، مبهم (قاپالی) قالمه‌سنی ایسته‌یور. چونکه شو دنیاده انسانك خوشنه کیتمه‌ین شیلر داها چوقدر. وقوعندن (اولمه‌سندن) اوّل اونلری بیلمك ألیمدر (ألم ویرر)." (ذوالفقار، ١٩نجی مکتوب، ٩)

٧٣- مزّمّل سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ٢٠ آیتدر.)

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهڭ اسمیله

١- أی مزّمّل اولان (البسه‌سنه اورتونوب بورونن پیغمبر)!

٢- بر قسمی خارج، کیجه‌لین (نماز ایچون) قالق![1]

٣- ٤- (کیجه‌نڭ) یاریسی قدر (نماز قیل) ویا بوندن (یاریسندن) بر آز أکسیلت یاخود اونی آرتیر (سربستسڭ)، قرآنی ده تانه تانه اوقو!

٥- چونکه بز، سنڭ اوزریڭه (قیمتی پك) آغیر بر سوز (قرآن) بیراقاجغز (وحی ایده‌جگز)!

٦- شبهه‌سزکه کیجه قالقیشی، (قرآنی آڭلامه‌ده قلبه) آلابیلدیگنه اویغون و قرائته داها ألویریشلیدر.

٧- چونکه سنڭ ایچون کوندوز وقتنده، اوزون بر مشغولیت واردر.

٨- او حالده ربّڭڭ اسمنی ذکر ایت و هر شیدن علاقه‌(ڭی) کسه‌رك اوڭا یوگل![2]

٩- (او،) طوغونڭ ده باتینڭ ده ربّیدر؛ اوندن باشقه الٓه یوقدر؛ او حالده (کندیڭه، یالڭز) اونی وکیل ایدین!

١٠- هم (او مشرکلرڭ) سویله‌دکلرینه صبر ایت و اونلری کوزل بر آیریلیشله ترك ایت!

١١- رفاه صاحبی (وارلقلی) او یالانجیلری ایسه، بڭا بیراق و اونلره برآز مهلت ویر!

١٢- چونکه بزم یانمزده آغیر کلپچه‌لر و یاقیجی بر آتش واردر!

١٣- بر ده بوغازه طوران بر ییه‌جك و (پك) ألملی بر عذاب (واردر)!

١٤- او کون (او قیامت کونی) یر و طاغلر صارصیلیر و طاغلر آقوب کیدن بر قوم ییغینی حالنه کلیر!

١٥- محقّقکه بز، فرعونه بر پیغمبر کوندردیگمز کبی، سزه ده (قیامت کونی) اوزریڭزه شاهد اولمق اوزره بر پیغمبر کوندردك.

١٦- فقط فرعون او پیغمبره عصیان ایتمشدی ده اونی شدّتلی بر یاقه‌لاییشله طوتیویردك.

١٧- او حالده (سز ده) انکار ایدرسه‌ڭز، چوجقلری آق صاچلی اختیارلره چویرن بر کوندن کندیڭزی ناصل قورویاجقسڭز؟

١٨- کوك (بیله) اونڭله (او کونڭ شدّتیله) یاریلمش اولور! اونڭ (اللّٰهڭ) وعدی یرینه کتیریلمش اولاجقدر.

١٩- شبهه‌سزکه بو (آیتلر)، بر نصیحتدر. آرتق ایسته‌ین، ربّنه طوغری بر یول طوتار.

---

(١) "کیجه وقتی ایسه، هم قیشی، هم قبری، هم عالم برزخی (قبر عالمنی) افهام ایله (بیلدیرمکله)، روح بشر (انسان روحی) رحمت رحمانه (اللّٰهڭ رحمتنه) نه درجه محتاج اولدیغنی انسانه خاطرلاتیر. و کیجه‌ده تهجّد (کیجه نمازی) ایسه، قبر کیجه‌سنده و برزخ قراڭلغنده نه قدر لزوملی بر ایشیق اولدیغنی بیلدیرر، ایقاظ ایدر و بوتون بو انقلابات (انقلابلر) ایچنده جناب منعم حقیقینڭ (حقیقی نعمت ویریجی اولان اللّٰهڭ) نهایتسز نعمتلرینی اخطار ایله (خاطرلاتمقله) نه درجه حمد و ثنایه (اوگولمه‌یه) مستحق اولدیغنی اعلان ایدر." (سوزلر، ٩نجی سوز، ٢٧- ٢٩)

(٢) "(رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلام) دییننده بولونان بوتون عباداتڭ (عبادتلرڭ) بوتون انواعنده (چشیدلرنده) أڭ ایلری اولمسی و هرکسدن زیاده تقواده بولونمسی و اللّٰهدن قورقمسی و فوق العاده دائمی مجاهدات (صواشلر و مجادله‌لر) و دغدغه‌لر (اضطرابلر) ایچنده، تام تامنه عبودیتڭ (قوللغڭ) أڭ اینجه اسرارینه (سرلرینه) قدر مراعات ایتمسی (اویمسی) و هیچ کیمسه‌یی تقلید ایتمه‌یه‌رك تام معناسیله و مبتدیانه (ایلك اولارق) فقط أڭ مکمّل اولارق، هم ابتدا و انتهایی (باشلانغیچ و صوڭی) برلشدیره‌رك یاپمسی؛ البته مثلی کورولمز و کورولمه‌مش." (شعاعلر، ٧نجی شعاع، ١١٩)

٢٠- (حبيم، يا محمّد!) شبهه‌سز ربّڭ بيليبوركه كرچكدن سن، كيجه‌نڭ اوچده ايكيسندن داها آزى و (بعضاً) ياريسى و (بعضاً ده) اوچده برى قدر قالقيبورسڭ (نماز قيليبورسڭ)؛ برابرڭده بولونانلردن (اصحابڭدن) بر طائفه ده (بويله ياپيبور).

هم كيجه‌يى و كوندوزى الله تقدير ايدر. (او،) سزڭ بونى صاياماياجغڭزى (سوركلى كيجه عبادتنه طايانامایاجغڭزى) بيلدى ده سزى عفو ايتدى (ياپابيلديگڭز قدرينه رخصت ويردى)[١]؛ او حالده قرآندن قولايڭزه كلنى اوقويڭ (قولايڭزه كلديگى قدر كيجه نمازى قيلڭ)!

(هم الله) بيلديكه، ايچڭزدن خسته‌لر اولاجق، بر باشقه‌لرى ير يوزنده طولاشاجقلر، اللّهڭ فضلندن (رزقلرينى) آراياجقلر، بر ديگرلرى ده الله يولنده صواشاجقلر (جهاد ايده‌جكلر)در. او حالده اوندن قولايڭزه كلنى اوقويڭ؛ و نمازى حقّيله أدا ايدڭ، زكاتى ويرڭ و اللّهه قرض حسن (كوزل بر بورچ) ايله بورچ ويرڭ![٢]

هم كنديڭز ايچون خيردن (و حسناتدن) نه تقديم ايدر (حاضرلار)سه‌ڭز، الله قاتنده اونى بولورسڭز ده، او (سزڭ ايچون) داها خيرلى و مكافاتجه داها بويوكدر! اويله ايسه اللّهدن مغفرت ديله‌يڭ! شبهه‌سزكه الله، (چوق باغيشلايان) غفور، (چوق مرحمت ايدن) رحيمدر.

٧٤- مدّثّر سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٥٦ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله

١- أى مدّثّر اولان (البسه‌سنه اورتونوب بورونن پيغمبر)![٣]

٢- قالق! (و) آرتق (انسانلرى اللّهڭ عذابى ايله) قورقوت!

٣- ٤- هم ربّڭى، آرتق (بوتون عالمه تكبير ايله) بويوكله! البسه‌ڭى ده تميزله!

٥- و (بوتون) كوتو شيلرى ترك ايت! (بو كوزل حالڭى دوام ايتدير!)

٦- هم (ياپديغڭ و ياپاجغڭ ايلكلرى) چوق كوره‌رك باشه قاقما!

٧- و ربّڭ ايچون صبر ايت!

٨- ٩- صوڭنده صوره أوفلنديگنده، ايشته او كون، چوق چتين بر كوندر!

١٠- او كافرلره (هيچ ده) قولاى دگلدر!

١١- تك اولارق ياراتديغم شو كيمسه‌يى ايسه، بڭا براق![٤]

١٢- ١٣- اوڭا، (قاپلاديغى يرلر دخى پك) اوزون اولان بر مال و (هر ايشنده) ياننده حاضر اوغوللر ويردم!

١٤- ١٥- هم اوڭا (دنيا نعمتلرينى) يايدقجه يايدم! صوڭره (داها ده) آرتيرمه‌مى حرصله ايسته‌يور!

١٦- خير! چونكه او، بزم آيتلريمزه قارشى عنادجى كسيلمشدر.

١٧- اونى ياقينده صارپ بر يوقوشه صارديراجغم![٥]

---

(١) بو آيت كريمه، سوره‌نڭ باشنده‌كى كيجه نمازى امرينڭ مقدارينى خفيفلتمشدر. بش وقت نماز فرض قيليندقدن صوڭره، آقشام و ياتسى نمازلرى كيجه نمازى معناسنده قالمش؛ تهجّد نمازينڭ فرض اولوشى سنّته چوريلمشدر، فقط قدرى يوكسك اولان بو عبادت، حضرت پيغمبره (ع‌ص‌م) فرض اولارق قالمشدر. (رازى، ج. ١٥/٣٠، ١٨٨)

(٢) اللّهه بورچ ويرمك حقّنده باقيڭز: (صحيفه ٥٣٧، حاشيه ٢)

(٣) رسول اكرم (ع‌ص‌م) وحيه ايلك مظهر اولدقلرنده جبرائيلى (ع‌م) خرا مغاره‌سنده ايكن اصلى شكلى ايله كورمش، وجودينى بر اورپرتى و تيتره‌مه قاپلامشدى. همن أوينه كلوب أشى حضرت خديجه (ر‌ع) والده‌مزه: "بنى اورتڭ!" بويوردى. اونڭ اوزرينه بو آيت جليله نازل اولدى. (بيضاوى، ج. ٢، ٥٤١)

(٤) بو كافر، "بنم عربلر ايچنده بڭزرم يوقدر!" ديين وليد بن مغيره‌در. (رازى، ج. ١٥/ ٣٠، ١٩٩)

(٥) بر حديث شريفده بويورولمشدركه: "صَعود، جهنّمده آتشدن بر طاغدر. او، اورايه يتمش ييلده طيرمانير، صوڭره كرى يووارلانير، و بو ايش، هپ بويله دوام ايدر." (قرطبى، ج. ١٠/١٩، ٧٣)

١٨- چونكه او، (قرآن حقّنده نه دییه‌جگنی اوزون اوزادی‌یه) دوشوندی و اولچدی بیچدی.
١٩- صوڭره قهر اولاسی، ناصل اولچدی بیچدی!
٢٠- صوڭره (ینه او) قهر اولاسی، ناصل (ده) اولچدی بیچدی!
٢١- صوڭره باقدی.
٢٢- صوڭره (قرآنڭ حقیقتنی او ده آڭلادی ده عنادی كفرندن) قاشلرینی چاتدی و صورتنی آصدی.
٢٣- صوڭره آرقه‌سنه دوندی و بویوكلك طاسلادی.
٢٤- نهایت دیدیكه: "بو (قرآن)، (اوته‌دن بری) آڭلاتیلاكلن بر سحردن باشقه بر شی دگلدر!"
٢٥- "بو آنجق، بر انسان سوزیدر."[1]
٢٦- اونی یاقینده سَقَره (جهنّمڭ دهشتلی بر وادیسنه) آتاجغم!
٢٧- سَقَرڭ نه اولدیغنی، سڭا نه بیلدیردی؟
٢٨- ٢٩- (او،) نه (أت، كمیك) بیراقیر، نه ده ترك ایدر! (ئولمزلركه قورتولسونلر!) انسانه چوق صوسامشدر!
٣٠- اوزرنده اون طوقوز (جهنّم بكچیسی) واردر!
٣١- (بز) جهنّمڭ صاحبلرینی (او زبانیلری) ملكلردن باشقه‌سی یاپمادق. اونلرڭ صاییسنی ده انكار ایدنلر ایچون آنجق بر امتحان وسیله‌سی قیلدقكه، كندیلرینه كتاب ویریلمش اولانلر قطعی اولارق ایمان ایتسین، ایمان ایدنلرڭ ده ایمانی آرتسین و كندیلرینه كتاب ویریلمش اولانلرله مؤمنلر شبهه‌یه دوشمه‌سینلر. قلبلرنده بر خسته‌لق (نفاق) بولونانلرله كافرلر ایسه دیسینكه: "الله مثال اولارق بونڭله نه‌یی مراد ایتدی؟"

بویله‌جه الله، (عصیانلرنده‌كی اصرارلری یوزندن) دیله‌دیگنی ضلالته آتار، دیله‌دیگنی ده (حكمتنه بناءً كندی لطفندن) هدایته ایردیرر. ربّڭك اوردولرینی ایسه، آنجق كندیسی بیلیر. هم بو (سقر و اونڭ صفتلری)، انسانلره آنجق بر عبرتدر.
٣٢- ٣٣- ٣٤- ٣٥- خیر! یمین اولسون آیه و دوندیگی وقت كیجه‌یه، هم آغاردیغی زمان صباحه‌كه، طوغریسی او (جهنّم وادیسی)، كرچكدن أڭ بویوك بلالردن بریدر.
٣٦- انسانلر ایچون بر قورقوتوجی اولارق!
٣٧- ایچڭزدن (خیرده) ایلری كیتمك ویا كری قالمق ایسته‌ین كیمسه‌لر ایچون!
٣٨- هر نفس (كندی) قزاندیغنه قارشیلق بر رهینه‌در!
٣٩- آنجق اصحاب یمین (عمل دفترلری صاغ ألنه ویریلنلر) مستثنا.
٤٠- ٤١- (اونلر) جنّتلرده‌در؛ بربرلرینه صوچلیلرڭ حالندن صورارلر.
٤٢- (صوڭره او كناهكارلری كورنجه دیدیلركه:) "سزی سَقَره (جهنّمڭ او دهشتلی وادیسنه) صوقان نه‌در؟"
٤٣- (اونلر شویله) دیدیلر: "(بز) نماز قیلانلردن دگلدك."
٤٤- "یوقسوله ده طویورمازدق."
٤٥- "(باطله) طالانلرله برابر (بز) ده طالاردق."
٤٦- "و دین (حساب) كوننی یالانلاردق."
٤٧- "نهایت بزه یقین (انكار ایده‌مه‌یه‌جگمز ئولوم) كلدی!"

---

[1] "بر بشر كندی باشنه بویله یاپمسی و موفّق اولمسی هیچ بر جهتله ممكن دگلدر. بلكه، یوز درجه محالدر (امكانسزدر). چونكه بربرینه یاقین ذاتلر بربرینی تقلید ایده‌بیلیرلر. بر جنسدن اولانلر، بربرینڭ صورتنه كیره‌بیلیرلر. مرتبه‌جه بربرینه یاقین اولانلر، بربرینڭ مقاملرینی تقلید ایده‌بیلیرلر. موقتاً (كچیجی اولارق) انسانلری اغفال ایدرلر (آلداتیرلر)، فقط دائمی اغفال ایده‌مزلر. چونكه اهل دقّت نظرنده علی كل حال (هر حالده) اطوار و احوالی (طور و حاللری) ایچنده‌كی تصنّعاتلر (یاپمه‌جق حركتلر)، تكلّفاتلر (زورلانمه‌لر) ساخته‌كارلغنی كوستره‌جك، حیله‌سی دوام ایتمه‌یه‌جك. (...) مثلا عادی بر آدم ابن سینا كبی بر داهی‌یی علمده تقلید ایتمك ایسته‌سه و بر چوبان بر پادشاهڭ وضعیتنی طاقینسه، البته هیچ كیمسه‌یی آلداتامایاجق!" (مكتوبات، ٢٦نجی مكتوب، ١١٢- ١١٣)

٤٨- آرتق شفاعتجیلركْ شفاعتی اونلره (كافرلره) فائده ویرمز!

٤٩- شیمدی اونلره نه اولویوركه او نصیحتدن یوز چویریجیدرلر.

٥٠- ٥١- صانكه اونلر، آصلاندن ئوركوب قاچان یبان أشكلریدر!

٥٢- خیر! اونلردن هر بر كیشی، كندیسنه آچیلمش صحیفه‌لر ویریلمسنی (الله طرفندن كندیسنه ده وحی ایدیلمسنی) ایسته‌یور.

٥٣- خیر! بالعكس (اونلر)، آخرتدن قورقمایورلر!

٥٤- خیر شبهه‌سزكه او (قرآن)، بر نصیحتدر.

٥٥- آرتق ایسته‌ین اوندن نصیحت آلیر.

٥٦- بونكْله برابر، الله (حكمتنه بناءً كندی لطفندن) دیله‌مدكجه نصیحت آلمازلر! (كندیسندن) صاقینیلمه‌یه لایق اولان ده، باغیشلامه‌یه اهل اولان ده اودر!

٧٥- قیامه سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٤٠ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهكْ اسمیله

١- قیامت كوننه یمین ایدرم!

٢- (پیشمانلق دویوب) دائما كندینی قینایان نفسه ده یمین ایدرم (كه ئولدكدن صوكْره دیریلتیله‌جكسكْز)!

٣- انسان، كندیسنكْ كمیكلرینی اصلا بر آرایه كتیره‌مه‌یه‌جگمزیمی صانییور؟

٤- أوت! (بر آرایه كتیررز!) (بز) اونكْ پارماق اوچلرینی (پارماق ایزلرینه وارنجه‌یه قدر) دوزنله‌مه‌یه (أسكی حالنه كتیرمه‌یه) كوجی یتنلرز.

٥- فقط انسان اوكْنده(كی كله‌جكده) ده كناه ایشله‌مك ایستر.[١]

٦- "او قیامت كونی نه زمان؟" دییه (آلای ایدرك) صورار.

٧- ٨- ٩- فقط؛ كوز قاماشدیغی، آی طوتولدیغی (ایشیغی كیدریلدیگی) و كونشله آی بر آرایه كتیریلدیگی زمان!

١٠- او كون انسان: "قاچاجق یر نره‌ده؟" دیر!

١١- خیر! صیغیناجق بر یر یوقدر!

١٢- او كون واروب طورولاجق یر، آنجق ربّكْكْ حضوریدر.

١٣- او كون انسان، (یاپوب) اوكْه سوردیگی و (یاپمایوب) كری بیراقدیغی هر شیئندن خبردار ایدیلیر.

١٤- ١٥- داها طوغریسی انسان، (قورتولمق ایچون، بوتون) معذرتلرینی اورته‌یه آتسه ده، كندی نفسنه (بالذات كندیسی) شاهددر!

١٦- (حبیبم، یا محمّد! جبرائیل سكْا وحی بیتیرمه‌دن) اونی (قرآنی) عجله (أزبر) ایتمك ایچون، دیلكْی اونكْله قیمیلداتما![٢]

١٧- شبهه‌سزكه اونی (سنكْ قلبكْده) طوپلامق و اونی (سكْا) اوقوتمق بزه عائددر.

١٨- او حالده اونی (سكْا) اوقودیغمز زمان، آرتق سن اونكْ اوقونوشنی تعقیب ایت!

١٩- صوكْره شبهه‌سز اونی آچیقلامق ده بزه عائددر.

---

(١) بو آیت جلیله‌یه: "فقط انسان اوكْنده‌كینی (قیامتی) یالانلامق ایستر!" دییه ده معنا ویریلمشدر. (جلالین شرحی، ج. ٨، ١٧٣)

(٢) حضرت پیغمبر (عصم) كلن وحیی اونوتمامق ایچون جبرائیل (عم) هنوز كندیسنه اوقویوب بیتیرمه‌دن، أزبرینه آلمه اندیشه‌سیله عجله ایدییور، اونی تكرارلامه‌یه چالیشییوردی. آیتده بوكْا اشارت ایدیلمكده‌در. (بیضاوی، ج. ٢، ٥٤٨)

٢٠- خير! طوغريسى (سز) عاجل اولانى (دنيا حياتنى) سوييورسڭز.

٢١- و آخرتى بيراقييورسڭز.[١]

٢٢- نيجه يوزلر واردركه، او كون (آخرتده) پارلاقدرلر!

٢٣- ربلرينه نظر ايديجيدرلر! (اللّٰهڭ جمالنى كورمه‌يه مظهر اولورلر!)[٢]

٢٤- نيجه يوزلر ده واردركه، او كون بوروشوقدر!

٢٥- (چونكه) كنديلرينڭ بل قيران بر بلايه اوغراتيلاجقلرينى سزرلر (ايىجه آڭلارلر)!

٢٦- ٢٧- خير! (جان) كوپروجك كميكلرينه طاياندیغى زمان: "وارمى (بو خسته‌يه) بر اوقوياجق (تداوى ايده‌جك) كيشى؟" دينيلير.

٢٨- و (او جان چكيشن كيمسه ايسه،) شبهه‌سز بونڭ (آرتق دنيادن) آيريليش اولديغنى سزر.

٢٩- و باجاق باجاغه طولاشير!

٣٠- او كون سوق اولوناجق ير، آنجق ربّڭڭ حضوريدر.

٣١- چونكه (او انسان) نه (پيغمبرى و قرآنى) تصديق ايتدى، نه ده نماز قيلدى.

٣٢- فقط يالانلادى و يوز چويردى.

٣٣- صوڭره ده چاليملانا چاليملانا عائله‌سنه كيتدى.

٣٤- سڭا داها لايقدر (بو عذاب)، داها لايق!

٣٥- صوڭره (تكرار تكرار) سڭا داها لايقدر (بو عذاب)، داها لايق!

٣٦- انسان، باشى بوش بيراقيلاجغنيمى صانييور؟

٣٧- (او،) آقيتيلان بر منيدن بر نطفه (حقير بر طامله صودن سوزولمش خلاصه) دگلميدى؟

٣٨- صوڭره بر عَلَقه[٣] اولدى ده، (اللّٰه اونى انسان شكلنده) ياراتدى و (اعضالرينى) دوزنله‌دى.

٣٩- ديركن اوندن أركك و ديشى، ايكى أش قيلدى.

٤٠- بو(نلرى) ياپان، ئولولرى ديريلتمه‌يه قادر دگلميدر؟

٧٦- انسان سوره‌سى

(مدينه دورنده نازل اولمشدر، ٣١ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهڭ اسميله

١- كرچكدن انسان اوزرينه، او اوزون دوردن اويله بر زمان كچديكه (او، هنوز) آڭيلان بر شى دگلدى.

٢- محقّقكه بز، انسانى قاريشيق بر نطفه‌دن (حقير بر طامله صودن سوزولمش خلاصه‌دن) ياراتدق؛ اونى امتحان ايدييورز. اونڭ ايچون كنديسنى ايشيتيجى و كوروجى قيلدق.

٣- شبهه يوقكه بز، اونى او (طوغرى) يوله هدايت ايتدك؛ (آرتق) ايستر شكر ايديجى (مؤمن) اولسون، ايستر نانكور (كافر)!

٤- محقّقكه بز، كافرلر ايچون زنجيرلر، دمير حلقه‌لر و آلولى بر آتش حاضرلادق!

٥- شبهه‌سزكه ابرار (صميمانه عبادت ايدن ايچى طيشى بر اولان ايي كيشيلر)، قاتقيسى كافور اولان (جنّت شرابى طولى) بر قدحدن ايچرلر.

---

(١) باقيڭز؛ (صحيفه، ٢٥٤ حاشيه ٢)

(٢) "ايمان و محبّت اللّٰهڭ (اللّٰهى سومه‌نڭ) نتيجه‌سى: اهل كشف و تحقيقڭ (قلب كوزلرى آچيق و علمى اينجه‌لكلره واقف اولان اللّٰه دوستلرينڭ) اتفاقيله؛ دنيانڭ بيڭ سنه حيات مسعودانه‌سى (موتلو حياتى)، بر ساعتنه دگمه‌ين جنّت حياتى و جنّت حياتنڭ دخى بيڭ سنه‌سى، بر ساعت مشاهده‌سنه (سير ايديلمسنه) دگمه‌ين بر قدسى، منزّه (قصورسز) جمال و كمال صاحبى اولان ذات ذوالجلالڭ مشاهده‌سى، رؤيتيدر (اللّٰهڭ كورولمسيدر)كه، حديث قطعى ايله و قرآنڭ نصّيله (كسين افاده‌سيله) ثابتدر." (سوزلر، ٣٢نجى سوز، ٣١١)

(٣) نطفه، علقه، مضغه و منينڭ داها كنيش ايضاحى ايچون باقيڭز؛ (صحيفه ٣٣١، حاشيه ١)

٦- (بو كافور) بر پيڭاردركه، اللّهڭ (مقبول) قوللرى اوندن ايچر، اونى (ايستەدكلرى يرده قولايجه) آقيتدقجه آقيتيرلر.

٧- (چونكه اونلر، دنياده ايكن) آداقلرينى يرينه كتيررلر و شرّى يايغين اولان بر كوندن (قيامت كوننده) قورقارلر(دى).

٨- اوڭا (او ماله) اولان آرزولرينه (و كندى احتياجلرينه) رغماً، يوقسوله يتيمه و أسيره ييمك ييديررلر(دى).

٩- ١٠- "سزى، آنجق الله رضاسى ايچون ييديرييورز؛ سزدن نه بر اجرت، نه ده بر تشكر بكلەيورز؛ چونكه بز، قاشلرى چاتيق، آصيق صورتلى بر كونده ربّمزدن قورقارز!" (ديرلردى).

١١- الله ده اونلرى او كونڭ شرّندن قورودى و اونلره (يوزلرنده) بر كوزللك (و پارلاقلق)، هم (كوڭللرنده) بر سوينچ ويردى!

١٢- صبر ايتدكلرندن طولايى اونلرڭ مكافاتى ايسه، (كيرەجكلرى) جنّت و (كييەجكلرى) ايپكدر!

١٣- اوراده تختلر اوزرنده اوتوروب ياصلانان كيمسەلر اولارق! اوراده نه بر كونش (صيجاغى)، نه ده بر زمهرير (صوغوغى) كورورلر!

١٤- (جنّت آغاچلرينڭ) كولكەلرى اوزرلرينه ياقيندر، ميوەلرى ده (قولايجه قوپاريلەجكلرى شكلده) ابيجه صارقيتيلمشدر.

١٥- اطرافلرنده ده كوموشدن بلّور (كبى) اولمش قاپلر و بارداقلر طولاشديريلير.[١]

١٦- كوموشدن بلّورلركه، اونلرى بللى شكللره كوره (جنّت اهلى كنديلرى) تقدير ايتمشدر.

١٧- اوراده قاتقيسى زنجفيل اولان (جنّت شرابى طولى) بر قدحدن ده ايچيريليرلر.

١٨- (بو زنجفيل) اوراده بر پيڭاردركه،سلسبيل دييه اسملنديريلير.

١٩- (عين چوجقلق حاللرى اوزره) أبديلگه ايرديريلمش چوجقلر (و كنچ خدمتجيلر)[٢] ده اطرافلرنده طولاشيرلر. اونلرى كورديگڭ زمان، كنديلرينى (اطرافه) صاچيلمش (برر) اينجى صانيرسڭ!

٢٠- (اوراده) نرەيى كورسەڭ، (تعريفى ممكن اولمايان) بر نعمت و بويوك بر ملك كوروررسڭ!

٢١- اوزرلرنده اينجه و قالين ايپكدن يشيل البسەلر واردر. كوموش بيلەزيكلر طاقينمشلردر. و ربلرى اونلره ترتميز بر ايچەجك (جنّت شرابى) ايچيرمشدر.

٢٢- (اونلره شويله دينير:) "ايشته بو (نعمتلر) سزڭ ايچون بر مكافاتدر؛ و چاليشمەڭز قارشيلغنى بولمشدر!"

٢٣- (حبيبم، يا محمّد!) شبهەسزكه، قرآنى سڭا (حكمتلى بر شكلده) قسم قسم اينديردك!

٢٤- او حالده، ربّڭڭ حكمنه صبر ايت و اونلردن هيچ بر كناهكاره ويا آزيلى كافره اطاعت ايتمه!

٢٥- صباح آقشام ربّڭڭ اسمنى ذكر ايت (صباح، اوگله و ايكيندى نمازلرينى قيل)!

---

(١) "جنتڭ قاپلرى، نه شيشەدن و نه ده كوموشدن اولمادقلرندن، بو جملەنڭ معناى ظاهريسنه حملى (كورونن معناسيله آڭلامق) جائز دگلدر. چونكه او قاپلره كوموشدن ياپيلمش شيشەلر دينيلەمز! زيرا هر ايكى عنصر آراسنده مطابقت (اويغونلق) يوقدر. آنجق قَوَارِيرَ مِنْ فِضَّةٍ [كوموشدن بلّورلر] جملەسندن معناى مجازى (حقيقى معناسى طيشنده بر معنا) ايله هم شيشەنڭ شفافيتى هم كوموشڭ بياضلغى قصد ايديلمشدر. يعنى او قاپلر، شيشه كبى شفاف، كوموش كبى بياضدرلر." (اشارات الاعجاز، ١١٩)

(٢) باقيڭز؛ (صحيفه ٥٣٤، حاشيه ١)

٢٦- كيجه‌نڭ بر قسمنده ده اوڭا سجده ايت (آقشامله ياتسى نمازينى قيل) و كيجه‌نڭ اوزون بر بولومنده اونى تسبيح ايت (تهجد نمازى قيل)!

٢٧- شبهه يوقكه شونلر (كافرلر)، عاجل اولانى (چابوق كچن دنيا حياتنى) سوييورلر ده، أوڭلرنده‌كى آغير بر كونى (قيامتى) بيراقييورلر.

٢٨- اونلرى بز ياراتدق و مفصللرينى (بربرينه) صيم صيقى باغلادق. ديله‌ديگمز زمانده، (اونلرى هلاك ايدر) يرلرينه بڭزرلرينى كتيررز.

٢٩- شبهه‌سزكه بو بر نصيحتدر. آرتق ايسته‌ين ربّنه طوغرى بر يول طوتار.

٣٠- بونڭله برابر، الله (سزڭ سربستجه ايسته‌مه‌ڭزى) ديله‌مدكجه، (سز) ايسته‌يه‌مزسڭز![1] محقّقكه الله، (هركسڭ حالنى بيلن) عليم، (هر ايشى حكمتلى اولان) حكيمدر.

٣١- او، ديله‌ديگى كيمسه‌يى (حكمتنه بناءً كندى لطفندن) رحمتنه داخل ايدر. ظالملره كلنجه، اونلر ايچون چوق أَلملى بر عذاب حاضرلامشدر.

٧٧- مرسلات سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٥٠ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهڭ اسميله

١- ٢- يمين اولسون (امرلرله) بربرى آردنجه كوندريلنلره (او مرسلاته) و شدّتلى بر شكلده أسدكجه أسنلره (كچوب كيدن ملكلره)!

٣- و (او امرلرى) يايدقجه يايانلره!

٤- آرتق (حق ايله باطلى) آييردقجه آييرانلره!

٥- ٦- هم (توبه ايدنلرى) معذور قيلمق ويا (كناه ايشله‌ينلرى) قورقوتمق ايچون (پيغمبرلره) ذكر (وحى) بيراقانلره!

٧- شبهه‌سزكه وعد اولونوب طورديغڭز (او قيامت) مطلقا واقع اولاجقدر.

٨- ٩- ١٠- ١١- نهايت ييلديزلر سونديريلديگى زمان، كوك ياريلديغى زمان، طاغلر اوفالانوب صاورولديغى زمان، پيغمبرلره (امتلرى حقّنده شاهدلك ايتمه‌لرى ايچون) وقت بليرلنديگى زمان!

١٢- (دينيليركه:) "(بو شاهدلك) هانكى كونه ايرته‌لندى؟"

١٣- (مخلوقاتڭ آراسنى) آييرمه (حكم‌ويرمه) كوننه!

١٤- او آييرمه كوننى سڭا نه بيلديردى؟

١٥- يالانلايانلرڭ او كون واى حالنه!

١٦- بز اوڭجه‌كى كافرلرى (عصيانلرى سببيله) هلاك ايتمدكمى؟

١٧- صوڭره كريده‌كيلرى اونلرڭ پشنه طاقارز.

١٨- ايشته او كناهكارلره، بويله ياپارز!

١٩- يالانلايانلرڭ او كون واى حالنه!

---

(١) "حضرت يعقوبدن صورولمشكه: 'نه ايچون مصردن كلن كوملگنڭ قوقوسنى ايشيتدڭ ده، ياقينڭده بولونان كنعان قويوسنده‌كى يوسفى كورمدڭ؟' جواباً ديمشكه: 'بزم حالمز شيمشكلر كبيدر؛ بعضاً كورونور، بعضاً صاقلانير. بعض وقت اولوركه، الڭ يوكسك موقعده اوتوروب هرطرفى كورويورز كبى اولورز. بعض وقتده ده آياغمزڭ اوستنى كوره‌مييورز!'

الحاصل، انسان هر نه قدر فاعل مختار (ايسته‌ديگنى ياپمقده سربست) ايسه ده، فقط وَمَا تَشَٓاؤُ۫نَ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ [او الله (سزڭ سربستجه ايسته‌مه‌ڭزى) ديله‌مدكجه، (سز) ايسته‌يه‌مزسڭز!] سرّنجه، مشيئت الٰهيه (اللّٰهڭ ايسته‌مسى) اصلدر قدر حاكمدر. مشيئت الٰهيه، مشيئت انسانيه‌يى كرى ويرر! اِذَا جَٓاءَ الْقَدَرُ عَمِيَ الْبَصَرُ [قدر كلديگى زمان كوز كور اولور!] (قاعده‌سى) حكمنى اجرا ايدر. قدر سويله‌سه؛ اقتدار بشر (انسانڭ اقتدارى) قونوشماز، اختيار جزئى (انسانڭ اراده‌سى) صوصار!" (مكتوبات، ١٥نجى مكتوب، ٤١)

۲۰- (أی انسانلر!) سزی حقیر بر صودن یاراتمادقمی؟

۲۱- ۲۲- صوڭره اونی بللی بر زمانه قدر صاغلام بر یرده (رحمده یرلشیك) قیلدق.

۲۳- آرتق (بونی) قدرتمزله یاپدق! ایشته (بز) نه کوزل کوچ یتیرنلر(ز)!

۲۴- یالانلایانلرڭ او کون وای حالنه![1]

۲۵- ۲۶- (بز،) ارضی حیات صاحبلرینه ده ئولولره ده بر طوپلانمه یری یاپمادقمی؟

۲۷- اوراده یوکسك، ثابت طاغلر میدانه کتیرمدکمی؟ هم سزه طاتلی بر صو ایچیرمدکمی؟

۲۸- یالانلایانلرڭ او کون وای حالنه!

۲۹- (که او کون کافرلره شویله دینیلیر:) "کندیسنی، یالانلامقده اولدیغڭز عذابه کیدڭ!"

۳۰- "(هایدی!) اوچ چاتاللی بر کولکه‌یه (جهنّمڭ دومانته) کیدڭ!"

۳۱- (او،) نه کولکه‌لندیریجیدر نه ده آلودن قورور.

۳۲- چونکه او (جهنّم)، سرای کبی (بویوك) قیویلجیملر صاچار.

۳۳- صانکه او (صیچرایان قیویلجیملر، پش پشه کلن) صاری دوه‌لر کبیدر.

۳۴- یالانلایانلرڭ او کون وای حالنه!

۳۵- بو، (اونلرڭ آرتق) قونوشامایاجقلری بر کوندر!

۳۶- اونلره اذن ده ویریلمزکه عذر دیله‌سینلر!

۳۷- یالانلایانلرڭ او کون وای حالنه!

۳۸- (اونلره شویله دینیلیر:) "بو، (حق ایله باطلڭ) آییرمه (حکم ویرمه) کونیدر! سزی و (سزدن) اوڭجه‌کیلری بر آرایه کتیردك."

۳۹- "آرتق (عذابدن قورتولمق ایچون) بر طوزاغڭز وارسه، هایدی بڭا طوزاق قورڭ!"

۴۰- یالانلایانلرڭ او کون وای حالنه!

۴۱- ۴۲- شبهه‌سزکه تقوا صاحبلری (ایسه، او کون) کولکه‌لرده و پیڭار باشلرنده، جانلرینڭ چکمکده اولدیغی میوه‌لر آراسنده‌درلر.

۴۳- (اونلره شویله دینیلیر:) "ایشله‌یه کلدیگڭز (صالح) عمللر سببیله (بر مکافات اولارق)، عافیتله ییيڭ، ایچڭ!"

۴۴- ایشته بز، اییلك ایدنلری بویله مکافات-لاندیررز.

۴۵- یالانلایانلرڭ او کون وای حالنه!

۴۶- (أی کافرلر! سز ده دنیاده) آز بر مدّت ییيڭ، فائده‌لنڭ! چونکه سز کناهکارلرسڭز.

۴۷- یالانلایانلرڭ او کون وای حالنه!

۴۸- هم اونلره: "رکوع ایدڭ!" دینیلدیگی زمان، رکوع ایتمزلر.

۴۹- یالانلایانلرڭ او کون وای حالنه!

۵۰- (اونلر) آرتق بوندن (قرآندن) صوڭره هانکی سوزه ایناناجقلر؟

---

(۱) "سورهٔ رحمنده فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ [شیمدی ربّڭزڭ نعمتلرندن هانکیسنی یالانلارسڭز؟] آیتی ایله سورهٔ مرسلاتده وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ [یالانلایانلرڭ او کون وای حالنه!] آیتی، جن و نوع بشرڭ (انسان نوعنڭ)، کائناتی قیزدیران و ارض و سماواتی (یری و کوکلری) حدّته کتیرن و خلقت عالمڭ (کائناتڭ یاراتیلیشنڭ) نتیجه‌لرینی بوزان و حشمت سلطنت الٓهیه‌یه (اللّهڭ سلطنتنڭ بویوکلگنه) قارشی انکار و استخفافله (خفیفه آلمقله) مقابله ایدن کفر و کفرانلرینی (نانکورلکلرینی) و ظلملرینی و بوتون مخلوقاتڭ حقوقلرینه تجاوزلرینی عصرلره و ارضه و سماواته تهدیدکارانه (تهدید ایدرك) هایقیران بو ایکی آیت، بویله بیڭلر حقیقتلرله علاقه‌دار و بیڭلر مسئله قوّتنده اولان بر درس عمومیده بیڭلر دفعه تکرار ایدیلسه بینه لزوم وار و جلاللی بر ایجاز (آز سوزله چوق شی آڭلاتمه) و جماللی بر اعجاز بلاغتدر (بلاغت معجزه‌سیدر.)" (شعاعلر، ۱۱نجی شعاع، ۲۳۶)

٧٨- نبأ سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ٤٠ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

١- بربرلرینه نه‌یدن (هانکی شیدن) صورییورلر؟

٢- او (پك) بیوك نبأدن (خبردن، ئولدکدن صوڭره دیریلمه‌دن)!

٣- که، اونلر (او مشرکلر) اونده اختلافه دوشن کیمسه‌لردر.

٤- خیر! یاقینده بیله‌جکلر!

٥- صوڭره (یینه) خیر! یاقینده بیله‌جکلر!

٦- ٧- (بز،) یری بر بشیك، طاغلری ده برر قازیق یاپمادقمی؟[1]

٨- و سزی چفت چفت یاراتدق!

٩- اویقوڭزی ده بر دیڭلنمه قیلدق!

١٠- و کیجه‌یی بر أورتو یاپدق!

١١- کوندوزی ایسه، کچیم وقتی قیلدق!

١٢- هم أوستڭزده یدی صاغلام (کوك) بنا ایتدك!

١٣- و (اوراده) چوق پارلایان بر قندیل (بر کونش) قیلدق!

١٤- (أوزریڭزه یاغموری) صیقیجی اولان بلوطلردن ده شیریل شیریل (آقان) بر صو ایندیردك!

١٥- ١٦- تاکه اونڭله دانه‌لر، بیتکیلر و صارماش طولاش اولمش باغچه‌لر چیقارالم.

١٧- شبهه‌سزکه او آیرمه (حکم ویرمه) کونی، (ثواب و جزا ایچون) بلیرلنمش بر وقتدر.

١٨- او کون صوره (ایکنجی دفعه) أوفلنیر ده بولوك بولوك (حساب یرینه) کلیرسڭز!

١٩- و (او کون) کوك آچیلمش ده، قاپی قاپی اولمشدر!

٢٠- آرتق طاغلر یوروتولمش، اویله‌که بر سراب حالنه کلمشدر!

٢١- محقّقکه جهنّم، (کافرلرك یولنی) کوزتلمه یریدر.

٢٢- آزغینلر ایچون واریلاجق بر یردر!

٢٣- (اونلر) اوراده صوڭسز دورلر بویی قالیجیدرلر!

٢٤- ٢٥- ٢٦- (دنیاده ایشله‌دکلری عمللره) اویغون بر قارشیلق اولارق، اوراده بر قاینار صو و بر ایریندن باشقه، نه بر سرینلك، نه ده بر ایچه‌جك طادارلر!

٢٧- چونکه اونلر (کندیلری حقّنده) بر حساب (کوروله‌جگنی) اوممییورلردی.

٢٨- آیتلریمزی ده یالانلادقجه یالانلامشلردی.

٢٩- حالبوکه (بز) هر شیئی یازارق، اونی (لوح محفوظده) قید ایتمشزدر.

٣٠- (اونلره او کون شویله دینیلیر:) "شیمدی طادك (جزاڭزی)! آرتق سزه اصلا عذابدن باشقه بر شی آرتیرمایاجغز!"

---

(١) "شو سوره‌نك باشنده قیامت کونینی اثبات ایچون دیر: 'سزه زمینی (یر یوزینی) کوزل سریلمش بر بشیك، طاغلری خانه‌ڭزه و حیاتڭزه دفینه‌لی دیرك، خزینه‌لی قازیق؛ سزی بربرینی سور، انسیت (دوستلق) ایدر چفت، کیجه‌یی خواب راحتڭزه (راحت اویومه‌ڭز ایچون) أورتو، کوندوزی میدان معیشت (چالیشمه میدانی)، کونشی ایشیق ویریجی، ایصیندیریجی بر لامبه، بلوطلری آب حیات (حیات صویی) چشمه‌سی کبی اوندن صویی آقیتدم. بسیط بر صودن بوتون ارزاقڭزی طاشیان بتون چیچکلی، میوه‌لی مختلف اشیایی (چشید چشید شیلری)، قولای و آز بر زمانده ایجاد ایدرز (یاراتیرز)'. اویله ایسه، یوم فصل (حق ایله باطللك آیریلدیغی کون) اولان قیامت سزی بکله‌یور. او کونی کتیرمك بزه آغیر کله‌مز!" (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ١٠)

٣١- ٣٢- ٣٣- ٣٤- شبهه‌سزكه تقوا صاحبلرى ايچون (بويوك) بر قورتولوش، باغچه‌لر و أوزوم باغلرى، كوگوسلرى طومورجقلانمش عين ياشده قيزلر و طولى قدحلر واردر!
٣٥- (جنّت اهلى) اوراده بوش بر سوز و يالان ايشيتمزلر.
٣٦- (بونلر) ربّڭدن بر مكافات و (اونڭ فضلندن، زياده‌سيله) يترلى بر احسان اولارق (ويريلير).
٣٧- كوكلرڭ و يرڭ و ايكيسى آراسنده بولونانلرڭ ربّندن، او رحماندنكه، (بتون مخلوقات، عظمتندن) اوڭا قارشى بر خطابه مالك اولامازلر!
٣٨- او كون روح (جبرائيل) و ملكلر صف صف اولارق آياقده طورور. رحمانڭ كنديسنه اذن ويرديگى كيمسه‌دن باشقه‌سى قونوشاماز؛ و (او قونوشان ده آنجق) طوغرى‌يى سويلر!
٣٩- ايشته بو، او حق اولان كوندر. آرتق ديله‌ين، ربّنه واران بر يول طوتار.
٤٠- شبهه‌سزكه بز، سزى ياقين بر عذاب ايله قورقوتدق. او كون كيشى، ألّلرينڭ تقديم ايتديگى شيئه (أوڭجه‌دن ايشله‌ديگى عمله) باقار و كافر: "آه! كشكه بن طوپراق اولايدم!" دير.

٧٩- نازعات سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٤٦ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهڭ اسميله

١- ٢- ٣- ٤- ٥- (كافرلرڭ روحلرينى) شدّتله سوكوب چيقارانلره (نازعاته)، (مؤمنلرڭ روحلرينى ياواش ياواش) قولايلقله چكوب آلانلره،[1] (امر اولوندقلرى شيئه سرعتله) يوزوب كيدنلره، صوڭره ياريشوب كچنلره، صوڭره ايشلرى دوزنله‌ينلره (بتون بو وظيفه‌لرى ياپان ملكلره) يمين اولسون (كه، ئولدكدن صوڭره مطلقا ديريلتيله جكسڭز!)
٦- او كون او صارصينتى (صوره ايلك أوفورولوش)، صارصاجق!
٧- اونى، آرقه‌دن كلن (ايكنجى أوفورولوش) تعقيب ايده‌جك!
٨- او كون (دهشتدن) قلبلر شدّتله چارپيجيدر!
٩- كوزلرى (قورقودن)، ذليل (يره باقار) بر حالده‌در!
١٠- ديپورلركه: "شبهه‌سز بز، كرچكدن (ئول-دكدن صوڭره يينه) أسكى حاله دونديريله‌جك كيمسه‌لرمى‌يز؟"
١١- "چورومش كميكلر حالنه كلديگمززمانمى؟"[2]
١٢- "او تقديرده بو، خسرانلى بر دونوشدر!" ديديلر.
١٣- حالبوكه او (دونوش)، آنجق تك بر هايقيريش-دن (صوره ايكنجى أوفوروشدن) عبارتدر.
١٤- بر ده باقارسڭكه اونلر (ديريلمش اولارق) ميدانده (محشر يرنده) اولان كيمسه‌لردر!

---

(١) "هر ئولونڭ روحنى، حضرت عزرائيل عليه السّلامى بالذات قبض ايديور (آليور)؟ يوقسه عونه‌لريمى (ياردیمجيلريمى) قبض ايدييورلر؟ بو خصوصده أوچ مسلك (ايضاح يولى) وار: برنجى مسلك: عزرائيل عليه السّلام، هركسڭ روحنى قبض ايدر. بر ايش بر ايشه مانع اولماز، چونكه نورانيدر. (...) ايكنجى مسلك اودركه: حضرت جبرائيل، ميكائيل، عزرائيل كبى ملائكهٔ عظام (بيوك ملكلر)، برر ناظر عمومى (عمومى وكيل) حكمنده، كندى نوعلرندن و كنديلرينه بڭزر كوچك طرزده عونه‌لرى واردر. و او معاونلر (ياردیمجيلر)، انواع مخلوقاته (وارلقلرڭ چشيدلرينه) كوره آيرى آيريدرلر. صلحانڭ ارواحنى (صالحلرڭ روحلرينى) قبض ايدن باشقه‌در؛ اهل شقاوتڭ (جهنّملكلرڭ) ارواحنى قبض ايدن يينه باشقه‌در. ناصلكه: وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا [(كافرلرڭ روحلرينى) شدّتله سوكوب چيقارانلره)] وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا [(مؤمنلرڭ روحلرينى ياواش ياواش) قولايلقله چكوب آلانلره] آيتى اشارت ايدييوركه، قبض ارواح ايدن، طائفه طائفه‌در. (...) أوچنجى مسلك: (...) بعض ملائكه‌لر واركه، قرق بيڭ باشى وار. هر باشنده، قرق بيڭ ديلى وار. ديمك، سكسان بيڭ كوزى دخى وار. (...) ايشته بو مسلكه بناءً، حضرت عزرائيل عليه السّلامڭ هر فرده متوجّه (يوڭلن) بر يوزى و باقار بر كوزى واردر." (مكتوبات، ٢٨نجى مكتوب، ٢٠٠-٢٠٢)

عزرائيل (ع م) حقّنده، آيريجه باقيڭز؛ (شعاعلر، اون برنجى مسئله، ٢٤٥)

(٢) چورومش كميكلرڭ ديريلمه‌سى حقّنده، باقيڭز؛ (ذوالفقار مجموعه‌سى، ٣٥-٣٦)

١٥- (ای رسولم!) موسینك خبری سڭا كلدیمی؟

١٦- ١٧- هانی ربّی اوڭا، مقدّس وادی اولان طُوِیده ندا بویورمشدی: "فرعونه كیت؛ چونكه او چوق آزدی!"

١٨- ١٩- "بو یوزدن (اوڭا) دیكه: 'سنك (شرك و عصیان كیرلرندن) تمیزلنمه‌یه (میلك) وارمی؟ سنی ربّڭه (كیدن یوله) ارشاد ایده‌یم ده بویله‌جه (اونی طانیباسك و اوندن) قورقاسك!'"

٢٠- بونك أوزرینه (موسی كیتدی و) اوڭا الڭ بیوك معجزه‌یی كوستردی.

٢١- فقط (او، موسی‌یی) یالانلادی و (اللّهه) عصیان ایتدی.

٢٢- صوڭره (فساد پشنده) قوشارق (ایماندن) یوز چویردی.

٢٣- دیركن (سحربازلرینی و اوردوسنی) طوپ- لایوب (اونلره) سسلندی.

٢٤- و (اونلره): "بن سزك الڭ یوجه ربّڭزم!" دیدی.

٢٥- الله ده اونی، آخرتك و دنیانك (عبرت ویریجی) عذابیله یاقه‌لاییویردی!

٢٦- شبهه‌سزكه بونده، (اللّهدن) قورقان كیمسه‌لر ایچون كرچكدن بر عبرت واردر.

٢٧- (ای ئولدكدن صوڭره دیریلمه‌یی انكار ایدنلر!) سزمی یاراتیلیشجه داها زورسڭز، یوقسه كوكمی؟ اونی (الله) بنا ایتدی.

٢٨- اونك بوینی یوكسلتوب، بویله‌جه اونی دوزنله‌دی!

٢٩- هم كیجه‌سنی قرارتدی؛ هم قوشلغنی (صباحك ایشیغنی) آچیغه چیقاردی!

٣٠- بوندن صوڭره ده یری دوشه‌دی!

٣١- ٣٢- ٣٣- سزه و حیوانلریڭزه بر فائده اولمق أوزره، اوندن (یر یوزینك) صوینی و اوتلاغنی چیقاردی و طاغلركه اونلری یرلشدیردی![1]

٣٤- ٣٥- فقط او الڭ بیوك فلاكت (قیامت) كلدیگی زمان! او كون انسان، (حیاتی بوینجه) نه‌یه قوشمقده اولدیغنی اییجه آڭلار.

٣٦- و كورن (هر بر) كیمسه ایچون جهنّم اورته‌یه چیقاریلیر!

٣٧- ٣٨- ٣٩- آرتق كیم آزغینلق ایتمش و دنیا حیاتنی (آخرته) ترجیح ایتمشسه، آرتق شبهه‌سز (او كیمسه ایچون) واریلاجق اولان یر، آنجق جهنّمدر!

٤٠- ٤١- كیم ده (قیامت كونی) ربّیسنك مقامندن (حضورنده طورمقدن) قورقمش و نفسنی، (كوتو) آرزولردن منع ایتمشسه، آرتق شبهه‌سز (او كیمسه ایچون) واریلاجق اولان یر، آنجق جنّتدر!

٤٢- سڭا، "وقوعه كلمه‌سی نه زمان؟" دییه قیامتدن صورییورلر!

٤٣- اونی آڭلاتمقدن (وقتندن خبر ویرمكدن) یانه، سنده نه (بیلكی) وار؟

٤٤- اونك نهایتی (صوڭ علمی) آنجق ربّڭه عائددر.

٤٥- سن آنجق اوندن قورقانلری (مسلمانلری) قورقوتوجیسك!

٤٦- اونی كوره‌جكلری كون، صانكه اونلر (دنیاده) بر آقشام ویا اونك قوشلق وقتندن باشقه قالمامش كبیدرلر!

---

(١) "ناصلكه سفینه‌لری (كمیلری) صارصینتیلردن وقایه (قورومه) و موازنه‌لرینی (دنكه‌لرینی) محافظه ایچون اونلرك دیركلری أوستنده قورولمش؛ اویله ده، طاغلر، زمین سفینه‌سنه بو معناده خزینه‌لی دیركلر اولدقلرینی، قرآن معجز البیان (...) چوق آیتلرله فرمان ایدییور. هم مثلا، طاغلرك ایچنده ذی حیاته (جانلیلره) لازم اولان هر نوع منبعلر، صولر، معدنلر، ماده‌لر، علاجلر او قدر حكیمانه (حكمتلی) و مدبرانه (تدبیرلی) و كریمانه (جومردجه) و احتیاطكارانه ادخار (دپولانمش) و احضار (حاضرلانمش) و ایستیف ایدیلمشكه، بالبداهه (آچیقجه) قدرتی نهایتسز بر قدیرك و حكمتی نهایتسز بر حكیمك خزینه‌لری و آنبارلری و خدمتكارلری اولدقلرینی اثبات ایدرلر." (شعاعلر، ٧نجی شعاع، ١٠٦)

٨٠- عبس سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٤٢ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهك اسميله

١- ٢- كنديسنه اعمى بر كيمسه كلدى دييه (پيغمبر) يوزينى اكشيتدى و دوندى.[١]

٣- ٤- (حبيبم، يا محمّد!) حالبوكه سكّا نه بيلديريبوركه، بلكه او (كناهلردن) تميزلنه‌جكدى ويا نصيحت آلاجق ده بو نصيحت كنديسنه فائده ويره‌جكدى!

٥- ٦- (ثروتنك غروريله) كنديسنى (ايمانه) محتاج كورمه‌ين كيمسه‌يه كلنجه، ايشته سن (ايمانه كلير ده اسلامه قوّت ويررمى دييه) اوكّا يوكّلنييورسك!

٧- حالبوكه (اونك كندى غروريله) تميزلن-مه‌مه‌سندن سنك أوزريكّه بر شى يوقدر!

٨- ٩- ١٠- فقط قوشارق و (اللّهدن) قورقارق او سكّا كلن كيمسه‌يه كلنجه، سن اونى بيراقوب (ايمانه كلميه‌جك باشقه‌سيله) اويالانييورسك.

١١- خير (بويله ياپما)! چونكه بونلر (بو آيتلر)، بر نصيحتدر.

١٢- آرتق ديله‌ين اوندن نصيحت آلير.

١٣- ١٤- (او قرآن، لوح محفوظده) شرفلى قيلينمش، (سماده) يوكسلتيلمش تر تميز صحيفه‌لرده‌در.

١٥- ١٦- دگرلى و اطاعتكار يازيجى ملكلرك أللريله يازيلمشدر.

١٧- قهر اولاسى (او منكِر) انسان، نه نانكوردر!

١٨- ١٩- (اللّه) اونى هانكى شيدن ياراتدى؟ برنطفه‌دن (حقير بر صودن سوزولمش خلاصه‌دن)! اونى ياراتدى ده اوكّا (بر حيات) تقدير ايتدى.

٢٠- صوكّره يولى (آنا قارنندن چيقمه‌سنى) اوكّا قولايلاشديردى![٢]

٢١- صوكّره اونى ئولديردى ده، قبره قويديردى!

٢٢- صوكّره ديله‌ديكى زمان، اونى (تكرار) ديريلتير!

٢٣- خير! (انسان، ربّنك) كنديسنه امر ايتديكنى (تام اولارق) يرينه كتيرمدى!

٢٤- شيمدى او انسان، ييه‌جكنه (بر) باقسين!

٢٥- شبهه‌سزكه بز، صوبى (بلوطدن) بول بول دوكدك.

٢٦- صوكّره يرى (بيتكى ايله) كوزلجه ياردق.

٢٧- ٢٨- ٢٩- ٣٠- ٣١- ٣٢- بويله‌جه اوراده سزه و حيوانلريكّزه بر فائده اولمق أوزره، اكينلر، أوزوم باغلرى، يونجه‌لر، زيتونلكلر، خرمالقلر، ايرى و صيق آغاچلى باغچه‌لر، ميوه‌لر و چاييرلر بيتيردك.[٣]

٣٣- ديركن (قولاقلرى صاغير ايدن) او شدّتلى كورولتو (صوره ايكنجى أوفورولوش) كلديكى زمان!

---

(١) بو سوره‌يه اسم اولان "عَبَسَ" كلمه‌سى "يوزينى اكشيتدى" آكّلامنده‌در. بركون رسول اللّه (ع‌ص‌م) قريشك ايلرى كلنلرينه اسلامى تبليغ ايدركن، اُمُّ مَكْتُومْ (رع) مجلسه كلوب: "يا رسول اللّه! اللّهك سكّا أوكرتدكلرندن بكّا ده اوكرت!" دييه سسلنه‌رك، بو سوزى بر قاچ دفعه تكرار ايتمه‌سى أوزرينه، افنديمز (ع‌ص‌م) مبارك يوزينى ديگر طرفه چويرمشدى. (ابن كثير، ج. ٣، ٥٩٩)

(٢) بو آيت جليله‌يه: "صوكّره (خير و شر) يولنى اوكّا آچيقلادى" دييه ده معنا ويريلمشدر. (نسفى، ج. ٤، ٨٠)

(٣) "(شو آيت) بتون اسبابى (سببلرى)، ايجاد قابليتندن (ياراتابيلير اولمقدن) عزل ايدر. معناً دير: 'سزه و حيواناتكّزه رزقى يتيشديرمك ايچون صو سمادن كلييور. او صوده، سزه و حيواناتكّزه آجييوب شفقت ايدوب رزق يتيشديرمك قابليتى اولماديغندن، صو كلمه‌يور، كونديريلييور' ديمكدر. هم طوپراق، نباتاتيله (بيتكيلريله) آچيلوب، رزقكّز اورادن كلييور. حسسز، شعورسز طوپراق، سزك رزقكّزى دوشونوب شفقت ايتمك قابليتندن پك اوزاق اولديغندن، طوپراق كندى كندينه آچيلمييور، بريسى او قاپى‌يى آچييور، نعمتلرى أللريكّزه ويرييور. هم اوتلر، آغاچلر سزك رزقكّزى دوشونوب مرحمتاً سزه ميوه‌لرى، حبوباتى يتيشديرمكدن پك چوق اوزاق اولديغندن، آيت كوستريبوركه، اونلر بر حكيم رحيمك (صوكّسز حكمت و مرحمت صاحبى اولان اللّهك) پرده آرقه‌سندن اوزاتديغى ايپلر و شريتلردركه، نعمتلرينى اونلره طاقمش، ذى حياتلره (جانليلره) اوزاتييور." (ذوالفقار، ٢٥نجى سوز، ٤٩)

٣٤- ٣٥- ٣٦- او كون كيشى، قرداشندن، آناسندن، باباسندن، أشندن و اوغوللرندن قاچار!

٣٧- او كون اونلردن هر بر كيشينك، كنديته يته‌جك بر ايشى واردر!

٣٨- ٣٩- او كون اويله يوزلر واردركه، پارلاقدر، كولچدر، سوينچليدر!

٤٠- ٤١- يينه او كون بر طاقيم يوزلر (ده) واردركه، أوزرلرى توزليدر، اونلرى بر قرانلق (نورسزلق) قاپلار!

٤٢- ايشته اونلر، كافرلرك، فاجرلرك (حقّه عصيان ايدنلرك) تا كنديلريدر.

٨١- تكوير سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٢٩ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهك اسميله

١- كونش، تكوير ايديلديگى (دورولديگى، نورى نارندن آيريلديغى، ايشيغى كيدريلديگى) زمان!

٢- و ييلديزلر، (قرارتيلارق) دوكولديگى زمان!

٣- و طاغلر، يوروتولديگى زمان!

٤- و يوكلى دوه‌لر، باشى بوش بيراقيلديغى زمان!

٥- وحشى حيوانلر، بر آرايه طوپلانديغى زمان!

٦- دڭزلر، طوتوشديريلديغى زمان!

٧- نفسلر، برلشديريلديگى (روحلر، بدنلرله بر آرايه كتيريلديگى) زمان!

٨- ٩- ديرى ديرى طوپراغه كومولن قيزه، هانكى كناهدن طولايى ئولديريلديگى صورولديغى زمان!

١٠- صحيفه‌لر (عمل دفترلرى)، آچيلديغى زمان!

١١- كوك يوزى، (يرندن سوكولوب) قوپاريل-ديغى زمان!

١٢- جهنّم، ايیجه آلولنديريلديگى زمان!

١٣- جنّت، ياقلاشديريلديغى زمان!

١٤- هر نفس، (خير و شر) نه حاضرلامش اولديغنى بيله‌جكدر!

١٥- ١٦- آرتق يمين ايدرم، (يوروںكه‌سنى تماملايوب) كرى دونن او ييلديزلره؛ او آقوب آقوب (كون ايشيديغنده) كيزلننلره![١]

١٧- قرارمه‌يه باشلاديغى زمان، كيجه‌يه!

١٨- نفس آلديغى (آغارمه‌يه يوز طوتديغى) وقت، صباحه!

١٩- شبهه‌سز او (قرآن)، البته چوق شرفلى بر ايلچينك (جبرائيلك، وحيدن عبارت) سوزيدر!

٢٠- (او ايلچى) پك قوّتليدر؛ عرشك صاحبى (اللّهك) قاتنده چوق اعتبارليدر.

---

(١) "أوت، سيّار ييلديزلره و استتار و انتشارلرينه (كيزلنوب اورته‌يه چيقمه‌لرينه) اشارت ايدن شو آيت، غايت عالى (يوكسك) بر نقش صنعت و عالى بر لوحۀ عبرت، نظر تماشايه (سير ايدن باقيشلره) كوستربيور. (...) شو خُنَّسْ [كرى دوننلر] كُنَّسْ [كيزلننلر] تعبير ايديلن سياره‌لريله (كزه‌كنلريله شو زمينمزى كائنات فضاسنده برر كمى، برر طياره صورتنده كمال انتظام ايله دونديرن و سير و سياحت ايتديرن ذاتك حشمت ربوبيتنى (تربيه و اداره ايديجيلگنك عظمتنى) و شعشعۀ سلطنت الوهيتنى (عموم كائناته حاكم كوز قاماشديريجى آلهلغنى)، كونش كبى پارلاقلغيله كوستربيورلر. باق بر سلطنتك حشمتنه‌كه، كميلرى و طياره‌لرى ايچنده اويله‌لرى واركه، بيك دفعه كرۀ ارض (دنيا) قدر بر جسامتده (بيوكلكده) و بر ثانيه‌ده سكز ساعت مسافه‌يى قطع ايدن (كچن) سرعتده‌در! ايشته بويله بر سلطانه عبوديت و ايمانله انتساب ايتمك (باغلانمق) و شو دنياده اوڭا مسافر اولمق، نه قدر عالى بر سعادت، نه درجه بيوك بر شرف اولديغنى قياس ايت!" (مكتوبات، ٣نجى مكتوب، ١١)

۲۱- (او جبریل،) اوراده (ملکلر طرفندن کندیسنه) اطاعت ایدیلندر؛ (وحی خصوصنده) چوق کوونیلندر!

۲۲- آرقداشکز (محمّد) ایسه مجنون دگلدر!

۲۳- آند اولسونکه، اونی (جبرائیلی) آپ آچیق، افقده کوردی.

۲۴- و او، غیب حقّنده جمری دگلدر (آلدیغی وحیی عیناً تبلیغ ایدر)!

۲۵- او (قرآن) ده، قوغولمش شیطانڭ سوزی دگلدر!

۲۶- او حالده (اوندن یوز چویروب) نره‌یه کیدییورسکز؟

۲۷- ۲۸- او، آنجق عالملر ایچون، (و) ایچکزدن طوس طوغری اولمق ایسته‌ینلر ایچون بر نصیحتدر!

۲۹- فقط، عالملرڭ ربّی اولان الله (سزه دیله‌مه قابلیتنی ویرمه‌یی) دیله‌مدکجه، سز دیله‌یه‌مزسکز![1]

۸۲- انفطار سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ۱۹ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهڭ اسمیله

۱- کوك، انفطار ایتدیگی (یاریلدیغی) زمان![2]

۲- ییلدیزلر، (دوکولوب) صاچیلدیغی زمان!

۳- دڭزلر، (بربرینه) آچیلدیغی (و یر یوزی دوزلنه‌رك هپسی بر دڭز اولدیغی) زمان!

۴- قبرلر، آلت أوست ایدیلدیگی (ئولولر دیریلتیلوب چیقاریلدیغی) زمان!

۵- (او کون) هر نفس، نه‌یی (یاپوب) أوڭه سوردیگنی و (نه‌یی یاپمایوب) کری بیراقدیغنی بیلیر!

٦- ای انسان! او کریم (چوق جومرد اولان) ربّڭه قارشی سنی آلداتان نه‌در؟

۷- اوکه، سنی یاراتدی ده سنی دوزکون (یاراتیلیشلی و اعضالری تام بر انسان) یاپدی؛ نهایت سنی أولچولی (و دنکه‌لی) قیلدی.

۸- سنی دیله‌دیگی هر هانکی بر صورتده ترکیب ایتدی.

۹- خیر! عکسنه (سز)، دینی (حساب کوننده عمللره ویریله‌جك جزایی) یالانلایورسکز.

۱۰- هم شبهه‌سز أوزریڭزده، البته (عمللریڭزی) محافظه ایدیجی ملکلر واردر.

۱۱- کراماً کاتبین[3] (شرفلی یازیجیلر)!

۱۲- هر نه یاپارسه‌ڭز بیلیرلر!

۱۳- شبهه‌سزکه ابرار، (کوزل عمل صاحبی، ایچی طیشی تر تمیز خیرلی انسانلر) نعمت ایچنده (نعیم جنّتنده)درلر!

۱٤- شبهه‌سز کناهکارلر ده، یاقیجی آتش ایچنده (جهنّمده)درلر!

۱۵- دین (حساب) کونی اورایه کیررلر!

۱٦- اونلر اورادن (چیقوب) غائب اولاجق کیمسه‌لر ده دگلدر!

۱۷- (ای رسولم!) دین (حساب) کوننڭ نه اولدیغنی سڭا نه بیلدیردی؟

۱۸- صوڭره، دین (حساب) کوننڭ نه اولدیغنی سڭا نه بیلدیردی؟

۱۹- او کون کیمسه، کیمسه نامنه بر شیئه مالك اولاماز! و او کون امر آنجق اللّٰهڭدر!

---

(۱) باقیڭز؛ (صحیفه ۵۷۹، حاشیه ۱)

(۲) ”قرآنڭ همن أوچدن بریسی حشردر (قیامتدن صوڭره دیریلمکدن بحث ایدر) و اکثر (پك چوق) قیصه سوره‌لرڭ باشلرنده غایت قوّتلی آیتلر، آیات حشریه‌در (حشره دائر آیتلردر). (...) إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ [کوك یاریلدیغی زمان!] (...) کبی، اوتوز قرق سوره‌لرڭ باشلرنده بتون قطعیتیله حقیقت حشریه‌یی کائناتڭ اڭ اهمّیتلی و واجب (منطقاً قبولی کرکن) بر حقیقتی اولدیغنی کوسترمکله برابر، سائر آیتلرنده دخی، او حقیقتڭ چشید چشید دلیللرینی بیان ایدوب اقناع ایدر.“ (شعاعلر، ۹نجی شعاع، ۱۸٤)

(۳) کراماً کاتبین حقّنده باقیڭز؛ (شعاعلر، اون برنجی مسئله، ۲٤۵)

٨٣- مطففين سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٣٦ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهك اسميله

١- مطففينك (أولچو و طارتيده حيله ياپانلرك) واى حالنه!

٢- اونلركه، انسانلردن أولچه‌رك (بر شى) آلدقلرى زمان، تام آليرلر.

٣- فقط اونلره (بر شى ويرمك أوزره) أولچدكلرى ويا اونلره طارتدقلرى زمان أكسيك ويررلر.

٤- ٥- اونلر، كرچكدن كنديلرينك، (دهشتى پك) بيوك بر كون ايچون يگيدن ديريلتيله‌جك كيمسه‌لر اولدقلرينى صانمييور(لر) مى؟

٦- او كون انسانلر، عالملرك ربّى ايچون (اوڭا حساب ويرمك اوزره قبرلرندن) قالقاجقدر!

٧- خير! (حيله ياپمايك، آخرتدن غفلت ايتمه‌يك!) چونكه كناهكارلرك (عمل) دفترى البته سِجّينده‌در!

٨- آرتق سِجّينك نه اولديغى، سڭا نه بيلديردى؟

٩- (او، ايچنده عصيانكارلرك عمللرى) يازيلمش (اولان) بر كتابدر.

١٠- يالانلايانلرك او كون واى حالنه!

١١- اونلركه، دين (حساب) كوننى يالانلارلر.

١٢- حالبوكه اونى، هر حدّى آشان، كناهه دوشكون كيمسه‌دن باشقه‌سى يالانلاماز.

١٣- اوڭا آيتلريمز اوقونديغى زمان: "اوّلكيلرك ماصاللرى!" دير.

١٤- خير! بالعكس قزانمقده اولدقلرى شيلر (كناهلر)، قلبلرينك أوزرينه پاص باغلامشدر.[١]

١٥- خير! شبهه‌سز اونلر، او كون ربلرندن كرچكدن پرده‌لنمش اولان كيمسه‌لردر (اونى كوره‌مزلر)!

١٦- صوڭره محقّقكه اونلر، البت جهنّمه كيره‌جكلردر!

١٧- صوڭره ده (اونلره): "ايشته كنديسنى يالانلامقده اولديغڭز (عذاب)، بودر!" دينيله‌جكدر.

١٨- خير! شبهه يوقكه ابرارك (أوزى سوزى ترتميز، خيرلى انسانلرك عمل) دفترى، البته علّيينده‌در.

١٩- آرتق علّيينك نه اولديغى، سڭا نه بيلديردى؟

٢٠- (او، ايچنده صالح انسانلرك عمللرى) يازيلمش (اولان، پك شرفلى و مژده‌لى) بر كتابدر.

٢١- مقربين (دينيلن، اللّٰهه ياقين قيلينمش ملكلر) اوڭا شاهد اولور.

٢٢- محقّقكه ابرار (ايچى طيشى بر اولان صالح قوللر)، البته (جنّتده) نعمت ايچنده‌درلر!

٢٣- تختلر أوزرنده (كنديلرينه ويريلن نعمتلرى) سير ايدرلر!

٢٤- يوزلرنده، نعمتلنمش اولمه‌نك (سوينچ و) پاريلتيسنى طانيرسك!

٢٥- اونلره (جنّته مخصوص، سرخوش ايتمه‌ين) مهرلى خالص بر شرابدن ايچيريلير!

٢٦- كه اونك صوڭى مسكدر (ايچدكدن صوڭره مسك قوقوسى كلير)! ايشته، (نفِس شيلرى ذوق ايدوب) ياريشانلر (اوڭا رغبت كوسترنلر)، او حالده آنجق بونده ياريشسينلر!

---

(١) "كناه قلبه ايشله‌يوب، قلبى سياهلانديرا سياهلانديرا تا، نور ايمانى قلبدن چيقارنجه‌يه قدر قلبى قاتيلاشديرييور. هر بر كناه ايچنده كفره كيده‌جك بر يول وار. او كناه، استغفار (اللّٰهه توبه ايدوب يالوارمه) ايله چابوق امحا ايديلمزسه، قورت دگل، بلكه كوچك معنوى بر ييلان اولارق ايصيرر. مثلا، اوتانديراجق بر كناهى كيزلى ايشله‌ين بر آدم، باشقه‌سنك اطّلاعندن (خبردار اولمه‌سندن) چوق حجاب ايتديگى (اوتانديغى) زمان، ملائكه و روحانياتك (روحانيلرك) وجودى (وارلغى) اوڭا چوق آغير كلير. كوچك بر اماره (ايپ اوجى) ايله اونلرى انكار ايتمك آرزو ايدر." (لمعه‌لر، ٢نجى لمعه، ٤-٥)

٢٧- و اونڭ (او خالص شرابڭ) قاتقیسی "تسنیم"دندر!

٢٨- (او تسنیم ایسه جنّتده) بر پیڭاردركه، اوندن (اللّهه) یاقین قیلینانلر ایچر!

٢٩- شبهه‌سزكه او صوچ ایشله‌ین كافرلر، بر قسم ایمان ایدنلره (دنیاده ایكن) كولرلردی.

٣٠- و اونلرڭ یانلرندن كچدكلرنده، (آلای ایدرك) بربرلرینه قاش كوز اشارتی یاپارلردی.

٣١- عائله‌لرینه دوندكلری زمان ده (اونلرله آلای ایتمكدن) ذوق دویان كیمسه‌لر اولارق دونرلردی.

٣٢- و اونلری كوردكلرنده: "شبهه‌سز بونلر كرچكدن صاپیتمش كیمسه‌لر!" دیرلردی.

٣٣- حالبوكه (او كافرلر)، اونلرڭ أوزرینه محافظلر اولارق كوندریلمه‌مشلردی.

٣٤- ایشته بو كونده، ایمان ایدنلر كافرلره كولرلر!

٣٥- تختلر أوزرنده سیر ایده‌جكلر!

٣٦- كافرلر، یاپمقده اولدقلریله جزالاندیریلدیلرمی؟ (أوت!)

٨٤- انشقاق سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٢٥ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهڭ اسمیله

١- ٢- كوك انشقاق ایتدیگی (یاریلدیغی) و ربّنه (اونڭ امرینه) قولاق ویروب ده، (بو اطاعته) لایق قیلیندیغی زمان!

٣- ٤- ٥- یر اوزاتیلدیغی (دوم‌دوز یاپیلدیغی)، ایچنده‌كیلری آتوب بوشالدیغی و ربّنه (اونڭ امرینه) قولاق ویروب ده، (او ده بو اطاعته) لایق قیلیندیغی زمان![1]

٦- ای انسان! شبهه‌سزكه سن (او كون)، ربّڭه (قاووشنجه‌یه) قدر چابه‌لامقله دیدینوب طوروجیسڭ! نهایت اونڭله (او یاپدیغڭ عملله) قارشیلاشاجق اولانسڭ!

٧- ٨- او زمان كیمڭ كتابی (عمل دفتری)، صاغ النه ویریلیرسه، آرتق قولای بر حسابله حسابه چكیله‌جك!

٩- و سوینچلی اولارق عائله‌سنه دونه‌جكدر!

١٠- ١١- ١٢- اما كیمڭ ده كتابی (عمل دفتری) آرقه طرفندن ویریلیرسه، آرتق (ئولوب ده قورتولمه‌یی تمنّی ایدرك) هلاكی چاغیراجق و آلولی آتشه كیره‌جكدر!

١٣- چونكه او، (دنیاده) عائله‌سی ایچنده (امرلریمزه عصیان ایدرك شیمارمقله اوراده) سوینچلی ایدی.

---

(١) "(بو آیت كریمه‌لر،) كوك و زمینڭ جناب حقّڭ امرینه قارشی درجهٔ انقیاد (باغلیلق درجه‌لرینی) و اطاعتلرینی شویله عالی بر اسلوب (یوكسك بر افاده طرزی) ایله بیان ایدركه: ناصل بر قوماندان اعظم، مجاهده (جهاد) و مانوره و اخذ عسكر (عسكر آلمه) شعبه‌لری كبی، مجاهده‌یه لازم ایشلر ایچون ایكی دائره‌یی تشكیل ایدوب آچمش. او مجاهده، او معامله ایشی بیتدكدن صوڭره، او ایكی دائره‌یی باشقه ایشلرده قوللانمق و تبدیل ایدرك استعمال ایتمك (دگیشدیره‌رك قوللانمق) ایچون او قوماندان اعظم او ایكی دائره‌یه متوجّه اولور (یوڭلیر). او دائره‌لر، هر بریسی خدمه‌لری لسانیله ویا نطقه كلوب كندی لسانیله دیركه: 'ای قوماندانم! بر پارچه مهلت ویركه، أسكی ایشلرڭ اوفاق تفكلرینی، پیرتی میرتیلرینی تمیزله‌یوب طیشاری آتایم، صوڭره تشریف ایدیگز. ایشته آتوب سنڭ امریڭه حاضر طورویورز! بویورڭ نه یاپارسه‌ڭز یاپیگز! سنڭ امریڭه منقادز (بویون اگمشز)! سنڭ یاپدیغڭ ایشلر بتون حق، كوزل، مصلحتدر.'

أویله ده: سماوات و ارض، بویله ایكی دائرهٔ تكلیف و تجربه و امتحان ایچون آچیلمشدر. مدّت بیتدكدن صوڭره سماوات و ارض، دائرهٔ تكلیفه (امتحان دنیاسنه) عائد اشیایی (شیلری) امر الٰهیله بَرطرف ایدر. دیرلر: 'یا ربّنا! بویورڭ، نه ایچون بزی استخدام ایدرسه‌ڭ ایت! حقمز، سڭا اطاعتدر (بویون اگمكدر)! هر یاپدیغڭ شی ده حقدر!'" (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ١٠-١١)

١٤- ١٥- چونكه او، (ربّنه) اصلا دونمه‌یه‌جگنی صانمشدی. خیر! شبهه‌سز ربّی اونی حقّیله كوروجی ایدی!

١٦- ١٧- ١٨- یمین ایدرم او شفقه (آقشامك قیزیللغنه)! كیجه‌یه و (قراڭلغنده) طوپلادیغی شیلره! (نورینی) طوپلادیغی (طولون آی حالنه كلدیگی) زمان، آیه!

١٩- (كه سز ای انسانلر!) مطلقا طبقه‌دن طبقه‌یه بینه‌جكسڭز (حالدن حاله كچه‌جكسڭز)!

٢٠- او حالده اونلره نه اولویوركه، ایمان ایتمییورلر؟

٢١- و كندیلرینه قرآن اوقوندیغی زمان، سجده ایتمییورلر![١]

٢٢- ٢٣- بالعكس او انكار ایدنلر، یالانلایورلر! حالبوكه الله، (ایچلرنده) نه كیزله‌یورلرسه اڭ ایی بیلندر!

٢٤- (ای رسولم!) بو یوزدن، اونلری (چوق) أللی بر عذاب ایله مژده‌له!

٢٥- آنجق ایمان ایدوب صالح عمللر ایشله‌ینلر مستثنا؛ اونلر ایچون توكنمز بر مكافات واردر!

٨٥- بروج سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٢٢ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

١- یمین اولسون بروج (برجلر) صاحبی كوگه!

٢- (كله‌جگی) وعد ایدیلن كونه (قیامته)!

٣- هم (او كونده) شاهد اولانه و شاهد اولونانه!

٤- ٥- (كه مؤمنلره اشكنجه یاپان) او اصحاب أُخْدود، چیره ایله طوتوشدیریلمش او (چوق شدّتلی) آتش (خندقلرینك صاحبلری) قهر اولسون!

٦- ٧- او وقت اونلر، اونك أوزرینه (آتشك اطرافنده) اوتورمش كیمسه‌لر ایدیلر. و اونلر، مؤمنلره یاپمقده اولدقلرینی سیر ایدیجیلردی![٢]

٨- و اونلردن (او مؤمنلردن) ساده‌جه، عزیز (قدرتی دائما أوستون اولان)، حمید (حمد ایدیلمه‌یه چوق لایق) اولان اللّٰهه ایمان ایتدكلری ایچون، (ساده‌جه بونك ایچون) انتقام آلدیلر.

٩- او (الله)كه، كوكلرك و یرك ملكی اونڭدر. و الله، هر شیئه حقّیله شاهددر.

١٠- شبهه‌سز كه مؤمن اركَكلره و مؤمن قادینلره (ایمانلرندن واز كچمه‌لری ایچون) اشكنجه ایدوب ده، صوڭره (یاپدقلرینه) توبه ایتمه‌ینلر یوقمی، ایشته اونلر ایچون جهنّم عذابی واردر، هم اونلر ایچون (بو دنیاده ده) یانغین عذابی واردر(كه او آتش، كندیلرینی ده یاقمشدر)!

١١- محقّقكه ایمان ایدوب صالح عمللر ایشله‌ینلر وار یا، اونلر ایچون، آلتلرندن ایرماقلر آقان جنّتلر واردر! ایشته بیوك قورتولوش بودر!

---

(١) بو آیت كریمه، قرآن كریمده‌كی اون درت سجده آیتنك اون أوچنجیسیدر. تلاوت سجده‌سنك تعریفی ایچون باقیڭز؛ (صحیفه ١٧٥، حاشیه ٢)

(٢) روایتلره كوره، ظالم بر قرالك مملكتنده، ایمانلی بر راهبك یتیشدیردیگی بر چوجق، جناب حقّك كندیسنه ویردیگی خارقه حال ایله كندیسنه كلن هر تورلی خسته‌لرك دردلرینه، ایمان ایتمه‌لری شرطی ایله درمان اولویوردی. بونی أوگرنن قرال او راهبی و صوڭنده ده او چوجغی ئولدیرتدی. اما انسانلر چوجقده‌كی خارق العاده‌لگی كوره‌رك اللّٰهه ایمان ایتدیلر.

بونك أوزرینه قرال اونلری ایچی آتش طولی خندقلرله چوریلی بر میدانه طوپلادی. ایمانندن دونمه‌ینلری تكر تكر آتشه آتدی. اڭ صوڭنده بو دهشتلی ظلمی سیر ایتمك ایچون قوردیغی اسكله‌لرك طوتوشمه‌سیله او ظالم قرال و عونه‌سی ده هلاك اولدیلر. (جلالین شرحی، ج. ٨، ٢٨٤)

١٢- طوغریسی ربّگك (قیص‌قیوراق طوتوب) یاقه‌لاییشی، البته پك شدّتلیدر!
١٣- شبهه‌سزکه (ایلك اولارق مخلوقاتی یاراتمه‌یه) باشلایان و (آخرتده او یاراتمه‌یی تکرار) اعاده ایدن آنجق اودر.
١٤- و او، (چوق باغیشلایان) غفور، (قوللرینی چوق سون) ودوددر.(١)
١٥- عرشك صاحبیدر؛ (شانی پك یوجه) مجیددر.
١٦- نه دیلرسه، (دیله‌دیگی کبی) حقّیله یاپاندر.
١٧- ١٨- (ای رسولم!) سکا او اوردولرك، فرعون و ثمودك (هلاك اولوش) خبرلری کلدیمی؟
١٩- ٢٠- خیر! او انکار ایدنلر (حالا) بر یالانلامه ایچنده‌درلر! حالبوکه الله، اونلری آرقه‌لرندن قوشاتیجیدر. (کری‌یه دونوشلری یوقدر.)
٢١- بالعکس او (یالانلادقلری کتاب)، شرفلی بر قرآندر.
٢٢- لوح محفوظده (قورونمش بر لوحه‌ده)در.

٨٦- طارق سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ١٧ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

١- یمین اولسون او کوگه و طارقه!
٢- طارقك نه اولدیغنی سکا نه بیلدیردی؟
٣- او، (نوریله قراکلغی) دلن بیلدیزدر.
٤- هیچ بر نفس یوقدرکه، أوزرنده بر کوزتیجی (قورویوجی ملك) بولونماسین!
٥- او حالده انسان، نه‌دن یاراتیلدیغنه بر باقسین!
٦- (او) آتیلان بر صودن یاراتیلدی.
٧- (بوصو، ارککك) بل کمیکی ایله (قادینك) کوگوس کمیکلری آراسندن (اوراده‌کی عضولردن) چیقار.
٨- شبهه‌سزکه او (الله)، اونی کری دوندیرمگه (ئولدیردکدن صوکره تکرار دیریلتمگه) البته کوجی یتندر.
٩- او کون (قلبلرده بولونان) سرلر اورته‌یه چیقاریلیر.
١٠- آرتق او (انسان) ایچون نه بر قوّت واردر، نه ده بر یاردیمجی!
١١- یمین اولسون او دونوشلی (حالدن حاله کیرن) کوگه!
١٢- او (بیتکیلرله، وادیلرله یاریلارق) یاریقلر صاحبی اولان یر یوزینه!
١٣- ١٤- شبهه‌سزکه او (قرآن)، البت (حق ایله باطلی) آییران بر سوزدر. و او، شاقه دگلدر!
١٥- ١٦- کرچکدن اونلر، (قرآنی ابطال ایتمك ایچون) بر حیله اولارق طوزاق قورییورلر. (بن ده) بر طوزاق قورار (اونلرك حیله‌لرینی ابطال) ایدرم!
١٧- (ای حبیبم!) او حالده کافرلره (عذاب ایده‌جگمز وقته قدر) مهلت ویر؛ اونلره آزیجق سوره طانیمقله، برآز (کندی حاللرینه) بیراق!

---

(١) "معلومدرکه؛ هر قلب، کندینه احسان ایدنی (ایلك ایدنی) سور و حقیقی کماله (اولغونلغه) محبّت ایدر و علوی جماله مفتون اولور. کندیله برابر سودیکی و شفقت ایتدیگی ذاتلره دخی احسان ایدنی داها پك چوق سور. عجبا، (...) هر بر اسمنده بیگلر احسان دفینه‌لری بولونان و بتون سودکلریمزی احساناتیله مسعود ایدن و بیگلر کمالاتك منبعی (قایناغی) اولان و بیگلر طبقات جمالك مداری (کوزللك مرتبه‌لرینك سببی) اولان بیك بر اسماسنك مسمّاسی اولان جمیل ذوالجلال، محبوب ذوالکمال، نه درجه عشق و محبّته لایق اولدیغی و بتون کائنات، اونك محبّتیله مست و سرکردان (کندندن کچمش) اولمه‌سنك شایسته (لایق) بولوندیغی آکلاشیلمازمی؟ ایشته شو سردندرکه؛ 'ودود' (قوللرینی چوق سون) اسمنه مظهر بر قسم اولیا: 'جنتی ایسته‌مییورز. بر لمعهٔ محبّت الٓهیه (اللّٰهك سوکیسنك بر پاریلتیسی)، ابداً بزه کافیدر' دیمشلر."
(سوزلر، ٣٢نجی سوز، ٢٨٩-٢٩٠)

٨٧- اعلى سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ١٩ آیتدر.)

بِسْــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهك اسميله

١- (حبيبم، يا محمّد!) اعلى (پك يوجه اولان) ربّڭك اسمنى (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلٰى دييه‌رك) تسبيح ايت!

٢- اوكه، (هرشيئى) ياراتوب (آردندن) دوزنه قويدى.

٣- هم اوكه، (هرشيئڭ مصلحتنه اويغون اولانى) تقدير ايتدى ده (اوڭا، او تقدير ايتديگى شيئه كيدن بر) يول كوستردى.

٤- ٥- و اوكه، يشيللكلرى چيقاردى، صوڭره ده اونى قاپ قره بر سوپرونتو حالنه كتيردى.

٦- سڭا (قرآنى) اوقوتاجغز، آرتق اونوتما ياجقسڭ!

٧- آنجق (اگر ايسترسه) اللّهڭ (اونوتمه‌ڭى) ديله‌ديگى مستثنا. شبهه‌سزكه او، آچيق اولانى ده بيلير، كيزلنه‌نى ده.

٨- و سنى اڭ قولاى اولانه (اسلام دیننه) موفّق قيلاجغز.

٩- او حالده اگر نصيحت فائده ويررسه، (آرتق اونلره) نصيحت ايت!

١٠- (اللّهدن) قورقان نصيحت آلاجقدر.

١١- اڭ بدبخت اولان ده، اوندن قاچيناجقدر.

١٢- او (بدبخت)كه، اڭ بيوك آتشه كيره‌جكدر!

١٣- صوڭره اوراده نه ئولور(كه قورتولسون)، نه ده ياشار!

١٤- (كناهلردن) تميزله‌نن كيمسه، كرچكدن قورتولوشه ايرمشدر!

١٥- ربّيسنڭ اسمنى ذكر ايدوب، نماز قيلان ده!

١٦- فقط (سز) دنيا حياتنى أوستون طوتارسڭز!

١٧- حالبوكه آخرت داها خيرلى و داها دواملیدر!

١٨- ١٩- شبهه‌سز بو (آڭلاتيلانلر) البت (داها أوڭجه پيغمبرلريمزه اينديرديگمز) ايلك صحيفه‌لرده، ابراهيمڭ و موسينڭ صحيفه‌لرنده (ده) واردر.

٨٨- غاشيه سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٢٦ آیتدر.)

بِسْــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهك اسميله

١- (اى رسولم!) غاشيه‌نڭ (دهشتيله انسانلرى قاپلاييجى اولان قيامت آننڭ) خبرى سڭا كلديمى؟

٢- بر طاقيم يوزلر واردركه او كون ذليلدر!

٣- (مشقت ايچنده) چاليشمش، يورغون!

٤- قيزغين بر آتشه كيرر!

٥- صوڭ درجه صيجاق بر قايناقدن ايچيريلير!

٦- اونلر ايچون قورو بر ديكندن باشقه بر يييه‌جك يوقدر!

٧- (او) نه بسلر، نه ده آچلقدن يانه فائده ويرر!

٨- او كون اويله يوزلر (ده) واردركه نعمت ايچنده‌در!

٩- (دنياده‌كى) چاليشمه‌لرندن طولايى خشنوددرلر!

١٠- يوكسك بر جنّته‌درلر!

١١- اوراده بوش بر سوز ايشيتمزلر!

١٢- اوراده دائما آقان بر (چوق) پيڭارلر واردر!

١٣- ١٤- ١٥- ١٦- اوراده يوكسلتيلمش تختلر، (أوڭلرينه) قونولمش قدحلر، ديزيلمش ياصديقلر و سريلمش خاليلر واردر!

١٧- (اونلر) هيچ دوه‌يه باقمييورلرمى، ناصل ياراتيلمش؟

١٨- و كوگه (باقمييورلرمى)، ناصل يوكسلتيلمش؟

١٩- و طاغلره (باقمييورلرمى)، ناصل ديكيلمش؟

٢٠- و يره (باقمييورلرمى)، ناصل يايپلوب دوشنمش؟[١]

٢١- (حبيبم، يا محمّد!) او حالده نصيحت ايت؛ چونكه سن، آنجق بر نصيحت ايديجيسڭ!

٢٢- اونلرڭ أوزرينه (مسلط اولمش) بر زورلاييجى دگلسڭ!

٢٣- ٢٤- آنجق كيم يوز چويروب انكار ايدرسه، او تقديرده الله، اونى اڭ بيوك عذاب ايله جزالانديرر!

٢٥- شبهه‌سز اونلرڭ دونوشى، آنجق بزه‌در.

٢٦- صوڭره طوغريسى اونلرڭ حسابنى كورمك ده آنجق بزه عائددر.

٨٩- فجر سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٣٠ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله

١- يمين اولسون فجره (شفق وقتنه)!

٢- و اون كيجه‌يه![٢]

٣- هم چفته و تكه!

٤- و كچوب كيدركن، كيجه‌يه!

٥- بونده بر عقل صاحبى ايچون (عبرت آليناجق) بر يمين (بو يمينه لايق حقيقتلر) واردر، دگلمى؟

٦- كورمه‌دڭمى ربّڭ، عاد قومنه ناصل (عذاب) ايتدى؟

٧- او (ستونلر أوزرينه قورولمش بنالرله طولى) ديركلى اِرَمْ شهرينه!

٨- كه شهرلر ايچنده اونڭ بڭزرى ياراتيلمامشدى.

٩- واديده (أو ياپمق ايچون) قيالرى اويان ثموده ده (ناصل عذاب ايتدى)؟

١٠- و قازيقلر صاحبى فرعونه؟

١١- اونلركه مملكتلرنده آزغينلق ايتمشلردى.

١٢- بويله‌جه اورالرده فسادى چوغالتمشلردى.

١٣- بوندن طولايى ربّڭ، اونلرڭ أوزرينه بر عذاب قامچيسى ياغديردى!

١٤- شبهه‌سزكه ربّڭ، البته (هر آن) كوزتله‌مه‌ده‌در.

---

(١) "صانعڭ (هرشيئى صنعتله ياراتان اللّهڭ) قدرتى، كبريا (بيوكلك) و جلال (نهايتسز بيوكلك و قهر) نقطه‌سنده، كائناتى اويله محتشم بر سراى شكلنده ايجاد ايدييور (ياراتييور)كه؛ (...) زمين يوزينى بر سفره، بر تارله، بر باغچه، بر خاليچه (خالى) و طاغلرى برر مخزن، برر ديرك، برر قلعه و هكذا (بونڭ كبى) بتون اشيايى بيوك بر مقياسده (أولچوده) او بيوك سرايڭ لوازمات (اشيالرى) شكلنه كتيره‌رك، شعشعه‌لى (پارلاق) بر صورتده حشمت ربوبيتنى (عموم كائناتى تربيه ايديشنڭ هيبتنى) كوسترديگى كبى؛ جمال (كوزللك و لطف) نقطه‌سنده رحمتى دخى اڭ كوچك ذى حياته (جانلى‌يه) قدر هر ذى روحه (روح صاحبنه) انواع نعمتنى (نعمتنڭ چشيدلرينى) ويرر، اونڭ ايله تنظيم ايدر.

باشدن آشاغى‌يه قدر نعمتلرله سوسله‌يوب، لطف و كرمله تزيين ايدر (زينتلنديرر)." (مكتوبات، ٢٠نجى مكتوب، ٦٤-٦٥)

(٢) بو "اون كيجه"نڭ ذى‌الحجه ويا محرم آيلرينه عائد اولديغى ويا رمضانڭ صوڭ اون كيجه‌سى اولديغى روايت ايديلمشدر. (نسفى، ج. ٤، ٥١٨)

۱۵- فقط انسان، ربّی کندیسنی (وارلقله) امتحان ایدوب، اوڭا اکرامده بولوندیغی و اوڭا نعمت ویردیگی زمان، بونڭ أوزرینه: "ربّم بڭا اکرام ایتدی!" دیر.

۱٦- حالبوکه اونی (بو سفر یوقلقله) امتحان ایدوب ده رزقنی کندیسنه طارالتدیغی زمان: "ربّم بڭا اهانت ایتدی!" دیر.

۱۷- خیر! (سز) طوغریسی یتیمه اکرام ایتمییورسڭز!

۱۸- و یوقسولی بیدیرمه‌یه، بربریڭزی تشویق ایتمییورسڭز!

۱۹- هم میراثی، حلال حرام دیمه‌ین بر ییشله ییورسڭز!

۲۰- و مالی، آشیری بر سوکی ایله سوییورسڭز!

۲۱- خیر! یر (چارپیلا چارپیلا) اون اوفاق اولارق دومدوز ایدیلدیگی زمان!

۲۲- ربّڭ (اونڭ امری) کلدیگی و ملکلر صف صف دیزیلدیگی (زمان)!

۲۳- او کون جهنّم ده کتیریلیر؛ انسان او کون (کناهلرینی) خاطرلار؛ آرتق او خاطرلامه(نڭ فائده‌سی) اوڭا نره‌دن اولاجق؟

۲٤- (او زمان انسان:) "کشکه بن، (بو ابدی) حیاتم ایچون أوگجه‌دن (دنیاده ایکن ایی عمللر) یاپسه‌یدم!" دیر.[۱]

۲۵- آرتق او کون، اونڭ (اللّهڭ) عذابی کبی، هیچ کیمسه عذاب ایده‌مز!

۲٦- و اونڭ باغی کبی، هیچ کیمسه باغ اوراماز!

۲۷- (الله، مؤمن قولنه ایسه:) "ای نفس مطمئنه (کامل بر ایمان صاحبی اولارق حضوره ایرمش اولان نفس)!"

۲۸- "(هم) راضی اولان، (هم) کندیسندن راضی اولونان (سن ربّڭدن، او ده سندن راضی) اولارق ربّڭه دون!"

۲۹- "آرتق (صالح) قوللریمڭ آراسنه قاتیل!"

۳۰- "و (اونلرله) جنّتمه کیر!"

۹۰- بلد سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ۲۰ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهڭ اسمیله

۱- یمین ایدرم بو بَلَده (مکّه‌یه)!

۲- که سن بو بلده ده اوتورمقده‌سڭ.

۳- و (یمین ایدرم) بابایه و طوغانه (چوجغه)!

٤- (که) انسانی، کرچکدن بر مشقّت ایچنده (اولمق أوزره) یاراتدق.

۵- (او،) کندیسنه هیچ کیمسه‌نڭ اصلا کوچ یتیره‌میه‌جگنیمی صانییور؟

٦- (أوگونه‌رك:) "(اسلام دوشمانلغی اوغرنده) ییغین ییغین مال تلف ایتدم!" دییور.

۷- کندیسنی کیمسه‌نڭ کورمدیگنیمی صانییور؟

---

(۱) "بیلکه: اوزون و قیصه‌لغی نسبتنده ایکی حیاتڭ لوازماتنی (احتیاجلرینی) تحصیل ایتمك ایچون مالك کریم (هرشیئڭ صاحبی و بول اکرام ایدیجی اولان الله) سڭا، بر سرمایهٔ عمر ویردیگی حالده؛ سن او سرمایه‌نڭ قسم اعظمنی (بیوك بر قسمنی) -حیات باقیه‌یه (ابدی حیاته) نسبتی، بر بحرڭ (دڭزڭ) بر قطره (طامله) سرابه نسبتی کبی اولان- شو حیات فانیه‌ده (کچیجی حیاتده) ضایع ایتدڭ. اگر عقلڭ وارسه، الده قالان قسمنڭ یاریسنی ویا أوچده برینی ویا لااقل (اڭ آزندن) اونده بریسنی، حیات باقیه‌یه صرف ایت! یوقسه، ایواهلر اولسون دییه‌جگڭ بر زمان کله‌جك!" (نورڭ ایلك قاپیسی، ۳٦)

٨- ٩- (بز) اوڭا (دیگر انسانلر کبی) ایکی کوز، بر دیل و ایکی طوداق ویرمدکمی؟

١٠- اوڭا ده (خیر و شر) ایکی یول کوستردك.

١١- فقط (او)، صارپ یوقوشی آشامادی.

١٢- او صارپ یوقوشڭ نه اولدیغنی سڭا نه بیلدیردی؟

١٣- (او،) بر کولەنڭ آزاد ایدیلمەسیدر (و کیشینڭ کندی نفسنی آتشدن قورتارمەسیدر).

١٤- ١٥- ١٦- ویا بر آچلق کوننده اقربالغی اولان بر یتیمی ویا توز طوپراق ایچنده قالمش بر یوقسولی طویورمقدر.

١٧- صوڭره (بتون بونلری یاپارکن) ایمان ایدنلردن، بربرلرینه صبری توصیه ایدنلردن و بربرلرینه مرحمتی توصیه ایدنلردن اولمقدر.

١٨- ایشته اونلر اصحاب میمنه (عمل دفترلری صاغ ألنه ویریلنلر)در.

١٩- آیتلریمزی انکار ایدنلر ایسه، اونلر اصحاب مشئمه (عمل دفترلری صول ألنه ویریلنلر)در.

٢٠- أوزرلرنده (قاپیلری صیم‌صیقی) قاپاتیلمش بر آتش واردر!

٩١- شمس سورەسی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ١٥ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهڭ اسمیله

١- یمین اولسون شمسه (کونشه) و اونڭ (قوشلق وقتی) آیدینلغنه!

٢- و (کونش باتنجه) اونی تعقیب ایدن آیه!

٣- ٤- و اونی (او کونشی) آچیغه چیقاردیغی زمان، کوندوزه! و اونی أورتدیگی زمان، کیجەیه!

٥- و کوگه، هم اونی بنا ایدنه!

٦- هم یره و اونی دوشەینه!

٧- و نفسه و اونی (کوزل بر شکلده یاراتوب) دوزنلەینه!

٨- صوڭره ده اوڭا (او کیشی‌یه) کناهنی و تقواسنی (نەیڭ عصیان، نەیڭ اطاعت اولدیغنی بیلدیرەرك) الهام ایدنه (یمین اولسون)!

٩- (که) اونی (او نفسنی، کناهلردن) تمیزلەین محقّق قورتولمشدر!

١٠- اونی (عصیانیله) أورتن ایسه، مطلقا خسرانه اوغرامشدر!

١١- ثمود قومی، آزغینلغی یوزندن (پیغمبرینی) یالانلادی!

١٢- ١٣- هانی اونلرڭ اڭ بدبختی (دوەیی کسمك ایچون) ایلری آتیلمشدی ده اللّٰهڭ پیغمبری (صالح) اونلره: "اللّٰهڭ دوەسی و اونڭ صو ایچمەسی (او دوەیی کسمکدن و صو ایچمەسنی انکللەمکدن صاقینڭ)!" دیمشدی.

١٤- فقط کندیسنی یالانلادیلر ده اونی (او دوەیی) کسدیلر؛ بونڭ أوزرینه ربلری، کناهلری سببیله أوزرلرینی بیوك بر عذابله قاپلایوب اونلری دوم‌دوز (ایدرك یرله بر) ایتدی.

١٥- و (او،) بونڭ (بو یاپدیغی ایشڭ) عاقبتندن قورقماز![1]

---

(١) "قرآن معجز البیانڭ اساس اعجازی (معجزەلگنڭ تملی)، اڭ مهملرندن بلاغتندن (افادەسندەکی خارقەلقدن) صوڭره ایجازدر (آز سوزله چوق شی آڭلاتمقدر). ایجاز، اعجاز قرآنڭ اڭ متین (صاغلام) و اڭ مهم بر اساسیدر. قرآن حکیمده شو معجزانه اعجاز او قدر چوقدر و او قدر کوزلدرکه اهل تدقیق، قارشیسنده حیرتدەدرلر. مثلا: (...) (آیت ١١-١٥) ایشته، قوم ثمودڭ عجیب و مهم حادثاتنی (حادثەلرینی) و نتائجنی (نتیجەلرینی) و سوء عاقبتلرینی (کوتو صوڭلرینی)، بویله قیصه برقاچ جمله ایله ایجاز (آز سوز) ایچنده بر اعجاز (معجزەلك) ایله سلاستلی (آقیجی) و وضوحلی (آچیق) و فهمی اخلال ایتمز (آڭلامەیه ضرر ویرمز) بر طرزده بیان ایدییور." (سوزلر، ١٥نجی سوز، ٥٨)

۹۲- لیل سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ۲۱ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

۱- یمین اولسون (قراڭلغی ایله هر شیئی) اورتدیگی زمان، لیله (کیجه‌یه)!

۲- و آچیلوب آغاردیغی زمان، کوندوزه!

۳- و ارکگی و دیشی‌یی یاراتانه!

۴- (که) شبهه‌سز عمللریڭز کرچکدن چشید چشیددر.

۵- ۶- ۷- فقط کیم. (الله یولنده) ویرر و (کناهلردن) صاقینیرسه، و او اڭ کوزل اولانی[۱] تصدیق ایدرسه، آرتق (بز) اونی، اڭ قولای اولانه (جنّته) موفق قیلارز!

۸- ۹- ۱۰- اما کیم جمریلك ایدر و کندینی (اللّهك ثوابنه) محتاج کورمزسه، و او اڭ کوزل اولانی یالانلارسه، اونی ده اڭ زور اولانه (جهنّمه) موفّق قیلارز!

۱۱- حالبوکه آشاغی‌یه دوشدیگی (جهنّمه یووارلاندیغی) زمان، مالی کندیسنه فائده ویرمز!

۱۲- محقّقکه بزه دوشن، البته طوغری یولی کوسترمکدر.[۲]

۱۳- و شبهه‌سزکه صوڭ ده، ایلك ده (آخرت ده، دنیا ده) کرچکدن بزمدر.

۱٤- (بن) ایشته سزی، شدّتله آلولنن بر آتشله قورقوتدم.

۱۵- ۱٦- اوڭا آنجق (پیغمبری) یالانلایان و (ایماندن) یوز چویرن او اڭ بدبخت (کافرلر) کیرر!

۱۷- ۱۸- مالنی (الله قاتنده) تمیزلنمك ایچون ویرن، (کناهلردن) اڭ چوق صاقینان (مؤمنلر) ایسه، اوندن اوزاقلاشدیریلاجقدر.

۱۹- اونك یاننده (او مالنی الله یولنده صرف ایدنك أوزرنده)، هیچ کیمسه‌نڭ قارشیلغی ویریله‌جك بر نعمتی (بر آلاجغی) یوقدر.[۳]

۲۰- (او،) آنجق، پك یوجه ربّیسنڭ رضاسنی قزانمق ایچون ویرمکده‌در.

۲۱- البته ایلریده ده (بو عملندن) خشنود اولاجقدر.

۹۳- ضحی سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ۱۱ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

۱- یمین اولسون ضحی‌یه (قوشلق وقتنه)!

۲- و سکونه ایردیگی زمان، کیجه‌یه!

۳- (حبیبم، یا محمّد! وحی بر مدّت کجیکمکله) ربّڭ سنی نه ترك ایتدی، نه ده (سڭا) طاریلدی!

---

(۱) بوراده کچن "اڭ کوزل"دن مقصد، کلمهٔ توحید لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ اولوب، "اللّهدن باشقه آلّه یوقدر" دیمکدر. (جلالین شرحی، ج. ۸، ۳۳۸)

(۲) "ضلالتڭ (حق یولدن صاپمه‌نڭ) غایت مدهش معنوی المنی حس ایدن بر آدمه، ایمان ایله هدایت احسان ایتمك، اگر توحید نظریله (اللّهك برلگنه ایمان ایله) باقیلسه، بردن او جزئی (کوچك) و عاجز و فانی آدم بتون کائناتڭ خالقی (یاراتیجیسی) و سلطانی اولان معبودینڭ (الٰهنڭ) مخاطب بر عبدی (قولی) اولمق و او ایمان واسطه‌سیله بر سعادت أبدیه‌یی (جنّتی) و شاهانه و چوق کنیش و شعشعه‌لی بر ملك باقی‌یی و باق بر دنیایی احسان ایتمك و اونڭ کبی بتون مؤمنلری دخی درجه‌لرینه کوره او لطفه مظهر ایتمك (قاووشدیرمق) اولان بو احسان اکبر (بو اڭ بیوك لطف) یوزنده و سیماسنده، بر ذات کریم و محسنڭ (اکرام و احسانی صوڭسز اولان اللّهك) اویله بر حسن ازلیسی و اویله بر جمال لایزالیسی (یوق اولماز کوزللگی) کورونورکه، بر لمعه‌سی (پاریلتیسی) ایله بتون اهل ایمانی کندینه دوست و خاص قسمنی ده عاشق یاپیور." (شعاعلر، ۲نجی شعاع، ۵)

(۳) بوراده ذکر ایدیلن کیشینڭ اسلامه مادی معنوی خدمت ایدن حضرت ابو بکر (رع) اولدیغنده اهل سنّت عالملری متفقدر. (رازی، ج. ۳۱/۱٦، ۲۰۵)

٤- كرچكدن صوڭره كى (آخرت) ايسه، سنڭ ايچون اوّلكندن (دنيادن) داها خيرليدر.

٥- و ربّڭ، البته ايلريده (آخرت كوننده) سڭا (امتڭدن ديله ديگڭه شفاعت ايتمه حقى) ويره جك (سن) ده خشنود اولاجقسڭ!

٦- (او،) سنى بر يتيم ايكن بولوب (سنى سچوب، عموجه ڭ ابو طالبڭ ياننده) بارينديرمديمى؟

٧- هم (سن هنوز پيغمبرلك و شرعى حكملردن) خبرسز ايكن سنى بولوب، يول كوسترمديمى؟

٨- هم سنى فقير ايكن بولوب ده زنكين ايتمه ديمى؟

٩- او حالده يتيمه كلنجه، صاقين (اونى) أزمه!

١٠- و ديلنجى يه كلنجه، صاقين (اونى) آزارلاما!

١١- و ربّڭڭ نعمتنه كلنجه، آرتق (اونى شكرانله) آڭلات!

٩٤- انشراح سوره سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٨ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله

١- كوگسڭه سنڭ ايچون (علم و حكمتله) انشراح ويرمدكمى (كنيشلتمدكمى)؟

٢- ٣- و صيرتڭه چوق آغير كلن يوكڭى، سندن اينديرمدكمى؟

٤- هم سنڭ ايچون شانڭى يوكسلتمدكمى؟

٥- ايشته شبهه سز زورلقله برابر، بر قولايلق واردر.

٦- كرچكدن زورلقله برابر، بر قولايلق واردر.

٧- او حالده بوش قالديغڭ زمان، همن (باشقه بر ايشه كيريش) يورول!

٨- و آرتق آنجق ربّڭى آرزولا!

٩٥- تين سوره سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٨ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله

١- يمين اولسون تينه (اينجيره) و زيتونه![1]

٢- و سينا طاغنه!

٣- و بو امين بلده يه (مكّه يه)!

٤- كرچكدن (بز) انسانى، اڭ كوزل بر بيچيمده ياراتدق!

٥- صوڭره اونى، آشاغيلرڭ آشاغيسنه چويردك.[2]

---

(١) "جناب حق، تين (اينجير) و زيتون ايله قَسم (يمين) واسطه سيله، عظمت قدرتنى و كمال رحمتنى و بيوك نعمتلرينى اخطار ايدرك، اسفل سافلين طرفنه (آشاغيلرڭ آشاغيسنه) كيدن انسانڭ يوزينى او طرفدن چويروب، شكر و فكر و ايمان و عمل صالح ايله تا اعلاى عليينه (اڭ يوجه مرتبه يه) قدر ترقّيات معنويه يه (معنًا ايلرله مه يه) مظهر اولابيلمسنه اشارت ايدييور. نعمتلر ايچنده تين و زيتونڭ تخصيصنڭ سببى، او ايكى ميوه نڭ چوق مبارك و نافع (فائده لى) اولمسى و خلقتلرنده (ياراتيليشلرنده) ده، مدار دقّت و نعمت چوق شيلر بولونمه سيدر." (مكتوبات، ٢٩نجى مكتوب، ٢٤٠)

(٢) "انسان احسن تقويمده (اڭ كوزل صورتده) ياراتيلديغى و اوڭا غايت جامع بر استعداد (قابليت) ويريلديگى ايچون، اسفل سافليندن تا اعلاى عليينه، فرشدن (يردن) تا عرشه، ذرّه دن تا شمسه (كونشه) قدر ديزيلمش اولان مقاماته، مراتبه، درجاته، دركاته (مقاملره، مرتبه لره) كيره بيلير و دوشه بيلير بر ميدان امتحانه آتيلمش، نهايتسز سقوط و صعوده (دوشوش و يوكسليشه) كيدن ايكى يول اونڭ أوڭنده آچيلمش بر معجزهٔ قدرت و نتيجهٔ خلقت (ياراتيليش نتيجه سى) و اَعجوبهٔ صنعت (شاشيلاجق بر صنعت) اولارق شو دنيايه كوندريلمشدر." (سوزلر، ٢٣نجى سوز، ١٠٨)

۶- آنجق ایمان ایدوب صالح عمللر ایشله‌ینلر مستثنا؛ آرتق اونلر ایچون، توکنمز بر مکافات واردر.

۷- او حالده (ای انسان)، بوندن صوڭره سڭا دینی (حساب کوننی) یالانلاتدیران نه‌در؟

۸- الله، حکم ایدنلرڭ اڭ (ایی) حکم ایدنی دگلمیدر؟ (أوت!)[1]

۹۶- علق سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ۱۹ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهڭ اسمیله

۱- یاراتان ربّڭڭ اسمیله اوقو!

۲- (او،) انسانی بر علقدن یاراتدی.[2]

۳- اوقو! چونکه ربّڭ، اڭ بیوك کرم صاحبیدر.

۴- او، قلمله أوگرتندر.

۵- انسانه بیلمدیگی شیلری أوکرتدی.[3]

۶- ۷- خیر! شبهه‌سز انسان، کندیسنی احتیاجدن قورتولمش کورمه‌سندن طولایی کرچکدن (عصیان ایدرك) حدّینی آشار![4]

۸- محقّقکه دونوش، ربّڭه‌در.

۹- ۱۰- بر قولی (پیغمبری) نماز قیلارکن منع ایدنی کوردڭمی؟

۱۱- ۱۲- کوردڭمی، یا (او قول) هدایت أوزره ایسه ویا (کناهلردن) صاقینمه‌یی (تقوایی) امر ایدییورسه؟

۱۳- کوردڭمی، یا (بو منع ایدن، حقی) یالان- لادی و (اوندن) یوز چویردی ایسه؟

۱٤- بیلمدیمیکه، کرچکدن الله (اونڭ یاپدقلرینی و هر شیئی) کورور!

۱۵- خیر! جلالم حقّی ایچون، اگر (بوندن) واز کچمزسه، البته او پرچمندن طوتوب (اونی جهنّمه) سوروکلرز!

۱٦- (او) یالانجی، کناهکار پرچمدن!

۱۷- او زمان چاغیرسین (باقالم) مجلسنی!

۱۸- (آرتق کندیسنی جهنّمه آتمق أوزره) زبانیلری چاغیراجغز!

۱۹- خیر! اوڭا اطاعت ایتمه! بویله‌جه سجده (و نمازیڭه دوام) ایت و (ربّڭه) یاقلاش![5]

---

(۱) بو سوره‌یی صوڭنه قدر اوقویان کیمسه‌نڭ "أوت! بن ده بوڭا شاهدم!" دیمه‌سی سنّتدر. (ابن کثیر، ج. ۳، ٦۵۵)

(۲) "علق" تعبیرینڭ ایضاحی ایچون، باقیڭز؛ (صحیفه ۳۳۱، حاشیه ۱)

(۳) بو سوره‌نڭ بورایه قدر اولان ایلك بش آیتی، قرآنڭ ایلك نازل اولان آیتلریدر. (قرطبی، ج. ۱۰/۲۰، ۱۱۸)

(٤) "خسته‌لق، حیات اجتماعیۀ انسانیه‌ده (انسانلرڭ جمعیت حیاتنده) اڭ مهم و غایت کوزل اولان حرمت و مرحمتی تلقین ایدر. چونکه انسانی وحشته و مرحمتسزلگه سوق ایدن استغنادن (کندینی هیچ بر شیئه محتاج کورمه‌مه حالندن) قورتارر.

چونکه اِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰى ۞ اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰى [شبهه‌سز انسان، کندیسنی احتیاجدن قورتولمش کورمه‌سندن طولایی کرچکدن حدّینی آشار!] آیتنڭ سریله، صحت و عافیتدن کلن استغناده بولونان بر نفس امّاره (کوتولگی امر ایدیجی نفس)، شایان حرمت چوق اخوّتلره (حرمته لایق چوق قرداشلکلره) قارشی حرمتی حس ایتمز. و شایان مرحمت و شفقت اولان مصیبتزده‌لره و خسته‌لقلیلره مرحمتی دویماز. نه وقت خسته اولسه، او خسته‌لقده عجزینی و فقرینی آڭلار، لایق حرمت اولان قرداشلرینه قارشی حرمتی حس ایدر." (لمعه‌لر، ۲۵نجی لمعه، ۲۲۱)

(۵) بو آیت کریمه، قرآن کریمده‌کی اون درت سجده آیتنڭ اون دردنجیسیدر. تلاوت سجده‌سنڭ تعریفی ایچون باقیڭز؛ (صحیفه ۱۷۵، حاشیه ۲)

٩٧- قدر سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٥ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهك اسميله

١- شبهه يوقكه بز اونى (او قرآنى)، قدر كيجه‌سنده انديردك.[1]

٢- قدر كيجه‌سنك نه اولديغنى (اونك قيمتنى) سڭا نه بيلديردى؟

٣- قدر كيجه‌سى، بيڭ آيدن داها خيرليدر.[2]

٤- ملكلر و روح (جبرائيل)، اونده (او كيجه‌ده) ربلرينك اذنيله هر بر ايش ايچون پيدرپى اينرلر.

٥- او (كيجه)، فجرڭ طوغوشنه (كون آغارانه) قدر سلامتدر.

٩٨- بيّنه سوره‌سى

(مدينه دورنده نازل اولمشدر، ٨ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهك اسميله

١- كتاب اهلندن و مشركلردن انكار ايدنلر، كنديلرينه بيّنه (آپ آچيق دليل) كلنجه‌يه قدر (بولوندقلرى ديندن) آيريلاجق كيمسه‌لر دگلدى.

٢- (ايسته‌دكلرى بو دليل) الله طرفندن كوندريلمش بر پيغمبردركه، (اونلره) تميز قيلينمش صحيفه‌لرى (قرآنى) اوقور.

٣- اونده طوس طوغرى يازيلر (حكملر) واردر.

٤- بويله‌يكن او كتاب ويريلنلر، آنجق كنديلرينه او آپ آچيق دليل كلدكدن صوڭره آيريلغه دوشدى.

٥- حالبوكه (اونلره) آنجق، دينده اخلاصلى (صميمى) كيمسه‌لر، حقّه يوڭلمشلر اولارق اونڭ (رضاسى) ايچون يالڭز اللّٰهه قوللق ايتمه‌لرى، نمازى حقّيله أدا ايتمه‌لرى و زكات ويرمه‌لرى امر اولونمشدى. ايشته بو ايسه، طوغرى ديندر!

٦- شبهه‌سزكه كتاب اهلندن و مشركلردن انكار ايدنلر، جهنّم آتشنده‌درلر؛ اوراده ابدى اولارق قاليجيدرلر. ايشته مخلوقاتڭ اڭ شرليسى آنجق اونلردر!

٧- شبهه‌سزكه ايمان ايدوب صالح عمللر ايشله‌ينلر وار يا، ايشته مخلوقاتڭ اڭ خيرليسى (ده) آنجق اونلردر!

٨- اونلرڭ ربلرى قاتنده‌كى مكافاتى، آلتلرندن ايرماقلر آقان عدن جنّتلريدر؛ اوراده ابدى اولارق دواملى قاليجيدرلر. الله اونلردن راضى اولمشدر و (اونلر ده) اوندن راضى اولمشلردر. ايشته بو (قارشيلق)، ربّيسندن قورقان كيمسه‌لر ايچوندر.

---

(١) قرآن كريم، قدر كيجه‌سنده بر بتون اولارق لوح محفوظدن دنيا سماسنده‌كى "بَيْتُ الْعِزَّه" دينيلن مقامه انديريلمش، صوڭره جبرائيل (ع‌م) اونى پيدرپى ٢٣ ييلده حضرت پيغمبره (ع‌ص‌م) انديرمشدر. (ابن كثير، ج. ٣، ٦٥٩)

(٢) "رمضان شريفده ثواب اعمال (عمللرڭ ثوابى) بره بيڭدر. قرآن حكيمڭ نصّ حديث (حديثڭ حكمى) ايله هر بر حرفنڭ اون ثوابى وار، اون حسنه (ثواب) صاييلير، اون ميوهٔ جنّت كتيرر. رمضان شريفده هر بر حرفڭ، اون دگل بيڭ، (...) ليلهٔ قدرده اوتوز بيڭ حسنه صاييلير. أوت هر بر حرفى اوتوز بيڭ باقى (ئولومسز) ميوه‌لر ويرن قرآن حكيم اويله بر نورانى شجرهٔ طوبى (طوبى آغاجى) حكمنه كچييوركه ميليونلرله او باقى ميوه‌لرى رمضان شريفده مؤمنلره قزانديرير.

ايشته كل بو قدسى ابدى كارلى تجارته باق سير ايت و دوشونكه بو حروفاتڭ (حرفلرڭ) قيمتنى تقدير ايتمه‌ينلر نه درجه حدسز بر خسارتده (ضررده) اولديغنى آڭلا. (...) أوت، بر تك رمضان، سكسان سنه بر عمر ثمراتنى (ميوه‌لرينى) قزانديرابيلير." (مكتوبات، ٢٩نجى مكتوب، ٢٥١-٢٥٢)

٩٩- زلزال سوره‌سى

(مدينه دورنده نازل اولمشدر، ٨ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله

١-٢-٣- ير، (او شدّتلى) زلزاليله (صارصينتيسيله) صارصيلديغى؛ ير يوزى، آغيرلقلرينى (طيشارى‌يه) چيقارديغى و انسان: "بوڭا نه اولويور؟" ديديگى زمان!

٤- او كون (ير، بتون) خبرلرينى آڭلاتير.

٥- چونكه ربّڭ، (بونى) اوڭا وحى ايتمشدر (امر ايتمشدر).[1]

٦- او كون انسانلر، عمللرينڭ قارشيلغى كنديلرينه كوستريلمك ايچون (محشر يرندن) بولوك بولوك (جنّت و جهنّمده‌كى يرلرينه) دونرلر.

٧- آرتق كيم ذرّه قدر بر خير ياپييورسه، اونى كوره‌جك

٨- كيم ده ذرّه قدر بر شر ايشله‌يورسه، اونى كوره‌جك![2]

١٠٠- عاديات سوره‌سى

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ١١ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّهڭ اسميله

١- يمين اولسون (اللّٰه يولنده) خاريل خاريل قوشانلره (عادياته)!

٢- اويله (قوشاركن) چاقارق آتش چيقارانلره!

٣- صباحلين درحال باصقين ياپانلره!

٤- بويله‌جه اوراده توزى دومانه قاتانلره!

٥- ديركن اونڭله، بر طوپليلغڭ اورته‌سنه طالانلره!

٦- شبهه‌سزكه انسان، ربّيسنه قارشى كرچكدن چوق نانكوردر!

٧- شبهه‌سز بوڭا البته كنديسى ده شاهددر!

٨- و كرچكدن او، (كندى منفعتنه اولان) خير (مال) سوكيسى ايچون طوغريسى پك شدّتليدر (جمريلك ايدر).

٩- ١٠- ١١- فقط (انسان) بيلمزميكه، قبرلرڭ ايچنده بولونانلر (ديريلتيلوب طيشارى) چيقاريلديغى و سينه‌لرده بولونان سرلر اورته‌يه قونولديغى زمان، شبهه‌سز ربلرى او كون اونلردن (هر ياپدقلرندن) البته حقّيله خبردار اولاندر.

---

(١) "شو سوره قطعياً افاده ايدييوركه، كرهٔ ارض (ير يوزى)، حركت و زلزله‌سنده (دپرمده) وحى و الهامه مظهر اولارق امر تحتنده (آلتنده) دپرنييور. بعضاً ده تيتره‌يور. (...) قدير ذوالجلال (صوڭسز قدرت و جلال صاحبى اولان اللّٰه)، (هوا، صو، طوپراق، آتش كبى) هر بر عنصره چوق وظيفه‌لر ويرمش و هر بر وظيفه‌ده چوق نتيجه‌لر ويرديرييور. بر عنصرڭ بر تك وظيفه‌سنده، بر تك نتيجه‌سى چركين و شر و مصيبت اولسه ده، سائر كوزل نتيجه‌لر بو نتيجه‌يى ده كوزل حكمنه كتيرر. اگر بو تك چركين نتيجه وجوده (ميدانه) كلمه‌مك ايچون، انسانه قارشى حدّته كلمش او عنصر او وظيفه‌دن منع ايديلسه، او وقت او كوزل نتيجه‌لر عددنجه خيرلر ترك ايديلير و لزوملى بر خيرى ياپمامق، شر اولمه‌سى حيثيتيله، او خيرلر عددنجه شرلر ياپيلير. تا بر تك شر كلمه‌سين كبى، غايت چركين و خلاف حكمت و خلاف حقيقت (حكمت و حقيقتڭ ضدى) و قصوردر. قدرت و حكمت و حقيقت قصوردن منزّهدرلر (بريدرلر). مادام بر قسم خطالر، عنصرلرى و ارضى حدّته كتيره‌جك درجه‌ده بر شموللى عصياندر و چوق مخلوقاتڭ حقوقنه بر تحقيرلى (آشاغيلاييجى) تجاوزدر. البته او جنايتڭ فوق العاده چركينلگنى كوسترمك ايچون، قوجه بر عنصره، كلّى (عمومى) وظيفه‌سى ايچنده 'اونلرى تربيه ايت!' ديه امر ويريلمه‌سى، عين حكمتدر و عدالتدر (حكمت و عدالتڭ تا كنديسيدر) و مظلوملره عين رحمتدر." (سوزلر، ١٤نجى سوز، ٣٩-٤١)

(٢) "آيا (عجبا)! بو انسان ظن ايدرميكه باشى بوش قالاجق؟ حاشا! بلكه انسان، ابده مبعوثدر (كوندريلمشدر) و سعادت أبديه‌يه (جنّته) و شقاوت دائمه‌يه (جهنّمه) نامزددر. كوچك بيوك، آز چوق هر عملندن محاسبه كوره‌جك (حسابه چكيله‌جك). يا تلطيف ايديله‌جك ويا طوقات ييه‌جك!" (لمعلر، ١٧نجى لمعه، ١٤٥)

۱۰۱- قارعه سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ۱۱ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

۱- القارعه! (او دهشتیله چارپیجی فلاکت! قیامت!)

۲- نه‌در او چارپیجی فلاکت!

۳- او چارپاجق اولان فلاکتك نه اولدیغنی سڭا نه بیلدیردی؟

٤- او کون انسانلر، چیرپینوب یاییلان کله‌بکلر کبی اولاجق!

٥- طاغلر ده آتیلمش رنکلی یوك کبی اولور!

٦- ۷- آرتق کیمك طارتیلری (ثوابلری) آغیر کلیرسه، ایشته او، خشنود (اولاجغی) بر یاشاییش ایچنده‌در!

۸- ۹- فقط کیمك ده طارتیلری خفیف کلیرسه،[1] آرتق اونك آناسی (صیغیناجغی یر) هاویه‌در. (اونك قوجاغنه دوشه‌جك!)

۱۰- (ای رسولم!) اونك (او هاویه‌نك) نه اولدیغنی سڭا نه بیلدیردی؟

۱۱- (او،) پك قیزیشمش بر آتشدر!

۱۰۲- تکاثر سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ۸ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

۱- ۲- سزی تکاثرله (او چوقلقله، مال و اولاد چوقلغیله) أوگونمك (او قدر) اویالادیکه، نهایت قبرلری زیارت ایتدیڭز (و آرتق ئولمش اولانلریڭزی دخی صایارق غرورلاندیڭز)!

۳- خیر! ایلریده بیله‌جکسڭز!

٤- صوڭره (ینه) خیر! ایلریده بیله‌جکسڭز!

٥- خیر! اگر (کرچگی) قطعی بر علمله بیل-سه‌یدیڭز (بویله یاپمازدیڭز)!

٦- آنداولسون (سز) جهنّمی مطلقا کوره‌جکسڭز!

۷- صوڭره (ینه) آند اولسون، سز اونی کوزیڭزك قطعی بیلیشیله کوره‌جکسڭز!

۸- صوڭره او کون، (سزه دنیاده ویریلمش اولان) نعمتلردن (تکر تکر) مطلقا صورولاجقسڭز!

---

(۱) "أوت هیچ ممکنمیدرکه، انسان عموم موجودات (بتون وارلقلر) ایچنده اهمّیتلی بر وظیفه‌سی، اهمّیتلی بر استعدادی (قابلیتی) اولسون ده، انسانك ربّی ده انسانه بو قدر منتظم مصنوعاتیله (اثرلریله) کندینی طانیتدیرسه، مقابلنده انسان ایمان ایله اونی طانیمازسه، هم بو قدر رحمتك سوسلی میوه‌لریله کندینی سودیرسه، مقابلنده انسان عبادتله کندینی اوڭا سودیرمه‌سه، هم بو قدر بو تورلی نعمتلریله محبّت و رحمتنی اوڭا کوسترسه، مقابلنده انسان شکر و حمدله اوڭا حرمت ایتمه‌سه؛ جزاسز قالسین، باشی بوش بیراقیلسین، او عزّت، غیرت صاحبی ذات ذوالجلال بر دار مجازات (جزا یری) حاضرلاماسین؟

هم هیچ ممکنمیدرکه: او رحمن رحیمك کندینی طانیتدیرمه‌سنه مقابل، ایمان ایله طانیمقله و سودیرمه‌سنه مقابل، عبادتله سومك و سودیرمکله و رحمتنه مقابل، شکر ایله حرمت ایتمکله مقابله ایدن مؤمنلره بر دار مکافاتی، بر سعادت ابدیه‌یی (جنّتی) ویرمه‌سین؟" (ذوالفقار، ۱۰ نجی سوز، ۱۸)

١٠٣- عصر سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ٣ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

١- عصره یمین اولسون![1]

٢- شبهه‌سزکه انسان، کرچکدن خسرانده‌در!

٣- آنجق ایمان ایدوب صالح عمللر ایشله‌ینلر، بربرلرینه حقّی توصیه ایدنلر و بربرلرینه صبری توصیه ایدنلر مستثنادر.

١٠٤- همزه سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ٩ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

١- هُمزه اولان (انسانلری آرقه‌دن دواملی عیبلایوب چکیشدیرن)، یوزلرینه قارشی (ده اونلرله) آلای ایتمه‌یی عادت ایدینن هر کیشینك وای حالنه!

٢- (که او،) بر مال طوپلایان و اونی صایوب طوراندر!

٣- (او،) مالنك کرچکدن کندیسنی ابدی قیلاجغنی (ئولومسزلشدیره‌جگنی) صانیر!

٤- خیر! آند اولسونکه (او)، حُطمه‌یه آتیلاجقدر!

٥- (ای رسولم!) حُطمه‌نك نه اولدیغنی سکا نه بیلدیردی؟

٦- (او،) اللّٰهك طوتوشدیریلمش آتشیدر!

٧- اویله آتشکه، قلبلری قاپلار (تا ایچنه ایشلر!)

٨- ٩- شبهه‌سزکه او (آتشك قاپیلری)، اونلرك أوزرینه، اوزاتیلمش دیرکلرله قاپاتیلمشدر!

١٠٥- فیل سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ٥ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

١- (حبیبم، یا محمّد!) ربّكك، فیل صاحبلرینه ناصل یاپدیغنی کورمدکمی؟[2]

٢- اونلرك طوزاقلرینی بوشه چیقارمدیمی؟

٣- هم أوزرلرینه سورو سورو قوشلر کوندردی.

٤- (بو قوشلر،) اونلره پیشمش چاموردن طاشلر آتییورلردی.

٥- نهایت اونلری ینمش اکین یاپراغی کبی یاپیویردی!

---

(١) عاللریمز عصردن مرادك، یا اوزون و عبرتلرله طولی بر سوره‌یی افاده ایدن زمان دیلیمی ویا کونلك ایشلرك آرتق نتیجه‌لندیکی و عادتا آخر زمانی آکدیران ایکندی وقتی یا ده او وقتده أدا ایدیلن ایکندی نمازی ویا عصر دیننجه همن عقله کلن عصر سعادت اولدیغی خصوصنده فرقلی کوروشلره صاحبدرلر. (جلالین شرحی، ج. ٨، ٣٩٧)

(٢) "سورهٔ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ده نصّ قطعی ایله بیان ایدیلن 'واقعهٔ فیل'در (فیل حادثه‌سیدر)که؛ کعبه‌یی تخریب ایتمك ایچون، اَبْرَهَه نامنده حبش مِلکی کلوب، فیل مامُودی نامنده جسیم (بیوك) بر فیلی أوکه سوروب کلمش. مکّه‌یه یاقین اولدیغی وقت فیل یورومه‌مش. چاره بولامامش، دونمشلر. ابابیل قوشلری اونلری مغلوب ایتمش و پریشان ایتمش، قاچمشلر.

بو قصهٔ عجیبه (حیرت ویریجی حادثه)، تاریخ کتابلرنده تفصیلاً مشهوردر. ایشته شو حادثه، رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلامك دلائل نبوّتندندر (پیغمبرلگنك دلیللرندندر). چونکه ولادته (طوغمه سنه) پك یاقین بر زمانده، قبله‌سی و مولدی (طوغوم یری) و سوکیلی وطنی اولان کعبهٔ مکرمه، غیبی و خارقه بر صورتده ابرهه‌نك تخریبندن قورتولمشدر." (ذوالفقار، ١٩نجی مکتوب، ٧٧)

۱۰٦- قریش سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ٤ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

۱- (اللّٰه) قریشی (امنیت و سلامته) آلیشدیردیغی ایچون!

۲- اونلری (تجارت ایچون) قیش و یاز یولجیلغنه آلیشدیردیغی ایچون!

۳- او حالده (اونلر ده) بو بیتك (کعبه‌نك) ربّنه (شکر ایچون) عبادت ایتسینلر!

٤- او بیتك ربّیکه، اونلری آچلقدن طویوردی و کندیلرینی قورقودن امین قیلدی.

۱۰۷- ماعون سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ۷ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

۱- دینی (حساب کوننی) یالانلایانی کوردکمی؟

۲- ایشته او، یتیمی ایتوب قاقاندر.

۳- یوقسولی طویورمغه ده تشویق ایتمز.

٤- آرتق وای او نماز قیلانلرك حالنه!

٥- که اونلر، نمازلرندن غفلت ایدنلردر (اوڭا اهمّیت ویرمزلر)![1]

٦- اونلرکه، ریاکارلق (کوستریش ایچون عبادت) ایدرلر!

۷- و ماعونی (زکاتی)[2] منع ایدرلر!

۱۰۸- کوثر سوره‌سی

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ۳ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله

۱- (حبیبم، یا محمّد!) شبهه‌سزکه بز سڭا کوثری[3] ویردك.

۲- اویله‌یسه ربّك ایچون نماز قیل و قربان کس!

۳- طوغریسی اصل ابتر (نسلی کسیك) اولان، سڭا کین بسله‌ییندر.

---

(۱) باقیڭز؛ (سوزلر، ٤. سوز، صحیفه ۹؛ ۲۱. سوز، صحیفه ۹۱)

(۲) اَلْمَاعُونُ؛ (ماعون) زکات، صدقه، اطاعت، احتیاج ماده‌لری معنالرینی طاشیر. (ابن کثیر، ج. ۳، ٦۸۲)

آیریجه باقیڭز؛ (بقره سوره‌سی، صحیفه ۱، حشیه ٤؛ صحیفه ٤۰۷، حاشیه ۱)

(۳) "کوثر کلمه‌سی، قدسی، جامع، کلّی، نورانی بر کلمه اولدیغندن معنای لُغویسی (لغت معناسی) اولان خیر کثیردن (پك چوق خیردن) و اخروی حوض کوثردن (آخرته‌کی کوثر حوضندن) و معنوی بر حوض کوثر اولان قرآندن طوت، تا خیر کثیر اطلاقنه ماصدق اولان (اونلره ده خیرکثیر دینیله‌بیلن) و رسول اکرم علیه الصّلاة والسّلامه اِعطا ایدیلن (ویریلن) بتون هدایای رحمانیه (رحمانی هدیه‌لر) و فتوحات ربّانیه‌یه (اللّٰهك احسان ایتدیگی فتحلره)، تا فتح مکّه و فتح بیتِ مَقْدِسْ (قدسك فتحی) و فتح شام و فتح استانبوله قدر معنالری اولدیغی کبی، او معنالره ده اشا رتی وار." (مکتوبات، فهرستهٔ مکتوبات، ۱۷٦)

١٠٩- كافرون سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٦ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهك اسميله

١- ديكه: "اى كافرون (كافرلر)!"

٢- "(سزك) طاپمقده اولديغڭز شيلره (بن) طاپمام!"

٣- "سز ده (بنم) عبادت ايتمكده اولديغم (اللّٰهه) عبادت ايديجيلر دگلسڭز!"

٤- "بن ده (سزك) طاپدقلريڭزه عبادت ايديجى دگلم!"

٥- "سز ده (بنم) عبادت ايتمكده اولديغمه عبادت ايديجيلر دگلسڭز!"

٦- "سزك دينڭز سزه، بنم دينم بڭادر!"[١]

١١٠- نصر سوره‌سی

(مدينه دورنده نازل اولمشدر، ٣ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهك اسميله

١- اللّٰهك نصرى (ياردیمى) و فتح كلديگى زمان!

٢- و انسانلرى بولوك بولوك اللّٰهك دیننه كيرركن كورديگڭ (زمان)!

٣- آرتق ربّڭه حمد ايله تسبيح ايت و اوندن مغفرت ديله! چونكه او، (توبه‌لرى چوق قبول ايدن) توّابدر.[٢]

١١١- تبّت سوره‌سی

(مكّه دورنده نازل اولمشدر، ٥ آيتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحيم اولان اللّٰهك اسميله

١- ابو لهبڭ ايكى ألى قوروسون[٣]؛ قورودى ده!

٢- اوڭا، نه مالى فائده ويردى نه ده قزانديغى!

٣- (او،) آلولى بر آتشه كيره‌جكدر!

٤- قاريسى ده! اودون حمالى اولارق!

٥- بوينونده بوكولمش بر ايپ اولديغى حالده![٤]

---

(١) بو آيتك حكمى، جهاد آيتلريله قالديريلمشدر. (جلالين شرحى، ج. ٨، ٤٢٤)

(٢) "(ابو بكر) صديقى(رع) و عباسى(رع) آغلاتان شو سوره، وَاسْتَغْفِرْهُ نڭ 'واو'ينه قدر آلتمش أوچ حرف اولارق عمرينڭ نهايتنه توافقله اشارت ايتمكله برابر فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ جمله‌لريله اشارت ايديلن أوچ مهم وظيفهٔ نبوّتى معناسيله كوستر ديگى كبى، يگرمى بر حرفيله او زمان يگرمى بر سنه او وظيفه‌يى ايفا ايتديگنه و ايكى سنه قالديغنه ايما ايدرك صديقڭ(رع) آغلامه‌سنه كيزلى بر سبب اولمشدر. و سوره‌نڭ يوز بش حرفيله فتوحات احمديه‌نڭ(عصم) يوز بش سنه ظرفنده شرق و غربى (طوغوىى و باتى‌يى) طوتاجغنه اشارتًا فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ مقام ابجدى (حرفلرڭ رقم دگرلرينه طايانان حساب) ايله درت يوز يگرمى سكز سنه‌سنده ترقيات ماديه و معنويه‌نڭ درجهٔ كماللرينه (مادى معنوى ايلرله‌مه‌نڭ صوڭ مرتبه‌لرينه) اشارت ايتمكله برابر، اَلنَّاسَ يَدْخُلُونَ فِى دِينِ اللّٰهِ اَفْوَاجًا جمله‌سنڭ مقام ابجديسى اولان بيڭ ايكى يوز يگرمى ايكى‌يه قدر او فتوحات قرآنيه (قرآنى فتحلر) و نُصرت دينيه (دينى ياردیملر) دوام ايده‌جگنه و اوندن صوڭره بر درجه توقّف و تدنّى (طوراقلامه و كريله‌مه) باشلاياجغنه توافقله اشارت ايدر." (مكتوبات، فهرستهٔ مكتوبات، ١٧٤)

(٣) بو سوره‌يه اسم اولان "تبّت" كلمه‌سى، "قوروسون!" مآلنده بر بد دعادر. (قرطبى، ج. ٢٠/١٠، ٢٣٥-٢٣٦)

(٤) "(سورهٔ تبّت) نازل اولدقدن صوڭره، ابو لهبڭ قاريسى امّ جميل دينيلن حَمَّالَةَ الْحَطَبِ [اودون حمالى] بر طاش آلوب، مسجد حرامه كلمش. ابو بكر(رع) ايله رسول اكرم عليه الصّلاة والسّلام اوراده اوتوريیورلرمش. كوزى ابو بكر صدّيقى(رع) كوروبور، صوريیور: 'يا ابا بكر! سنڭ آرقداشڭ نره‌ده؟ بن ايشيتمشمكه، بنى هِجوْ ايتمش (آلايه آلمش). بن كورسه‌م، بو طاشى آغزينه اوراجغم.' ياننده ايكن حضرت پيغمبر عليه الصّلاة والسّلامى كورمه‌مش." (ذوالفقار، ١٩نجى مكتوب، ٦٤)

١١٢- اخلاص سورەسی[1]

(مکّه دورنده نازل اولمشدر، ٤ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

١- دیکه: "او اللّٰه، احددر (بردر)!"

٢- "اللّٰه، صمددر (هرشی هر جهتله اوڭا محتاج اولدیغی حالده، او هیچ بر شیئه محتاج اولمایاندر)!"

٣- "طوغورمامشدر و طوغورولمامشدر!"

٤- "و اوڭا هیچ بر شی دنك اولمامشدر!"[2]

١١٣- فلق سورەسی

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ٥ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

١- دیکه: "فلقك (صباحك) ربّنه صیغینیرم!"

٢- "یاراتدیغی شیلرك شرّندن!"

٣- "و قراڭلغی باصدیغی زمان، کیجەنك شرّندن!"

٤- "و دوگوملره اوفلەین بوگوجیلرك شرّندن!"

٥- "و حسد ایتدیگنده، حسد ایدنك شرّندن!"

١١٤- ناس سورەسی

(مدینه دورنده نازل اولمشدر، ٦ آیتدر.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رحمن، رحیم اولان اللّهك اسمیله

١- دیکه: "ناسك (انسانلرك) ربّنه صیغینیرم!"

٢- "انسانلرك ملکنه (مطلق صاحب و سلطاننه)!"

٣- "انسانلرك الٰهنه!"

٤- "او چوق سیگسی وسوسه ویرنك شرّندن!"

٥- "اوکه، انسانلرك سینەلرنده وسوسه ویرر!"

٦- "کرك جنلردن، کرکسه انسانلردن!"

---

(١) بوراده ذکر ایدیلن صفتلره اخلاص ایله ایمان ایدن بر کیمسەنك، جهنّمدن قورتولاجغی روایت اولوندیغندن، بو سورەیه ده عین اسم ویریلمشدر. (رازی، جـ. ٣٢/١٦، ١٧٦)

(٢) "کثرتلی طبقه اولان عوام (خلق) طبقەسی شوندن حصهٔ فهمی (آڭلادیغی): 'جناب حق، پدر و ولددن و اقراندن و زوجەدن (اشدن) منزّهدر (اوزاقدر).'

داها متوسّط (وسط، اورته) بر طبقه، شوندن: 'عیسی علیه السّلامك و ملائکەلرك و تولّده مظهر (طوغان) شیلرك الوهیتنی نفی ایتمکدر (الّه اولوشنی رد ایتمکدر).' (...) ایشته جسمانیته مخصوص ولد و والدی (چوجق و بابایی) نفی ایتمکدن مراد ایسه، ولد و والدی و کُفُوی (دنکی) بولونانلرك، نفی الوهیتلریدر (الٰهلقلرینی رد ایتمکدر) و معبود اولمەیه (عبادت ایدیلمەیه) لایق اولمادقلرینی کوسترمکدر. شو سردندرکه، سورهٔ اخلاص هرکسه، هم هر وقت فائده ویره‌بیلیر.

داها بر پارچه ایلری بر طبقەنك حصهٔ فهمی: 'جناب حق موجوداته (وارلقلره) قارشی تولید و تولّدی (طوغورمه و طوغمەیی) اشمام ایدەجك (حس ایتدیرەجك) بتون رابطەلردن (باغلردن) منزّهدر. شریك و معیندن (اورتاق و یاردیمجیدن) و هم جنسدن مبرّادر (اوزاقدر). بلکه موجوداته قارشی نسبتی، خلّاقیتدر (یاراتیجیلقدر).' اَمْرِ كُنْ فَيَكُونْ (سادەجه 'اول!' دیمەسیله ایجاد ایدن بر امر) ایله، ارادهٔ ازلیەسی ایله، اختیاری ایله ایجاد ایدر. ایجابی و اضطراری (مجبوریت و ضرورت آلتنده اولارق) و صدور غیر اختیاری (ارادەسی طیشنده بر شیلر یاپمق) کبی منافیٔ کمال (کمالنه آیقیری) هر بر رابطەدن منزّهدر.

داها یوکسك بر طبقەنك حصهٔ فهمی: جناب حق ازلیدر، ابدیدر، اوّل و آخردر. هیچ بر جهتده نه ذاتنده، نه صفاتنده، نه افعالنده (ایشلرنده) نظیری (بڭزری)، کُفُوی (دنکی)، شبیهی (بڭزری)، مثلی، مثالی، مثیلی یوقدر." (ذوالفقار، ٢٥نجی سوز، ٤١)

۱- فاتحه سوره‌سی[۱]

(مکّه دورنده نازل اولمشدر؛ ۷ آیتدر.)

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

قوغولمش شیطاندن اللّٰهه صیغینیرم!

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

۱- رحمن، رحیم اولان اللّٰهك اسمیله.[۲]

۲- حمد، عالملرك ربی[۳] اولان اللّٰهه مخصوصدر.[۴]

۳- (او) رحمندر، رحیمدر.[۵]

٤- دین[٦] (حساب) کوننك مالکیدر.

٥- (ربّمز!) آنجق سکا عبادت ایدرز و آنجق سندن یاردیم دیلرز.[۷]

٦- بزی طوس طوغری یوله هدایت أیله![۸]

۷- کندیلرینه نعمت ویردیگك کیمسه‌لرك یولنه؛ غضب ایدیلمش اولانلرك و ضلالته دوشنلرك یولنه دگل! (آمین)![۹]

---

(۱) بو سوره‌یه، قرآن حکیمك باشلانغیج سوره‌سی اولمسی جهتیله، آچان ویا آچیجی معناسنده 'فاتحه' اسمی ویریلمشدر. آیریجه، نمازك هر رکعتنده تکرارلانان یدی آیت اولمسی جهتیله سَبْعُ الْمَثَانِي دینیر. و قرآنك بر نوع فهرستی، أوزی، اساسی و بتون معنا و حکملرینه شامل اولمسی جهتیله ده أُمُّ الْكِتَابِ [کتابك آناسی] کبی عنوانلری اولان بو سوره‌نك داها باشقه اسملری ده واردر. (ابن کثیر، ج. ۱، ۱۵؛ نسفی، ج. ۱، ۲۹)

'قرآن فاتحه‌ده، فاتحه دخی بسمله‌ده مندرج (ایچنده) اولدیغنه اهل کشف متّفقدرلر (معنویاتی کورن اولیالر اتفاق ایتمشدر).' (ذوالفقار، ۲۵نجی سوز، ۳۰)

(۲) 'بسم الله هر خیرك باشیدر.' (سوزلر، ۱نجی سوز)

'بسم الله قدرت أزلیه‌نك (اللّٰهك ازلی قدرتنك) تعلّق (علاقه) و تأثیرینی جلب ایدر (چکر). و او تعلّق، عبدك کسبنه (قولك فعلنه) و ایشنه یاردیم ایدیجی بر روح کبی اولور. اویله ایسه هیچ کیمسه، هیچ بر ایشنی بسمله‌سز بیراقماسین!' (اشارات الاعجاز، ۱۱)

'هر بر نعمتك بدایتنده (باشنده) مؤمن اولان کیمسه بسمله‌یی اونوتماسین، اوقوسون! و او نعمتك اللّٰهدن اولدیغنی بیلمکله، کندیسی آنجق اللّٰهك اسمیله، اللّٰهك حسابنه آلدیغنی بیلسین؛ اللّٰهه منت و شکرانله مقابله‌ده بولونسون.' (مثنوئ نوریه، حباب، ۸۱)

بسمله حقّنده داها کنیش معلومات ایچون، باقیگز؛ (سوزلر، ۱نجی سوز، ۳؛ لمعه‌لر، ١٤نجی لمعه، ۹۷؛ اشارات الاعجاز، ۱۱-۱۲)

(۳) 'سماواتده بیگلر عالم وار. ییلدیزلرك بر قسمی هر بری برر عالم اولابیلیر. یرده ده هر بر جنس مخلوقات برر عالمدر. حتی هر بر انسان دخی کوچك بر عالمدر. رَبُّ الْعَالَمِينَ [عالملرك ربی] تعبیری ایسه، طوغریدن طوغری‌یه هر عالم، جناب حقّك ربوبیتیله اداره و تربیه و تدبیر ایدیلیر، دیمکدر.' (مکتوبات، ۲٦نجی مکتوب، ۱۲۷)

(٤) 'أزلدن أبده قدر، هر کیمدن هر کیمه قارشی کلن و کله‌جك مدح وثنا (اوگکو) اوکا عائددر. چونکه سبب مدح (اوگکو سببی) اولان نعمت و احسان وکمال و جمال و مدار حمد (اوگکویه سبب) اولان هر شی اونکدر، اوکا عائددر.' (مکتوبات، ۲۰نجی مکتوب، ٦٦-٦۷)

(٥) رحمن و رحیم، أشسز رحمت و مرحمت صاحبی معناسنده ایکی صفت اسمیدر. رحمن، بو دنیاده مؤمن ویا کافر، ایی ویا کوتو بتون مخلوقاته؛ رحیم، آخرتده ساده‌جه مؤمنلره نعمت ویرن معناسنده‌در. (قرطبی، ج.۱/۱، ۱۰٤-۱۰٥)

(٦) 'دین کلمه‌سندن مقصد، یا جزادر (قارشیلقدر)؛ چونکه او کون، خیر و شرلره جزا ویریله‌جك بر کوندر ویا حقائق دینیه‌در (دینی حقیقتلردر). چونکه حقائق دینیه او کون تام معناسیله میدانه چیقار.' (اشارات الاعجاز، ۱٦)

(۷) بوراده '(بن) عبادت ایدرم' دگل ده '(بز) عبادت ایدرز' دینمه‌سنك حکمتی ایچون باقیگز؛ (مکتوبات، ۲۹نجی مکتوب، ۲٤۳؛ شعاعلر، ۱٥نجی شعاع، ٥۷٤-٥۷٦؛ اشارات الاعجاز، ۱۷)

(۸) 'بر مؤمن هدایتی ایسترسه؛ اِهْدِنَا [بزه هدایت أیله!] ثبات و دوام معناسنی افاده ایدر. زنکین اولان ایسترسه زیاده معناسنی، فقیر اولان ایسترسه اِعطا (احسان ایتمك) معناسنی، ضعیف اولان ایسترسه اعانه (امداد) و توفیق (موفق قیلمه) معناسنی افاده ایدر. (...) اڭ بیوك هدایت، حجابك (پرده‌نك) قالدیریلمسیله حقّی حق، باطلی باطل کوسترمکدر.' (اشارات الاعجاز، ۱۹)

(۹) آمین: "قبول ایت!" معناسنده اولوب قرآندن دگلدر؛ سنّت ایله ثابتدر. (ابن کثیر، ج. ۱، ۲٥)

ختم دعاسی

اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۞ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ۞ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَاٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ اَجْمَعِينَ ۞

یا ربّنا! عمللریمزی بزدن قبول بویور! محقّقکه هر نیازیمزی حقّیله ایشیتن و هر عملمزی حقّیله بیلن آنجق سنسك!

ای مولامز! توبه‌لریمزی قبول أیله! شبهه‌سز توبه‌لری چوق قبول ایدن و مرحمتی بول اولان ده سنسك! و بزلری حقّه، طوس طوغری یوله هدایت أیله یا ربّی!

ای اکرامی صوڭسز اولان! ای قوللرینی جزالاندیرمقده عجله ایتمه‌یوب توبه امکانی بخش ایدن یوجه ربّمز! بزی عفو أیله!

و ای دنیاده و آخرتده، رحمت و مرحمتی بول اولان ربّمز! ایشله‌مش اولدیغمز بتون کناهلری مغفرت أیله!

یا ربّنا! اوقومش اولدیغمز قرآن عظیم الشّان ختمنی درکاه عزّتڭده قبول بویور!

ای ربّمز! بزی قرآن کریم ایله یوجلت! بزه قرآن حکیم و آیاتیله برکت ویر! توبه‌لریمزی قبول أیله! شبهه یوقکه توبه‌لری چوق قبول ایدن و مرحمتی بول اولان آنجق سنسك!

یا الٰهنا! شریعت و برهان صاحبی افندیمز محمّد علیه الصّلات والسّلامه صلات أیله!

یا الٰهنا! بزی قرآنڭ زینتیله سوسله! و بزه قرآنڭ کرامتیله اکرام أیله! هم بزی قرآنڭ شرفیله شرفلندیر! بزی قرآنڭ کسوه‌سیله کییدیر!

و بزی قرآن ایله برابر جنّته ادخال أیله! هم قرآن حرمتنه بزی، دنیانڭ هر تورلی بلاسندن و آخرتڭ هر تورلی شدّتلی عذابندن محافظه أیله! هم قرآن حقّی ایچون، بتون امّت محمّده (ع‌ص‌م) مرحمت أیله یا ربّی!

یا الٰهنا! قرآن عظیم الشّانی دنیاده بزه آرقداش، هم قبرده بزلره یولداش، قیامتده شفاعتجی، هم صراط أوزرنده نور أیله! جهنّم آتشندن بزی محافظه ایده‌جك بر أورتو، بر پرده قیل! جنّته کوتورن بر یولداش أیله!

ای اکرام ایدنلرك اڭ کرملیسی! ای مرحمت ایدنلرك اڭ مرحمتلیسی اولان ربمز! سن کندی لطفڭله، جومردلگڭله، کرمڭله، احسانڭله و رحمتڭله، قرآنی، بزی بتون خیرلره اولاشدیران بر دلیل و بر رهبر قیل!

ای دیله‌دیگنی اڭ طوغری یوله هدایت ایدن ربمز! بزه قرآنڭ هدایتیله هدایت ویر! بزه قرآنڭ عنایتیله عافیت ویر! هم بزلری قرآنڭ کرامتیله هر تورلی آتشدن قورتار!

هم قرآنڭ شفاعتیله بزی جنّته ادخال أیله! قرآنڭ فضیلتیله درجه‌لریمزی یوکسلت! ای لطف، جومردلك و اییلك صاحبی اولان ربمز! قرآنڭ تلاوتی حرمتنه کوتو عمللریمزی أورت!

یا ربّنا! قلبلریمزی تر تمیز أیله! عیبلریمزی کیزله! خسته‌لریمزه عاجل شفالر احسان بویور! بورچلریمزی اڭ قیصه زمانده ادا ایتمه‌یی نصیب أیله!

بر قسم یوزلرڭ آغاروب بر قسمنڭ قراردیغی او دهشتلی محشر کوننده، بزلری یوزی آغاران بختیارلردن أیله! آنا بابالریمزه، اجدادیمزه و بالجمله کچمشلریمزه مرحمت بویور! اونلری عفو ایت!

دینمزی و دنیامزی اصلاح أیله! دوشمانلریمزڭ جمله‌سنی، طارمه طاغین ایت! عائله‌مزی، مالریمزی و مملکتلریمزی هر تورلی آفتلردن، خسته‌لقلردن و بلالردن محافظه بویور! قرآن عظیم الشّان حرمتنه آیاقلریمزه ثبات ویر! و کافرلر کروهنه قارشی بزلره یاردیم أیله!

یا ربّنا! اوقودیغمز قرآن کریمدن حاصل اولان ثوابی، هم اونڭ تلاوتندن حاصل اولان نوری پیغمبر افندیمز حضرت محمّد علیه الصّلاة والسّلامڭ روحنه هدیه أیله‌دك، واصل أیله یا ربّی!

هم اونڭ، نبی و رسول قرداشلرینڭ روحلرینه صلات و سلام ایله آیری آیری هدیه أیله‌دك، واصل أیله یا ربّی!

هم اونڭ آل و اولادینه، والده‌لریمز اولان محترم زوجه‌لرینه، اصحابنه، اتباعنه، مبارك نسللرینڭ روحلرینه هدیه أیله‌دك، واصل أیله یا ربّی! هم اونلرڭ جمله‌سندن راضی اول!

بابالریمز، آنالریمز، ارکك و قیز قرداشلریمز، اولادلریمز، اقربالریمز، سودکلریمز و آرقداشلریمزدن وفات ایتمش اولانلرڭ روحلرینه ده آیری آیری هدیه أیله‌دك، واصل أیله یا ربّی!

هم استادلریمزڭ روحلرینه، مشایخمزڭ روحلرینه، خیر و حسنات صاحبلرینڭ روحلرینه، هم بتون مؤمن و مؤمنه‌لردن، مسلم و مسلمه‌لردن وفات ایدنلرڭ روحلرینه، حیاتده بولونانلرڭ روحانیتلرینه هدیه أیله‌دك، سن واصل أیله یا ربّی!

أی بتون احتیاجلری قارشیلایان! أی بتون بلالری دفع ایدن! أی هر دعایه اجابت ایدن! و أی مرحمت ایدنلرڭ اڭ مرحمتلیسی اولان ربمز! رحمتڭله، مرحمتڭله دعالریمزی قبول أیله!

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ۝ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ۝ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝ اَلْفَاتِحَة

قرآن كريمده بولونان سجاوندلرك كيفيتى

قرآن عظيم الشّانى اوقويان كيشى سجاوندلركْ (١)
نه معنايه كلدكلرينى ابي بيلمليدر.

(م) كسين اولارق طورمه نكْ لزومنه علامتدر.

(ط) جواز و لزومه دلالت ايتمدن طورمه يه علامتدر.

(ج) طورمه نكْ جائز اولديغنه، طورمق و كچمك آراسنده سربستلگه علامتدر. فقط طورمق داها اَولى در.

(ص) رخصت علامتيدر. يعنى تلاوت ايدنكْ نَفَسى طارالديغى زمان طورور، صوڭره كريدن آلمقسزين دوام ايدر.

(ز) جواز علامتيدر. فقط كچمك طورمقدن داها اَولى در.

(لا) طورمه نكْ جائز اولمديغنه علامتدر. "طورما! چونكه معنا تمام دگلدر" معنا- سنده در. اگر ضرورتدن طولايي طورورسه ، أوزرنده طورولمش كلمه يي كريدن آلير. فقط بو علامت آيتكْ صوڭنده ايسه طورور، صوڭره او آيتى كريدن آلماز.

(ق) قُرّانكْ چوغنه كوره كچمك علامتيدر، فقط طورمق جائز اولور.

(قف) طورمق ايچون امردر. "لطيف بر وقفه ايله طور!" معناسنه در. بو، طورمقده معنا آچيسندن بر فائده اولديغنه اشارت اولارق، طورمه نكْ كچمكدن داها اَولى اولديغنه علامتدر.

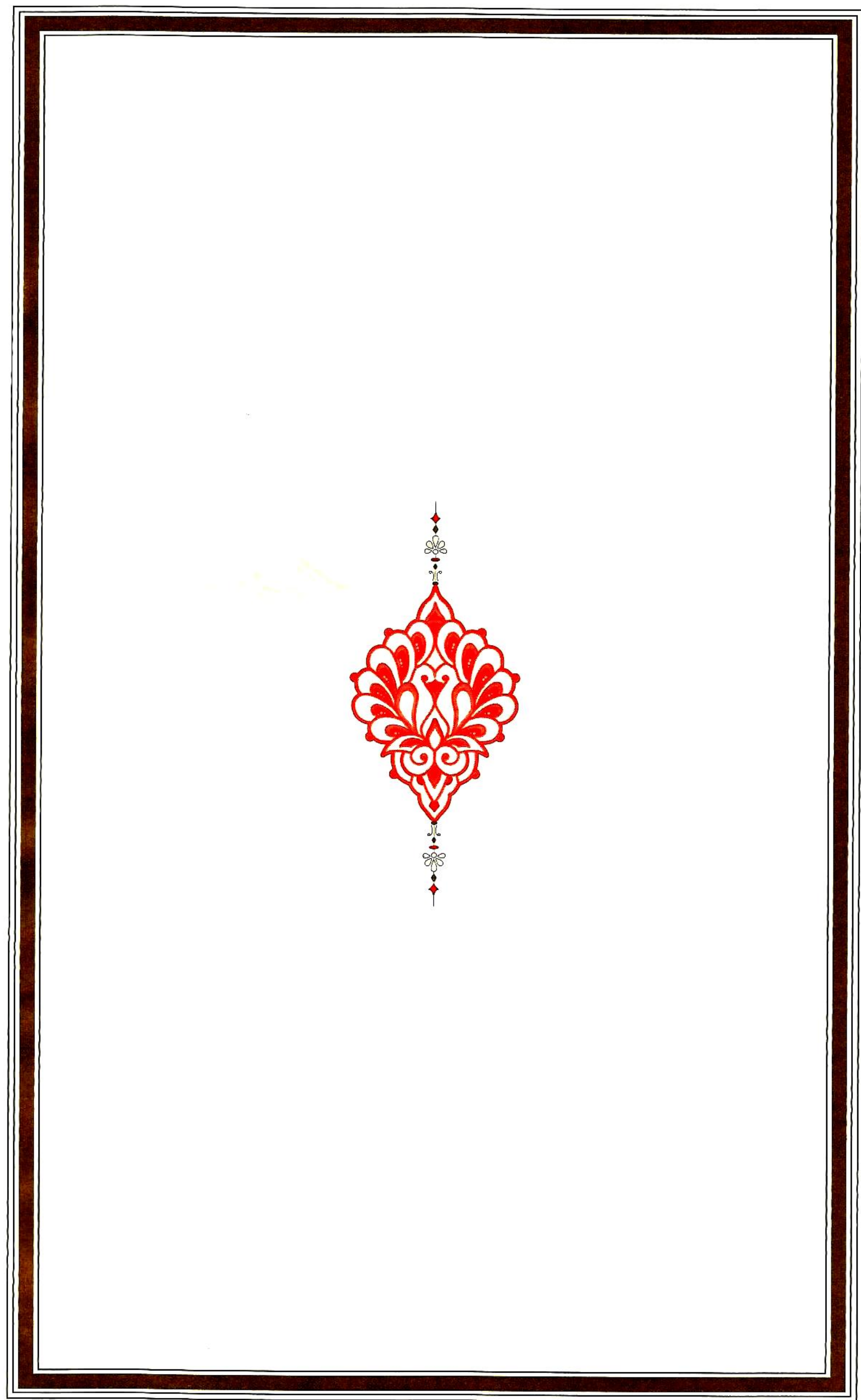
(ع) ركوعه علامتدر. يعنى اگر اوقويان نمازده اولور ده ركوع ايتمك ايسترسه، آرتق اونكْ ايچون مناسب اولان، بو علامتده ركوع ايتمه سيدر. چونكه بو، قصّه نكْ و موعِضه نكْ تماملانديغنه اشارتدر. (آيريجه ايكى علامت آراسنكْ بر "عشر" اولديغنى كوسترر. نماز خارجنده كى قرآن قرائتنده ده اَولى اولان، بو علامتلرده قرائتكْ بيتيريلمه سيدر.)

(∴) بو أوچ نقطه‌لر، بربرينه كچمش طورورسه اشارتدر. يعنى تلاوت ايدن اگر برنجى نقطه‌لرده طورورسه، او زمان ايكنجيده طورماز؛ اگر برنجيده طورمازسه، او وقت ايكنجيده طورور. تاكه مقصود اولان معنا طوغرى اولسون. چونكه هر ايكيسنده ده طورورسه، معنا تمام اولماز.

---

(١) اوقومه اثناسنده طورولوب طورولماياجق يرلرى كوستره‌رك اصولنجه اوقومه يه ياردیم ايدن بو علامتلره، هجرى آلتنجى عصرده بونلرى ايلك دفعه قرآن كريمه قويان محمّد بِنْ طَيْفُورْ اَلسَّجَاوَنْدينكْ بو خدمتنه تبرّكاً، اسمنه عطفله سجاوند دينمشدر.

مختصر مسائل حقنده



مقدّمه

بتون سماوات و ارضڭ ياراتيجيسى نامنه بر خطاب اولان قرآن عظيم الشّان، هر عصره و هر طبقه انسانه اڭ لزوملى احتياجلرينى و حصّه‌لرينى أشسز بر اسلوب ايله ويرن؛ آڭلاييش و ذكاجه مختلف بيڭلر طبقه‌لره فيضنى طاغيتوب، نورينى نشر ايدن و ميليونلر عقللرڭ تفكّر ايتديكى، ديللرڭ تلاوت ايتديكى، قولاقلرڭ ديڭله‌ديكى بر كتاب اولديغى حالده، كنچلگندن ذرّه مقدار غائب ايتمه‌يه‌رك، صانكه يڭى نازل اولمشجه‌سنه تاپ تازه قالان عمومى بر معلّم و خاص بر مرشددر.

بشريتڭ حقيقى مرشدى اولان قرآن معجز البيانڭ جهان شمول بر هويت عرض ايتمه‌سندن و عالم اسلامده، مختلف لسانلرله قونوشان پك چوق قوم و ملتلرڭ موجوديتندن طولايى، رمّز بزدن نه ايسته‌يور، هم مرضياتى نه‌در؟ دين مؤمنلره، قرآن حقيقتلرى عصرلردر، تنزيل بويرولديغى عربجه‌نڭ خارجنده‌كى لسانلرده ده تفسير و مآللرله افاده و ايضاح ايديله‌كلمشدر.

مآل و ترجمه

مآل، لغوى اولارق؛ بر شيئڭ واراجغى ير و غايه معناسنده مكان اسميدر. اصطلاحده ايسه، بر سوزڭ معناسنى هر جهتدن دگل، براز نقصانى ايله، ياقلاشيق اولارق افاده ايتمگه دينير.

ترجمه كلمه‌سنڭ لغت معناسى ايسه: "سوزى، بر لساندن باشقه بر لسانه نقل ايتمك" ديمكدر. اصطلاحده‌كى معناسى ايسه، بر كلامڭ معناسنى، ديگر بر لسانده دنكى بر تعبيرله عيناً افاده ايتمكدر.

بر ترجمه‌نڭ، اصل لفظڭ معناسنه تماماً مطابق و تام بر ترجمه اولابيلمه‌سى ايچون؛ صراحتده (آچيقجه افاده ايديلن يرلرى، عين آچيقلقده افاده ايتمه‌سنده)، دلالتده (آچيقجه بيان ايديلمديكى حالده لفظاً دلالت ايديلن معنالرى، عين اينجه‌لكله كوسترمه‌سنده) موافق اولمق زورنده‌در.

كذا، اجمالده (بر غايه‌يه بناءً تفصيل ايديلمدن خلاصه اولارق بيان ايديلن يرلرى، عين قيصه‌لقله افاده ايتمه‌سنده)، تفصيلده (كنيشجه آچيقلانان يرلرى عين كنيشلكله بياننده)، عمومده (بر حكمى، عمومى ايلكيلنديرن بر شكلده بيانده)، خصوصده (بعض حكملرى ايسه خصوصى طوتمه‌ده) ده افاده‌لر دنك اولمليدر.

و كذا، اطلاقده (كيمى حكملرڭ باشقه معنالره ده حملنڭ ممكن اولابيلمه‌سى ايچون صينيرلرينى چيزمه‌يه‌رك بليرسز بيراقمه‌سنده)، تقييدده (بعض حكملرى ايسه، ياڭليش آڭلاشيلمه‌يه محل ويرميه‌جك شكلده، حدودينى كسين اولارق بليرله‌مه‌سنده)،

قوّتده (کلامڭ بللی معنالری تك بر قالب ایله دگل، عین معنایه کلن فقط فرقلی اینجه‌لکلر طاشییان بر چوق کلمه‌لرله وورغولامه‌سنده)، اصابتده (متنده کیملری و هانکی معنالری مخاطب آلدیغنڭ آشکاره بیلینمه‌سنده) ده دنکی بر تعبیرله افاده ایدیلملیدر.

و بینه حسن اداده (مقصدی افاده ایدن کلمه‌لر تك باشنه بیله قالدیغنده، او معنایی عین کوزللکله افاده ایتمه‌سنده)، اسلوب بیانده (کندینه خاص اولان عین اسلوبله آڭلاتمه‌سنده)، حاصلی علمده، (قوللانیلان أدبی) صنعتلرده اصلده‌کی افاده‌یه دنك اولمه‌سی لزومی واردر.

حالبوکه مختلف لسانلر آراسنده اولدقجه فضله مشترك باغلر بولوندیغی حالده، هر برینی خصوصی قیلان و دیگرلرندن آیران، او لسانه مخصوص بر چوق فرقلیلقلر واردر. لسانی خصوصیتی اولمایان ویا آز اولان، یالڭز عقله خطاب ایدن بعض مثبت علم و فنلرله علاقه‌لی اثرلرڭ ترجمه‌سی راحتلقله ممکن اولسه بیله، قلبه و حسیاته خطاب ایدن و لسان جهتیله أدبی قیمتی حائز، آز سوزله چوق معنالر افاده ایدن بدیعی اثرلرڭ ترجمه‌لرنده، اصل لسانده‌کی معنا و مقصد تمامیله افاده ایدیله‌مدیگی ایچون، موفّقیت پك نادردر.

ترجمه‌لر، حرفی (لفظی) و تفسیری (معنوی) اولمق أوزره ایکی قسمه آیریلیر. حرفی ترجمه، نظمنه و ترتیبنه دقت ایدرك، بر کلامڭ معناسنی دیگر بر لسانده مثلی بر تعبیرله افاده ایتمکدر.

تفسیری یاخود معنوی ترجمه ایسه؛ نظمنه و ترتیبنه دقت ایتمدن، بر کلامڭ معناسنی دیگر بر لسانده کندی اسلوبیله افاده ایتمك دیمکدر.

قرآن ترجمه ایدیله‌بیلیرمی؟

قرآن معجز البیانڭ معناسی و حقیقتلری معجزه اولدیغی کبی، مقدّس معنالرڭ محفظه‌لری اولان لفظلری دخی معجزه‌در. قرآنڭ لفظلری او طرزده‌درکه، هر بر کلامنڭ، هر بر کلمه‌سنڭ، هر بر حرفنڭ، حتی بعضاً هر بر سکوننڭ چوق وجهلری، چوق حکمتلری بولونور.

هر تورلی نقصانلقدن منزّه و مبرّا و اهل ضلالتڭ باطل فکرلرندن مقدّس و معلاّ اولان ذات اقدسڭ کلامنڭ معنالرینه ظرف اولابیلن بر لفظڭ یرینی، البته هیچ بر بشری لسان طوتاماز.

قرآن عظیم الشّانڭ لفظلرینڭ عادتا البسه دگل، اوندن آیریلمایان جلد مثابه‌سنده اولمه‌سی بالبداهه و بالضروره کوسترییورکه: بلاغتیله عصرلردر أدیبلری، فصیح قونوشانلری و حکمایی دیزه کتیرن قرآن حکیمڭ آیتلری، قابل ترجمه دگلدر.

بونڭله برابر، چوق جهتلرله معجزه اولان و الٓهی کلامڭ قالبی و صورتی اولان قرآنڭ اسلوب عالیسی، هم غریبدر، هم عجیبدر، هم مقنعدر، هم ده جامعدر.

قرآنڭ اسلوبی کندینه مخصوصدر، کرك نزولدن أوڭجه کرکسه صوڭره هیچ بر بشرڭ افاده‌سنه بڭزه‌مز. او فرقانڭ أویله بر اسلوبی واردرکه، نه او باشقه‌سنی تقلید ایتمشدر، نه ده باشقه‌سنڭ اونی تقلیده طاقتی واردر.

قرآنڭ اسلوبنڭ خارق العاده جامعیتندندرکه، بر تك سوره، کائناتی ایچنه آلان قرآنڭ انکین دڭزینی احتوا ایدر؛ بر تك آیت، او سوره‌نڭ خزینه‌سنی ایچنه آلیر؛ آیتلرڭ هر بریسی برر کوچك سوره، سوره‌لرڭ چوغی کوچك برر قرآن حکمنده‌در.

هم قرآنڭ معنالری أویله خارقه لفظلرله افاده ایدیلمشدرکه، عین آنده مختلف زمان و مکانلرده یاشایان، علم، عرفان و عنعنه‌لری چوق فرقلی بتون انسانلره خطابده و اونلرڭ ادراك سویه‌لرینه اویغونلقده ذِروه‌ده‌در.

او، بو هویتیله و اسلوبنده هیچ بر صنعیلك اثری بولونمامه‌سیله؛ بالعکس فطری بر سلاست، آقیجیلق عرض ایتمه‌سی سببیله، لساننه جهانده بگُزرینه تصادف ایدیله‌میه‌جك بر لطافت ویرمش اولان أشسز بلاغت صاحبی بر کتابدر.

هم قرآنڭ اسلوب عالیسی او قدر خارق العاده‌درکه؛ نه ساده‌جه عقله، نه ده ساده‌جه قلبه و حسیاته خطاب ایدر؛ عقل، قلب و حسیاتڭ هپسنی بردن مخاطب آلوب ظاهری و باطنی هر حس، دویغو و قابلیتلرڭ آیری آیری اولان احتیاجلرینڭ هیچ برینی اهمال ایتمه‌دن معنوی غدالرینی ویره‌رك، هپسنی اڭ مناسب بر اسلوب ایله طویورور.

صیره‌دن بر کلامڭ دخی بره بر ترجمه‌سی چوق مشکل ایکن، هر بر کلمه‌سنده، حرفنده، حتی سکوننده، هر بر دتاینده اینجه‌لکلر و حکمتلر بولونان، هم بتون افرادیله معجزه اولان و اڭ بیوك دینڭ تمل کتابی اولان، هم آیریجه لسان نحوی اولارق چوق زنکین بر محتویاته صاحب اولوب منتظم قاعده‌لره طایانان و بو زنکینلکلره مساعد بر لسانله بشره خطاب ایدن قرآنڭ ترجمه ایدیله‌بیلمه‌سی امکانسزدر.

سائر لسانلرڭ چوق اینجه معنالری افاده ایتمه‌ده عربجه ایله مقایسه ایدیلدکلری تقدیرده کفایتسز قالدقلری بیلینن بر کرچکدر. بلکه ده قدرڭ جلوه‌سی اولارق انسانلق تاریخیله برلکده عصرلردن بری کندینی قرآن لسانی اولمه‌یه حاضرلایان عربجه‌نڭ بو زنکینلگی، فرقان حکیمڭ لسان عربی ایله ایندیریلمش اولمه‌سنڭ حکمتلرندن بری اولوب، بو نکته، "شبهه‌سزکه بز اونی، آڭلایاسگز دییه عربجه بر قرآن اولارق ایندیردك" (١٢/٢) و "هیچ بر اگریلگی بولونمایان عربجه بر قرآن اولارق (ایندیردك)؛ اومولورکه صاقینیرلر" (٣٩/٢٨) مآل اجمالیسنده‌کی آیت کریمه‌لرڭ صراحتیله ثابتدر.

قرآنڭ قرق وجوه اعجازینی "یگرمی بشنجی سوز" نامنده‌کی اثرنده جالب دقت و نوع شخصنه منحصر خارقه بر اسلوب ایله اثبات ایدن استاد بدیع الزمان حضرتلری، قرآنڭ جامعیتنی ایضاح صددنده شویله بر مثال ویرمکده‌در.

"مثلا؛ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ بر جملهٔ قرآنیه‌در. بونڭ اڭ قیصه معناسی، علم نحو و بیان قائده‌لرینڭ اقتضا ایتدیگی شودر:

یعنی: نه قدر حمد و مدح وارسه، کیمدن کلسه، کیمه قارشی ده اولسه، ازلدن ابده قدر خاصدر و لایقدر او ذات واجب الوجوده‌که، اللّٰه دینیلیر.

ایشته نه قدر حمد وارسه، الِ استغراقدن (لام تعریفدن) چیقییور.

هر کیمدن کلسه قیدی ایسه، حَمْدٌ مصدر اولوب فاعلی ترك ایدیلدیگندن، بویله مقامده عمومیتی افاده ایدر.

هم مفعولڭ ترکنده، بینه مقام خطابیده کلّیت و عمومیتی افاده ایتدیگی ایچون، هر کیمه قارشی اولسه قیدینی افاده ایدییور.

أزلدن أبده قدر قيدى ايسه، فعلى جمله سندن، اسمى جمله سنه انتقال قاعده سى، ثبات و دوامه دلالت ايتديگى ايچون، او معنايي افاده ايدييور.

خاص و مستحق معناسنى لِلّٰهِ ده كى لامِ جر افاده ايدييور. چونكه او لام، اختصاص و استحقاق ايچوندر.

ذات واجب الوجود قيدى ايسه، وجوب وجود، الوهيتك لازم ضروريسى و ذات ذوالجلاله قارشى بر عنوان ملاحظه اولديغندن، لفظ الله سائر اسما و صفاته جامعيتى و اسم اعظم اولديغى اعتباريله، دلالت التزاميه ايله دلالت ايتديگى كبى، واجب الوجود عنوانه دخى او دلالت التزاميه ايله دلالت ايدييور.

ايشته، اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ جمله سنك اڭ قيصه و علماى عربيه جه متّفقٌ عليه بر معناى ظاهريسى شويله اولورسه، باشقه بر لسانه او اعجاز و قوّتله ناصل ترجمه ايديله بيلير؟

هم السنهٔ عالم ايچنده لسان نحوئ عربيدن باشقه بر تك لسان وار؛ او ده هيچ بر وقت عرب لساننك جامعيتنه يتيشه مز. عجبا او جامع و اعجازدارانه اولان لسان نحوى ايله معجزه كارانه بر صورتده و هر جهتى بردن بيلير، اراده ايدر بر علم محيط ايچنده ظهور ايدن كلمات قرآنيه؛ سائر السنهٔ تركيبيه و تصريفيه واسطه سيله، ذهنى جزئى، شعورى قيصه، فكرى مشوّش، قلبى قراڭلقلى بعض انسانلرك كلمات ترجميه سى ناصل او مقدّس كلمات يرينى طوتابيلير؟ حتى ديه بيليرم و بلكه اثبات ايده بيليرمكه: هر بر حرف قرآن، بر حقائق خزينه سى حكمنه كچر؛ بعضاً بر تك حرف، بر صحيفه قدر حقيقتلرى درس ويرر."[١]

نتيجه اولارق؛ علماى اسلامك اتّفاقيله ثابتدركه، قرآن معجز البيانك لفظلرينك أوزرنده اعجاز طامغه سى بولونمه سى، اسلوبنك علويت و شمولى و صرف و نحو لسانى اولان عربجه نك جامعيتى سببيله، قرآن حكيمك حرفى ويا لفظى ترجمه سى ممكن دگلدر، محالدر.

بوندن طولايي فرقان حكيمك آيتلرينك سائر لسانلرده كى افاده لرينه، هر نه قدر بره بر متنه صادق قالينارق و ممكن مرتبه كرچك معناسنى افاده ايتمه يه چاليشارق ياپيلمش ده اولسه ترجمه دگل، تملده كى بو كفايتسزلكدن طولايي "مئآل" دينيلمشدر.

بناءً عليه، مئآل تعبيرى، "ترجمه نك چوق آلتنده، بر كلامك باشقه بر لسانده كى نقصان و قيريق افاده سى" معناسنى يوكلنمشدر. حتى قرآن معجز البيانك جامع و مقدّس لفظلرينك مئآلى ديه تقديم ايديلن هر افاده، مئآلك ده مختصرى اولديغى ايچون، آنجق "اجمالى، قيصه و نقصان بر مئآل" ديه ذكر ايديله بيلير.

بو مآلده دقت ايديلن خصوصلر

بو چاليشمه مزك هر صفحه سنده آرقه ده تقديم ايتديگمز معتبر تفسير كتابلرندن استفاده ايتدك. بو قايناقلرده بولامديغمز هيچ بر نكته يي، پارانتز ايچنده دخى اولسه افاده ايتمه مه يه اهتمام كوستردك. اعتقادى مسئله لرده اهل سنّت كوروشلرينى نظره ويرمه يه، و بو قَوللر آراسنده كى أوگجه لگه، هم عين مقامده داها تنزيهى بولديغمز قَولى ترجيح ايتمه يه دقت ايتدك.

---

(١) مكتوبات، ٢٩نجى مكتوب، ٢٤٣-٢٤٢

کذا قرآن کریمڭ دگل جمله و کلمه‌لرینڭ، هر بر حرفنڭ دخی، بر حقائق خزینه‌سی حکمنده اولدیغنی، بعضاً بر تك حرف بر صحیفه قدر حقیقتلری درس ویردیگنی دائما کوز أوڭنده طوتمه‌یه و المزدن کلدیگی قدر متنه باغلی قالمه‌یه، متنڭ صراحتنده اولمایان بر شیئ یازمامه‌یه، لزوملی کوردیگمز ایضاحلری ایسه پارانتزلر ایچنده ویرمه‌یه غیرت ایتدك.

از جمله:

❁ قرآنده کچن بتون تحقیق اداتلرینه ألدن کلدیگی قدر دقت ایدیلدی. دگیشیك اندیشه‌لرله، شو قدری یترلی ویا شوڭا کرك یوق کبی ملاحظه‌لره کیدیلمدی. مراد الٰهینڭ تخصیص ایتدیگی بو ووغولر، آرتق اصل اداتڭ آغیرلغنه کوره، ترکجه‌ده قارشیلغی اولان فرقلی تحقیق اداتلری قوللانیلارق، متنڭ آقیجیلغنه ده ضرر ویریلمدن حس ایتدیریلمه‌یه چالیشیلدی. نورمال بر أدبی متن اولسه‌یدی بو تأکید وورغولرینی یاپمایاجغمز حالده، مآل متننده قرآنی هیچ بر نکته‌یی کوز آردی ایتمه‌مه و مطلقا بر حکمتی واردر پرنسیبیله، ممکن مرتبه کوسترمه‌یه چالیشدق.

بو صدده فخرالدین رازی حضرتلرینڭ ده ایضاح ایتدیگی کبی، اشیاده اصل اولان اونڭ دوام ایدییور اولمه‌سیدر. مثلا بز، زَيْدٌ مُنْطَلِقٌ زید کیدیجیدر دیرز. بو سوزی دویان کیمسه بونی رد ایتمه احتیاجی دویارسه، لَيْسَ زَيْدٌ مُنْطَلِقاً: زید کیدیجی دگلدر دیر. بونڭ أوزرینه بز فکریمزده قرارلی ایسه‌ك، اِنَّ زَيْداً مُنْطَلِقٌ: محقّق زید، کیدیجیدر دیرز. قارشی طرف بوڭا ده اعتراض ایده‌جکسه، بو سفر لَيْسَ زَيْدٌ بِمُنْطَلِقٍ: زید، البته کیدیجی دگلدر دیر. بز آرتق بوڭا داها قوتلی بر ردّیه‌ده بولونارق اِنَّ زَيْداً لَمُنْطَلِقٌ: محقّقکه زید، البته کیدیجیدر دیرز.[1]

یعنی هر تأکید أداتی، مقابلنده اصرارلی بر انکاری و اثباتی نظره ویردیگندن، مقام جهتیله بونلری اخطار صددنده کلن قرآنی تحقیق اداتلرینه ممکن مرتبه رعایت ایتمه‌یه چالیشدق.

❁ کذا، بر متنڭ آقیجیلغنه و معنا بتونلگنه خدمت ایدن و او متنده‌کی کلمه ویا جمله‌لری شکل و معنا جهتیله بربرینه باغلایان تعقیب أداتلرینی ده، جمله باشی ویا کلمه صوڭی أداتلری اولارق عین حساسیتله وورغولامه‌یه دقّت ایتدك.

❁ اسم جمله‌لرنده‌کی سورکلیلك و ثابت بر سجیه اولمه خصوصیتی ایله فعل جمله‌لرنده‌کی حدوث و تجدّد نکته‌لرینڭ ضایع اولمامه‌سی ایچون، مآل متننده بویله جمله‌لرڭ آراسنده‌کی فرقه دقّت ایتمه‌یه چالیشدق.

❁ عین مصلحتله اسم فاعللر، بعض مقاملرده فعل مضاریلرله لفظ و معنا جهتیله بڭزر بر خصوصیت طاشیسه‌لر بیله، بو کلمه‌لرڭ تخصیصنده‌کی حکمتی نظره ویرمك ایچون، اسملره فعل معناسی ویرمه‌مه‌یه، بالخاصه دقت ایتدك. قرآن متننده فعل صیغه‌سیله راحتلقله افاده ایدیله‌بیله‌جك بر معنانڭ، اسمله آڭلاتیلمش اولمه‌سنده‌کی نکته فرقنی مآل متننده کندی افاده‌لریمزله یوق ایتمه‌یی طوغری بولمدق.

(١) رازی، ج. ١٤/٢٨، ٢٤٢

بديع الزمان حضرتلرى، اسم و فعل صيغه‌لرينك آراسنده‌كى بو لطيف فرقه شويله اشارت ايتمكده‌در: "مَغْضُوبٌ كلمه‌سنك استمرار و دوام شأننده اولان اسملردن، اسم مفعول اولارق ذكر ايديلمه‌سى ايسه، شرّ و عصيانلرينه دوام ايدوب، توبه و عفو ايله انقطاع ايتمدكلرى تقديرده قطعيلشه‌جگنه و سيلينمز بر طامغه شكلنه كچه‌جگنه اشارتدر." (١)

"زيرا آنْ يَضْرِبَ فعلدر. فعل مستقل و ثابت اولمديغندن صانكه لطيفدر. متكلمك قصدى، اونده طورمايوب مفعوله كچييور. مصدر اولان ضَرْبٌ ايسه اسمدر. اسم مستقل و ثابت اولديغى ايچون، صانكه كثيفدر." (٢)

اسم و فعللر آراسنده‌كى عين فرقليلغه فخر الدين رازى حضرتلرى ده شويله اشارت ايتمكده‌در: "فعل بعضاً دواملى اولور، بعضاً كسيلير. جناب حق، يوسف (ع‌م) حقنده لَيَسْجُنُنَّهُ (١٢/٣٥) (اونى (يوسفى)، بر زمانه قدر زندانه آتمه‌لرى كنديلرينه اويغون كوروندى) مآلنده‌كى آيتده، بو حپسك دواملى اولمايا جغنه دقت چكمك ايچون، بوڭا اشارتاً فعل جمله‌سى كتيريلمشدر.

حالبوكه فرعون، موسى‌يه (ع‌م) لَئِنِ اتَّخَذْتَ اِلٰهًا غَيْرِى لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ (٢٦/٢٩) (يمين اولسونكه، بندن باشقه‌سنى آله ايدينيرسه‌ك، سنى مطلقا زندانه آتيلانلردن ايدرم) ديركن، اونك نيتنده‌كى حپسك ايسه دواملى اولديغنى كوسترمك ايچون اسم اولارق كتيرمشدر.

كذا عالملريمز بو موضوعده شويله دير: جناب حق، وَ عَصٰى اٰدَمُ رَبَّهُ فَغَوٰى (٢٠/١٢١) [آدم، ربنه (اونك امرينه) قارشى كلدى ده، شاشيردى] بويورمشدر. فعل جمله‌سيله ذكر ايديلن بو آيتك معناسى، 'آدم عاصيدر، آزغيندر!' ديمك دگلدر. زيرا فعل صيغه‌سى، دوام افاده ايتمز، اما اسملر سوركليلگى افاده ايدرلر." (٣)

❁ كذا بو مختصر مآل حاضرلانيركن كائناتده‌كى اثرلرك فعللره، فعللرك اسملره، اسملرك صفتلره، صفتلرك شئوناته، شئوناتك دخى ذاته دلالت ايتديگى نكته‌سنك ايشيغنده، فعل، اسم و صفت وزننده كلن كلمه‌لر آراسنده‌كى فرقلرى نظره آلمه‌يه خصوصاً دقّت ايتدك.

بو چرچوه‌ده، اسمله فعل آراسنده‌كى مذكور فرقى وورغولامه‌يه چاليشديغمز كبى، يانان بر ماده ايله يانيجى بر ماده جمله‌لرنده ده آچيقجه كورولديگى أوزره اسمله صفت آراسنده‌كى فرقى ده حس ايتديرمه‌يه غيرت ايتدك. بو غايه ايله، فعلدن اسم ياپان -آن، -أن أكلرى ايله اسم فاعل، -ايجى، -أيجى اكلريله ده صفت وورغوسنه، كذا اسم فاعللرك حدوثى، صفتلرك ايسه ثبوتى، دواملى ثابت حاللرى كوستردیگى خصوصنه دقت ايتدك.

بو آراده صفت مشبهه‌لر قدر، مبالغه‌لى اسم فاعل، اسم تفضيل و اسم منسوب وزنلرينك برر صفت اسم اولدقلرينى؛ اسم فاعل و اسم مفعوللرك نورمال اسم فونقسييونلرينك طيشنده برر صفت اسم اولارق ده قوللانيلدقلرينى كوزدن اوزاق طوتمدق.

(١) اشارات الاعجاز، ٢٤ (٢) اشارات الاعجاز، ٢٢٠ (٣) رازى، ج. ٢٠، ١٠/٢٠، ١٢٢

❁ فعللرك ماضی ویا مضاری کبی خصوصیتلرینه، باخصوص کچمش زمانك حکایه‌سی طرزنده اولان آیتلره دقت ایتمه‌یه چالیشدق. بو کبی یرلرده بر محاسبه ایچون کچمشی جانلاندیران و أوته‌دن بری یاپیلاکلدیگنی نظره ویرن بو قالبلره، کذا فعللرك تکیل، چوغول کبی خصوصلرینه دقت ایتمه‌یه چالیشدق.

❁ دگل ترجمه‌نك، مآلك دخی نه قدر مشکل اولدیغی اورته‌ده ایکن، تفسیرلرده چوق کنیش اولارق و بتون وجوهیله ایضاح ایدیلن قرآنی حقیقتلرك هیچ دگلسه بر وجهنی، ایضاحه محتاج کوردیگمز مقاملرده پارانتز ایچنده ممکن مرتبه ویرمه‌یه غیرت ایتدك. مفسّرلرك رأینی، آیتك صراحتنده وارمش کبی یازمه‌یی یاخود پارانتزلرك آزلغی ویا یوقلغی ایله أوگونمه جهتنه کیتمه‌یی طوغری بولمدق.

مآل متننده کچمه‌ین تفسیری نکته‌لری ایضاح ایتمك ایچون قوللاندیغمز پارانتز ایچی افاده‌لری، بعضاً ده ترکجه افاده نقطه‌سنده متنك آقیجیلغنی تأمین ایتمك ایچون ترجیح ایتدك. زیرا عربجه‌نك کندینه خاص یاپیسیله ترکجه افاده‌نك زورلاندیغی یرلرده، مآل متننی اصل عباره صانکه أویله ایمش کبی زورلامق و افاده‌یی یووارلامق یرینه، کندی ایضاحلریمزی پارانتز قوللانارق کوستردك. اصل متنك، پارانتزلر اولمادن کندی بتونلگی ایچنده (اکلرده کی سس اویومی خارج) دوزکون اولمه‌سنه آیریجه دقت ایتدك.

❁ سوره اسملرینك هانکی آیتلردن کلدکلرینه اشارت ایدن بر جمیله اولسون دییه، مآل متنی ایچنده او آیته‌کی ایلکیلی کلمه‌یی قویو یاپمق صورتیله کوسترمه‌یه چالیشدق.

مآلده‌کی حاشیه‌لر

آڭلاشیلمه‌سی مشکل و یاڭلیش آڭلامه‌یه مساعد بعض آیتلرك قیصه ایضاحلری، تفسیرلرك اصل نسخه‌لرندن اقتباس ایدیله‌رك حاشیه‌لره درج ایدیلدی و هر برینك قایناقلری کوستریلدی. برطاقیم اصطلاحلرك معنالری، هم تفسیرلردن هم ده علمی اثرلردن بالاستفاده خلاصةً ویریلمه‌یه چالیشیلدی. کذا، ناسخ و منسوخ آیتلرله، فقهه و معاملاته متعلّق بعض آیتلرك قیصه ایضاحلری احتیاج نسبتنده قایناقلردن اقتباس ایدیلدی. آیریجه ذهنی راحتلاتوب، قلبه فرحلق ویره‌جك لطیف نکته‌لرله حاشیه‌لر زنکینلشدیریلدی.

حاشیه‌لرده اصل یکونی ایسه توحید، نبوّت، عبودیت و حشر ایله عدالتدن مرکّب قرآنك درت تمل اساسنه متوجه ایمانی آیتلرك ایضاحلری صددنده، صوك دورك بیوك اسلام عالمی بدیع الزمان سعید نورسی حضرتلرینك تألیف ایتدیگی رسالهٔ نور تفسیرندن یاپیلان اقتباسلر تشکیل ایتدی.

بو اقتباسلرك آڭلاشیلمه‌سنه یاردیمجی اولابیلمك ایچون، حاشیه‌لرده کچن و کونمز کنچلگنك آڭلامقده زورلاناجغی کلمه‌لره لغت معنالری ویریلدی و بونلر پارانتزلرله کوستریلدی.

کلمه‌لرك آچیقلامه‌لری یاپیلیرکن مجرّد معنالرندن زیاده، متن ایچریسنده یوکلندکلری معنالر حس ایتدیریلمه‌یه چالیشیلدی. آنجق بعض

اصطلاحی کلمه و مفهوملرڭ کونمز ترکجه‌سنده تام قارشیلقلری اولمدیغی ایچون، برقاچ کلمه ایله معناسی ویریلمه‌یه غیرت ایدیلدی.

هم رسالهٔ نور مؤلّفنڭ بیان ایتدیگی کبی: "تفسیر ایکی قسمدر: بریسی، معلوم تفسیرلردرکه، قرآنڭ عباره‌سنی و کلمه و جمله‌لرینڭ معنالرینی بیان و ایضاح و اثبات ایدرلر. ایکنجی قسم تفسیر ایسه، قرآنڭ ایمانی اولان حقیقتلرینی قوّتلی حجتلرله بیان و اثبات و ایضاح ایتمکدر. بو قسمڭ پك چوق اهمیتی وار. ظاهر معلوم تفسیرلر، بو قسمی بعضاً مجمل بر طرزده درج ایدییورلر. فقط رسالهٔ نور، طوغریدن طوغری‌یه بو ایکنجی قسمی اساس طوتمش، امثالسز بر طرزده معنّد فیلسوفلری صوصدیران بر معنوی تفسیردر."[١]

هم "رسالهٔ نور، قرآنڭ تفسیری اولدیغی جهتله، وحی سماوی اولان قرآنڭ سماوی و الهامی بر تفسیریدر. هم یاغمور کبی، انسانلره کثرتلی بر رحمتدر." [٢]

ایشته، رسالهٔ نورڭ قوتلی حجتلرله، قرآنی بر طرزده بیان، ایضاح و اثبات ایتدیگی ایمان حقیقتلرینه، زمانمز انسانڭ پك محتاج اولمه‌سی و بو ایمانی رچته‌لرڭ، عصرڭ معنوی خسته‌لقلرینه اڭ فائده‌لی ، اڭ تأثیرلی تریاقلری احتوا ایتمه‌سی، شفایاب اولدیغی حدسز انسانڭ شهادتیله مجرَّب بر حقیقت اولمه‌سی حسبیله، مختصر مآلڭ حاشیه‌لرنده رسالهٔ نوردن مقتبَس ایضاحلره اکثریتله یر ویریلدی. بو اقتباسلر، بدیع الزمان حضرتلرینڭ صاغلغنده احمد خسرو أفندینڭ خطّیله یازیلمش اولان عثمانلیجه اساس نسخه‌لردن آلینمشدر.

حاشیه‌لرده‌کی ایضاحلرڭ، مکانڭ صینیرلی اولمه‌سندن طولایی اولدقجه آز و بتون احتیاجلره کفایت ایده‌جك نسبتده اولمادیغنه دقت چکمك ایسته‌یورز. بناءً علیه آیتلرڭ داها کنیش ایضاحلری ایچون، حاشیه‌لرده اشارت ایدیلن اثرلره مراجعت ایدیلملیدر.

قرآن کریمڭ اعجازی

اعجاز، فخر عالمڭ (عصم) رسالت دعواسنده کوسترمش اولدیغی اڭ بیوك معجزه‌سی اولان قرآن معجز البیانڭ، بڭزرینی یاپمقدن بتون انسانلرڭ "عاجز" اولدقلرینی کوسترمك صورتیله، حقّانیتنی اورته‌یه قویمه‌سی دیمکدر.

اعجاز، قرآنڭ أوزرنده‌کی الٰهی طغرا و سکّه‌در، اونڭ متکلّم ازلی اولان جناب حقله اولان علاقه و ارتباطنی کوسترن بر مهردر.

اعجاز، قرآنڭ جاذبه‌لی بر خصوصیتی، عین زمانده اونڭ الله قاتندن کلدیگنڭ اڭ بیوك دلیلی و قرآنڭ تحریفنه اڭ بیوك مانعدر.

قرآندن بسلنمه‌ین و قرآنڭ مالی اولمایان بتون سوزلر طوپلانسه، دگل بتون قرآنڭ، اڭ قیصه بر آیتنڭ دخی بڭزرینی کتیره‌مزلر.

زیرا، هر آیت فرقلی بر معنا و صورته صاحب اولسه ده، أوزرنده‌کی اعجاز طامغه‌سندن طولایی هپسی بردن لسان حاللریله عین حقیقتی هایقیروب، توحیده اشارت ایدییورلر.

اعجاز، بلاغت نکته‌لرنده‌کی اینجی کبی اینجه‌جك پاریلتیلرڭ قاریشوب طوپلانمه‌سندن میدانه کلن خارقه بر نوردر. اکسیر کبی تأثیرلی اولان اعجازڭ اڭ مهم جهتی و اساسی ایسه، قرآنڭ نظمنده‌کی بلاغتیدر.

(١) شعاعلر، ٥٣٩ (٢) سکهٔ تصدیق غیبی، ٢٠

قرآن حکیمڭ هر جهتی و سوره‌لرندن حرفلرینه قدر استثناسز هر جزئی معجزه‌در؛ بشر، تقلیدندن عاجزدر.

الڭ بیوك معجزه قرآندر

عالملرڭ ربّنڭ امر و نهیلرینی و دینڭ حکملرینی قوللره تبلیغ ایتمك؛ کائنات کتابنڭ صحیفه‌لرنده نقش ایدیلمش اولان حکمتلی معنالری اوقویوب، سائر انسانلره اوقوتمق و یاراتیلیش ایله ئولومدن صوڭره‌کی حیاتڭ سرّینی و حکمتلرینی انسانلره درس ویرمك ایچون کوندریلن پیغمبرلره، دعوالرینی تصدیق ایچون ویریلن و انسانلرڭ بڭزرینی یاپمقدن عاجز قالدیغی خارق العاده‌لکلره، معلوم اولدیغی أوزره معجزه دینیر. پیغمبرلرڭ مظهر اولدقلری معجزه‌لر، کوندریلدکلری زمانه و ایچنده بولوندقلری قومڭ خصوصیتلرینه کوره فرقلیلقلر عرض ایتمشدر.

مثلا، حضرت موسی (ع‌م) زماننده سحر چوق ایلری کیتمش اولدیغندن معجزه‌لری ده سحربازلره غلبه چالاجق نوعدن کلمشدی. حضرت عیسی (ع‌م) زماننده طب مشهور اولمقله، کوستردیگی معجزه‌لر ده او جهتدن کلمش و ئولولری اللّهڭ اذنیله دیریلتمشدر.

بونڭ کبی، بلاغت و فصاحتڭ، شعر و خطابتڭ، کاهنلك و غیبدن خبر ویرمه‌نڭ و کچمش امّتلرڭ حالنی و بعض یاراتیلیش حادثه‌لرینی بیلمه‌نڭ رواجده اولدیغی بر زمانده کندیسنه رسالت وظیفه‌سی ویریلن و سوزلری و حاللریله قرآنڭ بر معجزه‌سی اولان رسول اللّهڭ ده (ع‌ص‌م) الڭ بیوك معجزه‌سی قرآن عظیم الشّاندر.

قرآن معجز البیان، نازل اولدیغی زماندن بری جنلره و انسانلره، تام بیڭ درت یوز سنه‌در: "اگر قولمزه ایندیردیگمزدن (قرآندن) شبهه ایچنده ایسه‌ڭز، اونڭ بڭزرندن بر سوره کتیرڭ؛ اگر (ادّعاڭزده) طوغری کیمسه‌لر ایسه‌ڭز، اللّهدن باشقه شاهدلریڭزی (یاردیمجیلریڭزی) ده چاغیرڭ!" (٢/٢٣) و "اگر یاپامازسه‌ڭز، که اصلا یاپامایاجقسڭز، أویله ایسه او آتشدن صاقینڭکه، یاقیتی انسانلرله طاشلردر؛ (و) کافرلر ایچون حاضرلانمشدر." (٢/٢٤) مآلنده‌کی آیتلرله میدان اوقویور.

نتیجه‌ده: قرآن، "(حبیبم، یا محمّد!) دیکه: یمین اولسون، اگر انسانلر و جنلر بو قرآنڭ بر بڭزرینی کتیرمك أوزره بر آرایه کلسه‌لر، بربرلرینه یاردیمجی ده اولسه‌لر، (بینه) اونڭ بڭزرینی کتیره‌مزلر" (١٧/٨٨) مآلنده‌کی آیتنڭ ده صراحتیله، هپسنه بردن دیز چوکدیردی و هپسی حیرتله دیڭله‌یوب بلاغتنه سجده ایتدیلر.

أویله‌که، غرور قایناقلری اولان بیوك شاعرلرڭ آلتون ایله یازوب، کعبه دیوارینه آصدقلری معلّقات سبعه (یدی آصقی) آدنده‌کی الڭ مشهور شعرلرینی ایندیرتدی، حکملرینی قالدیردی.

او قدرکه، مشهور شاعر لَبیدڭ قیزی باباسنڭ شعرینی کعبه‌نڭ دیوارندن ایندیررکن: "آیتلره قارشی بونلرڭ قیمتی قالمدی" دییه اعتراف ایدییوردی.

حتی حضرت عمرڭ ده (رع) داخل اولدیغی اصحاب کرامدن پك چوق ذات (رضی اللّه عنهم اجمعین) واردرکه، بونلر، قرآنڭ آیتلرینی دیڭله‌دکدن صوڭره: "بو کلام، اصلا بر انسان کلامی دگلدر" دییه‌رك اسلامڭ نورلی حلقه‌سنه داخل اولمشلردر.

ابو جهل كبى بعض مشرك ايلرى كلنلرينك ايسه، مشرك قالدقلرى حالده پيغمبريمزڭ قرآن قرائتنى كيزليجه و حيرانلقله أوينك پنجره‌سندن ديڭله‌دكلرينى، بينه بعض مشركلرك آيتلرى ايشيتنجه سجده‌يه قاپاندقلرينى و كنديلرينه: "سن مسلمانمى اولدڭ؟" دييه صورولديغنده؛ " خير! بن بو آيتك بلاغتنه سجده ايتدم!" ديدكلرينى تاريخ نقل ايتمكده‌در.

قرآن عظيم الشّان، كاهنلره غيبدن خبر ويرن جنلرى سمادن قوغديردى و اونلره بو يولى قپادى.

اعجاز جهتلرى

قرآن عظيم الشّانڭ قرق وجه اعجازى، بداعت (كوزللكده مثلى اولمامق)، بلاغت (كلامڭ فصيح اولمه‌سيله برابر، مقتضاى حاله مطابق اولمه‌سى)، برائت (بتون مزيتلرده و فضيلتلرده يوكسكلك)، جزالت (دُرست قونوشمق، رقيق اولمامق)، سلاست (افاده ده قولايلق و دوزكونلك)، فصاحت (طوغرى وخطاسز سويله‌مك)، غرابت (غريب اولمق، افاده‌لرنده آليشيلمدق اسلوب صاحبى اولمق) أوزره يدى منبع اعجازدن چيقمشدر.

عرب أديبلرينڭ اعجاز قرآنده‌كى بو يدى وجهدن، يالڭزجه بر تك وجهى اولان بلاغتى نقطه‌سنده تك بر سوره‌سنڭ مثلنى كتيرمكدن چكينمه‌لرى و شيمدى‌يه قدر هيچ بر اعجاز وجهنه قارشى چيقامامه‌لرى و عجز ايچنده سكوت ايتمه‌لرى، قرآنڭ اعجازينه، معجزه اولوشنه، بشرڭ كوجنڭ فوقنده اولوشنه اڭ بيوك دليلدر.

حالبوكه قرآن دفعه‌لرجه: اگر بونڭ الله كلامى اولديغنده شبهه‌ڭز وارسه، هايدى بڭزرينى كتيريڭز دييه ميدان اوقومشدر و اوقويور.

استاد بديع الزمان حضرتلرى، قرآنڭ معارضه‌يه دعوت ايدن چوق صاييده‌كى آيتلرينى سكز مرتبه‌ده شويله‌جه ايضاح ايدييور:

"١- يوكسك نظميله، غيبه دائر خبرلريله، احتوا ايتديگى علملرله، و يوكسك حقيقتلر ايله برابر، تام قرآنڭ مثلنى و بڭزرينى، امّى بر شخصدن كتيريڭز!

٢- اگر بويله‌جه بڭزرينى كتيرمه‌يه طاقتڭز يوق ايسه، بلاغتلى بر نظمله اويديرمه شيلردن اولسون كتيريڭز!

٣- اگر بوڭا قدرتڭز يتمزسه، قرآنڭ تمامنه دگل، اون سوره‌سنه بڭزر كتيريڭز!

٤- اگر بونى ده ياپاماديسه‌ڭز، اوزون بر سوره‌سنڭ بڭزرينى ياپيڭز!

٥- اگر بو ده سزه قولاى دگلسه، قيصه بر سوره سنڭ بڭزرينى اولسون ياپيڭز!

٦- اگر امّى بر شخصدن كتيره‌مديسه‌ڭز، عالم و كاتب بر شخصدن اولسون كتيريڭز!

٧- شايد بوڭا ده امكان بولامديسه‌ڭز، بربريڭزه ياردم ايدرك و اسكى كوزل اثرلرى، حتى استقبالده‌كيلرى ده ياردمه چاغيرارق اولسون ياپيڭز!

٨- بونى ده ياپامازسه‌ڭز، بتون عالملريڭز، بلاغتجيلريڭز، حتى طاپديغڭز پوتلريڭز سزه ياردم ايتسين! حتى بتون انسانلر و جنلر ده سزه ياردم ايتسينلر!

يوقسه دين، جان، مال و عائله‌لريڭز دنياده و آخرتده ده بيوك تهلكه‌يه دوشه‌جكدر."

تقلید ممکن دگلدر

ایشته قرآن یالگز نازل اولدیغی یگرمی أوچ سنه‌ده دگل، بیڭ درت یوز سنه‌دن بری جن و انسانلره قارشی بو میدان اوقومه‌یی یاپدیغی حالده، او زمانڭ انسانلری صوصوب مقابله ایده‌مدیگی کبی، بوکون ایچون ده توم انسانلق عجزینی و چاره‌سزلگنی قبول ایتمکده‌در.

مشهور بلاغت امامی جَاحِظك دیدیگی کبی: "معارضۀ بالحروف ممکن اولمدیغندن، محاربۀ بالسّیوفه مجبور اولدیلر." یعنی حرفلرله بڭزر کتیره‌مدکلرندن قیلیچلرله حرب ایتمه‌یه مجبور قالدیلر! حرفلرله یاپامدقلرینی، حربلرله یاپمق ایسته‌دیلر!

بیك درت یوز سنه‌در قرآن حکیمه نظیره یاپیلامامه‌سی، بر بڭزر کتیریله‌مه‌مسی، اونڭ أوزرنده‌کی "اعجاز" طامغه‌سنی کونش کبی آشکاره کوستریور. او فرقانڭ أوزرنده‌کی "اعجاز" مهری دخی، قرآن حکیمڭ "کلام الله" اولدیغنی قطعی بر صورتده اثبات ایدر.

هم قرآنڭ دوستلری اولان مؤمنلر، قرآنه بڭزه‌مك و اونی تقلید ایتمك شوقیله و دوشمانلری دخی قرآنه مقابله و تنقید ایتمك و قرآنڭ حقیقتلرینی چوروتمك سوقیله، نازل اولوشندن کونمزه قدر یازیلان و فکرلرڭ بیریکوب بربرینه کوچ قاتمه‌سیله ترکّب ایدن میلیونلرله عربجه کتابلر اورته‌ده کزییور. بو کتابلرله قرآنی مقایسه ایدوب انصاف ایله نظر ایدن هرکس، هیچ بریسنڭ اوڭا یتیشه‌مدیگنی اعتراف ایدوب البته: "بو قرآن، بونلره بڭزه‌مز و اونلرڭ مرتبه‌سنده دگل" دییه‌جك.

هیچ بریسنه بڭزه‌مدیگنه کوره، یا اونلرڭ آلتنده ویا عمومنڭ فوقنده اولاجق. عمومنڭ آلتنده اولدیغنی دنیاده هیچ بر فرد، هیچ بر کافر، حتی شیطان دخی دییه‌مز.

دیمککه بلاغتنڭ مرتبه‌سی بشرڭ یازدیغی میلیونلرجه کتابڭ فوقنده‌در.

حد ذاتنده بیانی معجزه اولان قرآن، باشقه کلاملرله قیاس دخی ایدیله‌مز و اوڭا یتیشیله‌مز. قرآنڭ منبعنه دقت ایدیلسه، درجۀ بلاغتی، علویت و حسنی آڭلاشیلیر. چونکه قرآن، بتون عالملرڭ ربّی و یاراتیجیسنڭ خطابی و ایچنده هیچ بر جهتده تقلیدی و صنعیلگی حس ایتدیره‌جك بر اماره بولونمایان أشسز ازلی کلامیدر.

هم ده ایکی جهان سعادتنه و کائناتڭ یاراتیلیشنڭ نتیجه‌لرینه و اونده‌کی ربّانی مقصدلره عائد مسئله‌لری بیان و ایضاح ایدن و قوجه کائناتڭ بر خریطه، بر ساعت، بر خانه کبی هر طرفنی کوستروب چویره‌رك، اونلری یاپان صنعتکاری تعلیم و تعریف ایدن قرآن معجز البیانڭ البته مثلنی کتیرمك ممکن دگلدر و درجۀ اعجازینه یتیشیلمز.

قرآنڭ اسلوب عالیسندن آڭلاشیلیورکه، کائناتی صوڭسز قدرتیله یاراتان ذات کیم ایسه، بو کتاب اقدسی، ازلی کلامیله تکلّم ایدن ده اودر.

قرآنده هیچ بر جهتله صنعیلك و تکلّف اثری کورولمدیگی کبی، هیچ بر تقلید شبهه‌سی ویا باشقه‌سنڭ یرینه کندینی فرض ایدوب قونوشمش کبی بر حیله اماره‌سی دخی کوزوکمه‌یور. ناصلکه بتون فطریلگیله، صافیلگیله، برّاقلغیله کوندوزك ضیاسنڭ "کونشدن کلدم" دیمسی کبی، قرآن دخی: "بن کائناتڭ یاراتیجیسنڭ بیانی‌یم و

كلامی‌یم“ دير. الحق، دنيایی ايشيقلانديران ضيایی، كونشدن باشقه بر شيئه ويرمك ممكن اولماديغی كبی؛ كائناتك سرلرينك أوزرنده‌كی أورتوبی قالديروب، ياراتيليشك حكمتلرينی كشف ايدرك، عالمی نوری ايله ايشيقلانديران قرآن عظيم الشّان دخی، آنجق ربّ العالمين اولان شمس أزلينك كلامی اولابيلير.

آلتی جهت

قرآنه هانكی جهتدن باقيلیرسه باقيلسين، هانكی نظرله تدقيق ايديليرسه ايديلسين، كوروله‌جك تك شی اونك أوزرنده‌كی نورك صاحبنك صوڭسز كمالنك تجلّيسندن نشئت ايدن مكمّللكدر.

زيرا قرآنك آلتی جهتی ده نوردر و قرآن هر تورلی اوهام و شبهه‌لرك قراڭلقلرندن پاك و مبرّادر. ”آلتنده“، ”حجّت و برهان ديركلری“ واردر؛ هر حكمی عقلی و علمی دليللرله صاغلاملاشديريلمشدر. قرآنك ”أوستنده“ ايسه ”اعجاز سكّه‌سی“ واردر. عصرلردر اعجاز ايله مشغول اولان عالملر قرآنك اعجازينی دگيشيك وجه و زاويه‌لردن اثبات ايتمشلردر. قرآنك تحريفنه، بوزولمه‌سنه اڭ بيوك انكل اولان أوزرنده‌كی اعجازك، چوق فرقلی و اڭ عامی انساندن طوت، اڭ خواص اوليا و علمايه قدر هر طبقه انسانه خطاب ايدن وجهه‌سی واردر.

كذا، ”أوڭنده و هدفنده“، ”سعادت دارين هديه‌لری“ موجوددر. اڭ بيوك موهبۀ الٰهيه اولان قرآن عظيم الشّانك كتيرديگی نور، كائناتی و وارلقلری عبثيتدن، قراڭلقدن، باشی بوشلقدن قورتاردی و انسانه، ياراتيليشك حكمت و حقيقتلرينی كوستره‌رك ايكی جهان سعادتنك و حقيقی عزّتك يكانه وسيله‌سنك، حكملرينه انقياد ايتمك و باغلانمق اولديغنی كوستردی.

هم فرقان حكيمك ”آرقه‌سنده“، ”وحی سماوی حقيقتلری“ واردر. علم ازلی صاحبی جناب حقّك كلام صفتنك تجلّيسی ايله ميدانه كلن و انسانك، ربّيله، نفسيله و سائر انسانلرله اولان مناسبتلرينی تنظيم ايدن حكملردن مركّب، الٰهی حفظ و قورومه آلتنده اولان قرآن حكيم، متكلّم ازلينك حق كلامی اولديغی ايچون، زمان و مكان أوستی، صوڭسز معنالری احتوا ايدن انكين بر نور درياسيدر.

و كذا، قرآنك ”صاغنده“ حدسز استقامتلی عقللرك تصديقلری و دليللری، ”صولنده“ ايسه سليم قلب و وجدانلرك قرآنك فيض و نوريله تطمين اولوب تام بر تسليميتله او معجزه‌لر منبعنه باغلانمه‌لری، بويله‌لكله آلتی جهتدن ده خارقه اولان قرآن معجز البيانك نه قدر صاغلام، فوق العاده، متين، سماوی بر قلعه اولديغنی و حق ”كلام الله“ اولديغنی اثبات ايدييور.

آلتی جهتی ده نورانی اولان قرآن حكيمك ”آلتی بيك آلتی يوز آلتمش آلتی“ آيتنك آراسنده أويله خارقه و مكمّل بر تساند واردركه، فرقلی فرقلی زمانلرده، تدريجاً و مختلف سببلره بناءً نازل اولديغی حالده، صانكه تمامی بر سبب ايچون و عين آنده نازل اولمش كبيدر. هم او قرآن، چوق فرقلی سؤآللره جوابلر اولارق طرف لاهوتيدن انزال بويرولمش اولسه ده، صانكه تك بر سؤآلك جوابی ايمش كبی خارقه بر برلك كوستريیور. هم او يوجه قامته پك چوق حادثه‌دن بحث ايديلديگی حالده، او قدر مكمّل بر انتظام عرض ايدييوركه، صانكه آڭلاتيلان حادثه بردر. هم او قرآن، چوق فرقلی حالتلرده نازل اولديغی و چوق فرقلی مخاطبلره خطاب ايتديگی حالده، كويا تك

بر حالتده نازل اولمش و صانكه مخاطب تكمش كبی، خارقه بر سلاست یعنی آقیجیلق كوسترر.

أویله شیرین بر سلاست عرض ایدر كه، هر مخاطب ظن ایدر كه، بو كتاب مقدّس بڭا خطاب ایدییور.

هم فرقان حكیمك آیتلری پك چوق مقصدلر ایچون نازل اولمشكن؛ أویله مكمل بر استقامت، أویله دقیق بر أولچو و أویله كوزل بر انتظامه صاحبدركه، صانكه غایه ده، مقصد ده بردر.

ایشته زمانڭ، سببڭ، مخاطبڭ، غایه و مقصدڭ فرقلیلق عرض ایتمه سی نورمالده قاریشیقلق سببی ایكن، قرآنده آقیجیلغه و آیتلرڭ آراسنده كی مناسبته هر هانكی بر ضرر ویرمه مشدر.

هم، كوچوجك چوجقلرڭ حافظه لرینه غایت قیصه بر زمان ایچریسنده و غایت خارقه بر طرزده و قولایلقله یرلشمه سی اونڭ معجزه اولوشنڭ پارلاق بر علامتیدر.

هم اوقونوشنڭ و تكرارینڭ اوصاندیرمامه سی، بالعكس لسانه كورولمدك بر حلاوت و طاتلیلق ویرمه سی، اونڭ فاطر حكیم اولان جناب حق طرفندن فطرته الڭ مناسب بر صورتده انزال بویرولدیغنڭ قطعی بر دلیلیدر.

قلبی بوزوق اولمایان، عقلی استقامت صاحبی اولان، وجداننده خسته لق بولونمایان، ذوق سلیم صاحبی هركس قرآنڭ بیاننده كوزل بر آقیجیلق، لطیف بر اویغونلق، خوش بر آهنك، اشسز بر فصاحت و آچیقلق كورور.

كوزلری خسته اولانلرڭ كونشڭ ضیاسنی انكار ایتمه لری و آغیزلری آجی اولانلرڭ طاتلی صویه آجی دیمه لری كبی، اوندن شبهه ایدنلرڭ قلبلری بوزوقدر، مزاجلری خسته در. یوقسه قرآن معجز البیان هیچ بر صورتده شك و شبهه لره یر ویرمز.

قرآنده توافق

قرآن كریم معنا جهتیله معجزه اولدیغی كبی، لفظ جهتیله ده معجزه در. علمیله هرشیئ قوشاتان ربّمزڭ، اراده و قدرت قلمیله یازدیغی كائنات كتابنڭ، ذره دن شمسه، سینك قنادندن تا سماوات قندیللرینه قدر استثناسز بتون تكوینی آیتلری، اسرافسز، یرلی یرنده، عقللری حیرتده بیراقاجق خارق العاده لكده و عجیب صنعتلرله و معنیدار نقشلرله طوناتیلمش اولدیغی و چوق جهتلرله كائناتڭ یاراتیجیسنڭ وجودینه و وحدتنه دلالت ایتدیگی كبی، كلام صفتندن تجلّی ایدن قرآن عظیم الشّانڭ هر بر سوره سنده، هر بر آیتنده، هر بر كلمه سنده، حتی هر بر حرفنده دخی پك چوق معنا و حكمتلر، متعدّد اعجاز وجهلری و لمعه لری، نهایتسز قدسی سرلر و شایان حیرت یوجه اشارتلر واردر و بو وجهلر، لمعه لر، سرلر و اشارتلر آیری آیری و هیئت عمومیه لریله قرآنڭ كلام الله اولدیغنه دلالت ایدرلر.

بیانی معجزه اولان قرآنڭ هر انسان طبقه سنه و هر عصره باقان بر اعجاز وجهی واردر. هر انسان، او معجزه لر منبعی كتابده، كندی نظرینه، مسلگنه، مشربنه، علمنه كوره فرقلی فرقلی معجزه لر مشاهده ایده بیلیر. قرآنڭ اعجازی او قدر فرقلی و چشیدلیدر كه، اهل معرفت بر ولی ایله اهل عشق بر ولینڭ قرآندن آڭلادقلری اعجاز عین دگلدر.

مثلا، "قولاقلی طبقه تعبیر ایتدیگمز عامی عوام، یالکز قولاقله قرآنی دیکلر، قولاق واسطه‌سیله اعجازینی آکلار. یعنی دیر: شو ایشیتدیگم قرآن، باشقه کتابلره بکزه‌مییور. یا بتوننك آلتنده اولاجق ویا بتوننك فوقنده اولاجقدر. عمومك آلتنده‌کی شق ایسه کیمسه دییه‌مز و دییه‌مه‌مش، شیطان دخی دییه‌مز. أویله ایسه، عمومك فوقنده‌در."(۱)

قرآن حکیمك مقدّس معنالرینك ظرفلری اولان حرفلری أویله معجزه‌وی بر کیفیتده‌درکه، اوقوندیغی وقت بتون ربّانی لطیفه‌لری انتباهه کتیره‌جك اویله لاهوتی بر موسیقی ظهور ایدرکه، هر کیم انصاف ایله دیکله‌سه، معنالرینی آکلاماسه دخی، ایشیتدیگی کلامك باشقه هیچ بر کلامه بکزه‌مدیگنی و آنجق متکلّم ازلی اولان عالملرك ربندن صدور ایده‌بیله‌جگنی آکلار.

عیناً بونك کبی، قرآن کریمك کوزلی طبقه‌یه باقان اعجاز وجهی ده البته‌که واردر.

یعنی ساده‌جه کوزی ایله باقان، قرآنك دریا کبی حقیقتلرینه عقل، فکر و قلبنی چویرمه‌ین بر فرد دخی اونك نقش خطّنی، یازیلیش شکلنی کوردیگنده دییه‌جکدرکه: "بو، فکر بشر دوشونوشی دگلدر!"

معنا جهتیله معجزه اولان قرآنك وحیه مستند و سوره‌لر ایچریسنده‌کی یرلری و توقیفی بر صورتده یعنی الٰهی مراقبه ایله تثبیت ایدیلن آیتلرینك مقدّس ظرفلری، قیلیفلری و صندیقچه‌لری اولان حرفلرینك ترتیبی دخی کلیشی کوزل دگل، معنیدار و حکمتلی غایه‌لره، کوزل و لطیف مناسبتلره متوقّف و معناسنده‌کی اعجازه مناسب بر خارق العاده‌لکده‌در.

قرآنك کوزه باقان اعجاز وجهنك اورته‌یه چیقمه‌سنده بیوك خطّاطلریمزدن قاییش زاده حافظ عثمان نوری افندینك (وفاتی، هجری ۱۳۱۱)، "آیَتْ بَرْکَنَارْ" نامیله مشهور بر طرز ایله قرآنی یازمه‌سی مهم بر عامل اولمشدر. عثمان نوری افندی، صحیفه‌لر ایچون مداینه آیتنی (۲/۲۸۲)، سطرلر ایچون ایسه کوثر و اخلاص سوره‌لرینی أولچو قبول ایدرك قرآنی یازمش و نتیجه‌ده فرقلی اوزونلقلرده آیتلر بولونمه‌سنه رغماً، هر صحیفه آیتله باشلایوب آیتله بیتمشدر. صحیفه‌لرك بو شکلده 'کوزل و موافق خاتمه‌لرله' صوکه ایرمه‌سی، البته تصادفاً اولاماز، بشر طاقتنك فوقنده‌کی بو نظام و انتظام، آچیقجه بر قصد و بر اراده‌یی کوستریور. مادام بو نظام و انتظام، قرآنك آیت و سوره‌نك مقیاسیله اولمشدر، او خطده نه قدر مزیتلر وارسه طوغریدن طوغری‌یه قرآنه عائددر.

بدیع الزمان سعید نورسی حضرتلری (۱۸۷۶-۱۹۶۰) ایسه، قرآنك ساده‌جه صحیفه‌لرینك دگل، حرفلرینك دخی ترتیبلی اولدیغنه و قرآنك نقش خطّنده اونك کلام الله اولدیغنه قوتلی بر دلیل اولان 'توافق' بولوندیغنه دقت چکر.

اونك بیان ایتدیگی کبی، هرشیده، ایستر کلّی، ایستر جزئی اولسون، بر قصد و بر اراده‌نك جلوه‌سنك اولمه‌سی، کائناتده تصادفك حقیقی اولارق موجود اولمادیغنی کوستردیگی کبی، قرآنك حرفلری دخی انتظامسز و تصادفی دگلدر.

توافق، لغتده، بربرینه دنك کلمه، لطیفانه بر آهنکله اویوم ایچنده اولمه معنالرینی طاشیر.

(۱) رموزات ثمانیه، ۲

هرشیده، ایستر کلّی، ایستر جزئی اولسون؛ بر قصد و بر اراده‌نك جلوه‌سی واردر. یعنی، الله دیله‌مدکجه هیچ بر شی اولماز. بتون بونلر کوسترر‌که: "کائناتده تصادف، حقیقی اولارق یوقدر!" اساساً بتون علملر، کائناتده‌کی بو خارقه نظامك دستورلری، اساسلریدرلر. بتون بو حقیقتلر، توافقه، یعنی هرشیئك بربرینه دنك کلوب بر نظام و اویغونلق ایچنده اولوشنك معناسنه اشارت ایدرلر.

اڭ کوچك فردلریله دخی بر بتونلك و برلگی محافظه ایدرك اویوم ایچنده اولمه حادثه‌سی، یعنی توافقات؛ بر کلمۀ واحده (تك کلمه) حکمنده اولان و آیتلری بربرینه باقان قرآن حکیمده دخی خارقه بر صورتده واردر.

"قدسی بر شیئك ظرفی و قیلیفی عارضی بر قدسیت آلدیغنه بناءً، و توافقده بر اشارت قدسیه کوردیگمزدن توافق، نظریمزده مبارك اولمشدر. هم توافق اتفاقه اشارت، اتفاق ایسه اتّحاده اماره، اتّحاد ایسه وحدته علامت، وحدت ایسه توحیده دلالت، توحید ایسه قرآنك درت اساسندن اڭ مهم اساسی اولدیغندن، توافق نظریمزده یوکسك بر میمنت آلمشدر. هم توافق شوقی تزیید و کلامی تزیین ایتدیگندن، نظریمزده کوزللشمشدر."[١] دییه‌رك توافقی نه‌دن اهمیتلی کوردیگنی ایضاح ایدن بدیع الزمان حضرتلری، قرآنده بولونان توافقلرك بر قسمنه کندی مصحفنده اشارتلر قویار و توافقلی قرآنك یازیلمه صفحاتنی شو شکلده باشلاتیر و دیرکه:

"بو، حافظ عثمان خطّیله یازیلان عین قرآنی تدقیق ایتدك. باشده لفظ الله اولارق غایت معنیدار توافقات غیبیه‌یی کوردك. بن کندی قرآنمده او توافقاته بررر بررر اشارت قویدم. دقت ایتدککه سطرلر و آیتلر اورته‌سنده‌کی فاصله‌لر انتظامسز اولدیغی ایچون توافقات قسماً بوزولمش. اونڭله برابر بزه قناعت کلدیکه، توافق مطلوبدر. چونکه تکرار ایدن کلمات أوستنده تکرّردن کلن قصوری ازاله ایده‌جك زینت و کوزللکدر. و آڭلادقکه صحیفه و سطرلری دگیشدیرمه‌مکله برابر تکلّفسز او توافقات مطلوبه بر درجه کوستریله‌بیلیر. و اونی کوسترمکله خطّ قرآنیه بر ذوق بر شوق اویاندیراجق. و کوز ایله کورونه‌جك اون امارات اعجازیه‌دن بر اماره‌یی اظهار ایتمك نیتیله خدمت قرآنده‌کی آرقداشلریمی مشورت و معاونته دعوت ایدرك، بو مسئله‌یی نظرلرینه عرض ایدییورم."[٢]

"شیمدی مسئله پك اوزون اولماق ایچون، یالڭز مصحف أوچ نوع مرکّبله، لفظ الله قیرمیزی، سائر توافقات باشقه رنکلی مرکّبله، آیتلری سیاه یازدیرمق أملنده‌یم."[٣]

اڭ یاقین طلبه‌سی اولان احمد خسرو أفندی (١٨٩٩-١٩٧٧) ایله برلکده حافظ علی، خواجه خالد، معلم غالب، خواجه صبری، حافظ زهدی، تیغلی حقی، شاملی حافظ توفیق (رع) کبی چوغی یا حافظ، یا خواجه، یا ده خطّ عربی معلمی اولان طلبه‌لری توافقلی قرآنك یازیلمه‌سی خدمتنده نامزد اولورلر و هر بری بررر جزء یازدقدن صوڭره بدیع الزمان حضرتلر نتیجه‌یی شویله بیان ایدر:

---

(١) آدی کچن اثر، ٢٢ (٢) آدی کچن اثر، ٥ (٣) آدی کچن اثر، ٩

"توافق، خسروك طرزنده‌در. اونك ايچون خسروك بر مهارتی وارسه توافقی بوزمامش. توصيه ايتمشدمكه؛ كيمسه مهارتنی قاريشديرماسين! ديمك اڭ بيوك مهارت اودركه؛ توافقی بوزماسين! چونكه توافق، وار."(١)

توافق اونك قلمنده أويله خارق العاده بر طرزده تظاهر ايدركه، استادينك افاده‌سيله: "عقل آڭلاسه (سبحان الله)، قلب درك ايتسه (بارك الله)، كوز كورسه (ماشاء الله) دييه‌جكدر."(٢)

"بو ذات حافظ اولماديغی حالده، يازديغی ايكی مكمّل قرآن ايله و أوچنجيسنی كوزله كورونور بر نوع اعجاز قرآنی كوسترر بر طرزده، أوچ قرآن يازمش. هم قرآنك كوزله كورونن بر نوع لمعهٔ اعجازيه‌سنه بش آلتی مصحفده اشارتلر ياپدم. خطّ عربئ قرآنيلری مكمّل اولان قرداشلريمه تقسيم ايتدم.

بونلرك ايچنده خطّ عربئ قرآنده خسرو اونلره يتيشه‌مديگی حالده، بردن عموم او كاتبلره و خطّ عربی معلّمنه تفوّق أيله‌دی. و خطّ عربيده اڭ ممتاز قرداشلريمزدن اون درجه كچدی. عموماً اونلر تصديق ايدوب:

-اوت بزدن كچدی، بز اوڭا يتيشه‌مييورز، ديديلر. ديمك خسروك قلمی قرآن معجز البيانك و رسالهٔ نورك معجزه واری كرامتلری و خارقه‌لريدر."(٣)

اسلام تاريخنده ايلك دفعه يازيلان توافقلی قرآنك رضای الهی‌يه مظهر اولديغنی و صميمی و اخلاصلی بر قلمك بو شرفه مظهر اولديغنی بديع الزمان حضرتلرينك شو افاده‌لری كوسترمكده‌در:

"يكی يازديغمز و ان شاء الله ياقينده ده طبع ايده‌جگمز قرآن عظيم الشّانده بتون لفظ جلال و لفظ رب غايت استثنا ايله معنيدار توافقله، منتظم صيره ايله بربرينه باقمقده‌در حتی متعدد يرلرده اهل قلب و اهل حقيقت ديمشلر:

-بو طرز يازی، لوح محفوظك يازيسنه بڭزه‌يور، دييه حكم ايتمشلر."(٤)

"عصر سعادتدن بری بويله خارقه بر صورتده معجزه‌لی اولارق يازيلمه‌سنه هيچ كيمسه قادر اولماديغی حالده، رسالهٔ نورك قهرمان بر كاتبی اولان خسروه؛ 'ياز!' امری بويرولمه‌سيله، لوح محفوظده‌كی يازيلان قرآن كبی يازيلمه‌سی..."(٥)

نيته‌كيم جناب حق، قرآن كريمك اساساً ملكلرك أللريله ده يازيلمش اولديغنی شويله بيان بويورمقده‌در:

(بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَجٖيدٌ ۞ فٖى لَوْحٍ مَحْفُوظٍ)

"بالعكس او، شرفلی بر قرآندر." "لوح محفوظده (قورونمش لوحه‌لرده)در."(٦)

(فٖى صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ ۞ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ ۞ بِاَيْدٖى سَفَرَةٍ ۞ كِرَامٍ بَرَرَةٍ) "(او قرآن، لوح محفوظده) شرفلی قيلينمش، (سماده) يوكسلتيلمش ترتميز صحيفه‌لرده‌در. دگرلی و اطاعتكار يازيجی ملكلرك أللريله يازيلمشدر."(٧)

(١) بارله لاحقه‌سی، ٣١ (٢) رموزات ثمانيه، ٥ (٣) قسطمونی لاحقه‌سی، ٢٠٧ (٤) رموزات ثمانيه، ٥٩
(٥) عصای موسی، ١١نجی مسئله، ٧٨ (٦) سورهٔ بروج، ٢٢-٢١ (٧) سورهٔ عبس، ١٦-١٣

قبول ایتمك لازمدركه؛ جناب حق، قرآنڭ خطّنده كورونن بو لطيف اعجازى؛ عقلى كوزينه اينمش و ماديونلق بلاسيله، كوره‌مديگى هر شيدن شبهه ايدر حاله كتيريلمش بو عصرڭ انساننه مرحمتندن احسان ايتمشدر.

هر دورڭ، قرآندن حصّه‌سى واردر. بو عصرده بيگلر علمى حقيقتلرله برابر ارحم الراحمينڭ لطفيدركه؛ بو شعلهٔ اعجازى، استاد احمد خسرو أفندينڭ أليله بزلره كوسترمشدر.

او مبارك ألڭ صاحبى و بو كبى قدسى خدمتلرى حقنده سعيد نورسى حضرتلرى شويله بويورمقده‌در:

"اى خسرو! سنڭ يازديغڭ معجزه‌لى قرآن عظيم الشّانڭ بو حواليده خصوصاً رمضان شريفده سڭا قزانديردقلرى ثوابلرى و تحسين تبريكلرينى، ان شاء الله ياقينده طبعه كيرمه‌سيله، عالم اسلامدن سنڭ روحڭه ياغاجق رحمت دعالرينى دوشون، اللّهه شكر أيله!"(١)

"قرآن معجز البيانڭ بر وجه اعجازينى، خارقه قلميله كوسترن و متمادياً دفتر حسناتنه يازديغى قرآنلرى اوقويانلرڭ ثوابلرى يازيلان قيمتدار خسرو!"

"ماشاء الله! بارك الله!.. قرآنڭ آلتون بر آناختارى اولان قلم خسروى، دگل يالڭز بزلرى، بلكه روحانيلرى و ملكلرى سوينديرييورلر!"(٢)

استاد بديع الزمان حضرتلرينڭ، قرآن عظيم الشّانده‌كى لفظ الله توافقاتنڭ انواعى ايله علاقه‌دار بر دگرلنديرمه‌سنى بورايه آلمقده فائده كورييورز:

"لفظ الله؛ مجموع قرآنده ٢٨٠٦ دفعه ذكر ايديلمشدر. بِسْمِ اللّٰهِ ده‌كيلرله برابر، لفظ رحمن ١٥٩ دفعه، لفظ رحيم ٢٢٠ دفعه، لفظ غفور ٦١، لفظ رب ٨٤٦، لفظ حكيم ٨٦، لفظ عليم ١٢٦، لفظ قدير ٣١، لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ده‌كى هُوَ ٢٦ دفعه ذكر ايديلمشدر.

لفظ اللّٰهڭ عددنده چوق اسرار و نكته‌لر واردر.

از جمله: لفظ الله و ربدن صوڭره الڭ زياده ذكر ايديلن رحمن، رحيم و غفور و حكيم ايله برابر لفظ الله؛ قرآن آيتلرينڭ نصفيدر (ياريسيدر).

هم لفظ الله و الله لفظى يرنده ذكر ايديلن لفظ رب ايله برابر، بينه نصفيدر. چندان، رب لفظى ٨٤٦ دفعه ذكر ايديلمش. فقط دقت ايديلسه بش يوز كسورى، الله لفظى يرنده ذكر ايديلمش، ايكى يوز كسورى أويله دگلدر.

هم الله، رحمن، رحيم، عليم و لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ده‌كى هُوَ عدديله برابر بينه نصفيدر. فرق يالڭز درتدر. هو يرنده قدير ايله برابر، بينه مجموع آياتڭ نصفيدر. فرق طقوزدر.

لفظ جلالڭ مجموعنده‌كى نكته‌لر چوقدر. يالڭز شيمديلك بو نكته ايله اكتفا ايدييورز.

ايكنجى نكته: سوره‌لر اعتباريله‌در. اونڭ دخى چوق نكته‌لرى وار. بر انتظام، بر قصد و اراده‌يى كوسترر بر طرزده بر توافقاتى واردر.

سورة البقره آيتنڭ عدديله، لفظ جلالڭ عددى بردر. فرق درتدركه، الله لفظى يرنده درت هو لفظى وار. مثلا؛ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ده‌كى هُوَ كبى. اونڭله موافقت تمام اولور. آل عمرانده بينه آيتيله، لفظ جلال توافقده‌در، مساويدرلر. يالڭز، لفظ جلال ٢٠٩ در، آيت ٢٠٠ در. فرق طقوزدر.

(١) قسطمونى لاحقه‌سى، ٤٢٤ (٢) آدى كچن اثر، ٢

بو مزايات كلاميه‌ده و بلاغت نكته‌لرنده كوچك فرقلر ضرر ويرمز. تقريبى توافقات كافيدر.

سورۀ نساء، مائده، انعام، أوچنڭ مجموع آيتلرى، مجموعنده‌كى لفظ جلالڭ عدديله توافقده‌در. آيتلرڭ عددى ٤٦٤، لفظ جلالڭ عددى ٤٦١. بسم الله‌ده‌كى لفظ الله ايله برابر تام توافقده‌در.

هم مثلا؛ باشده‌كى بش سوره‌نڭ لفظ جلال عددى، سورۀ اعراف، انفال، توبه، يونس، هودده‌كى لفظ جلال عددينڭ ايكى مثليدر. ديمك بو آخرده‌كى بش، اوّلكى بشڭ نصفيدر (ياريسيدر). صوڭره كلن سورۀ يوسف، رعد، ابراهيم، حجر، نحل سوره‌لرنده‌كى لفظ جلال عددى ايسه، او نصفڭ نصفيدر (ياريسنڭ ياريسيدر). صوڭره سورۀ اسراء، كهف، مريم، طه، انبيا، حج بو نصفڭ؛ نصفنڭ نصفيدر (يارينڭ، ياريسنڭ ياريسيدر).

صوڭره كلن، بشر بشر تقريباً او نسبتده كيدييور. يالڭز بعض كسوراتله فرق وار. أويله فرقلر بويله مقامات خطابيده ضرر ويرمز. مثلا؛ بر قسمى ١٢١، بر قسمى ١٢٥، بر قسمى ١٥٢، بر قسمى ١٥٩در.

صوڭره سورۀ زخرفدن باشلايان بش سوره، او نصف نصف نصفڭ، نصفنه اينييور. سورۀ نجمدن باشلايان بش، او نصف نصف نصف نصفڭ، نصفيدر. فقط تقريبيدر.

صوڭره كلن كوچك بشلر ايچنده، أوچ بشلرڭ يالڭز أوچر عدد لفظ جلالى وار. ايشته بو وضعيت كوسترييوركه؛ لفظ جلالڭ عددينه تصادف قاريشمامش. بر حكمت، بر انتظام ايله عددلرى تعين ايديلمش.

لفظ اللّهڭ أوچنجى نكته‌سى: صحيفه‌لر نسبتنه باقار. شويله‌كه: بر صحيفه‌ده اولان لفظ جلال عددى؛ او صحيفه‌نڭ صاغ يوزينه و او يوزده؛ قارشيكى صحيفه‌يه و بعضاً صولده‌كى قارشيكى صحيفه و قارشينڭ آرقه يوزينه باقار.

بن كندى نسخۀ قرآنيه‌مده بو توافقى تدقيق ايتدم. اكثريتله غايت كوزل بر نسبت عدديه ايله بر توافق كوردم. نسخه‌مه ده اشارتلر قويدم. چوق دفعه، مساوى اولور. بعضاً نصف (يارى) وياهود ثلث (أوچده بر) اولوييور. هر حالده بر حكمت و انتظامى احساس ايدر بر وضعيتى واردر.

اسم جلال و اسم رب، اكثريت مطلقه ايله شبهه بيراقماياجق بر طرزده مهم بر توافق كوسترمه‌لريله برابر تام تامنه توافق ايتمه‌مه‌سى برقاچ سببدن ايلرى كلمشدر: بعضاً صحيفه‌نڭ آيتلرينه، بعضاً صحيفه‌نڭ رقمنه و قسماً جزؤڭ عددلرينه باقار. مثلا؛ برنجى جزء، برنجى صحيفه‌ده؛ بر اسم جلال، سكزنجى جزؤده؛ سكز عدد اسم جلال، اوننجى جزؤڭ باشنده؛ اون عدد اسم جلال، اون برنجى جزؤڭ باشنده دخى اون بر عدد اسم جلال واردر.

هم اسم جلالڭ، توافقات ظاهريدن باشقه سرلرى واردركه، او سرلره بناءً بعضاً مناسبات نصفيه (ياريمشر نسبتله) توافق ايدييور. بعضاً برر فرق ايله منتظماً اينر ويا ترقّى ايدر. مثلا؛ ١٨نجى جزؤده ١٠، ٩، ٨، صوڭره؛ ١٠، ١١، ١٢ كلييور. ظاهراً توافق نقصاندر، فقط برر فرق ايله باشقه بر لطافتى قاتمق ايله او نقصانى تلاف ايدر.

هم بعضاً اسم جلال، اسم رب ايله برابر سر توافقه باقييورلر.

دردنجی نکته: صحیفهٔ واحده‌ده‌کی (بر صحیفه ایچنده‌کی) توافقاتدر. قرداشلرمله اوچ درت آیری آیری نسخه‌لری مقابله ایتدك. عمومنده توافقات مطلوب اولدیغنه قناعتمز کلدی.

یالکز مطبعه مستنسخلری باشقه مقصدلری تعقیب ایتدکلرندن، بر درجه توافقاته انتظامسزلق دوشمش. تنظیم ایدیلسه، پك نادر استثنا ایله مجموع قرآنده ٢٨٠٦ لفظ جلالك عددنده توافقات کورونه‌جکدر. و بونده بر شعلهٔ اعجاز پارلایور! چونکه فکر بشر، بو پك کنیش صحیفه‌یی احاطه ایده‌مز و قاریشاماز. تصادفك ایسه، بو معنیدار و حکمتلی وضعیته ألی اولاشاماز."[١]

"حتی بو توافقات غیبیه تعبیر ایتدیگمز صنعت بدیعه، اعجازك اجزای حقیقیسندن دگل، بلکه بر نوع اعجازك وظیفه‌سنی کوردیگی ایچون اعجازك اجزاسی ایچنه داخل اولمشدر. چونکه اعجاز کوستریبورکه، قرآن کلام اللّهدر. بشرك کلامی دگلدر. شو توافقات غیبیه دخی مادام تصادف ایشی اولامییور و فکر بشرك دوشونوشی دگلدر. او ده دلالت ایدرکه، او کلام غیبدندر. بشرك سوزی دگلدر."[٢]

توافقلردن نمونه‌لر

استاد احمد خسرو خطّی قرآن نسخه‌لرنده کوستریلن حیرت انکیز، جاذبه‌دار و مراق‌آور صاییسز لطیف توافقاتك دگیشیك جهتلرندن بیگده بر نمونه‌لرینی، فکر ویرمك غایه‌سیله نظرلریکزه عرض ایدییورز:

بو نسخه‌ده، قرآن کریمه‌کی ٢٨٠٦ عدد "اللّه" لفظنك هپسی، یا بر صحیفه ایچنده آلت آلته ویا قارشیلقلی صحیفه‌لرده یوز یوزه یا ده داها أوته‌کی صحیفه‌ده‌کیلرله صیرت صیرته کله‌رك، خارقه بر صورتده بربرینه دنك کلمکده، یعنی خصوصی تعبیریله توافق ایتمکده‌درلر. بو لفظ جلاللر، قولایجه فرق ایدیله‌بیلمه‌لری ایچون قیرمیزی رنکله باصیلمشدر.

کذا عین فعل کوکندن کلن، معنا اعتباریله عین اولان، یا ده بربرینك معناسنی تأیید ایدن، معنیدار و حکمتلی چوق کلمه‌لرده خوش بر آهنکله بربرینه توافق ایتمکده‌درلر. بو نوعدن، سائر توافقات ایسه پنبه رنکله کوستریلمشدر.

۞ مثلا ٢نجی صحیفه‌ده؛ ٢نجی و ٦نجی سطرلرده‌کی (قُلُوبِهِمْ) کلمه‌لری، "اونلرك قلبلری" آڭلامنده اولوب عین لفظله،

۞ ٩نجی صحیفه ٥نجی سطرده (تَتَّقُونَ) ایله، ٩نجی سطرده‌کی (لِلْمُتَّقِينَ) کلمه‌لری صیره‌سیله؛ "اللّهدن صاقنیرسکز" و "متّقیلر، یعنی اللّهدن صاقینانلر" معنالریله بر کوکدن کلن کلمه‌لر اولارق بربرلرینه دنك کلمکده‌درلر.

۞ ینه ٢نجی صحیفه‌ده آلت آلته، بر حذاده (بِمُؤْمِنِينَ)، (اٰمِنُوا) و (اٰمَنُوا) کلمه‌لری صیره‌سیله؛ "مؤمنلر"، "ایمان ایدیکز"، "ایمان ایتدیلر" آڭلامنده اولوب، هپسی ده "ایمان ایتمك" معناسنده‌کی عین مصدردن مشتاقدر.

یوقاریده‌کی مثالك بر بڭزری اولارق صحیفه ١٣ده بربرینه توافق ایدن:

(اَلْكَافِرِينَ)، (يَكْفُرُوا)، (يَكْفُرُونَ) و (بِكُفْرِهِمْ) کلمه‌لری صیره‌سیله؛ "کافرلر"،

(١) رموزات ثمانیه، ١٩ (٧) رموزات ثمانیه، ٨

"انكار ایتمه‌لری"، "انكار ایدییورلر"، "كفرلریله" آڭلامنده اولوب، هپسی ده "انكار ایتمك" معناسنده‌كی عین كوكدن كلمشدر.

❁ معنا جهتیله حكمتلی بر باشقه مثال داها ویره‌لم: ٥٣نجی صحیفه‌ده بربرینه توافق ایدن معنیدار كلمه‌لرله، الله؛ "هرشیئی، حقیله ایشیتیجی و بیلیجیدر"، "مغفرت و مرحمت ایدیجیدر" و "الله، كافرلری سومز!" معنالریله،

(لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ)، (غَفُورٌ رَحِيمٌ) و (سَمِيعٌ عَلِيمٌ)

جمله‌لری آلت آلته كلمكده‌در. بو توافقات؛ هم معناسیله جناب حقّڭ بعض صفتلرینه اشارت ایدركن، هم ده كافرلرڭ الله طرفندن حقیله ایشیتیلن و بیلینن كفرلرندن طولایی، "رحیم صفتنڭ خصوصاً آخرتده تجلّی ایده‌جگی سرّیله، بو مغفرت و مرحمتدن اوراده محروم قالاجقلرینه بر نوع اشارت ایدر.

❁ حالبوكه، مفهوم مخالفیله (عكس معناسیله) بڭزر بر توافقات صحیفه ٢٩ده شویله كوستریلمش:

(يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) ایله (غَفُورٌ رَحِيمٌ) آیتلری بینه معنالریله بعض صفات الٰهیه‌یه اشارت ایتمكله برابر، دیگر یاندن؛ "الله، اییلك یاپانلری سور" جمله‌سنه؛ "غفور و رحیم" اسملرینڭ توافق ایتمه‌سیله ده بونڭ آخرتده مكافاتسز قالمایاجغنی رمز ایدر.

❁ اسلام دیننڭ مقدّس كتابی اولان قرآن كریمڭ كیریشنده، یعنی فاتحه سوره‌سنڭ سطر باشلرنده كورولن آلتی عدد الف حرفی، ایمانڭ آلتی شرطنه بر چشید اشارت كبیدر.

❁ قرآن كریمڭ ٣نجی صحیفه‌سنده ٢١نجی آیتڭ باش طرفنده‌كی،

(رَبَّكُمْ) كلمه‌سی، "سزڭ ربڭز" آڭلامنده اولوب، تام آرقه‌سنده "الله" لفظیله برلكده كوزل بر مجاوبه، یعنی، قارشیلقلی جواب تشكیل ایدر.

❁٥٨٣نجی صحیفه ٢٤نجی آیتده بر أوڭجه‌كی مثالڭ تام عكس معناسیله‌كه، شویله: فرعونڭ دیدیگی و اوڭا بناءً، اسم اللّهدن اولمایوب توافقاته كیرمه‌ین (اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى) "بن سزڭ اڭ یوجه ربڭزم" جمله‌سنده‌كی "ربكم" كلمه‌سنڭ تام أوزرینه (فَكَذَّبَ) كلمه‌سی دنك كله‌رك "چوق آشیری یالان سویله‌دی!" معناسیله جواب ویریلمه‌سی نه قدر لطیف دوشر، قیاس ایدیلسین!

❁ صحیفه ٨٢ و ٨٣ڭ هر ایكی أوست كنارلرنده ایكی لفظ جلال بربرینه توافق ایدر.

❁ هم مثلا صحیفه ٤٦٣ ده؛ "الله و ربّ" لفظلری بر صحیفه ایچنده بربرینه توافق ایتمكله بر كوزللك كوستریرلر. حالبوكه ٩نجی سطرده ایكی عدد لفظ الله داها واردر و بونلر توافقسز كورونور.

دقت ایدیلسه آڭلاشیلیركه؛ بونلرڭ برنجیسی، بر أوڭجه‌كی (٤٦٢نجی) صحیفده‌كی لفظ الله ایله یوز یوزه، دیگری، بر صوڭره‌كی (٤٦٤نجی) صحیفه‌ده‌كی ایله صیرت صیرته‌در.

❁ بوڭا بڭزر لطیف بر توافقی ١٩٧نجی صحیفه‌ده كورویورز. شویله‌كه:

بو صحیفه‌نڭ ١١نجی سطرنده ایلك باقیشده توافقسز ظن ایدیلن لفظ‌الله، ١٩٨نجی صحیفه

ده تام آرقه‌سنده‌کی لفظ‌الله ایله صیرت صیرته کلیرکن، ۱۲نجی سطرده تك قالان دیکر لفظ‌الله ایسه، ۱۹۹نجی صحیفه عین سطرده‌کی لفظ الله ایله أوست أوسته کله‌رك قرآن عظیم الشّانك هر بر کلمه‌سنك دخی بر غایه و مقصدله لطیفانه دیزیلدکلرینی کوسترمکله، او اراده صاحبنه یاپدقلری شهادت، اهل نظری نهایتسز سروره غرق ایدر.

❁ بر باشقه مثال: ۲۸۹نجی صحیفه‌ده ٤نجی سطرك اورته‌سنده‌کی "قرآن" لفظیله، عین صحیفه‌نك ۹نجی سطرنده بینه "قرآن" کلمه‌سی بربری ایله عین حذایه کلیرکن، ٤نجی سطرده‌کی دیگر قرآن لفظی ده؛ ۲۹۰نجی صحیفه‌ده‌کی قرآن لفظیله صیرت صیرته ویره‌رك کوزل بر اتّفاقه پارماق باصیییورلر.

❁ کذا، صحیفه ۲۹٤ده، هدایت اهلی، قلبلری ایمانله طولی، ربلرینه اینانمش برقاچ کنجك، "قطمیر" نامنده‌کی کلبلری (کوپکلری) ایله برلکده صیغیندقلری بر مغاره‌ده، اوزون ییللر اویوتولارق دیندن اوزاق ظالملرك شرّندن بویله‌لکله محافظه ایدیلمه‌سندن بحث ایدن مشهور قصه‌ده، اصحاب کهفدن خبر ویریلمکده‌در.

بو آیتلرده، او کنچلرك اویاندقلرنده کندی حاللرنده‌کی عجائبلگی فرق ایدرك بربرلرینه صوردقلری:

(قَالَ قَٓائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ) "ایچلرندن قونوشان بری: نه قدر قالدیکز؟ دیدی." سؤآلنه، ۱۱نجی سطرده شویله جواب ویریلمکده‌در:

(رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ) "ربکز، نه قدر قالدیغکزی اك ايي بیلندر!"

بو آیته؛ همن قارشیکی ۲۹۵نجی صحیفه، عین سطرده ده:

(وَلَبِثُوا فٖي كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ سِنٖينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا) "و (اونلر) مغاره‌لرنده أوچ یوز سنه قالدیلر، طقوز (سنه) ده علاوه ایتدیلر" شکلیله یاپیلان تأیید، نه قدر لطیف دوشمشدر.

اوت، "قرآن، کلام ازلی اولدیغندن و کلمهٔ واحده حکمنده بولوندیغندن و آیاتی بربرینی تفسیر ایتمه‌سندن آکلاشیلییورکه، بر صحیفه‌ده کلمه‌لر بربرینه باقدیغی و بر انتظام توافقکارانه کوستردیگی کبی، قرآنك مجموعنده دخی عین حال واردر."

❁ مثلا سورهٔ کهفده ۲۹٤نجی صحیفه ۷نجی سطرده (كَلْبُهُمْ)

"اونلرك کوپگی" آکلامنده اولوب، بو کلمه آلتنده یاپراقلر دلینسه تام ۱٤۰ صحیفه صوكره، ٤۳٥نجی صحیفه‌ده، بینه ۷نجی سطرك عین یرنده کلن "قطمیر" کلمه‌سی تام توافقله کورونه‌جك و او کلبك اسمی ده آکلاشیلاجق!

❁ کذا ٤۲۲نجی صحیفه ده قرآن دیر:

(يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثٖيرًا) "ای ایمان ایدنلر! اللّهی چوقجه ذکر ایدك!" لطیفدرکه؛ ایچنده اك چوق الله لفظی بولونان صحیفه‌ده بودر. (ذِكْرًا كَثٖيرًا) "چوقجه ذکر" معناسنده اولوب، تام آرقه‌سنده‌کی

"الله" لفظی بو ذکرك کیمك نامنه یاپیلاجغنه بر نوع اشارت ایدر.

❁ ینه بو صحیفه‌ده اون بر لفظهٔ جلال، لطیف بر تناسبله، اسلامك و ایمانك شرطلرینه اشارت ایدر کبی حکمتلی صاییلرله بشلی و آلتیلی اولارق، بربریله عین حذایه کلیرکن، اڭ آلتلرنده؛

(هُوَ) کلمه‌سی؛ صیره‌سیله؛ (ه) حرفنك بش، (و) حرفنك آلتی رقم دگرلریله، هر حرفك آریتمه‌تیك دگرینی افاده ایدن مقام ابجدیسی "اون بر" اولارق، أوستنده کیلرك طوپلام عددینه اشارتله بو لطافته رنك قاتار.

بعض سطرلرك صیق اولوشی

بو قرآن کریمده بعض سطرلرك، دیگرلرینه نسبتله صیق یازیلمه‌سی کیفیتی؛ توافقاتی دنك کتیرمه غیرتنه معطوف، صنعی بر تکلّف، زورلامه دگلدر. لحکمةٍ، بونده دخی کوزل و معنیدار اشارتلر واردر:

بیلندیگی کبی، قرآن قرائتنده اوقونان آیتلرك معنالرینه کوره دقّت ایدیله‌جك خصوصلردن اولان، اخروی قورقو ویرن آیتلر اوقونورکن اللّهه صیغینمق؛ مژده‌لی، بشارتلی آیتلر اوقونورکن‌ده‌اونی طلب مقامنده دعا ایتمك، حضرت پیغمبرك (ع‌ص‌م) اوقویوش طرزندندر.[١]

کذا، عذاب آیتندن صوڭره رحمت آیتیله، رحمت آیتندن صوڭره ده عذاب آیتیله وقف ایتمکدن، یعنی تلاوت قرآنده وقف قبیح (خوش قارشیلانمایان طوراقلامه) تعبیر اولونان شکلده آیتی بویله‌جه بیتیرمکدن، علیه الصّلات والسّلام أفندیمز بزی منع ایتمکده‌در.[٢] ینه بیلییورزکه، چوق حافظلر، مژده‌لی آیتلری دیگرلرینه نسبتله داها قولای ازبرله‌دکلرینی اعتراف ایتمکده‌درلر.

روایتلرده واردر: پیغمبریمز (ع‌ص‌م) مژده‌لی، بشارتلی آیتلر وحیاً کلدیگنده، غایت راحت و حضورلی؛ عذاب آیتلری نازل اولدیغنده ایسه وحیك معناسندن، چوق صیقینتیلی بر حالتده اولورلردی. اصحابی دیردی: "بز، کلن وحیك عذاب آیتیمی، یوقسه مژده‌لی بر آیتمی اولدیغی اونك حالندن آڭلاردق." حتی أویله‌که، "او اثناده رسول الله (ع‌ص‌م) او درجه آغیرلاشییوردیکه، بر دوه‌یه بینمش وضعیتده ایسه دوه چوکمه‌یی ترجیح ایدییور، شاید بویله یاپمایاجق اولسه دوه‌نك آیاقلری أویله‌سنه بوکولویوردیکه، نره‌ده ایسه قیریلاجق ظن ایدیلییوردی."[٣]

استاد احمد خسرو خطّی توافقلی قرآن نسخه‌سنده بعض سطرلرك صیق یازیلمه‌سی، آیتلرك بو خصوصیتنه اونك لسان خطّنك ده شهادت ایتدیگنی کوسترر کبیدر.

❁ چوق مثاللرندن بو حاله نمونه اولارق؛ ٥٩٨نجی صحیفه‌ده بیّنه سوره‌سنك ٦نجی آیتی،

(١) صحیح مسلم، کتاب مسافرین، ٢٠٣ (٢) امام مالك، مسند، ٤/٢٠ (٣) ابن صعد، طبقات، ١/١٣١

جهنّم عذابنه اشارتله، ایچنده ابدی قالاجقلردن بحث ایدرکن بو معنانڭ مقتضاسنجه صیقیشیق دوشمش، همن آردندن ایمان صاحبلری ایچون آلتلرندن ایرماقلر آقان جنّتلردن بحثله، بوللق، فرحلق معناسنه مطابق اولارق کنیشلك قازانمش و بتون بونلر اولورکن ده سائر خصوصیتنی، مثلا لفظ الله خارقه توافقاتنی محافظه ایتمشدر.

۞ بینه ٤٢٢نجی صحیفه‌دن بر مثال ویره‌لم: بوراده ٦نجی سطر دیگر سطرلره نظراً غایت صیقیشیق بر طرزده یازیلمشدر.

بو آیت کریمه علیه الصّلات والسّلام افندیمزڭ مشرك و منافقلرڭ تنقیدلرندن چوق صیقیلدیغی و أوزولدیگی حادثه اولان، معنوی اولادی حضرت زیدڭ (رع)، حضرت زینبی (رع)، دنکی کورمه‌یه‌رك بوشامه‌سی و حضرت پیغمبرڭ (عصم) اونڭله نکاحلانمه‌سندن بحث ایتمکده‌در.

رسول اللّهڭ (عصم) او آنکی صیقینتیسی، او آنی خبر ویرن، او آیتڭ کندیسنه ده عکس ایتمش و صانکه آیت لسان خطّیله الله رسولنڭ (عصم) صیقینتیسنه اورتاق اولمشدر.

عین آیتڭ صوڭنده ایسه بر کنیشلك کوزلنمکده‌در. أوت اوراده؛ ”سن بو قونوده آرتق أوزولمه، زیرا مراد الٰهی اصلدر!“ کبی بر تسلّی، بر راحتلاتمه معناسیله:

﴿ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولاً ﴾ ”و اللّهڭ امری، (بویله‌جه) یرینه کتیریلمش اولدی!“ بویرولور.

نتیجه

مقدّس قرآن عظیم الشّانڭ لفظلری البته مقدّس اولاجقدر و قرآنڭ حرفلرینی و کلمه‌لرینی لطیفانه توافق ایتدیرمك، ربّ العالمینڭ محیط علمندن اوزاق دگلدر. توافق، قرآنڭ کلام الله اولدیغنه دلیل اولدیغی ایچون اعجاز صنفنه داخلدر و ”قرآنڭ حروفاتنده دخی بر جلوهٔ اعجاز بولونمه‌سنه اشارت و حروفاتنده خارق العاده منتظم چوق نکته‌لر و سرلر بولوندیغنه دلالت و حروف قرآنیه‌نڭ هر بری اوندن بیگه قدر ثواب میوه‌لری ویرمه‌سنه لیاقتنه و قابلیتنه شهادت و حروف قرآنیه‌نڭ تبدیلنه چالیشانلرڭ نهایت درجه‌ده بلاهت و خسارتلرینه دلالت ایتدیگنی اهل دقت تردّد ایتمز و کورور.“(۱)

ناصلکه کائناته‌کی توافق، یاراتیجیسنڭ بر اولدیغنه اشارت ایدییور. عیناً أویله ده، بر کلمهٔ واحده حکمنده اولان قرآنده‌کی توافق ده قلم و کلام صاحبنڭ بر اولدیغنه دلالت ایدر. ”هم چوق دفعه حقائقه خدمت ایدییور. و معنالرڭ منتظم و موزون اولدیغنی کوستریبور. مادام جناب حقّڭ اسمای حسناسندن بر اسمی بدیعدر. اونڭ جلوه‌سنه مظهریت، بر سرّی اشمام ایدییور. هم بر ذات عظیمڭ التفاتنڭ ظرفی و التفاتی ایله ویریلن هدیه‌یه صاریلان بر پارچه بز، چندان

(۱) رموزات ثمانیه، ۳۲

ذاتنده اهميتسز جزئى بر شى اولارق كورونسه‌ده فقط او التفات شاهانه‌نك و اشارات ملوكانه‌نك عنوانى و ظرفى اولديغى جهتنده چوق قيمتداردر. اون پاره‌لق ايسه ده اون ليره قيمتنده‌در. "(١)

هم توافقلى قرآن "شوقى تزييد و كلامى تزيين ايتديگندن" قرآنه اولان اشتياق و محبّتلرك زياده‌لشمه‌سنه سبب اولمقده، قرآنك نورينه زياده‌سيله محتاج اولونديغى بو ماديونلق عصرنده انسانلغك سماسنده بر كونش كبى پارلامقده‌در. بديع الزمان حضرتلرينك افاده‌سيله "الماس قلملى" احمد خسرو أفنديك قوس قوجه بر عمر ويره‌رك حاضرلاديغى بو قرآن كريم، كورن كوزلرى "ماشاء الله، بارك الله!" ديمه‌يه مجبور ايتمكده و قرآنله كوزلرك و كوكللرك ارتباطنى صارصيلماياجق بر صورتده تأسيس ايتمكده‌در.

هم حديث شريفده واردر: "كوزلريكزه عبادتدن نصيبنى ويريگز!" (صحابه‌لر) ديديلركه: "كوزلرك نصيبى نه‌در، اى اللّهك رسولى؟" رسول الله (عصم): "مصحفه باقمق، اونده كيلرى دوشونمك و اينجه‌لكلرندن عبرت آلمقدر" بويورديلر. (٢)

كذا باشقه بر روايتده شويله بويرولمشدر: "كچمش و كله‌جكلرك علملرينى آرايان، قرآنى آراشديرسين. قرآنك الك بيوك علملرى، اللّهك اسملرينك و صفتلرينك آلتنده‌در. انسانلرك چوغى بونلردن، آنجق كندى ادراك و اذعانلرينه اويغون اولان شيلرى آڭلايابيليرلر. اونلرك درينلكلرينه نفوذ ايده‌مزلر. "(٣)

ابو موسى اَلْاَشْعَرِينك (رع)، مذكور حديث شريفلردن شو عبرتلى درسى آلديغى كورييورز: او، "بن هر كون بر كره ربمك امرنامه‌سنه باقمامقدن حيا ايدرم!" ديردى. (٤)

ايشته جناب واهب العطايا حضرتلرينك، احمد خسرو افنديك قلمنى وسيله قيلارق بزلره احسان أيله‌ديگى "توافقلى قرآن كريم" كوزلرك زياده‌سيله نصيبدار اولاجغى خارق العاده‌لكده و پك چوق اسرار و اشارتى محتوى اولارق، حقيقته طالب نظرلرى و حسن و جماله مفتون قلبلرى كنديسنه جلب و جذب ايتمكده‌در.

نيازيمز اودركه، قولى و رسولى فخر عالمه (عصم) فرقان حكيمى انزال ايدن نقّاش ازلى اولان ربّمز، كوزلريمزى و كوكللريمزى صوك نفسمزه قدر قرآن معجز البيان ايله همدم أيله‌سين. آمين.

سُبْحَانَكَ لَاعِلْمَ لَنَا اِلَّا مَاعَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ مَظْهَرِ اسْمِكَ الْاَعْظَمِ وَحَبِيبِكَ الْاَكْرَمِ وَعَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِينَ

(١) آدى كچن اثر، ٢٧ (٢) عمدة القارى، ٩/٣٣٦ (٣) قره چام، ٤٤٣ (٤) نوادرالاصول، ٣٣٣

قرآنہ دائر

أوت.. سوكيلى استادم.. يازمقده اولديغمز توافقلى و حاشيه‌لى قرآن كريمك باصمه طرفنه عمومك استفاده
و استفاضه‌لرينك قولايلقله تأمينه بناءً درج ايديلمسى حقنده‌كى تنسيب فاضلانه‌لريدر.. بو تنسيب نتيجه‌ده بيلك
چوق مصيب كورولمكله. فقط طلبه‌كزك نظرينى ماضيده حالده ده استقباله چويريور.. و استقبالده‌كى پارلايان
نورلرى كوسترمكله نهايتسز سرورلره مستغرق قيليورسكز..

احمد خسرو (رح)

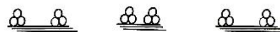
بارلا لاحقه‌سى ١٠٧

بديع الزمان سعيد نورسى حضرتلرينك (رع)،
قرآن نه‌در؟ تعريفى ناصلدر؟
قرآن آيتلرى و توافقاتى، قرآن حكيمك حروفاتى،
قرآن حكيمك كلماتى، قرآن حكيمك سوره‌لرى و
قرآن باشلقلريله توافقلى قرآن كريمك باش طرفنه درج ايديلمه‌سنى
آرزو ايتدكلرى بو مكتوبلرى، احمد خسرو افندينك (رع)
كندى خطّيله توافقلى اولارق قلمه آلديغى
اوريژينال حاليله تقديم ايدييورز.

هو

هوهو یا اللهُ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ



یا اللهُ

هو

هوهو یا صمدُ یا احدُ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ



هو

هوهو یا اللهُ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ



قرآن نه‌در؟ تعریفی ناصلدر؟

الجواب: قرآن شو كتاب كبیر كائناتك بر ترجمهٔ ازلیه‌سی. و آیات
تكوینیه‌یی اوقویان متنوع دیللرینك ترجمان ابدیسی. و شو عالم غیب و
شهادت كتابنك مفسری. و زمینده و كوكلرده كیزلی اسماء الهیه‌نك معنوی
خزینه‌لرینك كشافی. و سطور حادثاتك آلتنده مضمر حقائقك مفتاحی. و عالم
شهادتده عالم غیبك لسانی. و شو عالم پرده‌سی آرقه‌سنده اولان و عالم
غیب جهتندن كلن التفاتات ابدیهٔ رحمانیه و خطابات ازلیهٔ سبحانیه‌نك
خزینه‌سی. و اسلامیت عالم معنویسنك كونشی، تملی، هندسه‌سی. و عالم
اخرویه‌نك مقدس خریطه‌سی. ذات و صفات و اسماء و شئون الهیه‌نك قول
شارحی، تفسیر واضحی، برهان قاطعی، ترجمان ساطعی. و شو عالم انسانیتك
مربیسی، و انسانیت كبرا اولان اسلامیتك ماء و ضیاسی. و نوع بشرك حكمت
حقیقیه‌سی. و انسانیتی سعادته سوق ایدن حقیقی مرشدی و هادیسی. و انسانه

كتاب كبیر كائنات: اك بیوك كتاب اولان كائنات ترجمهٔ ازلیه: ازلی ترجمه آیات تكوینیه: یاراتمه‌یه عائد دلیللر متنوع: چشیدلی ترجمان ابدی: ابدی ترجمان عالم غیب و شهادت: كورونمه‌ین وكورونن عالم مفسر: تفسیر ایدن، آچیقلایان اسماء الهیه: الهی اسملر كشاف: چوقجه كشف ایدن سطور حادثات: حادثه‌لرك سطرلری مضمر: كیزلی حقائق: حقیقتلر مفتاح: آناختار التفاتات ابدیهٔ رحمانیه: چوقجه مرحمت ایدن (اللّهك) ابدی التفاتلری خطابات ازلیهٔ سبحانیه: قصورلردن اوزاق اولان اللّهه عائد ازلی خطابلر عالم اخروی: آخرته عائد عالملر شئون الهیه: اللّهه عائد قدسی معنالر، ایشلر، حاللر قول شارح: آچیقلاییجی سوز تفسیر واضح: آچیق تفسیر برهان قاطع: كسین دلیل ترجمان ساطع: پارلاق و یوكسك ترجمان مربی: تربیه ایدیجی انسانیت كبرا: اك بیوك انسانلق ماء و ضیا: صو و ایشیق نوع بشر: انسان نوعی حكمت حقیقیه: حقیقی حكمت مرشد: طوغری یولی كوسترن هادی: هدایت یولنی كوسترن

هم بر كتاب شريعت .. هم بر كتاب حكمت .. هم بر كتاب دعا ..
هم بر كتاب عبوديت .. هم بر كتاب امر و دعوت .. هم بر كتاب ذكر ..
هم بر كتاب فكردر . هم انسانك بوتون حاجات معنويه‌سنه مرجع اولاجق
چوق كتابلرى تضمن ايدن تك و جامع بر كتاب مقدسدر . هم بوتون
اولياء و صديقينك و عرفا و محققينك مختلف مشربلرينه و آيرى آيرى
مسلكلرينه ، و هر برنده‌كى مشربك مذاقنه لايق و او مشربى تنوير ايده‌جك
و هر بر مسلكك مساقنه موافق و اونى تصوير ايده‌جك برر رساله ابراز
ايدن ، مقدس بر كتبخانه حكمنده بر كتاب سماويدر ..

قرآن عرش اعظمدن ، اسم اعظمدن ، و هر اسمك مرتبهٔ اعظمندن
كلديكى رسالة النورده خصوصاً اون ايكنجى سوزده بيان و اثبات ايديلديكى كبى
قرآن بوتون عالملرك ربى اعتباريله الله‌ك كلاميدر . هم بوتون
موجوداتك الهى عنوانيله الله‌ك فرمانيدر . هم بوتون سماوات
و ارضك خالقى نامنه بر خطابدر . هم ربوبيت مطلقه جهتنده كلمه بر

كِتَابِ عُبُودِيَتْ : قوللغك ناصل ياپيلاجغنى تعريف ايدن بر كتاب حَاجَاتِ مَعْنَوِيَه : معنوى احتياجلر مَرْجِعْ : مراجعت مقامى تَضَمُّنْ : ايچنه آلمه جَامِعْ : چوق مسئله‌لرى ايچنده طوپلايان صِدِّيقِينْ : اللّٰهك صادق دوستلرى عُرَفَا : اللّٰهى طانييان كيمسه‌لر مُحَقِّقِينْ : اسلام علملرنده درين آراشديرمه‌لر ياپان عالملر مُخْتَلِفْ : فرقلى مَشْرَبْ : حركت طرزى، خوى مَذَاقْ : ذوق ايتمك و ذوق يرى تَنْوِيرْ : نورلانديرمه مَسَاقْ : سوق ايتمك و سوق يرى تَصْوِيرْ : رسم ايدرك تعريف ايتمه اِبْرَازْ : كوسترمه عَرْشِ اَعْظَمْ : كائناتى قوشاتان الك يوكسك عالم، بر شيئك الك يوكسك حدودى اِسْمِ اَعْظَمْ : اللّٰهك الك بيوك اسمى مَوْجُودَاتْ : وار اولانلر خَالِقْ : ياراتيجى رُبُوبِيَتِ مُطْلَقَه : نهايتسز تربيه ايديجيلك

مكالمه‌در. هم سلطنت عامّهٔ سبحانیه حسابنه بر خطبهٔ ازلیه‌در.
هم رحمت واسعهٔ محیطه نقطهٔ نظرنده بر دفتر التفاتات رحمانیه‌در.
هم الوهیتك عظمت حشمتی اعتباریله، باشلرنده بعضاً شفره‌لر بولونان
بر مخابره مجموعه‌سیدر. هم اسم اعظمك محیطندن نزول ایله عرش
اعظمك بتون محاطنه باقان و تفتیش ایدن حكمتفشان بر
كتاب مقدّسدر. و شو سردندركه: كلام الله عنوانی كمال لیاقتله
قرآنه ویریلمشدر. و دائما ده ویریلییور.
قرآندن صوكره سائر انبیانك كتب و صحفلری درجه‌سی كلیر.
سائر نهایتسز كلمات الهیه‌نك بر قسمی دخی خاص بر اعتبار ایله جزئی
بر عنوان ایله، خصوصی بر تجلّی ایله، جزئی بر اسم ایله، خاص بر ربوبیت
ایله، مخصوص بر سلطنت ایله ظاهر اولان الهامات صورتنده بر
مكالمه‌در. ملك و بشر و حیواناتك الهاماتلری كلّیت و
خصوصیت اعتباریله پك چوق مختلفدر.

مُكَالَمَه : قارشیلقلی قونوشمه سَلْطَنَتِ عَامَّةِ سُبْحَانِیَه : هر تورلی قصوردن اوزاق اولان اللّٰهك عمومی سلطنتی خُطْبَةِ اَزَلِیَه : ازلی خطبه، قرآن رَحْمَتِ وَاسِعَةِ مُحِیطَه : كنیش قوشاتیجی رحمت نُقْطَةِ نَظَرْ : باقیش آچیسی دَفْتَرِ اِلْتِفَاتِ رَحْمَانِی : چوقجه مرحمت ایدن اللّٰهك التفات دفتری اُلُوهِیَتْ : الٰهلق عَظَمَتْ : بیوكلك مُخَابَرَه : خبرلشمه نُزُولْ : اینمه مُحَاطْ : قوشاتیلمش حِكْمَتْفَشَانْ : حكمت صاچان كَلَامُ اللّٰهْ : اللّٰهك سوزی كَمَالِ لِیَاقَتْ : تام برلایق اولمه اَنْبِیَا : پیغمبرلر كُتُبْ : كتابلر صُحُفْ : صحیفه‌لر كَلِمَاتِ اِلٰهِی : اللّٰهه عائد سوزلر خَاصْ : خصوصی، سچكین جُزْئِی : خصوصی، پك آز تَجَلِّی : كورونمه رُبُوبِیَتْ : تربیه ایدیجیلك مَخْصُوصْ : خصوصی ظَاهِرْ : آچیق، كورونور اولان اِلْهَامَاتْ : الهاملر كُلِّیَتْ : عمومیلك خُصُوصِیَتْ : أوزللك مُخْتَلِفْ : فرقلی

قرآن، عصرلرى مختلف بتون انبيانك كتابلرينى، و مشربلرى مختلف بتون اوليانك رساله‌لرينى.. و مسلكلرى مختلف بتون اصفيانك اثرلرينى اجمالاً تضمن ايدن.. وجهات ستّه‌سى پارلاق، اوهام و شبهاتك ظلماتندن مصفّى.. و نقطهٔ استنادى باليقين وحى سماوى و كلام ازلى.. و هدف و غايه‌سى بالمشاهده سعادت ابديه.. ايچى بالبداهه خالص هدايت.. اوستى بالضروره انوار ايمان.. آلتى بعلم اليقين دليل و برهان.. صاغى بالتجربه تسليم قلب و وجدان.. صولى بعين اليقين تسليم عقل و اذعان.. ميوه‌سى بحق اليقين رحمت رحمان و دار جنان.. مقامى و رواجى بالحدس الصادق مقبول ملك و انس و جان بر كتاب سماويدر.

قرآنك تعريفنده دائر صفتلرك هر برى باشقه يرلرده قطعى اولدرق اثبات ايدلمش و يا اثبات ايديله‌جكدر. دعوا مجرّد دگل هر برى برهان قطعيله مبرهندر.

اَنْبِيَا : پيغمبرلر اَصْفِيَا : علم و عبادتله كماله ايرن، مرتبه‌سى اڭ يوكسك الله دوستلرى اِجْمَالاً : أوزتله تَضَمُّنْ : ايچنه آلمه جِهَاتِ سِتَّه : آلتى يوڭ شُبُهَاتْ : شبهه‌لر ظُلُمَاتْ : قراڭلقلر مُصَفّٰى : آريندير يلمش نُقْطَةُ اِسْتِنَادْ : طايانمه نقطه‌سى بِالْيَقِينْ : كسين بيلكيله وَحْيِ سَمَاوِى : پيغمبرلره الله طرفندن كونديريلن وحى كَلَامِ اَزَلِى : باشلانغيجى اولمايان اللّهه عائد سوز بِالْمُشَاهَدَه : كوره‌رك سَعَادَتِ اَبَدِيَه : ابدى سعادت بِالْبَدَاهَه : آچيقجه خَالِصْ : صميمى بِالضَّرُورَه : ضرورى اولارق اَنْوَارِ اِيمَانْ : ايمان نورلرى عِلْمَ الْيَقِينْ : بيلمه‌يه طايالى كسين بيلكى بِالتَّجْرُبَه : تجربه‌يله عَيْنَ الْيَقِينْ : كورمه‌يه طايالى كسين بيلكى اِذْعَانْ : ايچجه آڭلامه، بنمسه‌مه بِحَقِّ الْيَقِينْ : ياشايارق ألده ايديلن كسين بيلكيله چوقجه مرحمت ايدن اللّهك باغيشلامه، شفقت ايتمه، لطف ايتمسى دَارِ جِنَانْ : جنّتلر يوردى رَوَاجْ : رغبت حَدْسِ صَادِقْ : آنى و طوغرى آڭلاييش مُجَرَّدْ : مادى اولمايان، صويوت مُبَرْهَنْ : دليللنديريلمش

قرآنك آیتلری و توافقاتی ..

سورۂ بقره نك آیتلری ایكی یوز سكسان آلتی .. وایچنده كی
لفظ جلال ایكی یوز سكسان ایكی ! ایكی كره لا اله الا هو ده كی
ایكی [هو] .. و دها لفظ الله یرنده ایكی دیكر [هو] ایله
برابر .. تمام آیاتك عددینه موافقتی .. بر سر اعجازی احساس ایدییور
لفظ الله مجموع قرآنده .. ایكی بیك سكزیوز آلتی دفعه ذكر
ایدیلمش . رحمن رحیم حكیم ایله برابر . قرآن آیتلرینك نصفیدر . هم
الله لفظی یرنده ذكر ایدیلمش رب ایله برابر نصفیدر . هم رحمن
رحیم علیم لا اله الا هو ده كی [هو] عددیله برابر نصفیدر . سوره
لر اعتباریله مهم نكتەلر واردر . ازجمله سورۂ بقره وآل عمرانده كی
لفظ جلال عددی آیتلرینه مساویدر . اویله ده سورۂ نساء
سورۂ مائده .. وسورۂ انعامك مجموع آیتلری . مجموعنده كی
لفظ جلال عددینه . تام توافقدەدر . هم بشر بشر سوره

لَفْظُ اللّٰهْ: الله لفظی مُوَافَقَتْ: اویغونلق اِعْجَازْ: معجزه اولمه، هركسی عاجز بیراقمه اِحْسَاسْ: حس ایتدیرمه
مَجْمُوعُ قُرْآنْ: قرآنك تومی نِصْفْ: یاری اَزْ جُمْلَه: أورنك اولارق مُسَاوِی: أشیت مَجْمُوعْ: توم تَوَافُقْ: بربرینه دنك كَلْمه

اعتباريله هم بر مناسبت عدديه‌سى وار. شويله‌كه: سورهٔ اعرافده
باشلايان بسم.. اوڭكى بشك يارىسيدر. هم سورهٔ يوسفده
باشلايان بسم.. او يارينك يارىسيدر. هم سورهٔ اسراده
باشلايان بسم.. سورهٔ حج ايله برابر.. او يارينك يارىسينك
يارىسيدر. صوكره‌كى بشربش تقريباً او نسبتله كيدييور.

يالكز بعضه كوچك سوره‌لر ايله فرق اولويور. بويله مقامات
خطابيه‌ده بويله فرق ضرر ويرمز. صوكره سورهٔ زخرفده
باشلايان بسم.. او نصف نصف نصفنك نصفنه اينييور.
سورهٔ نجمده باشلايان بسم.. او نصف نصف نصف نصفنك
نصفيدر. صوكره‌كى كوچك بشلر ايچنده. اوچ بشك يالڭز اوچر
عدد لفظهٔ جلال وار. بو وضعيت كوستريوركه لفظهٔ جلال
عددينى تصادف قاريشامه. بر حكمت و انتظام ايله لفظهٔ جلال
عددلرى تعيين ايديلمش..

مُنَاسَبَتِ عَدَدِيَه: عدده عائد علاقه تَقْرِيبًا: ياقلاشيق اولارق مَقَامَاتِ خِطَابِيَه: خطابه عائد مقاملر
تَعْيِينْ: بليرله‌مه

قرآن حكيمك حروفاتى

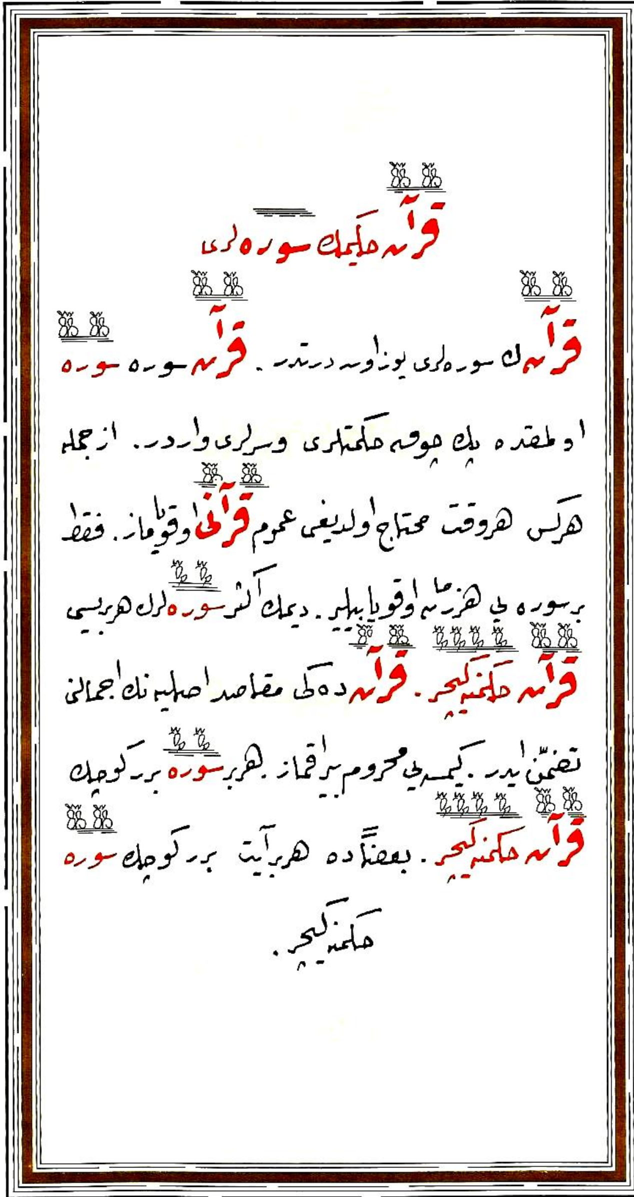
قرآن حكيمك حروفاتى اوقونيلن آلتون يلديزلى حرفلردر. شو مقدس حروفاتده بيك چوق اسرار مهمه واردر. از جمله اعجاز قرآنده ايضاح ايديلن: ﴿ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً نُعَاسًا﴾ آيتنك حروفيله.. سورۀ فتحك آخرکى آيتنك حروفاتى غايت معجزانه بر طرزده.. اويله بر وضعيت آلمشلركه؛ او ايكى آيتك يالڭز حروفلرى جهتيله.. كوستردكلرى او وضعيت عجيبۀ منتظمه.. ايكى معجزۀ ظاهره‌در. بو حقيقتاً حروفات قرآنيه، كلمات قرآنيه كبى اسرارليدر. وهر بر حرف اون ثوابدن بيك ثواب قدر معنوى ميوه ويرسه.. و خالق كل شيئك كلام ازليسنده اولسه.. هر بر حرف بر چكردك كبى بر شجرۀ معنويه‌نك مركزى حكمنه كيرر. ايشته حروفات قرآنيه‌نك اهميت اسرارندندركه؛ علماء علم حروف طائفه‌سى نظرنده.. هر بر حرف بر صحيفه كبى معنا ويرر.

آسْرَارْ : سرلر آزْجُمْلَه : أورنك اولارق اِعْجَازِ قُرْاٰنْ : قرآنك معجزه اولمه‌سى، هركسى عاجز بيراقمه‌سى اٰخِرْ : صوڭ مُعْجِزَانَه : معجزه اولارق مُنْتَظَمْ : دوزنلى مُعْجِزَۀِ ظَاهِرَه : آچيق، كورونور اولان معجزه حُرُوفَاتِ قُرْاٰنِيَه : قرآن حرفلرى كَلِمَاتِ قُرْاٰنِيَه : قرآنه عائد كلمه‌لر آسْرَارْ : سرلر خَالِقِ كُلِّ شَيْئْ : هر شيئى ياراتان (الله) كَلَامِ اَزَلِى : اللّٰهه عائد ازلى سوز شَجَرَۀِ مَعْنَوِيَه : معنوى آغاج عُلَمَاىِ عِلْمِ حُرُوفْ : حرفلر علمنك عالملرى نَظَرْ : باقيش

قرآن حکيمک کلماتى

قرآن حکيمک کلماتى، تمامنه آلتى بيک درتيوز در. کلمات
قرآنيه ده نه قدر مهم اسرار و نه قدر نکته‌لر بولونديغى، اعجاز
قرآن دائره‌لى ده يگرمى بشنجى سوزده و سورۀ بقره‌نک بر قسمنى تفسير
ايدن اشارات الاعجازده بالدفعات بر صورتده گوسترلمشدر. آيات
قرآنيه آلتى بيک آلتى يوز آلتمش آلتيدر. بو آياتک عددنده
مهم اسرار وار. ازجمله ايام شرعيه آلتى بيک آلتى يوز آلتمش آلتى
سنه عالم انسانيت، قرآنک نوريله باشقه باشقه اشارتله برابر
بياننده مقتدر و مأذون اولماديغنه دوقوز اشارتلر واردر. اوت
زمان آدمدن برى نور قرآن ايله برابر نور محمدى (ع ص م) سماوى دينلرده
دائما حکمنى ايتمه، و متسلسلاً نور محمدى (ع ص م) تا عصر سعادته کلمسى،
ديمک فترت مطلقه زمانى حسابه کيرمامق شرطيله ايام شرعيه عالم
بشريت، آلتى بيک آلتى يوز آلتمش آلتى سنه نشر انوار ايتمه‌سى و ايده‌جک.

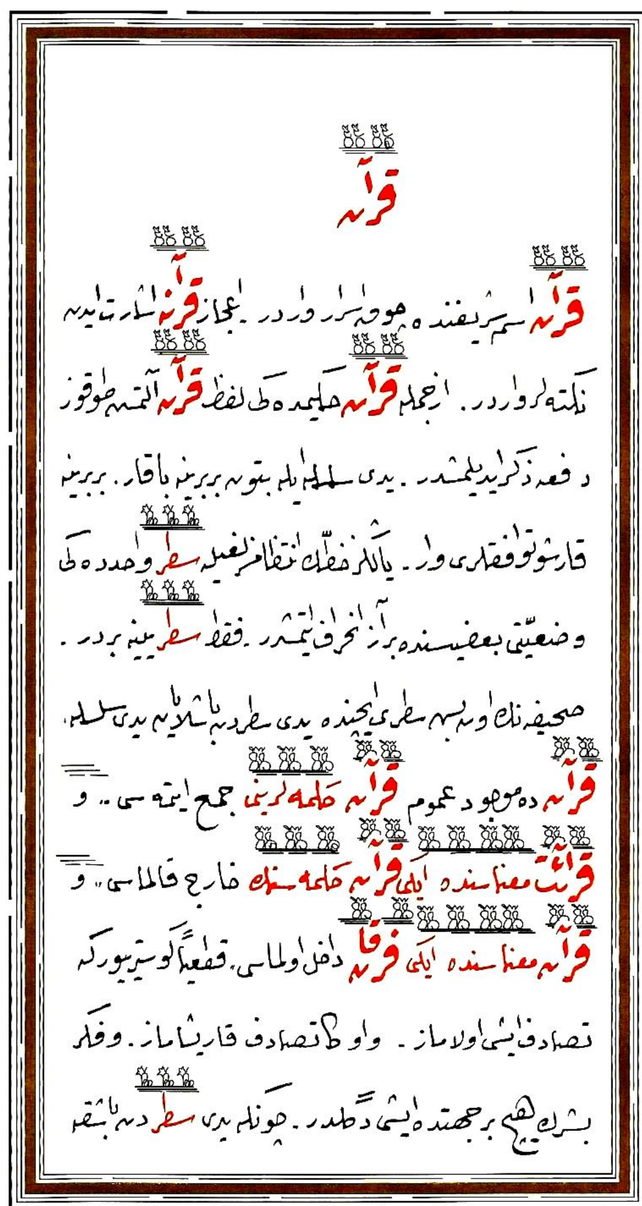
كَلِمَاتْ : كلمه‌لر كَلِمَاتِ قُرْاٰنِيَه : قرآنه عائد كلمه‌لر اَسْرَارْ : سرلر اِعْجَازِ قُرْاٰنْ : قرآنك معجزه اولمه‌سى، هركسى عاجز بيراقمه‌سى اٰيَاتِ قُرْاٰنِيَه : قرآن آيتلرى اَزْ جُمْلَه : أورنك اولارق اَيَّامِ شَرْعِيَه : شريعته عائد كونلر عَالَمِ اِنْسَانِيَتْ : انسانلق عالمى مَاْذُونْ : اذنلى مُقْتَدِرْ : كوچلى سَمَاوِى : سمادن كلن مُتَسَلْسِلاً : پش پشه فَتْرَتِ مُطْلَقَه : هيچ برشكلده دينى تبليغك انسانلره اولاشماديغى دونم عَالَمِ بَشَرِيَتْ : انسانلق عالمى نَشْرِ اَنْوَارْ : نورلرى يايمه



قرآن حكيمك سوره‌لرى

قرآنك سوره‌لرى يوز اون دردندر. قرآن سوره سوره
اولمقده بيك چوق حكمتلرى وسرلرى واردر. ازجمله
هركس هر وقت محتاج اولديغى عموم قرآنى اوقويه‌ماز. فقط
بر سوره‌يى هر زمان اوقويابيلير. ديمك اكثر سوره‌لرك هر بريسى
قرآن حكمنه گيرر. قرآن ده‌كى مقاصد اصليه‌نك اجمالنى
تضمن ايدر. كيمسه‌يى محروم براقماز. هر بر سوره بر كوچك
قرآن حكمنه گيرر. بعضاً ده هر بر آيت بر كوچك سوره
حكمنه گيرر.

آزْ جُمْلَه : أورنك اولارق اَكْثَرْ : أك چوق مَقَاصِدِ اَصْلِيَه : اصل مقصدلر اِجْمَالْ : أوزتله‌مه
تَضَمُّنْ : ايچنه آلمه



قرآن

قرآن اسم شریفنده مهم اسرار واردر. اعجاز قرآنه اشارت ایدن
نکته‌لر واردر. از جمله قرآن کلمه‌سی که لفظ قرآن آلتمش طوقوز
دفعه ذکر ایدیلمشدر. یدی سلسله ایله بتون بربرینه باقار. بربرینه
قارشو توافقلری وار. یالکز خفیف انتظامسزلغیله سطر وحده‌لری
وضعیتی بعضیسنده برآز انحراف ایتمشدر. فقط سطرینه بردر.
صحیفه‌نک اونسبه سطرینجنده یدی سطرده باشلایان یدی سلسله،
قرآن ده موجود عموم قرآن کلمه‌لرینی جمع ایتمه‌سی. و
قرائت معناسنده ایکی قرآن کلمه‌سنک خارج قالماسی. و
قرآن معناسنده ایکی قرءان داخل اولماسی. قطعیاً کوستریورکه
تصادف ایشی اولاماز. واو کاتب تصادف قاریشاماز. و فکر
بشرک هیچ بر جهتده ایشی دکلدر. چونکه یدی سطرده باشقه

اَسْرَارْ: سرلر اِعْجَازِ قُرْاٰنْ: قرآنڭ معجزه اولمه سی، هرکسی عاجز بیراقمه‌سی نُکْتَه: اینجه معنا اَزْجُمْلَه: أورنك اولارق لَفْظِ قُرْاٰنْ: قرآن لفظی تَوَافُقْ: بربرینه دنك کلْمه وَاحِدْ: بر اِنْحِرَافْ: صاپمه جَمْعْ: طوپلامه قِرَائَتْ: اوقومه خَارِجْ: طیش فِكْرِ بَشَرْ: انسان فکری

ستلر سطر قاليور. سطرده‌كى وضعيت حكيمانه‌يى نظره

قارشوده

آلماسه‌ده. و او قرآنه كلماتنى تضمن ايدن آيتلرك معنوى

توافقات حكيمانه‌سنى دوشونمه‌سه‌ك ده. يا ايسته‌ينه فضله

سلسله. توافقها چنده قالمه لازم گليركه هيچ بريسنك

خارج قالماماسى. تك باشنه. **بر لمعۀ اعجازيه**

در.

النورسی
سعيد

وَضْعِيَتِ حَكِيمَانَه : حكمت صاحبنه ياقيشير شكلده كَلِمَاتْ : كلمه‌لر تَضَمُّنْ : ايچنه آلمه تَوَافُقَاتْ : بربرينه دنك اوله‌لر
سِلْسِلَه : زنجير لَمْعَۀِ اِعْجَازِيَه : معجزه‌لك پاريلتيسى

ا

هر آدرسك ایلك رقملری آیت نومروسنی؛ ایکنجی رقملری سوره نومروسنی کوستررر. عین سوره‌نك سوره نومرولری ویرکول ایله، فرقلی سوره‌لر ایسه نقطه‌لی ویرکول ایله آیریلمشدر.

اللّهڭ صفتلری

ثبوتی صفتلری

ذاتی صفتلری

ت

ث

ج

چ

ح

ذ

ر

ش

ص

ض

ط

ق

ك

ل

م

و

ه



شخص و برایند کسی

هر آدرسڭ ایلك رقملری آیت نومروسنی، ایکنجی رقملری سوره نومروسنی کوسترمکده‌در. عین سوره‌نڭ آیت نومرولری ویرکول ایله، فرقلی سوره‌لر ایسه نقطه‌لی ویرکول ایله آیریلمشدر. پارانتز ایچنده‌کی رقملر حاشیه نومروسنی، کوشه‌لی پارانتز ایچنده‌کی بیلکیلر ده او موقعڭ ٧٢نجی صحیفه‌ده بولونان مثال خریطه‌سنده‌کی قوئوردیناتلرینی کوسترمکده‌در.

ب

ش

ص

ط

ع

غ

ف

ق

ن



حاشیه ایندکسی

ا

هر آدرسك ایلك رقملری حاشیه نومروسنی؛ ایکنجی رقملری صحیفه نومروسنی کوستررر.

ب

ن

بو مآلك حاضرلانمه‌سنده استفاده ايديلن اثرلر

١- احكام القرآن، الجسّاس، ١٩٨٥، بيروت
٢- اشارات الاعجاز، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه اساس نسخه)
٣- الفتوحات الالهّية، حاشية الجمل (جلالين شرحى)، سليمان بن عمر العجيلى (الجمل)، بيروت، ١٩٩٦
٤- امرطاغ لاحقه‌سى ٢-١، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه نسخه)
٥- بارله لاحقه‌سى، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه نسخه)
٦- تفسير البيضاوى (انوار التّنزيل و اسرار التّأويل)، عبد الله بن عمر بن محمّد الشيرازى البيضاوى، بيروت، ١٩٩٩
٧- تفسير النّسفى (مدارك التّنزيل و حقائق التّأويل)، عبد الله بن احمد النّسفى، بيروت، ١٩٩٦
٨- حق دينى قرآن ديلى، الماليلى حمدى يازير، اثر ياييلرى، ١٩٧١
٩- خانملر رهبرى، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه اساس نسخه)
١٠- ديوان حرب عرفى، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه اساس نسخه)
١١- ذوالفقار، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه اساس نسخه)
١٢- رموزات ثمانيه، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه اساس نسخه)
١٣- سكهٔ تصديق غيبى، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه اساس نسخه)
١٤- سؤاللى جوابلى تجويد، حافظ محمّد نورى، ١٣٣١ درسعادت
١٥- سوزلر، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه اساس نسخه)
١٦- شعاعلر، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه اساس نسخه)
١٧- صَدْلَرْ، ت. و.، لَنْغْمَانْسْ مديقال امبرييولوژى، سَوِنْتْهْ اَديشِينْ، ١٩٩٥، آمريقه
١٨- طلسملر، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه اساس نسخه)
١٩- عصاى موسى، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه اساس نسخه)
٢٠- فخر الدّين الرّازى، تفسير الكبير و مفاتيح الغيب، ١٩٩٥، بيروت
٢١- قرآن كريمك توركجه مآل عاليسى و تفسيرى، عمر نصوحى بيلمن، بيلمن يايين أوى، ١٩٩٦
٢٢- قرآن كريمك فضيلتلرى و اوقونمه قاعده‌لرى، اسماعيل قره چام، ١٩٧٦
٢٣- قرطبى، الجامع الاحكام القرآن، ١٩٩٥، بيروت
٢٤- قسطمونى لاحقه‌سى، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه نسخه)
٢٥- كنچلك رهبرى، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه اساس نسخه)
٢٦- كنز العمّال، على المتقى، بيروت، ١٩٨٩
٢٧- لمعه‌لر، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه اساس نسخه)
٢٨- مثنوئ نوريه، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه اساس نسخه)
٢٩- مختصر تفسير ابن كثير، اختصار ايدن، محمّد على اَلصّابونى، شام، ١٩٨٩
٣٠- مكتوبات، بديع الزمان سعيد نورسى، (عثمانليجه اساس نسخه)

بسم الله الرحمن الرحيم

TAKDÎM

Hakîkatler ve hikmetler menbaı olan Kur'ân-ı Azîmüşşân ni'metini, bizlere ihsân eden ve bizi Kur'ân hizmeti ile şerefyâb eden Mütekellim-i Ezelî, Rabbimiz, Hâlıkımız, Cenâb-ı Vâhibü'l Atâyâ Hazretlerine, nâzil oluşundan kıyâmete kadar okunacak ve yazılacak olan Kur'ân kelimelerinden ve harflerinden hâsıl olan sevablar adedince hamd ü senâlar olsun.

Bütün hâlleri, sözleri ve tavırları ile Kur'ân-ı Hakîm'in en büyük mu'cizesi ve o hutbe-i ezeliyenin en parlak mazharı olan, peygamberler reîsi, evliyâlar seyyidi Hazret-i Fahr-ı Âlem Muhammed Mustafâ (asm)'a, hem sâir enbiyâ ve mürselîn ihvânına, hem âl ve ashâbına ve umum sâlih kullara salât ü selâmlar olsun.

Peygamberimizin da'vâ-yı nübüvvetinin en büyük delîli olan Kur'ân-ı Azîmüşşân, bütün mevcûdâtın İlâhı ünvânıyla Allah'ın kelâmı olmakla, ezelden geldiğinden ebede gidecektir. Hem o semâvî kitap, belâgat, i'câz ve îcâzıyla, herbir âyeti arasında kuvvetli irtibâtlar bulunan ve âyetleri birbirini tefsîr eden, böylece bölünmesi mümkün olmayan bir "kelime-i vâhide" hükmünde mukaddes bir kütübhânedir.

Bu husûsiyeti i'tibâriyledir ki, Kur'ân-ı Kerîm'in en iyi müfessiri, yine Kur'ân'dır. Onun gaye ve maksadlarını, ondan sonra bize en iyi öğretecek olan, pek çok âyâtın sarâhatiyle ifâde edildiği gibi, teblîğ ile birlikte tebyîn vazîfesiyle de muvazzaf olan ve vahyi bizzat telakkî eden Resûl-ü Ekrem (asm)'dır. O zat (asm)'ın beyânı, bütün tefsîrlerin aslı ve esâsıdır ki Kur'ân'ın ma'nâ ve hakîkatlerini, ümmetine hâl ve kāl lisânıyla teblîğ etmiştir.

Fahr-ı Âlem (asm)'ın dâr-ı bekāya irtihâllerinden sonra, gerek sahâbe-i kirâm ve selef-i sâlihîn (radıyallâhu anhüm ecmaîn), gerekse arkalarından gelen nice güzîde insanlar, Kur'ân-ı Azîmüşşân'ın ve sünnet-i seniyenin rûhuna muvâfık bir hassâsiyetle Allah kelâmındaki marzıyât-ı İlâhiyeyi anlamak ve başkalarına da anlatmak gayesiyle, tefsîr faâliyetlerinde bulundular.

Bütün bu nûrânî ve samîmî gayretler, Kur'ân hakîkatlerinin daha kolay anlaşılmasına hizmet etti. İslâmiyet'in cihanşümûl hüviyetiyle, Arab olmayan ve Arabca da bilmeyen insanların fevc fevc bu Hak Dîne dehâletleri netîcesinde, onların da Kur'ân'dan istifâde etmeleri ihtiyâcı ve böylece bu tefsîrlerin sâir dillere çevrilmesi zarûreti hâsıl oldu. Binlerce cildlik eserler, bu maslahatla muhtelif lisânlara tercüme edildi ve istifâde umûmîleşti.

Bu tercüme zarûretine ve bu hizmetin güzelliğine rağmen, üzerinde hemfikir olunan hakîkat şudur: Bir eserin başka bir dile çevrilmesi esnâsında, o kelâmın, o metnin ma'nâsını diğer bir lisânda aynı hacimde kalarak dengi bir ta'bir ile aynen ifâde etmek zordur. Bu hâl bilhassa, ilmî ve edebî metinlerde iyice müşkillik arz eder.

Hattâ öyle metinler vardır ki, onun ifâdesindeki inceliğin, nüktelerin, vurguların kendi lisânındaki zenginliğiyle tercüme edilmesi pek mümkün değildir. O metin o hâliyle, sanki sâdece o lisâna hâs gibidir. Böyle ibârelerin diğer lisânlara çevrilmesi, artık birebir kelimelerle değil, daha uzun ve geniş veya daha farklı ifâdelerle tahlîl edilerek ancak yapılabilir ki, buna da uzunluğuna ve mâhiyetine göre artık tercüme değil, tefsîr veya meâl denilmektedir.

Bilhassa îcâz ta'bîr edilen, az sözle çok ma'nâları ifâde eden; ve i'câz denilen, beyânı ile dinleyenleri mest ederek taklîdinde âciz bırakan; ve herbir âyetinde, herbir kelimesinde, hattâ herbir harfinde ve sükûnunda nihâyetsiz hikmetler bulunan; ve mübârek müdakkik nazarların ictihâdlarına huccet olacak incelikler taşıyan; ve en mükemmel dînin esâsâtını vaz' eden Kur'ân'ın birebir hakîkî tercümesinin yapılmasının mümkün olmadığı ve olamayacağı ise âşikârdır.

Bununla berâber, dînî hükümlerin mukaddes mahfazaları olan lâfızlarının yerine hiçbir şey ikāme edilemez, yerlerini tutamaz, vazîfelerini göremez. Kur'ân-ı Azîmüşşân'ın cihandeğer üslûb-u âlîsinin yerini, kâinâttaki hiçbir ta'bîrât dolduramaz.

Hakîkatte tercüme denilen şeyler ise, her ne kadar tercüme hassâsiyetiyle, olabildiğince metne bağlı kalarak yapılmaya çalışılsa da, bu noktada artık gayet "muhtasar, nâkıs birer meâl" hükmündedir. Çünki, âyetlerin ma'nâlarını biraz noksanı ile ifâde etmek ve tefsîrlerde beyân olunan nice hârika nazarların serd edildiği ihtimâllerden zarûreten sâdece bir ihtimâli tercîh etmek, o metnin aynen tercümesi demek değildir.

Zîrâ Kelâmullah'ın ma'nâsını ifâde ederken, beşer sun'unun ve dahlinin olduğu her yerde, velev ki bu ifâde, yüzlerce cildlik bir tefsîr ile olsun, netîcede orada 'bize göre' kaydıyla bir hasr, bir tahsîs ve o âyetin pek çok vücûhundan tek bir vechini tercîh var demektir.

Bu böyle olduğu hâlde, nisbî bir istifâdenin ötesinde, meâlin Kur'ân ile denk olduğu fikrine kapılarak, o hakîkatleri geniş olarak açıklayan tefsîrleri ihmâl etmek, hem münhasıran meâl ta'lîm etmenin, "Kur'ân'ı ve dolayısıyla murâd-ı İlâhîyi gerçek vechiyle anlamak ve ondan şer'î hüküm çıkarmak için kâfî olduğu" iddiâsında bulunmak, doğru bir düşünce değildir.

Hem ecdâdımızdan böyle bir hizmeti, hakkını vererek yapabilecek olan dirâyet sâhibi nice ehl-i ilim, bu mevzu'da asırlardır sırf bu endişe ile hassâsiyet göstermişlerdir.

İşte mezkûr fâsid telakkî netîcesindedir ki Kur'ân, lâfzı ve ma'nâsı ile mu'cize olduğu hâlde, "Türkçe Kur'ân" veya "Kur'ân'ın Türkçesi" gibi yanlış ta'bîrâtı ehl-i îman bilmeyerek kullanıyorlar.

Hâlbuki meâl metni, sû'-i niyet ve menfî bir kasıd ile yâhut gaflet ile mütâlaa edildiği vakit mahzûrlu iken, Kur'ân metninin aslını ve onun tefsîrlerinin yerini tutamayacağı bilindiği ve böyle kabûl edildiği takdîrde, faydasının pek ziyâde olacağı ise muhakkaktır. Zîrâ o ezelî kelâmın mukaddes ma'nâlarını insanların anlayışına bir derece yaklaştırmak, ulvî hakîkatlerinin anlaşılmasını kolaylaştırmak, hergün okunan ve dinlenen Kur'ân âyetlerinin ma'nâlarını, çok muhtasar, çok kısa da olsa anlamaya çalışmak elbette güzeldir.

İnsanlık, Kur'ân'ın feyiz ve bereketine her asırda muhtaçtır. Ancak, Kur'ân'ın etrâfındaki sûrların yıkılıp artık i'câzının kendisine çelik bir zırh olarak kaldığı ve âhir zaman fitnelerinin sağanak hâlinde ehl-i îmâna hücûm ettiği, hem îmânı muhâfaza etmenin kor ateşi elde tutmak gibi zor ve müşkil bir hâle geldiği, bid'a ve dalâletlerin şahsî ve ictimâî hayâtı istîlâ ettiği felâket ve helâket asrının bîçâre ve mütehayyir insanları, onun sönmez nûruna daha ziyâde muhtaçtırlar.

İşte böyle bir zamanda, her cihetten ve görülmemiş müfsid vâsıtalarla Kur'ân'a ve îmâna hücûm edildiği bir hengâmede; "Kur'ân'ın sönmez ve söndürülmez ma'nevî bir güneş olduğunu bütün dünyaya isbât edeceğim!" deyip Kur'ân'ı müdâfaa nâmına cihâna meydan okuyan, maddî ma'nevî her türlü zorluklara göğüs gererek, Kur'ân ve îman hakîkatlerinin muhâfazası ve gönüllere nakşolunması, hem sünnet-i seniyenin ihyâsı için cansiperâne nûrânî bir hizmetle küfrün temel taşlarını zîr ü zeber eden, en mütemerrid ve muannid Kur'ân düşmanlarını ilzâm edip susturan ve Kur'ân'ın kırk vecihle mu'cize olduğunu kat'î bir sûrette

isbât edip hak Kelâmullâh olduğunu kör gözlere dahi gösteren, çilekeş Kur'ân dellâlı Üstâd Bedîüzzaman Saîd Nûrsî Hazretleri'nin beyân ettiği şekilde; asır marîzdir, ümmet ma'nen hastadır ve millet de dehşetli rahnelerden mutazarrır ve illetlidir; reçete ise, İttibâ-ı Kur'ân'dan başka bir şey değildir.

İşte bu hâlis ve nûrânî gayeye ma'tuf olmak üzere, Bedîüzzaman Hazretleri, hem Kur'ân hattının muhâfazasına hizmet etmek; hem Kur'ân-ı Hakîm'in ma'nâlarında, hakîkatlerinde ve işâretlerinde olduğu gibi, lâfızlarında ve harflerinde dahi çok sırlar ve meziyetler bulunduğuna bir zemin ihzâr etmek ve nazar-ı dikkati Kur'ân'ın hattına çevirip, hakîkatlerine ehemmiyetle baktırmak; hem de, Kur'ân-ı Hakîm'in dersiyle, irşâdıyla, ilhâmıyla, feyziyle ve yalnız onun ta'lîmiyle ve imlâsıyla yazılan Risâle-i Nûr'u, asıl menbaı olan Kur'ân'a rabtedip; ve onlar kimin malı olduğunu ve neye hizmet ettiklerini ve neyin bürhanları olduklarını, onların meziyetleri nereden geldiklerini göstermek için yeni bir tarz ile Mushaf-ı Şerîf'i yazdırıp hâşiyelerinde, âyetlerin hakîkatlerinin hangi risâlelerde beyân edildiğini şifre nev'inden rakamlarla işâret etmek, âdetâ hâşiyesinde dilsiz bir tefsîr, şifreli bir şerh, rakamlı bir hâşiye, sükût ile bir beyânı yazmak ve o Sözler katrelerini (Risâle-i Nûr'u) o denize dökmek azminde ve niyetinde olduğunu yaklaşık yetmiş sene önce ifâde ediyor. (Rumûzât-ı Semâniye, 8)

[اوچنجی سبب] [اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ] قرآن حكيمك درسيله، ارشاديله، الهاميله، فيضيله و يالكز اونك تعليميله، واملاسيله..
يازيلان آلتمش رساله‌يى منبع اصليسنه ربط ايدوب، و اونلر كيمك مالى اولديغنى.. ونه‌يه خدمت ايتدكلرينى.. ونه‌نك
برهانلرى اولدقلرينى.. و اونلرك مزايالرى نره‌دن كلدكلرينى كوسترمك ايچون اويله بر قرآن يازوب حاشيه‌لرنده
آيتلرك حقائقلرى هانكى رساله‌لرده بيان ايديلديكنى شفره نوعنده رقملرله اشارت ايتمك.. عادتا حاشيه‌سنده
ديلسز بر تفسير، شفره‌لى بر شرح، رقملى بر حاشيه.. سكوت ايله بر بيانى يازمق. و او سوزلر قطراتنى او دڭزه دوكمك
عزميدر.. و سوزلر واسطه‌سيله حركته كلن انظارى قرآنه چويرمكدر..

سعيد النورسى (ر) رموزات ثمانيه ٨

Selef-i Sâlihîn'in, âyetlerin asıllarına herhangi bir şey karışmasın diye Kur'ân sahîfelerine hâşiyelerle îzâhlar düşülmesindeki ictinâbından korktuğunu, fakat daha sonra gelen müteahhirîn ulemâsının buna fetvâ verdiğini yine Rumûzât-ı Semâniye adındaki eserinde beyân eden Bedîüzzaman Hazretleri bu niyetlerini: "Eğer re'yiniz inzımâm ederse, Kur'ân'ın i'câz-ı zâhir ve ma'nevîsine medâr bazı işâretlerle, hâşiyesinde hangi risâlede îzah ve isbât edildiğine işâret olunacaktır" diyerek, bu hizmeti bir nevi' zımnî muvâfakatle, içlerinde mühim âlimler de bulunan talebelerinin meşveretine havâle etmiştir.

İşte, "Kur'ân-ı Kerîm ve Muhtasar Meâli" nâmıyla takdîm ettiğimiz bu çalışma, milletimizin îmânının selâmeti için yegâne yol olan Kur'ân'la merbûtiyetin te'sîsi gayesiyle, yirminci asırda her cihetten Kur'ân'a hizmeti müsellem, nâdire-i zaman bir şahsiyetin, yetmiş sene önce niyet ettiği, fakat ömrü vefâ etmediği bu hizmeti, onun vasiyeti telakkî edip, îfâsını

kendilerine gaye edinen ve onun bu asra damgasını vuran rahle-i tedrîsinde yetişen talebelerinin, üstâdları gibi sırf Allah rızâsını esas tutmaya çalışarak, yine ondan aldıkları ders ile, feyiz ile yapmaya himmet ettikleri mütevâzi' bir gayrettir.

Neşriyâtımızın bünyesinde bulunan İlmî Araştırma Merkezi nezâretinde on yıla yakın süren bu çalışma, gerek yurt içindeki muhtelif İlâhiyât Fakültelerinden ve şark medreselerinden, gerekse yurt dışındaki Câmi'ü'l-Ezher gibi dînî eğitim veren üniversitelerden ve medreselerden me'zûn olan on kişilik bir hey'et tarafından yapıldı.

İstişâre esas tutularak, hey'et hâlinde hazırlanan bu nihâî metin, son olarak ilâhiyât, edebiyât, târih, psikoloji, pedagoji, eğitim, mühendislik, teknik eğitim, tıb, iktisad, hukuk, siyasal, güzel san'atlar gibi çok farklı meslek ve ihtisâslara sâhib, ricâlen nisâen oldukça kalabalık bir hey'etin baştan sona ciddî tedkik ve iştirâkiyle, görüşlerinden istifâde edilerek bir yıla yakın bir süre içinde redakte edildi.

Bu samîmî çalışmamızın her safhasında her ne kadar Kur'ân-ı Azîmüşşân'ın izzetine ve kudsiyetine yakışır bir tavr-ı hürmet ile a'zamî bir ihtimâm ve hassâsiyet gösterilmişse de, taksîrâttan ve noksanlıklardan hâlî olmadığımızdan, sehivlerimiz olmuşsa, bunların hüsn-ü niyetimize hamledilerek tashîh ve ikmâl edilmesine vesîle olmak üzere tarafımıza bildirilmesini bütün mü'min kardeşlerimizden ricâ ederken; tevbeleri kabûl eden, hatâları affeden, hem hîbe ve atiyyesi vâsi' olan, dilediği kullarının seyyiâtlarını dahi hasenâta çeviren Rabbimizden, tazarru' ve niyâzımız odur ki; hatâlarımızı affedip bizleri rızâsına mazhar eylesin! Hem kendisine sonsuz hürmet ve meveddetle bağlandığımız Habîb-i Rabbü'l-Âlemîn, Fahr-ı Âlem ve Resûl-ü Kibriyâ Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimiz Hazretleri bu hizmetimizden rûhen hoşnûd olsun!

Bizler bugün, "Elde Kur'ân gibi bir mu'cize-i bâkî varken, başka burhân aramak aklıma zâid görünür" deyip, âlem-i ma'nâda aldığı irşâda binâen tevhîd-i kıble eden ve kendisine ilk üstâd olarak Kur'ân'ı bilen, hem hayâtının lisân-ı hâliyle Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî gibi, "Ben hayatta olduğum müddetçe Kur'ân'ın bendesi ve Hazret-i Peygamber'in (asm) yolunun toprağıyım" ahdinde bulunan ve bütün sergüzeşt-i hayâtı ile bu kararlılığını isbât etmiş bir zât olan Bedîüzzaman Hazretleri'nin, gayet hâlisâne ve nûrânî bir arzusunu îfâ etmenin, Kur'ân hesâbına bir nebze olsun hizmet etmenin sürûr ve saâdetini yaşıyoruz.

Böyle bir hizmeti bizlere nasîb eylediği ve şu mihnet ve kürbet asrında bizleri kendi hâlimizde başıboş bırakmayıp, Kur'ân'ının nûrundan mahrûm etmediği için Rahmanü'r-Rahîm olan Hakk Teâlâ Hazretlerine nâmütenâhî medyûn u müteşekkiriz ve hâmidiz.

Kelâmullâh'ın anlaşılmasına müteveccih hizmetlerdeki şerâfet ve muvaffakıyet, ancak o mâide-i semâviyenin misilsiz feyzindendir, hem o Furkān'a hizmetkâr kabûl edilip, hak bir da'vâda istihdâm edilmenin alâmeti ise, ancak ihsân-ı İlâhî, kabûl-ü Rabbânî mazharı olarak o hizmette muvaffak kılınmak olabilir, diye telakkî ediyoruz.

Rabbimiz, Hâlıkımız olan Cenâb-ı Hakk'dan niyâzımız odur ki; aklımızı, kalbimizi ve rûhumuzu Kur'ân'ın nûruyla nûrlandırsın! Nefsimizi Kur'ân'ın nûruyla irşâd ve onun nûruyla terbiye eylesin! Hem bizleri o nûr ile yaşatsın, o nûr ile huzûruna alsın! Âmîn.

Biz, Hakk Teâlâ'nın Mecîd Kur'ân'ına hizmetkârlık ihsânını ve lütfunu, münhasıran onun ikrâm, ihsan ve inâyeti bildik, öyle kabûl ettik ve yine O'nun kudretine istinâd ederek gayret ettik. Te'sir, terğîb ve tevfîk ise ancak Müfettihü'l-Ebvâb olan Cenâb-ı Vâhibü'l-Atâyâ Hazretleri'ndendir.

Hayrât Neşriyat
27 Ramazan 1430

KUR'ÂN-I KERÎM
VE
OSMANLICA
MUHTASAR MEÂLİ

Hazırlayan

Hayrât Neşriyat
İlmî Araştırma Merkezi

MEÂL HEY'ETİ

Kur'ân Hattı

Ahmed Husrev Efendi

ISPARTA
1431 / 2010